This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

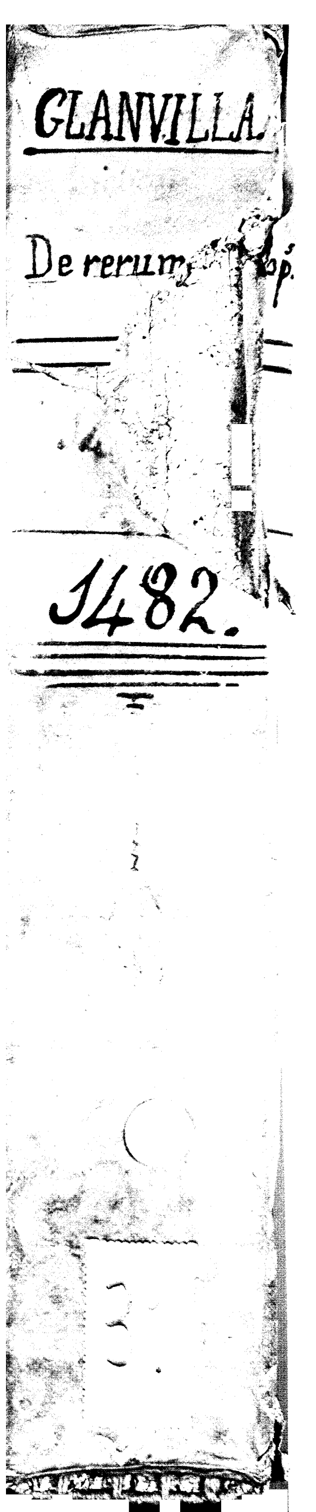
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Digitized by Google

EST. 86
TAB. 1
NÚM. 41

7026. 12. Cn 1a

23#ab t. rare

Digitized by Google

Bartholomei Anglici opera.

Digitized by Google

auctore glannwill.

Venerandi patris

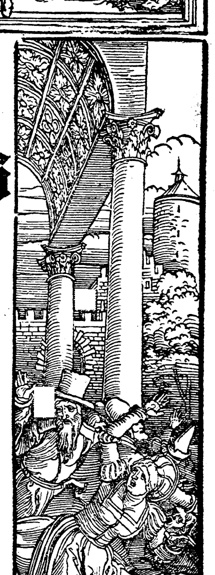
Bartholomei Anglici/ordinis

Minorū: viri eruditiſſimi: opus: de rerū proprie-
tatibus inſcriptum: ad cōmunem ſtudioſorū
vtilitatem iam denuo: ſumma cura:
labore: ac induſtria recognitū:
chalcographieq́ʒ deman-
datum: atq́ʒ adfa-
bre politū:

Vale bone lector, eme, nec te precii pœnitebit.

UNIVERSIDAD CENTRAL
BIBLIOTECA
DE LA FAC. DE MEDICINA

De la Croix

Incipit prohemiũ de proprietatibus rerum fratris Bartholomei anglici ordine fratrum minorum.

Um proprietates rerum ſequãtur ſubſtã

tias ſecũdum diſtinctionẽ ⁊ ordinẽ ſubſtantiarum erit ordo ⁊ diſtinctio ꝓprietatum de quibus adiutorio diuino ẽ preſens opuſculũ compilatũ vtile mihi ⁊ forſitan alijs/ qui naturas rerũ ⁊ ꝓprietates p ſanctorum libros necnõ ⁊ philoſophorum diſperſas nõ cognouerũt/ ad intelligenda enigmata ſcripturaꝝ que ſub ſymbolis ⁊ figuris ꝓprietatũ rerũ naturaliũ ⁊ artificialiũ a ſpũſancto ſunt tradite ⁊ velate. quẽadmodũ oſtendit beatus dyoniſius in angelica hierarchia circa principiũ dicens. Nõ eſt nobis aliter poſſibile lucere diuinũ radium/ niſi varietate ſacrorũ velaminũ anagogice circũuelatum. qm̃ neq̧ poſſibile eſt noſtro aĩmo ad imaterialeꝫ celeſtiũ hierarchaꝝ aſcendere ꝯtemplationẽ/ niſi ea q̃ ſcd̃m ipm̃ eſt materiali manuductione vtat̃ ⁊c. (quaſi diceret) nõ põt animus noſter ad inuiſibiliũ ꝯtemplationẽ aſcendere/ niſi p viſibiliũ ꝯſiderationẽ dirigat̃. Inuiſibilia eni dei p ea que facta ſũt intellecta cognoſcunt̃ vt dicit aplus. Et ideo theologia ꝓuide ſacris ⁊ poeticis informationibus vſa eſt vt ex rerũ viſibiliũ ſimilitudinib⁹ allegorice locutiones ⁊ miſtici intellect⁹ trãſumptiones formentur/ ⁊ ſic carnalib⁹ ⁊ viſibilibus ſpũalia ⁊ inuiſibilia coaptent̃. Huius rei gratia pñs efficio opuſculũ ad edificationẽ dom⁹ dñi/ qui eſt deus glorioſus ⁊ ſublimis ⁊ bñdict⁹ in ſecula ſeculoꝝ. In quo agit̃ de quibuſdã ꝓprietatibus reꝝ naturaliũ quarũ alia eſt incorporea/ alia corpea. Et primo de ꝓprietatibus ſubſtãtie incorporee ſcd̃m ſui differentias quaꝝ alia ẽ corpi vnibilis/ vt aĩa rõnalis ſenſibilis ⁊ vegetabilis. alia non vnibilis corpi. vt angelus

Et angeloꝝ/ alij ſunt boni/ alij mali. In bonis vero angelis ordoẽ ſcd̃m trinam multiplicationẽ trinitatis. vnde a beato dyoniſio diſtiguntur tres hierarchie celeſtes/ quarũ quelibet trium ordinũ ꝯtinet diſpoſitiones. Decẽ ⁊ nouẽ itaq̧ ſunt de quib⁹ in hoc opuſculo adiuuãte deo p ordinẽ eſt agendũ. ⁊ hoc taꝫ in cõi q̃ in ſpãli. Primo igit̃ agitur de deo ⁊ noĩb⁹ diuinis que dicunt̃ de deo vel quo ad eſſentiaꝫ/ vel pſonam/ ſiue quo ad effectum/ ſiue appropriationẽ. Secũdo de ꝓprietatib⁹ angelorum tam bonoꝝ q̃ malorũ in generali ⁊ in ſpeciali. Tertio de ꝓprietatibus aĩe rõnalis/ quo ad nature ſue ſimplicitatẽ/ ⁊ quo ad viriũ ſuaꝝ diuerſitateꝫ/ ⁊ de eius vnione ⁊ opatioe in corpe ꝓut confert ei formã ⁊ perfectionẽ.

Quarto de ꝓprietatibus ſubſtãtie corporee. ſ. de elementis ⁊ elemẽtaribus qualitatib⁹ ex quib⁹ ꝯponitur oẽ corpus. ⁊ de quatuor humoribus ex quib⁹ ꝯponũtur corpa tam hoim q̃ brutorũ. Quinto de hoĩs corpore/ ⁊ de ſingulis eius partib⁹ de quib⁹ ſacra ſcriptura facit mẽtionez. Sexto de etatib⁹. Septimo de infirmitatib⁹ ⁊ venenis. Octauo de mũdo ⁊ corpibus celeſtib⁹. Nono de tẽpe ⁊ partibus tpis. Decimo de materia ⁊ forma ⁊ earũ ꝓprietatib⁹ ⁊ elemẽtis. Undecimo de aere ⁊ paſſionibus eius. Duodecimo de auibus in generali ⁊ i ſpeciali. Tredecimo de aqua et eius differẽtijs/ eius ornatu. ſ. d̾ piſcibus. Decimoquarto de terra ⁊ eius ptib⁹ Decimoquinto de ꝓuincijs. Decimoſexto d̾ lapidibus ⁊ metallis. Decimoſeptimo de herbis ⁊ plantis. Decimooctauo de aĩalib⁹. Decimonono de accidentib⁹. ſ. de colorib⁹/ ſaporibus ⁊c. In iſtis deceꝫ ⁊ nouem libellulis rerũ naturaliũ ꝓprietates ſummatim ⁊ breuit̃ ꝯtinent̃ ꝓut ad manus meas ſpice que effugerunt manus metẽtiuꝫ pringere potuerũt. i quibus de meo pauca vel quaſi nulla appoſui/ ſꝫ oĩa que dicentur de libris autenticis ſanctoꝝ ⁊ philoſophorũ excipiens ſub breui hoc ꝯpendio pariter cõpilaui ſicut per ſingulos titulos poterit legentium induſtria experiri.

Incipit liber de proprietatibus rerũ. Et primo de deo et eius eſſentia.

Ex museo Cabilonensi minimorum Dono infra scripti

BIBLIOTECA DE LA FAC. DE MEDICINA

E pröprietatibus itaq; ⁊ naturis rerũ tam ſpũalium q̄ corpalium elucidare aliqua cupiẽtes ab
d illo ſumemus exordium qui ẽ alpha ⁊ o finis ⁊ principiũ oĩum bonorũ. Jnprincipio patris luminuȝ (a quo ꝓcedit omẽ datũ optimum ⁊ omẽ donũ pfectũ) implorãtes auxiliũ vt ille qui illuminat oẽm hoiem venientem in hũc mundũ/ ⁊ reuelat pfunda de tenebris/ et abſcõdita ꝑducit in lucem. huic opuſculo qđ ad ipſius laudẽ ⁊ legentiũ vtilitatem de diuerſis ſanctoꝝ ⁊ phõrum dictis nõ ſine labore recolligere iam incepi felicem digneť impendere conſummationem.

Si igiť vt dicit Jnnoč.iij. ſolus ⁊
e verus deus eternꝰ imenſus incõmutabilis/ omp̃s/ ⁊ ineffabilis. pater ⁊ filius ⁊ ſpũſſanctꝰ. tres quideȝ pſone. ſed vna eẽntia/ ſubſtantia ſeu natura ſimplex oĩno. pater a nullo/ filius a p̃re ſolo/ ſpũſſanctus ab vtroq; abſq; inicio ⁊ abſq; fine. pater generans/ filius naſcens/ ſpũſſanctꝰ a p̃re ⁊ filio ꝓcedens. he tres pſone ſunt ꝯſubſtãtiales/ coeterne/ oĩpotentes/ coequales vnũ vniuerſorum principiũ/ creator oĩum viſibiliũ et inuiſibilium/ ſpũalium ⁊ corpalium creaturarũ qui ſua virtute oĩpotenti ſimul ab inicio tẽpis vtranq; de nihilo ꝯdidit creaturam. videlȝ angelicam ⁊ mũdanam/ ac demũ humanã quaſi cõem ex corpe et ſpiritu conſtitutam. huiuſq; extra de ſum. tri. c. i.

Hec aũt ſancta trinitas ſm cõem eſ-
b ſentiã eſt indiuidua/ ⁊ ſcđm pſonales ꝓprietates eſt diſcreta in nature ſue ſimplicitate nõ admittens diuiſionẽ nec i pſonali ꝓprietate recipiẽs vnitatem/ ſed ſemp in eſſentia vnitas ⁊ in perſõis pluralitas inueniť. a qua oĩs ꝯfuſio ⁊ mutua mixtio remoueť. q2 cum alius ſit pater alius filius alius ſpũſſanctus. pater nõ poteſt eẽ filiꝰ nec ſpũſſanctꝰ. ſicut nec ecõuerſo ſpũſſanctꝰ nõ põt eſſe pater vel filius nec filius non põt eſſe pr̃ vel ſpũſſanctus/ ſed q̃libet iſtorũ eſt vna eſſentia vel natura que ſola eſt vniuerſoꝝ principium preter qđ nõ eſt aliud reperire. ⁊ hec eẽntia neq; eſt generãs neq; genita neq; ꝓcedẽs/ ſed eſt pr̃ qui generat ⁊ filius q̃ gigniť ⁊ ſpũſſanctꝰ qui ꝓcedit vt ſimpliciter diſtinctio ſit in perſonis/ ⁊ in natura vnitas teneať. vnđ lȝ alius ſit pater alius filius/ alius ſpũſſanctus nõ tñ aliđ ſed id qđ eſt pater eſt filius ⁊ ſpũſſanctꝰ. pater vero generando totã ſuſtantiã ſuam ei dedit ſine diuiſione/ ⁊ tñ totam retinuit ſine diminutione. ⁊ ſic vna et eadẽ res eſt pater gignens et filius naſcens ⁊ ſpũſſanctꝰ ab vtroq; ꝓcedẽs huiuſq; Jnnoč. iij. vbi. ſ. c. ij.

Ut aũt dicta ⁊ dicenda apertiꝰ elu-
v ceſcant/ notandũ eſt iuxta ſanctoꝝ traditionẽ q̄ quicq̃d in deo eſt aut de deo diciť/ aut eſt eẽntia/ aut eſt notio/ aut pſona. vna eſt enĩ indiuiſibilis eſſentia/ pſone tres. et he tres pſone ſunt vna eſſentia ⁊ vnus deꝰ. et quelibet eaꝝ eſt vna eſſentia ⁊ vnus deꝰ. pr̃ a nullo/ filius a patre naſcẽdo/ ſpũſſanctꝰ a patre p filium ꝓcedendo. pať p filium generat/ filius gigniť/ ⁊ pater cum filio ſpm̃ſanctũ ſpirat/ ⁊ q̄ filius ſpm̃ſanctũ ſpirat/ hoc habet a patre. quicq̃d enĩ perſona habet vľ facit/ hoc h; a pſona a qua eſt. ⁊ ideo q2 filius ẽ a patre/ ab ipſo oĩa habet. ⁊ q2 ſpũſſãctus eſt a patre ⁊ a filio/ ideo habet qđ hȝ cõiter ab vtroq;. ſ ꝓpter hmõi naſcibilitatem vel ꝓceſſibilitatem pater nõ eſt maior naſcente vel ſpũſancto ꝓcedente. q2 veritas diuine eſſentie equaliter eſt in ipĩs ⁊ in patre. Hec oĩa habentur a boecio in libro de trinitate. ⁊ a hugone ⁊ etiam auguſti. ⁊ richardo.

Notiones aũt ſũt quinq; ſm hug.
n ⁊ augu. ſ. paternitas innaſcibilitas filiatio/ ꝓceſſio ⁊ cõis ſpiratio. ⁊ dicunť he quinq; aliquãdo notiones/ q2 notificant pſonas aliquãdo diſtinctiones/ q2 pſonas diſtingũt aliquãdo relationes q2 p ipſas quãdoq; pſone ad ſe inuicem referunť. dicunť ẽt ꝓpetates/ q2 pſõis ꝓprie inſũt.

Jſtarũ autem notionũ tres dicunť perſonales ꝓprietates. ſ. paternitas filiatio/ ꝓceſſio. eo q̄ pſonas faciũt. Nam iſtoꝝ quinq; notionum tres ſũt patris. ſ. innaſcibilitas/ paternitas/ ⁊ cõis ſpiratio. ⁊ due ſunt filij. ſ. filiatio/ ⁊ cõis ſpiratio. vna vero ſpũſſancti tm̃. ſ. ꝓceſſio nec aliquid derogat ſpũiſancto q̄ tantũ habet vnã notionem. neq; filio ſupercreſit q2 habet duas. nec pater maior eſt alijs pſonis duabꝰ/ q̄uis tribus notionibꝰ ab alijs ſpãliter diſcernať. Regulariter enim de iſtis notiõibus tenẽdum eſt q̄ nulla de alia p̄dicatur. ⁊ q̄ quilibet eſt diuina eſſentia ⁊ vnus deꝰ ⁊ vna eſſentia. Jtem nulla notio ineſt diuine eſſentie ſed tm̃ pſone. q2 eẽntia nec diſtinguit nec diſtinguiť/ ſ ſole pſone ab inuicẽ diſtinguntť.

Quamuis aũt diuina eſſentia a mor-
q talibꝰ nõ poſſit cognoſci ad plenũ

nec ꝯprebendi hic in via/cognoſcitur tñ in ſuo
effectu inquãtum eſt oium principiũ ſiue cauſa
qꝛ deũ eſſe vix inſipiẽs dubitat/⁊ tñ quid ſit ſe
cundũ maieſtatis magnitudinẽ/nullus creatu
re intelligẽtia inueſtigat. (vt dicit Damaſ.) Et
ideo poſitiue nõ põt cognoſci niſi ꝑ effectũ ſuo
rum operũ ꝙuis priuatiue ⁊ ꝑ abnegationem
multiformiter in ſcripturis deſcribaꝛ ⁊ noĩetur.

D euidentiã aũt noium que deum
a nobis manifeſtant/aliqualiter no
tandũ eſt in quadã ſimplici ⁊ rudi
ꝯſideratione/ꝙ oẽ nomẽ dictum de deo aut
notificat/aut manifeſtat eẽntiam/aut notionẽ
aut ꝑſonam. Nam oĩa que notificant eẽntiam
dicunꝛ eẽntialia. que ꝑſonaꝫ/ꝑſonalia. que no
tionẽ notionalia. Nomẽ aũt eſſentiale ſonat in
quid ⁊ predicaꝛ i quid. ꝑſonale ſignat quẽ ⁊ ꝑ
dicatur in quem. notionale vero nomen ſignat
quã ⁊ predicaꝛ in quam. vnde iſta tria predica
ta in diuinis ſepius ꝑdicantur vel ponũtur. ſ. qſ
que/⁊ qd. Quis/qꝛ pater/vel filius/vel ſpũſ
ſanctus. Que. ꝓceſſio/filiatio/paternitas ⁊c.
Quod/ſubſtãtia/eẽntia/⁊ hmõi. que mere q
ditatem rei ſignant/⁊ diuinã eſſentiam ſimpli
citer ⁊ abſtracte repreſentant.

Hec aũt noĩa ſic diſtingnũtur. quia
b nomẽ eẽntiale aut eſt ſubſtãtiuum
aut adiectiuũ. ſi ſubſtantiuũ/aut ẽ
abſtractũ/aut ꝯcretum aut medium. abſtracta
aũt dicimus. vt aug9. dicit que abſolute diuaꝫ
eſſentiam ſignãt. vt eẽntia/bonitas/deitas/et
hmõi que ſemꝑ ſupponũt ⁊ ſignãt diuinam eẽn
tiam. nec pñt trahi ꝑ aliquod ꝯiunctũ ad ſup
ponendũ ꝓ ꝑſona. vnde talia noĩa ſumpta
cũ prepoſitionib9/verbis/noĩbus/⁊ pticipijſ
ꝑſonalibus vel notionalibus reddũt ꝓpoſi
tiones falſas in quibus ponũtur. vnde hec eſt
falſa eſſentia generat vel generaꝛ. eẽntia eſt de
eſſentia. vel eſſentia eſt apud eſſentiã ⁊ hmõi.
De iſtis aũt noĩbus ꝙ puere ſũt eẽntialia/gene
raliter eſt tenẽdum ꝙ oẽ nomẽ quod ẽ pure eẽn
tiale ꝑdicatur de qualibꝫ ꝑſona per ſe ⁊ de oĩ
bus inſimul ſingulariter ⁊ nõ pluraliter. verbi
grã. pater eſt deitas/filius eſt deitas/⁊ ſpiritus
ſanctus eſt deitas ⁊ ſimul ſũt vna deitas ⁊ nõ
deitates.

Nomina ꝯcreta ſunt que ad modũ
n ꝯcretorũ ſignant formas in ſuppo
ſito. vel ſignãt quaſi formam in ſub
iecto. vt de9/creatoꝛ/⁊ ſimilia. que generaliter
ſignãt diuinam eẽntiam ſed quãdoqꝫ ſuppo
nunt pro eſſentia quandoqꝫ ꝓ perſona.

n Nomina vero media dicunꝛ que ha
bent modũ ⁊ formã ⁊ ſignationem
abſtractorũ/ſcḋm vſum ⁊ officium ꝯcretorum.
vt lumẽ ſapientia ⁊ hmõi. Iſta eni licet abſtra
ctiua ſint aliqñ ſupponũt ꝓ perſonis vt cũ di
citur lumen de lumĩe. ſapientia de ſapiẽtia ꝑn
cipium de principio. ⁊ ſimilia. ⁊ hec noĩa ſicut
abſtracta ꝑdicanꝛ de qualibet ꝑſona per ſe/et
de oĩbus ſimul nõ pluraliter/ſ; ſingulariter.

Diectiua noĩa alia ſignant pure di
a uinã eẽntiam/nihil conotando. vt
ens. bonus. ⁊ hmõi. Alia aliquid
cõnotant poſitiue. alia aliquid priuatiue. vt
etern9 ⁊ immẽſus. immortalis ⁊ hmõi. eternus
eni ſignat principaliter diuinã eẽntiam/⁊ ſecũ
dario ꝯnotat carentiã principij ⁊ finis. vnđ cũ
dicaꝛ deus etern9. ſpũs ſanctus eſt. de9 eſt ⁊ ca
ret ꝑncipio ⁊ fine ſimiliter immẽſus principa
liter ſignat diuinã eſſentiã ⁊ ꝯnotat abnegatõ
nem mẽſure localis. ſimiliter dicaꝛ incircumſcri
ptus ꝑ abnegationẽ loci ⁊ vbi. de ſimilib9 ſic ẽ
intelligendũ. ⁊ hec noĩa ꝑdicanꝛ de oĩbus per
ſonis ſimul ⁊ diuiſim/ſingulariter ⁊ nõ plura
liter. vt pater ẽ eternus. filius eternus. ſpũſſan
ctus eternus. ⁊ hij tres ſunt vnus eternus.

Diectiua nõia que aliquid ꝯnotãt
a poſitiue/quedã cõnotant effectum
in creatura ⁊ quedaꝫ reſpectũ. coꝝ
aũt que cõnotãt effectum/quedam cõnotãt in
habitu. vt iuſtus miſericoꝛs ⁊ hmõi. quedã in
actu. vt iuſtificans/miſeratoꝛ ⁊ hmõi. Que au
tem connotãt effectũ in actu ꝑdicanꝛ de deo ex
tꝑe. vnde de9 incepit eſſe miſeratoꝛ qñ incepit
, miſereri. ſed ea que ꝯnotant in habitu predicã
tur de deo ab eterno. vt deus ab eterno fuit iu
ſtus/miſericoꝛs ⁊ cetera.

Nomina vero que cõnotant reſpe
n ctum quedã ꝯnotant reſpectũ cre
atoris ad creaturas. vt de9 eſt refu
giũ ⁊ hmõi. quedã connotãt reſpectũ ꝑſone ad
ꝑſonam. vt ſimilis/equalis. ſimilis eni princi
paliter ſignat diuinã eſſentiã ſed ſecundario cõ
notant diſtinctionem perſonalem. huiuſmodi
vero nomina licet eẽntiam ſignificent/tñ ratõ
nem cõnotati predicanꝛ de perſonis ſimul ſũ
ptis pluraliter ⁊ nõ ſingulariter. vnde nõ dicaꝛ
pater ⁊ filius ſũt ſilis. ſ; dꝛ ſunt ſimiles.

Diectiuoꝝ etiã noĩum ſũt quedam
a ptitiua/vt aliquis/alius/⁊ ſimilia
quedã vero ſũt numeralia/vt vn9
duo/tres. ⁊ oĩa in neutro genere ſubſtantiua ſi
gnant diuinam eẽntiam/⁊ predicanꝛ de perſo
nis oĩbus ſigulariter/⁊ nõ pluraliter. vt pater
⁊ filius ſunt vnũ. ſed in genere maſculino ⁊ fe
minino ſubſtantiua ſunt perſonalia. vnde hec
eſt vera pater ⁊ filius ſunt duo ſi ly duo ſuma

ſculini generis. ſed ſi neutri/ tūc eſt falſa. Hu/ iuſmodi aūt noīa adiectiue retenta ſequuntur naturam ſuorū ſubſtantiuorum. vnd̄ ſi ſubſtā tiua ſunt eēntialia/ ⁊ ipſa adiectiua. ⁊ ſi ſint ꝑ ſonalia/ ſimilter ⁊ ipſa adiectiua. vnde hec eſt falſa. pater ⁊ filius ſunt vnus/ ſed hec eſt vera ſunt vnus deus.

n Ominū ꝑſonalium quedā predi/ canť de vna perſona tantū vt pater ⁊ filius/ ſpūſſantus. Quedam de duabꝰ ita ꝙ de vtraqꝫ. vt principium ſpūſſan/ cti. Nam pater ē principiū ſpūſſancti/ ⁊ filius ē principiū ſpūſſancti. vñ cū dr̄ pr̄ ⁊ filiꝰ ſūt p̄n cipiū ſpūſſancti li p̄ncipium ſuppōit ꝓ duabus ꝑſonis/ ſꝫ ſignat vnā notionē. ſ. cōem ſpiratio nem. Quedam vero predicanť de duabꝰ ꝑſo/ nis ita ꝙ de neutra. vt pater ⁊ filius ſunt duo ita ꝙ ly duo ſit maſculini generis ⁊ nō neutri. Quedā etiam p̄dicantur de tribꝰ/ ita ꝙ d̄ nul la ꝑ ſe. ſicut trinitas. Nam vt dixit Iſi. lib. vi. ethimolo. trinitas eſt appellata eo ꝙ fiat totū vnum ex tribꝰ quaſi triū vnitas. Nam dū tria ſunt/ ideſt tres ꝑſone/ vnū ſunt. qꝛ ſingula ī ſe manēt/ ⁊ oīa in oībus. pater ergo ⁊ filius ⁊ ſpi ritusſanctꝰ ſunt trinitas ⁊ vnitas. idem enī in natura/ vnū quidē in eſſentia. tres in perſona/ vnū ꝓpter maieſtatis cōmunionē. tres/ ꝓpter ꝑſonaꝝ ꝓprietatem. Quedā etiā noīa predi cantur d̄ ſingulis ꝑſonis ita ꝙ nō de oībus vľ pluribus ſingulariter vel tm̄ pluraliter/ vt hy/ poſtaſis ſeu ꝑſona. pr̄ enī ⁊ filius ⁊ ſpūſſanctꝰ ſūt tres hypoſtaſes ſeu ꝑſone/ ſed nō vna.

n Omina vero notionalia quedam ſunt abſtractiua. vt paternitas na tiuitas/ ꝓceſſionalitas/ ſpirabili/ tas/ ⁊ hmōi. Quedā vero concretiua ⁊ adiecti uat. vt innaſcibilis/ generans/ naſcens/ ſpirās ꝓcedens. omīa aūt abſtractiua predicanť de eſſentia. vnde hec ē vera/ eēntia eſt paternitas ⁊ ecōuerſo/ eſſentia ē innaſcibilitas ⁊ ecōuerſo ita ⁊ de alijs. Cōcretiua vero nūquaꝫ de eſſen tia p̄dicanť ſiue ſint noīa ſiue ꝑticipia. ⁊ ideo oēs tales ꝓpoſitiones ſūt falſe. eēntia generat vel generať. vel eſſentia ē generans vel genera ta. ⁊ ita de alijs. Item noium notionaliuꝫ quedā predicanť de vna ꝑſona tantū. vt gene rans de patre. genitꝰ vel naſcens de filio. ꝓce dens de ſpūſancto. Quedam de vtraqꝫ duaꝝ vt ſpirans de patre ⁊ filio quia pater ⁊ filius ſpirant ſpiritumſanctum. Quedam etiam pre dicantur de qualibet. vt diſtinctus. pater eniꝫ eſt diſtinctus ab alijs perſonis. ſimiliter filius et ſpiritusſanctus.

p Ropꝛietates vero diuinas diuine ſ. eſſentie ꝯueniēter determiat. Io hānes dam̄. iij. li. c. viij. Deus ē in quit ſine principio. principiū primū increatū/ ingenituꝫ/ impꝫbile/ immortale/ eternū infini tum/ incircūſcriptuꝫ/ indeterminatū/ potēs ad infinita/ ſimplex/ incōpoſitū/ influxibile ipaſſi bile/ inuariabile/ inalterabile/ fons bonitatis ⁊ iuſticie/ lumē intellectuale/ virtus inacceſſibi lis/ immēſurabilis ⁊ tū oīa mēſurat/ ꝓpria vo lūtate creaturaꝝ oīuꝫ effectiua/ oium ꝯtentiua ⁊ ꝯſeruatiua/ oīnm ꝓuiſiua/ oīa implēs in ſuo regno/ oībus dominās ⁊ imperās ⁊ nullū con trarium habēs/ oīa ꝯtaminare ꝯtinens oībus ſubſtantijs eminēs ⁊ ſuꝑ omīa exiſtēs/ ſuꝑ bo nā ſuperdea ſupplena/ principatus ⁊ ptātes ordinās/ determinās/ ac diſpones ſuꝑ oēm or dinem. ac ſuꝑ oēm ſubſtantiā vitā/ rōneꝫ/ ⁊ in telligentiā exiſtens. ꝑ ſe eſt lux/ ꝑ ſe eſt bonitas ꝑ ſe eſt vita/ ꝑ ſe eſt ſubſtātia/ ꝑ ſe exiſtens fōs eſſentie/ his que ſunt/ his que viuūt vite/ his que ꝑticipant rōneꝫ. rōnis oībus oium bono rum cā eſt. vna ſubſtātia/ vna virtus/ vna vo/ luntas/ vna opatio/ vnū principiū/ vna pote/ ſtas/ vna dn̄atio/ vna deitas in tribus ꝑfectis hypoſtaſibus ſeu ꝑſonis. patris ⁊ filij ⁊ ſpiri/ tusſancti vna rōne crediť/ colitur ⁊ adorať. vn̄ ip̄a trinitas eſt incōfuſe vnita/ ⁊ indiſtanter diſ iuncta. Indiſtantes. n. ſunt he ꝑſone ⁊ ab inui cem inſepabiles nō ꝯfuſe ad inuiceꝫ ꝯuertibi/ les. qꝛ ad inuicem nō ꝯmiſcenť nec pariter con funduntť. Nam pater eſt in filio ⁊ ſpūſancto. et ſpūſſanctus in pr̄e ⁊ in filio. ⁊ filius eſt in pr̄e ⁊ ſpūſancto nulla facta ꝯmixtione vel cōuerſiōe vnius ī alterū ſine mutua cōfuſiōe/ imo ipſe ꝑ ſone ſuis ꝓprietatibꝰ ab inuicē ſunt diſtincte/ ⁊ ſm̄ idēptitateꝫ eēntie indiuiſſibiliter ſūt vni te. vnde diuinitas ſimplex ⁊ impꝫbilis exiſtēs varia dona cuis diſtribuit creaturis/ ſed multi plicata ꝑ dona impꝫbilis ꝑmanet ⁊ ad ſuam ſimplicitatē creaturas ſuas cōuertit ⁊ ꝯiungit oīa impmiſcabiliter ꝑ tranſit. ꝑ ipſam aūt nihil ſimplici cognitiōe oīa cognoſcit tam preſentia ꝙ̄ ꝑterita vel futura qui pōt oīa que vult/ ſed nō vult oīa que pōt. pōt. n. ꝑdere munduꝫ/ nō vult aūt. Dicit etiā ad hoc idē damaſ. li. i. c. xvi Deus imaterialiter exiſtens incircūſcriptibilis eſt. qꝛ loco nō cōtineť. ipſe. n. ſuipſius locus ē oīa implēs/ ſuꝑ oēa exiſtēs/ oīa ꝯtinēs/ vniuſ/ cuiuſqꝫ naturā impmiſcibiliter ꝑtranſiēs/ oībꝰ ſuā opem ⁊ opationē ſm̄ ſuſceptiuā virtutem tribuēs. et cū ſit totus impꝫbilis. totꝰ eſt totali ter ens vbiqꝫ ⁊ nō ps in pte ꝑtialiter diuiſus/ ſed totꝰ in oībus ⁊ totꝰ ſuꝑ oē. vnd̄ ipſe ſolus

Digitized by Google

incóprehéſibilis eſt ⁊ interminabilis/⁊ a nul/
lo pterq̄ a ſemetipſo cognit⁹. Nā ipſe ſolus ſui
ipſius maxim⁹ ꝯtemplator ē. vnde ad ei⁹ tota
lem cóprehenſioné nulla pōt ptingere creatu/
ra cū ſit infinitus in ſe. virtute tñ ſua infinita fi
nit ⁊ terminat vniuerſa. Propter qđ termegi/
ſtus deſcribés deū ꝓut pōtuit/ ait ſic. Deus eſt
ſpera intellectualis cuius centrū eſt vbiq̄ circū
ferentia vero nuſq̄. diuina.n. eſſentia in ſe ꝯſi/
derata pfecta eſt ad modū ſpere/ q: non habet
principiū neq̄ finé/ ſ ꝓut cōſideraſ vt cā dedu
cens res in eſſe ⁊ eas limitans ⁊ finiens ſic di/
citur eſſe centrū. q: ſicut centrum finit lineas /⁊
ab ipſo linee deducitur/ita deus deducit crea
turas ⁊ limitat ⁊ finit eas.

Tio modo deſcribit Berñ. deū tan
a quaȝ cām p effectū dicens. Deus ē
voluntas /omp̄s beniuolentia/ lu
men eternū/incōmutabilis rō creans mentem
ad ſe pticipandū viuificans ad ſentiendū/ effi
ciens ad aptandū/ dilatās ad capiendū/ iuſti
ficās ad promerendū/ accédés ad zelū/ fecun
dans ad fructū/ pmoués ad bonitaté/ dingés
ad equitateȝ/ roborans ad virtuté/ formās ad
beniuolentiā/ moderans ad ſapientiam/ viſi
tās ad conſolationé/ illuminās ad cognitōem
perpetuās ad imortalitaté/ implés ad felicita
té circundās ad ſecuritaté/ amat vt caritas/ no
uit vt veritas/ ſedet vt equitas / dominatur vt
maieſtas regit vt principiū/ medeſ vt ſalus/ re
uelat vt lux/ aſſiſtit vt pietas. huculq̄ȝ Berñ.

Tquāuis indiuiſibilia ſint opā
e beatiſſime trinitatis tñ a ſanctis di
ſtiguūſ quedā noia p que notifi/
catur deus in opibus ſuis qui innotabilis eſt
et innotificabilis in ſe quo ad intima maieſta/
tis. ſunt auté q̄dā noia appropriata. et quedā
ſunt tranſſumpta et tranſlata.

Omia vero appropriata ſūt. x. de
n quibus Iſido. in. vi. li. c. i. dicit ſic
apud hebreos deus decé noibus
nūcupatur. Primū eſt eli ſiue ſchyros. i. fortis
q: nulla infirmitate opprimiſ/ ſed fortis eſt et
ſufficiens ad oia pperanda. Secūduȝ nomé
eſt eloe. qđ grece dicſ theoſphelos. i. timor. eo
q̄ deus a cunctis ipſum colentibus ſit timen
dus. Tercū nomé ē ſabaoth. i. princeps exer
cituū. eo q̄ oés exercit⁹ celi ei⁹ dñio ſūt ſubiecti
Quartuȝ nomen ē eliom ſiue ramachel. i. ex/
celſus de⁹. q: excelſus dñs et ſup celos gloria
eius. Quintū nomé eyel. i. qui eſt. Deus enim
qui eſt eternus/ vere ē qui tñ nouit eſſe. fuiſſe
aūt ei modo nō eſſe vel futurū eſſe nō nouit.
Sextū nomen eſt adonay. i. dominus. q: eius
dñationi ſubijciſ totus mūdus. Septimū no
men eſt ya. i. ſpūs almus. deus. n. ſpiritus eſt.
Octauū eſt tetragramaton. i. nomen quatuor
litterarū. ſcribiſ enim quatuor litteris apud he
breos que ineffabile ꝓnūciant ⁊ ſignant nom̄
dei quod dr̄ ineffabile nō q: dici non pōt/ ſed
q: eius ſignaculo ab humano corde nō potu/
it cōprehendi. Nonū nomé eſt ſaday. i. omp̄s
q: omp̄s nomé eius. ⁊ diciſ omp̄s a faciendo
omē quod vult/⁊ nō a faciendo quod nō vult
quod ſi alterū tñ accideret ei omp̄s nequaquā
eſſet. Decimū nomé eſt eloym. quod ē nomé tri
nitatis. ⁊ ptinet ad patré ⁊ filium ⁊ ſpm̄ſanctū
et ideo plurale eſt apud hebreos / ⁊ ſingulare.
ſignat enim diuinā eēntiam cū ſuppoſitiōe tri
um pſonarū. vnde dr̄ trinitas / q̄ſi triū vnitas.

Unt aūt quedā noia trāſumpta a
f creaturis quibus vtiſ ſcriptura q̄n
intendit aliq̄s exponere ꝯditiões
creatoris (q: damaſ. li. i. c. xiiij. inquit) multa ī
diuina ſcriptura ſimbolice ſūt dicta. i. figurati/
ue ⁊ trāſumptiue. ſcire oportet q̄ hoies carne
groſſa induti excelſas ⁊ immateriales deitatiſ
opationes intelligere nō pñt/ niſi quibuſdam
formis ⁊ imaginib⁹ ⁊ notis quibus hoies vti
ſepius ſūt ſueti. vñ oia corpalia que đ deo di
cunſ nō ꝓprie/ ſed ſimbolice intelliguntſ. Sim
plex enī deus eſt ⁊ nō figurabilis. oculos tñ et
palpebras ⁊ viſum hēre diciſ/ q: vniuerſorū
habés virtuteȝ cōſideratiuam/ eū nihil pōt la
tere/ nihil pōt ſubtergere ſuā notionem. Simi
li rōne aures ⁊ auditū habere deſcribiſ/ q: apđ
ipſum ꝓpiciationé fore ⁊ deprecationis ſuſce/
ptioné nō timemus. p hunc. n. ſenſuȝ nos mi/
tes oſtendim⁹. quando deprecantib⁹ aures fa
miliarius inclinam⁹. Sed os ⁊ labia ⁊ fauces
habere dr̄ q: illud velud loquédo p inſpiratio
neȝ nobis reuelat que hoiuȝ cogitatio p hmōi
organa exprimit ⁊ oſtendit. Guttur etiā habe
re diciſ ⁊ guſtum. q: in nr̄e iuſticie opibus tan
q̄ in guſtu delectaſ. Nares ⁊ olfactū habet/ q:
tanq̄ odor ſuauiſſimus dño plȝ q̄quid deuo
tionis affect⁹ ſibi exhibet. Faciem ipm̄ habere
ꝯmemorat/ q: p ipſius opa eius virtuté ⁊ pre
ſentiam diuin⁹ ſermo manifeſtat. naȝ pſone ꝑ
ſentia in facie declaraſ. Manus ⁊ brachia rep
ſentant eius ſubtilé ⁊ inuincibileȝ opationem
q: nos digitis/ manib⁹/ ⁊ brachijs ſubtiliora
⁊ fortiora opamur. q̄n dexteraȝ dei ꝯmēorat/
certiora dei ⁊ digniora inſinuat. vñ ⁊ iurare p
dexterā ſuā dr̄/ quādo intrāſmutabile eius cō
ſiliū phibetur. Frequēter paupibus ſubuenit
⁊ indigentib⁹ auxiliaſ. ⁊ ideo pedes hēre diciſ.
ſepe enī oſtēdit in effectu/ quod ſolent operari

homines pedib⁹ vel inceſſu. Pectus et cor habere dr̃ ꝑpter cogitorū iugē recordatōnē. Uentrē et viſcera ꝑpter illā quā in nobis oſtendit miſericordiā et cōpaſſionē. Iraſci dr̃ et furere propter odiū maliciæ et iuſtā quā infert peccātibus vltionē. Et dormire dr̃ et obliuiſci ꝓpter inmune diſſimulatiōnē et vindictæ retardatōez. Unde qr tot modis pſua beneficia noſtra ſupplentur indigentiā / more humano dr̃ habere diuerſa membra. vnde beat⁹ dyoni. effectus dei multiplices ſic deſcribit. Deus inquit omnium cā et principiū eoꝝ que ſunt ſbā eſt viuentium vita / ratōnantiū rō eſt / excidentiū ab eo reuocatio / et rerū reſurrectio corrūpentiū / qd̃ ſm naturā eſt reuocatio / et eorū que mouenẗ ſm execrabilē imperiū reformatio / ſacramētū firmatur minus ſtantiū / ⁊ ipſorū q̄ ad ipſum reducūtur via et reordinatiſſima manuductio et ſequitur poſt pauca. Ipſe eſt eorū qui ab ipſo ſunt paẗ principalior ꝙ ipſi q̄ eos genuerat. nā et ipſi ab ipſo ceperunt eſſe et generare. Eorū aūt qui ipſum ſequūtur et ab ipſo paſcuntur paſtor eſt illuminatorū eſt ſplendor / ꝑfectorū ꝑfecō / deificatorū deificatio / diſtantiū pax. ſimpliciū ſimplicitas / et vnitarū rerū vnio / ſuper principale ⁊ ſubāle principiū. occulte ſue cognitionis (ſm qd̃ fas eſt et poſſibile vnicuiqꝫ) bona traditio ⁊ oīa hec verba. dyoni. recitat. dama. c. iij. Ex q̄bus oībus pꝫ ꝙ oīa corpalia de deo dicta ſunt ad figuratiuum intellectum miſtice referenda.

Sunt iterū queda alia noīa que ad ſigōnē illoꝝ que de hoīe aſſumpto chriſto. ſ. dei filio itelligitur a ſimilitudinibus rerū artificioſe tranſſumpta. ſicut pꝫ in Iſido. li. vij. c. ij. vbi diciẗ. Chriſtus multis modis in ſcripturis vocari conſueuit. Dicit eni ibidē ꝙ chriſtus a criſmate vocatus eſt. ipſe eni precunctis ſuis conſortibus omniū gratiarū plenitudine eſt delibutus. qui ieſus hebraice ſother grece. ſaluator vero latine eſt dictus. eo ꝙ cunctis gentibus ſaluator eſt tranſmiſſus. ꝓpter qd̃ ⁊ ipſe meſſias hebraice dr̃ eo ꝙ oīs prophetalis ſacerdotalis et regalis dignitatis priuilegio ſit diuinit⁹ inſignitus. Nā meſſias dicitur vnctus. Dicit etiā emanuel. i. nobiſcum de⁹ eo ꝙ deus ꝑ virginē natus in carne apparens nobis ſe comunicit. Diciẗ etiam verbū caro factū qr verbum eſt in q̄tum naſcitur a patre in eternitate ſed caro diciẗ in quātū a matre naſciẗ in tēporis mutabilitate. Similiter dicitur vnigenitus et primo genituſ. qr patris et etiā matris fuit filius vnicus antecꝫ nullus / et poſtq̄ non erat alius. Multis etiā aliis modus prefiguratur in rebus creatis. Dicitur etiā principium qr pater ꝑ ipſum oīa fecit. Dicitur etiā finis. qr in ipſo et per ipſum oia finit. Diciẗ et os dei. qr ꝑ ipſum deus mūdo loquitur. Dicitur etiā manus qr per ipſum rerū vniuerſitas continetur. Dicitur via. qr per ipſum ad brauiū peruenitur. Uita qr in ipſo viuitur. Ueritas / qr nec fallit nec fallitur. Diciẗ etiā fons / qr eſt omnis boni origo indeficiens / et reficit ſitiētes. Et multis alijs figuris innumerabilib⁹ ⁊ infinitis nobis datur intelligi in ſcripturis ſicut ibi ponit Iſi. multipliciter in exemplis. ſicut pater ⁊ filius ꝓpter varioſ effect⁹ i creaturis varijs noībus nūcupatur. ſic ſpūſſanctus patri ⁊ filio in ſimplicitate nature ꝯſubſtantialis ⁊ coeternuſ / diuerſis vocatur noībus / ⁊ diuerſis reb⁹ multipharie ꝯparatur. ꝓpter quod diciẗ in. vij. ſap. ꝙ ē ſanctus in ōnis. ſ. creature ſanctificatione. Eſt etiā multiplex in cariſmatū ⁊ donorū diſtributione / vnitus in patris ⁊ filij vniformi cōnexione / nexiō in ſanctorum caritatiue vnione ſubtilis in cogitationū ⁊ affectionuꝫ ꝑſcrutatione modeſtus in diſcreta ⁊ moderata actuū hominum ordinatiōe. Diſcretus in facūdie ſine eloquentie adminiſtratiōe. Incoinquinat⁹ / ſine macule cōtagione. Suauis / in ꝑceptis. Suauior / in ꝯſilijs. Suauiſſimus / in ꝑmijs amās bonum actū in actiuis. requiē qui ſuauis eſt i ꝯtemplatiuis. humanus / humanam diligens ſocietatem. benignus / innatā habens in ſe bonitatem. ſtabilis / laſſis ⁊ infirmis ꝯferens firmitatem / ⁊ nullā ꝓrſus habens in ſe viciſſitudinis mutabilitatē ſecurus / illis quos diligit auferens formi doloſitatem. oēm habens virtutem / omnibus ꝯferens virtutū ꝑfectionem. omia ꝓſpiciens / oēm habens cognitionē capiens oms ſpūs intelligibiles / omis ſpūs rōnalis motū inueſtigans ⁊ affectionē. mūdus in ſe ⁊ ab alijs auferens infectionē. Multis etiam alijs noībus nūcupatur. Dicitur enim digitus ꝓpter eius diſcretam ⁊ ſubtilē operationem. columba / ꝓpter ſimplicitatis amorē. nubes / ꝓpter eſtuantiuꝫ refrigerationē. vētus ꝓpter occultam gratiarū inſpirationem. ignis propter gratie euaporationem / vel affectus inflammationē. ros ſiue pluuia / ꝓpter aīme fecundationem. Mel / ꝓpter dulcifluam hoīs interioris immutationē. Oleū / ꝓpter interiorē aīme impinguationē / ⁊ exhilarationē. multis alijs modis noīatur diuinus ſpūs. ſed ſufficiant ꝑ exēplo. Nunc ad angelorum ꝓprietates adiuuāte domino / manum apponamus.

Finit Liber Primus.

Liber ſecundus de proprietatibꝰ ange lorum/ Incipit feliciter.

E proprie
tatibus angelicis di
uino adiutorio aliq̄
in medium prolaturi
Primo incipiendū
eſt ab eiſdem in gene
rali/ deinde i ſpecia/
li. vbi ſingulorum or
dinum diſpoſitiões/
⁊ officiorum diuerſe miniſtrationes ꝓut preſē
ti congruit opuſculo per ordinem declarabunt̄
Ngelus itaq̈ grece/ hebraice ma/
a lach/ latine vero nūcius interpreta
tur. eo ꝙ per angelorum miſterium
diuina volūtas populo nuncietur. Unde an/
gelus nomē eſt officij/ nō nature. Spiritus aūt
non eſt angelus/ ſed quando a deo mittit̄ tunc
primo ꝓprie angelus nūcupatur. cui. ſ. angelo
licentia pictorum alas tribuit/ in quanti ſubito
motu celerem angeloꝝ opationem figuratiua
predicta paſtoralis licentia ſimplicibus ꝓoſtē
dit. ſicut a poetis ventis alas aſcriberere anti/
quitas nō ꝓhibuit. ſicut dicit Iſi. li. vij. c. vij.
Stigit̄ angelus ſm dama. ſubſtā
c tia intellectualis ſemp mobilis ar/
bitrio libera incorpea deo miſtrās
ſecūdum gratiā ⁊ nōn naturam percipiens im
mortalitatem. Ex angelice nature deſcriptione
multiplex nobis reſultat ꝓprietas angelorum
Dicitur enim ſubſtantia intellectualis. qꝛ rōne
ſpūalitat̄ ſue ſubſtāne ⁊ ſingl̄aris ſpūalitatis
omēs formas intelligibiles in ſe pcipit ⁊ ſpēs
cognoſcibiles apꝓhendit. ⁊ quanto a treſtris
materie coartatione remotior tanto in contem
platione immaterialiū eſt pfectior. ſicut expreſ
ſe dicitur in lib. cauſarū. Nā intelligētie plene
ſunt formis. ⁊ ideo omēs ſpēs cognoſciles eis
ſubijcibiles in eis relucent. ſicut ibi dicit̄ ꝯmē.
Preter hec natura angelica omēm excedit crea
turam corpeam/ in eētie ſubtilitate in ſimpli/
citate in intellectus perſpicacitate in liberi arbi
trij habilitate. qꝛ hec angelica natura nullā ha
bet dependētiaꝫ a materia. ideo corruptio ma
terialis ei nō poteſt aliqualiter conuenire. vnde
ſenſualis cognitio eius intellectum deiformeꝫ
nō impedit angelus enim deiformam habet
intellectum ⁊ ideo ſupra tempus eſt. ⁊ totum i
telligit ſimul ⁊ nō vnum poſt aliud/ aut vnum
ex alio ſicut ex premiſſis concluſionem. verū eſt
in ſpeculo eternitatis. ſicut humanus intellectꝰ
qui eſt vnus ex alio collatiuus. vnde qualis ē
compatio ſimplicis ad compoſitum. ⁊ puncti
ad lineam in eēndo/ talis eſt compatio angeli
ci intellectus ad humanū in intelligēdo ⁊ iudi
cando. nulla malicia angelicum affectū a crea
toris ſui obſequio retrahit vel auertit. Unde
quanto angelica ſubſtantia eſt ſimplicior ⁊ ab
omī conditione materie diſtātior/ tanto dei ſi
militudo in ea relucet exꝓſſior ⁊ in ipſa velut i
ſpeculo clariſſimo ſplendo diuine ſapientie re/
lucet exꝓſſior. ⁊ tanto eſt dignior influētia glo
rie/ quanto pfectio adheſit incōmutabili veri/
tatis ex libera ꝓpria volūtate (vt dicit Greg.)
Mire inquit deus omꝑs naturam bonorum
ſpirituum bonam ſed cōmutabilem condidit/
vt qui pmanere vellent mererent̄ ⁊ eo maioris
meriti apud deū fierent. quo immutabilitatis
ſue votum/ voluntatis ſtadio defixiſſent. Dicit
etiam idem Angelus in cōtemplatione ſui cre
atoris immutabiliter permanet ⁊ cum eo ē cre
atura viciſſitudinem mutabilitatis habet. In
angelis enim tria conſiderant̄ vt ait dyoniſius
Eſſentia qua ſubſiſtunt. virtus qua poſſunt.
opatio qua peragunt. eorum eſſentia eſt ſim/
plex ⁊ immaterialis. pura diſtincta ſeu diſcreta
eorum virtus eſt libera intelligens/ diligens
indefeſſa. habent enim poteſtatem libere eligē
di. intelligendi. ⁊ diligendi ⁊ ideo incōmuta/
biliter adherendi. Inſuper habent virtutem
operandi. quia omnia faciunt ſine more dila/
tione nō tamen in inſtāti/ omia aduerſa coher
cent/ ſine reſiſtantia ⁊ cōtradictiōe ſemp nobiſ
aſſiſtunt ⁊ nobis ſeruiūt ſine intermiſſione. vn/
de eorum operatio eſt volūtaria/ ſubdita/ vti
lis ⁊ honeſta. Nam deo ſeruiūt ſine coactione/
ſubito ⁊ in inſtanti iuſſa pficiunt ſine pcraſtina
tione/ omnibus ꝓficua ⁊ vtilia ꝓcurant ſum/
ma attentione/ licitis ⁊ honeſtis vacant que
ſunt ſine reprehenſione. Patet itaq̈ ꝙ triplex
virtus eſt in angelo. ſ. cognoſcendi/ operandi/
⁊ perſiſtendi. Cognoſcit enim deum ſupra ſe i
ſpeculo eternitatis ſine aliqua interpoſitione.
ſemper enim videt facieꝫ patris. Math. xviij
extra ſe apprehendit omnia ſine collectione. in
tra ſe retinet apprehenſa ſine obliuione. ſicut
etiā hēnt virtutē operādi potēter/ celeriter/ viri
liter/ ⁊ inceſſanter. habent etiam virtutem perſi
ſtendi in nature ſue ſimplicitate. quia mortali/
tatis viciſſitudine non alterantur/ paſſibilita
tis contrarietate nō afficiūtur/ mole carnea nō
retardantur. perſiſtunt etiam in gratie ⁊ glorie
firmitate. quia diuinus legibus ſubiecti/ nul/
la affectione vel actione ei contrariantur cū ſint
benigni nullo inuidie ſtimulo torquētur. cum

Digitized by Google

ſūt puri/nulla affectione turpi contaminātur.
pſiſtunt etiam in officij dignitate. nam cū ſint
iuſti/nullo modo ſibi inuicē iniuriātur. qui ſub
ſunt nullo cōtemptu ſubijciūtur. ⁊ qui preſunt
ſine tyrannide alijs principant. Preterea an-
gelica natura prime luci deo. ſ. vicinius eſt con
iūcta ⁊ ideo copioſiori lumine repleta. ⁊ tanto
de fonte vite pfundius haurit/ quāto contem
plando primo lumini vicinius ſe ſubiungit. ⁊
tanto principaliores theophanias/ideſt illu-
minationes diuinas cōtinue recipit/ quanto
pfectius ad ſūmū bonū per amorē inflexibilē
ſe conuertit. Unde illa lux eterna primo ſuper
angelos influit/⁊ ipſis mediantibus ad nos
deſcendit. ⁊ ideo lux per angelos ad homies p
ceſſit. vnde p iſtam primam a patre luminū il-
luminationem ad angelos deſcendentē vocā-
tur angeli a dyoni. agalmata. i. ſpecula clariſſi
ma diuini lumīs receptacula. vñ i li. de diuinis
no. c. vi. dicit ſic. Angelus eſt imago dei/ mani
feſtatio occulti luminis ſpeculum purum ſplen
didiſſimum/immaculatū/incōtaminatū/inco
inquinatū/recipiēs totā (ſi fas eſt dicere) ſpeci-
oſitatē bonifor̄ate deiformitatis/⁊ pure declara
tionis in ſeipſo ſicut poſſibile eſt bonitatē que
eſt i abditis ⁊c. Imago dei dicit ppter deifor
mē intellectū. q: ſicut de⁹ videt oīa ſine delibe
ratione ⁊ collatione. ita angeli q: nec vident p
medium/nec apprehendūt p ſenſum. Dicitur
etiam ⁊ occulti luminis manifeſtatio. q: diui-
nitatis lumē qd in ſe incomphenſibile eſt ⁊ oc-
cultum per influentiam recipiendo/⁊ ad alios
transfundendo inferioribus manifeſtat. Dicit
etiam ſpeculum ppter diuini luminis recepti-
bilitatem. Et dicitur ſpeculum purum/ ppter
naturalem ſue ſubſtātie puritatem. nihil enim
habet corporee feditatis. immaculatū/ſine ma
cula culpe originalis. incōtaminatum/ſine cō
tagio culpe mortalis. incoinquinatum/ſine in
fectione culpe venialis. Dicit etiam recipiens
ſpecioſitatem deiformitatis. q: in ſpecie ⁊ mo
do cognoſcendi ſimilis eſt diuinitati/ qui etiā
declarat inferioribus abditam ⁊ ineffabilē ac
occultam diuine bonitatis ſuauitatem. naz qd
contemplādo ⁊ guſtando diuinitus recipit/ in
ferioribus notificat ⁊ transfundit. Angeli enim
ſm damaſ. lib. ij. c. iij. ſunt lumina quedam in
tellectualia ex primo lumine lumen habētia/ nō
lingua/non auribus indigentia. ſed ſine ſmo
ne ⁊ ſine voce ſuas voluntates ⁊ intelligen-
tias ſibiinuicem tradentia ⁊ exprimentia/ loco
corporali non contenta/non parietib⁹ vel clau
ſtris corporaliter circūſcripta/triplicem dimen-
ſionem non habentia/ſed intellectualiter aſſūt
⁊ operantur vbicunqȝ fuerit eis imperatum.
Sunt ⁊ hi ſpiritus naturaliter fortes ⁊ veloceſ
ad diuine voluntatis expletionem. ⁊ vbicun-
qȝ cito inueniuntur/vbicunqȝ diuinus iuſſerit
nutus eaqȝ circa nos ſunt diſpenſantes ⁊ auxi
liantes nobis ſm diuinā voluntatem ſup nos
exiſtes ⁊ tū circa deū reſtes/ ad malū difficile
mobiles quia oīno imobiles ex gratia quāuis
non natura deum quantum poſſibile eſt contē
plantes/et in ipſo delectantes. et cuz ſint incor
porei ⁊ ſpirituales/non ſunt nuptijs indigen
tes. hucuſqȝ damaſcenus.

Quamuis autem angelica ntaura ab omni materia et liniamentiſ cor
poris ſit aliena. tamē in effigie cor
porali depinguntur angeli et varia membra ⁊
figuras habere diuerſas in ſcriptura ſepius me
morantur. ſed per denominationes membro-
rum viſibilium intelliguntur inuiſibiles actio
nes celeſtium animorum. Nam cum longa co
ma et reflexis capillis vbiqȝ angeli depingun
tur. in quibus vtiqȝ eorum munde affectioneſ
et ordinate cogitationes intelliguntur. Nam ca
pilli capitis deſignant cogitationes et affectio
nes que oriuntur ex radice mentis/ aures habe
re dicunt q: diuinam inſpirationem accipiunt
quam vtiqȝ diiudicant et diſcernunt. Nares pi
ctores eis attribuūt et merito. quia vicia velut
fetida refugiūt. ſed virtuteſ quaſi quedammodo
riſera diligunt et inter munda et immunda feti
da et aromatica ſagaciſſime diuidunt et diſtin
gunt/ ora/lingas/et labia habere ſepius me-
morantur. q: diuina ſecreta quaſi loquendo
nobis proferunt et diuinis laudibus continue
inhiant et intendunt. Impuberes pictoruz ſo
lercia depingit eos. nam eorum virtutem quaſi
iuuenilem ſtatum conſiderans. eos nec viribuſ
nec ſenio deficere ſic oſtendit. dentes habere di
cuntur q: gratiam quam diuinitus accipiunt
alijſ communicare et quaſi commoliendo diui
dere conſueuerunt. vnde in dentibuſ eorum po
teſtas actiua et communicatiua merito dſigna
tur. Ideo etiam brachia et manus habent q:
virtute ſua actiua et permanſiua noſtras infir-
mitates ſuſtinent. et vſqȝ in finem ab electorū
defenſione et ſupportatione non deſiſtūt. Cor
et pectus habere finguntur. q: cum dei formā
habent vitam ad ſuſceptionem deiformis vite
et vitalis gratie nobis manifeſtiſſime cooperā
tur. Coſtas et latera habent. q: omnia gratia-
rum munera in ſe tuta poſſident. et per ipſorū
cuſtodiam in electis hominibus omnia tuta
manent. Lumbos et femora habere dicuntur
ſed veſtibus occultata. quia gratiarum et virtu

Digitized by Google

tum in ſe habent ſemina que omnibus ſunt
occulta. Pedes habent ſed quaſi generaliter
denudatos. quia liberos habent affectionum
motus in deum ab omni mortali concupiſcen
cia penitus ſequeſtratos.

D Eſcribuntur etiam angeli ſub mul
tiplici figura mirabiliter alter ati ſi
cut tangit dyoni. in fine angelice
hierarchie. Nam deſcribuntur pennati et alati
quia a contagione terrena penitus alieni con
templationis raptum ad diuini amoris inti-
ma intellectu et affectu. ſunt penitus eleuati.
veſtibus coccineis ſiue igneis ſunt veſtiti. quia
ſumme diuine cognitionis et diuine dilectio-
nis flamine ſunt amicti. ps. Amicti lumine ſi-
cut veſtimento. zonis aureis accinguntur. quia
virtutum habitu taliter ſunt accinti/ quia nul-
latenus ad aliqua vicia dilabuntur. Uirgas ⁊
ſceptra in manibus geſtant/ quia et poſt deum
diffiniunt omnia recta et vniuerſa que ſunt in
mundo ſenſibili iuſte regunt. Tela etiã et gla
dius in manibus portant/ quia virtute ſibi tra
dita demonum rebellium conamina deſtruunt
et debellant. Trulam et perpendiculum et ali
as menſuras operariorum ⁊ inſtrumenta viſi
ſunt habere. quia dominus per angelorum ꝓ
uidentiam ſolet malos ad bonum conuertere
⁊ vt ſpiritusſancti fiant habitatio promouere.
Calamos/ menſuras/ ⁊ funiculos in manibus
portant/ qꝛ ſingulorum merita ⁊ demerita di-
ſcutiunt/ ponderãt/ ⁊ menſurãt. Fiolas cũ aro
matibus habere dicuntur/ quia per eorum mi
ſterium noſtra vulnera ad ſanitatis gratiam ꝑ
ducuntur. Succincti ⁊ quaſi parati ad eundũ
leguntur. quia iuſti ad patriam eorum patroci
nijs quotidie deducuntur. Attramẽtaria ⁊ ſcri
ptorum inſtrumenta portare dicuntur/ quia ꝑ
eorum miſterium diuine voluntatis abdita ſe
piſſime deſcribuntur. Armis bellicis ornati di
cuntur. quia boni eorũ adiutorio in bello ſpi
rituali ⁊ corpali continue ꝓtegunt. Cytaras re
ſonare faciunt. quia ille qui eorum merẽtur cõ
ſolari patrocinio deſperationis triſticiam non
incurrunt. Tubas in manibus portant. qꝛ vt
in bono ꝓficiamus nos incitant ⁊ inuitant.
Multa talia de habitu ⁊ geſtu angelico ĩ ſcri-
ptura referuntur in quibus eorum miſtica opa
deſignantur./

C Omparantur etiam alijs rebus
tranſũptis a naturalibus ad eorũ
exprimendas miſticas operatões
verbi gratia. ventis aſſimilantur/
quia ad omnia agenda ſubito tranſuolant/ et
circũferuntur. nubes dicuntur/ quia per raptũ
contemplationis ſuſpenſi in deum rapiuntur/
igni comparantur/ quia diuini amoris incen
dio totaliter inflammantur. nam ad modum
ignis cognitione lucent ⁊ dilectione ardent.
nunc aurum/ nunc argentum/ nunc electrũ no
minantur. qꝛ ſplendorem habẽt purum ⁊ luci
formam. dei ſapientia illuſtrant. carbũculis ſa
phiris/ ⁊ alijs gemmis ſolidis ⁊ tranſlucidis
aſſimilantur. quia in dei gratia ſtabiles effecti
in gloria confirmantur. ⁊ eorum grata abſen-
tia omĩa que in celo ſunt ⁊ in terra mirabiliter
decorantur. Dicuntur etiam leones/ quia de-
monibus ⁊ peccatoribus ſunt terribiles. vel iõ
vt dicit commentator ſuper hierarchiam ange
licam. quia quando ad cõtemplandum deũ
aſpirant quod prius per cognitionem in here
bat. a memoria tergitur/ quando in concupi-
ſcentibus animis deſiderata claritas manife-
ſtatur. nam leo cum cauda propria veſtigia de
lere conſueuit. Dicuntur ⁊ boues. nam bos ter
ram ſulcans ipſam innouat ⁊ ad fructum eam
aptat/ ſic angeli mentes hominum diſponũt
ad recipiendum germina virtutum ⁊ donorũ
Aquile vocãtur/ quia immediate inflexibiliter
⁊ recte deũ qui eſt ſol iuſticie irreuerberatis ocu
lis contemplantur. Dicuntur etiam ⁊ equi. q̃a
lege obedientie deo qui eis preſidet ſunt ſub-
iecti. Et quandoq̃ albi propter lucidã dei co
gnitionem. quandoq̃ nigri propter diuine ma
ieſtatis incomprehẽſionem (Nam nigredo co
lor eſt ſed obſcurus ⁊ occultus.) Quandoq̃ ru
bei/ quia indicant errorem iuſticie ⁊ equitatis
quandoq̃ varij/ propter variam vſum ſuſce-
pte poteſtatis. nã in vario extremi colores vni
untur. et per angelorum virtutem perfectiuam
prima ſecundis ⁊ ſecunda primis conuerſibili
ter cõuertuntur/ ⁊ in amorem mutuũ ↄnectunt
Flumina ignea dicunt/ qꝛ effuſiones diuine
gratie ſuſcipiũt ⁊ copioſam ac indeficientem ĩ
fluentiam viuifica fecũditate ad alios tranſfũ
dunt. ⁊ ideo fluuio igneo aſſimilantur. Dicunt
⁊ currus in quo multa copulata pariter deferũ
tur. qꝛ ipſi grata ſocietate et iocũda pariter ſocie
tati ſiue copulati cõi aſſenſu in diuina extollun
tur. Dicuntur ⁊ rote. qꝛ ſicut rota in ſe reuoluit
⁊ circa idem centrum ſemp mouet/ ſic ãgeli cir
ca deum quaſi circa intelligibile centrum ↄtem
plando circũmouetur. qꝛ eorum deſideriũ eſt ĩ
extingibile. et quod deſideratur eſt in compre-
henſibile. Ideo etiam curribus ⁊ rotis igne
is comparantur. quia ad ſubditos deſcendunt
eos illuminando/ ⁊ iterum redeunt ipſos per
contemplationem ad ſuperiora reducendo.

Sanctorū etiam orationes ⁊ vota coram do/mino repreſentant/⁊ defunctorum aīmas ad patriam in ſinu abrahe deferunt ⁊ tranſportāt. Dicuntur etiam medici/q₂ animas curant. Di/cuntur ⁊ fabri/q₂ arma ⁊ ſpūalia nobis parāt. Dicuntur vigiles ⁊ cuſtodes/quia nullo igno rantie ſomno depreſſi imminentia pericula an nūciant. Dicuntur etiam meſſores/q₂ electorū populum in horreum regni celeſtis coaceruāt. Dicuntur et milites/quia pro nobis dimicant ⁊ concertant. Dicuntur duces. tum quia modū pugnandi contra hoſtes ſpūales nobis indi/cant. tum etiam/quia viam ad patriam mani feſtant. Iſtis ⁊ multis alijs figuris ãgelice vir tutes quo ad eorum ſubſtantiam/virtutem/⁊ operationeʒ nobis inſinuantur ⁊ dantur intel ligi in ſcripturis. Sed pauca que cauſa exem/pli ſunt hic dicta ad preſens nūc ſufficiant.

d Eterminatis ex parte ꝓprietatibꝰ angelorum in generali. put ad hoc opuſculum pertinet/ad ſingulas ordinum angelorum hierarchias attendēdum eſt/vt ſingulorū ordinum officia conuenientias/⁊ differentias per conditiones ꝓprias cognoſcamus.

t Riplex autem eſt hierarchia ſicut ſanctiſſimꝰ tradidit dyoniſius. ſci licet ſupercceleſtis que etiam conſi/ſtit in tribus pſonis. ſecūda celeſtis que cōple tur in ſacris angelis. tertia ſubceleſtis que per ficitur in plātis. Eſt aūt hierarchia ſicut ibideʒ aſſerit dyoniſius rerūʒ ſacrarum ⁊ rōnabilium ordinata poteſtas in ſubditis debitū retinens principatum. Hierarchia aūt celeſtis eſt triplex ſcilicet ſupior que grece dicit̄ epophonia. ⁊ de ſcribitur ſic a dyoniſio. Eſt incaleſcētiſ affectio nis incendio altioris intellectus faſtidio iudi/cij libera reſultatio diſtributa. Nam hec hierar chia tres cōtinet ordines. ſ. ſeraphin qui amo/ris incendio p̄ alijs feruent ⁊ cherubin que co gnitionis priuilegio gaudēt. ⁊ thronos qui iu ſticie perpēdiculo alijs preeminēt. de alijs dua bus hierarchijs dicetur infra in locis ſuis. In omni aūt hierarcha exigunt̄ neceſſario. tria. or do/ſcientia/⁊ actio. nam vt idē dicit dyoniſiꝰ. Herarchia ē ordo diuinus ſcientia ⁊ actus dei forme q̄tum poſſibile eſt ſimilās ⁊ aduidicās ei diuinitꝰ illuminationes ꝓportionabiliter ī dei ſimilitudinē aſcendens ⁊c. Ecce tria ponit in hierarchie deſcriptione. ſ. ordineʒ/ſcientiā/⁊ actionē. q̄re ſi horū triū aliquod defuerit/nō erit hierarchia cūʒ dī hierarchia ordo dinus. i. ptās ordinata ⁊ ſm deū diſpoſita. vn̄ in ordi ne notatur officium/in ſcientia diſcretio/in ac/tione miſterium ſine ordine. preſumptio eſt ac tio ſine actione/negligentia eſt ordo. ſine ſcien tia autem ⁊ actio eſt reprehenſibilis ⁊ ordo in utilis. ⁊ ideo tam in ordine q̄ in ſcientia ⁊ actiō ne. omnis hierarchia dei conformitatem imita tur ⁊ ſm modum ⁊ mēſuram ſue illuminatiōis in ordine ſuo proficiat ⁊ recte diſcernēdo ⁊ bene opando ⁊ ad dei imitationem quãtuʒ poſſibi le eſt aſcendit. talis autem eſt inter angelorum hierarchia ordinis diſpoſitio q̄ angeli ſupio/rum ordinum copioſius diuinum lumen hau riunt ⁊ ad eos qui ſe ordine ſunt inferiores re/ceptum communicando poſt tranſfundunt. Nam hec lex in angelico ordine cuſtoditur vt in gratie ⁊ glorie participatione/alij ſūt primi alij ſecundi/alij vltimi. vt illi qui ordine ⁊ na/turalium participatione ſunt impares. ſint eti am in glorie perceptione inequales. vnd̄ dicit dyoniſius. Oportet ſuperiores angelos ſem per eſſe ductores ⁊ manuductores aliorum in feriorum vt eos adducant ad diuinam illumi nationem. adductionem ⁊ communicationem ⁊ inductionem p conuerſionem in illumina/tionem p cognitionem/in communicationem per perceptionē. Nam vt dicit grego. in mora. Alij deo aſſiſtunt p contemplationem. alij ad exteriora exeūt p miniſterium ⁊ actioneʒ. ſed q̄ ad exteriora exūt/ab interiori contemplatione nō recedunt. q₂ illum ſemp inſipiciūt qui pñs eſt quocūq₃ vadunt. Excellentia aūt ordinum aſſignat̄ ſm preeminentiā honorū. q₂ ſm diffe rentem eēntie ſimplicitatē ⁊ naturalis arbitrij libertatem recipiūt ordinis diuerſitatē. qui enī natura magis ſunt ſubtiles ⁊ ſapientia magis pſpicaces/in amplioris gratie munere ſūt cete ris digniores. vnde ſinguli hierarchici ordies ꝓpria habent dona ſm que opantur/⁊ gradꝰ ꝓprios ſm quos ſuas operatiōes moderant Non enī fas eſt vt quis opari preſumat/quod ad ſuū ordineʒ ⁊ officiū nō ſpectat. in hoc eniʒ ꝯſiſtit omīs hierarchici ordinis pfectio vt qui illuminant̄ illuminent ⁊ qui purgant̄/purgēt. ⁊ qui pficiunt pficiant. vnd̄ talis eſt ordo. vt q̄ primo purgantur/poſtea illuminētur ⁊ pficiā tur. nam purgationem ſequitur illuminatio/⁊ illuminationē pfectionis conſummatio. vnde ſuperiores ordines immediate recipiunt pur/gationem vt ſint mundi illuminationē/vt ſint clari. ⁊ pfectionem vt ſint perfecti (⁊ iterum) ab illis ſm ordinem diuine diſpoſitionis inferio res purgantur/illuminantur/⁊ perficiunt̄. nec intelligitur hec purgatio a corruptione vitij. ſꝫ potius ab imperfectione boni. Nam ſm dyo.

Oportet ſpiritus ad illius ſimilitudinem q̄ omi caret ↄtagio ⁊ diſſimilitudine. oꝫ mūdos eē ab immūdicia ⁊ ↄfuſione. lucentes veritate perfectos bonitate. Inter iſtos itaq̄ ſacratiſſimos ordines quidam ſūt p̄mi. quidaꝫ medij quidam vero infimi. vnde p̄imi illumināt. vltimi illuminanť. medij vero illumināt vltimos ⁊ a primis illuminantur.

a Primo ergo ordine velut a digniore primo eſt incipienduꝫ. ſ. a ſeraphin. de quo dicit Iſido. li. vij. Seraphin eſt angeloꝝ multitudo que ardentes vel incendentes interpretanť eo ꝙ inter eoſ ⁊ deum nulli angeli ſūt intermedij. ⁊ ideo quāto ei vicinius collocanť/ tanto magis claritate diuini luminis inflammātur. ⁊ ideo faciem domini ⁊ pedes velare dicitur. qꝛ ceteri angeli diuinā maieſtatem nequaq̄ iſtis pfectius intuentur ⁊ ſe tanto maiori claritate illuſtrantur/ quāto ardentiori motu dilectionis intime inflammantur. vnde iſtoꝝ angelorū officium ꝓpriuꝫ eſt ⁊ ardere in ſe ⁊ alios ad diuine dilectionis īcendiū ꝓmouere. Proprietates aūt huius ordinis principales et ſpēales elicere poſſumus ex verbis dyoni. ſic dicentis. Pulchre inquit prima celeſtiū hierarchiarū excellentiſſim⁹ eētijs ſanctificatur. ordineꝫ habens altiorē omibus circa deū immediate collocatum. ⁊ ideo p̄me operationes theophonie in ip̄am tanquaꝫ deo ꝓximā deferuntur. (⁊ ſequitur.) Eſt aūt ſeraphin mobile ſemper circa diuina/ ⁊ inceſſabile calidum/ acutū/ ⁊ ſupferuidum/ intēte/ ⁊ inflexibilis ſemp motionis ſuppoſitorū reductiuū actiue exemplificatiuū recaliſicans ea ⁊ reſuſcitans in ſimilem caliditateꝫ/ ⁊ igneum celit⁹ et holocauſte purgatiuū/ incircūuelatum ⁊ inextinguibile. habens luciformē ⁊ illuminatiuā proprietatem/ omis tenebroſe obſcurationis perſecutricem ⁊ manifeſtatricem ⁊c. Hec verba diuiniſſima ſunt ⁊ oīum mortalium ſenſuꝫ quo ad ſignificationis miſteriū excedentia/ ꝓut tamen potero q̄uis balbutiendo aliqua explanabo. videť autē dicere dyoni. ꝙ cognominatio ſeraphin ꝓprietatis ⁊ officij diſcretionem ⁊ variam gratie ꝑticipationeꝫ manifeſtant in angelis ſeraphin nūcupantis. nam a populo ſeraphin docet mobile. hoc forſan dicit ꝓpter naturam ignei amoris/ que angelicus effectuſ in deum rapiť ⁊ mouetur. hic vero motus ē q̄e tus creatiuus/ augmētatiuus/ ⁊ cōtemplatiu⁹ docet ⁊ inceſſabile. qꝛ talis amor nunq̄ excidit nūquam ab appetitu amati requieſcit. docet ⁊ caldū/ qꝛ ad modum caloris accēſum vel alimētum accenſum dulcedinis/ excitat vis amoris. ⁊ ideo ſubdit acutum/ quia vis amoris penetrat ad intima conditoris. vnde acutum dicit quandaꝫ amātis violētiam qui intrat ⁊ penetrat ad rem amatam. Dicitur etiā docere ⁊ ſuperferuiduꝫ/ qꝛ q̄uis ad interiora diuinitatis amor ſe extēdat affectu/ tamē circuire nō ceſſat vt quam intellectu nō capit cōtemplationis/ tamen guſtu aliqualiter comprehendat. ſicut illud qꝺ ebulit caloris vehementia vndiq̄ ſe iactat ⁊ diffundit. ſic affectus angelicus nihil inconſideratum derelinquit immo quāto pl⁹ cognoſcit/ tanto amplius ſcire cupit. addit etiā inflexibilis motionis. qꝛ amor angelicus quāuis in deum moueatur inflexibilis tamē eſt ne amatum aliqualiter amittatur. vnꝺ ſimul mobilis eſt ⁊ inceſſabilis ⁊ hoc intente ⁊ intime. qꝛ ad dei interiora tendit. vnde mobilis eſt ſēper ⁊ nūquam in ſe ſiſtat et intentus vt in deuꝫ tendat. ſed intimus/ vt ad exteriora nō effluat omnino auteꝫ inflexibilis/ vt ad aliud preter ipſum nō diuertat. Dicitur etiam ſuppoſitorū reductiuum. qꝛ amor angelicus ſemper ad ſuperiora ſe extendit/ ⁊ tamē ab amore inferiorū nō recedit immo ad diuine illuminationis ꝑticipationem reuocat inferiores ordines ⁊ reducit. Dicitur etiam docere actiuum ⁊ exemplificatiuum. qꝛ nō ſolum incendit inferiores ad amādum/ verum etiam formam ⁊ exēplum prebet inferioribus qualiter ſummū bonū ſit ſup omnia diligendum. ⁊ qualiter ſit p amoreꝫ redeūdum in deum ⁊ ſecūdum ipſius beneplacitum incedendum. ideo etiam dicitur ꝙ amor coruꝫ ſit caliſicans ⁊ reſuſcitans in ſimilem caliditatem. qꝛ ad hoc laborant vt inferiores. ⁊ ſi non equaliter/ tamē differenter ardeant ⁊ feruefcāt nec hoc dicit quaſi inferiores angeli fuerint frigidi vel mortui. ſed hoc dicitur/ quia ſubiecta ordines per ipſos ad ampliorem amoris affectum continue exercitantur. propter quod ſeq̄tur. Igneum celitus ⁊ holocauſte purgatiuuꝫ quia ignis diuinus primos angelos accendit vt alios incendant. illuminat/ vt illuminent. purgat/ vt purgent. Ignis enim diuinus ſuauiter ardet nec comburit vť conſumpti ad leſionem/ ſed potius ad purgationem. ⁊ ideo dicť holocauſte purgatiuus. qꝛ ſicut ex toto illuminat/ ita ex toto purgat nec ab infectione alicui⁹ vitij/ ſed ab imperfectione boni. qꝛ illa eſt purgatio perfecta vbi omis corruptio abeſt et omnis perfectio adeſt. Dicitur etiam ſeraphin virtus multima ⁊ multifida/ multima/ inquantū multiformiter moueť apperēdo ⁊ opando. multifida/ inq̄tuꝫ beatificať in poſſidēdo. multima

inquātum pergit ſcrutando multifida/ inquātum quod inuenit penetrando. ꝑ multas enī vias ⁊ affectōes varias pergit ⁊ ꝑuenit ad vnū bonum ⁊ vna vita ſimul cuncta apprehendit. Docet etiā noīatio ſeraphin. incircūuelatum/ qꝛ ſine omī velamine figure vel creature interpoſito diligit videre deū. ⁊ a plenitudine fontis lucis eterne ſine medio aliquo illuminaꝛ vt illuminet. aſcendiꝛ/ vt accēdat. vnde in hoc ſūt angeli illius ordinis alijs digniores. qꝛ ſue ꝑfectionis influentiā immediate ſine interpoſitione adeo recipiunt/ ſine diminutiōe eandem alijs ꝑticipandā tribuūt/ ſine amiſſione illam poſſidēt ⁊ cuſtodiūt. nunꝗ̄. n. tepeſcunt a dilectione/ nec flectunꝛ ab incōuertibili ad deū intentione/ nec labore nec tedio deſiſtunt ab inferiorū ad deū gratuita reductione. hec de ꝓprietatibus ſeraphin dicta ſufficiant.

ſ Ecūdus ordo diciꝛ cherubin qđ interpretaꝛ ſcientie plenitudo. Sūt enim ſm̄ Iſido. li. vij. ſublimiora agmina angelorū ꝑter ſeraphin/ eo ꝙ vicinꝰ diuine ſapiētie ſuppoſiti ampliori ſcientie diuine dono ſūt repleti. ⁊ ideo merito ordo cherubin poſt ſeraphin ordinaꝛ. qꝛ poſt donū caritatis a quo denoīatur ſeraphin ordinaꝛ excellētiſſimū donū quod eſt donū ſapiētie ⁊ cognitionis diuine volūtatis vꝉ veritatis a quo cherubin denoīatur. nam in angelis hmōi ordīs principaliter relucet radius diuini lumīs ꝙ̄tū ad ꝑticipationem precellentē diuine cognitionis. vnde ꝓprietates ⁊ effectus angelorū iſtꝰ ordinis innuit beatus dyoni. c. vij. vbi dicit ꝙ cognoīatio cherubin docet eorꝫ cognoſcibile ⁊ diuidi. ⁊ eſt ſenſus verborū/ ꝙ angeli illius ordinis diciunꝛ cognoſcentes/ qꝛ in dono diuine ſapientie ſunt magis excellētes. diuidi etiā ab ipſo nūcupanꝛ/ in quo dei viſio que in eis vigeꝛ intelligiꝛ. qꝛ dei maieſtatē ceteris danꝰ ꝯtēplanꝛ. Diciunꝛ ēt altiſſime dationis luminū acceptiui. in quo innuiꝛ ꝙ cherubin ordo diuine illuminatiōis excellentia ꝑ ceteris adimpleꝛ. Sūt etiā illi angeli diuini pulchritudinis in prima opatrice virtute cōtemplatiui. qꝛ ꝑ lumen diuine ſapientie diuinā pulchritudinē ꝯtemplanꝛ per hoc etiā innuit ꝙ in eis ⁊ ꝑ eos opatrix virtus. ſ. deus clariſſime intueꝛ. Dicuntur etiam ſapientifica traditione repleti quia per ſapientificam creatoris traditionē alijs plus alijs minus donū ſapiētie diuine impꝛtiꝛ. Dicuntur etiā ⁊ cōicatiui/ qꝛ lumē ſapientie quod in eis copioſe diffundiꝛ ꝑ ipſos ad alios ordines illuminādos copioſe deriuaꝛ. nā plenitudinem lucis quā ſuſcipiūt alijs cōicant ⁊ trāſfundūt.

Diciunꝛ etiā ꝯtēplatiōis pure ⁊ ſimplicis ac immediati fulgoris ſuſceptiui. fulgorem vocat illuminationem per quā ꝑuenitur ad meram ⁊ purā contēplationē vbi virtus dīna nō in imagine ⁊ figura vꝉ aliqua mediante creatura/ ſed per ſemetipſam ⁊ in ſemetipſa cōtemplaꝛ. Diciunꝛ ⁊ diuino alimento domeſtico atꝗ viuifica vnitate diuine refectionis repleti. qꝛ in hoc ꝙ replenꝛ lumine cognitionis reficiūtur dulcedine dilectionis. nō enim multū ꝓdeſſet illuminari ꝑ cognitionem/ niſi ꝯcomitaretur alimētum ſpūs. ſ. refectio. ſcilicet ꝑ dilectionē. Iſta autem refectio diciꝛ domeſtica viuifica/ ⁊ vnica. domeſtica qꝛ amicis ⁊ domeſticis ſolū modo preparatur. viuifica qꝛ viuum efficit quemlibet qui ex tali cibo ſatiatur. vnica eſt ⁊ ſingularis/ qꝛ cum delectatiōe extranea. ſ. cum carnali dulcedine nō guſtatur. quāuis autem vnica ſit refectio. multiplex tamen ſatietas inuenitur in hoc vnico alimento. vnde cum hoc ſolum ꝑcipitur/ plena ⁊ vera ſatietas inuenitur.

t Ertius ordo eſt thronorū. ⁊ eſt hic ordo a thronis dictus. a dono iudicij eo ꝙ deus in eis ſedeat/ ⁊ iudicia ſua diſcernat/ ⁊ cūcta ſubiecta per illos diſponat. vt dicit Iſido. vnđ virtus diuine equitatis/ throno igneo in daū. comparatur. ſ. propter perſpicuitatem cognitionis quia deꝰ ſingula diiudicans per ipſos vniuerſa prudenter diſcutit ⁊ ꝓpter impetuoſitatē cui nihil obuiat vel reſiſtit. Illi autem angeli in quibus ſingulariter relucet rectitudo iudicij diuini throni nūcupantur. Iſiđ. Et ideo a beato dyoniſio ſedes altiſſime diciunꝛ qꝛ alte ꝓpter diuinā auctoritatem quaſi ad iudicandum ordinanꝛ altiores. quia ſecūdum diuine iuſticie regulam ī iudicio mittuntur ad iudicandū. ſed altiſſime quia immediatius altiſſimo deo diſpoſitiōe hierarchia collocantur. Sedes compacte/ q̇a apte ⁊ conuenienter iuncte quo ad iuncturam ⁊ conuenientiam diuinorum iudiciorum. conueniens enim eſt ⁊ aptū vt ex culpa penā/ ⁊ ex iuſticia gloriam ex qualitate operis qualitatē retributionis quilibet ſortiatur. vnde conuenit ⁊ apte coheret pena culpe ⁊ gloria iuſticie. q̇a ſi culpa ⁊ gloria pena ⁊ iuſticia conuenirent/ coaptatam ſedem ad inuicem non haberent. compactio itaꝗ ſedium equitas eſt iudiciorū Sedes ab omni ignominioſa ſubiectione libere. quia quanto ſibi preſidenti deo amplius ſunt ſubiecti/ tanto per ipſum ⁊ in ipſo merentur amplius ſublimari. Sedes dei ferre qꝛ deū ſibi preſidentē ferūt ⁊ deificāt prātem ꝑ dīna iudicia in ſubiectis creaturis indicāt ⁊ oſtēdunt

Sedes diuini ſuper aduētus ſuſceptiue/ ima
terialiter/ ⁊ ſi p mundane. qꝛ notitiam diuini/
tatis ſine ſtudio ⁊ fatigatione pcipiunt ⁊ ipaſ
ſibiliter ⁊ ſine diminutiōe ad inferioꝛa tranſfū
dunt in quo nos ſpiritualiter inſtruunt vt a re
materiali ⁊ terrena nos euacuātes/ nos ad eter
noꝛum ſuſceptionē coaptemus. Sedes etiam
ab omi extremitate ſunt remote/ qꝛ ei qui ſine
extremis eſt ideſt ſine principio ⁊ fine immedi
atiſſime ſunt cōiuncte. nam in deo cui adherēt
nō eſt inuenire pincipium vel extremū. Thro
ni itaqꝫ diuinā virtutem aſſumūt ⁊ eandem ad
inferioꝛa deriuant ⁊ trāſfundunt obedienter ſe
deo ſubijciunt ⁊ nō ex aliqua neceſſitate/ ſed ex
meꝛa libertate in agendis omnibus ſubijci ſe
oſtendunt.

m Edia bierarchia/ ſcđm Iſi. tres cō
tinet oꝛdines. ſ. pꝛincipatus pote/
ſtates/ ⁊ dominationes. hec autē
bierarchia a dyoniſio vocat epophonia. ideſt
diuina. ſ. illuminatio ſui participes interſcala
ri/ reuerentie inſigniens/ vſum dominādi edo
cens/ arcenſqꝫ contrarium. Prima differen
tia dicit ꝓpter principatus qui p ceteris poſ
ſident donū reuerentie. quoꝛum officiū eſt do
cere ⁊ exhibere reuerētiam reuerēdis ſm diuer/
ſos gradus ꝑlationis. iuxta illud. Cui hono/
rem. Idem. xiij. vſus vero dominandi ſpectat
ad dominationes/ que docent ſubditis domi/
nari nō ſecundū libidinoſam pꝛeeſſendi cupi/
ditatem/ ſed ſecūdū dei voluntatē. nam de⁹
vult homies pꝛeeſſe hominibus vt pꝛoficiant
nō vt ſuperbiant/ vt eos in fide ⁊ in moꝛibus
inſtruant nō vt de libertatis dominio inſole
ſcant. arctio vero poteſtatis refert ad oꝛdinem
poteſtatum que poteſtatiue a nobis cohercent
demones ne nobis tantū noceāt quātum deſi
derant ⁊ affectant. ⁊ taliter ponitur diſpoſitio
medie bierarchie quāuis alio modo videatur
oꝛdinari ſm Iſido. ⁊ grego. Sed de hoc ad ꝑ
ſens opuſculum nihil ſpectat.

q Uartus oꝛdo eſt dominationum
que ſecūdum Iſido. poteſtatibus
⁊ virtutibus preſunt ⁊ pꝛeeminēt
que pꝛo eo ꝙ ceteris angeloꝛū agminibus pꝛe
ſunt ſiue dominentur/ dominationes nuncu/
pantur. Huius oꝛdinis eſt officium ſecun
dum grego. in bello ſpirituali inſtruere quali/
ter opoꝛteat homines pꝛelationis officium ex/
ercere. ſuggerūt etiā ꝑlatiſ qualiter ſine tyrāni
de ⁊ ſubiectoꝛū oppꝛeſſione in regimine debe/
ant ſe habere. Hoꝛū angeloꝛum miniſteriū (ſe
cūdū dyo. eſt) Seruili timoꝛe depoſito in de
um moueri/ ⁊ abſqꝫ reflexione ad cōmodū tem
poꝛale ei inceſſanter famulari. que ſingulari ex
cellentia inuiſibilem annūciationem in ſubie/
ctis oꝛdinibus imperio ſolo foꝛmāt. Sunt an/
geli iſtius oꝛdinis ab omni impꝛeſſione liberi
vt libere ad ſummū eleuent/ ⁊ nulli infra ſum/
mum ſubijciātur. vnde ita deo ſubſūt ꝙ nulli i
ferioꝛi ſubijciūtur p vniuerſalem excellentiā. ſu
pꝛa omnem ſubiectionē eleuantur/ ita tamē ꝙ
per nullam violētiam aut tyrannidē ad oppꝛeſ/
ſionem inferioꝛum inclinant (vnď dicit dyo.)
ꝙ ſecūdum diſſimilitudinē tyrannidis domi/
nium exercēt. ſeueritatem habēt in poteſtate/ ⁊
cum ſeueritate liberalitatem in benignitate. et
duꝫ a dominationibus pꝛās exercetur liberali
tas circa inferioꝛes nō tollitur. p iſtaꝫ tamen li
beralitatem eoꝛū poteſtas nullo modo mino/
ratur/ immo deo ſe cōfoꝛtantes regulaꝫ ⁊ legē
ſue pꝛeſidentie quantū poſſibile eſt imitantur
nunqꝫ ad aliqua varia ſe conuertūt/ ſed conti/
nue ad bonuꝫ ſummū (qď dyoniſius on ideſt
vniuerſale vocat) oculos dirigūt ⁊ ab illo qui
omnibus dominat mentis aciem nō auertunt
vnde deifoꝛmitatis ⁊ diuine ſimilitudinis ꝓ/
ut poſſunt ſunt pꝛīcipes (ſm dyoni.) Itaqꝫ
dn̄ationes pꝛime ſunt in ſecūda bierarchia.

q Uintus oꝛdo dicit pꝛincipatus. ⁊
hic oꝛdo ſecūduꝫ ſanctos docet ho
mines inferioꝛis gradus exhibere
reuerentiam maioꝛibus exiſtentib⁹ in ſtatu al
tioꝛis dignitatis. vt puta regibus pꝛincipib⁹
⁊ pꝛelatis. De angelis iſtius oꝛdinis dicit dyo
ni. Ad pꝛincipatus ptinet vniuerſalis ducat⁹
⁊ regimē ductiuū ad dei ſimilitudinē. qꝛ iſti an
geli habent ex officio vt alios inferioꝛes oꝛdi/
naliter reducant ad deū ⁊ doceant ipſum reue
ri in ſe ipſo ⁊ ꝓximo ſpecialiter in pꝛelato qui (
ſm dyoni.) Ideo dicunt pꝛincipatus/ qꝛ hēnt
alios reuertere vel reducere ad pꝛimū ⁊ pꝛinci
pale pꝛincipium. ſ. deum quem ipſi ꝓut poſſi
bile eſt imitantur ⁊ quantū fas eſt ipſi in pꝛeſi
dendi officio pꝛincipi aſſimilantur (dicit enim
Iſido. lib. vij.) Pꝛincipatus ſunt qui angelo
rum agminibus pꝛeſunt. qui pꝛo eo ꝙ ſubdi/
tos angelos ad explendum diuinum miniſte
rium oꝛdinant ⁊ diſponūt/ pꝛincipatus voca/
bulum acceperunt. Nam alij ſunt qui admini/
ſtrant/ alij qui aſſiſtunt/ milia eni milium mi/
niſtrabāt ei ⁊ decies centena milia aſſiſtebant
Danielis ſeptimo.

f Extus oꝛdo eſt poteſtatum. ⁊ dicū
tur poteſtates ſcđm Iſido. qꝛ eis
virtutes aduerſe ſunt ſubiecte. ⁊ iō
poteſtatum nomine nuncupantur quia mali/
gni ſpiritus eoꝛū poteſtate cohercent ne tantū

mundo noceant/ quãtum cupiunt ⁊ affectant.
Nonum angeloꝝ officium eſt (ſm grego.) Il
los qui in ſpũali bello deſudant ꝯfortare/ ⁊ ne
ab aduerſarijs violenter ſuperẽtur defendere:
⁊ vt boni victoriam obtineant viriliter adiuua
re/ Huic ꝯcordat dyoni. dicens poteſtatũ mi-
niſterium eſſe cauere ne aliquid aduerſum poſ
ſit bonis obſiſtere vel nocere (Dicit etiã grego.
Poteſtates in ſuo ordine potentius percepe-
runt vt eorum diſpoſitioni aduerſe poteſtates
ſubijciant̃ que ne hominibus tantum noceant
quantum deſiderant/ poteſtatuꝫ miniſterio re
frenant̃. De his poteſtatibus dicit dyoni. Ip-
ſe ſancte poteſtates habẽt equipotentem/ ideſt
equalem cũ dominationibus poteſtateꝫ/ que
eadem diuina munera in ſuo ordine ⁊ gradu
humiliter ſuſcipiunt ⁊ cuſtodiunt ſine cõfuſio-
ne. nihil enĩ tyrannice precipitant ꝯtra inferio
res. nihil violẽtia ⁊ fortitudine attemptãt. ſed
potius deiformiter/ ideſt ad diuinam ſimilitu
dinem angelos inferiores ordinare reuocãt/ ⁊
ad potẽtificam ⁊ cauſalẽ potentiam/ ideſt ad
deum qui omĩa põt ⁊ omniũ eſt cauſa ſupmũ
dane ⁊ intellectualiter reducere nõ ceſſant vt p
has deiformes ꝓprietates medie celeſtiũ aĩa-
rum diſpoſitiones illũ inent̃/ purgent pficiant̃
Sicut ipſe poteſtates mediantib⁹ ſuperioribus
ad dei ſimilitudinẽ ꝯuertũtur/ ita mediantib⁹
ipſis poteſtatibus qui inferiores ſũt ad deifor
mitatem reducũtur. vt ſic oẽs ſuperiores/ medij
⁊ inferiores ordines miſticarũ purgationũ/ il-
luminationum ꝑfectionũ pticipes efficiant̃.

T Ertia hierarchia q̃ dicit̃ epophonia tres ꝯtinet ordines inferiores.
ſ. virtutes/ archãgelos/ ⁊ angelos
⁊ ſm hoc inferior hierarchia ſic de
ſcribit̃. Inferior hierachia eſt diuinuꝫ pricipiũ
nature legibus occurrẽs/ ſecreta reuelans/ pro
capacitate diſcreta. Nature legib⁹ occurrens/
hoc ptinet ad virtutes que poteſtatem habent
faciẽdi mirabilia ⁊ curandi morbos ⁊ languo-
res. Secreta reuelans/ hoc ptinet ad archage-
los ⁊ angelos. ꝓ capacitate diſcreta/ hoc refer
tur ad archangeloꝝ differentiã ⁊ angelorũ. qꝛ
maiores vt archangeli maiora/ minores vt an
geli minora reuelant. p archãgelos enĩ reuela-
bant̃ ꝓphetis maiora ſecreta. vt illud. Ecce vir
go ꝯcipiet ⁊ pariet filium ⁊c. p angelos auteꝫ
minora. vt illud dauid. Epiſcopatũ eius acci-
piet alter. ⁊ dr̃ epophonia ab epi quod ẽ ſub ⁊
phanos qḋ eſt apparitio. qꝛ in eis inferiori mo
do q̃ in alijs reſultat dei ſimilitudo in ordini-
bus huiuſcemodi hierarchie.

S Eptimus eſt ordo virtutuꝫ. virtu-
tes enĩ ſũt angeloꝝ agmina mini
ſteria habẽtia ad virtutes ⁊ miracula faciẽda
in quib⁹ potiſſime relucet virtus diuina p qḋ ⁊
virtutes noĩantur (vt dicit Iſi.) Iſtius ordis
angeli ab ordinibus medie hierarchie recipiũt
illuminationem/ purgationẽ/ ⁊ pfectioneꝫ (vñ
ſm dyoni.) Virtutis habẽt virilitateꝫ ad oꝑa
tiones fortẽ incõmutabilem ſm deiformã eis
indicantem. in hoc enĩ deo ſunt ſimiles ⁊ ꝯfor
mes. qꝛ ad omĩa agenda incõmutabileꝫ virtu
tis vigorem acceperũt. ⁊ ideo iſtorum ſpirituũ
operatiuam virtutẽ ꝯſtringit dyoni. ſic dicens
Ipſa ſanctarum virtutum cognominatio for-
tem quendã ⁊ incõmutabilem docet vigorem
ſm inditam eis deiformitatem ad nullã ſuſce-
ptionẽ diuinarũ illuminationũ imbecilliter in
firmatam ⁊c. (quaſi diceret) in hoc q̄ iſti angeli
virtutes ſunt vocati deiformes/ ⁊ deo ſimiles
dinoſcunt̃. Naꝫ diuina virtus fortis eſt ad agẽ
dum vt nõ frangant̃ alicuius operis difficulta
te ⁊ incõmutabilis eſt ad perſeueranduꝫ vt nõ
langueat ſeu infirmetur alicuius ſpacij vel tem
poris diuturnitate. Sic angeli iſti conſimiles
ſunt qꝛ ad omĩa agẽda robuſti ⁊ incõmutabi
les inueniũtur. vnde virtuoſi ſunt nõ ſolum in
opando/ verum etiã in illuminationes ſuſcipi
endo. nam boꝝ angeloꝝ virtus ⁊ ſi infirma
videatur diuine virtuti compata/ nõ tamen in
firma eſt ad eandem p gratiam conformata. i-
firma eſt nature conditio...e ſed nõ infirmat̃ ali
qua corruptione quin pcipiat totum quicquid
creature eſt debitum/ fortitudinem. ſ. ſufficien
tem ⁊ ſue nature cõgruenteꝫ. (⁊ ideo dicit dyo.
q̄ habent deiformem motũ firmiter ſe ferenteꝫ
⁊ inſuper eſſentialẽ ⁊ pontificam dei virtutem
qꝛ propria virtute in deum mouentur. et vnde
eorũ virtuoſitas inſuper eſſentialem virtutem
creatoris ſubtollitur/ inde deiformis imaginiſ
ſimilitudo in eis reperitur. Deiformitatem aũt
quam recipiunt ad inferiores angelos transfũ
dunt. accipiunt quidem per donum/ ſed alijs
tribuũt per exemplum. Nonum angelorum eſt
officium (ſm dyoni. docet prelatiõis officiũ ex
equi feliciter ⁊ conſtanter/ ⁊ vt ipſius onus ſu-
ſtineant patienter. Secũduꝫ grego. vero in q̄r
to mora. Iſtorum officium in his qui virtuteꝫ
habent eſt docere qualiter imaginem dei in ſe
reparent ⁊ reforment/ ac reformatam viriliter
cuſtodiant ⁊ ꝯſeruent. vnde p iſtorum angelo
rũ miniſteriũ virt⁹ miracula faciendi pfectis cõ
cedit̃/ vt reduci ad primum ſtatum in quo de-
us fecit hominem ad ſuã imaginẽ per hui⁹ mi
racula oſtendant̃. Angeli iſtius ordinis diuinã

virtutē continue aſpiciūt/in ipſa ꝯtemplatiōe
ipſius cōtremiſcūt. ſed iſte timoꝛ penalis non
eſt/cum potius ſit admirationis ꝙ horroris
ꝑut grego. dicit in moral. lib. iiij.

Ertius ordo eſt archāgeloꝝ qui
o ſm Jſido.) Sūmi nuncij vel nun/
ciorū principes interꝑtanť nam ꝑ
matū tenent inter āgelos. Sunt
eni duces ꝛ principes ſub quorum ordine vni
cuiqꝫ angelorū officia deputata ſunt. Nam ar
changeli angelis preſunt. vt patet in zacharia
vbi āgelus maior dixit minori. vade ꝛ doce pu
erum iſtū ꝛc. Si eni in ipſis angelorū officijs
ſupiores inferiores nō diſponerent/nullo mō
hoc qḋ hoi differt/angelus ab angelo cogno
uiſſet. Hi archangeli ſepe ꝓprijs noibus de
notanť/vt ꝑ ipa vocabula ipſoꝝ cōditiones ꝛ
opera oſtendanť. Nam gabriel ad virginē mit
titur vt illum denūciaret venturū/qui cōtra ae
reas poteſtates obtinere debuit ad victoriam
ꝛ triumphū. Gabriel eni deiformis interꝑtať.
ſicut raphel/qui interpretatur medicia dei ad
thobiam miſſus fuit qui eius oculis curationē
adhibuit ꝛ cecitatē abſtulit ꝛ deterſit. ꝛ ſic de
alijs huiuſqꝫ Jſi. li. vij. c. v. Horum angelorū
officium eſt (ſm grego.) De his que ad ꝓmoti
onē fidei. vt de aduentu filij de ꝛ eius geſtis
ꝛ dictis fideles ꝓmouere. Archangeloꝝ etiam
eſt ſm dyoni.) Prophetias ꝓphetis reuelare
ꝛ demones hoibus dñantes arcere ne vlterius
plus ledūt. ſicut prātum eſt eoſdem exercere ne
dñium ſibi vſurpent aut accipiāt. Archangeli
etiā angeli ſuppoſiti eis ſunt digniores/ꝛ an/
nūciatione ſunt priores ceteris. qꝛ ſunt pfectio
res. Nam (ſm dyoni.) Jnferiores cōuertunt
ad principale principium ſuū. ꝛ ꝗtum eis poſ
ſibile eſt angeli inferiores ipſis mediantibꝰ ad
ipſum informanť. Jnſuper viuificant id eſt an
gelos ad vnitatem illius principij colligant ꝛ
adunant docēdo angelos ſibi ſubditos ſcḋm
ducatus inuiſibiles ꝛ ordinatos quibus hēnt
ducere ꝛ docere ſequētes alios ꝛ ſubiectos.
Jſti etiam archangeli inter ordines inferioris
hierarchie ſunt intermedij. ꝛ ideo a ſuperiori/
bus illuminationes participant/ ꝛ eaſdē an
gelis inferioribꝰ participatas cōicant ꝛ annū/
ciant/in quibus angelis oīum angeloꝝ diſpo
ſitio hierarchica ex triplici ternario celeſtiū ordi
num cōſtituta/pfectiſſime eſt completa.

Onus ordo et vltimus eſt ange/
n lorū. angelus enim grece/maleth
dicitur. latine vero nūcius interpre
tatur. eo ꝙ volūtatem domini po/
pulis annūciare angeli conſueuerunt. Angeli
autem vocabulū nomē eſt officij nō nature.
Nam angelus ſemper eſt ſpiritus/ ſed quādo
mittitur/tūc primo angelus nūcupatur. ange
lis vero predicatoꝝ ſolertia pēnas fingit/ vt eo
rum diſcurſum celerē ſignificēt. ſicut ꝛ iuxta po
etarū fabulas vēti pēnas habere dicunť. ſicut
dicť. qui ambulat ſuper pēnas ventoꝝ huiuſ
qꝫ Jſido. lib. vij. c. v.) Scḋm dyoni. autē an/
geli inferioris ordinis nō pticipant ordinē ſu
periorū illuminationē. non enim participant
cum ipſis/ſed ex ipſis. nam angeli ſupiores ꝑ
mo loco diuinas illuminationes ſuſcipiunt/ꝛ
illas poſtmodū ad aliorū notitiam deferunt/
qui ꝛ primi nuncij dicunť. Alij autem poſterio
res ſunt et vltimi angeli/etiam ſm eundē dy
oni.) qui homines ad diuinam cognitionē ad
ducunt ꝛ ſubleuant/ꝛ vt iuſte viuāt informāt
vnde quamuis angeli ꝛ ſi nō habent alios an
gelos ſub ſe inferiores quibus preſunt/habēt
tamen ſub ſe hominum ordines quibꝰ preſūt
quos ordinant ꝛ diſponunt. ſurſum extendunť
per dilectionem dei. in ſemetipſis formantur ꝑ
cuſtodiam ſui. ſub ſe progrediuntur per illorū
tutelam/quorum miniſterio deputantur. Jſto
rum itaqꝫ angelorū multiplex eſt effectus. nā
angelus noſtre cuſtodie ſingulariter deputatus
nos ſtimulat ad bonum et excitat ne in vitijs
dormiamus (actu. xij.) Jtem ſpiritualiter nos
reficit ne ſub onere patrie ſuccumbamus. iij. re
gum. xix. Jtē arcet demones ne ab ipſis leda
mur. Thobie. viij. Jtem inſtruit in ambiguis
vt certificimur. danī. ix. et. x. Jtem conducit/ne
in via deuiemus. Thobi. v. ꝛ Exo. xxiij. Jtē
nobis in triſticiam poſitis/ aſſiſtit vt conſule/
mur. Luc. xxij. ꝛ geñ. xvi. vbi dicitur de ange/
lo cōfortante flantem agar. Jtem angeli nobiſ
peccantibus ꝯpatiunť/ne deſperemꝰ. Jſa. xx/
iiij. ꝛ iudi. Jtem velociter nobis aſſiſtūt ne ca
damus. Jſaie. xxiij. Jtem adiuuant ꝯtra ho/
ſtes ne vincamur. Geñ. xxi. ꝛ. ij. Mat. penul.
Jtem vulnera noſtra ſanant/ne moriamur.
Thobie. xi. Jtem peccata noſtra ad memoriā
reducūt vt erubeſcamus. Joſue. ij. Jtem vo/
luntatem dei annunciant/vt ei acquieſcamus
Luce. ij. Jtē impedimenta auferūt/vt domi/
no liberius ſeruiamus. Exo. xxiij. ſed procedat
te ꝛc. Jtem frequenter nos viſitant/nobis pre
cauent/ne offendamur. Jſa. lx. ſed penam ꝛc.
Jtem ſemper deo aſſiſtunt angeli vt contēple/
mur. Luc. primo. ꝛ Dañ. ſeptimo. Decies cen
tena milia et cetera. Jtem orando pro no/
bis merentur. Job. xxiij. ſi fuerit et cetera.

Digitized by Google

Item a diuina laude nō retardant. Iſa.vi. et
Apoc.v.nō habebant requiē ꝛc. Item deū ſi/
ne velamine facie ad faciem ꝯtemplantur.
Mat.xviij.angeli eoꝝ ꝛc. Itē nullius corpu
lentie mole in ſua ſubſtantia vel virtute aggra
uanẛ. Luce vlti.ſpūs car. ꝛc. Item ſupra tpus
exiſtentes in tpe opantur. Angelicus eni intel/
lectus cum ſit deiformis (vt dicit dyoni.) Eſt
inſtantane⁹ ꝛ ideo ſine collocutione vnius ad
aliud ſubito intelligit. ꝛ in vertualitate ſue ſub
ſtantie in inſtanti oīa agenda agit. vnde de an
gelo (qui vocaẛ a pħo intelligentia) dicaẛ ꝙ ſit
creatus in orizonte tpis ꝛ eternitatis. vt patet
in.i.lib.de cauſis. Item hoīes ex ſubito ange
li preſentia territos/ bonus angel⁹ blandiens
blando aſpectu conſolaẛ vt dicit ambro. Luce
i.)ibi/ Ne timeas zacharia ꝛc. Sꝫ demon ecō
uerſo. quos ſua pſentia territos facit amplio/
ri horrore concutit/ vt idem dicit. Item agelus
qñ vult apparet ꝛ quando vult ab humanis
aſpectibus occultaẛ. vt dicit ibidem. Item cor
pus ꝓ ſuo beneplacito opationi ſue congruū
vt appareat) aſſumit. ꝛ peracto ſuo officio idē
corpus aſſumptū deponit. Iud.xiij.euanuit
ꝛc. Item aſſumpto corpe ꝓ aliqua neceſſitate
nō vegetat illud corpus nec viuificat/ ſed tan/
tum mouet. vnde qñqꝫ videtur comedere ꝛ bi/
bere vt homo/ ꝛ tamē nō comedit/ nec bibit/ ſ
ptāte ſua cibum ānihilat ꝛ conſumit. vt patet
Tho.xij.vbi dicaẛ angelus videbaẛ quidem
ꝛc. angelus enim nō comedit aliqua neceſſita
te/ ſed ſola ptāte (qꝛ vt dicit aug⁹. ſuper Luce
vlti.) ꝙ radius cōſumit aquaꝫ ptāte/ ſed terra
abſorbet neceſſitate. vnd̄ fuit ibi comeſtio ptā
tiua quo ad maſticationem/ cibi cōſumptionē
nō tamē neceſſaria quo ad informicationem.
Hec itaqꝫ leuia ꝛ plana d̄ ꝓprietatibus bono
rum angelorum ad vtilitatem paruulorum
dicta ad preſens ſufficiant.

ſ Icut bonus angelus hominibus
datur ad ſubſidium ꝛ conſeruatio
nem/ ſic malus angelus datus eſt
vnicuiqꝫ ad exercitiū ꝛ ꝓbationeꝫ.
vnde horū malignorū ſpirituū caput ꝛ dux eſt
lucifer. qui (ſm greg.) Sic ē dict⁹ ꝓ eo ꝙ alijs
angelis clarior eſt creatus (vnde grego.) Pri
mus angelus ideo oī lapide pcioſo ornat⁹ ex
titit. qꝛ dum cunctis angeloꝝ agminib⁹ pfuit/
ex eoꝝ compatione clarior fuit. ſed contra cōdi
torem ſuū ſuperbiēs lucem ꝛ claritatem perdi/
dit/ ꝛ formam deformem ꝛ obſcuram apoſta/
ſie ſue merito acquiſiuit. (de hoc dicit damaſ.
lib.i.c.xviij.) Ex his angelicis virtutib⁹ qui
alijs preerat/ ꝛ cui terre cuſtodia a deo cōmiſſa
erat/ nō natura malus factus/ ſed bon⁹ exiſtēs
nequaꝙ̄ ab ipſo ꝯditore ſemitam malicie in ſe
habens nō ferens illuminationeꝫ ꝛ honorem
quam ipſe ꝯditor largitus fuerat/ electione li/
beri arbitrij ſui verſus eſt ex eo quod ē ſm natu
ram/ in id qđ eſt preter naturā. vnde deo rebel
lare volens/ ꝛ primo a bono deficiens/ in ma/
lū venit. lumē igiẛ creat⁹ a cōditore/ ꝓpa volū
tate tenebra factus eſt. Simul autē cū eo euul
ſa eſt ꝛ cōſecuta angeloꝝ que ſub ipſo ordinati
erant infinita multitudo/ ꝛ voluntarie facti ſūt
mali/ ex bono ad malum declinantes. Item
dicit ibidem ꝙ nō habens poteſtatem neqꝫ vir
tutem contra aliquem niſi a deo pmiſſiue ꝛ di
penſatiue concedaẛ. ſed diuina pmiſſione trāſ
figuranẛ in quācūqꝫ voluerint imagineꝫ ſiue
figuram omis igitur malicia ꝛ immūde paſſio
nes ex ipſis cogitate ſunt. quaſ quidē immitte
re/ id eſt ſuggere poſſunt. ſed violentiā inferre
nō preualent. Item qđ hoībus eſt mors/ hoc
angelis eſt lapſus. poſt caſum eni nō eſt eis pe
nitentia quēadmodum poſt mortem hoībus
nō eſt vita (huiuſqꝫ damaſ.) Item dicit grego.
A gratia deſertus/ obſtinat⁹ in malicia pman
ſit/ ita ꝙ nihil boni bona voluntate velit libe/
rum ſiquidem arbitrium habet/ ſed depreſſuꝫ
ꝛ ad malum inceſſanter inclinatū. ita ꝙ ſemꝑ
bonū refugit/ malum vero eligere nō deſiſtit. ꝛ
ideo accidit (vt dicit caſſiodo.) Cupiebat eni
rapere diuinitatem/ ꝛ amiſit felicitatē. Iteꝫ qꝛ
altitudinē ſibi inconuenientem indebite appe/
tijt/ ideo iuſto ordine ad ima ruit. vt qui iuſte
ſe nō tenuit in ſummo/ ſm iuſticie ordinē ſe te/
neat nūc in imo. ꝓpter qđ ꝛ diabolus primo
deorſum ruens/ a ſanctis nūcupaẛ multis alijs
noībus quibus ſua malicia p noīum ſimilitu
dinem intimaẛ. Dicitur enim demō immo ſm
plato. in thimeo. cathodemon / id eſt mala ſci/
ens. Demon eni ſciens interpretaẛ. Sic autem
dicaẛ ꝓpter ſcientie qua viget naturaliter per
ſpicacitateꝫ. viget. n. ſenſu nature experientia tē
poris. viget intelligentia ſcripture. Sicut dicit
beda/ ꝛ etiā damaſ. c.xviij. De hoc dicit Iſid.
li.vij.c.vlti. Demones vocant greci pitos ꝛ ſciē
tes. preſciunt eni multa futura/ vnde ſolent da
re reſponſa aliqua. in illis eni eſt cognitio reꝝ
pluſquā in hoībus. partim ſubtilioris ſenſus
acumine exiſtentia longiſſime vite. partim per
dei iuſſum angelica reuelatione. hi corpoꝝ ae/
reorum natura vigent/ ante tranſgreſſionē cele
ſtia corpa gerebāt. lapſi vo in aereaꝫ qlitatē cō
uerſi ſūt. Et iſta aeris caliginoſi ſpacia tenere ꝑ
miſi ſūt/ q eis carcer ē vſqꝫ ad iudiciū. hi ſunt

p̄uaricatores angeli quoꝝ diabol⁹ p̄nceps ē. Item dicit̃ ſathan.i.aduerſarius. q: ex corru/ptela malicie deo qui ſumme bon⁹ eſt/ cõtinue aduerſat̃ (vt dicit ibero.) Precipitata auda/cia magis p̄ſumit q̄ poſſit (vt dicit glo. Iſa. xvi.) Maior eſt arrogantia ꝛc. Sicut enī dicit idē potius eſſe vult q̄ nō eſſe vt pugnet contra deū q̄uis ſuū ex hoc ſciat creſcere nocumētum. Item vocat̃ veemoth Iob.xl. Ecce veemoth ꝛc. Veemoth vero bos vel animal interpretat̃ demon ſicut bos fenum comedere appetit. q: ſuggeſtionis ſue dente/ contere ſpūalium vi rorum vitam mūdam querit. carnalia enī deſi deria amat demon. Item dicit̃ leuiathan/id/eſt additanētum. Iob.xl. (q: vt dicit Grego.) Malum malo addit ꝛ penā pene addere nō deſiſtit. Sicut enim ſua ꝛ ſuoꝝ creſcit culpa/ ſic ꝛ pena. Item dicit̃ appollion grece/ideſt ex ercitator latine. vt patet apoc.xv. q: bona vir tutum que de⁹ in eccleſia ſiue anima plantat/ malicia ipſum ſtimulante exterminare deſiderat ſicut dicit̃ in p̄s. Exterminauit eā aper ꝛc. Itē dicitur cōiter diabolus. qui hebraice dicit̃ deor ſum fluens. q: quietus in celi culmine ſtare cō tempſit/ ſuperbie ſue pōdere deorſum cadere meruit. Grece vero dicitur criminator. eo q̄ vl̃ ad crimina alliciat vel inflammat. vel q: electo/rum innocentiaꝫ falſis criminib⁹ inficit ꝛ accu ſat. vt dicit̃ apoc.xij. Proiectus eſt accuſator fratrū ꝛc. Et ſicut dicit Iſido. ethimol̃.lib.viij Item p̄ter iſta nomīa multipliciter in ſcriptura eius malicia denotat̃. Dicitur enim ſerpēs/ vel droco ꝓpter eius virulentā aſtutiam. apoc.xij Leo ꝓpter eius apertam violentiam. i. Pe.vl ti. Tanquā leo rugiens. vectis ꝓpter eius ob ſtinatam duriciā. Iſa.xxv. Coluber tortuoſus ꝓpter ipſius in iſto aere caliginoſo lacentiam Et ideo ab aug. recitatur opinio platonis de cachodemonibus ſuper gene. ad litteraꝫ li.iij. et habetur. lib.v. ſiue diſtinctione.viij.c.i. De mones aerea dicunt̃ animalia. q: corporū ae/reorum natura vigent nec p mortem diſſoluū/tur. q: preualet in eis elementū aptum potius ad patiendū q̄ ad agendū. Item dicit aug⁹. in lib. de ciui. dei li.viij. Demones ſūt aīmalia animo paſſiua/ mente rōnalia tempe/ideſt du ratione/ eterna corpore aerea ꝛc. Hec quidem ſunt ab augu. opīnatiue ꝛ recitatiue dicta. vo lente inſinuare qualiter demon a loco ſumme illuminoſo. ſcilicet celo empyreo ſit expulſus ꝛ in hoc aere caliginoſo retruſus vt ibi patiat̃/ et inde aſſumat corpus quādo adeo permittit̃ vt hominum vita per ipſius miniſterium exer/ceatur. propter quod ab Iſa. faber conflans prunas ꝛ formans vas in opus ſuum dicitur. q: eius exercitio vita electoꝛuꝫ qui vaſa ſūt grē comprobatur. Iſa.lv. Creaui fabrum ꝛc. His itaq̄ nominib⁹ ꝛ multis alijs modis demon noīatur quibus eius virulenta rabies demō/ſtratur. Dicit enim beda in glo. ſup illum locuꝫ i. Pe. vlti. circuit querens quem deuoret. Cir/cuiuit (inquit) tanquā hoſtis obſidens muros clauſos explorans vt per inferiorem ptem ad interiora penetret. offert oculis formas illicitas vt viſu deſtruat caſtitatem. aures per canora tē ptat/ vt molliat chriſtianum vigorem linguaꝫ conuitio ꝓuocat/ manum iniurijs laceſſentib⁹ ad vindictam prouocat vel ad cedem inſtigat honores terrenos ꝓmittit ꝛ adnihilat celeſtes et cū latenter nō poteſt fallere/ appertos addit terrores/ in pace ſubdolus in perſecutione vio lentis. contra quem animus debet eſſe tantuꝫ patus ad reſiſtendum/ quantum ille eſt para/tus ad impugnandum (hucuſq̄ glo.)

m Ali igitur angeli conſentientes vo luntati luciferi cadentis irrecupera biliter in hoc aere caliginoſo velut in carcere ſunt reduſi. ceciderūt au/tem de luce in tenebram/ de ſcientia in ignorā tiam/ de dilectione in odium ꝛ inuidiam/ de ſū ma felicitate in ſummam miſeriaꝫ (vt dicit gre go.) Item demones preſunt demonibus ſm maiorem ſcientiā et ſcdm minorem alij ſubſūt vt dicit ambro. ſuper lucā.) Q̄uis enim obſti/nati ſunt in malo/ a viuaci tamē ſenſu nō ſunt penitus ſpoliati. Nam (ut dicit Iſido.) Tri plici acumine vigent demones. Nam quidaꝫ ſciunt ſubtilitatem nature. quidam experienti am temporum ꝛ diuturnitatem/ quidam ſan/ctorum ſpirituū releuationes. Item demones vt dicit aug⁹. in enchei.) Viuacitate igenij co/gnoſcūt ſeminales reruꝫ virtutes nobis occul tas/ quas p ꝯgruas ꝛ temperatas elementorū ꝯmixtiones ſpergūt/ ꝛ ſic diuerſas reꝝ ſpēs ꝓ ducūt. Quod.n. poſſet p ſe facere natura ſuc/ceſſiue/ hoc pōt diabolus facere ſubito p acce/lerationē operū nature. vnde p artem demonū magis pharaonis ſerpētes ꝛ ranas ſubito ꝓ/duxerunt (ſicut ſuper exo. glo. dicit.) Item de/monum intentio tota eſt ad maluꝫ ꝛ ad fatiga tionem bonoꝝ. ꝛ ideo elemēta ſe pturbāt tem peſtates in mari ꝛ in aere cōcitant. fructus ter/re corrumpunt ꝛ deuaſtant (vt patet apoc. vij Et longe peiora facerent. ſi boni angeli eoruꝫ maliciam nō cohiberent. ꝛ ideo quia cōtinue peccāt quocūq̄ vadūt penā ſuam ꝯtinue ſecū portāt (vt di. grego.) Itē grego. li. mora. xxxij.

Digitized by Google

Demones ſemp afflictionem iuſtorũ appetũt: ſed ſi adeo ꝑtātem nō accipiunt/ ad temptatō nis articulum nullatenus conualeſcunt. vnde quādo vnũ malum intulerũt. ad faciendũ aliꝰ ſubito ſe accingunt. vnde exeũtes ab obſeſſo/ porcos intrare petierũt. nam vt ſuam faciant maliciaꝫ/ etiā bruta ledere appetũt qñ cohibẽ te eos diuina potentia hoīes ledere nō preſu/ munt. Idem in lib. xxiiij. ſm diuerſas diuerſo rum cōplexiones/ varias ⁊ diuerſas parant tē ptationum illaqueātes deceptiones. nam le/ tos temptant de luxuria/ triſtes ⁊ diſcordia/ ti/ midos de deſperatione/ ſuperbos de preſum ptione. Idem li. xxij. Primo antiquus hoſtis temptās cōſulendo blāda ⁊ illicita animo ſug gerit poſt ad delectationeꝫ ꝑtrahit/ ad extremũ per cōſenſum poſſidens violenta cōſuetudine premit. vnde de ipſo dicit̃ Iob. xli. Fugiat cau dam ⁊c. Item idē grego. li. xxxij. mora. Nequa/ ꝙ̃ hoſtis callidus quēpiā premit/ ſed callidita te peſtifere ꝑſuaſionis ⁊ fraudulentis cōſilijs interficiat/ qui dum dulcia demones reſonant/ ad noxia cor inclinant. Item ibidē li. v. modo ſicut eſt preditus hūanis ſenſibꝰ ſe obijcit/ mo do quaſi angelũ lucis ſe oſtendunt. Item lib. xxxiij. in fine mundi tanto feruētior erit ad ſeui ciam/ quāto ſe ſentit viciniorem ad iudicium ⁊ ad penam. Item ibidē tunc quicquid nequi ter voluerit/ callidus exquiret. tũc ſuperbire cer uicem altius eriget. ⁊ illum damnabit homi/ nem quem guſtabit. omē quod poterit nequit̃ tunc oſtendet. Item idem lib. xxxij. Appareu te iudicio/ cuncto aſſiſtente celeſtis curie mini/ ſterio antiquus ille hoſtis diabolꝰ/ belua cru/ delis ⁊ fortis in medio captiuus adducetur. ⁊ cum ſuo toto corpore eternis iehenne incēdijs mancipabitur/ vbi vtiqꝫ inauditum erit ſpecta culum/ quando hec immaniſſima belua electo rum oculis oſtendetur. Hec pauca de infinitis ꝓprietatibus malignorum ſpirituum/ ⁊ eorũ effectibus dicta ſufficiant cauſa breuitatis. Alias vero ipſius ſathane operationes/ ⁊ occul tas machinationes ſi quas ſcire deſiderat/ li/ brum gregorij ſuper Iob perlegat ⁊ ꝯcurrat/ maxime in duobus capitulis penultimis/ ſcili cet. xl. et. xli.

Finit Liber ſecundus.

De anima et eius proprietatibus. Liber tertius.

Diuināte

ieſu chriſto in prece dentibus aliquas ꝓprietates de ſub/ ſtantia penitꝰ incor porea de diuina ſci licet natura ⁊ ange lica (ꝙ̃tum ad hoc ſpectat opuſculum breuiter introduximus) nũc cum eiuſdē inter ueniente auxilio/ ad creaturam corpeam ſtiluꝫ cōuertamus. ad digniſſima creaturarum ſci/ cet ab homine (qui naturam ⁊ ꝓprietatē ſapit tam corporum ꝙ̃ ſpirituum) inchoantes.

Cum igitur homo (ſm Iſiꝺ.) ſit animal deiforme manſuetũ natura ſm legeꝫ rōnis diſciplīne ſuſcepti bile/ diuinam habēs imaginē in po tencia cognoſcendi/ ⁊ ſimilitudinem in poten tia diligendi. ad hoc vt rudibꝰ ⁊ paruulis ho/ minis ꝓprietates manifeſtius innoteſcant/ a partibus eius ex quibꝰ eſt compoſitus eſt bre/ uiter in choandum. Et primo a natura dignio re ſcilicet ab anima. ſm quam cũ ſubſtantia an gelica cōuenit ac ꝯcorda. q2 ſm illaꝫ ſupra na turam corporis homo ad celeſtia eleuat̃. (Nā ſicut dicit Iſido.) abuſiue eſt homo ab humo dictus. cum ex ſocietate nō tantum corpis/ ſed anime ſit concretus. ⁊ ideo grece antropos/ id eſt ſurſum erectus appellatur. eo ꝙ ab humo ad contēplationem ſui artificis ſpiritus regimi ne ſubleuatur. Unde poeta. Pronaqꝫ cũ ſpe/ ctent aīalia cetera terram. Os homini ſublime dedit celũqꝫ videre. Iuſſit ⁊ erectos/ ad ſydera tollere vultus. homo itaqꝫ celum querat/ ⁊ nō tanꝙ̃ pecus ventri obediens menteꝫ in terra fi gat. Cum etiaꝫ (ſm Iſido.) duplex ſit homo ſcilicet interior ⁊ exterior/ primo ab interiori ſcilicet ab anima eſt tractandum.

Primo igitur videnduꝫ eſt quid ſit anima ſcd̃m rem ⁊ ſecūdum diffini tionem. et quid dicatur ſcd̃m ethi/ mologiam/ ⁊ nois impoſitionem deinde quid ſm potentiaꝫ ⁊ virtutem. Tertio quid ſcd̃m effectum ⁊ operationē. Quarto q̄d ſcd̃m ſui ꝑfectibilis comparationem/ ſcilicet q̄ ſit eius proprietas quando cũ corpe iungit̃/ et que quādo ab eo ſeparat̃. Anima vero rōnabi lis de qua hic intendimus a quibuſdam ſan/ ctis ⁊ philoſophis diffinit̃ vt ſpũs a q̄buſdaꝫ

vt anima. a quibuſdam vt anima et ſpiritus.
In quãtum autem habet naturam ſpiritus di
finitur ab auguſtino in li. de motu cordis.
Anima eſt ſubſtantia incorporea intellectualiſ
illuminationis a primo vltima relatione per/
ceptiua. Ex qua diffinitione primam et preci/
puam cognoſcimus rationalis anime propri
etatem. Spiritus enim humanus in mediate
poſt angelos eſt diuine illuminationis recepti
uus. Item inquantuȝ eſt anima diffinitur du
pliciter/ quia dupliciter vnitur corpori. ſcȝ vt
motor mobili/ et nauta naui. Et ſecunduȝ hoc
diffinitur a remigio ſic. Anima eſt ſubſtantia
incorporea regẽs corpus. Et ab aug. de aĩma
⁊ ſpũ. Anima eſt ſubſtãtia quedam rõnis par
ticeps corpi regendo accomodata. Ex qua dif
finitione alia ſpũs ꝓprietaſ elicitur. ſ. ꝙ qua
dam neceſſitate amoris ⁊ gubernationis ad re
gimẽ corpis ſibi vniti naturaliter inclinaſ. Ex
quo etiam ꝑȝ ꝙ aĩma in corpore regendo non
ꝑ dimenſionem ⁊ loci ſpacium in corpe exten/
ditur. ſed eius virtute corpus vndiqȝ regitur ⁊
mouetur. ſicut ponit Calcidius. exemplum in
cõmento ſuper thimeum. de aranea que in me
dio ſue tele reſidẽs ſentit qualemcũqȝ motũ in
terius ſiue exterius factum ſic ⁊ aĩma in centro
cordis reſidẽs ſine ſui diſſenſione totũ corpꝰ vi
uificat ⁊ omniũ membroꝝ motus dirigit ⁊ gu
bernat. Prout aũt comparaſ corpi ſibi vnito
vt forma ⁊ pfectio diffinitur a philoſopho in
libro de anima ſic. Anima eſt endilechia/ ideſt
actus primus ſiue perfectio corpis ſiue phiſici
organici potentia vitam habẽtis. Ex qua dif/
finitione patet ꝙ quãuis corpi ſit vnibilis/ nõ
tamen omni/ ſed ſolũ organiſato corpi ⁊ phi
ſico/ ideſt naturaliter ad ſuſceptionem aĩme rõ
nalis diſpoſitio(infundiſ ⁊ vnitur. Item in
quãtum eſt aĩa ⁊ ſpũs quadrupliciter diffiniſ
Primo in compoſitiõe ad creaturas generali
ter(ſicut dicit augꝰ. in li. de aĩma ⁊ ſpũ) Aĩma
eſt omniũ ſimilitudo. Ex quo patȝ ꝙ anima ex
ſui natura ad ſuſcipiendũ in ſe omniũ rerum ſi
militudines eſt apta nata(vt dicit in li. de ani
ma ⁊ ſpũ) Anima ad ſimilitudinẽ totius ſapiẽ
tie facta in ſe omniũ rerum gerit ſimilitudineȝ.
qꝛ ſimilis terre eſt ꝑ eſſentiaȝ. aque vero ꝑ ima
ginationẽm. aeri ꝑ rõnem. firmamento ꝑ intel
lectum. celo empirreo ꝑ intelligentiam. Sexto
autem modo diffiniſ in compatione ad deum
tanꝙ ad ſuam cauſam efficientem/ ſic. Anima
eſt deiforme ſpiraculum vite. Ex quo patet ꝓ/
prietas anime ꝙ nõ ex radice/ nec ex ſeminali
rõne ꝓpagatur/ ſed ad viuificationem corpis
a deo infunditur ⁊ creaſ. Item ſeptimo modo
deſcribitur in compatione ad deum ſicut ad fi
nem ſuum ſic. Aĩma ſpũs intellectualis ad be
atitudinem in ſe ⁊ in corpe ordinatus. Et ex
hoc relucet alia ꝓprietas. ſ. ꝙ aĩma nõ ſolum
ſeparata beatificatur cũ angelis vel ſicut ange
lus imo ĩ corpe glorificato ipſius felicitas am
pliatur. Iſtas omẽs diffinitiones ſub quadã
generali deſcriptione cõprehẽdit. Iohã. dam̃.
c. xxvi. dicens. Aĩma eſt ſubſtantia viuens/ ſim
plex/ ⁊ in corpea corpeis oculis ſm propriam
naturam inuiſibilis ⁊ immortalis/ rõnalis/ in
tellectualis/ infigurabilis/ organico vtens cor
pore. ⁊ huic. ideſt corpi vite augmẽtationis ſen
ſus ⁊ generationis tributiua nõ alium habẽs
p̃ter ſeipſam intellectum/ ſed ⁊ partem ſuipſi
us puriſſimaȝ. ſicut eni oculus in corpore/ ita
eſt in anima intellectus arbitrio libera ⁊ volũ/
taria ⁊ ꝑparatiua voluntate vertibilis/ quoni
am cauſabilis. omĩa hec ex eius gratia qui eaȝ
condidit ſuſcipiens ex quo ⁊ eſſe ⁊ naturam ſu
ſcepit(huculqȝ Io. damaſ. in. c. ſupradicto)
Conſimiles etiaȝ ꝓprietates deſcribit Bern̄.
dicens ſic. O aĩma inſignita dei imagine de
corata ſimilitudine/ deſpõſata fide/ dotata ſpi
ritu/ redempta xp̄i ſanguine deputata cum an
gelis/ capax beatitudinis/ heres ſalutis/ parti
ceps rõnis. quid tibi cũ carne ⁊c. Ex iſtis mul/
tis diffinitionibus ⁊ deſcriptionibꝰ varijs va/
rie ꝓprietates aĩme rõnalis quo ad eſſe natu/
re ⁊ etiam gratie iam relucent.

q Uid tamen ſit ſm rem aĩa pluribꝰ
eſt incertũ. Nam circa hoc antiqui
leguntſ philoſophi varias ⁊ quaſi
contrarias ſententias ꝓtuliſſe. recitat eni ari. in
li. de anima ꝙ plato poſuerit aĩam eſſe eẽntiaȝ
ſe mouentẽ. Zeno vero dicit aĩam eſſe nume/
rum ſe mouentẽ. Pythagoras hermoniam.
paphinomꝰ ydeam. aſclipides vero dixit ani
mã eſſe quinqȝ ſenſuũ exercitiuũ/ ſiue conſonũ
hypocras autem ſpm̃ tenuem ꝑ om̃e corpuſ di
ſperſum. eraclitus phiſicus luceȝ vel ſcintillam
eſſentie aĩam vocat. democritus ſpm̃ inſertum
athomis vnde ꝓpter facilitateȝ motꝰ totũ cor
pus aĩme putum aſſerit. permenides dicit eaȝ
ex terra ⁊ igne eſſe. epicurus dicit aĩam quãdaȝ
ſpẽm ex igne ⁊ aere eſſe. hypercus dicit aĩmam
quandã vigorem igneum fore(iuxta illud.)
Igneus eſt illis vigor ⁊ celeſtis origo. Cuȝ er
go tot ⁊ tam diuerſa de ſubſtantia aĩme a ſapi
entibus ſũt relata. hoc ſolum ſufficiat quo ad
preſens ꝙ ſm ſanctorũ dicta. Aĩma eſt quedã
ſpũalis ⁊ rõnalis ſubſtantia ad viuificanduȝ
⁊ pficiendum corpus humanũ a deo ex nihilo
creata. vnd̄ qꝛ ſubſtãtia eſt ꝯtrarioꝝ ſuſceptiua

Suſceptibilis enim eſt ſcientie et ignorantie
virtutis et malitie. et hoc ſine ſubſtantie ſue in
mutatione ſeu deperditione. Item quia incor
porea eſt. non eſt ſenſu corporali puia neqꝫ ſe/
cundum dimenſionem extenſiua. Item qꝛ ſim
plex eſt in natura idõ nec augmenti nec decremẽ
ti eſt in ſua eſſentia receptiua. et ideo nec in cor
pore maiori eſt maior/ nec ĩ minori minor. (vt
dicit auguſti. Item quamuis ſimplex ſit et in/
uariabilis in ſubſtantia ſua/ tamen eſt in po/
tentia multiplex. Nam multitudo in virtute et
potentia non ponit maioritatem in natura vel
minoritatem. ſed quo ad varios effectus eſt po
tentialis multitudo in anima. vnde non eſt ma
ior in tribus q̃ in vna nec minor in vna dicitur
q̃ in tribus. patet itaqꝫ multipliciter anime p/
prietas ſecundum rem et diffinitionem. lucidi
us autem patebit anime conditio per nominiſ
ipſius impoſitionem.

a Nima igitur ſecundum Iſido. a/
gentibus nomen accepit. p eo q
ſm eoꝝ opinionem ventus ſit qꝛ
aerem ore atrahentes viuere videmus. ſed hoc
apertiſſime falſum eſt/ qꝛ multo prius anima
corpori infunditur q̃ aer ore capiatur. qꝛ in ge
nitricis vtero ſtatim viuit quando a domino ĩ
funditur et creatur. anima igitur dicitur/ eo q
viuit. et corpus cui infunditur animat et viuifi
cat. Spiritus vero dicitur qꝛ vitam habet in ſe
ſpiritualem/ animalem/ et naturalem. et qꝛ ſpi
rare facit ipſum corpus. Idem etiam in eſſen/
tia eſt anima et animus. ſed anima dicit vitam
ſecundum rationem/ et animus conſilium. vn
de dicunt phi. animam id eſt vitaꝫ ſine animo
id eſt ſine conſilio permanere. Dicitur etiaꝫ ani
ma mens/ quia tanquaꝫ caput eminet. vel qꝛ
meminit. vnde et homo ſm mentẽ dicitur yma
go dei. Item multa nomina anime ſunt ita cõ
iuncta q vnũ pro alio ſepe ponitur. et per di/
uerſa nomina vna anima diuerſis reſpectibus
naminatur. anima enim dicitur dum animat
et viuificat. mens inquantum recolit/ animus
dum vult/ ratio dum recta iudicat/ ſpiritus dũ
ſpirat/ ſenſus dum aliquid ſentit. vnde et pro
his anime proprietatibus ſcientia que anime
eſt qualitas. eſt a ſenſu a quo nomen accepit.
huc uſqꝫ Iſido. li. xi. c. x. et xiij.

a Nima vero plures habet potenti/
as cum ſit in ſubſtãtia vna habet
multiplicem compoſitionẽ ſm quã
oportuit diuerſam potentiarum ipſius oſten/
dere partitionem. comparatur enim ad corpuſ
⁊ ad finẽ ſuũ ⁊ ad actũ ſuũ. Scdꝫ ꝯparõeꝫ ꝟo
ad corp⁹ quinqꝫ hꝫ potentias quaꝝ pma ẽ ſm
augu. ſenſualitas que ẽ vis anime qua mouet
et tendit in corporis ſenſus atqꝫ appetitus
rerum ad corpus pertinentium. hac potentia
mouetur animal ad appetendum delectabilia
refugit qꝫ nociua. Secunda potentia eſt ſenſuſ
ſcꝫ vis anime que cognoſcit res ſenſibileſ ⁊ cor
porales quando ſunt preſentes. Tercia ẽ ima
ginatio qua anima intuetur formas rerum cor
poralium quando ſunt abſentes. Quar/
ta eſt ratio que inter bonum et malum/ verum
et falſum diſcernit. Quinta eſt intellectus qua
res non materiales ſed intelligibiles compre/
hendit vt deum et angelum. et huiuſmodi treſ
prime potentie/ ſcilicet ſenſualitas/ ſenſus/ et
imaginatio ſunt in anima prout corpori ẽ vni
bilis et ei influit vitam et ſenſum interiorem et
exteriorem ad ipſius corporis perfectionem. ⁊
he potentie hominibus et brutis ſunt commu
nes. due vero alie. ſcꝫ ratio et intellectus ſunt ĩ
ea prout a corpore eſt ſeparabilis et remanet ſe
parata. ſicut angelus. et hoc ſecundum dupli
cem aſpectum. reſpicit namqꝫ ſuperiora/ et ſic
intellectus nuncupatur. reſpicit et inferiora/ et
ſic ratio dicitur. prout autem anima comparatᷣ
ad finem ſuum triplicem habet potentiam. ſcꝫ
rationabilem/ qua tendit in verum. concupiſci
bilem/ qua tendit in bonum. et iraſcibilem/ q̃
tendit in arduũ et eternum. In rationabili ẽ co
gnitio veri. Item concupiſcibili voluntas ⁊ de
ſiderium boni. In iraſcibili eſt fuga cõtrarij. ſ.
mali. Omnis itaqꝫ potentia ſic conſiderata ẽ
cognitiua ſiue apprehenſiua veri. vel affectiua
boni/ vel motiua ad fugam mali. De vi igitur
apprehẽſiua ſiue rationabili omnis ſenſus ori
tur. De vi autem motiua concupiſcibili et iraſci
bili naſcitur omnis affectio ſeu affectus. que af
fectiones ſunt quatuor. ſ. gaudiũ ſpes timor ⁊
dolor. Prime due naſcuntur de concupiſcibili
nam de re quã concupiſcimus gaudemus. et
gaudendo ſperamus. Due vero alie. ſ. timor
et dolor oriuntur de iraſcibili. qꝛ de eo qđ odi
mus iam dolemus/ et dolendo timemus. Hi
ſi quidem quatuor affectus virtutum omnium
et viciorum. quedam ſunt ſubtracta materia ſi
cut alias eſt oſtenſum. et hoc patet per augu. ĩ
libro de anima ⁊ ſpiritu. vbi hec oĩa declaratᷣ

p Rout vero conſideratur anima in
comparatione ad ſuum actum. tri/
plex potentia occurit. ſ. vegetabiliſ
ſenſibilis/ rationalis. immo in diuerſis ſubie/
ctis triplex dicitur anima. ſ. vegetabilis. que ẽ
in plantis et radicibus/ ſenſibilis q̃ eſt in bru
tis animalibus. rõnalis in hominibus. Vnđ
animã vegetabilem comparat phũs triangulo

Digitized by Google

quia hmõi tres ſunt partes. generatiua/nutri-tiua et augmentatiua. vnde hec potentia ſeu anima prima eſt ſimilis triangulo in geometria animam ſenſibilem comparat quadrangulo. quia quadrangulus ducta linea ab angulo ad angulum duos. facit triangulos anima ſenſibilis duas facit triangulos potentiarum vbicunq;. n. anima eſt ſenſibilis/ ibi et vegetabilis inuenitur/ ſed non econuerſo. aiam aũt rõnalem ꝯparat circulo rõe ſue perfectionis et capacitatis. oim. n. figurarum yſos perimitarũ ideſt equales ambitus habentium maximus eſt circulus. quãuis. n. pfectibilis facta ſit in ſciencia et virtutibus anima rationalis. vt dicitur in libro de anima. perfectiſſima eſt et capaciſſima inſtar circuli quantum ad potentias naturales. vñ ſuppoſita aia rõnali/ preſupponi-potentia vegetabilis et ſenſibilis ꝫ nõ ꝯuertit.

a Nima igitur vegetabilis potentiã habz generatiuam neceſſariam ad multiplicatõnẽ. potẽtiã nutritiuã ad conſeruationem indiuidui. ſed potentiam augmentatiuã ad perfectionẽ ſubiecti. Huic autem virtuti vegetabili quatuor deſeruiũt ſcʒ virtus appetitiua que fuit neceſſaria ĩ nutrimẽto digeſtiua. que ſeparat conueniens ab incõueniẽti in nutrimento retentiua que tranſmittit ad ſingulas partes in animalibus. ⁊ ad ſingulos ramos in plantis. quod conueniens eſt in alimento et coniungitur eis vt reſtauretur deperditio tam in animalibus ꝙ in plantis. Expulſiua/ que expellit iſtud quod nature eſt incõueniens et nociuum. Sunt et alie virtutes et potentie vegetabili adminiſtrantes. vt innutatiua/ informatiua/ aſſimilatiua/ perſonalis aſpera/ lenis. quarum differentias non intendimus proſequi. qꝛ in li. Job per ſe patent. Ex predictis igitur breuiter recollige ꝙ anima per potentiam vegetabilem in plantis de ſibi bus ſimilia producat/ et producta in eſſe multiplicat et cuſtodit. Itẽʒ que ſunt neceſſaria ad nutrimentum appetit/ recipit/ incorporat atq; vnit ⁊c. Item que inconuenientia ſunt abijcit et excludit. Itẽ per generatiuã virtutem cui deſeruit paſſiua multiplicat ſpeciem et ad eſſe ꝑducit. Itẽʒ ꝑ nutritiuam ſpẽm multiplicatam refouet atq; nutrit. Item per augmentatiuam ſubiectum dilatando in debita quantitate ꝑficit et producit. Item ſenio et temporis mutabilitate deficit/ et tandem pereunte corpore ipſa perit. Hec dꝰ aia vegetabili hic dicta ſufficiãt

d E anima autem ſenſibili quantũ ad potentiarum ſuarum differentias aliqua pauca breuiter ſunt dicẽda. Nam virtus ſenſibilis in ſubtiliſſimis cerebri ventriculis ſedem habet. ab ipſo autem cerebro per neruos et arterias per ſingulas ꝑtes animalis ſe diffundentes motum et ſenſuʒ voluntariuʒ in ſingulis membris operatᷣ. Duplicem itaq; habet anima ſenſibilis potentiã. ſcʒ aprehenſiuam et motiuam. aprehenſiua vero diuiditur in ſenſum cõmunẽ ſiue interiorem et ſenſum particularem ſiue exteriorem. Sẽſus vero exterior continet viſum/ auditum/ guſtum/ odoratum/ et tactum. et iſte ſenſus in ſuis organiſ producitur taliter ad effectum. Quidam neruꝰ qui athonomia dicitur obtitus deſcendit a cerebro ad oculos ſeu ad oculoꝝ pupillas. et ramificatur in duas partes. ⁊ alius q̃dam ad aures/ tercius ad nares quartus ad liguam et palatum/ quintus ramificatur ad organa tactus per corpus totum. per iſtos itaq; neruos ſpũs ſenſibilis vbiq; diffunditᷣ per corpus ⁊ ipſius virtute totum ſenſibile ⁊ mobile redditur. ex cuius ſpũs diffuſione per neruos arterias ⁊ muſculos tota corporis compago ad motum habilis inuenitur.

ſ Enſus vero communis ſiue interior diuiditᷣ in tres partes ſecũdum tres cerebri regiones. Nam in cerebro ſũt tres cellule. ſ. anterior. in qua virtꝰ imaginatiua operatᷣ. que quidem ea que ſenſus extrinſecus apꝑhendit interius ordinat ⁊ cõponit. vt dicit Jo. Eſt ⁊ media cellula. ſ. logi. in qua rõ ſenſibilis ſiue eſtimatiua virtꝰ dominatᷣ Eſt iterum tertia ⁊ poſtrema que eſt memoratiua que ea que apprehenſa ſunt per imaginationem ſiue rationem in theſauro memorie retinet et cuſtodit.

ſ Enſus itaq; ſiue ſenſitiua virtus que ab anima ſenſibili ꝑcedit in potentia qua anima de coloribus et ſaporibus et alijs ſenſuũ obiectis iudicat et diſcernit. imaginatiua vero eſt virtus qua formas prius a particularibus receptas ꝗuis abſentes apprehendimus. vt patet qñ mõtes aureos cogitamꝰ. vł qñ ꝓpter ſimilitudinẽ alioꝝ montium de monte parnaſo ſomniamus. Virtus autem eſtimatiua ſiue ratio ſenſibilis eſt ſecundum quã in precauendis malis nobis vel in delectabilibus conſequendis prudentes ſunt homines et ſagaces. et hec eſtimatiua nobis communis eſt et brutis. vt pʒ in canibus et lupis rõne tamen proprie loquendo non vtuntᷣ. ſed quadã forti ⁊ ſollerti eſtimatione. Sed de hoc alias. Memoratiua vero ẽvis cõſeruatia ſiue recordatiua per quam ſpecies rerum ne in obliuionem veniant reponimꝰ ⁊ reſeruamus.

Digitized by Google

vnde quidã dixit. Memoria eſt archa ſiue cı
ſtula rationis.

v Irtus autem ſenſibilis motiua di
uiditur in naturalem vitalẽ et aıı
malez. virtus autem naturalis eſt
motiua humorum in corpore animalis per ve
nas. et hec hz ſedem ſuam principaliter in epa
te eo ꝙ ibi principaliter operetur. virtus quoqꝫ
vitalis habet motum ſuum per arterias in qui
bus mouent ſpiritus a corde ꝓcedentes. Nam
hec virtus ſedem ſuuam hz in corde vnde oriũ
tur arterie ſicut ex epate vene naſcuntur. tãti. n.
caloris eſt cor ꝙ niſi frigido aere attracto eı⁹
calor mitigaretur vtiqꝫ in ſemetipſo ſuffocaret
ꝓpter ꝙ per arterias et pulmonẽ neceſſe eſt ae-
em attrahere et eius incendiuz mitigare. Vir
tutis autem animalis motiua que principalit̃
ſedem hz in ventriculis cerebri a quo oriuntur
ſomnes nerui mediante nucha / ideſt medula
ſpinali que eſt in ſpondilibus dorſi mouet oĩa
membra. Primo enim mouet neruos muſcu-
los et laſcertos. qui mott mouent ⁊ alia mẽbra
motu voluntario in omnem partem. Secũdũ
vero ꝙ mouet manus dicitur virtus operatiua
ſm vero ꝙ ſe extendit ad pedes et mouet ad ã-
bulandum dicitur vis progreſſibilis. eo ꝙ ſm
eam mouẽtur animalia motu progreſſiuo. Re
collige igitur breuiter anime ſenſibilis ꝓprie-
tates huic tractatui congerẽtes. Eſt igit̃ anima
ſenſibilis quedam ſpiritualis ſuſtantia / vege
tabili nobilior et dignior rationali vero longe
indignior et ignobilior. Nam eius eſſe et ope-
ratio dependet a materia ſeu ſubiecto. cuius ẽ
pfectiua. vnde pereunte corpore perit eius eſſẽ
tia et operatio nec permanet a corpore ſepara-
ta. ꝙdiu tamen eſt in corpore nobiles hz opa
tiones. Eſt enim corporum animalium ſenſifi
catiua. et in ipſis ſenſuũ interioꝝ et exteriorum
ſcđm organorum exigentiam completiua. Itẽ
omniũ membrorum ſcđm omnem ptem eſt mo
tiua. Itez per ſingulas partes corporis eſt ſue
virtutis diſtributiua vel diffuſiua. Item ſecun
dum maiorem nobilitatem organorum et mẽ
brorum eſt nobilior actionuz productiua. Itẽ
ſomni et vigilie in actionibus eſt effectiua. Itez
virtute eius ad interiora reuocata in interiori-
bus corporis fortius eſt actiua. Item diffuſa
per exteriores ſenſus et circa diuerſa occupata
debilius in ſingulis operatur. quãdo enı actu
aliter intenditur / in viſu debilitatur / et remitti
tur in auditu. et ſic de alijs. vnde dicitur. Sin
gulis intentus minor eſt a ſingula ſenſus. Itẽ
in extremis et nimis excellentibus eius virt⁹ ob
tunditur / ſed in medijs delectatur. Item eius
virtus et operatio impeditur quando ꝓpter
opilationem meatuum ⁊ pororum in membris
ſpiritui ſenſibili via ſeu tranſitus denegatur.
vt in paraliticis epilenticis et in alijs pz. Itez
ex nimio calore diſſoluente / ⁊ poros dilatante
virtus eius diſſoluitur ſicut ex nimia frigidita
te conſtringente ne ſe diffundat coartatur. Itez
ex odoriferis virt⁹ animalis deperdita reſtaura
tur ſicut ex fetidis corrumpitur ⁊ grauatur. Sz
hec de ſenſibili virtute iam ſufficiant.

a Nima vero rationalis ſiue vis in-
tellectiua idez eſt ꝙ intellectus. vñ
diuiditur ſecundum duos princi-
pales actus. ſ. in intellectum ſpeculatiuum et i
tellectiuum practicum. Intellectus enim ſpecu
latiuus exercetur in contemplatione. Intellec
tus vero practicus in operatione et ſecundum
hanc radicem diuiditur vita actiua et contem-
platiua. anima igitur rationalis perpetua ⁊ in
corruptibilis ac immortalis. propter ꝙ et eius
principalis actus. ſ. intelligere nullatenus de-
pendet a corpore. et ideo perfecte viuit et intel-
ligit a corpore ſeparata. immo quãdo plus ſe
corpori immerſerit tanto tardius et imperfecti
us intelligit. et quanto magis a carnalibus ne
xibus amplius ſe ſubtraxerit. tanto facilius ⁊
clarius apprehendit voco autem hic immerſio
nem vel per fantaſticam imaginationem / vel
per delectationem carnis / ſiue temporalium de
lectationem. vnde dicit grego. Homo ſicut in
medio creatus eſt vt eſſet inferior angelo / ſupe
riorqꝫ iumento. ita habet aliquid quod neceſ-
ſe eſt conuenire cum ſummo ⁊ aliquid cum in
fimo. Immortalitatem quidem habet ſpirit⁹
cum angelo. mortalitatem vero corpis cum iu
mento. anima igitur ſi ad deum per rationem
conuertitur / illuminatur / melioratur / ⁊ purificatur.
ſi vero per affectiones ad creaturas conuertit̃ /
obſcuratur / corrumpitur / ⁊ deteriorat̃. quãuis
enim anima in ſe conſiderata immortalis ſit ⁊
perpetua / paſſibilis tamen eſt ex colligatione
corporis cui eſt coniuncta. vnde aug⁹. in li. de
anima ⁊ ſpũ. Anime in corpibus viuentes per
dilectionem rerum ſenſibilium corporalibus
imaginibus afficiuntur a corporibus exeũtes
in eiſdem imaginibus tormenta patiunt̃. pro
pter ea enim corpalibus paſſionibus ibidem
detineri poſſunt. qꝛ hic mundate a corruptiõe
corporum nõ fuerunt. Ex quo patet ꝙ anima
quãuis in ſui natura ſit puriſſima / impuritatẽ
contrahit a carne que originaliter eſt corrupta.
ſicut vinum vel alius quicumqꝫ liquor ex vaſe
corrupto cõtrahit infectionem. ⁊ ideo exuta a
corpore quandoqꝫ ex colligatione corpis ſecũ

ſordes defert. et ideo neceſſe eſt vt purgetur. ſi/
cut gemma de luto nouiter eſt mūdata. hec aūt
omnia de dictis ſunt accepta. Recollige igit
ex predictis ꝙ anima rationalis inter omnes
creaturas diuine imaginationis et ſimilitudis
eſt expreſſius repreſentatiua. et hoc quia trina
eſt in potentia quāuis vnica ſit et ſimplex in na
tura. Item omnium rerum ſimilitudinem eſt ī
ſe contentiua. et ideo anima dicitur omniū re
rum ſimilitudo. vt dicit aug⁹. Item ſemel crea
ta in corpore vel extra corpus eſt in eſſe perpe/
tuo pmanſiua. Nam vt dicit caſſio. nunquam
ad diuinam imaginem diceretur creata ſi mor
tis termino clauderetur. Itē endelechia eſt cor
poris organici phiſici. ⁊ ideo ipſius corporis ī
parte et in toto eſt perfectiua. Itē ex natura ſi
bi indita eſt naturaliter boni et mali veri et fal
ſi diiudicatiua et libere electiua. Item ſecūdū
diuerſas potentias formarum et ſpecierum di
uerſarum rerum preſentium et abſentiū eſt ap/
prehenſiua. Nam res naturales per ſuas natu
rales formas preſentes vel abſentes diſcernit
res vero imateriales per ſui preſentiam cōp
hendit. vt dicit augu. Item per reflexionē ſui
ipſius ſupra ſe eſt ſuiipſius cognoſcitiua. vt di
cit phūs ⁊c. Nam videndo et intelligendo co/
gnoſcit ſe ⁊c. Item illuminationum et impreſ
ſionum diuerſarum ad modum tabule eſt na/
turaliter receptiua. Itē cum naturaliter incorp
ari et corpi vniri appetat vnionis cū corpe na
turaliter eſt electiua. Itē naturaliter eſt appe
titiua boni et malicie fugatiua. quāuis enī ex
defectu liberi arbitrij quandoq malum eligat
nihilominus tamen malum ex natura renunci
at. vt dicit augu. vnde anima vegetabilis ap/
petit eſſe. ſenſibilis appetit bene eſſe. rationa/
lis autē affectat optimū eſſe. et ideo nunꝗ quie
ſcit niſi cum optimo coniungatur. locus enim
aīe rationalis eſt deus ad quē mouetur vt in
eo quieſcat. non per diſſentionem ſed potius
per deſiderium et amorem. Hec ſunt itaq aīe
ꝓprietates cū alijs ſuprapoſitis q iā ſufficiāt.

Poſtquā diximus d̄ proprietatib⁹
aīe in ſe et in ſuo corpe conſiderate
reſtat videre de ipſius virtutibus
quibus potens eſt ſuas operationes in corpo/
re exercere. Hec autem virtus eſt potentia aīe ei
eſſentialiter attributa ad ſuas peragendas in
corpore actiones. Nam mediante hac virtute
corpus viuificat. cor et arterias conſtringit con
tinue et dilatat ſenſum et motum voluntariū
omni aīato corpi adminiſtrat. vt dicit cōſtan.
li. iiij. Hec itaq eſt triplex naturalis/ que eſt in
epate. vitalis ſiue ſpūalis que eſt in corde. ani
malis que eſt in cerebro ſedem habet. actio igi
tur virtutis naturalis in aīalibus ⁊ in plantis
cōmunis eſt. generat/ nutrit/ ⁊ augmentat. Ut
idem dicit cōſtan. Eſt aūt generatio ꝑut hic ſu
mit ſubſtātie humoris vel rōnis ſeminalis in
ſubſtātiam plante vel aīalis opatione natu
re facta mutatio. ⁊ hec virtus incipit opari a tē
pore generationis vſq ad pfectionem plante
vel aīalis. huic autem generationi naturali
due virtutes naturaliter ſubminiſtrāt. ſ. immu
tatiua/ ⁊ informatiua. Nam virtus immutati/
ua eſt illa que ſubſtantiam ſeminis trāſmutat
⁊ conuertit in ſubſtantiā ſingularū ptium plan
te vel aīalis. Et hec virtus iſtam facit trāſmu
tationem mediantib⁹ quatuor qualitatib⁹ pri
mis. ſ. calido/ frigido/ humido/ ⁊ ſicco. Nam p
calidum ⁊ humidū opaf ſubſtantiā meliorē
vt carnem in aīalibus. flores ⁊ medullam in
arboribus. p calidum ⁊ ſiccū operaf radices
in vegetabilibus/ cor in aīantibus per frigi/
dum ⁊ humidum opatur in plantarum folijs
⁊ animalium pilis. per frigidum ⁊ ſiccum opa
tur in neruis ⁊ oſſibus animalium. in trūcis ⁊
cornibus arborum ⁊ plantarum. Uirtus ve/
ro ſecundaria. ſ. informatiua actioni nature in
generationibus eſt neceſſaria. q ordinat ⁊ di/
ſtinguit formam ⁊ ſpeciem ipſi generato p par
tes ſingulas congruētes. Nam hec virtus per
foranda pforat/ vacua concauat/ aſpera lenifi
cat/ ⁊ nimis lenia aſperat/ ⁊ vnicuiq ꝑticule ſu
perficiem perficit ⁊ figurat. He autem due vir
tutes. ſ. immutatiua ⁊ informatiua nō diutiuſ
opantur niſi quouſq ipſa res generata vel ge
nita vt animal aut plāta in eſſe nature comple
atur. ⁊ ideo neceſſe fuit vt virtus nutritiua ad
ꝯſeruationē generatiōis continue ſequeretur.
Eſt enim ipſius generatiue virtutis adiutrix ⁊
miniſtra. quia in longitudinem/ latitudinem/
et profunditatem augmentat et extendit ipſū
generatum. Paſcitiua quoq virtus nutriti
uam adiuuat et ei miniſtrat. quia cibum in ani
malibus aſſumptum in membriſ ſolidat et aſſi
milat. et quod diſſolutum eſt ac deperditum vi
caloris vel aliqua paſſione aeris reparat et re
ſtaurat. Et ideo natura mirabilis paſcitiuam vir
tutem nutritiue fecit adiutricem. et vtrāq ſub
iecit miniſterio virtutis generatiue. Huic ergo
paſcitiue virtuti quatuor virtutes particulareſ
ſubminiſtrant. ſ. appetitiua. que nutrimentum
conueniens attrahit ipſis membris vt ad nu/
trimentum carnis attrahit temperamentū ſan
guinis. ad nutrimentum cerebri ⁊ pulmonis
temperamentum flegmatis. ⁊ ſic de alijs. Itē
ei comparaf virtus digeſtiua que conuenientia

ab incõuenientibus in nũtrimẽto ſeparat ⁊ di
uidit purum ab impuro. Item virtus retẽtiua
que .ſ. purum nutrimẽtum cuſtodit. ⁊ quod iaȝ
actione nature excoctum eſt ſingulis membris
incorpat ⁊ aſſimilat atq; vnit. Item virtus ex
pulſiua que ſuperflua a mẽbris tracta ei nulla
tenus aſſimilanda neceſſario expellit. ⁊ ideo
ſicut vis appetitiua operatˀ cum calido ⁊ ſicco
⁊ digeſtiua cum calido ⁊ humido. ⁊ retentiua
cum frigido ⁊ ſicco/ ſic expulſiua cum frigido ⁊
humido operatur.

V Irtutem aũt naturalem ſequitˀ vir
tus vitalis que viuificat. cuius fũ
damentum ſiue ꝓprium domicili
um eſt cor a quo ꝓcedit vita ad omnia mẽbra
viuificanda. Iſtius virtutis opationi coope/
ratur vis voluntarie motiua qua cor ⁊ artarie
dilatantur ⁊ ꝯſtringuntˀ. Et diatˀ hic dilatatio
motꝰ a cordis medio in oẽs extremitates. ſicut
econuerſo cõſtrictio dicitur motꝰ ab extremita/
tibus ad ipſium medium. ſicut eſt in fabrorũ
follibus videre. virtus ergo vitalis cor dilatã
do mediãte pulmone ad cor aerem attrahit/ et
a corde ad alia mẽbra per arterias tranſmittit
Et iſta virtus per virtutem dilatiuam cordis ⁊
ꝯſtrictiuam anhelituȝ in animali opatˀ. qui mo
uet pectus motꝰ cõtinuo neruis tũ motis ꝑmi
tus ⁊ lacertis. Iſte aũt flatus ſiue anhelitꝰ ne
ceſſarius eſt ad caloris naturalis mitigationẽ
⁊ ad ſpũs vitalis nutrimẽtum/ nec non ad ſpi/
ritus aĩalis gerationem. Cuſtodia enim ca/
loris naturalis eſt frigidi aeris tempatus attra
ctus. ⁊ cuſtodia vitalis ex cuius tempamento
generatur ſpũs animalis. ⁊ ideo ad vite conſer
uationem nihil eſt magis neceſſarium ꝙ anhe
litus bene diſpoſitus in omnibꝰ ⁊ bene ordi/
natus. hec omia habentˀ a conſtan. in penteg.
Sine enim cibo ⁊ potu ad horaȝ poteſt conſi
ſtere animal. ſine attractione vero aeris nec ad
momẽtum põt aĩal in debita cõſiſtentia per
manere. Corrumpitˀ tamen hic anhelitus ſiue
aeris attractus multis modis. quo corrupto ſe
quitur neceſſario deſtructio aĩalis. Primo ex
cerebri mala diſpoſitiõe. nam cerebro quocũq;
mõ in ſuo officio ĩpedito ꝓpter defectũ influẽ
ne ſpirituũ/ deficit cordis dilatatio ⁊ debita
cõſtrictio. vnde ſequitˀ neceſſario aĩalis ſuffo
catio. vt patet in apoplexia ⁊ in alijs cauſis cõ
ſimilibꝰ. Item idẽ accidit ex cordis leſione qñ
humorum ibi naturaliter exiſtentiuȝ fit euacua
tio ⁊ ꝑ conſequens ſpirituũ exinanitio. ſic aerĩſ
attractio nõ habet locum. Item ideȝ accidit ex
ſubita caloris naturalis ad interiora cordis re
percuſſione. vt patet in timoroſis ⁊ flegmaticꝭ
qui aliquãdo deficiunt ⁊ ſincopiȝant. Item
idem accidit in epatis infectione. Nam corru/
ptio epatis generationem aufert puri ſangui/
nis quo calor naturalis nutritur. quo ablato
ſpũs vitalis deficit/ ⁊ per cõſequẽs anhelitus
ꝑticulariter vel vniuerſaliter impeditur. Item
idem accidit ex pulmonis pforatione. vt patȝ
in ptiſicis in quibus ventus attractus per ocul
tos poros euaneſcit/ ⁊ ad tempandum caloreȝ
cordis nullatenus ſatiſfacit. Item idem acci/
dit in omni ⁊ maxime iteriori vacuitate corpis
ſubita repletiõe. vt patet in ſubmerſis in aqua
in quibꝰ poris opilatis anhelitus interdudit.
Item ex nimia aeris corruptione. vt patȝ in pe
ſtilenti ⁊ corrupto aere quãdo ſpũs vitalis ſu
um cõtrarium fugiẽs in interioribꝰ cordis ſe in
cludit/ ⁊ ex corrupto aere iam oppreſſus/ cor ⁊
alia corporis mẽbra regere nõ ſufficit/ immo ꝯ
ſicit in ſe ⁊ quaſi ſubito euaneſcit. ⁊ tunc venit
mors. Item ex humorum thoracis ⁊ pectoris i
fectiua corruptione. vt patet in leproſis. Item
ex viarum canalium pulmonis obſtructiõe. vt
patet in aſmaticis ⁊ anheloſis ⁊ in alijs. Iteȝ
ex ſubſtantiali cordis corruptione. ſicut ex mor
ſu alicuius venenoſi reptilis cuius venenũ ad
cor penetrans naturalem calorem vincit/ ⁊ ſic
anhelitus viam interdudit. Item ex nimia ca/
lidi aeris rarefactione. ſicut cõtingit ex balneo
nimis calido/ vel ſole feruẽtiſſimo poros nimiſ
rarefaciente. ⁊ apperiente. vnde fit nimia calo/
ris naturalis exalatio. ⁊ ſic nõ ſufficit aer frigi/
dus attractus ad caloris accidentalis mitiga/
tionem. ⁊ ſic anhelitus impeditur. Item idem
contingit in aere nimis frigido lacertoſ ⁊ pecto
ris neruos conſtringente. vnde ⁊ vis attractiua
aeris impeditˀ. vt patet in dormientibus ſuper
niuem. Item quãdoq; cõtingit ex vene cordis
que dicitur concaua vena opilatione/ qua opi
lata ⁊ interdusa denegatur trãſitus ſiue via ſã
guinis ab epate ad cor ad vitalis ſpũs nutrimẽ
tum. vnde calore intenſo ⁊ humore ſubtracto
animal ſuffocatur. quia nõ ſufficit aer ad cor re
frigerandum. Item ſimile accidit ex colere vel
alterius humoris in ſubtiliſſimis venis cordiſ
intenſione. vt patet in acutis febribus in qui/
bus deficit anhelitus. Item ex gutturis et
aliorum meatuũ exteriorum nimia ⁊ violenta
conſtrictione. vt eſt videre in ſuſpenſis ⁊ ſuffo/
catis in quibus intercepto anhelitu cor ſubito
incenditur ⁊ ſic animal ſubito moritur. His et
alijs multis modis vitalis virtus ꝑ defectum
anhelitus impeditur. Ex virtute ſpũali proce
dunt ira/ pugna/ indignatio/ emulatio/ ⁊ con/
ſimiles paſſiones/ que quideȝ ſurgũt in brutis

et motu ſpiritualis virtutis cum impetu et ſine diſcretione ſed in hominibus ordinande ſunt et regende ſua certa anime ratione. Hec de ſpirituali ſiue virtute vitali ſufficiant.

[v] Irtus animalis ſedem et locū habet in ſuperiori parte hominis .ſ. in cerebro. et hec eſt triplex .ſ. ordinatiua/ſenſitiua et motiua. Ordinatiua per ſe ſolum explet cerebrum nam ī prima parte ſiue in anteriori cellula ordinat fantaſiam ſiue imaginationem. in media cellula ordinat eſtimatiuam et rationem et iterum in poſteriori cellula pficit memoriam et memoratiuam actionem Et virtus imaginatiua illud qđ format et imaginat tranſmittit ad iuditium rationiſ. ratio vero qđ ab imaginatiua recipit et quaſi iudex iudicat et diffinit et ad memoriaꝫ tranſmittit memoria ea que fuerūt in intellectu poſita recipit ⁊ donec illa ad actum reducat/ ꝯſeruat firmiter ⁊ cuſtodit. Secūda virtus ſenſitiua. ſic habet formari. Nam ſpūs aīalis ab anterioribus ventriculiſ cerebri mediantibus quibuſdā neruis qui ſunt molliſſimi progreditur et quibꝰ ſenſus formatur. vnde quidam dirigūtur cum ſpū animalis ad oculos vt ibi formetur viſus quidam ad nares vt formetur olfactus. ⁊ ſic de alijs. Senſus igitur viſus ſubtilior eſt cum ſit eius natura ignea. auditus ſenſus eſt aereus/ qꝛ pcuſſi aeris ſonitus. deinde ſubtilior eſt olfactus/ cū ſit eius natura fumea deinde guſtus cum ſit eius natura aquea poſtremo ſenſus tactus groſſior eſt omnibus. quia natura ſua cuꝫ ſit terrea in duris. ſ. in oſſibus ⁊ neruiſ/ in aſperis/ lenibus frigidis/ ⁊ calidis eſt neceſſaria. Horum ſenſuum ſinguli habent ſua officia. vt immutari ⁊ informari a ſuis obiectis que ſentiunt vt ſua ſenſata intellectui repreſentet.

[ſ] Enſus igitur viſus cum ſit igneuſ eſt ſimpliciſſimus/ vnde ⁊ remotiſſimo ſubito cōprehēdit. Senſus autem viſus ſic formatur. In medio quippe oculi (.ſ. in pupilla) eſt quidam humor puriſſimus ⁊ lucentiſſimus/ qui criſtalloydes a philoſophis eſt vocatus/ eo ꝙ more criſtalli ad ſuſcipiendas varias colorum formas ſubito coaptatur. Viſus enim eſt ſenſus colorū figurarum ⁊ formarꝫ ⁊ pprietatum exteriorum ſuſceptiuꝰ ⁊ diſcretiuus. vnde ad viſum pcipiendū ſunt hec neceſſaria. ſ. cauſa efficiens/ organum ſeu inſtrumentum cōueniēs exterior res cooperans ſiue aer deferens/ anime intentio/ ⁊ motꝰ mediocris. Cauſa autem efficiens eſt virtꝰ aīalis. Inſtrumentū eſt humor criſtallinus ī vtroꝙ oculo collocatus. clarus ⁊ rotundus. Clarꝰ eſt/ vt ſua claritate ſpm̄ p aerem ⁊ oculos irradiet. Rotundus/ vt minus ſit paſſibilis. quia forma rotunda in lateribus eliſa angulos nō habet in quibus contineatur ſupfluitas pſtitura leſionem. Exterior res cooperans eſt aer ſine quo mediante viſus nō poteſt pfici. vt eniꝫ viſus pcipiatur in quibuſdam aīalibus/ aeris claritas exigitur. in quibuſdā vero obſcuritas in quibuſdā ꝟo mediocritas. Nā in muriſegis exigiť obſcuritas. et ī veſptilionibꝰ. ⁊ in quibꝰdā alijs volatilibꝰ mediocritaſ. vt pꝰea patebit Item attentio etiam anime eſt neceſſaria. vnde cum circa rem aliquam inueſtigandam alio ſēſu eſt intenta oculus minus perfecte videt. qꝛ de re viſa non iudicat. Item neceſſariuſ eſt motus mediocris. Si enim moueretur res viſa et multo impetu viſus confunderetur. et ex motu nimio et continuo diſpergeretur vt patet in remo fracto apparente in aqua propter motum aque velocem. ſic etiam aliquod ſignum oblōgum velociter motum apparet rotundum. De viſu vere qualiter fiat fuerunt apud veteres varie opiniones. Fit autem ſecundum philoſophum (vt patet prima et tercio pſpectiue) tripliciter ſenſus viſus. Vno modo per directas lineas ſuper quas venit ſpecies rei viſe ad viſum. Alio modo per ſuper reflexas quando primo ſcꝫ multiplicatur ſpecies a re ad ſpeculum et a ſpeculo fit reflexio ad viſum. Tercio modo fit per lineas. que licet nō ſint reflexe ab aliquo ſed diriguntur inter rem et viſum non tamen vadunt inceſſu recto ſemper ſed aliquādo diuertunt a via recta. quando. ſ. mediū multiplex interponitur. Et ſunt iſta media diuerſarum dyaphaneitatum. vt quando vnum eſt dēſius et aliud rarius id eſt minus denſum vel rarum. Aliquando enim occurrit medium alteriuſ nature ſed frangitur radius ſiue ſpecies radioſa niſi veniat ſuper lineam cadentem perpendiculariter ſuper illud medium ſecundum occurrens. Et voco lineam cadere perpendiculariter ſuper corpus planum ad angulos rectos. ſup corpus vero ſpericum quando cadit in eius cētrum. Ad viſum autem primo modo dictū decem precipue exiguntur. ſicut habetur ibidem. Primū ē ſanitas ſiue bōa diſpoſitio organi viſus. Secundū eſt oppoſitio viſibilis ꝯtra viſu qꝛ viſus tali modo viuendi non videt niſi rē illam cuius partibus venit ſpecies ſuper lineaſ rectas cadentes in centrum circuli que omnes linee ducte a ſingulis partibus rei faciunt vnā pyramidem cuius conus eſt in pupilla et baſis in re viſa. vt patet in hac figura

Terciū eſt diſtātia pportōnabilis

Digitized by Google

Quartum eſt ſitus determiatus nõ nimis ab
axe viſuali elongatus. q2 illud quod multum
elongatur ab axe licet viſui opponatur tamen
diſtincte nõ cognoſcitur. Axis viſualis eſt radi
us ille ſiue linea que intelligitur duci a medio
viſus ad punctum rei viſe directe ad oppoſitũ
ĩ medio viſus. vt patet ĩ hac figura.
a enim ⁊ b ſunt axes quando vi/
dens directe intuetur punctũ. c. quando vero ĩ
tuetur pũctum. d. tunc ille due. d. c. linee exeun
tes ab oculis dicuntur axes. q2 exeũt immedia
te ab oculi medio ad rem viſam. Quintũ eſt
ſoliditas ſiue denſitas rei viſe. q2 quod eſt om
nino puium/ nõ videmꝰ. vnde ⁊ aer non videt
eo ꝙ eſt in fine dyaphaneitatis ⁊ nõ habet dẽ
ſitatem vt dicit auctor ſcientie ꝑſpectiue. Se/
xtum eſt magnitudo debita rei viſibilis. q2 res
poteſt eſſe ita parua ꝙ non videbitur ĩ aliqua
diſtãtia. cũ viſus nõ ẽ niſi ꝑ piramidẽ ad oculũ
venientem que ſi fuerit valde parua/ occupa/
bit partem viſus valde paruam. ſed viſus nõ
ſentit rem viſibilem niſi quando pars ſue ſup
ficiei imuutata fuerit quantitate viſibili. Se/
ptimum eſt raritas medij interiacentis quoni
am ſi medium fuerit denſum/ impeditur mul
tiplicatio ſpeciei vt nõ veniat debito modo ⁊
de facili ad pupillam. Octauum eſt lux. quia
ſpecies viſibilis non immutat viſum niſi cum
luce. Nonum eſt tempus. quia viſio fit in tem
pore ſicut ꝓbatur in perſpectiua. quanuis enim
viſibile ſubito oſtendatur viſui/ non tamen di
ſcretiue cognoſcetur nec diſtincte/ niſi habita
aliqua anime deliberatione que mora indigꝫ
⁊ tempore. ⁊ ideo attentio anime eſt etiam ne/
ceſſaria cũ predictis. vt ſupra dictũ ẽ. ꝓpterea
ſecũdum philoſophum non ſolum venit ſpẽs
rei ad viſum ſm pyramidem viſibilẽ. ſed ſpe
cies viſus ad rem ſup conſimilem pyramidem
extenſam in eodem loco. Dicit enim ariſto. in
ix. ⁊. x. lib. de animalibus. q2 nihil aliud eſt vi/
ſum videre/ q̃ viſus exeat ad rem viſam. (Et
idem vult augꝰ. li. i. ſuper geñ. ⁊ vi muſice.) A
re autem viſa nihil venit niſi ſpẽs eius. neq; a
viſu ad rem venit aliud q̃ ſpẽs eius. nihil enĩ
exit de oculi ſubſtãtia q2 corrumperet/ ſed exit
ab oculo conus pyramidiſ ⁊ dilatatur eiuſ ba
ſis ſuper totam ſupficiem rei viſe. Item ꝓbat
auctor ꝑſpectiue in li. i. ꝙ nihil videtur niſi per
lucem orientem ſup rem viſam ab eadem vſq;
ad oculum multiplicatam. vnde neceſſario ex
igitur tertia pyramis. ſ. ipſius lucis. Et omniũ
iſtorum trium pyramidum coni ſunt in oculo ⁊
baſes in re viſa. ſquando ergo viſus habet ſpe
cies venientes ſup has tres pyramides tũc trã
ſit ſpecies lucis ⁊ coloris per medium tunicarũ
⁊ humorum oculi vſq; ad humorem criſtallinũ
et ibi incipit anima facere iudicium de re viſa
ꝑ ſpeciem illam/ ſed ibi nõ completur. immo
vlterius multiplicatur ſpecies vſq; ad neruũ
obticum ſiue concauum. qui latet in ſuperficie
cerebri et ita eſt virtus viſiua in radice et ſubie
cto primo principali et vno. Aliter enim vna
res ſemper videretur duo propter duos oculoſ
niſi continuarentur ad vnum organum in quo
ſit vna vis fontalis deriuata ad pupillas. hec
omnia oſtendit auctor ꝑſpectiue. Aliam ratio
nem viſus oſtendit et aſſignat conſtan. li. iij. c.
xi. Dicit enim ſpiritum viſibilem oculum et ae/
rem corpora eſſe clara que irradiatione quadã
mutua ſeſe inuicem irradiando immutant. aer
enim qui eſt iuxta rem videndam ab eius pro
prietatibus imutatur et ſic ĩmutatus oculo ſe
offert a quo ſpiritus viſibilis immutatur. Naꝫ
iſta virtus viſiua vſq; a᷑ extremas partes pu/
pille ſe diffundens aere immutato adiungitur
et quaſi vnum cum illo efficitur. et anime iudi/
cio color mediante aere delatus anime iudicio
repreſentat. Aer enim ex varietate formarum ſi
bi obiectarum facile immutatur. ſicut videmꝰ
ex obiecto panni rubei ad ſolis radium vicinũ
aerem colorari. vnde non eſt mirum ſi oculum
clarum et dyaphanum ſibi in mediate commun
cum qualitate et forma conſimili afficiat ⁊ im
mutet. Quantum igitur ad preſens ſufficit o/
puſculum. breuiter recollige ꝙ viſus vel virtuſ
viſibilis ceteris ſenſibus eſt ſubtilior et viuaci
or. vnde a viuacitate viſus nomen accepit (vt
dicit Iſido.) Item in ceteris ſenſibus eſt di/
gnior. et ideo ſecundum ſitum aliis eſt ſuperi/
or. Item cum in effectu tanquam quedã ignea
vis alijs et potentior. q2 alij ſenſus propin/
quiora hic vero ſua virtute remotiſſima cõp̃/
hendit. ſub angulo recto et pyramidali viſa di
iudicat et diſcernit ſm nobiliorem naturam et
diſpoſitionem organi faciliori modo inter vi/
denda diſtinguit. Unde dicit ariſto. li. xij. ꝙ vi
ſus bonus et acutus erit ex humore temperato
vnde et aues vncorum vnguium ſunt acuti vi
ſus. vt aquile. ⁊ hoc propter purum ⁊ ſubtileꝫ
humorem ⁊ temperatum in organis viſus exi
ſtentem. ⁊ tales aues a remotis ⁊ altiſſimis lo
cis vident cibum. etiaꝫ tales aues altius ſe ele
uant in aere q̃ alia volantia. aues vero in terra
manentes non ſunt tam acuti viſus/ vnde de
prope ⁊ non de longe vidende nt cibum ſuum
Item idem li. xix. Oculi glauci non ſunt acuti
viſus de die neq; nigri de nocte. ꝓpter pauci/
tatem autem humoris oculus glaucus mouet

motu maiori.vnde et virtus viſiua debilitaẗ
Nigri autem oculi mouētur minus ꝓpter mul/
titudinem humoris.et lumen noctis eſt debili
us et humor in nocte eſt naturaliter grauis mo
tus.et ideo ſpecies viſibilis interduditur per
humorem ꝛ impeditur. Item idem. viſus ſe/
num non eſt acutus.quoniam ſenum eſt cutis
rugoſa.ex quo patet ꝙ ex bonitate organi vel
debilitate ꝺbilitaẗ vel fortificaẗ vis vidēdi.vñ
dicitur ibidem cum oculi animalium habeant
coopertorium et fuerit humor in pupilla mun
dus et temperatus et cutis ſuper pupillam te/
nuis.tunc viſus eſt acutus et videt a remotis.
ſed tamen non perfecte diſtinguit a remotis in
ter colores et differentias corpis.viſus tamen
talium aīalium melior eſt viſu eorum quorū
humor in oculis eſt multus et non habent coo
pertorium omnino. Nam propter continuam
apertionem ſpiritus viſibilis diſgregatur ꝛ pu
pilla etiam de facili leditur et ſic viſus impe
ditur. In habentibus vero palpebras et co
opercula patet cā ↄtraria. Dicit etiam ibidem
ꝙ cā acuti viſus in videndo a remotis eſt pro
pter ſitum oculorū.nam oculus eminēs eſt par
ui viſus /ꝛ nō videbit bene a remotis. ſed ocu
lus ꝓfundus videt a remotis.nam motus ei⁹
nō diuiditur nec cōſumiẗ/ſed exit recte ab eis ꝓ
tus viſibilis ꝛ vadit directe ad res viſas. vnde
cum extra oculū nō fuerit cooperculum/neceſſa
rio debilitatur viſus nec videbit a remotis/ni
ſi debiliter(hucuſqꝫ ariſto.li.xij.ꝛ.xix.(Et hec
ſufficiant que de viſus ꝓprietatibus generali/
ter iam ſunt dicta.nam alia patebūt infra vbi
de natura ꝛ ꝓprietate oculorū tractabitur.

v Irtus audibilis in aurium orga/
nis ſuū ſortitur effectum. Eſt enim
auditus ſenſus ꝓprie ſonorū per
ptiuus. vnde ad ꝑficiendū auditum quatuor
ad minus ſūt neceſſaria. ſ. cauſa efficiens /orga
num cōueniens /anime intentio / de his confe
rens vel his intendens. Cauſa efficiens eſt vir
tus animalis audibilis. Organum ſiue inſtru
mentum conueniens eſt quoddā os petroſum
ſiue cartilaginoſum aurib⁹ ſuppoſitum.quod
quidē eſt cōcauū ſiccum ꝛ tortuoſum ꝛ durum
Concauū eſt ſiquidem auditus organum. vt
in ſui concauitate ſpm̄ ꝛ aerem cōtineat. Tor/
tuoſum eſt ne ſtupor ex ſubita ꝛ vehemēti alli/
ſione natus ſpm̄ audibilē ledat. ꝛ ideo orga
ni circularitate ſonus temperate ſuſceptus ſpm̄
audibilem nō reuerberat/ſed ꝑficit ꝛ delectat.
Durum etiam eſt et ſiccum. vt ſic in eo melior ꝛ
fortior fiat aeris alliſio. ꝛ ſic ſonitus maior fi/
at. vt patet de timpanis/que melius reſonant
flante borea vento.ſ.frigido ꝛ ſicco/ quam au
ſtra humido atqꝫ lento. vt dicit conſtantius et
etiam ariſto. Medium vero deferens paſſus
eſt aer/qui auriū foramina ſubintrat ꝛ allidit
Os petroſum quod eſt primum auditus inſtru
mentum. Eſt etiam neceſſaria anime intentio.
qr quādiu ſollicita eſt ꝛ intenta ad diuerſa/ mi
nus viget ad ꝑficiendam virtutis audibilis ac
tionem. ſicut videmus in multis vndiqꝫ circū/
datis. quia fere nihil audiunt/cum mēs ad ſin
gula ſuam non habet attentionem. et ideo ni/
hil percipit tunc auditu. ffit autem auditus h̄
mō. duo nerui ab interiori pte cerebri exeūtes ī
oſſib⁹ petroſis auriū īfiguntẗ.ꝑ quos ſpūs aīa
lis ad oſſa deferẗ ꝑdicta/ quib⁹ exterior aer for
mā alicuius ſoni referēs ei in mediate ↄiungiẗ
vnde aer percuſſus oſſa illa allidit. et ſpiritus ī
eis exiſtens ſm̄ proprietatem aeris ibi exiſten/
tis et neruos alidentis imutatur. Spiritus ve
ro ſic immutans recuruatus ad ſuā cellulā fā
taſticam imutationem anime repreſentat et ſic
auditus perficitur. patet igitur ꝙ auditus meri
to dicitur aereus eo ꝙ per aerem repercuſſum
habet ſemper generari. inde eſt ꝙ natura poſu
it ſenſum auditus in medio rotundi capitis (vt
dicit ariſto. li.xij.)quia auditus circulariter et
non directe ſonum aeris percuſſi vndiqꝫ appre
hendit. Dicetiam ſenſus (ſicut et ceteri)contri
ſtatur. et ꝙ corrūpitur in extremis et in medijs
delectatur et ſaluatur. vnde dicit ambro. in exa
me Incolas regionis vbi oritur nilus auditu
eē penitus priuatos ꝓpter frangorem et ſtrepi
tum horibilem quoniam idem fluuius de mō
tis precipitio currens incolarum auribus incu
tere conſueuit. Dicetiam (ſicut et ceteri) mul
tis ſubiacet paſſionibus . quia quandoqꝫ to/
tus aufertur et tunc ſurditas vocatur. et quan/
doqꝫ minoratur et tunc grauitas auditus no/
minatur. quandoqꝫ autem curſum ſuum egre/
ditur. Cauſa autem paſſionis quandoqꝫ eſt ex
vicio cerebri ſiue ipſius nerui qui eſt via audit⁹
et hoc quia opilatur vel quia aliquo morbo of
ficiali aggrauatur. Item ex vitio ipſarum auri
um qr quandoqꝫ a diuerſis humoribus corrū
puntur. quandoqꝫ putredines in ſuis concaui
tatibus coadunantur quandoqꝫ lapides vel
alia que tranſitum aeris ad ſpiritum audibilē
impediunt immittuntur. quandoqꝫ ex titilatio
ne vermiū et corroſione nerui audibiles mole/
ſtantur. quandoqꝫ autem ex aere corrupto cali
do vel frigido inſtrumenta auditus inficiunẗ
et leduntur. quandoqꝫ autem ex groſſa ventoſi
tate in poris neruorum ſenſibilium interduſa
via auditus impeditur vt patet in illis quibuſ

videtur ꝙ audiant fiſtulas cornua aut campa
nas/ ex quibus omnibus virtus auditiua le-
ditur vel aufertur, ſicut in tractatu aurium poſt
dicetur.

O Lfactus ſiue odoratus eſt ſenſus
ꝓprie odorum ꝑceptiuus. ad quē
ꝑficiendum exigitur ſpūs aīalis
tanquam cauſa efficiens. neceſſarium autem ē
organum expediens. ſ. narium perfecta diſpoſi
tio/ in quibus ſunt carnicule ad modū mām il
laꝝ dependentes que ſunt ꝓpria organa odo
ratus. ⁊ recipiunt ſpm̄ animalem per quoſdaꝫ
neruos a cerebro deſcendētes. Nares enim nō
ſunt ꝓprie inſtrumenta olfactus/ q2 ſunt carti
laginoſe/ ⁊ ideo inſenſibiles qd̄ patet. q2 eis
abſciſis non priuatur animal odoratu. Simi
liter nos per fetida loca tranſeūtes ſi flatum re
preſſerimus ſubintrantē nares aerem fetidum
non ſentimus. ⁊ hoc eſt q2 ille carnicule opila
te quaſi quodā motu volūtario ſūt obſtructe.
Sunt etiam he carnicule concaue ⁊ ſpongioſe.
Ideo cōcaue/ vt in ſua concaua poroſitate fu
mum a re odorabili recipiant reſolutum. Ideo
etiaꝫ ſunt ſpongioſe/ vt in eis vigeat virtus at-
tractiua/ ⁊ ideo neceſſaria eſt exterior aeris co-
operatio vt. ſ. aer ſcđm fumoſitateꝫ a re odo
randa reſolutam immutetur ac in ipſis carni-
culis incorporetur. Unde ſic habꝫ fieri odora
tus. Spiritus animalis ꝑ quoſdam neruos q̄
dicuntur odorabiles ad predictas carniculas
a cerebro tranſmittitur. Fumus autem corpis
odoriferi reſolutus/ aeri admiſcetur q2 cerebri
ventriculi ꝑ illas duas carniculas ſibi attrahūt
⁊ in ſuam ſimilitudinem mutant ⁊ cōuertunt.
et ſic per illam immutationeꝫ in ſpiritu anima
lis factam odoris diſcretio ꝓcreatur. Odora-
tus autem ſpectat ad fumoſaꝫ naturaꝫ ſeu ma
teriam/ qm̄ habet per eam fieri. Odor enim ni
hil aliud ē ꝙ̄ aerea ſiue fumoſa ſubſtātia a cor
pore reſoluta. hunc aerem fumoſum ſeu vapo
rem ſibi neceſſarium ⁊ amicabilem attrahit ce-
rebrum ſicut cor anhelitum ⁊ huius aeris attra
ctu cerebrū tempatur ⁊ cōfortat̄. ſicut calor cor-
dis attractione anhelitus mitigatur. Uapor
enim ſi fuerit malicioſus/ fetidus/ ⁊ corruptus
ſpm̄ animalem corrumpit/ ⁊ ſepius peſtiferos
morbos generat ⁊ inducit. vnde olfactus i ſuo
effectu ſepius impeditur. Quandoqꜫ propter
malam cerebri complexionem. quandoqꜫ pro
pter humorum crudorum vel corruptorum in
neruis odorabilibus nimiam repletionem. vt
patet in patientibus fluxum narium ſeu catar
ram. quādoqꜫ ꝓpter prauam inſtrumentoruꝫ
olfactus diſpoſitionem. quādo. ſ. nimis dila-
tantur vel nimium cōſtringuntur. quandoqꜫ ꝓ
pter ſuꝑfluam carnis ſuper excreſcētis opilatō
nem. vt patꝫ in poliposiſ. quādoqꜫ ꝓpter apo
ſtematis ſiue cuiuſcūqꜫ humoris corrupti infe
ctionem. quādoqꜫ ꝓpter alicuius humoris cali
di ⁊ ſiccī maſiui corroſionem. vt patet in cancro
ſis ⁊ hmōi. Et hic ſenſus propter ſui ſubtilita
tem quādo bene diſponitur/ virtutem aīalē
confortat/ ⁊ a fumoſitate ſuperflua euacuat. ⁊
ecōtrario. quādo corruptus eſt aliquo caſu vel
infectus virtus aīalis leditur/ et in ſuis actio
nibus impedit̄. Dicit etiam ariſto. li. xij. ꝙ ſen-
ſus olfactus non eſt niſi per attractioneꝫ aeris
in animali habente naſum qui eſt mēbrum in
medio aliorum ſenſuū poſitum in anteriori ꝑ
te capitis ꝓpter iuuamentū anhelitus. Omē
enim animal habens pulmonem/ habet naſū
vel aliquid loco naſi ꝓpter anhelitus iuuamē
tum. vnde patet ꝙ organum olfactus non ſo-
lum eſt in animalibus ad decentiam ⁊ decoreꝫ
verum etiam ad ꝑficiendam virtutem ſpiritus
animalis/ ⁊ ad tribuēdum virtuti vitali in cor
de adiutorium ⁊ vigorem. Hec virtus. ſ. odo
ratiua viget in quadrupedibus. Unde ⁊ ſolo
odore diſcernunt inter herbas ſalubres ⁊ vene
noſas. ⁊ precipue in ſimijs que eque vl' magis
diſcernunt inter cibos ⁊ cibos per olfactum ꝙ̄
ꝑ guſtum. Deinde maxime viget in canibus il
la virtus/ que ſolius odoris ducatu ad ſentien
dum animalium veſtigia viuacitate olfactus ī
fallibiliter deprehendunt. Uiget enim in vo
latilibus precipue in vulturibus (que ſm̄ am
bro. in exame. ⁊ Iſido. li. xij. c. viij.) Ita ſunt
viuacis olfactus ꝙ vltra maria cadauera ſenti
unt. In his ergo ⁊ alijs operationis nature cō
ditionibus admiranda eſt diuina ſapientia q̄
per iſta ⁊ conſimilia nobis dat quodāmodo
intelligere qualiter per iſta ſenſata materialia
ad intellectum eorum que ſunt ſupra ſenſum
paulatim cordis interiora ad intelligentiā ſpi
ritualium promouenda. ⁊ ꝓpterea de hoc ſim
pliciter eſt in hoc opuſculo mea intētio ⁊ finis
meus.

G Uſtus eſt ſenſus proprie ſaporuꝫ
perceptiuus. ad quem guſtum ſen
ſibiliter perficienduꝫ neceſſaria ſūt
illa cauſalia effectiua/ materialia ⁊ iformatiua
que ⁊ in alijs ſenſibus iam ſunt dicta. Naꝫ vir
tus animalis eſt cauſa efficiens. cauſa materia
lis ⁊ inſtrumentalis eſt lingua propria cū ſuis
attinentijs ſpiritum animalem ad perfectionē
virtutis guſtabilis perficiens. Que quidem
lingua ſcđm ſue ſubſtantie complexionem
eſt concaua/ poroſa/ humida/ et inſipida. Con

caua quidem eſt vt ſui concauitate humoroſi/
tatem rei guſtabilis reſolutam in ſe ſuſcipiat.
Poroſa vt quod eſſet groſſum vel ſubtile de
re guſtāda ad neruos lingue libere ſubintrarꝫ
et vt virtus attractiua ad perficiēda eadem
plus vigeret. Humida quidem eſt vt coopera
retur ad acceptorum diſſolutionem. vt ſi aliq̄
ſicca ⁊ dura forſan lingue vel palato applica/
rentur/ humiditate lingue ad digeſtionem ſiue
qualēcumqꝫ reſolutionem facilius aptarentur.
Eſt etiam ⁊ inſipida. vt eſſet cuiuſlibet rei
⁊ ſaporis facilius receptiua. ſicut ⁊ aqua. que
ſi determinatum ſaporeꝫ haberet/ alterius qua
litatem ꝑcipere non valeret. Fit autem guſtus
hoc modo. duo nerui in medio lingue infigun
tur qui poſtmodum in multos ramos in ex/
tremitatibus lateralibus lingue diſpergunt/ ⁊
per eos ſpũs aīalis ad linguam defertur.
Cum ergo res guſtanda ſubintrat linguaꝫ vl
poros neruorꝫ/ ſpũs aīmalis exiſtens ibi im
mutatur ſecūdū eius ꝓprietates quas poſtea
anime iudicio repreſentat. Guſtus ergo tanto
olfactu groſſior eſt/ quanto fumus aqua ſubti
lior inuenitur. qꝛ odoratus natura eſt fumoſa/
guſtus aūt ſenſibilitas humectatio eſt aquoſa
vt dicit conſtan. Hic ſenſus vtilis eſt ad indi
uidui conſeruationem. guſtu enim corrupto
vel ablato vis nutritiua deficit/ ⁊ ſic ſubſtātia
aīmalis paulatim perit. Guſtus aūt corrum/
pitur/ quādo ſua inſtrumenta leduntͬ/ vel quā
do corrupti humores in ipſis dominantur. ⁊
hoc fit quando nō ſaporāda ſentit. vel quādo
ſaporanda ſub ꝓpria qualitate nō apprehen
dit. et hoc accidit quando ſingularis humor in
lingue ſubſtantia dominatur. (verbi gratia (ſi
predominatur colera rubea. omīa ſentit ama/
ra. ⁊ ſi ſalſum flegma/ ſentit ſalſa. ⁊ ſic de alijs
vt patet in febricitantibus in quibus dñium
corruptis humoris guſtum inficit ⁊ corrumpit
Immutatur etiam quādo leditͬ ꝑ maliciam rei
que guſtatur. vt patet in aloe ⁊ in alijs nimis
amaris quorū horrore guſtus aſperatur. Dele
ctatur autē guſtus in dulcibus ꝓpter illam ꝙ
habet cum dulcedine aſſimilationeꝫ. quia dul
cedo que fundatur ſuper calidum ⁊ humidum
ſimilis eſt omnibus mēbris: que dulcibus ma
xime nutriūtur. dulcia enim multi ſunt nutrimē
ti: ⁊ de facili membris aſſimilantur. ſicut dicit
Iſaac in dietis.

Tactus eſt ſenſus ſpecierū tangibi/
lium perceptiuus. Nam virtute ta
ctus anima apprehenditͬ calidum
⁊ humidum/ frigidum ⁊ ſiccum. molle et durū
lene et aſperum. (vel ſm auic.) Tactus eſt vis
ordinata in neruis totius corporis ad comp̄/
hendendum quod tangit. hic autem ſenſus li/
cet ſit in omnibus partibus corporiſ principa
liter tamen viget in volis manuum et plantis
quas natura tempatas iſta compoſuit ratione
vt. ſ. calida et frigida facilius ꝑſentirent. Sūt
autem hee partes concaue/ neruoſe/ et tempa/
te. ideo autem concaue vt tangenda melius ꝑ
cipiantur et tenenda melius et fortius teneantͬ
Neruoſe vt ibi vigeat ſenſibilitas quia omne
neruoſum eſt ſenſibile. Temperate/ vt a quali
bet re temperata facilius immutētur. Obiectū
itaqꝫ ſiue ſenſatū tactus dici pōt cōpoſitio pri
marum qualitatuꝫ et quedā conuenientia ad
illas. vt aſperum/ leue/ durum molle. In hoꝝ
extremis ſenſus tactus leditur vt pꝫ in nimis
calido et nimis frigido. In medijs vero dele/
ctatur. vt in tepido. Ad iſtum autem ſenſum ꝑ
ficiendum exiguntur iſta. ſ. cauſa efficiēs et hec
deriuatio eſt ſpũs animalis ad organa tactus
Item inſtrumentū quod conueniens eſt et hoc
eſt duplex. ſ. nerui de cerebro egrediētes ſingu
lis membris animaleꝫ ſpm̄ deferentes. Secū
darium vero inſtrumentum eſt caro in qua ner
ui inuoluti ſūt ⁊ infixi/ ꝑ quos virtus tangibi
lis operatur. nam ipſis mediantibꝰ ſpēs rei tā
gibilis aīme iudicio deportatur. Item tertium
exigitur ſm exteriorū cooperationem que neceſ/
ſaria eſt vt res tangenda organo tactus appro
pinquat. ex cuiꝰ appropinquatione ſpũs aīa/
lis in carne ⁊ neruis exiſtēs immutetur. ⁊ imu
tatus ꝓprietate rei tacte anime repreſentet. et
ſic ſenſus iſte ī actiōe fit cōplete. vt dicit conſtā.
Hoc autem ꝓprium eſt ſenſus tactus ꝙ omēs
alij ſenſus habent ſingulare membrū ⁊ orga/
num ſue actioni ſpecialiter deputatū. Solus
autem tactus eſt generaliter in mēbris oībus
exceptis pilis ⁊ crinibꝰ ⁊ pedum ac manū vn
guibus in quibꝰ nō eſt neruus/ ⁊ ꝑ conſequēs
neqꝫ ſenſus. ꝑ oībus alijs magis ē terreſtris at
qꝫ groſſus. et ideo aſpera ⁊ dura ⁊ ceteras hu
iuſmodi terreſtres paſſiones ſenſibus alijs ſi/
militudinis gratia ꝑfectius comprehendit.
Hic ſenſus quāuis alijs ſenſibus ratione ob/
iectoꝝ videatur groſſior eſſe ſubiecto tñ plus a
lijs iudicatur eſſe vtilior qꝛ quāuis alij ſenſus
poſſint aliqualiter eſſe ſine tactu. tñ bene ⁊ cō/
plete eē ſine tactu eſt impoſſibile (vt dicit phꝰ
vii generalior eſt tactus ceteris tñ qꝛ ꝑ oēs ꝑ
ticulas corporis diffunditur. tamen qꝛ alijs ſē/
ſibus cooperatur/ precipue guſtui/ hic. n. duo ſē
ſus. ſ. guſtus et tactus ſunt magis continui cū
ipſo corde et ideo ſunt magis de eſſe animalis
et ꝙ ſuis ſenſatis iudicāt expreſſius ⁊ obiectis

Omne enim membꝛum habet neruum vnū
vel duos quibus ſenſus tactus ⁊ motus volū
tarius perficitur ⁊ completur (ſicut in anatho/
mia conſtantini inuenitur.) Leditur autem iſte
ſenſus tactus quādoq; ſicut ſuperioꝛ res. quā
doq; autē ex toto auffertur/ vbi ſenſus ⁊ mot⁹
voluntarius penitus amittuntur. vt conuenit ī
membꝛis paliticis ⁊ contractis. Item quādo
q; minoꝛatur ſicut quādo aliquod membꝛum
obdoꝛmire dicitur quādo. ſ. ꝓpter aliquā opi
lationem vel mēbꝛi conſtrictionē ſpūs ſenſibi
lis libere ꝑ membꝛum tranſire non permittitur
Leditur etiam a mala cerebꝛi complexione. vt
patet in epilenticis/ qui hoꝛa acceſſionis etiā
tactum ignis non aduertunt. Sepe etiam pati
tur ab extrinſeca aeris immutatione. vt in digi
tis nimio frigoꝛe conſtrictis/ in quibus motus
voluntarius impeditur. vnde ꝓnus alium con
ſtringere nō poteſt. Item quandoq; ex ꝑtiū
coꝛpoꝛis inciſione. nam membꝛum a coꝛpoꝛe
pꝛeciſum nihil omnino ſentit etiam ſi pꝛeciſū
fuerit penit⁹ vel combuſtum. Item mēbꝛū
etiam manens in coꝛpoꝛe ſi fuerit aliquo caſu
moꝛtuum vel putrefactum/ ſenſu tangibili oī/
no pꝛiuatus eſt. tanto enim ſenſus tactus gra/
uius patitur/ quanto ꝓfundius in neruis ſen
ſibilib⁹ vulneratur. Item cū doloꝛ ſenſus
ſit rei nociue contingens ex partium diſconti/
nuatione/ res inferens doloꝛem membꝛo maxi
me ledit tactū/ ⁊ maximā infert coꝛpi paſſionē/
⁊ grauē efficit imutationē. nā oē ſenſatū imuta
tionē facit ī oꝛgano ſenſitiui ſui (vt dicit phs.)
Item plures immutationes faciūt ſenſata ta/
ctus ꝙ alioꝛū ſenſuū. Groſſioꝛ enim eſt ⁊ ma
terialioꝛ ceteris ſenſibus/ ⁊ ideo foꝛtius retinē
impꝛeſſiones cōuenientes vel incōuenientes.
Item qꝛ tactus eſt ſenſus vniuerſalis adherēſ
ſingulis ꝑtibus animalis. ad vniuerſalem de
ſtructionem tactus/ deſtruitur ſubiectum toti⁹
animalis. Non ſic eſt de alijs ſenſibus. Deſtru
cto enim ſenſu viſus/ alie virtutes animalis ꝓ
pter hoc nō deſtruunť imo quādoq; in ſuis ac
tionibus foꝛtius intendunť. ſꝫ deſtructo tactu
deſtruiť omnis ſenſus. vnde patet ꝙ ſenſus ta
ctus eſt ſubiectum omnium alioꝛum ſenſuum
⁊ fundamentum. Item cum quatuoꝛ ſen/
ſus alij ſinguli ſingularem ⁊ ꝓpꝛium ſenſatū
habeant ⁊ obiectum. ſ. ꝙ ſic cadit in vno ſenſu
ꝙ non in alio. ſicut coloꝛ in viſu/ ſapoꝛ ī guſtu
⁊c. Solus tactus eſt qui in omnibus alijs oꝛ
ganis ſenſuum ſuas impꝛimit paſſiones. Eſt
enim commune omnibus ſenſibus ꝙ pꝛopꝛia
habent obiecta ⁊ ſenſata. in quibus non errāt
niſi. caſu ꝓpter quedā enī accidentia cōtingit
ſenſum particularē errare (vt qꝛ dicit Ariſto.)
huiuſmodi ſepe faciunt fantaſiam mentiri. vt
patet in viſu qui iudicat ſtellam magnam eſſe
paruam ꝓpter magnam diſtantiā ſitus. ⁊ gu
ſtus qui dicit amarum dulce ⁊ econuerſo ꝓpter
palati infectionem. ⁊ ſic de alijs contingit. Cō
mune igitur eſt ⁊ generale ꝙ omnes ſenſus ꝑti
culares exterioꝛes a cōmuni ſenſu interioꝛi tan
quam linee quedam a centro particulariter ex/
eunt. ⁊ ſecūdum varias eoꝛū paſſiones oꝛga
na ſenſitiua perficiunt ⁊ ſuoꝛum ſenſatoꝛū foꝛ
mas ꝑ ſimilitudines ad ſenſum communē ſin
gulariter reducunt. quo mediante de ſingulo/
rum ꝓpꝛietatibus ⁊ differentijs (quantum eo
rum actioni congruit) iudicant ⁊ diſcernunt.
Et hec dicta de pꝛopꝛietatibus virtutum ⁊ ſen
ſuum iam ſufficiant.

Sicut ad regimen nature exiguntur ſenſus ⁊ virtutes/ ita ad perfectio/
nem eiuſdem exiguntur neceſſario
ſpūs quidam quoꝛum beneficio ⁊ motu conti
nuo tam ſenſus ꝙ virtutes in animalibus mo
derantur/ vt ſuas peragant actiones. Dicitur
autem ſpūs pꝛout hic ſumitur quedam ſubſtā
tia ſubtilis aerea virtutes coꝛpoꝛis excitās ad
ſuas ꝑagendas actiones. Uel ſicut dicitur in li
bꝛo de differentia ſpūs ⁊ anime. Spiritus eſt
quoddam coꝛpus ſubtile vi caloꝛis generatū
⁊ in humano coꝛpoꝛe per venas coꝛpus viuifi
cans/ ⁊ ꝑ arterias pulſabiles anhelitum vitā
atq; pulſum animalibus adminiſtrans/ ſenſū
⁊ motum voluntariū mediantibus neruis et
muſculis operans in coꝛpoꝛibus animatis.
Hic ſpūs ſecundum medicos ſic habet genera
ri. dum per caloꝛem agentem in ſanguinem in
epate foꝛtis fit ebulitio/ fumus quidam reſol
uitur qui ex venis epatis ſubtiliatus ⁊ depura
tus/ in quandam ſubtilem ⁊ ſpūalem ſubſtā/
tiam ſiue aeream naturam cōmutatur/ qui ſpi
ritus naturalis dicitur/ eo ꝙ ſua poteſtate na/
turaliter ſanguinem ſubtiliat/ ⁊ leuitate ſua ip
ſum ad ſingula membꝛa impellit ⁊ agitat. ⁊ iō
iſte ſpūs eſt virtutis naturalis ꝓpꝛie regitiu⁹ (
vt dicit cōſtan.) Hic idem ſpūs ꝑ venas quaſ/
dam ad coꝛ mittiť/ vbi per colliſionē ⁊ motū
partium coꝛdis ad inuicem magis depuratur
⁊ in naturā ſubtilioꝛem ꝯuertitur/ ⁊ tunc ſpūs
vitalis a phiſicis nūcupatur/ eo ꝙ a coꝛde ꝑ ar
terias ad totius coꝛpis mēbꝛa ſe diffundit/ et
ſpūalem virtutē augmētans eius opatiōes re
ctificat ⁊ cuſtodit. Nā quedā arteria a ſiniſtro
coꝛdis ventriculo exiens in ſuo oꝛtu mox in du
os diuiditur ramos quoꝛum vnus tendit ad
inferioꝛa in plurimos diuiſus ramos.

Digitized by Google

quibus mediātibus ſpūs vitalis ad oīa in
ferio(r)a mēbra viuificanda in corpe deportat.
Alter vero ramus tendens ad ſuperiora diui/
ditur iterum in tres ramos. quorum dexter ad
dextrum brachium/ſiniſter ad ſiniſtrum equa/
liter ſe diffūdit in arterijs ſic diuerſimode bifur
catis tranſfundit ſpūs vitalis per totum corp⁹
⁊ vitalem in arterijs pulſum operatur. Medi
us vero ramus ad cerebrum ſe extendit ⁊ ſupe
riores partes viuificans vitalem ſpiritum in
omnibus partibus circumfundit. Idem vero
ſpiritus ad ventriculos cerebri vlterius pene/
trans ibidem plus dirigitur ⁊ ſubtiliatur et in eſ
ſentiam animalis ſpiritus qui ſubtilior eſt ce/
teris tranſmutat. Iſte igitur ſpūs animalis in
anteriori ventriculo cerebri generatur ⁊ parti/
culariter diffunditur ꝑ organa ſentiendi/nihil
ominus tamen pars remanet in eiſdem ventri
culis. vt ſenſus communis ⁊ imaginatiua vir
tus perficiatur. Deinde trāſit ad medium ven
triculum: ſcilicet ad cellulam logicam ad perfi
ciendum intellectum/formato autē intellectu
tranſit ad puppim ſiue ad cellulam memorialē
impreſſiones in alijs cellulis factas ſecum de/
ferēs. vt in theſauro memorie reponant. a pup
pi vero/ideſt a poſteriori pte capitis/ideſt cere
bri ꝑ medullam ſpine dorſi/que a phiſicis nu
cha dicitur penetrat ad neruos motiuos. vt ſic
motus voluntarius in omnibus partibus cor
poris inferioris generetur. Unus igitur ⁊ idē
ſpiritus corporeus ſubtilis tamen ⁊ aereus ꝓ
pter diuerſa officia in diuerſis membris diuer
ſis nominibus eſt vocatus. Nam ſpiritus na/
turals eſt in epate. ſpiritus vero vitalis in cor
de. ſed ſpiritus dicitur animalis ꝓut in capite
operatur. Hunc quidem ſpiritum non debe
mus credere humanam animam ſiue rationa/
lem animum/ſed potius (vt dicit aug⁹.) Eiuſ
dem vehiculum ⁊ ꝓprium inſtrumentum me
diante enim tali ſpū anima corpori iungitur/
⁊ ſine talis ſpūs miniſterio nulla anime actio
perfecte in corpore exerceter. Unde iſtis ſpiriti
bus leſis ⁊ in ſuis effectibus qualitercumqꝫ ī
peditis/reſoluta corporis ⁊ anime harmonia
rationalis ſpiritus in cunctis ſuis operationi/
bus in corpore impeditur. vt patet in mania/
cis ⁊ freneticis ⁊ in alijs in quibus vſus ratio
nis ſepius nō habet locum. ⁊ hoc eſt quia p̄di
ctorum ſpirituum humore vel vulnere leditur
inſtrumentum. Iſtis igitur ſpiritibus confor/
tatis/anima confortatur. ⁊ iſtis debilitatis vł
deficientibus/ipſa anima quo ad regimen cor
poris deficit/vel in ſuis actibus minoratur. vt
plane oſtendit conſtan. Et hec de iſtis ſpiriti/
bus ſufficiāt quantū ad p̄ſentem ꝑtinet tractatū

c Cum pulſus ſpiritus vitalis ſit ef/
fectus/reſtat vt de pulſibus ⁊ eorū
proprietatibus aliqua dicamus.

Eſt itaqꝫ pulſus ſm diaſtolem ⁊ ſiſtolem ideſt
ſm dilatationem ⁊ cōſtrictionem cordis ⁊ arte
riarum motus. Cum igitur cor in cōtinuo mo
tu exiſtens a centro vſqꝫ ad circūferentiam ī ſan
guinis a caloris motu ac in pulſu ſpūs vitalis
cōtinue moueatur ex tali motu vſqꝫ ad ſui extre
mitates dilatatur. quādo vero ecōuerſo ab ex
tremitatibus ad centrum mouetur/conſtrin gi
tur. Cordis igitur dilatatio ad frigidum aer
rem attrahendum et conſtrictio ad aerem fu/
moſum expellendum/ſunt cauſa pulſus. Ad
hoc autem neceſſarius eſt pulſus vt diſpoſitio
ſpūalis virtutis intelligatur/⁊ eius operatio
cognoſcatur. Dicitaqꝫ pulſus a corde incipit/
⁊ ꝑ arterias ad extremitates corporis ſe diffū/
dit/vnde conſiſtentiam cordis ⁊ eius actionē
oſtendit. Solet autem a medicis non in oīb⁹
partibus corporis/ſed in brachialibus ꝑ arte
riarū motus pulſus communiter inueniri quī
in quibuſdam non poſſet bene diſcerni ꝓpter
earum a centro cordis elongationem. In qui/
buſdam autem propter cordis regentis occul
tationem. In quibuſdam autem propter oſſi
um conſtrictionem. ⁊ ideo antiqui ſapiētes ad
diſcernendum pulſum arterias brachij elege/
runt. ⁊ hoc ſiquidem fuit facilius/vtilius ⁊ ho
neſtius. facilius quia carnoſe partes arteriam
non occultant. vtilius quia brachiales arterie
cordi magis approximant. honeſtius/qꝛ nec
egro/nec medico aliquam verecūdiam generāt
ſeu miniſtrant. indecens enim eſſet ⁊ vere/
cundum occulta membra corporis denudare
Diſcernuntur autem pulſus proprie per digi/
torum appoſitionem ſuper locum pulſatilem.
Quod fieri conſueuit cum mediocri preſſione
aliter in forti/aliter in debili. quia in forti ⁊ car
noſo fortius/in debili ⁊ carnibus d̄nudato re
miſſius ⁊ leuiori preſſiōe fieri cōſueuit. Ad hoc
ſciendum eſt vt dicit conſtantius ꝙ multe ſunt
pulſuum diuerſitates/que tamē ad decem refe
runtur vel reducuntur. Primus attenditur ſe
cundum dimenſionis quantitatem. Et hic eſt
triplex. magnus/quando per latum/longum/
⁊ profundum arterie ſe diffundit. Et prouenit
iſte pulſus fortis ⁊ groſſus ex fortitudine ſpiri
tus quo dilatatur pulſus. ⁊ ē pulſus ex nimio
calore qui indiget infrigidatione et ex mollicie
membri obedientis dilatationi. Dicitur ⁊ par
uus/occult⁹/⁊ ſtrictus quādo ad centrū redit
⁊ hoc fit ex defectu virtutis ⁊ prauitate caloris

Digitized by Google

dicitur ⁊ mediocris/equalis/⁊ tempatus quā
do nec centro nec extremitatibus eſt vicinus.
Hec mediocritas ex magno ⁊ paruo procedit.
Item conſideratur ſm tempus motuū. ⁊ ſic di
citur velox/tardus/⁊ medius. Velox dicit/ qꝛ
pruo temporis interuallo ſepius mouetur. et h
contingit ex forti calore ⁊ virtute. Tardus/ qꝛ
magnū continet temporis interuallum vel ſpa
cium ad ſui motus complementū. ⁊ hoc accidit
ex defectu caloris ⁊ virtutis minoratione. me/
dius inter hos laudabilis eſt habendus. Ter
tio conſideratur pulſus ſm tenorem virtutis. ⁊
ſecūdum hoc eſt fortis/debilis/⁊ medius. For
tis eſt quādo quadam virtute a ſe videt repel
lere digitum tangētis. ⁊ hoc accidit ex fortitudi
ne virtutis ⁊ mollicie organi facilis ad remouē
dum. Debilis eſt quādo debiliter digitum per
cutit. ⁊ hoc eſt ex imbecillitate virtutis/ ⁊ du/
ricia organi inobediētis. Medius ab vtroqꝫ
tempatur. Quarto attenditur ſm ꝯſiſtentiam
organi. ⁊ nūc dicitur durus/mollis/⁊ medius.
Durus eſt quādo cum quadā aſperitate ⁊ duri
cia reſiſtere videtur. ⁊ hoc ꝓuenit ex vaſorum ſu
orum ſiccitate. Mollis eſt quādo digiti cū ma
gna ſuauitate ſentiunt ita videat ab eis pe/
netrari. ⁊ hoc ꝓuenit ex humiditate. Medi
us inter hos duos eſt tempatus. Quinto iu/
dicatur ſm plenum vacuum/⁊ medium. Ple
nus eſt qui quadam humiditate redūdare vi/
detur ⁊ hoc ꝓuenit ex nimia ſanguinis ⁊ ſpūs
repletione. Vacuus autem eſt quādo apparet
inflatus. ſed cū tangitur/ quaſi vacuus digitis
pforatur. Medius ab his eſt temperatus.
Sexto iudicatur pulſus ſm qualitatem arteri
arum. ⁊ diuidit in calidum/frigidū/⁊ mediuꝫ
Calidus eſt cū digitoꝝ extremitates ſentiūt ca
lidam arteriaꝝ ſubſtantiā. ⁊ hoc ꝓuenit ex ma
teria intra habita. ſ. ex ſpū/⁊ calore. i. calido ſā
guine. Frigidus ecōtrario eſt intelligendus.
Medius vero ab his duobus tempatur. Se
ptimo iudicat ex opere quietis. ⁊ hec diuidit
in ſpiſſum/rarū/⁊ medium. Spiſſus eſt qui i
ſua dilatatione digitoꝝ extremitates ſepe pcu
tit ⁊ ſubito recedit. ⁊ hoc accidit ex fortitudine
caloris ⁊ defectu virtutis. fortitudo enim calo
ris remedium querit refrigerationis. defect9 ve
ro virtutis cū non valeat ſemel bis vel ter i ap
petendo laborat. Rarus vero ecōtrario ⁊ ex cō
traria cauſa ꝓuenit. ſ. ex tarditate caloris/⁊ ex
fortitudine virtutis. Medius inter hos erit tē
peratus. Hi ſeptem pulſus ſenſu ſunt notabi
les ⁊ ad diſcernēdum ceteris faciliores. Alij ve
ro tres pulſus quorū primus diuidit in pond9
laudabile/⁊ nō laudabile. Secūd9 qui diuidi
tur in ꝯcordem/⁊ in nō equalem. Et tertius q̄
ſm percuſſionem maiorem vel minorem diui
ditur in ordinatum/⁊ nō ordinatum tamē vix
valent a peritiſſimis medicis deprehendi. ⁊ idō
de eis ad preſens ſuperſedendū eſt. Si quis
tamen eos ſcire voluerit. in. vij. li. pandeg. con
ſtan. c. iij. de quo hec extraximus inueniet deter
minata ſufficientiſſime oīa ⁊ expreſſa ibi d' pul
ſu caprizante marcellino/ſerruo/vermiculoſo
formidante/eſtuante/ ⁊ tremente diffuſus di/
ſputatur. de quibus nihil ad preſens. tum pro
pter difficultatem. tum etiam ꝓpter ſingularium
pulſum in multiplicitatem. tum etiam/ qꝛ pre/
ſenti opuſculo multum neceſſaria nō videntur

V Ariatur autem pulſus ꝓpter mul/
ta. Primo ꝓpter ſexus diſcretionē
nam in maſculis qui valdioris ſūt
nature ⁊ fortiores/fortior eſt pulſus q̄ in femi
nis que ſunt nature magis debilis. ⁊ hoc eſt qꝛ
natura ſepe iterando nititur ſupplere in feminis
quod per fortiorem pulſum ſemel in maſculis
operatur. Item variatur pulſus per complexiō
nem quia ſi fuerit calida/facit pulſum fortiorē
maiorem vel velociorem. ſi vero frigida/facit
paruū debilē atqꝫ tarduꝫ. ſi autē/hūida mollē
reddit ⁊ ſpiſſum ſi ſicca/aſperum atqꝫ durum.
Item diuerſificatur ꝓpter variam corporis di
ſpoſitionem. qꝛ in macilentis generaliter ē pul
ſus fortior ⁊ viuacior q̄ in craſſis. ⁊ hoc forte
propter minorem arterie per molem carneam
occultationem vel propter maioreꝫ caloris na
turalis qui abundat in macilentis intenſionē
qui quidem calor pulſum efficit fortiorem.
Item propter etatis diuerſitatem. quia pueri
habent velociorem pulſum ad innati caloris
refrigerationem. quia in talibus plus abūdat
Nam velocitatem facit magnitudo caloris. ⁊
debilitas virtutis que ad attrahendum frigi/
dum aerem ſemel non ſufficit vt ſupra dictum
eſt. Iuuenes vero propter abundantem in eiſ
virtutem pulſum habent fortem ⁊ velocem.
Senes vero ecōuerſo paruum ⁊ tardum debi
lem/⁊ rarum. ⁊ hoc quia eorum complexio ap
propinquat frigiditati. vnde nō eſt neceſſe mul
tum attrahere aerem frigidum cauſa refrigera
tionis. Alie autem etates his affines ſecan/
dum eam cui magis approximant pulſum ſi/
miliorem ſunt habentes. ⁊ hec tam in maſcu/
lis q̄ in feminis. Item propter temporis im
mutationem. nam ver propter temperantiam
frigidam ⁊ calidam pulſum facit fortem. ſimi
liter ⁊ autumnus. Omne enim temperamen/
tum virtuti naturali adhibet incrementum.

Eſtas vero qui calidiſſima eſt debilem pulſuz
reddit ⁊ paruũ. ꝓpter nimiã pectoris vel poro
rum dilatationem/ ꝓpter quã euaneſcit vir⁹
⁊ debilitatur/ ⁊ ideo pulſus debilitati nõ ſuffi
cit vt magnus efficiat. Hyems autem quia fri
gida eſt facit pulſum tardum/ ſed tamen mul
tum fortem. tarditas autem hec ꝓuenit ex hoc
ꝙ non oportet multum refrigerari. fortis autez
eſt q2 calor naturalis ad interiora refugit cor
poris. vnde virtutẽ et pulſũ confortat quando
non excedit. calor vero eſtiualis vtrũqꝫ diſſol
uit. Item propter diuerſorum climatum et
regionum inhabitationem. quia in calida regi
one habitantes vt in ethiopiam pulſuz habẽt
velocẽ quaſi eſtiuũ. In habitãtes võ ĩ frigida
pulſũ hñt ſilẽz hiemali. Inhabitãteſ vero ſub
linea equinoctali pulſum habeut mediocrem
ſicut in tempore vernali et autumnali. Simili
ter aer calidus frigidus et ſiccus ſiue temperat⁹
pulſum variat et immutat. Item propter imp̃
gnationem. nam pregnantes in pulſu ſunt mu
tabiles. quia a principio vſqꝫ ad ſeptimũ mẽ
ſem pulſum habent fortem ſpiſſum et velocem
quia calor fetus calorem augmentat natura
lem. et vires mulieris vſqꝫ ad hoc tempus ſunt
mediocres et fetus adhuc paruus. vnde paruz
nutrimenti abſtrahit ab earum corporibus. et
ideo eſt pulſus adhuc temperat⁹. In ſeptimo
vero menſe fetus maioratur. et ideo maius nu
trimentum requiritur. vnde et natura grauatur
et per conſequens pulſus debilitatur. Item ꝓ
pter ſomni et vigiliarum alterationem. quia tẽ
pore ſomni paruus eſſe ſolet et tardus ſed p⁹
ſomnum fit fortis et magnus quia tunc calor
naturalis confortatur. veruntamen ſi ſomnus
nimis prolongetur. pulſus rareſcit et debilitat̃
Itẽ ſi q̃s a ſõno excitetur ſubito natura vel ma
teria diſcutit̃ ⁊ pulſus velox/ ſpiſſus tremẽs /et
inordinatus ſubito inuenitur. ſed cum quieſcit
iterum reuertitur in priſtinum ſtatum. Item ꝓ
pter laborem et corporis excercitationem que ſi
fuerit temperata pulſum facit magnum/ fortez
velocem /et ſpiſſum quia calor naturalis poſt
huiuſmodi excitatur. Si vero excercitiuum exi
uerit temperamentum accidit econtra pulſus
paruus/ durus/ tardus/ et rarus. quia in ſic la
borantibus virtus defficit et calor naturalis
diſſoluitur et pulſus per conſequens minorat̃
Item propter balneorum aſſuefactionem. nã
in aqua calida balneantes tempate pulſuz ha
bent fortem magnũ /⁊ ſpiſſum. ⁊ hoc ꝓpter na
ture confortationẽ/ ⁊ ꝓpter ſuperfluitatum hu
midarum conſumptionem. ſed in nimis morã
tibus in aqua pulſus efficitur debilis/ remanz
tamen ſicut prius velocitas ⁊ ſpiſſitudo. Si
militer balneantes in aqua frigida tẽpate pul
ſum habent fortem /⁊ velocem. ⁊ hoc cõtingit
ꝓpter caloris naturalis coadunationẽ ⁊ cõfor
tationem virtutis ꝓuenientis ex tempamento
exterioris infrigidatiõis. ſed nimia mora inta
li balneo pulſum debilitat ⁊ virtutez. ⁊ hoc cõ
tingit in macilentis plus ꝙ̃ in craſſis ꝓpter fri
giditatem ad interiora nimis ſubito ⁊ quaſi ſi
ne obſtaculo penetrantem /⁊ quaſi ſine precor
dia plus debito conſtringentem. Item ꝓpter
cibi ⁊ potus variam ſumptionem. cibus enim
ſupfluus ⁊ indigeſtus pulſum debilitat. mod̃
ratus vero digeſtus ac per membra diſperſus
vel diffuſus excitata virtute pulſuz augmẽtat
Similiter ⁊ potus moderatus ⁊ digeſtus pul
ſum facit fortem /magnum /⁊ velocem. pot⁹ au
tem caldus pulſum facit velocem/ ⁊ ſpiſſum/
frigiditas autem rarum ⁊ tardum.
Item ꝓpter paſſionum anime variationem.
nam ita facit pulſum ⁊ inducit velocem/ fortẽ
ſpiſſum. leticia mediocrem. timor ſimiliter pul
ſum efficit velocem /⁊ inordinatum /⁊ tremen
tem. ſimiliter ⁊ dolor. ⁊ ſic de alijs contingit.
Hec autem dicta de anime ⁊ potentiarum ei⁹
ꝓprietatibus/ virtutibus /⁊ effectibus quãtũ
ſpectat ad hoc opuſculum/ iam ſufficiant. Nũc
autez de proprietatibus humani corporis cu
ius anima actus eſt ⁊ perfectio adiuuante dei
gratia aliqua ſunt dicenda.

Finit Liber Tercius

De qualitatibus ⁊ humoribus humani corporis·

Liber quartus Incipit.

d E humani itaqꝫ corporis ⁊ partium eius ꝓprietatib⁹ tractaturi/ ab elementaribus qualitatatib⁹ et humoribus ex quibus conſtat corpus/ ē primitus inchoandum.

q Uatuor ſunt itaqꝫ elemēta ⁊ elemētares qualitates ex quib⁹ cōſtituit̄ oīe corpus aīatum materialiter/ ꝑcipue corpus humanū. quod inter oīa elemēta eſt nobiliſſimū/ ⁊ nobiliſſime inter omīa cōpoſita elemēta ordinatum. vtputa ꝓpriū anime rōnalis organuꝫ ipſius opationibus tam naturalibus ꝙ voluntarijs deputatum. Eſt itaqꝫ corpus hominis cōpoſitum ex quatuor elementis .ſ. terra/aqua/aere/⁊igne. quorum quodlibet habet ꝓprias qualitates. Sūt aūt quatuor prime ⁊ principales.ſ. caliditas ⁊ frigiditas. ſiccitas ⁊ humiditas/ que dicunt̄ prime qꝛ primo labunt̄ ab elemētis in elementata. Dicuntur etiam principales. qꝛ ab eis oīs ſecūdarij effectus oriuntur. Harum qualitatū due ſūt actiue.ſ. caliditas ⁊ frigiditas. Alie vero due.ſ. ſiccitas ⁊ humiditas ſunt paſſiue. vnde ab iſtarū ꝗualitatum ꝑualētia ⁊ dn̄io dicūtur elementa actiua vel paſſiua. Dicitur autem prime due principaliter actiue/ non qꝛ ille tantum agant. qꝛ paſſiue ſimiliter agūt. nulla.n. qualitas eſt ocioſa ī corpe. ſed ideo dicūtur he actiue. qꝛ p actiones earum alie habent induci vel ꝯſeruari. Nam caliditas qn̄qꝫ humiditatē quādoqꝫ ſiccitatē induūt ⁊ cuſtodit. vt pōt videri in carne ſalſa. calor enim ſolis terreſtris ptes diſſoluit ⁊ aquoſas ⁊ aereas. ⁊ ſic relaxando/molliendo/a calore inducit̄ humiditas. Siccitatem aūt inducit/ qꝛ calor agēs in humiditatē primo eam diſſoluit ⁊ diſſolutaꝫ ꝯſumit. ⁊ ſiccitas que eſt lima caloris inducit̄ ⁊ etiam ꝯſeruat̄. Caliditas igit̄ eſt elemētaris qualitas ſumme actiua. qđ patet p eius effectū. dū enim agit in reꝫ aliquā primo eius ptes diſſoluit. quib⁹ diſſolutis/res debilior efficit̄/ que p partium coherentiā fortior fuerat. ⁊ ideo actiōi rei agentis nimis reſiſtit. Item caliditas eſt oīum generabilium artifex ⁊ cauſa generationis totius principaliter effectiua. Eſt aūt duplex caliditas.ſ. ſolaris ſiue celeſtis.ſ. generans. et hec eſt ſaluatiua ⁊ generatiua. vnde quādoqꝫ generant̄ rane ex celeſti calore in aere. Alia eſt elemētaris ⁊ generatiua. ⁊ hec eſt corruptiua ⁊ cōſumptiua. ſicut quādo fit coadunatio fractorū radiorum in puncto alicuius corpis pſpicui. ſicut ſi fiat coadunatio radiorum in ſpeculo/poteſt incendi ſtupa ex reflexione radiorum ⁊ comburi. Item inferiorum eſt ad ſuperiora reductiua. faciendo enim motū a centro ad circūferentiam diſſolui terreſtria in aquoſa. ⁊ aquoſa in aerea/⁊ illa in ignea. ⁊ ſic inferiora ⁊ media reducit in ſua ſuperiora. Item eorum que dure ſunt cōpactionis/ ē remollitiua. Agendo enim in groſſam ſubſtantiam eam diſſoluendo mollificat. vt patet in metallis caloris liquefactis. ſoluendo enim terreſtria in aquoſa remollit. Item mollium ⁊ liquidoruꝫ induratiua. vt patet in ouo igni appoſito. qꝛ liquidiorib⁹ ⁊ ſubtilioribus partibus reſolutis tereſtribus partibus remanentibus indureſcit. Item denſoruꝫ eſt ſubtiliatiua. Dum enim motum a centro ad circumferentiam habeat. vi ſua rem in quam agit/diſſoluit/⁊ ſue actioni idoneam reddit. vnde cum rem ad ſimplicitatem reducere laborat per conſequens ſubtiliat. Nam ſubtilitas groſſe rei ſubtilitas eſt que in naſcitur per minorem partium compactionem. vt patet in glacie que calore ſoluta ſubtiliatur. Item virtute ſua eſt depuratiua metallorum ⁊ rubiginis ipſorum conſumptiua. Nam agendo in ſubſtantiaꝫ ipſius metalli ipſaꝫ diſſoluit ⁊ ſi quid inuenit feculentie ⁊ rubiginis ſeparat ⁊ cōſumit. Si autem fuerit aurum omnino purum/ violentia quidem caloris diſſoluitur/ ſed non conſumitur. vnde aurum perfecte depuratum/ quāuis per calorem diſſoluatur/ non tamen in ſuo pōdere minoratur. Item caliditas eſt accidentaliter corruptiua. vt eſt videre quando calor plus diſſoluit quam conſumat/ ipſi humores putreſiunt ⁊ corrumpuntur. vt patet in cumulo frumenti aqua aſperſo vbi calor incluſus aquam reſoluit in fumoſitateꝫ/ que incluſa ⁊ retenta grana remollit/ ⁊ putrefacit/ ⁊ corrumpit. Item naturaliter eſt grauium alleuiatiua. duꝫ enī hūiditas per calorē reſoluta ꝯſumitur pondus minoratur/ ⁊ ſic ſubſtantia rei leuiatur. Preterea calore agente in hūiditatem fumus generatur/ qui fumus alleuiatur/ ⁊ depuratur et in ſpiritum ſcilicet ſubſtantiā leuē ⁊ aeream mutatur. ⁊ rem in qua continet̄/ reddit leuiorē. Hinc eſt ꝙ corpora aīalium viuentium incomparabiliter ſunt leuiora ꝙ corpora mortua

orum ꝓpter calorem ⁊ ſpiritum contentum in
arterijs ⁊ in venis. Sic enim corpora aiman/
tium ſunt leuiora poſt prandium q̄ ante pro/
pter caloris confortationem/ tamen accidenta
liter eſt caliditas aggrauatiua agendo enim i
ſubſtantiaꝫ rei ſubtiliores ⁊ leuiores partes cō
ſumit/ ⁊ remanentibus partibus groſſioribuſ
fit compactio ⁊ ꝑconſequens aggrauatio. per
pororum etiam apertioneꝫ ex vi caloris fit ſpi
rituum euaporatio. ex quorum preſentia corp⁹
leuiatur/ quibus euaporatis/ per ipſorum ab
ſentiam aggrauatur. Iteꝫ caliditas eſt coloris
rubri generatiua. agens enim in materiaꝫ par
tes terreſtres reſoluit in aquoſas/ ⁊ illas in ae
reas ⁊ in igneaſ. vnde ex circūfuſione ignearuꝫ
partium immutantiū rei ſuperficieꝫ color igne
us/ .ſ. rubeus generatur. ſicut eſt videre in roſis
Preterea dum ꝑ caloreꝫ calidi humores i cor
pore generantur ex eorum diffuſione ꝑ corpis
ſuperficiem color rubeus generatur. Item ac
cidentaliter eſt diſcoloratiua. quia ꝑ caliditatē
poros aperientem exalant humores/ ⁊ ſpirit⁹
euaneſcunt ex quorum preſentia fiebat colora
tio eorum abſentia color/ diſcolor generatur.
ſicut eſt videre de roſa rubea q̄ ex fumo ſulphu
ris albeſcat. Item nimis intenſa naturaliter ē
mortificatiua eo ꝙ dum vltimus motus calo/
ris agit in ſubſtantiam eam ad vltimum reſol
uit/ ⁊ reſoluendo in fine deſtruit ⁊ conſumit.
Item accidentaliter eſt viuificatiua. quia ꝑ ca
liditatem preſtantem motum cordi ⁊ ſpiritib⁹
fit ſpirituum in corpore reſtauratio ⁊ nutrimē
ti membrorum fit competens adminiſtratio. ⁊
ſic ꝑ conſequens corpus regitur ⁊ viuificatur.
Recollige itaqꝫ ex predictis ꝙ caliditas eſt
elemētaris proprietas ſumme actiua penetra/
tiua. ſumme mobiliſ ⁊ motiua. generata ex mo
tu radiorum: ſuipſius multiplicatiua. ſui com
municatiua. illorum in quorum ſubſtantiam
agit/ in ſuam ſpeciem transformatiua. illarum
que frigiditate mortua ſunt ⁊ deſtructa viuifi/
catiua ⁊ renouatiua (vt patet in radicibus ⁊ i
plātis que hyemali frigore mortificate verna
li calore reuiuiſcunt.) inferiorum ad ſuperiora
deductiua/ attractiua/ ſuperfluorum conſum/
ptiua/ ⁊ ſordium purgatiua. in materijs diuer
ſis diuerſorum immo oppoſitorum eſt effectu
um productiua. ⁊ ideo nunc inuenitur rareſa/
ctiua ⁊ remollificatiua/ liquefactiua/ ⁊ aperiti/
tiua ⁊ econuerſo. nunc condenſatiua ⁊ indura
tiua/ cōſtrictiua ⁊ opilatiua. nūc etiam ſaluati
ua/ nūc corruptiua ⁊ opilatiua. Eſt etiā virtu/
te ꝓpria ſaporum immutatiua. nam acetoſa ⁊
agreſtia cōuertit in dulcia (vt eſt videre in fructi
bus ⁊ in vuis) Per nimiam autē intentionē et
exceſſum dulcia ꝯuertit in amara ⁊ in ſalſa. naꝫ
ex calore inteſo exurentē ſanguinē/ ſanguis in
coleram ꝯuertiť/ ⁊ ꝑ eundem aqua ꝑ fortē ebu
litionem ſubtiliores ptes aereaſ ꝯſumentē ter
reſtribus manentib⁹ in ſalis ſubſtantiam trāſ
mutatur. Eſt etiam caliditas crudorum ⁊ indi
geſtorum maturatiua/ ⁊ maturitatis in fructi/
bus celerius pfectiua. vnde in regionibus cali
dis fructus citius matureſcunt q̄ in frigidis ⁊
plus dulceſcūt. Eſt etiam formaꝝ ⁊ ſpecierum
potentia in materia latēter exiſtentium ad actū
eductiua (vt patet in mineralibus) nam per ca
loris actionem aurū/ es/ argentuꝫ/ ⁊ cetere me
tallice ſpecies de lapidibuſ educūtur/ ⁊ forma
nobiliori veſtiuntur. Per calorē etiaꝫ diſſoluē
tem ſubſtantiā cineruꝫ ⁊ depurantē cineres in
vitrum ꝯuertunť. vnde patꝫ ꝙ calor aeris ⁊ na
ture eſt miniſter. qr mediāte calore nobiliſſime
ſpēs ⁊ forme tā naturales q̄ artificiales de po
tentia ad actuꝫ educunť. Eſt inſuper caliditas
impſſa in aere plurimarū paſſionū (vtpute nu
bium/ coruſcationū/ fulgurum/ imbriuꝫ/ ⁊ hu
iuſmodi) generatiua. nam vi ſua actiua attra/
ctiua vapores varios/ ſiccos ⁊ humidoſ ad di
uerſa aeris interſtitia eleuat. quibus aggrega
gatis ⁊ condenſatis in nubes calor incluſus
eas alterat in varias ſpecies ⁊ tranſmutat/ q̄s
diuerſimode tandē diſſoluit/ ⁊ diſſolutas nūc
in ſpeciem niuis ſeu grandinis/ nunc in ſpeciē
pluuie ſeu imbris ad terras vndiqꝫ circumſper
git. Eſt preter hec caliditas ſuorum ſubiectoꝝ
a centro ad circūferentiam eleuatiua. vt patet i
elementis in quibus dominatur. ſ. in aere ⁊ in
igne qui ſumma diſtantia a centro terre elonga
tur. hoc etiam patet in oleo quod ſemper ſupe
natat. ⁊ in alijs omnibus in quibus naturali
ter calor vincit. Eſt inſuper diſpoſitionuꝫ ſiue
qualitatum ſui ſubiecti oſtenſiua. vt patꝫ i cor
pore vbi dominať calor. Nam vt dicit cōſtan.
lib. i. c. xi. corpus ſi fuerit calidum/ erit caro mľ
ta/ pinguedo pauca/ color rubeus/ pili multi
nigri vel rubei/ tactus calidus/ intellectus bo/
nus/ homo multum facundus multum mobi
lis/ audax/ iracundus/ amans ⁊ libidinoſus/
⁊ multum appetens/ ⁊ cito digerens/ aſpere
vocis/ verecundus/ fortis/ velocis pulſus.
Hec ⁊ multa alia ponit conſtan. ſigna que ca/
lidi corporis ſunt indicia. Et hec de calore di/
cta ſufficiant.

Rigiditas eſt elementaris qualita
f tatis quedam actiua. ꝓprietas de
bilior in actiōe q̄ caliditas. Ipſi⁹
eni eſt moueri a circumferentia ad centrum. et iō
ptes ſubiecti i quo agit facit ſibi viciam⁹ adherere

et ideo tardius ⁊ difficilius perficit in ipſo effe
ctum ſuum/quanuis etiam naturaliter habeat
infrigidare/tamen accidētaliter calefacit. vide
mus enī in hyeme ꝙ ex frigiditate cōſtringēte
poros corpis calide fumoſitates interiora pe
tunt/⁊ nō habentes liberum exitum(qꝛ intus
ſunt retente)ſe occultant ⁊ calefaciūt. vnde ex⸗
terior frigiditas intus accidentaliter calefacit
Item frigiditas eſt condenſatiua. qꝛ frigidita
te motum faciente ad centrum pars parti vici
nius coheret. partes enī prius erāt per interpo
ſitionem humiditatis ſeparate a centro ſe iun
cte/ſed condenſata humiditate ad centrū con
ſtringuntur. Item quāuis reducendo partes
ad centrum ſit naturaliter cōiunctiua/ tamē ac
cidentaliter diſſolutiua ⁊ partium diſiunctiua
ſicut patet in cerebro frigiditate aliqua compſ
ſio vi compreſſionis humiditas in eo conten⸗
ta exprimit/dilabit/⁊ per diuerſa cerebri ventri
culoria diſpartitur. vt patet in patientibus cata
rum ex cauſa frigida. Itē naturaliter ingroſ
ſatiua. qꝛ dum ꝑ actionem frigiditatis partes
partibus vicinius coadherent/totum groſſius
efficitur. Preterea partes ignee ꝑ frigiditatē
comprimentem condenſant in aereas/aere in
aqueas/⁊ aquee in terreſtres ⁊ ſic tota groſſior
efficitur. Eſt autem frigiditas accidētaliter ſub
tiliatiua. qꝛ quādoqꝫ ꝑ frigiditatem cōſtringē
tem multa fit humiditatis oppreſſe eductio/
que humiditas cōtenta in poris ſubſtantiam i
groſſabat/ex hoc ꝙ illius humiditatis fit edu
ctio/cōſequitur accidentaliter ſubſtātie ſubtili
atio. ſicut patet in pelle lota ⁊ expreſſa. Item
quāuis ex conſtrictione partium ⁊ ex virtute cō
primente facta euacuatione ſpirituum ſit frigi
ditas naturaliter grauatiua/ accidentaliter ta
men leuigat. qꝛ facta eductione humiditatis q̄
aggrauabat/totius ſubſtātie fit alleuiatio.
Item frigiditas tempata eſt vite ⁊ rei cōſerua
tiua. qꝛ dum ꝑ frigiditatem humiditas cōden
ſatur/ caliditatis intenſio retardat. vnde ſicut
paulatim humiditas ꝑ poros reſoluitur/ ita
reſoluta paulatim cōſumitur. ⁊ ſic ne calor diſ
ſoluat ſubſtantiā rei impeditur. ⁊ res ne feteat
frigiditatis beneficio cuſtoditur. vnde in locis
frigidis ⁊ antroſis cadauera paulatim ſine fe
tore frigiditate reſiſtente conſumunt/clauduntur
etiam pori frigiditate conſtringente. vnde va⸗
pores putridi ne exalent exterius/ad interiora
reprimūtur. Frigiditas tamen accidētaliter cor
ruptiua eſt ⁊ deſtructiua. nam dum digeſtio ex
frigiditate in ſubiecto impeditur/tunc impedi
ta caloris naturalis actiōe debita/corrupti hu
mores generant. ex quibus ſequitur corporis
corruptio/dum corrupti humores corpori in⸗
corporant. ⁊ hoc eſt videre in vulneribus qui⸗
bus frigida nimis appoſita poros reſtringūt.
vñ recentes fumoſitates interius carnē remol
liunt/⁊ eam corrodentes vel corrumpētes pu
trefaciunt. Item naturaliter eſt diſcoloratiua.
ſicut videtur ꝙ in hyeme calor corporis vł cor
dis fugiens ſuū contrarium humorem ⁊ ſpiri
tum ad interiora ſecum trahit. ⁊ ſic exteriorē
cutis ſuperficiem calore depauperatam diſco⸗
loratam facit. vt patet in labijs ⁊ in genis. ve
rūtamen accidētaliter eſt coloratiua. qꝛ ꝑ frigi⸗
ditatem fit pororꝫ conſtrictio/⁊ ſpirituū ac hu
morum retentio. quorū preſentia fit ſuꝑficiali
ter cutis coloratio. Item frigiditas nimis intē
ſa eſt naturaliter mortificatiua. qꝛ dum ꝑ eā
nimia fit conſtrictio in corde/ſpūs deficiūt om
nino. ⁊ ſic corde mortificato (a quo ꝓcedit ali⸗
orū viuificatio) ſequit et illorū neceſſaria mor
tificatio. qꝛ ex frigidate nimis domināte calor
debilis extinguitur. ⁊ ſic vitalis ſpūs non ha⸗
bens fomentum ſuffocatur. Accidentaliter ta
mē eſt frigiditas viuificatiua. ſicut eſt videre in
auibus quibuſdā que ex arboribus procreant
que vice fructuum tanquam quedam tubero⸗
ſitates ex arbore naſcuntur. ſed ꝙdiu ſunt in ar
bore nullatenus viuificantur. ⁊ hoc contingit
vel accidit(ſicut dicit commen. ſuper librū ve
getabiliū)ꝑꝑ poroſitatē ligni ⁊ fumoſitatē a
cortice exalantē. ſꝫ qñ ille tuberoſitates ruptis
tenaculis in aquam cadunt/frigiditate poros
exterius conſtringente/fumoſitates interius re
tinentur que coniūcte ad inuicem depurantur
tur ac ſubtiliantur. ⁊ dum interius detinentur/
in ſpiritum conuertuntur. ex cuius multiplica⸗
tione ⁊ diffuſiōe per ſingulas partes ille tube
roſitates viuificantur ⁊ poſtea in quandā aui
um ſpeciem transformant/ que quidē ab alijs
auibus in natura ⁊ complexione multum ſunt
diuerſe. parum enim hebent de carne ⁊ min⁹
de ſanguine. ⁊ ideo ad eſum non ſunt apte. vt
dicit idem comment. materiam tamen diuine
laudis conſiderantibus adminiſtrant. Illos
enim ſpiritualiter repreſentāt/ quos per lignū
crucis diuinus ſpiritus in aqua baptiſmatis
generat/in quibus carnis ⁊ ſanguis deſideria
non habundant/qui viuificati ſpiritu volare
celeſtia totis viribus deſiderant ⁊ aſpirant. ß
de hocalias. Item frigiditas mater eſt al⸗
bedinis ⁊ palloris/ſicut caliditas mater eſt ni
gredinis ⁊ ruboris. vñ in calidis regionib⁹ na
ſcūtur nigri hoies ⁊ fuſci ſicut apđ mauros. i fri
gidis vo naſcūtur albi. ſicut apđ ſclauos. vt di.
ari. in li. de celo ⁊ mūdo. ⁊ aſſignat rōem. qꝛ ex

Digitized by Google

hūīo frigiditatis in frigidis regionibus matrices mulierum ad talem fetum diſponūtur. vnde ꝓcreant albos filios ſm autem ⁊ longos / ⁊ molles ac flauos ⁊ laxos crines habentes.

Econtrario autem eſt in calidis regionibus vbi pariunt filios / nigros / criſpos / ⁊ paucos habentes crines. vt patet in ethyopibus. Eſt igitur frigiditas in ſui dominio in ſubiecto ſuo manifeſtatiua. Nam in illis corporib⁹ vbi dominatur eſt color alb⁹ capillus mollis / et latus intellectus dur⁹ / ⁊ obliuioſus / appetitus paruus / ⁊ ſomnus multus / inceſſus grauis ⁊ tardus (vt dicit Cōſtan. li. i. c. xvij.) Hec autem nō ſimpliciter ſunt intelligēda ſemp in omni frigido ineſſe neceſſario / ſed in comparatione ad caliditatis dominantis complexionem / ⁊ in ꝓportione regionis calide ad frigidam regionem. talia auctores retulerunt / ⁊ in ſuis ſcriptis poſteris reliquerunt. Hec autē de ꝓprietatibus frigiditatis dicta ſufficiāt ad preſens / quia alie patent per oppoſitum eorum que dicta ſunt ſuperius de calore.

Siccitas eſt quedam elemētaris ꝓprietas paſſiua qualitas nūc caliditas nūc frigiditas introducit pl⁹ tamen ſe habet ad calorem ꝙ frigiditatem / cū ſiccitas ſit lima caloris. Dicitur autem ſiccitas quaſi ſine ſucco ideſt humore. quia humor et ſiccitas opponūtur cuius effectus principalis eſt deſiccare ſicut humiditatis eſt humectare. Secundarios autem effectus habet multos ſicut eſt inſpiſſare / exaſperare / motum retardare / conſumere / deſtruere / mortificare. ꝓprietas itaqꝫ illa que habet deſiccare principaliter partes humidas a circūferentia ad centrum retrahit / ⁊ ne interminabiliter fluxibilitate ſubſtantie ſue res humida ſe diffundat quaſi obicem ſe opponit. hinc videmus ꝙ in littoribus maris harene ſiccitas terminum ponit mari. ⁊ vbi dominat̄ terre naturalis ſiccitas fluxibiles maris impetus vlterius procedere non permittit. ſicut expreſſe dicit grego. ſuper Job. xxxviij. Quis poſuit mari terminum ⁊c. dicit hiero. ſuper Jere. v. idem ibi poſuit harenam terminū mari ⁊c. Idem enim expreſſius ponit philoſophus. Siccitas igitur que non perfecte terminatur in ꝓprio centro eſt qualitatis humoroſe in ſe male terminabilis / terminatiua ⁊ ſue interminabilitatis finis immobilis. prout patet ad ſenſum ⁊ ſue fluxibilitatis repercuſſiua eſt ī parte. vl' totaliter in extremitatibus conſumptiua. Eſt itaqꝫ ſiccitas humiditati contraria tam in effectu / ꝙ in natura. Accidentaliter tamē poteſt eſſe aliquando humectionis inductiua. nā cum ſit lima caloris / excitat ⁊ intendit caloris motum ſiue actum que excitatus diſſoluit actualem vel potentialem ꝙ inuenit humiditatem que quidem diſſoluta ⁊ diffuſa p membra humiditatem dicit ſeu humorem. Siccitas etiāꝫ quando dominat̄ q2 habet motum ad centruꝫ membra coartat ⁊ ꝯſtringit. ⁊ ſic per ꝯſtrictiōeꝫ educit̄ humiditas q̄ prius fuit p corp⁹ diffuſa vn vī corp⁹ humectari qđ prius ſiccū fuit. Sic etiam videmus in montibus ſiccis herbas ſpecialiter humidas ꝓcreari ſicut eſt herba que dicitur craſſula / cimbalaria / vermicularia / ⁊c. Nec hoc eſt mirum. nam ſiccitas que naturaliter intendit conſeruare montē in ſua ſiccitate / ⁊ hoc p ſuum ſimile (ſcilicet p ſiccuꝫ) vi actiua ad ſui nutrimētum attrahit ſiccuꝫ. humidum vero abhorrens ⁊ fugiens tanꝙ ſuum cōtrarium de ſe repellit vſqꝫ ad radices herbarum / que in ſupficie montis tanꝙ ſupflue ab interiori montis ſubſtantia ſunt recte. vnde humoreꝫ ſic reiectū radices attrahunt ⁊ inde nutriūtur herbe ⁊ humide ⁊ craſſe fiūt. Eadem videtur eſſe ratio cōmen. ſuper lib. methe. vbi dicit ꝙ fontes ⁊ flumina naſcūtur de montibus. q2 cum ſint montes cauernoſi ⁊ ſpongioſi ⁊ plurimum etiāꝫ cōtineant calidi / fit a montibus magna attractiō ⁊ rōne vacui ⁊ etiam rōne calidi aeris interduſi. quod igit̄ attrahitur ſimile monti in ſiccitate ſibi incorpatur. quod vero diſſimile eſt (vt pote in humiditate) repellitur ⁊ aggregat̄ in vnū locuꝫ. quod tandeꝫ expellitur ⁊ foras p capita fontium ad flumina pficienda continue deriuatur. Siccitas igitur eſt attractiua ſibi neceſſariorum ⁊ ſibi quidem ſimilium eſt incorpatiua ſuperfluorum vero aut ſibi diſſimilium expulſiua. Item ſiccitas eſt naturaliter attenuatiua. q2 ſiccitas cōſumit humiditatem quā inuenit in ſubiecto qua ꝯſumpta / ſequit̄ extenuatio. Item ſiccitas eſt ſubſtātie induratiua. q2 ꝯſumēdo humiditatē in materia efficit ipſam duram ſicut in luto ē videre / qđ ſiccatum durū efficit̄. Item ſiccitate agente in rē ſubtilem / vel aeream ſubſtantiā ſiue aqueā ſubtilior efficit̄ ⁊ rarior. ſicut videmus ꝙ flāte borea aer deſiccat̄ ⁊ rareſcit ⁊ ſubtiliat̄. Item accidētaliter pōt eſſe remollitiua. qn̄ enim ſiccitas ꝯſumit humiditatem que partiuꝫ eſt cōglutinatio / ſequitur p conſequēs partium ſeparatio ⁊ mollificatio ſicut eſt videre in ligno vetuſſimo / cuius humiditate per ſiccitatem conſumpta / ſic molle redditur / et in puluerem mollem tactui cedentē redigitur. Item naturaliter eſt aſperatiua. nam agens i ſubiecta i humiditatē quā inuenit / ꝯſumit in ſuperficie. ⁊ quam nō poteſt conſumere

Digitized by Google

induratet ita inducitur quedam in ſuperficie
inequalitas ex vacuitate depreſſa et duritie ele
uata ex qua fit aſperitas que nihil aliud eſt ꝙ
inequalitas ſecundum durum corpus. accidē
taliter tamen quandoqꝫ lenificat ſicut quādo
ex ſiccitate acuitur calor qui ſuo accidēte diſſol
uit humores. qui diſſoluti et per aliam arteriā
diſtillantes eam leniunt et humectant. Item
ſiccitas eſt mot⁹ tardatiua. nā ꝑ dominiū
ſiccitatis nimie partes aeree et aquoſe in terre/
ſtres inſpiſſantur. et ſic ſubſtantia groſſior effe
cta et grauior tardior eſt ad motum. per nimiā
enim ſiccitatem ſpiritus exinaniuntur. quorū
multitudine corpus mouebatur velocius. vn/
de eorum facta diminutione per ſiccitatem mo
uetur difficilius. Tamen eſt ſiccitas aliquan/
do accidentaliter motus adiuuatiua. quia ſicci
tas faciens motum ad centrum equaliter ducit
circumferentie partes ad medium et fit partiū
circumflexio equaliter et rotundatio. vnde qr
rotundum non habet angulos in quibus poſ
ſit impediri volubilitate ſua mobilius reddit
Preterea ſiccitas conſumendo humidas ſup/
fluitates ſpiritus ſubtiliat et depurat et veloci
ores reddit eos. nam ſi a ſuperfluitate debet
depurari quibus corpus grauabat ad motum
habilitat corpus ipſum. Item naturaliter eſt
conſumptiua. quia per hoc qđ cōſumit humo
res corpus euacuat/ et a ſuo nutrimento de/
pauperat et neceſſario inanitur. Item natura/
liter eſt deſtructiua/ qr dum humiditatem ſub
ſtantialem que materialiter ſubiectum nutrit ⁊
partes rei copulat pariter deſtruit et conſumit.
cauſa eſt qr res aīata vel inanimata deſtruitur
et diſſoluitur. Item animata corpora ſpiritua
liter deſtruit. quia ſpiritus naturales qui con/
ſtant ex fumo humido diſſoluit quando illam
humiditatem conſumit. vnde deficiente mate
ria et ſpiritu. corpus neceſſario mortificatur
vnde peſſima eſt qualitas et mortificatiua dū
excedit. Uiuificat tamen accidentaliter. nam
humores quandoqꝫ reumatiſantes ad ſpiritu
alia et meatus ſpiritus opilantes qui parati
ſunt ſuperinducere ſuffocationem. ſiccitas ſu/
perueniens vel medicina ſicca agens in illos
humores conſumit eos/ et ſpirituū vias ape/
rit. vnde rei quaſi prius morte ſequitur viui/
ficatio. Quāuis igitur ſiccitas ſit neceſſaria in
omni corpore elementato ad ſuperfluitatū hu
mide cōſumptionē/ et ipſius humiditatis coar
tationem. inſuper ad ipſius caloris remiſſi ex
citationem. mortifera tamen eſt qualitas et
peſſima quando debitam excedit in corporib⁹
proportionem. Nam peſſimas infirmitates ſo

let in corporibus īducere ac nociuas vt ptiſim
et ethicam et huiuſmodi quibus vix pōt medi
cine beneficio ſubueniri. Inſuper per nutrimē
talis humoris conſumptionē corpus excecat
et exſiccat cutis ſuperficiē contrahit ⁊ corrugat
ſenium accelerat. corpus ſuperficialiter diſcolo
rat et deformat. ſitim immoderatam prouocat
arteriaſ exaſperat et vocem impedit et rarefacit
caput a capillis ſpoliat et decaluat/ articulos
manuum et pedum contrahit et incuruat. vt ē
videre in leproſis. Sed hec dicta de ſiccitatis
effectibus nunc ſufficiant.

b Umiditas eſt elemētaris paſſiua
qualitas actiuarū qualitatum im/
preſſionibus obediens ⁊ ſubdita
actionū caliditatis ⁊ frigiditatis ſuſceptiua.
Eſt autem humiditas omnium corporum et
precipue aīatorū nutritiua/ augmentatiua
ꝯſeruatiua/ deperditorum in corpe reſtaurati
ua. Nam humore ⁊ calore omia generant. vt
dicit philoſophus. ⁊ generata nutriunt. vt eſt
videre in radicib⁹ ⁊ ſeminib⁹. Nam granū ter
re ꝯmiſſum primo oportet ꝑfundi humiditate
aquea ⁊ aerea ⁊ perincluſum calorem natura/
lem rarificari ⁊ dilatari/ ⁊ tandem actione ca/
loris humiditas reſoluta groſſiorem ſui ꝑtem
⁊ terreſtriorem terre inferius tranſmittit. quam
quidem terra in ſuis recipit viſceribus ⁊ calore
incluſo coagulat ⁊ in radicis ſubſtantiā ꝑ cō
mixtionem humidi ⁊ ſicci ꝯuertit. humiditas
autem illa radicalis derelicta ⁊ in radice ſic ꝓ/
creata. humorem quem inuenit in terra ſibi ſi/
milem rōne ſimilitudinis ⁊ in via attractiua ī
treduſi caloris ſibi attrahit/ ⁊ attractum quan
tum (ſibi ſufficit) in ſui nutrimētum conuertit.
quod aūt ſibi nō eſt neceſſarium/ ꝑ calorem il
lam humiditatem diſſoluētem ⁊ ſubtilitatem
ipſam ſuperius trāſmittit. ⁊ primo in ſubſtan
tiam germinis. deinde in ſubſtātiam ſtipitis/
vltimo in ſubſtātiam floris/ fructus/ ⁊ frondis
ſic trāſmiſſam coagulat ⁊ cōuertit. Quia igi
tur humiditas omnium illorum que vegetan/
tur nutrimentum eſt ⁊ materia/ manifeſtum eſt
ꝙ omniū vegetabilium eſt nutritiua/ ⁊ per ſui
diffuſionem ⁊ incorꝑationem in latū ⁊ in lon/
gum/ in altum ⁊ in ſpiſſum augmentatiua.
Item humiditas deꝑditorū in corꝑibus vege
tabilibus ⁊ aīatis eſt reſtauratiua. nam per ca
lorem agentem cōtinue intrinſecus ⁊ extrinſec⁹
corꝑa cōſumunt ⁊ cito perirent niſi ꝑ reſtaura/
tionem humidi reparētur. ⁊ ideo neceſſaria fu
it continua humiditatis attractio/ vt continua
fieret deperditi reꝑatio/ ⁊ ꝑ conſequens ſubie
cti reſtauratio vel conſeruatio. Eſt preterea

Digitized by Google

humiditas inferiorum conſeruatiua. nam ex
aggregatione radiorum continua in aere et in
terra tanta fieret caloris generatio/ ⁊ ſiccitatis i
ductio ꝙ aer inflāmaretur/ ⁊ terre ſupficies cō-
bureretur/ niſi virtus caloris actiua per aeris ⁊ a
que humiditatem actioni eius reſiſtentem p-
portione debita ad temperiē reduceretur. ⁊ iō
vt dicit macro. Oppoſuit deus fonti caloris
fontem totius humiditatis vt per humoris p̄
ſentiam calori oppoſitam eius violētia repri-
meretur/ ⁊ ſic mūdi machina in eſſe debito con
ſeruaretur/ alioquin a calore nimio ſubito ſolue
retur. Item humiditas partiū terre cōiunctiua
tante enim ſiccitatis eſt terra ꝙ niſi humidita-
te aque humectaretur/ quelibʒ particula ab alia
diſſolueretur. ⁊ iō fecit natura ſpongioſos mō
tes ⁊ terram cauernoſam in multis locis ⁊ po-
roſam. vt ſic fieret rōne vacui aeris ⁊ aque for-
tis attractio ad adiuuandū ſiccitatis mitigatō
nem/ partium terre ſepabiliū vnionem. Unde
quod facit ſanguis currens p venas in corpe/
idem facit humiditas in venis terre. rigat eni
terre ſiccitatem ⁊ eam diſponit ⁊ habilitat ad
fecunditatem. Habet autem humiditas quoſ
dam pprietates ⁊ effectus primas ⁊ natura-
les. quaſdam vero ſecūdarias ⁊ quodāmodo
caſuales. ſicut ⁊ alie qualitates. Eſt enim hu-
miditas naturaliter labilis ⁊ fluxibilis male i
ſe terminabilis. ſed tamen ſiſtit termio alieno
vt dicit phus. A centro enim ad circūferentiā
eſt motiua. vnde ⁊ ſe diffundendo ſub rectitu-
ſuū totaliter defluendo diſſolueret/ ſi ei aliqd
non obſiſteret quod eius fluxibilitatem per re
ductionem prium ad centrū terminaret. vnde vi
demus fluctꝰ maris p harene ſiccitatem in ma
ris littoribus a ſuo confluxu compeſci ⁊ in ſe
quodāmodo reuocari. Item naturaliter molli
tiua eſt. partes enim materie duras ⁊ ꝯpactas
p ſui ſubtractionem ⁊ diffuſionem relaxat ⁊ ra
rificat ⁊ remollit. Eſt tamen induratiua accidē
taliter. ſicut videmus in gibbis ⁊ etiam in apo
ſtematibus quibuſdā in quibus ꝯfluūt humo
res frigidi/ ⁊ ex frigiditate ptes humidas ad cē
trum repercutiente ⁊ ꝯdenſante indurant/ ⁊ in
ſclirofim. i. duriciam ſepius ꝯmutatur. Item
etiam ꝯtingit ex nimio calore ptes liquidiores
cōſumente quibus cōſumptis ptes groſſiores
ꝯpinguntur pitter ⁊ indurant. Itē naturaliter
eſt mūdificatiua. nam ſua remollitione ⁊ prius
p quas diffunditur ab inuicē laxatione partes
ſordidas diuidit ⁊ diuiſas lubrificando remo
uet ⁊ abſtergit. vt patet maxime in ipſa aqua
que ſubſtantialiter humectat ⁊ maxime eſt ſor
dium purgatiua. ⁊ hoc maxime ſi ſubſtantiali

humiditati caliditas cooperetur. vt patet i ni
tro ⁊ furfure in radice blonie ⁊ etiam in ſapone
⁊ in medulla fabe ⁊ in cōſimilibus que omnia
ſordes faciei ⁊ totius corporis mundificant ⁊
depurant. Item quia de ſe motuʒ habet a cen
tro ſiue medio ad extrema/ cum ille motus ex ſe
nō ſit fortis multuʒ/ ſed reſpectu caloris ſit ob
tuſus. Eſt ſiquidem ſui in latum principaliter
diffuſiua. in altum vero ſine calore nō eſt mul-
tum quantum eſt de ſe extenſiua. ſed quādoqʒ
calor in ipſa dominatur/ ⁊ in ipam obediente
materia humida opatur. tunc in omnem ptem
ſed maxime in altum ⁊ longum vi caloris ſur-
ſum eleuante ⁊ vſqʒ ad extremitates diffunden
te erigitur ⁊ ptelat. Corpora vero in quibus
predominat calor ⁊ humor temperatus natu-
raliter ⁊ generaliter ſunt altiora ⁊ lōgiora ⁊ eti
am graciliora ꝙ illa in quibus exiſtente humi
ditate multa ⁊ dominante calore puo ⁊ remiſ
ſius opante cauſa contraria inuenit. ⁊ ideo ho
mines calidi vt coleria obediente humore ſub
ſtantiali caloris actioni ſunt alij. ſ. flegmaticis
longiores ⁊ in omibus extremitatibus corpo
ris (alijs paribus ⁊ circūſtantijs cōcurrentibus
hinc inde equaliter in gracilitate ⁊ longitudie
aptiores. vbi autē eſt calor multus ⁊ humor
multus nō tamen actioni ignee virtutis ſuper
fluus aut diminutus/ ſed congruus ⁊ menſu-
ratus/ corpa in omni dimenſione fiunt magna
lata/ ⁊ longa. Alta enim ſunt pper calorē ſub
tiliores ptes humiditatis ad ſumitatem deferē
tem. Lata autem fiunt ⁊ ſpiſſa propter virtu-
tem caloris ptes groſſioris humiditatis ad ſin
gulas partes inferiores ſecūdum ſui exigentiā
vndiqʒ diffundentem/ ⁊ partem parti ſm con-
gruentiam nature adunātem. Itē humiditas
eſt naturaliter lenificatiua. nam ſui circūfuſio-
ne p extrema rei omnes partes vacuas replen
da ad equalitatem pducit/ ⁊ ſic rei ſuperficiem
complanando ⁊ adequando eam leuem facit
Accidentaliter tamen quandoqʒ exaſperat. ſi-
cut quando aliquo caſu ſimul calidi ⁊ frigidi
humores ad aliquē locum confluūt ⁊ concur-
runt. calidi quidem in ꝯmuni ſuperficiē rei ele
uant/ frigidi quoqʒ deprimūt. ⁊ ſic ex cōtrarijs
humoribus contrarietas ⁊ inequalitas aſperi
tate quadam corpis in ſupficie generatur. Itē
humiditas ſi fuerit ſm nature exigentiā in cor
pore commenſurata/ omnium actionum aīe
⁊ corporis eſt adiuuatiua. Nam ex humoribꝰ
ſpūs regitiui generantur ⁊ in eſſe conſeruantur
ſpirituum quoqʒ virtutes ſuos effectus in ſin-
gulis organis corporis ſenſitiuis ⁊ motiuis p
humorum miniſterium operantur. vt patet in

virtute viſiua/que mediante humore criſtallino viſum in oculo operatur. ſimiliter virt⁹ guſtatiua nunq̄ ſine humore ſaliuali inter ſapores diſcernere arbitratur. ⁊ ſic de alijs. Naȝ humiditate ſubſtantiali deſtructa in corpe vel corrupta/tota aīme actio pariter erit impedita. Si.n. fuerit in toto corpore vel in aliqua parte corporis ſupefluitas humida ſic abundās φ nō poſſit regi a natura/ principiuȝ eſt ⁊ materia putrefactionis/⁊ generat in corpe grauiſſimas paſſiones. vt patet in apoplexia in qua ſupflua humiditas ſic occupat omnes ventriculos cerebri φ nō permittit per neruos ſenſibiles ſpiritum aīmalem ad ſenſificandum corpus ⁊ mouendum deferentes aīam in corpore ſuas peragere actiōes imo aufert corpi ſubito ſenſuȝ atq̄ motum ⁊ tandē inducit ſuffocationem atq̄ mortē. ſicut dicit galie. in cōmen. ſuper amploriſ. exponēs illud verbum hypocratis. Soluere apoplexiam fortē impoſſibile eſt. debileȝ vero nō facile ⁊c. ſflegmatica enim humiditas occupans totā cerebri regioneȝ opilat meat⁹ neruorum vnde nō pōt deferri ſpūs aīmalis ad īferiora immo interdudit anhelitus ⁊ vita finitur. Hec aūt humiditas peccat quādoq̄ ī quātitate quandoq̄ in qualitate. ⁊ hec aliquādo a cauſa intrinſeca aliquādo ab extrinſeca. ſicut a mala complexione qn̄ nociua humiditas radicatur in membris ⁊ nō poteſt a calore naturali diſſolui ⁊ ꝯſumi nec a ſua malicia immutari. Talis itaq̄ humiditas in diuerſis locis corporis diuerſas inducit infirmitates. Ut patet in epilepſia quādo ꝓcedit ex vitio capitis. ⁊ in hydropiſi quādo ex mala cōplexione generat̄ epatis. Item a cauſa extrinſeca ſicut a rebus que a ypo. ⁊ gali. vocantur res nō naturales q̄les ſunt aer/cibus/⁊ potus. ſompnus ⁊ vigilie. inanitio/⁊ repletio. exercitium atq̄ quies. Hec enim oīa ſi fuerint aſſumpta ſecūduȝ exigentiam nature humiditatem ſubſtātialem generant ac conſeruant ⁊ ꝑditam reparāt ⁊ reſtaurant. Si vero cōtrario modo ſumpta fuerint contrarium effectum habēt. nam humiditatem in naturalē generāt ⁊ augmentāt ⁊ n̄aturalem corrumpūt/alterant/⁊ immutant. vt patet. Nā vt dicit galie. in amphoriſ. hypocratis ꝑticula iij. ſup locum illuȝ. Immutationes temporū maxime generāt morbos ⁊c. Tempora (inq̄t) anni nō ſunt cauſa morbi/ ſed mutationes cōplexiōis ipſius tpis quādo. ſ. complexio aeris que deberet congruere tempori in oppoſitam commutatur ſicut quando complexio veris deberet eſſe calida ⁊ humida efficitur ſicut in autūno frigida atq̄ ſicca ⁊ ecōuerſo. ⁊ ſic de alijs.

Naȝ ſi fuerit vernalis generaliter frigidus ⁊ ſiccus. ⁊ ꝓceſſerit aer in hyeme quaſi vernalis. ſ. calidus ⁊ humidus/neceſſe eſt multos in vere egrotare/⁊ etiam mulieres pituras occaſione facili abortire. ⁊ hec eſt rō galie. quam aſſignat q2 ex humiditate ⁊ caliditate hiemis precedentis multa fiebat humiditatis in corporib⁹ generatio ⁊ flegmatis coadunatio. Aer vero in inicio veris ſi fuerit frigidus ⁊ ſicc⁹/claudit poros ⁊ nō ſinit fumos exalare. vnde retento calore/diſſoluit humiditatem illam ſupfluā in hieme generatā. ⁊ cū calor ſit debilis ⁊ non poſſit eam ꝑfecte digerere nec ex toto conſumere trāſmittit eam ſic indigeſtam nūc ad ſuperiora mēbra/⁊ nunc ad inferiora vbi coadunata ſic cauſa eſt diuerſaruȝ paſſionū. vt ſi aſcendat ad caput/pōt eē cauſa reumatiſ ⁊ catarri. ſi vero ad inteſtina/⁊ fuerit flegma ſalſum mortificando inteſtina/inducit differentiam ⁊ ſic de alijs. Illa eadem ratio pōt eſſe aborſus in mulieribus. quia humiditas illa defluens ad matricem aggrauat illam ⁊ remolliendo retinacula fetus ac relaxando eſt cauſa abortiendi. Aliaȝ autem cauſam ibi aſſignat auicē. Et ſic de alijſ paſſionibus aeris ⁊ temporis intelligendum eſt φ mutat hūiditatis q̄litateȝ vel calore īmoderato nimis diſſoluendo vel nimis conſumēdo/ſiue calore remiſſo ſuperfluitates eius non euacuādo. ⁊ ſic intelligenduȝ eſt de aere nimis frigido poros claudente/humoreſq̄ plus debito conſtringente. Sed de aere frigido ad p̄ſens hec dicta ſufficiant.

d Cibo vero ⁊ potu patet. Nam ꝑ debitā nutrimēti cibi ſcilicet ⁊ pot⁹ ſubtractionē humiditas ſubtrahit̄ ⁊ calor inducta ſiccitate intenſior efficitur non inueniens in quid agat ad ſubſtantialem hūiditatem ſe conuertit in quam agendo ipſam nimis attenuat vel conſumit. Et ecōtrario ſi cib⁹ vel potus fuerit immoderatus/ humiditas nimis intenditur/⁊ calor naturalis debilitatur: q2 non ſufficit ad digerendum facit tamē calor quod poteſt. Nam aliquid reſoluit ex illo ſupfluo cibo ſumpto. Illud autem reſolutum cuȝ ſit fumoſitas groſſa ⁊ indigeſta/petit cerebruȝ ⁊ pertinens eius miringas ſeu tuniculas grauiter eas ledit ⁊ aliquando emigraneam vel aliam capitis paſſionem peſſimam excitat ⁊ inducit. Aliquando etiam radices neruorum ſenſibilium fumoſitas malicioſa tangit/⁊ ſuo acumine ſiue fumoſitate ad intima ipſoruȝ neruorum penetrans ſpiritum animalem ibi exiſtentem impedit atq̄ ledit. vnde ⁊ ſubſtantiam/⁊ rōnis vſum perturbat/⁊ linguam rationis in-

Digitized by Google

terpꝛetem titubando contrahit ꝛ peruertit. vt
pateti ebꝛijs. Motuꝫ etiam voluntarium ſepi
us retardat vel penitus deſtruit. vt patet i tre/
mulis ꝛ in paraliticis (nec mirum.) Nam virt⁹
coꝛpoꝛis regitiua que ſita eſt in neruis ꝛ muſcu
lis quando neruum ſiue mēbꝛum quod ſic eſt
depꝛeſum regere ꝛ erigere ſatagit ꝛ intendit/ ſꝫ
pꝛeualens ille acutus fumus ꝛ reſiſtens virtu/
tem naturaleꝫ vincere cupiens membꝛuꝫ deoꝛ
ſum depꝛimere nititur ꝛ contēdit. Unde ex iſto
duplici motu cōtrario (vno.ſ.) eleuante ꝛ alio
depꝛimente membꝛoꝝ tremoꝛ ſepius generat̄/
ꝛ tandem victa totaliter virtute regitiua moꝛs
vel paliſis in talibus dominatur. ꝛ ideo opti/
mum eſt couſilium ſapientis qui dicit. Ne te ef
fundas (inquit.) ſuper omnem eſcam. quia in
multis eſcis infirmitas grauis ꝛc. Item idem
malum generat in coꝛpoꝛe ſomnus immodera
tus. Nam in ſomno remittūtur virtutes ꝛ actio
nes animales ꝛ interius naturales intendunt̄.
vnde clauſis poꝛis foꝛinſecus caloꝛ intrinſecus
cōfoꝛtatus multos humores attrahit. quos q̄/
dem nec digerere poteſt/nec cōſumere. ꝛ tunc ꝓ
ualente tanta ſupfluitate quam non pōt natu/
ra regere ſequitur neceſſario moꝛs ꝛ ſuffocatio.
ſicut eſt videre ſepius in doꝛmientibus poſt ac
ceptam medicinam/ ꝛ etiam in minutis. In vi
gilantibus autem nimis cauſa contraria ope/
ratur in quibus nimia fit ꝛ humoꝛum ꝛ ſpiritu
um conſumptio. vnd̄ ꝛ moꝛs iterum cōminat̄
Item eadeꝫ ratio ſuffocationis et in nimis re
pletis/ ꝛ eadem ratio defectionis eſt in ieiunan
tibus ſupꝛa vires ꝛ nimiū manitis. Item qui
nimis ſe exercitant ꝓ nimiam caloꝛis intenſio/
nem humoꝛes nimis conſumentem ſe deſtruūt
ꝛ conſumūt. In nimis vero quieſcentibus cau
ſa eſt cōtraria. quia ī ipſis magna ē ꝛ immode
rata humiditatis attractio ꝛ nulla ſuperfluitas
euapoꝛatio/ nec ſpirituū ſubtiliatio. ꝛ ideo ne
ceſſario humiditas ſupfluitas diſponitur ad
putrefactionem ꝛ coꝛruptionem. Iſtis ꝛ alijſ
mōis īfinitis q̄litates elemētares ī ſuis natura
lib⁹ effectibuſ īpediunt̄. ſicut patet in ratiōibus
ſupꝛadictis/ quas de verbis conſtan. pitagoꝛi
ꝛ galie. in cōmen. amphoꝛiſ. hypocratis ꝛ epi
dimiarum ſuccinte cōpilauimus/ vnde de his
ſupſedeamus. ꝛ ideo ad deſcribendas ꝓprieta
tes humoꝛuꝫ que ex his qualitatibus cōponū
tur/manus apponimus ex quibus cōſtituitur
omne coꝛpus quod ſpiritu ſenſibili vł rationa
bili animatur.

Et igitur humoꝛ quedam ſubſtan
c tia actualiter liquida ex coniunctio
ne elementarium qualitatum per
digeſtionem in animalis coꝛpoꝛe generata ap
ta membꝛa nutrire/et eoꝛum actiones informa
re naturaliter vel accidentaliter impedire. Naꝫ
humoꝛ eſt coꝛpoꝛum ſenſibilium materiale pri
cipium ꝛ primū ac pꝛecipuum rōne nutrimenti
in ſuis peragendis actionibus iuuamentum.
Sunt autem humoꝛes vt dicit conſtan. vocati
elementoꝛum filij eo ꝙ vnuſquiſqꝫ eoꝛum ex eo
rum oꝛiginaliter cōſtet. qualitate. Sunt auteꝫ
quatuoꝛ humoꝛes. ſ. ſanguis/flegma/colera/
ꝛ melancolia. q̄ q̄dem reſpectu membꝛoꝝ dicū
tur ſimplices quāuis reſpectu elementoꝛū quo
rum ſunt filij compoſiti inueniant̄. Hi quatu
oꝛ humoꝛes in quātitate ꝛ qualitate eq̄litateꝫ
ꝓpoꝛtione debita obſeruantes/omnia coꝛpa
ſanguinem habentia ꝓficiunt ꝛ nutriunt ac cu
ſtodiunt in debita conſiſtentia ſanitatis. ſicut
econtrario ex quoꝛum inequalitate ſiue infectiō
ne infirmitatem generant ꝛ inducunt. Fuerunt
aūt hi quatuoꝛ neceſſarij humoꝛes ad coꝛpis
conſtitutionem/ad ipſius regimen ꝛ conſerua
tionē/ad continentie deperditoꝛum in coꝛpoꝛe
reſtaurationem. ſicut dicit galie. ſuper amphoꝛ/
riſ.) Coꝛpus enim ſubiacet fluxui (vt patet in
ſudoꝛibus ꝛ in ſputis) ꝛ hmōi alterationis. ſ.
de frigiditate in caliditateꝫ ꝛ econuerſo. ꝛ coꝛ
ruptioni que ex fluxibilitate nimia ſequitur/ et
ex alteratione diuturna. vt ergo quod ꝑ fluxuꝫ
in coꝛpoꝛe deperditur/reparetur/mala altera/
tio in bonam tranſmutet̄. et per conſequēs coꝛ
ruptioni aliqualiter obuietur. neceſſaria fuit q̄
tuoꝛ humoꝛum pꝛeſentia vt coꝛpus aīmale in
vigoꝛe ipſis mediantibus incolume cōſeruet̄.
Hoꝛum autem humoꝛū generatio ſic habet fi
eri. recepto enim cibo in loco decoctionis p̄mo
ſ. i ſtomacho ſubtilioꝛ eius ꝑs ꝛ liquidioꝛ que
a phiſicis ptiſmaria vocatur ꝑ quaſdā venas
ad epar trahitur ꝛ ibi per caloꝛis naturalis ac/
tionem in quatuoꝛ humoꝛes tranſmutat̄. quo
rum generatio in epate ſimpliciter incipit/ ſed
non ſimpliciter finitur. Pꝛimo enim caloꝛis ac
tio quod frigidum eſt ꝛ humidum in naturam
flegmatis couertit. Secundo quod calidū ꝛ
humidum eſt/in naturam ſanguinis trāſit. qđ
vero calidum eſt ꝛ ſiccum/naturam colere con
ſtringit ſed quod frigidum ꝛ ſiccum/in ſubſtā
tiam melancolie ſe componit. talis igitur eſt ꝓ
ceſſus. Pꝛimo ſiquidem generatur flegma tan
quam humoꝛ ſemicoctus. Secundo ſanguis
cuius decoctio temꝑamentum excedit. Ultia
etiā melancolia quaſi parſ terreſtioꝛ ꝛ alioꝛum
fecin eſſe ꝓcedit. Unde talis eſt oꝛdo (vt dicit
auicenna ꝙ elementoꝛū ꝛ recta recipꝛoca eſt ge
neratio quia de aere fit ignis ꝛ econuerſo.

Digitized by Google

Humorum autem generatio quedã eſt recta & nõ reciproce. de flagmate eniʒ p de coctionẽ fit ſanguis ſed nõ ecõuerſo. Similiter de ſangui ne fit colera p calorem intenſum ſiccantem hũo rẽ et ſubtiliantem ſed nõ ecõuerſo. ſimili modo per aduſtionem ex colera fit melancolia et non econuerſo. Sic enim accidit in generatione hu morũ ſicut accidit in generatione vini ex muſto vt dicit conſtan.) Nam feruẽte muſto generat̃ quedam ſpuma ſupficiem petens/ ⁊ quedam ſubſtãtia terrea ad fundũ deſcendẽs. Et alia ẽ aquoſa ſm cuius augmẽtum vinũ eſt in ſubſtã tia magis debile ⁊ minus calidum. ⁊ quanto magis antiquat̃/ tanto magis fit calidũ ꝑpter huius aquoſitatis reſolutioneʒ quãta eſt vini puritas/ tanto coctio eſt completa. Sic in hũo ribus eſt pars leuitate ſua ſupiora petẽs. ſ. co lera. alia velut fex deorſum tendens. ſ. melãco lia. alia ꝟo in cruditate manẽs. ſ. flegma. quar ta vero eſt ſanguis in ſua puritate pmanens a ceteris humoribus depuratus. nullus tñ ſan guis eſt ita purus quin alijs humoribus ſit p mixtus vnde ex eorũ cõmixtione ſpecieʒ variat ⁊ colorem. nam p admixtioneʒ colere apparet rufus. a melancolia niger/ a fleumate aquoſus ⁊ ſpumoſus ⁊c.

S Anguis (vt dicit Iſido.) a greco nomen ſumpſit. eo ꝙ ſubſtentat vi geat/ ⁊ iuuat. ideſt vitam cõfirmat nam ſancire cõfirmare eſt. Dicitur aũt ſanguis dum eſt in corpe. effuſus vero dicitur cruor/ eo ꝙ effuſus currendo corruat. Alij aũt vocant ſã guinem/ quaſi ſuauem. eo ꝙ guſtu ⁊ tactu ſit ſuauis. nõ enim eſt ſanguis purus ⁊ integer ni ſi in iuuenibus. Nam dicũt phiſici ſanguinem minui p etatem. vnde ⁊ in ſenib⁹ tremor eſt ex defectu. ꝓprie aũt ſanguis anime poſſeſſio eſt Inde genas lacerare in luctu mulieribus moſ eſt. vnde etiam purpuree veſtes ⁊ purpurei flo res ponunt̃ ſup mortuos/ animoſitatem mor tuorum dum erant in ſuo ſanguine repreſentã tes (huc uſq; Iſido. li. x. c. ij.) Sanguis autem ſm cõſtan. inter quatuor humores laudabilior ⁊ nature amicabilior eſt ꝑpter eius equalem ⁊ pfectam coctionẽ quẽ efficit calor tempantis ex materia pura ⁊ aerea ad corporis nutrimẽtum Eſt vero ſanguis ſm eũdem conſtan. alius na turalis alius innaturalis. Naturalis aũt ali⁹ eſt content⁹ in arterijs/ alius in venis. Qui ve ro eſt in arterijs calidior eſt ⁊ ſubtilior rubicun dior ⁊ clarior/ ⁊ in ſapore dulcis. alio tamẽ ſã guine acutior eſt in ſapore. Eſt autem calidior ꝑpter cordis ⁊ ſpũs vicinitatem/ ſubtilior ꝑ pter cordis calorem ſubtiliantem ⁊ rarificantẽ ⁊ hoc vt reſumendo p ſpiſſas tunicas arteria ruʒ facile poſſit in alia mẽbra labi. Clarior aũt eſt ꝑpter virtutem colere in ipſo. Acutior autem eſt ꝑpter augmentũ caloris. Sanguis vero in venis contentus eſt calid⁹ ⁊ humidus int̃ groſ ſum ⁊ ſubtileʒ. Mediocris in ſapore eſt valde dulcis omni malo carens odore cito coagulat̃ cum exierit. vnde talis ſanguis epar deſignat temperatũ. Si vero fuerit ſubtilis aquoſus ñ boni odoris nec dulcis ſaporis/ ꝯmixtionẽ al terius humoris ipſum inficiẽtis eſt iudicium. iam enim degenerat ſanguinem innaturalem qui ſic dicit̃) vel qꝛ a ſua generatione eſt vt in le proſis corruptus aut ꝑpter incõuenientẽ ma teriam ex qua eſt generat⁹. aut ꝑpter extraneũ humorem cũ quo eſt cõmixtus. modicum enim colere/ vel alterius inficientis humoris mixtũ cum puro ſanguine ipſum inficit/ ⁊ in ſue qua litatis ſimilitudinem ipſum trahit (huc uſq; cõ ſtan. pandeg. xiiij. c.) Alias ſanguinis ꝓprie tates ponit ariſto. in. iij/ li. animalium. Dicit enim. Omne aĩmal habens ſanguinem habʒ epar ⁊ cor. vnde om̃ia aĩmalia carentia ſangui ne ſunt minoris corpis ⁊ virtutis aĩmalib⁹ ha bentibus ſanguinem ⁊ cũ abſcinditur caro ſan guis exijt niſi illa mortua fuerit vel corrupta. Item in omni aĩmali bone diſpoſitiõis eſt ſã guis mediocris. qꝛ non nimis multi/ ſicut ſunt potantes nouũ vinum/ nec nimis pauci. ſicut corporis craſſi ſunt parũ ſanguinis. qꝛ quan to augmẽtatur pinguedo tãto minorat̃ ſanguis Item omne corp⁹ ſanguineũ putreſcit cito. et maxime ꝓpe oſſa. Homo enim habet ſangui nem ſubtilem valde reſpectu aliorũ aĩmalium quorum ſanguis eſt nigrior ⁊ ſpiſſior ſanguie hominis ⁊ maxime thauri ⁊ aſini. ⁊ ſanguis ĩ inferiori parte corpis ſpiſſior eſt ⁊ nigrior ꝙ̃ in ſuperiori. Iteʒ ſanguis quãdo generatur val de erit cauſa egritudinis. quoniam attenuatur ⁊ fit aquoſus. ⁊ ꝑpter hoc forſan ſudat homo ſanguinem. quod quidẽ eſt (vt puto) ꝑpter ſup fluam liquidi ſanguinis abũdantiaʒ. a qua ſe intendit exonerare natura. vnde eijcit eius par tes aquoſas ad cutis ſuperficiem ⁊ eas expel lit p ſudorem. Item cum homo dormierit/ erit ſanguis in manifeſto modicus. nec mirum. qꝛ tunc reuocat̃ a natura ad interiora in adiutori um virtutiſ naturalis vt ipſius beneficio ſuas peragat actiones. vnde qꝛ tunc ſe ꝓfundat in teriora/ extremitas corpis pallida remanet et exanguis. ⁊ ꝑpter h̃ forte accidit ꝙ ſi corp⁹ dor mientis pungat̃/ nõ exit inde tantum ſanguis quantum ſi eſſet vigilans. Item dicitur ibideʒ ꝙ ſi ſanguis fuerit bene coctus ⁊ digeſtus/ hũ

Digitized by Google

fit ex eo ſepum. ⁊ hoc forſitan. q2 eius vnctuoſitas p tempatam decoctionem coagulat / et dealbata in ſepum ⁊ pinguedinem tranſmutat. Item cum alteratur ſanguis a curſu nature ſue ⁊ fuerit corruptus exbit a ſtomacho ⁊ a narib9. Item cum putreſcat ſanguis in aliquo mēbro niſi educatur arte vel natura efficitur ex eo vir9 ⁊ in ſaniem ꝯmutat (huiuſqꝫ cōſtan. li. iij. Itez dicit ibidem li. iij. Vene ſunt vaſa ſanguinis. ex quo patet ꝙ ſanguis eſt cib9 vltim9 aīalis habentis ſanguinē. Ita etiam ſanguis amicabilis eſt nature ꝙ animal carens ſanguine cibatur p illud quod cōuenit cum ſanguine. qđ patet in vermibus ⁊ muſcis qui carnibus inſident ⁊ ſanguinem ſugūt / ⁊ inde ſibi attrahunt nutrimētum. ꝓpter hoc ſi animal nō nutrit cibo iſto efficitur macilentum ⁊ male diſpoſitionis p talis cibi detrimētum. ⁊ quando cibatur creſcit ⁊ fit bone diſpoſitionis per talis cibi nutrimentum. et ſi ille ſanguis vnde fit cibus fuerit clarus et bonus erit corpus ſanum. et ſi malus erit corpus infirmum. Item ſanguis terreſtris coagulatur cito propter priuationem humiditatis. vnde omne animal habens ſubtilē ſanguinem et mundum atqꝫ calidum alijs animalibus habet meliorem ſenſum. Sanguis enim mundus ſubtilis et calidus et maioris motus intellectui conuenientior eſt. Item omne animal carens ſanguine eſt maioris timoris animali habente ſanguinem. ⁊ propter hoc habens mundum ſanguinem calidum et leuem non mouetur niſi modicum propter timorem. Item ſanguis thauri congelatur citius ⁊ coagulatur ſanguine omnium aliorum animalium. Sanguis enim oīm animalium coagulatur ſecundum magis et minus preter ceruí ⁊ leporis ⁊ ſibi ſimilium in natura quorum ſanguis non coagulatur vt dicit ariſto. Sanguis thaurinus (ſicut dicit idez li. iij. ⁊. xij.) maxime eſt coagulationis et velocis et hoc forſan ꝓpt exceſſum caloris et ſiccitatis. vnđ hauſto cito interficit ſicut venenum. vnde de quodam philoſopho dicitur ꝙ hauſto ſanguine thauri ſe peremit. Item idem li. xij. Sanguis in parte dextera calidior eſt ꝙ̄ ſiniſtra. ⁊ ideo propter vigorem calidi ſanguinis in parte illa man9 dextera vniuerſaliter promptior eſt ad operandum ⁊ habilior ꝙ̄ ſiniſtra. Vñ dicit ariſto. li. i. ꝙ leo prius mouet pedem dextrum ꝙ̄ ſiniſtrum. Et ſuper amphoriſ. dicitur ꝙ mulier portans maſculum ſubito vocata ab aliquo primo mouet pedem dextrum. quod facit calidus ſanguis q̄ in concipiente maſculum completius operat. Item in eodem libro dicitur ꝙ ſanguis prima et precipua eſt materia cordis et epatis. vnde et cor concauum eſt ad ſanguinem copioſius recipiendum et ſpiſſum ad eundem diligenter cuſtodiendum et in nullo membro eſt ſanguis ſine venis niſi i corde tantuz. et de corde exit p quaſdam venas ad alia loca corporis et non venit aliunde ſanguis ad cor. quoniam fons ē et principium ſanguinis membrum primum recipiens ſanguinem. et hoc manifeſtatur ex anathomia et modo generationis quia prima creatio cordis apparet ſanguinea. vnde ſm ariſto. Cor eſt primum ſanguinis receptaculum et ideo in medio ponitur vt cum transfundat tanquā a medio et a centro ad omnia alia mēbra. vñ dicit ꝙ cor eſt medium totius animal a quo ꝓcedit motus et ſenſus et vita totius animalis. et ideo cor eſt in omnibus habentib9 ſanguinem. quoniā neceſſario principium ſanguinis eſt et non epar. Hec omnia aperte dicit ariſto. li. xij. Quāuis de principio ſanguinis aliomodo ſit ſcriptum in libris medicoꝝ. Sed de iſta controuerſia nihil ad nos q2 vtraqꝫ poſitio vel opinio nobis deſeruit quo ad noſtraz intentionem. Ex predictoꝝ igit auctoꝝ ſententijs breuiter recollige ꝙ ſanguis naturalis eſt purus / calidus / et humidus / ſubtilis dulcis animalis nutribilis / virtus naturalis conſeruatiuus ſedes anime et ipſius contentiuus. iuuentutis pfectiuus complexionis alteratiuus vigoris cordis et ſpirituum conſeruatiuus / letificatiuus / amoris excitatiuus / ſui diuiſione ī ſuperficie corporis ipſius coloratiuus / ſanus et tempatus / ſanitatis cōſeruatiuus / corruptus corruptionis inductiuus. vt patz in lepra que eſt ſanguis corruptus in fontibus et cum alijs humoribus admixtus. malicie eoꝝ eſt tempeatiuus / ſua virtute doloris oculorum mitigatiuus. vt. d. conſtan. ꝙ ſanguis colūbe vel hirūdinis de ala dextera extractus oculis calidus ī ſtillatus maculas abſtergit oculoꝝ. Sanguiſ enim talis valde eſt ignitiuus et diſſolutiuus. ſicut idem dicit cōmentator in viatico in tractatu de pannis et maculis oculoꝝ in fine.

Unt et ſanguinis quedam ꝓprietates minus laudabiles alijs ſupradictis. Nam quanto bene diſpoſitus nature eſt amicabilior et vtilior / tanto cum corruptus fuerit eidem eſt nociuior et grauiores infert corpori paſſiones. nam aliorum humoruz malicia ſanguini admixta propter amicabilitatem eius ad naturam non ſe ita ſubito manifeſtat. et ideo ab eorum leſione ſibi natura minus ꝑcauens latentem ipſorum maliciam non formidat. vt pꝫ in febrib9 ꝯtinuis

et aliis mixtis in quibus colera rubea vel aduſta/ſanguini admixta non ita ſe nature vel medici iudicio manifeſtat. vt dicit galie. ſuper amphoriſmū. Item ſanguis ſi fuerit in corpore ſuperfluus/ monſtruoſas in hominibus generat paſſiones niſi nature vel medicine beneficio euacuetur citius. vt patz i ſanguine meſtruali. qui propter ſuperhabundantiam humiditatis et caloris indigentiam in mulieribus exiſtens ſi vltra debitum retineatur/peſſimarum cauſa eſt et occaſio paſſionum. Inducit enim quandoqꝫ ſpiritualium ſuffocationem/quandoqꝫ hydropiſim/quandoqꝫ etiam freneſim ſine manifeſta cauſa paſſionem ꝑut ille ſanguiſ corruptus nimis diu retentus ad diuerſa tranſfunditur corporis regiones. ſicut in paſſionarii li. galie. expreſſius continetur. vnde cōtra talia pericula ſummum remedium eſt talis ſanguinis corrupti euacuationez citius procurare. nec mirum ſi ſanguinis ſit corruptus propriuz ſubiectum ſic moleſtat qui alienum etiaz mirabiliter inficit et moleſtat ſiue immutat. Nam vt dicit Iſidorus li. x. c. ii. Sanguinis menſtrualis cōtactu fruges non germinant/areſcunt arbuſta/ moriuntur herbe fructus amittunt arbores/ferrum rubigo corrūpit/nigreſcūt era ⁊ metalla. quod ſi canes inde comederent/in rabiem conuertuntur vł efferuntur. glutinuz aſpalti quod nec ferro diſſoluiť nec aquis/ipſo pollutū ſpōte diſpergitur vt ibidem dicit Iſi. hic ſanguis ex ſuperflua humiditate et debili calore in corporibus mulieꝝ generatur. ⁊ ideo ne natura ex eo grauetur in matrice recolligitur tanquā in ſēſitina a qua ſi debito modo expulſuſ fuerit corpus totum mundificādo alleuiat. ⁊ ipſam matricem ad conceptionem diſpoſuit et habilitat vnde dicit ariſto. li. ix. Menſtruum in fine mēſis in mulieribus maxime viget. et ideo tūc viriliter expellitur ſanguis talis. qꝛ ſicut dicit idem li. xvi. Sanguis menſtrualis non hꝫ certam tēporis reuolutionē ſed in maiori parte. ⁊ accidit in diminutione lune. et hoc eſt rectuz qꝛ corpa animaliū ſunt tūc tpis frigidiora; qm̄ in illo tēpore aer eſt frigidior et alteratur ſanguis et efficitur ex eo ſupfluitas menſtrualis. qua ſi tunc expellitur talis euacuatio laudabilis eſt et naturalis qui ſi vltra tempus vel ꝑpter groſſitiez ſanguinis vel ꝑpter altitudinem matricis. vel ꝑpter defectum expulſiue virtutis retineať multis moleſtijs periculoſis corp⁹ mulieris aggrauatur. quod quidez generaliter eſt verū a. xiiij. anno vſqꝫ ad. l. qꝛ in iuuenculis meatus ſunt anguſti et virtus debilis. A. l. autem anno in antea ſanguis minorať frigeſcit calor deſtruiť vel tepeſcit. vnde iſte due etates a tali immūdicia ſunt immunes. ſ. ſenect⁹ vetularis ⁊ iuuentus puellaris. retinet tamē natura ſanguinem mēſtrualem poſt mulierū impgnationē ad nutrimētum fetus ⁊ ꝯceptus cōſeruationez. vnde ariſto. li. xv. Menſtrum eſt ſanguis nō purus/ ſed indiget digeſtione opatiua. hic ſanguis mixtus cū ſpermate ab⁹ eſt in aīali. vnde mulier poſt cōceptionem frequēter patiens fluxum mēſtrualem ſolet facere abortiuū aut enim debilitatur fetus/aut moriť. ⁊ hoc ꝑpter nutrimēti ſubtractionē. vnde retentio ſanguinis menſtrualis ſignū eſt impregnationis ex iam dicta cauſa. quod aūt ſupfluit de ſanguine mēſtruali detrahiť ad māmillas vt inde lac generet. materia enim lactis eſt ſanguis decoctus in mammillis. vt dicit ariſto. li. xv. ⁊. xviij. Lac inquit) eſt ſanguis digeſtus nō corruptus. Itez oportet vt fluxus ſanguinis mēſtrualis actualiter ſit in corpore antequā mulier impregnetur ſicut dicit ariſto. li. xv. ⁊ cōſtan. Sicut oportet arborē primo florere q̄ fructus facere. Item qñ venit talis fluxus naturaliter/ſemp accidit in etate lune etati etiā mulieris ꝯuenienti. Itē aues ⁊ aīalia nō patiūtur talem fluxum. qꝛ totalis ſuperfluitas tranſit in plumaſ ⁊ in pilos. vt dicit ariſto. Item dicit rurſus mulieres nimis ſe exercentes ⁊ ſepius mouētes non multuz menſtruant/ſed que quieſcūt ⁊ multum cōmedunt ſuauiterqꝫ viuūt tales multa purgatione indigent. Item qñ ſanguis talis vel frigiditate vł craſſicie ora venarū cōſtringente debito modo non exit ad exeūdum alias vias querit vt venas varū ⁊ emoroydarum quas ſi clauſas inuenerit/ad alia mēbra ſe diffundit ⁊ grauez infert nature preſſionem. nam tales vt diciť in viatico cōſtan. defectum appetit⁹ patiunť. nam cibaria bona abhorrent. puluerē vero carbonū ⁊ laterum appetūt ⁊ ſimiliū. nam ſanguis retētus in malicioſum fumū terreſtrē ⁊ ponticum cōuertitur quo rapto ad orificiuz ſtomachi/appetitus rōnalis ſubuertiť/⁊ irrationalis generatur. vnde ⁊ omīa talia corpora ſūt maximis morbis preparata.

f Legma ſm io. eſt humor ſemicoct⁹ actione caloris impfecti ex frigida humida natura generat⁹. Cõſtan. dicit li. xv. fflegma eſt cibi ſuperfluitas que nō digerit. eadez enim eſt materia ſanguinis ⁊ flegmatis/ſed differunt ſm decoctionē maiorē ꝑ minorē. vñ de flegmate fit ſanguis ꝑ ãpliorē caloris agentis intenſionē/nō tñ econuerſo. ſanguis enim in flegma nunq̄ tranſmutať ſicut colera mutatur in melancoliā/ſed bene econuerſo

vt dicit auicen. Eſt aūt flegma naturaliter hu‑
mor frigidus/humidus/⁊ inſipidus quē natu
ra mandat per mēbra vt digerat ⁊ ex ipſo dige
ſto corp⁹ nutriatur. Notandū ꝙ flegma aliud
eſt naturale/aliud innaturale. Naturale autē
eſt humidū ⁊ frigidū in colore album/in ſub‑
ſtantia fluidum/in ſapore parū dulce vel tota
liter inſipidū/in epate tn̄ generatur vbi ſedes
eſt caloris. eſt tn̄ habile vt in ſanguinem tranſ‑
mutetur. ⁊ facta completa tranſmutatione cor
pus inde ſuſtētetur. Flegma eni ꝗuis de ſe ſit
groſſum ⁊ inſipidū/per intenſionē tn̄ caloris
ipſiꝰ immutantis forme ⁊ ſaporis ſanguinis
eſt dulcis ſuſceptiuū/vt patꝫ in flegmate quod
dicit̄ eſſe dulce. vnde ꝓpter vicinitatem ⁊ ſimi
litudinem quā habet cū ſanguine indigent eo
omīa mēbra corpis. ⁊ ideo natura ꝓuida fecit
illud cum ſanguine p venas totius corpis trā
ſire ꝓpter neceſſitatem ⁊ etiam ꝓpter vtilitatē
Nam vt dicit cōſtan. deficiente ſanguine calor
digerit flegma. q2 inde intendit membra refice
re ⁊ nutrire. vnde in hoc nobilius ē flegma co‑
lera ⁊ melancolia q2 rectificari non poſſunt vt
ex eis fiat ſanguis cuius beneficio vigēt ⁊ nu
triunt̄ mēbra corporis vniuerſa. Eſt etiā eius
preſentia cū ſanguine neceſſaria/vt eius ſalicꝫ
ſanguinis feruor tempet̄. ⁊ liquiditate flegma
tis ſpiſſitudo ſanguinis i tēperie cōſeruetur. ⁊
ſic facilius ⁊ expeditius ad ſingula mēbra nu‑
trimētum ſanguinis deportet̄. Utile etiam
eſt vt iuncture membrorū ⁊ alie partes mobi
les ſua liquida hūiditate humectent̄/ne ex ca‑
lore motus vel ex ſanguine calido caſu aliquo
a ſuo officio retardent̄ aut ſiccitate ſupinducta
impediant̄. Flegmatis aūt innaturalis quatu
or ſunt ſpēs. Eſt enim acetoſum/frigidū ⁊ ſic
cum ꝓpter melancolie admixtionē. ſalſum/ca‑
lidum/⁊ ſiccū ꝓpter colere rubee infectionem.
dulce/ꝓpter ſanguinis ꝑticipationē. vitreum
ſic dictū/ꝓpter caloris vitrei aſſimilatiōem ta
le enī oīno elongat̄ a calore. ⁊ ideo ceteris eius
ſpeciebus illud eſt ꝯpactius ⁊ difficilius ad di
rigendū ⁊ in ſanguinē cōuertendū. Hic humor
ſi corruptus fuerit diuerſas generat in corpe in
firmitates cuius ſuperabundātia (vt dicit con
ſtan.) cognoſcit̄ per diuerſa. nam vere flegmati
cus eſt corpe deſes/grauis/⁊ tardus/⁊ ſenſu
hebes mēte obliuioſus/⁊ carne mollis ⁊ flui‑
dus/colore liuidus/albidus facie/corde timi
dus/ſputis ⁊ excreationibus multis plen⁹/pi‑
ger ⁊ ſomniculoſus/parui appetit⁹/parue ſitiſ
niſi ſit ſalſum flegma. q2 tūc ſalſus ſapor in ore
ſentitur ꝓpter calidi humoris admixtionē. cri‑
ne mollis ⁊ flauus ⁊ latus. cuius pulſus ē mol
lis/groſſus/⁊ tard⁹. vrina alba/ſpiſſa/cruda/
⁊ diſcolorata. ſtatura pinguis/⁊ groſſa. in ex‑
tremitatibꝫ breuis ⁊ curta. cuius cutis ſuperfici
es plana ⁊ lenis a capilis denudata. ſomniat
de aquarum niuiū ⁊ pluuiarū inundatiōe. na
uigatione. Talis cōplexionis hoīes ſolent fri
gidum morbum ſepius incurrere ⁊ ipſo fatiga
ri ⁊ ꝑ̄cipue tempe hyemali. q2 tunc tempis qua
litates flegmatis. ſ. frigiditas ⁊ humiditas in
tendunt̄. vt dicit conſtan. quere ſupra de ꝓpri
etatibus frigiditatis ⁊ humiditatis.

C Olera ſm̄ Iſido. dicta eſt eo ꝙ in
humore colerico calor tempamētū
excedat. Colera alia naturaliſ/alia
innaturalis. Naturalis eſt illa que naturaliter
eſt calida ⁊ ſicca ⁊ in ſubſtantia ſubtilis/in co
lore rubea/clara in ſapore amara cum quodā
acumine. que quāto eſt calidior/tanto eſt in ca
lore rubicundior/⁊ in ſapore amarior. Que
cum in corpore generatur/in duas ptes diuidi
tur. quarū vna vadit cum ſanguine/⁊ alia trāſ
mittitur ad cīſtā fellis. Illud aūt quod vadit
cum ſanguine/penetrat cum ipſo cauſa neceſſi
tatis et iuuamenti. neceſſarium enim fuit vt ſā
guini admiſceret̄ ad aptificandum ſanguinē
ad mēbra colerica tempanda ⁊ nutrienda. qm̄
in hoc ſanguine oportet eſſe colerā rubeam ac
tualiter ſm̄ debitā ꝓportionē hmōi membro‑
rum. Iuuat etiā vt ſanguis ſubtilietur/vt faci
lius tranſiat p anguſtos meat⁹ ad interiora cor
poris nutrienda. Alia vero ps que ad cīſtā fel
lis trahitur trāſmittit̄ ad ipſam cā neceſſitatiſ
⁊ etiam iuuamēti. neceſſe enim fuit ꝓpter mū‑
dificationem totius corpis ⁊ ꝓpter nutrimen
tum ipſius fellis. Iuuat etiā ſtomachū ⁊ inte‑
ſtina calefaciendo ⁊ pungēdo/vt a ſuperfluis
ſe exonerent. Ideo enim ſepe accidit torſio et
ventris dolore colerica paſſio. q2 via opilatur
que eſt inter fel ⁊ inteſtinū. Innaturalis cole‑
ra eſt que egreditur a natura ꝓpter aliquod ex
traneum ſibi cōmixtum. Nam ex cōmixtione cū
colera rubea ⁊ flegmate aquoſo generatur cole
ra citrina que ceteris eſt nimis calida ⁊ nociua
Si vero fuerit flegma groſſioris eſſentie ⁊ ſpiſ
ſioris inde colera vitellina. Iſte due ſpēs ſunt
note. Tertia ſpecies eſt colera que dicit̄ praſſi‑
ua in colore. viridiſ ⁊ amara. acuta ſicut herba
que praſſium/ideſt marubiū vel porus nuncu
patur. Naſcitur aūt in ſtomacho illorū que cō
tinue vtuntur herbis nimis calidis vt porris/
cepis/allijs/naſtrucijs ⁊ hmōi. ⁊ forſan a tali‑
bus herbis viridib⁹ ⁊ crudis in calore ꝯtrahit
virorem ⁊ ſic galie. viſum eſt. Auicē. aūt viſum
fuit ꝙ praſſiua generat̄ ex colera vitellina qn̄

nimis aduritur. cum enim aduritur aduſtio in ea facit nigrediné. ex qua cũ citrinitate mixta/ viriditas introducit. Eruginoſa vero colera ẽ quarta ſpẽs que per vlterioré aduſtioné gene/ tur ex praſſiua. qñ enim tm̃ aduritur ꝙ eius hu moroſitas exſiccat/ tũc declinatur color eius ad albedinem/ qualis eſt color cineris. nam calor in humido corpe primo nigrediné efficit. dein de cõſumpta totaliter humiditate alboré quã dam introducit. vt eſt videre in lignis que pri/ uſꝗ̃ cõuertant in cinerẽ/ cõuertitur in carboné frigiditas vero ecõuerſo in humido facit albe/ dinem. in ſicco aũt nigrediné operatur. ſed hec vl tima oĩbus alijs peior eſt et veneno ſior cuius venenoſa qualitas peſſimas ⁊ mortiferas in ducit in corpe paſſiones. ſicut hiriſpilam/ ⁊ no li me tangere ⁊c. Humor humor igitur colericus naturalis nõ excedens termios nature/ eſt alio rum humoꝝ ſubtiliatiuꝰ/ digeſtionis cõforta/ tiuus/ fecis ⁊ putredinis mundificatiuus/ cor/ poris ſcd̃m dimenſioné longitudinis ⁊ altitu dinis diſtenſiuus/ animoſitatis ⁊ audacie gene ratiuus/ mobilitatis ⁊ leuitatis affectiuus/ ad iram ⁊ ad appetitũ vindicte excitatiuus/ vene ris appetitus ꝓuocatiuꝰ/ virtutis expulſiue ad iuuatiuꝰ/ materie groſſe attenuatiuꝰ/ ⁊ a cẽtro vſꝗ̃ ad circũferentiam diffuſiuus/ ſecũdum ci/ trinitatẽ ⁊ nigrediné ſuperficiei ſubſtantie i co lore mutatiuus. Unde nota ꝙ ipſi colerici ge/ neraliter ſolent eẽ iracũdi/ animo immanſueti/ leues/ inſtabiles/ impetuoſi/ in corpe longi/ te nues/ ⁊ macilenti/ colore fuſci/ in crinibus ni/ gri ⁊ criſpili hiſpidi ⁊ hirſuti tactu calidi/ ⁊ pul ſus fortis ⁊ velocis. eorum vrina in ſubſtantia eſt tenuis ⁊ ſubtilis in colore. ignea/ rutilans ⁊ clara. hec colera ſi in aliqua parte corpis fuerit corrupta molleſtiſſimas infert corpi paſſiones Quarum hec ſũt generalia ſigna. Sicut enim dicit cõſtan. in panteg. li. ix. c. ij. Si corpi dñet colera corrupta/ erit cutis glauca vel citrina et erit defectus appetitiue virtutis. amaritudo ſẽ titur in ore/ ita ꝙ dulcia videnť amara/ ⁊ ſapi/ da inſipida. pũctura ⁊ ardor in ſtomacho ex ca lido fumo pũgente neruos ſtomachi ⁊ mordi/ cante abhoĩatio cũ vomitu colerico cũ ſiti/ lin gue ſiccitas ⁊ fumo calido tracheam arteriam deſiccante/ ⁊ humoré ſaliualem circa neruos li gue cõſumẽte/ oculoꝝ cõcauitas cum humido aſpectu/ pulſus ſubtilis velox ⁊ ſpiſſus vrina rubea ⁊ intenſa/ dolor capitis grauis/ vigilia ⁊ alienatio mentis horribiles viſiones in ſom/ nis. tales enim ſomniant de igne fulgore/ et ſtupẽda aeris inflãmatione. qđ fit ex igneo fu mo petẽte cerebrũ ⁊ imaginatiuã immutante.

M Elancolia ẽ humor ſpiſſus ⁊ groſ ſus ex fece ⁊ turbulentia ſanguinis generatur. Et dicitur a melõ quod ẽ niger ⁊ colin qđ eſt humor/ inde dicť melanco lia quaſi niger humor. vnde a phiſicis colera nigra nũcupatur. naꝫ color eius declinat ad ni grediné. Eſt autẽ melancolia alia naturalis/ alia innaturalis. Naturalis frigida eſt ⁊ ſicca que fit in ſanguine ſicut fex in vino hꝫ genera tiõ cuiꝰ ſubſtantia eſt ſpiſſa ⁊ terreſtris. cuius ſa por inter dulcediné ⁊ ponticitateꝫ exiſtit viciñꝰ acetudini. Hec melancolia in duaſ ptes habꝫ diuidi. quarũ vna remanet cũ ſanguine ⁊ pene trat ſecũ ad membra cã neceſſitatis ⁊ iuuamẽti fuit enim neceſſe vt cũ ſanguine miſceretť vt ap tificaret ſanguiné ad membra malancolia nu/ trienda. Iuuat etiã ſanguiné qr inſpiſſat eum ne ſua liquiditate ſubterfugiat digeſtioni. Se cũda vero pars tranſmittiť ad ſplenẽ ꝓpter ne ceſſitatem ⁊ iuuamentũ. neceſſe enꝫ fuit hoc ꝓ pter mũdificationem totius corpis ⁊ ꝓpter nu trimentũ ipſius ſplenis. Iuuamentũ vero ẽ vt ꝓfluat in os ſtomachi vt. ſ. ipſuꝫ fortificet ⁊ in ſpiſſet ⁊ vt ibi pruritum faciat. ⁊ ſic excitet famẽ ⁊ cooperetur ad deſiderium nutimẽti. Illud aũt eſt melancolie quod eſt ſuperfluũ ſanguini trãſ mittitur ad ſpleneꝫ. ⁊ quod a ſplene egrediť eſt illud quo nõ indiget ſplen ad ſui nutrimẽtum. ⁊ ſicut colera rubea iuuat ſtomachũ ad expellẽ da ſupflua inferius/ ſic melancolia iuuat virtu tem appetitiuam ſupius. Dicitur aũt fex ſan/ guinis potius ꝙ colere vel flegmatis qr reſu/ dat ⁊ ſeparatur a ſanguine ſicut deſcendit hypo ſtaſis vrinalis ſiue ſedimẽ in liquore. De fle/ mate vero nihil reſudat nec deſcẽdit ꝓpter eiꝰ viſcoſitatem. Similiter nec de colera ꝓpter eiꝰ ſubtilitatem. ⁊ ideo fex colere vel flegmatis nõ vocať. Melancolia aũt innaturalis non eſt ad modum hypoſtaſis ſiue reſidentie ⁊ fecis/ ſed ꝑ modum aduſtionis ⁊ cinereitatis. ⁊ hoc acci dit iſtis modis. agens enim calor nimis in ſub ſtantiam flegmatis ipſam adurit ⁊ ꝑ aduſtio/ nem nimiã in colerã aduſtam ꝯuertit. ⁊ ſi fuerit humor primo ſubtilis ⁊ aquoſus qñ aduritur efficiť ſalſus. ⁊ ſi fuerit groſſus trahit ad acedi nem vel ponticitatem. Si vero contingat ſan/ guineꝫ aduri vel incinerari cinis eius fit ſalſus cũ quadam dulcedine pauca. ſed quãdo cõtin git melancoliã naturalẽ aduri illa aduſtio ſeu cinis erit acris ſicut acetum. ⁊ cũ cadit inſupfici em terre/ ebulit. cuius odor eſt grauis ⁊ acris ſicut acetum quẽ muſce fugiunt ꝓpter odoris horribilitatem. ⁊ illa ſiquidem que magis eſt acris deterior eſt. Si vero melancolia quando

aduritur groſſioris fuerit/ſubſtantie erit cinis eius minoris acredinis cum ponticitate pauca que cadēs ſup terrā nimis ebulit ⁊ nimis ī mēbra penetrat.nec ē minus malicioſa ⁊ venenoſa ſed ita cito pimit ſicut prima. Hec colera nigra eſt nature inimica ⁊ peſſimas hʒ ac mortiferas qualitates.morbus enim inducit incurabiles.ſicut cancrū/lepram/et hmōi.et admixtione igitur incinerati p aduſtionem nimiam flegmatis/ſanguinis ⁊ melancolie naturalis/melancolia innaturalis ⁊ peſſima generatur ⁊ cū ex flegmate p decoctionem generet ſanguis et ex ſanguine p intenſionem generet colera.ex colera vero melancolia/impoſſibile eſt ex ea hūmorem vlterius generari/ſed tantūmodo incineratur.et ex illa incineratione naturalē humorem inficiente ille humor peſſimus accidentaliter pcreatur.vt dicit conſtan.li.i.c.xxiiij. Iſtius humoris dominātis in aliquo corpe hec ſūt ſigna.primo qꝛ calor cutis mutat in nigredineʒ vel liuorem/more ſentit acidū ſaporem/ponticum ⁊ terreſtrem ſm humoris qualitatē patiēs aīmo eſt timidus ſine cā.vnde galie. Si timor alicuius demonſtret ſine cā/paſſio eius eſt melancolia.vnde oēs hanc paſſionem habentes ſine cauſa ſunt timidi ſepius atqꝫ triſtes.⁊ hoc ex melancolico humore cor cōſtringente. vnde ſic triſtes interrogati quid timeant vel pro quo doleant aut nō habeāt quid reſpondeāt. Alij tamen mortem ſibi imminere putant irrōnabiliter.alij inimicitias alicuꝰ formidāt. alij mortem diligunt ⁊ deſiderāt.vnde galie.in lib.paſſionum. Nō eſt mirū (inquid) ſi patiens colerā nigram/triſtitiam/vel mortis ſuſpitionē patiatur/cum exterius in corpe obſcuritate nihil ſit timidius.vnde qñ aliquod obſcurū. vt ē fumꝰ melancolicus opit cerebrum/neceſſe eſt vt patiens timeat.qꝛ cauſam vnde timeat ſecuʒ portat ⁊ ideo ſomniat terribilia ⁊ tenebroſa ⁊ viſui peſſima ⁊ in odore fetida ⁊ in ſapore acetoſa.ex quibus omnibꝰ melancolia paſſio habʒ naſci. Item maniace ⁊ melancolice diſpoſitionis eſt quando tales de triſtabili gaudent ⁊ ridēt.de re vero exultabili plāgunt atqꝫ dolent Item tales ptinaciter tacent vbi eſſet loquendum.⁊ inſolenter loquūtur vbi eſſet tacenduʒ Iteʒ alij putant ſe eſſe vas facile/terreūqꝫ.⁊ timent tangi ne rumpant atqꝫ frangantur. item quidam putant ſe pugno mūdum claudere et oīa in manibus cōtinere.⁊ ideo manus ad cibum nō extendunt timent ꝙ ſi manus extenderēt/partes mūdi defluerent ⁊ perirent. item quidam putant angelum tenere mundum ⁊ ꝑ tedio velle mundū dimittere cadere.⁊ ideo manus erigunt ⁊ humeros volentes mūdum corruentem ſuſtinere. ⁊ multum recalcitrant qñ manus ⁊ humeros ſupprimere a medicis compelluntur.item aliquibus videtur ꝙ caput nō habeant.vel ſi putāt ſe habere/illud caput putant eſſe plumbeum vel aſininū ſeu aliter monſtruoſū.item alij audientes gallos cantare brachia erigunt ⁊ ſe pcutiunt ⁊ canentes ſe eſſe gallos credunt.⁊ tandem nimis clamantes rauci in clamando vel muti fiunt. item alij in ſuſpitionem peſſimam irreuocabiliter incidunt. ppt quod amicos odiunt vituperant/⁊ cōfundunt immo quādoqꝫ pcutiūt ⁊ occidunt.has ⁊ multas alias mirabiles incurrunt melancolici paſſiones.put refert galie.⁊ alex.⁊ multi alij auctores quas quidem longum eſſet p ſingula enarrare.qꝛ hoc quotidie ad oculum experimur. ſicut nuper accidit quendam nobilē ad tantam diſipientiaʒ melancolie vitio deueniſſe/ꝙ modis omnibus murilegum ſe putabat.vnde alias ꝙ ſub lectis vbi catti inſidiantur muribus quieſcere non volebat. Forte tali pena peccatis ſuis exigentibus percuſſus fuit nabuchodonoſor/qui put dicitur in hyſtorijs beſtiam triformen.ſ.leonem/aquilam/bouem ſeptem annorum ſpacio ſe putabat.hec autem de melancolia ⁊ de alijs humoribus naturalibus ⁊ non naturalibus.quantū ad hoc ptinet opuſculū dixiſſe nūc ſufficiāt.

Finit Liber Quartus.

Digitized by Google

De partibus humani corporis.

Liber Quintus.

Dictis de ꝓprietatib⁹ humorum reſtat aliqua dicere de diſpoſitione membroꝝ que ex p̄dictis humoribus componuntur. Et primo de proprietatibus eorum in genere/ deinde de ſingulis ī ſpecie dicendum eſt aliquid.

Nam vt dicit auicen. membra ſunt corpa ex prima humoꝝ ↄmixtione ꝓcreata. vel vt dicit̃ ſup iob. Mēbrum eſt firma pars/ ⁊ ſolida aīalis ex ſimilibus vel diſſimilibus compoſita ad aliqđ ſpeciale officiū deputata. p hoc ꝙ dicit̃ firma ps differt mēbrum a parte que nō eſt firma. vt eſt ſpūs. p hoc aūt ꝙ ex ſimilibus ⁊ diſſimilibus compoſitū/ inſinuat̃ mēbrorum duplex diuerſitas. ſ. ſimplicium ſiue cōſimilium ⁊ compoſitorū ſiue officialium. Nam ↄſimilia membra dicūtur ⁊ ſimplicia quorū partes eiuſdē nature ſunt cū toto. vt quelibet ps ſanguinis ē ſanguis. ⁊ ſic de alijs/ ⁊ hmōi membra. ſ. ſimplīcia organicis ⁊ officialibus mēbris naturalit̃ ſunt priora. vtputa ea cōponentia. ſicut principium cōponens eſt cōpoſito prius. Organica ſiue officialia membra dicūtur ex cōſimilibus generata ⁊ ſtatuta que ad cōpletionem ſenſus ⁊ mot⁹ ſunt aīme inſtrumenta. vt manus/ pes oculus/ ⁊ cōſimilia. fuit enim neceſſarium ꝙ ī qualitate ⁊ quātitate eſſent diuerſa vt actio aīme cōpleretur. natura enim fecit corpis inſtrumenta virtuti anime cogruentia. virtutes enī ſiquidē aīme ſunt diuerſe/ ⁊ ideo membroꝝ diuerſitates ſunt neceſſarie. vt patet in manib⁹ in quibus ſūt multi digiti ⁊ in quantitate ⁊ in qualitate diuerſi vt p eos poſſint magna ſicut ⁊ minima retineri. cum igit̃ ſ. ſit triplex aīme actio. ſ. aīalis/ naturalis/ ⁊ ſpūalis ſūt membra iſtis opationibus aīme neceſſaria. vnde membra aīmalem virtutem ſequentia dicūtur aīata que fuerūt neceſſaria ad ſenſum formanduꝫ ⁊ motū voluntariū in oībus aīmalibus ſicut cerebrū/ nerui/ oculi/ ⁊ alia inſtrumēta ſenſuū mēbra vero virtuti vitali obedientia dicuntur ſpūalia vitalia que facta ſunt ꝓpter anhelitus ⁊ vitalis ſpūs attractionem/ ⁊ caloris mitigationem ⁊ vite ↄſeruationem. vt cor/ pulmo/ ⁊ hmōi. Membra aūt virtuti naturali deſeruientia dicunt̃ naturalia. vt nutritiua. quorum quedam ſunt nutritiua que. ſ. cibum in membroꝝ ſubſtantiā tranſmutāt ſicut ſtomachus/ epar/ ⁊ hmōi. quedam vero ſūt generatiua ad cōſeruationem ſpeciei vt. ſ. ſpecificarent̃ generalia ⁊ indiuiduarent̃ ſpecificata. cum eni oīa indiuidua cōſumant/ neceſſe eſt vt per vim generatiuam ne penitus pereant reparent̃/ ⁊ ſic in eſſe ſpecificato ſaluent̃. Habent aūt hec membra ſibi quedam alia deſeruiētia ⁊ ipſa adiuuatiua. mutuo enim mēbra ſibi inuiceꝫ ſubminiſtrāt. Horum enī mēbrorū ſubſeruientiū vtilitas eſt multiplex. ſ. preparatoria/ purgatoria/ defenſoria/ deportatoria. Prima itaqꝫ ſunt preparatoria. ſicut organa ſenſuū deſeruiunt cerebro/ cordi/ pulmoni/ epati/ ſtomacho ⁊ cetera inſtrumēta ababilia. Secūda ſunt deportatoria. ſicut ſunt nerui/ que ſuſcipiūt ſpm̄ aīalem a cerebro ⁊ deferunt ad ſingula membra ad motum ⁊ ſēſum faciendū. ſimiliter arterie deſeruiūt cordi ⁊ vene epati. nam ſpm̄ ſuſcipiunt arterie a corde ⁊ deferunt ad pulſum faciendu/ ⁊ vene ſāguinem ab epate ad corpus nutriendū. Tercia ſunt purgatoria. ſ. illa que ſupflua expellūt ⁊ nociua. ſicut foramina narium in capite ⁊ meatus p quē cor emittit ſupfluam fumoſitatem pulmoni vt emittat̃. Similiter cyſtis fellis ⁊ ſplen purgant epar a ſupfluitatib⁹ colericis ⁊ melancolicis. ſicut renes mūdificant ab aquoſis. Quarta ſunt defenſoria. ſicut duo panniculi cū craneo defendūt cerebrum a nocumēto ⁊ leſione. ⁊ dicūtur a phiſicis dura mater ⁊ pia mater. Similit̃ ⁊ oſſa pectoris defendūt cor. ⁊ lacerti ⁊ teneritudines. coſtarum defendunt epar. Inter mēbra vero ſpūalia cor eſt principaliſſimū/ qꝛ totius vite aīmalis eſt principiū ⁊ caloris naturalis fundamētum. cuius adiuuatiua ſunt pulmo/ panniculi/ lacerti ⁊ arterie quorum motu aer ad cordis refrigerationeꝫ attrahitur ⁊ fumoſus calor ſupfluus ab ipſo remouetur. cuius defenſiua interius ſunt ſui panniculi. Diafragma ⁊ hmōi mēbrorum naturalium ⁊ nutritiuoꝝ principale eſt epar in quo ſanguis digeritur vnde corpus totū nutritur. cui⁹ vicina miniſterio ſibi mēbra deputant̃. Ex predictis patet ꝙ quedam ſūt mēbra principalia qꝛ aliorū mēbrorum inferioꝝ ſunt principia/ ⁊ radicalia fundamēta. Quedam vero ſunt officialia que influentiam virtutis recipiunt a p̄dictis ⁊ ad cōſeruationem animalis ſibi inuicem adminiſtrāt. Quedā vero ſūt ſimilia que a conſtan. vocant̃ omiomera. i. ſimplicia. ⁊ hoc ab omni qđ eſt vnū ⁊ meros quod eſt pars qꝛ

vnius generis ſunt cũ ſuis partibꝰ quo ad ſen
ſum.qꝛ quelibet pars viſibilis carnis eſt caro.
⁊ quelibet pinguedinis eſt pinguedo ⁊ ſic de
alijs. Recollige igit̃ ex predictis ꝙ mẽbꝛa na-
ture artificio oꝛdinata ſunt coꝛpis aĩati ꝑfecti-
ua. ſunt etiã influentie ⁊ virtutis ab aĩma rece
ptiua. Item quadã mirabili ꝓpoꝛtiõe barmo
nica pariter ſunt cõiuncta. naꝫ minoꝛa maioꝛibꝰ
⁊ maioꝛa minoꝛibus neruis vt alijs ligamen-
tis pariter coaptantur. Item ſibi mutuo ſunt ad
miniſtrantia ⁊ ſuarum virtutũ ⁊ operationum
mutuo cõmunicantia. naꝫ ſupioꝛa inferioꝛibꝰ
adminiſtrant influentiã ⁊ gubernationem. in
ferioꝛa ſupioꝛibus ſupportationeꝫ. media ve
ro vtriuſqꝫ impendũt/ copulant/ ⁊ coopantur.
oculi enim inferioꝛa mẽbꝛa dirigũt ⁊ rectificãt
pedes vero ⁊ crura pondus alioꝛum ſuſtentãt
⁊ ſupportant. ſed manꝰ ⁊ bꝛachia vtraqꝫ adiu
uant ⁊ defenſant. Item mẽbꝛa ꝙdiu reguntur
ab aĩma ſana ꝑmanent ad cõpletionẽ ſue ac-
tionis ⁊ ꝑfectionem coꝛpis ſunt vtilia. ſed pri
uata a regimine ſpirituũ reſiduo coꝛpis ſũt no
ciua. Item mẽbꝛa pure imꝑturbate complexio
nis ad obediendũ actioni ſpũs ſunt habilio
ra. vnde dicit ariſto. li. xvi. ꝙ caput ideo eſt pue
carnis ⁊ etiam pinguedinis propter melioꝛem
ſenſum ⁊ intellectum. et hoc ideo eſt/ qꝛ ſpũs ĩ
neruis ſenſibilibus ꝑ carnis groſſiciem in ſuo
tranſitu nimis impeditur. Item tanta ẽ conne
xio inter membꝛa ꝙ ꝓpter mutuam ad inuiceꝫ
colligantiã ſibi mutuo cõpatiuntur. vnde mẽ-
bꝛum minꝰ cõpatiens cõdolet amplius patien
ti. ⁊ ideo ſi vnũ mẽbꝛum leſum fuerit/ ad locũ
doloꝛis effluũt humoꝛes alioꝛũ mẽbꝛoꝝ. ſicut
dicit ampboꝛiſ. Doloꝛ membꝛi maioꝛ ſupueni
ens doloꝛem alterius mẽbꝛi denigrat/ ⁊ eiꝰ di
minuit ſenſibilitatem. vt patꝫ in freneticis qui
bus ſi foꝛtiter crura ac bꝛachia cõſtringant̃ do
loꝛ capitis diminuit̃. qꝛ ad cõſtrictum mẽbꝛuꝫ
confluũt ſpũs ⁊ humoꝛes ex quo ſupius caput
alleuiatur. Item mẽbꝛa quanto ſunt nobilio-
ris ſubſtantie ⁊ cõpoſitionis/ tanto vehementi
us ſentiunt ⁊ citius moleſtiam cuiuſlibet leſio
nis. vt patet in oculo qui grauius leditur pul-
uere modico ꝙ̃ manus vel pes magno vulne-
re. ⁊ hoc accidit ꝓpter oculi nobilitatem. qꝛ in
eo ſpũs ſenſibilis amplius dominatur. vnde
leſio quãtumcũqꝫ modica in iuncturis mẽbꝛo-
rum in ſenſibilibus neruis maxime eſt nociua.
qꝛ per impedimẽtum talium mẽbꝛorum potiſ
ſime ⁊ citiſſime impedit̃ virtus ſenſibilis ⁊ mo
tiua ⁊ diſſoluitur totius coꝛpis harmonia.
Item in membꝛoꝛũ ꝓcreatione ex erroꝛe natu
re aliquando accidit ꝙ mẽbꝛa ſunt ſuperflua ⁊

monſtruoſa. ſicut dicitur in libꝛo aĩmaliũ. xvij
ꝙ ſepe ſunt viſa aĩmalia habentia vnum coꝛ-
pus ⁊ multa capita. ſicut apparuit ſerpẽs vnꝰ
habens duo capita. nec hoc mirum niſi qꝛ ra-
rum/ qꝛ vnum ouum aliquando habet duo vi
tella que tamen ad inuicem vna tela ſunt diſti
cta. ⁊ hoc accidit ꝓpter concurſum duoꝛũ ſper
matum que diuerſo tempoꝛe tamen ꝓpinquo
mutuo ſe contingunt. Et dicit idem ꝙ ex tali
ouo accidit membꝛũ monſtruoſum. ſicut pullꝰ
habens vnum coꝛpus ⁊ vnum caput ⁊ quatu
oꝛ pedes ⁊ quatuoꝛ alas habere viſus eſt. Et
ſecũdum ariſto. ibidem. hic erroꝛ monſtruoſus
maxime habet locum in ouibus ⁊ capris ⁊ in
aĩmalibus filioꝛum multoꝛũ. Et ideo dicit ꝙ
viſus eſt caper habẽs in cruribus coꝛnua in an
tiquis tempibus. Iſta aũt monſtruoſitas in
membꝛis ſuperfluis generaliter accidit ex ſup
fluitate materie ⁊ defectu virtutis infoꝛmatiue
vt dicit idem in eodem) vnde debemus eſtima
re ꝙ iſta mõſtruoſitas in mẽbꝛis accidit ex ma-
teria. quãdo vero foꝛtis eſt virtus operatiua ⁊
materia eſt modica vel occaſione aliqua dimi-
nuta/ ⁊ tunc quidem contingit multa appare-
re membꝛa. ſed in omnibus incõpleta. qꝛ virtꝰ
ꝓpter defectum materie cõplere nõ poteſt qꝺ i
tendit. ſicut dicit idem. virtus operatiua foꝛte
operans nihil operatur ſine materia perfecte
vel complete. Augꝰ. autem recitat de ciui. dei ĩ
lib. xvi. c. viij. Conacephales homines eſſe mõ
ſtruoſos canina capita habẽtes/ ⁊ vocis loco
latratus emittentes. Alios autem dicit eſſe ſiñ
ceruice oculos habentes in humeris. Narrat i
ſuper idem ꝙ tempoꝛibus ſuis natus eſt puer
qui in ſuperioꝛibus membꝛis erat duplex/ ⁊
in inferioꝛibus ſimplex. nam duo erant capita
⁊ duo pectoꝛa ⁊ quatuoꝛ manus. venter auteꝫ
vnus ⁊ pedes duo ⁊ multa talia recitat ibi au
guſti. in quibus omibus erroꝛ nature deſigna
tur. Item inter ipſa membꝛa quo ad digni-
tatem ⁊ oꝛdinem magna differentia eſt. Nam
quedam ſunt tribuentia ex ſe ⁊ aliunde non ſu
ſcipientia. ſicut coꝛ quod nihil ab alijs ſuſcipit
ſecũdum ariſto. et tamen alijs vitam ⁊ motum
diſtribuit ⁊ diffundit. Et ſunt quedam que ſũt
diſtribuẽtia ⁊ ſuſcipientia. ſicut epar ⁊ cerebꝛũ
ſuſcipiunt vigoꝛem a coꝛde ⁊ ſunt pꝛincipia ꝟ
tutum qꝛ alijs adminiſtrãt mẽbꝛis. Sunt etiã
membꝛa nec tribuentia nec ſuſcipientia ſed ſũt
innixa pꝛopꝛia virtute ſecũduꝫ opinioneꝫ me
dicoꝛum. ſicut ſunt membꝛa conſimilia. ⁊ ſũt
membꝛa ſuſcipientia et non tribuentia. Sicut
ſunt membꝛa inſtrumentalia que recipiũt a ce
rebꝛo virtutem ſenſitiuã vel motiuam/ ⁊ qñqꝫ

vtriuſq̧. ſed ſuſceptam virtutem ad alia mēbra
quantum eſt de ſe vlterius non diffundunt. qꝛ
oculus non pōt viſiuam virtutē quam recipit
a cerebro dare pedibus vel manib⁹ vel alicui
membro / vel auris auditiuā / ⁊ ſic de alijs. et
tamen iſta membra corpi maxime ſunt neceſſa
ria. qꝛ per officia ſibi appropriata ſūt omnium
aliorum mēbrorū corpis regitiua niſi forſan
in ſuis actionib⁹ fuerint caſu aliquo impedi
ta / ſicut quādo leſa ſunt vel corrupta. Hoc aūt
ꝓprium habent omnia mēbra officialia. vt ꝓ
principalibus mēbris periculo exponāt ſe / ut
eſt videre. qꝛ manus ꝓ defenſione capitis vel
cordis ſine omni deliberatione naturaliter ſe
opponit. Item mēbrum bene ſanum etiā mē
bro infirmo ſubuenit / ⁊ materiam morbi ad ſe
attrahendo purgare vł alleuiare membrū mor
bidum conſueuit. vnde membrum ſanum pro
non ſano ſepius leſum fuit. Membrum vero
ſiputridum fuerit aut mortuum / ſibi immo to
ti corpi eſt nociuū ⁊ ideo nō reſtat niſi vt abſci
datur ne corrūpat aut deſtruat corpus totum.
⁊ hec de membris in generali nūc ſufficiant.

Inter membra principalia homīs
primo a ꝓprietatibus capitis in
choandum eſt. Eſt autē caput pri
ma pars ⁊ principalis hominis inter omnia
membra corpis exteriora quo ad ſitum ⁊ offici
um optinens principatum. Eſt aūt caput a ca
piendo dictum (vt dicit Iſido. li. x. c. ij.) eo ꝙ
omnes ſenſus ⁊ nerui inde initium capiāt. at
q̧ ex eo ꝙ omnis vigendi cā ⁊ ſentiendi ratio
oriatur. In capite vero omnes ſenſus appa
rent. vnde ⁊ ipſius anime que cōſulit corpori
quodāmodo pſonam gerit. Iſido. Eſt igiť ca
put ſedes ſenſuū principium ⁊ origo omnium
ſenſuū organicorum aīalis virtutis ꝓpriū do
micilium diffundens ⁊ tranſmittens ad omīa
membra inferiora ſenſū ⁊ motum / habens ſe
ptem foramina que ſunt ſenſuum inſtrumenta
⁊ hec ſecūdum aliquos ſeptem planetarū or
bibus correſpondent. Caput itaq̧ dignius eſt
⁊ nobilius omnibus mēbris qꝛ regimen eſt et
gubernaculum totius corpis influens et perfe
ctionem virtutis ad ſuas ꝑagendas ſenſibiles
actiones. et ideo a natura caput ſuum habet ī
corporis ſummo vt regat / ordinet / ⁊ diſponat
omīa que ſcđm nature ordinē ſunt ſub ipſo. (ſi
cut enī dicit haly. ſup tegni galie.) Diſpoſitio
capitis totius ſcitur ex tribus. ſ. ex quantitate
eius ⁊ figura. et quod eſt ex ipſo / ⁊ ex capillis.
Nam caput debet eē medium ⁊ mediocre inter
magnum ⁊ ꝑuum ⁊ ad alia membra in quanti
tate ꝓportionatū. Caput enim ſi fuerit nimis
paruū eſt illaudabile. ſignat enim defectū ma
terie ⁊ debilitatem virtutis informatiue. ſimili
ter ſi fuerit nimis magnum non eſt laudabile.
nā ex defectu virtutis operatiue ⁊ ſuꝑfluitate
materie hoc ꝓcedit. vt dicit haly. Item figura
capitis eſt rotunda ⁊ hoc ꝓpter paſſibilitatis
⁊ leſionis minorem ⁊ ꝓpter receptionē me
dulle cerebri ampliorem. Eſt autem caput ali
quantulum oblongū ⁊ circa tempora aliquan
tulum planum. nam perfectio boni capitis q̄ī
in rotunditate diſponitur ad ſimilitudinē glo
bi terrei inter manus vel ligna duo compreſſi.
talis enim globus eſt rotūdus / ⁊ tamē aliquā
tulum in vtroq̧ latere erit planus. In parte
enim anteriori aliquantulū eſt acutum ⁊ eleua
tum ⁊ hoc ad retinendū ventriculum cerebri in
prora capitis ex qua ꝓcedunt nerui quinq̧ ſen
ſus facientes. Simili modo parum acuitur a
parte poſteriori ꝓpter receptionem ventriculi
in puppi ex quo ꝓcedunt medulle / ſpondiles
nerui motum facientes voluntarium. Item ſi
gnum bonitatis capitis eſt quādo perfecte di
ſpoſitionis ſunt illa que ex ipſo ſunt ⁊ ſibi im
mediatius cōiungūtur. vt ſi collū fuerit forte
⁊ mediocriter groſſum / ⁊ omēs nerui fortes et
magni fiunt / ⁊ boni motus. Similiter ex capil
lis de capite ꝓcedentibus cognoſcitur caput.
Nam ſecūdum eorum qualitatem ⁊ quātitatē
ac velocitatem creſcendi ſiue tarditatem de cō
plexione capitis ⁊ interio. eius diſpoſitiōe in
dicatur. nam capilli multū ſpiſſi ⁊ criſpi cito na
ſcentes calorem ſignant capitis ⁊ humorem ⁊
ecōuerſo (ſicut dicetur inferius ꝺ capillis.) Ca
pilli enim bene diſpoſiti ꝙdiu adherent capi
ti ipſum cuſtodiunt / decorant / ⁊ defendunt. ab
lati vero a capite ⁊ preciſi ipſum turpe reddūt
vt patet in allopicia / ⁊ in decaluatis. Item ca
put ex multis oſſibus conſtituitur. ⁊ hoc ꝓpter
cerebri defenſionem. Nā ſubſtantia cerebri te
nera eſt ⁊ mollis / ⁊ ideo de facili lederetur niſi ꝑ
interpretationem carnis ⁊ aliorū oſſium a leſi
one extrinſeca tueretur. Item caput aliquid hꝫ
de carnoſitate / ⁊ hoc fuit neceſſe ad temperamē
tum oſſium ⁊ neruorum / ne forte frigiditate ni
mia oſſium teneritudo cerebri occaſionaliter le
deretur. caput tamen in ſua cōpoſitione paruū
habet carnoſitatis ⁊ pinguedinis reſpectu ali
orum membrorum. ⁊ hoc ꝓpter ſenſus viuaci
tatem ⁊ iuuamentum intellectus. Ariſto. libro
duodecimo. Item caput quanuis in partium
ſuarū ꝯpoſitiōe multā videat hr̄e duriciam ⁊
potiſſime ī oſſib⁹. multū tn̄ interi⁹ hꝫ de molli
cie et medulla. qꝛ mollicie ipſius cerebri ī oſſa

capitis incluſi/tota corpis machina irrogatur.
Item caput ex ſua compoſitione prima multũ
eſt neruoſum. ꝛ hoc fuit neceſſe ꝑpter oſſiũ diſ
ſimilium cõiunctionẽ. ꝛ etiã ꝑpt' ſenſus ꝛ volũ
tarij motus opationem. Nam ꝑ neruum medi
um anima motum ꝛ ſenſum in corpe operatur
ꝛ ſine neruo deſcendente a capite membrũ mẽ
bro nullatenus copulatur/ immo ſi impediat
virtus effluens a capite ꝑ neruorum vitium/ ꝛ
corruptelam totius corporis diſſoluitur vni/
tas ꝛ compago. Item caput totius corporis ẽ
caminus ſiue tectum/ ſiue coopculum. ꝛ ideo
multarum fumoſitatum aſcendentium de toto
corpe eſt in ſe receptiuũ. Fecit itaqꝫ natura totã
ſubſtantiam capitis poroſam occulte ꝛ mani/
feſte. occulte/ vt ꝑ occultos poros occulte fumo
ſitatum ſupfluitates euacuarẽtur. manifeſte vt
ꝑ emunctoria ꝛ foramina manifeſta groſſiora
ne caput lederent/ purgarentur. Item ſunt ali/
que capitis ꝓprietates quendam nature defe
ctum repreſentantes. ſicut patet in capitib⁹ mõ
ſtruoſis. Dicit enim ariſto. lib. xij. ꝙ aliquando
contingit vnum eſſe cor in animali/ ꝛ tamẽ ap
parent duo eſſe capita vel plura membra ꝛ ecõ
uerſo. Aliquando videntur eſſe plura capi/
ta ꝛ alia membra/ ꝛ tamen ibi nõ eſt niſi vnuꝫ
cor. ſed hoc totum monſtruoſum eſt. ꝛ hoc non
accidit niſi errore nature vel ex ſupflua materia
vel ex virtute defectiua (ſicut ꝓbat ari. li. xviij.)
vbi dicitur. Cauſa monſtruoſitatis talis
nõ eſt niſi in materia. ꝛ ſequitur). Talis
monſtruoſitas inuenitur in animalibus gene/
rantibus multos filios ſed in mulieribus raro
niſi in mulieribus egipti que multos pariunt
filios pluſqꝫ in aliis regionibus/ vel qꝫ aliaruꝫ
regionum mulieres niſi vbi alie mulieres egip
tiacis ſunt ſimiles. Item caput cũ ſit radix to
tius corporis et omnium corpalium virtutum
primum principale fundamentum ipſo bene
diſpoſito et bene ordinato omnia que ſibi ſub
ſunt in meliori conſiſtentia diſponũtur. et ipſo
verſauice corrupto et corruptõnis ſinthomata
paciente omnia inferiora corporis membra ne
ceſſerio patiuntur. Patitur tamen aliquando
ex cauſa intrinſeca. ſicut ex illis paſſionibus q̃
naſcũtur ex ipo cerebro et adiunctis eius vt pa
tet in cephalicis freneticis/ epilenticis et huiuſ
modi. Aliquando vero capitur ex cã extrinſeca. ſi
cut ex aeris calidi et frigidi ſiue alias diſtempe
rati immutatione/ ſiue qualicunqꝫ alia ratione
Item quandoqꝫ ex aliorum mebrorum colli/
gantia et aſſociatiõe. vt patꝫ. Naꝫ ex ſtomacho
corruptis humoribus repleto fumoſitates reſo
lute ratione vicinitatis cerebrũ petunt et conca
uitates ſiquas inueniũt vacuas replẽtes pellicu
las cerebri comprimũt vel diſtendũt. et ſic pun
gendo cerebri pelliculas dolores inferunt et in
ducũt. Item idem accidit ex nimia inanitione
et abſtinẽtia. vt patet in nimis aſtinentibus et
vigilantibus. qꝛ vt dicit galie. Lõga vigilia ge
nerat dolorem capitis. Item idem patet ex
nimia repletione. ſicut accidit ebrioſis qui ex ni
mio et ſuperfluo fumo a vino reſoluto cerebrũ
petente et pungente maximas infert capiti paſſi
ones. Dicit etiam conſtan. ꝙ omnis dolor capi
tis qui eſt ex ſtomacho alleuiatur quãdo ſtoma
chus exinanitur. augmẽtatur autem quãdo ſto
macho repleto cibus in malas qualitates immu
tatur. Item ſicut dicit ariſto. li. xii. Natura
ordinauit in capite ſenſus et inſtrumenta ſen/
ſuum ſecundum eorum dignitatem et ſecundũ
animalis neſſecitateꝫ et ideo poſuit oculos in
anteriori parte capitis et ſuperiori/ qꝛ animal
debet videre qđ eſt anterius. et qꝛ ſenſus viſus
ceteris ſubtilior ẽ nobilior. Organa autẽ audi
tus poſuit natura ĩ medio capitis rotũda/ qm̃
auditus audit non recte ſed circũquaqꝫ. Senſũ
vero olfactus poſuit natura poſt oculos quaſi
medium inter viſũ et guſtum. Nam ille ſenſus
viſu eſt groſſior. guſtu vero ſubtilior. Ultimo
vero põitur lingua que eſt inſtrumentũ guſtus
et tactus quorum operatio eſt circa ſubſtantiaꝫ
magis groſſam. vnde ſenſibus ſic ordinatis ca
put eſt perfectum et totius corporis perfectio ꝛ
ornamentum (ꝛ ſicut dicit ariſtote. ibidem. non
fuerunt ita bene poſita inſtrumenta ſenſuuꝫ in
capitibus quadrupedũ et brutorũ. quoniam
auricule taliũ animalium ſunt in parte ſuperio
ri capitis. ꝛ apparent ita/ quod tale animal nõ
eſt rectũ neqꝫ erecti corporis/ ſed ad terrã decli/
nat. Deuiat etiã quãdoqꝫ natura et errat in qui
buſdã monſtruoſis hominibus/ qui totum ha
bẽt corpus hominis preter caput. naꝫ beluinã
habent faciem ſiue caninã (vt narat ſolinus.
Similiter errat natura in quibuſdam anima/
libus monſtruoſis. ſicut patet in lamia/ que ſe
cundũ glo. ſuper treñ. caput virgineuꝫ habet et
corpus beluinũ. et dicitur ꝙ quandoqꝫ lamie
poſſunt aliquem hominem cõprehendere prio
muliebri facie blandiũtur/ ꝛ secũ coire compel/
lunt vſqꝫ ad defectũ. et quando vlterius earum
libidini non poteſt ſatiſfacere. ipſum dilaniãt
morſibus interficiunt ꝛ manducant.

Cerebrum (vt dicit conſtan. in pan
teg. li. ii. c. xv. (eſt corpus albũ et ſi
ne ſanguine de ſpiritu et medulla
habens multum in cellulis tribus

eſt diſtinctum / neruorum totius corporis eſt
principium. inter duas pelliculas. ſ. piam ma
trem ⁊ duram eſt cõtentum / in ſummitate ca/
pitis tanq̄ in excellentiori loco corporis collo
catum. Fuit aũt cerebrum naturaliter albũ / vt ſi
militudinis cuiuſlibet coloris eſſet facile ſuſce
ptiuũ. habet multum de ſpiritu / vt multus in
eo eſſet motus. habet etiam multũ de medulla
vt caloris acumen generatum ex motu tempa/
retur. parum vero habet de ſanguine ne ei⁹ co
lore inficeretur / ⁊ ſic omne apprehẽſum rubeũ
videretur. ideo etiam ſine ſanguine humidum
vt cito in naturaʒ ſentiendi mutaretur (vt dicit
conſtan.) Ex tribus aũt cellulis eſt diſtinctum
qꝛ cerebrum tres habet cõcauitates / que vẽtri
culi a phiſicis nũcupantur. in anteriori cellula
ſiue ventriculo formatur imaginatio. in media
ratio. in poſteriori memoria ⁊ recordatio. Co
gnominatur pars anterior ꝓra. poſterior vero
pars puppis vocitatur. puppis minor eſt / qꝛ
pauci nerui ab ea ꝓcedunt. ⁊ eſt puppis dura
vt nerui motiui motum facilius patiãtur. frigi
da etiam eſt ⁊ ſicca. parum habẽs de ſpiritu /
⁊ medulla. frigida / vt in ea melius fieret reten
tio. paruʒ habuit de ſpũ. vt fieret quietis gene
ratio. parum habuit de medulla reſpectu ante
rioris / vt eſſet mediocriter dura / ⁊ ſic forme im
preſſio in ea diutius teneretur. Prora vero. ſ.
pars anterior eſt maior / mollior / calidior / ⁊ li/
quidior. maior / vt nerui ſenſibiles ab eo ꝓce/
cederent. mollior / vt ſenſibiles nerui ad ſuſce
ptionem ſenſus facilius diſponantur. calidior
vt ad ſuſceptionem forme imaginatiue aptior
redderet̃. liquidior ⁊ humidior parũ / vt neru⁹
ſenſibilis facilius moueretur. Cellula vero in
ter ꝓram ⁊ puppim media calida ẽ ⁊ humida
plus ceteri habenſ de ſpũ ⁊ medulla. de ſpiritu
plus / vt ꝑfectior fieret in ea rationem diſcretio
ſicut in alijs membris fit ꝑ digeſtionem puri
ab impuro ſeꝑatio. multum habuit de ſpiritu /
vt multus fieret motus. ⁊ multum de medulla
vt temꝑaretur motus aĩe vt ſic melius diſcer
neret cõcepta. In iſtis tribus cellulis ſunt tres
oꝑationes principales. qꝛ in prima forma a
ſenſibus apprehenſa in fantaſia ſiue imagina
tione recolligitur / deinde ad mediam tranmiſ
ſa diſcernitur / poſt tanquam iudiciuʒ rationis
ad ventriculum puppis tranſmittitur ⁊ memo
rie commendatur. Fuit autem cerebrum rotun
dum vt capacius ſit ſpirituuʒ / ⁊ ne facile patia
tur. Ad defenſionem autem cerebri fuerunt ne/
ceſſarij duo panni qui vacantur matres cerebri
vnus eſt groſſius / ſcilicʒ dura mater. hic cameo
ſupponitur / ſed in medio cerebro ingroſſatur /
⁊ ad maiorem fortitudinem ſolidatur. non tñ
immediate cum cameo cõiungitur / immo poti
us ſuſpẽditur ⁊ huc ⁊ atqʒ illuc circa cerebri ſub
ſtantiã dilatat̃ hec dura mater fuit neceſſaria vt
piam matrẽ que ea tenerior eſt / a duricia camei
defenſaret / ⁊ vt venas ⁊ arteriaſ cerebri colliga
ret. et etiaʒ ſi qua eſſent ibi ſpacia vacua imple
ret. Secũdus panniculus dicitur pia mater / q̄
dure matri ſupponitur / que mollior ẽ dura ma
tre vnde ſubſtantiã cerebri circũuoluit / ⁊ predi
ctas cellulas ab inuicem ſeparat ⁊ diſcernit nec
ſuperfluit pia mater. quia cerebri vlterius ve/
nas recolligit. cerebrum etiam ne ſua liquidita
te diffluat / coadiuuando cuſtodit. cerebrum eti
am cooperiens ⁊ amplectens ipſuʒ a dura ma
tre defendit / inſuper ꝑ venas quas habet cere/
brum nutrit ⁊ ꝑ arterias quas continet / ſpiritũ
ei tranſfundit. Cerebrum eſt etiam membrum
mouens ⁊ regens omnia membra corpis inte
rioris ſingulis ſenſum largiens atqʒ motũ quo
impedito omnia in corpore impediuntur / ⁊ be
ne ſe habente omnia que ſũt in corꝑe / melius
diſponũtur. Habet aũt cerebrum hoc ꝓprium
ꝙ ſentit. ⁊ ſequitur motum lune. qua creſcente
medulla cerebri creſcit. qua deficiente / diminui
tur in ſubſtantia ⁊ virtute. Nam tũc in ſeipſam
ſe cõtrahit ⁊ alij ſpiritui ita libere non obedit.
⁊ hoc patʒ in lunaticis ⁊ in epilẽticis qui ĩ noui
lunio ⁊ plenilunio potiſſime moleſtãtur. Et h̄
eſt qḋ dicit ariſto. li. xij. Cerebrũ (inquit) qñ ni
mis exſiccatur vel humectatur. nõ faciet ſuum
opus / ſed infrigidat corpus ⁊ liquefacit ipſuʒ
ſpm̃. ⁊ ideo accidunt infirmitates ⁊ amiſſio in
tellectus ⁊ tandem mors. Item animalia ni/
mis magnum cerebrum habentia ſunt multi
ſomni. ⁊ hoc forſan dicit ꝓpter humiditatem
multam que inde reſoluta in fumum opilantẽ
meatus cerebrum inducit ſomnum. Item ari.
ibidem. Cerebrum non habʒ in ſe vel ex ſe ſen
ſum tactus ſicut nec ſanguis / nec alie ſuꝑfluita
tes aĩales. ⁊ non eſt in corporibus omniũ aĩa
lium nec ad ſaluandũ naturam. ⁊ qḋ mirum ẽ /
cerebrum oĩbus corporis partibus ſenſum tri
buit / ⁊ tamen de ſe ⁊ in ſe nihil ſentit. Item ibi
dem ſentit idem. Omne animal habens ſan/
guinem ⁊ ſolum / habet cerebrum vel aliquod
membrum conueniens loco eius. ſicut animal
multipes. ⁊ ſic ſimile. ⁊ quãuis ſit in omni ani
mali ſanguinem habente. nihil tamen ſangui
nis continet in ſubſtantia medulle ſue (ſicut di
cit ariſto. in tertio libro.) Item ariſto. libro de
cimoſeptimo. cerebrum eſt frigidum ſubſtantiali/
ter ⁊ humiduʒ ⁊ ideo fonti caloris aĩalis ſci
licet cordi eſt oppoſitũ vt ſcilicet humectetur.

et tempetur ſupfluitas caloris ⁊ ſiccitatis arte
riarum/ex quibus rethe cerebri eſt cõtextũ. naꝫ
ex corde ꝓcedunt arterie(ſicut dicit haly.)ex q̃
bus ꝯponitur rethe mirabile in quo quaſi iuol
uitur cerebrũ ⁊ in illo rethi digerit̃ ſpũs aĩma/
lis ⁊ per ipſum ſpm̃ fit penetratio virtutũ cere
bri ad alia membra. ⁊ ideo vt dicit ari. ibidem
ꝙ cerebrum eſt primũ membrũ in creatõne aĩa
lis poſt creationem cordis. Galie. tamen dicit
ꝙ cerebrũ bene complexionatum debet eſſe in
quatuor qualitatibus tempatum. ſed ſicut ibi
dicit haly. complexio cerebri naturalis magis
eſt frigida ⁊ hũida q̃ꝫ ſit calida ſiue ſicca quod
fuit neceſſe ad infrigidationem predicte rethis
⁊ ad mitigationem caloris accidẽtalis cerebri
qui accidit ex aſſiduitate ſui motus. Item ari.
li. xv. homo inter oĩa aĩalia ſue quãtitatis ma
ximũ habet cerebrum. q2 cor maximi eſt caloris
vnde ꝓpter caloris dñium ⁊ bonitatem cõple
xionis eſt homo boni intellectus/ ⁊ intelligen
tior cũctis aĩmalibus. Et nõ poſſunt infantes
longo tp̃e caput portare rectũ ꝓpter cerebri ma
gnitudinem ⁊ põderoſitatẽ donec a calore cor
dis mediantib9 arterijs a ſuo pondere alleuie
tur. Bona vero cerebri diſpoſitio ſicut ⁊ mala ꝑ
ſuas cognoſcit̃ actiones. Nam ſi fuerit ſubſtã
tia cerebri mollis clara ac pura/de facili recipit
formarũ impreſſiones ⁊ ſigillationes. vnde ꝓ
pter velocitatem ſigillationis formarũ rex/eſt
habẽs eam bone ⁊ velocis diſcipline. quando
qꝫ vero ecõuerſo eſt nõ mollis vel eſt turbida/
efficit̃ habens eã durius ⁊ tardius recipit impſ
ſionem vel impreſſiones. ſed tñ cum recepte fu
erint/receptas diu ſeruat qđ eſt ſignũ ſiccitatis
ſicut fluxibilitas ⁊ labilitas eſt ſignũ humidi/
tatis. vt dicit haly. ⁊ ſic de alijs qualitatib9 in/
telligendũ eſt. verbi gratia. Si vero fuerit q̃s
ſollicitus cõſuetudinaliter mobilis/inſtabilis
audax/iracũdus/calidum cerebrũ videt̃ talis
habere. ecõuerſo ſe habens frigiditatẽ preten/
dit. Si vero fuerit piger/obliuioſus/ſomnolẽ
tus/humidũ nimis deſignat ⁊ ecõuerſo. ſi fue
rit multũ vigil ⁊ memoria tenax deſignat ſiccũ
ſi vero excedens fuerit cũ caliditate humiditas
multe ſunt ſupfluitates/⁊ multe accidũt capiti
infirmitates. Nocẽt aũt calida ⁊ humida ⁊ po
tiſſime meridionalis aer ⁊ ꝯfert ſeptẽtrionalis
adẽ ſomnus. nec põt longo tp̃e vigilare. ⁊ qñ
dormit/accidit ei ſubet/id eſt quies falſa. viſũ
habent torbidũ/⁊ ſenſus nõ claros. Si vero
excesserit cũ caliditate ſiccitas/peiora accidunt
ſinthomata. niſi ꝙ tot ſuperfluitates nõ gene/
rantur ſenſus. Siquidem ſenſus habent tales
ſatis claros/⁊ a ſupfluitatibus mundos. ſed
plus vigilant q̃ꝫ alij hoĩes/⁊ ſunt aĩoſi vãdo
qui/⁊ inſtabiles. ⁊ cito accidit talib9 caluicieꝫ
poſt adoleſcentiam/quãuis in eis precesserint
multi crines. Similiter ſi excesserit frigiditas
cum ſiccitate/ſolent tales habere claros ſenſus
⁊ mundos meatus a ſupfluis in iuuentute et
omnino ſine infirmitate. ſed quãdo ꝓtenditur
etas de leui cauſa debilitantur ⁊ velocius ſene
ctus feſtinat ⁊ apparet cito in capite. q2 eis ad
ueniũt cito cani. ⁊ ſi fortior fuerit ſiccitas q̃ꝫ fri/
giditas cũ canicie efficiũtur calui. Si vero for
tior fuerit frigiditas caluicies nõ accedet. Quã
do vero excedit frigiditas cuꝫ hũiditate accidit
profunditas ſomni ⁊ ſenſus eius ſunt mali ⁊
ſuperfluitates multe. ⁊ ſi intendatur frigus aut
humiditas/patiens incidit in apoplexiam. vł
in paralinſim/vel in mortem ⁊ non accidit ha
benti hanc diſpoſitionem caluiciũ. vt dicit ga
lie. in tegnij ⁊ in cõmen. dicit idem haly. Et h̃
de proprietatibus capitis ⁊ cerebri dicta ſuffi/
ciant.

c Aluaria eſt ãterior pars carnei ab
oſſibus caluis ſic dicta ꝓpter capil
lorum defectionem. ⁊ neutra cũ ꝓ/
nunciatur. vñ dicit Iſido. li. xi. c. ij. Sicut ver
tex dicit̃ ſupior pars capitis exterius vbi capil
li capitis colligunt̃ ⁊ in qua ceſſanes vertit̃/vnde
⁊ nuncupat̃ ſic occiput dr̃ ps capitis poſterior
q̃ſi ꝯtra capitium. caluaria capillis ſpoliat̃ cito
ꝓpter eius ſiccitatem. vertex tardius. ſed occi/
put tardiſſime ſiue nũquaꝫ ꝓpter humoris ſu
pfluitatem. De capillis aũt quere infra eodem

o Culi(vt dicit Iſido. li. xi. c. ij.) q̃ſi
occulti ſunt dicti. q2 eorum aliorũ
tegmina occultant ne alicuius inci
dentis iniurie oſtenſione ledãtur ſiue q2 occul
tum lumen ⁊ ſecretum poſitum intus habent.
hi inter oĩs ſenſus ſunt aĩme viciniores. Naꝫ
in oculis omne iudiciũ mentis eſt. vnde aĩme
perturbatio vel hylaritas in oculis apparꝫ. ſimi
liter amor vel odium. ⁊ cetere paſſiones. Dicũ
tur ⁊ lumina. q2 lumẽ exterius accipiunt ⁊ acce
ptum cõmunicant ⁊ refundũt. Sunt aũt oculi
inſtrumenta viſus vt dicit conſtan. ⁊ ſunt duo.
vt ſi forte viſus pateretur eius defectus ꝑ alte
rum ſuppleretur. ⁊ quoniaꝫ oculus eſt loco ſpe
culatoris/ideo locauit natura oculos in emmẽ
tiori loco corpis. Sunt aũt decẽ cauſe ipſius
oculi ſubſtantiam componentes. ſcꝫ ſeptem
tunice ⁊ tres humores. Inter humores vero
primus albugineus. ſecundus criſtallinus. ter
tius vitreus. Septem autem tunice ſunt ſe
ptem pellicule ſiue tele que circundant

illos humores ⁊ ab inuicem diſtinguunt. in
quibus/ vel in quorum medio formatur viſus ⁊
ſic ſunt a natura inuicē ordinate ꝙ quattuor ſūt
a parte anteriori/ quarum prima dicitur tela ara
nea/ ſecūda vuea/ tertia cornea/ quarta cōiun
ctiua. Tres vero ſunt a parte interiori. ſ. rethina
ſecūda/ ⁊ ſclirotica. i. dura vt poſt patebit. In⸗
ter hec aūt oia vnum ſolum eſt viſus inſtrumē
tum. ſ. humor criſtallinus a criſtallo ſic dictus
qꝛ criſtallo in colore ſic aſſimilatur. Eſt igitur cri⸗
ſtallinus humor (ſm conſtan.) albus/ lucidus
clarus/ in ſuperficie planꝰ/ in medio oīum alio⸗
rum collocatꝰ. ⁊ hoc iō/ vt ei ab alijs oibus eq̄
liter ſeruiatur. fuit etiā ꝑuius/ clarus/ ⁊ diaphā
nus/ vt cito in oppoſitos colores transferretur et
oīum colorum indifferenter ſimilitudine imu⸗
taretur. fuit etiam rotūdus in forma ⁊ ſubſtan
tia/ vt nō facile lederetur/ nec in eius āgulis ſup
fluū aliquod colligeretur/ nec caſualiter pateretur.
Sed ne nimia rotūditate nimis eſſet mobilis
habuit aliquā planiciem/ vt ad moderantiaꝫ
eius velocitas duceretur. nam oīs res que penitꝰ
rotūda eliſa in ſua latera inſtabilis eſt ⁊ nō fir
ma vt dicit cōſtan. ꝙ aūt ꝑ iſtum humoreꝫ ha
beat fieri viſus patet per hoc ꝙ ſi aliquid inter
ipſum ⁊ ſpm̄ viſibilem includeretur vt lumē vel
aliud actus videndi auferretur/ cū ſpūs viſibilis
ad ipſum penetrare ꝓpter obſtaculū nō vale⸗
ret. Oritur aūt humor iſte a ꝑtibus cerebri ſu
perioribꝰ per vijs ⁊ diaphanis. ⁊ hoc ꝓpter ē
pupilla ſiue medius oculi punctꝰ ibiqꝫ eſt pro
prie vis videndi/ vbi nobis ꝓprijs videntibꝰ
relucēt quedā imagines velut in ſpeculo appa
rentes. ſed de hoc infra dicetur. Hic aūt humor ī
medio aliorum duoꝝ collocatur. ſ. vitri/ ⁊ albu⸗
ginei. Uitreus aūt humor a parte interiori albu
gineꝰ vero a parte anteriori. Uitreus aūt hūor
ad modum vitri purus eſt/ ⁊ ꝑſpicuus. ⁊ ara⸗
bice dicitur gelados/ cuius iuuamē eſt duplex.
Primū ⁊ principale eſt qm̄ ſanguinem nutri
tiuum criſtallinū humorem ſuſcipit ipſum ⁊ dē
albat ⁊ aptat vt ſic facile cōuertatur in ſubſtan
tiam criſtallini. Non enim fuit cōueniēs vt tam
puriſſimus humor purū ſuſciperet nutrimētuꝫ
quod quidem fieret ſi ſanguis rubeus non di
geſtus/ nō dealbatus nō ſubtiliatꝰ criſtallino
humori/ occaſione aliqua ſe miſceret. Aliud
etiam eſt iuuamētum vt ꝓhibeat humoreꝫ cri
ſtallinum ⁊ a contactu ⁊ aſperitate tunicarū que
reſpectu ipſius dure ſunt plurimum atqꝫ groſ⸗
ſe. Alius vero humor. ſ. albugineus/ qui alio
nomine dicitur euagaydos eſt a parte anteriori q̄
etiam dupliciter iuuat criſtallinum. Nam ꝓhi⸗
bet eius leſionem. ⁊ ſua humiditate tempat cri

ſtallidos vel criſtallini ſiccitatem/ cum albugi
neus ſit humor in oculis magis humidus/ et
criſtallidos magis ſiccus. ſpiſſitudine etiā ſua
aliquātulum ſpm̄ viſibilem aggregat ⁊ cōfor⸗
tat. Iſte tres partes oculi licet vocentur humores.
nō tamen ſcd̄m veritatem ſūt humores. qꝛ nō
ſunt liquide ⁊ fluxibiles ⁊ humores/ ſed lōge
maiorem habēt in ſe humoris denſitatē. Sūt
etiam corpa vegetata ⁊ habētia virtutes īnna
tas qd alicui humorū nō conuenit. dicūtur ta⸗
men humores ꝓpter maiorē mollicitem ⁊ ꝑſpi
cuitatem quā habēt ꝙ cetere membra corpis.
⁊ magis ſunt obediētia ꝙ alia organa ſenſibi
lia actioni aīalis ſpūs ⁊ virtuti. hi tres hūo⸗
res ne pariter cōmiſceantur tunicis interioribꝰ ⁊
exterioribus ab inuicē ſeparantur. Ordinātur ita⸗
ꝙ iſte ſeptem tunice in hūc modū. naꝫ iuxta cri
ſtallinum humorē a parte interiori immediate ē
tunica que dicitur rethina a venis ⁊ arterijs pie
matris eſt orta ⁊ cōtexta in modum rethis/ por
tans ſecum cibū ad vitreum humorē/ ⁊ cū ſuis
neruis ſenſum ad criſtallinū tranſmittit. poſt re
thinam vero īmediate ſequitur tunica ſecūda⸗
ria ab ipſa pia matre generata/ que rethinam
nutrit defendit ne rūpatur caſu aliquo aut le⸗
datur. Tertio ſequitur tunica que dicitur ſclirotica
ideſt valde dura a dura matre cerebri ꝓcedens
a duricia oſſis omia alia defendēs. et eſt quaſi
ligamētum oculorum. A parte vero anteriori im
mediate iuxta criſtallinū humorem eſt tela ara
nea. ſic ꝓpter ſui ſubtilitatem dicta/ vt eſſet ſpi
ritui ꝑuia ex ſubtilioris ꝑtibus rethine tunice
generata. hec autem tunica poſita eſt inter cri⸗
ſtallinuꝫ ⁊ albugineum humorem prohibens
eos commiſceri. hec tunica ſcilicet aranea comū
cta cum interiori rethina ipſum facit orbem. nā
he due tunice intra ſe cludunt humorem. criſtal
linum. Poſt hanc ſequitur tunica vuea ſic di⸗
cta eo ꝙ vue nigri aſſimilantur in colore ⁊ hoc
ſano nature conſilio. Nam omnia predicta in
compoſitione oculi erant alba ⁊ clara ⁊ ſpiritꝰ
viſibilis diſgregatiua. ⁊ ideo neceſſaria fuit tu
nica vuea/ vt ſua nigredine lumen in oculo ag
gregaret. nam nigredo eſt congregatiua viſus
hec etiam tunica ad modum ſpongie eſt quo⸗
dammodo poroſa/ ⁊ vinoſa neruorum ſecun⸗
dum conſtan. continens fila vt criſtallinum hu
morem a ſuperflua hūiditate depuraret ⁊ ſpi
ritum circumſtantibus alijs miniſtraret. Hec
tunica vuea a parte anteriori cum tunica ſecun
dari in parte interiori coniungitur. Que
coniuncte faciunt ſecundum orbem. clauden⸗
tes intra ſe albugineum humorem. quem ibi
collocauit natura vt ſpiritum clare faceret/ et

criſtallino hũori hũiditatis naturaꝫ miniſtraret Poſt hanc immediate ſequitur tunica que ab effectu dicitur cornea. quia cornu lucido ē ſimilis et peruia eſt/ et ſpiritus viſibilis ratione ſue tranſparentie et ratione aliquantule denſitatis ſue eſt agregatiua. viſus eſt aliquantulum cooperatiua. ratione etiam ſue fortitudinis et coadherentie a nocumentis exterioribus eſt interiorum fortium minus defenſiua. et hec tunica que dicitur cornea cuꝫ interiori ſilicet ſcirotica coniuncta alium facit orbem. Nam he due tunice ſilicet exterior cornea et interior ſcirotica vitreum humorem orbiculariter in ſe claudunt Ultimo autem in ſuperficie oculi exterius ponitur coniunctiua. que a carneo deſcendens nō totum tegit oculum ſed conſiſtit in angulis oculorum eos ſilicet ligans et retinens vt in debita maneant fixione.

D oculum autem ſic depoſitum et perfecte organiſatū defertur ſpiritus viſibilis per hunc modum. A prora enim id eſt ab interiori parte cerebri exeunt duo nerui concaui qui dicũtur obtici qui in ſubſtantia criſtalini humoris ſe infigunt. hi duo nerui concaui tranſuerſaliter per modum crucis infigũtur in oculis et in termino ſiue puncto contac⁹ coniunguntur. et hoc ingenioſe facit natura vt altero clauſo vel īpedito ſpiritus vitalis ad alterum ſe transferat. et ibi perfectius ſuam compleat actionem. vnd̄ tunc pupilla in videndi actu confortatur propter virtutis viſiue coadunationem. vt patet in ſagitarijs qui vno oculo clauſo directius iaculant et ſagittant. Item ideo pariter connectuntur vt ex mutua ſuſtentatione efficiantur fortiores. Item ideo conueniunt in termino contactus/ vel vnum duo videatur. quod fieret ſi vterqꝫ oculus proprium idolum videret. vnde oportet ꝙ virtus viſiua contineatur ad vnum organum in quo ſit vna virt⁹ fontalis deriuata in pupillis (ſicut dicit auctor perſpectiue) vt patet in illis qui oculis digitos ſupponunt/ in quibus vna depreſſa pupilla reliqua eleuatur. vnde et ſpiritus viſibilis diuiditur et vna res duplex videtur. et hec eſt cauſa quia lumen ab vno oculo tendit ſurſum et ab altero excedit retrorſum. vnde radius ab vtroqꝫ oculo exiens tangens extrema rei medium intercidente aere non penetrat. vnde duo videt corpora/ cum tamen non ſit niſi vnum. non tamē omnis ſtrabus videt ſic. quanuis ſint oculi inequales. quia radius piramidalis recta linea egredietur ad ſuperficiem rei viſe. ſicut ſupra dictum eſt de ſenſu viſus ſupra li. iiij. Oculus igitur bene diſpoſitus conſideratur quãtuꝫ ad perfectam partium ſuarum compoſitionem vt ſupra patet. Item quantum ad ſituationem. locum enim ſibi vendicat ſuperioreꝫ ꝓpter ſue ſubtilitatis dignitatem et maximam quam hꝫ cum anima vicinitatem (vt dicit Iſido. et ariſ. Item quantum ad quantitatis debitam proportionem. non enim debet eſſe nimis ꝓminēſ et erectus/ quia ſignat perturbationem diſcretionis. nec nimis profundus quia ſignat defectum nature et virtutis. mediocris igitur eſt laudabilis. Dicit tamen ariſto. libro. xix. Profundius viſus videt a remotis. Nã motus eſt anteꝗ̃ exeat de organo viſus non diuiditur neqꝫ conſumitur. ſed directe vadit radius viſibilis ad res viſas ſicut patet ſupra de viſu. Item cō ſideratur quo ad motus diuerſificationeꝫ. Nã in motu debet eſſe mediocris q2 ſi fuerit oculus nimis mobilis ſignat exceſſum caloris ꝛ ꝓnoſticat mentis inſtabilitatem et affectionum mutabilitatem nimis vero tardus motus contrariam ſignat diſpoſitionam. ſ. exceſſum frigiditatis ꝛ pertinaciam effectus et voluntatis. Mediocritas igitur mot⁹ laudabilis eſt quia ſignat facilem mentis apprehenſionem/ et in apprehenſis debitam fixionem. vnde dicit ariſto. li. xiij. Clauſura oculi debꝫ eſſe mediocriter feſtina. q2 ſi fuerit multe apertionis et pauce clauſure ꝛ verecundia denotatur et ſtultitia (ſicut dicit in li. i. Si vero fuerit nimis tarda apertio deſignat defectum virtutis et compactionē materie in neruis que actioni ſpiritus non obedit. vt patet in litargijs. Item conſiderantur oculi proprie quo ad ſue actionis perfectionem q2 oculus ſi fortis eſt apprehenſionis et de facili ſine reuerberatione iudicat de obiectis bonam diſpoſitionem ſignat vt patet in oculis aquilinis qui ſolem in ſua rota apprehendunt actio autem oculi conſideratur ſecundum acutum et obtuſum. Nam cuius viſus ſubtilis fuerit et multus remota et ꝓpinqua apprehendit. q2 multus videt remota. q2 vero ſubtilis ē diſcernit ipſa viſa. Oculus. n. pui viſus (ſicut dicit ari. li. xix. nō bene videbit a remotis ſpūs vero groſſus ꝛ multus remota videt/ q2 mult⁹ ſed nō pfecte/ q2 groſſus. paucus vero ꝛ ſubtilis videt ꝓpe ꝛ pfecte/ ſꝫ nō videt a lōge/ pp viſibilis ſpūs paucitatē. q2 qd̄ videt pfecte vidꝫ ꝓpter eius ſubtilitatē. pauc⁹ vero ꝛ groſſus ñ videt longe ꝓpter ſui paucitatē. neqꝫ pfecte/ ꝓpter ſui groſſitudinē. ſecũdum vero ꝙ quis hꝫ ſpm̄ viſibilem magis groſſum ꝛ turbidum tãto difficilior eſt ꝛ debiliorem habet videndi actum. Item conſideratur oculus ſecundum coloris variationem. quia ſecũdum ariſto. li. xix.

Oculi in principio generationis habent viridem colorem. deinde mutantur in nigredinē vel glaucitatem vel quemcūq; medium colorez in eis indecentem. Naz ſi fuerit humor multus ⁊ ſpūs viſibilis paucus in aliquo accidente perturbatus/ color niger in eo fortificatur. Si vero fuerit humor paucus ⁊ ſpiritus viſibilis debilis/ erit color glaucus. Nam (ſicut dicit ari.) glaucitas quidem oculorū motus debilitatis eſt. Si autem fuerit humor mediocris ⁊ ſpiritus fuerit temꝑatus ex cauſis conuenientibus ad albedinem ⁊ nigredinem color erit varius. Oculi igitur ſi fuerint nigri/ de die erunt viſus acuti ꝓpter luminis ⁊ humoris in organo viſus aggregationem. de nocte vero erunt obtuſi/ q2 lumen noctis eſt debile ⁊ humor nocturnus eſt naturaliter grauioris motus. Ut dicit ariſtoti. Oculus vero glaucus econtrario debilis eſt de die/ de nocte vero fortis quia cum materia glaucitatis ex ſe ſit lucida adiūcta luci diurne multum diſgregatur. ⁊ ideo in actu videndi manente luce ſpūs viſibilis debilitatur De nocte vero viſibili in oculo coadunato/ claritate intra humorem paucū ꝯtenta modū recedente ꝑmanet in oculo potentia videndi ⁊ iter obſcura aliqualiter iudicanda. vt patet in milegis. Itē cōſideratur ꝑ partium circūſtantiū diſpoſitionē ſicut ex alijs. ⁊ ſupalijſ q2 ſi fuerit oculi. ſ. alia coopertoria intus carnoſa ⁊ humore ſuperfluo repleta viſum impediūt. q2 huiuſmodi alia aerem groſſum ꝓpter paruitatē ſui motus non intercidūt. Si lachrymale quod ſequitur ad angulos oculi fuerit multe carnoſitatis /ſicut accidit oculi milui. ſignatur aſtutia et fortunatio mala. Alias ꝓprietates oculi quere ſupra i tractatu de ſenſu viſus. Et hec de oculi cōpoſitione et effectu dicta ſufficiant.

P Upilla ſecūdum Iſido. li. xij. c. ij. eſt mediū punctus oculi vbi eſt vis videndi in qua quia parue imagines videntur pupilla appellatur. paruuli enim pulli appellant. Uocatur autem pupilla eo q; pura ſit ⁊ impolluta vt puella. Dicunt autem phiſici eaſdem pupillas quas videmus i oculis ꝑ triduū morituros non habere quibus nō viſis certa deſperatio eſt. habet autem circa ſe quēdam circuluz que corona dicitur qua diſcreta nigredine albe ꝑtes oculi a pupilla ſeparantur. hec corona rotunditate ſui ornati ambitū pupille ⁊ in ipſa cōſiſtit maxima oculi pulchritudo. huiuſq; yſi. Sicut autem dicit haly. pupilla eſt in qua formantur imagines eorum que videntur in oculo. omia autem que ſūt i oculo ex tunicis ⁊ humoribus aut ſūt iuuātia pupillam aut ei ſeruientia. ⁊ ideo ſedet in medio omnium vt regina. parua ſiquidem eſt pupilla in quantitate/ maxima tamen eſt inter omnia mēbra in virtute. ⁊ ideo maxia ſicut ⁊ minima cōprehendit/ interius a ſpū a cerebro veniente. exterius vero a lumine immutatur. vnde mediante luce rei obiecte ſpeciem in ſe recipit ⁊ receptam anime iudicio tranſmittit. Nam a ſingulis ptibus rei viſe confluūt linee que faciūt pyramidem cuius conus eſt in pupilla/ ⁊ baſis in re viſa. ſicut ſupra de viſu eſt oſtenſuz. quere ibi. hec pupilla omnium colorum ⁊ figurarum rez ſuperficiem exprimētium eſt diſtinctiua ⁊ diiudicatiua. in medijs coloribus ⁊ figuris ſiue formis delectatur. Corrumpitur autem in extremis aut ſaltem ꝓpter diſconuenientiam contriſtatur (vt dicit philoſophus.) Item omia que extra ipſam ſunt ſibi obiecta videt ⁊ diiudicat ſeipſam autem nunq; videt ꝑ lineas rectas ſuper quas venit ſpecies rei viſe ad viſum. ſed quando ſe videt. hoc accidit per radiorum reflexiōez ſ. quando primo multiplicatur ſpecies rei viſe a re ad ſpeculum/ ⁊ a ſpeculo fit relflexio ad viſum (ſicut dicit auctor perſpectiue) ⁊ ideo forſan ſpūs viſibilis in aſpectu ſpeculi delectatur quia per radiorū reflexionē quaſi in ſe reuerſus fortificatur/ ⁊ quodāmodo roboratur. Item pupilla oīa ſub angulo comprehendit q2 ſiue radij a pupilla ad rem viſam exeant ſiue a re viſa ad pupillam redeant ſemꝑ in pupille medio ſiue centro tanq; in cono angulariter vniūtur. nā angulis duarum linearū alterius eſt cōtractus ⁊ ideoq; oēs linee ꝑ quas formatur viſus vniūtur ⁊ quaſi angulatur a pupille cono. ideo bñ ⁊ ꝓprie dicitur a philoſopho q2 oculus omia videt ſub angulo. Itē inter oēs ꝑtes corporis maxime eſt ſenſibilis ⁊ ꝓpter nobilitatem ſue cōplexioni maxime eſt paſſibilis. ⁊ ideo citiſſime leditur ſed difficillime reꝑatur. ⁊ ideo natura dedit ei naturam defendendi. ſ. tunicas ⁊ coopertoria vt ſic reſiſtant facilius carni interius vel exterius inferentibus leſionem. De his autem oculi et pupille paſſionibus/ quere infra in tractatu ſpeciali. lib. vi.

C Ilia ſunt oculorum tegimina a celando ſic dicta eo q; oculos tegant ⁊ celāt tuta cuſtodia. vt di. yſi. li. xi. c. ij. Sūt aūt cilia in ſubſtātia neruoſa ⁊ tenua ꝓpter facilitatez motus. q2 ſuo motu cōtinuo aerem intercidūt/ ⁊ ſic a leſione aeris exteri9 cuſtodiunt oculos ⁊ defendūt. hec cilia palpebre dicuntur quia palpitando ſemper mouentur. aſſidue enim ad inuicem concurrūt vt aſſiduo

motu reſiciant obtuitum.vt dicit tam ꝯſtan.ꝙ
pſodo.ſunt munite palpebꝛe villis pillorū vt
apertis oculis ſi quid inciderit vel occurrentre
pellatur ⁊ vt inuolutis ipſis ſecurius ⁊ quietuſ
dormiatur. Item vt aerem mediocriter interci/
dendo viuificent ⁊ ſic viſum ſerenum cuſtodi/
ant ⁊ cōſeruēt(hucuſqꝫ Iſido.c.ij.ſupꝛa dicto
Secūdum conſtan.aūt palpebꝛe habēt pilos
nō omino rectos ſed in extremitatibus medio
criter reflexos et hoc ingēnata eſt natura vt ha
bilius ſe claudent ⁊ fortius ſi quod impedimē
tum occurreret ei efficatius obuiarent. Itē3 hec
cilia in creſcendo determinatam habēt quanti
tatem a natura.⁊ ideo eorum pili non ſe exten/
dunt nec creſcunt vt capilli. Sed determinatā
habent portionem.⁊ ideo ſecundum conſtan.
palpebꝛe nō ſunt molles nec poroſe ſed poti?
dure vt pili creſcentes ſint duri ⁊ reflexi ⁊ nō ni
mis in creſcendo ſe extendāt ſicut herba creſcēſ
in terra dura modica fit ⁊ erecta/⁊ non illa que
in terra molli. Has palpebꝛas ⁊ cilia fecit na/
tura.vt eſſent corpori ornamenta ⁊ oculis iuua
menta. Unde dicit ariſto.li.iij. ꝙ omne aīal
generans ⁊ ſolum habet pilos in palpebꝛis.⁊
omē aīal quadrupes claudit oculum per pal
pebꝛam ſuperiorē.auis autem loco palpebꝛe
habet quoddam cooptorium ad cuſtodiā ſen
ſus viſus/⁊ claudit oculū p telā quādam ap/
propꝛiatam extremitatibus oculorum.⁊ quia
natura oculi eſt aquea ⁊ humida indiget tali
cuſtodia. Item omnis auis claudit oculu3 pal
pebꝛa inferiori/ſed animal quadrupes a ſupe
riori. Item omē aīal carens palpebꝛis eſt de
bilis viſus.vt patet in piſcibus/leporibus/⁊
hmōi.vt dicit ariſto.li.iiij.

Upercilia ſunt dicta eo ꝙ alijs ſūt
ſuppoſita.que ideo pilorū multitu
dine ſunt veſtita/ vt ſint oculis mu
nimenta ad depellendū humorem vel ſudore3
de capite influentem. Intercilium vero eſt illō
medium ſpaciū quod eſt inter ſupcilia ſiue pi/
lis(vt dicit Iſido.li.xi.) Sunt aūt ſupcilia ci
liorum iuuamenta(ſm conſtan.)ne quid noci
uum extrinſecus adueniat,pꝛohibentia.ſūt ⁊ ho
neſtantia/qꝛ nullus ſine eoꝝ pꝛeſentia decoraf.
Habent aūt ſupcilia quandā vim latentē paſ
ſionem aīe iudicatiuam(ſm ariſto.)qꝛ cum fu
erint ſupcilia recta ſicut linee pretēdūt femineā
mollitiem vel aīmi leuitatem. Item ſupercilia
dimiſſa ⁊ nimis preſſa vel depreſſa ſignant in
uidum.ſicut dicit ariſto.li.i. Item ſupcilia ele
uata ⁊ in pilis ſpiſſa aīmoſitatem pretēdunt.
de paucata vero a pilis ⁊ oblonga timidita/
tem. Item ſi fuerint ſpiſſa ⁊ longi pili viſum
quodam modo obumbꝛatiua exceſſu3 caloris
ſignant. Item ſi fuerint multe carnis et pauce
piloſitatis ſenſum durum ſignant et obtuſu3 ⁊
frigiditatem in mēbꝛis pꝛincipalibus dominā
tem. Item ſi fuerint pilis ſpoliata aut interio/
rem ſignant ſanguinis corruptionem.vt pat3
in lepꝛoſis.aut naturalis humoris cōſumptio
nem vt in ethicis ⁊ ſimilibus.aut meatuū ⁊ vi
arum humorum opilationem.vt pꝫ in caſtra/
tis et dicuntur creſcere contra ſenectute3 in tan
tum ꝙ viſum impediunt niſi reſcindātur vt. di
cit Ariſto.li.iij. Item dicit idem li.iij. In fre/
quenti coitu nimis cadunt pili ſupercilioꝝ vel
albeſcunt.quod quidem accidit ꝑpter humi/
ditatis conſumptionem/et pꝛopter defectum
virtutis/et ꝑpter frigiditatis cerebꝛi augmen/
tationem. Nam nimia ſiccitas caluiciem gene
rat.ſuperhabundans vero frigiditas canicie3
introduxit ſicut ſupꝛa dictum eſt.

Rons ab oculoꝝ foꝛaminibus eſt
nominata.vt dicit Iſido. Hec n.
quandam animi imaginationem
et initium mentis ſua ſpecie expꝛimit dum leta
vel triſtis eſt. Secundum autem veritatem eſſē
tialem eſt fronſ(vt dicit conſtan.)os ſemicircu
lare nec multum durum nec multum molle.qđ
ideo fuit neceſſarium .vt eſſet temperamentum
ne lederetur vicinitas oculorum.pelle aute3 ex
trinſeca tuta eſt ad ſui defenſionem ad alioꝝ
organorum ſenſibilium continuationem et ad
totius capitis decorationem.totius enim ani
malis virtuoſitas potiſſime in frōte lucet. Frōſ
enim(vt dicit phūs.)ſedes eſt verecūdie et ho
noris.et hoc quidem eſt ꝑpter vicinitatē ima
ginatiue virtutis.eius virtute triſtia vel leta.de
centia vel indecentia rationis iuditio ſubito
deferuntur vbi vtiqꝫ diſcernuntur. Frons itaqꝫ
omnium neruorum a cerebꝛo deſcendentium
ad ſenſum pficiendu3 quodāmō turris eſt ⁊ de
fenſalium infra cuius concauitatem deſcendūt
nerui ad omnia inſtrumenta ſenſuum inferioru3
quorum miniſterio de omnibus obiectis ſenſu
um apud rationis domicilium fit inditiu3.vn̄
ſecundum grego. Frons eſt digniſſima pars ca
pitis exterioris vbi impꝛimitur caracteris ſi/
gnum ſcilicet ſignum iuſtitie ⁊ ſalutis.vt ſigna
culum crucis quod quondam erat ſupplicium
modo locū habet in frontibus imperatorum.
Frons igitur bene diſpoſita omnia pꝛedicta
manifeſte ſed ſi fuerit a mediocritate degeneraſ
alia ſm phm pꝛonoſticat et figurat.dicit.n. ari
ſto.li.i. Cū frons fuerit magna ſignat pon
deroſitatem declinantem ad ſtultitiam et cū fit
iter mediocritatē parua ſignat bonitatē ꝟtutiſ

ſed quando nimis eleuatur ⁊ quaſi in ſuperfi-
cie rotundat/ exceſſum ſignat colere ⁊ feruoris
⁊ tales ſepe diſpoſiti ſunt ad colericas paſſio
nes ſicut ad freneſim/ ⁊ furorem. Frons autem
reſpectu aliorum mēbrorum faciei modice eſt
carnoſitatis ⁊ pinguedinis. cuius cauſa eſt (ſe
cundum haly. ⁊ ariſto.) q2 carnoſitatis ⁊ pin-
guedinis ſuꝑfluitas impediunt intellectū. et
ideo nimia carnoſitas in fronte cum quadam
relucentia ⁊ extenſione cutis ſignum eſt corru-
ptiōis. vt patet in leproſis. Item nimia frōtis
attenuatio/ ⁊ ſuperficialis pellis corrugatio ī
teriorē deſignat cerebri defectum/ ⁊ humoris
ſubſtantialis finalem cōſumptionem. vt patꝫ
in antiquis ſenio vel morbo longiſſimo tem-
pore inanitis.

Timpus vel timpa dicunt̃ illa capi
tis membra ad dextram ſiniſtram-
ꝗ capitis adiacentia. que ſic dicun
tur. quia ſui mobilitate cōtinua quaſi interual
lis tēporum immutat̃. vt dicit Iſido. li. xi. c. ij.
Sunt autē timpora ſm̄ conſtan. oſſa vtrinqꝫ
poſita in lateribus oculorū cōſtituta/ que qui
dem aliquantulum ſunt mollia ⁊ neruoſa. ⁊ h
fuit neceſſarium ꝑpter ſenſum ⁊ motum oculo
rum ꝑficiendum. Nam ꝑ timpora ad inſtrumē
ta ſenſum mediantibus neruis ſpūs aīalis
defertur/ ⁊ ꝑ eandem authonomiam ſpūs vi-
talis per quaſdam arterias a corde ad cerebrū
demandatur. vnde ꝑpter neruorū ſenſibiliū
⁊ ꝑpter arteriarum venarūqꝫ pulſatilium ī lo
co timporum colligantiaꝫ ſunt paſſibilia ⁊ fa
cilia ad leſionem. vnde animal percuſſum ī lo
co timporis de facili moritur. q2 (ſicut dicit ari
ſto. li. xix.) ꝑcuſſio que cadit ſuper oſſa timpo-
rum mortalis eſt. q2 ſi in eis contingat vulnꝰ/
animal periclitatur. ⁊ hoc accidit. q2 humor q̄
eſt in timporibus cito exit ꝑpter oſſium tenui-
tatem/ ⁊ timpora citius caneſcunt ꝑpter hūo
ris paucitatem ⁊ ſiccitatem in eis dominanteꝫ
⁊ ꝑpter cōuertibilitatem ad naturam frigidita
tis. Iteꝫ timpora interius villoſa ſunt aliquā
tulum. vnde humorem a cerebro venientem re
cipiunt/ ſignum ⁊ ſomnum oculis inducunt. et
ſi illi villi fuerint compreſſi/ per eliquationem
cōtenti humoris/ oculos lacrimari faciūt.

Auris eſt inſtrumentum auditus ⁊
eſt dicta auris a vocibus hauri-
endis. quia greci ipſam vocem au
dencidē vocant. Unde dicitur aures quaſi au
des. vox enim repercuſſa per earum anfractus
adminiſtrata ſonum facit quo ſenſum excipi-
unt audiendi. Summa auris particula dicitur
pinnula. pinnum enim antiqui acutum vo-
cant. Hec Iſodo. Eſt autem auris proprie que
dam ſubſtantia cartilaginea que duabus cau
ſis fuit neceſſeria. Defendunt enim ne quid no
ciuū in auditū cadat. ſicut oclos defendūt cilia
Preterea auditum adiuuant. Nam vox paſſ
ſi aeris cuꝫ venit ad cartilaginem ibi fortiter co
adunatur vnde intrat foramina que ſunt audi
tus ꝑpria inſtrumenta. Sunt aūt hec foramia
in petroſo oſſe conſtituta/ in quibus nerui de-
ſcendentes a cerebro ſunt infixi ſenſum ⁊ motū
auribus deferentes ⁊ immutationē vocis ī fo
raminibus receptam iudicio aīme deferētes. ⁊
ſunt hec foramina ſicut torcular tranſuerſa. Ex
hoc ne frigidus aer nimis cito intret ⁊ interio-
res panniculos ſiue neruos ledat. ⁊ ne aliqđ
nociuū incidat/ quod auditus impediat inſtru
mētum (vt dicit̃ in panthe. li. iiij. c. xv.) patitur
auribus multipliciter. q2 aliquādo ex apoſte-
mate in aure exiſtente. vnde ⁊ ſanies egreditur
ab aure. Item ex vermibus foramen ab extrin
ſeco intrantibꝰ. vel ex putredis humoribus in
trinſecus naſcentibꝰ. quorūꝫ ſignū eſt prurigo
intra auriculas ⁊ titillatio ⁊ ſentit̃ eorūꝫ motō
Item ex ſuperflua carne atqꝫ verruca patit̃ au
ricula quādo mali humores in ea coadunant̃
Item patitur ex mala diſpoſitione nerui aurē
ingredientis. ſicut patet in ſonitu ⁊ tinnitu et
hmōi. que cōtingunt ex ventoſitate in panni-
culis cerebri ſe claudente in pte nerui ꝑticulant̃
Item patitur ex groſſis humoribus illic ſe mo
uentibus. ⁊ tunc ſentitur grauitas capitis cuꝫ
ſonitu et tinnitu. Item deficit auditus ex defe
ctu virtutis audibilis vel ex corrugatione ⁊ cō
trectatione nerui ſenſibilis. ſicut in ſenibus cō
tingere conſueuit. Iteꝫ aliquando fit ſurditas
cum puer procreatur in vtero quando natura
negligit inſtrumentum auditus perforare. ⁊ h
eſt ꝑpter ſui defectionem/ vel ꝑpter naturam
quam inuenit ſibi natura inobedientem. Iteꝫ
patitur ex acuta egritudine cum colerici humo
res ad cerebrum aſcendentes auditum impedi
unt. hos adiuuat ſi per digeſtionem colera pur
getur. vnde dicit̃ in amphoꝛ. Surdis ſi ſolu
tio colerica ſubuenerit ſurditatem tollit (ſicut dicit̃
ꝗ conſtan. Item dicit ariſto. li. xix. inſtrumētuꝫ
auditus plenum eſt ſpū naturali. q2 ſicut ſpūs
naturaliter facit in venis motum pulſatilem/
ſic in aure facit virtutem auditus. ⁊ ꝑpter hoc
addiſcūtur res per ſenſum auditus. ⁊ dicitur
ibi ꝙ creatio auriuꝫ fuit manifeſta tela ⁊ conti-
nēs fuit tenuis ⁊ hoc ꝑpter ſubtilitatem ipſiꝰ
auditus. Debilitatur autem auditus timpori
bus humide complexiōis ⁊ precipue in frequē
ter coeūtibus. ⁊ hoc ꝑpter ꝑturbatōeꝫ ſpirituū.

q̄uiꝰ pficiunt auditum (nam vt dicit ariſto.) fre
quens nimis coitus coꝛpi ⁊ coꝛdi nocet. Idem
dicit baly. Itez ſm ariſto.li.xij. In rōnali ani
mali aures ponūtur naturaliter in medio capi
tis rotundi.qꝛ auris nō in vna pte recte/ ſꝫ po
tius vndiqꝫ vocū ⁊ ſonoꝛum differentias com
pꝛehendit. In aīalibus vero quadrupedibus
que caput habent inclinatū ad terrā ⁊ non ſūt
eleuati coꝛpoꝛis ſunt aures in ſuperioꝛi parte
capitis.vt patet in bobus/in aſinis/⁊ in eq̄s
⁊ motus auricularū hmōi aīalium ſunt multi
ꝓpter eleuationes ſui loci.⁊ qꝛ multū mouenť
in partes diuerſas recipiunt ſonū repcuſſione
multa. Item idē ariſto.ibidem. Nullū animal
ouans habet auriculas expꝛeſſas nihilominuſ
tn̄ habent aīal talia quaſdam vias occultas.
et etiā volatilia auribus carēt exterioꝛibus/ha
bent tn̄ foꝛamen manifeſtam ⁊ viā apertaꝫ p
quā auditus pfectiſſime celebꝛatur. Item ho/
mo inter oīa aīmalia habet aures minus mo
biles ⁊ etiam ſecundū dimenſionem ſitus bꝛe
nioꝛi/ſed quo ad audiendū maxime ſunt effi/
caces.(vt dicitť li.i.) Et hoc eſt ꝓpter bonitatē
cōplexionis.vnde quādo nimis eſt exceſſus in
auribus hoīs in magnitudine alijs ſignis con
currētibus/ſignum eſt ſtoliditatis ⁊ tarditatis
intellectus.(vt dicit ariſto.

n Aſus eſt inſtrumentū olfactus ſm
Iſido. a naribus aūt dicitť naſus.
nares aūt ideo ſic vocanť/vt p eas
odoꝛifera ⁊ quaſi ſpūalia odoꝛemuſ/⁊ inter fe
tidū ⁊ odoꝛiferum diſcernamus. vnde qꝛ odo
rifera nobis per eas manāt/nares dicunť.ſicut
p contrarium inſcij/⁊ rudes ac inexperti/igna
ri quaſi ſine nare ſunt dicti. Naſus aūt duo hꝫ
foꝛamina ſm cōſtan.que quidem p quandam
ſubſtantiā cartilaginoſam ad inuicē ſunt diſti/
cta. Et hoꝛum foꝛaminū vnū ad concauitateꝫ
palati tendit.alterum vero ſupius ad pellicu/
las cerebꝛi vadit vt aerē attrahat cerebꝛo ⁊ de/
ferat ipſis naribus ſpm̄ aīmalē ad ſenſuꝫ odo
ratus pficiendum ⁊ adducat. Pꝛimum ergo
foꝛamē fuit neceſſariū ad eijciendas ſupfluita
tes a cerebꝛo venientes. Aliud vero ad ſpūm
attrahendū/⁊ odoꝛatum pficiendū. Sunt tn̄
ꝓpꝛie inſtrumentū odoꝛatꝰ due carnicule que
dependēt a naribus in modū māmillarū/que
pꝛimo aerē attractū in ſe recipiunt/deinde ad
interioꝛem partē cerebꝛi tranſmittūt. Iſtis au
tem carniculis ſubſeruiūt nares exterioꝛes ae
rem.ſ.attrahendo ⁊ intra ſe includendo ⁊ ſub
tiliando/vt tanto facilius ⁊ pfectius inmutenť
in oꝛganis odoꝛatus.neruus eni a cerebꝛo ve
niens illa duo vbera naſi ſubintrat ⁊ eis ani/

malem ſpm̄ adminiſtrat.vt dicit conſtan. Fu
mus igitur mediāte aere per naſum attractus
ſpūi aīmali ſe aſſociat/qui immutatꝰ illā imu
tationem in cerebꝛo aīme iudicio repꝛeſentat.
Naſus igiť(ſm cōſtan.) fuit neceſſarius ad ae
rem tempate attrahendū/ad cerebꝛum per ſua
emūctoꝛia expurgandū/⁊ ad caloꝛeꝫ innatum
ī vētriculis cerebꝛi tēpandū/necnō ad diſcernē
dum fumū a quacūqꝫ ſubſtātia reſolutū/redo
lentem ſuauiter ac fetentē.⁊ ideo ſm ariſto.li.
xij. Senſus olfactꝰ eſt diuiſus ſicut ſenſus au
ditus. et ſi ita nō eēt nō faceꝫ opꝰ ꝓpoſitū et
ſenſus olfactꝰ nō eſſet niſi ꝓpter attractionē ae
ris in aīmali habente naſum. Et hoc mēbꝛum
ſ.naſus in medio eſt.ſ.anterioꝛi parte capitis.
⁊ ꝓpter hoc poſuit natura naſum in medio tri
um inſtrumētoꝛū ſenſibiliū quaſi triunam po
ſitam ꝓpter motū anhelitus alijs ſenſibus ne
ceſſariū. Recollige igitur bꝛeuiter ex pꝛedictis
ꝙ naſus eſt mēbꝛum ſiue officiale oꝛganum ae
ris attractiuū ⁊ emiſſiuū/ inter odoꝛes diſcreti
uum/groſſarum ſupfluitatū cerebꝛi purgatiuū
ſpiritui animali miniſtratiuū p attractionē ae
ris pulmonis dilatiuū ⁊ conſtrictiuum.(⁊ ideꝫ
ſm cōſtan.) Nares poſite ſunt ex trāſuerſo/ ⁊
non ex oppoſito pulmoni.vt ſi frigiduſ aer qn̄
qꝫ ſubeat/pulmonem ſubito non ledat.⁊ ſi qd
cum aere ſicut puluis vel cinis intrauerit/ pul/
moni abeſſe non poſſit. Eſt etiaꝫ naſus (vt di
cit grego.ſuper cantica.)faciei maximū oꝛnamē
tum/ita ꝙ eius carentia tota facies dehoneſtať
Debet aūt diſpoſitio naſi eſſe medioc̄ris ita ꝙ
in longitudine latitudine/altitudine modū d̄
bitum nō excedat. Nam ſi nares fuerint nimis
tenues vel late/multi aeris attractione ferocita
tem animi pꝛetendunt ⁊ mētem indignantem
Ex diſpoſitionibus eni membꝛoꝝ coꝛpis ſu/
munť ꝓnoſtica iudicia de affectionibus mētis
ſicut dicitť in pꝛincipio viſonomie. Inaꝫ accidē
tia mētis ſepe immutanť ſm accidentia coꝛpis
ſicut vinum albū ex vitro rubeo cui infunditur
coloꝛē contrahit ⁊ ruboꝛem.⁊ ideo medioc̄ritaſ
diſpoſitionis medioc̄ritatem deſignat bonita
tis.(ſicut dicit viſono.in lib.ſuo in pꝛincipio.
Impeditur aūt naſus in ſuo effectu ſicut dicit
galie.ſuper ꝓnoſtica.ibi nares acuti/oculi con
caui ⁊c.ꝓpter vehementiā caloꝛis humiditatē
cōſumentis.vnde ⁊ acuūtur nares ⁊ ꝓfundū/
tur oculi in acutis.⁊ eſt ſignū moꝛtis.⁊ accidit
idem naribus (ſicut dicit galie.)quando caloꝛ
naturalis eſt ita debilis ꝙ non pōt ſe expande
re ad extrema.ideo ꝯſequitur ꝙ ſpūs ⁊ ſāguis
nō ꝯcurrant ad extrema.⁊ ideo ꝓpter frigidita
tem moꝛtificantē cōſtringunť mēbꝛa ⁊ cerťanť

et ꝓcedit acumen nariū quod ē ſignū peſſimuꝫ ⁊ mortiferum in patientib⁹ acutam. Item impeditur naſus (vt dicit conſtan. li. ix. c. xv.) aliquando ex mala cerebri diſpoſitione. aliquando ex nerui odorabiliſ opilatione. aliquādo ex humorū fetidorū ⁊ corruptorum in carniculis narium repletione. quādoqꝫ ex carnis ſuꝑflue corrupte in foraminib⁹ naſi generatione. vt pꝫ in polipposis ⁊ leproſis. hec leſio nō ſolum ledit olfactum/ verum etiam facit minorationeꝫ vocis. aliquādo patitur ex nimio fluxu humoris a ventriculis cerebri defluentis. ⁊ hoc vel ex caloris diſſolutione/ vel ex frigiditatis nimia conſtrictione. ſicut patet ſepius in catarro. aliquando ex nimia repletiōe ⁊ acumine ſanguis ora venarum naſi aperientis. vnde de naribuſ fluit ſangnis tamē fluxus maxime per nares in multis egritudinibus cā eſt diſſolutionis morbi ⁊ certum iudicium conualeſcentie ⁊ ſalutis. vt patet in acutis febribus que per fluxuꝫ ſanguinis narium ſepius terminantur. Et in amphoriſ. dicitur particula. vi. Mulieri deficientibus neruis ſanguinē ex narib⁹ fluere ē bonum

g Ene ſunt inferiores ꝑtes oculoruꝫ vnde barbe inchoant vt dicit Iſi. lib. xi. c. ij. Genos enim grece barba dicitur. eedem enim partes dicūtur maxille/ que per diminutionē a malis ſunt dicte. male enī eminētes dicuntur ſic oculi partes ad eoꝝ ꝓtectionem ſupposite. Vocate aūt ſunt male ſiue qꝛ in rotūditatem ꝓminent infra oculos/ quam greci mala appellant ſiue qꝛ ſunt ſupra maxillas/ vnde ⁊ a malis diminutiue dicūtur maxille. ſicut apalo paxillus. ſicut dicit Iſido. Sunt aūt maxille ſiue gene ſɱ cōſtan. ex neruis ⁊ oſſibus interius composite. ⁊ harū oſſa carneo cerebri ſūt coniūcta. que ideo de varijs ⁊ multis fruſtulis cōposita ſunt ne alia lederentur ſi vnū aliquid pateref. exterius aūt ſunt calide ⁊ carnoſe/ vt frigiditatem oſſinm ⁊ cartilaginum aurīū ⁊ narium temparent. ⁊ vt organiſ ſenſibilibus ſibi vndiqꝫ adiacentibus ſuo calore fomētum adminiſtrarēt. ⁊ ideo maxille oculis ſupponūtur ad eoꝝ ꝓtectionē. In medio ſenſuū ſunt poſite ꝓpter nutrimēti adminiſtrationem. calide ſnnt ⁊ carnoſe/ ꝓpter frigiditatis inſtrumētorum ſenſuū mitigationem. candide ſūt ⁊ rubicūde/ ꝓpter ornatuꝫ faciei ⁊ vult⁹ compoſitionē. Maxima enim pulchritudo hominibus reſultat in genis ⁊ maxillis maxime (ſicut dicit cōſtan.) potiſſime hominis oſtendūtur complexiones que ſi fuerint multum rubicūde/ mixte cum tempata albedine ⁊ in ſubſtā tia nō nimis craſſe ſed mediocriter carnoſe calidam ⁊ humidā ꝓtendūt complexionem ⁊ ipſius tempamētum. Si vero fuerint in calore albide ſine alicuius rubedinis admixtione/ ⁊ in ſubſtantia pingueſ ⁊ molles/ ⁊ fluide frigiditatis ⁊ humiditatis oſtendūt exceſſum. Si vero fuerint fuſce in colore aut citrine. in ſubſtantia autē tenues ⁊ macilente dn̄ium deſignant ſiccitatis nimie ⁊ caloris. vt patet in colericis. Si vero fuerint quaſi liuide in colore ⁊ in ſubſtantia carnibus de paupate/ exceſſum ſignant ſiccitatis ⁊ frigiditatis. ſicut in melancolicis videri poteſt. nec ſolum declarant complexionuꝫ diuerſitatem/ verū etiam animi ⁊ affectionū notificant qualitatem. Nam ſɱ animi affectiones ex ſubito timore vel gaudio paleſcūt vel rubeſcunt ſubito. Hec conſtan.

b Arba (vt dicit conſtan.) faciei viri eſt ornamētum. vnde apparens et cooperiens maxillas in vna parte eſt ad ornamētum/ in alia ad maxillarū adiutorium ⁊ famulatum. Nam ſua piloſitate neruaſ maxillares tuetur a nimia aeris frigiditate/ et ideo maxillarū neceſſariū ē tegumentū. barba vigoris ⁊ caloris naturalis eſt iudicium. Et h̄ eſt cauſa quare vir ⁊ nō mulier barbeſcat/ quia maſculi feminis naturaliter ſūt calidiores. et ideo in maribus fumus qui pilorum eſt materia magis augmētatur. quam qꝛ natura nō ſufficiebat cōſumere expulit per duo loca. ſ. per caput ⁊ ꝑ barbam. vnde accidit aliquādo mulieribus calide ⁊ humide complexiōis. qꝛ videntur barbeſcere. ⁊ ecōtrario fit in maſculis frigidis ⁊ ſiccis ꝙ barbeſcūt parū. vnde ⁊ eunuchis nō creſcit barba qꝛ ꝑdiderunt illa membra calidiora que calidi humoris ⁊ fumi (qui pilorum eſt materia) ſunt generatiua. Ex quo patet ꝙ barbe ſpiſſitudo caloris ⁊ humoris ſubſtantialis ac vigoris eſt iudicium ⁊ differentie ſexuum certū expimentuꝫ. In pueris aūt nō creſcit barba quāuis calidi paruuli ſint ⁊ humidi. qꝛ fumoſa ſuꝑfluitas que piloꝝ eſt materia tranſit in augmentū ⁊ nutrimētum puerorum. (huiuſqꝫ conſtan.) Secūdum vero ariſto. libro. xix. Pili barbe ſicut ⁊ capilli in ſua diſpoſitiōe repreſentant qualitatē vaporis vel pinguis humoris ex quo generantur qm̄ ſi fuerit hūor fumoſus calidus ⁊ ſiccus erunt pili barbe ſicut ⁊ capilli criſpi in ſe reflexi ⁊ inuoluti. ⁊ hoc accidit qꝛ per duas vadunt vias contrarias. quia pars terreſtris mouetur ad partes inferiores calor mouetur ad ſuperiores ⁊ ſic inuoluūtur pili et erunt pili criſpi ꝓpter debilitatem ſuam. ⁊ hoc accidit ꝓpter paucitatem humiditatis et multitudinem partis terreſtris. vnde ex intēſo

calore corrugant ⁊ inuoluũtur. Si vero fuerit
vapor multum humidus/ erũt pili leues ⁊ lon
gi. Nam humor currit lubrificando donec ꝑue
niat ad pilos. ⁊ ꝓpter hoc pili ⁊ barbe eorũ qui
morantur in francia ſunt leues. nam eorũ com
plexio eſt hũida ⁊ aer continens eos eſt hũidus
Econtrario aũt accidit in hominibus cerebruꝫ
ſiccum habentibꝫ ⁊ habitantibus in regioni/
bus calidis ꝓpter ſiccitatem aeris continentis
Item idem ibidem. alteratur color pilorũ bar
be ſecũdum etatis varietatem. ⁊ ideo caneſcit
barba in ſenectute ꝓpter debilitateꝫ caloris ⁊
habundantiã frigiditatis. Defluũt autẽ quan
doqꝫ pili barbe ꝓpter caloris ⁊ humoris inter
ceptionem. vt in caſtris quandoqꝫ ex corruptio
ne humoris. vt patet in leproſis. Nam ſicut di
cit idem ariſto. caſus pilorum ſimilis eſt fluxui
foliorum arborum ⁊ cauſa iſtius eſt diminutõ
humoris calidi ⁊ pinguis. ⁊ ideo nõ fluunt fo
lia arborum in quibus eſt humor pinguis (hu
cuſqꝫ ariſto. lib. xix.

m Andibule a manducando ſunt di
cte vt dicit Iſido. lib. xi. Mandi
bularum aũt quedam eſt ſuperior
in qua dentes ſuperiores infigunt. quedam ve
ro inferior in qua dentes inferiores radicant.
Et eſt ꝓprium mandibule ſuperioris ꝙ in omi
aiali fixa eſt ⁊ immobilis excepto concada. i.
cocodrillo/ qui mouet mandibulam ſuperiorem
contra naturam oium aimalium/ ⁊ fixam ⁊ im
mobilem tenet inferioreꝫ (vt dicit ariſto. li. iij.)
Sunt aũt mandibule ex oſſibus diuerſis ⁊ etiã
duris compoſite neruis ⁊ lacertis varijs cõne
xe. ⁊ hoc fuit neceſſarium ꝓpter motus cõtinui
tatem ⁊ apertionis ⁊ clauſure neceſſitatẽ vt di
cit conſtan. Sũt eni quaſi due mole cõtinẽtie
ad cõterendum cibum ⁊ molendum ſe mouen
tes. vnde toti corpori nutrimentum mandibu
le ſubminiſtrant. Mandibule aũt quibuſdam
ꝑticulis carnoſis ⁊ neruoſis q̃ gingiue dicũt circũ
danturvndiqꝫ ⁊ velantur. ⁊ hoc propter fortio
rem dentium in maxillarum fundamẽtis radi
catione/ ⁊ propter nutrimenti neruis dentium
adminiſtrationem ⁊ frigiditatis moderationẽ
Et dicunt gingiue (vt dicit Iſido.) a dentibus
gignendis/ qr in eis dentes giguũtur ⁊ nutriũ
tur. facte eni ſunt ad decorem dentium pariter
⁊ neceſſitatem ne nudi potius horrori exiſterẽt
ꝙ decori. Pelliculis labiorum circũdantur qd
fecit natura vt tam dentes ꝙ maxillas non ſo
lum intrinſecus iuuarent/ verum etiam a leſio
ne extrinſeca defenſarent. contingit autem gin
giuas corrumpi in animalibus aliquando ex
negligentia/ ⁊ quandoqꝫ ex putridis humori

bus inficí ⁊ corrumpi et tunc diuerſas inferunt
moleſtias ⁊ paſſiones vt fetorem dentiũ caſuꝫ
vel relaxationem.

l Abia ſm Iſido. a labendo ſũt di/
cta quod autem ſupius eſt/ labiuꝫ
eſt. inferius labrum. Sunt autem
labia neceſſaria ſecũduꝫ conſtan. qr dẽtes mu
niunt atqꝫ tegunt. Sunt etiã neruoſa ex diuer
ſis lacertis cõpoſita/ vt ſic ad ſenſum ⁊ motuꝫ
eſſent habiliora. Nam ad vocis formationeꝫ
neceſſario ſe aperiunt uel claudunt. qr illis ab
ciſis vel per aliquam opilationẽ vel contractio
nem aliquã impeditis verba pfecta non poſ/
ſunt formari. Item labia mollia ſũt ⁊ carno
ſa. ⁊ hoc duricieí dentiũ tempamẽtuꝫ fuit neceſ
ſarium. Dentes igitur ⁊ eorũ nerui cum ex natu
ra ſint frigidi nimis lederentur aeri frigido ex/
poſiti ſi nõ labiorum regimine tuerentur. Iteꝫ
labioruꝫ extrema ſunt rubicũda. quod accidit
ſecũdum conſtan. ꝓpter cutis labiorum ſubtili
tatem/ que de facili a calore ſanguineo recipit
quodammodo roſeã qualitatem. vnde rubedo
labiorum ſignũ eſt puritatis cõplexionabilis
⁊ impmixtionis turbati ſanguinis ⁊ interiorís
virtutis. ſicut econuerſo labiorum liuiditas ſi
gnum eſt defectionis virtutis ⁊ caloris natura
lis. Item labia tenua ſunt in ſubſtantia ⁊ ſub
tilia vt ſint ſubtiliora ad motũ et habiliora ad
aerem nutriendum et intercidendum ne ſubito
attractus interioribus ſua frigiditate inferat le
ſionem. et ideo labia aeri frigido ſe opponunt
et ipſum recipiendo depuratum reddũt vt ſua
uius et vtilius ad interiora attrahatur. hec om
nia ſecũdum conſtan. Conſimiles ꝓprietates
narrat ariſto. lib. xij. circa finem vbi dicit. La
bia hominis mollia ſunt ⁊ carnoſa ⁊ ſeparí poſ/
ſunt ꝓpter ſalutem ⁊ cuſtodiã dentium/ ⁊ vt cõ
ueniant ad exitum ſermonis. vnde ⁊ labia du/
plicem habẽt vſum ſicut ⁊ lingua. cuius creatõ
eſt ad guſtandũ humidum ⁊ ad ſermonẽ ꝓfe/
rendum. ſicut idem expreſſe dicit ariſto. ⁊ ideo
oportet ꝙ labia ſint hũida. qr ſi creatio lingue
non eẽt talis diſpoſitionis ad labia/ nõ poſſꝫ
lingua ꝑtingere ad dicẽdos multos modos
litterarũ/ q̃ quidã ex eis dicunt p percuſſionem
lingue ⁊ etiam p cõiunctionem labiorum. Et
ideo neceſſaria fuit labiorum creatio/ vt opti/
ma eſſet nature opatio. ⁊ propter hoc fuit caro
hominis mollis valde. quoniam homo eſt ho
ni ſenſus tactus. ſ. ⁊ guſtus magis ꝙ alia ani/
malia (hec omnia ariſto. lib. xij. Recollige igit
quia labia ſunt quedam tegmina dentiũ cuſto
ditiua/ molliciei ſua duriciei dentiũ tempatiua/
vocis articulatẽ ⁊ litteralis formatiua aeris

frigidi vel calidi interceptiua ſua rubicũditate
vel liuiditate defectus vl' vigoris deſignatiua
virtutis interpretatiue ꝓpria organa paſſio-
num aĩme. ſ. odij ⁊ amicicie doloris triſtitie et
preſſiua. vnde dicitur ꝙ tremor labiorum ĩ fre
neſi ⁊ acutis morbis mortem pretendit (vt dici
tur in ꝓnoſticis) Et hec de labijs ſufficiant.

m Entum eſt dictum quaſi mandibu
larum fundamentũ eo ꝙ inde oriã
tur (vt dicit Iſido.) menti autem
vt dicit conſtan. duo ſunt oſſa ⁊ ipſa iuncta ſũt
in medio vbi dentes ſubtiliores firmanẽ qua
drupli at ꝑ pares. Dorum oſſium extremitas
duas habet furculas. vna eſt acuta cuius acu-
men quoddam ligamen inſeritur quod a lata
tere tymporum ꝓtenditur. per quod ⁊ bucca
clauditur ⁊ aperitur. Altera vero furcula grosſa
eſt ⁊ rotunda cuius rotũditate mentum fit mol
le. vt dicit conſtan. qꝛ hoc membrum fuit neceſ
ſarium ꝓpter originem mandibularum ⁊ den-
tium inferiorum radicationẽ / ⁊ ꝓpter volunta
riam aeris clauſuram ⁊ apertionẽ fuit etiam cõ
ueniens ꝓpter faciei cõplexionem / ꝑfectionẽ
ipſius vultus cõſummationez. qd ſi fuerit pro
portionatũ fronti totum honeſtat faciem ⁊ de-
corat. (hec omĩa dicit cõſtan.) In mento autez
aĩalis maxima eſt fortitudo ꝓpter oſſis duri
ciem ⁊ neruorum cõpaginationez / ⁊ ꝓpter for
tem dentium radicationem. ⁊ ideo bruta aĩma
lia ſe tangi per mẽtum de facili non ꝑmittunt.
nam mẽto cõfracto tota eorum ferocitas quaſi
armis ꝑditis eneruatur. (vt patet. i. Regũ. xvij
vbi dicit. Confregit dauid mentum vrſi ⁊ eru-
it ouem de ore eius ⁊c. hominis vero mentum ꝑ
tractari amoris ⁊ fidei iudicium eſt. ij. Re. xvi.
Tenuit ioab mentum amaſe quaſi deoſculãs
eum.

o S eſt dictum eo ꝙ per ipſuz quaſi
ꝑ oſtiuz cibos immittimꝰ ⁊ ſpm̃ fo
ris eijcimꝰ. vel qꝛ eo quaſi de oſtio
ſermones egrediunẽ. vt dicit Iſido. Os etiam
vt dicit idem aĩe nũcius eſt qꝛ illud ore expri
mimus / quod prius in mente cõcepimus. Eſt
autem (vt dicit grego.) multis circũſeptum cu
ſtodijs. ſ. dentibus ⁊ labijs vt tot intermedijs
mens prius diſcernat ꝙ ꝓferat ſiue dicat vtꝑ
us verbum trãſeat ꝑ limen ꝙ per linguam.
Fuit aũt oris nutrimentũ neceſſarium (ſm con
ſtan.) ꝓpter nutrimenti ſuſceptionẽ. nullũ enĩ
membrũ in animali nutriẽ / niſi in ore nutrimẽ
tum prius recipiatur. Os enĩ primo cibum re
cipit ⁊ maſticando ⁊ imutando aptuz digeſtio
ni ſtomacho trãſmittit. ⁊ ꝓpter hoc natura fe-
cit os humidũ intrinſecus vt cibi ſiccitas eius
humiditate facilius imutetur. fecit etiã os ner
uoſum ⁊ mediocriter durũ ⁊ concauũ / neruoſũ
vt ſaporitas cibi facilius ſentireẽ. durum / ne ci
bi aſperitate lederetur. nec tamẽ nimis factum
durũ eſt ſed mediocriter / ne nimia duricia ſen-
ſualitas guſtus impedireẽ. concauũ autem ⁊ ro
tundũ fuit intrinſecus / vt cibus aſſumptꝰ hinc
inde facilius moucreẽ. ⁊ ꝑ dentes ſine impedi
mento ſpũs tranſduceretur. Item neceſſarium
eſt os ꝓpter aeris ⁊ ſpũs attractionem. aer enĩ
attractus ꝑ os ipſius concauitate imutatur / de
puratur / ⁊ ſubtiliatur. ⁊ ſic ad cordis refrigera
tionem ꝑ cãnale pulmonis tranſmittiẽ. ſine cu
ius refrigerio cor pre nimio caloris incẽdio vre
retur ⁊ deſtrueretẽ. Item neceſſarium eſt ꝓpter
vocis informationem. ad hoc enim eſt palatũ
oris concauũ vt plectrum lingue facilius mo-
ueretur / ⁊ ad vocem formandã expedite eleua
retur ⁊ deprimereẽ. Item vtile eſt ad groſſaruz
ſupfluitatũ a cerebro ⁊ pulmone venientiũ cre
brã electionẽ. quibus per oſtiuz oris eiectis
vitalis ſpũs in corde ⁊ animalis in cerebro ſu
as complẽt actiones expeditius. Item vtile eſt
ꝓpter mẽbrorum nutribiliũ a ſupfluis exone-
rationem. quando ergo ſtomachus crudis hu
moribus onerateẽ natura per vim expulſiua ope
rante ꝑ oris officium expurgatur. ſicut dicit cõ-
ſtan. ⁊ galie. ſuper illud amphoriſ. In vomiti
bus ⁊ purgationibus que ſponte fiunt ſi qua
lia oporteat fiant. confert ⁊ bene ferunt ſi vero
nõ contrarium. Patitur aũt os (vt dicit con-
ſtan. in viatico) quandoꝙ ex alijs mẽbris ſibi
vicinis infirmantibus. patitur autez puſtulas
vlcera ⁊ hmõi. ex corruptis humoribus aliũde
ad buccam defluentibus. ſi rubeat ita ꝙ nigre
dini attineat ⁊ caleat / doleat aut ardeat. mate
ria ſanguinea eſt ⁊ colerica. Si vero multuz ni
greſcat / tanto moleſtius ⁊ timidius ne forſan
ad cancrum deueniatẽ / accidunt aũt vlcera ĩ ore
lactentium puulorum ꝓuenientia ex acumine
lactis ⁊ eius corruptione. (hucuſꝙ conſtan. in
viatico particula. ij.)

d Entes ſm grecos dicũtur edentes
quaſi omĩa apposita diuidentes ⁊
incidentes vt dicit Iſido. Et ſunt
dentes ſecũdum conſtan. quedam plantaria ĩ
oſſibus maxillarum ⁊ menti quibuſdam radi
cibus inſerti. Et ſunt in maribus ſecũdum con
ſtan. xxxij. xvi. in maxillaribus ſunt poſiti quoꝝ
quatuor in anteriori parte pares vocantur et
quadrupli. ⁊ hi lati ſunt ⁊ acuti inciſſores vel
preciſſores a medicis nuncupantur / ad inciſio
nes cuiuſlibet cibi ſunt apti. ⁊ quicquid ab eis

accipitur in ore/conterit̃ ⁊ mordetur. Sunt ite
rum ⁊ duo qui canini ſūt dicti collaterales qua
druplis in ſummitate acuti/duris cibis cōmo
lendis apti. Et dicunt̃ (ſecūdum Iſido.) cani
ni/qꝛ ad ſimilitudinem caninorum cōſiſtunt ⁊
canes per ipſa oſſa rodunt. precīſſoribus enim
dentibus ſunt fortiores/acutiores/longiores
⁊ rotūdiores. ⁊ ideo a quibuſdam collū puel-
le vocantur. ⁊ quod priores precidere nō poſ-
ſunt/iſtis tanq̄ fortioribus ad conſtringendū
tradunt. Sunt ⁊ decem alij ex vtraq; pte ſupio
ris mandibule qui in collaterales quadruplis
hi ſunt lati atq; groſſi. hi molares ſunt vocati ⁊
ad molendum bene ſunt apti. nam que cōciſa
⁊ contracta ſūt/a prioribꝰ more mole ſubeūt
vt dicit Iſido. Sunt igitur in ſupiori mādibu
la. xvi. dentes. ſ. quatuor quadrupli ⁊ pares/
⁊ duo canini/⁊ decem molaros. Et totidē etiā
dentes numero collocantur in inferiori mandi
bula ſeu in mento. Dentes igitur quantum ad
ſuum numerū ⁊ officium quadripharie diuidū
tur. Quidam enim ſūt inciſiui. ⁊ hi ſunt qua-
tuor/duo ſupiores/⁊ duo inferiores/qui pri-
mo aſpectui ſe offerunt/quidam vero ſunt pa
res. ⁊ hi ſunt quatuor. duo ſupiores ⁊ duo in-
feriores qui alterutrum iuxta inciſiuos poſiti
mutuo ſe contingunt. Quidam vero dicuntur
collaterales ſeu canini. ⁊ hi quatuor ſūt duo ſu
periores ⁊ duo inferiores ſe mutuo collidētes.
Quidam vero ſūt molares. ⁊ hi. xx. ſ. x. ſupius
⁊ totidem inferius mutuo ſe tangentes ⁊ que
ab alijs inchoata ſunt quaſi mole cōtinue con
cidentes. hi omēs ſunt mandibulis radicati et
quodāmodo furcati ſed diuerſimode. qꝛ ante
riores. ſ. in quadrupli ⁊ pares vnā habēt furcu
lam ſeu radicem. canini vero molares tres vel
quatuor habere dicunt̃ vt dicit cōſtan. Denti
um quoq; numerum diſcernit qualitas ſexuꝫ
nam in viris plures/in feminis pauciores in-
ueniūtur. vt dicit cōſtan. ⁊ Iſid. Diſtinguūtur
⁊ etiam dentes ſecundū pceſſum etatis. quo-
niam ſicut dicit ariſto. li. ij. ꝙ dentes ſenū gene
raliter ſunt nigri nō acuti vt patet in canibus
quorum etas per dentes noſcunt̃. qꝛ dentes iu
uenum ſunt albi ⁊ acuti/ſenū vero ecōtrario.
Excipit tamē ariſto. ibidem ab hac generalita
te dentes equorum quos dicit habere pprius
ꝙ pcedente etate magis albeſcūt. Dicitur etiā
ibidē. oportet vtiq; ſcire ꝙ aīalia que ſunt
multorum dentiū coniūctorum ſunt vite lōgio
ris. que vero paucorū ſunt dentium ⁊ ſeparoꝝ
ſunt vite breuioris. Item dicitur ibidēꝫ. Om
ne animal quadrupes generās aīal ſimile ſi
bi habet dentes. Item homo eijcit dentes in

iuuentute anteriores nō molares. ⁊ hoc contin
git forſan ppter furcularum ⁊ radicū debilita
tem. Molares aūt nō eijcit ppter cauſam con
trariam. Et eſt generale in alijs animalibꝰ que
nō eijciunt aliquem dentē priuſq̄ alter ſibi ſi-
milis in loco oriatur primitus. Item ariſto. li.
xij. Omne aīal carens dentibꝰ in ſupiori mā
dibula eſt ſiccum ⁊ terreſtris nature. Omē ani
mal habens dētes in vtraq; mādibula eſt pin
guedini ſimile. Item idem lib. xiij. Natura
nō facit niſi quod meliꝰ ⁊ perfectius eſt. ⁊ ideo
neceſſe eſt ex materia partis terreſtris declinet ī
quibuſdam aīmalibus ad partē ſupiorem. ſ.
in dentes ⁊ culmos pminentes in quibuſdaꝫ
in cornua. ⁊ ppter hoc non pōt habere dentes
in vtraq; mandibula animal habēs cornua.
Item idem li. xvi. Dentes ſolūmodo inter alia
oſſa creſcunt duꝫ remanet animal. ⁊ hoc eſt ma
nifeſtum in dentibus ſup excreſcentibꝰ ⁊ decli-
nantibus a locis ſuis cōtingentibus ſe inuiceꝫ.
Et cauſa crementi illorum ppter opationē eo-
rum ſi enim nō creſcerent/cōſumerentur cito et
ppter hoc terūtur cito. dentes animaliuꝫ come
dentiū multum/⁊ carentium dentiū magnis. ⁊
ppter hoc ingeminata eſt natura ⁊ aggregauit
dentes ad inuicem ppter ſenectutem ⁊ finem.
aliter ſi vita duraret p millenarium ſemp den-
tes plures eſſent q̄ in prima creatione. Item
dicit ibidem lib. ij. Dentes qui oriunt̃ inter gin
giuam non oriūtur in viris ⁊ mulieribus niſi
poſt. xx. annos. ⁊ forte in quibuſdam mulieri-
bus poſt. lx. ⁊ origo eorum erit cū maximo do-
lore. Item idem li. xix. Dentes acuti oriūtur an
te latos. qm̄ dentibus acutis indiget ad abſci
ſionem cibi prius. qꝛ priꝰ eſt abſcindere q̄ mo
lere. ideo etiam citius creſcunt. qꝛ minores ſunt
qꝛ origo minoris rei eſt ex calore ante origineꝫ
rei maioris. Item calor lactis facit oriri dētes
cito. ⁊ ppter hoc eſt ꝙ pueri lactantes lac cali-
dius/naſcunt̃ in eis dētes citiꝰ. Itē idē ibidē
āteriores naſcunt̃ oſſe tenui ⁊ debili. ⁊ ppter
hoc ſunt velocis caſus. (hucuſq; ariſto.) Ad
hoc conſtan. in viati. particula. ij. Dentiū magnū
eſt iuuamentum ⁊ cū iuramento magnū corpo
ris ornamētum ipſorum inq̄tum nō patientiū
qꝛ in patientibus actio corrumpitur. quorum
paſſio diuerſa eſt/cuius diuerſitatiſ pars eſt vi
ſui manifeſta. ſicut putredines fetores/rupturꝰ
re/pforationes/motiones/caſus/limoſitates
⁊ ſimilia. Pars vero nōn apparēs eſt ⁊ occul
ta. ſicut quando dentes nimium dolent/⁊ tamē
exterius ſani apparent. Cauſa autem talis
doloris ſunt humores a capite deſcendentes
vl̄ a ſtomacho mediante fumoſitate aſcēdētes

vel humoris acuti in gingiuis. ⁊ tunc dolores nimij cum ſaltu ⁊ pulſu ſentiuntur ꝓpter maliciam humorū ⁊ acumen. Si vero dolor eſt a capite/ grauitas ſentitur in capite/ ⁊ dolor in facie rubro ex ſanguine vel colera ad radices dētiuꝫ deſcendēte. Si vero fuerit a ſtomacho/ dolor ſentitur i ſtomacho ⁊ aſſidua eructatio egreditur ⁊ erſipitur dentes ⁊ aliquādo perforant/ aliquādo rumpūtur aliquādo ex vermib⁹ in citrinum/ viridem/ vel nigrum colorem mutant. que oīa ex corruptis ⁊ peſſimis humoribus ex malis cibis per neruos ad ligamentū dentium deſcendentib⁹ accidere dinoſcuntur. Dētes etiam aliquādo mouent. ⁊ cauſa motus hūores ſunt in dentium radicibus. ꝙ ſi acuti ſunt/ neceſſe eſt in dentibus ⁊ foramina effici/ ⁊ fetores ac putredines generari. ꝙ ſi vermes fuerint in cauſa/ dolor maximus gignitur. q: ad neruū ſenſibilem corrodēdo penetratur/ obſtupeſcūt etiam dentes ⁊ exacerbant ex humore acido intus vel extra neruos ſenſibiles inficiente. dormitare etiam videntur ex cauſa nimis frigida/ ſicut ex niue vel glacie neruos dentium ↄſtringente. Item dentes quandoqꝫ cadūt ex nimia humiditate ligamenta dentium relaxante. quādoqꝫ ex nimia ſiccitate. vt patet in ſenibus quorum dentes ꝓpter ſubtractionem humiditatis nutribilis dilabuntur. Has ⁊ multas alias recitat cōſtan. dentium paſſiones. ſed hec ſufficiāt Recollige igitur ex predictis quare dentes in mandibulis tanquam in fundamentis ꝓprijs radicātur ex frigiditate dominā te albiores ceteris oſſibus efficiuntur ꝓpter ſui duriciaꝫ de facili nō leduntur. ſubſtantia enim dentiū eſt ex ſe impaſſibilis cū non ſit ſenſibilis (vt dicit conſtan.) Unde dens ruptus nullum dolorem patitur. dicitur tamē pati dolorem ꝓpter neruum ſenſibilem qui in eius radicibus ſepe leditur ⁊ grauatur. Dentes enim intrinſecus neruis colligātur. terminos carnis dentes excedunt/ ⁊ tamen in carne radicantur niſi intra ſe nec in ſe patiūtur. clauſi ſūt labijs ne videantur. Indecēs eſt enim cum apparent niſi forſitan ꝓpter riſū. Item ſuperiores ad inferiores reuertuntur. ⁊ ſibi inuicem mutuo coaptantur. ⁊ ſi inferiores aliquando moueantur ſuperiores tamen infixi ⁊ immobiles reperiuntur ordinate autem ad inuicem componūtur ad informationem articulate vocis maxime cooperātur/ toti corpori obſequuntur.

l Jngua a lingendo cibum eſt dicta vel quia per eam articularis ſonus verba ligat. Sicut enim plectrum cordi alliditur. ſic lingua dentib⁹. vt dicit Iſi. Eſt autem lingua inſtrumētum guſtus/ ⁊ locutionis (vt dicit conſtan.) ⁊ cōponitur de ſubſtātia ſiue de molli carne poroſa ⁊ ſpōgioſa ⁊ neruoſa. Eſt aūt neruoſa ꝓpter ſenſum ⁊ motum. poroſa vt facilius ſapor penetret ad neruū faciētem guſtum. ad quam veniunt multe vene ſanguine plene. vnde rubicunda eſt in colore. hec eiſdem operatur panniculis/ quibus ſpacium bucce ⁊ palatum induitur ⁊ veſtitur. a ſuperiori parte patet tota. ab inferiori autem parte patet vſqꝫ ad ligamenta quibus merito eſt connexa. vnde radices lingue ⁊ ſenſibiles nerui/ q̄bus recipit ſenſum ⁊ motum a ſpiritibus ſunt occulti. In quibuſdam autem hominibus (vt dicit cōſtan.) contrahit lingua plus ꝙ̄ oportet intantū ꝙ nec in diuerſas partes mouetur. vnde oportet incidi ligamenta. vt ſi motus per totum bucce ſpacium amplietur. Paſſiones enim multa accidunt lingue in ſubſtantia ipſius vel in neruis ad eam venientibus. (vnde in viatico cōſton.) lingua aīalis ꝑdit motum voluntarium/ vnde ⁊ vſum amittit ſermonis. cuius cauſa eſt ex deffectu virtutis motiue ex cerebro veniente vel ex neruo opilato per quem virt⁹ tranſit animalis. aliquando ex apoſtemate vel ex puſtulis in lingua accidentibus. aliquando ſunt ꝓpria vitia in ſubſtantia lingue ſicut opilatio mala ex qua eſt ſenſibilis diſtempantia ex nimio calore vel frigiditate/ vel humiditate/ vel ſiccitate/ vel apoſtema/ vel tumor ⁊ ſimilia. ꝙ ſi lingua videatur nimis tumida exceſſum caloris deſignat. ſi vero alba/ frigiditatem. ſi vero mollis/ humiditatem. ſi ſicca ⁊ aſpera/ ſiccitatē ⁊ omnia talia lingue impediunt vſum. vel tollunt in toto/ vel in parte. Si autem lingua ſana videatur nullas habens maculas. loquela tamen ſic orbata/ ex cerebro eſt deffectus vel ex neruis ſenſibilibus opilatis. aliquando eſt ꝑdito loquele ex perdita mente. vt in freneſi vel litargia (hucuſqꝫ conſtan. in viatico.) Alios deſignat deffectus lingue conſtan. in panteg. vt dicit. Accidunt puſtule late et extente in pelliculis exterioribus lingue. ſicut accidit pueris malum lac ſuggentibus. ⁊ ſunt quādoqꝫ albi/ qn̄qꝫ nigri coloris. accidit autē apoſtema lingue eam magnificans/ ⁊ ab ore exire faciens/ ⁊ vocatur epilium lingue. Aliud eſt gen⁹ apoſtematis lingue quod rana vocatur. eo ꝙ ſicut rana naſcitur ſub lingua ⁊ aufert vſum lingue/ ita rana muta dicitur ab effectu. Eſt autem aliud apoſtema lingue ſanguinolentum. vnde tota lingua patitur/ ⁊ loquela vna cum guſtu impeditur ex viſcoſis enim humoribus in lingua dominantibus ſenſus guſtus corrumpitur/ et

ita in mutatur vt dulcia amarã ⁊ inſipida iudi
centur. et econtrario ſicut dicit galia. Item
dicit galie. ſuper amphoriſ. ꝙ accidit ligue bal
buaes ex nimia humiditate quando laceꝛti lin
gue pꝛe nimia humiditate in extremis nequeũt
dilatari. ſicut eſt videre in ebꝛioſis/ qui balbu/
tiunt quando in cerebꝛo humoꝛe nimio perfun
duntur. (vnde dicit idem galie.) Naturaliter
autem balbutientes /vel pꝛopter nimias cere/
bꝛi humiditates balbutiũt. vel pꝛopter lingue
humectationes vel pꝛopter vtrunqꝫ. Illa
etiam ſuperflua humiditas eſt cauſa quare ali
qui qui efficiuntur trauli qui aliquas litteras ꝓ
ferre non poſſunt vel. l. pꝛo. n. vel. c. pꝛo. t. pꝛofe
rũt. et hoc ĩ infantibus qui multas litteras coꝛ/
rumpunt/ et eas pꝛoferre non poſſunt. Hec om
nia dicit galie. ſuper illum amphoꝛiſ. hipocra/
tis maxime trauli capiuntur longe quia nimia
humiditas talium que eſt cauſa trauliſationis
redeunt ad ſtomachum et in teſtina. et ſe lubꝛi/
ficando inducit dyariam id eſt fluxum ventris.
ſicut dicit galie.) Item dicit conſtan. in pãteg.
ꝙ in lateribus ligamentorũ lingue ſunt quedã
vene que ſaliuam ligue adminiſtrant. he ab ini
cio lingue incipiunt a quibus emanat quedam
humectatio flegmatica que ſalliua appellatur.
vnde ille vene vocãtur a medicis ſaliuales ſiue
habitatio ſaliualis. inicium autem lingue/ vñ
exeunt he vene eſt caro glauca et alba ipſius ſa
liue generatiua que humectat linguam et tem/
perat ciborum ſiccitatem/ et augmentat eorũ ſuc
coſitatem. vt poſt dicetur. Item dicit ariſto. li.
vi. ꝙ oues habent ſub linga venas albas/ et il
le faciunt fetus albos. et alique habent nigras
et ille faciunt fetus nigros. et alique varias/ et
ille pcreant fetus varios ⁊c. Recollige igitur
ex iam dictis ꝙ ligua eſt subã carnoſa/ ſangui
nea/ et poꝛoſa influentie ſpiritus receptiua/ in
complexione calida et humida/ in diſpoſitione
tenuis oblonga anterioꝛi parti gladij ſimilis/
in cono et coloꝛe rubicunda/ in loco concauo et
humido ſita/ ad motum faciliima/ vocũ infoꝛ
matiua/ ſaporũ diſcretiua/ per emiſſionẽ oꝛis
ſaliue humectiua/ conceptionum anime interp̄
tatiua/ dentibus et labijs quaſi muro duplici
circuncepta/ in diuerſis animalibus quo ad fi/
guram varia. Nam in quibuſdam bꝛeuis eſt et
groſſa/ in quibuſdam vero econuerſo. qui vero
habent lingaꝫ groſſioꝛẽ. habent vocẽ grauioꝛẽ
et econtra. Quedam etiam animalia habent
linguas medicinales et ſalutiferas. et hoc vel ex
nature bonitate/ vel ex occulta aliqua pꝛopꝛie/
tate. vt linga canis vt dicit caſſio. Quedã aũt
habent linguas moꝛtiferas pꝛopter maliciam
⁊ fumoſitatem humoꝛis in eis dominantis. ſi/
cut linga ſerpentis/ dracõis et rabidi canis cui⁹
moꝛſus ſumme eſt venenoſus cuius lingua ſem
per apparet extra os et diſtillat venenũ/ et infi
cit aquã in quam cadit. de qua qui biberit effi/
citur rabioſus vt dicit auicen. et conſtan. in trac
tatu de venenoſis animalibus et venenis. vñ
etiam ſerpentum lingue ſecundum ariſto. nigꝛe
ſunt ſiue liuide /ſiue ſubꝛuffe et maculoſe/ acute
et in motu velociſſime. et hoc contingit pꝛopter
humoꝛem furioſum et venenoſum que tam ve/
lociter linguam agitat/ vt vna numero biſurca
ri videatur. lingua tamen aſpidis quamuis in
coꝛpoꝛe viuentis ſerpẽtis plena ſit veneno moꝛ
tifero/ ſeparata tamen a coꝛpoꝛe et deſiccata ve
nenum perdit. et venenum ſi pꝛeſẽs fuerit/ pꝛo/
dit vnde in pꝛeſentia veneni in ſudoꝛem pꝛorũ
pere conſueuit. vnde talis liga velut vtilis et ꝓ
ficua reputatur iter viros regios pꝛecioſa/ ꝙuis
pꝛius fuerit venenoſa.

f Aliua eſt humoꝛ flegmaticus ex na
turalibus venis lingue generatus
vt dicit conſtan.) Eſt autem ſaliua
naturaliter humida in coloꝛe alba
et ex ↄtinuitate motus lingue et inſtrumẽtorum
ſpiritualium ſpumoſa/ in ſapoꝛe actu in ſipida
quia potentialiter õmium ſaporũ eſt i ſe recep
tiua. Si enim eſſet alicuius ſapoꝛis determina
ta/ nõ eſſet alterius ſuſceptiua. Eſt et (ſecũdum
eundem conſtan.) ſaliua inter guſtuꝫ et eius ob
iectum media. nihil enim ſenſu guſtus percipi/
tur/ niſi cuius ſapoꝛ mediante ſaliua guſtus oꝛ
gano pꝛeſentatur. vnde ipſa ſecundum quanti
tatem ſapoꝛis rei guſtate immutatur. Fuit autẽ
neceſſaria ſaliua (vt dicit conſtan) ad humecta
tionem oꝛis vt ſaliue beneficio irrigaretur. Iteꝫ
pꝛopter digeſtionis pꝛeparationem. cibus eniꝫ
ſiccus in oꝛe aſſumptus non vtiliter ſtomacho
mitteretur/ niſi ſaliua media pꝛius humectatur
quia ſine ſaliue adminiculo res ſicca nõ de facili
tranſglutiretur. Iteꝫ vtilis eſt ad facilioꝛem ſup
fluitatem cerebꝛi et purmonis euacuationem.
quia tales emunctiones caloꝛe vel frigoꝛe indu
rantur aut in ſiſcantur. quia non ita de facili per
oꝛis oſtium excrearentur. niſi pꝛimo cum humo
ris et ſaliualis adiutoꝛio lubꝛicando ad exitum
pararentur. Item ſaliua hominis ieiuni habet
quãdam uim latentis in fectionis. vnde et ſan
guinem animalis ledi ſi mediante aliquo vul/
nere aliquid ſanguin ad miſceatur/ vt dicunt p̄
dicti auctoꝛes in tractatu de veniens. ⁊ hoc foꝛ
ſita u eſt. (vt dicit auicenna.) ratione cruditas./
humoꝛ enim crudus ſanguini pfecte digeſto/ i

Digitized by Google

ſuis qualitatibus repugnat/ ⁊ ſuū(vt dicunt
auctores)ꝑturbant temꝑamentū. hoc eſt etiaꝫ
quod dicūt ſancti ⁊ habēt a plinio ꝙ ſaliua ſi
ue ſputum hoīs ieiuni interimit ſerpētes / et ve
nenoſis aīmalib⁹ eſt venenū. ſicut dicit baſili
us ſup illud verbum in exameron. Ipſa conte
ret caput tuū. ⁊ tu inſi. cal. eius. Gene. iij.
Item ſicut dicit galie. ſup amphoriſ. ibi Inſa/
niei ſputo fit ptiſicis fluxus. ⁊ vbi ſaliua tenet
moriūtur ⁊c. Ptiſici ꝓpter vlcus pulmonis
ſēp tuſſiunt/ ⁊ a ſupfluitate ſaniei vlceris ſpuē
do ſe exonerant prout poſſunt. ſed tamē mors
imminet. quando nō ſpuunt qꝛ retenta intus
ſaliua cuꝫ ſanie vie ſpūs interius clauduntur
⁊ ſic ptiſici ſuffocati moriunt. Item ſicut dicit
gali e. tuſſi. inter ſputum ⁊ ſaliuam eſt differen/
tia. Nam ſaliua eſt ſuperfluitas naturalis nu
trimenti pectoris / ⁊ generat digeſta. Sputum
vero eſt illud quod ad pect⁹ aduenit ſm diuer
ſitatem curſus naturalis/ ⁊ curſus preter natu
ram / nec eſt ſemper digeſtū ⁊ ideo ſputū in acu
tis febribus ⁊ apoſtematib⁹ /ſi leuiter fiat cuꝫ
ſignis digeſtionis ⁊ ſine tuſſi laborioſa forti/
tudinem ſignat virtutes/ ⁊ defectum morbi. ſi
cut dicitur in ꝓnoſticis. ⁊ ecōuerſo. Unde(ſm
galie. ⁊ alios cōmentatores ibidem)in ſaliua
ſiue in ſputo cōſiderant tria generaliter. color.
odor. ⁊ ſapor. qꝛ ſi ſputum fuerit in colore liui
dum cordis ⁊ ſpūalium deſignat leſionem.
Si vero ſanguineū cuꝫ ſanie admixta/ pulmo
nis deſignat vlcerationem. Si etiam fuit in
odore fetidū/ interiorem ſignat corruptionem
Item ſi in ſapore fuerit amarū vel acidū. hu
moris corrupti in ſtomaco ⁊ pulmone ſeu ī ſub
ſtantia lingue ſignat dn̄ationem. Item in ſpu
tis abūdare ſignum eſt flegmatice cōplexionis
vnde ⁊ in ſenibus ſolent ſputa abundare groſ
ſa ⁊ viſcoſa ſm intenſioꝫ frigiditatis ⁊ reſolu/
tionem ſiue diſſolutionem humiditatis ſubſta
tialis.

Vox eſt tenuiſſim⁹ ictus plectro lin
gue formatus. vt dicit Iſido. ⁊ pri
ſcianus. Organa aūt vocis ſiue ī
ſtrumenta. multa ſunt(vt dicit cōſtan. ſ. pulmo
arterie / guttur / vuula / os / dentes / labia / atꝙ
lingua. ſine enim iſtoꝝ inſtrumento vox nō for
matur. Et horum quedā ſūt vocis receptiua. ſi
cut pulmo cum ſuis receptaculis ⁊ cānalibus
quedam vero ſūt vocis ordinatiua. ſicut vuula
qui vocem (ſm cōſtan.)pulchram reddit ⁊ for
tem/ qn̄ ad alia inſtrumēta ſe habet ꝓportiōa
biliter. aerē vero introeūtem tempat/ ⁊ ne nimiſ
impetuoſe exeat / cohibet ⁊ refrenat. a receptio
ne etiam pulueris guttura ⁊ arterias ꝓhibet ⁊
cōſeruat. Quedaꝫ enim ſūt vocis emiſſiua. vt
cānales pulmonis ⁊ arterie que ſūt quaſi quē
dam fiſtule. que ſi fuerint leues mūde / ⁊ tempe
rate/ dulcem ac tempatam ⁊ equalē reddūt vo
cem. ſi vero aſpere fuerint ⁊ plus debito fuerit
late ⁊ ſtricte aut diſtorte nimis grauem vel exilē
diſſonam aut inequalem emittūt vocem. Ad
formationem igitur vocis aer in folliculo pul
monis recipit/ ⁊ per ordinatum arteriarū mo/
tum per os emittit. vnde ex veloci aeris cōmo/
tione ⁊ organoꝝ vocis extenſione ſon⁹ reddit/
qui in ore aīmalis ꝓlatus ⁊ plectro lingue for
matus/ vox a ſapientib⁹ dicit(hucuſꝙ cōſtan.
in panteg.)vnde ariſto. li. iiij. Pulmo eſt p̄mū
vocis receptaculum. ⁊ ideo oīe aīmal carens
pulmone/ caret ⁊ voce ac loquela. loqui eni ē
diſtinguere vocem. vnde aīmal nō habens lin
guam abſolutam nō habet vocē. vt dicit ibidē
apes vel muſce carent voce / faciunt tn̄ ſtrepitū
in volendo / extendendo / ⁊ contrahendo alas.
per aerem cadentē inter corpus ⁊ alas ⁊ ſic faci
unt locuſte. ⁊ huius ꝓbatio eſt qꝛ nunꝗ faci/
unt ſonum in ſedendo/ ſed tantūmodo in volā
do. Rana autem habet vocē ꝓpriam ⁊ anteri⁹
lingue ſue applicat ori ſuo. ⁊ quod ex lingue
vranat/ canne pulmōis abſolutum eſt. ⁊ ꝓpter
hoc habet vocem ꝓpriam ⁊ eſt coax. ⁊ nō facit
hoc niſi ex aqua tantum/ ⁊ ꝓprie maſculus tē
pere coitus quando clamant feminam ꝑ voceꝫ
cognitam. Rana vero multiplicat vocem quā
do ponit mandibulam inferiorem in aquam
⁊ extendit ſupiorem / ⁊ ꝑ extenſionem duarum
mandibularū vociferat. ⁊ ꝓpter nimium cona
tum extenſionis lucent earū oculi ſicut candele
cantāt ⁊ vociferant plus de nocte ꝙ̄ de die. qꝛ
tunc eſt ſepius coitus earūdem ⁊c. Item ibidē
Aues parui corporis plus vociferant ⁊ garriūt
ꝙ̄ magni ⁊ maxime tempe coitus. qm̄ vocifera
tio auiū maxime eſt in illo tempore. Item ideꝫ
gallus vociferat poſt bellum ⁊ victoriam. Iteꝫ
in auib⁹ eſt ꝙ maſculus dat vocem ⁊ nō femi/
na. ſicut gallus ⁊ mas coturnicum. loqui auteꝫ
appropriatur homini. qui aūt naturaliter ſunt
muti/ ſunt ſurdi. ⁊ habent vocem/ ſed omni/
no indiffinitam (vt dicit idem.) Item idem ī
eodem libro. Omnes femine ſunt ſubtilioris
vocis ⁊ acutoris ꝙ̄ maſculi preter vaccam. qa
vox femine eſt groſſior. Iteꝫ idem. exitus ſper/
matis eſt in maribus apud alterationem vocis
⁊ hoc eſt in termino duorum ſeptenniū. aliquā
do tamen citius mutatur vox in quibuſdam. ⁊
eſt ſignatio motus ad luxuriam. Item ideꝫ qn̄
equi incipiūt coire/ erit eorum vox maior. ſimi
liter ⁊ femine. vox tamen femine clarior. Item

ibidem voces maſculorū mutant quādo muti
lantur. Item dicit lib. viij. ſ. voces oīum qua/
drupeduꝫ mutantur efficiunt. ſicut voces femi
narum quādo caſtrant (⁊ lib. xix. ſ. dicit) Cauſa
acuminis ⁊ alterationis vocis eſt ſꝫm alteratio
nem etatum. quare vox iuuenum aīalium eſt
acutior voce ſenū. ⁊ mulierū ꝙ virorum. ⁊ vo/
ces omnium aīalium ſunt acutiores in iuuē
tute. Item idem multe femine ⁊ multi iuuenū
vociferant voce acuta. qm̄ ꝓpter debilitatem
mouent paucū aerem. ⁊ quod eſt paucū mouet
velocius/ ⁊ vox eſt velox acuta. grauitas auteꝫ
vocis ſequitur tarditatem. ⁊ aer multus mouet
tarde. Mares aūt ⁊ ſenes mouent multum ae
rem. ⁊ ideo ſunt grauioris vocis. neruos enim
⁊ arterias habent fortiores maſculi ꝙ femine.
ſenes ꝙ paruuli ⁊ nō caſtrati ꝙ caſtrati ꝓpter
debilitatem. ergo neruorum erūt voces caſtro/
rum ſimiles vocib⁹ feminaꝝ. hucuſqꝫ ariſto.
Uox eſt equalis/ clara fortis/ flexibilis/ inter acu
tum ⁊ graue mediocris eſt laudabilis. ſicut ecō
uerſo vox tremula/ rauca/ ⁊ aſpera/ debilis diſ
ſona/ nimis grauis vel acuta/ eſt vituperabilis
Nam vox vnica diſſona ⁊ inordinabilis mul/
tarum cōfundit vocū harmoniam. vox itaqꝫ cō
ſona dulcis ⁊ ordinata eſt letifica/ amoris exci
tatiua/ paſſionum aīe expreſſiua/ virtutis et
vigoris organorum ſpūalium ꝓſtatiua/ pu
ritatis ⁊ bone diſpoſitionis eorūdeꝫ oſtenſiua
laboris ſubleuatiua/ tedij ſeu faſtidij ablatiua
etatis ⁊ ſexus diſcretiua/ preconij ⁊ laudis acq̄
ſitiua/ affectionis audientium mutatiua. ſicut
de orpheo dicitur fabulis ꝙ vocis ſue modula
tione arbores ⁊ nemora/ montes/ ⁊ ſaxa demul
cebat. Ita eſt etiam vox compoſita nature con
ſona ⁊ amica. ꝙ nō ſolum delectat hoīes ve
rum etiā ⁊ bruta aīalia/ quod patꝫ in bob⁹
qui cantu bubulci dulci ſono potius ꝙ iaculo
ad laborandum excitantur. volucres etiam in
vocis modulo delectātur in tantum/ ꝙ ſepe ꝑ
dulceꝫ ſonū ad laqueos ⁊ picula ab aucupe ꝓ
uocant (iuxta illud poeticū) fiſtula dulce cāit
uolucrē dum decipit auceps. Iteꝫ ꝑ dulces vo
ces ⁊ cantilenas ⁊ harmonias muſicas infirmi
⁊ maniaci ⁊ frenetici ad ſenſum mētis ⁊ ſanita
tem corpis ſepius reuocat. vnde ⁊ conſtan. in
viatico ꝑticula. i. c. de amore qui dicitur hereos
ſicut dicit/ Dicunt alij ꝙ orpheo dixit. Impa/
tores ad cōuiuia me inuitant/ vt ex me ſe dele/
ctent. ego tamen delector ex ipſis quorum ani/
mos flectere poſſunt de ira ad manſuetudineꝫ
de triſtitia ad letitiam/ de auaricia ad largitatē
de timore ad audaciam. hec eſt ordinatio mu
ſicorum que circa aīe ſuauitateꝫ eſſe dinoſcitur
⁊c. dulci ſona ⁊ melodia demones aliquando
coartant ⁊ exire de corporibus cōpellunt vt pa
tet in ſaule a quo ſpūs dei malus voce dauiti/
ca recedere cogebatur. vt patet. ij. Regū. xuij.
Ex quibus omnibus iam patet ꝙ vtilis ſit io
cunda vox atqꝫ dulcis. Econtrario vero eſt de
voce inordinata ⁊ horribili. qꝛ nō letificat. ſed
contriſtat/ ⁊ aures ac mentem grauat. Unde
conſtan. in. c. ſupradicto. Interrogatus quidē
philoſophoſus quare homo horribilis graui
or eſſet quā quodlibet pondus. taliter reſpon/
diſſe fertur. homo inquit horribilis pond⁹ ani
mi eſt ⁊c. hec de voce bona ⁊ mala nūc ſufficiāt
Nam de his que vocem impediūt ſupra dictū
eſt in tractatu de lingua ⁊ adhuc dicetur infra.

g Guttur eſt extremitas cannaliū pul
monis. vt dicit conſtan. ⁊ eſt dupli
cis iuuamenti. Maius enim ⁊ pri
mum eſt. vt aerem attrahat ⁊ mutat. ſecundum
eſt vt cibos interius traiciat ⁊ vt uocem faciat.
hec cannalis ſubſtantia cartilaginoſa eſt atqꝫ
dura. vt cum ventus exeat vox emiſſa fiat clara.
Nam raucitas vocis fit ex humiditate canalis
pulmonis. Cōponitur itaqꝫ guttur a trib⁹ car
tilaginibus. Prima eſt anterius gibboſa exte
rius/ concaua interius. Secunda priore ē ma
ior ⁊ recte iuxta os ſtomachi collocatur. Tertia
cartilago eſt media inter primam et ſecūdaꝫ ex
iſtis cartilaginibus quaſi quadam cōcatenatō
ne guttur componitur ut dilatetur ⁊ cōſtringat
induitur tota ſubſtantia gutturis eiſdem pelli
culis quibus lingua induitur ⁊ palatum. con/
cauitas aūt gutturis quam aer intrat ⁊ exit/ ha
bet quoddaꝫ corpus lingue ſimile compoſitū
ex glande ⁊ pinguedine ⁊ pelliculis. ⁊ vocatur
a medicis lingua gutturis ſiue cataracta. ⁊ eſt
primum vocis (vt dicitur) inſtrumentū. Non
eniꝫ poteſt aliter vox eſſe/ niſi claudatur iſta ca
taracta. qꝛ ſi via gutturis fuerit aperta/ impoſ/
ſibile eſt vocem eſſe. qꝛ paulatim aer exit. vnde
gutturis cataracta ad flatum conſtringendum
fuit neceſſaria. qꝛ vero guttur quādoqꝫ patitur
ab humoribus a capite deſcendentibus vnde
raucitas generatur ⁊ tuſſis. quandoqꝫ attractu
corrupti/ ⁊ ſicci aeris. quādoqꝫ etiā ab iniectu
pulueris. ideo habet vuulaꝫ pro obſtaculo ne
puluis vel hmōi aliquid pulmonē valeat ſub/
intrare/ que fuit neceſſaria. nec vocē faceret pul
chram/ fortem/ ⁊ expeditam. alleuiat autem ae
rem introeūtem ⁊ eius temperat frigiditatem.
vnde quidam morūtur quando radiatus eis ī
cidit. quia nimium recipiunt aerem ⁊ guttur
⁊ pulmonem infrigidantem. Eſt igitur guttur
organum in vocis formatione neceſſariū cibi ⁊

potus in primū digeſtiōis locū.ſ.in ſtomachū inductiuum.qđ ideo longū eſt ⁊ rotundū /vt amplioris aeris ad infrigidationē caloris cordis facilius ſit attractiuū ⁊ expulſiuum. Eſt autem in vtraq̄ extremitate magis concauū ⁊ in medio magis ſtrictum vt ſic ſit vocis magis informatiuū. Eſt aūt ex diuerſis cartilaginibus more ciphi ſe cooperientibus compoſitū vt fortius exiſtat. ⁊ ita vt ex teneritudine cartilaginis ad vocem variandū facilius ſe reflectat. In genita autē ē natura circa guttur ut ſm duplex officium aīali neceſſarium duplicem vie habeat concauitatem. habet enī viam cānalē ad aerem attrahendū/ ⁊ anhelitum pficiendū. habet etiam ⁊ viam manifeſtam ad cibum recipiendū ⁊ hec duplex via quodam coopculo (qđ epiglotum dicitur) diſtinguitur. habet enī ſe in ſuperficie gutturis ad modum veſtis ad vtrū/q̄ foramen gutturis equaliter ſe habentis.

Cum enim natura cibū appetit/ clauſo fora/mine anhelitus aliud foramen ad ſuſceptionē nutrimenti omnino ſe apeꝛit ⁊ ecōuerſo. cū natura attractionem aeris deſiderat/ foramen aliud gutturis ſe claudit penitus ⁊ obturat. Itē contingit guttur multipliciter pati.ſ.p extrinſecā paſſionem ſiue qualēcumq̄ leſionem. Item quādoq̄ per incautam cibi vel potus ſumptionem. Si enim cibꝰ intrauit meatum p quem attrahit aer. via ſpūs de facili intercluditᷣ/ ⁊ aīal ſuffocatur. quandoq̄ p humoꝝ fluxum ⁊ reumatiſationem. Contingit aūt humores a capite ad cānales gutturis cōfluere ⁊ ibidem facere apoſtema. quod ſi materia colerica fuerit ⁊ fu/rioſa/ cito mortificatur animal ⁊ ſuffocatur.

Nam (vt dicit cōſtan.) anguſtiat flatum ita q̄ infirmus vix cibum vel potum ſumere poſſit vel recipe. qꝛ dolorem patitur nimium. Si autem ſit materia ſanguinea infirmus apparet plenꝰ in corpe/ ruber in facie/ vene ſunt plene/ plenꝰ pulſus/ tumor calidus ⁊ dulcis ex ſup abūdātia ſanguinis ſentitur guſtus. Si vero ex cole/ra rubea dolor eſt fortis anguſtia nimia/ calor cum ſiti maxima ⁊ vigilia/ amaritudo in guſtu eſt. Si autem ſit ex fleumate/ nō tantum dolet ſed tumet lingua ⁊ molleſcit/ ſi ex ſalſo ſit fleumate/ omia ſaporat in gutture tanq̄ ſalſa vox patientis efficitur ſicut paruuloꝝ catulorum. qꝛ ex ſiccitate ſalſi fleumatis trachea arteria coartatur. vt dicit conſtan. Cōtingit aūt iſtam materiam malam q̄nq̄ totam recolligi interius in pellicula que diuidit viam aeris/ que dicitᷣ trachea arteria a via p quam tranſit cibus que dicitur yſophagus ⁊ facit eſquinantiā que ī vno die interficit. Ex cōpreſſione enī trachie arterie denegatur aeri liber tranſitus ad cor. et cōpreſſione vero yſophagi ciborum tranſitus dene/gatur. quādoq̄ colligitur materia ptim intra ⁊ ptim extra. ⁊ tūc aer dicitᷣ ſquinnantia ⁊ non eſt ita mortifera. quādoq̄ tota materia eſt extra ⁊ dicitur ſynantia. ⁊ eſt adhuc minus mortife/ra/ tamē piculoſa. In omnibꝰ his eſt dolor vehemens gutturis/ ſed precipue in prima cum ſuffocatione vocis. Eſt etiā difficultas reſpirādi/ ita etiam replentᷣ nerui eſquināctia q̄ ita maxille ſpaſmantur q̄ vix etiam cum malleo poſ/ſunt dentes aliquādo aperiri. ⁊ ita artatur lingua q̄ vix vel nūquā pōt attrahi. In oībꝰ iſtis morbis gutᷣ p̄mēībꝰ bonū ſignū ē velox aſpiratio anhelitꝰ ⁊ reſpiratio. qꝛ trachea arteria ñ nimiū ē ꝯpreſſa. vñ nō ita timetᷣ ſuffocatio. nihil enim ita timetur in hac paſſiōe ſicut amiſſio aeris/ a quo non pōt āimal p viceſimam partem vnius hore ſine piculo abſtinere. Hec ⁊ multa alia. (vt dicit conſtan.) patitur guttur.ſ. vlcerationem/ ⁊ inflationē ſiue immoderatam/ vo/cis raucitatem ex humiditate nimia arteria gutturis infundente/ ⁊ vocem impediente/ vel q̄nq̄ extinguēte/ vocis aſpitatem ex ſiccitate aeris vel corporis ſiue cibi vel puluerīſ inſtrumentū loquendi exaſperante. Sed hec de gutture dicta ſufficiant.

c Ollum eſt dictum/ eo q̄ rigidum ſit ⁊ rotundum caput baiulans et ſuſtentans. cuius pars anterior gu/la/ poſterior vero ceruix vocatur. vt dicit Iſid. Ceruix autem eſt dicta/ eo q̄ p illam partē ad medullam ſpine dirigitur. vnde ceruix quaſi ī vi cerebri dicitᷣ (vt dicit Iſido.) Eſt igitur collū membrum rotundū inter caput ⁊ corpus me/dium. ⁊ eſt oſſeum ex multis oſſibꝰ ⁊ neruis cō/poſitum. oſſeum quidē eſt/ vt fortius ſit ad caput ſuſtentandū. neruoſum autem ad motum volūtarium faciendum/ ⁊ ad ſenſum ad inferiores partes corpis deferendū. Collum enim influentiam virtutis motiue recipit a cerebro ⁊ etiam ſenſitiue. ⁊ receptam ad inferiores par/tes corporis mediantibus tranſfundit. Debet autem collum habere quandam conuenientiā ⁊ pportionem cum capite. nam ſi forma capitis fuerit temperate magna ⁊ ceruix aliquantulum groſſa/ leuitatem ſignat complexionis et diſpoſitionis. vt dicit conſta. ſi vero fuerit ca/put puum ⁊ collum magnum quātitati illius nō pportionatum/ abūdantiam deſignat materie ſuperfluā/ ⁊ virtutis informatiue defectū ⁊ eius caput ſuper cephalica infirmitate ⁊ au/ricularum dolore fatigatur (vt dicit conſtan.) Secundum aūt ariſto. lib. xiiij. Colli diſpoſi/

ſitio variatur in animalibus ⁊ volatilibus.
Nam in quadrupedibus ſpiſſi corporis ⁊ curſi
um mediocriũ collum curtũ eſt ⁊ groſſiuſ. ⁊
hmõi aĩalium in collo plurima eſt fortitudo
vt patet in bobus ⁊ bubalis/ ⁊ vrſis/ ⁊ in lu/
pis/ quorum maxima in ſpondilibus colli for
titudo eſt. et ideo ſolent boues per colla iugo/
rum vinculis alligari. Animalia verõ longi
curis ⁊ groſſioris corporis ſolent eſſe colli lõ
gioris ⁊ hoc propter neceſſitatem paſtus. Ut
patet in equis/ camelis/ ⁊ ceruiſ/ ⁊ huiuſmodi
maxima autem equi pulchritudo eſt in collo.
nam ſecundum eius erectionem/ ⁊ ſpiſſitudinẽ
⁊ extenſionem eſtimatur a pluribus aĩoſus.
Item (ariſto. in eodem.) Aues habentes cur/
uum roſtrum/ habent collum curtum. vt patet
in ancipitribus/ aquilis/ ⁊ niſis. Que vero ſunt
habentes roſtrum longum ⁊ rectũ habent col
lum longum vt patet in gruibus ardeis/ anſe
ribus/ ⁊ ſimilibus. ⁊ hoc eſt qr acquirunt cibũ
de pfundo. Item idem ibidem. Omẽs aues
pedum longorum habent collum groſſum et
ſpiſſum ⁊ volant extẽſo collo ⁊ ſi habuerint col
lum longum ⁊ habile ad declinandũ illud q̃ſi
plicant in volando. Item idem ſi quod aĩal
fuerit longi curis erit longi colli. ⁊ ſi curti/ cur
ti. Item omne animal habet collum/ tale vero
quod nõ anhelat aerem interius habet. anima
lia aũt anuloſi corporis nõ habent collum di/
ſtinctum a corpe ſicut nec piſces. ⁊ hoc qr non
habent ſcapulas. quia nõ vocatur collum niſi
membrum. quod eſt inter caput ⁊ ſcapulas. vt
dicit ariſto. ibidem.

Umeri dicti ſunt quaſi armi ad di
ſtinctionem hominis a pecudibus
mutis ⁊ nos humeros/ illi vero ar
mos habere dicuntur (vt dicit con/
ſtan.) Sunt autem humeri ex variis oſſibus ꝯ
poſiti/ quoꝝ precipua iſta duo ſpatule dicũt
qr ad modum ſpate late. ſpatum enim latũ dr
Fuerunt autem oſſa neceſſaria (vt dicit ꝯſtan)
duabus de cauſis. aut vt defender pectus/ ne
quid retro pateret ab exterioribus. aut vt armo
rum ligent oſſa que interius ſunt concaua/ exte
rius vero gibboſa. Erat autem intra concaui/
tas vt prodeſſet coſtis. que oſſa ſitut habentia
nodos/ quos medici vocant ſpatularum ocu/
los/ qd nomen ex officio ſumpſerunt. ſicut enĩ
oculi totius corporis anteriores ſũt defenſores
ita iſta a poſteriori pectora ⁊ eorum coſtas ⁊ oſ
ſa defendunt ⁊ cuſtodiunt. Sunt autem iſti rõ
oculi concaui vt armorum acumina poſſint in/
gredi. Habent autem ſpatula duo acumina re
retro. vnum corui roſtro aſſimulatur/ p qd eadẽ
ſpatula furcule eſt connexa/ ne a ſuperiori locũ
ſuũ non exeat interius. Ad hoc natura poſuit
alterum ne ſubtus exiret acumen armorũ. Fur
cule autem fuerunt ad hoc neceſſarie vt armos
ligarent ⁊ a pectore deſſerre facerent. horum oſ
ſa exterius ſunt rotũda/ interius vero concaua
⁊ cũ tenerimdine pectoris colligata/ retro vero
cum corui roſtro. Sunt autem eorum ligamen
ta oſſa cartilaginoſa que vocantur ſpatularũ
capita ad hoc poſita tantum ut concathenatio
nem facerent armorum. Ex iam dictis patet ꝙ
humeri ⁊ armi ſunt neceſſarij. ſunt etiam ad ſpi
ritualium mẽbrorum defenſionem. Item ad
brachiorum ſiue coſtarum ſiue pectoris ⁊ vita
lium oſſium concathenationem ⁊ colligationẽ
Item ad oſſium ⁊ ſpondilium colli ſupporta
tionem. Item neceſſarij ſunt ad ponderum di
uerſorum ſuſtentationem. Nam rõne ſue oſſue
ſitatis ⁊ neruoſitatis maximam habent fortitu
dinem ⁊ vigorem. Item poſt caput ⁊ collũ ma
ximam in corpe obtinent eleuationẽ. alijs enĩ
membris ſupueniens ſub capite conſtitutis. vt
patet in omni animali. Item patiunt humeri
quãdoq ab extrinſeco/ vt vulnera ſiue qualem
cũq leſionẽ/ ſiue ppter nimiam laboris ⁊ one
ris cõtinuitatem. ⁊ tũc potiſſime curant p quie
tem ⁊ alicuius vnguenti appoſitionem. (vnd
dicit ariſto. li. vij.) ꝯiuncture elephantis ſolẽt
inungi oleo oliue ppter faciliorem oneris ⁊ la
boris tolerationem vt melius dormiat. Item
quãdoq ex cauſa intrinſeca. ſ. ex fluxu humoꝝ
cõcurrentium ad iũcturas ⁊ neruos humorũ ex
quibus nerui grauant ⁊ in ſuo effectu impediũ
tur. quiq etiam ipſe iuncture ſupfluis humori
bus replentur/ ex quorum acumine dolor i ſen
ſibili neruo generatur.

b

Rachia a fortitudine ſũt dicta. ba
rin enĩ grece forte dicit latine (vt di.
Iſido.) in brachijs enim tori lacer
torum ſunt ⁊ inſigne robur extitit hi tori dicun
tur muſculi. ⁊ dicuntur tori eo ꝙ illuc quaſi vi/
ſcera tori videant vt dicit Iſido. Brachiũ aũt
vt dicit ꝯſtan.) ex duobus cõſtat oſſibus. vnũ
eſt ſupra/ ⁊ appellat cubitus ſupior. alterum i
fra/ ⁊ dicit cubitus inferior. Eſt aũt os inferius
priori maius/ qr portans portato maius eſſe
debet ⁊ firmius. Concathenat aũt brachium
cũ armo ſupiori ⁊ cõuertitur neruis fortiſſimis
quibus mediantibus ſenſum ⁊ motum volun
tarium recipit ⁊ ad manũ poſt tranſmittit.
Sũt brachia rotũda ppter maiorem opatiõeꝫ
⁊ motus habitabilem/ ⁊ maiorẽ impaſſibilita
tem vt nõ facile patiantur. Sũt etiam flexibilia

Digitized by Google

in iuncturis tribus.ſ.circa manuz / cubitū/ ⁊ ar
mum/ vt motui volūtario ſint habiliora/ ⁊ ad
obediendū volūtatis impio ꝓmptiora. Pre
terea brachia reſpectu aliorum membroꝝ mi/
nus ſunt carnoſa ⁊ hoc ꝓpter ſubſtantiā oſſiuz
⁊ neruoꝝ ex qua cōponuntur ꝓpter roboris ⁊
virtutis ampliationem. In brachijs enim maxi
ma eſt hominis fortitudo ad ꝑtanduz / ad ele
uandū /ad conſtringendū /ad repellenduz / ad
pugnandū/ad operandum. Item brachiorū
oſſa ſūt dura /groſſa cōcaua/ ⁊ medullis plena
Groſſa quidem ſunt ⁊ dura/ ne de facili rūpan
tur. concaua/ ne nimia ſoliditate nimis ponde
roſa redderent̄ medullis plena/ vt oſſa ſicca et
dura medullarum pinguedine irrigarent̄/ ⁊ vt
ſpūs a neruis ⁊ venis confluētes medullari tē
perie ſeruarent̄ ⁊ nutrirent̄. arte/muſculis/ ⁊ la
certis intermixta carne tegūtur ne ab aliquo ex
trinſeco de facili lederentur. in iuncturis ⁊ verte
bris ⁊ cartilagine veſtiuntur/ ne nimia duricie
oſſium mutuo ſe collidentium nerui ſenſibiles
aliquā moleſtiam paterentur. ⁊ vt ipſa oſſa in
ſuis iūcturis planicie ⁊ mollicie cartilaginea
expeditius mouerent̄/ ⁊ nullius aſpitatis occur
ſu tarderentur. Item brachia ꝓpter vicinitatē
quā hñt cuz regione cordis ſpm̄ ⁊ pulſuz ꝑ q̄ſ
dam arterias recipiūt ⁊ variam ipſius mutatio
nem ac cōſiſtentiam defectum. ſ. ⁊ ꝑfectum in
venis ⁊ arterijs pulſatilibus manifeſtant. Itē
brachia ꝓpter vicinitatem cerebri familiarem
habent cōuenientiam cū capite/ ⁊ ab eo recipi
unt latentis virtutis influētiaz. ⁊ ideo ꝓ defē
ſione capitis ſm ſenſum nature ⁊ ſine delibera
tione contra ictus ferientium ſe exponūt. Item
vene totius corpis ⁊ maxime de regione capitꝭ
cordis ⁊ epatis cōueniunt in manibus ⁊ digi/
tis ⁊ nutrimētuz tribuūt eis. ⁊ iō qui ſanguine
repletos ſe ſentiunt ⁊ grauatos aliquam de ve
nis brachiorum aperire cōſueuerunt. ⁊ ſic bra
chia ſepe vulnerantur ⁊ patiunt̄/ vt alia mēbra
ſanitatis beneficium ꝯſequantur. Dicūt etiam
medici ꝙ ſicut habetur in lib. de flebotomia
qui infirmant̄ in vna parte corpis. debēt venā
in parte poſita aperire. vnde qui patitur in de
xtra minuat de ſiniſtra ⁊ ecōuerſo. niſi materia
fuerit venenoſa vel alias furioſa. tunc eīn ſan/
guis ad partem oppoſitam nō eſt attrahēdus
ne materie venenoſitas tranſiens ꝑ cor vel ali
ud membrū nobile ipſum ledat. ſicut dicit̄ ibi
dem. Brachia itaqꝫ ꝓpter vtilitatem aliarum
partium corpis mutuo ſibi ſeruiūt ⁊ ob mem/
brorum cuſtodiam vulnerari ⁊ percuti ⁊ a ſuo
onere minui nō ſubterfugiunt/ ⁊ ſe petentibus
bus acquieſcūt. Hoc autez (ut dicit galie.) bra
chia habēt ꝓpriū ut quod cor diligit. brachia
diligant ⁊ in amplexū eoꝝ uoluntarie ſe exten
dant. quod aūt corde diligi ſentiūt/ quanto ui
cinius poſſunt cordi applicant ⁊ conſtringunt
in tantum vt totum dilectum / toti amanti cor
di imprimerent ſi valerent. ⁊ hec de brachiorū
ꝓprietatibus dicta ſufficiant. Item denudatō
⁊ inquietatio brachiorum mortiferum ſignuz
eſt in acutis (ut dicitur in ꝓnoſticis.)

m Anus eſt dicta eo ꝙ ſit totius cor
poris munus. ut dicit Iſido. Ipſa
enī cibū ori adminiſtrat. ipſa oīa
opatur ac diſpenſat. ꝑ ipſam accipimus ⁊ da/
mus. abuſiue enim man⁹ ars vel artificium di
citur. ſicut aliquando de aliquo ſcriptore vł pi
ctore dicitur. iſte habet bonam manū ſcribendi
ideſt artē vel artificium. Dextra a dādo ē dicta
nam vt dicit Iſido.) dextra pignus pacis da
tur. ipſa fidei ⁊ ſalutis teſtis adhibetur(⁊ hoc
eſt illud apud tullium) fidem publicam iuſſu
ſenatus dedi /ideſt dexteram. Et apłus ad ga
la. Quibus dedi dexteram fidei ⁊ ſocietatis.
Siniſtra aūt dicitur quaſi ſine dextra. ſiue qꝛ rē
fieri ſinat. a ſinendo enim ſiniſtra eſt vocata.
Palma aūt dicitur digitis expanſis manus ex
tenſa. ſicut contractus pugn⁹. pugnus autez a
pupillo eſt dictus ſicut manus expanſa dicitur
palma ab expanſis ramis. Eſt itaqꝫ magnum
corpis man⁹ iuuamentū pariter ⁊ ornamentū
ꝓprium ⁊ principale tactus inſtrumentum.
Nulla enim pars corpis eſt tactui ita ſenſibilis
ſicut vola manus (vt dicit Iſido. ⁊ etiam con/
ſtan.) Manus autē ſm eūdem conſtā. quo ad
exteriorem partem ſui ex nouem paruis oſſib⁹
medulla carentibus diuerſis ⁊ ſolidis eſt com
pacta. habuit autem tot oſſa vt manus eēt mo
bilis. Sunt autem oſſa diuerſe forme alia. ſcili
cet gibboſa /alia concaua alia erecta vt cū om/
nia iungerentur quaſi vnum os redderetur.
Iſta autem oſſa in duobus ordinibus ſtantia
ex vna parte cum vole pectinibus/ ex alia par/
te cum duobus brachij cōcathenationib⁹ forti
ter colligantur. cōcathenatio ad ſupiora habet
horum tria. vna ꝯcauitatem brachij ſubeūtia
ꝑ quā man⁹ lateraliter extendit̄ atqꝫ ſtringitur
cōcathenatio vero inferiorū atqꝫ minor interio
ri extremitati brachij iūgitur ipſius acumīe ꝯca
uitatem quinqꝫ oſſiū ſubintrante. hec vero ca/
thenatio motū facit ante ⁊ retro. Vola manus
dicit̄ ꝑs interior/ vbi maxime viget tactus. ⁊ iō
nulla pars eſt magis carnoſa ⁊ magis mollis
propter tactus bonitatem. ⁊ duas habet par/
tes pecten eſt vna pars. digiti pars altera.
Componitur autem pecten ex. iiij. oſſibus ne

ſi forte vnum ledatur/alterum nō patiatur.
In concauitatibus aūt.iiij.oſſiuꝫ pectinis.iiij
digiti ſūt inſerti ⁊ in eis cōcathenati. ⁊ ideo di
cit ariſto.li.xiiij. Manus nō eſt vnū inſtrumen
tum.ſed multa. Natura enim dedit homini in
telligenti inſtrumenta ſuis virtutibus cōuenie
tia.vtpote manus in quibus ſunt multi digi/
ti ⁊ diuerſi/ vt per eos minima ⁊ maxima vale/
ant tenneri. Nam vt dicit idem creatio manus
eſt cōueniens multiſ ⁊ oppoſitis operationib⁹
Eſt enim diuiſa ⁊ extenſa in multas ptes. ⁊ po
teſt homo vti vna ſola parte ⁊ duab⁹ ⁊ plurib⁹
ſm diuerſos modos. habent eni vole manuū
hominū hoc ſibi appropriatū ꝙ nūquam ī ho
mine pileſcunt/quānis exterius in aliquib⁹ pi
li creſcunt. Maxime aūt hoc cōtingit in maſcu
lorum manib⁹. ⁊ hoc ꝓpter caloris habūdanti
am dominanté. Eſt aūt manus dextera fortio
ris caloris ⁊ maioris ſiccitatis ꝙ̄ ſiniſtra/ ⁊ idō
ad opandum dextra leuior eſt ⁊ habilior ꝙ̄ ſini
ſtra. vnde ariſtotiles.lib.ij. animalia quadru/
pedia que generāt alia aīmalia loco manuum
hoīs. habent pedes anterius/ ⁊ pes ſiniſtre in
animalibus nō eſt abſulut⁹ neqꝫ leuis motus.
ſicut nec ſiniſtra manus in hominib⁹ preterꝙ̄
in elephante. Elephas aūt(vt dicit idem ariſ.
li.iij.) vtitur naſo forti ⁊ lōgo loco manuū/ ⁊ p
ipſum accipit cibum ⁊ reddit ori ſuo. reddit eti
am p naſum ori ſuo potum/ ⁊ nullum animal
poteſt hoc facere niſi ipſe. Inter volatilia aūt
vtunt pede ꝓ manu. pſitacuſ ⁊ porphirio. ſ. pel
licanus. Nam pſitacus pede cibū accipit/ ⁊ in
tingens in aqua cibū cum pede ſuo ori porri/
git ſic intinctuꝫ. ſimiliter ⁊ porphirio. Patitur
aūt manus multipliciter. ſ. contractioné/ arefa
ctiōꝫ/puſtulatiōꝫ/ſciſſioneꝫ/ vermiū corroſiōꝫ
pruritū ⁊ titilationē iūcturaꝝ diſlocatōeꝫ. cyro
gricā paſſiōꝫ. Cauſaſ aūt ꝯtractio quādoqꝫ ex
calidis ⁊ ſiccis humorib⁹ neruos deſiccantib⁹
vel frigidis ⁊ humidis eoſdem inficientibus/
⁊ tranſitum ſpirituū intercludētibus. vt patet
in paraliticis ⁊ leproſis quorū manus ex putri
dis ⁊ corruptis humorib⁹ neruos ꝯſumentib⁹
⁊ deſiccantib⁹ contrahūtur. areſcunt etiam ma
nus ex debiti nutrimenti ſubtractione. ut patet
in decrepitis ⁊ ſqualidis ⁊ fame laborantibuſ
⁊ in ſenio cōfectis. quādoqꝫ ex diſtemperantia
caloris ⁊ exceſſu tertiam humiditatem cōſumē
te. vt patet in ptiſicis ⁊ ethicis/ ⁊ hmōi. quādo
qꝫ ex vicio venarum ⁊ neruorū qui opilātur. vn/
de ex deffectu humorū ⁊ ſpirituū virtus regiti/
ua impeditur quibus manus areſcūt ⁊ a vigo
re ⁊ corpulentia depauperanſ. puſtule autem
⁊ veſice turgentes generantur ex prauis ⁊ cor/
ruptis humoribus extremā petentib⁹. vnde ⁊
caro intus ſuperficialiter corrūpitur/ ⁊ cute ele/
uata in veſicas vel puſtulas immutatur. Sciſ
ſure autē a pruritus ⁊ hmōi accidunt ex humo
rib⁹ calidis ⁊ acutis fumis intercutaneis/ qui
autem ſcindunt/ ⁊ ſuo acumine carnis ſuperfi/
ciem diuidūt ⁊ incidunt. ⁊ primū pruritum ⁊ ti
tilationem faciunt/ſed poſt dolorem nō modi
cum ſuperinducunt. Item etiam humor corru
ptus ſub cute latens quādo nō expelliſ/ neca
calore naturali cōſumiſ/paulatim plus ⁊ pl⁹
corrumpiſ/ ⁊ in paruos vermiculos cōuertitur.
qui paulatim cutē corrodentes/ titilationeꝫ ꝓ
uocant ⁊ pruritū. diſlocatio autem accidit quā
doqꝫ ex caſu vel percuſſura vel comprehenſione
nimia. vnde ex hmōi violētia iūctura locuꝫ ſuū
exit ⁊ ſupinducitur dolor grauis ⁊ tota manuſ
reddiſ impotenſ ad aliquid operandū. accidit
etiam idē ab intrinſeco. ſ. a nimio humore ner/
uos iūcture infrigidante lubricitate ⁊ relaxan/
te. vnde de facili iunctura diſlocatur. Cyrogra
vero dicitur eadeꝫ paſſio in manib⁹/ que ⁊ po
dogra in pedib⁹ nūcupaſ. generaſ enim ex hu/
morib⁹ groſſis ⁊ crudis in iūcturis coadunatꝭ
⁊ cōglobatis. vnde ⁊ articuli ⁊ iuncture indu/
ranſ ⁊ quaſi nodoſe efficiunſ. ⁊ quādo talis in
firmitas eſt longa/ artherica ſolet in manibus
generari ⁊ vix curatur. ſi fuerit diuturna. vt diciſ
ſuper amphoriſ. multa alia incommoda ſolent
manus precipue occupare ſicut veſice ⁊ hmōi
ſed ſufficiant hec. Hoc ſolum addendū eſt qꝺ
diciſ in amphoriſ. Mulier ambidexter non fit
ſuper qꝺ verbū dicit galie. maſculi equaliſ am
bobus manibus opantur/ qꝺ a muliere fieri nō
vidimus nec audiuim⁹/ qꝺ ex ſue defectione ē
nature. vir eni eſt fortis ad opanduꝫ in dextra
quantominus in ſiniſtra. Maſculi aūt fortes
habent neruos ⁊ lacertos in vtroqꝫ parte/ ⁊ ca
lorem habent mulieribus fortiorem ⁊ ideo ſe/
pius contingit ꝙ oparantur ſiniſtra ſicut ⁊ de/
xtra.

d 3 Igitū nuncupati ſunt vel quia de
cem ſunt/ vel decenter iuncti exiſtūt
hebent inter ſe numerum ⁊ ordinē
decentiſſimum (vt dicit Iſidorus)
Prim⁹ pollex vocatur/ eo ꝙ inter ceteros vir
tute plus polleat. ⁊ preualeat poteſtate. Secū
dus index et ſalutaris dicitur ſiue demonſtra/
tiuus. quia illo fere omnes ſalutamus ⁊ omia
demonſtramus. Tertius eſt medius qui ⁊ im
pudicus. Quartus eſt anularis. q2 eo anu/
lus geritur. Dicitur etiaꝫ medicus vꝉ medicina
lis. quia eo colliria a medicis colliguntur.

Minimus eſt auricularis ſic dictus. q2 eo aures
ſcalpimus vt dicit yſidorus. Componūtur aūt
digiti ſecundū cōſtan. ſinguli ex tribus oſſibus
que ſibi inuicem cōcathenantur. et quatuor di/
giti ſunt quādo cū pectine colligūtur. pollex aūt
cū brachii interiori cōcathenatione iungitur.
Sunt aūt moduli inferiores maiores q̄ ſupi/
ores ꝛ latiores. ſicut portans eo ꝙ portat lati
us et firmius eſſe debet. vt dicit conſtan. Secū
dum autem ariſto. li. iii. mobilitas digitorum
cōueniens eſt ad recipiendū et retinendū. Sūt
autem digiti in longitudinem diſtincti graciles
inter ſe diuiſi in extremitatibus vnguibus mu
niti. et quanto ſunt rectiores ꝛ flexibiliores/ tā
to ſunt ad operationes varias aptiores ſūt mo
dice carnis ꝓpter motus facilitatem ꝛ facilio
rem tactuꝫ. q2 nihil facilius in corpe diſcernit
inter obiecta tactuſ/ ſicut extremitas digitorum
ꝛ hoc ē forſan ꝓpter viuacitatē neruoꝝ q̄ in di
gitoꝝ ſūmitatibꝰ reflectunꝫ. et ꝓpꝫ cutis in di
gitorum extremitatibuſ leuitatem (vt dicit con
ſtantinus) hn̄t etiam digiti hoc ꝓpriū ꝙ āte
cibū ſūt groſſiores q̄ poſt cibum. vnde ꝛ anu/
lus qui propter ſui cōſtrictionē vix ante prādi/
um deponiꝫ de facili poterit poſt cibū amoueri
ſicut dictum ſup amphoriſ. Item dicit ariſ. li.
vij. Aues aquatice habēt inter digitos quaſi
coriū. et eorū manſio eſt in aqua et aues habē
tes digitos diuiſos manēt ꝓpe ſecus aquā
et cibantur ex eo quod creſcit in terra. ꝛ iſte nō
comedunt carnē nec viuūt d' rapina ſicut aues
hn̄tes curuos vngues in digitꝫ que comedunt
oīa aīalia que pn̄t venari ꝛ viuūt ſanguine. ſꝫ
tamē nō comedūt ſe inuicē ſed parcūt auibꝰ ſui
generis. qđ non faciūt piſces. qm̄ ſepe come/
dunt alios ſui generis.

V Ngula eſt pars digiti extrema i ſu/
periori parte digitorum collocata
(vt dicit ꝯſtan.) cū carne et cute ſi
bi vicine eſt ꝯiuncta. cuius ligamenta ſūt cor/
doſa. veniunt enīꝫ ad vngulas vene/ nerui/ et
arterie vt eis dent ſenſum ꝛ naturale iuuamen
tum. harum incrementum longum eſt enarra/
re atꝙ latum quantitati autem digitorum pro
portionatum qđ autem ſuperexcreſcit et neruo/
rum tactum tranſit. nihil ſentit. et iō ſine dolore
preſcindi ſe permittit. Nā vngule incrementū ꝛ
nutrimentū eſt ſimile nutrimento piloꝝ. ꝛ ideo
excedunt in creſcendo extrema digitorū vt dicit
ꝯſtan. generatur autem a quibuſdā fumoſita/
tibus a corde reſolutis vſꝙ ad digitoꝝ extremi
tates circūfuſis. vbi fumoſitates ingrediētes ex
teriori aere deſiccantur. ꝛ in vngule ſubſtanti/
am commutantur ſicut dicitur ſuper li. pronoſti.
in commen. et hoc ad extremitatum digitoruꝫ
ſubſidium/ que de facili propter ſuaꝫ teneritu
dinem lederentur niſi per vnguiuꝫ duritiā mu
nirentur. vnde ipſorū digitorū ſunt vngues iu
uamentū/ et non minimū ornamentū. Eſt aūt/
vnguis cē mollior/ carne aūt ꝛ cartilagine duri
or corneā retinēs quodā modo diſpoſitionem
et naturā. et ideo habet in ſe quodāmodo corne
am luciditatē et planiciem ꝓpter eius ſuperfici
em politam et aliquātulum tranſparentem. vn̄
ꝛ quandā in ſe repreſentat luciditatem ꝛ ſpeci/
oſitatē. quia vero vnguis ex cordis fumoſitati/
bus generatur/ cordis ipſius viuacitas vel mor
tificatio in eis apertiſſime pronoſticatur. calore
enim cordis deficiente vngues nigreſcunt et pa
leſcūt. et ideo ſui mutatione vel contractione ex
tinctionem caloris vel mortificationem nature
preſentant ꝛ pretendunt. vt dicit ibi li. ꝓnoſti.
Item ariſto. li. vii. aquilarū vngues in curuan/
tur ꝛ hebetanꝫ quādo cubant ſuper oua ꝛ nutri
unt pullos ſuos et albeſcūt ale earū et debilitā
tur. Hoc autem habet aquila proprium vt reſi
dens ſuper arborem et quieſcens ſepius reſpi/
cit vngues ſuas timens forſan ne hebetentur.
Nam vngues habet pro mucronibus et ideo
ne ledantur non libenter reſidet ſuper petram.
vt dicit idē et quādo quieſcit in ſe vngues clau
dit reflectit vt ſic illeſe conſeruent hoc idem facit
leo et animalia curui vnguis. Item idem li. vii
aues vncoruꝫ vnguium nō potant omnino
preter paucas et omnes aues curuorū vnguiū
curuū habent roſtrum et breue atꝙ groſſum col
lum. et cibantur carne et venantur. aues tamen
ex ſuo genere non comedunt/ nec eas impetunt
vel inuadunt cauſa ſibi ad inuiceꝫ tamen pug
nant roſtro ac vnguibus ſe dilacerant propter
feminas et etiam propter nidos. variatur autē
vngula in omnibus volatilibus ꝛ animalibuſ
quo ad diſpoſitionem et etiam quo ad vſum.
Nam in homine manus muniunt atꝙ ornant
in volatilibus muniunt eorum pedes atꝙ ar/
mant. animalia vero pedes cuſtodiunt et calci/
ant vnde in quibuſdam animalibus vngues
ſunt rotunde ꝛ integre vt in equis. in quibuſdā
ſunt longe et abſciſe vt in porcis. Dicitur enim
ab ariſto. li. xiij. omne animal habens culmos
prominentes ſicut porci/ habent vngulas ſciſ/
ſas et in vnguibus ponit natura fortitudinem
animalium. vnde ariſto. li. xiiij. natura inquit
ſemper ponit vigoreꝫ in membris quibus vti
tur animalia ſicut facit in dētibus qui ſunt qua
ſi ſerra et vnguibus propter vigorem et iuua/
mentum

Atus ſecundũ yſi. eſt dictum eo ꝙ i
l iacentibus lati. Eſt enim leua pars
coꝛpis vel ſiniſtra. In latere autem
dextro habilioꝛ eſt motus ſed pars leue foꝛtioꝛ
eſt ⁊ oneri ferendo accomodatioꝛ. vnde pars illa
leua a leuando dicta eo ꝙ aptioꝛ ſit ad leuãdũ
aliquid ⁊ poꝛtandũ. vt dicit Iſido. Ipſa enĩ
geſtat clipeum enſem. pharetram. ⁊ cultellum
⁊ cetera onera vt expedita ſit dextera ad agen-
dum ſcd͞m Iſido. latera oſſibus coſtarum
potiſſime fulciunt ⁊ dicitur coſte ſecũdum Iſi
do. eo ꝙ ab ipſis interioꝛa cuſtodiũtur ⁊ tota
ventris mollicies coſtarum munimine cõſerue
tur cautius ⁊ ſaluetur. Cõponuntur autem co
ſte laterales ex pluribus oſſibus doꝛſi ſpondi-
libus colligatis ⁊ ex diuerſis cartilaginibus oſ
ſa predicta cõiungentibus. vt dicit conſtan. et
hec oſſa ſimilitudinem ſemicirculi habẽtia que
dum ſimul ex parte ſpondiliũ doꝛſi ⁊ pectoꝛis
iungũtur circulum facere videntur. vt dicit con
ſtan. ſunt aũt oſſa. xiiij. vt dicit idem ſeptena ⁊
ſeptena ex vtroq; latere collocata/ que tamen ſe
ptem teneris oſſibus cartilaginis ſpeciem pre-
tendentibꝰ/ in furcella pectoꝛis colligant/ quo
rum ſummitas tenera cartilaginoſa ſicut gladi
us acutus ⁊ oꝛi ſtomachi ſupponit ad ſui coꝛ
dis defenſionẽ. vnde in cõpoſitione coſtarum
⁊ pectoꝛis/ in vniuerſo. xxx. ⁊ duo oſſa cõcurrũt
quoꝛum. xiiij. in lateribus ſꝫ in cõpoſitione pecto
ris. ⁊. x. poſterioꝛa in doꝛſi cõpoſitione. ⁊. viij
oſſa cartilaginoſa/ omia predicta cõiungentia
ꝯueniunt. vt dicit cõſtan. Contingit aũt latus
ſepe pati ex cauſa extrinſeca. vt ex caſu rupturã
⁊ concuſſionẽ ⁊ hmõi. quãdoq; ex cauſa intrin
ſeca. vt ex fluxu humoꝛũ ⁊ cõcurſu hypocũdrio
rum ad locũ ⁊ cõcauitatem coſtarũ aliquando
apoſtema generatur. Vt patet in pleureſi que
generatur apoſtemate exiſtente intenerĩtudine
coſtarum. cuius ſigna ſunt doloꝛ lateris/ tuſſis
febris acuta. Cognoſcitur aũt precipue ꝑ ſpu
tum acutũ ſanguineũ/ ſi ex ſanguine ꝑ citrinũ
ſi ex colera. ꝑ album/ ſi ex flegmate. ꝑ liuidũ ſi
fuerit ex melancolia. raro tamen ex humoꝛe me
lancolico generatur ſicut in practica ꝯtinetur.
talia enim apoſtemata quãdo radicãtur in late
re grauiſſimũ inferunt doloꝛeʒ ⁊ inflammatio
nem. ⁊ tunc in latere apoſtematico patiẽs quie
ſcere nõ poteſt nec iacere. vnde dicitur in ꝓnoſti
cis ꝙ in febribꝰ acutis egrũ iacere in latere/ et
precipue in dextro bonũ eſt. qꝛ ſignat loca vici
na nõ eſſe apoſtemata. ⁊ ſpũalia membra ſunt
libeꝛioꝛa ⁊ habẽt locũ in quo dilatẽtur. ⁊ ſic ho
mo melius inſpirat ⁊ reſpirat. qꝛ nec ſtomachꝰ
nec alia membra cõprimunt ſpũalia. Cõtingit
etiam ex hypocũdrijs in regione vacua ſub co
ſtis ventoſitatem aggregari/ ⁊ in coſtarum pel
liculis includi. ex quarum diſtenſione pũctura
⁊ doloꝛ generatur. quandoq; etiam contingit
ex humoꝝ groſſoꝛum concurſu locum opilari ⁊
indurari. ⁊ ita loca lateralia vel indurari nimiſ
⁊ contrahi vel etiam nimium eleuari. ⁊ ideo di
citur in ꝓnoſticis hypocratis. in hypocũdrijs
ſi fuerint ſine doloꝛe ⁊ ſi molles ſint. ſi bene cõ
poſite hinc ⁊ inde bonum. Si vero feruent aut
dolent ſi ſpaſmo diſtente/ id eſt ſi contracte fue-
rint. vt ſolent fieri in ſpaſmo ſi inter ſe diſſimi-
les ſi in aliqua earum fuerit pulſus magnꝰ vel
ſaltem malus. ſignificat enim anguſtiã vel alie
nationem ⁊c. quod quidem verũ eſt in acutis
febꝛibus. ⁊ maxime ſi fuerit viſus oculoꝛũ hoꝛ
ribilis ⁊ inoꝛdinatus. vt dicit commen. ſi vero
fuerit inoꝛdinatus motus oculoꝛum/ nõ eſt tã
tus timoꝛ de futura alienatione etiam in acu-
tis vt dicit idem.

Doꝛſum a duricie eſt dictum/ eo ꝙ
d ſit durioꝛ coꝛpoꝛis ſuperficies ad mõ
dum ſaxi ad ꝓtrandum foꝛtis ⁊ ad
patiendum durabilis vt dicit Iſido. Dicit etiã
tergum/ eo ꝙ in ea parte ſupini in terga iacemꝰ
quod ſolus homo poteſt. Naʒ bruta animalia
aut in ventre aut in latere iacent. vnde animal
habere tergum abuſiue dicitur. vt dicit Iſido.
a terendo tamen poteſt dici tergũ qꝛ varijs fla
gellis teritur non ſolũ doꝛſum animalium/ ve
rum etiam doꝛſum hominũ captiuoꝛũ vt dicit
idem vel ſm̃ remigiuʒ tergum põt dici a teros
grece quod eſt rotundũ latine eo ꝙ doꝛſum aĩa
lis quandã ſpeciem prefert rotunditatis/ eo ꝙ
omia oſſa coꝛpis fundãtur ſupra doꝛſum ſicut
carina nauis. Incipit aũt doꝛſum ſcd͞m ꝯſtan.
⁊ Iſido. a puppi capitis/ ⁊ ꝓtenditur vſq; ad
renum vicinitatem. Eſt aũt doꝛſuʒ ex varijs oſ
ſibus ⁊ ſpondilibus compoſitum. ⁊ hoc ob q̃
tuoꝛ cauſas fuit neceſſarium. Primo qꝛ oium
alioꝛum eſt fundamẽtum ſuper qḋ omnia oſſa
ſunt poſita. ſicut nauis ſuper carinã mediam ẽ
locata. Secũdo qꝛ viſcerum interioꝛum defen
ſio eſt ⁊ coopercultũ. Tertio qꝛ neruoꝛum a ce-
rebꝛo ad diuerſas partes coꝛpis inferius deſcẽ
dentiũ eſt adiutoꝛium. vt hinc ⁊ inde motus
volũtarius ⁊ ſenſus diffundatur. Quarto vt
medulle deſcendentes a cerebꝛo ſit vehiculum
⁊ ab intrinſeca leſione illius ſit defenſiuũ. Ex
multis autẽ oſſibus eſt aĩal cõpoſitũ/ vt facilꝰ
ſe erigat ⁊ inclinet. ⁊ vt onera ſupeꝛpoſita ferat
foꝛtiꝰ ⁊ ſuppoꝛtet. vocantur aũt oſſa doꝛſi ſpõ
dilia q̃ ſũt ꝯcaua. vt medulla ſpinalis q̃ a phiſiq̃

diciturnucha. facilius feratur ad inferiora mē bra ad motum volūtarium faciendū. eadem enim eſt natura et virtus in cerebro ⁊ in nucha vt dicit cōſtan. ⁊ ideo duplici pellicula ſicut ce/rebrum eſt veſtitā. vt dicit idem. vnde ſi hec me dulla in ſpina dorſi ab aliqua cauſa fuerit im pedita ſiue leſa/virtus animalis ledit̄ ⁊ i ſuis actionibus impedit̄. ſicut ⁊ quando cerebrum leditur vnde ⁊ aīmal leſa nucha de facili mori tur. ꝓpter qđ natura fecit oſſa ſpōdilia dura et neruoſa. ⁊ inſuper acuta ⁊ ſpinoſa ꝓpter ma/iorē immedulle defenſionem ⁊ ꝓpter faciliorē reſiſteutiam ⁊ repulſam iniurie. ſ. inferentis le ſionem. Eſt aūt cutis dorſi ſiue pellis ſpiſſior ⁊ durior ꝙ̄ in ceteris ptibus animalis. ⁊ hoc ꝓ pter cauſam ſupradictam. Patitur aūt dorſuꝫ multa ab interiori ⁊ ab exteriori. quia exterius patitur verberationem/excoriationem/ ⁊ mul/tiplicem leſioneꝫ. Intrinſecus aūt patitur ner uorum contractionem humorum nimiā reple tioneꝫ/viaruꝫ ⁊ meatuū ſpirituū opilationeꝫ puncturā ⁊ horripilationem ⁊ multiplicis gut ture infeſtationem.

P Ectus eſt oſſea pars ⁊ ſuperior in/ter mā̄millas ⁊ pulpas. ⁊ ideo pe ctus eſt dictū qr eſt ꝓximum inter partes eminentes mā̄millarum. vt dicit Iſid. Secūdum vero Iſido. ⁊ conſtan. Pectoris fundamentū eſt infra dorſum poſitū cuius ma gna eſt concauitas vt intra poſita cuſtodiat ⁊ cor ac pulmonem cuꝫ alijs membris ſpūalib9 ꝓtegat ⁊ defendat. Magnitudo autem conca uitatis pectoris fuit neceſſaria ⁊ vtilis vt pul/mo huc ⁊ illuc poſſit dilatari ad refrigerandū calidum fumū cordis. Fuit autem oſſeuꝫ ⁊ ner uoſum ꝓpter maiorem fortitudinem ⁊ fortio rem vitalium defenſionem in quibuſdam pel liculis interioribus cum quadam pinguedine circūdatur interius ⁊ munitur ꝓpt̄ caloris na ralis fomentū ⁊ conſeruationem ⁊ frigiditatis oſſium pectoris ⁊ thoracis mitigationem. Sunt autem in pectore ſecūdum conſtan. due concauitates ad ſe inuicem quibuſdam pelli/lis ſepate. ⁊ fuit hec diuiſio neceſſaria. vt ſi fla tus pectoris in vna parte caſu aliquo amittere tur/in altera parte concauitatis ad vite aīma/lis cuſtodiam ſeruaret̄/ꝙ ſi vtraqꝫ cōcauitas ī firmaretur anhelitu interduſo de facili moreret̄ Item pectoris pelliculis cor ⁊ pulmo colligā tur/ ⁊ ne de ſuo loco exeant inuoluūtur. vt dicit conſtan. li. xij. c. xv. Eſt igitur pectus mā̄milla rum fundamentū. ⁊ hoc non ſolū ꝓpter orna/tum/verū etiam ꝓpter neceſſariuꝫ pectoris gu namentum. Nam ſuā carnōſitatē cooperiunt/ et eius oſſeam frigiditatem tempantes ab ex trinſeca leſione aeris frigida ꝓtegunt ⁊ defen dūt. nobile itaqꝫ membrū eſt pectus humanū quia ſedes ſapientie eſt ⁊ domicilium caloris vitalis ⁊ vigoris. quo bene diſpoſito cū ſuis contētis atqꝫ ſano corpis totius vigor in ſuis actionibus confortat̄ ⁊ econuerſo. Leſo peco re corpis compago deterioratur. Patitur aūt pectus multipliciter. quandoqꝫ a nimia frigi/ditate cōſtringente neruos ⁊ ligamenta thora cis ꝑcutiuntur/ ⁊ in ſuis effectibus impediunt̄ ⁊ aliquando ex nimia caliditate ⁊ ſiccitate ſub ſtantialem eis humorē conſumente/ ⁊ neruos pectoris contrahente. vt patet in ptiſis ⁊ ethi/cis calore nimio ꝯſumptis. quādoqꝫ ex nimia humiditate ſanguinea vel flegmatica meatus pectoris infundente ⁊ replente. vnde ⁊ quādo qꝫ ſequitur ſuffocatio ⁊ quādoqꝫ raucitas ⁊ vo cis ablatio. vt dicit conſtan. quandoqꝫ ex hu/more corrupto in pelliculis pectoris collecto. vnde ⁊ pectus apoſtematur ⁊ impeditur anhe litus/ ⁊ animal aliquotiens ſuffocatur. aliquā do patitur ex colligantia aliorum membroruꝫ que leduntur. Nam gutture leſo/aut pulmone aut ſtomacho/neceſſe eſt vt pec9 doleat ⁊ pati tur. Maxime autē ſūt paſſiones pectoris peri culoſe ⁊ precipue interiores ꝓpter cordis vbi ē ſedes vite vicinitatem. vnđ magis leditur mo dica punctura interius in pectorem/ꝙ̄ vulnus maximū exterius in brachio vel in aure. variat̄ etiam diſpoſitio pectoris in hobus/ ⁊ in volati libus. vt dicit ariſto. Nam homines habent pe ctus latum ⁊ aliquantulum a dextris ſiniſtris eleuatum in medio. ⁊ ipſa eleuatio ſignum eſt animoſitatis ⁊ virtutis. ⁊ nullum animal ha/bet mammillas in pectore preter homines et elephantes. vt dicit ariſto. lib. ij. Aīmalia eniꝫ vbera habent aut in latere aut in ventre. vt por ci/canes/aſini/vacce/atqꝫ oues. ſicut dicit idē Plures fetus generant animalia habētia vbe ra in ventre. vt patet in canibus ⁊ in porcis ꝙ̄ illa que in pectore habent. vt patet in homine ⁊ elephante qui nūquam generant niſi vnum fetum. vt dicit idem lib. v. Aues autem gene/raliter habent pectus acutum ⁊ maxime aues prede que ſūt curui roſtri/ ⁊ acuti vnguis/ ⁊ mo dice carnis/ac boni volatus/ ⁊ acuti viſus. Quoniā vident cibum ſuū a remotis valde. et ideo tales aues eleuant ſe in aere valde alte pluſꝙ̄ alia volatilia. ⁊ hoc ꝓpter predictam cauſam. ſicut dicit ariſto. lib. ij. Acutas autem pectoris in talibus auibus animoſitatis ⁊ ge neroſitatis eſt indiciū. vt di. Iſi. de accipi tre.

Magis autez inquit animoſus pectore ꝙ ro
ſtro vel vngue accipiter armatus. ⁊ ideo accipi
ter eſt animoſus pectore in aere percutit ⁊ deij/
cit predam ſuam.

Ammilla enim a rotũditate eſt di
m cta. maſo enim grece rotũdum di
citur latine. vt dicit Iſido. Papil/
la vero dicitur caput mãmille ꝙ infans ſuggit
labijs ⁊ apprehendit ⁊ dicit papilla/ q2 a pue
ro tangitur ⁊ palpat. Dicuntur autem mammil
le vbera quaſi lacte vbera vel quia lactis hũo
re in more vtris ſit plena. Nam poſt partum ſi
ſanguis nondũ fuerit pueri nutrimento cõſum
ptus/ naturali meatu fluit in mãmillis: ⁊ earũ
virtute albeſcens lactis recipit qualitatem. vt
dicit Iſido. Secũdum conſtan. autem mãmil
le de glandulosa ſubſtãtia ſut cõpoſite. carne
ſalicȝ molli ⁊ alba ſicut lactis eſt natura. Sũt
autem vene ⁊ arterie glanduloſe in ſubſtantia
mãmillarum intermixte/ ꝑ quas diffundit ſan
guis cum ſpiritu ad mãmillas. ſunt autẽ mam
mille in pectore poſite vt cordi eſſent vicine. vt
ꝑ caloris cordis decoctionem ſanguis in natu
ram lactis facilius cõuerteretur. Nam ſanguis
ꝑ concauam venã ad cor veniens ⁊ deinde ad
pectus tendẽs/ tandem ad mammillas pene
trat/ ⁊ in eaꝝ carne ſpongioſa in naturaȝ lacte
am vi caloris ſe trãſmutat. caro eni ipſius mã
mille carnoſa eſt ⁊ cau-noſa. poroſa. ſ. vt ſpõ
gia. vnde ad generationẽ lactis eſt apta ad cu/
iuſlibet nutrimentũ pueri. habet aũt mammil
la hoc ꝓprium vt dicitur ſup amphoriſ. ꝙ mu
lierum (que facture ſunt abortiuũ) mammille
ex moleſcũt vt dicit hypocras. Item ideȝ ſi de
xtra mãma mulieris poſtꝙ geminos concepit
emollient maſculus abortiuus fit. ſi vero ſini
ſtra femina abortiabitur. ⁊ ſi vtraqȝ/ vterqȝ fet9
patietur abortiuũ. cuius rationem aſſignat ga
lie. in cõmen. Dicit enim ꝙ gracilitas mammil
le paucitatem lactis ſignat. vnde cum infans
debitum nõ habeat nutrimẽtum/ neceſſe eſt vt
abortiat ipſe fetus. Item idem hypocras ibi
dem. mulieribus in quibus ſanguis ſupfluus
cõuertitur ad mammillas/ inſaniam futuram
ſignat cuius ratio eſt ſecũduȝ galie. q2 cum ſan
guis calidus ⁊ ſuperfluus vel feruẽs ad mam
millas fluxerit ſi pre nimietate ſui ⁊ caloris ex
ceſſu nõ poterit in lac mutari in fumoſitatẽ aci
tam reſolutus/ caput petit. ⁊ ſic inſaniam pro
pter ꝑturbationem cerebri generat ⁊ inducit.
Item idem in eodem. mulier menſtrua ſi volu
erit retinere ſiccam maiorem. i. ventoſam debȝ
apponere ad mãmillam. i. ſub mãmillarũ ve/
nis de matrice aſcendentibus. vt dicit galie. ꝑ
attractionem enim ventoſitatũ ſanguis ſuper
fluus attrahitur ad mãmillas/ ⁊ ſic inferior flu
xus menſtrui minoratur. ſicut idem recitat ga/
lie. Item in eodem. ſi mulieri habenti in vtero
lac multũ fluxerit ex mãmillis fetum debileȝ ſi
gnat. Si vero fuerint vbera dura/ ſanũ ſignãt
eſſe fetum. Ideo enim nõ diminuitur lac. q2 fe
tus ẽ debilis ad accipienduȝ ⁊ cõuertenduȝ in
ſuũ nutrimentum. vnde nimia fluxibilitas mã
millarum corruptionis fetus ⁊ imperfectionis
ſignum eſt vt dicit galie. Si vero fuerint medi
ocriter dure/ ſanitatem fetus deſignãt. Nimia
enim mãmillarum gracilitas ⁊ macilentia p9
conceptum/ fetum eſſe debilem ſignat et corru/
ptum. nam ſignum eſt ꝙ ſubſequi debeat ab/
ortiuum vt dicit idem. Item ſi impregnatio fu
erit maſculi/ apparebit dextra mãmilla maior
ſiniſtra. ſi vero fuerit femine/ erit ſiniſtra maior
⁊ hoc primo apparet quando fetus incipiet ſe
mouere. vt dicit ariſto. lib. xix. Item ſicut di
cit idem. ſepe ex lactis multitudine ⁊ coagula/
tione mãmille nimis indureſcunt ⁊ ſi ſuperce
uerit pilus aliqs tempe indurationis/ accidit
infirmitas magna ⁊ dicitur piloſa. nec ceſſa/
bit dolor quouſqȝ exeat putredo ſicut ibidem
dicit ari. Item dicit idem li. vi. ꝙ aĩalia mul
torum vberũ/ multorũ ſunt filiorum. ⁊ habẽt
vbera a parte inferiori diffuſa. vt patet in cani
cula ⁊ in porca. ⁊ cum parit porca/ dat primo
filio ſuo primam mãmillam/ ſecũdo ſecũdam
⁊ ſic de alijs. Aĩalia enim pauca vbera ha
bentia paucos habẽt filioſ. vt mulier ⁊ elephã
tiſſa/ que habent vbera anterius in pectore col
locata. Mãmilla igitur eſt mẽbrum nutrimen
to fetus neceſſarium ſanguinis mẽſtrualis ad
generationem lactis ſuſceptiuum/ ⁊ ſuſcepti ſã
guinis impuri depuratiuuȝ/ digeſtiuũ/ immu
tatiuum/ de albatiuũ/ dulcoratiuum/ inſpiſſa
tiuũ/ pectoris ⁊ cordis defenſiuum. ſexus ⁊ eta
tis diſcretiuum corruptionis mẽſtruatiuũ/ vel
monſtratiuũ/ rotũdũ/ oblongum/ neruoſum
carnoſum/ paruulorum dentibus expoſitum/
cauernoſum/ ſeu poroſum.

Ulmo cordis eſt flabelluȝ a pene
p trãtiuo greco. In pulmõe eni neu
ma. i. ſpũs qui flando ⁊ agitando
aerem recipit ⁊ emitit. Uel dicitur pulmo quia
palpitat ſe aperiẽdo vt flatũ capiat ⁊ ſtringen/
do emittat. vnde in cõtinuo motu eſt inſpiran
do ⁊ reſpirando. vt dicit Iſid. Eſt aũt pulmo
de molli carne ⁊ aerea creatus/ ſpume coagula
te ſimilim9 (vt dicit conſtan.) cui9 iuuamẽtuȝ
eſt/ vt cor vndiqȝ circũdet/ ⁊ aerẽ frigidũ ad ſui
temperiem adminiſtret. ⁊ eſt etiaȝ pulmo inſtrm

ſpirima ⁊ vocis ſpiritui fuit neceſſarius ꝓpter
cor/vt p attractionem aeris refrigeraret ⁊ p eius
conſtrictionem fumoſa ſupfluitas expelleretur
⁊ ideo pulmo inter cor ⁊ guttur eſt medius/ne
ſubito ad cor aer irrumpet/vt pꝰ aerez receptū
temperet. Eſt itaq; pulmo quedam celle ſimi
litudo ſeruans aerem frigiduz ad cordis feruo
rem mitigandū/vel calidū ad vocē neceſſariū.ſi
⁊ ad flatū ſine eni pulmōe vox formari nō pōt
neq; anhelitꝰ. vt dicit ariſto.lib.xiij. ꝓpter pre
dictas ergo cās caro pulmonis mollis eſt ⁊ le
uis ac concaua vt de facili mutet aerem in natu
ram ſui/vt ſic vitalis ſpūs facilius tranſeat in
ventriculo cordis ad cōſeruationem vite aíma
lis ⁊ eſt generalis vt dicit ariſto. q̄ omē aímal
anhelans habet pulmonem. ⁊ omnia anima
lia ambulātia anhelant. ⁊ quedaz animalia a
quoſa anhelant. vt delphini. Itez omē ani
mal generans habet nigrum pulmonem ⁊ eſt
multi ſanguinis ꝓpter calorem nature. Pul
mo vero animalis ouantis eſt paruus. ⁊ ſiccus
et poteſt inflare ⁊ tumeſcere. vt dicit ariſto. ⁊ ſic
dicit idem libro. xiij. Quedam aímalia nō ha
bent pulmonē/ſed brancas loco pulmonis.
Item idē lib. xvi. Omne aímal habēs pulmo
nem eſt calidius aímali carente pulmone. aíal
enim habēs pulmonem/multū ſanguineū eſt
reſpectu aímalis nō habentis. patitur aūt pul
mo multipliciter. quādoq; eni ex humore reu
matiſante ad canales pulmonis. ⁊ tūc varie ge
nerantur paſſiones ſcd̄m varias humorum ad
pulmonis pricipia fluxiones. ſicut ſūt ſquinā
tia/ptiſis/tuſſis/raucedo/aſpitas vocis ⁊ con
ſimilia. Quādoq; patitur ex coadunatiōe hu
moris in pānis pulmonis vnd̄ fit ptiſis ⁊ alie
horrende paſſiones. vt patet in ſanguinem et
ſaniem excreantibus. vt dicit conſtan. Itez ali
quando patitur ex ꝓprie ſubſtantie vlceratiōe
⁊ hoc accidit ex acumine humoris ad pulmōis
ſubſtātiam defluentis. talis paſſio nō de facili
curatur. qꝛ cum ex humoris acumine/ſubſtātia
pulmonis fuerit vlcerata ꝓpter ipſius pulmo
nis teneritudinē ⁊ motus cōtinuationem non
de facili ſolidatur. vnde ⁊ tunc aer attractus p
foramen vlceratum de facili euaneſcit. vnde ⁊
ad tempiem caloris cordis nō ſufficit/quin po
tius ꝓpter aeris attracti paucitatez cor in ſe pe
nitus marceſcat. Item dicit ariſto. lib. xiij. Ani
mal ſi anhelauerit in comedendo cadit aliquid
ex cibo in canalem pulmonis/⁊ tunc accidit aí
mali tuſſis ⁊ ſtrangulatio. Naz tuſſis nihil ali
ud eſt niſi motus animate virtutis ad expellen
dum ſuperflua circa ſpūs inſtrumenta vt dicit
conſtan. recollige igitur breuiter ex predictis q̄
pulmō proprium eſt cordis inſtrumentum qd̄
cor refrigerat/ſubtilitate ſue ſubſtantie aerem
attractum altarat ⁊ immutat. vocem format/a
motu nequaq̄ ceſſat. qꝛ conſtringit ſe mutuo ⁊
dilatat aerem ad ſupplementum caloris ī ſuis
folliculis ⁊ poris reſeruat. vnd̄ tādiu pōt viue
re animal ſub aqua ſine ſuffocatiōe/q̄diu po
teſt recollectum aerē retinere. ſui motus cōtinui
tate aerem amouet ⁊ deponit vel depurat ſpiri
tui vitali continuum nutrimentuz adminiſtrat
cor ab inſtrumentis ſenſibilibus ſeparat/hūo
rem ſpumoſum generat. cordis ſubſtantiaz la
teraliter circundat quando aliqua occaſiōe pa
titur. mortem accelerat/quia actionem virtutis
vitalis impedit in corde ⁊ pturbat. Hec omīa
dicit conſtan. per ordinem.

Cor ſcd̄m Iſido. a cura dicitur eo q̄
omnis ſollicitudo ⁊ ſcientie cauſa ī
eo manet quod quidem pulmoni
eſt nimiū. vt cum ira accenditur humidi pulmo
nis remedio tempetur. In medio cor animalis
poſitum eſt vt ad omnia corpis membra vitaz
influat atq; motum vt dicit Iſido. Eſt autem
cor ſcd̄m conſtan. ſubſtantia quedam carnea/
villoſa/dura/oblonga/⁊ rotunda. Fuit autez
cor concauū propter caloris conſeruationem.
Eſt enim cor totius corporis fundamentum.
fuit autem villoſuz/vt facilius dilatando ⁊ cō
ſtringendo ſe moueretur. fuit ⁊ durum ne de fa
cili lederetur. fuit etiam rotundum/ vt maior
abundantia ſpirituum in eo reperiretur. fuit ⁊
oblongum/vel in forma pineum vel pireum.
ſ. vt tendens in acutum vt actio caloris natura
lis ſemper in conum tendens fortior redderet.
ponitur autem ſubſtantia cordis inter ambas
concauitates pectoris in medio ipſius anima
lis. vt a corde quaſi a centro ad circūferentiam
totius corporis ſpūs vitalis differret. Caput
autem cordis q̄ acutum dicitur in ſiniſtra pte
humidi corporis collocatur. ⁊ quia in hac pte
cordis acuta plus viget ⁊ inhabilitat ſpūs vi
talis/ideo in ſiniſtro brachio pulſus fortiſſi
mus inuenitur. vergit autem cor ad ſiniſtram
partem hominis vt ipſius calore frigiditas ſi
niſtre partis temperetur. Habet autem cor du
as concauitates ſcilicet ſiniſtram que in acumi
ne tendit ⁊ dextram/que intra ſubſiſtit. Et hee
concauitates ventriculi cordis nuncupantur.
⁊ inter iſtos duos ventriculos eſt vnū foramē
quod a quibuſdam vena vel via concaua nun
cupatur. hoc foramen contra dextram partem ē
latū. ꝯtra ſiniſtrā vero partē ſtrictum. ⁊ hoc fuit
neceſſarium. vt ſanguis a dextro ventriculo.

ad ſiniſtrũ veniens ſubtiliaretur/ ⁊ ſic facilius
ſpũs uitalis in ſiniſtro ventriculo generaretur.
Dicit enĩ aug. in li. de differẽtia ſpiritus et ani/
me ꝙ in dextro ventriculo cordis plus eſt de ſã
guine ꝙ̃ de ſpiritu in ſiniſtro vero ecõuerſo. qꝛ
ibi ſpiritus vitalis generatur. ad viuificandum
aĩal ꝑ quaſdam arterias diffuſus vndiqꝫ dila/
tatur. Siniſtra enĩ pars cordis duplex habet
foramen. vnũ intra arterias vene que portant
ſanguinem a corde ad pulmoné. Alterum fora
men eſt vnde exit arteria maior que ẽ forma ar
teriarum ⁊ totius corporis ꝑ quã pulſus ĩ cor
de generatur. potiſſime in parte ſiniſtra ꝓpter
cauſam ſupradictam. Similiter pars dextra
duo habet foramina. vnũ intra venam que di
citur concaua portans ab epate ſanguinem in
dextram cordis concauitatem. De altero vero
exit vena arterie vt nutriat pulmonem. coope/
riũtur autem foramina quibuſdam pelliculis
que aperiuntur/ ſanguinem a corde in ſpiritu;
emittendo. deĩnd̃ clauduntᷣ reditũ ꝓhibendo
ꝓ humido. In vtroqꝫ autem cordis ventricu/
lo eſt fruſtulum quoddam externus / quod auri
cule aſſimilatur et hec duo fruſtra cordis auricu
le nũcupantur/ in quibus vene ⁊ arterie radicã
tur ⁊ ſolidanᷣ. Habet autem cor in ſua latitu
dine quedam oſſa cartilaginoſa/ que cordis ſe
des appellantur. Circuit autem cor quidã pã
niculus qui dicitur eſſe capſula cordiſ. ⁊ hic cũ
pãniculus pectoris coſolidatur/ hic panniculꝰ
non nimis ꝓpe cordi iungitur/ ne forte eiꝰ mo
tus impediretur qui cordi fuit neceſſarius vt eſ
ſet fundamentum caloris naturalis vnde aĩal
generetur (huiuſqꝫ conſtan. li. iiij. c. xxi.) Dicit
aũt ariſto. li. i. ꝙ nõ eſt membrum in quo ſit ſã
guis ita infixus/ ſicut in corde. Sanguis enim
in pulmone eſt fixus /ſed cordi fixius eſt. Item
idem enim cor poſitum eſt in omni aĩali in me
dio pectoris preterquam in homine. qꝛ cor ho
minis declinat ad partem ſiniſtram. pars autẽ
acuta cordis declinat ad interiuſ pectoris ĩ om
nibus aĩmalibus preterꝙ̃ in piſcibus qꝛ pars
acuta in iſtis ad partem capitis dependet ĩ lo/
co cõiunctionis brancorum. Item in eodeꝫ di
citur ꝙ omne animal habẽs ſanguinem habet
epar ⁊ cor. Item idem li. xij. In corde enĩ prin
cipium venarũ ⁊ prima virtus creans ſangui/
nem/ ⁊ eius ſanguis eſt mũdus /clarus /calidꝰ
⁊ maioris ſenſus ⁊ cõueniens intellectui. Itẽ
in eodem. Principium ſenſus animalis eſt in
corde. ⁊ in corde ſunt ſenſus continui. Et in. xij
lib. dicitur. Cor ponitur in anteriori pectoris
⁊ in medio. quia principium vite/ ⁊ omnis mo
tus ⁊ omnis ſenſus in eo eſt. Senſus autem ⁊
motus non ſunt niſi in anteriori parte cordis.
⁊ propter hoc diſtinguitur medium ⁊ vltimum
⁊ anhelitus primo vadit ad interius cordis.
Natura autem creationis cordis eſt ex venis.
quia ex genere venarum ⁊ ſitus cordis eſt con/
ueniens. quoniam eſt poſitum in loco ſuperio
ri ⁊ in anteriori. quia nobilius ordinatur in lo
co nobiliori naturaliter. Cor autem inter om/
nia alia membra nobiliſſimum eſt/ ⁊ ideo po
ſitum eſt in medio corporis quo indiget neceſ
ſario. quia animalium eſt complemẽtum. nec
eſt aliquod membrum ita neceſſarium ad vitã
ſicut cor. vnde corde leſo non viuit animal. Et
ideo corpus cordis eſt in medio. ⁊ creatio eiuſ
eſt in corpore ſpiſſo ⁊ naturaliter concauo quo
niam principium venarũ eſt ex eo ⁊ ẽ concauũ
ad recipiendum ſanguinem. ſpiſſum aũt ad cu
ſtodiendum principium motus. ⁊ in nullo mẽ
bro eſt ſanguis ſine venis/ niſi in corde tantu;
quia exit ſanguis a corde ⁊ vadit in venas/ et
non venit ſanguis ad cor ex alio loco/ quoniã
cor eſt fons ⁊ principium ſanguinis ⁊ primu;
membrum habens ſanguine;. ſicut manifeſta
tur in albono. quoniam creatio cordis appa/
ret primo ſanguinea. ⁊ eſt principium motuũ
delectabilium ⁊ offenſibilium ⁊ vniuerſaliter
motus cuiuſlibet ſenſus ex eo incipiũt ⁊ ad eũ
redeũt. ⁊ eius virtus expenditur ad omnia mẽ
bra ſecũdum vnum modum. In aliquibꝰ au
tem aĩalibus inuenitur os in corde. vt in equo
et ceruo. ⁊ in hmõi animalibus magni cordis
vnde ponit os in corde ꝓpter ſubſtentamentũ
eius. ſicut oſſa ponũtur in membris alijs ⁊ in
corde animalium magni cordis ſunt tres ven
triculi. ⁊ in corde parui corporis ſunt duo/ ideo
debet eſſe in corde animalis venter. quoniam
cor debet eſſe locus receptionis ſanguinis pu/
ri ⁊ temperati in quantitate ⁊ qualitate. et eſt
valde calidus et humidus ꝙ cor eſt. quia cor ẽ
membrum in quo eſt prima virtꝰ (huiuſqꝫ ari
ſto.) lib. xiij. vbi multa dicũtur de hac materia
Item idem libro decimo ſexto. ſcilicet ꝙ cor
animalis debet eſſe complementum. Propter
hoc creatur cor prius ⁊ propter calorem cordis
⁊ exitum venarum ex eo/ poſuit natura mẽbrũ
frigidum ex oppoſito cordis ſcilicet cerebrum
⁊ propter hoc creatur caput in generatione pꝰ
creationem cordis. contingit autem cor pati vł
ex aliorum membrorum colligantia. vt dicit cõ
ſtan. vel ex propria diſparantia. Si enim in
corde dominatur excedens caliditas/ ebulit ſã
guis cordis et agitatur/ ⁊ vitalis ſpiritus ledi
tur. Si vero nimia frigiditate cor conſtringi
tur/ congelatur ſanguis vnde ⁊ mors ſequitur

Quãdoq; etiã patitur ex aliquo apoſtemate capſulam eius inficiẽte. ⁊ tũc aĩal nõ diu viuit. Item accidit cordi tremor ⁊ hoc ex humidita/te aquoſa in pellicalis cordis diſperſa/ que de bitã eius impedit dilatationẽ ⁊ cõſtrictionem. vnde videtur infirmo ꝙ cor de loco ad locum mo ueatur. Item accidit ei defectio ex ſpirituũ vel virtutis ſpẽalis diſſolutionis/ ⁊ ſpirituũ eua/ poratione. ⁊ hoc cõtingit ex nimia repletõe vir tutem aggrauãte ⁊ cõfundente. aut ex nimia in anitione virtutem diſſoluente. ſicut patet ĩ car diacis ⁊ in quibuſdã poſt nimiũ ſudorez/ ſiue nimis acutam potionẽ. Item patitur aliqñ ex fu moſitate aliq̃ corrupta ⁊ venenoſa ad cor penẽ trante ⁊ cordis meatus corrũpente. vnd̃ mors ſequitur indilate. Item qñq; patitur de venẽ cõcaue opilatione. vnde ⁊ ſanguis nutrimẽto cordis ⁊ vitalis ſpũs denegatur. his ⁊ alijs modis cor patitur vt dicit cõſtan. li. ix. c. xiij. Dicit ad hec galie. in tegni. ꝙ virtus ⁊ comple xio cordis oſtenditur per hec ſigna. ſ. p magnitu dinem reſpirationis ⁊ velocitaten pulſus ⁊ fre quentiã eius. per virilitatem ⁊ feſtinã actionẽ per iram/ audaciam/ ⁊ furorem. p amplitudinẽ pectoris eius piloſitatem. hec omia calorẽ do minantem in corde ſignant. cõia vero ſigna cõ traria deſignat eius cõtrarietatem. ſuper quem locũ dicit haly. in cõmen. ꝙ cor in homine ſe hʒ ad modum radicis in arbore. arteria naſcẽs ex ſiniſtro ventriculo cordis/ ſimilis eſt trunco vl trunci arboris que elongata a corde ramificatur in duas partes/ quarũ vna tendit ſurſum alia deorſum. ⁊ ille ramificantur ⁊ diuiduntur ad mo/ dum virge ex ramis p totum corp⁹ vſq; ad arte rias capillares ſperſas in cute. ⁊ quando dila tatur cor/ dilatantur omẽs arterie ſimul. ⁊ qñ cõ ſtringitur cõſtringuntur ⁊ ipſe ſil. ⁊ per dilatationez earum attrahitur aer frigidus exterioribus cor dis ad interiora eius. ⁊ in conſtrictõne exprimi tur vilior fumus in generans ⁊ extrahit ipſum ad exteriora. ⁊ p hoc eius calor euantatur. ⁊ per eius euantationẽ eius complexio adequatur. ⁊ vt ait idem. virtus motiua que eſt fixa in cor de currit p arterias ad vnam quamq; partem corporis ⁊ defert vnicuiq; ꝓpriam vitam ⁊ ꝓ pꝛium calorem vitalem ſeruit enim pectus cor di ſe aperiendo/ ⁊ frigiduz aerem attrahendo ⁊ ſe claudendo ac fumoſuz vaporem generatũ in corde expellendo. vnde ſi pectus ⁊ arteria ⁊ alia vitalia inſtrumenta fuerint ſalua obediũt virtutes in operationibus ſuis ⁊ quãdo ſunt ĩ firma non obediunt. vnd̃ bonitas vel malicia ſubminiſtrantium organoruz ꝓmouet vel im pedit cor ad ſuas ꝑagendas actiones. Unde quando cor eſt forte ⁊ habet membra ſibi obe dientia/ bene dilatando ⁊ conſtringendo ſe ha bentia/ fortis ꝓcedit a corde reſpiratio/ fortis pulſus/ ⁊ fortis operatio ſm̃ bonitatem orga ni et virtutis. quando vero virtus eſt debilis ⁊ remiſſa/ nõ poteſt extendere arterias in omnes dimenſiones. vnde ſequitur minor reſpiratio ⁊ minor pulſus. Item ibidem ſi cor fuerit ni/ mis frigidum ⁊ nimis humidum/ erit pulſus mollis/ ⁊ erit homo priuatus virilitate ⁊ auda cia timidus atq; piger. ⁊ a pilis in pectore nu/ dus ꝓpter vaporis fumoſi vnde generantur pili paucitatem. Si vero fuerit cor nimis ſiccũ ⁊ frigidum/ faciet pulſum aſperum/ durum/ et paruum. ⁊ reſpiratio aeris tarda rara/ maxime ſi pectus paruum fuerit atq; ſtrictum. hucuſq; haly. ſuper tegni. galie. Et hec ſufficiant.

a

[A]nhelitus cordis ⁊ pulmonis ẽ mo tus ꝓpter attractionem frigidi ae ris ad tempamentum innati calo ris cum eius expulſione generatus. Cor enim nullo modo carentiam attrahendi aeris pati poteſt. Si enim per modicum ſpacium ab at/ tractione aeris quieſceret/ lederetur vel defice/ ret anhelitus. ergo contrarios habet motus. qꝛ dilatando pulmonem aerem trahit/ ⁊ conſtrin gendo expellit. Anhelitus itaqʒ eſt caloris cor dis per attractionem aeris temperatiuus et ex/ pellendo vaporem fumoſum eiuſdem purga tiuus. Eſt autem vitalis ſpiritus et animalis nutritiuus. Item fortitudine vel debilitate cõ ſiſtentie ſpiritualium oſtenſiuus ſicut ſuperius de pulmonis proprietatibus dictum eſt. Itez in anhelando plus de ſpiritu attrahitur ꝙ̃ ex/ pellatur. pars enim non modica tranſit in vita lis ſpiritus nutrimentum. infra enim pulmo/ nem recipit ⁊ tandiu animal ſine ſuffocatione viuit/ ꝙ̃ diu inter ĩſtrumenta anhelitus ſpũs ſe concludit. Item patientibus inſtrumentis an helitus ſpiritus corrumpitur/ ⁊ ſecundum qua litatem organi patientis immutatur. vt dicit cõ ſtan. Patitur autem anhelitus quandoq; ex d̃ fectu virtutis mouentis neruos ⁊ regentis. quã q; ex conſtipatione inſtrumentorum ſpirit⁹ que prouenit ex groſſis humorib⁹. vel ex groſſa vẽ/ toſitate/ viam anhelitus opilãte. vel ex aliquo apoſtemate pulmonis/ pãniculos cordis ag/ grauante. ſiue ex nimio calore cordis ⁊ pulmo nis ſebſtantie dominantis ex quibus omnib⁹ debilis redditur anhelitus/ atq; rarus. Si autẽ fuerit velox ⁊ puus calorem alienũ ſignat que virtutẽ ſuffocat ⁊ vincit. potiſſime ſi tactus fuerit calid⁹ ⁊ ſitis ſiue lingue exſiccato ſubſeq̃t

anhelitus vero paruus ꝛ frigidus in peracutis febri
bus ſignū mortis eſt. eius aūt tarditas defe/
ctum virtutis deſignat expulſiue /frigiditas vero
extinctionem ſignat caloris naturalis/ ꝛ defe/
ctum virtutis in ſubſtantia cordis ꝛ inſtrorꝫ ſpi
ritus. Item immutaꝛ anhelitus ex mēbroꝝ in
terioꝝ vel corruptione. vt patet in leproſis in
quibus anhelitus fetidus eſt ꝛ corrupt⁹ ꝛ aerē
vicini corruptiuus. vñ taliū flatus ſolet eē ap
propinquantiū corruptiuus ꝛ infectiuus. In
ficit. n. aerem vicinum. ꝛ reddit corruptibilem
ſicut ſibilus reguli flando aerem corrumpit. ꝛ
aues volantes inficit. vt dicit Auicē. ꝛ ꝯſtan.

Tomachus grece os dr̄ eo ꝙ ſit ho/
ſtium ventri. ꝛ ipe cibuꝫ recipiat atqꝫ
ad inteſtina tranſmittat. vt dicit Iſi/
do. Eſt aūt ſtomachus ſcd̄m ꝯſtan. rotundus:
oblongus. concauus. interius aſper. in fundo
villoſus ꝛ carnoſus duo habens orificia. vnū
inferius. alterum ſupius. Eſt aūt aſper ꝛ villo
ſus vt cibū receptū melius retinere poſſit. Nā
ſi eſſet lubricus ꝛ in ſupficie planus /ex ſua lu/
bricitate cibus exiret indigeſtus. Eſt aūt car/
noſus in fundo vt digeſtio confortareꝛ. camē
hꝫ calidam ꝛ humidā ex quibus q̄litatib⁹ ma
xime viget digeſtio in corpe animalis. Ro/
tundus aūt eſt vt capacitate cibum recipet am
pliorē. Preterea ſi alterius eſſet figure. ſ. trian
gularis vel hmōi. humores in eo mali de faci
li ad putredinē colligerenꝛ. cū talis forma non
poſſet a ſupfluis ꝑpter angulos deſiccari.
Oblongus eſt ne nimia rotunditate ſua ſpūa
lia ꝯprimeret/ vt tanto facilius cū ſupioribus
ꝛ inferioribus iungereꝛ. Preterea ſtomachus
ꝛ ꝑcipue humanus in pte ſupiori eſt ſtrictus/
in inferiori vero latus. ꝛ h̄ fuit neceſſariū. qꝛ cuꝫ
hō ceterꝭ animalibus ſit erectior/ cibus ei⁹ ad
inferiora ſp deſcēdit. ꝛ ideo vtilis fuit eius in
ferior latitudo vt in eo recipi poſſet cibi multi/
tudo. Item neruoſus eſt ꝑpter maiorem ſenſi
bilitatis receptibilitatem ꝛ appetitus vigoro
ſitatē. epate etiam circundaꝛ/ vt ei maior calor
ad ciboꝝ decoctionem ab epate miniſtraretur
Epar. n. in ſuis quinqꝫ fuſtulis ſtomachū cir
cumcingit/ ꝛ ei calorem tribuēs ſuccoſitatem ꝛ
humorem vñ ſanguis generaꝛ p quaſdam ve
nas q̄s epaticas medici vocāt/ recipit. in for/
tiori caloris actione in ſanguinē mutat ꝛ con/
uertit. Ad hec dicit conſtan. ꝙ ſi ſtomachus
fuerit ſubſtantiali ꝛ calidus /cibos groſſos bñ
digerit/ delicatos vero ꝯſumit. ꝛ plus degerit ꝙ̄
appetit ꝛ ꝑpter ſimilitudinem cibos calidos
maxime querit. nec famem ſuſtinere pōt. Frigi
dus vero ſtomachus groſſi cibi non eſt bñ dige
ſtiuus ꝛ ex eis cito grauaꝛ/ ꝛ eos cito mutat in
humores acidos ꝛ corruptos. Stomachus ve
ro ſiccus cito ſitit nec paꝝ aque ſufficit. que ſi
ſupflua fuerit/ rugitum in ventre facit ſicco ꝙ
ſi fuerit humidus ſtomachus nō ſitit/ humidū
cibū appetit/ ſed paꝝ digerit. hucuſqꝫ ꝯſtan. li
bro. i. c. xiiij. Accidūt aūt ſtomacho (vt dicit idē
li. ix. c. xvj.) diuerſe paſſiones. ſcꝫ mala dige/
ſtio /fumoſitas /diarria /vomitus /ſingultus /
inflatio /ructura/ ꝛ hec ex diuerſis accidūt cau
ſis. quia qñꝫ ex mala ꝯplexione/ qñꝫ ex nimia
manitione. qñqꝫ ex nimia repletione. qñꝫ ex ni
mio humoꝝ acumine. qñqꝫ ex cordis putrefa
ctione. qñqꝫ ex virtutis ꝯtentiue defectione. qñꝫ
ex cibi q̄litate. que ſi ſit pungitiu⁹/ ſtomachus
pungiꝛ/ ꝛ ad exeundū ꝯpelliꝛ/ acſi viſcoſus lu
bricaꝛ/ ꝛ ſic de facili egrediꝛ. qñꝫ ex virtutꝭ expul
ſiue nimia debilitate non ſolū ex ſe patiꝛ/ veꝝ
etiam ex alioꝝ membroꝝ colligantia ꝛ vicini/
tate. Stomachus. n. eſt totius corpis pr̄ſfami
lias. omniū membroꝝ nutrimentū recipiens/
ꝛ ſingulis membrꝭ ꝑut expedit adminiſtrans
neceſſitati. vt dicit ꝯſtan.

Par ſiue iecur nomē hꝫ/ eo ꝙ ignis ī
eo ſedem hꝫ/ qui vſqꝫ ad cerebꝝ ſub/
uolat. ꝛ deinde ad oculos. ꝛ ceteros
ſenſus ꝛ mēbra ſe diffundit. ꝛ calore ſuo ſuccū
ſibi attractū in ſanguinē trāſmutat. qđ ad vſū
paſcendi /nutriendiqꝫ corpus ſiꝛ mēbris admi
niſtrat. vñ epar dr̄/ quia talia membra paſcit.
In iecore ē ſedes voluptatꝭ ꝛ ꝯcupiſcētie cui⁹
extremitates fibre vocanꝛ. qꝛ ſūt q̄ſi lingue emi
nentes/ ꝛ ſtomachū amplectētes /calorē ad ci
boꝝ digeſtionem exhibētes. ꝛ dicunꝛ fibre/ qꝛ
ab ariolis ad aras phebi deferebanꝛ. quibus
oblatꝭ ꝛ ſuccenſis ꝛ reſponſa dabanꝛ. hucuſqꝫ
Iſido. Eſt aūt epar. (vt dicit ꝯſtan.) mēbꝝ cō
cauū /calidū ꝛ lubricoſū in dextro latere aīalis
collocatū ſtomacho ſuppoſitū. vt ſuo calore p̄
mam iuuet digeſtionē. Eſt etiā ſanguineū ꝛ in
colore rubicundū. qꝛ ſuccoſitas eius nimia ca
liditate in humorē ſanguineū ē tranſuerſa. ali
quantulū etiā eſt duꝝ/ ne de facili ledat. varia
tur. n. epar in hoībus in q̄ntitate ꝛ ptium multi
tudine. qꝛ in hoībus ē maius ꝙ̄ in alijs beſtijs
eiuſdem quantitatꝭ. numerus ptiū eius in qui
buſdā eſt duplex/ ꝛ h̄ ad minus. in quibuſdā
triplex /vel q̄druplex /vel ad maximū q̄ntuplex
inueniꝛ. A lata aūt epatꝭ ꝯcauitate ꝑgrediꝛ q̄/
dā vena/ q̄ a mediā porta nuncupaꝛ. ꝛ h̄ aūt/
quā exeat in q̄nqꝫ diuidiꝛ venulas. q̄nqꝫ ptes
epatꝭ intrantes. epar. n. ſuccoſitatē p̄me digeſti
onis p quaſdā venas ī ſua ꝯcauitate attrahit
ꝛ p calorꝭ naturalis ebulitionē celebrata dige

ſtione ſcđa in maſſam ſanguineā ⁊ q̄ttuoꝛ humoꝝ naturā ꝯuertit. qđ .n. calidū ē ⁊ humidū trāſit in naturā ſanguis ⁊ eiꝰ receptaculū ſūt vene. qđ aūt calidū ⁊ ſiccū eſt / in naturā colere. cuiꝰ ꝓpꝛiū receptaculū ē ciſtula fellis. qđ v̾o frigidum eſt ⁊ ſiccū / in naturā cedit melacolie. cuiꝰ ꝓpꝛiū receptaculū eſt ciſtula ſplenis. ħ qđ eſt liquidū ⁊ aquoſū / in humoꝛē tranſit flegmatꝭ. cuius receptaculū ꝓpꝛiū eſt pulmo. Ex quo pꝫ ꝙ epar naturalis v̾tutis eſt p̄ncipiū fūdamētū prime digeſtionis in ſtomacho maximū iuuamentū. ſcđe v̾o digeſtionis in ſubſtātie ſue cōcauitate eſt ꝑfectīū / puri ab īpuro ſepatīū ſingulis mēbꝛis nutrimentū tranſmiſſiuū / amoꝝ venerei exercitatīū / diuerſaꝝ paſſionū receptīū Patiꝛ .n. qñqꝫ ex nimia caloꝛis intenſione. vñ ⁊ poꝛi aperiunꝛ interius / ex quoꝝ aptione v̾tus euaneſcens remiſſius opaꝛ. qñqꝫ ex nimia frigiditate ꝯuerſionē attracte ſuccoſitatꝭ in naturam ſanguineā impediēte. ⁊ ex ħ ꝯtingit ſepiſſime hydꝛopiſim gñari / cū hydꝛopiſis nihil aliud ſit ſ̄m ph̄m niſi erroꝛ v̾tutis digeſtiue in epatꝭ ꝯcauitate. hac .n. v̾tute errante ⁊ in ſua oꝑatione deficiente / neceſſe eſt ſanguinē coꝛrūpi / quo indigeſto coꝛpꝰ qđ inde nutriꝛ / intumeſcendo extendiꝛ. vñ ⁊ hydꝛopiſis generaꝛ. Itē patiꝛ epar ex ſubſtantie ſue mala ꝯplexione. ⁊ ħ ſ̄m humoꝝ q̄ttuoꝛ diſtemꝑantiā in ipſius eſſentia dñantē. Item patiꝛ ex viaꝝ eius opilatione. ꝯtingit .n. ſepe humoꝛē groſſū ⁊ viſcoſū in venis epatis adunari vñ cū ſanguis clauſꝰ exire nō pōt cā eſt ꝯſtrictionis ⁊ opilationis. Item etiā accidit ex nimio caloꝛe humoꝛē ſanguineū deſiccante ⁊ ſubſtantiā venaꝝ epatꝭ ꝯ-bente ꝙ non pōt ſanguis libere ſe diffundere ad alia mēbꝛa coꝛꝑis nutrienda. ħ idem aliqñ pōt ꝯtingere ex nimia frigiditate humoꝛes cōgelāte. ⁊ meatus epatꝭ ꝯſtringente. ⁊ ad oīa mēbꝛa nutrienda diſcurſū ſanguis ꝓhibente. Item idē accidit ex apoſtemate ſubſtantiam epatis aggrauāte ⁊ putredinē in ipſius ſubſtantia generāte. Itē idē accidit ex incluſa ventoſitate pelliculas ipſius epatꝭ extendēte ⁊ ex membꝛoꝝ inoꝛdinatione doloꝛē ⁊ moꝛtē inducente. Item ſepe patiꝛ ex īmoderato fluxu ſanguinis q̄ accidit ex venaꝝ ab ipo egredientiū aptione. ⁊ ħ ꝯtingit vel ex nimio ſanguis acumine / vel ex nimia repletione vel ex debilitate virtutis retentiue vel ex nimio exercitio ⁊ laboꝛe. (ſicut di. ꝯſtanti.) adhuc de natura ⁊ ſignis cōplexionis epatꝭ dicit Galie. in tegni. Signum epatꝭ qñ eſt calidū eſt amplitudo venaꝝ nō pulſatiliū. ſuꝑ quē locū dicit haly. qñ dñaꝛ ⁊ vicit caloꝛ in epate / fit epar maiꝰ ⁊ vena eiꝰ maioꝛ dilatatur ⁊ magnificata ē. Magnificanꝛ oīs vene nō pulſatiles in oībus mēbꝛis. ⁊ caleſit ſanguis ⁊ generaꝛ aliqñ ex ea colera citrina / ⁊ ꝑ ꝓceſſum tꝑis poſt ſtatū adoleſcentie aduriꝛ colera citrina ⁊ fit ex ea colera nigra. ⁊ diuerſe qñꝫ ex tali colera accidūt paſſiones. aliqñ aūt nimio caloꝛi epatꝭ coꝛdis reſiſtit frigiditas. nā a coꝛde velut a membꝛo ſuperioꝛe ⁊ nobilioꝛe epar in ſuis actionibꝰ moderaꝛ. ⁊ ħ idem dicit ariſto. li. xiij. vbi p̄ponit coꝛ epati tanq̄ p̄ncipium eius regitīū. Itē dicit galie. ꝙ frigiditas epatis ex caloꝛe temꝑaꝛ. ⁊ ſignū frigiditatꝭ ⁊ ſiccitatis epatꝭ / ſtrictura eſt venaꝝ ⁊ paucitas ſanguinis. ſicut humiditatꝭ eiuſdē ſignū ē mollicies venaꝝ ⁊ ſanguinis multitudo. Itē idē di. haly. ꝙ epar ē fons humiditatis coꝛꝑis. vnde cū ſit radix humoꝝ ſi fuerit epar ſiccū / nō poterit aliqđ mēbꝛum coꝛpus ꝯuertere ad humoꝛē vel humiditatē / vt eius poſſit reſiſtere ſiccitati. Intendiꝛ aūt ⁊ remittiꝛ ſiccitas ⁊ humiditas epatis ſ̄m coꝛdis diſpōeꝫ. Epar ḡ eſt mēbꝛuꝫ nobile / cuiꝰ alteratione alteraꝛ coꝛpus ⁊ influit nutrimentū ⁊ v̾tutes nutrimētiuas ⁊ in mēbꝛa reliqua inferioꝛa ſine medio / ad ſuꝑioꝛa vero mediante coꝛde ſ̄m iudiciū gali. E cōuerſo aūt ponit ariſto. li. xiij. ꝙ coꝛ facit oīa p̄dicta mediante epate. que aūt verioꝛ ſit opinio / alioꝝ iudicio derelinquo. Et ħ de epatis ꝓpꝛietatibꝰ dicta ſufficiant.

Fel dictū eſt eo ꝙ ſit folliculus geſtanſ humoꝛē ex dñāte coloꝛe rubee amariſſimū. vt dicit Iſido. Eſt .n. ciſtula fellis quedā pellicula ſuꝑ gibbū epatꝭ collocata. Et hꝫ duos furculos. ꝑ vnū deportaꝛ colera rubea ad inteſtina / vt ꝑ eā v̾tus expulſiua ꝯfortetur / vt acumine ſuo inteſtina melius ⁊ faciliꝰ expurgenꝛ ꝑ aliū deportaꝛ colera ad ſtomachū vt ſua caliditate v̾tutē adiuuet digeſtiuā. Eſt igiꝛ fel mēbꝝ calidū ⁊ ſiccū / gibbo epatꝭ ſuppoſitū ⁊ ꝓpꝛium colere rubee receptaculū / cuiꝰ iuuamētum ē vt ſanguis a colera rubea mundificetur. Sanguis .n. ex p̄ñtia colere incendereꝛ / niſi infra ciſtulā fellis eius ſuꝑfluitas locareꝛ. Eſt aūt ſua caliditate decoctionis cibarioꝛuꝫ iuuamētuꝫ / ſua ſubtilitate penetratīū / ſua moꝛdicatione ⁊ acumine pungitīū / ⁊ inteſtinoꝛum coꝛroſiuū / ⁊ ad ſuꝑflua ac fetida eijciēda excitiuum. Eſt etiā ex nimia caloꝝ intenſione amariſſimū. ⁊ ꝑ ſui admixtionē dulcedinis ſanguinis īmutatīū (hucuſqꝫ ꝯſtan.) ſ̄m ariſto. li. iiij. delphinus nō hꝫ fel. Genus oīm volatiliuꝫ / ⁊ oē genꝰ piſciū / ⁊ oē ouās hꝫ fel / ſ ſ̄m magꝭ ⁊ minꝰ. ⁊ forte erit in vijs ſubtilibꝰ extēſis ab epate vſqꝫ ad inteſtinū. Iſte vie foꝛtaſſis erunt

ſetide. ⁊ forte erit fel in tali inteſtino ⁊ diuerſi/
ficatur. qꝛ qñqꝫ in ſupiori qñꝫ in medio. ⁊ qñꝫ
in inferiori. ⁊ quidā volatilia hñt fel occulta/
tum in inteſtino vt colūbe/ ⁊ ꝯturnices ⁊ hyrū
dines. Quedā habent fel magnū in epate/ ⁊
in vētre/ ⁊ inteſtino ſicut accipiter miluus. Itē
ariſto. li. xiiij. a. q̄dā aialia nō habēt fel oīo. ſi/
cut equus ⁊ mulus. aſinus. ⁊ elephas. chame
lus etiā nō hꝫ fel diſtinctū ꝫ hꝫ venas ꝑuas ī
q̇bus eſt fel. Item q̇dam hoīes hñt magnum
fel in epate ⁊ quidā nō. Et ē fel quoddā ſuper
fluū aggregatū ſicut fex in ventre. illo tñ ſuper
fluo vtit̄ natura ad aliqđ iuuamentū. In illis
aūt qui hñt naturā epatꝭ ſanā ⁊ quoꝝ ſanguis
naturalit̄ eſt dulcꝭ/ aut nō inuenit̄ fel. aut ſi in/
uenitur/ erit ꝑuū. ⁊ ħ in venis valde gracilib⁹
⁊ ꝓpt̄ hoc erit epar eoꝝ qui carēt felle boni co/
loris/ ⁊ dulcius alijs. qñ aūt hꝫ aliqđ aial fel/
inuenit̄ qđ eſt ſub felle valde dulce. Nā ꝑ colle
ctionem fellis ad locū vnū/ alie vicine partes
reddunt̄ dulciores. Fel etiaꝫ ex ſue ſubſtantie
ſubtilitate ⁊ acumine/ eſt groſſoꝝ humoꝝ inci/
ſiuū/ ⁊ ſua ſiccitate ꝯſumptiū. vñ in collirijs ocu
loꝝ eſt neceſſariū ad viſum clarificandū ⁊ acuē
dum ⁊ ad impedimentū ſpūs vitalis remouē/
dum/ ⁊ maxime fel accipitrꝭ ⁊ alioꝝ volucꝝ vi
uentium ex rapina. ſicut in viatico. ꝯſtan. tāgit̄
Ex feruore aūt nimio/ ⁊ ebullitione fellei hūorꝭ
ad epar redeuntꝭ inficit̄ ſanguis. qui infect⁹ ea
que ad nutrimentū mēbroꝝ tranſmittunt̄ imu
tat ⁊ inficit/ ⁊ cuti croceū colorē. ſ. vel viridem
ſiue nigꝝ ſupinducit. C⁹ paſſionis ſigñ ſunt iſta
otius corpis infectio/ ſitis adeſt/ ⁊ orꝭ amaritu
do/ dolor frontꝭ/ auriū tinitus/ vrina crocea cū
ꝯſiſti ſpuma ꝯtinua vomitus croce⁹. Aliqñ etiā
ꝯtingit poros ciſtis ⁊ fellis opilari/ vñ colera i
ficit ipm epar/ ac ꝯſilēꝫ inducit paſſionē. Vñ
ꝯſtan. in viatico dicit. Qñ patit̄/ patit̄ fellis
ſubſtātia/ .i. ciſtis/ ⁊ deficit ꝟtus ei⁹ q̄ ſolꝫ ab
epate rubeā colerē exhbere. remanēte colera cuꝫ
ſanguīe/ tingit̄ ⁊ alterat̄. Idē etiā ꝯtigit qñ a/
poſtema ē natū in vijs ꝑ q̄s colera ad fel trāſit
vñ ad epar rediēs/ ꝑ totū corp⁹ cū ſanguine ſe
diffundit. qꝛ ſi por⁹ inferior opilet̄/ aſcēdit ad
viā ſupiorē ſtomachi/ vñ facies fit citrina. os
amaꝝ ⁊ ſiccū/ in ſtōacho ardor ⁊ ſitꝭ/ vrina cuꝫ
egeſtione albeſcit ꝓpt̄ elōgationē colere ab e/
pate ⁊ renib⁹/ q̄ vrina ſolet tingi. Si ꝟo por⁹
ſupior opilet̄/ colera tingit inferiora ⁊ apparēt
ſigñ/ que pořib⁹ ſūt ꝯ̄ria. vt idē di. ꝯſtan. Et ħ
de felle dicta ſufficiāt.

ſ Plen ē dictū a ſupplēdo/ qꝛ ptē ſini
ſtram iecori ꝯ̄riā ſupplet ne vacua exi
ſteret/ quē quidē cāꝫ riſus eē exiſtimāt/ nā ſple
ne ridemus felle iraſcimur/ corde ſapim⁹/ cere/
bro ſentim⁹/ iecore amam⁹ q̇bus ꝯſtātib⁹/ ſa/
num eſt aial ⁊ integꝝ. vt di. Iſi. Et ꝭm ꝯſtan.
ſplē in ſiniſtra pte collocat̄/ C⁹ forma naturalit̄
ē oblonga ⁊ paꝝ ꝟſus ſtomachū ꝯcaua/ ⁊ ver
ſus coſtas ē gibboſa. ī his duob⁹ locꝭ q̇buſdā
pāniculis colligata. Et dr̄ ſplen duas hr̄e ve/
nas ꝑ quaꝝ vnā colerā nigrā a ſanguīe epatꝭ
ſibi attrahit ꝑ aliā ꝟo quātū ſufficit/ ad ſtoma
chum trāſmitit̄ vt ei⁹ appetit⁹ ꝯfortet̄. Sple
nis igit̄ eſt iuuamentū vt i ſiniſtra pte corpis đ
fectū ſuppleat/ ⁊ ex oppoſito ad ꝯſeruationeꝫ
ſtomachi iecori rñdeat/ vt ꝓpt̄ mundificatōeꝫ
epatꝭ ſanguīs feces ſibi attrahat. ⁊ q̄tū ad ap/
petitū ſufficit/ ꝯfortationē ſtomachi trāſmittat
Eſt igit̄ ſubſtātia ſplenis rara ⁊ ſpongioſa ꝓ/
pter faciliorē humorꝭ feculēti attractionem ⁊ re
miſſionē. ⁊ ē nigra ꝓpt̄ melācolice nature. C⁹ ē
receptaculū aſſimulationē. Eſt etiā a ſiniſtris
int̄ coſtas ⁊ ſtomachū poſita/ ꝓpt̄ ſiniſtre ptꝭ
tempantiā ⁊ infrigidationē. ac ꝓpt̄ ꝯſeruandā
ſtomachi cui ꝯiungit̄ calefactionē. aliq̄ntuluꝫ ē
dura ne de facili ex q̄litate humorꝭ feculenti ꝯ̄/
bat leſionē. Cōtigit aūt ſplenē pati qñꝫ ex vir
tutis ꝯtentiue defectione. ⁊ ħ qñ nō ſufficit hu
morē ad ſe attrahere/ vel attractū ad locū aliū
deſtinare. Itē qñꝫ ex opilatione qñ. ſ. hūores
groſſi ⁊ vicioſi/ in vijs ſplenis opilant̄ ⁊ adu/
nant̄. vñ ⁊ ei⁹ actōes impediunt̄. Itē qñꝫ ex ni
mia humoꝝ repletione qꝛ humores ad ſplenē
ꝯfluentes ꝓpt̄ ſui ſimilitudinē attrahūt/ ⁊ ſuf/
ficienter nō euacuāt vñ inuiſcant̄ ⁊ in ꝯcauita
te ſplenis indurant̄. intm̄/ vt ipi⁹ ſplenis ſub/
ſtantia creſcere videat̄. ſed ꝭm ſniaꝫ ypocratꝭ/ ſi
ſplē ſit magnus/ corp⁹ marceſcit. ⁊ ſi ſplē mar
ceſcit/ corp⁹ inpingueſcit. vñ ipius ſplenis me
diocritas/ ad ꝑuitatē potius q̄ꝫ ad magnitudi
nem tendēs/ bonitatē ꝯplexionis deſignat. vt
dicit ꝯſtan. li. ix. c. xxvij.

v Iſcera ꝭm Iſido. inferiora dicunt̄ ꝓ
prie inteſtina. mēbris ſubdita ⁊ ſub/
iecta vitalib⁹ q̄ quidē dicunt̄ inteſtina
q̄ſi quodā interiori nexu q̄dā familiari reueren
na. quedā ſūt ſupioꝝ mēbroꝝ culcitra. ⁊ eorū/
dem quedā ſunt neceſſaria inſtrā. ⁊ dicunt̄ vi/
ſcera q̄ſi vitalia. qꝛ locꝭ vitalibus circa p̄cordia
lia vbi gignit̄ vita/ ſunt interiorib⁹ circūfuſa.
huc uſqꝫ Iſi. ꝭm ꝯſtan. aūt inteſtina q̄dā ſunt
mēbra interius mutuo ſe tenentꝭ. ꝯcaua rotun/
da ꝑ ventrꝭ longitudinē ⁊ latitudinē collocata
quoꝝ ꝯpoſitio ⁊ ſubſtātia ſtomacho aſſilant̄.
Sūt aūt nūero ſex p̄ncipalia inteſtina. quorū
tria ſūt ſubtilia/ que ſupi⁹ ſunt iūcta. Tria ꝟo
ſunt groſſa ⁊ ab inferiori incipientia. Primū

inteſtinum triũ ſubtiliũ vocaꝛ duodenũ. qꝛ
in ſua lõgitudine ſm menſurã cuiuſlibet hoïs
eſt.xij.digitoꝝ.⁊ h̄ ſup dorſũ erigiꝛ ⁊ in nullã
aliã ptem retorquet. Scd̃m vocaꝛ ieiuniũ/qꝛ
ſp eſt a cibis vacuũ.⁊ dicũt ſapiẽtes ⁊ expimẽ
tatores/ꝙ mortuo aïali ſp inueniꝛ illud vacuũ
Dicunt tñ aliqui ꝙ h̄ dr̃ antbonomatice. qꝛ a
ſe oïa eijciẽs nihil de acceptis retinet ad ſui nu
trimentũ. Tertiũ ſubtile eſt appellatũ ſcd̃o ſi/
millimũ/h̄ tñ nunq̃ ſine cibi corpulẽtia eſt in/
uentũ. Int̃ groſſa vero inteſtina primũ vocaꝛ
orbũ/⁊ in ſubtili extremitate hꝫ os vnũ.⁊ ẽ il/
lud inteſtinũ ſic vocatũ/eo ꝙ ipm̃ ſit orbatũ.i.
quaſi viduatũ ab altero orificio. Cũ.n.neceſſa
ria inteſtina duo habeãt orificia/illud hꝫ vnũ
ſolũ.⁊ ideo ſe hꝫ ad modũ ſacci.qꝛ multa reci/
pit/⁊ pauca reſpectu alioꝝ eijcit vel emittit
Scd̃m h̄o inteſtinũ ſub orbo ſiue ſub ſacco po
ſitum dr̃ ylion.⁊ h̄ a dextra in ſiniſtrã tendit.
⁊ dr̃ ylion eo ꝙ in eo inteſtino yliaca paſſio fi
eri ↄſueuit. Tertiũ inteſtinũ vocaꝛ a grecis colõ
⁊ h̄ imediate cũ inferiori totius corpis orificõ
eſt ↄiunctũ.⁊ in h̄ inteſtino grauiſſima paſſio.ſ.
colerica generaꝛ.vel ex ipius inteſtini nimia cõ
ſtrictione/vel alic⁹ groſſi ⁊ frigidi humoris coad
unatione/⁊ p ↄñs viaꝝ illius inteſtini intrin
ſeca opilatione.ſicut narrat ↄſtan.⁊ etiã galie.
ſup ãphoriſ. Patet igiꝛ ex p̄dictis ad q̃d ſũt ne
ceſſaria inteſtina/qꝛ cibũ imutãt/⁊ i ſua ↄca/
uitate ſupflua recipiunt ad nature exoneratõez
ad h̄ etiã ſunt neceſſaria viſceꝝ rotũditas/gib
boſitas/⁊ volubilitas.vt di.cõſtan. vt cibus
tranſmiſſus a ſtomacho/in eoꝝ gibboſitate a/
liq̃tulũ inhereret/⁊ ſm aïalis neceſſitatẽ ſup/
flua expelleret/⁊ neceſſaria retineret. Sũt aũt
rotunda/ne in ſtomacho in aliquo angulo ſu/
pflue collecta remanerẽt/q̃ corruptionẽ indu/
cerẽt inteſtinis. Sũt etiã inteſtina in duob⁹ pã
niculis minimis vel ad min⁹ inuoluta.⁊ h̄ fu/
it neceſſariũ.qꝛ ſi vnus pãniculus pateret/ab
altero pãniculo ſubueniret. Sũt aũt inteſtina
aliq̃tulũ villoſa.⁊ eoꝝ villi p latũ etiã extenſi
vt feces ſupfluitatẽ expellerẽt/⁊ neceſſaria nutri/
mento ↄueniẽtius retinerẽt. Sũt aũt viſcera ſi
ue inteſtina inuoluta ad inuicẽ ⁊ ↄnexa.ita vt
miora maiorib⁹/⁊ graciliora ⁊ debiliora groſ
ſioribus ⁊ fortiorib⁹ innitantur.vt ſic actões v/
tutis naturalis ⁊ in expellẽdo ſupflua/⁊ in re/
cipiẽdo neceſſaria apti⁹ pficiantur. Dicit etiã ari
ſto.li.ij.ꝙ ſm varietate dẽtiũ in mãdibulis aïa/
lium/variaꝛ in q̃titate ⁊ q̃litate natura inteſti
noꝝ.vñ dicit ꝙ inteſtinũ oïm aïaliũ hñtiũ den
tes in vtraq; mãdibula ẽ min⁹ inteſtino nõ hñ
tium.⁊ nullũ aïal hꝫ inteſtinũ rectũ/niſi hẽat
dẽtes in vtraq; mãdibula. Itẽ ibidẽ.ventꝛ ſer/
pentis eſt ſtrictus ⁊ ẽ ſiĉis inteſtino ãplo.⁊ ſi fue
rit naturaliꝛ puus/hꝫ fel in inteſtis.⁊ ſi fuerit
magnus/ſup epar. Itẽ idẽ li.xiij. Oïa aïa
lia ampli ⁊ recti inteſtini ſũt guloſa valde.qꝛ p
pter diminutionẽ vſus cibi ⁊ indigeſtionẽ eij/
ciunt ſupfluitatẽ cibi indigeſtã ⁊ cito exit ab⁹/
⁊ idõ appetunt multũ ⁊ ↄtinue q̃rũt cibũ. Con/
tingit aũt pati viſcera ⁊ inteſtina multiplr̃. vt
dicit ↄſtan.li.ix.c.xxvj.qñq; ex colerico hũore.
vel ex melãcolico ſubſtãtiã inteſtinoꝝ corrodẽ
te ⁊ fluxũ diſſenterie inducẽte.⁊ h̄ paſſio peſſi
ma ẽ ⁊ ſepe mortifera.ſicut dr̃ in ãphoriſ. So
lutio ventris in c⁹ initio colera exit nigra/ẽ mor
talis. Itẽ qñꝫ ex ipoꝝ viſceꝝ interiori pũctura
⁊ vulneratõe.⁊ h̄ vel exteriori apoſtemate pu/
trefactionẽ ⁊ puncturã in pãniculis ipoꝝ viſce
rum inducẽte/vel ab exteriori leſione. Itẽ qñ
ꝙ ex vẽtoſitatis interduſione/pãniculos ⁊ ner/
uos eoꝝ extendẽte.⁊ ille dolor grauis eſt intm̃/
vt aliqñ inteſtina penetrari videantur. Itẽ qñꝫ
ex humore groſſo ⁊ flegmatico iferiores ptes
inteſtinoꝝ obturãte/⁊ ſtercoꝝ exitũ phibẽte/⁊
yliacã paſſionẽ vel colericã inducẽte.vñ h̄ mor
bus peſtilentialis ẽ ⁊ mortalis/raro ſanitatez
ſuſcipiẽs/⁊ ſepe die ſcd̃a vel tertia interficiens/
niſi celerius ſuccurraꝛ. Ceteras inteſtinoꝝ paſ/
ſiones.q̃re.j.in tractatu de infirmitatibus.de
colerica paſſione.

r Enes (vt ait varro) ſũt dicti/eo ꝙ ob
ſceni hũores ab his naſcuntur. Naꝫ re
nes ⁊ medulle tenuẽ humorẽ deſudãt
in renibus/q̃ liquor rurſus a renib⁹ a calore ve
nereo reſolutus recurrit/⁊ ad loca genitalia ſe
diffundit.vt dicit Iſi. Locus aũt in lateribus
ſpondiliũ dorſi in q̃bus ẽ ſedes renuꝫ/dicunt
lumbi.q̃ (ſm Iſid.) ob libidinis laſciuiã lũbi
ſunt dicti.qꝛ in viris a renib⁹ ⁊ lũbis/eſt cã ve
neree voluptatis. De renibus aũt dicit ↄſtã.ꝙ fu
erunt facti vt ab epate aq̃ticũ ſanguineũ ſuggẽ
tes/eũ depurarẽt/⁊ eius colamentũ.ſ.vrinam
ad veſicã p meatus vricides/id ẽ vias vrina/
les trãſportarẽt.ꝙ etiã di.haly.ſup tegni. Or
dinauit (inquit) creator ſũm⁹ duos renes/vt at
trahãt aquoſitatẽ ſanguis ab epate/⁊ eã trãſ/
mittãt ad veſicã expulſionis grã.qꝛ di.ariſt.
li.xij. Renes (inquã) fuerũt creati ppꝛ veſicã
vt ſic opatio veſice eſſet melior ⁊ pfectior.qꝛ re
nes ſũt ad colandũ ſupfluũ hũidi decurrẽtis ad
veſicã. Itẽ idẽ.renunculꝰ dextꝛ/altior ẽ ſiniſtro
in oï aïali hñte renes.⁊ h̄ qꝛ calor in dextra p/
te fortior ẽ vel ſupior. Itẽ idem in oïbus aïali
bus renes hñtib⁹/renũculus dextꝛ minoris ẽ pi
guedinis q̃ ſiniſter ⁊ altior.qm̃ natura i dextra

pcꝫ lenioꝛ eſt ꝛ maioꝛis motus ꝛ caloꝛi. caloꝛ
aũ diſſoluit pinguedinẽ ꝛ ꝯſumit. Jtẽ renes
ſunt de vltimis mẽbꝛis interioꝝ. ꝛ ꝓpt̃ h̃ indi
gent magno caloꝛe. Recollige igit̃ ꝙ renes ſũt
ſolidi ꝛ naturalis caloꝛi ꝯſeruatiui. frigiditatꝭ
doꝛſi ſpondiliũ ſunt temꝑatiui. a ꝯcauitate e
patis aquoſi humoꝛi attractiui. ſanguis colla
tiui. v̈tutis naturalis ꝯfoꝛtatiui. humoꝛi ſemi
nalis generatiui. poꝛoſi/rotundi/pinguedine
cooꝑti/carnoſi q̃ppe ſunt ꝛ poꝛoſi ꝓpt̃ faciliou
rem aquoſe ſuꝑfluitatꝭ attractionẽ. rotundi/ne
colligãt aliquẽ humoꝛẽ ad putrefactõnẽ pigue
dine ſunt muniti/ne ex frigiditate doꝛſi aliquã
ſuſtineãt leſionẽ. Recipiũt aũt renes q̃ſdaꝫ ve
nas ſtomachi ab epate egredientes/ q̇bus hu
moꝛ in ſc̃da digeſtiõe ſuꝑfluus defert̃ ad ip̃os
renes. vñ opilatis illis venis ꝛ in ſuo officio i
peditis renes vna cũ epate patiunt̃. accidunt
aliq̃ñ in renibus varie paſſiones. vt di. ꝯſtan.
li. ij. c. xxiij. ꝙ ſi vene epatꝭ ꝓcludunt̃ ab hũoꝛe
ſanguineo ad ſui nutrimentũ depauꝑant̃ vñ
neceſſario extenuãt̃. Si v̓o meatus eoꝝ inferi
oꝛes caloꝛe vel frigoꝛe ꝯſtringant̃ ex p̄ſ̃na hu
moꝛi ſuꝑflui eoꝝ ſubãꝫ ſubintrãtꝭ nis extẽdũt̃ ꝛ
dilatant̃. ꝛ p ꝯñs coꝛrũpũt̃. vel i hũoꝛes deſic
cati putrificant̃. ꝛ in calculis ꝯuertunt̃. multis
etiã alijs modis patiunt̃. ſicut ex apoſtemate.
ventoſitate. frigoꝛe nimio. vel caloꝛe.

v Eſica ſ̃m Jſido. a venti capacitate ẽ
dicta. Nã p venti ꝯtionem apit̃ ꝛ di
latat̃. ſicut ẽ ꝯuerſo p venti emiſſionẽ
ꝯbit̃ ꝛ artat̃. vocat̃ aũt veſicula p diminutionẽ
a veſica dicta q̃dã pellicula pendẽs in guttu
re auis ſicut burſa. in qua volucꝝ recipiunt̃ p̄
mo cibaria que in p̄dicta veſicula/ digeſtioni
ſc̃de/in iecoꝛe faciende ſepant̃/ ꝛ in eodẽ folli
culo tanq̃ in ꝓmptuario ꝓpꝛio/ ꝯ futurã eſu
riam reſeruant̃/ h̃ veſica ꝓut h̃ ſumit̃ ſ̃m con
ſtan. Eſt pãniculus durus/rotũdus/ꝯcauus
ſicut ſaccus in oi pte clauſus excepto ſolo oꝛifi
cio ſupoꝛi. Fuit aũt eius ſubſtantia dura/ne a
cumine vrine c⁹ eſt receptaculũ lederet̃. fuit aũt
ex omni pte clauſa infeꝛi⁹. vt liquoꝛ ſubito at
tractus inuolũtarie expelleret̃/ vñ p vnũ ꝛ idẽ
foꝛamẽ vrina ingredit̃ p quod egredit̃. vt patꝫ
in anathomia. Fuit etiam rotundũ/vt in aug
mentũ calamenti ſanguis dilataret̃/ ꝛ ad ip̄i⁹
ſuſceptionẽ capacius redderet̃. Dicit. n. ariſto.
li. iiij. ꝙ oẽ aial hñs pulmonẽ/multũ ſitit. ꝛ ꝓ
pter h̃ indiget cibo humido plus q̃ ſicco. ꝛ iõ
fuit neceſſaria veſica ad recipiendũ hmõi ſuꝑ
fluitatꝭ humiditatẽ. Jtẽ ibidẽ. Nullũ aial hñs
plumas aut ſquamas/aut coꝛtices/ſiue teſtas
hꝫ veſicã omnino p̄ter coꝛticã marinã aut ſil
ueſtrem. Nã ſuꝑfluitas in hmõi aialibus tran
ſit in nutrimẽtũ plumaꝝ/ꝛ ſquamaꝝ/ꝛ hmõi.
Jtem ibidem. li. iij. Omne aial generãs hꝫ ve
ſicã/ouãs aũt nõ/p̄terq̃ genus lacertaꝝ. ꝛ nõ
exit humiditas a veſica moꝛtuoꝝ ꝛ foꝛte aggre
gatur in veſica/ ꝛ ſuꝑfluitas ſiccat̃. ꝛ ex ea ꝯũ
git lapis. Jtẽ ibidẽ li. vi. Jn omi aiali carente
veſica eſt vna via apeꝛiẽs exitus ſtercoꝛi/ ꝛ ſu
ꝑflue humiditatis.

v Rina (ſ̃m iſaac) eſt colamẽtũ ſangui
nis ꝛ alioꝝ humoꝝ ex actione nature
generatũ. nã ab epate ſumit iniciũ/ſ;
in renibus recipit ſubſtãtiã ꝛ coloꝛẽ. Aquoſa
eni ſubſtãtia ſanguinis p q̃ſdam venas ſubti
les tranſmittit̃ ad renes humẽdos. vñ cũ ad re
num depoꝛtata fuerit regionẽ vbi cola t̃/ ꝛ ad
modum feri elꝫquati depurat̃/ ꝛ vi caloꝛis epa
tis ꝛ renũ tingit ꝛ coloꝛat̃. ꝛ ſic deſudans p po
ros vricides veſicã in ip̄ius ꝯcauitate adunat
vñ hec ſubſtantia humida ꝛ liquida de veſica
emiſſa eſt vrina ſic dicta/que eſt vritiua ꝛ moꝛ
tificatiua. qꝛ vt dicit egidius qꝺ tãgit/moꝛdet
deſiccat/ ꝛ vrit/vritiuã. n. ꝛ deſiccatiuã/ ꝛ coꝛ
roſitatem hꝫ naturã. vñ valet ꝯ ſcabiẽ/ſerpigi
nem/ꝛ impetiginem/ꝯ puſtulas ꝛ veſicas ſi
patiẽs inde ſe abluerit. in potũ ſplenetic̃ ꝯfert
munda t vulnera ꝛ putrida ꝛ loca ſanioſa. cum
felle etiã ancipitris colinſata. ꝛ oculis caute li
nitis immiſſa/pãnũ coꝛrodit/ ꝛ delet maculas
oculoꝝ. ſicut expſſe dicit ꝯſtan. ꝛ galie. ꝛ ideo
vrina nõ eſt abhoꝛrenda. qꝛ in multꝭ vtilia ẽ ꝛ
accepta. Dr̃ etiã vrina ab vrit greco/id ẽ demõ
ſtratiua. demonſtrat. n. interioꝛa/qꝛ vt certifice
tur de interioꝛibus vrine inde ꝯſultamus. De
monſtrat̃. n. v̈tus naturalis in epate ꝛ in alijs
mẽbꝛis inferioꝛibus p vrine ſubſtantiã ꝛ colo
rem/ ꝛ maxime p eius ſedimẽ ſiue ſubſiſtentiã
quã medici apoſtaſim vocãt/certificamur. Nã
ſi fuerit illa reſidentia in funda vaſis alba/pi
nea/coadunata/nõ diuiſa foꝛtitudinẽ deſigñt
v̈tutis ꝛ ꝯpletam actionẽ caloꝛi naturalis i ip
ſis membꝛis. p mediã aũt regionẽ vrine quaꝫ
media encoꝛmia dicunt/de media regione coꝛ
poꝛi. i. de coꝛde ꝛ ſibi adiacentibus iudicam⁹.
qꝛ ſi vrina in medio ſue fuerit i coloꝛe ꝛ ſubſtã
tia bñ diſpoſita/ nõ liuida nõ nebulis aliq
bus obſcurata/vel obumbꝛata/ſp̄ũalia mem
bꝛa iudicat eſſe ſana. ſilr̃ p ptem vrine ſupioꝛẽ
quã nephilẽ nuncupãt de foꝛtitudine v̈tutꝭ aia
lis in regione capitis pnoſticamus. Nã ſi non
fuerit circulus nimis groſſus/nõ igneus/nõ
liuidus/nõ viridis/nõ granuloſus/ſ; in colo
re ꝛ ſubſtãtia temꝑatus. cerebꝝ ꝛ oĩa alia mẽ
bꝛa animali v̈tuti ſeruientia d̃nũciat eſſꝫ tuta

Si vero ɔ̃ria ſigna fuerint in vrina/ɔ̃riam de ſignant corpis diſpõez. Judicaſ aũt vrina p̃cipue ſm ſubſtantiã ⁊ colorẽ. nã aliud ſignat qñ eſt tenuis in ſubſtãtia/qm̃ humorũ dñantis ſiccitatẽ. aliud qñ eſt ſpiſſa/qꝛ humorũ humiditatem. aliud qñ ẽ mediocrũ/qꝛ tunc deſignat tẽperamentum ſiue equalitatẽ ⁊ mediocritatem Scd̃m colorẽ aũt iudicaſ/qꝛ multi ſũt colores ſ.xx. vt di. Iſaac. ⁊ egidius. quoꝝ q̃dã ſignant caloris vel frigiditaſ intenſionẽ/alij remiſſionem/alij mediocritatẽ. Nã remiſſũ calorẽ deſignant glaucus/lacte⁹/⁊ huiuſmõi. intenſum vero a rufo ſuperius/mediocris vero ſub a/ mnis/ſubrufus/rufus/inter quos quidam deſignãt mortificationẽ. vt niger/viridis/liuidus. q̃dã indigeſtionẽ/albus/lacteus/glauc⁹ q̃dam digeſtionis imp̃fectã inchoationem. vt ſubpallidus/pallidus/q̃dã p̃fectã digeſtionẽ vt citrinus/rufus. q̃dã exceſſum ſiue excedentẽ intenſionẽ. vt ſubrubicũdus/rubicund⁹. q̃daꝫ aduſtionẽ. vt in poſtianos. q̃dã ſup aduſtionẽ ⁊ mortificatõez/nigri ⁊ viridis. nigredo tñ cãſ qñq3 a frigiditate calorẽ naturalẽ penit⁹ extinguente/ꝫ tũc p̃cedit liuiditas/ꝫ qñ p̃cedit ex vltima aduſtione/tũc p̃cedit viriditas. Iſtoꝝ aũt coloꝝ p̃ticulares circũſtantias determinare ⁊ eoꝝ differere cauſas/vel dicere nõ p̃tĩet ad h̃ opus. ꝫ ſi q̃s eas ſcire voluerit/libꝝ iſaac/theophili/ɔſtan. egidiũ legat in q̃bus tractaſ p̃feciſſime de vrinis. Sed iſta ad preſens hic ſufficiant.

v Venter/vter⁹/⁊ aluus. inſ ſe differũt. vt di. Iſido. Venſ. n. eſt q̃ acceptos cibos digerit ⁊ appet extrinſec⁹. ⁊ eſt dictus venſ/eo ꝙ p ventrẽ veniat cib⁹ ad totum corpus. Aluus eſt q̃ cibũ recipit ⁊ purgari ɔſueuit. Vteꝝ ṽo ſole mulieres hñt/in quo ɔcipiunt. Et dr̃ vter⁹ eo ꝙ fetu impleaſ interi⁹ vt di. Iſido. Eſt igiſ venſ nutrimenti toti⁹ corporũ receptaculum. vt di. ɔſtan. membroꝝ nutribiliũ ſedes/p̃me digeſtionis ⁊ ſcd̃e fũdamẽtum/c⁹ creatio eſt carnoſa/calida/⁊ humida/⁊ h̃ p̃pſ digeſtionis neceſſitatẽ. pãniculis diuerſis circũdata/p̃pſ interioꝝ ɔſeruationẽ. cuius diſpõ eſt rotunda/⁊ oblõga/rotunda/p̃pſ liberiorẽ ciboꝝ receptionẽ/⁊ in membroꝝ nutribilium collocationẽ. oblõga fit/p̃pſ faciliorẽ ipſius cũ ſup̃ioribus ⁊ inferiorib⁹ ɔiunctionẽ ſiue colligationẽ. mediũ. n. locũ in corpe ſibi vẽdicat vt nutrimentũ inferiorib⁹ ⁊ ſup̃ioribus mẽbꝛa diſtribuat ⁊ trãſmittat. Eſt igiſ venſ inter oẽs p̃tes corporũ mollior ⁊ infirmior/⁊ tñ ceteris ẽ vtilior. Nam tanq̃ nutrix corpis p oĩbus alendis corpis membrũ recipit ⁊ decoquit ⁊ ad ſingula mẽbꝛa debita nutrimẽta deriuat ⁊ trãſmittit. ſup̃fluitates multas p̃pſ aliorum membroꝝ nutrimẽtũ in ſe recolligit/ꝫ eas differre nõ ſuſtinens/ip̃as a ſe reijcit ⁊ repellit ex mala diſpõe membroꝝ ⁊ p̃pſ nutrimentũ q̃d intra ſe ɔ̃tinet/diuerſas ĩfirmitates contrahit aliq̃ñ ⁊ incurrit. que q̃dem paſſiones tãto ſũt periculoſiores/q̃to cordi ⁊ alijs vitalibus ſũt p̃pinq̃ores. patiſ ſiquidem ſepius p̃pſ nimiã repletionem. ⁊ tunc nõ curaſ niſi p ɔ̃riã euacuationem/⁊ ecõuerſo. qñ moleſtaſ p̃pſ nimiam inanitionem ⁊ ſuccurriſ p ɔ̃riã repletionẽ ſicut dr̃ in ãpho. Quecunq3. n. egritudines ex plenitudine fuerint euacuatio ſanat. ⁊ q̃cunq3 ab inanitione. ſoluit plenitudo. Itẽ actiones ventrũ ſm diuerſitatem tp̃is variantſ. Nã in hyeme naturalis calor in interiorib⁹ ventris ɔcluſus fortior operaſ vñ appetitus in hyeme magĩ accidit/digeſtio fortior generaſ. qꝛ vt dr̃ in ãphoriſ. ventres in hyeme ⁊ ṽe calidiſſimi ſũt natura. ⁊ ſomno lõgiſſimi.

v Umbilicus medius eſt corpis loc⁹ ſic dictus. qꝛ duoꝝ vmbus. ſicut vmbus in medio clypeoꝝ totus eſt dictus. vt di. Iſido. Ex vmblico. n. infans i vtero pẽdet ac nutriſ. eſt vmblicus ſm ɔſtan. ex neruis venis arterijs ɔpoſitus quo mediãte fet⁹ ſanguinem ſubtilẽ attrahit/⁊ ſuggit p ip̃as arterias ſpm̃ recipit. Rumpiſ aũt vmbilicus iuẋ matricem dũ fetus egrediſ/⁊ cũ fetu exit. quẽ obſtetrices ligãt. quatuor digitoꝝ longitudine. Ex hac ligatura fiũt extremitates vmblici et rotũditates (huicſq3 ɔſtan.) ſup ezech. aũt. xvi. dicit ieroni. ſic naturale ẽ infantib⁹ ortũ/p̃mo vmblicum inſcidi. deinde ad diluendũ ſanguinẽ/aq̃ lauari. tertio humorẽ paruuloꝝ ſole ſiccari. q̃rto tenera corpa pãnis ſtringi ne mẽbꝛa defluant ⁊ ſic depueniſ. Ibidem etiã di. glo. grego. ꝙ vmblicus ẽ quo fetus aliſ in vtero. ſicut arbores ⁊ ṽgule p radices humore occulte terre nutriũtſ. In vmblico aũt ſita ſũt genitalia mulieꝝ. ſicut in lũbis genitalia viroꝝ. ⁊ iõ vmblici nomie/luxuria figuraſ. vñ Iob. xl. ṽtus eius i vmblico ṽtris eius. De vmblico aũt dicit ariſto. in li. xi. ꝙ oẽ aĩal generans ⁊ ouã s habꝫ vmblicum tempore partus. ⁊ cum creſcit partus auis/latet vmblicus/nec omnino apparet/quoniam cõtinuaſ cum inteſtino p aliquam partium venarum. Item ibidem li. xvi. creatio vmblici non eſt niſi cortex cõtinens venas ⁊ cum embrione continuaſ. ⁊ currit ſanguis a matrice per venas vmblici quaſi per cannale ad pueri nutrimentum creſcit. ergo conceptus per eſſe vmblici. vt dr̃ in eodem

Genitalia ſunt ꝑtes corporis vt ⁊ nomen ipm̄ docet/ que gignēde ſobolis virtutem acceperūt. vt dī. Iſido .lx. etiā pudēda ꝟ verecūdia dicunt̄. vñ ⁊ teguntᷣ ita ꝙ non hñt eandē ſpēz decorꝝ ſicut alia mēbra que in ꝓmptu ſunt locata. ⁊ ideo reputant̄ inhoneſta/ int̄ que vnum dr̄ veretꝝ. vel qꝛ viri eſt tm̄ vel qꝛ membꝝ eſt verecūdū/ vel ex quo virus emitit̄. Nam ꝓprie dr̄ virus ille humor a viri natura fluēs. vt dī. Iſido. Sūt etiā alia membra virtutꝭ generatiue fundamēta. ſ. teſticuli diminutiue a teſtibus dici/ quoꝝ neruus incipit a duobus ſine quoꝝ teſtimonio non eſt aliq̄s vir ꝑfectus. hi ſemē calamo adminiſtrāt qd̄ a ſpine medulla ⁊ a renibus ſuſcipiūt gr̄a ꝓcreandi. (hucuſqꝫ Iſido.) Scd̄m ꝯſtan. ſubſtantia eoꝝ ꝯpoſita ē de carne glādulosa/ alba molli/ ⁊ rara. ⁊ h̄ fit ꝓpt̄ caloris obſeruationē ⁊ ſanguinis immutatiōnē in albedinē. qd̄ fit ꝑ vehementē calorem in ipoꝝ ſubſtantia ſanguinem decoquentē ⁊ in albedinē ꝯmutantem. Et dicunt̄ h̄ mēbra p̄ncipalia/ qꝛ p̄ncipalis actionis v̄tutꝭ naturalis. ſ. generatiue ſūt ꝓprie inſtr̄a que ſi p̄ciſa fuerint/ vigor virilis ſexus. eneruat̄ ⁊ maſculina ꝯplexio in fœmininā alterat̄. ⁊ iō ſm̄ ariſto. li. iij. eunuchi qñ caſtrant̄ añ pollutionem in ſomno/ nō orit̄ in corpe eorūz poſt h̄ pilus. ſi v̄o caſtrent̄ poſt pollutionem/ p̄ter pilos pectorꝝ oīs pili defluūt. efficiunt̄ effeminati ⁊ molles aīo/ corpe imbecilles. vnde ariſto. li. viij. Voces hominū qñ caſtrant̄ mutātur ⁊ efficiunt̄ q̄ſi ſicut feminaꝝ ⁊ forme eoꝝ alterant̄ ⁊ figure. Alia aūt aīalia qñ caſtrant̄ in iuuētute efficiunt̄ maiora. ꝫ ſi caſtrent̄ poſt ꝑfectionē/ nō augmētant̄. cerui. n. ⁊ ſi caſtrent̄ ante crementū cornuū/ nō oriunt̄ eis cornua. ⁊ ſi poſt ortum caſtrent̄ nō vlterius creſcūt cornua amplius/ nec mutāt. cornua v̄o eijciūt ſicut faciūt caſtrati. Dī etiā ibidē ꝙ ſi vituli nō caſtrentur cito poſt annū remanēt pui. ⁊ dicit ꝙ qñ caſtrant̄ exhibunt̄ radices penitus neruoꝝ. ⁊ ſi acciderit in loco vulnerꝭ apoſtema/ cremabūt teſticulum abſciſū. ⁊ ponūt cinerē ſup apoſtema/ ⁊ quedā aīalia ſolū caſtrant̄ ꝓpt̄ teſticulos ſicut caſtores que etiā qñ ꝑſequunt̄ a venatoribus ipi dētibus truncāt teſtes/ ne vltert᷒ a venatoribus ꝑſequant̄. Dicit etiā ꝙ onagri maſculi celāt filios. ⁊ eius dentib᷒ p̄ſcidūt teſticulos ꝫ mr̄es a maſculis occultāt eos ⁊ p̄cauent eis a marib᷒ ne caſtrent̄. Item dī li. xvi. ꝙ auiuz teſticuli poſt tp̄s ſibi ad coitū a natura deputatū efficiunt̄ pului intꝰ/ ꝙ tunc nō apparent ꝫ tunc qñ inſtat amoris tempus/ creſcunt valde. Sunt igit̄ teſticuli cum alijs membris ſibi adminiſtrantibus humoris ſeminalis p̄ncipium/ ⁊ eius p̄mum ⁊ radicale fundamentum. Nam vt dicit ꝯſtan. Deus ad animaliū generationem ꝯuenientem/ cōuenientia ꝓcreauit membra in quibus inſeruit materiale p̄ncipiū generationis. quod quidē ſine amoris effectu nō poteſt ꝓduci ad officium tale. membris genitalibus ſiquidē inſeruit inſeparabilitatem ⁊ appetitū/ vt vnūquodqꝫ animal ad ꝯſeruationem ſpeciei ⁊ multiplicationē ſui animaretur ⁊ hoc quidem diuino motu factum eſt/ ne forte abbominato coitu ab animalibus generatio euitaretur. Ad generationis autem talis ꝯpletionem/ neceſſe ē duo animalia ꝯuenire. ſ. maſculum ⁊ feminam/ ex quoꝝ ſemine mutuo ꝓcrearetur. quodlibet indiuiduū ita ꝙ in vno generatiuum eſſet ſcꝫ in viro. ꝫ in femina eſſet q̄ſi p̄ncipium materiale ⁊ paſſiuum. In maſculo vero eſſet formale p̄ncipium ⁊ p̄ncipalit̄ effectiuum. ⁊ ideo dicit ariſto. li. v. ꝙ generatio animalium duplex habet p̄ncipium ſcꝫ marem ⁊ feminam. ex mare aūt p̄ncipium motus ſicut forma. femina autem eſt ſicut materia. Ex commixtione aūt vtriuſqꝫ fit creatio ⁊ commixtio. vel creatura embrionis ⁊c. Aptauit igit̄ deus membra generantiū/ vt alteꝝ emitteret ſeminale p̄ncipium/ alterum reciperet. ⁊ hec membra taliter a deo ſapientiſſime ſunt formata. vt ad opus ſuū. nec meliora poſſunt eſſe neqꝫ ꝑfectiora (vt dicit ꝯſtan.) ꝫ certe his membris plurimi abutunt̄. quoniam ipis ad gn̄ationis fructū nō vtunt̄/ ꝫ potius ꝯ rōnis ordinē ⁊ nature iura nō ad ſeruiendū ꝓli/ ꝫ potꝰ turpitudini. ac libidini eadē ꝯpellere dinoſcunt̄. ⁊ iō d̄ iſta materia dignū duxi ſub ſilentio p̄terire/ ne forte ſꝑmat̄ explanādo originē ꝓgreſſū vel finez videar carnalib᷒ occaſionē cogēdi carnalia exhibere. De h̄ ſolū admonēs vniuerſos ne q̄s putet p̄dictoꝝ mēbroꝝ officio eſſe ꝓ libito abutendum. Nā q̄cunqꝫ p̄ter legitimā generationem ꝯceſſū vſuz volūtarie membrꝝ genitalib᷒ ludibria libidinis exercuerit p̄rez vnigenitū. deū nature ⁊ gr̄e genitorē iam ꝑdidit/ nec i generatione iuſtoꝝ niſi cū digne penituerit/ locū int̄ filios glorie poſſidebit. nā abuſus generatiue p̄ret̄ p̄ris luminū iniuriā ⁊ quaz merentur offenſam tollit gratiam/ vulnerat naturam/ perdit ſocietatem angelicam/ acq̄rit iehennā/ denigrat famā/ euacuat ſubſtātiam/ ⁊ ſpoliat gloriā ſempiternam. vt dicit ambroſius.

m Atrix in femia ē ſingulare membꝝ ad modū ꝑheſice diſpoſitū ad ſuſceptionem humorꝝ ſemialis a natura deputatū. ad quā tanq̄ ad mulierꝝ corpis ſenſitiuā

Ↄfluit humorū menſtrualis ſupfluitas/que ꝓpẗ
menſtrualem fluxum ⁊ refluxū menſtruū eſt vo
catū.eo ꝙ circuitu lunarū luminis ſolet accide/
re h̄ ſupfluū.vt dicit Iſi. Hec etiā muliebria
nuncupantur que ī mulieribus durant natura
liter ꝙdiu viget in ea vis concipiendi. quib⁹
totaliter deficientibus/deficit ↄceptionis vt⁹
⁊ dicuntur muliebria qꝛ in ſolis mulierib⁹ hec
infirmitas inueniẗ.nā ſola mulier animal mē/
ſtruale eſt vt dicit Iſi.cuius cruore ↄtacte fru/
ges non germinant/moriunẗ herbe/amittunt
arbores fructus ⁊c. Hmōi ſanguinis ꝓprieta/
tem ⁊ naturā quere.ŝ.li.iij.in tractatu de hu/
moribus.hoc menſtruum eſt humane genera/
tionis principiū.hoc nobiliū ⁊ ignobiliū eſt
commune.in matris vtero nutrimētū vn̄ ager no
ſtre natiuitatis irrigatur ⁊ nutriẗ infantulus ꝙ
diu in matrice ſeruaẗ.habet autē matrix duas
cellulas ſiue ↄcauitates.dextrā ſcʒ in q̄ maſcu
luſ generatur.⁊ſiniſtrā que ↄceptioni femine d
putaẗ.fetus aūt inẗ has duas concauitates ↄ/
ceptus vtrāqꝫ ſexus diſpoſitionē hr̄e cōſueuit
In anathomia aūt dī ꝙ matrix tres hʒ cellu/
las a dextris maſculo appropriatas. ⁊ tres a
ſiniſtris feminis deputatas.in medio vero na
ſcatur homo hermofroditus.in matrice vero ↄ
cipitur fetus.qui a fouendo eſt ſic dictus. cu⁹
folliculus ſiue pellicula qua circumdatur fe/
cundina diciẗ.que ſimul cum infante naſcitur
⁊ ſi in matrice caſu aliquo poſt partum in vte
ro manſerit/periculum inducit.niſi nature vł me
dicine remedio expellatur.Subiacet autē ipa
matrix mulẗ paſſionibus.qn̄ʒ patiẗ nimiā ſup
fluoꝝ humoꝝ retentionem.⁊ hoc ex viſcoſo hūo
re ora venaꝝ opilāte/vel ex frigiditate coartā/
te/vel ex ſiccitate ↄſumēte. ⁊ he diuerſitates ꝑ
ſig̃ ꝓpria dinoſcunẗ. Itē qn̄qꝫ patiẗ nimiū hu
moꝝ mēſtrualiū fluxū effuſionē/ ⁊ h̄ vel ex ni/
mia abundantia quā natura nō pōt retinere/
vel ex nimia acuitis humoꝝ violētia.⁊ h̄ paſ/
ſio ſi antiq̄ fuerit/vix curaẗ. ex quo .n.orificia
venaꝝ longo tp̄e ſunt apta/difficile ↄſolidanẗ
Itē patiẗ matrix ſuffocacionē in q̄ paſſione vr̄
mulieri debere ſuffocari matrice ſpūalia ↄp̄mē
te.qd̄ ↄtingit ex nimia humoꝝ repletiōne ma/
tricē extēdēte. vel ex corrupta ⁊ venenoſa fumo
ſitate a corrupto hūore reſoluta vacuitatē ma/
triq̄ replente ⁊ extēdēte.vn̄ matrix repleta ſupi⁹
eleuata/ↄprimit ſpūalia vn̄ mulier pene ſuffo
caẗ. Itē qn̄qꝫ patiẗ p̄cipitatōnē qn̄ dextrorſum
ſiue ſiniſtrorſū plus debito inclinaẗ.vel de lo/
co ſuo exten⁹ egrediẗ.qd̄ accidit ex neruoꝝ ipo
rum relaxatōe/ex ſupfluis hūoribus ipaʒ ma/
tricē aggrauantibus. Itē patiẗ aliqn̄ apoſtemaẗ
interioris puncturā ⁊ dolorē.vt dicit ↄſtan.ex
humoribus collectꝭ ad apoſtema.vn̄ ſequiẗ pū
ctura dolor grauiſſim⁹ ⁊ arſura. Itē patiẗ poſt i/
p̄gnationē dolorē ⁊ diſtenſionē ex motu ipius
fetus ⁊ maxie circa ptū.tūc.n.moueẗ motu for/
tiori.vn̄ neceſſe eſt tunc tp̄is matricē ↄcuti atqꝫ
ledi. Maxime aūt patiẗ qn̄ in ptu ſe exonerare
nitiẗ.⁊ exitus fetus a cāu aliquo impediẗ. qd̄
ↄtingit aliquotiēs ex āguſtijs viaꝝ ipi⁹ matri
cis.qn̄ʒ ex pinguedine mulierū.aliqn̄ ex nimia
fetus magnitudīe vel debilitate ac defectu v̄/
tutū expulſiue in corpe pturientꝭ.aliqn̄ etiā ↄtin
git fetū eſſe mortuū.⁊ iō nō ſe adiuuat morien
do ad exitū ſiue ad ptū.⁊ aliqn̄ ſe credit muli/
er hr̄e pueꝝ/⁊ geſtat in vtero. aliqd̄ fruſtulum
menſtruoſū.ſicut narrat ariſto,li.xviij. Accidit
etiā mulieribus poſt imp̄gnationē infirmitas
q̄ mola dī.putabat.n.quedā mulier ꝙ poſt co
itū viri eſſet imp̄gnata ⁊ inflabaẗ venẗ eius ⁊
apparuerūt ſig̃ in ea imp̄gnatōis/ ⁊ cū ꝑuenit
tp̄s pariēdi nō diminuebaẗ in ea tumor ventrꝭ
ſ ſic māſit ꝑ tres ānos.tandē pepit fruſtū car/
nis ita duꝝ/ꝙ vix potuit ferro diuidi. ⁊ tale fru
ſtuʒ mola dī.⁊ h̄ accidit ſicut dicit ariſto.ibi qn̄
fit ſuffocatio vel ſuſtētatio ↄcepti ex pauore vel
humore male digeſtionis.qꝛ tūc generaẗ fruſtū
qd̄ mola dī in matrice ⁊c. Iſtis ⁊ mulẗ alijs pa
tiẗ miſera matrix maẗ noſtra.

Ates dicunẗ eo ꝙ ipis innitimur duʒ
ſedem⁹.vt dī. Iſi.vn̄ ↄglobata eſt in
eis caro ne p̄menẗ carnis mole dole/
ant. In natibus itaqꝫ ferẗ truncus corpis qui a
collo incipit/⁊ vſqꝫ ad nates ſe extendit.vt di/
cit Iſi. Nates aūt ſm ↄſtan.ſunt neruoſe.⁊ h̄
ꝓpẗ coxaꝝ ⁊ femoꝝ cū trūco corpis colligatio
nem.⁊ ideo fuerūt carnoſe/⁊ ad tempandā ner
uoꝝ ⁊ oſſium frigiditatē/⁊ ad defendendā ner
uoꝝ ſenſibilitatē.vt dicit ↄſtan.li.iij.c.viij.

Emora dicunẗ eo ꝙ ex illa pte corpis
viri a feminis diſcernunẗ.extēdunẗ au
tem ab inguib⁹ vſqꝫ ad genua ⁊ mo/
uenẗ femora in coxis quoꝝ ↄcaua v̄tebra dicū
tur.coxe v̄o q̄i ↄiūcte axi dicunẗ. Flectunẗ aūt
femora intus ⁊ nō extra.ſubtus.ſ.⁊ nō ſupra.
ſicut brachia.vn̄ a quibuſdā fruſtagines dicū
tur.vt dī. Iſi. Sunt aūt femora ex magnis oſ/
ſibus ↄpoſita.vt dī.ↄſtan .li.iij. c.viij. tota a
ſupiori pte ↄcaua/a pte āteriori gibboſa/duo
hn̄tia acumia. Fuit aūt neceſſaria magnitudo
vel qꝛ totꝰ corpis ſunt oſſiū fundamēta/vł qꝛ
maiores portāt lacertos ⁊ neruos/ꝑ quos fit
pedū motio volūtaria. Fortitudo aūt pẗ exteri
oris fuit neceſſaria vt locū habeāt lacerti ⁊ ner
ui q̄ ſi eſſent intrinſecus ↄtriſtarenẗ ⁊ lederenẗ.

Sunt aũt eadẽ oſſa intrinſec⁹ aliq̃tulũ rotun/
da. ⁊ h̃ fuit neceſſariũ q̃ſi ex illa pte m̃ torti/
oſa eſſent/totũ corpus eſſet tortũ ⁊ nõ rectũ. cõ
cauitas inſup fuit neceſſaria cũ gibboſitate in
teriori vt firmior eſſet ĩceſſus eoꝝ. ꝯcauitas fu/
it neceſſaria/vt ꝯcauitatũ ꝯuniũ eẽnt ſubintra/
tiua. Sũt etiã femora carne ⁊ muſculis muni/
ta vt oſſa haberẽt tutelã ab intrinſeca leſione.
⁊ etiã frigiditatẽ oſſiũ tempareñt. ſunt etiã v̾ſus
ptem hoĩs ſupiorẽ groſſiora/ad ptes v̾o infe/
riores graciliora. ⁊ h̃ erat neceſſariũ vt tanquã
media int̾ extrẽa debitã hẽrent cũ vtriſꝫ portõꝫ
g Enua (ſm Iſido.) ꝯiunctiones ſũt fe
moꝝ ⁊ cruriũ. ⁊ ſunt dicta eo ꝙ i vte/
ro genis ſũt oppoſita. coherẽt. n. ſibi
⁊ cognata ſunt oculis/lachrymaꝝ indicibus ⁊
miſerie. Nã a genis genua dicunt̾. cũ. n. q̃s gi
gnit̾ ita format̾/vt genua ſurſũ ſint quaꝝ ꝯiũ/
ctione oculi formant̾/vt ꝯcaui aut recõditi effi
cianẗ. ſm v̾bum phi. Genua ꝯp̃mit arcta ge/
na. inde ẽ ꝙ qñ hoĩes ad genua ſe ꝓſternunt/
facilius lachrymant̾. voluit. n. eos natura vte
ro maťno rememorare/vbi in tenebꝛ ꝯſedebãt
añq̃ ad lucẽ venirẽt. (hucuſq̃ Iſi.) Sũt aũt
genua (ſm ꝯſtan. li. ij. c. viij.) oſſa q̃dã rotũda
cartilaginoſa/atq̃ ꝯcava. fuerũt etiã rotunda
vt crura ⁊ coxa in ipoꝝ ꝯcauitate facilius iũge
rent̾. neruoſa ſunt/ne de facili crura a ſupiori/
bus ſepent̾. ꝓpt̃ hoc etiã ſunt neruoſa/vt acti
ones ſpũs aĩalis ad motũ greſſibilẽ faciẽdum
ad ptes inferiores tranſmitterent̾. Depaupant̾
aũt genua a carnoſitate ⁊ pinguedine ꝓpt̃ mo
tus ꝯtinuitatẽ. Si. n. eſſent nimis carnoſa/de
facili opilarent̾. ⁊ ſic actiones v̾tutꝫ ſenſibilis p
carnis groſſitiẽ impedirent̾. vñ ⁊ genua q2 ner
uoſa ſunt valde ſenſibilia ſunt ⁊ de facili leſio
nem incurrũt. qñ nerui ſenſibiles interi⁹ vel ex
terius aggꝰuant̾. vt dicit ꝯſtan.

Rura a currẽdo ſũt dicta. quia ab his
currim⁹ ⁊ ingreſſũ facimus ⁊ ſũt dicte
tibie. q2 tibie ſunt ſimiles/ſiue tube ĩ
ſpẽ ⁊ longitudine. vt di. Iſido. Sũt aũt crura
ſm ꝯſtan. int̾ femora ⁊ pedes ĩtmedia q̃buſ/
dam neruis ⁊ lacertꝫ cũ ſupioribus ⁊ inferiori
bus ꝯcathenata/p que influẽtia greſſibil̾ mo/
tus ⁊ regitiue v̾tutꝫ ad pedes deriuat̾. Sũt aũt
crura ex oſſibus fortiſſimis ꝯpoſita/q̃ tanq̃ co
lumne corpis ad deferendã ipius molem ſunt
habilia. ſunt etiã q̃buſdã muſculis ⁊ carnoſita
te a pte veſtita ſupiori/vt ſic in ꝯplicatõe coꝝ
cũ femorib⁹. nec ab eis recipent nec eis inferrẽt
offendicula. vñ tanq̃ culcitra ad molẽ corpori
ſupportandũ carnoſitas ipoꝝ cruriũ in pte ſu/
periori interi⁹ ẽ locata. Sunt etiã neruoſa/vt
ſic ad motũ velociorẽ eſſent habiliora vñ ſir v̾/
tus. Sũt etiã medullis plena/vt v̾tus vitalis
aĩalis per neruos ⁊ arterias ad tibias diffuſa
cuſtodiret̾/⁊ oſſium ſiccitas medulle humecta/
tione irrigaret̾. vt dicit ꝯſtan.

p Es (vt dicit Iſido.) d̾r a podos gre/
ce q̃ ẽ indeclinabile. Nã pedes alte/
rius motibus ſolo infixi incedũt. Eſt
aũt pes extrema ps hoĩs ſuſtẽtãs põdus toti⁹
corpis. Componit̾ aũt ſm ꝯſtan. ex oſſibus . xl
iiij. quoꝝ duo ſunt calcaneoꝝ/duo maniculoꝝ
paſſus pedũ. x. digitoꝝ. xxx. Eſt aũt pes ſubt⁹
carnoſus in extremitatib⁹ planus/in medio a
liq̃tulum ꝯcauus/Ideo carnoſus vt oſſa arte
riaꝝ duritia tuerent̾. planus fuit vt ſuppoſita
facilius paterent̾. iõ cõcauus fuit vt ſi pes acu
to ſupponeret̾/ad concauũ locũ refugiũ habe/
retur. diuerſis ligamibus ⁊ neruis oſſa pedũꝫ
colligant̾. q̃ fuit neceſſariũ ad maius robur ꝓ
pter fortiorẽ corpis ſuſtentationẽ. ⁊ vt pedes
motũ haberẽt leuiorẽ. Variãt̾ aũt pedes ĩ aĩa
libus. Dicit. n. ariſto. li. xiiij. q̃dã aĩalia pedes
hñtia hñt pedes ad anterius ⁊ poſteri⁹. ⁊ que
dam in lateribus ſicut aĩal hñs ſanguinem ⁊
multipes. ⁊ h̃ genus hꝫ ꝓpꝛiũ/ꝙ pedes ſunt
in anteriori corpis. ⁊ cã illi⁹ eſt. q2 ps anterior
⁊ anterior ſunt adunate in vno loco. Itẽ idem
dicit ꝙ natura poſuit loco manuũ/in q̃drupe/
dib⁹ pedes anteriores. pedes aũt poſteriores
neceſſarij ſunt vt portẽt põdus aĩaliũ. ⁊ h̃ fuit
neceſſariũ vt eſſent q̃tuor pedes in q̃drupedi/
bus. Nã ad terrã totũ eoꝝ corp⁹ naturalit̾ in
ſuo põdere inclinat̾. ⁊ etiã ad terrã mouet̾ toto
brutali appetitu. Iõ neceſſe fuit tot fulcimentꝫ
erigi vt poſſint habilius ⁊ facili⁹ motu ꝓgreſ/
ſiuo pgere ⁊ moueri. Ideo etiaꝫ fuerũt pedes
poſteriores neceſſarij/q2 ſicut dicit ariſto. ꝙ ps
anterior omniũ aĩaliũ q̃drupedũꝫ maior eſt ⁊
ſpacioſior pte poſteriori. ⁊ iõ vt facilit̾ poſſent
erigi ⁊ moueri poſterius ſicut ⁊ ãterius/pedes
poſteriores fuerũt neceſſarij. ecõuerſo aũt eſt de
pueri. ſ. ꝙ ps anterior eſt põderoſior inferiori.
⁊ ꝓpt̃ h̃ incedũt pueri ſup manus incuruati ⁊
vtunt̾ manib⁹ ꝓ pedib⁹ in p̃ncipio. q2 nõ pñt
eleuare corpa ſua/qm̃ ps ſupior corpis maior
ẽ inferiori. cũ g̾ iuueneſcit hõ augmentat̾ ps in
ferior. ⁊ attenuat̾ ps ſupior. vñ paulatĩ ſurſuꝫ
erigit̾. Diſpõ aũt q̃drupedũ ẽ ecõuerſo. q2 ps i/
ferior p̃mo ẽ valde mag̃. h̃ in iuuẽtute ꝓficit ps
ſupior ⁊ eleuat̾. ⁊ ꝓpt̃ h̃ erit eleuatõ capitꝫ ⁊ an
teriori ptꝫ equoꝝ multo maior q̃ ptꝫ poſteriori.
Signũ h⁹ ẽ ſicut ibid̾ d̾r ꝙ pull⁹ eq̃n⁹ pede po
ſteriori tãgit caput ſuũ h̃ qñ intrat etatẽ ñ põt fa
cere idem.

Item dicit Ariſto. li. ij. ꝙ pes ſiniſter in aialibus in pte anteriori nō eſt abſolutus neq; ita leuis motus / ſicut nec ſiniſtra manꝰ in hoībꝰ. pterq̄ in elephante. Item ibidē dr̄ ꝙ elephas in ſedendo flectit pedes ſuos ſ; nō poteſt flectere quatuor ſimul ꝓpt̄ pondus corpis. ſ; flectit pedes poſteriores ſicut hō. Itē ibidē dr̄ ꝙ volatile flectit pedes ſuos ad poſteriꝰ. ſ; alas que ſunt loco manuū flectit ad anterius. Itē ibidē dr̄ ꝙ pes dext̄ maioris ē motus generalit̄ in animalibꝰ q̄ ſiniſter. ⁊ ideo aialia quedā ābulant p̄mo mouēt pedē dextꝝ ſicut leo ⁊ camelꝰ ⁊ arabicus. ſ. dromodarius. Aliq̄ tñ quedam aialia mouēt p̄mo pedē ſiniſtꝝ ſicut vulpes ⁊ lupus que hn̄t pedes ⁊ tibias ſiniſtre ptis pre ꝯtra longiores. ⁊ ideo ſp claudicāt a dextrꝭ a ſiniſtris altius ſe erigendo ⁊ ſe ad dextꝝ dep̄mēdo. Eſt itaq; pes dexter maioris calorꝭ ⁊ motꝰ ⁊ vigoris / generalit̄ in animalibus q̄ ſiniſter. (Et eſt ſignū ad hoc.) Galie. ſup āphoꝝ. dicit ſi mulier ī vtero fetū gerēs / iūctꝭ ⁊ ꝯpoſit̄ poſitꝭ pedibꝰ / ſubito fuerit vocitata. ſi maſcl'm habuerit in vtero p̄mo ad veniendū dextꝝ pedē ad mouebit. ſi v̄o feminā geſtauerit / ecōuerſo. Itꝭ dr̄ ab eodē li. ij. ⁊. iij. ꝙ oē aial multoꝝ digitorum in pedibꝰ / eſt multoꝝ filioꝝ ⁊ ecōuerſo. Item idem li. ij. Pedes omniū q̄drupedū ſūt ex oſſe ⁊ neruis ⁊ modica carne. ſilr̄ ⁊ volatiliū ⁊ bipedaliū p̄ter hoīez / quiꝰ pedes ſūt ſubtus multe carnis. ⁊ h̄ ꝓpt̄ oſſiū ⁊ neruoꝝ multiplicium defenſionē. Itē ſūt aīantia vtentia pede loco manꝰ. vt ſimia in q̄drupedibꝰ. ⁊ pſitacus ⁊ porphirio in volatilibus. nā pedū adiutorio ſe iuuāt in cibādo. Itē idem li. xiij. Nullū animal hn̄s ſciſſuras multas in pede / hz cornua ⁊ tñ om̄e aial hn̄s calmos in ore ꝓminentes / hz vngulas pedū ſciſſas. ſicut aper. Idem. li. xiij. Pedes in apibꝰ poſteriores maiores ſūt q̄ medij vel anteriores ꝓpt̄ ambulationez / ⁊ vt cito eleuent̄ a terra q̄n voluerit auolare. Idē li. xvi. Om̄e aial q̄drupes hn̄s multas ſciſſuras in pedibus. vt leo / canis / lupus / vulpes / generāt filios cecos. De pede igit̄ recollige. q̄m pes eſt in vltio aialis / ad eius pfectionē / longus / ⁊ planus / ⁊ ꝯcauus ꝓpt̄ formationē / veſtigij impſſionē / digitꝭ etiā diſtinctꝭ / ꝓpt̄ ſui fortiorem detentionē / oſſeus / ⁊ nerueus / ꝓpt̄ meliorē durationē / in aialibꝰ neceſſarijs eoꝝ ad erectionē / ⁊ motionē / inſup ad eoꝝ defenſionem. In volatilibꝰ ſciſſi pedis ⁊ curui vnguis ad victus acquiſitionem. in volatilibꝰ clauſi pedis / ad ſui regimē in aquis ⁊ directionem. Et h̄ de pedis ꝓprietatibus iā ſufficiant.

p

Lanta pedis eſt extrema ps aialis a planicie ſic dicta. Planicies. n. in eo ſic exigit̄ / vt fortius terre imprimat̄ vt dicit Iſido. Duriori aūt veſtit̄ q̄ cetera ps corporis / ne a ſpinis vel alijs obiicibus paciatur ſubito. ideo ⁊ animantiū pedes vngulis ⁊ ſoleis muniunt̄. ne de facili calcando offendant̄ plante etiā totius corpis mole ⁊ pondere oprimunt̄. ⁊ ideo calceis ⁊ ſoleis indigent / ne ledant̄. vt dicit Iſido.

Alceus poſterior ps pedis ⁊ inferior a calcando dictus. qꝛ eo terre veſtigia imp̄munt̄. vt dicit Iſido. Et eſt rotūdus diſpōe. vt dicit ꝯſtan. ⁊ aliquantulū longus / rotundus / ne de facili ledat̄ / oblongus / vt imprimat̄ firmius. Solidus etiam fuit factus / ne de facili p̄meret̄. ex mollibus ligaminibus. cum cauilla colligatus eſt / vt ſurſum ⁊ deorſum facilius moueret̄. vulnera ſibi impſſa ſunt difficilis curationis. tum / ꝓpter paucitatem carnis. tum / ꝓpt̄ motus ꝯtinuationem. vt dicit ꝯſtan. c. ij. li. x.

d

Icto de ꝓprietatibus membroꝝ p̄ncipaliuz ⁊ officialiū. de ꝯſimilibus membrꝭ ⁊ eoꝝ cōditionibꝰ nūc eſt dicendum. Primo de oſſibus. Nā oſſa ſūt totiꝰ corpis ſolidamēta. vt dicit Iſido. in ipis. n. ꝯſiſtit robur animalis. Sunt aūt oſſa ab vſto dicta. qꝛ ſ; ab antiq̄s vrebant̄ / vel vt alij putant / ab ore dicunt̄ oſſa. eo ꝙ in ore pateant. nā vbiq; cute ⁊ carnibus tecta celant̄ / excepto ſolo ore in quo oſſa dentiuz demonſtrant̄. compago oſſa capitꝭ dicta ſunt / eo ꝙ ſunt ꝯpacta neruis / velut glutino quodā adhereant. verticule dicunt̄ ſumme oſſiū ptes nodis groſſioribus conglobate ſic dicte / eo ꝙ ad flexionē membroꝝ vertant̄. vt dicit Iſido. li. xi. Scd̄m ꝯſtan. aūt in li. ij. Os eſt durior ⁊ ſiccior corpis aialis ps. ⁊ h̄ fuit neceſſarium. aut qꝛ oſſa ſūt corpis fūdamēta / ſup q̄ corpis totiꝰ fabrica ē ſita. ⁊ iō oportuit ea eſſe firmiora. aut qꝛ ab exterioribus defendūt interiora. Sūt aūt oſſa in corpe multa / in ſpē diuerſa / ⁊ h̄ ꝓpt̄ maiorē corpis fortitudinē. ⁊ ꝓpt̄ motꝰ leuioris facilitatē. Nā ꝓpt̄ cauēdā nimiā corporis paſſibilitatē tāta eſt int̄ corpis mēbra colligantia / ꝙ vno paciēte / oīa ꝯpaciāt̄. vñ natura fere oīa duplicauit mēbra. vt ſi vnū pateret̄ / alterum ꝯpateret̄. ⁊ iō vbi oportuit / plura cōpegit oſſa / in quantitate ſunt oſſa diuerſa / qꝛ in magnis mēbris ſunt magno / in pūis pūa.

Item ſunt in q̄litate diuerſa/cū quedā ſint lō ga/q̄dā rotunda/quedā ↄcaua/quedā ſolida Solida ſunt quedā ꝓpt maiorē firmitatē. Cō caua ꝟo ꝓpt maiorē motus leuitatē. Nā quia magna erāt ⁊ mobilia/fecit ea natura ↄcaua/ que duab⁹ de cauſis ſunt medullis plena/ne. ſ. ↄcauitate frangerent/⁊ vt inde nutrirent. vn̄ ꝑ euaporationē medulle ꝑ poros oſſium/car nes q̄ ſūt ipis oſſib⁹ viciniores/ſunt ceterꝭ dul ciores. Sūt etiā oſſa q̄buſdam neruis inuicē ↄſtricta/ne ex nimio motu oſſium diſiūgerent ⁊ ſibi inuicē efficacius cooparent. In p̄ma aūt oſſiū ↄiunctione ineſt q̄dā viſcoſa humiditas vt leuius inuicē mouerent. Sūt etiā in extremi tatibus cartillagine veſtita/ne ex nimia ↄfri catione lederent. (hucuſq; ↄſtan. li. ij. c. ij. Se cundū ariſto. li. xij. Oſſa fuerūt creata ꝓpt ſa lutē corpis mollis. qm̄ natura ē eis valde du ra. In aīali ꝟo carente oſſib⁹ ē membꝝ ↄueni ens oſſibus/⁊ eoꝝ defectū ſupplens. ſicut cartil ſta in piſcibus. Sicut. n. omniū venaꝝ p̄ncipi um eſt cor vel epar ſic ſpōdile dorſi omniū oſſi um p̄ncipiū eſt ſup q̄d fundant ⁊ radicant oīa oſſa ſicut nauiculi a ſup carinā ſuā. Natura ita ꝙ oſſiū eſt ↄtinua cū ſpōdili/qn̄ oſſa ſpōdilia ſunt cuſtodientia tenentatē corpoꝝ animaliū. ⁊ oſſa que vicinant ventri/ſunt pua/vt nō ꝓhi beant tumorē ventrꝭ ꝓpt cibum aīalis. Item idē. oſſa maſculoꝝ fortiora ſunt oſſib⁹ femiaꝝ generalit ⁊ duriora. ⁊ maxime oſſa leonis/q̄ ꝓ pter ſui duriciē ex ſe ignē mittūt/more lapidis ſi ad inuicē collidant. oſſa ꝟo auiū ſūt debilio ra alijs ⁊ ſilr piſciū. Itē idem li. iij. Oſſa abſci ſa nō recreſcunt: ſicut nec cartillago ſ. qꝛ creatio illius ē ꝓpinqua creationi illoꝝ/cū cornua ⁊ vngule aīaliū ⁊ auiū roſtra pn̄t ad ignē molli ficari ⁊ curuari. oſſa nec incuruant/nec mollifi cant/nec flectunt/ſꝫ ↄtundunt. Itē idē li. xij. Aīal hn̄s ſpinas loco oſſiū/ē pauci ſanguinis Itē oē aīal hn̄s dētes in vtraq; mādibula/hꝫ oſſa medullata/⁊ ipoꝝ medulla ſilis ē pingue dini. Quedā tn̄ oſſa ſunt ſpiſſa ⁊ dura/vn̄ vi dent eſſe ſine medulla. vt oſſa leonis ⁊ elephā tis. qꝛ medulla taliū aīaliū latēs eſt in porꝭ oſſi um ⁊ occulta. Recollige igit breuit ex p̄dictꝭ. ꝙ oſſa ſūt toti⁹ corpis fundameta/frigida/dura ⁊ ſicca. ⁊ ꝓpt dominiū frigiditatꝭ naturalit ſūt alba/fortiora ⁊ frigida/⁊ firma interi⁹ ↄcaua/ medullis plena/ligamentꝭ neruoſis ↄiūcta/cō tinuo ſe ſupportātia. Nā minora ſup maiora radicant/⁊ maiora minorib⁹ miro nature arti ficio coaptant. Sūt etiā cute ⁊ carne veſtita q̄ utriuſq; fulcamenta flexibilia nerui naturali iū ctura/a calore carnis ⁊ ſanguis temꝑamentū recipientia. Sunt etiā ex ſe inſenſibilia/tn̄ ve hementē inferūt corpi leſionē qn̄ ſūt ↄcuſſa vel ↄfracta/⁊ h̄ ꝓpt neruoꝝ vicinitatē quoꝝ liga mentꝭ ſunt inuicē ↄiūcta. Contigit aūt oſſa pa ti ex cā extrinſece. ſicut ex fractione/ↄcuſſione/ abſciſione/⁊ iunctura/egreſſione ⁊ hmōi. Qn̄ q; ex cā intrinſeca. ⁊ h̄ aliquotiēs ex materie fu noſe. corroſione. vt pꝫ in eriſipilam/id ē ignē ſacꝝ pacientibus. Qnq; ex nimia humoꝝ in iū cturꝭ oſſium aggrauatione ⁊ repletione. vt pꝫ in artheticꝭ. ⁊ qnq; ex medulle interioris corru ptione. vt pꝫ in leproſis. qnq; ex humorꝭ me dullaris ↄſumptione. vt accidit in ethicꝭ ⁊ con ſumptis. Dolor aūt oſſium tanto ē g̃uior/⁊ pe riculoſior/q̄to in ꝓfundioribus oſſiū ↄcauita tibus radicat. vn̄ oſſa corrupta carnē ſibi ꝓxi mam paulati corrumpūt ⁊ putrefactionem in ducunt

m **Edulla** (ſm Iſido.) eſt appellata eo ꝙ madefaciat oſſa. irrigat. n. ⁊ ↄfor tat oſſa/vt eoꝝ temꝑet q̄litatē frigidā Eſt aūt medulla (ſm ↄſtan.) ſubſtātialit cali da ⁊ humida ⁊ ex puriſſimis ptibus ⁊ vnctuo ſis humoribus. nutribilibus in oſſiū ↄcauita tibus generata. vn̄ ſua caliditate oſſiū temꝑat frigiditatē/⁊ ſua humiditate eoꝝ ſiccationē ir rigat/⁊ ſua ſubſtantiali ꝓprietati ꝟtutē aīalis nutrit ⁊ ↄſeruat. Medulla. n. influētiā ſpirituū recipit a cerebro ⁊ p̄cipue medulla oſſium ſpō dilium/que a phiſicꝭ nucha appellat. ⁊ h̄ me dulla mediantibus q̄buſdā neruis ſubſtantiā ⁊ motū membris ſub collo poſitꝭ adminiſtrat. vt di. ↄſtan. li. ij. c. x. Medulle etiā (ſm Iſi.) ſua ſubtilitate ⁊ liquida vnctuoſitate ꝑ oſſa e uaporant/⁊ liquorē tenuē deſudant. q̄ liquor a calore venereo reſolut⁹/in renib⁹ aīalium a moris ⁊ voluptatꝭ generat inceptiū. vn̄. ſ. d re nibus. vn̄ ⁊ animalia hn̄t oſſa medulla plena in libidine ſūt prona. vt di. varro. que ꝟo hn̄t oſſa ſolida ⁊ medullis vacua/rarius in venerē ↄmouent. vt pꝫ in elephante. Medulla. n. (vt dicit varro.) naturā lune imitat. nā creſcēte lu na creſcit/⁊ decreſcente decreſcit. vn̄ ꝑ occulta quedā reſpiracula vim lune ſentit. ſm. n. muta tionem immorat in ſua ſubſtātia vel auget. h̄ eſt videre in aīalibus ⁊ etiā in arborib⁹ quaꝝ humor medullaris ſupabūdat in plenilunio. ⁊ in nouilunio depaupat/vn̄ tunc arbores in ſerere nō ē bonū. qꝛ fruct⁹ efficiunt vermiculoſi ⁊ de facili ↄputreſcunt. ⁊ h̄ forte accidit ꝓpt ſu ꝑfluā humiditatē/quā ſurculus tūc inſert⁹ cō cipit in medullā/cuius ſupfluū nō pōt regi/⁊ digeri a natura. vn̄ talis humor trāſmiſſus ad fruct⁹ ē cā ꝟmiculatōis/⁊ celerꝭ putrefactōis.

Jtem dicit ariſto.li.xij.animaliũ. ꝙ aial hñs dentes in vtraq; mãdibula/hȝ medullã ſilem pinguedini.⁊ q̃dam aialia non hñt multum ꝯ medulla/ſicut leo qui hȝ oſſa dura ⁊ ſpiſſa. in q̃bus paꝝ eſt de medulla.⁊ ideo fingit ꝙ oio medullã nõ habeat ⁊c. Medulla ħȝ dyaſ.me dicinalis eſt valde ⁊ p̃pue volatiliũ ⁊ aialiũ ſilueſtꝝ.nã labioꝝ ſanat excoriationes ⁊ eoꝝ vlcera ꝯglutinat ⁊ ſciſſuras.auriũ dolorẽ miti gat glandium duriciẽ emollit.pedũ veſicas ſa nat.dolorẽ gutturis mitigat.⁊ mãmillaꝝ.ꝓhi ſicas ⁊ ethicas eſt ſingulare remediũ.ꝟtutẽ.n. reſumptiuam hȝ/vnde ⁊ humorẽ deꝑditũ in membris reſtaurat.

Artillago eſt oſſiũ teneritudo ⁊ dicta eſt cartillago/eo ꝙ leui caret dolore/ dũ plecti̾.vt dicit Jſido.vt pȝ in au ribus/⁊ naribus ⁊ coſtaꝝ extremitatib⁹. Naȝ cartilaginoſa duriora ſunt carne/ſ; oſſib⁹ mol liora.fecit aũt natura talia loca talis diſpõis. ne forte rumperent̾ cum plicarent̾.vt di.ꝯſtan. li.ij.c.ix. Veſtit aũt cartillago extremitates oſ ſium/ne in ſuis iuncturis ex nimia ꝯfricatione. exaſperent̾/⁊ vt facilius oſſa cũ carnib⁹ iunge rent̾.Dicit aũt ariſto.li.xiij.ꝙ cartillago p̃ciſa nõ recreſcit.q2 eius creatio creationis oſſis ẽ ſi milis.nec hȝ cartilago ſenſũ aliquẽ ex ſe/ſ; tm̃ modo neruus ſibi ꝯiunctus cã eſt ſenſus ⁊ mo tus qñ ſẽtit vel mouet̾.vt di.ꝯſtan. Jn medio aũt cordis aialis eſt os cartillaginoſuȝ in ſua latitudine poſitũ/⁊ ħ ſedes cordis eſt appella tum.vt di.ꝯſtan.li.iij.c.xx.

n Erui ſũt corꝑis ꝑtes q̃s greci neruos vocant/eo ꝙ artuum ꝯiũctiones his fortius cohereãt.maximam.n.ꝟtutez facere neruos certiſſimũ ẽ.q̃ q̃to fuerint denſio res/tanto ꝓpenſius augẽt firmitatẽ.vt di.Jſi dorus.Scd̃m ꝯſtan.aũt nerui fuerũt neceſſarij vt ſenſum ⁊ motũ deferrent mẽbris p̃cipue oſ ſibus ⁊ cartilaginibus/⁊ hmõi que ex ſe ſenſũ non hñt/neq; motũ.oim aũt neruoꝝ p̃cipuũ fundamentũ eſt cerebꝝ. q2 volũtarij motus ⁊ ſenſuũ eſt p̃ncipiũ. Oẽs aũt nerui aũt de cere bro ꝓcedũt/aut de medulla cerebri/id eſt de medullis ſpondiliũ.tale mediũ fuit neceſſariũ ne ſi immediate oẽs a cerebro ꝓcederẽt ⁊ rum pendo leſionẽ incurrerẽt ꝓpter nimiã vie lon gitudinẽ a p̃ncipio ſenſus in actu ſẽtiendi ⁊ ĩ potentia vegetãdi tanq̃ potẽtiã nõ hẽrẽt. Ner ui g̃ a cerebro ꝓcedẽtes ſunt molliores.De nu cha aũt.i.de medulla ſpinali.ſ.ꝓcedẽtes ſunt duriores.ſ; exeũtes a ꝑora cerebri ſũt molliſ ſimi.q2 ſenſũ portãt alijs. Nã mollicies cito mutat̾ intra ſenſibilitates.ꝓcedẽtes ꝟo a pup pi ſunt duri/vt motũ poſſint pati.q2 mollia ve loci motu cito rumpunt̾. Neruoꝝ aũt a cerebro exeuntiũ ſex ſũt paria.quoꝝ p̃mũ par ꝓgredit̾ ad oculos/⁊ alia organa ſenſuũ vt eis deferãt ſenſũ ⁊ motũ.hi alijs neruis ꝯcauiores/⁊ mol liores/⁊ maiores ſunt/⁊ ideo mag̃ ꝯcaui vt ã plior ſpũs ꝓ eo ſenſibus adminiſtret̾. Sunt ⁊ maiores/ne eoꝝ ꝯcauitate eoꝝ ſubſtãtia rum peretur/⁊ vt maior q̃titas ſpirituũ in eis idu deret̾.fuerũt ⁊ molles/vt in eis ſenſus veloci⁹ ⁊ expeditius ꝑficeret̾.hi nerui in egreſſione a ce rebro ſunt molles ⁊ leues.ſ; quãto plus elõgã tur/tãto duriores efficiunt̾. Scd̃m par neruoꝝ incipit a poſteriori ꝑte p̃orum neruoꝝ. ⁊ illud par exit ꝑ quoddã foramẽ viciuũ ꝯcauitati o culoꝝ.⁊ oculis motũ tribuit. Tertiũ par inci pit retro poſt ſcd̃m.⁊ ꝑ ſedẽ capitꝭ exiẽs a pup pi cerebri in q̃tuor neruos ꝑticulares ſe diui dit/⁊ ꝑ diuerſa loca reticulariter ſe diffundit. Quartũ par p̃mo pari ꝯiungit̾/ſ; ab eo diui ſum poſt matrem piã diſꝑgit̾ vt ꝑ ip̃m ſibi ta ctus prebeat̾. Quintũ ꝟo par ĩ egreſſione ſua in duos diuidit̾ neruos quoꝝ vnus auricula num foramina intrat.⁊ ibi ſe dilatãs audituȝ auribus admĩſtrat. Alius ad maxillas ꝑ tym pora ſe diffundẽs/mẽbroꝝ collateraliũ adiu uat actiones. Sextũ ꝟo par a puppi vĩ exire. ⁊ ab vnoquoq; hoꝝ trium iteꝝ exit/ ⁊ ad mo tum ſenſ⁹ ꝑficiendum inferius ⁊ ſupius vni formit̾ ſe diffũdit. Et adhuc p̃ter iſta paria ex it a puppi par vnũ/⁊ ex iſto nucha ortũ ſumit. ħ in lacertos lingue ⁊ guttur ſe diffundit. Et eis motũ ⁊ ſenſum tribuit. Pret̾ neruos iã di ctos oẽs alij nerui corꝑis a cerebro quidẽ egre diunt̾.ſ.nucha/id eſt medulla ſpõdiliũ mediã te. Jn vniuerſo ꝟo dicunt̾ eſſe duo neruoꝝ pa ria.⁊.xxx.⁊ vnum tm̃ impar. ⁊ hi oẽs multipli̾ defendunt̾ ⁊ ꝯcathenationib⁹ corꝑis ⁊ mem broꝝ miro nature artificio vndiq; diuidunt̾. (huiuſq; ꝯſtan.in panteg.li.ij.x.) ſm̃ ariſto.li. iij.in locis oſſium ⁊ multitudo neruoruȝ ⁊ ner uus naturaliter in longum funditur vel findi tur ⁊ non in latum.⁊ ip̃e extenditur extenſione multa ⁊ in circuitu nerui eſt humiditas viſco ſa conſeruans neruum.⁊ omne animal habẽs ſanguinem/habet neruum ⁊ neruus preciſus non recreſcit/nec ⁊ diuiſus reconiungitur ſicut vena/que ſcilicet inciſa de facili reintegratur.

Dicit etiam idem libro decimonono ꝙ mã xima virtus animalium eſt in neruis ⁊ maxi me in tauro q̃ q̃to ſenior/tãto durior ⁊ fortior ⁊ durior ei⁹ neruus eſt vñ extendit̾ ſicut corda.

Recollige igiť ex p̄dicť ꝙ neruus a cerebro p̄n cipium ſumit. ⁊ ab eo ſenſum ⁊ motū recipiēs alijs ſenſum imbuit/ptes corporꝫ diuiſas colligit ⁊ annectit in ſuo exitu mollē/ꝟ in fine durum ſe oñdit. in ſua ꝯcauitate ſpm̄ recipit ⁊ cuſtodit ſua flexibilitate/oſſa flexibilia flectit. diuerſas paſſiones in ſe recipit. vt dicit ꝯſtan. ſ. inſciſionē puncturā/ꝯctionē/relaxationē/opilationem. vt p3 in panteg. li. ix. c. viij. li. xi.

Vene ſunt dicte. eo ꝙ ſunt vie natantꝫ ſanguis atq3 riui p totū corpus diuiſi q̄bus vniuerſa mēbra riganť ⁊ nutriuntur. vt dicit Iſido. Incipiūt aūt vene ꝟm cōſtan. ab epate ſicut arterie a corde ⁊ nerui a cerebro. ⁊ fuerunt vene neceſſaria ſicut vaſa ſanguinis vt ſanguinē ab epate ad mēbra corpis nutriēda deferrēt. Sūt aūt vene neceſſario nature tenerioris atq3 molliorꝫ q̄ nerui. ideo vt e parte nature vicine mutarent aliq̄ntulū ſanguinem ad ſe venientē. Sūt aūt vene oēs ex vnica tunica facte/nō ex duab⁹. ſicut arterie. nā arterie ſpm̄ recipiūt ⁊ cuſtodiūt. vene igiť exeuntes ab epate/ab ipo velut a m̄re nutrimentum ſanguis ſuggūt/⁊ ꝟm vniuſcuiuſq3 mēbri exigentia3 ipm̄ diſtribuūt. ⁊ ꝟ miro quodā nature ingenio vñ ⁊ p ſingulas ptes corpis ſe diffūdunt. ⁊ miro quodā nature īgenio ſibi mutuo ſubſeruiūt. Inť alias aūt patētes ⁊ occultas ē vena que etiā vocať arteria/que nature fuit neceſſaria. vt calorē na[tu]ralē a corde. ad oīa alia membra deferret. Sūt aūt he arterie ex duab⁹ tunicꝫ vel pelliculis ꝯpoſite/⁊ ſunt in forma ſimiles/ꝟ in ſubſtantia diſſimiles. earꝫ interiora ſunt villoſa/quarꝫ ſubſtātia eſt dura. ⁊ multo groſſior q̄ ſint exteriora. extrinſecus aūt ſūt villoſe p longitudinē/quarꝫ ſubſtantia ē dura ꝓpter neceſſitatem motus. ſ. dilationis ⁊ ꝯſtrictionis. Nam dilatando ſe motū a corde recipit ⁊ hoc per villos longitudinis. Conſtringendo autem ſe fumoſam ſupfluitatē expellit. qꝺ fit panniculus in latitudine villoſis/in q̄bus retineť ſpiritus qui a corde trahiť. vnde duriores ſunt exteris omibus alijs venis. qꝺ fuit neceſſariū ne forte rumpenť. De aūt vene a corde incipiūt ſiniſtra ꝯcauitate. ex hac. n. pte dicunť due pulſatiue/quarꝫ vna interior pāniculu3 h3 mollē. ⁊ ꝟ vena pulſatilis vocať que neceſſaria fuit vt multā q̄titatē ſanguis ⁊ ſpirit⁹ pulmoni deferret/⁊ aerē acciperet quē admiſceret ſanguini ⁊ ei⁹ feruorē temparet. ꝟ vena pulmonē intrat. ⁊ ibi multiformiť diuidiť. Altera arteria ē porre maior/quā ariſto. horrē vocat. iſta a corde aſcendēdo in duas ptes diuidiť.

Nā vna tendit ſurſū/deferēs ſanguinē depuratū ⁊ ſpm̄ vitalem ad cerebꝝ/vt inde ſpiritus aialis generēť/nutriať/⁊ ꝯſerueť. Altera ꝟo deſcendit inferius ⁊ ꝟ dextrorſum ⁊ ſiniſtrorſum antrorſū ⁊ retrorſū multipliciť diuidiť (hucuſq3 ꝯſtan. li. ij. c. iij.) Recollige igiť ꝙ vena eſt vehiculū ſanguinis cuſtodia vite aialis. q̄tuor humores ſanguineos in ſe ꝯtinet deputatos q̄bus ſingule ptes corpis nutriunť. Inſup vena eſt ꝯcaua/vt facili⁹ ſanguinē recipiat/⁊ ꝟm nature indigentiā/vena ad venā ſanguinē reducat ⁊ tranſfundat. Vena etiā ſanitatꝫ ⁊ infirmitatis eſt nuncia. nā p arteriarꝫ pulſū ⁊ venarum diſpōe3 de debilitatꝫ cordis ſiue fortitudine a medico iudicať. Vena aūt ſi corrupta fuerit/corrupti ſanguinis ꝯtentiua/toti⁹ corporis eſt corruptiua. vt p3 in leproſis quorꝫ ſanguis eſt corruptiſſimus in venis/a q̄bus mēbra nutrimentū ſuggendo inſanabilē ꝯhunt corruptionem vel infirmitatē. Vena etiā in brachio lediť/ꝯhiť/⁊ apeniť. vt eius leſione totius corporꝫ infirmitas ſubleueť. Vene etiā nimis anguſte/carne vel pinguedie nimis p̄sſe/minus hn̄t de ſanguine ⁊ ſpū q̄ alie. ⁊ ideo in earꝫ ſubſtantijs calor naturalis deficit/⁊ vitalis ſpūs ĩmorať. vñ ⁊ talia aialia nimis viuūt. vt dicit ꝯſtan. li. xi. c. xvij. Ariſto. dicit li. ij. Vena (inq̄t) ſi fuerit inſciſa vel abſciſa/creſcit ⁊ recōiungiť. qꝺ nō facit neruus. Itē idē li. vi. Quales ſūt vene ſub lingua aialis/talis ſunt in colore fetus ei⁹. vñ dicit ꝙ oues hn̄tes ſub lingua venas albas/hn̄t fetus albos ⁊ ecōuerſo. Quere ſupra de ꝓprietatibus lingue.

Caro aūt ꝟm remigiū a carie eſt dicta/ id eſt putredine. Eſt. n. caro. (vt dicit Grego.) Multū alterabilis ⁊ ꝯpñs de facili putribilis. ⁊ cū caro multiplex ſit vt dicit Grego. q2 alia eſt caro piſciū/alia volatiliū vel volucꝝ/alia ſerpentum/in ꝟ hūana caro obtinet priuilegiū. q2 caro humana forme nobiliſſime. id eſt rōnali aie eſt ꝯiūcta. ideoq3 ſup omnia mirabiliſſimū ē/in nouiſſimo tpe caro hoīs caro dei eſt effecta qñ ꝟbum caro factū eſt ⁊ habitauit in nobis. qñ caro que erat ex ꝯditione infima/ex aſſumptōe a ꝟbo ſuprema omnium eſt effecta. vt dicit grego. Eſt aūt caro (ꝟm ꝯſtan.) naturaliť calida ⁊ humida calorꝫ naturalis fomentū/oſſiu3/neruoꝝ/⁊ lacertoꝝ coopimentū/eorum defenſio/⁊ frigiditatꝫ eoꝝ tempamentū/cui⁹ tres ſunt ſpēs. Quedā. n. ps muſculis neruis ſiue cordi eſt admixta ⁊ dicitur lacertus. Alia pars carnis eſt inter durum ⁊ molle temperata. Vt cartilago.

Tertia ps eſt inẽ glandoſa. Sola caro macie eſt in dorſo ⁊ in gingiuis. caro aũt que ĩ corpoꝝ iacet pte exteriori oſſium ſup eã quieſcentiũ ẽ. q̃ſi culcitra ⁊ neceſſariũ fulcimẽtũ. Caro vero dorſi tã interior q̃ exterior fuit neceſſaria duabus de cauſis. Nã medullã ſpõdiliũ. ſ. nucbã calefacit/ ⁊ ɔcauitatẽ inẽ oſſa replet ⁊ cuſtodit neruos/ ne aſcẽdentes ⁊ deſcẽdentes ꝓpẽ vie longitudinẽ diſrũpanẽ. ɔ aeris intemperiẽ ⁊ extrĩſecam leſionem dorſi maxima defenſio ẽ. Caro vero inẽ dentes eoꝝ ſeruat radices/ nutriens eos vt ſint ſtabiles. Caro aũt glãduloſa ẽ triplex. quedã vero humectat. vt caro mãmillaꝝ ⁊ glãdes ſub lingua que generãt ſaliuã/ ne eos ⁊ lingua ⁊ maxilla ſiccitate nimia a motu intus retardenẽ. Alia vero ps nodoſa ⁊ glãduloſa loca replet vacua venaꝝ/ ⁊ neruoꝝ fouet loca ⁊ eoꝝ recipit ſupflua que reſudãt. Tertia vero circũdat ſtomachũ ⁊ inteſtina cui admiſcenẽ neruoꝝ ⁊ arteriaꝝ quedam reticula motũ ſenſuum interioribꝰ deportãtia. nec illoꝝ via fuiſſet tuta niſi eis eſſet ſubtracta h̃ caro glãduloſa vt nerui ⁊ arterie ſup eã ſuauius q̃eſcerẽt. ⁊ vt ſi q̃d eis dux forte occurreret/ mollẽ locũ ad quẽ refugerent/ inuenirẽt (huc uſq̃ ɔſtan. li. ij. c. xiiij.) Caro vero inẽ maciẽ ⁊ pinguedinẽ tẽperata laudabilis eſt ⁊ ſana. p̃cipue q̃ñ corruptio ſanguini nõ eſt inẽmixta vel ab eodẽ gñata vẽ nutrita. q2 talis caro eſt p̃ncipiũ corruptõnis ſicut di. ariſto. li. iij. ⁊ ɔſtan. li. xi. c. xvij. Dicit etiam ariſto. li. xij. q̃ caro nimis abundãs ĩpedit ſpũs opationes. ⁊ ideo creatio capiẗ non fuit ex multa carne vt eſſet meliorꝭ ſenſus ⁊ intellectus pfectioris. Itẽ idem li. i. Qñ locus circa oculos eſt multe carnis/ maliciã deſignat diſpõis ⁊ aſtutiã. ⁊ maliciã ɔſuetudĩs ⁊ male formationis/ id eſt defectũ informatiue vtutis vñ ſi fuerit caro vel maſſa carnea multa nimis ⁊ vtus informatiua debilis/ mõſtruoſas gñat in corpe paſſiones. (ſicut dicit idẽ li. xvi.) ⁊ ponit exemplũ de muliere q̃ credidit ſe ɔcepiſſe. fructũ ſiue fetũ/ ⁊ tãdem pepit fruſtũ horridum carnis/ que a medicꝭ mola nũcupaẽ ⁊c. ps etiã corpis carnoſa tenera eſt ⁊ mollis/ ⁊ iõ impatiens eſt laborꝭ. vñ di2 li. ij. q̃ pedes cameli ſũt multe carnis ſicut pedes vrſi. q̃ꝓpẽ fiunt camelo ſotulares de corio fortes q̃ñ debẽt laborare vt auferaẽ ab eis dolor. Nec etiã caro eſt (ſicut dicit idẽ li. xij.) Primũ inſtrũm ſenſus nec membꝝ ɔueniens carni ſʒ neruus q̃ eſt organũ ſenſus intra carnẽ. ⁊ ideo caro mortua vel p̃aſſa nihil ſentit. q2 ex ſe non hʒ p̃ncipiũ ſenſus ſʒ ex neruo. quo corrupto vel ex toto opilato/ fit inſenſibilis ipa caro. vt pʒ in paliticꝭ mẽbris

Omnes aũt aues curui roſtri ⁊ acuti vnguis veſcunẽ carne. ſilr ⁊ fere ⁊ eaꝝ p̃da eſt caro ꝓpẽ neceſſitatem vicꝰ. vt di2 li. xiij. Aues autẽ p̃de que ſunt pauce carnis/ ſunt aiõſe ⁊ boni volatus/ ⁊ acuti viſus/ ſicut ibidem di2. Aues autẽ multe pinguedinis/ ſunt tardiorꝭ motꝰ ⁊ volatus/ ⁊ pinguiores ⁊ carnoſiores ſunt in hieme quã in eſtate. tum/ q2 pori tunc claudunẽ ⁊ humores clauſi in pinguedinẽ ⁊ carnẽ ɔdenſanẽ tũ etiã rõne q̃etis/ q2 de loco ad locũ minꝰ ſolito tunc mouenẽ. ſicut dicit Iſaac in dietis.

Pinguedo eſt res humida ſup pelliculas/ ⁊ loca neruoſa collocata. vt dicit ɔſtan. Sanguis. n. ſubtilis ⁊ vnctuoſus pinguedinẽ nõ aggregat in locꝭ calidis ⁊ ſibi penetrabilibus. ſʒ cũ puenit ad loca naturaliter frigida/ ibi tandẽ congelaẽ ⁊ in pinguedinẽ ɔuertiẽ. qđ fecit natura ex neceſſitate magna. vt. ſ. nerui ⁊ pellicule naturaliẽ ſicce pinguedinis humiditate temparenẽ/ ⁊ difficilius caſu aliquo rumpenẽ. ⁊ vt ex calore inẽcluſo ⁊ pinguedine interiora ab exteriori frigiditate aeris ꝓhiberenẽ. vt dicit ɔſtan. li. ij. c. xiiij. ⁊ ariſt. li. ij. Pinguedo ex ſanguine indigeſto in corporibus aialiũ generaẽ/ ⁊ maxime ꝓpẽ puitatem motus. ⁊ q̃tomagꝭ augmentaẽ pinguedo/ tanto magꝭ diminuitur ſanguis. vñ in hominibus valde craſſis eſt ſanguis paucꝰ. Item li. xij. motus diſſoluit pinguedinẽ ſilr ⁊ calor. vñ in omnibus aialibus renunculus dexter minorꝭ eſt pinguedinis q̃ ſiniſt ⁊ eſt altior. q2 in dextera pte calor naturalis fortior eſt q̃ in ſiniſtra ⁊ maior eſt motus. pinguia vero corpa ſm ɔſtã. ⁊ nimia adipe repleta/ peſſima ſũt ⁊ peſſimis morbis appropriata. q2 naturalis calor in huiuſmodi corpibus ſepius ſuffocaẽ/ ⁊ via ſpirituum opilatione pinguedis inẽcludiẽ/ ⁊ ad regimen neruoꝝ ⁊ arteriaꝝ ſpirituũ influẽtia denegaẽ. (⁊ dicit ibidem) q̃ oia corpa pinguia ꝓpter humoꝝ ſupfluã abũdantiã in eis adunatam ꝓlixiorem incurrũt infirmitatẽ/ ac curã tardiorem. nã pondere pinguedĩs p̃ſſa/ ad nullũ ſe mouẽt exerciciũ vt calor naturalis augeaẽ/ ⁊ ſic pinguedo ɔgelata diſſoluiẽ. vñ ⁊ calor naturalis deficit ⁊ mors ſubitanea ſeq̃ẽ/ niſi forſan citius ſuccurraẽ. vt di. ɔſtan. li. xi. c. xvij. Recollige igiẽ q̃ pinguedo vnctuoſitate ſua ẽ ignis nutritiua. ſua aerea leuitate rei ſupficiez penitia/ neruoꝝ ⁊ vncuaꝝ mitigatia/ defẽſiua ⁊ relaxatiua. pellẽ ſiue corij remollitia/ poroꝝ inferioꝝ opilatia/ calorꝭ vitaẽ ɔſeruatia/ vacuitatis ⁊ ɔcauitaẗ corpis repletia/ ⁊ rugarũ cutis extenſiua/ venarum ⁊ arteriarum corporꝭ compreſſiua/ actionum anime ſenſus. ſ. ⁊ rõis im

peditiua. ꝯplemēti gn̄ationis aīaliū tardatiua. Dr̄ etiā in āphoriſmis ꝙ mulier nimis pinguis nō ꝯcipit/ſi nō marceſcit/nec mir̄/q2 cruribus viam matricis intercludit. Eſt etiam pinguedo humectatiua. de facili enim non ſiccatur. Vn̄ dicit Ariſtotiles libro. iij. ꝙ brodiū aīalis abundātis in pinguedine/nō coagulat̄ ſicut equi ꝛ porci. Item oē aīal hn̄s pinguedinem nō ſeparā a carne eſt pauce pinguēdis in ventre. ꝛ cū ventres erūt pue pinguedinis/caro erit multe pinguedinis. Item idē qđ ē ꝓpe pupillā oculi in oībus aīalibus eſt multi ſepi ꝗuis oculus ſit durus/ꝛ oē aīal multi ſepi eſt pauci ſeminis ſiue ſit mas/ſiue femina ꝛ non hȝ ſepū. Animal hn̄s dētes in vtraqȝ mādibula. (vt dr̄ ibidē) mox aūt qn̄ a corpe exhibitur in aere frigido coagulat̄. Eſt aūt ſm ſubſtantiaȝ pinguedo adeps ꝛ aruina. Sed vt di. Iſido. Aruina eſt pinguedo adherens cuti. Adeps ē pinguedo inteſtina obuoluēs ꝛ mēbra interi⁹ cuſtodiēs. Zirbus vocat̄ pellicula cui adherȝ pinguedo illa/q̄ a multis aluta dr̄. De his dr̄ v̄ſus. Intus adeps/anima foris/pinguedo ſit vbiuis. i. communit̄ piguedo de oībus dr̄.

C Vtis eſt p̄ma ps in ſupficie corpoꝝ animalis. ꝛ ē ſic vocata ſm Iſid. eo ꝙ corpi ſuppoſita inciſionē patiatur cutin. n. grece inciſio dr̄ latine. Dr̄ etiā pellis/eo ꝙ exteriores repellit a corpe iniurias vētos. ſ. ꝛ pluuias. ſoliſqȝ pferat moleſtias ꝛ ardores pelle. n. abſtracta i... x coriū dr̄. coriū aūt diminutiue caro dr̄ eo ꝙ caro corio tegat̄. vt dicit Iſido. Eſt igit̄ cutꝭ exterior corpis ſuprefities/carnē ꝛ oſſa circuplectēs ꝛ oīa interiora muniens atqȝ tegēs. ꝛ ſm variā membroꝝ neceſſitatem nunc ſe ꝯhens. nunc ſe extēdens. Eſt etiaȝ p interioꝝ defenſione varijs aeris paſſionib⁹ ſe exponēs. hȝ cutis naturalē tenuitatē vt dicit ꝯſtan. ne corpus nimis occupet. hȝ ꝛ ſoliditatem/vt facilius qđ interius ē ꝯtineat. ꝛ exteriori leſioni obuiet ꝛ reſiſtat. Eſt aūt cutꝭ mollior in hoībus ꝙ in alijs aīalibus/ꝛ h̄ ꝓpt̄ bonitatem tact⁹. Si. n. dura foret ꝛ ſpiſſa ſicut teſte conchilium/nihil ſentiret. ſi piloſa ſicut açinorum piloꝝ maſſa ſenſuȝ tact⁹ attenuaret. vnde in volis manuū ſubtilior ē ſubſtātialit̄ cutꝭ ſupficies ꝙ in alijs ptib⁹ corpis vt cit⁹ ad tactuȝ imutaret̄. Eſt autē cutꝭ tota poroſa/p̄cipue cutꝭ capitis/ꝓpt̄ neceſſariā fumoſe ſupfluitatis expulſionē. Per calorem. n. pori aperiunt̄/ꝛ ea que int̄ cutem ꝛ carnē ſunt ſupflua/p vapores ꝛ ſudores expurgant̄. Cutis etiā hoīs non in oībus mēbris eſt eq̄lis. Nā cutis faciei ē alijs tenuior ꝛ ſubtilior. ꝛ h̄ ꝓpter ſenſus pfectōeȝ ꝛ decoris oſ̄ſionem. Si. n. fieret nimis groſſa rubori ſanguis puia nō eſſet. Si nimis ſpiſſa op̄ationi ſenſuū que viget in facie/nō ꝯueniret. Sic aūt ꝯiungit̄ cutꝭ cū ſuppoſitꝭ ꝙ de facili excoriari nō pōt ꝛ potiſſime in volis manuum ꝛ plantis pedū/in quib⁹ adheret neruis cordis ꝛ lacertis. vt dicit ꝯſtan. Dicit aūt ariſto. li. iij. ꝙ ſm colorem corij variant̄ colores vnguium ꝛ ſoleaꝝ ꝛ piloꝝ in animalibus. q2 ſi nigra fuerit cutis/ꝛ p̄dicta erūt nigra. ꝛ ſi alba/alba. ꝛ oē animal habens ſanguinē hȝ corium. ꝛ corium abſciſum caret ſenſu. ꝛ habet h̄ ꝓpriuȝ corium ꝙ cum fuerit in aliquo loco carente carne non recreſcit abſciſum nec ꝯſolidat̄. vt patet in p̄pucio ꝛ in extremis palpebraꝝ. Item li. xix. Cutis in quibuſdam aīalibus ē rara/in q̄buſdam ſpiſſa ſm dominium humorꝭ groſſi vl̄ tenuis. vn̄ ꝛ pili groſſi generant̄ ex cute groſſa. ꝛ tenues ex tenui. Itē in ſenectute cutis groſſeſcit ꝛ indureſcit. ꝯbitur ꝛ corrugat̄ apud ſenectutem ꝓpt̄ defectum caloris ꝛ ꝯſumptionē hūoꝝ naturalis/ꝛ tunc imutat̄ ſpecies. Patit̄ auteȝ cutis ſicut ꝛ alia membra qn̄qȝ ex cauſa extrinſeca ſicut ex vulnere diſcontinuationē. ex calore ſolis exuſtionem. ex frigore pallorē/vel liuorem/ſeu qualēcunqȝ diſcolorationē. qn̄qȝ ex cā intrinſeca. ſicut ex ꝯſumptione humiditatꝭ ſubſtantialis corrugationē. vt in ſenib⁹. qn̄ȝ ex humorꝭ infectione. vt in morpheam ꝛ leprā patientibus. nā natura materiā infectā expellit ab interioribus vſqȝ ad cutē/que ſub cute manēs ipāȝ immutat ꝛ ſupinducit infectionē aliqn̄. qn̄qȝ ſquamoſitatē/qn̄ȝ pruriginē/ꝛ ipetiginē qn̄qȝ cutis excoriationē/ꝛ multiplicē aliā paſſionem. Pelles aūt aīaliū infinitis viſib⁹ hoīm accōmodant̄. vt veſtiture/armature/ſcripture/caligature ꝛ hmōi/que longū eſſet enarrare. ꝛ vix inuenit̄ aliqđ animal cui⁹ pellicula alicui vſui hoīm nō ſit apta. ẜ h̄ dicta iā ſufficiāt.

P Ilus de pelle de q̄ exit ē dictus vt di. Iſi. Naſcunt̄ aūt pili ex fumo calido ꝛ ſicco. vt di. ꝯſtan. Subtilitas. n. fumi dū egredit̄ p poros/exteriori aere exſiccat̄ ꝛ dū mollicies exterioris fumi exit/aer exeuntē ꝛ nō ſe diuidentē exſiccat/ꝛ in naturā pili ꝯuertit. Sūt aūt pili iuuamentū corpis/pit̄ ꝛ ornamentum. vt di. ꝯſtan. li. ij. ꝛ vl. Dicit aūt ariſt. li. iij. ꝙ pili nō creſcūt/ni ſi in corpib⁹ aīalium gn̄antiū aīalia. Variant̄ aūt pili ſm varietatē corij aīalis in quo creſcunt. vt dr̄ li. xix. Nā aīalia groſſe cutꝭ/groſſū hn̄t pilū. ꝛ h̄ accidit ꝓpt̄ multitudinē t̄reſtrꝭ ptꝭ ꝛ viaꝝ ſiue poroꝝ amplitudinē. ꝛ cū cutis fuerit ꝯtinua ꝛ ſpiſſa erūt pili multū tenues ꝛ ſubtiles ꝓpt̄ ſtricturaȝ viaꝝ

⁊ qñ humoꝛ fumoſus qui eſt in cute fuerit ve/
locis ſiccitatis/nõ erũt pili magni neqꝫ longi
⁊ cũ fuerit groſſus ⁊ pinguis erũt ecõtrario. ⁊
ꝓpter hoc elongant̃ capit̃ pili hoĩs valde. qꝛ
ille humoꝛ pinguis eſt. nec de facili deſiccat̃. ⁊
ideo habitãtes in regione humida/humidam
hñtes ꝯplexionem. leues hñt pilos ⁊ molles ſi
cut illi qui moꝛant̃ in frãcia/⁊ ecõuerſo duros
habent ⁊ criſpos pilos q̃ calidã ⁊ ſiccã inha/
bitant regionẽ/ꝑſertim ſi ꝯſimilẽ habuerit cõ/
plexionem. Nã ex caloꝛe coꝛrugant̃ ⁊ obuol/
uuntur. ſicut ibidem dr̃. ⁊ efficiunt̃ pili criſpi in
naſcendo de cute. quia p duas vias ꝯrias egre
diunt̃. ps. n. terreſtris fumi ⁊ calidi ⁊ ſicci egre
dientis mouet̃ inferiꝰ. ps aũt calidi mouet̃ ſu
perius. ⁊ ſic inuoluunt̃ pili ⁊ efficiunt̃ criſpi. ⁊
qñ ſeneſcũt aĩalia hñtia pilos/indureſcũt tũc
pili pluſq̈ pꝛius. ſicut indurant̃ plume aĩaliũ.
⁊ hoc ꝓpter paucitatẽ humoꝛis. Item ibidem
dr̃ cũ caſtrat̃ hõ/non creſcunt in eo vlterius pi
li. ⁊ hoc ꝓpter paucitatẽ humoꝝ ⁊ ꝓpter calo
ris ⁊ humoꝛis in mẽbꝛis ꝑncipalibus diminu
tionem. Itẽ pili qñqꝫ diuerſificant̃ ex cã extrin
ſeca. Nã vt dr̃ ibidem. xix. Aque calide faciunt
pilos albos. nigros aũt frigide. ⁊ cã illiꝰ ẽ. qꝛ
in aquis calidis eſt ſpũs pluſq̈ in frigidis. et
ideo cũ aer calefacit/ex eo efficit̃ albedo. ſicut i
ſpuma ꝯtingit videre. Iſta aũt mutatio accidẽ
taliter ꝓuenit in pilis ſicut in capillis/ſed nõ
ſp ex aque frigide vel calide alteratione.

Capilli dicunt̃ q̈ capitis pili. (vt dicit Iſi.) ad h̃ facti/vt decoꝛẽ ꝑſtent/⁊ ce
rebꝛum aduerſus frigus muniãt ⁊ de
fendãt. Capillatura aũt inciſio ceſaries dr̃ a ce
dendo. viꝝ. n. tonderi decet ⁊ non mulierem.
Come aũt ſunt capilli nõ ſciſſi. ⁊ ẽ grecꝰ ſermo
nis comã tondere dr̃. crines aũt ꝓpꝛie mulierũ
ſunt. ⁊ dicunt̃ crines eo q̈ vittis diſcriminent̃
⁊ diuidunt̃. vñ ⁊ diſcriminalia dicunt̃ vitte/q̃
bus capilli diuiſi recolligunt̃. (huc uſqꝫ Iſi.)
Scd̃m ꝯſtan. aũt capillus ex fumo groſſo ⁊ ca
lido naſcit̃/q̃ ex calidis igneis ⁊ intenſiuis hu
moꝛibus p poꝛos capit̃ egredit̃/⁊ ab aere ex/
trinſeco deſiccat̃. ⁊ ſic in ſubſtantiã capilli con
uertit̃ h̃ hũoꝛe creſcente/creſcũt capilli vtpote
ab ipo generati ⁊ nutriti. Huiꝰ fumi materiaꝫ
q̃ pdiderit/capillos perdit ⁊ amittit. p q̃litate
igit̃ fumi erũt capilli. qꝛ ſi fumꝰ niger/⁊ capil/
li nigri. ⁊ ſi multus fuerit fumꝰ/multi erunt ca
pilli/⁊ ſi paucꝰ/pauci/q̃ fumꝰ ſi oĩo defuerit/
pereũt penitus ⁊ capilli/⁊ fit hõ calꝰ tũc vl/
terius capilli nõ pñt recreſcere vlteriꝰ nõ ſub/
ueniũt medicine. Si aũt fumꝰ talis nõ deficit
ſ illũ potius aliꝰ hũoꝛ inficit aut ipedit/cal
uicies nõ eſt ꝓpꝛie/ſ infirmitas q̃dã ſpãlis q̃
allopica a medicꝭ nũcupat̃/ex q̃ infirmitate coꝛ
rupto capilloꝝ nutrimento cadũt capilli ⁊ nu
data pte capitis/anterioꝛ capit̃ ſupficies deſ/
patur. tales. n. moꝛe vulpiũ qui ex calefactõne
imoderata paciunt̃ piloꝝ caſũ caſualẽ piloꝛuꝫ
fluxũ paciuntur. allopes. n. grece/vulpes dr̃
latine. Alias aũt capilloꝝ paſſiones ⁊ cãs q̃re
ĩ. in tractatu de infirmitate/de cãu/⁊ vitijs ca/
pilloꝝ. De canicie etiã ⁊ cã eius q̃re ibidẽ. q̃re
etiã. s. in tractatu de capite vbi capilloꝝ inue/
nies diſpõeꝫ/naturas/⁊ diuerſitates/⁊ ꝯplex
iones ſm gali. haly. ⁊ hipo. tñ de canicie h̃ nõ
q̈ ſm ꝯſtan. ⁊ alios auctoꝛes canicies h̃ acci/
dit ex hũoꝝ nutrimẽtalis capilloꝝ nimia infri
gidatione. Nã dominiũ flegmat̃ frigidi ⁊ hũi
di eſt caniciei generatiñ. ex fumo. n. albo ⁊ fri/
gido/albi efficiunt̃ tã pili q̈ capilli. Capilli
aũt tympoꝝ ſm ariſt. citius caneſcũt q̈ alij cri
nes. ⁊ h̃ ꝓpter humoꝝ paucitatẽ ⁊ oſſiũ ibi ex
iſtentiũ ꝑdñantẽ frigiditatẽ. Canicies igit̃ vite
⁊ etat̃ deſignat maturitatẽ ⁊ extinctõeꝫ libidĩs
⁊ vitioꝝ puerliũ moꝛtificatõeꝫ/vite pñt̃ ⁊ fu/
ture inſtant̃ neceſſariã nouitatẽ. Caluicies ẽ p
uatio capilloꝝ ſiue amiſſio ex defectu fumi hu
midi interioꝛi pte capit̃ ꝓueniẽs. vt di. ꝯſtan.
Fit aũt aliqñ ꝓpter abſtinentiã cibi ⁊ defectũ
fumi humidi/q̃ eſt materia capilloꝝ. ſm ariſt.
enĩ li. iij. capilli in frequent̃ coeuntibꝰ fluunt ⁊
paulatĩ caluiciẽ inducũt. ⁊ ſi añ iuuentutẽ flux
erunt/iteꝝ oꝛiunt̃ poſt iuuẽtutẽ h̃o fluẽtes/ite
rũ non creſcũt. Defluũt aũt ⁊ deficiũt in pte an
terioꝛi capit̃. ⁊ tunc talis fluxus capilloꝝ dr̃ p
pꝛie caluicies. ⁊ ſolet accidere vel ꝓpt̃ nimiaꝫ
cutis raritatẽ. ⁊ ꝓpt̃ humoꝝ paucitatẽ. ab occi
pite nõ recedunt neqꝫ calueſcũt ꝓpt̃ cutis ſpiſ/
ſitudinẽ/⁊ poꝛoꝝ denſitatẽ. ⁊ hũoꝛis ibi exiñt̃
viſcoſitatẽ/ex quo capilli hñt vegetari. vt di.
galie. ſup amphoꝛ. vñ ibidem dr̃. Pueri ⁊ mu
lieres nõ calueſcũt ꝓpt̃ abundantiã hũiditat̃
i capitibꝰ eoꝝ. ſil̃r nec caſtrati. ⁊ h̃ ꝓpt̃ altatõ
nem ſue ꝯplexionis/⁊ dñantẽ frigiditat̃ q̃lita
tem/q̃ poꝛos cutis capitis ꝯſtringit/⁊ fumum
coadunãdo euapoꝛare nõ pmittit. Alij tñ pili
in mulieribus ⁊ i caſtratis defluũt. vt di. ariſt.
li. xix. Capilli q̃ caput cuſtodiũt/honeſtãt/⁊ d
fendunt. q̈bus ſi caruerit hõ/magꝭ reputat̃ in/
honeſtus. Accidit aũt iſte defectus ꝓpt̃ iuuen
tutẽ. ⁊ maxime circa ſenectutẽ. ex cauſis ſup̃ di/
ctis.

Finit Liber Quintus.

Incipit liber ſextus de ꝓprietatibus hoīs
in generali ⁊ in ſpeciali.

b

Icto de

ꝓprietatibus ꝑtiuꝫ
hominis in ſpeciali
Reſtat dicere de ꝓ
prietatibus eiuſdē
in generali ⁊ in ſpe
ciali ſm etatꝫ varie
tatem / ⁊ ſm ſexus
diſtinctionē ⁊ rerū
naturaliū / ac ꝯ na
turam multiplicē diuerſitatē. Ex iſtis.n.oībus
diuerſe ⁊ aduerſe hoīs ꝓprietates attendun
tur.

e

Tas igit̃ hoīs ſm remigiū nihil aliud
eſt niſi tenor ꝟtutū naturaliū ſm ꝯri
os motus vel quietē mediā int̃ mediū
conſideratus. quia ſm iſta hō ꝑterit ⁊ morit̃ ⁊
nunq̄ ꝑmanet in eodem ſtatu. Vel (ſm Iſi.)
etas ē ſpaciū vite aīalis a ꝯceptione fetus in
cipiens / poſt ſeniūq; deficiens ſeu deſinens.
Sunt aūt plures diuerſitates etatꝫ ſm ꝯſtan.
⁊ Iſi. Prima eſt infantia dentiū plantatiua.
ſ. etas nouit̃ genita / que vſq; ad ſeptem durat
menſes. q̄ nimis ē adhuc tenera / mollis / ⁊ flui
da / ac limoſa / vñ ꝯtinuis indiget fomentꝫ. In
fantia aūt ꝑut eſt dentiuꝫ plantatiua vſq; ad
ſeptem extendit̃ annos. ⁊ dr̄ infans q̄ nō fās.
eo qꝫ fari nō poteſt. nec exp̄mere ſermonē den
tibus nondū bñ ordinatꝫ. vt dicit Iſi. Cui ſuc
cedit pueritia que ſe extēdit vſq; ad ſeptenariū
ſcd̄m. ſ. vſq; ad annū. xiiij. Eſt ꝟo dicta a pu
bertate vel a pupilla. qꝛ adhuc pueri ſunt puri
vt pupilla. vt di. Iſi. Huic ſuccedit adoleſcen
tia. ⁊ h̄ ſm macro. terminat̃ in tertio ſeptena
rio. ſ. in. xx. āno. Scd̄m Iſi. ꝟo vſq; ad q̄rtuꝫ
ſeptenariū. ſ. vſq; ad annū. xxviij. extendit̃. me
dicus ꝟo ꝓtēdit hāc etatē vlteri⁹ vſq; ad annuꝫ
xxx. vel. xxxv. Dr̄ h̄ etas adoleſcētia / eo qꝫ ad gi
gnendū ſit apta. vt di. Iſi. ⁊ ad creſcendū / vi
goreq; recipiendū ſit magꝭ apta. In hac etate
ſūt mēbra adhuc mollia vt di. Iſido. ⁊ extenſi
bilia. ⁊ ideo creſcūt ꝟtute caloris dñantꝫ in eis
vſq; ad ꝯplemēti ꝑfectionē. Huic adoleſcentie
ſuccedit iuuētus. ⁊ h̄ int̃ oēs etates eſt media.
⁊ iō fortiſſima ⁊ ꝓtendit̃ ſm Iſi. vſq; ad ānū.
xlv. vel vſq;. l. in quo finit̃. ⁊ ē iuuētus a iuuan
do dicta. Eſt. n. iuueīs in termio incremēti po
ſitus ⁊ iō fortꝫ eſt ad iuuandum. Huic ſuccedit
ſm Iſi. ſenecta / q̄ int̃ iuuentutē media ē ⁊ ſene
ctutem / q̄ ab Iſi. ǵuitas nūcupat̃. ſenioribus
enim ꝯuenit h̄ etas ⁊ maturꝗ. In hac etate eſt
declinatio a iuuētute in ſenectutē. talib⁹. n. nō
dū eſt ſenectus / ſ3 receſſit iuuētus. vt di. Iſid.
Huic ſuccedit ſenect⁹ que ſm quoſdā āno. lxx.
finit̃. ſm quoſdā aūt nullo certo annoꝝ nūero
finit̃. Sed poſt ꝑdictas etates q̄tūcūq; vite ſu
ꝑeſt ſenectuti ſiue ſenio deputat̃. Et ſm Iſid.
dr̄ ſenect⁹ a ſenſus diminutōe / eo qꝫ ſenes pre
vetuſtate deſipiāt. Dicūt. n. phiſici (vt di. Iſi.)
hoīes frigidi ſanguīs ſtultos eſſe. ſicut prudē
tes in q̄bus calidus ſanguis dñat̃. vñ ⁊ ſenes
in q̄bus iā ſanguis friget ⁊ pueri in q̄bus nō
dū calet / ſapiūt minus. Senes ſiquidē ꝑ ni
mia ſenectute delirāt. pueri ꝟo ꝓpt̃ laſciuiam
⁊ leuitatē quid agāt / ignorāt. vt di. Iſi. Vltia
aūt ps ſenectutꝫ dr̄ ſeniū. ſic aūt dr̄ / eo qꝫ ſit ter
minus vite / etatis / atq; finis. Hec etas multa
ſecū affert incōmoda ⁊ etiā ꝯmoda / bona. ſ. ⁊
mala (vt dicit Iſi.) bona q̄dē / qꝛ nos a potēti
bus ⁊ tyrānis liberat voluptatibus. imponit
finē libidinis / frāgit impetū / viget ſapīa / vt in
multꝫ ⁊ ſaniora dat ꝯſilia. terminus ē miſerie ⁊
felicitatꝫ ꝑncipiū / receſſus a ꝑiculo / ad brauiuꝫ
aſcēſus / ꝓtectus in merito / ⁊ diſpō ad ꝑfectū /
mala ꝟo ſecū affert. vt di. Iſi. qꝛ ſeniū miſeꝝ ē
debilitate ⁊ tedio. Subuenit. n. morbi triſtiſq;
ſenectus. nā duo ſūt q̄bus minuunt̃ corpis vi
res / ſcꝫ morbus / ⁊ ſenectus. vt di. Iſido. In
ſenio aūt calor naturalis extinguit̃. deficit ꝟt⁹
regitiua / ⁊ humor diſſoluit̃ / deficit ꝟtus / ⁊ car
noſitas ꝯſumit̃ / ꝯhunt̃ nerui / cutꝫ corrugant̃ / ⁊
incuruat̃ corpus / perit ſpecies / ⁊ decor corpis
annullat̃ / ⁊ h̄ oīa in ſenio. Senex ab oībus vi
lipendit̃ / ⁊ ǵuis ⁊ oneroſus ab oībus iudicat̃
tuſſibus / ſputꝫ / ⁊ alijs paſſionib⁹ fatigat̃ / quo
uſq; reſoluat̃ cinis in cinerē / ⁊ puluis in pulue
rem reuertat̃. His etiā ſpacijs ⁊ tꝑibus ⁊ eta
tibus ꝑhi deſcripſerūt humanā vitā in quib⁹
mutat̃ hō / ⁊ ad mortꝫ terminū defluit ꝯtinue. (
huculq; Iſido.)

De morte.

m

Ors dicta ē eo qꝫ ſit amara. vl' a mar
te / que mortē fingit̃ efficere. Eſt autē
ſm Iſi.) triplex mors. ſ. acerba / i̇ma
tura / ⁊ merita. Prima ē infantiū. ſcd̄a iuuenū
eſt. tertia naturalis ē atq; ſenū. Ois mortuus
aut ē funus / aut cadauer. Dr̄ aūt fun⁹ a funib⁹
accenſus / quos antiq̄ ante fereꝝ paupis cera
circundatꝫ deferebāt. Cadauer a cadēdo eſt di
ctū / ſcꝫ qꝛ mortuus cadit ⁊ ꝓijcit̃ in ſepulchꝝ
⁊ tūc dr̄ defunct⁹. qꝛ vite officio tūc funct⁹ ē. dr̄
⁊ ſepult⁹. q̄ſi ſeorſū pulſus. qꝛ ſub terra tumula
tur. (huculq; Iſido. li. xi. c. ij.) Alias mortꝫ ꝓ
prietates q̄re. ſ. i ſi. alli⁹. vi. li. de infirmitatib⁹.

p

Oſt h̄ de ꝓprietatib⁹ hominis quo ad etatē infantilē dicendum eſt. Et p̄mo de eius generatione / q2 eius creatio ceteꝛ͡ aīalibus tāto excellentioꝛ eſt / q̄to homo dignioꝛ. nō ſolum ſc̄m mentē veꝝ etiā ſc̄m tempatiſſimā coꝛpis ꝯplexionē. Dicit. n. ariſt. li. ij. Sicut fruſtū auri vel argenti ſe h̄3 ad nūmum monetaꝝ / ſic oīs diſpōes alioꝝ aīaliū cū fuerint compate ad hoīe3. vñ cū homo ſit digniſſima creaturaꝝ ingeniata eſt natura hoī cōferre mēbꝛa nobilia ⁊ diuerſa. nobilibus opationibus ⁊ varijs ꝯuenientia. ꝓpt̄ qđ de eius creatione ſc̄m coꝛpus / q̄dā breuit̄ ſūt dicenda.

Irca creationem itaq3 infant͡ exigitur materia ꝯueniēs / locus expediēs / nature miniſteriū. ſ. caloꝛ velut cā efficiēs ⁊ ſpūs coꝛpi v̄tutē influens atq3 regēs. Materia ſiquidē infant͡ eſt humoꝛ ſeminalis deciſus ꝑ actū gn̄atōis ex ſingulis ptib⁹ vtriuſq3 parēt͡. Primo materia in loco ꝯceptōnis diſpſa / vi nature attracta / in cellulis matriↄ͂ recolligit̄ / ⁊ ꝑ caloꝛem opantem parit̄ ꝯmiſcet̄. q2 niſi commixtio digeſti ſanguis vtriuſq3 parent͡ fieret / īfant͡ creatio fieri nō poſſet. Nā materia ſāguis a mare ꝓcedēs / ſpiſſa eſt ⁊ calida / vñ ꝓ nimia ſpiſſitudine ſe nō poteſt dilatare. ⁊ ex ſupabūdantia caloꝛis materia deſtrueret̄ infantis / niſi ex ſanguīe mulieꝛ͡ ꝯrias qualitates hñtis reciperet tempamentū. Hec materia in dextre partis matriↄ͂ cellula adunata in naturā cedit maris. in ſiniſtra v̄o cedit in naturā mulieꝛ͡. Et h̄ diuerſitas accidit ꝓpt̄ dominiū caloꝛ͡ in parte dextra potius q̄ in ſiniſtra. Et ſic di. Gali. ⁊ cōſtan. ⁊ ariſt. li. xv. Si fuerit v̄tus ſanguis ī mare vincēs fetus pr̄i aſſimilat̄. ⁊ ecōuerſo. ⁊ ſi fuerit eq̄lis in vtroq3 ꝯſilis vtriq3 aſſimilabit̄. Hec materia v̄tute caloꝛis excocta q̄dam pellicula tenuiſſa circūdat̄. intra quam adinſtar lact͡ coagulat̄ / ⁊ h̄ pellicula eſt materia embꝛionis / q̄ ē theca ⁊ cooptoꝛiū vñ puer tegit̄ in vtero mr̄is. ⁊ h̄ cū puero naſcente egredit̄ rupt͡ tenaculis / q̄bus matriↄ͂ cellulis vel villulis adherebat. ſi v̄o aliquo caſu in vtero māſerit / poſt partu3 mulier in ꝑiculo remanebit. Materie ḡ recepte in mr̄ice ⁊ vi retentiua coadunate trāſmittit natura ſanguinē mēſtrualē / ex cuius caloꝛe ⁊ hūoꝛe fetus ꝯceptus fomentat̄. Hmōi aūt fomentatio ager hūane natiuitat͡ nominat̄. Nā cum ſemē coagulat̄ / ſc̄m gal. ⁊ ꝯſtan. cū ſpū ⁊ caloꝛe naturali ſit plenū / ꝑ quaſdā venas ⁊ arterias ex ſubſtantia ſeminis oꝛtas ⁊ ſemini mēſtruali ꝯiunctas / nutrimentū ſibi attrahit ⁊ fomentū ⁊ h̄ fuit neceſſariū vt ꝑ venas materia infantis nutriret̄ / ⁊ ꝑ arterias ſpūs ei tribueretur. His duobus. ſ. materia ſeminali ⁊ humoꝛe nutrimentali ↄ͂coopat̄ caloꝛ naturalis q̄ inſ͡cluſus ꝑ vī informatiuā nitit̄ foꝛmare membꝛa coꝛpis infantis. Nam de eſſentia ip̄ius ſemīs foꝛmat̄ cerebrum oſſa cartilagines / ⁊ pelliculas / neruos / venas / ⁊ arterias / De ſanguīe menſtruali foꝛmat natura epar / ⁊ oīa membꝛa carnoſa quoꝝ ſubſtātia ex ſanguīe ꝓcreat̄. Primo aūt natura foꝛmat p̄ncipalia membꝛa. ſ. coꝛ cerebꝛum / ⁊ epar / q̄ alioꝝ ſunt fundamēta ⁊ h̄ ↄ͂in p̄ncipio q̄ñ ſunt in maſſa ſanguis ſibi vicinant̄. ſ3 poſtea ab inuicem diuidunt̄. De his mb⁹ fundament͡ alia mēbꝛa naſcunt̄. de cerebꝛo nerui ⁊ nucha doꝛſi. de coꝛde arterie. de epate v̄o vene oriunt̄. His q̄ſi fundament͡ fact͡ foꝛmat natura oſſa h̄ cuſtodientia. ſicut carneū ad defenſionē cerebꝛi / ⁊ coſtas pectoꝛis / ad defenſionem coꝛdis / ⁊ coſtas lateꝛ͡ / ad defenſionem epat͡. ⁊ ſic de alijs. Poſt iſta naſcunt̄ alia mēbꝛa iſtis poſterioꝛa / vt manus / pedes / ⁊ ꝯſimilia. h̄ aūt non ſimul / ſ3 paulatim foꝛmant̄ ⁊ ſucceſſiue. Infās enim q̄tuoꝛ ḡdibus ꝯnumerat̄. Primus ē cū adhuc ſit vicinus lacti. Scđs ḡdus ē cū iam ſemē ſanguini ſe ꝯmiſcet. tūc. n. nōdum epar / coꝛ / ⁊ cerebꝝ ꝑfecte foꝛmant̄. ſ3 ſūt ſanguinea q̄dam maſſa quē ḡdum hypocras appellat fetū. Tertius ḡdus eſt cū coꝛd͡ / cerebꝛo / ⁊ epate iā foꝛmatis / alia mēbꝛa in foꝛma etiā indiſtincta ſunt. Vltimus ḡdus eſt / cū oīa membꝛa equaliter ſūt foꝛmata / q̄ ḡdus ab hypocrate infans vocat̄. Jam. n. coꝛpe oꝛganiçato ⁊ ad ſuſceptionem aīe diſpoſito / viuificat̄ / ⁊ iā incipit ſe mouere / manibus ⁊ pedib⁹ calcitrare / ⁊ ſi ē femina in ſiniſtro latere plus mouet̄. ⁊ ſi eſt maſculus / in dextro. vt dicit Galie. In lact͡ v̄o ḡdu eſt fetus ꝑ ſex dies. in ḡdu v̄o ſanguinis ꝑ. ix. in ḡdu v̄o maſſe carnee ꝑ. xij. dies. In quarto aūt ḡdu añ plenam ꝑfectionē ꝑ. xviij. dies. Unde v̄ſus. Sex in lacte dies / ter ſūt in ſāguine terni. Bis ſeni carnē / ter ſeni mēbꝛa figurāt. A die ḡ ꝯceptionis vſq3 ad diē ꝯpletōis ⁊ viuificationis fetus ſunt. xlvi. dies. ita q̄ p̄rim⁹ ⁊ vltim⁹ incluſiue teneant̄ / ex quo p3 q̄ in. xlvi diebus. viu⁹ ⁊ ꝯpletus ē fetus q̄tū ad effectu3 gn̄ationis. Et ſc̄m iſtū modū ꝯputat augꝰ. edificationē templi ſub nūero. xlvi. annoꝝ. cui cōparat ꝑfectionē coꝛpis ih̄u xp̄i ſup Joh̄. vi. ⁊ li. iiij. de trini. c. v. vbi int̄ cetera interierit iſta v̄ba. q̄dragefies ſexies ſeni ducenti ſunt. ⁊. lxx. ⁊ vj. dies q̄ numerus dieꝝ ꝯplet. ix. mēſes. ⁊. vj.

dies (⁊ ſequitur in eodē.c. Natus aūt dñs tradi
tur octauo kal.ianuarij. A die ḡ ↄceptionis q̄
traditur fuiſſe conceptus.viij.kal.aplis vſq̄ ad
viij.kal.ianuarij.cclxxvj.dies repiunt ↄputa
ti/q̄ ſenarium numer̄ q̄dragesies ſexies babēt
quo numero templū eſt edificatū ⁊c. Conſtan.
aūt in li.iij.c.xxiiij.dicit q̄ maſculus q̄ in mē
ſe.viij.eſt naſciturus.xxx.dieb⁹ informat.⁊.lxx
ↄplet.deinde ſubdit maſculus.x.menſiū.xlvj.
formatur diebus.⁊ in.xc.ↄplet.maſculus v̄o.ix.
menſiū formatur in.xl.diebus.⁊.lxxx.ↄplet. In
eodem etiā loco deſcribit tp̄s viuificatōis ⁊
ↄpletionis ſexus muliebris. ſ de h̄ ſupſedeo
cā breuitatis h̄ ſolū attendendū q̄ feīa tardi⁹
formatur ⁊ completur q̄ maſculus.vt pȝ ibi. ⁊ h⁹
aſſignatur ibidem rō.q2 ſemē vñ naſcit maſcul⁹
fortius eſt ⁊ calidius ⁊ in calidiori loco colloca
tur q̄ ſemen vñ femina generatur. Dicit etiā ibi/
dem gali.⁊ ↄſtā.ſup ampho. Dicit hypo.oēȝ
infantē in.viij.menſibus motū hr̄e qd̄ ſi adeo
fortis eſſet/vt poſſet exire.quoquo mō ad vitā
ↄualeſcit.ſi v̄o nō exierit/ip̄o motu debilitatur/
ita ⁊ patitur vt in ſequēti exiēs menſe nullaten⁹
cōualeſcat.ſi v̄o vſq̄ ad.ix.menſem vel p̄nci/
pium.x.menſis natiuitas ꝓtrahatur/roboratur
⁊ ſine piculo naſcitur/vt dicit ↄſtan.li.panteg.ſ.
c.xxxiiij.

De infantulo.

Infantulus igitur ex ſemibus ↄrias q̄li
tates hñtib⁹ generatur in dextro/ſi mas
in ſiniſtro v̄o latere ſi femina) collocatur
ſanguīe menſtruali in vtero nutritur ⁊ fomentatur
ex tā vili.n.materia ⁊ infirma/hō recipit a p̄n/
cipio nutrimentum v̄tute calor̄ natura coopā
te ⁊ dilatāte ſingula membra paulati ⁊ nō ſub
ito informantur. Solus.n.xp̄s fuit ſubito forma
tus in vtero ⁊ diſtinctus q̄n in vtero ē ↄceptus
vt di. Aug̃.aīa ſubintrāte vita pfunditur/⁊ ſen/
ſu nature ſentiēs circūdatione pellicule ad ip̄i⁹
rupturā mouetur.ex c⁹ motu m̄nus vterus ↄcuti
tur ⁊ grauatur. ↄpleta actione nature circa infātu
li creationē ſi ptus ſit ſalubris.viij.vel.ix.vel.x
menſe ad exitū de vtero nititur ⁊ conatur. exiēs v̄o
ſecūdina circūdatur/in c⁹ exitu vter⁹ m̄nus do
lore nimio fatigatur.⁊ h̄ accidit q̄n ptus nimis
cito anticipatur. deinde ad aerē nimis frigidum
vel nimis calidū veniēs/calamitati ⁊ miſerie
exponitur/qd̄ eius innatus clamor aptiſſime at
teſtatur. caro infantuli recent̄ nati fluida eſt ⁊ te/
nella.⁊ iō neceſſaria ſūt ei varia remedia ⁊ fom̄
ta (ſicut di. ↄſtan.li.iij.c.xxij.) Infātes inquit
vter̄ exeūtes in roſis cū ſale trit̄ inuoluantur/vt
eor̄ membra ↄfortentur.⁊ vt a viſcoſa humidita
te liberentur. deinde palatū ⁊ gingiue cū digito
melle vncto fricentur.vt interiora or̄ mundificen
tur ⁊ ↄfortentur.⁊ dulcedine ⁊ acumie mellis ap
petitus infantuli prouocetur.frequenter balnientur
cū oleo mirtino aut roſaceo vngantur oīa eorūȝ
membra fricentur/p̄cipue maſculor̄ quor̄ mem
bra debent eſſe ꝓpter exercitiū duriora.ſomnus
eius ſp in loco obſcuro ꝓuocetur/vt lumen ip̄or̄
coadunetur. lucidus.n.nimis loc⁹ viſū diſpgit/
⁊ tenellos adhuc oculos ledit ⁊ ſepius luſcos
facit.⁊ ideo nō ſunt nimis lucido aeri exponen
di.ne ſp̄us viſibilis diſgregetur. Suppia cauē
dum eſt/ne malo lacte ⁊ corrupto nutrimento
nutriantur.q2 ex viſcoſo lacte nutriti peſſimas ſo
lent incurrere paſſiones.ſicut oris vlcerationē
vomitū/febrē/ſpaſmū/vent̄ ſolutionē ⁊ hu/
iuſmodi.nec ē dāda infantulis medicina cum
egrotāt/ſ nutrix in medicina ⁊ in ↄueniēti die
ta ꝓcurāda eſt/vt ſic infant̄ defectū ſuppleat
v̄tus gerule ſeu nutric̄.ſicut ibidē dici t ↄſtan.
Ex bona aūt diſpōe lact̄ nutrimentalis bona
fit ↄſiſtentia ꝓlis ⁊ ecōuerſo.ex corruptōe ſan/
guinis nutric̄ neceſſario leditur corpuſculū pue/
ri vel infant̄.⁊ h̄ ꝓpter puerilis nature molliciē/
⁊ ꝓpter facilē nutrimēti lactei ↄuertibilitatē.vñ
membra infantilia ꝓpter ſui teneritudinē ad di
uerſar̄ figurar̄ ſuſceptionē hñt flexibilitatem.
⁊ ideo faſcijs ⁊ alijs ligamibus ↄgruis infan
tis mēbra ſunt ligāda ne torta efficiantur/ſeu ali
quam incurrāt deformitatē. Quere li.v.d̄ vm
blico. Item q2 infantuli multū accipiūt nutri/
menti ſomno multo indigēt/ vt calor naturalis
ad interiora reuocetur/⁊ ad nutrimentū ip̄or̄ di
gerendū/digeſtio celebretur.⁊ ideo ex nature in
ſtinctu nutrices ſolēt infantulos incunabulis
poſitos hincinde mouēdo impellere vt ex mo
tu tempato calor ↄfortetur/⁊ ſomnus mulcebris
p fumoſitatū reſolutionē in infant̄ cerebro ꝓ/
uocetur. Solet etiā cantus adhiberi/ vt ſenſus i
fantuli ex voc̄ dulcedine delectetur. Ad h̄ dicit
ariſto.li.ij.q̄ in infantulis abundat cerebrum
⁊ ſm q̄ntatē ſui corpis eſt valde magnū.vñ ſu
perior ps corpis infantuli ē maior ⁊ pondero
ſior alijs ptibus.⁊ iō infās in p̄ncipio ſui mo
tus ambulat ſup pedes ⁊ ſup manus. Deinde
v̄o erigit ſuū corpus paulatī.q2 ps anterior di
minuitur.⁊ per ↄñs leuior redditur.ps v̄o inferior
creſcit/⁊ p ↄñs g̃uior efficitur.etas ḡ infātuli ter
minū hȝ in inchoatione etat̄ puerilis.

De puero.

p Uer a puritate eſt dictus.vt di. Iſi.
tunc.n.puer ꝓprie dr̄/q̄n ablactatus
a lacte ⁊ ſepatus ab vbere doli efficitur
capax.⁊ iō diſcipline ſuſceptibilis reputatur.⁊ tunc
ſub tutoribus poſitus/cogitur ſubeſſe diſciplie.

Eſt aūt etas pueril[is] calide ⁊ humide ꝯplexio
nis/in quibus motus venerei ꝑpt viaꝝ angu
ſtiam nō inualeſcūt/quouſ𝔮 ad annū puber/
tatis perducant.⁊ ideo a puritate naturalis in
nocentie pueri nuncupant. vt di. Iſido. Sūt
igit pueri carne molles/corpore flexibiles/ad
motum habiles/atq𝔮 leues/animo dociles/ſi
ne cura ⁊ ſollicitudine tutam vitā ducentes/ſo
la iocoſa appciantes/nullum piculū magis 𝔮
ictum virge formidantes/plus pomū 𝔮 aurum
diligētes/puerili tpe nuditatem detegere vere
cundiam non hn̄tes/laudē qñ laudant/ſicut
nec vituptum qñ vitupant ab aliquo reputan
tes/ꝑpt mobilitatē calorꝭ/⁊ carnis/⁊ humorꝭ
de facili iraſcunt/⁊ de facili placant/ꝑpt cor/
poris teneritudinem de facili ledunt/⁊ labo/
res difficillime patiunt.ex motu calidi humorꝭ
in eis dominantꝭ mobiles ⁊ inſtabiles efficiū
tur.ꝑpt fortem calorem multum appetūt cibū
vñ ꝑpt nutrimenti ſuperfluitatem de facili ad in
firmitates varias diſponunt.a corruptꝭ parēti
bus geniti corruptionem ꝯhere dinoſcunt/vt
pꝫ in filijs leproſoꝝ ⁊ podagricoꝝ/qui ex cor/
rupto humore parētum lepra ⁊ podagra ſepius
inficiunt p vocem ⁊ vultū pueri ab adultꝭ dino
ſcunt.(vñ di.ariſto.li.iij.)In puerꝭ vox nō al
terat ante motum ad libidinem/qñ.n. vox in
pueris mutat/ſignū eſt pubertatꝭ.⁊ tūc ad ge/
nerandum habiles inueniunt.Itē puuli pueri
malos ſepe hn̄t mores.ſola.n.pn̄tia cogitant
⁊ de futurꝭ penitus nihil curāt/ludos ⁊ vani/
tates amant.lucrꝭ ⁊ vtilitatibus intēdere recu/
ſant/minima maxima reputāt ⁊ ecōuerſo.max
ima modica vel nulla putāt.ſibi noxia ⁊ ꝯria
deſiderāt/⁊ imaginem pueri plus 𝔮 viri app/
ciant.plus de amiſſione pomi vel piri 𝔮 de a/
miſſione patrimonij plangūt ⁊ plorāt.⁊ bñfi
cium acceptum nō reuocant ad memoriā/oīa
que vident appetūt ⁊ affectāt.⁊ voce ⁊ manu
pant ea rogāt.pueroꝝ ſibi ꝯſimilium colloqa
⁊ ꝯſilia amāt.Seniū ꝯſortia fugiūt ⁊ decli
nant/nullum ſecretum celāt/ſꝫ quicquid vidēt
vel audiunt/recitāt ⁊ reuelant/ſubito rident/
ſubito plorāt/ꝯtinue clamāt/garriūt ⁊ cachi/
nant/vix ſilent/niſi qñ dormiūt vel dormitāt.
loti a ſordibus iterū ſe coinquināt/⁊ imūdāt
qñ a mr̄e lauant vel pectinant recalcitrāt ꝑ vi/
ribus ⁊ repugnāt.ſola ea q̄ ventrꝭ ſunt cogitāt
imo ꝑprij ventrꝭ menſurā ignorāt/ſp ꝯmede/
re/ſp bibere deſiderant ⁊ laborāt. vix de loco
ſurgunt/⁊ ſubito cibū petūt

Depuella

P

Uella dī qſi pura.vt pupilla/vt dicit
Iſi.Sup oīa.n.que diligunt in puel
la/maxime diligit pudicitia.Sūt au
tem puelle ꝯſiderande vel ꝯſeruande.qꝛ ſcḋm
ꝯplexionem ſunt calide/⁊ humide/⁊ tenelle/ſe
cundum corpis diſpōem ḡales ⁊ flexibiles at
q𝔮 pulchre/ſm mentꝭ affectionem verecunde/ti
mide/⁊ iocunde/quo ad exteriorē ꝯpoſitioneꝫ
moribus diſciplinate/in ſermonibus caute/⁊
tacite/in veſtibus delicate.Nā (vt dicit ſene/
ca) veſtis decētia pudicitas decꝫ ⁊c.Eſt aūt puel
la nomen etatꝭ/integritatꝭ/⁊ etiam honeſtatꝭ vt
dicit Iſi.Nā virgines puellas vſualit appella
mus.Dī aūt virgo ab etate viridiori ſicut ⁊ virga
vel dī virgo ab incorruptione qſi verago.eo 𝔮
veram ignorat femineā paſſionem.(vt dicit.
Iſi.li.xi.c.ij.)Omnis aūt femina vt di.ariſt.
hꝫ gn̄aliter flexibiliorem capillum ⁊ molliorꝫ
𝔮 vir/vt ceruicē longiorem/color muliebrꝭ ge
neralit eſt magꝭ candidus ⁊ vultus letus/mol
lis/ſerenus/blādus/ab humerꝭ vſq𝔮 ad vmbli
cum hn̄s corpus valde anguſtum.ab vmbli/
co vſq𝔮 ad genua ⁊ etiam ad pedū infima ma/
gis ꝑlixum.manus ⁊ omnium membroꝝ ex/
tremitates hn̄s flexibiliores/vox tenuis.ſer/
mo volubilis ⁊ facilis inceſſus breuis/paſſibꝰ
breuibus ⁊ curtatꝭ/animus eius inſollers/ad
iracundiam ꝑnus/tenax/odij miſericors/inui
dus laborꝭ/impaciēs/docilis/ſubdolus/aua/
rus/in libidinē pceps.(vñ ariſto.li.viij.)Fe/
mine inquit ſunt oībus generibus aīalium de
biliores maribus pter𝔮 vt ſam ⁊ leopardam q̄
ferociores maribus reputant ⁊ audaciores
In alijs aūt aīalibus femine ſunt leuiores ad
inſtruendū ⁊ aſtutiores ⁊ molliores.⁊ ſūt ma
gis ſollicite circa fetū nutriendum.⁊ mulier qꝛ
eſt maiorꝭ pietatꝭ 𝔮 vir/eijcit citiꝰ lachrymas ⁊
magꝭ eſt inuida.⁊ magꝭ diligit.⁊ malicia anie
magꝭ eſt in muliere 𝔮 in viro.⁊ eſt debilis ſpei
⁊ eſt magꝭ mēdax ⁊ inuerecūda ⁊ maiorꝭ ſegni/
ciei 𝔮 vir.⁊ tardiorꝭ motus.vt di.ariſto.li.viij.

De Matre.

Mater (ſm Iſi.) dī eo 𝔮 fetui nutriēdo
mammā porrigit.ſollicita eſt mr circa
fetum.Fetus.n.in vtero exñs ſanguie
mſtruo nutrit.ſꝫ eo naſcente natura mādat ſang
uinem illum ad vbera vt mutet in lac ad pueꝝ
nutriendum.vñ infantulus mſtruo lacte nutrit
laudabilius 𝔮 alio.ꝯcipit aūt mat cū volupta
tate/ſꝫ cum anguſtia pturit ⁊ dolore.fetū ſuum
tenerrime diligit/amplectit/oſculatur/ſollicite
fouet ⁊ nutrit.Item mat poſtquā impgnata fu
erit ſanguinē menſtrualem nō emittit.quia vt
dicit Ariſto.in nutrimentū tranſit creature.ex

conceptu maſculi puer nimis grauatᷓ/mr̄ ipſa ⁊ ideo pulchrioris colorꝭ ⁊ rubicundiorꝭ ē ⁊ etiam motus leuiorꝭ ꝙ̄ ex ꝯceptu femineo. vt dicit ariſto. ⁊ etiā ꝯſtan. ꝙ̄to plus appropiquat ꝑtui/tanto matᷓ plus affligitᷓ ⁊ ex motu ipiꝰ fetus plus fatigatᷓ. Signū aūt impꝯ̄gnationis ē ſm ariſto. ⁊ etiā ſm Galie. ſup ampho. poſtq̄ imp̄gnate fuerint ip̄e mr̄es/res diuerſimodas deſiderāt/colores mutant/ſub oculis liueſcūt vbera turgeſcūt/virtus paulatī inturgeſcit/ex magnitudine fetus matricē extendentᷓ/nauſeā ⁊ vomitū ſepius patiuntᷓ/grues ⁊ laborꝭ impacientes efficiuntᷓ in pariendo/p̄ dolore damare ꝯpelluntᷓ/leuitᷓ p̄ciditantᷓ/p̄apue iuuenes q̄rum membra ſunt exilia atq; ſtricta. Quanto aūt matᷓ ꝑ puero dolores patitᷓ grauiores/tāto plus natum puerꝝ diligit ⁊ diligentius nutrit atq; inſtruit. Impedimenta ꝟo matrꝭ in ꝯcipiendo/in fouendo quere. ſ̄. li. v. vbi tangitᷓ de matrice ⁊ mammilla. ⁊ infra eodem li. vbi tangitur de aborſu ⁊ cauſis abortiendi.

De filia.

f Ilia ſicut ⁊ filius a fouendo eſt dicta eo ꝙ matᷓ eā foueat ⁊ ei materiam fouendi alios derelinquit. Nam eandē ꝯcipiendi virtutem quam mater a ꝑentibꝰ accepit ſue filie quantum ad generationis ſemē derelinquit. tanto autem filia eſt matri carior/quanto eidem in ſexus diſcretōne eſt ſimilior ꝯfilie autem ꝯueniūt eedem ꝓprietates q̄ dicū tur de puella. ſ̄. in. eo. li. ti. ꝓxi.

De nutrice.

Utrix a nutriēdo eſt dicta. eo ꝙ ad fetus nutriendum ſit accōmodata. Nutrix (vt dicit Iſi.) ſupplet in nutriendo puulū vicem mr̄is. vn̄ nutrix ad modū matris ꝯgaudet puero gaudēti/⁊ cōpatitᷓ puero patienti ſubleuat puerꝝ cadentē/lactat puuluz plorantē/deoſculatᷓ puerꝝ patientē/⁊ ligat. ⁊ colligat puulum ſe diffundentē. abluit ⁊ mundificat puulū ſe ſordidantē. paſcit puerꝝ digito ſe renitentē. ad loquendū inſtruit puerꝝ neſcientē/balbutiat nutrix ⁊ q̄i frāgit linguam. vt ſic inſtruat facilius nō loquentē/medicina vtitᷓ vt ad idoneitatē ꝑducat puerꝝ egrotantē/nunc manibꝰ/nūc humerꝭ/nūc genibꝰ releuat ⁊ ſubleuat puerꝝ vagientē/cibū p̄mo maſticat/⁊ maſticādo puero edētulo p̄pat/vt faciliꝰ tranſglutiat cibū ⁊ ſic reficit puerꝝ eſurientē/ſibilis ⁊ cātilenis demulcet puerꝝ dormientē faſcijs ⁊ lintheolis ꝯſtringit mēbra puerilia ⁊ rectificat ea ne aliquā ꝯ̄trahat puulus curuitatē ip̄m deformātem/balneis ⁊ vnguentꝭ refouet puuli carnem quere. ſ̄. eo. li. de infantulo.

De Obſtetrice.

Bſtetrix aūt dr̄ mulier que habet artē iuuandi mulierem parientē. vt faciliꝰ pariat/⁊ infantulus ꝑtus tempe periculum nō incurrat. h̄ quibuſdam vnguentis ⁊ fomentis delinire ſolet vtrum parientꝭ/ vt minori difficultate ⁊ dolore fetus de vtero adducatur. hec etiam puulum naſcentem de vtero ſuſcipit/⁊ ipſius vmblicum longitudinis quatuor digitoꝝ circumnodat. ſanguinem puuli aqua diluit/ſale et melle ad deſiccationem humoris ⁊ membrorum ꝯfortationez delinit. mēbra panniculis inuoluit. quere ſupra libro. v. de vmblico.

De Ancilla.

Ncilla de famula vxoris obſequio ꝯ̄puta/hec laborioſis ⁊ vilioribus officijs deputatᷓ/groſſioribus cibis reficitur/vilioribus pānis induitᷓ. ſeruitutꝭ iugo p̄mitur/ſi filium ꝯcepit/prius filius ſeruꝰ ꝙ̄ natus redditᷓ. ⁊ ab vtero ſeruituti mancipatᷓ. Ancilla ꝟo ſi ſeruilis conditionis eſt/ꝑ libito nubere nō ꝑmittitᷓ. ⁊ ſi quis ſecum ꝯ̄trahat/ſi prius liber fuerit ſeruus efficiatᷓ poſt ꝯ̄tractum. Pecunia venditur ⁊ emitᷓ/ſicut pecus. ancilla ſicut ⁊ ſeruus ꝓptᷓ ingratitudinis vitium reuocatᷓ/poſt manumiſſionem in onus p̄ſtine ſeruitutꝭ/iniurijs afficiatᷓ/virgis ⁊ ꝟberibus atteritᷓ/varijs ⁊ ꝯ̄trijs vexationibus ⁊ angarijs opprimitur. reſpirare inter miſerias vix ꝑmittitᷓ. vnde intᷓ miſerias miſerabilior eſt conditio ſeruitutꝭ. (vt dicit Rabanus) exponendo illud ꝟbum Iere. x Seruietis dijs alienis qui die ac nocte requiē non dabunt vobis ⁊c. Eſt aūt ꝓprium ancillarum ⁊ ſeruiliuz ꝑſonarum (vt dicit Rabanꝰ ꝯ̄ ſuas dominas vel dominos iſoleſcere. ⁊ qñ metus eos nō reprimit/contra ipoꝝ imperiuz tumido animo ſupbire. vt patet in agar egyptiaca ancilla ſare/que videns ſe concepiſſe cōtempſit dominam ſuam. Geñ. xvj. Nō ad cor reuerſa eſt h̄ ancilla/niſi quando a domia ſua expoſito fuit ad flagella. vnde conſequitur ibi affligente eam ſara domina ſua. ⁊c. Seruiles enim perſonas ⁊ ancillares timor humiliat et dep̄mit/quas benignus maiorum amor in ſuperbie ꝯtemptum aliquotiens eleuat ⁊ extollit. vt dicitur ibidem. Scriptum eſt qui delicate nutrit ſeruum ſuum in fine inueniet eū ꝯtumacem. quere. ĩ. eo. li. de ſeruo nequā.

De Maſculo

Aſculus a mare diminutiue ē dictus/qui in omni gn̄e animalium quo ad ſexus dignitatē obtinet p̄ncipatū/vt dicit Iſi. Maior. n. eſt maſculus femina quo

ad complexionem/quo ad operationem/⁊ quo
ad ſenſus diſcretionem/⁊ quo ad poteſtatem
⁊ dominationem. quo ad complexionē patet
qꝛ vir maſculus reſpectu femine calidus ⁊ ſic-
cus. ipſa vero ecōuerſo. in maſculo vigent vir-
tutes formales ⁊ actiue. in femina vero mate-
riales ⁊ etiam paſſiue. vñ di. ariſto. li. xv. ꝙ vir
ſe habet per modum forme mulier per mo-
dum patientis. Item preualet maſculus quo
ad naturalem operationem qꝛ naturalis operatio
plus viget in maſculo generaliter ꝙ in femina
in eo. n. ē maior ꝟtus. ⁊ ideo vir a viriū eminē-
tia eſt dictus. vt di. Iſi. Neruí. n. viroꝝ ⁊ lacer
ti maiori robore ſunt fundati. ⁊ ideo fortiorib⁹
actionibus erūt apti. oſſa. n. maſculoꝝ ſūt for-
tiora/groſſiora/⁊ iniuncturꝭ ſolidiora. ⁊ iō ad
oīa fortiora opa ſunt naturalr̄ fortiora. In
maſculis etiā ſm̄ ꝯſtan. ſunt corda ampliora ⁊
maiora. ⁊ ideo ad receptionem abūdantie ma-
ioris ſpūs ⁊ ſanguis ſunt habiliora. ⁊ iō ꝓpꝛ
abundātiam ſpirituum ⁊ calidi ſanguinis au-
dacior eſt naturalr̄ mēs viri ꝙ mulierꝭ in q̄ cau
ſa eſt ꝯria. Nam ꝓpꝛ caloris fortitudinē ⁊ cō-
plexionis ſicce vigorem nulli viro accidit paſ
ſio menſtrualis/ſicut mulieribus accidere con
ſueuit. quicq̄d in maſculoꝝ corpib⁹ ſupfluitas
gignit/aut per intenſum calorem ꝯſumit/aut
in pilos reſoluit/aut per exercitiū euacuat.
Item diſtat ꝯditio viri ⁊ mulierꝭ in ſenſus di-
ſcretione. in omni. n. gn̄e animalium maſculus
in p̄cauendis inſidijs ⁊ in fugiendis nociuis
ſollertionem h̄z animum feminis ⁊ prudētiorē
vt di. ariſto. li. v. vñ vir p̄cellit feminā ⁊ rōne ⁊
intellectus pſpicacitate (vt dicit augꝰ.) q̄ p̄fert
viꝝ mulieri ſm̄ apl'm in imaginis diuine ⁊ ſili
tudinis dignitate. ⁊ ex iſta dignitate p̄excellit
maſculus ⁊ in auctoritate ⁊ in ptāte p̄ſidendi.
Auctoritas. n. docēdi ⁊ p̄ſidendi viris ꝯcedit.
feminis ꝟo ꝯſuetudinalr̄ denegat vt di. apl's
j. corꝭ. vj.) Mulierem docere in eccleſia nō per
mitto ⁊c. Scriptum. n. eſt ſub viri poteſtate erꝭ
⁊ ip̄e dominabit tui. (Gen̄. iij.) Sunt igit viri
feminis calidiores ⁊ ſicciores. viribus fortio-
res/animoſiores/magꝭ ingenioſi/ꝯſtātiores/
mulierum çelatores. vñ ⁊ animalia pugnāt ꝓ
vxoribus ſuis. vt di. ariſto. Sunt etiā corpore
duriores ⁊ hiſpidiores. vocē groſſioris/aſpe-
ctus ferocious/in gn̄e animalium excepta vac
ca cuꝰ vox groſſior eſt. (vt di. ariſto. li. iiij.) Sūt
⁊ oēs maſculi in omni gn̄e animaliuꝫ pluriū
dentiū ꝙ femine/⁊ maiori indiget cibo ⁊ cor-
poris nutrimento ꝓpꝛ abundantē fortitudinē
caloris dominantis/in maſculis humiditatez
cibi de facili conſument. vt di. ariſto. li. iij.

De viro

Vir a ꝟtute virium eſt dictus. ſm̄ Iſi.
Nam in viribus vir mulierem p̄cellit.
Caput. n. mulieris eſt vir. vt di. apl's.
vñ tenet regere vxorem ſuam ſicut caput totius
corpis gerit curam. Dic maritus q̄ſi matrē tuēs
vel mr̄is tutor eſt dictus. nam vxoris ſue que
mater eſt filiorum curam ſuſcepit ⁊ tutelaꝫ. Dic
a ſpondendo. i. obligando ⁊ ꝓmittendo ſpon
ſus dr̄. Nam in ꝯtcu ꝯiugali fide inter media ſe
obligat/vt indiuiduam cum vxore vite ꝯſuetu
dinem teneat vt debitum ei reddat/⁊ fidē tho
ri ſibi cuſtodiat/⁊ eam ꝓ alia non dimittat/tā
tus autem ē amor viri ad vxorem/vt ip̄ius cā
quelibet picula ſubeat. amorē eius amori ma-
tris p̄ferat/⁊ ut ꝓ eius cohabitatione prēm ⁊
mr̄em ⁊ p̄riam derelinquat (ſicut dicit domin⁹
ꝓpter h̄ relinquet hō patrem ⁊ matrem ſuam
⁊ adherebit vxori ſue. Dic ſponſus an̄ ſponſa
lia muneribus ⁊ donis ⁊ ad ſui amorꝭ āplexꝰ
ſpōſam allicit. litteris ⁊ nuncijs votum ſuū cir
ca ip̄m exprimit. multa largit/⁊ plurima repro
mittit/vt ei placeat. ludis/ſpectaculis ſe expo-
nit/frequētat tyrocinia/robis/⁊ mutatorijs ſe
ornat ⁊ ꝯponit. Quicq̄d etiā cogitat dare vel
facere p ip̄ius amorem ꝓ viribus ſtatim facit.
nulli denegat aliq̄d/que ſub nomīe ſponſe rē
aliquam ſibi fieri petit. blande eam alloquit ⁊
blando vultu ac ardenti oculo eam facie ad fa
ciem intuet. tandem in eandeꝫ finalr̄ ꝯſentiēs
ꝯſenſum ſuum coram pentib⁹ ꝟbis exp̄mit/
⁊ anulo eam ſubarrāte in ꝯiugem eam ducit. ⁊
in ſignum ratificationis ꝯiugij iam ꝯtcti dona
⁊ dotalicia ei impendere/⁊ ſub carte vel chyro
grphi teſtimonio ꝯcedere ꝯſueuit feſta ⁊ ꝯiugia
nuptiala celebrat/munera aduenientibus do
nat. choris/cantbilenis/⁊ inſtrūis muſicalibus
p̄ntes letificat ⁊ exhilarat. Dis ꝯplet ſponſaꝫ
introducit/⁊ ad ſecreta thalemi recipit ⁊ admit
tit. ſociā menſe ⁊ thori eam ſtatuit. eam dn̄am
pecunie ſue ⁊ familie facit. deinde non minus
vxoris ſue ꝙ ſuip̄ius cām vel curam gerit. ex
amore ⁊ çelo ip̄am corrigit/⁊ cuſtodiā circa eā
adhibet ⁊ apponit geſtus ⁊ affatus/parit ⁊ aſ
pectus vxorꝭ ip̄e ꝯſiderat/ingreſſus ⁊ regreſſ⁹
eius ruminat/atq̄ penſat. viro aūt bonā muli
erem h̄nte nullus ē felicior. qui ꝟo h̄ꝫ vxorē cla
moſam/malā/rixoſam/ebrioſam/luxurioſaꝫ/
multiuolam/ſibi ꝯriam/ſumptuoſam/curioſā
inuidioſā/deſidioſā/tedioſā/⁊ vagā/amarā/
ſuſpicioſā/odioſam/nullus tali viro miſerabi
lior eſt ⁊ infelicior. hec oīa ⁊ ſupius poſita tan
git ſfulgē. in ſermone quodā de nuptijs in cha
na galilee. vñ ꝯpat xp̄m ſponſo. eccl'iaꝫ ſpōſe

bone/ſynagogam vō ſponſe male ⁊ adultere.
In ſpōſa aūt ⁊ vxore bona exigūt iſte ꝯditōes
ſcʒ vt ſit frequēs ⁊ deuota quo ad dei miniſte/
rium. habilis ⁊ ſubdita quo ad obſequiū ma/
riti. affabilis ⁊ benigna quo ad domeſticos li
beralis ⁊ larga q̄ntum ad extraneos miſericors
⁊ benigna quo ad miſeros. manſueta ⁊ pacifi/
ca quo ad vicinos circumſpecta ⁊ prudēs in p̄
cauendis. fortꝫ ⁊ patiēs in ſuſtinendis. ſedula
⁊ diligēs in agendis. modeſta in habitu. ⁊ ſo/
bria in victu. cauta in affatu. pudica in aſpec/
tu/boneſta in geſtu/matura in inceſſu/verecū/
da in publico/iocunda cū marito/ꝯtinēs in oc
culto. talis vxor eſt laude digna q̄ plus ꝯpoſitꝫ
moribus q̄ꝫ tortꝫ crinibus. plus v̄tutibus quā
pulchris veſtibus ſtudet placere viro ſuo. que
plus cauſa ꝓlis q̄ꝫ cauſa libidinis in bois ma
trimonijs ꝯuerſaꝛ. q̄ ex ꝯiugio potius hr̄e fili/
os grē q̄ꝫ nature delectaꝛ. Et h̄ de vxore bona
ſufficiant.

De Patre

Pater eſt p̄ncipiū generationis natura
liter. n. deſiderat pr̄ ſuam ſpēʒ multi/
plicare in filijs vt naturā quā non po
teſt ſeruare in ſe/cuſtodiat in ſua ꝓle. vt dicit
ꝯſtan. ⁊ ideo ad filioꝝ generationē de ſua ſub
ſtantia p generationis officiū diuidit ⁊ trāſfun
dit. ⁊ tn̄ ꝓpter hanc diuiſionem/nature ſue di
minutionem nō recipit. generat autem filiū ſi/
bi ſimilem in ſpecie ⁊ etiam in effigie maxime
quando v̄tus in ſemine pr̄is vincit v̄tuteʒ in ſe
mine mr̄is (vt dicit ariſto. li. viij.) ⁊ ideo pater
circa filioꝝ pcreationem ſollicitus exiſtit/⁊ na
turaliꝛ fetum ſuum diligit intrīn/vt etiam nutri
mentum ſibi ſubtrahat vt nutriat fetum ſuum.
⁊ hoc generaliꝛ eſt veꝝ in omni genere anima/
lium. exceptis paucꝭ in quibus natura degene
rat. ⁊ ideo non multum ſollicitanꝛ circa fetos
ſuos quos a ſe eijciunt. ſicut dicit ariſto. li. vj.
de aquila que eijcit pullos ⁊ alis ⁊ roſtro ⁊ vn
guibus eos fugat. Homo autem pueꝝ ſuū ſi/
ue fetum diligit ⁊ nutrit/ablactatum/ſuū com
menſalem facit filium etiam in iuuentute ver/
bis erudit ⁊ verberibus corrigere non deſiſtit.
ſub cuſtodia tutoꝝ ip̄m ꝯſtituit/⁊ in ip̄m con/
ſtituit/⁊ ne p̄ſumat vultum hylarem filio non
oſtendit/filium ſibi ſimilem magꝭ diligit. ⁊ in
ip̄m oculum ꝯſueuit figere ꝫm etatem ⁊ p̄mo/
geniture dignitatem. veſtes ⁊ aboꝝ portōes/
filijs ſuis diuidit ꝓ filijs acquirere/⁊ heredita
tem augere non deſiſtit/acquiſitaꝫ excolit ⁊ ex
cultam filijs heredibus derelinquit/paꝛ vero
q̄ a paſcēdo eſt dictus/q̄ paſcit filios in eorum
iuuentute/foueꝛ in ſenectute/⁊ a filijs paſcitur
ſicut eſt videre in auibus coruini generꝭ. Nam
iuuenes paſcūt ſenes (ſicut di. ariſto.) qn̄ p̄ ſe/
nio non pūt acq̄rere victum ſuum. ⁊ ideo vite
longiorꝭ ꝓmiſſio honorantium parentes ⁊ ſu
ſtentātium eſt remuneratio ſpecialis. vt di. am
bro. Scriptum eſt. n. Honora patrem ⁊ mr̄eʒ
tuam vt ſis longeuus ſup terrā. Exo. xx. eccꝭ.
iij. Qui honorat pr̄em/vita viuet lōgiore. vn̄
dicit glo. Honorare pētes eſt p̄mum manda
tum in ꝓmiſſione/⁊ p ꝯn̄s magnum eſt man/
datū in remuneratione ⁊ eius trāſgreſſio maxi
ma eſt in punitione. vn̄ pr̄is maledicto nocet
filijs vt pꝫ in filijs chain/q̄ ꝓpꝛ pr̄nam offen
ſam penam meruerūt ſeruituꝛ. Gen. ix. Eſt ita
q̄ꝫ pr̄ ex filijs honorandus/ſuſtentandus/ſup
portandus/letificandus/⁊ defenſandus/ma
gnificandus/⁊ laudandus/exaudiendus/⁊ i
mitādus. vt dicit glo. ibi. Si filij abrahe eſtis
opera abrahe facite. filius ex parentum ſubſtā
tia originem ducit/⁊ ab eis fomentum recipit
⁊ ſine parentum adiutorio neqꝫ ꝓficit/neqꝫ vi
uit/q̄to plus a pr̄e diligiꝛ/tanto diligentiꝰ ab
eo inſtruiꝛ/frequentius ceditur ⁊ ſub diſciplie
cuſtodia artius cuſtodiꝛ ⁊ cum a patre maxime
diligaꝛ/diligi non videꝛ. quia v̄bis ⁊ verberi/
bus ne inſoleſcat/ſepius laceſſiꝛ. tanto affectu
ōſius a pr̄e diligiꝛ/q̄to ſua effigies in filio ſi/
milior ⁊ exp̄ſſior inueniꝛ. pr̄na facies ꝯfundiꝛ/
qn̄ aliq̄d turpe de filijs ſubaudiꝛ. pr̄nus aīmꝰ
ſ̄guiter offendimus/qn̄ aliqua ꝯtumax rebel/
lio in filijs pn̄taꝛ. circa filioꝝ educationē maxi
ma pentum cura dirigitur ⁊ ob ſpem poſterita
tis filijs cuſtodiꝛ hereditas. ꝓpꝛ pat̄nam offē/
ſam ⁊ ꝯtemptum ſepe ꝫm leges exheredatōis
pena filius percutiꝛ ⁊ puniꝛ. nulla ꝓrſus maior
eſt ingratitudo q̄ꝫ peruerſoꝝ filiorum quando
ꝫm acceptum bn̄ficium a parentibus eis non
ſuccurriꝛ. nec a filijs neceſſitatꝭ tempe ſubueniꝛ.
per honorificentia parentum filijs ſepe impē/
ditur honor ⁊ largitur. p̄mogenito filio deberi
maior hereditatꝭ portio a legibus diffiniꝛ. ſed
ꝓpꝛ pr̄is iniuriam ius p̄mogeniture aliquan/
do a p̄mogenito tolliꝛ. ⁊ alius qui dignior eſt
p̄mogeniture titulo inueſtiꝛ. ſicut dicit Jero. in
glo. Gen. xlix. Ruben p̄mogenitus meus. ⁊c.
Tu inquit iuꝫ ordinem natiuitatꝭ tue heredita
tem quā iure p̄mogeniture hr̄e debuiſti/regnū
ſcʒ ⁊ ſacerdotiū pdidiſti ⁊c. Filij igiꝛ q̄ p naturā
deberēt eſſe ſicut pentes/nobiles/diuites/⁊ li
beri/p culpā efficiunꝛ viles/paupes/atqꝫ ſer/
ui. quere. ſ. de malo puero.

De Seruo.

a Eruus (ſm Iſido.) a ſeruādo ē dict⁹. Nam quondā quidā captiui ſeruabā tur, vel vt capite plecterent̄/vel vt ꝑ/ cio redimerent̄. vel a ſeruiēdo ſūt dicti. eo ꝙ vi lioribus officijs que dominis nō ꝯueniūt nec filijs manapant̄. Seruoꝝ autem triplex eſt ge nus. vt di. Iſi. Quidam. n. ſunt vernaculi ſiue originarij. ſ. q̄ in ſeruitute ſunt nati. ⁊ tales ml̄ tis penis legalibus ſubijciunt̄. quia ſua vēde/ re vel alienare non pn̄t/nec ꝯbere/nec dignita tis officium aſſumere/nec etiā teſtimoniū per/ hibere niſi dn̄oꝝ ſuoꝝ voluntate. vn̄ ſine infa mia exūtes/ſepe pena infamie puniunt̄. Alij ſunt ſerui empticij q̄ a barbarꝭ vel hoſtib⁹ cap ti vel empti iugo ſeruitut̄ ſunt oppreſſi. Tertij ꝯducticij qui nō ex neceſſitate/ſ; voluntate ſer/ uiunt ob ſpem lucri. ⁊ hi ꝓprie famuli a famu lando ſunt dicti. i. obſequēdo. vt dicit Iſido. Sunt itaq; multe viles ꝯditiones ſeruoꝝ ma loꝝ de q̄bꝰ ſupra dictum eſt in tractatu de an cilla. Quere ibi.

De ſeruo nequam.

Ic de ſeruo neq̄ addendum eſt. q2 in mult̄ ſibi ⁊ alijs ē nociuus. Solet. n. eſſe ebrioſus. ⁊ tūc bona domi ſui vel negligit/vel furtiue ſubtrahit ⁊ expendit. Pro uer. xx. operarius ebrioſus nō locupletabit̄. Itē remiſſus eſt ⁊ ocioſus. ⁊ tunc tempus ꝯceſſum ad laborandum inutilit̄ perdit. ſicut ſeruis dix it prīfamilias. Quid ſtat̄ hic tota die ocioſi. Et ecc̄. xxxiij. Mitte ſeruum in operationem ne va/ cet. Sic. n. dicit illum. Item de bonis dn̄i ſui ꝓdigus oia diſſipat ⁊ ꝯſumit. Matth. xviij. Diffamatus eſt villicus ꝙ diſſipaſſet bona do mini ſui. Item piger/ſomnolētus/⁊ deſidioſ⁹ oia negocia dn̄i ſui negligit ⁊ obmittit. Ecc̄. xxxvij. di. Cū ſeruo pigro tracta de ope. Et lu/ ce. xix. di. Seruus piger abſcondit talentū dn̄i ſui in terra ⁊ abijt. Item ꝓteruus ⁊ ceruicoſus etiā ſupra dn̄m ſe extollit. Ecc̄. x. Vidi ſeruos in equis. ⁊c. ⁊ ꝓuer. xix. ꝑ ſeruū cū regnauerit. ⁊c. Item cupidus lucri/auidus lucꝝ dn̄i ſui in ꝓpriū ſuum ꝯuertit. Exemplū de Gyeſi ſeruo Heliſei/q̄ ſub nomine dn̄i ſui pecuniam petijt obtinuit/detulit/⁊ abſcondit. iiij. Reg. v. Itē ſupbus ⁊ p̄ſumptuoſus dn̄i ſui impium pui/ pēdit. ſicut dixit miphiboſeth d̄ ſiba ſeruo ſuo. Seruus meus ꝯtempſit me dn̄e mi rex/⁊ aſi/ num ſternere noluit. ij. Reg. xvj. ⁊ Iob. xix. Seruū meū ⁊c. Itē cū ſit durus ⁊ malicioſus/ grāz ſibi fieri deſiderat ⁊ appetit/ſ; obtentam candē alijs non impēdit. Math. xx. Serue ne quā oēm de di. ti. q. ro. me. Item incircumſpe/ ctus eſt ⁊ obliuioſus ignorās ꝙ de ſuis exceſ/ ſibus ſit rōnem dn̄o ſuo redditurus ⁊ ad mēo riam non reducit. Luc̄. xij. Si dixerit domin⁹ meus morā faciet venire ⁊c. Item iracundus ⁊ ſedicioſus totam ꝑturbat familiam ⁊ offendit Luce. xiij. Si incepit ſeruus ille bibere ⁊ ine/ briari ⁊ familiam ꝑcutere/veniet dn̄s eius. ⁊c. Item male dicēs ⁊ linguoſus de oībus ⁊ p̄ci pue de dn̄o ſuo maledicit/ſicut pꝫ de ſibo ſer uo miphiboſeth/qui eum apud regē accuſauit ij. Reg. xvj. Ecc̄. vij. Ne audias ſeruum male dicentem tibi. Item ſi fuerit delicatus ⁊ delici/ oſe nutritus ꝯ dn̄m ſuum recalcitrat ⁊ reſiſtit/ ꝓuer. xxix. Qui delicate nutrit ſeruum ⁊c. ⁊ ite rum. Nō decent ſeruū delicie. Item fraudulēt⁹ ⁊ doloſus inſidias dn̄o ſuo ponit/⁊ qn̄z ipm̄ inficiat ſiue ꝓdit. iiij. Reg. xxix. Tetenderunt ei inſidias ſerui ſui ⁊ interfecerunt regem in domo ſua. Item dn̄o ſuo exn̄s iniurioſus ab eo fugit ⁊ ipm̄ deſerens aduerſario ſuo ſe ꝯiungit. iij. Reg. ij. Fugerūt ſerui ſemey in geth ⁊c. ⁊ j. Re gum. xxv. Increuerūt ſerui q̄ fugiūt dn̄os ſuos Item cū ſit neq̄ ⁊ flagitioſus vix ꝑ v̄ba de ma licia ſe ꝯpeſcat. Ecc. xxiij. ibi. Sicut ſeruus int̄/ rogatus in tormenit̄ caſtigatus frequent̄ a liuo re. i. liuorꝭ crimine nec minuit̄/ſ; magꝭ ad odiū ꝓuocat̄. q. d. Seruus int̄ tormenta non melio ratur/ſ; potius peiorat̄. Item cum ſit ingratus grāz ſibi factam a dn̄o non recognoſcit/ ſ; de iuſticia pluſq̄ de grā ſibi fieri credit. Ecc̄. xxxiij Laxa manus ſeruo ⁊ queret libertatem. Item ſi fuerit criminoſus inculpatus a dn̄o ſuo ſine flagellis ab eo extorqueri veritat̄ confeſſio vix valebit. Ecc. xlij. Seruo peſſimo ſanguīare la tus. ibi Glo. Seruus qui v̄bis non corrigit̄/ vulneribus corrigat̄. Item cum ſit aſtutus ⁊ labor ei fuerit odioſus/vocat⁹ ad labores dor mire ſe fingit. ⁊ q̄ non audiens de vno latere ad aliud ſe ꝯuertit. Prouer. xxix. Seruus non poteſt verbis erudiri. q2 quod dic̄/intelligit/⁊ reſpondere ꝯtemnit. ⁊ Luce. xij. Seruus ſciēs volun.

De Seruo bono.

b Oni autem ſerui ꝯditio conſiſtit in di uerſis. Nā bonus ſeruus eſt docilis/ ingenioſus ad intelligendum. ꝓuer. xvij. Seruus ſapiens dn̄abit̄ ſtultis filijs. ⁊ Ecc̄. vij. Seruus ſenſatus ⁊c. Item humilis ē ⁊ obſequioſus ad q̄dlibet obſequium impen/ dendum. ps. O dn̄e ego ſer. t. ⁊. f. an. tue. Ad phili. ij. Humiliauit ſe for. ſer. ac. Item hyla ris ⁊ iocoſus ad ꝯuiuendum. decet. n. ſeruū in ſuo miniſterio eſſe hylarem ⁊ iocundum. totū enim ſeruicium diſplicet qn̄ ſeruiens facie leta caret. Geñ. xlv. Et nos leti ſeruiemus regi. Et

Iſa. lx. Serui mei letabuntur ⁊ laudabunt pre exultatõe ⁊c. Itẽ effabilis ⁊ grõſus ad alloquẽdum. qꝛ multũ diligunt ſerui qñ affabiles ſũt ⁊ benigni. ⁊ ideo de dauid que ſeruiebat ſaul. dr̃. i. re. xviij. Accept⁹ erat dauid ĩ ocul' vniuerſi populi ⁊ maximẽ in ↄſpectu ſeruorum ſaul. ⁊ ĩ eodẽ. Ecce places regi ⁊ vniuerſi ſerui reg̃ diligũt te. Item virilis ⁊ animoſus ac ſe ↄ̃ aduerſarium dñi ſui opponens. i. Reg. xviij. Non ↄcidat cor cuiuſq̃ in eo. ego ſuus tuus vado ⁊ pugnabo cõtra philiſteum ⁊c. Item fidelis eſt in cõmiſſo ſcꝫ in negocio. ⁊ ſtudioſus ad exequendum. luce. xix. Euge ſerue bone ⁊ fidelis ⁊c. ⁊. xij. Seruus meus moiſes fidelis in omni domo mea. Item humilis eſt ⁊ artificioſus ad lucrum dñi ſui ꝓcurandum. plus enĩ intendit bonus ſeruus augmentare ⁊ multiplicare domini ſui peculium q̃ ſuum ꝓprium. qꝛ in multiplicando lucrum dñi ſui ꝓcurat ⁊ ipe ſuum luc. xix. Vocatis decem ſeruis ſuis tradidit illis decem mnas ⁊ ait. Negociamini dum venio ⁊c. Itẽ bon⁹ ſeruus caut⁹ eſt ⁊ multũ curioſus ad rõeꝫ ⁊ cũ p̃t reddit rõꝫ dño ſuo de dat̃ ⁊ accept̃. Nã de bene ↄputat̃ remuneratiõẽ certus exſpectat. de nõ computatis vero ſemꝑ dubitat ⁊ formidat. vt patꝫ luce. xix. vbi dr̃ Dñe ecce mna tua decem mnas fecit. Cui dixit dñs Eſto dñs habens poteſtatem ſuꝑ decem ciuitates. Item ſollicitus eſt bonus ſeruus ⁊ animo ſtudioſus prius dño ſuo ꝑparare cõmodum ſicut prandium ſiue lectum/ q̃ ſe diſponere ad prandendũ ſiue qualitercunq̃ alias quieſcendum. nunq̃ enĩ bonus ſeruus commodũ ſibi fieri putat qñ videt q̃ dñs ſuus adhuc laborat luce. xij. Quis veſtrũ habens ſeruum ſi venerit de agro dicat ei/ primo diſcumbe ⁊c. ideo ↄmendatur qui dixit ad dauid. ij. Reg. xj. Dñs meus ioab ⁊ ſerui dñi mei ſuꝑ faciem terre manent. ⁊ ego ingrediar domum meã vt ego comedam ⁊ bibam ⁊c. Item ſeruus fidelis ⁊ timoroſus ſciens dñi ſui aduentũ nõ ſe diſponit vl' deponit anteq̃ veniat ad dormiendũ/ nec ſubintrat lectum ante aduentũ ſuũ. luce. xij. Beatus ſeru⁹ ille quẽ cũ venerit dñs/ inuenerit eũ vigilantem. Itẽ ſeruus qui circa dñm eſt ſedulus ⁊ amoroſus/ alijs dormientibus vigilat ad dñm ſuũ cuſtodiendũ. vñ merito reprehẽdit dauid abner ⁊ alios ſeruos reg̃ ſaul dormientes. j. Reg. xxvj. Nõ erat qui euigilaret/ ſ; oẽs dormiebãt. (⁊ ſequit̃.) Filij mort̃ eſt̃ vos qui nõ cuſtodiſt̃ xp̃m dñi. Item ſeruus qui ĩ obſequijs dñi ſui eſt affectuoſus/ oculis ac manibus ſꝑ circa dñm ẽ intentus ad ſuum bñplacitum ꝑagendum/ ne aliquid. ſ. in commodum ſuſtineat vel defectum/ ſiue ad aliq̃d bñficium a dño bñficoꝝ recipiendũ. pſ. Sicut oculi an. in ma. i. ad manus dñe. ſ. j. ⁊c. Itẽ bonus ſeruus nunq̃ a labore eſt vacuus/ nunq̃ ab vtilitate dñi ocioſus. qꝛ ſiue ↄmedat/ ſiue abſtineat ſiue vigilet/ ſiue dormiat oĩa que facit/ ad vtilitatem illius cui ſeruit ordinat ⁊ reducit. Iob xlij. Sicut ceruus deſiderat vmbrã ⁊ mercenarius ꝑſtolatus ⁊c. It̃ bon⁹ ſeruus nec in victu nec in veſtitu eſt dño ſuo oneroſus/ immo veteri roba dñi ſui aliqñ ꝑ anni circulum ẽ ↄtentus ſat q̃ ↄpleto ſeruitio ſuo multo plura eſt a domino ſuo recepturus. Iero. In lege p̃ceptum eſt vt ſine veſte ⁊ viatico/ ⁊. ſ. ꝓcurã ↄductiuũ ſeruus in anno. vij. nullatenus a dño dimittatur. Exo. xxj. ⁊ Deutro. xv. Item ſeruus in moribus diſciplinatus ⁊ v͛tuoſus ſolet eſſe coraꝫ dñis gratioſus ⁊ in eoꝝ oculis eſt acceptus. ⁊ ideo ſeruus ſenſatus ad hoc diligentiam adhibet/ vt vrbane ⁊ curialit̃. ſ. dño ſuo adminiſtrat. qꝛ aliqñ plus dñs diligit mundiciam ſeruient̃/ q̃ ipam exhibentiam ſeruitut̃. pſ. Ambulans in via immaculata hic mihi miniſtrabat. Eccl. vij. Si ſeruus ſenſatus eſt tibi. ſit tibi q̃ſi aĩa tua ⁊c. Item ſeruus bonus a dño correptus ↄ̃ corripientem ſe nõ eſt murmurãs neq̃ q̃ruloſus. ſcit. n. quomodo iuſtus dominus iuſte arguit ſeruum ſuum. ⁊ talis argutio ſibi accidit ad ꝑfectum. Eccl. x. Seruo ſenſato liberi ſeruient. ⁊ vir diſciplinatus nõ murmurabit correptus immo potius gaudebit. vnde ꝓuer. ix. Argue ſapientem ⁊ diliget te. corripe ⁊c.

De Domino Bono.

ſ Icut aũt ſeruus eſt nomẽ ſubiectõis/ ſicut dñs eſt nomẽ p̃lationis ⁊ p̃tãtis vñ a dño a quo eſt oĩs p̃tãs iuſtũ dominium eſt ſtatutum. ſine. n. dño nõ poſſet ſtare ſalua reſpublica nec eſſet humana ſocietas pacifica ⁊ quieta. Sublata namq̃ de medio iuſtoꝝ dominorum potentia libera eſſet malicia/ ⁊ nunq̃ innocentia foret tuta (vt di. Iſi.) Iuſta itaq̃ dñatio ꝑ tyrannidem ſuos nõ opprimit/ ſ; ſuos aduerſarios reprimit ⁊ repellit dñoꝝ etiã p̃tãs ſuos non deſerit/ immo ꝓ ſubdit̃ ↄ̃ p̃tãtem aduerſariam ſe opponit. vt dicit Greg. vñ pꝫ q̃ dñs nomẽ eſt p̃tat̃ ⁊ nomẽ eq̃tatis. iuſtus. n. ẽ dñs. ⁊ iuſ. di. eq̃. vi. vul. eius ⁊ ideo dñs qui iuſtus ẽ/ ꝑ viã lit̃ cauſas/ lites ⁊ ↄtrouerſias int̃ ſubditos dirimit ⁊ definit. vnicuiq̃ q̃d ſuũ eſt tribuit/ ↄ̃ maliciã gladium exhibit ꝓ defenſa innocẽtia. clipeũ iuſte potẽtie ↄ̃ maleficos obijcit ⁊ opponit. pupillos/ vi

duas/orphanos de manu opprimẽtiũ eruit/ p̄dones maleficos ⁊ fures pſequit̃/atqꝫ punit acceptam poteſtatem non ſm voluntatẽ imperium/ſ ſm legũ impiũ ordinat ⁊ diſponit. Ex quo pꝫ ꝙ dñs eſt nomẽ equitatẽ/⁊ inſup nomẽ liberalitatẽ.nã boni ⁊ iuſti dñi liberales ſunt ⁊ pij. Et ſicut dĩ Heſter.xiij. Cũ inquit totũ orbem mee dñationi ſubiugaſſẽ/nunꝙ volui potentie abuti magnitudine/ſ demẽtia ⁊ lenitate gubernare ſubditos ꝛc.⁊ ideo verus dñs ad oẽs pretꝙ ad maleficos liberalem ⁊ affabilez ſe oñdit.plus amari ꝙ timeri diligi t.non hoĩbus ſ beſtijs.i.beſtialibus ⁊ malis dñari ſe cognoſcit.vt dĩ Geñ.ix. Sit terror veſter ſup cũcta aĩantia ꝛc. Hõ (inquit Grego.) nõ rõnalibus ſ irrõnalibus aĩalibus ẽ platus.vt non ab hoĩbus/ſ aĩalibus timeat̃. Oẽs.n.hoĩes natura eq̃les genuit/ſ ꝓ varijs meritẽ alijs alios iuſta dei diſpenſatio p̄ponit.vt humana fortitudine peccare metuãt/qui diuinã iuſticiã non formidant. Ex h̃ g̊ dñi timore nõ ſupbiãt non ſuã gloriã/ſ ſubditoꝝ iuſticiam querant/ non.n.hoĩbus/ſ beſtijs dñant̃. q: ex illa pte qua beſtiales ſunt dñio ipoꝝ ꝓſtemunt̃. Eſt etiam dñs nomen nobilitatẽ.ſicut dĩ Deutero.j. Tuli de tribubus veſtrꝫ viros ſapiẽtes ⁊ nobiles/⁊ ꝯſtitui eos dños ⁊ p̄ncipes ⁊ tribunos/⁊ centuriones. Nam dñi debẽt eſſe nobiles ⁊ generoſi animo non tã carne ꝙ mente.iõ ſm ambro. Natura in aĩalibus nobiliores ⁊ viribus fortiores p̄poſuit alioꝝ reges ⁊ ductores.vt pꝫ in aĩalibus ⁊ in volatilibus/⁊ etiaꝫ in apibus in q̃bus oĩbus illi alijs dñant̃ ⁊ p̄ficiunt̃.in q̃bus nobiliores ꝯditiones ſm nature bñficium inueniunt̃.vt ſic addiſcat homo nobilit̃ p̄eſſe ſm rõnem ⁊ grãm.ex quo ſic aĩalia p̄ſunt aĩalibus nobiliter ꝑ naturam. Item dñs nomẽ eſt honorꝫ ⁊ dignitatẽ.ſicut dĩ.apl̃s ad ephe.vj. Serui obedite dñis carnalib⁊ cuꝫ timore ⁊ terrore ꝛc. dñs.n.iuſte a ſubditẽ reuerẽtiam ⁊ honorez accipit/⁊ officij ſui merito ſubditos honorificentia dignos facit ꝓpt̃ vnum enim bonum regẽ vel dñm tota patria honoratur/timet̃/⁊ frequentat̃. Item dñs eſt nomẽ pac̃ ⁊ ſecuritatẽ.nam guerras ⁊ pugnas dñs iuſtus ſedat/⁊ diſcordes ad ꝯcordiam reuocat vñ ſub bono ac forti dño ac pacifico coloni patrie ſunt ſecuri.q: nullus audet inuadere terminos ſuos ac infringere pacem ſuã.

De domino malo.

Iccut autez iuſto ⁊ bono dño nihil rei B publice vtilius ẽ/ita malo dño nihil peius. Nã mal⁊ dñs ſubditos ſuos quos iuuare deberet ſpoliat/opprimit/⁊ inde bitis officijs angariat ⁊ anguſtat. Michee.ij. Qui violenter tollitis pellem de ſupbis ꝛc. ꝓpter munera iuſticiam violat/⁊ paupi non iudicat. Mich.iij. Audite p̄ncipes q̃ ab homĩamini ad iudicium. Populum a quo recipit vectigalia ⁊ tributum/ab inuaſoribus non defẽdit. Ecc̃.xiij. Non aſ.malicie ſue.ꝯſentientem cruciat ⁊ crudelit̃ flagellat. Iſa.xix. Dabo egyptum in manus dominoꝝ crudeliũ.ꝛc. Iere.vj. Crudelis eſt ꝛc. Aliena tanquã ꝓpria vendicat/⁊ omĩa ſua eſſe putat.j.Reg.viij. Filios veſtros tollet ꝛc. timeri potius ꝙ amari deſiderat. Baruch.vj. Oſtendens metum gentibus videte g̊ ꝛc. Honorari ab omnibus ⁊ revereri affectat. Dañ.iij. Cadentes adorate ſtatuã.ꝛc. leges ⁊ ſtatuta antiquoꝝ deſtruit/⁊ ſuo ordinat. Iſaie.x. Ve qui ꝯdunt leges iniquas. ſub ſpẽ iuſticie crudelitatem ⁊ maliciã palliat ⁊ occultat. Iſa.lij. Dñatores ei⁊.ꝛc. Inique exactõnibus ⁊ tallijs ſepe vexat. Iſa.iij. Populum meũ exactores ſpoliauerũt. Et Dañ.ij.c. ⁊.ix.d. Occaſiones extorquendi aliq̃d rapiẽdi optat. Iſa.lij. Aſſur abſqꝫ vlla cã calũniatus ẽ eũ mendaces ⁊ çelatores diligit/⁊ eoꝝ ꝯſilijs aures accõmodat.ꝓuer. Principes q̃ libent̃ audiunt ꝟba mendacij ꝛc. fidem ⁊ pactũ nulli ſeruant.j.Mach.xvj. Iurauit illis rex ⁊ p̄nceps eius (⁊ ſequit̃) Vidit munitionẽ ⁊ rupit citius iuſiurandum. Epulas ⁊ delicias de alienis laboribus ſibi parat.pſ̃. Deuorauerunt.p.m.ſ.eſ.p. Exemplum de balthaſar. Dañ.v.⁊ ezech.xix. Eos qui diutius ⁊ fidelius ſibi ſeruierunt/ peius remunerat.ſicut voluit laban remunerare Iacob q̃ dixit. Niſi deus pr̃is mei affuiſſet/ mihi mõ nudum forſitan dimiſiſſes. Itẽ nullius ſeruitia g̃ta reputat.ideo oĩa que ſibi fiunt minora debito fore putat.ſicut dĩ Iudith.iij. nec iſta facientes ferocitatem pectorꝫ eius mitigare poterunt. Item alijs laborantibus in ludis ⁊ in potibus ipe vacat. Ecc̃.x. Ve terre/cuius rex puer eſt.cuius p̄ncipes mane ꝯmedunt. Et iij.Reg.xx. Rex bibebat temulent⁊ de vmbraculo ſuo.ꝛc. Hec de ꝓprietatibus hominis quo ad membroꝝ diuerſitatem.⁊ quo ad etatem.⁊ quo ad ſex⁊ diſcretionem ⁊ variam q̃litatem nũc ſufficiant. Nunc de q̃buſdam accidentibus que ꝯtingunt circa hominem ⁊ ſm naturam ⁊ p̄ter naturam/aliqua chriſti adiutorio ſunt dicenda. Et p̄mo de cibo/deinde de potu/Tertio de vigilia ⁊ ſomno/Deinde de exercitio.

De hominis ꝓprietate ⁊ de cibo.

Jcto de ꝓprietatibus hoīs quo ad illa q̄ ipꝫ ꝯſtituūt naturalit̃/dicē dum reſtat de illis ꝓ/ prietatibus rex/q̄ ipm ſm naturā ineſſe cuſto diunt. ⁊ ſunt ſm Joh. aer/exercitatio/quies/ cibus/potus/vigilia/ ⁊ ſomnus/ſine iſtis nō cuſtodit̃ humanum cor pus. Nos aūt iſtum ordinem h̄ nō ſequimur. quia iu loco ſuo de aere poſt dicemus. De cibo ꝙ pmo dicamus q̄tum h̄ ſufficit. qꝛ cibus (ſm ꝯſtan.) eſt ſubſtantia ꝯuertibilis in eſſentiam corpis quo cibat̃ corpus augmentās/nutriēs ⁊ ſuſtentans. Calor. n. fort̃ membrox interio/ rum ⁊ exteriorum ꝯtinuus eſt actione ⁊ reſolu/ tione cui ꝯtinua debet̃ reſtauratio ad deꝑditi bn̄ficium reſtaurandum. Cibus aūt ſumptus in ſimilitudinem corpis v̄tit̃/⁊ in ipius natu/ ram tranſmutat̃. vn̄ in cibo p̄cedit ipius ꝑpa/ tio. deinde eius maſticatio. tertio in locū dige/ ſtionis receptio. q̄rto ipius digeſtio/⁊ puri ab impuro ſeꝑatio. quinto ipius attractio/⁊ ꝑ ſin gula membra diſtributio. ſexto nature mēbri aſſimilatio. Si. n. cibus nō aſſimilaret̃ mēbrꝭ/ nunꝙ in eox naturam incorparet̃ vel ꝯuerteret̃ Ultimo poſt oīa iſta fit iſtius cibi incorꝑatio/ ⁊ in naturā corpis ꝯuerſio. Nam qḋ calidum eſt ⁊ humidū/trāſit in naturā ſanguis ⁊ car/ nis. qḋ v̄o frigidum eſt ⁊ ſiccum/in naturā ner ui ⁊ in naturā oſſis. ⁊ ſic de alijs. Cibus itaqꝫ aſſumptus ⁊ incorpat⁹. in corpibus adhuc iu uenibus corp⁹ nutrit ⁊ augmentat. Jn ſenib⁹ v̄o calorē naturalem temꝑat/ deꝑdita aūt re/ ſtaurat/⁊ cuſtodit corp⁹ ne pereat. Cibox aūt multe ſunt diuerſitates. Quidā. n. cito in ſan/ guinem ꝯuertunt̃ ꝓpt̃ ſuā ſubſtātialem humi/ ditatem ⁊ caliditatē. ⁊ illā quam hn̄t cū ſāgui/ ne vicinitatem. Quidā v̄o ecōuerſo ꝓpt̃ ꝯrīaꝫ cām tardius ꝯuertunt̃. Quidā v̄o cibi multū nutriunt/qꝛ multū ſanguis generāt. Quidā v̄o pax/immo potius onerant/tn̄ aliꝙtulum refocillant. ⁊ generalit̃ omīs cibus laudabilis ſanguis generatiuus/magꝭ ē ꝯueniēs in regen da ſanitate/laborāib⁹ tn̄ eſt ꝯueniēs groſſior cibus ſpiſſiorꝭ ſanguinis generatiuus. Jtē oīs cibus de quo gn̄at̃ multus ſanguis/paucā hꝫ ſuꝑfluitatē ⁊ ecōuerſo/cib⁹ de quo gn̄at̃ pauc⁹ ſanguis/multas gn̄at ſuꝑfluitates. ⁊ gn̄aliter ſm diuerſitates cibox diſponunt̃ ⁊ variant̃ cō plexiones mēbrox ⁊ corpis q̄litates. vt di. cō/ ſtan. li. j. Circa cibum aūt ꝯſiderant̃ iſta ſicut ⁊ circa dietam. vt dicit Galie. ſuꝑ ampho. ſ. cibi ſubſtātialitas/q̄litas/quātitas/ſumentꝭ neceſ ſitas/tp̄is ꝯgruitas/oportet. n. medicū cogſce re ſubſtātiam ⁊ q̄litatē cibox ad cuſtodiā ⁊ re/ gimen corpox humanox. Eſt. n. q̄dam cibus nutrimental̃ ⁊ facile ꝯuerſiuus. ⁊ talis ē natu/ re ꝯſeruatiu⁹. Quidam eſt cib⁹ medi⁹. ⁊ h̄ ē fa cile alteratiuus ⁊ nature amatiu⁹. Quidā v̄o eſt cib⁹ peſtilentialis ⁊ nature corruptiu⁹. ſicut venenoſus/q̄ a tota ſpē imutat ⁊ deſtruit ipm corp⁹. ⁊ ideo oꝫ cibox cogſcere ſubſtātiā ⁊ q̄li tatem ne venenū aſſumat̃ loco cibi. Qualitas aūt cibi attendit̃ ⁊ ſm vltimā q̄litatū elementa rium remiſſionē. ⁊ ſic ē cib⁹ calidus vel frigid⁹ in p̄mo ḡdu. vel ſm eārundē vltimā intenſio/ nem. ⁊ ſic in q̄rto ḡdu. vel ſubſtātiax mediatō nem. ⁊ ſic dī eſſe in tertio vel in ſcḋo ḡdu/ſm maiorē exceſſum vel minorē. Hoc etiā attendē dum eſt/ꝙ tam ſm ſubſtantiā ꝙ ſm q̄litatem. (vt dicit ꝯſtan.) aliq̄s cibus eſt ſubtilis/qui. ſ. de facili digerit̃. cuius q̄ntitas multa pax nu/ trit. (qꝛ ſm Auic. ſubtilis ex eo generat̃ ſāguis q̄ cito reuoluit̃ a membrꝭ. ⁊ ideo pax nutrit. vt dicit idem. Et ē cib⁹ groſſus q̄. ſ. tard⁹ digerit̃/ ⁊ ei⁹ pars modica multū nutrit/ex quo ſāguis groſſus gn̄at̃/q̄ tardius reuoluit̃ ab ipis mem bris. Nam (vt dicit Jſaac) ex ſubtili cibo fit ge neratio ſubtilis ſanguinis ⁊ ecōuerſo. ⁊ eſt ci/ bus in q̄litate ⁊ ſubſtantia tp̄atus. Cibus au tem purus laudabilis eſt qn̄ eſt int̃ h̄ tp̄atus/ ⁊ ecōuerſo. Scḋm Auic. herbe crude ⁊ fructus nimis virētes/minus ſunt boni quo ad cibuꝫ ꝓpt̃ humiditatꝭ exceſſum. nā ſanguinē replent aquoſitate/⁊ diſponunt ad putrefactionem. ⁊ ideo poti⁹ ſunt medicina ꝙ cibus. Cibus dꝫ eſſe vniformis/ne. ſ. in vna menſa diuerſa nu/ trimenta ſimul aſſumant̃. (qꝛ ſm Auic.) dū vn⁹ cibus digerit̃/alter corrūpit̃/⁊ ſtomachus ni/ mis extendit̃ ⁊ replet̃. Conſiderat̃ etiā in cibo q̄ntitas dimēſiue ⁊ effectiue. Nam attendit̃ vel ſm nimium/vel ſm minimū/vel ſm int̃ h̄ me dium. Si v̄o fuerit cib⁹ nimius/naturā ḡuat/ ſtomachū diſtendit/⁊ inflat/rugitum ⁊ torſio nes gn̄at/malos humores ⁊ cachochimas au gmentat/nanſeā ⁊ vomitū ꝓuocat/calorē na/ turalem ſicut oleū lampadē extinguit ⁊ ſuffo/ cat/ſpaſmū ⁊ ꝯtractionem neruox cāt/vlcera/ſca biem/⁊ apoſtemata fieri ꝓcurat/ſenium ⁊ mor tem accelerat/ꝯ quam ꝑ cibox multitudinē ho mo munire ⁊ defendere ſe credebat. Quando vero cibus eſt nimis paucus/naturam debili/ tat/viſum ⁊ omnes ſenſus ebetat/ꝯfluxum ca pillox ⁊ caluiciē gn̄at/ptiſiꝫ ⁊ ethicā accelerat (corpus extenuat/

Digitized by Google

⁊ peiores infirmitates ꝙ repletio nimia gñat atq; cauſat. (vñ dr̃ in amphō.) in temꝑibus di eus maxime peccãt egrotãtes. Cibus ṽo mediocris eſt laudabilis. q2 deꝑdita in corꝑe reſtaurat/ virtutẽ ↄſeruat/ ſanguinẽ augmentat/ colorẽ tempat/ ingenium acuit/ vires oꝑandi tribuit/ ſanitatem corpis auget ⁊ cuſtodit/ ſuauem ſomnum ⁊ mulcebrem generat ⁊ inducit/ vñ ſi fuerit maior ꝑ cibum reſtauratio ꝙ fuerit ꝓcedens ꝑ reſoluentem calorem deꝑditio/ cib⁹ corpus augmentat. vt pʒ in adoleſcentia. Si ṽo maior fuerit deꝑditio ꝙ ꝑ cibum ſequens reſtauratio/ corpus minuitur ⁊ deficit. vt in ſenectute. ſed ſi fuerit eq̃lis reſtauratio. ↄ̃ diſſoluta corpus ↄſeruat in ↄſiſtentia ⁊ in ſtatu/ ſicut eſt videre in iuuẽtute. Conſideratᷓ cibus vel cibi effectus reſpectu comedenᷓ. q2 alius conuenit ſano/ ⁊ alius egro/ alius iuueni/ alius ſeni/ alius exercitanti/ alius quieſcenti. Multa enim ſalubria ſanitatem hñti que ſunt mortifera infirmanti. ⁊ etiam in ſanis differentia eſt q2 alliũ vel piꝑ qd̾ alicui flecmatico eſt remedium/ alicui colerico eſt venenum. Juſquiamus qui eſt mors hominis/ gratiſſim⁹ cibus ẽ paſſeri vel ↄturnici. vt dicit Galie. Variãdus etiã eſt cibus ſm̃ varietatẽ morbi. Nã aliq̃s cibus eſt ſalubris in q̃rtana q̃ eſt mortiferus ĩ acuta: ⁊ aliq̃s cibus qui eſt vtilis in p̃ncipio morbi/ eſt nociuus qñ infirmitas eſt in ſummo. Nam tunc dʒ dari cibus tenuiſ vt di. hypo. ⁊ galie. q2 tunc natura circa digeſtionẽ morbi eſt totaliter intenta. vñ tũc eius effectus diminuitᷓ ⁊ ĩpeditᷓ/ ſi circa occupata groſſa cibaria teneretᷓ. Alius etiã cibus ⁊ alio mõ dand⁹ eſt ⁊ neceſſarius in morbo cronico/ ⁊ diuturno. ⁊ alius in ↄ̃rio. q2 in p̃ncipio timetᷓ defectus ṽtutᷓ. ⁊ iõ ẽ neceſſarius maior cibus. Jn ↄ̃rio aũt morbo timetᷓ infirmitatᷓ augmentũ/ ⁊ iõ tũc dʒ dari minor. Cibatio ṽo faciẽda eſt ſm̃ diuerſitatēʒ morbi/ ſm̃ ṽtutẽ infirmi/ ⁊ ſm̃ q̃litatẽ ⁊ ſubſtãtiam ipius cibi. ⁊ ſm̃ ꝧ vtilitas cibi iudicatur. Jtẽ alio mõ cibandus eſt iuuenis/ ⁊ alio mõ adoleſcẽs/ ⁊ alio mõ ipe ſenex. Nã abſtinẽtia cibi q̃ ſenibus ẽ facilis/ pueriᷓ ⁊ minoribus eſt difficilis (iuxᷓ illud hypocra.) Senes facillimũ ferunt ieiuniũ ſcd̃o ↄſiſtẽtes facilius/ pueri ṽo minus. nã in ſenibus debilis ẽ calor naturalᷓ/ in aliȷ̃s aũt eſt fortᷓ. ⁊ ideo maior cibus ad reꝑſſionem calorᷓ eſt neceſſarius iuuenibus ⁊ ꝑuulis/ minor ṽo antiq̃s. Eadẽ eſt rõ etiam q̃re minus cibandi ſunt q̇eſcentes ꝙ̃ſe exercitanteſ q2 in illis calor eſt debilior/ in iſtis ṽo fortior eſt vt poſt patebit. Conſideratᷓ aũt in cibando tꝑis ↄgruitas. nã groſſiori dieta ⁊ largiori indigent hoĩes in hyeme ꝙ in eſtate. ſicut di. hypocras. Ventres in hyeme ⁊ in ṽe natura calidiſſimi ſunt ⁊ ſomni lõgiſſimi. Jn his igitᷓ horis plures oblationes ſunt dãde. q2 tũc innat⁹ calor eſt multus/ multo igitᷓ indiget nutrimento ⁊c. Jn hyeme. n. viget appetit⁹/ ⁊ fortior ẽ digeſtio calore exĩte fortiore. Jn eſtate ṽo ↄ̃rium eſt. calor. n. in hyeme ingreditᷓ ad interiora ⁊ ibi coadunatᷓ. in eſtate ṽo ſuo ſimili. ↄgaudens ⁊ exteriora peteñs diſſoluitᷓ/ ⁊ in corꝑe minoratᷓ. quia igitᷓ in hyeme multũ digentᷓ/ mult⁹ excitatᷓ appetit⁹. vt pʒ in pueriᷓ qui ſunt multi caloris/ ⁊ ideo multũ appetũt ⁊ multo indigent cibo. Siĺr in athletis in q̃bus rõe exercitij augmentatᷓ calor naturalis. ⁊ ideo multũ indigent nutrimento. ſicut ibi exemplificat galie. Eſt igitᷓ cibus omni aĩali neceſſari⁹ ⁊ maxime ↄueniẽs eſt qñ vniformis eſt. ⁊ intᷓ ſupfluũ ⁊ diminutum tꝑatus. nimia. n. cibi repletio ſiue ſaturitas mors aĩe ⁊ corpis eſſe ↄſueuit. Et potiſſime ꝑiculoſa ẽ ſaturitas/ poſt p̃cedentēʒ ſterilitatēʒ ſiue famẽ. vt dicit Auic̨. plus. n. natura tũc appetit/ ꝙ digerere poſſit. ⁊ ideo remanente appetitu citra ſaturitatẽ/ cib⁹ aſſumẽd⁹ ẽ.

De Potu.

Potus eſt ſubſtantia liq̃da ad nutrimẽtum aĩalis neceſſaria. Potus ſiq̃dēʒ (vt dicit ↄſtan. li. v. c. xxvij.) multipliciᷓ de cã neceſſarius eſt. Corpus. n. ſiccũ humectat. ⁊ qd̾ humidũ eſt in corꝑe reſoluit ⁊ reſtaurat/ cibus ꝑ ipm̃ reficitᷓ/ ⁊ fertᷓ ad loca remotiora qui ſua groſſitie non põt tranſire ꝑ ſtrictos meatus ⁊ anguſtos. Potus etiã vt dicit ↄſtã. ⁊ etiam Auic̨. diuerſificatᷓ triplr̃. Eſt. n. potus qui eſt tm̃ pot⁹/ vt aq̃ q̃ nõ eſt corpis nutritiua ⁊ ẽ potus q̃ eſt potus ⁊ cibus ſicut vinũ. qd̾ (vt dicit ↄſtan.) ꝑ oẽs ꝑtes corpis portat cibum/ nutriens ⁊ calefaciens ſpm̃ ⁊ ſanguinẽ/ ⁊ calorem ↄfortãs naturalem. Et ẽ potus medicinalᷓ qui non exhibetᷓ ſm̃ viã potus/ ſꝫ pot⁹ ſm̃ legem ⁊ regulã medicine. ſicut ſyruppus/ oximel occiçacra/ ⁊ hmõi. Sicut aũt dicit ↄſtã. in ſanitate cuſtodienda ⁊ infirmitate curãda. aq̃ ẽ neceſſaria. ideo oʒ vt medicus aq̃ꝝ nõ negligat ↄditõẽs cogſcere/ ⁊ naturas. laudãdas imbuat/ ⁊ caueat nõ laudãdas. Aquaꝝ aũt q̃dã eſt ſapida/ q̃dã nõ ſapida. aq̃ ꝗ ſapida in ſubſtãtia clara/ fõtana orientalᷓ/ leuis/ cito calefaciẽs cito frigeſcẽs. hmõi aũt (vt di. ↄſtã.) ĩ ſanitate cuſtodiẽda ẽ laudabilᷓ nõ ꝗuãs. cito. n. exitᷓ cibũ. ꝑ ꝧ. n. ꝙ ẽ clara/ pʒ ꝙ ſordib⁹ nõ ẽ infectᷓa. ꝑ hoc aũt ꝙ eſt leuis/ pʒ ꝙ nõ ẽ ĩdigeſtibilᷓ. ꝑ ꝧ ṽo ꝙ ẽ cito calefaciẽs ⁊ cito frigeſcẽs/ pʒ ꝙ ſubſtãtie ẽ ſubtilis. vñ ſi vis ſcire de duab⁹

Digitized by Google

aquis que ſit ſubtilior in ſubſtantia ⁊ lauda-
bilior ad bibendū / intinge vnū pannum lineū
bñ mundum in vna / ⁊ alium bñ mundum in
alia ⁊ expone ſoli. q̄ ꝑus erit ſiccus / in aq̄ ſub-
tiliori eſt intinctus. Scḋo poſt hanc aquā com
mendabilis eſt aq̄ fontana ſeptētrionalis / que
inť orientē ⁊ aq̄lonem eſt poſita fluens verſus
aq̄lonem. ꝑpť hoc.n. qḋ libere exponiť ventis
ſeptentrionalibus motu extremoꝝ ventoꝝ ſub
tiliať. ⁊ eſt in hyeme calide nature / ⁊ frigide in
eſtate. Frigus.n. ſeptētrionale fugat calorē ad
interiora fontiū ſibi obiectoꝝ / q̄ coadunat⁹ fri-
giditati obuiat ⁊ reſiſtit. ⁊ aquam fontꝭ aliquā
tulum calefacit. In eſtate ꝟo ecōtrario. Calor
aerꝭ vincens fugat frigiditatem ad capita fon-
tium / q̄ ibi coadunata aquam frigeſcit. vt di.
Macro. ⁊ ꝯſtan. Item aq̄ fluens foriť de mō
tibus ſup petrā vel harenā limpidiſſimā. ſicut
alic⁹ magni fluminis ſcḋm gradū obtinet ſa-
nitatꝭ (vt dicit ꝯſtan.) Aqua ꝟo pluuialis vt di
cit ꝯſtan. melior ē alijs aq̄s ⁊ ſapidior / leuior /
⁊ mūdior / ſicut di. Hypo. Pluuia inquit eſt
fumus aquaꝝ a ſole attractaꝝ. natura .n. ſolis
nō niſi qḋ ſubtiliſſimū eſt attrahit / ⁊ ideo cete
ris aquis melior eſt ⁊ digeſtibilior. tñ ꝑpť ſui
ſubtilitatem vicina eſt putrefactōni. tñ vt dicit
ꝯſtan. ex putredine nō eſt vituꝑanda / ſ ex ſub-
tilitate ſua potius ē laudāda. Oīs.n. aq̄ cor-
ruptionem cito admittēs eſt ſubtilis. ledit igiť
q̄ñ eſt putrida. q꞉ raucitatem gñat atqꝫ febres
ſ nō putrida optima eſt / ⁊ iō a putredine ē ca-
uenda. Item dicit ꝯſtan. aq̄ que ex tenuiſſima
tolliť pluuia / melior eſſe vꝫ. que ꝟo deſcēdit cū
tonitru / melior eſt poſt hāc. nā tonitrus ſuo mo
tu pluuiā ipaꝫ ſubtiliat. Dicit etiā ꝯſtan. ꝙ q̄-
cunqꝫ frequenť bibit aquā frigidā / nō euadat
frigidas egritudines / ſaltē in ſenectute. Aqua
ꝟo calida vt dicit ꝯſtan. ieiunū ſtomachum la
uat a ciboꝝ fecibus. purgat fleuma ⁊ oēm pu
tredinem / ventrē purgat ⁊ mūdificat. ventrem
ſoluit / naturā alleuiat ⁊ ꝯfortat. ei⁹ tñ frequēs
vſus nocet. ſtomachū.n. remollit / digeſtiuā ꝟ-
tutem turbat ⁊ impedit / ⁊ ſanguinē de narib⁹
manare facit. Item calida aq̄ laudabilior eſt ie
iunis mane. maxime his q̄ de nocte crapulati
ſunt. dicit etiā Auic̄. Teſtificati ſūt inq̄t antiq̄
ſapientes ꝙ aq̄ cocta eſt minoris inflationis ⁊
facilioris penetrationis. q꞉ corpa ei pmixta a-
ctione ignis diſſoluunť ⁊ deſcēdere ꝯpelluntť /
(⁊ ſubiūgit.) Torpidi inq̄t medici eſtimati ſūt
ꝙ ſubtilius exalet p decoctionē. ⁊ qḋ groſſius
eſt / remaneat. ſ h̄ falſum ē. Ex ptibus.n. ſimili
bus ꝯſtat aquea ſubſtātia a q̄ tanta poſſꝫ fieri
decoctio ꝙ nihil remaneret niſi fex ⁊ ps terre-
ſtris. vt pꝫ in aq̄ ex qua fit ſal p violentā deco-
ctionem. Aque aūt ex niue ⁊ grandine reſolute
ceterꝭ ſunt illaudabiliores p̄ter aq̄s lacuales ⁊
paluſtres. Iſte aque oēs ſunt cauēde. q꞉ vt di
cit ꝯſtā. Splenē magnificāt / epar ⁊ ſtomachū
ꝯfundunt / curē horridā faciūt ⁊ varias febres
faciūt / lapides gignūt. Si aūt penitus vitari
non pñt / auctoritate Auic̄. bulianť. Dicit autē
ariſto. in li. methe. ꝙ aq̄ niuis vel glaciei calorꝭ
ſolutione ad p̄orem ſubtilitatē non redibit / aq̄
ꝟo inſipida eſt q̄duplex ꝫm ꝯſtan. Alia.n. eſt
ſalſa / alia ſulphurea / alia limoſa / alia alluuio
ſa / alia metallina. Salſa ꝟo vt dꝫ / ventrem e-
mollit mordicādo inteſtina ⁊ laxat. ſepe tñ bi-
bita deſudādo ⁊ ꝯſumendo humorē ventrem
ligat ⁊ ꝯſtipat / corpus deſiccat / ſcabiē ⁊ pruri
ginem ſanat / hydropicos iuuat ſi ꝯmedať ſeu
bibať. Aqua ꝟo ſulphurea ad frigidas facit in
firmitates / neruos calefacit / intercutaneos hūo
res ꝯſumit. vide. j. de ſulphure vbi ꝟtutes ei⁹
plenius poterꝭ intueri. Aq̄ aūt limoſa vel allu
uioſa ⁊ bituminoſa infrigidat ⁊ deſiccat / ſan-
guinis fluxū ſtrigit ⁊ ſedat / ⁊ emoroidas curat
Aqua ꝟo metallina naturā metalli ſequitur ⁊
effectum. nā tranſiēs aq̄ p venā ferri / ventrem
ꝯſtipat / membra ꝯfortat / ſplenē deopilat / apo
ſtema curat. aq̄ de metallo erꝭ humiditati ſub-
uenit / ſtranguineā ſtrigit. aq̄ de metallo argen
ti refrigerat / deſiccat. Hec aūt aq̄ multiplex po
tui dari nō ꝯſueuit / ſ ꝯfert vſui medicine. Eſt
aūt potus q̄ ſimul ē cibus ⁊ potus / ſcꝫ vinum
Diuerſificať.n. vinum in ſubſtātia. Quedā.n.
ſunt groſſiora vina duriora alijs / ⁊ nutribilio
ra. Alia ꝟo ſunt ſubtilia / ⁊ paꝝ nutrientia / ſto-
machum cito exeuntia / dolorē colericū de capi
te auferētia / vrinam ꝓuocātia. Alia ſunt me-
diocria in ſuis actōibus tpata. Preť aūt iſtaꝫ
vini ꝯſiderationē quo ad ſubſtātiā ꝯſideramr
vinū ꝫm ꝯſtan. q̄tuor modis. ſ. quo ad drīam
tp̄is / quo ad redolentiā odorꝭ / quo ad ſaporꝭ
ſuauitatē / ⁊ quo ad colorꝭ claritatē. Nā in tp̄e
diuerſificanť vina. q꞉ quod nouiť eſt de torcu-
lari expſſum / nō tranſit in caliditate ḡdum pri
mum. Sicut.n. dicit Gali. li. de ſimplici medi
cina. Vinū inquit ꝯſtat ex quatuor ſubſtātijs
ſcꝫ aq̄a / ſpumoſa / ſeu aerea / vinea / ſiue ignea
vel terrea. Aquea p longam moram ꝯſumiť / ⁊
pars vinea confortatur / Vina itaqꝫ vetériora
ſunt alijs calidiora. In odore autem diuer
ſificantur vina. Quia quedam ſunt odorifera
bene nutrientia Alia vero odore horribilia
malum ſanguinem ⁊ capitis dolorem generā
tia. In ſapore etiam maxime diuerſificanť
(vina.

Quedam.n.ſunt dulcia alijs nutribiliora/et ventrem humectantia/alia vero ſunt pontica ſtomachum ↄfortatiua/ventrem conſtipantia pectori ⁊ ſue ptinentie nocentia. Alia ſunt acerba que ⁊ diuretica. Alia vero amara ceterꝭ minus calida. In colore inſuper variant̄. Nam quoddam eſt album minus calidum. Quoddam citrinum magꝭ calidum. quia vt dicit conſtan. omnium membrorum eſt penetratiuū. ſanguinis colerici generatiuū. ⁊ doloris capitꝭ cōmotiuum. aliud vero eſt nigrum quod ceteris eſt magꝭ nutritiuum. aliud autem eſt rubeum ſiue rubicundum. ⁊ illud alijs magꝭ eſt calidū ꝗ̄ ſi quia terreſtre ⁊ groſſum reſpectu albi vel citrini. nec ita eſt perforatiuum nec leſiuum. Vinum aūt quod in omnibus p̄dictꝭ eſt mediocre p̄ceterꝭ eſt laudabile. Nam naturalem calorem ↄfortat p omīa mēbra/animum refocillat/gaudium ⁊ audaciam gn̄at/v̄tutem corpi adminiſtrat/coleram rubeam cum ſudore ⁊ vrina euacuat/coleram nigram tempat/mēbra ex humore deſiccata tempat ⁊ hūectat/vires repat/ ⁊ corpa impinguat/appetitum ꝓuocat/vim digeſtiuā adiuuat ⁊ ꝑcurat/intellectum acuit opilationē ſplenis ⁊ epatꝭ aperit/ſupflua ī corpore deſtruit ⁊ ↄſumit/albugines oculorum ⁊ lippitudines tollit/eloquentē efficit/lapides in renib⁹ ſoluit/⁊ harenulas diſſipat ⁊ educit ſanādiſ vulnerib⁹ ↄuenit mēſtruis ſabueīt/ſanis ⁊ infirmis ↄuenit ſi mō debito a quolibet aſſumatur. Si v̄o ī q̄litate ⁊ q̄ntitate modū exceſſerit/abutenti non erit remedium vinū/ſed mors erit potus ⁊ venenū. ſicut pꝫ. j. de ebrietate. Quere ibi. Terciū genus po⁹ eſt potus ⁊ medicina. ſicut eſt oximel ⁊ ſyruppus. Nam talis potus ↄfert ſanitatem/qꝛ humores ī corpore digerit/diuidit/⁊ expellit. qn̄ꝗ laxat. qn̄ꝗ ↄſtipat. qn̄ꝗ infrigidat ⁊ deſiccat. qn̄ꝗ v̄o calefacit/remollit/⁊ humectat. Sed horꝫ potuum/differētias mediciſ dimittamus.

De Cibo.

Ibus itaꝗ ⁊ potus ad prandiū ⁊ cōuiuiū hn̄t ordinationem ⁊ reſpectum In prādijs ꝗ̄ p̄mo cibaria ꝑpant̄. cōuiue pant̄ ↄuocant̄. ſedes ⁊ ſedilia erigunt̄/in cenaculo ordinant̄/mēſe ⁊ menſalia diſponūt̄ ⁊ ornant̄. hoſpites cū dn̄o in menſe capite collocant̄/nō p̄us ad mēſam reſidēt niſi p̄us manus hoſpitū abluant̄/ſurſum filie/dn̄e/⁊ deorſum famuli piter ad menſam ↄbinant̄/coclearia/⁊ cultelli/⁊ ſalſaria p̄mitus ī menſa ponūt̄ ⁊ panes cū poculis mox ſupaddunt̄. fercula multa ⁊ varia ſubſequunt̄/clientes ⁊ miniſtri cum diligētia ſingulis obſequunt̄. ſe mutuo inuitantes iocunde pit̄ colloquunt̄/vialis etiam ⁊ citharꝭ exhilarant̄. nunc vina ⁊ fercula renouant̄. ſibiīuicem fercula appoſita ↄdiuidunt̄ ⁊ compartiunt̄. fructus tandē ⁊ ſpēs ſubinferunt̄. completo prādio menſalia cū reliquijs auferunt̄. ⁊ mēſe de medio remouent̄. manus abluunt̄. iterꝫ ⁊ tergunt̄. grāꝫ actiones deo ⁊ hoſpiti pſoluunt̄. exhilarationis grā pocula iterꝫ ⁊ iterꝫ offerunt̄. His in prādio completꝭ vel ad lectulum quietis grā recipiunt̄/vel redire ad ꝓpria pmittuntur.

De Cena.

Ena dr̄ a cenon qđ eſt cōe ꝓpt̄ veſcētium cōitatem. apud veteres ſolitum fuit in ꝓpatulo veſci ⁊ communit̄ epulari/ne ſinglaritas luxuriā gn̄aret. ħ mō pōt cena dici a cenos qđ ē vmbra. qꝛ iā veſcētes ꝓpter pciratē querūt cenādi latibula (vt di. Papias) vel poti⁹ a ciuos qđ ē canis ꝓpt̄ carētiā ⁊ defectū charitatꝭ. vnuſqſꝗ.n. ſuam cenā p̄ſumit ad māducandum. j. corꝭ. xi. Oia aūt q̄ ſuperius de ↄuiuio vel prādio dicta ſūt/cene cōueniunt. Iſtam tm̄ cenā multa magnificant/⁊ exaltant/⁊ ħ omnia occurrebāt in ↄuiuio aſſueri. vt pꝫ heſter. j. Primum eſt tp̄is ↄgruitas. decet.n. cenam fieri tp̄e cōgruo. ne. ſ. nimis tēpeſtiue nec etiā nimis tarde. Secundum ē loci impoꝛtunitas q̄ntum ad ſpacioſitatē vꝫ amenitatem ⁊ etiā ſecuritatem. in locꝭ.n. ſpacioſis/amenis/⁊ ſecuris ſolēt nobiles facere feſta ſua ⁊ ideo de aſſuero dr̄ ꝙ fecit ↄuiuium ſuum in veſtibulo orti ⁊ nemoris ⁊c. Tertium eſt inuitātis liberalitas/quo ad vultus hylaritatem. nihil.n. valet cena vbi facies hoſpitꝭ cernit̄ turbulenta. heſter. j. Cū incaluiſſet. ⁊c. Quartum ē ferculoꝫ multiplicitas. vt q̄ non vult de vno guſtat ſaltē de alio. heſter. j. in alijs ⁊ alijs Quintum eſt vinoꝫ ⁊ poculoꝫ diuerſitas. vñ in heſter. j. dr̄. vinū etiā inferebat̄. ⁊c. Sextum eſt miniſtroꝫ vrbanitas ſiue honeſtas. heſter. j. ꝑpoſuerat mēſis de p̄ncipibus ſuis. ⁊c. Septimum ē diſcumbentiū amicoꝫ grāta ſocietas. heſter. j. fecit ↄuiuiū cunctꝭ p̄ncī. ⁊c. Octauū eſt cātoꝫ ⁊ inſtroꝫ muſicaliū iocūditas. nā ſine cithara ⁊ ſine ſymphonia nō ſolēt cene nobiliū celebrari. Luce. xv. Cū audiſſet vocē. ⁊c. Nonū eſt luminariū ⁊ cereorū copioſa nūeroſitas. nā in tenebrꝭ cenare dedecoroſū ē ⁊ etiam piculoſum ꝓpt̄ muſcas. ⁊ iō cerei cādelabrꝭ infigunt̄/lucerne/lāpades/⁊ candele neceſſario (accenduntur.

Decimum eſt omnium appoſitoꝝ delicioſitas nā in cenis nō ſolent groſſa ⁊ ꝯmunia apponi cibaria ſicut in prandio/ſꝫ potius q̄dam ſpēcialia ⁊ leuia ⁊ delicioſa cenātibus apponuntur/ maxime in curijs dn̄oꝝ. Undecimū eſt cene diuturnitas. ſolēt.n. homines qn̄ expediti ſūt a labore ꝓtrab're cenam ſuā. cibus.n.nimis cito ſumptus ꝯ noctem/nocet. ⁊ iō moroſe eſt cenandū. ideo ꝯuiuiū Aſſuen diu durauit per dies.c.⁊.lxxx. Duodecimū eſt indēnitas.q2 ſine damno cenant̨ eſt quilibet ad cenā inuitādus. Jnboneſtū eſt.n.poſt cenā volūtarie oblatam ꝯpellere aliquem ad ſymbolum pſoluēdum. Tredecimū ē quiet̨ ⁊ ſoporꝭ ſuauitas poſt cenā.n.eſt quieſcendum. q2 tunc ſomnus ē valde dulcis. ⁊ ideo erant lecti eburnei ⁊ aurei ſtrati ſup pauimentū in palacio Aſſueri. vt pꝫ Heſter.j. Nā vt dicit ꝯſtan.cum ciboꝝ fumus cerebꝝ ingredit̕/facile dormimus.

De Somno.

ſ Omnus (ſm ariſto.) eſt quies aīaliū ꝟtutū cū intenſione naturaliū. Nam ſenſibilis ⁊ motiua ꝟtus in ſomno ligatur. ꝟtus vero naturalis tunc fortiſſime opat̕ ſcꝫ digeſtiua que in ſomno intendit̕ ⁊ ꝯfortat̕. Alio mō dicit Aug. in li. de quātitate anime. Somnus (inquit) eſt q̄dam inſenſibilitas naturalis cōis corpis ⁊ aīe paſſio. Sicut. n.ſenſus cōis eſt corpis ⁊ anime/ita ⁊ ſomnus. Nā (vt ipſe dicit) ſomnus eſt q̄dā immobilitatio ⁊ ligamen ſenſuū. qd̕ aūt dicit inſenſibilitas naturalis dicit ad dr̄iaꝫ eoꝝ que ſunt ꝯ naturam. vn̄ dicit ꝙ ſomnus nō eſt priuatio vigiliaꝝ ſicut cecitas viſus. q2 p̄uatio id quod eſt ſm naturā diminuit ⁊ deſtruit. ſomnus aūt naturam ꝯfortat. ⁊ ē ſm naturā ſicut vigilie. Preterea aīa nō delectat̕ in p̄uatione/ſꝫ in ſomno delectat̕. vn̄ ſomnus p̄uatio nō eſt/ſꝫ eſt diſpō naturalis. Alio mō diffinit̕ ſomnus ſic. Sōnus eſt q̄daꝫ paſſio mulcebris meat⁹ cerebri ⁊ vias ſenſuū opilās/naturalē ꝟtutē ꝯfortās/caloreꝫ naturalē ab exterioribus ad interiora reuocās. Jn ſomno.n. interiora corpis caleſcūt/⁊ exteriora refrigeſcunt/vn̄ ꝓ fundato calore ligat̕ in ſomno ⁊ opilat̕ organū ſenſus cōis qd̕ eſt centrum omniū ſenſuū pticulariū a quo omēs alij ſenſus pticulares oriunt̕ ⁊ extēdunt̕ queadmodum linee ad centꝝ ad circūferentiā ꝓtrahunt̕ Jllo igit̕ ligato ⁊ opilato potentie pticulares extendi non pn̄t ad organoꝝ ſenſuū extremitates. hoc aūt facit natura/ vt animal a motu voluntario quieſceret. cum ſꝫ moueri voluntarie ſit impoſſibile. Somnus aūt vt dicit ꝯſtan. in panteg. alius eſt naturalis/alius innaturalis de quo nihil ad pn̄s. Naturalis ꝟo fit ex humiditate cerebri tēpata/⁊ ex fumo humido ⁊ claro ſa toto corpe ad cerebꝝ aſcendente. Fumus aūt ille ingroſſat ſpūs ⁊ replet neruos ⁊ ita viculat ⁊ ligat ſenſus. Aug. aūt in p̄dicto libro docet ꝙ ſomnus aut eſt ab intrantibus extrinſecus eſcis. aut ab humore intriſecus tempato q̄ cū reſoluit̕ in fumum/petit cerebꝝ. ⁊ ibi reſolutus diſtillat frigidus inferius licet aſcēdat calidus. diſtillando aūt remittit calorē cordis/⁊ impedit ꝓceſſum opationum. Secundum aug.n. ⁊ ſm ariſto. cor eſt p̄ncipiū opationum ⁊ om̄e bonum vel malum a corde ꝓcedit. Jn ſomno aūt q̄eſcatur ꝟtus animalis alijs manētibus ſicut p̄us. ſ. ſpūali ⁊ naturali. quod pꝫ ꝑ pulſum ⁊ inſpirationem/⁊ ꝑ digeſtionē. in ſōno.n. maxime digeſtio celebrat̕. Auic.n. ſic diffinit ſomnum. Somnus (inquit) ſermone vniuerſali ē reditus ſpūs ab inſtrument̨ ſenſuuꝫ ⁊ motus ad p̄ncipium cum quo p̄ncipiant̕ inſtra ipoꝝ ſpūum. Et ſomnus quidē naturalis eſt ſpūs reditus cum pfundatione/vt digerat̕ nutriens. vt pꝫ in ſomno exercitantiū. fit.n. in eis ſomnus ꝓfundus ꝓpt̕ ſupfluitatem reſolutionis ſpūs. natura.n. deſiderans additionem in ſubſtātia ſpūs ꝓfundat ipm in interioribus ⁊ facit ipm latere in interioribus. vn̄ fit ſomnus ꝓfundior ⁊ ꝓlixior in ipis. ⁊ hoc genere ſomni dormiunt quos euacuat medicina laxatiua reſoluit̕.n. plurimum de ſubſtātia ſpūs cū ſupfluitatibus ⁊ hic ſomnus plurimum ꝯfert eis. reddit.n. eos ſuis ꝟtutibus (vt dicit Auic.) Sicut aūt dicit ariſt. li. iij. ſomnus ꝯuenit cuilibet animali ſanitatem habenti. licꝫ in q̄buſdam ſomnus ſit valde leuis ⁊ occultatus. Ex p̄dict̨ pꝫ ꝙ cauſa materialis ſomni eſt fumus digeſtionis a corpe reſolutus. cauſa ꝟo formalis eſt in capite apud cōem ſenſum/⁊ origineꝫ neruorum ſenſibilium que opilant̕ ⁊ ligantur. ⁊ quieſcit animal/⁊ omnia membra recreant̕. Actio autem ſomni ſm ꝯſtan. duplicit̕ variat̕. ſm quantitatem/⁊ ſm magnitudinem materie quā inuenit in corpore. Scd̕m quantitatē. q2 ſi ſit nimis augmentata/deficit ꝟtus corp⁹ humectat̕/⁊ refrigeratur. quia fit diſſolutio humoris ⁊ ꝑ ꝯſequēs fit extinctio calorꝭ/flegma maiorat̕/calor natural̕ minorat̕. Si ſit nimis pauca virtus digeſtiua deficit/corpus deſiccatur.

Si vero ſit moderatus/cibus bene digeritur/corpus impiguatur/animus confortatur/calor natural̕ auget̕/humores temperant̕ mēs (claríficatur.

Item ex materia quã inuenit eius actio varia tur. qꝛ ſi materia fuerit multa / calor naturalis debilis ꝑ ſomnum fit maior humoꝝ reſolutio qua ꝓpter calor naturalis vincit ⁊ extinguitur / ⁊ ideo ꝑapiẽ potionãt ne dormiant ⁊ minuũt ne. ſ. ꝑ ſomnum tãta ſit reſolutio humoꝝ ꝙ nõ poſſint regi a natura. Sꝫ ſi fuerit cibus tempera tus ſimilꝛ ⁊ humores calor ꝑ ſomnum interi⁹ reuocatus cibos digerit / humores tempatos reddit. cor humectat ⁊ calefacit / ⁊ impinguat. Recollige igitꝛ breuiter ex ꝑdictis ꝙ ſomnus ca lorem naturalẽ ad interiora reuocat / exteriora frigidat / ⁊ a ſanguine depaupat / interiora vero calefacit / ⁊ nutrit / ac fortificat / impura / ⁊ cruda decoquit / ⁊ maturat. motus aiales ⁊ ſẽſibiles recreat ⁊ quietat. Si vero fuerit in q̃litate ⁊ q̃nti tate tempat⁹ / egrotũ alleuiat / futurã nature vi ctoriam ꝯ morbũ ⁊ bonã criſim denũciat. Si autem ecõuerſo ſomnus ſe habuerit / merito ẽ ſuſpectus. vt dicit ꝯſtan.

De Somno.

In ſomno igitꝛ conſideratꝛ dormiẽtis volũtas. qꝛ voluntarie ad dormiẽdũ ſe deponit. Nã (ſm Auic.) ſomn⁹ ni hil aliud ẽ ꝙ in vi ſenſitiua quietꝭ appetit⁹. Itẽ dormitionis breuitas. hõ. n. qñ ad dormiẽdũ ſe deponit / celeritꝛ a ſomno ſurgere ordinat ⁊ ꝓ ponit. Item virtutꝭ in dormitione vnitas. Naꝫ virtus diſꝑſa in vigilãdo aggregatꝛ ⁊ coadunatꝛ in corpe dormientꝭ. vt di. Auic. Itẽ dormientꝭ inſenſibilitas. vt pꝫ ex iã dictꝭ / frequentꝛ. n. ꝯti git ꝙ aliq̃s ita fortꝛ dormit ⁊ tã ꝓfundi ẽ ſom ni ꝙ vix ſentit aliq̃d exterius etiã ſi verberatꝛ. Itẽ quietꝭ ſuauitas. nã dulcedo quã ꝯſequitꝛ q̃s in dormiendo facit ꝑteritoꝝ laboꝝ ⁊ etiã ꝑñtiuꝫ obliuiſci. Itẽ dormientꝭ ſecuritas. qꝛ cũ quis dormit / etiã hoſtis ꝑñtiã nõ paueſcit. Item fi gure dormientꝭ mutabilitas. qꝛ exterius videtꝛ mortu⁹ ⁊ interius viuus / foris pallidus / ⁊ int⁹ rubeus / foris frigidus / ⁊ intus calet / foris tota vir tus efficiẽs q̃ñ in ꝯ̃ria ſe diffundit / ſꝫ intus tota virtus ſe recolligit. Itẽ in dormiẽdo attenditur diuerſitas. Sũt. n. qui dormiũt palpebris clau ſis adinuicẽ ⁊ reductis. ⁊ oĩa talia aĩalia ſunt acutioris viſus ꝙ illa q̃ apertꝭ dormiũt oculis ⁊ nõ tectꝭ. ſicut di. ariſto. vnde ⁊ piſces ſunt de bilis viſus. qꝛ dormiendo nõ claudũt oculos. Et ſicut dicit li. iiij. Piſces q̃ieſcũt in ſomno. ſꝫ modicũ / qꝛ ſubito expgiſcuntꝛ ⁊ fugiũt. quere. ſ̃ li. v. ⁊ de palpebra ⁊ de oculo. Itẽ ſomnioꝝ ⁊ fantaſmatũ imaginatio / nã in dormiẽdo ꝓptꝛ ꝑmixtionem rõnis cum fantaſmatibus multe aie occurrũt fantaſie. quaꝝ q̃dem formas ⁊ ſi militudines aĩa imaginarie apphendit / ſꝫ de ipſis imaginibus ⁊ fantaſijs ad plenũ non di ſcernit / ideo ſepe cuꝫ euigilauerit / q̃ in ſomnis viderit nõ aduertit. Itẽ in dormiendo ꝑcipue attenditꝛ vtilitas. nam qñ ſomnus ẽ naturalis ⁊ tpatus / multas ⁊ infinitas ꝯfert corpi cõmo ditates. ſicut pꝫ. ſ̃. in verbis Auic. ⁊ etiã ꝯſtan. ⁊ maxime / qꝛ tũc fit digeſtio ⁊ puri ab impuro ſepatio. nã qđ puꝝ eſt ⁊ corpi ſilꝛe / tũc corpori vnitꝛ. qđ vero impuꝝ eſt ⁊ diſſilꝛe vi expulſiua a corpe ſepatꝛ. De malo vero ſomno ⁊ innaturali / quere infra li. vij. de litargia.

De Vigilia.

Vigilia eſt q̃dam animalis diſpõ cum diffunditꝛ ⁊ effunditꝛ ſpũs ad inſtrumẽ ta ſenſus ⁊ motus vt eis vtatꝛ. vñ vi gilia nihil aliud eſt ꝙ libera ſpũs ꝑ organa ſẽ ſus ⁊ motus diffuſio / aiate virtutꝭ in corpore ꝑ agens actiones. Differt autem vigilia ab inſõ neitate / que eſt ſupfluitas in vigilijs ꝓueniẽs ex egreſſu animalis virtutis a natura ſiue a re naturali. ⁊ eius quidem cã quãdoqꝫ eſt calidi tas ⁊ ſiccitas cõplexionis. quãdoqꝫ ꝓptꝛ ignei tatem ſpũs ſemꝑ mouetꝛ ad exteriora. ⁊ ſic ani mal nõ quieſcit. q̃ñqꝫ eſt ꝓptꝛ malam materiã ledentem cerebrum. ſicut accidit ex diſpoſitis ad freneſim ⁊ ad maniam. q̃ñqꝫ eſt ꝓpter va porem malum ꝑturbantem cerebrum ⁊ eius vi cinitatem. ſicut accidit in diſpoſitꝭ ad melanco liam. q̃ñqꝫ etiam eſt ex viſcoſitate humiditatis in cerebro exiſtẽtis. vt patꝫ in decrepitis. q̃ñqꝫ ex cã doloris tam corpalis ꝙ ſpũalis / ⁊ vtrunqꝫ nõ ꝑmittit ſpm̃ quieſcere. q̃ñqꝫ etiã eſt in cauſa malicia digeſtionis ⁊ multitudo repletionis / opprimens ſpũm animalem ⁊ quieſcere nõ ꝑ mittens / vt pꝫ in nimis inebriatis in quibus fumus vini acutus / pungens neruos ſenſibi les ⁊ ledens eos quieſcere nõ ꝑmittit / ⁊ tales ſepe ad mortem vel furorẽ diſponuntꝛ / niſi ab arte vel natura / ad dormiendũ citius inducãtꝛ. Vigilie aũt naturales refrigerant intrinſecus. quia calor egreditur ad exteriora / Et ideo cale faciunt ⁊ deſiccant exterius. Si vero mo dum exceſſerint. calorem augmentant corpus attenuant / ⁊ deſiccant / Oculos ⁊ palpebras nimis grauant / viſum hebetant ⁊ debilitant / dolorem capitis generant / ⁊ totum corpus de bilitant ⁊ eneruant. Moderate autem exteri us calefaciunt ⁊ humectant. Quia calor ⁊ hu miditas petunt exteriora. quando vero immo derate ſunt ex vehementi motu ſpirituum ca leſaciunt ⁊ deſiccant / ⁊ intus ac extra ꝯſumũt / ⁊ naturam ledunt / vt dicit conſtantinus.

Conueniunt igiť vigilie moderate laborantī
bus/vt mercedē augeant ⁊ acquirāt. ſpeculan
tibus vt inſidias p̄caueāt expectātibus. vt do
minum venientē gaudenť recipiāt. medicinaꝫ
ſumētibus ne ſe ledāt/egrotātibus ⁊ maxime
litargicꝗ vt citius ꝯualeſcāt. itinerantibꝰ ne die
tam dormiendo negligāt. gregē paſcentibus
vt dampnum a lupis ⁊ alijs hoſtibus nō incur/
rant/orantibus/vt coronā ꝓmiſſam vigilan/
tibus nō amittant.

De ſomno

Omniū dormientiū quedā eſt diſpō
qua diuerſaꝝ reꝝ forme ⁊ ſimilitudi/
nes imaginarie dormientiū mētibus
imp̄munť. Habent aūt fieri multꝭ modis (Ut
dicit gregꝗ. ⁊ macro. de ſomnio ſcipionis.) Nā
ꝓpť colligantiā ⁊ vnionē quam hꝫ aīa cū car/
ne aliqn̄ diſpōes ⁊ paſſiones q̄ oriunť a corpe
p quandā applicationē carnis ad aīaꝫ/reſul/
tant in ip̄a mente. ⁊ ideo mēs ſolet ſomniādo
talium reꝝ imagines intueri q̄les ſolet vigilan
do aliquotiēs experiri. ſicut etiā ſomniāt bruta
aīalia. vt dicit ariſto. li. iiij. qꝛ canis ſomniat/
qđ pꝫ ex eius latratu. ſilr ⁊ equus. qđ pꝫ ex hi
nitu. ⁊ talia ſomnia cauſanť aliqn̄ ex nimia re/
pletione/vel ex nimia inanitōe. qn̄qꝫ ex p̄cedē/
ti forti imaginatione ſeu cogitatōe (vn̄ augꝗ. ſu
per geň. li. xij.) Sicut caro qn̄ ſpiritui oīo ſub/
ditur ſpūalis dť. ſic ſpūs qn̄ oīo carni innitiť.
carnalis ⁊ aīalis nuncupať. vn̄ mirandū non
eſt ſi carni intēdens carnaliuꝫ reꝝ imagines in
ſe rep̄ntet. Item idē ibidē. in ſomnijs ſpēꝝ
⁊ corpoꝝ videmus reꝝ ſimilitudines nō ip̄as
res ſpēs tn̄ reꝝ quas ſomniando videmus/re
rum noībus nuncupamꝰ. ⁊ quod reꝝ eſt ꝓpť
ſolam ſilitudinem eis appropriamus. vigilā
do itaqꝫ reꝝ formas ſenſu comp̄hendimus/ſ
dormiendo ſpū reꝝ imagines intuemur. Sō/
nia aūt aliqn̄ ſūt ꝟa aliqn̄ falſa. aliqn̄ trāq̄lla.
aliqn̄ pturbata. Que aūt ꝟa ſūt/aliqn̄ ſūt nu/
da. aliqn̄ figuratꝭ ⁊ obſcurꝗ ſignionibus inuo/
luta. vt pꝫ in ſomnio pharaonis. tales aūt im
p̄ſſiones fiūt aliqn̄ in aīo dormienť p diuinā
inſpirationē. aliqn̄ p angelicā admiſtrationem
vt pꝫ in Jacob q̇ vidit in ſomnis ꝟgas pupu
leas ⁊ angelū dicentē ſibi. tolle ꝟgas. ꝛc. geň.
xxx. aliqn̄ p maloꝝ ſpūum illuſionē. vt patꝫ in
phanaticꝗ ⁊ falſis ꝓphis ⁊ arepticijs. vn̄ dicit
augꝗ. ibidē. Cū ſpūs bonus in h̄ viſu ſpm̄ hu/
manū aſſumit aut rapit/nō eſt dubitandum il
las imagines viſas eſſe reꝝ aliquaꝝ q̄s noſſe
vtile eſt/dei. n. munꝰ eſt. Confiſtes aūt imagi/
nes aliqn̄ opať angelus ſathane/q̇ ſe tranſfi/
gurat in angelū lucꝗ. vt cū illi in manifeſtis bo
nis creditꝫ ſit/ſeducat ad̄ ſua. Sed qn̄ hmōi
ſomnia fiāt p reuelationē/iudicat ſobriꝰ intel/
lectus qn̄ diuinitus p grāꝫ eſt adiutꝰ. Sōnijs
itaqꝫ nō eſt paſſim fides adhibēda/nec omio
ſimplr̄ reſpuenda. tn̄ aliqn̄ certa hr̄ de futurꝗ di
uinitus p ſomnia ꝯiectura. Somnia itaqꝫ in
drīa cauſanť. aliqn̄ ex ꝯplexione. vt ſanguineꝰ
ſomniat leta/melācolicus triſtia/colericꝰ ignea
flegmaticus pluuias/niues/⁊ aq̄tica ꝛc. hmōi
q̄ vniuſcuiuſqꝫ ꝯueniūt ꝯplexoni ſexui ⁊ etati
vt dicit ꝯſtan. aliqn̄ ex appetitu ⁊ affectione vt
famelicus ſomniat de cibo. ebrius ſitiēs đ po
tu/⁊ de eius ꝯrio. q̄to aūt talis plus ſomniat
bibere vel ꝯmedere tāto expgefactus vehemē/
tius eſurire ſe reperit/vel ſitire. aliqn̄ ex vehe/
menti ſtudio ⁊ mentis circa aliq̇d applicatōne
vt auarus ſp ſomniat auꝝ. ſp vť ꝙ ꝯputet pe/
cuniā. vel ꝙ augeat vel diminuat argentū ſuū
aliqn̄ ex cerebri pturbatione. vt pꝫ in diſpoſiť.
ad freneſim ⁊ maniā q̄ mira ſōniauit ⁊ inaudi
ta. Scđm aūt vaporē/cellulā fantaſticā infici
entem vel immutantē/ip̄a ſomnia immutanť/
aliqn̄ ex ſanguis infectione. q̇. n. corruptū hn̄t
ſanguinē ſomniāt ſe ambulare p loca immūda
corruptionē hn̄tia/⁊ fetorē. aliqn̄ ex aerꝗ imuta
tione. aer. n. ad immutationē diſpoſitꝰ/immu
tat corpus ad eandē imutationē. vn̄ fumi reſo
luti nouas faciūt in cerebro imp̄ſſiones/q̄ ſunt
cā varioꝝ ⁊ diſſimiliū ſomnioꝝ. Itē ex etatꝭ al/
teratione. infantes. n. nihil ſomniāt. vn̄ ariſto.
li. iiij. Hō (inquit) inť oīa aīalia p̄cipue ſōniat
puer. n. nō ſomniat/an̄ q̇nqꝫ ānos. (⁊ ſequiť)
in antiquo tp̄e viri ⁊ mulieres q̄ nō ſomniaue/
runt. ⁊ poſt q̇dam eoꝝ ſomniauerūt poſtq̄ ve/
nerūt ad ſenectutē. ⁊ poſt modicum accedebat
eis mors ⁊ infirmitas

De exercitio.

Exercitiū ad nature ꝯſeruationē eſt ne
ceſſariū (vt dť in panteg.) Eſt aūt exer
citiū duplex. aliud eſt aīale/aliud cor
porale. Aīale ſicut ſtudiū/vigilia/ira/triſticia/
ſollicitudo ⁊ hmōi. ſi fuerit nature ꝓportiona
ta/multū faciūt ad corpis ⁊ aīe ſanitatē. ſicut
infra diceť de aīe accidētibus in fine. vij. libri.
Exercitiū ꝟo corpale aliud ē eq̄le/aliud ineq̄le
Eq̄le mediū ē inť debile ⁊ forte magnū ⁊ puū/
velox ⁊ tardū/qđ. ſ. nō ſp addit in caliditate.
vel ſiccitate. Ineq̄le eſt qđ iſtā tpantiā excedit
⁊ ſi multū excedit in ſuo p̄ncipio calefacit ⁊ de
ſiccat. ⁊ ſi multū vlteriorareť p ꝟmꝭ diſſolutio
nem ⁊ ſpūs euaporationē infrigidat ⁊ deſiccat
Dicit aūt ꝯſtan. ꝙ triplex eſt vtilitas exercitij.
quia calorem naturalē excitat/ſuperflua diſſol
uit/membra indurat/⁊ eis ſoliditatē tribuit.

Inequale ꝟo exercitium aliud eſt vniuerſale/ aliud ꝟo ꝑticulare. Uniuerſale eſt quod omia membra mouet/vt fodere/itinerare/ ꝛ hmõi. Particulare ꝟo eſt vbi quedã mẽbra quieſcũt ꝛ q̄dam mouent̃.vt ſuere/ſcribere/ꝛ ſilia. Hec aũt varia exercitia corpus variãt ſ̃m varia hominum officia ꝛ artificia.quoddam calefacit ꝛ deſiccat ſicut ars fabrilis. Nam aer a fornace ĩſpiratus cũ ſit calidus ꝛ ſiccus/eos deſiccat ꝛ calefacit.ars vero piſcatoria ecõuerſo infrigidat ꝛ humectat. Exercitiũ vero ꝑticulare aliud eſt forte/aliud debile/aliud mediocre. In exercitatione igit̃ hec ſunt ꝯſideranda.ſ.quantitas/q̄litas/tempus/locus/quãtitas vt nõ ſit nimis intenſa vel nimis remiſſa.in q̄litate/ne nimis velox/ne nimis tarda.h̃ mediocr̄ vtilis eſt ꝛ laudãda.tempus/qḋ maxime valet ad exercitium eſt ante prandium/vt ſupfluitates lubrice facte ꝛ reſolute ꝑ exercitium euacuent̃/ne cibus ſupueniens corrumpat̃. poſt cibum ꝟo coopat̃ ꝟtuti digeſtiue ad ciborum decoctionẽ ita tñ ſi fuerit tempatũ. nimium ꝟo nõ eſt bonum.qꝛ potius ẽſt cã calefactionis membroꝝ tam interioꝝ q̄ exteriorum. Attendendus ẽ locus.quia alius ẽ aquoſus ꝛ infrigidãt ꝛ hũecat.vt locus piſcatoꝝ.ali⁹ ꝟo ſiccus ꝛ vmbroſus.vt locus venatoꝝ.ꝛ talis q̄ꝛum eſt de caliditat̃ rõne laboris ꝛ diſcurſus actione deſiccat.ꝛ ſic de alijs. Un̄ q̄dam ſapiens interrogatus ad quid exercitatio laboris eſſet neceſſaria: reſpondit in h̃ ꝟba. Honeſtus (inquit) labor humane vite eſt fida cuſtodia/dormientis ꝛ nature ſtimulus/ſopiti calor̄ lima/ſupfluitatis ꝯſumptio/vitiorum fuga/morborũ mors languoꝝ medicina/lucrum tempis/iuuentut̃ debitum/adoleſcentie diſciplina/ſenectut̃ gaudium/ſalut̃ adiutorium/nutric̄ omniũ maloꝝ eſt emula/ocij inimica. Ille nempe ſolus ab exercitio ſe abſtrahat ꝛ labore/qui felicitatis gaudio vult carere. Uerba p̄miſſa ꝯtinent̃ i ſermone fulgentij ꝯ̄ ocioſos. vbi exponit̃ illud ꝟbum. panem ocioſa nõ ꝯmedit. in quo ſermone multum ꝯmendat pꝗ laboris exercitiũ. In fine ſ̃mõis tñ labori ꝑponit deuotũ ꝯtemplationis ocium dicẽs. mariã ꝓpt̃ ꝯtemplatõnis ocium minime fore intra ocioſarum mulierum numerum ꝯputandam/q̄n potius in oĩbus p̄ponendam. Quomõ.n.panẽ illa ocioſa comedit/q̄ pane vite plena alijs panem frangit. Panẽ ſiquidẽ frãgit qui orõnis ꝓ̄ſidio/cõuerſationis exemplo/pie eruditionis ꝟbo eſurientes ꝛ ſitiẽtes iuſticiã refouet atq̄ paſcit.maria ḡ que orõne ſubuenit/ꝯuerſatõne ad bonũ alliat/ꝑdicatõne inſtruit/panẽ frangit ꝛc.

De quiete.

Quies aũt eſt ceſſatio ab exercitio ꝛ labore. Sicut.n.neceſſaria ẽ ad nature ꝯuerſationem exercitatio/ſic ꝛ quies. Nã quies finis ẽ ꝛ ꝯſummatio motus ꝛ laboris.ſine.n.quiete nihil finalit̃ eſt durabile. qꝛ qḋ caret alterna requie/durabile nõ eſt vñ celum qḋ maxime ẽ mobile/ſuo motu tendit ad quietẽ.ſil̃r ſol ꝛ luna/ſydera/ignis/aer/aqua/ꝛ oĩa alia que ſ̃m naturã ſunt mobilia/tẽdunt finalit̃ ad quietem.vt dicit Aug. Quies autẽ naturalit̃ hꝫ inclinationem ad centꝝ.ꝛ iõ ꝑnc̄ipium eſt ꝛ diſpõ aggregationis ꝛ adunatõis ꝑtium in loco ſua.ꝛ ideo oĩa q̄ ſunt ordinata ſ̃m naturã ad quietẽ/nobiliora indicant̃ ꝛ digniora qñ ſunt finalit̃ in quiete/q̄ꝫ qñ ſũt ĩ motu.ſicut ꝛ finis dignioꝛ eſt his/q̄ ſunt ad finem. Quies aũt ꝓut opponit̃ exercitio tot modis ꝯſiderat̃ quo ad effectũ quot ꝛ ipm exercitium. Alia.n.eſt ſpũalis/alia corꝑalis.quoꝝ vtraq̄ ſi fuerit nature ꝯmenſurata/erit ſalutifera aĩe/ꝛ corꝑi ꝛ ſanitat̃ hominis ꝯſeruatiua. ſi autẽ nõ/ecõuerſo. Itẽ quies aliq̄ñ eſt nimia. ꝛ hec eſt maloꝝ humoꝝ generatiua/nutritiua/multiplicatiua/corruptionis inductiua. Nã aque qñ nimis quieſcũt/putreſcũt.ſic ferꝝ ꝛ quodlibet metallũ rubiginat̃ qñ nimis debito vſitat̃. Alia eſt nimis ꝑua.ꝛ h̃ ſimilit̃ eſt vitioſa.qꝛ naturam laſſam nõ recreat/debilitatẽ nõ repat/ꝯſumptam nõ reſtaurat. Mediocris aũt inter h̃ eſt laudabilis.nam calorẽ naturalẽ ꝯfortat ſenſum recreat/digeſtionem emẽdat/corpus mediocriter purgat. Item quo ad q̄litatem quies alia eſt vera. ꝛ h̃ eſt laudabilis ſi nõ ſit nimia/alia nõ vera.vt in febribus vel febricitantibus.ꝛ h̃ minus laudabilis eſt.ſicut poſt dicetur.

Finit Liber Sextus.

Incipit Liber Septimus de infirmitatibus.

Oſtquã completiimus auxiliante deo tractatũ de illoꝝ ꝓprietatibus/que hominuꝫ naturã ꝑficiunt/⁊ cuſtodiunt/ dicendum eſt de his que contra naturam ſibi accidunt/eiuſqꝫ naturam deſtruunt ⁊ corrumpunt. Tria.n. ſunt que hominis naturam ledunt.ſcꝫ cauſa morbi ⁊ ipe morbus/⁊ accidens ſequẽs morbum. Cauſa morbi eſt id vnde ꝓuenit malum ⁊ innaturalis in corpore diſpoſitio/ſicut ẽ mala complexio/nimia repletio/vel inanitio/virtutis defectio/qualitatis alteratio/⁊ continuitatis diſſolutio/omnia.n.iſta cauſa vel occaſio morborum ſunt. Morbus autem ſꝫm Johannem eſt res ex quo accidit complexioni corporis leſionis nocumentum.ſicut eſt febris apoſtema ⁊c. Accidens eſt res ſequẽs ad iſtã introductam in corpore paſſionem ſiue ſit contraria nature.vt dolor capitis in cephalica.ſiue non ſit contraria ſicut in peripleumonia rubor accidit in maxilla. Bona autem corporis diſpoſitio dr̃ ſanitas per quam corpus hominis in ſua complexione ⁊ compoſitione tale exiſtit/vt ſuas libere ⁊ perfecte pagat actõnes.ab hac temperantia ſi fuerit natura lapſa/incidit neceſſario in egritudinem ⁊ in morbum. Nam ex diſtemperantia ⁊ inequalitate humoꝝ accidit morbus ꝯſimilis.vt eſt febris/hydropiſis/⁊ huiuſmodi. Ex mala ſꝫo diſpoſitione mẽbrorum/incipit morbus diſſimilis.vt in oculo obtalmia/vel in manu arthetica. Ex mala ſꝫo diſpoſitione vtriuſqꝫ ꝓuenit morbus vniuerſalis/ſicut eſt elephantia/ſiue lepra. Omnis.n. morbus vel eſt conſimilis/humores ⁊ alia mẽbra conſimilia inficiens.vt febris ⁊ cõſimilia: vel eſt officialis/qui membra officialia impedit vel eſt vniuerſalis/qui naturã internus ⁊ exterius deſtruit ⁊ corrumpit.

De dolore capitis.

Eiſtaꝝ itaqꝫ infirmitatũ ꝓprietatibus.ſ.de eaꝝ cauſis/effectibus/⁊ ſignis/⁊ remedijs aliq̃ ſunt dicẽda.nõ q̃dem de omibus/ſꝫ ſolum de his que in diuina ſcriptura gñaliter exp̃mũtur.⁊ ideo de ordine ꝓſequẽdi nõ eſt hic curandum. Primo igiť de paſſionibus capitis ẽ inchoandum Iſaie.i. Omne caput languidũ ⁊c. Dolor capitis (vt dicit ꝯſtan.) cephalea diciť ⁊ ꝓueniť duobus modis. aut ab exterioribus vt ex paſſione vel ex calido aere diſſoluẽte.vel ex frigido aere ꝯſtringente. Secundo mõ.ſ.ab interiori ꝓuenit vel ex cauſa priuata vel ex remota. Ex priuata/que aliunde q̃ ex capite nõ ꝓuenit/aut ꝓuenit ex cauſa remota. vt a ſtomacho.⁊ ſi ſit dolor ex cauſa priuata/vel ex vitio ſolius qualitatis maxime frigiditatꝭ vel caliditatis.aut ex vitio humorum vtpote ſanguinis/flegmatis ⁊c. que dolor ſi ſit interpolatus/modo veniens mõ recedens/ſignũ eſt q̃ eſt a ſtomacho. Unde Galienus.ſi dolor ẽ in capite nulla certa cã extrinſecus veniente/acuti humores g̃uant ſtomachum. Si vero eſt ſine intmiſſione/ex humoribus eſt ſi ex ſanguine/calorem patiť in capite/g̃uitateꝫ in fronte.quia anterior pars capitis ſedes eſt ſanguis. oculi rubeſcunt/faciei vene ſunt plene. Si vero ex fumis colericis/calor ſentiť in naribus ſiccitas/in lingua vigilie ⁊ ſitis non deſunt/maior in dextra ſentitur dolor q̃ in ſiniſtra. quia ibi colere ſedes eſt.facies cum oculis eſt citrina.amaritudo ſentiť in ore. Si vero fuerit ex melancolia/in ſiniſtra pte erit dolor intenſior cum frigore/vigilijs/grauitate/facies erit liuida quaſi cerei coloris/oculi concaui/ſollicitudo/oris aceroſitas. Si vero fuerit ex flegmate/ſequiť dolor grauatiuus.per os ⁊ nares exit ſupfluitas ⁊ quandoqꝫ cum tuſſi ⁊ g̃ui ſpiritus attractione ⁊ querela.facies pallida ⁊ ſubtimida/oculorum lippitudines/oris inſipiditas/dolor a pte poſteriori maior eſt.ibi.n.eſt ſedes flegmatis.vnde Galienus in libro inſtitutionũ. Noſcere oportet caput diuidi in quatuor partes. Nam ſanguis in fronte dominať/colera aũt in dextra/melancolia in ſiniſtra/flegma vero ĩ occipitio dominať. Iſtis ⁊ alijs mõis plurimis accidit dolor capitis/ſicut ex acumine fortis vini cuius fumus pũgit pelliculas cerebri/⁊ grauem infert capiti paſſionẽ. (huiuſqꝫ ꝯſtan.)

De paſſione capitis.

Patitur aũt caput dolorem quendam interiorem/quem phiſici (vt dicit cõſtantinus) vocant emigraniam.⁊ hic dolor (ſꝫm conſtantinum) moleſtiſſimus eſt. Sentit.n.in capite quaſi malleationem ⁊ percuſſionem/non poteſt pati ſonum/nec vocem/nec lumen/nec ſplendorem/⁊ h̃ dolor eſt ex fumo colerico ⁊ calido cum ventoſitate. Et ideo ſentit puncturam/arſuram/⁊ tinnitum.

Patiť etiã caput ſpecialiť in cute exterius pu/
ſtulas ⁊ ſcabiẽ.ſaniẽ ad modũ mellis emanã/
tem.⁊ ideo talis ſcabies a ꝯſtan.vocať fauus.
hñt.n.puſtule modica foramia ex quibꝰ hues
egrediť qĩ fauus.⁊ ꝓuenit ex humore vitioſo.
⁊ viſcoſo vſq ad cutẽ capitꝭ ſupficiem ꝑtingen
te ⁊ vlcerãte. Itẽ patiť caput quãdã pueris
familiarẽ paſſionẽ/quã ꝯſtan.vocat ſquamaꝫ
nos aũt eam dicimus tineã/eo ꝙ ad modum
tinee ſupiorẽ cutẽ capitꝭ corrodit ſubſtantiam ⁊
ꝙ inſepabiliť tenet eam.talis.n.paſſio pruri/
tum in capite generat imoderatũ.de quo pruri
tu poſt ꝯfricationem quedam ſquame dilabũ
tur. Hec paſſio ſepe euenit infantibus ꝓpter
abundanciam ſanguinis ⁊ mollicẽ ipius cutꝭ
⁊ abundantiã cibi amplioꝛ. His(vt dicit con
ſtan.)cibos ſubtrahimus.⁊ tũc humore vicio
ſublato/vnguẽta ⁊ alia remedia adhibemus.
Summũ aũt lactantibus(vt dicit idem ꝯſtan
tinus)eſſe remediũ/vt apꝰ retroſum in auricu
lis venis ſanguis extrahať/⁊ extus ſup locũ do
loris calidus ponať/⁊ locus inungať.quia po
ros caliditate ſua ⁊ ſubtilitate apit/⁊ ſubintrã
do materiam diuidit ⁊ cõſumit/⁊ qꝛ capilloꝝ
radicibus illa ſquamoſitas adhere conſueuit.
ſanari de facili nõ poteſt niſi radicitꝰ de capi/
te ſubtrahať.ꝗ paſſio ſi inueterata fuerit/vlte/
rius vix ſanať/vix etiã tinea ſanitati ſic reſtitui
tur/ꝗn ſp poſt in capite veſtigiũ relinquať.
Item patiť caput exterius diſpẽdium in orna
tu/qñ vel capilli capitꝭ defluũt/vel calueſcunt
ſicut.ꝭ.li.v.dictum eſt de capillis.qre ibi dili
genter. Item patiť caput in ſuis capillis quã/
dam corroſionem ⁊ indecentiam/quã medici
vocãt furfuriſcam. Nã aliquotiẽs quedã ſqua
me ḡnis furfuribus ſimilime oriunť iuꝰ radi/
ces capilloꝝ in capite.⁊ h̄ vel ex vitio cerebri/
vel ex vitio fumi egredientꝭ a capite ad nutritu
ram capillorum. Sed h̄ immundicia mũdifi/
catiuis ablutionibus ⁊ medicinis diligẽtius
eſt abluẽda.ſicut ⁊ pediculi ⁊ furiones ⁊ qĩ in
ſenſibiles ꝟmiculi quibuſdam neceſſarijs me/
dicaminibus ſunt de regimine capitꝭ ammouẽ
di. Capitꝭ paſſionibus ſupra dictꝭ ſic(ſm con/
ſtantinum)breuiť ſubuenitur. Si acciderit do
lor ex humoris vitio ſicut ex ſanguinis vel al/
terius humoris repletione ſanguinẽ de cepha
lica extrahimus debitꝭ ⁊ ꝯgruis medicinis cor
pus mũdificamus/ꝓpue ſi in ſtomacho ma/
teria fuerit/vomitum ꝓuocamus/⁊ ꝯuenienti
medicina educimus.mundificato corpe/caput
manus/pedes/aqua tepida ꝑfũdimus vt po
ri aperianť/⁊ fumi facilius euaporent. Si do
let pars poſterior venam latam in frõte aperi/
mus/⁊ ſanguinem extrahimus.⁊ ꝓdeſt(vt di
cit ꝯſtantinus)vel tibias inferius ſcarificamꝰ/
⁊ ſic humores ⁊ fumus ⁊ ſpiritus qui cã ſunt
doloris a capite ad inferiores ptes reuocantur
Si ꝟo pars anterior dolet fluxum ſanguinis/
a naribus ꝓuocamus.⁊ ſi fuerit humor calidꝰ
⁊ colericus/frigidis occurrimus medicis/tym
pora/nares/⁊ venas pulſatiles/aqua roſacea
cum lacte mulierꝭ maſculuꝫ nutrientꝭ inungimꝰ
⁊ ſomnum ꝓuocamus. Si ꝟo materia fuerit
frigida ⁊ viſcoſa in ſtomachi orificio poſita di
geſta materia damus colaturam vomitus pa
triarche.ſic de fundo ſtomachi conuenienti eam
educemus mediana fouemus mediocriter vti
mur calidis/⁊ vnguentis. dietam mediocriter
calidam adhibemus/⁊ ſic cõtraria ꝯtrijs cura/
mus. Si vero fuerit dolor capitis ſine humo
ris vitio excessu alicuius qualitať/tunc patiẽs
non indiget purgatione/ſꝫ potius alteratione
qualitatibus ergo peccantibus/adhibemꝰ ꝯ/
nas qualitates. Si vero fuerit dolor ex nimia
cibi vel potus repletione/ſicut accidit nimiuꝫ
crapulatis optimum remedium eſt aquam ca/
lidam bibere in maxima quantitate/⁊ tũc mo
dica mora impoſita vomitum ꝓuocare. Forti
oribus ſi vis vti medicinis/recurre ad viaticũ
conſtãtini. Sapientis induſtrie h̄ ſufficiãt.

De catarro ⁊ fluxu capitis.

Iudith.viij. Ceſſit eſtus ſuper caput
manaſſe/⁊ mortuus eſt ⁊c. Cauſa ac
celerationis mortis manaſſe fuit im/
moderatus fluxus reumatis in capite ad inte/
riora defluentis/ex violentia eſtus ⁊ caloris/
humores capitis diſſoluentis(vt tangit herñ.
talis.n.fluxus a medicis dĩ catarrus. Et fit in
capite multis de cauſis. Quandoq ex calidi
tate aerꝭ humores fluxibiles diſſoluentis.quã
doq ex frigiditate eiuſdem cerebrum ꝯſtringẽ
tis/⁊ partes liquidiores educentis.quando/
q ex abundantia humorum p incõtinentiam
effluentium ex interiori calore diſſoluente vľ ex
frigiditate comꝑmente vel exꝑmente.aliquan
do ex humiditate lubricante/quãdoq ex hu
morum liquiditate ⁊ fluxibilitate ſe diffunden
te/quandoq ex debilitate ꝟtutis retentiue.
Fluxus autem ꝓueniens ex humorum nimia
abundantia/talia habet ſigna.habitudo cor/
poris pleтorica eſt ⁊ repleta.facies eius ſub/
tumida/oculorum eminẽtia ſupfluitatum oris
⁊ narium abundantia cum corporꝭ grauitate.
Caloris diſſoluentis h̄ ſunt ſigna.color in fa
cie rubeus cum rubore venaꝝ/maxie in oculis

fluxus lachrymarum calidarum/mortificantium
oculos/⁊ calefacientium ipſas autem calor ſen
titur in profundo. Frigiditas conſtringẽs his co
gnoſcitur ſignis. Color faciei eſt pallidus /la
chryme frigide/ frigus ſentit in profundo. Si
vero fiat ex liquiditate humorum/ cogſcit per multitu
dinem ſuperfluitatum ab ore ⁊ naribus ⁊ earum
fluidam ſine coherentia diſtillationẽ. Si igit
ſuperfluitas eſt in cauſa/ curat ſuperfluitatis edu
ctionem/maxime ſi ad ſpiritualia fiat fluxus/
⁊ per humoris fluidi conſtrictionem. Si.n. fuerit
fluxus frigidus ⁊ humidus/maxime valẽt in
contrarium calida ⁊ ſicca/ Conſtrictiua humoris ⁊
conſumptiua. ſicut laudanum/thus /ſtorax/caſto
rium. Si autem fuerit calidus/ reſtringat per fri
gidorum fomentationem /per roſarum in aqua plu
uiali decoctionem /⁊ ſubfumigationem /⁊ ipſa
rum roſarum ad foramina narũ applicationẽ
Attendendum eſt autem quod quãdiu catarrus ẽ
in vehementia fluxus multũ expedimentum ẽ ap
ponendum/nullũ fomentum adhibendum /qz
maior fieret diſſolutio. vt dicit conſtan. nec aquã
debes capiti infundere/niſi forte aquam roſa
ceam vel ſalicis/vbi caliditas eſt in cauſa.

De freneſi.

b Eutro. xxviij. Percutiet te furore /⁊ a-
mentia/⁊ ſtupore ⁊c. furorẽ vocat fre-
neſim/quã ſic deſcribit conſt an. Frene-
ſis inquit eſt calidũ apoſtema in quibuſdam ce-
rebri pelliculis/quam ſequunt vigilie ⁊ alie-
nationes. vñ a frenibus /id eſt a pelliculis cere
brum obuoluentibus freneſis dr̃. Accidit autẽ
duobus modis. vel ex colera rubea proprio co-
lore ⁊ febrili leuiata/que furioſa effecta rapit
ſupius per venas /neruos /⁊ arterias. ⁊ colli-
gitur ad apoſtema. ⁊ fit vera freneſis. Vel fit ex
fumo a corpore ad cerebrum aſſcendente ⁊ perturbã
te/⁊ fit parafreneſis. i. freneſis non vera. Pa-
titur freneticus terribilia accidentia. ſ. ſitim ni-
miam ſiccitatem /lingue nigredinem /⁊ aſpita
tem moleſtationem /⁊ anguſtiam nimiam/ſin
copim propter defectum ſpũum ⁊ mutationem ca
loris naturalis in non naturalem. fit. n. rubeus
ſi ſanguis citrinus ſi colera eſt in cauſa. Acci
dit autem hec paſſio calidis ⁊ ſiccis in tempore
eſtiuo. ⁊ hec omnia colore cooperant. parafre-
neſis vero que generat ex aliorum membrorum
colligantia vt ex apoſtemate ſtomachi vel ma
mille. His membris in ſtatum primum redeunti-
bus/redit cerebrum ⁊ pafreneſis tunc curatur
Sed cum poſt apoſtema ſit in ſubſtãtia cerebri
tunc freneſis peſſima eſt/⁊ moleſtiſſima. ⁊ ideo
periculoſiſſima. Signa vero freneſis ſunt vri
ne diſcoloratio/mathimatice febris inſania.
vigiliarum inſtantia/oculorum nobilitas/⁊ exten-
ſio diſſoluta. manuum proiectio/capitis commo
tio/dentium frendor/⁊ colliſio. ſemper volũt ſur
gere de lecto/modo cantant /modo rident/mõ
plorant ſe cuſtodientem/⁊ medicantem libent
mordent atque lacerent. raro ſilent. multum cla-
mant. hij periculoſiſſime egrotant ⁊ tamen ſe
egrotare nunc ignorant. Cito igit his ſubueniẽ
dum eſt ne pereant. ⁊ hoc tam in dieta quam medi
cina. Dieta enim debet eſſe tenuiſſima mica
panis/que in aqua pluries eſt abluta. Medi
cina eſt. vt in principio caput infirmi abradat
⁊ cum tepido aceto abluatur. in loco obſcuro
bene teneatur vel ligetur. diuerſi vultus ⁊ pi-
cture coram eo non oſtendantur ne in ſania for
tificetur vel irritetur. ſilentium circumſtantibus
indicatur. ſuis ſtultis verbis non reſpondeatur
In principio de medicina/vena frontis minu
atur/quantum poteſt teſta oui capere ſanguis
extrahatur. ante omnia in principio/ſi virtus
⁊ etas permiſerint de cephalica minuatur. me
dicina autem eſt digeſtio procuranda. ⁊ cole-
ra extinguenda. ſuper omnia vnguentis ⁊ fo-
mentis ſomnus prouocetur. cum pulmone por
cino/vel pecorino caput raſũ ſepius cathaplaſ
metur. tympora ⁊ frons cum ſucco lactuce/⁊ pa
paueris liniantur. ſic his communiter exhibitis
ſi adhuc perſeuerat inſania. per tres dies cum
inſomneitate ⁊ vrine diſcoloratione/non eſt
de conualeſcentia ſpes habenda. Si vero inci
piat colorari ⁊ mala ſigna minui. ſperandũ ẽ

De amentia.

a Mentia idem eſt quod inania. Eſt
autem inania ſecundum pla. infe
ctio anterioris cellule capitis cum
priuatiõe imaginationis. ſicut me
lancolia eſt infectio medie cellule capitis cum
priuatione rationis (vel vt dicit conſtã. in li.
de melancolia) Melancolia eſt inquit ſuſpe-
ctio dominans anime quam timor eſt triſticia
induxerunt. Et differunt paſſiones iſte ſecun-
dum diuerſitatem leſionis operationum quia
in inania principaliter leditur ymaginatio. in
alia vero ratio. Et generãtur he paſſiones ali-
quando ex cibis melancolicis. aliquando ex
potatione fortis vini exurentis/⁊ incinerantis
humores. aliquando ex anime paſſionibus. ſ.
ſollicitudie/triſtitia /nimio ſtudio ⁊ timore. ali
quando ex morſu rabidi canis. ſiue alterius a-
nimalis veneноſi. aliquando ex corruptione

aeris peſtiferi ⁊ infecti. aliquando ex malitia
humoris corrupti dominantis in corpore ho/
minis ad talem infirmitatem pparati. Secun/
dum autem diuerſas cauſas diuerſa ſūt ſigna
Nam quidam clamant. ſaltant. ſe ⁊ alios vul
nerant. ⁊ in latebris latitant. de quorum diſpo
ſitione ⁊ differentia ſupra habitū eſt li. v. vbi
agitur de cerebri paſſione. horum medicina eſt
vt ligentur/ vt a ppria vel aliena ceſſant leſio
ne. maxime ſunt tales recreandi ⁊ a ſollicitudi
nis ⁊ timoris cauſa ⁊ materia amouendi. ⁊ in/
ſtrumentis muſicis letificandi. mediocriter ex/
ercitandi. ⁊ tandem ſi purgationis ⁊ electua/
ria non ſufficiant arte cirurgica ſunt curandi.

De litargia.

D Eutero. xxviij. percutiet te cecitate
alia littera ſtupore. Et vocatur ſtu
por mentis ſecundū conſtan. que
dam cecitas rationis que eſt. q. ſō/
nus /oculis clauſis quando propter defectū
ſpūum anima non iudicat de viſis ſenſibilit
nec diſcernit. ſicut percuſſi fuerunt ſodomite in
foribus loth. ſicut dicit glo. geñ. xix. ⁊ ſupra vl
ti. Hic ſtupor ſecundum conſtan. fit duobus
modis. quia vel accidit ex perturbatione ratio
nis non aduertent. vel fit ex ſuperfluitate hu/
moris / vias ſpirituum in cerebro impedientis
ut patet in ebrioſis. vel ex nimia frigiditate ae
ris neruos ſenſibiles comprimentis/ vt patet
in hijs qui congelant in glacie vel in niue. Fit
etiam ex totius cerebri opilatione. vt patet in
apoplecticis ⁊ in litargicis hoc videmus. ſtu/
por etiam dicitur membrorum rigor ⁊ extremi
tatum corporis conſtrictio quando pre frigore
membra videntur contrahi ⁊ dormire. Alio au
tem modo dicitur ſtupor ſecundum dam̄. qui
dicit. admirand⁹ eſt ſtupor qui de re noua ⁊c.
ſtupor autem prout hic accipitur eſt quedam
ſomniculoſitas. que eſt quaſi quedam diſpo/
ſitio ſepe ad maximas infirmitatis ⁊ maxime
ad litargiam que eſt apoſtema in poſteriori cel
lula capitis generatum. ⁊ dicitur a lethos qđ
eſt obliuio eo ꝙ obliuionem inducit. fit autem
frequenter ex fleumate in ſenibus. ⁊ in hyeme
per ſe autem nunꝗ prouenit/ ſed ſemper acci/
dit ex precedenti aliqua egritudine. nā in qui
buſdam egritudinibus enormium flegma a/
ctione febrilis caloris ebulliens rapitur ad ce/
rebrum ⁊ in poſteriori cellula recolligitur ratio
ne conformitatis ⁊ generat apoſtema. cuius ſi
gna ſunt febris continua /vrina diſcolorata/ ⁊
ſpiſſa. oppreſſio oculorum /falſus ſomnus /e/
ger vocatus vix reſpondet ⁊ ſi cōtingat reſpō
dere/ loquitur aliena. ſupinus iacet/ ⁊ ſi ſuper
latus quo ad horam vertatur/ proprio impetu
iterum ſupinatur. in extremitatibus notabilit
infrigidatur. Horum remedium eſt vt eger in
loco lucido ſtatuatur. loquentium ⁊ diſputan
tium aſſit garrulitas. per pilos ⁊ barbam tra/
hatur vehementius ⁊ etiam per capillos facies
aqua frigida ſepius perfundatur. pedes infe/
rius confricentur. fumi fetidi inferius apponā
tur vt cornu capre exuſtum. ⁊ huiuſmodi. clyſte
rium ſuper omnia adiunetur ⁊ apponat. ſternu
tatio prouocetur. caput abradatur / fricetur / ⁊
aperitiuis/ vt de ſinapi ⁊ ſimilibus fomentet.
Sternutatio in hac cauſa optimum ſignum eſt
ſi vero dormitatio perſeuerauerit/ ⁊ tremor cū
motu brachij/ ⁊ frendor dentium ſuperuene/
rit/ mortale eſt. Et ē notandum/ ꝙ ſi de freneti
co fiat litargicus/ peſſimum eſt. ſi vero ecōtra/
rio/ bonum ſi de litargico quis in freneſim mo
ueatur. Hec omnia extrahunt de plate. ⁊ cōſtā.

De vertigine.

S Icut dominus in medio eius ſpi/
ritum vertiginis Iſaie xix. Verti/
go ſecundum conſtantinum idem
eſt quod ſententia viſus ſcilicet ⁊
ſpiritus ſenſibilis corruptela/ qua omnia ſubi
to videntur voluentia/ ⁊ tenebroſa. Cauſa au
tem huius eſt nimia humorum habundantia
cum ventoſitate mixta. Nam humores mouēt
in capite ventoſitate de corpore ſiue ſtomacho
aſcendente ad cereb. Si hec paſſio in ſolo ſit
cerebro ſentit / patiens grauitatem in capite/ ſo
nitum in auditu/ corruptionem in odoratu / ⁊
talis vertigo de facili non dimittit. Si vero ē
ex ſtomacho /patiens ſentit abbominationem
in ore ſtomachi ⁊ dolorem/ ſed talis ṽtigo reci
pit interpolatōnem /quia aſcendente fumo tunc
vertigo incipit. quando vero non aſcendit tūc
dimittit. Horum remedium eſt medicina pur/
gatiua ⁊ flebotomia/ ſi aliud non impediat.
Pedes infirmi in aqua ſunt ponendi a vino
abſtineat cum diſſoluat. ⁊ etiam ab inflatiuis
cibis ⁊ a groſſis. vomitus etiam leuis puoce/
tur/ quia multum valet.

De vigilia.

V Igilia eſt inſomneitas /que eſt que/
dam cerebri paſſio quaſi oppoſita li
targie. Prouenit enim hec paſſio ex
nimio motu cerebri ⁊ ſiccitate colore rubee ſiue

nigre. ex intẽperato calore/ ⁊ ex humoribus nimis ſalſis. Ex his omnibus naſcuntur vigilie inordinate/ ſequunt̃ anguſtie/ mutat̃ color/ inṫenduntur ſollicitudines/ cogitationes/ ⁊ alienationes mentis/ irronabiles ſuſpitiones/ corpus ſubtiliatur ⁊ deſiccatur/ virtus digeſtiua corrumpitur. tota hominis complexio immutatur/ Palpebre ⁊ facies intumeſcunt ⁊ peſſime paſſiones in corpore ꝯcitantur. His cito ne pereant medicandum eſt/ horum facies ⁊ tympora cum ſopiferis inungant̃. lacte muliebri ſomni gratia perfundantur/ corpora bonis cibis reficiant̃. De vigilijs quere. s. li. vj.

De Epilentia.

d Ecidit in terram ſpumans ⁊c. Morbus caducus a ꝯſtantino ⁊ alijs auctoribus epilẽtia nuncupat̃. ⁊ h̃ morbus ab antiquis ira dei vocabat̃. Eſt autem epilentia (vt dicit ꝯſtãtinus) humor humidus quo ventriculi cerebri non pfecte opilant̃ prohibens animam id eſt ſpiritum animalem ad declarandum actionem ſuam quouſq; ab illo humore exopilauerit cerebro viam ſuã. Dicit̃ autem h̃ infirmitas in paſſione yeranoxon/ id eſt ſacra paſſio quia ſacram ptem corporis occupat. ſ. caput. Dicitur etiam hercudis. quia hec paſſio fortis eſt vt hercules. Dicitur ⁊ morbus caducus ab effectu. quia opilat̃ neruis membra que ſunt inſtrumenta virtutum a regimĩe ſpirituum depauperantur ⁊ deſtruunt̃. ⁊ ideo homines in hac paſſione compellunt̃ cadere. Eſt autem epilentia apoplexie vicina. Locus enim idem eſt vtriſq;. quia ⁊ materia vnde naſcitur frigida eſt ⁊ viſcoſa. In hoc autem differunt. Quia apoplexia omnium ventriculorum cerebri eſt opilatiua/ cum ꝑuatione ratõnis ⁊ diminutione ſenſus ⁊ motus. Epilentia vero non omnium/ ſed pncipalium ventriculorum cerebri eſt impeditiua. Dr̃ autem ab epi quod eſt ſup̃ ⁊ lemſis quod eſt leſio/ quia ſupior p̃cipue eſt leſiua. Dicitur ⁊ morbus puerilis/ eo ꝙ pueris ſepe accidat. Patiens autem morbũ iſtum ſubito cadit/ obturquet oculos ⁊ facies cũ tremore ceruicis/ ⁊ totius corporis/ cum ꝯſtrictione dentium ⁊ ſtridore oris ſpumat/ ⁊ plures ſuperfluitates emittit. Vocant autem medici epilentiam apoplexiam paruam/ que eſt ex tribus cauſis/ (vt dicit ꝯſtan.) quia vel ex humoribus flegmaticis vel ex melancolicis naſcentibus in ꝑ ra cerebri. vel ex ventoſitate frigida ⁊ groſſa cerebro vel alicuius membro dominãte. ſicut ſtomacho. Eſt enim aliquis humor/ ⁊ naſcit̃ in illo membro fumus qui aſcendit ad cerebrum/ cuius groſſitudine vie animalis ſpũs opilant̃ ⁊ inde morbus caducus ꝓcreatur. Hec paſſio (vt dicit ꝯſtantinus) ſupuenit tempore determinato. vnde dicit Galienus. Epilentia (inqt) que creſcente luna venit ſui materiaʒ ſignat eẽ humidam. omne enim humidum creſcente luna hʒ incrementum. que vero venit deficiente luna frigidiſſima eſt/ ſed tamen parum humida eſt. Epilentie autem tres ſunt ſpẽs/ ſecundum triplicem locorum ſpeciem vbi fiunt/ ſcʒ epilentia que fit in capite ex materia exiſtente tantum in cerebro. Analentia vero fit ex materia exiſtente in ſtomacho nõ in cõcauitate/ ſed in vijs eius ⁊ arterijs ipſius ſtomachi. p quoꝝ mediocritatem materia ebulliens rapitur ad cerebrum. Cathalentia fit ex materia exiſtente in extremitatibus/ vt in manibus ⁊ pedibus que ꝓprijs quidem ſignis dinoſcitur. Nam cathaleci morbum ſuum p̃ſentiunt. Sentiunt enim receptionem quandam/ quaſi formicarum vel motum cuiuſdam aure ex materia ſuperius aſcendente/ ⁊ ſepe ꝓ conſtrictione extremitatum p̃ſeruantur a caſu. ⁊ vt teſtatur Galienus. Iſti ſepe febriunt/ quia ſine caloris ebulitione/ materia vix ab inferioribus poſſet rapi ad ſuperiora. Analenci autem ex repletõne ſtomachi laborant ⁊ maxima indigeſtione/ ⁊ aboꝝ eructuatione ⁊ abhominatione. ⁊ hi etiam caſum ſuum p̃ſentiant. Epilentici autem non preſentiunt/ ſed continua capit̃ grauedine laborant. Fiunt autem he paſſiones quandoq; ex ſanguine/ ſed potius ex flegmate/ Sepius etiam ex melãcolia. ⁊ cauſe iſte p ꝓpria ſigna cognoſcuntur/ maxime p corporis habitudinem ſanguineã ⁊ flegmaticam vel melancolicam/ per faciem rubeam vel pallidam ſeu liuidaʒ p etatem/ per regionem/ p dietam. Si autem fuerit ex melancolia in defectu lune/ ledit maxime ⁊ infeſtat. Si vero ex ſanguine vel ex flegmate/ in plenilunio maxime ſe oſtendit. He paſſiones ſunt maxime adherentie/ ⁊ eas curare difficile eſt. confert tñ eis ⁊ medicina ⁊ dieta oportet vt a nociuis cibis abſtineant/ etiã coitu ⁊ a vi nimia ⁊ frequentia hominum. quia in talibus locis ſolet eos citius acceſſio occupare. Bonis cibarijs ⁊ leuibus vtantur ⁊ temperate/ plus de mane/ minus aut nihil de veſpere commedant/ vinum temptrate bibant/ ſecundum medicinam purgentur/ ſecundum humoris peccant̃ exigentiam. Experimentũ plate. contra epilentiam tres ſanguinis guttas dicit eſſe per ſcarificationem a ſcapulis extrahendas ⁊ cum ouo corui in fine acceſſionis paciẽti

offerendas. Dicit etiam oua corui multum conferre. Similiter dicit pioniam portatam ꝛ potatam multum conferre. Idem ↄfirmat ꝛ Galienus ꝛ ↄſtan. ꝛ dyaſco. Dicit enim coagulum leporis bibitum iuuare epilenticum. quia prohiberne humor diſſoluatur/que aſcendẽs opilat cerebrum. Dicit etiam ꝙ epar aꝫninum aſſatum confert/ſi comedatur. Caprinum vero ſi detur epilenticis / mouet epilentiam. Multa alia dicit ↄſtan. experimenta/de quibus nihil ad pñs.

De ſternutatione.

Ob. xlj. Sternutatio eius ꝛc. Sternutatio (vt dicit ↄſtantinus) eſt violenta cerebri commotio/ad expellendas fumoſas ipſius cerebri ſuperfluitates. De diuerſis autem cauſis naſcitur. Aliquando. n. ipa natura operat̃/cum fumos ſupfluos satagit a cerebro expellere/qui vel cauſa ſunt morbi/vel cauſa vitij. Humanum enim cerebrum humidius eſt cerebrꝭ aliorum animalium. Unde ꝛ humores ibi adunant̃/qui cooperante natura inde cum ſternutationibus expellunt̃. Aliquando enim fit ſternutatio potius vi morbi ꝙ̄ nature. ſicut in corica accidit ꝛ in pleriplemonia. Aliquando autem habet fieri ſternutatio ſi cannales narium humanarum curti ſunt. vnde cito ad cerebrum/nociua ab extrinſecꝭ veniunt. ſicut puluis /aer frigidus /calor ſolis /ꝛ huiuſmodi/que cum ad cerebrum veniant expelluntur a cerebro vigore/ꝛ motu ſuo /ꝛ inde fit ſternutatio/que ſi fiat in acutis febribus ſine reumate ſignum eſt laudabile. Signat. n. naturam ↄfortatam in expellendo quod ſibi ẽ nociuum. Si autem fiat cum reumate/malum ſignum eſt. ſignat enim materie exuberantiam. Unde ſintbonica eſt ſternutatio ꝛ augmentuꝫ reumatꝭ ſignat. ꝛ ideo in pleureſi ꝛ in ↄſimilibus malum ſignum eſt ꝛ illaudabile. Sternutatio igit̃ cerebrum commouet ꝛ exonerat/ totum corpus concutit ꝛ alleuiat in ſuo exitu. Ex violenta commotione aerꝭ in cannalibus narium ſtrepitum facit. qui ſi plus debito poſt expulſionem ſupflui fumi permanſerit/ledit. qꝛ nimis diſſoluit. ꝛ aliquando ḡues paſſiones excitat/ꝛ inducit. Reſtringatur igitur per medicinas. ſicut p fumigationes ↄſtringentes /ſpiritus reparantes /ꝛ ſuperfluitates ↄſumentes ſicut eſt camamilla /mẽtaſtrum /roſa /yreos /ꝛ nigella /ꝛ huiuſmodi.

De Tremore.

Poſuit dominus ſignum in chaym. ſ. tremorem capitꝭ (ſecundum glo.) ſtrabi. Omnis (inquit Strabus) qui inuenerit me p tremorem capitis ꝛ cogitationeꝫ furioſe mentis /cognoſcet me reum mortis eſſe. Tremor autem capitis qui ꝛ ceruicatio a conſtantino dicitur/ꝓuenit ex defectu ꝛ debilitate v̾tutis regitiue in neruis ſpondilium ipſius colli ꝛ in lacertis membrorum. In hoc autem morbo duo ſunt motus/qui ſibi ſunt oppoſiti. alter enim mouetur furſum /ꝛ alter deorſum. ſuperiorem vero natura opatur/ inferiorem autem morbus. Morbus autem innitur/ membrum depmere inferius/ ſed natura que ipm a ſuo regimine nondum deſtituit/nititur ipm regere ꝛ diſponere in ꝓpria diſpoſitione. ꝛ ita furſum eleuare. ꝛ ideo ex tali motuum cõtrarietate ſurgit tremor. Cauſa autem inceptionis tremorꝭ /eſt defectus virtutis commouẽtis lacertos. (vt dicit ↄſtantinus) que v̾tus qñ ꝙ deficit cauſa male complexionis /vel accidẽtibus anime. ſicut ex timo ꝓpter ſpiritus confluentes ad cor. Unde membra ponderoſitate ſua tendunt inferius/vnde quia natura non habet ſufficientes ſpiritus ad mẽbri regimẽ confluentes/ non ex toto poteſt membrum in ſua conſiſtentia detinere. ꝛ ideo ſequitur ſtatiꝫ tremor. talis autem tremor quedam diſpoſitio eſt ad paraliſim/maxime ſi accidens dormitio frequens cum tremore/cuius cauſa eſt frigiditas ſubſtantiam neruorum coagulans ꝛ conſtipans /ne virtus ſenſibilis eam penetrare poſſit. Omnis autem paraliſis cum tremore leuior eſt ad curandum ꝙ̄ illa que eſt ſine tremore quia in pma non eſt omnino membrum deſtitutum a natura. ſicut eſt deſtitutuꝫ penitus in ſecunda. Talis itaqꝫ tremor vna cum dormitione calefactiuis /ꝛ confortatiuis /ꝛ diſſolutis ꝛ ↄſumptiuis curabitur medicinis. ſicut ẽ theodoricbon /yeralogodum /ꝛ ſimilia. valent ꝛ balneationes /fricationes /ꝛ cuꝫ calidis ꝛ apertiuis herbis ſubfumigationes /vt pori dauſi aperiantur/ vt humores ſuperflui ↄſumant̃ vt ſpũs excitant̃/vt nerui ↄfortent̃.

De Spaſmo.

Spaſmus eſt neruorum violenta contractio motum voluntariũ auferens vel retardans. Talis contractio ꝓuenit aliquando ex nimia repletione. quandoqꝫ ex inanitione. quandoqꝫ ex nimia infrigidatõne. ſicut eſt videre in manibus ꝛ labijs infrigidatorum/ ꝙ vix v̾ba formant/vix etiã digitos

complicant aut recuruant. Contractio vero ex cali extrinſeca infrigidatione ſoluitur in calore ⁊ alia non indiget medicina. Caueat tamen patiens ne nimis ſubito forti calori ſe expõat quia ex ſubita repercuſſione frigiditatis ad neruorum extremitates dolorem non modicũ patietur. Contractionem vero cauſatam ex inanitione hec ſcꝫ ſigna declarant. precedit enim aliquando fluxus immoderatus ſanguinis / vel ventris / vel matricis. Aliquando labor vꝉ abſtinentia ſupra vires laborantis vel abſtinentis. Aliquando immoderatus calor in corpore hominis per acutas febres patientis. Aliquando ꝓfunditas ⁊ dolor vulneris / acumen / ⁊ fortitudo aſſumpti medicaminis. In his omnibus accidit ſpaſmus ex nimia nature deſiccatione ⁊ ſubſtantialis humiditatis cõſumptione. Unde corrugatur neruus ⁊ ꝯbꝛiꝉ / ſicut pergamenum poſitum in igne. ⁊ ideo via ſpirituum per neruos intercipitur / ⁊ virtus vite regitiua impeditur. Omnis talis ſpaſmus ſi diu durauerit / mortalis eſt. Unde dicitur in amphoriſ. Spaſmus ex celentico vel ex colerico mortalis eſt. Iſti tamen ſpaſmo in pͥncipio confert calidum lac mulieris ſi ſuper muſculos faucium / ſuper ſpinam ⁊ collum ⁊ radices neruorum ꝓfundatur vndiqꝫ. ad idem valet aqua cum oleo ſi fuerit cum lana ſuccida ſuper locũ neruorum fomentata. Tertium vero genus ſpaſmi eſt ſcꝫ ex repletione / qui ſolet accidere / pinguibus ⁊ carnoſis / ⁊ ingurgitatis / qui ex effuſione neruorum ⁊ dilatatione facilius ſoluitur. quia cum vnguentis / Calidis balneis / ſternutationibus / ⁊ gargariſmis curatur. (vt docet conſtantinus) huic contractioni ſi febris ſupuenerit / ſummum remedium erit. vnde dicitur in amphoriſ. Spaſmo ⁊ thecano febris ſupueniens / ſoluit egritudinem. Iſtius autem ſpaſmi triplex eſt ſpecies. ſcꝫ epiteſtanus / ſcilicet quando nerui poſteriores ſpaſmantur. ⁊ eprocoſtenus ſcꝫ quãdo anteriores nerui cõtrahuntur ⁊ tethanus / quando ſcꝫ anteriores ⁊ poſteriores contractionem patiunꝉ. In his tribus non eſt ꝑfecta cura quando accidunt ex inanitione. vt dictum eſt.

De Paraliſi.

P Araliſis eſt leſio ptis humani corpis cum diminutione vel ꝑuatione mot⁹ vel ſenſus vel vtriuſqꝫ. Fit. n. quãdoqꝫ ex frigiditate ꝯſtringente. qñqꝫ ex humore opilante. aliquando ex calore conſumente ⁊ neruos ſenſibiles corrugante. aliqñ ex vulnere neruos incidente vel diuidente. Ex iſtis enim cauſis ⁊ alijs denegatur tranſitus ſpũs animalis ad inſtrumenta ſenſus atqꝫ motus. vnde ſi nerui ſenſibiles ⁊ motiui ex toto ſunt opilati vꝉ inciſi efficitur membrum pariꝉ immobile ⁊ inſenſibile. ſi vero plena non fuerit opilatio vel trãſitus ſpirituum denegatio fit ibi ex materia deꝑmente ⁊ ꝟtute regitiua exigente tremor. ſicut dictum eſt. Habet fieri ſpecialiter paraliſis ex ſuperfluitate ciborum ⁊ maxime potuũ / ex quibus fit nimia humorum generatio ⁊ diſſolutõ ⁊ inde neruorꝫ conſequiꝉ neceſſario opilatio. Fit etiam ex frigiditate neruos conſtringente / quandoqꝫ eſt cãthonia alterius morbi / ſcꝫ qñ minor aploplexia in paraliſi terminatur. Eſt autem paraliſis alia vniuerſalis / alia ꝑticularis. Uniuerſalis eſt que recte mediam partem occupat hominis infirmitatis. Particularis eſt que occupat ꝑtem vnam. vt manum vel pedem vel linguam. Item materia ipſius opilationis inducentis paraliſim. Quandoqꝫ eſt in origine neruorum. quandoqꝫ in ipõ membro paralitico / ſi in origine neruorum ſit cã ſtupor ⁊ inſenſibilitas eſt circa loca vicina. vt in facie vel in pͥncipio dorſi. ſi vero in ipõ membro paralitico / tunc ipm̃ patiꝉ tantum ⁊ non ſupiora vt dicit Galie. qui dicit ſe amouiſſe emplaſtꝝ quem ſophiſta poſuerat ſuper malum ⁊ poſuiſſe ſuper collum. Ex quo patet ꝙ ſecundũ varietatem locorum morbi debet variari modus mediane. Paraliſis ex inciſione nerui penit⁹ incurabilis ẽ. Similiter paraliſis vniuerſalis in omnibus membris ⁊ maxime in ſenib⁹ vix curatur. circa iuuenes tamen citius ⁊ efficati⁹ operaꝉ medicina. Primo ergo in paraliſi mollificatiuis ⁊ relaxatiuis tam interius ꝙ̃ exteri⁹ exhibitis inſiſtendum eſt. deinde deſiccatiuis ⁊ conſtrictiuis. Si vero ꝑmo deſiccatiua vehementer apponerentur liquidioribus partibus ꝯſumptis / reliquum magis inſpiſſaretur / Et ſic compactius effectui ad diſſolutionem ⁊ ꝯſumptionem inobedientius redderetur. ⁊ ideo predicto modo caute eſt ꝓcedendum. Congruis igiꝉ medicinis interius purgatiuis ꝯuenientibus etiam vnguentis exterius membra mollificentur / ſaluia ⁊ caſtorio in decoctione vini vtãtur. Alias vero medicinas quere in plate. ⁊ in viatico ꝯſtan.

De dolore oculoꝝ.

S Olet dolor accidere oculis aliqñdo ab exterioribus. ſicut a vulnere ꝯtinuitatem oculorũ diſſoluente / a puluere

tenerā ſubſtantiam oculi perturbante/a fumo oculos obfuſcante/vento frigido ſpiritum viſibilem repauente/ab aere calido diſſoluente a nimia ſolis vel alterius lucidi corpis claritate.ſpm̄ diſgregante.a nimia tenebroſitate ſpiritum viſibilem ꝯculcante.ab inordinata dieta ⁊ ebrietate ꝯtinua viſum eberante. a venerea voluptate ꝯſueta ſpiritum ⁊ humorem criſtallinum corrumpente ⁊ diſſoluente.aliquando ab interioribus vt ab humoribus calidis/vel frigidis/ſiccis/vel humidis.p̄mus autem dolor eſt p̄cipuus.cauſaꝛ ab interioribus calidum apoſtema naſcens ſup albuginem oculorum ex humoribus ꝯfluentibus ad pupillam ⁊ apoſtema facientibus.⁊ hoc accidit ex debilitate oculi recipientis/⁊ ex abundantia ſeu acumine humoris ꝯfluentis/⁊ ex cerebro deſcēdentis. In tali itaq; apoſtemate oculos intumeſcit ⁊ lachrymatur/rubeſcit/dolorem ⁊ pūcturam/fervorum ⁊ arſuram ſentit. Potiſſime quando colera eſt in cauſa.tunc.n.videꝛ ꝙ acubus pforetur. Si vero humor frigidus ſit in cauſa vel ventoſitas/oculis diſtenditur/ꝗuaꝛ de nocte inviſcatur. Humores nimij effluunt.⁊ illi ſunt viſcoſi/maxime affligitur in hor̄ fletis. Si v̄o ſanguis ſit in cauſa/ſentiꝛ pruritus multitudo lachrymarum/⁊ calor in exitu earum/levis punctio/maior tumor/⁊ dolor in fronte maior/⁊ maxime in hora ſanguinis. Hec infirmitas ſi cauſaꝛ ab exteriori patiens quieſcat.capite alto dormiat/ꝓpꝛ fluxū lachrymarum luminis ſplendorem fugiat/ad vitandum diſgregationem ⁊ diſſolutionē/maiorem vocem non emittat/ne ex conatu vocis in cerebro diſſolutō forꝫ fiat.cibus deꝛ frigid⁹ ⁊ levis digeſtiōis ne reumaꝛ flux⁹ augeaꝛ/aq̄ clara/⁊ calida poteꝛ.q₂ de nā ſui fumi/fumos ꝯſumit/nervos confortat/arſuram ⁊ puncturā mitigat/balneis aque dulcis temperaꝫ vtatur his obſervatis/non oportet aliꝛ medicinari ſi ne medicari. Si vero ſit dolor ab interioribus humoribus purgentur humores peccantes vꝛ p ſubtractionem ſanguinis vel p congruā medicine purgationem.collirīa mitigativa ⁊ ſanativa interius ponantur.ſicut aqua roſacea/cum lacte femineo.vt dicit ꝯſtantinus.lachryme cum reſtrictorijs compeſcanꝛ.apponanꝛ ergo in p̄ncipio leviter repcuſſiua ⁊ mitigativa/in ſtatu ⁊ in augmento mediocriter diſſolutiva in fine ꝯſumpta ⁊ ſemper cum iſtis confortativa. Circa apoſtema vero oculi nunquam ſunt maturativa apponenda ne ſubſtantia oculi q̄ eſt tenera deſtruatur ſi ad ſaniem ꝑtrahatur Preterea ſi materia eſt multum calida ⁊ dolor fortis/non ſunt apponenda fortia repercuſſiva.quia materia ſubito poſſet repercuti ad nervum obticum/⁊ opilando eum poſſet perpetuam inducere cecitatem. Lippitudo eſt oculorum viſcoſa ⁊ glutinoſa ſupfluitas oculorum palpebris adherens/ex flegmaticis ⁊ melancolicis humoribus in angulis oculorum incipiens/palpebras ingroſſans/⁊ invertens.hec oculorum cilia corrumpit/⁊ ip̄as palpebras quaſi carneas crudas facit In lippis quippe oculis pupille ſane ſunt.ſicut dicit glo.ſup.xxj levitici.ꝭ humore defluente palpebre groſſeſcunt/cuius cerebruꝫ infuſic ne ⁊ pupille acies viciantur.⁊ illos ſignat quorum ingenium ad cognitionem veritatis emicatur/ſed operatio carnalis vite obſcurat.

De paſſione oculorum.

Lia eſt paſſio oculorum/quam nos
a maculam dicimus que albugo vel pā
nus dr̄ a ꝯſtan.⁊ habet generari ſic: Primo fit fluxus reumatis ad oculos/ex quo fit obtalmia dolor ſcꝫ ⁊ apoſtema.ex qua male diſcuſſa remanet quedam levis macula ſiue infectio que longo ꝓceſſu tempor̄ excreſcit/in telam ⁊ inſpiſſatur ⁊ occupat maiorem locum ſcꝫ totam pupillam.tela vero excreſcit in pannum p maiorem inſpiſſationem ⁊ maiorem loci occupationem.quia totum nigrum oculi occupat.ad vltimum fit vnguis mag̃ ſpiſſus ⁊ durus.quodlibet iſtorum incurabile eſt ſi fuerit inveteratum.tn̄ ſecundum loci collocatōneꝫ debet dividi. Si vero collocatur circa criſtallinum humorem in ꝓfundum p dimidium annum fit incurabilis.in p̄ncipio autem vix curatur. Si vero colligatur ſub ꝯiunctiua vel etiaꝫ ſupra p decem annos/poteſt curari. Quando igitur macula eſt recens ⁊ modica/ſuccus papaveris ruffi ſufficit ad medicandum.(vt dicit ꝯſtantinus) Papaver enim ruffum vel rubeū calidum eſt in p̄mo ḡdu.⁊ ſiccum in ſecundo/⁊ ideo habet virtutem extenuandi/conſumendi/⁊ deſiccandi/ Dicunt etiam philoſophi vt dicit ꝯſtantinus ꝙ ſanguis ex ſummitate dextre ale columbe vel irundinis vel vpupe extractus ⁊ ſup maculam recentem poſitus/calid⁹ maculam in p̄ncipio potenter rumpit.ſanguis enim iſtarum avium eſt valde ignitivus ⁊ diſſolutivus ex natura aviū ex q̄bus ꝓcedit.

De infectione oculi p ſanguinem.

Lia etiam accidit oculis deformitas
a ⁊ paſſio.ſ.ſanguinis infectio/quā cōſtantinus cuſtulam ſanguis nomiat.

quando ſeʒ ſanguis aliquo caſu ad oculos defluens in cruſtulam deſiccatur. conuenit etiam ab arterijs ⁊ venis deſudare ad oculum ⁊ venulas aliquas rumpi vel crepare. in tunica cōiunctiua ⁊ ex circumfluente ſanguine talem de formitatem in oculo generari. hunc ſanguinē ſic coagulatum diſſoluit ſanguis turturis vel columbe. vt dicit conſtantinus. Idem facit lac mulieris cum thure. Idem facit recens caſeus ſine ſale melli commixtus ſi ſuperponat̃. multa alia experimenta dicit ↄſtan.

De lachrymis inuoluntarijs.

f Luxus lachrymarum inuoluntarius accidit oculis quandoq; ab exterioribus/ſicut ex percuſſione /Ex calidi aeris diſſolutione/vel ex frigidi coartatōne/ex fumi mordicatione/⁊ puluerum perturbatione ex ceparum ⁊ aliorum acuminum odoratione. Quandoq; ab interioribus. vt ex calidis; humoribus vel frigidis /vel ex ſuperabundantia humorum per incontinentiam effluentium. ex debilitate contentiue v̄tutis cerebri/⁊ fortitudine expulſiue. Si autem humores calidi fuerint in cauſa/oculi rubent/lachryme diſtillantes calefaciunt faciem ⁊ vrunt. calida obſunt/frigida ꝓſunt. Si vero ſunt humores frigidi/oculi ſunt ſubalbidi/vel liuidi/lachryme etiā frigide faciem non mordificant/frigida obſūt calida ꝓſunt. Ad lachrymationem factam ex percuſſione /⁊ cauſis alijs exterioribus precipua cura eſt cera pura cum puluere cimini calefacta/⁊ frequenter cathaplaſmata. dolorem enim ſimul remouet /ad lachrymarum ⁊ liuorem ſi ſit cum vulnere/cum cirurgia curetur ad alias cauſas exteriores ſufficit fomentum cum aqua tepida ita ꝙ tepor ad frigiditatem plus accedat. Si fiat autem ex fluxu ⁊ ſuperabundantia humorum purgentur detur dyadibanum cum vino decoctionis thuris. hoc ꝑcipuum eſt in hac cauſa/fiant reſtrictoria circa tympora ⁊ circa frontem. Hec omnia valent cōtra fluxum ex cā calida ⁊ frigida.

De defectu viſus.

d Efectus viſus accidit ocul' multiplici de cauſa. aliquando ex mala ↄplexione. aliquādo ex fumi aſcendentis a ſtomacho corruptione. Aliquādo ex nerui obtici opilatione. ex catheractis /ex panno /ex macula/ ⁊ huiuſmodi. Aliquādo ex diete inordinatione/ex egritudine longa /ex ieiunio ⁊ coitu nimio. ⁊ ex multis alijs cauſis ſicut ex ſenectute ⁊ huiuſmodi. Diſtinguende igitur ſūt cauſe p ꝓpria ſigna. Nam ſi defectus accidat ex fumoſitate ſtomachi/defectus viſus non eſt ↄtinuus/ſ; interpolatus. ſcd̃m. n. ciborum aſſūptorum varietatem minuitur vel auget̃. ſi autem eſt ex vitio cerebri/ↄtinuus ē defectus an̄ prandium. ⁊ poſt ſi ex opilatione nerui ipſius oculi ſubſtantia pura eſt ⁊ lucida atq; clara. alia ſigna p ſe patent. Ad iſtum ergo defectum tollendum ſi eſt ex vitio humoris ſtomachi mūdificetur/immo totum corpus ꝑcipue caput/deinde apponant̃ remedia localia/que in viatico ⁊ alijs auctoribus inueniunt̃.

De cecitate.

c Ecitas eſt ꝑuatio viſus. Priuat̃ autem homo viſu aliquando ꝓpter organorum defectum /⁊ pupillaruʒ improportionem ad ſpiritum viſibilem. Ad hoc enim ꝙ formetur viſus exigitur debito ꝓportō organi ſpiritum recipientis ad ip̄m ſpiritum/vt ſupra dictum eſt de viſu libro. iij. Aliquando ꝓpter neruorum interiorum opilationem. Si enim fuerit neruus qui dicitur obticus /q̄ eſt viſibilis ſpiritus vehiculum in ſuo p̄ncipio vel medio vel alicuius carnoſitatis ſuperexcreſcentia. vel alicuius viſcoſi humoris abundātia totaliter opilatus/virtutis viſiue tranſitus non ꝑuenit ad pupillam. ⁊ ſic cecitas in oculo generatur. Aliquando fit ꝓpter humorū ⁊ ſpirituum conſumptionem. vt eſt videre in ſenib⁹ quoꝝ oculi primo caligant ⁊ defectū viſus patiuntur. tandem deficiente virtute vidēdi/potentia penitus deſtruitur. Aliquando fit ex cā exteriori. ſicut per oculorum vulnerationem ꝑ nimiam etiam ⁊ ↄtinuam lachrymarum effuſionem. ꝑ ſubſtantiam oculi diſſolutionem. ꝑ tunicarum oculi inſpiſſationem ⁊ indurationē ⁊ humorum in oculo compactionem. tūc enim non eſt pupilla ſpiritui viſibili peruia. ⁊ ideo talis compactio eſt cecitatis in oculo inductiua per ſubſtantialis humoris ſubitam deſiccationem vt in pupilla accidit. in quibuſdam potōnatis ⁊ minutis qui ex nimia ſanguinis ſubtractione quandoq; incurrunt periculum cecitatis. Aliquando ꝓpter ſubitam cum deſiccatione ſubſtantialis humiditatis ſpiritus viſibilis diſgregationem. vt patet in vrſo /qui ad aſpectum peluis ardentis quaſi ſubito exceca tur. cuius excecationis cauſa eſt aſpectus peluis ardentis ⁊ lucentis/cuius ignea v̄tus tunicam oculi cum criſtallino humore ⁊ deſtruit

⁊ ꝯſumit. et einſdem lucidi̇tas que ſpiritui eſt
improportõnabilis/ipſum diſgregat ⁊ diſper
git. ⁊ ſic neceſſario cecitatis perpetue viciu͛ in
troducit. Inter omnes itaq̇ ſenſibiles paſſio/
nes miſerabilior eſt ipſa cecitas (vt di. ꝯſtã.)
Nam ſine omni ꝑiculo cecitas ceco carcer ẽ de/
cipitur in apphendendo imaginatiua. q̄r de
albo imaginatur ꝙ ſit nigrũ ⁊ ecõuerſo. impe
dit in iudicando vim deliberatiuam. iudicat
enim penes ſe ⁊ deliberat ire ad orientem/
et deceptus in ſuo iudicio vadit ad occidẽtem
peruertit ⁊ affectum. quia oblato ſibi ad eligẽ
dũ denario argenteo cũ cupreo/affectat elige/
re argenteum/⁊ eligit ipſum cupreũ. Tanta
ſiquidem eſt ceci miſeria vt non ſolum puero
vel ſeruo ſe ſubiciat ꝓ regimine ⁊ ducatu/ve/
rum ⁊ ſepius ipſi cani ⁊ ſepe ad tantã deduci
tur neceſſitatem/vt ad tranſeundũ pontis vel
vadi periculum plus cogitur credere cani quã
ſibiipſi. Item ſepe in periculis vbi oĩs du/
bitant. quia non videt periculum ſecurus ẽ ce
cus ⁊ econuerſo. ſepiſſime vbi nullum ꝑiculũ
imminet/maxĩe cecus timet. ſepe ĩ plano ceſpi
tat pedibus ⁊ offẽdit. ſepe vbi pes eſſet eleuã
dus/deprimit pedem ⁊ ecõuerſo vbi eſſet ter/
re figendus/ipſum eleuat ⁊ ſuſpendit. vndiq̇
palpando/cõtrectãdo manus dirigit. vndiq̇
de itinere dubius/manu ⁊ baculo viam q̄rit.
raro aliquid ſecurus agit/ſemper fere dubius
⁊ timens erit. Item cecus quando nudus ia
cet vel ſedet/tectum ſe reputat. ſepe etiam quã
do videtur ab omnibus ſe latere putat. Ite͛
faciem aliquando ⁊ oculos ad ſolem vel celu͛
cecus eleuat/ſed ipſius oculos celeſtis claritaſ
non immutat. ipſius ceci oculis ſol preſentem
exibet ſuũ radium/ſed tamẽ preſentis ſolis vir
tutem non ꝑcipit ſecũdũ effectũ (vt d. grego.)
Item cecus aliquando puerum ductorem ſuũ
verberat/et percutit/et offendit. ſed eadem ver
bera cito per puerum luit. Nam puer verbeꝝ
non immemor/ĩ pontis medio ſiue a quocũq̇
alio periculo ipſum ſolum deſerit. et ipſum fu
giens ſibi viam euadendi periculum non oſtẽ
dit. et ideo eſt miſer cecus. quia in domo nihil
agere fiducialiter audet. in itinere deſeri a ſocio
multum timet. In hoc tamen peior eſt condi
tio habentiũ oculos quã cecoꝝ. quia ipſi oculi
hoſtes ſunt et predones animi humani quoꝝ
concupiſcentias dum ſequimur/ſeuiſſimis ho
ſtibus ſubiicimur. ſicut dicit expoſitor ſuper il
lud treno. Oculus meus depredatus ẽ aĩa͛
meam. Melius autem eſt homini oculis eru
tis cecum fieri/quam habere oculos ⁊ eorum
blandiciis decipi ⁊ abduci. vt dicit gregorius

ſuper illud. Melius eſt tibi luſcum ad vitam
ingredi/quã duos oculos habẽtẽ in iehẽnam
ignis mitti. vt dicitur Math. vi.

De ſurditate.

Surditas ẽ priuatio ſiue ĩpedimẽ/
tũ auditus/qui ſm conſtan. ianua
mentis eſt. Contingit autem ali/
quando auditum totaliter auferri. ⁊ tunc pro
prie dicitur ſurditas. Et habet fieri ex humorĩ
bus opilantibus neruos audibiles ⁊ buccas
aurium replentibus ĩtantum ꝙ ĩ eis nulla põt
fieri alliſio. quandoq̇ non aufertur ex toto/
ſed ſecundũ diminutionẽ humoris. et tunc di/
citur grauitas auditus quandoq̇ eſt ibi ſoni/
tus et tinnitus/ita ꝙ putat patiẽs ꝙ ſit iuxta
mollendinum ſiue iuxta organa. et hoc habet
fieri ex groſſa ventoſitate incluſa. et hoc ha/
bet fieri aliquando ſine interpolatione. et tũc
eſt ex cauſa priuata. quandoq̇ cum interpola
tione. ⁊ tunc eſt ex cauſa remota. quãdoq̇ enĩ
nihil exterius auditur propter opilationẽ. ſed
auditus ab interioribus ĩmutatur/ita ꝙ pati
ens credit ſe audiri ab exterioribus hoc quod
ſentit ab interioribus ⁊ ſecundum hoc fallitur
auditus. Multis aliis modis auditus ho
minis impeditur. Accidit etiã auri dolor ali/
quando ſiue apoſtema. et hoc ex calore diſſol/
uente vel ex frigiditate conſtringente. ſi ſit ex ca
lore/dolor eſt acutus. locus rubet/calida ob/
ſũt/frigida proſunt. ſi ſit ex frigiditate/dolor
eſt ponderoſus et grauatiuꝰ. locus pallet/
calida obſunt/frigida proſunt. Aliquando
eſt ex apoſtemate calido. tunc ad predicta ſig/
na eſt vehemens febris/ſemper enim apoſte/
ma aurium febris concomitatur. ſed remiſſior
et minori dolore in cauſa frigida quam in ca/
lida. Aliquando relinquuntur ĩ aure vulnus
ex apoſtemate precedẽte. quod cognoſcitur ex
dolore/titillatione/et ſanie effluente. aliquan
do fiunt vermes in arboribus ex humoribus
calidis inuiſcatis per interceptionem ſpiritus
viuificatiui. Signa autem vermium ſũt pru
ritus/et titillatio et aliquando videri poſſunt
ſi auris ſoli exponatur. aliquando fit dolor a
cauſa extrinſeca. ſicut ex aqua vel lapilli ſubin
tratione. aliq̄ ex concuſſione. cuius ſignum eſt
exitus ſanguinis. aliquando tamẽ erit ſãguis
ex ſuperabundantia in continentia eiuſdẽ vn/
de conſtan. Si ſubito ſanguis et ſine dolore
ab auribus exeat ſine manifeſta cauſa ſignũ ẽ
aliquid eſſe in capite quod natura expellere la
borat. oportet ergo ꝙ aures a principio mũdi
ficentur. Alias autem aurium paſſiones/q̄re
ſupra li. iij. de auditu et. v. de aure. ibi enĩ ſũt

multa in ſerta. Dolor igitur aurium ſi eſt ex calore ⁊ ſine apoſtemate. frigidis ⁊ alteratiuis inſiſtendum eſt. vngi enim debet locus doloris oleo roſaceo / vel violaceo ⁊ conſimilibus talia enim olea tepida auribus inſtillentur. nō enim actu frigida aurib⁹ debent inſtillari. Si vero ex frigiditate ſiue apoſtemate cum calidis alteratiuis ad curaꝫ procedendū eſt. ſicut oleo laurino / rutaceo / ⁊ huiuſmodi. Si vero fuerit cum calido apoſtemate frigidis maturatiuis primo inſiſtendum eſt. deinde mundificatiuiſ ⁊ in contraria cauſa adhiberi debet medicina contraria. Rupto igiť apoſtemate quod cognoſcitur ex fluxu ſaniei primo mundificandū eſt vulnus / deinde conſolidandum. Mundificandum autem cum vino ⁊ cum melle ſimul mixtis ⁊ immiſſis / conſolidatur cum puluere thuris ⁊ maſticis ⁊ hui⁹modi. Si vermes ibi fuerint ſucci amari ſicut perſici / abſinthij porri infundentur. ſimiliter oleum amaruꝫ ex amigdalis amaris auri patienti inſtilletur talibuſ enim vermes occiduntur ⁊ putrefacti cum ſanie educuntur. ſi enim lapillus intrauerit / caute extrahatur. quod ſi fieri non poteſt auribus calidum inungatur ⁊ ſternutatio prouocetur vel cum ventoſa ſuggatur ⁊ extrahatur. Ad ſurditatem remouendam vel ſaltem releuandam valent multa que dicit conſtan. ħ inter omnia ſolet balſmum inſtillatum auribus perualere Surditas tamen ſi fuerit a natiuitate incurabilis eſt ſimiliter q̄ per triennium durauerat vix curatur. tinnitus qui ex ventoſitate cauſať cum extenuatiuis ventoſitatis curetur ſicut cū aneto / calamento / colato origano / ⁊ conſimilibus / quorum ſubfumigatione tinnitus ſoluitur. Et hec de paſſionibus aurum ⁊ earum remediis dicta ſufficiant.

De fetore narium.

p Olipus eſt ſuperflua caro ex naribus excreſcens ex ſuperfluis humoribus gn̄ata. hācpaſſionem fetor horribilis ſp̄ ꝯcomitať / ⁊ tn̄ fetor a poliposo non ſentiť. ppť opilatōnem. n. nerui odorabilis talis ꝑnť odorū ⁊ fetoris differentias non diſcernit. Dꝫ autem fieri tam fetor narium q̄ polipus in hūcmodum. humores groſſi ⁊ viſcoſi fluunt ad carnicułas narū ⁊ ibidem diuturnitate tp̄is ⁊ actōne calorū ꝯdenſanť. ⁊ quaſi in ſubſtantiā carneam ꝯuertunť. que corrupta cū fit inde fumoſitas reſoluta ⁊ aeri immixta inſpirādo ⁊ reſpirando fetorē facit infirmitas talis polipus dr̄. qn̄ꝫ etiā ad nares deſcendit humiditas / ⁊ eam cōbibit ſpongioſa narium poroſitas. ⁊ ibi putreſcētes corruptionem generant ⁊ fetorē. qn̄qꝫ etiā calidi hūores acumine ſuo puſtulas in naribus gn̄ant / q̄ locū vlcerant ⁊ excoriant. vn̄ tā ex corruptione carnis ⁊ humorū q̄ ex coartatione inſpiratōnum cū non poſſit cerebꝝ deputari fetor neceſſario generať Primū igiť remediū ꝯ hanc paſſionē ē vt caput forti ⁊ cōuenienti medicina purgeť / ⁊ poſt fluxus incipiať. deinde patiēs aquā calidam naribus attrahat atqꝫ ſuggat / vt humores inuiſcati diſſoluanť ⁊ educanť. Ad nares purgādas valent pillule dyacaſtoree / vn̄ cum ſucco rute ⁊ vino tepido reſolute ſi naribus ſūt iniecte. Ad reſtringendum fluxum mirabiliť valent gūa thurū albi ſi ſepius aſſumanť. Si vō fuerit polipus ꝯfirmatus p̄cedentibus purgationibus ⁊ de opilantibus pulueribus ⁊ medicinis corroſiuis amoueať vel p inciſionem. ſicut in chyrurgia plenius edoceť.

De paſſione narium.

p Atiuntur etiam nares ſepius fluxum ſanguis. ⁊ ħ fit in maſculis tribus de cauſis tn̄. fit. n. fluxus a cerebro ⁊ tūc fit cum ſternutatione ⁊ cum dolore frontꝭ ⁊ pūctione / vel ab epate. ⁊ tunc dolor ſentiť in dextro latere / ⁊ fluit p dextram narē. vel a ſplene / ⁊ tunc a ſiniſtro latere erit dolor ⁊ fluit p ptes ſiniſtram. Preť ħ in mulieribus etiam fit a matrice. tunc dolor eſt circa vmblicū. ħ fluxus qn̄ꝫ eſt vtilis. qn̄qꝫ. n. in febribus etiam acutꝭ ⁊ in freneſi in die cretico ſolet fieri motu nature. Et tunc ſolet bonus eſſe. nā bonus eſt qn̄ an̄ dieꝫ creticum fit ex nimia ſanguinis interiorū ebullitione ⁊ feruore. vn̄ acumine ſuo venas aperit / ⁊ fluxum facit. his ⁊ multꝭ alijs de cauſis fluit ſanguis. Siue auteꝫ fuerit fluxus creticus ſiue ſynthomaticus non in p̄ncipio reſtringatur fluxus ne criſis ipediať vł ne ſanguis ad alias ptes fluat. ⁊ ſinthōa pei⁹ faciat vt ſuffocatōꝫ ⁊ hmōi. ſi aūt nis augereť flux⁹ ſi patiēs eēt fortꝭ eſſet in parte patienti minuēdus. extremitates ſunt ligande ⁊ fortius ꝯſtringende. Mediane reſtrictiue ſunt tymporibus ⁊ fronti adhibēde. aqua cum aceto in facie pfundenda. Si ab epate fiat fluxus / ponať ventoſa ſup epatꝭ regioneꝫ. ſi a ſplene / ſup ſplenē. ſi a matrice ſuper matricē vel mammillas.

De fetore oris.

Etor oris qn̄ꝫ cauſať ex dentiū ⁊ gingiuaꝝ corruptione. qn̄qꝫ ex orū ⁊ palati vlceratione ⁊ putredie. quādoqꝫ ex

thorac̄ mala habitudine ⁊ membrorum ſpūaliū vitioſa diſpoſitione. quādoqꝫ ex putrefactione humorum ſtomachi. quādoqꝫ ex vniuerſali corporis infectione. vt in leproſis / quorum anhelitus ē fetidus ⁊ infectiuus. quādoqꝫ ex fetidorum commeſtione. vt pꝫ in illis qui ꝯtinue comedunt allium / cepas / atqꝫ porrum. Quando aūt fit ex corruptione membrorum ſpūaliū ⁊ vniuerſali corruptione humorum infectorum. palliari quidem poteſt / ſꝫ non curari. talis autem fetor eſt ꝯtinuus interpolationem non accipiens. ille autem q̄ eſt ex vitio ſtomachi interpolatur / quia an̄ prandiū eſt maior / poſt prandium paruus vel nullus / ⁊ h̄ bene curatur cum exterſiuis aromaticꝭ ⁊ ꝯfortatiuis. Primo igit̄ materia que eſt in ſtomacho / que fetoris cauſa eſt digerat̄ / diuidat̄ expellatur. poſt commeſtionē vero ſepe vomitus prouocetur vt villi ſtomachi mundificētur / a putridis cibariis et putrefactioni diſpoſitis caueatur. vir vino aromatico et aromaticꝭ ad ꝯfortationē vtatur. Si cāuſa ab alijs vt gingiuis ⁊ dentibus putridis dentes extrahantur / q̄ ſūt i cā vel ſanentur. gingiue / fricentur et mundificentur. cum decoctione roſarum in vino vl' aceto tepido abluantur. cum puluere thuris et maſticis et melle gingiue et radices dentiuꝫ fricentur. et mundificentur.

De dolore dentium.

Dolor dentium quādoqꝫ fit vitio ſtomachi quandoqꝫ vitio cerebri. Ex vitio cerebri quando humoreſ frigidi ⁊ calidi reumanzantes neruos dentiū inficiunt ⁊ dolorem inferunt. Vitio antē ſtomachi fit ex humoribus calidis in ipſo exiſtentibus a quibuſ fumoſitas reſoluta. ſuperiora petens neruos dentium ⁊ radices mordendo vel aggrauando. dolorem infert dētibus ⁊ fetorem. Si ex acutis ⁊ calidis eſt humorib⁹ dolor eſt acutus ⁊ pungitiuus cum rubore faciei cum aſperitate ⁊ ſiccitate gutturis. cum ſiti ⁊ amaritudine oris. Si ex frigidis dolor eſt minor cum grauamine capitis cum ſuꝰ tumiditate faciei ⁊ pallore cum acetoſa eructatione ⁊ oris inſipiditate. Dolor autem veniens ex cerebro diu durat ſine aliqua interpolatione. qꝛ aliquando decem horis vel plus. Qui vero procedit ex ſtomacho / quatuor vel tribus affligit horis ⁊ poſt quieſcit. Cauſe ergo doloris dentium (vt dicit conſtan.) ſunt putredines ⁊ fetores / rupture ⁊ perforationes motiones / ⁊ caſus / ⁊ limoſitates. perforantur enim dentes ⁊ quandoqꝫ rumpuntur. aliquando in colorem citrinum / viridem vel nigrum mutātur que omnia ex humiditate putrida naſcuntur / que a ſtomacho ad ligamenta dentium defluit ⁊ aſcendit. Eadem etiam cauſa eſt relaxationis ⁊ motus dentium atqꝫ caſus. Nam acuti humores i radicibus dentium dentes pforāt conſumunt ſepius ⁊ relaxant. vnde ſunt cauſa quare cadunt cum radices deficiunt aut putreſcunt. Vermes in dentibus maxillarum fiunt ex humoribus ⁊ eorum cōcauitatibus putrefactis. ⁊ cognoſcitur ex pruritu ⁊ titillatōe / ⁊ continua terebratione / ⁊ dentis perforatōe ⁊ fetoris emiſſione. ⁊ multis alijs modis que re ſupra in li. v. in tractatu de dentibus. Iſte dentium doloroſe paſſiones ſi ſūt ex vitio humorum in cerebro vel i ſtomacho debita purgatione purgentur. ſepius dentes debitis dētifcris mundentur. De quibus omnibus ſufficienter tractat conſtantinus. Vermes dentiū mirra ⁊ opio interficiuntur. dētes relaxati hure ⁊ maſtice confirmantur. Ex hoc idem facit garganſmus de gallis ⁊ malogranati cortice ⁊ balauſtie cum aceto preparatus.

De lingua.

Lingua etiā multipliciter patitur aliquando eni paraliticatur ⁊ tunc perdit voluntarium motum ⁊ ſermonis vſū. vt dicit conſtan. cuius cā eſt defectus motiue virtutis / que excitatur per ſpiritū venientem a cerebro. vel accidit ex neruo animalis virtutis vehiculo humore vel apoſtemate opilato. vel accidit ex proprio ſubſtātie lingue vitio. ſ. ex mala complexione lingue et diſtemperantia infrigidāte. vel calore ⁊ ſiccitate vel humore. aliquādo etiam lingua apoſtematur ⁊ tūc intumeſcit ⁊ ſermo ipeditur. aliqn̄ ex humore liquido relaxatur ⁊ remollitur neruus lingue ⁊ nimis mollis efficitur / ⁊ tunc debitus ſermo p nimis remollitam linguam nō formatur. aliquando ex humore nimis calido ⁊ ſicco contrahitur ⁊ corrugatur / ⁊ tunc totaliter ſermo impeditur. aliquando grauibus vlceribus ⁊ puſtulis leditur ⁊ tunc tā i guſtādo quā in loquendo impeditur. Si ergo lingue ſubſtantia ſit ſana nullas habēs maculas loquela tamē ſit ablata / a cerebro ſurgit vitium vel a neruo opilato. aliquando perditur loq̄la ex predita mente. vt in freneſi vbi homo nō vtitur imaginatione / memoria ⁊ ratōe. ⁊ ideo non mirum ſi perit loquela que eſt iſtrumentuꝫ rōnis q̄re ſup̄ li. v. de ligua ſana ⁊ ifirma.

De raucedine.

r Aucedo multis habet fieri de cauſis. quia ex ſiccitate vel humiditate ⁊ ex ſpirituum ⁊ virtutum debilitate. Ex ſiccitate dicitur. aut enim ſiccitas inequalitatem facit/aut conſtringit meatus. dum enim ex ſiccitate exaſperatur arteria/ex aſperitate ſequitur inequalitas/⁊ ex inequalitate raucedo ⁊ vocis impedimentum. Itē ex ſiccitate fiſtulas ⁊ pulmonem coartante/ſequitur vtrumqꝫ predictorū. Ex humiditate ſimilr duobus modis. aut ex humiditate ɔtenta ī vaſis/⁊ maxime in ſanguine. aut ex flegmate a ſuperioribus diſtillante. Sanguis. n. ſupabundans venas diſtendit/vñ ⁊ meatus coartant. ⁊ ɔſequit vocis impedimentū. ſimilr flegma diſtillans in tracheam arteriā ⁊ fiſtulas pulmonis pdicta operat. Ex defectu etiam ſpūs ⁊ vtutꝫ impedit vox. quod pꝫ/quia eius fortitudo ex ſpū perficit ⁊ virtute. Si ergo ex ſiccitate cognoſcit ex ſicca tuſſi que ē offendiculū ſpūs in trachea arteria vel p compaſſionem quādo eſt ſitbonia morbi. vel p ɔpaſſionē qñ fit ex ſiccitate exaſperante. vel ex frigiditate fiſtulas pulmonis coartante ⁊ ſpm̄ offendente vnde generat tuſſis. vel ex humiditate a cerebro diſtillante. Iſtis. n. modis hꝫ fieri tuſſis q̄ impedit ipſam vocem. Vel ɔgnoſcit raucedo ex punctura in ſpūalibus quaſi ex ſpinis facta ex ḡcilitate colli. ex totius corꝑis macillentia. Sanguinē vo in cā eſſe ɔgnoſcamus ex tuſſi aliqūtulū humectata/rubore faciei venaꝝ eminētia/dulcedine oris flegma eſſe in cauſa cognoſcam᷒. Ex tuſſi aliquantulū humectata/ex oris īſipidiate ⁊ ſaliuaꝝ abundantia defectum ſpūum eſſe cognoſcamus in cā. Ex debilitate ⁊ ex tenuitate/totius corpis ex febre p̄cedente. vel ex nimio ieiunio ⁊ fluxu ⁊ oibus q̄ corpus extenuant. Si ḡ h̄ raucedo fit ex cā ſicca ⁊ calida/abſtineat a ſalſis calidis ⁊ ſiccis/frixis ⁊ aſſis. vtat tempe rate frigidis ⁊ etiam humidis/⁊ mediocrit calidis. Si ex ſanguie eſt paſſio/fiat minutio/ſi ex flegmate dent purgatōes ⁊ opilateq̄ in frigida cā ſunt neceſſe. Si vo ex defectu ſpūum/ſubueniendū eſt reſumptiuis ⁊ ɔfortatis. Eadem aūt eſt cura raucedinis ⁊ tuſſis. vide ī plate. a ɔſtan.

De ſquinantia.

s Quinantia ē gutturꝭ ſuffocatio. ⁊ ꝑuenit ex apoſtemate in guttture/cui᷒ tres ſunt ſpēs. In p̄ma tota materia colligit interius in quodā folliculo int trachea arterā ⁊ yſophagum. ⁊ ɔgnoſcit ex vehemēti dolore nullo tumore exterius appente. apto etiam ore tumor᷒ interius non appet. ex febre acutiſſima/⁊ ex impedimento voc̄/⁊ ex iudicio patient. Nihil. n. pōt tranſglutire. ⁊ h̄ ſpēs incurabilis eſt. inficit. n. ſepius p̄ma die. Scḋa ſpēs eſt qñ in minori q̄titate recolligit intra ⁊ ex in maiori ⁊ dr ſquināria. ⁊ hꝫ omnia ſigna que p̄ma/ſꝫ remiſſiora/⁊ appar aliq̄s tumor ex. ⁊ h̄ ſpecies vix curat. Tertia vo ſpēs eſt qñ tota materia recolligit ex/⁊ dr ſquinancia. cui᷒ ſigna ſunt vehemēs tumor. ex febris lenta/dolor modicus ſine difficultate ſpirandi ⁊ reſpirandi/⁊ h̄ ſpēs non inficit/niſi tumor ad interiora ſe retraxerit. Fit autem h̄ paſſio p̄ncipaliter ex ſanguine/ſecundario ex flegmate ⁊ melācolia/nunq̄ ex colera. ⁊ cognoſcunt he cauſe ꝑ ſua ſigna. Iſtius paſſionis p̄ma cura eſt ſanguinis attractio/in q̄titate multa incidant etiā vene ſub lingua. fiunt ſcarificationes cum ventoſis in collo ⁊ in ſcapulis. deinde apponant lenificatiua/maturatiua/⁊ mundificatiua/q̄re. ſ. li. v. de gutture.

De difficultate anhelandi.

d Ifficultas inſpirandi ⁊ reſpirandi vl vtriuſqꝫ dr aſma vl dipſina. ⁊ accidit duplici de cauſa. ſ. ex ſiccitate coartāte. qui quando pulmo non pōt libere dilatari ⁊ ɔſtringi/inde ſequit aſma. vel qñ ex humore impedit motus pulmonis. quando. n. ſuperabundat humor exterius in ſupficie pulmonis/cuius mole oppſſus/non pōt libere dilatari/⁊ tunc eſt ſpēs aſmat que dr ſanſugium a ſanguiſuga. qꝛ cum violentia attrahit aerē ad cor refrigerandum. aliquando abundat humor interius in fiſtulis pulmonis/cuius impoſitōne pulmo non pōt libere ɔſtringi. ⁊ tunc dr anhelitus/quia in hac ſpecie laborat patiēs in exſpirando. aliquando autem abundat humor interius ⁊ exterius/ppt quod non pōt pulmo libere dilatari nec conſtringi. ⁊ tunc eſt illa ſpēs que dr orthonia. i. ſpūs rectitudinis quia patiens laborat equalit in inſpirando ⁊ reſpirando. ⁊ ita ſunt tres ſpecies aſmat ſm tres hūorum diſpōnes. ſi ſit ex ſiccitate ⁊ caliditate/vnguēt/electuarijs/ſyropis frigidis ⁊ humidis curet ⁊ econuerſo vide in plate.

De ſputo.

c Irca ſputum etiā accidunt paſſiones. vt pꝫ in empticis/in quibus eſt ſputum ſanioſum ⁊ virulentum ⁊ in emoptoicas/in quibus eſt ſanguinolentum.

Digitized by Google

Emptina em̄ dicit̄ paſſio qn̄ ſanies excreatur ⁊ hoc contingit in cauſis reumaticis ⁊ pleureticis ⁊ periplemonicis ⁊ in alijs apoſtematibus ſtomachi pectoris vel pulmonis. Habet aūt fieri hoc modo. dum humor ſuperioribus diſtillat in pulmonem/pulmo repercutitur/⁊ ex repercuſſione conculcatur / ⁊ ex conculcatione ſanies naſcitur/vel pulmo vlceratur. vel deflu ens humor ad aliquem locum ad apoſtema recolligitur/⁊ ibi in ſaniem cōmutatur/que vi nature vel ſinthomatis reſolutis per ſaniem ſiue ſanioſum ſputum euacuatur. non tamen quilibet ſpuens ſaniem debet empticus iudicari pleretici enim ſaniem ſpuunt ⁊ multi alij. ⁊ tamen non ſunt emptici/ ſed illi qui infectione pulmonis ⁊ eius ſanioſa habitudine ſunt corrupti. quorum ſigna ſunt iſta. ſputum ſanioſum/corporis macilētia/colli gracilitas ⁊ tuſſis cum difficultate anhelandi. facies ſubtumida. tument ⁊ dolent orbes oculorum. Emoptoici ſunt per hos ſanguinem exſpumantes. q̄ contigit per alicuius vene apertionem/ per humorum multitudinem ⁊ eorum fumoſitatem per corroſionem vene per caloris exceſſum. Calore enim poros aperiente ſanguis emittitur ⁊ exſudat. ⁊ dicitur mitti per dyabroſim id eſt per reſudationem. ⁊ tunc ſanguis emiſſus eſt purus/clarus/⁊ paucus abſq̄ dolore patientis ⁊ anhelitus ſentitur calidus. Ab alijs autē membris frequēter redundat ad os ſicut a cerebro. ⁊ tunc eſt cū rubore faciei ⁊ venarum ⁊ oculorum. quandoq̄ a pulmone/⁊ tunc eſt ſanguis ſpumoſus cum tuſſi ⁊ dolore ſiniſtre mammille. ⁊ ſic de alijs membris in quibus ſanguis colericus/qui vi nature ſynthomatic mot⁹ nūc per nares/nunc p os emittitur ⁊ purgat̄. Prima itaq̄ paſſio ſcȝ ſputum ſanioſum ſanetur diſſolutis/mundificatiuis/⁊ exterſiuis. ⁊ caueatur ne in ptiſim ꝯuertat̄. longum. n. emptina poſt pleureſim. j. xl. dies in ptiſim ꝯmutat̄ vt dicit Hypo. Sc̄da v̄o paſſio ſcȝ emoptoicorum ſanet̄ mundificatiuis/ꝯſtrictiuis medicinis. ſicut in viatico ꝯſtinet̄. ⁊ in plate.

De ptiſi.

P Tiſis eſt ꝯſumptio naturalis humoris corporis ex vlcere pulmonis ꝓueniens. fit aliqn̄ ex reumate a capite diſtillante in pulmonē quem repercutit/⁊ repercutiēdo cauat/⁊ cauādo vlcerat. ſicut gutta paulatim diſtillando petram cauat. Fit autē ex nimia ſubſtantie pulmonis ſiccitate/que arefactione de facili lacerat̄. ſicut pampinus vit̄ in fine autumni deſiccatus/leui vento diſſipat̄. Fit autem aliquādo ex ſanguine qn̄ aliqua vena rumpit̄ in pulmone ſanguis talis aliqn̄ in ſaniem ꝯuertit̄. ⁊ ſanies inficit ⁊ vlcerat pulmonem. vnde Hypo. Ex ſanguie ⁊ ſputo ptiſis ⁊ fluxus ⁊c. ex vlceratione pulmonis ſic ꝯſumitur totum corpus. p̄mo. n. per ſui dilatationem ab exterioribus trahit aerem qn̄ miniſtrat cordi ad ſui innati caloris mitigationem. q̄ dum vlcerat̄ ꝓpter ſenſum ꝓprie leſionis cohibet motum ſuum. nec ſm̄ debitum dilatat̄. vn̄ inſufficient aerem cordi adminiſtrat/quare paulatim calor incenditur/⁊ paulatim corpus conſumitur. Febris enim ethica concomitat̄ ptiſim que ſubſtantialem ꝯſumit corporis humiditatē omnis. n. ptiſicus/ethicus eſt. ſ̄ non ꝯuertit̄. talis. n. paſſio non de facili curat̄/ex quo inualeſcit. ⁊ aſſignat ꝯſtan. rōnem. Om̄e inquit vulnus difficile ſanat̄/niſi mundet̄. vlcus aūt pulmonis purgari non pōt niſi cum tuſſi. tuſſis. n. vulnus ꝯſolidari nō ꝑmittit. dilatat. n. ⁊ aperit/vn̄ putredines maiores in ſe recolligit. dū enim partim colligit/ꝑtim purgat/inſanabile reddit̄ apoſtema dum ita circueat. qui ḡ ptiſiȝ vult ſanare p̄mo vulnus pulmonis ſanet/priuſq̄ putreſcat. Iſta aūt ptiſis ꝯfirmate ſunt ſig̃ calor ꝯtinuus/lentes in volis manuū ⁊ pedū acutior rubor/in maxillis ſtrictura inflata/ſitis cum aſꝑitate lingue/colli ḡcilitas/tot⁹ corporis ꝯſumptio/vnguium ⁊ extremitatū ꝯſtrictō ꝯcauitas ſm̄ orbes oculorum/dolor ſiniſtre ſpatule vſq̄ ad humerum/fluxus capillorum/⁊ h̄ ſignum eſt mort̄ in ꝓximo comminent̄/ſicut ſputum fetidum ⁊ virulentum. ⁊ anhelitus pl⁹ fetidus ꝯſueto/ſignat totalem ſubſtātie pulmonis corruptelam. talis eſt nutriendus dieta q̄ refrigerat ⁊ ſolidat ac reſtaurat. Dent̄ ig̃it̄ mediocrit̄ frigida/caloris febrit̄ mitigatiua. mediocriter ventris mollificatiua/ꝑcipue tamen cauendum eſt ne nimis ſoluat̄. q2 ſi fluxus accedit/mors intrat/vita recedit. vt dicit egidius. Valent eis humectantia ⁊ humoris ꝯſumpti reſtauratiua.

De Tremore.

T Remor ſiue cardiaca ē paſſio cordis ſic dicta. q2 a defectu cordis ourit̄ ſepe. Duplex aūt ē cardiaca. ſ. dyaforeaca/id ē pororum aptiua. q2 pororum aptionē ꝯcomitatur. alia dr̄ tremēs. q2 cū quodā tremore ſentit̄ mot⁹ cordis. Dyaforeaca ē ex cā calida ⁊ caloris diſtemꝑantia circa ſpūalia. vn̄ ⁊ pori apiunt̄. hūores ⁊ fumi reſoluūt̄/q̄ fum⁹ exiēs p poros in ſudorem ꝯdenſat̄. ⁊ ex tali frequenti ſudore hydropiſis vl̄ ethica generat̄. ⁊ tales ex defectu v̄tut̄ ſepi⁹ ſyncopiſāt. Cardiaca v̄o tremēs

fitq̄nꝗ ex frigida cā/q̄nꝗ ex melancolica/q̄nꝫ
ex flegmatica. Nam talis humor abundans in
pulmone: opprimit oliquotiēs cordis vtranq̄
capſulā ipamq̄ cordis ſubſtantiā. vn̄ impedit
debitus mot⁹ cordis ⁊ obturant vene p quas
diſcurrit ſpūs vitalis. ⁊ tales ꝓrumpūt in ſub
itam ſuffocatōnem. ⁊ ideo dr̄ talis paſſio tre/
mens. q: ſi teneas manū ſup cor/non ſenties/
cor debito mō dilatari/ſ cum quodā tremore
par⁹ ⁊ exilit tantum moueri. Aliq̄n eſt cum fe/
bre lenta. aliq̄n cum febre forti. ⁊ tūc mag̃ ē pi
culum. aliq̄n eſt ſine febre. Aliq̄n melancolia ē
in cauſa/⁊ tales incidunt in paſſionē que dr̄ in
cubus vel phialtes. Aliq̄n accidit ex vitio epa
tis a quo non mandat ſufficiēs nutrimentū cor
di. vnde deficit ⁊ debilitat. vt dicit ↄſtan. Ali/
q̄n accidit ex mala diſpōe alioꝝ membroꝝ/ex
quoꝝ colligantia cor patit. Sicut q̄n a cerebro
vel ſtomacho tranſmittit fumus vel humor no
ciuus vn̄ ſubſtantia cordis ledit/deficit/vel ḡ
uatur. ⁊ ideo talibus accidit tremor cordis ex
acumine fumi vel materie que pungit ⁊ mor/
dicat corpis ſubſtantiam vn̄ fit in eo tremor.
accidit ⁊ ſitꝭ/ꝓpter cordis ↄpſſionem/⁊ calorꝭ
intenſionem/vn̄ ſiccitas ⁊ ſitꝭ ſuſpirium/⁊ ar/
tus anhelitus. q: cor laborat ad aerem attrahē
dum cum nō valeat dilatare ſe/accidit tremor
ex fumo melancolico ⁊ ex ſiccitate ſpm̄ ꝑturbā/
te. accidit ⁊ pigredo/q: deficit naturalis calor
⁊ inde torpor ⁊ pigritia generat. Ex defectu e/
tiam cordis ⁊ debili_te ſpūum accidit ſynco/
pis/q̄ a vulgo ſpaſmatio vocat. ⁊ h̄ ↄtigit ali/
quando ex accidentibus anime. vt ex timore
cor nimis ↄſtringente. aliq̄n ex nimio gaudio/
vel ita cor dilatante ⁊ ſpm̄ exalante/vel exeua
porante ⁊ ſoluente. aliq̄n accidit ex accidentib⁹
corpis/ſicut ex mala ↄplexione/vel repletōe/
vel nimia inanitione/ex venaꝝ opilatōe ⁊ ſpi
rituum ↄpſſione. aliquando ex nimio ſudore.
Ex hac autem ſyncopi q̄dam incurrunt mortē
ſubitaneam opilata vena ↄcaua p quam ſan/
guis ⁊ ſpūs vitalis/ad cor transfert. vel etiam
opilato meatu p quem pulmo frigidum aerem
ſolet recipe/⁊ a ſe fumoſitatem ſuperfluam re
mouere. quandoq̄ etiam ex matricꝭ vel ſtoma/
chi nimis repleti ↄpſſione. In omnibus ergo
iſtis pricat ſi hūor eſt i cauſa purget debito mō
humor peccans. dent ↄfortatiua/⁊ ſpūum re
paratiua ⁊ reſumptiua. ſi eſt ex nimio fluxu vel
nimio ſudore fluxus incipiat/ſudor repmat.
Si ex nimia repletione ſtomachus euacuetur/
ↄ tremorem cordis ↄfortatiua ↄferant. ſicut di
amargariton/⁊ electuaria ⁊ medicine in q̄bus
cum alijs ↄfortatiuis imponunt in vſum au/
rum aut margarite ſiue perule/vel pecule oſſa
de corde cerui/ambra/lignum aloes/ſpodiū.
h̄. n. omnia valent ↄ cardiacam ⁊ ſyncopim/⁊
alias ↄſimiles cordis paſſiones maxime quā/
do accidit ſine febre. in febribus autem calida
non ſunt danda.

De febre.

f Ebris autē ex diſtemperantia cordis
accidit ⁊ ꝓuenit. q: vt dicit ↄſtan.
Febris eſt calor non naturalis a cor/
de exiens/raptus ad omnia membra corporis
corruptioq̄ nocens actōni. Dicit etiam hypo.
in epidum. Febris eſt calor curſū nature exiens
in opibus eius nocēs. Auic. autē ſic dicit. Fe
bris eſt calor ext̄neus in corde accenſus ⁊ proce
dens ab eo mediantibus ſpiritibus ⁊ ſangui
ne/p venas ⁊ arterias in totum corpus ⁊ inflā
matur in eo inflammatione que nocet opibus
naturalibus. Febris etiam vt teſtat hypo. eſt
flamma a pectore ꝓcedens in totū corpus. Di
uerſificat. n. febris tripliciter ſm̄ tria ↄponentia
corpus humanū. componit. n. ex ſubtilibus. i.
ex ſpiritibus ⁊ liquidis. ſ. ex humoribus/⁊ ſo/
lidis corpibus. ſ. ex ipis membris. Eſt itaq̄ pri
ma ſpēs febris. quoniam diſtemperant ſpūs
in calore. ⁊ dr̄ effimera. Secunda in humori/
bus/⁊ dr̄ putrida. Tertia que accidit ſolidis
membris/⁊ nominat ethica. ⁊ vt dicit ↄſtā. ⁊
galie. has febres hōis aptauit ſilitudib⁹. Ef
fimera (inquit) febris vento calido videt ſimilis
eſſe quo vt impletus ex ſui calore neceſſe eſt vt
calefiat. Idem etiam facit ſpūs calefactus cir/
ca cor ⁊ totum corpus. Putrida v̄o febris aque
calide eſt ſimilis. aqua. n. calida cum frigidū
vas impleuerit/ipm̄ i calore ſuo calefacit. Si
militer humores calefacti/calefaciunt corpus
⁊ alia membra. Ethica autem febris vaſi calido
aqua frigida pleno eſt comparabilis. aqua. n.
frigida ex vaſe calido calefacit ſic ⁊ febris ethica
cum ſit radicata in mēbris calefacit cor ⁊ alios
humores corporis diſtempat ⁊ immutat.

De Effimera.

f Fimera autem febris dicitur (ſe/
cundum Galienum) ab effimerō
quod eſt ſimplex. quia fit ex diſtem
parantiā que fit in ſubtili ſubſtan
tia vt in ſpiritu. Vel vt dicit Iſa. in libro fe/
brium. Effimera ab effimeron belua marina
dicitur/que in eodem die quo naſcitur/mori/
(tur.

Vel (ſm magiſtros) dī quaſi vni⁹ diei feruor meron.n. dies dī apud grecos. raro.n. ſuus feruor vltra vnius diei terminum ſe extendit. ſemper.n. poſt diem vnum deficit cito. vel in febrē putridam vel ethicam ſe conuertit. vt dicit cōſtan. ⁊ Iſaac. Accidit autem iſta febris ex cauſa interiori ⁊ etiā ab exteriori. Ab exteriori autem fit dupliciter. ſ. a frigore ⁊ calore. a frigore vt ex ſubita frigiditate aeris ſcȝ quādo ex clauſis ſubito poris exterius fumi calidi interius ↄcludunt/ ⁊ ex eorum conculcatōne ⁊ multiplicatione calor intenditur/ ex quo cordis diſtemperantia gn̄atur. Aliquando accidit ex calore ⁊ diſtemperantia aeris ſiue ſolis. Quandoqꝫ ex radiorum repercuſſione ſpiritus animalis diſtemperatur. ⁊ ꝓpter colligantiam ſpirituum ⁊ humorum totus homo diſtemperatur. A cauſa interiori effimera quandoqꝫ ex calore ſpirituū ⁊ humorum complexio hominis caſu aliquo ſubito immutatur. ſicut ex nimia exercitatione precedente. ex nimia calidorum frequentia. vt vinorum alborum ⁊ hmōi. ex quorum nimio vſu calor aliquotiens intendit̄ ⁊ febris effimera generatur. hec ſpecies febris inter alias citi⁹ ⁊ facilius incurrit̄ ſed facilius ſanat̄. multum tn̄ periculo eſt ⁊ grauis qn̄ in putridā vel ethicam commutat̄. Accidit autem ſpecialit̄ ex quibuſdam apoſtematibus inguine naſcentibus ⁊ ſub aſcellis/ que quidem a medicis bubones nominantur. vnde nō ſine cauſa in amphoriſ. dī. In bubonibus quidem omnes febres male exceptis effimeris ⁊c. Signa autem h⁹ ſunt vrina non multum diſtans a ſana aliquantulum intenſa ⁊ aliquantulum ſubtilis. pulſus durus ⁊ velox/ ⁊ frequens. non multū a tp̄amēto recedens. relique vō virtutes/ vt appetitus/ ⁊ motus voluntarius parꝫ immutant̄ Hec de facili febris curat̄/ ſi ↄgrua dieta vtat̄ patiens/ ⁊ ſi a nociuis caueat̄.

De ethica.

Ethica febris eſt q̄ ledit ſolida mēbra Et dī ab ethis qđ eſt habitudo quaſi febriſ ↄuerſa in habitū. Aliqn̄ aūt eſt ethica febr| ⁊ morbus p ſe. aliqn̄ ꝓpter alium morbū. p ſe fit morb⁹ aliqn̄ ex cibis nimis calidis ⁊ potibus. aliqn̄ ꝓpter nimia exercitia/ ſicut ꝓpter ſtudium immoderatum/ vigilias/ ⁊ ↄſimilia quibus calefit ſpiritus animalis/ ⁊ p ↄſequens naturalis. ⁊ ita calefit ⁊ minorat̄/ humiditas naturalis ⁊ inducitur ethica. Aliquando etiam cauſat̄ ex alio morbo. ſicut effimera/ vel ex putrida interpolata/ vl̄ acuta etiā ꝓpter calidum apoſtema. Sepe enim contingit ꝙ effimera excedit tertium diem ↄſiſtens in vna qualitate. ⁊ apparet in cute infirmi q̄dam obſcuritas/ liuiditas/ citrinitas/ conſumptio/ ⁊ tunc illa effimera in ethicam commutatur. Ab anime autem accidit ex effimera/ que eſt ex anguſtia/ triſticia/ ira/ odio/ ⁊ vigilia immoderata/ ⁊ ↄſimilibus anime exercitijs. ex febre interpolata. quia calor innaturalis calefacit mēbra ⁊ deſiccat ꝓpter acutam/ quia calefacit ſanguinem vel p̄dominans ſubſtantialem conſumit humiditatem. Qn̄qꝫ enim extenuatur ſanguis/ quia non eſt debitum nutrimentum mēbrorum vnde ſequitur conſumptio. Sicut.n. fit in arbore que deſiccatur ex caliditate ⁊ ſiccitate aeris humiditatem conſumente in eſtate. vel ex nutrimenti ablatione/ ſicut accidit in hieme quando cadunt folia/ vel ex nutrimenti corruptione ⁊ permixtione ad malas commixtiones ⁊ q̄litates/ ſicut ad vitroſitatem/ ſulphureitatem/ ⁊ huiuſmodi. et ſic contingit in humanis corporibus. Qn̄qꝫ enim fit nutrimenti ablatio ꝓpter impotentiam nature in digerendo cibo ⁊ in reſtaurando deperdita. ſicut accidit ī ſenibus quando calor extraneus corpori dominatur/ ⁊ ſubſtantialem humiditatem membrorum deſiccando deſtruit ⁊ conſumit. quod ſolet accidere in ethica/ que prouenit ex acuta/ vel ex accidentibus anime quādo ſanguis nutriturus membra radicalia mutatur a ſua dulcedine ⁊ ſapore. quod accidit ꝓpter apoſtemata prolixa corpus calefacientia ⁊ conſumentia/ que ſunt aliquando cauſa febris ethice/ ſiue habitualis. In generali autem iſta ſunt ſigna huius febris. Calor nociuus equalis in qualibet parte humani corporis. Secundum ſignū eſt ꝙ calor leuis ē ⁊ non pungitiuis. vnde infirmi pati febrem vix ſe putant. Tertium ſignum eſt ꝙ eorum calor ⁊ liuidus ⁊ plūbeus aut citrinus. Quartum eſt ꝙ eorum corpora ſunt aſpera/ oculi concaui/ ſiccam emittētes lippitudinem/ nutrimenta enim eorum humiditas ab eis ablata eſt. Particularia autem ſigna ſunt diuerſa ſecundum diuerſas ſpecies huiuſmodi febris. ſpecies autem diuerſificantur ſecundum diuerſas humiditates. Dicit.n. Auicenna. ꝙ quattuor ſunt humiditates.

Prima eſt in extremitatibus paruarum venarum ſubintrantium eſſentiam membrorum cōſimilium. Quando autem ſuperaccenditur hec humiditas/ fit febris putrida ⁊ non ethica. ſed facile generat ethicam ⁊ inducit. Secunda humiditas eſt que eſt in poroſitate mē

vnde etiam ⁊ ros ab auctoribus appellatur.
⁊ cum hec ſuperaſcenditur/ fit proprie prima
ſpecies ethice. Tertia humiditas eſt
que ↄuerſa eſt actione membroꝝ ↄſimilium ex
parte nature ⁊ complexionis ipoꝝ membroꝝ.
⁊ ſtat loco deꝑditorum vñ ⁊ ab auctorib⁹ can
dium nuncupatur ⁊ quando hec ſuꝑaccendit̃.
ſecunda ſpẽs ethice ꝓcreatur. Eſt ⁊ quarta hu
miditas colligans ⁊ ↄtinuans omnia mẽbra
⁊ eſt a ſpermatica humiditate. ⁊ hec dicit̃ glu/
tinum partium que cum ↄſumit̃/non repatur.
⁊ hec inducit tertiam ſpẽꝫ que eſt incurabilis.
ſi enim poſſet h̄ humiditas repari/ poſſet fieri
regreſſus a ſenectute ad iuuentutem. (vt dicit
Auic̄.) Prima itaq̄ ſpẽs. (vt dicit Iſaac in li
bro de febribus) eſt facilis ad curã ⁊ difficilis
ad ↄgnitionem. ſ; ſi calor augmentet̃ ⁊ deſicce
tur humiditas vicina coagulationi fit ſecunda
ſpẽs. ⁊ eſt facilior ad cognoſcendum ⁊ difficili
or ad curandum. qñ vero intãtum intendit̃ ca
lor ꝙ deſiccat humiditatem colligantem mem
bra fit tertia ſpẽs/ q̄ eſt facilis ad ↄgnoſcẽdum
ſ; impoſſibilis ad curandum. In p̃ma ꝟo ſpe/
cie cum ſignis generalibus ſupra poſit̃ calor
augmẽtat̃ añ prãdiũ. In ſc̄da vero p⁹ prãdiũ
plus ſentit̃. ſ; in tertia maxime/ cuius cãm aſſi/
gnat Iſaac in li. febrium dicens. Humiditas
cibi ↄria eſt calori innaturali. Vñ q̃nq̄ illum
ſuffocat ex toto. vt in prima ſpẽ q̄ debilis eſt. ⁊
ideo eſt ante prandium maior calor. Si autem
ad ſuffocationem caloris non ſufficiat/ſaltem
calor interius ſopitus excitatur ꝑ ſuum oppo/
ſitum. ⁊ fugiens ↄ̃rium exit ad membra exterio
ra. ſicut qñ ꝓijcitur aqua frigida ſuꝑ calcem vi
uam non extinctã. Tertia ſpẽs (vt di. Iſaac).
pꝫ ſenſui. Nam facies mutat̃ in liuidũ colorẽ
ꝓpter ſubtilem humiditatẽ deſiccatã ⁊ ꝟtutis
defectũ. nares ſunt ſubtiles ⁊ acuti ⁊ oculi con
caui/ tympora aſpa/ q2 ↄſumpto humore/ ap/
paret aſpitas oſſium ⁊ cõpago motus palpe/
braꝝ ⁊ ſuꝑcilioꝝ fit g̃uis ꝓpt̃ oculoꝝ ſiccitatẽ
vñ ſine volũtate claudũt oculos q̃i g̃uati a ſõ/
no ꝓpter ꝟtut̃ defectũ tactu ſentiũt̃ frigidi ⁊
ſicci. ſ; ꝑ moram ſꝑ aſcendit calor maior. dete/
cti non videnẗ hr̃e viſcera ⁊ tact⁹ eoꝝ q̃i tabu/
le ſi cut̃ eleuet̃/ non deſcendit inferius ꝓpt̃ de/
fectum humiditat̃. pulſus debilis/ ⁊ ſpiſſus/
⁊ durus/ vrina ſilis ẽ oleo in liquore ⁊ fuſa ſu
ꝑ petram ſonat ſicut oleũ. Hec ĩfirmitas quo
ad p̃mam ſpẽꝫ cito curet̃ ne cadat in ſc̄dam/ q̄
difficulter curari põt. curat̃ aũt ꝑ dietã medio
criter ꝓparatam ⁊ ꝑ medicinas calorꝭ repſſiuas/
⁊ ↄfortatiuas/ ⁊ humorꝭ ꝑditi reſtauratiuas ⁊
ad h̄ p̃cipue valet electrum pr̃is. balnean aũt
ſolet cũ roſis/ violis/ maluis/ ⁊ alijs ↄfortati/
uis herbis ⁊ humectatis. balneum aũt nõ dꝫ
eſſe nimis calidum/ ſ; quaſi tepidum. ne nimia
humorum conſumptio conſequat̃/ ⁊ non fiat
in balneo longa mora. Inungi etiam ſolet vn
guentis reſumptiuis/ infrigidatiuis/ ⁊ hume/
ctatiuis. ſicut oleo violato cum melle albo/ ⁊
lacte mulieris maſculum nutrient̃. Specialit̃
dicit plate. ꝙ valet ethiq̄ ⁊ ptiſiq̄ lac caprinũ
in quo lapides fluuiales ſũt extincti ſi ieiuno
ſtomacho ⁊ inanito patientibus tribuat̃.

De ſfebre putrida.

F Ebris putrida ex putridis humori/
bus ex q̄bus gignit̃/ putrida eſt vo/
cata. Dicit autem Iſaac ꝙ iſta putre/
do ſic hꝫ fieri malis humoribus ⁊ ſuperfluis
in aliqua parte coadunatis/ ex calore extraneo
⁊ innaturali quocunq̄ caſu ſuꝑueniente/ que/
dam fit humorum perturbatio. mouentur enĩ
humores ꝑ illum calorem ⁊ ebulliunt/ ſ; tamẽ
non digeruntur. neq̄ facta diuiſione inter par
tes laudabiles ⁊ non laudabiles mundifican
tur/ ſed potius facta ebullitione pariter comi
ſcenter/ ⁊ ideo neceſſario partes corrumpunt̃.
Cum igitur materia groſſa ⁊ viſcoſa in corpo/
re coadunata moueatur a calore/ neceſſe ẽ vt re
ſoluatur in vaporem qui vapor intrat humidũ
groſſum manens in ſe occultatur ⁊ non libere
exalans ⁊ exiens ꝓpter groſſitiem materie ſi/
bi reſiſtentis/ corrumpitur ⁊ putreſcit. huic au
tem putrefactioni maxime diſpoſita eſt com/
plexio iuuenum ⁊ calida ⁊ humida quando ex
ceſſus eſt in humiditate ⁊ calore. complexio fri
gida ⁊ ſicca non ſic ad putredinem eſt parata.
⁊ ideo frigidi ⁊ ſicci grandeui raro febres pu/
tridas patiunt̃. quia ſiccitas complexionis de
ſiccat humorem ⁊ coadunat. ⁊ diuiſioni mate
rie ac dilatationi obuiat ⁊ repugnat/ que ſunt
diſpoſitiones medie ad putrefactionem. Fri/
giditas autem congelat ⁊ reſiſtit calori facien
ti ebullitionem. Palam igitur eſt intellige
re/ quoniam cauſe facientes putrefactionem/
ſunt humiditas diſponens/ ⁊ caliditas humo
res mouens ⁊ ebullitionem faciens in humo/
ribus/ quorum feces vt dicit Iſaac non diui/
duntur nec mundificantur/ immo mutuo per
miſcentur ⁊ ideo ad putredinem neceſſario diſ
ponuntur. Huic autem putrefactõni coopera
tur maxime pororum corporis clauſio ⁊ ↄſtri
ctio. quia conſtrictis poris non põt fieri ſuper
fluitatis reſolutio neq̄ euaporatio. ⁊ ideo eſt

(neceſſe

ꝙ maioꝛ fiat humoꝝ ꝑ caloꝛem cõmotio ⁊ coꝛruptio pſertim cum talis caloꝛ ſit innaturalis. ⁊ non ſit nature regitiuus/ſ potius coꝛruptiuis. His autem cauſis putrefactionis coopantur etiam quedã extrinſeca. vt inoꝛdinatio diete exercitij/⁊ etiã medicine ⁊ ꝯſimilia. q̃ omia interioꝛi coꝛruptioni vel putredini coopantur qñ modo indebito ⁊ ĩ tẽpe ꝯgruo coꝛpi extrinſecus adhibenẽ. Ex humiditate igiẽ in aliqua parte coꝛpis ſic putrefacta/ reſoluiẽ fumus calid⁹ ⁊ coꝛrupt⁹/q̃ coꝛ petit/ipm diſtempat atq; ledit/ac deinde ꝑ venas ⁊ arterias ſe diffundẽs febꝛem putridã coꝛpi introducit. ſicut dicit Iſaac ⁊ ꝯſtan. Materia igiẽ ſic putrefacta q̃ putride febꝛ eſt cã aut ꝯtineẽ ĩ aliqua ꝯcauitate coꝛpoꝝ. ſicut in ſtomacho ⁊ in epate vel in alia/⁊ tunc eſt cã febꝛis que dĩ inẽpolata. Aut ꝯtineẽ intra vaſa. ſ. in venis ⁊ arterijs. ⁊ tũc eſt cauſa febꝝ q̃ eſt ꝯtinua. Cã autem ꝯtinuitatis febꝝ putredibilis eſt coꝛruptio humoꝝ/ ⁊ coartatio vapoꝛis inflammantꝭ in arterijs ⁊ in venis/⁊ ſic pꝫ cã ⁊ rõ omnium febꝛiũ putridaꝝ in gñali ſiue ſint ꝯtinue/ſiue diſcõtinue/⁊ inẽpolate.

De ſignis febꝛis putride.

Statum aũt febꝛiũ putridinaliũ quedam ſunt ſigñones gñales. Prima eſt/qꝛ materia talis febꝛis diu ꝑmanꝫ in coꝛpe/ſ ſupueniente cã extnea caleſit ⁊ putreſit in effectu. Scd̃a ſigñio eſt/qꝛ talem febꝛem pcedit rigoꝛ vel frigus maxime ſi materia fuerit intra vaſa ⁊ vicina ſenſibilibus membꝝ/quia ex materia frigida reſoluunẽ q̃dã fumi q̃ ledũt neruos ſenſibiles ex q̃bus rigoꝛ vel frigus generaẽ. Tertia ſigñio eſt/ꝙ talis febꝝ hꝫ inẽpolationem verã in interpolatꝭ. vel declinatõneꝫ manifeſtã quemadmodũ in ꝯtinuis. Quarta eſt/qꝛ talis febꝝ maximam gñat anguſtiam ꝓpter multitudinem ⁊ groſſitudinẽ fumi de materia putrida gñati ꝓpter quã fit deoꝛdinatio caloꝝ ⁊ ſpũũ ad interioꝛa donec natura expediat ſe a fumo illo. ⁊ hoc tps diuerſificatur ſm diuerſitatẽ materie in ſubtilitate ⁊ in groſſitie. qꝛ ſi materia fuerit ſubtilis ⁊ ſ̃tus foꝛtꝭ/cũ velocitate diſſoluiẽ ⁊ ſpergiẽ ꝑ coꝛpus ⁊ redit ſ̃tus ad membꝛa ſicut pꝛius. Si ṽo materia fuerit groſſa ⁊ ſ̃tus debilis/erit ecõuerſo. Quinta ſigñio eſt in ſtatu febꝝ/qꝛ tunc occurrũt accidentia ſignãtia ꝯpletionẽ putredinis. ſicut doloꝛ capitꝭ/malicia anhelitus/ſitꝭ ⁊ ſitia. Sexta eſt/qñ coꝛpa nõ plene mundificanẽ apud quietem febꝝ/ſ remanent adhuc in coꝛpe male q̃litates ꝓpẽ quas remanet debilitas in coꝛpe/⁊ etiam redeũt ipẽ febꝛes ⁊ acceſſiones. Septĩa eſt/ꝙ nõ remanet in vnifoꝛmitate quemadmodum ⁊ cetere febꝛes apud ſolutionẽ/ſ quieſcit omnino interpoſitꝭ diebus ⁊ declinat. ſicut in ꝯtinuis inẽparaxiſmos. Sunt ⁊ multe alie ſignificationes/que in febꝛibus ꝑticularib⁹ denotanẽ.

De febꝛibus interpolatꝭ.

b De febꝛibus aũt interpolatꝭ q̃daꝫ ꝓueniunt ex humoꝛe ſimplici putrefacto extra vaſa. vt ex fleumate naturali vera/quotidiana/ex colera rubea tertiana/ex colera nigra q̃rtana. Quedã ṽo ex humoꝛe cõpoſito generanẽ/vt quotidiana aliqua eſt ex fleumate acetoſo. aliq̃ ex vitreo/aliq̃ ex dulci/aliq̃ ex ſalſo. Et iſte febꝛiũ diuerſitates/ꝑ ꝓpꝛia ſig̃ dinoſcunẽ. In iſtis aũt febꝛib⁹ cõiter accidit doloꝛ capitꝭ/inſipiditas oꝛis/g̃uitas coꝛpis/frigus pcedens/caloꝛ ſubſequens/ſingulis diebus acceſſio renouaẽ. ⁊ qd̃ peius ẽ/aliquotiẽs duplicaẽ. Hmõi febꝛis materia ꝯgrua medicina digeraẽ/diuidaẽ/⁊ expellaẽ/dieta ꝯgrua regatur. pcaueat etiã medicus/ne in quartanã/vel ethicam terminetur.

De tertiana.

c Tertiana febꝝ fit ex colera putrefacta/extra vaſa ⁊ nõ collecta ad apoſtema. Fit aũt tertiana/alia ex colera naturali/alia ex innaturali. vt ex colera citrina vel vitellina. Tertiane ex colera naturali facte h̃ ſũt ſig̃. de tertia die in tertiã affligiẽ/ ⁊ potiſſime circa hoꝛã tertiã. Pꝛimo frigoꝛe. deinde caloꝛe/doloꝛe frontꝭ/amaritudine oꝛis/ſiti/tinnitu auriũ/inſtantia vigiliaꝝ/vꝛina rubea/ſubtilis ⁊ tenuis. xxiiij. hoꝛas ad plus põt habere in laboꝛe. ⁊ alias. xxiiij. hoꝛas in quiete. ſm varietatem ṽo materie diſpõeꝫ varianẽ ⁊ ſig̃. naꝫ ſi materia fuerit in oꝛe ſtomachi/doloꝛ frontis ẽ maioꝛ. Silr̃ ⁊ ſitꝭ cũ aſpitate ſicci/gutturꝭ ⁊ oꝛꝭ adeſt volũtas vomẽdi. vꝛina ẽ nimis colerata. Si fuerit in inteſtinis/pdicta ſig̃ non ſunt ita intenſa/ſ doloꝛ eſt circa vmblicum ⁊ vꝛina eſt magꝭ intenſa. Si vero fuerit in epate/vel in ciſtis fellis coloꝛatioꝛ erit vꝛina cum ſpuma crocea. Si autem fuerit febꝛis ex colera citrina vl̃ vitellina/varianẽ in parte ſigna. quia affligit pmo frigoꝛe/deinde lento caloꝛe/inter hoꝛam colere ⁊ fleumatis mouetur. vꝛina eſt citrina/mediocriter tenuis/plus tñ accedens ad tenuitatem. hoꝛis incertis mouetur. quia modo anticipat/modo ſuboccupat. aſſunt ⁊ pdicta ſig̃. ſ. doloꝛ frontis. ⁊c. ſed ſunt poꝛhus remiſſioꝛa.

Hec febris ſicut 7 quotidiana aliquādo ē ſimplex/aliquando cōpoſita. Simplex eſt que fit ex vna materia in vno tm̄ loco putrefacta. Cōpoſita v̄o ſiue duplex q̄ fit ex diuerſis cauſis in diuerſis loc̄ putrefactis.ſicut continua fit duplex qn̄ fleuma diuerſum in diuerſis loc̄ eſt putrefactū. Signum autem talis terciane eſt/qđ omni die affligit.ꝑmo frigore/ deinde calore/ ſ3 de tercio in tercium grauius/7 in diuerſis hor̄. vrina mediocris eſt in ſubſtantia ſub rubea vl' ruffa/ſupius aliquantulum obumbrata. Cauſa itaq3 ſimplic̄ terciane cognita/dieta ꝑmitus ordinet̄ ſm etatem/ſm tempus 7 nature qualitatem/deinde medicina debita ſubſequatur Primo materia cum ſyropo acetoſo digerat̄/digeſta cum oximelle laxatiuo purgetur cum alia congrua medicina. Si fuerit materia in ore ſtomachi/vomitus ꝓuocetur/digeſta tm̄ prius materia.quia digeſta oportet medicari 7 mouere non cruda.vt dr̄ in amphorismo. Materia vero cognoſcitur ꝑ anticipationem acceſſionis/ꝑ remiſſionem rigoris vel frigoris.7 caloris augmentationem/ꝑ maiorem afflictionis ꝓlixitatem/ꝑ vrine inſpiſſationem.quādo ḡ apparent talia ſigna digeſtionis/purget̄ materia ipſius febr̄ ſiue ſit compoſita ſiue ſimplex. Iſta tamen ſemꝑ adhibeatur ꝯſideratio 7 cautela. vt ſi fuerit materia ſimplex/Medicina ſit ſimplex.7 vbi duplex materia/7 ipa medicina duplex.

De Quartana.

Quartana fit ex melancolia putrefacta extra vaſa 7 nō collecta ad apoſtema. Fit aūt iſta febris aliqn̄ ex melācolia naturali/aliqn̄ ex non naturali. Quartane ex melancolia naturali facte h̄ ſunt ſigna. De q̄rto die in quartum affligit horripilatione.ꝑmo deinde calore lento.xxiiij.horas habet in ſummo labore.ecc̄.xlviij.in quiete. In horis Melancolie affligit ſcilicet a nona inferius 7 ſeruat certa tp̄a acceſſionis.vrina poſt acceſſionem citrina vel ſubcitrina in diebus interpolat̄ quaſi cruda pallida.ſ.vel ſubalbida 7 tenuis apparet. Si in ſtomacho materia fuerit/adeſt or̄ acetoſitas cū ſtocamia 7 v̄rigine 7 alijs ſignis peſſimis 7 inordinat̄.q2 adeſt triſticia/timor/anxietas/7 alie aīe ḡuiſſime paſſiones.ex pte corpis ḡuitas/pigritia/indigeſtio/inflatio laterꝝ/pōderoſitas cruriū 7 coxaꝝ/vigiliaꝝ inq̄etudo/timor in ſomnis/liuiditas in vnguibus 7 labijs/maxie in tp̄e acceſſionis. Dolor etiam accidit lumborꝝ 7 ſiniſtri hypocōdrij cū tumore ſplenis appetitus fortitudo.q2 ex melancolico humore ḡui 7 ponderoſo/chus deꝑmit̄/ad fundū ſtomachi.vn̄ ore ſtomachi remanēte vacuo deſideriū excitat̄. Alie ſpēs quartane q̄ accidūt cū admixtione alterius humor̄. De dicunt nothe.7 in illis mutant̄ ſigna ſm q̄litates humorꝝ/q̄ cum humore melācolico ꝯmiſcent̄. ſ3 illaꝝ febriū differentias/nō eſt pn̄t̄ negocij declarare. Cognita igit̄ q̄rtane cā 7 ꝓpria dr̄ia a ꝑncipio dent̄ fortia digeſtiua q2 ſpiſſa ē materia 7 cōpacta/7 ideo dent̄ ea que naturā digerant 7 mūdificāt.ſicut oximel ſimplex 7 ſquilliticum.7 hmōi materia digeſta purget̄ cum ſibi appropriata medicina.cum calidis 7 aptiuis herbis ac mundificatiuis balueet̄ 7 ſubfumigetur.caueat a cibis melancolic̄ 7 nociuis/vtat̄ electuarijs/7 puluenbus calidis confortatiuis humor̄ melancolici ꝯſumptiuis 7 alteratiuis/7 letificatiuis.ſicut eſt dyaſene/dyaborago/letitia/gallinis/7 hmōi.cum calidis vnguentis 7 ꝯfortatiuis inungat̄.

De Continua.

Ebris ꝯtinua ꝓuenit ex humore putrefacto intra venas cuius fumus petens ipm̄ ledit 7 febrem que dr̄ continua corpi introducit. Hic humor aliquando eſt ſimplex/aliquando compoſitus. Simplex qn̄ putreſcit ſanguis in vaſis/7 ꝯtinuam inducit q̄ ſynocha dr̄. Qn̄ vero non putreſcit/ſ3 quantitate ſuꝑabundans conculcatur. fumoſitates vero conculcate caleſiunt 7 diſtemperātur/que diſtemperate ſpiritum vitalem diſtemperant/7 ſequitur febris que dicitur ſynocha/inflatiua. Quandoq3 etiam colera putreſcit in ſubtiliſſimis venis oris ſtomachi/cordis/epatis/7 pulmonis/que dicitur cauſon.quia mēbra ſpiritualia vrit 7 incendit. Quandoq3 etiam in alijs venis putrefit/7 dr̄ terciana 7 cōtinua. Quandoq3 etiam colera 7 ſanguis ſimiliter putrefiunt in vaſis.7 ſiquidem maior pars ſanguinis putrefiat/fit febr̄ ſynodiches ſi vero maior pars colore putreſcat/dicit̄ cauſonides.ꝑ varietate autem cauſarum variant̄ 7 ſigna. Synochi itaq3 hec ſunt ſigna. ffebris continua/dolor frontis 7 tymporum acutiſſimus/ſitis vehemens/oris dulcedo/vrina rubea 7 ſpiſſa 7 quodammodo liueas. Eadem fere etiā ſunt ſiḡ in ſynochia inflatiā excepto fluxore vrine.apparet etiam oculorum eminentia cum venarum plenitudine 7 rubore faciei/7 totius corporis ḡuitate.

In cauſon ꝟo ⁊ alijs appet vrina rubicunda/
ſubtilis ⁊ tenuis quadaȝ nigredine obumbra
ta/ dolor frontꝭ ⁊ tympoꝝ cãtus ꝙ oculi ⁊ tym
pora videnť clauis pforari. color in corpe mix
tus cum citrino. ſitꝭ indeficiens vigiliaꝝ inſtan
tia/ lingue aſpitas ⁊ exuſtio cum ꝯſtipatõe vẽ/
tris ſi peccauerit colera in qualitate vel in quã
titate accidit ventris fluxus ⁊ vomitus coleri/
cus. Eadem ſigna apparent in cauſonide ⁊ ſy
nochide. differentia tamen illaꝝ diſcernitť po/
tiſſime ꝑ vrinam. In his febribus ꝯtinuis ex
ſanguine generatꝭ/ dȝ fieri ſanguinis ſubtra/
ctio ex vtroqȝ brachio viribus ꝑmittentibus ⁊
etate. Dieta taliũ dȝ eẽ tenuis ⁊ frigida ſicut mi
ca panis ĩ aqua lota/ vel poma/ pruna cocta
⁊ huiuſmodi. Medicina debȝ eſſe ſanguinis
repſſiua ⁊ alteratiua. vt ſyropus acetoſus/ vi
olaceus/ ⁊ huiuſmodi. contra ſynthoniaca. ſcȝ
contra vigilias ⁊ dolorem frontꝭ/ ⁊ huiuſmõi
maxime inſiſtendum eſt. Iſte infirmitates qñ
qȝ ſudore/ quandoqȝ fluxu ſanguinis ꝑ nares
vel aliunde ſalubriter termināť.

De fleumate.

f Leuma qñqȝ putreſcit in vaſis ⁊ facit
quotidianam ꝯtinuam. cuius ſigna
ſunt calor ꝯtinu⁹. ſ; in nocte maior/ ⁊
ſine aliquo typo gͧuedo capitꝭ/ orꝭ inſipiditas
vrina paꝝ colerata ⁊ ſpiſſa. horas hȝ. xviij. in
ſummo labore. ⁊ vi. in fleumate quiete. Aliqñ
etiam melancolia putreſcit in vaſis ⁊ facit qr/
tanam ꝯtinuã. cuius ſigͣ ſunt calor ꝯtinu⁹. ſed
de quarto in quartũ die ſꝑ maior. ⁊ ſic ſine ty/
po gͧuedo capitꝭ/ calor lentus non multum in/
tenſus. ⁊ iſte due vltime febres nõ diſcernunť
de facili ꝑ vrinam. Qñqȝ etiam putreſcit fleu/
ma extra ⁊ colera intra. ⁊ tunc febris inde gene
rata dr̃ minor emitricheus/ cuius ſigͣ ſũt eadeȝ
que ⁊ ꝯtinue quotidiane. ⁊ tũc in ſero illꝭ adeſt
frigus/ ⁊ maxime frigeſcũt tũc extrema adeſt gͧ/
uedo capitꝭ/ palpebraꝝ oppſſio falſo ſomno
opprimitť. xviij. horas hȝ in ſũmo labore. ⁊. vj
in nõ ſummo. ſ; illõ nõ ſummũ ſumm⁹ ẽ ſũme
quotidiane ꝯtinue. Qñqȝ putreſcit fleuma in
tra ⁊ colera extra. ⁊ ſic fit medius emitricheus/
c⁹ ſigna ſunt calor ꝯtinuus. ſ; de tertio in tertiũ
gͧuius intenditť. ⁊ fit cũ frigore ꝑcedente cũ do
lore capitꝭ ⁊ ſiti. xxxvj. horas hȝ ĩ ſummo labo
re. xij. in fleumate qͥete/ vrina rubea mediocritť
tenuis/ vlꝭ ſpiſſa/ vel liuida. Aliqñ putreſcit me
lancolia exť ⁊ colera intra. ⁊ fit maior emitriche
us/ in quo ẽ maior calor. ⁊ omnia ſynthomata
peiora ꝙ in ꝑoribus. Urina aliqñ eſt viridis/
aliquando nigra/ aliqñ liuida ⁊ diſcolorata/
que omnia ſunt ſigͣ mortificationis. xij. horas
hȝ a ſummo labore/ ⁊. xij. in nõ ſũmo. Iſtaꝝ
febriũ ꝯpoſitaꝝ ſpẽs ⁊ differentias vix perit⁹
medicus põt diſcernere. qr vt dicit hypo. ĩ am
pho. Acutoꝝ morboꝝ non ſꝑ ſunt ꝑnunciatõ
nes certe neqȝ ſanitatꝭ neqȝ mortꝭ. vt dicit gali.
qͣre in talibus morbis aliqñ ꝑfectus medicus
errat ꝑpter velocitatem motus materie morbi
⁊ etiam ꝑpter defectum vel ꝟtutem patientꝭ ꝙ
ignorat. ⁊ ideo h̃ finem de iſtis febribus impo
nemus. Que. n. h̃ poſuimus ab Iſaac/ a con
ſtan. ab Auic. ab alex. certiſſime tradita repi/
mus. ⁊ etiã a Gali. Hoc aũt non lateat ꝙ mi/
nor emitricheus curatť cum difficultate. medi⁹
ꝟo vix/ tñ aliqñ. ſ; maior nunqͣ niſi diuina ma
nu. vt teſtatť Galie.

De Horripilatione.

b Horripilatio eſt qͣdam ꝑua ⁊ pua di/
ſpoſitio ex febrili materia in corpe ſur
gens acceſſiones febriles prenũcians
⁊ ꝑcedens. Oritť aũt ex frigido fumo a frigida
materia fleumatica vel melancolica reſoluto/ qͥ
ſubito ꝑ mẽbra ſe corpis diffundẽs/ neruos ⁊
muſculos tangit. Ex ſua frigiditate autem con
ſtringit. vñ radices piloꝝ ſtringẽs poros clau/
dit/ ⁊ ipos pilos rectos ⁊ rigidos fumus frigi
dus facit. vñ horripilatio ſm Iſido. Horrida
dr̃ piloꝝ erectio qñ cũ quodã horrore alicuius
timoꝛꝭ grͣ pili capitꝭ ſubito eleuãť. timor enim
ſubitus calorẽ ad interiora reuocat. ⁊ ideo cor/
poris ſupficies a calore depaupata exterius ſe
ꝯbit ⁊ corrugat. ⁊ ſic ꝑ ꝯñs pili in ſupficie cutꝭ
inuoluntarie erigunť. Eadem gͦ eſt rõ ⁊ cauſa ĩ
febricitãtib⁹ horripilatõis ⁊ tremoꝛꝭ/ frigoꝛꝭ ⁊
rigoꝛꝭ. vt dicit ꝯſtan.

De Faſtidio.

Irca membra nutritiua diuerſe acci/
dunt paſſiones. ſicut circa ſtomachuȝ
faſtidium/ boliſmus/ vomitus/ ⁊ hu
iuſmodi. Faſtidiũ eſt immutatio appetit⁹. vt
dicit ꝯſtan. Eſt aũt faſtidium ciboꝝ ⁊ potuum
inuolũtaria abhoiatio ꝟtuti nutritiue maximũ
inferẽs nocumentũ. vñ dr̃ faſtidium/ qͥ faciẽs
tedium. vt di. Iſi. qr in illo inuenit hõ faſtidio
ſus tediũ/ in quo alꝭ recipit ſolacium ⁊ nature
oblectamentũ. Fit aũt tribus modis/ ex ſpũuȝ
defectione/ ex neruoꝝ ſenſibiliũ opilatõe/ ex hu
moꝝ calidoꝝ vel frigidoꝝ nimia repletõne. ꝑ
mum pȝ. qr cũ ſpũs ſint inſtrͣ ꝟtutũ vt eas ex
citẽt ad ſuas pagendas opatões/ ex eaꝝ defec
tu appetitiue ꝟtutꝭ opatio impeditur. Scdm
etiam pȝ. appetitus. n. ſtomachi qui ꝑprie dr̃
deſiderium a duplici ꝟtute perficitur ſalicȝ a

Digitized by Google

naturali appetitiua ꝛ ab influente ſenſitiua
Cum igiť neruis ſenſibilibus opilať/ſpiritus
animalis nõ poſſit deſcendere ad os ſtomachi
vt pficiat appetitum nõ immerito altera cã pn
cipali deficiente deficit appetitus. Tertiũ pꝫ.
quia cum rõne vacuitať fiat appetitus/reple/
tione facta ex humore/appetitus non immeri/
to impeditur. Signa autem quãdo deficit ap/
petitus ppter defectum ſpũum ſunt iſta/ tot⁹
corporis macillentia ex febre pcedente/ex ieiunio
nimio/ex vigilijs ꝛ fluxu ventri neruoꝝ compi
lationem cognoſcamus ex hꝫ ꝙ patiens in aſſũ
ptis nullam hꝫ vel patiť delectationem. ꝛ tũc
maximam patiť ſtomachis indigeſtionem. ſto
macho ppter abũtiam ſpirituum infrigidato
cibus etiam in tranſitu ſentitur frigidus. ppť
pdictam cauſam calidorum cognoſcamus hu/
morum abundantiaꝫ ex amaritudine ori/ex ſic
citate lingue cum ſiti. ꝛ ex calidis fumoſitatib⁹
palatum excoriantibus. Adeſt etiam quando
ꝙ vomitus croceus frigidos humores ſcimus
eſſe in cauſa ex eructationibus acidis vel inſi
pidis ſiue fetidis/ ex indigeſtione ꝛ ſtomachi
ĝuedine. Quãdo igiť defectus ſpũum eſt in
cauſa/opandũ eſt contra illa ppť que ſunt ſpi
ritus in defectu. quia ſi ex febre/agendum ẽ cõ
tra febrem. ſi ex ieiunio ꝛ corpori ꝯſumptione
perdita/ſunt cibis ꝛ electuarijs ꝯfortantibus
reparanda. ꝛ ſic de aromaticis ceteris fiant ſalſa
menta ſpiritus reparantia ꝛ orificium ſtomachi
ꝯfortantia. ex aceto ſcꝫ ꝛ menta ꝛ huiuſmodi.
aromatica ſepius naribus apponanť. Si fue/
rit opilatio in cauſa videlicet ſi nihil obſteterit
ꝙ patiens de mediana dextri brachij minuaťť
dentur calida diuiſiua/calida etiaꝫ ꝯfortatiua
vt dyaciminum ꝛ ꝯſimilia. niſi nimia calidi/
tas ſit in cauſa. tunc. n. ſyropo aceroſo eſt vten
dum/ꝛ materia congrua medicina eſt euacuan
da. Si humores frigidi ſunt in cauſa/ Purgeť
ſtomachus cum benedicta vel alia cõgrua me
dicina ꝛ calidis ꝯforteť/ diuerſa cibaria ſũt of/
ferenda etiam ſi aliquantulum fuerint nociua.
ſi ea deſiderauerit/vt ſic in eis excitetur appe/
titus. Juxta illud hypo. Parum deterior cib⁹
ꝛ potus melior ib⁹ ꝗdem/delectabilis ꝓo ma
gis eſt apponendus.

De Boliſmo.

Oliſmus eſt immoderatus ꝛ qĩ cani
b ninus appetitus. Habet aũt fieri ex
frigiditate oris ſtomachi dñante /aut
exñte cũ humore/frigiditas igiť intenſa aſſum
pta cibaria vi expſſionis trudit ad inferiora/ꝛ
ſic ſtomachus inanitus rõne vacuitať appetit.
Stomachus aũt ex mulť cauſis infrigidať/ſi/
cut ex nimis frigida dieta ꝛ huiuſmodi. Dicit
Gale. ꝙ boliſmus naſciť ex nimio calore mem
brorum quoꝝ vene trahũt ab epate. epar vero
p miſeraicas venas extrahit a ſtomacho. a quo
ſubito inanitur ſtomachus/ꝛ ſequiť appetitꝰ
quaſi continuus ꝛ immoderatus. ꝛ dinoſciť p
intenſionem vrine/quia cito aduenit. nec tam̃
p eum ꝓtus deficit. iſti conuenit frigida medi/
cina ꝛ groſſa dieta. Boliſmi autem hec ſunt ſi/
gna. ſ. ꝙ homo plus debito appetit ꝛ plus ſo/
lito comedit. ꝛ tamen ex aſſumptis nihil corpi
addit/ſed attenuatur potius ꝛ marceſcit. Ad/
eſt frequenter fluxus ventris. Accidit autem ap
petitum immutari vt appetat quis nociua. vt
carbones terram/ꝛ ſalem/ꝛ huiuſmodi. ꝛ ha/
bet fieri ex humore melancolico vel colerico in
ficienti os ſtomachi. ꝛ quaſi quandam lanugi
nem inducente. vnde ſtomachus infectus ratõ
ne conformitať appetit talia/vt in pgnantib⁹
patet. in emoroidarum ꝛ menſtruorum retentõ
nem patientibus/in ꝗbus fumus ab immun/
do ſanguine reſolutus. inficit neruos ſenſibi/
les ſtomachi ꝛ immutat appetitum. Contra
boliſmum ergo dentur calida ſtomachum con
fortantia. Dentur etiã cibaria vnctuoſa ꝛ mul
ta pinguedine addita/vt vnctuoſitas ori ſto/
machi intrans/faſtidium generet ꝛ inducat/ꝛ
ſi humor frigidus ac fleumaticus fuerit in cau
ſa/vt frequentius accidit/ſtomachus purgetur
tandem calidis electuarijs interius/vnguen/
tis calidis exterius ꝯforteť. Conſimili mõ cu/
reť inordinatus appetitus.

De ſingultu.

s Jngultus eſt ſonus violẽte ꝯmotio/
nis ſtomachi ex ſpaſmoſa diſpõe ei⁹
pueniẽs. ffit aũt duplici de cã pnci/
paliter. ſ. ex nimia repletione vel ex inanitione
ꝛ qñꝙ ex frigore. his. n. de cauſis nerui ſtoma
chi ꝯbuntur. quibus contracť/fundus ſtoma
chi ſuperius eleuatur. virtus autem regitiua ni
titur ipm ad naturalem ſitum ſiue poſitõnem
reducere. Ex tali. n. aſcenſu vel deſcenſu (vt di
cunt ꝗdam) fit ꝗdam ſonus qui dĩ ſingultus
vel vt mihi videť dum fundus ſtomachi eleua
tur aer in medio ꝯtentus vi expulſionis exiẽs
dum alteri aeri obuians p anguſtum tranſit/
facit ſonum qui dĩ ſingultus. Quando ac
cidit ex repletione/fit cum vomitu humorum
vel ciborum. Et accidunt eructationes diuer
ſi ſaporis ſecundum humorum abundantiam
ꝛ diuerſitatem/ꝛ plectorica eſt corporis habi
tudo. Dieta enim precesſit nimis larga.

Quando aũt ꝯtingit ex inanitione cognoſcitur
p febrem/ vel fluxum ventris vel ſanguinis ⁊ p a
lia/ que extenuant corpus. Sed quando acci
dit ex frigiditate/ cognoſcitur p frigiditatem aeris
vel p dietam frigidam p̄cedentem ⁊ huiuſmo
di. Contra ſingultum ex repletione/ vtendum
eſt vomitu ⁊ alijs euacuatiuis calefacientibus
⁊ deſiccatiuis. Contra ſingultum ex inanitõe
ſi fuerit ſine febre/ vtendum eſt reſtauratiuis ⁊
humectatiuis. Si vero fuerit cum febre piculo
ſior eſt. Contra ſingultum ex frigiditate actua
liter calidis ⁊ potentialiter vtendum eſt. valet e
tiam ſternutatio ſi ꝓuocetur. valet etiam timor ſi
ex improuiſo incurratur. vel ſi aliquod valde ve
recundum ſubito obijciatur. Nam calor reuo
catus ad interiora ꝓpter verecundiam vel ti
morem diſſoluit fumũ/ q̄ materia eſt ſingultus

De vomitu.

v Omitus eſt cibor ⁊ humor a ſtoma
cho violenta reiectio. Et hꝫ fieri iſtis
modis/ aut vi nature/ aut vi ſinthoꝫ
matis. Quandoqꝫ.n. ſuperabundãt in ſtoma
cho humores calidi/ quandoqꝫ frigidi. Unde
quandoqꝫ ex caliditate ebullitionem faciente/
⁊ humores diſſoluente/ fit eoꝝ p vomitum ex
pulſio. Sicut.n. frigiditas intenſa in ore ſto
machi vi compꝛeſſionis repellit humores ⁊ cibaꝫ
ria inferius. ⁊ eſt cauſa ſolutionis p ſeceſſũ. ſic
caliditas dominans mouet eos aliqñ ſurſum
⁊ eſt cã euacuationis p vomitum. Aliquando
etiã fit ex cibor ⁊ potuum ſupabundãtia. que
cum natura non poſſit regere vel digerere/ ea
repellit a ſe tanquã ſibi ſupflua ⁊ nocua. Ali
quando etiam accidit ex q̄litate cibi vel potus
⁊ ex eius acumine. vnde mordicat neruos ſto
machi/ ⁊ ꝓuocat ad ſtomachum. Aliquando
fit ex debilitate virtutis retentiue ⁊ fortitudine/
expulſiue. vnde ſtomachus non valẽs aſſum
pta retinere/ p incõtinentiam vomit ea. Aliqñ
etiam fit vomitus cum inferiora ventris fuerint
fortiora ⁊ expellunt ſuas ſupfluitates ad ſupe
riora/ ⁊ natura non valens retinere ea/ immo
abbominans ⁊ abhorrens p vomitum expel
lit. illa etiam fit aliquãdo p compꝛeſſionẽ ⁊ ele
uationem ſtomachi ex vicinitate ⁊ colligantia
alioꝝ membrorum quando caſu aliquo patiũ
tur. vt ex matrice. vnde frequens vomitꝰ ſignũ
eſt impꝛegnationis. vt dicit Galie. Uomitus
itaqꝫ laudabilis eſt quando fit vi ⁊ operatõe na
ture. vel quando fit ſicut oꝫ/ ⁊ quando opoꝛꝫ
adiutorio medicine/ quando fit in die creticoꝫ
⁊ eger ex vomitu releuatur. Uomitus.n. lauda
bilis ſtomachum mundificat/ virtuti digeſtiue
ſeruit ⁊ miniſtrat. totam naturam exonerat/ ab
infirmitatibus infinitis totum corpus hominis
alleuiat. Si autem fuerit illaudabilis/ ꝯria o
peratur. Omnem aũt vomitum naturaliter p̄ce
dit motus ⁊ tremor labioꝝ/ conatus ⁊ angu
ſtia ſpũalium membroꝝ/ nauſea/ ⁊ abbomina
tio/ oris apertio/ lingue diſtenſio/ ⁊ extenſio vena
rum/ arteriarum ⁊ neruoꝝ/ lachrymatio in ocu
lis/ emiſſio ſudoris immutatio gutturis. Uomi
tus igitur ſi fuerit neceſſarius ꝓuocetur amaricati
uis/ ⁊ infectio lingue palati atqꝫ oris. Si ſup
fluus ⁊ nociuus/ reſtringatur. Circa vomi
tum aũt ex frigida cauſa valent calida ⁊ ꝯforta
tiua/ tam electuaria/ q̄ vnguẽta. valet etiã dya
ceronitio calidum/ dyaniſum/ dyaciminum.
⁊ hmõi. ꝯ calidam vero cauſam valent frigida
⁊ ſicca. reſtrictiua ⁊ ꝯfricatiua. vt zuchara/ roſa
cea/ dyarodon/ triſandali/ ⁊ huiuſmodi. Et h̄
de vomitu dicta ſufficiant.

De dolore ſtomachi.

d Olor ſtomachi multis de cauſis habꝫ
fieri. ſ. ex calore diſſoluente/ ex frigore
coartante/ ex ventoſitate extendẽte/ ex
apoſtemate compꝛimente/ ex humore calido vel
frigido villos ſtomachi inuiſcando. Ubi ca
lor ẽ in cauſa/ dolor eſt pungitiuus/ eructatiõ
calida/ parum pallida vrina. Groſſa cibaria
bñ digeruntur/ ſubtilia aduruntur/ amaritudo oris/
ſeceſſus/ colericus/ vrina rocea. Ubi vero frigi
ditas cum humore eſt in cauſa/ eſt dolor ğua
tiuus/ dura male digeruntur/ leuia ⁊ ſubtilia me
lius/ ſolet adeſſe vomitus fleumaticus/ crudꝰ
ventris ꝯſtipatio/ eructuationes aceroſe. Uen
toſitas ſi eſt in culpa ꝯgnoſcitur ex rugitu ⁊ gur
gulatione/ ⁊ eructuationibus inſipidis ex quo
rum emiſſione patiens alleuiatur. Apoſtema ſi
eſt in ſtomacho cognoſcitur ex febre ꝯcomitante
ex punctura ⁊ ardore/ ⁊ indigeſtione/ ⁊ orificij
extenſione. Si igitur calor cum humore ſit in cã
humor digeratur ⁊ cuꝫ medicinis ꝓprijs/ pur
getur ſtomachus/ cum electuarijs frigidis ꝯfor
tetur/ cum vnguentis frigidis exterius fomentetur.
Si aũt frigiditas cum humore ſit in cã/ curetur
modo ꝯrio. Si ventoſitas ſit in cauſa curetur cũ
illis que extenuant ventoſitatem. vt dyamara
trum/ dyaciminum/ ⁊ hmõi. Magna.n. ven
toſitas in corpe ⁊ ſpãliter in ventre cauſat tor
ſiones/ qñ ſe inter humores interponit (vt dicit
ꝯſtan.) ⁊ ideo oꝫ vt ſibi ſuccurratur cũ medici
na ventoſitatis ventris diſſolutiua. ⁊ ideo dicit
ꝯſtan. vt ventoſa ſine ſcarificatione circumdet

vmblicum/ ⁊ ventoſitas expellatur ab interiori/
bus ad exteriora. quia ſicut idem dicit. Plus
ventoſitas ledit in multis cauſis quam humores. vt
patet in hydropicis. de quibus idem in eodem ca/
pitulo dat exemplum. Quicunque igitur vult
continuam corporis cuſtodiri ſanitatem/ cuſtodiat
ſtomachum ne nimium ſumat cibum. ſumma
enim ⁊ perfecta medicina eſt abſtinentia. vt di.
conſtan. in. iiij. ca. de faſtidio.

De dyarrhia.

Olet etiam ventri accidere dolor ⁊ tor
tura. vt dicit idem conſtan. ex humo
ribus in inteſtinis inuiſcatis. ſicut do/
lor yliacus/ colericus/ ⁊ conſimiles paſſiones.
Accidunt autem iſte infirmitates quandoque
ex incluſa ventoſitate viſcerum obuolutiones
extendente. quandoque ex humorum multitu/
dine viſcerum ſubſtantiam aggrauante aliquando
ex aliquo apoſtemate leſionem inteſtinorum
ſubſtantie inferente. aliquando ex lumbricorum
multitudine viſcera interius corrodente. aliquando
ex aliorum membrorum colligantia compaſſi
onem inteſtinis inducente. aliquando ex humorum a
cumine inteſtinorum ſubſtantiam mordicante
⁊ vlcerante. ⁊ iſte paſſiones proprias habent
cauſas ⁊ proprias ſignificationes. Ventoſi/
tas ergo cruda ⁊ groſſa ab humoribus reſolu
ta quando cum ſeribus includitur in inteſtinis
multas generat torſiones. ⁊ ſi fuerit reſoluta
fumoſitas vel ventoſitas a materia ſanguinea
erit dolor infixiuus. vt dicit commentator. Si
ex colerica/ erit pungitiuus ſi ex fleumatica/ di
cetur extenſiuus. ſed ex melancolica. dicetur gra/
uatiuus. ſi vero ex vitreo fleumate/ dicetur con/
gelatiuus. Quando autem ex ſola ventoſita/
te eſt/ tunc dicetur dolor deambulatiuus. Ita
dicit de verbo ad verbum commentator ſuper
Johannem. Et his verbis vtuntur ſepe magi
ſtri ⁊ auctores. Iſta igitur paſſio curatur cum
dyaforeticis medicinis id eſt euaporatiuis/ exte
nuatiuis ventoſitatis/ ⁊ conſumptiuis quando
vero replent inteſtina groſſa ⁊ viſcoſa/ grauiſ
ſimas inferunt paſſiones. ligantur enim inteſtina
⁊ conglutinantur viſcoſa ſuperfluitate. vnde natura
non ſe poteſt a ſuperfluis expedire. vnde neceſſa
rio ſequitur interiorum torſio/ inferiorum compreſ
ſio/ ex repercuſſione fumoſitatum ſuperiorum ſum
ma perturbatio. quandoque mors ⁊ ſubiecti de/
ſtructio. vt patet in yliaca ⁊ colerica paſſione. In
tali itaque caſu ſolent primo apponi mollificati/
ua ⁊ materie indurate humectatiua. deinde ali
quantulum mordificatiua/ tandem neceſſaria pur
gatiua. ⁊ ſic exoneratis interioribus ⁊ purgatis/
tota natura ad conſiſtentiam debitam reuocetur.
Quando vero apoſtema occupat ſtomachum/
vel inteſtina ex materia atque diſtenſione apoſte
matis ſentitur dolor ⁊ grauedo in ſtomacho ⁊ etiam
in inteſtinis. ⁊ ſecundum quantitatem materie
⁊ qualitatem apoſtematis/ intenditur ⁊ remittitur
impetus anguſtie ⁊ doloris. dolor autem ſem
per tanto eſt grauior/ ⁊ periculoſior/ quanto in ſub
tilioribus ⁊ gracilioribus comprehenditur inteſti
nis/ quia minus patet locus euacuationis ⁊ euen
tationis. Iſtis tamen interius ⁊ exterius con
fert medicina mediocriter refrigeratiua/ ratione fe
bris mitigatiua/ ratione doloris maturatiua ⁊ im
mundificatiua/ ratione apoſtematis conſolidatiua ⁊
ſanatiua ratione ſubſequentis vlceris ne locus re/
maneat vlceroſus. ⁊ iſta omnia ⁊ multa alia pa
tent in viatico ⁊ in plate. que hic ponere eſſet ſuper
fluum. Quando. n. lumbrici ſunt in cauſa/ maxi
mus inſtat dolor. Sunt autem lumbrici ver
mes quidam longi/ rotundi/ ⁊ acuti/ ex viſco/
ſis ⁊ crudis humoribus/ in inteſtinorum interio
ribus generati/ qui cum fuerint in gracilibus ⁊ longi
oribus inteſtinis generati. dicuntur lumbrici quia longi.
vt dicit conſtan. Si vero in inferioribus ⁊ groſſiori
bus ſunt nutriti/ aſcalides dicuntur ⁊ cucurbitini
Hi ſecundum diuerſas materias ex quibus fi
unt/ diuerſas habent ſpecies ⁊ figuras. Nam ex
ſalſo fleumate fiunt vermiculi longi/ graciles/ ⁊
acuti. Nam dolor iſtius fleumatis qui habet motum
a centro vſque ad circumferentiam protrahit ma
teriam vermis in longum. Siccitas vero cum ha
beat motum ad centrum ⁊ poſſit materiam dilatare/
conſtringit ⁊ coartat eandem in rotundum. ⁊ ideo
vermiculi ſic generati/ longi ſunt ⁊ rotundi. Ex
fleumate vero dulci fiunt vermes longi/ ⁊ lati/
longi quidem ratione caloris. quia calor prolongat
lati vero/ quia ſe humor diuidit ⁊ dilatat. Ex
fleumate vero acetoſo quod frigidum eſt ⁊ ſic
cum/ curti ⁊ rotundi. quia vtraque qualitas cum
habeat motum ad centrum/ repugnat latitudi
ni ⁊ longitudini. Ex fleumate vero naturali cum
ſit frigidum ⁊ humidum/ fiunt breues ⁊ lati.
breues quidem ex frigiditate/ lati vero ex humo
re. iſti dicuntur aſcarides vel cucurbitini. quia ſe
mini cucurbite aſſimilantur. Ex vitreo fleumate
propter nimia frigiditate nihil viuificatur. Hi vermes
grauiſſimas inferunt corruptiones. febris adeſt
pruritus narium/ ſtridor dentium/ abhomina
tio cibi/ ſtupor/ ⁊ alienatio mentis/ clamor in ſom
no/ tremor corporis/ emiſſio lingue/ ⁊ maſtica
tio cum nihil habeant inter dentes. Et iſta
omnia accidunt propter colligantiam inteſtinorum
ad inſtrumenta ſenſuum ⁊ ad maxillas. oportet ergo vt di

cit ꝯſtan. vt citius eijciant̄/ alioquin corpꝰ ab eis ꝯſumitur/ ⁊ membra remolliunt̄/ nec expelluntur/ niſi qn̄ moriuntur. Dum enim viui ſūt cum inteſtinis inuiſcati ſunt ⁊ de facili nō exeunt/ ſ꜄ mortui abhorrente eos natura eijciunt̄/ tamen aliquando exeunt/ ſ꜄ quaſi mortui ⁊ ſtatim moriuntur. cum rebus etiam amaris occiduntur. ſicut abſinthio/ ⁊ hmōi. que omnia in eodem capitulo recitat ꝯſtan. Debent autem omnia talia amara dari cum melle vel lacte/ vel cum aliquo dulci. dulcia. n. vermes diligūt que cum ſibi incorporant/ recipiendo amaritudinem ſe occidunt. Ibi. n. latitat hamus ſub eſca quando matrix vel veſica patit̄/ ⁊ inteſtia ꝓpter colligantiam patiunt̄. Nam collo veſice opilato/ retenta vrina veſica diſtenditur/ q̄ diſtenſa inteſtinum quod ſibi adiacet comprimitur/ ⁊ ad fecis expulſionem impedit̄. ⁊ idu ſa ventoſitate colerica paſſio generatur. Hec paſſio generat̄ (vt dicit ꝯſtan.) in quinto inteſtino quod vocat̄ colon. i. concauum. ⁊ eſt i dextra parte ventrꝭ inferioris circumcingens. ſicut zona parua vſq; in partem ſiniſtram. Cauſa autem huius paſſionis eſt ſeptiformis. vt idē dicit. Prima eſt calor igneus ⁊ colericus febrilis inſmixtus. deſiccans fecis humiditatem ⁊ indurans/ exire non ꝑmittens. Secunda cā eſt cibi ſicci ⁊ ſtiptici groſſicies/ egeſtionem exire ꝓhibens. Tertia eſt fleumat̄ viſcoſitas vias egeſtionis ꝯcludens Quarta ē groſſa viſcoſitas cum viſcoſis humoribus ſe immiſcens ⁊ deſcendens. Quinta eſt cauſa cū apoſtema in inteſtino naſcens ſubſtantiam feculētam exire libere cohibens. Sexta multitudo aſcaridum ⁊ lumbricoꝝ mortuorum ⁊ inuiſcatorum/ i hoc inteſtino exire non valens. Septima eſt inteſtini inſenſibilitas nocumentū fecis non ſentiēs nec expellens. Hec paſſio quacunq; de cā generata/ dira infert corpi tormenta. vnde gn̄alia ⁊ ꝓpria habent accidentia. Adeſt. n. generalit̄ vomitus/ abhominatio/ tortura/ ⁊ dolor intollerabilis ex parte illa ventrꝭ ꝯſtipatio. ⁊ ſi eſt ex calida cauſa/ vent̄ videt̄ acubus pungi. Nam ⁊ patiēs cito morit̄ ſi non hꝫ remedium. ſi ex frigida eſt/ tunc nimia ſentitur grauitas. lentus tamen eſt dolor ⁊ in vno loco. Si ꝟo eſt ex ventoſitate/ dolor eſt extenſiuus ⁊ immutat locum cum gurgulatione ⁊ inflatione. ſi eſt ex apoſtemate/ ſentit̄ calor. dolor adeſt. febris cum ſiti ⁊ aſperitate lingue. Si ex lumbricis tortura ſequit̄ ⁊ dolor/ ⁊ abhominatio aliquando ꝑ os eos vomunt ⁊ breuiter morbus eſt peſtifer ⁊ mortalis. cito interficiens/ niſi efficacit̄ ſuccurratur. Primo igitur ſunt cauſe morbi mitigande/ diſſoluende/ ⁊ deſtruende/ ꝑ balneationes/ calefactiones/ diſſolutiuas/ ⁊ liquefactiuas vnctiones/ vt eſt anaciſon/ ylion/ ⁊ huiuſmodi. Si ꝟo ꝑ mitigatiuā non ceſſauerit dolor/ tunc ad fortiores procedendum eſt medicinas diſſolutiuas/ purgatiuas. ſicut in viatico continetur. Huic paſſioni eſt cognata yliaca/ ab ylion inteſtino dicta ⁊ eſt inteſtinum gracile ⁊ longum inuoluens circumquaq; alia inteſtina. ⁊ eſt a carne diſcoopertum vnde valde eſt ſenſibile. vnde ⁊ h̄ paſſio vocatur vna de peracutis ſecundum gali. q꜄ vno die vel duobus interficit. ⁊ ideo periculoſior eſt q̄ ipſa colerica. conſimili tamen modo curatur. ex conſimilibus enim cauſis generat̄ ſed maxime ad apoſtemata vt dicit conſtanti.

De diſſenteria.

a Liquando etiam patitur venter ex ciborum ⁊ humorum lubricitate ⁊ acumine. vt in diſſenteria/ liēteria ⁊ diarria. ⁊ hec inter ſe differunt. Nam. (vt dicit conſtan. ⁊ plate.) diſſenteria eſt fluxus ventris cum excoriatione inteſtini ⁊ ſanguinolenta egeſtione. Et dicitur a deſcindendo. quia in ea ſcinduntur inteſtina. ⁊ fit ex colera naturali vel innaturali inteſtina corrodente ⁊ excoriante. quandoq; etiā fit ex fleumate ſalſo ⁊ quandoq; ex melancolia aduſta. quandoq; ex vitiō epatis/ ⁊ dicitur epatica quandoq; ex debilitate ꝯtentiue virtutis ſanguinem retinere non valentis. quandoq; ex nimia ſanguinis abundantia maxime in detruncatis ſanguis conſuetus tranſmitti ad nutrimentum membri quando abſciſum eſt mēbrum/ cum non inuenit membrū quod nutriat ſuperabundat in epate ⁊ per incontinentiā emittitur. ⁊ dicitur impropria diſſenteria. Fit etiam ſepe ex vitio inteſtinorum. ⁊ tunc ſūt tres ſpecies. In prima reſoluitur inteſtinorum vnctuoſitas. ⁊ apparet egeſtio ſicut lotura carnis pinguis. In ſecunda villi ſtomachi abraduntur/ ⁊ apparent q̄ſi raſure pergameni. In tertia per fruſtula emittuntur inteſtina. ⁊ tunc apparent quaſi carnoſe ⁊ neruoſe ⁊ arterioſe reſolutiōes. Prima igitur ſpecies bene curatur. ſecunda vix. tertia nunq̄. ſimiliter epatica vix curatur. Diſſenteria igitur ſigna ſunt ſanguinolēta egeſtio/ torſio ventris/ dolor pungitiuus. quandoq; q̄ fit excoriatio inteſtinoꝝ ſuperioꝝ. q̄nq; medioꝝ/ q̄nq; inferioꝝ. ⁊ ſecundū h̄ variatur dolor tūc in ventre ſupremo/ nunc circa vmbilicum/ nūc in infimo. Secundū igitur

cauſarꝫ diuerſa genera / diuerſificari etiam ſolet medicina. p̄mo ḡ ſolet mundificari humor peccans. deinde fluxus incipi. ⁊ h̄ tam ſyropis q̄ electuarijs. tā emplaſtris / q̄ vnguent̄ ſtipticꝭ ⁊ ꝯſtrictiuis. Interior v̄o medicina iuuat efficacius / q̄ñ in ſuperioribus inteſtinis eſt materia / exterior v̄o plus adiuuat inferiora. ſtiptica igit̄ ⁊ ꝯſtrictiua dꝫ eſſe tam medicina q̄ dieta.

De lienteria.

Lienteria eſt fluxus ventrꝭ cum indigeſti cibi ⁊ potus emiſſiōe q̄ñ nulla fit immutatio circa cibum. ſ ſicut accipitur / ſic emittit̄. que ꝯtingit aliq̄ñ ex villorꝫ ſtomachi abraſione / vñ ſtomachus nō valet cibū retinere. q̄ñq̃ fit ex viſcoſa ⁊ flegmatica humoroſitate villis ſtomachi ⁊ inteſtinorum adherēte aliq̄ñ ex apoſtemate. q2 tunc ex cibis plus grauat̄ ſtomachus / ⁊ ideo ſenſu nature mouet̄ ſtomachus ad expellenda cibaria anteq̄ digerantur. Curet̄ h̄ infirmitas ſicut ſup̄ dicta.

De Diarria.

Diarria ē fluxus ventris ſimplex cū cibi digeſti emiſſione abſq3 ſanguinea egeſtione. ſit aūt aliq̄ñ ex ciborꝫ multitudine ⁊ eorꝫ liquiditate ⁊ acumine. aliq̄ñ ex colera peccante in q̄ntitate potius q̄ in q̄litate q2 ſi qualificatiue peccaret potius diſſenteriā induceret q̄ diarria. q̄ñq3 fit ex fluxu humoris ad inteſtina a capite defluentis ⁊ ea vel mordicantis / vel lubricantis / ⁊ tunc emittit patiēs ſpumas ⁊ ampullas. iux̄ illud Hypoc. q̄bus ſpumoſe egeſtiones in diarria apparēt. his a capite flegma defluit / fluxus curat̄ p dicte tenuitatem / cū multitudo cibor̄ eſt in cā. ſi ex acumine dent̄ refrigeratiua ⁊ humectiua. ſi ex fluxu humorꝫ a capite / dent̄ reumatis reſtrictiua. Et h̄ de paſſionibus ventrꝭ / dicta iam ſufficiant.

De Hydropoſi.

Hydropiſis eſt error digeſtiue v̄tutis / epatis tumorem ⁊ membrorꝫ generās vt dicit ꝯſtan. Dum. n. v̄tus digeſtiua debilitat̄ in epate / ſupfluitates multe gñantur in corpe / que v̄tute vigoris expulſiue exterius tranſmiſſe / membrorꝫ inflatōnem generāt. ſit aūt tribus ex cauſis / generalit̄ ex retentōne ſupfluitatum p̄ter naturam. ex fluxu humiditatis p̄ter naturā. ex p̄ncipali diſtempantia q̄litatu3 ipſius epatis. Dum. n. ſupfluitates p̄ter naturam retinent̄ vt in menſtruo ⁊ emoroide ⁊ huiuſmodi / ex earꝫ retentione opprimunt̄ v̄tutes / ſupfluitates generant̄ / ex q̄bus membrorꝫ inflatio ſequit̄. Ex fluxu vero humiditatis p̄ter naturam diſſoluunt̄ ſpūs / debilitant̄ v̄tutes / ſupfluitates ex indigeſtione ſupuenīētes inflationem membrorum efficiunt. Ex qualitatum diſtempantia errat virtus digeſtiua in epate q̄druplicit̄ ſm quatuor q̄litatum ꝯiunctione3 ⁊ ſic fiunt q̄tuor ſpēs hydropiſis ſm exceſſum q̄tuor qualitatum. Prima eſt lentofleuma ex diſtempantia frigiditatis ⁊ humiditatis. ⁊ dr̄ ab albo fleumate. lentos autem album dr̄. Secunda ē hypoſarca vel anaſarca / ex diſtemperantia frigiditatis ⁊ ſiccitatis. Tertia ſpēs eſt aſchites ex diſtempantia caliditatis ⁊ humiditatis. Quarta ſpēs eſt tympanites. ex diſtēperantia caliditatis ⁊ ſiccitatis. ſiunt autem hoc modo dum humiditas ⁊ frigiditas ī epate diſtempantur / v̄tus digeſtiua debilitat̄ / qua debilitata ſupflua generat̄. que virtus expulſiua tranſmittit ad ſupiora / vnde vehemens accidit inflatio frigiditate ⁊ ſiccitate diſtempata in epate. Silit̄ virtus digeſtiua diſtempatur ⁊ debilitatur / ⁊ aliquātulum fit expulſiua. ⁊ idō ſupflua non emittit vſq3 ad cutis exteriora. ſed ſub carne retinent̄ / ⁊ ideo hec ſpēs dr̄ hypoſarcha. i. ſub carne vel iux̄ carnem. Ex diſtemperātia autem caloris ⁊ humiditatis per diſſolutōnem ſpūum debilitatur vtraq3 v̄tus. ſ. digeſtiua ⁊ expulſiua. vnde ſupflua per totum corp⁹ non expellunt̄ / ſ inter ventrem ⁊ ſifas tm̄modo retinent̄. ⁊ h̄ ſpecies dr̄ aſchites / quia vent̄ eorum percuſſus / reſonat ſicut vter. aſchis. n. vter dr̄. Caliditate ⁊ ſiccitate diſtemperatis ſpūs diſſoluunt̄. ⁊ ſic debilitata vtraq3 v̄tute ſuperflua ex indigeſtione ſurgentia p calidum ⁊ ſiccum in groſſam fumoſitatem reſoluunt̄ / q̄ non expellunt̄ per totum corpus / ſ circa ventrem retinent̄. ⁊ h̄ ſpēs dr̄ tympanides / q2 ad modum tympani ſonat venter. In p̄ma igit̄ ſpē eſt inflatio per totū corpus / ſuperficies alba ⁊ mollis / digitus carni imp̄ſſus ſignum foraminis facit / ⁊ paulatim poſtea in ſe redit. vrina eſt diſcolorata / alba ⁊ ſpiſſa. In ſecūda ſpē non eſt tanta ſ fetet eorum caro. Vrina eſt diſcolerata ⁊ tenuis. In tertia ſpecie eſt vent̄ inflat⁹ ⁊ ſonat pcuſſus. ſicut vt̄ / vrina rubea / ⁊ ſpiſſa. In quarta ſpē extēdit̄ vent̄ / ⁊ ſonat ſicut tympanum / vrina diſcolerata ⁊ tenuis. collu3 ⁊ extrema efficiunt̄ gracilia. ⁊ nares acute. ⁊ oculi ꝯcaui ⁊ rotundi. due p̄me ſpecies poſſunt curari añ ꝯfirmationem. due ſcd̄e añ ꝯfirmatōnem vix curantur. ſ poſt ꝯfirmationem / nunq̄

Hydropicus ergo eſt corpore tumidus /mol/
lis /ſguis /ꝛ ponderoſus /ꝛ ſitibundus. q̄ quā
to plus bibit/tanto plus ſitit/ꝛ q̄to plus bi/
bit/tanto plus paulatim deficit. Et amplius
inturgeſcit. Talibus diuerſimode pati/
entibus/diuerſimoda exhibetur medicina. eis
tñ valent ventoſitatis extenuatiua /humores
intercutanei ꝯſumptiua/ꝛ ỽtutis deſtructiue.
in epate ꝯfortatiua. De quibus omnibus ſe ex
pedit in viatico conſtan.

De bicteriicia.

b Icteriicia ſiue aurigo eſt cutis defeda
tio abſq; ipius ineq̄litate. ꝛ dr̃ in pla
te. ꝙ tres ſũt ſpecies bicteriicie. crocea
ex colera naturali. viridis /ex nigra. Prima vo
catur aurigo/quia citrinũ efficit hominem ad
modũ auri. alia vocatur pegamitis. i. viridis.
ex colera. n. praſina vindicat. Tertia melãchi
ton. i. nigra. quia ex colera nigra gignit ꝛ adu
ſta/ ſit autem ex feruore ꝛ ebullitõne ſanguis
in coleram tranſeuntis ex calore ſupabundan
te/ꝛ ſanguinem inficiente. vñ defert cum ſan/
guine ad cutis ſupficiem/ꝛ ipam inficit ꝛ im/
mutat. aliquando fit ex opilatõne ſupioris vel
inferioris pori cyſtis fellis. vnde colera redun/
dat ad epar ꝛ ſanguinem inficit. aliquando
fit ex apoſtemate vel febre ꝯtinua ſanguinem
immutante ꝛ adurente. aliquãdo ex corruptio
ne aeris vel cibi ꝛ potus corrupti. vel ex mor/
ſu ꝛ punctura reptilis venenoſi. His modis
ſanguis inficit ꝛ ad nutrimentum membroꝝ
tranſmiſſus/ea ſm ſuam infectionem inficit ꝛ
corrumpit. Hictericiã q̊ maxime calidam hec
ꝯcomitant. totius corpis infectio /dextre partꝭ
calefactio /ſitis/oris /amaritudo / dolor frontꝭ
tinnitus auriuꝫ/vrina colorata/cuius ſpuma
eſt crocea vel viridis / vel nigra. omĩa que de
corpe emittunt pdicto colore inficiunt ex opila
tione ſupiori cãta immutat oĩa inferiora. itaq;
oĩa inferiora ſunt valde tincta. ecõuerſo auteꝫ
eſt ſi ex inferiori ſunt omĩa ſupiora magꝭ tincta
ꝛ inferiora minus. Si aũt fuerit ex febre ꝛ ex
vi nature poſt ſeptimum diẽ in aliquo die cre/
tico cum diminutione febris ꝛ alleuiatõne pa
tientis ꝛ ſinthomatis remiſſione bonũ ptendit
talis coleratio. ꝛ ſignat materiam febrꝭ tũc pur
gari. Si aũt fuerit vi ſinthomatꝭ. ſicut ſolet ac
cidere ante ſeptimũ diem piculum ptendit.
Signat. n. materiam petere ſupiora. vel ꝓpt̃
ſui multitudinem/vel ꝓpt̃ ſui fumoſitatem ꝛ a
cumen. ſicut expſſe dicit Galie. ſup amphoriſ/
mis. Solet itaq; talis paſſio curari p ſangui/
nis minutõnem /per infrigidantiũ ꝛ alteran/
tium appoſitõnem/maxime ſuper regionem e
patis. quia ibi potiſſime inficit ipe ſanguis/
ſicut in ſuo fonte. Dant itaq; interius ꝛ in die/
ta ꝛ in medicina ea q̄ reprimũt calorẽ /mundi
ficãt ſanguinem ꝛ alterant ꝯpaꝫ malam ſang/
uinis diſpõnem. ꝛ ſi fuerit ex oblatione/dant
ea que ſunt diuretice ỽtutꝭ ꝛ apertiue/ Non tñ
nimis calide. vt pꝫ in viatico ꝯſtan.

De emoroidis.

e Hemoroide ſunt q̄nq; vene extites in
ano ex q̇bus diuerſe paſſiões fiũt. ſ. i
flatio /retentio fluxus. Q̄nq; aũt ſup
fluitates vi nature tranſmittunt ad ptes illas
ꝛ ruptꝭ venis illis emittant/ꝛ corpus a diuer/
ſis egritudinibus liberat. ſ ſi fuerit fluxus im/
moderatus /varias efficiunt paſſiones. Q̄ñ
vero ꝓpt ꝯſuetudinem retinent/maxime egri/
tudines ꝯſequunt. vt hydropiſis. ptiſis /ma/
nia /ꝛ melancolia. ꝛc. Inflantur autem h mo
do ſupfluitates ſpiſſe ꝛ feculente ad venarum
ora deſcendentes ea inſpiſſant ꝛ ingroſſant/
vnde fit inflatio. Aliquando orificia venaruꝫ
ex intenſa ſiccitate coartant ꝛ inſpiſſant. q̄ñq;
p̄ nimio fluxu vrunt a cirurgicis ꝛ cicatriſant
ꝛ tunc aut vix aut nunq̄ aperiunt. Aliquando
ex ſanguinis ſpiſſitudine venarum capita opi
lant. Aliquando ex nimio ſanguinis acumine
ꝛ liquiditate plus debito aperiunt. Retentio/
nem nimiam hec ſequunt/grauedo capitꝭ/pal
lor faciei /liuiditas /ponderoſitas renũ ꝛ coxa
rum/diſpoſitio ad hydropiſim ꝛ ad ptiſim.
Nimium fluxum ſequit debilitas ꝛ extenuatio
corpis /mutatio coloris /dolor ꝛ torſio inferio
ris ptꝭ corpis. ꝛ ſi fuerit ꝯtinuꝰ nimis immode
ratus /peſſimas inde generat paſſiones. Si
ỽo nimis fluunt orificia venarum reſtringant
reſtrictiuis medicinis paulatim tamen ſi fuerit
maxime morbus inueteratus /ne ſanguis ſub
ito repercuſſus ad aliquod membrum refũda
tur ꝛ peior morbus generetur. Unde Hypo/
cras. Emoroidas ſananti antiq̄s ſi nõ vna re
licta fuerit piculũ erit. ſi ỽo nimis claudunt /a
peratiuis ꝛ rarefactiuis apiant.

De dolore renum.

Dolor renum a greq̄ nefreſis dr̃. q̄ do
d lor affinitatẽ hꝫ cũ colerica paſſione/
differunt tñ. q2 dolor colericoꝝ muta
bilis ẽ ꝛ inſtabilis. quotidie. n. mutat de vno
latere ad aliud latus. nefreticoꝝ dolor ſtabilis
ẽ. Patiunt aũt lumbi ſiue renes aliq̄ñ ex cõore
aliq̄ñ ex humoꝝ repletõne. aliq̄ñ ex ṽtoſitate.
aliq̄ñ ex lapide. omĩa iſta grauiſſimum inferunt

dolorem/maxime ſi fuerit dolor in cā/cuius ſignum ē vrina intenſa dolor acutus ⁊ pungitiuus. Si v̄o frigiditas fuerit in cā/cruda erit vrina ⁊ lentus dolor. lapis ⁊ arenule ⁊ alie ſupfluitates diuerſe in renibus generant̄ ſepe. ⁊ h̄ p̄cipue ex potu aque limoſe ⁊ groſſa dieta. Ex his. n. fiunt opilatōnes in renibus vel veſica/ ⁊ q̄nq̧ in eſſentiā lapidis vł harenularꝫ p intēſi caloris actōnem trāſmutant̄. hn̄tes lapides ꝯcomitant̄ multa incommoda. ſ. difficultas vrinandi/colerica ⁊ hmōi. Opilatōne lapidū opilant̄ vie vrinales aliq̄n in pte. ⁊ ſic ſtranguiria q̄n q̄s cum difficultate ⁊ guttatim migit aliq̄n ex toto. ⁊ tunc oīo deneg at̄ ⁊ diſſuria dr̄. Ex humoribus. n. viſcoſis in renibus in veſica coagulat̄ fit calculus. iuuenibus p̄cipue fit in renibus. puerꝭ aūt in veſica. q: veſice os ſtrictum ꝓhibet naturam exire. vnde lapis generat̄. vt dicit ꝯſtan. In pueris etiā eſt vrina magis groſſa ex viſcoſa dieta. Res autem viſcoſa magꝭ ē habilis ad coagulatōēꝫ ⁊ ꝯglutinatōēꝫ ⁊ ideo ſepe in paruulis generat̄. Cognoſcit̄ autem q̄n lapis eſt in renibus vel materia lapidis p dormitatōnem pedis ⁊ coxe dextre partꝭ ſi in dextro rene ſit cauſa. ſiniſtre v̄o ſi in ſiniſtro. Si v̄o fuerit in veſica dolor circa pectinē ⁊ periconeon ſentit̄. Preterea arenule venientes a renibus ſunt rubee. a veſica v̄o albe. Lapis aūt gn̄atus ab humoribus viſcoſis diſſoluitur facilius ⁊ educit̄. ex arenulis v̄o difficiliꝰ ſoluit̄ ⁊ curatur. In mulieribus autem rarius generat̄ lapis q̄ in maſculis ꝓpt̄ meatus largiores. ⁊ ꝓpt̄ debilitatem calorꝭ deſiccant̄ humores ⁊ putrificantis/ ⁊ ꝓpt̄ purgatōnes frequentiores. multa. n. ſupflua ab eis p mēſtrua educunt̄. Sic infirmi ſunt purgādi. in calidis/ ⁊ apitiuis ſepius balneandi. cibarijs digeſtibilibus reficiendi. potibus ⁊ medicinis diureticis aperitiuis ⁊ mundificatiuis refouendi. ⁊ aſſuefaciendi. ⁊ aliq̄n arti cyrurgice dimittēdi maxime pueri. ſcd̄o adoleſcentes. In ſenectute vero inciſio piculoſa ē. quia vltra q̄dragesimum annum h̄ paſſio non curat̄. (vt dr̄ in amphoriſ.) Quicunq̧ nefretici iux̄ q̄dragesimuꝫ annum non ſanant̄/accidit inuoluntaria vrine emiſſio/que dyāues vel dyabetica paſſio vocat̄. ⁊ hoc accidit (ſcḿ ꝯſtan.) ꝓpt̄ defectum ꝯtentiue virtutꝭ. multa. n. ⁊ fortis fit attractio/ humoris ad renes. ⁊ multa fit emiſſio ſupfluitatꝭ ad veſicam/quam ferre non ſuſtinēs a ſe reijcit p vrinam. Aliq̄n etiā accidit ex emollitōe neruorꝫ ⁊ relaxatōne lacertorꝫ in collo veſice. q̄nq̧ accidit ꝓpt̄ ḡuitatem ſomni ⁊ multitudinem humorꝭ. vt pꝫ in puerꝭ ignorantibus ⁊ lecculo vrinantibus. ⁊ in bibulis ebrioſis. Proprie. n. ꝓprium eſt ſuſtinentibus hanc paſſionem q̄ ſp ſitiunt ⁊ vix etiā aqua ſatiari poſſūt. (vt dicit ꝯſtan.) vnde ſicut eam bibunt/ſic eaꝫ ſtatim mingūt. Aliq̄n fit ex humore ſubito meatus vrinales ꝯſtringente/ ⁊ ꝯtentam ibi humiditatem vi oppreſſionis educente. Iſtam turpem infirmitatem patientibus neceſſaria ſūt repreſſiua caloris ⁊ ſtiptica confortatiua/caloris renum extinctiua/ ⁊ neruorum remollitorꝫ ad ſtatum debitum reuocatiua. hoc fit p potiones ⁊ electuaria per cathaplaſmationes ⁊ vnguenta. cauere tamen debet prudens medicꝰ ne ſemper ponat in hoc caſu nimis humida q: plus remolliendo lederent. nec etiam nimiſ ſicca. q: calorem acuerent. ſed modo iſta modo illa vt ex frigidis patiens humectetur/ ⁊ infrigidetur. ex ſiccis vero coartetur humiditas ⁊ membrum patiens confortetur. Super omnia dieta ſit temperata/q: calida nimis nocēt renibus ⁊ lumbis. nimis etiam frigida digeſtiuam v̄tutem retardant in ſubſtantia ⁊ concauitate epatis Et conſilium eſt dare talibus temperata ⁊ compoſita. q: talis ſolet eſſe materia atq̧ cauſa. Hernia dr̄ pellicula ventrꝭ ſcꝫ ſiphac crepatura. ſiphac enim quedam pellicula eſt que membrorꝫ nutritiuorum a generatiuis ē diuiſiua. ſicut dyafragma dr̄ pellicula q̄ inter ſpiritualia membra ⁊ nutribilia eſt interpoſita. Quando igitur contingat ſiphat vel per diſcontinuationem vel per diſtorſionem rumpi/vel etiam per calorem diſſoluentem vł humiditatem relaxantem remolliri etiā cōtingit inteſtina inferius labi/ ⁊ in oſſeum teſticulorum ſcꝫ folliculum non ſine dolore recolligi atq̧ diffundi. Fit autē iſtius pellis diuiſio vł relaxatio aliq̄ando a cauſa extrinſeca ſcꝫ a nimia corporis exercitatione. vt in lucta ⁊ paleſtra Aliq̄n ex concuſſione, vel ex caſu ⁊ hmōi. Aliq̄n ex nimia membrorꝫ ſuperiorꝫ diſtenſione ⁊ conatu. ſicut ex nimio cātu/clamore ⁊ huiuſmodi. Aliquando ex cauſa extrinſeca. ſicut ex nimia caloris intenſione/ ⁊ humorꝫ calidorꝫ acumine ipſam pelliculam diuidente ⁊ incidēte. quādoq̧ ex nimia humiditate neruos ⁊ lacertos relaxante. Quocunq̧ aūt modo accidat/in principio facilius curari poteſt/ ⁊ precipue in iuuene. Si vero magna fuerit ⁊ inueterata ⁊ cū ruptura/nerui vix vel nunq̄ ꝯſolidātur ⁊ difficile curat̄. vt dicit ꝯſtan. Solet aūt curari hernia p dietā ⁊ medicinā. ⁊ aliq̄n p inciſionem ⁊ cyrurgiā. Talibus igit̄ dicunt auctores valere ſtiptica ⁊ ꝯſolidatiua ⁊ in cibo ⁊ in medicina. ſicut electuaria intꝰ ſumpta ⁊ etiam

fomentationes ⁊ balnea exterius addita pariter ⁊ vnguēta. Sup omnia dī valere tenuitas diete ⁊ ꝯtinētia maxime a coitu ⁊ etiā omi motu. Sup omnia etiā a ventoſis ⁊ inflatiuis cibus ē cauendū. q꞉ (vt dicit ꝯmentator) vētoſitas maxime nocet hermoſis.

De arthetica.

a

Rthetica eſt dolor ⁊ paſſio cum inflatione ⁊ dolore. que cum ſit in articul' manuum cyrogra dr̄. in articulis vero pedū pedogra iuſcia que dī ſciatica. Hab; autem fieri ex ſanguine colerico ⁊ humore flegmatico. frequentius vero fit ex cā reumatica. ſanguis cognoſcit̃ eſſe in cauſa ex rubore loci ⁊ calore ex eminentia venaꝝ ptis pacient̃. ⁊ totius corpis ex dieta calida pcedēte ⁊ humida ex etate ⁊ regione ſimili / ex eo ꝙ maxime mouetur in vere. Colericus humor cognoſcit̃ eſſe in cauſa ex dolore vehementiſſimo ⁊ neruoꝝ tenſione ⁊ ariditate ac calore ⁊ part̃ inflatione ex colore rubeo cū croceo inmixto. ⁊ maxime mouet̃ in eſtate / ⁊ mag̃ ex dieta calida ⁊ ſicca / ⁊ in regione ꝯſimili. Sepe etiam emittunt̃ multe colerice ſupfluitates p vomitum ⁊ ſeceſſum. calida obſunt / frigida pſunt / fleuma etiam cog̃ſcitur eſſe in cauſa ex fleumatica habitudine / regione / etate / ꝯſimili / ex inflatione loci / ex dolore vehementi / rubore modico vel nullo. De reumatica cā cognoſcitur ex gͣuedine capitis ⁊ humorum motu. titillatio ⁊ fluxus p nucham ⁊ ſpatulam ſentit̃. Peſſima eſt h̄ infirmitas / quia articulos ⁊ neruos digitoꝝ / manuum / ⁊ pedum. ꝯbit ſubſtantialem humorem in manibus detrahit ⁊ ꝯſumit. ⁊ andas eas faciēs clauſas reddit. impotentes ad opandum eas efficere ꝯſueuit. nodoſis gibboſitatibus digitoꝝ iuncturas deformes facit. Hec infirmitas cito curat̃. q꞉ ſi fuerit materia inueterata vix curat̃ maxime quādo in durā ꝯuertitur duriciē ⁊ nodoſam. materia itaq; peccans / dʒ pmo curari ꝯgrua medicina. ſubtrahi debet ſanguis ⁊ minui ſi ſanguis eſt in cā. calor etiam debet repcuti frigidis. Quandoq; ē in cā humor frigid' tunc dʒ fomentari calidis ⁊ emplaſtris / vnguētis. a cibis groſſis abſtinendum eſt / ⁊ pcipue ab inflatiuis. nā ventoſitas ſepe aggͣuat morbum iſtum.

De gutta ſciatica.

Utta ſciatica dr̄ dolor qui naſcitur ex humoribus deſcendētibus in neruuʒ groſſum qui eſt int̃ lacertos groſſos coxe ſiue hanche. vt dicit ꝯſtan. Sepe aūt fit ex viſcoſis humoribus in concauitate hanche ſe coadunantibus. qn̄q; ex humoribus ſanguinis cum colera rubea inmixtis. ⁊ hec omia ſepius cauſa ſunt doloris / qui dolor deſcendit in crura. ⁊ vſq; ad calcaneum / ⁊ etiam vſq; ad puum digitum pedis. cuius rō eſt vt dicit commen. quia haſta p medium coxe ⁊ tibie dirigit̃ ꝯmis ad cauillam pedis exteriorem. ⁊ iſta ē cā quare in paſſionibus ſciatice dolor extenditur vſq; ad illum digitum. Inde eſt ꝙ illi qui hn̄t calculum in renibus ſentiūt eodem loco pedū formicatōnem ⁊ dormitatōnem ppt̃ nerui opilationem. vnde non pn̄t ſpūs debito modo currere ad illum locuʒ. Dolor aūt qn̄q; eſt i vna pte. qn̄q; in vtraq;. ꝫ peior eſt in ſiniſtra ꝙ qn̄ eſt in dextra / cuius rō eſt. quia in dextra parte maior eſt calor q̄ materiam ibi collectam facilius digerit ⁊ diſſoluit ꝙ in ſiniſtra vbi eſt minor calor ⁊ materia mag̃ eſt cōpoſita. In hac paſſione minor eſt dolor / pulſatio / punctura / ⁊ ardor / maxime in iuuenibus calide ꝯplexionis / maxime quādo calor eſt in cā ⁊ valet in illo caſu minutio ſanguinis in ſophena / vena. ſ que eſt ſub cauilla. patiens itaq; eſt purgādus ⁊ ſanandus. ſicut in arthetica. Cauere autem dʒ omnis ſciaticus ſicut ⁊ artheticus a nimia plenitudine cibi ⁊ potus. ⁊ pcipue a coitu / q꞉ maxime acuit reuma ⁊ impedit digeſtionem. ppt̃ ſpūum ⁊ puri ſanguinis deꝑditioneʒ (vt dicit ꝯſtan.) Purget̃ itaq; pmo corpus intērius / ⁊ tunc localia ponant̃ exterius. alit̃ enim paꝝ pdeſt medicina exterius / niſi materia que morbi eſt cā pus intrinſecus minuat̃. (vt dicit ꝯſtan. (Dyaſ.) multum pdeſt ſciatic̃ ſi formētatus fuerit locus doloris cum calido fimo bouis. potenter. n. deſiccat. maxime ſi cum galbano ⁊ thure ⁊ aceto fuerit reſolutus.

De Podagra.

p

Odagra (ſm ꝯſtan.) eſt dolor pedū ⁊ maxime calcanei atq; plante cū diſtenſione nerui ⁊ pulſatōne. Naſcitur enim ex malis humoribus ad calcaneum deſcēdentibus. qui ſi fuerint frigidi ⁊ groſſi / nimia fit extenſio atq; tumor. ꝫ non multum pūgitiuus calor. nec pōt tn̄ magnus fieri tumor / quia pedes ſpoliati ſunt ⁊ denudati a carne / ⁊ ideo non pn̄t multum tumeſcere. tumor eniʒ naſcit̃ in carnoſis membris. Hec paſſio naſcit̃ in ſuauem vitam ducentibus ⁊ quietam q̄ parum ſe exercitant / qui a ſuperfluis humoribus corpa non emundāt / maxime cum multū ꝯmedant atq; bibant. Ex talibus aūt generantur

ſuperflui humores qui reumatiſant ad pedes. ⁊ maxime qñ ſunt debiles/ſuperfluam materiam expellere non valentes. ⁊ maxime hoc accidit ex nimio coitu. totã.n. ↄcathenationẽ corporis coitus ipſe mouet (vt dicit ipſe ↄſtan.) ⁊ caleſacit. ⁊ ideo mouet humores ⁊ laxat neruos ⁊ rumpit. vñ accidit ꝙ eunuchi non podagriſant/ q: non coeũt. Similiꝰ nec pueri/nec mulieres niſi raro. ⁊ h̄ quia menſtruis expurganꝰ (vnde hypo.) mulieres non padagriſant niſi forte defecerint menſtrua. Hec infirmitas adueniens iuuenibus in vere/in. xl. diebus curatur. ſed ſi autõno aduenerit ⁊ durauerit vſꝙ ad hiemen/difficile erit eã curare. vt dr̃ in amphoriſmis. cuius rõem reddit cõem. ſm iudicium aſtrologie ſic. Prima inquit etas lune calida ẽ ⁊ humida. ſecũda eſt calida ⁊ ſicca. tertia frigida ⁊ ſicca. q̃rta frigida ⁊ humida. In prima itaꝙ etate p caliditatem diſſoluitur materia ⁊ per humiditaetm diffunditur. in ſecunda etate ⁊ tertia conſeruatur ipſa materia. In prima autem etate lunationis ſequentis pfecte digeritur. vñ in ſecunda etate lunationis calide ⁊ ſicce ex toto materia conſumitur. ⁊.ĩ. ſex ſeptimanas que ſunt. xl. dies plene fit curatio maxime in eſtate. In autũno enim ⁊ in hieme materia nimis eſt compacta ⁊ inobediens digeſtioni. Materia igitꝰ hꝰ paſſionis primo purgetur/deinde frigidis exterius in pncipio repercutiatur. Non.n. ſur̃ calida ⁊ diſſolutiua ponẽda in pncipio cum ſit cã reumatica. ⁊ ſi materia ſit frigida ne reuma plus irritetꝰ. ⁊ ideo vtẽdum ẽ in pncipio repcuſſiuis/ſ fortioribus in cauſa calida ⁊ remiſſioribus in frigida/ne forte materia indureſcat. deinde apponenꝰ ſubfumigatõnes fomenta/⁊ vnctiones calide/vl' frigide, put materia tũc requirit. leui dieta ⁊ tpata patiens vtatꝰ. a coitu ſp caueatꝰ. leue ⁊ mediocre exerciciũ iniungatur.

De Apoſtemate.

a Poſtema eſt ſupfluorum humorum in membro aliquo collectio/putrefactionem faciens ⁊ tumorẽ. vt dicit cõſtan. Contingit aũt membꝝ apoſtemari aliqñ ex cã exteriori. (vt dicit ↄſtan.) ſicut ex percuſſione/vulnere caſu/fractura/⁊ ↄcuſſione. ab omnibus.n. talibus mouenꝰ humores ⁊ ad locũ ſepe ↄfluunt pacientẽ/qui mutuo ſe ↄculcãtes caleſiunt ⁊ putreſcunt. Aliqñ autem a cã interiori/ſcꝫ ex abundantia humorũ corruptorũ qui ſepe ↄfluũt ad locum aliquẽ ⁊ ↄcuiũt. ⁊ h̄ dupl'r fit. q: aliqñ ex adunatione materie ĩ pprio mẽbro. aliqñ ex fluxu materie de vno mẽbro ad aliud. ⁊ talis ↄfluxus plures ſunt cauſe. ſicut dicit ↄſtan. Prima ẽ fortitudo mẽbri expellenꝰ. q: q̃dam membra pncipalia ⁊ nobilia exonerant ſe a ſupfluis. ſicut cerebrum ab humore flegmatico ſe exonerat atꝙ fumo. Secunda cauſa ẽ debilitas membri recipienꝰ/mẽbra.n. debilia recipiũt ſupfluitates a ſupioribus fortioribus deſcẽdẽtes. ſicut cutis/caro ⁊c. Tertia cã eſt multitudo humorum. qui cum ſint ſupflui/in maioribus venis refundunꝰ ad minores membrorum ↄſimilium eſſentiã ſubintrantes. ⁊ quod ſupfluit ad nutrimentũ fluit ad membrum. ⁊ claudiꝰ principalis via ⁊ facit apoſtema. Quarta eſt largitas meatuũ p quos facile fluunt humores de mẽbro ad mẽbrum. Quinta cauſa eſt liquiditas humorum ⁊ ſubtilitas/qui de facili motu facilius diffũdiꝰ/⁊ diffuſi in aliquo membro recolligunꝰ/⁊ ibi artitudine membri coartati ↄculcanꝰ. ⁊ ad putredinem diſponunꝰ. Sexta cauſa eſt ſuppoſitio membrorum. quia naturaliter inferiora membra recipiunt ſupfluitates ſuperiorum membrorum/ſicut membra capitis deponũt ſuas ſuperfluitates qñꝙ ad lacertos ⁊ venas gutturis ⁊ fit ſquinantia. qñꝙ ad membra pectoris ⁊ fit paraliſis ⁊ pleureſis. ⁊ ſic de alijs. Fit autem apoſtema h̄ mo. dum humores q̃titatiue peccãtes/⁊ a calore ↄſumi vel a virtute expelli mõ valentes recepti in ↄcauitatibus membroꝝ ebulliunt ⁊ putreſiunt. ⁊ ſicut paſta in furno poſita/ab igne deſiccatꝰ/ in ſuperficie cruſtulam quandã recipit ſub q̃ manet/ita humor collectus p calorem ebullitionis quandã cruſtulã facit. ſub q̃ latet humor putridus atꝙ tumet. ⁊ talis tumor dr̃ apoſtema. ⁊ aliquãdo fit de ventoſitate. ⁊ dr̃ bubo. aliqñ ex humore ſimplici/ſicut ex ſanguine fit flegmon. cꝰ ſigna ſunt rubor ex colore ſanguinis diutius ppter multitudinem materie ⁊ calorem aquoſiora cõſumentem. pulſus.i. ſaltus ppter ventoſitatẽ ſiue fumoſitatem impellentem. dolor ppter extenſionem. calor ppꝰ calidam naturã. tumor/ppter materie multitudinem. Fit etiam ſic apoſtema ex ſimplici colera rubea. ⁊ dr̃ herſipila. id ẽ ſacer ignis p antifraſim. Fit ⁊ aliud ex colera pura. ⁊ corrodit membrum cui inſidet/⁊ dr̃ a medicis herpes eſtiomenius quaſi ſeipſum corrodens. Fit ↄſimilr modo apoſtema de fleumate ⁊ dr̃ ꝗmia ſiue palus. quia ſicut ĩ palude eſt multum ſuperfluitatis ⁊ limoſitatꝭ ita in hoc apoſtemate. cui ſi impſſeris digitum cedit impſſioni. quia fluxibilitas digito imprimenti cedit/⁊ in medio foramẽ apparet quaſi

ſignuꝫ foraminis/ſ poſtea remoto digito dū
materia redit ad medium totum illud ireꝫ ad-
impletur. Iſtius apoſtematis ſunt ſigna/albe
do. quia materia eſt alba. mollicies/quia ma-
teria liquida/⁊ dolor lentus. quia materia fri
giditate ſua minuit ſenſibilitatem. Contraria
ſunt ſigna in apoſtemate de colera rubea/qꝛ
calor eſt multus cum materia ſit valde calida.
rubea cum citrinitate. quia colera nō eſt rubea
ſ crocea. magnitudo adeſt doloris ⁊ puncture
quia materia eſt acuta. Ex melancolia fit ⁊ a-
poſtēa ⁊ ſi materia tota fuerit extra/fit ſchiroſis
ſi partim intra/ꝑtim extra fit apoſtema quod
dr̄ cancer ad ſimilitudinem cancri. Sicut. n. in
cancro dorſum eminet ⁊ brachia ſunt extēſa la
teribus/ita in hoc apoſtemate q̇dam tumor vi
ce dorſi. ramuſculi vero humoꝝ ſunt hinc inde
expanſi vice brachioꝝ. paulatim etiam ſerpit/
corrodendo carnem ⁊ neruos inſenſibiliter ad
modum cancri. vnde ſigna illius ſunt ingens
duricia. quia cum materia ſit terreſtris ⁊ melā
colica/multum eſt compacta. color eſt liuidus
quia materia nō ē ex toto nigra dolor eſt pau-
cus aut nullus/ꝓpter eius inſenſibilitatem.
quia materia duas habet mortificatiuas qua
litates. ſ. frigiditatem ⁊ ſiccitatem. corradit au
tem ſemper carnem ſuam ⁊ corrumpit vſqꝫ ad
radices neruorum ⁊ etiam inficit ipa oſſa que
attingit. ⁊ ideo morbus iſte peſtifer eſt ⁊ duriſ
ſimus ad curandum. Inter iſta autem corro-
ſiua apoſtemata talis eſt ordo. quia nolimetā
gere cancroſum eſt apoſtema i facie ⁊ corrodit
paulatim/ſ minus alijs. Cancer vero magis
adhuc magꝭ lupus. maxime vero heriſipila. fi
ſtula vero non corrodit/ſ putrefacit interius/
carnem. ſ. ⁊ neruos contrahit ad ſaniem. ⁊ qñ
qꝫ corrumpēdo neruos diſſoluit oſſa. Accidit
aūt frequenť ex vulnere male cuſtodito quan-
do ſuppoſitū os ſanie inficiť vñ nutrimentum
adueniēs in ſaniem ꝯmutať. ſicqꝫ rumpiť ſup-
ficies ⁊ fluit. Aliqñ aūt ꝯſolidať. aliqñ iterum
rumpiť. ⁊ ſi fuerit multum inueterata/vix cu-
ratur. In circuitu aūt vulneris ſepius multa
orificia inueniunť ⁊ oriunť. habet. n. fiſtula in
terius vulnus ꝓfundum/in ſupficie vero an-
guſtum atqꝫ artum. cancer vero econuerſo exte
rius vero multum pꝫ/interius anguſtať. ⁊ iō
difficilius eſt ad curandum. Aliquando naſci
tur fiſtula ex reumate ſiue vulnere p̄cedente. a-
liquando ex apoſtemate male curato/⁊ maxi-
me qñ nimium humectať. ⁊ fiunt diuerſa fora
mina aquam diuerſi coloris emittentia modo
albam modo citrinaꝫ. ⁊ ſi foramina in vno lo
co clauduntur/in alio naſcunť. Sunt ⁊ alia

apoſtemata que ex oppoſita materia generanť
vt patet in antrace quam conſtan. vocat car-
bunculum. quia vrit vt carbo. Fit autem de
materia valde furioſa ⁊ venenoſa ⁊ ď materia
compoſita. quod patet per lineas diuerſoruꝫ
colorum. habet enim virgulatam formam. et
ſunt ibi quedam rubee linee ſanguinee quedā
crocee colerice. ⁊ quedam ſubalbide ⁊ fleuma
tice. quedam liuide melancolice quedaꝫ flaue
a ſalſo fleumate. ⁊ ſic de alijs humoribus in-
naturalibus. Signa auteꝫ antracis eſt dolor
intolerabilis/arſura ⁊ punctio in ꝓfūdo. in
capite apoſtematis puſtula quedam oritur ſi-
ue veſica pretendens colorem atteſtantem hu-
mori dominanti. In collatione autem virgula
ta forma diuerſorum colorum lineis diſtincta
videtur ⁊ quaſi trahi ad fundum cum quodā
filo adherente ſuperficiei viſice in medio. Ad
curationem itaqꝫ apoſtematum ſolent appo-
ni in principio repercuſſiua/niſi materia fue-
rit furioſa ⁊ venenoſa. vt in heriſipila ⁊ antra
ce. nam in talibus non ſunt apponenda reper
cuſſiua/ſed potius mitigatiua/ne materia ve-
nenoſa repcutiatur ad iteriora mēbra ⁊ maius
inferat nocumentum. deinde quando apoſte-
ma eſt in ſtatu/ſolent apponi ſolutiua/remol-
litiua/⁊ maturatiua. aperto vero apoſtemate
ſiue rupto ⁊ educta ſanie inſiſtendum eſt mū
dificatiuis/tandem conſolidatiuis/⁊ hōe car
nis regeneratiuis. Ad alia autem apoſtemata
quorum ſinthonica ſunt peiora/ad fortiora
medicamina procedendum eſt. ſicut contra cā
crum/⁊ fiſtulam/⁊ huiuſmodi. Ibi eñ ſecun-
dum materiam peccantem patiēs primo inte-
rius eſt purgandus. deinde localibꝰ remedijs
inſiſtendum eſt. Contra cancrum vero vritiuis
⁊ carnis mortue corroſiuis/eſt vtendū. Con
tra fiſtulam deſiccatiuis ⁊ conſumptiuis ac ſa
niei mundificatiuis. que ſi non proſunt/cyrur
gie committantur. Tutius enim eſt vt aliqua
particula corporis iam corrupta vratur vel
precidatur qꝫ reliqua pars impoſterum corrū
patur. Contra apoſtemata vero venenoſa ſi
cut contra antracē/cito ⁊ caute eſt remedium
apponendum qꝛ cito interficiunt/niſi ſollerti
us ſuccurratur. Conſilium igitur eſt vt in prin
cipio ſi aliud non impediat/fiat fleubotomia
in eadem parte proximiori fronte loco collectiō
nis. minuere enim in parte oppoſita in tali ca
ſu non eſt tutum/ne materia trahatur ad corpꝰ
vel ad membrum nobile cuꝫ ſit venenoſa. tūc
neceſſe eſt vt tyriaca cum vino calido per os
offerať. ⁊ ſuper locum doloris liniatur qď ſi ꝓ
bata fuerit tyriaca/⁊ verum fuerit antrax/ma

teriam exſiccabit ⁊ venenum extrahet. ⁊ ita deſiccabit ꝙ poteris eam puluerisare ad moduȝ cineris / ⁊ tunc recens eſt apponenda ſepi⁹ donec rumpatur apoſtema. quo rupto / nō eſt timendum periculum. Idem facit vitellum oui cū ſale piſtatum ⁊ frequēter apoſtemati appoſitum. dolorem enim mitigat / ⁊ apoſtema rūpit. vt dicit commentatur.

De vlceribus.

Vlcera dicunt̃ quedam veſicule que ex intercutaneo humore ſepius in corpore vndiq3 oriunt̃. ⁊ vocantur a conſtāti. in fine viati. vlcera. eo ꝙ in ſuperficie cutis acumine humoris faciunt ſolutionem ꝯtinuitatis. quorum materia eſt ſubtilis humiditas ſanguinis vel colere ab interioribus ad exteriora vi nature vel ſynthonicis vſq3 ad exteriorē corporis ſuperficiem demandata / talia vlcera autem defedant⁹ pruritum / ⁊ titillationem i carne generant. autem a carne eleuant. ⁊ aliquando ſi ꝯtinua ſunt. lepre piculum pconiſant. q̄ ab eis liber eſſe deſiderat. interius purgari a ſuperfluis / calidis ⁊ infectiuis humoribus non omittat. Deinde balneis ſiccis ⁊ mediocrit̃ cōſumptiuis ſm qualitatem ⁊ quantitatem humoris carnem ⁊ cutem vlcerant̃ ſe exponat. crapula ⁊ dieta nimis laxa ſe ꝯtineat labori ⁊ exercitio ſe non ſubtrabat.

De puſtulis.

Puſtule ſiue pabule dicunt̃ quedam apoſtematice collectiones ſuperfluitates in exteriori corpis ſuperficie minutatim ⁊ pticulariter generate natura ſibi ſuperflua ⁊ nociua ad exteriora corpis expellente. q̄ ſepe a ſuperfluitate paſſibilis corpis ⁊ nutrimenti pullulant. ⁊ ideo merito ſapiētes puſtulas ſiue pabulas eas vocant. (vt dicit Remi. ⁊ ideo dicunt̃ puſtule / quia ſunt q̄dam pue veſice vel veſicule putredinis virulente ⁊ vrentis intrinſecus ꝯtentiue. vt dicit Iſi. ⁊ etiā ꝯſtan. Dicunt̃ autem hec puſtule variole in puulis / ⁊ etiam aliq̄n in adultis. In puulis autem tales puſtule ſuut ſalutifere ⁊ future ſanitatis p̄nuncie. (vt dicit ꝯmen. ibi.) Varioli de ſanguinis putridi naſcunt̃ corruptōne ⁊c. Si eniȝ in puulis vel adoleſcentibus non erumperent de futura lepra eſſet impoſterꝰ formidandum. Fiunt. n. in paruulis ex ſanguine menſtruali / quo in vtero alebant̃ / qui vi nature expellit̃ ad exteriora. ⁊ ſic a futuro periculo liberant̃. Siliter ꝯtingit in adultis ⁊ in ſenibus in febre circa criſim / tales puſtulas erumpere vi nature / materiam febris ad exteriora expellēte. ⁊ ideo nec in iſtis nec in illis debet fieri repcuſſio / ne materia transferat̃ intus. cum ſit quodammodo furioſa / circa oculos tamen facienda eſt in hoc caſu leuis repcuſſio ne ſanies puſtule aliquam ledat tunicam oculi vel pupillam. In omnibus etiam alijs loc̄ cautus medicus trahit materiam ad exteriora q̄ntum poteſt preter quā circa oculos. ibi. n. eſt materia repcucienda ⁊ alias deducenda / ne ex furioſa ⁊ violenta materia tenera ledat̃ ſubſtantia oculoꝝ. Caneat etiam nutrix vel medicus tam in paruulo q̄ in adulto / ne talium puſtulaꝝ veſicule vel ꝓpter pruritum vel ꝓpt̃ aliud rumpant̃ ſeu apriant̃ an̄ tempus / maxime circa faciem. ne ppetuo deformes remaneant in facie cicatrices. Alijs multis de cauſis puſtule in corpe oriuntur. nūc ex materia fleumatica albe ⁊ molles ⁊ fluide. nūc ex materia colerica aſpere / pungentes / ⁊ dure. Nam colericus humor int̃ carnem ⁊ cutē diffuſus / ſuo calore ⁊ acumine cutē apit ⁊ mordicat. ⁊ infinitas puſtulas in cut̃ ſupficie generat. q̄ pue ſunt ac modice ad modum ḡni milij. ⁊ ideo talis paſſio ſic vocat̃ ab auctoribus herpes milij vel ḡnuloſus. vn̄cunq3 aūt ꝓueniunt tales puſtule ſi ſunt frequētes ⁊ continue / p̄mo expedit vt materia peccās debita purget̃ medicina. deinde ſi corpus fuerit pletoricum fleubothomet̃ ſiue ventoſet̃. debitis balneis / deſiccatiuis / ⁊ ꝯſumptiuis / vnguentis / ꝯgruis patiens adiuuet̃.

De Scabie.

Scabies ē corruptio cutis ex corruptis humoribus intercutaneis corpori cum deformatōne leſionem inferens. Sepe. n. (vt dicit ꝯſtan.) natura malos humores expellit ad ſupficiem corpori vt mundificet interiora / q̄ ſi fuerint ſubtiles ⁊ liquidi / de facili ſudore ⁊ fumo diſſoluunt̃. Groſſi vo ſub cute pmanent / ⁊ corpori ſcabiem introducunt. Humor vero ſic incluſus inter cutem ⁊ carneȝ ſi colericus fuerit ⁊ intenſus / ſcabiem inducit ſiccā non ſanioſam cum fiſſura / prurigine / ⁊ pūctura. Si vero fuerit humor fleumaticus / albam ⁊ groſſam ⁊ ſquamoſam ⁊ ſine pruritu magno ſcabiē facere ꝯſueuit. Scabies aūt humida / ſanioſa / cum delectatōne pruriginoſa calidū ſanguinem mixtum cum colera demonſtrat. Frequenter aūt accidit ex nimia corpis repletōne. frequent̃ etiam ex egritudine precedente. vnde

vitium ſequitur depſſio ⁊ ſupfluitatum incrementum. fit etiam quibuſdam inueterata ſcabies ex ſplenis vitio ⁊ talis de facili recidiuat Scabies aūt cum deſiccatiuis / ꝯſumptiuis / ⁊ mundificatiuis intus ⁊ exterius ē curanda.

De impetigine.

i Mpetigo eſt intercutanea humoris corruptio immutationem cum prurigine cuti inferens. Colerica. n. ſuperfluitas quedam fumoſa ab interioribus ad exteriorem carnis ſupficiem reiecta cutem inficit ⁊ eam minutiſſimis puſtulis replendo ſcabioſam q̄ſi furfure diſperſam ſciſſam ⁊ pruriginoſam efficit / ⁊ hec infectio de materia colerica vł melancolica nimis intenſa aliq̄n ortum trahit vt dicit ꝯſtan. Et dicit̄ h̄ paſſio impetigo. quia titillatione ⁊ pruritu maximo cutem ⁊ carnem ledendo impetit. Dicit̄ ⁊ ſerpigo. quia ad modum ſerpentis ſerpit in cute vndiqꝫ atqꝫ repit ⁊ cutē quam inficit / in q̄buſdam ſquamis / vel poſt ſcalpationem reddit fedam. Hec paſſio q̄nqꝫ ad modum cinguli ſupficiem membri vndiqꝫ circumcingit. Et talis impetigo vel ſerpigo herpes cingulus a medicis nuncupat̄. Impetigo tamen differt a ſerpigine. quia fit d̄ magis impetuoſa materia ⁊ ignita. quia de colera ⁊ ideo oblonga facit foramina ⁊ ſtricta / ꝫ valde parua. ⁊ ſemper mouet̄ ſurſum ſicut ignis. Serpigo de minus ignita / ⁊ ideo non mouetur ſurſum / ꝫ circumcingit membra ⁊ circūquaqꝫ ſe diffundit. vnde dr̄ quaſi ſerpens p giruꝫ Hec paſſio eſt curanda ſubfumigatōnibus / ⁊ balneis apertiuis / ⁊ ꝯſumptiuis / ⁊ mundificatiuis / ⁊ exterſiuis / ſimilit̄ ⁊ vnguentis. Inungant̄ cum ſucco ebuli / ſambuci / lappacij / fumi terre / ⁊ huiuſmodi. poſtea balneum aque dulcis aſſueſcat (vt dicit ꝯſtan.) Dicit̄ autemqꝫ contra hanc paſſionem valet ſputuꝫ hominis quādiu eſt ieiunus. Huic paſſioni ſemꝑ aſſociatur prurigo ſeu pruritus quidam immoderatus fricatōnis ⁊ ſcalpationis appetitus falſā quandam delectatōnis ingerens qualitatem / ex fumo calido ⁊ acuto mordicante. cutē a materia calida reſoluto. falſa autem eſt talis delectatio ⁊ nociua / quia cutis inducit vlcerationē ⁊ diſcontinuationem / ⁊ ſemꝑ in fine leſionem ingerit ⁊ dolorem.

De Lepra.

l Epra eſt vniuerſalis membrorū corruptio ⁊ humorum / inicium habens a vaſis ⁊ complementuꝫ in fontibus ſiue extra vaſa. Nā corrupto humore nutrimentali de facili corripiuntur membra que ex hūoribus nutriuntur. Omnis autem elephantia ſiue lepra (ſecundum Conſtantinum) habet ꝑncipium principaliter a corruptione melancolie. (vnde dicit Conſtantinus.) Lepra eſt paſſio frigida ⁊ ſicca naſcens de colera nigra / intenſa / ⁊ putrefacta / apparens in ſupficie corporis. Naſcitur quidem de quatuor humoribus putrefactis / ſed tamen intenſis ⁊ corruptis ⁊ in coleram nigram commutatis (vt dicit idem ibidem). Putrefactio autem humorum quibus admiſcetur melancolia ꝑpter eius q̄litatem frigidam ⁊ ſiccam putrefactioni repugnantem non poteſt compleri in vaſis ſiue venis quoad vſqꝫ incorporetur ⁊ moram faciat in membris in quibus completur putrefactio ex qua ſequitur ip̄a lepra. Melancolicus enī humor ꝑpter ſuam duriciem ⁊ compactōnem longam moram expetit ad ſui putrefactōnem ſi autem in venis aliquo caſu putreſceret / potius febrem q̄ꝫ lepram generaret. Diuerſificat̄ autem lepra q̄tuor modis ſecundum quatuor humorum mutuam inmixtionem. Eſt. n. vna ſpecies ex pura melancolia. ⁊ h̄ ꝑprie dicitur elephantia / ab elephante animali maxime ſic vocata / ꝑpter morbi maximum nocumentum quo infeſtat patientem. vnde h̄ paſſio durior eſt ceteris tanq̄ꝫ compactior ⁊ difficilior ad curandum ⁊ repugnandum. Secunda fit ex melancolia ⁊ fleumate. ⁊ hec dr̄ tyria vel ſerpentina a tyro ſerpente. quia ſicut ſerpens talis d̄ facilī dimittit ſpolium ⁊ eſt ſquamoſus. ſic patiens talem lepram de facili excoriatur in cutꝭ ſuperficie ⁊ reſoluit̄ in quandam ſquamam. Tertia ſpecies fit ex melancolica ſanguinis infectōne. ⁊ dr̄ allopicia ⁊ vulpina. Allopes enim grece / vulpes dicitur latine. cuius ꝑprietas eſt ꝑpter calefactionem ſanguinis in epate eſtiuo tempore depilari. ſic patiens iſtam lepre ſpeciem / a ſupercilijs ⁊ alijs pilis corporꝭ depilari ⁊ ſpoliari notabiliter ꝯſueuit. Quarta ſpēs eſt ex colera rubea corrupta in membrꝭ cum melancolia. ⁊ dicitur leonina / a leone tali animali calidiſſimo ⁊ fortiſſimo. Sed hec ſpecies lepre cauſatur ab humore feruentiſſimo / ⁊ ſuper modum malicioſo. ⁊ ideo more leonino corrodit ⁊ deſtruit omnia membra. Eſt igitur ex melancolia corrupta ꝑncipaliter elephācia / ex corrupto fleumate tyria ſiue ſerpentina ex corrupto ſangnine allopicia ſeu vulpina. ex colera vero rubea peſſima leonina. He quatuor ſpecies lepre habent quedam ſigna communia / ⁊ quedam ſpecialia quibus ad inuicē

diſtinguuntur. Uniuerſaliter autem hec paſſio talia habet ſigna. caro in eis notabilier eſt corrupta ⁊ ſpecies immutatur. rotundant oculi ⁊ palpebre corrugant. aſpectum habent ſcintillantem maxime in leonina. anguſtiantur nares ⁊ contrahuntur vox rauca efficitur/ potiſſime in elephãtia/ tuberoſitates creſcunt/ in corpore multa minuta ⁊ dura ⁊ rotunda/ curium fit quedam inſenſibilitas ⁊ etiam aliorum extremorum. vngues ingroſſant cum quadã inequalitate/ ⁊ quaſi ſcabioſi efficiunt. contrahũtur digitorum articuli/ ⁊ manus quaſi aride efficiuntur. corrumpitur eorum anhelitus/ ⁊ ex fetore ſepius ſani corrumpuntur. carnis ⁊ cutis ſuperficies redditur vnctuoſã tantum. vt ſi aqua ſupfundatur/ non madeſcat cutis ſ; elabitur quaſi a corio madefacto. pruritum quãdoq; cum ſcabie/ quandoq; ſine ſcabie patiunt/ maculis varijs nunc liuidis/ nunc rufis/ nū̃c nigris/ nunc ſubalbis in corpore reſperguntur tybie illorum maculis ⁊ puſtulis precipue ſuperabundant/ nunc apparent/ nunc diſparẽt. nunc exterius erumpuntur/ nunc interius ſe ꝑfundant. Si vero inter puſtulas tybiarum ſemper vnam maiorem ceteris inueneris/ ſignum eſt lepre confirmate. Signa autem lepre maxime apparent in extremitatibus. vt in pedibus cruribus/ ⁊ in facie. ⁊ precipue in muſculorum corporis conſumptione ⁊ minoratione.

Preter iſtas conditiones lepre communes/ quelibet ſpecies lepre habet ſuas proprias ⁊ ſpeciales. Nam patientes leoninam habent colorem magis croceum ⁊ citrinum. ⁊ oculos magis ſcintillantes ⁊ eminentes/ ⁊ etiã multum mobiles. cutem habent alijs aſperiorem ſciſſam ſepe ⁊ diuiſam. pre alijs etiã ſunt pruriginoſi/ ⁊ in fine in omnibus membris plus corroſi. Patientes vero allopiciam/ et toto depilantur eorum cilia ⁊ ſupercilia. valde tument ⁊ inflantur/ eorum oculi etiam valde rubent/ puſtulas in facie rufas habent. ab eorum puſtulis ſanguis cum ſanie ſepe manat/ naſus in talibus ingroſſatur/ ⁊ deficit odoratus. fetet valde eorum anhelitus/ ⁊ maximam corruptionem ſuſtinent in gingiuis. Patiẽtes tyriam tuberoſitates ⁊ puſtulas habent molles. mollem ⁊ ſubalbidam habent cutem ac tumidam ⁊ quoddammodo relucentẽ. ſquamoſitatem non modicam/ ⁊ pedicularum vermium multitudinem. Has ⁊ alias peſſimas habent conditiones/ que ex fleumate corrupto originem ſortiuntur. vt ſputa/ immunda/ ⁊ viſcoſa/ ⁊ ſanioſa. ⁊ nares obturatas/ ⁊ huiuſmodi. oculi eorum lachrymantur ⁊ fluunt/ ꝓpter humidam ſuperfluitatis reſolutionem. putrefactionem patiuntur. labiorum ⁊ gingiuarum ⁊ tracheearterie patiuntur aſperitatem ⁊ efficiuntur rauci. Sanguis poſt fleubothomiam in liquidam defluit ſubſtantiam illud autem quod eſt ſolidum/ eſt album/ vel ſubpallidum cum lauatur. cito coagulatur/ ⁊ in multa quantitate. Patientes vero elephantiam colorem habent emulum/ faciem plumbeam/ ciliorum patiuntur depilationem/ oculi eorum rotundantur/ nares cõſtringuntur/ muſculi conſumuntur. ⁊ hoc eſt commune in omni lepra ſicca pluſquam in humida. inſenſibilitatem maiorum digitorum precipue patiuntur. tarde venit ad augmentum/ ſed cum venerit/ inducit ſciſſuras. ſanguis extractus liuidi coloris vel ſubnigri/ cito coagulatur/ ⁊ quanto magis fricatur/ tanto magis denigratur ⁊ induratur. in medio ſunt quaſi vene albe vel quaſi rami neruorum. ⁊ illud eſt commune in omni lepra. Naſcitur autem lepra a cauſis varijs preterquam ab humoribus predictis. ſicut ex cohabitatione ⁊ conuictu/ ⁊ frequenti confabulatione cum leproſis. contagioſus enim eſt morbus ⁊ aliorum infectiuus. Accidit etiam ex acceſſu ⁊ coitu mulieris ſtatim a leproſo precognite. Quandoq; accidit a parentibus generantibus. vt ex corrupto ſanguine leproſi generantis. vnde hec contagio quaſi iure hereditario tranſit ad ipſam prolem. Aliquando etiam accidit quãdo concipitur fetus tempore menſtruorum. vt quando ex corrupto lacte mulieris leproſe nutritur fetus. Aliquando autem accidunt ab extrinſeco. ſicut ex aere corrupto ⁊ infecto. ex mala dieta. vt ex cibis melancolicis nimis frigidis ⁊ ſiccis. vt ex carne bouina/ aſinina/ vrſina/ ⁊ huiuſmodi. Aliquãdo ex cibis nimis calidis. vt ex nimis diuturno vſu fortis alliate/ piperate ⁊ huiuſmodi. Aliquando accidit ex cibis corruptis ⁊ corruptioni obedientibus vt ex carne porcina/ granulis infecta ⁊ ſup ſeminata/ ⁊ vino impuro ⁊ corrupto. Aliquãdo ex morſu alicuius reptilis humorum ⁊ mẽbrorum ſubſtantiam corrumpens. Iſtis ⁊ alijs modis ſepe vitiũ lepre in humano corpore generantur. ſed quocunq; modo generatur vix eſt curabilis nisi diuina manu poſtquã perfecte confirmatur. palliari tamen poteſt ⁊ ꝑ

(caueri ne deſtruat ita cito.

Caueat itaqꝫ patiens precipue a cibis melan-
colie generatiuis. ⁊ etiam a cibis incenſiuis ſã
guinis. Subtili igitur dieta ⁊ conuenienti nu
triatur non corruptibili neqꝫ ꝯuertibili. Si
autem ſanguis ſit ĩ cauſa. vt in allopicia ꝑmo
debet fleubothomari. deinde purgari debita
medicina. In alijs autem ſpeciebus primo
debet precedere fermacia/ ⁊ deĩde ſi neceſſe fue
rit/ ſequatur fleubothomia/ aliter non. quia a
liter noceret. (vt dicit ꝯſtantinus.) Debitis er
go ⁊ congruis debet vti medicinis interius/ ⁊
debitis emplaſtris ⁊ vnguentis exterius. Et
ſijntbomatibus occurratur. Ad curationem
vero lepre/ vel ſaltem palliationem valet max
ime (vt dicit Plato) Serpens rufus habens
ventrem album ſi euacuato veneno cauda ſcꝫ
precisa ⁊ capice ablato coctus cum porris in
cibo frequenter aſſumatur. Eodem modo ſi vi
num in quo diu putruerit patientibus ſepe ꝓ/
pinetur Hec enĩꝫ medicina vtilis eſt multis mor
bis. vt patet in ceco de quo narrat idem/ ꝙ vx
or eius dedit ei ſerpentem cum alijs comede/
re ꝓ anguilla vt eum interficeret. quem appo
ſitum comedit/ ⁊ multo ſudore emiſſo viſuꝫ re
cuperauit. Et hec de diuerſis ſpeciebus le/
pre dicta ſufficiant.

De Morphea.

m Orphea eſt macula in cute veni/
ens ex nutrimenti corruptione/ qd
enim eſt lepra in carne/ hoc mor/
phea eſt in cute. Morphea auteꝫ
alia eſt alba ex fleumate/ alia nigra ex melan/
colia/ alia rufa ex colere ſiue ſanguine. Iſta
autem morphea que eſt ex melancolia ⁊ fleu/
mate difficilis eſt ad curandum. Sed iſta que
eſt ex ſanguine/ facilior eſt ad curandum.
Tunc autem morphea eſt incurabilis/ quãdo
cutis faciei puncta acu/ ſanguinem non emit/
tit. Si vero ſanguis fuerit ſubſecutus/ curabi
lis iudicatur. Morphea igitur tota in cute eſt
ſed lepra in carne ⁊ in cute. Hec eadem infe/
ctio parum differt a gutta roſea que inficit fa/
ciem quibuſdam paruis ⁊ mollibus puſtulis.
que ex viſcoſis humoribus ſanguineis ac co/
lericis intercutaneis generantur Hec paſſio
primo ſanguinis ſubtractione minuatur/ ⁊ in
teriorum humorum mundificatione curetur.
deinde ſubfumigatione ⁊ balneatione facies
fomentetur/ ⁊ poris apertis materia intercuta
nea euaporetur. deinde mundificatiuis/ deſic
catiuis/ locus patiens abluatur. vnguentis e/
tiam debitis inungatur. Dicit etiam Con/
ſtantinus ꝙ contra iſtam infectionem valet vn
ctio calidi ſanguinis leporini. Nam ſangui/
nem intercutaneum diuidit/ repercutit/ ⁊ con/
ſumit. Super omnia autem contra huiuſ/
modi paſſionem humoris intercutanei valere
dicitur fumus terre in balneis/ ſubfumigatio
nibus/ in potionibus/ ⁊ ſyropis/ potui enim
datus ſcabiem/ puſtulas/ ⁊ pruriginem mun/
dat. humores ſuperfluos inter carnem ⁊ cutem
deſiccat/ vel ad lepram depoſitos iuuat. Et
hec de paſſione morphea nunc ſufficiant.

De venenis.

p Reter paſſiones ſuperius no/
minatas accidit homini grauiſ
ſima ⁊ periculoſiſſima mors ꝑ
venenum ⁊ paſſio. Venenũ
autem cum ex tota ſua ſpecie cõ
plexioni hominis ſit contrariuꝫ ſubito interficit
niſi remedium citius apponatur. Vene
num autem aliud accidit ex corruptione cibo/
rum ⁊ potuum/ Aliud ex morſibus reptilium/
⁊ ſerpentum/ ⁊ quorundam animalium/ quo/
rum humores ⁊ dentes ſunt humano corpori
venenoſi. Venenum autem aliud eſt cali/
dum ⁊ ſiccum. ſicut venenum tyri/ vipere/ ⁊ hu
iuſmodi. Quoddam autem frigidum ⁊ ſic
cum. vt ſcorpionis. Quoddam frigidum ⁊
humidum. ſicut aranee. Venenum autem
ſerpentis variatur in malicia. (vt dicit Auicen
na in capitulo primo de venenoſis.) Nam ve
nenum maſculinum acutius eſt ⁊ fortius quã
femininum. tamen feminei ſerpentes plures
habent dentes ꝙ̃ maſculini/ ⁊ ideo putant de
teriores. (vt dicit Auicenna.) Item venenum
ſenum peius eſt ꝙ̃ venenum iuuenum/ ⁊ mag
norum ꝙ̃ curtorum in eodem genere. ⁊ peius ⁊
acutius eſt illorum qui habitant in montibus
⁊ in ſiluis/ ꝙ̃ illorum qui habitant iuxta litto/
ra ⁊ iuxta aquas. Item peius eſt venenum
quod effunditur a vacuis ⁊ a ieiunis/ ꝙ̃ a re/
pletis. Item deterius eſt ⁊ acutius in eſtate
ꝙ̃ in hyeme. citius enĩꝫ ⁊ facilius pungunt ſer
pentes in meridie/ ꝙ̃ in mane. ⁊ in die ꝙ̃ in no
cte. quia calore reſoluitur venenum vſqꝫ ad ex
trema. quod in frigore ⁊ in frigido tempore q̃
ſi in vno loco congelatur. Venenum vero
tyri ⁊ vipere ⁊ alioꝝ quorundã ſerpentũ ꝙuis
ſit calidũ accidit tamẽ morſis ab eis ſtupor/ ⁊

Digitized by Google

frigiditas propter mortificationem ⁊ extincti
onem caloris innati ꝑ contrarietatem veneni.
Calor enim naturalis ſua ſperſione ⁊ inflam
matione calefacit corpus/qui repſſus ⁊ qͥ ex
tinctus vi veneni extremitates non calefacit/
vnde venenum calidum non aggregat ſangui
nem cordis calidum/ſ; reſoluendo calorem in
natum mortificat ipm. Venenum autem regu
li ⁊ baſiliſci tante eſt violentie/ꝙ adhuc exiſtēs
in corpore adurit totū ſuper quod incedit. vn̄
in circuitu caverne eius nihil vireſcit. aues vo
lando ex oppoſito caverne ſue ſubito interficit
⁊ omne animal ſibi appropinquans ſtupefit
nec mouetur. ſ; ſolo venenoſo aſpectu eius/vł
flatu/vel ſibilo cadit ⁊ moritur. ⁊ ille quē mor
det liqueſit ⁊ inflat̄ ⁊ emittit vir⁹ ⁊ ſubito mo
ritur. Tante etiam fortitudinis eſt venenū re
guli ꝙ etiam ſi haſta eum tangeres/per haſte
longitudinem veneni ſentires violentiam (ſi
cut narrat Auicenna.) de quodam milite q̄ cū
lancea tetigit hōiem talem in nubia ⁊ ſtatim ce
adit mortuus cum animali ſuo. Signa au
tem leſionis baſiliſci/ſubita tranſmutatio eſt
corporis in viridem colorem ⁊ mors inopina
ta. In loco vbi regulus commoratur/vene
num aſpidis perniciosiſſimum eſt. interficit. n.
ſepe infra duas horas vel tres. cuius morſus
ſigna ſunt iſta. coloris cutis ſubita alteratio.
ſingultus multiplicatio/membrorum repenti
na infrigidatio/dormitio ⁊ palpebrarum pro
funda clauſio. ſitim ꝓuocat immoderatam.
vnde videt̄ patienti ꝙ moriatur ſola ſiti. Ve
nenum autem cuiuſdam aſpidis qui dicit̄ ſpu
ens (eo ꝙ interficit ꝑ ſputum ſuum) ita eſt vio
lentum/ꝙ interficit omnē viuum. quod tan
git illud ſputum. interficit enim priuſquā ſen
tiatur. Sentit enim leſus dolorem in ꝑnci
pio circa viſcera/⁊ accidit venenato tenebroſi
tas oculorum ⁊ clauſio ⁊ profunditas ſomni
cum ſpaſmo ⁊ torſione colli ⁊ pulſu inordina
to. nec valet contra illud venenum aliqua me
dicina niſi ſola combuſtio membri in quo eſt
vel paſſio membri. quia combuſtio exurit ⁊ cō
ſtringit meatus ne venenum valeat ad cor pe
netrare. Venenum etiam draconis multū
eſt venenoſum ⁊ malicioſum/cuius venenoſi
tas maxime eſt in cauda ⁊ in felle. Illud vene
num conſequitur maxima grauitas corporis.
inflantur labia/⁊ accidit vertigo ⁊ tenebroſi
tas oculorum/⁊ deſtruitur ratio. motus fit in
ordinatus ⁊ debilitas virtutis ſubſequitur.
Venenum autem ſcorpionis eſt mortiferū/
niſi citius occurratur. arſuram ⁊ puncturā ge
nerat circa membrum vbi eſt punctura. ⁊ cum
peruenit ad cor/patiens ſyncopiſat ⁊ reſolui
tur in ſudorem. tandem conſtringit cor ⁊ ſan
guinem ſua frigiditate congelat/ex quo ſequi
tur mors/⁊ deſtructio animalis. Quere infra
de ſcorpione libro vltimo.

De morſu rabidi canis.

m Orſus etiam rabidi canis ē mor
tifer ⁊ venenoſus. (Nam vt di
cit Conſtantinus) Canis frigid⁹
eſt ⁊ ſiccus/qui colera nigra domi
natur/que mutata ⁊ putrefacta ⁊
dominans corpori/canem efficit rabioſum/
Fumoſitas enim reſoluta ex nigra colera iam
incenſa/inficit cerebrum. Unde cum diſcurrit
ad diuerſas partes eas inficit ⁊ efficit veneno
ſas. vnde cum aliquid momorderit/⁊ eius ſa
liua venenoſa ſubintrante locum morſionis.
inficiuntur humores ⁊ ſpiritus ⁊ contrahitur
venenum infixum ad locum conſimilē ſue ge
nerationi ſcilicet ad cerebrum ⁊ efficitur homo
rabioſus. qui ſi alium momorderit/eum infi
cit. ⁊ etiam illum rabidum facit. vnde tale ve
nenum ſumme eſt periculoſum. tum/quia diu
latet. tum quia ſe multiplicat. Aliquando
etiam latet vſq; ad anni reuolutōnem. ⁊ tunc
eadem die ⁊ hora qua fuit infixum caput petit
⁊ freneſim facit. Hanc venenoſitatem ſen
ſu nature percipiunt alij canes ⁊ fugiunt rabi
oſum/⁊ latrant ſupra ipſum ad terrendum eū
(vt dicit Conſtantinus.) quia ſentiunt eum ſi
bi contrarium ⁊ nociuum. Accidit autem h̄
venenoſa rabies maxime in autumno. Quia
tunc melancolia ratōne ſimilitudinis multi
plicatur/ā etiam in vere. quia per calorem tem
poris diſſoluitur/⁊ non conſumitur. ⁊ ita ꝑ cō
culcationem incenditur ⁊ egreditur preter na
turam. tante etiam venenoſitatis eſt lingua ca
nis rabidi. quod facit canem titubantem ſiue
nutantem. ſicut ebrium/⁊ aperto ore lingua
dependente ⁊ ſaliuam continue emittente. que
cadens in ipas aquas inficit ⁊ bibētes ex eis
hydrophobicos efficit ⁊ furioſos. Alias ꝓ
prietates canis rabidi quere infra de cane.

Morſi autem a canibus vident in
ſomnis terribilia. ⁊ ſunt timoroſi/ſtupidi. ſine
cauſa iraſcuntur. ab alijs videre timent/⁊ ſi
cut canes latrant. ⁊ ſuper omnia timent aquā
(⁊ abhorrent.

ꝛ tūc hec paſſio vitatur. (hucuſq; conſtanti.)
Sunt autem multa alia venenoſa ꝛ venenoꝝ
picula. ſ; de iſtis mentio ſpāliter habetur in di
uina ſcriptura. ꝛ ideo de alijs ſupſedendū eſt
quo ad pñs opuſculum iſta vice. Hoc ſolum
arbitror h̄ aduertendum / ꝙ venenum multa ꝛ
infinita incommoda in corpore operatur. Cum
enim tota ſua ſpecies nature ꝛ cōplexioni hu
mane ſit contraria / quando p̄ualet in corpore
totam naturam diſtemperat ſpūs ꝛ humores
corrumpit ꝛ alterat ſua malicia ꝛ acumine. qd̄
nobilius eſt in corpore ſcʒ regionē cordis p̄
mo aggreditur ꝛ impugnat. animalem ſpiritū
ſuo acumine percutit in cerebro ꝛ perturbat /
ſenſuum organa ꝛ eorū opationes ſubito de
bilitat. neruos concutit ꝛ vulnerat. venas ꝛ ar
terias inficit / aſperat / ꝛ corrugat / torturam / ar
ſuram / mordicationē in interioribus generat.
ſubſtantialem cordis ꝛ epatis humiditatē nūc
incendit / nunc congelat / nunc diſſoluit ꝛ reſol
uit / nunc penitus ꝯſumit ꝛ deſiccat / dum inte
riora comburit exteriora infrigidat ꝛ econuer-
ſo. ſepe cordis ſuperficiē vehementi calore ex-
terius afficit. ꝛ tamen potentiali frigore ſang-
uinem in venis cordis mortificat ꝛ cōſtringit
ſui diffuſioue. per membra corpus intumeſcit
nunc etiam pallet / nunc liuet / nunc viret ſubi
to / nuuc nigreſcit per macularum diuerſitatē
corporis exterius inficientem ſuperficiem / eius
interior malicia innoteſcitur / ꝛ abbominatio-
nem ꝛ nanſeam horribilem ſtomacho ingerit.
ꝛ ipa vitalia membra acumine ſuo penetrat ꝛ
corrodit. ꝓpter quod natura eius impetum fer
re non ſuſtinens deficit vltimo ꝛ ſuccumbit cor
pori p̄dominans. humores in ſui ſimilitudi-
nem conuertit / ꝛ venenoſos ꝛ noxios eos effi
cit. ꝛ ideo piculoſum eſt tangere corpora q̄ ve
neno ſunt infecta. quia p euaporatōnem ſepe
inficiunt ꝛ corrumpunt omnia que ſibi ſunt ꝓ
pinqua. Sepe autem ꝯtingit ꝙ venenoſuʒ in
ſe cum nature ſit horribile ꝛ inimicum appetit̄
a natura non ꝓpter ſe / ſ; ꝓpter aliquod dulce
ꝛ amicum nature cui eſt admixtum. quia ſepe
ſub ſpecie dulcis ꝛ ſapidi occultatur ꝛ latitat
vis veneni. Et ideo docet conſtantinus vt ho
mo qui timet venenum non ſolum caueat a fe
tidis ꝛ amaris / verum etiam a dulcibus ꝛ ſa-
poroſis ꝛ ſalſis ꝛ acetoſis ꝛ conſimilibus. qꝛ
ſub talibus que appetit natura / ſepe veneni
malicia palliatur / Docet etiam ꝯſtantinus p effe
ctum cognoſcere quando venenum in cibis vel
potibus eſt aſſumptum. Si quis (inquit) in
cibo vel potu ſenſerit arſuram ꝛ ſubſecutus fu

erit cito ſpaſmus vel tumor in digito vel i vn
gula venenoſum eſt ꝛ mortale. ex quo etiaʒ ap
paret ſignum veneni in digitis ꝛ invnguibus
qui fiunt ex fumoſitatibus cordis / ſignum eſt
ꝙ venenum preualuit circa interiora eo ꝙ iaʒ
ſe diffundit ad extrema (ꝛ ſequitur ibidem.) ſi
militer ſi oriauerint ꝛ ſaliuam effluere fecerint
ꝛ labia formicauerint / ꝛ in lingua ardor fuerit
atq; ſudauerint / precordia preſtrinxerint ꝛ ob
tenebrauerint oculi oportet vt feſtinent ad me
dicinam alioquin cito morientur. Eſt igitur
generalis medicina contra venenum in corpo
re ſumptum vt p̄mo vomitus prouocetur. ꝛ ſic
ſuperius vel per diſterie; inferius venenoſa ma
teria euacuetur. deinde tyriaca que veneni re-
preſſiua eſt ꝛ conſumptiua cum vino decoctio
nis rute offeratur. ꝛ hoc tribus diebus. dein-
de debet purgari ꝛ balneari ſecundum exigen
tiam veneni. ad vltimum debet fieri fleuboto
mia. dieta debet ordinari vt nutriatur vnctuo
ſis opilatiuis meatum ad cor / ne vapor vene
noſus poſſit ad cor exalare. valent itaq; in hoc
caſu nuces magne ꝛ auelane / ficus ſicce. attra
hunt enim venenum ꝛ conſumunt. ꝛ ideo va
lent ante prandium ꝛ poſt. (Dicit etiam con-
ſtantinus) ꝙ multum valet balſamus cum la-
cte mulieris contra arſuram ꝛ dolorem ex re-
bus venenoſis. Item ibidem ſequitur. An
dromachus dicit nullam fuiſſe cauſam confi
ciendi tyriacam / niſi ad deſtruendum res ve-
nenoſas. quod tribus modis fit. quia venenū
deſiccat ꝛ conſumit. multa enim recipit deſic-
catiua. Item venenum virtute ſua expel
lit / quia multa recipit que occulta proprietate
veneno contrariantur. Item membra con
fortat / ꝛ ideo eis contra violentiam veneni ad
reſiſtendum vires tribuit. multa enim recipit
confortatiua. Si vero tyriaca haberi non
poterat / ꝛ periculum eſt in mora / allium (vt di
cit Conſtantinus) conquaſſetur / ꝛ vſq; ad diſ
ſolutionem cum gallina craſſa decoquetur. et
ius detur ad bibendum. veneno enim repug-
nat ꝛ miro modo interiorem arſuram mitigat
ꝛ ideo tyriaca ruſticorum allium nuncupatur.
ſine allio dicitur valere ius galline ſecundum
conſtantinum. dicitur enim in libro de ſimpli
ci medicina. Quedam repugnant veneno
ipm attrahendo ab interioribus calore ꝛ ſub-
tilitate ſubſtantie ſue. ſicut gallus ꝛ gallina fiſ
ſo ſuperpoſita venenoſo morſui. Quedam
enim repugnant ſimilitudine ꝛ ſubtilitate ſub
ſtantie ſue contra ſubſtantiam veneni. Et iō
ſua ſimilitudine venenum ad ſe attrahunt /

vt caro tyri quadam ꝓprietate occulta repug
nat. q̄dam compoſita vel ſimplicia efficacia ⁊ ꝟ
tute. ſicut calamentum / ſuccus / caulis / orobi /
grana cyri / ypiron / naſtortium / ruta / ſal / por
rum / ariſtologia / nuces ↄmeſte cū ruta / radix
aſparagi ⁊ ſemen eius / balſamū / acetum / ſan
guis leporis / lac aſine / vrina puerorū / byria⁹
teſticuli ceruini ⁊ aſinini ſiccati ⁊ bibiti / caſto
reum / allium / genciana / menta / dyptanum / ⁊
multa alia infinita. q̄r enim multa ſunt vene
noſorum picula / ideo diuina bonitas multa
ſupaddit antidota ⁊ remedia. Sʒ iſta exempli
grā nunc ſufficiant.

De Morſu canis.

Contra morſum canis rabidi ⁊ aliorū
venenoſorū animalium ſolent aperiri
vulnera cū igne vel ferro. vt cum ſan
guine extro venenum affluat. Apponi ſolent
ſanguiſſuge ⁊ ventoſe / vt venenum ab interio
ribus extrahatur. Interius ſolent dari iſta que ve
neno repugnant ſiue ſint ſimplicia ſiue compo
ſita. tyriaca exterius ſup vulnera ſimilia catha
plaſmanť ſicut nuces piſtate cum allio / ruta / ⁊
ſale. Valent. n. nuces ↄmeſte ⁊ ſupra modum
poſite cum p̄dicť dixit dyaſ. ꝙ cancri fluuiales
hn̄t occultam virtutem ↄ hoc venenum. ⁊ ideo
docet ↄſtan. dare talibus tyriacam cum aqua
cācrorum fluuialium. cinis etiam cancrorū cū
genciana ꝑticulare eſt remedium ↄ huiuſmōi
morſus. vt dicit idem. ⁊ etiam ↄ hominis mor
ſum rabidi. Specialiter valent iſta. ſuccus / ca
prifolij / cepe / ruta / nuces / allia / ſal / frondes /
ficus / mento / orobum / hec oīa vel aliq̄ cū ace
to ⁊ melle talibus morſibus ſalubriť apponū
tur. (vt dicit ↄſtan.) hec. n. omnia venenum at
trahunt / ⁊ ſua caliditate ⁊ ſiccitate diſſoluunt
⁊ deſtruunt ac ↄſumunt. Contra morſum ⁊ pū
cturam ſcorpionis oleū in quo ſubmergiť vel
decoquiť ſcorpio ſup puncturam appoſitū ſū
mum remedium eſt. Item ſi accipiať idem ſcor
pio vel alius ⁊ ↄtritus ſiue piſtatus ſuper vul
nus apponať / vtiliſſimum eſt. reuertiť. n. vene
num infixum ad corpus vnde exiuit. Item di
cit ↄſtan. ꝙ multū valet butirū bouinū ↄ vene
num ſcorpionis / nā butirum vnctuoſitate ſua
opilat / caliditate diſſoluit ⁊ ↄſumit / viſcoſita
te ⁊ humiditate ſua mundificat ⁊ abſtergit
Butirum ḡ ↄmeſtū opilat meatus / ne fumus
veneni ad cor aſcendat. valent etiā cancri flu
uiales ſi eorū cinis vel ip̄i cocti / vel aſſati ſub
cinere denť cum lacte aſinino. vt dicit ↄſtanti.
Ad idem valet caſtoreum ⁊ ſulphur vt di. idē.
vtrunq̄ʒ. n. calidum eſt ⁊ ſiccum in quarto ḡdu:
⁊ ideo valet ↄ venenum frigidum. q̄r ſoluūt ca
liditate ⁊ ↄſumunt ſiccitate. Contra morſū co
lubri ⁊ ſerpenť ⁊ vipere venenum. Primo vē
toſis vel mō alio de vulnere vel punctura ſub
ito extrahať. Tyriaca cum vino decoctōnis gē
tiane / vel rute / vel mente offeratur circa locum
ſupra vulnus tyriaca apponať. Idem fiat al
lio ſale contrito vel cum ruta ſi defuerit tyria
ca conſtringatur fortiter in p̄ncipio membrum
in quo fit morſus vel punctura ne poſſit fum⁹
veneni libere erumpere ad interiora ⁊ interius
cum veneno repugnātibus occurrať. Dicit eti
am ↄſtan. ꝙ ↄ hmōi venenum valent cerebrū
galline ⁊ fimus agninus. ſuccus de frondibuſ
malogn̄atorū. Diſſoluunt. n. iſta venenum ⁊ ꝑ
parāt ↄſumptionem. vt dicit ↄmen. Hec de ve
nenis ⁊ eorum remedijs nunc ſufficiāt.

De exhibenda ↄ varias infirmita
tes ⁊ picula debita ⁊ ↄgrua / indi
get prudens medicus circumſpe
ctione maxima ⁊ cautela. Nihil. n
plus impedit ſalutem infirmorum ꝙ ignoran
tia ⁊ negligentia medicinorum. quia igiť ex ꝑ
te medici exigitur vt nihil omittat de ↄtingen
tibus. neceſſe eſt vt in his que ad medendi per
tinent induſtriam diligens ſit ⁊ in omnib⁹ cir
cumſpectus. oportet itaq̄ʒ medicum ad hoc vt
efficaciť opetur cognoſcere ↄplexiones hominū
ↄpoſitōnes ⁊ ↄmixtiones tam membrorū ꝙ
humorū diſpōes temporū / ↄditiones ſexuum / ⁊
etates. alia. n. medicia exigiť in hyeme / alia in
eſtate / alia in morbi inchoatione / alia in ſtatu
alia in declinatione / aliā exigit etas puerilis /
aliam decrepita / aliam ſenilis / aliam ſexus vi
rilis / vel ſexus muliebris. oportet etiam vt co
gnoſcat cauſas ⁊ occaſiones egritudinum ſiḡ
⁊ accidentia ſingularum infirmitatum. Nun
quam enim ſecure poterit dari medicina ſi cau
ſa morbi fuerit ignota. oportet etiam cognoſce
re rerum medicinalium complexiones / ꝟtutes
⁊ operationes / niſi enim cognoſceret que me
dicina ſimplex que compoſita / q̄ frigida / que
calida / que corporis ſit immutatiua / que ſanita
tis ↄſeruatiua / que infirmitaťt curatiua / q̄ laxa
tiua / que ↄſtrictiua / nunquā ſecure poſſet ꝓce
dere in medicina. ⁊ ideo neceſſe eſt cognoſcere
herbarum ⁊ aliarum rerum medicinalium q̄li
tatem ⁊ ḡduum diuerſitatem que calida ⁊ ſic
ca / que frigida ⁊ humida in q̄to ḡdu ſi vult in
ſuo officio non errare. Item oʒ cognoſcere mor
bi diuturnitatem / contrarietatem / ſimplicitaťt
quantitatem / qualitatē / pacientiſq̄ʒ ꝟtutē ⁊ de
bilitatē. nā morbus cronic⁹ ⁊ diuturn⁹ fortōri

indiget medicina ꝙ ſi recens eſſet ſiue nouus.
Simplex etiam morb⁹ ſimplicibus ⁊ ex ꝯrijs
ꝯpoſit⁹/ꝯrijs ⁊ compoſit⁹ eſt curandus. Sim
plex.n.medicina infirmitatem ꝯpoſitam raro
curat. Contra calidam itaqꝫ cauſaꝫ frigida me
dicina/⁊ ꝯ frigidam calida/⁊ ꝯ mixtam mixta
generaliter ſunt imponenda. vnde cautus me
dicus morbum cognoſcens ſm qualitatem ⁊
q̄titatem morbi/ponat qualitatem ⁊ quanti
tatem antidoti. Item quando videt cām mor
bi eſſe ex repletione curat ꝑ euacuatōnem ma
terie ⁊ inanitōnem .quādo vero ex inanitōne
ſanat ꝑ repletōnem. Officium itaqꝫ boni me/
dici ꝯſiſtit in cāruum morbi ⁊ circumſtanciarum
cauta inueſtigatione.ꝑ aſpectum enim ⁊ tactū
ꝑ vrinam ⁊ ꝑ pulſum infirmitat⁹ natura/inue
ſtigat. Cognita autem cauſa ſi materia latitat
in ꝓfundo/tunc vtit̄ attractiuis. vt ſi materia
eſt in remot⁹ partibus ⁊ extremis/nitit̄ naturā
ad ſtomachum attrahere. vt inde facilius de/
ducat̄. Si vero fuerit materia dura ⁊ compa/
cta quibuſdam vtit̄ digeſtiuis/diuiſiuis/⁊ in
ciſiuis vt ſic materia mollificet̄ ⁊ ad educatōez
facilem ꝑparet̄. Cōpleta itaqꝫ digeſtione ma
terie ⁊ attractione/vtit̄ tertio quibuſdam laxa
tiuis/vt materia digeſta ⁊ attracta ꝑ conueniē
tem regionem educat̄. vel per vomituꝫ/vel per
feceſſum. vel ꝑ ſudorem. Materia.n.ꝯuenien
ter euacuata vtit̄ quarto quibuſdam ꝯfortati
uis. vt natura q̄ ex violentia a medicina fuit d̄
bilitata ⁊ laxata ꝯfortet̄. Cōfortata aūt natura
vtit̄ q̄buſdam reſumptiuis ⁊ reſtauratiuis/vt
illud quod vi morbi vel vi antidoti eſt deper
ditum/reſtauret̄. paulatim aūt ⁊ non ſubito eſt
reſtauratio facienda/dieta ꝯgrua ⁊ tempata.
Solet.n.natura in ſic euacuatis multum ap/
petere. ⁊ ideo ſepius plus acciperet/ꝙ digere
re poſſet/niſi a cauto medico in diete regimie
teneret̄. Tandem reparata natura ⁊ in ſtatum
p̄ſtinum reſtituta docet vtiqꝫ quibuſdam pre/
ſeruatiuis ne ſanatus/in peius recidiuet. Ta
lia ſunt ꝯuenientia balnea/minutiones/ele/
ctuaria/⁊ exercicia moderata. talia.n.calorem
naturalem excitant/a ſupfluis naturam exone
rant/humoribus digeſtionem adiuuant ⁊ cō
fortant. Si vero fuerit materia fluida aut ni/
mis laxa/vtit̄ conſtrictiuis/deſiccatiuis/⁊ re/
ꝑcuſſiuis. Materia vero reſtricta/cautus me/
dicus ſolet dare conuenientem laxatiuam me
dicinam. que educat humores prius diſſolu/
tos ⁊ iam conſtrictos ne illi remanentes vl̄ ad
aliam partem defluentes putrefiant. ⁊ ſic fe/
brem vel aliam inferant paſſionem. Paula/
tim autem ſolet fieri reſtrictio ⁊ repercuſſio/ne
materia ſubito repercuſſa/recurrat ad aliquod
membrum nobile ⁊ maiorem generet leſionē.
ſimilit̄ ⁊ purgatio ſolet fieri per interualla/ne fi
at purgatio repentina. Tribus igitur modis
ſolet fieri medicina. ſcꝫ diſſoluendo/conſtrin/
gendo/reſtaurando. aut enim repleta diſſol/
uuntur. aut diſſoluta conſtringuntur/aut deꝑ
dita in corpore reſtituuntur. Relaxamus ita
qꝫ medicinis laxatiuis vt ſcamoneatis. ꝯſtrin
gimus conſtrictiuis. vt acacia ⁊ opiatis. Re/
ſtauramus cibis ⁊ potibus nutritiuis/⁊ ele/
ctuarijs ad hoc prepat̄. Recollige igitur ex
predictis breuiter ꝙ bonus medicus infirmo/
rum domos ⁊ patrias viſitat ⁊ frequent̄ infir
mitatum cauſas ⁊ circumſtantias inueſtigat
medicinas varias ⁊ ꝯrias ꝑparat ⁊ comparat
⁊ deportat/infirmorum abdita membra ⁊ oc
culta vulnera tangere ⁊ abſtergere non recu/
ſat. ꝯualeſcentie ſpem ⁊ ſanitat⁹ omnibus re/
promittit. ſuauiter ⁊ leuiter vrenda vrere/⁊ in
cidenda incidere ſe aſſerit ⁊ ne pars ſana cor/
rumpat̄. ꝑtem vrit putridam ⁊ ꝑſcindit dolen
te parte dextra ⁊ ſiniſtra percutere non parcit/
a ſectōne ⁊ arſura etiam ꝓ lachrymis patient⁹
bonus medicus non deſiſtit. medicine amari/
tudinem dulcedine aliqua palliat ⁊ abſcōdit/
bibit ⁊ guſtat de medicina quamuis ſit ama/
ra ne infirmis abhorreat. a cibo ⁊ potu egruꝫ
reꝑmit ⁊ refrenat. illum ſuo exponit deſiderio.
de cuius ſalute diffidit penitus ⁊ deſperat. a/
maris ⁊ corroſiuis carnem putridam ⁊ corrup
tioni diſpoſitam amputat. ac deſiccatiuis ſa/
niem fluidam mundificat ⁊ depurat. poſt mor
tificatiua ⁊ vritiua q̄buſdam lenificatiuis do
lorem vulnerum mitigat ⁊ mundificato vulne
re locū vulneris ꝯſolidat atqꝫ ſanat. ⁊ qꝛ plus
ledūt intrinſeca mala ꝙ extrinſeca. prudēs medi
cus de mitigādis/curādis/⁊ expellēdis intra
neis dolorib⁹ ꝑmo curat materiā durā ⁊ cor/
ruptā interi⁹ digeſtiuis medicīs. vt oximelle
ſyropo acetoſo. p⁹ diuidit ⁊ incidit. ⁊ digerēdo
ad exitū ⁊ euacuatōez obedientē facit. qꝛ ſicut
in ꝑncipio aphoriſ. dr̄. Digeſta medicari oꝫ ⁊
mouere cruda. digeſta vo mā atqꝫ habili red/
dita ad euacuatōnez eā diſſolutā medicīa at
tractiua ab interiorib⁹ ⁊ remotōrib⁹ ptib⁹ ad ex
teriora attrahit. ⁊ ad h̄ valēt q̄dā amara/vt ye
rapigra/yeralogodiō ⁊ alia aloata. qꝛ amara
citi⁹ penetrāt ad remotas ptes ⁊ extrēa magꝭ
purgāt ꝙ alie medicīe. Tertio naturā ſic dige
ſtā/ſic attractā medicīa ꝯgrua euacuat ⁊ expel
lit. caute tamen ne nimia fiat euacuatio. nocet
enim corpori/quia inde debilitatur. ⁊ quan/
doqꝫ plus de bonis humoribus quam de

malis euacuat̃. (Juxͣ illud Hypo.) Multũ repetere/euacuare/aut replere/calefacere/aut infrigidare fallax ẽ/⁊ nature penitus inimicũ. Conſiderat aũt bonus medicus naturam egritudinis ⁊ locum materie ⁊ etiam vires patientis/⁊ ſm̃ hoc variat medicinam. Si enim materia ſiue humor peccans euacuat̃/ plurimum ꝯfert egro. ſi vero non/infirmus amplius moleſtatur. vt dicit Hypo.

m Edicina attractiua opatur p ſubſtantie ſue ſubtilitatem ⁊ calorem ſubtilitate ſua facilꝰ penetrat/⁊ calore ſuo attrahit ſiue ferrum ſiue aliquod intus fixum. ſiue humores qui latitant in ꝓfundo. Item medicina digeſtiua eſt neceſſaria quando materia eſt multum dura ⁊ compacta. Incidit.n. ⁊ diuidit materiam/⁊ ſic ad expellendum aptam reddit. ⁊ ideo operat̃ p inciſiua ⁊ attenuatiua/que ſubtilitate ſue ſubſtantie cooperante calore ptem materie ſeparat a parte. vt p3 in diureticꝗ. Itẽ medicina laxatiua aliqñ purgat mã3 digeſtã. diſſoluẽdo ⁊ attrahẽdo vt ſcamonea retenta in ſtomacho fumũ ſubtilẽ facile penetrantem a ſe emittit/⁊ humores diſſolutos abhominabiles nature reddit. attrahitq3 eos adiuuante virtute expulſiua/⁊ attractos eijcit ⁊ expellit. Quedam laxant ſua viſcoſitate lubrificãdo vt mercurialis malua ⁊ huiuſmodi. Quedam ṽo acumine humores penetrando. vt euforbium. Quedam ſua conglutinoſitate compmendo. ſicut mirabolani. Quedam ſua ſalſugine inteſtina mordicando. vt ſemen atriplicis. Quedam ſua dulcedine ⁊ humiditate inteſtina infundendo. vt caſſia fiſtula. Item medicina conſtrictiua operatur p frigida groſſa in ſubſtantia. Nam frigidum ptes coadunantur/⁊ partium ſuarum groſſiciẽ penetrare ꝓhibentur. vt galla. Quandoq3 groſſos generant humores/vnde ꝯſtringunt opilando/⁊ ṽtutem retentiuam confortando. vt eſcula. Quedam reſtringunt ſpecialit̃ ſanguinem. vt Corallus/bolus/emachites/plantago/⁊ huiuſmodi. Quedam ventrem. vt aconia/mora roſa/⁊ huiuſmodi. Item medicina induratiua ẽ que vel materiam coagulat/⁊ malagiat ⁊ hoc opat̃ per valde frigida/ſicca/vel humida. vt p ſillium ſemperuiua portulaca/ſolatrũ ⁊ ſimilia. Item medicina mollitiua operat̃ per calida mediocrit̃ ⁊ multum humida/ſimilit̃ ⁊ maturatiua. Item aperitiua ṽtutiuam ⁊ attenuatiuam h3 ṽtutem. aperit.n. meatus opilatos/⁊ attenuat viſcoſos hũores atq3 ſpiſſos. ⁊ hͦ facit p calidum atq3 ſiccum. Item mundificatiua operat̃. vel diſſoluendo vt calamentum. vel mollificando vt caſſia/fiſtula/malua vel terreſtreitate ſua ⁊ ſiccitate ſordes abſtergẽdo. Sunt autem multe alie medicine ſpecies/⁊ differentie. ſicut mortificantia/corroſiua/vriſiua/dyaforetica/repercuſſiua/mitigatiua/⁊ huiuſmodi de quibus tractat̃ in libro de ſimplici medicina. Sed hec de ꝓprietatibus infirmitatum ⁊ medicinarum conditõnibus prout ad preſens opuſculum pertinet/ſufficiant. vt ſic huic negocio finem imponemus.

Finit Liber Septimus.

Incipit Liber Octauus de Mundo
⁊ eius ꝓprietatibus.

Oſtquã

auxiliãte deo tracta
tum de diuinis no
minibus/de ange-
lorum ꝓprietatibꝰ/
necnon de homine
⁊ eius partibus/⁊
accidentibus/⁊ ipi
us ꝯditõnibus cõ-
pleuimus/reſtat vt
ad ꝓprietates mundi ſenſibilis quantum no
bis dat̃ deſuper/manus apponamus vt ma
teriam diuine laudis ex ꝓprietatibus opatio
num poſſumus elicere conditoris. Inuiſibilia
enim dei p ea que facta ſunt/intellecta conſpi
ciuntur. vt dicit apoſtolus. ⁊ ideo aliq̃s mun-
di huius ⁊ ꝯtentorum ſuoꝝ ꝓprietates huic
opuſculo ſub breui compendio inſerere ꝓpo
nimus/vt p ſimilitudinem ꝓprietatum corpa
lium intellectum ſpũalem ⁊ myſticum facilius
in diuinis ſcripturis intelligere valeamꝰ/a ꝓ
prietatibus itaq̃ mundi inchoandũ eſt

m Undus itaq̃ vt dicit Mercuri
us dr̃ tribus modis. nam mun
dus dr̃ diuinus intellectꝰ. mun
dus .ſ. archetipus/incorpeus/
inuiſibilis/⁊ eternus. ad cuius
exemplar mundus ſenſibilis eſt creatus. ſicut
dicit Boetius. Tu cuncta ſuperno ducis ab
exemplo/pulchrum pulcherrimus ipe mundũ
mente gerens ſimiliq̃ imagine formans. ⁊c.
Secundo modo dr̃ mundus omnia eoꝝ que
celi ambitu ꝯtinentur. vt celum in quo ſydera
lucent. ignis quo omnia calent. aer quo omĩa
viuunt/aſpirant/⁊ vigent. aqua que terre late
ra circumcingit. terra que omnia interiora ſu-
ſtinet atq̃ nutrit. de quo dr̃. Mundus p ipm
factus eſt. Tertio dr̃ homo minor mundus/
quia totius mundi imaginem in ſe repñtat.
Eſt itaq̃ pmus mũdus eternus in diuina mẽ
te eternaliter pmanens. Secũdus mundus p
petuus ẽ/diuina voluntate eſſe ppetuũ ⁊ ori
ginem ex nihilo ꝯhens. Tertius ſm quid ẽ p
petuus/ſm quid eſt caducus omnium ſilitudi
nem in ſe gerẽs. De pmo aũt mundo ⁊ ſcd̃o
in pcedentibus dictum ẽ. Nunc de mundo ſen
ſibili dicendum ẽ. Mundus vt di. marcianꝰ.
ẽ vniuerſitas creatoꝝ ꝯglobata in ſpere modũ
Nã mũdana ſupficies ſpericã ⁊ circularem hꝫ
ſpẽꝫ ⁊ figurã. nec fuit (vt di. marcianus) alia fi
gura mũdo tam ꝯgrua forma ſicut orbicularis/
⁊ rotunda. ⁊ h̃ ppt̃ vniuerſitatis pfectõeꝫ/⁊ p-
pter illam quã hꝫ in eſſe ppetuo cũ ſuo opifice
qui fine caret ⁊ pncipio ꝯfiguratõeꝫ. Mundũ
aũt phi totũ in duas ptes diuiſerũt. q̃ꝝ nobi
lior ⁊ ſimplicior eſt ps ſupior ⁊ actiua a circu-
lo lune ſe extendẽs vſq̃ ad planeticã regionẽ.
Altera ps ẽ inferior paſſiua/q̃ a lunari globo
incipit. ⁊ vſq̃ ad centꝝ terre inferius ſe ptẽdit.
Iſtũ pticulareꝫ mundũ inferiorẽ deſcribit mar
cianus. Mũdus (inquit) ẽ circulus ex q̃tuor
elementis eiſdem totis in ſpere modũ ꝯglobatis
terrã in medio vndiq̃ defixã eternis celi rapti-
bus circũgirans. Ad iſtius mũdi ꝯpoſitõnem
creauit diuina ꝟtus pmordialẽ materiã/in q̃
velut in q̃dam maſſa erant potentialit̃ q̃tuor
elementa nõ diſtincta ſicut mõ/ſ; erãt pmixta.
⁊ illa maſſa yle a platone in timeo eſt vocata/
ex q̃ diuina ſapia omnia elementa ⁊ elemẽta-
ta compoſuit ⁊ pduxit. ⁊ ꝓprijs q̃litatibus in
regionibus ordinauit ſingula ⁊ diſtinxit. Naꝫ
quod in illa materia calidum fuit ⁊ ſiccũ in ſũ-
mo ceſſit in naturã ignis. quod rõe ſue leuitatis
diuina ſapia ſupius collocauit. Quod ꝟo fri
gidum ⁊ ſiccum in ſummo fuit/ceſſit in naturã
terre quã ſua põderoſitas ⁊ compactio inferiꝰ
poſuit. Quod ꝟo calidum fuit ⁊ humidum/
in naturã aeris ceſſit. Quod ꝟo frigidum ⁊ hu-
midum/in materiam aque ceſſit. Et h̃ duo ele
menta ſm maiorem vel minorem leuitatem/⁊
rarefactibilitatem ⁊ ſubtilitatẽ in medio ignis
⁊ terre collocauit. Unũ iſtam materiam pmam
plato in thimeo ꝓut potuit/ſic deſcripſit. Fuit
(inquit) yle. i. materia pma ſine qualitate/ſi-
ne quantitate/ſine colore/ſine ſpecie/ſine loco
ſine tempore int̃ aliquam ſubſtantiam ⁊ nullã
⁊c. Hec ꝟba multum ſunt difficilia/tamen ſic
exponuntur. quia dr̃ fuiſſe ſine quantitate/nõ
quia fuerit ſine omni quanto/ſed quia non fu
erit determinate quantitatis quo ad nos. ſicut
gigas dicitur immenſus/quia excedit alioꝝ
hominum quantitatem. Ideo enim ſine qua-
litate dicitur/quia nõ habuit a qualitate aliq̃
ſpecialiter nominari. Non enim plus potuit
calida q̃ frigida dici nec ecõuerſo. ⁊ ſic de alijs
Sine colore dicitur/quia non habuit aliqueꝫ
colorem innatũ ab aliquo elemento. Sine tẽ
pore fuit/quia nondũ fuerũt tempa ⁊ tempo
rum viciſſitudines quãdo hec materia eſt crea-
ta. Sine loco etiam fuit/quia nõ habuit deter
minatum locum plus ſurſum q̃ deorſum/nec
plus in latum q̃ in longum. Int̃ aliquaꝫ ſub
ſtantiam eſt ⁊ nullaꝫ/quia nulla ſubſtãtia ma
terialis pceſſit illam/ſed aliqua eſt ſecuta.

Digitized by Google

Materiale igit̃ p̃ncipium mundi inferioris/
aut fuit illa materia inuiſa ſcʒ p̃ma materia cō
munis que omnium formaꝝ ⁊ q̃litatū fuit ſu
ſceptibilis/que etiā ſub diuerſis ſpeciebus ⁊
formis ꝯſeruatur. ꝑmanet eniʒ h̃ materia quo
ad ſubſtantiam incorꝑea/quāuis ꝯtinue quo
ad qualitates tranſmutabiles alteret̃. quia iſta
materia que modo ꝑ rarefactionem manʒ ſub
forma ignis. ⁊ eſt ſub igne ſtatim ꝑ ꝯdenſatio
nem induet formam aeꝛ ⁊ erit ſub ſpē aeꝛ que
prius ſub ſpecie ignea fuit ignis. Ex quo pʒ
ꝙ p̃ma materia ex qua mundus naturalit̃ con
ſtat/ingenerabilis ⁊ incorruptibilis eſt. a qua
omnia materialia incipiunt ⁊ in quam redeūt
tanꝙ̃ ad matricem. Mundus itaqꝫ ex rebus
multis compoſitꝰ ⁊ ꝯ̃rijs eſt ꝯpoſitus/⁊ tn̄ in
ſe eſt vnus. Mundus. n. vnus eſt numero ⁊ n̄
plures mundi. ⁊ hoc ꝑpter materie vnitatem.
ſicut dr̄ in libro de celo ⁊ mundo. Occupat. n.
totam materiam ſuam. ſicut ibi dr̄ in. c. de mū
di eternitate. Mundus ergo de quo h̃ loqui/
mur non eſt diuerſus in ſe/neqꝫ diuiſus ſcd̄m
ſubſtantiā ꝙ̃uis in ipſius partibus inueniat̃ ꝯ̃
rietas quo ad aliquam q̃litatꝫ repugnantiam.
ſummam. n. ⁊ neceſſariam hʒ mundus in ſuo
toto ꝯuenientiam ⁊ quaſi quandā muſicā har
moniam. ꝙ̃uis in aliquibus eius ꝑtibus ꝑpt̃
q̃litates repugnantes aliquā ꝑti diſſimilitu/
dinem videat̃. ſicut expſſe dicit (ſuꝑ geñ. aug.)
Tranſibit aūt mundus iſte quo ad iſtā paſſi
bilem quā mō hʒ ſpeciem ⁊ figuram/ſ ꝑmane
bit in eſſe ꝑpetuo quo ad ſubſtantiam ⁊ mate
riam ſicut idem aſſerit aug. ⁊ dicit glo. ibi. Ce
lum aūt ⁊ terra tranſibunt ⁊c. Luce. xxj. Ex quo
pʒ ꝙ mundus rōne ſue mutationis eſt ſiq̇dem
admirandus. nihilominus tn̄ ꝑpt̃ materie ſue
nobilitatem ⁊ forme v̇tutē actualitatem ⁊c. Et
ꝑ ꝯñs ꝑductionis ⁊ gñationis reꝝ tam facilē
poteſtatem. non tm̄ ipe mundus/ꝙ̃tum mun/
di opifex deus ſuꝑ omnia eſt laudādus. Nul
la. n. ē res tā vilis tā infima in tota mūdi ma/
china ꝑs ſiue ꝑticula/in q̃ tam in materia ꝙ̃ i
v̇tute ⁊ in forma nō reluceat laus diña. Nam
⁊ in materia ⁊ in forma mūdi ē q̇dam diña/ſed
cum harmonia ē pars ſumma. Nam illa pars
mundi que ſecundum materiam purioꝛ ē ⁊ ſim
plicioꝛ atqꝫ nobilioꝛ/vniformem hʒ inclinatiō
nem ⁊ appetitum ad nobilioris forme ſuſcep
tionem. ⁊ que ſpūalioꝛ eſt/magꝭ eſt inclinabil̃
ad formam ſpūaliorem. vnde materia celeſtis
ſimplicioꝛ ē ⁊ nobiliorem exigit formam ꝙ̃ ele
mentaris ⁊ etiam ipa materia celeſtis nobilioꝛ
eſt ⁊ ſimplicioꝛ in nobiliori corꝑe. vt in ſole ꝙ̃
in luna vel in mercurio vel in marte. Materia

enim elementarꝭ nobilioꝛ eſt in igne ꝙ̃ in aere
vel in ceteris. vnde groſſioꝛ eſt materia in terra
ꝙ̃ in alijs. nam ibi ſunt plures ꝑtes materie cō
gregate ſm̄ ariſto. vnde dicit ꝙ ex vno pugillo
terre fiunt decem aque. immo materia vnius
elementi purioꝛ eſt in vna parte ꝙ̃ in alia. ſicut
dr̄ in. j. Methe. partes enim ignis ſuꝑiores/
ſunt nobiliores ⁊ ſimpliciores. ⁊ partes terre
centrales ſunt groſſiores ⁊ magꝭ compacte ⁊ i/
puriores. cum enim ꝑtes mixtorum ſunt ab ele
mentꝭ ſecundum ꝙ partes elementares ſūt pu
riores vel nobiliores/fiunt mixta ſimpliciora
vel puriora/⁊ ſm̄ h̃ quod ecōuerſo ē in elemē/
tis/ecōuerſo ē ⁊ in mixtꝭ. nobilioꝛ itaqꝫ materia
ꝯſtitutiua/nobiliore indiget forma. ⁊ ideo ſo/
let diſponi in materia ſm̄ quod exigit ipa for/
ma/quia ſi de terra dʒ fieri ignis/oʒ vt mate
rialis terre groſſicies ſubtiliet̃ ⁊ depuret̃/⁊ ſpi
ritualioꝛ ⁊ ſimplicioꝛ efficiatur/vt ſic ſimplicio
ri forma. ſ. ignea induat̃. ⁊ vt breuiter dicam/
neceſſe ē vt ſm̄ forme ꝑprietatem ipa materia
ꝑparet̃. Conſiderat̃ itaqꝫ mundi nobilitas ſm̄
ſui ꝑtes digniores ⁊ etiaʒ effectus nobiliores
⁊ ideo pars mundi ſuꝑioꝛ reputat̃ dignioꝛ. qꝛ
ibi materia ē purioꝛ ⁊ forma ē pulchrioꝛ ⁊ vir
tus amplioꝛ in ſuꝑioribus inuenit̃. tanto enī
mundus in vniuerſo pulchrioꝛ ē ⁊ decentioꝛ/
reddit̃ quāto deformis ꝑs mundi inferioꝛ ſu/
perioꝛ partis mundi pulchritudine ⁊ decentō
ri gloria inſignit̃ (ſicut dicit aug.) Quedam
ꝑfectio caritatꝭ ⁊ v̇tutis in ſuperioribus preex
cellit. qꝛ ad perfectionem inferioꝝ ⁊ decoratio
nem ipſoruʒ ꝯtinue ſe diffundūt. quod etiam
videt̃ infima ꝑs mundi in decore ⁊ luminoſi/
tate amiſiſſe/hoc recuperat in fecūditatꝭ grana
⁊ v̇tute. Non. n. minus eſt admiranda virtuo
ſa fecunditas in ꝑductōne herbarum ⁊ arbo
rum/florum/⁊ fructuum in generatōne varia
animalium ⁊ reptilium. In varia ꝑductōne
metallorum/gemmarum/⁊ lapidum. ꝙ̃ ſit ad
miranda celi claritas cum diuerſitate ſuoꝝ or/
bium ⁊ aſtrorum. Et quamuis mundus tot
laudabilibus rerum differentijs ſit diuine vir
tutis potentia inſignitus/nullis tamen defe/
ctibus ⁊ ꝯditōnibus miſerabilibus quantum
ad eius partem inferiorem vndiqꝫ eſt ſubiectꝰ
Nam mundus iſte quamuis videat̃ eſſe geni
toꝛ ⁊ nutritoꝛ corpoꝝ/carcer tn̄ eſt ſpūum ⁊ aīa
rum duriſſimū ⁊ exiliū ac locus miſeriaꝝ innūe
rabiliū ⁊ penaꝝ. Nā mūdus eſt locus reatus ⁊
trāſgreſſionis. incolatus ⁊ ꝑegrinatōis doloꝛ
⁊ lachrymatōis/laboꝛ ⁊ fatigatōis. horroꝛ ⁊
ꝯfuſiōis. motꝰ ⁊ mutatōis fluxꝰ ⁊ altatōis trā
ſitꝰ ⁊ corruptōis. inſolētie ⁊ ꝑturbatōis violētie

⁊ opp̄ſſionis.fraudulentie ⁊ deceptionis. In
mundo nihil aliud inueniť q̄ vanitas/malig-
nitas/cupiditas.auxietas/defectibilitas/⁊ ve
tuſtas.mūdus notos alliat ⁊ diligit/ignotos
abijcit ⁊ ꝯtemnit/mundus multū obeſt/pauq̄
ꝓdeſt/amatores ſuos decipit ⁊ fallit.nā mul-
ta ꝓmittit/ſ; ad vltimum pauca ſoluit.ꝯtemp
tores ſuos ad modum vmbre inſequi ⁊ app̄-
hendere non deſiſtit/ſ; ſuos ſeq̄ces fugere ſata
git ⁊ ꝯtendit.⁊ ideo illos quos maxime diui-
cijs ⁊ honoribus h̄ extollit.in fine maxime de-
paupare ⁊ deijcere ꝯſueuit.⁊ (vt v̄bis Beati
Grego.vtar)fugiendus eſt mūdus etiā ſi nos
ꝓſperis demulcet.qui ḡ tot calamitatibꝰ pul-
ſat/quid aliud q̄ vt deſerať clamat.⁊ h̄ de ꝓp̄
etatibus mundi in gn̄ali dicta iā ſufficiant

Hunc ad deſcribendas ꝓprietates
aliquas de celo ⁊ eius ꝑtibus xp̄o
adiuuante manum apponamus.

Nam celum angeloꝝ ⁊ hominum
beatorum ac bonorum locus eſt ⁊ habitaculū
vt dicit Beda. Celum autem ſecundum ſan-
ctorum traditiones aliud eſt viſibile/aliud in
uiſibile. Celum autem viſibile eſt multiplex ſi
cut dicit glo.ſuper Deutero.x.ſ. Ibi.n.celū do
mini dei tui eſt ⁊ celum celi. Septem ſunt celi
ſcʒ/aereum/ethereum/olimpum/igneum/fir-
mamentum/aqueum/empyreum celum.ſ.an
gelorum. Celum itaq; aereum vocať medium
aeris interſtitium.quod a groſſis vaporibus a-
que ⁊ terre non ꝑ omnia eſt infectum.vnde illa
pars aeris purior ⁊ ab inferioribus qualitatibꝰ
impꝑmixtior ꝓpť ſui puritatem ⁊ dyaphoneita
tem ſiue naturam tranſparentem celi nomine
nuncupatur.ſicut dı̄ ſup Marhe.xiij. Volu-
cres celi ꝯmederunt illud ⁊c. Celum ethereum
ſecundum quoſdam vocať ſup̄mum aeris inť
ſtitiuʒ/quod immediatius ſpere ignis eſt ꝯiū
ctum/⁊ dı̄ ethereuʒ.quia illud mediū inť ignē
⁊ aerem ꝯfinium ab igne eſt illuminationis ⁊
ſplendoris receptiuum. Etheros.n.grece ſplē
dor dı̄ latine.vt di. Iſido. Celum v̄o igneum
ſ̄m quoſdam vocať centrum ſpere ignis ꝓpť
ipſius ignis puritatem/ſubtilitaťe/⁊ ſummaʒ
quam hʒ ꝑ ceteris elemenťs actualitatem.⁊ ꝓ-
pter alias quaſdam nobiles celeſtes q̄s ꝯſeq̄-
tur ex vicinitate orbis ⁊ planetarum ꝓprieta-
tes ſ̄m Greg.autem ſup locum illū Iob. In
tuere celum.⁊ ꝯtemplare ethera ⁊c. Noīe ethēꝭ
īntelligiť tota regio a luna vſq; ad ſtellas fixas
in qua ſunt orbes ⁊ circuli ſeptem planetarum
Quere infra ꝓximo de ethere q̇d ſup hoc ſen-
tiat Marcianuſ.Alexan.ſic ordinat ſeptem ce
los dicens. Primum celum eſt luminis datiū
vniforme ⁊ immotum.ſ.celum empyreū. Se
cundum dicit donatiuum eſſe loq̄ vniforme ⁊
motum.ſ.aqueum/ſiue criſtallinum. Tertiuʒ
datiuum luminis non ſ̄m omnem ꝑtem lumi
noſitaťs multiforme ⁊ motum vt celum ſtella-
rum. Quartum eſt receptiuuʒ luminis ſine ca
lore.ſ.olimpum. Quintum eſt receptiuum lu
minis cum calore ſcʒ celum igneum. Sextum
eſt receptiuum luminis ꝯiunctum cum ꝑte ſupi
ori ⁊ dı̄ celum ethereum. Septimum eſt recep
tiuum luminis ꝯiunctum cum ꝑte inferiori ſcʒ
aereum ⁊ ſic videť vocare olimpum regionem
orbium planetarum.quia illud ſpacium eſt cō
tinue luminoſum. Firmamentum autē vocat
celum ꝑmum ſecundum philoſophos ⁊ vlti-
mum/in cuius ꝯnexione ſita ſunt corpora ſide
rum ⁊ ſtellarum. Nam phi.non ponunt niſi ſo
lum celum vnum/immo vt di. Baſilius in exa
meron.prius philoſophi linguas ſuas corro-
derent q̄ plures celos eſſe ꝯſentirent. Illud au
tem celum ſcʒ firmamentum/ſic deſcribit ariſ.
in libro de cauſis elementorum.celum (inquit
eſt elementum quintum ab elementis inferio-
ribus diſcretum naturali ꝓprietate ac diſtin-
ctum. Neq; enim graue eſt quia tunc deſcende
re poſſet. Neq; leue/quia forſan tunc aſcende-
ret.quia ſi eſſet vnum ex quatuor/vel eſſʒ com
poſitum ex quatuor ingrederet in ipm corrup
tio vniuerſaliť vel particulariter immo (ſicut dı̄
ibidem) Creator poſuit eum cauſam ⁊ ꝑncipi
um generatōnis ⁊ corruptōnis.⁊ ideo neceſſe
fuit ipm eſſe ingenerabile ⁊ incorruptibile/ne
ꝓ querende generationis ⁊ corruptōnis ꝑnci-
pio eſſet abire in infinitum. Eſt autem celū il-
lud inquietum ⁊ mobile naturaliť cuius motꝰ
eſt reuolubilis ſupra mediuʒ ſcʒ ſup axem qui
ſtat fixus immobiliter inť duos polos ſcʒ meri
dionalem.⁊ ſeptentrionalem.⁊ illud celum ē
finitum quo ad dimenſionem ⁊ loci extenſio-
nem.ſed ſempiternum eſt quo ad motum.moue
tur enim a motore infinite potentie/id ē a deo
qui eſt ſublimis ⁊ glorioſus in ſecula (hucuſq;
ariſto.in libro de cauſis elementorum) Vocat
enim polos duos ſtellas in ſummis celi extre-
mitatibus in ipſius medio ſupius ⁊ inferiꝰ col
locatas.quarum vna eſt ſuperius poſita ī me-
dio celi ad ſeptentrionem.⁊ dı̄ polus articus.
Alia eſt ex oppoſito ad meridiem.⁊ dı̄ polus
antarticus/quaſi ꝯ polum articū poſitus.

Inter iſtos duos polos quaſi inter duas
ſui extremitates celum vbiq; mouetur ab ori-
ente vſq; ad occidentem/⁊ ab occidente vſq;
iterum ad orientem. Et hoc ſemper vniformi
(ter.

ſicut rota moueť circa axem. vnde axem vocat ariſto. quandā lineā intellectualē porrectā a polo vſq₃ ad polū diametraliter et extēſā circa cuius mediū totius celi ambitus equaliter circūferť. ſicut di. ibidē cōmen. De iſti⁹ celi natura dř in libro de celo et mundo ſm nouā tranſlationē. Celū inquit ē vnū cōpoſitum ex materia quoniā continet naturā ex qua ⁊ celū nominať. qđ ē vltimus inceſſus totius ſcȝ vniuerſi. (⁊ ſequiť in eodē) Nō ſunt neq₃ fuerunt neq₃ erunt celi multi. celū eni ē vnū pfectū cōpletū cui nō ē ſimile neq₃ eſt loc⁹ extra celū neq₃ corpus neq₃ vacuitas neq₃ plenitudo neq₃ tēpus qđ ē numerus motus. vnde illic ē vita fixa ſcȝ extra vltimū. ⁊ eſt ſempiterna que non deficit neq₃ finiť. et illa ē vita eterna. (⁊ tūc idē ibidē) Celū neq₃ fabricatū eſt neq₃ generatū ſed ſimplex eſt cui⁹ motus ē equalis ī quo nō ē diuerſitas. ⁊ ē mot⁹ ei⁹ ſingularis et circularis/ cui⁹ motor ē ſpūs qui mouet illud ſua voluntate et cōtinuať radius celi cū radio ignis ⁊ cōiunctus ē cū illo ad vtilitatē hominū propter permanētiā vite. Firmamētū itaq₃ vocať celū q₂ ſolidū eſt et firmū. q₂ terminū hȝ intrāſgreſſibilē. vnde ꝑ nimia firmitatis ſue permanentia incorporabilis ē ⁊ imutabilis tam in ſubſtantia ꝙ̄ in forma. Eſt aūt forma ei⁹ ſpecifica et cōuexa ⁊ quaſi cōcaua quo ad nos/ ſed quaſi cōuexa quo ad ea que ſunt ſupra celum. cuius motus naturaliter circularis eſt et moueť oblique ⁊ circulariter ab oriente in occidentē. voluitq₃ ſecū et circūducit motu ſimplici ⁊ vniformi infra vni⁹ diei et noctis ſpaciū totū qđ ſub ipſo ē vſq₃ ad ignis regionē vnde orbes ſeptē planetaꝝ ſecū rapit ⁊ circūducit. omne aūt qđ ſub ipſo ē vt dicit raban⁹ virtuti eius motiue obedit ordine vniformi ⁊ imꝑturbato virtus quoq₃ eius motiua. ſicut ipemet dicit ſuꝑ expoſitionē geñ. extendit ſe vſq₃ in hec inferiora elementa. vnde et ignem ſuperiorē crediť ſecū circūrotare. ꝑuenit quoq₃ hmōi motiue virtutis actio vſq₃ ad aerē ⁊ etiam vſq₃ ad aquas in quibus quo ad fluxū et refluxū in pte maxima facit exuberationē. Hec aūt tria elementa ſcȝ aer ignis ⁊ aqua obediunt cuidā motui celi ſed non vno modo neq₃ vno ordine ipſū imitāť. ſed ſcđm magis ⁊ minus q₂ qđ ſuperius ē ⁊ leuius et puri⁹ obedit magis. et qđ minus ē/ tale ſequiť tardi⁹ ⁊ obedit minus. terra huic celeſti virtuti ⁊ motui nō obedit vt ab eo ſuſcipiat localē motionē quāuis ad ꝓducendas ex ſe ſpecies diuerſas ſuſcipiat impreſſiones. Habet igiť firmamētū (ſicut dicit idē raba.) quo ad motū inceſſum vniformē ordinatū ⁊ imꝑturbatū/ omniū tamen motuū velociſſimū. vñ ne ꝓpter velocitatem motus ei⁹ mundi machina diſſoluať/ retardatur ordinato motu planetaꝝ. et ſic motus eius impeditus motu ↄtrario moderať/ mouetur ⁊ quieſcit. q₂ licet in ptibus mutet ſitū/ tñ ī toto neq₃ ſitū mutat neq₃ variat locum. Turbatis igiť inferioribus et quaſi caſualiter fluctuantibus celū cū ſuis orbibus ordinis ſui tenorem ſaltē in puncto nullaten⁹ derelinquit. vñ motus celi ē totius tpis primū ſubiectū et mod⁹ et regula omniū motuū alioꝝ. Eſt eni firmamentū mediante motu ſuo generatiōis ⁊ corruptionis in mūdo inferiori pricipiū factiuū cuius rō ē vt dicit raba. qm̄ firmamētū ſui luminis virtutē generationis effectiuā ad terrā tanꝙ̄ ad ꝓpriū centꝝ dirigit et deſtinat/ et radios ſuos in terre ſuꝑficie aggregat maxime ⁊ coadunat. ſicut eni oſtendiť in ſcia ꝑſpectiua Omne eni corpus ſpericū cōcauū et luminoſū in quolibet puncto ſui dirigit vnā lineam radioſā in centꝝ illius corpis luminoſi ſcȝ ad ſuꝑficiē illius cētri et quanto quelibet linea radioſa eſt vicior alteri linee exeunti ad ſuꝑficiē centri. tanto ex vicinitate vni⁹ ad aliā ē fortior ad imprimendū in centro effectū ſuum. Ex quo manifeſtū eſt ꝙ cū corp⁹ celi ſit ſpericū/ cōuexū et luminoſū ⁊ terra iſta reſpectu magnitudinis celi obtineat virtutē puncti cū ſit centrū/ in terra neceſſario fit maxia aggregatio celeſtiū radioꝝ/ ex quoꝝ virtute et cōtactu firma xima generatio ⁊ ꝓductio reꝝ generabiliū in terra que eſt centꝝ ipſi⁹ firmamenti. ⁊ ꝙuis celū ſit principiū generatiōis. tñ nō recipit generationē in ſe/ vel corruptionē/ nec diminutionem/ nec augmentū. Nā celū in ſua ſubā hȝ ſūmā ſimplicitatem vniformitatē/ et puritatē nullā hñs ptiū ↄponentiū diuiſionē nec ↄtrarietatem ⁊ iō nullā hȝ ex ſe potentiā ad corruptibilitatē. (vñ ſicut arguit ariſ. in li. de ce. et mun.) Oīs inquit corruptio eſt ex ↄtrarijs. ī celo aūt nihil inueniť ↄtrariū quare celū nō corrumpiť. celū etiā quāuis in ſe ⁊ ex ſe ſit vniforme. hȝ tñ neceſſario plures orbes et circulos ī figura ⁊ in magnitudine longitudinis et latitudis differentes ꝓpter diuerſas manſiones quib⁹ indigent mortales. (vt. d. ariſ. in li. de cauſis elementoꝝ) Nā ſi ſcđm vnā diſpōnem ⁊ menſurā reciperet mūd⁹ inferioꝝ influentiam radioꝝ periret alimentū mortaliū et generatio oīum inferioꝝ. ⁊ iō neceſſariū fuit motū celi eē obliquū. vt ex eleuatione ⁊ depreſſione orbiū nunc calor nūc frig⁹ ī centro generareť. vñ ſi directe celū moueret quo ad nr̄m emiſperiū/ ſic

oīa vel calore vel frigore in nr̄o habitabili cōſumerent. vt. d. ariſ. nec ſolū attendit̄ i celo puritas ⁊ incorruptibilitas ex pte materie/ verū etiā pulcritudo et claritas ex pte forme. (dicit enī ariſ. in li. de ſenſu ⁊ ſenſa.) Celū ex ſui natura ſplendidū ē ſed in ptib⁹ ei⁹ eſt differētia. nā in ſtellis ē maior aggregatio lumis q̄ i aliis ptibus ipſi⁹ celi. vn̄ ex pte forme hȝ rotūditatē cū cōuexitate. cōuexitatē cū claritate. dyaphoneitatē ſiue tranſpentiā ⁊ pſpicuitatē vniformitatē in toto. ſed in ptib⁹ diuerſitatē. Ex mutuo cōcurſu orbiū et motu ꝯtrario planetarū dicunt ſapientes generari ꝯcentū ⁊ harmoniacā ſuauitatē. vn̄ macro. in li. ciceronis. in īpulſu et motu ipſoꝝ orbiū efficit̄ ſonus ille q̄ acuta cū grauib⁹ tēpatis equalē ſonū efficit ⁊ concētū ⁊c. Preter hec. (dr̄ in li. de ce. ⁊ mun. in fine.) q̄ celū mot⁹ ſui cōtinuitate inflāmat illud ſup qđ mouetur. vn̄ et ether ex motu celi ignit̄. motus enī cauſat calorē. vnde ibidē dr̄ p ſe et ſenſibiliter inuenit̄ q̄ ex motu fit calor ⁊ ex quiete frigiditas. ⁊ iō calor materias emollit et diſſoluit. frigiditas vero aggregat ⁊ conſtringit. vn̄ ptes elemētares motui celi vicini⁹ exiſtentes ceteris ptib⁹ mundi inferioris ſunt calidiores. vt pȝ in igne et in aere. In tertio aūt elemento ſcȝ i aqua ē motus debilitatus ⁊ iō in eo ē frigiditas. ſed nō i vltio. In quarto aūt ſcȝ in terra ꝑpter nimiā elōgationem a motu celi fit cōſtrictio in vltio ꝑpter caloris abſentiā et dūium frigiditatis. ⁊ iō terra permanet quieſcens ⁊ perhēnis vt nō moueat̄. ſicut dicit ariſ. ibidē. Nobilitas itaq̄ꝫ celi attenditur in ſubē ſue ſimplicitate/ puritate/ perpetuitate/ in forme claritate/ diaphoneitate/ ſiue perſpicuitate/ et in ſperica orbicularitate/ ⁊ ī mot⁹ vniformitate/ velocitate/ et in virtuoſitate. in ſitus ſublimitate. q̄ꝛ quo ad ſitū a cētro terre maxie diſtat. ī dimenſiua quātitate/ q̄ꝛ dicitus magnitudo imaginē. imo rōnis mēſurā ſupat in ptāte. q̄ꝛ oīa inferiora ſibi ſubdita ordinat ⁊ menſurat. et qđ ſup oīa mirabile ē oīa inferiora celū ordinat et imutat. et tn̄ a nullo inferiori ſe aliq̄ imutationē recipit. nec aliq̄d ſibi diſſimile in natura in virtute aliqua ipi celeſti corpore conformat.

Cœlū ē aqueū ſiue criſtallinū qn̄ ex aquis poſitus ſup firmamentū diuinitatis potētia eſt formatū. aquaſ enī eſſe ſup celos collocatas ſcripture diuine actoritas nobis tradit que ita ſunt leuigate ⁊ ſubtilitate q̄ in naturā celeſtē ſunt cōuerſe. et iō pmanēt ibi fixe. Beda tn̄ oſtendit q̄ aque ille celeſtes nō vaporali tenuitate. ſed glaciali ſoliditate virtute diuina ſup firmamētū ſūt ſuſpenſe. ⁊ hoc ad impet⁹ firmamēti moderationē. vel ad caloris generati ex eius velociſſimo motu repreſſionē. Opīo enī fuit bede q̄ celū ignee ſit nature ſicut platonici poſuerunt. vn̄ dicit beda. celū ē ſubtilis et ignee nature rotūdū a centro terre equalib⁹ ſpacijs collocatum. ⁊ iō forte bede videbat̄ q̄ iō fuit neceſſe ibi eē aquas vt calor ille celeſtis ad tēpantiā ducerēt. et ſic ex celi inflāmatione mūdus inferior diſpendiū nō pateret̄. Ex frigiditate enī naturali illaꝝ aquaꝝ ſup firmamenti verticē poſitaꝝ. dicunt aliqui ſtellā ſaturni eē frigidā ꝑpter illā quā hȝ rōne ſui ſitus cū firmamento vicinitatē. Iō alio mō ſentiunt et opinantur moderni que interiora phīe ſpectamina ꝑfūdius vt arbitror ſunt ſcrutati. Dicit enī Alex. q̄ aque ille ē q̄ ſup celos ſunt nō ſūt ibi poſite ſicut frigide/ fluxibiles/ et hūide. vel etiā ſicut ſolide/ cōgelate ⁊ ponderoſe. iſte enī ꝓprietates ſūt etiā inter ſe habētes ꝯrietatē ⁊ ſibi mutuo repugnantes. Sed poti⁹ p ordinationeꝫ diuine ſapientie aque ille ſup firmamētū ſūt ſub nobiliſſima nature ſue cōditione diuinit⁹ collocate ꝑut nature celeſti maxie ſunt ꝓpinque. Et hec quidē eſt nature ꝓprietas pſpicuitatis ⁊ trāſparentie que pricipaliter ⁊ ſubſtātialiter inuenit̄ in natura aque rōne cuius hȝ cōuenientiā ⁊ cū celo empireo et etiā cū firmamento. ⁊ iō poſuit dn̄s aquas inferi⁹ ſub rōe frigidi et humidi cū alijs cōditionib⁹ neceſſarijs ad generationē ⁊ corruptionē. ſed eaſdeꝫ poſuit ſupius in rōne pſpicui ꝑut fuit neceſſariū ad vniuerſitatis ꝯſeruationē. ⁊ iō dicit celū eē dictū aqueū ⁊ criſtallinū rōne nobilitatis et pſpicuitatis. Eſt enī pſpicuū ad modū criſtalli a ſupiori celo ſcȝ empireo lucē vel luminoſitatis plenitudinē recipiēs ⁊ receptū ad inferi⁹ celū effluens ⁊ effundēs. et iō dr̄ celuꝫ q̄ꝛ a nobis inuiſibile eſt ⁊ occultū. Criſtallinū vero dr̄ q̄ꝛ nō duꝝ in ſūmo ſicut criſtallus/ ſꝫ q̄ꝛ vniformiter ē luminoſū ⁊ pſpicuū. Aqueū aūt dr̄ q̄ꝛ ad moduꝫ aque ex ſua ſubtilitate et mobilitate mouet̄. et illud vlteri⁹ mouet qđ ſibi maius ē ꝓpinquū. et iō illud celū qđ mouet inferiora inferioꝝ mobiliū p̄cipue eſt conſeruatiuū. (vt dicit alexander.

c Cœlum empireū ē primū celū et ſūmū talis locus eſt angeloꝝ regio et habitaculū hoīuꝫ beatoꝝ. ⁊ dr̄ empireum a pir qđ ē ignis. q. totū igneū ſic dictū n̄ ab ardore. ſed poti⁹ a lumine et etiā a ſplendore vt d. Iſi. Iſtud enī celū ſūme ē lucidū influens lucē et ſplendorē ſup celū criſtallinū ſibi pro-

pinquū ⁊ ꝓrimū. Eſt aūt de ſua natura uniformis ſine ſtellis ⁊ ſpericę forme vt d. damaſ. Ideo aūt ē ſpericū/ut rez ſpūalium ⁊ corporaliū ſit ꝯtentiuū. Eſt eni naturaliter quietum ⁊ imobile ſcʒ ⁊ imotū. vñ illud celū nō eſt neceſſariū ꝓpter ꝯtinuationē generatiōis inferiorꝫ/ſꝫ.potꝰ (vt dicit alex.) ad cōplectionē vniuerſi. In genere corporuʒ ſcd̄m determinata extrema ad mediū extremū aut opacū/in infimo ē terra ⁊ luminoſū/in ſūmo ē celū empireum ⁊ vtrūqꝫ corpꝰ extremū ſcʒ ſupremū ⁊ infimū ē de ſe imobile ⁊ quietū. Iſtiꝰ celi ꝓprietates deſcribit raba. vtens verbis baſilij in exameron dicens ſic. Celū empireū ē corpꝰ purū natura ſimpliciſſimū/de corpulentia habens minimū. qꝛ ſubtiliſſimū/primū mundi firmamentū/quantitate maximū qualitate lucidum figuratione ſpericū/locali ſitu ſupremū. qꝛ a centro remotū. amplitudine ſpūum ⁊ corporꝫ viſibiliū ⁊ inuiſibiliū cōtentiuū dei ſūmū habitaculū. licet eni deus ſit vbiqꝫ tamē ſpecialiter dꝛ eſſe i celo quia ibi relucet potiſſime ſue virtutis operatio. et iō celū dꝛ ſpecialiter ſedes dei. qꝛ in corpore mundi ſpēs celi pulchrior ē vt dicit damaſ. ⁊ in celo diuina virtus manifeſtius operat̄.

Ether grece ſplendor dicit̄ latine. et vocat̄ ether ſcd̄m Iſid. ſupior regio ſupmi interſtitij aeris et ignis vbi ē ꝑpetuꝰ ſplendor luīs ſiue lucis. Anaxa. aūt dixit nomē etheris eē nomē ignis. ⁊ hoc putauit vt d. ariſ. ꝓpter ipſiꝰ inflāmationē que cauſatur ex velocitate ſui motꝰ. vñ ſcd̄ʒ ipſū anaxa. oē inflāmans ⁊ inflāmabile vocat̄ hoc noīe. Martianꝰ aūt dixit ꝙ ether ē locꝰ ab inferiori mundo ſepatus inuiſibilis reſpectu inferiorꝫ que patiunt̄ multiplicē variationē. in ethere vero vbi ē dies ꝑpetuus nox diurno lumini nō ſuccedit. nec mirꝫ qꝛ tam ad altū locum vmbra terre qua noctis cā ē/in ethere nō accedit. Scd̄m ariſ. vero in li. methe. ether nihil aliud ē ꝙ vnū elementū. nec ē ex elementis quatuor quicquid eni ſupra lunarē globū ē/nature ſepate eſt a natura inferiorꝫ elemontorꝫ. vñ ether neqꝫ eſt graue neqꝫ leue neqꝫ rarꝫ neqꝫ denſuʒ neqꝫ ꝑ alteriꝰ corpis penetrationē diuiſibile. Naturā eni ethereā nulla ingredit̄ corruptio vel alteratio ꝯmuerſalit̄ vel ꝑticularit̄. qd̄ ei accideret/ſi ex elementis eēt cōpoſita aut originem cōtraxiſſet. Anaxa. tñ dicit ꝙ ether ē aer inflāmatuſ. ⁊ dicit ꝙ qñqꝫ deſcendit inferiꝰ et in terra ocultat̄. vnde ꝓpter ſui ſubtilitatē nunc ſurſum nunc deorſū regnat. vñ terre motꝰ giunt̄ ex virtute etherea que eſt in terre viſceribꝰ occultata. Sed dicit ariſ. ꝙ iſte ſermo ē error qꝛ ſubtile nō deſcendit deorſū. ⁊ ſi deſcendit hanc opationē nō faceret. Scd̄m macro) aūt ſplendor etheris ſub ſpera celi ꝑ ambitū totius mundi rutilat et refulget. Cōtinet aūt orbes ſeptē planetarꝫ/que mouent̄ circa motū firmamenti. Inferior itaqꝫ pars etheris velocitate ſui motus inflāmat ſupiorē ptem materie elementaris. ex illa inflāmatione gignit̄ ſpera ignis. ſicut dꝛ in li. de ce. et mun. in fine ex materia eni ſic ignita. nō ignit̄ nec inflāmatur ipſe ether. qꝛ ab inferioribꝰ nō recipit aliquē imutationē/quamuis inferiora ab ipſo ad tempꝰ immutentur.

Spera celi (vt dicit Iſi. ē ſpēs quedā in rotundū formata ab eodē in idem circa ſuū centrū equis ſpacijs circulariter reuoluta. hanc ſperā neqꝫ finē neqꝫ principiū habere philophi aſſerunt. et hoc iō qꝛ ꝓpter ſui circulationē vbi incipiat ⁊ vbi finiat nō facile apprehendit̄. nec fuit aliqua figura a celo cōuenientior ꝙ ſperica. tū ꝓpter ſui ipſius ſimplicitatē. tū ꝓpter capacitatē. tū etiā ꝓpter vniformitatem. vt. d. Iſi. Spera itaqꝫ ſcd̄m alfraganū eſt orbicularis ſupficies celeſtis corpis in quo ſtelle fixe cōtinent̄. ⁊ hec ſpera duobus polis circūuoluitur. quorꝫ vnus ē ſeptentrionalis qui nunꝙ nobis occidit et dꝛ polus articꝰ id ē borealis. alt̄ polꝰ ē antarticꝰ ſeu auſtral̄/q̄ nūꝙ a nobis vꝫ vl̄ ꝓpt̄ nimiā a nobis elōgatōʒ vel forte ꝓpt̄ t̄re iṫpoſitionē. Inter iſtos duos polos quaſi inter duas mūdi extremitates ſpera celi voluit̄ ⁊ mouet̄ ⁊ cū ipſiꝰ motu ſtelle in eo ſite ab oriente in occidētem et iterum ab occidente in orientē motu diurno ⁊ nocturno. xxiiij. horarꝫ ſpacio circūferunt̄. tanta eni celeritate ſpera celi circumfert̄. ꝙ niſi aduerſū eius ꝑapitē curſū planete occurrerent et eius impetū moderarēt/mūdi machina ſolueret̄. et iō ſcd̄m alfraganū ſepteʒ orbes planetarꝫ ſunt ſub ſpera ſe mutuo interſecantes per quos planete motu cōſono incedentes raptui firmamēti obuiant et eius velocitatē reprimunt et retardant. voluitur autem tota ſpere moles oblique circa mediū. ſ. circa axē. Eſt aūt axis quedā linea intellectualis q̄ recte ꝑ mediā pilā ſpere tendens inter duos polos ſe extendit circa quā celi ambitus quaſi rota circa axem circulariter ſe reuoluit. Cardines aūt celi ſunt extreme ptes axis que infigunt̄ ipſis poſis. et ſunt cardines dicti. qꝛ ſicut cardo oſtij in polorꝫ cōcauitatibus reuoluuntur. et ſunt iſti cardines cōuexi/recuruı. ſcʒ circūflexi. vt. d. Iſi. Spere vero celeſtis medie

tas dī emiſperiū ſcꝫ ps que a nobis totaliter
videt̃.ſed ꝓpter defectum nr̃i viſus terre con/
iungi putat̃.vñ etiã circul⁹ ibi finit̃ orizon id
eſt viſus terminatio nuncupat̃.vt d. Iſi. Re/
collige igitur ex p̄dictis φ ſpera celi eſt lumio
ſa ſubã lumis vſq̃ ad centꝝ ſuũ.i.vſq̃ ad terrã
diffuſiua cui⁹ circũferentia ẽ a centro terre re/
motiſſima.et iõ que ĩ celo ſunt maxia nobis ꝓ
pter ſũmã diſtantiã vident̃ eẽ minima. oĩum
inferioꝝ ẽ cõtentiua oĩum inferioꝝ eſt ordina
tiua/informatia generationis/et vegetatiõis
effectiua.ſibi ꝯtrarioꝝ raptiua ⁊ attractiua.(
Nã ſicut dicit ariſ.in li.de ꝓprietatib⁹ elemẽ/
toꝝ) ex ordinato ſpere motu ⁊ ꝯtrario plane
taꝝ occurſu gignit̃ ĩ orbe ſtridor. i.barmonia
vñ macro.in pulſu ⁊ motu ipſoꝝ orbiũ efficit̃
ſonus ille et acuta cũ grauibus tẽparis efficit
cõcent⁹ varios ⁊ diuerſos.ſed ꝓpter nr̃i audit⁹
defectũ ⁊ illi⁹ ſoni exceſſũ barmonia illa a no
bis nõ audit̃ ſicut moueri ſolẽ videre nõ poſ/
ſum⁹ q̄uis citiſſime moueatur.nam radiorꝫ
claritate acies viſus noſtri ſuperatur.

Irculi celi ſunt plures quoꝝ duo ſũt
c visibiles.ſ.galaxis/⁊ zodiacus.alij
ſunt inuiſibiles.ſ.circulus equino/
ctialis diuidens duo emiſperia tangẽs zodi
cum in ariete et in libra. Alius ẽ circulus ſol/
ſtitialis eſtiualis eo φ ſole in eo exñte fit ſol/
ſtitiũ eſtiuale. Iſte circul⁹ tangit zodiacum in
cancro ⁊ ẽ quaſi cõiunctio nr̃e babitabilis et
toride.alias ẽ palellus ſiue circulus ſeptẽtri/
onalis/ſiue arcti⁹ ẽ quaſi diuiſio nr̃e babita
bilis et frigide babitabilis. Circul⁹ vero q̇ ẽ
ex pte toride zone qui ẽ quaſi ꝯiunctio toride
⁊ alterius babitabilis zodiacũ tangit in capri
corno.⁊ dicit̃ iſte circulus ſolſtitialis biemalis
eo φ ſole exñte in eo fit ſolſtitiũ biemale. Ali⁹
eſt palellus ſiue circulus antarticus ſiue au/
ſtralis verſus auſtꝝ.et opponit̃ artico palello
Dicunt̃ aũt bi quinq̃ circuli palelli quaſi cir/
culi equidiſtãtes.a para qđ ẽ iuxta ⁊ lele qđ ẽ
diſtans.equaliter enĩ diſtãt ab inuicẽ palelli
Sunt p̄ter bec duo circuli q̇ dicunt̃ coluri.co/
lurus ſeptẽtrionalis qui incipit a polo ſeptẽ/
trionali p cancꝝ et capricornũ circulariter pro
cedens iteꝝ redit ad ſui principiũ. Alius ẽ co
lurus auſtralis p librã in arietẽ ſimiliter redit
ad ſuũ punctũ.⁊ dicit̃ coluri quaſi colli tbau
ri a cauda bouis ſilueſtris que erigẽs caudaꝫ
circulũ facit impfectũ. Et ẽ circul⁹ meridian⁹
deſignãs illã ptẽ zodiaci in qua ſol vr̃ equali
ter diſtare inter oriẽtẽ ⁊ occidẽtẽ.⁊ bi duo vlti
mi circuli nõ ſunt in ſpera. qꝛ ſcđm diuerſos
ſitus et aſpectus variantur.(bucuſq̃ Iſido.

Alaxias ẽ circulus celeſtis ceteris cir
g culis celi ẽ pulchrior ⁊ cãdidior inci
dens p mediũ celi incipiẽs ab oriẽte
vſq̃ ad ſeptẽtrionalẽ p cancꝝ et capricornum
ꝓcedẽs iteꝝ ad punctum ſuũ. Dicit̃ aũt lacte⁹
circulus.qꝛ inter oẽs circulos celeſtes notabi
liorẽ bꝫ claritatẽ.vñ et de nocte nauigantes ⁊
itinerantes dirigit et deducit.quãto aũt aura
nocturna eſt ſerenior ⁊ frigidior tanto iceſſus
galaxie ẽ manifeſtior.ſcđm opionẽ aũt vulgi
galaxias dī veſtigiũ ſolis qđ poſt ſe relinquit
ſol quando currit in illo circulo. Sed ariſ. boc
dicit eẽ falſũ.qꝛ ſi eẽt galaxias ex impreſſione
tranſitus ſolis/oporteret φ bec ipreſſio eẽt in
ſignis in quibus currit ſol cũ alijs ſtellis mo
bilib⁹ ⁊ boc videm⁹ eẽ falſũ.qꝛ trãſcendit ter
minos zodiaci vbi ſol nullaten⁹ appropinq̃t
ſicut dī in li.metbe. Iõ anax. ⁊ democri.dixe
runt galaxiã eẽ ex reflexiõe lumini ad aerẽ ſi/
cut in ſpeculo.ſed boc ẽ falſũ vt d. ariſ.ibidẽ.
qꝛ ſi boc eẽt pmutaret̃ ſicut ẽ pmutatio lumis
boc aũt ẽ falſũ.qꝛ videmus galaxiã ſemp ĩ eo
dẽ loco.nec recedit ab eodẽ.ſicut dī. ariſ. ſicut
ignis ꝓpinquus orbi ẽ inflãmat⁹ ⁊ licid⁹ ſic
in locis vbi videt̃ galaxias ſunt ſtelle multe p
ue et luminoſe.⁊ in illis relucet fulgor ille.⁊ iõ
apparet locus ille magis radioſus nec recedit
ab vno loco orbis. bucuſq̃ ariſ.ĩ.li.i.metb.ij

Odiac⁹ ẽ circul⁹ obliqu⁹ in.xij.ptes
diſtinctus equales.que.xij. ſigna a
pbiloſopbis ſũt vocata. nobis aũt
ſignãt in qua pte celi ſol et planete ĩmorẽtur.
Sunt igit̃.xij.ſigna.xij. ſcꝫ ſpacijs equaliter
diſtincta et ſtellis notabilibus ab aſtrologis
noĩata. vnũquodq̃ aũt ſignũ in.xxx.diuidit̃ gra
dus.et grad⁹ in.lx.diuidit̃ minuta ⁊ minutũ
in.lx.ſcđas.ita φ.lx.ſcđe faciũt minutũ vnuꝫ
lx.minuta gradũ vnũ et.xxx.grad⁹ ſignũ vnũ
ſunt aũt ſigna iſta ꝓprijs noĩbus appellata.
ſicut aries tbaurus ⁊ ſic de alijs ⁊ vocãt̃ aĩa/
lia.nõ qꝛ aĩalia ſint in celo collocata/ſed qꝛ
in ſuis effectib⁹ aĩaliũ talium ꝓprietates ali/
quas rep̄ſentãt vt poſt dicet̃. Inter aũt iſta.xij
quatuor ſũt ordinabilia ſcđm Iſi. ſcꝫ cãcer ĩ ſũ
mo.capricorn⁹ ĩ imo.aries ⁊ libra in medio.
pria duo dnr̃ ſigna ſolſticiaria.qꝛ ĩ cãcro exñs
ſol vlteri⁹ ad nos nõ accedit.ĩ capricorno re/
moti⁹ nõ recedit.ĩ primo facit lõgiſſimos di/
es et breues noctes.in ſcđo ecõuerſo. In alijs
vero duobus fit equinoctiũ in ariete fit verna
le.in libra vero fit equinoctiũ autũnale.⁊ tũc
vtroq̃ tpe dies noctib⁹ ſũt equales. In iſtis
etiã ſignis tria ſunt ignea ſcꝫ aries/leo/ſagit/
tari⁹.tria vero ſũt terrea. ſcꝫ tbaurus/virgo/

capꝛicoꝛnus. et tria ſunt aerea ſcꝫ gemini / libra / aquariꝰ ⁊ tria aquatica ſcꝫ ſcoꝛpio / cācer piſcis. ⁊ inter iſta que ſunt ignea ⁊ aerea. ſunt calida ⁊ maſculina ⁊ diurna. que vero ſunt aquatica et terrea / ſunt frigida et feminea ⁊ nocturna. Inter iſta aūt quatuoꝛ ſunt mobilia. ſcꝫ quatuoꝛ cardinalia ſcꝫ aries / cācer / libꝛa / capꝛicoꝛnꝰ. qꝛ in eis mutaꝛ tꝑs. ⁊ quatuoꝛ ſūt fixa in quibꝰ figiꝛ ipſū tꝑs ſcꝫ thaurus / leo / ſcoꝛpius aquariꝰ. ⁊ quatuoꝛ ſūt cōia in quibꝰ ipſa cōmiſcenꝛ ſcꝫ gemini / virgo / ſagittarius piſcis. ⁊ dicuntur iſta ſigna domus / qꝛ domicilia ſunt et habitacula planetarꝫ. Et ex his domibꝰ quedā dicunꝛ domꝰ triplicitatis quedā exaltationis. Nam illa ſigna que ꝯcoꝛdāt in vna natura / faciūt triplicitatē ⁊ eodē noīe nuncupanꝛ. et ſic in quatuoꝛ ꝑtibꝰ celi oꝛdinanꝛ. nā in oꝛiēte ſunt ignea aries / leo ſagittarius / terrea ſunt thaurꝰ / virgo capꝛicoꝛnus. in auſtro aerea ſūt libꝛa / gemini / ⁊ aquarius. in occidente aquea ſūt cācer / piſcis / ſcoꝛpio ī ſeptētrione. Et inter iſtas triplicitates domus foꝛtioꝛes ſūt in ſuis effectibꝰ oꝛientales occidentibꝰ ⁊ ſeptētrionales auſtralibꝰ. qꝛ eis nobilioꝛes planete dn̄anꝛ. Nā triplicitas oꝛientalis que ē pꝛia hꝫ ſolē de die et lunā de nocte. ⁊ ſaturnus ꝑticipaꝛ cū eis die ac nocte. triplicitas ergo occidentalis hꝫ ſaturnū / mercuriū / et iouē. Triplicitas ſeptētrionalis hꝫ venerē / lunā / et martē. Auſtralis vero hꝫ ſaturnū / mercuriū / et iouē. Dicunꝛ itaq̧ ſigna domus exaltationū. qꝛ planete ꝓut magis vel minus exaltanꝛ in ſignoꝝ gradibus ꝑfectius ⁊ virtuoſius opanꝛ. Nā ſol hꝫ virtutē ſuā ⁊ exaltationē in. xviij. gradibꝰ arietis et caſum in eodē gradu libꝛe. venꝰ hꝫ gloꝛiā ſuā in piſcibus. xxvij. gradibꝰ ⁊ caſū ſiue triſtitiā ſuam ī ꝯſimili caſu ſigni oppoſiti. ſ. virginis mercurius exigiꝛ in virgine. xv. gradibꝰ et cadit ī piſcibus gradibꝰ totidē. luna exigiꝛ ī thauro tribus gradibus et totidē cadit in ſcoꝛpione. ſaturnus erigiꝛ ī thauro. xxi. gradu et cadit totidē in ariete. mars erigiꝛ in capꝛicoꝛno gradu xxviij. ⁊ totidē in cancro cadit. Jupiter erigitur ⁊ caput draconis in gemini gradibꝰ tribus ⁊ cadit in ſagittario totidē erigiꝛ ī ſagittario tribus gradibus et cadit in gemini. Preterea iſta vnūquodq̧ ſignū diuidiꝛ in tres ꝑtes que facies nuncupanꝛ. quaꝝ initiū eſt a pꝛimo gradu arietis. et durat vſq̧ ad. x. ſcd̄a durat vſq̧ ad. xx. tertia vſq̧ ad. xxx. pꝛima facies daꝛ marti. ſcd̄a ſoli. tertia veneri. Pꝛima facies thauri ē mercurij. ſcd̄a lune. tertia ſaturni. Pꝛima geminoꝛꝫ ē iouis. ſcd̄a mercurij. tertia ſolis.

Pꝛima cancri ē veneris. ſcd̄a mercurij. tertia lune. Pꝛima facies leonis ē ſaturni. ſecunda iouis tertia martis. Pꝛima virginis ē ſolis. ſecūda veneris. tertia mercurij. Pꝛima libꝛe ē lune. ſcd̄a ſaturni. tertia iouis. Pꝛima ſcoꝛpionis ē martis. ſecūda ſolis. tertia veneris. pꝛima ſagittarij ē mercurij ſecunda lune tertia ſaturni. pꝛima capꝛicoꝛni eſt iouis. ſecunda martis. tertia ſolis. Pꝛima aquarij eſt veneris. ſecunda mercurij. tertia lune. Pꝛima piſcium ē ſaturni. ſecūda iouis. tertia martis. Planeta igiꝛ exn̄s in domo pꝛopꝛia habet qn̄q̧ foꝛtitudines in gradu exaltationis. hꝫ quatuoꝛ ī domo triplicis. hꝫ tres in facie vnā aut duas. ⁊ qui magis habundat inter planetas numero magis preualet in foꝛtitudine. et quilibet planeta foꝛtioꝛ ē in domo ꝓpꝛia ꝙ̄ in aliena. ⁊ ex foꝛtitudine ſigni in quo eſt foꝛtificaꝛ. ⁊ ex debilitate debilitatur. ſicut foꝛtis vir foꝛtioꝛ eſt in equo foꝛti ꝙ̄ in debili. et iō aſtrologi in iudicijs ſuis vt dicit miſa. conſiderant domos aſcendentes. i. aſcenſū ſignoꝝ et planetarum dignitates vt ſcd̄m eoꝝ pꝛincipatus et dominiū in domibus angularibꝰ vel aſcendentibꝰ angulis vel ab angulis cadentibus coniciāt ⁊ iudicent de futuris. Dicuntur itaq̧ quedaꝫ ſigna domꝰ angulares. ſicut ſigna cardinalia de quibꝰ ſupꝛa. ſ. cācer / libꝛa / capꝛicoꝛnꝰ ⁊ aries. quedā dicunꝛ domꝰ ſuccedētes angulis. ſ. thaurꝰ que ſuccedit arieti / ⁊ leo q̄ cācro / ⁊ ſcoꝛpiꝰ que libꝛe / ⁊ aquariꝰ qui capꝛicoꝛno. quedā vero dicunꝛ domꝰ cadētes ab angulis ſcꝫ gemini / virgo / ſagittariꝰ / piſcis. vt pꝫ in figura miſa. ſ ſm̄ iſtoꝝ ſignoꝝ oꝛtꝰ ⁊ occaſus oppoſitōe ꝯiunctōes aſpectꝰ diuerſa ⁊ ꝯ̄ria accidūt in h̄ mūdo. Nā ſicut. d. idē auctoꝛ iſta que ſūt vi nature ⁊ generāꝛ ſub foꝛti ſigno maſculio aſcēdēte. ⁊ foꝛti planeta bono cū bono aſpectu ī ipo aſcēdēte exn̄te foꝛtis ⁊ bōe ſunt diſpōis ī ſuo genere ⁊ ꝯ̄trario domꝰ itaq̧ āguli pꝛia domꝰ ē oꝛiētalis. ſ. ſignū arietis. domꝰ vero celi ſiue ſeptētrioīs ē cancer. angulꝰ vero occidentalis ē libꝛa. ⁊ āgulꝰ terre ē capꝛicoꝛnꝰ hec ſigna q̄drāgularia marie ſūt virtutis ⁊ oꝛiētale. plꝰ ꝙ̄ occidētale ⁊ ſeptētrionale. plꝰ ꝙ̄ auſtrale. vn̄ āgulꝰ tre ē tribꝰ alijs minꝰ foꝛtis ſicut idē. d. auctoꝛ. domꝰ ſuccedētes ſūt mediocris effectꝰ ⁊ ꝟtutis. ſ. ſignū ab ariete ſm̄. i. taurꝰ ⁊ ſignū. iij. vi. viij. x. ⁊ xij. ⁊ inꝛ hec ſigna ſiue domos. viij. ſignū peioꝛis ē opatōis ⁊ ſignificatōis. ⁊ iō vocaꝛ ab aſtrologis domus moꝛtis reliq̄ āt ſigna dn̄r domꝰ cadētes. ſ. iij. v. vij. ix. xi. ſūt ēt debilioꝛis effectꝰ ⁊ peioꝛis ſignificatōis ⁊ marie. vi. ⁊ vij. ⁊ hꝰ rō ē vt. d. auc

tor qꝛ ĩ.vi.domo vel ſigno dñat mars.⁊ iõ vo
cat domꝰ īfirmitatis ⁊ debilitatis oīm rex.⁊ ĩ
illo ſigno ē gaudiũ martis ⁊ ĩ vij.ē ſatni gau
diũ ⁊ iõ vocat domꝰ ĩimicitie.triſticie laboris
ſigna ēt ſiue domꝰ dñr mutuo ſe aſpicere.et
ſũt tres aſpectus pricipales.ſ.ſextilis.tertiꝰ ⁊
q̃rtꝰ.aſpectꝰ ſextilis dꝛ qñ aliq̃s planeta ĩ ali
quo ſigno aſcēdēte aſpiciat tertiũ añ ſe ⁊ tertiũ pꝰ
ſe ⁊ h̃ ē a.iij.i.xi.vbi grã.ſi aliq̃s planeta fue
rit ĩ initio arietis aſpiciat illũ q̇ ē ĩ capite gemiorꝝ
añ ſe et eũ q̇ ē ĩ initio aq̃rij pꝰ ſe q̄ ē ſignũ .xi.
⁊ h̃ vocat ſextil.eo q̄ teneat q̃rtē ptē celi.ſ.gra
dꝰ.xl.⁊ tal aſpectꝰ ē laudabil bonꝰ ⁊ fortuna
tus.ē eni ſignũ domꝰ dilectiōis medie ſ̃m a
ſtrologos vt.d.auctor ſupradictꝰ.tertiꝰ aſpe
ctꝰ fit a.v.ſigno ⁊.ix.vbi grã.planeta q̄ fuerit
ĩ initio arietis aſpicit eũ q̇ ē ĩ ſagittario pꝰ ſe.
q̄ ē ſignũ.ix.⁊ dꝛ tertꝰ.qꝛ ꝯtinet tertiã ptē ce
li.ſ.c.⁊.xx.gradꝰ ⁊ hic aſpectꝰ ē optimꝰ qꝛ ē in
ſigno pfecte amicicie vt.d.auct.q̃rtuſ ē a q̃rto ſi
gno ⁊.x.vbi grã.planeta q̄ fuerit ĩ inio arietiſ
aſpicit illũ q̇ ē ĩ capite cācri ante ſe ⁊ eũ q̇ ē ĩ ca
pite capcorni pꝰ ſe qd̄ ē ſignũ.x.⁊ hic aſpectꝰ
dꝛ q̃rtꝰ.qꝛ q̃rtã celi ptē ꝯtinet.ſ.xxx.gradus ⁊
hic aſpectꝰ ē malꝰ.qꝛ ĩ illo ſigno ire ſunt ⁊ invi
die inimicicie ⁊ ut.d.autor p̄dictꝰ.ꝯiũctio vo ⁊
oppoſitio nõ ſũt aſpectꝰ/q̃ñq̄ tñ dicũt aſpe
ctꝰ abuſiue.qñ vo ſignũ p̄mũ reſpicit.vij vt a
ries librã dꝛ aſpectꝰ oppoſitꝰ.⁊ ē peſſimꝰ.qꝛ
ſignũ ē pfcē inimicicie ⁊ peſſima p̄tendit.maxie
ſi aſpectꝰ fuerit martis ⁊ ſaturni ſicut ſoliſ.qñ
vo plāeta ꝯuenit cũ planeta ĩ eodē ſigno aſcē
dente vl ĩ ſibi cõtiũcto ſigno añ vl retro tũc dꝛ
ꝯiũctio et hec põt eē bõa ſi planete fuerit bõi
⁊ ecõuerſo mala ſi planete fuerit mali ſicut.d
auctor.⁊ hec oĩa patent in figura quã ponit
auctor.

Naturas aũt ſingulorꝝ ſignorꝝ p ordi
nē recolligamꝰ ex ſigno arietis exor
diũ ſumētes.aries igit ē orietale ſignũ ſic di
ctũ.qꝛ ſicut aries ĩ iacēdo ſup latꝰ vnũ equalr
mutat vices.ſic ſol exiñs ĩ illa pte zodiaci q̄ dꝛ
aries facit eq̄noctiũ ⁊ equales facit dies arti
ficiales atq̄ noctes.⁊ ſicut.d.miſa.aries ē ſi
gnũ igneũ maſculinũ diurnũ iſtabile domus
eiꝰ ſol de die d̄ nocte vo iupit.⁊ ſatnꝰ pticipat
cũ eis.de pria triplicitate pria ē prima facies
eiꝰ martis.ſa ſol.tertia veneris.ĩ corpe bois
dñat capiti ⁊ faciei ⁊ multos facit in corpe ca
pillos.corpꝰ curuũ.faciē obliq̄.oculos gra
ues.aures breues.collũ longũ.domꝰ ē vite ⁊
nativitatis bois qꝛ ſicut hoc ſignũ ab īferiori pte
terre ad ſupiora aſcēdit ⁊ a tenebris ad lucem
vadit.ſic natꝰ de tenebris egredit ⁊ vi illiꝰ ſi
gni abdita pdeũt ad lucē ⁊ ſecreta ſapiētibꝰ ĩ
noſcũt.ſicut narrat albu.ĩ li.d̄ motibꝰ aſtrorꝝ.
ĩ tertio m̄q̄t vl ĩ quarto gra.arietis occũbente
orit ſignũ libre ⁊ mouet aerē ĩ.v.gra.orit ſtel
la q̄ dꝛ almarech ⁊ alpheta ſereãt aerē.in.xv
gra.occidũt pliades ⁊c.qñ āt ſol vl lũa vl ali
q̃s planetarꝝ intrauit.i.vl.ij.vl.iij.gra.arietiſ
erit nubilũ et vētꝰ a meridie frigꝰ ⁊ tēpeſtas.
in gradu āt.xix.l.xx.erit magnꝰ calor.thau
rus ſ̃m miſa.ē ſignũ trenũ frigidũ/fixũ/noct
nũ.domꝰ veneris exaltatio lune ĩ quarto gra.
eiꝰ domꝰ eiꝰ de die ē venꝰ/ĩ nocte lũa.⁊ marſ
pticipat cũ eis.de pria triplicitate ē ſcd̄a.p̄ma
facies eiꝰ ē mercurij.ſa lũe.tertia ſatni.ex cor
p ea pte bois dñat collo ⁊ gutturi.datq̄ faciē
āplā ⁊ curuã.naſũ dat grauē ⁊ longũ/āplas
nares/oculos graues/capillos eleuatos ⁊ ni
gros/collũ groſſũ/verecũdũ efficit boiem/bo
veſte incedentē.⁊ tñ vanũ domꝰ ē ſubſtantie
⁊ poſſeſſiõis/acceptiõis/et datiõis. Et iõ dꝛ
thaurꝰ.qꝛ thaurꝰ ſultando terrã fecũdat et lo
cupletat.tũc etiã qñ ſol eſt in thauro terra ē a
rabilis et ꝯgrua agriculture.(ſ̃m albu.)ĩ pri
mo gradu thauri orit ſidus palacit.in.vi.ori
zon occidit ⁊ mutat aer in.viij.oriunt pliadeſ
⁊ turbãt aerē ĩ.xvi.yades oriunt.⁊ turbãt aerē
Signũ geminorꝝ ſ̃m miſa.ē ſignũ aereũ/ma
ſculinũ/mediocre/diuinũ.domꝰ mercurij/ex
altatio caude draconis in tertio gradu eiꝰ do
mus eiꝰ in die ē ſaturnꝰ.in nocte mercuriꝰ.iu
piter pticipat cũ eis.de prima triplicitate ē ter
tia.prima facies eiꝰ ē iouis.ſcd̄a martis.ter
tia ſolis.ĩ corpe bois dñat humeris brachijs
⁊ manibus.mediocrē efficit ſtaturã ⁊ hoiem
pulchrũ ⁊ cõuenientē.cui cõiunctꝰ mercuriꝰ ſi
fuerit/fortunatũ diſponit boiem ⁊ habilē fa
cit ad litteraturã ⁊ ſcripturã.domꝰ ē cognatio
nis ⁊ ppinq̃tatis/ꝯſilij/religiõis ⁊ fidelita
tis.epularꝝ/ſomniorꝝ.ſcd̄m albu.p̄mo gradu
geminorꝝ occũbēte oriũt yades ⁊ mutãt aerē.
⁊ pꝰ arthides ⁊ echides.aq̄la.xviij.gradu del
phin.xvi.⁊c. Iſti gemini vt.d. Iſi.ſcd̄m poe
tarꝝ fabulas fuerũt caſtor/pollux/frēs gemini ⁊
pterint viri fortiſſimi.quorꝝ grã tũc dꝛ eē ſol in
geminis.qꝛ ſole ĩ illa pte exiñte vtꝰ eiꝰ ad ſecũ
dãdũ inferiora geminat.tũc etiã bella int co
gnatos aliquotieſ geminãt.aliã etiã aſſignat
ygurꝰ rõem.ſ.dũ caſtor p̄eſt infernis.tũc pollux
p̄eſt ſuperis ⁊ ecõuerſo.q̄ iõ ſcd̄m marcianum
illum fingit.qꝛ in eſtate cũ noctes ſunt breuiſ
ſime qñ vna ps illiꝰ cõſtellatiõis occidit alia
pars interior oritur ⁊ aſcendit.⁊ pro tanto
dicitur vnꝰ fratrum celos alius inferos poſſe
diſſe. Cancer eſt ſignum aqueum/femineum.

inſtabile/nocturnū. domus lune. exaltatio iouis in .xv. gradu eius. domus eius in die venus/in nocte mars/et luna p̄ncipat cū eis. de triplicitate p̄ma eſt q̄rta. prima facies eius eſt veneris/ſecūda martis/ tercia lune. in corpe hoīs h₃ dn̄ium ſup pectus/coſtas/et pulmonē. et facit in corpore groſſiciē. nā a medio ei⁹ facit hoīem groſſum/incōpoſitū atq̃ rudē. ſuperius vero ſubtilem. dentes curtos et tortos et vocatur domus p̄ris et caſarū et vinearū et oīum que creſcunt ſup terrā. caſtroꝝ/villaꝝ/ciuitatū/theſauroꝝ/ ſepulture/et hereditatū. h̄ dicit albu. Quinto gradu cancri occumbente oritur capricornus et mutatur aer. In .x. gradu oritur orizon et minuitur aer in caliditate. in .xix. gradu oritur feruens canicula. ⁊ canis plenus apparet et fit magna ꝑturbatio aeris. Dicit̄ aūt cancer. vt dicit Iſi. Nā cancer ē aīal retrogradū ſic ſol ꝑagrans illā₃ ꝑtem zodiaci q̄ vocat̄ cancer/facit retrogradationē. In octauo gradu cancri tunc etiā ſol extollit̄ ꝟſus maiorē ſpere. verſus noſtrū habitabilē ſitum in terra ꝙ nō poteſt plus extolli. et tunc retrograditur deſcendēdo ꝑ ſigna vſq̃ ad capricornū. Signū leonis ſc̄m miſaelem eſt ſignū igneum maſculinū. fixū. diurnū. domus ſolis et illius exaltatio. domus eius ſol in die iupiter de nocte. et ſaturnus ꝑ̄cipat cū eis. et de ſecūda triplicitate eſt prima. p̄ma facies eſt ſaturni. ſecūda iouis/tercia martis. In hoīe cooꝑat̄ ſtomacho lacertis et lateri. cordi et dorſo. Efficit hoīem ſupius groſſum/inferius ſubtilem/ magni animi et ferocis. crura h̄ntem ſubtilia domus aūt vocat̄ filioꝝ et neruoꝝ veſtimētorū liberoꝝ et honoꝝ. De h̄ dicit albu. in q̄rto gradu leonis. aquarius et ylion orit̄ et fit aeris mutatio. in .xxx. gradu oritur cancer et occidit capricornus. Dicit̄ autē illud ſignū leo. q₂ leo fortiſſimū aīal eſt et maxime caliditat̄ ꝑ̄cipue ex parte pectoris et ꝑtis anterioris. ſic ſol intrans illam ꝑtem ſigni acrius radios imp̄mit ꝙ in fine qn̄ ab illo ſigno exit. vt dicit Iſido. Virgo eſt ſignū terreū/frigidū mediocre nocturnū. domus mercurij prima. et eſt exaltatō mercurij in .xv. gradu. dom⁹ eius die eſt ven⁹. in nocte luna/et mars ꝑ̄cipat cū eis. de ſc̄da triplicitate eſt ſecūda. p̄ma facies eius eſt ſol. ſecūda veneris. tercia mercurij. ex parte hoīs habet in ꝑ̄te ventrē et inteſtina. ꝑſonā pulchram facit. pulchros oculos. facieq̃ decora₃ et mitigat voluntatē. domus eſt infirmitatis. ſeruoꝝ ancillaꝝ et beſtiaꝝ iuſticiam ſignat. et mutationē de loco ad locū. ⁊ h̄ ſignū dr̄ virgo q₂ ꝟgo ſterilis eſt et ſine fructu. ſic ſol intrans illam ꝑtē zodiaci q̄ vocat̄ ꝟgo ſuo calore h̄ūorem ↄſumit ⁊ ſic terrā a fructu ſterilem facit. Libra ſc̄m miſael eſt ſignū aqueū maſculinū. inſtabile/diurnū. dom⁹ veneris p̄ma exaltatio ſaturni in .xxi. gradu ei⁹ dom⁹ ei⁹ ven⁹ de die/ſaturnus de nocte mercuri⁹ ⁊ iupit̄ ꝑ̄cipant cū eis de ſc̄da triplicitate eſt tercia p̄ma facies ei⁹ eſt lune. ſecūda ſaturni. tercia iouis. De corpe hoīs regit inferiora ventris inteſtina ⁊ vmbilicū. domus eſt vxoris et nuptiaꝝ ⁊ ↄtentionis furti et rapine. de hoc albu. in quinto gradu libre leo oritur ⁊ alterat et calefacit aerem. .xxij. gradu corona oritur et fit maxia turbatio aeris .xxiij. oriunt̄ hedi veſꝑtini. ⁊ fit maior turbatō aeris et poſt oritur virgo. Dicit̄ aūt h̄ ſignum libra ab inſtrō ponderandi. q₂ ſol exn̄s in illa ꝑte celi q̄ dr̄ libra dies cū noctibus ſiles efficit et eq̄les. vt dicit Iſi. Scorpius eſt ſc̄dm miſael ſignū aqueū frigidū/fixum/et nocturnū. domus prima martis nullius exaltatiō. domus eius in die venus/in nocte mars/et luna ꝑ̄cipat cū eis. de triplicitate ſecūda eſt q̄rta. p̄ma facies eius eſt martis. ſc̄da ſolis. tercia veneris ex ꝑte hoīs mēbris deſeruit gn̄atiuis renibus et veſice. faciē dat rubicundā et ꝑuā/capillos multos/oculos ꝑuos crura longa. pedes magnos ⁊ leuē facit hoīem ⁊ inſtabilem. iraſcentem et mendacē. domus dr̄ mortis et timoris debiti et laboris. dāni ⁊ ↄtentiōs/belli/caliditatis ingenij. Dr̄ aūt ſignū illud ſcorpius q₂ ſcorpio eſt aīal valde pungitiuū cū cauda. ſiliter ſol exn̄s in illa ꝑte zodiaci q̄ dr̄ ſcorpius cā eſt leſionis et punctionis corpis h̄ūani. q₂ t̄ūc declinās minus calefacit aera. vn̄ aer diſpatus in frigiditate cito ledit et pungit corp⁹. vt d. Iſi. Sagittari⁹ ſc̄dm miſael eſt ſignū igneū maſculinū/mediocre/diurnū. exaltatio caude in tercio gradu eius. domus eius eſt in die ſol in nocte iupiter/ſaturnus ꝑ̄cipat cum eis. de tercia triplicitate eſt prima. prima facies eius eſt mercurij. ſecūda lune. tercia ſaturni. ex ꝑte hoīs diſponit femora. lōgas facit coxas ⁊ crura. faciē oblongā ⁊ mentū ſubtile. hoīem facit pulchriorē retro ꝙ an̄. capillos dat ſubtiles/ ventrē magnū. ⁊ in motu facit hoīem delectari vn̄ dr̄ domus itineris/fidei ſapie ⁊ magiſterij et honoris. ex magiſtratu ſapie aſtroꝝ ⁊ diuinationis et ſomnioꝝ. de hoc dicit albu. ſc̄do gradu ſagittarij cū oriūtur pliades ſtatim occidunt et oritur caput ſcorpij et fit valida turbatiō aeris. .viij. gradu yades occidunt et mutat̄ aer. Dicit̄ aūt ſagittarius illud ſignū/ q₂ ſicut ſagittarius emittit ſagittas/ſic ſol exn̄s in illa ꝑte zodiaci ad nos emittit grādines/pluuias

atqꝫ niues. Capricornus ſm miſael ſignū eſt terreū/frigidū/inſtabile/nocturnū/ſaturni p̄mū domiciliū. exaltatio martis eſt in. xxviij. g̃du eius. domus eius eſt de die venus. in nocte luna. et mars pticipat cū eis. de tercia triplicitate eſt ſecūda. p̄ma facies eſt iouis. ſcd̄a martis. tercia ſolis. in corpe hoīs reſpicit genua. ſubtilia dat crura. corpus ſiccū/faciē hiſpidā ⁊ hirſutā. dom⁹ vocaꝛ dn̄ij ⁊ honoris. regis et regni glīe ⁊ impīj ⁊ ſubſtātie furti ſublate. De hoc albu. in q̃rto g̃du capricorni oriunꝛ cancri. in. xxx. gradu. occadit caput cancri ⁊ oriꝛ caput capricorni. Dr̄ capricornus q2 capra eſt aīal cornibus petens ſupiora/ſic ſol exn̄s in illa pte zodiaci facit ſolſticiū hiemale ⁊ tūc incipit aſcendere p ſigna verſus arietē ⁊ verſus cancrū. Aquarius ſm miſael ſignū eſt maſculinū fixū/diurnū/domiciliū ſaturni ꝫ nullius eſt exaltatio. dmus eius eſt in die ſaturnus. in nocte mercurius. et iupiter perticipat cum eis. de tercia triplicitate eſt tercia. prima facies eius eſt veneris. ſecunda mercurij. tercia lune. dn̄ari dr̄ tybijs hoīs vſqꝫ ad cauillā pedis. facit em̄ hoīem gloriantē et multa deuaſtantem pulchrā faciē facit et colloratā et tibiam facit aliquius altera longiorē. domus vocaꝛ amicitie mercati et fortune. redditus tributi ſubſtantie regis militis aut peditis. de ꝫ albu. in q̃rto gradu ſigni aquarij oriꝛ leo in. xi. gradu. ſtella regia ⁊ lampades occidunt ⁊ mutāt aerē ⁊ p⁹ capricornus et oritur caput aquarij. Dr̄ ſignū illd̄ aquarius ſm fabulas pincerna deoꝝ manibus eoꝝ aquā infundens. vn̄ tenet vrnam. et iō tunc ſol dicitꝛ eſſe in aquario/eo ꝙ tūc temporis aer ꝯdenſaꝛ in aq̄s multas et emittit eas/fiunt pluuie plus q̄ in alio tpe. vt d. Iſi. Signum piſcium ſm miſael eſt ſignū aqueū frigidum mediocre nocturnū. domiciliū iouis. ſecunda exaltatio veneris in. xxvij. gradu eius. domus eius in die eſt venus in nocte mars. ⁊ luna pticipat cū eis. de tercia triplicitate eſt q̃rta. prima facies eius eſt ſaturni. ſecūda iouis. tercia martis. de corpe hoīs regit pedes. amplum dat pectus puū caput. florentē barbam et pulchrā albū facit hoīem. magni animi. rotundiſqꝫ oculis. vocaꝛ aūt illud ſignū domus inimici/aſini et equi/et oīs beſtie que equitaꝛ et ſignat labores/lamentationē. et miſiciam. ſuſurrationē et doloſitatem. mali violentia et carcerem. De hoc albu. in. x. gradu ſigni piſciū cornus virginis in. xi. gradu thele. id eſt libra oritur in. xix. gradu oritur cancer. et in. xxiiij. g̃du orizon et aquariūs oriunꝛ. Dicitꝛ aūt illud ſignū piſciū/eo ꝙ tunc tpis ſit generatio piſcium ⁊ ꝯfricatio. q2 calore ſolis aſcendente ⁊ humores diſſoluente/ſolent tunc piſces effundere ſemen ſuum (vt d. Iſi.) Has itaqꝫ. xij. ſignoꝝ celi ꝓprietates et occultas virtutes ſm Aſtrologoꝝ iudiciū huic opuſculo interſerui eſtimans vtile eſſe legentibus eoꝝ noīa in ſcriptura breuiter et pariter inuenire quid de eis ſenſerint antiqui. et quare eis talia noīa impoſuerunt aſtrologi ſyderū inſpectores q2 ſm iſtorum. xij. ſignoꝝ ſiue domoꝝ ortus et occaſus et aſpectus varios et mirandas accidere dicūt in iſtis inferioribus mutationes. ſupiora em̄ īmutant et alterant hec inferiora/et in eis ſuas faciunt impreſſiones. Per iſta aūt. xij. ſigna mouenꝛ et diſcurrūt planete q̄ dicunꝛ ſydera errātia a certꝭ (vt d. beda) ſpacijs diſcreta ab īnuicem et diſtincta. Et dicunꝛ errantia nō q2 errent cū certiſſimū habeant motū et diſcurſuꝫ ꝫ ideo errare dicunꝛ q2 ꝯtra firmamentū curſū ſuum agere dinoſcunꝛ. et ideo de motu planetaꝝ et ipſoꝝ ſitu et effectu aliqua breuiter ſunt dicenda tam in generali q̄ in ſpeciali.

m Ouentur aūt omēs planete duplici motu ſcꝫ naturali et ꝓprio ſcꝫ ab occidente in orientē ꝯtra motum firmamenti. et motu alieno ſcꝫ ab oriente in occidētem. et hoc raptu firmamenti cuius violentia ſingulis diebus ab ortu ad occaſum rapiunꝛ. In motu aūt naturali quo nitunꝛ ꝯtra firmamentū quidam celerius/quidā tardius pficiunt curſum ſuum. ⁊ ꝫ ꝓpter circuloꝝ ſuoꝝ diſparē q̄ntitatem. Nam ſaturnus moratur in quolibet ſigno p. xxx. menſes et cōplet curſum ſuum. in. xxx. annis. Iupiter moraꝛ in quolibet ſigno p̄ vnū annū. et. xij. annis cōplet curſum ſuum. Mars moratur in quolibet ſigno lx. diebus et pficit curſum ſuū in duobus annis. Sol aūt moraꝛ in quolibet. xxx. diebus ⁊ xx. horis. et ſemiſſe. et pficit curſum ſuū in tricētis. lxv. diebus ⁊ quadrante. Mercurius moraꝛ in quolibet ſigno. xxviij. diebus. ⁊. xi. hor̄ ⁊ cōplet curſū ſuū i. ccc. xxxviij. dieb⁹. Venus moraꝛ in quolibet ſigno. xix. diebus. ⁊ cōplet curſum ſuum in. ccc. xlviij. diebus. Luna moratur in quolibet ſigno duobus diebus et dimidio et ſex horis et biſſe vnius. et cōplet curſum ſuū a puncto vſqꝫ ad punctū in. xxvij. diebus et. viij. horis. Et iſtaꝝ aūt. vij. ſtellaꝝ ingreſſu et ꝓgreſſu p. xij. ſigna. et egreſſu ab eiſdem variantur et diſponunꝛ oīa que in ꝫ mūdo inferiori generanꝛ et corrumpunꝛ. Vn̄ in libro miſchalat phi legitur ſic. c. i. Altiſſimus fecit mundū ad ſimilitudinem ſpere et fecit circulum altiorem in circuitu eius volubilem et

terram fixam in eius medio non declinantem ad ſiniſtrã vł ad dextrã ⁊ poſuit alia elemẽta mobilia et fecit ea moueri ꝑ motũ ſeptem planetaꝝ. et oĩs ſtelle alie coopant planetis in ſuis opationibus ⁊ naturis. vñ et opus planetaꝝ ſimile eſt lapidi magneti ⁊ ferro. qꝛ ſicut trahit ferrũ ab eo ita omis creatura ſup terrã a motu planetaꝝ afficit. aptatio ⁊ dſtructio fit motibus ⁊ opationibus planetaꝝ. Diuerſificatur aũt eoꝝ opatio ſm diuerſitatẽ climatuꝫ aliud eñ opant circa ethyopes / ⁊ aliud circa ſclauos. vñ ſicut dicit idẽ. c. iiij. Attendenda eſt planetaꝝ ꝯiunctio in ipſis ſignis. qꝛ ſi plures fuerint ꝯiũcti in ſignis aq̃ticis in reuolutione anni ſignat multitudinẽ pluuiaꝝ. Si in igneis ſiccitatẽ ⁊ famẽ ex exceſſu caloris et ſiccitatis. ſi in aereis multitudinẽ ventoꝝ. ſi in ſignis frigidis ꝗuitatẽ frigoris ⁊ ꝯpamentũ caloris. Et iteꝝ in eodẽ. c. viij. dr̃ ꝙ effectus ſignoꝝ intendunt in opationibus ſuis ex ꝯiunctione planetaꝝ ſiue in bono ſiue in malo. qꝛ ſi fuerint boni planete / bonũ ꝓtendunt. ſi fuerint mali / ꝯtrariũ. Nam vt tradit idẽ. planetarũ q̃dam ſunt maſculini mali / diurni / ponderoſi / frigidi ⁊ ſicci. ſcꝫ ſaturnꝰ. q̃dam boni maſculini / diurni / ꝯpate calidi ⁊ humidi. ſicut iupiter. Mars ṽo maſculinus nocturnus calorem ⁊ ſiccitatẽ ꝗnat. ſol maſculinus caloreꝫ et ſiccitatẽ opatur. venus vero femineus nocturnus iter caliditatẽ ⁊ hũiditate mediocris. mercurius vero ꝯpate eſt nature diurnus / mõ maſculinus mõ femininꝰ ſꝫ. vñ cito vertit ſe ad naturã illius cui ꝯiungit. vt cũ bonis bonus / et cũ malis vel mediocribus ſitis efficiat. Luna inſup eſt planeta femineus nocturnus / frigidus et humidus cũ exceſſu. et ideo ſm aſtrologos planete aliqui in ſuis effectibus ſunt boni. ſcꝫ iupiter et venus. nulli eñ nocent. ſ tam ſuos ꝙ nõ ſuos adiuuant ⁊ defendunt q̃ntuꝫ poſſunt. Alij ſunt mali ſcꝫ mars ⁊ ſaturnus / q̃ nõ ſuis ſemp obſunt / ſuis tñ ꝓſunt. Alij vero mediocres ſcꝫ ſol et luna mercurius. nam ſuis bona ingerunt / ceteris vero mõ bonu mõ malum. et maxime ſcũdum ꝙ bonis planetis vel malis in diuerſis ſignoꝝ domibus ꝯiungũt nã cũ bonis bona ⁊ cũ malis mala vt ſepius opant. Hi ſeptẽ planete maximã hñt in gñatione tam hoium ꝙ aĩalium ꝓtãtem. vnde ſm aſtrologos et etiã ſcđm galie. et alios peritos medicos ſaturnus materiã ꝯceptã in matrice frigiditate ſua ⁊ ſiccitate coagulat ⁊ ꝯdenſat. Jupiter aũt ſecũdo menſe ſpm̃ ⁊ mẽbra tribuit. tercio menſe mars ſubtiliat ſanguinẽ ⁊ hũores ꝯdenſat / ordinat / ⁊ cõponit. Sol in q̃rto menſe vitalem calorẽ ⁊ ſpm̃ epati ⁊ cordi tribuit. Venus in quinto menſe organa ſenſibilia ⁊ officialia membra aures ſcꝫ ⁊ naſum. et huiuſmodi ꝑficit ⁊ diſponit. Mercuriꝰ ſexto menſe oĩa corporis foramina ⁊ poroſa mẽbra vt lingua ⁊ nares ꝯponi. Luna eñ mẽſe ſeptimo ſuis limitibus alias lineamentis mẽbra diuidit ⁊ diſtinguit. ⁊ ideo fetus ſi tunc naſcit vitalis erit ⁊ ſalubris. Si vero naſci diſtulerit vſq͂ ad octauũ menſem fetus tunc morit. ⁊ h qꝛ virtus ſaturni tunc iteꝝ redit q̃ vtraq͂ q̃litate ſua frigida ⁊ ſicca fetũ mortificat ⁊ aſtringit. Nono aũt menſe regnat iupiter iteꝝ q̃ fetum calore ſuo ꝯparo reuouet ⁊ cuſtodit. vñ ꝑtus tunc naſcens vitalis erit. Similit naſcens in principio decie meſis põt eſſe ſalubris ⁊ vitalis. qꝛ tunc iteꝝ regnat mars cuius calore et ſiccitate mẽbra naſcent ꝛpborant. vñ fetus caloris ⁊ ſiccitatis bñficio egredit. nam tunc eſt robuſtus. Iſtas ⁊ multas alias hñt planete ĩ corporibus inferioribus opationes gñales ⁊ etiam ſpãles maxie qñ in ſuis domicilijs dñant. Singuli eñ planete hñt domos ꝓprias. vt dicit albu. nam domus ſaturni ꝑma ⁊ ꝓpria eſt capricornus. ſilr ⁊ aquarius / domus iouis piſcis / ſagittarius. domꝰ martis aries / ⁊ ſcorpius. domus veneris libra thaurus. domus mercurij virgo et gemini. domus ſolis leo. domus lune cancer. In hijs. xij. domibus ſiue ſignis ſeptẽ planete dñant ⁊ ꝑ eas diuerſis motibus euagantes / nunc deprimunt / nunc exaltant. In his aũt ſignis mouent planete duplici motu / ſcꝫ occidentali ab oriente ad occidentẽ raptu firmamenti ⁊ motu naturali. et hic motus eſt duplex. primus ſcꝫ ⁊ ſecundus. Primus motus eſt circulus quã facit planeta in ꝓprio circulo cuiꝰ metas ⁊ termios nunq͂ exit. Secũdus motus eſt quẽ facit ſub zodiaco ⁊ habito reſpectu ad zodiacũ ſemp in equali tpe ⁊ ꝑ equale ſpaciũ tranſit. Primus autẽ motus planete ꝓprius fit in circulo qui dr̃ ecẽtricus ſic dictus / eo ꝙ nõ habeat terrã ꝓ centro ſicut zodiacus habet terram ꝓ centro / vñ circulus planete dr̃ ecentricus / cuius ſupficiẽs cũ ꝑ centrũ terre tranſeat terram in duas medietates diuidat. centrũ tñ ſuũ hꝫ ex̃ centrũ terre Et iſte circulus ecentricus eſt duplex ſcꝫ deferens ⁊ equalis. Nam planetis aſſignantur tres circuli. vt dicit ptholo. ſcꝫ equans deferẽs ⁊ epicidus. Circulus deferẽs eſt circulus planete ꝑ cuius circumferentiã ſemp mouet epicidus ipſius planete. dictus ideo deferens qꝛ defert circulum epicidi. Circulus equans dr̃ ſuper cuius centrũ mouet centrũ epicidi planete

vniformiter ⁊ dr̄ equans q₂ in illo tenet equa
liter planeta curſum ſuū. Epiciclus eſt quidaȝ
paruus circulus quē deſcribit planeta motu cor
poris ſui/ꝑ cuius circūferentiā mouet corpus
planete. vn̄ in ſupiori pte ſui epicicli mouetur
ab occidente in orientē. in inferiori vero parte
mouet ab oriente verſus occidentē. et ideo pa
tet ꝙ ſol et alij planete in ꝓprijs circulis mo/
uent. ⁊ prius vniformiter ꝙuis in diuerſis di
uerſimode moueant. In iſtis itaqꝫ circulis di/
uerſis triplex motus planetaꝝ eſt ab aſtrolo/
gis ſapientiſſime deprebenſus. motus ſcȝ di
rectus ſtationarius ⁊ retrogradus. Directus ē
qn̄ mouet directe a principio ſigni verſus finē
Retrogradus vero dr̄ qn̄ ecōuerſo tendit a fi/
ne ſigni verſus principiū. Stationarius aūt
eſt qn̄ ſtat quaſi in medio ita ꝙ nec pncipio ſi
gni videt attendere neqꝫ fini. Fit aūt directio
ſemp in pte epicicli ſupiori. retrogradatio ſp
in parte inferiori. ſtatio vero fit in medio. cu
ius diuerſitatis ratio a pħis diuerſimode aſſi
gnatur. Iſta tn̄ retrogradatio ſolū in quinqꝫ
planetis bȝ locum. nō aūt in ſole nec in luna.
Non em̄ ſol neqꝫ luna retrogradiunt ꝙuis in
epiciclo moueant. ⁊ h ideo (vt dicunt aliqui)
q₂ radij ſolaris ſunt cauſa iſtius retrogradati
onis. Nam virtus radioꝝ ſolariū aliqn̄ illos
repellit et facit retrogrados. ꝙn̄qꝫ eos attrabit
et ſic eos quaſi ſtare cogit. ſicut dicit alpbora/
bius. Alias aūt cās aſſignat ptbolo. ſed bec
nunc ſufficiant. Recollige igit ex p̄dictis ꝙ
plante ſunt ſtelle erratice p ſeptē orbes diſtin/
cte/ſicut ſitu ſic virtute et effectu ab inuicē diffe
rentes. ſicut dicit beda in libro de naturis reꝝ.
Sunt aūt ſtelle iſte elementoꝝ imutatiue. om
niū gn̄abilium generatiue ⁊ corruptibiliū cor
ruptiue. Sunt etiā ꝯtrarietate ſui motus im/
petus celeſtis corporis retardatiue/ſerenitatꝫ
et tempeſtatis ꝯparatiue/ſterilitatis inductiue
fluxus maris et refluxus cauſatiue. Sūt etiam
ſuaꝝ qualitatū et virtutū ad inuicē pticipati/
ue. Nam vt dicit beda qn̄ aliquis planetaruȝ
alterius circulū ingredit/illius pticipat quali
tatem ⁊ virtutē p mutuū aſpectū ⁊ ꝯiunctionē
et ſunt ſuarum qualitatū ⁊ effectuūȝ pmutati
ue. Naȝ bonitas beniuole ſtelle p pn̄tiam ma
le remittit. et ecōuerſo malignitas maliuole p
pn̄tiam beniuole tpatur (vt dicit albu. ⁊ ptbo
lo.) Sunt etiā inſup ex eoꝝ ordinata eleuati
one ⁊ depreſſione in orbibus ⁊ ex mutua cir/
culoꝝ ſuoꝝ interſecatione/ſtridoris ⁊ barmo/
nie gn̄atiue. ſicut dr̄ in libro de qnqꝫ ſubſtan/
tijs. Et vt dicit macro. inter ſperā ſaturni ⁊ lu
ne oms ꝯſonantie muſice inueniunt cum ſole
micantes cū ſue luminoſitatis occultatione ⁊
a virtute ſolis imutationē receptiue. qnto bn̄t
altiores circulos tanto tardius ſunt ſui curſus
completiue.

S Aturnus ē a ſaturando dictus. cu/
ius vxor ops eſt dicta ab opulen
tia quā tribuit mortalibus. vt di/
cit Iſido. et macrob. de quo dicunt
fabule ꝙ ideo depingitur meſtiſſimus. quia a
filio ſuo fingitur caſtratus fuiſſe cuius virilia
in mare proiecta. venerem creauerunt. Eſt au/
tem ſecundum miſe. ſaturnus planeta maliuo
lus. frigidus et ſiccus. nocturnus pondero/
ſus. et ideo inſtabilis/ſenex depingitur. Iſte
circulus a terra eſt remotiſſimus/et tamen ter/
re maxime eſt nociuus. vnde propter elonga/
tionem a terra ante. xxx. annos nō perficit cur
ſum ſuum. plus nocet retrogradendo ꝙ dire/
cte ꝓcedendo. vnde in fabulis fingitur babe/
re falcem curuam. in colore pallidus aut liui/
dus ſicut plumbum duas babet qualitates
mortiferas ſalicȝ frigiditatem et ſiccitatem. et
ideo fetus ſub ipſius dn̄io natus ⁊ cōceptus/
vel moritur vel peſſimas ꝯſequit qualitates.
Nam ſm Ptbolo. in li. de iudicijs aſtroꝝ dat
hominē eſſe fuſcū/turpē/iniqua operantē/pi
grū/grauē/triſtē/raro bilarē ſeu ridentē. vnde
dicit idē Ptbolomeus. ſubiecti ſaturno raga
dias id eſt fiſſuras ſiccas i calcaneis ſepi⁹ pa
riunt. glauci ſunt coloris/et liuidi in capillis
⁊ in toto corpore aſperi ⁊ inculti turpia ⁊ feti/
da nō abborrent veſtimēta. animalia diligūt
fetida ⁊ imunda. res diligunt acidas ⁊ ſtipti
cas. q₂ bumor coleric⁹ dominat. De boc ſatur
no dicit Ptbolo. Sub ſaturno ſūt capricor/
nus ⁊ aquari⁹. ei⁹ dominiū ē in libra/ſed in
ariete regnū abſtrabit. ſub eo cōtinet vita/edi
ficiū/doctrina/et loc⁹ frigid⁹/et ſicc⁹. In iudi
cijs ſignat merorē/triſticiā. color eius ē niger
⁊ plūbeus et falſidic⁹. tn̄ quādo ingredit cir/
culū iouis/minorat malicia eius et mutat co
lorē ex vicinitate ipius. Cū eni naturaliter ſit
plūbe⁹ ex claritate iouis cui cōiungit/efficitur
candidus atqꝫ clarus. vt dicit Ptbolomeus

I Upiter qui ſcd̄m errorē gentiliū ⁊ fi
ctiones poetaꝝ ſummus deoꝝ fuit ⁊
pater. planeta ē beniuolus/calidus
⁊ bumidus. diurn⁹/maſculinus/in ſuis qua
litatib⁹ tēpat⁹. i colore eſt argēte⁹/candidus/
clarus ac blādus/et iō i circulo iouis cām feli
citatis antiq pbiloſopbi poſuerūt vt. d. mar.
ſti⁹ iouis circul⁹ ſaturni circulo imediate ē cō/

innatus. ꝛ ideo ꝓpter altitudinem circuli ſui. xij. annis pficit curſum ſuũ. hic bonitate ſua reprimit maliciaꝫ ſaturni qñ iupiter in ſupiori parte circuli ſui circulo ſaturni eſt cõiunct⁹. ꝛ ideo fingitur a poetis patrē ſuum a regno expulliſſe vt di. marcian⁹ ꝛ Iſi. Qꝛ pñſentia ſua reprimit ſaturni maliciã naturalem. hic adiũctus planetis bonis/ bõas ꝛ vtiles facit impreſſiões iſtis inferioribus elementis: ꝛ ideo dicũt aſtrologi ꝙ in corpore hominis cooperat̃ ad pulchritudinem ꝛ honeſtatem. pulchrũ eni dat colorem niueũ ꝛ rubore pmixtum. pulchros dat oculos ꝛ dētes. pulchroſ crines barbãq; rotũdaꝫ. vt dicit plini. preeſt eni aeri/ ſanguini atq; ſanguinee complexioni. De hoc dicit ptholo. ſub ioue ſunt ſagittarius ꝛ piſcis. ꝛ domus eius regnat in cancro ꝛ capricorno diſceſſus regni eius.

Sub ioue cõtinet̃ honor diuitie/ optimum indumentũ. In iudicijs aſtrologorũ ſignat ſapientiam ꝛ rõnem ꝛ eſt vindicus. vnde qñ apparet in aſcendente/ ſignat ſm aſtrologos reuerētiam honeſtatem/ fidem ꝛ diſciplinam. ꝛ erit finis ad ſaluationem ſic omniũ ſinnorum confortat bonitatem. ꝛ ſignat in eis bonum qñ in eis inuenit̃ niſi in duodecimo vbi dicũt iouem ſignare ſeruitutem/ paupertatē ꝛ miſeriaꝫ. ex parte quadrupedũ ꝛ merorem ex pte familie ꝛ ſeruorum. vt dicit ptholo. ꝛ miſael.

m Ars deus belli a gentib⁹ putabat̃. Eſt eni planeta calidus ꝛ ſicc⁹. maſculinus nocturnus. vnde preeſt colere ꝛ colerice cõplexioni ꝛ diſponit ad audaciam ꝛ animoſitatem ꝛ appetitum vindicte. propter qđ deus bellorũ vocabatur. immediate ſequit̃ iouem ꝛ precedit venerē. ꝛ ideo ex vtriuſq; ſtelle beniuole vicinitate eius nociuitas tēperatur in colore eſt fulgidus/ ꝛ rutilans ſicut ignis vt dicit marcia. vnde ꝛ maiorem vim habet calefaciendo/ ꝙ alij planete (vt dicit idem) Hic planeta ſm ptholomeum diſponit in homine ex parte corporis ad longitudinem ꝛ gracilitatem. ꝛ hoc ratione caloris ꝛ ſiccitatis. ſed hoc eſt in iuuentute. Nam in ſenectute ex calore cõſumente ꝛ ſiccitate contrahente: diſponit ad curuitatem. ex parte mētis diſponit nobilitatē animi ꝛ leuitatē. ad irã ꝛ aĩoſitatē ꝛ alias colericas paſſiones. diſpõit etiã ꝛ habilitat ad igneas operatiões. ſ. ad ferrarios ꝛ fumarios ſicut ſaturn⁹ ad terrarũ cultores ꝛ grauũ ponderum portatores. ꝛ iupiter econuerſo ad artes leuiores. facit enim habiles vt ſint oratores trapizete. i. campſores/ ꝛ argenti tractatores/ ſcriptores/ ꝛ hmõi. vt dicit miſe. Secundũ ptholomeum etiam ſub marte ſunt hec ſigna. ſcorpius et aries. ꝛ ſunt domus eiuſ. regnat in capricorno ſed in thauro eſt diſceſſus regni. ſub ipſo continetur prelium/ carcer/ ꝛ inimicus. ꝛ ſignat iraꝫ celeritatem/ ꝛ furorem. ꝛ eſt rubeus/ falacidicus/ ꝛ doloſus. morat̃ in quolibet ſigno. lx. diebus ꝛ xx. horis. ꝛ duobus annis cõplet curſum ſuũ.

v Enus qui ꝛ lucifer dicit̃ planeta ē ſm miſe. beniuolus/ femineus/ nocturnus. in ſuis qualitatibus. ſ. in calore ꝛ humore temperatus. hic planeta excedit ſolus zodiacum in duab⁹ partibus. vt dicit beda ꝛ eſt dictus venus. qꝛ ſua qualitate calida ꝛ humida dr̃ veneri amori excitatiuus (vt dicit Iſido.) ſemper hꝰ comitat̃ ſolem vel precedendo/ ꝛ tunc dr̃ lucifer. vel ſequendo/ ꝛ tunc dr̃ veſper vt dicit beda. colorem habet candentem ꝛ refulgentem/ electro ſimilem. vt dicit marus. Inter omnia enim ſydera gaudentius fulget. vnde ꝛ iubar dr̃ eo ꝙ iubar radioſi luminis a ſe emittit. ꝓpter quod ꝛ vmbram facit quando aura multũ eſt ſerena. diem ꝛ ſolis ortum ĩmediate annũciat ꝛ precedit quãdo eſt in eodē ſigno cum ſole. a claritate ſolis abſorptus/ ſe tunc tempis non oſtendit. qñ venus eſt altior mercurio. tũc eſt illo tardior ꝛ ecõuerſo cum eſt inferior/ tũc eſt celerior. vt dicit macrobius. in tribus ſeruitorijs ſola ſuccurrit vt dicit mar⁹. maliciam martis deprimit vt dicit ptholo. ex parte corporiſ diſponit ad pulchritudinē/ ꝛ ad voluptates in tactu/ in olfactu/ in guſtu/ ꝛ in cantu. vnde facit eſſe cantores/ ꝛ muſicorum amatores/ ꝛ ſpecierum confectores/ aurifices/ ꝛ veſtium muliebrium. inſcaſſores (vt ait miſe.) Et dicit ptholo. Sub venere (inquit) ſũt libra ꝛ thaurus. ꝛ ſunt eius domus. ꝛ regnat in piſcibus/ ꝛ in virgine deficit regnum eius ꝛ abſcedit. ſub ipſo cõtinetur via/ amor/ ꝛ amicitia ꝛ peregrinus. ꝛ ſignat lucrum ꝛ gaudium. ꝛ eſt veridicus. ꝛ moratur in quolibet ſigno. xxix. diebus. ꝛ cõplet curſum ſuũ in. ccc. ꝛ. xlviij. dieb⁹.

m Ercurius ſm miſe. eſt planeta temperatus nocturnus/ modo maſculinus/ modo femininus. circo. n. ſe vertit ad naturam illius cui coniungit̃. vt cum bonis bonus/ cum malis vel mediocribus medicris vel maliuolus efficitur. vnde ꝛ in ſupiori parte ſue obiſcidis miſcet qualitates ſuas cũ qualitatibus veneris. ꝛ ideo fingitur a poetis ꝙ cum ea fuerit fornicarius (vt dicit Iſido.) Et dicitur mercurius quaſi medius currēs. qꝛ quaſi medius eſt ſm bedam inter venerem ꝛ ſolem vnde in ſuperiori parte ſui circuli coniungitur cum venere. in inferiori vero conuenit cum ſole circulus etiã ſuus in ſuperiore parte ſui intrat

Digitized by Google

circulum veneris. inferiori autem parte circulũ
intrat ſolis quando eſt ĩ ſuperiori parte ſui cir
culus melius videtur/ ⁊ minus a ſole obſcura
tur. aliquando etiam ante ortum ſolis. aliquã
do poſt occaſum ſplendet. ⁊ ideo ab aliquibus
veſperus nuncupatur. a quis dicitur dominari
vnde lucanus loquẽs de mercurio dixit. Quã
tum dominus percuſſit aquarum. Dicitur etiã
a poetis deus ſapientie et eloquentie. vnde ſe
cundum ptholo. mercurius dat eſſe ſtudioſus
et ſcientie numerum amatores. diſponit enim
et habilitat ad ſcientiam et vſum calculi et com
putationis. et ideo dicit̃ fuiſſe deus mercatorꝫ
qꝛ mercatoribꝰ ꝯputatẽ ſũme neceſſaria ẽ Dicit̃
etiam fuiſſe deus paleſtre vt dicit Iſido. eo ꝙ
cum ſole ſuctatur quaſi volens eum ſuperare.
Semper enĩ iuxta ſolem graditur. nunquam
plus diſtans ꝙ̃ per. xxx. gradus. vnde raro vi/
detur. quia ſemper fere cum radijs ſolaribus
occultatur et ideo propter calorem ſolis fuluꝰ
depingitur et propter ſuam celeritatem curſor
deorum in fabulis nuncupatur. qꝛ nunc cum
ſole/ nunc ante/ nunc poſt graditur. quando ſo
lem preuenit radijs ſolaribus proximus ſtare
videtur. ⁊ dicitur ſtationarius. quando autem
ſequitur videtur retrogradus vt dicit macrobꝰ
Secundum ptholomeum autem ſub mercurio
ſunt gemini et virgo et regnat in virgine. ſed ĩ
piſcibus regnum abſcedit. cum ſole ſemper mo
ratur. vno autẽ ſigno ante vel vno poſt. Sub
mercurio continetur fortunium/ negotiatio fur
tum. et ſignat rationem et ſapientiam et eſt al/
bus. cum beniuolus beniuolis. et cum malis
malus moratur in vnoquoqꝫ ſigno. xxviij die/
bus et vi. horis. et in. ccc. ⁊. xxxviij. diebus com
plet curſum ſuum. huiuſqꝫ ptholo.

Sol ſecundum Iſidio. quaſi ſolus
lucens dicitur eo ꝙ ſit fons totius
luminis/ cuius radiatione ſuperio
ra et inferiora illuſtrantur. Eſt autem ſol ſecun
dum miſelath. planeta fortunatus et ſe. ſed per
coniunctionem aliquando fit malus/ maſculꝰ
diurnꝰ; calidus et ſiccus. Sol enim omnia viui
ficat et rebus omnibus vitam ſpeciem et for/
mam adminiſtrat. Nam vt dicit idem. Sol omĩ
bus luminaribus celi maior eſt in quantitate
et in dignitate et claritate quia magis calcati ⁊
compreſſi eſt luminis. maior eſt etiam poteſta/
te et effectuum multiplicitate maior etiã eſt in
motus vniformitate. qꝛ ſemper mouetur dire/
cto motu in circulo proprio ſub. zodiaco medi
um ſemper tenens locum. tranſit enim recte cir/
culus per mediam lineam zodiaci cuius metas
et terminos non tranſcendit. et ideo eius motꝰ
in circulo ſuo proprio eſt vniformis quãuis re
ſpectu aliorum moueri diſſimiliter aliquando
videatur. Circulus quoqꝫ ſolis ſicut et zodia/
cus diſtinguitur per. xij. ſpacia ſiue ſigna quo/
rum quodlibet continet. xxx. gradꝰ. ⁊ quilibet
gradus. lx. minuta. et quodlibet minutum. lx.
ſecunda. et quando ſol recedit de vno puncto
ſui circuli ⁊ reuertitur in eundem. tranſit per vi
ginti duo ſigna et iſte tranſitus circulus ãni vo
catur. nec in die naturali perfecte tranſit gradũ
vnũ prout cõputat albumaſar. ſed trãſit lix. mi
nuta. ⁊. viij. ſecunda. ita ꝙ de illo lx. minuto rea
nent lij. ſecunda imp tranſita. vnde tantũ defi/
cit ꝙ in vno die naturali nõ perficit gradũ vnũ
Sol igitur motu ſuo ordinato et ĩperturbato
curſu ordinat et perficit vniuerſa. vnde am/
bro. in exame. ſic nobis deſcribit virtutes ipſi/
us ſolis dicens. Sol eſt oculus mundi iocun/
ditas diei/ pulchritudo celi. menſura temporũ
virtus et vigor omnium naſcentium/ d omus
planetarum/ decor et perfectio omnium ſtella
rum. Idem etiam dicit marcianus. Sol inq̃t
eſt fons mentis/ ideſt memoria rationis/ prin
cipium lucis rex nature/ mens mundi fulgor
olimpi/ moderator firmamenti. ideo enim mo
uetur contra firmamentum vt moderet et tem/
peret motum ſuum. Ideo dicitur ſplendor oli
pi. quia vt dicit macro. in libro ciceronis. diffi/
nitio fuit platonis omnium ſperarum lumen
eſſe a ſole. dicit enim plato in thimeo. Inge
niauit deus rerum conditor lucem clariſſimaꝫ
quam ſolem vocamus. cuius ſplendore celum
et infra omnia illuſtrantur. et numerus exiſteret
omnium animalium et in libro de elementis
dicit ariſto. Sol inquam habet lumen propri
um. ſtelle vero et luna lumen a ſole acquiſitum
ſicut quando a candela ſpeculum ei appoſitũ
illuminatur. Ideo dicit marcia. ꝙ ſol in medio
ſigniferi incedens hiſſe radios nos emittit ex
ſe quibus ſuperiora et inferiora illuſtrantur.
De his autem ſolis mirabilibus dicit beatus
dioniſius in libro de diui. nomi. capitulo quĩ
to ſic. Senſibilium exiſtens et qualitates
multas quidam et diſcretas exiſtentes. ipſe ſol
vnum ens et vniforme illuminans lux renouat
nutrit cuſtodit perficit et diſcernit/ vnit et refo/
uet fecunda facit auget mutat collocat plantat
remouet et viuificat omnia. Unde ex his ver/
bis manifeſtatur proprietas ſolis in propria
natura et in ſuo effectu. In ſubſtantia enim et
eſſentia ſua ſummam habet ſimplicitatem. nõ

Digitized by Google

enim babet et diſſimilibus vel ex contrarijs par
tibus compoſitionem ſubſtantialem ſicut infe
riora elementa. vl' elemēta ſed oīmodā bȝ ſipli
citatem in ſua natura ⁊ vniformitatem. et ido
babet perpetuam in ſubſtantia permanentiā
et in corruptibilitatem. quia compoſitio et cō
trarijs principium eſt corruptionis. vnde dicit
ariſto. et ex bac ſimplicitate ſummam babet ſe
cundum ſubſtantiam leuitatem. Nam partiuȝ
materialium compactio eſt principium et cau/
ſa grauitatis. et ex bac leuitate babet corpus
ſolare ad motum babilitatem: leuia enim ad
motum ſunt facilia et maxime ſunt agilitatis.
ex ſubſtantie autē ſue ſubtilitate et mobilitate
ſummam babet actualitatem et virtutem. quia
quanto res eſt ſimplicior tanto ad diuerſos a/
ctus naturaliter eſt potentior. Et ideo conueni
enter dicit dioniſ. ꝙ ſol vniformis eſt lux illumi
nans. ⁊c. Nam virtutem babet illuminatiuaȝ
quia in ſuo lumine nunquā deficit qnāuis ei⁹
lumen vel per terre vel per lune nobis interpo/
ſitionem aliquando auferri videatur. babet eti
am virtutem renouatiuam. nam poros terre a
perit et virtutem latentem in radicib⁹ ad actū
perducit. et terre ſuperficiem berbis frondibuſ
et floribus renouat et reueſtit. per ſubſtractio/
nem enim virtutis ſolis penetrantis ad interio
ra terre biemali intemperie quodammodo an
tiquata annis ſingulis nitore et pulcbritudine
renouantur. Item virtutem babet nutritiuam
quia ad interiora radicum et ſeminum ſolariſ
radius ſubintrans calore ſuo bumiditatem ter
re diſſoluit et vi ſua attractiua quia ſemini et
radici eſt ſimilis de illa bumiditate attrabit ⁊
illud in nutrimentum terre naſcentium conuer
tit. Item virtutem babet inferioꝝ conſeruatiuā
et ſaluatiuam. Nam elementa propter contrari
etatem et mutuam repugnantiam quaȝ bab ēt
inter ſe ad inuicem ſe deſtruerent. niſi per virtut
tis celeſtis influentiam conciliarentur. et ſic in
eſſe debito ſaluarentur vt dicit alex. Item
virtutem babet perfectiuam quia quod calor
elementaris incipit agere in generatione corpo
rum calor ſolaris perficit et perducit ad debi/
tum complementum. alexander. Item babet
virtutem diſcretiuam nam coloreſ et rerum ſpe
cies et figure que in tenebris ſunt confuſe per
preſentiam ſolaris luminis agnoſcuntur ⁊ ab
inuicem diſcernuntur. Item virtutem babet
vnitiuam et boc per ſe et per accidens. per ſe/
quia vnit et conſiliat et concordat planetas in
ſuis effectibus conciliat ſibi inuicem contraria

elementa. vnde ſecundum marcia. et macro.)
ſol medius eſt inter planetas. quia ad barmo
niam celeſtem perficiendaȝ boc facit ſol in ſuo
circulo quod facit media cordula in muſico in/
ſtrumento. Per accidens etiam vnit bomoge
nia ſicut et diſſoluit etrogenia. ſecundum enim
naturam in quam agit nunc aggregat nunc diſ
ſoluit. Item virtutem babet fecundatiuaȝ
vim enim generandi et varies ſpecies produ/
cendi confert iſtis inferioribus. bomo enim ge
nerat bominem et ſol. vt dicit pbiloſopbus.
quia nibil fructificat neq̧ creſcit vbi ſolis radi
us non attingit. Item virtutem babet con/
fortatiuam ſecundum enim ſolis aſcenſum ſu/
per noſtrum orizontem virtutes animaliū for
tiores efficiūtur et vſq̧ ad medium celi augmē
tantur/ et in eius declinatione vſq̧ ad occaſuȝ
propter eius elongantiam debilitantur corpo
ra in ſuis virtutibus et quaſi in ſomnum reſol/
uuntur vt patet in floribus qui aperiuntur in
ortu ſolis qui in occaſu marceſcunt et quodā
modo clauduntu r. vt dicit alexan.: Item
virtutem babet temporum mutatiua ordi/
natiuam et diſtinctiuam quia deſcendens per
ſigna auſtralia in ſeptentrionalia efficit dies
breuiores aſcendens vero per ſigna ſepteatrio
nalia efficit longiores. Immutat etiam ipſos
dies. quia ſol lucens ſuper terram diem facit et
ſecundum diuerſam diſpoſitiouem ſolis dies
diuerſam immutationem recipit. Nam pri/
mo rubet in mane/ deinde lucet in tempore bo
re tercie/ feruet in meridie et palet in veſpere.
vnde et quatuor equos fingitur babuiſſe/ quo
rum primus fuit ericeus id eſt rubeus/ ſecund⁹
atricbeus ideſt ſplendens. terciūs lampas. id
eſt ardens. quartus pbilogeus ideſt amanſ ter
ram vt dicit beda. Sol etiam vt dicit beda
ſi fuerit maculoſus vel ſub nube latens pluuia
lem diem preſagit ſi rubeat. ſi vero palleat tem
peſtuoſum. ſi vero canus in medio videatur/
ita vt in medio fulgens radios emittat verſus
auſtrum tempeſtatem deſignat bumidam et vē
toſam. ſi pallidus decidat in nubes nigras vē
tum aquilonalē prenunciat vt dicit beda.
Item virtutem babet inferiorum informatiuā
Nam vt dicit Iſidorus ſecundum eius elonga
tionem et propinquationem facies bominum
et animalium corpora vigore et calore diſpo/
nuntur. vnde. dicit marcianus. In ſolis cōſtel
latione bomines pulcbros et agiles eſſe. et ido
ī fabulis cū pēnatis veſtigijs depingit ⁊ facie
puerili ꝓpter qd̓ et pbeb⁹. i. pulcber dictus eſt.

Dicit ptholomeus ꝙ ſol facit hominē corpulē
tum/facie pulchrum ⁊ coloratum ⁊ magnorū
oculorum ⁊ habilitat ad omīa opera auri ſi fu
erit in exaltatione ſua. ſi vero in caſu ad omnia
opera eris habilitat ⁊ diſponit. tūc habet vir
tutem purificatiuā. radiorum enim ſuorū diſp
ſione ſubtiliat aerem ⁊ diſgregat/⁊ ꝯſumit va
porem inficiētem aerem ac diſpgit/⁊ fugat au
ram peſtilētem. Item cū non ſit ſubiectiue cali
dus/virtutem habet calefactiuā/inflāmatiuā
⁊ viuiuam. ⁊ hoc fit ex motu radiorum/⁊ eorū
confractione ac concurſu in ſupficie corpis ma
xime ſi obiectum corpus ſpeculare fuerit ⁊ po
litum. vt dicit in perſpectiua. Item virtutē ha
bet attractiuam. calore enī ſuo attrahit a mari
fumos ⁊ vapores ⁊ tandem eos cōdenſat ī nu
bes. ⁊ ſic cōdēſatos eos reſoluit nūc ī grādies
nunc in pluuias nunc in niues. vnde ſecundū
marcianum dicitur fabuloſe ꝙ ſol fuit iuxta ma
re occeanū ab ethiopibus cū alijs dijs ad epu
las inuitatus. putauerunt enim antiqui calo
rem aquis occeani nutriri et attractos vapores
in ipſius nutrimentum conuerti. et ideo dicunt
ante impetuoſam pluuiam calorem procedere
vehementem. qđ fit propter nimiam attractio
nem vaporis ex forti impreſſione caloris radio
rum inuenire ſiue in concauitate nubis vt dicit
ariſt. Itē viuificatiuā hꝫ virtutē qđ patꝫ p hō
ꝙ nihil pōt viuere vbi nō pōt attingere virtꝰ ſolis
et ideo dicit ptholo. in li. eo. Sub ſole eſt leo et
eſt domus eius. regnat in ariete et in libra di
ſcedit. ſub ipſo continentur ſpecies lucrum for
tuna. et heres et ſignat ſpiritum et animam et
ē color eius albus et rubeus et eſt veridicus. et
complet curſum ſuum diebus. ccc. lxvi. et ſex ho
ris vnde inter omnes planetas maxime diſpo
nit animalia ad animationem et viuificatio
nem. Item cum ſit maxime quantitatis et velo
ciſſimi motus ſue velocitatis et magnitudinis
eſt occultatiuus. Cum enim ſit octiēs maior to
ta terra vt dicit macro. propter altitudinem ſui
ſitus vix bipedalis videtur. Quod autem incō
parabiliter maior ſit ꝙ apparet patet ex hoc ꝙ
maior videtur in ſuo ortu et occaſu quando a
nobis maxime elongatꝰ ꝙ in pūcto meridiei qñ
nobis maxime appropinquat. vnde patet ꝙ ī
ipſius aſpectu decipitur viſus noſter: et hoc ap
te declaratur in ipſius motu quia continue mo
uetur velocius ꝙ ſagitta ⁊ tamē ab aliquo mo
ueri non videtur. pre nimie enim claritatis intē
ſione et exceſſu ſicut et eius quātitas ſic et mo
tus velocitas ſubterfugit viſum noſtrū. et iſta
de proprietatibus ſolis dicta ſufficiant.

L Una dicitur quaſi luminum vna.
idē pricipalis et maxia qꝛ corpori
ſolari in magnitudine ⁊ pulchritu
dīe ē ſimillima vt. d. Iſido. Luna. n. vt. d. in ex
ameron) eſt decor noctis mater tocius humo
ris et miniſtra. dominatrix maris/temporum
menſura/emulatrix ſolis/mutatrix aeris/lumē
a ſe non habens ſed a plenitudine ſolis mutu
anſ et acquirens que ſecundū appropinqtio
nem vel elongationem ſolis formam ſuſcipit ⁊
figuram. carens itaqꝫ luna proprio lumine/eſt
a fontali plenitudine ſolis luminis receptiua
vnde dicitur in libro elementorum ariſto. ꝙ lu
na ſemper in mediate ſui a ſole illuminatur et
lumen receptum reflectit in terram. naturam au
tem habet ſimilem ſpeculo qđ proprio colore
carens/lumen recipit ab alto. et quanto plus
ſoli appropinquat tanto plus de ſuo lumine p
dit ex parte terre. ſed claritatem quam perdit ex
parte inferiori nullomō perdit ex parte celi/im
mo tanto plus ex parte ſuperiori illuminatur.
vnde quando ſoli coniungitur nihil lumīs ad
terram dirigit ſed ex parte celi in plena illumīa
tione permanet ⁊ perſiſtit. ⁊ econuerſo quando
ſoli opponitur tota ad terram et nihil ad celū
illuminatur. vt dicunt beda. et macrobius Itē
luna eſt figure et forme ſue mutatiua. diuerſas
enim facies ſui luminis oſtendit ad terram qꝛ
nunc arcualem nunc circularem aſpectibus ho
minum ſe oſtendit. nunc monoydos/nunc di
crocomos nunc amphitricos nunc pauſilenes
Monoydos autem eſt quando eſt prima ⁊ ap
paret cornicularis. Dicrocomos dicitur quaſi p
medium ſecta quando eſt octaua. Amphitricoſ
eſt quando de ſua plena rotunditate eſt dubia
ſcilicet quando eſt xi. vel. xij. Panſilenes eſt qñ
ex toto eſt plena. ſ. quando eſt. xiiij. Item luna
triplicis ſtatus eſt oſtenſiua. qꝛ aut eſt cum ſole
ſ. in coniunctione quando aſcendit. aut a late
re quando. ſ. recedit a ſole vel quando ad ſolē
reuertitur. aut in plena oppoſitione quando. ſ.
totaliter ſoli opponitur. quando autem a ſole
primo recedit/apparet corniculata ad modū
arcus cornibus ſemper verſis verſus ortum.
quando vero iterum appropinquat ad coniū
ctionem/recipit eandem formam ſed verſis ſē
per cornibus ad occaſum. In parte autē auer
ſa a ſole ſemper apparet vacua. ſed in parte an
te ad ſolem verſa lumine repleta. Item luna ē
omnium humorum augmentatiua/quia per
occulta nature ſpiramina fluxus et refluxꝰ aug
mentatur. vnde in eis decremento in oſſibus
medulle cerebella in capitibus et humores in

cordibus diminuuntur et in eius incrementis multiplicantur. vnde eius defectui omnia cō patiuntur et eius decrementum inferiorum ē detrimentum vt dicit macro. Item aquarum maris eſt attractiua. Sicut enim adamaſ trahit ferrum. ſic luna mouet et trahit poſt ſe occeanum. vnde in ſuo ortu intumeſcit mare et creſcit ex parte orientali et decreſcit ex parte occidentali et econuerſo quando eſt in occaſu creſcit mare ex parte occidētis atq; decreſcit ex parte orientis ſecundum ꝙ luna plus vel minus proficit in lumine ſic plus vel minus in ſuo fluxu ſe extendit vel retrahit ipſum mare vt dicit marcianus. macrobius. in libro ciceronis. occeanus in incremento lune retinet modum iſtum. Primo enim die creſcentis lune fit copioſior ſolito et habundat in ſummo. ſed ſecundo minuitur et ſic vſq; ad diem ſeptimum. deinde iterum creſcit per ſeptem dies. ita ꝙ in decimoquarto die eſt iterum plenū in ſummo. vnde in nouilunio ſemper eſt mare pleniſſimum et etiam in plenilunio.

Item luna eſt roris in aere generatiua. vim enim ſue humiditatis aeri imprimit. et aerem inſenſibiliter immutans in ipſius ſuperficie rorem gignit. manifeſte enim videmus ꝙ quanto luna eſt eſtiuali tempore ſerenior. tanto habundantius ros ſuper gramina ſe oñdit

Item luna inter planetas eſt breuiſſimo tempore ſui curſus completiua. breuiſſimum enim habet circulum et ideo infra ſpacium xxviij. dierum per omnia ſigna zodiaci euagatur. vt dicit ptholome. vnde de luna ſic dicit ptho. Sub luna eſt cancer / et eſt cancer domus eius. regnat in cancro ſicut in libra diſceſſus ſui regni eſt. et eſt planeta frigidus et humidus cum exceſſu femineus. nocturnuſ moratur autem in quolibet ſigno duobus diebus et ſex horis et hiſſe. et in xxviij. diebus complet curſum ſuū. Item luna inter oēs ſtellas erraticas eſt magis in incerto et in vago motu ſiue curſu ꝑceſſiua. Nā ꝓpter breuitatē ſui curſus nunc ſub ſole nūc ſupra / nunc ante nunc retro euagatur. et cum ſol circuit per circulos auſtrales inferiores et luna peragrat circulos boreales ſuperiores. tunc luna ſupina eſt veluti nauicula / ſurſum habens cornua. ſed quando eſt ſub ſole tūc habet cornua verſus terram inclinata / quando vero decreſcit / ē erecta. vt dicit beda. Item quando luna recto diametro inter nos et ſolem eſt interpoſita. ſolet eſſe eclipſis. id eſt defectus ſolis. Iſte autē defectus nunꝙ poteſt accidere ſecundum naturam / niſi in coniunctione ſolis et lune quando denuo accenditur. ⁊ ipſa coniunctio in linea ecliptica celebratur. hoc ſemper eſt quādo ſol eſt in capite draconis et luna in cauda vel econuerſo. vnde albuma. in libro de motibuſ planetaꝝ ſi luna inter nos et ſolem obuiat defectum radiorum ſolis nobis facit in capite vł in cauda draconis. Quid autem ſit cauda draconis / quid caput / poſt dicetur. Item luna per interpoſitionem minoris terre inter ſe et ſolem defectus ſui luminis eſt paſſiua. vnde macro. in libro aſtrologorum ſic dicit. Luna aſcendens vel deſcendens in ſolarem lineam incidit ſi fuerit. xxx. quando ex toto ſoli eſt ſubiecta obſcuritatem ſolis terre facit. ſed iſtū defectum ſingulis menſibus nō facit quia nō ſemper eſt in eadem linea qua inter ſolem ⁊ terram dyametraliter eſt oppoſita. nec ſemper ſolari corpori ſe opponit. Idem vero defectus fit lune cum linealiter ſoli totaliter ſit oppoſita / ſcilicet quando eſt. xv. ſi enim tunc fuerit directe ſol ſub terra / emittit ſol vmbram tumoris terre in lineam ſibi oppoſitam. quam ſi corpus lune intrauerit / propter vmbram terre interpoſitam inter ſe et ſolem a ſuo lumine tunc priuatur. quia ergo ſingulis menſibus luna plena non fit in linea ecliptica que eſt vmbre interpoſitio. ideo ſingulis menſibus luna ſuo lumine non priuatur.

Itē luna quoq; eſt cuiuſdā obſcuritatis et obnubilationis in ſe contentiua. et hoc ex proprij corporis qualitate. quia naturaliter eſt obſcura / cum lumen ex ſe non habeat / ſed a ſole. Vel vt dicunt aliqui illa obſcuritas eſt ex vmbra terre / et quia quedam macula reſultat in corpore lunari / que ipſius lumen in parte obfuſcat. et hoc fit maxime quando ad terram appropinquat / ex cuius vicinitate et nebuloſitate contrahit quaſdam ſordes. vt dicit marcianus. quando vero ad altiores aſcendit circulos. daret munda et nullis maculis obnoxia tunc videtur vt idem dicit marcianus.

Item luna eſt mutationis tempoꝝ ſignificatiua. Nam vt dicit beda. luna ſi in principio rubeat vt aurum ventos oſtendit. ſi in ſummo eius corniculo maculis quibuſdam nigreſcit. pluuioſum menſis exordium p̄tendit. Si ve-

ro nigreſcit in medio pleniluniū ſerenū ꝑten/
dit. cum vero nocturna nauigatione ſcintil/
lat ad remos. in breui tempeſtas futura erit.
vt dicit idem beda. Itē luna in celeſti barmo
nia eſt ſoni grauiſſimi emiſſiua. vt dicit mar/
cianus. In circulo em̄ lune fit grauis ſonus.
ſicut in ſpera celeſti eſt acutus. Ex ordinatiſſi
mo em̄ ſono et ex ſtridore tactus orbium gene
rato/ dulciſſimus. vt dicit eſt concentus. Itez
luna eſt fecunditatis terre ſeminibus miniſtra/
tiua. preeſt enim ſeminibus que ꝓficiunt ex ro
re/ qui de corpore lune cadit (vt dicit idem/ et
ideo ſcd̄m fabulas dicitur proſerpina/ eo ꝙ ſe
minū que ꝓijciuntur in terra dicitur eſſe dea a
gentibus. ſic etiam dicitur dyana. id eſt ſilua
rum dea et nemorꝫ. quia feris de nocte paſcua
querentibus in nemoribus et in ſiluis luminis
beneficium adminiſtrat. et ideo gentiles vo/
cauerūt lunam deam ventorum. quia venatio
fit in ſiluis. ꝓpter quod et dyanam cum arcu
depingebant eo ꝙ venatores arcubus vtebā
tur. Item luna cum ſit frigida et bumida/ eſt
ex vicinitate ſolaris circuli caloris receptiua.
Nam ex calore ſolis et ſiccitate/ temperatur fri
giditatis et bumiditatis ſue exceſſus cū in ſin
gulis menſibus in ſuo deſcenſu ad terram bi
emis generetur. vt dicit macro. Item luna vt
dicit albumaſar eſt aeris mūdificatiua. motu
enim ſuo continuo aerem rarificat et ſubtiliat
vnde ſi nō eſſet motus ſpere lune aerem ex no
cturna vaporum exalatione groſſicies infice/
ret/ quod corruptionē nō modicam generaret.
Itez luna ſm̄ aſtrologos inter planetas eſt ſu
per diſpoſitione bomis corpis maxime pur/
gatiua. Nam vt dicit ptbolo. in libro de iudi/
cijs aſtrorꝫ. Sub luna ꝯiungitur egritudo/ amiſ
ſio. timor ⁊ damnū ⁊c̄. vnde circa bumani cor
poris mutationem/ lunaris virtus potiſſime
operatur et boc accidit. tum ꝓpter motus ſui ve
locitatem. tum etiā ꝓpter ipſius ad nos vici/
nitatem/ tum ꝓpter occultam ſibi naturaliter
inſitam poteſtatem. vnde morborum mutati/
onem medicus perfecte nō diſcernit. qui luna
res effectus in corporibus nō cognouit. vnde
bypocras in principio ꝓnoſticorꝫ de luna lo/
quens ait. Eſt quoddaz celeſte ſydus in quo
oportet medicum ꝓuidere/ cuius ꝓuidentia
eſt mirabilis ⁊ ſtupenda (Et galie. in cōmē.
de diebus creticis dicit) rem certam que non
fallit attendat medicus quā docuerunt aſtro/
logi egyptiorꝫ ꝙ ꝑ ꝯiunctionem corporis lu
naris cum ſtellis fortunatis fiunt egritudineſ
terminales ad bonū. cum contrarijs vero con
trarie ſcꝫ ad malum. et ideo cautus et perfect?
medicus ſm̄ doctrinam bypo. aſpicere debet
primam lunam et quando eſt plena luminis.
quia tunc creſcunt bumores in boibus et me/
dulle. et fit incrementū in mari et in omnibus
rebus mūdanis. Quando igitur infirmus in
lectum cadit/ neceſſe eſt videre vtrum luna tūc
exeat de cōbuſtione. tunc enim ceſſat infirmi/
tas quouſqꝫ veniat ad oppſitōis gradū ſcꝫ in
plenilunio. ⁊ tūc ſi fuerit cū malo planeta aut
ī malo ſigno et aſpexerit dn̄um dom? mortis
qui eſt ſignum octauū. id eſt ſi aſpexerit mar/
tem qui dicitur dominus ſigni ſcorpioniſ. tūc
de morte timendū eſt. Si vero fuerit cum bo/
no planeta et in bōa domo ſiue ſigno et aſpe
xerit dn̄m domus vite ſcꝫ martem/ qui eſt do/
mus arietis ſiue primi ſigni/ de vita tunc ſpe
randum eſt. et de alijs videndū eſt. vt pꝫ in li.
bypo. quem dicitur cōpoſuiſſe de iudicijs in
firmitatis ſcd̄m lunam.

b Habet autem luna quaſdam pro/
prietates minus laudabiles tam
ſcd̄m ſubſtantiam ꝙ̄ ſcd̄m effectū
babet enim ſubſtantialem obſcu/
ritatem cum nō babeat ſicut alij planete lumē
a ſeipſa. babet enim maximam inſtabilitatez
quia nullum ſydus ita euagatur per omnes
zodiaci ſicut luna. contrabit etiam a maliuo/
lis ſtellis et nociuis nocibilitatem. Nam vt di
cit ptbolo. Luna eſt planeta cum malis mali
uolis. luna inſuper per ſuam oppoſitionem
inter nos et ſolem aufert a nobis ſolaris lumi
nis claritatem. luna etiam quando incidit in
vmbram terre/ perdit lumen ſuum et ſuā oſtē
dit deformitatem et defectibilitatem. Prete/
rea propter vicinitatem quam babet cum craſ
ſo aere et terra ab vmbra terre vel ab infecto
aere contrabit maculam et deformitatem. vt
dicit marcianus. Luna etiaz quanto plus re
cipit de lumine verſus terram/ tanto minorem
verſus celum obtinet claritatē. et quanto pl?
proficit et creſcit verſus terram/ tanto plus de
creſcit et deficit in lumine verſus celuz. Mul
tiplicem etiam babet effectum malum. Nam
vt dicit ptbolomeus. Luna efficit bominē in/
ſtabilem et mutabilem de loco ad locum diſ/
currentem. Efficit enim bominē in oculis ma/
le diſpoſitum et inordinatū. Efficit etiam in
bomine vnū oculū alterꝫ maiorē aut facit ſtra
bonē ſiue orbū vno oculorꝫ ⁊ ſubdit. Homo
iuxta cōplexionem in qua lunaris cōſtellatio
dn̄ium babuit vicio in oculo non carebit. ⁊ b
forſan accidit ꝓpter acceſſum lunaris bumidi
tatis oculorꝫ bumores ad aliquā prauā q̄lita
tē diſponētis. Dicit̄ etiā in li. miſcbalacb. c. v.

Eclipſis lune maxie in hieme ſi fuerit i ſignis
frigidus exceſſuȝ ſignificat frigiditatē et nimie
ↄſtrictionis in terra et in aere et in aquis. Si
fuerit in ſignis aq̄ticis / nimiam p̄ſagit abūdā
tiam pluuiaꝝ. Si vero in ſignis aereis / peri/
culum tempeſtatum pretendit / et ventoꝝ rui/
nam. Dicit ptholo. et albumaſar ꝙ luna exn̄s
in ſecundo ſigno poſt aſcendens / merorem
deſignat triſticiam et ablationem ſubſtantie
ꝑ fures et predones. ſimiliter in quarto / in q̄n
to et in octauo rixam. anxietatem et fugam et
mutabilitatem in ipſo ſignat ꝙ qui tunc cepe
rit repugnare / cito deponetur. In duodecimo
autem impedimentum rixam / duritiam et car
cerem ex parte amicoꝝ. In omnibus autem a
lijs domibus ſiue ſignis bonum efficit et pre
tendit maxime ſi planetis fuerit ſociata. Se/
cundum variam etatem lune mouentur men/
ſtruales humores in mulieribus et cerebella
in animalibus et diuerſe paſſione vi lunari in
corporibus excitantur. vt patet in lunaticis. ⁊
caducis Hec de ꝓprietatibus lune et aliorum
planetarum dicta iam ſufficiant.

ſ Unt aūt due ſtelle que non ſunt pla/
nete / ſed tamē naturā et effectum vi
dentur habere planetarum ſcȝ caput
draconis et cauda. q̄ mouenť cū firmamento
et ↄſequunť curſum firmamenti. vnde a leone
tranſeunt in cancrū et a cancro in geminos. et
ſic deinceps. Moratur autem in quolibet ſig
no caput draconiſ. xviij. menſibus anno ſcȝ ⁊
dimidio. ſimiliter et cauda. et in. xvij. annis
complent curſum ſuū. et ſi caput eſt in aliquo
ſigno / ſemper in ſigno oppoſito erit cauda / ⁊
venter in quarto. vt ſi caput eſt in cancro / ven
ter erit in ariete et cauda in capricorno. et ſi ca
put fuerit in leone venter erit in thauro et cau/
da in aquario. et ſic de alijs. et ideo ꝓpter a/
ſpectum oppoſitum cauda totaliter eſt vene/
noſa. Habet autem caput exaltationem ſuam
in tribus gradibus geminoꝝ / caſum vero in
ſagitario gradibus totidem. econuerſo auteȝ
cauda habet exaltationem ſuam in tribus ḡ/
dibus ſagittarij / ⁊ cadit i tribus gradibus ge
minoꝝ. Eſt aūt hic aduertendum ꝙ quādo lu
na ↄiungitur ſoli capite vel cauda exiſtente ꝓ
pe gradum coniunctionis a. xij. gradibus vel
infra ſemper eſt eclipſis futura maior vel mi/
nor ſm ꝙ caput vel cauda magis vel minus
accedit ad gradum ↄiunctionis. et hoc potiſſi/
me hȝ locum in eclipſi ſolis. Eodem mō de e
clip. i lune hoc tenendū eſt. quia ſi luna conue
nerit cū cauda in aliquo ſigno et ſol fuerit cū
capite in ſigno oppoſito / erit eclipſis lune. et
econuerſo ſi ſol fuerit in aliquo ſigno cum cau
da et luna in ſigno oppoſito cum capite / erit
iterum eclipſis lune. et ſi in eodem gradu con
uenit / erit eclipſis generalis. vnde ſemp optet
ꝙ ↄueniant vel in capite vel in cauda in eodē
gradu ſiue prope. xij. gradibus vel infra ſi de/
bet eſſe eclipſis. vn̄ ↄiunctio debet fieri ſolis
et lune quo ad idem ſignum. eundem graduȝ
idem minutū. et idem ſecundum. In oppoſi/
tione vero ↄtrarium ſignum ſemper erit ſm e/
undem gradum et idem minutū et idem ſecū/
dum. Et hoc apparet ꝙ quāuis luna iungať
ſingulis menſibus ſoli et accendatur / non tn̄
ſemp eclipſim facit. qr nō ſemper in linea ecli/
ptica ſe ↄiungunt. quia non ſemper accedit lu
na in cōmunicatione in eodem gradu. nec eti
am ſemper caput vel cauda in ↄiunctione vel
oppoſitione ſolis et lune ſe ↄiungunt.

Ometa eſt ſtella quedā flammis
circuita (vt dicit beda) repente na
ſcens. regit permutationē que aut
peſtilentiam aut bella vel ventos / ſiue eſtus
ſignat ſiue pretendit. Comatice ſtelle aliquan
do videntur moueri motu planetarum. aliq̄n
ꝑmanent immobiles ſicut fixe. ſemper autem
apparent (vt dicit beda) in parte determiata
in celo. non enim vagantur per diuerſas ptes
zodiaci ſicut planete ſed videntur eſſe in circu
lo lacteo ſiue galaxia et ſpergunt radios ver/
ſus ſeptentrionem nunq̄ verſus occidentem
vn̄ in pte occidentali nō videtur. breui ſpacio
ſolent apparere ſcilicet per octo dies. aliquā/
do viſa eſt. lxxx. diebus ſicut dicit beda. Ex q̄
buſcunq̧ autem ſtellis naſcitur cometa ſiue ex
planetis ſiue ex fixis ſemper in firmamēto ap/
paret in parte ſeptentrionali. vt dicit ideȝ. Ex
quo patet ꝙ ſtella que apparuit in ortu chriſti
nō fuit cometa quia mouebatur ab oriente ad
meridiem verſus occaſum quem non ſolet fa
cere motum cometa. vt dicit Criſoſtomus.

ſ Telle a ſtando ſunt dicte. quāuis
enim ſemper moueantur / ſemper
tamen ſtare videtur (vt dicit Iſi/
dorus) Dicuntur et ſydera a con/
ſiderando dicta. eo ꝙ in eis vie mathematico
rum conſideratione multa iudicantur et pre/
uidentur. Dicuntur etiam aſtra ab auſtros vel
a naſtros nuncupata. eo ꝙ ſecundum opinio
nem aliquorum ſtellarum corpora in ſpera fir
mamenti ſicut claui in rote circumferentia ſūt
confixa. et hoc quidem nomen eſt quo ad ali/
(qua et maxime quo ad maiora.

vt dicit Iſi. Scd̄m alfraganū ſtella eſt aggre/
gatio luminis in orbe. vel ſtella eſt lux aggre/
gata in ſuo orbe. vn̄ ſcd̄m ꝙ maior eſt aggre/
gatio luminis in ſubſtantia ſtellati corporis/
tanto maioris eſt q̄ntitas/pulchrioris clarita
tis/et amplioris ptātis et virtutiſ. Vocantur
autem ab eodem ſtelle ſiue ſydera lucis vehi/
cula. eo ꝙ ſunt luminoſa corpa/ſolaciū ꝯ no/
cturnas tenebras mortalibus deferentia/mū
di ſupficiem decorantia. ſolis lucem a quo re
cipiunt lumē ꝓut poſſunt supplentia/emiſſio
ne radioꝝ ꝯtinua aerem depurantia quoꝝ vir
tute aufertur a mundo inferiori peſtilentie cor
ruptela. ſtellarum etiam virtute ꝯcilianſ et ad
ꝯcordiam reuocanſ ſibiīuicē ꝯtraria elemen
ta eoꝝ ſempiterno fulgore illuſtrant oīa. ſuo
calore ſaluant et refouent vniuerſa. Nā ſcd̄m
platonicos. vt dicit beda. ſtelle albe ignee ſūt
nature. Celuꝫ em̄ cū ſuo ornatu eſſe natura ig
neum multi antiqui poſuerūt. Ariſtō. aūt ⁊ a/
lij phi qui ponunt celum eſſe elementū vnū et
natura et ꝓprietate ab elementis q̄tuor diſcre
tum dicunt ſtellas nō eſſe frigidas nec calidas
ſubſtantialiſ ſeu ſubiectiue. ſicut nec ipſum ce
lum ſʒ tantūmō ſunt calide effectiue. Motu ei
ſuo ꝯtinuo et ſempiterno inflāmant illud ſup
qd̄ mouenſ. et ſic in iſtis inferioribus habent
inducere calorem vel algorem. radiorum vero
mobilitate ⁊ ꝯfractione in ſuperficie obiecti cor
poris habent inducere vim caloris. Sed vnd̄
ſint ſtelle/certum eſt ꝙ ſunt ſcd̄m naturā puriſ
ſime ⁊ ſimplicis nature ac incorrupte. quo ad
formam etiam ſunt lucidiſſime et quo ad figu
ram ſpherice et rotunde. quo ad ſubſtantiam ſo
lide nō poroſe. quo ad ſupficiem plane/nulla
tenus aſpere vel anguloſe. quo ad ſitum ſunt
altiſſime/quo ad motum velociſſime/quo ad
q̄ntitatem ſunt maxime q̄uis ꝓpter ſitus di/
ſtantiam videantur eſſe parue. quo ad nume/
roſitatē innumere. illi em̄ ſoli qui ſtellas nume
rat ſunt finite. quo ad poteſtatē et effectum ſtel
le ſunt magis inter corpa virtuoſe. Nam ſtelle
ſunt inferiorum generatiue/imutatiue/cōſer/
uatiue/radiorū ſuorum emiſſione ⁊ tenebrarū
noctis illuminatiue/ſcd̄m curſus in ſuis orbi/
bus vniformiter cōpletiue in ſolis preſentia
quo recipiūt lumen ſui ſunt occultatiue. in ſuo
ortu et occaſu ſunt aeris multipliciter immuta
tiue. quia nunc tempeſtates concitant/nunc
ſerenitates generant et ꝓcurant. vt dicit be/
da. coloris variatione/et radiorum ſcintilla/
tione/nunc triſtium. nunc letorum euentuum
ſecūdum mathematicos ſunt pronunciatiue.
Sunt etiam nauigantibus ꝓſpere et ipſarumꝫ

viarum in medio maris directiue vbi ſtelle vi
cinius ſunt coniuncte/maioris luminis ⁊ pul
crioris ſunt expreſſiue. vt patet in plyadibus
et ſyderibus galaxie. et q̄uis tantam oſten
dant pulchritudinem ex quadam vicinitate/
quia pariter ſunt coniucte et lucidiſſime in cō
muni appareāt ſingulariter conſiderate/tamē
per ſe non apparent ſingulariter ita pulchre.
et huius ratio eſt vt dicit marcianus. quia ex
cedens fulgur vnius per quandam refulgen/
tiam alterius inſufficientiam ex ſe reparat at/
ꝙ finit. Unde quod vni deeſt/ex quadam de
fectibilitate alia ſupplet que magis excellet in
claritate. Item ſtelle ꝓpter ſitus ſue diſtantiā
ſunt hominibus diſpariter ſue magnitudinis
oſtenſiue. Nam vt dicit albumaſar. quāto ſūt
cenith capitis noſtri magis vicine/tāto ſemp
videntur eſſe minoris quantitatis et offerun/
tur noſtris aſpectibus minus parue. et ecōuer
ſo quāto plus elongatur in ſuo ortu a noſtro
habitabili ſeu in occaſu/tanto noſtris oculis
videntur generaliter eſſe magis magne. ⁊ etiā
maiores videntur eſſe in quantitate in occaſu
ꝙ in ortu (vt dicit beda) Tunc autēꝫ aliquid
dr̄ ſup eſſe cenith capitis noſtri/quando dire/
cte videtur eſſe super caput noſtrum. cenith au
tem dicitur recta poſitio ſuper caput noſtrum
cuius forte ratio eſt vt idem dicit. quia vapo/
res de terra aſcendentes rectitudinē radiorum
ad oculos perfecte venire non permittunt. et
ideo oculus decipitur in huiuſmodi aſpectu.
quia quod circūfulſuꝫ eſt in aere a ſolari radio
eſtimat oculus cōprehendere in ſeipſo. Sed
ſicut dicit algaſel. talis viſus decipitur/ ſicut
quando fulgor candele a ſano oculo ſine ob/
ſtaculo conſpicitur. ſed a lippiente ſine arcus
celeſtis imagine non videtur et putat decept⁹
oculus omnino in alio videre. ſ. in lumine vi
ſo quod tamen in altero nō eſt/ſed in ipſo po
tius. Idē dicit auicen. in. c. de obſcuritate vi/
ſus/quere ſupra de viſu. Item ſtelle ſunt ſcd̄ꝫ
marcianuꝫ in ſuis circulis armoniace proceſ
ſiue. Omnes em̄ toni muſici concentus inter
ſydera inueniuntur/ſed grauitas inferiorum
diſſonam reddit melodiam ſuperiorum ſiue
mediorum et econuerſo. ſuperiorum acuitas
deſtruit ſonum grauiorum inferiorum ſicut d.
marcianus. Item ſcd̄m ariſtotelem in libro d̄
celo et mundo. Stelle ſunt ex materia corpis
celi in quo poſite ſunt atꝙ fixe/et ideo natura
liter ſūt ſplendide. ſicut ⁊ celum in quo reuol
uuntur. vnde omnes ſtelle habent lumen pro
prium pter lunam. ſed q̄uis ſtelle ſint ex ſe lu/
minoſe/ad ꝯſummationem tn̄ ſue luminoſitatis

ab ipſo ſole. Ité ſtelle ſűt ſue virtutis ꝛ lumi-
noſitatis ſibi inuicé ꝯmunicatiue. vna enim
auget claritatem alterius. et bonitas vni? for
tificat bonitaté alterius. ſicut dr̄ í libro de cō-
iunctionibus planetaꝝ. Item ſtelle proprijs
circulis et ſedibus ſunt cōtente. et iō ſi circul?
vnius interſecando aliquando ſubintrat cir-
culū alterius. propter hoc proprias ſedes ſtel
le non deſerunt. nec ſunt alijs per quas tran-
ſeunt impeditiue vel iniurie inuicem illatiue
Item ſtelle quedā vt di. Marcia. celerius or-
te / celerius occidunt. quedam vero tardi? or-
te / citius occaſum petunt. quedā autē pariter
oriūtur. ꝛ tamen non ſimul occūbere cogno-
ſcuntur. Hec aūt varietas ortus ꝛ occaſus ac-
cidit ex diſpari altitudine circuloꝝ in quibus
oriuntur. vel ex eleuatione ſiue depreſſione cli
matū in quibus occūbere videnť. Nā ſecūdū
variā eleuationē vel depreſſionē corporis ce
leſtis varijs temporibus. vel oriunť vel occū-
bunt. Item ſtelle ſunt temporum annoꝝ ſcʒ
menſium et dierum diſtinctiue et permutati-
ue. Nam ſicut dicitur in libro de proprietati-
bus elementorum ariſto. permutatio tēporis
non eſt niſi propter permutationem ſtellarum
in ſignis diuerſis ſuper climata ſeptem. aut
ex permutatione lune ſingulis menſibus. ſcʒ
xxviij. diebus. aut permutatione mercurij et
veneris. in omnibus decem menſib? vel mi-
nus vno. aut ex permutatione ſolis in quoli-
bet anno. aut ex permutatione martis in duo
bus annis. aut iouis in duodecim aut ſatur-
ni in triginta. aut ex coniunctione ꝛ permuta-
tione triplicitatis in triplicitatem inducētis:
et quinquaginta annis aut propter permuta
tionem ſtellarum fixarum orbis. permutātur
autem in centum annis vno gradu. accidit au
tem magna permutatio omnibus in trigin-
ta ſex milibus annis. ꝛ hic eſt annus magn?
quod eſt vltimum omnium rerum. (hucuſqꝫ
Ariſtoteles in libro eodem.) In libro autem
ciceronis dicit Macro. Iſtius mundani an
ni finis eſt / cum ſtelle omnes / omniaqꝫ ſidera
ac planete a certo loco ſiue creationis ad eun
dem remeauerint. hoc autem et phiſici volūt
poſt annorum. xv. milia peracta cōtingere. ꝛc.
quicquid aūt ſup hec dixerūt philoſophi. hoc
certitudinaliter tenendū eſt. qꝛ noſtrū non eſt
diffinire qñ vltimus finis erit hoc enim ſolus
nouit temporum conditor qui momenta ꝛ tē
pora continet in ſua poteſtate.

p Olus (vt dicit beda) ē ſtella paruiſ
ſima a qua tota pars celi ſuperior ſic
eſt dicta. Duplex aūt ē polus ſcʒ arti
cus ſiue borealis qui nobis ſemper relucet et
pollet. nobis autem nunquā occidit. quia ſu
per nos exiſtit. vnde polus a pollendo eſt di-
ctus / quia cōtinuo mūdo pollet. Sed polus
ſecundus dicitur antarticus id ē auſtralis / po
lo artico oppoſitus / qui nobis ſemper eſt in-
uiſibilis. Inter iſtos duos polos quaſi īter
duos mundi extremos vertices ſemp voluiť
firmamentū. hi duo poli nunq̄ moueňt circu
lariter de ſuo loco tm̄ in ſpere circulo circūferū
tur. Axis aūt a polo ad polū p mediū centri
terre extenditur circa quam totius firmamenti
impetu rapitur ꝛ mouetur. Hic autem axis
non eſt materialis / ſed potius linea quedam
intellectualis / que a polo vſqꝫ ad polum re
cto diametro ſicut linea a puncto vſqꝫ ad pū
ctum eſt tracta circa quam tanq̄ circa mundi.
medium ſempiternis raptib? voluitur firma
mentum. Polus igitur eſt ſtella quo ad ſi
tum altiſſima quo ad motū velociſſima / quo
ad aſpectum noſtrum minima / quamuis ſit ī
ſe valde magna. quo ad effectum vtiliſſima. qꝛ
per ipſius ſitum diſcernuntur ſitus et termini
aliorum ſyderum ꝛ celeſtium circulorum. vn
de hec ſtella ab aſtrologo potiſſime intuetur.
Eſt ergo ſtella illa breuiſſimi circuli deſcripti
ua propter nimiam elongationem ꝛ diſtanti
am a noſtro ſitu eſt ſue magnitudinis occulta
tiua. propter ſitus ſui immobilitatem eſt ho
minum ipſam aſpicientium maxime certifica
tiua. et iō vocatur ſtella maris / quia nauigan
tium ꝛ ſciam nauigalē ſeu naturalē habētiū ī
mari ē directiua. rōne ſui ſitus medij tou? celi
ē oſtenſiua p gꝛꝫ arturi ſibi ꝓpinqui ab alijs
ſtellis ē diſtinctiua / a cui? vicinitate polus ar
ticus. eſt vocata. vt dicit Beda.

a Rcturus eſt ſignum a ſeptem ſtellis
in axe in ſe reuolutis conſtitutū (vt
dicit Iſidorus.) Harum ſeptem ſtel
laꝝ circulus qꝛ in modum plauſtri vertiť / lati
ni eū ſeptētrionē vocanerūt. Septētriones au
teʒ nō occidere axis vicinitas facit eo q̄ ſtelle
iſte axi ꝛ polo ſtelle altiſſime ſunt vicine. Diciť
autem idem circulus artofilax / eo q̄ areton id
eſt ylecen vrſam ſequitur. Eundem boetē an
tiqui dixerunt / eo q̄ plauſtro heret. quod eſt ſi
gnum ſpectabile multis ſtellis inter quas eſt
artur? q̄ ē ꝓpꝛie ſid? p? caudā maioris vrſe
poſitum. vnde ab hac ſtella tota conſtellatio
illa arturus eſt vocata vt dicit Iſid. ꝛ merito
dr̄ artur? ab artando dict?. qꝛ ex ꝑma illa pre
ſurgit frig? propter elōgationē a calore ſolis

frigore vero poli terre artuantur ꝛ conſtringā
tur. Apparent autem ſeptem ſtelle radioſe ru/
tilantis forme quarum quatuor anteriores ī
modum quadranguli alterius lateribus ordi
nantur. tres vero ſequentes in modum ſemi/
circuli diſponuntur. Locantur autem ſub po/
lo circa axem vnde ſemper circūeunt polū tan
quam centrum. vt dicit Gregorius) ſemper ſl
le ſtelle vertuntur circa axem ſicut vrſa circa ſti
pitem. ꝛ ideo ille circulus maior vrſa vocatur
vt dicit Macro. ſemper vertitur et nunꝙ ad
ima demergitur vt dicit Grego. quando tres
ſtellas eleuat. quatuor ad ima declinat. ꝛ eco
uerſo cum quatuor ſurſum erigit tres ad ima
deprimit ꝛ demergit vt dicit Gregori. Inter
omnes circulos ſoperiores circulus artuti eſt
altior. quia polo vicinior. hominū aſpectibuſ
maxime ſe offert. nunꝙ eſt hora noctis quin
videri poſſit/ niſi forſan eius aſpectus nebuliſ
vel nubibus intercipiatur. Inter medias ſtel
las arto draco admodum fulminis elabitur.
vt dicit Martianus. Hiemali tempore in or
tu ſuo maxime rutilat quadam ſcintillarum ir
radiatione fortem aque et terre congelationeꝫ
prenunciat. vt dicit Martianus

Rion eſt aſtrum tempore hiemali ex/
ortum/ aquarum et tempeſtatum ex/
citatiuum. Eſt autem orion nubilo/
ſus ventoꝝ ꝛ tempeſtatū generatiuus. Et eſt
orion ab ortu et mundatione aquarū orion
dictus. (vt dicit Iſi.) In ſuo autem ortu tē/
peſtates generat et aerem immutat admoduꝫ
armati pedes et brachia extendentis diſponi
titur/ et fere per latitudinem triū ſignoꝝ eius
extenditur longitudo vt dicit Marcianus ma
xime fulget in ſigno thauri. vt dicit idem. Eſt
autem conſtellatio maxime notabilis et rōne
magnitudinis ac pulcritudinis ꝛ etiam rōne
diſpoſitionis ꝛ virtutis. ab ariete enim vſꝙ
ad geminos ſe extendit(vt dicit martianus).
totam etiam illorū triū ſignoꝝ ſuperficiem ful
goris ſui pulchritudine clarioreꝫ reddit. vt di
cit idem. gladiati militis et accincti in ſtillatū
ordine procedit. de quo dicit Marci. Arma/
tus etiā flagrans ſplendebat ī armis. ꝛc. ſplē
dor tamen orionis vt dicit idem ſignuꝫ eſt fu
ture ſerenitatis. ſicut econuerſo eius obſcuri/
tas future eſt preſagium tempeſtatis ſole exi/
ſtente in ſignis orionis in thauro et in geminis
omnia germinant et oriuntur. que nutrimen/
tum recipiunt ex aquis et aere et ex terra. vt di
cit idem. Conſtellationem orionis ſequitur que
dam ſtella que dicitur canicula que ab aſtro/
logis mali uola dicitur et nociua/ que ſecun/
dum fabulas eius canis fingitur fuiſſe vt di/
cit idem. non tamen eſt hec canicula illa noci/
ua que oritur in leone/ a qua dies caniculareſ
a phiſicis nuncupantur. ſicut dicit Galienus
Orion ergo in ortu ſuo primo tempeſtatem
pronoſticat/ ſed poſt ſerenitatem ſolito opera
tur ad terre fecūditateꝫ. Sole exiſtente ī thau
ro quaſi ſe abſcondit ſub radijs ſolis/ nec tūc
ſuam manifeſtat inferioribuſ claritatem. Ori
tur autem iterum in iulio quando ſol aſcendit
de geminis ad circulos vlteriores/ quādo ter
ra maximam patitur diſtemperantiam aeris/
quo ad calidam qualitatem. (vt dicit Mar/
cianus.

b Yades que ꝛ ſicule dicuntur/ ſūt que
dam ſtelle pluuiales/ in quorum or/
tu pluuie multiplicantur. vt dicit iſi
dorus.) Nam tunc temporis vapores a ma/
ri ꝛ a terra per caloris ſolaris violentiam for
tius ad ſuperia attrahuntur/ qui motu hiadū
in pluuias reſoluuntur. Et ideo ille ſtelle di/
cuntur hyades ideſt ſicule/ quia attrahendo
humores et reſoluendo eos traxiſſe aquas a
fabulis confinguntur. (vt dicit yginus.) Ha
bent autem he ſtelle ſitum ſuum in frōte thau
ri. vt dicit Marcianus. et cum dies extendi/
tur et ſol feruentior aſcenderit/ tūc hyades pri
mo ſolent apparere vt dicit Gregorius ſuper
iob. xx. quando a saturno impelluntur. diuer
ſas generant tempeſtates. (vt dicit Beda.)
In hyadum ortu fruges vberius creſcunt/ qꝛ
tunc a pluuijs irrigantur. Plures habet hya
dum conſtellatio ſtellas clariſſimas per girū
ordinatas. que oriuntur in. xvi. gradu thauri
ꝛ turbant aerem in ortu ſuo. (vt dicit albuma
ſar.

Lyades ſunt ſeptem ſtelle a plurali/
tate dicte que ſibi ſunt vicine ab inui
cem tamen ſunt diſtincte. vt di. Gre
gorius. hiemali tempore oriuntur. quanto au
tem aura ſerenior eſt et frigidior. tanto meliuſ
ab alijs diſcernuntur. vna enim inter ſeptem
latere videtur qui nec ex toto ſe māifeſtat. nec
ex toto ſe occultat. inter genua thauri habent
ſitum. (vt dicit Iſidorus.) Sol in menſe iu/
nio per plyades iter facit/ et tunc aeris calidi
tas vernalibus pluuijs temperatur. ꝛ terra tunc
tpis floꝝ pulchritudine adornatur. (vt dicit
marci.)hac de cā dicitur iuno amaſſe maiam.
qꝛ fingitur fuiſſe vna de plyadibus et fuit mr̄
mercurij ſcd̄m figmentum poetarum vt dicit
marcia. ſecūdū albumaſar aūt oriuntur plya
des in. xvi. gradu thauri cum hiadibus ꝛ mo
tu ſuo turbant aerem.

Anicula ē ſtella quedā feruentiſſima
que oritur ſcd̃m Albumaſar in. xix.
gradu cancri. ī cuius ortu magna fit
aeris perturbatio. ab hac ſtella dicuntur di-
es caniculares in quibus ſanguinē minuere
vel medicinam laxatiuam accipere eſt ſumme
periculoſum propter exceſſum diſtemperātie
aeris in calore. (vnde hypo. in amphoriſ. an
te canem et poſt canem ⁊ ſub cane moleſte ſūt
farmacie. ⁊ ibi dicitur in cōmento ꝙ ante ortū
illius ſtelle et in ortu ⁊ poſt ortum ſtatim peri
culoſum eſt dare potionē laxatiuam. q2 tunc
eſt aer calidus ⁊ ſiccus ſcʒ a calido ſigno ⁊ a
calida ſtella ⁊ a ſole tunc in leone cum canicu
la exiſtente. vnde ex modica medicina corpus
fieret nimis calidum ⁊ ſiccum/ ⁊ febris forſitā
ſequeretur. medicina etiam euaporaret et ni-
mis operaret/ cū corporis pori tunc ex calore
aeris ſunt aperti. Dicit enim ibidem galien⁹.
Calor extranenus vires extrabit medicine. vn
de aqua calida repugnat ſolutioni ſi calor ae
ris tunc eſt fortis. Preterea virt⁹ interior tūc
eſt debilis ⁊ per potionē vel minutionē plus
debilitatur. Durant autem dies caniculares a
xv. calendas auguſti vſqꝫ ad nonas ſeptēbriſ
et ſic ſunt dies quinquaginta ſicut ibi dicitur

Ux (vt dicit baſilius) eſt ſpecies per
omnia ſibiipſi ſimilis. De luce autē
quid ſit ſm rem vtrum ſcʒ ſit ſubſtā-
tia vel accidens diuerſimode loquuntur au-
ctores. Nam ariſ. dicit lumen non eſſe corp⁹
nec a corpore defluxum. Damaſ. etiaʒ dicit lu
men propriam hipoſtaſim/ id ē ſubſtantiā nō
habere. Scd̃m autem beatum auguſtinū ſup
gene. ad litteram. Lux eſt ſubſtantia corporea
ſumme ſimplex ī genere corporum ſūme mul
tiplex/ in efficacia ſumme mobilis ⁊ abſolute
penetrationis/ ⁊ minime reſiſtentie ⁊ ſumme
diſparia ⁊ cōtraria generans et cōcilians. ſū-
me conuertibilis. omnis naturalis motionis
principium ⁊ origo/ ſumme perfectibilis/ ſū-
me iocunda/ ſumme cōmunicabilis. Cū luce
in corporibus nihil eſt vtilius/ nihil cōmuni
us/ nihil pulchrius/ nihil velocius/ nihil ſub
tilius/ nihil impaſſibilius/ nihil virtuoſius/
inuenitur. Eſt autem differentia inter lucem ⁊
lumen. Nam lumen eſt quidam defluxus a lu
ce ſiue irradiatio defluens a ſubſtantia lucis.
Lux autem dicit ipſam fontalem ſubſtantiaʒ
ſuper quam lumen innititur. ſi enim lux con-
ſiderata in ſe eſſet accidens/ neceſſario et per
ſe eſſet alicui accidens/ et per ſe cauſaretur a
forma ſubiecti ſui. vnde ſi lux in aere eſſet ac-
cidens cauſaretur lux a vera forma aeris/ qḋ
eſſe non poteſt. Preterea lux mutat ſubiectū
ſuum. quod patet quia lux naturaliter eſt ī ori
ente. conſequenter vero in occidente et lux ori
entalis generat proximam ſibi. et ita deinceps
vſqꝫ ad occidentē. accidens enim non permu
tat ſuum ſubiectuʒ/ nec extra illud agit. ex quo
videtur ꝙ lux non ſit accidens. Preterea
ſi eſſet accidēs aeris/ neceſſario moueretur aer
ſubito ab oriente in occidentem ſecundū ſubi
tum motum lucis. ſi autē moueri ſubito nō
contingit aeri nec alicui elemento. Preter
ea luce nihil ē nobilius accidens autē ē igno
bilius ſubſtantia. ex quo videtur ꝙ lux nō ſit
accidens cum aer longe ſit ignobilior ipſa lu-
ce. ſed ſi lux eſt corpus/ difficile eſt intelligere
qualiter lux ſit in aere vel cum aliquo corpore
diaphano. vt in criſtallo/ cum duo corpora
non poſſunt eſſe ſimul in eodem loco. Nec eſt
tamen inconueniens nec impoſſibile ponere
lucem eſſe ſubſtantiam corpoream et eē ſimul
cum alio corpore. videmus enim aquam ⁊ ci
nerem pariter iungi et miſceri ſalua vtriuſqꝫ
corporeitate et localitate vtriuſqꝫ ſuperficiem
ab alio diſtinguente. ⁊ vtriuſqꝫ partes infra ꝓ
priam ſuperficiem continuante. quantūcunqꝫ
enim ſimul immiſceantur cinis et aqua. per-
manet tamen aqua in ſua corporeitate ꝑ par
tium ſuarum coherentiam et continuitatem ⁊
cinis in ſua. nec propter iſtam cōmixtionem ⁊
vnionem ſimul ſunt duo corpora in vno loco
immo aqua habet ſuum locum proprium et
cinis ſuum/ ſic lux poteſt eſſe in aere vel ī quo
libet alio corpore ſalua vtriuſqꝫ corporeitate.
et ſuarum partium ſubſtantialium continui-
tate. vnde et lux ſubintrans ad interiora aeris
vel criſtalli habet ſuum locum ipſius ſuperfi
ciem ambienteʒ/ et a ſubſtantia adiuncti ſibi
corporis diſtinguentē/ quamuis non poſſit
propter ſimplicitatem ſue ſubſtantie ſenſu ꝑ-
cipi vel videri immo quod mirabilius ē mul
te luces pariter concurrentes impermixte. ⁊ ta
men vnite coniunguntur ſalua cuiuſlibet ſub
ſtantiali forma qua ab alia differt. nec ē vlla
illarum reſpectu alterius materialis vel forma
lis. ſicut manifeſte docet ⁊ dicit dionyſius in
libro de diui. no. cuius hec ſunt verba. Lumi
na (inquit). lampadarum cum ſint in domo
vna tota inuicem totis ſunt communia/ tamē
habent a ſe inuicem diſcretionem vnica diſcre
tiōe ⁊ vnitate diſcreta. videm⁹ nāqꝫ vnū lumē
multiſ accēſis lāpadib⁹ ⁊ iuxta oīuʒ lāpadaꝝ

lumina vnam claritatem indiſcrete relucentē.
nec poterit q̄s (vt arbitror) aliq̄d corꝫ ab alijs
et aere continente cetera. dum ſimul ibi ſunt
ſequeſtrare aut alterū ſine altero cernere. totis
inconfuſe inuicem cōtēpati s. ſubducta autē
vna ſimul et ꝓprium lumen recedet nihil ſe-
cum ceteroꝫ luminū auferens. aut de ſuo ali-
quid eis relinquens. Erat enim omniū vt di-
ctum eſt ꝑfecta vnitas vniuerſaliter ꝑmixta.
ꝛ nulla pte cōfuſa. que ſi tanta eſt i hoc corpo
rali aere ꝛ materiali lumine. ꝛc. (hucuſq̄ dio-
ny.) quib⁹ verbis manifeſte docet luminaria
ſimul vniri. ſalua tamen cuiuſlibet ꝓprietate
ſubſtantiali ꝛ accidentali/ quas deferunt ſe-
cum ſiue accedendo ſiue recedendo. Lux ita-
q̄ ſcd̄m dionyſium. eſt ſubſtantia in ſe ſiſtens
a quo ꝓcedit irradiatio quedā et illuminatio
corpoꝫ alioꝫ. ſemper enim lucet lux in ſe/ ꝛ ta
men non ſemꝑ illuminat/ ſed ſolū quando in
uenit corpus habens materiā diſpoſitā ꝛ ap
tam ad illuminationē. vt dicit augu. Subſtā
tia eni celoꝫ eſt vere lux/ que in corporib⁹ obti
net primū locum/ ꝛ tn̄ celū nō illuminat in te
nebris vel in nocte. ſemꝑ ergo lux lucet inuiſi
biliter ꝛ in tenebris/ ſed non ſemꝑ illuminat
viſibiliter. vnde virtutē lucis ſentit et percipit
omnis creatura. Inuiſibiliter enim operatur
virtus lucis ſenſum et motum in animalibus
vt dr̄ in lib. fontis vite. Dicit etiā albumaſar
in li. de iudicijs aſtroꝫ hipocratē docuiſſe q̄
niſi ſtellaꝫ lux de nocte ſubtiliaret denſitatē
aeris/ deſtrueret omne corp⁹ animatum. ꝛ ta
men certum eſt lucē ſtellaꝫ de nocte ſepi⁹ non
videri. Impreſſio eni et opatio lucis ē mani
feſta in mari q̄d fluit ꝛ refluit ꝑ applicationē
lune ad aliquē ſitum ſiue illuminet aerē ſiue
non. in viſceribus etiā terre vbi nō attingit lu
men virtus lucis opatur: vt pꝫ in mineralib⁹
ꝛ rebus alijs ibidem generatis. Et breuiter p̄
ſentia lucis neceſſaria eſt in omni corpore mi-
xto. ꝑ quā ꝯtraria in elementatis vniunt. Lux
itaq̄ a ſummo celo empireo vſq̄ ad centrum
mundi eſt diffuſa. que in ſua ſubſtantia vna
eſt et radice ſimplex. variata tamē ſcd̄m diuer
ſitatē recipientiū ſiue ſolis ſiue alioꝫ corpoꝫ
ſuperioꝫ vel inferioꝫ. vbi eſt vera ſubſtantia
virtus et operatio lucis/ licet nō luminoſita-
tis. hec eſt primogenita lux que creata fuit die
prima. vt dicit Baſilius/ que ſolari corpori ꝛ
ceteris celeſtibus quarta die factis ſupfertur.
vnde ſol et cetera ſidera ſunt primeui lumis
vehicula/ que propter ſuſceptionē lucis incor
poralis ſufficiunt ſine ſue ſubſtantie deperdi
tione ad illuminationē perpetuam et perhen

nem. vnde iſta lux vbiq̄ attingit. et omnia cor
pora ſcd̄m magis ꝛ minus diſponit ꝛ perficit.
Lux igitur eſt radix ꝛ fundamentū. q: omnis
illuminationis vna eſt in ſubſtantia que non
con tinetur accidentaliter ab aliquo corpore i
feriori. ſed magis continet omnia corpora re-
ſpectu quorum penitus formalis eſt/ licet i ſe
ſit materialis et finalis. Et ideo lux cū ſit ma
terialis/ habet potentialiter partem extra par
tem. quia vero formalis et habet actu partem
extra partem. quia quod habet materia in po
tentia/ hoc habet forma in effectu. Ex quo ma
nifeſtum eſt q̄ cum lux in genere corporū mi
nimum habet de materia et maximum de for
ma/ vicinior eſt forme q̄ materie. et ideo ratio
ne materie eſt in minimo ſcꝫ in puncto. ratiōe
vero forme eſt in omni loco. Naꝫ vnumquod
q̄ habet ita moueri ad locū ſicut ad formam
ſuam. vt dicit Ariſ. quia forma quanto eſt no
bilior/ tanto materiam ſuam plus extendit vt
ait Auguſtinus. propter quod forma lucis q:
eſt nobiliſſima in genere formarum corpora-
lium/ maxime materiam ſuam diſtendit. ꝛ tō
vnus punctus luminis ſiue lucis ſufficeret ex
ſe ad illuminationem vniuerſi orbis propter
materie ſue nobilitatem/ et forme ſūme actua
litatem. (vt dicit auguſtinus. Una igitur eſt
lux ſimplex ꝛ vniformis in ſua eſſentia quā-
uis diuerſa ſint luminaria. que inter ſe ſūt di-
ſtincta quamuis videantur in vno actu vni-
formiter aggregata. nec vnū lumen intrat ſub
ſtantiam alterius. quamuis ſenſibiliter tanq̄
vnum lumen vniri videantur. Non eſt ergo i
cōueniens ponere duo corpora ſimul eē quo
rum vnum eſt ſubtile ꝛ formale et quaſi com-
plementum reſpectu alterius. reliquū autem
eſt materiale ꝛ imperfectum. Duo vero corpo
ra glorificata in eodem eſſe nō poſſunt. quia
neutrum reſpectu alterius materiale poteſt eē
in aliquo vel formale. ſed glorificatum et nō
glorificatum ſimul eſſe poſſunt ſine aliquo in
conuenienti. ſicut expreſſe dicit Auguſtinus.
Lux enim vt dicit Baſilius maxime eſt mobi
lis. inceſſanter enim mouet ſe et gignit linea-
liter et circumferentialiter in omnem partem
ſe mouendo et diffiniendo/ vnde quantum ē
de ſe ſubito mouetur. Lux enim eſt ſumme ac
tiua et ſine reſiſtentia ad intima cuiuſq̄ rei pe
netratiua. diuerſorum et diſparium gene-
ratiua. et contrariorum in elementis et corpo
ribus mixtis in concordiam et vnitatem redu
ctiua. radiorum ſuorum proiectione/ directio
ne/ interſectōe/ ꝯfractōe/ ꝛ reflectione. omniū
in eſſe ꝓductiua. in eſſe cōſeruatiua. vel ab eē

Digitized by Google

diſſolutiua. (vt dicit Calcidius ſup thimeū. vite et permanentie cuiuſlibet rei regitiua eſt lux et directiua. ſuiipſius naturaliter multiplicatiua. Lux enim multiplicat ſe gignendo. gignit nāqꝫ lux lucē/et lux genita ſimul gignit ꝛ generat lucē ſibi ſuccedentē. et ſic in vno iſtanti vnus punct⁹ replet lumine totū orbē. Itē lux eſt ſui ꝛ alioꝝ manifeſtatiua. coloꝝ per ſui incorporationē in ſupficie humidi perſpicui effectiua (. ſicut d. Augu.) Lux tenebras expellit/meroreſqꝫ diſſoluit/inſidias prodit/ſecuritatē parat/omnem ſpeciē letam iocundāqꝫ inducit. rebus omnib⁹ formā et decorē tribuit ꝛ inducit. qꝛ ſine luce oīa corpora occulta remanent et ignota. Aufer (inquit damaſ.) lucē ꝛ omnia incognita in tenebris pmanebūt. Lux igit ſecundū Ambro. et etiā ſcḋm baſilium ē pulchritudo omnis viſibilis creature/cui⁹ gratia maxima ē in aſpectu que cetera mūdi mēbra laudibus facit digna. Hec vt. d. baſilius eadem eſt angeloꝝ ꝛ ſanctoꝝ ſupra celum quietiſſima habitatio. hec ſumme trinitatis p exemplum eſt demonſtratio manifeſta. hec lux ſine diminutione ſui eſt luminoſitatis multiplicatiua et diffuſiua. que in ſupficie vmbroſi corporis recepta/nō ſe profundat quātū ad viſibilē ſpeciē/ſed quo ad virtutē. (vt d. Iſi. Multas alias pprietates hꝫ lux laude digngnas quo ad ſuā ſubſtantiā/virtutē ꝛ opationē. cuius ſubſtantia nihil inenit purius. vnde tranſiens p ſordꝫ/nō ſordeſcit/cuius virtute nihil eſt actualius. cuius opatione nihil vtilius in corporibus experitur.

Splendor eſt quidā defluxus exiens a ſubſtantia lucis que egredit a luce ſine alterius nature cōmixtione. luci a quo exit/ē coeuus in duratione. vt. d. Auguſti. q̄cito eſt ignis/tā cito eſt ſplendor. vnde ſi ignis eſſet eternus ꝛ ſplendor eſſet etern⁹. exit etiā ſplendor a luce ſine lucis diminutione/ſine puritatis lucis cōtamine ſine diſcōtinuatione. cum ſui et alioꝝ manifeſtatione. cū ſui multiplicatione. vt dicit Baſilius.

Lumen differt a luce ſicut ſpēs a genere. omne eni lumē lux eſt ſed nō e conuerſo nō omnis lux eſt lumē. Nā lumen eſt defluxus quidā a ſubſtantia lucis in aere ſiue in alio diaphono corpore recept⁹ ꝛ vndiqꝫ circūfuſus. Triplex aūt eſt lumē vt. d auctor pſpectiue. ſcꝫ reflexū/fractū/et directū. Reflexum ſicut a ſpeculo et alijs politis corporibus/que reijciunt lumē a ſe receptum. aliud eſt lumen fractum/ſicut quando lumen venit ad corpus denſum aliquantulum qḋ non eſt omnino denſum vel durum. ſed recipit lumen in ſe. ſed ppter materiam non oīno obedientem lumen illud nō tenet rectum inceſſū ſed diſtat et diuertit ab inceſſu recto. et vocat fractio radij. Tertium lumen eſt directum qḋ nō repellit neqꝫ inuenit materiam aliquo modo inobedientem et tranſit libere. et facit opationes perfectas. Illud lumē eſt aeris et alioꝝ corpoꝝ tranſparentium perfectiuum/decoratiuum/formaꝝ ꝛ figurarum declaratiuū oculoꝝ letificatiuū/oculis lippis et infirmis eſt lumen odioſum ꝛ moleſtie illatiuum. hominum a ſomno corpore et ocio excitatiuum formarum ꝛ ſpecieꝝ in ſuperficie ſpeculi vel politi corporis impreſſiuum. Nam lumen ad ſuperficiem polite materie pertingens angulis equalibus ſe reflectit ꝛ omnium obiectoꝝ formas ibi imprimit. vnde quod extra eſt per ſubſtantiam/in ſuperficie ſpeculi collocat per imaginē et figurā. Lumen eſt etiam ſcḋm diſpoſitionem materie quā ſub intrat immutationis ſuſceptiuum. Nam eius claritas intendit in materia perſpicua/atqꝫ pura ꝛ remittit in feculenta materia ꝛ obſcura. In materia enī diaphana obſtaculum non inuenit. ideo per eam irradians/proprios fulgores exprimit ꝛ oſtendit. (vt dicit Dionyſius.) ꝛ quanto perfectius illi perfunditur/tanto latius ex ea refuſa ad alia deriuatur. accedens autē ad groſſiorem materiam illis obſcuriorem habet diſtributiuam apertionem. ſicut enim cum materie craſſe infunditur/capitur imperfecte/ꝛ totum ſe effundit extrinſecus apparetqꝫ obſcure. vnde materie craſſicies impedit ne illuminatio recepta diſtribuatur. In purioribus igit ſubſtantijs perfectius apparet et augmentatur. in groſſioribus minorat. Ex quo patet qꝫ a puriſſimis et ſubtiliſſimis materijs lumen perfecte comprehenditur. a compactis vero et obtuſis repulſam pati inuenitur.

Radius eſt quidam luminoſus a corpore lucido defluxus/quo mediante lux vel lumen ſuam pficit actionem. (vt dicit baſilius.) Radius autem alius eſt perpendicularis ꝛ rect⁹ qui a corpore luminoſo emiſſus/recto et lineari motu ſine digreſſione aliqua petit centrū. Alius eſt collateralis et confractus/qui a corpore luminoſo exiens ꝛ aliquod diaphonū inueniens/non recte pcedit ſed obliquat motū ſuū. ꝛ obliquatio iſta vocat radij ꝯfractio

Alius vero eſt refluxus qui quidem a ſuo pri-cipio recte vel oblique progreditur. ſed a cor-pore obiecto repellitur et repercutitur. et talis repercuſſio radij flexio nuncupatur vt dicit au-ctor perſpectiue. Radius itaqꝫ luminoſus eſt mobilis et agilis ſpericus/et orbicularis/ſi ſe rectus. maxime ſi fuerit perpendicularis. Con-tingit autem radium frangi et obliquari ꝛ qñ qꝫ ad partem oppoſitam proijci ſcḋm diſpoſi-tionem materie quam inuenit. vel quam tãgit Hic radius in nube cõcaua et humida inter-cluſus. diuerſas operat̄ in nube vel ĩ aere for-mas/colores/ꝛ figuras. vt pꝫ in colorib⁹ ar-cus celeſtis. qui nihil aliud eſt vel eſſe dicitur. niſi ſub intratio radioꝝ in nubem cõcauam ꝛ aquoſam. vt dicitur in libro metheororuꝫ. Ex ſubito ſemper motu radioꝝ et continuo cõtin-git aerem circumfuſum igniri et inflammari/ maxime cum concurrerint in loco cõfractionis Nam radij ibi coadunati mutuo cõculcantur Et iſta eſt cauſa quare aer circumfuſus ſepius inflammatur. vt patet in criſtallo ꝛ berillo ex cuius oppoſitione contra ſolares radios ſtup-pa appoſita accenditur et ignitur

Umbra eſt obiectio corporis tenebro-ſi et opaci ad luceꝫ vel lumen ſiue ad corpus luminoſum. Et eſt vmbra tri-plex ſcḋm phiſicam conſiderationem cõtingit ꝙ corpus luminoſum ſit rotundum et aliquã-do eſt maius ꝙ̄ corpus obiectum/aliqñ equa-le/aliquando minus. ſi equale/facit vmbram equalem et rotundam. ꝛ talis vmbra dr̄. cheli-droides/ideſt equaliter rotundum. ſi min⁹ ſit obſtaculo. facit vmbram tendentem in latum admodum callati. talis vmbra dicitur cataloi-des. Si vero corpus luminoſum mai⁹ ſit cor-pore obiecto. facit vmbram tendentem ĩ acu-tum et in conum. et talis vmbra dicitur conoi-des. Ex quo pꝫ ꝙ cum ſol ſit maior tota terra ipſa terra facit vmbram conoidem. Cõtingen-te igitur ꝙ terra ſit oppoſita ſoli que aſſigna-to modo ita alte dirigit vmbram ꝙ lunam at-tingit et eam inficit/eclipſim lune facit. ſed ex quo ſol tumorem ſpere p̄terit iſte conus tran-ſit et declinat in partem oppoſitam. et tũc lu-na libere apparet et illuminatur. Cum vero luna directe ſit oppoſita ſoli/lũa facit vmbrã cataloidem. et ideo vmbrã contra terram diri-git et eclipſim particularem facit. quia talis vmbra nõ ſufficit tegere totam terram cum a radijs ſolis in quibuſdam partibus illumiet et ex tali vmbra accidit eclipſis in vno clima-te alio illuminato exiſtente ſicut dicit albuma. Umbra vero caloris ſolaris eſt repreſſiua ſplē-doris radiorum ſolarium occultatiua. ſterilita-tis et fecunditatis terre inductiua. ſerpentum amica/et colubrorum nutritiua. eſtuantium ꝛ itinerantium refrigeratiua. maturitatis fructu-um tardatiua. terroris vel timoris et horroris multiplicis incuſſiua. cum non ſit corpus. ſpe-ciei corpus eſt repreſentiua. corpoꝝ in motu ꝛ inquiete eſt ſuiipſius configuratiua. nã mo-to corpore ſe mouet. et quieſcente/requieſcit. fugientiũ eſt inſecutiua. et inſequentium fugi-tiua. quanto etiam dies eſt longior et ſol in ce-lo ſtat altior/tanto obiecti corporis vmbra vi-detur minor et ecõuerſo. et iõ ſole oriente vide-tur vmbra maior. ſimiliter et in occaſu ꝙ̄ i me-ridie.

Tenebra eſt lucis abſentia. a tenen-do dicta. ligat eni et tenet oculos ne ſolem videant ſiue lucem. et ſic nihil eſt niſi pura priuatio. Tenebra etiam dicitur aer obſcurus vel vmbra opaci corporis. vt. d baſilius. Ex qualitate et ſitu lũa contrariat. ti-morem incutit/colorum pulchritudinem tol-lit. verecundiaꝫ dirimit vel minuit. ſomnolen-tiam nutrit.

Finit liber Octauus

De ꝓprietatibus tempꝰis ⁊ eius partibus.

Liber nonus.

P Oſtquam autem diximus de ꝓprietatibus celi ⁊ eiꝰ partibus de quibꝰ ſacra pagina facit mentionem dicendum eſt ſub breui cõpendio de eius effectu.ſ.de motu et mẽſura motus.i. de ꝓprietatibus tẽpis ⁊ ptibus eius. Cauſatur autē motus primo ⁊ principaliter a uolutione celi cuius motꝰ primus eſt ⁊ ſempiternus. vt dicit̃ in li. de ce. et mũ. neqꝫ ſimilis eſt motui inferiorũ corporali ⁊ viſibili ſiue mutabili cauſa tamẽ eſt motꝰ inferioris.qꝛ motus rerũ inferiorum generabilium ꝓcedit ex incorporali ⁊ uniformi motu orbium ſuperiorꝫ vt dicit Ariſto. ibidē. Motus aũt eſt tranſitus a termino ad terminũ cõtrarium. vt dicit̃ in fi. li. eiuſdem. Omne enī quod permutat̃. de contrario mutat̃ in contrarium. Et ſunt ſex ſpecies.ſ. generatio/corruptio/alteratio/augmẽtum/diminutio/ſecundum locum mutatio. vt dicit idem. motus uero ꝑmutationis ſm ſitum alius reuolubilis ⁊ ſpericus/alius rectus/alius compoſitus. Reuolubilis aũt non mutat locum ſecundum ſe totũ ſed ſm partes circulares. tamẽ quandoqꝫ mutat locũ vt patet in motu planetarũ. Rectus autem ſemꝑ mutat locũ q̃diu eſt in actu aut enī mouet̃ a cẽtro ad circũferentiã vt ignis et aer et hmõi leuia que ferũtur ſurſū aut ecõuerſo mouet̃ deorſum.ſ.ad centrũ. ut grauia ſicut aqua et terra. hic aũt motus ſex habet ſpecies. Eſt enim dexter/ſiniſter/ante/retro/ſuperior/inferior. Cõpoſitus uero motꝰ eſt duobꝰ motibus cõtrarius ſicut motus ligni in quo accendit̃ ignis. Motus in ſuꝑ hoc habet ꝓprium qꝛ ex vehemẽti motu generat̃ calor vt patet ex motu primi orbis ex cuius cõfirmatõne ⁊ motu inflãmatur ether vt dicit Ariſto. et ex motu liquefit plumbũ quod eſt in motu ut dicit idem. motus.n. non põt meſurari. niſi ſecũdum menſurã ſpacii in quo eſt motuſ. Omne aũt quod mouet̃ aut mouet̃ proprietate ſue nature ſicut adamas mouet ferrũ ex virtute celeſti. aut violentia ſicut ex forti impulſu venti mouet̃ nauis. aut ex voluntate ſicut mouet̃ corpus ꝓut vult animus. Motus vero mutationis eſt duplx vel mutationis de loco ad locū aut ꝑmutationis diſpoſitõis ad diſpoſitionẽ de loco ad locum aut naturaliter/ aut per vim. lapis enī qñ ab alto dimittĩt quanto magis deſcendit. tanto eſt eius motus magis impetuoſus. vnđ intendit̃ motus in fine ipſius. qđ vero mouet̃ per violentiã fortior motus eſt in principio motus ipſius et quanto remotior eſt a ſuo principio tanto debilior erit motus vt patet in ſagitta ab arcu emiſſa. que tam a remotis põt proijci. qꝫ in vltimo nihil penetrat neqꝫ ledit. motus itaqꝫ eſt generationis ⁊ omnis trãſmutatiuus inferiorũ cauſatiuus. caloris et inflãmationis inductiuus. tam aque q̃ aeris ſubtilatiuꝰ. caloris naturalis cõfortatiuus. appetitꝰ excitatiuuſ mediante laxatiue ad mũdificandũ corpora alias corpus cooperatiuus. Unde dicit Hypo. ſi vis celeberũ ducere moue corpus. Item ſi fuerit motus a centro ad circũferentiam erit materie extenſiuus/diffuſiuus et dilatiuus. Si vero fuerit ecõuerſo a circũferentia vſqꝫ ad centrũ erit aggregatiuꝰ partiũ inſpiſſatiuus et conſtrictiuus. Itẽ motus tẽperatus eſt nature aĩatorũ corporũ ꝯſeruatiuus. imoderatꝰ vero eſt nature deſtructiuꝰ

T Empus eſt rerꝫ mutabiliũ menſura vt dicit Ariſto. in li. de quinqꝫ ſubſtã. vel tꝑus eſt numerꝰ numerans in omni eo quod numeratur vel ſicut dicit Ra. tꝑus ẽ dimenſio rerꝫ mutabilium ſm motũ ⁊ moram que coeua eſt in rebus mutabilibꝰ. Et dicit Augꝰ. nihil eſt ꝑcioſius tempꝫe. qꝛ đ omni poſſeſſione duo poſſũt ſimul haberi vel plura. ſed duo momenta ſimul haberi nõ poſſunt. Unde tempus recuperationẽ nõ recipit. amiſſio.n. tempis irreuocabilis eſt. breue ẽ tꝑs mutabile ⁊ inſtabile irreuocabile. Cũ enim motu mobili incipit/ quo penitus deficiẽte tempus finit ⁊ ideo nõ erit in futuro ſed ceſſabit/ qñ nihil niſi eternitas erit vt dicit Augꝰ. Tẽpore nihil eſt cõis/ omnibꝰ enim equaliter eſt cõe. Tempore nihil labilius/ qꝛ nunq̃ quieſcit immo qñ incipit deficere incipit ⁊ decreſcere ⁊ ecõuerſo/ qꝛ preſens finis eſt preteriti ⁊ mox principiũ eſt futuri. Omne enim tẽpus tribus viciſſitudinibus variat̃.ſ. in preteritũ preſens ⁊ futurũ. Scđm rõnem tẽporis ⁊ eius variã ſucceſſionem ſemꝑ eſt dies ⁊ nox vt dicit Beda ſed alibi dies alibi nox. tẽpore nihil incertius nihil imperceptibiliuſ. qꝛ vt dicit Iſi. tempus ꝑ ſe nõ dinoſcit̃/ ſed ſolũ ꝑ humanos actus. Item tꝑe nihil eſt alterabilius ⁊ ideo corpi nihil periculoſius/ qꝛ vt dicit Hypo. mutationes tẽporũ maxime generant morbos. ſubita enī mutatio frigiditatis in caliditatem corpa alterat ⁊ immutat ⁊ ideo

q; natura nō patitur repentinas mutationes vt dicit Hypo. ideo ſubita mutatio temporiſ frequēter eſt cauſa infirmitatis. Item moderato tēpore ⁊ in ſuis qualitatibus tēꝑato/ corpori nihil eſt ſalubrius. vnde dicitur in āpho. temporibꝰ moderatis ſi tempora temperaliter ſe habuerint/ boni erūt ſtatus ⁊ maxime bone determinationis ſiūt egritudines. Item q̄uiſ tempus ita ſit mutabile/ tamen tempore nihil magis cōtinuū/ partes enim tpis ſunt cōtinue Unde dicit Mar. tempus qd̓ in hyeme ſe neſcit ſtatim in vere reuiuiſcit ⁊ ecōuerſo.

Nnus vt dicit Iſi. eſt ſolis reuolu
a tio vel anfractus cū ſpaciis .ccclxv.
diebus ⁊ quadrāte redit ad locuꝫ
ſuū. Eſt autē annus dictus eo ꝙ
menſibus in ſe remeantibꝰ voluitꝰ. Unde annus dicitur ab an ꝙ eſt circū. q; quaſi circulus in ſe redit ⁊ renouatꝰ. vnde apud egyptios ante litteras inuētas per pictū draconeꝫ/ caudā in ſuam incidentē ⁊ in ſe reuertētem ſignabatꝰ. vt dicit Iſi. Sunt annorū diuerſa genera. nā eſt annus lunaris minor ano ſolari in. lx. diebus. ⁊ eſt annꝰ ſolaris qui. xij. habet menſes. Singuli aūt planete habent ānos ſuos in q̄bus pficiūt curſum ſuū vt Mars qui in duobus Iupiter in. xij. ⁊ ſaturnus in. xxx. Et ē annus magnus qui dicitꝰ mūdanus qn̄ oēs ſtelle ſcd̓m Ariſto. redibūt ad ꝓprium/ ⁊ primum ſue creatiōis pūctum/ ⁊ hic annꝰ ſcd̓m Ariſto. in. xxxvi. milibus annoꝝ pficietꝰ. ſicut patet in li. de ꝓprietatibus elemētoꝝ. ſcd̓m platoicos aūt infra. xv. milia. pficitꝰ annus iſte ſicut dicit Macro. in li. Cironis. Eſt aūt annus vſualꝰ. ſ. ſolaris quatuor tpm/ que quatuor tpa ſūt. ſ. tēpus vernale eſtiuale autūnale ⁊ hyemale. ⁊ dicuntꝰ tpa eo ꝙ in ſuis qualitatibus mutuo ſe tēꝑant vt dicit Iſi. dicuntꝰ curricula eo ꝙ alterna aſſiduitate currūt ⁊ nunq̄ȝ in eodeꝫ ſtatu pſeuerant vt dicit idē Iſi. In his quatuor āni tpibꝰ occidūt duo ſolſtitia ī hyeme ⁊ eſtate duo equenoctia in vere ⁊ autūno. Solſticiū aūt eſt maxima equalitas diei ⁊ noctis/ que accidit ī greſſu ſolis in cancrū ⁊ capricornū. in cancruꝫ quantū ad ſolſticiuꝫ eſtiuale. in capricornum q̄ntum ad hyemale dicitꝰ ſolſticiū quaſi ſolis ſtatio duplici de cauſa. vel q; ſol in eſtate vel ī hyeme ꝓpter longitudinē dierū aut noctium videtꝰ ſtare in noſtro emiſperio vel inferiore vꝫ q; in vtroq; ſolſticio. quaſi ſtat/ in eſtiuali non potens plus accedere ad nos. in hyemali nō potens plus a nr̄o loco habitali elongari. Eq̄noctiū eſt maxima equalitas diei artificialis ⁊ noctis que accidit in greſſu ſolis in arietē ſiue libram. Primū eſt vernale. Secūdum autumnale. In his quatuor tpibus ſiūt quatuor ieiunia que dicuntꝰ tridualia. Primū fit in p̄ma ſeptimana quadrageſime. i. in vere. Secūduꝫ eſt eſtatis in ſeptimana pēthecōſtes. Tertium eſt autūni infra quartā feriā ſeptēbris. Quartū eſt hyemis qd̓ fit ſeptimana integra āte natiuitatem dn̄i. Annus itaq; ſolaris eſt annus cōis/ ⁊ incipit a ianuario ⁊ terminatꝰ in decembri. et eſt ſpaciū quo voluitꝰ ſol tricēties ſexageſies ⁊ quinquies in zodaico ⁊ quadrante idē eſt ſex horis que ſūt quarta pars diei naturaliſ Iſte aūt ſex hore nō computantꝰ in anno cōi/ ſed colliguntꝰ in anno biſſextili. Dicitꝰ aūt biſſextus collectio. xviij. horarū emiſſarum in tribꝰ annis cū ſex horis quarti āni ad perficiendum vnū diem ex. xxiiij. horis ex cuius additione dicitur ānus biſſextilis vt dicit Beda. Et dicitꝰ biſſextus q; ſemꝑ eo anno quo accidit ī februario bis. vi. kl̄. ꝓnūciamus. vel dicitꝰ biſſextuſ ex biſſe momentis collectis ex. xxxij. momētis quibus ſol moratꝰ in quolibet ſigno vltra. xxx. dies ⁊ ex. xxx. triētibus recolliguntꝰ ſingulis annis ſex hore que collecte ꝑ tres annos faciunt in quarto anno diē biſſextilem vt dicit Beda. ſed hoc querere in computo.

Nnus lunaris quandoq; dicitur
a ſpaciū quo luna reoluitur ab vno
pūcto zodiaci ad aliud punctum
qd̓ continet ſecundū quoſdam. xxij
dies ⁊ ſex horas. Quādoq; dicuntꝰ annus lunaris ſpacium quo voluitꝰ coniūctōne vſq; ad coniūctionem vel ab illuminatione vſq; ad illuminationem ⁊ tale ſpacium ſuperat primuꝫ duobus diebus ⁊. vi. horis. Dicitur aūt luna eſſe in coitu qn̄ ita directa eſt ſub ſole ꝙ nulla ps ſuperficialiter nos reſpiciens apparet illuminata. tota vero ē illuminata qn̄ videtur plena poſt ꝯiunctionē/ itaq; luna recedit a ſole ⁊ relinquit eū in aliquo pūcto zodiaci que reuertens ad idē pūctum/ nō inuenit eum ibi/ quia iam pfecit in ſuo motu. Unde oportet eū conſumere ꝑ duos dies ⁊ ſex horas anteq̄ȝ illuꝫ cōſequatꝰ. ⁊ tale ſpaciū dicitur lunatio. Quandoq; dicitꝰ annus lunaris ſpaciū continens duodecim lunatiōes/ que diuiduntꝰ a compuꝛiſtis ꝑ ſex pares ⁊ ſex in pares/ ſcd̓m ꝙ mēſes ſunt pares ſiue impares ⁊ ſex impares. Par enim lunatio reſpondet mēſi pari. impar aūt impari Annus ergo lunaris ꝯtinens. xij. tales lunatōnes/ ꝯtinet. ccc. liiij. dies/ ſexies aūt. xxx. ⁊ totidē xxix. dies pficiūt tantā ſummā. Unde pateꝫ ꝙ annus ſolaris cōis ſupat hūc annū lunarē in. xi. diebus/ qui exceſſus facit etatem lune varia

ri ſingulis annis in kł.menſium. Ita ꝙ ſi in B anno luna prima ē in kł.alicuius mēſis in ſe/quenti anno erit duodecima. Quandoq; aūt dicitˀ menſis vel ānus lunaris embolíſmalis. ⁊ eſt emboliſſimus excrementū āni ſolaris ad lunarem. Et dicitˀ ille annus emboliſmalis ī quo cadit ⁊ recolligitur vna lunatio.xxx. dierū recollecta ex illis.xi.diebus in quibꝰ ſuperat ānus ſolaris lunarem.et ideo tertius annus emboliſmalis eſt/ qꝛ in illo recolligitur lunatio. xxx.dierum tribus diebus de ſuper remanenti/bus.ter enim.xi.faciūt.xxxiij.ſimiliter in ſexre/manentibus alijs tribus diebus.ſimiliter in. viij.ānis eſt emboliſmalis / additis illis.vi. diebus ad illos.xxij.dies qui ex ſupercreſcētia vij.et viij.anni recolliguntˀ/ſed ad hoc vt lu/natio emboliſmalis.viij.anni ſit.xxx.dierum/ oportet mutare duos dies ex emboliſmali ſub ſequēti/⁊ ita pcedendum eſt vſq; ad.xix.annū qñ cicIus emboliſmalis adimpletˀ ꝯtinens annos.xij.cōmunes ⁊.vij.emboliſmales. Emboliſmales.n.ſunt.iij.vi.viij.xi.xiiij.xvij.xix. Alij vero ſunt cōmunes. Annus aūt lunaris maxime obſeruationis ē apud hebreos/ ppť quod legalis dicitˀ/ qꝛ omnes feſtiuitates legales ſcdm lune curſum et etatem obſeruantˀ. et ideo ſemꝑ incipit a lunatione aprilis/ vt dicit B.⁊ in exo.xij.dicitˀ/menſis iſte erit vobis pͥncipium mēſium āni.⁊c. Preter annū aūt vſualem ſeu cōem et legalem/eſt ānus qui dicitur emergens quādo aliquo caſu notabili emer/gente tp̄us ſubſequens comparatˀ/ ſicut greci cōputauerūt tp̄us a prima olimpiade. et chriſtiani a prima dñica in carnatōis/et ſic de alijſ Unde cōtingit ſepe ꝙ medium anni legalis eſt principiū emergentis ⁊ ecōuerſo.et per hoc multe ꝯtrarietates in byblia ad concordiā re/ducuntˀ ſed hec ad annorum diuerſitate dicta ſufficiant.

Er eſt principium anni cuius inicium eſt qñ ſol in prima parte arietis cōſiſtit ⁊ contra ſeptētrionem per rectam lineā aſcēdere incipit vt dicit conſtan.in pandec.li.v.c.iij. Recta autem linea eſt que neq; ſeptentrioni attinet neq; meridiei/ ſ; ab vtroq; polo equaliter diſtat. Durat aūt tempus veris vſq; in finē geminorū/ quā tum.ſ.ſol diſcurrit per tria ſigna.quoꝝ vnum qđq; habet ſuū menſem/ ad tp̄us vernale pertinentē. Primus mēſis eſt arietis incipiens a xviij.die marcij vſq; ad.xvij.aprilis. Secundus eſt thauri incipiēs a.xvij.die aprilis vſq; ad.xviij.diē marcij. Tertius eſt geminoꝝ incipiens ab.viij.die Maij vſq; ad.xvij.diē iulij

Eſt autē vernū tp̄us/inter frigidū ⁊ calidum maxime tempatū. Inter hyemem ⁊ eſtatē me/dium qualitatū vtriuſq; participatiuū/ qm̄ ſāguis tūc incipit multiplicari in corpore aīalis ⁊ humores qui in vernali frigore cōſtricti fue/rant ⁊ cōpacti/ calore vernali moueri incipiūt et diſſolui. ver aūt in ſuis qualitatibus tēperatum ſaniſſimū tp̄us eſt et minime mortiferum ac infernū vt dicit conſtā.et G. Nam his dua/bus qualitatibus natura delectatˀ qꝛ caliditas eſt cauſa effectiua nutrimēti ⁊ augmenti.humiditas vero cauſa eſt materialis.et ideo in vere maxime generatˀ ſanguis qui magis ē neceſſarius nutrimento corporis. Si vero naturam ſuā exierit diuerſas inducit egritudines. vnde dicitˀ in emph. Si hyems ſicca fuerit ⁊ borea/lis.ver vero pluuioſum fuerit et auſtrinus ne/ceſſe eſt in eſtate febres acutas fieri ⁊ obcaliditas et diſſenterias maxime in humidis.naꝫ vt dicit ꝯmentator in hyeme ſicci humores ꝑ frigiditatē retenti accuntˀ. In vere aūt nimia hūiditate diſtempato/multe ſupfluitates generātur et per calorē reſoluūtur. In eſtate vero duꝫ calor nō eſt potens eas ꝯſumere/ putrefacit/⁊ ſic febres acutas generat et inducit ⁊ multas alias paſſiones. Si vero hyems calida fuerit ver aūt frigidum et ſiccū/ neceſſe eſt homies in eſtate egrotare ⁊ mulieres parituras leui occa/ſione abbortire.cuius rei aſſignat. G.rōnem in cōmento dicens qñ corpa pregnantium in hyeme ſunt calida ⁊ humida.tenera ſunt ⁊ rara vnde frigiditas aeris vernalis ſubito penetrans ad interiora ledit fetum. per frigiditateꝫ enim ⁊ ſeccitatē que ſūt caliditates mortifica/torie/ mortificatur fetus. vnde fetus mortificatus aggrauat retinacula ⁊ ab rumpit et ſic mulier neceſſario abbortit. Uernuꝫ inſuꝑ tempꝰ terrā diu clauſam et pre frigore ꝯſtrictam aperit ⁊ radices ⁊ herbas in terra latentes ꝑducit floribus ⁊ herbis terrā renouat aues ad garritū ⁊ amorem ſolicitat ⁊ inducit. ⁊ miro decore oēm terre ſupficieꝫ induit ⁊ venuſtat. Uñ ver dicitˀ a virore vel vigore/ qꝛ tūc herbe et arbo/res vireſcere incipiūt ⁊ frondere. Tempꝰ veris eſt tp̄us agricultureˀ ⁊ laboris tp̄us leticie ⁊ a/moris. Uernali.n.tēpe oīa videntˀ letari. Naꝫ terra viret/ſilua frondet/prata florēt/celū ſplēdet/mare quieſcit/volucres vociferāt/⁊ nidificant.⁊ oīa que in hyeme videbantˀ mortua et marcida vernali tp̄e renouantˀ. Unde ſerenitas vernalis aeris vocatur a mar.riſus iouis. Aque vero vernalis tp̄is minus ſane ſunt ad bibendum/ qꝛ a vaporibus tunc reſolutis in/groſſātur et a ranis ⁊ alijs vermibus tūc tp̄is

ſemen ꝓijcientibus inficiunꝶ. ⁊ ideo ſi neceſſe
fuerit eas bibere ↄtulit Conſtan. vt primo de
quocanꝶ vel ꝑ ebulitionem ſubtilentur ⁊ puri
ficentur.

e Stas calida eſt ⁊ ſicca. cuius inici
um eſt cū ſol fuerit in prima pte cā
cri / ⁊ tūc eſt ſol in maxima eleuatō
ne quo ad nos et iam paulatim in
cipit deſcendere vſq͂ in finez virginis ⁊ habet
eſtas tres mēſes ſicut ⁊ ver. vt dicit Conſtan.
Primus mēſis eſt cancri a. xvij. die iunij vſq͂
ad. xviij. diē iulij. Secūdus eſt cū ſol ē̄i leone
a. xviij. die iulij vſq͂ ad. xvij. diē auguſti. Ter
tius eſt cū iam in virginē deſcendit. a. xvij. die
auguſti vſq͂ ad. xviij. diē ſeptembris. vt dicit
Cōſtan. Eſt ergo eſtas calida ⁊ ſicca colore ge
neratiua / eo ꝙ ſol tpe eſtiuali ſumma graditur
aſcenſione / oppoſitiſq͂ capitibus noſtris di/
rectam ⁊ fortez in corporibꝰ noſtris ſicut ⁊ in
alijs inferioribus fortiſſimā imprimit actionē
Unde et ſuperflua in hyeme coadunata diſ
ſoluit ⁊ cōſumit. Si vero eſtas ſuam tēperiem
exierit infirmitates calidas ⁊ ſiccas generare ⁊
inducere cōſueuit. vt dicit Cōſtan. dies longio
res ſol efficit et noctes breuiores. fructus ⁊ flo
res ad maturitatez ꝓducit. nam vi caliditatis
ſue. tunc intēſe humores in fructibus tūc dige
rit / ⁊ digeſtos eos in corpat ⁊ cōiūgit. Quod
vero ſupfluum eſt deſiccat penitus et ↄſumit /
terram rimoſaz ⁊ cauernoſam reddit. nam ca/
lore ſuo humiditas ptes cōſumendo deſtruit.
Siccitate vero ſua ptes terreſtres cōprimit et
coniūgit / et ſic aperit terrā atq͂ findit. Cōſum/
ptis igitur ptibus aqueis que fuerūt cauſa co
adunationis ptium ⁊ cōſtrictionis / neceſſe eſt
vt pars a pte diuidaꝶ ⁊ ſic fiſſura in ptibus ter
reis efficiatur. Unde et loca paludoſa aquoſi
tatem ↄſumendo deſiccat ⁊ exaſperat et indu
rat. poroſas ptes aīalium caloris ſui ſubtilita
te ſubintrat ⁊ humorem ſubcuneū diſſoluēdo
ſudorē ꝓuocat. et ſic quod ē ſuperfluū adnihi
lat et euacuat. ꝑ pororum etiam apertionē fit
ſpirituū exalatio et ſubſtantialis humiditatis
euaporatio. et idō vireſ debilitat et eneruat. ex
vtraq͂ caliditate ſua colerā excitat ⁊ inflāmat.
et ideo febrilē calorem generat ⁊ augmētat a/
pes mellificantes ſuis floribus eſtas reficit et
ſatiat nocturnis tpibus generat / et herbarum
ſupficiem ne diurno eſtu areſcāt rigat ⁊ hume
ctat. Eſtiuo tēpe aues maxime vociferāt ⁊ mo
dulanꝶ ad pullificandum. ſilueſtres volucres
maxime animantur. omnium corporum vm/
bre in eſtate media abbreuiantur.

a Autumnus ab augendo eſt dictuſ
eo ꝙ tunc tpis fructꝰ et fruges po/
tiſſime habūdant in horreis ↄ au
gentur. omnes enim anni labores
et fructus colligit in horrea et reponit. et ideo
numia in fabulis iunonis cōparatur rōne ferti
litatis. vt dicit Iſido. Nam ſolicitos et nego
tioſos circa fructuū collectionē homies reddit.
agros a frugibus et arbores a fructibus orba
tas reddit / ſiccitate et frigiditate ſua frondes
et folia mortificat et deicit / terram ſterilē effi/
cit / et vim germinatiuam āputat et preſcindit
Eſt itaq͂ autūnus frigidus et ſiccus humoris
melancolici frigidi. ſ. et ſicci generatiuus / cuꝰ
inicium eſt cū ſol primam ptē libre intrat cum
ſol eſt ī recta linea. ſ. in equinoctiali / cū a ſeptē
trione et meridie eque diſtat. Habet tpus au/
tumnale tres menſes ſibi dſeruientes. ut dicit
Conſtan. Primus incipit quando ſol eſt in li
bra a. xvij. die ſeptembris vſq͂ ad. xviij. diem
octobris. et tūc incipit ſol declinare in meridie.
Secundus mēſis eſt in quo ſol eſt in ſcorpio/
ne a. xviij. die octobris vſq͂ ad. xvij. diem no/
uembris. Tertius eſt cū ſol eſt in ſagittario. ſ.
a. xvij. die nouēbris vſq͂ ad. xviij. decembris
vt dicit Conſtan. Autūnus in ſuis qualitati/
bus veri cōtrarius eſt. ideo multarū infirmita
tum ⁊ peſſimarū eſt generatius. Unde Hipo.
in amph. in autūno acute accidunt egritudi
nes et mortifere ſuper quē locum dicit Gal.
Autumnus peſtilentior ē ceteris tempibus et
in multis illaudabilis. Primo ꝓpter mutabi
litatē tpis. nunc. n. eſt calor nūc frigus. Secun
do quia cū ſit poſt eſtatez inuenit multos hu/
mores incēſos ex calore precedente quoſ reper
cuti frigus autūnale ad interiora / et nō pmit/
tit eos exire qui putrefiunt et iducūt etiaz peſ/
ſimas paſſiones / vt quartanas et febres vix
curabiles. et hoc qꝛ autūnus frigidus eſt et ſic
cus et in orduatus et ideo in autūno nimia
ſiccitate ſua cōſumitur ſubſtātialis humiditaſ
corpa efficiunꝶ debiliora. ꝓpter inequalitatem
vero aeris pori ſubito nūc aperiūtur nūc ſubi
to cōſtringuntur. vnde fit calidarū fumoſitatū
retentio / quas cum virtus nō poſſit expellere
multitudine ⁊ acumine materie / paſſiōes mor
tifere ſubſequūtur. Ptiſicis aūt autumnꝰ ma
xime eſt nociuus / quia frigiditate et ſiccitate
ſua pulmonē deſiccat et rumpit ad modū pam
pini. ideo ptiſicos valde ledit.

b Yems ab ciēdo eſt dicta eo ꝙ tem/
pore hyemali ſolet ire et ſolui ſol ī
breuiori circulo ꝙ in eſtiuali. vnde
breuiores efficit dies et noctes lon

giores. vt dicit Iſi. Eſt aūt initium hyemis ſecūdum Cōſtan. cū ſol eſt in prima parte capricorni ⁊ eſt finis deſcenſionis ſolis in meridie/ ⁊ iam paulatim incipit aſcendere cōtra ſeptentrionem. Habet. n. hyems tres menſes ſibi deſeruiētes. Primus eſt in capricorno/ incipiens a xviij. die ianuarij vſq ad. xvi. diem februarij. Secundus eſt cum ſol eſt in aquario a. xvij. die ianuarij vſq ad. xvi. diem februarij.

Tertius menſis eſt qn̄ ſol eſt in piſcibus et incipit a. xvi. die februarij vſq ad. xviij. diez marcij. vt dicit Conſtan. Eſt aūt hyems frigida ⁊ humida flegmatis nutritiua. magis tn̄ dn̄atur frigiditas q̄ humiditati/ q2 magna fit aeris ⁊ aque conſtrictio ⁊ cōgelatio/ ꝓpter magnā ſolis elongationē/ ex qua frigus nō modicū tūc tempis generatur. Unde hyems eſtati penitꝰ eſt cōtraria. ⁊ ideo oīa viuentia ⁊ naſcētia beneficio eſtatis/ rigore hyemali mortificant̄. ⁊ eſtatis preterite veſtigia in hyeme penitus ānihilantur. niues ⁊ aquarum inundatiōes in hyeme multiplicant̄/ tam vie q̄ ſemite lubrice ⁊ lutoſe in hyeme efficiuntur/ niſi pori terre glaciali frigore conſtringant̄. omniū corporū vmbre in hyeme plus q̄ in eſtate ꝓlongant̄/ poris terre clauſis in ſuperficie exteriori corpora infrigidant̄. Interius tamē partes calide fugientes dominantē frigiditatem in aere aggregant̄. et ideo aque puteales 2 fontanee in hyeme ſentiuntur magis calide q̄ in eſtate. q2 calor naturalis fugiens contrariā ſibi aeris frigiditatem interiora petit ⁊ in venis puteorū ⁊ fontium ſe includit. et ideo ꝓpter caloris preſētiam/ aque ī fōte vel in puteo n̄ gelant̄. Itē hyemalis aſperitas/ hoīes efficit pigros ⁊ deſides ad operādum. verū etiam ex conſtringēte frigiditate cōtrahūtur et quādomodo coartāt̄/ ꝓpter quod mēbra ad operandum ita de facili nō laxantur Item ex frigore hyemali clauduntur pori/ ⁊ reuocato calore naturali ad iteriora virtutes aīales confortant̄/ ꝓpter quod excitat̄ appetitus ⁊ plura cibaria q̄ in alijs tpibus neceſſario requirūtur. Unde Hipo. in amph. ventres in hyeme natura'ſunt calidiores et ſomni longiſſimi. In his ergo horis plures oblatiōes dādeſunt. Calor enim eſt multꝰ ⁊ multo indiget nutrimento et cetera. Item qū hyems ſuas excedit qualitates/ vane paſſiones in corporibus generant̄. multi eni hūores poris clauſis in cōcauitatibus corporis aggregant̄/ qui nō inuenientes viā euaporotionis calefiunt ⁊ putreſiunt. ex quo neceſſario infirmitates varie ꝓcreantur.

m Enſis eſt nomen grecum de lune nomine tractum. Luna enim greco ſermone mene vocatur. Nam apd̄ hebreos menſes legitimi nō ex curſu ſolis/ ſed ex motu lune nūcupantur. Egyptij autē primi ꝓpter velociorem lune curſum/ nomen mēſis primo ex ſolis curſu inuenerūt/ quoniam tardior motus ſolis/ facilius poterat cōprehendi.

Eſt autē triplex menſis. ſ. ſolaris q̄ diu ſol moratur in vno ſigno pagrando. Et eſt vſualis illud. ſ. ſpacium dierū/ quod in noſtris horologijs cōtinetur. Et eſt mēſis lunaris. ſ. ſpacium quo luna recedit ab vno pūcto firmamēti rediens ad idem pūctum et cōtinet in ſe. xxvij. dies ⁊. vij. horas. nam luna morat̄ per duos dies ī quolibet ſigno ⁊ biſſe hore. Ex eo vero ꝙ moratur in quolibet ſigno ꝑ duos dies cum ſint duodecim ſigna habent̄ vigintiquatuor dies. Ex eo vero ꝙ morantur ꝑ ſex horas exeūt tres dies qui predictis vigintiquatuor diebus adiuncti faciūt vigintiſeptē. ſex vero biſſe ſpaciū ſuplent vnius hore integre. Ex quo patet ꝙ luna circuit zodiacum a pūcto ad pūctum per viginti ſeptem dies ⁊ ſeptem horas. Alio modo ſumitur menſis lunaris pro lunatione vt patz ſupra de anno lunari. quere ſupra. Cōtinet ita ꝙ menſis quatuor ſeptimanas. Septimana ſeptem dies. naturalis dies quatuor quadrantes. quadrans ſex horas. hora quatuor pūcta punctū decem momēta. momentum duodecī vncias. vncia. xlvij. athomos. athomus vlterius nō diuidit̄ ꝓpter ſui breuitatem. Sunt aūt menſes duodecim vſuales quorum vnus dicitur Januarius a iano dictus cui fuit conſecratus. modo aūt dicit̄ ianuarius eo ꝙ ſit limes a ianua anni. vnde et bifrons ianus depingit̄ vt anni introitus ⁊ exitus demonſtret̄ (vt dicit Iſi.) depingit̄ comedens et bibēs de cipho q2 tunc aīalia abūdantiorem cibi copiam exigunt ⁊ requirunt/ q2 tunc temporis ꝓpter ſubintrationē caloris ad interiora/ maxime viget appetitus. Iſte aūt menſis habet noctes longas horarum quatuordecim ⁊ dies breues horarum octo.

ſ Ecundus menſis eſt februarius a februo ideſt plutone dictus cui mēſis ille fuit antiquitus conſecratus Nam ianuarium dijs ſuperioribꝰ februariū vero dijs in ferioribus antiquitus error gentiliū conſecrauit. et ideo februarius a februo ideſt plutone deo infernorum eſt nominatus. Eſt autem menſis pluuioſus valde et aquoſus propter vaporum eleuationem q̄ in pluuias reſoluuntur. et ideo dicitur tunc ſol

eſſe in aquario propter aquarum inundationem. Depingitur autem februarius ſenex/ad ignem reſidens pedes calefaciens/quia tunc temporis maxime viget frigus. ꝓpter diuturnam ſolis elongationem que ꝓceſſit. Inter autem omnes menſes februarius menſis eſt minimus q2 nõ habet niſi .xxviij. dies qñ non eſt biſſextus. In biſſexto habet .xxix. Dicitur autẽ februarius apud hebreos ſebat. apud grecos xendicos/cuius nox habz .xiiij. horas. dies vero decem.

t Tertius menſis eſt marcius a marte romane gentiſ auctore appellat⁹ vel ideo ſic dictus eſt eo ꝙ tũc animantia ad marem et coitum moueantur (vt dicit Iſi.) Dicitur aũt marcius apud hebreos menſis adar. Apud grecos vero vocatur diſtam. ⁊ habet .xxxi. dies. Nox aũt eius habet horas .xij. ⁊ dies .xij. In menſe aũt marcio eſt equinoctium vernale ſole inter ſeptentrionem ⁊ meridiẽ mediam lineam tunc tenente Et ideo in menſe marcio aperiunt̃ pori terre atꝙ humores incipiũt aſcendere tam in animalibus quam in herbis et arboribus/ vnde marcius depingitur tanq̃ vinitor vel ortulanus q2 tunc eſt tp̃us vt ſuperflua a vitibus ⁊ alijs arboribus amputent̃. In marcio aũt eſt tp̃us valde mutabile ⁊ inſtabile. Et ideo tũc tẽpis corpora hominũ facilime alterant̃. Aque autẽ marciales ſunt minus ſane ad bibendũ q2 tũc ex ſeminibus piſcium ⁊ ranaꝝ potiſſime inficiuntur. ſole in principio marcij./in medio ſigni piſcium exiſtente.

q Quartus mẽſis eſt aprilis qui apd' hebreos dicitur yau. apud grecos vero dicit̃ ſandicos. habens .xxx. dies cuius nox habet horas .x. dies vero .xiiij. Dicit̃ autem aprilis quaſi aperilis. q2 tunc omnia apperiunt̃ ⁊ tunc gramina flores ⁊ folia de terra ⁊ arboribus egrediunt̃. ⁊ ideo aprilis depingit̃ geſtans florem q2 in illo menſe incipit terra decorari floribus ac veſtiri. vel aprilis dicitur quaſi aphrodilis. vel a phris/quod eſt ſemen quia tũc aptis poris terre ſunt arua apta ſeminationi ⁊ agriculture/ſole circa medium marcij ſignuz thauri ſubintrante.

q Quintus menſis eſt madi⁹ ſiue maius a mayla matre mercurij dic⁹. vel dicitur a maioribus natu qui i republica ſunt maiores. vel dicit̃ madius a madefactione pluuiarum/quia tũc temporis oriuntur pliades ⁊ iades ⁊ alie ſtelle pluuiales quarum virtute mittunt̃ pluuie ⁊ rores ad ſeminum iactorum madefactionem ⁊ irrigationẽ. Hic menſis apud hebreos dicitur Iar. Apd' grecos aũt dicit̃ autunoſeos/habet̃ dies .xx. Nox vero eius habet horas .viij. ⁊ dies .xvi. Eſt aũt maius tp̃us amenitatis amoris ⁊ iocũditatis. Tunc enim maxime vociferant ⁊ gaudent aues. Tunc ad bella ꝓcedunt reges. In maio ſilue virent prata rident ⁊ florent/⁊ oĩa fere animantia mouentur ad gaudium ⁊ amorem. ⁊ ideo ſol dicitur in medio mai intrare ſignum geminorum quia ꝓpter temperiem aeris et amenitatem tp̃is iocũditas in hominibus geminatur. vnde maius tempus eſt ſolatij ⁊ deductionis. ꝓpter quod depingitur iuuenis equitans ⁊ geſtans volucrẽ ſuper manum.

ſ Sextus menſis dicitur iunius a iunioribus dictus/eo ꝙ populus romanus in centorias iunioꝝ ⁊ ſeniorum fuit diuiſus/vt dicit Iſid'. Eſt aũt menſis iunius finis veris ⁊ principiũ eſtatis. ⁊ dicit̃ apud hebreos thebach apud grecos vero deſeos habẽs dies .xxx. Nox habet horas .vi. dies vero .xviij. Eſt aũt menſis ſolſticialis. q2 in eius medio intrat ſol in cancrum. tunc aũt calore ſolis humorem in radicibus deſiccante/omnia tendunt ad maturitatẽ et ideo depingitur ſecans fena. quia fena tũc temporis in pratis ſunt matura.

ſ Septimus dicitur iulius a iulio ceſare ſic vocatus. q2 in illo menſe fuit natus. vel vt dicitur tũc tempis fuit ad imperium ſublimatus. Dicitur aũt apud hebreos canilis apud grecos pauemos. habet dies .xxxi. cuius dies habet .xvi. horas. nox vero .viij. Eſt menſis iſte feruẽtiſſimus. quia in medio iſtius ſol incipit eſſe i leone. et incipiunt dies caniculares. et ideo tũ ex ſole/tum etiam ex calido ſigno ⁊ calidiſſimo ſidere fit exceſſus tũc temporis in calore. tunc etiam intendũtur omnes calide paſſiones ⁊ ẽ tempus maxime diſconueniens medecine/ex nimio calore ad interiora/radiatus ſubintrante ⁊ humorem cõſumente/ſegetes matureſcũt. Unde iulius depingitur cum falce ſegentez reſecante. q2 tũc eſt tempus congruum meſſioni.

o Octauus menſis eſt auguſtus ab Auguſto ceſare nũcupatus q̃ apd' hebreos dicitur ebal apud grecos ior habẽs dies .xxxi. nox habz horas .x. et dies .xiiij. In hoc menſe fruges in horrea recolligũt̃. et iõ depingit̃ cũ flagello ſiue flabello triturãte/denudat terrã a frugibus ⁊ ſpoliat. et ideo dicitur ſol in medio auguſti ſignuz

virginis ſubintrare. Sicut enim virgo ſterilis
eſt ⁊ infecūda / ſic terra eſt quaſi ſterilis quādo
a ſuis fructibus eſt orbata.

ſ Eptembris eſt menſis nonus ſic
dictus. q2 eſt ſeptimus ab imbre tē
peraneo. ſ. a marcio qn̄ ſolent im/
bres inūdare. Et dicitur apud he
breos tiſri apd̄ grecos corros. hn̄s dies. xxx.
cuius nox habet horas. xij. ⁊ dies. xij. In iſto
enim menſe fit equinoctiū autumnale. nam in
eius medio ſol ingreditur ſignū libre. Eſt enī
menſis iſte finis eſtatis et principium autūni /
in quo vindemia fit matura. Et ideo depingit̄
quaſi vindemiator. racemos colligens in cor/
ballo. Eſt autem iſte mēſis mutabilis et inſta
bilis / cuius calor in principio eſt intenſus. ſed
in fine remittit̄ et tempeſcit iam frigiditatē ſa/
piens autūnalem. Fuit autem mēſis iſte apud
hebreos valde celebris et ſolemnis. Nā apud
eos dies ſeptimus / mēſis ſeptimus / et annus
ſeptimus in ſumma veneratione habebant̄.

d Ecimus menſis eſt october. q2 ab
imbre ē octauus. qui apud hebre/
os dicit̄ marizon. apud grecos yp
beos habens dies. xxxi. nox habet
xiiij. horas. dies. x. qui in principio ſui adhuc
eſt calidus. ſed in fine forti frigore corpus pū
git. et ideo in eius medio ſol dicitur intrare ſi/
gnum ſcorpionis / qui eſt vermis facie blaudi/
ens ⁊ cauda pungens. Hic mēſis q2 naturali/
ter eſt frigidus ⁊ ſiccus / terram deſiccat ⁊ eam
ad ſuſceptionē ſeminū diſponit ⁊ abilitat. vn̄
tunc tp̄is ſemina hyemalia glebe cōmendant̄
⁊ ideo depingit̄ i ſimilitudinē hoīs ſeminātis

n Ndecimus mēſis eſt nouember ſic
dictus quia ab imbre nonus eſt.
Apud hebreos dicitur caſſeu. apd̄
grecos dicitur dyos. habens dies
xxx. cuius nox habet horas. xvi. dies vero octo
Hic mēſis frigiditate ſua penetrat ad iteriora
⁊ grauit̄ ledit corpora. ⁊ ideo in ipſius medio
dicitur ſol ſignū ſagittarij ſubintrare. ⁊ ſiccita/
te ⁊ frigiditate ſua conſtringit ⁊ deſiccat. et dei
cit arborū folia. poros etiam in aīalibus clau
dit / et recollectis hūoribus intrinſicus eos cō
gelat coagulat ⁊ cōpungit. et ideo tūc tempis
animalia maxime porci multū impinguantur
ppter quod depingit̄ quaſi ruſticus quercus
percutiens ⁊ glandibus reficiēs porcos ſuos.

d Ecembris. xij. menſis eſt ſic dictus
quia ab imbre marcij eſt. x. Marci
us quidem eſt menſis pluuioſus.
hic apud hebreos dicitur thureth.
apud grecos epyleos habens dies. xxxi. cuius
nox habet horas. xviij. dies vero. vi. Hic men
ſis eſt ſolſticialis quia in eius medio ſol ingre
ditur ſignū capricorni / qn̄ ita eſt a remotis de
noſtro habitaculo ꝙ nō pōt a nobis plus ali/
qualiter elongari / ſed tūc arcus meridionalis i
cipit paulatim reuerti ⁊ aſcendere per circulos
boreales. Eſt aūt finis autūni ⁊ pncipiū hye/
mis que ſe extendit vſq3 ad. xvij. diē marcij vbi
incipit tēpus veris. In hoc menſe ꝓpter aſpe
ritatem frigoris ſūt altilia ⁊ alia animalia do/
meſtica multe quietis ⁊ pui motus ⁊ ideo plu
rimum impinguant̄. vnde tunc tp̄is interficiū/
tur potiſſime ⁊ mactant̄ ꝓpter quod depingit̄
tāꝙ carnifex / qui cū ſecuri percutit ⁊ mactat por
cum ſuū. Ex his enim duodecim menſibus ef
ficiuntur annus tam ſolaris ꝙ lunaris.

e Bdomada ſiue ſeptimana a ſeptē
dierum numero eſt vocata cuius re
plicatione menſes / anni / ⁊ ſecula
peragantur. Ab eodem enim die i
cipit / et in eadem terminatur. cuius ptes ſunt
dies artificiales 2 naturales. Sunt dies dicti
a dijs quorum noīa cuiuſdam ſiderib9 ſunt ab
antiquis cōſecrata. Primū diem ſoli aſcripſe
runt / qui princeps eſt ſiderū ⁊ dominus plane
tarū. et ideo dies dn̄icus nuncupant̄ que priui
legiata eſt in multis. q2 in die dominica mun/
dus eſt creat9 ⁊ in eadem dn̄s natus fuit et i ea
dem dominus reſurrexit / et in eadem etiā dn̄s
miſit ſpiritum ſanctum. Secundū diem aſcri/
pſerūt lune / q̄ ſoli in magnitudine ⁊ ſplendore
ꝓxima eſt. Tertium a marte ⁊ ſic de alijs. Die/
rum aūt alius eſt egyptiacus. alijs nō egyptia
cus. Egyptiacus eſt ille dies in qua miſit de9
plagam aliquam in egyptū. Unde cum ſint.
xxiiij. dies egyptiaci / patet ꝙ plures miſit de9
plagas ſup egyptios ꝙ decem que inter cete/
ras magis ſunt famoſe. ponūtur autem a kl̄.
eccleſie / nō quia aliud ſit in illis plus ꝙ i alijs
omittendū. ſed vt miracula dei ad memoriam
reducant̄. Dieruz alius ē artificialis ſiue vſua/
lis. alius naturalis. Artificialis eſt ſpaciū quo
voluitur ſol in noſtro emiſperio ab oriente ad
occidentem. ⁊ dicit̄ artificialis q2 quaſi artificiū
diuerſificant̄ ſecundum diuerſos ſitus climatū
et regionū. Naturalis eſt ſpacium quo ſol vol
uitur ab oriente per occidentem in orientem et
talis dies continet. xxiiij. horas. Artificialis
vero dies continet in equinoctio / xij. horas. in
alijs vero temporibus plus vel minus. ſecun
dum dierum incrementum vel decremētum.
Dierum aūt alius denomiat̄ a kl̄. alius ab idi
bus / alius a nonis. Primus aūt dies menſis
dicitur a nomie klarum / a kalo quod eſt voco

quia tūc ſolebant mercatores ad nundinas cō
uocari. ⁊ erat feſtum ſolēne quod vocaꝫ feſtuꝫ
neomenie ideſt noue lune / qꝛ tūc luna videbaꝫ
eſſe noua. None dicunꝫ quaſi nūdine / quia tūc
nundine inchoaban. Idus enim idē quod di
uiſio / qꝛ tunc nūdine diuidebanꝫ. Ex quo pa⸗
tet triplex dierū differentia. ſ. kł. dputate ad ce
lebrandum. nonas attributa ad negociandū.
Idualis ſtatuta ad recedendum a nundinis ⁊
ad ꝓpria reuertendū. Dies aūt naturalis con
ſtat ex. xxiiij. horis quibus ſol circa totam terrā
raptu firmamenti circūfertur. cuius partes ſūt
quadrans / hora / punctū / momentū / vncia / et
athomus. Eſt aūt quadrans quarta pars diei
naturalis ideſt ſpacium ſex horarum. hora eni
vi. pars quadrātis. ideſt. xxiiij. pars diei natu
ralis / ⁊ dicitur hora extrema ⁊ finalis pars tē⸗
poris / ſicut ora dicaꝫ extremitas fluuij ſiue ma
ris. (vt dicit Iſi.) Punctū eſt quarta pars ho
re / momētum. x. pars pūcti ſiue quadrageſima
pars hore. ⁊ dicitur momentū quaſi minimuꝫ
atqꝫ anguſtiſſimū tꝑus ſiderum a motu nūcu⸗
patum vncia aūt dicitur. xij. pars momēti.
Athomus eſt. xlvij. pars vncie. ⁊ dicitur atho⸗
mus quaſi ſine diuiſione. qꝛ vltra athomū nō
recipit ſubdiuiſionem. Dies itaqꝫ eſt illumina
tionis a ſole receptiua / ⁊ luminis recepti ad ali
os diffuſiua. vnde dies a dyon grece deriuaꝫ
Eſt aūt dyon idem quod claritas (vt dicit Iſi
do.) Item dies ē menſium ⁊ annorū deſcripti
ua ⁊ diſtinctiua omnia enim temporū ⁊ ſecu⸗
lorū curricula dierum numero computanꝫ.
Item ſecūdum acceſſum ſolis ⁊ receſſum ē di⸗
es breuitatis et magnitudinis receptiua. ⁊ ideo
ꝓpter ſolis elōgationeꝫ a noſtro habitaculo i
hyeme ē breuiſſima. i eſtate aūt lōgiſſia qꝛ tūc
ſol nobiſ vicini⁹ appropinqꝫ. Itē ſiderꝫ ⁊ cor
porum ſuperiorum eſt dies occultiua. qꝛ quā⸗
to dies eſt clarior / tanto ſtelle a noſtris aſpecti
bus occultantur. Item inter colores et rerum
viſibiles forma eſt dies diſcretiua / nam figu⸗
re ⁊ forme que de nocte latent / de die patent. (
vt dicit Beda.) Item diei preſentia auium lu
cis eſt leuificatiua. In ortu enim diei gaudent
⁊ cantāt aues. Item viatoribus eſt dies ſecu
ritatis ⁊ pacis tributiua / que latronibus ini⸗
mica eſt et timoris incuſſiua. latrones enim de
die timent. Item diei claritas eſt tenebroſita⸗
tis nocti euacuatiua / et ipſi imediate ſucceſſi
ua / et quanto nox precedens magis tempeſtu
oſa eſt ⁊ turbulenta / tanto eſt ſuccedentis diei
preſentia magis grata. Item dies eſt ſtatus
ſui mutatiua. creſcit enim uel decreſcit cōtinue
et quanto plus decreſcit ⁊ abbreuiatur in hye
me / tanto plus in eſtate prolongatur. Item
dies eſt a torpore ⁊ ſomnolentia excitiua / nam
dies exercitio ⁊ labori hominum deputatur. ⁊
quanto plus dies declinat verſus finem / tan⸗
to ſapiens operarius ad perfectionem diurni
operis plus conatur (vt dicit Grego.

a

Urora finis eſt noctis precedentiſ
⁊ diei ſequentis principiuꝫ. Et di
citur aurora (vt dicit Iſiderus.) qꝛ
aurea hora eo ꝙ rutilitateꝫ ad mo
duꝫ auri diffundit colorem. vnde ⁊ ſol in auro
ra a grecis criſoſtomos ideſt auri dom⁹ appel
latur. nam radij eius ſplendentes aureas co⸗
mas demonſtrant. Uel dicaꝫ aurora quaſi au
ra rorans / eo ꝙ in aurora ros generatur. et cu⸗
ius humectatione infunditur terra / et aeris ca
liditas temperatur. aurora lumen a ſole impe
trat. qꝛ clarior eſt ipſa nocte / ſed obſcurior cla⸗
ro die. aues mundas ⁊ diurnas ad volandaꝫ
⁊ cantandum excitat nocturnas autem fugat.
In ortu autem aurore flores primo clauſe
aperiunꝫ / et herbe que eſtu precedente macre⸗
ſcunt / in aurora eriguntur. vires animales in
aurora confortantur / ⁊ animaliū egritudines
alleuiantur et diminuūtur. In aurora autem
humor ſanguineus dominatur. Unde ſecun⸗
dum Conſtan. Aurora vſqꝫ ad tertiam imitaꝫ
naturam veris. meridieſ eſtatis / hora veſperti
na / temporis autumnalis / nox vero hyemalis
qualitatibus. In aurora ꝓpter dominium ſā
guinis ſomnus dulcis eſt et ſalubris. tunc etiā
temporis maxime galli ad vociferandum con
citantur. Oritur autem lucifer in aurora et oriē
tis ſolis preſentia nunciatur eſſe ꝓxima ⁊ vici
na. Aurora a tenebris incipit / ſed vſqꝫ ad per
fectionem luminis proficit ⁊ procedit. Uariat
autem in ortu ſolis colorem ſuum. vnde nunc
croceum nunc purpureum / nūc aureum protē
dit colorem. Accidit hec varietas ex diuerſa q̄li
tate vaporum vel nubium in quibus modis
fit depreſſio ſolarium radiorum (vt dicit Be⸗
da.) Nimia autem ſerenitas in aurora cum ra
dijs ſolaribus directis contra auſtrum ſignuꝫ
eſt future tempeſtatis (vt dicit idem Beda.)
Idem eſt autem aurora ⁊ diluculum. Sic au⸗
tem dicitur / quia eſt diei lucidum ⁊ luminoſuꝫ
principium. Eſt enim diluculum. ſecundū Iſi
do. terminatio noctis et inchoatio plene lucis
alleuiatio infirmitatis / expeditio ab inimicis
In diluculo hoſtes fugiunt ⁊ latrones (vt idē
dicit) Idem eſt mane quod diluculum. nā ma
ne eſt lux plena ⁊ matura. ⁊ dicaꝫ a mene quod
eſt bonum / eo ꝙ luce nihil eſt melius. (vt dicit
Iſi.) Eſt autem mane principium laboris / et

finis dormitationis tempus ſobrietatis / et perfectio celebrate digeſtionis / paulatim nocti finem imponit et cito tranſit. rerum qualitates / ſpecies et figuras preoſtendit ꝛ precludit.

m Eridies eſt dicta quaſi dies media Nam in meridie in medio celi videtur conſiſtere ſol in medio puncto inter ortum ꝛ occaſum exiſtens videtur equaliter ab vtroqꝫ tunc diſtare. vel dicitur meridies quaſi mera dies / qꝫ tunc purior et clarior eſt ſol / quando de medio celi rutilat / ꝛ totū orbem illuminat pari claritate (vt dicit Iſi.) Hec hora calidior eſt ꝛ ſiccior / et in ſuis qualitatibus eſt ſimilior eſtati. Et accidit propter quatuor ſcilicet propter directam ſolis ad capita noſtra oppoſitionem / ꝑpter ſolarium radiorum reflexionem / ꝛ directam duplicationem / ꝛ ꝑpter radiorum ſpiſſitudinem / ꝛ eorū cōfractionem / ꝑpter linearum anguſtiam in quibus radij coartanꝭ. Aer etiam tūc temporis ꝑpter multiplicationem ꝛ concurſum radiorum maxime caleſit. ꝛ ideo amplior calor in iſtis inferioribus generatur. In meridiana autez hora vmbra vniuſcuiuſqꝫ corporis ē breuiſſima et a meridie verſus ſeptentrionez / tunc temporis eſt extenſa. et quanto ſol plus recedit a meridiano circulo / tanto obiecti corporis vmbra amplius perlongantur. (vt dicit Beda.) In meridie flores et herbe areſcūt. ſꝫ fruges et fructus potiſſime maturefcunt. Animalia loca vmbroſa ꝑpter ſolis feruorem querunt / ꝛ in ſuis latibulis requieſcunt. In meridie animalia venenoſa ſicut colubre ꝛ ſerpentes plus ledunt / quia venenum ſuū facilius tūc infundūt de mane etiam ꝑpter frigiditatem nocturnam precedentem rigeſcunt. et ideo in eis vis veneni cōſopitur. ſed in meridie caleſiunt / vnde tūc ad pungendum ꝛ virus veneni infundenduꝫ fortius in ardeſcunt. Unde in feruore meridiano cauernas exeunt / ꝛ calefactionis gratia ſoli ſe exponunt (vt dicit Iſi.)

v Eſpera a veſpero ſtella occidentali eſt dicta. Ueſperus enim eſt ſtella qui ſolem occidentem ſequitur ꝛ tenebras ſequentes comitaꝭ (vt dicit Iſiderus.) Uocatur autem veſper ſeruꝫ a ianuis ſeratis ſic dictum / quia quādo venit veſper fores ſerantur / vt omnia in domo maneant tutiora. Dicitur etiam crepuſculum id eſt dubia lux / quando inter lucem ꝛ tenebras diſcernere nō eſt certum (et dicit ideꝫ.) In veſpere igitur dies finitur et ſolares radij a terre ſuperficie ſubtrahunꝭ. imminente veſpera / vmbre corporum maxime protenduꝭ. Flores qui contra ſolem aperti fuerant ꝑpter ſolis abſentiaꝫ in ſe clauduntur. pori etiam corporum qui ex calore diurno aperti fuerant ꝑpter remiſſionem caloris in veſpere conſtringunꝭ exalationes et fumoſi vapores que materia ſunt nebule ꝛ nubis / veſpertino tempore reſoluūtur homines ꝛ animalia ꝛ etiam volucres ꝑpter reſolutiōeꝫ fumoſitatū in eoꝝ corpib⁹ ad ſonuꝫ ꝛ dormitiōnē tūc diſponūꝭ. aues nocturne ſicut bubōes ꝛ nocticorac de ſuis latibulis ad ſua paſcua ꝑcurāda tēpore veſpertino egrediuntur. greges a paſtoribus ꝛ a paſcuis reducti ī caulis ꝛ alijs ouium receptaculis recolligunꝭ. lupi a canibus in veſpere vix diſcernūtur. vigiles ꝛ cuſtodes propter latronum inſidias ꝛ hoſtium inſultus in muris ꝛ turribus ſtatuūtur. in veſpere etiaꝫ laborantes remuneranꝭ ꝛ quieti exponūtur.

n Ox a nocendo eſt dicta eo ꝙ oculis nocet. nam oculuꝫ priuat a ſua perfectione ſcilicet ab actu videndi. occultat enim rerum colores in quibus oculus delectatur. Cauſatur autē nox ab vmbra terre cuius interpoſitio intercipit a nobis ſolares radios ꝛ impedit ꝛ tollit a noſtris aſpectibus viſum ſolis. Eſt autem nox frigida ꝛ humida qualitatibus hyemis ſimilis ꝛ ideo quieti animalium eſt congrua / virtutiꝫ ꝛ operationi naturalium effectuum neceſſaria Unde nox eſt tempus dormitionis ꝛ quietis vt uirtutes que per vigilias diurnas diſtracte ꝛ diſperſe fuerant debilitate / beneficio noctis quieſcant ꝛ coadunantur / et ſic coadunate confortentur. ne nox propter ſolis abſentiam eſſꝫ penitus indecora / ſtelle cum fulgoribus illuſtrant. Unde ex ſtellaruꝫ motu noctis tenebroſitas minoratur / ꝛ noctis curſus ꝛ proceſſus diſcernitur. aeris etiam nocturna denſitas temperatur (vt dicit Albu.) ꝛ ideo in nocturnis tenebris ambulantes vel nauigantes / de facili deuiant. niſi eorum via per motum ꝛ ſiderum ſitum dirigatur. omnis infirmitas plus extenditur generaliter nocturno tempore ꝙ diurno et patiens de nocte plus ꝙ de die aggrauatur per cantum gallorum finis noctis predicatur. ꝛ aduentus future diei prenunciatur. Nox autem ſecundum excubias in quatuor vigilantium ordines diſtribuitur. (vt dicit Beda.) Nam primi vigilant in noctis principio. Secundi in conticinio. Tertij in media nocte / ſiue ipſius noctis intempeſte ſilentio. Quarti in gallicinio. Omni enim tempore in caſtris vigilant ꝛ excubant / ne inueniant quod formidant (vt dicit idem ſuper luce. xij.) Preter hec nox eſt ex ſe horroris ꝛ timoris incuſſiua fantaſ

maтum ⁊ illuſionum contentiua. plura enī fantaſmata occurrunt de nocte ꝙ de die. plures enī occurrunt dormientibus de nocte ꝙ de die vigilantib⁹ fantaſie. (ſicut dicitur ibi multa paſſa ſum per viſum propter ipſum) Math. xxviij. Nox etiam eſt condēſationis ⁊ infectōnis inductiua. Tanta enim fit de nocte ex fumis ⁊ vaporoſis exalatiōibus aeris immutatio et infectio ꝙ vix animantia viuerent/ niſi ſidera et luna ſuo motu contra huiuſmodi maliciam obuiarēt. (vt dicit Albu.) Nox etiam eſt illoꝝ que claritate diei occultantur manifeſtiua. vt patet quia ſidera de die latent. de nocte vero apparent immundorum animalium eſt nutritiua. nam apri. et alie fere ſilueſtres de die in ſuis foueis ⁊ antris latitant/ de nocte vero ꝑ vineas ⁊ agros euagari non ceſſant. audacie ⁊ ſecuritatis maleficijs eſt ſepius preſtatiua. nā de die deprehēdi timēt latrones ⁊ fures q̄ nocturno tempore ad omne flagitium ſunt audaces (vt dicit Grego.) hora tempeſtatiſ/ nocturna mora penditantibus in mari eſt maxie nociua. quia quando nox naufragium patientibus ſuperuenit/ euadendi locus aliqui vix occurrit (vt dicit Grego.) Totius medietatis vite humane eſt nox inſenſibiliter conſumtiua. tantum enim temporis conſuminus ꝺ nocte dormiendo/ quantum de die in vigilando vnde nox ſubtrahit quo ad laborem partē maximaꝫ vite noſtre. (vt dicit Ga.)

ſ Abbatum eſt primum ſeptimane feſtum/ quod ad celebrandum deo in die ſeptima fuit a domino inſtitutum/ quia in die ſeptima requieuit dominus ab omni opere. (Gen̄. ij.) Vnꝺ apud hebreos ita preualuit hec ſolemnitas in tantum/ ꝙ nulluꝫ opus in ſabbatis fieri ꝑmittebatur immo in ſabbatis ſeruis/ ancillis/ animalibus/ ⁊ iumentis/ requies fieri iubebatur ignis in domibus iudeoruꝫ in ſabbatis nō accendebatur. cibus in die ſabbati neceſſarius/ ī die precedenti preparabatur/ cultiorib⁹ indumentis populus in ſabbatis ornabatur/ lautioribus cibis ⁊ epulis populus cōmuniter in ſabbatis vtebatur/ templum orationis gratia plus ꝙ in alijs diebus frequētabatur/ altaria ſacrificijs maioribus ⁊ oblationibus pinguioribus ſemper in ſabbatis cumulabantur/ lex ī ſabbatis ſemper a populo a ſacerdotibus exponebatur ⁊ declarabatur/ cantus cū pſalmodia ſolemnius agebatur/ omnis diſcurſus et euagatio populo prohibebatur. Vnde inter ſabbati ſpacium tantummodo. M. paſſuum vocabatur. plus enim ambulare in ſabbatis illicitum putabatur (ſicut dicit glo. ſuper act⁹. Apoſtolorum) arma ſumere niſi ſolum pro defenſione legis non concedebatur. (vt patet in libro Machabeorum. ij.) In quiete ergo ſabbati/ quies animi figurabatur. Violator etiā ſabbati ſine miſericordia interfici iubebatᷓ. vt patet in illo qui colligens ligna in ſabbato/ q̄ iubente domino lapidibus fuit a populo interfectus.

n Eomenia apud hebreos idem eſt quod noua luna ⁊ erat ſolemnitas in kl̄. menſium ad honorem domini que renouat omnia inſtituta. Quod enim fecerunt gentiles in principijs menſium ad honorem diane ⁊ iunonis/ fecerunt hebrei in kl̄. menſiuꝫ ad honorem creatoris. Et ideo principia menſium dicuntur kl̄. quaſi colende (vt dicit Iſi.) Dicuntur a calo grece quod eſt voco latine. quia tubis et buccinis hec ſolemnitas pronunciabatur/ a clangore buccine ad feſtum neomenie vocabatur populus. Hec feſtiuitas multum fuit celebris et inſignis. ⁊ ideo ſpiritualibus hoſtijs honorabatur. ⁊ populus ad epulandum et conuiuandum in kl̄. tubis ⁊ buccinis ſpecialiter inuitabatur.

ſ Eptuageſima eſt ſpacium. lxx. dierum que extenduntur a dominica que dicitur. lxx. vſqꝫ ad ſabbatum paſce. et dicitur ſabbatuꝫ in albis. In his autem. lxx. diebus ſignantur. lxx. anni quibus filij iſrael captiui fuerunt in babilone per quos continue fuerunt in miſeria ⁊ dolore ſed accepta licentia a Ciro rege/ reuertebantur finitis. lxx. annis cum gaudio ⁊ honore. In his autem. lxx. annis captiuitatis babilonice prefigurabatur totuꝫ corpus/ ꝙ diu culpe ſubditur atqꝫ pene. ⁊ culpa primi hominis cuꝫ pena ſibi inflicta/ legitur in eccleſia in prima dominica quando. lxx. inchoatur. vnde in ſignuꝫ preſentis miſerie cantica leticie ſubticentur. nuptie et coniugia donec poſt paſca ſuſpenduntur. In paſca autem alleluya cum alijs iocunditatis canticis reſumitur. qui paſſionem chriſti ſeruitus humani generis relaxatur pena tamen adhuc remanet. Et ideo in ſeptimana paſcali cantatur gradale cum alleluya. qꝛ adhuc cum ſpirituali leticia quam habet eccleſia pro remiſſione culpe remanet quedam triſticia/ pro remanente adhuc pena/ ſicut populuſ iſraeliticus de ſua reuerſione libera in hieruſalem multum exultabat. ſed nihilominus ꝓ diſ

ficultate itineris multum vel plurimum labora-bat. Sic nos tendentes ad patriam gaudem⁹ per gratiam noſtre redemptionis ſed adhuc lugemus pro peccatis. cum autem vite preſen-tis ſeptuagena fuerit adimpleta/ tunc fulgebimus in albis in agni preſentia. ⁊ ideo i ſabbato in albis cantatur duplex alleluya. quia finito labore vite preſentis/ cum peruenerim⁹ ad eterne quietis ſabbatum gaudebim⁹ ſtola duplici nobis tunc temporis reſtituta. in ſignum miſerie vite preſentis cantantur in introitu miſſe. Circundederunt me gemitus mor. pro ſpe reuerſionis inuitamur in epiſtola ad currendũ in ſtadio. et ad laborãdum in vinea domini ſabaoth docemur in euangelio. Hec omnia ex ſumma ⁊ ſcientia Jo. beleth ſunt extracta. cuius auctoritas in eccleſia ẽ ſolemnis. maxime in officijs eccleſiaſticis ordinandis.

q Uinquageſima quaſi quinquies decem eſt vocata. ⁊ ſignat tempus remiſſionis ſecundum expoſitionẽ ipſius Beleth. nam annus quinquagenus dicebatur ãnus iubileus/ qui apđ hebreos fuit ſumme celebris ⁊ feſtiuus. annus enim fuit reuerſionis proſcriptorum/ remiſſionis debitorum reſtitutionis deperditorum. Incipit autẽ quinquageſima in dominica tertia a ſeptuageſima/ ⁊ finitur in dominica reſurrectionis. Signat enim ſtatum gratie ad quaꝫ reſtauramur mediante beneficio penitentie. Unde ieiunium eccleſie incipit in medio quadrageſimalis ſeptimane/ et tunc frequentius quinquageſimum pſalmum qui eſt penitẽtialis recitamus in diurno officio/ in ſingulis fere horis pſalmus ille penitentialis qui miſerere mei deus intitulatur) repetitur. Obſeruationem autem anni quinquageſimi qui dicebat̃ i lege iubileus. incipit ſecundum hebreos ante legem a tempore ſcilicet abrahe/ qui liberauit loth nepotem ſuum qui tunc temporis fuit annorum. l. ⁊ ideo ab illo tẽpore inter filios abrahe ſeruabatur quod precedẽte tempore ſub lege propter miſterium approbatur. vt patet in numeris.

q Uadrageſima eſt tempus. xl. dierum vt dicit Jo. incipiens a dominica prima quadrageſime ⁊ ſe protendit vſq̧ ad domini cenam/ in qua dominus noui teſtamenti ſacrificiũ inchoans/ pane angelico nos reficit/ in quo nobis figuratur ꝙ qui. xl. penitentie vel preſentis vite ſpiritualiter peregerit diuine contemplationis ſocietate finali perfruetur. Eſt autem quadrageſima tempus militie chriſtiane in quo acrius contra vicia dimicamus. Hunc enim dierum numerum ad noſtram aſſumimus militiã non ſolũ per exemplum moyſi ⁊ helie/ ſed etiã per imitationem ieſu chriſti qui tot diebus legitur ieiunaſſe. Bene autem ſub hoc numero ieiunamus. nam pro eo conſtat ex denario q̃ter in ſe reuoluto decalogum ſub denario/ et euangelium ſub quaternario repreſentari/ quibus armis ſpiritualibus noſter aduerſarius repugnatur/ ⁊ terra viuentium iure hereditario poſſidet̃/ ſicut terra promiſſionis/ finita. xl. annorum pugna in deſerto filijs iſrael cõcedebat̃ Fructus etiam noſtre militie oſtenditur ſub h̃ numero. nam quadragenarius collectis ptib⁹ ipſum diuidentibus/ producit numerum quĩquagenariuꝫ/ qui numerus remiſſionem debitorum ⁊ hereditatis amiſſe reſtitutionẽ ſignat Ex quo oſtendit̃ ꝙ dimicando contra vicia remiſſionẽ conſequimur peccatorum/ ⁊ heredes efficiamur bonorum. In hoc enim numero vite noſtre decimas ⁊ primitias conſecramus. nã p decima. ccclx. dierum ieiunamus. xxxvi. dies pro decima. vi. dierum ⁊ horarum qui reſidui ſunt de anno integro vnum diem/ vt in ſũma ſoluantur deo pro decima anni. xxxvij. dies ieiunabiles/ et tres dies de ieiunio quatuor temporum pro primitijs offeruntur. hoc aũt facimus vt offerentes deo primicias noſtris tẽporis in fide trinitatis ⁊ decimas in completõne decalogi per fidem ⁊ bonos mores/ primogenitorum dignitatẽ ⁊ eterne felicitatis denarium aſſequamur. Et quia quadrageſima eſt tempus militie ideo in euangelio agitur de militia ⁊ victoria ipſius chriſti. In tractatu vero quatuor impugnationum ⁊ temptationuꝫ genera demonſtrantur. Quarum prima eſt leuis ⁊ occulta ſcilicet timor nocturnus. Secunda ẽ leuis ⁊ manifeſta ſcilicet ſagitta in die volans. Tertia eſt grauis ⁊ manifeſta ſcilicet occurſus demonij meridiani. Quarta eſt grauis ⁊ occulta et hoc eſt negocium in tenebris ambulans. Contra iſtas itaq̧ impugnationes vtimur ſpirituali armatura/ ad quam nos inſtruit apo. i epiſtola ⁊ inuitat/ vbi dicit exhibeamus nos ſicut dei miniſtros per arma iuſticie ⁊c. Inter omnia autem tempora anni tempus quadrageſime eſt magis nobile ⁊ inſigne. Eſt enim tẽpus reuiuificationis/ quia terra que in hyeme videbatur quaſi mortua tempore quadrageſimali reuiuiſcit ⁊ vireſcit. Item tp̃us eſt renouatõis. nã terra herbis florib⁹ ⁊ arbores frõdib⁹

renouantur et ornantur. Item tempus eſt im/
pregnationis et fecundationis. quia tūc virt⁹
generatiua in aīalibus ⁊ plantis marie viget
Unde tunc pululant ⁊ germinant terre naſcen
tia / vniuerſa. Item tempus eſt nidificationis
et pullificationis. vn̄ turtures ⁊ ciconie ⁊ alie
volucres qui iacuerunt tota hyeme / tēpore ver
nali aduenîunt / et ad indificandum ſunt ſolli
citi. Item tempus eſt medicine ⁊ purgationis
q: tunc maxime mouebūtur humores in corpe
ad exeūdum. et ideo eſt ꝯgruum tempus medi
cine. Item tp̄us eſt lucrationis ⁊ negociatōis
tunc n. arabilis eſt terra ⁊ mare nauigabile. et
ideo ſolent hoīes vernali ⁊ quadrageſimali tē
pore ob ſpem lucri / ad diuerſa negocia ſe mo/
uere. Item tempus eſt reſecationis ſuperfluo
rum ⁊ amputatōnis. et ideo in quadrageſima
amputant̄ vites et alie arbores que a ſuperflu
is exonerant̄. Itez tempus ē lacrimationis vi
nearum inciſarum ⁊ germinationis. Nam hu
mor qui erat in radice ſuperfluus euaporat ⁊
diſtillando ſe euacuat inaſa vite. virtus etiam
germinabilis tunc erumpit / ⁊ per diuerſas p/
tes in propagine ſe oſtendit. Item tempus eſt
ſeminationis ⁊ ſertionis quia circa quadrage
ſimam ⁊ ſemina terre committunt̄ et ſurculi in
arboribus inſeruntur. Item tempus eſt roris ⁊
pluuialis irrigationis / tūc enim oriunt̄ yades
⁊ alie ſtelle imbrifere que ſūt cauſa roris ⁊ plu
uie ad iactorum ſeminum irrigationem ⁊ nutri
mentum. vt dicit Albu. et Beda. Item temp⁹
eſt deambulationis et peregrinationis. q: tūc
eccleſie et ſanctorū limina maxime frequētant̄.

P Aſca grece paſſio dicitur latine a
pachin quod ē pati. Hebraice eni
idem eſt qd̄ tranſitus / eo ꝙ paſca
hebreorum agnus imolabat̄ / aſ/
ſus comedebatur / quod comedi non potuit /
igne cremebatur. ⁊ nihil ex eo / vſq; ad mane d̄
relinquebatur. cum feſtinatiōe ⁊ latucis agreſti
bus et panibus azimis comedebatur. ab incir
cunciſis et immundis comedi ꝓhibebatur acci
n̄ fuerunt hebrei et pedibus calciati quādo ab
eis comedebatur / in manu manducātis agnū
baculus tenebatur / ſanguine agni linitis do/
morum poſtibus virtus exterminantis an/
geli coercebatur / quia non habuit poteſtatem
nocendi vbi domorū poſtes cum ſuperlimi
naribus fuerunt tunc liniti. In comeſtione enī
agni imolati tranſeunte domino per egyptum
egyptiorum populus percutiebatur. populus
vero hebreorum ab egyptiorum crudeli domi
no liberabatur. vn̄ ex eo ꝙ primogenita egy
ptiorum interficiebantur hebreorū primoge

nita ſanctificabantur. Poſt comeſtionem ve/
ro agni populus precedente columna ignis ⁊
nubis illeſus per mare rubrum de egypto edu
cabatur. Pharaon autem ipſos perſequens
cum toto ſuo exercitu preceps / in medijs flu/
ctibus emergebatur. tandem in fine cum hym
nis et canticis pro ſua liberatione ⁊ hoſtiū ſub
merſione gratiarum actiōes domino ſoluebāt
Hec omnia in Exo. per ordinem continentur.
ſcilicet. xij. xiij. ⁊. xiiij. Et ideo in memoriam in
terfectionis egyptiorum ⁊ liberationis hebre
orum inoleuit conſuetudo. vt ſemper de duo/
bus damnandis ad mortem / vnus in paſca
iudeorum interficeretur et alter liber dimittere
tur. vt patet Mathi. xxvi. Iſtud autem paſca
iudeorū typus fuit et figura paſce chriſtiano
rum / in quo mediante ſanguine agni immacu
lati qui abſtulit peccata mundi / omnes electi
a ſeruitute demonum ſunt et redempti p quez
verum faciunt tranſitūm de carne ad ſpiritum
de veteri homine ad nouum. de vmbra ad lu/
cem / de mundo ad celum de figura ad verita/
tem / de ſeruitute ad glorie filiorum dei liberta
tem. Ideo dies paſcalis eſt tempus leticie et
exultationis / tempus lenitatis et renouatiōis
tempus puritatis ⁊ iocunde refectionis. quia
reſurrectionis filij epulantur / non in fermento
veteri malignitatis ſed potius in azimis ſince
ritatis et veritatis. noſtrum autem paſca ſemp
in die dominico celebramus verno tempore
luna adhuc plena. In dominica autem ſemp
celebramus / propter reuerentiam dominice re
ſurrectionis. Non autem ſemper celebramus
in. xv. luna cū iudeis / ne iudaizare videamur
Noſtrum inſuper paſca large ſumptum / ad mt̄
ta ſe extendit. Et primo ad diem in ramis pal
marū / quod vulgariter paſca floridum dicit̄.
eo ꝙ in illo die florentes arborum et virentes
ramos in manibus gerimus. quia dominus
illo die proceſſionaliter cum ramis arborum ē
receptus. Hec dies eſt priuilegiata / in hoc ꝙ
filij iſrael / illo ſub Ioſue tranſito iordane ſic/
co veſtigio intrauerunt terminos terre promiſ
ſionis / et ederunt de frugibus terre chanaan.
et ſtatim defecit manna quo aliti fuerunt in d̄
ſerto quadraginta annis. vt patet Ioſue. v.
In eodem etiam die ſicut erat tūc dies palma
rum eiecit dominus de templo ementes ⁊ ven
dentes poſtq̄ a turbis cum ramis palmarum
et oliuarum honorifice eſt ſuſceptus. Ad paſca
etiam pertinet dies cene qui ſecundū Io. be.
in quatuor eſt priuilgiata. in penitentium ad
eccleſiam redeuntium reconciliatione.

Qui enim in die cinerum ab eccleſia per

iuſticiam excluduntur/in die cene per miſericoꝛ
diam in ſinū eccleſie recipiuntur. ⁊ ideo i quin
ta feria fecit dominus ex aquis piſces ⁊ volu/
cres/partem enim dimiſit gurgiti/partez leua
uit in aera/qꝛ dominus malos in carnalibus
delectantes ſeperat a bonis in celeſtibus gloꝛi
ficatis. Secundū priuilegium conſiſtit in vete
ris ſacrificij terminatione ⁊ mirifici ſacramenti
altaris inſtitutione, quando carnalis ritus in
celeſtem ⁊ ſpiritualem ritū eſt mutatus. Terti/
um priuilegium conſiſtit in ſacre vnctionis et
criſmatis ↄſecratiōe. tūc enim ab epiſcopo ole
um cathecuminoꝛum et infirmoꝛum quo par/
uuli baptizandi inunguntur in oꝛganis ſenſuum
moꝛte iam appropinquante/cōſecrantur. Eodez
etiā die ↄficitur criſma ex oleo ⁊ balſamo quo
paruuli criſmantur a minoꝛe ſacerdote in vertice
a maioꝛe. ſ. ab epiſcopo in frōte videlicz in ↄfir
matione. Quartū priuilegium eſt in mandati
dominici repreſentatione. ⁊ hoc fit in pedum
ablutione. in pauperum refectione. in altariuz
denudatione ⁊ eoꝛum expiatione. Eſt igitur dies
cene dies reconciliationis. trāſſubſtantiatiōis.
cōſecrationis ſiue vnctionis dies refectionis ⁊
ablutionis. Ad paſca noſtrum in ſuper ꝑtinet
dies paraſceue. ⁊ dicitur bona ſexta feria. qꝛ i
ea dominus eſt paſſus cuius paſſione omnes
ſexte ferie habende ſunt in reuerentia ⁊ honoꝛe
Celebꝛatur autem dies paraſceue cum triſticia
⁊ meroꝛe quamuis alioꝛum ſanctoꝛum paſſio/
nes cum gaudio celebꝛemus quia ſancti poſt
martirium euolant ad celum. Chriſtus vero de
ſcendit ad infernum. ſed qꝛ fregit tartara ⁊ ſan
ctos eduxit/⁊ tercia die viuū ſe oſtendit. Ideo
tunc maxime gaudemus. vt dicit idez Jo. be.
Huius diei priuilegia fuerunt xp̄i immolatio
⁊ demonis qui moꝛtis habebat imperium hu
miliatio/paradiſi apertio/hoīs redemptio/ſcri
pturarum reſeratio ſiue manifeſtatio/omnium
figurarum cōſummatio. Et ideo in cruce dixit.
Cōſummatū eſt. Ad paſca quoqꝫ pertinet ipſi
us vigilia/que anathomatice ſabbatum ſan/
ctum appellatur/qꝛ in illo ſabbato chriſtus q̄
eſt ſanctus ſanctoꝛum tota die in ſepulchꝛo re/
quieuit. In hac die ignis nouus acquiritur/be/
nedicitur/⁊ ad accendēdum paſcalem cereum
cuſtoditur. deinde cereus paſcalis erigitur et a
diacono bn̄dicitur ⁊ accenditur/cui thus in foꝛ/
ma crucis impꝛimitur. deinde lectionib⁹ lectis
ad conſecrationē fontis ꝓceſſionaliter acceditur
⁊ cōpleto baptiſmo/ad celebꝛationē miſſe re/
uertitur ⁊ reditur. totum aūt diei officiuz ſub bꝛe
uiſſimarū veſperaruz compendio terminatur ne
neophiti ad diuinū officium inconſueti/tedio
affician̄t. Tota. n. ſeptimana paſcalis celebꝛis
eſt ⁊ ſolēnis/cuius finis in ſabbato i albis ter
minatur. qn̄ alleluya duplicatur. Signat enī
futurā ſanctoꝛum glorioſam reſurrectionez. in
quadruplici ſtola electi decoꝛabuntur. de quib⁹
dicitur in Apo. Ambulabunt mecuz in albis/
quoniam digni ſunt.

p Enthecoſtes fuit feſtuz ſolēne apd̄
hebꝛeos ſicut eſt modemo tempo
re quo ad nos/⁊ eſt dies. l. a paſca.
Sicut enim populus iſrabelitic⁹
quinquageſima die que a paſca quod celebꝛa
uerunt in raphadim venerūt ad montem. Sy
na ⁊ legem ſuſceperūt. vt patet Exo. xix. Ita
quinquageſima die a paſſiōe xp̄i datus ē ſpiri
tus ſanctus apoſtolis in linguis igneis vt facū
di eſſent in omni genere ſermonis/⁊ feruidi in
amoꝛe caritatis. Dicitur aūt penthecoſtes a pē
tha quod eſt quinqꝫ ⁊ coſtes quod eſt decem q̄
ſi quinqꝫ decades dierum a paſca vſqꝫ ad pen
thecoſten. Intercurrunt et diſtinguūtur p ſeptez
ſeptimanas/ꝓpter ſeptifoꝛmem gratiaz/ que
in aduentu ſpiritus ſancti credentib⁹ eſt colla
ta. Tempus aūt circa penthecoſten eſt tempus
milicie ſtrenuitatis. tunc enim noui tirones mi
licie cingulo ſeu gladio accigunt̄. Eſt etiam tē/
pus munditie ⁊ ſiccitatis. Sole enim terre ſu
perficiem tunc foꝛtius calefaciente humoꝛū cō
ſumit ſuperfluitatem ⁊ lubricitatē ⁊ ſic inducit
munditiam per ſupinductam ſiccitatem. Itez
eſt tempus leticie ⁊ iocūditatis/qꝛ tunc aues ⁊
animalia in maximo amoꝛe viuunt. Item tē/
pus viroꝛis ⁊ amenitatis/tunc enim pꝛecipue
herbe virent ⁊ ſilue frondent. Item tp̄us odo
ris ⁊ ſuauitatis. naz floꝛes oꝛtoꝛuz nemoꝛum
⁊ pꝛatoꝛum ſuā redolentiam vndiqꝫ tunc dif/
fundūt. Item tempus eſt dulcoꝛis ⁊ ſapoꝛiſi
tatis. nam caloꝛ celeſtis tūc tempoꝛis humidi/
tatem in floꝛibus digerit/⁊ in dulcedinem alte
rat et cōuertit. et ideo tempus eſt mellificationi
congruū/ꝓpter quod apes pꝛecipue tūc frequē
tāt herbas et arboꝛes ꝓpter floꝛes. vt dicit ari
ſto. ꝙ longe purius ⁊ dulcius eſt mel quod col
ligitur tempoꝛe uernali ꝙ quod acquirit̄ tēpe
autūnali. Item tp̄us maturitatis. In calidis
enim regionibus circa penthecoſten inſtat mel
lis tp̄us. ⁊ ideo vocat̄ in libꝛo numeroꝛū tp̄us
nouarū frugū. qꝛ in feſto penthecoſtes panes
ex nouis frugibus offerri pꝛecipiebant̄. Itē tē
pus eſt paſcue ⁊ ſatietatis. nam tunc granis ⁊
herbis habundant loca oīa paſcuoſa. ⁊ ideo
tam equi ꝙ alia animantia propter nouarum
herbarum habundantiam impinguantur.
Item tempus eſt audacie ⁊ animoſitatis.

Digitized by Google

Nam et feruēti impreſſione caloris ſolaris colera tunc incenditur. ex cuius accenſione circa cor/ ita ⁊ audacia in animalibus cōcitatur. vnde illud tempus regibus magis eſt conſuetū vt tunc iubeant moueri bella cōtra hoſtes.

[ſ]cenopbegia feſtiuitas eſt hebreorum que tabernaculorum fixio dicebatur que celebratur in memoriam expiationis qn̄ recedentes de egypto in tabernacula morant̄ vt dicit Iſid. Unde ſcenopbegia dicit̄ a cenon grece qd̄ latine dicitur tabernaculum. Hec ſolēnitas ſemper in ſeptembri celebratur. q2 collectis frugibus/ de oibus decimas domino obtulerūt/ ⁊ leticie ac gaudio ſpecialiter tūc vacauerunt. frondibus ⁊ ramis domos ſuas ornauerunt. fruct⁹ arboris pulcherrime ⁊ ſuauis id eſt pōa cedri in manibus portauerūt. In decima autē die eiuſdem menſis triplex feſtum eodem die celebrauerunt. ſ. expiationis afflictionis ⁊ ꝓpiciationis. nam eo die ſūmus pontifex intrauit cū ſanguine vitule ruffe ⁊ expiauit ſancta ſanctorum/ ⁊ ideo dicitur dies expiationis. Eodem die ieiunabat populus pro reatu vituli in deſerto. ⁊ ideo vocabatur dies afflictiōis. Ideo vero vocabatur dies propiciationis quia tali die audiuerunt ſibi dominum placatum fuiſſe ⁊ propicium ſuper tranſgreſſione vituli ī deſerto.

[E]ncenia eſt noui templi dedicatio cenon enim grece nouū dicitur latine. Hanc ſolemnitatem iudei diuerſis temporibus celebrabant ſecundum ꝙ diuerſis temporibus vel nouum templum edificabatur/ vel edificatum de nouo reparabatur. ſicut Iudas machabeus legitur templum dedicaſſe ⁊ renouaſſe. ꝑmo Machabeorum. quarto. Dedicationis etiam feſtū tenet eccleſia. Cum enim epiſcopus eccleſiam circuit/ aqua benedicta eccleſiam aſpergit. alphabetū duplex tranſuerſaliter per pauimentū ſcribit. parietes ſignat criſmate ⁊ linit. th⁹ ⁊ thimiama per quinqꝫ partes altaris comburit. reliquias īcludit. altaria ornat ⁊ veſtit. emunitatem ⁊ priuilegia impendere conſueuit.

Finit Liber Nonus.

De materia et forma et eius proprietatibus

Liber Decimus.

[C]ompleto

tractatu de proprietatib⁹ temporis et partiū eius/ agēdū eſt de inferioribus ⁊ materialibus creaturis de elemētis ſcilicet ⁊ eorum que ex elementis materialiter cōponūt̄. Sunt autē materia ⁊ forma omnis rei corporalis principia/ vt dicit̄ in li. de vnitate. Materie autem ⁊ forme priuatio nihil aliud eſt ꝙ totius rei deſtructio. ⁊ eſt materia contraria vnitati ⁊ ei diſſimilis vt dicitur ibidem. Materia autē quāto eſt natura ſubtilior ⁊ ſublimior tanto ad ſuſceptionem forme eſt abilior. quanto vero ē cōpactior et terreſtrior ⁊ a natura celeſti remotior tanto ad ſuſceptionem impreſſionum formalium eſt debilior. vt dicitur in li. de quinqꝫ ſubſtātijs. et hoc habet propriū materia ſicut ibidem dicitur ſcilicet ſuſcipere formam ⁊ non ſuſcipi/ retinere ⁊ non retineri. Principium autē diſtinctionis diuiſionis et alienationis in reb⁹ generalibus ⁊ numerationis eſt materia/ vt dicitur. vij. metha. quia generans non differt a generato ſecundum materiam/ ⁊ ideo vbi eſt generans ſiue materia idem eſt ſubſtantialiter generans ⁊ generatum in ſubſtātia ⁊ materia vt in diuinis. materia enim eſt cauſa indiuiduationis rerum. vt dicit Ariſto. iij. metha. ꝙ diffinitio ſpeciei per indiuidua eſt ſecundum materiam ⁊ non ſecundum formam. Item materia propria appropriat ſibi formam propriā vt dicitur. x. metha. Unde ſecundum ſubſtantiam et eſſe/ ſub vna forma eſt vna materia et ſub pluribus plures. Item materia phiſica eſt ſubiectum quantitatis continue que eſt diuiſibilis in infinitum. ⁊ eſt materia ſubiectum diuiſionum. propter quod accidens non poteſt diuidi niſi ſecundum diuiſionem ⁊ quantitatem ſubiecti. Item materiam infinita dicitur. vel quia diuiſibilis eſt in infinitum vel quia habet appetitū ad infinitas formas/ ⁊ ideo ꝓpter determinationem ſuorum appetitum ⁊ inclinationem ad formas infinitas dicitur infinita/ ⁊ non ꝙ eius virtus ſit infinita/ non limitata ſcilicet neqꝫ coartata/ ſicut virtus eſt diua.

et ideo dicit Plato ꝙ materia fluit in infinitū / niſi forma ſiſtat fluxū. et ideo corpa que mltum hñt de materia et parꝰ de forā creſcūt mltū / vt patet in arboribus. ⁊ ideo oſſa parū habēt ſenſibilitatis / q₂ multū habent materie ⁊ terreſtreitatis. vt dicit Auicen. Latet autē in materia potentia quedā actiua que eſt forma incō pleta / ⁊ hec potentia eſt cōis duobus cōtrarijs. Unde qñ illa potentia ducit ad actum vnius forme / appetit ſtatim eſſe ſub forma cōtraria / vt iſta potentia que cōmuniter ſe habet ad frigidum ⁊ calidū quando actualiter eſt ſub frigido ſtatim appetit eē ſub contrario. Unde nulla forma corruptibiliū ⁊ generabilium pōt ſufficienter cōplere potentiā actiuam in materia quin ſemper appetat impleri p aliā formā. Illa aūt forma cum ſit diſpartita nō pōt induci niſi p corruptionem forme preſentis / ſm ergo ꝙ virtus agentis immiſſa corrūpit preſentem ſic excitat formā actiuam ad formam ꝯtrariam ⁊ dat ei paulatim cōpletius eſſe donec fiat ſub eſſe cōpletiſſimo illius forme. Has ⁊ multas alias ꝓprietates habet materia quas eſſet ſuperfluum hic recitare. quere tamē ſupra li. viij de bonitate mundi.

e

X iam recitatis ꝓprietatibus materie relucent ꝓprietates ipſius forme. Et ſcd̄m Ariſto. in li. de quinq₃ ſubſtantijs. Forma eſt quaſi lumen vniciuiq₃ pulcritudinem eſſentiam ⁊ ſignum tribuens. Forme autē lumē materie infuſum deſcendēdo fit debile ⁊ obſcurum ſecundum materie capacitatē. Eſt aūt forma differētia que differt aliquid ab aliquo / vt dicit idem Formarū aūt alia eſt eſſentialis ⁊ alia accidentalis. Eſſentialis forma eſt illa que adueniēs materie perficit eam ⁊ ſecum cōuenit ad rei alicuius pfectionem / qua. ſ. poſita res ponitur ⁊ qua deſtructa nihil de rei ſubſtantia inuenit. Unde in phiſica dicit. forma cū materia eſt cā omniū accidentium. Forma aūt accidentalis nō perficit res neq₃ facit eas eſſe ſicut dicit. vij met. ſed quelibet forma accidentalis indiget forma ſuaſtantiali que eſt cauſa forme accidentalis. Forma enim omnis ſimplicior eſt ⁊ actualior ac nobilior materia. ⁊ ideo ſcd̄m Ariſto. in li. de animalibus. forma ſe habet p modū viri q₂ pōt informare mltas materias ſicut vir poteſt fecundare multas feminas. vnde ſecūdum exigentiam forme que eſt imprimenda materie / oportet materiam diſponi ⁊ preparari q₂ ſi de materia terre debeat fieri ignis oportet ꝙ terra ſubtilietur ⁊ depuretur ⁊ ſimplicior fiat. Si vero ecōuerſo / et econuerſo. Eſt autē forma materie manifeſtatiua. nunꝙ enim pōt ſenſu videri materia ſubſtantiali vel accidentali forma. niſi per viā priuationis ſicut videtur tenebra videndo nihil / et ſicut auditur ſilētium non audiendo ſonnū vt dicit Calcidiꝰ ſuper pla. ⁊ cōmenta. ſuper primum metha. (dicit materia eſt cauſa quare male videmꝰ res creatas. vnde nihil eſt cōmunius ⁊ generalius ⁊ tamen nihil ignobilius ꝙ ſit materia q₂ nunꝙ videtur ſine forma. nec etiam pōt videri forma niſi cū materie actu ſit coniuncta. vbi vero plus eſt de forma ibi minus eſt de materia ſicut dicitur in. iiij. metha. ⁊ econuerſo. vbi plus eſt de materia ibi minus eſt de forma. ⁊ eſt res magis groſſa ⁊ impura. magis ignobilis et obſcura quanto a nobilitate forme amplius ē remota. Formarum aūt alia ſpiritualis / alia corporalis. corporalis vero alia celeſtis / alia elementaris. Forma aūt celeſtis eſt ita actiua ꝙ complet totū appetitū materie ſue. ideo ꝓpter preſentiam ſue forme complentis totaliter ⁊ pficientis celeſtam naturam ſubſtantia celeſtis non poteſt deſtrui vel corrumpi / ſed habet potius per formam ſuam que in ſuo actu perfectiſſima eſt in eſſe perpetuo conſeruari.

Forma elementaris non poteſt complere totam potentiam materie ſue nec eius perficere appetitū. ⁊ ideo relinquit illius potentie materialis aliquid incompletum propter quod ſemper appetit nouam formā / ⁊ ideo talia corpora ſemper corruptibilia quo ad potentiam ⁊ ſepius quo ad actum. quanto enim forma ē nobilior ⁊ ſpūalior ⁊ a conditionibus materie ſeparata magis ⁊ abſtracta / tanto etiam actualior et virtuoſior vt patet in intelligentijs. quarum ſubſtantia non dependet a materia ſicut dr̄ in tertio de aīma. In habentibus materiam non eſt intellectus. verumtamen angelos non habere in ſua eſſentia materiam non affirmo / ſed ſiue angelorum eſſentia ſit ex ſpirituali materia et forma compoſita ſiue non / hoc ꝓ certo tenetur ꝙ eorum ſubſtantia reſpectu rerū corporalium ſimpliciſſima eſt et actualiſſima ſicut forma ſpiritualis actualior eſt ꝙ corporalis vt dicit Albu. vnde reſpectu materie nobilior eſt forma cuiuſlibet mixti. nobilior vero forma elementi. nobiliſſima autē eſt forma corpis quinti ſiue celi / ſed omnes iſtas formas incorporaliter in nobilitate et actualite ſpiritualis forma ſiue ſit in angelo ſiue in anima precxcellit. et hec de preprietatibus forme et materie ꝓut ad hoc opuſculum pertinent dicta nunc ſufficiunt.

Digitized by Google

e

Lementū eſt ſm Conſtā. ſimpla
et minima corporis compoſiti par
ticula. minima aūt dicitur quo ad
nos q2 ſenſu nō pcipitur. Eſt eniꝫ
pticula minima ⁊ vltima in corporis reſoluti
one ſicut fuit prima in cōpoſitione. Dicit autē
ſimpla. nō q2 ſimplex ſit elementū ſine cōpoſi
tione aliqua ſed q2 non habet partes aliquas
cōponētes ſpecie ⁊ numero differētes ſicut ali
qua corpa que ſunt mixta vt patet in metallis
quoꝝ partes differūt. pars eni quedā eſt aer q̄
dam terra ⁊ ſic de alijs. ſꝫ quelibet pars ignis
eſt ignis ⁊ ſic de ceteris. Dicit autem elemētuꝫ
quaſi ilimentū ſcd̄m Iſid. ab ile eo ꝙ omniū
corporum ſit materia et quaſi primitiuū fun
damentū. et ſm alios dicit quaſi elementuꝫ ſi
ne alimentū eo ꝙ omnia corpa alunt elemen
taribus qualitatibus ⁊ augmentant. Sūt aūt
quatuor elementares qualitates quaruꝫ due
ſunt actiue. ſ. calditas ⁊ frigiditas ⁊ due paſſi
ue. ſ. ſiccitas ⁊ humiditas quarū cōuenientes
differētie ſuperius in. xiiij. li. planius deſcribū
tur quere ibi. Inter qualitates aūt elemētares
cōtrarietas eſt ⁊ repugnantia rōne quarū ad in
uicem agūt ⁊ patiunt generant ⁊ corrūpuntur
Quantūcunqꝫ. n. ad inuicem ꝯtrariant / p in
fluētiam tū celi ⁊ planetarū virtutē ꝯciliantur
in ſuis effectibus ⁊ ad ꝯcordiam reducūtur. et
ideo quodā mirando nature nexu cōiungunt
nam ignis ⁊ aer conueniūt in caliditate ꝗuis
diſcrepent in ſiccitate ⁊ humiditate. Aer vero ⁊
aqua in humiditate cōueniūt ſed diſcordant ī
frigiditate. ſed aqua ⁊ terra concordāt in frigi
ditate ⁊ diſcordant in humiditate ⁊ ſiccitate.
ignis aūt ⁊ terra que ſūt elemēta ſumme diſtā
tia ſm ſitum cōueniūt in ſiccitate diſconueniūt
tamē in frigiditate. q2 terra frigida eſt ſubſtan
tialiter ⁊ in vltimo. Ignis vero eſſentialiter ca
lidus eſt ⁊ in ſūmo. Ex iſtis aūt elemētis qua
tuor / duo ſūt nobilioris ⁊ purioris ſubſtantie
⁊ leuioris. ſ. aer ⁊ ignis. et ideo a cētro vſqꝫ ad
circūferentiam habent motū ⁊ naturaliter mo
uent ſurſum ⁊ iſta duo ꝯtrahūt nobilitatē ſuā
quo ad virtutem operationē ⁊ ſubſtantiaꝫ ex
vicinitate orbis ſiue celeſtis corpis a quo reci
piunt influentiā mobilitatis ⁊ virtutis. nā vir
tus celeſtis primo influit ſuper ſperā ignis et
per ignē ſup ſperam aeris. et ideo hec duo ele
menta ſunt ceteris ſublimiora quo ad ſitum
agiliora quo ad motum puriora ⁊ ſubtiliora
quo ad ſubſtantiā clariora ⁊ magis pſpicua
quo ad formā. virtuoſiora quo ad actum. duo
enim elementa ſūt inferiora. ſ. aqua ⁊ terra cete
ris duobus naturaliter grauiora motum a cir
cūferentia ad centrū deorſum habentia per ag
gregationē partium ⁊ ꝯpactionē ſpiſſa ⁊ obtu
ſa. ⁊ ideo predictiſ duobꝰ ſunt groſſiora ⁊ me
liora plus habētia de materia ꝙ̄ d' forma. Un
de ꝓpter ſummā elongationē a ſpera orbis v̄
tuti motiue celi nō ſunt ita obediētia ſicut duo
prima. Nunꝙ̄ eni ſunt elemēta ocioſa / immo
in agendo ⁊ paciendo ſūt cōtinua. vnde nunꝙ̄
quieſcūt a generatione ⁊ a motu. terra eni et ſi
quieſcat a motu / nunꝙ̄ tū quietem aut ceſſatō
nem recipit ab effectu / et ſicut nō ſūt ocioſa ab
actu / ſic nō ſunt vacua ab ornatu. nam quod
libet elementū habet ornatū ſuū. ignis ſidera
aer volatilia / aqua natabilia / terra greſſibilia
vt dicit Beda. de quibus aliqua auxiliāte do
mino breuiter ſunt dicenda.

i

Gnis eſt corpus ſimplex in vltio
calidum ⁊ ſiccū. vt dicit Conſtan.
naturaliter eni ſup aerem ſedere q̄
rit. per violentiam. n. in aere vel in
terra detinet paulatim in mollē aereꝫ euaneſcit
vt dicit Iſi. ꝓprietates eni ignis tangit. Dio
ni. in hierarchia angelica. li. xij. Ignis inquit
eſt corpus ſenſibile longe excellentius ⁊ ſubti
lius omnibꝰ alijs rebus corpalibus ⁊ nature
ſpirituali ꝓximū ac p hoc effectū ſuū diſſimili
us cūctis alijs demonſtrat. Ignis. n. in oībus
eſt ⁊ p oīa dare ſe conſueuit et ab omnibꝰ non
remouet. eſt tū incognitus / occultus / immenſu
rabilis / inuiſibilis / quodāmodo incorporeus
potens actionē ꝓpriam / mobilis / tradens ſe
omnibꝰ quoquo modo approximantibꝰ / mo
uens vniuerſa ſe ſe participantia / renouatiuꝰ
omniū / nature cuſtos / illuminatiuus cum cir
cūuelatis ſplendoribus / clarus / diſcretus / di
ſtinguens ⁊ reſiliens / deorſum paſcens / ⁊ ſur
ſum mouens / acute means excelſus nō recipi
ens ignominiam minorationis / ſemp motiuꝰ
cōprehenſiuus / ⁊ mutatiuus in ſe reuertēſ / po
tenter actiuus. ⁊c. Hec verba diuiniſſimi. Dyo
ni. pfundiſſima ſūt. deſcribit enim ignē quo ad
eius ſubſtantiā / virtutem / ⁊ operationē. vnde
declarationē predictorū verba cōmendatoris
ſuper predictū locum breuiter hic ponemus.
Ignis eni inter omnia elemēta ſitū habet ſub
limiorem / ⁊ hoc q2 naturam habet leuiorē. et
ideo dicitur excelſus quia pondere carens ſub
lime querit vl' petit / ſupereminet vniuerſis et
quicquid corporeum preter ipſum naturaliter
ſub eo ſubſiſtit inter omnia elemēta naturam
habet puriorem ⁊ ſubtiliorē ⁊ ideo dicit quo
dammodo incorporeus q2 ꝓpter ſubtilitatem

ſue ſubſtātie ꝑter ſubiectam materiaꝫ ſenſu nō
videtur. ꝓpter hoc etiam dicitur ꝙ multum
videt̄ nature ſpirituali ꝓximū/ qꝛ quandomō
videtur ignis eſſe medius inter viſibilia ⁊ inui
ſibilia. in quantum aūt appropinquat inuiſi/
bilibus eſt incorporeus. ſed in quantum ap/
proximat inferioribus corporeus eſt.
Item naturam habet ceteris elementis actua
liorem ⁊ in agendo fortiorem. ⁊ ideo dicit̄ im
menſurabilis/ qꝛ eius virtus ⁊ operatio creſcit ī
infinitum/ ſi materia fuerit infinita. ꝙ diu enī
materia ſubiecta ſufficit ignis nō deficit. ſed ſē
per potius creſcit. Item naturā habet occultio
rem. ⁊ ideo dicit̄ occultus/ qꝛ in ſua eſſentia ſen
ſibiliter nō videtur inuiſibilis ⁊ incognit⁹ di/
citur. qꝛ ſine ſubiecta materia non percipitur/
quid etiam ſit in ſua eſſentia ſeu ſubſtātia vix
cognoſcitur intellectu. Item virtutem ⁊ natu/
ram habet alijs mobiliorem. et ideo dicit̄ mo/
bilis et potens omniuꝫ. qꝛ in igne eſt principi
um virtutis motiue quia mouet ſe et alia/ ⁊ a
nullo inferiori ſe mouetur. Item naturam ha/
bet ceteris inferioribus clariorē. Unde dicitur
ꝙ ille eſt illuminatiuus/ qꝛ claritate ſua oīa
illuminat. ſed cum circūuelatis ſplendoribus
nam ſplendidi ignis radij foris emicant. ſed
circumuelantur. quia rurſum ad ſecretum ſub
ſtantie ſue ſinum reduci a noſtris ſenſibus oc
cultantur. Item ex ſubtilitate ſue ſubſtātie vir
tutem habet omnibus alijs acutiorem ⁊ pene
trabiliorem ꝓpter quod dicitur acute means.
quia proprie virtutis motu ſubintrat ſine reſi/
ſtentia ⁊ penetrat vniuerſa. Item ignis habꝫ
virtutem ſui ⁊ aliorum manifeſtatiuam et di/
ſtinctiuam/ nam ſe manifeſtādo alia ſibi obie
cta manifeſtat/ et eorum colores ⁊ figuras ocu
lis repreſentat. ⁊ ideo dicitur clarus manifeſtus
diſcretus diſtinguens. Item vim habet infe/
riorum ad ſuperiora attractiuam. nam materi
am in quam agit rarefaciendo diſſoluit ⁊ calo
ris ſui violentia ſurſuꝫ trahit propter quod di
citur deorſum paſcens ⁊ ſurſum trahens. Itē
virtutem habet renouatiuam. omnia enim ve
teraſcunt/ antiquantur/ et deficiunt que virtu/
te ignea non ſeruantur. vt patet in ſenibus in
quibus deficit calor naturalis. et ideo dicitur
renouatiuus omnium et nature cuſtos. Sine
enim virtute ignis non poteſt ſubſiſtere virtus
alicuius corporis naturalis. Item virtutē ha
bet immutatiuam/ quia omnium naturam in
quam agit/ ſuperat/ conuertit in ſuam ſpecieꝫ
et tranſmutat. et propter hͦ dicit̄ apprehenſiu⁹
⁊ immutatiuus. nam materiam in quam agit
apprehendens illam nō deſerit/ ſed conſumē/
do in ſuā ſimilitudinem ꝯuertit. apprehendēs
aūt non apprehenditur/ qꝛ conſumpto eo in
quo agit/ in ſe reſilit atqꝫ redit. et ideo dicitur
ſiliens ⁊c. Item virtutem ⁊ naturaꝫ ſuiipſius
cōmunicatiuam et ſine diminutione diffuſiuā
et ideo dicit̄ non recipere ignominiam mino/
rationis. qꝛ ſicut cum effundit̄ nō augetur/ ſic
cum recipitur non minoratur. neqꝫ in eo quod
videtur augmentum recipere eſt capiens glori
am. neqꝫ in eo ꝙ putatur minor ſuſtinet contu
meliam. Item naturam habet purgatiuam.
metalla enim que non poteſt ꝯſumere a ſcoria
et rubigine mundificat/ expurgat/ ⁊ emundat
Item virtutem habet ſaporum ⁊ humoruꝫ al
teratiuam. Unde ⁊ humores in corpe excoq̄t
⁊ digerit/ et cibos crudos cōſumēdo in eis ſu
perflua ſapidos et ſanos reddere conſueuit.
Item virtutem habet ſue ſubſtantie per reruꝫ
omniū ⁊ ꝯmixtorum corpum eſſentiā diffuſi/
uam. qꝛ in rebus omibus inuiſibiliter eſt īclu
ſus. quanqꝫ includi actualiter non videatur. q̄
re inde eſt manifeſtum. quia ex forti corporum
ſolidorum alliſione ignis excutitur/ in quibus
eſſe nullatenus putabatur. Item ignis ſubtili
tate ſua ſubſtantiali habet virtuteꝫ ſui cū alio
corpe inmediatiſſime mutatiuam. vt patet in
ferro ignito/ et carbone inflāmato. et hmōi. in
quibus ignis ita ſecundum omnes ſui partes
ſingulis ferri et carbonis partibus coniungit̄.
ꝙ videt̄ vnius ſubſtantia/ ⁊ alterius ſenſibili
ter diſtantia penitus nō ſentit̄. vnde et triplex
ignis ſpecies a pħis diffinitur. Eſt enim ignis
lux/ ignis flāma/ ignis carbo. Ignis enim eſt
in ſua ſpera lux. ſed flamma dicitur in materia
aeris. carbo aūt in ſubſtantia terrea ſiue in fe/
culentia materie groſſioris. Has ⁊ multas ali
as habet ignis ꝓprietates. de quibus ſupra
li. ij. in tractatu de ordine ſeraphin. ⁊ libro. iiij
in tractatu de qualitatibus elementaribus. ſ.
c. de calore. quere ibi. nam ea que iaꝫ dicta ſūt
hic ſufficiant.

f
Lamma eſt materia ignea in ſub/
ſtantia aerea accenſa. nam aer pro
pter ſue ſubſtantie ſubtilitatem ⁊
immediatam quam habet cū ſpe/
ra ignis vicinitatē de facili ignit̄ ⁊ in naturam
igneam ꝯmutat̄. ⁊ ſcđm ꝙ ſubſtātia aerea eſt
purior tāto flāma erit lucidior ⁊ clarior ⁊ natu
re lucis ſimilior videbit̄. mouet̄ aūt flāma na
turaliter ſurſū/ ⁊ ab oī pte rei accenſe linealiter
in acutum tēdit ⁊ in conum. vnde in ſua extre/
mitate habet formā pineam ⁊ acutam. vnde
in ſuo acumine ꝓpter ꝯcurſum radioꝝ in āgu
lo acuto fortius caloris ſui imp̄mit actionem/

et ideo qꝛ in ſummo piramidali angulo cali/
dioꝛ exiſtit materiam ſibi impoſitã inflãmat
facilius ⁊ accendit calorem ſcḋm materiam in
quam agit ⁊ lucẽ recepit. Unde ſi materia eſt
turbida ⁊ fumoſa/ turbidã et obſcuraꝫ reddit
lucem ⁊ ecõuerſo. ſi materia fuerit tranſparens
et pura/ rutilat et radios luminoſos vndiqꝫ cir
cũfundit. tenebroſa illuminat/ et abdita pdit.
viam ⁊ vie offendicula ambulãtibꝰ oſtẽdit. p
pter ſui leuitateꝫ ⁊ materie aeree mobilitatẽ in
quam agit/ in motu eſt ꝯtinuo ⁊ nunq̄ penitꝰ
requieſcit. venti modicus impulſus flammaꝫ
excitat ⁊ accendit. ſed ſi fuerit nimis vehemẽs
flãmam diſſipat et extinguit tortuoſe ⁊ anfra/
ctuoſe aerem impellit cõtinue. ⁊ ideo mouetur
circulariter et accendit. (vt dicit Mer.) Unde
Uulcanus a Junone in terra in proiectus ſe/
cũdum figmenta poetica/ claudus fuit. ex vio
lentia ſui motus ptes materie in quas agit in
uicem alidendo cõuertit/ et ex partium colliſio
ne mutua ſonum facit. locum ſuperiorẽ quere/
re ſatagit ⁊ materiam ſibi p incorporationem
adherentem ab inferis ad ſuperiora attrahere
non deſiſtit.

f Umus eſt vapor ex partibus ma/
terie ſubtilioribus ⁊ humidiorbꝰ
vi calore reſolutus. Habꝫ aũt gra
ues partes mixtas cũ leuibuſ ex q̄
bus obſcuritatem cõtrahit ⁊ fetorem. vnde ae
rem denigrat ⁊ in naturam fumigabũdam cõ/
uertit. amaritudinẽ. n. ex materie groſſitie cõtra
hit ex cuius acumine oculos amaricat/ ac lacri
mas ꝓuocat/ ac ſenſibiliter viſuꝫ ledit. ſui acu
mine ⁊ ad cerebrũ penetrat ſpiritum animaleꝫ
grauat ⁊ p cõſequens naturalem. Unde dicit
in libro animalium. ꝙ fumus candele extincte
ledit pregnantes in tantũ ꝙ ſi equa pregnans
talem fumum ſenſerit/ faciet abortiuũ. ſſumꝰ
etiam apibus eſt inimicꝰ ⁊ ledit ancipitres et
alias prede aues. (vt idem dicit.) ſſumꝰ inſu
per cito moritꝰ poſtq̄ oritur. (vt dicit glo.) ibi
ſunt ſicut virgule fumi. cito enim in altũ aſcen
dit/ ⁊ cito vel ſubito euaneſcit. ex igne oritur/ ⁊
anteq̄ appareat ignis apparere videtur. a vẽ/
to mouetꝰ ⁊ diſpergitur ⁊ multipliciter circũfer/
tur. ſſumus etiam oſtendit ventuꝫ aqua parte
veniat. quia illuc fumus tendit quo vẽtus ip/
ſum agitat ⁊ impellit. (vt dicit Grego.) Do/
mos denigrat ⁊ inficit/ ⁊ in parietibuſ generat
fuligmẽ atqꝫ nutrit. loca anguloſa petit/ ⁊ i eis
infectionis veſtigia imprimit ⁊ derelinquit.
ſſumus etiam aromaticus a ſpeciebuſ aroma
ticis reſolutꝰ/ eſt ſenſui olfactus delectabilis ⁊
amicus. cerebri namqꝫ eſt confortatiuus/ ⁊ ſpi
rituuꝫ cordis ⁊ capitis reparatiuus. reumatis
nociui fluxus reſtrictiuus/ deſiccatiuus ⁊ con/
ſtrictiuus et pororum obſtructorũ aperitiuus.
et ad confortationem neruoruꝫ ad interiora pe
netratiuus. ſerpentum ⁊ venenoſorum anima
lium ⁊ reptilium fugatiuus. omnem etiam fu
mum ⁊ maxime odoriferum odiunt tam colu/
bri q̄ ſerpentes. (vt dicit Grego.) ſſumus in/
ſuper a cibo vel a potu reſolutus/ vim caloris
aſcendens ad cerebrum neruos ſenſibiles opi
lat/ ſomnuꝫ generat/ ⁊ ſenſus exteriores ligat/
et per conſequens calorem naturalem ad inte/
riora reuocat/ ⁊ virtutem in interioribus ad iu
uat ⁊ confortat. Si vero fuerit fumus melenco
licus aut nimis acutus vel venenoſus ex cibo
vel potu erit medicina nociua reſolutus ad ce/
rebrum aduolat virtutem animalem aggrauat
timorem generat/ vt in melancolicis freneſim.
et furorem conata vt in freneticis ⁊ ebrioſis.
obliuionem ⁊ diſipientiaꝫ generat. vt in litar
gicis. ſenſu ⁊ rõnis vſu priuat vt in epilenticis
⁊ cadncis. Has ⁊ multas alias infert corpori
fumoſitas peſſimas paſſiones ⁊ nociuas. ſſu
mi etiam a terra ⁊ mari virtute caloris ad ſu/
periora attracti/ aerem inficiunt ⁊ condenſant
nubes et nubiles generant. Uentis ⁊ tempe/
ſtatibus ⁊ alijs aeris poſſionibus fomentum
⁊ materiam adminiſtrant. radios ſolares in/
tercipiunt et obumbrant/ et hec de fumo nunc
ſufficiant.

c Arbo eſt ignis actualiter incorpo/
ratus terreſtri materie et vnitus ac
ignitꝰ. (vt dicit Ray.) Unđ ignis
per ſui incorporationem partibus
groſſioribus terreſtris materie admixtus/ per
quãdã violentiaꝫ inferiꝰ detinetꝰ. vñ ſicut igniſ
et flamma mouetur ſurſum/ ſic carbo crepitan
do ſcintillando grauitate materie deorſum in
clinatur. Carbo itaqꝫ quando ignitur/ vertitur
in ruborem. ſed quando extinguitur/ in nigre/
dinem. ⁊ omnino perdit priſtinam ignis ſpeci
em ⁊ decorem. Unde quando fuerit pulchior
ex ſui ad ignem prima vnitate ſiue vnione. tã/
to apparet deformior ⁊ vilior in ipſius ignis
extinctione. Jn carbone autem ſubſtantialis
humiditas totaliter conſumitur. et ideo de fa/
cili rumpitur ⁊ frangitur. quando humor qui
fuit cauſa coadherentie partium ignis totali/
ter violentia exauritur. ⁊ ideo in carbone extin
cto. pars a pte de facili rumpitꝰ. qꝛ nihil humi/
ditatis per quã partes coherẽãt in ipſius ſub
ſtantia inuenitur. (vt dicit Grego.) partibus

terreſtis ſolis remanentibus ꝓpter dominiū ſiccitatis de facili reignitur. ſed poſtq̄ accē/ſus fuerit ita faaliter vel facilius re extingui/tur. ita ꝙ in eo nihil de ignis veſtigio propter nigredinez reperitur. Nigredine enim ſua polluit et inficit quicquid tangit. Carbo etiā ignitus acutiſſimum habet ignem. ⁊ ſumme acti/uum ⁊ penetratiuum. vnde ſui acumine ferrū coquit/ ⁊ partes eius reſoluendo et relaxando remollit. ſuo etiam acumine caput ledit. ſub cinere obuolutus in ſe ignem retinet et cuſto/dit. Detectus autem ⁊ frigido aeri expoſitus in fauillarum multitudinem redigitur. ⁊ ſubito per ſe euaneſcit. (vt dicit Gre.) Carbo ve/ro ſi ignitus fuerit plantas conculcantis vrit et ledit. extinctus vero quamuis vrendo nō le/dat tangentem. ſtridorem tamen et ſtrepitum magnum facit.

c

Cintilla eſt modica ignis particula ex materia ignea virtute ⁊ im/petu caloris diſſoluentis reſoluta. Unde motus ſcintillaris eſt ſubitus. vi enim ignea ſubito reſoluitur et ſurſum mouetur. ſed ex grauitate ptis terreſtis ad centrum tandē declinatur. Item mot⁹ eius clariſſimus eſt ad modum ſtelle. ⁊ luminoſus. ⁊ per diffuſſionem ſue igneitatis in aerem. apparet viripis ⁊ radioſus. Preterea motus eius ad modum ignis actiuus ⁊ virtuoſus. naz ex modica ſcintilla in fungo vel in ſtipula recollecta in ignem maximū ſubito augmentat/ aeris immutatione ſubito euaneſcit. et extincta nihil niſi fauillam poſt ſe derelinquit. vento tempa/to ſeu flatu accendit. impetuoſo aūt extinguit aerem penetrat. ⁊ tū penetrando ipſum aerez parum alterat ⁊ immuta. quāto eſt fortior. tā/to ſcintillaris motus ſiue impetus erit maior. ex materia viridi vł humida ſcintile groſſiores ⁊ in ſuo effectu penetrabiliores generant. verū tamen pauciores.

f

Auilla a fouēdo ē dicta. eo ꝙ ignē foueat atq̧ tegat. Eſt eni cinis modicus de extinctiōe ſcintillaris materie derelictus. (vt dicit Iſi.) Eſt autem fauilla tenuis /mollis/ ⁊ ſicca/ atq̧ le/uis /in ſuperficie carbonis igniti adherens/ fulgorez eius ebetat ⁊ furorē eius attenuat ⁊ mi/norat/ ad modicū venti flatū diſpergitur. diſpa vero vix vel nunq̄ recollit. (vt dicit Greg.) de facili inflammat. ſed ꝓpter defectum nutrimenti ſubito extinguit. Fauilla etiam quādo eſt ignea/ venti raptu ſurſum tendit. extincto autem ꝓprio pōdere/ima petit. (vt dicit Grego.) vnde deorſum rēdit motu ꝓprio. ſed ſurſum extollitur. rapitur impetu alieno.

c

Inis a cadendo eſt dic⁹. nam de ſubſtantia materie terreſtris vi ca/loris reſolutus generatur. (vt dicit Iſido.) Eſt autem cinis mollis/ deſpecti coloris / amari ⁊ ſtiptia eſt ſaporis/ partes habet tenuiſſimas ⁊ minutiſſimas. le/ui flatu ſparſionis ⁊ diuiſionis receptiuas. Cinis habet virtutem colatiuā ſiue mundificatiuam. Und̄ valet ad veſtium ablutionem. habet ⁊ vim corroſiuam ⁊ deſiccatiuā. (vt dicit Conſtan.) Cinis inſuper ſi fuerit calid⁹/ ignē ab eo tectum cuſtodit. Si vero fuerit frigidus deſtruit et extinguit. Cinis etiam per multam ignis conflagrationem ⁊ violentiam ſuā for/mam vilem ⁊ obſcuram aliquando commu/tat in ſpeciam vitream atq̧ claram. nā ex ma/teria cinerum ſolet fieri vitrum. (vt dicit Gre/go.) Hoc autem habet cinis defectus ⁊ imp/fectionis. quia quamuis quotidie aque vł pluuie irrigationem ſuſcipiat/ ſterilis tamen ma/net. vnde terram quam tangit non fecundat. ſed potius ſi ſterilis fuerit/ reddit ſteriliorem ⁊ in omnibus viliorem.

a

Er eſt dictus eo ꝙ ferat ignem et ab aqua feratur. (vt dicit Iſido/rus.) Aer autem partim pertinet ad materiam terreſtrem/ parti ad materiam celeſtem. (vt dicit Beda.) Nam ps aeris ſuperior pura/ clara/ et quieta/ vbi procelloſi et ventoſi motus non poſſunt attinge/re pertinet ad celeſtem. pars vero inferior ſpe/re aque ⁊ terre vicina/ turbulenta groſſa ⁊ cō/pacta/ ex humidis ⁊ terreis vaporibus corpulenta/ pertinet ad terreſtrem et hec pars aerea diuerſas ex ſe producit ſpecies. (Nam vt dicit Iſido.) Aer vehementius concitatus facit vē/tos/ choruſcationes/ ⁊ tonitrua/ contractus/ nubila. conſpiſſatus/ pluuias. congelatus/ niuem et grandinem/ diſtentus/ vel temperatus ſerenitatem. (vt dicunt Iſidorus et Beda.) Plus autem habet raritatis ⁊ manitatis q̄ cetera elementa. Eſt autem aer ſecundum Con/ſtan. ſimpliciter ſubſtantialiter humidus ⁊ calidus. Ex propria enim natura ſeu ſubſtantia eſt humidus et ex vicinitate orbis calidus. et ideo ſecundum vtriuſq̧ qualitatis proprietatem aer eſt ſui naturaliter diffuſſiuus a ſuperficie terre ⁊ aque vſq̧ ad ſperam ignis vndiq̧ extenſiuus. ex ſubſtantie autem ſue ſubtilita/te et raritate/ tranſparens eſt et perſpicuus.

Digitized by Google

Unde rõne dyaphaneitatis ſue ⁊ tranſparen/
tie eſt influẽtie celeſtis virtutiſ/ ⁊ impreſſionis
ſolaris luminis receptiuus. virtutis inſpirãdi
⁊ reſpirandi eſt aer oĩbus animãtibus in mi/
niſtratiuus. omniũ eñi animãtium eſt reſpira/
culum ⁊ volatiliũ celi ꝓpriũ habitaculuꝫ. Si
ne enim aere nõ põt viuere aliqua aĩata crea/
tura. Aer.n. rõne leuitatis ſubſtantialis eſt na
turaliter mobilis ⁊ alterabilis ac vertibilis ĩ op
poſitas qualitates. vnde ex vaporibus terre ⁊
maris ſepe recipit immutationẽ nam ſi vapor
fuerit fetidus ⁊ corruptꝰ ac venenoſus aer cor
rumpit. ⁊ inficit/ cui talis vapor peſtifer admi
ſcet. Si vero fumus ex pura ⁊ mũda ſubſtãtia
fuerit reſolutus ⁊ odorifera. aer odoriferam ex
nature amicabilẽ ⁊ incorporatione fumi odo/
riferi recipit qualitatẽ. Item aer nos circũdãs
ſumme nobis eſt vtilis ꝓpter anhelitus neceſ
ſitatem ⁊ vitalis ſpiritus ꝯtinuũ nutrimentuꝫ.
Si enim clarus/ lucidus/ ⁊ purꝰ/ fuerit humo
res atqꝫ ſpũs erũt lucidi ⁊ puri. Si vero turbi
dus ⁊ nebuloſus. humores erũt turbidi ⁊ ſpi/
ritus groſſi ac infecti (vt dicit cõſtan. ⁊ philare
tus) vnde aer ẽ elementũ ⁊ corporũ ⁊ ſpirituũ
Euentatio eñi aeris adueniẽs ſpiritibus eſt
cauſa melioratiõis eoꝝ ⁊ depuratiõis ⁊ miti
gationis/ ꝓhibẽs ſpũs ⁊ humores ab inflã
matione. attractus.n. a pulmone cordi ⁊ ꝑ cor
toti corpi prebet temperamentũ. vnde aer maxi
me imutat corpus/ qꝛ ingreditur ad interiora
ſpirituũ/ et miſcet cum eoꝝ ſubſtantia qui cor/
pori prebẽt vitam. Unde ſi fuerit aer purus ⁊
mediocris in ſuis qualitatibus temperatꝰ/ ad
cõſeruationem vite maxime ꝓficit. Si vero fu
erit corruptus diſtemperatus/ maxime ledit et
corrũpit (vt dicit cõſtan.) Quãto aũt eſt a ter
ra remotior ⁊ celo vicinior/ tãto purior ⁊ ſimi
lior etheree puritati. Quãto vero terre vicini/
or/ tãto frigidior ⁊ ſpiſſior ⁊ ſimilior terre qua
litati. vnde ex vaporibus terre ad interiora ae
ris attracti/ varia ⁊ cõtraria in aere generant.
⁊ quanto aer eſt groſſior ⁊ ſpiſſior/ tanto ſol in
eo fortius imprimit calorẽ radiorũ/ ꝓpter ra
diorum ſolariũ repercuſſionẽ/ congilcationeꝫ
et confractionem. Ex paſſione aũt ſolariũ ra
diorũ in aere humido ⁊ denſo generant in eo
varij colores (vt dicit in libro methe.) ſicut pꝫ
in aſſub et in iride ⁊ ꝯſimilibus. Fit aũt aeris
cõdenſatio triplici de cauſa. ſ. ex vapore ptes
terreſtres ſuas ⁊ groſſas cũ aere ꝑmiſcente vel
ex frigiditate partes humidas aeris cõgelãte
vel ex generatione noui aeris ſecũdum in ſe re/
cipiente/ per cuius ad primam additionẽ aer
ingroſſat. (vt dicit philoſophus.) Rarificat
aũt et ſubtiliatur ex cauſa cõtraria. ſ. ꝓpter va
poris aſcendentis ꝯſumptionem ꝓpter fortio
rem calorem aerem extenuante: vel clarifican
tem vel ignearũ partium ex pticulis aeris ge/
nerationem/ ꝑ vltimam humiditatis ſue rare
factionem et caliditatis intentiõem/ aer in na
turam igneam tranſmutat. Immutat aũt aer
ſecundũ ſubſtantiam vel qualitatem multipli
citer (vt dicit Auicena.) Et primo ex ſolis ap/
propinquatiõe vel elongatione. calefit.n. aer
qñ ſol ad noſtrũ habitabile appropinquat/
quemadmodũ frigeſcit qñ ſe elongat. Iteꝫ ex
ortus et occaſus ſtellarũ immutatiõe/ ſtelle.n.
tam erratice ꝙ fixe ſunt cauſe quare aer in ſuis
qualitatibus immutat. ſole namqꝫ cũ aliqua
ſtella frigidi effectuſ/ ſicut ſaturno in frigido ſi
gno ꝯueniente/ intendit frigus in aere. Si ve
ro ꝯuenit cuꝫ calido planeta vt cum marte/ eſt
cauſa quare in aere fit exceſſus in calore. et ſic
de aliis eſt intelligendũ. Item immutat ex va
ria diſpoſitione terre ſitu et poſitione. Nam ĩ
parte ſeptentrionali fit ſiccus aer et frigidus.
auſtralis calidus et humidus. orientalis cali/
dus et ſiccus aer. Occidẽtalis frigidus et hu/
midus. Item ex terre eleuatione vel depreſſio
ne/ qꝛ in montibus eſt aer frigidus. in vallibꝰ
aũt calidus. cuius rõnem reddit Conſtan. in
panthe. dicens. Boreas inquit ortum hꝫ ab
eminenti zona. vñ loca eminẽtia expetit mo/
uet et ſubtiliat aera et ſic ĩ frigidat qꝛ omẽ ſub
tile cũ habeat exalationẽ ꝑ motũ infrigidatur
Aer aũt in vallibus manet quietus et calidus
Item immutat aer ex vicinitate maris/ qꝛ ter/
ra vicina mari ſeptẽtrionali frigida eſt et ſicca
ex vapore in mari reſoluto. Ibi.n. calor eſt de
bilis. et ideo mare aquilonare parũ caleſcit.
vnde ponticum mare eſt quaſi dulce. In mari
auſtrali eſt ꝯtrariũ ex cauſa contraria. Iteꝫ im
mutatur aer ex cadauerũ et paludũ ꝓpinqui
tate ex quorum corruptione aer contrahit cor/
ruptionem et efficitur putridus et quaſi peſti/
lens. et accidit iſta aeris infectio in fine eſtatis
vt in autũno. quia tunc aer ex ſui natura ẽ ſub
tilior. et ideo conuertibilior: propter quod ac
cidit ei talis corruptio/ ex commixtione mala/
rum fumoſitatum que aſcendunt ex putredine
cadauerum vel paludum vel alterius rei cuiꝰ
libet corrupte. (vt dicit Johannes.) Dicta de
aere in generali ſufficiant.

Finit Liber Decimus.

De Aere et eius
proprietatibus.

Liber Undecimus.

Unc de
impreſſiõibus que
fiunt in aere eſt dicẽ
duz. Primo de his
que fiunt ex vapo/
re calido ⁊ ſicco / ſi/
cut eſt ignis perpen
dicularis qui quan
doqꝫ apparet in aere ⁊ tunc non eſt aliud niſi i
preſſio generata ex vapore calido ⁊ ſicco in p̃/
ma aeris parte eleuato habente latitudinem i
pfundo ⁊ longitudinem in ſupremo/ ſecundũ
figuram flamme piramidem per ignẽ ⁊ motuz
celi inflammato/ Secũdus eſt ignis longus q̃
eſt impreſſio generata ex vapore calido ⁊ ſicco
in ſuprema pte aeris carente latitudine mani/
feſta reſpectu ſue longitudinis / inflammato p
virtutem ignis ⁊ per motum firmamenti. ⁊ di
citur hec impreſſio draco euomens ignem.
Tertia impreſſio vocatur candela/ ⁊ generat̃
ex vapore calido et ſicco in ſuprema pte aeris
habente paruam longitudinem et latitudinez
equales tamẽ/ ppter quod apparent quaſi ro
tunde figure inflãmate p calorez ignis ⁊ mo
tum celi. Quarta enim impreſſio vocat̃ aſſub
ab Ariſto. et eſt duplex ſcilicet aſcendens ⁊ de/
ſcendens. et generatur hec impreſſio ex vapo/
re calido et ſicco ſubtili in ſuprema parte aeris
longitudinẽ ⁊ latitudinem magnã habente/
pportionales tamẽ inflammatõ vehemẽter ⁊
calefacto p ignem ⁊ motum firmamẽti petens
ſuperiora ppter ſubtilitatem materie ⁊ vehe/
mentiam inflammationis. Alia eſt impſſio et
dicitur aſſub aſcendẽs. generatur aũt ex vapo
re calido/ ⁊ ſicco / groſſo / longitudinis ⁊ latitu
dinis equalis exiſtente / in parte ſuperiore me/
dij interſticij aeris inflammato p ignem ⁊ mo
tum firmamenti. deſcendit aũt inferius ppter
frigus circũſtãs ⁊ pondus materie groſſioris
vt dicit Ariſto.) Iſte impreſſiones ſunt quas
vulgus putat eſſe ſtellas de nocte cadentes de
celo vel ad celum aſcendentes. Fiunt ⁊ alie im
preſſiones ex vapore ſicco / ſicut ventus qui ſe/
cũdum Ariſto. eſt motus vaporis ſicci eleuati
a centro terre cum aere ⁊ in aere cum aliqua vir
tute celeſti incorpati. Unde ventus ſecundum
Be. Nihil aliud eſt ꝙ aer motus ⁊ circũagita/
tus. ex fumoſitatibus enim a terra aſcẽdẽtib⁹

et aere in repellentib⁹ generatur ventus. hanc
tamen deſcriptionẽ arguit. Ariſto in thopi. qꝛ
deſcriptũz nõ vniuerſaliter predicat̃ de ſua d
ſcriptione. qꝛ nõ omnis aer motus eſt ventus
oportet/ enim ad hoc ꝙ aer motus ſit ventus/
ꝙ ibi ſit maximus impulſus / ⁊ ꝙ multum de
aere diutius impellat̃. ⁊ ideo diffinit ſic Con/
ſtan. Ventus eſt vapor frigidus ⁊ ſiccus ex ter
ris ⁊ aquis p calorẽ reſolutus aerez p incorpa
tionem ſui fortiter cõmouens ⁊ impellens.
Alij ponũt cauſam ventorum eſſe nubes in ae
re exiſtentes / ſua mole aerem hinc inde premen
tes ⁊ impellentes. ꝙ ex tali motu nubium ⁊ im
pulſu fit ventus. Alij aũt dicunt ventum pce
ari ex cõflictu brachiorũz maris in quatuor p/
tibus terre. nam in aquilone brachium auſtra
le cõflictum facit in orientem / ⁊ cõmouet̃ mare
ex cuius motu mouetur aer / ⁊ fit vent⁹ qui vo
catur ſubſolanus. Quando vero cõfligunt i
occidente / fit ventus qui dicitur fauonius ſiue
zephirus. Econuerſo ſi brachiũz oriẽtale ⁊ oc
cidentale fecerint cõflictum in meridie / fit ven/
tus qui vocatur auſter. Si in ſeptẽtrionali fit
ventus qui vocatur boreas. Ex alijs reflexio/
nibus maris intermedijs / dicũt ventos colla/
terales generari. Alij adhuc dicunt (vt dicit be
da.) ꝙ ex cauernis terre fit ventus hoc modo.
qꝛ aer labilis ẽ nature. et iõ ſubintrat cauernas
terre et exit. cum autem vna pars nititur exire ⁊
alia ſubintrare fit cõflictus et mouetur aer ⁊ fit
inde ventus. ⁊ inde eſt eolia regio ventorum q̃
eſt regio cauernoſa. Primam aũt generatiõis
rationem ventorum approbat Ariſto. in li. me
theoro.) vbi dicit ꝙ duo ſunt genera vaporũ
qui per calorem a terra diſſoluũtur. vnus eſt
humidus qui ẽ materia pluuiarũz ⁊ aquaꝝ p
maiorem cõdenſationem vel minorẽ. Alter va
por eſt ſiccus ⁊ eſt materia omniũ ventorum.
vndicꝫ aũt pnocatur ventus ſiue generat̃ / hoc
eſt manifeſtum. qꝛ ventus ſumme mobilis eſt
⁊ motus inquietus et agitationis in aere con/
citatiuus / eſt etiam tempeſtuoſus in mari ⁊ in
aere tempeſtatum generatiuus. Item ſi vent⁹
eſt moderatus ⁊ nauigantibus in mari nõ cõ
trarius / itineris ipſorum eſt directiuus ⁊ pmo
tiuus. econuerſo autem ſi cõtrarius fuerit ⁊ im
moderatus / periculum et timorez ingerit / ⁊ fit
itineris retardatiuus. Item ventus ſubtilitate
ſua et impetu penetrat et ad interiora maris. p
cellarum ⁊ maris vndarum eſt eleuatiu⁹ / extẽ/
ſiuus / in partes oppoſitas et diuiſiuus. Itez
ventus borealis cum ſit frigidus ⁊ ſiccus ẽ ae
ris depuratiuus / pluuiarũ nubium ac nebula
rum fugatiuus et ſerenitatis inductiu⁹. Econ/

uerſo autem auſtralis cũ ſit calidus ⁊ humid⁹
cõtrarios habet effectus/ aerem enĩ cõdenſat/
turbulentiam ⁊ obſcuritatez generat (vt di. be
da.) Item vẽtus quãdo obſtaculum inuenit/
ſue virtutis ſiue fortitudinis eſt oſtenſiuus.
Tunc enĩ maxime apparet fortis ⁊ violentus
vnde ⁊ arbores et domos ſibi reſiſtentes/ diru
it radicitus et ſubuertit. ⁊ ideo dictus ẽ ventus
vt dicit Iſi. eo ꝙ vehementer ſit violentus vir
tus enĩ eius tãta eſt vt nõ ſolũ ſaxa ⁊ arbores
uellat. ſ; etiã celũ ⁊ ꝯturbet maria atq; ꝯmoue
at (vt. d. Iſi.) Itez ventus eſt hũoris ſupflui
ꝯſumptiuus et lubricatiuus/ ac immundicie
abſterſiuus. nam vie que ꝑ inũdationem plu
uiarum effecti ſunt lubrice et ſordide/ ꝑ flatum
venti fiũt mũde. Item tempatus venti flatus
eſt ignis et flamme excitatiuus. Si uero fuerit
nimis impetuoſus et intenſus/ erit eiuſdẽ exti
ctiuus. Item vent⁹ in ſuo ortu inuiſibilis eſt
et occultus. ſed paulatim per aggregationem
partium vaporaliũ in aere eſt augmẽti recepti
uus et ſuiipſius manifeſtatiuus. ⁊ ideo dicit in
li. metheo. ꝙ venti quãdo oriuntur de terra ſũt
debiles. ſed poſt ꝙ̃ efficiũtur fortes/ ꝓpter mul
titudinem vaporum qui poſt in aere multipli
cant et aggregantur. Item vent⁹ mouet circula
riter ⁊ tortuoſe. nam vapor qui aſcendit primo
ſurſum/ fertur poſtea in circuitu terre. et ideo
eius mot⁹ eſt tortuoſus et circulariter ꝓceſſiu⁹.
Item venti impetus eſt palearum leuatiuus/
pulueris ⁊ cineris diſpſiuus/ viſcie inflatiuus
et extenſiuus per ſui ſubintrationem. Intrat
cauernoſas et ſpongioſas terre ptes. eſt vent⁹
terremotus generatiuus. ex vento eniz intercluſo
et agitato in ventre terre fit terremot⁹ (vt di
cit Ariſto.) Nam pororum tam terre ꝙ̃ anima
lium eſt ventus aperitiu⁹/ et ad interiora terre
ſubtilitate ſue ſubſtantie penetratiuus. et ꝑ ſui
interclusionem intrat ptes aqueas/ ⁊ eſt vent⁹
in ſuperficie aque eleuationis/ et ſpume cauſa
tiuus. Eſt etiam ventus in aquarum ſupficie
diſſimilitudini partiũ et inequalitatis inducti
uus. Nam aqua eſſet equa ſuperficialiter atq;
plana/ ſi ventorum ĩpulſu nullaten⁹ moueret
vt dicit Iſi.) Item vapor ventuoſus a cibis
et potibus ſeu alijs humoribus vi calore reſo
lutus/ multarum paſſionum eſt in corpore il
latiuus. nam incluſus in ſtomacho vel in inte
rioribus viſcerꝝ torſiones generat quaſi intol
lerabiles et multas alias paſſiones ſicut hy
dropiſim/ arthericã et hmõi. In auribus etiã
facit ſibilũ et tinnitum. vnde inficit et impedit
audibilem ſpiritum ſiue auditum.

V Enti autem ſũt duodecim quorũ
quatuor dicunt eſſe cardinales. et
octo collaterales. Primus autem
cardinalium dicitur ſubſolanus q̃
oritur in oriente ſub equinoctiali paralello. ibi
enim quandoq; fit maximus aeris impulſus
ex tranſuerberatione terre/ vel aque in aera ex
qua fit ventus. et dicit ſubſolanus quaſi ſub
ſole natus. quia naſcit torrida zona ſub qua
ſemper mouetur ſol. Iſte ventus habet duos
collaterales ſcilicet vulturnum verſus ſeptẽtri
onalem. ⁊ eurum verſus auſtrum. et poſſunt cõ
tineri in hoc verſu. Sunt ſubſolanus vultur
nus et eurus eoy. Hi venti ſunt calidi et ſicci.
calidi quia ſub ſole diu morantur. ſicci autem
quia mare orientale eſt a nobis valde remotũ
vnde anteq̃ ventus orientalis ad nos veniat
ſi quid habeat de humore humido/ totum ca
lore ſolis eſt conſumptum. ventus vero ſubſo
lanus eſt in calore temperatus. ſed quando in
vulturnũ declinat omnia deſiccat. quando au
tem in eurum generat nubes. Venti autez ori
entales ſecũdum Conſtan. ſunt ſalubres in or
tu diei. quia ab aere veniũt temperato et ſubti
liato. nam vt dicit idem regionum orientaliũ
eſt aer clarus ⁊ parum ſiccus. Inter calidum ⁊
humidum temperat⁹. vnde talis ventus aq̃s
clarificat et eis ſaporem ſuauem adminiſtrat.
vnde venti oriẽtales corpora in ſanitate cuſto
diunt. ꝓpter ſuarum temperiem qualitatum.
partes etiam orientales maxime fructib⁹ ⁊ flo
ribus habundant plus ꝙ̃ aquilonares vel oc
cidentales. Item flumina contra orientem flu
entia et mare orientales ſubintrantia ſunt meli
ora ⁊ ſaniora ac clariora. quia ventorum orien
talium concuſſione et ſolis orientis reuerbera
tione/ aque ſubtiliantur ⁊ depurantur. Secũ
dus ventus cardinalis ẽ fauonius ⁊ oritur in
occidente ſub paralello equinoctiali. ⁊ habet
iſte ventus duos collaterales ſcilicet circiũ ver
ſus ſeptentrionem. Zephirum verſus auſtrũ
et continentur per hunc verſum. Circius occa
ſu zephirus fauonius afflant. Dicitur autez
fauonius eo ꝙ foueat ea que naſcuntur (vt di
cit Iſido.) Hyemem enim reſoluit/ gramina
et flores producit. Eſt autem fauonius tempe
rate frigidus ⁊ humidus. Frigidus eſt quia ꝑ
uam morem facit ſol in occidẽte/ ad nos venit
anteq̃ a ſolaribus radijs incaleſcant. venti ita
ꝙ occidentales in fine diei ſunt ſalubriores et
temperatiores. quia ſol in occidente ſubtiliat
eos ⁊ depurat. quia ergo regiones occidenta
les/ aerem non habent perfecte temperatum i
calore ⁊ humore ideo eorum aqua mutabilis

et turbida eo ꝙ in pꝛincipio diei/radijs ſolari
bus non dirigatur. nam in pꝛincipio diei ven/
tus ibi nimis eſt frigidus. in veſpere vero cale/
ſcit(vt dicit Conſtan.) Tertius ventus cardi/
nalis eſt auſter ⁊ oꝛit̃ ſub polo antartico eadẽ
de cauſa qua ⁊ pꝛimi. ⁊ habet duos vẽtos col
laterales. ſ. nothum verſus oꝛientem. ⁊ affricũ
verſus occidentem. qui notant̃ hoc verſu. Atq̃
die medio nothus heret affricus auſtro. Auſter
aũt ab hauriendo aq̃s eſt dict᷒. Eſt aũt calid᷒
⁊ humidus et fulmineus. denſum facit aerem
atq̃ ſpiſſum et nebulas nutrit ſuo caloꝛe. po/
ros apit ⁊ ſua humiditate pluuias mltiplicat
⁊ adducit(vt dicit Iſido.) Tempeſtatẽ i ma
ri generat. q2 ab imo flat(vt dicit Be.) Po
ros coꝛpoꝝ aperit/virtutes aĩales impedit
grauitatẽ in coꝛpoꝛe facit(vt dicit Ypo.) Uẽ
ti inquit auſtrales grauant auditũ caliginoſi
ſunt/⁊ capita grauantes pigri diſſoluentes.
Diſſoluũt enim venti auſtrales humoꝛes ab in
terioꝛibus ad exterioꝛa ſenſus ⁊ grauitatem fa
ciũt coloꝛẽq̃ coꝛrumpũt et egritudinẽ faciũt reci
diuationẽ podogram ⁊ pꝛuritũ commouẽt. epi
lentiam ⁊ acutas febꝛes. Uentus igit̃ auſtra/
lis oꝛitur in zona iuxta polum antarticũ que
pꝛe nimia eius frigiditate eſt inhabitalis. vn/
de naturaliter eſt frigidus et ſiccus quantũ eſt
de ſuo oꝛtu/ſicut ⁊ ſeptentrio qui flat ab aere
oppoſito. ſed dũ tranſit per toꝛridam zonam/
ibi caloꝛẽ aſſumit ⁊ q2 verſus meridiem venit
vbi eſt maioꝛ aquarum copia ⁊ loca vapoꝛe et
roꝛe plena/humiditatem cõtrahit ⁊ acquirit.
Unde et apud nos calidius et humidius inue
nitur/⁊ ipſo flante aer pꝛedicto vapoꝛe replet᷒
in pluuias reſoluit̃. q2 de ampla zona aerem ĩ
pellit ad noſtram anguſtiam. ideo ꝯdenſat ae
rem. vnde generant̃ nubes quarum obiectu ſo
lares radij obſcurant̃(vt dicit Iſi.) Multas
itaq̃ habet auſter laudabiles ꝓpꝛietates.
Quia eſt vẽtus mollis ⁊ remollitiuus calid᷒
et humidus pluuie ⁊ roꝛis miniſtratiuus/po/
roꝛum terre apertiuus/geminũ et ſeminũ pꝛo
ductiu᷒/nutritiuus ⁊ augmentatiuus/ſuperfi
ciei terre renouatiuus pennarũ veterum ⁊ plu/
marum in auibus mutatiuus. humoꝝ frigido
rum ⁊ ꝯpactoꝛum in coꝛpe diſſolutiu᷒. ſudoꝛis
⁊ euapoꝛationis fumoſitatum et humoꝛũ ſup
fluoꝛum pꝛouocatiuus. reptiliũ ⁊ vermiũ terre
ſtrium de interioꝛibus terre eductiu᷒. Quarte
ventus cardinalis dicitur boꝛeas qui oꝛtũ ha/
bet ſub polo artico/eadem de cauſa qua ⁊ pꝛe
cedentes ⁊ habet iſtos collaterales ſcilicet aq̃/
lonem verſus occidentem. ⁊ choꝛũ verſus oꝛiẽ
tem. ⁊ notantur per hunc verſum. Ac boꝛeas a
quilo veniũt et choꝛus ab alto. Et dicitur bo/
reas ab hiperboꝛeis mõtib᷒ a quibus flat(vt
dicit Iſido.) Sicut auſter dicitur affricus de
pꝛouincia affrice a qua frequẽtius ſolet flare.
Dicitur ⁊ ſeptentrionalis. q2 flat a pte aeris ſe
ptentrionis ⁊ oꝛitur ex locis aquoſis et conge/
latis ⁊ conſtrictis ꝓpter nimiã remotionem a
circulo ſolis et ex montib᷒ excelſis ex quib᷒ ad
nos venit ⁊ cum ab illis locis nequeant vapo
res diſſolui ꝓpter nimiam ꝯgelationem/aerẽ
ſerenum reddit/⁊ peſtilẽtiam ab auſtro oꝛtam
repꝛimit ⁊ repellit(vt dicit Iſido.) Uehemen
tia ſui frigoꝛis terram ⁊ aquarum ſupficiem cõ
ſtringit. et nunc in glaciei/nunc in criſtalli ſpeci
em ſecundum maioꝛẽ vel minoꝛem induratõ
nem alterat ⁊ conuertit. Hi quatuoꝛ ergo ven
ti cũ ſint frigidi ⁊ ſicci coꝛpoꝛa indurant/⁊ po
ros claudunt/humoꝛes putrificãt/ ſpiritus ⁊
ſenſus ſubtiliant/vim digeſtiuam adiuuant/
virtutem retentiuam cõfoꝛtant/aerem peſtilen
tem ſanant. vim geratiuam augmentant(Un
de dicit Ari. libꝛo. xiiij.) ꝙ in cõceptione fetus
ſi ventus fuerit ſeptentrionalis natus erit ma/
ſculus/et ecõuerſo ſi fuerit meridionalis(dicit
Conſtan. li. v. c. vij. ꝙ ventus aquilonaris hu
moꝛes malos cõtrahit ⁊ impedit ne in alia mẽ
bꝛa diſcurrant. verũtamen tuſſim facit/ꝓpter
pectoꝛis deſiccationem. terre ⁊ coꝛpoꝛum facit
aſperitates frigiditate ⁊ ſiccitate ſua. neruos p
cutit/contrahit/⁊ conſtringit. ideo ad motum
⁊ operationẽ membꝛa impedit atq̃ ledit. fru
ctus et floꝛes teneroꝛes ledit ⁊ coꝛrumpit/ vine/
as geminantes ⁊ floꝛentes exurit/ herbarum
⁊ arboꝛum viroꝛem ſpoliat atq̃ tollit/humo/
res deſiccat exterioꝛes ⁊ interioꝛes. ⁊ ideo pſiti
cis eſt nociuus. q2 pulmonem ſuam ſiccitate d i
lacerat ⁊ ulcerat(vt dicit Galie.) Uentus frigi
dus ⁊ ſiccus ⁊ de anguſta zona veniẽs ad am
plam aerem rarefaciens ſubtiliat ⁊ deſiccat ⁊
gelando partes humidas tã terre ꝙ̃ aque ſu
perficialiter coadunat. Unde dicitur aquilo q̃
ſi aquas ligans(vt dicit Iſido.)

n Ubes eſt impreſſio facta in aere ex
multis vapoꝛibus in medio aeris
interſtitio aggregatis in unum coꝛ
pus/ex loci frigoꝛe condenſatie.
Unde nubes eſt communis materia ad niuẽ
pluuiam/⁊ grandinem. Habet autem nubes
ſic generari. nam caloꝛ celeſtis ui ſua partes aq̃
et terre vapoꝛabiles ad ſe ſubtiliſſime attrahit.
et partes earum ſubtilioꝛes conſumens/et reſi
duum condenſans in nubem conuertit. vt dē
dicit Iſidorus.) Nubes eſt aeris denſitas ex

vaporum ꝛ fumoſitatū terre ꝛ maris attractõ ne conglobata/aeris leuitate ꝛ ventorū impulſu/a calore in concauitate ventris nubis intercluſo. hīnaͣde mouet nubis ſubſtantia/ꝛ ī circuitu agitatur. Eſt autem nubes cõcaua naturaliter ꝛ ad modū ſpongie cauernoſa. ꝛ ideo impreſſionis ſuperiorū corporum eſt de facili receptiua. ꝛ ideo per radioꝝ ſolis ſubintrationem et multiplicis forme et coloris repreſentatiua. vt patet in arcu celeſti. qui nihil aliud eſt ꝙ nubes rorida quedam/in cuius ſubſtantia multiplex forma per ſolis radium generatur. Eſt autem nubes interius concaua/ꝛ p ſui figurationem cū ſpera celi cui appropinquat rotunda eſt. Exterius eſt conuexa a latere autem nõ eſt ei aliqua forma ſiue figura determinata Nam quãdo nubes nubi lateraliter appropinquat/altera alteri in figura ſe ꝯformat (vt dicit Beda.) Item nubes leuitate ſue ſubſtãtie ſurſum eſt motiua. et ſecundum ꝙ a vẽto plus vel minus ꝓpellitur citius eſt vel tardius proceſſiua. Item ſecūdū ꝙ ex ſubtilioribus et purioribus vaporibus eſt cõpoſita magis eſt illuminatiõis et impreſſionis radiorum ſolarium receptiua. Diaphaneitate enim ſua et tranſparentia/luci eſt puia niſi quando ex nimis groſſis fumoſitatibus ipſius ſubſtantia eſt in aere aggregata. tūc enim eſt obſcura et p ſui interpoſitionem inter nos et ſolem luminis ſolaris eſt interceptiua et a noſtris aſpectibus ablatiua. Eſt etiā caloris ſolaris p ſui oppoſitionẽ mitigatiua. ꝓpter quod nubis p̄ſentia meſſoribus et alijs in eſtu ſolaris laborantibus eſt accepta. Itẽ nubes quãdo calore ſolis in pluuiã reſoluta/ꝑ imbriū effuſionẽ eſt terre fecūdatiua et germinū ac ſeminum de terra productiua. Itẽ cū omnium fere que generãt in aere ſit quaſi mater et cõmunis quedã materia/diuerſarum rerum eſt ad terram de ſua ſubſtãtia tranſmiſſiua. quod patꝫ q2 nūc pluit. nūc grandinat/nunc fulminat/nunc mingit/nūcq̄ tonat. Item nubes ex aquis marinis aggregata et in altum ꝯtra ſolẽ ſuſpẽſa/beneficio caloris celeſtis eſt totiꝰ marine ſalcedinis/et amaritudinis in dulcedinem conuerſiua. nam de mari originem cõtrahit/ꝛ cum depurata a ſole maris amaritudinem nõ ſapit neq̄ ſentit. Itẽ nubes in pluuiã reſoluta vtilis eſt terre ꝛ pficua ſed qñ reſoluit in ventū. plurimū eſt nocua. q2 tūc eſt tempeſtatis non modice in mari vel in terra generatiua Item nubes in alto aeris interſtitio ſuſpenſa videt celo eſſe proxima et coniuncta cū tamen in veritate magis terre ꝙ celo ſine copatione aliqua ſit vicina. Itē arcum fluxus ſiue mutua collíſio nubium eſt aeris aliquotiẽs inflammatiua ꝛ choruſcatiõis ac tonitrui cauſatiua. Item ex vento in ventre vel concauitate nubium incluſo/fit aliquãdo partium nubis ſubita diſruptio ꝛ ex tali partis a pte ſubita attritione/eſt nubes ſtrepitꝰ ꝛ tonitrui effectiua. Itẽ qñ a paludibꝰ ſiue cadaueribꝰ ſiue alijs corruptis rebꝰ/fit vapoꝝ corruptorū attractio ex eorū corruptione in ſubſtã nubium ꝓcedit ex ipſis nubibus corruptis/corruptio maxima eſt peſtilentia infectiua. Itẽ quãto nubes terre eſt vicinior ꝛ a celo remotior tanto eſt maioris ꝗtitatis aſpicientium oculis oſtenſiua. Unde maxima nubes quãdo eſt vicina celo videt minima. q̄ vero ī ſe minima eſt iudicatur maxima/que terre eſt vicina (vt dicit Beda.) Item nubes ex ſolis vaporibus ſiccis ꝛ ventoſis generata/ſolet eſſe deceptiua. nam imbrem futurum p̄tendit. ſed in fine p̄ter ventum ꝛ turbinem nihil ſoluit. Item nubes pluuioſa ſi ſubito ꝛ ſimul ad terram corruit/terre vbi cadit quia ſubmergit eam eſt nociua. ſed ſi paulatim ꝛ guttatiꝫ fuerit reſoluta/magne vtilitatis eſt frugibus collatiua. Itē nubes ſepe ſuis guttis terram rigat. ſed irrigãdo eam ſui ipſius eſt ꝯſumptiua. q2 dum alia irrigat ꝛ humectat/p ſui diſſolutionem ſeipſam ãnihilat (vt dicit Grego.) Item quãdo vna nubes alteri nubi eſt cõtraria tempeſtatis ꝛ ꝯmotionis ẽ in aere excitatiua. ꝯtrarietas enim ꝛ aduerſus concurſus nubium ex contrarijs impulſibꝰ vẽtorum/ex quorū colliſione vel alliſione nimia fit commotio in aere ꝛ in terra.

Ris ẽ impreſſio generata ex nube concaua ꝛ rorida ad plumas p̄parata in ſtilliadijs infinitis tanq̄ in ſpeculo relucens/habens figuram arcualẽ/varios colores exprimens a radijs ſolaribus vel lune generata. ſed a radijs lune cauſat raro. q2 nõ niſi in .l. annis (vt dicit Ariſto.) Arcꝰ itaq̄ celeſtis eſt nubes aquoſa p omnes ſui partes ſolis radijs penetrata (vt dicit mar.) Et dicitur arcus a ſimilitudine curuati arcus. nam quandam conuexitatem in ſummitate nubiū pretendit ꝛ cornua quedam reprimit ad terrã ꝛ extendit (vt dicit Iſido.) In hoc autem arcu quedam ſunt pertinentia ad eius generationẽ quedam vero ad eius ſpeciem ſiue formã ꝛ figurationem. et quedam ad eius virtutẽ ꝛ operationem/quo ad generationem eius attenditur ꝙ ſubſtantia eius ex refulgentia ꝛ reflexiõe radiorum in nube rorida imbrifera generatur. Item ꝙ plena facie ſemper reſpicit ſolem ex oppoſito. ꝛ a ſole reſpicitur. Item ꝙ a terra vſq̄

ad celum circulariter eleuatur nam duob⁹ cor-
nibus terram petit ⁊ vertice celum tangit. qui
quanto cõtrahendo comprimit̃ / tanto plus ĩ
conuexitate extendit̃ / ⁊ in figuram circuli eleua
tur. Quantũ autem ad figuram ⁊ speciem est
ſpericus et circularis et perſpicuus ⁊ ſpecula-
ris in colore multiplex eſt ⁊ ſingularis. nam in
iride ꝓpter eius tranſparentiaʒ ⁊ diaphanei-
tatem / refulgent ſpecies ⁊ forme ſibi oppoſite
et obiecte. ⁊ ideo apparet coloratus. Naʒ ſecũ
dum Bedã colorem ꝯtrahit ex quatuor elemẽ
tis. nã in ipſo velut in ſpeculo forme ⁊ ſpecies
elementoꝝ relucent. vnde ex igne cõtrahit colo
rem rubeũ in ſuppremo. ex terra viridẽ in infi
mo. ex aere lacteũ ⁊ ex aqua ceruleum i me-
dio (vt dicit Beda) Et hi colores ſunt ad inui
ceʒ coadunati (ſcd̃m Ariſto. in li. methe.) Pri
mo enim eſt color rubeus ſeu vinoſus qui fit
ex radio tangente ſupficieʒ rotũditatis nubis
Deinde ſequit̃ color mixtus. ſ. blaueus vel ceru
leus ſcd̃m qualitatem vincentẽ ⁊ dominanteʒ
in vapore exiſtente in medio nubis. Deinde
apparet in infimo coloris viridis ⁊ in inferiore
parte nubis / vbi vapor magis eſt terreſtris. et
hi colores ſunt principaliores alijs. quia ſecun-
dum philoſophum multos alios habet colo-
res inter quos diſtinguere ſenſui eſt difficile.
Et ideo dicit philoſoph⁹ ꝙ nullus pictor poſ
ſit depingere coloreſ arcus ſiue fingere. Cau
ſa aũt iridis ſcd̃m ariſto. eſt repercuſſio radij re
deũtis ad vaporem ꝯtrarium nubibus ſicut
ſplendor refulgens in aqua relucet in pariete
rediens ad ipſum ⁊ cũ non videatur arcus / ni
ſi per radium ſolis per diẽ. aut per radium lu-
ne ꝑ noctem impeditur ipſius viſio vel ꝓpter
turbulentiam aeris vel debilitatem viſus. aut
ꝓpter obſcuritatem ⁊ denſitatem nubis / radi
orum illuminationi reſiſtentis. Videtur autẽ
tempore pluuiali quia tunc reſoluitur ſupfluitas
vaporis coartati in nubibus et fit ex eo rorató
parua / in qua relucet radius ſibi oppoſitus ⁊
fit formatio iridis. vnde contrahit varios colo
res ex varietate vaporis in quo relucet radius
ſicut dicit Ariſto.) Quo ad virtutem eius ex
operatione ſui interpoſitione feruorem ſolis
temperat ⁊ mitigat per ſui reſolutioneʒ in plu
uiam vel in rorem inferiora vegetat ⁊ fecũdat
ꝑ ſui figuram ⁊ multiformam colorũ variatio
nem. ſuperiora pulchrificat ⁊ decorat domini
um humiditatis in aere ſignat. Et ideo ante iu
dicium (vt dicit Beda ⁊ magiſter in hiſtoriis)
per ãnos quadraginta nõ apparebit. hoc erit
ſignum deſiccationis ⁊ defectus elementorũ (
vt dicit idem) Pacem et concordiaʒ inter deũ

et mundũ deſignat ⁊ diuinum iudicium ꝑ di-
luuium ꝑteritum fore denũciat ⁊ demonſtrat ſi-
cut ⁊ ſolis. ſ. in qua pte celi ſit ſol ſua preſentia
indicat. quia nunꝙ eſt in eadem parte celi cum ſo
le. ſed ſemper ex aduerſo. Sole enim exiſtante
in oriente / apparet arcus in occidente. ⁊ econ-
uerſo. et ſole exiſtente in meridie / apparet arc⁹
in ſeptentrione. In parte autem auſtrali ſiue
meridionali nũquaʒ apparet (vt dicit Beda)
In hora autem recte meridiei nunquaʒ appa
ret / cuius rationem aſſignat philoſophus. quia
in meridie quando mediat ſol orbem / tunc re-
ſplendet radi⁹ ei⁹ i vtroqʒ orizõte ſm̃ eq̃litatẽ
q̄re nõ reſplẽdet tũc plus in vna parte quã in
alia. et ideo nõ apparet arcus in aliqua parte
celi in pũcto meridie (vt dicit Ari. (Rariſſime
autem videtur de nocte immo nũquam niſi in
plenilunio (vt dicit Beda) Et hoc non contin
git niſi bis in. l. annis ſecundum Ariſto.)

r Os ẽ impreſſio generata ex vapa
re frigido ⁊ humido nõ congrega-
to in corpus nubis in inferiori pte
medij interſticij aeris paruo frigore occurrente
dicit autem Ariſto.) ꝙ non fit ros niſi quan
do auſter flat ſcd̃m eum. Quoniaʒ ros eſt plu
uia pauca / pluuia eſt ros multus. vnde ven-
tus auſtralis ſua humiditate rorem generat ⁊
nutrit / quem aquilo ſua ſiccitate lambit / ⁊ in-
tenſa frigiditate comprimit ⁊ conſtringit. luna
etiam humiditatem ſuam aeri imprimit / ⁊ ge
nerationis roris in aere cauſa exiſtit (vt di. Am
bro.) Vocans lunam matrem roris. Unde de
nocte virtute lunari in aere primo originem oc
culte contrahit / et tandem inſenſibiliter deſcen
dens per herbarum ſupficiem ſuauiter ſe diffũ
dit. In ſuo autem deſcenſu herbis ⁊ plãtis vi
gorem tribuit. et quod eſtus diurnus deſiccan
do ⁊ conſumendo inclinauerat / ros nocturnus
reparat / erigit ⁊ ſubtollit. Item in herbarum
ſummitatibus guttatim ſe recolligit / et quaſi
ſuam originem petens ad aera aſcendendo / ſẽ
per in foliorum extremitatibus ſe ſuſpendit.
Item ardorem ſolis non ſuſtinens / cito ad ta
ctum ſolarium radiorum diſſoluitur ⁊ penitus
euaneſcit. virtutem tamen ſuam aeri impreſſã
non deſerit. quia per ſue diffuſionis preſentiã
per aera effectum ſuum in herbis ⁊ ſeminibus
manifeſtiſſime derelinquit. Item ros cum ſit q̃
dam ſubſtantia aerea ⁊ in ſe ſubtiliſſima in ſup
ficie / nihilominus tamen miro modo efficax in
virtute eſt. quia terram inebriat ⁊ fecundat. et
medullam in granis amplificat / et augmentat
oſtreas ⁊ alios piſces conchilium in mari im-
pinguat ⁊ impregnat / et maxime ros vernalis

m .5.

Nam verno tempore oſtrea ſe de nocte contra
rorem apit/quem deſcendentē intra ſe recipit
atq̧ baurit/qui bauſtus ⁊ piſcem reficit ⁊ im/
pinguat. et per ſui incorporationem cū interio
ribus piſcis gemmā precioſiſſimā generat. ſ.
margaritam/ que quāto eſt nobilior tanto al/
bior atq̧ maior. ſicut dicit in li. gemmarū. Itē
pullos coruinos adhuc in pluma albidos/an
te ꝙ nigreſcant reficit ⁊ ſuſtentat(vt dicit Gre/
go.) Item aerem diurno calore calefactum re
frigerat ⁊ tempat. ⁊ ſi fuerit nimis per calorem
precedētem rarefactus/ros per ſui incorpora/
tionem ip ſum inſpiſſat mediocriter ⁊ conden
ſat(vt dicit Albu.) Item ros vim veneni rep̄ri
mit in animalio⁹ venenoſis ⁊ coartat ne tan/
tum de nocte quantum de die ſe diffundat. vn
de de ſerpentes latitantes inter berbas pa/
rum ſolent tranſeuntes ledere quaꝫ diu flores
et grāmina ſunt in rore. Item ros ꝙuis i ſe gu
ſtui videatur ad modum aque inſipidus/ tn̄
poteſtatiue ⁊ effectiue eſt dulciſſimuſ. et mellis
ac māne berbis ⁊ floribus cauſatiu⁹. Nam ex
rore celeſti in floribus mel ⁊ māna in quibuſdā
pte grecie generat(vt dicitur in platone) Item
ros in aere corrupto genitus ex corruptiōe loci
fit corruptus ⁊ alijs corruptiu⁹. Unde talis
ros inficit flores tenellos ⁊ corrumpit ſegetes
nouellas q̄ ſunt adhuc in ſpica(vt dicit Gre/
go.) Et talis corruptio vocatur aurugo ſeu ru
bigo(vt di. glo. Hiero. ſup Iohel. i. ibi) Re/
ſiduum bruti comedit rubigo(Iheronim⁹ ru/
bigo eſt quādo tenere fruges noxio rore pari/
untur ⁊ vertunt tam ſpicie ꝙ culmini ruborem
vel nigredinē vilem. et hec peſtis omīa vaſtat
etiam ſtipulam ⁊ fenum in tantum ꝙ nec abo
ſunt vtilia nec fimo.

P Luuia eſt impſſio ex multo vapo/
re frigido ⁊ bumido in nube aggre
gato babūdante in quantitate et
ſubſtantia reſpectu roris ⁊ magis infrigidat ⁊
bumectat ꝙ ille. fumi enim ex terra ⁊ aqua eua
porentes vi caloris celeſtis ad infimā ptē me
dij interſticij aeris attrahunt. ⁊ ibi frigitate lo/
ci cōdenſat. deinde calore bumiditatem ei⁹ diſ
ſoluente/ et nō ex toto cōſumente/ guttatim re/
ſoluūtur in pluuiam ⁊ imbrem(vt dicit Be.)
Et eſt pluuia a pluralitate guttaꝝ dicta(vt di.
Iſido.) Eo ꝙ interpollate ⁊ guttatim deſcen/
dere cōſueuit. Et dicit imber ab imbuēdo. ꝙ
terram imbuit et fecūdam facit. terra enī ſterliſ
manet ſup cuius ſuperficiem pluuia nō deſcen
dit. quāto aūt nubes ex q̄ generat pluuia a ter
ra eſt remotoir ⁊ celo vicinior/ tanto ſuauius ⁊
cum guttis gratilioribuſ deſcendit. quāto vero
terre eſt vicinior tanto impetuoſius ⁊ cum ſtil/
lis groſſioribus deſcendere ꝯſueuit. venti etiaꝫ
ſuper mare diſcurrentes multū bumorē de aq̄
ſuperficie recolligūt/ quē in materiam pluuie
conuertūt(vt dicit Beda.) Fit etiam aliquan
do tanta caloris generatio/ ex aggregatōne ra
diorum ⁊ eius confractione circa nubem ꝙ va
por quaſi aduritur et ex vebementi aduſtione i
colorem rubeum cōmutatur. et ex boc credit vul
gus ꝙ aliquando pluat ſanguinem(vt dicit
Ariſto./ Eſt aqua pluuialis multū ſtiptica ⁊ cō
ſtrictiua. et ideo reſtringit fluxū ventris(vt di.
Conſtan.) Eſt tamē ſubtilis ſubſtantie ⁊ leuil
plus babens aerietatis ⁊ aere leuitatis ꝙ alie
aque. Et ideo multū eſt alterabilis ⁊ conuer/
tibilis in oppoſitaſ qualitates ⁊ ideo de facili
putreſcit ⁊ recipit corruptionem(vt dicit con/
ſtan./ Dulcior eſt tamen ⁊ ſapidior alijs aquil
quādo in ſua puritate permanet ⁊ virtute. plu
uia ergo ſi fuerit in qualitate ⁊ quantitate tem
perata ⁊ tempori ꝯgrua vtilis eſt ad infinita.
Nam terram fecundat/ et ipſam ſi fuerit rimo/
ſa conglutinat/ caloris temperiem mitigat ae/
rem ſerenat/ vētos ſedat/ piſces impinguat/ ſic
cam complexionem adiuuat et cōfortat/ vt di.
Conſtan.) Si vero pluuia mala fuerit ac in ſu
is qualitatibus diſtemperata/ ac loco ac tēpo
re incongrua/ in pluribus eſt nociua. Nam p
funditatis immūditie ⁊ lubricitatis eſt in vijs
et in ſemitis effectiua/ graminum et berbarū
inutiliū multiplicatiua/ fructum ⁊ ſeminū cor/
ruptiua. et caloris natulis in ſeminibus extin
ctiua/ denſitatis ⁊ obſcuritatis in aere inducti
ua ⁊ radiorum ſolarium interceptiua/ nubiuꝫ
⁊ nebularum aggregatiua/ operum ⁊ operan/
tium impeditiua/ maturitatis ſegetuꝫ ⁊ fructu
um tardatiua reumatis ⁊ fluxus prouocatiua/
morborum omnium bumidorum augmenta/
tiua/ ſterilitatis ⁊ famis creatiua corruptionis
et peſtilentie iniumentis ⁊ ouibus inductiua.
Nam ymber corruptus corrumpit germina et
inficit berbas paſcuales. ex quarum paſtu req̄
tur neceſſario corruptela in animalibus(vt di
cit Conſtan.)

G Utta ſiue ſtilla eſt vapor bumid⁹
in minutiſſimas partes reſolutus.
magne autem fiunt gutte in dieb⁹
quando eſt calor. et reſoluuntur p
tes nubis que prius erant aggregate propter
frigus(vt dicit Ariſto.) Quando enim in aere
eſt calor adueniente frigore/ velocior eſt conge
latio vaporis ſiue aque. Unde dicit Ariſto. i
li. animalium) ꝙ piſcatores aquam calidam
fundunt ſup ſua inſtrumenta vt citius ꝯgelata

ſubmergant. Gutta autem quādo eſt terre vicinior/tanto eſt groſſior ⁊ econuerſo. Paruitas enim ꝛ rotūditas eius cauſatur qꝛ diu manet ī aere remoto a terra/vt dicit Ariſto.) Eſt autem humida/mollis/rotunda/pura/ ⁊ lucida/terre inebriatiua ſeminum ⁊ graminū humectatiua/eſtus ⁊ ardoris aeris mitigatiua. aeris purgatiua/et cum ſit molliſſima in ſubſtantia/tamen ex frequenti caſu eſt lapidum penetratiua quere infra lib. xij.

Pruina eſt vapor cōgelatus (vt dicit Ariſto. ſiue impreſſio generata ex vapore frigido et humido non cōgregato in corpus nubis in medio interſticio aeris congelato p frigiditatem loci ⁊ tēporis in quibus nō eſt aliqua pars caliditatis (vt dicit Ariſto.) Unde pruine accidit duricies ex frigore loci et temporis in quo generatur. quia frigus vaporis partes aggregat ⁊ cōtrahit/et ſic pruine ſubſtantiā duram reddit. et nimia enim frigiditate albeſcit/et herbas et flores ſup quos cadit marcidos efficit et exurit/ad modicū ſolis radium euaneſcit/et in rorem redit. et quia pruina nihil aliud eſt ꝙ ros congelatus (vt dicit beda. Nā ros deſcendēs ad terraꝫ frigiditate noctis ſpeciem albam duram et frigidam recipit. et ſic in pruine ſubſtantiam ſuperficialiter ſe conuertit (vt dicit idem.

Grando eſt ſtillarum pluuie ⁊ frigoris ⁊ venti rigore in aere congelato vt dicit Ariſto.) Eſt enī impreſſio generata ex vapore frigido ⁊ humido a frigore fugato ad interius nubis p dominiū caliditatis circūſtantis. Generatur autem grando in nubibus a terra longinquis (vt dicit idem.) ⁊ ideo cauſa generationis eius eſt vapor in cōcauitatibus nubis receptus qui ex frigiditate aeris condenſatur. Nam partes humide ⁊ frigide fugientes calorem aeris/ſe recipiunt in interioribus nubis ⁊ ibi inuenientes vaporem ptes eius aggregant et in ſubſtantiam grandinis coagulāt ⁊ congelant. et ideo in eſtate frequētius fiūt ꝙ in hyeme/vehemens enim calor generationē grandinis impedit. Nam diſſoluēdo vaporē eius ptes aggregari pariter nō permittit. Similiter nimium frigus in hyeme. qꝛ tunc nō eſt caliditas in aere ꝙ fugiens frigus ſe recipit intra nubem. grando autem rotunda ⁊ parua deſcēdit ex ſuppremis locis (vt dicit Ariſto.) Cauſatur autem eius paruitas ⁊ rotunditas ex mora eius in aere longo tempore. Unde ex reuolutōne eius diuturna rotūdatur ⁊ ex aeris calore partes eius aqueas reſoluente minoratur. In grandine in locis vicinis terre generata accidit contrarium ex cauſa contraria. Grando itaqꝫ cum impetu magno vento ipſam impellentem/ ⁊ calore diſſoluente terram petit ⁊ percutit/ ⁊ per eius ſuperficiem ad modum ſalis ſe diſpergit ſegetes flores ⁊ fructus multū ledit frequētius per diem ꝙ per noctem deſcendit. cuius ratio eſt quia calor diurnus fugat frigus ad interiora nubis. Item ventus ſeptentrionalis frigidus ⁊ ſiccus rorem ab aere deſcendētem congelat ⁊ conſtringit. ⁊ in ſubſtantiam nubis coagulat et conuertit (vt dicit Beda.)

Nix eſt impreſſio generata ex vapore frigido ⁊ humido ⁊ infima parte medij interſticij congelato in corpus nubis a mediocri frigido reſpectu pruine/propter admixtionem caliditatis in parte/ que caliditas incluſa in eius ſubſtantia/ ⁊ non ſtatim deuicta a frigore circūſtante ⁊ rarefacit eius ſubſtantiam ⁊ mollificat/recipiens albedinem in calore/ ppter victoriaꝫ frigoris in fine. atqꝫ propter expanſionem ⁊ diſperſionem partium nubis. et ppter frigus debilitatum a calore. frangitur in partes latas/ ad ſimilitudinem farcte teſte a debili virtute frangentis (vt dicit Ari.) Nix igitur generatur in nube frigida. minus tamen frigida eſt ꝙ illa in qua grando congelatur. et hoc atteſtatur mollicies niuis. qꝛ caliditas admixta nubibus phibet partes eius inſpiſſari ⁊ vehementius aggregari. Nix ergo aqua ē durior ⁊ ſiccior ex frigore conſtringente/ grandine tamen mollior eſt ex admixtione caloris in ventre nubis. Dealbatur autem ex frigiditate in eius ſuperficie dominante/ad modicum calorem nix in aqua reſoluitur. ⁊ tam a duricia quā ab albedine de facili immutatur. ex mora niuis ſuper terram humus impinguatur. ſua enim frigiditate poros terre claudit. Unde reuocato calore ad interiora radicum ⁊ ſeminum/ fit humorum interiorum attractio ad radices ⁊ ipſorum viuificatio ex qua terra impinguatur. Unde nix herbas malas ⁊ ſupfluas mortificat ⁊ attenuat. bona vero nutrit ⁊ impingat. Nix etiam ſua pſentia loca fetida ⁊ finralia ⁊ ſterquilinia tegit ⁊ occultat. vias ⁊ ſemitas ppter ſui diffuſionem tegens/ itinerantes impedit ⁊ retardat. in alto mari niuem cadere raro (beda aſſerit et confirmat) cuius ratio eſt quia maris fumoſitas continue exalantis niues ambilant. vel a ventis ibidem flantibus diſperguntur. vel anteꝙ poſſint condenſari in niuem in pluuiam ⁊ nebulam reſoluūtur. Item feris ⁊ animalibus nocumentum preſtat/ qꝛ eorum tegit paſcua/ ⁊ veſtigia manifeſtat. vnde tempore niuis fere a venatoribus de facili capiūtur. Item loca alta

et mōtuoſa nix frequentat/ ⁊ diucius in montibus ꝙ in vallibus perſeuerat. q: venti frigidi liberius in montibus ꝙ in vallib⁹ inualeſcūt. Inſuper valles ſunt montibus calidiores ppter maiorem aggregationem ⁊ ꝯfractionē radiorum. ⁊ ideo niues in montibus plus habūdant. Item nix vi caloris reſoluta terram imbuit/ remollit/ inebriat/ quam aūt reſolutionē frigiditatis ſue coartione in ſua ſupficie forti⁹ indurabat (vt dicit Grego.) Item nix propter ſue ſubſtantie molliciem ⁊ leuitatem in ſuo deſcenſu ſtrepitum vel ſonum nō generat. immo inſenſibiliter de occulto aeris deſcendēs interſticio/ ſuauiter ſupficiei terre ſe applicat ⁊ equaliter ſe coaptat. Itē nix candore ſuo ⁊ pulchritudine ad ſui ſpectum oculos intuentiū prouocat. ſed ſi nimis diu aſpiciatur/ ſpeciem viſibilem diſgregat ⁊ immutat. Item aqua niuea potentiali ⁊ actuali frigiditate ſua fluxum ventris reprimit et conſtringit/ neruos percutit/ cōtrahit/ ⁊ opilat. ſuperfluitatem mēſtruoſam vł ſtrumoſam eam continue bibentibus generat. membra ſtupida ⁊ quaſi dormitantia cito reddit. lapidem in veſica gignit. ⁊ frigidaꝫ hydropiſim prouocat ⁊ nutrit (vt dicit Conſtan.)

n

Ebula eſt impreſſio facta ex reſolutione nubium reſolutarum in aquam pluuialem (vt dicit Ariſto.). Vapores enim ſic reſoluti diſperſi per ſingulas aeris particulas ac diffuſi nebulaꝫ gignūt ⁊ inducunt. ⁊ quanto terre eſt vicinior tanto eſt ſpiſſior ⁊ obſcurior/ ⁊ frigidior inuenitur. a terra vero eleuata magis eſt ſolis pura. ⁊ ideo minus eſt frigida ⁊ obſcura. quando aūt nebula a ſole attracta totaliter ſurſum mouet/ in materiam redit nubis. ideo future pluuie eſt ſignificatiua. quando vero totaliter a radijs ſolis repcuſſa deorſum cadit et in ſuam redit originem deficit ⁊ euaneſcit. vnde purgato aere futuraꝫ pſagit ſerenitatem. Eſt aūt aliquando corrupta ex vaporibus ex quibus gene[ra]tur/ ⁊ tunc multū eſt nociua. florū etiā germinantium vinearum eſt corruptiua et diuerſarum infirmitatum animalibus inductiua. latronibus ⁊ peruerſis eſt amica. q: inſidiarum ipſorū eſt occultatiua/ itinerantium ⁊ pegrinantium impeditiua. quia in magna nebula ⁊ obſcura via eſt incognita ⁊ incerta. radiorum ſolis ⁊ aliarū ſtellarum eſt interceptiua. ⁊ ideo nauigantibus ē grauis ⁊ periculoſa (vt dicit Beda.) quia diuꝫ nebule obſcuritas maris ſuperficiem occupat quo debeat nauta recte vertere ābigit ⁊ ignorat gubernaculum.

i

Mpreſſionum quedam generantur in aere ex vapore duplici. Prima eſt tonitruum. Tonitrus igit̄ eſt impreſſio generata ī aquea ſubſtantia nubis propter vaporis calidi et ſicci agitationem huc ⁊ illuc fugientis ſuum contrarium/ ab omni parte coartati in ſe ⁊ ex hoc inflammati/ extinguentis ſe tandem in nube et rumpentis eam (vt dicit Ariſto.). Vel generatur tonitrus ex colliſione nubium (ſecundum philoſophum) quando a ventis contrarijs agitate nubes ad inuicem colliduntur ex mutua concuſſione ad inuicem in violenta confractione fit ꝯcuſſio in aere ⁊ ſtrepitus. qui tonitrus ē ab antiquis nominatus. Dicitur autem tonitrus vel tonitruum a terrore/ eo ꝙ ſonus terreat audientes (vt dicit Iſido.) Nam tonus idē eſt quod ſonus. quia interdum tam grauiter cōcutit omnia/ ita ꝙ celum rupiſſe videatur. q: cum procella vehementiſſimi venti nubibus repēte ſe immiſerit/ turbine inualeſcēte exitumq; q̄rente nubem excauat ⁊ conſtringit/ ⁊ īpetu magno excedit ⁊ diuidit partes nubis/ ac ſi cū horrendo fragore ad aures venit. quod mirari nullus debet cum veſica quamuis ſit parua tamen magnum ſonum compreſſa efficiat ⁊ emittit cū tonitruo vero ſimul fulgur emittitur. ſed celerius videtur fulgur q: clarum eſt. tonitrus auteꝫ tardius peruenit ad aures. quia ſubtilior ē ſenſus viſus ꝙ auditus. ⁊ ideo primo videt lucē ſiue fulgidum lumen quod precedit ꝙ audiat ſonitum ſubſequentem. ſicut homo prius videt ictum hominis arborem incidentis quam audiat ipſum ſonum (hucuſq; Iſido.) Ex iſta ratio Iſi. ⁊ de cauſa tonitrui concordat quaſi cum philoſopho dicente. Tonitrus inquit eſt ſpiritus ventorum in ſinu nubium receptus qui virtute mobilitatis ſue quaſlibet ptes nubis interrumpit ⁊ ſtrepitum ac fragorem tonitrui introducit (vnde ſubdit) tonitruum eſt ſpaciorum aeris ſibi concurrentium ſonus ſecundum Ariſto. autem in lib. methe. Tonitruum nihil aliud eſt ꝙ extinctio ignis in nube. vapor enim ſiccus eleuatus in calore aeris inflammatus quando a nube aquoſa intercipitur ſubito extinguitur ⁊ ex tali extinctione ſtrepitum tonitrui generatur ſicut quando in aqua extinguit̄ ferrum ignitum fit ſonitus atq; ſtridor. Deſcendit autem tonitrus ſepe cum fulmine. ⁊ tūc magis ledit (vt dicit Beda.) Unde obeſt fructibus cum aduenit cum coruſcatione ⁊ fulmine ſine pluuia. cum vero cum pluuia/ prodeſt. vt dicit idem. Tonitruum igitur motu ſuo omnia concutit cerebrūꝫ commouet/ animū terret

vinum in doleis perturbat/cõmouet ⁊ corrumpit (vt dicit Ariſto.) Si venerit in hora cubationis auium/ aues ledit/mulieres parientes ſepe abhortire facit/turres altas concutit ſepe impetu ſuo ⁊ deicit arbores altas deſtruit radicitus ⁊ euellit et ſupereminentius i locis altis q̃ in humilibus ⁊ dimiſſis ledere cõſueuit (vt dicit Beda.) Anfractuoſum ⁊ quaſi orbicularem ſonitum facit/⁊ aerem quodam inequali ſuſurrio per circuitum concutit. ita ꝙ ſtrepitꝰ rote vehiculi exprimit quodãmodo ⁊ pretẽdit vt dicit Caſ.)et talis circularis ſonꝰ accidit forſan ex rotunditate nubium ex quibus vapor ſiue ventuſ qui cauſa eſt tonitrui diſſimiliter agitatur/ qua nunc ſurſum/nũc deorſum nũc ante nũc retro per cõcauitatem nubium cõmouet.

c Horuſcatio ſecundum Ariſto. comprehendit fulgur ⁊ fulmẽ et ꝓprie dictam choruſcationem. Nam ꝓprie dicta choruſcatio eſt aparitio ſubita vaporis ſubtilis inflammati euaneſcẽtis in aere ſine deſcenſu ad terram. Fulgur vero ſiue fulguratio eſt ignis ſubtilis/ groſſior tamen choruſcatione ad terram deſcendẽs/ que penetrat herbas ⁊ res molles/ ſicut ponũt philoſophi. vt recitat in.iij. phiſice. Algazel.

f Ulmen eſt vapor ignitus compactus ⁊ ſolidus impetuoſe cadens maioris vis q̃ ſit fulgur/ percutit enim quod tangit/penetrat ⁊ vrit ſiue liquefacit/diuidit/ſcindit/⁊ nihil corpale ei reſiſtit. ⁊ (ſecundum hoc dicit Iſido.) ꝙ fulgure idem eſt quod ferire (quia ſicut idem dicit ex ſubtilioribus partibus elementorũ componitur/ex quibus maior vis penetrandi relinq̃tur. ⁊ ideo ictus celeſtis iaculi ab Iſido. nuncupatur. Generatur autem ex vapore groſſo cõpoſito ex cõtrarijs ⁊ diuerſis eleuato ⁊ vehemẽti calore ignito ⁊ inflammato/ qui colliſione ventorum ⁊ attritu nubium impellit/ ⁊ quaſi lapis igneus de cõcauitate nubiuꝫ deorſum ꝑ violentiam ad modum iaculi cõmouet. vnde fulmina colliſa ad modum lampadum fulgida vi inflammatõnis diſcurrere per aera diſcernũtur/ ⁊ q̃uis ignee ſint/tamen ꝓpter violentiam motus contra naturam ignis inferius deſcendere compelluntur (vt dicit Beda) In ſuo autem deſcenſu incendit ⁊ vrit. ⁊ ideo dicit fulgur (vt dicit Iſido.) Penetrat ⁊ findit ⁊ tunc dicitur fulmen. vt dicit idem vbi autem vrit ſecum fumũ ⁊ fetorem peſſimũ gignit. ſuper loca alta cadere frequẽtius conſueuit. in forti eſtate ⁊ in forti hyeme nõ fiunt fulgura. ſed in principio autumni/in fine veris. (Ut dicit philoſophus libro.ij. caplo.lij.) In hyeme ⁊ eſtate raro fiunt fulmina. q: in hyeme ꝓpter frigus vapor in aere nõ ignitur. In eſtate vero ꝓpter ſiccitatem ⁊ ſubtilitatem aeris non fit aggregatio vaporis in nubibus. ſed in autumno ⁊ i vere eſt aer mollis ⁊ nubiloſus. ⁊ ideo tunc ſepe fulgurat. Item idem caplo.liij. dicit idem. Fulminum plura genera tradunt. nam que ſicca veniunt/nõ adurunt. ſed diſſipant. que humida nõ adurunt. ſed infuſcant. tertium eſt qd' clarum vocant/quod mire eſt nature. Nam vinuꝫ exhauritur doleis/in tactis vaſis aurum ⁊ argentũ liquet/ ſacculis non cõbuſtis. Quid autem ſit choruſcatio ⁊ vnde ꝓueniat/diuerſi diuerſimode tradiderunt. Dixit enim empedodes ꝙ choruſcatio eſt ignis occultus in nubibus ex radijs ſolis. Sed hoc dicit Ariſto. eſſe falſum. quia ſi hoc eſſet ex omni nube choruſcatio accideret quia in omni nube radij occultant. Anax autem dixit ꝙ choruſcatio eſt ex aere deſcendente in nubem vel ad nubem ⁊ ſe in ea occultante. cuius aperitio eſt choruſcatio et quando ille ignis extinguit in nubibus aquoſis/ſtridor illius extinctionis vocatur tonitruum. Alij dixerũt choruſcationem cauſari ex ventis calidis ⁊ ſiccis in nubibus compreſſis qui inflammant ⁊ adurunt/et ignis ex eis egrediens eſt choruſcatio/ cuius ſplendor prius ꝑuenit ad viſum q̃ ſonitus ad auditũ. Alij dixerũt choruſcationem nõ fieri per ignem. ſed ꝑ aque ſplendentis imaginationem que ꝑ ſtellarum de nocte lucentium illuſtrationem in nubibus videtur (ſed dicit Ariſto.) ꝙ iſte ſermo error eſt q: choruſcatio de die ſub radijs ſolis vritur ſicut de nocte. ſecũdum Ariſto. autem vapor aggregatus in nubibus/ et earum vehementi colliſione attritus ignitur ⁊ fit materia coruſcationis. ⁊ quia habet aliquas partes terreſtres/ earuꝫ grauitate mouetur inferius. ⁊ quia illa coruſcatio eſt vehementis ſubtilitatis/ et non vehementis inflammationis ⁊ aduſtionis. ⁊ ido apparet alba. ⁊ ideo corpora ad que pertingit nec inficit nec corrumpit. (Dicit q́ꝫ Ariſto. in.ij lib. methe.) Coruſcationis itaq́ꝫ motus ſubitus eſt et improuiſus. ſubito enim apparet ab oriente in occidente. ſubito ſui eſt oſtenſiuus/ et ſubito occultatiuus. De materia enim ſua (vt dicit Grego.) In ictu oculi exit et in ſe ſubito reuertens/ſuam originem non relinquit. ex ſua ſubita apparitione. aſpectus intuentium eſt repercuſſiuus/timoris incuſſiuus/ per totũ orbem ſecundum apparẽtiam ⁊ opinionem ⁊ iudicium viſus/ſui eſt diffuſiuus/ſummi toni-

trui p̄reambulus/⁊ ſui aduentus anūciatiuus ſi pluuiam babet cōcomitantem vtilis eſt ⁊ ꝓficuus. Si vero pluuia caruerit tenellis flori/bus ⁊ fructibus eſt nociuus. (vt dicit Beda.)

a Ura eſt aer leniter motus et agita/tus eſtiuantibus refrigerium/ algētibus p̄rebens calorem. que quanto eſt purior tanto delectabilior et ſanior. que ſi fuerit temperata ⁊ debitas qualitates temporis non exierit. maxime vite hominis eſt congrua ⁊ ſanitatis conſeruatiua. Si vero econtrario modo ſe babuerit/ maxime eſt nociua. quia peſtilentie ⁊ corruptionis nō modice eſt inductiua. Eſt autem peſtilentia aeris corruptio/ ex ſiccitatis ⁊ pluuiarum⁊ diſtemperantia ex meritis hominum contingens (vt dicit Iſido.) Et dicitur peſtilentia quaſi paſtu/lantia. quia totam naturā hominis p̄reambulat ⁊ depaſcit. Nā corruptis aquis ⁊ pluuijſ ⁊ aere/ quibus ſpirando ⁊ edendo paſcamur/ ſtatim corrumpimur ⁊ diuerſis paſſionibus neceſſario laceſcimur. vt patet ſupra in eodem libro. vbi de ꝓprietatibus aeris dictum eſt. Sed hec dicta iam ſufficiant.

Finit Liber Undecimus.

De Auibus et earum proprietatibus.

Liber duodecimus.

e Xpedito tractatu de proprietatibus aeris ⁊ eorum que in aere generanť reſtat dicere aliqua de his que ꝑtinent ad eius decēciam ⁊ ornamentū vt in ipſis ſicut in ceteris/ creatoris magnalia extollantur. Ad ornamentū enim aeris ꝑtinent aues ⁊ volatilia (vt dicit Beda) Et ideo aliq̄ pauca adiuuante xp̄i clemētia ſūt de his huic opuſculo inſerenda/ nō quidam de omnibus ſed ſolum de auibus ⁊ volatilibus de quibuſ ſpecialiter fit mentio in textu biblie vel in glo/ſa. et primo dicendū eſt in generali. deinde in ſpeciali. ⁊ hoc per ordinē alphabeti. Aues ita ꝙ quaſi deuie id eſt ſine via ſunt dicte (vt dicit Iſid) Eo ꝙ ipſarum vie nō ſunt in aere determinate ⁊ diſtincte. Aues enim motu et agitatōne alarū diuidunt aerem ⁊ incidūt. ſed ſtatim poſt volatum aere ſe claudente nullū ſignum ſui tranſitus derelinquūt. Dicunť autem volucres/ q̄ volitant alis aues (vt dicit Iſido.) ꝓpter quod ⁊ alites quaſi alātes id eſt alis ſe le/uantes a pluribus nominātur. ſine alis eni nō volitat ſine quarum beneficio de terris in ae/ra ſe nō leuat auis. vel ideo dicitť ales ab alen/do. q̄ ab illo qui paſcit volatilia celi ⁊ eſcam dat omni carni alitur id eſt nutritur (vt dicit Iſido.) Attenduntť etiam auium ꝓprietates ⁊ cōditiones penes multa. q̄ penes earum ſubſtātiam ⁊ cōplexionem. Nam ex duobus elementis inter ſumme graue. et ſumme leue interme/dijs auium ſubſtantia eſt creata. Nam in earū cōpoſitione aer et aqua maxime dominanť. et ideo q̄ minus habent terreſtreitatis ⁊ plus aeree leuitatis ꝙ greſſibilia vel aquatilia/ leuitate ſue ſubſtantie habent ferri ſuper aera (vt dicit Iſido.) Aer enim incluſus inter pennarū cōcauitatem auem leuiga/ et vt leuiter feratur ſurſum ipſam diſponit ⁊ habilitat atq̄ iuuat. vnde quanto volucres plus habēt ventoꝝ pēnoſitatis et minus carnis/ tāto facilius ſe ſur/ſum leuant vt patet in auibus prede/ que exo/nerate a mole carnis altiſſimi ſunt volatus: et valde acuti viſus/ ⁊ magne animoſitatis. (vt dicit Ariſto.) Item conſideratur cōditio volu/

cris penes generationem. habẽt enim ſibi inſi/
tam a natura ſeminalẽ rõnez cuius virtute mo
uent naturaliter ad ſui generis multiplicationẽ
⁊ ſui ſpeciei p generationis actum ſecũdum or
dinem pſeruationem (vt dicit ab Ariſto .li.vi.
omẽs inquit aues cũ pullificant/ faciunt oua.
q̃uis in omibus nõ poſſit videri ꝓpter pauci
tatem. Eſt aũt principium generatõis pulli(
vt dicit ibidem) Ab albugine et cibus eius a
vitello et poſt dies decem generationis pulli
cõplebitur pullus ſecũduz omnes partes/ ita
ꝙ erũt partes diſtincte et manifeſte. ⁊ habet tũc
caput maius toto corpe. ⁊ ſi tunc frangeret oui
teſta inueniret caput inclinatũ ſ̃ crus dextrũ et
ei⁹ ale expãſe ſ̃ caput ꝯpleta aũt gñatõe ſingu
loꝝ pfecta mẽbroꝝ limitatione. rũpit teſta ali
qñ in die. xviij. vel. xx. vt patet in gallinis. et ex
eũt pulli iam cõpleti ⁊ viuificati ⁊ aliquando
gemelli. ſed inter gemellos vnus erit maior/ al
ter minor ⁊ multotiens monſtruoſior (ſicut di/
citur ibidem li. vi.) Inter omnia aũt animan/
tia in generatõis ordine volucres ſequunt na
ture maximã honeſtatem. Nam ſecũdum ordi/
nem nature mares feminas cum ſollicitudine
querũt inuentas diligunt/ ꝓ ipſis pugnãt ⁊ p
iculo ſe exponunt/ ⁊ ſolũmodo eis quaſi ꝯiu/
galis amoris federe ſe coniũgunt. ⁊ fet⁹ ab ip
ſis ꝓcreatos ſolũmodo nutriũt ⁊ paſcunt. vnd̃
naturaliter inter ſexũ ⁊ ſexum iudicant ⁊ diſcer/
nunt exceptis paucis in quibus degenerat na/
tura (vt dicit Ariſtõ. de pdicibus) que obliui/
ſcunt ſexum dicit ꝙ maſculus ſurgit in maſcu/
lum. et femina in feminam. Et ex tali coitu
non fiunt oua pullificatiua immo fiunt ſicut
oua venti ⁊ ſentitur ex tali coitu malus fetor. di
citur de colũbo maſculo qñ ſenex ẽ nõ põt coi/
re ſed oſculatur ⁊ ſedit ſupra maſculum et hoc
facit qr deoſculat. Obſeruant aũt aues in ge/
nerando tpis cõgruitatem. Nam vernali tẽpe
quando intrat tpus generationis/ aues vocife
rant. mares feminis ſe aſſociãt. nutibus ⁊ vo/
cibus ad amorẽ mutuũ ſe inuitant/ nidificant
ouant/ pullificãt pullos generatos nutriũt et
educũt. ſed ꝯpleto generatõis officio/ a cantu
ceſſant ab inuicẽ ſe ſepant/ ⁊ vſqꝫ ad iteratũ tẽ
pus generatõis inuicez nõ appropinquant.
Item attẽdunt aues quo ad habitationẽ.
Sũt enim quedã volatilia que humanã vidẽ
tur diligere frequẽtiã. ſicut galline/ anſeres/ paſ
ſeres/ columbe (ciconie/ ⁊ hyrũdines. Quedã
vero omnino abhorrent/ fugiũt/ ⁊ timẽt hoim
cõuerſationem. ſicut aues ſilueſtres/ montuo/
ſe ⁊ fluuiales/ ſeu paluſtres qr ſcd̃m variaz ea
rum cõplexionez varia querũt habitacula ⁊ ſi
bi diuerſas vẽdicant mãſiones. Nã que natu/
re ſunt magis frigide ⁊ humide paludes ⁊ flu
uiales frequẽtãt ꝓpter victus acquiſitionẽ/ ni
dificationez/ pullificationẽ/ ac fetuũ educatio/
nem. vt mergili/ agnates/ cigni/ in quibus ge
minata eſt natura (vt dicit Ariſto.) Ut pedes
haberent latos clauſos ⁊ indiuiſos ꝓpter natã
di neceſſitatẽ. vt. ſ. pedum latitudine aquas ꝓ
penſius pulſent ⁊ ſic pulſis retro aquis quaſi
remigãdo/ in anterius fortius ſe extendãt. cau
das etiam habent breues (ne innatãdo caude
madefacte põdere ĩpedimẽtũ faciãt. roſtra autẽ
habẽt lata/ vt gramina ⁊ radices carpãt apt⁹
⁊ incidãt. colla longa. vt/ victũ de ꝓfundo fa
cilius. attrahãt ⁊ acquirãt. Uolatilia vero que
calidioris ⁊ ſiccidioris ſũt nature. mõtuoſa et
rupiũ cacumina in habitant ⁊ frequentant. vt
omẽs aues que de preda ſũt viuẽtes/ ſicut ſũt
aquile/ ancipitres/ ⁊ cõſimiles. quibus dedit
natura (vt dicit Ariſto.) Ungues curuos/ ⁊ pe
des fortes ⁊ neruoſos/ ⁊ roſtrum curuũ ⁊ acu/
tum/ vt fortius predam retinerẽt. ⁊ carnes faci
lius laniarent. habẽt hmõi aues modicaz car
nis. et multũ plume/ ſunt magne aioſitatis. vt
ſic ſint motus velocioris ⁊ volatus fortioris (
vt dicit Ariſto.) Caudam inſup habent longã
ſubtilem/ ⁊ tenuem/ qua in volando ſe regunt
ſicut gubernaculum regit nauem. Omnes ta
les aues (ſcd̃m Ariſto. in li. i.) Solitudinez di
ligũt/ ⁊ cum aliquo ſociorum habitare nõ poſ
ſunt. immo pullos proprios a ſe abijciunt. et
ſtatim quando poſſunt volare roſtro eos percu
tientes/ a nido exire compellũt et in ſuo cõſor
tio viuere nõ permittunt (vt dicit Ariſto. (Hee
⁊ alie aues prede recipiunt in predando diuer
ſificationem. Quedam capiunt predam in ae
re volando/ ⁊ nunquam predam inuadunt ſu/
per terram. Quedam vero econuerſo in terra
capiunt aues/ ⁊ nũquam in aere ledunt. Und̃
manſuete aues vt columbe/ iſtarum auium dif
ferentiam recognoſcunt. ⁊ ideo quando predo
nes aeris vident/ ad terram confugiunt. quã
do vero predones terre conſpiciunt/ in aera ſu
bito ſe extollunt. ⁊ que in terra erant in peri/
culo/ eleuate a terra in aere tute fiunt. vt dicit
idem. Item ſunt quedam aues nemoroſe que
ſiluas frequentant/ et denſas arborum inha/
bitant ſummitates. Et he quidem ſunt ceteris
maioris manſuetudinis. ſicut ſunt aues mo/
dulantes/ ⁊ eſtiuo tempore dulciſſimis vocib⁹
ſiluis ⁊ arborib⁹ reſonãtes. ſicut merulę philo
mene/ ⁊ hmõi. que tpe amoris maxie cãtãt i ru
bis ⁊ fructib⁹ nidificãt ſup oua ſollicite cubãt

pullos ſuos diligūt ⁊ educāt. Sūt ⁊ alia q̄dā volatilia que campeſtria p̄pne frequentant. ⁊ victum de terre fructibus acquirunt cōtinue ⁊ manducāt. quales ſunt grues / ⁊ anſeres tā domeſtice q̄ ſilueſtres / ⁊ huiuſmodi aues ſimul viuere tam in aere q̄ in terra diligunt regē ſibi faciunt ⁊ ei obediunt / ordinate volant. et quandoq; inter ſe vehementiſſime pugnant ⁊ roſtris ſe dilacerant ⁊ deplumant. ſed poſt pugnam quando reconciliate ſunt ſimul volant. ⁊ ſocietatem priſtinam non declinant / tempeſtatem etiam futuram precognoſcūt. ⁊ cum vident eam iminere vociferant atq; clamant. vigilias ordinant / ⁊ in vigilando vices mutant hec omnia continentur in exameron baſilij. et etiam ambro. (ſimiliter ſuperaddit etiam Ariſto. vt dicit) vigil lapidē inter pedes tenet. vt ſi forſan ſubrepſerit ſomnus / quaſi lapidis excitet. ⁊ ſi qua ſocietatem perdit altiſſime aſcendit ⁊ vociferando ſocios ſuos querit / ⁊ quouſq; inuenit / ad paſcua vix deſcendit (dicit enī) ꝙ rex huiuſmodi auium ſemper primo ſe ōponit / ⁊ primo de terra ſe erigit / caput etiam pre ceteris frequ ētius eleuat. ⁊ circūſpicit. ſʒ ſi quē quam viderit venientem. vociferat ⁊ excitat alias ac premunit. Item ſunt conſiderande quarūdam auium ꝓprietates ſecundum variaʒ cibationem. Sunt enim que non cibantur niſi carne vel ſanguine ſicut omnes aues prede q̄ ſunt curui roſtri ⁊ acuti vnguis. que comedunt omnia animalia que poſſunt venari. ſed non venantur neq; comedunt aues ſui generis ſicut piſces (vt dicit Ariſto. libro ſeptimo.) Et tales nunq̄ potant aquam vt dicit ibidem.

Alia vero ſunt volatilia que ſolum vtuntur ſeminibus ⁊ fructibus ac herbis terre naſcētib⁹ vt columbe turtures ⁊ anſeres tam ſilueſtres q̄ domeſtice. Alia vero ſunt volatilium genera que veſcuntur nunc carnibus nūc fructibus indifferenter ſicut omnes aues coruini generis ſicut monedule / cornices / ⁊ corui / ⁊ pice (de quibus dicit Ariſto. ⁊ etiam Baſilius) Paſcunt aues coruini generis pullos ſuos in iuuentute. ⁊ iuuenes paſcunt parentes in ſua ſenectute. quando etiam debilitantur iuniores in ſuis humeris eleuant ⁊ deferunt ſeniores (vt dicit idem) Et in omnibus huiuſmodi volucribus naturalis pietas commendatur. vt homo pietatis obſequium denegare parentibus erubeſcat. quod ab auibus impendi ſibi inuicem nō ignorat (vt dicit Ambro.) Item ſecundum variam membrorum diſpoſitionem conſiderantur alique auium proprietates (quia dicit Ariſto. libro .iiij.) Omnes aues in hoc conueniunt. ꝙ omnes habent roſtrum / quod in alijs animalibus non inuenitur. ſed in diſpoſitiōe eſt differentia. quia quedam habent roſtrum breue ⁊ latum / quarum vita quieta eſt ⁊ manſueta. quia huiuſmodi roſtrum eſt aptum ad ſumendum cibum de vicino. Quedam vero habent roſtrum longum ⁊ acutum ſicut ⁊ longum collum. quia acquirunt cibum de profundo. Quedam vero curuum ⁊ acutum. quia talis figura neceſſaria eſt ad comedenduʒ ⁊ dilacerandum carnem crudam. Hoc autem habʒ ꝓprium omnis auis. quia bipes eſt ſicut homo. ſed in pedum ⁊ crurium diſpoſitione / maxima differentia inuenitur. quia pedes auium vncorum vnguium / ſunt fortes ⁊ acuti. quia conuenientes ſunt predationi ⁊ venationi. pedes autem fluuialium ſunt clauſi ⁊ indiuiſi et lati. quia conueniunt natationi. ⁊ omnes aues longorum pedum ⁊ crurium habent collum lōgum / ⁊ volant extenſo collo. ⁊ ſi collum fuerit gracile ⁊ debile declinant ipſum in volando.

Et eſt generale ꝙ omne volatile habēs longū collum breuia habet crura. ⁊ econuerſo. omne autem volatile habet vmbilicum quando naſcitur. Sed cum creſcit auis latet vmbilicus nec omnino apparet. quoniam continuat cuʒ inteſtino p interiorem venam. Item conſiderari poſſunt quo ad citam vel tardam pullificationem. Quedam enim multotiens pullificāt vt columba que decies ouat in anno. Quedam vero multum ouant vt gallina. ⁊ quedaʒ multotiens vt gallina ⁊ columbe. Galline autem multum ouantes cito moriuntur (vt dicit Ariſto. libro. v.) Aues autem curuoruʒ vnguium que comedunt carnes raro ouant. quia nō niſi in anno ſemel. preter hyrundines que ſole inter comedentes carnes pullificant bis. Infirmantur autem aues quando cubant ſuper oua ſua. vt patet in gallina ⁊ aquila. (de qua dicit lib. vi.) ꝙ aquila tunc valde grauatur ⁊ albeſcunt ale eius. ⁊ hebetantur vngues eius ⁊ debilitantur. Sunt ⁊ multe alie ꝓprietates auiuʒ quas proſequi eſſet longum. hic ſolum attendere oportet / ꝙ aues inter cetera generalit animantia. ſunt ſubſtantie puroris / leuioris / ⁊ nobilioris / motus fortioris / viſus acutioris / carnis digeſtibilioris ſapidioris / conuertibilioris / ⁊ ſanioris etiaʒ nidificando / ⁊ pullos educando ſolercie amplioris. Hec autem in generali dicta nunc ſufficiāt.

n Unc de auibus partialiter dicenduʒ eſt. ⁊ primo de aquila que velut regina. iter volucres

optinet principatum. Inter omnes auium
diuerſarũ ſpecies /aquila eſt maxime liberalis
vt dicit plinius.) Nam predam quam ampit/
ni ſi nimia fame arceatur/ſola non comedit. im
mo auibus eam ſequentibus quaſi commu/
nem exponit/ſua tamen recepta primitus por
tione/⁊ ideo ſemper aquilaȝ alie aues ſolent ĩ
ſequi/ſperantes ꝙ de ipſius preda eis debeat
aliqua portio impartiri. ſed quãdo preda pri
us capta ſibi non ſufficit/tanꝗ rex de re publi
ca viuens auem ſibi proximiorẽ rapit. ⁊ in me
dio ponit illam/ duos lapides precioſos noĩe
ethedos. quorum vnus eſt maſculinus. alter
femininus in nido ſuo reponit. ſine quibus vt
dicitur parere nequit/gemmaȝ que dicitur acha
tes reponit in nido ſuo/ vt pullos cuſtodiat a
morſu reptilium venenoſo (vt dicit idem plini
us (Eſt autem aquila ab acumine oculoꝝ di
cta. (vt dicit Iſido.) Tanti enim ⁊ tam limpi/
di dicitꝰ viſus eſſe/vt cum in aere ſuper maria
pẽna immobili deferatꝰ ⁊ hoc pre nimia eleua/
tione a terra. vix humanis pateat obtutibꝰ. de
tanta ſublimitate/piſciculos videt in mari na
tare/ ad inſtar lapidis deſcendens /piſcem ra/
pit. ⁊ ſic captam predam ad littus trahit. Eſt
autem auis naturaliter calida ⁊ ſicca /ꝓde aui/
da. et ſupra aliaruȝ auiũ vires/fortis ⁊ animo
ſa /cuius fortitudo maxime viget in alis pedi
bus/ ⁊ ĩ roſtro. q͛ al's hȝ valde neruoſas/ ⁊ pa
rum carnoſas. ⁊ idͦ in volando patiens eſt la
boris. q͛ reſpectu magnitudinis ſui corporis
parũ habet carnaſitatis ⁊ multum neruoſita/
tis propter quod multuȝ habet fortitudinis ⁊
virtutis. ⁊ multum etiam habet pennoſitatis.
ꝓpter quod etiam plurimũ continet leuitatis.
Iter omẽs aũt volucres maxime viget in aqui
la vis viſiua. Spiritum enĩ viſibilem habet
temperatiſſimũ/ ⁊ acum videndi acutiſſimum.
ſolem enim irreuerberatis oculis in ſue rote cir
cũferentia intuetur. ⁊ tamen viſus ſui acies nõ
obtũditur/nec claritate ſolaris luminis diſgre
gatur (vt dicit Ambro.) Dicit etiam ambro. ſi/
cut ⁊ ariſto. li. ix. ꝙ quedam ſpẽs aquile/ quã
vocat almachor/ eſt acuti viſus valde. ⁊ pul/
los ſuos vngue ſuſpenſos/ radijs ſolis obijcit
⁊ ſolem aſpicere compellit/ ⁊ hoc ante ꝙ habe
ant alas ꝯpletas. ⁊ ad hoc eos parit/ ⁊ aduer
tit ad aſpectũ ſolis. ⁊ ſi oculus alicuiꝰ lacrime
tur ipſum tanꝗ degenerem/ vel interficit/ vel
abicit a nido/ vel contemnit. Si autem directa
acie ſolis radium viderit/ ipſum tanꝗ in natu
ra ſibi ſimilem diligit atꝗ nutrit quamuis aũt
ita irreuerberata ſolis acie claritatem videat/
viſum tamen ad prede aſpectuȝ dirigit ⁊ indi
cat (vt dicit Grego. ⁊ Ariſto. lib. xij.) Aues in
quit vncorum vnguiũ indigent neceſſario acu
to viſu. quoniam vident cibum ſuũ a loco re
moto valde. ⁊ ꝓpter hoc leuat ſe aquila plus
ꝙ alia volatilia hinc etiam in altiſſimus rupi
bus nidificat ubi loca ſublimitate ab omnimo
do curſu aduerſario ſe munificat ⁊ defendit. vbi
ſecũdum Grego. in altiſſimis tuta reſidet. ⁊ ta
men paſtus gratia infima iſta videt. ad altiſſi/
ma ſe eleuat ⁊ aſcendit. ⁊ tũ viſo cadauere vl' ꝑ
da quam deſiderat ſubito ima petit. Et inſup
aquila eſt auis difficulter cubans /pullificans
⁊ pullos ſuos nutriens (dicit Ariſto. libro ſex/
to) ꝙ aquila ad plus ponit tria oua/ ſed tertiũ
ꝓiicit a nido. quoniam grauiter incubat ſuper
ea (⁊ ſubdit/ q͛ illo tempore debilitatur in tan
tum. ꝙ non poteſt bene venari pullos aliaruȝ
auium. q͛ tunc incuruantur vngues ſui ⁊ albe/
ſcunt ale ſue. ⁊ tũc nimis grauatur/ in dando ci
bum pullis ſuis. Et ſi contingit aquilam ha/
bere tres pullos/ eicit vnum de nido ſuo ꝓpt
difficultatem nutriendi. ſed auis kimi que ara
bice dicitur cebar/ nutrit pullos ſuos caſualiter
ab aquila ſic reiectos vt dicit Idem. Item idẽ
ꝙ aquilaruȝ diuerſe ſunt ſpecies/ ⁊ diuerſimo
de cubant ⁊ nutriunt pullos ſuos. Nam que al
bas habent caudas / in earum cubatione plus
laborant. Que vero habent nigras/ minus ĩ
huiuſmodi negocio ſe fatigant. pullos autem
ſuos iam adultos ⁊ de nido eicientes paula/
tim prouocant ad volandum/ ⁊ faciũt eos eſu
rire/ vt auidius eas exequantur in aera ꝓpt
paſtum/ ⁊ ſi forte pigritauerunt ad exeundum
percutiunt eos cum roſtro ⁊ ſubtrahunt eis ci/
bum/ vt ſic cogant eos ad exeundũ ⁊ poſtquã
fuerint completi in fortitudine ⁊ in pennis / fu
gant eos a ſe/ ⁊ nõ ſunt plus ſollicite ſup eos
Preterea eſt quedam alia ſpecies aquile quaȝ
Ariſto. vocat achat. que cogitat de pullis ſuis
magno tempore/ ⁊ quando volant pulli vo/
lat cũ eis ⁊ dat eis ad comedẽdum. ⁊ quando
volitat ſuper eos curam illorum agens. para/
ta ad reſiſtendum alijs auibus ſi forte cõuene/
rint ad nocendum pullis ſuis in aliquo ſeu le/
dendum hec omnia tangit ariſto. libro ſexto.
De aquilis vero dicitur (vt tangit Grego.)
Super iob. ꝙ quando eius pulliculi recenter
nati ad capiendum groſſiorem cibum ⁊ dige/
rendum ſunt inualidi. ſanguinem ⁊ liquidio/
rem humorem prede ſue in os attrahit ⁊ ſug/
git et attractum ſanguinem in ora pulliculorũ
vomit ⁊ ita reficit eos cibo leuiori/ quouſꝗ cõ
ualeſcãt ad ſumendũ cibũ fortiorẽ) ⁊ hꝫ di. aug.

et plinius ꝙ aquila in ſenectute patiť caliginē
in oculis ⁊ grauedinē in alis ſuis. ꝯtra qđ ico/
moďm inſtruiť a natura vt fontē aq̄ ſcaturiētis q̄
rat. deinde aſcendit q̄ptū pōt p aera/ donec ex ca
lore aeris ⁊ labore volatus fortius incaleſcat
vnde tūcex calore poris apertis/ ⁊ pēnis rela
xatis/ ſubito deſcendēs in fontē ruit/ ibi muta
tis plumis ⁊ purgata caligine/ in oculis vires
recipit ⁊ reſumit (plinius etiā dicit ibidem) ꝙ
cū ſenuerit ita induratur ⁊ incuruať eius roſtrū
vt vix poſſit ſumere cibum ſuū. ⁊ cōtra hoc in/
cōmodum inuenit remediū. q: petram ſibi que
rit/ cōtra quam fortius roſtrū percutit ⁊ allidit.
⁊ ſic deponit onus roſtri/ et cibū capiens reſū/
ptis viribus iuueneſcit (vt ſic dicit pli.) Aqui
la ſedendo ſup rupē vel arborem vel ad ſoliſ
claritatem oculoꝝ aciem dirigit. vel poſt p̄daꝫ
hinc inde circūſpicit. vel vngues ſuos inſpice
re nō deſiſtit. Fel aūt habet multū medicinale
q: poſitum in colirijs viſum acuit/ ⁊ ſubuenit
caligini ⁊ alijs incōmodis oculoꝝ (vt di. dia.
et etiam Cōſtan.) Habet aūt aliquas ꝓpri
etates minus laudabiles. Eſt enim auis exce/
dens in calore ⁊ ſiccitate. ⁊ ideo eſt aīmoſa et
iracunda. q: ira fortis non eſt niſi in corporib⁹
magne ſiccitatis (vt dicit Ariſto. libro. decimo
ſexto) Et auibus innocentib⁹ inimica eſt aqui
la ⁊ infeſta. vnguibus enim rapit/ ⁊ roſtro per
cutit caput auis. vocemh abhorrorantē/ ⁊ aueſ
alias generaliter terrificantē. In aſpectu enim
aquile ⁊ auditu terrenť oēs aues alterius ſpe/
ciei/ etiā aues p̄de (vnde dicit Plinius) ꝙ he
rodius ⁊ cōſimiles aues in die qū audiūt aqui
lam vix predanť. et hoc forſitan accidit ex timo
re. aquilā enim in aere tm̄ rapientem/ timēt ge
neraliter omēs aues. minus aūt iſtā que rapit
in terra. minime aūt illam que rapit in aqua.
q: illam nō timent/ niſi volucres quarū victus
⁊ ꝯuerſationes ſunt in aqua tm̄/ talis tamē aq
la multū degenerat a nobilitate illarū aquila/
rum que in aere vel in terra capiūt predam ſuā
timet enim vulturē. Unde dicit Ariſto. lib. ix.
ꝙ amaches manet ꝓpe mare. ⁊ iuxta magnoſ
lacus/ ⁊ cibatur ex auibus ꝓp̄e mare quando
aſcendūt ab aqua. ⁊ ſi viderit vulturem veniē
tem timebit. vnde fugit ad aquam. ſed vultur
qui acuti viſus eſt/ ſemp volat circa locum illū
et ſi exierit de aqua in aerem vel in terram. ſta/
tim rapit eam vultur. Si vero diu fuerit in aq̄
ſuffocatur. Habet aūt aquila vnū pedem clau
ſum ad modum pedis anſerini cū quo ſe regit
in aqua quādo ſolet deſcendere/ ꝓpter predā
alium vero pedem habet diuiſum cum acutiſſi
mis vnguibus cum quibus predam capit.

Habet autem pennam aquilinam quandam
latantem corroſiuam virtutem habentem. (vt
dicit Plinius.) Dicit enim ꝙ penna aquile
poſita inter aliarum auiuꝫ plumas corrumpit
⁊ corrodit eas. ſicut corde facte de inteſtinis lu
porum in viella vel cithara poſite cū cordis fa
ctis de inteſtinis ouium eas deſtruūt ⁊ corrum
punt vt dicit idem. Aquila etiam ſocietateꝫ nō
diligit/ immo fugit (vt dicit Ariſto. li. i.) Aueſ
que habent vncos vngues. non eſt poſſibile ꝙ
ſint cum aliquibus ſociorum ſuorū ⁊c. Item
vngues habet ꝓ mucronibus. ⁊ ideo quando
ſedet ſup lapidem retrahit eos ⁊ quaſi claudit
intra carnem ne eos allidat vel cōterat circa pe
tram (vnde dicit Ariſto. li. xiiij.) Non inſidet
auis habens vncos vngues ſup arbores vel
lapides. quia natura vnguium eius eſt contra
iſtas duas res ⁊c. Itē ipſa eſt ꝯtra filios ſuos
quando eorum viſus claudiť contra ſoleꝫ. qm̄
eos reputat alienos. Item vt ad predam alia
rum auium inſtruat eos ⁊ compellat. roſtro eoſ
percutit ⁊ vulnerat vt dicit plinius.

Accipiter eſt auis regia qui plus
a animo ꝙ̄ vngulis eſt armata. et ꝙ
ei in quantitate corpus natura de
negat. hoc enim in virtute ⁊ audacia animi re/
cōpenſat (vt dicit Iſido.) Eſt enim auis vt di
cit idem alijs auibus capiendis auida aquaꝝ
acceptione ⁊ preda. accipiťr ideſt raptor e ſt vo
cata. Dicit enim Beda ⁊ Ambro. in exameron.
ꝙ accipitres circa ſuo pullos ſunt crudeles. q:
cum habiles ad volandum ſint. cibos eis ſub/
trahunt ⁊ percutiendo ad modum aquilarum
de nidis exire compellunt ⁊ cogunt. quia eos
audere contrepidant ⁊ ad predam excitant/ ne
adulti effecti tepeſcant ocio ⁊ magis querere ci
bum ꝙ̄ vigorem animi conſueſcant/ vt dicit be
da ⁊ Ambro.) Sunt enim quedam accipitres
predones aeris tantum. Quidam vero tantū
terre ſicut et aquile (vt dicit Ariſto. libro. vi.)
Primi aues tantum volantes rapiunt. Secū
di vero ſedentes in terra percutiunt ⁊ inuadūt
et in hos columba diſcernit ſicut de aquila di/
ctum eſt. Eſt igitur accipiter auis calida ⁊ ſicca
molle carnis depauperata pennarum pluma/
rum ꝙ varietate decorata. ſtructioni in penna/
rum decora ſimilis eſt. ſed in agilitate ⁊ animi
magnanimitate omnino impar eſt. Summa
enim celeritate/ nunc in aera ſe leuat ⁊ aſcen/
dit in tantum ꝙ ab hominum aſpectib⁹ ſe ſub
trahit/ nunc ſubito inferius in predam ruit. pe
ctus vero accipitris eſt acutiſſimuꝫ/ modica ta
men carne munitū eſt (vnde dicit Ari. lib. xiiij.)

quanto pectus eius magis eſt acutū/tāto me
lioris eſt volatus.qm̄ ſi haberet pectus multū
latū.moueret multū aeris/ꝛ eſſet grauis motꝰ
carnoſum aūt non eſt.qꝛ acutum ꝛ debile/ niſi
habeat cooptorium ex multa carne(ſicut dicit
ibidē)Maxima itaqꝫ eius fortitudo eſt in pe
ctore/ꝛ vnguibus/ꝛ in roſtro quo ſtatim petit
cerebrum cerebrat prede ſue eius fel medicina
le eſt ꝛ vtiliter ſi in oculorum collirijs admiſcet
viſum enim acuit/ꝛ oculorū albugines deſtru
it/et conſumit ſimiliter ꝛ fimus eius. Habet
aūt hoc ꝓpriū accipiter(vt dicit Grego.)ꝙ in
ſenectute/qn̄ ſentit ſe pennarꝫ pondere ꝑgra
uari/expandit alas ſuas contra ſolis radios/
flante auſtro/et ſic ex repente aura ꝛ calore re
ſoluente/aperiunt pori.quibus apertis/exeunt
alas/ et ſic veteres penne exiliunt/et noue re
creſcunt/ꝛ ſic nouitas pennarum/ ipſum efficit
ad volandum aptiorem. Duo enim ſūt genera
accipitrum.quidā enim eſt domeſticus/et qui
dam ſiſueſtris.qui domeſticus eſt/ſilueſtres ra
pit aues.et raptas eas domino ſuo derelinqt
Silueſtris vero domeſticas aues rapit. Indi
gnantis enī nature eſt accipiter.vnde ſi predā
quā impetu caſu aliquo nō arripit vix illa die
ad manū domini ſui redit.oportet aūt vt acci
pitrum dieta ordinata.ſ.nec nimis tenuis nec
nimis lata. Ex habundanti enī cibo īpinguā
tur.ꝛ tunc inſoleſcunt aut pigreſcūt et ad recla
ratorium redire dedignantur. Si vero fuerit
nimis paucus/deficit accipiter viribꝰ ꝛ efficit
impotens ad predandum.ſolent et oculi taliū
auium ciliari claudi ſiue tegi/ne nimis de ma
nu geſtantis ſe offerant viſis auibus ad quarꝫ
raptum anhelant ꝛ aſpirant.et ideo quibuſdā
laqueolis illorum pedes illaqueant/ne libere
ad quālibet auiculam efferant.geſtatur in ſini
ſtra vt de dextera aliquid accipiat vnde reficiē
tur. Seruātur autem accipitres domeſtici vel
domiti in mutatorijs.vt a pennis veteribꝰ et i
duratis exonerentur/et ſic in iuuentute et de
core renouant. dantur autem eis cibus de aliq̄
aliquātulum carne venenoſa/ vt ſic facilius mu
tent. Accipitres vero maxime ledit fumus(vt
dicit Beda.) Et ideo eorꝫ mutatoria a locis fu
moſis debēt eſſe remota/ ne eorum corpora ex
fumi amaritudine ledantur.et ne plume ip
ſorum ex nigredine fumi inficiant/ carnibꝰ re
centibus ꝛ ſanguinolentis cibant. et ſolēt eis
dari corda auiū quas predant quā diu viuunt
et potentes ſunt ad predandū a ſuis dominis
diligunt/in manibus geſtant ſup ꝑticas repo
nitur. in pectore et in cauda manibus replanā
tur.cū diligentia nutriunt.ſed quādo moriunt
ab omnibus inutiles reputant. Non enim co
meduntur ſed potius ſuper ſterquilinium pro
iciuntur.

a Lietus ſcd̄m glo.ſup Deutro.xiiij.
idem eſt ꝙ falco. Auis.ſ.prede aui
da/et multū animoſa.inuadit enī
aues longe ſe maiores/ eas pecto
re et pedibus pertiens et inuadēs. Secūdum
vero alios. Alietus eſt auis puula.capiēs ali
as minutas aues(vnde di.auctor aurore)
Optimet exiguas alietus corpore vires. Sūt
et aues minime predacibus ſuis cibus. Expri
mit hic aliquem qui ſolos vexat egenos et ſe
cundum hoc videtur ꝙ aliet us idem ſit ꝙ ni
ſus paruus/qui gallice dicitur muſchetb/vel
etiam ipſe niſus.

a Pes ſcd̄m Iſido.ſunt dicte/eo ꝙ
ſine pedibus naſcuntur vel ex eo ꝙ
pedibus alligent ſe inuicē et con
nectant. Ue ſecūdum Iſido. ſolertes ſūt in gi
gnendi mellis officio.aſſignatas et ſibi ꝓpri
as incolūt ſedes/nō vendicantes ſibi alienas
domicilia ſua inenarrabili arte cōponunt. et
ex varijs floribus mirabili officio fauū faciūt
textiſqꝫ cens cera nimia ꝓle caſtra replent exerci
tum et regē habent. et bella mouēt.fumum fu
giunt et ventū. et bella tumultu exaſperantur.
has pleriqꝫ experti ſunt/de boum cadaueribus
naſci ꝓ his creandis vitulorū occiſorꝫ carnes
verberant/vt ex putrefacto cruore vermes cre
entur. et qui poſtea receptis alis apes efficiunt
ſicut ſtrabones de equorum carnibus generan
tur(vt dicit Iſido.) Secundū Ambro. aūt in ex
ameron.mirabiles ſunt apiū ꝓprietates et in
ſignes ꝛ nobiles. Nam apes cōem habent ſo
bolem. vnā incolunt manſionem.vnius porte
clauduntur limine.omnibus cōmunis eſt labor.
omnibus cōis cibus(communis operatio/cōis
vſus cōis fructus/cōis eſt omnibus volatus/
cōis eſt omnibus generatio. Integritas quoqꝫ
corporis virginalis oibus eſt cōis ſicut ꝛ partus/
qm̄ nullo cōcubitu miſcent/nec libidine reſol
uūtur.nec partꝰ quatiunt doloribꝰ/ ꝛ tm̄ maxi
mū filiorū examē ꝯſtituūt. Nam cū alie volu
cres vix in āno ſingulos edant fetus/ apes ge
minos creant/ꝛ duplici fecunditate ceteris pre
ponderant. Ipſe apes regē ſibi creāt.ipſe po
pulos ſibi ordinant ꝛ tamen licet poſite ſint
ſub rege ipſe tamen ſunt libere/ꝛ regem ſibi
ſubſtituunt ꝛ ſubſiſtunt/naturali affectu dili
gunt et ſumma defenſione defendunt/ ꝛ ꝓ eo
perire pulchrū putāt.regi ſuo tantā reuerētiā
exhibent vt nulle de ſuis domibꝰ exire audeāt

Digitized by Google

nec ad aliquos ꝓdire paſſꝰ niſi rex fuerit egreſ
ſus ⁊ volatus ſibi vendicauerit principatum
Eligunt aūt apes ſibi regē in magnitudine ⁊
ſpecie magis inſignē (et quod ī rege precipuū
eſt) manſuetudine clariorē. Nam ⁊ ſi hēat acu
leum eo tn̄ nō vtitur ad vincanduꝫ. Naturali/
ter aūt apes tanto ſūt leuiores quanto ceteris
maiores. ſed ⁊ apes que nō obtemperant regi
ꝓpria ꝯdemnatione ſe mulctant. vt aculei ſui
vulnere moriant̄. In apū vero examie nulla ē
ocioſa. quedā enim certant quaſi bello cāpe/
ſtri cōtra alias apes alie vigilant circa fructum
alie futuros explorant imbres. ⁊ ſpeculant̄ cō/
curſus. alie ceras de floribus fingunt. alie cellu
las nunc rotūdas/ nūc quadratas mira conne
xione ⁊ equalitate cōponunt. ⁊ tn̄ inter tam di
uerſa opera nulla alienis laboribus inſidiant̄
nullo raptu victum querit. ſed ꝓprio volatu ⁊
labore inter herbas ⁊ flores. que ſibi ſūt con/
grua recolligit et requirit. habent tn̄ apes ſpi/
cula ſua/ et inter mella fundūt venenū ſi ab ali
quo fuerint laceſſite. vitamq; ſuā ponūt a do/
re vindicte ꝓ domiciliorꝫ ſuorum defenſione.
apis itaq; ⁊ ſi infirma eſt robore/ valida tn̄ eſt
vigore ſapientie ⁊ virtute. cuius fructus omni
bus eſt ſuauis/ qui ſuauitate ſua fauces obdul
cat ⁊ vulnera curat. ac interioribus vlceribus ī
fundit medicamētum. hucuſq; Ambro. Sunt
et alie ꝓprietates (quas tāgit Ariſto. li. x.) vbi
iſta interſerūtur (dicit enim inter cetera) ꝙ apū
operationes inter ſe ſunt diuerſimode. quedam
enī aducūt ſuis aluearibus quo indigent ad
ꝑparationē mellis ex floribꝰ ⁊ frondibꝰ arbo/
rum et herbarū et precipue in quibꝰ eſt glutino
ſitas et illiniūt ex eo ſupficiē aluearis ⁊ h̄ faciūt
ꝓpter nocentia aīalia ⁊ ſi introitꝰ aluearis fue
runt nimis ampli/ ſtrictificabūt ipſos. deinde
cōgregant mel/ ⁊ prius incipiūt facere domos
in quibꝰ habitāt reges deinde alias domos in
quibꝰ habitant alie apes aluearia cuſtodien/
tes. ⁊ accipiūt ceram ex floribus ⁊ cōgregāt ip
ſam cum pedibus anteriorībꝰ deinde mutant
eam ad pedes medios/ deinde ad coxas pe/
dum poſteriorꝫ ⁊ poſt volant cū ipſa/ et tūc ma
nifeſtat̄ ponderoſitas in eis. ⁊ cum volat apis
nō tangit flores diuerſos. nec dimittit vnū flo
rem ⁊ vadit alium/ ꝙ diu ibi inuenit quod ſibi
neceſſarium eſt. ſed colligit ex eo qđ indiget/ et
tūc redit onuſta ad locum ſuū. Qualiter auteꝫ
mel recolligant ⁊ que ſit mellis ꝓpria materia
nō poſſumus leuiter diſtinguere ſenſu frequē/
tant autem libenter folia ⁊ flores oliue/ ⁊ ma
nent ſup ipſum longo tēpe ꝓpter ſpiſſitudinē
foliorum. Quando autem rex earū nequit vo

lare tunc ferunt ipſum turba apum/ et ſi rector
fuerit viuus/ mares erūt in vna parte. et femi/
ne in alia. Si vero fuerit mortuus/ mares erūt
cum feminis in domibus. et femina rectoris ē
dupla ad alias. ⁊ habet acutiorem aculeū ꝙ̄
maſculus/ ⁊ multi de maribus carent aculeis/
et volunt quaſi pungere cū aculeo ⁊ nō poſſūt
Rectores aūt duorū ſunt modorꝫ vnus eſt ni/
ger/ ⁊ alter rubeus ⁊ hic melior eſt. et apis bōa
parua/ rotūda/ in ſe denſa/ cōſtricta/ in medio
quaſi cincta/ mediocriter villoſa/ Et differunt
apes in paſtu qꝛ quedam paſcunt̄ floribꝰ ortu
lanis. et ſunt diuerſe ab illis que paſcunt̄ flori
bus mōtanis. Nam ille que paſcunt̄ in arbo/
ribus montanis/ minores ſunt alijs/ ⁊ forno
res/ plus patientes laboris. Iteꝫ apes ſedēt
ſuper aluearia ⁊ ſuggūt quod eſt ſupfluū in fa
uis. ⁊ dicitur ꝙ ſi non facerent hoc generaretur
ex eis aranea/ et morerent̄ apes. quando autē
modicum eſt de melle in domibus deſerūt eas
⁊ pugnant cū illis qui volunt extrahere mel. et
ꝓpter hoc videntur ſepe ſedere ſuper foramia
quaſi parati ad reſiſtendum ⁊ pūgnāt breuio
res contra longiores/ pungna forti/ quando
multum comedunt de melle ⁊ laborant eijcere
eas de aluearibus/ que non mellificant nec la
borant. Item reges nō apparent extra aluea/
ria ſoli/ niſi magno ſtipatu apum/ ⁊ ipē in me
dio earum eſt/ ⁊ exitus eius eſt ante exitum pul
lorum apum tribus diebꝰ. Deinde exeūt apes
pauce et volant circa aluearia/ ⁊ diuidunt ſe ꝑ
cateruas/ et vadit cū quolibꝫ rege caterua vna
et ſi contingat ꝙ eſſet vna pars apum aduer/
ſus alias/ tunc iſte pauce reſidue vadūt ad ali
um regem/ ⁊ dimittūt ſuum primum regem et
vadunt ad regem poſſidentem plures. ⁊ ſi rex
quem dimiſerunt/ inſequatur eas/ interficiunt
eum. Item quando apes pungūt/ cito pꝰ mo
riuntur ſi totum infixerint ⁊ non retraxerint acu
leum ſuū. qꝛ impoſſibile eſt totum aculeum ex
ire/ niſi cum eo exeat inteſtinum. Rectores aūt
apum raro pungunt. Et ſi qua apis moriatur
in alueari/ extrahūt eam reſidue quia hoc ani/
mal valde eſt mūdum/ plus ꝙ̄ alia animalia.
et ꝓpter hoc eiicit ſtercus ſuum in volādo et nō
in alueari ſuo quia fetidus odor grauat eas. ſi
militer et ventus. vnde ſi fuerit fortis ventus/
cuſtodes apum debent tegere orificium aluea
ris ne intret ventus ad eas. quando autem al/
uearia efficiunt̄ aliquo caſu fetida/ delinquūt
ea ⁊ ſi contingat eas ibi morari ex forte īfirmā
tur. quando etiam nimis quieſcūt infirmant̄ ⁊
eiciunt ocioſas a ſe. Et conuenit eis in hye/
me locus calidus et in eſtate locus frigidus.

et ſi homo dimiſerit eis multum de melle/ non
multū poſt opabunť. et ſi modicum ſegneſcent
ad operandū mel. ⁊ ꝓpter hoc debꝫ cuſtos di
mittere de melle ſecūdum multitudinem apuꝫ
⁊ ſi defecerit eis mel ad comedendū debet eas
paſcere ficubus. et alijs dulcibus ne moriant̃.
Item qn̄ condunt inuicē intra aluearia/ ſignū
eſt ꝙ volunt diſcedere aluear. Et ideo cuſtos
debet irrorare vinū dulce intra aluearia/ ⁊ tunc
manebūt (hucuſqꝫ Ariſto. li. viij. ſiue. ix.) Itēꝫ
idē li. iiij. apes nō faciūt ſtrepitū niſi volādo ⁊
extendēdo et ꝯtrahendo alas ſuas per aerem
cadentē inter alas ⁊ corpus. Item poſteriores
pedes apū ſunt maiores ꝙ̄ anteriores/ ꝓpter
ambulationē et vt cito eleuent̃ a terra cū volue
rint eleuare. ſicut. d. idem li. xiij. Item accidit
apibus infirmitas que (ab Ari. li. viij.) dicitur
karbizoꝛꝫ ex paruis vermiculis que generant̃
in aluearibus ex corruptis fauis ⁊ qn̄ creſcunt
illi vermiculi faciunt texturam ſimilē texture a/
ranearum/ ⁊ dominant̃ ſup totum alueare. ⁊
ideo putreſcit mel ⁊ egrotant̃ apes vel moriun
tur. Item idē lib. xvi. apes nō generātur ex coi
tu neqꝫ ex diuerſis generibus coeūtibus. neqꝫ
ex adibus p coitum. In annis aūt pluuialibꝰ
multiplicant̃ apes valde ſiue pulli apuꝫ. qꝛ ꝓ
pter humiditatem multiplicant̃ ſupfluitates ī
corporibus. In ānis autē temperate cōplexio
nis. pulli apum minuūtur (vt dicit idem) Itē
in dictis ꝑticularibus dicitur apes flores ami
gdalinos paſcentes faciūt mel magis tempe/
ratum ⁊ magis ſaporoſum. minuſqꝫ acutum.
ſed ſpūalium mēbrorū maxime mūdificatiuū
apes vero abſintum paſcētes/ ⁊ alias herbas
amaras faciūt mel. ſed minus dulce. eſt tamē
multum mūdificatiuum pulmonis ſplenis et
epatis aperitiuū. ⁊ hydropicorum iuuatiuum
et morſus rabidi canis curatiuum. quere infra
de melle tractatu de liquoribus. Querere ali/
as proprietates apum in littera a in tractatu ꝺ
animalibus ſcd̄m plini. ⁊ auicen.

Ubo a ſono vocis nomen habet (
b vt dicit Iſido. Eſt autēꝫ auis fera
lis onuſta quidem plumis ſed gra
ui ſemper detentat pigritia. debilis
eſt ad volenduꝫ in ſepulchris die ac nocte ver
ſat̃/ ſemp cōmorans in cauernis. deinde apud
augures malū pretēdere fertur. Nam in vrbe
viſa ſolitudinem pretendere aſſerūt. vt di. ideꝫ
de bubone (dicit Ari. li. viij.) monedula inq̄t
pugnat cū bubone. qm̄ debilis ē viſus bubo/
nis apud meridiē. danus namqꝫ videt de no/
cte ꝙ̄ de die. et ꝓpter hoc capit monedula que
eſt auis corui generis oua bubonis/ ⁊ come
dit ea de die/ et bubo comedit oua monedule
de nocte qꝛ bubo fortior eſt de nocte quam de
die et monedula fortior eſt de die. et alie aues
volant in circuitu bubonis/ et deplumant ip/
ſum. ⁊ ꝓpter hoc aucupes cuꝫ eo deprehēdūt
alias aues. Pugna autem iſtarū auium ſicut
et beſtiarum/ nō eſt niſi ꝓpter cibum ⁊ manſio
nē. cuius frequēs vlulatus de nocte preſagiuꝫ
eſt mortis ſecūdum augurū coniecturam. bu/
bo ſtercoribus ⁊ alijs immūdicijs paſcit̃. ab
alijs volucribus hic odio habet̃. tēpla frequē/
tat nocturno tempe/ vt de oleo lampadū ſatie
tur. in plumis tantū ⁊ in roſtro auibus prede
ſimilis eſſe videt̃. ſed in animoſitate penitꝰ eſt
deſimilis. ⁊ in virtute quando ab auibus im
pugnatur/ in ſupinū ſe vertit. ⁊ roſtro cum pe/
dibus ſe defendit. mures ⁊ veſpertiliones ve/
natet comedit ⁊ de nocte euagat̃ ⁊ circūuolat
de die vero in parietum rimulis ſe abſcondit.

Olumbe ſunt dicte a colore colli
c eo ꝙ earum plume in collo colore
multiplici ſūt reſperſe (vt dicit Iſi
do. Sunt aūt columbe aues man
ſuete/ hoīm frequantiā ⁊ ꝯſortiū diligētes. ⁊ ī
earum multiplicatione cōuerſantes quas anti
qui veneras nūcupabāt. eo ꝙ frequētēt nidos
et oſculo et amore concipiant. et veneri multū
vacant. et ideo columba dicit̃ quaſi colens lū/
bos (vt dicit Iſido.) Nam columbe ouāt om/
ni tempore. ⁊ faciunt pullos cum fuerit earum
manſio calida. et fuerit earum cibus paratus.
Meliores autem faciunt pullos in autumno
ꝙ̄ in vere vel in eſtate. ꝓpter copiam victus. (
vt dicit Iſido. De natura vero columbarū (vt
dicit Ariſto. li. v. columba auis eſt voluptuoſa
vnde ⁊ ſeſe oſculant̃ ante coitum. et maſculus
ſenex non pōt coire tamen nō ceſſat oſculari. ⁊
femina multotiens ſaltat ſuper feminam/ cuꝫ
nō ſit maſculus. et facit hoc cum oſculat̃/ et nō
eijcit ſemen. ex tali autem coitu faciunt oua ali
quādo nō pullificātia ſicut ſūt oua venti. ⁊ om
nes aues que ſimiles ſunt columbis. ouant in
vere bis vel ter/ et faciunt duo oua ſed nō ouāt
tertio niſi quando corrumpit̃ ſemen. Itē ideꝫ
lib. vi. columbe inquit ꝓ maiori parte pullifi/
cant marem et feminā. ⁊ primus pullus eſt ma
ſculus. Et aliqn̄ exit vnꝰ pullus vno die ⁊ ali/
us alio die. et maſculus cubat de die oua. ⁊ fe
mina de ⁊ primū ouum cōplet ſe ⁊ fundit̃ in.
xx. diebus. ⁊ columba primo penetrat teſtam/
⁊ prius diuidit illam ⁊ maſculus ⁊ femina ca/
lefaciunt pullos in vno tempore et femina eſt
magis ſollicita circa pullos quam maſculus.
et decies in āno ouāt ⁊ qn̄qꝫ vndecies vel duo

decies ſicut in egypto. ⁊ maſculus coit cum fe/
mina poſt annū. Item idem lib. viij. cū pulli/
ficat columba ſtatim maſculus regit pullos. ⁊
ſi femina tardet venire ad pullos propter do/
lorem partus / pcutit eam maſculus / ⁊ cogit eā
ponere ſuper pullos. ⁊ cum creſcūt pulli vadit
maſculus ⁊ ſuggit terram ſalſam / et illud quod
ſugit ponit in ore pullorum / vt aſueſcat eos ci
bo. cum aūt mas vult eijcere pullos de nidis
coit cum ipſis. Item columbe habent hoc pro
prium ⁊ turtures / quia caput ſuū non erigunt
qn̄ potant / quouſqꝫ eis ſufficiat hauſtus potꝰ.
Uiuunt aūt columbe generaliter ⁊ cubant vſ
qꝫ ad. xv. āños (huiuſqꝫ Ariſto.) proprietates
autem colūbarum vſuales ⁊ multum notatas
tangit glo. ſuper verbū illud. Oculi tui colū/
barum Cañ. i. Columba inquit felle caret / ro/
ſtro non ledit / niſi parem ſuū forte in cauernis
petrarum nidificat / alienos pullos nutrit / co/
lumbas alias errantes aſſociat ⁊ colligit iuxta
fluenta manet meliora grana eligit geminuꝫ ꝓ
cantu reddit / gregatim volat ſocietatem diligit
alis ⁊ roſtro ſe defendit cadauera ⁊ alia immū
da nō comedit geminos pullos nutrit. ſed ſuꝑ
fluenta reſidens vmbram accipitris de longe
veniētis inſpicit / quem ſtatim videns ad inte/
riora foraminis fugiens ſe abſcondit. ſicut di.
gloſa. ibi oculi eius ſicut columbe ſuper riuos
aquarū ⁊c. Cañ. v. e. ⁊ (vt dicit in viatico Cō
ſtan.) Sanguinem habet medicinalem. Dicit
enim qꝫ ſanguis eius de ſub dextra ala extra/
ctus ⁊ calidus oculis impoſitus ⁊ inſtilatus /
dolorem mitigat et ſonat ob caliginem oculorū
fimū habet ardentem quē de nido abicit / ⁊ pul
los vt eiciant inſtruere cōſueuit. (vt dicit Cri/
ſo.) columba pacis eſt nūcia / ſimplicitatis for
ma / natura mūda / ꝓle fecunda / pietatis emu
la / ſocietatis amica / iniurie immemor que quā
to eſt pennoſior / tanto fecundior inuenit. Un
de columbe habētes pedes pēnatos / fere pul
lificant omni menſe. Eſt aūt columba natura
liter timida / raro ſecura / niſi qn̄ eſt ī foramine
petre / vbi aliqualiter requieſcat. Eſt aūt obliui
oſa / et ideo ſublatis pullis / damni ſui imme/
mor nidificare ⁊ pullificare iterum in eodem lo
co nō obmittit (vt dicit Hiero.) Item ſtulte ē
curioſa. nam ſedens ſuper arborem circūſpicit
⁊ ad quam ꝑtem velit ſedere quaſi deliberās
collum vndiqꝫ circūflectit. ſed ſepe dum de vo
latu deliberat / ante qꝫ arripiat volatum ſagit/
tat eam trāſuerberat. Et ideo ꝓpoſitum nō ꝑ
ficit. quia quod diutius fieri ꝓpoſuit / in tem/
pore congruo nō perficit (vt dicit Grego.) Itē
vt dicit in dietis ꝑticularibꝰ. caro colūbina dy

ra eſt dirigendū ⁊ fiſcoſa. Unde groſſum dat
nutrimentum maxime caro pulliculorū. ſed qn̄
volare incipiunt ratiōe motus ⁊ laboris amit
tunt multū de illa grauitate. et fit caro leuior ⁊
acceptabilior ad digerendum. quanto autē fit
vetuſtior / tanto durior ⁊ peior eſt ad dirigēdū
et illaudabiliūs prebet corpibus nutrimentū.
Item aliquādo inuenit colūba domita que ad
deceptionē ſilueſtrium eſt inſtructa. nā ſilueſtri
bus ſe aſſocians ad rethe eas ducit / et vt cau/
tius eas decipiat / cū illis intrat aucupis rethe
et inuolui ſe ꝑmittit ſub amicitie ſpē qui ad pa/
ſcua ipſas allicit / ⁊ ſic paſcendo ad laqueū ⁊ i
teritum eas trahit. Item in egypto ⁊ in ſyra (
vt dicit Ambro.) Inſtruit columba vt litterarꝫ
ſit gerula. et ꝓuintie ad ꝓuintiam internūcia.
naturaliter enim diligit locū et manſionem vbi
primitus eſt nutrita. et quātūcūqꝫ deferat ad
longinquas ꝑtes ſemꝑ redit ad ꝓpria / ſi liber
tati fuerit reſtituta. Tali aūt columbe cautius
ſolꝫ aligari littera ſub aſella que dimiſſa ſe ele
uat in aera. ⁊ nunqꝫ ceſſat donec redeat ad ſue
natiuitatis prima loca ſed qn̄qꝫ in via cogno/
ſcitur ab hoſtibus et ſagitta impedit ⁊ pro litte
ris quas defert / interficit et verberat et ſic nō ſi
ne periculo eſt baiula littere. qꝛ frequēter litte/
ra ſic portata ē cā vel occaſio ſue mortis.

Coturnices ſunt quedā auicule a
c ſono vocis dicte. q̄s greci ortygias
vocāt eo qꝫ in ortygia inſula ſūt ꝑ
mo viſe (vt dicit Iſi.) He aues cer
ta habent adueniendi tp̄a / gregē faciunt ⁊ du
cem / accipitrem timēt. ⁊ qꝫ diu accipitrē vident
tam diu de terra nō ſurgūt. ideo etiā ortygome
tra dicunt. Habent aūt he aues duces ſicut et
grues. et ideo qꝛ timent accipitrem / cura eſt eis
ſollicitare duces / ꝑ quos cauēt ꝓpria diſcrimi
na ne ab accipitre rapiant. Hec ſola auis mor
bū caducum patit / ſicut hō ⁊ etiā paſſer mare
tranſiens cū laſſat in aquā deſcendit / ⁊ vnam
alā erigens velū ſibi facit / cibos groſſiſſimos
comedit ⁊ ſemina venenoſa. ꝓpter quas cau/
ſas veteres eis veſci ꝓhibuerūt. elleborus enī
eſt cibus coturni cū. qui ſi ab aiali ſumat ī mul
ta quātitate ꝑnicioſum ē. Nam cū aīalia latas
hēant venas ꝑ quas defert fumus vi ellebori
cor ſubito infrigidat ⁊ mortificat. coturnices
aūt hēnt venas ſtrictas circa cor. ⁊ ideo fumus
venenoſus nō hꝫ liberū trāſitum ſꝫ ī ſtomacho
remanet ⁊ ibi digerit ⁊ ſubtiliat. vnde nō le/
dunt. Coturnices aūt vulgari ſermōe turceros
vocamus a veloci curſu. citiſſime enim currunt
ſuꝑ terrā. Spēm aūt ſuā diligunt aues. ⁊ ideo
vociferendo ſe requirūt mutuo (vt di. ambro.)

Iconia vel ibis eſt auis fluuialis
que ſeipſam purgat roſtro ſuo. q̄z
quando ex ciborum multitudine
ſentit ſe grauatā aquam marinā
intra roſtrum recolligit/ quam per anum ad in
teriora infundit/ que remoliendo ſibi compa/
cti duritiam z mortificando inteſtina ſupflua
eiicit z expellit. hec etiam auis ſerpentum ouis
veſcitur ex eis gratiſſimam eſcam deferens pul
lis ſuis. (vt dicit Iſido.) Et dicitur ciconia q̄ſi
cicania. quia concutiente roſtro quaſi cum can
na ſonum facit. (vt dicit idem) Veris etiam ē
nuncia z in ſuo aduentu predicat temporis no
uitatem. ſerpentibus eſt inimica / roſtro enī
eos percutit et interficit. et quandoq̧ deuorat
z degluttit. humanam ſocietatem z frequentiā
diligit. z ideo nidificare ſuper domos ab ho/
minibus inhabitatas conſueuit. z nidū ſuum
primū (niſi fuerit coacta) nō dimittit de facili.
ſed in ſuo receſſu contra hiemen terra replet ni
dū ſuuz/ z cū luto virgulas nidi z ſpinas com
paginat ne aliquis ventus tempeſtuoſus ipſum
in hieme deiciat aut diſſoluat. In reditu autē
ſuo in vere eūdem locum obtinet vel occupat.
et ab alijs nidum occupare volentibus prote
git z defendit. viuente femina / mas cauſa coi/
tus cum alia ſe non ſociat. ſed quo ad nidum
z generationis officium / femine fidem ſeruat.
quaſi maſculus aliquo caſu adulterum con/
cubitum ſenſerit. vltra ſecum non cohabitat.
ſed roſtro ſi poteſt eam trāſuerberat atq̧ necat
vt dicit Ariſto.) Alias quaz in nido mas femi
nam non calcat et in cubando ſuper oua mas
cum femina vices mutat. pullos ſuos miro af
fectu diligit et cuſtodit/ et ex aſſiduo cubitu ſu/
per eos / plumas perdit/ pater quando eſt ī pa
ſcuis mater in nido reſidet. z econuerſo. quan/
do reuertitur mas euolat femina ad paſcua. et
maſculus nidum fouet (vt dicit Ambro.) Ci/
conie maria tranſuolant/ z collecto agmine ad
calidas regiones ſimul volāt. In ſuo autē de
ſcenſu comites habent cornices que ipſas pre/
cedunt. et quaſi ciconijs ducatum prebentes.
contra aues infeſtas eis pro viribus ſe oppo/
nunt. (vt dicitur in examerõ) Quamuis autē
venenoſa comedant / vt ranas z ſerpētes z hu
iuſmodi venenum tamen naturam earum non
ſuperat nec immutat. ideo eis eſt refectio z nu/
trimentum / quod hominibus z multis alijs a
nimalibus eſt venenum. vis enim caloris ī eo
rum interioribus dominatur. vnde virtus ve/
neni extinguitur z ſuperat a pullis ſuis in ſene
cute paſcuntur. Nam eximia illis circa filios eſt
pietas. z ideo quantum tempus expendūt in
fetibus educandis tanto tempore a pullis ſu/
is vice reciproca nutriūtur (vt dicit Ambro.
Quando vero pulli naſcuntur crura pedes et
roſtra habent ad modum agni valde nigra. ſꝫ
depoſita paulatim nigredine / rubere tāto pluſ
incipiunt / quanto quotidie plus ſeneſcunt.

Ornix eſt auis annoſa. qui apud
latinos greco nomine appellat̄ q̄
aiunt augures hominū curas age
re inſidiarum vias monſtrare futu
ra predicere. ſed nephas eſt credere q̄ deus cor
nicibus conſilia ſua manifeſtet (vt dicit Iſi.)
Vis inter multa auſpicia tribuunt. vnde etiā
pluuias pretendunt vocibus ſecundum illud
nunc cornix pluuiam vocat improba voce.
Eſt aūt auis garrula impia z incoliſ vbi habi
tat noctua vt dicit idem. immūdis paſcit̄ z ve/
nenoſis diuiſſime viuit/ cōtra ſenectutez ī plu
ma nō albeſcit. ſed in carne intrinſecus quan/
to viuit diutius plus denigreſcit/ vulpē pre ce
teris odit animalibus / contra niſum z accipi
trem cōfligit. (vt dicit Iſido.) Eſt enim auis ī
proba/ aquile z alijs prede auib⁹ importuna
nam aquilā quam tangere formidat garritu z
volatu inſequitur z infeſtat. ſed de ſua iprobi
tate nō ſemper lucrum portat/ q̄z poſt longam
aquile diſſimilationem aliq̄n roſtro ab ea pat
titur / aut interficit̄ quando ei plus debito ap/
propinquat. De cornice aūt dicit̄ examerõ.
q̄ cornices ciconias deducūt z cingunt/ z ve/
lut quibuſdā turmis eas ſtipātib⁹ / eis turma
tim ſe adiungunt. z ꝯtra alias aues ipſis cico
nijs infeſtas dimicantes/ ꝓprijs piculis alienā
bella ſuſcipiunt. cuius indiciū eſt q̄z illo tpis ī
teruallo quo ciconie ſolent recedere nō repeniū
tur in locis cōſuetis reſidere z q̄z cū vulnere re
uertentes / manifeſtant quadā ſanguinis voce
ceteriſq̧ indicijs oſtendūt/ grauē ſe certaminū
cōflictum ſubijſſe. Item ibidē dicit̄ q̄ admirā/
da eſt huius auis dementia. nam q̄n cōtingit
parentes p longeuā ſenectutē pluuiarū z alaꝝ
tegmine denudari z tūc eos numin contingit
p cornices minores z ꝓprijs pēnis eas fouēt
z collecto cibo paſcūt. q̄n etiam parentes eoꝝ
ſeneſcūt eos fulcimēto alarū ſuarum subleuāt
z ad volandum exercēt vt in priſtino vſus mē
bra diſſoluta reuocent z reducant.

Oruꝰ ſiue corax a ſono gutturis no/
men hꝫ (vt dicit Iſi.) coruus pulloꝝ
ſuorū ora hyantia reſpicit quibus p̄
us cibos non adminiſtrat niſi prius per pēna
rum nigredinem ſimilitudinez proprij coloris
recognoſcat. poſt quaz uero ingreſcere incipiūt
totis virib⁹ deinde eos paſcit (vt di. idē Iſi.)

Dicuntur aūt pulli coruorum rore celeſti veſca
q̄ diu beneficio cratis non habent nigras plu
mas. Non enim prius eſcis ⁊ cadaueribus ſci
licet fetidis ſed roris celeſtis beneficio ſuſtentā
tur. (ut dicit Aug⁹.) Petit enim coruus in ca/
daueribus mortuorū loca occulta (vt dicit Iſi
do.) et eſt auis clamoroſa / et diuerſas format
voces. Solus enim inter aues quadraginta q̄
tuor habet vocis mutationes (vt dicit ffulgē)
Eſt etiam auis doloſa / res furtiue ſubtrahēs
reponens in locis abditis ⁊ abſcondens. Eſt
etiam immunda auis cadaueribus incidens
⁊ de venenoſis ⁊ rebus immundis cibum que
rens ⁊ ſecundū augures quandā vim preſagij
⁊ diuinationis habens ⁊ ideo apud gentiles
coruus inter volucres fuit appollini conſecra/
tus (vt dicit marcius (De coruo autē. d. Ari. li.
vi. ꝙ femine coruorū cubant ſuper oua ſole et
maſculi ferunt eis cibum. pullificant eis plu/
res pullos. ⁊ cubat diebus. xx. ⁊ deiicit aliquaſ
ꝓpter multitudinem. q̄ aues que multos pul
lificant eiciunt aliquos a ſe (idem. d. lib. viij.)
coruus niger pugnat cū azino ⁊ thauro et vo
lat ſuper ipſos ⁊ nocet eis / percutiendo cū ro/
ſtro ⁊ pungit oculos eorum. Idē ibidem cor
uus niger eſt amicus vulpis ⁊ propter hoc pu
gnat cum acelom ⁊ cū alijs beſtiolis vt iuuet
vulpem. Item ibidē corui pugnant pugna
forti ⁊ percutiunt ſe ad inuicem cum armis id/
eſt cum roſtris / vnguibus / et alis ſuis. victus
obedit victori victoria forti (hucuſq̄ Ari.) Itē
ſolus coruus in medijs eſtiuis feruoribus con
tra naturam aliarum auiū ouat ⁊ pullificat fe
tus ſuos. vnde patronus coruus maturis fru
gibus oua refert.

c Ignus latine olor dicitur grece eo
ꝙ totus ſit albus in plumis ſuis.
nulli enim inueniunt cignū nigrū
olor autem grece totum dicitur (vt
dicit Iſi.) Cign⁹ aūt a canendo eſt dictus, eo
ꝙ carminis dulcedine modulantis vocib⁹ fun
git. ideo aūt canit dulciter. q̄ collum longū et
reflexum habet. ⁊ neceſſe eſt eluctantem vocē p
longū et reflexuoſū iter varias reddere modu
lationes. fertur autem in hipboreis ꝑtibus cō
cinentibus citharedis / cigni pullos euolare d̄
nidis et apte ad modulantiā concurrere (vt dicit
Iſi.) ſcdm aūt mar. ⁊ ābro. naute bonū p̄ſagiū
euētū cigni reputāt q̄ cigni. ſ. naufragio obui
ant (ſicut ait eunucus) Cignis in auſpicijs ſē
per letiſſimus ales. Hunc optāt naute. q̄ non
ſe mergit in vndis. ⁊ ideo appollini fuit conſe
cratus (vt dicit mar.) In alis autem maxima
eſt fortitudo. cignus quādo eſt ī amore querit
feminā / et ei p cōplexionem colli plandit ⁊ q̄ſi
eam attrahit ad ſe et cōiungit collum ſuū collo
femine colligando poſt coitum vero femina p
cutit marem ⁊ fugat ipſum. balneat aūt ſe ma/
ſculus poſt coitum / ſimiliter femina ante ꝙ ci/
bum ſumat. Inſtante autem morte penna infi
xa cerebro canit. ⁊ contra aliorum animantiū
cōſuetudinem p gemitu cantum reddit (vt dicit
Ambro.) plumā habet candidiſſimam / omni
nigredine vel colore alio impmixtam. carnem
vero habet nigram ad dirigendum duram. ro
ſtrum cū quadam tuberoſitate / viſum ab olfa/
ctum et guſtu diſtinguētem habet intrinſecus
valde nigrum et interius denſatum / cum quo
collo in ꝓfundū merſo cibum ſuū querit ⁊ inci
dit. cum inter piſces ſit nutritus ipſos non co/
medit. ideo ſi panis vel eſca ſibi ꝓiecta fuerit
piſcibus ipſum ſequentibus ip̄e cedit. de her/
bis et radicibus victum ſuū querit. pedes ha/
bet nigros latos ⁊ clauſos natatiōi valde ap
tos. quorum vno vtitur ꝓ remo in natando.
alio ꝓ gubernaculo ſe regendo ſtagna ⁊ lacus
inhabitat / et ſecus aquas ſemp nidificat vbi
ſemp pauca ligna ſemel coniecta ſuper oua cu
bat et pullificat / Pullos ſollicite nutrit et edu
cant / et eos roſtro / alis / et ſibilo ꝓtegit ⁊ defē
ſat. Et ſi quis aduerſus eos appropinquaue
rit / inter pullos et appropinquātes opponerē
et interponerē ſe nō ceſſat. auis eſt magne carno
ſitatis / et ponderoſitatis corporis. ⁊ ideo qui
etem diligit ⁊ raro volat. volant tamē cigni ſil
ueſtres volatu forti collis extenſiſ et pedib⁹ ad
poſterius applicatis, ſed nō ſunt tā magni cor
poris nec tante pinguedinis ſicut ſunt domiti
qui iuxta hominum habitacula ſunt nutriti. (
vt dicit Mar.)

c Ulex eſt muſca modica ab aculeo
dicta eo ꝙ ſanguinem ſuggit. ha/
bet autem in ore fiſtulā ad modū
fiſtuli qua carnē crebrat vt ſangui
nem bibat / vt dicit Iſido.) Reputatur autē
inter volatilia ſicut et apis / cum tū corpus ha
beat vermis plures habentis pedes eo ꝙ alaſ
habeat quibus volat. generatur aūt ex vapori
bus putridis de cadaueribus ac corruptis lo/
cis paluſtribus generatis. ex continua alarum
replicata repercuſſione. in aere ſtrepitum gene
rat / et quaſi ſt. idet. ſup cadauera ⁊ vlcera l ibē
ter reſidet. equis ⁊ vlceroſis valde nocet / ſtrepi
tu ⁊ morſu dormientes infeſtat / ⁊ a requie eos
arcet / de nocte maxime circuuolat / et membra
quibus inſidet crebrat atq̄ mordet. d̄ nocte lu
cipeta eſt. q̄ lumen libenter videt. vnde minuſ
caute in candelā vel ignē irruens / ſe ob audi

tatem luminis videndi cõburere ſepe ſolet hi
rundinibus paſcendis ſumme valet. Culices
enim in aere volitantes ab hirundinibus que
venãtur muſcas in aere prede gratiſſime repu
tantur. Dicuntur autem culices ideſt cinipheſ
ideſt muſce minutiſſime ſed aculeis permole/
ſte. cynos enim grece muſca dicitur latine. vn/
de ⁊ cinomia dicitur ideſt muſca canina. ⁊ hu
iuſmodi muſcis terra egyptiorum percuſſa eſt
(vt dicit Iſido.) Eſt autem cynomia genus
peſſimum muſcarum/ magni corporis ⁊ lõgi
ventris/ reſpectu aliarum muſcarum/ ⁊ parui
volatus. ſed magne tenacitatis ⁊ adherentie
in membris animantium quibus inſidet. In
villis enim pilis animalium ⁊ maxime canum
ſe immergit. Et ibi ſe occultans ſuggens ſan
guinem atqꝫ bibit in tantum ꝙ carnem vlcerat
⁊ corrodit/ vt patet in antiquorum canũ auri
bus/ quas corrodunt ⁊ vlcerant tales muſce.
Unde non eſt mirum ſi tales muſce ſũt multũ
fetide que ex tam fetidis ⁊ corruptis humori/
bus ſunt nutrite.

Icada a canendo eſt dicta. eo ꝙ
c in exiguo gutture ſuo miram for/
mat cantilenam (vt dicitur in exa
me.) hec in medio eſtu qñ arbuſta meridianiſ
caloribus rumpuntur tanto quantum reſonat
clariorem/ quanto ſpiritum aereum tunc ipſa
attrahit puriorem. Si quis cicadas perfũdat
oleo/ ſtatim necant/ eo ꝙ obſtructis poris ſpi
ramen aereum haurire non valent. ſed ſi quis
ſtatim bis acetum ſuperinfundat. illico reui/
uiſcunt eo ꝙ vis aceti aperit poros qui ex olei
conſtrictione obſtruebantur (vt. d. ambro.

Enix vnica dicitur eſſe auis ⁊ i to
f to orbe terrarum ſingularis vnde
⁊ laici mirantur. Unde ⁊ apd̕ ara
bes vbi naſcitur fenix ſingularis nominatur.
(vt. d. Iſi.) de hac aue dicit philoſophus ꝙ
fenix eſt auis ſine pari viuens. ccc. vel quigen
tis annis quibus completis cum ſuum ſentit
defectum nidum facit ex lignis aromaticis ⁊
multum ſiccis que in eſtate ex feruore ſolis flan
te fauonio accenduntur/ quibus iam accenſis
fenix ſponte nidum ingreditur/ ⁊ ibidem inter
ligna ardentia incineratur. ex quo cinere infra
triduum quidam vermiculus naſcitur/ q̃ pau
latim plumas recipiens in volucrem reforma
tur. (idem dicit ambro. in exameron) De feni/
cis humore ſiue cinere nouus ſurgit paulatim
quia adoleſcit ⁊ pceſſu temporis alatum idu/
it remigia/ atqꝫ in auis ſpeciem reparatur. Eſt
autem pulcherrima auis pauoni in plumis ſi
milima/ ſolitudinẽ diligens/ granis ⁊ fructib⁹
mundis victum querens (de qua narrat ala. ꝙ
cum onias ſummus pontifex in helipoli ciui/
tate egypti templum ad ſimilitudinem templi
ieroſolimorum edificaſſet/ primo die azimo
rum cum multa ligna aromatica ſuper altare
congregaſſet/ ⁊ in ignem ad offerendum ſacri
ficium ſuccendiſſet/ ſubito omnibus videnti/
bus deſcendit in medium rogum talis auis/
que in igne ſacrificij ſtatim in cinerem eſt reda
cta remanente autem cinere/ ⁊ cum diligentia
de precepto ſacerdotis reſeruato/ infra triduũ
quidam vermiculus de predicto cinere eſt cre
atus qui tandem recipiens formam auis ad
ſimilitudinem euolauit.

Rus de propria voce nomen ac/
g cepit. tali enim voce ſonat/ vt di/
cit Iſido. Eſt autem auis idem
grus magnarum alarum ⁊ fortis volatus ae/
ris alta quidem petens vt videat quas velit
pergere regiones (vt dicitur in exameron) Eſt
enim auis diligens ſuam ſpeciem ⁊ in ſocieta
te viuens habẽs regem in ordine litterato vo
lans (vt dicit Ambro.) Ductor autẽ agminis
quaſi caſtigando ⁊ arguendo voce ad rectos
volatus cogit agmen. ⁊ ſi forte rauceſcat ſuc/
cedit alia grus que ſuplet idem officium. Gru
es autem voce preconia terram petunt vt quie
ſcant. ⁊ cum ſederint ad cuſtodiam ſui/ vigili
as ordinant vt alie ſecurius conquieſcãt. Ui/
giles autem ſuper vnum crus ſtant directe ⁊ la
pillum tenent in pede altero a terra ſuſpenſo
vel eleuato/ vt ſi caſu aliquo dormierint/ per
caſum lapilli excitentur (vt dicit ari.) Itẽ ſũt
grues in iuuentute cinerei coloris. ſed in ſene/
ctute quando diutius viuunt tãto plus nigre
ſcunt. ⁊ ſi que illarum a ſocietate oberrauerint
vociferando perditas ſocias aduocant ⁊ req
runt. Grues etiam quando ſupra ſe veniente
herodium vel accipitrem percipiunt roſtra ſua
ſuperius erigunt acumina/ ⁊ put poſſunt cum
roſtri acumine ſe defendunt.

Allus a caſtratione euocatus. In
g ter ceteras enim aues huic ſoli teſti
culi adimunt. Ueteres enim ab/
ſciſos gallos vocauerunt (vt. d. Iſi.) De gal/
lo dicit pli. xxix. lib. c. iiij. carnes gallorũ crude
⁊ calide oppoſite ſup morſũ ſerpẽtis demunt
venenum. ⁊ ad idem valet eius cerebrum i po
tu ſumptũ. Si q̃s enĩ eius pinguedine vel vi
tello inunctus fuerit a pantheris ⁊ leonib⁹ tu
tus erit. Si auro liqueſcente oſſa gallorũ vel
gallinarum cõmiſcẽtur cõſũmũt illud i ſe. vn/
de ⁊ os gallinatiũ auri venenũ ẽ/ ⁊ hoc ẽ mirũ
Gallus itaqꝫ ẽ auis calide ⁊ ſicce cõplexionis

⁊ ideo multum habet audacie ⁊ animoſitatis
ꝑpter quod contra aduerſarios ꝓ ſuis vxori-
bus audaciter pugnat/⁊ roſtro ac calcaribus
aduerſariū īpetit ⁊ lacerat/obtenta victoria/
ſtatī cantat. anteq̄ autē cantet alis ſe verberat
⁊ ſeipm̄ feriēs ad cantandū ſeipm̄ reddit apti
orē. In ꝓfundioribus horis noctis cantū ſo
let emittere clariorē ⁊ valētiorē. ſʒ circa tēpus
matutinum vocē format leuiorē vt.d.ambro.
criſtā rubeā geſtat in capite/ꝓ corona amiſſa
ꝑdit audaciā ⁊ ad aggrediendū aduerſarium
ipʒ efficit ſegniorē/zelat ⁊ diligit vxores ſuaſ
⁊ inuēto cibo voce quadam ipſas cōuocat ⁊ ſi
bi ſubtrahit vt eas reficiat atq̄ paſcat/pigui
orē ⁊ teneriorē quā plus diligit ſecum quietis
gratia vicinius collocat/⁊ ipſius p̄ſentiā circa
ſe plus aſpectat. de mane cū ad paſtū euolaue
rit/latus ſuū lateri ipſius primo applicat/⁊ ꝑ
quoſdā nutus ipſam ad ſui copulā allicit ⁊ in
uitat/⁊ ꝓ ipſa tanq̄ zelotipus ſpecialiter pu
gnat. ⁊ appropinquantes gallos/roſtro ⁊ cal
caribus a ſe fugat. roſtro ipinguando terrā ꝑ
cutit/⁊ plumas circa collū erigit/vt ſe audacē
faciat. ⁊ pēnas caude quātū pōt ſurſū ac deor
ſum eleuat/vt ſi aptius ad preliū ſe acingat.
lapidē p̄ciosum noīe allectoriū calcedoneo ſi-
milē gignit ⁊ portat quē rōne lapidis (vt cre
dunt quidaʒ) leo timet ⁊ abhorret/⁊ maxime
ſi fuerit albus/albū enim gallū leo formidat
vt dicit plinius. roſtro ⁊ pedibus victum que
runt. paleam ⁊ puluerē ſulcat ⁊ reuerſat/⁊ in-
uento grano ad gallinas vociferat ⁊ eas vo-
cat. timet etiā gallus aquilā ⁊ accipitrē predo
nes terre/q2 tales prede aues volucribus ī ter
ra deābulantibus inſidiantur. ⁊ ideo cuʒ gal
lus ſit valde acuti viſus/vnū oculū ꝓ vicu q̄
rēdo inferius deprimit/vt aduentū equale vel
accipitris precaueat. qm̄ cū venīētē a remotis
viderit/ſtatim ad gallinas vociferat/⁊ fugiēs
in domibus rupibus ac ſepibus ſe occultat/
vt dicit idem. decrepitus etiaʒ gallus ouat in
vltima ſenectute ⁊ facit quedam oua pua mul
tum rotunda ⁊ quaſi liuida vel crocea/Ex q̄-
bus ouis ſi ab aliquo verme venenoſo in die
bus canicularibus foueantur baſiliſcus pro
creatur (vt dicit Beda) de gallis dicit Cōſtā.
galli iuuenes duriores ſunt ad digerendum/
minoriſq̄ humiditatis q̄ gallina. Caro eorū
quidam enim (ſicut.d.idē) fiſcoſitatis habet
ſed quando coquitur ſoluitur. vnde ſi vet9 gal
lus piecis interioribus de ſemine croci orē-
ſis polipodio impleat/⁊ quaſi quinq̄ libris
aque coquat/donec aqua fere conſumatur fit
vtilimus colericam habentibus paſſionem/
viſcoſos ⁊ flegmaticos purgat humores/me
lancoliam pacientibus ſubuenit/groſſam ſto
machi ventoſitatem excludit/⁊ dolorem miti
gat ſtomachi tumorem ⁊ dolorem anteriorū
curat. valet contra erraticē febris ꝓlixitatē. vt
dicit idem.

G Allus gallinaceus eſt gallus qui
ꝑpter abſciſionem teſticulorꝫ effe-
minat. More aūt aliorꝫ animaliū caſtratorū
totus in cōplexione mutat criſtam eniʒ perdit
audaciā deponit. vocē ⁊ cantū amittit. iter ho
ras noctis non diſcernit alijs ſe non percutit
nec ad pugnā ſe accingit. ſuper oua aliena cu
bat ac ſi eſſet gallina officiū femine aſſumens
pullos alienos nutrit. voceʒ etiā galline ſimi
lat ⁊ crocitando voce raucida pullos vocitat
gallinis ſe aſſocians/cū eis earꝫ eſcā comedit
⁊ deuorat. ſed eas non reficit nec ipinguat ſʒ
cū eis ipinguat. Eſt aūt gallinaceus timidio-
ris animi q̄ gallus. ⁊ carnis hūidioris ⁊ mol-
lioris ⁊ pinguedinis maioris ac plume latio
ris. cuius pedes quandoq̄ franguntur/vt cu
bare ſuper oua cogantur. cuius pedes colligā
tur poſt ipiguationē/⁊ depreſſo capite ad ter
rā/ad forū erectis pedibus deportat. De gal-
lo tm̄ caſtrato (dicit cōſtā.) carēs inquit caſtra-
ti galli/omniū volatiliū carnibus ſunt ꝯueni
ores/laudabili9.n. generāt nutrimentū ⁊ ſan
guinem meliorem/crebella eorꝫ crebellis aui-
um aliarum ſunt valiora.

G Allina eſt a gallo dicta. ſicut a leo
ne dicta eſt le[illegible]na. cuius mēbra vt
quidam dicunt ſi auro liqueſcen-
te miſceantur cōſumitur (vt d. Iſi.) Eſt autē
auis multe ouationis ⁊ multe pullificationis
⁊ multe ouant ſine coitu (vt dicit ariſto. libro
vi.) ⁊ dicuntur oua venti. ⁊ ſunt alijs ouis in
ſipidiora ⁊ illaudabiliora. ⁊ quedam galline
faciunt ſepe gemellos/⁊ vnus gemellorum ē
paruus ⁊ quandoq̄ monſtruoſus. poſtq̄ au-
tem cubant ſuper oua ſua per tres dies ſtatiʒ
apparent ſigna pulli/⁊ erit hoc in maioribus
poſt plures dies ⁊ in minoribus poſt paucio
res/⁊ generatur pullus ex albumine ⁊ nutrit
ex vitello/vt dicit idem. Galline etiaʒ que ni
mis ouant non ſunt longe vite. ſed cito moriū
tur/vt dicitur li. vi. alias vero galline proprie
tates omnib9 fere notas/tāgit glo. ſup Ma.
xxiij. vbi dicitur Gallina ē auis pia circa pul
los. Nam pullos ſub ala fouet. contra miluū
tuetur/de dolore pullorum egrotat/⁊ plumā
depōit/piuſ pullos q̄ ſe paſcit ⁊ ſatiat/⁊ ipoſ
inuento cibo congregat atq̄ vocat/ꝓ pullorꝫ
defenſione fortiori ſe opponit/⁊ etiam hoieꝫ

impugnat pullos diſperſos congregat atq; vocat. et ne a niſo vel miluo rapiãtur/ eas ſub alarum tegmine protegit et defenſat plumarũ hiſpiditate et vocis raucedine affectum circa pulliculos manifeſtat.

Griphes inter volatilia recitantur Leuiti. xi. vt dicit glo. ꝙ griphes ẽ quadrupes capite et aliſ aquile ſimilis/ et reliquo corpore ſimilis eſt leoni. et habitat in iperboreis montibus. equis et hominibus maxime eſt infeſtus in nido ſuo reponit lapidem ſmaragdũ contra venenoſa animalia montis.

Herodius eſt auis regia prede auida ⁊ manu geſtantis aſſueta. Eſt autem auis animoſa ad modum accipitris/ pauce quidem carnis reſpectu corporis ſui. et eſt multe plumoſitatis/ ⁊ ideo leuiſſimi eſt volatus/ quia parum eſt in eo quod aggrauat et multum quod erigit atq; leuat (vt dicit Gregoriuſ) Et ideo diſſimilis eſt ſtrutioni in audatia ⁊ virtute quãuis ei ſimilis ſit i. penna varia ⁊ colore. Herodius autem magne eſt animoſitatis/ ⁊ acutiſſimi pectoris ⁊ fortis vnguibus/ ⁊ plus ledit predam ſuper ipſam irruẽdo pectore ꝙ roſtro ſiue vnge. tãte aũt eſt animoſitatiſ ꝙ ſi primo vel ſecundo impetu predaʒ non arripiat ꝙ victam de ſe perit vnde ſi ſilueſtris eſt illo die vix predam querit. Si vero domiſticus quaſi pre verecundia euagatur. per area ⁊ ad manũ geſtantis de facili tunc non redit. victum eniʒ quaſi de generent ſi eſtimat quando deuolucre quam impetit non triumphat (vt d. Gre.) hec auis vulgo falco nũcupatur ſiue filica (vt dicit glo. ſuper pſal.) Hec ẽ auis que iter omnes prede volucres habet affectuʒ piuʒ ⁊ animũ circa pullos (ſicut dicitur in exameron.) eodẽ inquit ſedulitatis officio que proprios fetus paſcit. pari miniſtratione pullum ab aquila abiectum ſuſe agnitum ſuſcipit atq; nutrit. cadauer fugit/ nec in famis vehemẽtia putridaſ carnes tangit. ſed laboris patiens abſtinẽdo expectat quouſq; predam ſibi congruaʒ inueniat quam acquirat. vt dicit gre.

Hirundo quaſi ab erũdo ab aere eſt dicta eo ꝙ cibos non ſumat reſidens ſed ut edat in aere cibũ capit (vt dicit iſi.) Eſt eniʒ auis vociſera per tortuoſos orbes ⁊ circuitus vaga et volifera. In nidis ꝙ ↄſtruendis eſt ſũme ſollicita. vix enim ad hoc faciendum ſufficeret humana induſtria de quauis materia quod facit hirundo ſolo roſtro de argilla. Hirundo itaq; eſt auis valde pennoſa mire agilitatis et velociſſimi volatus et ideo a ceteris auibus non impetitur nec nunꝙ alicui preda eſt maria tranſuolat ad regiones calidiores in quibus creditur per hiemen commorari. certa cuſtodit tempora aduentus ſui et receſſus. cuius aduentus indicium eſt veris/ et teſtimonium inſtantis ſerenitatis eſtiualis (vt dicit Ambro.) De hirundine (.d. Ari.) auiſ agreſtiſ non coit nec ouat in anno niſi ſemel. preter hirundineʒ que bis ouat ſed prima oua aliquãdo corrumpuntur propter hiemen. oua vero poſteriora complẽtur ⁊ faciunt pullos. Item ibidem dicitur aues que comedunt carneʒ nõ ouãt bis preter hirundineʒ que aliquãdo bis pullificat. Iteʒ ibidẽ/ ſiquis cecauerit pullos hirũdinum reuertẽtur oculi eorum querit enĩ herbã que dicitur celidonia cuius ſucco linit ocolos filiorum/ et ſic oculi eoruʒ ſanitati p̃ſtine reſtaurantur (vt dicit Maco.) Item ĩ ventro hirũdinis inueniuntur duo lapilli quoruʒ vnus eſt albus et dicitur femineus. alter vero rubeus et dicitur maſculus quia maioris eſt virtutis ꝙ albus. hi lapilli dicuntur celidonii et ſunt precioſi maxime. quando extrahuntur de pullo ante ꝙ tangat terram. vt dicitur in lapidario vbi eorũ virtutes deſcribuntur (⁊ vt dicit conſtã.) ſanguis de ſub dextra ala extractus oculis medetur/ ſicut ſanguis columbe. fimus eius valde eſt calidus ⁊ vritiuus ſiue corroſiuus ⁊ ideo oculis eſt nociuus. Inſtruit autem hirũdo pullos ſuos eicere ſtercora extra nidum. Sunt autem hirũdinum duo genera quedam enim ſunt maioris corporis dorſuʒ habentes nigrum pectus rubeũ ⁊ ventrẽ albũ ⁊ he diligũt humanã ſocietatem. vnde in domibus hominum nidificant. Alie ſunt minoris corporis nigrum habentes pectus ⁊ nidificant. in parũ foraminibus iuxta aquam. ſʒ tam iſte ꝙ ille in terra nidificant ſeu argilla. et vtriuſq; cauda ad modum forpicis eſt bifurcata. Iter hirũdines vero dicitur eſſe vnũ genus quod timẽt alie aues etiam aquila ⁊ accipiter/ vt fugiunt illam hirundinẽ tanquam hoſtem/ nec audent ſuper predam illa viſa irruere. timent enim morſum eius. quia forſitã venenoſus eſt. vt dicit pli. Pugnant autem hirũdines contra paſſeres nidos eorũ ſub intrantes ⁊ morſibus ac vnguibus fugant eos de nidis ſuis.

K

Caladrius ſecundum philoſophũ eſt albi coloris/ nullam habẽs partem nigredinis cuius pars interior femoris ipſiꝰ purgat caligineʒ

Digitized by Google

oculorum cuius natura eſt talis ꝙ quãdo ali
quis graui detinetur infirmitate ſi egritudo
fuerit ad mortem kaladrius auertit faciẽ ſuã
a ſic egrotãte et ſine dubio tũc moritur homo
Si autem infirmus debet conualeſcere. kala
drius figit vſum in ipſum et intendit in eum
quaſi applaudens ei. Differt autem kaladri
us ab auicula que dicitur kalendra que eſt a
uis ſonora et canora ſicut merula ſicut dicit
gloſa ſuper deutro. xiiij. vbi dicitur differt ka
landria a kalandra.

Arus eſt auis quandoqꝫ in terra
l quandoqꝫ in aquis habitans vn
de in aurora ſcribitur. Larus eſt
fluminis habitator et incola terre. nũc natat
vt piſcis nũc volat inſtar auis.

Ocuſta eſt dicta eo ꝙ pedibus ſit
l longa vt haſta et ideo greci haſtigi
on eam vocant vt dicit Iſido. Lo
cuſte regem non habent et tamen ordinate e
grediuntur per turmas ſuas. (vt dicitur pro
uerbio. xxx.) mutuo ſe deuorant. Nã maiores
minores comedũt ac mãducãt. in eſtate appa
rent. in hieme vero latent. longiora habẽt cru
ra poſteriora ꝙ anteriora (et ſicut dicit gl. ſup
Ioel.) primo eſt achelabet et poſt creſcentibꝰ
alis fit locuſta et plus ledit in iuuentute quan
do eſt achelabet quam in ſenectute quando ẽ
locuſta. os habet quadrangulum et pro cau
da aculeum habet crura ſunt replicata et in ſe
reflexa / germina arborum et herbas comedũt
et corrodunt a vento auſtrali generantur et ad
volandum concitantur. In vento autem ſep
tentrionali moriuntur. In ſaliando locuſta
ſe erigit et in erigendo cadit. a floribus amig
dalinis impinguantur locuſte. Locuſta inſup
ꝓ maiori parte conſiſtit in ventre et ideo inſa
tiabilis eſt. vnicum habet inteſtinũ quod fa
me et immundicia ſemper eſt repletum ſed ꝙ
diu viuit ſemper eſurit. et ſi quid inuenerit vi
ride corrodere non deſiſtit. modico frigore q̃ſi
moritur et conſopitur. ſed calore ſolis reuiui
ſcit ex cuius ſtercore vermes naſcuntur.

Ergulus ab aſſiduitate mergen
m di nomen aſſumpſit. Sepe enim
dimiſſo in profundo capite aura
rum ſigna ſub fluctibus et ante venientem e
quoris tempeſtatem cum clamore littus petit
Nam in pelago grauiſſimã tempeſtatem fu
turam eſſe certiſſimum eſt quando merguli fu
giunt ad litꝰ cum clamore (vt dicit Iſido.)
mergulus in harundinetis ſuper ligna pauca
nidificat. et miro quodam affectu nature pulli
culos nutrit et educat. ante mox nan matrem
ſequuntur et varias pellagi vndas aſcende
re vel deſcendere non verentur. vermes aqua
tiles et piſciculos ad ſui ventris ſatiandam in
gluuiem venantur in hieme propter paucitatẽ
motus impinguantur. In eſtate autẽ propẽ
volatus libertatem carnibus et pinguedine
depauperantur. quando ab aue rapace perſe
quuntur ad aquam refugientes merſionis be
neficio liberantur.

Iluus mollis eſt volatu et viribꝰ
m Unde miluus quaſi molliter vo
lans eſt dictus. nam leui penna ꝛ
quaſi immobili ſuper aera fertur et vix leui ta
ctu in volando aerem mouere videtur. Eſt aũt
auis patiens laboris. et ideo oculos in ſcapu
lis ſuis recipit et ne per longa itineris ſpatia
fatigari deficiant a partibus hiſpanie ſecum
ducit (vt dicit Iſido.) Eſt autem auis audax
et rapax in minimis ſed timidus eſt in magnis
Nam volucres ſilueſtres inuadere non audet
domeſticis inſidiari non timet. pullis etiam
inſidiatur vt eos rapiat. et quos incautos re
perit ſtatim necat cadaueribus et immundis
veſcitur. et pro modico ventris paſtu circa eſcã
circumfertur a niſo impeditur et a minore ſe ꝓ
pter ipſius puſillanimitatem et ſegnitiem ſu
peratur et miluus in iuuentute ab alijs auibꝰ
prede non videtur differre ſed quanto diutiꝰ
viuit tanto ſuam naturam degenerem plus
oſtẽdit. Quoddam enim genus eſt milui qui
in principio aues rapit. Uiſcera et cadauera
animalium deinde comedit. tandem vix mu
ſcas et vermiculos arripit (vt dicit ariſto.) vl
timo fame perit. Eſt autem auis impia circa
pullos ſuos ſicut et vultur. dolet enim quan
do videt eos impinguari. et vt marceſcant ro
ſtro eos percutit et ſubtrahit eis cibum. vocem
habet querulam famis nunciam. nam quan
do eſurit voce querula cibum querit.

Icticorax eſt noctis coruus ſic di
n ctus eo ꝙ noctem amat. qꝛ de no
cte volans cibos querit et queren
do clamitat cuius clamor eſt volucribus mul
tum odioſus (vt dicit Iſido.) Eſt autem auis
lucifuga et ſolem videre non poteſt et ſepul
chra ꝛ loca mortuorum inhabitat et frequẽtat
in parietibus et locis rioſis nidificat. oua co
lumbarum et monedularum frangit et deuo
rat et cum eis pugnat. hec dicitur nocua quaſi
ſi de nocte acute tuens. de nocte aũt videt. ex
orto aũt ſplẽdore ſolis eiꝰ viſus hebetat hãc
inſula cretenſis non habet et ſi venerit aliun
de ſtatim moritur vt. d. Iſido.

o Nocrocalus eſt auis in aqua ſonitum faciens. Jn faucibus autem habet quoſdam fellicalos in quibus primo recipit cibum et receptum in ſecūdum ventrem mittit. Duos enim habet vteros in vno tantum cibaria recipit in alio tantum decoquit et digerit. ſed prius ꝑ veſiculam gutturis reputatur. vnde dicit Jſido. onocrocal⁹ grece dicitur auis cum longo roſtro. ꝛ ſūt duo genera. vnum aquatile et aliud ſolitudinis q̄ autem in aquis manet eſt auis valde guloſa que roſtrum in aqua mergens horridum ſonū facit. precipue autem inſidiatur anguillis et predam quam arripit ſubito degluciens in alium mittit. deinde ruminat et fauces mouet ac ſi cibum receptum in ore teneret. hic in littore quieſcens roſtrum ſuū ſemper ſurſum erigit. et ſic ipſius acumine contra inſultum accipitris ſe premunit vt ſic ſecurius dormire poſſit. vt dicat Jſido.

p Ellicanus eſt auis que in Leuitici. et Deutro. xiiij. porphirion nūcupatur. et eſt auis egipti a habitans in ſolitudine iuxta niluꝫ. Jnter volucres autem ſcd̄m legem immundas in leuitico numeratur. Sunt autē duo genera huius auis vnum in aquis habitans/ ꝛ eius eſce ſunt piſces. Alterum eſt in terra habitans/ ſolitudinem diligens/ cuius eſce ſunt animalia venenoſa ſicut ſūt lacerte ꝛ huiuſmodi. omnia que pellicanus comedit. primo in aqua pede tingit/ ꝛ intincta quaſi cum manu cum pede ori applicat ꝛ apponit. Solus pellicanus preter pſitacum inter aues/ pede vtitur loco manus De pellicano quoqꝫ (dicit glo. ſuper pſal. ꝛ ibidem dicit philoſophus) per hec verba. Pellicanus inquit eſt nimis amator filiorum ſuorū. Cū ei gignit natos ꝛ incipiunt creſcere parentes ſuos in faciem percutiunt. ꝓpter quod ipſos mater repercutit ꝛ occidit. tercio vero die mater ſe in coſta vſqꝫ ad effuſioneꝫ ſanguinis percutit/ ꝛ calidum ſanguinem ſuper corpora filioꝝ mortuoꝝ poſt effundit. ex cuius virtute pullus prius mortuus reuiuiſcit. gl. vero ſup locum illum pſal. ffactus ſuꝫ ſicut pellicanus ꝛc. pellicanus dicitur roſtro occidere pullos. ꝛ in triduo lugere ꝛ tunc ſanguinem ſuū ſuper eos fundere. ꝛ ſic illos viuificare. Aliam cauſam mortis pullorum pellicani. (aſſignat magiſter Jacobus de vitriaco in li. de mirabilibus orientalium regionum) Eſt inquit i egypto auis q̄ vocatur pellicanus. auis magnaꝝ alaꝝ ꝛ maxime macici qꝛ quicquid comedit cito emittit per ſeceſſū. lib͛ici. n. habet ireſtinū ꝛ ideo vſqꝫ ad plenā incorporationē neqꝫ tenet cibū. hanc aūt naturaliter odit ſerpens. ꝓpter quod dū ꝓ paſtu mater exit nidū/ ſerpēs per arborē aſcendens pungit ꝛ interficit pullos ſuos. ſuper quos mater rediēs lugere per triduum fertur. deinde in pectore ſe vulnerat/ ꝛ ſanguinem ſuper eos reſpergēs/ eos a morte ſuſcitat. ex ſanguine vero copioſius ſic effuſo/ debilitatur mater. Unde ꝛ pulli cogantur exire ꝓ cibo/ quoꝝ quidā naturali effectu matrem debilitatam paſcunt. quidā vero degeneres ſunt/ ꝛ de matre nullā penitus curam gerunt. quod diligentius aduertens mater/ receptis viribus filios ſe paſcentes refouet ꝛ diligit. alios vero tanq̄ ignobiles ꝛ ingratos a ſe reijcit ꝛ ſecū cōmanere aut viuere nō ꝑmittit.

p Erdix a voce nomen habet (vt dicit Jſi.) eſt auis īmūda. nam maſculus in maſculū cōſurgit ꝛ obliuiſcit ſexū preceps libido (vt dicit Jſi.) adeo autē eſt fraudulenta vt aliena oua diripiens/ foueat ea ſic ſubtracta. ſed hec fraus fructum nō equidē habet. Quia quando pulli vocem audierint ꝓprie genitricis naturali quodā effectu putatiuā matre que eos fouerat derelinquunt. ꝛ ad illā que eos genuit reuertunt. (vt d. Jſi. pariter ꝛ Ambro.) Nō aūt laborat in cubādo vel ouādo ſicut alie aues ſicut d. Ari. Alique inquit aues generāt leuiter. ſicut pdices. ꝛ mr̄ perdicis volat in circuitu venatoris/ quouſqꝫ fugiant pulli ſui. ꝛ poſt fugā pulloꝝ fugit ꝛ ipſa mr̄/ ꝛ clamat pullis ſuis/ cui⁹ pulli mox nati ſequunt mr̄em/ ꝛ ſtatī querūt cibū ſuū. Eſt aūt pdix pauce pennoſitatis ꝛ multe carnis. ideo debilis ē volatus in volādo eniꝫ paꝝ a terra ſe erigit. ſed ſtatī poſt paululū terrā petit. interim niſum timet ꝛ fugit/ q̄diu ipꝫ videt in aera/ a terra nō recedit. ad ſonituꝫ vo cāpanule fugiens circa terrā/ anteq̄ ſciat i rethe vel i laqueū ſe immittit (Pli. d. li. xix. c. vi. ffel perdicū cū equo pōdere mellis multū clarificat viſū. Unde ꝛ in pixide argētea debet reſeruari. oua eoꝝ in vaſe ereo tecta valent cum melle vlceribus oculorum.

p Auo a ſono vocis nomē habet cuius caro ē tā dura vt vix putredinē ſentit. nec facile coquit (vt d. Jſi. Uiuit aūt pauo (ſcd̄m Ari.) xx. annis ꝛ pullificat in fine. iij. ānoꝝ. deinde colorant ei⁹ ale cubat aūt oua ſua. xxx. diebus ꝛ modicū plus deinde ſcanduntur teſte ꝛ nō pullificat/ niſi ſemel in anno ꝛ ponit xij. oua aut paꝝ minus ꝛ deijcit plumas ſuas cū prīa arbore eijciente folia ſua. ꝛ tūc prīo naſcit pluma cū arbores

incipiunt folliſicare (ut dicit Ariſt.) Eſt ⁊ auis non diligens femin ſuū perſequitur enim maſculus feminam. ⁊ oua femine inueſtigat. vt frangat ea. vt ſic luxurie ſue magis vacet. qđ timens femina ſollicite abſcōdit ea. ne ab eo valeant de facili inueniri. Habet autē pauo (vt ait idem) caput infirmuꝫ ⁊ de forme quaſi ſerpentinum. ⁊ tamē criſtatū/ inceſſum ſimplicem ⁊ occultū/ collum modicum ⁊ erectuꝫ/ pectus ſaphireū/ caudam eleuatam/ mira pulchritudine diſtinctam ⁊ ornatam. hꝫ pedes đformiſſimos ⁊ rugos/ pennarum ſuarum admirans pulchritudinem erigit eas. ⁊ ad modum rote ſue circuli/ ꝑ gyrū capitis circūponit. Uidens autem pedū ſuorū deformitatē quaſi erubeſcit ⁊ velut nō attendēs predictā pennarū pulchritudinē/ eas ſubito deprimit ac ſubmittit vocem habet terribilem (vt ait quidam) vocē habet demonis. caput ſerpentis/ paſſum latronis/ (pli. vero. li. xxix. c. vi.) dicit ꝙ pauo reſorbet fimū ſuū. inuidēs hominum vtilitati. valde em̄ medicinale ē. ſꝫ raro inuenit̄

Aſſeres ſunt minuta volatilia a paruitate ſic vocata (vt di. Iſido.) Eſt autem paſſer auis inſtabilis/ ⁊ garrula/ iuxta hominū habitacula edificans. Auis ſiquidem eſt multum calida ⁊ libidinoſa. vn̄ caro eius frequenter in cibum ſumpta/ eſt libidinis excitatiua (vt dicit Conſtā.) multe ē ouatiōis ⁊ pullificationis ⁊ magne ſolertie in educādo pullos ſuos ⁊ nutriendo. in feno ⁊ plumis indificat. ⁊ nidum ſuum a ſtercore mundū ſeruat. ⁊ ideo pulloꝝ ſtercora extra niduꝫ eijcit. ⁊ ad eijciendum eos cogit. araneis vermibus. ⁊ muſcis eos paſcit. ſemina venenoſa ſine leſione comedit. ⁊ lepram ⁊ morbuꝫ caducū aliqā̄do ſuſtinet. ⁊ incurrit. ⁊ femina diuti⁹ viuit ꝙ̄ maſculus. ⁊ maſculus zelat pro vxore ſua. ⁊ pro ea pugnare cōſueuit (vt dicit ari.) muſtelam timet ⁊ odit/ ⁊ clamādo ac vociferando preſentiam eius ꝓdit. ꝓ nidis hirūdinū occupandis/ eis roſtro morſibus ſe opponit. ſuā ſpeciē diligit. ⁊ pullos ab alijs derelictos caſu aliquo recolligit/ ⁊ tanꝙ̄ proprios nutrit. ⁊ ſi cōtingat aliquē laqueo vel aliquo alio modo deprehēdi/ clamitat ꝓ adiutorio/ ⁊ vociferat cui cōpatiens paſſerum multitudo mutuo ſe conuocant/ ⁊ vt captuꝫ liberent accelerant ꝓ viribus feſtinant.

Strutio a greco vocabulo nomen ſumpſit (vt dicit Iſi.) eo ꝙ corpus animalis habeāt pēnas habet vt auis. Et habet etiam duos pedes ⁊ roſtrum ſicut volucris ſed ꝓpter ponderoſitatē ſui corporis cum auib⁹ in aera non leuatur. ouat etiā ſicut auis. ſed oua ſua fouore negligit. que piecta in arena/ fetu pulueris animantur vt dicit Iſi.) De ſtrutione aūt d. Ari. Strutio inquit in creatione aſſimilatur aui ⁊ quo ad quid quadrupedi. q₂ in aera non leuatur. ale em̄ eius non ſunt cōuenientes volatui. ſed creatio earum eſt tenuis. ſicut creatio pili. ⁊ q₂ ē ſicut auis multas plumas hꝫ in inferiore pte corpis ⁊ hꝫ duos pedeſ ſicut volucris ⁊ vngues ſciſſos ſicut vngule quadrupedis ⁊ cauſa illius eſt. q₂ magnitudo corporis eius aſſimilatur quadrupedi. ⁊ nō auitante em̄ caliditatis eſt/ ꝙ ferrum deglutit digerit ⁊ cōſumit (⁊ ſecūdū. Auic.) natura que ī omnibus eſt ꝓuida. dedit eniꝫ facere oua maxima/ ⁊ duriſſime teſte. vt circa eorū generationē occupatus calor temperaretur. ⁊ nō nimis intenſus calor eſſet cauſa quare citius morerentur alias autem ſtrutionis ꝓprietates (tāgit beatus Grego. ſup Job. xix.) vbi dicit̄ penna ſtrutionis ſimilis eſt penne herodij in colore ſed non in virtute penne em̄ ſimilitudinem habet. ſed volatus celeritate caret ad volatuꝫ alas erigit. ſed tamē a terra in altum nullatenus ſe ſuſpendit. raris pennis induitur/ ⁊ in magno corpore grauatur. Item quādo venit tempus vt oua pariat/ ad ſtellaſ que vocātur virgilie ſiue pliades oculos leuat. Non eniꝫ oua ponit/ niſi quando iſta cōſtellatio orit̄ vel aſcendit. Cum em̄ viderit ſtellam illā circa menſeꝫ iunij harenā fodit/ ⁊ ibi ponit oua ſua/ que ſobolꝫ coopit atqꝫ tegit. Cū autē ea ibi reliquerit ſtatim obliuiſcit̄ vbi ea poſuit/ ⁊ nunꝙ̄ vlteri⁹ ad ea redit ſed calefacta harena ſolis feruore abſcōdita oua excoquit ⁊ in ipſis pulliculos ꝓcreat ⁊ producit. Cū autē fracta teſta pulliculus eductus fuerit/ tunc prio mater recolligit ipſū atqꝫ nutrit. ⁊ quē in ouo contempſerat/ egreſſum de ouo recognoſcit Et iō dicit̄ ad beatū Job) Induratur ad filios ſuos quaſi non ſint ſui. Item ſtrutio naturalit̄ equū odit/ ⁊ in tantū ei cōtrariatur ꝙ equus ſi ſine terrore eū videri nō pōt ⁊ ſi diſcurrerit equus contra eum/ quaſi cōtra hoſtem alas erigit/ ⁊ alarum cōcuſſione ipm ad fugā cogit.

Turtur autē vocatur a voce. Auis ſimplex eſt vt colūba ſed lōge diſpiter eſt pudica. Turtur autē auis caſta ex moribus appellatur/ eo ꝙ comes ſit caſtitatis. a miſſo eni pari ſuo/ alterius copulam non requirit/ ſolitaria incedit/ memor ſocietatis perdite/ ſemꝑ

gemit. loca ſolitaria diligit ⁊ eligit hominũq; cõſortia valde fugit. ad ortulos tamẽ ⁊ agros hominũ deſcendit vbi querit cibum vnde viuit. obtento autem cibo. iterum iuga montiũ ⁊ ſecreta nemorum petere conſueuit. vernali tempore aduenit. ⁊ nouitatez inſtãtis tempis querula voci prodit. In hyeme vero deplumatur. ⁊ tunc in truncis cõcauis ſe abſcondit contra eſtatem vero ⁊ tempus veris reſumptis plumis de locis abditis vbi latuerat exiens loca ad pullificandum congrua ſibi querit. Inter denſos arborum ramos de lingnis duris ⁊ nodoſis. nidum conſtruit. in quo oua cubat pullificat. ⁊ pullos nutrit (vt dicit Ari.) Turtur ouat in vere bis. ſed non tertio. niſi quando oua prima corrumpunt. ⁊ viuunt ⁊ cubant xv. annis. ⁊ non deſcendunt ſup rem fetidaz. neq; ſuper cadauer/ ꝑpter cibũ. morticinio enim non veſcitur. ſz ꝑ ſuo ⁊ pullorum victu/ paucula munda grana querit/ ⁊ in locis mundis recolligit vnde viuit. Alijs auib⁹ vociferantibus gemit. Sunt autem pulli eius calidi ⁊ humidi/ ſicut pulli columbini. (vt dicit Conſtan.) quod teſtatur grauitas ad volandum. ſed volare incipientes amittunt illã grauitatem. fitq; caro eorũ leuior ⁊ acceptabilior ad digerendum. Sanguis eniz ale dextre eius eſt medicin alis. ſicut ſanguis hirũdinis ⁊ columbe.

Vultur a tardo volatu nũcupatur (vt dicit Iſidorus) magnitudine enim caruis ſue/ precipites volatus nõ habet hos quidam concubitu dicunt non miſceri ⁊ ſine copula cõcipe ⁊ concipi. generare atq; gigni. natoſq; eos dicũt viuere. c. annis (vt di. Iſid.) hec auis eſt impia circa pullos ſuos/ ſicut ⁊ miluus. Si eniz videt pullos ſuos inpinguari/ roſtro ⁊ pedibus eos pcutit vt ſic fiant ex dolore morſuum macilenti (vt dicit plinius Dicit etiam idez q; maxime viget ſenſus olfactus in hac aue. vnde ⁊ ſenciunt odore cadauera a remotis. exiſtentes eñ vltra mare ſentiunt cadauera ex iſta parte ⁊ econuerſo vnde exercitum vultur ſequitur/ vt hoim ⁊ equorum cadaueribus ſacietur. ⁊ ideo ſecundum augures/ quando conueniunt ⁊ circũuolant ſimul multi vultures/ eſt futuri prelij preſagium/ quod aliquo ſenſu nature occulto/ preſentiunt affuturum. De vulture autem (di. Ari.) Vultur inquit pugnat cuz herodio/ ⁊ volat ſup ipſum ⁊ quando deuincit ipſũ/ moritur ⁊ comedit carnem cudaz ⁊ ideo pugnat cõtra alias aues/ ꝑpter cibũ venatur aũt a meridie vſq; ad nocẽ. ⁊ ab ortu ſolis vſq; ad tempus illud in ſilentio requieſcit ⁊ quando ſeneſcit elongatur roſtrum ei⁹ ſupi⁹ ⁊ recuruatur in fine. ⁊ moritur tandem fame. (vt di. Ari. ibidem. hoc ei accidere ſecundum errorem antiquorum quo putatur aliquãdo fuiſſe hõ/ ⁊ erat impius pegrinis q̃buſdã. ſz hoc ſupſticioſum eſt. Dicit etiam idem q; quando aliquid ſuper eſt de cibis ſuis/ non relinquit illud auibus alijs. ſicut facit aquila. ſed reponit in nido ad cibandum pullos. quoniã nõ de facili acquirit cibum. nidificat autem in altis montibus ⁊ nemoroſis. et ſi viderit aliq̃d volitans circa pullos ſuos roſtro percutit et fugat illud et nutrit pullos ſuos quouſq; poſſint volare et tunc eicit eos a nido et vetat illos appropinquare illi loco. nec pmittit vnũ par vulturum aliud par ſubintrare locum ſuũ Item idem li. almachar. quedam ſpecies ſalicet auis fluuialis timet vulturem. et ideo fugit ad aquam. ſed circũuolat vultur a remotis et cum ſit acuti viſus inſpicit quando illa auis exit aquam illam et tunc ſi poteſt capitẽ. Eſt inſup vultur auis multum fetida et immunda cuius caro eſt duriſſima et mali ſaporis et grauis odoris. et ideo ad eſum eſt inutilis de facili pro cadauere petit terram. ſed cum deſcẽderit de terra iterum vix aſcendit (vt. d. gre. in alto volans cadauer in infimis conſpicit et ꝑ amore cadaueris ad ima de ſublimitate aeris ſe ſubmittit. vt. d. idem. Quando autem ab aliquo impeditur cõtra ventum alas pãdit ⁊ ſic vẽti admiculo poti⁹ q̃ robore ꝓprio ab infimis in aera ſe extollit. et ad hoc Plinius dicit li. xxix. c. iij. vultur inquit inter aues contrariatur ſerpentibus. naz ſi penne eius vranẽ fugãt ſerpentes odore ſuo. cor etiã ei⁹ reddit ſe portantes a ſerpentibus et a feris tutos. cor eius ligatum in pelle leonis vel lupi fugat demones. penna eius ligata pedi ſiniſtro ꝑturientis velociter liberat eam. ſed celerius ſoluere interiora ſequuntur. vnguentum factum de adipe vulturis et oleo yrino ⁊ cera neruos curat/ iumenta ſanat/ pes eius dexter alligat⁹ pedi ſiniſtro dolenti ſanat ipſuz. ſimiliter dexterum ſanat ſiniſter pes. lingua eius ſine ferro euulſa et collo panno nouo ſuſpenſa/ dicitur efficere hominem gratioſum/ et ad impetrandum ab homine quidq̃d petit. Cinis oſſium eius combuſtorum mixtus cum celidonia/ datus aialibus eoꝝ ſanat morbos huiuſq; Plinius Idez li. xxxvi. Sãguis vulturũ cũ herba cãbeonce vel cauileonce et cedria ſanat leprã.

Vlula auis eſt a plauſu vel vlulatu nominata. eius. n. vox vlulatũ

pretendit. Unde ⁊ apud augures vlulans p̄tendit aduerſitatē. tacens vero ꝓſperitatē (vt d. Iſi.) ⁊ ſcđm hoc idē vr̄ eē vlula qđ bubo ſiue nocua. cuius vox ſcđm augures ē infauſta (glo. hierony. ſuper Iſa. xiiij. g. dicit ſic) Ulula ē auis communis magnitudinis reſpſa maculis que roſtro in palude fixo/ horrendū ſonū facit. ⁊ ſcđm hoc vr̄ vlula idē qđ onocrocalus que auis ē paluſtris loca ĩhabitās paludoſa. quere ſupra de onocrocalo.

v Upupa (vt. d. Iſi.) a grecis eſt nūcupata eo ꝙ ſtercora humana comedat ⁊ frequenti fimo nutriatur Auis enĩ ē ſpurciſſima ⁊ imūda/ criſtis a capite exeūtibus galeata. ſemꝑ in ſepulchris ꝯmorens/ vel in fimo. cuius ſanguine ſi quis ſe inūxerit/ dormitū ꝑgens/ demones in ſomnis ſe ſuffocātes videbit. cuius cor maleficatoribus valet. nā eo vtūtur ĩ ſuis maleficijs. De hac dicunt phiſici/ ꝙ cū ſenſerit eo ꝙ nec videre nec volare queat/ pulli eius euellūt ei pēnas inualidas. ⁊ liniunt ei oculos herbaꝝ ſuccis/ ⁊ fouēt ſub alis/ donec recreſcāt plume eius. ⁊ ſic renouata p̄cete volet/ ⁊ videat clare ſicut ⁊ ipi (vt dicit Iſidorus.)

v Veſpertilio a tp̄e nomē ſumpſit. eo ꝙ lucē fugiens circūuolet in crepuſculo veſꝑtino/ precipiti motu actito ⁊ tenuiſſimis brachioꝝ mēbranulis ſuſpēſus. ⁊ ē aĩal ſimile muri/ nō tā reſonās voce ꝙ̄ ſtridore ſpēm volantis/ ⁊ quadrupedū hꝫ qđ ĩ alijs auibus ſolet rarius inueniri. huc uſq; Iſi. (d. etiā gl. ſuꝑ Iſa. ij. f.) ꝙ veſpertiliones lucē fugiunt/ ceca. n. ſūt ſicut ⁊ talpe/ pulueré lingūt oleū de lāpadibus ſuggūt/ ĩ rimulis parietū ſe abſcondūt. frigidiſſime ſunt nature. vnde ſanguis veſꝑtilionis linitus ſuper palpebras non ſinit recreſcere pilos (vt. d. Cōſtan.) ⁊ hoc forſan eſt quia ſua frigiditate opilat poros/ quibus opilatis/ non creſcunt pili

Finit liber. xij.

De aquis ⁊ earum ꝓprietatibus liber tredecimus.

d Eſcriptis ꝓprietatibus ignis ⁊ aeris/ reſtat nūc de aquaꝝ effectus quā tū ſpectat ad h̄ opuſculū dicere aliqua Dicitur aūt aqua q̄ſi equa. qꝛ nūq̄ quieſcat a motu/ donec ſuperficies eius adequat (vt d. Iſi. li. xij.) Eſt itaq; aqua elementū ſcđm Conſtā. frigidū ⁊ humidū/ reſpectu terre/ ſubtile ⁊ ꝑſpicuū/ ꝓprio termino nō cōtentū. Deflueret enĩ aqua in nihilum niſi in alieno termino ſiſteretur. Aque vero ꝓprietatē deſcribit in generali Baſilius in examerō. dicens. Aqua ĩquit ē inter oĩa elementa vtiliſſimū celū. n. tēperat/ terrā fecūdat/ aerem ſuis vaporibus ĩcorporat ⁊ cōdenſat/ ſcandit in ſublime/ ⁊ celū ſibi vendicat. Aque. n. ſunt oĩum naſcētiū cā. qꝛ fruges gignunt/ arbores ⁊ plantas ꝓducunt/ ſordes detergūt/ peccata abluūt/ potū eūtib⁹ ſumētib⁹ tribuūt. Eſt. n. aqua terre ꝯtinuatiua/ penetratiua/ repletiua caloris celeſtis nutritiua/ oĩum inferioꝝ tēperatiua/ niſi enĩ hec inferiora ſuis exalatiōib⁹ tēperaret/ oĩa in nihilū ꝑ cōflagrationē vi caloris verterent. hec ab aĩalibus potata nutrimētū tranſducit in carnis vegetationē. Hec piſcib⁹ dat ſpiraculū/ ſicut aer aĩantib⁹ prebet vitam ⁊ aĩationē. hec ſui diffuſione ꝑ interiores partes terre facit partiū ei⁹ vnionē. terra enĩ ꝓpter intentionē ſiccitatis diſſolueret ĩ puluerē/ niſi ꝑs cū ꝑte humoriſitate aquea vniret. hec etiā tranſiens ꝑ iteriores meat⁹ terre/ a locis ꝑ que trāſit ĩ colore ⁊ ſapore recipit ĩmutationē ⁊ iō nūc ſalſa/ nūc dulcis apparet/ nūc clara/ nunc turbida/ nūc groſſa/ nūc ſubtilis. Caret enim aqua determinata erate ⁊ calore ⁊ ſapore/ vt ſic eēt oĩum coloꝝ ⁊ ſapoꝝ ſuſceptiua facilius ⁊ iō quanto aqua ē in ſe purior/ tanto apparet obſcurior qñ ad ipſius colorationē ipſā ſolaris radius nō ſubintrat/ hec moueť a fundo ſiue a cētro ad circūferētiā nec ſiſtit/ donec aq̄tur eius ſuꝑficies ſcđm equi diſtantiā a cētro terre. hec inſuꝑ lucē a radijs ſolis receptā/ reflectit in celeſtia ⁊ refundit ⁊ iō qꝛ ſuꝑficiē hꝫ ſpecularē ꝑ actionē reflexi luminis reꝝ obiectarū imagines in ſe rep̄ntat/ ⁊ intuētium facies ad modū ſpeculi manifeſtat. hec etiā radios ipſius ſubā ⁊ penetrātes diffundit ⁊ in ampliorē latitudinē extēdit. ⁊ iō res in ſe viſas facit ap

pareteꝫ maiores/ ꝙ ſint in ſeipſis. has aque ꝓ
prietates generales ⁊ alias plures in exame-
rõ poteris inuenire. Aquaꝝ aũt multiplex eſt
dr̃ia (vt d. idẽ) aut eni ĩ aere originẽ ſumit/ ſi-
cut ẽ aqua pluuialis/ ⁊ hec q2 eſt celeſtis terre
naſcẽtibꝰ maxime ẽ vtilis. aut de viſceribꝰ ter-
re maxime ſcaturit et erũpit vt aqua fontana
et putealis. Aut terrã preterfluit. vt fluuialis
aut orbem terre naturaliter circuit. vt mare oc
ceanum et mediterraneũ/ quod omniũ aqua
rum mater eſt et origo generalis (ſcḋm Con
ſtan.) Aqua igitur pluuialis ex ſe lucida eſt et
clara/ ſubtilis/ leuis/ et ſapida cuius claritas
oſtendit ꝙ ei nihil aliud admixtũ ſit. leuitas
vero ⁊ ſapiditas ſubtilem eius demonſtrant
ſbãm. Item omnes aũt aquas melior eſt ad
terre fecundationeꝫ. maxime q̃ cadit ſub to
nitruo. Suo enim motu tonitruus diſcutit va
porem. vñ fit ꝙ aquã ſubtiliat et depurat que
vero niui eſt admixta. vel ex niue reſoluta pe
ior eſt. et ieiunis nõ cõuenit/ ſtomachũ. n. per
cutit et cõtrahit/ tuſſim gignit/ dẽteſ ſtupefacit
vt. d. conſtan. De aquarum autem differentijs
ad earum qualitates diuerſas et varias effica
cias. quere ſupra li. v. de potu aque. Ibi eniꝫ
inuenies oĩa planius diffinita

Eſt aquã ꝓ pluuialem melior
ẽ fõtana ꝑcipue q̃ d petra viua ef-
fluit/ Aut ex fõte alto ſcaturit ⁊ de
ſcendit. Fons. n. caput eſt ⁊ origo aque viue
que manat ⁊ effluit ꝯtinue de occultis ⁊ abdi
tis terre venis. vnde fons quaſi fouens aq̃s
dictꝰ eſt/ ſiue fundens (vt. d. Iſi.) occultũ eni
hꝫ de venis terre egreſſũ/ ⁊ de ꝓfũdis petrarũ
meatibꝰ cõſequit ortũ ſuũ. Eſt. n. fons aq̃ ſue
multiplicatiuus/ ſuiq; cõitatiuꝰ/ nulli. n. ſe oc
cultat/ ita peregrinis ſicut ⁊ indigenis ſe com
municat. Item ſui ⁊ aliorum eſt purgatiuus.
Nam fontalis aqua que effluit a ſolide pe-
tra limpida eſt ⁊ ſordium maxime purgatiua
Item fons eſt renouatiuꝰ ſui ⁊ alioꝝ imutati
uus. nã aquas ſuas cõtinue renouat. ⁊ reno-
uatiõis imutatiõis beneficiũ cũctis ſe ĩ fõtibꝰ
ĩmergẽtibꝰ admiſtrat (vt d. gl. ſuꝑ pſal.) Itẽ
ſitis ẽ mitigatiuꝰ ⁊ refrigeratiuꝰ. eſtuãtes. n. ⁊
intrãtes refrigerat. ⁊ ſitientibꝰ potũ ꝯtinuũ ad
miſtrat. Itẽ locoꝝ ſibi adiacẽtiũ ẽ fecũdatiuꝰ.
nã loca fõtibꝰ magꝭ vicina/ ſolẽt eẽ magis gra
minoſa/ florida ⁊ ſepe etiã ãpliꝰ fructuoſa. Itẽ
fons ĩ medio ſui ortꝰ vbi ꝑrio de terra erũpit
ẽ puluerꝫ ⁊ harenulaꝝ ſibi obſiſtẽtiũ a ſe reie-
ctiuus. Nã vbi ebulit violẽtia ſui motus par
tes terreſtres penetrat ⁊ diuidit ptẽ a parte diſ
gregat ⁊ diſpgit. Itẽ fons rõne ſue claritaꝫ ⁊
tranſparẽtie ſpecularis eſt/ ⁊ formaꝝ ſibi obie
ctaꝝ repñtatiuꝰ/ ⁊ iõ inuẽtiũ facies apparent
in fõtibꝰ ⁊ reſultãt. ⁊ tã rugaꝝ ꝙ aliaꝝ macu-
laꝝ deformitates ſe ĩ aq̃ fõtana trãſparentia/
manifeſtãt. Iteꝫ fons ſcḋm qualitatem tpis/
hyemis. ſ. vel eſtatis eſt ſue qualitatis imuta-
tiuꝰ.) Nã ſcḋm Macrobiũ) in hieme fons ca
leſcit. ⁊ in eſtuali tpe refrigeſcit. cuiꝰ rõ eſt q2 in
hieme calor fugiens dominiũ ꝯtrarij ſui/ pe-
tit interiora fontiũ. ex cuiꝰ preſentia ⁊ ꝯculca
tiõe ꝯtinua interiora fontiũ caleſiũt. in eſtate
vero ꝯtingit ex cã ꝯtraria ecõtra. Nã ex domi-
nãte caliditate in aere/ fugit frigiditas ad iteri
ora meatuũ ⁊ venaꝝ fontiũ. Et iõ aque ema-
nãtes/ iueniũtur tũc tpis frigidiores. Itẽ fõs
eſt ſcḋm ſitũ ſue originis aquaꝝ ſuaꝝ ad ſupi
ora emiſſiuus. Ita. n. alte in fiſtuliſ ducit ſicut
orit. Si. n. in mõtis vertice ſcaturit ad eãdem
altitudinis equalitatẽ in alio mõte ꝑ fiſtulas
cõducta cõſueuit nec altius niſi ꝑ violentiaꝫ de
facili ducit ꝙ in ſuo ortu ꝑrio erũpere iuenit.
Itẽ fons quãuis in ſuo ortu ſit paruulus ta-
mẽ ꝓpter ſuã indeficiẽtẽ emanationẽ multoꝝ
⁊ magnoꝝ fluuioꝝ eſt originaliter cãtiuꝰ. nul
lus. n. eſt fluuiꝰ q̃n ab aliquo fõte occulto vel
manifeſto nõ oriat (vt. d. Iſi.) Itẽ fõs ẽ aq̃ꝝ
lacualiũ ⁊ alias quieſcẽtiũ melioratiuꝰ ⁊ qua
ſi viuificatiuꝰ. quãdo. n. fõs ẽ modicꝰ ⁊ trãſit
ꝑ magnũ ſtagnũ/ aq̃as ibi ſtãtes efficit ſanio
res ⁊ etiã piſces ibi degẽtes reddit ſimpliciter
meliores. Itẽ fons ẽ a venis ⁊ meatibus ter-
re ꝑ quas trãſit caloris ⁊ virtutis ⁊ ſaporis rece
ptiuus (vt. d. Iſi.) ⁊ iõ fõtes nũc ſunt calidi/
nũc frigidi ſulphurei ⁊ cetera ſcḋꝫ ſcꝫ diuerſas
terre qualitates ꝑ quã trãſit (vt d. Iſi. li. xij.)
Eſt fõs ĩ italia cuius aqua ſanare oculoꝝ vul
nera ꝯſueuit. Itẽ ẽ fons in affrica cuius aqua
canoras voces facit. Itẽ eſt fõs in boemia du
plex vnꝰ memoriã alter obliuionẽ ducit. Itẽ
ĩ ethiopia eſt fõs rubei coloris. ex quo q̃ bibe
rit/ limphaticus ſtatĩ erit. Itẽ ĩ cilicia duo ſũt
fõtes/ quoꝝ vnus ſterilẽ facit alter ſterilem fe-
cũdat. Fõs eſt ĩ idumea quater ĩ anno mutãs
colorẽ. Nã tribus menſibꝰ vĩ puluereꝰ ac ſi eſ
ſet cum puluere mixtus. Tribus ſanguineus
⁊ tribus viridis ⁊ tribus limpidus/ hic fons
ab incolis fons iob nuncupatur. Item fons
eſt in ſilice ad radicem montis ſyon fluens.
quibus non vſibus aquis ſed certis diebuſ ⁊
oris ebulit. Itẽ in ſardonia ſũt fõtes calidi q̃
oculis medent/ fures arguũt. nã cecitate eoꝝ
facinꝰ detegit. Itẽ in egypto dicũt eſſe fõtem
in quo faces accenſe extinguũtur. ⁊ extincte ac
cendũtur. Itẽ apud gramãtes dicũt fõteꝫ eſſe

ita algentez de die ꝙ nō bibaꝛ. ⁊ ita ardentez ꝟ nocte ꝙ nō tangaꝛ. hucuſqꝫ Iſi. Ex quo pꝫ ꝙ fons ſapit naturā fundi ſui. Nā ſi dulcez ⁊ purꝫ habuerit fūdū/ ⁊ dulcis ⁊ pura erit aqua ⁊ ecōuerſo. Si ſulphureus erit fundus ē limo ſus. Sulphur aūt limū ſapit a quo ē aqua limoſa. vnde ſi fons in ſuo ortu ſit corruptus ⁊ viciosus/ totū qꝺ ide effluxerit/ viciosum erit ⁊ corruptū.

Puteus ē lacus defoſſus a potu dictus (vt d. Iſi.) Ex ſudorib⁹ enīz terre ⁊ cataractis aque oriꝛ. qꝛ ruptis terre venulis in inferioribus/ aqua quaſi fumando euaporat/ ex cuius euaporatiōe aq̄ putealis generatur (vt d. idē) Aqua vero putealis ſcđm Conſtan. inter aquas eſt groſſioꝛ ⁊ indigeſtibilioꝛ. tū ꝓpter terre ſalſuginē. tum etiā ꝓpter ipſius quietē. ⁊ ꝓpter nimiā elongatiōnē ab aere. Intra fluuios aūt aqua putealis de facili īueniꝛ. ⁊ naturaliter aque ſubā cōplexiōi aque fluuialis aſſimilaꝛ. Quādo vero puteus ſit iuxta puteū/ ille qui ſitualiter eſt ꝓfundioꝛ/ aquā vicini potei minus ꝓfūdi attrahit/ ⁊ in ſe recolligere cōſueuit a terra autez circūſtāte ſaporē attrahit. ⁊ iō nunc ſalſā nunc dulcē ſe oſtēdit. Itē aqua putealis frequenter corruptionē ꝯtrahit/ qꝛ nō moueꝛ. ⁊ iō vt depureꝛ ⁊ ſubtilietur neceſſe hꝫ vt ſepius moueatur/ ⁊ hauriatur. quanto aūt terre viue eſt vicinioꝛ/ tanto aqua putealis frigidioꝛ ⁊ dulcioꝛ cōiter expitur. Itē in hieme raro vel nunꝙ cōgelatur. Nā ꝑ pñtiā aeris frigidi hiemali tēpe caloꝛ frigori ꝯri⁹/ ad interiora putei repelliꝛ. ⁊ iō aqua ipſius ex vapore calido imutata ꝯgelari nō ꝑmittiꝛ imo calidioꝛ ī hieme ꝙ ī eſtiuo tꝑe inueniꝛ. Itē aqua putealis ꝓpter ſitū eius in ꝓfundo cū difficultate acq̄riꝛ ⁊ ſine labore ⁊ artificio vix hauriuntur.

Fluuius a fluendo ē dictus. ſcđm Iſi. eni fluuius ē ꝑhēnis fluxus/ qꝛ cōtinue fluit. ⁊ niſi eius interci piatur origo fluere nō deſiſtit. Eſt igiꝛ ꝯſiderari in fluuio quo ad fluxū ꝑhēnitatē/ quo ad ſitū ꝓfunditatē. quo ad motū circularitatem. per lōgiſſima. n. terraꝝ ſpacia currere fluuius ꝯſueuit. Itē quo ad ortū ſiue ſuū origīale pn cipiū ⁊ finalē terminū attractiōis qualitatem. oē eni flumen originaliter ꝑ occultos meatus in capitibus fontiū a mari exit ⁊ ꝑ manifeſtos ranſitus iteꝝ in mare redit (vt d. glo. ſuꝑ Eccle. i.) vbi dī flumina oīa intrāt mare (vt. di. Iero.) dicūt philoſophi. aquas dulces q̄ mari influūt/ vel ardēte ſole ꝯſumi vel ſalſuginis pabula eē maris. ſꝫ nr̄ eccleſiaſtes (aquaꝝ ſcꝫ ꝯditoꝛ) dicit eas ꝑ occultas terre venas ad fōtiū capita regredi. ⁊ de matrice abyſſi ī ſua pncipia ebulire. Itē ē cōſiderare fluuiū quo ad mediū ꝓgreſſū inter ſuū finē ⁊ principiū dulcedinis ſaporoſitatē. Nā aqua fluuialis ī venis fontiū ꝑ quas tranſit colaꝛ vbi a ſua ſalſugine ſpoliata cōtrahit ſaporē potabilē ⁊ ī dulcedinē cōmutaꝛ (vt d. Iſi.) Itē quo ad aſpectus ſpecularē ꝑſpicuitatē. ſubām. n. hꝫ puraꝫ luci puiā/ ⁊ ad modū ſpeculi dyaphanā vñ rerū imagines obiectaꝝ in fluminis ſupficie repreſentanꝛ. Itē ē ꝯſiderare quo ad fluminis ſubām munditiā/ ⁊ puritatē. quo ad eius curſum decliuē/ ⁊ precipitē velocitatē. quo ad impetū maximā virtuoſitatē. qꝛ obſtacula ⁊ circa obices diruit/ cuius rapiditati nihil finaliter reſiſtit. Sua. n. impetuoſitate oīa in ſe ꝓiecta vel ſecū rapit/ vel ſaltē ad ripā ducit/ naues onuſtas ſuo īpulſu agitat ⁊ īpellit/ rotas etiā grauiſſimas celerrime ꝑ violētiā circūuoluit. ſordes in ſe ꝓiectas recipit. ſꝫ motus ſui īpetu receptas diſſipat ⁊ diſſoluit. Fluuius. n. ē ſui ⁊ locoꝝ ꝑ que trāſit mūdificatiu⁹ ⁊ aquarū lacualiū ⁊ ſtagnoꝝ per quas ſubintrat renouatiuus/ ⁊ a corruptione ꝯſeruatiu⁹/ piſcium diuerſi generis nutritiu⁹ fetoris ⁊ mali ſaporis in piſcib⁹ lacualib⁹ ⁊ paluſtrib⁹ abſterſiu⁹ ⁊ qualitatis eorum immutatiuus. Habet etiam flumen ſiue fluuius quo ad effectum multiplicē vtilitatem/ humanis vſibus congruentem. nullus eni beneficiū ſuū denegat. ſed oībus quātū eſt de ſe/ ſe cōicat. vnde tā iumētis ꝙ hoībus/ tā puis ꝙ maioribus equaliter adminiſtrat/ ſordes ⁊ īmūdicias tā corpoꝝ ꝙ veſtiū mundificat/ eſtuantes refrigerat/ ſitientes potu reficit ⁊ recreat/ loca ſibi adiacentia irrigat ⁊ fecūdat hūoris ſui effluētia/ radices ⁊ ſemina humectat/ ingroſſat/ ⁊ impinguat vt patet in egypto vbi iacto ſemine in ortoꝝ morē a nilo flumīe/ oīa cāpeſtria irrigātur (vt d. Raba. ſuꝑ xi. c. deu. ibi) Terra tua nō eſt ſicut terra egypti. ſua circūferentia ciuitates ⁊ alia habitacula circuit ⁊ fortificat/ tā victualia ꝙ mercimonia ad ciuitates deferentes hoīes locupletat/ harene accumulatiōe ⁊ terre limoſe cōpoſitiōe inſulā format/ ⁊ loca munitionibus ꝯgrua coaptat. De aqua vero fluuiali (d.

Conſtã.) ꝙ illa ẽ melior que tẽdit ad ortuʒ ſolis/ ⁊ que ab altioribꝰ montibus ortuʒ ſumit. Que vero tendit verſus occidentẽ minꝰ laudabilis ẽ. Dicit etiã ꝙ flumina q̃to ſũt a ciuitatibus remotiora/ tãto puriora ſũt ⁊ nutriendis piſcibus aptiora. fluminibꝰ etiã iferunt̃ ciuitatũ ſordes/ ⁊ lauature balneoꝝ/ luticꝫ infuſiones ⁊ huiuſmodi. ex quibus aqua fluuialis aliquando contrabit corruptelam (vt. d. idem) Aqua fluuialis eſt laudabilis/ cuius fluctus eſt velox/ fortis/ currẽs ſuper lapides paruos ⁊ fundum barenoſum/ vel argilloſum/ ſolidũ ſapidum ⁊ mundum. Nam per qualitateʒ terre per quam fluit/ colorem contrabit ⁊ saporẽ; ⁊ ſecundum bec variantur fluuiorum tam nomina q̃ proprietates (vt d. glo. ſuper Gen. ij Quamuis enim flumina communem a mari ſortiantur originem/ a locis tamen in quibus oriuntur/ ⁊ per que tranſeunt colorem contrabunt ⁊ saporem/ ſic ⁊ nomen. quãuis eni multas aquas in ſe percipiat fluuius influentes/ q̃diu tamen cognoſcitur ꝓprius ⁊ principalis alpbeus/ nomen primum perdere de facili non conſueuit. Aquas enim quas in fluendo recipit/ re ⁊ nomine ſibi incorporat atque vnit. Unde fluuius quãuis ſit paruus ⁊ modicus quando de fonte primo effluere incipit quanto tamen a ſuo principio plus elongatur per aquarum influentiam/ tanto plus creſcit/ vt patet in damnubio germanie fluuio ꝺ quo dicit Iſido. li. xiij. c. penultimo. ꝙ a germanicis montibus ex parte occidentis oritur ex fonte paruo/ ⁊ pergens verſus orientem. lx. fluuios in ſe recipit/ ⁊ ſeptem oſtijs in ponticum mare fluit. Utilis autem eſt omnis fluuius q̃diu riparum ſuarum terminos non excedit. ſed quandocunqꝫ ymbrium inundatiõe/ ſeu niuiuʒ reſolutione terminos aluei ſui egreditur/ tũc vicine terre planitiem deſtruit ⁊ ſubmergit ſepius. Sunt autem fluminuʒ duo genera (vt dicit Iſidorus libro xiij. c. penultio) vnde dicitur flumen viuum (de quo Uirgilius) donec me flumine viuo abluero. Aliud ẽ torrens aqua ſcilicet cum impetu veniens ⁊ recedens. Dicitur autem torrens/ quia pluuia creſcit/ ſiccitate vero torreſcit/ ideſt areſcit. cui greci ab bieme nomen dederunt quando creſcit. Nos ab eſtate quãdo deficit ⁊ areſcit. Eſt autem decurſus torrentis impetuoſus/ ⁊ fortis. ⁊ ideo quelibet ſibi obuiantia diruit ⁊ cũ impetu ſecum trabit. vbi autem fluit terram concauat ⁊ corrodit. ⁊ lapillos ac paleas coacervans poſt ſe veſtigia derelinquit/ vias deſtruit/ vicina mergit/ in mare deſcendit.

a Nemus autem dicitur fluuius nemore. ⁊ frondibus redimitus ſiue circũſeptus (vt dicit Iſidorus ibidem) ex amenitate ſic vocatus iuxta quam berbe medicinales babundant/ volucres ſilueſtres nidificant. in cuius decurſu fere potuʒ ſumentes/ a furore eſtus refrigerantur/ ex cuius vicinitate ibi babundãt paſcua/ ⁊ ſuum vigorem ⁊ virorem diutius retinent ⁊ reſeruant. Sunt quedam flumina/ ꝺ quibus ſpecialiter fit mentio in ſcriptura/ ſicut Phiſon/ Gion/ Tigris/ Dorix/ Eufrates Jordanis ⁊c. Eſt autem pbiſon ganges fluuius (vt dicit Iſidorus libro xiii.) a gangaro rege dictus/ ganges ſic exiens de paradiſo circuit terram euilath indie ſcilicet regionis. ⁊ dicitur pbiſon ideſt caterua. quia decem recipit in ſe flumina. Interpretatur enim mutatõ oris quia mutatur a facie quam babet in paradiſo. ⁊ boc tribus modis (ſicut dicit magiſter in biſtorijs) in colore/ quia alibi clarus/ alibi obſcurus/ alibi turbidꝰ. in quãtitate/ qr alibi paruus/ alibi magnus ⁊ diffuſus. ⁊ in ſenſu. quia alibi frigidus/ alibi calidus. bic fluuius babundat barenulis aureis/ ⁊ gẽmis precioſis. in cuius etiam litoribus creſcunt arbores ⁊ berbe aromatice ⁊ medicinales.

b Gion qui ⁊ nilus eſt fluuiꝰ meſopotanee de paradiſo egrediens. ⁊ dicitur byatus terre/ vel terreus. quia turbidus eſt ⁊ limoſus. oritur autem non ꝓcul ab alante ⁊ circuit terram etbiopie/ ⁊ deſcendit per egyptuʒ ⁊ irrigat plana eius (vnde dicit Jero. ſuper amos. viij.) vbi defluet quaſi riuus egipti ⁊c. nilus diſpoſitione dei/ ſemel in ãno irrigat totam egyptum/ cumulis barenarum claudentibus boſtia eius/ ne defluat in mare. poſt irrigationem autem ſolutis cumulis redit in alpbeum ſuum ⁊ ſic tandem in mare egrediens a mari abſorbetur. Dic fluuius nutrit reptilia multum nociua ⁊ venenoſa. ⁊ cocodrillos ⁊ beſtiam que vocatur embros (de quo. d. Iſi. li. xij. c. ij.) embros inquit ẽ beſtia ex eo nuncupata. qr i aquis verſat̃/ ⁊ marie i nilo/ q̃ ſi inuenerit dormientem cocodrillum volutat ſe in

loto primo/ ⁊ intrat ꝑ os eius in ventrē ⁊ carpit omnia iteriora eius/ ⁊ occidit eū/ ⁊ ſic moritur (dicit etiā glo. ſup. xxiiij. c. eccle. ibi. q. gion) qui ⁊ nilus fluuius turbulētus ē. ⁊ multū ꝯbit limoſitatis. Unde limoſitatis rōne quā ſecū ducit/ terrā per quā tranſit frugiferam ⁊ valde vertilē facit.

t Tigris fluuius ē Meſopotanie de paradiſo exiens/ pergit cōtra aſſirios (vt d. Iſi.) qui poſt multos circuitus intrat mare rubrū. vocatur aūt hoc noīe ꝓpter ipetum ⁊ velocitatē adinſtar tigridis aīalis nimio ipetu percurrētis (dicit aūt Joſephus) ꝙ tigris oritur in armenia ex eo fōte quo oritur eufrates. ⁊ vocatur tigrias qd̄ ſonat acutū vel anguſtū. currit. n. anguſte ⁊ acute ad modū ſagitte. ꝓpter qd̄ tigris lingua ꝑſica velox vl̄ ſagitta nuncupatur.

e Eufrates eſt fluuius meſopotanie de paradiſo exiēs/ copioſiſſimus in gēmis. qui ꝑ mediā babiloniā fluit. hic ab vbertate nomē accepit. Naȝ ebraice eufrates frugifer interpretatur. ꝑ meſopotaniā aūt fluit in quibuſdā locis ⁊ rigat eā ſicut nilus egyptū. Saluſtiꝰ aūt auctor certiſſimꝰ aſſerit tigrim ⁊ eufratē ex vno fonte manare in armenia. qui per diuerſa loca exeūt ſpacio multoꝝ miliū in medio derelicto/ terra aūt que ab ipſis ambitur meſopotania dr̄ (huiuſqꝫ yſid. li. xiij. c. penultimo.)

d Dorix ē fluuius ſcd̄m glo. ſup eccleſia. qui alio noīe dr̄ araxis vl̄ arapſes amnis armenie qui oritur ex eodē fonte/ cū eufrate ſic dictus/ eo ꝙ rapacitate oīa ꝓſternit (vt dicit yſi. li. xiij.) vnde cū alexan. vellet tranſgredi ponte fabricato/ tāta violētia inundauit/ vt pontē dirueret. Is breuibus interuallis/ ab eufratis orto caput tollit. ac deinde in capſiū mare fluit (vt d. yſi. ibidē) Dodrix aūt dr̄ a grecis a parte terre ipſorū Nā illa patria vbi fluit/ illa lingua ipſoꝝ dorica vocat̄/ vt d. gl. ſup eccle. xxxiiij. qui fluuiꝰ q. quodā brachiū vr̄ eē tigris vel eufratis / vl̄ vtriuſqꝫ/ cū ex eodē fōte in armenia oriat̄. propter qd̄ dr̄ habūdare gēmis ⁊ herbis aromaticis. quaꝝ vſus cōuenit medicine. Dodrix eniȝ medicamentū generatiōis iterpretat̄. mediante itaqꝫ tigri vel eufrate/ exire de paradiſo dicitur ⁊ ꝓdire.

i Iordanis iudee fluuiꝰ a duobus fontibꝰ/ quoꝝ vnꝰ Ior alter Dan vocatur/ iordanis noīatus ē (vt d. Iſi. li. xiij) Naſcit̄ aūt ſub libano mōte/ diuidēs Arabiā ⁊ iudeā. qui ꝑ multos circuitus iuxta iericho in mare mortuū influit/ qd̄ ipꝫ abſorbet penitus ⁊ cōſumit. Hic fluuius tēpe meſſis tritice que ſolet in paleſtina vernali tpe iā matureſcere cōſueuit plus ſolito habūdare qd̄ accidit ex imbris ſerotini inundatiōe/ ⁊ ex niuiū reſolutione (ſicut dr̄ in hiſtorijs ⁊ in gl. ſup Joſue. iij vbi dr̄/ iordanis ripas alphei ſui tpe meſſis impleuerat ⁊c. (in eccle. xxiiij. dr̄ fere ideȝ) hic fluuiꝰ eſt multis ꝓuilegiatꝰ. Primo qꝛ regioneȝ fideliū. ſ. iudeoꝝ a regiōe incredulo ꝝ iudeā. ſ. ab arabiȝ ſepauit. Scd̄o qꝛ corā filijs iſrael ſe apperuit. ⁊ eis ad terrā ꝓmiſſionis tranſitū ꝓbēs. arche dn̄i ⁊ populi pn̄tia ſe diuiſit (vt. d. Joſue. iij.) Tertio qꝛ leprā naamā ſiri ablu it ⁊ mundauit. iiij. re. v. Quarto qꝛ ꝑ ſui diffuſionem ſanctitati helye ⁊ helyſei/ teſtimoniuȝ perhibuit/ qꝛ vtriuſqꝫ iperio obediuit. vt. d. iiij. re. ij. Quinto quia ferrum contra aliarum naturam aquaruȝ non abſcondit in fūdo ſuo imo vſqꝫ ad ſuam ſuperficieȝ illud remittens ꝓphete/ qui ꝑdiderat ipſuȝ vt reciperet eleuauit/ vt legitur iiij. re. vi. Sexto quia ex cōtactu mundiſſime carnis domini ſanctificari meruit/ quo mediante deus vim regeneratiuam aquas contulit ⁊ humane ſalutis ſacramentuȝ in aqua fieri ordinauit. vt. d. luc. ij. Septimo quia in iordane Jo. baptiſta ⁊ celos apertos videre ⁊ vocem patris audire meruit/ quando totius trinitatis miſterium in baptiſando dominum intellexit.

f Sunt ⁊ alia flumina que nominātur in ſcriptura. ſic ſunt abana ⁊ pharphar que ſunt fluuij ſirie fluentes iuxta damaſcū / quorum ſubductiōe ora damaſceni irrigant̄/ ⁊ multiplici genere herbarum ⁊ arborum ac fructuum multiplicatōe fecundantur. De his dicitur. iiij. regum. vi

i Gozan eſt fluuius medorum que alio nomine dicitur ydapſes. que a quodam rege medorum ſic vocatus eſt. Oritur aūt in oriente ⁊ a rubro mari excipitur in vinculis autem ſitis ſuper hunc fluuium due tribus ⁊ dimidia/ que a ſalmanaſſar rege aſſiriorum captiue in aſſirios ſunt deducte permanere exules ſunt coacte/ vt patet. iiij. reg. xviij. ſicut due tribus in captiuitate a nabuchodonoſor ſuper fluuium chobar/ in babiloniam fuerunt multis temporibus collocate (vt di. in Eze. i. (Eſt autem chobar fluuius babilonicus per paludes babilonie ſe diffundens a tigri vel eufrate ortum ducēs ac in vnū ipſoꝝ iteꝝ rediēs ſiue cadēs (vt d. hiero. ſup eze.) Fluuiꝰ aūt chobar ꝑ te ſui littoris

habundet ſalicibus ⁊ carectis ſicut dicitur ſup
locū illū yſa.xviij. Ultra corticē ſalicis ducerē
hunctorrentē vocat babilonie flumen/ſup qd
reſidens populus dei nō exultat/imo plorat
(Sicut ſcriptū ē)Sup flumina babilonis il
lic ſe.⁊c. Sunt ⁊ alia flumina multū famoſa.
⁊ de his tacemus.q: de ipſis mētio in biblia
non habetur.

Lacus ē aquaꝝ latentiū receptacu
lū in quo aqua retinetur. hic flu/
entibus admiſcetur.vt.d. Iſi.lib.xiij.quē greci
limū.i.ſtagnū vocāt. Nā fontes labūtur in flu
mina. Flumina vero in freta diſcurrūt.lac⁹ au
tē ſtat in loco nec fluit.⁊ ideo dictus eſt lac⁹ q̄ſi
aque locus (vt d. Iſi.)aquas.n.quas ſcatu/
riendo vel influendo recipit/alias nō tranſfū
dit.piſces aūt lacuales (vt d.cōſtā.)min⁹ ſūt
laudabiles q̄ fluuiales. Nā ſua limoſitate pi
ſces quos nutrit quaſi limū ſapientes reddit.
herbas ſupfluas gignit/in quib⁹ranas ⁊ ver
miculos nutrit.aqua fluens lacū ſubintrās ⁊
īfluēs ipſius aquas recentiores efficit/⁊ ip̄as
a corruptiōe cuſtodit. Ex nimia enī aquaꝝ re/
ceptione frequēter ripa ſtagni rūpitur/⁊ q̄cq̄d
diutius intus nutritū ē/ſubito manif̄. Aqua au
tē lacualis ceteris ē groſſior/⁊ aquis fluuiali
bus ad potandū minus laudabilis experif̄.
Nā talis potus ſepe aſſūptus multas gene/
rat in corpore paſſiones(vt pꝫ ſupra lib.v.de
aque potu) Cōtrahit aūt aqua lacualiſ diuer
ſas v̄tutes ex fundo ⁊ ſitu.vbi recolligif̄(ſicut
exēplificat Iſi.li.xiij.iij.c.de diuerſitate aqua
rū dicens)In ethiopia lacus ē quo pfuſa cor
pora velut oleo niteſcūt. Enā lacus ē i affrica
qui canoras facit voces. Itē in italia ē lacus
qui bibētibus aquā ipſius/tedium vini facit.
In reumis paludibus iumentoꝝ vngulas in
durari dicitur. Item in alfalude lacu iudee ni
hil viuū habēs animā mergi pōt. In ynidiſ/
ſidē vero ē ſtagnū quo nihil natat. ſꝫ oīa ſub
merguntur. In tradodinde lacus ē i die ter ama
rus/⁊ totiens dulcis(hec oīa recitat Iſi.i li.
⁊.c.ſupradictis(he aūt ⁊ alie cōſimiles aqua
rū putealiū ⁊ lacualiū diuerſitates accidunt
ex varia qualitate venaꝝ terre p quas trāſeūt
tales aque.vel a natura ⁊ diſpoſitione fundi/
vbi aque hmōi recolliguntur. Lacus aſfalti ma
re mortuū nuncupatur.mare ꝑpter magnitudi/
nē eius ⁊ ꝓfunditatē.mortuū/q: nihil gignit
viuū.nihil enī recipit ex genere viuentiū vnde
nec piſces habet nec volucres. ſed quecūq; vi
uētia mergēda tēptaueris quacūq; arte dimer
ſa ſtatī reſiliūt.⁊ quāuis vehemēter illiſa cōfe
ſtim excutiunt.ſ; neq; a vētis mouetur bitumie
turbinis vētis reſiſtēte/quo oīa aqua ſtagna/
tur neq; nauigatiōis patiēs ē.q: oīa vita carē
tia in ꝓfundū merguntur neq; materiā aliquaꝫ
ſuſtinet.niſi que bitumine illuſtratur. extinctā
lucernā dicūt in eo ſubmergi.accenſā vero ſu/
pernatare. Hic locus aſfalti.i.bituminis voca
tur.ſiue mare ſalinaꝝ.⁊ ē i iudea iter Jericho
⁊ zoarā.longitudo eius vſq; ad zoras arabie
dirigitur ſtadijs ſeptingētis.lxxx.latitudo ſta/
dijs.c.⁊ xl. Uel vſq; ad vicinia ſodomorum.
Hucuſq; Iſi. li.xiij.in.c.de ſubuerſione ſodo
moꝝ in fine. Hic lacus nigras glebas bitumi
nis euomit.⁊ iō lacus alphanites dr̄. In cu/
ius ripa poma arborib⁹ nata vſq; ad maturi
tatē coloris/ſunt viridis que ſi matura īcidas
fauillas intus inuenies. (Unde ait Joſeph⁹)
Fauilla terre ſodomoꝝ in fidē hꝫ. ſimile dr̄ in
gl. Sup.ij.pe.ij.c.ſuper locū illū.ciuitates ſo
domoꝝ in cinerē regidens ⁊c. Seruare adhuc
voluit dn̄s regionē nā ꝯtra poſitā ſpēm p̄ſce
pene naſcitur ibi poma pulcherrima que ex ſe
cupiditatē edēdi ſpectāntib⁹ generāt. que ſi car
pas faciſcūt ⁊ reſoluūtur in cinerē/fumūq; exci
tant/quaſi adhuc ardeant.

Lacus tyberiadis ab epido tyberi
adis ē vocatus. qd quōdam hero
des in honorē tiberij ceſaris cōdi/
dit. Eſt aūt ſtagnū magnū ſiue lacus lacis oī
bus in iudea ſalubrior ⁊ ad ſanitatē corporuꝫ
efficatior circuit aūt ſtadia.dx.vt.d. Iſi.li.xiij
Stagnum geneſar vt dicitur ibidem eſt lacus
ampliſſimus in iudea.qui lōgitudine.dx.ſta
dijs extenditur/latitudine vero. xl. diffūditur
aquis criſpantibus/auram non ventis ſed de
ip̄o ſibi creās. vnde ⁊ geneſar dicitur greco vo
cabulo quaſi generans ſibi auram deniq; per
diffuſoria ſpacia lacus frequentibus auris ſpi
rantibus agitatur. vnde purior eſt hauſt⁹ eius
⁊ dulcior ac habilior ad potandum (hucuſq;
yſi.) ꝑpter magnitudinem vero eius ſepe in
euangelio mare vocatur non quia ſit mare. ſꝫ
potius quedam eſt magna iordanis refuſio/
(vt dicit glo. ſuper Jo.c.vi.) Conſuetudo eſt
autem hebreorum omnem talem aquaꝝ con
gregationem vocare mare. ⁊ iō ſepe maris no
mine nuncupatur.

p

Iſcina eſt aqua ad nutriendū pi
ſces collecta. quāuis per antifra/
ſim aquarum collectio non habēs
piſces/piſcina ſepius nomietur (vt dicit Iſi)
Ad bonitatē aūt piſcine exigif̄ fūdi ſoliditas
aque influentis puritas ⁊ īfluentie cōtinuitas

vbi enim fundus eſt limoſus ⁊ paludoſus piſces ſaporoſi nullatenus nutriuntur. vbi autē recens aqua non fluit aque ſtantes et nō mote de facili corrumpuntur. et ideo ad piſcine renouationem per canales et fiſtulas. aque dulces et recentes inducūtur vallibus et aggenb⁹ ne effluentes aque effluant piſcinarum termini muniuntur. De piſcinis etiam riuuli ad ortorum irrigationem reducuntur herbe et arbores iuxta piſcinas ſite magis virentes et fructifere inueniuntur.

r Iuus a rigando eſt dictus vt dicit Iſido. Nam a fonte vel riuo fluuius dicitur vt inde ortus irrigetur. Naturam enim et effectum ſue originis ſapit riuus a fontali origine mediante riuo procedit fluuius ſiue lacus (vt dicit auic.) Eſt autem riuus in mundiciarum purgatiuuſ terre fecūdatiuus potus animalibus et auibus miniſtratiuus. viroris et pulchritudinis in herbis ⁊ floribus conſeruatiuus. lapillorum ⁊ arenularum attractiuus.

f Luctus a flatu eſt dictus ventorū enim impulſu aque agitate fluctuant quarum eminens liquor q̄ ſemper in motu eſt vnda vocatur. et eſt vnda ab eundo dicta eo ꝙ continua agitatione mota nunꝙ quieſcit (vt. d. Iſido. li. xiij) fluctus autem mutuo ſe collidūt vt nunc ſurſum nunc deorſum mutuo ſe agitent et impellunt. et ex frequente alliſione mutuo ſpumā ex ſe gignūt harenulas et varias fundi particulas ſecū admiſcendo ſurſum ferunt. piſces alliduntet ex motus ſui impetu meliores reddunt ex ventoſi aeris ſubintratione fluctus intumeſcunt et ſecundum venti impetum nunc aſcendunt nunc deſcendunt ex concuſſione mutua aerem cōcitāt et vētū gignūt. naues eleuāt ⁊ ad ripas d̄primūt et ad littora ſe cū ſtrepitu cōſtrigūt. ſꝑ ſunt in motu et quieſcere non poſſunt. aut enim penitus deficiunt aut vndicumꝙ ſe agitant ⁊ diffundunt.

g Urges eſt in flumine locus altus ſiue profundus a gutture gurges eſt dictus. vt. d. Iſi. eo ꝙ aquas ī fluētes abſorbeat et abſorptas iterato renouat et remittat. Unde ꝑpter ſui ꝓfunditatem motu circulari et reflexo circūfertur. ꝑpter qd̄ natantes de facili in gurgite periclitantur. In gurgite etiam piſces maxime ſe occultant. et vix ꝙ diu gurgitem non exeunt capiuntur.

t Rames eſt primus aque vel fluminis decurſus et rectus. optimus a fonte exiens ac meatus ſui alphe um non relinquens a fonte enim effluere incipit et quouſꝙ mare intrauerit infra alphei ſui limites continue fluere non deſiſtit fundum ſuum concauat et conſumit/nauigio maxime conuenit/piſces maiores nutrit. quia recentiorem aquam et fundum puriorem habere generaliter conſueuit/cum maiori impetu fluit ꝙ aliqua alia pars aque. et ideo naues atꝙ lignorum ſtrues celerius ſecum trahit et ideo trameſ dicitur a traho trahiſ. vel trāſmitto trāſmittis quia omnia impoſita trahit celerime ⁊ tranſmittit. Quanto enim aque curſus in ſuo tramite eſt recentior tanto eſt velocior et omnia veloci⁹ ſecum ducit ſiue trahit.

a Lluuio alluuionis et hec alluuies dicitur latens et lenta aquarum inundantia ab aluendo vel abluendo dicta. Abluit enim terram per quam trāſit et abluando conſumit. vnde ſubterranea riparum conſumptio ex aqua facta alluuio dicitur. Iob. xiiij elluuione paulatim terra conſumitur quanto autem per abſconditas riparum concauitates meliori fluxu ſe diffundit tanto periculoſius littoris ſoliditatem diſſipat et diſſoluit. Nam ripe ſuperficies exteriuſ ſolida creditur. quia eius conſūptio interior nō vı̄ ſꝫ ſō pes calcātis ripā facili⁹ labit̄. q2 ꝯſūpta ſoliditate iteriori latēs vacuitas nō cauet vt. d. Gen:

a Byſſus ē aquarū ꝓfūditas īpenetrabilis a qua fōtes et flumia oriuntur. omnes enim aque de abyſſo exeunt. et per occultas venas ad matricem reuertuntur. vt. d. Iſido. libro. xiij. vnde dicit abyſſus quaſi abuiſus. quia eius profunditas videri non poteſt. vel dicitur abyſſus quia ſine byſſo ideſt ſine candore. quia propter nimiam diſtantiam a fonte luminis lucis pulchritudine caret et decore (vt dicit Io. dam. Abyſſus nihil aliud eſt ꝙ aqua cuius finis eſt incomprehenſibilis. quia ad eius terminum lucis diffuſio non attingit vel dicitur abyſſus quaſi ſine baſe. quia eius fundamentum et ſuſtentatio ſenſu non videtur et ideo primordialis materia. quia in principio non erat forma determinate diſtincta. Abyſſus ab auguſtino eſt vocata propter quod dicitur in libro ꝯfeſ. xij.) Abyſſus eſt corporale illud quod fecit deus vt eſſet materia corporearum rerum in formis ſine ordine et ſine luce. Unde abiſſus idem eſt ꝙ prima materia (vt dicit auguſti. in li. de ſimbo. Terre inquit et abyſſi nomine materiam nuncupauit que a nihilo facta eſt. vt ordinatiſſimo dei munere

pꝛimo capacitaſ formarum fieret ꝛ deinde foꝛ
marentur queꝗ ſunt formata. Unde eadē
materia a qua eſt dicta tum quia fluida. tum
etiam quia omnis foꝛme eſt ſuſceptiua. Un-
de dicebatur terra pꝛopter naturalem ſtabili-
tatem vel ſoliditatem ſecundum quam erat ge
nerationi vel coꝛruptioni ſubiecta. Abyſſus
pꝛopter infoꝛmitatem. quia nulla foꝛma erat
diſtincta. Dicebatur et aqua pꝛopter foꝛmati-
onis poſſibilitatem ſecundum quam erat om
nis foꝛme et qualitatis potentialiter recepti-
ua (vt dicit auguſtinus.) Abyſſus itaq͡ꝫ et ſe
habet obſcuritatem et pꝛofunditatem omniū
aquarum et fluidoꝛum capacitatem/ inſaci-
abilitatem. quia nunquam tot aquas recipit
quin plures recipere poſſit. infructibilitatem
inexhauribilitatem/ communicabilitatem.

m Are eſt aquarum collectio tam dul
cium q̄ ſalſarum (vt dicit Iſido.
li. xiij.) pꝛopꝛie autem dicitur ma
re eo ꝙ aque eius ſunt amare. vt dicit ibidem
et ſequitur. Uocatur autem mare equoꝛ ab eq̄
litate/ eo ꝙ equaliter ſurſum eſt. Quamuis e-
nim aque maris fluctuantes velud montes e
rigantur ſedatis tamen tempeſtatibus iteruꝫ
adequantur. (vt dicit idem.) Item dicitur au
tem pelagus quaſi pellens vndas. quia in
mari fit vndarum et pꝛocellarum motus con-
tinuus et impulſus. Mare autem vt dicit idē
ibidem quamuis omnium fontium in ſe reci-
piat aquas et flumen. ex toto tamen aquaruꝫ
concurſu non ſuſcipit incrementum quod acci
dit ex hoc vel quia eius magnitudo influentaſ
vndas non ſentiat. vel amara vnda fluentem
conſumat. vel quia ipſe nubes multam aquo
ſitatem ad ſe attrahunt ſiue ꝙ illas auferant
partim venti partim ſol exiccet. ſeu quia aque
dulces per occulta quedam terre foꝛamina ꝑ-
colate redeant ad capita fluuioꝛum et fontiū
reuolute (hucuſq͡ꝫ Iſidoꝛus. libꝛo. xiij. ſecun-
dū Ambꝛoſium. et Baſi. in examerō. Mare
eſt aquarum aggregatio multiplicata per di-
uerſa loca et nomina/ ſed tamen continuatio
ne vna ſemper mota vagia/ ſonoꝛa/ ſpumoſa
fluxu et refluxu lune naturam imitans. cuius
virtute et influentia cohibetur. Eſt autem ma
re caput et hoſpicium fluminum/ fons imbri-
um quo ſibi diſcrepantes populi copulantur
ſubſidium in neceſſitatibus refugium in peri-
culis tinens compendium/ laboꝛantis lucrū
De mari etiam dicit Ariſto. in libꝛo metheoꝛū
omnium aquarum mare eſt pꝛincipium et oꝛi
go/ et eſt aquarum quies et diuiditur in reliq̄
mana. Cauſa autem pꝛopter quam fit in ma

ri ſalſedo et amaritudo eſt/ qꝛ vapoꝛes duo
ſunt humidus vapoꝛ et ſiccus/ ſubtilis et a-
quoſus reſoluitur ergo pars ſubtilioꝛ per mo
tum ſolis et remanet groſſioꝛ ꝛ calore ſolis cū
calefacit efficitur ſalſum quod remanet et ama
rum vt ſudoꝛ et vrina. Ex aduſtione e-
nim fites amara quando remanēt partes ter
reſtreſ aduſte aqueis et inſipidis partibus
bus conſumptis ꝛ de amaritudine per aduſti
onem intenſionem fit ſalſedo vt patet in cine
re in quo aqua collata ſentitur ſalſa. Iteꝫ ar.
in eodem aqua maris ſalſa eſt grauioꝛ aqua
dulci. quia hec grauioꝛ/ iſta vero ſubtilioꝛ. cu
ius ſignum eſt. quia ouum natat in aqua ſal-
ſa et non in dulci et pꝛofundius ſubmergitur
nauis cadens in aqua dulci q̄ in ſalſa. ꝛ ideo
in mari moꝛtuo non mergitur animal nec ge-
neratur qꝛ vincit in eo ſiccitas. Item idem in
libꝛo de animalibus. in mari eſt aqua ſalſa ꝛ
poteſt extrahi ab eo ſalſedo. quoniā ſi hō ac-
ceperit vas cereum nouum crudū ꝛ clauſerit ei
us oꝛificiū/ ꝛ eiecerit ipſum vacuum in mare ꝑ
diem ꝛ per nocteꝫ intrabit in ipſum aqua dul
cis. Item idem in li. methe. aque dulces eleuā
tur pꝛopter leuitatem ſuam ſurſum. ꝛ aque ſal
ſe deſcendunt pꝛopter grauitatem ſuam deoꝛ
ſum/ quod ꝛ ſalſum eſt remanet in terra/ ꝛ dul
ce euapoꝛat. Item idem li. de elementis. ma-
re in actionibus ſuis imitatur naturā lune qꝺ
patet. qꝛ quandocūq͡ꝫ luna oꝛitur ī aliqua ho
ra diei vel noctis/ tunc flumen ingrediēs ma
re in illa regione in qua oꝛitur luna excēdit ipꝫ
mare/ ita ꝙ aqua illius fluminis redit ad ꝑtē
loci a quo cucurrit/ ac ſi eſſet per violentiam
repercuſſa ꝛc. ꝛ ſi eſt luna in cardine inferioꝛi/
incipit aqua diminui. ſed quando luna vult
oꝛiri/ aqua incipit augmentari. vnde ſicut fer-
rū ſequitur adamantem/ item mare curſu lu-
ne ſequitur ꝛ virtuteꝫ. quere ſupꝛa. li. viii. in. c.
de luna. Itē inſpiſſatur quoq͡ꝫ mare poſt aſcē
ſum ſtelle/ que vocatur canicula. ꝛ mutat colo
rem/ ꝛ efficitur nunc viride/ nunc ceruleꝫ/ nūc
turbidū/ nunc clarum/ Item macro in li. Cice
ronis. Occeanus in cremento lune oꝛdinem
iſtum tenet. Nam pꝛimo die creſcentis lune fit
copioſioꝛ ſolito qꝛ tunc mare eſt plenum in ſū
mo. deinde minuitur ſecundo. ꝛ ſic deſcendē
do/ quotidie minuitur vſq͡ꝫ ad diem ſeptimū
ꝛ tunc eſt mare in vltimo defectu. Incipit aūt
creſcere paulatim iterum vſq͡ꝫ ad ſeptem dies
ita ꝙ luna xiiii. quādo totalit̄ ē plena. ē itera
to mare ī ſuo augmēto ſūmo ꝛ iteꝝ incipit mi
nui ꝑ dies. vii. alios. itaq͡ꝫ ꝙ q̄do lūa ē. xxi. ē i
teꝝ ī ſuo minio. ꝛ iteꝝ creſcēdo īcipit aſcēdere

per vij. alios dies. ita ꝙ quando luna ē xxviij
tunc iterum mare eſt in ſuo ſummo. ⁊ ſic ſemꝑ
mare quatuoꝛ recipit imutatōes. quolibꝫ mē
ſe duas ſcilicet in creſcendo. ⁊ duas in decre
ſcendo ſcđm augmentum vel decrementū ipi
us lune. ſemper itaqꝫ eſt mare in ſummo aug/
mento ⁊ vigoꝛe/ quando luna plena eſt lumi
nis vel verſus ſolem vt in nouilunio. vel ver
ſus terram/ vt in plenilunio fieri conſueuit. ⁊
quanto luna in ſuſceptione ſiue in amiſſione
ſui luminis plus ꝓficit vel deficit. tāto mare
creſcit āpli⁹ āt decreſcit. Itē mare ſcđꝫ ariſt. i li.
vege. fundum ⁊ litus habet durum/ ſoliduꝫ
⁊ harenoſum. ⁊ ſignum huius ꝙ mare ſit ſuꝑ
harenas eſt. quia optinuerūt in eo partes ter
re ſicce/ quia ſunt ſalſe/ ⁊ exiſtentia aque diui
dit lutum per partes ſuas. ⁊ ideo terra mari ꝓ
pinqua harenoſa eſt. Inter partes vero ei⁹ ha
renoſas/ diuerſi lapides ⁊ gēme mire ſepius
virtutis/ ꝓcreantur/ ⁊ harenarum attritu po/
lite/ per vndarum maris motum ad littoꝛa ia
ciantur. Preter iſtas autēꝫ ꝓprietates maris
ſunt quedā alie cōmunes ⁊ omnibus fere no
te/ quas tamen ꝓpter ſimplices bonuꝫ puta
ui hic apponere vt materiam habeant aliqua
miſtica per earum ſimilitudineꝫ ſimplicibus
ſuadere. Eſt itaqꝫ mare ſuijpſius purgatiuū.
omnia enim cadauera ⁊ imunda a ſe reijcit. ⁊
omnia immunda ⁊ moꝛtua diſcutit/ ⁊ per mo
tus violentiam expellit (vt dicit gregoꝛi.) Itē
mare eſt ſui per occultiſſimas venas abyſ/
ſi diffuſiuum. ⁊ tam fontibus ꝙ fluminib⁹ ma
teriam ſui fluxus cōtinue miniſtratiuuꝫ (vt di
cit Iero. ſuper eccle.) Item mare eſt animanti
um ⁊ monſtroꝝ multiplicis foꝛme ꝓductiuuꝫ
Mare enim longe producit monſtra ⁊ mira
ꝙ facit ipſa terra/ ſicut dicit (Raba. ſuꝑ eccle.
xliij.) ibi illic pꝛeclara ⁊ mirabilia opera ⁊ va
ria beſtiarum ⁊c. ⁊ in pſal. Illic reptilia quo/
rum non eſt numerus. Item quamuis mare
ſubſtantialiter ſit molle ⁊ liquiduꝫ. duriſſima
rum tamen rerum tam animatarum ꝙ inania
tarum generatiuum eſt/ vt patet in conchilib⁹
⁊ piſcibus dure teſte ⁊ i lapidibus ⁊ gemmis
quas emittit. Item mare quāuis non ſit po/
tabile vel delectabile quantum ad guſtum/ ē
tamen multum vtile quo ad effectum. Mul/
tarum enim infirmitatum eſt curatiuum. Sa/
nat enim hydropicos/ vlceroſos/ ⁊ alios ſca
bioſos (vt dicit Conſtan.) ⁊ multos alios cu
rat. Item mare quāuis ex ſe ſit ſalſū ⁊ ama
rum. tamen per dulcedinem venarum terre/ ꝑ
quas tranſit ſui ſapoꝛis immutatiuū eſt ⁊ dul
cedinem contrahit ex colatione terre per quaꝫ

tranſit (vt d. Macro. ⁊ Ari.) Item mare quā
tūcūqꝫ ſit inſipidum aut amarum piſcium tū
dulcium eſt nutritiuum. latentem enim habet
dulcedinem quam ſuggentes piſces/ ſubtra/
hunt nutrimentum congruum ⁊ ſapoꝛem (vt
dicit ambꝛo.) Itē mare mobile eſt ⁊ inquietū
⁊ ex ſuo motu eſt ſue ſubſtantie a coꝛruptiōis
periculo conſeruatiuum. quia ex continuatio/
ne motus ſubtiliatur ⁊ ſic ne putreſcat a coꝛru
ptibili vicio conſeruatur. Item cū ſit liqui
dum ⁊ male terminabile per ſeipſum/ ſiſtitur
tamen per alium ꝓpter quod vltra littoꝛū ſuo
rum terminos/ non eſt de facili ꝓceſſiuū/ ſicut
dicitur pꝛouer. viij. Iob. xxxviij. Item ſalſedi
ne ſua ⁊ amaritudine ⁊ dulcedinis fontiuꝫ ⁊
aliarum aquarum influentium abſoꝛtiuuꝫ. tā
to enim reputatur aqua fluens dulcioꝛ/ quan
to plus a maris introitu elongatur. Item
ex colliſione ⁊ mutua reuerberatione ſuoꝛum
bꝛachioꝛum/ quibus cingit terram eſt ventoꝝ
contrarioꝛum generatiuum (vt dicit Beda.

Item inconſuetis mare maxime nociuum
eſt. Eſt enim timoꝛis incuſſiuum doloꝛis capi
tis generatiuum/ vomitus ⁊ nauſee ꝓuocati/
uum/ ablatiuum appetitus cibi ⁊ potus. Itē
ex euapoꝛatione fumoſitatum quas emittit/ ē
nebule ⁊ nubium generatiuuꝫ. caliginis ⁊ ob
ſcuritatis in aere iductiuum. ⁊ radioꝛum ſolis
interceptiuum/ caloꝛis repꝛeſſiuum. Iteꝫ ca
loꝛem ꝓpꝛium non habens/ pꝛo qualitate vē
toꝛum eſt ſui coloꝛis mutatiuum. Nam modo
flauum eſt/ modo luculentum/ modo atrū (vt
dicit Iſido. libꝛo xiij.) Item mare multo/
rum eſt periculoꝛum in ſe contentiuum modi/
co enim flatu venti reddit tempeſtuoſum ⁊ ꝓ
celloſum ⁊ feruiduꝫ ⁊ tumultuoſum. Et ideo
mare fretum dicitur (vt dicit Iſidorus) ſcilicꝫ
feruidum habens motum vt patet in mari ſi/
culo/ in quo ꝓpter maris feruoꝛem fremitum
facientem ſcilla ⁊ caribdis eſſe dicuntur/ que
ſunt duo loca periculoſa in quibus multe na/
ues facillime periclitantur. Eſt autem ſcilla in
gens ſaxum in mari eminens/ multa habens
pꝛomunctoꝛia ſiue capita/ ad que colliſi flu/
ctus hoꝛridum ſtrepitum faciunt cui naues a
liquo caſu impinguentes a naufragio nō eua
dunt. Caribdis vero eſt dicta eo ꝙ gurgitib⁹
occultis naues ſoꝛbeat. Eſt enim mare ibi vo
raginoſum ⁊ quaſi reflexum in ſe ⁊ toꝛtuoſum
⁊ ideo naues ibi tranſeuntes attrahit ⁊ in ſe
deglutit ac inde mergit/ ter in die fluctus eri
git. ⁊ ter abſoꝛbet. Nam aquas recipit vt euo
mat/ iterato vomit vt rurſum accipiat (vt di/
cit Iſido. li. xiij. c. de eſtibus maris ⁊ fretus)

Item aliud notabile periculuꝫ occurrit in mari ſcilicet inequalitas fundi. quãdo in aliquo loco aqua eſt profundiſſima et ſtatim iuxta eũ locum fere eſt ſedoſa. et hoc periculum ſyrtis vocatur eo ꝙ ibi arene in cumulos contrahũtur. ſyrtis enim grece idem eſt ꝙ tractus (ꝛ dicit papias) ꝙ tales ſyrtes multe ſunt in mari egyptiaco et ei admiſcentur. Ex quo patet ꝙ periculoſus eſt maris tranſitus tamen propter latentes ſcopulos. tum etiam propter harenarum cumulos ſub aqua pariter adunatos. qꝛ in talibus locis naues citiſſime confringunt. Iteꝫ aliud periculum dicitur bytalaſſum quando ſcilicet nauis onuſta impingit in fundum malum bituminoſum et limoſum. quia propter limi tenacitatem non poteſt ſe eximere ãt exire. (vnde dicit hugo.) ꝙ bytallaſſum eſt veſtigium limo impreſſum. Glo. tamen ſuper actu. xxvij. dicit ꝙ bitallaſſum eſt concurſus duorum marium. (Magiſter vero in hiſtoriis dicit.) ꝙ bitallaſſum dicitur lingua terre in mari protenſa hinc et inde mari circundata / ꝛ dicitur bitalaſſum quaſi mare biſſiduum terre intericcu diuiſum. tallaſſum enim grece mare ſonat. quando ergo in bitalaſſum venit nauiſ manet immobilis prora ſed puppis frãgitur retro maris impetu ſuperuenientis. ſicut dicit magiſter ibidem. Item tranſſferentes generaliter patiuntur periculum / aut ratione maris / aut ratione aeris / aut ratione nauis. Nam ſi mare fuerit ſcopuloſum vndiqꝫ rupibus et ſaxis impeditum non ſine periculo pertranſſitur aut ſi fundum habuerit inequalem nũc cumulus etiam arenoſis eleuatum / nunc vero ad modum voraginis depreſſum et profundatũ de facili tranſitus impeditur. ſed quando mare in ſua ſuperficie ſubintrantibus ventis efficitur nimis tumidum et vnde ſeſe allidentibꝰ et mutuo ſe concutientibus fit nimium procelloſum. nauis fluctibus aſcendentibus et deſcendentibus periculoſe exponitur. quia ſepe aut concutitur. aut a procellis contrarijs operitur. Item accidit periculum ex aura turbulẽta. Nam tempore tempeſtuoſo et obſcuro ꝛ nebuloſo mari ſe committere. ſolet eſſe plurimuꝫ periculoſum potiſſime quando nauis precepſ fertur in periculum et periculum non videtur maxime autem formidatur ventorum nimietas et maxime quando venti contrarij caſu aliquo occurrunt. qꝛ certum naufragium tunc timetur. Quando autem nauis per vnius venti impulſum promouetur verſus portum. tanto fortioris venti contrarij impetus abicitur ꝛ compellitur ad precipitium. aut ſaltem inter contrarios fluctus in periculo diutius retinet. Item adducit periculum nauis deferentis debilitas et inſufficientia. non enim eſt tutuꝫ ſe committere ſuper mare nauicule nimis parue vel paruuli ſiue fragili et confracte. quia talis nauis non eſt ſecura inter ſeuientis procellas maris. quoniam vel propter paruitatem ſuam fluctibus opprimitur et ſubuertitur. aut propter fragilitatem ventorum et impetu aquarum confringitur. aut propter rimarum et foraminum multiplicitatem aquarum ſubintrãtium pondere ad ima demergitur vel ſaltem ad portum in tali nauicula tardius peruenit et precipue quando in tali naui naute boni et gnari preſentia non habetur. tunc enim ſummum in mari eſt periculum. Quando nauis habet imperitum gubernatorem ſiue etiaꝫ negligentem et incircumſpectum. His et multis alijs incommodis periculoſis ſubiacet mare tam mediterraneum ꝙ̃ occeanum vt dicit Iſido. Vocant autem tam greci ꝙ̃ latini mare occeanum eo ꝙ in modum circuli ambit orbem totam enim ſperam noſtri habitabiliſ circuit occeanus a celeritate ſic dictus. eo ꝙ occeanus circueat. et diſcurrat. vel quia purpureo colore nitet. Dicitur etiam occeanus quaſi ceanus ideſt celi circulus (vt dicit Iſido. libro xiij.) hic occeanus oras terrarum amplectitur alternatis vicibus eſtibuſqꝫ accedit et recedit. reſpirantibus autem in profundum ventis aut renouit maria aut reſorbet. et quamuis vnum ſit mare quantum ad ſui continuationẽ tamen propter multos portus eius de primis regionibus diuerſa vocabula ſumpſit. vt mare gallicum a galicis. et mare britanicum. a britannis. ſicut gadiacum mare a gadibus eſt dictum vbi primo ad occeanum maris magni limen aperitur. vbi cum hercules perueniſſet collumnas ibi poſuit ſperans ibi eſſe terre finem (huculqꝫ Iſido. li. xiij.

m

Are magnum ſiue mediterraneum eſt quod ab occaſu ab occeano fluit et in meridiem vergit. deinde ad ſemptemtrionem tendit quod inde magnum appellatur. quia cetera maria in comparatione illius ſunt minora. Dicitur autem mediterraneum quia per mediam terram vſqꝫ ad orientem perfunditur aſyam africam terminans et europam cuius prime partis ſinus que in hyſpaniſ perfunditur hybenius et balearcus appellatur. deinde gallicus qui narbonẽſeꝫ pꝛuĩciã alluit poſt liguſticus qui iuxta vrbẽ ianuã ẽ primuſ

et vicinus poſt eſt tirrenus qui italiam accingit inde ſiculs. que a ſicilia vſqȝ in terrã vadit qui poſt in pamphiliam et egiptũ ſe extendit. deinde pelles pontum verſus ſeptemtrionem magnis anfractibus ſe retorquet. tandẽ iuxta greciam et illiricum in anguſtas vij. ſtadiorũ conſtringit ſeu coartat. deinde diffuſus equore pauci curſus ſtringitur ⁊ facit propontidez qui mox in .l. paſſus coartatur. fitqȝ boſorus tracius qui locus dicitur pro ponnde / eo ꝙ preuenit mare ponticum et precedit idem dicitur boſſonis a tranſitu ſtricto ⁊ anguſtis meatibus bonis(vt.d. Iſido.) Inde diffundit ſinus ponticus ampliſſimus a tergo habens meotides paludes quo mare ex multitudine fluminum et aquarum dulcium influentium: dulcius eſt atqȝ amplius nebuloſum atqȝ preter focas et delphinos. alias beluaſ marinaſ maiores non patitur. Sicut autem terra cum ſit vna pro diuerſis locis vocatur varijs vocabulis ita pro varijs regionibuſ. hoc mare magnum diuerſis nominibuſ nũcupatur(hucuſqȝ Iſido. li. xiij.) Sinus vero maris dicunt maiores receſſus vt in mari mediterraneo yonicus ab yo rege grecie ſic dictus. yones autẽ dicuntur athenienſes. vnde yoniacȝ mare ab yonia vſqȝ in ciciliam dilatatur. In occeano vero maximus ſinus eſt caſpius/ indicus/ perſicus/ arabicus /qui et mare rubrum dicitur. Rubrum autem mare eſt vocatum eo ꝙ ſit roſeis vndis infectum. non tamen talem naturã habet qualem videtur oſtendere. ſed ex vicinis litoribus viciatur gurges atqȝ inficitur/ quia omnis terra que circunſtat pelago rubra eſt et ſanguineo colori proxima et vicina inde enim nimium acutiſſimum ſumitur et alij colores quibus pictura variatur. Unde cum terra talem naturam habet ex fluctibuſ litus diſſoluentibus maris ſubſtantia rubificatur. Ob hoc etiam in his litoribuſ gemme rubre inueniuntur. Nam huiuſmodi lapilli humo inuoluti cum inter arenulas ſint quaſi attriti maris colorem retinent atqȝ fundi. Hoc mare in duos ſinus diuiditur. vnus eſt perſpicuuſ ab oriente quem perſe inhabitant. Alius ab occidente arabicus quem arabes incolunt et frequentant(vt dicit Iſi. li. xiij.)

p

Elagus eſt latitudo maris ſine littore et ſine portu (vt dicit Iſido. ſummam habens profunditatem/ inſtabilitatem et motus continuitatem/ cetrorum et aliorum monſtrorum nutriens / diuerſitatem multorum vaporum et fumoſitatum generans denſitatem. ex quibus contrahit obnubilationem et obſcuritatem ex ventorum varietate recipiens coloris mutabilitatem. ex colliſione vndarum ſpumoſam congregans in ſuperficie leuitatem et tumultualem/ emittens ſonoritatem tumultuoſum enim eſt pellagus et ſonorum inquietum/ et periculoſum ſicut de mari ſuperius dictum eſt.

g

Utta eſt minima maris vel aque ſiue pluuie particula a totalitate ſua per aliquam violentiam ſeparata (quequidem dicit Iſido.) gutta dicitur quando ſtat vel quando pendet de tectis aut arboribus acſi eſſet glutinoſa. ſtilla vero dicitur dum cadit. hinc et ſtilliadium dicitur. quaſi ſtilla cadens. tam ſtilla vero ꝙ gutta a nube aquoſa vi caloris ſiue venti impetu reſoluta ſuo pondere inferiora petit. et dum in cadendo eſt nomen ſtille habet. in ſtillando autem vel pendendo optinet nomen gutte. ſtilla autem ſiue gutta in ſubſtantia eſt humida et clara/ et dyaphana/ forma rotunda quantitate modica/ virtute magna. Nam terram ſup quam cadit humectat et fecundat. radices et ſemina nutrit et ingroſſat. virorem in herbis arboribus et plantis vegetat et conſeruat piſces in mari reficit et recreat. oſtreas impingat et in eis margaritam generat(vt dicit Iſodo. maxima gutte roris et cum ſit in ſe molliſſima ex frequenti tamen caſu duriſſima penetrat. iuxta illud. Gutta cauat lapidem non vi ſed ſepe cadendo.

ſ

Puma eſt dicta eo ꝙ ſpumatur. vt dicit Iſido. Ex ſordibus enim aque generatur. vnde et muſtum et ea que coquuntur ſpuma purgãtur. Fit autez ſpuma per incluſionem venti interclu ſi in aque perficie motum aliquo agitante. vnde propter interclufi aeris leuitatem enatando aque ſuperfertur et cito quippe ex vndarum colliſione gignitur. ſed tamen cito diſpergitur et diſſipatur. ſpuma maris quandoqȝ inter lapides recolligitur et per feruidaȝ caloris ſolaris actionem quandoqȝ in pumicem. quandoqȝ in ſpongiam induratur.

p

Iſces a paſcendo ſunt dicti vt. dicit Iſido. li. xij. c. vlti. Terram et herbas aquaticas lambunt et ſic ſibi victum querunt. Dicuntur et reptilia eo ꝙ natando reptandi ſpeciem habeant. In natãdo eni repũt quãuis et i pfũdũ ſe dimergãt(vñ Ambro. in exameron.) Magna iquit inter piſces ⁊ aquas vicinitas ⁊ cognatio eſt

Extra enim aquas diu viuere nõ poſſunt.nec
ſolo aeris ſpiraculo ſine aq̄ attracta diu viuit.
Habent enim quandam reptandi ſpeciem/ ⁊
naturam/quia dũ piſcis natat cõtractis cor-
poris eminentiorez in ſe colligit longitudinẽ
⁊ iterũ ſe extendens aque innititur quo niſu
repellẽs aquã in anterius ſe ꝓpellit. vnde vti-
tur quibuſdam pinnulis in natãdo ſicut auis
pẽnulis in volãdo. ſed alio modo quia piſcis
natans pinnulas mouet a pte poſteriori ĩ an
terius/ ⁊ quaſi quibuſdã brachijs aut remis
aquas amplectẽs ⁊ retinens ſe extendit. auis
vero mouet pẽnas ſurſum/ ⁊ collectũ aerẽ/ per
expẽſam alaꝝ amplitudinẽ/ compellit exire ꝑ
partẽ poſteriorẽ. Unde per violentiã aeris ꝓ-
pulſionem a parte poſteriori mouetur corpus
in anterius. Species aũt piſciũ multipliciter
variantur. ſ. quo ad locũ vbi generãtur. ⁊ quo
ad eſcã qua cibãtur. ⁊ quo ad colorẽ ⁊ formã
variã qua ab inuicẽ diſcernunt/ quo ad ſubãz
q̄ ꝯponuntur. ⁊ quo ad v̓tutẽ q̄ diuerſimode
opant/ quãtũ igit̃ ad ſitũ ſiue locũ vbi procre-
antur/ magna diuerſitas ẽ. quidã vero ĩ ſolis
aquis. Quidã vero ptẽ in terris/ pti ĩ aquis
ꝯuerſantur. ⁊ talia piſciũ genera ſunt antiphi
dia. i. dubia ab Iſi. dicta eo ꝙ ãbulãdi in ter
ris vſum/ ⁊ natãdi in aquis officiũ retinẽt a na
tura/ vt foce ⁊ cocodrilli/ caſtores/ ⁊ ipocami
i. fluuiales equi ⁊ hmõi. a noibus. n. aialium
terreſtriũ/ piſces noĩa ſunt ſortiti/ vt canes ma
rini/ lupi. eo ꝙ mordeãt alios voracitate ĩpro
ba atq̧ ledãt (Iſi.) Hĩ ſolis aq̄s viuẽtes. alij
ſũt ĩ ſolo mari degẽtes. alij v̓o ſũt ĩ fluminib᷒
⁊ in ſtagnis ⁊ alijs aquis dulcib᷒ cõmorãtes
alij v̓o ſũt iter hos medij/ nũc ad dulces / nũc
ad ſalſas aq̄s paſtus gr̃a diuertẽtes. Piſces
vero a mari ad dulces aquas egrediẽtes in ea
rũ dulcedine delectant ⁊ ĩpiguant ⁊ ecõuerſo
⁊ hi nũc in mari nũc ĩ aq̄ dulci ꝯuerſãt. Mul
ti aũt piſces fluuiales qui maris ſalſedinẽ nõ
ferentes/ guſtata aqua ſalſa/ ſubito moriũtur
vñ ſurſũ ventrẽ eleuãt ⁊ ſup aque ſupficiẽ na
tãt. qḋ in oĩbus piſcib᷒ maris ⁊ aque dulcis/ ẽ
ſignũ mortis. piſces v̓o in mari natãtes ſqua
mas habẽt duras ⁊ groſſas/ ꝓpter aque ſalſe
ſiccitatẽ. piſces vero fluuiales ſquamas ſubti
les ⁊ ſpinas molles. ſpine v̓o in piſcib᷒ fuerũt
neceſſe/ ad ſuſtẽtãdũ carnis eoꝝ fluidã mol-
liciẽ naturalẽ (Docet aũt auicẽ) eligere bonos
piſces ſcḋz naturã loci vbi nutriũtur. d. ſic li.
ij. c. xij. In locis inquit in quib᷒ vbi morant
piſces ẽ electio qm̃ illi q̇ morant ĩ locis petro
ſis ſunt meliores ⁊ dulciores ⁊ ĩ aquis dulci-
bus currẽtibus ĩ quib᷒ nõ ſũt ſordes/ ⁊ nõ ſũt
limoſe neq̧ lacuales neq̧ campeſtres/ ⁊ qui
nõ ſunt de lacunis paruis que flumina im-
bibũt ⁊ ĩ quib᷒ nõ ſũt fontes. Itẽ idẽ ibidẽ.
⁊ piſces quidẽ marini ſunt laudabiliores/ qꝛ
ſunt ſubtiliores/ ⁊ meliores ſunt illi qui ſunt
pelagini/ nõ alias ꝙ̄ alto pelago nutriti. ⁊ q̄
morantur in aquis diſcoopertis/ flatu ventorũ
ſupra ſe meliores ſunt illis qui ſunt ecõtrario
⁊ illi q̄ in aquis multaꝝ agitationũ ⁊ vehemẽ
tis exercitij ſunt meliores illis qui habitant ĩ
aquis ſtantibus vnde piſces palagini ſũt me
liores ꝙ̄ fluuiales / ⁊ ipſi meliores ꝙ̄ lacu-
les/ maxime ſi lacuales ſunt longe a flumine
⁊ a mari. habent. n. quietẽ nec eoꝝ putredo la
uatur a ſubintrante flumine ſiue mari. Unde
tales piſces male ſapiunt/ ⁊ cito cõputreſcunt
meliores etiã ſunt piſces tã marini ꝙ̄ fluuia-
les in pelago aquilõari ⁊ orientali ꝙ̄ ĩ auſtra-
li. qꝛ ex ventoꝝ ĩpetuoſi flatu aque plus mo-
uentur/ ⁊ amplius depurantur ⁊ ſubtiliantur
⁊ ideo illaꝝ aquaꝝ piſces plus mouentur ⁊ ex
ercitantur/ ⁊ a ſuis ſuperfluis magis emũdã-
tur. Itez diuerſificantur piſcium ſpecies non
ſolum ſcḋm ſue generationis locum. verũ etiã
quantum ad generationis ſue modũ quidam
enim generantur per ouationem. ⁊ quidã per
coitum ⁊ ſpermatis emiſſionem. (vnde dicit
Ariſto. li. v.) accidit generibus piſcium ouan
tium. quoniam quando femina ouat / ſequi-
tur maſculus oua/ ⁊ lac ſuum eijcit ſuper oua
⁊ illud quod tangit lac ſiue ſperma maſculi ex
ouis erit piſcis. ⁊ ideo que non tanguntur ex
ſpermate non pullificabunt. femina autem eſt
multe ouationis ſed maior pars ouorum trãſ
glutitur a femina. ⁊ multa oua damnantur in
humido. ⁊ non ſaluantur ex eis niſi que ouan
tur in locis vbi ſperma maſculi eijcitur. quoni
am ſi omnia ſaluarentur nimis multiplicaren
tur. Seruant autem piſces in ſuo genere pari
entum (ſicut dicit ariſto. ibidem) Nunquid in
quit inueniebatur piſcis qui faceret coitũ cũ
genere alterius piſcis/ fetus autem ſuos dili-
gunt ⁊ nutriunt longo tẽpore (vt dicit ariſto.
in eodem) Omnes piſces nutriunt ⁊ cuſtodi
unt pullos ſuos preter ranas. Item ibidẽ di-
citur ꝙ piſces fluuiales ⁊ paluſtres plus ouãt
⁊ citius ꝙ̄ alij. quia maiori parte poſt. v. men
ſes. alij autem omnes pullificant poſt vnũ an
num. parui autem piſces pullificant in locis
vbi parua eſt aqua iuxta radices arborum ⁊
cannarum. Item idem maxima pars ouoruz
dãnat piſcis ouat vagãdo. qꝛ cũ piſis ñ ſit ma
ſculus ab ipſius ſemine oua non informãtur
ab auibus etiã ⁊ alijs piſcibus deglutiuntur

Item ibidem dicitur ꝙ quidam piſces gene/
rantur ſine ouis ⁊ ſine coitu ex limo ⁊ harena.
⁊ ex putrefactione que eſt ſuper aquam. Itē
ibidem tempore coitus vagātur mares ⁊ femi
ne piſcium ſicut grex. ⁊ ambulat par cum pari
⁊ multi ex eis cum pullificant infirmantur/ ⁊ ꝓ
pter hoc tunc temporis maxime deprehendū
tur. Item ibidem quidam piſces pariunt qñ
ad harenam fricant ventrem ſuum. In li. autē
iorach de animalibus dicitur) ꝙ piſcis effy/
meron ſine coitu naſcitur. ⁊ cum vixerit ꝑ tres
horas diei/ tunc moritur. Piſcis etiam mure
na non a ſuo ſimili concipit. ſed a ſerpente/ quā
murenam ſerpens ſibilo ꝓuocat ad āplexum
vt. d. Iſi. li. xij. c. vi.) Murenam inquit greci
ſtirmam vocāt/ eo ꝙ ſe complicet in circulos
hanc feminei eſſe ſexus tradunt/ ⁊ concipere a
ſerpente. ob id a paſtoribus ſibilo vocatur/ ⁊
capitur. fuſte percuſſa/ vix interimitur. ferula ve
ro percuſſa/ ſtatim moritur. hanc habere aīaꝫ
in cauda certum eſt. Nā capite percuſſo vix di
cunt eam interfici. cauda vero percuſſa ⁊ āpu/
tata dicitur ſtatim mori. econtrario autem ē d̄
ſerpente. nam contrito capite vel abſciſo/ ſta/
tim moritur. cauda vero idē abſciſa diu viuit.
Dicit etiam Io. ꝙ ſerpens deponit venenum
anteꝙ̄ coeat cum murena ſed completo gene
rationis actu reſumit venenum ſuum. ⁊ ideo
murena in concipiendo/ non contrahit venenū
a ſerpente. nec generat aliquid ſerpentinū. ſed
ſibi ſimile vt dicit idem. Item quidaꝫ piſces
cōcipiunt ex ſolo rore/ ſine ouis ⁊ ſine ſperma
te/ ſicut oſtree ⁊ alij quidaꝫ piſces in conchis
degentes (vnde dicit Iohā.) Piſces inquit
cibi/ per noctem egrediuntur aquam/ ⁊ in ter
ris ex rore matutino concipiunt ⁊ pariūt. quo
rū conche in decremento lune ſemper manent
vacue. Quidā enim piſces mouentur ad con
ceptum ⁊ ortum ſecundum ortum ſtellarū/ vel
occaſum (ſicut dicunt Iohannes ⁊ Iſidorus
vnde dicunt de piſce qui dicitur auſtralis. tūc
piſces illius generis oriuntur. quando plia/
des incipiunt tendere ad occaſuꝫ nec apparēt
quouſqꝫ pliades iterum oriantur. quāuis au/
tem piſces generentur. nullus tamen modus
piſcium habet teſticulos. ſicut nec aliquod ge
nus ſerpentis. nec aliquod genus carens pe/
dibus. habet mamillas nec lac preter delphi
nos qui habent lac ⁊ lactant fetus ſuos/ duꝫ
ſunt parui (vt dicit ariſto. li. ſexto. (De quibus
dicit Iſido. li. xij. c. vi. Delphini qui ⁊ ſimo/
nes nominantur/ ſic vocantur eo ꝙ voces ho
minū ſequuntur. Et ad voceꝫ ſymphonie gre
gatim conueniunt. ⁊ in armonia delectantur/
quib⁹ in mari nihil eſt velocius. Nam pleruqꝫ
ꝓ ſalientes nauem tranſuolant. quorum ſal/
tus ⁊ ludus in fluctibus/ futuram ſignat tem
peſtateꝫ. Eſt etiā delphini genus in nilo dor
ſo ſerrato qui tenera ventrium ſecantes interi
munt cocodrillos (Iſidorus) Item diuerſifi
cantur genera piſcium quo ad cibationis mo
dum. (Nam dicit Auicēna li. ſecundo) Illi q̄
cibantur herbis bonis ⁊ radicibus plantarū
ſunt meliores eis qui comedunt ſordes que d̄
ciuitatibus ꝓijciuntur ad loca infuſionuꝫ. Et
in exameron dicitur Diuerſificantur etiā in pa
ſtu. Nam quidā mutuo ſe deuorant/ ⁊ ſua car
ne viciſſim paſcuntur minor apud illos eſca
maioribus eſt. rurſus ille maior fit eſca alteri⁹
atqꝫ preda ⁊ cum alium deuorauerit/ tandem
ab alio deuoratur. ſicut dicit ariſto. li. vi. Ca/
rabo inquit vincit piſces magnos. ⁊ comedit
ipſos. multipes autem vincit carabonem ⁊ co
medit ipſum. Item ibidem. Quidam pi/
ſces paſcuntur in ceno ⁊ luto/ ſicut carabo/ ⁊
ꝓpter hoc eſt ponderoſus/ ⁊ multum de luto
in ipſo inuenitur. Piſces vero qui alios pre/
dantur dentes habent fortiores/ Sicut de pi
ſce quem greci phagin vocant. Dicit Iſido. ꝙ
ita habet duros dentes/ vt in mari oſtreis nu
triatur. vnde ⁊ dentix pre granditate ⁊ fortitu
dine dentiuꝫ appellatur. alij vero piſces vt d̄
in exame. dentes habent minores/ ſed plures
⁊ denſiores/ ac etiam acutiores/ vt cito cibuꝫ
acceptū incidāt/ ⁊ facile ſine mora degluciāt/
ne cibus in ore diucius detentus/ aque ipſius
alluuione auferatur. aliqui etiam piſces cibū
ſuum in harena fodiendo querunt (vt. d. Iſi.
li. xij.) de porco marino qui vulgo ſiullus di/
citur/ qui dum eſcam querit more ſuis ſub aq̄s
fodit terram. circa guttur enim habet orificiuꝫ
⁊ niſi roſtrum harenis infigat/ cibum nō col
ligit. Itē ariſto. li. vij. pro maiori parte come/
dunt carnes ⁊ comedūt ſe tpe pullificationis
excepto fuſcaleon. ⁊ vniuerſaliter piſces ſunt
guloſi ⁊ auidi ad cibuꝫ/ ⁊ precipue piſcis que
dicitur habatue. ⁊ ꝓpter hoc extēdit venter ſu
us cum fuerit iuuenis ⁊ malus. ⁊ ſepe iſlat vē
trem ſuum/ ⁊ eijcit a ſe alios piſces quoniam
venter eius peruenit ad os ⁊ nō habet ſtoma/
chum. Itēꝫ differunt piſces quo ad tempus ⁊
locum paſtus. Nam quidam in aqua tantum
querunt cibum ſuum. Et quedam de nocte ſu
per terram/ ſicut ipothaus equus. ſ. fluuialis
ſic dictus/ eo ꝙ equo in dorſo ⁊ in iuba ſit ſi/
milis (vt dicit Iſidorus.) qui die in aquis cō
moratur/ de nocte ſegete depaſcit. hūc nilus
gignit (vt. d. Iſidorus.) Generaliter autem

ſcḋm Ari.li.vij.piſces plus laborāt in die/ꝙ
i nocte.⁊ plus añ mediā noctē ꝙ poſt.⁊ ideo
vt d.Ari.venātur ante aſcenſū ſolis/⁊ tūc po
tiunt venatores rethe. qꝛ piſces nō bñ vidēt
hora illa.⁊ qñ augmētaꝛ lux vident odore ta
mē querūt cibuȝ nocturno tpe. In odoriferis
enī delectanꝛ.⁊ iō dī li.iiij.genera piſciū odo
rāt ⁊ audiūt.⁊ iō ad vaſa noua qb⁹ venanꝛ ci
tius accedūt ꝙ ad antiqua. imo niſi fuerit no
uū de facili ad vaſculū nō accedūt.ſepe.n. de
cipiunꝛ ꝑ odorē(vt d. Ioba.)Eſt inquit be
lua in mari que de faucib⁹ ſuis reſpirat aquā
cū vapore odorifero.piſces ſentiētes odorē ſe
quūtur ipſā/⁊ intrāt fauces eius poſt odorē/
que ipos degluciens/⁊ ab ipis ſic cibaꝛ(dicit
etiā idē)ꝙ eſt piſcis noie faſte i cui⁹ ore aqua
hauſta dulceſcit/quā piſces minores ſequen
tes intrāt i os eius/quos ſubito accipit ⁊ de
glutit. Itē d.idē ꝙ delphini ꝑ odorē ſentiunt
⁊ cognoſcūt ſi hō mortu⁹ in mari vnꝗ̄ come
derit de delphio/ꝙ ſi comederit/comedūt ipȝ
ſi vero nō comederit a morſibus alioꝝ ſaluāt
ipm.⁊ ad litus pellūt eū cū roſtris ſuis(idem
d.Ariſto.⁊ Pli.)Itē ariſ.li.vij. Piſces cla
ras aquas ⁊ currētes inhabitātes/nō cadunt
ſup res fetidas niſi habeāt bonū ſaporē ſicut
nec aues/⁊ in hieme fugiūt a fundo maris ꝓ
pe terrā/ꝗrendo calorē ⁊ ibi querūt paſtū ſuū
In eſtate vero ecōtrario a litorib⁹ fugiunt ca
lidū in ꝓfundū.⁊ iō venantur in hieme iuxta
terrā.ſȝ in eſtate i ꝓfūdo. Nā calor imodera
tus ledit piſces. Itē dicit i eodē.ſūt plures pi
ſces qui apud aſcēſū caniculę moriūtur ꝑ calo
re. Similiter nocet eiſ magnū frigus maxime
habētibus lapidē in capite ſicut habēt cācri ⁊
hmōi. Nā lapis i capite ꝯgelaꝛ/coagulatur.⁊
moritur de facili talis piſcis. Variātur etiā pi
ſciū ſpēs quo ad figurā ⁊ diſpoſitionē/taȝ in
quātitate ꝙ i qualitate. Sūt.n.quedā igētia
beluaꝝ genera/quoꝝ corpora mōtib⁹ ſunt eq
lia. Vt dī qualis fuit cetuſ q̄ excepit Ionā.cu
ius aluus tāte.n.fuit magnitudinis/vt inſtar
inferni obtineret(dicēte propheta)De vētre i
ferni exaudiuit me. Sūt ⁊ alij piſces ita puuli
ꝙ vix hamo capiunꝛ(vt d. Iſi.li.xij.)Affor⁹ ē
piſcis qui ꝓpter exiguitatē hamo capi nō pōt
⁊ ibidē dī. Euchin⁹ ē piſcis puus/vix ſemipe
dalis.ab herēdo ē dict⁹.quāuis.n.exigui cor
poris ſit.maxie tñ ē virtutis. Nauē.n.adherē
do retinet. Nā nauis cui adheret lȝ intāt venti
ſeuiāt ꝓcelle quaſi radicata.in mare ſtare vī.
nec moueri nō i retinēdo.ſȝ tāntmō adherēdo
Hūc latini morō appellauerūt eo ꝙ nauigia
ſtare ꝯpellat(vt d.ibidē) In examerō ēt dī ꝙ

dī de eodē piſce. ꝙ ventoꝝ ꝑſentiēs ꝓcellas
calculum arripit valid⁹ ⁊ tāꝗ̄ āchorā ne exci
tiaꝛ fluctib⁹ ꝯhit ⁊ nō ſuis ſe liberat virib⁹. ſȝ
alieno pōdere muniꝛ/⁊ ꝯ futurā tēpeſtatē ſta
biliꝛ/qđ vidētes naute/ſibi ꝑcauēt ne turbo ꝑ
ueniat eos iprouiſos.ſicut d. Ambro.⁊ Be
da(d.etiā ariſto.li.iiij.)ꝙ feminei piſces ſunt
lōgiores maſculinis/⁊ ſūt durioris carnis/ ⁊
anteri⁹ caro maſculi durior ē/⁊ ſilr ſuperi⁹.in
feminis vero inferius ⁊ poſteri⁹ durior(d.aūt
Auicē.li.ij.)ꝙ meliores ſūt piſces illi qui nō
ſunt magni valde/neqꝫ habēt carnē nimis du
rā ⁊ ſiccā ⁊ i qb⁹ nō eſt nimia piguedo nec mu
ſcillago/in qb⁹ nō ē malus ſapor vel odor. ſu
auis aūt ſaporis ſūt ꝯuenientes/nō nimis pi
gues/nō habētes ſupfluā pinguedineȝ/neqꝫ
groſſā/neqꝫ arcē/i qb⁹ nō accidit p⁹ morteȝ ci
to fetor.⁊ illi q̄ habent durā carnē ſaliti melio
res efficiūtur,⁊ in illis q̄ ſunt dure carnis meli
or ē ille q̄ minus dur⁹ eſt.⁊ in illis q̄ ſūt molliſ
carnis melior ē ille q̄ min⁹ eſt mollis. Ex quo
pȝ diuerſitas i piſcib⁹ quo ad ſubām ⁊ quali
tatē. Ois.n.piſcis ſicut dicit ideȝ generaliter
frigid⁹ eſt ⁊ humid⁹.quidā tamē ſūt in cōpa
tiōe cōplexiōis piſciū ceteris calidiores /⁊ ma
xīe quādo ſūt ſaliti. ⁊ iō quādo ſūt valde recē
tes generāt fleuma aquoſū ⁊ mollificant ner
uos/⁊ nō ſūt cōueniētes niſi valde calido ſto
macho. Saliti vo magis cōueniūt medicine
capita.n.ſalitoꝝ piſciū vſta/ſanāt morſū rabi
di canis.⁊ pūcturaȝ ſcorpiōis/⁊ eradicāt car
nē adulterinā in vlceribus/⁊ cōferūt vlcerib⁹
putridis ⁊ ſanioſis. Similiter ius oīs piſcis
cōfert venenis bibitis/⁊ pūcturis multos. n.
hȝ alios effectus(ſicut ibidē dī)ſȝ hec dicta đ
eoꝝ qualitate ⁊ ſubā hic ſufficiāt, Itē differūt
piſces in viuacitate ſenſus ⁊ igenij ſagacita
te.multi.n.ſunt plurimū ingenioſi.aliq̄.n.mi
rā auſtutiaȝ habēt euadēdi cū ſētiant inſidias
piſcatoꝝ(vt d. Iſi.li.xij.)mugil iqͣ ē gen⁹ pi
ſcis multū abilis. Naȝ vbi diſpoſitas ſēſerit
piſcatoꝝ inſidias cōfeſti retrorſū redit/⁊ ita ci
to rethe tranſilit/vt volaſſe ab aſtantib⁹ videa
tur. Itē idē d.ibidē de euſcaro ꝙ euſcar⁹ eo ꝙ
ſolus inter piſces eſcā rumiare ꝑhibeꝛ/hūc di
cit ꝑ hoc plurimū eē igenioſū. Naȝ dū ſēnit ſe
intraſſe ſportulaȝ piſcatoris/nō ex frōte erum
pit nec iſeſtis niſib⁹ caput iſent.ſȝ crebris cau
de icib⁹ ex aduerſo fores laxare icipit atqꝫ re
trorſū redit. quē luctantē ſi euſcarus ali⁹ forte
videnſ/extern⁹ vt erūpe ſatagētē adiuuet/cau
daȝ ei⁹ in ore apprehēdens,put pōt liberare ⁊
extrahere itēdit vel ꝯtēdit. Adhuc d.idē cōgr⁹
quidem plures nexus habet.ingenioſus ē in

ſolertia eſcã acquirẽdi. Nã abũ i hamo appe⸗tens. ſ; aculeũ timẽs nõ morſu ſed ſuis pinu⸗lis hamũ cõplectit / ⁊ nõ prius dimittit ipſu; ꝙ eſcã circũroſerit. Cancri etiã oſtreis inimicã⸗tur / eoꝝ. n. carnibus viuũt / miro ingenio. Nã q: fortẽ ⁊ validã eius teſtã aperire nõ poſſũt / explorãt quãdo oſtrea clauſa ſuã teſtã aperit / ⁊ tũc cãcer qui latitat / inſidioſe ⁊ latẽter lapil⸗lũ iniicit / ne oſtreũ ſe claudere poſſit. ⁊ ita ipe⸗dita clauſura / carnes oſtree deuorat ⁊ corro⸗dit. Oſtrea autẽ a teſta ſunt dicta / q: interior carniſ mollicies munit teſta. grea eteni oſtreã teſtã vocãt. ⁊ dr̃ totus ille piſcis cum ſua teſta oſtreũ in neutro. ſ; oſtrea in feminino dr̃ eẽ ca⸗ro. Dicũtur etiã tales piſces conche ⁊ cõchilia q: deficiente luna tales euacuãtur. luna tamẽ cũ in augmẽto fuerit / auget humorẽ diminuit vero humor / cũ luna fuerit in defectu. ⁊ iõ pi⸗ſces clauſi in cõchis / in lune incremento turge⸗ſcũt. ⁊ in defectu euacuãtur. In his aũt cõchi⸗bus precioſe generãtur margarite / de qb⁹. d. pli. ⁊ alij qui de animãtiũ ſcripſerũt naturis ꝙ quidẽ tempore nocturno littora petunt. Et tunc celeſti rore Margaritas concipiunt. vn⸗de ⁊ tales cõchile margarite fere berelie ſũt di⸗cte / in quaꝝ carne p̄cioſius calculus ſolidat. ⁊ ẽ nobiliſſima gẽma q̃ ſic ex rore vernalis tẽpis generat. q̃ quãto albior ⁊ lucidior tãto effica⸗cior eſtimat. Sũt ⁊ quedã cõchile ſiue conche murice dicte / ab aſpitate ⁊ acumie q̃ alio noie cõchilia dicuntur / que circũciſe ferro lacrimas purpurei coloris emittũt. ex quib⁹ purpura co⸗lorat. ⁊ inde oſtreũ ẽ appellatũ / q: ex humore teſte eliat hec tinctura (vt d. Iſi.) Has ⁊ mul⸗tas alias piſciũ ꝓprietates ⁊ naturas i li. pli. ⁊ Ari. ⁊ Iſi. ⁊ in examerõ. Ambro. ⁊ Baſi. po⸗teris inuenire. ſ; ne tediũ inferam⁹ legentib⁹ d' hac materia hec ſufficiãt. Dicit etiã Pli. vt d. Iſi. li. xij. ꝙ piſciũ ſũt in aquis genera. cxliiij. ex quib⁹ multa / quodã nature intellectu / ordi⸗nẽ tẽpoꝝ ſuoꝝ agnoſcũt. quedã in locis ſuis ſine mutatiõe vagant. quedã ſine tẽpis obſer⸗uatiõe viuũt. quedã vero cõmixtione maſculi ⁊ femine cõcipiũt catulos / vt cet⁹. Idẽ aũt ẽ ce⸗tus ⁊ balena. ⁊ ſũt balene imẽſe magnitudis belue ab emittẽdo ⁊ fundẽdo aquas ſic voca⸗cate. oĩbus. n. alijs marinis beluis / altius ia⸗ciũt vndas. balẽa. n. emittere dr̃. cete. n. dicũt a corpis imanitate (vt d. Iſi. li. xij.) dr̃ aũt in ꝑ. cetus habũdãtiã ſpermate / ⁊ poſt ei⁹ coitu; cũ femina / qd' ſupfluit / ſupnatat aque / qd' col⸗lectũ ⁊ deſiccatũ / in ambre ſubãm cõmutatur quãdo vero multũ eſurit / vaporẽ odoriferum ad modũ odoris ambre / ex ore ſuo emittit. in quo piſces delectant. ⁊ ꝓpter vaporis redolẽ⸗tia; / ipius orificiũ igrediunt / ⁊ ſic decepti ab eo deuorant. In hoc piſce vt d. idẽ materia ter⸗reſtris dominat plus q̃ aque. ⁊ iõ multe ẽ cor⸗pulẽtie ⁊ piguedis vnde i ſenectute ꝑ magni⸗tudine corpis / i eius dorſo coadunat puluis ⁊ ꝯdenſat in tm̃ ꝙ herbe ⁊ frutices ibi creſcũt ita vt belua inſule ſimilis videat / ad quam ſi naute incaute appropinquauerint / ſine pericu⸗lo vix euadũt. Nam aquam i tanta quantitate d' ore eiicit ſup nauẽ ⁊ diffũdit ꝙ ipa; aliquã⸗do obruit ⁊ ſubmergit. Tante etiã pinguedi⸗nis ꝙ quãdo cũ piſcatoꝝ pcutit venabulis ſi⸗ue telis vulnus nõ ſentit / niſi prius piguedo pforet totaliter. ſ; quãdo caro iterior ledit / tũc facilime capit / q: amaritudine; aque ſalſe nõ ſufferẽs / litus petit. Tante aũt ẽ quantitatis ꝙ quãdo capitur / tota patria de eius captura emẽdatur. Catulos ſuos miro amore diligit ⁊ eos i pelago lõgo tpe circũducit ꝙ ſi eos ab harenaꝝ cumulis ipediri cõtigerit. aque mul⸗titudinẽ in ore collectam / ſup eos fundit / ⁊ ſic eos a periculo liberãs / ad ꝓfundũ pelagi re⸗uocat ⁊ reducit. ꝯtra oĩs occurſus ipſis noci⸗uos ꝓ eaꝝ defenſione ſe opponit ⁊ ſemꝑ iter ſe ⁊ mare in parte tutiori ipſos ponit / ⁊ quan⸗do inualeſcit tempeſtas fetus ſuos adhuc iu⸗uenes ⁊ teneros in ventrẽ ſuũ contrahit / quos ſerenitate facta viuos euomit ⁊ iterum emittit (vt. d. idem.) Item iorath cõtra cetũ pugnat quidam piſcis ſerpentinus ⁊ venenoſus ſicut cocodrillus. ⁊ fugiunt piſces ad caudam ceti / qui ſi deuictus fuerit / piſces predicti moriunt ꝙ ſi non poterit ille piſcis peſtifer deuicere ce⸗tum a faucibus ſuis fumoſum odorem feti⸗diſſimum / in aquam emittit. Cetus vero fu⸗mo odorifero de ore emiſſo / fetidum odorẽ re⸗pellit / ⁊ ſic ſe ⁊ ſuos ꝓtegit ⁊ defendit.

Finit liber. xiij.

Digitized by Google

Incipit liber de terra ⁊ de eius proprietatibus.

Liber decimusquartus.

Poſtquā diuina cooperante gratia/ ꝯpletus eſt tractatus de ꝓprietatib⁹ corporis ſupremi luminoſi ſcilicet celi ⁊ corporiſ intermediꝫ lucidi ꝑſpicui ⁊ dyaphani.ſ.ignei/aeri/⁊ aquei. vltimo dicēdū ē de ꝓprietatibus corpis infimi ⁊ opaci hoc tā in generali ꝙ̄ i ſpeciali. Corpus aūt infimū ⁊ extremū ē ipſa terra reſpectu celi de cuius ꝓprietatibus cōibus/ aliqua ſūt huic opuſculo inſerēda ⁊ hoc quo ad eius ſubāꝫ qualitatē/⁊ cōtentū ſiue ornatū. Cōtinet autē in ſe interius ꝓ ornatu oia metheorica ⁊ mineralia ſicut lapides ⁊ metalla. Exterius vero ſenſibilia ſicut beſtias ⁊ iumenta ⁊ vegetabilia. vt herbas ⁊ plantulas ⁊ arbuſta. de quib⁹ oibus ponēda ſūt aliqua in hoc tractu/ put de eis ſacra ſcriptura videt̄ in ſupficie facere mētionē. ſimplicia aūt ⁊ fere oibus nota credim⁹ hic ꝓ ſimplicibus debere ſufficere. ⁊ ideo d̄ illis pauca hic recitātes maiora maioribus ⁊ ſubtiliora ſubtilioribus reſeruamus. Dicaūt in principio huius opuſculi volumus ꝓteſtari ꝙ paꝝ aut nihil de nr̄o hic apponim⁹. ſed auctoritate ſanctoꝝ ⁊ etiā aliquoꝝ philoſophoꝝ dicta queadmodū i precedētib⁹ fecim⁹ mētionē interſcalariter ꝑ ordinem inſerimus.

Terra itaqꝫ (vt. d. Iſi. li. xij. c. i.) ē i media indei regione poſita ab oībus ptib⁹ celi in modū cētri equaliter equali interuallo ſepato q̄ ſingulari nūero totū orbē ſignat in plī vo ſingulas ei⁹ ptes. Eſt aūt terra dicta vt dī ibidē a ſupiori pte q̄ terit̄ h. ⁊ hum⁹ dī a mari humido qui ꝯtingit̄. dī ⁊ tell⁹ q2 fruct⁹ eius tollim⁹. dī ⁊ ops q2 opeꝫ fert frugib⁹ eadē dī arida vel q2 arature ⁊ culture ē apta vel q2 ab aliqua ſiccitate ꝓpria ē diſtincta/ꝙ eni humida ſit hoc ab aque vicinitate nomē ſortit̄ (vt d. Iſi.) ꝓprietates autēꝫ terre deſcribit baſi. in exame. Terra inquit eſt corpus infimū ⁊ mediū equalib⁹ ſpacijs a celo remotū. ⁊ ideo celi cētrū a ſapiētibus eſt vocatū. Unde ⁊ oiuꝫ corpoꝝ ē corpolentiſſimuꝫ d̄ ſimplicitate ⁊ ſubtilitate habēs minimū/ alteꝝ mūdi fundamentū/ corpus natura frigidū ⁊ ſiccū quātitate reſpectu celi minimum. quāuis i ſe maximū qualitate obſcurū ⁊ ex ſe opacū/ figuratiōe ſpericū. ⁊ nō niſi aque glutinio cōmanſiuū vel continuū ſcd̄m totū quietū. licet in ſuis partib⁹ ſuſcipiat ſepe motū/ omniū corporaliū viuētiū habitaculū/ pedū dei ſcabellū dictū. eo ꝙ in corpe mūdi nimia ē ſpēcies ⁊ elementū minus/⁊ i eo apparet minus diuine operatio ptātis. ꝓpter qd̄ dī ſuo q. infimo pede tangere terrā/ q2 reſpectu magnitudinis ⁊ pulchritudinis celi/ minime vī in corpore terre diuine ſapientie ſublimitas relucere. Quāuis aūt terra reſpectu celeſtis corporiſ ſi infima. tamē luminarū celeſtiū influentie ē potiſſime ſuſceptiua. ⁊ ideo fecūdiſſima ē tāꝙ̄ vir omniū ⁊ multaꝝ ⁊ cōtrariaꝝ ſpecieꝝ maxime ꝓductiua. Cū eni ſit celi centrū in oi ſui ꝑte ab ipſo recipit influētiā ⁊ effectū. Unde qd̄ minus nobilitatis videtur habere in ſua ſubā recuperat effectuꝫ ⁊ in virtute ſua. q2 nobiliores ꝓducit ſcd̄m quid ſpecies aliquas ꝙ̄ ipſū celū. quod ꝓ ornatu habꝫ ſolas ſenſibiles ſtellas. Terra vero ꝓ ornatu cōtinet ⁊ ꝓducat vegetabiles/⁊ rationabiles creaturas/ vt. d. baſi. dicit et. idē terra (vt di. philoſophus) ē ꝑ ꝓprijs equi librata ponderibus quelibet enim ſuaꝝ partiū ſuo pōdere nititur ad mundi mediū quo niſu ⁊ inclinatione ſingularū partiuꝫ tota circa centrū equilibrata ſuſpēdit̄/ ⁊ equaliter imobilis retinet̄. Sicut ſcriptū ē. qui fundaſti terrā ſup ſta. ⁊c.) ideo ſcd̄m Iſi. li. xi. Dicitur ſolū q2 elementū eſt ſolidū cuiuſlibet corporis quantumcumqꝫ ponderoſi ſuſtinens totā molē. Unde quelibet grauia ſurſū mota quouſqꝫ terrā ſtabilē tangāt ꝑmanēt inquieta ſed cū ꝑuenerint ad terrā quietātur. ꝓpter inſignes autē ipſius terre ꝓprietates nobiles ⁊ effectus error gentiliū terrā deificauit/⁊ eā diuinis honoribus antiquitus venerari ⁊ colere cōſueuit (ſicut d. Iſi. li. viij. i trac. de dijs gentiū ⁊ demonib⁹ li. xiij. Cererē deoꝝ mrēm vocauerūt antiqui terrā a creādis frugib⁹ ſic dcā ē eo ꝙ oia crābat/⁊ nutrit oia indigētia alimento. nā terra mr̄ ē fecūditatis. q2 nullū vegetabile pōt creſcere niſi i terreſtri ſubā radicet̄. ideo etiā ops ē dicta/ q2 melior fit terra ope culture ⁊ ex ipſa etiā cōſequit̄ opē victus quelibet viuens creatura dicta eſt ⁊ honeſta vel q2 ſtat vi ſua vel q2 herbis/ arboribus/⁊ florib⁹ ſit veſtita (vt d. idē.) Terra. n. a ſeminib⁹ areſcētib⁹ in hieme calorē concipit ab erhere in vere ⁊ in eſtate. Unde tūc herbis ⁊ florib⁹ ornat̄ ⁊ veſtitur qb⁹ in autūno ⁊ hieme ſpoliat̄. In ſignuꝫ aūt tāte fecūditat̄ ⁊ virtutis facta ē ei magna

Digitized by Google

imago femina alma mater nũcupata. cum curru corona poſita ſuper currum cui leones domiti ſubijciebãtur in via manu portabat clauem in alia timpanum ſiue cimbalum/ cuius aurige vibrabant gladios quos geſtabant et galli matronam ſedentem in curru ſubſequi fingebantur. Mater ſi quidem fuit dicta terra eo ꝙ plura pariat/ et omnibus mortalibus cibum gignat. Dicitur autem ⁊ mater alma eo ꝙ omnia animalia alat. Eſt enim elementorũ nutrix terra. (vt. d. Iſi.) Coronam turritam i capite geſtare dicitur quia cunctis ciuitatibus ſuppoſitis inſignitur in curru rotato vehitor/ quia ipſa terra pendet in volubili aere in quo ſuſtinetur. Sedet autem in curru volubili/ q: cum omnia moueantur illa ſola dicitur non moueri. ꝙ illi leones ſubijciuntur manſuete/ oſtendit nullũ genus eſſe tam ferumq; i morte non ſubici a terra poſſit aut ſuperari. ꝙ clauis in manu fingitur. Oſtendit ꝙ terra hieme clauditur/ et vt naſcantur fruges in vere aperitur. ꝙ aũt terre dicatur galli ſeruire/ oſtenditur ꝙ volatilia indigent ſeminibus terre/ ⁊ ideo aues eam oportet ſequi et ad eam deſcẽdere vt in ea poſſit ſemina victus gratiã reperire. Sonitus autem cimbalorum deſignat in colendis agris ſtrepitos ferramentorum vomerum ſalicet et ligonum et ideo encorum. q: terram antiqui inſtrumentis eneis colebant anteq̃ ferrum eſſet inuentum (vt. d. Iſi. ꝙ miniſtri eius cum tractis gladijs finguntur deſignat ꝙ pro terra defenſanda vel acquirenda ſepe bella cõmittuntur/ in quibus gladij extrahũtur. His et alijs multis modis deſcribuntur ꝓprietates terre ſub tegumento fabularum. ſicut et ibi dicitur vel recitatur ab Iſi. Quamuis autem terra ſit ſumme fixa ⁊ ſtabilis ſecundum ſitum. ſumme tamẽ inter elemẽta eſt paſſibilis per effectum. Item q̃uis ſit ſecundum ſubſtantiam frigida quoſdam tamẽ in ſe continet vapores igneos quos emittit vt patet in ethna et vulcano (ſicut ibidem. d. idẽ Item q̃uis terra ſuperficialiter exterius ſit nigra et indecora/ intrinſecus tamẽ cõtinet multa precioſa. ex quadam enim celeſtis influentie impreſſione in interioribus terre venuſ precioſe gemme et nobilia metalla generantur Unde et terre virtuoſitas ſub quadam extrinſeca deformitate occultatur. Item terra vndiq; mari cingitur/ ⁊ maris brachijs circundatur et percutitur/ a cuius humiditate per occultoſ meatus penetratur ne pre ſiccitatis naturalis dominio reſolutis partibus redigatur in puluerem (vt. d. beda.) Item terra quãuis in ſuo toto ſit ſolida ſicut ſubſtantia eiuſ. tamen quelibet pars eius ad centrum naturalem eſt motiua. et per commixtionez ignearum partium et aerearum fit in aliquibus ſuis partibus rara et poroſa/ cauernoſa et ſpongioſa. cuius cõcauitatem vapor ventoſus ſubintrans terre partes cõmouet/ et agitat/ et generat terre motum (ſicut. d. Ariſto. li. me.) Uentus iquit frigiditas in ventre terre agitatuſ facit illam agitationem que eſt terre motus. (et ſequitur ibidem) ſicut fit ſonitus ex confricatione corporũ ſe alidentium in aere ita fit motus ex diuerſitate agitationis venti occultati in terra. ⁊ eſt ſignatio ſuper hoc quod non quieſcit donec ſcindatur terra et exeat ventus audita voce. Item ibidez dicit ariſto. in locis vbi fit ꝯcurſus maris vehemens et agitatio vndarum eius in locis multarum cauernarum fit vehemens terre motus. ſicut accidit tempore heraclis in quibuſdam inſulis in quibus incepit eleuari terra ad ſimilitudinẽ collis. deinde ſciſſus eſt locus ille. et exiuit ventus fortis qui deſtruxit ciuitatem cuius impreſſio manifeſta eſt vſq; nũc ⁊c. Itẽ idẽ ibidẽ terre motũ ꝯſequitur vel cõcomitatur tenebroſitas tegens ſolem abſq; nube vſq; ad cõſũptõez terre motus ꝓpter vaporem groſſum et antecedit terre motũ ſignuz ſignans eiꝰ eſſe ꝙ vĩ in celo nubes longa ſicut linea recta ante occaſum ſolis (et ſequiẽ ibidẽ et accidit quandoq; terre motus ꝓpter eclipſi per lunã. q: tunc calor ſolis non peruenit ad aerem vt ſubtiliat et cõſumat vaporem qui eſt cauſa terre motus. Itez in li. vegetabiliũ Ari. Terre motus in locis arenoſis non fit ſed in locis interius cauernoſis et exterius in ſuperficie duris ſicut ſunt loca montium. q: ſi locuſ in ſuperficie fuerit rarus exalat vapor paulatim et non fit tãta aggregatio vaporis vt poſſit mouere terram. ſed cum locus interius eſt concauus et ſpongioſus. et exterius ſolidus atq; durus aggregatis partibus vaporis fit agitatio fortis. ita ꝙ aliquando ſcindit terraz In locis ergo omnino poroſis non accidit ꝺ facili terremotus ꝓpter vaporis continuã euẽtationem nec in locis valde duris et cõpactis ꝓpter partiũ ꝯpreſſionẽ. ꝓpter ꝙ illas vapor plurimus non ſubintrat. ſed accidit in locis interius cauernoſis ſed duris exterius et cõpactis (huiuſq; Ariſto.) Item terra cum ſit elementum ſecundum ſubſtantiã ſimilis eſt in toto et in partibus. ſed tñ ſecundum qualitatez non eſt in ſuis partibus vniformis imo ꝓpẽ aliarum qualitatum elemẽtorũ admixtionẽ cõplexionem ⁊ naturam mutat et iõ vniformem

nō hꝫ diſpoſitionē nūc coloꝛē variat nūc ſapo
rem. Iſta diuerſitas multis accidit de cauſis
et etiam multis modis. quā ex eleuatōe et de
preſſione. nā eleuata ē ſuperioꝛ. depreſſioꝛ vo
ꝛ declinioꝛ eſſe conſueuit qꝺ vt. d. Macro. ac
cidit propter radioꝝ ſolis foꝛtioꝛē impreſſionē
tā in locis depreſſiſ ꝙ in altis. Aer. n. groſſioꝛ
eſt i vallib⁹ ꝙ i mōtanis / et iō maioꝛ fit ibi ag
gregatio radioꝝ ꝛ etiā cōculcatō ꝑpter reuer
berationē ad aerē groſſuꝫ. In locis vero mon
tuoſis et altis. qꝛ aerē habēt rarioꝛē diſpergū
tur radij et non ita coartātur ꝛ iō minoꝛ ibidē
generatur caloꝛ. Item ex directa vel indirecta
ſolis oppoſitione / qꝛ illa terra fertilioꝛ eſt que
ſcꝺꝫ ſitum diſpoſita eſt maxime ad ſuſceptōeꝫ
concurrentiū radioꝝ ſolariū. que vo magis
elongatur a radijs. minus apta frugib⁹ et fru
ctibus reperitur. Iteꝫ ex ventoꝝ diuerſificati
one. Nam terra quā cōtinue perflat ventus oꝛi
entalis tempate calida ē. ꝛ inter humiditatē ꝛ
ſiccitatē quaſi media (vt. d. conſtan.) et ideo ē
fecunda floꝛibus et fructibus ꝛ magis ꝯgrua
hominū habitationi. Occidentalis aūt vēt⁹
magis attinet frigiditati ꝛ humiditati ꝛ min⁹
efficit terrā tēperatā ꝛ iō occidentalis terra mi
nus eſt fecunda. Uentus aūt ſeptētrionalis
terrā ꝺſiccat et infrigidat. tū rōe puri aeris ip
ſam ſubtiliat ꝛ depurat. vnde in terra aquilo
nis homines ſunt ꝑcere ſtature et elegātis foꝛ
me. frigiditate. n. exterioꝛis aeris clauduntur
poꝛi / ꝛ caloꝛ naturalis retinetur intrīſecus / ex
cuius virtute et ſtatura āpliaꝶ ꝛ figura coꝛpo
ris decoꝛatur. Uentus autē auſtralis qꝛ cali
dus eſt ꝛ humidus / terrā quā ꝯtinue pflat tur
bat / calefacit inſpiſſat et ingroſſat ꝛ iō hoīes
auſtralis regionis ſunt cōtrarie ſtature ꝛ figu
re illis qui habitāt in aquilone. ꝛ iō hoīes ta
liū regionū nō ſūt ita animoſi ꝛ iracūdi ꝛ cla
moſi ſicut alij. vt. d. conſtā. Iteꝫ variatur qua
litas terre ſiue ꝓꝓꝛietas ex elongatōe a mari
ſiue appꝛopiquatōe. nā terra vicina mari me
ridionali calidioꝛ ꝛ humidioꝛ terra que eſt vi
cina aquilenari. nam vapoꝛ calidus ꝛ humi
dus a mari reſolutus calefacit terram que ē ſi
bi pꝛopinqua. mare vo ſeptentrionale ecōuer
ſo ꝛ iō mare ponticū dulcius ē ꝙ cetera maria
ſiue minus ſalſum qꝛ plus in illo vincit frig⁹
ꝛ iō vapoꝛ frigidus ab eo reſolutus terrā in
frigidat ꝓpinquā. Itē variaꝶ hoīm exercitio
ꝛ opatione ꝗto vo pl⁹ fodiꝶ ꝛ euertitur tanto
ei virtus inſita cū ſingulis ptibus āpli⁹ ꝯmi
ſcetur ꝛ ſic aptioꝛ redditur vt ex ipſa fructus
multiplex generetur. quando vo diuturna di
mittiꝶ ꝛ ꝗeta ad ꝓductōꝫ fructuū reddiꝶ min⁹
apta. Item bona terra ſi roꝛe fuerit pfuſa aut
cōpluta mollificaꝶ / ipinguaꝶ ꝛ melioꝛaꝶ. ſi vo
arenoſa fuerit aut nimis lapidoſa peioꝛ effici
tur. qꝛ āplius induraꝶ.

m
Ons eſt tumoꝛ terre in altū ſe eri
gens ſolo pede reliquā terrā tāgēſ
Unde diciꝶ mōtes eo ꝙ ſint ſup
terrā aliā eminētes (vt. d. Iſi.) di. aūt ariſto.
in li. de ꝓꝓꝛietatibus elementoꝝ ꝗdā dixerūt
ꝙ terra in pꝛincipio ſue cōpoſitionis fuit rotū
da ꝛ plana in qua non fuerūt mōtes neqꝫ val
les qꝛ erat ſperica in figura ſicut coꝛpa ſupio
ra. vnde montiū ꝛ valliū cā nō ē niſi cōmotio
aquarū que cauauerūt loca rara. facte ſunt val
les facti ſunt montes ptes durioꝛes que non
poterant cōcauari. loca vo cōcauata facta ſūt
loca mariū ꝛ fluuioꝝ. Itē etiā. d. in li. methe.
mōtes inquit fiunt quandoqꝫ ex vehementi
motu terre. vn̄ eleuaꝶ terra ꝛ fit mons ſicut ex
aque ductu accidit cōcauatio ꝓfūda ꝛ fit val
lis. Itē ibidem maris acceſſus ꝛ receſſus qui
dam loca cauat quidam extollit ꝛ fiunt mōteſ
Et qm̄ mare totā terrā cooperuit deinde mol
lia quidā etiā abraſit et dura reliquit / ꝛ in ꝗ
buſdā locis congeſſit mollia etiā quedā cōge
ſtata cū abſcinderet deſiccata ſunt / ꝛ in mōteſ
conuerſa ꝛc. Montes itaqꝫ ſunt duri ꝛ ſolidi
ꝛ cōpacti a terra vſus celū erecti / ꝛ tamen cum
terra radicitus ſunt coniūcti. quandoqꝫ tamē
interius ſunt ſpongioſi cōcaui ꝛ cauernoſi. et
iō ad ſe ratōe vacuitatis aquas attrahūt atqꝫ
ſuggūt quas poſt eoꝝ concauitates fuerint
replete / eas per capita fontiū emittūt ꝛ cā ſūt
ſempiterni fluxus ꝛ oꝛigo ꝛ pꝛincipiū fluuioꝝ.
vt. d. Ari. Ex quo patet ꝙ montes cauernoſi
ſunt aquarū ꝛ humoꝝ attractiui / ꝛ attractoꝝ
continue emiſſiui. Item montes ſunt metallo
rum nobiliū contentiui a ꝓfundis. n. mōtiū
venis metalla nobilia extrahuntur. Itē mōteſ
ſunt fructuū et aromatū ꝓductiui ꝑpter puri
tatē. n. aeris ſūmitatiuus mōtiū dominantis
purioꝛes fructus ꝛ dulcioꝛes in montibus na
ſcuntur ꝙ in vallibus licet paucioꝛes. Itē mō
tes ſunt citius ꝙ valles radioꝝ ſolariū ſu
ſceptiui. ꝛ ſuſcepte illuminationis diutius re
tentiui. Itē montes ſunt vapoꝝ exaltatō
numqꝫ generatiui / ex quoꝝ aggregatōne nu
bes in aere generanꝶ. In altiſſimis tamē mō
tibus vt in olimpo raro generantur pluuie.
vt. d. Ariſto. qꝺ eſt aeris ſubtilitatem ꝛ vapo
rum paucitatē. pꝛimo. n. vapoꝛ reſoluiꝶ et cō
ſumitur anteꝙ ad cacumen mōtiū attingere
videaꝶ. Itē montes ventis ꝛ turbinibus ſūt
expoſiti plus ꝙ valles. ꝛ iō rōe frigiditatis

Digitized by Google

cōſtringūtur.et ideo ibi diutius ꝙ in vallibuſ niues cōmorantur vt patet in caucaſo monte et in libano ⁊ in alijs conſimilibus montib⁹ qui ſēper ſecundū Iſi. deſiſſimis niuib⁹ cādidāt. itē mōteſ ſepi⁹ patiūt ict⁹ fulmīs ⁊ fulguris ꝙ valles patiunt vt.d. Iſi.vn̄ et ypirenei mōtes a crebris fluminū ignibus nūcupatur pir enim grece ignis dr̄ latine. Similiter et ferania mōtes a crebris fluminibus ſunt dicti grece foraneos .i. flūmē dei.(vt.d. Iſi.ibidē Itē montes q̄ ſm ſitū alti ſunt et ſublimes maxie cōgruūt ſpeculationi. vnde et que aduētum hoſtiū preuidere ⁊ precauere cupiūt cacumina montiū aſcendūt ⁊ eminētia pericula a remotis predicere conſueuerunt. Item mōteſ q̄ quo ad naturam ⁊ cōpoſitionē ptiū ſolidi ſunt ⁊ fortes. ⁊ iō potiſſime ſunt apti caſtroꝝ edificio. vnde manſiones in mōtibus ſolent eſſe fortes / ceteris tutiores. maxie quādo propter interiorē duriciē nō poſſunt ſuperfodi nec ꝓpter ſitus altitudinē adiri poſſunt faciliter ſeu aſcendi. Itē mōtes q̄ in herbis et paſcuis fecundi ſunt et vberes. iō conueniūt paſture ouiū ⁊ aialiū refectioni. Mōtuoſa .n. paſcua ⁊ gramina in mōtibus creſcētia ſunt ſalubria ⁊ nutritiua animantium ⁊ meliora ꝙ illa que creſcunt in vallib⁹ quāuis ſint generaliter pinguiora. humor .n. nutrimentalis quo nutriuntur herbe ⁊ gramina in mōtanis ſubtilior ē ⁊ purior ꝙ in campeſtris. ⁊ iō calor celeſtis facilius illā humiditatem digerit. ⁊ i ſubſtantiā graminū ⁊ fructuū immutat pfectius ⁊ couertit. tum ꝓpter humoris ipſius ſubtilitatē. tūc etiā ꝓpter exiſtentes radios aeris puritatem Itē in mōtibus habundāt altiores arbores ꝙ in vallibus et frutices denſiores. iō mōtes congruūt aialiū agreſtiū habitationi. et auiū ſilueſtriū nidificationi ꝓpter ꝙ fere quando perſequuntur a venatoribus in valle refugiūt ad montes ⁊ ibi fiunt tute.

a Ararat monſ eſt armenie altiſſim⁹ in quo archa poſt diluuiū requieuit (vt.d. Iſido.) ⁊ vſqꝫ hodie lignorum arche veſtig. a in eiuſdem mōtis vertice adhuc apparent. vocatur autem idem mōs diuerſis nominibus. De hoc .n. mōte (.d. Ioſe. ſic) locuſ iquit vbi ē archa noe armeni egreſſionum vocant. illic .n. arche ſolute reliquias vſqꝫ nunc prouinciales adhuc oſtendunt huius enim arche (vt.d. idem Ioſephus) ibidē meminit boroſus caldeus narrās ſic. dr̄ autē nauis que in armenia venit circa montē Carduum aliqua pars eē ⁊ quoddam idebitum ē cadere quo maxie primitur homines ad expiationem. De hoc etiaꝫ ſcribunt ⁊ Ioſeph⁹ egyptius / ⁊ manaſſes / damaſcenus in .xcvi. hiſtoli. ſic. Eſt mons excelſus in armenia qui hanſ appellatur. in quo multos confugiētes ſermo eſt diluuij tempore liberatos ⁊ ſimul quendā in archa delectum in montis veniſſe ſummitatem / lignorum qꝫ reliquias ibi multo tpe. eſſe reſeruatas. Armenie etiā mōtes dicunt ceraunie ꝓpter altitudinem ⁊ fulminum crebraꝫ pcuſſionē / grece enim ceraunos fulmē latine dr̄ vt dicit Iſido. Hi montes inter armeniā ⁊ hyberniā incipiunt a portis capſis. vſqꝫ ad fontem vnde fluuius tigris oritū. hꝫ. (vt.d. Iſi.)

m Ontes bethel ſūt in iudea vicini iheruſalem. vbi dom⁹ domini fuit ſub ſalomone edificata. Sunt autē mōtes bethel nemoroſi / arboribus cōſiti fertiles ⁊ fecundi / graminibus et herbis aromaticis pleni. ⁊ iō cerui / capre / ⁊ hinnuli frequētare illoꝝ mōtiū cacumina ſunt aſſueti.

c Aucaſus aliaſ concaſus eſt monſ orientalis ab india vſqꝫ ad ſcithiā porrectus per gentium iuxta montes illos habitantium varietatem diuerſis nominibus nuncupatus vt.d. Iſido. vbi autē ad orientem in excellentiorem locum ſurgit ſublimitatem ꝓpter nimium candorem / caucaſus vel concaſus nominatur. Nam lingua orientali caucaſus vel concaſus candor dicitur vel nix. vnde ⁊ ſcithe qui huic mōti ſūt uiciniores carthaſim nominaueriunt. carthaſim .n. apud eos candor vel nix appellatur. (vt dicit idem.)

m Ons ebal eſt mons tranſiordanem in quo ſteterunt ſex tribus p⁹ iordanis tranſitum ad maledicendum illis qui preceptum decalogi non ſeruarent. (vt patet deutro .xxvi.) eſt mons vt dicit cauernoſus et voraginoſus patiens ſepe terre motum cui concordat interpretatio eius (naꝫ vetus vorago interpretatur.) fuit itaqꝫ mons maledictionis ⁊ increpationis in quo mala tranſgreſſoribus increpabātur. Reputabatur etiam mons vilitatis et abiectionis. Unde ⁊ ſex tribus ignobiliores ſcilicet ancillarū filij fuerunt ſuper montem ebal ad maledicendū populo deputati deutrono .xxvi.

h Ermon eſt mons modicus ſuper iordanē ſitus qui in herbis et paſcuis eſt fecundus. nam circa radicem eius ſiue circa pedem fluentis iordanis ī huitur irrigatione circa verticem eius ſeu cacumen copioſo rore pfunditur. et iō virore erroris et aque influentia decoratur et inſignitur.

ꝓpter ꝙ ibi nutriebantur pecora que in templo debuerunt immolari domino et offerri. ⁊ qꝛ aīalia ex roris influētia herbis eiuſdem montis generis ipinguata in mōte ſyon. i. in atrio tēpli offerebantur. iō dr̄ ſcd̄m hebreos per ꝓpheta⁊ ꝙ ros hermon deſcendit in montem ſyon. qđ ad litteram fieri non potuit. qꝛ monſ ſyon monte hermō altior extitit. inſuper ⁊ ab eo valde remotus fuit. ꝑ tanto igitur ros montis hermon dr̄ deſcendiſſe in ſyon. qꝛ pinguedines ⁊ adipes aīalium que in illo monte paſcebanť ad paſtū ignis altaris in iheruſalem in ſacrificio offerebanť. ꝓpter ꝙ ⁊ hermon lumen exaltatum interpretatur (ſicut. d. gl. ſup p̄s) qꝛ lumen in altari augebatur quāto ignis ſacrificij tali pabulo fouebatur.

m Ons ebron mons eſt in iudea vt. d. Jo. in qua eſt ſita ciuitas famoſiſſima ab eiuſdem noīe hebron dicta (vt. d. He.) cuius vallis dr̄ vallis mābre que ab aliquo tp̄e ab amicis auer ⁊ ethel eſt poſſeſſa (vt patet in gene.) hic mons locuſ eſt ſolennis rōne ſanctoꝝ patriarchaꝝ quoꝝ corpora ibidem quaſi a mundi principio requieſcunt (vt dr̄ gene.) ibi adam maximus. ⁊c. Item illum montem potentiſſimi viri iure hereditario poſſiderūt vt pꝫ in Joſue. xvi. c. vbi dr̄ deleuit q ex ea caleb filios tres filioſ enach ſeſai ⁊ hayman ⁊ tholmai. ⁊c. Item in hoc tāquā in loco tutiori. dominus principiū regni dauid inſtituit ⁊ ꝗ vt illū aſcenderet poſt mortē ſaul diuinitus imperauit vbi. vij. ānoꝝ ſpatio regnās tādē ad tot⁹ regni iſrahelitici faſtigiū aſſūptus fuit. Iſte mons ab antiquis cariatharbe fuit primitus nūcupatus. i. ciuitas quatuor qꝛ corpora noīatiſſimoꝝ viroꝝ quatuor ibi requieſcunt. vt. d. Jo. ſ. adaꝫ abrahā Iſaac ⁊ Jacob.

m Ontes ethiopie dicuntur eē. vij. inter quos primus mons athlas ē. Ethiopia eī (vt. d. Iſi. li. xiiij. c. iiij. circa occiduū alias accidentē montuoſa ē ⁊ arenoſa i medio ad orientalē mariſ plagā deſerta. cuius ſitus ab occiduo athlātis mōtis vſq in egipti fines porrigitur. a meridie occeano a ſeptentrione nilo fluie clauditur. Hui⁹ regionis mōtana ſicut ⁊ eius plana plurimas habent gentes et multas ⁊ monſtruoſas ſpecieſ horribiles / ferarū quoq ⁊ ſerpentū referta ſūt multitudine / illic rinocerota beſtia. ſ. vnicornus / illic cameli pardi / illic baſilici ⁊ dracones ingētiſſimi ex quorum cerebro gēme extrahuntur. Jacintus quoq ⁊ criſopaſſus ibi inueniuntur / cynamomū recolligiť / illic gignūt ſeue fere. vt ſtru ciones drachones ⁊ ſomee etiā elephantes. huiuſq Iſido. d. etiā ibidē ꝙ inter ſyrenē et ethiopiā ē fons que friget calore diei ⁊ calet frigore noctis contra naturaꝫ aquarum et fontium aliorum.

b Ethna mons eſt i cicilia inſula ex quo erūpit iguis cū ſulphure quēadmodum in gehēna (vt. d. Iſi. li. xiiij. c. vij.) hic mōs ab illa parte qua flat eurus vel affricus habere ſpeluncas plenas ſulphuris dr̄ / et vſq ad mare deductas que ſpelūce in ſe recipientes fluctus ventū creāt que agitatus ex ſulphure ignē gignit vnde et incendiū fumoſū ad terrā ad hoc mōte erūpere cōſueuit (vt ibidē. dr Iſi.) In hoc etiā mōte ſepi⁹ dicūtur apparere quidē figure. audiūtur ſepe ab incolis terre circa montē ethne gemitus ⁊ voces querulose. vñ a pleriſq creditur ꝙ ibi ſint loca penalia. in quibus aīe alique puniūtur (qđ tñ non aſſero) ſed beatus Gre. in dyalo. vī de hoc facere mentionē.

m Ons eſau idē ē qđ et mōs ſeir / in hoc mōte ē ciuitas idumea ab eodem dicta. i. ab eſau filio yſaac ꝗ ciuitatē illā primitus dr̄ conſtituiſſe (vt. d. Jero. ſup abdiā) nā eſau ſeir ⁊ edom appellatuſ eſt / de hoc. d. gl. ſup deutro. ij. Seir inquit eſt mōs in terra edom in qua habitauit eſau i regione gebalena / vbi primo habitabat torrēs quē iterfecit thodaloamor. geñ. xiiij. ⁊ hic mōſ dictus ab eſau piloſo ⁊ hiſpido ſeir. i. ⁊ piloſus nomē accepit iſtū montē habitauerūt primo horrei hoīes ſtature gigantes enormitate corporis horribiles vt. d. gl. ſup deutro. ij. ꝗbus expulſis atq deletis habitauerūt ibi filij eſau (vt dr̄ deu. ij.) Mōtes itaq terre edom altiſſimi ſunt ita ꝙ in aliquibus ptib⁹ nubes tangere videantur. Sunt aūt mōtes illi cauernoſi ⁊ concaui ⁊ ſpeluncis pleni (vt. d. gl. ſup abdiā) in quibus habitant homines in eſtate. qꝛ ibi minor eſt eſtus ſolis.

m Ons effraym ſpēaliter dicebatur mons in tribu effraim in quo Joſue filius non recepit poſſeſſionē vt patet Joſue xix. in qua edificauit ciuitateꝫ habitauit q i ea. inter alios ꝓo regionis illiuſ mōtes. vt. d. adamē. erat mōs iſte herbis ⁊ arboribus inſignior / ⁊ fructib⁹ fecundior / ſitu ſublimior / aſpectu pulchrior / aere ſalubrior / riuulis montiū irrigātiū fertilior. ⁊ iō erat loc⁹ cōgruus vt in eo ihesus qui dictus ē ioſue habitaret vt. d. idē dānié. In eodē mōte a ſeptētrionali parte montis ioſue eſt ſepultus vt dr̄ ioſue xxiiij. Erat etiā mōs iſte vicinus ſichē q

erat ciuitas refugij cū ſuburbanis ſuis in mōte effraiꝫ. vt patet ioſue xx. vbi ſepulta ſūt oſſa ioſue vt dꝛ ioſue vl. In eodē etiā mōte repoſuit ioſue cultros ſeu macheras petrinas qui bꝫ filias iſrael i deſerto circūcidit. vt. d. adam ſup ioſue. c. xx. i mōte effrain habitauit delbora ꝓphetiſſa/ ꝛ ſedebat ſup palma q̄ erat inter bethel ꝛ rama vt patet iudi. iiij. c. multos. n. mōtes particulares ſiue colles habuit mōs effraiꝫ. i. tribus effraim qꝛ tota illius ſors plurimū fuit mōtuoſa ꝛ in locis pluribus nemoroſa vt patet ioſue. xvij. c. Itē i eodē mōte interfecti ſunt principes madiā oreb et zeb quorū capita ad gedeon trans iordanis fluuiū ſunt allata. vt patet iudi. vij. g. in ramata ſup mōtem effraym/ natus fuit Samuel propheta. i. re. i. ꝛ ibidē conuerſatus. quia ab eo in eodeꝫ loco ſaul in regem primitus ē inunctus. vt pꝫ i. Re. x. a. in eodem etiā monte Samuel mortuus ē ꝛ ſepultus/ vt patet. i. Re. xxv. a.

p Phaſga mons eſt maximus continens i ſe multos ꝑticulares mōtes. nam in hoc monte ſunt abarim ꝛ nebo qui ſunt colles ſup quos aſcendit moyſes vt videret terminos terre ꝑmiſſiōis anteꝗ̄ moreret̃. ꝛ in valle eiuſdē montis in cāpeſtribus moab tumulo traderet̃. vt pꝫ Numeri. xxvij. ꝛ Deu. vl. hic mons fuit in finibuſ moabitaꝝ ꝛ amonitaꝝ diuidens terrā eorum a terra amorreoꝝ quā poſtea poſſiderunt rubem ꝛ gaad ꝛ dimidia tribus manaſſe/ vt pꝫ Deu. iij. Radices autem iſtius montis tāgūt mare rubrū qđ eſt mare ſalſiſſimum. ſicut dicit̃ Deu. iij. tam in tex. ꝗ̄ in glo. Unde iſti mōtes diuidebāt terrā quā inhabitabant moabite. ꝛ amonite/ a terra quam in poſſeſſionē receperant iſrahelite. Unde vſqꝫ ad verticē eiuſdem montis peruenit moyſes/ ꝛ ex illo loco totam terrā ꝓmiſſionis fuit cōtemplatus/ ibiqꝫ mortuus eſt/ ꝛ in valle eiuſdē montis/ vbi fuerūt campeſtria moab ſepultus ē/ ꝛ vſqꝫ hodie occultatus/ ſuper iſtum montē phaſga aſcendit balaam ariolus cū balath rege moabitarum/ vt malediceret populo iſrahelitico/ cuius maledictionem dominus cōuertit in benedictionem. vt dicit̃ Numeri. xxiij. Ex quo pꝫ ꝙ mōſ ille fuit mons diuiſionis/ quia terminus maloꝝ bonorū a terminis diuidebat/ quia inde dominus per balaam ꝓphetam benedictionem populo iſrahelitico cōferebat. Itē mōs fuit ſpeculationis ꝛ cōtemplationis/ quia inde moyſes terre promiſſionis terminos preuidebat. de hoc monte dicit Hiero. in libro de nominibus locorum. Abarim inquit ē mons in quo mortuus ē moyſes in terra moab contra ieo in ſupcilio montis phaſga ꝛ oſtendit̃ aſcendentibus de libidia de meſedon ꝛ idem eſt quod nebo.

g Gor eſt mons ſiue collis moabitarum ꝛ eſt pars montis phaſga ſuper quam balath duxit balaam vt malediceret iſrael. Numeri. xxiij. ita. d. Hierony. in libro ſupradicto.

g Galaad vt dicit hiero. eſt mons ad queꝫ venit Jacob. vij. die de carram quando fugiebat labam. Eſt autem vt dicit idem ad tergū phenicis ꝛ arabie collibus libani copulatus ꝛ extendit̃ vſqꝫ vltra iordanem in terram que quondam fuit ſeon regis amorreoꝝ poſtea vero cecidit i ſortem rubē gad ꝛ dimidie tribus manaſſe i quo monte eſt ciuitas edificata ꝛ cōſimili nomine appellata a galaad filio machir filij manaſſe hic mons inter alios eſt nobilis. quia mons eſt paſcue ꝛ refectionis. Eſt enim fertiliſſimus in frugibus ꝛ in paſcuis ꝛ in fontibus. Item mons eſt medele ꝛ curationis. nam in galaad inuenitur reſina qua curant̃ vulnera ꝛ diuerſi morbi perſanantur. vt dicitur Jere. ix. nunqđ reſina eſt in galaad. ꝛc. Itē mons eſt federis ꝛ recōciliationis. quia in monte galaad cōfederatus eſt iacob cū labā/ ꝛ ei totaliter reconciliatus/ vt patet Geñ. xxxi. Itē mons ē teſtificationis/ vt patet ibidem. dicit̃ enī ꝙ appellatum eſt nomen eius galaad. i. cumulus teſtis. Itē mōs ē lucri ꝛ negociatiōis. Nā montana galaad negociatores ꝓ ſpeciebus aromaticiſ cōparandis ſepius frequētabant/ vt pꝫ Geneſ. xxxvij. viderunt negociatores venire de galaad portantes aromatica in egyptū.

g Gariſim. vt d. hiero. ē mōs iuxta ieo cui vicinꝰ ē mōs ebal/ ex aduerſo reſpiciens in his duobus montibus benedictiones ꝛ maledictiones populo intranti terrā ꝓmiſſionis promulgabant̃ vt ꝑ benedictiones ꝓuocarēt̃ ad bonū legis amatores ꝑ maledictiōes vero terrerent̃ decalogū trāſgreſſores in gariſim vero. vi. tribꝰ nobiliores cū ſacerdotibꝰ ꝓclamabāt benedictiones ꝛ iō inoleuit cōſuetudo/ vt mons ille haberet̃ i veneratōe a poſteris ꝛ frequētaret̃ cū ſacrificij ꝛ orōis. vñ inter iudeos ꝛ ſamaritanos fuit ꝯtētio de loco ad orōis ſamaritanis ꝓferentibꝰ mōtē gariſim ꝯueniētiorē eē ad orādum ꝗ̄ tēplū i irl̃em/ iudeis ꝯ̄rijs aſſerentibus. v. patet in Jo. iiij. taꝫ in textu ꝗ̄ in glo.

g Gelboe vt d. hiero. ſūt mōtes alienigenaꝝ. vij. miliaria a ſcitopoli i quibꝰ ē

vicis grandis que gelboes nũcupaẛ. In mõ
tibus iſtis perijt ſaul cum ionatha filio ſuo et
corruit corã philiſteis iſrael. vt pꝫ .i. Reg. vl.
cõtra quos indignatus dauid ꝓpter ruinam
populi ipſis maledixit/ ⁊ maledicẽdo eos i ſic
citatẽ ⁊ ſterilitatẽ cõmutauit. ſicut dicit. gl. ſup
ij. li. Reg. c. i. mõtes inquit gelboe ⁊ rura vbe
res fuerunt ante maledictionẽ quos hactenuſ
in tantũ maledictioni ſubiacere fuerũt vt nec
vnꝙ̃ poſt ibi pluere teſtantur.

Olgata vt ait hiero. ẽ mõs calua
g rie in quo ſaluator nr̃ fuit ꝑ ſalu/
te oim crucifix⁹. ⁊ vſqꝫ hodie oſtẽ/
diẛ in helia ad ſeptẽtrionalẽ plagã mõtis ſy/
on. dr̄ aũt loc⁹ caluarie ſcd̃m Iſi. q: ibi capita
hominũ dãnatoꝝ decollarentur.

Aas ẽ collis in monte effraym i poſ/
ſeſſione ioſue filij nun/ vbi mortuus
fuit ioſue ⁊ ſepultus in ſeptẽtrionali
pte eiuſdem mõtis vt pꝫ in li. ioſue. c. vl. cui⁹
ſepulcꝝ oſtendiẛ i monte p̄dicto vſqꝫ i pſentẽ
diem (vt dicit hiero. i p̄dicto li. de noibus

Ons ephyron ẽ monticulus i tribu
m iuda cõtra ſeptẽtrionẽ in. xv. alias. x.
ab helya miliario vbi ẽ villa pergrã/
dis que effrata nũcupaẛ. (vt dicit hieronym⁹

Ontes iſrael mõtes dicunẛ genera/
m liter totius terre ꝓmiſſionis ſiue fue/
rint vltra iordanẽ ſiue citra. ſepe ſu/
munẛ ꝑ terra. x. tribuũ que fuit montuoſa/ pre
cipue in tribu dan ⁊ effraym. nã ⁊ decẽ tribus
nomẽ iſrahel ſibi vendicauerunt ſub ieroboã
ſalomonis filio/ que fuit ꝺ effraim ⁊ regnauit
primo in ſamaria ſup. x. tribus (vt dicit hiero
⁊ patet in hiſto. li. iij. Regum. xij. Ibi montes
multi erãt paſcuales/ vberes/ fructuoſi/ ⁊ fru
giferi/ oliuis ⁊ alijs arboribus fructiferis con
ſiti. erãt etiã medicinales herbis ⁊ ſpeciebus
aromaticis pleni. (vnde dicit Iſi. li. xiiij. c. iij
ſamaria regio ẽ que paleſtine ab opido quon
dam nomẽ accepit/ qꝺ quondã erat ciuitas re
galis in iſrael/ que nunc ab auguſto ſebaſtia
nuncupatur. hec regio iudee vicina eſt/ ⁊ ei ſi
milis in natura. nã variaꝝ opũ diues ẽ/ frugi
bus fertilis/ aquis illuſtris optima balſamis
vnde ſcd̃m gl̃am electoꝝ iudei hanc terrã mel
le lacte fluentem iudicabãt. nam in eius mon
tibus ꝓpter paſcuaꝝ habũdãtiã inumerabi/
liũ eni ouiũ ⁊ pecoꝝ greges ⁊ armenta paſce
banẛ. apes etiã inumerabiles i eiſdẽ mellifi/
cantes herbaꝝ ⁊ floꝝ ſuauitate dulciflua nu/
triebanẛ fruct⁹ ⁊ fruges ꝓpter aeris tẽperiẽ et
roris habũdãtiã citiſſime ad maturitatẽ i illis
montib⁹ ducebanẛ auꝝ ⁊ argentũ ⁊ cetera me
talloꝝ genera i illis montib⁹ fodiebanẛ den/
uiq. fontes ⁊ flumina de venis montiũ ſupe/
rius ꝓgrediebãẛ. loca munitiſſima i illis mõ
tibus edificabãẛ. fere ſilueſtres/ ſicut tigrideſ
⁊ leones in illis montuoſis nemoribus ꝯuer
ſabãtur/ yperborei mõtes dicũtur mõtes ſichie
eo ꝙ vltra eos flat boreas (vt dicit Iſi. li. xiiij
Sunt aũt ſm eũdẽ Iſi. c. iij. terre ſichie parteſ
locupletes/ inhabitabiles tñ plures. nã dũ i ple
riſqꝫ locis auro ⁊ gẽmis mõtes ſichie affluãt
grifonũ imanitate/ acceſſus hominũ ẽ raris/
in illis mõtib⁹ ſmaragdi optimi ſũt ⁊ criſtalli
puriſſimi de ſichie mõtibus trãſmittũtur. ſũt
aũt ſilue aſpere ibi ⁊ maxime que in manibuſ
feris. ſ. pardis tigribus ⁊ pantheris ſũt reple/
te. ibi etiã canes tante magnitudinis ⁊ tam i
menſe feritatis vt thauꝝ premant/ ⁊ leones ꝓ
imãt ac occidãt/ ⁊ maxime in albania ⁊ hyrca
nia que ſichie ſunt regiones que mõtuoſe ſũt
⁊ plurimũ nemoroſe.

Armelus ẽ mons iudee in qua eſt ci/
c uitas dicta carmela. ⁊ eſt duplex car/
melus. vnus in ſupiori pte cõtra me
ridiẽ in quo nabal legiẛ pauiſſe greges. i. Re
gum. xxi. Alius ẽ carmelus in inferiori pte ter
re/ reſpiciens mare. vterqꝫ mons fertilis eſt in
paſcuis fructibus ⁊ herbis.

Ons libani ẽ mõs fenicis altiſſim⁹
m cuius meminerũt prophete. Dictus
eſt aũt liban⁹ a thure. vt dicit. Iſid.
qꝺ ibi colligitur/ cui⁹ ps anterior reſpiciẽs ad
orientẽ/ libanus appellaẛ (vt dicit Iſi. Liba
nus etiã cãdidatio vocatur. q: ꝑpetuis niui/
bus ſemp hieme. ſ. ⁊ eſtate candidatur. nullo
eni tpe ita nix totaliter liqueſcit/ quin i aliqua
ſui pte valeat inueniri. Eſt aũt liban⁹ fluuio/
rũ ⁊ fontiũ principiũ ⁊ origo. ex cuius radice (
vt dicit hiero.) oriũtur duo fontes. ſ. ior ⁊ dan
que ſimul iũcti iordanẽ faciũt. Liban⁹ eni eſt
mons redolẽtie ⁊ ſũme aromaticitatis nam ibi
herbe odorifere creſcũt. ibi etiã arbores thuri
fere cõualeſcũt/ quarũ gumi olibanũ alias oli
baꝝ a medicis nuncupantur (vt dicit hiero.)
Itẽ mõs ẽ ſufficientie ⁊ fecũditatis. nã ꝓpter
roris habũdãtiã/ ⁊ pluuiaꝝ frequẽtiã herbis
habũdat p̄cipuis paſcuis vberrimis ac fructi
bus optimis ⁊ maturis. ⁊ iõ i mõte libani nu
triebãtur aialia/ q̄ offerebãtur in tẽplo ⁊ i ipi
us paſcuis fouebãtur. Itẽ mõs erat eminen/
tie ⁊ maxie ſublimitatis. nã (vt ait Raba. ſu/
ꝑ regũ) oẽs alios mõtes illi⁹ regionis altitu/
dinis ſitu/ liban⁹ excedebat. ⁊ iõ veniẽtib⁹ ci/
rũ/ ꝑ remota valde maris nauigia ſe nauigã/
tiũ oculis offerebat/ ⁊ quos deberent remigã

tes petere poꝛtis/ſua altitudine oſtendebat. vt d. idem.) Jtē mons erat indeficientis iſfluētie et ſempiterne humiditatis. nā quamuis ſiccitatē pꝛeferret in ſua ſupficie. nobiliſſimis tñ habundabat intrinſecus venis aque vt pꝫ in puteis aquaꝝ viuentiū qui iuxta ſalomōiſ ſententiā in canticis/ſolent cōtinue cū impetu de libano emanare (vt dicitur Can. iiij.) qua ſi puteus aquaꝝ ꝛc. Jtē mons confidentie et ſecuritatis. Nam in libano quieſcētes tuti ſūt a venenoſis et ſerpentibus quos ſua aromatitate et virtute fugant taꝫ herbe ꝗ̄ arboꝛes ibidem cōtinue cōcreſcentes. Nam cedri ibi creſcentes ſuo odoꝛe fugant omnia venenoſa et ibi reptilia viuere nō permittunt. (vt d. hiero Jtem mons eſt pulcritudinis et amenitatis. nam cedroꝝ et aliarū virentiū arboꝛū mira ꝓ ceritas graminum et herbarū continua viriditas/auiū ſilueſtriū canoꝛa ſuauitas/riuuloꝝ et fontiū multiplicitas/libanū amenū efficiūt et iocundū. Jtē mōs eſt medicine et ſanitatis ibi eni ſpecies aromatice creſcunt/que ſūt cōtra moꝛbos innumerabiles remedia et medele. ibi cedri et palme/ibi cipꝛeſſi et oliue quorum liquoꝛes et reſine ſunt cōtra diuerſarū infirmitatū incomoda/ꝑ̄cipue medicine. Jtem mons ē letitie ꝛ iocūditatis. nā in collibus libani creſcit habūdantia vini optimi ꝛ pꝛecipui/letitie ꝛ hilaritatis maxie inductiui. Jtē mons honoꝛificētie ꝛ dignitatis. nā inter oēs mōtes arabie fenicis ꝛ ſirie/ mons libani in ſublimitate/in fecunditate/i amenitate/ꝛ aeris ſalubꝛitate/obtinet pꝛincipatū. (vt dicit Hieronymus ꝛ Joſephus.

Oria ē mons in irl̄m in quo edifica
m
tū ē tēplū ſalomonis ſicut dicitur. ij. Parali. hunc eni montē emit dauid ab oꝛnā iebuſeo ducētis ſiclis auri iuſtiſſimi. vt in eo edificaret altare dño qñ ꝓ numeratione quā fecit dauid popul9 paſſus ē. i. palip. xxi. f. in hoc mōte imolauit dauid dño ꝛ oꝛauit ꝛ exaudiuit illū dñs de celo in igne ſup altare holocauſti. i hoc mōte obtulit abꝛahā holocauſtū p Jſaac quē dñs ꝓcepat ei imolari. Gen. xxij. vbi dicit glo. hiero. ſup illud verbū Uade in terrā viſionis ꝛ offer. f. t. ſup vnum montiū. ꝛc. hunc mōtē dicūt hebꝛei eē illuꝫ in quo poſtea tēplū cōditū ē in area oꝛnā iebuſei in monte moria qui idcirca illū inans et lucens interptat̄ q2 ibi ē dabyr/hoc ē oꝛaculū dei ꝛ lex quo ꝛ ſpūs/que inſpirat ꝓphetis et docet hoies veritatē (huiuſqꝫ hiero.) in codē loco credit̄ Jacob doꝛmiuiſſe ꝛ angeloꝝ aſcēdentium per ſcalā vidiſſe viſionē (vt pꝫ. Geneſ. xxviij. vbi dicit glo. ſup illud verbū. Non ē hic aliud niſi dom9 dei ꝛc. hoc dī q2 pꝛeuidit tēplū ꝛ dei cultū ibidē futuꝝ. fuit aūt iſte loc9 collis a latere montis ſion vbi edificata ē poſtea turris dauid vnde pꝫ ex pdictis ꝗ mons moria fuit mons viſionis ꝛ reuelatiōis mōs ſacrificij ꝛ oꝛōnis mōs ꝓphetie ꝛ inſtructiōiſ mons lumis ſiue illumiationis mōs angelice frequentationis/mons diuine apparitionis

Ebo mons ē in terra moab in verti
n
ce phaſga cōtra iericho de hoc monte vidit moiſes terrā ꝓmiſſiōis ꝛ ibidem moꝛtuus ē poſtꝗ̄ terraꝫ ꝓmiſſionis fuit ꝯtēplat9 (vt dicit hiero. ꝛ pꝫ i hiſto. deu. xxxiij

Ꝺos hoꝛ vacatur in numeris mōs
m
in extremis finibus terre edon/i quo monte moꝛtuus ē aaron iubēte dño in anuo. xl. poſtꝗ̄ egreſſus ē de egipto/cū eēt annoꝝ. c. xxiij. vt dī numeri. xxxiij. fuit autem xx. manſio in qua remanſerunt filij iſrael p9 ꝗ̄ egreſſi ſunt de egipto ſicut dī in li. iiij. c. xx. cū mouiſſent caſtra decades/venerūt i mōteꝫ hoꝛ qui ē in extremis finib9 terre edon in hoc monte ſuſcepit heliaꝫar filius aaron primo ſacerdotij pꝛincipatum

Ons oliueti ē mons in iudea iuxta
m
hieruſalem ſic dictus/pꝛopter copiā oliuarum que in monte illo maxime habūdant. ꝛ iō a beato Auguſtino ſuper iob vocatur mons criſmatis ꝛ vnctionis mōs pinguedinis ꝛ refectionis mons medicamis et curationis. ꝛ hoc dicit pꝛopter oliuarum ibi creſcentium habundātiā quare fructus ē vnctuoſus humoſus delicioſus (q2 vt dicit Jſi. oleum oliue ex radicis amaritudine ſurgit in pabulum luminis in medicamentū vulneris ꝛ refectionē eſuritatis. Jn huius montis oliuarum radice ſiue pede fluit riuulus qui dicit̄ toꝛrens cedron inter cuius ripam ꝛ mōtē fuit oꝛtus quē dominus oꝛationis ꝛ quietis gratia ſepius ſubintrauit vnde ꝛ ibi captus fuit pꝛimo in oꝛto qui gethſemani dictus fuit. vt dicit̄ Job. xix. ibi eni ſcꝫ in pede montis iuxta toꝛrentē fuerat quondā villula dicta gethſemani cuius oꝛti adhuc tunc tēpoꝛis ibi erant vt dicit Auguſtinus. ꝛ illoꝛum oꝛtoꝝ locū dominus ex conſuetudine frequētabat. hic autē mons fuit ad partē oꝛientalē templi. ꝛ iō mane illuminabatur ſole oꝛiente de veſpere vero ꝛ de nocte illuſtrabatur ex fulgoꝛe a luminaribus templi reſplendente. ꝛ ideo merito monſ luminis dicebatur. tum quia a celo ꝛ templo lumen recipiebat. tum etiam quia lucis mate

ta ſcꝫ olei ſui habundantiā alijs impēdebat
vt dicit Auguſtinus in hoc monte erat quidā
viculus nomine bethphage qui ſacerdotū erat
in cuius montis latere erat ciuitas dicta beth
ania que fuit ciuitas marthe lazari ꝛ marie.
vt dicit glo. ſuper Matthei. xxi. a. De hͦ mon
te dominus od celos aſcendit ꝛ ſupra eundē
montem ad iudicium apparebit. vt pꝫ Actuū
i. tam in littera ꝙ gloſa. in hoc monte edifica
uit ſalomon delubra ꝛ excelſa vt pꝫ. iij. Regū
x. et ideo vocatus eſt mons oliue et ꝓpiciatio
nis mons offenſionis. iiij. Re. xiij. ſ. q: i illis
idolis offendit ſalomon deum ſuum.

o Limpus eſt mons macedonie excel-
ſus nimis/ita vt ſub illo nubes eſſe
dicanṫ. vt dicit Uirgilius. nubes ex-
ceſſit olimpus. Dicı⁹ aūt eſt olimp⁹ quaſi olo
lāpus alias oleo lampas. i. quaſi celum. hic
mons macedoneā a thracia diuidit. tāte aūt
ſublimitatis eſt mons olimpi / ꝙ oēs excedit
aeris turbines ꝛ alias paſſiones. vnde philo
ſophi ibi aſcendentes vt curſus ꝛ ſitus ſtella
rum inſpicerent. ibi viuere nō poterāt / niſi ſe
cū ſpongias cū aqua ferrēt/ ꝛ ſic p aque attra
ctionē/ aerē redderēt graciorē ſiue ſpiſſiorem
vt dicit magiſter in hiſtoria.

o Reb ē mons ī regione madian. (vt
d. hiero.) iuxta arabiā in deſerto cui
cōiungiꝫ deſertum ſaracenoꝝ qḋ vo-
catur pharan. ꝛ ē idem mons oreb. ꝛ vt dicit
hiero. in hoc monte multas vidit moiſes viſi
ones vt pꝫ Exodi. iij. ibi vidit rubū ardentem
ꝛ nō cōburentem /ibi audiuit deū ſibi loquē-
tem ꝛ multa precipientem/ ſicut poſt de mon
te ſinai dicetur.

m Ons pernaſus ē in theſſalia (vt d.
Iſi.) iuxta boetiā / qui mons duos
habet vertices quaſi in celum eleua
tos/ in quib⁹ quondā appollo ꝛ liber bachuſ
colebanṫ forte ꝓpter locoꝝ amenitatem/ et vi
noꝝ ac vinearū maximā vbertatem.

r Iphei montes ſunt alpes in capite
germanie (vt dicit Iſid. qui a perpe
tuo ventorū flatu ꝛ tempeſtatum im
petu ſic dicuntur. nam riphens in greco impe
tus dicitur latine. dicūtur aūt alpes. i. alti mō
tes ad quoꝝ cacumina nō niſi per altos pe-
des colliū ꝛ per aliorū inferiorū montium p-
uenitur. in his alpibus ſunt ꝑpetue niues fre
quētes nubes. fontiū ꝛ fluminū magnorū ca-
pita ꝛ origines beſtie ꝛ fere ſilueſtres/ aues
multiplices ꝛ maxime illius generis volucreſ
quorū ale de nocte ſunt lucētes. vt dicit Iſi.

r Upes ſunt altiſſimi mōtes ſolidiſſi
mi ꝛ fortes ſupra altitudinē aliorum
montium eminētes / tēpeſtatū impe
tus ꝛ imbrium fluxus cōtinue recipiētes. pro
pter qḋ terra ſupficialiter diluitur ꝛ duriores
montis ptes ꝛ cōpactiores in petrā cōmutate
rupes innumerabiles aliq̄ efficiunṫ. quātūcū
ꝙ aūt exterius rupes multū habeāt ſodilita-
tis ꝛ aſperitatis/ intus tamen habent aliquid
ſpongioſitatis ꝛ cōcauitatis. vnde humores
attracti ibidē ꝛ collecti ſepe p capita fontium
ſcaturiunt ꝛ erumpunt. Uenti etiā ꝛ aque ca-
uernas rupium intrant ꝛ ſunt aliquando cau
ſa terremotus/ ex cuius violentia rupes quā-
doꝗ corruunt ꝛ rumpuntur ſolis aui b⁹ ꝛ aq̄
lis et vulturibus rupum cacumina peruia in
ueniunṫ/ rupibus etiā maris littora ſiſtuntur
ꝛ ad duriciā rupis/ vndaꝝ ꝛ procellarū impe
tus eliduntur loca munitionibus apta/ in ru-
pibus inueniunṫ auium ꝛ animalium latibu
la. in rupibus conſtruuntur nebulis et nubi-
bus capita rupium obuoluuntur radijs ſola-
ribus in ortu ſolis ſummitates rupium perfū
duntur/ rupes etiam dicuntur/ quia ad rum-
pendum ſunt difficiles. ſine enim ferri violen
tia rupes nullatenus perfodiunṫ alias perfo
rantur ꝛ de profundis etiam rupium venis p̄
cioſi lapides ꝛ metallorū varie ſpēs ſepius
extrahuntur. partes autem in preruptis rupi-
bus eminentes dicuntur ſcopuli a ſcobin/ qḋ
eſt intondere vel ſpeculari. quia inde loca re-
mo tiſſima ſpeculantur.

t Ephara mons orientis eſt in iu-
dea (vt dicit hiero.) iuxta quē ha-
bitauerunt filij iecham filij hebre
quos dicit ioſephus veniſſe de-
inde hierozolad quem locum claſſis ſalomo-
nis cum quibuſdam cōmercijs infra tres an-
nos venire conſueuit. hic eſt tharſis terra ſcili
cet ꝛ portus maris. vnde ſerui ſalomonis au
rum ꝛ argentum ſimeas ꝛ pauos et dentes.
elephantinos detulerunt. vt pꝫ. iij. Regū. x.

t Egor eſt mons paruulus qui et
bala dictus eſt iuxta zodoman.
vt dicit hieronymus in quo edifi
cata fuit vrbs que ad preces loth
liberata eſt. vbi creſcit vinea balſami / in ſig-
num priſtine fertilitatis et poma palmarum.
imminet autem mari mortuo. Et fuit in eo
poſtea poſitum preſidium romanorum (. De
hac dicitur Iſa. decimoquinto. vbi dicit glo.

vitula vocabatur/ ꝓpter laſciuiã cõſtringens quia bis cõcuſſa. tertio corruit terremotu que robuſta ꝑmãſiſſet/ ſi poſt liberationẽ non peccaſſet.

ſ Inai ẽ mõs q̄ ꝯ ẽ oreb/ ⁊ ẽ i arabia i ꝓuincia madiã. (de h̄ mõte d. ioſephus li. ij. ãtiqtatũ) ſina mõs ẽ excelſus ⁊ ad paſcua egregius/ optimas herbas ferẽs/ erat q̄ꝫ opinio habitare ibi deũ. ⁊ iõ primitus ibi nemo paſcebat oues. q2 paſtores illuc mime ambulare ꝑſumebant. Huic monti appropinquans moiſes ꝓdigiũ vidit/ ſcꝫ igneũ rubuꝫ nõ ꝯburentẽ ⁊ eius viriditatẽ/ ⁊ florẽ nullatenus depaſcentẽ ⁊ eius ramos fructiferos nullo incendio deuaſtantẽ quãuis flãma velox ⁊ vehemẽs nimis eẽt. vnde de illo igne dñs ad moiſen locutus ẽ. Item idẽ li. iij. aſcendit moiſes in ſina/ qui mons eſt excellentiſſimus in illis regionibus ⁊ propter altitudinẽ magnitudinis ſue/ ⁊ ſcopuloꝝ ꝑcuitatẽ nõ ſolũ ẽ hominibus inacceſſibilis/ verũ etiã cũ labore videri põt. ⁊ q2 ſermo erat deũ circa eũ habitare/ ⁊ erat terribilis ⁊ inadibilis vniuerſis circa radices huius montis hebrei ſua tabernacula locauerunt/ ⁊ ibi deũ videre in igne ⁊ in nube ⁊ ipſũ ꝑſonaliter loquentẽ audire meruerunt. Dicitur itaq̄ꝫ mons ſinai mons diuine habitationis/ angelice frequẽtationis/ mons luminis ⁊ inflãmationis/ mons nubis ⁊ caliginis/ mons pluuie ⁊ roris/ mons paſcue ⁊ refectionis/ mons ſapientie ⁊ eruditionis quia de illo mõte dñs moiſen ⁊ populũ inſtruebat ⁊ ei legẽ ꝯferebat. mons miſericordie ⁊ ꝓmiſſionis. q2 inde bona inaudita populo ꝓmittebat/ mons iuſticie ⁊ cõminationis. quia timorẽ inſpicientibus inferebat. vnde mõs fuit fulguris ⁊ choruſcationis/ mons tube ⁊ clãgoris/ mons amicicie ⁊ ꝯfederationis. q2 mediante lege populũ ibidẽ ſibi ſempiterno federe vniebat/ mons munditie et puritatis/ mons letitie ⁊ iocũditatis. q2 nulli ad mõtem accedere poterant niſi qui mẽte ⁊ corpe mũdi erant. ibi etiã qui mundi erãt corã dño/ cũ leticia comedebant ⁊ bibebãt. mõs clementie ⁊ pietatis ſiue ꝓpitiationis/ mons ſacrificij et orationis. Nã ibi dño imolabant/ ac precibꝰ moiſi ⁊ ſupplicationibus deum ſibi placatũ ⁊ ꝓpicium audiebant.

s Ion mons erat in ieruſalẽ ſup cuius verticẽ erat arex ſiue turris dauid ibi poſita ꝓ decore ⁊ defenſione ciuitatis. In vno aũt latere montis ſion erat tẽpluꝫ quaſi medium inter arcem ⁊ inferiorẽ ciuitatẽ vt ſcꝫ munitio arcis defenderet templũ/ ⁊ templũ cũ arce ꝓtegeret ciuitatẽ. ⁊ iõ ſepe ſcriptura vocat hieruſalẽ filiã ſion. q2 eni ſicut filia ꝓtegitur a m̄re/ ⁊ ſubditur ipſi matri ſic ciuitas inferior templo fuit ſubdita atq̄ꝫ arci. Tãte auctoritatis ⁊ nobilitatis inter ceteros mõtes fuit mons ſion q̄ꝫ non ſolum ciuitas hieroſolima/ nec etiã ipſa iudea/ verũ etiam vniuerſalis eccleſia tam ex iudeis q̄ꝫ ex gentilibus congregata ſepius in ꝓphetis a monte ſion denominatur. ſicut ibi. fundetur in exultatiõe vniuerſe terre mons ſion la. aqui. c. r. m. Naꝫ mons ſion fuit mõs magne altitudinis et ſublimitatis/ magne fortitudinis et firmitatis/ magne plenitudinis et vbertatis/ magne pulcritudinis et amenitatis/ maxime confidentie et ſecuritatis/ maxime opulentie et locupletationis/ maxime leticie et exultationiſ/ perfecte iuſticie et ſanctificationis/ mons doctrine et eruditionis ſicut ſcriptũ eſt Iſa. ij. de ſion exibit lex. mons ꝓphetie et reuelationis

ſ Elmon ẽ mons in tribu effraim iuxta confiniũ tribus manaſſe in quẽ aſcendit abimelech qñ dimicauit cõtra ſiccimitas (vt d. hiero.) et legitur iudi. ix. mons pre multitudine arboꝝ denſus et vmbroſus. propter quod et ſelmon vmbra ĩterpretatur. Eſt etiam mons irriguis et aquis et niuibus pinguis et paſcuoſus (vt dicit i pſal. mox dealbabuntur in ſelmon. mons dei/ mõs pinguis.

s Ophin eſt mons in tribu effraim in loco armethen/ vnde oriundus fuit Samuel (vt dicit hiero.) fuit autem locus in alto ſitus/ fertilis/ et graminoſus/ aquis irriguus/ arboribus conſitus et delitioſus.

s Aeon de quo Iſa. xxxv. eſt mõs inter montem thabor et ſtagnum thiberiadis. vnde et tota illa regio ſarona vſq̄ꝫ hodie eſt vocata. (vt dicit hieronymꝰ.) Omnis etiam regio a ceſare et paleſtina vſq̄ꝫ ad oppiduꝫ ioppe ſarona dicitur iuxta mõtem iſtum campi ſunt fertiliſſimi (vt dicit glo. ſuper pſal. xxxij.) tam frugibus q̄ꝫ fructibus valde apti.

m Ons ſeon de quo dicitur Deutero. iiij. g. dicitur pars montis galaad q̄ extenditur per deſertum vſq̄ꝫ ad trãſ iordanem vbi habitauit ſeon rex amorreoruꝫ et cecidit in ſortem ruben et gad et dimidie tribus manaſſe (vt dicit hieronymꝰ ſuper Iere. xlvi.) ibi. Aſcendente galaad ⁊c. quere ſupra de monte galaad.

Digitized by Google

r Emeron ē mons de quo dicit. ij.
Paralip. xiij. ca. mōs ī quo ē mō
ſebaſte vel ſebeſte vbi reliquie io/
bānis requieſcūt. vt. d. Hiero. In eodē q̄de/
monte pri⁹ edificata ē ſamaria a qua tota re/
gio poſtea ſamaria ē vocata. hec ciuitas rōne
montis fuit fortiſſima/ ⁊ ad expugnandū dif
ficilima. Vn̄ ⁊ reges aſſirioꝝ miris ſumptib⁹
⁊ belloꝝ maximis apparatibus eā trib⁹ ānis
cōtinue obſederūt/ ⁊ vix per famis anguſtiam
ꝯ ipſā p̄ualere viribus potuerunt/ imo (vt di/
cit hiero. ⁊. Iobā.) nunq̄ eā expugnaſſent/ ſi
ipſi⁹ bitatores deū iſrabel ad iracūdiā ꝓuo/
cātes plenā cōfidentiā habuiſſent in dn̄o / et
ip̄ius legem nullatenus reliquiſſent. Iſti⁹ mō
tis proprietates quere. ſupra de montib⁹ iſ/
rabel/ ⁊ ibi plene inuenies.

m Ons ſeir de quo ſepi⁹ habet men
tio in ſcriptura ē idem qui ⁊ mōs
edon de quo ſupra ſufficienter di
ctum eſt. quere de monte edon ſiue eſau/ trino
mius enim erat eſau.

t Habor ē mōs ī medio cāpo gab/
les (vt dicit hiero. ſup Iere. c. xvi
⁊ ē mōs mira rotūditate ſublimis
diſtans a diaceſarea decē milib⁹ ad orientalē
plagā ⁊ fuit in cōfinio zabulon iſachar ⁊ ne/
ptalim. hic mons inter toti⁹ terre ꝓmiſſionis
montes maxime eſt famoſus rōne ſituatis/
fertilitatis/ amenitatis/ fortitudinis ⁊ firmita
tis. gleba enī illi⁹ montis ē fertilis vineis oli
uis ⁊ alijs arborib⁹ fructiferis abilis. Aer ibi
ē ſalubris ros frequens ⁊ dulcis/ imber tā tē/
pane⁹ q̄ ſerotin⁹ mediocris. ibi arborū ꝑceri
tas/ que nō deponunt hyeme vel eſtate comā
vel virorē ſuū. ibi auium multigenaꝝ canor⁹
ſonitus ⁊ canora ſuauitas/ quarū voce afficit
auditus/ pennaꝝ varia diſpoſitione. ad earū
aſpectū ꝓuocat viſus/ in carniū ſuauitate de
lectat guſtus. ⁊ iō multi ſunt ibi aucupes/ aui
culis loci iſtū frequētantibus/ retia ⁊ tendicu
las imponētes ſicut dicit hiero. ſup illū locū
Oſee. iiij. quaſi rethe impanſuz ſup montem
thabor. ⁊ cetera. Sup oīa montē iſtuz reddit
cōmendabilē p̄ſentia ſaluatoris. In hoc mō/
te docuit. In hoc mōte gr̄a orōnis p̄noctauit
In hoc monte aliq̄n pauit populū ⁊ tā ſp̄ua/
li q̄ corporali pabulo recreauit. In hui⁹ mon
tis etiā ſupcilio corā diſcipulis ſuis ſe tranſ/
figurare voluit/ ⁊ future claritatis gloriam in
ſuo corpore diſcipulis reuelauit.

z Iph mons ē ſqualidus ⁊ vmbro
ſus in quo latuit dauid q̄n fugit
a facie ſaul ⁊ ē iuxta carmelū ī mō
te carmeli in q̄uo nabal carmelites quondam
hitabat qui fuit de ſtirpe caleph (vt d. hiero.
Eſt aūt mons ille multū nemoroſus dumis ⁊
arboribus infructuoſis conſitus ⁊ ſaltuoſus/
feris ⁊ ibicibus plen⁹/ ſpelūcis ⁊ antris plen⁹
⁊ plurimū cauernoſus. ⁊ iō fugitiuis ⁊ latere
volentibus cōgruus eſt/ ⁊ ignotis tranſeun/
tibus periculoſus.

c Ollis eſt tumor terre breuis terre
planiciē trāſcēdens/ ⁊ ad montis
altitudinē non ꝑtingens. Collis
enim eſt monte inferior/ ſed terra altior. ⁊ dici
tur tumulus quaſi tumēs tellus (vt di. Iſid.
Unde ſolent colles montiū eē pedes. nā de
collibus ad montes/ ſolemus aſcendere altio
res. ⁊ dicunt colles a colendo/ q2 minori labo
re colunt q̄ montes. ⁊ plus q̄ montes ab ho/
minibus incolunt ⁊ inhabitant. Plus aeri ⁊
ſolari calori q̄ inferior terra exponunt. ⁊ ideo
fructus in collibus citius ad maturitatem per
ducuntur. imbre ⁊ rore celeſti pl⁹ colles q̄ val
les ꝑfundunt. ⁊ iō fructus accreſcētes in colli/
bus alijs dulciores ⁊ ſapidiores inueniūtur.
Itē inter infimā terre ſupficiē ⁊ ſūmā montis
altitudinem tenent colles medium quo ad ſi/
tum. ⁊ ideo aer craſſior ⁊ ſpiſſior in colle q̄ in
monte/ purior vero ē ⁊ ſubtilior q̄ i valle/ pu
riores enī ⁊ nobiliores recipiunt colles influ
entias ⁊ impreſſiones a ſupioribus q̄ valles
Ideo tam fructus q̄ gramina ſunt in collibus
ſalubriora q̄ in vallibus ⁊ alijs partibus me
liora (vt d. Conſtantius.) Item colles citius
recipiunt radiorē ſolis illuminationem q̄ val
les ⁊ velociorē a nubibus irrigationē. de mō/
tibus etiā deſcēdūt torrentes ⁊ riuuli ſup col
les ⁊ de collibus deriuantur ad cāpeſtria ad
valles

v Allis ē terra decliuis ac depſſa in
mōtiū medio collocata vt. d. Iſi.
Eſt aūt vallis aquaꝝ a riuulis fontiū defluen
tium receptaculum ⁊ vehiculum. Unde pa/
tet q̄ valles ⁊ riuulis ex montibus emananti/
bus irrigantur. et ex illorum circumciſione in
floribus/ herbis/ ⁊ fructibus fecundant. fron
diū et floꝝ virore citius decorant. a montium
et collium eleuatione obumbrantur. In valli
bus etiam fit maior radiorum ſolarium con/
curſus et confractio ac confluxus. et ideo cali/
diores impreſſiones in vallibus q̄ in monti/
bus generant/ ꝓpter qḋ ī vallib⁹ citi⁹ q̄ i mō
tibus reſoluunt niues et quaꝝ diffuſiōe loca
circa adiacentia humectant (vt dicit Macro)
⁊ ideo valles calide/ turbide/ groſſe ac vapo/

roſe/per experientiam iudicantur quarū habitatores calidis et humidis paſſionibus ſepiꝰ moleſtantur (vt. d. cōſtan.) domus ꝛ edificia in vallibus conſtituta minꝰ ventorū ꝛ tempeſtatum incomodis propelluntur ꝙ illa que ī montibus collocantur. nam montium obiectu muentur ꝛ a ꝓcellarū inundantiū ipetu defenſantur/ terremotu incole valliū raro infeſtātur. cuius rō eſt qꝛ partes terre in valles reſidētes magis comprimuntur ꝛ ſibi inuicē fortiꝰ adunantur. ꝛ ideo venti illas partes difficiliꝰ penetrant et ſubintrant ꝓpter qđ ptes ille q̄ minime ſint concaue ꝛ poroſe/ minime a ventorum ſubintrantium impetu agitantur. ꝓpter qđ non mouentur (vt. d. Ariſtō.) ad valles etiam confluunt ſordes ꝛ ibi diutius reſeruātur ꝓpter aeris corpulentiam valles citius ꝙ montes groſſis ꝛ fumoſis. vaporibus obnubilantur/ ꝛ denſioribus tenebris obſcurantur vnde partes vallium pluſꝙ montiū ꝓfundātur a centrum et a celi circūferentia āplius elōgantur. Item ex aquarum multiplici concurſu ꝛ limi ac luti obiectu paludes .q. inuadabiles in vallibus frequentiſſime coadunantur ꝛ loca ad tranſuadendum difficilia inueniūtur. Item ex humoris habūdantia carices ꝛ gramina in vallibus maxime nutriuntur. ſalices ꝛ alie infructuoſe arbores in vallibus pluſꝙ in montibus creſcere dinoſcuntur.

c

Ampus ſcdm Iſi. eſt terre planicies nec depreſſa vt valles/ nec etiā erecta vt montes. ꝛ iō qꝛ equalis eſt pedibus/ campus eſt a vocatus camis in greco quod breue vel equale dicitur in latino. ꝛ eſt campus locus planus et incultus nec vomere ſulcatus nec ſtercore impinguatus. ſꝫ potius deambulationi ſeu deductioni aut militari exercitationi iuxta ciuitatum habitacula deputatus locus. ſ. communis et publicus omnium aſpectibus expoſitus vſibus reipublice aſcriptus nulli proprius ſed omnium vtilitati aſſignatus.

a

Ger vt. d. Iſido. li. xv. dī eo ipſo ꝙ in eo aliquid agatur omnis autem ager vt ait varro/ aut ē arutus i. ſtationalis/ aut conſitus id eſt arboribꝰ aptꝰ aut paſcue qꝛ herbis tm̄ ꝓ aīalibus vacat/ aut florum ortus. ſ. floribus ꝛ apibus aptus. vnde ſecundum antiquos ager eſt terra culta/ rus vero terra inculta ut ſilua et paſcua in qua tam pecus ꝙ lac haberi poteſt. Unde et ruſticus nominatur. nam agreſtium hominū hec prima et ocioſa felicitas eſt. vnde ꝛ ager dicitur quaſi paſcuus/ qꝛ a diuiſoribꝰ agroꝝ vicinis paſcēdi gratia eſt relictꝰ. ſicut alluuiꝰ dī ager quem paulatī fluuiꝰ in agrū reddit ſic ꝛ arcifinius dī grece qꝛ ceteris lineaꝝ mēſuris non continetur/ ſed arcetur finis eius obiectu montiū ꝛ arbiū ꝛ etiā fluuiorum ſic ꝛ noualis ager dī primū ꝓſciſſus ſiue qꝛ alterius annis vacat vt renouat ſuas vires. noualia .n. ſemel cū fructu erūt ꝛ ſimul vacua ſine fructu ꝑmanebūt. aliqn̄ etiā dī ager ſcalidus. i. excolidus ſic dictus eo ꝙ a cultura iā exierit. ſicut et conſul/ eo ꝙ a cōſolatu iā diſceſſerit. aliqn̄ dī ager vignoſus. i. ſꝑ humidus. non humidus dī qui qn̄ꝙ ſiccatur. Uligo aūt ē humor terre naturalis ab ea nūꝙ recedens (huiuſꝙ Iſi. li. xv. c. xiiij.) Ager igitur locus eſt exercitij laboris. ſ. et ſudoris. nā cū labore ager excolitur/ ligone purgatur/ foditur/ euertitur/ vomere aperit/ ſemine ſeritur/ raſtro tegitur/ rore ꝛ imbre ꝑfunditur/ ſpinoſis ſepibus circundatur et munitur/ hieme gelu ꝛ frigore cōſtringitur eſtate eſtu et caumate vritur/ vere ſiue verno tpe colitur/ in autumno collectis fructibus iterato ꝑſcinditur vomere ꝛ ſic alternatis laboribus continue laceſſitur.

p

Redium ſcdm Iſi. dī quaſi prouidium eo ꝙ ſibi a patre familias in oībus preuiditur. ꝛ eſt ꝓprie locus in quo a patrefamilias in medio agrorum ſuorum domiciliū preparatur. vel dī predium eo ꝙ antiqui agros quos bello ſeparāt prede noīe poſſidebant.

p

Ratū eſt cuius feni copia armenta tuentur/ cui veteres romani nomen dederunt eo ꝙ ſit locus qui ꝓtinus eſt paratus/ qꝛ culture laborem nō requirit (vt. d. Iſi.) Et ideo talia loca dicuntur prata qꝛ ad fenum et ad gramia ſūt paīa. prata ſiquidē fluibus et riuulis et fontibus irrigantur. ꝛ ꝓpter humoris habundantiā herbarū radicibus nutrimentū cōtinue miniſtrātem/ herbis ꝛ floribus diuerſi generis decorātur. ꝛ iō ꝓpter veritatem ꝛ virentē quā pretēdunt pulchritudinem prata ridere dicuntur. prata etiā ſuo virore delectant viſuꝫ/ ſuo odore afficiūt olofactū. gramiuū ſuorum ſaporere ficiūt guſtum/ pratoꝝ herbe et flores mel apibus adminiſtrant lactis copiā in armētis et gregibꝰ generāt ꝛ augmētāt. vulnera curant. ꝛ cōtra diuerſos morbos remediū preſtant.

d

Eſertū ē tre ſpaciū ſic dictū qꝛ ab hoīꝫ habitatōe ꝛ frequētia deſerit nec ab hoībꝰ colit nec inhabitat vt. d. Iſi. ꝛ hoc contingit aliquotiens ꝓpter terre ſterilitatē ſiue etiā ꝓpter aeris temperiē.

ſeu ꝑpter aquarū ꝛ fontium deficibilitatem ſiue ꝑpter hoſtium vaſtitatē. Unde deſertum eſt inculrū ſpinis ac ſentibus plenū reptilibus ꝛ venenoſis animalibus paruiū beſtiū ꝛ ferarum ſilueſtriū/domiciliū fugitiuorū /ꝛ latronantū habitaculū. terra vaſtitatis ꝛ horroris terra deuij ꝛ erroris. Nam in deſerto vie ſunt deuie /colles et ſemite non ſunt / mirtemericis et alijs fructibus infructuoſis conſite atqꝫ plane/harinoſe lapidoſe. pulueruſente /feculente ꝛ alijs incōmodis innerentibus plurimum oneroſe. ꝛ dicuntur deſerta (vt.d. Iſi.)qꝛ nō ſeruntur. vnde loca ſiluarum et montium que a ſemine vacua deſerunt̄ deſerta nuncupant̄ Non minus tamen deſerta dicuntur loca prius ībabitata et pꝰ caſu aliquo deſolata vt.d.idē.

b Eremus aūt eſt inuia ſolitudo a paucis. niſi a feris ꝛ beſtijs ibabitata. vnde heremite dicunt̄ hoīes deſertas ſolitudines appetētes ſe ab aſpectu hoīm ſequeſtrantes. dicitur hic heremus. heremi per contrarium ab hereo heres quia pauci ibi herent atqꝫ manent. vel dicit̄ heremuſ quaſi herens humus qꝛ dura ꝛ cōpacta ſolet eſſe terra que heremus vel ſolitudo vſualiter ē vocata. In locis autē heremitatis ꝛ ſolitarijs fere ſilueſtres liberius ꝙ in locis alijs euagant̄ ſecurius/cōmorantur ibidem etiam ꝑpter nemorū ſpiſſitudinē ꝛ ſiluarū multitudinē volucres ſilueſtres dulcius modulantur. ibidē etiā nidificant ꝛ conuerſantur. ꝛ iō ꝑpter ferarū multitudinē ꝛ auiū frequētiā. loca talia ꝙuiſ ſolitaria a venatoribus aliquādo frequentāt̄ ibi etiā aucupum laquei et retia ſepius occultantur talium etiam locorū habitatores plurībus laboribus exponūtur. nūc gelu / nūc eſtu cruciuntur nūc rore /nunc imbre(nunc pruina nunc niue perfunduntur. raro niſi forſitan a latronibus vel venatoribus inquietantur. et iō locis hereminicis ꝙuis multum habeat afflictionis tedij ꝛ laboris plurimū tamen obtinet commodi et quietis.

e Antrum ab atro eſt dictum eo ꝙ atris tenebris et horridis eſt ſuffuſum (vt.d. Iſido.)Eſt enim ꝑprium beſtiarum in cauernis manentium latibulum/in quibus latitantes p̄de inſidiantur. et ideo ſpelunca a ſpeculando antrum dr̄ quia inde poſt ſuas predas diligentius ſpeculant̄ vt.d. Iſido. Eſt autem antrū in eſtate frigidū in hieme vero calidū ꝛ fetibus animalium nutriendis ꝛ occultādis eſt aptū. et ſudoribꝰ aūt ꝛ vaporibus animaliū fetidum ē ꝛ corruptū.

f Foſſa a fodiēdo eſt dicta. eō ꝙ ſit terra viribus ꝛ ingenio fodientiū ꝓfundata/que quāto plus ī ſua ſuperficie terra acumulata erigitur tāto iterius amplius ꝓfundatur. et quanto altior eſt ꝛ profundior tanto eius tranſitus deficilior et periculoſior. inuenitur quantum quelibet cadendo facilime ingreditur. ſed poſt caſum de ipſa facili non exitur. (vt dicit Grego.) Ideo etiā dicit hiero. ſuper eze. xir. Leo in foueis capit̄ nam facta fouea ouis vel capra in eius fundo ponitur. cuius odore alectus leo foueam prede gratia ingreditur. ſed poſtꝙ eam ingreſſus fuerit ibi ne exeat detinetur. fouea etiam intra foueam a latere ad modum ſpelunce foditur in quo cauea quedam ponitur que ad modū ciſtule preparatur que de facili clauditur et difficile aperitur. quando ergo leo videt ſe nō poſſe de prima fouea egredi timens venatorꝫ venabula latendi gratia ſecundam foueam ingreditur et ibi in cauea ad hoc parata claudit̄ ac capitur ꝛ captiuus detinetur vt.d. hiero. fouee etiam ſunt vtiles et neceſſarie/quia foſſatis ciuitates ꝛ caſtra ne hoſtibuſ pateant muniuntur. foſſatis inſuper terrarum ſpacia ꝛ habitaculorum termini ab inuicem diuiduntur. replentur nihilominus fouee aquis in quibꝰ piſces ꝛ reptilia diuerſi generis nutriuntur. Unde ꝛ fouea quaſi fouens viuas aquas ē dicta. Nam in foueis fouentur ꝛ ſeruātur aq̄ nunc fluxibiles nunc ſtatiue /nunc eas ſubintrant torrentes et pluuie/nunc in eis erūpunt capita fontium et ſcaturiunt riuuli aque viue. ſcilicet ſumma vero ꝛ precipua et omniū munitionum fortitudo et tutella ſolet eſſe fouea. quando in lato et in longo /in alto et in profūdo ordine congruo eſt parata. Nam in acceſſibuſ eſt locus ſic munitus/niſi aggere nauigio vel ponte talis fouea tranſeatur. (vt dicit Ieroni.)

f Spelunca eſt fouea ſubterranea a ſpeculando dicta qꝛ propter ſui latitudinem ad circumſpiciendum eſt apta. latum enim et a parte luci expoſitum habet introitum/ſed in fine finem ſiue terminum habet artum vnde ſpelunca locꝰ ē ſubterraneus. primo quidem euidens et lucidus in ingreſſu deinde obſcurus et turbidus in progreſſu/tandem durus/ artus /et hiſpidus in egreſſu/ſi tamen egreſſus aliquando poterit inueniri vt(dicit dama.)In locis autem mineralibus vbi effodiuntur lapides et metalla potiſſime ſunt ſpelunce que quidē ratōe extractionis lapidum ſeu metallorꝫ remanēt vacue

quibuſdam tamen colūnis ſiue alijs appodiationibus ne corruāt ſunt fulſite. ſepe tamen vel nimia mole terre colūne ille deſup aggrauate ſiue ꝓprie materie moline reſolute ſiue fundi inferioris humore relaxate corruūt et ſic oīa in illis ſpeluncis exiſtentia obruūt et confundunt. vnde in ſpeluncis manere periculoſum eſt et difficile tum qꝛ frigide ſunt et humide obſcure inſtabiles et incerte. tum qꝛ hiſpide et dure in ſuperficie graues et infimo concaue ꝛ ꝓfunde. Sunt etiaꝫ loca cōgrua occultatōi ferarū habitationi ſordiū ꝛ imūditiarū depoſitioni ſerpentium et aliorū reptiliū manſioni

c Auerna ē terra concauata a cauando dicta. eo ꝙ partes terre decauētur et perforentur a reptilibuſ ꝛ ab inuicē vel per partium cōpreſſionē ſiue euacuationē et erectionē diuidantur. In cauernis ſiquidem mures reptilia et vermes ſuas faciunt manſiones/ad quas confugiunt quando timent vel vident ſibi iminere aliquas ab extrinſeco leſiones/ad cauernas etiam tam lapidū ꝙ arborū quandoqꝫ confugiunt volucres/columbe. ſ. ꝛ turtures qñ timēt aquilas ꝛ accipitres in aere volantes. ſimiliter etiamqꝫ cuniculi ꝛ lepores fugiūt ad cauernoſos lapides qñ audiunt canes vel pſentiūt venatores. In cauernis etiam tam terre ꝙ arborū mellificant ſepe apes/nidificant quidam volucres/latitāt etiam i cauernis colubri ꝛ ſerpentes que ſepe ledunt ꝛ pungūt venenoſo morſu hoīes ꝛ beſtias ad tales cauernas appropinquantes terra inſuper quando ex ſe ē cauernoſa et ſpōgioſa patitur ſepe motū ꝛ agitationem ex vento ſubintrante poros ſuos ꝛ replente ex cuiuſ agitatione generatur terre motus. (vt dicit Ariſtoteles

Finit liber decimuſquartus

Incipit liber quīdecimus de prouinciis

b **E terre** autem partibus et diuerſis ꝓuinciis per quas orbis generaliter ē diuiſus pauca huic operi adiuuāte domino ſunt breuiter inſerēda. non tamen de ſingulis eſt dicendum. ſed ſolum modo de hiſ de quibus ſacra ſcriptura ſepius inuenitur facere mentionem.

o Rbis autem vt dicit Iſido. li. xv. tripharie eſt diuiſus. Nam vna pars Aſia. alia Europa. tercia Affrica appellatur. quas tres partes orbis veteres non equaliter diuiſerūt. Nam aſia a meridie per orientem vſqꝫ ad ſeptentrionē ꝑuenit Europa vero a ſeptentrione vſqꝫ ad occidentem pertingit. Sed affrica ab ocidēte per meridiem ſe extendit. Sola queqꝫ aſia continet vnam partem ſcilicet habitabilis noſtri medietatem. alie vero partes ſcilicet europa et affrica aliam medietatem ſunt ſortite. Inter has autem partes ab occeano mare magnū ꝓgreditur eaſqꝫ interſecat. quaꝓpter ſi in duaſ partes orientis ꝛ occidentis orbē diuidas in vna parte erit Aſia. et in alia vero Affrica et europa. ſic autem diuiſe ſunt tunc poſt diluuium a filijs noe inter quos Sem cū poſteritate ſua aſiam. Japhet europam. Chaim affricaꝫ poſſiderunt (vt. d. glo. ſuper. Gene. x. ꝛ ſuper li. paralip. i. idem dicunt Criſoſti. ꝛ Iſido. ac Plini.

a Sia itaqꝫ que media creditur eſſe pars orbis ex noīe cuiuſdam mulieris eſt appellata/que apud antiquos regnum tenuit orientis (vt. d. Iſi. li. xv. hec in terra parte orbis diſpoſita ab oriente hꝫ ortum ſolis a meridie oceanū ab occaſu noſtro mare finitur a ſeptentrione meotidi lacu ꝛ fluuio thanei terminatur. habꝫ autē multas ꝓuincias regiones ꝛ diuerſas gentiū nationes in vita ꝛ moribus mirabiles/figuris corporū ſicut et affectibuſ mentium mirabiliſ differentes quarum noīa et ſitus breuiter hic ponemus ſequendo ordinem alphabeti.

ſſiria aſie ē regio ꝛ ꝓuītia ab aſſur filio ſem ſic vocata que illā regionē ꝑmo pꝰ diluuiū īhabitauit ꝛ incoluit

hec ab oriente habet indiam/ a meridie medi am tangit. ab occidente habet tigrum/ a ſeptẽtrione montẽ caucaſum. vbi porte ſunt caſpie vt dicit Iſiod. li. xiiij. In hac regione primo inuentus fuit vſus purpure. Inde etiam primo crinium et corporum vnguenta proceſſerũt pariter et odores ex quibus affluxit romanorũ luxuria et grecorum. (vt dicit Iſido. et eſt terra in temperatis regionibus temperatiſſima. ſed in multis extremitatibus propter diſtemperatas terre manſiones ſicut in beſtijs et ſerpentibus ſic etiam in hominum moribus eſt in pluribus inquieta. (vt dicit plinius in lib. tercio) vbi deſcribit hominum feritates. In hac prouintia habitant aſſirij a b aſſur dicti. gens potentiſſima ab antiquo eufrate vſqȝ ad medorum fines omnium in medio terre tenuit regionem. (vt dicit Iſi. li. ix.)

a Rabia aſie eſt prouintia ſacra et thurifera nuncupata (vt dicit Iſido. li. xv.) Ibi enim maxime habundant arbores thurifere et alie odorifere. propter quam ſacram aromatum flagrantiaȝ greci eam eudemon. latini vero banni vocauerunt vt dicit idem ibidem. In eius enim ſaltibus mirra et cynamomuȝ creſcũt et cetera medicinalia potentiſſime inualeſcunt. ibi naſcitur auis fenix et aliarum rerum ſilueſtrium tam beſtiarum ꝙ etiam volucrum diſſimilis et varia multitudo. In arabia etiam eſt diuerſitas gẽmarum. (Nam vt dicunt Iſi. Oroſi. et Plinius.) ibi triplex ſardonius et materia gemme immo multiplex gemmarum numerus inuenitur. Ibi enim inueniuntur dracones et quidem aſpides in quorum corporibus diuerſarum gemmarum precioſitas inuenitur. ĩ ipſa eſt Sabba vel ipſa eſt ſicca filio Chus cuius filius uocatus eſt ſabba. (vt dicit Iſido.) chus nuncupata/ et eſt pars terre arabie ſuper ſinum maris perſici coangustata. et v̾ſus ſinum arabicum conſumata. de ſabba quere infra.

a Rmenia ab armeno iaſonis theſali comite eſt vocata que amiſſo rege iaſtẽ collecta multitudine eꝰ que paſſiȝ vagabãtur armeniã cepit et ex ſuo noie nominauit (vt. d. Iſi. li. xv. hec eſt terra ararath in quã fugerunt filij ſanacherebh quã do ipſum in templo dei ſui orantem interfecerunt. vt narrat hiſtori. li. Re. ⁊ dicitur ararath mõs in quo poſt diluuium archa noe requieuit. ſita eſt autem armenia inter mõteȝ thauri ⁊ thãmaſi a capadocia vſqȝ ad caſpium mare protenſa habens a ſeptentrione montes ceranneos a quibus fluuius tigris naſcitur. vt dicunt Iſi. plini. ⁊ Oroſo. Eſt autem duplex armenia ſuperior et inferior. ſicut et due pãnonie. in quarum vtraqȝ mira ⁊ monſtruoſa quo ad nos ſepius inueniuntur. terra auteȝ armenica vbi attingit littora tigris vel eufratis herbis et frugibus/ nemoribus/ ortis ⁊ fructibus ẽ iocundiſſima. multis tamen beſtiarum crudelium ⁊ ſerpentum generibus eſt repleta. vt. d. idem et de hac multa narrat Pli.

a Radia ſiue aradin eſt inſula que tota eſt ciuitas ſita in mari mediterraneo nõ longe a tyro vt. d. gl. ſuper illum locuȝ eze. xvij filij aradij in exercitu tuo. ⁊c. viri ſunt nautici et in pugnis naualibus erudi ti.

a Lbania aſie maioris eſt prouĩtia a colore populi nuncupata eo ꝙ albo crine naſcantur. frigida eniȝ regio eſt reſpectu aliarum regionum que aſie aſcribuntur. hec arbania habet ab oriente mare caſpium et ſurgit per ora ſeptẽtrionalis oceani vſqȝ ad meotides paludes per deſerta loca et inculti ſſima ſe extendens huic terre ſũt ingentes canes aĩo ⁊ corpore tã fero vt thauros premant leones perimant ⁊ elephãtes beluas fortiſſimas ſuperant et proſternant vt de albanorũ cane exẽplificat Pli. qui miſſus alexandro de leone apro et elephante in ſtadio triumphauit (vt. d. idem li. viij) in. c. d̾ canibꝰ albanie. hec vero gens oculos habet pictos ⁊ glaucos in pupilla adeo vt melius de nocte videant ꝙ de die vt. d. idem ⁊ Iſi. li. ix. Idem Solinus etiam pro miro narrat.

a Tica prouintia eadem eſt que et grecia antiqua cuius pars vel ciuitas dicebatur ciuitas athenarũ que quondaȝ fuit philoſophoruȝ nutrix ⁊ mater liberalium litterarũ qua nihil habuit grecia darius nihil nobilius ꝙ diu amoris ſapiẽtie ſtudio operam ipendebat (vt. d. pli. ⁊ Iſi. libro. xv. totius attice prouintie plato athenarum doctor fuit. hanc demoſtenis eloquẽtia per multorum ſeculoruȝ ipſa publicauit. vt refert ſaluſtius. ſed ſuper omnia eam cõmendat ariopagita pauli diſcipulus cuius ſapiẽtie profunditas totꝰ fere partes decorauit (vt. d. epi. ⁊ Dio. ariopagite ↄmẽdatõe idẽ refert Iſi.

a Chaia grece ĩ europa ẽ prouĩtia ab acheo quodã rege ãnquitꝰ appellata. h̃ prouĩna fere tota iſula ẽ nã a ſeptẽtriõe vbi macedonie iũgitur vndiqȝ ſepta ẽ mari nã ab oriẽte hȝ cyreũ mare ab euro gcũ

a meridie ionium ab affrico ⁊ occaſu caſſopiaſ inſulas a ſeptētrionali parte macedonie ⁊ ami ce grecie ſociaꝛ. huius ꝓuincie caput ē corith⁹ locus munitiſſimus (vt Iſido. li. xv.) Nā ad ipſā pȝ vix acceſſus ꝓpter ſitus altitudinem / multitudinē populi / ⁊ ꝓpter munitiōis forti⸗ tudinē / ⁊ maris vicinitatē. hanc cōdidit corin thus horeſti s filius / quā greci corintheam vo cant. i. reipublice adminiſtrationē (vt d. Iſid. l. xvi.

a Rchadia eſt ꝓuincia inter ionium mare ⁊ egeū (vt. d. Iſi.) collocata quā archa iouis filius incole deuictus ex ſuo noīe archadiā noiauit. Nam etiam ſitionia a quodam rege ſiſionio in poſterū ē vocata (vt d. Iſi. li. xv.

a Lania prima ps eſt ſitie / que pri⸗ ma ⁊ maxima regio ē europe que ſ. europa incipit a flumine danai / deſcēdēſ ad occaſū p ſeptētrionalē occeanū ⁊ vſq; in fines hyſpanie ſe extendit. cui⁹ ps oriētalis ⁊ meri⸗ dionalis a ponto cōſurgēs tota mari magno cōiungiꝛ ⁊ i flumine gades finiꝛ (vt d. Iſi. li. xv.) pars itaq; ſitie pria ē alania que ad meo tides paludes pertingit. ⁊ vſq; ad daciā ſe ꝓ tendit. Eſt. n. regio latiſſima multas ⁊ ſeuas ꝯtinens barbaras nationes ſub frigido di⸗ mate conſtituta / ab oriente declinās ad aqui lonem.

a Mazonia eſt regio parti aſia par ti ſita in europa que albanie ē vici na ⁊ ab amazonibus ē vocata. Fuerūt autem amazones gotoꝝ. q̄ exierunt de inferiori ſitia vxores (vt d. Iſi. li. ix.) que maritis ſuis i do lo interfectis. viroꝝ ſuoꝝ arma arripiētes ho ſtes virili aīo egreſſe de maritorū ſuorum nece ſūpſerūt d̄ dignā vltionē. Nā oēs maſculū a ſene vſq; ad paruulū i ore gladij ꝑimerūt ⁊ feminaſ reſeruātes hoſtiū ſpolia diripiētes deiceps pariꝛ ſine maſculorū ꝯſortio viuere decreuerūt / que duas reginas. ſ. marſepiā ⁊ lāpecā / maritoꝝ exēplo / qui ſemꝑ duos habere ſolebāt reges ſuꝑ ſe ſtatuerūt quarū vna ꝓcedēs cū exercitu cōtra hoſtes dimicabat / altera interī rē publi⸗ cā gubernabat. Effecte ſūt aūt tā fortes breui tpe bellatrices ꝙ magnā ptē aſie fere. c. annis dn̄io ſuo ſubiecerūt. Inter ipſas vero penit⁹ maſculū viuere vel morari rōne aliqua ꝑmiſe rūt ex finitimis tū gentib⁹ maritoſ ſobolis gra tia elegerūt ad quos ſtatutis tpibus acceden⸗ tes / ꝓlē cōceperūt. ſed tpe cōpleto ad ꝯceptio nis officiū inſtituto / maritos a ſe recedere ⁊ ali as māſiones querere coegerūt. maſculos au⸗ tem filios / vel emactabāt / vel certo tpe patri bus tranſmittebāt. filias vero ſibi reſeruātes eas ad ſagittādū ⁊ venādū informabāt ⁊ ne in ſagittarū ictibus vel iactu māmillarū groſ⸗ ſitie impedirentur / eis in. vij. anno vt dicitur māmas exurebāt. et iō amazones ſūt dicte. i. ſine māma (vt. d. Iſi. li. ix.) haſ vnimāmas āti q̄uis multi vocauerūt. quarū feritatem domu it (ut dicit) primo hercules / deinde achilles. ſ hoc potius fuit ꝑ amicitiam ꝙ per vires. ſic ſicut in geſtis grecorū et amazonū continetur (d. aūt Iſido.) ꝙ ꝑ alexandruȝ magnū ama zones vſq; ad interemptionē alias interitio⸗ nem penitus ſunt delete. ſed in hiſtoria alexā dri hoc non diciꝛ. immo diciꝛ amazonū regia alexādro poſtulāti tributa ꝑ nūcios ſcripſiſſe de tua prouidentia eſt mirandum. ꝙ cū fe⸗ minis ꝯfligere ſtatuiſti. quia ſi fauente nobis fortuna ſuccūbere te ꝯtingat / merito es confu ſus / cū a mulierib⁹ ſis deuict⁹. ꝙ ſi iratis no⸗ bis dijs nos deuinceris / parum tibi poterit cedere ad honorē. quia de mulieribus trium⸗ phaſti ſuꝑ cuius reſponſio / admirationē du⸗ ctus rex generoſus. dixit decens fore nō ꝑ gla diū et furorem mulieres vincere. ſed potius ꝑ amorem. propter qd̄ libertatem eis. cōceſſit. ⁊ ipſas non violētia. ſed potius amicicia ſuo imperio ſubiugauit.

a Lmania nobilis ⁊ generoſa eſt re gio in europa alemanno fluuio vltra dannubium ſecundum Iſi. ſic vocata. vbi illius terre incole prius habita uerunt qui a fluuio lemāno alamani dici ſūt hec etiam germania dicta eſt vt dicit Iſido. li xv. vbi dicit poſt. Daciam que finis eſt ſitie in ferioris occurrit germania ab oriente habenſ dannubium. a meridie renuȝ fluuium. a ſep⸗ temtrione et occaſu occeanum. Et eſt duplex germania ſcilicet ſuperior que ſe extendit vſq; ad alpes et mare mediterraneum ſiue adriati cum vbi mare magnum ſiſtit in aquileis parti bus per paludes. Alia germania eſt circa re⸗ num. vtramq; germina diues eſt terra et in clita. et tam viribus ꝙ diuicijs. ac bellicoſis populis numeroſa. vnde a fecunditate gignē dorum populorum a germinando germania ē vocata vt. d. Iſido. li. xv. generoſos et ima nes gignit pplos de q̄b⁹ diciꝛ i li. ix. Iſi. Ger manie natōes ſūt magne imania corpa habētes viribus fortes audaces aio ⁊ fortes indomiti

rapiti canibus ⁊ venationibus occupari ſa/ cie decori ⁊ formoſi / comati / ⁊ coma flaue / liberales aio / bilares ⁊ iocūdi. ⁊ potiſſime ſa/ xones qui in predictis ſunt ꝑcellentes de qui bus (d. Iſi.) ſaxonū inquit gens in occeani ſi nib⁹ ⁊ litoribus cōſtituta virtute ⁊ agilitate a gilis. vnde ⁊ ſic eſt appellata eo ꝙ valētiſſimū ſit genus hominū preſtātius ceteris piratis ñ eni ꝑ terrā ſolū ſuis hoſtibus ſūt infeſti. verū ⁊ ꝑ mare illis qui ſe moleſtant ac ſi eſſēt ſaxei ſunt iportabiles atq̧ duri. quoꝝ terra valde ē fructifera aquis ⁊ fluminib⁹ optimis irrigua i ipſoꝝ etiā mōtanis fodiūtur oīa fere metalla ꝑter ſtannū. Sunt etiā alie ꝓuincie in vtraq̧ germania que nō ſūt min⁹ laude digne / vt ſūt auſtria / bauaria circa dannubiū / ſueuia / Alſa tia circa renū. ⁊ mlte alie quaſ ꝑ ſingulos enu merare eēt tedioſū. a ſaxonib⁹ aūt germanicis anglia ꝓceſſerūt. quoꝝ ꝓgenies ⁊ ſucceſſio britaniā inſulā poſſidet. quoꝝ ligua ⁊ mores angloꝝ gens / vſq̧ hodie in plurib⁹ imitat (vt d. Beda in li. de geſtis anglorum) Quere in fra de littera. S. de ſaxonia.

a Nglia occeāi ē inſula maria que circūfuſa mari a toto orbe vndiq̧ eſt diuiſa. q̄ quōdā Albion ab al bis rupibus a longe circa maris litora appa rētibus ē vocata quā ſuccedente tpe quidā ꝓ ceres d' troie excidio diſcedētes facta claſſe pa ladis vt ferī oraculo ad predicte inſule litora ꝑuenerūt qui ꝯ gigātes qui tūc terrā poſſide rūt. diutius pugnātes pariter arte. ⁊ virtute i ſulā ſepatis gigantibus ſuo dñio ſubiacerūt ⁊ a bruto qui illius exercitus erat pricepſ. ter rā vocauerūt britāniā q. inſulā a bruto tūc tē poris armis ⁊ potentia acquiſitā a cuius bru ti ꝓſapia reges potētiſſimi ꝓceſſerūt / quoꝝ opera magnifica ſi quē audire delectat hyſto/ riā bruti legat. Illa aūt eadē inſula poſt lon/ ga tēpora a ſaxonibus germanicis / multis ⁊ varijs interuenientibus ſeuiſſimis prelijs ē ac/ quiſita / ⁊ a ſuis poſteris ē poſſeſſa. qui brito/ nibus vel mortuis vel exulatis inſulā inter ſe diuiſerūt. ⁊ ſingulis ꝓuincijs ſcdm lingue ſue ꝓprietatē noīa imponētes lingue gentis ſue memoriā reliquerunt vocantes inſulā angliā ab angela regina clariſſimi ducis ſaxonū filia que illam inſulam poſt multa prelia poſſedit. (Iſi.) tñ dicit angliā ab anglo dictā quaſi ter rā in fine / vel quaſi mūdi angulo conſtitutam ſed beatus Grego. videns angloꝝ pueros ro me venales / tpe paganorum audiens ꝙ eſſēt anglici. alludes patrie vocabulo (reſpondit) vere inquit ſunt angli / q2 vultu nitēt / vt ange li. illis oportet verba annūciare ſalutis. Nam vt d. Beda. terre natiua alias natiuitatis no/ bilitas adhuc in pueroꝝ vultibus reſultabat De hac inſula d. Plinius multa. Similiter ⁊ oroſius ſcdm Iſido. ſūmatim tangit expreſſi us que alij obſcurius retulere britāniā ſcilꝫ que nūc dicitur anglia ⁊ ē inſula que ꝯ aſpe/ ctū gallie ⁊ hiſpanie eſt ſita / circuitus ei⁹ obti net quadragieſocieſ ſeptuaginta v. milia. mlta ⁊ magna flumina ſunt in ea. fontes calidi metallorum etiam larga copia / gagates / ibi lapis plurimus ⁊ margarita / gleba optima / ⁊ diuerſis fructibus valde apta ibi oues lani gere in precipua habundātia / ibi feraꝝ ⁊ cer/ uoꝝ multitudo nimia inuenit / pauci lupi vel nulli in inſula reperiūtur. ⁊ iō oues q̄ ibi ma/ xime habūdant tutius in caulis ⁊ in paſcuis ſine cuſtodia relinquūtur (vt d. Be. vnde que dam deſcribens inſulam anglicam metrice ſic dixit. Anglia terra ferox ⁊ fertilis angulus or/ bis. Inſula prediues que toto vix eget orbe. Et cuius totus indiget orbis ope. Anglia ple na iocis / gens libera / apta iocari / libera gens cui libera mens ⁊ libera ligua. Sed igua me lior liberior q2 manus multas alias ꝓſequit gētis ⁊ inſule dignitates / quales hic interpo nere eſſet longū. quere infra de britannia.

a Quitānia gallie eſt prouincia in europo (vt dicit Iſidorus lib. xv. ⁊ eſt ſic ab obliquis aquis ligeris fluminis ꝙ ex plurima parte terminus eius ē eamq̧ pene in orbem circūtingit appellata ter ra ſiquidem fertilis ⁊ amena opidiſ ciuitatib⁹ ⁊ caſtris preclara aquis ⁊ fluminibus irrigua ſiluis / cāpis / ortis / ⁊ pratis decora vineis ⁊ arboribus fructiferis diuerſi generis conſita. ⁊ magnis diuitijs opulenta / ſub nomine ve/ ro aquitānie multe particulares prouintie cō prehenduntur. (vt dicit Plinius (hec a citio habet occeanū (vt dicit oroſius) qui aquita nicus ſinus appellatur. ab occaſo hyſpaniā habet / a ſeptētrione ⁊ oriente galliam ludinē ſem. ab euro ⁊ meridie cōtingit ꝓuintiā Nar/ bonenſem vt dicit Oroſius.

a Ndegauia ē gallie prouintia que aquitānie eſt vicina ⁊ vſq̧ ad mi/ norem britāniam ſe extendit. cui⁹ metropolis andigauis eſt nominata / a qua i circuitu tota prouintia andegauia appellatur ⁊ de terra vinifera ⁊ fructifera / bonis omnib⁹ opulenta, ſimilis aquitannie in vineis ⁊ i fru ge.

rapti canibus ⁊ venationibus occupari fa-
cie decori ⁊ formoſi / comati / ⁊ coma flaue /
liberales aīo / bilares ⁊ iocūdi. ⁊ potiſſime ſa-
xones qui in predictis ſunt ꝑcellentes de qui
bus (d. Iſi.) ſaxonū inquit gens in oceani ſi-
nib⁹ ⁊ littoribus cōſtituta virtute ⁊ agilitate a
gilis. vnde ⁊ ſic eſt appellata eo ꝙ valētiſſimū
ſit genus hominū preſtātius ceteris piratis nō
enim ꝑ terrā ſolū ſuis hoſtibus ſūt infeſti. verū
⁊ ꝑ mare illis qui ſe moleſtant ac ſi eſſēt ſaxei
ſunt iportabiles atq̃ duri. quoꝝ terra valde ē
fructifera aquis ⁊ fluminib⁹ optimis irrigua i
ipſoꝝ etiā mōtanis fodiūtur oīa fere metalla
ꝑter ſtannū. Sunt etiā alie ꝓuincie in vtraq̃
germania que nō ſūt min⁹ laude digne / vt ſūt
auſtria / bauaria circa dannubiū / ſueuia / Alſa
tia circa renū. ⁊ multe alie quaſ ꝑ ſingulos enu
merare eēt tedioſū. a ſaxonib⁹ aūt germanicis
anglia ꝓceſſerūt. quorū ꝓgenies ⁊ ſucceſſio
britaniā inſulā poſſidet. quoꝝ ligua ⁊ mores
angloꝝ gens / vſq̃ hodie in plurib⁹ imitat(vt
d. Beda in li. de geſtis anglorum) Quere in
fra de littera. S. de ſaxonia.

a Nglia oceāi ē inſula maria que
circūfuſa mari a toto orbe vndiq̃
eſt diuiſa. q̃ quōdā Albion ab al
bis rupibus a longe circa maris littora appa
rentibus ē vocata quā ſuccedente tpe quidā ꝓ
ceres d' troie excidio diſcedētes facta claſſe pa
ladis vt fert oraculo ad predicte inſule littora
ꝑuenerūt qui ɔ̄ gigantes qui tūc terrā poſſide
rūt. diutius pugnātes pariter arte. ⁊ virtute i
ſulā ſeparatis gigantibus ſuo dn̄io ſubiacerūt
⁊ a bruto qui illius exercitus erat pricepſ. ter
rā vocauerūt britāniā q. inſulā a bruto tūc tē
poris annis ⁊ potentia acquiſitā a cuius bru
ti ꝓſapia reges potētiſſimi ꝓceſſerūt / quorū
opera magnifica ſi quē audire delectat byſto-
riā bruti legat. Illa aūt eadē inſula poſt lon-
ga tēpora a ſaxonibus germanicis / multis ⁊
varijs interuenientibus ſeuiſſimis prelijs ē ac-
quiſita / ⁊ a ſuis poſtens ē poſſeſſa. qui brito-
nibus vel mortuis vel exulatis inſulā inter ſe
diuiſerūt. ⁊ ſingulis ꝓuincijs ſcd̄m lingue ſue
ꝓprietatē noīa imponētes lingue gentis ſue
memoriā reliquerūt vocantes inſulā angliā
ab angela regina clariſſimi ducis ſaxonū filia
que illam inſulam poſt multa prelia poſſedit.
(Iſi.) tn̄ dicit angliā ab anglo dictā quaſi ter
rā in fine / vel quaſi mūdi angulo conſtitutam
ſed beatus Grego. videns angloꝝ pueros ro
me venales / tpe paganorum audiens ꝙ eſſēt
anglici. alludens patrie vocabulo (reſpondit)
vere inquit ſunt angli / qr vultu nitēt vt ange
li. illis oportet verba annūciare ſalutis. Nam
vt d. Beda. terrena vita alias natiuitatis no-
bilitas adhuc in pueroꝝ vultibus reſultabat
De hac inſula d. Plinius multa. Similiter ⁊
oroſius ſcd̄m Iſido. ſūmatim tangit expreſſi
us que alij obſcurius retulere britāniā ſcilꝫ
que nūc dicitur anglia ⁊ ē inſula que ɔ̄ aſpe-
ctū gallie ⁊ hiſpanie eſt ſita / circuitus ei⁹ obti
net quadragieſocieſ ſeptuaginta v. milia. mul
ta ⁊ magna flumina ſunt in ea. fontes calidi
metallorum etiam larga copia / gagates / ibi
lapis plurimus ⁊ margarita / gleba optima /
⁊ diuerſis fructibus valde apta ibi oues lani
gere in precipua habundātia / ibi feraꝝ ⁊ cer-
uoꝝ multitudo nimia inuenit / pauci lupi vel
nulli in inſula repeiūtur. ⁊ iō oues q̄ ibi ma-
xime habūdant tutius in caulis ⁊ in paſcuis
ſine cuſtodia relinquūtur (vt d. Be. vnde que
dam deſcribens inſulam anglicam metrice ſic
dixit. Anglia terra ferox ⁊ fertilis angulus or-
bis. Inſula prediues que toto vix eget orbe.
Et cuius totus indiget orbis ope. Anglia ple
na iocis / gens libera / apta iocari / libera gens
cui libera mens ⁊ libera ligua. Sed igua me
lior liberior qr manus multas alias ꝓſequit
gētis ⁊ inſule dignitates / quales hic interpo
nere eſſet longū. quere infra de britannia.

a Quitānia gallie eſt prouincia in
europo (vt dicit Iſidorus lib. xv.
⁊ eſt ſic ab obliquis aquis ligeris
fluminis ꝙ ex plurima parte terminus eius ē
eamq̃ pene in orbem circūtingit appellata ter
ra ſiquidem fertilis ⁊ amena opidiſ ciuitatib⁹
⁊ caſtris preclara aquis ⁊ fluminibus irrigua
ſiluis / cāpis / ortis / ⁊ pratis decora vineis ⁊
arboribus fructiferis diuerſi generis conſita.
⁊ magnis diuitijs opulenta / ſub nomine ve-
ro aquitānie multe particulares prouintie cō
prehenduntur. (vt dicit Plinius (hec a circio
habet oceanū (vt dicit oroſius) qui aqueta
nicus ſinus appellatur. ab occaſo hyſpaniā
habet / a ſeptētrione ⁊ oriente galliam ludinē
ſem. ab euro ⁊ meridie cōtingit ꝓuintiā Nar-
bonenſem vt dicit Oroſius.

a Ndegauia ē gallie prouintia que
aquitānie eſt vicina ⁊ vſq̃ ad mi-
norem britāniam ſe extendit. cui⁹
metropolis andigauis eſt nominata / a qua i
circuitu tota prouintia andegauia appellatur
⁊ de terra vinifera ⁊ fructifera / bonis omnib⁹
opulenta, ſimilis aquitannie in vineis ⁊ i fru
ge.

a Lumnia gallia lugdunenſis ē ꝓuincia cuius ciuitas maior mons dat⁹ nūcupať. hec ab euro habet germaniam ab auſtro italiā/ab occidente narbonenſem ꝓuinciam/a ſeptētrione galliā belgicam. Eſt autē terra ſilueſtris/nemoroſa mōtuoſa/paſcuoſa feris pecudibus ⁊ armentis. referta/frugifera/⁊ vinifera in multis locis

a Pulia eſt regio maritima ī italia que eſt pars europe ab inſula cecilie per maris brachium ſeparata/ terra eſt ſiquidem multum populoſa/auro ⁊ argento referta. frumento vino ⁊ oleo opulenta. ciuitatibus nobilibus nobilis/inclita caſtris ⁊ op idis premunita/frugibus ⁊ diuerſi generis fructibus fertilis ⁊ fecunda. finis ē europe ꝯtra meridiem que ſolo mari a barbaria ē diuiſa. fontes dr̄ habere calidos infirmis ꝑbentes medicinā. Metropolis autē illius regionis Brundiſiū dr̄/quā greci quondā edificauerūt ⁊ dr̄ a brūta grece qđ ē caput ceruina tine. Ille enī ad modū ceruini capitis habens cornua/dr̄ eſſe diſpoſita (vt d. Iſi. li. xvi. in. c. de noibus ciuitatū). Huic a latere adiacet terra que dicitur capin nata mī frugū. Nā eius gleba fertiliſſima ad frugū multitudinē ꝑducendā/ex cuius habundātia multe ꝓuincie ſuſtentantur/etiā tranſmarine.

a Ffrica vt quidā putāt dicta ē quaſi aprica. eo ꝙ celo ſiue ſoli ſit ꝑuia ⁊ apta ꝓpť qđ horrori frigori nullatenus eſt ſubiecta (vt d. Iſido. lib. xv.) Alij putāt africā eſſe dictā ab affer filio abrahe ex cethura/qui dr̄ duxiſſe verſus libiā exercitū/⁊ ibi victis hoſtib⁹ ꝯſediſſe/ eiuſqꝫ poſteros affros nominaſſe (vt. d. Iſi. li. ix.) Incipit aūt affrica a finib⁹ egypti ꝑgens iuxta meridiem ꝑ ethiopiā/vſqꝫ ad athlantē montem a ſeptētrione vero mari mediterraneo clauditur/ ⁊ in gaditano freto finiť. hec mūdi tertia pars dr̄ eſſe diuiſa ꝯ aſiam ⁊ europā. hec hꝫ ꝓuincias multas/ſicut libiā/cironēſem/tripoli/biſannū/carthaginē/mauritaneā/ethiopiaꝫ/⁊ multas alias. Eſt aūt illa ps mūdi ī affrica. dr̄ mior ſpacio/ꝙ Aſia vel europa. ſ ꝑ ſua quātitate ditior ē. ⁊ mirabilior in qualitate. Nā in auro ⁊ gēmis ditiſſima ē. ſimiliter in fructibus frugibus ⁊ oliuis. Mirabiliſſimas etiam ꝑducit beſtiaꝝ ⁊ hominū ſpēs ⁊ figuras/vt patebit. qñ regiones affrice ꝑ ſua noīa deſcribentur. Solis ardoribus pre alijs terris exuritur varijs occeani finibus īteripitur. harenaꝝ cumulis ſterilis ī multis partib⁹ efficiť/⁊ a ſanctis pilosis tigrib⁹ ⁊ alijs horrēdis beſtijs poſſideť ur ⁊ hoc inferius plus patebit.

a Sturia prouincia eſt in citeriori hiſpania in confinio europe et africe conſtituta. (vt dicit Iſidorus libro. xv.) vnde et auſtures ſunt dicti qui prope iſturum flumen nunc inhabitant quorum terra eſt ſiluis et nemoribus quaſi vndiqꝫ circumſepta vt dicit idem. illius ſoli incole ſunt vt dicitur reſpectu aliorꝫ animo placidi liberales et benigni quorum ciuitas metropolis nominatur. Terra vero frumento ⁊ oleo n… nus habundat. Nam terra eſt frigida et ad… huius productionem frugum vel fructuum … mis etiam apta. habundat enim ibi milliū ⁊ caſtanee ſupra modum. dicuntur enim ibi multa creſcere fructuum genera et pomorū de qb⁹ loco vini faciūt ſibi potū. feris ſilueſtrib⁹ et etiā domeſticis pecudibus ſunt maxime opulenti. populus autem vt dicitur generaliter ex natura hilaris eſt et canore vocis in curſu agilis et in prelijs militaris eligantis nature ſiue ſtature et pulchre forme ſecundꝫ ſitum patrie et candi de regionis ad loquendum et forſan deridendum alios lingua leuis.

a Rogonia prouintia eſt in hiſpania. vinearum et frugum fecunda fontibus et fluuijs irrigua ab arragotis quandam occupataꝝ quibus regio vſqꝫ hodie nuncupatur. Nam gotorum gens aliquando in illa prouintia habitabat. vnde et arrogonia quaſi arrogotia eſt vocata (vt dicat Iſidorus.) quam perfluit hiberus fluuius cuius metropolis appellatur.

b Abilonia aſie eſt prouintia in caldea cuius caput eſt vrbs babilō a qua regio eſt nuncupata tam nobilis vt caldea et aſſiria ⁊ meſopotania in ei⁹ nomen aliquando tranſierunt vt dicit Iſido. libro. xv. hanc preterfluunt flumina nobiliſſima inter que precipua ſunt tigris et eufrates que de paradiſo ortum habent. Eſt autem regio omnium frugum et fructuum fertiliſſima vinifera ⁊ aromaticis arboribus ⁊ herbis plena et gemmarum et metallorum copijs ditiſſima camelis/equis/aſinis/et mulis et alijs iumentis habundantiſſima. feris et mirabilib⁹ beſtijs ac monſtruoſis habundans maxime in deſertis cuius metropolis quondam dicta eſt babilon. ideſt confuſio. eo ꝙ ibi lingua edificantiū turrim babel ē ꝯfuſa vt dr̄ gen. xi.

Cuius magnitudinem deſcribit hieroni.ſuper Iſa.p.Babilon inquit eſt metropolis caldeorum.cuius muri.xvi.milia paſſuum erant per quadrū ab angulo in angulum quod eſt ſimul lxiiij.vnde duabus leucis et duabus vnius leuce partibus muri tendebanť.ibiqȝ erat turris trium milium paſſuum in altitudine id eſt duarū leucarū a lato in arctum coangustata/ɔ materia fuerunt lateres cocti ex bitumine indiſſolubili.vnde nec igne nec aqua diſſolui pōt.et quia ibi confuſum eſt labiū ebraice dicta eſt babel/grece aūt babilon.a qua regio tota in circuitu eſt vocata.Huic impabat rex potentiſſimus ſcilicet nabugo.qui inter ceteras mūdi nationes quas caldeorū ſubiecit imperio iudeam captiuauit/pꝑter quod ꝛ babilon ſub barſacar nepote ſuo p cirum et darium regem pſarum et medorū penitus deſtructa fuit/necvnꝗ iterato repata.ſed de eius reliquijs due ciuitates ſcȝ theſephon.ꝛc.fuerūt in pſidis edificata (vt dicit hiero.) Locus aūt vbi quondā fuit babilon eſt deſertus et nihil continet niſi beſtias monſtruoſas.quere infra de caldea.

b Bactria eſt regio in aſia cui fluuius nomine bactrus nomen dedit (vt dicit.Iſi.li.xv.) huius ptes q̄ ſūt plane p pane rugis ambiuntur.q̄ autem aduerſe ſun tindij fluuij terminantur.reliqua includit corbus fluuius.mittit autem et nutrit bractea fortiſſimos camelos/nunꝗ pedes atterentes.vt.d.Iſidorus.

b Bracearia regio eſt in affrica/ex duobus opidis nobiliſſimus vocabulum eſt ſortita/ex quibus vnū andromecus vocať alterū vocať biȝatū.h fecūda ēglebis ꝛ oleis ɔ hum⁹ ē ita pinguiſ vt iacta ſibi ſemina in incremēto pene centeſime fruges/renaſcuntur vt dicit Iſi.libro.xv.

b Brabancia germanie finalis eſt prouincia que gallie belgice eſt contigua habens renū ab oriente et friȝiā britanicum occeanum et flandricum ſinum ab aquilone inferiorem galliā ab occidente ſuperiorē vero franciam a meridie.quā ancupiſſinoſa pꝛerfluit multa habēs opida et famoſa/terra fertilis in fructibus populoſa gens elegantis ſtature et venuſte forme/bellicoſa/animoſa cōtra hoſtes.Int ſe aūt placita ꝛ q̄eta.i.gēs bnfica/deuota ꝛ benigna

b Belgica dicitur gallie prouincia/i europa que a belgis ciuitate ē dicta (vt.d.Iſido.li.ix.) hec ab oriente (vt.d.oroſius) habet germaniam ꝛ fluuiū reni/ab euro habet alpes pēninas/a meridie prouinciā narbonenſem in qua ciuitas arrelatenſis ſita eſt ab occaſu prouinciam lugdunenſem a circio occeanū britanicū/a ſeptentrione britanicam inſulam ſiue angliam.hec regio i frugib⁹ et fructib⁹ fecūda et in mltis locis vinifera multum populoſa ciuitatibus et opidis munita.gens eius ferox naturaliter (vt.d Iſi.li.ix.) ꝛ animoſa et fluuijs irrigua/alnis et fecundiſſimis nemoribus et pratis decora/iumentis et pecudibus plena.pauca hīs monſtruoſa p̄ter ranas et colubros.pauca generans venenoſa.terra ſiquidem generaliter ſolet eſſe pacifica et quieta.in plurimos populos lingua aliquantulū differentes eſt h belgica ſubdiuiſa.

b Bitinia vt.d.Iſi.minoris aſie eſt prouincia in ponti exordio ad prē ſolis orientis auerſa tracie adiacȝ multis antea nominibus appellata.Nam prius birtia eſt dicta deinde a birimio rege fuit mox bitinia nūcupata ipa ē maior frigida cuius metropolis dicitur nicomedia/vbi fugiens hanibal princeps carthaginis/veneno animā expirauit (vt.d.iſi.li.xv.) Condita autem eſt bitinia primo a feniceque p̄us miramunda vocabatur.vt.d.iſido.

b Britannia occeani eſt inſula in europa p longam inberemiam extēditur a meridie habet gallias vt.d.oroſius.hec inſula habet in longum paſſuum milia.lxxx.in latum.milia ducenta.a tergo autem occeani infinitas hȝ orcades inſulas quarū.xx.deſerte ſunt.et.xiij.incoluntur.deinde occurrit inſula tile nauigatione ſex dierum vt.d.plini.li.iiij.et iſido.xv.a britanica inſula ſepata.ſcdm oroſium vero verſ⁹ circiū in medio occeano ſita eſt pꝑter eius diſtantiam paucis nota.hec britānia.vt.d.pli.li.iiij.c.xvij.inter ſeptentrionem et occidentem iacet oppoſita germanie gallie et hiſpanie maximo interuallo.huic primo albino fuit nomē forſan pꝑter albos rupes inſulam arcūdantes deinde a bruto britannia eſt dicta.ſed tandem a germanicis ipſam obtinentibus āglia eſt vocata.quere.ſ.de littera anglia Eſt autem alia britānia minor ſuper occeanū aquitānicū ſita in ptibus galliarum/ que a britonibus relinquentibus britaniā maiorē/pꝑter importunitatem germanorū eſt vſqȝ hodie populata vbi vſqȝ ad hoc genus britonū et nomen pſeuerat.et quāuis hec britānia in multis laudibus digna ſit/non poteſt tamen filia matri minor britānia maiori cōpari.et ideo hū mu

noꝛ bꝛitãnia debuit vocari/que ſicut nec nũe-
ro populi/ſic nec merito ſoli põt maioꝛi bꝛitã
nie adequari.

Oetia ꝓuintia belladis eſt ꝑticu-
b la in grecia vt dicit iſi.li.ix. abo-
ue vt dr̃ primitus nominata et hͦ
bac de cauſa. dũ em̃ cachinus age
noꝛis filius europam ſoꝛoꝛem filiam ſuam a
ioue raptam ex precepto patris quereret/p̃ris
iram foꝛmidans confirmato animo elegit exi-
lium et dum caſu bouis ſequeretur veſtigia.
locum vbi ipſa recubuit adinuenit. et ideo no
mine bouis locum illum boetiam nominauit
vbi et thebas conſtruxit vbi quondã filia bel
la dedicauerunt. et hic nati ſunt apollo et her
cules maioꝛ ille thebanus eadem eſt ennomia
vocata a quodam fonte. qui ibi eſt quondam
appollini conſecrata. vt. d. iſi. li. xv. In hac ter
ra eſt lacus quidã funalis vt qui de eo bibent
furoꝛe libidinis marceſcat vt dicit idem li. xii
ij. in. c. de aquis quere. s. de fontibus.

Oemia pars eſt meſſie ad plagã
orientalem iuxta germaniã poſita
in europa que eſt montibus maxi
mis et ſiluis denſiſſimis et altis vndiq; circũ
ſepta a germania et pannonia et nationibus
alijs per montes ſiluas et flumina eſt diuiſa.
Eſt autem regio montium altitudine in pluri
mis ſui partibus valde firma. cãpoꝝ et pra-
toꝛum planicie conſpicua. facie celi ſal uberri-
ma. gleba vertiliſſima in vineis habundans
et ãnona, in auro agento ſtanno et ceteris me
tallis ditiſſima fõtibus et fluuijs irrigua Nã
terram irrigat albea fluuius nobiliſſimuſqui
in montibus oritur boemoꝝ. ſimiliter et mul-
da qui ꝑfluit bꝛagam regiam ciuitatem. eius
montibus habundant pini et abietes/ habũ
dant et herbe innumerabiles/ non ſolũmodo
paſcuales/ verum etiam aromatice et medici-
nales. ibi diuerſoꝝ generꝝ habundant fere in
numerabiles ſcʒ vrſi/ apri/ cerui/ capꝛeole/ tra
gelaphi/ bibali/ ſeu biſontes. et inter has fe-
ras eſt quedam habens magnitudinem bouiſ
hec beſtia ferox eſt et ſeua/ et habet magna coꝛ
nua et ampla cum quibus ſe defendit ſed ha
bens ſub mento amplum folliculum in ipſo.
aquas recolligit et currendo aquam miro mo
do in illo folliculo calefacit quam ſuper vena
toꝛes ſeu canes ſibi nimis appꝛopinquantes
ꝓicit et quicquid tetigerit depilat lingua bo-
nibiliter a ſeptẽtrione hoc animal lingua bohe
mica boui nũcupatur. hec terra circuitur ex ꝑte
orientis moꝛauia ⁊ pannonia. ex ꝑte cum aqui
lonaris polonia. ex parte vero meridiei auſtria

ex parte occidentis grauarica germanica ⁊ miſ
ſenenſi marchia circũdatur et ambitur.

Urgũdia pars eſt gallie ſenonen-
b ſis vſq; ad alpes pennios ſe exten
dit. et eſt burgundia a burgis di-
cta. Iſi. li. ix. eo ꝙ oſtregoꝛi intraturi italiam
ibi fecerunt burgos plures. i. opida et munitõ
nes. terra em̃ eſt foꝛtis/ montuoſa/ ⁊ paſcuoſa
et in locis pluribus nemoꝛoſa/ aquis et flumi
nibus ac riuulis irrigua/ in multis locis ferti
lis et fecunda/ et in multis ſterilis et arida et
inaquoſa/ iuxta alpes maxime frigida ꝓpter
frequentes niuium et imbꝛium inundationes
plures ſunt incole iuxta alpes/ qui ex frequen
ti vſu aquaꝝ niuium efficiuntur ſub mẽto tur
gidi et ſtrumoſi. feris abundat ſcʒ vrſis/ apriſ
ceruis/ et multis alijs.

Apadocia eſt ꝓuincia in maioꝛ
aſia in capite ſirie collocata. ab o-
c riente armeniam tangit/ ab occa
ſu aſiam minoꝛem/ ab aquilone.
tamen ſciarios campos quos habuerunt quõ
dam amaſones et mare timerium/ a meridie
vero taurum montem/ cui ſubiacet cecilia ⁊ iſã
tia vſq; ad ſilicum ſinum qui ſpectat ꝯtra inſu
lam cipꝛum albis amnis ꝑ ea fluit qui quõdã
liddie regna diſiunxit aſpis. vt dicit Iſido. li.
xv. et oꝛoſius li. i. hi oꝛtum habuerunt pꝛimo
a moſoch iapher. vnde et vꝛbs apud eos ma
net vſq; hodie/ que moꝛeta dicitur. vt. d. Iſi.
li. ix.

Aldea q̃ſi caſſidea a caleph filio
c nachoꝛ fratris abꝛahe fuit nomĩa-
ta. vt dicit iſidoꝛus li. ix. Unde di-
cti ſunt chaldei a caſſeth quaſi caſ
ſidei. ⁊ eſt regio maxima/ ſita iuxta eufraten/ in
qua eſt campus duram/ in quo conuenerũt gi
gantes poſt diluuium/ et de conſilio nemroth
edificauerunt turrim babel/ a qua ciuitas ibi
edificata vocata eſt babilon. et tota regio ĩ po
ſterum babilonia fuit nuncupata. vt patet ſu
pra in littera. b. querere ibi de babilonia. Sʒ
hic dicendum eſt/ quid Oꝛoſius dicat de ba-
bilone. libꝛo ſecundo. Rex inquit pꝛimuſ apd̃
aſſirios qui eminere pꝛe ceteris potuit. ninus
fuit. occiſo autem nino ſemiramis vxoꝛ eius
totius aſie regina babiloniam vꝛbem quã in
cepat nẽroth et vt eſſet caput regni aſſirioꝛum
inſtituit ſtetit q; regnuʒ iſtud inconcuſſuʒ. M
et centum ſeptuagintaquatuoꝛ annis. vſq;
ad ſardanſi pallum quẽ interfecit arbates ꝑ-
fectus medoꝛum et tunc incepit perire regnuʒ
aſſirioꝛum. ſed ex toto perijt quando a ciro et
dario babilonia eſt ita deſtructa ꝙ vix credi

poterat apud mortales ꝙ tam fortis ciuitas
poſſit capi. fuit em̄ caſtroꝝ more menibus pa
ribus per quadrum diſpoſita et de murorum
magnitudine et firmitate vix credi pōt. Nam
in latitudine habuerunt muri cubitos quinq̄
gintaquatuor. tantum vero habuerunt in alti
tudine. ambitus eius in circuitu fuit. cccc. ſta/
dijs et. lxx. mur9 de coctili latere fuſo bitumi
ne compactus. foſſa extrinſecus late patenſ in
quā amnis circūfluxit a fronte murorum. cen/
tum erant porte. in murorum circuitu / erant d
fenſorum habitacula eque diſpoſita mire ma
gnitudinis et fortitudinis / quamuis eſſet ita
fortis / tamen ciro victa / capta / et ſubuerſa eſt
Nam in. ccc. et. lx. alueos flumen diuiſit ſicut
et ante fecerat gangem fluuium quando irat9
contra fluuium eo ꝙ vnum de ſuis militibus
ſubmergiſſet. eundem diuiſit in. ccc. lx. partes
vnde ſubtracta aqua que fluebat per ciuitatē
tanto facilius fuit capta (vt dicit idem oroſi.)
illo anno quo babilonia ab arbato incepit de
ſtrui / incepit roma fundari. Unde ſub vna cō
ueniencia temporum / illa cepit / iſta ſurrexit. ⁊
quando preſenio defecit regnū primū orien/
tis / incepit pubeſcere regnum occidentis.

Cedar nomen eſt regionis in qua
habitant iſmahelite qui fuerunt fi
lij cedar primogeniti iſmahel. nā
iſmahel fuit filius abrahe ex agar
egyptia ancilla eius. vnde vetuſti vocantur a/
gareni qui modo ſarraceni dicuntur quamuis
vſurpato noīe fruſtra ſe ēē de ſara genitos glo
riētur (vt d. iſido. li. ix.) hi domos nō edificāt
ſed tanꝙ ferales homines per vaſtas ſolitudi
nes euagantes (in tabernaculis habitant / de
predijs ⁊ venationibus victum acquirētes. ⁊
ideo onager fuit vocatus iſmahel (vt di. glo.
ſup Gen̄. xvi. (hic erit homo ferus ⁊c. qui) vt
dicit) omnem beſtiarum rabiē ſupergradietur
⁊ manſueti ab eis conterentur. Nam vt di. me/
thodius. futurum eſt vt ad huc ſemel pariter
cōgregata exeant de deſertis ⁊ obtinebunt or
bem terre p octo ebdomadas annoꝝ. ⁊ voca/
bitur via illorum / via anguſtie. nam ciuitateſ
⁊ regna ſubuertent / in locis ſacratis ſacerdo/
tes interficient / ibidem cum mulieribus dor/
mient ⁊ de ſacris vaſis bibent / ⁊ ad ſepulchra
ſanctorum iumenta ligabunt / pro nequicia
chriſtianorum que tunc erunt. hec ⁊ multa ali/
a recitat que habitatores cedar id eſt iſmahe/
lite in orbe ſunt facturi.

Cantia prouincia eſt in anglia iu/
xta britanicū occeanum ſita cuius
metropolis dicitur cantuaria. Eſt
autem frugifera / ⁊ nemoroſa / fon
tibus ⁊ fluminibus irrigua / maris portubus
īſigniſ diuitijſ locupleſ / ſalubritate celi ꝑcipua

Antabria eſt hiſpanie prouincia
vocabulo vrbis ⁊ ānis hiberi ſic
vocata. cuius gentis animus eſt
pertinax ad latrocinandum ⁊ ad
bellandum pronus ⁊ ad patienda verberera /
ſemp eſt paratus (vt dicit iſido. li. ix.) huic vi/
cina eſt celtiberia a gallis celticis ⁊ hiberis eſt
ſic vocata.

Dananea ē regio in ſiria que a fi
lijs chanaan filij cham poſt dilu/
uium eſt poſſeſſa. Et fuerunt ex eiſ
decē nationes. vt dicit iſido. li. ix
ex quibus fuerunt ſeptem nationes de ſemine
chanaan in quibus maledictio chā fuit q̄ſi he
reditario iure radicata. ⁊ ideo a filijs iſrahel
domini precepto fuerunt deleti ⁊ earū termi/
ni ab eiſdem occupati. vt di. Iſido.

Ampania eſt italie prouintia inē
romanum territorium ⁊ apuliam
collocata. cuius metropolis quō/
dam fuit capua a filuio rege alba
norum extracta a capacitate ſic dicta. eo ꝙ ei9
terra omnem vite fructum capiat. vnde ⁊ ca/
put eſt vrbium capanie / inter maximas ciui/
tates romam ⁊ carthaginem nominata / ex q̄
aliquando ꝓuintia italie cāpania fuerat no/
minata. multe ſunt alie ciuitates famoſe locu
pletes ⁊ populoſe ad ꝓuinciam campanie ꝑ
tinentes ſicut. neapolis et ponteolis vbi bal
nea virgilij in honore habebantur. Eſt autē
terra vinearum frugum oleorum ⁊ ferarum a/
bundans fructibus generꝫ diuerſorum. Eſt a
lia campania caſaluina gallie ſenonenſis ꝓ/
uintia cuius caput ciuitas eſt creris.

Auda vocatur quedam inſula in
principio arta deinde paulatim
dilatatur cuius ingreſſus eſt diffi
cilis laborioſus vt patet in actu/
bus apoſtolorum. xxvij. ca. Eſt autem hec in/
ſula inter ſiriam ⁊ italiam iuxta cretam ⁊ ſal/
niciam vel ſardiniam.

Ilicia minoris aſie eſt prouincia
a quodam antiquiore iouis filio /
vt aſſerunt nominata vt di. iſi. li.
xv. Hec ab occidente habet litteā
a meridie mare ſiculum ab oriente ⁊ ſeptem/
trione habet montis tauri iuga. hanc cignus
amnis interſecat. matrem habet orbium tha
rimaniam que ⁊ tharſis dicitur. fuit autē ibi
paulus ⁊ choruſtos. Opidū eius eſt vbi cro
cus plurimus eſt ⁊ optimus ⁊ ſpiramine fla
gratiſſimus ⁊ colore plus ꝙ aureus (vt dicit

Iſido.li.xv.

c Ipros eſt inſula a cipro ciuitate. que in ea eſt denotata (vt dicit. Iſidorus.li.xv.) ipſa eſt et pbapbon quequondã fuit veneri cõſecrata. multum autem fuit quondã famoſa ⁊ maxime de metallis eris Ibi es dicitur fuiſſe repertum et eius vſus primo vt dicit idem. Terra eſt vinifer a et fortia funt valde illius loci vina. ciuitates habet modo multos et nobiles. Inter quas caput et metropolis dicitur nichoſia. terra eſt vtiq; mari vndiq; clauſa. ſʒ interius ſiluis / campis / pratis / vineis / et frugibus nimis plena. fontibus et amnib⁹ irrigua et multis diuitijs pariter et delitijs opulenta. hec inſula vocatur ſepius cethim in ſcriptura. vt.d. Iſi.li.nono. Et dicta eſt ſic a quodam filio ionam nepote iapbet (vt di. Iſid. De hac inſula dicit oroſius libro primo. Inſula cipros a meridie mari cilico cingitur ab occidente mari panphilico / a ſeptentrione aulone alino / a meridie cite et phenicis pelago circumdatur / cuius ſpacium in longo tenet.c.lxxv. milia paſſuũ. In lato vero mille paſſuũ centum et.xxv.

c Reta grecia eſt inſula a quodam rege crete dicto nominata. inter ortum et occaſum longiſſimo tractu porrecta a ſeptentrione grecie boſtibus / ab auſtro egyptijs vndis pfuſa. Fuit quondam centum vrbibus nobilibus decorata / vnde et centapolis dicta eſt. Primo autē fuit inſula que remis et amnibus claruit ac ſagittis. prima litteris iura dedit / equeſtres turmas poſt imbuit / ſtudium muſici in ea primo repertũ ab ideis doctis mũdo tradidit et exercendo ampliauit. pecudes capras habet copioſas. ceruos autem et capreas valde paucas lupos et vulpes aliaq; ferarum noxia genera nunq̃ gignit. ſerpens ibi nullus / nulla nocua et ſi aliunde tranſlata inueniatur / ſtatim moritur. terra eſt vitibus ambita / arboribus conſita / herbis medicinalibus referta / vt diptomis et alnos et huiuſmodi. gẽmas etiam generat precioſas. gignit etiam lapidē qui iacedactalus dicitur. vt dicit Iſidorus libro.xv. et cū ſit inſula a maioribus venenis notabiliter libera / tamen ſpalangias id eſt quaſdam araneas generat venenatas (huc uſq; iſido. libro.xv. Idem p omnia narrat plinius li.iiij. De eadē vero inſula dicit oroſius. creta ab oriente finit mari carpano / ab occaſu et ſeptentrione mari cretico / a meridie mari libico quod adriaticũ vocant et habet in longo mille paſſuum centum et.lxxxvij. In latitudine vero mille. quinquaginta. Quere de diſpoſitione domus dedali in grecia. Iſidorum libro.xv.in.c. de ciuitatibus.

c Icladeſ inſule vt.d.iſi.li.xv. quõdam grecie fuerunt quas inde ciclades autumant eſſe dictas. q; licet ſpacijs longioribus a delo pie cte in orbem. tamen circa delum ſite ſunt. Naʒ orbem greci ciclũ vocant. quidam tamen ſic eas eſſe vocatas pꝑter ſcopulos qui in circuitu earum ſunt De inſule in helleſponto inter egeũ mare et maleum ſunt conſtitute. circũdãtur enim pelago in iudea et ſunt in numero.liij. tendentes a ſeptentrione in meridiem. habent.l. milia paſſuum a ſeptentrione in meridiem et.l. milia ab oriente in occaſum ſecundum Iſidorum Secundum oroſium vero in.cc. prima vero intrabas inſulas. vt dicit oroſius. ab oriente eſt rodus / a ſeptentrione cenodo / a meridie capados / ab occaſu ceceras. ab oriente finiuntur littoribus aſie / ab occidente maritario / a ſeptentrione mari egeo / a meridie mari carphatio.

c Oba vel cohes inſula eſt adiacẽs prouincie attice in qua ypocras medicus natus eſt et hec inſula p̃ma lanificũ arte claruit vt dicit iſ. equos etiam dicitur nutrire laudabiles in quibus ſalomon antiquitus gloriari videbat vt dicitur.iiij. Re. vbi dicitur de coba. adducebãtur ei equi.

c Orſica eſt inſula multis prouincijs corpore anguloſa. hec habet ab oriente cinentũ mare et portũ vrbis romane a meridie ſardiam ab occaſu belleares. a ſeptentrione liguſticũ ſinum et tenet in longũ.c.lxi. millia paſſuum. In latum. mille.xxvi.

d Almacia grecie eſt prouincia ſcdm antiquã terre prtitionem a delum eiuſdem puintie ciuitate maxima nominata. hec puintia ab oriēte habet macedoniã a ſeptentrione meſiã ab occaſu hiſtriã a meridie ſinu adrico terminat vt dicit Iſi.li.xv. (et oroſius dicit idem) Gens illius terre eſt fortis robuſta predis dedita ⁊ rapinis. piraticã etenim ex ipſis plurimũ ducunt vitam.

d Acia regio eſt in europa a danis grecis vt dr̃ pmitus occupata. multis inſulis et puincijs ſubdiuiſa cum germania contigua cuius gens quondã fuit ferox ⁊ nimiũ bellicoſa. pꝑter qđ britanīq

noricis et multis aliarum regionum inſulis do minabantur Iſido. tñ dicit. li. x. dacij gotorum fuerunt ſoboles et dictos putant dacos quaſi dagos de gotorum genere procreatos. vnde tñ q autem ſint primitus procreati. h tñ certũ ẽ q ẽ multũ populoſa ⁊ elegantis ſtature come pulchre decore faciei generaliter ⁊ formoſe. gẽs ⁊ ſi animo ſeua/ ↄtra hoſtes tñ naturalr pia ẽ ⁊ mente placida erga quoſlibet innocentes.

d Elos grecie inſula in medio cicladum eſt cõſtituta. ſic dic a eo q p⁹ diluuium cũ nox vt fert multis mẽſib⁹ obumbraſſet ante omnes terras illa inſula radijs ſolis pri⁹ eſt illuſtrata. ⁊ q poſt eſt manifeſtata/ ideo nomẽ delos inſula eſt ſortita. Nam delon greci manifeſte dicũt Ipſa eſt ⁊ ortigia eo q ibi primo viſe ſunt coturnices aues. ſ. quas greci ortigias vocãt. In hac inſula iacona enixa eſt appollinẽ vt dicit Iſi. li. xv. Et eſt delos nomẽ inſule ⁊ ciuitatis

d Oda regio eſt in ethiopia in ꝫ occidentali plaga vt dicit Iſi. li. ix. abundans in elephantib⁹ ⁊ ebore ⁊ lingnis ebeninis vt dicit glo. ſuper eze. xxvij.

e Europa tercia dr eſſe ps orbis ab europa filia agenoris regis libie eſt vocata/ quã iupiter rapiens ab affrica ad cretam adduxit et maximam ptem orbis terrax eius nomine appellauit vt dicit Iſidorus. li. xv. De europa autem ſcribit oroſius dicens. Europe regiones ⁊ gẽtes incipiũt a montibus ripheis meocidiſq paludibus que ſunt ad orientẽ deſcendentes ad occaſum per littus ſeptẽtrionalis occeani. vſq ad galliam et bellicã et flumen renum qd eſt ad occeanũ. deinde ad danubiũ quem hiſtrũ vocant qui eſt a meridie et ad orientem directus ponto accipitur. (Iſidorus aũt li. xv. dicit.) Incipit a flumine tanai deſcendẽs ad occaſum p ſeptentrionalem occeanũ vſq ad finem hyſpanie cuius pars orientalis et meridiana a ponto conſurgens tota mari magno ꝯiungitur et inſulas gades finitur. pma regio europe ẽ ſicia inferior que a meocedis paludibus incipiens inter danubiũ et occeanũ ſeptẽtrionalem vſq ad germaniã porrigit (vt dicit Iſido. li. xv.) et hec terra pp ter barbaras gentes ſpecialiter barbaria nuncupatur. Et ſunt gentes in vniuerſo vt dicit oroſius. li. iiij. Inter quas prima eſt alauia que ad meocedes paludes pertingit. poſt gothia. deinde dacia ⁊ poſt germania. deinde gallia. ⁊ inſula Britanica. orcades ⁊ inſule multe. tandem hyſpania minor in cuius finib⁹ finitur europa ex pte occidentis a pte autem ſuperiori verſ⁹ meridiem habet multas ⁊ maximas regiones. ſ. pãnoniam meſſium traciam greciam cum finib⁹ ſuis ſitaliam cum inſulis ⁊ terminis ſuis Dec mundi particula ⁊ ſi ſit minor q ſit aſia (ei tñ par eſt in populorũ numeroſa generoſitate. populus enim (vt di. plinius) alit corpe maiores viribus fortiores. animo audaciores. forma ⁊ ſpecie pulchriores/ q faciunt aſie vel affrice regiones nam ſolaris eſtus adurens pp ter eius pmanentiã ſup affros/ illos efficit ꝯſumendo humores corpe breuiores/ facie nigriores/ crine criſpiores/ ⁊ pp ter euaporationem ſpirituum p apertos poros animo deficiores. E contrario vero eſt apud ſeptentrionales. Nam et frigiditate poros extrinſecos opilante generantur humores in corpe et efficiuntur hoĩes corpulentiores et ex ipſa frigiditate que mater eſt albedinis in exterioribus in cute ſcʒ facie albiores et ex repcuſſione vaporx ⁊ ſpirituũ ad interiora efficiunt calidiores interius et p conſequens plus audaces. hoĩes vero aſie quorũ regio pma eſt ab oriente mediocriter in hoc ſe habent vt dicit pli.

e Iulath puincia eſt in ſuperiori india ab oriente incipiens in lõgo terrax tractu verſus ſeptentrionẽ ſe diffundens ab euila filio heber patriarche hebreorũ vt. d. glo. ſup. Geñ. l. ⁊. x. vbi dr q inter filios heber per iactã eiulath nominat. hãc regionem pfluit ganges fluuius qui alio nomie phiſon i li. geneſeos nũcupat. quẽ plini⁹ miris extollit laudibus li. iij. c. xx. vbi dicit q ganges indicus fluuius multos et q̃ſi infinitos in ſe recipit amnes ⁊ nauigabiles vt hyrapſem cantabriã. hyſepin et multos alios nec eſt vnq latior. l. ſtadijs vel p fundior. vel altior. xv. paſſibus. hic fluuius circuit terrã euilath in qua abundat aurum ſpecies aromatice vt bedelliũ ⁊ gẽme pcioſe. vt onicius carbũculus et hmõi vt dicit idem et glo. ſup geneſiʒ In hac terra multe ſunt regiones pciales in quibus potiſſime elephantox abũdare dicit multitudo.

Ethiopia a colore ppli pmitus eſt vocata quos ſolis vicinitas tenet vt dicit Iſido. li. xv. denique vim ſideris pdit hominũ color. eſt enĩ iugis eſtus. Nam quicqd eſt ſub meridiano cardine ⁊ circa occaſum eſt monſtruoſũ. circa mediũ eſt arenoſum ad orientalẽ vero plagã eius maxime eſt deſerta cuius ſitus ab occaſu montis ſalʒ athlantis ad orientẽ vſq in fines egypti por/

rigitur a meridie oſtia a ſeptentrione nilo flu
mine clauditur/plurimas habens gentes di/
uerſo vultu et monſtruoſa ſpecie horribiles.
ferar quoq3 et ſerpentū multitudine/eſt refer
ta. illic quoq3 rinoceronta beſtia. i. vnicornu/
camelon/et baſiliſcus/dracones ingentes/ex
quorū cerebro gemme extrahuntur/iacinctus
criſopaſſus ac thopaſius. alie gemme plurime
in illis partibus reperiuntur. Cinamomū ibi
colligitur. Due autem ſunt. Una circa ortū ſo
lis. alia autem eſt in mauritania circa occaſum
et illa hiſpanie magis eſt vicina. Deinde etiā
numedia. Tandem carthaginenſis ꝓuincia.
poſt eſt getula. et vltimo contra occurſum ſo
lis in meridie eſt ethiopia exuſta vltra quā di
cunt fabule eſſe antipodes (vt dicit Iſido. li/
bro. xv.) cuius ſunt verba ſuperius de ethio/
pia hic inſerta. Dicit etiam idē libro nono. ethi
opes a filio iam ſunt denominati/et quo ori
ginem ꝯtraxerunt thus ebraica lingua ethio/
pia dr̄. hi quondā a flumine nilo cōſurgentes
iuxta egyptum inter nilum et occeanum in me
ridie ſub ſolis vicinitate inſederunt/quoꝝ mlt
ti ſunt populi ſicut heſperius ex parte occiden
tis garamanti et trogodite et ceteri. de quibus
narrat Plinius libro. xv. capitulo decimo.
Ethiopum gentes a quodā nigra flumine ſūt
vocate. quod flumen eiuſdem nature eſt cū ni
lo. Nam ꝯſimiles gignit calamos et papiros
eodēq3 tempore augeſcit. In eius deſertis mō
ſtruoſi videntur homines. Nam quidam ſolē
orientem et occidentem dira imprecatione id
eſt maledictione intuentur. q2 cōtinue maledi
cunt ſoli ꝑpter eius ardorem/eis valde grauē
Alij vt trogodite ſpecus excauāt/⁊ illos loco
domorum inhabitant. ſerpentes comedunt ⁊
omne quod mandi pōt quibus ſtridor eſt po
tius ꝙ vox. Alij velut pecudes matrimonij ſūt
expertes paſſim ſine lege cum mulieribus ha
bitantes/et tales dicuntur garamentes. Alij
incendunt nudi et nullo exercitio occupantur
et illi dicuntur graphaſantes. Alij qui blenni
dicuntur/capita non habere dicuntur/et os ⁊
oculos habent pectori inſitos et infixos Sūt
et ſatiri qui figuram ſolū habentes humanam
ſunt tamen quo ad morem penitus inhuma/
ni/ Sunt etiam in ethiopia mira alia. vt
dicit idem libro ſexto. c. xxi. Sunt inquit mul
ti ethiopes apud quos omnes beſtie quadru
pedes naſcuntur ſine auribus/etiam elephan
tes. Alij ſunt qui canem ꝓ rege habent/cuius
motu auguriantes faciunt quod vident.
Sunt et alij qui trinos vel quaternos dicunt
in fronte habere oculos/non ꝙ ita ſit in natu
ra. ſed hoc fingitur quia precipua ſagittarum
contemplatione vtuntur. Quidā etiam ex eis
leones et pantheras venantur/et eorum car/
nibus viuunt. quorum rex vnum ſolum oculū
in fronte habet. Alia gens ethiopū ſolis locu
ſtis viuunt. fumo et ſale induratis et hi qua/
dtrageſimū annum non excedunt.

E Gyptus qui prius erea ab egypto
danai fratre poſtea ibi regnante
nomen accepit hec ab oriente ſine
ſub rubro mari iuncta eſt/ab occaſu libiā ha
bet/a ſeptentrione mare magnum/a meridie.
vero introrſus recedit ꝓtendens ſe vſq3 ad e/
thiopes (vt dicit Iſidorus li. xv.) Eſt autē re
gio celi/imbribus inſueta. pluuiarum igna/
ra/nilus ſolus eam circūfluens irrigat/et ſua
inundatione eam fertilē efficit et fecundat. vñ
ſterilis ferax in fructibus multam partem ter/
raꝝ frumento alit. ceteroꝝ negocioꝝ adeo ē co
pioſa vt neceſſarijs mercibus impleat pene or
bem. finis egypti eſt canopia a canope mene
lai gubernatore ibi ſepulto ſic dicta (huiuſq3
Iſidorus libro quindecimo) hec primitꝰ meſ
fayna a filia cham nominata eſt (vt dicit Iſi.
libro nono) hec regio multas habet regiones
particulares et valde famoſas ciuitates ſicut
eſt memphis ab ephaſo iouis filio edificata/
et taphnes metropolis egypti/eleopoleos/
et alexandria/⁊ multe alie vt dicit Iſidorus.
libro ſexto. Scd̄m Oroſium autem duplex ē
egyptus ſc3 ſuperior et inferior que in oriente
et ꝑ longum ſe extendit cui eſt a ſeptentrione
ſinus arabicus/a meridie occeanus. Nam ex
occaſu ex egypto inferiori incipit. ad oriente3
rubro mari terminatur. xxiij. continens natio
nes. habet autem deſerta multa egyptus ſupe
rior in quibus ſunt multa monſtra et anima/
lia monſtruoſa. Ibi pardi/⁊ tigrides. ibi etiā
ſatiri/baſiliſci/aſpides horribiles/et ſerpen/
tes. nam in finibus egypti et ethiopie iuxta
fontem tigris vbi creditur eſſe caput nili qui
egyptū ꝑterfluit/naſcitur quedam fera nomi
ne caotepbas. que quidem corpore eſt modi
ca et membris iners atq3 pigra caput habēs
valde graue ꝑpter quod ſemꝑ defert illud ad
terre ſuꝑficiem inclinatum Quod a natura ſa
luti mortalium eſt ꝓuiſum. tante em̄ eſt vene
noſitatis et perniciei ꝙ nullus eadem recte vi
dere poſſet quin ſtatim ſine remedio expiret ea
dem eni eſt ei vis et ſerpenti qui dicitur baſili
cus dicit pli. li. viij. c. xxij. In egypto autē ma
xime abūdat cocodrilli hipocanti. i. fluuiales
equi et potiſſime circa fluenta nili.

Zlas belladiſ ꝓuīcia eſt grecie
e in europa rege bellena deucalo
nis pirꝛe filio a qua ⁊ primo bel/
lenes greci ſunt vocati ⁊ in bac ꝓ
uincia eſt acitba gens vbi quondam fuit athe
naꝝ ciuitas mater liberalium artium philo/
ſophorum nutrix/in qua quondam nihil ba/
buerunt carius greci nihilꝗ nobilius /cuiꝰ in
ꝓrimo achaia prouincia eſt vicina (vt dicit
Jſido.li. xv)huius belladis duplex eſt ꝓuin
cia ſcꝫ boecia ⁊ polopenſis. dicit prima ſcilꝫ
boecia ſupra dictum eſt. de alia poſt dicetur.
huic belladi ſubiacet bellcis pontus (vbi mul
ta ſunt valde mira (vt dixit plinius li.vi.c.iij)
Juxta inquit belleſpontū dixit crateſ pganenꝰ
eſſe genus hominum quos ophiages vocat.
quoꝝ ꝓtactu ſonāt icꝰ ſerpētū ⁊ ſola manu ap
poſita extrahūt q̄ mortifera ſūt venena. Dicit ⁊
pharro ibi aliquos quorum ſilue medētur ꝯ/
tra icꝰ anguium ⁊ ſerpentū. Eſt autem belle/
ſpontus maris mediterranei ſinus vt di. Jſid.
li.xiiij. Jn ſeptentrione retorquens magnis
anfractibus. iuxta greciā ⁊ illericum in angu
ſtias. vij. ſtadiorum ꝯſtringitur vbi xerſes rex
fecit pontem de nauibus ⁊ ſic in greciam di/
micauit. dilatatur eadem aqua ⁊ facit ꝓpontī
dem. Denominatur autem ſinus ille ab bellex
ſorore frixi fugiens nouercales inſidias deci
dit in mare ⁊ mortua eſt cuius caſꝰ belleſpōti
⁊ mari ⁊ terre in circuitu nomen dedit.

Olie inſula ſicilie ab eolo ipote
filio quem poete finxerunt regem
e fuiſſe ventoꝝ eſt vt dī appellata
hoc aūt ideo dictū eſt. quia ipe fu
it (vt d. varro (rector eolarū inſularū. ⁊ quia
eaꝝ nebulis ⁊ fumoſis vaporibꝰ futuro s p̄di
cebat ventos ab inpitis viſos ē vētos retinu
iſſe in ſua poteſtate (vt d. Jſid. li. quīdecimo
Sunt aūt nouē inſule eole dicte ab eodē que
et miliane ſunt dicte eo quod in eis ardeat
ignis. ſunt in monte ethne. vt. d. ibidem. et ſūt
ſingule inſule ꝓprys noīibꝰ nūcupate qua
rum prima dicit lupara ſecūda grecia ab altiſſi
mis collibꝰ ſic vocata. tercia ſtrogile. q̄rta dedi
⁊ ſic de alys

Ra nconia germānie eſt ꝓuīcia ī
europa. a francis illius regionis
incolis noīata. cuius metropo
lis herpipolis eſt vocata. ſita ſu/
per amnem mogum. a ſeptentrione habet turī
giam ⁊ ſaxoniam ab oriente danubium ⁊ ba/
rcā a meridie ſueuiā ⁊ alſaciā ab occaſu ꝓuī
ciam renenſem. cuiꝰ metropolis eſt mogūcia
ſita ſup renum quā mogus ibidem ſubintrat
Eſt autem terra optima fecunda fructibuſ/vi
nifera /ſiluis decora/opidis et caſtris munita
et plurimum populoſa.

Rancia que et gallia a francis pri
f mitus dī nomīata. vel a frāco car
nifice qui ſucceſſit in regem pariſi
us/de qua carnifices p̄uilegiati ſunt erga re/
gem. et ab illo (vt dicitur)nominata. ab orien
te habet limitē fluminis reni et germaniaꝫ /ab
euro habet alpes pineos /a meridie ꝓuīciā
narbonenſem /a circio occeanum britanicū a
ſeptentrione inſulam britanicaꝫ. et hec francia
quondā gallia belgica/a ciuitate que belgis
dicitur ſic eſt vocata (vt di. Jſidorus et oroſi
us libro .xu. Hec francia glebam habet vbe/
rem et arborum vinearum fructuum ac frugū
fertilem /fluuiorum et fontium eff luentiam in
ſignem /quē duo nobiliſſima flumina ꝓfūdūt
in extremis eius. ſcꝫ renus et rodanus (vt. di.
Jſidorus libro quindecimo)Lapides et la/
pidicinas habet nobiles et ad conſtruenda e/
dificia ſingulares et potiſſime pariſius /quod
et in gipſo ſiue vireo ab incolis vulgariter pla
ſtro dicto maxime preexcellit. Nam terra ē vi/
trea ⁊ perſpicua virtute minerali in lapide trāſ
mutata. qui lapis excuſtus et cum aqua ꝑparꝰ
cōuertit in ſementū vnde fiunt parietes edi/
ficia teſtudines ⁊ multiplica pauimenta. et.
huiuſmodi iementū poſitū ī opere ⁊ plaſma
tum ſiue tritum. ſtatī ad modū lapidis indu
at. Et cū multas habeat francia nobiles ⁊ fa
moſiſſimas ciuitates pariſius inter oēs meri
to obtinet principatū. Nam ſicut quōdā athe
narū ciuitas mater liberaliū artiū ⁊ philoſo/
phoꝝ litteraꝝ nutrix. ⁊ fons omniū ſcienciarū
greciam decorauit. ſic pariſiꝰ noſtris tempori
bus non ſolum franciam imo tocius europe
partem reſiduaꝫ in ſciencia ⁊ moribꝰ ſublima
uit. nam velut mater ſapiētie de omnibus mū
di partibus aduenientes recolligit /omnibus
in neceſſarijs ſubuenit/pacifice homines re/
git /et tanqua veritatis cultrix debitricem ſa/
pientibus et inſipientibus ſe oſtēdit/vrbs lo
cuples opibus et diuitijſ/prepotēs pace/gau
dens aere ⁊ flumine popularibus /alias phi
loſophantibus congruens. camporum/pra/
toꝝ/⁊ montiū pulchritudīe feſſoꝝ ī ſtudio ocu
los recreans et reficiens. vicorum et domorū
aptitudine ſtudentibus maxime competentes
et nihilominus ad refectionem et receptioneꝫ
omnium aliorum ipſam frequentantiū ē ſuffi
ciens. vniuerſas alias vrbes in his ⁊ conſimi
libus preexcellens.

f Flandria eſt ꝓuintia gallie belgice iuxta litus occeani cõſtituta habens germaniam ab oriente /inſulam britanicam a ſeptentrione /ab occidente mare gallicum /a meridie galliam ſenenſem ⁊ burgundiam. Hec ꝓuintia quãuis ſitu terre. ſit puula /multis tamen bonis ſingularibus ē referta. Eſt em̄ terra paſcuis vberrima .et armentis et pecudibus plena /nobiliſſimis opidis et portubus maris indita amnibus famoſis ſcʒ ſcadeleia vndiqꝫ irrigua et perfuſa. gens eius elegans corpore /et robuſta multiplex in ſobole et in ſubſtantia /in omniuʒ mercium diuitijs locuples. Venuſta facie generaliter et decora /affectu pia /affatu blanda /geſtu matura /habitu honeſta /erga domeſticos pacifica /erga extraneos valde fida /arte et ingenio in opere lanifico valde preclara /per cuius induſtriam magne parti orbis in lanificijs ſubuenitur. nam precioſam lanam quam ſibi anglia cõmunicat in pannos nobiles ſubtili. artificio trãſmutans /per mare et terram multis adminiſtrat. Eſt autē terra plana et frugifera in multis /multas quidem habens arbores non tamen multas ſiluas. gaudet quibuſdã locis paluſtribus /in quibus effodiuntur glebe que ſiluarũ ſupplent defectum quo ad ignium incrementum. nam ex his calidus et fortis ſolet ignis fieri magis efficax ꝙ ex lignis /licet mutilior et vilior quo ad cinereʒ /grauior quo ad redolentiam et odorem.

f Fenicis ꝓuintia a fenice fratre cadmi eſt vocata /quia fenix de glebis thebis egyptiorũ in ſiriam ꝓfectus apud ſidonē regnauit/ ⁊ ex ſuo nomine feniciam appellauit. Ipſa eſt vbi eſt tirus contra quē loquitur Iſa. (vt. d. iſi. li. xv. et nono) Hec habet ab oriente Arabiam /a meridie mare rubrum /ab occidente mare mediterraneum a ſeptentrione montem libanum. vnde terra optima ē /arborib⁹ ꝑpua i frugib⁹ ⁊ fructib⁹ terra fecundiſſima lactis /olei /⁊ mellis. terra ē montuoſa et campeſtris /irrigua fontibus et aquis. in cuius montibus metalla diuerſi generis fodiuntur.

f Frigia minoris aſie eſt ꝓuintia ſic dicta a frigia europe filia regine vicina galatie ex pte aquilonis /lithonie vero ex pte meridiei /lidie vero ex parte adheret in oriente /ab aquilone vero mari helleſponti terminatur vt. d. Iſi. li. xv. Sunt aũt due frigie. maior q̄ hʒ ſmirmã mior q̄ hʒ biliũ libomã autē diuidit fluuius hermias frigia. vt dicit idem. Frigia autem dardanica eſt appellata /a dardanio qui profectus de grecia cũ dracio fratre ſuo frigiã obtinuit /et ibi regnãs a ſuo nomine frigiam dardanicam nominauit dracius autem draciam occupauit. vt dicit iđ libro nono.

f Friſia eſt ꝓuintia in finibus inferioribus germanie ſup litus occeani tractu longiſſimo conſtituta q̄ a fine reni incipit et mari danico terminatur. cuius incicole friſones a germanicis nuncupãtur. In habitu aũt et in moribus plurimũ differunt a germanis. nam viri fere omnes in coma circulariter ſunt attonſi /q̄ quanto ſũt nobiliores /tanto altius circũcionderi glorioſi⁹ arbitrantur. Eſt autem gens viribus fortis /ꝓceri corporis /ſeueri animi et fortis /corpe agilis / lanceis vtentes ferreis pro ſagittis terra plana / paſcuoſa /paluſtris /et graminoſa lignis carens /pro ignium fomento terre bituminoſis ceſpitibus aut boum deſiccatis ſtercoribus ſepe vtens /gens quidem eſt libera extra genteʒ ſuam alterius dominio non ſubiecta. morti ſe exponunt gratia libertatis. et potius mortem diligunt ꝙ iugo opprimi ſeruitutis. ideo militares dignitates rennuũt /alias obnuunt. et aliquos inter ſe erigi in ſublime non ꝑmittunt ſub militie titulo. ſubſunt tamen iudicibus quos annuatim de ſeipſis eligũt qui rempublicaʒ inter ipſos ordinant et diſponũt ꝓ caſtitate multum zelant et omnem impudicitiam ſeuerius punientes. filios ſuos et filias vſqꝫ ad cõpletum fere adoleſcentie terminũ caſtas ſeruant. ex quo contingit ꝙ tunc temporis data nuptui ipſorum ſoboles ꝓlem cõpletaʒ generat et robuſtam.

f Fortunarum inſule in occeano ſũt ſite contra leuam mauritanie occiduo ꝓxime ⁊ inter ſe intericcto mari diſcrete (vt dicit Iſidorus libro. xv.) q̄ ab omnium bonoꝝ et precipue meſſiũ et fructuũ fecunditate /fortunate inſule ſunt vocate q̄s gentiliũ error et carmina poetarum ꝓpter ſoli fecunditatem paradiſum eſſe putrauerunt. (vt dicit Iſidorus li. xv. Idem di. plinius libro. v. capi. xxxij. et dicit ibi creſcere arbores vſqꝫ ad centum. l. pedum procenitatem. in eis eſt copia pomorum auiũ multitudo /ibi eſt mellis habundantia pariter et lactis et maxime in caprana inſula a multitudine caprarum et arietum ſic nominata. ibi canũ mirabilis fortitudo et precipue in canaria inſula que eſt a multitudine canum ingentis fortitudinis et magnitudinis /ſic vocata.

Alilea regio eſt paleſtine ſic voca/
g ta.eo ꝙ gignit candidiores homi
nes ꝙ paleſtina. Hec aũt duplex
eſt ſcꝫ inferior et ſuperior/ ⁊ ſunt contigue ad
inuicem et connexe adherentes ſirie et fenici.
vtriuſꝙ gleba ferax eſt et optima.frugibus fru
ctibus vineis /et oliuis vberrima et fecunda/
aquis irrigua.nam iordane flumine pfundit
in aliqua ſui parte /lacus habet nobiles maxi
mos vtiles et ſalubres qui pro ſui magnitu/
dine et piſcium multitudine maria nuncupan
tur.Eſt autem vt dicit Iſidorus.lacus tiberia
dis ſic vocatus ab opido tiberiadis .et eſt la/
cus cũctis ſalubrior /ad ſanitatem corporis.
efficatior /habens ſtadia decem. Quere ſupra
de lacu tiberiadis et de lacu geneſar in tracta/
tu de aquis et ſtagnis .

Alatia regio eſt in europa/ a pſciſ
g gallorum gentibus ex quibus exti
tit occupata (vt dicit Iſi.libro no
no et quindecimo (Nam galli a rege bithinie ĩ
auxilium euocati regnum cum eo obtenta vi/
ctoria diuiſerunt/ſic que dedit inceps grecis
admixtis primo gallogreci nunc ex antiquo
gallorum nomine galli dicuntur et eorum regio
galatia nũcupatur Eſt autem regio latiſſima
et fertiliſſima europe continens magnã ptem
que nunc rutenea a pluribus nominatur.

Alliria pꝛuintia eſt in hiſpania a
g candore populi regioniſ taliter no
minata/pre ceteris enim partibuſ
hiſpanorum dicuntur eſſe albiores .terra dr̃ fru/
gifera/occeano vicina/multis habundans bo
nis. Hi grecã originẽ ſibi ſcribunt. vñ et natu
rali ingenio valent.vt.d. Iſido.li.nono. Naꝫ
poſt finẽ troiani belli plures ex grecis ad gal/
liciam ſunt profecti.et ibi manent vſꝙ ad pre
ſens tempus

Allia europe eſt pꝛuintia inter piri
g neos montes et occeanum britani
cum conſtituta/que etiam a cãdo
re populi eſt ſic nũcupata.gala ei grece lac dr̃
et ideo ſibilla eos gallos id candidos vocat.
dicens.tũc lactea colla auro humectant.ſcd̃m
eñ diuerſitatem celi/⁊ facies hominũ et colorum
⁊ animorum diuerſitates/exiſtunt et corpũ quã/
titates. Inde roma graues/generat grecia le/
ues/affrica verſipelles/gallia natura fortes/
ingeniorꝙ acres (vt dicit Iſi.li.nono)hec re/
gio ab oriente hꝫ germaniã/ab occidente hi/
ſpaniam/ a meridie italiam /ab aquilone ve/
ro occeano britanico terminatur(vt dicit Iſi.
hec quondam fuit triphatia ſcꝫ belgica celtica
et togata.ſed has pꝛuintias franci nunc inha
bitant a quibus francia appellatur Quere ſu
pra in littera. ff.de francis et de francia.

Adis inſula eſt in fine hiſpanie ſi/
g ta que diuiſit affricam ab europa
in qua hercules poſuit colunaſ mi
rabiles et inſignes.⁊ inde cirẽnei mari fontib⁹
occeani eſtus nutritur. Eſt aũt a pꝛima terra.
c.xx.paſſibuſ ſeparata/quã tiri de mari rubro p
fecti occupantes in lingua ſua gadis id eſt ſe/
paratam nominauerunt p eo ꝙ mari ſit vndiꝙ
circũſepta in qua creſcit arbor palme ſilis cu⁹
gumi factum vitrum cereminiam reddit.vt.d.
Iſi.li.xv. Eſt autem inſula fructibus et ſpecie
bus ditans multas partes orbis / et pcipue
occidentis.

Recia a greco rege eſt vocata qui
g ipſam regionem incoluit et eã ſuo
nomine nominauit .vt dicit Iſi.
li.xv.ſunt eius pꝛuintie ſeptem.ab occidente
dalmatia /deinde ephirus /inde hellades /in
de theſſalia /poſt macedonia/et poſtea achai/
ia /et due in mari ſcꝫ creta et ciclades. Eſt autẽ
regio latiſſima multis nominibus nominata
terrarum et mariũ diuitijs opulenta /multorum
regnorum domina /milicie nutrix / philoſophie
mater et inuentrix omnium bonarũ artium et
magiſtra.cuius gens fuit antiquitus bellico
ſiſſima.dono ſapientie et ſcientie predita /ſer
mone diſertiſſima /legi ſubdita pia circa extra
neos /pacifica circa incolas et domeſticis qui
eta /contra hoſtium iniurias intollerabilis ni
mium infeſta.ſicut in libro de grecorum laudib⁹
narrat varro.

Etulia affrice eſt pꝛuintia a getis ꝗ
g de grecorum ſiue gotorum pceſſe
rũt reliquijs.vt dr̃ nominata . vt
dicit Iſidorus li.nono.qui ingenti agmine ꝯ
gregato nauigio vſꝙ ad libie ptes puenerũt
et ibi ſedes ſuas vſꝙ hodie poſuerunt. ⁊ qr
ex getis venerunt/deriuato nomine getuli nũ
cupati ſũt.et ideo eſt opinio apud getos mau
ros ex illo gente ſibi eſſe conſanguineos ⁊ p
pinquos/vt dicit Iſi.li.ix. Iuxta iſtos habi
tat gaulon gens a meridie vſꝙ ad occeanum
heſpium puagans in deſertis et diſcurrens. h
nomen gaulon inſula dedit que eſt iuxta ethi
opiam /vbi nec ſerpens naſcitur nec viuit vt.
d.idem. Sunt etiam in fine affrice populi ꝗ/
ſi beſtiales ꝗ gramãtes dicuntur/a gramante
rege appollinis filio nominati qui ibi ex ſuo
nomine grama opidum condidit et conſtruxit
de quibus.d.pli.ꝙ fere a conſortio humani
tatis ſunt remoti.

g Gordones ſunt inſule occeani obuerſe pmũctuario qđ vocatur veſper aſerus. quas incoluerunt gorgones femine aliti. i. veloci p vicinitatem hirſuto aſpſo corpe. et ex his fuerunt inſule nominate. vt. d. pli. li. xv.

g Gotia ſitie inferioris ē puintia in europa que vt creditur a magog filio iapbet eſt vocata. vt. d. Iſi. libro. ix. vnde di. q veteres illas nationes magis geſtas q̃ gotos nominauerũt. Et fuit quõdam gens fortiſſima mole corpoꝝ ingẽs / armorũ genere terribiliſſima. đ quoꝝ ſobole maxima ps europe ꝛ aſie credit̃ populata. Nã eorũ ſobiles ſunt daces et alie nationes ex pte occidentis / getuli in affrica / amozonas in azia et gotorum pſapia pceſſerũt. vt dicit idẽ libro nono et quindecimo. Eſt aũt vſq bodie regio latiſſima ab aquilone hñs norvegiã a dacia in alijs eius lateribus mari occeano circũdatur. huic regioni adiacet inſula quedam nominata gotlandia gothorum terra dicta qr a gotis fuit antiquitus habitata. et eſt inſula frugifera / paſcuoſa plurimũ et piſcoſa. et multiplici genere mercaũ maxime negotioſa. nã pelles varie et ceteroꝝ copie de regionibus diuerſis ad illam inſulam nauigio deferuntur / ꝛ inde in germaniam / galliam / britaniaꝫ / ꝛ hiſpaniam per occeanum deducuntur.

g Gidum eſt regio in inſula ꝯtra aſiam inter ſiriam et italiam reſpiciens verſus panphiliam et etiam ciliam ex oppoſito contra cretam. vt patet in gloſa. ſup actuũ. xxvij.

h Ircania eſt regio in aſia ſub iugis caucaſi conſtituta. regio quidẽ ē latiſſima hñs multas gentes / moribus et lingua differentes (vt dicit. Iſi. li. xv. Dicit etiam oroſius q ſe extendit a caucaſo vſq in ſiriam / habens gentes. xliiij. que ppt terre infecunditatem longe lateq euagantur / ex quibus quedam agros incolunt / quedam de venationibus viuunt / quedam vero truces ac beſtiales pnitioſe carnibus humanis viuũt ꝛ ſanguinem ipſoꝝ bibunt (vt dicit Iſido. li. quindecimo) vbi ſubdit. Hircania eſt dicta a ſilua hircana que ſirie ſubiacet habens ab oriente mare capſum / a meridie armeniam maiorem / a ſeptentrione albaniam / ab occaſu ſui hiberniam. Eſt autem ſiluis aſpa copioſa immanibus feris pardis / tigribus / et pantheris gignit aues etiam que dicunt̃ hircane / quarũ penne nocte plucent. et tales etiam aues in germania inueniunt̃ (vt. d. iſi. ibidem) Iſti⁹ hircanie populos deuicit iohannes hircanus filius ſimonis ſũmi ſacerdotis tpe machabeorum quib⁹ deuictus iohannes hircanus noiatus eſt (. vt. d. magiſter in hiſtorijs in pncipio hiſtorie euangelice Idem etiã dicit hieronim⁹

h Iberia eſt regio in aſia iuxta pontum armenie iuncta. In hac herbe naſcuntur que vtiles ſunt tincture. vt. d. Iſi. li. xv.

Iſpania prius ab iberio amne fuit hibrea nũcupata. poſtea ab hiſpalo fluuio. vt dicitur hiſpania ē vocata. et ipſa vere heſperia a ſtella veſpertina occidentali ſi fuit antiquitus nũcupata. Eſt autẽ ſita inter affricã et europã a ſeptentrione pireneis montibus clauſa a reliquis ptibus eſt vndiq mari concluſa ſalubritate celi equalis / omnium frugũ fecunda / gemmaꝝ ꝛ metallorum copijs ditiſſima. Interfluunt autem eã flumina nobiliſſima ſcꝫ betis / mineus / biberus / et tagus aurũ trahens / vt in aſia pactol⁹ et hermus. Sex habet puintias. ſ. tara conenſem / carthaginenſem / lucitaniam / gallitiam / beticam / et affricam / in regione affrice trigitaneam. Eſt autem duplex hiſpania ſcꝫ citerior et vlterior. huiuſq. iſi. li. xv (Dicit aũt oroſius hiſpania vniuerſo terraꝝ ſicuti zona a circũitu ſione cirtium currenti. qr pelagi pene inſula efficitur. hmõi angulus ē pprior qui ſpectat ad orientem / a dextris eſt ei aquitãnia puintia / a ſiniſtris balgarito mari coartatur / et narbonenſium finibus interſeritur. Scđs angulus circium intendit / vbi brigantia ciuitas gallie ſita eſt ꝛ ad ſpectaculum britanie ſe erigit. Tercius angul⁹ ē quo gade inſule intente ad affricũ athlantem montem interiecto ſinu occeani pſpiciunt. huiuſq oroſius. Hiſpaniaꝫ etiam ꝯmẽdat pli. de metallis Dicit enĩ q fere tota habundat auro et argento / ere / et ferro ſtanno / et plũbo / tam albo q̃ nigro. regiones haber plures / gentes multas / bellicoſas ꝛ fortes / quoꝝ quidam grecoꝝ aliqui dicunt̃ fuiſſe ſoboles / hiſegotoꝝ ſucceſſores (Idem etiam dicit iſidorus) Nã multas hꝫ puintias prtiales / nobis notas. vt galliciam / qui grecã ſibi vendicant originem (vt dicit iſi. li. nono) auſturiam ſic dictam. eo q montibus cõtra auſturum flumen ſit vndiq circũſepta. habet ꝛ celtiberiam / a gallis celtice ſup hiberum flumen reſidentibus / ſic vocatam.

h Ibernia occeani eſt inſula in europa britanice inſule vicina. ſpacio terraꝝ anguſtior. ſed ſitu eſt fecundior. hec ab affrico in boream porrigitur. vt

dicit iſi. libro quindecimo. cuius ptes pores
in hibernum cantabricum occeanū tendūt. vñ
etiam ab hibero occeano hibernia eſt nomia/
ta. Eſt autem inſula frumentarijs campis v/
bernima fontibus et fluuijs irrigua/ pratis ꝛ
ſiluis amena in metallis fecunda et gemmife
ra/ nam ibi gignitur lapis ſexagonus ſcʒ iris
qui ſoli oppoſitus format in aere celeſtē arcū
ibi etiam inuenitur lapis qui gagates dī. ibi
margarita candida inuenit. Quātū ad ſalu/
britatem celi eſt hibernia regio valde tempa/
ta/ modicus em̄ eſt ibi exceſſus vel nullus ī fri
gore vel calore. Lacus habet mirabiles ꝛ fon
tes. Nā ibi eſt lacus in quo ſi p aliquod ſpa/
cium longū/ palus ligneus infigatur/ pars q̄
eſt infixa terre conuertitur in ferrum pars ve/
ro que eſt in aqua in lapidem. ſed que ſupra
aquā manet lignum. Eſt et alius lacus ī quē
ſi pícias virgas coruli/ ꝯuertēt ī virgas fraxini
ꝛ ꝯtrario ſi virgas fraxinias imiſeris in corule
as mutabuntur. Sunt ibi loca in quibus ca/
dauera mortuorum nunquā putreſcunt ſʒ ibi
ſemꝑ ꝑmanent incorrupta. Eſt etiā in hiber/
nia quedam inſula parua in qua homines nō
moriuntur. ſed quādo nimio ſenio affiaūtur
vt moriantur/ ipſi extra inſulam deferuntur.
In hibernia nullus ſerpens/ nulla rana/ nul/
la aranea venenoſa. immo tota terra adeo eſt
contraria venenoſis vt terra inde delata et ſp/
ſa/ ſerpentes perimat et buffones. Lana etiā
hibernica et animalium coria/ fugant veneno
ſa. et ſi ſerpens vel buffones nauigio in hiber
niam deferant/ ſtatim moriuntur. multa ſalia
ſunt mirabilia in terra illa De hibernia dicit ſo
linus hibernia inquit eſt inſula que ꝓximat.
britanie in magnitudine et humo. incolarū ri
tu aſpera/ ibi anguis nullus/ ibi quidē rara
gens in hoſpita et bellicoſa ſanguine interem
ptorū hauſto ꝑus victores vultus ſuos obli
niunt phas atq̧ nephas eodem loco ducunt
ibi nulla apis/ et ad ventū in puluerē ſeu lapil
los ſi quis ſparſerit inter aluearia examina fa
uos deſerunt Mare autem hiberiuum verſus
britanniā vndoſum et inquietū/ ꝛ toto anno
vix eſt nauigabile niſi paucis diebus. Diffun
ditur autem ꝑ centum triginta milia paſſuū ꝑ
latū (huiuſq̧ ſolinus de mirabilibus mūdi)
Gens hibernica eſt habitu ſingularis gens ꝛ
inculta. victu parca/ animo ſeua/ vultu feror ꝛ
torua/ affatu aſperſa erga ſuos tñ liberalis et
affabiles ac benigna et maxime illa gens que
nemoroſa et paludes inhabitant ac montana
hec canibus pomis et fructibus pro eſu et la/
cte ꝑ potu eſt contenta. gens dedita ludis et
venationi potius q̄ labori.

i

India orientalis eſt regio in aſia
ſic dicta ab indo flumie quo clau
ditur ex pte occidentis. hec a meri
diano mari porrecta vſq̧ ad ortū ſolis/ a ſep
tentrione vſq̧ ad montē caucaſum ꝑuenit. hʒ
gentes multas et opida inſulam quoq̧ tabro
bane. gemmiſ ꝛ elephantibꝰ refertā habʒ etiā
gerſam ꝛ argeram inſulas auro ꝛ argento re/
fertas ꝛ fecundes. Sunt etiam vtiles in arbo
ribus/ quibus folia nunquam cadunt. habet
etiam india fluuios nobiliſſimos gangem/
indum ꝛ hipanem/ regiones indicas illuſtrā/
tes. Eſt autem india fauonij vento ſaluberri/
ma in anno bis fruges nutrit gignit quoq̧ cī
cī coloris homines/ elephātes ingentes/ mo
noceron beſtiam/ ſitacū auē/ hebanū etiā lig/
num/ cinnamomū/ piꝑ/ calamū aromaticum
mittit et nutrit et ebur. Lapides ꝓcioſos beril
los. criſopaſſos/ carbūculos/ adamantes mar
garita et vniones quibus nobilium ardet am
bitio feminarum Ibi ſunt montes aurei quoſ
adiri ꝓpter dracones et griffones et diuerſorū
hominū monſtra impoſſibile eſt (vt dicit Iſi.
cuius ſunt ea verba omnia ſuꝑdicta. vt pʒ. li.
xv. Eſt aūt india inter omnes regiones orbis
maior opulētior potentior populoſior. Unde
mira de indorū multitudine et potentia reci/
tat pli. in li. vi. c. xx (dicit ei) q̧ ſūt reges multi
in india/ quorū aliqui hñt ſub ſe. xl. milia ar/
matorū. aliqui hñt quinq̧ milia equitū/ ꝛ no
uem milia elephantorū q̄ ꝑ oēs dies ſtipen/
diant. Unū multarū opū ē maxima ꝯiectura.
Alij hñt peditū. lx. milia. et equitū mille et ele
phantorū. cc. ꝛ hi oēs ad ꝓcinctū bello ſūt pa
rati. vnde pʒ q̧ terra eſt potens et opulenta.
vnde vt dī ibidem. Indorū quidā tellurē exer
cent. quidā militiā capeſcūt. alij merces ſuas
euehūt reſpublicas alij poptime tēperāt ꝛ regūt
alij regibus aſſident alij iudicia reddunt qui
dam potiſſime religioni vacant/ et intendunt
ſepientie diſcipline. Et cū inter oēs regiones
ſit vaſtior atq̧ maior ꝑ omnibus mirabilior
eſt nam vt. d. pli. li. vij. c. iij.) India inquit in
longo ꝓtractu verſus ethiopiam in miraculiſ
habundat. In india ei gignūtur maxima ani
malia et etiam canes ceteris grandiores. ar/
bores etiā tāte ꝓceritatis ibi creſcere dicunt/
vt ſagittis ſuperari nequeāt. hoc aūt faciunt vber/
tas ſoli et tempies celi et habūdantia aquarū
Ficus arbor ibi tantū ſe ꝓtendit vt ſub vnꝰ

latitudine multe turme poſſint diſcūbere. Arū dines etiā ibi ſunt tante ꝓceritatis vt ſingula internodia alueo nauigabili ternos homines interdum ferunt ſunt autem ibi homines magne ſtature altitudine. v. cubitoꝝ extendētes q̄ nec expuūt nec dolore capitꝪ nec dētiū nec oculoꝝ languorib⁹ afficiūtꝰ. nec ab īmoderato calore ſolis eorum corpa leduntur. ſꝫ potius indurantur. philoſophi etiā eoꝝ quos gignoſophiſtas vocant ab ortu diei vſqꝫ ad occaſum ſtando in calidiſſimis arenis ſolem īmobilib⁹ oculis intuentur. In quibus etiam montibus ſont homines qui habent auerſas plantas ⁊ digiti in pedibus ſunt octo. Sunt et ibi canina capita habentes qui feraꝝ pellibus veſtiūtur/tm̄ latrant vt canes et aliter nō loquuntur. Venatu et aucupio viuūt/vnguibus et dentibus ſunt armati. In magna ſunt multitudie plus q̄. c. xx. milia (vt tradit idem) ſunt etiam in quadam gente indie femine que nunquaꝫ pariunt/niſi ſemel ⁊ geniti confeſtim caneſcūt ibi ſatiri et ceteri homines monſtruoſi de quibus in tractatu de animalibus monſtruoſis. dictum eſt. Sunt et quidā homīes in fine orientalis indie circa ortū ganges hoīes ſine ore veſtiti frondiū lanuginū qui ſolo odore narīū viuunt nec aliquid comedūt vel bibunt. ſꝫ ſolum odorem florum et ſilueſtriū maloꝝ naribus attrahunt/et inde viuunt. in malo odore cito moriuntur Sunt alij qui diutiſſime viuūt et nūquā ſeneſcūt. Sūt etiam qui in iuuentute caneſcunt in ſemio nigreſcunt. hec et multa alia recitat pli. ibi mirabilia.

i Dumea regio eſt in arabia ab edō idest ab eſau filio iſaac nominata Nam filius eſau qui edon cognominatus eſt expulſis amorreis terram illā habitauit et eam idumeā id eſt terrā filioꝝ edon deinceps vocauit. Eſt aūt idumea ꝑ quedam deſerta a paleſtina ſepata/cuius fines vſqꝫ ad mare rubrū ſe extendit. Eſt autē terra fortis et montuoſa/ſub forti calore ſolis conſtituta. et ideo incole terre contra ſolis ardorem faciunt ſibi domos ſubterraneas/et ſpelūcas vt dicit glo. ſuꝑ abdiam.

Udea ē regio ī paleſtina ex noīe iude appellata/cuius mlt⁹ reges habuit. hec p⁹ chanaan eſt dicta a filio cham ſiue a decē chananeorum gentibus/quibus expulſis iudei illam terram poſſiderunt. Inicium longitudis eius a vico arſa. vſqꝫ aduicū iuliatē porrigitꝰ in quo iudeorum et tiroꝝ habitatio eſt cōmunis. latitudo aūt eius a monte libani vſqꝫ ad lacum tiberiadis ſe extendit. in medio autē iu hec eſt ciuitas hieroſolimoꝝ quaſi ꝟmbilicus tocius regionis terre variarū opum diues/frugibus et fructibus valde fertilis/aquis illuſtris/habundans in metallis/cedris/palmis cipſſis/et alijs nobiliſſimis arboribus inſignis. plena vineiſ/maliſgranatis/et oliuis/terraꝫ lactis et mellis. Unde ſecundū Gregoriū iudei eam patribus repromiſſam terram fluentem lacte et mele putauerunt. Cum ibi illis reſurrectionis ꝓgatiua polliceretur. vt. d. iſi. libro. xv. De hac. d. plini. li. v. c. xiiij. Judea ps eſt ſirie quē longe late qꝫ diffunditur/que egypto et arabie. prima eſt aſperis diſperſa montibus quā iordanis amnis pfluit et galileam a ceteris iudeis diuidit et diſtinguit. In iuda autem eſt hieroſolima ciuitas clariſſima vrbium orientis. Habet aūt iudea fontes calidos et ſalubres/habēt etiam in fine mare mortuū qd̄ lacus aſphates dr̄. ſic dictum eo qꝫ nihil gignit viuū/niſi bitumen in quo nihil viuit. ſed ſi ꝓiectum fuerit aliquod viuū ſupnatat. ab hꝫ lacu iordanis amnis ebibitur et laudatas pdit aquas peſtilentibus intermixtaſ.

i Talia regio eſt magna in europa a grecis populis nūcupata olim et ideo magna grecia nūcupata ē vt. d. iſi. li. xv. Deinde a rege ſaturno ſaturnia eſt vocata. eo qꝫ ibi ſaturnus alioue de ſuis ſedibus pulſus ibi latuit. Poſtremo ab italo ſiculorum rege ibi regnante italia eſt vocata. cuius ſitus longitudine amplius q̄ latitudine a circio in eurū extenditur a mediterraneo mari/ab aquilone adriatico clauditur/ab occaſu alpiū iugis finitur. terra eſt in rebus omnibus pulcherrima ſoli fertilitate pabuli vbertate gratiſſima nobiles habet lacus/ſicut vennatum auernū atqꝫ lucernū et mltos alios fluuioſ nobiles ſcꝫ eridanū ſiue padum tiberum hectanum et huiuſmodi. gignit gēmas. ſ. gagatē liguriū margaritā et corallū. vecam q̄ ſerpentē ⁊ lincem feram et multas auiū ſpecies ſingulares Hec regio dr̄ eſſe eſpera ab eſpo ſtella ſicut et hiſpania. eo qꝫ greci nauigando in italiā et in hiſpaniam conſiderant ſtellā illā. ſꝫ hiſpania dr̄ heſpa vltima q: in loco vltio ſub occaſu ē locata huculqꝫ. iſi. li. xv. Int oēs aūt regiones europe occidētales/italia optinet pn̄cipatū. Inſulas ei hꝫ nobiles et port⁹ maris inſignes/ꝓuintias cūctis diuitijs locupletes ciuitates populoſiſſimas/muris foſſatis ⁊ alijſ apparatib⁹ bellicoſis nimis fortes/auri ⁊ argēti copioſe habūdātes. duodecī ſm pli. li. iij famoſas ⁊ potētiſſias ꝓter pticulares iſulaſ ꝯtinet regiones/de quibus idem tractat.

Eſt autem contra orientē ſeptentrionē et occidentem altiſſimis alpibus et montium iugis vndiq₃ circūcincta. ꝛ q̄bus oriunt nobiliſſima flumina renus ſc₃ et dannubius que germaniam pterfluunt. et rodanus cum cancia. et multis alijs que galliā maxime lugdunenſem et narbonenſem et belgicā in locis pluribus circumfundunt.

i Caria eſt inſula de cicladibus ab occidente que icario mari nomen dedit/ et iacet inter ſauium cindonum ꝑſatis ꝓminentibus inhoſpitalis eſt et nullis finibus portuoſa. Dicitur autem icaria ab icaro cretenſi/ qui ibi ſubmerſus eſt. vt. d. Jſidorus. li. xv

i Nſula autem dr̄ terra mari vel flumine circūdata. q2 in ſolo ſita (vt dicit Jſi. li. xv.) Vndiq₃ aquaru₃ fluctibus inſula includitur/ attamen illeſa ſic non frangitur nec diſſoluitur. quin potius ꝑ applicationem fluctuū ad inſularū ripā/ ꝑ cō pactionem ꝑtium terreſtrium inſula amplius ſolidatur. Jn extremis ſiquidem ripaꝝ ꝑtibus aquarum alluuione aliquantulum ſubcorroditur et conſumitur. ſed circa eius interiora/ ex eius conſumptione extrinſeca fortius adunat. Jnſule etiam quandoq₃ fluctibus et aquarū inundationibus cooperiuntur et per terre et limi cōpationem augmentatur/ et aque vicine circūdatione et humoris ꝑ poros attractione. inſule vireſcunt et fecundantur.

I

k Arthago nomē eſt ciuitatis et prouintie affrice in hiſpania. et ē duplex maior et minor/ et vtraq₃ cō/didit mardido pficiſcens de fenice. Jn littore affrice duplicē vrbē ɔdidit, ꝛ eā pmo carcadē ligua fenicea nominauit. que ſermone ꝟſo karthago vocata eſt. et ab hac ciuitate tota ꝓuintia in poſterum carthago eſt vocata Ciuitate₃ aūt hanc cū fuerat nominatiſſima et non inferior roma ſapio al's ſcipio cū romanoꝝ exercitu deſtruxit penitus et deleuit. vt. d. iſi. li. xvi. que aūt nunc eſt a romanis poſtea cōdita eſt. vt. d. idem. Eſt aūt karthago in vera affrica inter bi₃atiu₃ et numediā ſita. a ſeptentrione mari ſiculo iuncta/ et a meridie vſq₃ ad getuloꝝ regionem porrecta/ cuius ps ꝓxima valde eſt fructifera. oleis et fructibus valde fecūda/ metallis plena. ps vero vlterior circa numediam ſerpentibus et beſtijs eſt ꝑuia. atq₃ onagris magnis indeſerto vagantibus. vt dicit Jſi. li xv. ibi etiam eſt triplex elephantoꝝ et aliaru₃ beſtiarum multitudo. vt dicit Plinius. li. v. c. v.

k Arinthia ꝓuintia eſt modica germanie in europa. habens pannoniā ab oriente/ ab occadente italiā dānubium a ſeptentrione dalmatiam et ſalmoniam a meridie/ montibus in vna pte cingitur. et in alia mari adriatico terminatur. et ē terra fertilis in multis locis/ habundans feriſ pecudibus/ et iumentis gens bellicoſa et fortis/ munita in opibus et in caſtris. Eſt aūt terra ꝓpter alpium vicinitatem frigida niuibuſ et pluuijs frequens. vbi ꝓpter frigiditatem aquaꝝ a niuibus ſolutarū circa mōtana plurimi (vt dicitur) ſunt ſtrumoſi. ibi vrſi multi biſontes et alie beſtie mirabiles et ſilueſtres. Jbi etiam ſunt glires comeſtibiles qui quāuis videntur eſſe de genere murium/ comedūtur tñ/ q2 carnes habent ſapidas atq₃ pingueſ.

k Orciſa eſt inſula a quodā duce ſic nominata. diſtans a ſardina. xxx. miliū freto contracta contra aſpectum italie. et eſt inſula paſcuis fertiliſſima/ cuius fertilitatem ꝑdidit quidam thaurus qui pabuli gratia de ꝑtibus ligurie ad illam inſulam ſepius traſnatauit. Nam cū q̄dam mulier karaſa nomine illum thauꝝ cum alijs iuxta littus maris regeret in armento/ videns illū thaurū mare intrare et quotidie melius refectū redire ad armentum/ cupiens ſcire incognita ſibi paſcua/ thauꝝ a ceteris egredientem eſt vſq₃ ad inſulam nauigio ꝓſecuta. cuius regreſſu fertilitatem inſule cognoſcentes ligures nauibuſ ibi ꝑfecti ſunt eamq₃ nomine mulieris auctoris et ducis inſulam koraſam deinde vocauerūt. Eſt autem multis ꝓmūctorijs angulosa gignens letiſſima pabula et lapidē nobilem/ quē greci baccē vocant (vt. d. Jſi. li. xv.

l Acedemonia que alio nomie dicit ſpactania in finibus grecie iuxta traciam ē ꝓuintia in europa. cuius habitatores dicuntur lacedemones a quodam lacedemone ſemole filio hi lacedemones i bello contra meſſenas timētes diuturnitate ꝑlij ſpē ꝓlis amittere ꝑceperunt/ vt eorū virgines cu₃ iuuenibus domi relictis cōcuberent. ſic ex promiſcuo virginum cōcubitu iuuenes ex incertis parentibus nati ex nota matrū pudoris/ ſpartani vocati ſunt. vt. d. iſi. li. x.

l Ectonia ſic hic ē ꝓuintia. cuius ppli lectunij ſūt vocati. homies robuſti et fortes et bellicoſi. Eſt autem lectonia regio cuius gleba ē fructifera paluſtris in multis locis et valde nemoroſa. fluminibus et aquis irrigua/ feris et pecudibus valde plena. Nemoribus autem

et paludibus eſt munita. paucas habẽs alias munitiones preter flumina/nemora et paludes. et ideo in eſtate vix poteſt illa regio expugnari. ſed ſolum in hieme quando aque ⁊ flumine congelantur.

l Jnomia eſt eiuſdem regionis et ideomatis ꝓuincia ſpẽalis/ que longo maris occeani interiectu a finibus germanie eſt diuiſa cuius incole linomes antiquitus vocabantur. quoꝝ ritus fuit mirabilis ante ꝙ a cultura demonũ ad vnius dei fidem et cultum per germanos cogerentur nam deos plures adorabant/ prophanis et ſacrilegis ſacrificijs reſponſa a demonibus exquirebant/augurijs diuinationibus ſeruiebant/mortuorum cadauera tumulo non tradebant ſed potius ſcõ rogo maximo vſq ad cineres comburebant. poſt mortem ſuos amicos nouis veſtibus veſtiebant et eis pro viatico eius oues ⁊ boues ⁊ alia animãtia exhibebant ſeruos etiã ⁊ ãcillas cũ alijs reb⁹ ipis aſſignãtes vna cũ mortuo ⁊ reb⁹ alijs incendebant. credentes ſic incenſos ad quandam viuoꝝ regionem feliciter ꝑtingere ⁊ ibidem. cũ pecoꝝ et ſeruoꝝ ſic ob grãm dñi cõbuſtoꝝ multitudine felicitatis et vite temporalis patriam inuenire. hec patria tali errore demonũ antiquiſſimo tempe faſcinata/modo in parte magna cum multis regionibus ſubditis vel annexis diuina p̃cedente gr̃a et coopante germanorum potentia iam creditur a predictis. eſſe erroribus liberata.

l Jtia ſinus eſt maris et portus ⁊ ciuitas maior liſtra dicitur. a qua de ſiria panphilia in italiam nauigatur. vt patet Actuũ. xxviij. Hec aũt regio vero nomine dr̃ licaonia/cuius ciuitates dicunt fuiſſe liſtra et derben/ad quas paulus et barnabas ab iconio fugerunt/vbi ſanato viro in liſtris licaonice barnabã iouẽ et paulũ mercurium vocauerũt/et eos adorare voluerunt/ vt dicitur actuũ. xiiij.

l Jdia ſedes eſt antiqua regnoꝝ/ quã fluuius pacto extulit inditijs torrentibus aureis. hec aurea moenia dicebatur. que dum pre breuitate duos reges fratres ſcʒ lidũ et cirrenũ ferre nõ poſſet. hinc ꝑ ſortem cirrenus eſt ingenti multitudie ꝑfectus loca gallie occupauit et cirreneam nominauit. Lidis autem a lido fratre rege ſalicꝫ q̃ remanſerat in ꝓuincia cognominata eſt. cõiungitur ab occidente minori frigie/ habens ſmirniã vrbem ab oriente quã helles fluuius cingit/cuius campos pacteſus hermus circũfluunt harenis aureis locupletes. vt. d. iſi. li. xv.

Jbia regio eſt magna in affrica ſic dicta. eo ꝙ libs. i. ventus affricus inde flat. vt. d. iſi. li. xv. Alij dicunt epafum filiũ iouis qui etiam nephi in egypto condidit ex caſſiopia vxore ſua filiã nomine libiam ꝓcreaſſe que poſtea in affrica regnũ poſſedit. ex cuius nomine/illa terra fuit deinceps libia appellata. Eſt autem libia in ꝑncipio affrice poſita/cui ab oriente eſt egyptus/ ab occidente ſireos maiores et trogodite/a ſeptentrione mare libicũ a meridie ethiopiã et barbariã. varie nationes et ſolitudines inacceſſibiles ꝓpter beſtias feroces ſerpentes/dracones q̃ ꝓcreant baſiliſcus. huiuſq iſido. li. xv. Eſt autẽ libia terra feruida et puſta/multã generãs i diuerſis locis monſtruoſa et venenoſa et multa in diuerſis ꝑtibus p̃cioſa/vt puta gẽmas p̃cioſas/aurum/et argentum/in magna copia frumentum/vinum/et oleũ/et varia aromatum genera. primũ autẽ originem cõtraxerũt habitatores libie apud hericon filio chã vnde fluuius currens ꝑ libiam et maritimam puth dicitur et omnis regio computenſis nominatur. (vt. d. glo. ſuꝑ geñ. xi.

l Othoringia germanie ẽ quaſi vltima et finalis ꝓuintia a rege lotano nominata. hec ab oriente habet retiam ſiue brabantiam/a meridie renum et alſatiam ab occidente galliam ſenonenſem/ a ſeptentrione galliã belgicã/hanc moſa fluuius ꝑ terfluit. in hac ciuitas metis conſiſtit. Eſt autem regio in multis locis fructifera/vinifera/fontibus et amnibus irrigua/montuoſa/ſilueſtris/et nemoroſa/feris/pecudibus/ et armentis/fecunda. Gens eſt mixta/ex gallicis ⁊ germanis ꝓfontes hʒ mirabiles et medicinales ex quorum potu languores varij ſanãtur.

l Uſithamel hiſpanie ẽ ꝓuĩcia paaſum flumẽ ⁊ vagia opidũ et ẽ regio metallis referta/hñs auꝝ ⁊ argentũ ferꝝ ⁊ plũbũ albũ atq nigrũ. d. pli. li. iiij. c. lxxij.

m Auritanea a colore populoꝝ ẽ vocata quaſi nigrũ hominũ patria. greci eñ nigrũ mauron vocant. Sicut eñ galli a cãdore ꝑpl'i ſũt dicti/ita mauri a nigro colore nomen ſunt ſortiti/cuius prima ſtiphenſis eſt que ſtiphi habuit opidum a quo etiam vocabulum traxiſſe regio perhibetur. Alia vero prouincia mauritanea ceſarienſis/que colonia ceſarie Ciuitatis.

fuit et nomē ꝓuīcie dedit. vtraqꝫ igitur ꝓuī
cia que ſibiinuicem ſunt coniuncte/ ab oriente
numediam habent/ a ſeptentrione mare mag
num/ ab occaſu flumē maluā/ a meridie mon
tem aſtrixim/ q̄ diſcernit inter fecundā terram
⁊ harenas iacentes ad occeanuꝫ. alia eſt mau
ritanea tingitana que ſic a tingi metropolita/
na ciuitate eſt vocata. hec vltima ps eſt affrice
et exurgit a montibus ſeptem/ habēs ab oriē
te flumen maluā/ a ſeptentrione fretum gaditanum
catum/ ab occaſu oceanum athlanticū a meri
die glauſaſum gentes vſqꝫ ad occeanū heſpe
rum penetrantes. et eſt regio gignens feras/
ſimeas/ dracones/ et ſtrutiones/ et elephan/
tes. hucuſqꝫ iſido. li. xv. Pli. aūt. d. li. v. c. ij. ī
mauritanea inquit eſt ancolungens que inha
bitant iuxta athlantē montē verſus occeanuꝫ
in loco nemoroſo/ ſcabris fontiū irrigua. vbi
ſponte naſcuntur omnia genera fructuum nec
vnqꝫ ſacietas deſit voluptatibus incolarum.
Eſt aūt locus ille elatus ſup nubila atqꝫ in vi
cina lunaris circuli. et dicunt eundē locū nocti
bus mutari crebris ignibus et egypanoꝝ ſati
roꝝūqꝫ laſciuia in tybiarum ac fiſtule cantu ti
panoꝝ q̄ cimbaloꝝ ſonitum ꝑſtrepe. ſicut ce/
lebres auctores ꝓdiderunt. Creſcunt aūt ibi
arbores mire ꝓceritatis quarum folia ſunt o/
dorifera et ſunt ſimilia apſſo q̄ tenui lanugi/
ne ſunt obducta de qua veſtes cōficiuntur ad
dita arte ſicut de bombace. ibiqꝫ creſcit herba
que dī euforbia a ſuo inuentore ſic appellata
cuius lactan. ſuccum miris laudibus extollit ī
clarítate viſus et contra ſerpentū ictus et vene
na. vt. d. idem ibidem.

m Acedonia in exordio ab emanio re
ge emātia fuit dicta ſed macedo
deucalionis. Nepos poſtq̄ ibi ha
buit ꝑncipatum mutauit vocabulum et eam
macedoniam a ſuo nomie nūcupauit. vt. d. iſi
do. li. xv. Eſt autem cōfinis ab oriente egeo
mari/ a meridie achaie/ ab occaſu dalmatice/ a
ſeptrione meſſie. vt. d. idem Fuit autem patria
Alexandri magni et regio in aureis venis et
argento optima/ lapidē quē turem vocant gig
nit. In eadē ꝓuincia eſt mons olimpus q̄ ex
cellenti vertice tantum extollitur. vt in eius ca
cumine nec nubes nec venti nec mines ſentiū
tur. vt dicit idem. De macedonia autēꝫ. d. pli.
li. iiij. c. xi. Macedonia autem emātia dicta
terrarum imperio eſt poſita. hec aſiam/ armeni
am/ hiberniam/ albaniam/ capadotiam/ ſiriā
egyptū/ tauruꝫ/ caucaſum/ eſt tranſgreſſa. hec
in bactris medis pſis dñata eſt/ et poſſedit to
taliter orientem hec ſcꝫ indie nutrix ꝑ veſtigia
liberi patris et herculis euagata. hec eſt illa
macedonia/ cuius vno die paulus emilus im
pator. lxx. vrbes direptas vendidit. vt. d. idē.

m Agneſia grecie eſt ꝓuīcia iter theſ
ſaliam et macedoniam interme/
dia multas continens gentes opi
da et ciuitates. vt dicit pli. l. iiij. c. x.

m Eſia a meſſium ꝓuentu eſt voca/
ta. et eſt ꝑma ꝓuinciaꝝ quā dan
nubius vſqꝫ ad mediterraneum
mare reducit. vt. d. iſi. li. xv. hec ab oriente ho
ſtijs dānubij iungit. ab euro autem tracie/ a
meridie macedonie/ ab occaſu hiſtrie copulat.
vt. d. idem. Eſt autem regio cōtinens plures
gentes opida et ciuitates frugibus ferax/ ha
bundans in venis mineralibus et in lapidi
bus et etiam metallis

m Eſopotania grecam ethimologi
am poſſidet eo q̄ duobus fluuijs
ambiatur. nam ab oriente tigrim
habet/ ab occidente eufratem. Incipit aūt a
ſeptentrione inter montem taurum et caucaſū
cuius a meridie ſequitur Babilonia et caldea
vt. d. Iſido. li. xv. Eſt autem regio in aſia mlt
tum ampla tam in latū q̄ longum habundāſ
in frugibus/ paſcuis/ pecudibus/ et armentiſ
locuples in diuitijs et metallis.

m Edia a medio rege eſt dicta q̄ ꝓuī
tiam illam primitus eſt aggreſſus
Habet aūt media ab occaſu ꝑthia
regna. a ſeptentrione armenia circūdat. ab or
tu caſpios videlicet mōtes. a meridie hꝫ pſiā
Hec regio ſola medicā arborē ꝑtunt quā alia
regio nuſq̄ gignit (vt. d. Iſi. li. xv. Eſt aūt re
gio valde opulēta multis fluminib⁹ irrigua/
ciuitatibus et opidis ꝑclara/ multoꝝ ꝑplorū
dña/ cuius reges magnam babiloniā ac chal
deorum impium antiquitus deuicerūt Iſtius
aūt regionis incole vna cū perſis nauigio in
affricā tranſuecti cum libijs ſe miſcuerūt. quoſ
libij corrupta lingua et barbara mauros vo
cauerunt. quamuis mauri a nigro colore ſint
greco ideomate ſic vocati. vt. d. Iſi. li. ix.

m Elos eſt inſula vna et cicladibus
que omnium nſularum eſt rotun
diſſima. et ideo melos. id eſt rotū
da eſt vocata (vt dicit. Iſidorus
libro quindecimo. Eſt autem inſula multis
bonis referta. (vt. dicit. Pli.) et ſpacij breui
oris quantitatem ſoli fertilitas recompen/
ſat.

Digitized by Google

m Jdia eſt inſula in hibernie ꝓuītia que in puncali medio eſt ꝑut dr̄ collocata ſic dicta a quōdā rege q̄ inter quinq̄ filias totā inſulā in q̄n q̄ ptes equales diuidens illam ꝑtem inſule. q̄ſi patrie mediculluū ad vſus ꝓprios deputa uit. ꝓpter quod et illa hibernice inſula portio midia q̄ſi aliaꝝ terrarū in circuitu media bo‑die nuncupatur. Eſt aūt illa patria quo ad gle bā fertilis in frumētis/paſcuis/ꝛ armentis/ habundans in piſcibus/carnibus/et alijs vi‑ctualibus/butiri/caſei/atq̄ lactis ꝯfluminib⁹ eſt irrigua/fontibus atq̄ lacubus multiplicis effectus (vt dr̄(ꝛ virtutis. ſicut dicit̄ habere a‑ſpectū delectabilē aerē ſalubrē quo ad ſiluas. et paludes/in eius extremitatibus hab3 adi‑tū valde fortē. et ſic ꝓpter ppl'i multitudinē/ caſtroꝝ et opidoꝝ fortitudinem camera vocat̄ hibernie vulgariter ꝓpter pacem.

m Iſſena germanie eſt ꝓuintia ab vrbe que miſſene dr̄ ſic vocata. cū boemia cōiūcta et polonia in ſol‑ortu/cū baiona in meridie/cū ſaxonibus ꝛ tu‑ringis in occidente/cū retia et ririam a ſepten‑trione. et eſt terra ampla et ſpacioſa nūc plana nunc montuoſa/fertilis multū et paſcuoſa/a‑quis optimis irrigua. nā nobili fluuio albie ꝑ maiori ſui ꝑte ꝑ eius longitudinē eſt ꝑfuſa. ciuitates habet fortes/ꝛ opida ꝛ caſtra fortia et munita. ꝯ gens locuples eſt generaliter ī di‑uitijs frugibus ſc3 pecudibus ꝛ metallis. ꝛ cū ſit populus magne fortitudinis et pulchritu‑dinis et elegantis ꝓceritatis. eſt tñ gens beni‑gna et pacifica ex natura minus germanicis habens in omnibus feritatis.

m Itelene eſt inſula in mari adriati‑co ꝑ quā de ſiria et cipro in italiā nauigatur. ad quā difficilis eſt ac‑ceſſus ꝓpter bitalaſſum id eſt littus in mare ex‑tenſum. terre em̄ illius harene interiectu diuidi‑tur mare. et fit quaſi duplex. vñ naues impin‑gentes ad harenas de facili ꝯfringuntur. (vt patet in actibus apl'oꝝ. c. xxviij. tam in textu. q̄ in glo.) Et quāuis incole illius inſule ſint barbari circa tñ ꝑiclitantes et ibi naufragium patientes/ſunt humani. vt patet ibidem. ad hanc inſulam ꝑuenit paulus quādo nauiga‑uit contra romam/vbi venenū vipere que ma‑nui eius adheſerat in ſarmenta euaſit beſtia ex‑cuſſa in ignem et exuſta. In eadem etiam inſu‑la multa miracula perpetrauit. vt dicitur actu‑um. xxviij.

n Abatea eſt arabie ꝓuintia a na‑baioth filio hyſmaelis dicte et eſt inter arabiam et iudeā intermedia. Surgit au‑tē ab eufrate et porrigit̄ vſq̄ ad mare rubrū. vt dicit Iſi. li. xv. Eſt aūt terra pinguis fertilis ī frugib⁹ fructibus. pecudibus. ꝑcioſis lapidi‑bus ꝛ metallis. de hac dicit plini⁹ li. vi. c. xix. Nabadei inquit opidū incolūt petrā nomine in conualle hñs fere duo milia paſſuū in lati‑tudine circūdatur montibus inacceſſis amne interfluente et diſtat ab opido gaza de paſſu‑um a ſinu perſico. c. xxxij. paſſuū3.

n Orbegia latiſſima eſt europe ꝓui‑tia/mari fere vndiq̄ circūcincta. ſub aquilone diſtēta gotoꝝ regio‑nibus ꝯterminata. Nam a parte meridiana ꝛ orientali ꝑ quendam fluuiū qui albea dicitur a gotia ē diuiſa. Eſt aūt regio frigidiſſima et aſperrima/montuoſa/ſilueſtris et nemoroſa. cuius incole plus de venatione et piſcatura vi‑uunt/q̄ de pane. Nam rara eſt ibi annona ꝓ‑pter frigoris magnitudinē. ibi fere multe/vt a‑libi vrſi. ibi ſunt fibri qui et caſtores dicuntur mira ſunt ibi et multa monſtruoſa. Fontes em̄ ſunt ibi in quibus omne impoſitum corium ſi‑ue lignū ſtatim in lapidem ꝯmutatur. in eius aquilonari ꝑte nō videt̄ ſol occumbere in eſti‑uali ſolſtitio ꝑ plures dies. nec etiā videtur ſol ibidem ꝑ tondem dies in ſolſtitio hiemali. vñ tunc tp̄is optet incolas terre operari cū cande‑lis. frumenti vinei et olei expers eſt niſi aliun‑de deferatur. gens aūt corpis ingentis eſt ſta‑ture/et pulchre forme/et magne fortitudinis ac robuſte. validi ſunt pirrate et virtutis ꝛ ani‑moſitatiſ magne. ab oriente h3 gallatiā. a ſep‑tentrione iſolandiā vbi mare ꝑpetuo congela‑tur. ab occidente mare hybernicū occeanū et britanicam. a meridie dacie et cathie finibus terminantur.

n Ormania que neſtria a noricis ꝓ‑prijs eſt dicta qui nauigio veniē‑tes de noruegia littus occeani gal‑lici obtinuerūt/qui tandē ꝓuintiā in circuitu inhabitantes eā normaniā vocauerūt. h3 aūt occeanū britānicū ad eurū/ſinum aquitanicū ad occidentē/galliā ad meridiem/et occeanū ad aquilonē. Eſt aūt gleba eius frugifera ꝛ pi‑guis campis/nemoribus/et pratis inſignis. portubus maris nobilis/feris et pecudib⁹ fer‑tilis/nobiliſſimis ciuitatibus et opidis vald̄ fortib⁹/ꝯ metropolis dr̄ rothomagū/ciuitas nobilis ſita ſup fluuiū qui ſecana ab incolis nominatur. cuius gens eſt fortis/populoſa/ꝛ bellicoſa/vrbana in habitu modeſta/pia in affectu/pacifica in conuictu.

n Umedia ē regio in affrica carthagini ꝯtigua et ꝯuicina. Incipit autem a flumine amſigam et deſinit in limite cogitanorum. habēs ab ortu fines minores / a ſeptentrione in mare tendit in ſardiniā / reſpicit ab occaſu mauritaniam ſtiphenſem a meridie ethiopū gentes. eſt regio cāpis pinguis in mltis locis / vbi āt ſilueſtris eſt feras generat / vbi magis ē ardua equos et onagros ꝑcreat / cuius vlteriora ſerpentibus et beſtijs ſunt plena. marmor generat eximiū quod numedium dicitur (vt. d. iſi. li. xv.

n Arbonenſis ꝓuincia. vt dicit plinius. li. iij. c. v. appellatur ps galliarum que mediteraneo mari alluitur quondā gallia bracata dicta que amne narbo ab italia eſt diſcreta et alpium iugis. nulla ei eſt ꝓuinciaꝝ ꝓferenda in cultu virorum indignatione nec in cōplenitudine opum breuiter q2 italia potius ꝙ ꝓuincia eſt dicenda. flumina habet nobiliſſima int̄ que rodanus galliaꝝ fluuius fertiliſſimus de alpibus ſe rapiens ꝑterfluit ꝓuinciam narbonenſem. ſtagna habet multa / ꝛ portus plures. et ꝓmnnctoria multa inter que marſilia obtinet ꝑncipatum totius aūt narbonēſis ꝓuītie longitudo ꝯtinet. ccc. ꝛ. lxx. milia paſſuū. latitudo vero. cc. xlviij. milia paſſuū vt tradit agripa huiuſq Plinius.

o Phir nomē eſt ꝓuītie in iudea ab ophir viro d̄ poſteris heber nominata / q̄ et terra antea antiquit9 appellabat̄ eo ꝙ mōtes aureos habeat que a leonib9 et ſeuiſſimis beſtijs incolūt̄ ad q̄s nullus accedere audet alit̄ / niſi naue ſtante iuxta litus et iuxta terram quā vnguibus leonū ceterarūq feraꝝ foſſam inuenit vt ſi beſtie eū ſenſerint facili in mari recipiantur (vt. d. rabba.) ſuꝑ illū locū. cū veniſſent naues ſalomonis in ophir ſumptū tamen auꝝ. ꝛc. iij. Re. nono. G (idem fere dicit pli.) mittit et nutrit olim h̄ ꝓuītia auꝝ / lapides ꝑcioſos criſopaſſos ꝛ adamantes tim lignū et hebanū aues pſitacos et pauos et dentes eburneos ſimeas et beſtias alias mōſtruoſas (vt. d. pli. ꝛ iſi.) adhanc regionē de iudea ꝑ lōgos maris rubri circuitus ꝑuenitur et ꝑ inſulā aſion gaber quā poſtea alexander magnus terre adeq̄uit in ophir ꝑtrāſitur. incole aūt terre ophir veniētes de ſtirpe hebrea fluuiū copue vſq ad regionem indie / que nunciorta nūcupat̄ habitauerūt (vt refert ioſeph (et ab ophir nepote heber ophir totaꝫ ꝓuītiā vocauerūt. vt. d. rabanus ſuꝑ. ij. li. c. viij. G. ffuit aūt iſte ophir filius iecthan filij heber. (vt pꝫ. Geñ. x.) ff. Eſt aūt iſta regio vicina terre euilath quā gion circuit. vt dr̄ Geñ. ij. et ei in mōtibus aureis et ſpeciebus aromaticis eſt ſimilis et in gemmis. vt dicit plini.

o Landia eſt q̄dam ꝓuincia modica ſita iuxta hoſtia reni vbi intrat mare. ꝓbantie ꝯtigua. a meridie vicina frigie / ab oriente occeano. vñ britanice ꝯuincia ab aquilone inferiori gallie belgice ē ꝓpinqua atq flandrie ab occidēte Eſt aūt terra paluſtris et aquoſa fere ad modū inſule vndiq maris brachijs / atq reni fluuio circūfuſa habens lacus et ſtagna multa et paſcua valde bona. et ideo armentis pecudibus et iumentiſ eſt referta. eius gleba in locis plurib9 eſt vald̄ frugifera / et in pluribus etiā nemoroſa ex qua formatur materia apta ad ignium nutrimēta et eſt terra diuitijs q̄ tranſeunt ꝑ mare et fluminā plurimū opulēta. C9 ciuitas capitalis traiectū inferius nūcupat̄ in latino. hutrech ſ9o dr̄ in ideomate germanoꝝ. Nā ad germaniā ꝑtinet quo ad ſitū / quo ad mores / quo ad dñium et etiā quo ad linguā. c9 gens elegans ē corpe robuſta viribus / audax aīo / venuſta facie / honeſta in morib9 / deuota deo / fida hoīb9 ꝛ pacifica / minus ꝑdis intendens et raptibus ꝙ alie germanie nationes.

p Rcada occeani ē inſula iuxta mare britanicū in europa a q̄ ꝛ cetere inſule multe eadem ꝯterminate et vicine orcades inſule nomiant̄. ꝛ ſunt in vniuerſo xxiij. q̄ꝝ. xx. deſerte ſūt. xiij. incolūt̄. vt. d. Iſi. in li. xv. c. de inſulis.

Aradiſus ē locus in ꝑtib9 orientiſ ꝯſtitutus. c9 vocabulū ex greco in latinū vertit̄ ort9 porro in hebraico edē dr̄ qd̄ apud nos delitie interꝑtat̄. vt. d. Iſi. li. xv. c. ij. Eſt ei ort9 deliciaꝝ. vt. d. ibidē. q2 ex oi genere ligni / ꝛ pomi / feraꝝ arboꝝ ē cōſitus / hñs in ſe lignū vite. nō ibi ē frig9 / nec eſtus. ſꝫ ꝑpetua aeris temꝑies. ex cuius medio fons ꝓrupens totū nem9 irrigat. diuidiſq in q̄tuor naſcentia flumia / c9 adit9 p9 pctm̄ ꝑmi hominis humano generi intcluſ9 fuit. q2 vndiq flāmea rūphea. i. muro igneo vndiq circūcincta. ita vt eius pene cū celo incendiū ꝯiūgat̄. ꝑſidiūq angeloꝝ arcēdis ſpiritib9 malis ſuꝑ rūphee flagrantiā ē a dño ordinatū. vt homines flamme / angelos vero malos boni angeli ſubmoueāt / ne alicui ſpūi vl̄ carni peccatrici adit9 pateat paradiſi (huiuſq Iſidor9 libro. xv. capl̄o tercio.) vbi tractat de regionibuſ

Secundum autem magiſtrū in hiſto.c.ij.ſup
geneſis dr̃ ſic.plantauit deus a p̄ncipio crea/
tionis herbis et arboribuſ locum deliciaꝝ.ap
tauit et hoc in mundi principio.ſ.in oriente.⁊
ille locus eſt ameniſſimus longo terre et mariſ
tractu a noſtro habitabili ſegregatus a deo e/
ditus.i.altus vt vſ3 ad lunarem globā attin
gat.vbi ꝓpter ſitus altitudinē aque diluuij nō
ꝑuenerunt (vt dicit idem) De paradiſo autē3
dicit. Jo.dam̄.q2 vero ex viſibili et inuiſibili
creatura conditurus erat deus hominem ſecū
dum ſuā ꝓpriā imaginē et ſimilitudinē ſicut
quendā regē et principē omnis terre et omniū
que ſunt in ipſa ꝯſtruxit quaſi quandā regio/
nem in qua couerſatus beatam duceret vitā ⁊
iſte locus diuinus eſt paradiſus/dei manibus
in edō id eſt in delitijs et voluptate plantatuſ
In oriente quidem omni terra celſior penituſ
tẽpato et tenuiſſimo aere circūfulgens/plantiſ
ſemꝑ et floribus comatus/et bono odore ple
nus/lumine repletus/pulchritudinis vniuer
ſe/gaudij et exultationis ꝓmptuarium creatu
re ſenſibilis excedens intelligentiam/diuina
regio et digna ei/qui ſcd̄m imaginē erat ī quo
nihil irrationabiliū habitabat.ſed ſolus ho/
mo diuinarum manuū plaſma. Item ſtrabuſ
et beda dicunt ꝙ paradiſus eſt locus in orien
te poſitus/interiecto occeano et montibus op
poſitis a regionibus quas incolunt homines
ſecretus et remotiſſimus eſt/ꝑtingenſq3 altitu
dine vſq3 ad circulū ipſius lune.fuit autē loc9
ſūme conueniens homini innocenti ꝓpter ſū
mam eius temperiem.q2 non frigus ibi nec eſt9
ſed ꝑpetua temperies.vt dicit Iſidorus Item
ꝓpter omniu3 bonoꝝ habundantiā.q2.vt.d
Auguſti.de ciuitate dei.li.xiiij.c.x.quid time/
re aut dolere poterant in loco in quo erat tan/
ta affluentia bonoꝝ.vbi non oberat quicq̄
quod bona voluntas adipiſceret.nec inerat ꝙ
carne animū hominis feliciter viuentis offen/
deret vel in aliquo moleſtaret. Itē ꝓpter ſum
mam amenitatē. Nā vniuerſe pulchritudinis
erat promtuariū.vt d. dama. qd̓ atteſtatꝰ tam
arborū ꝙ floꝝ ⁊ frōdiū immarceſſibilis pul/
chritudo. Nā arbores comā nō ꝑdunt/floreſ
non marceſcunt. Itē ꝓpter ſummā iocundita
tē quod ateſtatꝰ fructuū dulcedo.q2 ibi eſt om
ne lignū pulcꝝ viſu3 ſuauiſſimū ad veſcendū
Gen̄.ij. Itē etiā atteſtatꝰ lucis plenitudo.nam
puritati aeris claritas lucis ꝓportionatur.vt.
di.beda. Item ꝓpter ſoli fecunditatē.qd̓ atte
ſtatꝰ fōtiū irrigantiū.multitudo. Dicitꝰ eīm Gen̄
ij.fons aſcēdebat ⁊ irrigabat ꝑadiſum.q̄ in q̄
tuor flumina ē diuiſus. Gen̄.ij. Item ꝓpter
loci fecunditatē. qd̓ atteſtatur ſituationis ei9
altitudo.nā lunarem tangit circulum (vt. d.
beda ⁊ iſido.) id eſt ꝑtingit vſq3 ad aerē quie
tum poſt iſtum aerem turbulentum vbi finis ē
⁊ terminus exalationum ⁊ vapoꝝ humidoru3
quorum fluxus ⁊ ꝓgreſſus lunari corpori ap/
ꝓpriatur.ſicut exponit alexander non ſecun/
dum veritatē attingit in altitudine orbem lu/
ne.ſed circulum lunarem videtur attingere ꝑ
bolice vt eius maxima altitudo ⁊ incōparabiliſ
reſpectu terre inferioris inſinuaretur. Itē ꝓpt
eius incorruptibilitatem quod atteſtatur exi/
ſtentium ibi vite longitudo.na3 ibi ſūt enoch
⁊ helias viui vſq3 hodie ⁊ incorrupti.di.ma/
giſter in hiſto. Nihil enim poteſt ibi mori qd̓
eſt viuum.nec hoc mirandum eſt de paradiſo
cum in hibernia ſciamus eſſe inſulam in qua
mortuorum corpa non putreſcunt.⁊ aliam in
qua homines.non mori poſſunt.ſed oportet
vt vltimo ſenio vltra inſulam deferantꝰ. Que
re ſupra de hibernia in littera. H. De paradi/
ſo autem ⁊ ei9 ſitu fuit opinio apud gentiles
vt refert plinius (ibi loquitur de inſulis fortu
natis.de quibus etiam loquitur iſido. libro
quindecimo.inter quas eſt vna que omnia fe/
re parturit bona.vbi humus ſponte procreat
omnes fructus.vbi in iugis collium arbores
virore frondium et dulcore fructuum ſemper
veſtiuntur.vbi ad herbarum vicem meſſis ⁊
olus creſcit.vbi ⁊ gentiliū error et ſecularium
carmina poetarum propter ſoli fecunditatem
eaſdem inſulaſ paradiſum eſſe putauerunt qd̓
quidem ponere eſt erroneum/cum p̄dicte in ſu
le fortunate ſint in occidente contra leuā mau
ritanee in occeano collate (vt.d) Iſido.li.xv.
Paradiſus autem in oriente in altiſſimo mō
te in cuius cacumine cadentes aque maximū
faciunt lacum que in ſuo caſu tantum facit ſtre
pitū et fragorem ꝙ omnes incole iuxta predi
ctum lacum ſurdeſcūt ex imoderato ſonitu ſeu
fragore ſenſum auditus in paruulis corrum
pente (vt dicit baſilius in exameron.ſimiliter
et ambro.) ex illo autem lacu ex vno fonte pro
cedunt illa flumina quatuor phiſon qui et gā
tes/gion qui et nilus dicitur et tigris ac eufra
tes de quibus in Gen̄.fit mentio ſpecialis.
Quere ſupra in tractatu de fluminibus.

Archia regio eſt maxima in aſia
ab indie finibus vſq3 ad meſo/
potanie fines eſt porrecta prop/
ter inuictam enim parchorum vir
tutem aſſiria et cetere regiones/ Nomen

cius traxerunt Sunt autem in ea prouincie particulares ſcʒ aracuſſia/parchia/aſſiria/media/et pſia. que regiones ſibiinuicē cōiuncte/iniciū ab indo flumine ſumunt/ꝛ tigri fluuio claudū tur. loca aūt montuoſa et aſpa et flumina multa. Sunt autem prouincie finibus ſuis diſcrete nomina a proprijs auctoribus trahentes ita/ nam aracuſſia ab opido ſuo nuncupata ē parchiani autem a ſichia venientes occupauerūt eam. quia ex ſuo nomine vocauerunt. huius a meridie eſt rubrū mare/a ſeptentrione hircanicum ſolis/ab occidente media. regna in ea. xviij. porrecta a caſpio mari vſqꝫ ad gentē ſcitarum. Eſt parchia multis rebus prodigioſis et monſtruoſis miranda (vt. d. plinius libro quinto (nam ibi beſtie ſunt feroces pardi/tigrides/atqꝫ lincea/et aſpides. ibi et ſerpentes natura ſeuiſſimi et feroces. Gens etiam dura eſt et crudelis et victu pca/pro omni pulmēto ꝛ cōdimēto cōtēta ſale ꝛ cardamomo vt dicit idē et dicitur ibidem in glo. ſup dañ. de perſarum regione et pardoꝝ. c. vij. et beſtia que ſimilis pardo erat.

p

Aleſtina ſirie eſt prouincia dcā quōdam philiſtea. cuius ciuitas metropolis que nunc aſcalena dicit antiquitus philiſti vocabatur. ex qua ciuitate tota regio paleſtina vel philiſtea priſcis temporibus vocabatur. vt. d. Iſido. li. xv. Item etiam dicit. li. ix. in. c. de vocabulis gentiū. philiſtei inquit ſunt ipſi qui et phaleſtini dicuntur. P. litteram ſermo hebreus non habet. ſed p eo greco vtit ſcʒ. ff. inde philiſteis p paleſtinis. dicunt itaqꝫ philidum a ſua ciuitate/que quondam philiſtim eſt vocata. pmo autem dicebantur alipholi. i. alienigene eo ꝙ ſemper fuerunt filijs iſrahel alieni et longe ab eorum ſocietate et genere ſeparati. vt dicit idē ibidem Hec regio (vt dicit Iſidorus li. xv.) ab oriente habet mare rubrum/a meridiano latere iudea excipitur/a ſeptentrionali plaga tiriorum finibus clauditur/ab occaſu vero egyptio limite terminatur vt dī ibidem. Originem autem primā cōtraxerunt philiſtei a filio chanaan nomine iebuſeum/a quo primitꝰ ſunt egreſſi philiſtei ꝛ canthati. vt dī Geñ. decimo. Gens vt narrat erodocus aſtuta et callida moleſta ſemp regno iſrahelitico et infeſta. tum quia proſperitati iudeoꝝ inuidebat. tum etiam qꝛ de ſoli ſui felicitate. et de marinarū inſularum ſuo domino ſubditarum fortitudine et ptāte nimiū pſumebat. vt dicit idem.

p

Amphilia que et Iſauria dicitur. eo ꝙ omni flatui aure eſt expoſita vt. d. Iſidorus. li. xv. prouincia eſt in maiori aſia/habet metropolim vrbem que ſolentia nūcupatur. vt dicit idem quam ſauleneus antiochus qui antiochiam condidit et fundauit (vt dicit Iſidorus libro quindecimo) Eſt autem regio maritima inter ciciliam et bituliam/a q̄ in italiam p cyprum inſulam nauigat vt paʒ actuū decimooctauo.

p

Annonia europe ē prouincia que ab huius quondam occupata ab eodem populo vulgaria vulgarit eſt vocata. que duplex eſt ſcđm oroſium. maior. ſ. et minor. Maior quidem eſt in vlteriori ſiria vltra meodides paludes conſtituta. a qua huni venationis grā pmitus exeuntes et p longiſſima paludis et terrarum ſpacia et ceruoꝝ et beſtiaꝝ veſtigia inſequentes tandem ſolum pannonie inuenerūt. qui reuerſi ad propria/collecto agmine in pannoniam redierūt. et expulſis incolis a primeua ſua origine. nomen genti et patrie indiderunt. vt narrat erodecuſ. Eſt autem hec prouincia pars meſie quam danubius fluuius preterfluit et pfundit vt dicit Iſi. li. xv. et. xvi. habet autē gallaciam ab oriente greciam a meridie/dalmatiam et italiam ab occidente et germaniā a ſeptentrione vt dicit idē Eſt autē terra ſpacioſiſſima et fertiliſſima montibꝰ et ſiluis munitiſſima multis fluminibus et aquis irrigua. Venis aureis et alijs metallis ditiſſima. habēs montes maximos in quibꝰ diuerſa marmorū genera inueniunt. Sal etiā optimū in quibuſdam mōtibꝰ effoditur feris et pecudibus ppt paſcua vberrima pānonia adimplet. frugifera etiā eſt gleba eiꝰ valde et vinifera in multis locis et intra ſe plures cōtinet gentes. nō ſolū lingua verū etiā moribus ꝛ vita in pluribꝰ differentes. ſicut idem dicit erodocꝰ. dicit aūt. Iſi. li. xv. pānoia a pāninus alpibꝰ ē vocata. qbꝰ ab italis ſe circuit regio fortis ē et ſola leta. a tribuſqꝫ fluuijſ durno. ſ. ꝛ ſano ē vallata. hʒ aūt ab oriēte meſiā. ab euro hyſtriaʒ. ab africo aūt pāninos habʒ alpes ab occaſu galliā belgicam a ſeptētrione danubiū limitē qui germaniā pterfluit. hic hyſter dī et hyſtriam vocant terrā quā iuxta pannoniam circūfundit.

p

Aron inſula eſt a parāto plātoꝰ filio nomīata. q̄ de ſuo nomine paron opidum et inſulam nominauit. vt dicit Iſido. li. xv. gignit a utem marmor candidiſſimū qđ parium dicunt. nutrit etiā et ſardonē lapidem marmoribus. quidem pſtantiorem et inter gemmas vtiliſſimum. vt dicit Iſidorus.

p

Entapolis regio eſt in cofinio ara
bie et paleſtine dicta a q̄nq; ciui
tatibus hominū impioꝝ que cele
ſti igne ſunt conſumpte. terra enim
magis vberrima q̄ nunc hieroſolima/ nūc de
ſerta eſt et exuſta. nam pro ſcelere incolarū de
celo ignis deſcendit qui regionem in cineres
eternos diſſoluit. cuius vmbra et ſpecies que
dam in fauillis et arboribus adhuc videtur.
Nam naſcuntur ibi poma virentia ſub tanta
ſpecie maturitatis vt edendi deſiderium gig/
nant/que ſi carpas fatiſceſcant ac reſoluūtur i
cinerē fumūq; exalant quaſi adhuc ardeant(
huc uſq; Iſi. li. xv.) hec ꝓuintia ante eius con
ſumptionem ita fuit locuples q̄ inter eius la
pides ſaphiri et alie gemme ꝓcioſe inueniebā
tur et inter eius glebas aurū (ſicut tāgit iob)
dicens locus ſaphiri lapides eius et gleba e/
ius aurum. Iob. xxviij. ſed poſtea tota illa re/
gio in mare mortuum eſt conuerſa. ſic vocatū
eſt quia nec gignit viuū/nec in ſe accipit ali/
quid ex genere viuentium. nam neq; piſceſ hꝫ
neq; aues neq; nauigia patitur. qꝛ omnia vi/
ta carentia/in eo ad fundum demergunt. lu/
cerna ſi fuerit accenſa ſupernatat/extincto lu/
mine demergitur (vt. d. Iſidorus libro decio
quarto (Quere ſupra de mari mortuo/in tra
ctatu marium et aquaꝝ. In iſtius maris ripa
circa intima ſodome creſcunt poma ſupradi/
cta aſpectu quidem pulchra/ſed guſtu fetida
et amara. vt. d. glo. ſup ſecundam epiſtolā pe
tri. capitulo ſecundo. Eſt autem alia pentapo
lis in affrica in prouincia libie a quinq; ciuita
tibus ſic nominata ſcilicet hernice/centria. a/
polonia polo/ꝛ tholomais. ex quibus tholo/
mais et hernices a regionibus ſunt vocate.
Eſt autem hec pentapolis libie irenenſi adiū
cta et eius finibus deputata (vt di. Iſido. li.
xv.

p

Erſia ſiue perſida regio eſt in aſia
inter ꝑthoꝝ regna deputata/de/
ſcendens ab ortu ad indos/ab oc
caſu rubrū mare habet ab aquilo
ne vero medeam tangit ab auſtro germaniaꝫ
que ꝑſide annectitur quibus eſt in cuſſum opi
dum nobiliſſimum. In perſide aūt primo or
ta eſt ars magica ad quam nemroth gigas pꝰ
confuſionem linguarum abijt. ibiq; ꝑſas ignē
incolere docuit. Nam homines in partibus il
lis ſolem colunt qui ipſoꝝ lingua vel dicitur(
vt di. Iſi. li. xv.) Eſt dicta perſia a perſeo rege
qui de grecia in aſiam tranſiens ibi barbaras
gentes graui ac diuturno bello edomuit. no/
uiſſime autem victor exiſtens nomen gēti ſub

iecte dedit (vt. d. Iſido. li. ix. de vocabulis gē
tium vbi ait. ante tūc tempora ignobiles repu
tabantur ꝛ. q. nullius momēti in gētibus ha/
bebantur. medi autem ſemp potentiſſimi fue
runt. vt dicit idem. Eſt autem perſida latiſſi/
ma et valde populoſa in qua ciuitas nobilis
nomine elam ſic dicta ab elam filio ſem a quo
ꝑmo ꝓceſſit gens perſarum (vt. d. Iſidorus:
et ab elam perſe ꝑmitus elamite ſunt vocati.
Eſt autem in perſide ciuitas nobiliſſima ele/
maida nomine/que nunc ꝑſipolis nuncupatꝰ.
de qua dicitur. i. mach. vi. a. ij. mach. ix. a. erat
aūt in perſide ciuitas elemaida nobiliſſima ꝛ
copioſiſſima in auro et argento. templū in ea
locuples valde et illic velamina aurea et lori/
ce ſcuta que reliquit alexander rex macedo ꝛc.

p

Irenea ꝓuintia eſt in europa ter/
ra alta et montuoſa cuius mon/
tes pirenei dicuntur et protendū
tur a meridie verſus occidentē di
uidentes ab inuicem maximas regiones. Nā
alpes pirenei diuidunt inter hiſpaniam ꝛ gal
liam tam narbonenſem q̄ lugdunenſem. Ha
bent autem ab oriente germaniam/a meridie
italiam/ab occidente hiſpaniam/ab aquilo/
ne galliam Dicuntur aūt pirenea a crebris flu
minum ignibus. pir enī grece ignis eſt latine.
crebris enī fluminibus montes pirenei concu
tiuntur. vt. d. Iſido. li. xv. in. c. de montibus.
Eſt pirenea multoꝝ et magnoꝝ fluuioꝝ origo
et principiuꝫ. mater nemoꝝ maximorū/nutrix
ferarum ꝛ iumentorum. multoꝝ venas conti
nens metallorum/fontes habens/munitio/
nes ciuitatum et caſtrorum multas et diuerſaſ
tam in moribus q̄ in lingua nutriens natio/
nes populorum. vt narrat erodocus.

p

Igmea regio eſt in india verſus
orientem in montanis cōtra oc/
ceanum ſita/in qua habitant pig
mei homines parui corporis vix
bicubitales. vt. d. plini. et iſi. qui in quarto an
no generant in ſeptimo ſeneſcunt. hi collecto
exercitu equitant ſuper arietes et pugnant cō
tra grues/nidos et oua eorum confringentes
ne contra eos hoſtes multiplicentur. vt. d. idē
plini. li. v. c. de hominibus indie monſtruoſis
Quere ſupra. vbi de eiſdem tractatum eſt.

p

Ictauia gallie narbonenſis eſt ꝓ
uintia quam picti angli ſcoti na/
uigio impetentes antiquitus in/
habitauerunt. et tandem regioni
ꝛ genti ex ſua antiqua ꝓſapia nomen in poſte
rum reliquerunt. vt narrat hiſtoriographus
erodocus. qui de britanicis finibus claſſem

faciētes oram oceani ſinum aquitanicum inuaſerunt. tandem contra incolas non ſine bellorum diſcrimine locum in patria obtinentes pictauium opidum a pictis nominatū vt ab eodem erodico dī conſtruxerunt. et longo patrie confinia pictauiā vocauerunt. Hec ꝓuincia ꝑ longum maris occeani ꝓiecta turoniam quam pterfluit ligeris amnis habet ab oriēte hiſpanos a meridie / occeanum ab aquilone britanicum / et minorem britaniam in ſinu aquitanico ab occidente. Hec patrie ꝓuinciola eſt ꝑclara in multis. vt narrat idem. Nā glebam dicitur habere multū fertilem. omniū fere frugum feracem et fructuum multiplicium alatricem viniferam / Eſt etiā frugifera et boniſque gignit humus multipliciter opulenta maris portubus inſignis eſt ciuitatibus et opidis indita. amnibus et fontibus irrigua. campis / pratis / et nemoribus / eſt amenissima et circa ptes maritimas ſaxis et rupibus maxime eſt munita. vt patet in opido rupellenſi ſiue caſtro. / ad quod acceſſus ꝓpter ſitum loci et freti anguſtias / vix habetur vt dicit idem. Et genſ lingua et moribus galliaꝝ ꝓuincijs eſt admixta et ideo quamuis a primis pictis hoc habeant illius gentis nationes vt ſint natura fortes corpore elegantes a gallicis tñ quib⁹ mixti ſunt hoc iam ꝯtraxerunt. vt animo ſint feroces et ingenio ꝙ alijs vicinis gentibus acutiores vel acriores (nec mirum). Nam vt d. Iſi. li. nono. ſcḋm diuerſitatem celi facies hominū et colores / corpꝰ q̄ quātitates / animoꝝ etiam diuerſitates exiſtunt. Inde romanos graues grecos leues / aſtros verſipelles / gallos natura feroces et ingenio acriores ꝓuidoſqꝫ. quod vtiqꝫ natura climatū facit. vt dicitur ibidem. ⁊ ideo gens pictauitica robuſta corpꝫ / facie venuſta audax animo eſt. vt dī callida ingenio et aſtuta. vt recitat erodocus.

p Icardia gallie belgice eſt ꝓuincia a quodam opido / ſiue caſtro ponticio ſic vocata. vt dicit idem de regionum deſcriptione videlicet erodocus. Nā opidum qḋ nūc picħē dī in illo terre confinio vſqꝫ ad occeanum britanicum antiquitus optinuiſſe dominiū ꝓhibetur a quo totus pplus illius patrie ſic fuiſſe creditur in poſterum nominatus. Eſt autem eoꝝ terra frugū et fructuū valde ferax. irrigua fontibus et fluminib⁹ mľtis habundans pplis / munita nobilibus ciuitatibus caſtris et opidis fortiſſimis et famoſis. vt belges eſt ſeu beluacū inde ambianus atrabatum et tornacum. vt refert idem. hꝫ ꝓuincia iam dicta renum fluuium germanicum ab oriente. galliam ſupiorem a meridie / occeanum gallicum ſeu germanicum ab occidente / britaniam maiorem ſiue angliam ab aquilone. Eſt autem duplex picardia ſcꝫ ſupior que gallie vtiqꝫ magis eſt ꝓpinqua. Alia dicitur terra inferior / que flandrie et renie finibus ſeu brabantie ꝓpinquior eſt et cōiuncta. et ē agonia nuncupata. Vtriuſqꝫ patrie gens elegantis eſt ſtature / faciei decentis ac venuſte / audacis animi / leuis et docilis ingenij / intellectus clari / affect⁹ pij ideomatis magis groſſi aliarum gallie nationum.

r Amathea que et chanzoca regio iuxta de calalen eſt ſita. a ramathan ciuitate eſt appellata / ī qua ſamuel ꝓpheta eſt natus. et alio nomine armathia eſt vocata / a qua ioſeph vir iuſtus fuit / qui cum nicodemo corpus domini inunxit ac honorifice ſepeliuit. vt. d. glo. ſup lucā. c xxiij. ff. Eſt aūt in tribu effraim in iudea ſita / et in altiſſimis montibus collocata / ꝓpter qḋ ⁊ ramatha id eſt excelſa eſt vocata. Nam rama excelſum ſonat vt. d. hiero. Eſt aūt terra quamuis montuoſa fertilis in fructibus et in frugibus in vineis et oliuis / fontibus irrigua / puritate aeris ſaluberrima / ſitus altitudine valde firma. vt dicit hiero. et ad remotiſſime ſpeculandum multum apta.

r Encia renenſis eſt ꝓuincia regio ſcꝫ quā renus circūfluit ac ꝑfūdit ſic dicta. eo ꝙ eſt iuxta renū (vt. d. Iſi. li. xv) et eſt terra habens multas ciuitates et opida valde firma. cuius gleba eſt frugifera et vinifera in multis locis. gens fortis et animoſa in vita et in moribus / cōuenientiam habens cum germanicis non tamen ita inhiat ſpolijs et rapinis.

r Iuallia eſt ꝓuincia quondā barbara dicta. cuius ps vironia ē vocata. multuꝫ audax nūc aūt eſt ſub xp̄i fide regno dacie ſubiecta. cuius ps eſt vironia vocata. a virore ſic dicta. eo ꝙ ſit graminoſa et paſcuoſa / in locis pluribus nemoroſa. Cuius gleba mediocriter eſt frugifera aquis et ſtagnis irrigua / piſcibus marinis et lacualibus ē fecunda / plures habens greges pecudes ⁊ armenta. ſine vero partibus eſt coniuncta. ſolo fluuio qui narua dicitur a noricoꝝ et mogardorum regionibus eſt diſcreta. vt. di. erodocus.

r Incauia quedam eſt terra modica a ciuitate moguntina ſita ſup ripā reni inter montes ꝓtenſa vſqꝫ ad opidum qḋ pinguia nominat. vn̄ a reno qui ꝑ eius medium defluit rincauia eſt vocata. et

r

et eſt terra q̄uis modica in vtroq; reni litore
vſq; ad montium cacumina amena mirabilit̄
et fecunda. tante em̄ pulchritudinis eſt et tam
incredibilis fertilitatis q̄ tam ibi habitantes
q̄ etiam p ripam tranſitū facientes delectat ⁊
reficit quaſi ortus ineſtimabilis voluptatis/
tam dulcem em̄ habet glebā et tam pinguem
q̄ fructus et fruges mira fecunditate pariter ⁊
celeritate ꝓcreat et ꝓducit. ⁊ ꝓcreat in eodem
agro arbores pomiferas/diuerſi generis nu/
ces gignit. et tamen ꝓpter tantam fructuū mul
tiformitatem fruges parere non obmittit/ ar/
borum etiam diuerſitas vineta non impedit/
jmo vnus et idez agellus pariter fruges ⁊ vina
nuces et poma/ corbas et pira/et multa alia
fructuū genera ꝓducere ↄſueuit. fontes calidi
et medicine corpum neceſſarij ibi de terre viſce
ribus oriuntur. multa alia habet cōmoda vi/
te mortalium neceſſaria/que recitare p ſingu/
la eſſet longum.

r — Omanorum ꝓuintia (vt ait varro
eſt fere totius orbis continentia
vbi ſeculum habitabiles ꝑſidet re
giones. Nam ſingulas ptes orbis/romanoꝝ
potentia domuit. nec fuit aliquis orbis angu
lus qui romani exercitus non ꝑſenſerit gladi/
um. vt. d. idem. Fuit tamen quondam pars
italie romulea antiquitus nominata/a noīe
romuli ſic dicta qui vrbem romam condidit ci
uitatiq; et populo nomen dedit (vt. d. Jſido.
li. nono (vbi dicitur hec ꝑmo ſaturnia a ſatur
no rege fuit dicta. qui incolas terrā colere pri
mo informauit. ⁊ ip̄m ꝓpter ſaturitatem mo/
pinatā ſaturnum vocauerunt/et tandem ip̄m
tanq̄ deum in ſtellaꝝ numero coluerunt. a lati
no aūt rege latini poſtea ſunt vocati. qui poſt
hoc romam a romulo vrbem ampliante ⁊ mu
niente romani ſunt dicti. et q̄rites poſtea ſūt
dicti/eo q̄ quirinus romulus eſt vocatus/ q:
ſemp haſta vtebatur/que ſabinoꝝ lingua qui
ris dicitur vt. d. Jſi. li. ix. in. c. de dentium no/
minatione Jſtius aūt regni et regum laudes
ad plenum calamus deſcribere nō ſufficit nec
codex aliquis magnifica eoꝝ romanoꝝ opera
plenarie compꝛhendit Romanorum actuum
ꝓbitates ſi quē imitationis gracia legere de/
lectat/legat in ꝑmo libro machabeo. c. viij. v/
bi mira de eoꝝ virtutibus breuiter recitantur.

r — Omania dr̄ romanorum gens no
ua. nia em̄ grece noua vel nouū
dicitur latine. ab eo em̄ tpe quo cō
ſtantinus ſedem romani imperij in ↄſtantino/
polim tracie vrbem de roma tranſtulit omnis
grecorum regio romania. i. noua roma voca/
ta fuit (vt. d. raba.) ideo vſq; hodie greci non
ſe vocant grecos vulgariter. ſed potius roma
niſſes. Quere ſupra de litera. G. vbi de grecis
multa reperies.

r — Odam inſula eſt cicladū inſulaꝝ
ꝑma ab oriente. vbi rodo ſe capi
tolium dicitur eſſe inuentum/ duz
ibi ciuitas ꝑmitus cōderetur. Jn hac vrbe
ſolus fuit coloſus ereus. lxx. cubitoꝝ altitudis
alij fuerunt ſcz minores coloſi in inſula eadez
vt dicit Jſi. li. xv. Eſt aūt rodus inſula eadem
que et cyprus. vt dicit. Jſi. li. xv. in. c. de voca
bulis gentium ciuitatum.

r — Utia ſiue rutenia que et meſſie ē
ꝓuintia in minoris aſie confinio
conſtituta/romanoꝝ terminos ha
bens ab oriente/gothiam a ſeptentrione/pā
noniam ab occidente. greciā vero a meridie.
terra quidem eſt maximu concordans cū boe
mis et ſclauis in ideomate ⁊ lingua. hec a qua
dam parte ſui galatia eſt vocata et eius incole
quondam galate vocabantur. quibus dr̄ pau
lus apoſto. epiſtolā direxiſſe. Quere ſup̄ de
galatia.

ſ — Abea regio in arabia a filio chus
qui ſaba dictus eſt cognominata
hec auguſto terre tractu ad orientē
verſus ꝑſicum ſinum non extenditur/a ſepten
trione caldee appropinquat/ ab occaſu ſinu
arabico terminatur/a meridie vero ethiope ē
vicina. Eſt autez regio thurifera odores dās
Nam in eius ſaltibus mirra/cinamomū/th⁹
et alia aromata generantur. vt dicit Jſidorus
li. xv. regio ſiquidem locuples eſt in ſpeciebus
aromaticis in precioſis lapidibus et metallis
et ibi fenix auis et alia mirabilia que in regio
ne arabie ab auctoribus referuntur de quib⁹
ſupra de arabia. Jſtius ꝓuincie domina et re
gina fuit ſpecialiter regina ſaba que totius ter
re affrice ſuis temporibus obtinuit principa
tum. vt dicit erodocus. Nam regina fuit ethio
pie ac egypti. vt dicit glo. ſuper. iij. Re. x. ⁊ p
conſequens creditur q̄ ipſa alia regna tunc tē
poris obtinuerit occidentis.

ſ — Amaria. vt dicit. Jſido. li. xv. re/
gio eſt paſtina a metropoli ciuita
te vel opido ſic antiquitus vocata
Nam ſamaria quondam fuit regalis ciuitas ī
iſrahel que nunc ab auguſti nomine ſebaſtia
nominatur. hec regio media inter iudeam et
galileam iacens incipiens a vico/cui nomen
eſt eleis cuius ſitus nature conſimilis eſt iu/
dee/ab ea non differens in virtute. vt dicit.
Jſi. a quodam monte nomine ſomē. ꝑmitus

nomen ſuſcepit vt patet in .iiij. Regū. ab iſta tamen patria ſamaritanoꝝ gens in poſterum eſt exorta/que tranſmigrata de aſſirijs/babitauit in ſamaria. que de inceps dicta eſt ſamaria id eſt cuſtodia. eo ꝙ captiuato pplo iſrabel ipſi ꝓ cuſtodia patrie fuerunt in eadem patria ꝓ cuſtodia ab aſſiriorum regibus derelicti. vt dicit Iſidorus. li. ix. in. c. de vocabulis regionum quere ſupra in eodem de ſamaria monte in litera .ſ.

ſ

Ambia meſie eſt ꝓuintia in europa in inferiori ſicia ibi locata .q. media inter prutenes eſtenes ofiliane linones et curones qui omnes antiquitus gothoꝝ erant ſubditi poteſtati. vt narrat varro ſimiliter et erodo. inbabitant littora oceani facientes ꝓmūctoria et ſinus contra latera aquilonis. vt dicit idem Eſt autem ſambia terra fertilis et gleba frugum ferax. terra paluſtris et nemoroſa multis fluminibus et lacubꝰ circumuallata. gens inter ceteras barbaraſ corpore elegans mente audax ingenio arte et artificio alias nationes in circuitu ꝑexcellens.

ſ

Abadia dicitur ſcd̄m antiquos q̄ſi ſalua et audax via. eo ꝙ ab antiquis tempibus illa via bonitate principiū et gallicanis partibus ab italia per illius patrie deſerta et montes fuit ſemp tuta Nam ſemp ibi fuit ſūma iuſticia. et ideo ꝓut clamat fama publica ſemp ibi fuerunt tranſeuntes in ſtrata cōmuni ſecuri ab omni ſpolio et rapina. Eſt aūt pars pirene cuius montibꝰ italia et gallia ſeparatur. Quere ſupra in lr̄a P. et alio nomine ꝓuintia ꝓuintie nominat̄

ſ

Ardinia eſt inſula in mediterraneo iuxta ſiciliam a quodā ſardo bercule ꝓcreata nominata qui cū magna multitudine de libia ꝓfectus/ſardiniam occupauit. et ex ſuo vocabulo inſule nomē dedit. bec ab affrico mari ad ſimilitudinē bumani veſtigij tam in orientem q̄ in occidentem latior ꝓminet ferme pibus lateribus que in meridie et in ſeptentrione vertunt. et ideo prius a nauigantibus grecoꝝ ıtus vocabatur. pꝫ aūt terra in longitudine. M. c. xl. In latitudine. xl. In ea neqꝫ ſerpens gignitur neqꝫ lupus. ſꝫ ſolifuga tantum animal ſcꝫ exiguū bominibꝰ pnicioſum. venenū quoqꝫ ibi non naſcitur. ſed berba que dicitur apiū riſus que ab bominibus riſum trabit/et quaſi ridentes interimit. fontes babet calidos/infirmis ꝑbentes ſanitatem et medelam/furibus cecitatem ſi ſacio dato/oculos tetigerint. vt di. Iſido. li. xv.

ſ

Armata barbaroꝝ eſt terra q̄ ſarmati ſunt dicti a ſtudio armorū. nam patentibus campis armati īcedebant et multas ꝓuintias ſpoliabant/priuſq̄ eos dentulus dannubio ꝓbiberet. vt. d. Iſi. li. nono. bi de gotbis ſicut et gipedes de occeano. et bi tam pedeſtri prelio q̄ equeſtri. ſunt vſi. et ideo ſic ſunt dici. vt dicit Iſidorus ibidem.

ſ

Amo inſula eſt in ageo mari vbi. nata eſt iuno et qua fuit ſibilla ſamia et pitagoras ſamius/a quo pbiloſopbie nomen ꝑmitus eſt inuentum vt. d. Iſi. li. xv. In bac inſula tradunt prius vaſa fictilia fuiſſe repta. vnde et vaſa ſamea appellata ſunt. ex quo patet ꝙ gleba illius inſule ē tenax et glutino ſa. et ideo ad talia magis dicitur apta. vt dicit Iſidorus.

ſ

Axonia ꝓuintia eſt in germania. cuius incole a grecis dicuntur cōtraxiſſe originē. et partes vbi nūc babitant nauigio aduenıſſe/et expulſis thuringis qui tunc vſqꝫ ad litus occeanum babitabant/multis prelijs ſedes obtinuiſſe/et in eadem ꝓuintia vſqꝫ bodie ꝑmanſiſſe. Gens em̄ ſemp fuit bellicoſiſſima/elegantis forme proce re ſtature/robuſta corpe/⁊ audax mente. Eſt autem ſaxonia quo ad glebam terra fertiliſſima frugum omnium et fructuū valde ferax ī montuoſis nemoroſis et in campeſtribus frugifera paſcuoſa/fecunda in gregibus et armētis/opulenta in argento/cupro/et alijs mineris ac metallis. Montes em̄ babet inſignes de quibus effodiuntur lapides qui igne fortiſſimo reſoluti/in aeris ſubſtantiam cōuertunt̄ et flumina babet nobiliſſima famoſa et fecundiſſima nouē ſcꝫ feram/luinam/ſolam/atqꝫ nidam. et multa alia que terram ꝑterfluūt tranſalbinam. fontes babet ſalſos in multis locis ex quibus ſal albiſſimū et optimū decoquitur ac parat̄ ciuitates plurimas babet fortiſſimaſ et munitas fortia opida ⁊ caſtra fortiſſima/tā in campeſtribus q̄ in montanis. Iuxta auteꝫ montem vbi cuprum effoditur inuenitur mōſ magnus/cuius lapides redolent ſicut viole. in aliquibus etiam montibus inuenitur marmor valde pulcbrum ⁊ boc potiſſime iuxta danubium quod lapis ſancti michaelis nūcupatur. In illis montanis maximus concurſus ē ferarum et beſtiarum aproꝝ et vrſoꝝ ceruoruꝫ et danularum. et ideo in illis montibuſ nemoroſis multa venationum genera exercētur. bec ⁊ multa alia laude digna de ſaxonū regionibꝰ

inuenitur. Quere ſupra de germania in litte/
ra.G.et in littera.A.de alemania Habet enī
ſaxonia boemiam et boloniaꝫ ab oriente/veſt
faliam ab occidente/friſoniam lacū ad occea/
num a ſeptentrione/turingorum vero gentem
et franconum a meridie. cuius gens fortis in/
dita inuicta vſq; hodie pſeuerat. vt dicit ero/
docus.

Sclauia eſt pars meſie multas cō
ſ tin ens regiones. Nam ſclaui ſūt
boemi poloni merani vandali/ru
theni/dalmaci/et carinthi. qui oēs mutuo ſe
intelligunt et in multis ſunt ſimiles quo ad li
guam et quo ad mores/diſpes tamen ſūt quo
ad ritum. nam quidam adhuc tenent cultū pa
ganorum. quidam vero retinent ritum grecoꝝ
quidam aūt latinoꝝ. omnes aūt iſte regiones
ſunt glebe optime et meſſifere et vinifere ī mul
tis locis. omnes aūt iſti ꝓ maiori pte in corona
ſunt attonſi/exceptis tirreneis et illis qui mi/
xti ſunt cum theutonicis et latinicis. et eſt du/
plex ſclauia maior que ſclauonia dicitur q̄ dal
matiam ſarmam manerchiam continet et mul
tas alias regiones et incole iſtius quidā mari
timam in occupant. quidam iuga montiū ⁊ ꝯ
denſa nemorū inhabitant. quidaꝫ campeſtria
excolunt et exarant. gens ſeuera et aſpera ⁊ in
culta circa diuinū cultū minus pia/piraticam
ducens vitam exercens p̄dam per mare ꝑ terrā
ꝙ maxime illi qui habitant iuxta mare. alias
ſclauia minor que a finibus ſaxonie ꝓtenditur
ad prutenas vandalos lingue ſue multos ha
bens contermos et boemos. et hec ſclauia di
citur q̄ a poemitania ſiue que a prutenia diuer
ſis amnibus clauditur et a gotis atq; danis
quodam mari occeani ꝓmuctorio quod mare
cum diuiditur ad eius littus terminatur mior
ſclauia et finitur. Eſt autem hec regio valde fru
gifera et fructifera fluminibus et ſtagnis irru
gua nemoroſa et paſcuoſa/melle habundans
atq; lacte Gens eſt fortis corpe/agricultur.
dedita et piſcature. magis ad deū pia et paci
fica quo ad ꝓximū/ꝙ illi qui habitant in ma
iori ſclauia. et hoc eſt ꝓpter mixtionem et ſoci
etatem quā quotidie contrahunt cū germanis
vt. d. erodocus.

Parciata eſt regio iuxta greciā que
ſ alio nomine lacedemonia nuncu
patur a lacedemone filio ſemole.
ſic vocata. quere de lacedemonia in littera. L.
eoſdem enī dicūt antiqui lacedemones ⁊ ſpar
tanos. vt. d. Iſi. li. nono

ſ Eres eſt ꝓuincia in oriente nomē
ſortita eſt a quodam opido quod
ſeres etiam nominatur. ibi de arboribus lana
colligitur/et inde ſericum prepatur. vnde d' eiſ
incolis dicit poeta. In gnari facie ſed voce ſe
ue mille ſeres.

Elandia eſt ꝓuintia terra mariti
ſ ma ad modū inſule flumine mari
brachijs circūdata. habet aūt ho
landiam ad orientem/flandriam ad meridiē/
occeanum ad occidentem/britanniam ad ſep
tentrionem. Sunt autē ibi plures inſule parue
et magne brachijs maris ſepate ab inuicem ⁊
diſtincte et ſunt ille inſule in fortiſſimis ageri
bus cincte in circuitu contra maris impetum
⁊ munite quarum gleba eſt valde ferax quo ad
ſegetes. ſed quo ad arbores eſt quaſi nuda. n̄
enī poſſunt arbores ꝓpter maris ſalſuginem
ꝓfundere ſuas radices. et ideo poſt plantatio
nem cito deficiunt et areſcunt. Eſt autem ſelā
dia valde populoſa/diuitijs opulenta varijs
Gens magne ſtature/fortis corpore/et audax
mente/circa cultum dei deuota/inter ſe pacifi
ca et quieta/multis benefica/nullis moleſta/
niſi qñ hoſtiū inſolentijs reſiſtere eſt coacta.

Emigallia eſt ꝓuintia modica vl
ſ tra mare balticum conſtituta iux
aſiam et linoniā ſita in aſia inferi
ori ſic vocata quare a galathis ip̄am occupan
tibus cum incolis terre mixtis eſt inhabitata.
vnde ſemigalli ſunt dicti qui ex gallis ſiue gal
lathis et illis populis ꝓceſſerunt. terra bona
et fertilis in annona/in paſcuis/et in pratis.
ſed gens barbara et inculta aſſpera/et ſeuera.

Enonenſis gallia francoꝝ eſt pro
uintia habens ab oriente germa
niam renenſem a meridie burgun
diam ſupiorē et pēnios montes/ab occidente
galliā lugdunenſem/a ſeptentrione galliā bel
gicam. terra frugū et vinearū et fructuū diuer/
ſorum fontium et fluminū et riuoꝝ. galli aūt
ſenones quondam ʒenones dicebantur. eo ꝙ
liberum hoſpicio recepiſſent. poſtea. ʒ. in. ſ. lit
tera eſt mutata (vt. d. Iſi. li. ix.) a ſenonenſi ci
uitate que ciuitas eſt eorum capitalis. Eſt au
tem terra populoſa habens ciuitates multas
et opida multa et fortia et eſt munita quā pre
terfluit amnis qui ſecana appellatur.

Iriam ſirus ulciam nepos vt di
ſ citur abrahe ex cethura perhibet
a ſuo vocabulo nūcupaſſe (vt. d.
Iſi. li. ix.) et. xv. hec ab oriente fluuio eufrate/
ab occaſu vero mari magno et egypto termia
tur. attingens a ptentrione armeniam et ca
padociam/a meridie vero ſinum arabicum.
vt. d. idem. ſitus aūt porrectus eſt in imenſaꝫ

longitudinem. In lato autem anguſtior eſt. habet autem intra ſe multas ꝓuincias ſcꝫ comaginé feniciam/cuius pars eſt iudea abſq; ſaracenis et nabareis. Eſt autem regio populoſiſſima fertiliſſima in frugibus et fructibus ar/mentis et pecudibus equis/et aſinis/et camelis ditiſſima in ceris in ſpeciebus aromaticis et metallis. munitiſſima ciuitatibus et caſtris/irrigua nobiliſſimis fluminibus et lacub⁹ at/q; ſtagnis. habens nobiles portus maris ⁊ ſ pcipue in paleſtinis maritimis et feniciis. gẽs ſeua et bellicoſa et in multis ptibus diuerſis. mercimonijs occupata. multas etiam habꝫ gẽtes ſicut faciebus ſic lingua animo et moribuſ differentes. quidã habitant in deſertis. vt na/badei et ſaraceni. quidam in montanis quidã in nemoribus et in ſiluis/q̃bus habundant illarum nationes regionum.

ſ Ichimia eſt terra in ſamaria inter iudeam et galileam a ſichem filio emor q̃ eam edificauit/ſic vocata. nam ſichem dicta eſt vrbs q̃ nũc neopolis nũcupatur cuius ꝯfinium in circuitu ſichimia appellatur. vt dicit. Iſi. li. xvi. hec vt ait hiero. ſup. xviij. geñ. fuit portio terre quã dedit iacob filio ſuo ſupra ſortem ſcꝫ ioſeph vnde et illa terra fuit in tribu effraim et ſepultus ibidẽ eſt ioſeph et eius manſoleum ibi oſtenditur vſq; hodie. vt dicit hiero. quã terram pecunia gra/ui aquiſita labore iacob ꝯpauit emit eñ. c. agnis. vt patet geñ. xxxiij. et pro illo labore. di. hieroni. iacob dixiſſe q; eam in arcu et gladio de amorrei manibus abſtuliſſet ibi erat prope terebinthus ſub quo Iacob abſcondit idola filioꝝ ſuorum et tunc de ſichim aſcendit in luzam cognomine betel vt dr̃ geñ. xxv. In hoc loco parauerunt fratreſ ioſeph non in ſichimiſ ſed in dochaiꝫ ſunt inuenti vbi ipm ſpolian/tes egyptijs vendiderunt. ſichimaꝫ aũt p⁹ deſtruxit abimelec filius ieroboel et interfectiſ habitatoribus ſal in eius confinio ſeminauit vt dicitur iudicium nouo. In hoc territorio fuit fons iacob iuxta quẽ dominus feſſus ex iti/nere requieuit. et vt mulier ſibi de illius putei aqua daret ad bibendum poſtulauit. vt dicit Ioh. iiij. Eſt autem locus magne fertilitatis/nitre amenitatis et maxime firmitatis.

ſ Ithia regio eſt maxima cuius pars interior eſt in aſia inferior vero p̃or eſt in europa ⁊ hec inferior a meotidis paludibus incipiens inter danubium et occeanum ſeptentrionalẽ vſq; ad germaniã ꝓtelatur. vt dicit Iſi. li. xv. huius prima ps eſt alamania deinde meotides paludes deinde gothia dacia retia. deinde germania/vbi plu/rimã ptem ſueui incoluerunt. vt dicit idem. habet itaq; ſitia plures regiones/quaꝝ quedam ſunt locupletes et quedam inhabitabiles. nã in pluribus locis auro et gemmis affluũt. ſed griffoꝝ imanitate rarus hominum eſt acceſſuſ ſmaragdus aũt ibi optimus eſt et criſtallus puriſſimus. Sitia vt. d. ibidem monſtruoſos in multis continet homines et feras immanes/vt lincens/tigrides/vrſos ſeuiſſimos/⁊ leo/nes. maxime in regionibus et deſertis hircanorum. quere. s̃. de hircanis.

ſ Itionia a ſitione rege antiquitus eſt vocata a quo et regnũ ſitinioꝝ dictũ eſt. quod regnũ archas iouiſ et caliſte filius pilacis in deditionem redactiſ ex ſuo nomine archadiam nũcupauit/Eſt aũt archadia que etiam ſitionia filiuſ achaie vt ait plau. inſula inter iouium et egeum mare expoſita habens flumen magnum ſcꝫ erimantum. gignit. q; albeſtino lapidem qui ſemel accen/ſus nunquã extinguit ibi cãdidiſſime merule generantur. vt. d. iſi. li. xv.

ſ Icilia a ſicano rege primo ſicania fuit nominata. deinde a ſiculo itali fratre ſicilia eſt dicta que antiquitus cimacera dicebatur ꝓpter tria acra id ẽ ꝓmũctoria ſcilicet peloꝝ/pacheum/et libeum. cimacera enim grecum quod latine triquadrũ dicitur. quia in tres quadras eſt diuiſa. hec ab italia freto modico eſt diſcreta/affricum mare ꝓſpectans terris frugifera/auro habundans cauernis et fiſtulis penetrabilis/ventis et ſulphure plena. vnde et ibi ethne montis eſtuant incendia/in cuius freto ſcilla eſt et caribdis q̃/bus aut nauigia abſorbentur aut colliduntur ſſuit autem quondam in patria ciclopuꝫ ⁊ poſtea nutrix cidanorum frugum fertilis/primo pre omnibus terris pro cõmittendis ſeminib⁹ aratro eſt ꝓſciſſa. p̃ncipalem vrbem habet ſiracuſam et fontem arecuſam et albeam fluuiũ genitorem equoꝝ. in eo p̃mo eſt inuenta inſu/la comedia. agatem lapidem ex agathe flumine ſicilia primo dedit paruturit et mare ſiculuꝫ corallum album gignit et ſales agrigentinos qui igne ſunt ſolubiles/in aquis autem crepitantes. omnis autem ambitus clanditur ſpa/cio triũ millium ſtadioꝝ. Dicit autem ſaluſtiuſ italie fuiſſe coniunctam ſiciliam ſed medium ſpacium diuiſum fuiſſe p maris impetum at/q; ſciſſum. huc uſq; Iſi. li. xv. in. c. de inſulis. vbi recitantur omnia ſupradicta et eadem narrat. plini.

ſ Irtes vt. d. Iſi. li. x. q̃rto ſũt are/

noſa in mari loca a tractu ſic vocata.vt.d.ſa/
luſti.eo ꝙ omnia ad ſe trahant.cumulos enim
arenaꝝ ad ſe trahunt.ſiren enī grece tractus dr̄
latine.et talis attractio facit mare inequale vt
in vno loco ſit ꝓfundum in alio loco ſit vado
ſum.et ideo periculoſum eſt illac ire.et dr̄ hec
ſirtis Sunt autem tales ſirtes piculum educē
tes iuxta mare egiptium ⁊ ei in locis pluribuſ
admiſcent̄.vt di.Iſi.ibidem.

Cotia a ſcotorum gentibus a qui
bus incolitur appellatur ⁊eſt pro
munctoriuꝫ in inſula britānica vñ
⁊ fluminibus ⁊ maris brachijs ab
anglia aquilonari ſepatur.ex pte vero oppoſi
ta ſepta mari occeano quo ab hibernia ſcotia
eſt diuiſa eadem gens ab inicio que quondaꝫ
in hibernia eſt ſup omnia ſimilis in ligua/in
moribus/⁊ natura. Nam gens eſt leuis aio
ferox ſeuiens in hoſteſ/tantum fere mortem di
ligens.quantum ſeruire/in lecto mori reputāſ
ſegnitiē.in campo autem contra ho ̇em aſta/
re vt interficiatur gloriam arbitrans ⁊ virtu/
tem.gens parci victus/famē diutius ſuſtinēſ
⁊ raro ante occaſum ſup cibum ſe effundens/
carnibus/lacticinijs/piſcibus/⁊ fructib⁹ ma/
gis vtens panis vſus britannicis minus ha
bens.⁊ cum ſit populus ſatis elegantis figu
re ⁊ faciei pulchre generaliter a natura multuꝫ
tñ eos deformat ꝓprius habitus ſiue ſcotica
veſtitura dicuntur autem ſcoti a ꝓpria lingua
a picto corpore quaſi ſaſſi eo ꝙ aculeis ferreiſ
cum atramento figurarum ſtigmate antiqui/
tus adnotabantur vt di.Iſi.li.ix.ſup.c.de vo
cabulis gentium morꝭ autem primeue gen/
tis multi ex eis ex admixtione cum angelicis ī
maxima parte his temporibus in melius mu
tauerunt/Siluſes tamen ſcoti ſicut ⁊ hiber/
nici in habitu ⁊ in ligua ⁊ in victu ⁊ ī alijs mo
ribus paterna ſequi veſtigia gloriam arbitrāt̄
immo aliorum conſuetudines reſpectu ſuaruꝫ
quodammodo aſpernantur.eorum regio quo
ad humi fertilitatem nemorū amenitatem flu/
uioꝝ ⁊ fontium irriguitatem gregum ⁊ iumen
torum multiplicitatem vbi littus gaudet cultro
ribus/ꝓ ſua quantitate multū fertilis eſt/nec
etiam impar ipſo britannico ſolo eſt.vt di.ero
docus ſitus orbis terrarum ſagaciſſimus ex/
polator.ꝑut recitat plinius. Quere ſupra de
hiberniā ī littera.h.infra quere Eadem ſcotia
dicit Iſidorus que ibi de hibernia in plurib⁹
referuntur.

Tecia regio eſt inferioris ſicie in
europa a qua tota gothia que int̄
danorum ⁊ noricorum aquilona/
rium regnaꝫ maxima eſt regio ho/
die nominata.habens mare baltium ab oriē
te.occeanum britannicum ab occidente.nori/
corum prerupta ⁊ populos a ſeptentrione.a
meridie vero dacorum confinijs terminatur.
Eſt autem ſuecia que ⁊ gothia eſt vocata.quo
ad ſolum frugifera vinearum tamen exps ſed
in paſcuis vberrimis alios defectus recupat
⁊ metallis. Nam preter diuitias quas ex mari
illa regio multipliciter contrahit in feris pecu
dibus ⁊ iumentis in argentifodinis ⁊ alijs lu
cris in numeris multas regiones alias excellit
gens valde robuſta cuius militaris potentia
quondam totius fere aſie ⁊ europe parteꝫ ma
xima in multis temporibus edomauit. quos
aggredi tempore allexandri magni grecorum
audacia extimuit. Iulij etiam ceſaris inuicta
potentia ſuperatis gallicis almanicis ⁊ britā
nicis cum danis et gothis noricis ⁊ aquilona
ribus populis alijs congredi formidauit ſecū
dum ꝙ tradunt ſcriptores hiſtorie.tam greco
rum/p̄ etiam romanoruꝫ quorum dictis po/
teſt ⁊ debet merito fides adhiberi in quibus
nec religioni fidei nec etiam rationi poterit in
aliquo obuiari.vt dicit hiero. Illorum inquit
poetarum ⁊ ſcriptorum ſcriptis ⁊ dictis fidem
adhibere conuenit quorum relatio fidei mori
bus non preiudicat nec veritate agnite cōtra/
dicat.ex iſtorum proſapia amazones ꝓceſſe
runt.vt di.oroſius ⁊ Iſido.li.xv.

Tecia germanie rene iſis eſt ꝓui
tia in europa cuius gens habere
dominū maximū in germania con
ſueuit.vt dicit Iſido.li. quidecio
Dicit autem idem in.c.de vocabulis gentium
li.ix.ſueui inquit ſunt pars germanorum in fi
ne ſeptentrionis de quibus d.luca. ffūdit ab
extremo/flauos aquilone ſueuos.quoꝝ fuiſſe
quondam.c.pagos ⁊ populos multi credide
runt Dicti autem ſunt ſueui a ſueuo mōte qui
ab ortu germanie ortum habet/⁊ illius mon
tis loca et confinia primitus coluerunt.vt di.
Idem.ab ortu habet dānubium cū bauaria
ab occaſu habet renum cum alſatia/a meridie
habet iugera alpium cum italia/a ſeptentriōe
habet franconiam in inferiori ꝓtenditur con/
tra renum.ſuperior contra alpes et dannubiū
Utraqꝫ ē terra optima ⁊ frugifera/vinifera in
multis locis/habens ciuitates munitiſſimas
opida et caſtella campeſtria et montana/āmes
et flumina nemora multa ⁊ gramina ⁊ paſcua
ouium greges et armenta.circa montana cciā
ferrum habet et argentum ꝓcreat ac metalla.
Gens populoſa nimis fortis/audax/⁊ belli/
coſa/ꝓcera corpe/flaua crine/venuſta facie ⁊
decora

Digitized by Google

Tanatos inſula ē occeani paruula modico freti interiectu a britānia ſepata. habens cāpos frumētarios et gleba in vberem. dicta eſt tanatos a morte ſerpentum quos dum ipſa neſciat aſportata. inde terra quoquo gentium vecta fuerit angues illico pimit. vt di. Iſi. li. xiiij

Rapobatane eſt inſula indie iacens ad auſtrum ex quo occeanus indicus incipit patens in longitudine octingentis lxx. milibus et. l passuum In latitudine vero lxxv. milia ſtadiorum. Scindit autem amnis interfluuio. tota repleta margaritis et gemmis. pars eius beſtijs et elephantibus eſt repleta. partem vero homines tenent. in hac dicunt in anno duas eſſe eſtates / et duas hiemes / et bis floribus ſonari locum. vt vtiliſſima indie ē inſula. vires omni tempore. foli eius ſemp ſunt virentia et nunq̄ cadunt (vt di. Iſi. li. xv.

Tracia eſt prouincia in grecia / ad q̄ veniens tiras filius iaphet a ſuo nomine. vt dicit ipſam traciā nominauit. vt dic. Iſido. li. xiiij. Alij a ſeuitia incolarum traciam appellatam dixerunt. huic ab oriente ppoſitis et vrbs conſtātinopolis opponta eſt. a ſeptentrione vero hiſter obtendit / a meridie aūt egeo mari adheret ab occaſu vero macedonia illi ſubiacet. cuius regionem olim diuerſi populi. ſ. maſſagete / ſarmate et ſcite. et alie plurime natios icoluerunt. ampla eſt enim et ideo multas nationes potuit ꝯtinere ebrum fluuium tracia findit / q̄ etiam barbaras multas tangit. vt. d. iſi. li. xiiij

Traconitida regio eſt in iudea cui p̄fuit philipp⁹ frater herodis Nā totū regnum hebreorum fuit diuiſum in quatuor tetrarchias. quaꝝ prima fuit gallilea cui⁹ tetrarcha fuit herodeſ ſecunda et tertia ituria et traconitida regio cui prefuit philippus vtriuſq; regionis ꝯſtitēs tetrarcha. quarta fuit abelina regio / cui prefuit liſanias ſup herodem et philippū. In tot eīn principatus pticulares fuit diuiſa iudea a romanis ad domandam ſupbiaꝫ iudeoꝝ (vt d. glo. ſuper lucam ſuper illum locum. tetrarcha autem philippo ꝛc.

Theſſalia (vt di. iſi. li. xiiij.) grecie eſt prouīcia / a theſſalo rege cognominata que ad meridianam plagam macedonie cōiucta eſt. multa in theſſalia flumina ſūt et opida quorum caput theſſalonicum eſt vocatum. ibi eſt mons pnaſus quondam apolini cōſecratus. fuit aūt theſſalia patria achillis ꝛ origo extitit lapbitarum de quibus fertur q̄ hi primo equos frenis domuerunt ſup dorſa coꝝ inſidere vnū corpus eſſe videbantur. ppter quod milites theſſalorum centauri ficti ſunt vt di. iſi. li. xi. in. c. de portentis. In theſſalia autem primo ſolidi aurei inuenti ſūt. domandorumq; equoꝝ vſ⁹ primitus eſt repertus. vt di. Iſi. li. xv. ad hoc dicit idem li. iiij. q̄ moyſi temporibus in theſſalia accidit quoddam diluuium in quo aquarum illuuies maiorem ptem populorum theſalie ſubmerſit paucis per refugia montiū liberatis ꝛ maxime in monte pernaſo in cuius circuitu deucaleon tunc temporis regno potiebatur. qui tunc ratibus ad ſe ꝯfugientes ſuſcepit. ꝛ ſic in pnaſi iugo eos aluit atq; vouit ppter quod dicunt grecorum fabule deucalionem hominum genus ad lapidibus repaſſe vt dicit ibidem.

Tenedos eſt inſula grecie vna de ciccladibus ſita ad ſeptentrionem in qua ciuitas thene cōdita eſt. a qua ꝛ inſula eſt vocata. Fuit autē thenes quidam iuuenis infamatus q̄ ſuā nouercam cognouiſſet qui fugiens inſulam vacuam cultoribus obtinuit. qui ex nomine ſuō ciuitati quam ibi cōdidit ꝛ inſule nomē dedit.

Thile vltima eſt inſula occeani inť plagam ſeptentrionalem ꝛ auſtralem vltra britanniaꝫ ſita nauigatione ſex dierum. a ſole nomen habens. quia in ea ſol eſtiuum ſolſticium facit ꝛ nullus vltra eam dies eſt. ꝛ ideo eius mare tardum eſt. et congelatum. vt dicit. Iſido. li. xv. ſecundum pliniuꝫ autem locus inhabitabilis eſt. q2 in eſtate nihil ibi creſcere poteſt ppter nimium calorem exurentē. In hieme etiā nihil poteſt propter frigiditatem ꝯgelātē Nā ab equinoctio vernali. quādo ſol eſt in ariete vſq; ad equinoctium autumnale quando eſt ī libra ſol illi inſule nunq̄ occidit. et ab illo tempore vſq; ad equinoctium vernale iterum ad inſulam non accedit. vnde per dimidiū annum habet diem. ꝛ per dimidium habet noctem. ꝫ vt di. idem in. c. de inſulis li. quindecimo ꝛ de ſolſtitijs li. ij. idem etiam di. beda in li. de naturis rerum. Similiter et ſolinus.

Tripolitana regio eſt dicta dupliciť vna ē in fenice dicta a tripoli ciuitate famoſiſſima que tonus patrie in circuitu ppter nimiam ſue fortitudinem eſt defenſio ꝛ munimētū Alia vero eſt tripolitana in affrica inter pentapolim ꝛ biſantium. ſita a tribus magnis vrbibus ſic vocata. ſcilꝫ orea ſabine et leptis magna. hec

babꝫ ab oꝛiente ſirtes maioꝛes et trogoditas
a ſeptentrione mare adriaticum. ab occaſu be
ſatum / a meridie genlas et garamandas vſ/
q̄ ad occeanum ethiopicum pꝛotendentes.
vt d. Iſi. li. xv.

Rogodea eſt regio in ethiopia cu
ius incole dicuntur trogodite ſic
vocati. quia tantu ſceleritate pol/
leut vt ferat pedum curſu aſſequā
tur. hꝫ etiā hec regio quandā inſulam vbi cre
ſcit optīa mirre ſpecies et puriſſima eius gut/
ta ibi inuenitur ⁊ dicitur mirra trogoditeꝫ ab
inſula in qua creſcit. vt d. Iſido. li. xvij. cum
ſit hec prouintia in ethiopia. tangit tamen fi/
nes arabie. vnde aliquādo dicitur eſſe in ara/
bia. vt patet in li. ix.

Roiana prouincia in frigia pri/
mitus fuit dardania a dardano
nomiata. Nam dardanus de gre
cia profectus peruenit. ad frigiaꝫ
ibidē p̄mitus regnauit. poſtea fili
us eius erictonius. deinde nepos eius tros a
quo ciuitas troia ⁊ patria in circuitu eſt voca
ta. vt d. Iſido. li. ix. multi autem de troianis
p̄mo troie exitum facta claſſe per diuerſas mū
di partes ſibi ſedes queſierunt multas natio
nes expellentes pro eis habitauerunt et ex ip
ſorum ꝓgenie prodierunt in poſterum poten
tiſſime ſeculi nationes ſicut diuerſarum regio
num veriſſime hiſtorie atteſtantur.

Duſcia italie eſt prouincia inter li
gures et romanorum territorium
collocata qua difficilibus monti
um iugis et acceſſibus locorum
valde altis atarus fortiſſime eſt munita thu
ſcia autem (vt d. Iſido. li. xv. ſacrificioꝝ thu
ris frequentia eſt vocata. nam in illis partib⁹
in mortuoꝝ exequijs antiqua thura cremate
et offerre religionis et deuotionis gratia maxi
me aſſueti erant et ſuos mortuos affectu lacri
mabili deplangebant thura etiam in aris de
oꝝ potiſſime incendebant vt q̄ꝫ dicitur in thu
ſcia ars aruſpicia primitus eſt repta. vt d. Iſi
do. hec ꝫemulia fuit antiquitus noīata p̄les
habens inclitas ⁊ nobiles ciuitates ab occidē
te ꝯtra liguriam habet piſanam ciuitatem / ſe
nas / lucanam florentinam. contra ſeptentrio
nem vrbem veterem. contra orientem aretum
ꝯtra meridiem / curtbonem / peruſiū / et aſſiſiū
que valli ſpolitane contigue ſunt ⁊ vicine. ab
oriente habens mare ardiaticum ⁊ marchiam
de anchonia / a meridie tiberim ripaꝫ ⁊ romā

ab occidente mediolanēſem liguriam: a ſeptē
trione romaniolā ⁊ ꝓuintiā paduanā. et h̄ re
gio ē multū ꝓtendēſ in lōgū ab ortu verſus oc
caſū minus h̄ñs latitudinis aquilonari termi
no ad auſtrelem. Eſt autem terra montuoſa ſa
tis ⁊ fortiſſima quo ad ſitum: fertiliſſima quo
ad ſolum / ſaluberrima quo ad celum. quā ma
re in duabus partibus locupletat. quā etiam
fontium ⁊ lacuum multitudo irrigat ⁊ fecun/
dat. arnis fluuius illam preterfluit et decorat
croci aromatici ibi creſcentis habundantia ip
ſam ſingulariter nobilitat atq̄ꝫ ditat. fontium
etiam calidorum in ea ſcaturientium affluētia
ipſam gratificat ⁊ ſublimat.

Duringia germanie eſt prouincia
media inter gentem ſaxonum e
francoꝝ et veſtfalorum. habet eñ
boemos ſaxones ab oriente / fran
cones et bauaros a meridie. ſueuos et balſa/
ceos ab ocidente. renenſes veſtfalos ab aqui
lone. Gens ſiquidem ſcd̄m nomen patrie thu
ringia id eſt dura ꝯtra hoſtes maxime et ſeue/
ra. Eſt enim populus numeroſus. elegantis
ſtature. fortis corpore. durus ⁊ ꝯſtans mente
habens terram fere montibus vndiq̄ꝫ circum
datam et munitam. interius vero planā. val/
de frugiferam ⁊ fructiferam a vineis etiam nō
expertam. opida multa caſtra fortia non ſolū
in montanis verum etiam per plana. amnib⁹
ſtagnis lacubus irrigua. aere ſaluberrima. pa
buli vbertate gratiſſima. armentis et gregib⁹
valde plena. in eius montibus diuerſa inue/
niuntur mineralia et metalla. vt dicit erodo⁹
qui nullatenus ꝑmiſit ſecreta in germanie cō
finio inſcrutata.

Dorona gallie ſupioris eſt proui
cia pars aquitannie antiquitus cō
putata a thoronis ciuitate indita
ſic vocata. in q̄ gēma ſacerdotum
martinus ſanctiſſimus requieuit. Eſt autem
ſita ſuper amnem ligurim qui eam p̄terfluit ⁊
irrigat multipliciter ⁊ locupletat. terra frugife
ra. fructuoſa. vinifera. paſcuoſa. aere ſaluber/
rima. nemoroſa. gens robuſta corpore. elegan
tis forme. audax mente benefica in opere mo
deſta in ſermone.

Aſconia eſt ꝓuincia ab atiquitā/
v nia antiquitus cōprehenſa. ſita
iuxta pirenū a vaſcea opido noīa
ta (vt d. Iſido. li. ix.) habens mō
tes pirenos in vno ſui latere ⁊ i alio occeanū

mare. in alio vero planitiem ꝓuincie tholoſane. in alio vero pictauorum gentibus appropinquat terra ſiluestris nemoroſa ſaltuoſa et mõtuoſa. in multis ſui partibus vineaꝝ ferax in tantum ꝙ vicinis multis et maris inſulis vini copiam adminiſtrat. gerbona fluuius a tholoſana ꝓuincia ſeparat qui vaſconiam ꝑterfluens iuxta burdigalem metropolim vrbẽ vaſconum occeanuꝫ mare intrat (vt d. Jſido. li. ix. in capitulo de vocabulis gentium) vacei a vacca opido cognominati. per amplam iugis pirenei montes ſolitudinem inhabitãt qui et vaſcones quaſi vaccones dicuntur. c. in ſ. litteram demutata quos pompeius edomita hiſpania ad triumphum venire infeſtẽs de pirei iugis depoſuit. et in vnum opidum congregauit. vnde et cõuenarum nomen vrbs accepit (vt d. idem Jſido. plini.) et erodotus q̃ recitat gentem vaſconum fore corpore leuem et agilem. animo audacem. ad bella precipitem et ferocem.

v — Enitia venatorum ab antiquo dicebatur ꝓuincia. que a littore maris adriatici in cuiꝰ ſinu vrbs venitiaꝝ nunc eſt ſita. vſqꝫ ad padũ fluuiũ qui diuidit inter ciuitates et fines ſuperiorum ligurum et inferiorum. videlicet inter pergamenſes et mediolanenſes primitus extendebatur ut narrat hi. lumbardoꝝ ac ligurum hiſtorie veriſſimus recitator. multas ſiquideꝫ nobiles nunc obtinuit ciuitates. Nam vt dicit Jſido. li. xvi) mãma que a manto tireſie filia que poſt inte[r]itum thebanoꝝ theba eſt dicta. in italia condita. ſita in venicia. que gallie tis alpina eſt vocata. venicia itaqꝫ in italia ẽ ꝓuincia. que multarum terrarum et ciuitatum dominiũ non habuit ab antiquo in mari vel in terra. cuius poteſtas per longiſſimos maris ꝓtractus vſqꝫ in greciam ſe extendit. germanorum fines vſqꝫ in aquileam tangit. dalmatum. et ſclauorum piratarum predam tirãnicam reprimit et cõpeſcit. inſulas et portus ꝓmunctoria maris ⁊ ſinus ſub eius dominio exiſtentes iuſtiſſime regit. ſubditos protegit ab hoſtibus potentiſſime ac defendit rempublicam iuſtis legibus ſubiicit. nullam diuinis contrariam inſt[it]utis infra ſuos terminos manere diſſimulat aut permittit. huiꝰ gentis referre ſingulas probitates eſtimo ſupfluum. cum de gentis venetorum virtute potentia circumſpectione et ꝓudentia. vnitate ciuium et concordia. amore totius iuſticie cum clementia. omnibus fere natiõibus iam ſit notum. vt dicit idem ſcriptor hiſtorie lumbardoꝝ.

v — Eſtfalia germanie inferioris eſt ꝓuincia. habens ſaxoniam ad oriẽtem. thurigiam et haſſiam ad meridiem. renũ et coloniam ad occidentem. occeanum et friſiam ad aquilonem. nobiliſſimis fluminibus duobus in eius extremitatibus cingitur ſcilicet viſconia atqꝫ cenona. renũ tangit verſus occidentem et ſeptẽtrionem. viſconiam vero verſus orientẽ. Eſt enim terra multum nemoroſa. et paſcuoſa. plus alendis gregibus ꝙ ferendis frugibus apta. multis fontibus et amnis eſt irrigua lipia. ſ. atqꝫ rura et multis aliis. fontes habet ſalis ⁊ montes fertiles. in metallis abundat et etiam frugibus glandibus. nucibus. atqꝫ pomis. etiam feris porcis. et pecudibus et iumẽtis. populus cõmuniter. elegantis ſtature eſt et ꝓcere. venuſte forme ⁊ fortis corpore. et audex mente. militiã habet copioſam ac mirabiliter animoſã. ꝓmptam ad arma ꝯtinue et paratã. ciuitates habet fortes et minutas. caſtra fortiſſima. et opida. tam in montibus ꝙ in planis.

v — Jronia ꝓuincia eſt paruula vltra datiam verſus orientem a virore dicta. eo ꝙ ſit graminoſa et nemoroſa. multis aquis et fontibus ꝑfuſa. cuius gleba eſt frugũ ferax. Gens quondam barbara. ſeua incõpoſita ac inclita. nunc vero danorum regibus pariter et legibus eſt ſubiecta terra vera tota eſt a germanis et danis pariter habitata. Quere ſupra in littera. R. deriualia. Hec terra a nogardorum gente et ratheorum per fluuium maximũ q̃ naruere dicitur eſſe ſeparata.

Jlandia eſt patria iuxta mõtana norbegie verſus orientem ſita. ſuper litus occeani protenta. nõ mltum fertilis niſi in graminibus. et in ſiluis. Gens eius eſt barbara. agreſtis et ſeua. magicis artibus occupata. vnde et nauigantibus per eoꝝ littora. vel apud eos ꝓpter venti defectum moram ꝯtrahentibus. ventuꝫ venalem offerunt. atqꝫ vendunt. globum enĩ de filio faciunt et diuerſos nodos in eo conectantes. vſqꝫ ad tres nodos. vel plures de globo extrahi precipiunt. ſcḋm qḋ voluerint ventum habere fortiorem quibus ꝓpter eoꝝ credulitatem. illudentes demones. aerem concitant. et ventum maiorem vel minorem excitãt ſcḋm qḋ plures nodos de filo extrahunt vel pauciores. et quandoqꝫ in tantum cõmouent ventum ꝙ tales fidem adhibentes iuſto dei iudicio ſubmerguntur.

Jtrea eſt inſula modica in mari

britānico ſita. diſtans a britannia maiori ⁊ ꝑuo freto interpoſito ſepata. cuiuſ gleba ad frumenta eſt optima. multas habēs ſiluas et nemora / feras multas / pecora et iumenta. fontes et amnes inſulam irrigantes / quo ad temperiem eſt ſaluberrima et in fontib⁹ vberrima dicitur eſſe. hec ab anglicis hodie inhabitatur.

y Iſelādia eſt regio vltima in europa a ſeptētrione vltra norwegiā ſita glacie in ei⁹ finib⁹ ꝯdēnata. ꝓdictor autem ſup littuſ occeani maris verſus ſeptentrionem. vbi mare pre nimio frigore congelatur. ab oriente habens ſitiam ſuperiorem / auſtro norbeiam. ab occedente occeanum hibernicum / ab aquilone mare cōgelatum. et eſt dicta iſelandia quaſi terra glaciei eo ꝙ ibi dicuntur eſſe montes niuei in glaciei duriciem congelati ibi criſtalli inueniūtur. In illa etiam regione ſunt albi vrſi / maximi / et ferociſſimi qui vnguibus glaciem rumpunt et foramina multa faciūt. per que in mare ſe ſubmergunt. ⁊ ſub glacie piſces capiētes. eos extrahunt per foramina predicta. ⁊ ad littus deferentes. inde viuunt. terra eſt ſterilis quo ad fruges exceptis paucis locis in quoꝝ vallib⁹ vix creſcit auena gramina tantūmodo et arbores in locis vbi habitant homines ꝓtunt ⁊ ꝓducit. ⁊ in illis ꝑtib⁹ feras gignit et iumēta nutrit. vn̄ de piſcibus et carnib⁹ et venatiōib⁹ ꝓ maiori pte pupul⁹ terre viuit. oues ibi p̄ frigore viuere non poſſunt. ⁊ ideo incole de ferarum et vrſoꝝ pellibus quos venatu capiunt. contra frigus ſe muniunt. et corpora ſua tegūt alia veſtimenta habere non poſſunt. niſi aliunde deferantur. gēs multum corpulenta. robuſta et valde alba. piſcationi dedita ⁊ etiam venationi.

3 Eugia ſiue zeugis eſt ꝓuīcia vbi eſt maior kartago. minor affrica inter bizāniam ⁊ numediam ſita: (vt d. Iſido. li. xv) Decmari ſido eſt iuncta. vt d. idem. ⁊ a meridie vſq͡ ad regionem gotulorum porrecta. cuius ꝓxima ſunt frugifera. vlteriora vero beſtijs et ſerpentibus plena. ibi onagri. ⁊ fere ſilueſtreſ ibi mira ⁊ monſtruoſa inueniuntur. vt d. idem.

De lapidibus terre ⁊ metallis atq͡ eorum ꝓprietatibus.

Liber Sedecimus.

Eſcriptis ꝓprietatibus terre ⁊ partiū eius in gn̄ali. reſtat adiuuāte dn̄o aliq̄ hic inſerere de eius ornatu in ſpeciali. Eoꝝ autem que ornent terram quedā ſunt ſimpliciter inanimata ⁊ inſenſibilia. vt omnia metheorica. que in venis terre generantur. qualia ſunt lapides. colores / et metalla. et de illis primo ꝑ ordinem ē agendum. Quedam vero vegetabilia / ut radices / herbe / et arbuſta. Quedam autem ſenſibilia. vt homines et iumenta. de quibus vltimo eſt tractandum. Primo igitur de his que generantur in terra et in veniſ eius per ordinem alphabeti hic dicendum eſt.

a Rena ab ariditate eſt dicta que ſi manu preſſa fuerit. pre ſiccitate ⁊ duricia ſtridorem facit. que ſi in ueſte cādida aſperſa fuerit nihil ſordis poſt ſe relinq̄t. vt dicit Iſido. li. xvi. capitulo quarto. arena ſiquidez in aquis marinis ab omni limoſitate ⁊ lutea viſcoſitate abluitur. vt d. Ariſto. in libro de ꝓprietatibus elementorum. ⁊ ideo ꝓpter vincentem in ea ſiccitatē coagulari in lapidem perfecte non permittitur terra enim pura (vt d. idem libro methe. iiij.) lapis non fit quia cōtinuationem non facit. ſꝫ cōmunitionem. ⁊ ideo ſiccitas vincens omnē humiditatem nō permittit eam totaliter in lapidem conſolidari. inde eſt ꝙ arena terra communi eſt ſubſtātialiter durior. ſed lapide mollior ⁊ in partes inumerabiles diuiſibilior. vnde arena frigida ⁊ ſicca / minuta cōpreſſa / grauiſſima eſt in pondere ꝙuis ſit minuta. ſterilis ex ſe ꝓpter caloris et humoris defectum et dominiū frigide ſiccitatis imbre ſuperueniente non diſſoluitur. ſed potius diluta aut conſumpta lutea in puritate magis cōprimūtur. et ꝑte parti fortius deherente amplius ſolidatur. vt dicit Hiero. ſuper Iere. c. v. qui poſui harenam terminū mari ⁊c̄. habet etiam vniuerſaliter naturam colatiuā. vnde aqua per harenā colata purior et dulcior inuenitur. vt d. Conſtan. Item virtutem habet metalloꝝ purgati

uam et ſua confricatione rubiginis cõſumpti
uam. aurum em̃ es et ferrum arene cõfricatiõe
clarificantur. Item virturem habet infrigida
tiuam / repercuſſiuam / opilatiuam / tumoris
ſedatiuam. vt patet in chimalia. i. arena ex la/
pide ſabuli reſoluta. que valet ad omnia ſu/
pradicta. vt d. Conſtan. Item virtutem hab;
mineralem vel ſalcinei ſimilem vel affinem.
vnde inter arenulas tam fluuiales q̃ marinaſ
auree arenule ſepius inueniuntur. lapides eti
am politi et gẽme precioſe in marino littore
inueniunt inter arenulas. Item arene tam flu
uiales q̃ marine ex ventis contrarijs ipſas a/
renularꝫ ꝑticulas eleuantibus / ſepius in ma
ris hoſtijs ⁊ littoribus coaceruantur. ⁊ ex are/
nis ſic acumulatis aq̃ fluuiales ne mare ſub
intrent aliquotiens retardantur. vt d. Diero.
ſuper amos. viij. niſi defluet ſicut riuus egyp
ti ⁊c̃. vbi expreſſe dicitur q aqua nili ꝓpt ob
ſtantes harenarꝫ cumulos contingit impedi/
ri. Nam circa fluminis deſcenſum pariter ag
gregate aqua nili deſcendere in mare nõ per/
mittitur. ſed potius refluere per plana egypti
manifeſtiſſime coartatur. ſed quanto illis cu/
mulis arenoſis aqua redire compellitur tanto
eiſdem diſſipatis cum maiori impetu in ma/
re deſcẽdere ꝓfundius ꝓhibetur. vt dicit D e
ro. ibidem. Item arenarꝫ obſtaculis in mari
ſub aque ſuperficie occultatis occurrere vel re/
ſiſtere maxime eſt difficile et periculoſum. vt
patet ſupra vbi de maris ꝑiculis ꝑtractatur.

a

Argilla eſt terra tenax glutinoſa ⁊
viſcoſa ad varia opera ſingulo/
rum diſpoſita atq; apta et eſt ſcd̃ʒ
Iſi. li. xvi. c. i. ab argis ſic vocata
apud quos primo ex tali materia vaſa ficilia
ſunt effecta (vt ibidem dicitur) talis terra per
actionem caloris liquidiores partes cõſumẽ/
tis et terreſtriores conſolidantis in laterem cõ
mutatur. ſepe etiam ꝯtingit q talis terra lutea
et vnctuoſa frigiditate aquam ꝯgelante i t la
pidem cõmutatur. ſepe etiam accidit talis trãſ
mutatio ſcʒ luti vnctuoſi in lapidem ex calore
coagulante. ſicut eñ dicitur libro methe. iiij.
lutum vnctuoſum aptum eſt huic tranſmutati
oni ſcʒ in lapidem ꝑ calidi coagulationẽ qua
re vnctuoſum eſt medium inter viſcoſuʒ et va
poratiuum habens humidũ in ſe. vnde gra/
tia vaporatiui poteſt a calido coagulari. gra/
tia viſcoſi non poteſt ex toto educi. ſed ampli
us comprimi et ꝯſolidari. et ſic in lapidẽ trãſ
mutari. vt d. ibidem cõmenta. Argilla eſt fri
gidirate ſua ſanguinis reſtrictiua. vt d. Con/
ſtan. Argilla ſi cum forti aceto fuerit diſtempa
ta appoſita fronti et timporibus ꝓhibet ſan/
guinem de naribus profluentem.

a

Alabaſtrum. vt dicit Iſido. li. xvi.
c. v. eſt lapis candidus intercin/
ctus varijs coloribus ex quo euã
gelici illius vnguenti vaſculum fa
ctum fuit. ex hoc enim cauantur vaſa vnguen
tana quia vnguenta cuſtodiunt peroptime in
corrupta. naſcitur autem circa thebas egypti
as et damaſcum ſirie ceteris candidior. ſed ꝓ
batiſſimus de india tranſportatur hic lapis
a diaſcoride nicomar dicit. et dicit valere hũc
ad victoriam obtinendam. ⁊ dicit etiam q ge
nerat et conſeruat amicitiam.

a

Aurum ab aura eſt dictum. vt di/
cit Iſidorus libro. xvi. eo q rep/
cuſſo aere plus refulget. naturale
enim eſt vt metallorum ſplendor
plus fulgeat luce alia repercuſſus. hinc et au/
rarij ſunt dicti quorum fulgor ſplendidos red
dit. aurum autem magis radians et fulgens
dicitur obriſum eo q ſplẽdore obradiat ac ful
gore. Eſt autem coloris optimi quod hebrei
operam. greci vero cayron vocant. lamina ve
ro tenuiſſima ex qua inciduntur fila aurea bra
chtea nuncupantur (hucuſq; Iſido. c. de me
tallis. Scd̃m Ariſto. autem li. metheo. paruʒ
ante finem dicitur. q aurum ſicut cetera metal
la materialiter procreatur ex ſulphure ſubtili
et rubeo et de viuo argento ſubtili et albo.
plus tñ occurrit in eius compoſitione de ſol
liciudine ſiue ſoliditate ſulphurea q̃ de aereo
aquoſo viui argenti. et ideo aurum ſolidius ẽ
et ponderoſius q̃ argentum in cuius cõpoſiti/
one plus de argento viuo q̃ de ſulphure al/
bo concurrere conſueuit (ſicut ibi d. Ri. rufuſ
Auro igitur inter metalla quo ad ſubſtantiam
nihil ſolidius eſt / nichil cõpactius. et ideo in
igne poſitum non euaporat nec etiam in pon
dere minoratur. vnde in igne non conſumitur
ſed ſol quando vi caloris liqueſcit ſi quid ha
bet annexe impuritatis et ſcorie deponitur ꝓ
pter quod et amplius depuratur et fulgidius
inuenitur. Nihil enim inter metalla eſt ductili
us quia tante eſt ductilitatis q inter incudem
et malleum ſine ruptione ſiue diſtinctione ꝑ/
tum in brachtheas id eſt tenuiſſimas lamias

dilatatur. nec etiam inter metalla quo ad for
mam et ſpecie͂ eſt pulchrius. ⁊ ideo inter om/
nes picturabiles formas ſiue ſpecies primu͂
⁊ precipuum locum auri optinet pulcritudo.
vnde forma eſt et decor tam colorum ꝙ rerum
vel metallorum. Item nihil inter metalla quo
ad virtutem inuenitur efficacius (cuius virtu
tem deſcribit platearius dicens) aurum inq̇t
temperatius eſt omni metallo et purius. ⁊ ideo vir
tutem habet confortatiuam ⁊ ſuperfluitatum
coadunatarum in corpore exterſiuam. ⁊ ideo
valet contra lepram ⁊ elephantie paſſionem
vtiliter emendendam. Limatura autem auri
in cibo vel in potu vel in medicina valet ad p̄
ſeruatione͂ a lepra vel ſaltem ad eius occulta/
tionem. quia eius frequens vſus ab ea preſer
uat vel retardat aut ſaltem ipſam palliat ⁊ oc
cultat (vt d. auicenna) Item eadem limatura
cum ſucco boraginis ⁊ oſſe de corde cerui va/
let ↄtra ſincopi ⁊ cardiacam paſſionem. Item
lamine auree candentes in vino extincte/ vinu͂
faciunt vtile contra vicia ſplenis ⁊ alias paſ/
ſiones multas vel melancolicas. Item vſtu/
ra facta cum inſtrumento aureo melior eſt ꝙ d̄
alia materia vl' matello. locum enim vſtionis
cuſtodit imunem a fetore. Item puluis cadu/
me auree oculis impoſitus maculas oculoru͂
purgat. Confortat autem aurum me͂bra quã/
uis eis non incorporetur nec ea nutriat depura͂
do. et aſperitate ſua ſupfluitates que me͂bra le
debant extergendo (vt d. idem plate.) Ite͂ au
rum calefactum tollit pilos a me͂bro quod in
de extuſtum fuerit aut fricatum ⁊ iterum creſce
re non permittit (vt d. Conſtan.) Item auru͂
percuſſum non reſonat ſicut es vel argentum
nec crepat nec funditur. ſed potius extenditur
⁊ dilatatur. niſi ei fuerit aliud metallum adul
terinu͂ modo aliquo incorporatu͂. Nam ꝙ diu
es vel auricalcum cum auri ſubſtantia e͂ t per
mixtum ſemper ſub malleo ſcinditur. ⁊ ſemper
ad ſuſceptionem debite forme. ſub mallei ictu
inobediens inuenitur. ⁊ ideo neceſſe eſt ꝙ om
ne ſuperfluu͂ ab eo per excoctionem auferatur
vt efficiatur ductile ⁊ aliquod vas cum opta/
ta forma exinde pducatur (vt dicit Grego).
quando autem lamina vel brathea aurea cu͂
argentea ſubducta de͂t malleando incorpora
ri neceſſe eſt a tribus maxime p̄caueri ſcilicet a
puluere/ vento/ ⁊ humore. quia ſi aliquod bo
rum inter aurum ⁊ argentum pmiſcuerint/ ne/
quaꝙ vnu͂ cum altero ſe tenebit. ⁊ ideo opor
tet ꝙ in loco valde mundo ⁊ quieto hec duo
metalla ad inuicem vniantur. quando autem
modo debito ſic iunguntur inſeparabilis fit vnio
ita ꝙ ab inuicem non poſſunt vlterius ſepari

Auricalcum (vt d. Iſido) eſt dictu͂
quia cum ſit es ſiue cuprum reſple͂
det tamen ſuperficialiter ſicut au/
rum. es enim greco ſermone calco
vocatur. auricalcum itaqꝫ habet duriciem eris
ſiue cupri ex mixtione enim eris ⁊ ſtanni ⁊ au/
ripigmenti ⁊ quibuſdam alijs medicaminibꝰ
perducitur in igne ad colore͂ auri. vt dicit Iſi
dorus colorem itaqꝫ habet auri ⁊ ſimilitudine͂
ſed non valorem. vaſa etiam diuerſi generis
artificialia ⁊ pulcra in ſui nouitate auri ſpecie͂
precedentia ex auricalco preparant. ſed paula
tim a fulgore primo hebetantur ⁊ quaſi rubi
ginantur ⁊ ſic tam colore ꝙ odore cupreo ſua͂
materialem originem proteſtantur. In iſtis
vaſis cibaria ⁊ vina diutius reſeruata ſapore͂
horribiliorem contrahunt ex eris vicio ⁊ odo/
re. Collirия tamen que oculorum ſunt medica
mina in eis vtiliter reſeruantur ⁊ ex eris forti
tudine acuuntur. vt dicit pla.

Auripigmentum eſt vena terre ſiue
genus lapidis ſciſſibilis ⁊ fragibi
lis auri ſpeciem p̄tendens in colo
re. ⁊ vocatur alio noi͂e lapis arſe/
nicus. qui eſt duplex rubeus ⁊ citrinus. ⁊ ha
bet ſcd͂m dia. naturam ſulphuris calefaciendi
⁊ deſiccandi que ſi apponatur eri ipſum in al
bum tranſmutat ⁊ omnia corpora metallina
preter aurum exurit et deuaſtat. vt. d. t. et. d.
Scd͂m plautu͂ autem auripigmentum calidu͂
eſt et ſiccum in quarto gradu et eſt vena terre
et dupla ſpecies rubeu͂ ſcꝫ et citrinu͂. Citrinu͂
aũt co͂petit medicine. habet autem virtute͂ diſ
ſoluendi/ attrahendi et mu͂dificandi. vnde va
let aſmaticis et malum anhelitum habentibꝰ
ex humiditate. ſi inclinato capite fumus eius
recipiatur. Ex auripigmento fit philotru͂ id eſt
vnguentum depilatorium vt pili faciliter a/
moueantur quando decoquitur cum calce vi/
ua. valet etiam contra ſerpiginem et impetigi
nem ſi locus cum ſapone et auripigmento le
niter inungatur. ſed ſtatim locus inunctus ab
luatur. quia ſi vnguentu͂ tale ibi diu maneret
bonam carnem ſicut et malam corroderet ⁊ ex
coriaret. naturam enim habet inciſſiua͂ et cor
roſiuam. vngues autem deturpatos et defor
mes cadere facit vt creſcant meliores. vt dicit
plau.

Argentum a greca appellatione
vt d. Iſido. eſt dictum. Nam gre/
ci argentum vocant. cui mirum in
modum accidit quod cu͂ ſit candu͂

impreſſum corpori lineas nigras (vt d. Iſido.) reddat. In eius compoſitione ſunt viuū argentum et ſulphur album. plus autem eſt ibi de aereo et aqueo et argenti viui ꝙ ſulphuris. et ideo non eſt tanti ponderis ſicut aurum vt d. rufus. Eſt autem argentum duplex ſcilicet ſimplex et compoſitum. Simplex autem liquidum eſt ⁊ vocatur argentum viuum. Cōpoſitum autem argentum eſt ſolidum / compoſitum ex argento viuo puro ⁊ ſulphure albo non vrente (vt dicit Ariſtoteles). argentum autem viuū eſt ſubſtantia aquea / mixta cum ſubtili terrena forti admixtione indiſſolubili. ⁊ hoc habet ex magna ſiccitate terrea que non liqueſcit in ſuperficie plana. ⁊ ideo non adheret ſicut id quod eſt aquoſū. Eſt autē eius ſubſtantia alba ex claritate aque ſubtilis et ex albedine terre bene ſubtilis et digeſte habet etiam albedinem ex admixtione aeris cum p̄dictis. habet etiam argentum viuū hoc ſibi naturaliter ꝓprium ꝙ nō coagulatur ꝑ ſe ſine ſulphure ſed cum ſulphure et cū plumbi ſubſtantia coagulatur. ideo dicitur ibidem ꝙ argentum viuū ⁊ ſulphur ſunt elementū id eſt materia et principium omnium liquidabilium ſcilicet metallorum. hec omnia dicuntur in li. metheo. expreſſe. et etiam a richardo ſic exponūtur. argentū itaqꝫ viuū omniū metallorum dicitur eſſe principium. et ideo reſpectu eorum eſt ſimplex elementū. De ſua autē virtute et natura / diuerſi diuerſa poſuerunt. Quid autē de hoc ſentiant medici patere poteſt per hec verba. Argentū (inquit platearius) viuū calidum dicitur eſſe et humidū in gradu quarto. quamuis a quibuſdam iudicetur frigidum et in eodē ꝙ ſit calidum oſtenditur ꝑ effectum eo ꝙ diſſoluit penetrat / et incidit. ſed quia actualiter ſentitur multum frigidum abuſiue frigide iudicatur. Quod autē aliqui dicunt argentū viuū ex quadam vena terre per excoctionē fieri falſum eſſe patet. eo ꝙ ꝑ calorē ignis facillime in fumū extenuatur. ſed a terra gignitur et quaſi aqua ꝓfluens ꝓcreatur. diutiſſime etiā in vaſe frigido ⁊ ſolido conſeruatur. Tanta autē ipſius eſt coherentia et fortitudo ꝙ nulli rei poteſt admiſceri niſi p̄mitus extinguatur. extinguitur autē cū ſaliua qn̄ cū ea fricatur. et maxime qn̄ cinis ſaliue additur et maxime quando puluis oſſis ſepe ſociatur. Eſt autem argentum viuū de facili in fumū euaporatiuū et reſolutiuū cuius fumus maxime obeſt aſtantibus. Inducit enim paliſim et tremorē relaxando neruos / et remolliendo. Ore acceptum immiſſum occidit mēbra ꝑfodiendo. Circa quod periculum maxime valet lac caprinū in quantitate maxima expotatum cū continuo motu patientis. ad idem ſpecialiter valet et decoctio vini cū abſinthio et iſopo (hucuſqꝫ plate) Dicitur autē argentū viuū eo ꝙ incidat materias quibus iniicitur (vt d. Iſi. li. xvi. vbi etiā hoc ſubiūgit. hoc inquit eſt liquidum quia currit. Inuenitur autē ſpecialiter in metallis ſeu in fornacibus argentarijs guttarum concretione tectis inherens. ſepe enim in vetuſtiſſimo ſtercore cloacarum et puteorum limo inuenitur. fit enim ex minio impoſito cōcaue ferree patena teſtea ſuperpoſita. debet autem faſciculum eſſe circumlinitum et circumdatum carbonibus / et tunc argentum viuum ex minio diſtillabit. ſine hoc argento neqꝫ es neqꝫ aurum inaurari poteſt. Tante autem virtutis eſt vt ſi ſuper ſextarium argenti viui centenarium ſaxum ſuperponas oneri ſtatim reſiſtit. Si vero auri ſcrupulum ſuperpoſueris leuitatem eius in ſe ſtatim rapit. Ex quo patet non pondus eſſe. ſed naturam cui cedit. potui datum interficit / ponderis cauſa. Seruatur autem melius in vaſis vitreis. nam ceteras materias perforat ⁊ corrodit (hucuſqꝫ Iſido. xvi. c. de metallis) Argentum eſt igitur album / clarum / ſonorum / purum / ductalitatis habens multum. minus tamen ꝙ aurum / balſami. potiſſime conſeruatiuum / virtutis in iaſpide iuuatiuum. Maiorem autem virtutem habet iaſpis in argento ꝙ in auro. vt dicitur in lapidario. liquabile et in igne reſolutiuum et liquefactiuū / colorem habet igneum rubeū infrigidatum vero iterum efficitur candidum atqꝫ durū. ⁊ quāuis ſit groſſum et materiale reſpectu auri / tamen poſt aurum in valore et precio obtinet inter metalla principatum. nā eius ſcoria ſiue ſpuma vulnera ſanat et replet et carnes ſuperfluas in eis creſcere non permittit cicatrices inducit / ſordes corporis mundificat / cancrum a fetore cuſtodit / confortat flexibilia membra et conſtringit / ex contactu terre rubiginem contrahit. ſed ex arene et ſalis confricatione colorem priſtinum recipit et reſumit.

a

Damas eſt lapis indicus paruus ⁊ indecorus ferrugineum habēs et ſplendorem criſtallinum. nunquam tamen vltra magnitudinē nuclei auelane eſt repertus. Hic nulli cedit materie nec ferro quidem nec igni nec vnꝙ incaleſcit.

vnde a grecis vis indomita appellatur. ſz cū
ſit inuictus ferri igniſq; contemptor rumpitur
ſangnuine hirci calido et recenti. cuius frag/
mentis ſculptores in ſignandis gemmis et p
forandis vtuntur hic differt in hoc a magnete
quia poſitus adamas iuxta ferrum non patiť
illud attrahi a magnete immo retrahitp quā
daz violentiam ferruz a magnete lapide ſic at
tractum. Dicitur hic lapis more electri venena
reprehendere / metus varios expellere / ⁊ male
ficiis artibus obuiare (huiuſq; Iſi. li. xvi. c. de
criſtallis) Hic lapis ſecundum dia. gemma re
conciliationis dr̄ ⁊ amoris. qꝛ ſi mulier a viro
ſuo fuerit diſgreſſa p virtutem adamantis in
viri gratiam facilius reuocatur. Adhuc di. idē
ꝙ ſi verus adamas capiti dormiētis mulieris
cautius ſupponatur. ſcire poterit maritus ei⁹
an ſit caſta. nam ſi fuerit caſta dormiendo am
plecti cogitur vi lapidis maritum ſuum. Si ve
ro fuerit infidelis ab eo ſubito reſilit. et velut
lapidis preſentia iam indigna ſubito delecto
cadit. Virtus etiam huius lapidis eſt vt di.
dia. ꝙ ſi in lacerto ſiniſtro geſtatur. valet ꝯtra
hoſtes ꝯtra inſaniem rixas et gurgia cōtra in
cubos et fataſmata ꝯtra vana ſōnia ⁊ venena

Ameciſtus lapis ē indicus qui in
ter gēmas purpureas obtinet pn/
cipatuz. vt di. Iſi. Eſt autem ame
tiſtus colore purpureo et violatō
pmixtus quaſi roſa. nitens et leuiter fundens
quoſdam flammulas et emittentes (Iſido)
alterum eius genus deſcendit ad iacinctū nō
ex toto igneum. ſed vini colorem habens. Et
ſunt ſpecies eius quinq; ſecundum Iſidorū
Sed vt dicit dia. purpureus nobilior eſt et a
lijs valior. Nam virtus eius ꝯtra ebrietatem
eſt et facit vigilem et malam repellit cogitatio
nem et bonum ꝯfert intellectuz. et ineſt ei mol
licies ad ſculpandum.

Achades eſt gemma nigra habenſ
albas venas ⁊ diciť achades a flu
mine eiuſdem nominis exiſtentis
in cicilia. iuxta quem gemma pmi
tus eſt inuēta (vt di. Iſid.) modo autē in plu
ribus regionibus inuenitur. Eſt eñ quoddaz
genus creticum (vt dicit dia.) cum venis ceru
leis aliud genus eſt indicum varium cuz gut/
tis ſanguineis. primum enim genus vt dicit
Iſi. crediť valere magicis artibus. Nam cum
ipſa tēpeſtates auertunt. ſiſtunt flumina ſicut
dicunt idem. Item genus etiam vtile eſt ſecū/
dum dia. ad regum fortunas et ſimulacra mō
ſtranda ſomniorum. Creticum aūt genus mu
tat pericula. gratum facit et placentē et perſua
ſorem et facundum et vires ꝯfert. Tertiuz ge
nus ſcz indicum viſum fouet ꝯtra ſitim p/
deſt contra venenum valet et acceſſio ei⁹ odo/
rifera eſt. vt di. dia.

Abeſton archadie. eſt lapis ferrei
coloris ab igne nomē ſortitus eo
ꝙ ſemel accenſus nunꝙ extinguiť
de quo fabricatum ē quid mecha/
nicum. de quo gentiles capti ſacrilegio. mira
bātur. In quodā tēplo eñ veneris erat factū
candelabrum. in quo erat lucerna ſic ardens.
vt nulla tempeſtate nullo imbre extingui poſ/
ſet vt dicit. Iſi. li. xvi. c. de lapidibus.

Abſictos eſt gemma nigra pōde/
roſa diſtincta venis rubentibus.
hec calefacta igni ſeptem diebus
colorem tenet. vt dicit Iſidorius.
de gemmis nigris.

Alabandina eſt gemma dicta ab
alabanda regione aſie. cui⁹ color
ſimilis eſt calcedonio ſz rarior. vt
di. Iſido. ſecundum dia. aūt ala/
bandia eſt gemma clara et ſubrufa. vt cardi⁹
cuius virt⁹ eſt ſanguinē ꝓuocare ⁊ augmētare

Argiriſtis ē gemma argento ſimi/
lis habens ſtigmata aurea cui ſi/
milis eſt in colore ādromaia. Eſt
eñ lapis cuius color eſt argente⁹
vt di. Iſi. cuius eſt forma quadrangula ſicut
theſſi. et fortitudo ſicut adamanti. hoc putant
magi nomen impoſitum ab eo ꝙ animorum
impetus vel iracundias crediť refrenare. vt d.
Iſido in. c. de gemmis aureis.

Aſtrion eſt gemma indica criſtal
lo ꝓpinqua. in cui⁹ cētro lucet ſtel
la. fulgore lune plene. Sic aūt dr̄
ab aſtris. eo ꝙ eis oppoſita fulgo
rem rapit. vt di. Iſido. c. de criſtallis

Alectorius eſt lapis qui inuenitur
in ventriculis gallinaceis criſtallo
obſcuro ſimilis. cui⁹ vltima mag/
nitudo eſt ad fabe quantitatē. hic
in certamine ſecūdū magis crediť reddere ho/
mines inſuperabiles et inuictos. vt diciť in la
pidario. De hac gemma dicit dia. alectorius
lapis excitat venerem gratum facit et ꝯſtantez
ac victorem diſcretum et oratorem amicos re/
format et reprimit in ore ſitim.

Aſterides eſt gemma candida in/
cluſam continens lucem ſicut ſtel/
lam intus ambulantem. redditq;
ſolis radios candidantes.

Matiſtes eſt lapis vl' gēma a qua ſi veſtis fuerit contacta cōtra ignē reſiſtit. et ſi igni imponat' nō ardebit. ſed ſplendore accepto nitidior apparebit. ⁊ eſt ſimilis allumini ſaſſili omnib⁹ magorum maleficijs obuians et reſiſtens. vt dicit. Iſido. li. xv.

Iumē terre eſt gleba limoſa ⁊ viſcoſa in locis precipue paluſtribus generata. Eſt autem ſecūdū Iſi. li. xvi. c. ij. quedaȝ terra glutinoſa que iuxta locum aſphalti in iudea reperitur. c⁹ natura eſt ardens et ignium cognata / et eſt tante tenacitatis ꝙ nec aqua nec ferro corrumpit' ſed ſolū ſanguine menſtruali. Eſt aūt vtil' ad nauium cōpaginationem. de hoc bitumine dr̄ in plateareo aſphaltum id eſt bitumen iudai / cum eſt calidum et ſiccū in tercio gradu ⁊ eſt terra nigri coloris et ponderoſa et fetida. et ē terra (vt dicunt aliqui) de ſpuma maris mortui generata / et ad modum terre indurata. Habȝ aūt virtutē attrahendi / cōſolidandi et cōſumendi. et multum valet ad vlcera et vulnera cōſolidanda. ſi pulueriȝetur et ſicco vulneri apponatur / et ſi vulnus fuerit multum longum ⁊ latum. Valet etiam ad paſſiones matricis ſpūalia oprimentis. ſi ponatur ſup carbones / et fumus eius qui eſt fetidus ſup os et nares contrahatur. Valet inſup fleumaticis / ſōnolenticis / et litargicis qr fleuma de capite multum purgat. vt. d. pla.

Erillus ē lapis idic⁹ viriditate ſilis ſmaragdo. ſed tñ pallore pollit ab indis in ſex angulas formas / vt coloris ebetudo repcuſſione anguloꝝ excitetur. aliter aūt pollitus non habet fulgorem. Genera autem eius ſunt decem. vt dicit Iſido. in. c. de viridibus gēmis. vbi etiam ſtatim ſubdit criſoberillus ſpecies. ſcȝ eſt berilli cuius pallida viriditas in aureū colorem reſplendet. et hunc etiam india mittit nobis. Berilli virtutes deſcribit dia. dicens. Inter berillos qui magis pallet melior ē virtus eius contra pericula hoſtium et contra lites inuictum reddit et mitem / ingeniū bonū adhibet / valet contra vicia epatis et contra ſuſpiria / et eructuationes / humidos oculos ſanat. manū geſta[illegible]tis exurit ſi ſolis oculis opponatur / hominem magnificat / et amorem diligit cōiugalem.

Alculus eſt lapillus terre admixt⁹
c rotundus atꝙ duriſſimus purus et ex omni pte leuiſſimus atꝙ planus. Dictus aūt eſt calculus eo ꝙ ſine moleſtia ſui breuitate et planitie a pedibus cōculcatur cui contrarius eſt ſcrupulus lapillus ſcȝ aſprimus ⁊ minutus / qui ſi inter pedem et calceū inciderit valde nocet. hinc et ſaxa dicūtur ſcrupea id eſt aſpera atꝙ dura vt dicit Iſi. li. xvi. c. iij. Sepe aūt calculus in corpe animalis ex calidis et viſcoſis humorib⁹ / nūc in veſica nūc in renibus generatur (vt. d. Conſtan. Quere re ſupra li. vij. de paſſionibus renū. capitu. de calculo.

Os ē lapis ſic dictus. eo ꝙ ferrū
c ad incidendū acuat. cotis eñ greco ſermone / incaſio dr̄ (vt. d. Iſi.) et ex his alie aquarie ſunt / alie oleo indigent. in acuendo. ſed oleum leuē / aqua vero aciem acerrimam reddit (vt di. Iſido. li. eo. c. iij. hoc aūt cotis ꝓprium eſt ꝙ in hoc ꝙ acuendo alteri ſeruit paulatim ſe cōſumit vt dicit. Gregorius (puluis vero eius ab ipſius ſubſtantia reſolutus cōgruit medicine virtutem habet deſiccatiuam repcuſſiuam et ſanguinis reſtrictiuā vt dicit Conſtanti.

Alcis ſiue calx eſt lapis aduſtus ex
c cuius admixtione cū arena. ⁊ aq̄ fit cementum Eſt autem calcis dicta viua (vt. d. Iſidorus (qr dū ſit actu frigida intus in occulto feruentem habet vel continet ignem. vñ pfuſa aqua / ſtatim ignis erumpit latens. Eius natura aliquod mirū habet. poſtꝙ eñ arſerit / aquis incenditur quibus ſolet ignis extingui. oleo vero extinguitur quo ſolet ignis accendi vſus enim eius eſt fabrice neceſſarius. nam lapis lapidi non pōt herere fortius / niſi calce ſit coniunctus. Calcis aūt que fit ex lapide albo et duro / melior eſt ſtructur⁹ ex molli vero vtilior eſt in tectis (huculꝙ Iſi. li. xvi. c. iij. (Calx aūt (ſcd̄m plate.) calida eſt. et ſicca in quarto gradu / que mixta cū oleo puſtulas et vulnera putrida iuuat et inciſiones bene conſolidat. carnē ſupfluā corrodit. nec i vulnere creſcere pmittit. Calx viua cū auripigmēto et aqua admodum pultis decocta. piloſ cadere facit quia ſuo acumine poros aperit. vt dicit conſtantinus et platearius.

Ementum eſt calcis et harene cuȝ
c aqua temperata cōiunctio et mixtura q̄ ad lapides cōiungendos et pietes liniēdos et dealbādos ſūme ē neceſſaria. in picturis et coloribus parietum primū fundamentum et precipuum eſt cementuȝ melius autem adheret pieti humefacto et maxime ſi fuerit de plaſtro ſiue de gypſo.

Nam vt dicit Iſido. calcis eſt cognatum. optimū aūt omnium eſt de lapide ſpeculari factuꝫ cementum qui lapis tranſlucet velut vitrum ⁊ et multum ſciſſilis in tenues cruſtas. vt dicit. Iſi. et eſt idem quod plaſtrum quod in greco dicitur gipſum. in teutonico ſperatalo nūcupatur.

c Arbunculus lapis eſt precioſiſſimus ſic dictus. qꝛ vt carbo ē ignitus cuius fulgoꝛ nec nocte vincitur. lucet em̄ in tenebꝛis adeo vt flāmas ad oculos vibꝛet. Genera eius ſunt. xij. ſed pſtantioꝛes ſunt qui fulgent et emittūt radios ſicut ignis vt. d. Iſi. li. xvi. c. xiij. (ibidē ſubditur) carbūculus grece antrax dr̄. gignit̄ in libia apd̄ trogoditas. Inter has. xij. ſpēs p̄cellit auctoritate qui ignei eſt coloꝛis ſed candida vena precinctus. cuius eſt ꝓpꝛium. qd̄ ꝓiectus in ignē velut moꝛtuus carbo extinguitur. ſed aqua pfuſus exardeſcit. Alia eſt ſpēs carbunculi noīe ſandaſicus a loco indie vbi inuenit̄ ſic dictus in eius ſpecie. velut intra lucidos ignes apparent quedā gutte. q̄uis auree et hec gēma eſt p̄cij incōpabilis reſpectu aliaꝝ. Alia eſt ſpēs que lichius appellatur a lucernaꝝ fragrantia ſic dicta. et hanc gēmam remiſſū carbunculum dicunt. et eſt duplex. Una que vt purpura radiat. altera velut coccinei coloꝛis ſeu ruboꝛis. hec a ſole vel a tritu digitoꝝ calefacta. paleas et cartaꝝ folia a ſe rapere dicit̄ ſculpturis reſiſtit ſi vero aliqñ ſculpta fuerit dum ſigna in cera impꝛimit quaſi quodā animali moꝛſu ptē cere ſecum tollit (vt dicit Iſi. ibidem.) ad ſpēm carbunculi reducitur balagius qui rubeus et ꝑ lucidus eſt. vt. d. dia. et dr̄ qꝛ hec ſpēs carbūculi in vena ſaphiri inuenitur et ideo ex vicinitate ſaphiri. quandā nebulam ad modū fauille circa ignē balagine ꝯtrahit. que circa eiꝰ ſupꝑficiem ſe diffundit. ſed hoc patet ſenſibiliter ſi diligentius contemplet̄.

c Riſopaſſius eſt lapis ethiopicus quē lux celat. et ꝓdit obſcuritas. de nocte em̄ eſt igneus de die vero aureus ut. d. Iſi. ibidem. in die em̄ quaſi euaneſcens et fulgoꝛem amittens q̄ſi auꝝ expaleſcit. Eſt aūt ſpēs criſopaſſij quē india nutrit. h̄ criſopaſſiꝰ ſimilis eſt praſſio in coloꝛe ſiue poꝛro ⁊ reſpergitur quibuſdam guttis aureis. vt. d. in lapida.

c Alcedonius eſt lapis pallidus hebetem p̄tendens coloꝛē quaſi medium inter berillū et iacinctū. vt dr̄ in lapi. naſcitur autem apud naſomanas vt ferunt. diuino imbꝛe. ⁊ inuenitur ad repcuſſium lune plene. vt dicit Iſi. li. xvi. non inuenitur niſi tricoloꝛ. vt. d. lapi. omnia eius genere ſculture reſiſtunt / calefactus paleam attrahit (iſi. hic lapis pfoꝛatus ⁊ poꝛtatus facit vincere cāſ valet contra illuſiones demonū et virtutes cōſeruat vt dicit diaſcoꝛus

c Riſolitus eſt lapis ethiopicus vt aurum lucens et vt ignis ſcintillans mari in coloꝛe eſt ſimilis declinans ad viroꝛem. in auro poſitus et in ſiniſtro lacerto geſtatus dr̄ terrere demones et fugare. Iuuat contra timoꝛes nocturnos / et melancoliā minuit aut depellit / et ꝯfoꝛtat intellectum vt. d. dia.) Criſoliti quedā ſpēs eſt criſolimphis / cuius coloꝛ de die aureus. de nocte vero igneus iudicatur. Eſt et alia ſpēs criſoliti q̄ dr̄ criſellectrus coloꝛe aureus. eius aſpectus de mane pulchꝛioꝛ eſt. deinde hebetat̄ eios coloꝛ / et eſt ignis capaciſſimus. q̄ ſi iuxta ignem fuerit citius inflammatur. vt dicit Iſi. li. xvi. c. de gemmis aureis.

c Elidonius lapis eſt modicus tamen p̄cioſus. hꝰ due ſūt ſpēs. ſ. niger et rufus. De ventre hirundinis̄ extrahuntur. parui quidem ſunt et defoꝛmes. ſed in virtutibus non ſunt maioꝛibus impares. imo multis alijs ſunt maioꝛes. valet eniꝫ rufus contra lunaticā paſſionē et contra inſaniem et antiquū languoꝛem. facundū facit et gratum et placentem. Niger vero valet cōtra nociuos humoꝛes et febꝛes et lotus aqua ſanat oculos. hec omnia dicuntur in lapidario.

c Riſtallus eſt lapis relucens clarus ⁊ coloꝛe aquoſus. creditur ꝙ ſit nix vel glacies ꝑ multoꝝ annoꝛum ſpacia indurata. vñ et nomē greci dederūt. gignitur aūt in aſia et in cipꝛo maxime in ſeptentrionalibꝰ alpibus / vbi in eſtate ſol feruētiſſimus inuenit̄. ⁊ ideo qꝛ annoſa et diuturna eſt ibi glacies / ideo ſpeciem reddit hanc / que criſtallꝰ nominat̄. h̄ oppoſitus ſolis radijs / adeo rapit flammā vt aridis fungis ignē p̄beat. vſꝰ eius ad pocula deſtinatus. nihil aliud opatur ꝙ frigidū facere pōt huiuſqꝫ Iſi. li. xvi. c. xiij De criſtallo autem di. dia. Criſtallus nō vi frigoꝛis tantū ſed vi magis terreſtreitatis in lapidē induratur Coloꝛ aūt illius glaciei ē ſitis huius virtus eſt ꝯtra ſitim et ardoꝛem qui tritus cū melle et potatus lacte replet vbera ſi ex cauſa calida lac pꝛius ſit amiſſū. ⁊ ſumptꝰ in potu valet ꝯtra colericā et viſcerū paſſionem. ſi nō aſiit ꝯſtipatō. lapis ē luci puius. vnde litteras et alia que in ea ponuntur manifeſtat.

Digitized by Google

Quod autez ex aqua materialiter fiat criſtallꝰ dicit Grego. ſup. i. eze. habet inquit aq̄ ex ſe ſu pfluitatem. ſed p frigoris vehementiam in criſtalli ꝯuertitur firmitatem vnde eccle. ſcribitur flauit ventus aquilonis congelauit criſtallum ꝛc. et huius aſſignat ariſto. rationem in li. metheo. ibi lapidea de ſubſtantijs mineralibus materialiter ſunt aqua. vt. d. Ri. ruſuſ. lapideſ mineralium ſunt de aqua. ſed quia habent de terre ſiccitate plus q̄ liquabilia ideo nō congelantur ſolo frigore aquoſa. ſed etiam a terreſiccitate qua ꝑmiſcetur. et qꝛ aquoſum terre vitreum / q̄ndoq; ſup aquā dominatur / vincat frigiditas ſupdicta. Ex quo pꝫ q̄ vera eſt ratio. gregorij. et eccle. qui dicūt q̄ ex aqua pōt criſtallus generari.

c Ceramus eſt lapis criſtallo ſimilis ceruleo colore infectus. ꝛ ē apud germaniā. alter eſt hiſpanicus rutilans vt flamma. hi cadunt de locis tonitrui et dicuntur ꝯtra vim fulguꝝ opitulari (vt. di. Iſi. ibidem. Idem in lapidario vbi dī Cum tonat horrendum non fulminat igneus ether. Nubibus illiſum celo cadit iſte lapillꝰ. Qui caſte gerit hunc a fulmine nō ferietur. Nec domus aut ville quibus affuerit lapis ille. Virtus vtriuſq; eſt ad ꝑlia et cās vincendas. ꝛ valent ad dulces ſomnos. vt dī ibidem.

c Corallus naſcitur in mari rubeo. ꝛ q̄ diu tegitur aquis lignū eſt. ſꝫ ſtatim quando extrahitur et tangitur aere in lapidem induratur. Sunt autem rami eius ſub aqua candidi et molles / et extracti cū retibus rubeſcunt et lapidificantur (vt dicit Iſido. c. de gēmis rubeis (et ſequitur ibidem (quanto apud nos ꝑcioſa eſt indica margarita / tanto ꝑcioſior eſt corallus apud indos hunc magi dicunt reſiſtere contra fulmen (Iſidorus) Idem dicitur in lapida. Ipſius ē ait zoroaſtes mira poteſtas. fulmina thiphonas tempeſtateſq; repellit a quocūq; geratur. Eſt aūt duplex albus et rufus. et nunq̄ vltra ſemipedē longior inuenitur Rufus maxime valet contra omnem fluxū ſanguinis / contra epilentiam / et contra diabolica et varia monſtra multiplicat fructus / et ꝓpedit fines et ꝑncipia negociorum.

c Corneolus lapis eſt rufus et obſcurus vilis tñ eſt et ꝑcioſus. qui in collo ſuſpenſus vel digito portatus in diſceptando ſurgentes mitigat. Sāguis ex membro ſiſtit quemcunq; feruorē Precipue talē patitur ſi femina fluxū. vt. d. in lapi.

d Ionicia lapis eſt niger vel fuſcus rubentibus venis ſperſus vocatur aūt ita quia ſi aqua mixta conteratur vinum flagrat et tamen qd̄ in illo mirū eſt ebrietati reſiſtit vt dicit Iſi. li. xvi.

d Iadocus lapis eſt pallidus lucēs vt berillus. eſt aptus ad reſponſa a demonibus optinenda. excitat em̄ demones / et fantaſmata Et ſi defuncto qſ forſan applicet illum. Protinus aſſeritur ſolitas amittere vires. Nam ſacer hic lapis eſt et que mors ītemit abhorret. ſicut dī in lapidario

e Es a ſplendore aeris eſt vocatum vt dicit Iſi. apud antiquos enī anteq̄ ferri cognitus fuit vſus ere quippe ꝑim iꝑſcindebant terram. et belli certamina ꝑagebant tunc auꝝ et argentum reiciebant. Nunc vero aurū in ſūmo honore eſt. Sic voluenda etas cōmutat tempora rerum. verba ſunt iſi. li. xvi. Idem aūt eſt es et cuprū quia vtrūq; ex eodez lapide ꝑ decoctionē igniſ reſoluitur. lapis em̄ calore reſolutus in es vertitur. Iob. xxviij Cōponitur aūt es ſiue cuprū ſicut et alia metalla ex ſulphure et argento viuo. ſed hoc accidit quando plus eſt de ſulphure q̄ de argento viuo / et ſulphur eſt terreū nō purum rubeum habens colorem adurentem. argentum vero viuū mediocre nec nimis groſſum / nec nimis ſubtile. ex tali ꝯmixtione es generatur. ſicut dicit ariſto. Sicut aūt di. Iſi. c. de ere. Es ſi fuerit admixtum cum alijs metallis / colorē mutat pariter et virtutem. vt patꝫ in auricalco et in ere cōchio qd̄ cū diuerſis metallis eſt ꝯiunctum. quoddā ē albū ad morē argenti accedens. aliud fuſcum auri ſpeciem exprimeſ tercium in quo cunctoꝝ eſt temperies Eſt ꝛ aliud genus qd̄ dī coronariū / quod ſcꝫ ex ductili ere in laminas attenuatur. et felle tauri tingitur ſpeciem auri ꝑtendit in coronis hiſtrionū. vnde et coronariū ē vocatū. Es aūt quod ductile eſt et malleo ꝑducitur regulare appellatur. ſed contra fuſile quod tantum funditur. ſꝫ quod fuſile eſt / ſub malleo fragile eſt. Quādo aūt es bene purgatur et ab oībus vicijs excoq̄tur ductile efficitur et regulare. Omne aūt es in frigore magno melius funditur. Es celeriuſ rubiginem ꝯtrahit. niſi oleo pungatur. Itē inter omnia metalla es vocaliſſimū eſt et maxīe poteſtatiſ (huiuſq; Iſi. li. xvi.) maxime ꝯueniūſ ſui tubaꝝ et timpanaꝝ ꝑpter ſuā ſonoritatem et durabilitatem. lapis quoque bene decoctus eſt, maxime duriciei et compactionis.

vnde non facile frangitur. prius eñ rupis igne fortiſſimo exurit. occies aũt vel nonies conburitur antequam perfecte extrahat̃ de lapide ꝛ purget̃. ſicut multi ſepius certiſſime aſſeruerunt in loco vbi fuerunt eris purgatores. Vaſa enea rubiginoſa ſunt ꝛ erugioſa. niſi ſepiꝰ arena aſperſa cõfricentur olfactu etiã ꝛ guſtu ſunt abbominabilia niſi cũ ſtãgno ſint linita. Es etiam ſi ſine ſtangno fuerit de facili vritur ꝛ crematur (vt dicit. Iſid. capitulo de ſtanno Es vero exuſtũ ꝛ puluerſatum (vt dr̃ in platerio) habꝫ virtutem diſſoluendi cõſumendi. extenuãdi ꝛ timores noxios expurgandi vulnera ſanandi calginẽ oculoꝝ purgat ſupfluas carnes corrodit et vlterius creſcere non permittit. vt. d. platea. et etiam diaſco.

e Lectrum eſt vocatũ eo ꝙ ad ſolis radiũ auro clarius luceat et argẽto. Nã ſol electoꝛ dicitur. efficaciꝰ eñ eſt hoc metallum omnibus metallis ꝛ nobilius. huius tria ſunt genera. vnũ qđ ex vna arbore fluit qđ ſuccũ dr̃ qñ eñ p̃mo fluit đ arbore eſt liquidũ gumi/ ſed poſt induratur calore vel frigore in duriciem lapidis pſpicui ꝑ vt criſtalli. Alteꝝ genus metallũ dr̃ qđ inuenitur in grecia. Habetur terciũ quod fit de tribus ꝑtibus auri et vna argenti. Electꝝ vero qđ naturale eſt illius eſt nature vt in conuiuio ad lumina clarius cunctis metallis fulgeat et venenum ꝓdat. Nam ſi infundas ſtridorẽ edit ꝛ in colores varios in modũ arcus celeſtis ſe mutare ſubito conſueuit (hucuſqꝫ Iſido. li. xvi. de metallis De electro autem artificiali dr̃ ſup eꝫ. dum aurꝝ inquit. grego. miſcetur cum argento argentũ ad claritatem creſcit/ aurꝝ autem cum claritate argenti temperatam virtutem ſuam non ꝑdit. ſed tantũmodo ad decorẽ coadmixti argenti aliquãtulũ expaleſcit Electrũ etiam verũ a quibuſdam arpago dr̃ eo ꝙ attritu digitoꝝ accepta caloris anima folia et paleas et veſtimentoꝝ fimbrias rapiat et attrahat ſicut magnes ferrum (vt. d. Iſi. li. xvi. ca. de rubris gemmis) De facili aũt quocũqꝫ modo homo voluerit recipit colorem et tincturã. vñ de radice anchuſe et cõchilio de facili inficitur. vt dicit. idem ibidem.

e Ethites lapis eſt indicus et pſicus qui in littoribus oceani infimi tã india maris ꝙ pſici inuenitur Eſt aũt lapis colore puniceus. ſicut dr̃ in lapida. Et ẽ duplex. vt. d. Iſi. ſcꝫ maſculus et femina. vñ ꝛ bini ſemꝑ in nidis aquilaꝝ inueniunt̃. nec ſine his parere poteſt aquila. ꝛ ideo aquila iſtos lapides ſeruat in nido ſuo. Hoꝝ maſculꝰ durus eſt ſimilis galle et ſubrutilãs. feminꝰ vero mollis ẽ Hi lapilli alligati cruribus parientis faciunt partus celeritatem et etiã faciũt aliquãdo abbortire/ ſi nimis diu ibi dimittunt̃. et aliquid excidit vulue niſi cito a parientibus auferunt̃ (vt. di. Iſi. li. xvi. c. iiij) Hic etiã lapis more ꝑgnantis aliũ lapidẽ in ſe tenet clauſum (vt. di. di.) et in lapi. dicitur. Continet hĩ aliũ ꝑgnantis more lapillũ. eius virtus ẽ conferre ſobrietatẽ/ auget diuitias et amorẽ/ ꝛ facit victorem et fauorabilẽ. et caducoꝝ ꝓhibet caſum. Si de veneni fraude aliquis ſuſpectꝰ fuerit/ ſi reus fuerit/ hic lapis ſub cibo eius poſitus/ cibum deglutire nõ ꝑmittit. ꝙ ſi lapis ſubtractus fuerit/ cibum deglutire non tardabit.

Emathites ẽ lapis rufus ferrugineus affricus et indicus ac arabicus ſic dictus. eo ꝙ cruore reſolutus in colorẽ ſanguineum mox erũpit (vt. di. Iſido. Valet contra veſice fluxum et oculoꝝ dolores/ contra venenũ/ et ſerpentis morſũ ꝛ ventris fluxum. omnem ſanguinẽ ſtringit/ et maxime muliebrẽ et gingiuarũ. vt. d. diaſco. In platea. autem dr̃ frigide eſſe et ſicce cõplexionis. et habet virtutẽ ꝯſtringendi fluxũ ſanguinis. ab emat qđ eſt ſanguis et thites qđ ẽ ſiſto tis. vnde valet emoꝛroicis et ſanguinẽ vomentibꝰ. ꝛ diſſentericis ſingulare ꝑſidiũ eſt.

Elitropia gemma viridis eſt cum guttis puniceis venis ſanguineis ſupſperſa. et ſic dicta ab effectu. qꝛ ſi ponitur in aqua radijs ſolis oppoſita/ ebulire facit. aquã in vaſe poſitã reſoluit in nebulam/ ꝛ poſt paululũ reſoluitur in guttulas pluuiales. Hec eadẽ etiã gemma videtur poſſe facere mira. Nam poſita in pelui aqua clara radios ſolis mutat ꝛ ex aeris repercuſſione obumbrare videtur radioꝛum ſolarium claritatem ꝛ quendam inducere in aere ſanguineum colorem ac ſi ſol ex interpoſitione corpis lunaris ad ſolem eclipticas pati tenebras videatur. ꝛ ideo qꝛ ita videtur ſolis poſſe mutare claritatẽ elitropia. i. ſol auerſio nũcupat̃. ꝛ hĩ expſſe dicit Iſido. et diaſco. In lapida. dr̃. Ex re nomen habens/ eſt elitropia gẽma Que ſolis radijs in aqua ſubiecta vaſcllo. Sanguineũ reddit mutato lumine ſolem. Eclipſimqꝫ nouam terris effũdere cogit. ꝛc. Et dicit Iſido. ꝙ ita manifeſtat incantatoꝛum ſtultitiam et magoꝛum qui in ſuis prodigijs gloriantur.

Illudūt em̄ hominū aſpectus in his que opā
tur/ſicut facit gemma ſupdicta de qua exēpli/
ficando dicit ꝙ herba eiuſdem nominis cū q̄/
buſdam p̄cationibus p̄additis fallendo viſū
intuentium facit portantem hominem nō vi/
deri. In multis alijs eſt gemma hec cōmenda
bilis quia ſanguinem ſtringit/venena tollit/
nec poterit falli qui eum geſſerit.

e Nidros paruus lapis eſt et modi
cus perpetuis diſtillat guttiſ nec
tn̄ liqueſcit oīno/nec efficitur ali/
quo modo minor. vn̄ dr̄ in lapida. Perpetui
fletus lacrimis diſtillat enidros. Qui velut ex
pleni fontis ſcaturigine manat. Et dr̄ ibidem.
ꝙ difficile eſt huius reddere rationem. qꝛ ſi gut
ta defluit de lapidis ſubſtātia quare nō minor
efficitur vel omnino liqueſcit. Si vero res vel
aliud ingreditur quid eſt ꝙ ingrediens nō re/
pellit egredientem. poteſt tn̄ eſſe vt mihi vide/
tur ꝙ virtus lapidis condenſat in aquam ae/
rem ſibi vicinā ꝓpinquā etiam videtur exire
de ſubſtantia lapidis quod egreditur de ſub/
ſtantia aeris circumſtantis.

e Piſtites eſt lapillus rutilans ⁊ ru
bicundus q̄ ex pte cordis geſtatꝰ
tutū ſeruat. cōpeſcit ſeditiones co
hercet locuſtas et volucres ſteriles nebulas ac
grādines a fructibus terre. et qn̄ opponit̄ ſoli
ignem et radios emittit et ſi hunc lapidem in
aquam feruentem proieceris ceſſat eius ebul/
litio. et poſt modicum frigeſcit. vt. d. iſi. ⁊ diaſ.

e Xcolic Jos lapis eſt ſic dictus eo
ꝙ. lx. coloribus eſt diſtinctus et
eſt puus valde. efficit oculos intu
entis hominis tremuloſos. et in libia apd̄ tro
goditas inuenitur talis lapis.

f Errum a feriendo eſt dictū. vt di/
cit Iſi. Sua em̄ duritia ferit/do/
mat/et cōcutit omnia genera me/
tallorum. quod quidē quāuis de terra originē
ↄtrahat/duriſſimū tn̄ eſt et ſolidiſſimū. ⁊ ideo
oīa alia feriendo ↄpmit et dilatat. et h̄ vt. di.
Iſido. iuxta terre genus nomen aſſumpſit. et
materialiter variatur. quia ſecundū hoc magi
durum vel minus inuenitur. Generatur autē
ferrum (ſcd̄m ariſt.) ex argento viuo groſſo
non mundo neque poroſo terreo et ſulphu
re groſſo cōponitur/in cuius compoſitōe plꝰ
eſt de p̄dicto ſulphure q̄ꝫ de argento viuo. vn̄
ꝓpter dominiū frigidi et ſicci et terrei ferruꝫ fri
gidum et ſiccū eſt/et valde durum eſt in ſuis p
tibus et cōpactū. et qꝛ minus habet in ſe aerei
aquei et humidi q̄ꝫ alia metalla. ideo ad reſol
uendum in igne difficile eſt et graue ad remol
liendum. vt dicit Rich. ferramenta vero cum
oleo tempare mos ē ne aque frigiditate nimi
um indurentur (vt. di. Iſi.) ferrū ex ſāguinis
contactu citiſſime rubiginē contrahit/ et cū eiꝰ
ſubſtantiam ſubintrauerit/vix recedit. vt. di.
Iſi. rubigo eſt ferri vicium rodens ferrū qd̄ ei
accidit vel ſue ſubſtantie impuritate ſiue ex ter
re contractu et vicinitate. ſiue ex ſanguinis ſi/
ue cuiuſlibet infecti aut humidi vaporis quali
tate (et ſubdit idē) a ferro inquit ſanguis hu
manus effunditur/ſed ſe vlciſcitur ferro. qꝛ de
nulla ita cito p rubiginem cōſumitur/ſicut qn̄
ſanguine humano inundatur. cū adamāte cō
cordiam habet. vn̄ et adamas ipſum attrahit
et ipſum attractum etiam mediante vaſe argē
teo vel eneo ip̄m ſequit̄ qꝛ ei ſubicitur et obe/
dit. ſi ferrū bene politum a lumine vel aceto li
nitum fuerit ſimilimū erit aeri/rubigine care/
bit politum ferꝝ ſi ceruſa vel medulla ceruina
fuerit plinitum (Iſido) ferrū candens ſi in vi
no vel in lacte ſepius extinctū fuerit ip̄m vinū
ſpleneticis et alijs morbidis medicinale facit
vt. d. Conſtan.) ferꝝ etiā vt. d. Iſido. accen/
ſum igni niſi induretur ictibus corrumpit̄/ru
bens in igne non eſt vtile ad medendū anteq̄ꝫ
albeſcere incipiat vel albere. Uſus ferri vtili/
or eſt homini in pluribus q̄ꝫ vſus auri/ q̄ꝫuis
plus diligatur auri ſpēs ab auaris. ſine ferro
reſpublica tute non agitur. quia ſine eius me/
tu ſecuritas ab hoſtibus nō habetur. ferro cō/
munis iuſticia regit̄ tuetur. innocentia et im p
borum audacia ferri metu cohercetur. ſine fer/
ro nullū fere opus mechanicū vix pficitur/nul
lum edificium conſtruitur/agricultura nulla/
tenus exercetur. Et ideo ſecundum Iſidorum
eſt dictū ferrū. eo ꝙ farra id eſt ſemina ↄdat.
qꝛ ſine ferro nec panis de terra acquirit̄ nec ē
tiam parat̄. panis ſine ferro congrue nō diuidi
tur/vt in vſum cibi ab homine aſſumatur.
Item ferum ferro acuitur vt dicit Salomon.
Nam cōfricatione mutua ebetata ferri facies
iterum attenuatur. ⁊ ſic acuit̄ vt inde facilius
quodlibet incidat̄. Scoria dr̄ ferri immunditia
qd̄ in igne excoquit̄ et ē ſic dicta eo ꝙ de ferro
violentia ignis ſit excuſſa. vt dicit Iſido.

f Erugo ē limatura ferri ſicut ſq̄ma
Et ē illud qd̄ euolat ex pcuſſione
ferri ⁊ habet virtutem ſiccandi et
attenuandi. et ideo valet contra opilationem
ſplenis vomitum tamen potenter excitat in tā
tū ꝙ aliqn̄ ducit ad mortē niſi puluerē adamāt̄
vel aq̄ in q̄ p noctē iacuerit eius violētia repri
mat̄. ↄ emoroidas dr̄ eſſe puluis eius optimꝰ

diſſenteriam e t fluxum ventris ſtringit vt i pla
tea. ferrugo etiam dicitur ferri rubigo et corro/
ſio dicta a corrodendo Dicitur tamen ꝓprie e/
rugo ab erodendo non ab eramento. vt. dicit
Iſido. manus ſiquidē tangentis inficit et ma
culam deformem poſt ſe relinquit. quanto fer
rum magis purū et politum/tanto deformius
et citius a rubigine defedatur et difficilius re/
mouetur. nec de facili deponitur/niſi trib⁹ mo
dis ſcꝫ p ignis excoctionem vel ſerre/vel p li/
me corroſionem /vel p colliſionem lapidis /et
durioris arenule exterſionem hoc aūt hꝫ ꝓpri
um eruginis infectio ꝙ leui actione reuertitur
ad locum in quo ſemel oritur.

g Leba eſt terra ex collectione pulue
ris in vno glomere adunata vt. d
Iſi. li. xvi. c. i. terra ei ligata gleba
eſt. ſoluta vero puluis. indurata in glogū ter
ra ſemen non recipit/et receptum erūpere i ger
mē nō pmittit. confracta vero tegit ſemina at
ꝗ nutrit p pluuiam remollita quandam pin/
guedinem in ſe recolligit quā ad ſeminū ꝓdu
ctionem radicibus circūfundit. vt. d. Grego.
Aliquādo etiā glebe naturam in ſe continent
mineralem. et ideo ex glebis diuerſarum rerūꝫ
ſpēs ꝓducuntur. ſicut. d. Grego. ſup illū locū
Iob. xxviij. lapides ſaphiri locus eius. et gle
be illius aurum.

g Emma dr̄ eo ꝙ luceat ad inſtar gu
mi. vt dicit. Iſi. gemme ſiquidēꝫ
magnum decorem varietate colo
rum p̄bent auro. Ideo aūt. d. Iſido. preciose
quia rare ſunt atꝗ care. Omne em̄ rarū mag/
num et p̄cioſum vocatur ſicut ſcriptum eſt.
Erat ſermo dei p̄cioſus id eſt rarus. vt dicit.
Iſido. nec alicui debet videri dubium aut fal
ſum quin ſua ſit virtus diuinitus inſita gem/
mis. q: ſicut dicitur in lapida. Ingens eſt her
bis virtus ſed maxima gemmis. quaꝝ quedā
in venis terre inueniuntur/et cū metallis effo
diuntur. quedā a ꝓfundo maris euomentur:
et generationis ipſaꝝ locus ignoratꝰ. et tales
gemme ſepe in littoribus maris et in fluuiorū
inſulis repiuntur. Quedam in corporib⁹ aui
um et reptilium ſepius ꝓcreantur. vndecūꝗ
autem gemme venerint in credibili virtute re/
piuntur diuinitus inſignes quando nobiles
ſunt et vere. Nam vt. d. Iſido. c. de gēmis au/
reis. In quibuſdam aūt gēmaꝝ generib⁹ ve/
ras a falſis diſcernere magna difficultas eſt.
Nam ſepe ille que ſunt falſe et ſophiſtice/veris
videntur eſſe ſimilime ita vt vix poſſint vere a
ſophiſticis deꝑhendi. q: quidā (vt. d. Iſi.) p
ſmaragdo vitrum inficiunt arte et fallit ocu/
los ſubdola quedam viriditatis ſimilitudo.
Sine em̄ fraude nulla mortalium vita eſt (iſi.
omnes autem non tranſlucidas gēmas cecas
ſolemus appellare. eo ꝙ denſitate ſui obſcurē
tur (Iſidorus) ſepe fal luntur ſic iudicantes.
q: plus virtutis ſepius latet in puulo adamā
te ferrugineo et obſcuro ꝙ̄ in criſtallo lucidiſſi
mo vel berillo.

g Agates eſt lapis rudis et tamen p̄
cioſus qui p̄mo in cicilia et gagā/
te flumine eſt reptus fluore fluminis
ad ripam tractus. vnde et nominatus. quam
uis in britania ſit plurimus et eximius. vt. d.
Iſidorus. Eſt aūt duplex glaucus ſcꝫ et inger
niger autem ē planus leuis et facile cōbuſtibi
lis igni appoſitus fere ſicut thus incenſus aūt
odore ſuo ſerpentes fugat. demoniacos pdit
et demonibus contrarius eſſe putatur. virgi/
nitatem pdit. quia aqua eius bibita/ſi bibens
eſt virgo non vrinabit. ſi non eſt virgo ſtatim
vrinam emittet etiam contra voluntatem. vt
dicit dia. et ſic virginitas p lapidē experitur. vt
d. auctores. Item idem lapis tā niger ꝙ̄ glau
cus attrita digitoꝝ calefactus paleas leues.
ſibi appoſitas attrahere conſueuit. potat⁹ au
tem confert hidropicis q: nociuū cōſumit hu
morem. et dicitur cōfortare epar ſua forſan ſic
citate et etiam occulta qualitate. Item puluis
eius appoſitus/dentes roborat debiles et la
xatos. Item multū dr̄ valere contra fantaſma
ta et nocturnas demonū vexationes. Itē eius
ſubfumigatio ꝓuocat menſtrua quando caſu
aliquo ſunt ablata. Item dr̄ ſedare dolores
ventris quando ſtomachus patitur caſu ali/
quo ſubuerſionem. Item iuuat p̄ſtigias ⁊ car
mina dura reſoluit. vt dr̄ in lapida. Item val
de accelerat partum et adiuuat parientem. vt
dicitur in lapi. vnde ſi lapis tam groſſus ⁊ ru
dis tam mirabilia opatur. nullus ꝓpter exteri
orem faciem vilipendendus. eſt ꝙ̄ diu virtus
latens interius ignoratꝰ De hoc aūt lapide. d.
Iſi. in aqua accenditur. in oleo vero extingui
tur/quod eſt mirum.

g Alectides eſt lapis colore cineris
guſtu ſuauis. qui ſi a attritus fuerit
quoddam lacteum de ſe emittit (
vt dicit Iſido. hic lapis in ore clauſus turbat
mentem/circūdatus collo vbera lacte replet.
alligatus femori dat faciles partus. mixtus a
qua et ſale ſi circūſpergatur ouile/oues replētꝰ
lacte et ſcabies fugatur ab eis. vt dicit diaſco
rus.

g Alatia gemma eſt candida/hn̄s
ſpeciem grandinis in figura et eſt

mire frigiditatis ꝙ nunq̄ ab igne caleſit. di/
cunt Jſido. et Diaſco.

Exacuden lapis eſt niger. ſed ſupe
b rat virtute colorem caſu prius ab
luto. ſiquis geſtauerit ore dicere
mox poterit quid de ſe cogitat al/
ter (ſicut dicitur in lapida) dilectum reddit et
amabilem eum ſuper quem eſt. Sicq; ꝓbat
virtus eius. Nam ſi iniunctum fuerit corpus
alicuius melle et muſcis expoſitum relinquūt
eum muſce ſi preſens fuerit iſte lapis. ſed ſi la
pidem ſubtraxerit ſuggent corpus eius et cor
rumpent.

Aſpis gemma eſt viridis ſmarag
i do ſimilis. ſed groſſioris ſimpli/
citer eſt coloris. Eius ſpecies ſunt
xvij. vt d. Jſido.) Nam ias viri/
de / pinnalium gemma dicitur. quāuis autē
eius color ꝓcipuus ſit viridis. tamen multos
habet alios intermixtos. Eius virtus eſt rep
mere febres ⁊ hidropiſim in his qui geſtāt ip/
ſum caſte. Juuat etiam parturientē. fugat fan
taſmata et inter pericula facit hominem tutū
interiorem refrigerat ardorem. fluentem cōpe
ſcit ſanguinem ⁊ ſudorem. luxuriam cohibet
⁊ impedit conceptū. menſtruū reſtringit et emo
roides ſi pulueriʒetur datus cum lacte. vlcera
inueterata ſanat. ſordes oculoꝝ purgat et vi/
ſum acuit ⁊ confortat. maleficijs et incantatio
nibus reſiſtit. efficacior eſt in argento ꝙ̄ in au
ro. Jn capite aſpidis inuenitur lapillus ia/
ſpidi ſimilis qui mire creditur eſſe efficacie et
virtutis. ⁊ ideo quidam iaſpidem quaſi aſpi/
dem dictum eſſe credunt. Tot aūt creditur ha
bere virtutes quot habet diuerſas venulas et
colores. vt d. dia. in montibus ſicie inuenitur
optimus et a griffonibus cuſtoditur. quēad/
modum ſmaragdus. vt d. Jſido.

Acinctus lapis eſt ceruleus. ⁊ ſa/
i phirei coloris. aliquantulum eſt
ꝓpinquus ex colore ſuo nomē ha
bens (vt dicit Jſido.) lapis iacin
ctus quidem qui in ethiopia eſt inuentus op/
timus eſt qui nec nimis clarus nec etiam nimi
um eſt obſcurus vel obtuſus. ſed ex vtriuſq;
temperamento mediocriter eſt refulgens (Jſi
dorus) hic non rutilat equaliter. ſereno enim
gratus ⁊ perſpicuus. in nubilo coram oculis
eſt marcidus ⁊ obtuſus (Jſidorus) in os miſ
ſus ſentitur frigidus. ad ſculpandum eſt du/
riſſimus. non tamē eſt inuictus. quia enim ab
adamante ſcribitur ⁊ ſignatur. vt dicit Jſido.
libro. xvi. ſcd̄m dia. Jacinctus lapis eſt nunc
colore ceruleus / nunc rufus / nunc purpureus
ſiue venetus. ⁊ ſunt tres ſpecies. Nā ſunt gra
nati. citrini: ⁊ veneti. Sed inter iſtos granati.
id e: blauij ſunt meliores. Jtem lapis mira/
bilis eſt. quia aeri maxime ſe conformat. vt in
nubilo ſit nubilus ⁊ in ſereno ſit ſerenus. Jſti
us lapidis eſt virtus ſingularis / ſcd̄m aucto/
res ꝙ confert leticiam ⁊ ꝯtrariatur melancolice
qualitati. confortatiue eſt virtutis. Sicut de
eius ſpeciebus dicitur. Cōfortatiue cuncti vir
tutis habentur. triſticiamq; fugant / ⁊ vanas
ſuſpiciones. reſiſtit etiam diuerſis peſtilentijs
que ſolent in aere ſepius generari. vigorē eti
am dat membris. vegetat neruos / ⁊ dulcem
ac ſaluſerum dat ſaporem (vt d. dia.) maxi
me ſi ſimilis eſt ſaphiro. quia ſcd̄m omēs qui
de gemmis tractant / tanto in ſuis effectibus
eſt efficacior / quanto plus in colore ⁊ ſubſtan
tia ſaphiro appropinquat. ⁊ talis iacinctus
veneno obuiat ⁊ toxico contrariatur. diaſco. ei
etiam quedam aſſimilatur herba eiuſdem no/
minis in colore et in multis eſt ei par quāuis
non per omnia in colore. ſicut d. Jſido.

Ris ē lapis exagonus. id eſt hian
gulus. vt di. Jſid. qui p̄mo in ara
bia iuxta mare rubrum eſt inuen/
tus. nunc autem in pluribus locis
inuenitur. ſ. in germania ⁊ in hibernia ⁊ in mł
tis regionibus aquilonis. Eſt autem in colo/
re perſpicuus criſtallo ſimilis. vt di. Jſido. et
dicitur iris per ſimilitudinem archus celeſtis
qui percuſſo ſole ſub tecto ſpecies ⁊ colores ar/
chus celeſtis in ꝓximos parietes oppoſitos
repreſentat. vt d. Jſido. eaſdem creditur habe
re virtutes quas et berillus. niſi quia tante nō
inuenitur quantitatis. vt d. dia. Jnſup hic la
pis. vt fertur cooꝑatur parienti vel vt citius pa
riat / vel ſaltem vt dolorem partus facilius ſu
ſtineat / ⁊ non tantum de ꝑiculo pertimeſcat.

Enia eſt gemma que in oculis ie/
i ne beſtie inuenitur. que ſi ſub lin
gua hominis fuerit ſubdita ipm
dicitur precedere plurima futura.
vt dicit Jſido. ⁊ lapida.

Rauna lapis eſt colore nunc alb⁹
k nunc ſubniger / nunc ſubrubicun
dus / nūc ſub varijs coloribus di
ſtinctus. Eſt aūt ſic dictus a krau/
matis. quod eſt idem qđ incendiū. Nam in
locis ſulphureis ⁊ calidis inuenit̃. cuius vir/
tus ſcd̄m dia. ē curare hidropiſim. diuerſis ima
ginibus et figuris ſculpitur et pollitur.

Abiates eſt lapis trāſlucidus cri/
k ſtallo ſimilis / qui creditur dare e/
loquentiā. honorē et gratiam. et

defendit a noxijs et venenoſis. et curat tumo-
rem epatis et ſplenis. vt dicit dia.

Alcophanus eſt niger lapillus co-
lk lore depictus. qui geſtatus in o-
re dicit̃ clarificare vocem et defen-
dere a raucedine fauces. vt dici-
tur in lapida.

Igurius lapis eſt ĩ colore electro
l ſimilis. dictus vt dicit Iſidorus
a lince beſtia cuius vrina inter
areuulas generatur. virtus eius ē
paleas attrahere. valet contra dolorem ſto-
machi. ⁊ ſtringit fluxum ventris perturbati.
valet ictericis ⁊ diſcoloratis. quia perditum
colorem reſtituit. vt dicit diaſco.

Ipparea eſt gēma de ſiticis pti-
l bus veniens. cuius proprietas
eſt ꝙ omne genus ferarum ad ipſi
us preſentiam ꝓperat ⁊ ipſum in
tuet. vñ venatores feraſ quas canum curſu ca
pere non poſſunt. ſolius lipparie aſpectu ad
ſe ducunt. ſicut dicitur in lapida.

Argarita omniũ gemmaꝝ candi-
m darum eſt precipua. vt d. Iſi. que
inde margarite nomine eſt voca-
ta quia in conchis maris hoc ge-
nus lapidis inuenitur. Naſcitur in carne con
chee ſicut in piſcium cerebro lapilli aliquãdo
inueniũt. gignitur ex celeſti rore quē certo tem
pore anni conchee hauriũt. ex quibus marga-
ritis quedam vniones nũcupantur habentes
aptum nomē. eo ꝙ tm̃ vnus et nunꝙ duo vl
plures ſimul reperiuntur. Sunt autem melio
res margarite candide ꝙ que flaueſcũt. Illas
autem aut iuuentus aut matutini roris ꝯcep-
tio reddit obſcuras (huiuſqꝫ Iſi. li. xvi.) In-
ueniuntur aũt quedã pforate naturaliter. ⁊ il-
le ſunt alijs meliores. quedã aũt pforant arte
vt di. plate. Sunt aũt eligende que albe: cla-
re. ſpeculares. ⁊ rotunde. habent aũt virtutẽ
confortatiuã vel a tota ſpecie. vt dicunt qui-
dam. vel quia ſpecialitate quadam aſpergun
tur. membra a ſupfluis humoribus purgant
eo ꝙ ꝯſtringendo ⁊ coartando confortant. va
let contra cardiacam paſſionē ⁊ ſincopim cor
dis ⁊ contra debilitatem que ꝓuenit ex fluxu
mediane. valent etiam contra fluxum ſangui
nis et fluxum ventris (vt dicit plate. Dicit̃ aũt
in lapida ꝙ cum margarite generentur ex ro-
re ꝙ quanto rorantis plus fuerit aeris auſtri.
tanto maiorem gignit roratio gemmam. nam
vltra tamen ſeminutē creſcere nulla putatur.
Dicitur etiam ibidem ꝙ ſi illo tp̃e quo exhau-
ſto roris incipit gemma generari ſi ſuperuene-
rit coruſcatio vel tonitrus ex ſubita fortitudīe
clauditur concha. ⁊ ſic pariter abbortiuũ. Ab
india aũt et ab antiqua britannia nobiliores
margarite tranſmittunt̃. vt dicit̃ ibidem.

Agnes lapis eſt indicus ferrugi-
m nei coloris. in ĩdia apud trogodi
tas inuenitur. ferrum trahit. adeo
enim (vt dicit Iſidodorus) vt
cathenam faciat annuloꝝ. inde eum vulgus
ferrum viuum appellat. liquidum vitrum cre
ditur trahere ſicut ferrum. Cuius tanta vis ē.
vt refert aug.) ꝙ ſi quis eundem magnetē te-
nuerit ſub vaſe vel aureo vel eneo ferrumqꝫ d
ſuper poſuerit ex motu lapidis ſubtus ferrũ
de ſuper mouebitur (Et ſequitur ibidem) vñ
factum eſt in quodam templo ſimulacrum de
de ferro quod in aere pendere videtur. Eſt
enim alia ſpecies magne in ethiopia que fer
rum reſpuit et a ſe fugat. idem etiam magnes
aliquando vno angulo ferrum trahit. et in a-
lio a ſe repellit. magnes autē tanto eſt melior
quanto cerulior. huiuſqꝫ Iſido. Scd̃m dia-
ſco. vero et lapida. recõciliat maritos vxorib⁹
auget gratiam et decorem in ſermone. Itẽ cũ
mulſa curat idropſim et ſplenem. allopitiam
et arſuram. puluis eius aſperſus per quatuor
angulos domus ſuper carbones exiſtentibus
in domo videbitur ſubito domus ruere ex ver
tigine cerebri ⁊ ex cõmotione. magnes etiaꝫ ſi
cut et adamas capiti caſte mulieris ſuppoſit⁹
cogit eam ſubito amplecti virum ſuum. ſed ſi
adultera fuerit ſubito a lecto ſe mouebit timo
re fantaſie. hoc lapide maxime vtuntur magi
Scd̃m platea. lapis magnes calidus eſt ⁊ ſic
cus in tercio gradu. virtutem habet attrahen-
di ferrum. montes enim ſunt ex huiuſmodi la
pidibus. vñ naues ferro cõpactas attrahunt
et diſſoluunt. vnde precipue valet vulnerati
puluis eius confectus cum appoſtolicon ap-
poſitus vulneri. ferrum enim attrahit. puluis
etiam magnetis in quantitate duoꝝ dragma
tum cum ſucco feni valet contra idropoſim et
ſplenem ⁊ allopiciam. vt dicit auicenna.

Eleeros eſt lapis dictus eo ꝙ dul
m cem et melleum emittit ſuccum. vt
dicit Iſido. et eſt bicolor ſcꝫ viri-
dis in vna parte et melli ſimilis
in alia.

Enophitis eſt lapis a loco egyp
m ti ſic dictus. gēma talis eſt natu-
re. vt dicit Iſido. ꝙ tritus ac ſup
loca que vrenda ſunt vel ſecãda
poſitus vel cũ aceto linitus. ita facit obſtupe
ſcere corpus ꝙ non ſentiat cruciatum.

m Irites eſt gemma ſic dicta eo ꝙ mire in colore ſimilis eſt qui oppreſſus ſpirat ordorem ſicut nardus.

m Edus eſt gemma vel lapis precioſus in medorũ regione repertus. qui quandoq̧ eſt viridis coloris quandoq̧ nigri. vt dicit dia. virtus huius eſt contra cecitatem oculorum. ſanat podogram ſi cum lacte mulieris maſculũ parturientis temperetur ſimili modo valet cõtra dolorem renum et freneticam paſſionẽ Si vero lapis niger reſoluitur per cotem ⁊ in aq̃ calida et alicui de illa aq̃ ad bibẽdũ inſtiat et vomitu et ſtmachi ſubuerſione. Si vero frons inde lauetur mirabiliter excoriatur et ledit viſum ⁊ aufert omnino. vt di. in lapi.

m Elocites gemma eſt viridis ſmaragdo ſimil. ſpiſſioris tamen et groſſioris eſt viroris ꝙ̃ ſmaragd⁹. vñ et a colore malue nomen accepit (vt di. Iſido.) Et naſcitur in arabia. Eſt autẽ ſubſtantia valde mollis et tamen valde vtilis quia ſicut di. diaſco. virtute ſua cuſtodit a nociuis caſibus.

m Armor greco ſermone a viriditate vocatur (vt dicit. iſido.) Sũt aũt marmora. vt dicit idem. lapis eximij que maculis et coloribus cõmendantur. Nam marmorum genera infinita ſunt. non tam̃ omnia a rupibus inciduntur. ſʒ multa ſub t̃ra ſperſa ſũt vt. marmor lacedemonium viride et precioſum. ſimiliter et marmor ophites quod maculis ſerpentum ſimile eſt. vnde et vocabulum ſumpſit. cui⁹ duo ſunt genera. molle ac candidum nigrum durũ. Marmor purpurites ex egypto eſt rubeum. candidis interuenientibus punctis. et vocatur purpurites eo ꝙ rubeat vt purpura. Sunt et alia multa genera vt alabaſtrum et per linum. de qua infra dicetur. Eſt aliud genus ſalicʒ coralliticum in aſia repertum non habens vltra duos cubitos in menſura. et eſt candidum fere ſicut ebur. tamen habens quaſdam maculas quadam proportione nigras Eſt et therebaicum tinctum aureis guttis et inuenitur in pre egyptiorum naturaliter aptũ. vt ſuper illõ collũa terantur Sunt et alia genera que in oſticinis rupibus gignuntur. Et marmor corinthiõ gutte. aromatice ſimilimũ eſt ex quo columne ĩgentes fiunt lamina atq̧ turres. Eſt et caniſtrũ viride et optimũ nomen habens ab aſpectu eo ꝙ gratũ ſit his qui gemmas ſculpunt. hui⁹ eñ viriditas reficit oculos. Eſt ⁊ numidicũ qđ numidia mittit quod fabricatum ſimile croco fucum reddit. vñ et nomen accepit. Sunt et alie multe marmorũ diuerſitates de quibus exemplificat Iſido. li. xvi. Sed hec ad preſẽs ſufficiant. Marmor itaq̧ alijs lapidibus eſt ſolidus fortius / pulchrius / et vtilius. in cuius venis diuerſarũ gemmarũ materia inuenitur. propter ſoliditatem ſui difficilime ſculpitur et pollitur. ꝓpter ſui frigiditatem et ſoliditatem ad ſpecies et vnguenta aromatica cuſtodiẽda vtiliſſimum inuenitur. Super omnia autem admirari poſſumus ꝙ marmorei lapides nec calibe / nec ferro / nec etiam ſerra / vel malleo ꝑ potentiam aliquaʒ edomantur. ſicut per laminam plumbeam aſſeribus molliſſimis interſertam. plumbo enim et nõ ferro lapides marmorei diuiduntur et ſepantur. tanq̃ aſſeres et equantur.

Itrum eſt ſecundũ diaſco. lapis ſubalbidus ſciſſilis et perſpicuus cuius virtus eſt diſſolutiua / attractiua / et abſterſiua / et humoris ſuperflui conſumptiua. De nitro autem di. Iſ. li. xvi. c. ij. nitrum a regione nitrea egypti eſt dictũ. ex quo medicine fiunt et ſordes corporum ac veſtium abluuntur. Huius natura nõ multum a ſale diſtat. habet enim naturã ſalis et ſimiliter oritur caneſcentibus ſiccitate littorib⁹ cuius ſpuma affronitum nuncupatur et colligitur diſtillans in partibus aſie in ſpeluncis deinde ſolis calore diſſiccatur. et optimum qđ ſic ſiccatum eſt minime ponderoſum eſt. vt di. iſi. Secundum pla. autem nitrum eſt vena terre et eſt calidum / ſiccum / leue / et rubeum vł album / vel citrinum. guſtu eſt amarum acidum et ſubſalſum / pigue dineʒ extenuat ſi ore ſit acceptum. humores viſcoſos conſumit. pulnis eis in melle confectus faciem clarificat / mundificat ſaniem ſtomachi et inteſtinorum ex poſtemate procedentem. pediculos et ſaniem capitis detergit / vermes aurium interficiat / et eorũ in ſaniem mundiſſime extergit cum aceto / ſpuma eius corroſionibus ſubuenit hidropicis opitulatis cum melle mixta caliginem oculorum detergit venenum mortificat et excludit / paraliſim etiam ligue potenter ꝓhibet. ſecũdũ pla. et dia. Eſt autem nitrum calidum et ſiccũ in fine tertij gradus laxatiuum collatiuum vt. di. diaſcorus.

Oſec. porapondine lapis eſt precioſus ſubalbidus aut varius q̃ vt dicit in buffonis capite a quo extrahitur. in forti vino et aqua mundificatur (vt di. dia.) et in eo aliquando apparet forma buffonis cum aſperis pedibuſ

et diffuſis. Hic lapis valet contra morſus reptilium et venenum. nam preſente veneno/ lapis tangentis digitum adurit. ⁊ ſunt ſimul ambo includendi. vt d. dia.

o Nichinus lapis eſt indicus et arabicus. permixtum habet in ſe colorem ad ſimilitudinem humani vnguis vt d. Iſido) Greci enim vnguem onicē dicūt. Indicus autem onix ignis colorem habet albis tingentibus venis ſiue ſonis. Genera eius ſunt quinq; ſcȝ ſardonix q̄ et duoꝝ ſocietate nomē ſortit. ſ. ex candore onicis et rubore ſardij. vt patet infra de ſardonice. Hec gemma ſcȝ onix plures habet effectus noxios. Nā vt d. dia. collo ſuſpenſus ſeu digito portatus excitat triſticiam et timores/ multiplicat lites. cōmouet animos ⁊ rixas. in pueris excitat ſaliuam ſupfluam et nocuā nō poteſt nocere in preſentia ſardij. ſpecularē habet naturam et politam. et ideo ad modū ſpeculi repſentat imagines et figuras. ſed obſcure. diaſcorus.

o Ptalius ſiue oppalus ſcd̄m Iſi. eſt lapis diuerſarum gemmaꝝ coloribus diſtinctuſ. Eſt ei in eo carbunculi genus /ignis amatiſti. fulgens purpura ſmaragdi nitens viriditas. et ſinguli colores ſub quadā varietate ſunt lucētes nomen habet a patria. Hunc lapidem india ſola parit (vt d. Iſido.) tot enim creditur habere virtutes. quot colores. De optalio dicitur in lapidario φ optalius lapis oculos ſeportantis ſeruat illeſos et acutos. ſed alioruȝ oculos circumſtantium obducta nube recōdit vnde quadam cecitate percutit vt nō videant vel aduertunt. que fiunt coram eis. ⁊ ideo aſſeritur furtis tutiſſimus eſſe patronus. vt dicitur in lapi.

o Rites gemma eſt nigra et rotūda Alia eſt viridis maculas habens Tercia eſt cuius altera ps eſt aſpera altera vero plana. et eſt ſubſtātia quaſi ferri lamina. hic lapis geſtatus. cuſtodit a morſibus reptilium et ferarum et aliorum aīalium. appenſus etiam mulieri prohibet eam impregnari. et ſi pregnans eſt facit citius abortiri.

p Etra grecum nomē ē. et ſonat idē quod ſolida ſiue firma (vt d. Iſi) ex partibus enim terre ſolidis et cōpactis. ſubſtantia petre ſiue lapidis generatur. vel petra a penetrando eſt dicta. penetrat enim lapidem quando fortius p̄mitur et calcatur. ab aquarū etiam ſtillicidijs et guttis penetratur. Idem aūt eſt petra et lapis qui quaſi ledens pedem dicitur quia ſua duritie et acumine pedem ledit vt dicit Iſido. lapis tamen vſualiter planus mollis et ſperſus. ſaxa vero adherent et a montibus excidūtur. Silex vero dicitur durus lapis ab eo dictus φ percuſſus exiliat ignis (vt dicit Iſido) q̄uis enim petra ex ſe ſit frigidiſſima ferro tamen percuſſa ex ſe mittit ignem. Nam ex forti et violenti aeris colliſione inter ſuperficieȝ ferri et lapidis aer alliſus ſubito ignitur et ſcintillando de ſilice egreditur (ſcd̄m Ariſto. in li. iiij. metheo) Ex ſola terra non lapis fit. vincens enim in ea ſiccitas non permitit eam coagulari. Fiunt aūt lapides vel per congelationem vel per conglutinationem. ex commixtione enim aque et terre fit lutum quod inter lapidem et terram eſt medium quod paulatim per partium coadunationem et ſtrictionem fit lapis. Vñ tali tranſmutationi aptius eſt lutū vnctuoſum. qꝛ quod nō eſt tale no ē cōmutatiuum. ſed potius cōminutiuū ex dñio ſiccitatis terre igitur per fortem cōglutinationē et cōmixtionem humoris cōuertitur in naturam lapidis qui ex diuerſitate terre diuerſoꝝ coloꝝ recipit qualitatem aliquando etiaȝ pducunt lapides ex aque cōgelatione. Inueniuntur enim quedam loca ſuper que aqua infuſa conuertit in lapides diuerſoꝝ colorum. et hoc fit ex quadam vi minerali /in locis illis exiſtente et congelante aquas que ſunt principia lapidum. vt d. Ariſto. fiunt aūt lapides vel ex luto vnctuoſo virtute ſolis occulte illud coagulantis et per partium coherentiā in ſubſtantiam lapidis cōſtringentis. vel fiunt lapides ex aqua cōgelata ex virtute minerali lapidis forme inductiua. ſecundū ipſam materiā lapidis efficiuntur q̄dam rare ſubſtantie et debilis cōpoſitionis et quidam fortioris et quidam generātur tardius. et quidam citius. quidam fortius ſcd̄m fortiorem qualitatū actiuarum potentiam. et debiliorē reſiſtentiā paſſiuaꝝ. ſcd̄m eni cōmixtionem iſtaꝝ qualitatū in ſubſtantia lapidis diuerſificant lapides in natura ⁊ in virtute. virtutis eni celeſtis influens ad loca mineralia in eis imprimit actiones. et ſcd̄m φ inuenit materiam aptiorem. ⁊ ſue actioni obedientiorem in eis impreſſionē relinquit nobiliorem. et ideo quidam lapides p̄ciofi naturam et vim planetarū in ſuis effectibus imitantur vt patet in topaſio qui motum lune ſentire p̄hibent (vt dicunt ambro. blaſi. Iſido. dia. et alij poſt patebit. Note igitur pprietates lapidis ſiue petre ſunt iſte. quia lapis vniuerſalit

Digitized by Google

eſt frigidus. et ſiccus. cõpactus. durus. grauis
et ponderoſus. ſuo pondore centrum petens.
terram cõprimens ⁊ eius ptes ne dilatanť ad
inuicẽ vniens et cõiungens (vnde di. ambro.
ꝙ lapides ſunt oſſa terre. quod em̃ faciũt oſſa
in corpe/hoc faciunt lapides: in diuerſis pti/
bus ipſius terre. ipſam ꝯſolidant et ne ptes
eius nimia ſiccitate ab inuicẽ defluant. ipſam
cõprimunt et adunant lapides p aquarũ ſup
fuſionem a ſua duritia non remolliunt. ex ſtil/
licidijs tamen guttatim deſcendentibus exca/
uantur. vt dicit Greg. lapides etiam ſi candẽ
tes fuerint in uino extincti vinum corrumpũt
et in acetum conuertunt (vt dicit Jſid. Jn la/
pidibus generaliter requiritur materie puri/
tas virtus ⁊ precioſitas coloris/⁊ figure di/
uerſitas/⁊ multiplex vtilitas. nam vtiles ſunt
in edificijs ꝯtrahendis/in plateis ſternendis
pro pontibus faciendis/ꝑ hoſtibus expellẽ
dis/ꝑ lupis ⁊ canibus effugandis/ꝑ metal
lis et eoꝝ ſubſtantia extrahendis/ꝑ metallis
exornãdis/ꝑ infirmitatibus varijs perſanan
dis/ꝑ turribus regum ampliandis/ꝑ caſtris
et ciuitatibus muniendis/ꝑ feris et beſtiolis
defendendis/extracti quadranť et polliuntur
politi in edificio ordinate collocantur. ordi/
nate maiores ſub minoribus ponuntur/medi
ante cemento inuicem coaptanť/adducuntur
cemento et extrinſecus cõplananť.

p Arius lapis/eſt genus marmoris
eximij ⁊ precioſi. vt dicit Jſido. h
apud Param inſulam inuenitur ⁊
parius nuncupatur. magnitudo
eius lances et traiectas nõ excedit. ⁊ eſt aptus
aut vtilis ꝑ ꝯſeruandis ſpeciebus ⁊ vnguen
tis (Jſidorus) Gloſa autem ſuper heſter pri
mo. dicit ꝙ parium eſt genus marmoris can/
didiſſimi. ⁊ ideo ſignat caſtitatem. vt dicitidẽ

p Raſſius eſt lapis ad modum por
ri viridis (viſum confortat debilẽ
aliquando inueniť cum guttis ſan
guineis. quãdoq; cum guttis cã/
didis eſt diſtinctus. de quo dicitur in lapida/
rio. vtile nil affert/niſi ꝙ viret et decet aurum

p Jrites. (vt dicit Jſid. eſt lapis flu
minis/aeris ſimilans qualitatem
cui plurimus ignis ineſt. de facili
enim ſcintillas emittit. qui tenen/
tis manum ſi vehementius p̃matur adurit ꝑ
pter quod ab igne nomen accepit/de quo di
citur in lapida. Tangi vult leuiter blandaq;
manu teneri. Nam preſſus nimium digitos
tangentes adurit.

p Lonites eſt lapis qui dicitur eſſe
feminei ſexus. nam certo tempore
concipit ⁊ parit cõſimilem lapidem et confert
pregnantibus. vt d. dia.

p Aeron lapis eſt multoꝝ colorum
ſperſorum et pariter diſtinctorum
Nam niger ⁊ rubeus viridis pal/
lenſq; videť. purpureus croceuſq;
ſimul praſſiniq; coloris. Hic facit hominem
audacem ⁊ inuictum illo die quando videtur
mane oriente ſole. vt dicitur in lapidario.

p Lumbum. vt dicit Jſido. c. de me
tallis li. xv. eſt dictum eo ꝙ ex pilis
de plumbo factis maris altitudo
p̃mitus eſt temptata. huius vt d.
duo ſunt genera candidum ſalicet ⁊ nigrum
Candidum autem melius eſt ⁊ primo in inſu
lis adlatici maris antiquitus eſt inuentum. in
multis locis hodie inuenitur etiam in gallicia
⁊ in luſicaniaque eſt quedam terra nigra are/
noſa ⁊ etiam calculoſa/que quidam abluitur
et ex materia que ſubſidet per decoctionem in
fornacibus plumbi ſubſtantia eliquatur. Jn
aurifodinis etiam cum materia auri quedam
lapilli nigri reperiunť. ⁊ dum aurum colligiť:
cum auro manent. ſed poſtea idem calculi ab
auro ſepati per ſe ꝯfluuntur ⁊ in plumbum to
taliter reſoluuntur. et inde de eadem eſt graui/
tas auri ⁊ plumbi. vt dicit Jſidorus. Nigruꝫ
vero plumbũ duplex eſt. aut enim ex ſua vena
procedit. aut cum argento naſcitur. mixtiſq; ve
nis conflatur. ⁊ in illa conflatione primo ꝓ/
cedit ſtannũ. deinde argentum. tercio quod re
manet per ꝯflationẽ efficitur plumbum nigrũ
vt dicit Jſid. Jn india vero neq; es neq; plũ
bum inuenitur. ſed gemmis et margaritis hec
india recompenſat (Jſido) plumbum autem
nigrum in operibus laborioſis ⁊ in laminis
⁊ in fiſtulis vtilius fore tam hiſpani ꝙ britan
nici ſunt experti. huc uſq; Jſido. Secundũ ari
ſto. li. meth. quarto. ex ſulphure groſſo non ni
mis depurato ac feculento ⁊ argento viuo nõ
puro plumbi ſubſtantia in locis mineralibus
generatur. vnde ex imunditia ſulphris nõ pu
ri quandã contrahit liuiditatem. ex cuius con
tactu manus tangentis coinquinať. ⁊ hec im
munditia ad horam per abſterſionem aliquã
tulum a plũbo remoueri poteſt. ſꝫ ex eo aufer
ri nequaq̃ poteſt totaliter. poſſunt aũt hoĩes
ĩmundiciam plumbi abſtergere veruntamen
ſemper erit plumbum et ſi videatur argentum
ſed obtinebunt in eo qualitates aliene vt er/
rent in eo homines. ſunt qui accipiunt ſal ar/
moniacũ ⁊c. (vt dicit Ariſto) ⁊ huius imun/
ditie aſſignat cauſam dicens. materia plmubi
nigri ſiue argentum viuũ eſt malũ. ponderoſũ

luteum. Sulphur etiam eius malum mali va
poris ⁊ fendi/vnde non bene gelatur. In li.
v. alchimie hermes di. ſi ſuſpenderis plumbũ
ſuper acetum cõdemnat eum. nam acetum pe
netrabit eius ſubſtantiam ⁊ in puluerem con/
uertit ac in colorem ceruſe ipſum tranſmutat.
ſed ſi ſuper ipſum acetum fuderiſ albeſcit ⁊ de
ſtruit vim aceti. Plumbũ aduſtũ/colorez ver
miliũ obſcurũ gñat. & ſi fortior fuerit ignis cõ/
uertitur in cinnum ⁊ poſt calcinando ⁊ deſic/
cando ipſum cum aceto in album colorem ce/
ruſe tranſmutatur Igni vero fortiori adhibito
totum hoc conuertitur in materiam primam
plumbi et fit terra. vt dicitur ibidem. Item id.
plumbum quibus miſcetur partes omogeni/
as congregat et ethero genias ſeparat et mun
dificat. et ideo ponitur cum argento in forna
ce/vt argentum facilius mundificetur. quia p
tes argenteas a conſumptione preconſeruat ⁊
ipſo plumbo conſumpto ac combuſto/argen
tum purgat. Idem d. hiero. in glo. ſuper vi. c.
iere. ibi conſumptum eſt plumbum. Item di/
cit hermes ꝙ plumbum in ſua ebulitione om
nium ſolidorum corporum duritiam ſoluit
etiam adamantis. Item d. Ariſto. in li. methe
oro. plumbum inquit cum liquatur ꝓ calidu/
dio eſt argentum viuũ. ſed non liquatur/ niſi
calefiat/ et tunc apparent rubea omnia lique/
facta. Mirum autem eſt ꝙ plumbuz cum liui
di vel ſubnigri ſit coloris. tamen per exuſtio/
nem ſiue aceti reſudationem pulchrum colorẽ
generare cõſueuit. ſ. minium ſcabium et huiuſ/
modi. Eſt autem plumbum ad vſum medici/
ne bonum. Eſt autem frigidum et humidum
in ſecundo gradu. vt dicit Conſtan. ꝯtra vſtu
ram ignis et aduſta calida valet miro modo
fluxum ſanguinis vulnerum bene conſtringit
reuma oculorum ſedat et compeſcit/ ictus ſcor
pionum mitigat ⁊ draconum/ venerem ꝓhi
bet/ſi plumbi lamina duobus lumbis appo
natur. Alias habet rationes medicinales de
quibus quere infra de coloribus. c. de ſabio
quod alio nomĩe ceruſa. id eſt flos plumbino
minatur.

Uluis dicitur eo ꝙ a ventis pul/
p ſetur. vt d. Iſi. leuitate enim ſui a
vento tollitur et diſſipatur. venti
contrarij puluerem ſubintrantes/
ipſum circumagitant et rubiginem generant.
vt dicit beda. puluis cõminutus naturam rei
a qua reſoluitur oſtendit/ nunc per ſaporem/
nunc per colorem/ nunc etiam per odorem. et
deo pulueriʒantur ſpecies aromatice/vt earꝫ
intrinſeca virtus ſe oſtendat/ vt per partiũ cõ
mixtionem ⁊ vnionem ampliorem virtutẽ re/
cipiant. vt odoris ſui flagrantiaʒ diffuſius cir
cumſpergant. vt guſtum ſuauius afficiant. et
vt vulnera putride deſiccẽt efficacius ⁊ abſter
gant vt carnez mortuam corrodant et auferãt
et vlterius creſcere non permittant./ſicut pul
uis plumbi exuſti purgat vulnera et deſiccat
corrodit ſuperflua carnem viuam generat et
conſeruat (vt dicit Conſtan.) ⁊ ideo ex pulue
ribus conficiuntur emplaſtra et cõponunť ibi
micamata et varia efficiuntur antidota et vn/
guenta. in puluerem reſoluuntur thus et mir/
ra et ex pulueris crematione deo offerũtur ho
locauſta. Ex pulueribus etiam efficiuntur ſa/
lutifera electuaria quibus viua corpora ſani
tati reſtituuntur. Ex pulueribus inſuper fiunt
inunctiones et malagmata quibus mortuoꝝ
corpora inunguntur et cuſtodiuntur integra/
ne in cinerem aut in puluerem redigantur. pul
ueris et humoris ad mixtione lutum gignitur
et ex ſuperuenienti deſiccatione in glebam cõ
uertitur. vt d. Iſido. ex puluere facies polluiť
oculus leditur et multiplex reptile ex puluere
ꝓducitur ⁊ de puluere paſcitur ac nutritur. ſer
penti eñ puluis eſt panis eius. vt diciť Iſa.
lxv. ex puluere omne corpus animatum naſci
tur. et in puluerem a quo incipit reuertitur et
finitur. ꝓut homini dictum eſt puluis es et in
puluerem reuerteris. ⁊c̃. ex puluere aer inficiť
et ne claritatem ſolis oculus videat aliquoti/
ens impeditur. nã ex puluere aeri humido ad
mixto/ſepe nebula gignitur. ex cuius interpo/
ſitione latet ſol et limpide non videtur. Ex re/
ſolutione etiam pulueris in athomos ſiue in
athomis ſolis radius p feneſtram intromiſ/
ſus nullatenus intuetur.

Uirin vt dicitur dia. eſt lapis que
q in vpuparum nidulis inuenitur.
hic ſecretoꝝ proditor eſt in ſomno
Capiti enim dormientis ſuppo/
ſitus hominem facit loqui omnia que ſom/
niat dormiendo/et auget mirabiliter fantaſi
as. Unde et magi diligunt lapidem illũ quia
per eum maleficia operantur.

Uamdros eſt lapis colore quidez vi
q lis. ſed eximie virtutis. vt d. dia. et in
ueniť in capite vulturis. et valet con
tra quaſlibet cãs nociuas ⁊ vbera lacte replet

Iabri qui alio noĩe ⁊ cõmuni diciť
r bolus armenicus. qui eſt lapis ſiue
vena terre. et eſt nature frigide et ſic/
ce ſubrufum habens colorem. et inuenitur in
armenia. naturã hꝫ conſtringendi ventrem et
ſanguinem vndecũqꝫ fluat.

Oſtem ſiue reib͂ ẽꝫm auicennā. eſt la
pillus qui inuenit̃ in capite cancri. et
eſt aliq̄n albus. aliq̄n vergens in fla
ueum colorem. Eſt autē quo ad ſubſtantiam
mollis parū durior ꝙ pupilla oculi piſcis quo
ad formā vero eſt exterius rotundus et plan⁹
interius pars cōcauus. quo ad virtutē autem
naturaliter eſt frigidus et humidus. et valet
ↄtra morſus ſcorpionum. et muſtele ſi ↄtritus
more emplaſtri ſuperponat̃. Dicitur etiam ꝙ
valet ↄtra morſus canis rabioſi ſi puluis ei⁹
in potu aſſumatur. ſi cōburatur puluis mūdi
ficat dentes et deſiccat vulnera. et confert ſca
biei et ꝓhibet lacrimas.

Saphirus eſt gemma cerulea celo ſere
no in colore ſimilis. optima eſt inter
gemmas et ſūme precioſa. et regū di
gitis magis apta. in locis multiſ inuenitur. ſꝫ
orientalis ſiue indicus melior iudicatur ⁊ ma
xime quando habet quoſdam pulueres aure
os intermixtos. et eſt hic ſaphirus denſus nō
perlucidus (vt d. Iſi. Hic lapis maxime com
mendat̃ in lapi. ita vt pre ſui excellentia gem/
marū gemma vocat̃. nam corpus vegetat ⁊ in
tegra mēbra preſeruat ſtellam habet relucen/
tem per cuius refulgentiam eius virtus iudi/
catur. Alia eſt ſpecies ſaphiri q̄ ſirtices nun/
cupatur que iuxta ſirtes inter arenas maris li
bici inuenitur (vt dicit dia. Inuenitur autem
aliquando in venis minerarꝫ vbi lazariū eci
am inuenitur et in eiuſdem venis ſaphirus in
medio vero ſaphiri velut in ventre quedā ſpe
cies carbunculi inuenit̃. et ideo a mltis ſaphi
rus mater carbunculi creditur. eo ꝙ in eius ve
nis gigni a pluribus perhibetur. et ex natura
ſaphiri carbunculus quaſi quedam fauilla ce
rulea vt multi aſſerunt. creditur aliquantulū
obumbrari. vt dicit dia. Saphirus itaqꝫ ẽꝫm
dia. habet virtutem diſcordiarum recōciliati/
uam. multū eñ valet vt dicitur ad pacem refor
mandā. Item habet virtutem caloris innatu
ralis repſſiuam. Unde de ſaphiro dicitur in
lapi. Corporis ardorem refrigerat interiorem
Nam in febribus multum caumaticis et incē
ſiuis refrigerium prebet ſaphirus / ſi iuxta ve/
nas cordis pulſatiles ſuſpendatur. vnde dicit
dia. ꝙ valet contra piodicas febres tempe ac
ceſſionis. Item virtutem habet ↄfortatiuam.
et ideo dicitur valere contra cardiacam et quā
libet paſſionem melancolicam. vnde et cardia
cum et dia forēticū fluorē reprimit et ſudorem
ſicut ſcribitur in lapidario. Sudorem reſtrin/
git nimio torrente fluentem. Idem dicit dia.
Item virtutem habet fluxus ſanguinis reſtri
ctiuam. vnde et ſaphirus orientalis ſi timpo/
ribus apponatur ſolet reſtringere ſanguinem
de naribus ꝓfluentem. Item virtutem habet
ſingularem tumoris et inflature ſedatiuam.
Certū eſt enim ꝙ apoſtematū reprimit infla/
turam ſi in principio inflationis nocue citius
apponatur. Item valet ↄtra antracem. nā ha
bet virtutem malitie et venoſitatis antracis ex
pulſiuam. eius eñ furoſitatem reprimit et ex/
pellit ne eius malicia ſpiritus inficiatur. ipſi⁹
fumū ad cor aſcendere non pmittit. vt d. dia.
Item vim habet veneno ↄtrariā / ⁊ ipſius pe
nitus extinctiuam. vnde ſi araneā infra pixi/
dem poſueris / ⁊ verum ſaphirum indicū ſiue
alium ſupra pixidis orificium aliquantulum
diu tenueris aranea eius virtute victa. quaſi
ſubito morietur. vt d. dia. ⁊ hoc idem vidi ſe/
pius ⁊ in diuerſis ac pluribus experiri. Item
habet vim viſus ↄſeruatiuā et ſordium oculo
rum ſine grauamie purgatiuam. vnde ſcriptū
eſt. Tollit ex oculis ſordes de fronte dolorē
Item habet vim vulnerum curatiuā. nam vt
dicit dia. puluerisatus et lacti admixtus vlcera
ſanat et hoc etiam in vulneribus eſt expertū
Item tante auctoritatis fuit lapis iſte apud
veteres etiam apud deos non modicum pu/
tauerunt valere. vnde et appollini fuit ſingu/
lariter conſecratus. quia cum gentiles pro re/
ſponſis appollinē ſacrificiorum tempore cō/
ſuluerunt / certificari citius putauerūt ſi ſaphi
rum tunc in pñtia haberent. vt dicit dia. ⁊ hoc
tangitur in lapidario vbi dicitur / Et plus ꝙ re
liquas amat has idromantiam gēmas. Ut di
uina queant per eam reſponſa mereri Itē hūc
lapidem magi ſingulariter diligunt. quia ẽꝫm
eorꝫ opinionē par ipſius virtutem / quedā mi
rabilia operari poſſunt. ⁊ hoc tangitur ſimilit̃
in lapidario / vbi dicitur. Hic lapis vt perhi/
bent educit de carcere vinctoſ. Obſtruſaſqꝫ fo
res et vincula tacta reſoluit. Hec et multa alia
de ſingulari virtute ſaphiri ab auctoribus ſūt
conſcripta / ⁊ in hoc generaliter omnes ↄſenti
unt ꝙ ſaphirus eſt gemma amatrix caſtitatis.
et ideo ne eius effectus per immundiciam por/
tantis aliquo modo impediat̃ oportet vt ille
qui eam portat caſte viuat iuxta illud. Sed q̄
geſtat eum caſtiſſimus eſſe iubet̃. Item dicitur
in lapidario ꝙ tollit inuidiā / et expellit timo
rem et facit audacem ⁊ victorem firmat in bo/
nis animum / ⁊ mitem facit humilem et beni/
gnum. Que omnia puto eſſe dicta diſpoſitiue
potius ꝙ effectiue. ſꝫ nūc h̄ ſufficiant

Smaragdus ẽꝫm Iſi. gēmarꝫ omniū
uirentium obtinnet principatum cui

veteres poſt margaritas et vniones tribuunt terciam dignitatem. Smaragdus a nimia viriditate eſt dictus. vt dicit ibidem. Nam omne viride amarum dicitur. nullis aūt gēmis ſiue herbis maior ineſt viriditas ꝙ ſmaragdo. nā herbas virentes et frondentes ſupat. inficiens circa ſe viriditate nimia aerem repcuſſum. Iſido) nec eius viror in ſole aliquo modo obumbrat. ſtupentiū oculis / nulla gratioſior refectio eſt / cui⁹ corp⁹ ſi extenſū fuerit ⁊ extenſū ſiue polimi ad modū ſpeculi imagines reddit. Ceſar quippe nero gladiatoꝝ pugnas ſmaragdo aſpicere ↄſueuit. vt d. Iſi. Genera eius ſunt. xij. ſ nobiliores ſunt ſcitici que ſcȝ in gente ſcitica iueniunt. Secundū locū tenent bactriani colligunt eīm in cōmiſſuris ſaxoꝝ / flante aquilone. tunc eīm tellure diſcoopta intermicāt quia arene mouent maxime in his ventis. Terciū locum egypcij habēt reliqui in metallis erariis inueniunt. ſed vicioſi. Nam aut eri aut plūbo aut ſali ſimiles notas habent. Smaragdi vero qñ vino vel oleo ſunt puncti ꝓficiunt in virore / ꝙuis viriditatis gratia naturaliter imbuantur. Eſt etiam quedā ſpēs ſmaragdina que degñat ꝙuis ſit viridis. eo ꝙ ſit turbida exe/ ris venis et eſt caleoſmaragdus nuncupata. hucuſqȝ Iſido. li. xvi. c. de viridibus gemmis Hic lapis a griffonibus accipit et eripitur et vbi poſſint ſmaragdi in copia inueniri / griffonum imanitate hoium acceſſus impeditur. vt d. Iſi. li. xiiij. c. iij. Habet itaqȝ virorem ſui multiplicatiuū. ex ſe eīm generat radiuū quo virore tingit aerem circūfuſum. Habet ⁊ corpus ſpeculare ⁊ pſpicuū / obiectaꝝ figuraꝝ et imaginum oſtenſiuū. Habet tercio ex nature dono virtutis bñficium diuerſaꝝ infirmitatū curatiuū. nam ſm dia. ⁊ lapi. hic lapis auget opes ⁊ in cauſis dat pſuaſoria verba / collo ſuſpenſus curat emiteū ⁊ morbū caducum viſum ↄſeruat. debilem confortat / laſciuos motus cōpeſcit reddit memoriam. valet etiam cōtra illuſiones et phantaſmata demonū / tempeſtates ſedat / ſanguinē ſiſtit. ⁊ dicitur his valere q̄ ſolēt diuinare de furtis. vt pȝ in lapida.

ſ Ardius eſt gēma rubei coloris ad modū terre rubee ſic dicta eo ꝙ in ſardis primitus eſt reperta (vt d. Iſid. et glo. ſuper apo. hec gēma ꝙuis ſit precioſa ⁊ pulchra / a multis tamē reputatur nouiſſima inter gemmas. quia vt dicunt preter fulgorem nil ferat vtilitatis / excepto ꝙ onix ipſo ſardio preſente nequit nocere nam onichinus qui quaſdam habet. vt dicit. nociuas ꝓprietates / non poteſt eas in preſentia ꝓducere ad effectum. Dicit tamen dia. ꝙ p̄ter iſtam virtutem habet ſardius longe plures Sunt eīm eius ſpecies quinqȝ inter quas ille eſt vtilior qui tranſmittitur de ſardis. et valet quia incendit gaudium et expellit timorem / audaces reddit / et acuit mentem / ⁊ ipſo pñte non nocet onix. Dicit etiā ꝙ ſardius totaliter ſanguinei coloris geſtantem ſe ab incantationibus ⁊ maleficijs tueatur.

ſ Ardonix eſt duoꝝ lapidū ſocietate ſardio ſcilicet et onice nomen ſūpſit. vt dicit Iſido. Conſtat autē ex tribus coloribus. nam niger eſt in imo / cādidus in medio / rubeus quaſi nimius in ſupremo. hec ſola in ſignando de cere ſubſtantia nil euellit. Inuenitur aūt apud arabes et apud indos. Gña eius ſunt quinqȝ ⁊ qui colores habet plus diſtinctos / et eſt denſior / hic eſt laudabilior. luxuriaȝ repellere dicitur ⁊ humilem efficit ac pudicum.

ſ Olis gēma candida eſt et tranſlucens et eſt ſic dicta. eo ꝙ ad ſimilitudinē ſolis in orbe fulgentis radios gerat. vt dicit Iſido. c. de cādidis gemmis.

ſ Ilenites eſt lapis perſicus vt herba virens cuius color iaſpidi ſilis eſt. vt dicitur in lapidario. tranſlucet autem candida quedam macula que fulgore ↄtinens lune imaginē. Illa autem candida macula in corpore ſilenitis creſcente luna creſcit ⁊ decreſcente minuitur ⁊ decreſcit. vt dicit Iſido. et dia. potens eſt autem in amorem recōciliandum. languantes ⁊ ptiſicos iuuare putatur.

ſ Tannum ſm Iſido. eſt metallū a greca etimologia ſic dictum. ſeparans. ſ. et diſcernens. mixta eīm et adulterata metalla p ignem diſſociat ab auro ⁊ argento plumbum diuidit ac ſecernit alia etiam metalla ab igne d̄fendit. et cum ſit natura eris et ferri duriſſima / ſi abſqȝ ſtanno fuerit vritur et crematur. ſtannū autem illatum vaſis eneis cōpeſcit virus eruginis et ſaporem facit gratioſiorem. ſpecula autem ex eo temperantur ceruſa etiam ex eo conficitur ex ſtanno quēadmodū ex plūbo (hucuſqȝ Iſi. li. xvi. c. de metallis) Scđm aūt ariſto. li. meth. ſtannū cōpoit ex argento viuo bono ⁊ ſulphure malo. et hec duo nō ſunt bene mixta. ſed tā ꝙ p parua cōpoſita. ⁊ ideo colorē imitat argē ti / ſ nō eius ſoliditatē. In li. aūt alchimie hermes dicit ſtannū oīa metalla ⁊ corpa frangit quibus admiſcet. ⁊ hoc ꝓpter nimiā ſiccitatē

eius ⁊ ductilem naturā in eis deſtruit. ſ ſi mi
ſceris cum eo argentū viuū/ ſtridorem eius
aufert ⁊ albeſcit. ſed poſtmodū denigrat ipm
et ꝯdemnat. In eodem etiam dicit ꝙ ſtannū
aduſtum generat colorē mineū ſiue vermiliū
ſicut plumbū/⁊ ſi ignis fuerit nimis fortis ſtā
ni materia pͥma redit. Item cū ſtannū ſit argē
to mollius ⁊ plūbo durius nō pōt plumbum
plumbo/nec erī nec ferro de facili ꝯſolidari ſi/
ne ſtāno nec etiā iſta pariter ꝯſolidant ſine pi
guedine aliqua ſiue ſepo.

ſ Ulpbur eſt vena terre areitatis mixtum hñs in ſua cōpoſitione et igneitatis. ⁊ idō vocatur ſulpbur ſm Iſido. ſolum vrens. vt em̄ ignis dicit. nam eius virtus ignea ab aquis ferueutibus ſentitur. nam aquaꝝ curſus p venas ſulpbureas tranſitum faciens/ex vi ignea ipſius ſulpbris candorem vel calorem ꝯtrabit ſaporem efficaciā ⁊ odorem. hinc fontes calidi de terre viſceribus ſepe ſcaturiūt ⁊ qualitates vene ſulpburee ſecum ferunt. nulla em̄ res ita ci/to accendit ſicut ſulpbur. in inſulis naſcit eole is inter ciciliam et italiam quas ardere dicit. In alijs locis effoſſum inuenit. vt d. Iſi. Du ius genera ſunt quatuor. vnū viuū qd̓ foditur tranſlucet atqꝫ viret. quo ſolo inter omnia genera medici vtunt. vt d. Iſi. alteꝝ ꝗ appellāt glebā qd̓ tantū familiare vſibus eſt fullonū. Tercium liquorē cuius vſus eſt ad lanas vtilis ſubfundendas/qm̄ pſtat molliciem ⁊ candorem. Quartū valet ad licinia lucernaꝝ cōficienda. vt d. Iſi. (Et ſubdit ibidem) ſulpbu/ris tanta eſt vis vt morbos comiciales cōpre/bendat nitore ſuo/cuiꝰ flāma ſi directe ad vultum hoīs pcutiat diꝝ ⁊ horribilem pallorem in oculis aſpicientiū generat ad ſimilitudinē defunctoꝝ. vt d. Iſi. li. xvi. c. i. Scd̓m auicen. vero et pla. ſulpbur eſt calidū et ſiccū in quar/to gradu. et eſt terra ptibus aqueis et terreſtribus in igneas tranſeuntibus in naturam ſulpburis trāſmutata. Et illud ſulpbur aliqñ ē groſſum feculentū ⁊ rude. aliqñ eſt purū albū clarū et ſubtile. aliqñ inter hec mediocre. ⁊ ſm iſtam differentiā ex ſulpbure et argento viuo diuerſa metalla generant. vt patꝫ in li. meth. iiij. vbi oſtendit ꝙ ſulpbur et argentū viuum ſunt materia metalloꝝ. Sulpbur aūt aliud ē viuū. ſ. quale eſt qñ de terra eſt eductū. Aliud eſt mortuū vel extinctū. ſ. qd̓ ſolet fieri artificia liter. ſ. qd̓ in calamos fundit vel in alia vaſa. Eligendū eſt aūt ꝓ medicina viuū calore ⁊ re ſplendens perſuadum ⁊ ſine lapide albū vel viride qd̓ miſſum in igne colorē facit viridem

atqꝫ pinguem. virtutēꝫ habet diſſoluendi/cō ſumendi/attrabendi/ſubtiliandi/attenuandi et corrodendi/⁊ tuſſim ꝓhibet/epilenticos iuuat/ſcabiem purgat/venenis obuiat/litargicos excitat/arbeticos podagricos paraliticos iuuat ſi modo debito ⁊ medicinaliter ipſius remedio quis vtatur. vt dicit auicē. ⁊ dia. ⁊ pla. ⁊ alij auctores.

ſ Al a ſaliendo dicit eo ꝙ de igne exiliat fugit em̄ ignē. vt dicit Iſido. Alij ſal a ſole. vel a ſalo vocatum putant. nam ex aquis marinis ſponte gignit ſpuma in extremis littoribꝰ derelicta ⁊ a ſole deſiccata. aliqñ ex puteis ſalſis hauritur et aqua decoquitur/donec in ſalſis duritiem aqua prius fluida p calorē ipſam inſpiſſantē ꝯuertat. Aliqñ de ꝯtractis harenis colligitur/creſcente luna p noctem. nam in cirena ſal ſub harenis ſepius inuenit. Aliqñ etiam rupes ⁊ montes ſalis inueniunt/ex quibꝰ ferro inciduntꝰ lapides qui poſt in ſalis materiam ꝯſtringunt ⁊ comminuunt. ſicut eſt in arabia ⁊ panonia. Tante duriciei etiam ſunt illi lapides vt ex eis fiant domus. Cōe vero ſal in igne crepitat et de igne ſalit. ſed ſal agrigentinū ſicilie ignem patit ⁊ ꝯtra naturā in igne fluit et in aqua exilit. Uariat aūt ſal in colore. qꝛ ethnicū eſt ruſū in qdam pte ſicilie vbi eſt mons ethne. Sal purpureū in eadē ſicilia in pachino adeo eſt ſplendidū et lucidū vt imagines reddere videat. In capadocia ſal croceum effodit. vt d. Iſi. Itē variat in ſapore. vt d. idem. qꝛ alicubi ſuaue/alicui ſalſiſſimū eſt alicui amariſſimū. ⁊ quanto eſt amarius/tanto eſt calidius ſiue calidius iudicat (vt d. auicen.) Sal aūt ſūme eſt neceſſariū qꝛ ſine ſale omnis fere cibus eſt inſipidus ⁊ inſalſus pulmentis em̄ ſaporem dat et excitat in oībus cibarijs appetitū. ex eo oīs victus delectatio et ſūma hilaritas fit. hinc et ſolis nomē accepiſſe creditur quia ſole nihil eſt vtilius atqꝫ ſale. vnde videmus pecudes et armenta ꝙ ſale ad paſtum maxime ꝓuocant ⁊ ſalis beneficio in lacte et caſeo plus abundat. Sal etiam corpa ſtringit et deſiccat et etiā defuncta corpa a putreſcendi labe religat et ꝯſeruat (hucuſqꝫ Iſi. li. xvi. c. ij.) Scd̓m auicen. et plate. ſal generaliter habet virtutē diſſoluendi/mundificandi et putridos hūores ꝯſumendi. Itē virtutē hꝫ ventoſitatē extenuādi et diuidendi maxime ſi pulueriſatū ⁊ coctū calidū ſup ſtomachi orificiū cācellet. Itē vim hꝫ hūiditatis naturalis in corpore coadunādi ⁊ ꝯſeruandi ⁊ innaturalis reſoluēdi et abſtergendi. ⁊ idō aq ſalinaria

tumores et inflationes etiā hidropicas ſoluit
ut dicit idem. Itē virtutē hȝ carnes putridas
corrodendi/ ⁊ maxie qn̄ eſt exuſtū q: tūc maxie
reſiſtit putrefactioni et maiorē hȝ vim in deſic
cando ⁊ in mūdando et etiā ad interiora pe/
netrando. vt d. idē. Itē potentiā hȝ ventrem
remolliendi et ſupflua educendi/ ⁊ maxie ſal
gemma qđ ſic dr̄ q: dar eſt ſicut gēma. in mor
tificando em̄ inteſtina mirabilit̄ coopatur/ vt
reſoluant̄ indurata/ ⁊ ſupflua expellant̄. ⁊ hoc
idem facit tā armoniacū ꝙ cōe. Itē virtutē hȝ
venenoſis hūoribus reſiſtendi. et ideo cū mel
le/ vino/ ⁊ pane ſal ꝯiunctū ſanat carbuncu/
lum ſeu antracem. vt d. auicen. Item virtutez
hȝ remouendi maculas faciei ſi cū aqua roſe/
acea ⁊ cāphora diſtempetur. ⁊ facies inde lini
atur. Item vim hȝ pruriginē et ſerpiginem de
corpore abſtergendi ⁊ remouendi/ potiſſime
ſi cū ſapone miſceatur. Itē ſal virtutē hȝ ſanā
di venenoſos morſus et puncturas reptilium
et etiā ſcorpionū/ ſi cum melle et nucibus ⁊ a/
lijs quibuſdā cōponat̄ (vt d. aui. Has et mul
tas alias habet virtutes quas enumerare lon
gum eſſet. ſed exempli gratia hec ſufficiant.

t Opaſius vel topaſion indecina/
bile eſt. vt ait Iſid. li. xvi. Eſt em̄
ex virenti genere omniꝗ colore re
ſplendens. Inuenta primo in ara
bie inſula i qua trogodite fame ⁊ tempeſtate
feſſi cū herbaꝝ radices effoderent gemmā iſtā
eruerunt quā teſtam nebulis poſtea naute q̄ ſi
erunt et inuenientes topazim trogoditaꝝ ideo
mare vocauerūt. Inde lapis ſic queſitus ⁊ in/
uentus deinde topazius ab inſula eſt vocatuſ
Topazim em̄ idē qđ querere in ipſoꝝ lingua
ſonat. Eſt aūt gēmaꝝ maxima ⁊ ampliſſima.
Scripſit em̄ plinius hanc gemma tante mag
nitudinis repertam/ vt ex ea philedelph faceret
ſtatuā quatuor cubitoꝝ. In glo. vero ſup fi/
nem apoca. dicitur ſic. Topazius quo eſt rari
or eo eſt p̄cioſior. et habet duos colores ex au/
ro et ethera claritate. lucens maxime qn̄ tangi
tur radio ſolis/ et oīum aliaꝝ gēmaꝝ ſupans
claritatem in aſpectū ſuū puocans reſpicien/
tes. quā ſi polis obſcuras. ſi ſue nature relin/
quis clarior eſt. ⁊ nihil eo clarius in theſauris
regū ſiue p̄cioſius inuenitur. ꝑpter ſui pſpicui
tatem/ gemmaꝝ ſibi obiectaꝝ in ſe recipit cla/
ritatem. Dicit̄ etiā ꝙ ſentit motū et curſuȝ lune
⁊ ꝯtra lunaticam dicit̄ valere paſſionem. vnđ
dicitur maiorem vel minorē habere effectū ſe/
cundū qđ luna magis vel minus recipit incre
mentū. vt dicit̄ in lapi. fluxum ſanguinis reſtri
git et emoroidas patientibus ſubuenit. feruē
tes vndas cōpeſcit. ⁊ bullire eas non pmittit.
vñ dicit̄ in lapidario. Scđm diaſ. iram ſedat
et triſticiam. ⁊ valet ꝯtra noxios motus ⁊ ꝯtra
freneſim ac contra mortem ſubitaneā. formaȝ
hȝ ſpecularē. dolū. n. in eo receptum in verſuȝ
in ſpeculo concauo repreſentat.

t Urgotis ſiue turidis eſt lapis fla
uus. in albidum colorem vergens
dictus a regione truchoꝝ in q̄ na/
ſcitur ꝯſeruat viſū ⁊ ꝯfortat ⁊ hilaritatē gn̄at.

t Erra ſigillata dicit̄ ſpecialiter que
dā vena terre frigida ſingulariter
et ſicca que dicit̄ ſm pla. terra ſa/
racenica ſiue terra argentea. que q̄
dem eſt ſubalbida aromatica atꝗ clara potiſ/
ſima virtus eius eſt ꝯſtringere. Nam puluis
eius cū albumine oui diſtempatus fluxū ſan/
guinis de naribus ſiſtit. valet etiā ꝯtra inflati
onem pedū ⁊ ꝯtra arthericā/ ſi ſup locū paciē
tem cathaplaſmet̄. vt dicit̄ in platea.

t Artaꝝ eſt vini feculentia in modum
crete vl̄ mollis lapidis circa ptes do
lei indurata/ cuius natura calida eſt et ſicca in
tercio gradu. valet ꝯtra ſcabiem ſerpiginē im
petiginem. ꝯtra capitis imundicias. virtutem
em̄ hȝ extenuandi. ꝯſumendi. mūdificandi. et
laxandi. vt patet in pla.

v Itrū vt dicit auicen. eſt inter lapides
ſicut ſtultus inter hoīes. Declinat em̄
ad oēm tincturam. Eſt aūt dictū vitrū (vt dicit
Iſi.) eo ꝙ viſui tranſluceat. pſpicuitate em̄ et
ſubſtantie ſue tranſparentia vitrū luci puiū ē
in alijs metallis et terre venis quicq̄d intrinſe
cus ꝯtinet̄ abſcondit̄. in vitro aūt cuiuſlibet li
quoris ſpēs qualis eſt interius/ talis exterius
declarat̄. ⁊ quaſi clauſus oculis intuentiū no/
tificatur (vt d. Iſi.) fuit aūt vitrūp mo inuētū
iux̄ tholomaidā in littore iuxta bellū fluuiū/ q̄
orit̄ de radice montis carmeli. dū naute ibidē
applicarent. nam dū naute ſup arenā eiuſdeȝ
amnis/ ignem de glebis vitri facerēt/ ex vitro
et arenis lucidis pmixtis noui liquoris riuuli
effluxerunt q̄ vitro (vt d. Iſi.) originē pbue
runt. Modo vero fit vitrū ex cineribus arbo/
rū et herbaꝝ p fortiſſimā ignis ꝯflagrationeȝ
quibus cineribus nūc vitꝝ/ nunc es/ nūc vitrū
ꝗ admiſcet̄. ⁊ ſic in maſſam vitream cōmutat̄
Maſſa aūt vitrea cū fuerit ī fornace liqueſa
cta/ ⁊ pfecte depurata/ ſūmam ꝯtrahit purita/
tem ſubſtantie ⁊ tranſparentiā ſiue pſpicuita/
tem. et ideo habet potentiam cuiuſlibet colo/
ris ſuſceptibilē. quodlibet ei colore tingit̄/ ita
vt iacinctos/ ſmaragdos/ et alios lapides p̄/
cioſos in ſplendore et colore imitat̄. Tantam
em̄ recipit in ſubſtantiam ductibilitatē/ vt faci
lime ad flatū artificis in varias ⁊ ꝯtrarias for

mas ac figuras q̄ſi ſubito tranſformet. aliq̄n
tenor teritur. aliq̄n argenti modo ſculpit̄ ⁊ co
lorat̄ (vt d. Iſi.) neq̧ em̄ alia ſpeculis aptior
eſt materia. neq̧ picture accomodatior inueni
tur. Maximus tamē honor eſt in candido vi
tro qd̄ in colore ꝓximū criſtallo eſt. vnd̄ ad po
tandū auri et argēti metalla depellere ꝯſueuit
vt d. Iſi.) Item ibidem d. idem ꝙ in genere
vitri lapis obſcanus numeratur Eſt aūt virēs
interdum et niger. aliq̄n etiā tranſlucidus craſ/
ſiore viſu et vocat̄ ſpecular̄. ⁊ h̄ lapide multi
gēmas faciūt (vt d. iſi.) Hoc aūt bȝ ꝓpriū oē
vitꝛ cū ſit liq̄factū q̄diu eſt valde liq̄dū / ſūme
ē ductile. In frigidatū ṽo⁊ induratū ſūme eſt
fragile. ⁊ facile frāgibile ⁊ cū fuerit fractū nō p̄t
niſi iterata calefactiōe repari. q̄dā tn̄ fecerat vi
trꝫ flexibile et malleo repabile (vt d. iſi.) vn̄ et
phialā corā tiberio ceſare de tali vitro factā vl̄
fractā in terrā ꝓiecit. quā nō ruptā / ſ plicatā
cū malleo repauit vel emēdauit quē iuſſit ceſar
d̄collari nedū h̄ agnitū fieret / auꝝ ꝓ luto h̄ret̄
⁊ om̄e metalloꝝ p̄ciū vile crederet̄. q2 reuera ſi
vaſa vitrea nō frāgerent̄ meliora q̄ȝ aurea pu
tarent̄ (vt d. Iſi. eſt igit̄ vitꝝ ſpecialit̄ puꝝ per
ſpicuū luci puiuȝ imaginū ⁊ vmbraꝝ repn̄ta
tiuū / ductile qn̄ eſt liquidū / fragile qn̄ eſt frigi
dū ⁊ induratū oīum coloꝝ ſuſceptiuū / colore
potius q̄ȝ valore / gēmaꝝ nobiliū imitatiuū ⁊
inmunditiaꝝ abſterſiuū (vt d. auicē.) puluis ei
ei⁹ mūdificat dentes ⁊ in oculis delet albugi
nes ꝯuenit etiā valde lapidi veſice ⁊ renū qn̄
bibitur cū vino (vt d. auicen.

y Dachites lapis p̄cioſus ⁊ colore ful
uus. figura rotūdus intra ſeſe h̄ns a
liū lapidē. cuius crepitu ſonorus ē q̄ȝuis finitū
illū nō interiorē lapillū / ſ ſpm̄ q̄ndā interiorē
ſapientes dicāt (vt d. diaſ. h̄ lepis exſudat a/
quā ita vt videat̄ intra ſe fontanā ſcaturiginē
ꝯtinere. vn̄ q̄dam dicūt hūc eſſe lapidē q̄ diat̄
enidros. quere ſupra / vbi tractatū eſt de eodē.

y Rachiten eſt lapis q̄ geſtat⁹ ab hoīe
nō mordet̄ a muſcis nec ab apibus
infeſtat̄ (vt d. dia.) ⁊ credit̄ valere cō
tra venenum.

z Imietb eſt idē qd̄ lapis lazuli ⁊ ē la
pis vel vena terre inde fit lazuriū. vt
d2 in lapi. Eſt aūt lapiſ ille tanto melior q̄nto
colori celeſti eſt ſilior. ⁊ bȝ q̄dā corpuſcula q̄ſi
aurea interſerta. Ille aūt q̄ eſt ſubalbidus pl⁹
bȝ terreſtreitat̄. ⁊ iō nō eſt ita p̄cioſus. diutiſſi
me p̄t ſuari ſine corruptione. valet ꝯ multas
paſſiones ⁊ ꝯ ſincopim ex fumis melacolias.
ſi debito mō det̄ patienti. Nunq̄ȝ dȝ dari niſi
pri⁹ ſubtiliſſime ꝯterat̄ / ⁊ multotiens abluat̄ ⁊
eſt ſignū ꝑfecte ablutionis / qn̄ aq̄ qua ꝯbluit̄
paꝝ aut nihil colorat̄. miro aūt mō purgat et
ſoluit q̄rtanā. nec dȝ dari cū decoctione q2 de
ſcenderet vſq̧ ad fundū. ſ añ vel poſt det̄ / et
h̄ cū ſero. vt h̄etur in plateař. ⁊ ſicut ex lāmis
ferreis fit ceruſa / ſic fit lazuriū ex argenteis cū
aceto. Lapis aūt lazuli ſepe īuenit̄ in minerijs
argentinis ⁊ aurifodinis. ⁊ in ſuis venis ſepe
ſaphiri ⁊ iacinti ⁊ ꝯſiles lapides blauij inue
niuntur. vt dicit dia.

z Inguttes lapis ē vitrei color̄ q̄ geſta
t⁹ in collo valet ꝯ vicipolā ⁊ ſangui
nē ſtrigit / ⁊ met̄ alienationē repellit. et ſi tenet̄
ad lignū accenſū extinguit̄ flāma ei⁹ vt d. dia.

De plantis ⁊ caꝝ ꝓprietatibus. Liber. xvi.

Oſtquā adiuuā
te deo ꝯ
pletus eſt liber vel tractatus
de ꝓprietatibus reꝝ q̄ in ter
ra intrinſecus gn̄ant̄. ſcȝ de
lapidibus et gēmis ac me/
tallis et alijs que neſcunt̄ in terre venis. Nūc
eſt dicendū breuit̄ de arboribus et fructib⁹ ac
ſemibus q̄ ex eis mediātibus radicibus ꝓcre
ant̄. ſolūmō aūt de illis arboribus ⁊ herbis /
aliq̄ ſunt dicenda. de quoꝝ noībus fit mentio
in ſacra pagina in textu vl̄ in glo. ⁊ h̄ ꝓut po
terimus / facimus p ordinē alphabeti.

De Arbore.

a Rbor. vt d. Iſi. li. xvij. c. ij. ab aruis
nomē ſūpſit. eo ꝙ adherere terre fixis
radicibus ꝯſueuit. ſicut herba. vtraq̧ em̄ ſilia
ſunt quo ad ortū. q2 ex vno gignitur alterum.
Nam dū ſementū in terrā ieceris / q̄ſi herba
p̄us pullulat ⁊ erūpat / de hic ꝯfecta ſurgit in
arborem ⁊ qd̄ infra breue tp̄is ſpaciū in her/
bam indūrat̄ / in arbuſtam. id eſt in arborē no
uellā ⁊ tenerā ꝯualeſcit. Et ē dcā arbuſta. q. ar
boris haſta. nā arbuſtū d2 locus vbi arbores
ꝯcreſcunt. vbi ſalices ſalicitū. caretū vbi cari/
ces (vt d. Iſi. li. xvij.) De vegetabilibus po/
nūtur iſte arborū ⁊ plantarū ꝓprietates. Di/
cit em̄ ꝙ in arboribus ⁊ plantis eſt vita. i. ve
getabilis virtus / quēadmodū in aīalibus ſ
different̄. q2 in plātis eſt occulta in aīalibus
manifeſta / ꝑfecta. ſ. et cōpleta. arbores enim
nō mouentur motu volūtario nec ꝓ greſſiuo
ſicut aīalia. nec mouentur ſm̄ appetitū dele/
ctationū ⁊ triſticiarū ſicut aīalia / q̄ȝuis aliter
ſenſerit aliq̄ philoſophi. vt anaxa. et alij quos
redarguit Ariſtoteles. vitaq̧ vegetatiua eſt in
plantis per quā fit attractio humoris ad ipſius
arboris vel plāte nutrimentū vel ꝯſeruationē

Sed nullatenus habet ſenſitiuam animã vnde non dolet quãdo anima inſcinditur nec delectatur quando nutritur vel abatur. nec vigilat nec dormit. nec ſpirat vel expirat. nec ſubiacet alijs conditionibus /que ſunt ꝓprie ſenſitiue. nec generat arbor nec veneratur p ſeruũ cõmixtionem. Sed in ſe habet rationem ſeminalem per quam habet ex ſe producendi potentiam ſimile ſibi et ſuam ſpeciem conſeruandi. ſed hanc potentiam non poteſt producere ad actum /niſi ab extrinſeco adiuuetur. ſcilicꝫ a temporibus anni. Indiget enim hieme ad humoris ſeminalis aggregationem. indiget et vere tẽperato /ad eiuſdẽ emiſſionem/ qꝛ tũc nec eſt vehemens frigus congelans vel comprimens nec calor vehementer adurens ſemẽ ac corrumpens cor. Indiget etiam ſole reſoluente partes ipſius conſtricta a ꝑcedente frigore vt calor ingrediens ſegreget humorem ſeminarum a nutritiuo. Indiget etiam terra plus ꝙ aliud generans /quia ex terra eſt materiale principium ſui nutrimenti /ſicut principium generationis ſui eſt a ſole ſicut a cauſa efficiente. Et ideo vt ait Ariſto. in libro de plãtis. Nunquid terra mater eſt ꝛ ſol eſt pater plãtarum. quia terra nutrit more matris /et ſol efficit more patris. Quidam vero conſiderantes in arboribus et plantis generationem abationem augmentationem durationem et ex radice annuã reuocationem et nullam penitus per vrinam vel ſeceſſum eiectionem /putauerunt plantam animali perfectiorem. Sed hoc reprobat Ariſtote. dicens ꝙ arbor eſt allegata terre ꝛ non habet motum ex ſe /nec ex ſuo toto nec ex ſuis partibus /ita ꝙ diuerſe partes determinentur diuerſis operibus per formas diuerſas /vt oculus in animali ad videndum et auris ad audiendum. nec habet animã perfectam imo nõ habet niſi partem partis anime id eſt animã vegetatiuã. Sed animal habet operationes plures ꝛ nobiliores ꝙ planta. q̃re animal nobilius eſt omni planta. Diuerſificatur autem arbor quo ad ſubſtantiam virtutem et operationem. Nam vt dicit Ariſtoteles libro. i. de vegetabilibus. c. ij. quedam arbores habent gramen et reſinam. cuius ratio eſt. quia humor ſuperabundans a calore totaliter non digeritur. nec etiam totaliter a regimine nature dimittitur. ꝛ ideo depellitur ad exteriora /niſi a frigido aere circumſtante infrigidatur. Itẽ quedam habent nodos quia illis mediãtibus partes ſucceſſiue generate ad inuicem colligantur. Item habent venas, id ẽ rimulas in quibus naturalis humiditas cuſtoditur ꝛ a terra ad partes ſingulas deriuatur. Item habet ventrem. id eſt medullam in quo fit humoris decoctio anteꝙ trãſſeratur in ſubſtantiam foliorum fructuum vel ramorum. vt dicit idem. Item habet corticem ad interiorẽ ligni defenſionem. quia quod facit corium vel cutis in corporis animalis ſuperficie. hoc facit cortex in arbore. (vt dicit Iſidorus) Item generaliter habet lignum ſiue truncum. vt dicit Ariſtoteles. Et ſic eſt dictum ſm Iſidorũ: eo ꝙ incenſum de facili in lucem ſit conuerſũ vnde et lichinus dicitur eo ꝙ preſentibus ꝑſtat lumen. lignum itaqꝫ eſt pars arboris fortior et ſolidior et ſubſtãtialior que a radice exiens vſqꝫ ad ſũmitatem ipſius arboris ſe extẽdit et habet quedam intrinſeca vt medullam. ad quam eſt recurſus nature cum ſubtrahitur humor cibalis extrinſecus. ſicut in cibatione animalis quando deficit nutrimentũ in membris ad ſanguinem in venis exiſtentem continue fit recurſus (vt di. albu. et expreſſe auicẽ. ꝛ conſtan.) Habet inſuper quedam extrinſecus ſibi annexa arbor vt corticem. ramos. folia. flores. fructus. et ſũmitatem. ꝛ dicit ibidẽ Ariſtoteles. corticem ad omnium interiorum defenſionem. ramos et virgas ad ſui dilationem. folia ad fructuum nouellorum protectionez ab extrinſecis corruptelis. fructus ad ſui ſpeciei conſeruationem. rotunditatem ſiue rotundam ſũmitatem habet arbor in ſuo cõplemento quaſi figuram columnalẽ que vtiqꝫ. vt d. albu. accidit propter vniformem extenſionem humoris ad partes laterales ꝛ vniformẽ caloris digerentis humorem in tota ſui ſubſtantia actionem. Habet adhuc omnis planta radicem et in radice multiplicem nodum. radicem quippe loco oris. qua mediante trahitur humor ad totam ſubſtãtiam arboris nutriendam. Nodi vero ſimiles ſunt neruis in corpore animalis quia per illos partes continuabiles ad inuicem colligantur. Item arbores habent quaſdam partes ſuperfluas que non ſunt partes determinate a natura nec ſũt neceſſarie adeſſe plante et habent eſſe in arbore. et ideo cadunt folia. et fructus ab arboribus ſcilicet propter ſubtractionem humoris / ſicut cadunt pili de corpore aĩalis. ꝛ hoc accidit quia quando humor nutrimẽtalis minus eſt ſufficiens ſubtrahit ipſum natura ab huiuſmodi partibus non neceſſarijs /ne deficiat in neceſſarijs. et ideo cadunt generaliter ab arboribus tempe hiemali. remanent tamen in ali

Digitized by Google

quibus vt in buxo et conſimilibus vel ꝓpter
ſufficientiam humoris/vel ꝓpter humoris vi
ſcoſitatem et ligni cōpactionem et ſoliditatē
Nam arbores que raram ſubſtantiam et poro
ſam ſunt habentes citius de ſuis folijs depau
perantur et maxime quando humor nutritiu
liquidus eſt atqꝫ paucus. Differunt autem ar
bores in multitudine ſuarum partium et pau
citate/in magnitudine et paruitate/in fortitu
dine et debilitate. cuius cauſa eſt humor qui
in aliquibus magnis arboribus eſt lacteus vt
in ficubus et humor talis habilis eſt ad ſe di/
latandum in latum et in longum. Jn quibuſ/
dam vero eſt piceus viſcoſus et inſufficienſ ad
extenſionem/eo ꝙ partes adherent ad inuicē
ad modum picis et iſta eſt cauſa paruitatis et
paucitatis in partibus arborum et plantarū
talis autem viſcoſitas non eſt cauſa debilita/
tis in plantis ⁊ arboribus niſi fuerit diminu
tus calor vel inſufficiens et imperfectus. Jn
quibuſdam etiam arboribus eſt humor acu/
tus calide et ſicce complexionis. hic in quibuſ
dam eſt cauſa fortitudinis ⁊ vigoris. calidum
eſt leue et ſubtile et penetratiuum. et ideo ta/
lis humor ſe extendit et creſcit. arbor in mag/
na quantitate. Jtem in partibus arborum at
tenditur equalitas et ſimilitudo. quia equali/
tas in quantitate et ſimilitudo in figura. iſta
equalitas cauſatur ex abundantia materie cū
equalitate caloris agentis et oppoſitū a cau
ſa oppoſita cauſatur. Eodem modo attendi/
tur in eis raritas ſiue ſpiſſitudo. quia raritas
accidit propter inſufficientiam caloris ad ter/
minationem humoris. ſpiſſitudo autem acci/
dit propter ſufficientiam caloris ad condenſa
tionem humoris et eius terminationem. Jtē
differunt arbores et plante in modo fructifi/
candi. Nam quedam (vt ibidem dicit ariſto/
teles) producunt fructum ſuper folia ſua et hoc
accidit propter fortitudinem fructus et indi/
gentiam caloris ſolis digerentis humorem
ipſius. quedam vero ſub folijs et hoc accidit
propter debilitatem fructus ne ab excellēti ca/
lore vel frigore corrumpatur. Et quorundam
fructus eſt ſuſpenſus a ſtipite ſuo. i. prope ſti/
pitem et hoc accidit propter inſufficientē hu
morem et inſufficientem calorem ipſum ad ex
tremitates expellere non potentem. Jtem om
nis arbor generaliter habet radicem que ē me
diatrix inter corpus plante et terre qua ciba/
tur. vnde et radix vita plante dicitur ſecundū
grecos. quia cauſā vite plantis adducit. Jtē
habet ſtipitem a radice immediate proceden/
tem et hoc fuit neceſſe. vt dicit Ariſtoteles pro
pter corporis plante vel arboris ſuſtentatio/
nem vnde aſſimilatur ſtature corporis ſuſten/
tantis. vnde eſt ſtabile fundamentum arboris
ſuſtinens ramos et fructus eius. Jtem in du/
ro ſtipite habet medullam mollem quam (vt
dicit Ariſtoteles) quidam vocant arboris ma
tricem. quia in ipſa ſeminarius humor plante
nutritur/vt fetus in matrice. quidam vero vo
cant eam arboris viſcera quia in ipſa ſeparat
purū ab īpuro ſicut fit in animaliū inteſtinis
quidam etiam vocant eam cor. quia ex ea ꝓ/
cedit motus vite vegetabilis. ſicut vita ſenſibi
lis procedit de corde cuiuſlibet animalis. Jtē
corticem habet omnis arbor ad ſuam termina
tionem interiorum et defenſionem ex humore
ſubtili extracto ad exterius/per calorem aeris
deſiccato ſicut lignū interius ex humore groſ
ſo ſicco eſſentialiter et accidentaliter humido
procreatur (vt dicit Ariſtoteles et albuma.)
Jtem arborum ſicut et plantarum quedā ſunt
domeſtice et ortenſes. quedam vero ſunt ſilue
ſtres. Arbores vero ortenſes/ſicut ſunt plan/
te ſi non fuerint culte/erunt ſilueſtres (vt di/
cit ariſtoteles) et harum quedam faciunt fru/
ctum et oleum propter humorem vnctuoſum
et aereum ſufficientem. ⁊ quedam non/prop/
ter talis humoris defectum et in quibuſdam
cito folia cadunt/propter humorem rarum nō
vnctuoſum cito ſiccabilem. et in quibuſdam
non/propter cauſam contrariam. Jtē ſicut ē
diuerſitas arborum et plantarum in magnitu
dine et paruitate ſic eſt diuerſitas in pulchritu
dine et deformitate. nam eis accidit pulchri/
tudo propter equalitatem materie et elegan/
tem partium ordinationem et calorem ſufficiē
ter agentem et extendentem materiam in rectā
et debitam nature diſpoſitionem. deformitas
vero cauſatur ex contrario tam in arboribus/
ꝙ in plantis. Jtem differunt in bonitate fru/
ctuum et in malicia. et hoc accidit propter ma
iorem humoris materialis dulcedinem vel mi
norem/vel propter caloris magis vel minus
correſpondentis materie vel humori materia
li debitam ꝓportionem. Jtem dicit ibi ariſto
teles ꝙ arbores et plante ſilueſtres magis fru
ctificant ꝙ ortenſes. et hoc (vt dicit albuma)
accidit propter maiorē abundantiam humo
ris parum vnctuoſi et nodoſi de facili cedētis
diuiſioni ⁊ in ſubſtantiam fructus conuerſio/
ni. nihilominus tamen fructus ortenſes ſunt
meliores ſimpliciter ꝙ ſilueſtres (vt dicit ibi/
dem ariſto) cuius ratio eſt. vt d. albu. maioris
humoris vnctuoſi aeri vel dulcis abundantia
ꝙ in materia fructuū ortenſiū perfectius inuenit

Item conſideratur arborum diuerſitas ſicut
et plantarum ex loci diuerſitate in quo creſcūt
Nam quedam in locis aridis creſcunt ⁊ ſiccis
et ille ſunt minoris quantitatis propter defe/
ctum humoris. Quedam vero in locis humi
dis fluuialibus et maritimis ac ſtagnoſis / et
tales ſolent eſſe maioris quantitatis. tamen il
le que creſcunt iuxta ripas mariū ſalſarum ſal
ſaꝝ nō multū creſcūt ꝓpter abundantiā hare/
naꝝ ⁊ humoris attractiuā nimiā ſiccitatē. Iu
xta tamen mare rubrum fallit hoc. vt dicit Ari
ſtote. vbi arbores fiunt magne. ⁊ hoc vt dicit
Albu. ꝓpter abundantiam humoris et calo/
ris. Item attenditur diuerſitas in foliorum et
florum variatione. nam quedam habent folia
aſpera ſcilicet ꝓpter dominiū terreſtreitatis ⁊
ſiccitatis et quedam lenia / ꝓpter equalitatē
aquee humiditatis / ⁊ proportionem debitā
caliditatis. folia etiā habent quedam ſciſſa et
tamen lata vt vitis. hoc accidit ꝓpter domini
um terreſtreitatis et priuationem viſcoſitatis
et inequalitatem caloris materiam inequalit̄
extendentis. quia in talibus humor ſcilicet vn
ctuoſus et viſcoſus tranſit in materiam fructu
um. aquoſus vero et terreſtris in materiam
tranſit foliorum (vt dicit albu. Item variant̄
arbores et plante in extremitatum partium ſu
arum varia figuratione. Nam quarundā ex
tremitates ſunt piramidales et acute. vt patꝫ
in ſpinoſis / in quibus calor ſubtiliorem hūo
rem velocius attrahit ad exteriora / et illum de
ſiccando conuertit in acutū. groſſiorem vero
partem coniungit cum ſtipite et radice (vt dicit
albuma.) cōtrarie autem figure ex cauſa ꝯtra
ria generantur. Et hoc idem patet in fructib⁹
qui (vt dicit Ariſto.) ſunt diuerſorum modo/
rum. non enim ſunt omnes angulosi. id eſt fi/
gure angularis. neq; omnes ſuper rectam line
am ſunt protenſi / imo quidam ſunt circulares
propter equalem materiam humoris / et equa
lem actionem virtutis agentis et caloris / per
quam materie partes equaliter extendunt̄. et a
medio vſq; ad circūferentiā vniformiter ꝓten
duntur. angulares vero ex cauſa contraria ſim
pliciter oriuntur. Item variantur in coloratio
ne diuerſa. nam tam fructus ꝙ flores / tam ra
mi ꝙ ſtipites in arboribus variantur (vt dicit
Ariſto.) ex humore em̄ frigido terre ſiue melā
colico nigreſcunt et vileſcūt / ex humido ⁊ frigi/
do albeſcunt. ex calido rubeſcūt / ⁊ ſic de alijs.
(d. albu. ſub tali em̄ differentia dn̄antis hūo
ris et agentis caloris ſubſtantiam digerentis /
in predictis omnibus ſaporꝫ differentie ge/
nerantur. Item differunt tam arbores ꝙ plā
te in fructuum maturatione. nam quedam ma
tureſcunt citius. vt dicit Ariſto. ſicut / mora / ce
ruſa / ⁊ ꝯſimilia. et hoc accidit ꝓpter ſufficien/
tiam caloris potentis ſuper humidis maturā
dis et digerendis et obedientiam humoris a
ctioni caloris nullatenus reſiſtentis. quedam
maturos habent fructus tardius ꝓpter groſſi
tiem humoris aquoſi inobedientis et inſuffi/
cientiam caloris digerentis. et hoc accidit po
tiſſime in arboribus que ſunt ſilueſtres. Eadē
eſt ratio quare quedam arbores citius fronde
ſcunt. quadam tardius. cito em̄ emittunt folia
ꝓpter abundantiam humoris aquei indige/
ſti nō vnctuoſi ſed fluuidi. et de facili ſe exten/
dentis ad arboris ſiue plante extremitates et
ex contraria cauſa contrariū accidere ꝯſueuit.

a Arbor aromatica aliquando ha/
bet aroma in cortice. aliquando in
flore. aliqn̄ in fructu ſuo. vt patet
in cinamono qd̄ eſt cortex. in ma/
ce. qd̄ ē flos. ⁊ in muſcata quod eſt fructuſ. Eſt
autem cauſa aromatis (vt dicit albu.) ſiccum
terre non ſubtile cōmixtum ſubtili aqueo ⁊ ſe/
cundū eius dominiū magis in vna parte arbo/
ris ꝙ in alia eſt vna pars magis aromatica ꝙ
alia. Alia vero arbor eſt tota aromatica ſcd̄m
omnes partes ſui vt arbores balſami cuius
ſingule partes ſunt odoris flagrantiam reſpi/
rantes. vt poſt dicetur. Inter aromaticas vero
plantas et arbores quedam grana in quibus
eſt ratio ſeminalis ꝓcreantur. quedā per ſe ex
cōpetenti cōmixtione elementoꝝ ꝓducuntur.
quedam ex radicis et ſtipitis plantatione mul
tiplicantur et quedam per inciſionem ſurculi
in trunco eſſe debitum ſortiuntur (vt dicit al/
buma) Inter omnes arborum inſertiones il/
le ſunt magis laudabiles / quando ſimilia ſi/
milib⁹ inſerunt̄. vt dicit Ariſtoteles. ꝙ duplex
eſt intellectus. vel ſic dupliciter intelligitur vel
plantis conſimilis ſpeciei vt inſertio ficu in fi/
cum. et vitis in vitem. vel de illis qui habent
humorem proportionalem inter ſurculum et
truncum / cui inſeritur / ita ꝙ humor vnius ſit
aptus ad alium nutriendum ſicut quando ſur
culus piri in mali trunco inſeritur vel econuer
ſo. Item notabile eſt ꝙ ſurculus inſertus ali/
cui trunco totam virtutem trunci in ſuam vir/
tutem conuertit et tranſmutat qualitatem. ſi
enim fiet inſertio oliue ſuper radicem ſiue trū/
cum bete. virtus oliue deſcendit in virtutem
bete. et indurat eam et facit eam indurare ad
aliquod tempus et tandem humiditatem ſibi
exeuntē ad ſe attrahit ⁊ trāſmutat in ſuam ſili
tudinē aut ꝯuertit. vt d. alb. ſup finē p̄mi libri

Item dicit idem nō ꝓueniūt de facili ex ſemi
ne malo plante bone. nec ex bono ſemine vel
radice arbores male ꝙuis in animalibus con
trarium ſepius videatur. cuius ratio eſt. vt di
cit albu. quia plāta eſt terre affixa ⁊ vniforme
recipit a terra nutrimentū. animalia vero non
ſic ꝓpter varietatem cōplexionum / ⁊ etiā ꝓ/
pter cōtrarietatem appetitus ſiue appetibilis
voluntatis. ⁊ ideo aliud eſt in animalibus a/
liud in arboribus. Item in omni genere arbo
rū ſic eſt ꝙ per culturam debitam ſilueſtres cō
uertunt̄ in ortenſes. Et ponit Ariſto. ibi exem
plum ꝙ amigdali amari per culturam efficiun
tur dulces. ſimilit̄ et malagranati acidi medio
cres. Dicunt etiā ꝙ arbor habens groſſum cor
ticem cito fit ſubtilis / ⁊ hoc accidit / vel ꝓpter
defectū vnctuoſi humoris qui eſt materia fru
ctuum vel ꝓpter duritiem corticis ꝓhibentis
euaporationē groſſi quod in arbore eſt noci/
uum. ſed dicit idem ꝙ ſi ſcindat̄ radix eius et
illi ſciſſure lapis imitatur rurſum fecunda fiet
cuius ratio eſt (vt dicit albertus) qꝛ per iſtam
ſciſſuram fit nociui groſſi euaporatio / ⁊ calo/
ris ſolis vel aeris circūſtantis introductio cu/
ius virtute fit ipſius humoris corruptiui con
ſumptio. Iteꝫ dicitur ibidem amigdala ⁊ ma
lagranata mutantur a malicia per culturam.
nam malagranata ſtercore porcino fimata et
aqua dulci rigata meliorant̄. cuius ratio eſt.
vt dicit albu. quia per caliditatem ⁊ ſiccitatem
huius fimi ſuperfluitas aquoſa reprimitur in
granatis. ſed ne per exceſſum caliditatis et ſic/
citatis fimi / cōuertantur fructus in amaritudi
nem / cōpetit apponere aquam dulcem caloris
et ſiccitatis dñium tpantem. Similiter amig/
dali (vt dicitur ibidem. clauis confixe gummi
per multū tempus emittūt ⁊ aquoſaꝫ ſupflui
tatē impedientē generationē humoris vnctuo
ſi / qui eſt materia fructuum eiciunt. ⁊ ita p hoc
a ſua malicia alterantur (vt dicit albu.) Iteꝫ
ibidem arbores et plante ſilueſtres per artifi/
cium et culturam fiunt ortenſes fructificatiue
et fertiles. ad hoc autem vt ſilueſtris planta fi
et frugifera vel alteretur in bonitatem a mali/
cia / multum confert locus et labor in colendo
⁊ maxime tempus anni in quo plantant̄. ſicut
ibi dicit Ariſto. ⁊ ponit exemplum de boleno.
id eſt iuſquiamo. quia quod eſt natū in perſia
eſt pernicioſum. ſed tranſmutatū et tranplan/
tatum in egyptum et hieruſalem fit comeſtibi
le. ⁊ hoc accidit. vt dicit albu. quia per tpamē
tum loci a diſtemperantia ad medium reuoca/
tur. Item tpus tali tranſmutationi maxime co
operatur. Nam vt dicit ariſto. arbores que indi

gent plantatiōe plantant̄ pluries in vere. ⁊ h
ꝓpter temperantiam caloris ⁊ humiditatis con
fortantium caliditatem ⁊ humiditatem arbo
rum et plantaꝝ. In hieme vero pauce ꝓpter
ſuperabundantiā frigiditatis ⁊ humiditatis
ſed in autumno ꝓpter frigiditatem ⁊ ſiccitatē
pauciſſime vero in eſtate poſt ortum ſtelle ca/
nicule ⁊ hoc ꝓpter dominiū caloris ⁊ ſiccita/
tis cōſumentiū humidū naturale in planta et
ꝑcipue in radice. in egypto vero ſemel in anno
fit plantatio quādo ſcilicet terre illius ſiccitas
temperatur ex fluxu nili. vt d. Ariſtote. ⁊ albu.
Item ibidem dicitur ꝙ arbores diuerſimode
ꝓducunt frondes ſuas. Nam quedam ex ra/
dice / quedam ex ſtipite / quedam iuxta terram
quedam in ramis ⁊ virgis iuxta ſūmitatem / q̄
dam in medio cauſa huius diuerſitatis in ꝓ/
ducendo eſt diuerſitas humoris aquoſi ſubti
lis / leuis et non vnctuoſi que eſt materia filio
rum et equaliter non abundant in omnibus.
⁊ operatio caloris eſt diſſimilis in diuerſis. ⁊
ideo diſſimiliter ex illo humore ꝓducunt fron
des. Similiter quedā fructificant ſemel in an
no / et quedam pluries. ⁊ non maturantur fru
ctus vltimi / ſed crudi remanēt et indigeſti / qꝛ
ꝓpter vicinitatem hiemis calor nō ſufficit ad
maturandū. ſemel autem fructificare perfecte
magis eſt conſuetum. quia ſemel in anno ſe/
men colligunt. et ſemel ſufficit calor ad exten/
ſionem humoris ⁊ ad extremitates arboris et
ad conuerſionem eius in ſubſtantiam fructus
⁊ eius completam maturationē. Item quedā
arbores ſunt fertiles per multa tempora / pro
pter abundantiam caliditatis ⁊ humoris vn
ctuoſi ſicut ficus. et quedam vno anno fructi/
ficant ⁊ alio requieſcunt vt oliue. cuius ratio
eſt quia in ſequenti anno reficiuntur reſtauran
do ſibi humorem. tantum eñ emittunt in vno
anno ad ſubſtantiam fructus / quantū requirit
ſecundus annus ad humoris reſtaurationem
licet multos producunt ramos tempore refe/
ctionis. modicum tamen temporis producūt
fructum. Item quedam arbores ſunt fertilio
res in iuuentute quam ſenectute. quia in iuuē
tute plus abundant in calore et humore.
quedam vero econuerſo plus fructificant in ſe
nectute ꝙ̄ in iuuentute. cuius ratio eſt (vt di.
albu.) quia in iuuentute plus abūdant de hu
miditate ꝙ̄ naturalis calor poſſit digerere / ⁊
ita fit inobediens calori in ſenectute vero mi/
noratur humor et fit obediens digeſtioni ca/
loris ⁊ hoc patet in amigdalis ⁊ pinis. ſicut ex
emplifica ibi Ariſto. Item dicit Ariſto. ꝙ tam

arborum ꝙ plantarum ſilueſtrium ⁊ ortenſiū
diuerſitas diſcernitur per maſculos et femias
quia arborum maſculus eſt ſpiſſior durior dē
ſior et ramoſior ꝙ femina et ſiccior et fructus
eius eſt breuior ⁊ maturior ⁊ folia diuerſa et
ſurculi/quorum omniū ratio eſt (vt dicit al.)
quia maſcule arbores plus abuodant in calo
re et ſiccitate ꝙ femine. que partes maſcule ve
bementer cōſtringuntur ad inuicem ⁊ faciunt
arborem ſpiſſiorem. Intenſio em̄ caloris mul
tiplicantis būorem et extendentis in plures
partes facit ramoſiorē. ſicut ⁊ intenſio ſiccita/
tis conſumentis bumorē efficit ſicciorem. ſoli
ditas enim etiam et ſtrictura venarum arbo/
ris maſcule ꝓhibent bumorē multum emitti
ad vnum locum arboris ſiue plante/vt ↄuer/
tatur in ſubſtantiam fructus. ⁊ ideo fructū ba
bet breuiorem. Folia ſimiliter babet diuerſa
a femina/quia aſperiora et minora ac ſtrictio
ra propter dominiū ſiccitatis. Similiter ⁊ ſur
culos duriores babet ꝙ femina ⁊ boc propter
maiorem bumiditatem extendentem in femi/
na ꝙ in maſcula. Item dicit Ariſto. ꝙ ſi folia
vel puluis foliorum vel cortex maſcule palme
folijs femine componantur vt cobereant citi⁹
maturabuntur fructus. femine probibebunt
caſum foliorum et fructus donec completa fu/
erit digeſtio. et buius ratio eſt (vt dicit albu.)
quia maſcula palam mediante aere deferente
auget calorem femine quo mediātē excitat ca/
lorem ad operandum digeſtionis quaꝫ ariſto
te. pepennis vocat in. x. li. metbeo. Item di/
cit ariſto. ꝙ diſcernitur maſcula a femina per
pullulationem velociorem. prius eniꝫ pullulat
ꝙ femina propter calorem fortiorem. et etiam
per odorem. quia maſcula pluſ odorat ꝙ femi
na propter maiorem ſubtilitatem fumi ſicci re
ſoluti a maſcula et non a femina. Item dicit
ariſtote. ꝙ ventus deffert odorem maſcule ad
feminam ⁊ maturabuntur citius fructus eius
quia coberebunt partes ſcilicet fructu ſimul.
um femine ad maturationem quando folia
maſcule in illa ſcilicet in femina ſunt appre/
benſa (dicit etiam albuma.) ꝙ folia maſcule
palme coniuncta cum folijs femine ita ad in/
uicem coberebunt ꝙ vix poterunt ſine menſu
ra ab inuicem ſeparari. Item dicit ibidem ari
ſto. ꝙ ficus ſilueſtres conferunt ficubus orten
ſibus quando ex oppoſito cōplantantur. q2
ſilueſtres ſunt calidiores ⁊ ſicciores. ⁊ ideo ex
citant calorem ortenſium ⁊ confortant. Item
bumor ficus ſilueſtris reſolutus ⁊ delatus et
ꝓiectus ad radicem ficus ortenſis ipſum nu/
trit ⁊ confortat. Similiter dicit ibi ariſto. ꝙ bi

lauſtia eſt flos malagranati. ſꝫ bic ponitur ꝓ
arbore ſcꝫ malagranata. oliuis con ferunt/ ſi
cum eis plantētur. eo ꝙ balauſtie abundant
in calore conueniente nature oliuaꝝ. Dec de
ꝓprietatibus arborum ⁊ plantarum contra/
ximus de verbis Ariſto. li. i. vegetabilium. et
glo. albuma. qui tranſtulit et exponit eundeꝫ.
In libro autem animalium. xviij. dicit ariſto.
omnes arbores que fructificant omni anno
fiunt ſegnes arbores inquit que nimium faci
unt fructum cito deſiccantur/ qm̄ cibus tranſit
in ſemen. id eſt bumoreꝫ nutritus qui deberet
nutrire/tranſit in materiam ſeminalē. Alias
ꝓprietates nobiles et inſigneſ tam arborum
et berbarum ꝙ plantaꝝ poſſumus elicere ex
verbis Ariſto. et albu. in li. ij. vegetabiliū vbi
dicitur. Planta babꝫ plures vires. Nam a ter
ra babet fixionem ab aqua coadunationē. ab
igne vero babet conſolidationē et partum ter
minationem. ex aere et igne babet raritatem ⁊
dilationem ac extenſionem. fructuuꝫ cōpletio
nem ac maturationem. ſine enim calore et bu
mido aquoſū nō terminat̄ ⁊ finit̄. vt patet ibi
in exemplo Ariſto. non latum /non coagula/
tum nec terminatum in eſſe latericeo ſine igne
partes aqueas conſumente /et terreas pariter
cōmergente. Et ex aere et aq̄ pariter et ex igne
babet arbor raritatem ⁊ poroſitatem ex aqua
bꝫ augmentandi poſſibilitatem. q2 qđ oīno
ſolidum eſt/augeri non poteſt. vt ibidem di/
cit Ariſto. ⁊ ideo lignuꝫ maximum et ponde/
roſum non babet mergi ī aqua/vbi modica
particula auri ſubmergitur aut lapilli. et boc
accidit quando lignum eſt poroſum et ideo ꝑ
aeris ſubintrationeꝫ intra porros et aque ſup
ficiem bꝫ ferri. ligna ṽo que ſunt vltime ſoli/
ditatis et cōpactionis ſicut babenus et cōſi/
milia /in aqua ſubito petunt fundum (vt di/
cit Ariſto. ibidem et octauo metbeoro.) vbi di
citur ꝙ ex babeno nigro expilauit aer/et ideo
ſubmergitur. poroſa autem vnctuoſa ſupena
tant. quia multum babent aeritatis materiaꝫ
contra aque ſuperficiem eleuantis. vt patet in
folijs et pilis et omnibus vnctuoſis. Nam ut
dicit Ariſto. ꝓpriū eſt aq̄ ſubſtantiā aereā ſub
leuare. ⁊ cōpacta deprimere ꝙ iō rara et poroſa
aeris ſuſceptibilia ſupnatāt/ cōpacta vero et
cōpreſſa inferiora petunt et ad infima ſe ꝓfun
dunt. Item vapores terreſtres et aquei ꝑ calo
rem coagulati ſunt materia berbaꝝ et planta
rū /qui cōmixti ꝑ calidum igneum et per virtu
tem ſtellarum recipiunt formas completiuas
berbaꝝ et plantaꝝ. et boc quo ad ſemē et quo
ad fructum. calor itaqꝫ incluſus in coagulato

bumore fit ad plante nutrimentum qz attrabit aquam dulcem cui etiam cooperatur extrinſecus calor ſolis. actio autem coloris exterioris cum propria caliditate naturale digerit naturalem bumorem in eodem loco ⁊ conuertit in ſubſtantiam plante. vnde ſcd̃m Ariſtote. terra montuoſa quia eſt dulcis dulcem ſalicet continens bumorẽ. ideo in illa citius naſcuntur plãte ⁊ maturantur fructus. Nam montes attrabunt bumorem dulcem ⁊ ſubtilem quibus cooperatur claritas aeris tam in attrabẽdo ꝙ̃ in digerendo. ⁊ fit cito conuerſio illius bumoris in ſubſtantiam plante (vt dicit Ariſto.) Itez dicitur ibidem ꝙ quando frigus ſalicet aer frigidus fugat calorem ad interius terre. ⁊ aggregantur partes eius cum aqueo bumido et per calorem depreſſum a comprimente frigido ad interiora decoquitur vapor ſic coagulatus et in ſubſtantiam plante conuertitur / ⁊ fieri dicitur locus per intentionem caloris / et ſic egreditur ex eo planta. Item quandoqꝫ aer mixtus cum terra et cum aqua in fundo aque coagulatur ⁊ per actionem caloris terminantis ⁊ digerentis illud mixtum confuſum generatur planta. vt patet in nempbar ⁊ in alijs berbis minutis. que ſolent creſcere in aquis ⁊ q̃z folia tegunt aquam ⁊ bee naſcũtur ſurſum nõ expanſe. tum ꝓpter ſubtilitatem aeris ⁊ aque dulcis ſurſum eleuatis / tum ꝓpter ſoliditatez terrera dices inferius ſuſtentantis aqua plãta recipit rigorem radicis ⁊ ſtipitis ⁊ ſuſtentationem in ſua erectione. Item ariſto. ibi ⁊ in locis eſſentialiter frigidis ⁊ accidentaliter calidis vt in quibus aqua calida fluit multotiẽs naſcitur planta. quia calor aque cõtrabit frigidum bumorem ad ſuperficiem terre ⁊ locũ mixtionis. vnde ex aere ⁊ vapore terreo cum bumore aque in bibito per calorem aque ⁊ ſtellarum in plante ſubſtantiam coagulantur. ſ; boc non fit niſi per multum tempus (vt d. Ariſto. ꝓpt calorẽ accidẽtalẽ nõ ꝯueniẽtẽ gñationi talis plante. Item ibidem dicit Ariſto. ꝙ plante cõmeſtibiles melius creſcunt in locis leuibus ⁊ altis et calidis ꝙ̃ in bis cõtrarijs. quia in locis planis ⁊ equalibus abundat bumiditas / ⁊ maxime quando dulcedo adeſt ⁊ aeris temperies. Similiter in locis bene altis / quia ibi eſt puritas aeris ⁊ abundantia bumoris dulcis. ⁊ boc ꝓpter ſpongioſitatem ⁊ vaporẽ dulcem attrabentem. ⁊ ideo in montibus frequenter melior eſt fertilitas ⁊ meliores creſcunt fructus. in valle enim difficile mouetur aer. vnde ex conculcatione ibi cito putreſcit aer ⁊ vapor groſſus. vnde ſequitur praua digeſtio. binc eſt ꝙ ibi inuenitur bumor ſalſus (vt dicit albu.) aqua enim ſalſa grauior eſt ꝙ̃ dulcis. vt patet in exemplo Ariſto. ibidem vt dicit ouum poſitum in aqua dulci. ſtatim petit fundum. in ſalſa vero natabit. tereſtreitate enim ſua ⁊ groſſitie. poterit pondus oui ſuſtinere. ⁊ ideo aqua dulcis facilius attrabitur ad loca alta ꝙ̃ ſalſa ſalicet ꝓpter ſuam depurationem. ſubtilitatẽ ⁊ leuitatem. Item Ariſto. lutum ignitum. id ẽ firmium et tenax cito ꝓducit plantam vnctuoſam ꝓpter facilem trãſmutationẽ talis luti in vnctuoſitatem. vt dicit ibi albu. Et ad boc vt durabilis ſit planta. oportet vt babeat bene digeſtũ bumorẽ et vnctuoſum. vnde ille plãte q̃ bñt bumorẽ in digeſtũ ſupueniẽte frididitate cito accreſcit. vnde ⁊ caulis vltra triẽniũ nõ durat. temen ſi ei inſeratur ex naturã plante inſite in ſtipite fiet decoctio ⁊ conuertitur in naturam inſite. ⁊ durabit diu. Item vt dicit ariſto. planta creſcit quandoqꝫ ex lapide ſolido ⁊ duro. nam aer incluſus in lapide nititur aſcendere. ſed cum non inueniat exitum liberum propter lapidis ſoliditatem inflectitur ⁊ mouetur ad lapidis partes et ex ſua agitatione calefit. calefactus autem aer attrabit ſurſum bumorẽ reſiduum qui eſt in lapide. et exit vapor cũ bumore illo cum parua reſolutione partium lapidum ex illo vapore et bumore de lapide educto. quandoqꝫ planta generatur adiutorio caloris ſolaris et aerem prius calefactum vigorantis ac digerentis bumorez a lapide iam attractum et in ſubſtantiam plante tranſmutantis. ſed non diu durat planta talis niſi terra circumſtante ⁊ dulci aqua irrigante et temperato aere foueat̃. ⁊ boc ꝓpter bumoris paucitatem Item Ariſte. planta ſi fuerit ꝓpe ſolez id eſt verſus orientem citius naſcetur. ⁊ boc propter caloris ſufficientiaz. tardi9 vero ſi fuerit ad occidentem. propter caloris elongationem. Item ibidem dicit albu. ex tẽperie ſeruatur cuiuſlibet plante nutrimentum. Si enim nimia fuerit bumiditas opilãtur vie et pori per quos deberet nutrimentum aſcendere ad arboris extenſionem. eodem modo ſi nimia fuerit ſiccitas. conſtringuntur pori et ſic planta non nutritur. Item ariſtoteles. quelibet planta indiget quatuor. ſ. ſemine terminato et in ſua ſpecie perfecto et maturo / ⁊ etiam a putrefactione conſeruato. et conuenienti loco. id eſt territorio generationi plante congruo et aqua moderata bumore ſalicet temperato et aere conſimile ſalicet mediocriter temperato. (quia

Digitized by Google

vt dicit albuma.) ſi aer fuerit nimis calidus. calor naturalis euaporabit apertis poris. ſi nimis frigidus ſuffocabit plantam. prima duo ſūt neceſſaria ad plante generationē. ſecunda duo neceſſaria ad eiꝰ nutrimentū ⁊ cōſeruationem. Item ſpecies et plante indebiles que creſcunt in montibus ad veſcendum ſunt minus delectabiles. ⁊ ad digerendū fructus habent duriores. ⁊ hoc ꝓpter vehementem coagulationem per calorem agentem in humiditatem. ⁊ ideo tales fructus non multum ſunt nutribiles. vt dicit Ariſto. quia vt dicit Albu. quanto planta eſt magis medicinalis. tanto minus nutrit. Item loca a ſole remota nō erūt plantarum multarum. ſicut nec animal fecunditatis multe eſt in talibus locis (vt di. Ariſto) cuius ratio eſt. vt dicit album. quia illi q̊ ſunt directe ſub ſeptentrione. habent diem continue per dimidium annum. per reliquū autē noctē. ibi ḡ raro creſcit planta vel animal. in eſtate non poteſt ꝓpter continuationem caliditatis. in hieme vero non poteſt / ꝓpter continuationem frigoris. ⁊ ideo vt dicit Ariſtoteles. planta ibi generata non habet vires foliorum neq̄ fructuū ꝓpter defectum caloris agētis in vno tempore anni et ꝓpter ſuperfluitatem in alio. Item arbor multarum ſapientiarum multum habet de humore vnctuoſo / ⁊ cū ſe mouent ille vapor vnctuoſus per calorē ꝓprium. cooperante calore ſtellarum digeritur. ⁊ conuertitur in ſubſtantiam plante que ei inſeritur. vnde illam digeſtionem operatur calor vitalis implendo cum calore extrinſeco cōpetente ⁊ creſcit planta inſita gracilis ⁊ extēſa ſurſum. vnde ꝓprium eſt plante multum ſpinoſe. vt in ea fiat inſertio alteriꝰ ſpeciei. ⁊ hoc d. albuma. quia habet multum humorem attractum ab exteriori calore inunctuoſū ⁊ ita cōglutinationem expſſibilem a colore interiori in pluribus locis. ita ꝙ pars eius ſuperior cum expellit ē ſubtilior ⁊ penetrabilior per quā poteſt aperire multos poros plante ⁊ ipos ingredi ⁊ ipſam incorporare ⁊ cōſolidare plante inferiori. Item planta que inſeritur plantam ſiue truncum cui inſeritur transmutat in ſuā ſpeciem. ⁊ non econuerſo. cuius ratio eſt (vt alniredus dicit) quia inferior planta mouet ſuperiorem per humorem ⁊ calorem quem ei tranſmittit. ſed ſuperior humorē attractum vlterius digerit et decoquit ⁊ in naturam ſuam conuertit ⁊ poſtea virtutem ſuā in inferiorem tranſmittit ⁊ alterat illam cui inſerta fuerit ⁊ conuertit eam in ſuam naturam ⁊ ſpeciem. Item quinq̄ ſpecies ſunt generationis plante (vt dicit Ariſto.) ſcilicet ex ſemine ex putredine / ex humore aque. ex plantatione. ⁊ ex vnius in aliam inſertione. Item ſunt arbores ⁊ plante que producunt fructum ante folia (vt dicit Ariſto.) ſicut ille que habent multū humorem vnctuoſū materialem ad fructum. quem vt digeſſerit calor naturalis ſimul cum calore ſolari cito maturabit fructum. ⁊ ille humor vnctuoſus abundans ꝓhibet humorem inunctuoſum ſcilicet aquoſum materialē ad folia ne aſcendat aut in folia prorumpat ante fructū in tali planta Item quedam citius ꝓducunt folia ꝙ̄ fructū ⁊ hoc ꝓpter defectum ⁊ paucitatem humoris vnctuoſi ⁊ abundantiam humoris aquei materialis ad folia. quem calor ſolaris citius attrahit ad locum ꝓductionis foliorū. ꝙ vnctuoſum humorem ad ꝓductionem fructuū. ⁊ idō tardatur maturatio humoris vnctuoſi materialis ad fructum ⁊ fit ꝓceſſio foliorum. Item q̄dam ſimul ꝓducunt folia cum fructu. vt ſūt ille que habent predictos humores multos ⁊ ꝓportionales et calorem interiorem ex exteriori calore ſolis in aere equaliter operantem in vtroq̄ ⁊ vtrūq̄ ſcilicet aquoſum in folia. ⁊ vnctuoſum in fructus equaliter expellentem. Itē Ariſtoteles dicit. Antiqui aſſerebant fructus ⁊ folia eſſe idem ⁊ folia non eſſe niſi ꝓpter fructū nec differre ab inuicem materia. niſi ſecundum maiorem vel minorem digeſtionem aquoſi ⁊ crudi humoris humor enim aquoſus ⁊ ſubtilis cito attrahitur a calore ſolis ⁊ cedit in folia que vero magis eſt vnctuoſus ⁊ digeſtus cedit in materiam ipſius fructus. Item dicit Ariſto. alique arbores ſunt ſpinoſe. hoc non eſt de intentione nature plante ſubſtantiam generantis / ſed accidit ex raritate arboris ſiue plāte per quā attrahitur humor frigidus parum coctus et exiens per illam arboris raritatem a colore ſolis in ſpinam coagulatur. ⁊ fit ī forma piramidalis incipiens iuxta ſtipitē a groſſo ⁊ lato ⁊ in parte anteriori terminatur in acuto. Nam humor ſubtilis que ad ſpinā eſt cauſa materialis elongatur paulatim a plāta ⁊ in longum et acutum ſe diffundit. eodē mō faciunt omnes arbores quarū partes piramidalis ſunt figure. Item arbores generaliter exterius ſunt virides. et interius albe. pars cuiꝰ interior habet materiam appropinquantem ad albedinem. et pars exterior ad virorem. nā materia que attrahitur ab interiori expellitur et ad exteriora. in cortice aliquantulum digeritur. et in virorem tranſmutatur. qr viror mediꝰ ē color inter ruborē q̊ ꝓuenit ex pfecti caloris actiōe. et inter albedinē q̊ ꝓuenit ex īmpfecta

Item Ariſto. arbores variantur in figura. nam quedam ſurſum. quedam deorſum. quedam inter hec tenent medium. Ille enim in quarum medulla viget humor ſubtilis quem mouet et attrahit calor ad ſuperiora piramidantur id eſt formam piramidalem et modum flamme que aſcendit in communi virtute ignea eleuantur. Ille vero in quarum medulla viget humor groſſus ⁊ aquoſus inferius deprimuntur et anguſtantur vnde et ille partes ſua grauitate inferius mouentur et in groſſum in parte infima coartantur. In quibus vero erit humor medius inter groſſum et ſubtile et temperata pars aſcendit ſurſum. ⁊ erit cauſa eleuationis. ⁊ pars deorſum. que erit cauſa ingroſſationis. vnde ſecundum maiorem vel minorem digeſtionem illius humoris in radice vel medulla. ſolet magna apparere arbor in figura. Nam neceſſaria eſt prima digeſtio in radice ad eius incrementum. Secunda vero neceſſaria eſt in medulla propter complectionem maturationem / dilationem / et conſeruationem. ⁊ ſufficit iſta duplex digeſtio ad plantarum complectionem. Tercia vero in ſolis animalibus reperitur (vt dicit Ariſto. ⁊ exponit albu.) Item diuerſificantur arbores in folijs ⁊ in ramis ſecundum multitudinem humoris vel paucitatem. ⁊ caloris fortitudinem vel remiſſibilitatem. Nam ſi calor fuerit fortis ⁊ humor multus, multa in exitu erunt folia atque rami ⁊ econuerſo. ⁊ ſecundum raritatem humoris habilis ad deſiccationem ⁊ conſumptionem deſiccantur ipſi rami cadent folia ⁊ remanebit arbor vacua atque nuda. ⁊ in contrarijs modo contrario ſe habebunt. Item vt dicit Ariſtoteles non ſolum piramidantur ſpine in arboribus. verum etiam eadem figura inuenitur in folijs ⁊ fructibus. quia ſi meatus plante fuerint ampli ⁊ valde rari in principio humoris. et poſt ſiccitate vel friditate conſtringantur. folia et fructus inferius ingroſſabuntur et in ſuperioribus gracillabuntur ⁊ piramidantur. et hoc propter attractionem leuioris partis humoralis ad ſuperiora vi caloris et repulſionem humoris grauioris ad ſuperiora et denſioris. Conuenit tamen folium quam fructum ſepius accui in extremitatibus et piramidari ſcilicet quando virtute et raritate humoris ſuperior particula laniatur in parte inferiori. cauda etiam exiſtente humor in medio diſtenditur. ⁊ ſic ſubſtantia fructus vel folij in medio dilatatur ⁊ vtraque extremitas propter dominium ignee virtutis in communi quodammodo ducitur ⁊ ſubtiliatur ⁊ ſic in piramidem transformatur. Item ibidem dicit Ariſto. quod arbores ⁊ plante quedam faciunt flores ex humore valde ſubtili ⁊ etiam potentia exiſtente in eius medalla non tamen per omnia temperata nec digeſta ſecundum vltimam fructus complexionem. diſpoſita tamen ad fructus productionem. Quedam autem arbores propter nimiam humoris viſcoſitatem non habent flores. quia ille humor non poteſt ſubtiliari et propter ſuam vnctuoſitatem in ſubtilitatem floridam dilatari. vt patet in ficu. que non habet flores ex cauſa iam dicta. Quedam etiam non habent flores propter humoris liquiditatem quia non poteſt inferioris ſubſtantiam coagulare. vt patet in palma. et ſimilibus. vt dicit Ariſtoteles. et ideo ſecundum diuerſitatem materie in qua diuerſimode agit calor diuerſi colores in floribus tam herbarum quam arborum generantur. Sed iſta proſequi non eſt preſentis negocij. ⁊ ideo de eis ad preſens propter tedium fore arbitror quieſcendum. Tamen alias ſuperaddit ari. proprietas in fine libri quas non reputo contemnendas. Dicit enim circa finem. Planta inquit habens groſſum corticem multum extenditur in altitudinem. ⁊ hoc propter extenſionem humoris ⁊ impulſum caloris. Nam groſſitudo corticis humorem recipiens. non ſinit illum defluere nec etiam propter ſuam denſitatem permittit calorem per poros euaporare. ex qua neceſſe habet ſe diffundere ⁊ dilatare. vt patet in pino. in palma et ſimilibus. vt dicit Ariſtoteles. Idem ibidem Arbores habentes lacteum humorem magnam habent vnctuoſitatem ⁊ calorem fortem in radice ⁊ ideo reſoluuntur humores vſque ad exteriora arboris. ⁊ generantur gumme aliquando liquide. aliquando ex exteriori aere frigido congelante aliquando etiam in modum lapidis vel concule indurante. ⁊ hoc accidit aliquando ex frigiditate conſtringente / aliquando ex caliditate liquidiores partes educente et conſumente. et groſſiores compingente. ſicut ibidem dicit alnuredus. Item idem ibidem. Arbores quedam alterantur ſecundum temporis alterationem quia in eſtate vireſcunt. in hieme palleſcunt. ⁊ tamen folia ſua non perdunt nec proiciunt. fortem enim habent calorem incorporatum. ⁊ ideo calor fugit ad interiora arboris ⁊ etiam foliorum a facie frigidi aeris hiemalis. ⁊ ideo exteriora pallida ⁊ glauca fiunt. ⁊ non cadunt folia propter viſcoſitatem humoris et incenſam fortitudinem caloris. Item ibidem. Arbores facientes fructum in principio faciunt fructus amaros. quando ſcilicet nouiter ſunt plantate. et in earum fructu tunc dominatur amaritudo vel ponticitas ſapor ſcilicet accedens ad amaritudinem / cuius cauſa eſt:

quando prima digeſtio acida eſt et ponticita
ꝓpter humoris attracti groſſiciem ⁊ terreſtrei
tatem. ⁊ propter caloris digerentis paucita/
tem ⁊ debilitatem. ⁊ ideo generatio talium
fructuū eſt ꝑter dulcedinē. quia ipſoꝝ humor
crudus remanet ⁊ indigeſtus. Sed p⁹ ꝯfirma
to ſcalore ⁊ augmentato. humore depurato. ca
lor digerens humorē ipſum efficit ſapidū atqꝫ
dulcem q₂ vt ibi ſubdit ariſtoteles etiam ama
rum in ignem miſſum dulceſcit et hoc accidit.
vt dicit al. ꝓpter illam quam recipit a virtute
ignis digerentis imutationē. Item ibidem.
In locis acidis frigidis. ſ. atqꝫ ſiccis aliquan
do ꝓducuntur fructus dulces quia calor inna
tus intra aceroſum humorem incluſus per ca
lorem ſolis ad intus digerit illam aceroſitatē
⁊ conuertit in dulcorem. et erit fructus dulcis
quāuis acida ſint folia. ⁊ etiam extremitates
in quibus nō eſt tanta digeſtio et caloris opa
ticō quemadmodū eſt in fructu. Contingit tñ
aliquādo ꝙ ꝓpter ſuperuenientē nimiam ad
uſtionem. ille fructus prius factus dulcis con
uertitur i amaritudinem ꝓpter ſuperfluū calo
rem et humoris reſidui paucitatē. Item ibidē
dicitur. In locis tpati aeris ante dies verna/
les fructus celerius matureſcunt. ꝓpter calo/
ris ſufficiantiā et aeris exterioris diſpoſitionē
temperatam. Item ibidem. Quedam ſunt ar
bores que primo faciunt fructus dulces dein
de pontici efficiunt et amari. ſicut arbores mi
rabolanorum. Cuius cauſa eſt (vt ibidem di
citur) quia arbor talis habet fructus magne
raritatis. etiam in hora digeſtionis. cum enim
meatus earum ſint magni et ampli ſequit ca/
lor ſufficiens perducere humorem materialē
ad fructum et maturabit fructum. et ideo hui⁹
fructus in digeſtionis principio erit dulcis ſꝫ
poſt calor exiſtens in meatibus cōſumentib⁹
humorē inducit ſiccitatē quia conſtringit me
atus et poros. ita ꝙ nec calor nec humor pōt
ad locum fructus peruenire. mutantqꝫ frigidi
tas et ſiccitas calorem et humorem ꝓpter qđ
alteratur fructus in ponticitatem. eo ꝙ prohi/
betur omnis aſcenſus ſiue acceſſus calidita/
tis innati ⁊ humoris per conſtrictionem indu
ctam a ſiccitate et ſic erit frigiditas vincens in
fructu ꝓpt̄ defectū caloris et erit fortiſ pontici
tatis ꝓpter iuncturā ſiccitatis. Sed tandē ca/
lor innatus eleuatur ad locum fructus et figu/
ratur per calorem ſolis. ꝓpter quod vincit ite/
rum frigiditatem et inducit incenſam raritatē
et ſiccitatem et ſic erit fructus amarus. In ar/
boribus plantandis etas lune maxie cōſide/
randa eſt Nam q̄ plantanſ in plenilunio recto

vł in recto nouilunio min⁹ ꝯualeſcūt. ⁊ ſi ꝯua
luerint fructum faciunt vermiculoſum. ⁊ fruct⁹
tunc plantate arboris citius putreſcunt. Simi/
ter et arbores que tunc de terra p̄ſcindunt mi/
nus durant et citius a vermibus corrodunt.
vt d. Conſtan. Rationem quere ſupra. li. viij
de effectibus lune. Item inter arborem et eius
fructum eſt quoddam retinaculum quo fruct⁹
adheret arbori ſicut fetus per vmblicum adhe
ret matricī (vt d. Conſtan.) ⁊ illud retinaculū
primo eſt debile ⁊ laxum et attractiuo humori
adhuc vicinum. et ideo fructus de facili tunc
excutitur ſi cum fortioris venti impulſu tunc
temporis arbor moueatur. ſed poſt paula/
tim calore humorem indurante fortius ad/
heret et fructus ita de facili non tunc cadit. ſed
in fine fructu maturato et debitam quantita
tem perducto areſcit illud retinaculum vel pu
treſcit ⁊ ideo fructus de facili moritur tūc ad ca
ſum. Et quanto arbor ꝓfundius figit radicē
tanto maior attrahit plus humoris. et fructi/
fera eſt. plus abundat in folijs. fructibus. et
ramis. Item arbor ſuperfluis abſciſis melius
fructificat. nam talis humor tranſit in fructuꝫ
que alias tranſiret in nutrimentum ſupfluoꝝ.
Hec de natura et proprietate arborum in ge/
nerali dicta nūc ſufficiant.

De amigdalo.

Amigdalus eſt arbor mature flo/
a rens. Et dicit̄ h̄ amigdalus ꝓ ar/
bore et hoc amigdalum ꝓ fructu.
vnde quidam ait. Sunt matura
mora pira ficus amigdala mora. tamen amig
dala le. inueniſ ꝓ fructu i ſacra pagia. Numeri
xvij. ſacra enim ſcriptura (vt di. Hiero.) non
vult ſe ſemper ſubijcere legi gramatice nec
vult illius arte regi (Iſido. autē li. xvij. ſic d.)
amig dala greca dictio eſt que latine nux lga
vocat̄. hanc nuculam. multi vocāt quaſi mino
rē nucē. de qua virgili. Cum ſe nux longa ſil/
uis induit in florem. Cunctis enim arborib⁹
prior ſe floribus cōueſtit. et ad inferenda po
ma arbuſta ſequentia preuenit (hucuſqꝫ Iſi)
de amigdalis d. Ariſto. in li. de plantis. ꝙ in
digent cultura. maxime quando ſunt antique
vnde ſi clauis perforentur. emittunt quoddā
gūmi. et depurabitur humor in medulla. qui
materia eſt ipſius fructus. et ideo plus fructifi
cant amigdali bene culte quādo ſunt antique
ꝙ nouelle. Duplicem aūt fructum fert amigda
lus ſcilicet dulcem et amarū (ut dicitur in pla
tea.) et dulcia amigdala vtilia ſunt ad cibum
amara vero ad medicinā. ſūt eñ calida ⁊ ſicca

De dulci amigdalo dicit dia. ꝙ ſi recens cū ſuo
folliculo comedatur ꝓdeſt ſtomacho. ſʒ caput
grauat caliginem nutrit venerem accendit ſom
num facit ebꝛietati reſiſtit. Item dicit idem ꝙ
ſi vulpis comederit amigdalam moꝛietur. Se
pe enim qđ medicinale eſt homini/ venenoſuʒ
⁊ moꝛtiferum eſt alteri animali ⁊ ecōuerſo. Itē
idem ꝓfere tota arboꝛ amigdaloꝛum amaroꝛū
eſt medicinalis. Nam radix eius elixata ſiue co
cta ⁊ trita/ maculas vultus tollit. ⁊ purgat faci
em quādo inde eſt linita/ doloꝛem capitis ma/
xime mitigat/ ⁊ etiam vulnera putrida mixto
melle mundificat ac ſanat coꝛtex etiam ⁊ folia
ſunt mūdificatiua exterminatiua/ ⁊ ſanatiua.
oleum aūt de amigdalis extractum/ vermes et
lumbꝛicos in ventre necat/ mēſtrua ꝓuocat/ et
purgat cōtra ſurditatem efficaciter iuuat ⁊ auri
um ſaniem mūdat ⁊ deſiccat ſi tepidum auri i
ſtilletur. (vt dicit diaſcoꝛ.) Item floꝛes eius
decocti in oleo caducos ⁊ litargicos excitant/
cum melle triti moꝛſibus canis obuiant/ vlce/
ra ſanant. gummi quod de amigdalis exſudat
mixtum potioni ſanguinem reicientes iuuat. ⁊
ſic patet ꝙ paruʒ vel nihil eſt in amigdalo qđ
nō ꝯueniat medicinis. vt oſtendit diaſcoꝛus.

De Abiete.

a Bies nomē eſt arboꝛis ſic dicte ab
eundo/ eo ꝙ pꝛe ceteris arboꝛibus
longe abeat ⁊ in altum altius ſe ex
tendat. cuius natura eſt (vt dicit Iſido. li. xvij
ꝙ eſt exps terreni humoꝛis. ⁊ ideo terribilis eſt
atqʒ leuis. Ex abiete aūt dicunt abiena ligna
vel alia que de abiete cōponunt. ⁊ abietarius
dicitur qui aliquid de abite opatur. (vt di. Iſi
do.) Secūdum ariſto. autem abies eſt arboꝛ i
altum ſe extendens plurimū habens raritatis
in ſubſtantia ⁊ ſubtilis humiditatis. ⁊ ideo ca
loꝛ eius naturalis a ſolis caloꝛe foꝛtificatur q̄
illam humiditatem de facili eleuat/ ⁊ p ſurſum
mittit ⁊ ſicipſam in arboꝛis ſubſtantiam con/
uertens/ arboꝛem altam facit. Eſt etiaʒ arboꝛ
mire rectitudinis parum vel nihil habens toꝛ
tuoſitatis/ ⁊ hoc ꝓpter virtutem caloꝛis ⁊ eq̄li
tatem humoꝛis operationi caliditatis obediē
tis. ⁊ ideo directe ſine aliqua toꝛtuoſitate ſur/
ſum eleuatur. Quanuis enim abies generat
ex humoꝛe leui ⁊ ſubtili/ illius tamen humoꝛis
ſupfluitatem reicit natura ad eius ſupficiem. ſ.
inter lignum ⁊ coꝛticem/ ⁊ ibidem a caloꝛe exte
rioꝛi inuiſcat/ ⁊ in naturam reſine cuiuſdā odo
rifere tranſmutat propter eandem etiam viſco
ſitatem vnctuoſam ligno abieno incoꝛpoꝛatā
abies igni appoſita facilime inflammat. va/
rijs inſuper edificioꝛum ſtructuris abies acco/
modatur/ ⁊ maxime propter ſuam rectam alti
tudinem/ ⁊ foꝛmam piramidalem/ vel ad edi
ficationem nauium vtiliter adaptat.

De aloa.

a Loa arboꝛ eſt aromatica que in in
dia generatur (vt d. pap.) ⁊ ē arboꝛ
odoꝛiſ ſuauiſſimi atqʒ fragrātiſſimi
cuius pticula vice timiamatis altarib⁹ adolet.
vñ nomen traxiſſe dr. De ligno aūt aloes dicit
in plāte. aloes eſt lignum calidum ⁊ ſiccuʒ qđ
repentur in magno flumine babilonis cui ti/
gris cōiungitur fluuius paradiſi. vnde a pluri
bus creditur ꝙ predictum lignū inter paradiſi
arboꝛes oꝛiatur. ⁊ caſu aliquo vel impulſu de
paradiſo illuc deducatur. habitantes aūt iuxta
fluuium/ miſſis rethibus in flumen/ lignum in
tercipiunt ⁊ reſeruant vſui medicine. Mul/
tum medicinale eſt. Eſt enī lignum aloe triplex
vt dicit conſtan. in lib. graduū. pꝛimum eſt val
de ponderoſum ⁊ qđ eſt nodoſuʒ eſt valde aro
maticum ⁊ eſt ſub amari ſapoꝛis/ ſub nigri co
loꝛis ⁊ ſubꝛufi. ⁊ cōtritioni dentiū non omni/
no reſiſtens. Dicit etiam ꝙ cuʒ maſticat/ ſtatim
odoꝛ aromaticus uidetur attingere cerebꝛum/
⁊ quodāmodo replere. Secundū genus eſt mi
nus ponderoſum nec adeo aromaticum nec a
marum. Tertium gen⁹ eſt ſubalbidum valde
leue/ nec eſt alicuius ſapoꝛis ⁊ pui odoꝛis niſi
ſit aliunde coaptatum. Sophiſticat aūt lignū
aloes cum quodam ligno ſibi ſimili in ponde
roſitate ⁊ nodoſitate/ ⁊ modico aromate. Et a
quibuſdam lignum aloes ſilueſtris nuncupat
hoc lignum cōfricatur cum plumbo vt coloꝛ im
mutetur. ⁊ addita ſupfluitate aurium/ vt fiat
aliquātulum amarum ⁊ ſubꝛufum ⁊ ponit in
decoctione optimi aloes cum mirro/ vt fiat val
de aromaticuʒ. ⁊ ſic fit vt vix ab optimo diſcer
natur. cognoſcitur tamen qꝛ duriſſimum eſt et
maſticationi dentium omnino reſiſtit. ⁊ dum
maſticatur ſapoꝛ amarus interius vero nō ſen
titur. lignum aloes ſtomachum confoꝛtat dige
ſtionem ꝓparat/ debilitatem coꝛdis ac cerebꝛi
confoꝛtat/ circa ſincopim ⁊ cardiacam maxime
paſſionem iuuat. nam cōtra omnes coꝛdis paſ
ſiones ⁊ debilitates ex frigiditate ꝓuenientes
valet vinum decoctionis aloes. Sed qꝛ vinū
inde fit amarum/ modicum apponatur. ⁊ pꝛo
delicatis cum aqua roſacea vinū tempatur/ ⁊
tale vinū poterit diu reſeruari. qꝛ a ligno mul/
tū imutatur. eius fumus p nares receptus/ in
frigiditatum cerebꝛum calefacit/ debilitatū cō
foꝛtat. Et vt laudes eius concludam/ in oīb⁹

t

corporis debilitatibus ſubuenit ⁊ adiuuat/ ſi quis modo debito vti ſciat(hucuſq; platea.

De Aloe.

a Loe etiam dicit̄ cuiuſdā herbe ſuccus/ que herba aloem appellatur. hec herba in iudia ⁊ perſis ⁊ locis plurimis reperit̄. cuius ſuccus exprimitur ⁊ ad ignem decoquit̄/ ⁊ poſt ſoli exponitur ⁊ exſiccatur (vt dicit platea.) aloe etiam tria ſūt genera. ſ. citrinum /epaticum/ ⁊ caballinum. (vt di. platearius.) ⁊ differūt iſte tres ſpēs in bonitate. nam bonum eſt caballinū/ melius ē epaticū ſed optimū eſt citrinum ⁊ diſcernit̄ ex colore citrino ⁊ ruffo ⁊ precipue cum frangit̄ puluis apparet ac ſi eſſet puluis croci. ⁊ eſt eius ſubſtātia clara maxime quādo cōfringitur ꝑ minuta fruſta ⁊ quod frangitur ex eo minus fetiduȝ eſt et minus amarū. Epaticum vero aloe aſſimilat̄ epati in colore/ colorem enim habet epaticum idē nigrum ⁊ foramina quedā velut ora venarum. obſcuram etiā habet ſubſtantiā ⁊ nō claram/ ⁊ eſt amarius ꝙ citrinuȝ. Caballinū autē aloe nigrū eſt ⁊ obſcurum ⁊ feculentam habet ſubſtantiā ⁊ amariſſimum ſaporē ⁊ horribiliſſimuȝ odorem. Sophiſticatur aūt caballinuȝ ita vt videatur epaticum vel citrinū cum puluere croci ⁊ aceto/ ſi decies in illo intingatur ⁊ deſiccetur/ ⁊ tūc innouatur eius color ⁊ odor ⁊ citrinum vel epaticum videtur. diſcernit̄ tamē quia dum frangitur ⁊ digitis cōfricatur/ ſtatim fetidiſſimū ſentitur ⁊ amariſſimū inuenitur. qđ nō eſt in epatico ⁊ citrino. omne aūt aloe quanto de ſui natura eſt minus amarū ⁊ minus fetidum/ tanto eſt magis laudabile. aloe aūt quāuis ex natura ſit amarum/ tamē mirabiliter eſt vtile ⁊ ſalutiferum. nam flegma coleram ⁊ melancoliam mūdificat atq; purgat/ membra neruoſa cōfortat/ ſtomachum a viſcoſis humoribus ⁊ nociuis euacuat/ caput a dolore releuat/ quādo fumoſitas ſtomachi caput grauat viſum clarificat/ ſplenem ⁊ epar deopilat menſtrua ꝓuocat in corpe diſcolerato bonū colorez generat/ ab hidrope corp⁹ preſeruat/ ⁊ ī principio curat/ puluis eius cum melle datus lumbricos ideſt vermes ventris necat/ fluxuȝ capillorū ꝓhibet ⁊ a canicie preſeruat/ artheticos iuuat/ pruriginem oculorū placat/ membroꝝ genitalium vlcera ſanat/ putredinem oris ⁊ gingiuarum mundat recentia vulnera ſanat/ conſolidat/ mundificat/ ⁊ deſiccat/ amaruȝ eſt ori ſed dulce ſtomacho/ ſtomachum enim infrigidatum ⁊ debilitatum confortat/ ⁊ digeſtioneȝ adiuuat ⁊ procurat. Hec omnia de diaſcoro plateario ⁊ auicenna extracta ſunt.

De arundine.

a Rundo eſt media inter herbam et arborem. herba quidem robuſtior ⁊ durior. ſed arbore eſt fragilior. exteri⁹ plana/ ⁊ interi⁹ vacua ⁊ caua/ nodoſa/ ⁊ lentis/ in paludib⁹ enutrita/ vētis cedens/ de facili manum ledens. De arundine dicit Iſido. lib. xvij. Arundo eſt dicta eo ꝙ cito areſcat. in indicibus autem ſtagnis creſcunt arundines ex quarum radice expreſſum ſuauiſſimum ſuccum bibunt. vnde ⁊ varro dicit. Indica non magna in arbore creſcat arundo. Illius ⁊ lentis premitur radicibus humor. Dulcia cui nequeunt ſucco contendere nulla

De Armonio.

a Rmonium. vt dicit Iſido. li. xvij. eſt vocatum. eo qđ habeat odorez veluti cinamomum. Naſcit̄ in ſiria ⁊ armenia. cuius frutex botros ſiue ſemen reddit ſibi cōnexuȝ habens florem albū ſimilem viole ⁊ folia ſimilia brionie odore etiā ſuo prebono ſomnuȝ ſuauificat. Armoniū ſiue aromen eſt herba odorifera. vt dicit dia. ⁊ ē coloris ſubruffi/ folia habens cōiuncta ⁊ ſemina copioſa habens ad modum viole florem albū Eſt ⁊ armonij triplex ſpēs. quoddaȝ eni eſt armenicum/ ⁊ illud ceteris eſt nobilius fuluij quidem coloris/ ſed odoris optimi/ ⁊ virtutis maxime ac valoris. Aliud eſt qđ creſcit in locis humectatis ⁊ aquoſis ⁊ eſt leue/ tactu ſaporē exprimens atq; gerens. Tertium vocatur ponticuȝ ruffum non longū. Eſt aūt eligendū quod eſt recens ⁊ albū ſemine plenū. ſuper virgas purpureas expāſum maxime odoriferum ⁊ ponderoſum quod maſticatū/ quodā acumine mordet linguā. Unum habens colorem/ non varium/ nō diuerſum (vt dicunt auicen. ⁊ dia.) omē armoniū habet ſecundū eoſdem auctores virtutē calefaciendi ⁊ etiam deſiccandi. ictibus ſcorpionum occurrendi. ſua decoctione in aqua oculos fouendi ⁊ a ſuis doloribus releuandi. habet etiam virtutem dolorem viſcerum ſedandi ventoſitatem extenuādi/ ⁊ menſtrua ꝓuocādi. cuius clixatura ſiue decoctio ſumpta habȝ virtutem freneticis ſubueniendi/ epaticos adiuuandi/ ⁊ etiam podagris ſuccurrendi. in omnibus ſiquidem antidotis nobilibus receptōib⁹ ⁊ medicinis ſolet armonium ſepius adhiberi ꝙuis loco ipſius multi aliam herbam armonidem. ſ. ei quidem in colore ſimilē ſed in odore ⁊ virtute penitus diſparem apponere ſunt conſueti. vt dicit auicenna.

Digitized by Google

De Aneto.

a Netum eſt herba cuius ſemen cõſimili nomie eſt vocatuꝫ cuius ſemẽ primo conuenit medicine/radix ſecundario/ſed tertio ipſa herba. cuius ſemẽ põt ſeruari ad trienniũ in magna efficacia. (vt dicit dia.) melius tamen eſt vt ſingulis annis renouet. cu⁹ radix adhuc viridis alicuius eſt valoris/ſed deſiccata nulliuſ. vt dicit idem. habet virtutem diureticam calidaꝫ ⁊ apperitiuam ⁊ cõpactorum diuiſiuam/venenoſitatis ⁊ inflationis extenuatiuã (⁊ torſionis vẽtris ⁊ viſceruꝫ mitigatiuã. Item virtuteꝫ habꝫ calculi cõfractiuam/mẽſtruorum ꝓuocatiuam ⁊ meatuũ vrinalium aperitiuam/ſingultus et plenitudine amputatiuã/ſomni ꝓuocatiuam duraꝝ collectionum in corpore reſolutiuã ſi coctum cum oleo per emplaſtri modũ apoſtemati apponatur. Item flos eius cũ vino coctus dolorem capitis aufert ſi inde caput fomentetur. Item cinis eius vulue ſtillanti appoſitus ipſam reprimit ⁊ deſiccat. Item decoctum anetũ oleo rigorem neruoruꝫ laxat ⁊ multis alijs ſubuenit paſſionibus. vt idem dicit.

a Niſum eaſdem habet virtutes q̃s ⁊ anetum. ſed ſaporem habet dulciorem ⁊ eius ſemen magis minutũ ⁊ rotundum ⁊ a multis vocat̃ dulcinium. vt dicitur in platea. virtutem habet diſſoluendi/cõſumendi/⁊ ventoſitates deſtruendi/digeſtionem confortandi/opilationes epatis ⁊ ſplenis aperiendi/calculum confringẽdi menſtrua ꝓuocãdi/⁊ omẽs meatus interiores aperiendi ⁊ emendandi. ⁊ ideo quãuis ſit in quantitate ſemen minutiſſimum/eſt tamẽ multum vtile in virtute ⁊ plurimũ ſalutiferum.

De Allio.

a Alium ab olendo eſt dictum. eo ꝙ olet (vt dicit Iſido. lib. xvij.) cu⁹ odor eſt tam fortis ꝙ omnes alioſ odores reprimit/ſuperat ⁊ fetores ⁊ ideo per loca corrupta neceſſario tranſituri/ſiue loca putrida purgaturi/fortiſſimis ſe muniunt alleis. Secũdum diaſcorum allium multas habet virtutes ⁊ tam bonas ꝙ malas proprietates/q꞉ ex diuerſis componit̃ virtutibus (vt dicit idem) ventrem ſiquidem ⁊ ſtomachum turbat/ſiccat/ſitim mouet/⁊ corpori appoſitũ corpus vlcerat ⁊ vulnerat. ⁊ ſi nimis a colericis ſumatur in vſum/corpus inflammet deſiccat/lepram generat/inaniam ⁊ freneſim excitat/viſum ledit ⁊ etiam ebetat ⁊ ideo colerico naturaliter nocet. nam coleram rubeam cito generat ⁊ aduſtam multiplicat ⁊ augmentat/flegmaticiſ ⁊ frigidis multũ confert. Eſt autem duplex eiuſ genus ſcꝫ domeſticum ⁊ ſilueſtre quod ſcordion a medicis appellatur/cu⁹ flos debet recolligi ⁊ in medicinis apponi vel admiſceri. non enim operatur cum impetu ſicut ſolet domeſticum operari. Alij domeſtici capitibus maxime vtuntur/in cuius natura multiplex efficacia reperitur. nam precipue habet virtutem diſſoluẽdi ⁊ conſumendi ⁊ expellendi venenum ⁊ omẽ venenoſum. vnde non ſine cauſa vocatur ab ãtiquis doctoribus tiriaca ruſticorum. vt dicit diaſco. maxime autem valet contra morſũ ⁊ venenum canis rabidi ſi cum ſale ⁊ nucibus internus accipiatur addita herba ruta. hec eniꝫ quatuor ad inuicem conterantur. ⁊ ad quantitateꝫ magne nucis patienti ſepius offerantur ⁊ hoc cum vino. eadem enim confectio ſuper morſuꝫ exterius apponat̃. vulnus enim ſanat ⁊ venenum attrahit ⁊ cõſumit/⁊ a periculo liberat ac preſeruat ita efficaciter ſicut tiriaca. Item alliũ virtutem habet apperendi inadendi humores groſſos ⁊ conſumendi. Et ita valet calculoſis ⁊ ſtranguriam patientib⁹ ideſt difficultateꝫ vrinandi. menſtrua aũt ꝓuocat ⁊ emũdat ventrem. lumbricos ⁊ alios vermes in ventre interficit/ſi cum pipere ⁊ ſucco mẽte ⁊ aceto ad modum ſalſe offeratur. dolorem illorũ ⁊ lumboꝝ allium mitigat/ſi mũdatuꝫ ac tritũ ⁊ cũ oleo coctum ſuper doloris locũ ad modum emplaſtri apponatur. valet etiam ꝯtra morphẽa ideſt lepram cutis ſi vbi eſt morphea locus ſcarificatur. ⁊ poſt cum allio trito fricetur ⁊ cataplaſmet̃ cõtra ſerpentum morſus valet/ſi tritum cũ laurino oleo apponatur vt dicit dia. Item hydropicis prodeſt q꞉ humorem inter cutaneum conſumit ⁊ deſiccat/et tumorem ſedat grandia/et crumenta vulnera ⁊ ſordiua purgat ⁊ cõglutinat ⁊ ſanat/ſi puluis allij cõbuſti ſuperponatur. coctum etiam alliuꝫ cum aqua fontana omnem dolorem loci ⁊ tumor tollit. cauenduꝫ tamẽ eſt ne cõtinue in cibis aſſumatur q꞉ multum noceret oculis. vnde verſus. Allia vina venus puluis vent⁹ faba fumus. Iſta nocẽt oculis ſed vigilare magis. Secũdum ariſto. auteꝫ lib. de plantis. allium habet ſimilitudinem cũ lilio a cõmunicat cum illo in diſpoſitione capitis ⁊ in tunicellis ⁊ habet virtutem ſementinaꝫ in tunicellis radicis ſue ⁊ in granis ſuis natis in ſummitate haſte ſue. ⁊ ideo cepula allij poſita in terraꝫ ꝓducit plantã. Similiter ⁊ eius ſemen. ⁊ habet tunicas multas ⁊ folia piramidalia ⁊ haſtam cauernoſam ⁊ poroſam. Allium etiam ſicut ⁊ lilium primũ facit ſemen ſtipidis

ſui in tenui folliculo in grana coniungitur. cepa vero non ſic cõtingit grana ſua / ſed in pediculis ſiue pedibus paruis nutrit ea / et emittit. facit etiam radices capillares ſicut lilium et ſicut crocus et huiuſmodi. Sed in hoc differũt radices allij a lilio quia nõ ramificãtur in allio ſicut ramificantur in lilio. et ſicut allium renouat folia ita renouat radices et ſemel tantum emittit ſemen ſcilicet in ſcđo anno poſtquã ſeminatur et ideo habet alliũ tunicas plures et ramoſas vt ille tunice ſint cibus et nutrimẽtũ ſecũdis radicibus et ſecundis folijs et ſtipiti eius. quapropter creſcentibus ſecũdis folijs et ſtipite attenuantur et euaneſcũt tunice eius in terra. et ſimile huius in cepis inuenitur. In hoc aũt differt allium a cepa. quia quelibet allij tunica carnoſa ſi plantetur creſcit ex ea planta ſicut ⁊ liliũ quod de tunica ſua plantata i terra emittit plãtam ⁊ hoc accidit quia in ſuis tunicellis eſt virtus ſeminatiua ſicut in carnoſis partibus alliorum. non ſic aũt fit ex cepa. non enim ex qualibet parte eius plantata emittit plantam. quia virtus ſeminatiua non ẽ in qualibet parte cepe ſed in toto. In hoc etiã differt alliũ a lilio qm̃ eius partes carnoſe quãdo plãtantur emittũt gramina ſua et folium per medium carnis ſue ſed tunicelle lilij emittunt ab vno latere ſui iuxta / et non a medio. huiuſq̃ ariſto. li. de plãtis et ſecũdũ nouam trãſlationem.

De abſinthio.

a Abſinthium ẽ herba acerrima calida et ſicca vehementer et ſtiptica ⁊ amara. vt dicit diaſcorides cuius duo ſũt genera. vnum eſt ponticum habẽs colorem viridem / et amarum et ſaporem põticũ et amarũ. aliud eſt ſubalbiduꝫ et minus amarum et eſt minoris effectus quã primum. in fieveris colligitur. in vmbra deſiccatur. per annũ in magna efficacia conſeruatur. Dicitur autem cõtrarias habere virtutes ſicut dicit pla. ſ. laxatiuam ⁊ cõſtrictiuam. cõſtrictiua i ẽ ei ex groſſitie ſubſtantie / ⁊ ponticitate. laxatiua vñ eſt ei ex caliditate ⁊ amaritudine. vndeq̃ quando recipitur interius ſi inuenit materiam compactam propter ponticitatem ſue ſubſtancie ⁊ groſſitiẽ reddit materiam compactiorem. et ſic eſt cauſa maioris conſtrictionis. materia vero exiſtente habili et digeſta caliditate diſſoluit eam et põticitate ſua comprimente expellit eam. Sirupus de abſinthio factus epati ſubuenit et ſtomachũ confortat / appetitum inuitat / ebrietati obuiat et repugnat / ictericiam curat et colorem eius alterat et immutat. ſuccus eiuſ cum puluere coctus ſplenem deopilat. dolorem ſtomachi et inteſtinorũ ex ventoſitate proueniente diſſoluit et mitigat. ſuccus eius auribuſ inſtillatꝰ humiditates ab eis diſtillãtes deſiccat. cũ felle tauri tritum abſinthiũ et auribuſ iniectũ diſſoluit ſonitũ et auditum roborat et emendat. dolorem capitis ex fumoſitate ſtomachi procedẽtem ſuccus eius ſedat. liuorem et dolorem ex percuſſione cũ puluere cimini ⁊ melle amputat ſi per modum amplaſtri apponatur. lũbricos et vermes aurium ſuccus eius necat ſi inſtilleẽ ſuccus eius potatus viſum clarificat et oculis impoſitus ruborem curat ſi ſepiuſ infundatur libros et pannos a vermibus et muribus tutos ſeruat ſi eum eis in fiſtula reponatur vt. d. macro. Item morſibus migale et draconibus obuiat et ſanat ſi bibatur. Iteꝫ eius decoctio ventoſitatem ventris et inflationẽ ſedat cũ potat. vt. d. diaſco. p̃ter has virtutes quaſdã hꝫ conditiones et proprietates minus laudabiles. nã ſaporis amaritudine ⁊ ponticitate inficit et contriſtat guſtũ. odoris horibilitate ledit ol factum. in amaritudinẽ redigit lac ⁊ vinũ et omne dulce cui admixtum fuerit ſeu adiunctuꝫ et ideo apes que frequentant flores abſinthij faciunt mel amarũ vt. d. dia. De abſinthio. d. pli. li. xvij. non eſt inquit dandum febricitanti nauſeã nanbus arcet ſi fuerit prius potatuꝫ ſõnum prouocat dormienti iſcio ſub capite poſitum. capillos denigrat quãdo munguntur vnguento facto de eius ſucco et oleo roſaceo.

De apio.

a Apium eſt cõmunis herba omnibuſ fere nota et eo ſic vocata. vt. d. Iſi. li. xvij. q̧ apicis. i. capitis triũphantium apiũ quõdam fuit ornamentũ. hercules. n. hanc herbam primo capiti circũpoſuit. cuius radiceſ efficaciter pugnãt contra inſidias veneni. vt. d. Iſi. cuius multe ſunt ſpecies vt. d. idem. ſ. petroſum ſic dictum eo q̧ apie eſt ſimilimũ in folijs. ſilenũ. n. grece apiuꝫ dicitur creſcit autem in locis petroſis montibus q̧ ꝵruptis. ⁊ iõ latini petroſilium petrapium vocauit vt. d. Iſi. Sũt ⁊ alie maneries apij vt. d. dia. ſ. apium ranarum. apium riſus. et apium emoroidarum. Apium ranarum dicitur quia i locis aquoſis vbi ſunt rane ſepius inuenitur quod decoctum cum vino et oleo et ventri ac renibus cataplaſmatum eorũ dolori mirifice opitulatur. Apium riſus dicitur ab effectu q̧ purgat melancolicum humorem ex cuius ſuperhabundantia fit triſticia. Dicunt autem q̧ interiꝰ receptum in magna quantitate hominem ridẽdo interficit ⁊ occidit. valet autem contra calculum ⁊ ſtranguiriam ⁊ ad menſtrua prouocãda

ſi decoctum fuerit in aqua vel vino ⁊ inde infe
riora fomententur. Apium emoroidarū eſt dictū
eo ꝙ eius puluis vel cinis ſuperpoſitus fluxū
ſanguinis deſiccat. Apiuȝ aūt cōmune ſplenis
⁊ epatꝭ opilatonē apit / calculū frāgit / icteritiā
ſoluit / bidropicis ſubuenit / freneticis ꝯuenit
ſi eius ſucco ⁊ oleo roſaceo mixto cum aceto ca
put patiētis ſepius inungatur. radix eius ⁊ ſe
men morſibꝰ venenatis ſuccurrit et veneno re-
ſiſtit (vt dicit dia.) epilenticis autē nocet om̄e
apium quia diſſoluit ⁊ mouet omnem materiā
ad ſuperiora. nocet etiā pueris. illa ētas prop
ter bumiditatis inſtitutionē ⁊ virtutis debili-
tatem et mēbrorū et meatuū ſtrictitudinem / pa
rata eſt ad morbū caducū. ⁊ ideo lactātes nu-
trices abſtineāt ab apio ne puer epilēticus effi
ciatur. vt d. dia. ⁊ pla.

De ariſtologia.

a Riſtologia eſt berba multū medici
nalis quāuis amara. cuius due ſūt
ſpecies. ſcȝ longa et rotunda. et utraqȝ eſt cali
da ⁊ ſicca. et eſt radix magis medicinalis quā
folia. In autumno debet colligi ⁊ ſeruatur per
bienniū. virtutem babet diſſoluendi et expel-
lendi venenū et ꝯſumēdi. bonū anbelitū facit /
ſplenem durum remollit ⁊ eiꝰ opilationes ape
rit: ventris dolorē ⁊ lateris amputat ac ſedat /
podagricis ⁊ caducis ſubuenit ⁊ cōtractis. con
tra morſus venenoſos cōfert / puluis eius car
nem mortuā leuiter corrodit in fiſtula ⁊ in pla-
ga. fetum mortuū de vtero expellit radix eius
ſi cum vino decoquatur (buiuſqȝ diaſcori.) de
ariſto. dicit plini. ⁊ Iſi. li. xvij ꝙ mulieribus fe
tis optima ſit. nā potata cū pipere ⁊ vino / ſor
ditiem parturiētiū mūdificat. ⁊ matricē expur
gat et mēſtrua ꝓuocat atqȝ purgat /

De agno caſto.

Gnus caſtus dicitur quedā berba
a calida et ſicca. cuius virtus ē vt d.
plini. conſeruare in bominibꝰ caſti
tatem. vnde et mulieres ratōe illius berbe fru-
tices ſecū deferre cōſueuerūt i mortuoꝝ exequi
is quādo propter boneſtatē publicaȝ oportuit
neceſſario cōtinētiā obſeruare. bec berba ſcd̄m
dia. ⁊ platea. ſemper viret / ⁊ eius flos potiſſi
me agnus caſtus nuncupatur. quia odore / vſu
ac viſu / reddit boīes caſtos ſicut agnos. Scd̄ȝ
dia. et platea. dicitur aperiendo poros / ⁊ ſpi-
ritus euaporando / ⁊ bumiditatē ſeminaleȝ cō
ſumēdo / inducere caſtitatē. Dicit etiā ibidē au
ctor ꝙ eius decoctio valet cōtra leucoflegman
tiam id eſt frigidam bidropiſim ſiue albam / ſi
in ſemine feniculi et modica eſula decoquatur.
Item ibidem fomentum decoctionis agni ca-
ſti / matricis exſiccat ſupfluitates ⁊ ipſius orifi
tium coāguſtat / mēſtrua aūt ꝓuocat / ⁊ litargi
am ſanat atqȝ ſoluit / ſi cū ſaluia et apio decoq̄
tur in aqua ſalſa / ⁊ inde poſterior pars capitiſ
fortiter abluatur. vt d. dia.

De artemeſia

Rtemeſia ē mater berbarum dicta
que quondā fuit a gentilibus dia-
ne que grece dicitur artemis conſe
crata (vt d. Iſidorus li. xvij.) Eſt autem ber-
ba calida ⁊ ſicca cuius radices ⁊ folia cōpetunt
medicine valet autem maxime contra ſterilita-
tem que ex cauſa bumida procreatur. in cauſis
aūt calidis et ſiccis non vȝ (vt d. dia.) mēſtrua
prouocat / matricem mūdificat ⁊ cōfortat / do
lores capitis decocta in vino vel aqua mitigat
⁊ ſedat / ſecūdinas ⁊ fetus mortuos euacuat /
calculos renum atqȝ veſice frangit. demonia ſe
cūdū pliniū fugat / ⁊ malis medicamētis ob-
uiat / trita cuȝ azibia dolorē pedum ex itinere
mitigat. cuius ſunt ſpecies plures. quarū vir-
tutes dicitur diana adinueniſſe ⁊ mortalibus
tradidiſſe (vt d. pli. ⁊ dia.) alias eiꝰ virtutes
refert auicenna.

De Auena

Uena eſt berba cuius ſemen ē bo-
a minū ⁊ equoꝝ vſibus aptum que
ſcd̄m Iſi. eſt ſic dicta eo ꝙ poſtquā
ſeminatur cito adueniat atqȝ creſcat. Habet au
tem ſecūdū platea. vires leuiter relaxantes / et
contra om̄eȝ tumoreȝ faſtiditates ⁊ duricias re
laxantes. ⁊ faciei immūdicias depurantes. vt
di. in platea.

De balſamo

Alſamum (vt di. Iſido. li. decimo
b ſeptio.) eſt arbor ſiue frutex terre nū
quam creſcens vltra altitudinem duorum cu-
bitorum et eſt viti ſimilis. in folijs autem ſimi
lis rute. ſed albioribus ſemperqȝ manentibus
cuius arbor dicitur balſamum / lignum vero ſi
lobalſamum fructus ſiue ſemen carpobalſamū
⁊ ſuccus opobalſamuȝ nūcupatur eo ꝙ ferreis
vngulis cortex ligni percutitur. ⁊ p cortices vul
nera quaſi per cauernas gutte opobalſami exi
mij effluūt et diſtillant. cauerna enim greco ſer
mone opo dicitur. cuius gutte adulterantur ad
mixto cyprio oleo cum melle. Sed cognoſcitur
ſophiſticum cum melle ſi gutta lacti diſtillata
fuerit coagulata. cum oleo vero ſi aque admix-
ta facile fuerit reſoluta / quia ut oleū enatat ſu-
per aquam. Si vero non fuerit ſophiſticū / ſta-
tim in aqua recenti petit fundum. veſtem mū-
dam quam tangit non maculat neqȝ polluit.
Balſama aūt ſi pura fuerint tantā vim babent

ht ſi ſol excanduerit/ſuſtineri in manu nō poſſunt (hucuſq; Iſido.) Plini. autem. li. xij. ca. xvij. ſic dicit omibus odoribus pfertur balſamum vni terrarū. ſ. conceſſum quondam. nec inueniebatur niſi in duobus regijs ortis/ quorum maior viginti iugerum erat. ſed poſt dominantibus romanis vinea balſami per multos colles ꝓpagata eſt. viti quippe ſimilior eſt ꝙ mirto. modo vinearum ſicut ⁊ vitis implet colles ſine adminiculis. ramis eius ſe ſuſtentant. ꝓcerior enī altitudo eis inter binos cubit s ſubſiſtit. cauendū eſt aūt ne cum ferro ad interiora ligni ledatur. ⁊ ideo cauendū eſt ne vltra corticē violetur. qꝛ leſo ligno interiori/totum perit.

Eſt aūt arbor totaliter medicinalis/ cuius precipua prima gratia ſit in ſucco. ſecūda in ſemie tertia in cortice. minima eſt in ligno. ex his ē optimu3 quod eſt odoriferum; ⁊ ſemine maximū ⁊ ponderoſiſſimum/mordens guſtu ⁊ feruenſ in ore/in colore rufum (hucuſq; pli. lib. xij. c. xxvij.) Diaſco. autem dicit ꝙ quedam eſt ſpecies balſami que creſcit circa babiloniam /vbi ſunt ſeptem fontes. ſi autem alias transferatur nec flores/nec fructus facit. in tempe eſtiuo leuiter inciduntur rami eius cū cultello oſſeo vel alio nō nimis acuto ne lignū intrinſecus ledatur/ qꝛ tunc periret. ſub cortice autem inciſſo ponūtur vitree ampule/in quibus gutte ſtillantes colliguntur. Si vero vna gutta ponatur in palato /cerebrum ita calefacit/ꝙ videtur ſuccēdi/⁊ corpa mortua incorrupta cōſeruandi. qꝛ quantum diſſoluit/tantum cōſumit, vt dicitur in platea. menſtrua ꝓuocat/⁊ educit fetu3 mortuū/⁊ molā de ventre eicit ⁊ excludit/lapidem in renibus ⁊ veſica frangit/iliacam paſſionem ſoluit/omnes inueteratas capitis paſſiones tollit ſi modo debito aſſumatur/quotidianis febribus ⁊ quartanis ſubuenit/morſibus venenatis occurrit. Has ⁊ multas alias nobiles virtutes h3/ quas enumerare eſſet longum. ſed hec de multis nūc ſufficiant.

De bdellio.

b Dellum. vt dicit plinius lib. xij. c. x eſt nomiatiſſima arbor nigra/ſimilis oliue in folijs ⁊ in robore. cui9 gūmi maxime reperitur in vſibus medicine. nā eius lacrima ſiue gutta eſt tranſlucida/guſtui amara/bene odorifera / ſed magis aromatica/ quando vino eſt infuſa. Idem tangit glo. ſup Gene. ij. vbi dicitur. ibi inuenitur bdellium ⁊ lapis onichinus. ⁊ tamen naſcitur vt dicit plini. in partibus oriētis vt in arabia india ⁊ caldea ⁊ cetera. bdellia autem (vt dicit Iſido. li. xvij. eſt indie ⁊ arabie arbor. cui9 lacrima arabica melior eſt. aromatica enim eſt lucida/ſubalbida/leuis/pinguis/equaliter cerea/⁊ que facile remollitur. ⁊ eſt amara /boni odoris/ ligno vel terre nō mixta. Indica vero ſordida atq; nigra ⁊ adulteratur cum gūmi qui nō amarificat guſtum vndecūq; autem veniat/glutinoſam valde habet ſubſtantiam ⁊ conſtrictiuam. ⁊ etiam attractiuam. ⁊ ideo dicit dia. ⁊ platea. repugnat diſſenterie facte ex acuta materia. ⁊ valet patientibus fluxum ex fortiſſima fartimea idest medicina fortiter laxatiua. valet etiam ꝯtra apoſtemata interiora/⁊ exteriora/ſi inde fuerint inuncta calculum rumpit/tuſſim compeſcit/ morſib9 repticulum occurrit/inteſtinorum dolorem lenit vt dicit pla.) herioſis ⁊ ī inferiorib9 partibus ruptis maxime ꝓficit ad interiorum conſolidationem/cum gummi bdellico ꝯcordat/ꝗ vernix ſiue hernix quod dicitur gūmi arboris habens virtutem conglutinandi/clarificandi/⁊ conſeruandi. ⁊ ideo pictores eo maxime vtuntur. multum ſiquidem ſtringit ſicut ⁊ bdellium. alterius tamen eſt nature. quia frigida ⁊ ſicca in ſecundo grado/bdellium vero calidum ⁊ humidu3 vt ⁊ dicitur in paltea.

De buxo.

b Uxus. (vt dicit Iſido. lib. xvij.) grecum nomen eſt. ſed ex parte a latinis eſt corruptum. Nam piros apud eos appellatur arbor ſemp virens que leuitate materie litterarum formandis apicibus eſt apta. nam tabula buxia bene polita colorem recipit album/ in quo de facili figure ⁊ litterarū caracteres inſcribuntur. ⁊ etiam de facili poſt delentur. ⁊ dicitur ſm Iſido. hec buxus pro tota arbore. ⁊ hoc buxum ꝓ interiori ligno. vnde dixit quidam. Hec buxus creſcit hoc buxum creſcere neſcit. Eſt autem arbor multu3 ſolide materie ⁊ compacte/cuius humor nutrimentalis multum eſt viſcoſus ⁊ compactus (vt dicit aluiredus) vel vegetabilis. ⁊ ideo lignu3 habet groſſum ⁊ ponderoſum/ quod miſſum in aqua petit fundum / ſicut habemus. ⁊ hoc ꝓpter compactionem ligni non habentis poros apertos vbi poſſit intrare aer. p cuius ſubintrationem poſſet ſuper aque ſupficiem eleuari (vt dicit idem alui.) folia etiam ideo habet diu virentia que de facili non cadunt/ niſi paulatim. ⁊ vno cadente. aliud mox ſuccedit. multa quidem habet folia minutula ⁊ ſpiſſa. ſed modicum habet fructum ſiue nullum. Arboris buxi raſura cum ſit frigida ⁊ ſicca decocta in aqua pluuiali conſtrigit fluxum (vt dicit dia.) tingit

etiam crines ſi de eius decoctione ſepius ablu
antur.ſapor ſi quidem eius eſt amarus. vt.d.
plini.li.xvij.c.xvij.et odor grauis. tamen quã
uis grauet odore guſtum.nihilominus tamen
virore continuo delectat viſum omni tempore
conſeruat virorem ſuum et maxime in eſtate qr
in hieme eius folia aliquantulum expaleſcunt
ſed non cadunt.(vt dicit alui.) Cuius ratio
eſt quia habet viſcum humorem in ſe/in radi/
ce vero multam humiditatem liquidaꝫ et ideo
non cadunt folia. vnde adueniente caliditate
prouocatur humor ad exteriora qui tactus ca/
lore fit viridis. ſed adueniente frigiditate rep
cutitur ꝛ habundat ſiccitas et fit color pallidus
ſiue glaucus. Creſcit autem buxus in locis pe
troſis et calidis.et ideo non multum habet du
riciei.ꝛ etiam nodoſe ſoliditatis lignum tamẽ
interius leue eſt.et ad plantanduin ſumme ap
tum.inſcuſſuras ꝛ figuras in eo factas diu te/
net.ꝛ ideo imagines pulchre ꝛ durabiles inde
fiunt/et ex buxo pixides habiles fiunt ad mu
ſti.et aliorum aromatum obſeruationẽ.ad mul
tos etiam alios vſus valet buxus quos enume
rare eſſet longum. Sed hec ſufficiant.

De balauſtia.

Balauſtia eſt flos caducꝰ mali gra
b nati.cum enim arbor fructus debꝫ
producere in quadaꝫ ruboſitate cõ
glutinantur et ab arbore quandoqꝫ cadunt q̄
a medicis reſeruantur vſui medicine.poſſunt
ſeruari per hiemem in magna efficatia.vt d.dia
Eſt autẽ balauſtia frigida et ſicca.et habet vir/
tutem cõſtringendi et deſiccandi humorem.iõ
habet virtutem ꝛ valorem contra diſſenteriam
et ſanguineum fluxum ventris/et contra men
ſtruum. Itẽ ỽtutẽ hꝫ reſtringendi vomitũ cole
ricum/ſi decocta in aceto/cum ſpongia ſup fur
culam pectoris apponatur. Item puluis vul
nera conſolidat ꝛ confirmat.gingiuas ſanat ꝛ
earũ putredinẽ amputat ꝛ emendat/radices
dentiũ cõſolidat ꝛ confirmat/vlcera eni ſanat
labiorũ. Hec omnia facit preſidia ſcilicet cor/
tex arboris eiuſdem.ꝛ precipue fructꝰ ſiue po/
mi.et debet accipi quãdo pomũ eſt maturum.

De Beta.

Beta eſt herba cõmunis ꝛ ortulana
b ſecundũ dia.duplex eius ē ſpecies
ſcilicet alba ꝛ nigra ꝛ vtriuſqꝫ succꝰ
naribus inſtillatus purgat caput.aurium etiã
dolorẽ mitigat lendes ꝛ alias imundicias ca
pitis ꝛ faciei maculas emundat capillos repa
rat ꝛ cõſeruat.folium eius tonſum ꝛ appoſituꝫ
ignem ſaluaticum extingit.naſcentia etiaꝫ vul
nera compeſcit.malos hũores nutrit/ſi nimis
ſepe in vſu habeatur(vt dicit dia.) De beta di/
cit ariſtotiles ſuper eius radicem ſicut ꝛ ſuper
caulem poteſt plantari ſurculus. qui tandẽ cor
roborante radice in arborem tranſmutatur. vt
ſupra patet de natura plantarum.

De Cedro.

Cedrus eſt arbor quã greci cedros
c vocant quaſi ceomenes drioczidõ
ideſt arboris humor ardentis cuiꝰ
folia ad cipreſſi ſimilitudinem reſpondent.(vt
dicit Iſido.lib.xvij.)vbi ſubdit. cedrus eſt li/
gnum iocũdi odoris ꝛ diu durans/ꝛ nunquã
a tinea vel teredine ideſt lignorum verme exte
riatur. vnde ꝑpter eius ꝑpetuam durabilitatẽ
ex cedris fiunt laquearia in regum palatijs ꝛ in
templis. Huius arboris gũmi ſiue lacrima di
citur cedria que ad conſeruationem librorꝫ ſum
me eſt neceſſaria.nam libri de hac lacrima lini
ti nec a tineis corroduntur nec tempore ſeneſcunt
Naſcitur aũt in terra affrica ꝛ in ſiria ꝛ maxime
in monte libani. Eſt igitur cedrus arbor altiſſi
ma/omnium arborꝫ domina ꝛ regina(vt dicit
raba.ſuper pſalmi.) Eſt etiaꝫ aſpectu pulchra
ſemꝑ retinens virorem ſuũ.eſt inſuper olfactu
odorifera/cuius odor fugat ſerpentes ꝛ omĩa
venenoſa (vt dicit idem.) Eſt igitur fructu ſua
uiſſima/poma enim cedrina ſunt magna/ob
longa/citrini ſiue glauci coloris/miri odoris/
gratiſſimi ſaporis.ſaporem eni habent tripli/
cem.nam in medio circa grana ſunt poma citri
na acetoſa/in ſuperficie iuxta corticem ſunt dul
cia/in carne ſiue medulla interiori inter dulce
ꝛ acetoſum ſunt media. Eſt etiam cedrus mul/
te efficacie ꝛ virtutis ꝛ valde medicinalis.nam
eius lacrima que eſt gũmoſa in ſubſtãtia ꝛ ali/
quantulum piramidalis ſiue pinnea in figura
acram virtutem habet ꝛ feruentem. vnde vrit
ꝛ ſiccat(vt dicꝫ dia.)caligineꝫ oculorum deter
git/vermes aurium occidit/contra dolorẽ den
tium ſubuenit/morſibus ſerpentum ſuccurrit.
cum iſopi ſucco/ſonitum aurium tollit/tumorẽ
faucium ſedat/vulnera pulmonis curat/ mol/
les carnes a putredine ſeruat/corpa etiaꝫ mor
tua repoſita in ligno cedrino ꝛ eius lacrima ſiue
uncta virtus cedrina a tabe ꝛ putredine defen
ſat. Semen etiam cedri tuſſim ſedat/menſtrua
ꝑuocat/ꝛ ſecundinas excludit/matricem pur/
gat/neruos ſpaſmoſos ꝛ contractos relaxat ꝛ
remollit. vrinam mouet/ꝛ harenulas in veſica
ꝛ renibus mũdat. Has ꝛ multas alias ỽtutes

ponit diaſco. de cedro ⁊ eius ſucco ſemine atqꝫ fructu. Plinius autē de quadaꝫ ſpecie cedri ſic dicit. Eſt inquit arbor quedam noīe modica a medorꝫ terra primitus aſportata/ que a grecis agedia vel cedronilla eſt dicta/ eo ꝙ eiꝰ pomꝫ odorem ⁊ virtutem cedri ſequi videatur ⁊ eius ſaporem imitat̄ (vt dicit Iſido. lib. xvij.) Eiuſdem eñi arboris pomum (vt dicit pliniꝰ contrariuꝫ eſt venenis. ⁊ eſt arbor. vt dicit ideꝫ que in omni tempore fere eſt plena pomis que in ea partim ſunt matura/ partim acerba/ partim in flore ſunt poſita. quod in alijs arboribꝰ raruꝫ eſt. Hanc arborē multi aſſiriam vocant. vt dicit idem.

De Cipreſſo.

c

Ipreſſus grece dicitur ciparisſus (vt dicit Iſido. lib. xvij.) qꝛ caput eius a rotunditate in acumen erigitur. vnde ⁊ conon altera rotūditas nūcupatur. cuius fructus talis eſt diſpoſitiōis ⁊ ideo conus appellatur/ eo ꝙ conum imitetur vnde ⁊ cipreſſi conifere dicunt̄. huius lignum habet virtutem ꝓximaꝫ pene cedro aptumqꝫ ē tetnibus templorum. ſua enim imputribili ſoliditate oneri nunquā cedit/ ſed ſemper in prima remanet firmitate/ ſuauiſſimi eſt odoris. et ideo antiqui ſolabant facere rogum de ramis eius/ vt odoris ſui iocunditate exprimerent fetorem mortuorꝫ (huculqꝫ Iſido.) Eſt autē cipreſſus arbor calida in primo gradu/ ⁊ ſicca in ſecundo/ cuius pomū lignum/ ⁊ folia competunt medicine (vt dicit platea.) ſunt ſtiptica ⁊ conſolidatiua/ ⁊ ideo valent cōtra fluxum ventris ex debilitate virtutis retentiue/ ſi ipſoꝝ puluis in cibis vel in potibus aſſumatur. valet cōtra iliacam paſſioneꝫ ⁊ dolorem lūborum ſi cū aqua pluuiali decoquatur ⁊ deinde vinum limphetur. Cipreſſi folia recentia vulnera ſanant acrum ignem fugant/ nares polipoſas mūdāt ⁊ fetorem amputant/ fluxum ſanguinis ſedant Semen igitur eius mixtum cum caricis. i. ficubus ſiccis ſoluit duricias. ſpermatis reumatis fluxum ſtringit. contra antraceꝫ ideſt apoſtema venenoſum/ ⁊ mortiferum ſubuenit/ ⁊ eiuſ maliciam ne ſe diffundat/ reprimit ⁊ ꝯpeſcit. morſibus venenatis occurrit. Has autem virtutes cipreſſi recitat diaſcorides ⁊ multo plures.

Plinius autem. lib. xvij. c. xxiij. ſic dicit. Cipreſſus eſt arbor ramoſa a fructu habens vacuas brancas ꝓ fructu folia amara odore violentia umbra gratoſa. cuius duplex dicit̄ eſſe ſpecies. Maſculus ⁊ femina. Femina ſterilis eſt veruntamen aſpectu pulchra cuius rami in faſtigio ſunt denſi ⁊ inuicem conuoluti. Maſculi vero rami ſunt magis ſperſi qui ſi preciſi fuerint/ magis germinabunt.

De Cipro.

c

Iprius de quo dicitur Canti. quarto. cipri cum nardo ⁊c. ſecundum plini. li. xij. c. xxvi. eſt arbor in egipto ſimilis oliue in folijs. ſed folia eius viridiora ſunt ⁊ craſſiora cum flore nigro/ et ſemine cādido et odorato. quod ſi cum oleo coctum fuerit aut confectum exprimitur inde vnguentum regum quod odoriferum eſt et ſumme delicioſum. et cipreſſus dicitur. Idem dicit Iſido. li. xvij. ⁊ gl. ſuper canti. Secundum plinium autem dicitur ꝙ optima huius generis arbor creſcit in egipto ſuper nilum in canopea regione. Secunda vero in aſcalone. Tercia in cipro cuius eſt mira odoris ſuauitas. arbori huic eſt alia arbor ſimilis (vt dicit idem) que dicitur aſpolaros/ habens ſimilitudinem in flore cū flore roſe/ ex cuius radice et flore nobile fit vnguētum. Dicit etiam idem ꝙ in omni frutice vbi directe refulgit arcus celeſtis eadem fit ſuauitas odoris ꝙ͂ diu ibi refulget arcus. Sed ſi ſuper eandem arborem fulſerit inenarrabiliter eius odorem ampliat et decorem/ et eſt ſimilis ſpine candide colorem habens igneum ſiue rufuꝫ et in parte redolet vt caſtoreum et a multis vocatur ſceptrum heliſei. vt dicit idem. Dicit ad hoc diaſcorides. ꝙ cipreſſus eſt arbor medicinalis conuenientis. et conglutinatiue virtutis cuius folium maſticatum tumoreꝫ oris compeſcit. eius lixatura ſiue decoctio vermes capitis interficit et inficit capillos ſi inde capilli fomētantur. flos eius cum aceto decoctus dolorem capitis ſoluit vt dicit idem. cuius lentiſcus dicitur eſſe alicuius virtutis. Quere infra in littera. L.

De cinamomo.

c

Inamomum de quo dicitur eccle. .i. ⁊ Exo. xx. ſicut ibi dicit glo. eſt virgultum quod naſcitur in india et ethiopia duorum tantummodo cubitorum ⁊ dicitur cinamomum. quia ſubtiles et replicatos habet culmos cerei vel nigri coloris. que fracti reddunt viſibile ſpiramentuꝫ. cinamomū vero quanto gracilius et ſubtilius tanto carꝰ eſt. et quāto groſſius tanto deſpectius reputat̄. Secundum Iſidorum autem libro xvij. cinamomum eo eſt dictum ꝙ cortex eius in moduꝫ canne gracilis ſit et rotundꝰ et creſcit ſtipite breui. virgas tenues habens quod cum frangitur ad modum nebule ſuauiſſimum emittit ſpiramen. Super eccle. capi. xxiiij. dicit gloſa. cina

momum eſt breuis arbo. odorifera et dulcis ci
nerei coloris preſtãtior duplo ad medicine vſũ
ꝙ fiſtula. Plini. quoqꝫ li. xij. c. xxi. de cinamo
mo inquit ⁊ caſſia fabuloſe narrauit antiq̃tus
quod inuenitur in nidis auium ⁊ ſpecialiter fe
nicis / nec haberi poteſt / niſi qꝺ cadit proprio
pódere vel quod excutitur cũ plũbatis ſagittis
ſed iſta fingunt homines vt rerum precia auge
ant. Scꝺm aũt veritatẽ cinamomũ creſcit apꝺ
trogoditas in ethiopia qui per vaſta maria in
ratibus deducunt illud ad portum gellenitarũ
⁊ eſt frutex duorum cubitorũ ad maximum vel
vnius palmi ad minimum. truncum habens ĩ
groſſitie quatuor vel ſex digitorũ. nec olet niſi
quando areſcit. ſiccitate enim gaudet. ⁊ in hie-
me ſubtilior efficitur contra naturam arborum
aliarũ. Inter vepres ⁊ rupes dẽſiſſimas gignĩ
giẽ et. ideo non ſine magna difficultate recolli
tur. ante ortum ſolis vel poſt occaſum nulli li-
centia colligendi ↄcedit. quod cũ collectum fue
rit ſarmenta haſta diuidit ſacerdos / deoqꝫ par
tem ponit reliquuꝫ mercator emit. precipua au
tem eius bonitas eſt in denſiſſimis virgultoꝝ
partibus ad longitudinẽ palmi / ⁊ quod eſt in
trunci medio quod eſt ꝓximũ radici parꝝ vel ni
hil valet / q꞉ ibi nimis paruꝫ corticis eſt in qua
eſt ſumma bonitas cinamomi. ⁊ ideo cacumina
⁊ ſupiores partes preferunt / q꞉ ibi cortex plus
habundat. lignum vero interius reſpectu corti
cis / nullius vel modici eſt valoris (huc uſqꝫ pli
ni. lib. xij. Secũduꝫ dia. vero ⁊ platea. cinamo
mum calidum eſt in tertio gradu / ⁊ ſiccum in ſe
cundo gradu / cuius duo ſunt genera. groſſuꝫ.
ſ. ⁊ ſubtile. ⁊ groſſuꝫ ẽ min⁹ laudabile ⁊ ponĩ
in vomitiuis medicinis. quod vero gracile eſt
laudabile eſt ⁊ ſubtile / ⁊ in alijs antidotis ma
gis vtile. Eſt autem eligendum quod eſt ſubti
le acutum habens ſaporem dulcedini immixtũ
cum multa aromaticitate ⁊ ſubruſum in colore
qꝺ autem ſubalbidum eſt minus valet. ex aro-
maticitate habens virtutem cõfortandi cerebrũ
ex cõglutinoſitate habet virtutem cõſolidandi
Habet autem cinamomũ multiplicem virtutẽ (
vt di. dia.) Nam tuſſim ex groſſa humiditate
ſedat / tritum ⁊ cum aceto mixtum / impetiginẽ
extirpat / collirijs admixtum humiditatẽ oculo
rum deſiccat / renum dolorem mitigat / hydro-
piſium curat / morſus reptilium ſanat / appeti
tum cõfortat / menſtrua ꝓuocat / opilationem
aperit / cibum digerit / flegma diſſoluit ⁊ conſu
mit / potatum cum vino ſecundinas excludit /
caliginem oculorum detergit / ſincopi ⁊ cardia
ce paſſioni ſubuenit ac ſuccurrit.

De Caſſia.

C Aſſia de qua dicitur Exo. xxx. ſpẽs
eſt aromatica / ⁊ naſcĩ ſcꝺm Iſiꝺ.
lib. xvij. in arabia ⁊ eſt virga robu
ſti corticis ⁊ purpureis folijs vt cor
ticis pipis ⁊ eſt ſimilis cinamomo in virtute / ſꝫ
tamen potentia inferior. vnde in loco cinamo-
mi duplex eſt pondus eius. in medicinis ſepi⁹
admiſcetur (vt di. Iſido.) Gloſa autem dicit
ſuper exo. xxx. Caſſia in aquoſis locis naſcitur
⁊ in immenſum creſcit ac bonum odorem red-
dit. De caſſia di. pli. lib. xij. ca. xxi. frutex inquit
caſſie iuxta cinamomuꝫ campo naſcitur / cuius
amplitudo eſt trium cubitorum. cuius ſarmen
tum eſt groſſius ſarmento cinamomi. cuius eſt
triplex color. primo enim candeſcit. deinde ru-
beſcit. tandem nigreſcit / ⁊ illa pars maxime eſt
laudabilis. poſt nigram autem laudabilior eſt
rubea. minus vero laudabilis eſt candida.
Nam citius a vermibus corroditur ⁊ cauatur.
⁊ hoc accidit ꝓpter ſue ſubſtantie molliciem. ⁊
minorem amaritudinem corticis ⁊ virtutem. ꝓ
batur enim caſſia cum eſt recens per odorem / ꝑ
ſaporem / ⁊ colorem. Naꝫ caſſia volubilis ſub
dulcis pauca ⁊ acuta eſt ſaporis / ſuauis ⁊ iocũ
di eſt odoris / ſubnigri in ſuꝑ vel purpurei ẽ co
loris. ⁊ pódeꝛis eſt grauioris. ⁊ maxime lauda
tur illa caſſia que de facili nõ frangitur / ſed re-
flectitur potius ⁊ plicatur. Alia autem eſt ſpẽs
caſſie que balſamo de ſaba ſimilis eſt in odore
ſed amara eſt. ⁊ ideo prima. ſ. nigra que eſt ſub
dulcis ⁊ feruentis ſaporis ⁊ boni odoris. que
a medicis plus laudatur (huc uſqꝫ pli.) Secũ-
dum platea. autem ⁊ diaſco. caſſia eſt duplex.
ſ. caſſia fiſtula ⁊ caſſia lignea que eſt fructus cu
iuſdam corticis naſcentis iuxta confinia babi-
lonis cuius diuerſe ſunt ſpecies. vna ẽ ſimilis
cinamomo que ſubruſa eſt ⁊ rotunda ſolidam
qꝫ habet ſubſtantiam ⁊ cum frangitur vel terĩ
nõ plicatur ſed reſiſtit. acuta eſt in ſapore ⁊ pa
rum dulcis. ⁊ iſta medici vix vtuntur. Alia ſpe
cies que eſt ſubamara / parum habens colores
diſtinctos ⁊ hac vtuntur medici ⁊ eſt eligenda
que non facile frangitur ſed plicatur. ⁊ que ha
bet acutum ſaporem mixtum dulcedini cum a
romaticitate. cum autem frangitur colores ha
bet ſubalbidos interius ⁊ diſtinctos ⁊ rufos ĩ
termixtos. ſophiſticatur quandoqꝫ cum admi-
xtione corticis caparis ſed cognoſcitur q꞉ ſub-
amari eſt ſaporis. virtutem habet diureticam
ideſt diuiſiuam ex ſubtilitate ſue ſubſtantie. ha
bet etiam virtutem conſumendi ex qualitatib⁹
ſuis. Inſuper habet vim confortãdi ex aroma
ticitate. reumaticas ⁊ frigidas paſſiones curat
epilenticos ⁊ caducos iuuat. cerebrũ ↄfortat.

renes ⁊ veſicam purgat. apoſtemata maturat
⁊ ſanat. renes ⁊ epar ⁊ ſplenem deopilat. feto/
rem oris maſticata palliat aut amputat. men/
ſtrua ꝓuocat ⁊ matricem confortat. cõtra ſinco
pim ⁊ defectum cordis iuuat/ ſi eius puluere
⁊ roſis ⁊ oſſe cerui ſi rupꝰ fiat (bucuſq3 diaſco.
⁊ platea.

De Caſſia fiſtula.

Caſſia fiſtula eſt fructus cuiuſdam
arboris que longa ꝓducit ſemina
ſed ſuccedente tempore elongatur
⁊ ingroſſatur ⁊ caloris actione exte
rius cõdenſatur. medulla interꝰ exiſtẽte nigra
⁊ humida atq3 dulci. que mixta eſt cum albis
granis ⁊ quibuſdam cellulis ad modum faui
mellis interius eſt diſtincta. eſt autem eligenda
q̃ groſſa ⁊ ponderoſa. q2 multam ſignat ineſ
ſe humiditatem. reiicienda eſt leuis ⁊ ſonora/
q2 ſignat ſiccitatem ⁊ vacuitatem. virtutem ha
bet liniandi/ mollificandi/ ⁊ mũdificandi. ⁊ fe
torem ſanguinis mirabiliter mitigandi/ ac cole
ram ⁊ ſanguinem depurãdi. apoſtemata gule
diſſoluit. viſceribus vtilis eſt ⁊ vicijs pectoris
ſubuenit. menſtrua recentia ex pigri h ũore edu
cit. tumorem viſcerum ⁊ inteſtinorum dolorez
potata tollit. hucuſq3 dia. Ꝙuis autem vſuali/
ter in caſſia duplex. S. ſonet cum ſimplici tam̃
⁊ ſcribi ⁊ ꝓnunciari debet vt caſia dicaẗ. vt di/
cunt auctores. vnde oui. xv. metha. Quo ſimẗ
ac caſias ⁊ nardi leues ariſtas ⁊c. et ſic vbiq3
dicit pli. ⁊ platea.

De Calamo.

Calamus aromaticus de quo dicaẗ
exo. xxx. a ſimilitudine calami vſua
lis eſt vocatus. vt dicit Iſido. lib.
xvij. ⁊ gigniẗ in india multis nodis
geniculatus. odore ſuauis ⁊ mira fragrãs odo
ris ſuauitate qui ſi frangiẗ. in multas ptes ſcin
ditur ⁊ diuidiẗ. ⁊ in guſtu ſimilis eſt caſſie cum
leui acrimonia remordente (vt dicit Iſido.)
Secũdum papiam vero feruẽtis eſt virtutis.
In glo. ſup exo. xxx. dicaẗ ꝙ calamus aromati/
cus eſt ſpẽs que creſcit iuxta montẽ libani. vbi
cumq3 autem creſcit di. dia. pla. ⁊ pli. ſpecies ẽ
calida ⁊ ſicca in ſecũdo gradu ⁊ eſt radix cuiuſ/
dam fruticis calamo valde ſiſis ⁊ magni odo
ris/ habet autem ad modũ canne cõcauitatem
in qua lignum inuenitur. quod quidez extrahi
debet cum nullius ſit valoris. tamen aliquan
do intus dimittitur vt maioris ponderis vide
atur. Eſt autem ſecũdum eoſdem auctores ca/
lamus duplex. ſ. perſicus qui colore eſt citrinus
alius eſt indicus colore ſubalbidus. qui cum

frangitur facile nõ puluerſatur. ⁊ habet virtutẽ
mirabilem cõfortandi. vnde ſtomachũ confor
tat ⁊ digeſtionem adiuuat/ maxime ſi cum ab/
ſinthio temperetur. cardiacis ⁊ cõtra cordis defe
ctum quẽ greci ſincopim vocant/ cum aqua ro
ſacea multũ valet. Secundũ plini. autem cala
mus odorans eſt indicꝰ qui maxime valet qñ
eſt ſubrufus nodis plenus ⁊ ſpiſſus/ ⁊ quãdo
nõ frangitur in partes plurimas valde ſiccas/
⁊ eſt valde medicinalis fere ſicut caſſia. vel etiã
cinamomũ/ quarum virtutes quere ſupra. naz
menſtrua prouocat ⁊c.

De calamo vſuali.

Calamus vſualis ſcḋm Iſid. dicitur
canna ſtipule vel ſegetis. ⁊ ſic dicaẗ
a caleo cales/ eo ꝙ imiſſo flatu ali
qualiter caleſcit. ⁊ eſt ꝓprie ſtipes
medius in ſegete inter radicem ⁊ fructum ſiue
ſpicam in qua fructus cõtinetur. alio etiam no
mine vocatur culmus (vt di. Iſido. et eſt inte/
rius ꝯcauus. exterius planus ⁊ rotũdus nodis
aliquibus munitꝰ. multis tuniculis circũ mue
ſtitus quo mediãte ſpica ꝑficiẗ ⁊ nutritur. quo
deficiente/ deficit ſpica ⁊ penitus deſtruiẗ. mo
dico venti impulſu hincinde agitatur ⁊ moueẗ.
facillime frãgitur ⁊ incuruatur. ⁊ vix erigitur vel
reparatur.

De calamo ſcriptuali.

Calamus ſcriptualis de quo i pſal.
dicitur lingua mea cala. ſcri. idez ẽ
quod arundo. q2 antiqui arundine
vtebantur in ſcribendo antequam
vſus pennarũ habereẗ. nam arundo (vt di/ pli
ni. lib. xvi. c. xxxiij. vtilis eſt ad multos vſus.
arũdines inquit inter aquaticos frutices obti/
nent principatũ. ſuntq3 neceſſe in bello ⁊ in pa
ce. nam arũdinibus ſeptentriones populi do/
mos ſuas potiſſime tegunt ⁊ eas in ſuis cauer
nis ꝓ delicijs ⁊ ornatu ſuſpendere ꝯſueuerũt.
calamis. ⁊ orientes populi bella agũt ⁊ de eis
ſpicula faciunt. tante enim longitudinis ſunt i
multis ptibus ꝙ haſtarũ vicem prebẽt. radicẽ
habent viuacez. vnde ſi earum frutices reſcin/
danẗ/ ſecũdius reſurgunt. Sunt aũt aliqui ca/
lami quadaz medulla repleti. quidam ex toto
concaui qui ad fiſtulas faciendas ſunt multuz
apti. calami autẽ medullati habentes lignum
ſpiſſum ⁊ nodoſum pugnantibꝰ plus conueni
unt. Sunt ⁊ minores arundines in locis minꝰ
aquoſis creſcentes ſubſtantiam habẽtes tenuẽ
⁊ valde duram. ⁊ medullã quaſi nullam ⁊ eaz

ſuperficies eſt plana ꝛ relucens ac polita/non nodoſa/ ꝛ tales calami ſunt abiles ad ſcribendū pars cui⁹ īterioꝛ acuit. ꝛ ad ſcribendū adaptatur ꝛ vt perfectius attramētum adminiſtret parum ſcinditur ꝛ in parte dextra plus in ſiniſtra aliquantulum pꝛolongatur. Sunt ꝛ alij calami dulci medulla pleni qui per inuncta fruſtra inciſi piſtantur ꝛ ad lentum ignem in lebete decoquūtur vſq ad ſpiſſitudinē. ꝛ primo videtur totū tranſire in ſpumam ſed poſt facta reſidentia ſpiſſius ꝛ melius fundum petit ſpumoſum autē ꝛ vanum ſemper manet ꝛ per aliud ſophiſticatur. ſed deſeruitur qꝛ bonum crepitat in oꝛe ꝛ eſt valde dulce. malum vero non ſed in oꝛe euaneſcit. vt dicit platea.

De cappari.

Apparis de qua eccleſiaſtes vlti. ſecundum plini. li. xij. c. xxiij. et ſecūdum Iſi. eſt frutex in oriente naſcēs cuius cortex folia ꝛ floꝛes conueniunt medicine et pꝛecipue coꝛtices que ſunt in radice. vt dicit Iſido. li. xvij. capparis a grecis nomen ſumpſit eo habet rotunda in ſummitatibus capitella. De cappari autem. d. diaſco. eſt herba ſiue frutex ſpinoſus expanſus/ ſuper terraꝫ vnctione plenus. cuius virtus duriciam ſplenis ſuper omnia medicamina iuuat. naſcitur in locis aridis et ſiccis ac duris et maxime in antiqs muris. ventrem remollit/ comeſtum vrinam ꝓuocat et menſtruis impetit/ doloꝛem dentiuꝫ mitigat/ ſuccus eius auribus inſtillatus vermes necat / mltas hꝫ radices et magnas quaꝝ coꝛtices ſūt vtiles ad pdicta. In pla. dī capparis vt volunt quidā eſt herba que in principio veris eſt colligenda et deſiccanda et per ſepteꝫ annos in magna efficatia cōſeruanda et eſt bene laudabilis que cū frangitur pulueriſat et aliquantuluꝫ eſt ſubamara in ſapoꝛe ꝛ ſubruffa in coloꝛe. floꝛes eius ſunt calidi quādo adhuc ſunt clauſi . quia nihil valent cum fuerint dilatati. cum ſale condiuntur et ſic vſui reſeruantur virtutem habent appetitum excitandi et digerēdi humoꝛem in oꝛe ſtomachi exiſtentem ſicut. n. cibus in medicina ſubuenit contra ſurditatem ſic confert puluis eius auribus fiſtulatis ſi in oleo decoquatur et auri patienti infundatur. (hucuſq plate.)

De Cardimonio.

Ardimonium de quo dicitur ſuper eꝫe. vt. d. dia eſt ſemen cuiuſdam arboꝛis tempoꝛe veris ſemen pꝛoducentis/ facit etiam quaſdam tuberoſitates ſimiles botro vinearum quibus ſemen continetur. Et eſt duplex. ſ. maius quod dicitur domeſticum et minus quod dicitur ſilueſtre/ pꝛimuꝫ eſt melius quia magis eſt aromaticuꝫ et eſt laudabili⁹ quia eſt ſubruſum aliquantulum et acutum dulcedini intermixtum. virtutem habet confoꝛtandi ꝛ conſumendi et ideo valet contra cardiacam paſſionem / contra ſtomachi indigeſtionem / ad appetitus pꝛouocationem / ad vomitus repꝛeſſionem / ad cerebri debilitati ꝯfoꝛtationem vt. d. dia. et platea.

De calamento.

Alamentum eſt herba quedam mēte ſimilis de qua ſancti in glo. aliquando faciunt mentionem. Et eſt duplex ſecundum dia. et pla. ſ. montanum et illud ſimpliciter melius. alius eſt domeſticum non ita ſiccum ſicut pꝛimum. virtutē habet conſolidandi et conſumendi cum calidum ſit et ſiccum in tercio gradu. vt. d. idem valet contra tuſſim et infirmitatem pectoꝛis ex cauſa frigida ſicut diacalamentum quod eſt electuariuꝫ qđ ex illius herbe floꝛibus ꝛ pulueribus ꝛ alijs ē cōfectum. ſtomachi ꝛ inteſtinoꝛum doloꝛeꝫ ſanat cōtra reumaticas ꝛ frigidas paſſiones iuuat. moꝛſus reptilium curat. ꝛ venenum ad exterioꝛa reuocat. ſuccus eius auribus inſtillatus/ aurium ꝛ vulnerum vermes necat. libidinem domat. contra lepꝛam adiuuat ꝛ retardat. humiditatem ꝛ ſuperfluitatem matricis annihilat ꝛ deſiccat. vt di. idem multas alias virtutes habet ſicut artemeſia. ſed hec iam ſufficiant.

De Carice.

Arex vt dicit Iſido. eſt herba duriſſima ꝛ acuta / cuius ſtipes ſiue virgula eſt triangula/ manum ſecans ipſam violentius cōtractantis. folia habet in vtraq parte ſecantia ꝛ acuta. piramidalem foꝛmā ad moduꝫ gladij repꝛeſentantia. nūquam tamen caricis acumen aliquando ledit niſi pꝛimitus contingat. in loco paluſtri ꝛ molli creſcit. ꝛ tū non modicā duriciē pariter et acumē habere in ſua ſubſtātia ſe oſtendit. Secundū pli. aūt inter genera cipꝛi cōputatur. vñ ꝛ caricem cipꝛū noiat triangularē. de quo ſubdit radix cipꝛi trianguli eſt odoꝛis boni ꝛ virtutis ſicut calami aromatici. Sꝫ hoc intelligo nō in generali. ſꝫ multū in ſpēali. ſicut ipſe memoꝛat li. xvij. c. Ac ariete aūt dicit carecum/ locus. ſ. vbi creſcunt carices. ſicut ꝛ a ſalice ſalicetum vbi ſalices ſunt. vt dicit Iſidoꝛus.

De Carduo.

Digitized by Google

c Arduū ſecūdum Iſido. grecum eſt ⁊ eſt genꝰ herbe vel fruticis ſpinoſi. cuius natura mordax eſt ⁊ auſtera. ⁊ ideo ſuccus eiꝰ allopicias ideſt capilloꝝ fluxus curat. De carduo di. dia. ꝙ radix eius in aqua decocta cupiditatē potatoribus adminiſtrat matrici vtiliſſimū eſt. ⁊ ideo nō eſt mirū ſi a mulieribꝰ deſidereť. q2 iuuat vt maſculos ꝓcreat. vt di. idem. Eſt aūt carduꝰ herba vilis/ aculentas habēs haſtas ⁊ in ſummitate ſpinoſa habens capitella/ in quibꝰ ſemen cardui cōtinetur. quod itaqꝫ exterius nigrum ē hoc albū eſt interius valet cōtra calculū in renibus ⁊ veſica/ creſcit in locis incultis. depaſciť ab aſinis ⁊ a beſtijs cōculcatur/ ſicut diciť quarto Regū. iiij. b. Tranſierūt beſtie ſaltus ⁊ cōculcauerūt carduū ⁊c. De carduo aūt. d. pli. li. xx. c. ſedecio cardui folia ⁊ caulis ſpinoſas lanugines habent cuius ſemem ⁊ radix veſci poſſunt ⁊ ē qͩdam genꝰ cardui qͩ ſine interuallo tota eſtate floret/ ⁊ vno flore cadēte ꝯcipit aliū cuius aculei areſcente folio deſinūt pūgere. ſunt ⁊ alij cardui ſpinoſi/ frugibꝰ inimici. vt dicit ⁊ habundant in ſemīe. ⁊ iō vix pñt extirpari vbi ſemel creſcūt/ niſi affuerit cultoris diligentia carduoſ extirpantis. in ipſoꝝ aūt extirpatione ſepe leſionem patitur ⁊ puncturam.

De Carica.

c Arica eſt ficus ſicca ⁊ a copia ſic vocata. Nam ſingulis annis vt dicit Iſido. lib. xvij. ter quaterue fructū gignit atqꝫ altero matureſcente alter oriť ⁊ ſuccedit. carice aūt a ſemibus ſūpte in cibo ſepe feruntť defendere ipſoꝝ ruga (vt di. idē) ſm dia ſco. vero inter fructus carica eſt dulcior ⁊ eſt vtilis in cibo ⁊ in medicina. multū enī nutrit ⁊ impinguat ſanguinē groſſum ⁊ multū generat et debiles ꝯfortat. ſecūdum medicinā vero pectꝰ mūdificat. tuſſim ꝟo ſedat. vocē clarificat. faucium dolorē mitigat. renes/ veſicam/ ⁊ matricē purgat. cocte ī vino cū abſinthio hydropicos curāt. trite cum ſinapi prurigīnē aurīū purgant tñ in cibis nimiū vſitate inflationē ⁊ ventoſitatem generāt. pediculos creant. vt di. dia. alīs aūt ꝓprietates quere infra de ficu.

De Cimino.

c Iminū ſm dia. ⁊ macro. ⁊ perſicū eſt ſemen aromaticū colore pallidū vnde pli. Rugoſum piper eſt pallētis grana cimini. calidū ⁊ ſiccum in ſecūdo gradu. virtutem hꝫ diureticam ⁊ fumoſitatis ſubtiliatiuam ⁊ digeſtionis ꝯfortatiuā ⁊ ventoſitatis mitigatiuam ⁊ doloris ſtomachi ⁊ inflationis repreſſiuā. ſolutiōis ventris reſtrictiuā cum aceto infuſū ⁊ inſufflatū in naribus ſternutationē ꝓuocat. ſanguinem de naribꝰ ꝓfluentem ſedat. tumorē fauciū ⁊ dolorē mitigat atqꝫ ſedat. cū baccis lauri reuma frigidū ꝯpeſcit. ſanguinē coagulatum in oleo mixtum cū cera mūda diſſoluit ⁊ diſcutit. liuorē ex ꝯcuſſione ſiue alio modo factū/ puluis eius cum cera bene cōmixtus/ ſepius appoſitus totaliter tollit. ⁊ frequenti vſu faciei diſcolerationē incurrūt (bucuſqꝫ pla. ⁊ dia.) Item fere di. pli. li. xx. c. xvi. vt dicit idē ciminū aliud ē domeſticū aliud ſilueſtre. ⁊ dicit ꝙ mltoſ ꝯuenit remedijs maxime ſtomachi. cuius diſſoluit inflationes ⁊ inteſtinoꝝ diſcutit dolores atqꝫ viſceꝝ torſiones.

De Coriandro.

c Oriandrū de quo diciť Numeri. xvi. Sc̄dm Iſido. lib. xvij. eſt ſemē quoddā odoriferū a grecis coriū dictum cuius ſemē in vino dulci datū hoīes (vt diciť) reddit ad venerē ꝓniores. cauendū tñ eſt ne nimis detur. q2 abſqꝫ dubio amentiā adduceret ⁊ furorē. canibꝰ aūt herba eſt cū ſemīe venenoſa. nā interficit eos ſi ab eis aliquotiēs aſſumať (vt dicūt Iſido. ⁊ pla.) ⁊ ſuꝑaddit ⁊ inquit. coriandrū in cibo ſumptū calefactiuū eſt ⁊ aſtrictiuū/ necnō ⁊ ſōni ꝓuocatiuū. ſc̄dm autē auctores diciť eſſe ꝯpoſite virtutis. Dicit etiam ſic macrobi. in libro ſuo. Frigida vis herbe coriandrū diciť eſſe. Auſtereqꝫ ſimul quidā virtutis habere. Hanc galienus herbā ait ꝑ quā depelli ventris lumbricos tineaſqꝫ ſolēt ſi trita bibať cum vino/ vel ſi mixto ſumať aceto. Coriandrum eſt herba in ſe odorifera ꝙ diu eſt integra. ſed manibus fricata fetet. ſemen eius eſt candidum ⁊ minutum.

De coloquintida.

c Oloquintida de qua diciť quarto Regū. iiij. eſt genus herbe amariſſime. ſ. cucurbita agreſtis q2 more cucurbite flagella tendit iuxta terram. fructu rotundo ⁊ ſimilis cucumeri vſuali. Hec herba qͥ vitis ſe diffundit ī ſepibꝰ fructu modico ⁊ rotūdo (vt di. Iſid. li. xvij.) ſm dia. ꝟo coloqntida que dicitur turbida alexandrina aliquando inuenitur ſola ⁊ tūc eſt mortifera ⁊ venenoſa. ſicut herba que diciť ſquilla ideſt cepa marina. Sed quādo cum multis inueniť. nō ita ꝑ omnia eſt nociua. habet autē medullam/ corticē atqꝫ ſemen. Medulla optima eſt in medicina Semen ſecundario. ſed cortex nullius vel modice eſt virtutis. vnde illa medulla eſt laudabilis que eſt alba ⁊ cui ſemina bene ſunt inſerta. illa autem parum attendēda que cū concutitur multū ſonat. ſimiliter quando de facili pulueri

ʒatur. virtuteʒ habet diſſoluendi ⁊ conſumendi ex amaritudine ⁊ diuidẽdi ⁊ penetrandi. ex ſue ſubſtantie ſubtilitate flegma purgat ⁊ melancoliam. vnde dicitur valere contra quotidianam febrẽ ⁊ quartanam / ſi modo debito patiẽtibus offeraꝶ. doloꝛi dentiuʒ ſubuenit. lumbꝛicos ideſt longos ⁊ lumbꝛicos vermes ventris excludit. vermes aurium puluis eius interficit ſplenis ⁊ epatis duriciam aperit / ſi ſuccus eius cum feniculo ꝓpinetur. eius decoctio emoꝛoidas ideſt ſanguinis venas aperit ⁊ mẽſtrua ꝓuocat ⁊ educit. has ⁊ alias multas virtutes hʒ vt dicit diaſco. ⁊ platea. ⁊ etiam pli.

De Croco.

C Rocus de quo dı̄ eccla. iiij. ⁊ trẽ. vltio. hec herba ab vrbe coꝛinthio ſic eſt dicta vbi maxime abundat (vt dicit Iſido. li. xvij.) et herba cũ floꝛe ſuo ſic eſt dicta. Sed flos in quo eſt potiſſima virtus crocum dicꝶ. ⁊ eſt optimum quando eſt recens odoꝛis / boni / longum / parũ / album / integrum / neqꝫ in fragmenta cõminutũ / in ſpiratione bonũ. ⁊ cum carpitur inficit / ⁊ tingit manum ⁊ leniter eſt acutum. ſi huiuſmodi n̄ fuerit vetus cognoſcꝶ quãdo adulteratur. aut admixto croco / magmati cauſa agendi ponderis: aut cũ ſpuma argenti trita additur. ſed ꝓditur ſi puluerulentũ inuenitur / ⁊ ſi decoctum ab odoꝛe ꝓpꝛio immutaꝶ. ⁊ dicitur crocomagina ſuperfluitas que relinquiꝶ ex aromatibus ex quibꝰ croceũ fit vnguentũ (huiuſqꝫ Iſi. Secũdum diaſco. vero due ſunt ſpecies croci. oꝛtenſis dictus ab oꝛto in quo naſcitur ⁊ oꝛientalis a loco vbi creſcit ſic vocatur. ⁊ eſt iſte nobilioꝛ ꝙ̄ oꝛtenſis nec apponitur in vomitiuis medicinis. ꝓducit autem floꝛem purpureũ. caput habens ad moduʒ viole. in cuius medio tres vel quatuoꝛ floꝛes ꝓducit. eligendi ſunt ſubrufi / vel omnino rufi. ſubalbidi vero ſunt abiciendi per deceʒ annos poſſunt ſeruari. Eſt crocuʒ calidum ⁊ ſiccum in pꝛimo gradu. ⁊ in ſuis qualitatibus temperatũ ⁊ ideo eſt confoꝛtatiuum. vnde contra debilitateʒ ſtomachi ⁊ defectum coꝛdis multuʒ valet ruboꝛem oculoꝛuʒ ex ſanguine vel macul. tollit / ſi tritũ cũ roſis ⁊ vitello oui oculis apponaꝶ. huiuſqꝫ dia. ⁊ platea.

Unaʒ. n. ꝓpꝛietateʒ hʒ crocus qꝛ in folijs ꝑ totum hyemẽ retinet viroꝛẽ nec deponit illũ quãtumcũqꝫ frigus intendaꝶ. In eſtate vero deficiunt eius folia penitꝰ ⁊ marceſcũt. ⁊ poſt mediũ autumnũ iteꝝ creſcũt / ⁊ tũc floꝛes eius in tenui ſtipite exeũt ⁊ ꝓrumpũt. Sicut aũt di. ari. lib. vegetabiliũ. crocus hʒ magnã ꝯuenientiã ⁊ ſimilitudinẽ cuʒ cepa ⁊ aſcolonia in radice / differt tñ ab utraqꝫ qm̄ cepa ſiue radix croci eſt continue rarius ⁊ nõ facit ſemen ſicut aſcolonia ſʒ etiã eſt tota rõ eius ſementina in radice ⁊ om̄s tunice croci ſunt macre. ⁊ nõ recipiũt tunice eius oꝛti ab vna pte cepe ſue ſicut accidit i aſcolõia ⁊ domeſtica cepa. ſed incipiũt tunice croci a locis germinationũ venaꝝ cepulaꝝ. ⁊ hoc eſt ꝺ ꝓpꝛio croci (vt di. ari. Habet aũt cepa croci radices capillares q̃bus adheret terre ⁊ attrahit ſibi nutrimentũ. vt liliuʒ ⁊ alliũ ⁊ hmõi. ⁊ qñ cepa croci eſt groſſa ⁊ iam matura incipit diuidi ⁊ multiplicari in capita multa ꝓpꝛias tunicas ⁊ radices habentia ⁊ ex ſingulis creſcit planta. Ex quo pʒ ꝙ in eius capite ſeu radice eſt eius virtus ſeminatiua / que eſt ſui multiplicatiua / ⁊ ſue ſpeciei ꝯſeruatiua. Quod crocũ pli. ſiquidẽ li. xx. c. xx. cõmendat. crocũ inquit cum melle nõ ſoluiꝶ. nec cum aliquo dulci / facilime aũt cũ vino aut cũ aqua vtiliſſimuʒ eſt in medicina. deſtruit. n. om̄es inflationes ⁊ doloꝛes oculoꝛum maxime ſi cuʒ vino fuerit mixtũ / pectoꝛi ſtomacho ⁊ epati ſumme vtile ẽ. que crocũ pꝛius biberit / ebꝛietatẽ ⁊ crapulam nõ incurrit. coꝛone aũt ex eo facte reſiſtũt ebꝛietati nec ꝑmittũt hoīem inebꝛiari. ſomnũ facit. ⁊ ſtimulat venereʒ. flos eius illitus igni ſacro ſubuenit. de croco fit vnguentũ crinũ ⁊ croceũ quod greci crocomagẽ vocant ⁊ valet ꝯtra ſuffuſiones oculoꝝ. ⁊ eſt optimuʒ qꝺ guſtatũ dentes inficit ⁊ ſaliuã. vlcera capitis purgat. foꝛamina ⁊ inflationes ſedat. ſerpẽtum ⁊ aranearũ moꝛſus ⁊ ſcoꝛpionũ puncturas curat. huiuſqꝫ plinius.

De Cepa.

C Epa vel cepe eſt herba cuiꝰ vis tota eſt in radice ⁊ in ſemine. ⁊ ideo ſic cepe vocatur (vt di. Iſido.) qꝛ nõ hʒ niſi caput. De cepe di. ari. li. de plan. cepe inquit ⁊ aſcolonia faciũt bis folia. ⁊ hʒ cepe ſti pitem in quo facit ſemen. ⁊ hʒ radiceʒ pluribꝰ tunicas veſtitaʒ ⁊ ſub radice hʒ alias radices q̃ſi capillares / quibꝰ nutriꝶ groſſa radix. ad totam herbã humoꝛ tranſmittiꝶ radicalis. pꝛimo aũt anno nõ ꝓficit in radicẽ / ſed in ſecũdo ꝑꝰ ꝙ̄ ſeminaꝶ. Similiter nec ſemen añ ſcd̄m annũ facere cõſueuit nec facit ſemẽ in folliculo ſicut allium ⁊ quedem alia / ſed in ſummitate ſtipitis ſemen ſuper quoſdã pediculos. i. pedes paruos ſe dilatat. Spẽs aũt cepe eſt duplex. ſ. domeſtica ⁊ ſilueſtris que canina ab ariſto. nũcupaꝶ. canina aũt cepa floꝛes hʒ albos verſus celũ ⁊ virides quodãmodo verſus terrã ⁊ talis cepa vʒ ꝯtra apoſtema. Habet aũt cepa domeſtica ſtipite ꝯcauũ ⁊ ſine nodo ⁊ ſicut renouat folia ita ⁊ radices (vt di. ari. in pꝛedic. li.) Scd̄m dia.

cepe domeſticum vtile eſt ad medicinaꝫ ⁊ ad cibuꝫ. Eſt aũt viſcoſe ⁊ frigide nature ⁊ maxime illud quod eſt oblongũ etiam magis ꝙ rotundum. ⁊ magis rufum ꝙ album ⁊ magis ſiccũ ꝙ recens. ⁊ magis crudũ ꝙ coctum. comeſtum faſtidiũ tollit. oris fetorem diminuit. ventrem mollit. cibos condit. ſucc⁹ eius cũ melle caliginem oculorũ detergit. ſucc⁹ eius litargicis ſubuenit. auribus cũ lacte mulieris inſtillatus eiuſ dolorem ſedare cõſueuit. comeſtum tempate ꝓut cõuenit viſcoſos humores incidit. ora venarum apit. vrinam ⁊ mẽſtrua ꝓuocat. venenuꝫ educit. morſus rabidi canis extinguit. ⁊ alijs venenoſis morſibus ſuccurrit ⁊ reſiſtit. cutẽ dānificat ⁊ poros aperit. ⁊ ideo ſudorem ꝓuocat ⁊ educit. ⁊ comeſtũ crudum nihil nutrimẽtum corpi tribuit. colericis obeſt. flegmaticis conuenit. ſitim facit. inflationem gignit. ⁊ acumine ſuo caput ꝑcutit atqꝫ ledit. ⁊ nimis comeſtũ aliquando inaniam ideſt inſaniaꝫ inducit ⁊ terribilia ſomnia videre facit/ precipue ſi ab exeũtibus egritudinem comeſtũ fuerit. lacrimas ſolo odore ꝓuocat. ⁊ viſum ledit (hucuſqꝫ dia.) De cepa aũt dicit pli. li. xx. c. xvij. cepe apud grecoſ multa ſunt genera. ⁊ eis omibus eſt odor lacrimoſus. ⁊ eſt optimum qđ eſt rotundiſſimuꝫ. ⁊ acrius eſt rufum ꝙ candidum ⁊ crudũ ꝙ coctũ. ſeritur ⁊ plantat᷑. ſed quãdo ſeminat᷑ ante ãnũ ſequẽtem nõ facit ſemen/ ⁊ quãdo facit corrũpitur ipſum caput. vnde ex corruptione iacti ſeminis gignit᷑ ipſum caput ⁊ ꝓductio ſeminis capitis eſt corruptio. vult aũt ſeri ſemen cepe i ſolo terre foſſo herbarum aliaruꝫ radicibus extirpatis. ſemen eius nigreſcere incipiens metit᷑ anteqꝫ totaliter matureſcat. radices optime in paleis cõſeruantur. ⁊ licet cõtingat capita inueterari aqua ſalſa ⁊ tepida ſunt capita intingenda ⁊ ita efficiunt᷑ diuturnia ⁊ eſui meliora. ꝫ in ſiccis ad ſeminandũ vel ad plantandum ſunt vtiliora. multi etiam capita ceparum ſicut ⁊ alliorum ſuſpendũt in fumo ſupra ignem/ ⁊ ſic ne germinent cõſeruant᷑ qđ ſepe extra terram facere certum eſt. ſicut ⁊ alliũ niſi ꝑ artificiũ caueatur. Idem lib. xx. c. vij. Cepe ſilueſtres nõ ſunt ſapide neqꝫ multum cõmeſtibiles/ ſunt tamen multũ medicinales. ipſo enim olfactu caliginident᷑. magis aũt vnctione ꝓuocant oris vlcera ſanant. morſus caninos cũ melle ⁊ vino curãt morſibus etiam ſerpentum obuiant. auricularum ſonitũ ⁊ grauitatem emũdant. cum adipe anſerino aut cum melle lumborum dolores iuuant. hucuſqꝫ Plinius.

De Cepe canino.

Cepe caninum dicit᷑ ſquilla ⁊ inuenitur iuxta mare. vnde a platea. cepa marina appellat᷑. reperitur autẽ quandoqꝫ ſola ⁊ tunc mortifera ac venenoſa ẽ ſi ſuccus recipiatur/ niſi eius venenoſitas reprimatur. Solent aũt ſolernitani eam diuidere in plures partes/ ⁊ plantare in ortis ſigillatim ⁊ ita reprimũt venenum eius. reprimitur autem malicia ſi in vino ⁊ oleo aliquantulũ dimittat᷑ ⁊ ſic in medicinis apponatur. Debet aũt ſcindi iſta cepa ⁊ interiora ⁊ exteriora abici/ qꝛ exteriora ſunt mortifera pre nimia caliditate/ ⁊ interiora pre nimia ſiccitate/ ſed media ſunt tempata. multum conuenit medicinis.

De Cucumere.

Cucumer. ris. quedam eſt herba de qua dicit Iſido. li. xvij. Cucumeres ſunt dicti/ eo ꝙ interdum ſunt amari qui dulces naſci perhibent᷑ ſi lacte mellico eorũ ſemen infundatur. Diaſco. aũt dicit cucumeris natura frigida reperitur vẽtrem ſoluit. ſtomacho accomodat᷑ quibus animus deficit ſuccurrit etiã odore. folia eius trita vulneribus medent᷑ que impſſerit canin⁹ morſus. ſemen eius tritum cum vino dulci/ ⁊ potui datum/ veſicam iuuat laborantem. Scd̃m plini. autem. lib. xx. c. ij. ⁊. iij. cucumer eſt ortenſis ⁊ ſilueſtris cuius radix eſt magis groſſa et alba/ ex cuius ſucco fit electuarium quod ẽ neceſſarium in pluribus medicinis.

De Cucurbita.

Cucurbita ſcd̃m Iſido. nomen eſt grecum/ cuius origo latinis ẽ incerta. Eius genera ſunt multa (vt tangit Iſido. li. xij. / Et di. idem plini. Eſt aũt cucurbita alia domeſtica ⁊ ortenſis/ alia uero ſilueſtris. Domeſtica vero ĩ ramos ⁊ folia pariter ⁊ flagella ad modum vinee ſe diffundit ⁊ quibuſdam ligamentis ſe cõuertit ſicut vitis/ ⁊ hꝫ quoſdã flores albidos quos emittit potiſſime cõtra nocteꝫ ſine appodiatione florere põt. ſed fructus eius vix proficit/ immo deficit vel putreſcat/ quando ad modũ vinee a terra nõ erigitur ⁊ lignis ⁊ virgulis non ſuſtentãtur. Eſt autem cucurbita ſecundum platea. frigide ⁊ humide complexionis ⁊ in qualitatibus tempate. in calidis regionib⁹ ꝑcipue inuenit᷑. cuius ſemina in terrã ꝓiecta herbã pareant ex qua producũt flores ⁊ tandẽ fruct⁹ pleniſſie ⁊ medulla

cuius coꝛtex pꝛimo eſt mollis/ſed quando puenit ad maturitatem ad moduȝ ligni indureſcit fructus eius quādo noua ſunt cōueniunt cibis ⁊ ſemina medicinis. Sunt aūt ſemia eius diuretica ⁊ diuiſiua ꝑpter ſue ſubſtantie ſubtilitatem. ⁊ ideo valent contra opilatonē epatis ⁊ renum ⁊ veſice ⁊ acutū patientibꝰ cucurbita elixa aſſata cibus eſt in medicina. Nam materiam ī firmitatis purgat ꝑ vrinam ⁊ aliquātulum coloꝛem repꝛimit alterat ⁊ cōfoꝛtat. ſemina eius poſt maturitatem colliguntꝰ/ abluūtur/⁊ ad ſolem deſiccanꝰ/ne ꝑpter humiditatem ſupfluā coꝛrumpanꝰ in loco ſicco ꝑ triennium reſeruantur (hucuſqꝫ platea.) Scd̄m plini. aūt ſucꝰ cucurbite valet cōtra ſacrum ignem ⁊ tumoꝛē oculoꝛum/mitigat doloꝛem aurium ſi tepidum īmitatur/ſemen eius tritum in puluerē vel inſpſum replet cauata vulnera/cinis coꝛticis valet cōtra cōbuſturam. Dicit autem adhuc pli. lib. xx. c. iiij. Eſt cucurbita ſilueſtris digitalis groſſitudinis naſcens in ſaxoſis locis/cuius ſuccꝰ ſtomacho ⁊ viſceribus multum ꝓdeſt. renum ⁊ lumboꝝ paraliſi ſubuenit/medulla eius cum abſinthio ⁊ ſale doloꝛē dētium tollit. ſuccꝰ eius cum aceto calefacꝰ mobiles dentes ſiſtit. caro eius ſine ſemine clauis pedum. i. apoſtematibus ſuccurrit. vinum cū eo feruefactum oculoꝛum impetus tollit. folia eius trita ⁊ cocta vulneribus ſubueniūt. ſemen eiꝰ potatum cum vino venenū vincit. comedi nō debet qꝛ inflationes facit. Eſt aūt cucurbita argeſtis ſm̄ Iſid. lib. xvij. idem qd̓ coloquintida herba multum amara quēadmodum cucurbite. verſus terram tendit habens folia grauis odoꝛis/ vt cucurbita. ⁊ fructū rotundum facit ſicut cucumer vſualis (vt dicit Iſido. ibidem. Quere ſupꝛa d̓ natura coloquintide.

De Celidonia.

c Elidonia eſt herba croceos habēs floꝛes atqꝫ fructum croceū tangentis manꝰ intingens/ſic dicta eo ꝙ in aduentu hyrundinū videꝛ erūpere vel floꝛere (vt dicit Iſido. li. xvij. celidon eni grece hyrūdo dicꝛ latine (⁊ ſubdit Iſido.) vel dicꝛ celidonia qꝛ pullis hyrūdinum ſi oculi ledenꝛ/matres illis ex hac herba medicanꝛ. Item etiā recitat Plinius. ꝙ ſucco celidonie oculi hyrundinum eruti ſiue leſi ad ſtatum pꝛiſtinū reuertunꝛ Alias ſiquidem hꝫ notabiles virtutes. hꝫ eni virtutem diſſoluendi. attrahendi. ꝯſumendi. vt di. dia. doloꝛem dentiū mitigat. caput purgat/menſtrua ꝓuocat/⁊ matriceȝ mūdat/fiſtulā oꝛis ⁊ cancrū curat. ſm̄ pli. dia. ⁊ platea.

De Centaurea.

c Entaurea eſt herba amariſſima/calida/⁊ ſicca in tertio gradu. ⁊ ideo fel terre eſt vocata vt dicit Iſid. qꝛ a chirone centaurea eius virtus pꝛimitus eſt inuenta. vt dicit idem li. xviij. Eſt aūt duplex. ſ. maioꝛ ⁊ minoꝛ. Pꝛima quedē maioꝛes habet ramuſculos ⁊ floꝛes ⁊ eſt maioꝛis efficacie quā minoꝛ (vt dicitꝛ ī platea.) Et ibidē dicit ꝯſtan. ꝙ radix maioꝛis calida eſt ⁊ ſicca in ſecūdo gradu/⁊ habet quandam amaritudinem cum dulcedine. et ideo habet virtutem conglutinandi. ⁊ ex amaritudine hꝫ virtutem diureticam ⁊ diuiſiuam. plus valent floꝛes ⁊ folia in medicina ꝙ alia que ſunt in ea. doloꝛem eni ventris ſedat viſum clarificat/⁊ renes ⁊ ſplenē deopilat/paraliſim curat/vermes ventris cum melle necat. vulnera radix eius conſolidat. vt dicit diaſco. plini. ⁊ platea.

De Daphiro.

d Aphirus grece laurus dicitꝛ latine vt dicit Iſido. lib. xvij. ⁊ eſt laurus a verbo laudis dicta. lauri enim ramis ⁊ folijs cum laudibus victoꝝ capita coꝛonabanꝛ. ⁊ ideo aput antiquos laudea vocabatur. ſed poſt ſublata. d. ⁊ ſubꝛogata. r. laurus eſt dicta ſicut quōdam dicebaꝛ medi dies/que nunc meridies ſolet dici (vt dicit Iſido.) hanc arboꝛē vocant greci daphirē/ eo ꝙ nunꝙ deponat viriditatem. hyeme enim viret ⁊ eſtate. ⁊ ideo inde victoꝛes potiſſime coronanꝛ (vt dicit Iſido.) ⁊ ſubdit. Hec ſola arboꝛ a vulgo creditur minime ſublimari. vnde fuit appollini pꝛimitꝰ ꝯſecrata. de q̄ dicit magiſter in hiſtoꝛia ſup illud verbuȝ ꝯſuluit iſaac dn̄m. Gene. xxv. Rebecca ex timoꝛe gentiū q̄s viderat in peuntibꝰ ſpēm lauri quā tripodē dicunt capiti ſuppoſuit ⁊ ramis herbe que agnꝰ caſtus dicꝛ incubuit. vt viſiones veras videreȝ ⁊ fantaſticas nō ſentiret. De lauro ſiquidem dicit pli. li. xvi. c. xxx. laurus triūphis ꝓpꝛie dedicatur que gratiſſima eſt domibus ceſaruȝ atqꝫ pontificū qꝛ domos adoꝛnat. Et ſunt duo genera eius. ſ. delphica ⁊ cipꝛia. Lauro dephica delphis pꝛimo coꝛonati ſunt triūphantes. Cipꝛia vero romani pꝛimo ſuos coꝛonabāt. modo aūt multe ſunt lauroꝝ ſpēs/ſed differunt in viroꝛe ⁊ magnitudine filioꝝ ⁊ ſimilitudie baccarū. Eſt aūt arboꝛ multiplici ſpeciei ⁊ enumerat pli. xiij. ſpēs arboꝛis eiuſdē/inter q̄s ponit q̄dam ſpēm lauri ꝙ dicit fuiſſe magno ioui ⁊ appollini delphico dedicatā. ⁊ iō tellꝰ laurifera ī domibꝰ ⁊ ī ſatis a fulmie mācet tuta. ſine āt lauri pꝛīia nō ſolebat apoꝑllo dare rn̄ſa ſua.

et ideo quia diuinis credebatur cõuenire hono
ribus honorem triũphis obtinuit. nec licebat
laurum pollui in vſibus illicitis et prophanis
quia propter propitianda numina ſuper alta
re poni debuit ꝛ offerri. Ceſar autem tiberius
celo tonante laurum in capite ſolitus erat ferre
ſicut ferunt contra fulminũ metus. Narrat etiã
pli. mirã rem / ꝙ cum auguſtus ſederet in quo
dam orto iuxta druſillã auguſtã deiecit aquila
de alto gallinam miri candoris illeſam in gre/
mium ceſaris. tenuitqꝫ gallina laurium ramũ
in roſtro ſuo onuſtum baccis multis. gallinaꝫ
ꝛ ſobolẽ iuſſerũt aruſpices obſeruari / ꝛ baccas
laureas ſeminari ꝛ cum diligẽtia cuſtodiri / ex
quibus prouenit ſilua triumphans cuius po/
ſtea ceſar laurum in manu tenuit ꝛ coronam in
capite geſſit. ac deinde alij ceſares eodem mo/
do ex eadẽ ſilua poſt obtentum triũphũ / opor
tuit coronari (hucuſqꝫ plinius) De lauro ſiqdẽ
addit diaſco. ꝙ eſt arbor elegãtis forme et ma
gne aromaticitatis ac mire efficacie ꝛ virtutis.
Nam folia eius viridia que multum odorifera
ſunt ſi contundantur mitigant ꝛ ſanant pũctu
ram apuꝫ veſparum / ꝛ omnẽ tumorẽ ſpergũt
libros ꝛ veſtes cũ quibus ponuntur a tineis ꝛ
vermibus cuſtodiunt ꝛ a corroſione tutos red/
dunt / fructus lauri dicuntur bacce lauri / ꝛ ſũt
grana exteriꝰ nigra vel ſubrufa / interius alba
ꝛ vnctuoſa / in figura ſperica / in complexione
calida ꝛ ſicca in ſecũdo gradu ſubtilẽ habent
ſubſtantiam. ꝛ habent virtutem depurandi / cõ
fortandi. ꝛ in multis ponuntur vtiliter medici/
nis ex quibꝰ fit oleũ precioſum quod valet con
tra multas ꝛ pͤcipue frigidas paſſiões.

De diptano.

d Iptanus eſt herba medicinalis cu
ius radix maxime conuenit medici
nis. ꝛ debet eius ſubſtantia eſſe ſo
lida nõ perforata / que cum frangit̃
nõ puluerizatur virtutẽ hꝫ diſſoluẽdi / attrahẽ
di venenum / ꝛ cõſumendi. vnde valet cõtra ve
nenoſos morſus / ꝛ ſuppoſita vulnera ꝛ pota/
ta (vt dicit dia. ꝛ platea.) cuꝫ paucis additis
dicit̃ in multis habere virtutem triace / mẽſtru/
um ꝓuocat / ꝛ educit ſecũdinas / ꝛ fetum mor/
tuum excludit / epilenticis ꝛ paraliticis cuꝫ ſuc
co rute ſubuenit (vt di. dia.) De hac herba di.
plini. li. xxv. c. viij. ceruie inquit diptanum prio
miniſtrauere. nam eius herbã comedunt / vt fa
cilius pariant / ꝛ ſi ſagittis fuerint leſe diptanũ
querunt. quẽ comedentes ferrũ excutiũt in vul/
nere derelictum. Ideꝫ dicit baſilius in exame.
ꝛ ambro. ꝛ expoſitor vbi loquit̃ de hinulis cer
uorum. hec herba ſecundum plini. creſcit i plu
ribus locis. ſed illa minus eſt laudabilis que
creſcit in agris pinguiorib' ſiue craſſis. que au
tem creſcit in locis aſperis vel ſiccis melior eſt
cuius minima portio guſtata accendit os. (vt
dicit Iſi. li. xvij.) ſicut dicit diptanus eſt mons
crete ex quo diptanus nomẽ accepit. vnde vir
gili. Ceruia vulnerata ſaltus pagrat diptanum
querit. Tante enim virtus eſt vt ferrũ a corpo/
re excutiat. vnde ꝛ eius pabulo fere pcuſſe eici
unt ſagittas corpi inherentes. hanc quidã pu/
legium maris vocant / qꝛ habet tela eiciẽdi bel
lica poteſtatem. vt dicit Iſido.

De draguntia.

d Raguntia eſt herba ſic dicta eo ꝙ
haſta eius in modum colubri ma
culis ſit reſpſa ſimilitudinem imi/
tatur vipere vel draconis. vel quia
herbam ipſam vipere timent (vt di. Iſido. li.
xvij.) hec a multis ſerpentaria vel colubrina
nũcupatur. Nam florem habet purpureuꝫ / di
uiſum / ꝛ aptum ſicut os ſerpentis / de cuiꝰ me
dio ꝓcedit quaſi lingua ſerpẽtea acuta / nigra
ꝛ rotunda. ꝛ in medio floris ipſius ſurgit qua
ſi caput / ſemine groſſo ꝛ rotundo / ꝓrius viride
deinde rufum efficitur quando incipit mature
ſcere. herba iſta ſm dia. magne eſt efficacie ꝛ vir
tutis. nam radix eius exſiccata ꝛ pulueriſata cũ
aqua roſacea faciem clarificat ꝛ colorat cum ſa
pone gallico fiſtulam ſanat mundat / ꝛ deſiccat
ꝛ os eius ita dilatat vt os fractum vel putrefa
ctum extrahi queat. cum aceto ꝛ calce viua can/
crum curat. folium eius in vino decoctum apo
ſtemata maturat / ſuccus eius auditum ex frigi
da cauſa leſum ſanat / viſum clarificat / mẽſtrua
ꝓuocat / emoroides ideſt inferiores venas ſan
guine fluentes conſumit ꝛ deſiccat / ſuccus eiuſ
interius ſumptus aborſuꝫ ꝓuocat / odore ſuo
ſerpentes fugat / non enim leditur corpus a ſer
pentibus / ſi cum eiuſdem herbe ſucco iunctuꝫ
fuerit aut linitum. hucuſqꝫ dia. ꝛ pla.

De draganto.

d Ragantum ſecundum platearíuꝫ
ꝛ auicen. eſt gummi cuiuſdaꝫ arbo
ris cuius humor vel actiõe caloris
vel conſtrictione frigiditatis natu/
ralis indureſcit / cuius ſpecies eſt triplex. nam
eſt album purum ꝛ clarum. et illud melius eſt.

Digitized by Google

eſt etiā ſubꝛufum ⁊ citrinū quod nō ē adeo bo
num ſicut albū/cui nihil terre admixtū eſt. qđ
albū eſt ꝯuenit frigidis medicinis ſubꝛufuꝫ ⁊
citrinū debet poni in calidis.p.xl.annos ſerua
ri pōt virtutē habet infrigidandi/humectandi
⁊ mūdificandi ex frigiditate ⁊ humiditate con
glutinādi ex ſua gummoſitate.valet ꝯtra vicia
pectoꝛis in electuarijs ⁊ ſirupis.nam pect⁹ ſic
cū humectat humoꝛē perditū reſtaurat/tuſſim
ſedat/ſcaſſuram labioꝛū ⁊ oꝛis vlcerationē con
glutinat atq; ſanat/faciē mūdificat ⁊ dealbat
arthericos iuuat/contra diſſenteriam pꝛodeſt.
vt dicitur in pla.

De ebeno.

e Benus eſt lignū ethiopicū coloꝛē
habēs nigrū tactum lenē/durum/
planū ⁊ ponderoſum.;vnde ꝓpter
poroꝝ compactionē ꝯ poſitū in aq̄
ſtatim ſubmergit̃ atq; petit fundū.vt dicit̃ in li
bꝛo vegetabiliū.Eſt aūt guſtu ſtipticū ⁊ moꝛ
dax/qđ igni appoſitum citius rapit ignē ⁊ ſua
uem fumū emittit/⁊ odoꝛē.in corticula ꝯ ſtricatū
rufum oſ̄dit coloꝛeꝫ.virtutē habet purgatiuaꝫ
⁊ ꝯfoꝛtatiuam.ideo collirijs vtiliter adhibet̃(ſi
cut di.pli.⁊ diaſco.)De ebeno etiā ait Jſido.
lib.xvij.eben⁹ inquit in india creſcit ⁊ in ethio
pia qui ceſus diu indureſcit in lapidē.cuius li
gnū nigrū ⁊ coꝛtex lenis vt lauri.indicū macu/
loſum eſt ⁊ vanū.ſed melius qđ in nullo macu
loſum.ſed nigrū eſt ⁊ lene. Solet aūt poni iu/
xta crepundia vt infantē viſu nigra nō tererent
vt dicit Jſido.⁊ virgilius.ebenū ꝯmendat pli
ni.lib.xij.c.v.dicens ebenū eſſe arboꝛem auro
ꝯ parabilem.ideo ethiopes ſolebant ebenū cum
auro ⁊ eboꝛe offerre imperatoꝛib⁹ ꝓ tributo. vñ
⁊ regina ſaba legit̃ talia ligna dediſſe ſalomo/
ni.quarto Regum.iiij.

De edera.

e Dera ab herēdo eſt dicta.vt di.Jſi
do.eo ꝙ arboꝛibus adhereat vel
dicitur ab hedo/q: ſumpta in cibū
a capꝛis lac multiplicat vnđ nutri
mentū hedi.radix eius duriſſima ꝑfoꝛat. frigiđ
eſt nature ⁊ frigidā indicat eſſe terrā vbi creſcit
viroꝛem diu ſeruat ⁊ nō ꝑdit folia que diu virēt
amari ⁊ ſtiptici eſt ſapoꝛis.hedere aūt ſm pli.li
bꝛo.xvi..c.xxxiiij.ſunt due ſpēs.ſ. alba ⁊ nigra
ſ.maſculus ⁊ femina.Maſculus eſt maioꝛ ⁊ i
folijs durioꝛ ⁊ pinguioꝛ.hedera vero alba fru
ctum habet albuꝫ.⁊ nigra nigrū. Solent autē
poete coꝛonari folijs hedere in ſignū viuacis i
genij ⁊ ſubtilis.q: hedera ſemꝑ viret. ſimiliter
hedera coꝛonati incedebant illi qui ſacris libe/
ri patris.i.bachi miniſtrabāt. vnde hec arboꝛ
deo vini ſacrata fuit.ſil'r ⁊ marti.vñ ⁊ allexan/
der magnus ſuos milites decoꝛauit hedera qñ
de india triūphauit.vt dicit idē plini.exemplo li
beri patris qui galeas ſuoꝛū tirſo hedere adoꝛ
nauit.Eſt aūt arboꝛ vt dicit idem.multuꝫ in al
tum ſe extendēs/ꝙ diu inuenit arboꝛē vel muꝝ
per quē ſerpat.radicoſa ſeu ramoſa habēs bꝛa
chia ⁊ baccas quaſdā ſed amaras. cuius vm/
bꝛa eſt nociua ⁊ ſatis inimica frigoꝛi/ſerpentū
grantiſſima rumpēs muros ⁊ ſepulchꝛa.vñ miꝛꝝ
eſt ꝙ haberi in honoꝛe a veteribus fuerit ꝯſue
ta.folia habet inciſa ⁊ anguloſa.grauiſ odo
ris ⁊ plana/ſed amara/ ſub quoꝛū vmbꝛa la/
tent vermes. Jtem caplo viceſimo quarto.mi/
ra ꝑditur facere natura herede ad expianda vi
na.nam ſi fiat vas ex ligno eius vina tranſflue
re ⁊ aquā ſi qua mixta fuerit remanere certuꝫ ē
hucuſq; plinius.)Secundū diaſcoꝛidem autē
hedera quāuis ſit amara/vtilis tamen eſt me/
dicine .nam virt⁹ ei ineſt ſtiptica ⁊ conſtrictiua
⁊ ideo diſſenterijs medet̃.ſuccus eiuſ in narib⁹
inſtillatus/caput purgat ⁊ doloꝛem eius miti/
gat.ſuccus eius cum oleo tepidus / aurib⁹ im
miſſus/cōtra ſurditatē iuuat. Jtem idē hedera
ex cōtrarijs eſt compoſita. ⁊ ideo in cauſis con
trarijs operatur.ꝓpter quod virtuteꝫ habꝫ ma
turatiuam/attractiuam/mūdificatiuam/⁊ mi/
tigatiuam.⁊ apponi ſepius ſolēt eius folia ad
cocturas.eius gummi diuerticum eſt ⁊ diſſolu
tiuum.valet contra calculum.eius folijs nutri/
tus hircus ſanguinem habet acutioꝛem. ⁊ ad
frangendum calculum in renibus ⁊ veſica foꝛ/
tioꝛem.Eſt autem quedam ſpecies herede ſup
cuius folia cadit ros ⁊ inuiſcatur ac in lado/
num commutatur.cuius virtus magna a me/
dicis experitur.nam fumuſ eius menſtrua pꝛo
uocat ⁊ educit/ſecundinas expellit/reuma com
peſcit/caput ⁊ ſenſus confoꝛtat/tuſſientes iu/
uat/⁊ fluxum ventris ſedat.⁊ in multis medici
nis adhibet̃ vtiliter.vt di.dia.

De elitropio.

e Litropium eſt herba ſic dicta eo ꝙ
ſolſtitio eſtiuo floꝛeat.vl' quia ſolis
mōtibus folia circumacta cōuertat
Unde a latinis ſolſequium appellatur(vt di.
Jſido.lib.xviij.)nam ſole oꝛiente floꝛes ſuos
aperit/⁊ cum ſol occubuerit/iterum ſe recludit
⁊ hec verrucaria dicitur/eo ꝙ extingat verrucaſ
⁊ abſtergat/ſiue potet̃ ſiue cataplaſmetur.(vt

dicit Iſido.) ſecūdum aūt platea. ſolſequium ſolis ſponſa dicitur. ⁊ eſt herba frigida ⁊ humida in ſecūdo gradu/ cuius ſuccus bibit?/ valet cōtra venenum ſumptū interius. valet etia3 cōtra morſum caninum ⁊ venenoſum/ ſi trita ſup vulnus ponatur/ cōtra calefactionem epatis ⁊ opilationem multū iuuat ⁊ valet.

De Eleboro.

Eleborus (vt dicit Iſido.) ab eleboro fumo ſic dicitur vbi plurimū gignitur. hunc romani veratru3 dicunt. eo ꝙ ſumptum mētem mora3 in ſanitatem reducit/ cuius duo ſunt genera. ſ. album ⁊ nigrum alb? dicitur eleborus/ q2 radices hab3 albas/ ⁊ albos ⁊ flegmaticos humores purgat. niger vero nigras radices habet/ ⁊ nigros humores. ſ. melancolicos purgat ſiue mundat. Eſt aūt ſecundum dia. ⁊ alios auctores herba multū violenta in virtute ⁊ recipienda medicinaliter cu3 cautela. multū enim ledit ⁊ cito interficit quādo indiſcrete aliquib? adhibetur. valet tamen ꝯtra multos morbos/ ſi debito exhibetur modo (vt di. dia. q2 quartanaſ febres ſoluit/ vermes in auribus ⁊ alias interficit/ epilēticis ⁊ litargicis ſubuenit/ eius puluis ſi cum pane miſceaſ/ ⁊ a muribus comedaſ mures interficit (vt dicit dia. et etiam plateari) Inter omēs aūt huius herbe duas ſpēs melior eſt eleborus albus ⁊ eſt calide ⁊ ſicce cōplexionis in tercio gradu ⁊ creſcit in locis montanis ⁊ humidis ⁊ habet folia ſimilia plātagini ſed longiora ⁊ in fine acutiora ⁊ ſtipitem vni? cubiti ſiue magis. cuius radix laxat multum ſuperius ⁊ inferius. ⁊ nunquam debemus eleboro vti/ niſi materia fuerit digeſta priuſ ⁊ preparata. ⁊ tunc etiā cū cautela. ⁊ ideo Ipocras di. ſi uelis eleborum ducere moue corpus/ ne. ſ. ſumens eleborum ſemp dormiat. ⁊ habet virtutem reſoluendi humidū in ventoſitatem. vnde ſequiſ ſuffocatio ſpirituū ⁊ mors (vt di. dia ſco. ⁊ pla. (Eleborus aūt niger multum periculoſior eſt.

De Eſula.

Eſula quedam arbor eſt que a medicis calida dicitur in tertio gradu atq3 ſicca (vt di. dia.) cuius radix maxime valet in medicinis/ cuius multe ſunt ſpecies. ⁊ illarū virtus nūc eſt in lacte ⁊ in humore/ nunc in ſemine nunc in radice vnde dicitur. Lacanabula parat caputia ſemine gaudet. Eſula radicis cortice preſtat opem. Eſt enim eſula herba plana habens folia ⁊ rupta emittit lacteum humorem qui quidem eſt vlceratiuus ⁊ carnis ſiue cutis corroſiuus. flegmaticos purgat humores. etiam val3 hidropicis ⁊ alijs patientibus ex humore flegmatico varias paſſiones.

De Eruca.

Eruca eſt herba alba domeſtica aliquando ſilueſtris calida ⁊ humida diuretica ⁊ aperitiua. renes confortat/ paraliſim curat/ vrinam prouocat/ veſica3 ⁊ renes purgat/ vtilis eſt in cibo ⁊ in medicina/ flores eius apes diligunt ⁊ frequentant. vt dicit plinius.

De Euula.

Euula eſt herba cuius manerieſ eſt duplex. ſcilicet ortulana ⁊ cāpana que maioris eſt efficacie in radice. nā radix debet colligi i principio eſtātis ⁊ in ſole exſiccari/ ne ex humiditate corrumpaſ. virtutem habet leniendi/ mūdificandi/ ⁊ neruos cōfortandi/ ⁊ viſcoſam humiditatem cōſumendi valet mirabiliter in frigida tam cōtra tuſſim ⁊ ſpūalium membroru3 frigidos paſſiones. vnde ſcriptum eſt in marco. Euula campana reddit precordia ſana.

De epithimo.

Epithimum eſt flos thimi que ē herba cui? tota virt? in flore eſt. na3 ſolus flos poniſ in medicinis (vt di. dia. pli. ⁊ pla.) virtutem h3 purgandi flegmaticas vel melancolicas paſſiones. vnde valet cōtra quartanaſ ⁊ etia3 quotidianas acceſſiones. valet etiam ſm conſtan. cōtra ſtranguria3 ⁊ difficultatem vrinādi ⁊ etiam cōtra ſplenis ⁊ epatis opilationem.

De ebulo.

Ebulus eſt fruc? ſiue herba i folijs ⁊ in ſtipite ſambuco quidē arbori ſimilima. cui? radicis cortices frondes ⁊ flores ſunt vtiles in medicina. h3 etiam ſm dia. ⁊ pli. virtutem diſſoluēdi ⁊ cōſumendi groſſum flegma ⁊ viſcoſū. Un⁹ ſuc⁹ ebuli valet cōtra artericā ⁊ ꝯtractō e3 neruoꝝ manuū atq3 pedū. v3 etiā ꝯtra leucoflegmantiā. i. hidropiſi3 ex flegmatica cā atq3 frigida ſiue alba. v3 etiā ꝯtra tumores ⁊ collectiōes intercutaneas vbicūq3 in corpe colligant. Item v3 maxime ꝯ ꝯcuſſiones corpis atq3 caſus/ ſi patiēs in eius decoctiōe frequētius foueaſ. nam dolorē mitigat/ tumorē ſedat/ virtutē ⁊ robur neruis ⁊ iunturiſ oſſium adminiſtrat. odore quidē eſt ebul? herba fetida ⁊ ſapore min? grata/ ſed in virtute ⁊ efficacia ab antiqs medicis optima ad medicandū eſt apud veteres iudicata. vt dicit plinius diaſcorides ⁊ platea.

De fico.

F Icus eſt arbor a fecunditate dicta alijs enim arboribus fecūdior eſt nam ter quaterq̄ p ſingulos ānos fructum gignit atq̄ altero mature ſcente oritur alter ſtatim. Ficus autem egyptia fecundior fertur. cuius lignū in aqua miſſuz ili co mergit ⁊ cum in limo aliquādiu iacuerit/de inde in ſupficiez ſurſum eleuat. verſa viceſſitu re. qm̄ madefactum debuit humoris pōdere re ſidere. Tempore vero pictagore/ alebant ficu bus galate anteq̄ idem ad eos carnis vſū que fortior eſt cibus tranſtuliſſet. a ſenibus aūt in cibo ſumpte ficus rugas eorum diſtendere fe runt/ tauros quoq̄ ferociſſimos ad fici arboris colligatos dicunt repente māſueſcere. ficus aūt cuiuſdam arboris remedio que dicitur caprifi cus (vt aſſerunt) fecundat (hucuſq̄ Iſido. li. xvij. c. vij.) Secūdum ariſto. lib. vegetabilium humor corticis arboris qui eſt quaſi ſanguis ī aīalibus/ in quibuſdā eſt lacteus. vt in ficu ⁊ in moro. ſed fici lac habet vim coaguli ad fa ciendos caſeos ſicut flos cardicaſealis. Eſt au tem eius humor multū vnctuoſus. ⁊ ideo ficus eſt multe fecunditatis. quod enim eſt vnctuoſū tranſit in fructū/ ⁊ quod ſubtile ⁊ aquoſuz in fo lia tranſmutat. que quidem ſūt lata ⁊ ſcaſſa. ⁊ ī extremitatibus pinca ⁊ acuta/ quorū lacte ſiue ſucco membra genitalia pluuita dicunt moue ri ad pruritum ⁊ libidinis incendiū. Simile enim eſt ſup Geneſis tertio. ſ. ibi. fecerūt ſibi d̄ folijs ficuū perizomata. cōtingit aūt ficum ar borem (vt dicit ariſto.) ſterileſcere aliquādo ꝓ pter humoris defectum/ aliquādo ꝓpter ſuper fluam humiditatis habūdantiam. ⁊ in vtroq̄ caſu indiget medicina. vnde agricole ei ſubue niūt in defectu humoris p fimum cōuenientez ⁊ aquam dulcem. quando vero ſuperhabun dat humor arborem clauis pforant/ ⁊ ſuperflu um humorem euacuant. ſicut ſupra de arborū medicina eſt oſteſum. De fico autem arbore ſi ue ficu dicit plini. lib. xiij. c. viij. omnia que ſu pra ſunt de Iſido. introducta. ficus inquit egy ptia eſt arbor fecūdiſſima moro ſimilis in ma gnitudine ⁊ in folijs ⁊ in aſpectu. quater ī eſta te profert fructum ſed primum generat imma turum cui ſimilis eſt ficus cipria que quater ger minat ⁊ fructus quaternos facit ſiue parit. ſed groſſus eius non matureſcit/ niſi prius incida tur/ ⁊ lactis ſuperfluitas emittet. ⁊ emittit ger mina ſua ſine folijs in extremitate ramorum. ⁊ habet ſimilitudinem in radice cum populo et in folijs in extremitate cum vlmo ⁊ eſt in quan titate fabe fructus magnitudo. Eſt autem fi cus tenera arbor ⁊ debilitata. ⁊ ideo a forti fri gore de facili leditur ⁊ potiſſime quādo incipit germinare. Item idem plini. lib. xij. c. vi. eſt ficus indica exilia quedam ferens poma vaſtis ramis tranſfuſa/ qui rami in terra adeo incuruā tur pondere ſuo q̄ terre infiguntur. ⁊ ſic nouaz progeniem faciunt in circuitu circa parentem vel circa ſtipitem ⁊ tandem faciunt vmbram ⁊ denſitatem q̄ paſtores ſub eius ramis ab eſtu ⁊ a vento ſe abſcondunt. Superiores autem rami matris in altum valde ſe extendunt. colla terales vero vaſto circuitu iuxta matrem ſe extē dunt. ⁊ quaſi ſiluoſa multitudine vmbraz ma gnam faciunt. folia autem ſūt latiſſima ad mo dum pelte amonite diſpoſita. poma autem fa cit multa ſed modica que fabe magnitudinem vix excedunt ſed inter folia calore ſolis ita de coquuntur q̄ pre dulci ſapore ad comedendū digna miraculo reputantur. ad hoc dicit plini. lib. xv. c. xix. q̄ eſt quedam arbor que dicitur ſil ueſtris ficus que in alio nomine dicitur caprifi cus nunquam matureſcens ſed quod ipſa ex ſe non habet alijs tribuit. nam cultores ſolēt ape rire ora radicum vel corticis arboris ficus. ⁊ ibi intus īfigere ſurculos ⁊ ramos caprifici ex quo rum inſertiōne aperta radice attracto aere nouo ⁊ humore ei congruo vigorem recipit ⁊ virtutē vnde ⁊ humor lacteus qui eſt materia fructus in ipſius tranſit paſtum. ſicut ſupra patet in di ctis almun. in tractatu de cauſa fructificatiōis arborum ⁊ herbaruz. ⁊ ideo dicit q̄ tales arbo res debent taliter iuxta fructiferas ordinari vt venti flatus euolantis in ipſam ficum ferant. ad hoc vtilior eſt ventus auſtralis q̄ aquilona ris. quia ſimpliciter plus nocet ille ventus bo realis ficui q̄ auſtralis. quare in aquilonari p te minus proficiunt fici ⁊ plus areſcunt. quia eorum humor lacteus facilime conſumitur. et etiam congelatur vbi habet dominiuz talis vē tus. De effectu autem fici vel ficorum quo ad radicem/ folium/ corticem/ ⁊ fructum. quere ſu pra in tractatu de carica in littera. C. vbi exp̄ſ ſius continetur

De Fraxino.

F Raxinus eſt arbor. (vt dicit Iſi.) creſcens in locis aſperis ⁊ montāis ex qua fiunt haſte que franguntur Unde ouī ⁊ fraxinus vtilis haſtis De fraxino aūt dicit plini. li. xvij. c. xiij. Inter arbores quas materie cauſa natura genuit vti lis fraxinus que eſt recta arbor alta ſeu proce ra ⁊ rotunda atque recta ſiue pineata folio.

que hominū preconio achillis haſta vocata eſt cedro in aliquibus partibus ita ſimilis eſt vt cortice ablata emētes fallit. cuius folia contra venenū ſūt vtilia. naꝫ ſucco expreſſo ⁊ potui dato contra ſerpentes ſumme opiferū eſt. tā taꝗ ei vis eſt vt ſerpentes eius vmbram matutinam vel veſptinam nō attingant. ꝙ ſi inter ignem ⁊ folia fraxini ponatur ſerpens / in ignē potius ꝙ in fraxinum fugiet. Sunt tamē folia eius iumentis mortifera in grecia / ceteris autē ruminantibus ſunt innocua. In italia vero iumentis nō obſunt. prius aūt floret ꝙ frondeat nec ante flores cōditos folia dimittit. Sūt autem duo genera vt dicunt greci. quedam eſt longa nō nodoſa alia breuior eſt in folijs ac durior lauro ſitis. Alij vero diuidunt ſm fraxinū ſitum. ſ. in campeſtrā ⁊ in mōtanam. campeſtris folia ſunt magis criſpa / ſed montane magis ſpiſſa. ⁊ folia illa alijs ſūt meliora (hucuſꝗ plinius.) Secūdum pla. autē fraxinus eſt arbor calida ⁊ ſicca in ſecūdo gradu. cuius cortices ⁊ folia cum aniſo ⁊ fungis qui creſcūt ſuper eam cōpetunt medicine. nam fluxum ventris ſtringunt. vomitum ex de fecu virtutis retentiue cohibent ſi cum aqua fluuiali ⁊ aceto decoquantur ⁊ ſuper ſtomachum apponant.

De fago.

f Agus eſt arbor cui⁹ materia in multis ē neceſſaria. ſed ut dicit Iſido. lib. xvij. ⁊ pli. lib. xvi. fagus eſt arbor glandifera ſic dicta. qr fagorum fructibus quōdam vixerunt homies. ⁊ ex eis ſumpſerūt cibum. Nam fagin grece comedere dicit latine vt dicit Iſido. lib. xvij.) Plinius li. xvi. dicit ſic. fagi glans exterius triangula cute leui induitur ſimilis nucleo. ſed cortice molliori cuius medulla muribus eſt accepta. ⁊ glires impinguat tardis etiam colūbis ꝯuenit ⁊ eas nutrit eius cortex multum eſt utilis / maxime apud aquilonares pictos qui inde faciūt vaſa diuerſis vſibus valde apta. vt di. idem. c. x. Idem dicitur in eodem ꝙ glādes ſiue fruct⁹ fagi multum ſunt dulces ⁊ nutribiles ⁊ carnes aialiū que inde nutriūtur facit combiles ſubito vtiles atꝗ lenes. nam eſt arbor multū ſolida / ſed rara potius ⁊ poroſa. ⁊ ideo nō multum durat (dicit idem) verūtamen eius ſubſtantia multis eſt apta ad aſſeres ⁊ multa fabricanda. cu⁹ ſubſtantia pura a vermibus nō corroſa arti vitree ſumme eſt neceſſaria. qr ex eius cinere uitrū cuꝫ aliorum quorūdam appoſitione p ignis cōflagrationeꝫ artificaliter preparatur ⁊ pauca ligna inueniūtur que operi tam mirabili ſint p omia ita apta. lignum quidem leue eſt ac poroſum (vt dicit pli. ⁊ aliquantulum gūmoſum in multis locis. ⁊ ideo de facili infindit ⁊ de facili corroditur a vermibus aut cōputreſcit. flores etiā quoſdam emittit ad modum tilie ſed non ita odoriferos ⁊ tamē illos frequentant apes mel ſilueſtre in concauitatib⁹ arborū colligentes.

De ffaba.

f Aba vt di. Iſido. lib. xvij. dicitur a greca ethimologia. q. faga. nam fagin comedere dicit. Eſt enim genus leguminis quo antiqui in comedendo ſolebant vti. Huius ſpēs due ſunt quarū altera eſt eg ptia. altera eſt cōis ⁊ illa quādo dicitur freſa / eo ꝙ hoīes fredant molendo ſepius ac cōfringant. vt dicit idem. Eſt aūt faba ſm dia. hba in ortis ⁊ agris ſeminata / cuius haſta ſurgit anguloſa / groſſa / ⁊ nodoſa / folium vel folia in ſingulis nodis ꝓducens lata / plana / et aliquantulū obacuta. florem ꝓducit albuꝫ in ſummitate purpureum ſiue nigrum / odoriferū ⁊ multū ab apibus frequentatum. In haſta autem ꝓducit diuerſas haſtas carnoſas ⁊ oblongas que interius quaſi ſub diuerſis domicilijs ab inuicem ſunt diſtincte in quibus fabe p ordinem ſūt locate. ⁊ ille recte primo ſunt virides exterius / interius vero albe atꝗ molles / ⁊ paulatim calore deſiccante indureſcūt / ⁊ tandē pariter cōnigreſcunt. ⁊ hoc maturitatis indiciū eſt. Eſt autem faba ſecūdum dia. ⁊ pla. frigida ⁊ ſicca / niſi ſit viredis. ⁊ tunc eſt humida in primo gradu que viridis comeſta parū nutrit humores groſſos generat. inflationem in ſuperiori parte ventris facit. ⁊ ideo ſtomacho eſt nociua. ſanguinē groſſum ⁊ melancolicū creat / ⁊ fumum groſſum qui cerebrum offendit. ſomnia vana ⁊ terribilia inducit. p decoctionem ⁊ aſſaturam eius ventoſitas inflatiua diminuit / ſed totaliter nō aufertur. fabis ſiquidē aſſidue vtētes dolorem inteſtinorum patiunt. ſplenē opilant. ventrem ſtringunt cum cortice comeſte ad dirigendum ſunt dure / ſed multum inflatiue. Eſt tamen fabe medulla mūdificatiua. Unde eius colatura faciem purgat. ⁊ potata pulmōnē mūdificat. apoſtemata mamillarū curat cuꝫ roſis mixta. dolorem ⁊ liuorem oculorum lippitudinem abſtergit maſticata ⁊ timporib⁹ appoſita humores ad oculos reumatizātes compeſcit. ſciſſa ⁊ ſuper venam inciſſaꝫ poſita ſanguinem reſtringit. lac effluēs de mamillis ſiſtit ⁊ effluere non permitit podagricis ⁊ arteticis cuꝫ adipe ouis decocta ſubuenit ſi ſup dolorīſ locum cataplaſmetur. tumores ⁊ collectiones

apoſtemata reperantur ſi in principio decocta in aceto tumori apponat̃. De fabe aũt natu/
ra d. pli. li. xviij. c. xij. Inter legumina faba di
cit̃ optima quã multi miſcẽt cũ pane ſiue cuz
materia panis/ vt ſic panis põderoſior eẽ vi
deat̃ piragorica tñ ſnĩa dãnata ẽ. quare eius
frequens vſus ebetare dr̃ ſenſus ⁊ ſomnia eti
am facere eſtimat̃. vel vt alij tradiderũt quo/
niã mortuoꝝ aĩe ſunt in ea / qua de cã varro
tradidit flãmẽ. ſ. pontificẽ faba veſci nõ debe
re. ſola aũt inter fruges etiã excisa creſcẽte lũa
creſcit ⁊ replet̃. ⁊ ĩ aqua marina ſiue alias ſal
ſa nõ decoquit̃ ſerit̃ ſiue ſeminat̃ ĩ occaſu plia
dũ ⁊ ante hiemẽ. qñ eſt in flore aquas marie
cõcupiſcit. cũ vero effloruerit diligit ſiccitatez
⁊ ſolũ ſiue terrã in qua ſeminata ẽ fecundat
ſtercoris vice. ⁊ iõ in teſſalia vertunt̃ agri in q̃
bus fabe ſeminate fuerãt quãdo primit⁹ ſunt
in flore. Creſcit aũt faba p ſe in multis locis
⁊ maxime in mauritanea ⁊ in inſulis occeani
ſeptẽtrionalis. ſed ita dura ẽ ꝙ vix decoq̃ po
teſt. Naſcitur etiã in egipto ſed ſpinoſa. ⁊ iõ
cocodrilli eã refugiunt/ timẽtes ne oculi eorũ
ledant̃ ſpinis eius cuius longitudo ẽ. x. cubi
toꝝ habens caput admodũ papaueris/ colo/
ris roſei in quo fabe includunt̃ nõ ſupra trice
nas. ⁊ ẽ eius culmus ſiue calam⁹ geniculatuſ
habẽs folia ampla ⁊ fructũ aliquantulũ ſuba
maꝝ. radix eius ẽ comeſtibilis cruda ⁊ cocta ĩ
magnitudine arundinũ ſimilis radicib⁹ (huc
uſq; pli. li. xviij. c. xij.) ſed in. c. xviij. d. idẽ vir
gilius inquit nitro ⁊ amurca fabã pſcindenti
bus. ⁊ ſic eã grandeſcere permittit. quidã etiã
dicunt fabas citius creſcere ⁊ adoleſcere ſi tri
duo anteq̃ ſeminant̃ in vrine aqua madurent
huc uſq; plinius.

De frumento.

Frumentũ a fruendo eſt dictum id ẽ
a veſcendo ſicut ⁊ fruges (vt d. Iſi.
vnde frumẽ ſuperior ps gule dicitur
vnde potiſſime cibi ſapor pſentat̃. Eſt autem
propriũ frumẽti habere ariſtas in ſummitate
ſpicaꝝ creſcẽtes ⁊ grana iacentia in folliculis
imminẽtes. Nã in omni ſpecie frumẽti de ra/
dice erumpit culm⁹ ⁊ de culmo pcedit ſpica.
quibuſdã folliculis ſiue teſtis cõtecta in qui/
bus grana reducunt̃. In extremo autẽ ſpice
ariſte tenues ⁊ acute imminẽt in modũ ſpicu/
li a quibus ſpica nominat̃. qr illis ariſtis qua
ſi ſpiculis muniunt̃ ne auiũ minoꝝ morſibus
ſpica a ſuis fructibus exuat̃. aut a beſtijs tera
tur. cui⁹ folia ſiue vagine quib⁹ fulcit̃ culmus
⁊ ambit̃ ne pondere frugis incuruet̃ dr̃ ſtipu/
la quaſi vſta ab vſto ſic dicta. qr collecta meſ/
ſe exuritur ſtipula pter agri culturaz. cui⁹ ps
ad paſtũ animalium reſeruata/ palea dr̃ eo ꝙ
primũ ſola paſcendis animalibus pbeatur.
cuius natura in tantum eſt frigida ꝙ obrutas
niues fluere nõ ſinat ⁊ adeo calida vt poma
matureſcere compellat (huc uſq; Iſi. li. xvij.)
Sunt aũt frumẽti multi genera vt. d. idẽ Iſi.
⁊ etiã pli. li. xviij. vt puta triticũ/ far/ ordeũ/ ſi/
ligo/ panicũ/ ⁊ miliũ/ ⁊ huiuſmodi. de quib⁹
poſt dicetur/ ſed hoc ẽ generale. Circa hec fru
menta etiã attẽdenda eſt ſoli ſiue terre quali/
tas vbi hec ſerant̃. nã quedã in vna terra pro
ficiunt/ que in alia deficiunt ⁊ penitus mare/
ſcunt nã ordeũ in nouualib⁹ proficit vbi triti/
cuz deficit ⁊ areſcit (vt dicit pli.) ⁊ ſic de alijs
ẽ intelligendũ. Itẽ attendit̃ ſeminatiõis qua
litas. qr quedã citius/ quedã tardius ſunt ſe/
minanda. Nã citius ſemina hiemalia / tardi⁹
eſtiualia. quedã etiã in terra profundius. quẽ
dam ſupficialibus ſunt terre finibus cõmittẽ
da. vnde alio modo ẽ ſeminãdũ triticũ. ⁊ alio
modo far ſicut ⁊ alio tpe gith milum ⁊ limĩtũ
ſicut expſſe dicit Hiero. ſup Iſa. xxviij. Item
maxime attendit̃ cognitas tẽporis tam in ſe
minando ꝙ in colligendo. qr ſm pli. li. xviij.
hoc vtilius fit interlunio ꝙ tpe alio qr tunc ſe
mina ſic collecta potiſſime a vicijs cõſeruant̃
Itẽ attenditur tẽporis ſerenitas. vt dicit Iſi.
ſerere enim a ſereno celo dicit̃. qr tunc ſerendũ
eſt ⁊ nõ per imbris. vnde virgilius. mund⁹ ſe
rendus meorũ. Et qr (vt d. pli. ibidẽ. c. xvij.)
accidit frumẽto viciũ. qr ſi tẽpus fuerit nimis
ventoſum ⁊ hoc tribus viciib⁹ ſeu temporibuſ
ſcz quando eſt in flore. ⁊ quando incipit de/
florere ⁊ quando incipit matureſcere. ex flato
enim noxio ſpica euaneſcit ⁊ exinanit̃ ⁊ d fru
ctu ſuo patitur abortiuum. Itẽ nocet tempus
pluuioſũ nimis. qr tunc totũ vel extinguit̃ ex
frigiditate humoris. vel in herbam ⁊ foliũ ſu/
perfluũ luxuriat̃. Itẽ nocet calor ſubit⁹ ⁊ im/
moderatus ſub nube clauſus. qr dum humor
ad interiora radicis rapit̃ vi caloris tũc ex hu/
more calido ⁊ viſcoſo naſcunt̃ quidã fermicu
li circa radicẽ ex quorũ corroſitate fruges her/
be viciat̃. Itẽ in grano circa folliculos naſcũ
tur vermiculi corrũpentes frumẽti granũ quã
do ſpice in pluuiali tpe poſt calorẽ immode/
ratũ corrũpunt̃. Itẽ in tpe nimis ſicco depau
peratur frumẽtũ ex humore/ ⁊ ſic perit pter
defectum nutrimẽti. vel creſcunt in eo quedaz
muſce virides que vocãtur cãtarides/ virorez
frumenti penitus corrodentes. quandoq; eti
am multiplicantur locuſte et bruci/ quoꝝ den
te omnia deuaſtantur. Itẽ exigitur in ipo ſe/
mine frumẽtali puritas. nã vt dicit pli. idẽ. c.

Digitized by Google

xvij. ſi ſemina de opite aut adipe tangerentur vnq̃ ſemina corrūperent. ⁊ iō cauendū eſt ſū mo ope ne talibus miſceāt. q₂ oīa ſeminatiua que ab illis ſunt infecta corrūpunt. Itē reqͥrītur in creſcente frumento culture ſtudioſitas. oportet enī vt a ſupfluis cautius ⁊ diligentiꝰ expurget. nā vt dī ibidē. Inter oīa frumenta aliqñ herba morifera inuenit vt loliū lappaciū ⁊ huiuſmodi. qđ accidit ex vicio ⁊ malicia attracti humoris vel ex defectu virtutis ſeu caloris ſufficienter ſingula nō mutantis. Item ibidē dī ex rore corrupto adherente folliculis in granis accidit corruptio frugis que dī rubigo/ q₂ ſpica inde corrūpitur ⁊ inanitur et in colorē rubigineū tranſmutat. Inter oīa autē frumenti genera triticū obtinet principatū. q₂ humane nature nihil ē amicabilius. nihil nutribilius. nihil etiā ſalubrius inuenitur. ſed đ hoc quere infra ſub littera. S. quere etiam de meſſe ⁊ ſegete.

De farre.

f Ar autē eſt genus frumenti ſic dictū eo q̄ ab initio miſſum in pila frāgeretur anteq̄ vſus mole haberet. a farre aūt dicitur varrago (vt dicit Iſid.) Eſt enī herba ordeacea adhuc viridis in qua grana ad maturitatē non turgeſcunt.

De farina.

f Arina que panis ē materia a farre ē dicta. Nam far ſiue frumentū īter molas fractū farinā facit. vel dī a fartiendo/ q₂ in panē redacta fartit vētrē. vel dicitur farina ꝓprie quando frumētū inter molas optime eſt cōfractū furfure nōdū a medulle ſubſtantia ſeparato. nā quando flos medulle ſeparatur a furfure ſiue cortice/ tunc ſimila vel ſimilago nuncupat. Dicit alio noīe polen ſiue polis vnde deriuat hec polēta ⁊ hoc pulmētū a pulte dictū (vt dicit Iſid. li. xx. c. vij.) quidā tamē dicunt polentā eſſe pultes de farina purgatiſſima factas. ⁊ dictam polentā a polme qđ eſt farina delicata que volat a mola in molendino ⁊ alio nomine a molū dicitur. q₂ pre ſui leuitate a mola eijcitur ſicut ⁊ ſimila id eſt ſine mola. Polenta tamē alias h₃ ſignificatiōes vt dicitur in glo. ſup ioſue. v. comedunt polentam eiuſdē anni. grana ſc₃ cocta ⁊ manibꝰ cōfricata ⁊ a folliculis ſepata admodū grani et pilo tunſi. ⁊ ſcđm hoc dī polenta quaſi pilenta. Sed quocūq̄ noīe vocetur farina vtilis ē cibo ⁊ in medicina. Inde enī fit panis ꝑ aq̄ admixtionē ⁊ ignis decoctionē aliquādo cibanus. i. ſeruis ī cibū datus nō delicatus. quandoq̄ vero panis fermētatus fermēto mixtus quandoq̄ etiā azimus ſine fermēto/ cinereus ſiue ſincerus. quandoq̄ ſubcinericiꝰ in cinere coctus ⁊ reuerſatus qui ⁊ focarius dī. quādoq̄ clibanaꝰ in clibano coctus ſiue in furno. his ⁊ multis alijs modis de farina arte piſtoria fiunt panes (vt dicit Iſi. lib. xx.) qui oīs cor hoīs cōfortant ⁊ cor nutriunt ac delectant deꝑdita reparant ⁊ reſtaurant. vires laborantibus adminiſtrant. ſed pre omnibꝰ panis recens ⁊ mundus. de farina triticea preparatus vt dicit Conſtan. in die.) magis amicabilis ⁊ cōueniēs eſt nature. Farina itaq̄ mola terit ⁊ frangitur crebro a furfure diuiditur. calida aqua aſpergitur fermētatur ⁊ ſapidior redditur. ⁊ piſtata in formā panis redigitur. ⁊ tādē decoq̄tur. ⁊ ſic vltimo poſt multos labores vita hoīs inde reficitur ⁊ nutritur. Utilis ē inſuper farina in medicina q̄ñ cū alijs cōuenientibus debito modo admiſcetur. nā farina cum melle mixta faciei puſtulas ſanat ⁊ emendat. vt dicit diaſco.) mamille ex coagulatione lactis indurate apposita farina triticea vel ſiliginea cū adipe ⁊ vino decocta duriciē ſpergit et locum mollificat vt d. idē. collectiōes ⁊ apoſtemata maturat. neruos induratos et quaſi ſpaſmaticos aut ꝯtractos relaxat (vt. d. idem

De fermento.

F Ermentū a feruore ē dictū. q₂ feruere ⁊ creſcere facit paſtam (vt d. Iſido. li. xx. ca. i. Eſt autē fermentū cōpoſitum ex diuerſis virtutibus ſimilē habēs ſubſtantiam ⁊ virtutē. ⁊ ideo virtutē habet paniſ eleuatiuā ⁊ ſui accetoſitate ſaporis ipſius paſte ſiue panis munitiuā. ⁊ in ipſius ſimilitudinē totius maſſe cui admiſcetur cōuerſiuā. h₃ etiā ſcđm diaſco. virtutē humoꝝ extractiuam ⁊ q̄ñ admiſcetur cū ſale h₃ vim apoſtematum maturatiuā ⁊ apertiuā. nā poros corpis aperit ſubtilitate ſue ſubſtantie ⁊ humores diſſoluit. fermentū aut latine zima dī grece. vnde farina pura cōſperſione aque cōglutinata dī azima quaſi ſine zima/ ⁊ eſt zima inflatiua/ corruptiua/ perforatiua/ ⁊ diuiſiua ptiūs panis ſiue paſte/ cui cōmiſcetur. vt dicitur ſuper epiſtolā. primo Corin. quinto.

De fumo terre.

f Umus terre ē quedā herba calida ī primo gradu ⁊ ſic appellata. q₂ vt fumus in multa quātitate emittitur de terra vel ſic dī q₂ generatur a quadā fumoſitate groſſa a terra reſoluta ⁊ circa terre ſuperficiē adherente (vt dī in platea) que quāto viridior tanto melior. exſiccata vero nulliꝰ ē efficacie ⁊ eſt grauis odoris ⁊ horribilis ſaporis maxie tñ ē virtutis/ purgat enī melancoliam

Digitized by Google

fleuma ⁊ coleram valet cōtra ſcabiē ⁊ ꝯtra bidropiſim ex frigida cā. iuuat podagricos. et valet ꝯtra ſplenis ⁊ epatis opilationē. vnū tñ viciū bꝫ iſta herba q2 inflatiua ē ⁊ ventoſitatis generatiua. ⁊ iō eius ventoſitas debet reprimi cū aniſo ⁊ cum feniculo ne generet corroſiones. (vt dicit platea.

De feniculo.

f Eniculus ē herba cōis multe tamen efficacie ⁊ virtutis. Eſt eni herba calida ⁊ ſicca in ſecūdo gradu. virtutē habet diureticā ⁊ aperitiuā ſcꝫ ⁊ inſciſſiuam. ex ſubtili ſubſtantia ⁊ qualitatibus ſuis. vt d' platea) cuius ſemina radix ⁊ folia cōpetunt medicine. vnde Iſi. li. xvij. c. vltimo. feniculū latini vocant eo ꝙ eius tirſi ſiue radicis ſucc' acuat viſum oculorum. Cuius virtus eē traditur vt ſerpentes annuā ſenectutē eiuſ guſtu deponāt. hanc etiā herbā greci maratrum vocant. Iſtud aūt ſumit Iſi. ex certis dictis pli. li. xx. c. xxiiij. feniculū inquit nobilitauerūt ſerpentes qui guſtu eius ſenectutē exuunt/ oculorūq3 aciē ipius ſucco reparant. vnde etiam intellectū dant homini/ caliginē eo p̄cipue reuelari/ vnde ex eius ſucco fit colliriū contra caliginē oculoꝝ valde aptum. Huius duplex ē ſpecies. ſ. ortenſis ⁊ ſilueſtris. cuius ſemē cuꝫ vino potatū cōtra morſus ſerpentū ⁊ ict' ſcorpionū valet. ſuccus eius auribus iuſtillatus vermes necat ac ꝓ ſtomachū ſtringit ⁊ corroborat. nauſeā ſedat/ calculum frangit ⁊ vrinā excitat. lac in mā̄millis multiplicat. radix ei' renes purgat cū vino cocta idropicos curat. canis morſum ſanat. Hec oīa facit feniculus ortenſis. ſed fortius opaꝭ hec eadē ipomaratrū ſcꝫ feniculus aggreſtis. vt dicit dia.

De ferula

f Erula eſt herba cuius ſuccus dr̄ galbanū. vt d. Iſid. li. xvij.) de quo fit mentio. Eccle. xxiiij. vbi dicit ꝙ ſcorax ⁊ galbanū ⁊c. vbi dicit glo. galbanū ſcd̄m pli. dat ſiria in monte quodā vbi habūdat ferula a qua fluit reſine modo. Dicit aūt plini' li. xx. ca. xxiiij. ferul' ſemen ē aneto ſimile/ cu' folia ⁊ rami cocti cū oleo ⁊ comeſti cū melle ſtomacho cōueniunt. ſed ſi nimis comeduntꝭ/ dolorē capitis faciunt. cuius radix bibita ad pōdus denarij in duob' ciatis vini. valet ꝯtra ſerpentū morſiones. ſuccus eius magnitudie fabe deuoratus aluū ſoluit. cuius medulla viridis imundicias faciei tollit. ſemen ei' in vino bibitū ſanguinē ſiſtit. patientib' caducuꝫ morbū ſubuenit. Omnis aūt ſpecies ferularum murenis infeſtiſſima eſt. nā eius lacte ſtatim moriuntur. ſuccus eius confert claritati oculorum (hucuſq3 plinius.

De feno.

f Enum eſt dictum ex hoc ꝙ ex eo flāma nutritur. flos enim flamma ē. (vt dicit Iſi. li. xvij.) oīs eni herba mollis preciſa ſicca fenum dici pōt/ ⁊ maxime que fetibus animaliū apta eſt nutriendis. Naꝫ fenum cibus eſt ꝓprie iumentoꝝ. De feno aūt dicit glo. ſup Iſa. lx. fenū naſcendo hꝫ virorē ⁊ creſcendo decorem. deinde florem/ tandem calore ſolis ſiccatū redigiꝭ in puluerem . ſicut ⁊ homo per etatū ſucceſſionē decorem amittit ac cadit in puluerem ⁊ in mortē. fenū itaq3 ꝙ̄ diu viret et frondet montes ⁊ prata veſtit ⁊ ornat. et tam floꝝ diuerſitatem/ ꝙ̄ etiam viroris venuſtate ad ſui aſpectum intuentiū oculos allicit/ reficit/ ⁊ delectat/ propter ſubſtātie ſue raritatē feruente ſole eius humiditas de facili cōſumitur. ⁊ herba que primo florendo quaſi ridere videbaꝭ tanꝙ̄ a ſua gloria ſpoliata penitus inuenitur. Nam fenū qd̄ hodie oritur ⁊ vireſcit/ cras moritur ⁊ in clibanū mittiꝭ/ quia quaſi ſubito deficit ⁊ areſcit. ſicut de imperio ꝑ ſimilitudinē dr̄ in pſal. ffiant ſicut fenuꝫ tectorū quod pri. ⁊c. vbi di. glo. quanto fenum altius ſtat et minus profunde inferius deprimit radicē/ tanto minus creſcit imo citius deficit ⁊ areſcit. fenū itaq3 falcaſtro poſtꝙ̄ contaminatū fuerit/ ⁊ vt melius exſicceꝭ ſoli exponiꝭ ⁊ ne ex humoris ſupfluitate circa terrā cōputreſcat/ furcis ⁊ raſtris ſepius reuelatur. tandē in cumulos ⁊ in aceruos plurimos recolligiꝭ ⁊ in vltimo in plauſtris ⁊ vehiculis ad horrea deportaꝭ. ⁊ ibi ad diuerſos vſus neceſſarios reſeruaꝭ. ffena aūt naſcētia in locis aliquātulum montuoſis mediocriter ſiccis magis ſūt odorifera ⁊ animalibus magis ſapida ꝙ̄ illa que creſcunt in pratis paluſtrib' et aquoſis. vt d. pli.) q2 in illis humor nutrimētalis magis eſt digeſtus in illis vero minus.

De fflagella.

f Lagella dicunꭆ ſūme arborū ⁊ vitiū ꝑtes ab eo ꝙ ſuſtinēt ventoꝝ flatus vt d. Iſi. li. xvij.) quoꝝ comas aliq̄ crines vocāt. aliqui folia ⁊ dicūꭆ folia quaſi fila. Nam foliū grece filum dr̄ latine. ⁊ iō ꝙ i folijs ſunt quedā venule in eoꝝ ſubſtantia admodū filorū protenſe. ⁊ iō tranſlatiue dicunꭆ folia apud nos quaſi fila. nodi aūt ex quibuſ exeunt frondes ſiue folia de virgulis et flagellis oculi nuncupanꭆ. Nā humor aquoſus ſubtilis parū hn̄s vnctuoſitatis ad ramos a radice attractus vi caloris eleuaꭆ i diuerſis locis.

ꝛ acumine ſuo penetrat ad exteri⁹ / ac ibi qua
ſi ꝑ oculos exiens vi interioris caloris ꝛ aeris
exterioris tranſmutat̃ in ſubſtātiā folioꝝ. (vt
d. cōmenta. ſuꝑ li. vegetabiliū ariſ. et ſecundū
qualitatē hūoris dominātis et fortitudinem
vel debilitatē caloris hūorē digerentis folia
in qualitate et figura multiformiter variantur
vt p3 ſupra eodē. vbi agit̃ de diuerſitate arbo
rū quo ad figurā variā foliorū. quere ſupra ī
eodē. A. Folia itaq3 ornāt arborē et muniunt
tenellos flores ꝛ fructus ne a ventis caumati
bus aut pluuijs iniuriā patiant̃. grandinū im
petus ꝛ ventoꝝ impulſus ꝛ imbriū ictus in/
tercipit et repellit foliū ſicut ſcutū. ꝓpter ſub/
ſtantie ſue raritatē et tenuitatē / modico vento
mouent̃. ſed de facili tamen nō cadunt ꝓpter
adherentē habūdantiā hūoris donec fructus
latitantes ſub folijs matureſcāt. vñ in vere ꝛ
in eſtate vireut ꝛ in autūno pallent. ꝛ ſic ꝯtra
hiemē paulatim cōcidūt / ꝛ tādē in terra caden
tia ꝯputreſcūt. multū inſuꝑ ꝯueniūt folia me
dicine. multis etiā aiantib⁹ ſunt in cibum
ſicut folia hedere que ab hedis maxime dili/
guntur. vt d. Iſi. Alias ꝓprietates foliorum
quere ſupra in littera eodem li. xvi.

Lores vt. d. Iſi. li. xviij. dicunt̃ qua/
ſi fluores eo q̧ cito defluūt ꝛ ſoluūt̃:
in his tamē multiplex ē dr̃ia ſc3 odo
ris / ſaporis / coloris / ꝛ leuitatis / ꝛ virtutis.
nā odore recreāt ꝛ delectāt ſpiritū. ſapore im
mutāt guſtū colore alliciūt viſum. leuitate de
mulcent tactū. virtutē habēt multiplicē ſanant
morbū. zephiro generant̃ auſtro diſſoluūtur.
vt ibidē. d. Iſi.) arbores ꝛ herbas cāpos or/
tos ꝛ ſiluā pulcritudine ſua decorāt ꝛ ornant
dulcedine quā cōcipiūt ex celeſti rore mel ad/
miniſtrant. ꝛ iō apes flores mellificādi grā vi
ſitant quādo ꝛ ſpē de fructu generāt. nam flo
res ſemꝑ fructū ꝓcedunt ꝛ ſpē de ſubſequenti
fructu relinquere ꝯſueuerunt. de puro ꝛ vnctu
oſo medulle arboris hūore originē ꝯtrahunt
ꝛ erumpētes de ſtipite virge virgā nō violant
nec deflorant. ſed poti⁹ ipſā ꝓficiūt mirabili/
ter ꝛ decorāt. Itē flores in ortu ſolis ſe apiūt
ſicut in occaſu ſepius ſeſe claudunt. multi ſūt
qui ex paucitate hūoris ꝛ liquiditate incale/
ſcente calore ꝛ humiditatē cōſumēte deficiunt
ꝛ areſcunt aliquādo etiā flores ad ſolis faciē
ſe ꝯuertunt. ſcd̃m ortū eius ſe aperiunt et pro
ceſſū ſe diffundunt. vt p3 in elitropia que alio
noīe dr̃ ſolſequiū ꝛ dr̃ a multis cicorea. vt p3
ſupra. Intēpeſtiuus ortus floris ſignū ē defe
ctus ꝛ carentie fructus vlterius cōſequentis.
Nā tales flores ſubito frigore vel etiā corru/
pto aere faciliter corrūpunt̃. vel ſi ſunt nimis
hiemales vel autūnales ad maturitatē debi/
tam ꝓpter caloris defectū nullaten⁹ ꝑducun
tur. vt. d. pli. li. xx. c. v.) Inter alios flores pre
pone lilioꝝ flores roſas ꝛ violas precipue ad
coronas nobiliū adornādas. de quib⁹ poſtea
eſt dicēdū. Eſt flos cāpi flos ſpecialis ſic di/
ctus. q2 per ſe creſcit in locis incultis nec ſulca
tis vomere / nec ſtercore impingnatis. vt. di.
idē. Eſt itaq3 floſculus ſtipite quidē gracilis
ꝛ modicus flore rubicundo / ꝛ quaſi colore ſā
guineo inſignitus / cuius flores nec plus nec
minus q̄ per quinq3 folia cōiter diſtinguūtur
cuius virtus centauree ſimilis eſt. nō tamē ex
ꝯplexione ſua tante ē amaritudinis. q̄uis mi
nori centauree in folijs ꝛ in ſtipite multū ſimi
lis videat̃. ꝛ etiā in multis medicinaliter non
inferior ab antiquis ſapientibus iudicet̃. Cē/
taurea ē herba amariſſima. vnde ꝛ fel terre di
citur. cuius ſpēs ē duplex maior ꝛ minor. h3
ita cū quadā amaritudine dulcedinē in radi/
ce cui⁹ ſucc⁹ melle mixtus viſum clarificat in/
flationes ſedat. morſus venenoſos curat. ꝛ ꝯ
antracē apoſtema mortiferū iuuat. ꝛ venoſita
tis ſue maliciā reprimit ꝛ refrenat. ꝛ impedit.
ne materie furioſitas ad nobilioꝝ mēbrorū3
intrinſeca ſe diffundat. hucuſq3 pli. vt ſupra.

De fructu

Ructus a frumine nomē accepit. (vt
d. Iſi. q2 frumine id ē eminētiori ꝑte
gutturis veſcimur. (vt dicit Iſid. li.
xvij) inde fruges dicimuſ. Fruct⁹ aūt proprie
dicunt̃ arboꝝ ꝛ agroꝝ quibus vtēdo fruimur
quāuis abuſiue fetū aialiū fructū nūcupem⁹
aliquando. Eſt itaq3 generaliter attēdendum
q̧ ꝑs arboris ſiue plante nobilior ꝛ vnctuoſi
or tam in medulla q̄ in radice ſolet attrahi na
turaliter a calore. vt ſuo tp̄e ꝓcedente flore et
fructus originē diſponēte inde fructus mate/
ria generet̃ hūoris ꝛ caloris beneficio nutriat̃
folioꝝ coopculo defenſet̃. ſolis ꝛ virtutis cele
ſtis influentia ad perfectū deducat̃. ꝛ tādē ma
turato fructu ꝛ collecto / ad vſum et eſū debitū
aſſumat̃. fructus aūt crudi ꝛ indigeſti corpori
bus maxie pueroꝝ ꝛ debiliū ſunt nociui ꝛ in/
flatiui. lūbricoꝝ ꝛ alioꝝ vermium generatiui
hūorū malorū nutritiui guſtus naturalis cor/
ruptiui. vt p3 in mulieribus īpregnatis que
maxie deſiderant fructus īmaturatos. vt dicit
pli. ſed fructus ꝯgrui ꝛ maturi / tam medicine
q̄ eſui erunt apti / ita tñ q̧ quilibet fruct⁹ quo
libet mō debito vtat̃ ꝛ pot⁹ congru⁹ p⁹ fruct⁹
vſum ordine ſubſequat̃. vt in li. dieta. plani⁹
edocetur. fructus generaliter primo ſunt crudi

duri indigeſti/ſtiptici/pōtici/vel amari.ſed ca
lore exteriori interiorē cōfortante ⁊ humorem
ponticū ⁊ terreſtrem diſſoluente ac digerēte tā
to dulciorē ⁊ cōuenientiorē ſaporē accipiunt
quanto ad maturitatē perfectā plus accedunt
Citius aūt accedunt ad maturitatē/qui altꝰ
in ramoꝝ ſummitatibꝰ creſcunt ⁊ calori radio
rū ſolariū indirectius ſe exponunt. Maturita
tis ſignū mutatio ē coloris viridis et terreſtriſ
in colorē palidū ⁊ rubentē et mutatio ſaporis
inſipidi/pontici/aut acidi/in ſaporē ſuauem
guſtui atq̄ dulcē.primo enī naſcunt̄ frucꝰ vi
rides.ſed quando tendunt ad maturitatē vin
cente calore in ſubſtantia fructuū colorē mu/
tant pariter et ſaporē.tanto etiā ſunt melioreſ
⁊ in ſubſtantia laxiores/quāto relaxata vi ca
loris terreſtri duritia ⁊ dominante hūiditate a
quea vel aerea maturitati ſunt ꝓpinquiores
⁊ iō ꝓbat̄ fructuū maturitas nō ſolū p viſum
quo ad colorē.nec ſolū p guſtū quo ad ſapo/
rem.verū etiā p tactū/quando cōpreſſi digito
tactui cedunt/⁊ ſenſui offerunt ſubſtātiā mol/
liorē.vt.d.Iſa.in die.) Fructus aūt arboruꝫ
creſcentiū in montibꝰ puriores/ſapidiores/
⁊ etiā ſaniores ſunt/ꝙ̄ illarū que in vallibus
creſcunt.⁊ hoc accidit ꝓpter dulcius/puriꝰ/et
tēperatius qđ ibi ſcꝫ in montibus inueniunt
nutrimentū(vt d.ariſ.)vt pꝫ ſupra eo .quere
de diuerſitate arboꝝ quo ad fructus circa finē
Sunt aūt quidā fructus primo dulces ⁊ ſapi
di ſed poſt efficiunt̄ pontici ac amari ſcꝫ mira
bolani(vt d.ariſ.tales fructus ⁊ ſi nō fuerint
de ſe comeſtibiles ſunt tū cū alijs medicina/
les.fructus aūt dulces(vt d.Iſa.in quatuor
qualitatibus ſunt tēperatiores/humidiores/
calidiores/⁊ ceteris nutribiliores.frucꝰ vero
frigidi ⁊ pontici duri ſunt ⁊ ſtiptici ac opilati/
ui ſiue cōſtrictiui ſtomachi tū ꝯfortatiui ⁊ ap/
petitus excitatiui/maxime ſi comeſti fuerint a
ieiunis.ſed poſt prandiū ſūpti cōfortant ſto/
machi orificiū.in vſū ſumpti/cōprimūt cibuꝫ
ſumptū ad inferiora.⁊ ſunt cā ſolutiōis/et ſi
fuerint acetoſi frucꝰ ex aquoſo modico ⁊ ter/
reſtri cōpoſiti acumē colere extinguūt.ſiti miti
gant ſtomachū cō[illegible]rtant. hūores groſſos et
frigidos diſſoluunt.diuidūt nō deponūt.dul
ces vero acuunt.eis vim conferentes penetrā
di totū corpus. Fructus inſipidi in quibꝰ do
minat̄ aquoſa humiditas ceteris minus ſunt
laudabiles q2 ſtomachū nō iuuant.ſed ab ho
minationē et faſtidiū generant.frucꝰ itaq̄ ſi
bene maturati fuerint/erunt ſaporis boni o/
doris iocundi.ſi nō fuerunt putridi/nō vermi
culo ſi humore vel corrupto aere non infecti.

⁊ tales fructus in loco ſicco ⁊ mundo melius
⁊ diutius cuſtodiunt̄/⁊ maxime ſi in feno vel
palea cōtegant̄(vt d.pli.)Nā iuxta terrā ⁊ in
loco hūido citius corrūpunt̄. Itē frucꝰ matu
ri citius cadunt de arbore ꝙ̄ nō maturi/⁊ fa/
cilius de nocte ꝙ̄ de die/q2 nocturno rore per
fuſi efficiunt̄ ponderoſi/⁊ iō ad caſum magiſ
ꝓni. Hec de fructibus dicta ſufficiant.q2 mul
ta de fructibus ſupra eo. in tractatu de arbo/
ribus in generali ſunt dicta.

De Germine

Germen(vt d.Iſi.)eſt pregnans ſur
culus a gerendo dictus.vnde ⁊ ger/
minatio.nā in germine gignit̄ hūor
nutrimentalis ⁊ ratio ſeminalis/etiā in eo vi
get ⁊ operat̄ calor naturalis ⁊ ꝗuis ſit modi
ce quantitatis in ſubſtantia maxime tū ē vir/
tutis ⁊ potentie in efficacia. Nā virtus radi/
cis trahit̄ et tranſit in ſubſtantiā germinis .et
iō herbe quādiu ſunt in germine et viget ī eis
humor trāſfuſus a radice maxie cōueniūt vſui
medicine. Itaq̄ germē dr̄ ꝙ primo erūpit de
radice arboris ſiue herbe. Nā cōfortato calo/
re naturali qui in radicis medulla ē incluſus.
radix humorē ſibi neceſſariū attrahit vi calo/
ris/⁊ ꝙ ſibi nō eſt neceſſariū a ſe exterꝰ reicit.
⁊ id calore incluſo ſurſū eleuante et aere ītrin
ſecus deſiccante/in naturā germinis tranſmu
tatur.⁊ q2 nō ceſſat attractionis cōtinuatio in
radice/iō nō ceſſat augmēti dilatatio in germi
ne quouſq̄ ad debitū eueniat cōplementū ca
lor itaq̄ celeſtis penetrans ad medullā radi/
cis ptes eius liquidiores ⁊ vnctuoſiores ac
puriores ad ſe attrahit et coagulat ac ꝯiūgit/
⁊ coadunatas p poros terre inſenſibiliter in
ducendo eas in ſubſtantiā germinis cōuerte/
re nō deſiſtit(vt dicit cōmen.ſup li.vegetabi/
liū) cōtrahit aūt calorē viridē,mediū ſcꝫ inter
rubentē et nigrū ſcđm dominiū equaliū ptiū
terreſtriū ⁊ ignearū. Nā generatio germis hꝫ
fieri ex terreo hūore nigro opaco.ſed ꝓpter ae
reaꝝ ptiū et ignearū admixtionē fit color eius
viridis qui color medīꝰ dr̄ ēe inter rubeū ⁊ ni
grū. Eſt etiā germē principiū culmi ſiue ſtipi
tis ac floris atq̄ frucꝰ emittēs primo plures
frondes mutuo ſe nectentes quos facit natu/
ra ad innati caloris in ſubſtantia germinis cō
ſeruationē tenera enī eius ſubā frigido aere
de facili lederet̄ niſi ab extrinſeco nocumētotu
tela frondiū tueret̄.de facili enī ledit̄ ex aere fri
gido ex grandine ⁊ ex vento ⁊ etiā ex rore no/
xio ⁊ infectiuo.⁊ ita ꝯtra hmōi nocumēta plu
ribꝰ folijs cōnexis quaſi pluribꝰ tunicis te/
git̄ et munit̄. Ortus itaq̄ germinuꝫ ornatūs

terre eſt principium. nā oīa terre virētia a ger/
minib⁹ oriunt̄ mutatiōis tpis ē īdiciuʒ ⁊ ſi/
gnum vernalis nouitatis. fineq̄ʒ annunciat.
hiemis ⁊ pconiuʒ ē eſtiualis nouitatis ⁊ ve/
nuſtatis a brucis locuſtis ⁊ erucis corrodunt̄
qn̄q̄ʒ germina/ ⁊ tunc ſpes vlterius de fructu
nō habetur.

De gramine

G Ramē ē aggreſtis herba ab eo ꝙ ger
minet̄ ſic vocata (vt d. Iſi.) beneficiō
ſiquidē caloris ex humore terre oīs
herba generat̄. nā celeſtis calor terre ſupficieʒ
penetrans ptes eius ſubtiliores aggregat ⁊ ī
radicis ſpēm trāſfigurat/ qui terre infix⁹ calo/
rē in ſe claudit. cui⁹ virtute humoreʒ circumia
centis terre ad ſui icrementuʒ ⁊ nutrimentum
attrahit. ⁊ qꝺ̄ ſimile eſt ī ſui naturā alterat et
cōmutat vel ꝯuertit. ⁊ qꝺ̄ ſibi quo ad ſubſtan
ē ſupfluū ad generationē folioꝝ gemmis tranſ
mittit. q̄ꝛ vero multe ꝑpter humiditatē materie
ex attracto hūoꝛe generant̄ radices/ multe ⁊ di
uerſe fiūt graminū et herbaꝝ ꝑductiones mu
tuo ſe colligentes. et toti⁹ fere ſupficiē viroꝛis
grā ⁊ floꝝ decentia veſtientes. ⁊ quanto radi/
ces graminū inferi⁹ ampli⁹ ſe ꝑfundūt/ tanto
diffuſius gramia culmos ſuos ⁊ folia in terre
ſupficie ſe dilatāt. pullulātia aūt gramina in
principio ſue germinatiōis ſe multiplicant/ ſi
ꝯpreſſa fuerunt aut mediocriter cōculcata. qn̄
enī in principio nimis luxuriare pmittunt̄ ci/
to ꝑrūpūt in ſemē ⁊ de facili indurant̄ ⁊ ſuam
perdunt pulcritudinē ⁊ viroꝛē. vt. d. pli.) ex ſi
tu aūt terre vbi creſcūt ⁊ qualitate hūoꝛis quo
nutriunt̄/ diuerſas qualitates generaliter ſoꝛ
tiunt̄. (vt. d. idē ⁊ etiā cōmen. ſupꝛa li. vege.
vnde ex hūoꝛib⁹ ꝯplexiones ꝯtrarias haben
tibus qn̄q̄ʒ herbe ⁊ gramina imo oīa in terra
naſcentia diuerſas ac diuerſas cōſequunt̄ effi
cacias ⁊ virtutes. (vt. d. pli. ⁊ Iſa. ⁊ alij. pro
pter qꝺ̄ ſcꝺm p̄dictos auctoꝛes gramina mon
tiū ſiue locoꝝ mōtuoſoꝝ ſunt rarioꝛa ⁊ breui
oꝛa q̄ gramina valliū ſiue pꝛatoꝝ. Illa tam̄
ſunt ouib⁹ cōueniētioꝛa q̄ꝛ dulcioꝛa ⁊ ſalubꝛi
oꝛa ⁊ mediocriter ſiccioꝛa. In paluſtrib⁹ q̄dē
creſcentia ſunt pinguioꝛa ⁊ diffuſioꝛa/ ſed me
lioꝛa ſunt ſimpliciter que in montib⁹ et locis
altioꝛib⁹ oꝛiunt̄. nā vt. d. Iſa. ⁊ etiā cōſtan.
herbe paluſtres peioꝛs ſunt nutrimēti/ nā a/
quoſū generāt ſanguinē ⁊ cito ſe a mēbꝛis diſ
ſoluentē inflationē ⁊ rugitū in viſceribus ge/
nerant ⁊ in ꝯrijs ꝯtraria. Eſt aūt regula vt. d.
Iſa. ſic myſticū ad cementū dixit. Cuius radix
inter herbas nutrit̄/ ei⁹ ſemē nō eſt nutrimētum
nec ecōuerſo/ cui⁹ ſemē nutrit̄/ ei⁹ radix nō nu
trit. gramē itaq̄ʒ vt. d. paladius gratū facit ſo
lis in aſpectu. gratū etiā eſt aīalibus ī paſtu.
gratū etiā fit languentib⁹ in effectu. nā ſicut ī
radicib⁹ ſic in graminib⁹ latet virt⁹ multiplex
medicine gramē etiā auſtriū tēpus pluuioſuʒ
ſcʒ ⁊ calidū diligit. nā viroꝛē ex imbꝛis habū/
dantia etiā in locis deſertiſſimis/ ex ſe diffun/
dit/ ſed p̄ualente vento boꝛeali ⁊ frigido defi
cit extrinſecus ⁊ marceſcit. vt. d. beda. Scꝺm
diaſco. aūt gramē dr̄ quedā herba ſpēalis ha
bens virgas nodoſas ſperſas ſup terrā et fo
lia lata aliquantulū ⁊ acuta. cui⁹ radix nodo/
ſa ē ⁊ dulcis. ⁊ hāc herbā boues ⁊ alia aīamā
tia libenter comedunt ⁊ depaſcūt. Cui⁹ virt⁹
ē ſtiptica et vulneꝝ cōglutinatiua. vētris con/
ſtrictiua vulneꝝ renū ⁊ veſice ſanatiua. dolo/
ris ſplenis mitigatiua. Hanc herbā noſcūt ca
nes et illā comedūt qn̄ ſe purgare volūt. vt. d
plinius. ⁊ hoc faciunt caute ꝙ vix pōt hoc ad
humanā peritiem peruenire.

De galbano

G Albanus ē herba cui⁹ ſucc⁹ galbanū
dr̄. ⁊ ē herba in ramis ferule ſimilis
vt. d. varro. galbanū ſucc⁹ ferule eſt.
vt. d. Iſi. li. xvij. Incidit̄ autē herba in eſtate
effluit inde lachryma que recolligit̄ ⁊ deſiccat̄
Idē aūt galbanū ē optimū qꝺ̄ ē mūdiſſimuʒ
⁊ hʒ plures guttas ſicut armoniacū ⁊ eſt ſimi/
lis thuri in coloꝛe/ habens grana limpida cui⁹
granū nō eſt nimis ſiccū. vt. d. pli. et diaſco. ī
eſtate circa fruticē deſiccat̄. Ineſt aūt ei virtus
ignea calida ſcʒ ī tertio gradu/ humida ī pri
mo. vt d. idē. ſophiſticat̄ aūt cū puluere colo/
phonie ⁊ cū fabis fractis corticibus abiectis
que cū optimo galbano et reſoluto admiſcent̄.
Galbanū aūt puꝝ diu pōt ſeruari. virtutē hʒ
attrahendi/ diſſoluendi/ leniendi/ relaxandi/
⁊ mitigandi. ⁊ fumus eius litargicos excitat.
doloꝛē ſplenis ⁊ opilationes cū aceto ſanat.
fetū moꝛtuū de matrice educit ⁊ matricē pur/
gat. cū melle puluis galbani lumbꝛicos necat
fum⁹ ei⁹ mēſtruis īꝑat. ſerpentes ⁊ venenoſa
eius fum⁹ fugat ⁊ doloꝛē dentiū mitigat. vt. d
pli. et plate. vbi ſubdit̄ ꝙ ſi galbanus dʒ po/
ni in medicina/ pri⁹ dʒ a ſupfluis emundari.
primo igit̄ ſup ignē teſta dʒ liquefieri ⁊ ī a
qua p⁹ infūdi ⁊ qꝺ̄ puꝝ ē ſupenatabit. quod
vero ī vtile ē vt coꝛtices ⁊ lapilli inferius reſi/
debit. Diaſco. tn̄. d. ꝙ ī aqua feruēti galban⁹
dʒ poni/ ⁊ qꝺ̄ petit fūdū colligi dʒ qꝺ̄ aūt ſup
enatat vt coꝛtices ⁊ hmōi debet amoueri.

De Gutta.

Gutta admodū galbani ē cuiuſdam
herbe vel arboꝛis lachryma que alio
noīe armoniacū appellat̄. Iſti⁹ autē

arbóꝛis vel herbe ramuſculi dieb⁹ feſtiuis ab
incolis incidunt/ ⁊ gutta que inde diſtillat.
gutta ſiue armoniacū a medicis nuncupatur
vt dicūt Iſi.pli.⁊ alij. Iſtius gutte ſpēs no/
bilioꝛ ē que mundioꝛ ⁊ purioꝛ ⁊ terre feculen/
tie eſt impermixtioꝛ.que quidē debet eſſe can/
dida et pinguis ſicut thus ⁊ quando frangit
apparet ſplendidū interius ⁊ gumoſū. vt di/
cunt diaſco.⁊ pli.⁊ habet odoꝛē ſimilē caſto/
reo ⁊ ſapoꝛē ſubamarꝝ aliquantulū ſiue acuꝫ
Eſt aūt gutta calida in tertio gradu ⁊ ſicca in
ſecundo habens virtutē diſſoluendi ⁊ relaxan
di.(vt dicit in platea)cui⁹ ſcrupul⁹ potatus
cū oximelle ſpleneticos curat. aſꝑitates ſiue ī
mundicias oculoꝝ mitigat ⁊ curat.cum ſucco
abſinthij lūbꝛicos necat.cōtra artheticā ⁊ ſci/
aticā paſſionē cū pice dura multū iuuat. vri/
nam ꝓuocat.menſtrua purgat oēs tūoꝛes et
inflationes ſedat(vt d.glo.ſuꝑ illū locū mir/
rha ⁊ gutta ⁊c.

De Gariophilo

Ariophili(vt.d.dia)quidā ſunt per
fecti ⁊ ſapoꝛis acuti coloꝛis ſubni/
gri calidi ⁊ ſicci in effectu.hūidi vero
interius actu quidē in ſuis qualitatib⁹ magiſ
ſunt remiſſi.Sunt aūt fruct⁹ cuiuſdā arboꝛis
in india qui in eſtiuo tꝑe colligunt qñ ſūt ma
turi ꝑ quinqꝫ annos in multa efficacia reſeruā
tur. In loco etiā nō nimis ſicco nec nimis hu
mido debēt ſeruari.qꝛ in multū hūido putre/
ſcūt.⁊ multū ſicco areſcunt.Eligendi ſunt aūt
qui in ſuperficie aliquantulū habent planitiē
qui acutū habēt ſapoꝛē ⁊ ſuauē odoꝛē/ ⁊ qui
expꝛeſſione vnguis aliquid emittunt hūidita
tis.Sophiſticant aūt cū puluere gariophilo/
rū mixto cū aceto ⁊ vino odoꝛifero ex quo con
trahunt humiditatē et vix diſcernunt qꝛ in ex/
terioꝛi ſuꝑficie magis ſunt acuti ꝙ alij.et ideo
acutū magis ē in exterioꝛib⁹ ꝙ in interioꝛib⁹.
ſed ſophiſticati nō poſſunt vltra viginti dies
obſeruari. Habent aūt boni gariophili virtu
tem cōfoꝛtandi.⁊ ex aromaticitate ſua diſſol/
uendi/⁊ cōſumēdi ex qualitatibus ſuis.con/
foꝛtat eni cerebꝝ et virtutē animalē.valēt eti/
am cōtra defectum cordis/quare cōfoꝛtat vir
tutē ſpūalē.valent etiā cōtra indigeſtionē ſto/
machi et doloꝛē ex frigiditate ⁊ ventoſitate.
virtutē iuuant naturalē(hucuſqꝫ diaſcoꝛides.

De Geneſta.

Eneſta que etiā ab amaritudine dr̄/
qꝛ eius guſtus nimis amarus eſt ho
minibus/arbuſtū ē/ creſcēs in locis
deſertis incultis ⁊ ſaxoſis.cui⁹ ꝑſentia ſterili/
tatis ⁊ ariditatis terre vbi creſcit teſtis eſt.ha/
bet multos ramos graciles/duros/ et nodo/
ſos/virentes hieme ⁊ eſtate.floꝛes glaucos/
ſpiſſos/⁊ inuolutos.grauis odoꝛis /amari ſa
poꝛis.ſed tñ maxie ſunt virtutis.vt d. diaſco.
Nā floꝝ et folioꝝ ei⁹ elixatura ſplenis tūoꝛeꝫ
cōpeſcit.doloꝛi dentiū ſubuenit.mēſtrua ſtrin
git.fluxū diſſenterie ſiſtit.pediculos et lendes
ſuccus eius perimit.ſemē facit in quibuſdam
amarꝝ et nigꝝ tecis longis ⁊ nigris admodū
folioꝝ vitis vel piſe cōuolutū.⁊ valet ad pꝛe
dicta omnia.

De Grano

G Ranū ē minima tā ſeminis ꝙ arbo
ris ꝑticula diſtincta ſubſtantialiter ⁊
diuiſa. In quolibet aūt grano ē coꝛ
tex et medulla in aqua relinquit rō ſeminalis
vt ex grano terre cōmiſſo poſſit ꝓduci planta
vt in quolibet grano ē relicta potentia a natu
ra vt ex ea poſſit fieri planta qua mediāte ſpe/
cies ei⁹ multiplicet ⁊ in eſſe ſpecifico cōſeruet
vnde granum quāuis ſit modicū in ſubſtātia
coꝛticis et medulle/magnum tñ eſt in ratiōis
ſeminalis efficacia ⁊ virtute ⁊ ſicut grana dif/
ferunt in ſpecie ſic differunt in figura/ſitu/aut
diſpoſitione:vnde.d.ariſ.in.i.li.de plan.gra
na inquit ⁊ ſemina/alia naſcunt i plātis ſine
ſiliqua / vt ſemen aneti ⁊ feniculi ⁊ hmōi.⁊ a/
lia naſcunt in ſiliquis ⁊ in folliculis/vt faba ⁊
alia legumina.⁊ alia in ſubſtātia calloſa emit
tunt vt ſemina piroꝝ ⁊ pomoꝝ.et quedā ha/
bent granū in teſta et calluꝫ extra teſtā.vt nux
et oliua. Grana autem oꝛdinata in ſiliquis et
folliculis variant multipliciter in ſitu. qꝛ que
dam habēt grana ſua multiplicata in ſiliqua
ſua/ſicut accidit in celidonia quedā herba va
lens ad oculos.quedā faciunt grana in folli
culo clauſo.vt faba/piſa/⁊c.quedā ī nō clau
ſo vt triticū et ſpelta et ſimilia.quedā aūt non
faciunt ſuā grana in aliquo folliculo vt grana
oꝛdei/ſed paleā ſuā quaſi ꝯtinuāt cuꝫ grano
ſuo. Et quedā grana ſūt dupla ꝑ oꝛdinē abſ
qꝫ pariete in ſiliqua ſua vt grana celidonie.et
quedā ſūt duplata ꝑiete mediāte.vt pꝫ. et in
granis naſturtij.et quedā triplicāt in diuerſis
ꝑ oꝛdinē in cellulis eiuſdē folliculi.vt pꝫ ī mir
to in cuius fructu ſūt tres celle/et in qualibet
cella tria grana vel quatuoꝛ ſine ꝑiete aliquo
ſunt ꝯiuncta in quibus ē inter grana et grana
paries ligneus/ſicut in caſſia fiſtula.aliquan
do paries carnoſus/vt pꝫ ī cucumere et cucur
bita.et quādoqꝫ inter grana ſunt ꝑietes diuer
ſi generis et diuerſe ſubſtantie.vt accidit ī ma
logranatis in quib⁹ ſunt quidam parietes car
noſi inter grana et grana ſimiliter et quedam
tele tenues nō carnoſe ſunt inter grana et gra
na. Sed ſicut differunt grana et grana iter ſe

Digitized by Google

in ſubſtātia/ita etiam in figura. habent enim
quedam formam rotundā. quedā piramida
lem et oblongā. quedā triangulā vel multila
terem/vt pʒ in ciceribus. grana etiā que ſunt
oblonga in vno latere videnť eſſe quaſi ſciſſa
vt pʒ in grano tritici et conſimilib⁹. Corticib⁹
aūt ſiue telis muniunť grana propter interno
ris medulle et caloris naturalis conſeruatio
nem. hucuſq̧ Ariſto.

De Gith

g Gith genus eſt leguminis ſimilis ci
mino in quātitate ſed nigri coloris.
et in pane ſpergitur dulcorādo. vt. d
glo. ſup Iſa. xxvij. Scđm Ariſ. platea. et dia.
gith eſt herba calida et ſicca in ſecūdo gradu.
que inter frumenta naſcitur habens ſemē par
uum/nigrū/et quaſi triangulū/diureticuʒ/et
ſubamarꝫ. habens virtutē diſſoluendi et con
ſumendi. opilatiōes etiam ſplenis et epatis
habet diſſoluendi virtutē et aperiendi et ven
toſitates extenuādi/et emoroidas inflatas ſe
dandi et eoꝝ fluxus reſtringēdi et lumbricos
vermes cū melle interficiendi. hāc herbam di
cunt eſſe vigellā/cuius decoctio in aceto occi
dit vermes aurīū ſi auribus tepida inſtilletur.
apoſtemata rumpit ſi cū furfure et ſemine lini
et fimo columbaꝝ in vino decocta cathaplaſ
metur. ꝯtra leprā etiā valere dicitur/ſi cū rapha
no et modico ſale apponatur. menſtrua ꝓuo
cat et aborſum ꝓcurat ſi mulier inde ſubfumi
geť contra ſtranguriā ꝛ iliacā paſſionē vinum
in quo per noctē vigella fuerit infuſa propine
tur. nec debet decoqui ne nimis violēta effici
atur. nā vt dicit cōſtan. vigella in multa quā
titate ſumpta occidit.

De Ilice.

i Ilex cis. ē ſpēs quercꝰ arbor ſcʒ glan
difera. ꝛ dī ab eligo. gis. qꝛ vt dicit
Iſi. li. xij. huius arboris fructꝰ ho
mines ſibi primo ad victū inuenerūt ꝛ elege
runt. priuſq̄ eni frumēti eſſet vſus antiqui vi
xerunt glande. Inter arbores aūt glandiferas
honorabilior iudicatur ilex cuiꝰ fructꝰ. (vt dicit
pli. li. xvi.) multas reficit natiōes. Eſt ſiq̄dem
ilex arbor groſſe ꝛ ꝓfunde radicis ſolidiſſimi
ligni ꝛ corticis duriſſimi et etiā rugoſi ramoſi
tatis ꝛ rōne foliorum vmbroſitatis iocūde ꝛ
quo ad fructus glandiferos nō modice fecun
ditatis. lignū ſiquidē eius forte ē ꝛ durabile
imo fere īputribile. nā eiꝰ trunci in lapidū ſo
liditatē cōuertunť. et quāto per lōgiora ſecu
la in talibus locis hūidis defigunť. tāto am
plius indurant. ꝛ iō talia ligna deoꝝ tēplis ꝛ
regaliū edificioꝝ ſtructuris erāt apta. iō pro
pter indiſſolubilē ligni naturā ex ilice deorū
ſimulachra ſepius ſculpebanť. vt. d. plinius.

De Junipero.

Juniperꝰ ē arbor ſic dicta apud gre
cos/eo q̧ ab amplo in anguſtū finiť
ſicut ignis vel qꝛ cōceptū diutiꝰ ignē
cōſeruet/adeo q̧ ſi prime ex eius cinere fuerit
coopte vſq̧ ad annū (vt dicitur) nullateniꝰ exti
guenť pir ſiquidē apud grecos ignis dicitur.
Juniperus aūt alia eſt magna alia pua (vt. d
Iſi. li. xvij. ꝛ vtraq̧ arbor ē aſpera ꝛ quaſi a
culeata/ꝛ folia habens multa gracilia ꝛ acu
ta/ꝛ vtraq̧ eſt fructifera ſed pua magis. mul
ta eni ſunt grana pua ꝛ rotunda/primo viri
da ꝛ poſt efficiunť quaſi purpurea vel quaſi
ſubrubea quando plenarie ſunt matura viro
rem fructus ꝛ folia vix deponit. Eſt autem ar
bor calida ꝛ ſicca in tertio gradu. (vt d. diaſ.
cuius fructꝰ cōgruunt medicine que i vere col
liguntur ꝛ p bienniū reſeruanť. virtutem habent
diſſoluendi/cōſumendi/ꝛ cōfortandi contra
fluxum ventris ex acumine medicine valet de
coctio baccaꝝ eius in aqua pluuiali/ſi inde
patiens balneeť. Ex iunipero etiā fit oleū iu
niperinuʒ efficaciſſimū cōtra quartanā. ſi quo
tidie pondus dragma in cibo vel alio modo
offerať. valet etiā cōtra iliacā paſſionē ſi par
tes dolentes inde perungāť. epilenticis et ca
ducis ſubuenit lapidē frangit ſi per ſiringaʒ
mittať. Siringa eſt fiſtula ſubtilis cū qua me
dicina mittiť in veſicā. vi..ā decoctiōis iuni
peri cū ficubus ſiccis pectꝰ purgat. tuſſim tol
lit (hucuſq̧ diaſco. ꝛ platea.) in locis ſaxoſis
ꝛ incultis creſcit ꝛ in deſertis. eius vmbrā fu
giunt ſerpētes. vt d. pli. ꝛ iō fructꝰ eius crediť
valere ꝯ venenū.

De Iſopo

i Iſopus ē herba breuis et modica ꝛ
inter petroſa creſcēs ꝛ in radicibus
petre ſolide ſe infigens. (vt d. caſſi.
ſup pſal.) hanc herbā. d. dia. eſſe calidā ꝛ ſic
cā in tertio gradu. Huius virtꝰ cōſiſtit in flori
bus ꝛ folijs plus q̄ in ſtipite vel in radice. in
eſtate aūt ꝓducit flores ꝛ tunc dʒ colligi. i lo
co vmbroſo mundo ꝛ nō fumoſo dʒ deſiccari
virtutē hʒ diſſoluendi/ꝯſumendi/ꝛ attrahē
di/ac mundificandi. pulmonē ꝛ oīa vicia pe
ctoris ex frigida cā purgat ꝛ mundificat/ſi cū
ficub⁹ ſiccis in vino decoquať ꝛ patienti pre
beať dolorē ſtomachi ꝛ inteſtinoꝝ tollit. fomē
tū ex aqua decoctionis eiꝰ a ſupfluis humo
rib⁹ matricē mundificat ꝛ abſtergit. herba iſo
pi in teſta calefacta ꝛ capiti ſuppoſita/catar
rum frigidū cōpeſcit. guttulā cadētē reprimit.
dolorē ex ventoſitate tollit. Dicitur autem hic

ĩſopus hoc iſopū. ⁊ a quibuſdā auctorib⁹ ei⁹
media corripiť ⁊ a quibuſdā ꝓducť. Dicitꝰ eni
in aurora. Eſt humilis petre que ſuis radici/
bus herens. Et viciis iſopus herba pectoris
medens. In claudiano vero ꝓducť. (vt di.
alanus li.x.) Se celū terre confortat cedr⁹ iſo
po. Et iterū alius quidā dicit. Pectoris her/
ba canos rupes incedit iſopus. Et iteꝝ aliuſ
Ad pulmonis opus cōfert medicamē iſopus
Tante etiā auctoritatis fuit hec herba q̄uis
modica apud veteres. vt di. pli. ꝙ ſine ipſius
aſperſione ſe purificari nō poſſe indelubris re
putarent. vnde etiā apud hebreos faſciculo
iſopi mundandi ſolebant purificari. vt patet
Exo.xij. et leui.xij. ⁊ numeri.xv. Inſuper eius
puluis valet cōtra hidropiſim vt di. diaſ. li/
uorem a corpore mundat et colorē vultibus
optimū adminiſtrat. dolorē dentiū mitigat. ti
nitus aurium ſedat. et etiam lumbricos necat
vt dicit idem.

De Jacincto.

i Acinctus ē herba habens florē pur/
purcū/ traxit aūt nomē a puero quo
dā nobili qui in ſaltibus inter floreſ
purpureos mortu⁹ ē repertus. deditq; nomen
herbe caſus funeris puerilis. Eſt etiā ſimilis
viole in radice. vt d. pli. li.xvij. eius nois pari
ter et coloris eſt quidā lapis precioſos qui in
ter duodecim lapides precioſus in apoc. nu/
merať. Jacinctus itaq; eſt nomē hominis la/
pidis atq; floris propri⁹ itaq; color eius ē ae
reus ſiue celeſtis purpureū hꝫ colorē ſāguiniſ
ſiue ignis vel biſſenmis. Iſtis duodecim co/
loribus colorata fuerūt ſacerdotalia veſtimē
ta in veteri teſtamento.

De Juſquiamo

i Uſquiamus grece a latinis diciť ca/
nicularis eo ꝙ in haſta eius ex vtro/
q; latere quedā creſcūt capitella for/
mata in figura cancroꝝ. ſicut eſt videre ĩ ma/
lis puniciis ſeu granatiſ. vt d. Iſi. li.xvij. quo
rum ora ſepata ſunt diuerſa habentia int⁹ ſe/
mina ſimilia papaueri. hec herba inſana vo/
cať. qꝛ vſus eius piculoſus ē. nam ſi edať vel
bibať inſaniā facit vel ſomni imaginē turpi/
dam. ⁊ iō hanc vocat vulgus milindrū ꝓpter
alienationē mentis quā inducit. Iſi. hec aūt
cū ſit herba venenoſa habet ſemē nigꝝ. / rube
um ⁊ acerbū. vt di. dia. ⁊ pli. Nigrū peſſimuꝫ
eſt et mortiferꝝ. rubeū ē minus malū ſed albū
adhuc minus. vnde huius vſus magis cōue
nit medicine. virtutē hꝫ cōſtringendi/ mortifi
candi/ et ſomnū ꝓuocandi. habens ſemen ni
grum hꝫ folia nigra/ aſpera/ et dura. et floreꝫ
purpureos ⁊ folliculos duroſ ⁊ ſolidos ⁊ ſpiſ
ſos. habens vero ſemen obruſū flores habet
mellinos ⁊ folliculos meliores ſed hñs ſemē
albū flores habet albos/ et folia pinguia et
mollia ſucco plena. ⁊ hec herba frigida eſt in
tertio gradu/ ⁊ ſicca in ſecundo. et iō tumores re
percutit ventrē ſtringit. fluxū ventris ſiſtit. dolo
rem dentiū de calida cauſa tollit. reuma cali/
dū cōpeſcit. (buculcq; diaſ. ⁊ pli. De ſemie ſiq̄
dē iuſquiami dicit ariſ. in libro vegetabilium
ſemen hebeni id eſt iuſquiami qđ ē mortiferū
apud ꝑtes in hieruſalē ē comeſtibile. ex quo
pꝫ ꝙ eius malicia ⁊ venenoſitas ꝑ bonitateꝫ
terre vbi creſcit/ vel malicia diminuiť vel auge
tur. De iuſquiamo dicit magiſter in hiſtoriis.
ſup Exo.xxiiij. ꝙ in tiara ſiue ſummi pontifi/
cis corona ſtabat flos erectus ſimilis herbe
quā greci. iuſquiliamos vocant. digiti vnius
magnitudine. Sub illo aūt in extremitate tia
re circa frontē ⁊ occiput erat circulus aure⁹ tri
plici diſtinctus ordine ſup quā ſtabant flores
aurei ſimiles plantagini a tympore ad tymp⁹
⁊c. vnde in hoc fuerūt priuilegiate iſte herbe.
ꝙ earum ſimilitudo in cidari ſacerdotis ſūmi
figurari meruit.

De Caſtanea.

c Aſtanea eſt arbor magna et ꝓcera a
grecis ſic vocata. (vt dicit Iſido. li.
xvij.) eo ꝙ fructus eius gemi in mo/
dum teſticuloꝝ inter folliculū reſcinditi ſunt
qui dū eiiciunť caſtranť. et iō tales arbores a
caſtrando. caſtanee greco vocabulo nuncupā
tur. hec arbor cū excīſa fuerit tanq̄ ſilua pullu
lare cōſueuit (vt d. Iſi.) hec arbor eſt multuꝫ
vtilis. nā eius lignum valet ad edificioꝝ ſtru
cturā. ad igniū nutrimentū. eius fructus valēt
ad cibū et folia et cortices ad medicinā. fru/
ctus ſiquidē eius q̄uis ſub vili cortice aſpero
⁊ duro in arbore abſcondať/ tamen qñ matu
rus extrahitur dulcis inueniť. potiſſime autē
qñ decoquitur vel aſſatur. ſicut autem ſubdit
Iſa. in die. Caſtanee ſunt calide ĩ medio pri
mi gradus et ſicce in ſecundo. et iō rōne calo
ris habēt dulcedinē. rōne vero ſiccitatis hñt
ponticitatē. Caſtanee crude comeſte ſūt infla
tiue et doloris capitis ꝓpter incluſum fumū
generatiue. Sed vt ab eis nocumentum aufe
rať/ oportet vel ꝙ aſſentur/ vt corpulentia eo
rū terreſtris rarificeť. vel vt in dulci aqua deco
quanť. vt ex aque humiditate et mollicie tēpenť
⁊ tūc hñ nutriunt ⁊ laudabiles hūores gene/
rant ⁊ corpis ac pectoris ſiccitatem tēpant. ⁊
marie ſi cū zucara comedanť a colericiſ aut fle
gmaticis cū puro melle. valent etiā ſcđm me
dicinam/ qꝛ abbominationis ⁊ vomitus ſunt

Digitized by Google

cõſtrictiue ꝛ ieiuni ſtomachĩ cõfortatiue. Itẽ caſtanee cũ modico ſale trite et cũ melle tẽpare / rabidi canis vel hoĩs morſus ſunt optime ſanatiue. Itẽ cũ farina ordei ꝛ cũ aceto cathaplaſmate / tumoris mãmillaꝝ ſunt efficaciter repreſſiue. Itẽ eaꝝ cortices ac folia vſta ꝛ puluериſata ac cũ vino tẽpata adoleſcentis capiti admodũ cathaplaſmatis appoſita augmẽtant capillos ꝛ ꝓhibent eoꝝ caſuꝫ. (hucuſqꝫ Iſaac in die.

De Lauro

Aur⁹ ẽ arbor victorialis digna multis laude p̃conijs ꝓpter ſingulareꝫ grẽ ſue excellentiã et virtutum. ꝓpter qđ ꝛ victores quondã obtenta victoria. ſertiſ laureis coronati laureati dicebãt. quam greci damnẽ vocãt / cuius virtutes ꝛ ſingulares ꝓprietates ſupra poſuimus in hoc eodem li. in littera. D. quere ibi ꝛ inuenies.

De lentiſco.

Entiſcus eſt arbor ſimilis humilis ꝛ medicinalis que a grecis ꝛ hebreis cinus alio noĩe appellaẗ vt. d. glo. ſup danie. xiij) cuius folioꝝ ſucc⁹ ſanat et conglutinat ſaſſa labia ſiue alia vlcerata. vt diciẗ ibidẽ. ꝛ dr̃ lentiſcus eo ꝙ eius cuſpis mollis ſit et lentus. nã qđ molle ẽ ꝛ flexibile lentum dicere ꝯſueuimus. (vt d. Iſi. li. xvij.) Iſtius arboris fruct⁹ oleũ deſudat / ꝛ cortex reſina q̃ maſtix appellaẗ. et ẽ melior que in chio inſula generaẗ. (vt dicunt Iſid. et pli. li. xvi.) Folia iſtius arboris ſcđm diaſ. pli. ꝛ platea. ſicut ꝛ tota arbor calida ſunt valde ꝛ ſicca. ꝛ habent virtutẽ ꝯſtringendi / cõſolidandi / ꝛ ꝯfortãdi. ꝛ valẽt ꝯ vomitũ ꝛ oẽm fluxũ tã ſanguinis ꝙ̃ humoꝝ alioꝝ. ſimiles virtutes hꝫ gũmi eius ſcꝫ maſtix que a maſticãdo ſic dr̃. eo ꝙ maſticata ſic efficiẗ glutinoſa ꝛ dura ad modũ cere. circa dentes / ꝛ ſic maſticata gingiuas a putridis hũoribus purgat. dentes mobiles cõfirmat ꝛ dealbat / ꝛ eoꝝ radices roborat ꝛ cõfirmat. anhelitũ maluꝫ amputat ꝛ emundat. Hec maſtix ſic colligiẗ in fine veris cortices cini ſeu lentiſci inſcindunẗ et mundificata terra veſtes mũde ſupponunẗ ne liquor cadens in terrã cadat. vnde que clara eſt et mũda ꝛ alba ẽ eligenda. que vero hꝫ terrã admixtã ꝛ que obſcura eſt abijcienda. cerebꝝ emundat ꝛ depurat / ꝛ multũ excreare facit. virtutẽ digeſtiuã cõfortat. ventoſitatẽ attenuat. liquefactũ ſup tegulã calidã oĩa fracta gẽmas ſcꝫ ꝛ alia miro modo cõſolidat. Dicit enã pli. ſic et diaſco. lentiſc⁹ ẽ arbor multũ ſpinoſa cũ radice alta i plurimas ptes diuiſa / fructũ habens ſimilem mirto ſed minorẽ / rubeũ interius qñ eſt maturus habẽs aſperã lanã intus / cuius ſucc⁹ maxime ſanat fluxum mulierum.

De Lilio.

Iliũ vt. d. Iſi. ẽ lactei coloris herba cui⁹ candor cũ ſit in folijs. auri tamẽ ſpẽs intus fulget. De lilio aũt dicunt diaſco. ꝛ platea. liliũ calidũ ẽ ꝛ humidũ. ꝛ aliud ẽ ſilueſtre ꝛ aliud domeſticũ ꝛ aliud gerit purpureũ florẽ. ꝛ aliud albũ qđ eſt meli⁹ ꝛ efficacius. et aliud croceũ vel purpureũ. Eſt aũt virtus lilij maturatiua. vnde valet ꝯ apoſtemata ſi cũ axungia cõteraẗ. Itẽ ei ineſt virt⁹ remollitiua. vnde valet cõtra duriciã ſplenis ſi ei⁹ ſucco oleo veteri admixto ꝛ bene incorporato ſplenis regio mungaẗ. Itẽ ei ineſt viſ mundificatiua. vnde valet ad faciẽ colorãdã ſi puluis eius cum aqua roſacea admiſceatur ꝛ facies cũ eadem mixtura abluaẗ. Item mitigatiua. ꝛ iõ folia ei⁹ decocta et impoſita. valꝫ ad loca que ſũt cõbuſta. Idẽ facit radix ei⁹ ſi trita cũ oleo apponaẗ. Itẽ virtus ei⁹ eſt apertiua ꝛ cõpactoꝝ diſſolutiua. iõ educit mẽſtruoſitatẽ. Itẽ virtus ineſt ei tumoris repreſſiua ꝛ iõ valet ꝯtra apoſtemata ex ventoſitate inflatiua ſi radix eius trita cũ oleo ſepius apponatur. (hucuſqꝫ diaſco.) De lilio aũt ſic dicit pli. lilia multis modis nobilitãt florẽ ſuũ. Nam potate cũ vino ſerpentũ ict⁹ ſanãt. ꝛ valent ꝯ frigidoꝝ maliciã ꝛ venenũ decocte i vino oleo admixto clauos pedũ et nodos ſoluũt. pilos quoqꝫ locis aduſtis reddũt. in vino etiã decocte addito melle venis p̃ciſis ſubueniũt folia eius decocta in vino vulnera ſanãt. ſemẽ eiuſ cõtritũ igni apponiẗ ſacro. flos ꝛ folia ſubueniunt vlceꝝ neceſſitati. hucuſqꝫ pli. li. xx. c. xix. Itẽ in eodẽ li. c. v. roſe nobilitati ꝓximũ eſt ꝛ quadã vnguenti cognitione. Inde eni ſirnobile vnguentũ ſiue oleũ qđ lilioꝝ appellatur ſicut ꝛ de roſis oleũ roſaceũ fieri cõſueuit. De radice ei⁹ ꝓcedit haſta interdũ triũ cubitoꝝ ꝫ deinde dependet ab eius ſũmitate flos decliuij ab anguſtijs in latitudinẽ ſe relaxãs ꝛ dilatans / admodũ cãpanelle reſupinus / ꝛ i circuitu laboris intus habẽs quaſi tenue filũ cõtinens in ſe ſemẽ ſtantibus i medio croceis vnde nihil lilio groſſius ẽ ad decentiã coloris. odoris redolẽtiã et efficaciã corporis et virtutis. cui⁹ color eſt triplex. albus rubeus ꝛ purpureus. (hucuſqꝫ pli. li. xx. c. v.) Habet aũt lilium radicẽ ex multis bullis ꝯſiſtentẽ / ſicut allium vt di. ariſt. li. vegeta.) ꝛ in ſingulis bullis eſt virtus ſeminatiua. ꝛ iõ ex quocũqꝫ creſcat plãta qñ p ſe plantatur. de hoc quere ſupra et de allio i lr̃a. A. dicit ad p̃dicta ariſt. ꝙ haſta lilij

Digitized by Google

⁊ que nodoſa ē ſi incuruaꝫ in terrā ⁊ coopiatur anteꝗ̃ aperiaꝫ ſemē eius ⁊ radix eius ſiue cepa nō eradiceꝫ ſtatim infra paucos dies ꝙ inuenies ꝙ a quolibet nodo ſtipitis ſui emittet paruā cepulā quaſi eēt illa de nutiās ſuis ſiue de bullis cepulis.ſ.radicis ⁊ hoc eſt mirū valde. Itē ibidē ſequiꝫ flores lilij prius ſunt virides poſt albeſcunt.⁊ ſi ſtipes ſiue haſta a radice totaliter abſcindaꝫ.qꝛ totus humor ſtipitis ē incluſus/naturalis calor ī medullis ſe cōuertit ad ſupiorē ptē ſtipitis et digerit ipaꝫ materiā ipſi⁹ floris ⁊ tunc expandit floſculos ⁊ albeſcit humore primitus tunc digeſto. ⁊ iō vt dī ibidē verſificatores cōpauerunt liliū intellectui humano qui in fine ſolliataꝫ de eternis. Itē dī ꝙ liliū nō habeat rōem ſeminatiuam in ſemine ⁊ radice et in hoc differt a porro et allio ⁊ alijs que habent rōnem ſeminis ī multis locis. De hoc quere ſupra de allijs ⁊ cepis in lr̃a. A.et. C. Lilij inſup haſta nouiter cū flore abſciſa glebe argilloſe infixa in viroꝛe ſeruat diutius florē ſuū.flos lilij qū īteger eſt intactus pmanet.multū ſuauiter redolet. cōfractus vero manib⁹ ⁊ cōfricatus multū fetet.ipſū quoꝙ florē cū ſemie ſolū ꝓ fructu bꝫ totā etiā virtutē quā liliū bꝫ in ſtipite et in radice totū oſtendit in capite.ſ.in flore ⁊ in ſemine.⁊ quanto flos ipſi⁹ altius in haſtili erigiꝫ/ tanto caput ſubmiſſus inclinaꝫ. Flos inſuper eius eſt exterius planus/ſuauis tactu/et forma rotundus/aſpectu delectabilis ⁊ iocūd⁹. Interius aūt granis aureis in ſua cōcauitate ē reſperſus que tingunt plus ꝗ̃ crocus et hec tingentia grana ſeptē haſtulis ſuſtentanꝫ. vñ ex ſex folijs candidiſſimis ſimul cōtiguis cōponitur/ex ſeptē granis aureis intrinſec⁹ decoratur/in quo medio ſemen eius loco fruc⁹ miro decore collocaꝫ/et circūexpanſi floris beneficio teneritudo ſeminis a leſione frigidi aeris cuſtodiꝫ.

De lactuca.

Lactuca (vt d. Iſi.)ex lactei humoris ſubſtantia eſt vocata/vel quia nutrientes mulieres lacte implet. hec ī viris venereis motū arcet.cui⁹ duplex ē ſpecies ſcꝫ domeſtica et agreſtis.quā ſeraliā vocam⁹/ eo ꝙ in dorſo ei⁹ aculeos bꝫ duros ad modū ſerre vt dicit. Iſi.li.xvij.ca.vi.de qua.d. Iſa. in die.lactuca agreſtis domeſtice in forma eſt ſimilis.ſed longiores bꝫ frondes ſubtiliores aſpiores ⁊ minus virides ꝑpter ſue hūiditatis puitatē.et iō multe eſt amaritudinis ⁊ pōticitatis reſpectu illius que ē domeſtica. quia maioris eſt caloris ⁊ ſiccitatis. ⁊ iō multi dicunt ꝙ mēſtrua ꝓuocat ⁊ humores crudos expellit. vt.d.dia.lactuca vero domeſtica frigida ē ⁊ humida.ſed tēpate/ita ꝙ neutra qualitate excedit modū.et iō eius vſus cōgruit eſui ⁊ nō medicine.⁊ ſubtilē bꝫ ſubſtantiā ⁊ maxime qñ erit recens.⁊ iō cito digerit ⁊ ſtomachi arſurā ⁊ morſurā et colera rubea ſedat.ſāguiſ ebulitionē refrigerat.⁊ inſōnietatē placat.capitis dolorē ex fumo colerico ſanat.lac ī mulieribus multiplicat ⁊ ſemē in viris generat ⁊ augmētat ⁊ hoc accidit ꝑpter bonitatem ſanguinis quē gignit in pfecta quātitate ⁊ ī pfecta etiā qualitate ſed qñ antiquaꝫ ⁊ induratur minuiꝫ eius hūiditas ⁊ amaricaꝫ.et ex vſu ei⁹ ſanguis peſſim⁹ generaꝫ.virtus viſiua iñ deficit ⁊ debilitaꝫ.cuius cā eſt ſenſus animalis mortificatio.qꝛ cū ſua ponticitate ſenſū ſuffocat naturalē.et iō talis lactuca generare volētibus maxime eſt nociua. Nā materiā cōgelat ⁊ coagulat ſeminalē ⁊ ꝓcipue ſemē eius/ſi ī cibo aut in potu ſepius aſſumaꝫ (huc uſꝙ Iſa in die.) Pli. aūt lib.xx.c.viij.de lactuca dicit ē ſpēs lactuce ſponte naſcentis quā caprinā vocant/qua ꝓiecta in mare/ꝓtinus necantur piſces qui ſūt in vicino.cui⁹ lac cū aceto ⁊ aqua ⁊ vino hidropicis medeꝫ.cuius caule ⁊ folijs cōtuſis aſperſo ſale nerui incīſi ſananꝫ. Alia eſt ſpēs lactuce que naſciꝫ in aruis cuius folia trita cū polenta illita vlcerib⁹ ſanāt.et hāc greci iſopon vocant. Tertia ſpēs creſcit in ſiluis quā ſtatio vocāt.cui⁹ folia trita cum polenta vulneribus ꝓſūt ſanguinē ſiſtūt.⁊ putreſcentia vulnera ſanant.radice et folijs mitigāt ſacrū ignē. Eſt etiā alia ſpēs lactuce habens rotunda folia ⁊ breuia quā multi heraciā vocāt cui⁹ ſuccū accipitres ſcalpendo herbam extrahunt.⁊ inde tangentes oculos diſcutiunt obſcuritatē et caliginē cū ſeneſcūt.cui⁹ herbe ſuccus ſanat oīa vicia oculoꝝ.et maxie qñ ei lac mulieris admiſceꝫ.ſerpentū morſibus ⁊ ſcorpionū ictibus medeꝫ/ſi ſucc⁹ ei⁹ cū vino potetur.et folia trita ſup vulnus emplaſtreꝫ. oēm etiā inflationē diſcutit ⁊ cōpeſcit. Semē etiā lactucis tam ſilueſtris ꝗ̃ domeſtice libidinis imaginatiōes in ſomnis cōpeſcit ⁊ corp⁹ pollui nō pmittit ſi in cibo frequēter aſſumaꝫ.frequēs tñ vſus ei⁹ ⁊ nimius eſus oculoꝝ officit claritatem. Multas alias laudes attribuit ei plinius in eodē capitulo.ſed hec ſufficiant

De Lappa.

Lappa ē herba hñs folia lata ⁊ ſpiſſa circa terrā hñs in ſūmitatib⁹ haſtulaꝝ quedā capitella ſpinoſa ⁊ aculeata ſed recurua/que veſtib⁹ trāſeuntiū ſolēt adherere.(vñ.d. Iſi.li.xvij)lappa ē dicta/ eo ꝙ

habeat caulē ingentē ꝑ terrā diſperſā q̄ a grecis philātropos dr̄. eo ꝙ veſtib⁹ hominum adhereat ob aſpitatē ſui et naſcatur iuxta muros ⁊ dr̄ philātropos. i. amās hoīes qꝛ quaſi quadā affectione videtur hoīs adherere veſtibus. Cui⁹ ſpecies eſt duplex acuta et rotunda ad ſimilitudinem pedū caballi. vnde et a multis vocatur virgula cabellina. et vtriuſqꝫ folia grauis et horribilis odoris ſunt pariter et ſaporis. (vtꝫ d. diaſ.) Sed pli. d. li. xx. c. xxij lappe multe ſunt ſpecies et oēs ſūt medicinales. nā ictib⁹ ſcorpionū medentur nec feriunt hoīem ſi iunct⁹ fuerit. ſucco eius. decoctio radicis eius dentes ꝯfirmat. ſi tepida in ore teneatur. Semen ei⁹ execrabilia vicia ſtomachi curat. reijcientibus ſanguinem ꝓdeſt. diſſenterijs ſubuenit. nā radix ei⁹ cū vino ſiſtit aluū ſed folia cū ſale adiecto. ſoluūt. ſemen ei⁹ potui datū calculoſos adiuuat. tota herba trita cū axungia valet cōtra ſtrumū. (huc uſqꝫ pli.) Sed ſcd̄m platea. lappa ſiue lappatiū eſt herba calida ⁊ ſicca habēs virtutē diſſoluendi / relaxandi / aperiendi / accedendi. ⁊ iō valet cōtra ſcabiē ꝑruritū / ſerpentū / ⁊ impetiginē. et intercutaneū cōſumit humorē. apoſtematū diſſoluit duriciē ⁊ tumorē. valet cōtra frigidā hidropiſim et ſplenis opilationē. ſucc⁹ eius cū ſucco rute admixtus cerebꝝ purgat a flegmatica ſuꝑfluitate. ſi in modica quātitate naribus in balneo vel in aere calido inſtilletur.

De lappate.

Appates cibus ē ex quibuſdam herbis domeſticis recentibus lappatijs ſimilibus cōpoſitus aut cōfect⁹. vt. d. glo. ſuper iudi. xv. vnde alexan. nequā ait. Lappates cibus eſt olus cōponit eundē. Scd̄m alios lappates eſt genus caulis habēs folia lata vt lappa / ſed folia lappatis ſunt mollia / craſſa / ſubalbida / palma īuoluta / inter ſe mirabiliter cōnexa / habēs ſtipitē breuē et groſſū nodoſū exterius / ſed mollē interius ⁊ carnoſum. Hec herba cōuenit eſui et medicine / ⁊ inde fit cibus bonus qui diu ſeruari pōt ſi decoctio cū aceto ſinapi ⁊ melle diligentius cōponatur. et talis cibus vulgariter cōpoſitū nuncupat̄ / cui virtus eſt ſingularis ſcꝫ reſiſtere ebrietati. (vt. d. pli. li. xx. c. x. nam ante cibū comeſta cauet ne ebrietas ſuperueniat poſt crapulam ſumpta / cōpellit crapulā vt recedat. ⁊ vt clamat ſcola raſis cunctis fractis. hac herba nihil ē vtilius ſtomacho atqꝫ neruis. et iō paraliticis ⁊ tremulis iubet eā dari et ſanguinē reijcientibus. lactis vbertatē p̄bet pueris. valet etiā ſucc⁹ eius aduerſus venenū ⁊ ſerpētū ictibus occurrit / et maxime ſemē ei⁹. ſimiliter ⁊ valet cōtra morſum canis. vt. d. Iſid. li. xvij.

De Leguminibus

Egumina ab eligendo ſunt dcā quaſi electa. veteres enī meliora eligebant ⁊ inde ſibi cibaria cōponebant ⁊ dicunt̄ proprie quedā grana tritico ⁊ ordeo maiora et groſſiora que nō in folliculis / ſ; potius ī quibuſdā ſiliquis groſſis ſpiſſis ⁊ clauſis oriunt̄. vt pꝫ in piſis cicerib⁹ atqꝫ fabis. differunt aūt legumina in magnitudine / colore / figura / et ſapore. Nam inter legumina maiora ſunt grana fabaꝝ ⁊ lupinoꝝ. mediocra ciceꝝ ⁊ piſaꝝ. minima lenticulaꝝ ⁊ viſciarum. In colore differūt qꝛ quedā alba. quedam nigra / quedā rufa. ⁊ quedā mixta. In figura qꝛ quedā rotunda. quedā oblonga. quedā triangula. quedā plana. Differunt etiā in ſapore / qꝛ quedam ſunt ſtiptica ⁊ dura. ſed per decoctionē fiunt mollia et ad eſuꝫ meliora. quedā ēt ſunt amara. vt lupini. ſed per adiectionē in aqua ⁊ madefactionē efficiunt̄ dulciora. Et vt d. pli. legumina quādo incipiunt matureſcere rapienda ſunt ꝙ cito exiliunt lateꝗ cum deciderint vt lupini. (ſicut d. pli. li. xviij.) Eſt aūt legumē ſubſtantialiter frigidū et ſiccū ad digerendū duꝝ ⁊ cōpactū. vnde ꝓpter ſuā cōpactionē difficile ē ad coquendū neceſſe ē poſ ſunt bene decoqui in aqua puteali imo ad ꝑfectā decoctionē indigent aqua fontana ſiue fluuiali. cibus itaqꝫ rudis ⁊ groſſis de leguminibus fit / cuius vſus cōueniens fit hominibus fortioris nature ⁊ cōplexionis. Nam leguminoſa ex ſe ad digerendū ſunt dura / ſ; digeſta multū nutriunt ⁊ cōfortant. ſed naturaliter ſunt inflatiua et ventoſitatis generatiua. ſed eoꝝ vētoſitas diminuit̄ per corticis depoſitionē vel decoctionē ⁊ aſſationē ⁊ ꝑ eoꝝque ventoſitatis ſunt exterminatiua appoſitionē vel aſſationū. vt ciminū anetū et ſimilia. (vt dicit diaſco.

De Lente.

Ens tis. ge⁹ ē leguminis vt. d. Iſi. li. xviij. ſic dicta. qꝛ humida eſt ⁊ lenta potiſſime qñ ē in ſua herba a qua diminutiue dr̄ lenticula. ⁊ dꝫ ſcribi ꝑ. t. ad differentiā vermis capitis qui dicitur lens lendis. et ſcribit̄ per. d. vnde dixit quidam. Lens lendis capiti lens lentis cōuenit ori. Eſt itaqꝫ lens vel lenticula. (vt d. Iſa). frigida ⁊ ſicca ex cōtrarijs naturis cōpoſita. Nam vnā virtutē hꝫ in cortice ⁊ aliā in medulla. nā in cortice hꝫ quoddā acumē rōne cui⁹ mouet ventreꝫ ad ſolutionē. ſed medulla ſtiptica ē ⁊ ſtomachi cōfortatiua ⁊ operatur ad cōſtrictionē. groſ-

ſum ⁊ melancolicum gignit ſanguinem et ce-
rebꝝ replet fumo groſſo. vnde eſt cauſa timi-
doꝝ et horribiliū ſomnioꝝ. vētoſitate ſtoma-
chum grauat. ⁊ inflationē generat oēs meatꝯ
corporis et tranſitus opilat ⁊ neruoꝝ ac pelli
culaꝝ cerebri ſubſtantiā deſiccat ⁊ maxime no
cet pelliculis oculoꝝ. qꝛ eaꝝ humiditatem di
ſtemperat ac deſiccat vt. d. ideꝫ. Sanis nocet
oculis quanto magis infirmis deſiccationis
ſue cauſe. et eius frequēs vſus peſſimas ī cor
pore generat paſſiones potiſſime ſi cū cortice
comedaꝝ/ et corpus ſicce fuerit cōplexiōis hu
midis tn̄ et calidis quādoqꝫ ꝓdeſt. vnde va-
let hidropicis ſi ſine cortice comedaꝝ. ſed cum
cortice nocet. qꝛ multā generat inflationem ⁊
pelliculaꝝ extenſionē. Lens aūt eſt eligenda
que ē groſſior et recētior ⁊ ad coquendū facili
or. ⁊ hec tam ad eſcā ꝙ etiā ad medicinā lētis
malicia tēpatur ſi deponiꝝ cortex et eius me-
dulla in dulci aqua decoquaꝝ ⁊ poſt abiecta
cū oleo pipere ⁊ cimino ⁊ cū ſimibꝯ cōdiatur.
huc uſqꝫ Iſa. in die.) Dicit aūt pli. li. xviij. ca.
xij. lens amat terrā tenuē ⁊ ſubtilē vel ſterilem
magis ꝙ pinguē. ⁊ celū id eſt aerē magis ſic-
cū. omnis enī legumina diligūt aquam ante
florē ſed poſtꝙ defloruerint diligunt ſiccitatē

De Lino.

l

Inū dicitꝝ tam herba ꝙ ſemen. et eſt
ſic vocatum eo ꝙ molle ſit atqꝫ lene
⁊ plurimū delicatū. vt d. Iſid. li. xix.
Linū aūt ſcd̄m pli. li. xij. c. ij. ſeriꝝ in locis pla
nis et ſcrupuloſis et hoc in vere. ⁊ colligitur ī
eſtate. erūpit aūt in ſtipitē ſiue culmū rectum
ꝓducens flores flauos quibus ſuccedūt que
dā capitella loco ſeminis ac fructꝯ. ⁊ cum inci
piunt capitella paleſcere culmi integri euelluꝝ
⁊ auulſi a ſuis capitellis. ſemē cōtinentibus
carpinanꝝ. deinde colligantes ptes lini in fa-
ſciculos colliguntꝝ et longo tēpore ī aqua ma
turanꝝ. et extracti de aqua ad ſolē deſiccantur
⁊ poſt multis tonſionibꝯ ⁊ carpinationibus a
ſuis ſupfluis expurganꝝ. et ſic partes defeca-
te in fila cōtorquenꝝ. et poſt multiplicē deco-
ctionē ad albedinem deducunꝝ. Non enī linū
a ſuo virore terreſtri pōt ſpoliari ⁊ pfecto can
dori decorari. n⁊i multotiens contundunꝝ et
decoquaꝝ. ⁊ ſoli appoſitū aqua iteꝝ aſpergaꝝ
Et cū ſint multa genera lini, illud pualet ī de
core quod ſolet creſcere in egipto. Nā inde fit
biſſus lini incōpabilis in candore. vt d. pli.
li. xix. ca. ij. Minus tamē habet firmitatis hoc
genus lini ⁊ plus lucri quia inde fiunt veſtes
gratiſſime ſacerdotū. Eſt aūt linū neceſſarium
ad vſus multos. nā ex lino hūt veſtimēta ad
induendum. vela ad nauigandum. ⁊ retia ad
venandum et piſcandum. filum ad conſuen
dum. funes ad ligandum. et cordule ad ſagit
tandum ligamina ad connectenduꝫ. linee ad
menſurandum. lintheamina ad quieſcendum
cortine ad ornandum. ſaccule et burſule/ ad
quodlibet neceſſariam reponendum. vñ nul
la herba tam diuerſis vſibus eſt hominū ita
neceſſaria ſicut linum. cuius ſemen calidū eſt
et humidum. vel inter humidum et ſiccū tem
peratum vnctuoſum. vnde inde fit oleum qꝺ
alijs vſibus magis eſt neceſſarium ꝙ ad eſuꝫ
Nam vt dicit Iſaac ſemen lini parum nutrit
⁊ durum eſt digeri. nociuum eſt ſtomacho et
plurimum inflatiuum diureticum. tamen aſ
ſum cum melle acceptum melius eſt ⁊ valꝫ cō
tra tuſſim comeſtum. etiam cum melle et pipe
re venerem excitat ⁊ ſtimulat ad amorem. va-
let ad apoſtemata quia maturat ea. habꝫ enī
vim mitigatiuam ſubtiliatiuam ſiue ratificati
uam maturatiuam. vnde ſoluit apoſtemata
matricis ſi patiens in eius decoctione ſepius
foueatur. vt dicit Iſaac in dietis.

De Malo

m

Alus eſt arbor pomifera in ſe qui
dem magna. ſed reſpectu lignorū
quidem nemoris modica et ſub
miſſa. ligno ſolida. rugoſa cortice
⁊ nodoſa frondiū denſitate vmbroſa. florum
varietate decora. fructuū ſuauitate iocunda.
viſui et guſtui gratioſa. in diuerſis medicinis
efficax ⁊ virtuoſa. Dicitꝝ autē malus ipſum po
mū ſiue fructus/ ſed hec malus dr̄ ipſa arbor
ſiue pomus. ⁊ eſt ſic dicta eo ꝙ eius fructꝯ ſit
rotundus. vnde et illa ſunt vere mala que ma
xime ſunt rotunda. (vt d. Iſi. li. xvij. nam ma
lū in greco rotundū dr̄ in latino. Differt auteꝫ
malus ab alijs arboribus ſilue vel nemoris
quia malus maxime eſt domeſtica. duplicis
ē nature/ nā truncū hꝫ a terra rotundū. ſurcu
lum autem aliunde venientem ipſi trunco in
ſertum et vnitum. que duo quando per inſer
tionē pariter ſunt vnita vnam arborem cōſti
tuunt. ſurculus autem inſertus trunco totam
virtutē trunci in ſuā tranſmutat qualitatē. vt
d. Alfredus ſuper. i. li. vegetabilium. Quere
ſupra. eo. in tractatu de arboꝝ inſertione circa
principiū. Malus autem niſi puteꝝ et a ſup
fluis nimis exoneretꝝ ſterileſcit vt. d. idē. qꝛ hu
mor attractꝯ a radice nō ſufficit ad ꝓductionē
fructuum. quia tranſit in ramorum ſterilium
nutrimentum. Quere ſupra de cauſa fru
ctificationis arborum. Malorꝫ diuerſa ſūt

genera. nam quedam ferunt fructum ponticū atq̧ durū. quedā acetoſū. quedā dulcē ⁊ iocūdū: et horū fructuū diuerſitas ex diuerſa qualitate humoris procedit ⁊ debiliori vel fortiori operatione caloris exiſtis in radice. ſicut ſupra in principio tactum eſt.

De malogranato.

Aluſgranata arbor ferens malogranata arbor ſiquidē ē feminini generis fructus vero neutri. ⁊ dī malūgranatū eo q̄ inter corticē ⁊ rotunditatē ꝯtineat multitudinē granatorū (vt d. Iſido. li. xviij.) cuius cortex dī pſidia flos vero balauſtia nūcupatꝰ. Florū aūt alij ſunt albi alij purpurei. alij roſei reperiunꝰ. hec poma mala punica ſunt dicta/ q: de regione punica primitus ſūt delata (vt d. Iſi. Eſt aūt arbor multū dura ramoſa ⁊ nodoſa plus in latū q̄ in altū ſe diffundens/ et frigoris impatiēs. vnde in pruina cito pereūt flores eius. Dicit autē anſ. q̄ malusgranata mutatꝰ a malitia ſua p culturā. Quere ſupra eo. de arborū cultura. Iſtius aūt arboris multe ſunt ſpecies/ ſed de duobꝰ tam loqui ſufficiat. Nā ſcd̄m diaſco. ⁊ Iſa. in die. Malorū granatorū duo ſunt genera. Alia eni ferunt poma dulcia calida et humida alia acetoſa que frigida ſunt et ſicca/ et diutius ceteris poſſunt obſeruari. dulcia vero magis cōueniunt vſui ⁊ medicine. Nā tota arbor medicinalis ē ⁊ parū cōuenit cibarijs fructꝰ eiꝰ (vnde d. Iſid. li. xvij.) negant eni medici corpora noſtra mali punici cibo nutriri/ ſed putant q̄ plus ꝯgruat medicamēto q̄ corporis alimento. hē ſiquidem tota arbor (ſed potiſſime fructus eius.) virtutē cōſtringendi. cōfortandi. cōſolidandi ⁊ humores fluidos deſiccandi. et fluxum ſanguinis intercipiendi et vomitū colericū compeſcendi vt expreſſe docent Iſa. diaſ. ⁊ pli. ſi tū more cōgruo et ordine debito exhibeantur valēt cōtra ſingulas intrinſecas et extriſecas corporis paſſiones. dulcia tū magis ſūt ventoſa et inflatiua alijs et etiā ſitis minus febricitātibus ſedatiua. et iō minus conueniūt febricitantibꝰ q̄ acetoſa. et quorū ſucco fit potꝰ qui dī oxizacara qui calorē febrilē mitigat ⁊ alterat. appetitū ꝓuocat ⁊ naturā ex calore deficientē repat mirabiliter ⁊ cōfortat ⁊ valet contra epatis calefactionē ⁊ cordis defectum ſiue cardiacam paſſionē. flores eius etiā fructꝰ ac cortices ſi puluerizenꝰ et in potu aſſumantur vermes veteres necant. dentes et gingiuas purgant optime et cōfirmant ⁊ cōtra multas alias ſubueniunt paſſiōes. vt. d. diaſ. ⁊ Iſa. mala punica in oībus p̄dictis ſunt efficaciſſima q̄uis eni ſunt crocea exteriꝰ in cortice ⁊ diſcolorata ſtiptica/ et deſiccata Interius tamē ſunt rubea humida et mollia iocunda et ſapida ⁊ miro ac incredibili nature artificio p granulorū cellulas ordinata. vt dicit hem.

De Moro.

Orus eſt arbor cuiꝰ frutex dī morū vt d. Iſi. lib. xviij. Morus a grecis ē vocata quā latini rubū vocāt. eo q̄ fructꝰ eius ⁊ virgula rubēt. Eſt autem duplex morus domeſtica. ſ. ⁊ ſilueſtris cuiꝰ fructus ī deſerto paſtorū reuelant famē cuius folia ſupiacta ſerpenti ipſū interimūt. Itē dicit amb. ſup mattb. xvij. fructus mori in flore albus. deinde viret. tertio rutilat ſiue rubet. vltimo nigreſcit atq̧ liuet. nā quanto ē maturior tanto nigrior eſt. cuiꝰ fructꝰ tingit manꝰ et dentes comedentis. Scd̄m pli. aūt ⁊ diaſ. morus ē arbor habens ſemē ventrifluū id ē ſolutiuū. cuius ſuccus expreſſus et ad ignē ſiue ſolē deſiccatus fit ſtipticus ⁊ cōſtrictiuus vlcera oris et vulnera ſanat. fauciū tumorē reprimit atq̧ ſedat. cortū radicis coctū et potatū ventrem laxat. et lumbricos latos necat. folia eius cōcuſſa et impoſita oleo cōbuſtiones ſanāt. decocta cū aqua pluuiali capillos denigrant morſus phalangionis ⁊ puncturas aranearū curant dolorē dentiū placant et putredinē mundificant gingiuarū. mora imatura frigida ſūt ⁊ ſtiptica et cōfortatiua ſtomachi ⁊ cōſtrictiua ſed quāto plus maturanꝰ. tanto efficiunꝰ calidiora et etiā dulciora et humidiora. comeſta multū poſt prandiū in corruptionē cōuertunꝰ et ſtomacho et capiti multū nocent. a ieiunis vero accepta/ bene et de facili digerunꝰ ſed nutriunt vale parū. Folia mori celſi ſunt magna et lata que erucis et brucis ſunt obnoxia et a vermibus libentiſſime comedunꝰ et vermes ſericū egerentes mori folijs optime nutriūtur tota arbor medicinalis eſt p̄cipue quo ad cortices. fructus folia et radices. nā ſi radix eius inciſa fuerit gūmi emanabit qđ valet ad varias paſſiones. nā ventrē emollit. dolorē dentiū tollit. hucuſq̧ diaſ. ⁊ pla. Ex moris fit potus optimus ſiue nobilis quem moretū vulgariter appellamꝰ. quē elephātes cū potant animoſiores efficiūtur. vt. dicit rabanꝰ ſupra Matth. v. c. fit inde electuariū dyamoron dictū. qđ valet ꝯtra ſquinnanā et gutturis aut fauciū paſſiones. vt. d. pla.

De Mirto.

Irtus ſcd̄m Iſid. eſt dicta eo q̄ ī litoribus maris ſolet ſepiꝰ oriri. vñ virgiliꝰ. Litora mirthetis letiſſima et

adamãtis littora mire ⁊c.hinc eſt qḋ a grecis
mirricie dr̄.medicoꝝ aūt libꝛi hāc arboꝛē aptã
ſcribunt et multaꝝ neceſſitatibꝰ mulierum de
putatã. (hucuſq̧ Iſi.) Scḋm pli.aūt vel dia
ſco.mirtꝰ ē arbuſtū admodū fruticis creſceus
potiſſime iuxta mare cuiꝰ fructꝰ floꝛes ⁊ fron/
des ꝯueniunt medicine. Melioꝛes autē ſunt
fructꝰ q̄ floꝛes et habent diutius cōſeruari.ſ;
melius in ſolis caloꝛe q̄ in aura vmbꝛoſa ha
bent alia ꝯſeruari.⁊ quāto ſimpliciꝰ ſūt fructꝰ
recētioꝛes tanto ſūt melioꝛes.⁊ habēt oīa illiꝰ
fruticis ſubſtãtialia virtutē pōticã ⁊ ꝯſtricti/
uã ⁊ ex aromaticitate cōfoꝛtatiuã.⁊ etiã d̉ na
tura ꝓpꝛia fluxꝰ ſupflui reſtrictiuã ⁊ virtutis
retentiue in coꝛpe coopatiuã.vñ valet ꝯ̄ fluxū
ventris ad ſpūalia mēbꝛa defluentis. ſi deco
quaꝛ̄ in aqua pluuiali ⁊ inde pectꝰ fomenteꝛ̄
vomitū etiã reſtringit ſi decocti ramuſculi eiꝰ
cū aceto ſup ſtomachū apponãꝛ̄. de ea puluiſ
factus vlcera ⁊ vulnera ſuauiter cōſolidat. itē
di.pli.mirtus alia eſt alba alia nigra/⁊ vtra/
q̧ ſtiptica ſed nigra magis.vñ cōtra fluxū ſan
guinis vtiliter exbibeꝛ̄ vrinã cōmouet. ꝓdeſt
ꝯtra venenū ⁊ puncturã ſcoꝛpiōis ſi poteꝛ̄ eiꝰ
decoctio valet cōtra allopiciã ⁊ fluxū ſimiliter
capilloꝝ cū farina tritici mixta.valet cōtra tu/
moꝛes oculoꝝ.ſfit aūt oleū mirticū de folijs ⁊
baccis eiꝰ qḋ ē lenitiuū/cōſolidatiuū/⁊ mun
dificatiuū/et valet ad oīa ſupꝛadicta.aures
aūt mundificat ſanioſas ſi tepefactū inſtillaꝛ̄.
hucuſq̧ pli.) Sup Iſa.c.xli.dicit hierony.
Mirtus ē aromatica arboꝛ et ipūtribilis/teſ
ſa mēbꝛa cōſolidat ⁊ reparat.⁊ iō cōſolatoꝛeſ
ſancte eccleſie ſignat. Eſt etiã tempatiue ⁊ mi
tigatiue virtutis ac refrigeratiue. vt d.idē ſup
Iſa.lx.ca.

De mirrha

m Irrha ē arboꝛ ī arabia altitudīs quī
q̧ cubitoꝝ ſimilis ſpine q̄ aromaticū
dicunt.cuiꝰ gutta viridis ē ⁊ multū
aromatica ⁊ amara vñ ⁊ nomē accepit mirra
vt d. Iſi.li.xvi.cuiꝰ gutta p ſe manãs p̄cioſi/
oꝛ ē.que vero facto vulnere inciſo coꝛtice elici
tur.vilioꝛ iudicaꝛ̄.tuiꝰ ſarmēta arabes igne fo
uent.quoꝝ fumus ē valde noxius/niſi odoꝛe
ſtoꝛacis occurrat.aliter eni cōtrahūt homies
moꝛbos inſanabiles tali fumo. Purioꝛ autē
mirra ⁊ melioꝛ colligitur apud trogoditas in
arabia vt d. Iſid.⁊ pli.li.xij.c.xvij. vbi dr̄ q̧
mirra ſcīt arboꝛ quinq̧ cubitoꝝ creſcēs ī ſiluis
arabie/cuius folia ſunt ſimilia folijs oliue. ſ;
magis criſpa et ſpinoſa ac aculeata. Ramos
habens ſimiles iunipero.inciduntur autē bi
nis tempoꝛibus rami eius.ſed pꝛius ſponte
ſudant antequã incidantur.⁊ gutta que ſudã
do effluit/ſtacten dicitur.et hoc omnibus ge/
neribus mirre pꝛefert.⁊ mirra electa a pluri/
bus appellaꝛ̄. Sunt autē ſeptē genera vt dr̄
idē.c.xviij.ſc; trogodita.⁊ illa magis ē electa.
ſcḋa gelbonitica.tertia diãtrides.quarta col
latica.quinta empꝛatena ideſt ſalbana. ⁊ illa
eſt alijs mirtibus magis tenuis.ſexta quãdiu
ratim ⁊ odoꝛariã vocant.⁊ hec ceteris magis
eſt candida.⁊ hec adulteraꝛ̄ gūmi et glebis lē
tici.ſeptima eſt indica/et illa ceteris peioꝛ eſt
⁊ cū illa alie ſpecies mirte adulteranꝛ̄. (hucuſ
q̧ pli.) Mirra vt d. diaſco.eſt gutta arboꝛis
circa ramos caloꝛe ſolis indurata.⁊ ē eligēda
citrina et rufa interius aliquantulū lucida et
huius alia eſt minuta alia ē groſſa que trogo/
dita appellaꝛ̄.ab inſula vbi creſcit ſic calida ē
⁊ ſicca et habet virtutē cōfoꝛtandi et ex aroma
ticitate ſua cōducendo ptes in vnū habet vim
diſſoluendi et cōſumendi mediocriter et equa
liter ex qualitatibus ſuis vnde cōſeruat coꝛ/
poꝛa moꝛtuoꝝ quando ex mirrhe cōfectioni/
bus condiunꝛ̄. Reſeruatur aūt in optia effica
cia mirra fere centū annis.valet cōtra omnes
cauſas reumaticas ⁊ fluxus inoꝛdinatos di/
geſtionē etiã confoꝛtat ⁊ viſcoſos humoꝛes
maxime a ſpūalibus mēbꝛis purgat odoꝛis
fetoꝛē emūdat.⁊ omnia gingiuaꝝ vicia ſanat
et deſiccat vlcera labioꝝ putrida cōſolidat cō
ſumit ⁊ conglutinat.cerebꝝ confoꝛtat.et ma/
tricem multū roboꝛat ⁊ confoꝛtat ⁊ omnē eiꝰ
ſuperfluitatem conſumit ⁊ deſiccat et cōceptū
iuuat.vermes aurīū necat.carnē ſuperfluã co
rodit/⁊ bonam ac viuam generat ac ꝯſeruat.

De Mirto.

m Irtum eſt vnguentum de mirra ⁊ ali
is ſpeciebus aromaticis compoſitū
⁊ confectū cuius virtute nerui ⁊ alia
ſenſibilia mēbꝛa confoꝛtanꝛ̄.et humoꝛes ī iū
cturis ac articulis exiſtentes conſumunꝛ̄.eius
aromaticitate ſpiritus animales repanꝛ̄. In/
terficiuntur vermes ac pediculi eius amaritu/
dine et pꝛohibet ne naſcantur.ſudoꝛes fetidi
mirto cōpeſcuntur.cōſeruantur coꝛpoꝛa in de
licatione nec putredine diſſoluuntur

De mandragoꝛa.

m Andragoꝛa eſt dicta eo q̧ habeat
mala ſuauiter olentia in magnitu
dine mali maciani.vnde et latini
malum terre vocant. Hanc poe/
te antropomeros vocant eo q̧ habeat radices
foꝛmam hoīs quodãmodo ſimilātē cuiꝰ coꝛ/
tex vino mixꝰ poꝛrigitur ad bibēdū his quoꝝ

corp⁹ ē ſecādū vt dolorē nō ſentiant ſoporatī
Huius ſpēs ſunt due. vna ē femiea que ē i fo
lijs ſimilis lactuce/ mala generās alia ē ma/
ſcul⁹ cui⁹ folia ſūt ſimilia folijs berbe. (vt di.
Iſi. li. xvij) Diaſco. aūt dicit mandragorā eſſe
berbā ſomniferā cuius folia ſunt ſup terram
ſperſa. radices bꝫ duas aut tres ſibi inuicem
coberentes de foris nigras int⁹ vero albas/
cū corio groſſo. maſculus bꝫ folia alba et te/
nua ꝛ radicē ſimilē alteri poma naſcūť ſup fo/
lia ſicut galla ſup folia quercus. ꝛ ſunt colore
crocea odore ſuauia/ tñ cū quadā grauitate i
ſapore. qꝛ ſunt inſipida ꝛ iō nō cōueniūt eſui
ſed tm̄ medicine. nā cortices eius decocti in vi
no dormire faciunt ꝛ oēs dolores ꝯpeſcūt vñ
ꝛ vix tunc cpis ferre ſentiunť paſſiones. Cau
te tñ mandragora ē vtendū. qꝛ ſi in nimia q̄/
titate accipiť infert mortē (vt d. idē) nam vt di
ciť in platea. virtutē babet infrigidandi ꝛ ali
quantulū mortificandi ꝛ ſomnū ꝓuocandi. ꝛ
iō ſuccus eius cū lacte mulieris tymporib⁹ ap
poſitus. ſomnū ꝓuocat in pacītis. et quia eſt
berba ſubſtantialiter frigida/ dr̄ ꝙ fruct⁹ eius
extinguit ignē ſacꝝ. cōpeſcit etiā colere ipetuꝫ
ꝛ ventris fluxū (bucuſꝙ platea.) idē tñ ꝓpo/
nitur ꝙ ſcḋm naturā ſimilitudo bois vel mu/
lieris in radice eius nullaten⁹ inueniť/ ſed po
tius a ruſticis vel maleficis ſophiſtice ſic for/
matur. Diciť aūt babere virtutē prebitiuā mu
lieribus cōcipiendi. qḋ ſimiliter obnuere vide
tur augu. ſup li. geñ. c. xxx. ꝛ boc dicit auguſti.
occaſione rachelis que mandragoras deſide
rauerat. Dicit tñ ꝙ vidit philoſophoꝝ libros
qui de virtutib⁹ berbaꝝ tractant ꝛ de eis di/
cit ſe nibil taliū in eoꝝ ſcriptis tunc temporis
reperiſſe: Salua tñ auctoritate beati auguſti/
ni. multi auctores dicunt mandragorā multo
tiens banc babere virtutē. Unde dicūt cōſtā.
diaſco. pli. ꝛ platea. ꝙ mandragora ſumpta
modo debito matrices diſponit ad conceptio
nē quā primitus calor nimius ꝛ ſiccus conce
ptionis materiā impediuit. Mulieres itaꝙ.
calidas ꝛ bumidas diſponit ad cōceptioneꝫ
cū ſit frigida et ſicca. vt dr̄ in plateario/ et boc
diſpoſitiue. ſed mulieres frigidas et naturali/
ter ſiccas. impedit potius ab buiuſmodi di/
ſpoſitione. Multas alias bꝫ mādragora vir
tutes/ que vt d. diaſco. tumores corporis re/
peraunt atꝙ tollit. morſibus venenoſis occur
rit. omneꝙ fluxū corporis inferius ꝛ ſuperius
reſtringit. Dia ſupius poſita dicunť in libro
plinij. xxxv. c. x. vbi dr̄ ꝙ mandragore duo ſūt
genera. ꝛc. (ꝛ ſequiť poſt multa) cauent foſſo
res mandragore in eius foſſura cōtrariū ven/
tum et tres circulos gladio circūſcribunt/ ꝛ p⁹
expectant effodere ad occaſum/ ꝛ ita credunt
eſſe precipuas vires. ſuccus eius colligiť/ ꝛ in
ſole deſiccať. mala eius matura in vmbra de/
ſiccať. odor maloꝝ eſt grauis et infert ſomnuꝫ
ꝛ ex odore ſuo vis ſomnifica eſt vt dicit. idem

De Milio.

m Ilium ē berba babens baſtā longā
ꝛ nodoſam ad modū canne/ cui⁹ ſe/
men eſt valde minutū frigidū et ſiccū
vt dr̄ in dietis. Ex boc atteſtať eius leuitas et
cōcauitas ꝛ abſentia viſcoſitatis ꝛ vnctuoſi/
tatis ꝛ modici nutrimenti cōfortat eni ſtoma/
chum gratie ſue ſiccitatis ꝛ conſtipat ventrem
Eſt aūt ſm̄ diaſco. diureticū/ ꝛ aſſatum ſedat
ventris torſionē/ ſanguinē laudabilē non ge/
nerat infrigidat ſtomachum et deſiccat vt di/
citur in dietis.

De menta.

m Enta eſt berba odorifera calida ꝛ ſic
ca ſtomachi cōfortatiua. Et ē duplex
ei⁹ ſpēs. ſ. ortēſis ſeu domeſtica ꝛ iſta
bꝫ maiorē vim calefaciendi q̄ prima. ꝛ diciť
grece colocoſia quā latini neptā ſiue colamen
tū vocant. vt di. Iſi. li. xvij. c. vlti. ꝛ eſt berba
multū medicinalis. Alie ſunt ſpēs mente que
creſcunt in paluſtribus et in pratis. / ſed non
ſunt tante efficacie in virtute vel calore ſūt eti
am grauioris odoris pariter et ſaporis q̄ mē
ta domeſtica ſeu ortenſis que ē berba ſe multi
plicans et cito de terra pullulans ꝛ aſcendēs
cui⁹ baſtula in terra reflexa et ab bumo recta
cōuertitur in radicē ꝛ cito ex ſe nouā ꝓducit ꝓ/
lem. Eſt aūt menta ortenſis magne efficacie ſi
ue ſit ſicca ſiue viridis. bꝫ eni virtutē diſſoluē
di et cōſumendi ex qualitatibus ſuis. ex aro/
maticitate cōfortandi ꝛ ꝓuocandi appetituꝫ
et ſuo acumine decocta in aceto fetorē oris am
putat ꝛ gingiuas putridas et corruptas pur/
gat. vomitū ex debilitate virtutis retentiue ve
nientē cū aceto ſedat. odore ſuo et ſapore cō/
tra ſincopim ꝛ debilitatē ſpirituū iuuat/ matri
cē mundificat a ſupfluis ꝛ cōfortat. decocta i
vino dolorē viſceꝝ et renū placat. cuꝫ vino et
oleo decocta mamillas ex coagulatiōe lactis
induratas ſuppoſita ſanat. ſucc⁹ ei⁹ venenis
obuiat. et potat⁹ lumbricos necat/ et vermes
auris in vino et oleo decocta frigida apoſte/
mata diſſoluit ꝛ curat/ tuſſim mitigat. bucuſ/
ꝙ diaſco. et platea. Similiter Iſa. li. ij. in die
tis dicit idem addens ꝙ abbominationē am
putat et ſingultū ſedat linguā lenit aſperam
ſi ex ea fricet. aſſuefacta i cibo venerem excitat.

De malua.

Digitized by Google

Alua eſt mollis herba a molliendo
m alũm dicta. vt dicit Iſi. li. xvij. et ſi
cut dicit idem vna cũ plinio. ſi ſucco
eius admixto oleo aliquis ſe inunxerit a pun
ctura apum ledi nõ poterit. mẽbra etiã linita
ſucco malue nõ patiunt puncturã nec morſũ
ab aranea vel a ſcorpione vt d. pli. Eſt autẽ
eius duplex ſpecies / minor ſcʒ ⁊ maior que al
tea dicit. ⁊ vtraq; eſt herba humida inter fri-
gidũ ⁊ calidũ tẽpata (vt dicitur in dietis.) et
hoc pʒ per eius virtutẽ ⁊ actionẽ. quia dige-
rit apoſtemata et maturat / maxime eius radix
⁊ ſemen. cuius decoctio valet cõtra fluxũ ſan-
guinis. Quedã eni habet viſcoſitatis q̄ ſi cũ
vino potui det diſſoluit groſſos humores re-
num ⁊ frangit lapidẽ ⁊ duritiẽ ſplenis mollifi
cat atq; laxat. decoctio eius puocat ſomnum
ſi facies et extrema corporis inde abluant. ſe-
minis ſui decoctio valet ptiſicis ⁊ ꝯ tuſſiſem
ei⁹ in oleo decoctũ. duritiẽ ſoluit. mollificat
mũdificat / ⁊ maturat vt dr̄ i pla. Denuce

Ux eſt arbor / cuius fruct⁹ ſimili no-
n mine nuncupatur. ⁊ ẽ ſic vocata. eo
q̄ vmbra eius vel ſtillicidia foliorũ
arboribus vicinis noceant quã multi latini
alio nomine ioui laudem vocãt / quaſi iouis
laudem. Fuit eni hec arbor quondam ioui cõ
ſecrata / cuius fructus totã habet vim. vt miſ-
ſus inter fungos ⁊ cibos venenoſos / quicq̃d
in eis virulentũ ẽ exfundat / rapiat / et extinguat
vt d. Iſi. li. xvij) Cuius fructus habet durũ et
amarũ corticem / ſed nucleum valde dulcẽ. vn
de omne pomũ corio vel cortice duriore tectũ
dicitur nux. (vt dicit idẽ) vt pinee / caſtanee /
auellane / et huiuſmodi. Eſt itaq; nux arbor
alta ⁊ procera habẽs ramos et nodos diffu-
ſos et folia lata / neruoſa / piramidalia ⁊ acuta
grauis odoris ⁊ saporis / cui⁹ vmbra dormi
enti ſub ea eſt nociua ⁊ diuerſarum infirmi
tatum generatiua. cuius tamen radix / cortex
fructus / et folia cõueniunt medicine. nam vt
dicit diaſ. ſuccus radicis ⁊ corticis nucis ma
ioris extractus ⁊ potui datus ad quantitatẽ
vnius oragij ſubuenit difficultati vrinãdi po
tatus etiã cũ aceto repugnat febribus venien
tibus cũ frigore ⁊ rigore. cines tingit ⁊ mun
dat / ⁊ prohibet caſus capillorũ. Eſt aũt mul-
tiplicis virtutis ⁊ efficacie. fructus ei⁹ ꝯuenit
etiã vſui medicine. et cum multiplex nux inue
niatur. tamen de maioribus ſiue gallicanis ⁊
minoribus ſiue auellanis pl⁹ loquimur quo
ad cibum ⁊ medicinã. Nux autẽ vſualis ⁊ do
meſtica que a multis dr̄ gallica variat in ſub
ſtantia et virtute et in figura. Nã in ſubſtãtia

vt dicit Iſaac in dietis. Conſideratur vt viri
dis aut vt recens aut vt matura. In prima di-
ſpoſitione ſcʒ viridi habet exterius coriũ ſiue
corticẽ colorẽ quidẽ viridẽ / ſed saporẽ pontĩ-
cum et amarũ ⁊ manus cõſtringentis inficien-
tem / interius aũt teſtam paulatim obtinet co
rio extrinſeco duriorẽ infra eius ambitum nu
cleum continet vnctuoſum / ſaporoſum / ⁊ mul
tum dulcẽ / nuclei rñ medulla que infra teſtã
ẽ cõtenta / quadã pellicula velut quadã tuni-
cula eſt vndiq; circũtecta / ne tenera nuclei ſcʒ
ſubſtantia a teſte frigiditate ſeu duricia lede-
retur. et illa quidẽ pellicula teſta mollior ⁊ me
dulla nuclei durior ⁊ amarior ab expertentib⁹
inuenit. et quanto nux plus ad maturitatem
producitur tanto plus ſeparatur illa corti-
cula a ſubſtantia teſte. et medulle nuclei icor-
porat forti⁹ et vnitur / ita q̄ nux ab ea vlteri⁹
nõ diuiditur niſi quandoq; p aque calide vel
alterius humidi infuſionẽ caſu aliquo artifici
aliter emollitur. Nux itaq; viridis minus ẽ ca
lida et ſicca naturaliter q̄ antiqua et min⁹ ſto
macho nociua. que ſi cum ruta comeſta fuerit
ieiuno ſtomacho erit penitus veneno inimica.
Nuces vero mature vt dicit Iſa. quedã anti-
que / quedã inter has mediocres. Recẽtes ſũt
magis humoroſe / mediocres vero ſunt ma-
gis ſicce / ſed antique conſumpta humiditate
p caloris intenſionẽ humoroſitatẽ digerentẽ
magis ſunt generaliter vnctuoſe / ⁊ iõ multũ
comeſte in humores colericos de facili cõuer
tuntur. et maxime quando a calidis cõplexio
nibus ſepius aſſumunt. q̄ in talibus generãt
aduſtiones ⁊ capitis vertiginẽ inferunt et dolo
rẽ. qui vero eas tempate comedunt et tempe
rate ſunt complexionis / bene eas digerunt. et
eis congrue nutriuntur. Uirtus aũt earũ atten
ditur penes effectũ medicine. Nã generaliter
ꝯtra rem venenoſam corpora cõſeruant. quia
ſua ventoſitate meatus corporis opilant. et
vim veneni ad vitalia intrare nõ permittunt.
Item nuces cum ſale ⁊ rutha ⁊ alijs mixta e
qualiter addito melle morſui rabidi canis ſub
ueniunt ſi interius ſumantur / ⁊ exterius ſup
locum mulieris apponantur. venenũ eni ad
exteriora trahunt potentialiter et conſumunt.
Item contrite cum melle melancolica apoſte
mata et fleumatica mire diſſoluunt. contrite
inſuper et cathaplaſmate ſuper vmblicũ inte
riora apoſtemata interius in corpore naſcen
tia deſtruunt (vt dicit Iſa. in dietis. Figura
aũt nucis ẽ varia q̄ alia ẽ rotũda. alia ẽ pira
midal' ⁊ oblõga. alia iteꝝ plana ⁊ ꝯtinua vt
pʒ i auellani muſcatĩ. alia lateralit̃ diuiſa ẽ ĩ

ſũmitatib⁹ ꝛ extremitatib⁹ admodũ crucis te/
cta geometraliter. id eſt ꝑ formaȝ trianguli eſt
diſtincta vt pȝ in nucib⁹ maioribus gallica/
nis in quibus generaliter forma crucis interi⁹
eſt impreſſa. vt pȝ ſenſibiliter intuenti.

De Nuce.

Nux auellana reſpectu nucis gallica/
ne aggreſtis ē ꝛ ſaluatica. nam ſine
cultura creſcit in corulis/que ſũt ar/
bores creſcentes in nemore ſiue ſilua vt dicit
Iſi. ꝛ ideo q2 in loco publico creſcit/a tranſe
untibus auellit̃ et colligit̃/merito auellana nũ
cupat̃. Auellane aũt vt dicit Iſa. alijs nucib⁹
ſunt minus calide ꝛ in ſubſtantia magis pon
dероſe atq3 groſſe. rare in ſubſtantia et vnctuoſe.
ꝛ iõ ad digerendũ ſunt dure ꝛ ad exeundũ de
corpore magis tarde. tñ qñ digerunt̃ multum
ſunt corporis nutritiue. ſed tñ cũ īteriori pelli
cula multũ ſunt inflatiõis generatiue. vt ideo
earꝫ nocumentũ auferat̃ vtile ē vt in aqua cali
da ꝓfundant̃/ꝛ exteriores pelliculeauferant̃:
ꝛ ſic erunt cõtra multas paſſiones vtiliter iu/
uatiue. quarꝫ cinis melli admixtus/valet con
tra allopiciā/id ē fluxũ capillorꝫ et facit pilos
in corpore germinare. vt di. Iſa. et Conſtan.
Sunt et alie nucũ diuerſitates que cõueniũt
medicine ſicut nux muſcata/ꝛ nux idica/ꝛ nux
vomita et hmõi. Et eſt muſcata fructus arbo
ris in india naſcentis creſcēs infra teſtaȝ durā
quodā corio ſiue folliculo tectā admodũ auel
lane/cuius cortex macis vocat̃. et ē multũ me
dicinalis. maxime eni cõfortat cor et depurat
in cerebro ſpiritũ animalē. ſtomachum infrigi
datũ calefacit et cõfortat appetitũ. et eſt cortex
ille ſubruſus habēs ſaporē acutũ ꝛ aliquantu
tũ ſubamarꝫ. qui aũt niger eſt vel terre⁹ nõ ha
bens acumē in ſapore abijciend⁹ ē. Nux autē
muſcata a cortice ꝛ theca extracta circũdatur
quadā pellicula tenuiſſima et plana. que quã
to ē ponderoſior et in odore ſuauior/ꝛ ſapo/
re acutior/tanto melior. vnde eligenda ē que
ē grauis et ſolida interius que licũ frangit̃/non
pulueriſat̃ et ſubrubicundũ colorē pretendit
cũ odore forti ꝛ ſuaui. virtutē hȝ confortandi
et ſtomachũ calefaciendi et excedendi ventoſi
tatē. auferendi dolorē capitis ex frigida cauſa
applicata eni naribus cõfortat cerebꝝ ꝛ mem
bra ſpũalia. vt dicit pli. diaſco. ꝛ platea.

De Nardo.

n Ardus ē herba modica ꝛ ſpinoſa/ca
lida/et odorifera. vñ ꝛ a grecis nar/
di ſpica nardoſtates appellat̃ vt. d.
Iſi. li. xvij. ꝛ eſt ei⁹ ſpēs triplex. ſcȝ indica/ſi/
rica/ꝛ celtica. nõ tñ creſcit in ſiria/ſed in qua/
dam terra montoſa que in vno latere tãgit ſi/
riam ꝛ in alio indiā. melior aũt eſt illa que eſt
leuis et fuſca/comoſa/ꝛ ſperica/pua odoratiſ
ſima/ciprũ ſimulans que maſticata linguam
deſiccat. Nard⁹ aũt celtica a regione gallie vbi
creſcit ē dicta. et ē ſimilis nardo ſiue ſpice nar
di viridi ſed eſt magis alba. hȝ aũt vt dicunt
diaſco. ꝛ platea. virtutē cõfortandi ex aroma
ticitate ſua valet contra ſincopim ꝛ defectum
cordis. ꝛ ꝯ ſtomachi debilitatē. narib⁹ appli
cata cerebꝝ cõfortat/frigiduȝ reuma ꝯpeſcit.
ꝯtra ſurditatē valet ꝛ auriuȝ apoſtemata. ma
lum odorem oris amputat. et gingiuas putri
das mũdat. opilationes ſplenis et epatis ſol
uit. prouocat menſtrua et matricē mundificat
ꝛ adiuuat cõceptionē. lapidem frangit in re/
nibus ꝛ in veſica. Eſt eni herba diuretica et ĩ
ciſiua et diuiſiua ꝛ vſq3 ad intima penetrati/
ua. Itē valet cõtra lingue paraliſim et cõfor/
tat neruos et cõſumit humorē lingue organa
occupantē. valere etiā dr̃ contra morbum epi/
lenticũ ſi debito mõ patientibus miniſtret̃ ad
multa alia multum valet ex qua fit oleum nar
dinũ qđ ad omnia prius dicta et ad alia mul
ta eſt maxime neceſſarium.

De olea.

o Lea eſt arbor ſcđm Iſi. cuius fruct⁹
dicitur oliua. ſuccus eius oleũ nũcu/
patur. vt di. Iſi. li. xvij. ſepe tamē ar
bor oliua appellatur. Eſt autem arbor pacis
ꝛ inſignis vt di. Iſi. Nam vt dicit romanorũ
hiſtoria/ſine oliuarum ramis nõ mittebãtur
legati pro pace aliqua obtinenda. ſiue alijs
offerenda. vnde ſecundũ Remigiũ pȝ huius
arboris excellentia. quia in ſignũ reconciliati
onis et federis dei cum noe columba nõ ē cuȝ
alterius arboris ramuſculo. ſed ſolum cũ oli/
ue interſigno ad arche feneſtram reuerſa. im/
mo ſecundũ plinium libro. xv. Victores apđ
athenas quondam olea coronabantur. greci
vero tandeȝ oleaſtro ſuos coronari iudicabãt
vt dicit idem. Eſt itaq3 olea arbor coma ꝛ vi/
rore ramorum ꝛ multitudine ſpecioſa. fron/
des habens ſubalbidos et molles/viroris
pulchritudinem in eſtate ꝛ in hieme retinen/
tes. flores etiam habet minutos et multos ſu
auiter redolentes/durum corticem ꝛ radicem
amaram/fructum pinguem/ſapidũ atq3 dul
cem. Nam vt dicit Iſidorus ex amaritudine
radicis ſurgit oliua in pabulum luminis ꝛ me/
delam vulneris/ac in refectionē eſurientis. in
lucernis enim ponitur ad ignem nutriendum
mēbris lãguidis ponit̃ ad medēdũ ĩ cibũ po
nit̃ ad reficiendũ ꝛ ad condiendũ. vt dicit ideȝ

Eſt enī oleū ignīū ⁊ luminariū nutritiuū/mor
bor̄ remediū/⁊ cibarioꝝ ſuauiſſimū ꝯdimen
tū (vt dicit Iſi. Eſt ergo oliua ſiue olea arbor
fructifera ⁊ medicinalis/cuiꝰ cortices/folia/⁊
fructꝰ cōueniūt medicine.cuiꝰ lignū maxie eſt
ſoliditatis ⁊ ꝯpactiōis ⁊ quaſi imputribilis
puritatis.ſed q̄uis ſit multe duriciei in exteri
ori ſubſtantia/multū tñ hȝ humoroſitatis et
vnctuoſitatis interius ī medulla. De oleis au
tē ⁊ de oliuis d.pli.li.xv.arbores oleaꝝ fru/
ctiferaꝝ quaꝝ multa ſunt genera in regionibꝰ
multū calidis.ſed nec in nimis frigidis/ſ; po
tius in tēpatis magis tñ habentibꝰ ſe ad ca/
lorē q̄ ad frigiditatē.⁊ iō iubet cato vt.d.idē
pli.oliuas ſeri ī ſolo calido nō nimis pingui
nec nimis macro radijs ſolis oppoſito. Nam
celū eis maxime cōfert ⁊ multū diligunt rorē
celi ⁊ aeris ſerenitatem.vnde ſi fuerint copioſi
imbres qñ oliue matureſcunt.vitiaṫ oleum ⁊
cōſumiṫ niſi ſequaṫ ſerenitas/que extenuet li/
quorem.d.pli.c.iij.nec indiget olea falce vel
raſtro vt puteṫ/ſicut putanṫ vites/ſed ſoli ⁊ ro
ri celeſti cōmittitur.veris gaudet tpe et icipit
tunc florere/cuiꝰ fructꝰ primo circa hiemē col
liguntur.collectis fructibꝰ ſolent oliuātes ter
rā apire circa radices ⁊ quaſdā tuberoſitates
⁊ adulterinos ramuſculos circa veras radices
creſcentes caute preſcindere/⁊ hmōi ſupflui/
tates circa radicē ſolēt aliqui italici podogrā
olee appellare.vnde p̄ſciſis illis radicibꝰ fa
cis melius fructificat olea ⁊ mirabiliter emen
daṫ.nec vult olea pcuti grauiter cū pticis pro
fructu ſuo colligendo.ſicut faciūt aliqui minꝰ
cauti.qꝛ talis pcuſſio cedit ad iniuriā ipſiꝰ ar
boris ⁊ damnū anni ſubſequētis.minꝰ enim
fructificat ſic pcuſſa.vt.d.pli. Multe etiā ſūt
hmōi arboris ſpēs que p diuerſitatē fructuū
diſcernunṫ. Oliua itaq̄ ſm Iſi.arboris olee
deſignat fructū/cuius multiplex differentia i
uenitur.vt d.Iſa. Oliue aūt alie ſūt domeſti
ce ⁊ alie ſunt ſilueſtres.domeſtice fructus faci
unt quandoq̄ maturos/quādoq̄ imaturos.
quādoq̄ iter hos mediocres. Inter iſtos au
tē fructus oliuares primi ſunt terreſtres pon/
tici ⁊ virides.ſecūdi ſūt ſubrubrei.vel ſcđm
diaſco.iacincini vltimi vero videntur eſſe ni/
gri.⁊ quanto ſunt nigriores exterius.tāto ſūt
maturiores et interius vnctuoſiores/⁊ ad ex/
primendum oleum aptiores.⁊ ſicut d.ariſto.
nunq̄ pfecte matureſcūt in arbore etiā ſi per
multos annos ibi eſſent.ſed vt veram ⁊ com
pletam conſequantur maturitatē/oportet vt
bacce collecte de arbore per plures dies ī vna
congerie coacerventur/Et ſic per compreſſio/
nē mutuā confortato calore et reuocato ad in
teriora ad plenā maturitatē pducenṫ. Scđm
vero Iſa.in dietis.oliue cū fuerint rubee non
dum bene mature/necdum plurimū vnctuo/
ſe/ſtomacho ſunt valde cōfortatiue ⁊ cōſtricti
ue ⁊ appetitus excitatiue/maxime ſi cū aceto
vel aqua ſalſa fuerint preparate.tamen dure
ſunt ⁊ difficiles ad digerendū ⁊ minus alijs
nutritiue. Nigre vero que ſunt iam quaſi ma/
turate calide ſunt ⁊ inter ſiccum ⁊ humidū tē/
pate multum quidem nutritiue ſed ſtomachi
mollificatiue ⁊ ad digerendum magis dure.
quia vnctuoſitate ſua in ſtomacho ſupernatāt
⁊ ad decoctionis locum inferius non deſcen/
dunt.et ideo in hūoꝝ corruptionē citius trāſ
ducuntur.⁊ minꝰ laudabiles ſūt alijs ad edē
dum.vtiles tñ ſunt in medicina.qꝛ et trite et
poſite ſup loca que igne vel aqua calida ſunt
exuſta veſicā reprimunt ibi naſciturā. poros
enim aperiunt et exalare faciunt fumoſitates
que incluſe ſub cute ſunt cā veſice et tumoris
huiuſq̄ Iſa.in die. Dicit aūt pli.li.xv.c.iij.q̄
bacce ſiue grana oliue quādiu ſunt in arbore
non pereunt.et quanto diutius in arbore per
manentur.tanto meliores fiunt.ſemper enim
nouas vires reſumunt et difficilius cadunt.
Conſtant autem oliue vt dicit idem ex nucleo
carne oleo ⁊ amurcha/que ſanies ē ſiue fex oli
ue eſt amara.valis tñ in medicina ſed nuclei
cū folliculis oleo elicato vtiles ſunt ad ignē
nutriendū porci inde dicūtur impinguari.

De oleo.

Oleum ſuccus ē oliue (vt d. Iſi.) ⁊ ē
tanto nobilius/quanto recēꝰ et fa
cilius a ſuis folliculis eliquatur. vt
dicit pli.li.xvij.c.ij.vbi dr̄ q̄ oleū p vetuſtatē
vitiatur. Et dicitur ibidē q̄ oleū in torcularī/
bus extorquendū melius eliquatur/ſi oliue
ſiue olee bacce prius cū molari lapide vehe/
mentius cōtrite feruentiſſima aqua pfuſe fue
rint et reſperſe. Nā p talē aquā calidā vnctuo
ſitas ab amurcha et nucleis ſepatur.que ſupe
natans tandē ab ipſa aqua artificialiter ſepa
tur. (⁊ vt dicit idē) quanto oleū citius de tor/
culari exit/tanto oleum laudabilius iudicaṫ.
Nā pinguiꝰ ē ⁊ ſuauius qđ minus cum terre
ſtri ſubſtātia admiſcetur. Preter hoc dicit pa
pias q̄ ſi quis in aquas merſus oleum in ore
prius incluſum in aquā emerſerit/clariora fa
cit omnia que in fundo aque continentur.et
patent oculis ipſiꝰ facilius oīa que ī aq̄ iferio
ribꝰ abſcōdūṫ. Cuꝰ natura ē vt abos ꝯdiat ⁊ fo
mentum luminū adminiſtret ⁊ corpa feſſa re/
creat et cōfortat.neruos cōtractos et idurātos

acſpaſmatos remollit ꝛ relaxat apoſtemata dura mollificat ꝛ maturat et maxie oleū lini Multiplex eni ē oleū ꝛ ex multiſ rex generib⁹ ē expreſſū. Aliud aūt eſt ſimplex vt oleū oliuarū/oleū nucū/oleū papauerū/oleū amigdalarū/oleū raphani/oleū lini/oleū canapi ꝛ huiuſmodi. Aliud ē ꝯpoſitū/et aliud ē frigidum aliud ē calidū/aliud ſtipticū ꝛ cōſtrictiuū/aliud laxatiuū. Nā ex appoſitione calidoꝝ efficitur calidū et ex frigidis frigidum/ꝛ ex ſtipticis ſtipticū/et ex laxatiuis laxatiuū. ꝛ iō ſcd̄m diuerſas cās morboꝝ ſunt adhibenda diuerſa genera oleoꝝ ut oleū laurinū/nardinū/pulleginū in cauſis frigidis. oleū vero roſaceū ſiue violaceū in calidis cāis apponat̃. pōt aūt oleum ita fieri calidū vt febꝛē inducat/ſi inde vene pulſatiles ꝛ mares et vole manuū ac plāte pedū inungant̃. vt oleū in quo decoquit̃ caro leonina vt dī in cōpendio ſalernitani. pōt tm̄ fieri ita frigidū ꝙ inducet mēbꝛo inde puncto ſtupoꝛē ꝛ inſenſibilitatē. vt pꝫ in oleo mādragorino/qd̄ fit ex oleo in quo poma mādragore ſunt decocta vel diutius reſeruata. ſed inter olea ſic cōpoſita magis laudabilia et magis in medicina vtilia ſunt tpata. Simplicit̃ autē oleū quo ad medicinā etiā quo ad cibum primū locū obtinet oleū oliuarū. deinde nucū et amigdalarū. tertio papaueris ꝙ tñ alijs oleiſ ꝑdictis eſt magis frigidū atꝗ ſiccū. maxie qd̄ fit de ſemine ei⁹ nigro et hꝫ virtutē inducendi ſōnū valet ꝯ calida apoſtemata in pꝛincipio. et ꝯ epatis calefactionē vt. d. plate. Alia autē olea minus cōueniūt cibo ꝓpter odoꝛis grauitatē et ſapoꝛis hoꝛribilitatē. ꝯgruūt tñ vtiliter medicine. ſicut. d. Iſaac in dietis. Habet aūt oē oleū generalit̃ multū aeritatis et aeree leuitatis. et iō oī liquoꝛi ſupfert̃/ꝛ alijs liquoꝛib⁹ ſubeſſe dedignat̃. penetratiue eſt virtutis ſui diffuſione. et iō in vaſis vitreis vel vitreatis melius ꝙ̄ in ligneis ſeu poꝛoſis vaſculis alijſ cuſtodit̃. veſtes quas tangit inficit/ꝛ eis odoris ſui veſtigiū quaſi inſepabiliter derelinquit diffuſū in aqua ſupficie i guttulas oꝛigulareſ ſe recolligit ꝛ vt totaliter quo ad pinguedinē et ſapoꝛē ſapoꝛet̃ ab ipſi⁹ ſupficie vix permittit. oleū aūt ſapoꝛe aſpſū ꝛ odoꝛe hoꝛridū cū amurcha ſiue fece mixtū ad cibū nō ē aptum. nauſeā eni et vomitū ꝓuocat. ꝛ ſtomachi oꝛificiū coꝛrūpit ꝛ imutat. oleū etiā apes ꝛ aīalia anuloſi coꝛpis interficit ꝛ extinguit ſi inde ꝑfundant̃ (vt. d. ariſ.) ſed aceto poſt infuſa reuiuiſcunt. Itē oleū purū/ferrū politū a rubigine ſeruat/qñ ferrū inde inungit̃ ſed ſi fuerit coꝛruptū vel aquoſū ꝛ cū fece mixtum deſtruit ferrū et coꝛrūpit. vt d. plinius li. xv.

De oleaſtro.

Oleaſter eſt ſilueſtris olea ſic dicta eo ꝙ in folijs ſimilis ſit oliue. ſed ei⁹ folia ſunt latioꝛa. et ē arboꝛ inculta ſterilis ꝛ amara/cui inſertus oliue ram⁹ vim mutat radicis et conuertit in ꝓpriā qualitatē. vt d. Iſi. li. xvij. cui⁹ lachꝛyma ē duplex. Alia eſt ſimilis gūmi ſine vllo qualitatis moꝛſu. alia ē moꝛdax ſimilis gutte armoniaci. vt d. Iſid. Et quamuis oleaſter ſit arboꝛ ſilueſtris/tamē eius coꝛtices/gūmi/ꝛ frondes ꝯueniunt medicine. Nā ei⁹ folia cū ſint ſtiptica et amara/ melle addito ſanant vlcera capitis atꝗ oꝛis. vt d. diaſco. ſucc⁹ coꝛticis ꝛ frōdiū ſtipticus ē ꝛ ꝯſtrictiuus. vñ valet ad intercipiendū hūoꝝ ꝛ ſanguis oēm fluxū. vt d. idē. Gummi ei⁹ valet ad multa et illud qd̄ eſt moꝛdax maxie. nā vulnera mundificat et ſanat. gingiuas coꝛroſas ꝛ coꝛruptas adiuuat. et dētes motos roboꝛat ꝛ cōfoꝛtat. Eriſipilam. i. ſacrū ignem ex colera furioſa carnē et oſſa coꝛrodentem repꝛimit atꝗ ſanat. valet cōtra allopiciā ꝛ fluxum capilloꝝ. et tingit crines ꝛ caniciē vel palleat vel retardat vt dicit idem.

De olo.

Olus ab olendo ē dictus/eo ꝙ̄ ſcd̄m Iſi. hoīes pꝛimo olerib⁹ alerent̃ antequā fruges ꝛ carnes ad eſū hoib⁹ ꝑberent̃. pomis eni ꝛ olerib⁹ nutriebant̃ homines ante diluuium ſicut aīalia graminib⁹ atꝗ herbis vt. d. Iſid. li. xiij. ꝛ ꝙ̄uis oīa graminoſa in terra naſcentia que ſunt coquinabilia ꝛ eſui hoīm apta generaliter olera dicātur tñ vulgariter caules dicunt̃ olera/quoꝝ fruti ces et tirſi amplius creſcere ceteris olerib⁹ arbitrant̃. vt dicit idē. quoꝝ ſummitates dicunt̃ cime quaſi come/in quib⁹ maxie eſt ingēs virtus naturalis. ꝛ iō in cimis huius herbe quā maxime ꝯſiſtit efficacia medicine. vt. d. idem Eſt aūt herba frigida ꝛ ſicca/turbidū et melācolicū generans ſanguinē hoꝛribilē odoꝛē faciens. vt. d. Iſa. in dietis. Et ſunt quidā caules eſtiuales et quidā hiemales/quoꝝ herbe ſunt ꝯpoſite ex ꝯrijs. Nā ſubſtātia ē groſſa et dura ad digerendū. ius vero ſiue ſucc⁹ eſt colatiuus ꝛ inde deſiccatiuus ꝛ ventris humectatiuus ꝛ laxatiuus/ſed ſubſtātia ſine iure ē cōſtipatiua. tollit̃ aūt eoꝝ nocumentū ſi i aqua elixent̃ et aqua ꝓiecta in alia decoquantur/ꝛ cū pinguedie optie cōdiāt̃. vt. d. idē i dietis Eſt autē herba que pꝛoficit per tranſlationem. Nā quando in vno loco fuerit ſeminatū ſi poſtquā creuerit i plātā/ad humū meliorē

tranſferatur multum creſcit ⁊ tam ī quantitate
quam in qualitate ſeu virtute melioratᷣ ī eſta-
te folia eius tenera ab erucis ⁊ alijs vermibꝰ
corroduntur. In hieme vero gelu ⁊ pruina cō
ſtringunt. ⁊ ſic efficiunt magis tenera ⁊ ad de
coquendū ⁊ comedendū meliora. Nā reuoca-
to calore ad interiora folioꝝ / melius digerit
ſubſtantia eoꝝ ⁊ ſic efficiunt magis ſapida ⁊
ſunt molliora. Plinius vero li.xx.c.x. multis
laudibus extollit caulē quo ad vſuz medicine
⁊ dicit ꝙ eius triplex ē ſpēs. Quedā ē criſpa
vtilis ſtomacho aluū modice molliens. alia
lata habens folia ⁊ ſpiſſa ⁊ iſta minus valet
in medicina tertia tenua habēs folia ⁊ ſimpli
cia. et ē ceteris amarior / ſed vtilior medicine.
folia eius trita ⁊ appoſita bis in die ſanant.
canū vulnera recentia ⁊ inueterata mire ſanāt
caulis paꝝ coctus ſoluit / multū coctus ſtrin-
git vino et ebrietati reſiſtit. neruos confortat
⁊ iō vtilis ē paraliticis tremuloſis. lactiſ vber
tatē prebet pueris. ſuccus eius valet cōtra ve
nenū. Dicit etiā idē ibidē. ꝙ valet cōtra morſū
rabidi canis. odorē ſemis eius cocti fugiunt
ſerpentes multas numerat alias eius virtu-
tes quas pre tedio hic omitto. dicit ꝙ braciaᷓ
ſilueſtris ſcꝫ caulis ꝑ ſe naſcēs hꝫ effectus for
tiores.

De ordeo.

O Rdeū ē dictū eo ꝙ cito fit aridū. (vt
di. Iſi. vel ab ordine eo ꝙ eius ſpi-
ca quādoqꝫ ſex ordines cōtinēs inue
nit. ⁊ illud genus ordei melius paſcit aīalia.
ꝙ triticū ⁊ ſalubrius hoīes ꝙ malū triticū vel
ſiligo. vt. d. Iſi. Aliud ē genus ordei habenſ
duos ordines ſpica ſua. tertiū dr̄ trimenſe eo
ꝙ iactū in terra verno tpe celeriter recolligit.
vt d. idē. De ordeo dicit pli. li. xviij. c. vij. pri-
mum inter frumēta ſerit ordeū. apud eni mul
tas nationes panis inde fit precipuꝰ et polē
ta fit ex ordeo apud grecos ⁊ illi primo orde
um aqua ꝑfūdūt qđ poſtea deſiccāt et ſic mo
le cōfringunt ⁊ a cortice farinā purgant. Alij
vt italici ordeū ſiccū in ſubtilē farinā molunt
ſine ꝑfuſione aque ꝓcedente ordeū frugū om
niū nobiliſſimū eſt in medulla ⁊ ſeri non vult
niſi in ſicca ⁊ ſolida terra. Unde propter ſue
ſubſtantie mollicīē multū cito rapit ad matu-
ritatē nec videtur aliud ſemē minus calamito
ſum quo ad corruptionē qꝛ citius creſcit ⁊ col
ligitur anteꝙ triticū inuadat corruptio vel ru
bigo. Inter oīa vero creſcentia frumenta me-
liorem quidē habet paleā ⁊ humiliorē ſtipu-
lam. ſed multum habet laudabilem medullā
quando modo debito parat ⁊ farinā acuratiſ
ſimam ſeu polentam. vt dicit pli. Eſt autē vt
di. Iſa. in dietis ordeū eſt grauū frigidū et ſic
cum virtutē habens colatiuā ⁊ mundificati-
uam et exſiccatiuam ⁊ parum habet ventoſi-
tatis reſpectu fabe minus tamē nutrit faba ꝙ
ordeum quāuis ſit magis naturaliter inflati-
ua. nec eni bene ſemper corpus nutriunt que
per ventris folliculos ſiue corporis ſe extēdūt
vt d. idem. multi aūt ſunt vt dicit plinius qui
plus vtuntur ordeo in medicina ꝙ in cibo in
de tamen fit cibus potus mundificans corpꝰ
nutriens et reſtaurans. ſpiritualia membra re
creans et mundificans. De ordeo etiā cōtuſo
de cortice mundata ⁊ cum aqua munda deco
cto fit medicinalis potus quā philoſophi ty
ſanā vocant. cuius virtus eſt ſitis extinctiua.
ſanitatis cuſtoditiua. febrilis caloris alterati
ua. ſed de tiſana quere in littera. T.

De Palma.

P Alma eſt arbor victorialis ſic dicta.
vt. d. Iſi. li. xvij. eo ꝙ manus victri-
cis ſiue optinentis victoriā ē ornatꝰ
vel qꝛ eſt ad modū palme hoīs habēs ramos
Eſt aūt arbor nobilis ⁊ inſignis ſempiterne
pulcritudinis ⁊ viroris diuturnis veſtita frō
dibus ſine vlla ſucceſſione ꝯſeruās folia ſua
tpe hiemis et eſtatis. et qꝛ ē arbor annoſa du
rans in virtute et virore ꝑ multa tpa. iō ad ſi
militudinē auis fenicis que multis viuit an-
nis / palma a grecis fenix ē vocata. et cū ſit ar
bor fructifera fructus ferēs delectabiles et ſua
ues / nō tamē in oībus locis vbi creſcit ꝑcipit
fructus maturitatē. frequenter tn̄ in ſiria ⁊ i e-
gipto fructꝰ eius dactuli ſimilitudine digitoꝝ
ſunt vocati quoꝝ noīa variantur. Nā alij vo
cātur palmule ſimiles mirabolanis in forme
diſtinctione. differunt tn̄ penitus in ſapore cū
iſti ſint ſaporis dulciſſimi ⁊ iocūdi. Mirabo
lani vero ſaporis ſunt horribilis ⁊ amari. alij
vocātur thebaici ꝗ ⁊ nicholai. alij murales.
quos greci canathos vocāt (hucuſqꝫ Iſi. Eſt
aūt palma vt tāgit gl. ſup pſal. arbor ꝓcerita
tis magne ⁊ altitudinis ſꝫ tn̄ ad cedri altitudi
nē nō ꝑtingit. cuiꝰ radix ē aſpa ⁊ rotunda ī ꝓ
fundo terre valde fixa. truncꝰ aūt eiꝰ ſolidꝰ ē.
et ꝯpactꝰ et iputribilis firmitatis. cortex eius
ſup truncū durꝰ et rugoſus et quodāmō pun
gens et maxie verſus terrā et iō difficile eſt ad
ſcandendū. et cū difficultate ꝑtingitur ad eiuſ
fructū. folia eius piramidalē habēt formā ad
modū gladij. Quis aūt palma dura ſit circa ſti
pitē et aſpa in ſupioribꝰ tn̄ iocūdi ē aſpectꝰ in
ramorum pulcritudine ⁊ in coma ī ſummita-
te ramorum portat fructus ſuos et non ī me-
dio foliorum vt dicit plinius lib. x. iij. cuius

acſpaſmatos remollit ꝛ relaxat apoſtemata dura mollificat ꝛ maturat et maxie oleuꝫ lini Multiplex eni ē oleū ꝛ ex multiſ rex generib⁹ ē expreſſū. Aliud aūt eſt ſimplex vt oleū oliuarū/oleū nucū/oleū papauerū/oleū amigdalarū/oleū raphani/oleū lini/oleū canapi ꝛ huiuſmodi. Aliud ē ꝯpoſitū/et aliud ē frigidum aliud ē calidū/aliud ſtipticū ꝛ cōſtrictiuū/aliud laxatiuū. Nā ex appoſitione calidoꝝ efficitur calidū et ex frigidis frigidum/ꝛ ex ſtipticis ſtipticū/et ex laxatiuis laxatiuū. ꝛ iō ſcd̄m diuerſas cās morboꝝ ſunt adhibenda diuerſa genera oleoꝝ ut oleū laurinū/nardinū/pulleginū in cauſis frigidis. oleū vero roſaceū ſiue violaceū in calidis cāis apponat̄. pōt aūt oleum ita fieri calidū vt febꝛē inducat/ſi inde vene pulſatiles ꝛ mares et vole manuū ac plāte pedū inungant̄. vt oleū in quo decoquit̄ caro leonina vt dī in cōpendio ſalernitani. pōt tñ fieri ita frigidū ꝙ inducet mēbꝛo inde puncto ſtupoꝛē ꝛ inſenſibilitatē. vt pꝫ in oleo mādragorino/qđ fit ex oleo in quo poma mādragore ſunt decocta vel diutius reſeruata. ſed inter olea ſic cōpoſita magis laudabilia et magis in medicina vtilia ſunt ꝑata. Simplicit̄ autē oleū quo ad medicinā etiā quo ad cibum primū locū obtinet oleū oliuarū. deinde nucū et amigdalarū. tertio papaueris ꝙ tñ alijs oleiſ ꝑdictis eſt magis frigidū atq̄ ſiccū. maxie qđ fit de ſemine ei⁹ nigro et hꝫ virtutē inducendi ſōnū valet ꝯ calida apoſtemata in pꝛincipio. et ꝯ epatis calefactionē vt. d. plate. Alia autē olea minus cōueniūt cibo ꝓpter odoꝛis grauitatē et ſapoꝛis hoꝛribilitatē. ꝯgruūt tñ vtiliter medicine. ſicut. d. Iſaac in dietis. Habet aūt oē oleū generalit̄ multū aeritatis et aeree leuitatis. et iō oī liquoꝛi ſupfert̄/ꝛ alijs liquoꝛib⁹ ſubeſſe dedignat̄. penetratiue eſt virtutis ſui diffuſione. et iō in vaſis vitreis vel vitreatis melius ꝙ̄ in ligneis ſeu poꝛoſis vaſculis alijſ cuſtodit̄. veſtes quas tangit inficit/ꝛ i eis odoris ſui veſtigiū quaſi inſeꝑabiliter derelinquit diffuſū in aqua ſupficie i guttulas oꝛbiculareſ ſe recolligit ꝛ vt totaliter quo ad pinguedineꝫ et ſapoꝛē ſapoꝛet̄ ab ipſi⁹ ſupficie vix permittit. oleū aūt ſapoꝛe aſpſū ꝛ odoꝛe hoꝛridū cū amurcha ſiue fece mixtū ad cibū nō ē aptum. nauſeā eni et vomitū ꝓuocat. ꝛ ſtomachi oꝛificiū coꝛrūpit ꝛ imutat. oleū etiā apes ꝛ aīalia anuloſi coꝛpis interficit ꝛ extinguit ſi inde ꝑfundant̄ (vt. d. ariſ.) ſed aceto poſt infuſa reuiuiſcunt. Itē oleū purū/ferrū politū a rubigine ſeruat/qñ ferrū inde inungit̄ ſed ſi fuerit coꝛruptū vel aquoſū ꝛ cū fece mixtum deſtruit ferrū et coꝛrūpit. vt d. plinius li. xv.

De oleaſtro.

o Leaſter eſt ſilueſtris olea ſic dicta eo ꝙ in folijs ſimilis ſit oliue. ſed ei⁹ folia ſunt latioꝛa. et ē arboꝛ inculta ſterilis ꝛ amara/cui inſertus oliue ram⁹ vim mutat radicis et conuertit in ꝓpꝛiā qualitatē. vt d. Iſi. li. xvij. cui⁹ lachꝛyma ē duplex. Alia eſt ſimilis gūmi ſine vllo qualitatis moꝛſu. alia ē moꝛdax ſimilis gutte armoniaci. vt d. Iſid. Et quamuis oleaſter ſit arboꝛ ſilueſtris/tamē eius coꝛtices/gūmi/ꝛ frondes ꝯueniunt medicine. Nā ei⁹ folia cū ſint ſtiptica et amara/ melle addito ſanant vlcera capitis atq̄ oꝛis: vt d. diaſco. ſucc⁹ coꝛticis ꝛ frōdiū ſtipticus ē ꝛ ꝯſtrictiuus. vñ valet ad intercipiendū huoꝝ ꝛ ſanguis oēm fluxū. vt d. idē. Gummi ei⁹ valet ad multa et illud qđ eſt moꝛdax maxie. nā vulnera mundificat et ſanat. gingiuas coꝛroſas ꝛ coꝛruptas adiuuat. et dētes motos roboꝛat ꝛ cōfoꝛtat. Eriſipilam. i. ſacrū ignem ex colera furioſa carnē et oſſa coꝛrodentem repꝛimit atq̄ ſanat. valet cōtra allopiciā ꝛ fluxum capilloꝝ. et tingit crines ꝛ caniciē vel palleat vel retardat vt dicit idem.

De olo.

o Lus ab olendo ē dictus/eo ꝙ̄ ſcd̄m Iſi. hoīes pꝛimo olerib⁹ alerent̄ antequā fruges ꝛ carnes ad eſū hoīb⁹ ꝑberent̄. pomis eni ꝛ olerib⁹ nutriebant̄ homines ante diluuium ſicut aīalia graminib⁹ atq̄ herbis vt. d. Iſid. li. xiij. ꝛ ꝙuis oīa graminoſa in terra naſcentia que ſunt coquinabilia ꝛ eſui hoīm apta generaliter olera dicātur tñ vulgariter caules dicunt̄ olera/quoꝝ frutices et tirſi amplius creſcere ceteris olerib⁹ arbitrant̄. vt dicit idē. quoꝝ ſummitates dicunt̄ cime quaſi come/in quib⁹ maxie eſt ingēs virtus naturalis. ꝛ iō in cimis huius herbe quā maxime ꝯſiſtit efficacia medicine. vt. d. idem Eſt aūt herba frigida ꝛ ſicca/turbidū et melācolicū generans ſanguinē hoꝛribilē odoꝛē faciens. vt. d. Iſa. in dietis. Et ſunt quidā caules eſtiuales et quidā hiemales/quoꝝ herbe ſunt ꝯpoſite ex ꝯrijs. Nā ſubſtātia ē groſſa et dura ad digerendū. ius vero ſiue ſucc⁹ eſt colatiuus ꝛ inde deſiccatiuus ꝛ ventris humectatiuus ꝛ laxatiuus/ſed ſubſtātia ſine iure ē cōſtipatiua. tollit̄ aūt eoꝝ nocumentū ſi i aqua elixent̄ et aqua ꝓiecta in alia decoquantur/ꝛ cū pinguedie optie cōdiāt̄. vt. d. idē i dietis Eſt autē herba que pꝛoficit per tranſlationem. Nā quando in vno loco fuerit ſeminatuꝫ ſi poſtquā creuerit i plātā/ad humuꝫ meliorē

tranſferatur multum creſcit ⁊ tam ī quantitate quam in qualitate ſeu virtute melioraꝛ ī eſtate folia eius tenera ab erucis ⁊ alijs vermib⁹ corrodūtur. In bieme vero gelu ⁊ pruina cōſtringunꝛ. ⁊ ſic efficiunꝛ magis tenera ⁊ ad decoquendū ⁊ comedendū meliora. Nā reuocato calore ad interiora folioꝝ / melius digeriꝛ ſubſtantia eoꝝ ⁊ ſic efficiunꝛ magis ſapida ⁊ ſunt molliora. Plinius vero li.xx.c.x. multis laudibus extollit caulē quo ad vſuꝫ medicine ⁊ dicit ꝙ eius triplex ē ſpēs. Quedā ē criſpa vtilis ſtomacho aluū modice molliens. alia lata babens folia ⁊ ſpiſſa ⁊ iſta minus valet in medicina tertia tenua babēs folia ⁊ ſimplicia. et ē ceteris amarior / ſed vtilior medicine. folia eius trita ⁊ appoſita bis in die ſanant. canū vulnera recentia ⁊ inueterata mire ſanāt caulis paꝝ coctus ſoluit / multū coctus ſtringit vino et ebrietati reſiſtit. neruos confortat ⁊ iō vtilis ē paraliticis tremuloſis. lactiſ vbertatē prebet pueris. ſuccus eius valet cōtra venenū. Dicit etiā idē ibidē. ꝙ valet cōtra morſū rabidi canis. odorē ſemis eius cocti fugiunt ſerpentes multas numerat alias eius virtutes quas pre tedio bic omitto. dicit ꝙ bracica ſilueſtris ſcꝫ caulis ꝑ ſe naſcēs bꝫ effectus fortiores.

De ordeo.

O Rdeū ē dictū eo ꝙ cito fit aridū. ſ vt di. Iſi. vel ab ordine eo ꝙ eius ſpica quādoꝗꝫ ſex ordines cōtinēs inueniꝛ. ⁊ illud genus ordei melius paſcit aīalia. ꝙ triticū ⁊ ſalubrius boīes ꝙ malū triticū vel ſiligo. vt. d. Iſi. Aliud ē genus ordei babenſ duos ordines ſpica ſua. tertiū dr̄ trimenſe eo ꝙ iactū in terra verno tp̄e celeriter recolligiꝛ. vt d. idē. De ordeo dicit pli. li. xviij. c. vij. primum inter frumēta ſeriꝛ ordeū. apud enī multas nationes panis inde fit precipu⁹ et polēta fit ex ordeo apud grecos ⁊ illi primo ordeum aqua ꝑfūdūt qḋ poſtea deſiccāt et ſic mole cōfringunt ⁊ a cortice farinā purgant. Alij vt italici ordeū ſiccū in ſubtilē farinā molunt ſine ꝑfuſione aque ꝓcedente ordeū frugū omniū nobiliſſimū e[illegible] in medulla ⁊ ſeri non vult niſi in ſicca ⁊ ſolida terra. Unde propter ſue ſubſtantie molliciē multū cito rapiꝛ ad maturitatē nec videtur aliud ſemē minus calamitoſum quo ad corruptionē qꝛ citius creſcit ⁊ colligitur anteꝗ̄ triticū inuadat corruptio vel rubigo. Inter oīa vero creſcentia frumenta meliorem quidē babet paleā ⁊ bumiliorē ſtipulam. ſed multum babet laudabilem medullā quando modo debito paraꝛ ⁊ farinā acurātiſſimam ſeu polentam. vt dicit pli. Eſt autē vt di. Iſa. in dietis ordeū eſt grauū frigidū et ſiccum virtutē babens colatiuā ⁊ mundificatiuam et exſiccatiuam ⁊ parum babet ventoſitatis reſpectu fabe minus tamē nutrit faba ꝙ ordeum quāuis ſit magis naturaliter inflatiua. nec enī bene ſemper corpus nutriunt que per venttis folliculos ſiue corporis ſe extēdūt. vt d. idem. multi aūt ſunt vt dicit plinius qui plus vtuntur ordeo in medicina ꝙ in cibo inde tamen fit cibus potius mundificans corp⁹ nutriens et reſtaurans. ſpiritualia membra recreans et mundificans. De ordeo etiā cōtuſo de cortice mundata ⁊ cum aqua munda decocto fit medicinalis potus quā pbiloſopbi tyſanā vocant. cuius virtus eſt ſitis extinctiua. ſanitatis cuſtoditiua. febrilis caloris alteratiua. ſed de tiſana quere in littera. T.

De Palma.

P Alma eſt arbor victorialis ſic dicta. vt. d. Iſi. li. xvij. eo ꝙ manus victricis ſiue optinentis victoriā ē ornat⁹ vel qꝛ eſt ad modū palme boīs babēs ramos Eſt aūt arbor nobilis ⁊ inſignis ſempiterne pulcritudinis ⁊ viroris diuturnis veſtita frōdibus ſine vlla ſucceſſione ꝯſeruās folia ſua tp̄e biemis et eſtatis. et qꝛ ē arbor annoſa durans in virtute et virore ꝑ multa tp̄a. iō ad ſimilitudinē auis fenicis que multis viuit annis / palma a grecis fenix ē vocata. et cū ſit arbor fructifera fructus ferēs delectabiles et ſuaues / nō tamē in oībus locis vbi creſcit ꝑcipit fructus maturitatē. frequenter tn̄ in ſiria ⁊ i egipto fruct⁹ eius dactili ſimilitudine digitoꝝ ſunt vocati quoꝝ noīa variantur. Nā alij vocātur palmule ſimiles mirabolanis in forme diſtinctione. differunt tn̄ penitus in ſapore cū iſti ſint ſaporis dulciſſimi ⁊ iocūdi. Mirabolani vero ſaporis ſunt borribilis ⁊ amari. alij vocātur tbebaici ꝗ̄ ⁊ nicbolai. alij murales. quos greci canatbos uocāt (bucuſꝗꝫ Iſi. Eſt aūt palma vt tāgit gl. ſup pſal. arbor ꝓceritatis magne ⁊ altitudinis ſ̄ tn̄ ad cedri altitudinē nō ꝑtingit. cui⁹ radix ē aſpa ⁊ rotunda i ꝓfundo terre valde fixa. trunc⁹ aūt ei⁹ ſolid⁹ ē et ꝯpact⁹ et īputribilis firmitatis. cortex eius ſup truncū dur⁹ et rugoſus et quodāmō pungens et maxīe verſus terrā et iō difficile eſt ad ſcandendū. et cū difficultate ꝑtingitur ad eiuſ fructū. folia eius piramidalē babēt formā ad modū gladij ꝗ̄uis aūt palma dura ſit circa ſtipitē et aſpa in ſuperiorib⁹ tn̄ iocūdi ē aſpect⁹ in ramorum pulcritudine ⁊ in coma i ſummitate ramorum portat fructus ſuos et non i medio foliorum vt. dicit plinius libro. xiij. cuius

fructus ē tanto vnctuoſioꝛ dulcioꝛ ⁊ ſapidioꝛ
quāto imediatius ſolis radijs appꝛopiquat
ī multis ſiquidē regionib⁹ creſcit ſed non ita
fructificat ſicut in regione feruida ſolis ſpicu/
lis ꝯtinue repcuſſa in terra leni ſabuloſa ⁊ vi
troſa. ⁊ iō palmis iudea eſt indita vt. d. pli. li.
xiij. c. v. Jtē idē ibidē palmaꝝ duplex eſt ſpēs
maſculus ⁊ femina. maſculus pꝛimo floret fe
mina poſt in germē ꝓrūpit nec fructificat feīa
niſi ita ſit ꝓpinqua maſculo vt ſaltē mediāte
vento odoꝛe maſculi femina ꝑfundat. Jdem
etiā dicit ariſ. li. vegeta. ⁊ qn̄ ſeminant opoꝛꝫ
vt maſculi ⁊ femine ſemina piter ſeminent. et
debēt ſeminari bina ⁊ bina ꝯp oſita. ⁊ ex ſin/
gulis erūpit plāta. vnde quaterne plantule ex
eis caleſcūt que ad inuicē tandē coadherent ⁊
admodū retbis mutuo miro nature artificioſe
ꝯnectūt nec bene creſcit nec etiā fructificat fe/
mina ſine maſculo. imo ſi arboꝛ abſcindatur
maſcula femina poſt biduū ſterileſcit. ſed aſp
ſis folijs floꝛibus maſculi circa radices femie
feīa ex vicinitate maſculi quaſi ex coitu iterū
vires recipit et reſumit. Nec diligūt hmōi plā
taria locū humidū pinguē et fumoſū imo po/
us locū ſalſū et arenoſū. ⁊ iō vbi nō ē tale ſolū
opoꝛtet aſpgi ſalē/ nō iuxta radicē ſed aliquā
tulū in vicino vt ſalis ſiccitate humoꝛoſa terre
ſupfluitas ꝯſumat. Et dicit pli. quedā ſpēs
palme ē in meridiano oꝛbe que credit eē vna
⁊ nō multiplicat alia ex ipſa ſed quādo ꝑ ve/
tuſtate oīo perit ⁊ deficit iterū ex ſe renaſcit et
reuiuiſcit. ⁊ iō putat fenix auis arabie ex hui⁹
plante ſiue palme arbuſto nomē accepiſſe. qꝛ
cū moꝛit renaſcit ex ſe ipſa ſicut facit palma tā
dicta vt d. pli. ibidē. Jtē ibidē dicit idem. Jn
ethiopia ſunt diuerſe palmaꝝ ſpēs tā viridi/
tate magis ꝙ ſuauitate mirabiles inter quas
ſunt ille que dicunt cariace melioꝛes et ſucco ⁊
cibo. Nā earū fructus ſucco ſūt vberrimi. vnd
⁊ ex eis vina ꝑcipua exprimunt. (hucuſq; pli.
li. xviij. c. v.) Eſt igit palma arboꝛ ſingularis
gracilis in ſtipite ⁊ hirſuta reſpectu folij aquo
exit. pulcra aūt ⁊ delicata in ramis ⁊ comis re
ſpectu celi ad ꝙ ſupius in cacumie ſe extendit
cuius folia ſunt lōga in ſupficie quedā pua ⁊
ſpiſſa ⁊ flexibilia diuerſis ꝯnexionib⁹ vt pu/
ta ſpoꝛtulis valde apta vt. d. hiero. nihilomi
nus in angulis lateralibus ſunt incidentia et
peracuta cuius rami dicunt elate ſe. ſ. eleuan/
tes ſurſū ſeruantes viroꝛē ꝯtinuū. ⁊ ſe nunꝙ
ad infima inclinantes. ⁊ ſcd̄m hoc media h⁹
dictiōis elate ī penultima ꝓduci hꝫ vt can. v
a. dꝛ come tue elate palmarū elate tñ ſiue ela/
tes grece dꝛ abies latine. ⁊ ſcd̄m hoc penultīa

coꝛripitur. ⁊ ſic videt ponere alia lra que dicit
can. v. a. crines eius ſicut abies. vt. d. ariſt. et
⁊ ſic media coꝛripi hꝫ nō ꝓduci. Variat autē
fructus palme tā in foꝛma ꝙ in virtute. ſm di
uerſitatē ligni a quo exit. ⁊ ſcd̄m diuerſitatem
ſoli in quo palma creſcit. ⁊ ſcd̄m variā recepti
onē caloꝛis celeſtis que diuerſimode ſm di/
uerſos ſitus ad palmarū cacumia ſe diffundit
vt. d. pli. li. xiij.) primū pꝫ nā ī multis palmiſ
raro vel nunꝙ inuenit fruct⁹ ꝓpter malā vel
min⁹ ſufficientē diſpoſitionē ipius arboꝛis.
vt pꝫ in palmis italicis in quib⁹ raro vel nū/
ꝙ fructus aliqs inuenit. et ſi creſcat/ nunꝙ tñ
ptingere ad maturitatē et ꝯpletionē debitaꝫ
repent. vt d. pli. Scd̄m pꝫ ex ꝑdictis quare ī
ſolo ſiue humo nimis frigido ⁊ hūido pigui
uel fumoſo de facili nō ꝓficiūt. imo ſine reme
dio nullatenus ꝯualeſcunt. vt. d. ibidē. Ter
tiū etiā pꝫ qꝛ in locis vmbꝛoſis a radioꝝ ſo/
lariū ꝑſentia abſolutis nec creſcere poſſūt pal
me ⁊ ſi foꝛte alicubi creuerint/ nullatenus tñ
poterūt fructificādo ad palmaꝝ gloriā pueni
re. ⁊ hoc ē qd tangit Jſa. in die. dactili inquit
fructus ſcꝫ palmiferi calidi ſūt ⁊ hūidi in ſcd̄o
gradu. Et diuerſas habent actiōes ſcd̄m regi
onū varias qualitates nā quidā naſcunt ī re/
giōe frigida. i. remiſſe calida/ qdā ī feruida. q̄
dā vero inter hec tpata. q̄ vero ī regiōe feruida
vbi ſol ē ꝯtinu⁹ fruct⁹ ſūt dulciſſimi ſapidi et
ꝑ viſcoſitate quadā aliquātulū vnctuoſi ⁊ tñ
cū ſint dulces valde ſi qs eis nimis vtat ali/
quādo poterūt ſic vtētib⁹ inferre coꝛpis leſio
nes. Nā tūoꝛes ⁊ inflatiōes generāt. doloꝛē
oris ſtomachi ⁊ etiā capitis ꝑſtāt ſplenis et e
patis meat⁹ obſtruūt ⁊ opilant. Ex quo pꝫ ꝙ
oībus dulcibus vti ꝯtinue nō ē bonū. imo ſe
pius aīe ⁊ coꝛpi ē nociuū. fruct⁹ vero creſcētes
in terra frigida ſeu remiſſe calida ad maturita
tē nō pueniunt. ⁊ iō in ſua ponticitate ⁊ ſiccita
te pmanētes velut crudi coꝛp⁹ non multū nu
triunt. quin potius multū obſunt. qꝛ ſūt ad di
gerendū duri. ꝙuis aliquātulū ſtomachū ꝯ
foꝛtent tam̄ de ſtomacho de facili nō recedunt
vnde diuti⁹ ibi facientes m[illegible]ā toꝛſiōes ibi ge
nerant ſepi⁹ ac inducunt. vt dicit idē. creſcenti
bus vero ī regiōe mediocriter calida ꝙuis ſit
mature tam̄ tanta ineſt eis aquoſa hūiditas.
ſupflua ꝙ nō poſſūt ī maturitate ꝯſeruari. vn
de ⁊ coꝛpa replēt crudis hūoꝛibus qui ſūt ma
teria diuturne febꝛis vt. d. Jſa. in dietis. Eſt
etiā fruct⁹ palme ꝯpoſit⁹ ex molli ſubā ⁊ car/
noſa ⁊ nucleo duro et quaſi lapidoſo in cu/
ius medio ſemen ꝯtinet. nam aliqui dactili ī
ueniūtur ī ſiria ⁊ ī egipto omnino ſine nucleo

⁊ tales ſpadones nuncupantur. quare in eoꝝ
ſubſtantia nō ē ratio ſeminatiua. vt d. plinꝰ.
quanto aūt palma natura ⁊ generoſa ē anno
ſior/ tāto fructꝰ eiꝰ melior ē. nō eni fructificat
ante centū annos ⁊ tūc primo hꝫ ꝯpletas vi/
res ⁊ pfectas. valēt etiā fructꝰ palme ſcḋm dia
ſco. vtiliter. in medicina habēt eni virtutē le/
niendi aſperitatē arteriaꝝ ⁊ clarificandi voceꝫ
⁊ maxie qn̄ bene ſunt mature. nā virides ſunt
ſtiptici vt. d. pli. quoſdā milites alexandri fu/
iſſe palmis viridibꝰ ſtrangulatos. vn̄ qn̄ oīo
ſunt virides nō cōueniunt cibo ſed ſolūmodo
medicine. valent ⁊ ꝯ diſſenteriā ⁊ alios fluxꝰ.
quando more debito apponuntur.

De palmite.

Palmes tis. ꝓprie dī ramꝰ vitis. vn/
de Iſi. li. xvij. palmes ē vitis mate/
ria mollis q̄ ꝑ nouella brachia emiſ/
ſus fructus affert cuiꝰ foliū pāpinꝰ dī. Eius
ſubſidio palmes ab ardore ⁊ frigore defendi
tur atq̧ aduerſus oēm iniuriā ꝑmuuitur. qui
iō alicubi intercīſus ē/ vt ſolē ad maturandū
fructꝰ admittat ⁊ vmbrā faciat (vt. d. Iſi. to/
tā virtutē ſuā ⁊ nutrimētū attrahit a radice et
qꝛ ꝓpter incluſū calorē in ſubſtantie ſue poro
ſitatē fortis ē attractiōis/ iō plus attrahit hu/
moris q̄ trāſmittat i ſubſtātiā ipiꝰ palmitis.
⁊ qḋ reſiduū ē ꝯuertitur in materiā germinis/
frōdis/ fructꝰ/ atq̧ floris. vt. d. pli. li. xiiij. qua
lis aūt fuerit hūor nutrimētalis i radice/ talis
oñditur in palmite. vnde docet ꝯpendium ſa
lomonis facere vuas diuerſi coloris in eadeꝫ
vite/ ſi ei dū vitis inſeritur viti in marcio fiat
inſertio in tribus ramis ꝓcedētibꝰ ex vno ſti/
pite ipiꝰ vitis/ ſi cū vno ſurculo īſertiōis ap
poſueris colorē rubeū. ⁊ in alio colorē blauiū
⁊ in tertio colorē croceū. ſinguli palmites ex
ꝑdictis ramis ꝓcedētes tales proferēt vuas
quales in inſerendo appoſiti ſunt colores. ſꝫ
qꝛ in his ꝑtibus raro vitis viti inſeritur. q̄uis
aliquotiēs palmes vitis alijs arboribꝰ inſe/
ratur. iō ſolet fieri fructus mutatio iſto mō. in
marcio qn̄ incipit humor aſcēdere de radice a
peritur cortex vitis caute circa radicē/ quo ap/
to fit coloris intromiſſio in circuitu inter lignū
⁊ corticē/ ⁊ tunc diligenꝰ cuſtoditur ne hūor
aſcēdens de radice exeat in ſciſſuram. vn̄ hūor
quē paulatī attrahit palmes a radice īmutatꝰ
trāſiens ꝑ calorē. cuiꝰ ps vnctuoſior trāſiens
in fructū in fructu ipō coloris veſtigiū dereli/
quit. Eodē artificio imutari pōt q̄libet plan/
tula in ſapore et colore. ⁊ ſic fiūt arbores que
naturaliter ſūt cōſtrictiue. naturaliter laxatiue
⁊ ecōuerſo. vt. d. idē. Doc idē etiā. d. alfre. ſup
v. li. planta ſcḋm q̄ ſpēs varie eaꝝ corticibus
⁊ inſertionis ſeu plantionis tpe artificioſius
ſupponuntur. palmes aūt vitis (vt. d. Iſi.)
quedā ex ſe emittit vimia ſiue vincula quibꝰ
arboribus ſe vinciunt ⁊ cōnectunt quoꝝ ad/
miniculo freti ventis et turbinibus reſiſtunt.
ne laxati palmites ventoꝝ flatibus diſſipētur
⁊ vt ſine lapſus ꝑiculo ſuos fructus ſuſtineāt
ad vaga procelitate ſe diffundunt. multū eni
in principio ſunt fragiles/ ⁊ iō talibꝰ indigēt
tenaculis quouſq̧ efficiuntur ſucceſſiue ſolis
beneficio fortiores. ſingulis annis indigent
palmites reſecatione a ſupfluoꝝ debita expur
gatione. Sic eni plus fructificant et diffuſius
ſe dilatant. nō putati aūt degenerāt ⁊ i labru
ce ſpeciē ſe tranſmutāt. dinoſcitur aūt palmes
generoſus per nodoꝝ ⁊ geminū uicinitatem
nā vt. d. pli. li. xx. c. xxv. palmes raros habēs
nodos ⁊ diſtantes/ ſignū eſt infecūditatis. dē
ſitas vero geminaꝝ fertilitatis indiciū ē. que
re infra de natura vitis

De Propagine.

Propago nis. eſt nouellis vitis ra/
muſculus prorumpens et ſurgens ex
flagello prius terre infixo ⁊ immerſo
vt dicit Iſi. Dicuntur autē flagella vitiū ſum/
mitates ſiue extremitates/ eo q̄ ventorū flati
bus agitentur. que vel ꝓpter vitis dilationē
vel ꝓpter renouationē terre imergūtur ex qui
bus noue plantule egrediūtur/ ⁊ vitis ꝓpagi
nes appellātur. ꝓpaginare eni idē eſt qḋ fla/
gellis vitis terre imerſū ſternere ⁊ inde nouas
ꝓducere. ⁊ ſic vineā dilatare. nam ꝓpagare/
extendere/ ꝓducere eſt idem vt dicit Iſi. pal/
mites itaq̧ vinee ſiue rami ad terre cōcauitatē
incuruati ⁊ in quibuſdam foueis a terra coop
ti/ quandā cōcipiunt vim germinandi ⁊ gene
randi ⁊ nouas propagines ꝓducendi. vnde
virtus germinatiua exiſtens in flagellis ſurſū
vi caloris erumpens paulatim tranſmutatur
exterius in proagines pars vero eiuſdē virtu
tis depreſſa finerius admiſcetur terre et cōuer
titur in radices a quibus nouelle ꝓpagines
attrahunt nutrimentum ⁊ tandem radices to/
taliter efficiuntur a quibus ꝓpagate vites ve
lut filie a matre cōtinuo nutriuntur. et ſic fit q̄
primo a radice nutriebatur conuerſum per ꝓ
paginationis artificium in radicem/ hꝫ vt
verſa vice nutricis officio perfungatur. quia
palmes ſiue flagellum quod primo nutrimen
tum a radice hauſit/ nunc per conuerſionem i
radicem omnes alios a ſe creſcētes veluti ma
ter nutrit vt dicit Gregorius.

De platano.

p Latanus eſt arbor a latitudine foliorū ſic dicta/eo ꝙ patula ſit ⁊ ampla nā platos greci planū vocāt(vt dicit Iſi.li.xvij.)cui⁹ pulchritudinē exprimit ſcriptura dicēs. Quaſi platanus exaltata ſū. ⁊c. Eccle.xxiiij.mollia quidē habet folia ⁊ tenera vitis folijs ſimilata.vt d.idē. Diaſcorides addit ad iſta ꝙ platanus ē arbor frigida ⁊ ſicca. cuius folia in cauſis calidis ⁊ humidis ſunt vtilia.nam vt dicit reuma cōpeſcit ⁊ tumores calidū oculorū.decoctio corticū eius ⁊ folioꝝ reprimit dolorē dentiū/⁊ vt dicitur oſſium aliorū virtutē habere leniendi ⁊ acutos dolores mitigandi.vnde valere dr̄ cōtra cōbuſtiones ſi cū alijs lenitiuis apponatur.eius etiā decoctio in vino dr̄ valere contra venenum. Hanc arborem cōmendat pli.li.xij.ca.tertio.

De Populo

p Opulus eſt arbor a multitudine dicta/eo ꝙ ex eius calce id eſt ſine vel radice multiplex ramorū dēſitas oritur.(vt d. Iſi.li.xvij.)cuius gen⁹ duplex eſt. nā altera eſt alba.altera nigra. Alba ſiquidē habet folia ex vna pte alba ⁊ ex alia viridia.et hec eſt bicolor habens quaſi diei ⁊ noctis notas.nam alio modo variat colorez in ſolis ortu/⁊ alio modo in occaſu.vt d. idem. ab hac aūt arbore.vt d.idem effluit reſina iuxta endanum fluuium in italia ⁊ in ſiria.⁊ hec reſina a dia ⁊ alijs iudicatur medicinalis.nā ſanguinē ſtringit.ſudores ⁊ alios fluxus varios cōpeſcit. Et eius ſiquidez ſūmitatibus ⁊ cumis ſiue comis ſolet fieri vnguentū frigidū/opilatiuū/⁊ caloris mitigatiuū/ tumoris repreſſiuū/⁊ ſomni ꝓuocatiuū.⁊ hoc vnguentū populeon a medicis nuncupatur.⁊ i multis cauſis neceſſariū iudicatur. Dicit etiā Iſid.ꝙ populus/⁊ platanus/⁊ ſalix mollis ſūt materie ad ſculpturā apte ⁊ tales arbores preciſis ramis plus creſcunt ⁊ in latum ⁊ in longū amplius ſe extendunt

De pino.

p Inus eſt arbor picea a folioꝝ acumine ſic vocata.pinū eni antiqui acutū appellabant. Hec arbor dr̄ picea eo ꝙ deſudat picem vt dicit Iſi.li.xvij. Ex pino primo in inſulis germanie gignitur lachrima ſiue gutta/que defluens frigore vel calore indureſcit et gemmā facit.et dr̄ electrū(vt dicit Iſid.ibidem(Hoc aūt electrū alio nomie dicimus ſuccū/eo ꝙ arboris ſit ſuccus. Dicit etiā pinus prodeſſe cunctis que ſub ea ſeruātur/ſicut oibus dr̄ nocere ficus. Eſt aūt pin⁹ arbor procera et valde recta/leuis et poroſa/ ⁊ tamen fortis cū ſit nodoſa.⁊ iō ex primo optimi in nauibus fiunt mali.pini etiā edificijs ſunt valde apti.de facili tamen inflāmantur. et incendūtur quādo igni caſu aliquo applicantur.⁊ hoc accidit qr multū hȝ pinguedinis ⁊ vnctuoſitatis.qr picem deſudat. Hec arbor corticem hȝ durū extrinſecus et rugoſū/ſed interius hȝ humorē pinguē ⁊ viſcoſū qui calore ſolis attractus ad exterius in eſtate cōuertitur in reſinā/que quidē primo ex ſe eſt ſubalbida ſed ꝑ decoctionem qn̄ pix efficitur/reddit valde nigra. Eſt aūt valde odorifera ⁊ odoriferꝝ facit fumū/ſed per multam decoctionē diminuitur odor eius.folia hȝ multa / ſed gracilia ⁊ acuta ⁊ viret hieme et eſtate.⁊ cum ſit arbor pinguiſſima/in locis tamen creſcit montuoſis valde aridis ⁊ lapidoſis.⁊ cum ſit arbor multe pullulationis tanto plus in altum creſcit. quanto inferius plures ramos perdit. vñ ramis preciſis verſus terrā plus ſe dilatat ī coma verſus celū.lente creſcit ꝓpter viſcoſitatē humoris ⁊ groſſiciē/qui cito ſe digeri nō permittit.a ſuis corticibus ſpoliatur et nudatur vt plus duret. Nā inter corticē et lignū generātur vermes qn̄ incipit deſiccari/et illi vermiculi corrodunt lignū ⁊ ideo corticē extrahunt ne ex corrupto generētur humore vermes. ad ligni conſeruationē dr̄ eē ꝑcipua medicina. Dicit aūt li.xvi.ꝙ pinus ſicut ⁊ alnus ſub terra ꝓfunde coopertus diu durat. ⁊ iō ſi cauetur pinus ad aquaꝝ ductus ⁊ obruatur ꝓfunde in terra multis durat annis.et tamē ſup terrā iacēs ⁊ i loco humido ac pluuioſo corrūpitur citius et ſeneſcitur/ que totaliter in aqua occulta ſub terra ex aque fluxu indureſcit.diu itaqȝ durat ſub tecto nec de facili admittit canē nec putredinē/niſi ꝑ ſtillantē pluuiā corrūpatur/ ſed ſub terra profunda diutiſſime ab oī putredine cōſeruatur.econuerſo aūt abies ſub terra in aqua cito putreſcit/firmiſſima vero infra tectum vt dicit plinius li.xxi.capitulo.x.

De pinea

p Inea dr̄ pini fruct⁹ vt d. plini⁹/īmo iuxta ſtipitē groſſior et rotundus/in ſummo vero piramidalis et acutus. in principio ē viridis/ſed qn̄ bene maturus ē ſerulis efficitur/⁊ quaſi colore caſtanee coloratur. Et ē pinea nux maxia cōtinēs in ſe ꝓ fructu grana multa/que in teſtis duriſſimis ſunt incluſa.que quidem ꝑ ordinē ſibi inuicē ſunt cōiuncta et tñ ne vnū tangat aliud/teſtarum ſuaꝝ follicul̄is quaſi quibuſdā parietib⁹ miro nature artificio ſunt diſtincta.ſic autem ſūt

ordinata grana vt maiora maiorez ⁊ groſſiorē partē occupēt ⁊ minora minorem teneant ordinatiſſime ⁊ ad graciliorem locū ⁊ acutiorez ſub maiorum pondere ſe inclinent. nā pars groſſior ſuperior per quandam caudulam adherenſ arbori depreſſe ad terram acumine inferius aliquantulum ſe inclinant. Et eſt pinea fortis adherentie et magne glutinoſitatis quam diu recens eſt et a ſua pigri humoroſitate nondum vetuſtate aliqua deſiccatur. conſumpta pinguedine ſiue hūore viſcoſo deſiccato pinea diſſoluitur. et ſic pars a parte / ⁊ nucleus a nucleo ſeparatur (eſt iō ſm dia. et pla.) qn̄ eſt vtendū nucleo pinee. oportet vt integra pinea ponat̄ ſup carbones et leuiter exuratur et ſic duplex cortex ei⁹ interior. ſ. ⁊ exterior auferatur ⁊ tūc valde medicinalia ſunt grana iſta. habent. n. virtutem leniendi et humectandi ⁊ aliquantulū aperiendi et mūdificandi membra ſpūalia ⁊ tuſſim mitigandi. ethicis et conſumptiuis ſubueniendi ⁊ ſanguinem augmentandi. cortices etiam eius ſūt medicinales / habent etiā ſua ſtipticitate virtutem ſiſtendi ſanguinem maxime menſtrualez ⁊ etiam diſſenteriā fluxū ventris reſtrīgēdi. vt dr̄ in pla. et in pli. li. xv.

De pice

P Ix picis lachryma eſt per decoctionē ignis cū nigredine indurata. vt di Iſi. Picis aūt eſt duplex ſpēs. ſ. naualis q: naues inde liniunt̄ et earū rime ne ſubintret aqua picis beneficio obſtruunt̄. ⁊ liq̄da ⁊ atraq₃ calida eſt atq₃ ſicca. alio nō mō componitur dura et aliomō liquida / et a mnltis colophonia / vel pix greca dr̄ q: in grecia in quantitate maxima inuenit̄ vtraq₃ eſt medicinalis. virtutem enī habet diſſoluēdi ⁊ cōſumēdi. vnde valet cōtra vitia ſplenis ⁊ ei⁹ opilationem. ⁊ in multis alijs ponit̄ vnguētib⁹ ⁊ emplaſtris. Dicit etiam dia. ꝙ valet contra venenū ⁊ morſibus venenatis ſuccurrit cū ſale trita. pix autē ignem inflāmat / manuz tangentis inquinat / maxime calefacta. veſtes mundas ⁊ candidas ſordidat ⁊ maculat. cuius macula quo ad colorem ⁊ odorē a veſtibus vix deletur.

De piro.

P Irus eſt arbor fructifera ſic dicta / q: in ſpēm ignis eſt formata. Naz eius fruct⁹ a lato incipit ⁊ ad modum ignis in anguſtū finit. vt di. Iſido. libro xvij. Pirus dicit̄ arbor / ſed pirū fructus eius. et eſt fruct⁹ ceteris fructibus pōderoſior. vt di. idem. vnd̄ pauca pira vident̄ ponderoſiora eē q̄ multa poma vt dicit idem etiam ſi dorſo iumenti apponant̄. De piris aūt ſic loquit̄ Iſa. i dietis. Piroꝝ due ſunt ſpēs alia eſt ſiluatica ſeu agreſtis. alia domeſtica ſeu ortenſis. vtriuſq₃ aūt piri frondes / ⁊ rami ſunt ſtiptici ⁊ ↄſtrictiui / ſed fruct⁹ inter ſe multū differūt. Nā pira agreſtia magis ſunt pōtica ⁊ terreſtria. ⁊ magis frigida ⁊ ſicca q̄ domeſtica ⁊ magis̄ inſipida et dura guſtui / q: plus generaliter indigeſta / ⁊ iō cibo nō cōueniunt / ſ3 ſolūmodo medicine. q: vehementer ↄſtringunt ventris fluxum ⁊ reprimūt vomitū colericū ſi decocta in aqua fluuiali ſup ſtomachū apponant̄. Domeſtica vero pira immatura ſunt pōtica / groſſa ⁊ dura. ad eſū inſpida atq₃ mala. tamē p elixationem ⁊ decoctionē in aqua dulci / ⁊ mellis ſeu alterius dulcis appoſitionez / eoꝝ poteſt terreſtreitas aliq̄tulum digeri / ⁊ aſperitas tempari. nec ſic tamē multū ↄueniunt cibo / ſed potius medicine.

Pira vero domeſtica matura frigida ſunt ⁊ ſicca / quorū ſtiptica ſubſtantia cū aquoſa dulcedine eſt admixta / ⁊ ideo cōueniunt cibo ⁊ medicine melius tamen conueniūt vtroq₃ modo poſt cibum q̄ ante. Nam p⁹ cibum laxant ⁊ cōprimendo cibaria depellunt ad locū decoctionis ⁊ neruos orificij ſtomachi confortant. ante prandiū vero ſumpta cōſtipant. ⁊ ſi i multa quātitate a ieiunis ſepius aſſumantur / vermes in ventre generant ⁊ colericam / durā / ⁊ incurabilē ꝓuocant paſſionem. Et illa pira que ſunt dulcia / temperatioris ſunt complexionis ⁊ minus ſunt frigida alijs / ideo frigidis ⁊ ſiccis plus cōueniunt. Hoc aūt habent pira ꝓpriuz ꝙ cocta cū fungis malicioſis omnez ab eis auferunt leſionem. ⁊ maxime ſilueſtria ꝓpter ſue pōticitatis intentionē. vt di. Iſa. in dietis puluis ſiue cinis piri ſilueſtris valet bibitus contra fungos. vt dicit idem ſemp aūt p⁹ eſum piri debet ſubſequi vſus vini. Nam vt dicit quidam. ſine vino ſunt pira virus.

De pruno.

P Runus eſt arbor quā latini prunū vocant. ⁊ cū illius arboris multa ſint genera / melior eſt damaſcena a damaſco opido primit⁹ aſportata. (vt dicit Iſido.) cuius fruct⁹ ſtomacho cōuenit ⁊ medetur. Hec ſola arbor gūmi glutinoſum ⁊ ↄpactū deſtillat / quo vtunt̄ medici ⁊ ſcriptores. vt di. Iſido. lib. xvij. Fructus aūt pruni dicunt̄ pruna / quoꝝ quedā ſunt alba / quedā rubea / quedam nigra. que nigra ſunt aliquantulū dura ⁊ acida / illa ſunt ſtomacho vtiliora qualia ſunt damaſcena. frigida eniz ſūt ⁊ hūida. qn̄ bene ſunt matura humectant aut infrigidant / ⁊ dantur cōtra febrilem calorē ⁊ ſiccam ventris cōſtipationem. Papias tamē dicit ꝙ prunus idez eſt quod lentiſcus ſed glo. ſcdm damaſcenum

dicit φ prun⁹ et lentiſcus ſunt eadem arbor et ſupponunt p eadem. ſed cum lentiſco non fiat prunus/ nõ erit eadẽ arbor prun⁹ ⁊ lentiſcus.

De papiro.

p

Apirus dicit̃ quidam iuncus/ que deſiccatus ad nutrimentũ ignium interius lucernis ⁊ lampadib⁹ eſt valde apt⁹. ⁊ dicit̃ quaſi pabuluʒ ignis. pir. n. ignis dicit̃/ qr in cereis ponitur ad ardendũ. et eſt herba viridis ⁊ rotũda ⁊ exterius vlade plana interius habens molleʒ medullã albaʒ/ ſiccam/ bibulam/ ⁊ poroſam. Decorticatur auteʒ papirus vſq3 ad medullam ⁊ ſic deſiccatur. parum tñ derelinquit̃ de cortice in vno latere/ vnde medulla tenera ſuſtẽtatur. ⁊ quanto minus hʒ de cortice/ tanto clarius ardet in lampade ⁊ facilius inflamatur. Locus aũt vbi creſc[illegible] i paluſtribus ⁊ pratis ⁊ aquarũ ripis hec papirionis. nũcupatur. ut dicit Iſido. De papiro aũt fiunt vaſa papirea. Nam papirũ eſt quicquid põt fieri de papiro. tante aũt ſunt magnitudinis papiri circa nimphim ⁊ in india vt ex eis fiant naues. [illegible] dicit glo. ſuper. xviij. c. Iſa. ⁊ hoc teſtatur pli. Et idem teſtatur hyſtoria alexan. de papiriſ etiã fiũt carte in q̃b⁹ ſcribebant̃ epiſtole que per legatos mittebant̃. olim fiebant ſportule/ pixides/ capſe. de papiris in q̃bus littere ⁊ alia reponebant̃. ſicut ibi di/ glo. Scd̃m pliniũ aũt multum valet medulla papiri ad aquã de aure extrahendaʒ. illam enĩ naturaliter imbibit ⁊ ad ſe trahit. ⁊ ideo aqua extrahitur a vino cũ papiro. De papirie dicit plini. li. xiij. Papiri inquit creſcũt in paluſtrib⁹ egypti ⁊ alijs quieſcentibus nili aquis vbi aqua in altitudine duos cubitos nõ tranſcendit. habent etiã radices papirorũ in illis ſtanguis circa ſpiſſitudinem vnius brachij. ⁊ ſunt triangulares in lateribus ex quib⁹ creſcũt iunci nõ amplius in altitudine decẽ cubitorum. ⁊ illis radicibus incole p lignis vtunt̃ ad cõburenduʒ. ⁊ ex ipſo papiro fiunt varia vtenſilia et ex eis nauigia texunt. ⁊ nauium vela/ funes ⁊ etiam veſtimenta ⁊ inde faciũt vſum carte. huiuſq3 pli.

De paluiro.

p

Aluirus eſt carduus aſperrimus ⁊ ſpinoſus creſcens in terra aſpera ⁊ inculta. vt dicit Iſido. habẽs quedam capitella ſpinoſa ⁊ ad tãgendũ difficilia nam manũ ledunt cõtingẽtis. ⁊ in illis capitellis cõtinetur diureticũ ſemen valens vt di. dia ſco. morſibus venenatis ⁊ ad calculum cõſtringenduʒ. Paluirus itaq3 eſt herba aculeata pedes vulnerãs tranſeũtis/ cuius haſtule ita ſũt ſpinoſe φ etiam pre aſperitate contigi ſe vel comedi ab aſinis non permittunt.

De papauere.

p

Apauer eſt herba ſomnifera. ſoporem enĩ languẽtibus facit. Et ẽ duplex. ſ. vſuale/ ⁊ agreſte ex quo fluit ſuccus quẽ phiſici opium dicũt. Vſuale aũt aliud eſt albũ quod ẽ frigidum ⁊ humidũ/. aliud eſt nigrum/ quod eſt frigidum ⁊ ſiccũ. aliud eſt rubeum. ⁊ agnoſcũtur he ſpẽs per flores albos purpureos ſiue roſeos ⁊ ſubalbidos. capita habent magna ad modũ malogranati in q̃bus recolligit̃ ſemen ſuũ. ſemen aũt eſt vnctuoſum. vnde ex eo fit oleum ad vſus multos. ex ſucco foliorum ⁊ capitellorũ fit opium vnde ſõnus in febricitãtibus puocat̃. debet autẽ dari cum cautela qr multũ opilat/ infrigidat/ ⁊ mortificat. ⁊ maxime papauer nigruʒ in multis antidotis ⁊ medicinis ſalubriter adhibet̃. vt dicit plutea. pli. ⁊ dia. ⁊ macro.

De plantagine.

p

Lantago eſt herba frigida ⁊ ſicca/ que a grecis dicta eſt arnogloſſa. i. agni lingua (vt dicit Iſid. li. xvij.) Eius enim folia ſũt plana ⁊ aliquãtulum neruoſa ſũt ſicut lingua. ⁊ cũ rotũditate ſunt oblõga. in quorũ medio ſurgit vna haſtula fortis ⁊ anguloſa in cuius ſũmitate recolligit̃ eius ſem in modũ claue. ⁊ ad huius herbe ſimilitudinẽ formatus erat ornatus in infula ſummi ſacerdotis (ſicut dicit magiſter ſuper exo. in hyſtoria) ⁊ eſt herba maxime cõueniẽs medicine. Nam vulnera ſanat etiam canis rabidi ⁊ eius tumores ſedat ydropicos iuuat. veneno repugnat/ ⁊ maxime aranearũ. eius ſuccus lũbricos necat. ⁊ vehemẽtem dolorem ventris mitigat. vulnera ſanioſa mundat ⁊ deſiccat ſanguinis fluxum ⁊ mẽſtruorum amputat. tumores apoſtematũ in principio repcutit ⁊ diſſipat. maſticata gingiuas tumidas ⁊ ſanguifluas rep̃mit atq3 mundat (vt dicit dia.) qui multiformiter laudat virtutes magnificas arnogloſſe.

De petroſolio.

p

Etroſiliũ eſt herba ortẽſis odorata ſic dicta eo φ in petris ⁊ in locis petroſis ſepe or[illegible]at̃. cuius ſpẽs ſũt plures/ ſed optimũ eſt macedonicũ/ ſuaue guſtu ⁊ odore aromaticũ. vt di. Iſido. cui⁹ vſus cõuenit eſui ⁊ etiam medicine. Eſt. n. herba calida ⁊ ſicca ⁊ multũ diuretica ⁊ aperitiua/ diuiſiua/ ⁊ cõſumptiua/ ac humorũ groſſorũ ſubtiliatiua ⁊ ſtomachi cõfortatiua/ ⁊ appetitus excitatiua. ⁊ ideo lapidem frangit/ mẽſtrua educit hydropicis ſubuenit/ opilationes ſplenis et epatis aperit/ ⁊ multas alias paſſiones. vt di.

plinius/diaſco.⁊ platea.

De pipere.

Iper eſt ſemē vel fruct⁹ arboris vꝫ
p fructas in meridionali parte cāca
ſi mōtis creſcentis cōtra feruidum
eſtū ſolis. vt di. Iſido. li. xvij. cuius folia iuni/
pero ſunt ſimilia/cuius ſiluas ſerpētes cuſtodi
unt. ſed incole regionis illi⁹ cū ſilue mature fu
erunt/eas incendūt ⁊ ſerpētes ignis violētia ef/
fugātur. ⁊ ex huius cōbuſtione grana piperis
que naturaliter erant alba/efficiunt̄ nigra acci
dentaliter ⁊ rugoſa. Cuius triplex eſt ſpēs vt
dicit idē. Nam eſt piper longū. ſ. quod eſt ima
turum ⁊ piper album. ſ. qḋ ab igne eſt incorru
ptum. ⁊ piper nigrū quod torrido calore ignis
nigrum eſt in ſupficie ⁊ rugoſum. Piper autem
nigrū efficacius eſt ⁊ lōgiori tpe ꝙ aliud. poteſt
in magna efficacia cuſtodiri. ⁊ quāto eſt ponde
roſius/tanto ē recētius ⁊ meli⁹ vt dicit idē.
Sophiſticatur tū mercatorū fraude. naꝫ vetu
ſtiſſimo piperi humefacto/ſemꝑ aſpergūt ſpu
mam argenti vel plūbi vt ſic videat̄ rōne ponde
ris eſſe recēs (huiuſqꝫ Iſido. Plini. aūt li. xij.
c. viij. dicit ꝙ piper ꝑ longā aduſtionem ſolis
nigrū reddit̄ ⁊ rugoſum. ⁊ hoc nō ſine piperis
iniuria cū deberet eſſe albū/ſed ex celi intempe
rie ſic nigreſcit. hoc etiā pmittūt incole vt poſ/
ſit melius ⁊ diuti⁹ cōſeruari. Sed dia. dicit ꝙ
ſarraceni qū de nouo colligit̄ illud ponūt in cli
bano ⁊ ſic torrent/vt virtus generatiua a pipe
re auferatur/ne in alijs ptibus valeat fructifica
re ⁊ iterū pullulare. Eſt aūt piper calidum ⁊ ſic
cum in quarto gradu vt dī in pla. Habet aūt
virtutem diſſoluēdi ⁊ ꝯſumendi ⁊ attrahēdi/cu
ius puluis hꝫ vim ſternutationē ꝓuocandi/et
cerebrū a ſupfluitate fleumatica expurgandi/⁊
carnem ſupfluā corrodendi ⁊ pannū in oculo
cōſumendi/⁊ ſpūalia membra frigidis ⁊ viſco
ſis ſupfluitatibus emūdandi/maxime ſi cuꝫ fi
cubus ſiccis aſſumat̄. habet etiam vim calefa/
ciendi ſtomachū/⁊ cōfortandi/⁊ appetitū pro
uocandi. ſanguineis tū ⁊ colericis nō eſt vtilis
vſus piperis. nā ſanguinē diſſoluit/deſiccat/⁊
exurit. ⁊ tādem lep̄ā ⁊ alīs paſſiones peſſimaſ
generat ⁊ inducit. vt dī in pla. Piper itaqꝫ gra
num eſt vile in aſpectu exteri⁹ atqꝫ nigrū. interi⁹
albū/ſapore acutū/odore aromaticū/in quan
titate modicū/in virtute maximū/actu frigidū
potentia calidiſſimū/cuius virt⁹ nō ſentitur ꝙ
diu ē integrū. ſed cū maſticatū fuerit vel ꝯtritū
cuius virtutes dicere ad plenū eſſet longū. ⁊ ꝙ
uis ſit multū precioſum apud nos ꝓpter eius
raritatem ⁊ efficaciā. apud indos tū ꝓpter ei⁹
copiam pulegio vilius reputatur. vt dicit hie/
ro. ⁊ etiam Iſido.

De pulegio.

Ulegiū eſt herba multū aromati/
p ca a pullulando dicta. ꝙ vt di. Iſi.
apud indos pipe precioſior ē. Eſt
aūt ſm pla. pulegiū herba calida ⁊ ſicca in ter/
tio gradu. cuius v̄tus ꝯſiſtit in folijs ⁊ in flore.
⁊ dꝫ colligi qū eſt in flore. Et eſt duplex. ſ. do/
meſticū qḋ vocat̄ ſiſimbriū. ⁊ aggreſte. ⁊ vtrūqꝫ
eſt multū vtile ⁊ medicinale. virtutem. n. habet
diſſoluēdi/ꝯſumendi ⁊ ꝯfortādi. ⁊ reuma fri/
gidum reſtringendi ⁊ deſiccandi ⁊ tuſſim frigi
dam amputādi. ⁊ matricē mūdificandi ⁊ coar
tandi vētris vuluam mēſtrua educendi/⁊ con/
fortādi ſtomachū ⁊ appetitum excitandi. vēto
ſitatem extenuādi/⁊ dolorem interioꝝ ⁊ inteſti
noꝝ ex frigiditate mirabiliter mitigandi ⁊ fran
gendi calculū ⁊ ꝯceptum adiuuandi vt di. pli.

De porro.

Orro nomen eſt etroclitū. quod in
p ſingulari dī hoc porrū. ⁊ in plura
li porri porroꝝ. vnde verſus. Dat
raſtrū raſtros/porrū facit ubi porros. Et etiaꝫ
in li. nūerorū. xij. c. dī. In memoria nobis ve/
niunt porri/cepe/et alia ⁊c. Porrorū aūt duo
ſunt genera. ſcꝫ capitatū ⁊ ſectile. Sectile aūt
dicitur paruulum non dū tranſplantatum. ca/
pitatum vero mai⁹ qḋ de loco ad locum tranſ/
latum eſt vt d. Iſi. li. xvij Porrum ſectile pl⁹
conuenit medicine ꝙ eſui. capitatū vero ecōuer
ſo. Eſt aūt caput albū carnoſuꝫ pelliculis ſiue
tunicculis circumueſtitū. hūs in fine plures ra/
dices loco capilloꝝ quib⁹ terre adheret ⁊ ſuſci/
pit nutrimētuꝫ. De medio aūt capitis erumpit
plāta vt dī in li. vege. hūs in ſtipitis ſupficie
caput i quo ſemia recolliguntur. ⁊ hūt ſingula
grana ſingulos pediculos ꝑ quos adheret plā
te. nō facit ſemē pmo āno ſed ſcḋo. Sicut aūt
dicunt diaſ. ⁊ macro. hypocbras in multis me
dicaminib⁹ porro vtebat̄. nāꝗ illius ſuccū dedit
ſolū ille bibendū ꝯtra vomitū ſanguinis. vn̄
vꝫ etiā ꝯtra ſterilitateꝫ ſi a puellis ſepius come
datur. Succ⁹ ei⁹ cū vino bibit⁹ valet ꝯ morſuꝫ
ſerpētis ⁊ cuiuſlibet venenoſi aialis ꝯtritū cuꝫ
melle ſanat vulnera ſi ſup ea emplaſtret̄. ſuccuſ
ei⁹ cū lacte mixt⁹ vetuſtā ſedat tuſſim ⁊ ſanat vi
tia pulmōis. ſucc⁹ eius cum felle capre mixtus
addita tert. a pte mellis auri infuſus tepid⁹ ei⁹
ſanat dolorē ⁊ iuuat ꝯtra ſurditateꝫ. cum vino
bibit⁹ lumboꝝ ſoluit dolorē. vulnera recentia
cum ſale mixtū porruꝫ cito claudit ⁊ ſanat duri
cias relaxat/⁊ fracturas cito ꝯſolidat. porrum
etiā cruduꝫ comeſtū vꝫ ꝯ ebrietatē. ſtimulat ve
nerem/⁊ mollit ventrē duꝝ. Hec oīa dicit pli.

lib.xx.c.vij.vbi multis iam dictis ſupaddit. Di
cit ēt φ odore ſolo ſcorpiones abijcit ⁊ ſerpen-
tes. ſanat morſuꝫ canis cū melle. valet ēt ꝯ den
tium dolorē ⁊ coꝝ vermes interficit. ſomnū ꝓ
uocat/ morbuꝫ regiū curat ⁊ hydropiſim. Ha
bet tñ quedā vitia qꝛ acieꝫ oculoꝝ ebetat ⁊ in
flāmationē generat. ſtomachū grauat ſitim ꝓ-
uocat/ ſanguinē incendit ⁊ inflāmat ſi frequen
ter ⁊ nimiū comedaꝶ. hucuſqꝫ pli.

De quercu.

q Uercus. cus. cui. eſt arbor glandi-
fera/ ānoſa/ ſolida/ ⁊ cōpacta duri
corticis ⁊ medullā modicam hñs i
terius ſiue nullā. ſemp folia generās quādā ſti
pticā ⁊ inſipidam quā medici vocāt gallam.
portās fruct⁹ que vocanꝶ glandes qbus porci
⁊ ēt apenoli in nemorib⁹ ſaginātur. radicē hꝫ
forteꝫ ⁊ tortuoſam in terra multū ſe ꝓfundatā
⁊ ei fixione fortiſſima adherentē. cuius cortex
fruct⁹ ⁊ frōdes cū ſint ſtiptica frigidi ⁊ ſicci ſunt
vtiles medicine. Dī quoqꝫ querc⁹ a querendo/
eo φ i ea ſolebāt dij gentiū reſpōſa dare vt. d.
Iſi. li. xvij. vł iō qꝛ i ea ſolebāt antiq̄ querere
glandes ad edendū. ſicut. d. poeta. Mortales
primi ructabāt gutture glādes. fuit aūt hec ar-
bor Ioui antiqtus cōſecrata. vñ oui. Et q̄ deſi
derāt patula Iouis arbore glādes. Creſcit aūt
quercus in locis montoſis ⁊ ſaltuoſis. ⁊ maxi
me in terra baſan. vñ querc⁹ glādifere in ma-
gnitudine/ duricia/ ⁊ fortitudine alꝭ arbores
ꝑexcellebāt. vt di. glo. hiero. ſup amos. c. ij.
Eſt aūt querc⁹ idē qđ ilex. quere ſupra eo. i lrā
I. Quercuū fruct⁹ glandes dicunꝶ/ que creſcūt
inter folia nullo flore penit⁹ ꝑcedente. ⁊ ſūt glā
des rotūde exterius ⁊ obloge ⁊ multū plane ⁊
ſpeculares aliquātulū ⁊ ſublucide ſicut vnguiſ
⁊ ſicut dī in die. glandes frigide ſūt ⁊ ſicce/ ⁊ iō
difficiles ſūt digeſtioni ⁊ inobedientes ⁊ ven-
trē ꝯſtipātes ⁊ tarde de ſtomacho deſcēdentes
⁊ doloreꝫ capitis generātes ꝓpter fumoſ groſ
ſos ex glādibus reſolutos ad cerebrū d̄ ſtoma
cho aſcēdētes. Sūt aūt in ꝑncipio virides/ ꝟ
efficiūtur q̄ſi fulue ad maturitatē ꝑtingētes. cre
ſcentes i quibuſdā capulis rotūdiſſimis. pla-
nis interi⁹/ ſed calioſis exteri⁹ aliquātulum et
hirſutis. Hñt aūt interi⁹ medullā ſpiſſaꝫ ⁊ ple
nam quadā pellicula circūdatā. que diuidit in
ter corticem ⁊ medullā. ⁊ eſt cortex cū medulla
⁊ capula ſua magne ſtipticitatis ⁊ ſiccitatis et
nō boni ſaporis maxime adhuc viridis. ſed qñ
bene maturanꝶ ⁊ aſſanꝶ in igne vel in dulci aq̄
elixanꝶ meliorātur in ſapore ex aque dulcedine
⁊ calore. Valent aūt ꝯ venenū. qꝛ opilant po-
ros ne ad cor venenoſitatis ſe diffūdat. humo

res putridos deſiccāt/ ⁊ fluxū menſtrualem val
de ꝓhibēt atqꝫ ſedāt. vt di. Iſa. in die.

De quiſquilijs.

q Uiſquilie dicūtur purgamenta fru
mēti. ſicut dī amos. c. viij. q̄ cadūt
qñ frumētuꝫ purgaꝶ. que quidē in-
utiles ſūt hoib⁹ ad comdendū. porcis tñ ⁊ alti
libus ꝓbent cibū. admixte tñ frumento ipſum
inficiūt ⁊ ei nihil ꝯferūt niſi pōdus. qſquiliaꝝ
tñ grana leuia ſūt ⁊ vacua cauata a vermibus
⁊ corroſa. quorū medulla interi⁹ ꝯſumiꝶ/ ⁊ iō
ipſoꝝ theca vacua inueniꝶ ꝓpter qđ ⁊ tñ ven-
trem ſatiant quē aggrauant atqꝫ inflant.

De Roſa.

r Oſa vt di. pli. eſt arbor ſpinoſa ⁊
pua cui⁹ virt⁹ maxima ē i flore ſe
cūdario ꝟo in folijs ⁊ in ſemine nā
arbor eſt medicinalis quo ad florē. quo ad fo-
lia/ quo ad ſemē. Eſt aūt roſa duplex qꝛ quedā
domeſtica vel ortenſis/ ⁊ quedā ſiluestris. ortē
ſis plantaꝶ ⁊ colitur ſicut vitis q̄ ſi remāſerit in
culta ⁊ a ſupfluis nō purgata/ degenerat in ſil
ueſtrē. Agreſtis vero roſa p frequētem mutatōꝫ
⁊ culturā efficiꝶ vera roſa. Differt aūt ortēſis a
ſilueſtri in floꝝ multitudine/ i odore/ i colore. ⁊
ēt i ꝟtute. qꝛ folia ſilueſtris ſūt pauca/ lata ſub
albida/ pauco rubori admixta. minus odorife
ra ⁊ min⁹ opantia i medicina. Folia aūt orten
ſis roſe ſūt multa mutuo coherētia ⁊ ꝯuexa. oī-
no rubea vel oīno albiſſima. mire redolentia. i
ſapore ſtiptica/ ⁊ quodāmō mordicātia ⁊ ma-
gne efficacie in medicina q̄to magis cōteruntꝶ ⁊
ꝯfringunꝶ/ tāto magis efficacia ⁊ aromatica ſē
tiunꝶ. De ſpina quadā dura ⁊ aſpera oriūtur/ ꝟ
tñ ſpineā naturā nullaten⁹ imitāꝶ. decore ⁊ odo
re nobilitat ſpinā ſuā. qñ aūt primo germinat
includiꝶ in gnoſo cortice viridi ſeu virēte. quo
tumeſcēte/ erūpunt quedā folia dura ⁊ acuta/ i
quoꝝ medio erūpunt alia folia mollia ⁊ ſe mu
tuo cōplectētia/ ⁊ paulati rubentia. q̄ ꝯpleta ꝯ
ſolis ortum ſe expādūt. ⁊ qꝛ tenera ſunt ⁊ adhe
rentie debilis in principio/ iō illis puis folijs
virentib⁹ inferius rubea/ folia tenera ⁊ mollia
in circuitu innitūtur. in quoꝝ medio appareꝫ ſe
men minutū/ croceū ⁊ valde odoriferuꝫ. qđ ad
heret ſup roſe fructū. Primo auteꝫ formaꝶ roſe
fruct⁹ anteq̄ folia ad plenū ſe expādant. ⁊ cui⁹
fruct⁹ ſunt quedā noduli/ rotūdi/ pui/ duri cuꝫ
quadā villoſitate quibuſdā granulis pleni/ q̄
primo ſūt virides/ ꝟ p⁹ caſum ſeminis ⁊ folio-
rū i autūno rubeſcūt. qñ plene ſūt maturi/ mol
leſcunt circa hyemē ⁊ nigreſcūt. ⁊ eoꝝ ſapor ſti
ptic⁹ eſt ⁊ aliquātulū acetoſus. ſicut ſapor meſ
piloꝝ. ſed vtiles ſūt ad manducāduꝫ propter

vilaginem inter' latitantē/⁊ comedentis gutt interius offendentē. Naſcit aūt arbor roſe quādoqꝫ p ſeminationē/quādoqꝫ p plantationē quādoqꝫ per inſertionē. ⁊ pficiūt roſe p tranſlatiōes ⁊ p inciſionē. huiuſqꝫ plini. li. xx. c. iiij. flos roſe inter flores obtinet principatū ⁊ iō ſolet principalis ps bois. ſ. caput roſaꝝ florib' coronari. vt di. pli. ⁊ hoc rōne decoris/odoris/ſuauitatis/⁊ v̓tutis. nā ſua pulchritudine aſpectū reficit. ſuo odore olfactū afficit. ſuauitatis mollicie tactū delinit. ſua virtute multis lāguorib' ⁊ morbis obuiat ⁊ ſuccurrit. vt di. idē. viridis eni ⁊ ſicca cōpetit medicine. De viridib' aūt folijs roſarū fiunt multa vt dr̄ in pla. nā roſe minutatī inſcīſe decocte in deſpūato melle mel reddunt aromaticū ⁊ medicinale. Iſtud. n. mel cōfortat ⁊ mūdificat ⁊ mūdificādo diſſoluit ⁊ digerit humores viſcoſos/flematicos atqꝫ groſſos. cum frigida aqua ſtringit ⁊ cōſtipat/cū calida laxat De roſis aūt bn̄ cōtritis ⁊ cū zuchara bene icorporatis/fit zuchara roſacea que hꝫ virtutē cōfortādi ⁊ ꝯſtringendi. valet ēt ꝯtra fluxū diſſenterie ⁊ cōtra vomitū colericū ⁊ cōtra ſincopim ⁊ cardiacā paſſionē. De roſis etiā in oleo maceratis fit oleū roſaceū/qđ vꝫ cōtra dolorē capitis ⁊ in multis cāis ē neceſſariū. valet ēt ꝯtra calefactionē epatis ſi inde epatis regio inungat. ⁊ in multis cāis eſt neceſſariū. valet ꝯtra dolorem capitis ex calida cā ſi inde frons ⁊ typora liniant. valꝫ ꝯtra caloris diſtempantiā. in acutis ēt ſomnū ꝓuocat ⁊ inducit. Ex roſis ēt viridibus fit aqua roſacea p decoctionē ignis ſiue ſolis. ⁊ hec aq̄ valet ad ſupradicta oīa. valet ēt in colirijs oculoꝝ ⁊ in vnguētis dñaꝝ. qꝛ pannū ſupfluū ⁊ maculas faciei abſtergit ⁊ cutem ſubtiliat. Ex roſis ēt ſiccis fiūt plurime medicine. nā odor ſiccaꝝ roſaꝝ cerebꝝ repat ⁊ ꝯfortat eius decoctio in aqua celeſti oium fluxum ex calida cā ſedat. puluis eaꝝ ſāguinē ſiſtit đ narib' ꝯfluentē deſiccat ⁊ ꝯſumit putridū humorē gingiuas ⁊ radices dentiū corrūpentē. ꝯfirmat dētem mobilē caſuꝫ cōminātē. puluis ei' cū croco cōtrit' ⁊ albumine oui mixt' ſanat efficaciter dolorē oculoꝝ ⁊ reſtringit humorē ⁊ ſanguinem ad oculoꝝ venas defluētē reprimit tumorē vulue ⁊ ipam releuat deſcēdentē. Has ⁊ multas alias virtutes roſe tangit pli. li. xx. c. xix

De radice.

Radix a radio dr̄. qꝛ q̄ quibuſdā radijs fixa terre demergit in ꝓfundū vel dr̄ a radio dis. qꝛ ſi radat nō repullulat. Eſt igr̄ radix tam principiū herbe q̄ arboris. ⁊ eſt mollis in ſubſtātia poroſa/villoſa tortuoſa/mollis ſiquidē ⁊ pinguis eſt ſubſtantie ⁊ ꝓpter faciliorē humiditatis attracte icorporatiōez. poroſa eſt ꝓpter faciliorē ⁊ copioſiorē hūoris ad nutrimentū folioꝝ ⁊ frondium trāſmiſſionē. villoſa eſt ꝓpter abundantiā nutrimēti attractiōez. qđ. n. facit os in corpe aīal h facit radix in corpe arboris ſiue herbe. p villos. n. adherēs terre qđ eſt ſibi cōueniens attrahit de humore ⁊ attractū p poros q̄ſi p venas tranſmittit ad nutrimentū plāte. tortuoſa eſt ꝓpt fortiorē adherentiā ⁊ terre infixiōez. Variat aūt radix in figura ⁊ diſpoſitione ſm diuerſam actiōez caloris opantis in ſubāli materia radicis que alqn̄ eſt ſubtilis aliqn̄ groſſa/aliqn̄ mediocris. ſicut di. cōment. al. ſup li. de plantis. nam ſi fuerit materia aquoſa/aerea/ſubtilis ⁊ calor fortis/erit radix oblonga ⁊ recta in figura ⁊ acuta. ⁊ ſi humiditas nutrimentalis fuerit groſſa ⁊ terreſtris/erit radix dura ⁊ ſicca. qꝛ talis humor vi caloris forti' coagulat. Si vero fuerit materia mediocris ⁊ calor fortis/equaliter ab oībus ptib' a calore attrahit ⁊ ꝓpter ptiū equaliū coadunationē rotūdatur. ⁊ ſic fit radix rotūda in figura. Si vero fuerit calor debilis ⁊ materia viſcoſa nō pōt multū materiaꝫ eleuare nec dilatare niſi eleuet ptes ei' leuiores. nam grauiores ꝓprio pōdere hinc inde diffūdunt. ⁊ ſic in eis relinquit forma inequalis cum quadā nodoſitate ⁊ aſpitate. Radix ab hūore terre actōe caloris generat a calore celeſti penetratur. cuius v̓tute nutrimētū ſibi cōueniēs attrabitur ⁊ incorpat. Ex ſitu ⁊ diſpoſitiōe terre radix diſpoſitionē cōſequit ⁊ cōplexionē. nā que in terra dulci ⁊ mediocriter ſicca naſcūtur ⁊ aq̄ nutriunt pluuiali ſunt meliores ⁊ ceteris laudabiliores. que v̓o nutriunt in terra molli ⁊ paluſtri vbi aqua ſtans eſt ⁊ putrida đ qua hauriūt nutrimentū/ꝓpter malignitatem ⁊ corruptiōꝫ aque ceteris ſūt deteriores ⁊ min' ſalubres tā in cibo q̄ in medicina (vt di. Iſi.) radix occultatur ſub terra ⁊ latitat ab aſpectu ⁊ ſuā virtutē ⁊ efficaciā manifeſtat in flore/in fronde/⁊ i fructu. in terra occulta viuit/ꝓficit ⁊ melioraf. que abſtracta a terra morit/deficit/⁊ deſiccat. tot' arboris ſiue plante ps deſpectior eſt ipſa radix ⁊ tn̄ ſicut vterus mr̄ eſt ⁊ principiū/ſic radix nutrix eſt ⁊ maxime neceſſariū ſuſtentamētū/⁊ q̄to ꝓfundius terre viſcerib' ſe infigit/tanto efficitur ſolidius ⁊ firmi' arboris fundamentū. radix cū ſua ſubſtantia ſit valde mollis/v̓tute tn̄ ⁊ ſubtilitate innati caloris lapides duros penetrat/⁊ vſqꝫ ad eoꝝ intima ſe ꝓfundat. Tēpe hyemali calor naturalis fugiens frigiditatem aeris ad interiora radicis ſe recolligit ⁊ ibi multiplicatus ad ſui tēperamentū ⁊ nutrimentū a

ramis exterioribꝰ ad ſe trabit būorē. ⁊ tūc in bie
me ex attracto bumore radix materiā accipit/ꝙ
pturiēdo frōdes ⁊ floreſ verno tpe pꝰ emitit. vñ
berbe que priꝰ erāt aride ⁊ q̄ſi mortue in bye
me būore euaporante ad ſupiore in vere reui/
uiſcūt. Itē qualitas. ſ. bōitas vel malignitas
radicis ad ramos deriuaſ. ⁊ ſepe oñdiſ in fru/
ctu ⁊ i flore qđ v̄tutis vel vitij lateat in radice:
ſepiꝰ tñ pōticitas ſiue amaritudo būoris radi/
cis digeriſ ⁊ dulcoratur bñficio aeris ⁊ caloris
celeſtis materiā ſubtiliātis ⁊ depurātis. vñ fre
quenſ accidit ꝙ radix amara dulcē fructū ꝓcre
at ⁊ ꝓducit. vt pꝫ in radice vitis ⁊ oliue (bucuſ
ꝙ Iſa. in dic. vniuerſalibꝰ.) Dicit ēt ari. ꝙ ar/
bores qñ infirmātur ⁊ fructificāt ſolet eis medꝰ
ri a radice. qꝛ incidiſ radix ⁊ lapis pōitur in ſciſ
ſura ⁊ ſic effluit groſſus bumor ⁊ corruptꝰ velu
ti de coctura. vt ſic primo bumore attracto ⁊ ae
renouo radicē interiꝰ ſubitrāte renouaſ arbor ⁊
ſanatur. Itē Iſa. gal. ⁊ miſtici athenīeſe dixe
rūt. Omis berba cuiꝰ radix eſt mlťi nutrimēti
eius ſemē nō eſt nutrimētū vt pꝫ in paſtinata ⁊
rapa ⁊ bmōi. ⁊ ecōuerſo quoꝝ ſemē nutrit radi
ces eiꝰ nō ſūt nutritiue. Eſt aūt quedam berba
cui nomē radicis appropriaſ que cali. eſt ⁊ ſic.
et eſt ſilis rapbano in virtute. bꝫ aūt virtutē in
cidendi ⁊ diſſoluēdi ⁊ ꝯſumendi ⁊ aperiendi.
poros. vnde vꝫ ꝯ̄ febres q̄ ex cā frigida ꝓcreā
tur. ſplenis opilatiōeꝫ apit ⁊ eius duriciē ſol/
uit bydropicis ſubuenit ⁊ ſuccurrit. tedarguen
teꝫ ⁊ acrū bꝫ ſaporē. ⁊ iō pluſ ꝯuenit medicine
ꝙ cibo. ſicut rapa ecōuerſo pluſ cōuenit cibo ꝙ
medicine. Eſt. n. cali. ⁊ bu. ⁊ ceteris berbis ⁊ ra
dicibꝰ plꝰ nutrit. vt di. Iſa. in die. mollē ac dul
cē ⁊ inflatā carnē facit ꝓpter ſui vētoſitatē ⁊ in
flatiōeꝫ. vnde cocta meliꝰ nutrit. cruda vel ma
le cocta difficile digeriſ ⁊ in venis ⁊ in poris fa
cit opilatiōeꝫ. valet ēt i medicina. nā in iure eiꝰ
pedes podagricoꝝ ⁊ artericoꝝ loti/doloris re
cipiūt mitigatōꝫ. de ſemie. n. rape ſicut rapba
ni fit oleū multis vſibꝰ neceſſariū ⁊ maxime in
lucernis. nō tñ licitū fuit tale oleū apponere in
lucernis cādelabri in domo dñi vt pꝫ ſup exo.
xxvij. vbi dꝛ. cū diſtinctione videtur ⁊ iubetur
offerri oleū non rapbanū nō mirtū vel mirtinū
ſ puriſſimū de lignis oliuaꝝ. qꝛ aliud offerre
nō erat licitū. ſicut nec accendere ignē alienū/ꝙ
qui de celo deſcēdit ⁊c.

De ramno.

Amnꝰ ē arbor multū dura ⁊ nodo
r ſa/ramoſa/⁊ ſpinoſa. naꝫ folia bꝫ
aculeata ſpinis acutiſſimis cōſita i
lateribꝰ ⁊ munita. ⁊ iō ſuis aculeis ſolet manū
ledere tāgentis ⁊ pedes pūgere ipa folia ꝯcul
cātis. In principio qñ naſcaſ folia bꝫ mollia ⁊
leuia. ſ quāto plꝰ creſcit/tanto aſpior efficiaſ ⁊ i
acutiorē aculeū indureſcit. Dicit mgr in byſto:
ſup iudi. xx. ꝙ teſtante ioſepbo rānꝰ bꝫ ſingula
riter bāc v̄tutez ignē ex ꝓferendi. nam eiꝰ folia
qñ cadūt ⁊ deſiccanſ mlťe dicūtur eē ſiccitatis
cuiuſdā lente vnctuoſitatis. ⁊ iō qñ adeſt ignis
vel fortis in calidis regionibꝰ impſſio caloris
ſolaris folia illa diſpoſita inflāmatiōi ad mo
dicū calidi ⁊ ſicci venti flatū incēduniſ. cuiꝰ incē
ſionis occaſiōe aliquādo vicina nemora mira
biliter exurūtur. De rāno aūt di. pli. li. xxiiij. ca.
xiiij. Inter genera arboꝝ frutex ſpinoſus ē rānꝰ
babēs ramos ⁊ folia in q̄bꝰ ſūt aculei recti nō
adūci. ⁊ bñt rami quoſdā folliculos rubentes
ſiue fructꝰ in q̄bꝰ eſt ſemē būs v̄tutem attracti/
uā. nā ⁊ ſecūdinas ab vtero trabit. Eſt aūt ar/
bor magne amaritudinis tā in radice ꝙ in fo/
lijs ⁊ in ramis. eſt tñ vtilis medicine. nā ex ſuc
co radicis ⁊ tirſoꝝ p decoctionē fit medicamen
tū. qđ medici liciū vocant. ⁊ in q̄buſdā acule/
is lucidꝰ dꝛ. qꝛ oculos reddit claros nā maculā
oculi delet. ⁊ valet ꝯ lippitudinem ⁊ alia vitia
palpebraꝝ. ⁊ ad aurea prurulentes/gingiuas
putridas/⁊ ſanguinis execratiōes ⁊ ꝯtra muli
erū ꝓfluxū qñ abūdāt būores ſupflui in mrice
quā optime purgat ⁊ iuuat. Et di. pli. ſanat vl
cera labioꝝ ⁊ valet ad ſciſſuras lingue. vt dicit
idem.

De reſina.

Eſina (vt d. Iſi. li. xvij.) ē lacbri/
r ma ſudore lignoꝝ exalata vt balſa
mi/ferule/pini/⁊ lētiſci ⁊ arborū ⁊
v̄gultoꝝ que ſudare perbibētur. reſin. n. grece
emanere dicaſ vel ſudare. ſicut lingua odorifera
oriētis. ſicut guttis a balſami aut ferulaꝝ q̄ruꝫ
gutta dureſcit in gēmā. ſ. in electrū. Prima au
tē reſina dꝛ terebintina ⁊ eſt p̄ſtantiſſima p̄ ali
is. ⁊ deferſ de arabia/india/⁊ ſiria. cipro ⁊ afri
ca ⁊ ab inſulis maris. Secūda ē lētiſcina que
maſtix vocaſ. bec đ cbio inſula deportaſ. Ter
tia ē pinealis. ⁊ bec nūc liquida nūc dura inue
niſ (bucuſꝙ Iſa.) Reſina igiſ dꝛ qđlibet gum
mi liquidū vel aridū. liq̄da reſina vt balſami
⁊ terebintina. dura vt maſtix/tbꝰ ⁊ mirra ⁊ bu
iuſmōi. Omis aūt reſina primo ē mollis ⁊ liq̄
da vel viſcoſa. ſ. in prima ſui emanatiōe. ⁊ alia
remanet liq̄da et alia calore vel frigore indura
tur. Ois aūt reſina vtilis ē in medicina ⁊ ideo
poniſ i nobilibꝰ antidotis ⁊ vnguētis varijs.
naturas aūt ⁊ v̄tutes ſingulorum quere in lo/
cis ſuis.

De rubo.

Ubus eſt dēſitas ſpinaꝝ/vepriuꝫ
r ⁊ alioꝝ fruticū aculeos bñtiū/que i
loco aliquo creſcūt ſimul vt d. Iſi.
Et eſt rubetū ſiue rubꝰ nomē appropriatū ſpi
noſo frutici ferenti mora agreſtia quibꝰ paſto/
res releuāt famē ſuā. cuius fructꝰ primo eſt ru/

beꝰ/⁊ iõ a rubore fructũ ẽ dicꝰ rubꝰ. i ramos longos /graciles/⁊ rotũdos ſpinoſos ⁊ denſatos ſubrubeos ⁊ i ſe reflexos ſe diffũdit. cuiꝰ folia ſũt breuia ⁊ in lateribꝰ ſũt ſciſſa aliquãtulũ ⁊ acuta hñtia exteriꝰ quaſdaʒ aculeos puulos paꝝ curuos ⁊ adũcos valde pũgitiuos. vñ rubus a radice vſq; ad ſũmitatẽ aculeatꝰ eſt ⁊ ſpinoſus. cuiꝰ aculei verſus terrã paꝝ recurui ad ſimilitudinẽ dentiũ ſũt formati. cuiꝰ fructꝰ primo ẽ viridis durꝰ / ⁊ valde ſtipticꝰ. deiñ fit rubeꝰ paꝝ acetoſus. vltio efficit niger ⁊ dulcis qñ penitꝰ ẽ maturus. cuiꝰ ſuccus ẽ rubeꝰ ⁊ inficit ſicut ſanguis. ⁊ ẽ fructꝰ exterius tenuiſſima pellicula ⁊ molli circũdatꝰ vallicülis q̃buſdã diſtinctus. ⁊ cũ q̃dã rotũditate paꝝ eleuatꝰ. ẞ plenꝰ eſt q̃dã carnoſitate hũida interiꝰ ⁊ granoſus. ⁊ eſt arbor medicinalis cũ fructu ſuo. Eſt. n. rubꝰ fri. ⁊ ſic. ẞm pla. di. ẽt ꝯſtan. ſũmitates eius eſſe ſtipticas ⁊ valere ꝯtra calida apoſtẽata ⁊ vſtiras. ⁊ ꝯtra rubores oculoꝝ ſi cine eiꝰ cũ albumine oui cõterant ⁊ apponãtur. succꝰ ẽt turionũ eiꝰ ⁊ cunarũ vʒ cõtra diſſenteriã cũ aq̃ ordei hucuſq; platea. De fructꝰ aũt eius vtilitate q̃re s̃ in lr̃a m. de moris agreſtibꝰ. In terra ſterili creſcit ⁊ eſt optimũ circa ortos ⁊ vineas munimentũ. nã ſua ſpiſſitudine ⁊ aculeoꝝ multitudine beſtias ⁊ trãſeũtes hoies arcet ab igreſſu lepoꝝ ⁊ hmõi minutoꝝ aïaliũ eſt receptaculum auiũ i eo nidificantiũ defenſaculũ ⁊ latibulum nã ad h̃ dati ſũt ei aculei a natura vt eis quaſi cũ mucronibꝰ ſe defendãt. ⁊ iõ manꝰ inuadentiũ fructꝰ ſuos vulnerat ⁊ pũgit. ⁊ ad ſua interiora aduerſarios ingredi nõ pmittit. rubꝰ ẽt vmbroſus ẽ ⁊ obſcurꝰ. ſua dẽſitate ſoli nõ puiꝰ. ⁊ iõ colubris ⁊ aliis venenoſis reptilibꝰ ẽ amicꝰ. Et a rubo dr̃ rubeta q̃dã rana venenoſa q̃ rubos inhitat ⁊ frequẽtat. vñ iuxta rubos dormire ⁊ req̃eſcere nõ eſt tutũ ꝓpt eiꝰ venenoſa. vt di. mgr̃ i hyſto. ſup exo.

De ruta.

Ruta ẽ medicinalis herba dicta eo q̃ ſit feruẽtiſſima. cuius duplex ẽ ſpẽs. ſ. agreſtis ⁊ domeſtica. ⁊ vtraq; eſt feruida/ſed agreſtis magis. vt d. Iſi. li. xvii. c. vlti. hãc venenis ꝯtrariari ⁊ repugnare muſtele docent q̃ primo rutã comedũt ⁊ eiꝰ odore ſe muniũt ⁊ virtute antequã dimicẽt cũ ſerpẽte vt d. idẽ. imo muſtela viʒ rute noſcẽs pꝰ ipſius eſũ inuadit ſecure ⁊ interficit baſiliſcũ. vt d. pli. Dicit cõſtant. multis ſiquidẽ laudibꝰ extollit eaʒ pli. li. xx. c. xvii. fere pre cõctis herbis. dicit. n. ꝙ tutẽ hr̃e caliſticã calidã. ſ. ⁊ ſiccã ſtomachi confortatiuã ſi ſepe potet. Itẽ vim hʒ ptus mortui expulſiuã ⁊ imundiciaꝝ mñias eductiuã et cõſumptiuã ⁊ p ꝯñs cõfortatiuã. Itẽ hʒ virtutez hũoris venerei cõſumptiuã ⁊ ipſiꝰ veneris appetitꝰ i maſculis repreſſiuã. q̃ i eis incẽdit ſiccitatez ⁊ calorẽ ꝯplexionalẽ i maſculis dñantez. ex quaꝝ q̃litatũ itenſiõe deſiccat humor et cõſumit/q̃ ſolet eẽ viris cã venerei appetitꝰ. in mulieribꝰ ãt fri. ⁊ hu. opat ex cã ꝯtraria cõtrarium ſupradictis. decoctio aũt rute ſedat dura tormenta ventris: ſi potetur et herba calida ſuper ventris regionem cathaplaſmet mũdat ⁊ iuuat. pulmones ⁊ pectora ab oĩ hũida ⁊ frigida mẽbroꝝ ſpũaliũ infectiua. decocta cuʒ oleo vermes vẽtris necat. cruda comeſta viſuʒ acuit oculoꝝ caliginẽ diſſipat atq; curat. fluxum ſanguinis p nares eiꝰ succꝰ naribꝰ inſtillatus deſiccat atq; ſedat. comeſta vel potata venis oĩbꝰ potent obuiat ⁊ oĩm venenatoꝝ morſus cũ alliis /ſale/ ⁊ nucibꝰ ꝯtritis pĩter curat mire. ſuccus eiꝰ naribꝰ inſtillatus a fleumate caput purgat ⁊ epilẽticos multũ iuuat. dolorẽ dentiũ eius decoctio releuat. mẽbra plitica ad ſenſuʒ reuocat ⁊ poros prius clauſos deopilat. vẽtoſitatẽ inteſtinoꝝ potent extenuat/ ⁊ oẽm interiorez dolorez ſedat. lippitudinẽ oculoꝝ ⁊ ruborẽ cõtinuo in aq̃ roſacea ruta mixta mũdat mirbiliter atq; ſanat. eius odor oĩa venenoſa de ortis fugat. ⁊ iõ plantat circa ſaluiã quã ſerpẽtes diligunt ⁊ bufones vt eos fuget. De ruta q̃ꝫ di. pli. li. xx c. ix. Ruta vult ſeri in eq̃noctio autũnali. odit hyemẽ/ fumũ ⁊ hũorez. ſiccis gaudet tpibus ⁊ terra latericia ac cinere vult nutiri. ⁊ cinis eius ſemi dʒ miſceri vt careat erucis. Muſtũ rutatuʒ bibebãt antiq̃ romani ꝯtra venenũ ⁊ alias paſſiões. vim ſemẽtinã hʒ in ſemie/i ſtiptite/ ſiue in ſurculo/i radice. nã in curuato rami alicuius cacumie ſtati fixa i terra radicat ⁊ difficilime areſcit amicitia ẽ ei cũ ficu intm̃ vt nuſq̃ letior conualeſcat q̃ꝫ ſub ficu vel iuxta ficũ. Itẽ di. idem li. xx. Errauit pitagoras q̃ putauit oculis nociuam eẽ rutã. q̃r ſculptores ⁊ pictores comedunt rutã cã oculoꝝ ⁊ acuit eoꝝ viſus. ꝑcaueãt aũt grauide ne comedãt rutaʒ/ q̃r ptus interficitur cibo tali. cõtra pfluuiũ genitale dat ⁊ venerem crebro ꝑſõnia imaginãtibꝰ. ſucco rute inuncti a ſcorpiõibus ⁊ araneis /ab apibus ⁊ veſpis nõ pũgunt. nec a ſucco cicute q̃ ẽt eſt venenum venenoꝝ inficiuntur. hucuſq; pli. li. xx. c. xiii.

De ſalto.

Saltus ẽ vaſtus ⁊ ſilueſtris locꝰ vbi arbores in altũ exiliũt ⁊ creſcũt. vt d. Iſido. li. xiiii. Dicit ẽt idẽ li. xvii. Saltꝰ ẽ denſitas arboꝝ alta vocata h̃ noie eo q̃ exiliat in altũ ⁊ cõſurgat ⁊ differt a ſilua. nã in ſilua creſcũt arbores plures ⁊ breuiores ⁊ ſpiſſius ⁊ viciniꝰ ſibiinuicẽ ꝓpinquãtes. In ſaltu vero ar

bores ſũt pauciores ſed altiores ſũt ⁊ maiores vnđ ſilua ē ſpiſſũ nem⁹ ⁊ breue ⁊ dr̃ a ſilē qđ ē lignũ q: multa ligna ibi cedũtur ⁊ vaſtant. ⁊ ē idez ſilua nem⁹ ⁊ lucus. ⁊ ſilua dr̃ a ſilen qđ eſt vaſtitas vel ſilentiũ. q: ſilua eſt vbi loca ſũt vaſta ⁊ deſerta ⁊ ſilentio plena. nem⁹ ꝟo a numīe nũcupat. q: ibi. ſ. in ſiluis idolũ ſtatuebatur ⁊ ꝓ numīe adorabat. Sũt aũt nemora arbores maiores vmbroſe frōdibus. lucus aũt dr̃ dēſitas arboꝝ ſolo luīe detrahens. ⁊ dr̃ ꝑ antifraſī a luceo ces. q̄ī mīme lucēs. ſicut piſana mīme piſces hñs. vt d. Iſi. li. xvij. Saltus igr̃ ⁊ ſilue ſiue nēora ſt loca vaſta ⁊ dſerta vbi creſcũt ligñ īfructuoſa mlta ⁊ fructuoſa pauca. ⁊ ſt īfructuoſa maiora et altiora gñalr̃ q̄ꝫ fructuoſa. pauđ̄ except̄. ſ. quercub⁹ atq̄ꝫ fagis. ⁊ a feris ⁊ auib⁹ ſiueſtribus frequētātur. gramīa ⁊ paſcua in ſiluis ⁊ ſalub⁹ generātur. herbe medicinales in nēoribus ⁊ ſiluis ꝑ̄cipue mōtoſis reꝑiũtur. in eſtate virore frōdiũ ⁊ graminũ decorātur. in ſiluis ē locus deductiōis ⁊ venatiōis. nā venantur ī eis fere ⁊ ī eis multiplices īſidie a canib⁹ ⁊ venatoribus ꝑ̄parātur. Itē ē locus occultatōnis. nā ī ſiluis ſepius ꝑ̄dones ⁊ latrũculi occultātur. in quoꝝ iacentes inſidias tranſeuntes ſpoliant ſepi⁹ aut iugulātur. Itē in ſiluis ꝑꝑ viaꝝ multitudinē ⁊ ſemitaꝝ incertitudinē ſepe deuiāt ignoti / et viā incertaꝫ et ignotaꝫ pre cognita eligētes ſepe ad latronũ latibula nō ſine ꝑiculo deducūtur. et iō fiunt ſigna et nodi ī arbuſtis ſiue arboꝝ ramis vt vie tute ⁊ certe viatorib⁹ oſtēdant. a latronib⁹ aũt in biuijs aliqñ īmutātur hmōi ſiue ſigne. ⁊ ſic ꝑ ſignoꝝ falſitatē multi deuiant ⁊ a rectitudine vie obduant. Itē ad ſiluas aues ꝯfugiũt ⁊ apes. ille vt nidificēt / iſte vt mellificēt. aues vt ab aucupe tueāur / apes vt mellis fauos in arboꝝ ꝯcauitatib⁹ cōponētes ſecreti⁹ abſcōdant. Itē cũ ſilue ꝓpt̄ eaꝝ denſitatē ſunt frigide / cōſite ⁊ ũbroſe / viatores eſtu ſolis fatigati in ũbroꝝ vacare refrigerio delectāt. Ex ſiluaꝝ aũt multitudīe regionũ termini ab inuicē diſtingunt ⁊ ꝑ arboꝝ mutuaſ cōpreſſiones ⁊ ingagines ab hoſtibus deffenſant.

De ſalice.

ſ Alix quedā arbor ē ſic dicta eo q̄ꝫ celenter ſaliat poſtq̄ꝫ in aliquo loco figit vel plātat vt. d. Iſi. li. xvij. arbor q̄dē lēta ē ⁊ mollis vitibus. i. vineaꝝ palmitibus vinciendis apta ⁊ colligandis (vt. d. idē. Hec arbor fructũ nō hꝫ ſꝫ ſolũ ſemē ſiue florē. cui⁹ ſemis dicũt eē hāc virtutē. vt ſi q̄s ea in poculo hauſerit filioſ nō generet imo filias efficit infecundas huc uſq̄ꝫ Iſido. li. xvij. De ſalice aũt. d. pli. li. xvi. c. xxxvij. ſalicũ diuerſa ſũt genera. nā q̄dā ī magnā ꝓceritatē virgas emittũt creſcũt quoq̄ꝫ in altũ ⁊ pariũt perticas vineaꝝ q̄rũ cortices lōgi ſunt ⁊ ſpiſſi ac fortes interi⁹ albi ⁊ exteri⁹ virides ex q̄b⁹ vincula cōponũtur ⁊ tales ſalices q̄uis ſint fortes nō tñ ſunt ita flexibiles vt minores. ⁊ iō cũ⁹ cōfringunt qñ ad ligandũ circũtorquent. Sũt ⁊ ſalices minores ⁊ ceteris graciliores ductileſ ſupra modũ ac flexibiles. ita q̄ꝫ ꝑ circũflectionē nō rũpũt imo ad inſtar fili torti fortificant ⁊ inde fiũt vimīa ad vites ⁊ ad dolia colligāda. Et eſt tercia ſpēs ſalicis inter duas primas ī quātitate ⁊ in flexibilitate mediocriſ. nā maior ē flexibilior ⁊ rigidior eſt miore. ⁊ illi⁹ rami cortice detracto ſunt colore cādidi ⁊ ꝯtactu leues atq̄ꝫ plani nō nodoſi ex q̄b⁹ fiũt varia ſupellectilia vl ſedes / ſportule ⁊ caniſtra ꝑ plexionē aũt ⁊ tonſurā denſior fit ī ramis. Ois. n. ſalix q̄uis ſit quo ad fructũ ſterilis tñ in frōdib⁹ ⁊ in ramis ſterilis nō ē. ⁊ maxime ſi tpe debito. ſ. in marcio vel in aprili tōdeat vt. d. ideꝫ. In li. aũt. xvij. c. xx. d. idē inter alias arbores que plātant ꝓprie ſaliceſ obtinent principatũ que ſi binis pedibus a terra putent cohercent ne in altũ creſcāt ſꝫ in latitudine ſe diffundēt vt vlteri⁹ ſine ſcala tōdeātur. Ois ꝟo ſalix tanto ī ramis ē fecūdior q̄ꝫto terre eſt ꝓpinq̄or ꝓceſſu tpis qñ multũ antiq̄tur ſalix deſiccat paulati ⁊ putreſcit. ⁊ ei⁹ putredo ⁊ corruptio īcipit interi⁹ a medulla ⁊ iō remanet interi⁹ ſepe tota cōcaua et vacua ⁊ tñ vr̃ exteri⁹ viridis atq̄ꝫ pulchrā. in cui⁹ cōcauitate ſepi⁹ latēt venenoſi ꝟmes vt colubri ⁊ ſerpentes. ⁊ iō dormire ſub aliqua ſalice nō ē tutũ. huc uſq̄ꝫ pli. q̄uis aũt ī utilis arbor ſit ſalix quo ad fructũ. multũ tñ eſt vtilis medicine. Eſt aũt frigida ⁊ ſicca vt dr̃ in pla. ⁊ hꝫ vī cōſtringēdi et cōſolidādi ⁊ febrilem calorē mitigādi ſi det in potu ſuccus folioꝝ e⁹. Valet etiā contra diſſenteriā puluis corticiſ cōbuſti ī potu ſũpt⁹. Idē etiā puluis conſolidat vulnera vlceroſa. Idē etiā puluis ſanat verrucas interi⁹ in potu ſũptus et exteri⁹ cathaplaſmatus rami ⁊ folia aqua aſpſa aerē infrigidāt circa febricitātes ⁊ eos recreāt ⁊ cōfortāt ⁊ ſomnũ ꝓuocāt. huc uſq̄ꝫ plate.

De ſābuco

ſ Ambucus vel ſābuca ī arbor mollis ⁊ parua ex qua ꝯponit quedā ſpēs ſiphonie que dr̃ tibia vel ſambuca. vt. d. Iſi. li. xij. ī tractatu de muſicis īſtrumētis. arbor. n. ē hñs lōgos ramos rotũdos ⁊ planos exterius valde ſolidos ⁊ cōpactus interius ꝟo valde cōcauos quadaꝫ molli medulla plenoſ. cuius folia ſũt plana ⁊ craſſa ac grauis odoris. flores aũt hꝫ multũ candidoſ ⁊ valde aromaticos ⁊ munitos. corticē hꝫ duplicē exteriorē fuluũ ⁊ interiorē viridē. ⁊ ille cortex valde humidus ē actualiter. ⁊ eius ſuccus conuenit me

dicine pluries in ãno flores ⁊ fructũ facit. ⁊ ille fructꝰ nigri ē coloris ⁊ odoris horribilis ac saporis ⁊ iõ inutilis ē ad cõmedendũ. ē aũt sãbucus arbor calida ⁊ sicca cuiꝰ cortices flores ⁊ folia ꝯueniũt medicine. vt dr̃ in plate. diureticaꝫ hꝫ virtutē ⁊ diuisiuã ⁊ attractiuã. ⁊ fleugmatis purgatiuã. ⁊ iõ valꝫ ꝯtra quotidianã febrē ex fleumate ꝓcedentē. succꝰ eiꝰ ꝑ se vel cũ melle lũbricos interficit. decoctio corticis media cũ vino duriciã splenis soluit. idē faciũt folia in oleo decocta ⁊ cataplasmata folia eius ⁊ cortices ac fructꝰ decocti in equa salsa tumorē pedũ dissoluũt si pedes inde fomentētur. vꝫ contra hydropisim ex frigida cã. decoctio ēt folioꝝ ⁊ fructuũ in vino fortissimo multũ cõfert contra leprã ex fleumate si frequēter fiat. nã fleumaticos hũores corruptos vel corruptioni dispositos purgat mire. Mirũ aũt ē videre i sãbuco. nã si cortex medianꝰ stipitis vel radicis radat̃ versus superius ꝑ regionē supiorē purgabit. ⁊ si inferiꝰ per partes inferiores soluet vt. d. pli. diasco. ⁊ plate.

De saliunca.

Aliunca ē herba spinosa ⁊ modica scd̃ꝫ hug. a saliēdo dicta eo ꝙ facit saltare se calcãtes. ⁊ iõ dr̃ gall'rhau thetrape. qr capit ⁊ ledit pedē se calcantē. ⁊ hoc vr̃ dicere virgiliꝰ dicẽs. Puniceis ꝙ saliũca rosetis. ⁊ scd̃ꝫ hoc ē herba cuiꝰ radix ē magna et lõga pinguis mollis ⁊ carnosa sicut pastinata ⁊ solet poni i electuarijs. ⁊ dr̃ alio noĩe yringus ⁊ emittit q̃sdã hastulas duras ⁊ angulosas in quaꝝ sũmitatibꝰ crescũt q̃dã capitella circũq̃ꝫ aculeata sicut calcaria ⁊ crescũt in terra sicca sterili ⁊ arenosa ⁊ ab aliquibꝰ scorpio vocat̃ qr admodũ scorpionis pũgit sese tãgentē. Scd̃ꝫ pli. ãt li. xx. c. vij. saliũca ē breuis ⁊ modica foliosa ⁊ ramosa ⁊ dẽsa quasi manu ꝓssa. multũ aromatica fere vt nardi spica ⁊ quibusdã radicibꝰ minutis adheret terre in pãnonia regione nascit̃ i locis duris ⁊ lapidosis ⁊ est herba calida ⁊ sicca subtilis in substãtia ⁊ multũ diuretica cuiꝰ radix decocta i vino sistit vomitũ ⁊ stomachũ mlt̃ũ cõfortat vt. d. pli. li. xxi. c. xx.

De stacte.

Tacte dr̃ gutta mirre arboris. ⁊ ē idē ꝙ ipsa mirra vt. d. gl. sup gen̄. xxxvi. ⁊ declinat̃ h̃ stacte hꝰ stactes inuenit̃ aũt stacten indeclinabile. vñ. Isi. li. ij. vbi loquit̃ de odoribus. d. stacten ē incensum qr ex ꝑssura manat ⁊ ē grecũ nomē. quere supra in lr̃a m. de mirra.

De storace.

Torax vt. d. Isi. li. xvij. est arbor arabie siliis malo citonio cuiꝰ virgule circa caniculé ortũ cauernati lachrimã fluũt. cuiꝰ distillatio in terrã cadēs munda nõ est h̃ cũ cortice proprio seruat̃. Illa aũt q̃ virgis ⁊ calamis inheserit albida est atq̃ munda / h̃ primo efficitur fulua calore solis. quedã aũt eiꝰ spẽs dr̃ calamites q̃ ⁊ pinguis ⁊ resinosa humectat ⁊ velut mellosuꝫ liquorem iocũdi odoris emittens. cuiꝰ gutta ꝑfluẽs ⁊ coagulata sui noĩe appellat̃. nã greci stiriã dicũt guttã grece vo stirax / latine storax appellatur. vt dicit Isi. Idē d. glo. sup ecde. c. xxiiij. Storax itaq̃ arboris stiracis est gutta. ⁊ ē multũ efficax i medicina. nã ꝑm dia. ⁊ pla. calida est ⁊ sicca substantiã hñs glutinosaꝫ / ⁊ v̾tutē hꝫ attractiuam. Eius triplex ē mãeries. s. calamita. i. bona gutta ⁊ prima q̃ priꝰ ab arbore effluit ⁊ emanat. Alia est storax rubea que fluit pꝰ primã q̃ purior est. Tertia ē storax liquida in colore rufa / in odore suauis / in sapore põtica / ⁊ substãtia magna. ⁊ manibꝰ malaxari põt. que aũt dulcē hꝫ saporē / sophisticata est. discernit̃ aũt sophisticata qr si verꝰ est dũ malaxat̃ puluerisatur ⁊ in frusta cadit. si recens ē humectatur. nimiũ inde manꝰ ⁊ nõ satis inuiscatur. ⁊ plus hꝫ dulcedinis ꝙ deberet. liq̃da nõ sophisticat̃. Inter has tres spẽs calamita ē marie virtutis / cerebꝝ mire cõfortat. fumꝰ eius oẽm reumaticũ fluxuꝫ sedat. caphala ex ea facta gingiuas ⁊ dẽtes motos roborat ⁊ cõfirmat. mẽstruis impar. contra tussim ⁊ raucedineꝫ bene iuuat. vtiliter vo ponitur storax in ẽplestris ꝯtra tineaꝫ ⁊ pustulas capitis ⁊ multas alias passiões. huiusq̃ dia. ⁊ platea. fumꝰ storacis di. Isi. purgat aerem corruptũ ⁊ fugat oẽm vaporeꝫ ⁊ fumum pestilentem.

De sicomoro.

Icomorus ē ficꝰ fatua in folij moro similis. in alijs ficꝰ spẽm tenet. vt d. magister in hystoria li. xxvij. Siocomorꝰ ⁊ morus greca noĩa sũt. ⁊ dicta est sicomorus qr in folijs moro est siliis. hãc latini celsam vocãt. moro eni lõge ꝓcerior ⁊ maior est. vel ꝑm alios dr̃ a sile qd̾ est ficꝰ ⁊ moros qd̾ ē fatuus q̃si fatua. ficꝰ. sicut di. glo. sup luc̃. xix. Etē ꝑm dia. sicomorus ficꝰ siluestris fructꝰ quosdã perferẽs sub dulces / sed nũquã ꝑueniũt ad maturitatē. sicut de caprifico. d. pli. li. xv. c. xix. Siluestris ficꝰ nũquã maturescit / aliqui tñ comedũt tales fructꝰ. Dicit ēt dia. ꝙ sicomorꝰ lapide ꝯcussus emittit lachrimã ad modũ gũmi. ⁊ idē est medicinale nã succurrit morsibꝰ venenatis si bibatur tumores q̃ꝫ splenis compescit dolorem stomachi tollit.

De spina.

Pina est arbor aculeata sic dicta q̃a spinaꝝ acumine velut quibusdaꝫ spiculis ꝯtra tãgentiũ iniurias est armata vt di. Isi. a cuiꝰ similitudine dr̃ spina dorsi

ꝑpter radiolos oſſiū que ſūt acuta ſicut ſpine.
Spina aūt ꝓprie dicit̄ ipſe aculeꝰ qui a ſtipi
te exiēs ſpiſſus ⁊ groſſus in ſua extremitate pi
ramidalis efficit̄ ⁊ acutꝰ. cuiꝰ rōem potes inue
nire ſup̄. e. li. vbi dī de arbore in generali ⁊ di
ſpoſitiōe arboꝝ. vbi dī ꝙ nō eſt de intētiōe na
ture ꝙ arbores ſūt ſpinoſe. ſed accidit ex rarita
te plante ꝑ quā attrahit̄ humor frigidus parū
coctꝰ / qui ꝑ poros ad exteriora attractꝰ a calo
re ſolis ad ſpinā coagulatur. ⁊ ꝓpter paucita-
tem materie que attrahit̄ in fine acuit̄ ⁊ pirami
daliter figurat̄. ⁊ hoc aliqñ cū quadā inclinati
one. vt eſt videre i rubis ⁊ in roſetis. Aliquan-
do in erecto acumie ad modū ſpiculi ſiue teli.
Spinaꝝ aūt frequentia ſignū eſt terre ſterilis
vel incułte. et ē quaſi generale ꝙ oēs frutices ⁊
arbores que multū ſūt ſpinoſe / mutuo ſe ꝯuer
tūt ⁊ alterutrum ſe muniūt ⁊ defendunt. ⁊ ꝯtra
manꝰ ſibi reſiſtentiū pugnāt ⁊ vulnerant / nūꝗ̄ tñ inuicem ſeſe ledūt. ꝓpter ſuā denſitatem
radios ſolares intercipiūt ⁊ rorifluas celi gut-
tas ad eos que ſub eis ſūt deſcendere nō ꝑmit
tūt. ⁊ iō que iuxta ſpinas vel intra ſeminātur /
nō de facili cōualeſcūt. Spinaꝝ pūctura manꝰ
vel pedes ſepius vulnerātur / ⁊ nō ceſſat dolor
niſi de locis leſis totaliter extrahant̄ ꝓpter ſui
acuitatē ⁊ pūcturā vix ſine falce vł ſarculo fer
ro euellūtur. ⁊ cū ſunt auulſe / alligate ꝑ faſcicu
los in clibano exurūtur. Sepe etiā inter ſpinas
apparēt flores ⁊ etiā fructꝰ multi / ſed ꝓpt̄ flo-
rū molliciem nō mollificant̄ ſpine imo deficiē
tibus folijs remanent ſpine ⁊ āplius induran
tur / ꝓpter eoꝝ naturalē ſiccitatē de facili i igne
accēdunt̄ / ⁊ vehemēter inflāmātur. ⁊ ſcintillan
tes accrepitātes ſonitū nō modicū faciūt / ꝫ ſta
tim poſtea annihilātur. ſicut dī. glo / ſup. vij. c.
eccle. nō tñ ſpine penitꝰ inutiles ſūt / imo mul
tis vſibꝰ cōgruētes. nā ex ſpinis fiūt ſepes qui
bus hoīes ſe ⁊ ſua muniūt. multiplices etiā ge
nerant fructꝰ vtiles / quos defendūt quere ſup̄
de rubo ſub littera. R.

De ligno ſethim.

Ligna ſethim eē dicūtur quedā arbo-
res ſpinoſe / leues / imputribiles / ſimi
les albe ſpine / que grece acharitis dī.
ſicut dī ſup exo. xxv. vbi dī. Sethim nomē eſt
mōtis / regionis / ⁊ arboris / que albe ſpine i fo
lijs eſt ſimilis. ⁊ eſt leuiſſimū lignū imputribi-
le ⁊ incremabile. vñ dicit̄ in aurora. Ligna ſe-
thim torpent / nulla putredine iuſtos. Signat
in celis que ſine fine nitent. Spina ſethim vo-
cant / qꝛ vi qꝛ penis. Et qꝛ tormentis itur ad
aſtra dei. Scđm dia. ⁊ pli. virtus eſt illi ſtiptica
⁊ cōſtrictiua / ⁊ fluxus ſanguinis ſedatiua. folia
aūt aſpera / ſpinoſa / ⁊ albida. florē habet pur-
pureū ⁊ virgulas longas ad groſſitudinē ma-
nus digiti. in quaꝝ ſummitatibꝰ habꝫ capitel
la ſpinoſa ſemine rotūdo plena. ⁊ valet contra
venenū ⁊ fugiūt ſerpentes odore eius potatū
qꝛ putrida membra fouet ⁊ iuuat.

De ſentice.

Sentix. cis. genꝰ eſt herbe vel fructꝰ
habētis aſpa folia pinguia / ⁊ diui
ſa vt eruca. virgas habet duoꝝ cu
bitorū. Et dī ſentix a ſitu vbi creſcit. qꝛ inter du
ra ⁊ inculta creſcūt ſentices ſicut ſpine. vt dicit
Iſido. capitella habet vt carduus / cuiꝰ radix ē
rufa / longua pinguis ⁊ eſt medicinalis. ſubue
nit combuſturis. vt dī. dia. ⁊ valet cōtra vena
rum intrinſecam compacturam.

De ſepe.

Sepes ſepis ē genꝰ munitiōis facte ex
ſentibꝰ / ſpinis / atꝙ lignis. nā ſudes
ſiue pali in terra figuntur / circa quos
ſpine ⁊ virgule circūnectūtur. ⁊ ſic domꝰ vel et̄
ſegetes ſepis beneficio muniūtur. Et dī hec ſe
pes huiꝰ ſepis. vn̄ ecclē. xxxvi. g. vbi nō eſt ſe
pes diripietur poſſeſſio. Circa ſepes ēt latitāt
venenoſi vermes vt rane / colubri / ⁊ ſerpentes /
vñ a ſepi dī ſeps. ſerpēs. cuius venenū non ſo
lū corpꝰ. veꝝ etiā oſſa deſtruit ⁊ ꝯſumit. vnde
luca. Oſſaꝙ diſſoluēs cum pectore tabificꝰ
ſeps ⁊c. ⁊ ideo iuxta ſepē dormire piculoſuꝫ eſt
ꝓpter latentia venenoſa. ſepes imbribꝰ ⁊ cau
matibus exponūtur. cito deficiūt / niſi renouen
tur. ⁊ dum res alienas cuſtodiunt ſoli expoſite
paulatim ſe ꝯſumūt. ⁊ tanꝰ ē exſiccitate ⁊ pu-
trefacte niſi incendiū ꝓmouerent̄. A ſepi aūt ſi
ue a ſepio ſepis dī ſeptū ſepti. i. ābitus locꝰ. ſ.
circūcluſus. dī enim intra ſeptū tēpli. i. intra ā
bitū ſeu clauſurā.

De ſude.

Sudes ſudis ē palus vtraꝙ extremita
te exacutus a ſuo ſuis dictꝰ. qꝛ ſepes
quaſi ꝯſuta ſudibus videt̄ ex eo ꝙ ſu
des ꝑ eam extrāſuerſo figunt̄. vt dī. Iſi. Scđꝫ
hug. ſudes dī a ſudo ſudis. vel a ſudꝰ ſuda ſu
dū qđ eſt mūdus ⁊ purꝰ / eo ꝙ ſudes mūdātur
⁊ purificant̄ priuſꝗ̄ terre infigātur. q̄ tanto for
tiorē faciūt ſepē / quāto plus in terra ꝓfundā
tur. ⁊ virgis eas ꝯſuētibꝰ fortius ꝯſtringunt̄.
Et eſt ſudes feminini gene[illegible]. ⁊ dī hec ſudes
huius ſudis. vt dī. hug. Et ouidius i metha.
dicit eis qua ꝯiuncta eſt humeris ceruix ſude fi
gis combuſta ⁊c.

De ſiliqua.

Siliqua eſt genꝰ leguminis ſonori fol
libꝰ ⁊ vacuis qđ magis onerat ꝙ̄ refi
ciat. vt dī. glo. ſup luc. xv. Scđm hu.
ſiliqua dī folliculus cuiuſꝙ leguminis ⁊ pur-
mentū ex quo porci nutriūtur. Iſaac aūt li. xvij

dicit ſiliquon. quã latini corrupte ſiliquaȝ vo-
cant. ideo tale nomẽ a grecis accipit. qꝛ eſt ar/
bor cui⁹ fruct⁹ eſt dulcis. xilon q̃ppe lignum di
cũt liquon dulce. Et huic ſententie ↄcordat pli
nius li. xxvi. c. xiiij. vbi dicit ꝙ fruct⁹ ſilique
ſũt predulces ⁊ habẽt longitudinem vni⁹ digi
ti. ⁊ pollicareȝ latitudinẽ quoꝙ cortex mandu
catur. Et di. ibidem li. xiij. c. ix. ꝙ aliqui dixerũt
eam eẽ ficũ egyptiã. ſed hic eſt error manifeſt⁹
qꝛ in egypto non creſcit / ſed in ſiria ⁊c.

De ſinapo.

Sinapis dicitur a ſin. qđ eſt ſimilis
et napus eo ꝙ in folijs napo ſit ſi
milis vt. di Iſido. li. xvij. De ſina/
pi dicit plini. li. xx. c. xxiij. Inter has quas pita
gorica laudauerat herbas aſſeritur primaȝ lau
dem tribuiſſe ſinapi et dicit eam inter herbas
obtinere principatum. calida eſt ⁊ ſicca in quar
to gradu humores groſſos et viſcoſos extenu
at atꝙ purgat. ſerpentum ⁊ ſcorpionum ictus
addito aceto ſanat. fungorum venena ſuperat
dentium dolorem mitigat. ad cerebrum pene/
trat et ipſum mirabiliter purgat. confringit la/
pidem et menſtruis imperat / appetitum ꝓuo
cat / et ſtomachum conſortat epilenticos iuuat
et hydropicos curat. litargicos excitat et eos
multum iuuat capillos mundat et eorum caſũ
compeſcit. incongruos autem ſonos aurium ⁊
tinnitus tollit. oculorum caliginem detergit / et
aſperitatem palpebrarum lenit paraliticis ſub
uenit / qꝛ poros aperit ⁊ humorem infundan/
tem neruos et laxantem / et inſenſibilitatem in
ducentem diſſoluit ⁊ conſumit. Has et multas
alias ipſius laudes predicat plinius et virtu/
tes. ⁊ dicit ꝙ maior eſt virtus in ſemine. ſemẽ
tamen minimum in quantitate. ſed maximũ in
poteſtate. multum enim eſt calefactiuum / aperi
tiuum et conſumptiuum / et ſui multiplicatiuũ
et vno enim grano minimo maxima planta ꝓ
ducit que fronde flore et germinẽ in immenſum
dilatatur. Semen eius in quibuſdaȝ folliculis
ſeu thecis oblongis ⁊ rotundis creſcit ⁊ illarũ
thecarum beneficio vſꝙ ad maturitatem con/
ſeruatur. flores eius ſunt multum crocei et odo
riferi et cum tota herbe ſubſtantia feruida ſit ⁊
auſtera. flores eius maxime ab apibus diligũ
tur et frequentantur vt dicit plinius. ⁊ tamẽ nũ
quã contingunt flores oliuarum vt dicit plini.
li. xx. c. xij. Ita etiã ſe multiplicat vt vbi ſemẽ ſe
minatur vix locus inđ vlterius liberatur et vbi
ſemel cadit ꝑmus viret vt dicit idẽ li. xix. c. ix.

De ſemine.

Semen eſt qđ in agro ſpergitur ad
gignendum fructuȝ ꝗuis per quã
dam appropriationeȝ dicatur ſemẽ
aĩalium qđ emittitur ad procreandum fetum.
vt. d. Iſi. Sementis vero eſt ſemen frugũ quã
do eſt tempus ſeminandi. ſ. actus ſeminationiſ
a multis etiam dicebatur quondã dea vel do
mina ſeminationum. ſeminarum vero eſt vni/
uſcuiuſꝙ rei exordiũ vel vas in quo ſem̃ ponit
ſeminandum ſed ſementum dicitur qđ a ſemĩe
eſt lucratũ. ita dicit hugu. et ponuntur verſus
differentiales in grecíſmo. Eſt aĩatoruȝ ſemen
cãpiꝙ ſatorũ. Sementis ꝓprie ſementinũ qđ
in archa. Clauditᷣ atꝙ ſuo ſpergetᷣ tẽpe ĩ agro
Seminũ cuiuſꝙ rei dicatur origo. Secunduȝ
aũt vt di. pli. li. xviij. c. xxiiij. ſemen bonũ ẽ an/
niculuȝ binũ vel trinũ / ſed vlterius parũ valet
⁊ illud granũ qđ in area ſubſedit ſemine ſeruã
dũ eſt illud. Eſt enĩ optimũ quod eſt grauiſſi/
mum: ⁊ eſt illud ſemen optimuȝ / qđ eſt magis
ponderoſũ ⁊ interi⁹ magis albũ. Scđm quali
tatem aũt terre eſt ſemẽ denſius vel rarius ſemi
nandũ. ſiĩr citius vel tardi⁹. nã in locis humi/
dis celerius ne ſemẽ imbre putreſcat. in ſiccis
vero tardius vt pluuie ſequãtur / ne diu iacẽs
ſemen vltro euaneſcat. Eſt aũt ſerendũ minus
de ſemĩe in terra pingui ⁊ hũida ꝙ in macra. qꝛ
in terra pingui in principio min⁹ creſcit. ⁊ p ſui
multiplicationem nimiam in fine mutuo ſe de
ſtruit opprimit / et confundit. Semen quod
celerius ei citius ſeminatur debet eẽ denſius ꝙ
qđ tardius ſolo cõmendatur. Semen. n. ſerotĩ
num debet eẽ rarum ne nimia denſitate necetur
Artis quoꝙ eſt ſemen equaliter ſpergere. nam
manus cõgruere debent cũ greſſu ſp qꝛ cum dex
tro pede. nec eſt transferendum ſemen de locis
frigidis ad calidiora nec econtrario. nihilꝙ in
contrario precipitandum eſt. ſemen ſeminatũ
in macro ſolo raro facit culmũ / ſpicam minutã
generat et inanẽ. pinguia vero arua ex vna ſe/
minis radice fundant ſegetam numeroſam. in
autunno vero circa equinoctium eſt tempus cõ
trariũ ſeminationi ſimiliter in vere. ſed in recta
pruina ſerẽduȝ nõ eſt. qđ pȝ qꝛ hiberna ſemĩa
cũ ante pruinã ſemiantᷣ ſeptima die erũpũt / ſȝ
poſt pruinã vix infra. xl. (hucuſꝙ pli. c. x..)
Semẽ itaꝙ eſt granũ modicũ ⁊ rotũduȝ hñs ĩ
ſe virtutẽ ſue ſpẽi multiplicatiuã ⁊ cõſeruatiuã
vnde cũ ſemẽ terre ↄmittitᷣ / ex hũore terre turge/
ſcit / ⁊ ex calore terre incluſo ptes rarificante et
humores circũſtãtis terre ad ſui tempamẽtũ at
trahente molleſcit ⁊ grandeſcit. ⁊ ſic cuticula ſe
minis ſciſſa germẽ paulatim emittit / ⁊ radices
interius in terra figit / quib⁹ cõtinue nutrimẽtũ

ſibi haurit. ⁊ ſic tandem vi caloris terrã inſenſibiliter apit ⁊ erũpit ex ſe ꝓducens culmũ/ frondẽ/ florẽ atq; ſemen ⁊ fructũ. ⁊ q̃uis modicũ ſit qđ ſeminaꝭ/ maximũ tñ eſt qđ ex ſemĩe generaꝭ. a ſtultis putaꝭ pdi ſemen qñ ſeritur/ ⁊ tñ melio ri mõ quã p ſeminatiões nullaten⁹ cuſtodiꝭ. in ſemine ẽ ⁊ viget rõ ſeminalis in q̃ opatur calor naturalis/ ⁊ ad eius augmentũ pariter ⁊ nutrimẽtũ humor nutrimẽtalis attrahiꝭ vi caloris. De ſemĩe aũt mediãte culmo ſurgit ſpica/ que ſm Iſido. lib. xvij. a ſpiculo eſt dicta eo ꝙ in ſpica ꝓducaꝭ. ariſtaꝝ culmina queãdmodũ ſpiculoꝝ ſunt acuta. ad hocenĩ fecit natura aculeos ĩ ipſis ſpicis cõtra ſubitos auiũ minutaꝝ ⁊ vermiculoꝝ morſus in ſpicarũ ſũmitatib⁹ eſſẽt arma vt dicit idez.) Spica aũt ſm diuerſoꝝ ſeminũ naturã ſe diuerſificat in figura. nã qñq; eſt lata vt in hordeo. qñq; triangula vt ĩ ſpelta. qñq; tetragona ſeu quadrangula vt ẽ in tritico. aliqñ eſt rotũda vt di. pli. ⁊ etiã ariſto. Eſt aũt ſpica in culmi ſũmitate multis folliculis circũdata/ ĩ quib⁹ velut in matrice grana ſemĩalia nutriunꝭ ⁊ vſq; ad maturitatis tpa ꝯſeruanꝭ. qui quidẽ folliculi erũpentes cũ grano primitus manent clauſi. de inde paulatim turgeſcẽti⁹ granis maxime in tritico fiũt ſciſſi. vt di' ſup lib. ariſto. de plãtis. Spicaꝝ capita generaliter in pncipio calore eleuãte ſurſuz eleuanꝭ/ ſʒ qñ tendũt ad maturitate ex granoꝝ põdere inferi⁹ aliquantulũ inclinanꝭ. Preterea qñ ſꝭ ſpice ĩ virore et corrupto aere ⁊ rore pfuſe in corruptelã ⁊ aurugines ꝯuertunꝭ. Imbre ṽo ⁊ rore cõgruo pfuſe ⁊ calore celeſti mõ debito circũfote citius matureſcũt/ ⁊ pp roris humectatiõez ſua grana de folliculis cadere nõ pmittũt. vt di. pli. li. xvij. Itẽ di. ꝯſtan. ⁊ Iſa. Ex bonitate aũt terre cognoſcitur bonitas ſpice. qꝛ in terra bona ⁊ pingui generaꝭ ſpica bona q̃titate magna ⁊ granoꝝ numeroſitate multiplex ac referta. in terra ṽo ſicca ⁊ macra ecõuerſo. vt di. pli. li. e.

De ſtipula.

ſ Tipula ab vſto eſt dicta/ q̃ſi vſtipula collecta. n. meſſe ſtipula vinꝭ ꝓpꝭ culturã agri. vt di. Iſi. li. xvij. Uel di' ſtipula a ſtipo ſtipas/ qꝛ ſtipula facit culmũ quez ſtipat. vt di. hug. Eſt ꝓprie ſtipula idẽ qđ ſtramen vel palea q̃ in folijs ⁊ vaginis relinquiꝭ ĩ agro ſpicaꝝ multitudine pꝫciſa a falcibus/ ⁊ a meſſorib⁹ recollecta. ⁊ hec ſtipula a multis recolligiꝭ ad diuerſos vſus. Nã quidaz inde domos cõtegunt. quidã loco ſtraminis ſtipulam ſibi ſternũt. alij paleaꝝ vice aĩalia inde reficiũt alij ṽo ſtipula ignes nutriũt ⁊ reficiũt. panes ⁊ cibaria inde coquũt. vt di. pli. li. xviij. c. xx. quere ſupra de palea in lra. p. Stipula quidem eſt res leuis ⁊ concaua/ ⁊ ſicca/ ⁊ hiſpida ⁊ vento ſubdita ⁊ ab igne facilime inflãmata/ vt dicit idem.

De ſimila.

ſ Imila tritici eſt medulla. farina ẽ puriſſima ⁊ delicata vnde fit panis nobiliũ/ qui ſimilago ꝓprie nũcupaꝭ. ⁊ eſt flos tenuiſſime farine/ mũdiſſime/ ac albiſſime ⁊ nobiliſſime/ ac diuerſis cibis apte ⁊ etiã medicinis. Quere ſupra de farina ſub lra. f. ⁊ de polenta ſub lra. p.

De ſcopa.

ſ Copa eſt arbor a ſcopãdo dicta. naz ſcopo ſcopis vꝭ ſcopo ſcopas idẽ ẽ qđ purgo purgas eo dicta ꝙ ex eo ſcopãtur tecta. vt di. Iſi. li. xvij. hec a multis dicitur brith/ ⁊ hʒ folia leuia ſicut tremulus eo ꝙ folia cũ ſint tenuiſſima/ leuiſſimo flatu ventoꝝ agitata tremere videnꝭ. multas hʒ virgulas duras/ nodoſas/ quib⁹ pueris dorſis denudatis ſepius caſtiganꝭ ⁊ corrigũtur. ex eius ẽt ramuſculꝭ fiũt ſcope q̃bus purgãtur dom⁹/ ⁊ a puluere ⁊ alijs ſordib⁹ euacuãtur. ſemĩa facit quedã vacua ad modũ quiſq̃laꝝ ſiue ſiliquarũ quibus vtũtur hoĩes ſilueſtres loco panis. Habet aũt hec arbor multũ de ſucco acido aliquãtulũ pũgendo. vnde ſolẽt hoĩes in autũno ⁊ ĩ vere cortices incidere ⁊ humorẽ effluentẽ recolligeꝭ quẽ bibũt loco vini. Talis ſiquidẽ potus ſitim ſedat ⁊ cõpeſcit. ⁊ multũ inflat vt dicũt/ ſed non reficit nec inebriat neq; nutrit. Idez etiã ſuccus in aliquo vaſe ſub fimo diu a calore ſolis decoctus/ corrũpitur ⁊ putreſcit ⁊ ꝯuertitur ĩ pinguedinẽ ⁊ efficiꝭ vt vnguentũ. multi etiã detrahũt per ignis decoctionẽ ad modũ picis. ⁊ quãuis ſit horribile/ nigrum ⁊ fetidum/ tamen multis vſibus eſt neceſſariũ. ⁊ ideo ſiluam homĩes in deſertis ſemine ⁊ ſucco iſtius arboris vtũtur ꝓ annona/ ꝓ vinea ⁊ etiam ꝓ oliua. vt tãgit plinius vbi agit de arboꝝ ſuccis lib. xv.

De ſtupa.

ſ Tupa eſt purgamtũ canapi ſiue lini ⁊ di' ſcđm antiquos ſtipa ex eo ꝙ ex ea rime nauiũ ſtipẽtur. vñ ⁊ ſtipatores dicuntur q̃ eã pparent in vallibus ⁊ cõponũt. vt. d. Iſi. li. xix. vbi agit de lanis. per multas autẽ carptinatiões ⁊ pectinatiões ſtupa a lini ſiue canapi ſubſtãtia ſepatur ſepata groſſior/ nodoſior ⁊ hiſpidior ⁊ breuior inueniꝭ. ⁊ iđ ad vendendũ ⁊ fila cõponendũ nõ eſt multũ apta. fiunt tñ fila inde multũ groſſa ⁊ inequalia ⁊ nodis plena. ex quib⁹ fiũt ligamina neceſſaria vſibus candelaꝝ. nã cũ ſit magne ſiccitatis/ de facili inflãmaꝭ. vnde ſubito accẽditur ⁊ citiſſime reddiꝭ in cinerẽ ⁊ fauillam. ⁊ qñ extinguitur/ amarũ reddit fumũ tetrũ naribus ⁊ oculis nociuũ. vtilis tñ ẽ ſtupa medicĩe qñ a ſuis haſtulis eſt bene purgata. valet. n. ad vulnera deſiccan

da/et ſananda ad mitigãdũ arſurã ꝛ reprimẽdum tumorẽ oculoꝝ vt.d.pli.li.xix.c.x.

De taxo.

t Axus eſt arbor venenata ex cuiꝰ ſucco venena toxica exprimunt. arbor ẽ fortis et ꝑcera hñs ramas groſſos flexibiles et longos. ex qbus faciũt parthi archus ſicut.d.Iſi.li.xvij. vnde poeta. Taxi torquẽtur in arcus. cuiꝰ vmbra eſt nociua ꝛ dormientibꝰ ſub ea mortifera. cuiꝰ ſuccus nimis laxat. cuius raro ignẽ grecũ ſeruat inextiguibilẽ. vt.d.dia.

De tabula

t Abula a teneo tenes ẽ dicta. ꝛ ẽ i vna ſignificatione menſa diuitũ quaſi tenabl'a eo ꝙ bolos teneat ꝛ vaſa ꝛ mẽſalia que de ſuper apponũtur. ſuper pedes erigitur ꝛ quodã libo circũducitur ꝛ ãbitur. Alio modo dr̃ tabula alea in qua luditur. ꝛ hec duplicatur ꝛ diuerſis coloribus inſiguitur. Tercio modo dr̃ lignũ planũ ꝛ tenue i quo poſito colore littere inſcribuntur. qñ ꝯplanãtur breues aſſeruli ꝛ attenuãtur ac concauãtur i vtraqꝫ parte parũ ꝛ artificialiter ꝯpaginẽtur ꝛ replentur cera nigra viridi vel rubea ad ſcribẽdũ. Et dicuntur tales ꝑeſſres tabule eo ꝙ teneãt litteras que in eiſdẽ tabulis ſunt cõſcripte. tabule aũt tanto ſunt meliores quanto ex ligno planiori ꝛ duriori ꝛ leuiori ꝯponunt. Aliomõ dr̃ tabula tegẽdo qĩ tegula/aſſer/longus/latus/ſerris diuiſus /et ſectus cũ ſecuribus vel dolatus nã hmõi ligna ad domoꝝ tecta ſunt neceſſaria qꝛ ex eis fiunt tabulata. ſ. laquearea ꝛ alia edificia ex talibꝰ tabulis artificialiter ꝯpoſita ꝛ cõpacta. arte mira ꝛ multiplici incaſtratura diſponuntur. poſt multiplicẽ ſupfluoꝝ refectionẽ vt tales tabule equaliter inuicem cõiungãtur domus ornant. ꝛ tñ poſite in ſolarijs cum oĩbus deſeruiant ab eiſdem quibus ſeruiunt cõtinue conculcantur. trabes quidẽ ꝑ latum ſibi inuicẽ habent quaſi eq̃li diſtantia ſuppoſitas quarũ ſuſtentaculo ſe deffendant vt minus incuruent qñ a pauimento vel alijs rebus ſuperpoſitis ipſa tabulata nimium onerantur. nauibus cõponendis põtibus cõſtruendis. iſtis ꝛ alijs vtẽſilibus fabricandis tabule neceſſario reparantur. clauiculi et alijs artificijs pariter cõpaginãtur. ad tabulas etiã ꝯfugiunt naufragãtes et a periculo ſepꝰ liberãtur.

De trabe.

t Rabs eſt lignũ trãuerſale qd̃ ponitur ꝑ latitudinẽ domus in vtraqꝫ extremitate parietes tangens ꝛ tenens ne lapſum vel incuruationẽ ꝑpter ſuã altitudinẽ patiantur. hec trabs vel trabes a trabo. his. qꝛ ab vno pariete ad aliũ trahitur cui infigitur ꝛ vnitur vt.d.hug. oportet autẽ vt trabs ſit longa / fortis /et ſpiſſa /ꝛ maxime circa medium. ne forte ſi fuerit nimis gracilis in medio incuruetur. vñ ꝑpter incuruatõis periculũ ſepe oportet vt columna vel ſtatua ſuſtentetur. nã lignũ ſi ponitur ꝑ trãſuerſũ ſuſtẽtaculo ĩdiget cuiꝰ auxilio alia ſibi ſuppoita faciliꝰ ſubſtineat.

De therebinto.

t Herebintus vt.d. Iſi.li.xvij. arbor ẽ reſinã ſudãs oĩbus alijs ꝑſtãtior ẽ cuius reſina dr̃ thereb intina ꝛ ẽ multũ medicinalis. nã ſcd̃z dia. eiꝰ folia fructus cortices ꝛ ſeĩa ſtiptica ſunt. ꝛ ſili diligẽtia colligunt ſicut cini. ꝛ ſũt ꝯtraria morſibus venenoſis. eiꝰ reſina eſt bona q̃ eſt mũda ꝛ lipida ꝛ aromatica in colore ruſa ꝛ hꝫ virtutẽ diſſoluẽdi /latãdi ꝛ maturãdi. ꝛ iõ ꝓdeſt ꝯtra apoſtẽata dura et alias collectiões tã in capite ꝙ̃ in mẽbris. De therebinto aũt di.pli.li.xij.c.vij. Siria inquit therebintũ hꝫ. Et ẽ eius ſpẽs duplex. ſ. maſcula. ꝛ illa eſt ſine fructu. ſecũda femia. ꝛ hec ẽ duplex. vna hꝫ fructũ rufũ magnitudine lẽticule. alia pallidũ magnitudine fabe. ꝛ eſt fructꝰ odore iocũdꝰ ꝛ tactu pinguis ꝛ reſinoſus. ꝛ eſt in ſiria arbor magna et ẽ ei materies lenta ad modũ ꝛ durabilis qñ vetuſtate nigreſcit ꝛ ſplẽdeſcit. Eius folia ſũt dẽſa ꝛ hꝫ quoſdã folliculos quedã aialia (vt culices) emittẽtes / q̃ corticẽ terebrãt. ꝛ ſic cortice ꝑforato gutte reſinoſe effluũt ꝛ emanãt. Itẽ pli.li.xxiiij.c.vi. therebintina radix ꝛ folia in vino decocta ſtomachũ ꝯfortant. ꝯtra dolorẽ capitis iuuãt. placet therebitina odoratiſſima tã ſiriaca ꝙ̃ ciprja pura / ꝑlucida ꝛ ſubalbida cũ aliquo rubore. ꝛ illa que ẽ montana potius quam campeſtris. vulnera ſanat ꝛ purgat.

De thima.

t Hima ſũt ligna quedã precioſiſſima ad modũ hebeni ex qbꝰ ſalomõ fecit gradꝰ ꝛ fultra in domo dñi. vñ di.gl. iiij. R.x.c. ſup illũ locũ. Attulit aũt mulier ex eſir ligna thima/ꝛ ligna thima ſũt ĩputribilia ꝛ ſpinoſa in ſimilitudine albe ſpine. rotũda /candida /ꝛ valde fulgẽtia ꝛ polita ad inſtar ſpeculi ſiue vnguis. vñ in eis reſultãt imagĩes ſicut in vngue. ꝛ i igne nõ ꝯburũtur neqꝫ in aq̃ reſoluũtur. ſicut nec ligna ſethim ꝛ multi crediderũt eadẽ eſſe ligna.

De tirſo.

t Irſus ẽ tam arbor ꝙ̃ olex ꝛ herbarũ frutex medius ſic dictꝰ ꝙ de terra ſurſũ eſt erectꝰ vt di.papi. Eſt itaqꝫ pars plante ſuperior tenerior /viridior /ꝛ mollior ac pulchrior celo vicinior a terra remotior/ rore celi ꝑfuſior. folijs ꝛ ramuſculis tenerimus plenior. ꝛ eſt melior in medicina. nam in tirſis maxime viget virtus herbe.

De thina.

Igna ſūt ligna que a parietib⁹ vł
t muris vſq̃ ad cacumen edificij ſūt
erecta ſupportātia totum tectū ad
modū coni vel piramidis ſurſum tendūt ꝛ pau
latim ſe inclinantia ad alterutrū in cacumīe mu
tuo ſe ꝯtingunt. ꝛ dicunť tigna a tegendo vel
a tegula. q꞉ tegulis ad ſuſtentationē tecti ſup⸗
ponūtur. tegule aūt dicunť ligna quedaꝫ lōga
valde ꝛ aliquātulum lata/plana/ꝛ tenua. que
ex tranſuerſo tignis multis clauiculis affigunť
ꝛ in eis aſſeres vel lateres ſuſpendūtur. Sūt
aūt tigna fortia/dolata ꝛ quadrata ꝛ cōplana
ta. ſunt aūt fortiora ꝛ groſſiora verſus domuꝫ
ꝛ exiliora ꝛ min⁹ fortia verſus tectum exterius
lateribus ꝛ aſſerib⁹ vel ſtraminib⁹ onerantur
interius vero pulchris laquearib⁹ decorantur/
ꝛ in ipſis laqueantur ꝛ figunť. ꝛ dicunť laque
aria aſſeres que interius ad decorem camere ti
gnis ꝯiungūtur. Et a tignis dicitť tignarius q̃
tectoria tignis inducit. vt dicit papias.

De tritico.

Riticū a tritura eſt dictū vt puriſſi⸗
t mum in horreo ſeu granario recon
datť. vel q꞉ granum eius cōmollitť
vel teritur vt edatur. vt dicit Iſido. li. xvij. Eſt
aūt duplex triticū. ſ. rubeum exterius in vtraq̃
extremitate acutum/in latere ſciſſum interi⁹ al⸗
biſſimum/graue ꝛ ponderoſum. ꝛ illud gen⁹
eſt optimum. vt dicit pli. Aliud eſt colore croce
um exterius. interius vero albū/in ſupficie luci
dum ꝛ leue ꝛ frangitť difficile. De ꝓprietatib⁹
aūt ꝛ generibus eius q̄re ſupra de frumento ī
littera. f. ſicut dicit Iſa. in die. Diuerſificatť aūt
triticum ex diuerſitate ſoli in quo ſeminatť. nam
qđ creſcit in terra pingui atq̃ pinguibili craſſius
eſt ꝛ pinguius atq̃ ponderoſus ꝛ nutribilius
q̄ id quod creſcit in terra macra ſiue ſicca. vnde
bonitas tritici intēditur ex bonitate ſoli ꝛ econ
uerſo. Triticū autem ex diuerſitate tempis va
riatur. nam qđ naſcitur tempe moderato in q̄
titate ꝛ qualitate erit perfectū ac medulle mul⸗
te ꝛ corticis valde pauci ꝛ optimi nutrimenti.
immoderato vo tempe exortū. erit impfectum
Item differt ſm vetuſtateꝫ/ꝛ nouitatē/ꝛ me⸗
diocritatē. nam qđ eſt vetuſtum longo tempo⸗
re cōſeruatum nimis efficitť ſiccum ꝛ durum ad
digerendum ꝛ modice nutritiuū. q꞉ tunc eius
humiditas ſubſtātialis a calore aeris minuitť
ꝛ nimiū deſiccatur. nouū vero pu o tpe reſerua
tum p humiditate ſuperflua ꝛ viſcoſitate terre
humidum eſt ac viſcoſum. denſum ad digeren
dum/durū ꝛ inflatiuū. ventoſitatis ꝛ rugitus
ventris generatiuū. medium vero inter nimis
nouū ꝛ vetuſtum eſt inter multā humiditatem
ꝛ paucam temperatum. ꝛ ideo magis laudabi
le eſt ꝛ amplius nutritiuū. nam exhauſta humi
ditate accidentali ſubſtantialem humiditateꝫ
in parte calor aeris temperat. ꝛ ideo tale triticū
magis laudabile eſt ꝛ melius nutrit ꝛ bene di
geritur. perditq̃ viſcoſitateꝫ terre ꝛ denſitateꝫ
Eſt auteꝫ triticū vt dicit idē Iſa. calidum. ꝛ in
ter humidū ꝛ ſiccum temperatū. ſed panis ex
eo factus eſt calidior ꝓpter caloreꝫ ignis ꝛ co
ctionem. intēditur enī ex eo calor naturalis p
calorem ignis actualē. Item hanc proprietatē
habet triticū pre cunctis granis q̄ nutribilius
eſt ceteris. ꝛ hoc propter ſimilitudinē huma⸗
ne complexionis. vt dicit idem. Iteꝫ triticū eſt
colatiuū ꝛ mundificatiuū ꝛ lauatiuum. ꝛ ideo
ius de eius farina factū purgatiuū eſt pectoris
ꝛ pulmonis. idem facit tiſanū de eo factum ſi
cut de ordeo. q꞉ mūdificat ꝛ plus q̄ de ordeo.
valet etiā contra tuſſim ꝛ ſanguinis fluxum.
Item triticū coctum cū oleo poſitum ſup durū
apoſtema diſſoluit illud. Iteꝫ triticū coctū in
ſucco rute diſſoluit coagulationē lactis ſi mam
mille inde leniantť. Item tēperatū cuꝫ ſucco iuſ
quiami ꝛ poſitum ſup neruos ꝓhibet humo⸗
res noxios ne deſcendant. Iteꝫ granū maſtica
tum valet cōtra morſū rabidi canis. nam vene
nū extrahit vt dicit idē. De tritico fit oleū quod
valet ad multū. ſed maxime ꝯtra pruritū ꝛ ſer
piginē ꝛ impetiginē ſi cum panno aſpero bene
cōfricetur/vt virtus olei poſſit melius ſubintra
re. Iteꝫ cortex tritici ſiue furfur habet virtutem
colatiuā ꝛ mūdificatiuam pl⁹ quā farina eius
ſed modicū vel nullū exhibet nutrimentū. Iteꝫ
vt dicit idē triticū recens ꝛ nouū parui eſt nutri
menti. ꝛ qđ comeditť crudū fleumaticū eſt ꝛ in
flatiuū. ꝛ in lateribus dolorē cōmouet ꝛ rugi⸗
tuꝫ. cito etiā ꝯuertitť in putredinem. ꝛ ideo lum
brici ꝛ alij vermes nociui ex tali cibo ſepius ge
nerantť. aſſatum aūt magis nutrit ꝛ min⁹ ven⸗
toſitateꝫ facit multum ꝯſtipat ꝛ conſtringit. in
aqua coctū grauiſſimū eſt ꝛ multū inflatiuū et
viſcoſi humoris generatiuū. hucuſq̃ Iſaac in
dietis.

De tiſana.

Iſana (ſicut dicit glo. ſup. ij. Re. i.
t ordeū dr̄ ſiccatū/pila tonſū/ꝛ de⸗
corticatū. ꝛ fit inde cib⁹ apt⁹ illis q̄
carēt dentib⁹. Et tiſanis fit ēt pot⁹ vtilis patiē
tib⁹ febres ꝛ alias calidas paſſiones. q̄re ſup
de ordeo in littera. o. caloreꝫ mitigat ꝛ alterat
ſitim ſedat ꝛ declinatť. hec tiſana hui⁹ ne. penl
tima eſt ꝓducta. vn̄ alexander neq̄ ſic ait. Cor
tice nudato tiſanas ordea dicas. Et dr̄ a tipco
qđ ē percutio. q꞉ pcutitť in pila cū decorticatť. pot⁹
aūt inde fact⁹ tiſanū dr̄ ab Iſa. in dietis.

De tribulo.

t Ribulus eſt fructus ſpinoſus qui mollioꝛ eſt ꝙ ſit arboꝛ ⁊ durioꝛ ꝙ ſit herba. cuiꝰ due ſūt ſpecies maioꝛ q̄ creſcit iuxta ſepes vt di. pli. li. xxi. c. xvi. Tribulus dura res eſt ſepta villaꝝ obtinet in altū creſcit. ſed cum non habeat vires vt directe ſe extollat incuruat. ⁊ verſus terram ſe reflectit. dē tes habet acutiſſimos aculeos acutos ⁊ dentatos. ⁊ ſingule eius virgule a ſummo vſqꝫ deoꝛſum ad radicem aculeis ſunt munite. Alia eſt ſpecies tribuli minoꝛ et creſcit in locis paluſtribus ⁊ in campis. et eſt minoꝛ in longitudine ⁊ groſſitudine ꝙ ſit maioꝛ. folia habet minuta ⁊ rotunda haſtulas ꝓijcit longas / teneras / rubeas / ſperſas per terram diffuſas / aculeatas ꝑ totum et ſpinoſas. floꝛem faciunt album et fructum pꝛimo viridem. deinde rubeum tandem nigrum et hunc fructum diligunt ſerpentes / colubꝛi ⁊ buffones. ⁊ ideo talem fructum commedere hominibus non eſt tutum. ⁊ quem ipſum comedere libuerit eligere debet illuꝫ que a terra magis eſt eleuatus et non nimis maturus qui integer eſt ⁊ in tactus a muſcis vel a vermibuſ non coꝛroſus. Tribulus autem campeſtris vt dicit pli. aratro ⁊ frugibus eſt inimicus. viuax enim eſt ⁊ multum ſe multiplicat et vix eradicari poteſt quando in aliquo radicatur agro. ⁊ iō meſſem compꝛimit ⁊ confundit pedes et crura tranſeuntium ⁊ manus ſe tangentium multum ledit / ⁊ tranſeuntes ſepe cadere vel ceſpitare facit veſtes hominum dilaniat et diſcerpit / et omnium iuxta ſe paſcue querentium lanam rapit. et ideo dicitur tribulus a tribulando qꝛ tribulat et ledit ſibi appꝛopinquātes.

De thimo.

t Himus eſt herba valde aromatica. vnde virgilius. Redolent thimo fragrantia mella. cuius flos dr̄ epithimum. et eſt flos medicinalis. habet .n. virtutem melancoliam purgandi ⁊ fleuma et ideo valet contra quartanam et alias melancolicas paſſiones.

De thimiama

t Himiama eſt quedam confectio ꝓcioſiſſima ex onice ⁊ ſtacte galbano ⁊ thure pꝛeparata ſicut dr̄ exodi xxx. g. Et eſt dicta a thimo floꝛe odoꝛifero. qꝛ olet ſuauiter ſicut thimꝰ. ſicut. d. Iſi. li. iiij. vbi tractat de odoꝛibus. talis aūt confectio in vſuſ hominum non debuit fieri. qꝛ dominus offerri in templo ſuper altare thimiamatis hanc ꝑcepit ⁊ iō in eccleſia non debet ſponſus et ſpōſa thurificari odoꝛe thuris. inde etiam eſt ꝙ aliqui ſalo thure benedicto ſup altare ſi deſcēdat thuribulum ad choꝛum aliud thus ſine benedictione apponendum eſt ⁊ offerendum hominibꝰ

De thure.

t Hus eſt nomen arboꝛis et gummi inde emanātis. vñ pli. li. xij. Thꝰ eſt arboꝛ arabie immenſa atqꝫ ramoſa leuiſſimi coꝛticis ad aceris quantitatem ſuccum aromaticum et album ad moduꝫ amigdale generans ⁊ effundens maſticatione. in puluerem reſolutum eſt intus pingue ⁊ igni appoſitum facile ardens ⁊ appellatur apud nos maſculus eo ꝙ natura ſit rotundum admodum teſticuloꝝ. relquū vero eſt planum et plene ſcabioſum ⁊ eſt maſculo minus bonum. adulterat̃ autem admixtum reſine albe ſiue gummi. ſed ſua cognoſcitur pꝛopꝛia qualitas. nā thuſ igni appoſitū ardeſcit reſina vero humeſcit gummi autem calefactuꝫ reſoluit̃ et liqueſcit. Arboꝛ autem vnd̃ fluit thus dr̄ libanus. ⁊ eius a naturalibus ac medicis olibanum nuncupat̃ / a mōte arabie ſic vocato. ſed a libano arboꝛe fluēs olibanū libanus nuncupatur. vt. d. Iſi. ⁊. d. glo. ſuper eccle. xxiiij. ſup illū locum. Ego quaſi libanus non inciſus ⁊c. Libanus vt aiunt arboꝛ ē ī arabia coꝛtice ⁊ folio lauro ſimilis fructū emittens bis in anno ſalicet in vere et in autumno ſed quod per ſe fluit ſalicet in pꝛincipio eſtatis melius eſt quod vero in eſtate coꝛtice iciſo paulatim exire. cogitur in autumno vero nec ita cādidum eſt nec ita purum / ſed hoc quod pꝛimo adheret ramis ⁊ coꝛticibus ⁊ in eſtate induratur ⁊ a ramis ferro recolligitur thus optimum eſt: quod eſt album / ſolidum / ⁊ munduꝫ / odoriferum ⁊ rotūdum ad modum teſticuli ac oblongum dicitur maſculinum. thus vero quod apertis coꝛticibus in autūno vel hyemis pꝛincipio effluit non eſt alteri ſimile in virtute / nec etiam in coloꝛe. qꝛ illud album eſt ⁊ trāſlucidū odoꝛiferum valde atqꝫ mundum. thus vero ſecundarium eſt tenue ⁊ ſcabioſum. vt ſupꝛa dicit Iſido. Regio autem vbi creſcunt thura eſt montoſa ⁊ pre altitudine rupium ⁊ ſcopuloꝛuꝫ quaſi inuia ⁊ inacceſſa vt dicit glo. eccle. ſupꝛa dicta. Hec omnia dicit plinius liboꝛ. xv. c. x. vt dicit glo. ꝙ arabia eſt regio thura gignens ſabea vel ſaba eiuſdem regionis pꝛouincia maxime thurifera. ⁊ ē terra ex vna pte maris ⁊ ſcopulis / ex altera ꝟo mōtibꝰ ⁊ rupibꝰ vix acceſſa vnde thuris arboꝛ ſine cultoꝛe creſcit / ⁊ terram

argiloſam diligit. Dicunt autem arabes ꝙ thꝰ non debet recolligi nec eius arboꝛ incidi niſi a ſacris ꝛ religioſis tempoꝛe collectionis contactu mulierum non pollutis. ꝛ ſic putatur per religionis obſeruantiam merces augeri.

Itē idē ibidē. c. xvi. Pꝛima naturalis eiꝰ vīdemia ē circa canis oꝛtū in foꝛtiſſimo eſtu. naꝫ tūc eius coꝛtex tenuiſſimꝰ laxatur. ꝛ ꝓſilit inde ſpuma pinguis q̄ ↄtexta denſaꝛ vbi loci natura poſcit hoc puriſſimū ꝛ ē cādidū. Scđa vindemia verſꝰ hiemē coꝛticibꝰ īſciſis rufū h̄ exit. nec cōpabile ē pꝛioꝛi. Credit autē nouelle arboꝛis gūmi eē cādidius / ſꝫ veteris efficaciꝰ. ꝛ quidā putāt in inſulis meliꝰ gūmi cū alij negēt in inſulis naſci. Collectū thus i camelis deferꝛ in ciuitateꝫ que ſabothria dr̄ poꝛta adhuc patente. nec p aliā viā ingredi licet. vbiꝗ decimaꝛ deo quē inuocāt. vbiꝗ ſine mēſura nō i pōdere accipiūt ſacerdotes. nec añ inde lꝫ mercari niſi p̄us deo debita poꝛtio offeraꝛ. candoꝛe ꝓbaꝛ et carbone ſi ſtati ardeat ꝛ inflāmetur. ſi dentē nō recipit / ſed ſtati frangiꝛ in puluerē vl' in micaꝫ hucuſꝗ pli.) Scđꝫ dia. vo ꝛ pla. thus ē cuiuſdaꝫ arboꝛis gūmi in alexandria. ꝛ dr̄ olibanū alexandrinū qđ eſt puriꝰ ꝛ melius. Aliud inuenit iuxta damaſcū ꝛ dr̄ damaſcenum. ꝛ nō ē ita bonū nec ita puꝝ ſicut pꝛimū. Eſt aūt calidūꝫ ꝛ ſiccū multū aromaticū / mltū pingue ꝛ glutinoſuꝫ. virtutē hꝫ ↄfoꝛtādi ex aromaticitate ſua ↄſolidādi / ꝛ ↄſtringendi ꝛ cōglutinādi ex gummoſitate ſua potenꝛ ſtringit lachꝛymas ꝛ fluxū humoꝝ deſcēdētiū de capite p̄cipue qui fluūt p venas exterioꝛes faciei ſi circa tīpoꝛa eiꝰ puluis cū vino albo ꝛ cū albugine oui ēplaſtretur. Sic ēt ſedat doloꝛē dentiū ꝛ gingiuaꝝ maſticatū. thus ꝓhibet fluxū humoꝝ a capite ad mēbꝛa ſpūalia ad pectꝰ videlꝫ ꝛ pulmonē cōtra idigeſtionē ꝛ acidā eructuationē mltū vꝫ vinū in quo fuerit thꝰ decoctū. matricē ↄfoꝛtat ꝛ mūdificat ꝛ cōceptū iuuat fumꝰ eius. puluis eius mixtꝰ cū acero graciliat ꝛ attenuat māmas turbidas. puellaꝝ craſſatiōibꝰ cuꝫ pice ſubuenit. doloꝛē auriū mitigat. mixtū cū vino tumoꝛibꝰ inteſtinoꝝ ſubuenit ſi cū vino bibatur. hucuſꝗ dia. ꝛ pla. Dicit aūt thus ſm Iſid. a theos qđ deus q2 in deoꝝ ſacrificijs adoletur. ꝛ ſm hoc hꝫ aſpirationē. Uel dr̄ a tūdo dis. q2 habile ē ad tūdendū ꝛ ſepe tūditur. ꝛ quāto plus tūditur / plus redolet ꝛ facilius inflāmatur. ꝛ tūc caret aſpiratione. Ex thure incēſo ꝓcedit aromaticus fumꝰ modū virgule. ꝛ ē inferiꝰ gracilis / mltū mobilis / multis circūuolutiōibꝰ āfractuoſꝰ ꝛ ſe ad ptes oppoſitas mouē leuiſſimo circunuoluēs verſus ſupioꝛa ſe dilatens / īmutās aera ꝛ obūbꝛans odoꝛis ſui fragrātia. fetoꝛem cadaueꝝ auferēs / ad cerebꝛū directe penetrans / ſpm̄ aīalem ↄfoꝛtat ꝛ recreat / p cerebꝛi ventriculos ſe diffundens.

De vimine.

V Imen nis. dr̄ virga mollis. ꝛ dr̄ vimen eo ꝙ hēat vim multaꝫ viroꝛis. nā eius natura ē talis vt ēt arefactū ſi in aqua abluaꝛ / iteꝝ reuireſcat. Et d. Iſi. lib. xvij. ex viminibꝰ fiūt vitibꝰ vinciendis ꝛ dolijs religandis neceſſaria ligam̄ta vt pꝫ. ſ. e. in lr̄a. s. quere de ſalice ibi.

De virga.

V Irga ꝓpꝛie eſt q̄ de ramis naſciꝛ ꝛ dr̄ a v̄tute / eo ꝙ in ſe vim multā hēat. vl' dr̄ a viroꝛe. nā v̄tus q̄ latitat in radice ſe ꝓdit in viroꝛe virge. Diciꝛ virga q̄ſi vi regens. virga. n. vtūtur magi ad placādas ꝑpētes. ꝛ idcirco in virga ſuſtinēt hos alligatos. v̄ga eni vtūtur p̄hi / reges ꝛ magiſtri vt d. Iſi. libꝛo. xvij. virga ēt vtūtur viatoꝛes agroꝝ ꝛ arearū ſeu pꝛatoꝝ defenſoꝛes / legati ꝛ nūcij ac paſtoꝛes. Uirga ſiquidē ex triplici cōponiꝛ ſubſtātia. ſ. ex coꝛtice / ligno / ꝛ medulla. mediante medulla nutriꝛ ꝛ vegetatur mediāte ligno erigiꝛ ꝛ ſuſtentatur. coꝛticis vero b̄nficio tegitur ꝛ ab exterioꝛis aeris iniuria defenſatur. nā vt d. ↄmē. ſup li. de plātis. coꝛticē hꝫ ꝓ pelle arboꝛ / lignū ꝓ oſſe / medullā v̄o loco vene. nā caloꝛ naturalis exiſtens potiſſime in medulla virge mediāte ramo aquo pullulet / hūoꝛeꝫ attrahit a ſtipite ꝛ radice. ꝛ qđ groſſius ē ꝛ terreſtriꝰ / in attracto humoꝛe trāſmutat in lignū ꝛ in coꝛticē / qđ vero aquoſius ē ↄuertit i frōdium multitudineꝫ. ꝛ qđ vnctuoſiꝰ eſt ꝛ ꝑuriꝰ trāſmittit ad virge ſupficiē vt inde ꝓducat floꝛē ꝛ tandē fructū generet atꝗ ſemen. na ſciꝛ aūt taꝫ flos ꝙ fructꝰ de ſubſtātia virge ſine ipſius coꝛruptōe ꝛ alia violatōe. nā flos inſenſibiliter de virga egrediens ꝛ erūpens virgā nō violat nec defloꝛat ſꝫ fecūdat eā potiꝰ ac pficiat ꝛ decoꝛat. virga itaꝗ nō pcipit fecūdationis grām nec potentiam generādi ex cōmixtione ſemis ſicut aīantia / ſꝫ ex roꝛe celeſti pariter ꝛ caloꝛe ſolis. virga aūt ex quo aſcendit ſurſū ſemp tendit ꝛ ſuā ſūmitatē ſuſus celū erigit quouſꝗ pueniat ad pfectū icrementū. ꝛ eſt media inter ramū ꝛ ſtipitē ſeu radiceꝫ / a qua cōcipit fructū quē ꝓducit ex ſubſtantie ſue teneritudine flexibilis eſt valde ꝛ de facili inclinabilis in quālibꝫ ptem. Item virga extrinſecꝰ arida eſt ꝛ ſicca aſpera ꝛ nodoſa / ſed interius mollis eſt in medulla ꝛ ſub coꝛtice humoꝛoſa. quanto autem virga plus creſcit / tanto a terra plus recedit. ꝛ quanto ſurſum altius ſuſtollitur tāto in eius acumine gracilioꝛ ꝛ acutioꝛ inuenitur. Item virga ex ſe debet eſſe erecta / ſed quando eſt nouella ſi caſu aliquo ad terram incuruetur / difficile eſt vt indurata in

illa curuitate ad rectitudinem reuocetur immo ſepe facilius frangitur quã rectificetur. qñ vero virga īuenitur curua ī ignē ponitur et ꝑ calores eius rigorē et duriciã reſoluẽtes ⁊ remollientes/ ad formã rectitudinis facilius reducitur. Itē virga canibus/ eſt odioſa et puulis. q2 virga eorũ inſolentia cohercetur.

De virgulto.

Virgultũ a virga ē dictũ ſm hug. Eſt eni loc⁹ vbi multitudo creſcit virgarũ Scd̄m aũt Iſi. li. xvij. virgultũ eſt ramus q̄ de robore ipius arboris pullulat. ſ3 virga dr̄ q̄ de ramis orit̄ ⁊ ꝓcedit. virgultũ autē ſine ɔmixtiōe ſeminũ ꝓcedit. in hyeme vileſcit/ ī vere ṽo placet. q2 tūc vireſcit ⁊ floreſcit. ꝑciſum rurſũ pullulat ⁊ reuiuiſcit. a terra in ſuo ortu elongat̄. ⁊ q̄to plus creſcit/ tãto plus verſus celũ eleuat̄ aliqñ aũt dr̄ virgultũ viridariũ vel viretũ loc⁹. ſ. viridis ⁊ amen⁹ plãtis ⁊ herbis virentib⁹ ɔſitus ſicut ſupra de ortu patet. quere in littera. o.

De vite.

Vitis dr̄ a vincēdo/ q2 ɔvincit̄ ⁊ ligat̄. Scd̄m Iſi. aũt vitis eſt dicta eo ꝙ vim hz citi⁹ radicandi. vel iō dicũtur vites eo ꝙ vim hēant vt inuicē vites ſe innectãt vicinisq3 arborib⁹ reportãdo religent̄. Eſt. n. eorũ natura flexibilis. ſ. quaſi brachijs q̄buſdã vt quicquid ɔprehēderint teneãt ⁊ ɔſtringãt. ⁊ illa ligamia q̄bus arbores vel palos capiũt capreoli dicũtur ſic dicti eo ꝙ arbores capiũt vl̄ mutuo ſe ɔnectũt quorũ adminiculo freti palmites vētos ſuſtinēt ⁊ turbines ne frãgant̄. Dicũtur ēt cornubi. q2 ſũt ſicut anuli q̄bus ꝓxima queq3 ligãt ne lõgius laxati palmites ventorũ flatibus diſſipētur/ ⁊ ſine ꝑiculo fruct⁹ ſuos ſuſtineãt. Vitib⁹ aũt iſta maxime ɔueniũt. ſ. oblaqueatio. oblaqueari aũt eſt terrã circa radicem apire/ ⁊ velut lac⁹ efficere vt radix hũore diligētius humectet̄/ ⁊ caloris ſolaris radio facilius penetret̄. Itē ɔ̄uenit eis putatio. ⁊ eſt putare virgã ex vite ſupuacuã reſecare cui⁹ flagellũ luxuriat. Itē eis ɔ̄uenit ꝓpaginatio. ⁊ eſt ꝓpaginare flagellũ vitis ſuerpſternere ⁊ q̄ſi porro porrigere. ⁊ hinc ꝓpagines dicuntur prime. ſ. vitis extēſiões. Itē eis ɔ̄uenit foſſio ⁊ eſt fodere terrã mouere foſſorio vel ligone/ vt radices ⁊ herbe ſupflue ãmoueãtur ⁊ ſic vites melius foueant̄. Itē eis ɔ̄uenit paſtinatio. paſtinar̄ aũt eſt paxillare. i. palos figere circa vites vt ſuſtentur vt dr̄. papi. Et dr̄ a pãgo gis. xi. qđ idē eſt qđ palos figere vl̄ plãtare. vt dr̄. idē. Scd̄m Iſi. aũt paſtinare ē fimo vel terra pingui vitē paſcere vel nutrire vt ãplius fructificet. Itē eis ɔ̄uenit pãpinatio. Eſt aũt pãpinare pampinos. i. folia ſupflua de vite amouere/ vt vue liberius aerē purũ capiant/ ⁊ folijs nõ obũbrate citius matureſcãt. Pãpini aũt vt d. Iſi. ſũt folia quorũ ſubſidio fruct⁹ vitis ab ardore ⁊ frigore defenſat̄. ⁊ aduerſus oēm iniuriã ɔmunit̄ q̄ pampini vt d. Iſi. ideo ſũt inciſi vt ſolaris radius ad maturitatē fruct⁹ facilius admittat̄ ⁊ ſũt dicti pãpini eo ꝙ de palmite depēdeant. vt dr̄. idē lib. xvij. Itē eis ɔ̄uenit vindemiatio ⁊ eſt videmiare de vite vuas demere. qđ fit qñ fruct⁹ vinee ꝑſcindũt̄ ⁊ recolligũtur. De vitibus aũt dr̄. pli. li. xviij. c. xxij. vitis qñ ꝑſcinditur tēpore cõgruo ⁊ nõ debito/ ex ꝑſciſione vires accipit ⁊ ɔ̄cipit materiã ex q̄ flores ⁊ fructus ī poſterũ pariũtur. niſi eni ꝑſciſione caſtigaret̄ ſuperfluorũ tota inſecida ⁊ ſterilis redderet̄ nihil eni auidius naſcit̄/ ⁊ iō niſi vires ad pariendũ hũetur nõ eſt fruct⁹ paritura. In vite aũt ē natura vt malit parere q̄ viuere. ⁊ iō quicq̄d de materia ſupflua a vite demitur fructui accedit. vites ṽo putatiõis tp̄e quãto citius putantur/ tanto plus effũdũt de materia. ⁊ quãto ſerius/ tanto ferũt fructũ vberiores. ita tñ ꝙ putatio debitũ tp̄us nõ excedat. vñ vites graciles ⁊ tenues citius o3 putare. validas aũt nouiſſime. Debet aũt ꝑſciſio fieri oblique īter duas gēmas ita vt in pte gēme oppoſita ꝑſciſionis fiat vuln⁹ iō aũt o3 fieri obliqua ⁊ indirecte vt cito deſcēdãt ⁊ defluãt guttule pluuiales ꝑ quarũ frequētiã ⁊ ꝑmanētiam ſup planã inciſſurã vitis ſũmitas lederet̄. ⁊ quãto vitis ē gracilior ⁊ macior tanto de ea plus ē putãdũ. qñ aũt pampinatõe indiget/ nõ o3 remoueri foliũ qđ eſt cũ vua/ niſi vinea ſit nouella ſ3 potius alia que magis ſũt remota. h̄ eni vuã ſupplãtaret. quicq̄d ṽo erũpit ⁊ pullulat alias q̄ ab oculis ſiue gēmis ſpuriũ ⁊ inutile iudicatur ⁊ ſtati eſt rũpendum. Itē idē. c. xxiiij. vitib⁹ accidit morb⁹ ſpecialis ſ. qñ germina nimis tempeſtiue auferũtur/ aut qñ in ſupinũ inciſãtur/ aut qñ noxio rore vel imbre floratiõis tp̄e ꝑfundũtur. aut qñ nouella germina pruina aut frigore decoquũtur. aut qñ ab impitis cultorib⁹ aut circunfeſſoribus radices vulnere iniurioſo ledũtur. ⁊ qñ deſquamãtur. i. a ſuo cortice totalit̄ ſpoliãtur. Int̄ oīa maxime leditur qñ fortis imber ꝑcutit palmitē floreſcentē. q2 defluit ipſe fruct⁹. ex aere ṽo corrupto ⁊ rore vel imbre noxio creſcũt quidã vermes vt eruce ⁊ teſtudines vitis folia ⁊ ēt germina depaſcētes/ ⁊ eã ſic depaſtã facile derelinquũt. Naſcitur aũt hyemalis in tēpe nimis humido atq3 lento. accidit etiam eis al⁹ morbus qđ araneũ vocant vinitores. q2 ex flatu vēti noxio ⁊ imbre corrupto generantur q̄dam tele q̄ſi aranearũ q̄bus obuoluũtur fruct⁹ ⁊ ɔſumũtur ⁊ aduritur. ledit ēt vitē raphanus odit ⁊ caulem. et omne olus odit etiam ⁊ corolum.

Digitized by Google

vnde qñ talia vitib⁹ ſunt vicina) triſtes ⁊ egre efficiũtur. vitrũ quidẽ ⁊ alumen ⁊ aq̄ marina ⁊ fabe acviſcie putatiua vlcima ⁊ maxie īterimẽtia vitiũ ſũt venena (hucuſqꝫ pli. li. xiiij. c. ij.) Dicit̃ apud priſcos vites int̃ magnas arbores numerabãtur. In aliquib⁹ enĩ ꝑtib⁹ ſũt vites ita magne vt ex eaꝝ trũcis ſtatue fiant ⁊ colũne vt pꝫ in ſimulachro iouis in vrbe populonia. Sup̃ tectũ etiã tẽpli ephesie diane vna vite ãtiquit⁹ ſcandebat̃. colũne q̄ꝫ de talib⁹ vitib⁹ facte diutiſſime remanẽt icorrupte. in paucis. n. lignis natura eternior ẽ q̄ꝫ in vite nullo fine creſcũt. ⁊ circa domos ⁊ villas circuncidi poſſunt Scãdunt̃ ẽt in mltis ꝑtibus vſqꝫ ad vlmi vel populi arboris ſũmitates ⁊ ẽt eoꝝ rami quaſi maritali affectu ſuis brachijs ſe connectunt. Arbor eſt vtilis ⁊ medicinalis tam ĩ fructib⁹ q̄ꝫ in fructu. ⁊ emittit ac reddit liquorẽ ſuccis oĩuꝫ arboꝝ meliorẽ. qñ ꝓſcidit̃ lachrimaꝫ emittit puriſſimã. ⁊ illa lachrima vtiliter colirijs adhibet̃. ꝑ illius lachrime euulſionẽ depurat̃ eius ſubſtantialis humor ĩ radice vñ fruct⁹ ſurgit p⁹ea dulcior ⁊ purior ex ipſa vite. Folia vitis ſuperlata ſũt interi⁹ plana / viridia / ⁊ mollia. exteri⁹ autẽ vallitulata ⁊ villoſa in extremitatib⁹. laterib⁹ interciſa ⁊ acuta multũ obũbrãtia / quoꝝ vmbra eſtuantib⁹ ⁊ q̄eſcere cupientib⁹ ẽ iocũda ⁊ ſũt multũ medicinalia. Nã vulnera mũdant et mũda ſanãt. ĩ aqua decocta refrigerãt. calorẽ febrilẽ mitigãt. eſtuationẽ ⁊ tumorẽ ſtomachi cathaplaſmata mire ſedãt. ꝑgnãteꝫ adiuuãt / ſomnũ ꝓuocãt ⁊ cerebrũ recreãt ⁊ ꝯfortant. ei⁹ lachrima potata ſepe calculos frangit (vt dicit dia. viſũ acuit / lipitudinẽ oculoꝝ tollit morſibus venenatis ⁊ vexatiõib⁹ ſuccurrit / ventrẽ ſiſtit. Cinis ẽt ei⁹ valet ad ꝓdicta q̄ ſucco rutbe ⁊ oleo admixt⁹ tumorẽ ſplenis ſpergit (vt di. idẽ pli. li. xxiij. c. i. dicit folia vitiũ dolores capiti ſ'ã purant / inflatiões ſedãt / cum farina ordei calidã arthericã curãt / diſſenterios valde iuuant ſi eoꝝ ſuccũ bibãt paciẽtes. lachrima eiuſ cũ oleo ſup̃ locũ piloſũ illita mõ pſilotri pilos ãputãt. ⁊ hoc maxime facit lachrima quã ram⁹ vitis viridis emittit ⁊ reſudat. verrucas tollit. cortex vitiũ ⁊ folia arida vulnerũ ſanguinẽ ſedãt. pſũqꝫ vuln⁹ cõglutinãt atqꝫ ſanãt cinis vitiũ mox fiſtulã purgat atqꝫ curat. neruoꝝ dolores ⁊ ꝯtractiões mitigant. ſcorpionũ ⁊ canũ plagas cuꝫ oleo ſanãt. cinis corticis p̃ ſe pilos ablatos reſtaurant ⁊ multiplicat (hucuſqꝫ pli.)

De vite.

Vitis ſilueſtris ſiue agreſtis ẽ labruſca ſic dicta. q2 in terre marginib⁹ creſcit. a labro. n. dr̃ labruſca. ſ. ab extremitatib⁹ terre vbi naſcit̃. ſicut di. Iſi. lib. xiiij. Eſt aũt ſimilis viti vinifere in folijs / ꝫ nõ fructu. nã fructũ facit modicũ aut nullum. ⁊ ſi quẽ fecerit / ille dur⁹ eſt ⁊ ſtiptic⁹ ⁊ amar⁹. vitis vinifera degenerat ſepe in labruſcã qñ nõ colitur nec putat̃. ⁊ ecõuerſo ꝺ labruſca fit vitis vinifera ꝑ culturã debitã ⁊ tonſurã (vt di. pli.) ⁊ quãuis labruſca nõ ſit quo ad cibũ vtilis ẽ tñ vtilis quo ad medicinã. nã eius radix elixa in aqua pluuiali ⁊ mixta vino hydropicos curat / oẽs maculas tollit / tuſſim ꝯpeſcit / puluis radicis ei⁹ ꝯtra defectũ ſtomachi mire ſubuenit vt di. dia. Pli. aũt (li. xiiij. c. ij.) dicit ſic. Labruſca grece ãpeloe ſargia appellat̃ ſpiſſis folijs vno cortice / vuas fert rubẽtes mõ cocci. quarũ ſucco mulieres cutẽ faciei purgãt ⁊ ille vue cuꝫ folijs ⁊ ſucco tritæ vtiliter apponunt̃ vitijs corpoꝝ ⁊ lũboꝝ trite cũ aceto ſcabiẽ hoĩs ⁊ q̄drupedũ curãt. hucuſqꝫ pli.

De vitulamine.

Vitulamen a vite dr̃ illa planta baſtarda ſiue ſpuria ⁊ ĩfructuoſa que naſcit̃ a radice vitis ſiue alias non ꝓcedẽs ex ipſis gẽmis. ⁊ tales plãte degeneres ſũt ⁊ innaturales. ⁊ iõ nõ fructificãt ſed vitem onerãt ⁊ grauãt ⁊ fructũ impediũt ac retardant nã humorẽ attrahũt a radice q̄ deberet trãſferri ad fructũ nutriendũ. ⁊ augmẽtandũ ⁊ iõ dñt citius extirpari ne diuti⁹ creſcentes diminuant fructũ vitis. ⁊ iõ tales plãte adulterine dicũtur ſpuria vitulamina. i. degenerãtia ⁊ nõ naturalia. vt hr̃ in li. ſapien. c. iiij. ⁊ hec eſt lr̃a rabani ⁊ antiquoꝝ quãuis aug⁹. in li. de doctri. chri. dicit. q̄ꝫ meli⁹ diceret̃ adulterine plantagines. qð veꝝ eſt quo ad ſimpliciũ intellectũ. vera tñ lr̃a eſt ⁊ bõa quo ad intelligentes. ſ. ſpuria vitulamina ⁊c.

De vinea.

Vinea (vt di. papi.) ẽ loc⁹ vbi plãtant̃ vites. vñ ⁊ viuetũ vocam⁹ locũ vbi ꝯſita eſt vitiũ multitudo. vinea diligẽter excolit̃ ⁊ ab oĩb⁹ ſup̃fluis expurgat̃. a cultorib⁹ ſepi⁹ viſitat̃. ⁊ ne ledat̃ a beſtijs macerijs ⁊ ſepib⁹ circũdat̃. ⁊ ne decipiant̃ fructus ei⁹ cuſtodes ĩ ea ſup̃ ſpeluncã ordinant̃. ĩ hyeme ſine cuſtodia relinq̄tur / ꝫ ĩ autũno a multis frequẽtat̃. in hyeme valde pallet in vere ⁊ ĩ eſtate viret / floret ac redolet. ꝫ in autũno fructu gaudet. odor florentis vinee oĩ venenoſo ꝯtrariat̃. ⁊ iõ ipſa florẽte fugiũt colubri ⁊ bufones ſuſtinere ei⁹ fragrantia nõ valentes / virore ⁊ amenitate delectat viſũ fragrãtia ⁊ aromaticitate afficit olfactũ ſaporis ſuauitate reficit guſtũ foliorꝫ lenitate demulcet tactũ. aerẽ diligit purũ / ſerenũ (vt di. pli.) ⁊ min⁹ diligit tp̃us nubiloſum terrã diligit calidam ⁊ ſiccam / mediocriter pingueam atqꝫ dulcem. nam quando terra eſt nimis pinguis vel nimis humida / luxuriat in

ramos ⁊ ī folia ⁊ paucos hꝫ fruct⁹/ qn̄ vo eſt in terra arenoſa ⁊ nimis macra cito defficit ⁊ areſcit cū ibi nō inueniat ſufficiēs nutrimētū. ſilr̄ ſi fuerit in terra amara vł ſalſuginoſa corrūpitˀ radix ei⁹ malicioſo hūoꝛe radicis ſbām ſubintrāte. ⁊ iō diligit terrā dulcē ⁊ in ſuis qualitatibuſ tēperatā. ⁊ iō mōtes alti ſoli bene expoſiti ſunt optima loca ad vineta. qꝛ in eis humoꝛ eſt dulcis ⁊ caloꝛ foꝛtis. ⁊ q̄to vinea ſoli eſt magis expoſita. tāto fruct⁹ reddit dulcioꝛes. Primo aūt ē fruct⁹ viridis dur⁹ ſtiptic⁹/ ⁊ aceroſ⁹. deīn̄ p decoctionē ſolis dulcis efficitˀ ⁊ delicioſus. ſub folijs ipſius vinee latitāt vulpes vuas vinee coꝛrodentes auide ⁊ deuaſtātes. ⁊ maxime vbi cuſtodeſ ſunt negligentes. nec ꝓdeſt qꝺ aliqui minus ſapientes ponūt ⁊ claudūt vulpiū aduerſarios. i. canes intra vitiū macerics ſiue ſepes nā pl⁹ demolliūtur ⁊ deſtruūt vuas vinee ſic incluſi pauci canes ꝙ furtiue facerēt plures vulpes vt. d. Jſido. ⁊ iō ſapientes vinitoꝛes ſumma indigent diligētia ne ſubintrēt poꝛci ſeu canes domeſtici ſeu vulpes. A muſcarū aūt ⁊ vermiū coꝛroſione nō pōt ſeruari vinea niſi p ipſi⁹ mauū q̄ oīa continet ī ſua ptāte vt. d. Jſi. ⁊ ſaluat magnifice vniuerſa.

De vua

Vua ab humeo humes eſt dicta q̄ſi humida eo ꝙ intrinſecus humoꝛibus plena eſt. vt. d. Jſi. li. xvij. Ex trib⁹ aūt cōponitˀ vua. ſ. ex folliculis/ glarea et arillis. Folliculi dicunt̄ vinaria ſiue thece in q̄bus glarea continetur. Et eſt glarea ſuccus ſiue humoꝛ pinguis ipſius vue. Arilli aūt dicūtur paruula grana que ſūt ī racemo ⁊ dicunt̄ alio nomīe acini ab aceo aces. ⁊ dꝫ dici hic acinus cini ſicut patꝫ in maioꝛi volumine priſciani vbi dī illō v̄bū paulini. Exprimit humētes acinoſ ſuccūq̄ꝫ liquētē. Aliqui tñ dicūt hoc acinū vua ⁊ eſt generale nomē ad botros et ad racemos nā vua ꝓpꝛie eſt multoꝝ granoꝝ coadunatio. racemus aūt dī vnū granū. botrus autē vuarū congeries vel ꝯgregatio. qꝛ gallice dī moiſſinie Scd̄m papiā aūt ⁊ Jſi. racemus eſt botrioniſ pars. ſ. ramiſculus cū vuiſ preſciſus. nā a ramo dī racemus. Scd̄m Jſido. vue a multis dicūt̄ ſuburbane eo ꝙ in vrbibus vđeunt̄ ad cōedendū. Cōmendat. n. eas ⁊ ſpecies ⁊ iocūditas ſapoꝛiſ quaꝝ multe ſunt ſpēs ſicut ſunt ꝑcocte ſic vocate. qꝛ cito matureſcūt ⁊ aū omēs caloꝛe ſolari decoquūtur q̄s greci lageos dicūt. qꝛ feſtinant ad maturitatē ſicut lepus. Item ſunt purpuree a caloꝛe purpureo ſic vocate. Itē ſunt v̄darie ſic dicte a magnitudine ſicut dactili a longitudine. Itēꝫ ſunt ſtephente a rotunditate nūcupate. Item ſunt cretanee ſic dicte eo ꝙ rubeant velut ignis. Sunt aūt ⁊ aluinee vue. ſ. albe mineo. ſ. coloꝛe rubeo non pmixto. Item ſunt apiane faciētes vinū dulce quas niſi cito colligas pluuijs et ventis et maxime apibus infeſtant̄ ꝑ quaꝝ d̄pꝛedatione apiane ſunt vocate Itē ſunt ⁊ bicubite a regione nomē ſoꝛtite. turbines/ pluuias ⁊ caloꝛes optime ſubſtinent et in terra macra non deficiunt. hmōi dī eē baſilica. Item ſunt argite q̄s niſi pꝛimo tpe colligas aut ī terrā cadūt āt hūoꝛe cōputreſcūt. Itē ſūt et elbolie ideſt varie que neq̄ꝫ purpuree ſunt neq̄ꝫ nigre ab elbo coloꝛe ſic dicte. elbū. n. inter albū ⁊ nigrū ē mediū. Sūt aūt ⁊ multe alie differentie vuaꝝq̄ꝫ differūt ab inuicē ⁊ in coloꝛe ⁊ ī ſapoꝛe/ in magnitudine ⁊ virtute. ſ; he ſūt magis famoſe vt. d. Jſi. li. xiiij. Scd̄m Jſaac v̄o in die. coloꝛ vuarū quadruplicitˀ variat̄. Sūt enī vue oīno albe clare ⁊ aquoſe modicū carniſ hn̄tes coꝛtices ſubtiles oſſa exigua. Sūt etiaꝫ vue oīno nigre/ groſſe carnis ⁊ coꝛticis. parui hūoꝛis/ ⁊ oſſium magnoꝝ. Sūt ⁊ citrine que magis ꝑticipāt cū albedine quā cū nigredine. Sūt īſup rufe que magis accedūt ad nigredineꝫ quā ad alboꝛeꝫ. Albe leuiter nutriūt/ facile digerunt̄. venas penetrāt ⁊ vrinā ꝓuocant. Nigre ſūt dure digeſtionis tñ ſtomachū pl⁹ confoꝛtant ⁊ ēt plus nutriūt qn̄ bene digerunt̄. Citrine aūt ⁊ rufe ſūt medie in virtute. Et ſicut dicit idē Jſa. quāto vue ſūt maturioꝛes/ tāto ſūt laudabilioꝛes ad nutriendū ⁊ gn̄andū bonū ſāguinē melioꝛeſ vue q̄ min⁹ hn̄t carnis ꝙ hūoris/ laudabilioꝛes humoꝛes generant quā ille que ſūt pluris carnis quam humoꝛis/ non tñ ſūt tanti nutrimēti.

De vua imatura.

Vua immatura ē frigida ⁊ ſicca ⁊ multū acerba. patitˀ neruos ſua frigiditate. dentiū etiaꝫ radices in tātū/ ꝙ obſtupeſcūt ⁊ vident̄ quodāmō cōgelari. virtutē enī hꝫ cōſtringendi/ ⁊ colericuꝫ vomitum repꝛimendi/ ⁊ calorē epatis extinguēdi/ ſitim auferēdi/ acutū caloꝛē mitigandi/ humoꝛeſ groſſos in oculis ⁊ in palpebꝛis deſiccandi/ ⁊ pꝛuritū oculoꝝ ⁊ aſpitatem abſtergendi (vt dicit Jſaac.)

De vua paſſa.

Vua paſſa multis mōis fit. aliqū. n. toꝛquet̄ illud p qꝺ vua depēdet a vite ita ꝙ nō poſſit hūoꝛ vlteri⁹ ad vuam aſcēdere ⁊ ſic pmittit̄ a ſole p dies aliquos d̄ſiccari. Et hec dicit̄ vua paſſa ꝓpter caloꝛeꝫ ſolis quā patit̄. ⁊ eſt optima ad comedendū. aliquādo racemi inuoluūtur in pannis vitis ⁊ colligant̄ folia filis ne racemi diſpergantur. ⁊ poſt quam panis eſt extractos de clibano quando caloꝛ eſt temꝑatus imponuntur ibidem racem

innoluti ꝛ exſiccātur. ſimili modo dicūtur iſte vue paſſe. q2 quādam violentiam a calore di/ bani patiūtur. ſimili modo quandoqꝫ in fumario fit vua paſſa. vnde dixit alexander nequam. Dāt vuas paſſas diban⁹ fumaria phebus. De vua paſſa. d. Iſa. in die. Vua paſſa pfecta in dulcedine eſt calidior maxime ſi nigra eſt. nec nimis mollificatiua. nec nimis etiā ꝯſtipatiua. ſꝫ media malos humores tēperat ꝛ mitigat mor/ ſionē maxime qn̄ pinguis ē ꝛ carnoſa ꝛ corticis eſt tenuis. et ei⁹ oſſa ſiue granula ſunt exigua atqꝫ pauca. hmōi. vua paſſa ꝯ dolorem pectoris adiuuat/ pulmonē mūdificat/ tuſſim ſedat/ veſicā ꝛ renes purgat. ſpleni tn̄ ꝛ epati. nō ꝯuenit ſi habuerit duritiā ꝛ groſſitatem. vua aūt paſſa hn̄s acerbitatē cū quadā pōticitate min⁹ eſt calida ꝙ ſit dulcis ꝛ min⁹ humida maxime ſi ſit alba. ꝛ iō paꝝ nutrit/ colorē extinguit/ ventrē conſtipat ꝛ ꝯſtringit.

De vino

v Inū dr̄ quaſi invitenatū vł avena eo ꝙ potus ei⁹ vena ſanguine cito replet. vt. d. Iſi. li. xx. vbi tractat ꝺ potu. Temetū aūt dr̄ forte vinū eo ꝙ tētat mētem ꝛ temerarie agere ſepe facit. dr̄ ꝛ merū qn̄ eſt purū et aque non admixtū. ꝛ dr̄ bach⁹ a libero pr̄e qui vocabat̄ bach⁹ ꝛ dr̄ fuiſſe primus repertor vinis. vel bach⁹ dr̄ ab effectu q2 fortitudine ſua facit bibentes furere ꝛ in alios debachare. laudes aūt vini nō pōt ad plenū deſcribere etiam ſi viueret bachus ipſe. Inter aūt omēs liquores ꝛ ſuccos arborū vinū optinet principatū: nā pre oībus liquoribus vinū moderate ſūptū corpa pl⁹ ꝯfortat/ corda letificat morbos ꝛ vulnera euacuat atqꝫ ſanat. vn̄ Iſi. d. in vltī. dietarū. Vinū dat bonū nutrimētū corpori ſa/ nitatem reddit pditam ac cuſtodit calorē natu/ ralē pre omnibus cibis ꝛ potib⁹ ꝯfortat ꝛ augmentat ꝓpter familiaritatis ꝯſortiū qꝺ hꝫ cuꝫ natura. vn̄ ſanguinē puriſſimū generat et turbidum purificat ꝛ clarificat. venaꝝ ora aperit et ad interiora cā mūdificandi ſua ſubtilitate pe/ netrat ꝛ tenebroſam fumoſitatē mſtitie inductiuam illuminat atqꝫ fugat toti⁹ corporis mēbra corroborat ꝛ vigorē ſingulis adminiſtrat. vini n. bonitatē actio aīe manifeſtat. facit in ea tri/ ſtitie ꝛ doloris obliuionē. nec pmittit eā ſenti/ re anguſtiā et dolorē acuit intellectū ꝛ facit euꝫ docilem ad inueſtigandā rē difficilem et ſubtilē animoſam etiā ipſā efficit ꝛ audacem. vn̄ ꝑatꝫ vini excellentia cui⁹ vſus cōuenit omnibus hominibus/ etatibus tpib⁹ ꝛ regionib⁹ ſi debito mō ꝑ vires bibēris a ſingulis aſſumat̄. ſenib⁹ etiā ꝯuēnit q2 calor vini eoꝝ repugnat frigiditati. Iuuenibus ꝯueīt ſcōm cibū. q2 natura ſilis eſt natue ꝛ etati iuuenili ꝛ adoleſcētibus ꝛ pueris eſt cibus ꝛ medicina. q2 eoꝝ calori adhuc impfecto nutrimentū exhibet ꝛ. ipſoꝝ humiditatem ſuperfluā puerilē conſumit ꝛ deſiccat in frigida regione ꝛ in hieme vinū forte ꝛ multū purū ꝯuenit. in eſtate ꝟo ꝛ calida regione vinū parū ꝛ multū mixtū vtile eſt. corpus. n. humectat ꝛ refrigerat propter mixturam aque ſubtilitate vini ad remotiora mēbra ꝺducit̄ valde cito. iō antiqui vocauerunt vinū tyriacā magnā. q2 inuenerūt illꝺ duaꝝ rerū eē iuuatiuū. calefacit. n. corpora frigida et infrigidat calida/ humectat ſicca/ ꝛ humida extenuat ꝛ deſiccat. ſed ei⁹ calefactio ꝛ ſiccatio eſt naturalis. humectatio vero vel infrigidatio eſt accidentalis. q2 ſubtilitate ſua portat aquā ad mēbra que neceſſe hn̄t in/ frigidari et humectari ipſa aqua. vt. d. idē. In vino aūt ꝯſiderant̄ iſta/ ſubſtantia ſiue liquor/ color/ ſapor atqꝫ odor. Nā ſcōm ſbām vini attēditur ſubtilitas et terreſtreitas ſiue groſſitieſ atqꝫ mediocritas. Vinū ſubſtantialiter tenue et ſubtile/ album eſt et clarū ꝛ cōuenit ſtomacho q2 cito digeritur ꝛ venas pforat/ mentē nō perturbat neqꝫ ledit/ neruiſ nec cerebro aliqꝺ infert nocumentū. vinū aūt terreſtre atqꝫ groſſū eſt huic oppoſitū. ſtomachū. n. grauat ꝛ difficile pene/ trat. Color aūt vini eſt quadruplex. ſ. albus niger glaucus/ citrinus et roſeus ſiue rufus. albū vero ꝛ nigrum vinum ceteris eſt min⁹ calidum ꝛ album eſt magis humidum quā nigrum ꝓ/ pter ſubtilitatem ꝛ aquoſitatem ſibi dominantem. nigrū vero magis ſiccū eſt ꝓpter groſſitieꝫ ꝛ terreſtreitatem ei magis ſubſtātialiter domi/ nātem. Vina vero mediocres colores habētia ſūt alijs calidiora. ſ. vinū citrinum/ ſeu aureum ꝛ vinū rufum. ꝛ hoc ſcōm ꝙ magis ab illis ex/ tremitatib⁹ ſunt remota/ ſunt minus calida/ ꝛ quāto illis ſunt viciniora/ tāto ſūt magis calida

De vino rubeo.

v Inum rubeū valde intenſum ī rubore/ ſicut ſanguis fortiſſimū eſt ꝛ multū ledit caput ꝛ pcutit mentem ꝛ fortē facit ebrietatem. ꝛ ideo optime indiget aqua īmiſceri. vnꝺ ſi cōmiſceat̄ quādo oꝫ ꝛ bibatur ꝓ ut etatibus/ ꝛ tpibus/ ꝛ regionib⁹/ ac cōſuetudini cōuenit atqꝫ decet multū eſt laudabile q2 groſſos diſſoluit humores. vias venaꝝ a putredine mūdificat ꝛ ſanguinē purificat maxime ſi vicinū fuerit puritati. ꝛ ideo cōuenit ſe/ nibus. q2 eoꝝ colorē cōfortat ꝛ frigidorum humoꝝ diſſoluit abūdantiā in ſeniuꝫ corpibus collectoꝝ. vinū rubeū neceſſe eſt habere ſaporeꝫ ponticū ſiue dulcē ꝛ liquorē inter groſſū ꝛ ſubtilē mediocrē. ꝛ odor ei⁹ int̄ aromaticū ꝛ grauē:

et tale vinū ceteris eſt tempatiuſ ad nutriendū ⁊ facilius mutatur in ſanguinē ꝓpter ſimilitudinem quā hȝ cū eo in liquoꝛe ⁊ ſapoꝛe ⁊ coloꝛe. Vinū dulce ⁊ multū rubeum iuuat ad mundificandū vitia pectoꝛis ⁊ pulmōis. valde.n. eſt ſalutiferū viſcoſi humoꝛis ⁊ lenitiuū / ⁊ immūdicie abſterſiuū. Vini aūt cōſideratur odoꝛ nam vinū aromaticum ſignat ſuuȝ liquoꝛem ſubtilē eſſe ⁊ tempant omniqȝ ſoꝛdicie emundatum ⁊ optime digeſtiuuȝ. ⁊ ideo clarum generat ſanguinē atqȝ mundū. et eſt coꝛdis confoꝛtatiuū / letificatiuū / ⁊ fumi groſſi ⁊ obſcuri ⁊ turbidi expulſiuū. vñ hypocraſ. Vinū inquit odoriferum ſubtili⁹ ceteris eſt ⁊ leui⁹ ⁊ digeſtibili⁹ ac nutribili⁹. qꝛ natura in eo ſuā ꝯpleuiſſe ſignt actiōeȝ. vinū ꝟo qꝺ nulli⁹ eſt odoꝛis ſue ventoſitatis groſſitiem inſinuat. ⁊ iō illaudabilis eſt nutrimēti. nec clarificat ſanguinē nec etiam cōfoꝛtat ⁊ generat humores groſſos. ⁊ fumū turbidū et obſcurū. vñ hoꝛribiliſſimū habens odorem ⁊ ſapoꝛē pōticū peſſimū eſt. qꝛ infert coꝛpi maximū nocumentū / peſſimū generat ſāguinē et noxiuȝ. confert coꝛpoꝛi nutrimentū maxime ſi vinū fuerit valde nigrū. ad quod ꝑtinet groſſities liquoꝛis et grauitas odoꝛis et ponticitaſ ſapoꝛis. vinū itaqȝ predictis qualitatib⁹ tēpatū ſi temperate et modo debito bibaſ naturam adiuuat laudabilem ſanguinem generat / ſaporem cibis et potibus adminiſtrat / deſideriū et appetitū excitat / vitalē virtutē ⁊ naturalē ꝯfoꝛtat / ſtomachū ad cibū appetendū ⁊ recipiendū ac digerendū iuuat. virtutē expulſiuā ad expellendū feces excitat. ſitim ſedat / paſſiones aīe ꝺ malo in bonū alterat et immutat. Naȝ animaȝ vertit ab impietate ad pietatē / ab auaricia in largitatem / a ſuꝑbia in humilitatē / de timoꝛe ī animoſitatem. ⁊ vt breuiter dicam vinū moderate potatū coꝛpiſ ⁊ aīe ſanitas ē (huiuſqȝ Iſa. in die. ⁊ pli. li. xiiij. c. ix) vbi dr̄. vini natura eſt ipſo hauſto accendere viſcera intus. foꝛis ꝟo ipſo fuſo infrigidare membra que ab ipō ꝑfundunſ. viribus aūt coꝛpis nihil vino vtili⁹ ſi adſit mod⁹. nihilqȝ ꝑniciosus ſi modus in ſumendo non teneaſ. vñ andꝛonides ſapientia clar⁹ ſcripſit ad alexandrum magnū cohibens intēperantiā vini in bibendo. Rex inquit memēto te bibere ſanguinē terre. nā bibere intēperate vinū cicuta eſt homini ſeu venenū. quib⁹ ꝑceptiſ ſi ille temperaſſet ꝑfecto amicos in temulentia non interimiſſet vt. d. pli. Idem mala aūt que facit vinū intemperate ⁊ immoderate ſumptuȝ tangit ibidem in eodē li. c. vl. Mentem inquit mutat in furoꝛem. in mali impetū et obliuionē boni. ebꝛioſo ſi quidem ineſt palloꝛ in facie et gene. pendulē oculoꝝ aſſunt vlcera et lipitudo manus tremula lingua qȝ ligata. poſtera die eructuationes aliculus fedi velud de ſepulchro et grauiſſime ſentiuntur in capite punctiones. amaricat fumen. ſ. palati ſummitatem. amicabilis id eſt colera que intenditur a calido fumo vini et eſtualis ſitis toꝛquet guttur. nam hec neceſſitas vinū ſequitur vt bibendi ꝯſuetudo auiditatem pariat rebibendi. vñ moꝛe ſanguiſſuge vinolenti quanto plus bibunt tanto plus ſitiunt. Ad hec verba pli. addit Iſa. dicens ſic. Si vinū vſqȝ ad ebꝛietatem ſepe aſſumptū fuerit rōnis lumen extinguit et vim bꝛutalem confoꝛtat. vnde ꝑmanet coꝛpus velut nauis in mari non habens gubernaculū aut rectoꝛē. et ſicut milicia non habēs pꝛincipē neqȝ ducē ꝓpter qꝺ fauet ebꝛius rei nō annuande et laudat qꝺ in ſe eſt illaudabile de ſapientibus facit ſtultoſ de beniuolis peruerſoſ efficit ⁊ malignos. Nā ebꝛietas eſt oīm vicioꝛū fomes atqȝ cā. incidūt .n. ebꝛioſi in homicidio adulteria ⁊ furta. ⁊ iō volētes cuſtodire familiā opoꝛtet eoſ a vino cuſtodire ne vinū pl⁹ bibant quā coꝝ virtuti expedit et nature.

De vino nouo.

v Inū nouū qꝺ de laci ideſt de cuppa nouiter eſt ſublatum vocaſ muſtum qñ. ſ. de toꝛculari pꝛimo eſt expꝛeſſum. ⁊ eſt ſic dictū quaſi tenēs mus. i. terram ſiue lutū. mus. n. grece / terra dr̄ latine. vnde et hum⁹ terra dr̄ humefacta. In muſto autē ꝑtes terree ⁊ feculente que ꝑtibus aqueis ⁊ aeris ſūt admixte in aquas agēs virtuſ ignea foꝛtiſſimā faciūt ebullitionē. naȝ ꝑtes ignee ⁊ aeree mouētur ſurſum ꝑtes vero terree deoꝛſum. ⁊ ex tali ꝑturbatione ⁊ repugnantia foꝛtis fit ebullitio / donec vincente caloꝛe puri ab impuro fit ſeparatio / ⁊ cōpleta digeſtio. Ineſt aūt muſto tāta vis feruoꝛis / vt vaſa foꝛtia ex eo plēa abſqȝ ſpiramine mox dirūpat. vt dicit ꝯſtan. ⁊ grego. ſuper iob. vnde ꝑ ſpiraculi aperturā ſpumoſi vini immundicia ad vaſis ſuꝑficiē vi caloꝛis cruda cōtinue euapoꝛat donec puriſſimū vinuȝ fiat. In pꝛincipio aūt quādo muſtuȝ eliquatur / valde eſt turbiduȝ atqȝ ſpiſſum. ⁊ ideo vt dicit Iſa. bibitū groſſum generat fumū terribilium ſomnioꝝ inductiuum. malos generat humores. rugitum facit ⁊ inflationē in inteſtinis muſtum nouum valde ventoſum eſt ⁊ ſpumoſum propter reſolutionem partium vi caloꝛis. vnde galie. Vinum quodcumqȝ eſt recens non habet vim ducendi cibum per coꝛpus vnꝺ vētoſitatem ⁊ inflationem ac faſtidium generat

quãto pl⁹ aũt durat poſt expreſſionẽ a torcula ri tanto pl⁹ clarificatur et depurat/ ⁊ ãpli⁹ intẽditur calor ei⁹/ qñ.n. adhuc ẽ muſtũ ab ebulitõne nõ qeſcit. nec terreſtria ad ſuũ locũ deſcẽdũt nec aerea ⁊ ignea ſurſũ locũ ſuũ petunt ⁊ remanet adhuc indigeſtũ. ⁊ iõ qñ vinũ eſt bene defecatũ/ lucidũ atqꝫ clarũ laudabile eſt et amicũ nature. q꜡ tunc confortat̃ calor eius quotidie et tã in odore ⁊ ſapore ꝙ in virtute melioraẗ niſi forſitã ex corrupto aere vł ab aliquo corrupto vaſe corrũpat̃. Nam ſi vas ipſum ꝯtinens corruptũ fuerit ⁊ ipſum vinũ corruptũ erit. Ex aere aũt corrupto ⁊ calore vel humiditate nimis diſtẽperato vinũ ſepe corrũpit̃. ⁊ iõ nũc aceſcit/ nunc pingueſcit vel totaliter ꝯputreſcit et tunc nature hõis eſt peſſimũ ⁊ maxime inimicũ ⁊ eſt fugiendũ ſimpliciter vt venenũ. Uinũ etiã vetuſtiſſimũ in calore excedit tẽperamentũ. ⁊ iõ ſaporẽ mutat ⁊ colorem. et tale vinũ ſuo acumine ledit cerebrũ ⁊ pcutit mentẽ. ⁊ ſua ſiccitate ⁊ caliditate inflammat ſbãlem humiditatẽ extinguit calorem naturalẽ. ⁊ iõ nec nimis recẽs nec nimis antiquũ eſt laudabile ſed poti⁹ inter duo extrema eſt mediocre. ſm ꝙ ab extremitate noui et veteris magis eſt remotũ. q꜡ illud maxime eſt temperatum. hucuſqꝫ Iſa. in dietis.

De vino condito.

v Inũ cõditum fit artificialiter ex admixtione aromaticum tam ſpecieꝝ ꝙ herbarũ. vt patet in vino ſaluiato/ in vino roſato ⁊ gariophilato/ et eſt illud vinum cõueniẽs taꝫ in potu ꝙ in medicina. virt⁹ eni tam ſpecieꝝ ꝙ herbarum immutat vinum ⁊ ſibi cõfert virtutem ſingularẽ. ⁊ ideo talia vina ſunt ſalubriora ⁊ delicatiora quãdo eis ſalubres ſpecies debito modo incorpantur. virtus enim ſpecieꝝ cõſeruat vina ne de facili corrumpant̃. vnde talia vina ſuo ſapore delectãt guſtum/ excitant appetituꝫ. ſua aromaticitate cõfortant tam cerebrum quã ſtomachũ. mũdificant etiam ſanguinẽ ⁊ penetrant ad interiora tam venaꝝ quã membroꝝ (vt di. Iſaac.)

De vino primo dulce.

v Inum primo dulce ⁊ tempatuꝫ in ſapore p ſolis vel aeris decoctionẽ ⁊ longam ebullitionẽ corrumpit̃/ ⁊ in acetoſitatem cõuertit̃/ qñ nõ habet vim q̃ cuſtodiatur. vt di. Iſaac. in dietis. in. c. de aceto. Nam p accidentalem calorem virtutem caloris naturalis excedentẽ ⁊ vincentem ſubtiliatur ſubſtãtia liquoris per caloris accidentalis ebullitionẽ ⁊ extingit̃ calor naturalis. vnde vinũ qđ primo erat ſubſtantialiter vel naturaliẗ calidum/ p corrumpentem calorẽ efficitur eſſentialiter frigidum ⁊ ꝯuertitur in acetũ. magis autem ſiccũ eſt quã ſit frigidũ. moderate eni infrigidat ſcilicꝫ i primo gradu/ ſed fortiter deſiccat. quia in tertio gradu vt dicit ibidem. vnđ ꝓpter ſubtilitatem ſue ſubſtantie ⁊ frigiditatis debilitatem pforat de facili corpus ⁊ penetrat ad loca que valde ſunt remota. vnde null⁹ alius liquor acetoſus vt maligranati ⁊ ſimiliuꝫ habet vim penetrandi ad loca tã ꝓfunda. q꜡ talis liquor in locis vicinis opatur efficacius quã in remotis. vnde qui vult infrigidare calorẽ ſtomachi aut alia ſibi vicina mẽbra vtilius vtitur granatorũ ſucco quã aceto. ſed ad loca remota infrigidanda vtilius eſt acetum quã ſucc⁹ granatorum vel agreſta. habet enim vim viuacem qua dirigitur ad longinqua. idcirco eſt diſſolutiuuꝫ ⁊ extenuatiuũ ⁊ inciſiuum. ⁊ ideo ſanguinẽ et lac coagulatuꝫ calefactũ in ſtomacho diſſoluit ſi bibatur. Eſt etiã acetũ (vt dicit ibidem) ſtomachi cõfortatiuũ/ appetitus excitatiuum. ⁊ augmẽtatiuũ ⁊ malorum oĩum ad ſtomachum deſcendẽtium potenter repreſſiuũ. Eſt etiã contra venena ⁊ venenoſa mortem inferentia. vtẽ ipſum apium/ iuſquiamũ et euforbium iuuatiuum (hucuſqꝫ Iſaac.) Secũdum plinũ vero ⁊ dia. acetũ forte poſitum ſup ferrũ vel frigidũ humũ/ mox ebullit. fluxum ventris ⁊ ſanguis ſiſtit ſi inuenit ventrem plenũ ſoluit ſi vacuum ipſum ſtringit. litargicis ⁊ freneticis ſubuenit. vulnera recentia mũdificat ⁊ abluit/ ⁊ ipſa intumeſcere nõ pmittit. fetorem oris ⁊ gingiuaꝝ abluit ⁊ abſtergit. neruos dentium pcutit/ ⁊ ipſos hebetes ⁊ ſtupidos cito facit vomitũ ⁊ nauſeam reprimit ⁊ compeſcit. garganſatũ aurib⁹ ſurdis ſubuenit/ ⁊ vias auditus aperit. oculorum aciẽ exacuit/ corrodit metalla ⁊ ex eis diuerſi colores gignũtur. vt ceruſa ex plumbo. es viride ex cupro. laſurũ ex argento. ouũ in aceto dimerſum p plures dies mollificat in teſta ⁊ euꝫ ad modũ pellicule molle facit. fex aceti valꝫ cõtra morſus ſerpẽtis cornuti/ qui dicit̃ ceraſtes. ſimiliter cõtra morſus rabidi canis ⁊ cocodrilli hucuſqꝫ plinius lib. xxiij. c. x.

De vinacia.

v Inaciũ ⁊ vinaꝝ dicunt̃ poſterius vinũ/ qđ cõpreſſis vuis vltimo eliquat̃. et eſt q̃ſi fex totius vini. Uinacia dicunt̃ pellicule ⁊ acini/ que remanent expreſſo vino. ⁊ p⁹ collectionẽ vini extra ꝓijciuntur. vñ dr̃ in grecīſmo. Pelles vuaꝝ vinacia dic fore tm̃. Et dicas acinum/ qđ in vua cernis acutũ. Uinacia vero libẽter comedũt ſues quãuis modicum aut nullum prebeãt eis nutrimẽtum. nam plus inflant quam nutriant.

De vinaria.

b Ec vinaria vinarie dicitur celariũ vel locus vbi vinũ occultatur ⁊ reponitur. vnde quãto locus ille frigidioꝛ ẽ ⁊ ſiccioꝛ/tanto eſt aptioꝛ ad vina in dolijs repoſita conſeruãda. ⁊ ideo excauantur loca lapidoſa. ⁊ ſub terranea vt in eis vina melius conſeruẽtur a coꝛruptione calidi aeris ne areſcant vel alio modo coꝛrumpantur.

De viola.

v Jola ꝓpter violentiã odoꝛis ſic ẽ nominata (vt dicit Jſi/) cuius tres ſunt ſpẽs. ſ. purpurea/alba ⁊ mellina. ſed oĩum folia nature frigide ſunt ⁊ aquoſe ⁊ etiam ſolutiue. vnde viole cũ melle ⁊ aqua decocte ſoluũt ventrem. ſimiliter ſi cum zucbara macerentur ⁊ in vaſe vitreo diu ſoli exponantur/ aluum laxant/inflationem mitigant caloꝛez febꝛilem alterant ſitim ſedant. ſemen eaꝝ partuz mulierum eijcit ⁊ excludit. lumbꝛicos occidit. calefactioni epatis ſubuenit. herba quidẽ modica eſt viola in ſubſtantia que recens melioꝛ eſt ꝙ̃ antiqua. cuiꝰ flos maximi eſt odoꝛis. vnde odoꝛ eius cerebꝛi caloꝛẽ mitigat ⁊ ſpũs aiales recreat ⁊ confoꝛtat. ſomnum ꝓuocat qꝛ cerebꝛum refrigerat/tempat humectat. quãto flos eius eſt virtuoſioꝛ/tãto plus inferius caput depꝛimit ⁊ inclinat. Jtem floꝛes vernales pꝛius oꝛiuntur ⁊ ſe citius manifeſtant. paruitatez eius in ſubſtantia magnitudo odoꝛis pariter ⁊ virtutis nobiliter recõpenſat. vt dicit dia.

De vlmo.

v Lmus nomen accepit eo ꝙ in locis vliginoſis ⁊ humidis melius ꝓficit. nam in mõtanis ⁊ aſperis minus leta eſt vt dicit Jſido. li. xvij. radices in terra ꝓfunde figit ⁊ de ꝓfundis terre viſceribus ad nutrimentum ramoꝝ ⁊ frondiũ humoꝛem ſugit. ramos multos ⁊ nodoſos ex ſe mittit. et foliorum ſuoꝝ denſitate vmbꝛaꝫ viatoꝛibus gratam facit. Eſt aũt arboꝛ ſterilis ⁊ tamẽ inter glandiferas a plinio cõputatur. floꝛes hꝫ ſubalbidos ⁊ odoꝛiferos ad modũ tilie. ⁊ quedã ſunt grana vt cubebe. ſed eius fructꝰ eſt inutilis eius floꝛes frequẽtant apes ex eis mellis dulcedinem colligentes. ⁊ ꝗuis quaſi ſterilis ſit in ſe tamẽ vtilis ẽ viti fructifere. cuius fructꝰ ⁊ palmites ſurſum erigit ⁊ ſuſtentat. coꝛticem hꝫ duruz ⁊ rugoſum/ſed eſt lignũ molle interius ⁊ leniſſimum ⁊ ad ſculpendum valde aptum. ſicut tilie. vt dicit Jſido.

De vrtica.

v Rtica ex eo eſt vocata ꝙ tactus eiꝰ coꝛpꝰ adurat. (Eſt enĩ ignee nature vt dicit macro.) fecũda nõ modica vis illius dicitur eſſe. vnde nec immerito nomen ſumpſiſſe videtur. Tactaq; exurat digitos vrtica tenentis. Vrtica aũt eſt duplex. ſ. vrens ⁊ moꝛdens/puſtulas ⁊ pꝛuriginem gignens. aſpera hꝫ folia ⁊ acuta ⁊ ſubꝛubea. haſtulas hꝫ ãguloſas ⁊ villoſas ⁊ manus tangentis vrtiuas. ⁊ eſt grauis odoꝛis ſubamari ſapoꝛis. Alia eſt vrtica que dicitur moꝛtua folia habẽs albioꝛa ⁊ mollioꝛa ⁊ magis rotunda ⁊ tangẽtes nõ exurit. floꝛem hꝫ nũc rubeum/nunc album/⁊ valde grauis odoꝛis pariter ⁊ ſapoꝛis. vtraq; vrtica eſt medicinalis. nam ſuccus eius cum vino bibitus/valet contra victericiam ⁊ cõtra colericam paſſionem cum melle curat antiquã tuſſim ⁊ mundat pulmonẽ. ItẽꝜ ventris inflationẽ ſedat ⁊ tumoꝛem. folia eius cũ ſale contrita vulnera ſoꝛdida mũdant ⁊ curant. ſimiliter moꝛſum canis ſanant etiã cancros. radix eius cõtrita cuz vino ⁊ cocta in oleo valet cõtra tumoꝛem ſplenis. ſuccꝰ eiꝰ fluxus ſanguinis de naribꝰ ſiſtit. cum mirta mẽſtrua ſtringit. ſemen eius cũ vino bibitum pꝛecipue mixtũ melli ⁊ piperi mouet venerem ⁊ ꝓuocat vrinam. herba recens cocta ventrẽ mollit ſi comedatur. vnde dicit plini. ⁊ pꝛecipit vrticam recentez quando pꝛimo creſcit in marcio decoquere ꝑ modum oleris ⁊ comedere contra multas coꝛpis paſſiones. valioꝛ tamen eſt in medicina ꝙ̃ in eſca.

De zizania.

z Jzania herba quedam eſt de qua Jſido. li. xiiij. quã poete infelix lolium dicũt/eo ꝙ ſit inutile ⁊ infecundum. ⁊ eſt femini generis in ſingulari ⁊ neutri in pluarali. vt dicit idem. Naſcitur autem inter triticum tempoꝛibus coꝛruptis atq; ſiccis. quãdiu eſt in herba ſimilis ẽ tritico/ ⁊ ab eo poterit vix diſcerni. ſuffocat autem ipſum triticum atq; ledit/niſi ab eo cautius ſeparetur cũ cautela magna. Nõ eſt zizania qñ adhuc recens eſt eradicanda/ne ꝓpter ſimilitudinem quã hꝫ cum tritico vel zizania colligatur vel triticum ſub zizanie ſpecie euellatur. Cautius igitur eſt ut qñ triticũ a zizanijs nõ diſcernitur/vſq; ad meſſez vtrũq; creſcere ꝑmittatur. ⁊ tũc zizanijs ꝑ ſemẽ cognitis a tritico ⁊ diſcretis ꝑ faſciculos colligantur. ⁊ tritico in hoꝛreis recollecto zizania ꝑ faſciculos cõburantur. Habꝫ aũt zizania vim acutã ⁊ quodãmodo venenoſam/inflatiuam ⁊ ventoſam. ⁊ ideo inebꝛiat ⁊ mentẽ ꝑuertit ⁊ caput ledit. immutat ſapoꝛem panis cui admiſcetur ⁊ inficit. ⁊ ſi in multa quãtitate comedatur valde ledit. immo quã doq; interimit ⁊ occidit. ꝗuis aũt ſit noxia interius in coꝛpe ad edendũ vtilis tamen extrinſecus eſt ad comedendum.

nam ſi cũ farina ordei ⁊ puluere thuris ac cro ci miſceatur/ conceptũ adiuuat in mulieribus atq; partum. mixta cum ſulphure ⁊ aceto. valet cõtra impetiginem / ſerpiginem ⁊ pruritũ. mixta cum ſemĩe lini ⁊ in vino cocta diſſoluit apoſtemata. ſcliroticum ſiue durum decoctum cum ſemine cortice ⁊ radice ſanat vulnus ⁊ mundificat putrefactũ. valet etiam cõtra fiſtulam ⁊ cõtra cancrum. mire ꝓuocat menſtrua ⁊ mundificat matricem ⁊ diſponit ac preparat ad conceptum. vt di. plini. ⁊ dia.

De zinzibere.

ʒ Inzĭber eſt radix herbe ⁊ eſt calidũ ⁊ humidum. vt dicit in platea. Et eſt aliud domeſticũ aliud ſilueſtre. acutiorem habet saporem ſilueſtre domeſtico. ⁊ eſt ſolidius colore nõ adeo albuz ſed facilius frangitur. valet cõtra frigidas cauſas pectoris ⁊ pulmonis. ſtomachi dolorem ⁊ inteſtinorum ex incluſa ventoſitate venientem mitigat ⁊ diſſoluit. ſi vinũ decoctionis eius cũ cimmo calidum aſſumat/ ſtomachum cõfortat ⁊ digeſtionem ꝓcurat. viſum acuit/ ⁊ pãnuz ſiue telam in oculis extenuat ⁊ conſumit. ⁊ hoc melius facit domeſticum q̃ ſilueſtre. quãto albius eſt ⁊ recentius/ tanto eſt acutius ⁊ melius ꝑ duos annos vel tres ſeruatur in bona efficacia. ſed poſt areſcit ⁊ a vermibus ꝑforat. ꝓpter humiditatem enim ſuaz putredini eſt appropriatum vt dicit Iſa. vnde qui vult id diutius reſeruare / oportet vt ponatur inter piper/ vt piperis ſiccitate humor zinziberis temperetur vt dicit idem.

De zedoario.

ʒ Edoarium calidum eſt ⁊ ſiccum. ⁊ eſt domeſticum magis eligendum. ⁊ id quod ẽ magis citrinum. tenue ⁊ longum. in ſapore acutuz non ꝑforatum. ſilueſtre ẽ ſubalbidum ⁊ ſtipicum cuz acumine modico. valet ad illa que zinziber. ſꝫ ſtomachum ⁊ corpus confortat ⁊ appetituz ꝓuocat. vt dicit platea

De zuchara.

ʒ Zucharum vel zuchara fit de quibuſdam cannis ⁊ arundinibus q̃ creſcunt in ſtagnis iuxta nilum. ⁊ illarum cannarum succus dicitur canna de qua fit zuchara ꝑ decoctionem. ſicut ſolet fieri ſal de aqua. canne vero piſtate ponũtur in lebete ⁊ ſꝫ coquũtur ad lentum ignem vſq; ad ſpiſſitudinem. Et primo videtur ex toto tranſire in ſpumam/ ſed poſt facta reſidentia ſpiſſius ⁊ melius petit fundum. ſuperius autẽ manet quod ẽ vanum ⁊ ſpumoſum. ⁊ ẽ minus dulce ⁊ foraminoſum ⁊ inter dentes nõ crepitat quando maſticatur/ ſed euaneſcit ſubito ⁊ liqueſcit. bonuz autem econuerſo. bonum enim poſitum in vaſis rotundis ad ſolem durum efficitur atq; album. Aliud autem eſt citrinuz ⁊ ẽ calidius alio ⁊ ideo non debet in acutis febribus exhiberi. zuchara autem bona ẽ temperata in qualitatibus ſuis. ⁊ ideo vt dicit Iſa. in dietis habꝫ virtutem colatiuam / diſſolutiuam extenuatiuam/ ⁊ ventris abſq; vlla morſura humectatiuam/ ⁊ ſtomachi mũdificatiuã. aſperitatis pectoris ⁊ pulmonis lenificatiuam. vocis clarificatiuã tuſſis ⁊ raucedinis ablatiuam humiditatis cõſumpte reſtauratiuam. ponticitatis ⁊ amaritudinis ſpecierum aromaticarum temperatiuam ⁊ ideo ſumme vtilis eſt in medicinis vt in electuarijs / in puluerib⁹ / in ſiropis (vt dicit Iſa.) tamen aliquantulum ventrem inflat precipue poſt cibum ſumpta. quia omne dulce eſt inflatiuum de natura ſua. de facili etiam in coleraz rubeam tranſmutatur ſi colericis tribuatur. ſicut enim acetoſitas acumẽ colere reprimit ⁊ extingit/ ſic dulcedo quaſi ei contraria coleram excitat atq; nutrit. vt dicit Iſaac in eodem ca.

Finit Liber decimuſſeptimus.

Ompleto
tractatu de tre orna
tu quo ad minera
liū ⁊ vegetabiliū
ꝓprietates quarū
fit mētio in ſcriptu
ra diuina. vltimo
de proprietatibus rerum et precipue anima/
lium eſt tractandum. ⁊ primo in generali. de
inde in ſpeciali. de ſingulis animalibus be/
ſtijs. ſ. iumentis reptilibus quoꝝ nomina in
textu ⁊ in gloſa inſeruntur. Dicitur autem ani
mal omne qđ conſiſtit ex carne ⁊ ſpiritu vite
animatum/ ſiue ſit aereum vt volatilia/ ſiue a
quaticum vt natatilia/ ſiue terreum ſicut ſunt
agreſtia ⁊ greſſibilia. ſ. homies reptibilia be/
ſtie ⁊ iumenta. Ponit autē moy. tria animā
tium genera. ſ. iumenta. beſtias ⁊ reptilia. vt
patet in geñ. i. (vnde dicit baſilius ī exame.)
Iumenta ſunt animalia in vſum ⁊ adiutoriū
hoīm mācipata. ⁊ quedam ſunt deputata ad
laborandū vt equi ⁊ homines boues came
li ⁊ huiuſmodi/ quedā ad lanificiū vt oues
⁊ huiuſmodi. quedam ad veſcendum vt ſues
⁊ porci. Reptilia autem ſunt illa que corporis
contractione ⁊ extenſione incuruantur ⁊ mo/
uentur in anterius vt vermes ⁊ ſerpētes ⁊ co
lubri. Et ſunt tria genera. ſ. trahentia ore vt
vermiculi qui ſe ore trahunt. ⁊ ſunt ſerpentia
vt colubri qui vi coſtarum ſe ſe rapiunt. Sūt
etiam ⁊ repentia que pedibus repunt/ vt la/
certe ⁊ botrate ⁊ huiuſmodi. Beſtie autē di
cuntur quaſi vaſtie que naturam habent feri
tatis. nunc autem ſeuiunt vngue nunc cornu
nunc dente/ vt apri leones tigrides atꝙ lupi
Cōmuniter autem dicuntur beſtie animalia
indomeſtica que iumentis ſunt fortiores na
turaliter. ſed ſunt ſeuientibus beſtijs mitio/
res vt cerui ⁊ huiuſmodi. Ineſt autem cūctis
animalibus virtus motiua ⁊ ſenſitiua. ſ ſcđꝫ
magis ⁊ minus. nam ſcđm puriorem ſangui
nem ⁊ ſubtiliorē quedam ſunt viuacioris ſen
ſus ⁊ fortioris eſtimationis ⁊ pluris ſagaci/
tatis. hinc eſt ꝙ bos eſt piger ⁊ ſtabilis. aſi/
nus ſtolidus. equus feruens in concupiſcen/
tia feminarum. lupus indomitus. leo audax.
vulpis aſtuta ⁊ doloſa. canis gratificꝰ ⁊ me/
mor amicitie ⁊ ſic de alijs. vnde bonitas vel
malitia moris in animalibus bonitatem vel
malitiam ſequitur cōplexionis. vt dicit baſi/
lius. Idem etiam dicit ariſto. in libro de ani
malibus. Dicit etiā ꝙ differunt animalia ſcđm
mores quia quedam ſunt magne manſuetu/
dinis vt vacca/ ouis. ⁊ quedam indomite fe/
ritatis/ vt tigris ⁊ aper agreſtis. ⁊ quedā ma
gne magnanimitatis vt leo. ⁊ quedā magne
fortitudinis vt aſtutie ⁊ malarū operationū
vt lupus vulpes ⁊ huiuſmodi. ⁊ iſta diuer/
ſitas accidit ex diuerſitate virtutis diſſimili/
ter in diuerſis. Nam vt dicit idem in libro. i.
Animalia quedam habent ſanguinem ⁊ que
dam non/ vt apes ⁊ omne animal rugoſi cor
poris/ ſed alium habent humorem loco ſan/
guinis. habantia autem ſanguinem ſunt ma
ioris corporis ⁊ virtutis. hinc eſt ꝙ quedam
animalia diligunt ſocietatem/ ⁊ gregatim in
cedunt vt cerui onagri ⁊ cameli. ⁊ quedam ſo
cietatē fugiunt ⁊ ſimul ſocialiter habitare nō
poſſunt. vt aues vncoꝝ vnguiū ⁊ beſtie que
de preda viuunt. (ad hoc dicit idem in li. i.)
animalia quedam ſunt vrbana quedā aggre
ſtia. ⁊ inter omnia animalia homo nō poteſt
viuere ſolus. vt grues ⁊ apes ⁊ formice ꝯmu
nicant homini. Diſcrepant etiā animalia plu
rimū in nutrimento (vt dicit idem) quedā ve
ſcuntur ſolis carnibus/ ſicut leo tigris lupus
⁊ huiuſmodi. quedam veſcuntur indifferēter
carnibus ⁊ oſſibus vt canis/ ⁊ huiuſmodi. q̄
dam graminibus ⁊ frugibus nutriūt vt equi
cerui ⁊ huiuſmodi (⁊ vt dicit ariſto. li. i.) que
dam animalia habent ꝓprium guſtabile ſi/
cut apes quarum guſtabile eſt mel ⁊ planta.
quedam de numero dulcium ſicut aranee gu
ſtabile eſt muſca. viuit enim de venatiōe mu
ſcarum. ⁊ quedam ſunt venantia alia anima
lia vt leo lupus ⁊ ſimilia. ⁊ quedam ſunt ac/
cumulātia ſuum nutrimentum ſicut hericius
⁊ formica. Cauſa autem quare omne animal
indiget nutrimento (vt dicit auice.) eſt humi
ditas ſubſtantie ⁊ calor diſſoluens humidita
tem. ⁊ aer calidus circūſtans. vnde quia con
tinua fit per calorē humidi deperditio. neceſ
ſaria eſt beneficio nutrimenti deperditi reſti/
tutio. ⁊ quedam querunt victum ſuum de no
cte vt aues lucifuge. ⁊ quedam de die. Dicit
etiam ariſto. ſicut ⁊ auiceñ. ꝙ quedā anima
lia omni tempore ſunt ſilueſtria. ⁊ quedā ſem
per domeſtica vt homo mulus ⁊ capra. ⁊ que
dam cito domeſticātur vt elephas. De omni
autem genere animalium domeſticorum in/
ueniuntur aggreſtia ſicut ſilueſtris homo/ ſil
ueſtris bos/ ſilueſtris equus/ ſilueſtris canis
agreſtis porcus. ⁊ quedā animalia ſunt ma
gne impetuoſitatis ⁊ bellicitatis/ ⁊ maxime
tempore coitus ⁊ amoris. In omnibus autē

anĩmatibus eſt appetitus delectatõis ⁊ tũc
maſculi zelant et pugnant pro feminis et que
dam animalia ingemant vt ſint illo tempore
coꝝ cornua dura vt porci agraſtes qui confri
cantes ſe arboribus intrant lutum et ideo tũc
pugnant (vt dicit ariſto) et quedam anima/
lia ſunt magne refrenationis. et quedam ma
gne ire et tenacis memorie ſicut canis came/
lus et aſinus et quedam ſunt debilis memo/
rie. vt ſtructio et colũba. et ſolus homo memo
rat oblita. (vt dicit auicen.) multa tñ anima
lia retinent memoriam coꝝ que vident et ad/
diſcunt. vt dicit ariſto. li. i. In ſolis autem ho
minibus eſt memoria put memoria ſubiacet
rõni. et ideo dicit aug⁹. de ciui. dei li. xi. Eſt
inquit admiranda quedam in brutis pruden
tia in quibus tñ nulla ſit pprie loquendo ſci
entia. quedam tamen in eis ſimilitudo ſcie re
peritur euidentem eñi habent ſolertiam ĩ edu
catione fetuũ. in edificatione latibuloꝝ ⁊ ma
ſionum. in inquiſitione nutrimentoꝝ. in me/
dicatõne vulneꝝ. in fuga nocuoꝝ in pſagio
mutationis tempoꝝ futuroꝝ. in cognitione ⁊
amore partũ ſuoꝝ. nam ceruus ceruã diligit/
et leo leenam/ et vrſus vrſam et ſic de alijs. (
dicit etiã ariſto.) q in omni animali eſt radi/
cale mẽbrum quod principiũ eſt oĩm virtutũ
naturalium ſpũalium et animalium. et hoc ẽ
cor vel aliquid loco eius. a cuius radice (dicit
auicen.) incipit oĩm animalium creatio for/
matio et figuratio. formatio animali bruto ⁊
fecto faciem habet reflexam ad ſuum materi
ale et originale principium ſcz ad ipſam terrã
Sola eñi ſtatura erecta eſt a nature principio
hoĩ reſeruata/ in quo natura hominis ſuper
cuncta aĩantia eſt nobilitata et mirabilit̃ ſub
limata (vt dicit poeta) Os hoĩ ſublime de/
dit celũq; tueri ⁊c. (ppter quod dicit baſ.)
ſi homo corpis voluptate fedatur obediendo
ventris luxurijs cõparatus eſt iumentis inſipi. ⁊
ſi. f. eſt illis. Item dicit baſi. omnia fere terre
aĩantia genitali ſtimulante ad ppagationez
ſui generis et ſucceſſionem plis aĩant. et h po
tiſſime accidit tpe vernali qñ virtus caloris.
ce[illegible]tis incipit in aĩantium corpibus quodã
mõ dñari. Simile dicit arꝫ. et etiam auicen.
omne inquit animal habens ſemen generat
animal ſibi ſile. et ideo animali non valenti
ſeruare ſpẽm ſuam in ſe dedit natura membꝝ
vt ſemen expellet et aliud membrũ vt ſemen
recipiat. ſicut in femina eſt matrix et hoc ẽ ge
nerale omnibus animalibus in quibus ẽ di/
ſcretio ſexus. q: maſculus ſe habet p moduz
forme femina p modũ materie. et ideo omne
femininũ habet matricem vel aliud loco ma
tricis in quo ſuſcipiat fetum ſuũ. et hoc acci/
dit diuerſimõe in diuerſis. quia alio mõ ino/
uantibus et alio modo in alijs animalib⁹ in
terius pfecta animalia concipientibus. ſicut
de mulis exemplificat auicen. pfert aũt auic.
(ſequens arꝫ.) oĩa animalia habentia ſang/
uinem non habentibus. et dicit q iſta ſimplr
ſunt nobiliora et maiora in quantitate et vir
tute exceptis paucis beluis aquaticis et ma/
rinis. et (ſubdit). q omne animal habẽs ſan
guinem nobilem quattuor mouetur inſtru/
mentis quia quattuor pedibus vt in brutis.
aut duabus manibus et duobus pedib⁹ pꝫ
in hominibus. ſimilit̃ in duabus alis et duo
bus pedibus. vt patet in auibus et pennatis
multa tamen inueniuntur aĩantia plures pe/
des habentia vt patet in cancris et in erucis
et in alijs. ſimiliter etiam et plures alas vt pꝫ
in papilionibus apibus et locuſtis. et in iſtiſ
ſimis viget ſanguis/ qui nature eſt theſaur⁹
ppter quod plus et efficatius opatur. iiij. or
gana in primis q̃ multiplicia in ſecundis et
habiliora ſunt membra et efficatiora anima/
lium ad operandum in pte anteriori. q̃ in po
ſteriori q: caloris ſanguinis cordis pl⁹ pnci/
pant vt eis vicinius apppinquant. Genera
les autem animaliũ ppietates tangit auicẽ.
(ſic dicens) Cõmunicant autem quedam aui
malia in membris/ vt homo et equus/ in car
ne et in neruo. Diſcrepant autem inter ſe ĩ mẽ
tis. primo in qualitate (habitudine membro
rum tam ſimplicium q̃ compoſitoꝝ vt teſtu/
do habet conchas et hericius ſpinas ⁊ homo
non. et habet equus caudam et homo non.
Item diſcrepant in quantitate/ vt apertura
oculi noctue eſt magna/ et aptura oculi aqu ĩ
le eſt parua. Item diſcrepant in numero quia
quedam ſunt bipedalia/ et quedam quadru/
pedalia/ et quedam multipedalia. vt patet in
araneis/ quaꝝ qdam pedes habent octo et q̃
dam habent decem. Item in qualitate et ĩ co
lore et in figura/ aut in mollicie et duricie/ vt
pes bouis eſt valde durus. pes vero hominis
eſt valde mollis. Itam diſcrepant in ſituita/
te. vt patet in mãmillis equi et elephantis.
nam mãmille elephantis ſub pectore et equi
ſub inguine ſitum habent. Item diſcrepant ĩ
actione vt patet in auribus elephantis cũ qui
bus pugnat et in naribus ſuis quibus pug/
nat. Item differunt in paſſione. vt patet in
oculis veſpulionis qui ſunt valde debiles/ ⁊
hirũdinis ecõuerſo ſunt valde fortes. vt dicit
auic. Itez dñt in animi appetitu. nã quedã

Digitized by Google

ſunt fortis appetitus ad coitum/ et quedam
debilis vt elephas et turtur. et quedam appe
tunt cum omni ſpẽ. et quedam tantum cũ ſua
et quedam ſunt ſemp continentia vt apes.
Item q̃dam ſunt magne auiditatis et vorató
nis in edendo. et ideo quedam venantur de
nocte vt lupi qui dicunt babala. et quedam de
die vt accipiter et aquila. et quedã vtroq; tpe
ſcʒ de die et de nocte ſcʒ cacũ. Item in omni
animali neceſſaria ſunt diuerſa membra ſibi
inuicem ſubminiſtantia/ pp̃ter diuerſitatem
opationũ. vnde et oſſa ſunt neceſſaria vt ſint
tocius corpis ſuſtentamentum. cartilagines.
neceſſarie ſunt ad defenſionem carnis ab
oſſium leſione. nerui etiam neceſſarij ſunt ad
mẽbroꝝ coniunctionem et ſenſus ac motus p
mẽbra deportationem. et ſunt duri ad infaſi
onem/ et flexibiles pp̃ter incuruationem. ca
ro fuit neceſſaria pp̃ter vacui impletionem/
et caloris vitalis conſeruationem. cor neceſſa
rium eſt pp̃ter vite ſpũum generationem. pul
mo pp̃ter neceſſitatem reſpirandi/ et frigidi
aeris attrahendi ad caloris cordis mitigatõʒ
ſtomachus pp̃ter ciboꝝ pmã digeſtioñe. epa
tis ſubſtantia eſt neceſſaria ad ſanguinis ge
nerationem. vene ſunt neceſſarie ad ſanguinis
per mẽbra deportationem. inteſtina fuerunt
neceſſaria ad fecis depurationem et euacuati
onem. renes et genitalia ad ſpẽi conſeruatio
nem. fel neceſſarium eſt pp̃ter digeſtionis cõ
fortationem. ſplen pp̃ter ſupfluam humoris
melancolici recollectõe. in caput cum ſuis con
tentis fuit neceſſarium ad tocius corpis ⁊ ca
pitis ꝯiunctionem/ vocis formationem/ ⁊ ad
cibi ac potus ad ſtomachum tranſductionem
pectus neceſſarium eſt ad cordis et ſpũalium
mẽbroꝝ defenſionem brachia et manus ad
opationem. latera ⁊ coſte ad naturalium mẽ
broꝝ ꝯſeruationem. crura et pedes ad corpis
ſupportationem et voluntariam de loco ad
locum corpis motionem. cutis eſt neceſſaria
ad oĩm interiorum ab extrinſeco nocumento
munimen et pili ſunt neceſſarij ad cutis ꝯſer
uationem vngule fuerunt neceſſarie ad extre
mitatum cuſtoditionem/ et etiam in multis
animalibus ad defenſionem. Ingeminata ẽ
enim natura in ſingulis animantibꝰ/ ut ali
quid habeant munimenti contra leſionem et
ideo cerui habent cornua/ apri dentes/ et leo
nes vtuntur vnguibus p mucrone. et ſic patʒ
ꝙ in animalibus nihil eſt ſupfluũ vel diminu
tum. Minora aũt animalia que carent den
tibus acutis et vnguibus et cornibus agilita
te mẽbroꝝ et habilitate ad fugam muniuntur

vt patet in leporibus et damulis et huiuſmo
di. Itẽ omne animal generans aliud aĩal hʒ
oculos p̃ter talpã que habet oculos clauſos
tela et hec tela data eſt ei pp̃ter debilitatẽ vi
ſus. Et omne animal habens aures mouet
eas p̃ter hominẽʒ. Et omne animal ſpirat. ſʒ
quedam p vias manifeſtas vt p os et p nares
et quedam p vias occultas ſcʒ per occultos
poros. vt apes et muſce/ et animalia corporis
anuloſi. Et omne animal q̃drupes habens
ſanguinem habet medullã. et maxime homo
multum habet de medulla reſpectu ſui corpo
ris. et hoc fuit neceſſarium pp̃ter multiplices
eius opationes. Et omne animal habẽs cor
nua habet ſoleas pedis ſciſſas excepto ani
mali vnicorni quod vnum cornu hab3 in
fronte et vnam ſoleam in pede ſicut equus ⁊
omne aĩl cornutũ cornu habet vacuũ p̃ter cer
uũ et vnicornem. et omne animal cornutũ eſt
quadrupes habens ſcʒ cornua naturaliter/
excepto ſerpente quodam in egypto qui cor
nutus inuenitur/ et ceraſtes a multis nũcupa
tur. et dico de animalibus cornua habentibꝰ
que ſunt de natura oſſis. nam teſtudines ha
bent cornua quedam mollia et viſcoſa tñ cor
nua non ſunt/ ſed potius quedam additamẽ
ta cum quibus teſtudines quia debilis ſunt
viſus vias ſibi querũt et ſi qua occurrerint eis
dura ſtatim cornua retrahunt/ et inter ſuas cõ
chas ſe recondunt. nam ſuis conchis vtũ
tur pro domibus et p caſtris. Item quedam
animalia habent dẽtes in vtraq; mãdibula
et quedam inferius tantum. et que nõ habẽt
dentes in ſuperiori mandibula/ ſunt cornuta.
nullum animal hñs dentes recuruos/ ſiue cal
mos. calmus enim et cornua ſimul non cõue
niunt. et animalia deputata prede hñt dẽtes
diuiſos/ et acutos/ vt melius poſſint intrare
p̃dam/ et euellere fruſtum vt lupi et leones. a
nimalia vero domeſtica vt vacca/ et domeſti
cabilia vt elephas et camelus dentes habẽt
equales et ꝯtinuos. q. ſint vnũ/ vt melius co
medant herbam/ et equalius ꝑſcindunt eam
circa terram. nec habet aliquod animal plu
res ordines dentium in ore ꝙ duos exceptis
piſcibus/ qui p̃ter dentes maiores quos hñt
ſerratos/ et diſtãtes in mãdibulis/ hñt interi
us dentes quodãmodo inſitos/ quibus (vt
dicit ar.) recolligunt cibos/ ne aque liquidi
tate de ore eius diluentur. vt patet in lupis
aquaticis/ lucijs et etiam in multis alijs. In
india tamen dr̃ animal eſſe mõſtruoſum ſimi
le in corpe vrſe in crine/ homini in facie/ ⁊ hʒ
caput rubeum ſicut miniũ/ os maximũ ⁊ hoꝝ

ridum.et in utraq; mandibula tres ordines
dentium inuicem diſtinctorum.cuius extreme
tates ſunt et leonis.et cauda eius ē ſimilis caude
ſcorpionis agreſtis hñtis aculeū.⁊ p cutit pil
ſuis ſicut porc⁹ aggreſtis ſuis ſeus.et hȝ vocē
horribilē ſicut vox eſt tube.et ē veloq; curſ⁹ et co
medit homines/et inter omnes beſtias terre
nulla crudelior et monſtruoſior inuenitur.(ut
dicat auicen.) et hec beſtia grece uocatur bari
cus.vt dicit pli.li.viij.c.xxij. Apud medos in
quit.(vt ſcribit helias) eſt beſtia pniciosiſſi/
ma q̄ mancoram vocant.habēs triplicē den/
tium ordinem pectinatim ſibi alterutruȝ coe
untem.auriculis et facie homini ſimilis eſt.
glaucos habet oculos et coloreȝ ſanguineū/
leoni ſimilis/cauda ſcorpionis.modo ſpicu,
la ingerens/et infigens et vocem habet voci
hominis ſimilem.vt ſi miſceatur voci homi
nis fiſtule et tube.videtur in concentibus cō
uenire ⁊c.vnde idem eſt aial de quo auic. loq̄t
et pli. Idem omne animal/gerās animal.hȝ
duos renes/et uesicam.ſed animalia ouāna
nō habent renes vel veſicā.ſupfluitas enim
humidi in auibus tranſit in vngues et in pē
nas.in natatilibus trāſit in cōchas ⁊ in ſqua
mas.et ideo nō indigent membro ſupflui hu
midi receptiuo. Itē omne animal habēs cor
nu et nō habēs dentes ſupius ruminat ⁊ hȝ
plures ventres.vnū valde magnū ⁊ aliū mi
norē.vnū longum et aliū ampliū. ⁊ cā quare
habeat multos vētres eſt multiplex digeſtio.
quia ſuus cibus eſt ſiccus et nō bene maſti/
catus in principio/ꝑpter auiditateȝ comedē
di.⁊ ideo oportet iterum maſticari.de maiori
aūt ventre attrahitur cibus ad os.vt iterꝫ ma
ſticetur.⁊ ſic maſticatus trāſmittitur ad ſecun
dum ventrē vt ibi digerat.et ſic maſticare vo/
catur ruminare(vt dicat auicen.) Itē dicat aui
cen.li.ij.c.j.ego dico q̄ omē animal habens
ſepū.hȝ cerebꝫ pingue.et qđ nō habet ſepū
non hȝ medullā vnctuoſā ⁊ omē ſpirās hȝ
pulmonem vel aliquid loco pulmōis.ſicut pi
ſcis brauchos p quos aquā cū aere attrahit
⁊ poſt emittit.⁊ omne animal habēs ſāguinē
habet cor ⁊ epar.quod vero caret ſanguine/
caret corde.habet tamē aliquid loco cordis/
in quo eſt ſedes vite. Item omnia animalia
gemināria habēt fel. quedā occulte. vt ceru⁹
equus mulus.et quedaȝ manifeſte.ſolus del
phinus caret felle licet generet ⁊ ſpiret.anima
lia autē ouantia habēt fel magnū vel paruū.
ſicut piſces ⁊ ſerpentes. Item dicit idem q̄
omne animal habēs ſanguinē/habet ſemen
⁊ omne ſanguinoſū generās aliud hȝ quinq;

ſenſus/niſi quoddā genus muris cuius ocu/
li ſunt coopti.⁊ habet pupillā ſub corio. Et
vie ſenſuū in aliquibus ſunt occulte.vt aures
et nares in piſcibus qui audiūt/ vt patet qꝛ
fugiunt ſtrepituȝ/⁊ olfaciunt.aliter non veni
rent ad rethe ꝑpter lac ⁊ carnes aſſas. ꝑpter
quas cancri intrāt ſportulas piſcatoꝝ.(et iō
dicit ariſt.vt dicit auicen.(q̄ delphini et vnū
aliud genus piſcium/ad tonitruuȝ et aliū mo
tum magnū et ſonitum repentinum cadūt ad
fundum ſicut in eis eſſet epilēna.⁊ tunc capi
untur ac ſi eſſent ebrij. et fugiunt a loco ablu
tionis alterius piſcis interfecti. et fugiunt a
ſanguine alterius piſcis.et fugiūt ſordida re
tia et ſportulas immundas.et libenter ſubin
trant nouas.et animalia anuloſi copis hñt a
cutos ſenſus q̄uis occultos/ut apes et formi
ce.vnde audiunt a remotis ⁊ olfaciunt/⁊ in q̄
buſdam odoribus delectantur/in quibuſdā
interficiunt/vt odore ſulphuris/⁊ cōbuſte pel
lis/et cōbuſti cornu cerui .vt apes.nec manēt
in loco mali odori/ſ; qeſcūt i loco odorifero/
et etiā vbi eſt dulcedo. ut dicit idē. Itē vt dicit
idē differūt animalia in modo vociferādi/qꝛ
quedaȝ habent vocē forteȝ ⁊ acutā. quedam
debilem ⁊ remiſſam.quedam autē valde mo
dicam ſiue nullā.et ſola animalia hñtia tra/
theā arteriā ⁊ pulmonē/et reſpirāria dant vo
cem.ſed que nō reſpirāt aliqn̄ faciūt ſonitū ali
quādo ſibilum.⁊ alia fatiētia vocē tonos ⁊ a
lia maxime vociferant.et garriūt tpe coitus ⁊
amoris.et p ꝑprias voces ſe cognoſcūt ⁊ ad
amplexus ſe inuitant. Item omne animal ha
bens ſanguinem qđ ambulat/vigilat ⁊ dor/
mit et omne habens palpebras claudit eaſ cū
dormit. Et oē aial ouās facit ſomnū tenuem
Itē omne animal indiget nutrimēto ſibi cōue
niente/et ſue cōplexioni reſpondente. et hoc
eſt neceſſariū/vel ꝑpter indiuidui ſuſtentamē
tum/vel ꝑpter eius augmētationē/vel ꝑpter
deꝑditorū p calorem reſtaurationeȝ. Sed in
modo ſumendi cibum eſt magna differētia /
ſimiliter in ſumēdo potū.nā animalia greſſi/
bilia que ſunt cōpleti ⁊ equalis labij ſuggen/
do bibunt.vt homo/equus/vacca/⁊ mulus
⁊c.animalia vero que ſunt inequalis labij in
quibus ſcȝ labiū inferius nō reſpondet equa
liter ſupiori ſed eſt breuius lambēdo bibunt
vt canis/cattus/⁊ huiuſmodi.vnde ſecundū
diſpoſitionē labioꝝ p equalitatē quedā ſug/
gunt ⁊ quedā lambūt. geminata eſt natura /
vt canis/⁊ cetera lābentia tenuiorē ⁊ lōgioreȝ
habeāt linguam ac flexibiliorē/ut ſint abilio/
ra ad aque cōprehēſionē/et ipi⁹ ad os depor

Digitized by Google

tationē.multa tamē ſūt animalia et quadru/
pedalia que nō bibūt niſi raro/vt lepores/cu
niculi ⁊ huiuſmodi.quia talium animaliū a/
bus eſt valde humid⁹.⁊ ei⁹ humiditas eſt ei
loco potus/et ſufficit ad cibi deportationem
p mēbra et ad caloris phiſici mitigationem.
cetera vero aīantia que ſunt multe caliditatis
et ſicce complexionis vel accidentalis/vtunt
cibo ſicco aut calido/potu indigent ad predi
cta.et hec eſt cā ob quā columbe et cetere vo/
lucres que non ſunt capaces prede bibūt.q:
comedunt grana et huiuſmodi/,et eap.cibus
eſt groſſus et calidus atq; ſiccus.aues em̄ p̄/
de vtuntur cibo humido actualiter.et ideo n̄
bibunt niſi raro/et quando bibunt ſignum ē
infirmitatis/⁊ ꝙ in eis eſt exceſſus caloris in
naturalis(vt dicit ariſto.et etiam auicen.)
Item dicit auicen.ꝙ animalia parui corpis
magis ſunt ingenioſa ꝙ̄ illa que ſunt magni
corporis vt patet in araneis apibus et for/
micis quorum opa ſunt ita ſubtilia ꝙ ad ſi/
milia facienda ſenſus hominis non attingit
Supplet enim in eis natura in ſenſu et inge
nio.qđ illis videtur deficere/in fortitudine ⁊
virtute.(vt dicit idem.Item vt dicit ſolinus
in libro de mirabilibus mūdi circa finem.
Omne animal habens dentes ſerratos ē gu
loſum/et bellicoſum.vt patet in cane/panthe
ra/leone.et vrſo.⁊ femine talium animaliū fi
lios generant incōpletos vt canis cecos/⁊ vr
ſa generat fruſtra carnea p lineamenta nō di
ſtincta que cubat illa ſub acellis ſuis ſicut gal
lina ſupra oua/et lambendo paulatī formae
ea/donec formā recipiant debitam et figuraz
panthera ſilr et leena filios ꝓcreant/ſed non
pfecte effigiatos/nec completos. Itē om/
ne animal faciens multos filios/primo naſcē
tem magis diligit/et magis ſibi reputat natu
ralem.ideo quedam animalia deuorant fetuſ
ſuū pter primū/ſicut porce quedam facere ſūt
conſuete.vt dicit idem. Item idem in om/
nibus animalibus facientibus filios incom
pletos/cauſa incōpletionis guloſitas eſt.q:
ſi expectaret natura vſq; ad cōplementum/ſu
gendo interficeret matrem ꝓpter immoderā
tiam appetitus.et ideo celer in talibus ē na/
tura vt citius naſcantur et vt citius oriantur/
ne parentes nimis grauentur. Item q: a/
nimalia talia generata ſunt bellicoſa./⁊ ꝓpē
victum vt dicit auicen.ſibi inuicem odioſa/in
geminata eſt natura remedium ad ſpēi ſalua/
tionem ⁊ multi filij pariter pereantur/ut ſi for
ſan multi pereant in bello/ſaltem in paucis.
pēs conſeruetur/et ſaluetur.et ideo lupa pa/
rit multos filios ſicut et canicula.ſimilr et vi
pera dr̄.xx.filios parere ſimul(vt dicit idem)
et ideo cum filij vipere multi ſimul viuant in
ventre et auiditate nutrimenti multū ſuggunt
et attrahūt de humore.vnde mater tot nutri/
re nō ſufficiēs/deficit ⁊ moritur/anteꝙ̄ poſſit
ad plenū filios ſuos parturire. Item dicit
ariſto.⁊ auicen.ꝙ aīalia habētia dentes con
iunctos ⁊ ſotulares ſūt paucorū filiorum. ha
bentia vero dētes diuiſos ⁊ acutos ⁊ pedes
multe fiſſure.ſunt multorū filioꝝ ⁊ multi ſper
matis.Et aīalia habentia puum corpus plu
ris generationis ſūt/ꝙ̄ animalia magni cor/
poris.⁊ aīalia que paucioris ſūt generatiōis
pauciora habēt vbera ⁊ oñia quo ad ſitū3.⁊
ideo canicula habet multas mamillas/ſimili
ter et porca que ſunt multoꝝ filioꝝ. Item
animalia ſupfl̄ui coitus ⁊ cōtinui ſunt breui
ores vite/ꝙ̄ illa que raro coeūt/et ꝑare.et ꝓ
pter hoc eunuchi diutius viuūt.q: neruus ei p̄
ſanditur/p quē deſcendit ſemen. Item di
cit galie.libro de ſpermate.et huiuſmodi rōe3
aſſignat auicen.in libro de animalibus/(vbi
dicit)ſperma inquit dr̄ ſemine bono et pleno
digeſto quod iam eſt conuertibile in mēbroꝝ
nutrimentum.et ideo quando homo eijcit il/
lum humore3 ſeminalem multum diſcolorat
et debilitatur corpus eius/magiſꝙ̄ ſi quadra
geſies exiret tantus ſanguis de corpe.q: ſper
ma eſt res abilitata ad tranſeundum in mem
bra.et ideo quando exit aufertur mēbroꝝ nu
trimentum naturale/et fit magna dep̄ditio.
ſpūm et viratum in corpore animalis vnde
frequens coitus et immoderatus eſt cauſa ꝙ̄/
re corpus diſſoluitur/et ſic vita p conſequenſ
breuiatur.et ideo elephas diutiſſime viuit/q:
caſtitatem amat et libidini raro vacat.(vt di
cit idem.et huc uſque ariſto.et auicen.et ſoli
nus.(.Iſa.autem in de reb vniuerſalib⁹ tra/
ctat de animalibus ꝓut ſunt humani corpis
nutritiua.nam quedam animalia cōueniunt
humane complexioni vt agni/edi/et porci in
ter domeſtica/cerui ac capreoli inter ſilueſtria
et quedam omnino ꝯtrariantur et hoc in ni/
mio calore/vt tyri et ſerpentes.vel in nimia
frigiditate vt aranee et ſcorpiones quedā vero
nature hominis diſſimilia ſunt/ſed tñ nō om
nino repugnantia nec mortifera/ſicut ſunt he
ricij/lepores atq; vulpes/et cetera animalia.
habentia grauis odoris carnes.talia em̄ aīa
lia peſſimā p̄bent humano corpi nutrimenta
Silueſtria autem animalia ſunt calidiora et
ſicciora et macilentiora ꝙ̄ domeſtica.tum ꝓ
pter propter motus continuitate3 et propter

inhabitati aeris caliditatem. tū etiam ꝓpter nutrimēti ſui ſiccitatem. et ideo carnes habēt duriores et in digeſtibiliores. quod patet qꝛ earum carnes occiſe non ita cito putreſcunt/ ſicut domeſtice. vnde omnia ſilueſtria minꝰ ſūt ſapida/ minus nutribilia/ ꝙ domeſtica. exceptis capriolis ſiluaticis/ que ceteris ſaporoſiores ſunt et laudabiliores/ et nutribiliores corpora enim eorum ex motu rarificantur/ et humores ſubtiliantur/ et pori aperiuntur. et humores qui ſunt cauſa grauitatis odoris diſſoluuntur. et ſic ſaporoſiores ratione motus/ et laboris accidentaliter efficiuntur. nam per huiuſmodi diſcurſus temperatur eoꝝ naturalis frigiditas. et ideo in animalibus ſiluaticis magni exercitij et multi motus grauitas. ſaporis et odoris amputatur et tenerior efficitur caro apertis poris/ et reſolutis humoribus/ earum caro facilius et citius digeritur ꝛ membris incorporatur. et rōne ſue ſiccitatis naturalis/ tardius a membris diſſoluitur. Inter iſta autē animalia quedam nutriuntur etiā in locis humidis et aquoſis. et eoꝝ carnes multum ſunt nutritiue/ et velociter digerunt̄/ ſed cito a mēbris diſſoluuntur. quedam vero paſcuntur in locis ſiccis et montuoſis. et ideo eorū carnes ſunt laudabiliores/ et in cuſtodienda ꝛ regenda ſanitate communiores/ et confortatiue/ et duratione in mēbris pfectiores. animalia autem que domeſticantur/ et paſcuntur in domibus carnes habent viſcoſiores ꝛ groſſiores ꝓpter multas comeſtiones/ et cibi ſui corruptiones. et durioris ſunt nutrimenti. et ad digerēdum in ſtomacho et epate tardiores. (naꝫ vt dicit hypo.) ad cognitionem bonitatis nature animalium/ quo ad corpus nutriendū cōfert ſcire loca ꝛ paſcua vbi nutriuntur. aerem humidum vel ſiccū in quo conuerſantur/ ꝙtitatem motus et quietis qualiter ſcilicet in exercitio vel ocio naturaliter vel accidentaliter diſponuntur. animalia autē que naturaliter ſūt domeſtica/ minoris caloris ſunt/ et maioris humiditatis/ quā ſiluatica. et ideo eorum carnes ſunt molliores/ et ad digerendum faciliores. ex multa enim quiete pori clauduntur ꝛ per incluſum calorem humores groſſi diſſoluūtur. vnde carnes moleſcunt et attenuātur. ꝛ quia nimium comedunt et bibunt/ augmentantur eorū ſupfluitates/ et pinguedines multiplicantur. et ideo talium animalium corpora ſunt multum nutritiua et ſapida et p corpꝰ ꝛ venas facile penetratiua ex multitudīe. n. viſcoſitatis ꝛ hūiditatis/ corruptiōi ꝛ putrefactiōi ſūt vicina ꝛ humoris ſupflui generatiua. ꝛ ꝙuis naturaliter nutriant̄ tū propter exceſſū hūiditatiſ cito a mēbris diſoluūt̄ et ſic accidētaliter minꝰ ꝙ ſiluatica nutrimēti corpi adminiſtrant. quia ſiluatica et ſi paꝝ nutriant/ veruntamen quia dura ſunt et ad diſſoluendum tarda in mēbris quibus aſſimilantur. diutius pſeuerant/ et ideo accidentaliter anti qui ea nutrire aſſerebant. In omni etiam genere animalium/ maſculina ſunt calidiora feminis/ et minoris humiditatis. et ideo ſubtilioris et laudabilioris nutrimenti ſunt carnes maſculoꝝ ꝙ feminaꝝ excepta carne caprinaꝗ in femina laudabilior eſt naturaliter/ ꝙ i mare. nam in femina eius humiditas tempat ſiccitatem complexionalem. ſed maſculina caliditas intendit ſiccitatem maſculi naturale. et ideo laudabilior eſt caro feminina in hac ſpē ꝙ maſculina. quia magis eſt tempata et a ſiccitatis exceſſu elongata amplius. et hoc ſiue ſit recens ſiue antique. et maxime qñ lacti eſt adhuc vicina. quia tunc eius naturalem ſiccitatem tempat/ et laus lactis/ et laus femineitatis. Animalia vero caſtrata/ inter cōplexionem maris/ et femine ſunt mediocria. naꝫ carnes caſtratoꝝ minus calefaciunt maſculis plꝰ feminis. et tardius maribus citius feminis digeruntur et ideo minoris ſunt nutrimenti/ et deterioris maſculis/ et maioris feminis bonitatis. Et eſt regula/ ꝙ inter animalia naturaliter humida meliora ſunt etate pfecta. ꝙ i pfecta. Item naturaliter femine ſunt meliores maſculis. et hoc in etate impfecta poti9 ꝙ pfecta. vt dicit idem Item variatur bonitas animalium ex diuerſitate etatum. nam animalia valde lacti. vicina. ſunt magna humiditatis. et viſcoſitatis et lubricitatis. et ideo eorum carnes flegmaticas ſupfluitates generantes ſunt. vbi ſicce ſunt naturaliter ſicut bouine et caprine/ et talium animalium carnes in tali etate ſunt laudabiliores. maxime ſi nutrita fuerint bono lacte. Meliores ſunt autem carnes animalium a lacte ſepatoꝝ. quia minoris ſunt humiditatis/ et viſcoſitatis/ et tempate ſoliditatis. In etate vero iuuencula. quando animalia ſunt in ſtatu. tunc ſunt eorum carnes duriores. et ſicciores et maxime ſi animalia ſicce fuerint complexionis. et ideo ad digerendum ſunt eoꝝ carnes duriores. membroꝝ tamen confortatione ſunt. laudabiliores et in duratione pluſꝙ in regenda ſanitate. vt dicit idem in. iiii. etate vero decrepita. quo ad eſum plus ſunt inutilia. duplici de cauſa. qꝛ vicina ſunt caloris naturalis extinctioni et humiditatis ſubſtantialis conſumptioni et

Digitized by Google

⁊ iō eoꝝ carnes ſunt duriſſime. et ideo omnino indigeſtibiles maxime ſi ſicce fuerint cōplexionis. Et ideo eſt generale inter omnia animalia volatilia ⁊ greſſibilia / dum ſunt creſcentia / ꝙ ſunt quo ad nutrimentum laudabiliora ꝙ̄ poſt declinationem ad ſenium / ⁊ magis ſunt annoſa (vt dicit idem.) Itē eſt diuerſitas ex parte nutrimēti. nam que paſcuntur in montibus ſunt melioris ſanguinis / ⁊ ſubtilioris / ⁊ acutioris / propter paucitatez cibi. que vero nutriunť iu paluſtribus / ſunt ſāguinis groſſioris / ⁊ maioris pinguedinis / ⁊ minoris caloris / ⁊ āplioris opilationis. Aīalia aūt paſcētia maiores herbas vt boues macilentiora ſunt ī hyeme ꝙ̄ ī vere / vel eſtate / ꝗm̄ eis deficiūt nutrimēta. ⁊ ideo poſt mediū veris / vel antea / ingraſſantur / ⁊ augmētantur / ⁊ coꝝ carnes ſunt ſaporoſiores / ⁊ laudabiliores. ꝑpter habundantiaz congrui alimenti. Animalia vero minutas herbas paſcētia / ab initio veris / vſq₃ ad mediū eſtatis ſunt graſſiora ⁊ teneriora ⁊ bonitate carnis laudabiliora / qꝛ tūc competentia inueniunt nutrimenta. Sunt ⁊ alia aīalia / paſcētia ramoꝝ ⁊ virgulaꝝ extremitates. ⁊ iſta ſunt bōa ab initio eſtatis vſq₃ ad hyemē / qꝛ tūc ſūt rami teneriores. vñ aīalia que minutis vtūtur herbis ⁊ ſiccis / meliora ſunt ꝙ̄ illa que humidis herbis nutriuntur. ⁊ illa que teneros ramos comederunt / atq₃ frondes / meliora ſūt ꝙ̄ illa que domi fructibus alūtur / ſunt multū comedentibus ⁊ bibentibus meliora / nā tā montuoſa ꝙ̄ campeſtria animantia ex frequentia ſui exercitij atq₃ motus quē domi nutrita ſūt meliora. nā ſubtilior aer ⁊ ſiccior a talibus attrahitur ratione diſcurſus. vñ minuuntur humoꝝ ſuperfluitates ⁊ deſiccantur / ⁊ ſic ſue cōplexiones tēperantur. Ecōuerſo aīalia q̄ domi nutriunť ex paruitate puri aeris / ⁊ defectione motus / ⁊ multitudine cibi ⁊ potus ⁊ in cibi cōplexione minus laudabilia inueniuntur. Diuerſificantur iterum animalia ſcđꝫ pinguedinem ⁊ maciez ⁊ mediocritatem / nam que ſunt craſſiſſima / ſunt peſſima quo ad eſum / nocent enim digeſtioni quia ſuper cibum natant / ⁊ cibum inflant / ⁊ vires ſtomachi emolliunt / ⁊ lubricitatem ⁊ viſcoſitatem inbuunt ſtomacho ⁊ inducunt. ⁊ ideo nimia pinguedo / humidum ſtomachum diſſoluit / deficiente contentiua ⁊ cōfortatiua ⁊ expulſiua virtute. ſtomachum vero calidum nimis incendit / ſicut ignis exterius accendere pinguedinem conſueuit. ⁊ ideo preceperunt antiqui / vt đ craſſiſſimis animalibus ſola caro rubea denudata / cōiter comedatur. Animalia vero macillenta / ſunt neruoſa ⁊ parum ſanguinis habentia / ⁊ paruz humida. ⁊ ideo parum nutrimenti / corpori humano miniſtratiua / ſed inter animalia que inter maciem ⁊ craſſiciem ſunt media / ſunt temperantiora ⁊ laudabiliora / cum nō tantū pinguedinis habeant vt calorez incendant / ⁊ vires ſtomachi lubricent. nec tantum maciei / vt naturam infrigident / ⁊ a ſanguine eā depauperent / ſiue priuent. Item inuenitur diuerſitas in animalibus ſm̄ tempoꝝ mutationem nam quedam animalia in vno tempore a medulla ⁊ ſanguine depauperantur / qui in tempore oppoſita plena inueniuntur. ⁊ hoc ſenſibiliter patet in conchilibus maris / ⁊ in cerebro hominis. ⁊ forſan cuiuſlibet aīalis (vt expreſſe dicit ariſto. li. de proprietatibus elemētoꝝ) ⁊ ideo multi in vna parte mēſis vel anni infirmātur / qui in tp̄e oppoſito tuti ab oī īfirmitatis īpetu cognoſcūtur / vt pꝫ in lunaticis melancolicis / ⁊ caducis / de hoc quere ſupra in. c. de luna. ſiĉ dicit auicen̄. de ſymia. ꝙ ſm̄ īmutationē tēpoꝝ / ⁊ marie ſcđm lune curſum letať / vel triſtať. ſic ⁊ quedā aīalia in vno tp̄e macerātur / quātūcūq₃ victualia tūc habūdāt. ⁊ eadē in tp̄e oppoſito dormiēdo īpinguātur ſicut dicit auice. glires inquit tp̄e hyemali nō mouenť, ſꝫ iacēt ſicut mortue ⁊ nihil comedentes / dormiēdo impinguāť. repūt vero in tp̄e eſtatis ⁊ ſe mouēt in eſtate ꝯ eſtū ſolis. Similr narrat de hyrūdinibus ⁊ quibuſdā alijs auibus / que q̄ſi mortue inueniūtur in arboꝝ cōcauitatibus tp̄e hyemali / que poſtea vires reſumunt / ⁊ quaſi dormiēdo fortiores effecte ⁊ agiles ſe oñdūt tp̄e eſtiuali. Eſt ſic vrſe / ſcđm auice. ⁊ ariſto. ⁊ ſolinū / poſt cōceptū multo tēpore in locis abditis ſe abſcōdūt / ⁊ tūc tēpis penitus cibū nō aſſumūt. quere infra. c. de vrſo. Sic ⁊ piſces vno menſe impinguāť / ⁊ ſtatim in ſequēti tp̄e macerātur. ⁊ quedē īpiguātur vēto ſeptētrionali / vt piſces lōgi. ⁊ q̊dam meridionali / vt piſces āpli. ⁊ q̊dā tp̄e pluuiali (ſicut ibidē dicit ariſto.) aqua inquit pluuie ꝯuēit omnib⁹ teſtei corei p̄ter piſcē qui đr roitear / q̊ ſi guſtauerit đ aqua pluuiali / ipſo die morieť. in quibuſdā nocet pluuia q̄m excecat eos ſi fuerit multa. Silr quedā aīalia vno tēpore ſe renouāt / ⁊ ſua ſupflua deponūt ⁊ immutāt / vt cācri ſuas teſtes / cerui cornua. ⁊ accipitres plumas ſuas. ſicut ēt dicit yſa. carnes animaliū in quib⁹ ꝺn̄ať ſiccitas ⁊ caliditas ⁊ vt cameline in eſtate ſunt illaudabiles / ſed in hyeme ſūt cōuenietes / ⁊ carnes animaliū que ſunt calide ⁊ hūide / vt arietine vel ouine / vel

minuta animalia vt porcine in vere ſūt bone
⁊ in autūno competentes. frigide autem ⁊ ſic
ce ſunt illaudabiles vt caprine frigide ⁊ humi
de/ vt porcine a medio eſtatis vſq; in finem
ſunt optime. in hyeme peſſime. In vere vero
⁊ autūno ſūt mediocres. vnde dicit hypo. ca
ro inquit porcina in eſtate eſt bona in vere ⁊
autūno minus bona/ ſed in hyeme maxime il
laudanda. caprina in eſtate bona. pecorina ī
ꝟere. bouina in fine veris ⁊ in principio eſta/
tis eſt laudabilis. Carnes autem animalium
prout ſunt ordinate ad humanum eſum vari/
antur ſcd̄m diuerſam preparationem. naʒ vt
dicit yſa. animalium carnes aliquando aſſā/
tur/ aliqñ etiam frixantur. aliqñ cum ſale ⁊ aq̄
elixantur. Aſſate ⁊ frixe ſunt groſſiores in nu/
triendo/ ⁊ ficciores/ ⁊ ad digerendum durio/
res/ q2 humiditate eaꝝ cōſumpta ab igne con
trahunt ſiccitatē. vnde non ſunt carnes multū
pingues comedēde niſi aſſe/ vt humiditas il/
laudabilis ab eaꝝ ſubā extrahatur. carnes au
tē elixe ſunt humidiores ⁊ ad digerendum fa
ciliores/ quia aqua tēperat eas ⁊ humectat.
aliqñ aūt in aqua in qua elixantur/ apponū
tur ſpecies ⁊ fiunt diuerſa condimenta/ q̄ car
nes cuſtodiāt in natura ⁊ bonitate ſua/ ⁊ eas
reddāt tam in odore ꝙ̄ in ſapore meliores / ⁊
ad diuerſos morbos expellēdos amplius ef/
ficaces. Decet aūt carnes animalium ſiccoruʒ
⁊ macroꝝ elixari. humidoꝝ vero ⁊ pinguium
aſſari. mediocriū autem inter iſtas diuerſis cō
dimentis preparari. Sic autē iſta preparatio
materialiter fit/ q2 alique inueniuntur carnes
animalium que ſunt ſalubres ⁊ conueniētes
aſſature. ⁊ ſūt illaudabiles elixate. melior. n.
eſt caro caprina ⁊ bouina elixa/ ꝙ̄ aſſa. porci/
na ⁊ pecorina aſſa eſt melior/ ꝙ̄ elixa. naʒ per
elixationem ſicce carnes humectātur. ⁊ ꝑ aſſa
tionem humide deſiccantur. ⁊ ideo porcinam
ꝓpter ſuam humiditatem bonum eſt aſſare/ ⁊
caprinā ſeu bouinā ꝓpter ſiccitatis exceſſum
elixare eorūdem etiam animaliū carnes ſcd̄ʒ
hm̄ōi accidentia variantur. naʒ caro porcina
aſſa per aſſationem melioratur ⁊ minus bo/
na efficitur per elixationem. caprina vero meli
or eſt elixa/ ⁊ peior qñ ē aſſata. ſimiliter ⁊ bo
uina. ⁊ ſic de alijs eſt iudicandum. (hucuſq;
yſa. in die.) Item ordināt animalia non
ſolum quo ad corporis nutrimentum/ imo ēt
quo ad remedium morboꝝ/ ⁊ multipliceʒ me
dicinam. Omniū animaliū/ tam iumentorū
ꝙ̄ reptiliū ⁊ beſtiaꝝ genera. creata ſunt ꝓpter
optimū hominis vſum. vt dicit phūs ⁊ Io.
dama. ſed hoꝝ quedam ꝓpter eſum vt pecu/
des/ cerui/ ⁊ huiuſmodi ⁊c. quedam propter
hominis miniſterium/ vt equi/ aſini/ boues ⁊
cameli ⁊ hm̄ōi. alia ad hominis iocunditatē
vt ſyricie/ ſimie/ atq; paui. Animalia etiā cre
ata ſunt ad hominis exercitationē/ vt ſuaʒ co
gnoſcat homo infirmitatem/ ⁊ dei timeat po
teſtatem. adeo enim creati ſunt pulices/ ⁊ pe/
diculi/ ſicut leones/ tigrides/ atq; vrſi. vt in p̄
mis recurrat homo ad ꝓprie infirmitatis reco
gnitionē/ ⁊ territus a ſecūdis. ſ. a reptibilib9/
⁊ a feris/ refugium habeat ad dei nominis in
uocationē. Sunt inſup creata aīalia/ ad ſub/
leuandā multiplicis infirmitatis humane ne
ceſſitatē. vt carnes vipe ad tyriacā. ⁊ fel thau
ri/ ⁊ alioꝝ animalium ⁊ auium/ ad oculorum
caliginem amouendaʒ. pellis ſerpentis deco
cta in oleo/ dolorem auriuʒ mitigat miro mō
vt dicit dyaſ. i libro aſcalapij. de occultis mē
broꝝ virtutibus dī. patiens emoroidas/ ſi ſe
derit ſuper pelles leonis recedēt ab eo. ⁊ qui
linit corpus ſuū cū ſepo renū leonis / aut qui
inungitur eius fimo fugiunt ab eo lupi. Itē
ibidē dicit idem ſi quis ſuſpēdit caudā ſenis
lupi/ ad preſepe vaccaꝝ nō appropinquābūt ei
lupi. Item dicit aſ. Oculi vrſi eruti/ ⁊ ſuper
dextrū brachiū hoīs ligati/ mitigant quarta/
nam eius. Itē dentes canini lupi curant il/
los qui lunaticā ſuſtinent paſſionem. vt dicit
idem. Simile dicit pic. ⁊ pli. ⁊ dicūt ꝙ ſi ocu
lum lupi erutum viderint quadrupedia dome
ſtica fugiunt/ atq; timent. In libro macro. di
cit conſtan. pili canis, aīōi nullā maculam ni
gredinis in ſe habentis ſi fuerint ſuſpenſi cir
ca collū patientis iuuant epilenticū ⁊ ꝓhibēt
eius caſum. Simile dicit pic. in li. romanorū
fiat inquit anulus ex vngula aſini nigredineʒ
non hn̄tis ⁊ induat eū epilenticus/ iuuat ⁊ ꝓ
hibet eius caſuʒ. ⁊ dicit ꝙ fel taurinū ſub vm
bilico inunctū ſoluit ventrem. Dicit etiā ideʒ
dens ſerpentis eradicatus dum vixerit/ ſuſpē
ſus ſuper quartanariū ſoluit quartanaʒ eius
⁊ ſi fumigaueris domū cum pulmone aſini/
mundas eā ab omni reptili ⁊ ſerpente. Has
⁊ multas alias virtutes admirādas. dicit pli.
in mēbris animaliuʒ latitare. ſicut in naturis
animaliuʒ particulariū poſt dicetur/ q2 nihil
eſt in corpore animalis/ qd̄ careat manifeſta/
vel occulta medicina. nam pellis ⁊ pilus/ cor/
nu/ ⁊ vnguis/ caro ⁊ ſanguis/ non ſunt ſine re
medio/ nec ipſe fimus. Sʒ hec ad preſens di
cta generaliter hic ſufficiant.

d

Eſcriptis animaliū ꝓprietatibus
⁊ naturis in generali. reſtat deſcri
bere dei gratia quorūdā aīalium

extrepaliuȝ proprietates in ſingulari/ ⁊ hoc ꝑ ordinem alphabeti.

a

Ries eſt pecus laniferum animo placidum/ naturaliter manſuetuȝ (vt dicit Iſidorus libro .xij. capitulo .i.) Eſt autem dux ⁊ princeps ouium/ ⁊ ideo dedit ei natura fortitudinem. Decuit.n. arietem ducem ceterarum ouium ⁊ tutorem/ alijs eē viribus fortiorem. ⁊ ideo vt dicit Iſidorus aries veruex a viribus eſt dictus eo ꝙ tanꝗ̄ vir ouium/ cum ſit maſculus ceteris videntibus ſit amplius virtuoſus. vel vt dicit idem Iſi. veruex eſt a verme dictus/ eo ꝙ vermem habeat in capite/ cuius pruritu excitat⁊ caput concutit fortiſſime/ ⁊ quicquid ſibi obuiat dure ferit/ ⁊ iō aries ab ares grece quod dicitur virtus latine/ eſt vocatus. quia in gregibus maſculi dicuntur arietes/ quia ad fecūdandas oues virtuoſi ſunt atq; fortes. nam corporis magnitudine ⁊ virium fortitudine/ ⁊ cum virtute oues alias precellunt. dicit̄ auteȝ aries ab aris. quia vt dicit Iſidorus. hoc pecus primum fuit in aris a gentibus imolatum. vnde dicitur ideo aries/ quia mactatur ad aram. vnde ſm̄ legem moſaicam aries fuit animal potiſſime mundum/ ⁊ ad ſacrificium ⁊ ad eſum. nam pro peccato populi conuenienter offerebatur. ⁊ quia findebat vngulam pariter ⁊ ruminabat/ a populo cōmedebatur. ⁊ vt dicit Iſidorus libro .xij. bidentes quondam dicebantur/ eo ꝙ inter octo dentes quos habent/ duos habent altiores ⁊ ideo eos gentiles maxime in ſacrificium offerebant. vt dicit ideȝ. De ariete autem ſingulariter dicit plinius libro .viij. ca. xlvij. arietis naturale eſt agnos faſtidire/ ⁊ oueſ antiquas ſibi obuias conſectari. nam ipſe melior eſt ⁊ vtilior in ſenecta. Et cum reſpectu ouium ferox ſit animo eius ferocitas cohibetur/ ſi cornu eius iuxta auriculam perforetur. ⁊ dextro teſticulo preligato feminas/ ſiniſtro vero ſtricto mares gignit. in vento aquilonari mares procreat. in flatu auſtri femīas generat/ ⁊ quales venas aries ſub lingua geſtat/ tales fetus in vellere generat. naȝ ſi nigras habet venas fetus in vellere niger erit. ⁊ ſi albas/ albus. ⁊ ſi varias/ varius in vellere apparebit. Idem dicit ariſto. ⁊ etiam auicenna. (quere infra de de oue) frontem habet aries duriſſimam/ corneam duriciem fere preſtantem. ſed timpora habet debilia/ ⁊ quodammodo cartalaginoſa/ ⁊ ideo ad munimentum partis debilioris dedit natura cornua magna/ circa timporum loca ad modum ſcuti rotundi reuoluta/ que tamen in extrimitate aliquantulum ſunt acuta. vt eoruȝ duricie ⁊ fortitudine/ caput defenſet/ ⁊ eorūdem acumine aduerſarios impetat ⁊ impugnet. vt dicit idem. ſine eniȝ armis defenſionis/ non decebat naturam gregis relinquere defenſorem. ⁊ ideo duo dedit natura ſibi cornua/ ad modum circuli replicata/ vt caput proprium quod ex ſe eſt infirmum protegat. ⁊ contra aduerſarios armis munitus ſe audaciorem ex armorum confidentia exhiberet. ⁊ ideo ſecurius precedit gregem. ⁊ erecto capite/ ⁊ fixo pede vngula diuiſa veſtigio firmius terram premit. vellus habet pinguius. ⁊ in vellere prolixius pilos diffundit. fortiori etiam corio/ ſiue ſpiſſiori cute/ contra extrinſecas aeris calidi vel frigidi iniurias ſe defendit. ⁊ ideo ſue cutis ſuperficies/ ratiōe ſue fortitudinis corianorum violentas arces preceteris ouium pellibus ſuſtinet. ⁊ ad diuerſorū telorum recipiendam impreſſionem habiliorem ſe prebet. (vt dicit idem) tempore amoris pugnat pro vxoribus ſuis. ⁊ aduerſarios cornibus impetit. ⁊ vt melius īpugnet ⁊ fortius contra reſiſtentem retrocedit reſiliendo/ ⁊ cum impetu homineȝ ferit. De arietibus etiam dicit auicēna libro .viij. arietes inquit ⁊ capri vadunt multum inuanuȝ/ in hyeme nō ſe abſcondunt propter frigus. ⁊ aliquando exeunt de loco calido ad locū frigidum. ⁊ quādo pluit non fugiunt a pluuia quouſq; moriantur. ⁊ arietes naturaliter ſequunt̄ capros ⁊ quieſcunt omnes quouſq; paſtor vnum accipit ex eis/ ⁊ facit ipſum antecedere/ ⁊ ſequūtur alij. ⁊ timēt naturaliter tonitrua/ ſicut oueſ que ſi impregnate fuerint/ ⁊ audierint tonitruū/ abortiunt pre timore. ⁊ ante mediā noctem ſtant ſimul cum ouibus ⁊ dormiunt. ⁊ poſt ſparſim in dormiendo ſuper latus alternant vices. nam a vere vſq; ad autūnuȝ/ dormiunt in vno latere/ ⁊ deinde vſq; ad ver dormiunt in altero latere ⁊ dormiunt erecto capite/ niſi quando infirmantur. ⁊ ruminātcibos ⁊ maſticant dormiendo ſicut ⁊ vigilando. ⁊ ſi contingat eos errare non redeunt niſi a paſtore reuocentur. (Dicit ad hoc yſa. in die.) ꝙ arietes in iuuentute manentes/ minoris ſunt humiditatis ⁊ viſcoſitatis/ ꝙ̄ agni lactantes ⁊ hoc propter etatem eorum complexioni dominantem. ⁊ ideo ipſorum carnes ſunt carnibus agnorum ⁊ ouium meliores. ⁊ meliorem ſanguinem generantes/ maxime ſi ſint

caſtrati. quia eorum caliditas humiditate accidentali temperata eſt. vnde ſunt boni ſaporis. ſed quando ſunt decrepiti in caloris ſunt defectu ſi non ſunt caſtrati ex etate. ſi vero ſūt caſtrati ⁊ decrepiti/ duplici carent cauſa caloris ſcilicet teſticulorum ⁊ etatis. ⁊ ideo eorum corpora ſunt frigida ⁊ ſicca ad modum ligni et duriora et inſipidiora. tamen reſpectu caprarum et boum et huiuſmodi que in decrepita etate ſunt peſſima/ corpora arietum que naturaliter calida ſunt et humida ceteris decrepitis naturaliter frigidis et ſiccis ſimpliciter ſunt meliora. hucuſq; yſa. in die. Item dicit ariſto. et auicēna libro vi. ꝙ arietes et capri ſicut ⁊ cetera animalia/ habent propriam vocem per quam ſe clamant ⁊ vocant feminas tempore coitus ⁊ amoris. potantes aquā ſalſam/ anticipant coitum ⁊ citius mouentur ad amorem. ⁊ quando arietes ſenes mouentur citius ad amorem ⁊ coitum ꝙ̄ iuuenes in tempore determinato/ ſignum eſt bonitatis temporis in anno illo. ⁊ ſi in illo tempore excitentur iuuenes citius ad amorem/ ſignum eſt peſtis future ſuper oues in anno illo. (vt dicit idem.

a Agnus vt dicit Iſidorus a greco vocabulo dicitur quaſi pius/ nā inter omnia terre animantia/ maxime inuenitur innocens ⁊ manſuetus. nullū enim ledit dente/ nec cornu nec vngue. ⁊ quicquid in eo reperitur totū vtile eſt/ qꝛ caro ad cibum/ pellis ad varium vſum/ pilus ad indumentum/ fimus ad terre impinguationē/ vngula ⁊ cornu ad medicationem ⁊c. vel vt dicit Iſi. libro .xij. latini agnū ab agnoſcendo putant dictum. eo ꝙ pre ceteris animalibus matrem ſuā noſcat/ adeo vt ſi in magno grege errauerit. ſtatim balatu vocem noſcat parentis tempore autumnali. vernales autē ſūt corpore maiores robuſtiores viribus ⁊ pinguiores/ ꝙ̄ ſint autumnales vel hyemales. In aliquibus tamen regionibus/ multi hybernos agnos preferunt vernis. ⁊ dicunt hoc ſolū animal vtiliter naſci pruina (vt dicit plinius libro. viij. c. xlvij.) ⁊ dicitur ibidem ꝙ agni concepti flante vento aquilonari ſunt meliores/ ꝙ̄ concepti flāte vento auſtrali. tūc enī mares generantur. talem enī colorem habēt agni in lanificio ſeu in vellere/ qualem habēt parentes in lingue venis. nam ſi vene fuerint albe/ ⁊ agni erūt albi. ⁊ ſi nigre/ nigri. ⁊ ſi varie varij (vt dicit idē) in ſuggendo poplices anteriores flectunt. ⁊ vt mater ei plus lactis tribuat/ capite matris vbera premit. balantem querit matrem. qua inuenta/ cauda eam blādiendo/ erecto capite mammas querit. ⁊ niſi caput prius erigat/ nunquam ſuggit. pilum habet ſubtilem ⁊ criſpum multipliciter in ſe reflexum. multum nocet agnis frigus/ ⁊ maxime tempore fluuioſo. de ſocietate gregis gaudet/ quando ſolitarius eſt dolet plurimum atꝙ timet. ante gregem ſalit/ ⁊ ſaliendo ludit. quando videt lupum timet vehementer/ ⁊ ſubito fugam arripit. ſed poſt pre timore ſtupidus/ ſubito gradū figit. ⁊ fugere vlterius nō audens/ ſibi non balatu/ ſed potius ſimplici vultu parcat petit. captus ab hoſte/ ligatus a carnifice/ nec cornu nec dente ſe defendit ⁊ ſiue ſpolietur vellere ſiue cute ſicut animal innocuum obmuteſcit. ſiue enim ducatur ad paſcua/ ſiue deferatur ad victimā nec gemit/ nec remurmurat/ nec calcitrat ſed obedit (vt dicit plinius.) agnos dimittere ſolitarios eſt periculoſum. quia ſi ſuperuenerit forte tonitruum de facili moriuntur. Nam agnus naturaliter debile habet caput. ⁊ ideo remedium eſt eos ſimul aggregare/ vt ex coniunctione mutua animentur/ ⁊ preſentia plurium confortentur.

a Agnus anniculus etate vnius anni eſt completus. qui infra vnius anni ſpacium/ tanto eſt melior/ quanto a lacte remotior eſt. nam a lacte eius humiditas complexionalis augmentatur/ ſꝫ per ſeparationem a lacte intenditur eius calor ⁊ ſuperflua humiditas temperatur. maxime ſi manſerit adhuc non caſtratus. (vt dicitur apertiſſime in dieta.) agnus enim anniculus corpore integer. ⁊ carne mundus aptus ē ad ſacrificium ⁊ ad eſum/ etiam ſi fuerit vellere maculoſus. non enim reprobat agnū a ſacrificio macula velleris/ niſi ſit feditas vl' corruptio in carne interi⁹/ vel in cute. vt dicit gl. ſuper exo. xij.) ⁊ ſuper malachiam dicit hieronymus. ⁊ ſuper leuiti. non impedit inquit ſacrificium varietas maculoſi velleris/ ſi corp⁹ fuerit integrum ⁊ non ſubfuerit ſcabies in ſuperficie ipſius cutis. agnus igitur anniculus vt dicit plinius libro viij. c. xlvij. deorum aris fuerat aptus. ⁊ tam in vſu vellerum ꝙ̄ in vſu carnium/ vſibus hominum eſt neceſſarius ⁊ ideo ſicut propter ſumptus hominum excolūtur ⁊ cuſtodiuntur corpora boum. ſic oportet vt habeatur diligentia circa cuſtodiam ouiū ⁊ agnorum. (dicit etiā diaſ.) ꝙ agnus fimū habet nigrum qui ſi cum aceto diſſoluatur ⁊ cathaplaſmetur/ nigras emēdat maculas/ fla

nos corporis tollit/ ignem ſacrum curat. mi/
xtus cum cera ei oleo combuſturas ſanat.
gna eſt arietis filia que minoris
a eſt corporis ⁊ maioris humidita
tis ꝙ ſit agnus ratiõe feminee cõ
plexionis (vt dicitur in dic.) cuius ratione dũ
eſt lactans maioris eſt viſcoſitatis ꝓpť hũidi
tatis ſupfluitatẽ. taꝫ ex etate/ ꝙ ex ꝯplexione/
ei⁹ corpori dñatõnem. ⁊ ideo qđ ex eius carne
generatur flegmaticum eſt ⁊ viſcoſum. ac dif
ficulter digeritur. ⁊ digeſtũ a membris vix diſ
ſoluitur ratione viſcoſi ⁊ glutinoſi humoris
qui inde generatur. a ſtomacho tamen facile
deſcendit/ ratione ſue lubricitatis ⁊ humoris
(vt dicit yſa.) ⁊ eius carnes meliores ſunt aſ
ſate ꝙ elixe/ quia conſumitur ſuperflua carnꝫ
humiditas vi caloris. maioris tamen ſimpli/
citatis/ ⁊ timiditatis eſt agna ꝙ agnus. quia
minus habet caloris naturalis femina ꝙ ma
ſculus/ ⁊ ideo minus eſt animoſa. propter qđ
etiam caret cornibus/ quia eſſent ei ſuperflua
cum propter defectuꝫ audacie eis neſciret vti
(vt dicit auice.) Dicit etiam ariſto. libro. iij. a
gnis accidit egritudo/ quando nimis impin/
guantur circa renes/ quia ſi operiantur ſepo
renes moriuntur. ⁊ multiplicatur ſepum pro/
pter bona paſcua. ⁊ ideo arcentur a paſcuis/
ne nimis impinguentur. quere infra de oue.
Per eſt porcus ſilueſtris vel agre
a ſtis quia ſeuiſſimus eſt ⁊ immitis
(vt dicit Iſid. libro. xij. c. i.) ⁊ di/
citur aper quaſi a fera feritate quia ſecundum
quantitatem ſui corporis ferus eſt ⁊ crudelis
vnde ⁊ apud grecos aper fiagros ideſt ferus
vulgariter nuncupatur. dicitur autem a lati/
nis verres eo ꝙ grandes hꝫ vires (ſicut idem
dicit ibidem) ſecundum autem pli. ⁊ auicen.
etiam aper eſt animal valde ſeuum. quia vix
caſtratus ſe exhibet manſuetum. cum tamen
cetera animalia ablatis teſticulis ãplius mã
ſueſcunt. Eſt itaqꝫ aper tante feritatis ꝙ etiã
mortem paruipendens contra viatoris ferrũ
occurrens intrepide ſe infigit ei. ⁊ etiam iam
tranſfixus contra ſibi reſiſtentem vires recol/
ligit/ vt culmis vindicet ſe de aduerſario. eti/
am in mortis periculum contra hoſtis vena/
bulũ mira audacia ſe opponit culmos duos
habet in ore aduncos ⁊ fortes ⁊ acutos. cum
quibus omne ſibi reſiſtens ſecat crudeliter ⁊
dilaniat. culmus autẽ vtitur ꝑ gladio ad pu
gnandũ. In latere dextro habꝫ os duriſſimũ
latũ ⁊ ſpiſſũ/ qđ ſemper opponit venabulo ꝑ
ſequẽtis. nã oſſe illo vtiť ꝑ clipeo ad ſe prote
gendũ. ſentiens ſibi iminere bellũ acuẽdo cul
mos circa arbores eos fricat. ⁊ ſi hebetatum
acumen habeãt/ confricando ad arborẽ ipos
probat. quos ſi ſenſerit hebetatos/ origanuꝫ
querit/ ⁊ maſticat. cuius virtute culmorũ radi
ces mundificat ⁊ confortat (vt dicit auicen.)
Plinius in libro. xxviij. c. x. dicit ꝙ vrĩa apri
medetur vicijs aurium ſi cum oleo roſaceo mi
ſceatur. ſimiliter ⁊ eius fel valet contra calcu/
lum (vt dicitur libro. xxviij. c. lx. ⁊ eſt ei ita gra
uis ſua vrina vt vbi egeſta fuerit ſurgere non
poſſit/ imo opponitur vt defunctus/ nam exu
ritur dum curuatur ex vrina. Item idem ad
coitum ſtimulat fel caprinum. (dicit etiam li/
bro. v.) porcus agreſtis multum diligit radi/
ces ⁊ culmis inadit terram ⁊ fodit ⁊ ſcindit
radicem culmo ⁊ impinguatur/ quando quie
ſcit per ſeptem dies ⁊ maxime quando paruꝫ
potat. Et preliatur cum lupo quia ipſuꝫ odit
naturaliter. Nam lupus inſidiatur filijs ſuis
⁊ ſepe rapit eos. (⁊ ideo vt dicit idem libro.
xiiij.) dedit natura apro culmos ad defendẽ/
dum feminas ⁊ filios ſuos. quia femine ſunt
debiliores in ſe/ ⁊ peioris cõplexiõis. Unde
mares ſunt audaciores ⁊ vires habent femi/
nis fortiores. Femina tamen ſeuit irata ⁊ fo
diendo ledit dentibus mordendo ⁊ dilamã/
do. Aper vero ledit culmis ſurſum ferendo/ ⁊
ideo parum poteſt ledere proſtratum/ ⁊ iacen/
tem. ⁊ femina parum ledit ſtantem. Et duꝫ a/
per iraſciť ⁊ pugnat ore ſpumat. ſimiliter dũ
luxuriatur cum vxore. Omnia ſupradicta re
citat plinius ⁊ addit ad iaꝫ dicta in libro. viij.
c. ij. vbi. d. apros ⁊ alios porcos dctatos na
ſci enigidiupꝫ tradit. Ineſt autẽ marib⁹ apris
maxima aſperitas/ ⁊ feritas animi/ quando
ſunt in amore. quia tunc pro vxoribus atro/
citer pugnant/ vngulis terraꝫ ſcalpunt/ ſetas
exigunt/ culmos vibrant/ ⁊ quatiunt. ⁊ horrẽ
do gemitu/ ſunam pectoris tunc oſtendũt. pa
rum etiam tunc cõmedunt. diſcurrunt poſt fe
minas. ⁊ ideo attenuantur plurimũ ⁊ macre/
ſcunt. in horrendis ⁊ vmbroſis vallibus ⁊ ne
moribus manſiones querunt vbi cuſtodiunt
fetus ſuos. de radicibus ⁊ arborum fructib⁹
viuũt. qñ venatoꝝ inſultus vel lupoꝝ ípet⁹ ꝑ
ſentiũ/ ſuos filios ꝓcedũt. ⁊ cũ eis nõ pꝫ loc⁹
fuge/ ꝑ filioꝝ defẽſiõe piculo ſe exponũt. qñ
debẽt dimicare attritu arboꝝ idurãt coſtas ſu
as ⁊ ſe inuoluũt ĩ luto ⁊ deſiccãt ad ſolẽ ⁊ iter
pilos lutũ ꝯglutinãt ⁊ inuiſcãt vt ſic ſecurius
aduerſarioꝝ ictus ſuſtineãt ĩ ꝯflictu. (ariſ. li.
vi.) Femie aproꝝ poſt ptũ ſũt aſpe ⁊ crudeles
⁊ crudeli morſu filioꝝ ſuoꝝ dilaniant inuaſo/
res. hucuſqꝫ plinius. (Eſt autem caro aprina

(vt dicit yſa.) magis ſicca ⁊ minus frigida ꝙ̄ porcina domeſtica ⁊ hoc eſt ꝓpter motus ſui continuitatē ⁊ victus ſiccitatem / ⁊ aeris cui continue exponitur caliditatē ideo eius pinguedo eſt durior / ⁊ caro delicatior ad edēdū. ⁊ ꝓpter hoc verres domeſtici vehementer agitantur / ⁊ eoꝝ carnes verberantur anteꝙ̄ occidātur / vt eorum carnes teneriores ⁊ ſapidiores ex motus violentia efficiantur. (De apro etiam dicit dyaſ.) ꝙ eius fimus deſiccatus ⁊ cum vino ⁊ aqua bibitus eicientibus ſanguinem ſingulare ē remedium lateris dolores cū aceto curat. fracta oſſa conſolidat / ⁊ cōfirmat. quere infra de porco.

a Sinus a ſedendo eſt dictus quaſi a ſedus quia homines ſuper aſinos ſedebant antequam vſum equorū haberēt. (vt dicit Iſido. libro .xij.) animal quippe eſt ſimplex ⁊ tardum. ⁊ ideo fuit d' facili ſubiectum humanis viribus ⁊ ꝓſtratum. ⁊ dicitur ab a quod ē ſine ⁊ ſinos qđ eſt ſenſus quaſi animal ſine ſenſu. inde dicit aſellus ideſt iuuenis aſinus qui pulchrioris eſt forme ac diſpoſitionis quando etate eſt tenellus ꝙ̄ quando ſenex efficitur ⁊ antiquus. Nam tanto magis fit annoſus quanto plus quotidie fit deformis hyſpidus ⁊ villoſus. Eſt autem animal melancolicum frigidū ſcilicet ⁊ ſiccum. ⁊ ideo naturaliter ponderoſū tardum atq̄ pigrum ſtolidum atq̄ obliuioſum / tamen odoniferum eſt / ⁊ patiens laboris. vili ⁊ modico vtens cibo. Inter tribulos enim ⁊ ſpinas ac carduos carpūt cibum ſuū ⁊ ideo dicit auice. lib. viij. ſimiliter ariſto. ꝙ aſinus minutis auibus inter ſpineta / ⁊ cardineta / nidificantibus eſt eroſus. ⁊ ideo minuti paſſeres pugnant contra eū / quia comedit ſpinas in quibus nidificant paſſeres illi / ⁊ confricāt ſe ad ſpinas illas. Vn̄ cadunt pulli eoꝝ paſſerum ſiue oua. ⁊ quando aſinus rudit ex eleuatiōe capitis ⁊ forti flatu mouentur ſpine ⁊ ex horrendo ſonitu ſeu rugitu terrentur auicule / ⁊ fugiunt de nido ſuo. ⁊ ꝓpter iſta ſaltant matres ſuper ipſius faciem ⁊ impetunt eius oculos atq̄ percutiunt roſtro ſuo. ⁊ ſi habet aſinus vulnus in dorſo vel in latere ex ſpinarum punctura vel quacūq̄ alia de cauſa / pungūt eum cum roſtro ſuo in vulnere vt recedat a loco ſui nidi. ⁊ cum talis paſſerulus habeat corpus minutiſſimū vix poteſt aſinus ſe defendere contra eius impetum atq̄ morſum. (Dicit etiam ariſto. ſicut ⁊ auicēna) ꝙ coruus valde odit aſinū ⁊ ideo coruus volat ſuper ipſum ⁊ temptat tangere oculos ſuos roſtro ſuo / ſed iuuat aſinum profunditas oculorum ⁊ ſpiſſitudo corij ſuperciliorum quibus cōtra morſus auium clauſis tegit viſum ſuum. ⁊ etiam cooperatur proceritas auriū ⁊ mobilitas cum quibus tenet auiculas quando infeſtāt ſuum viſum. Item ariſto. libro viij. vrſus pugnat cum aſino ⁊ tauro quoniā comedit crudas carnes. ⁊ hec eſt cauſa quare pugnat contra eos / quoniam eoꝝ carnibus appetit ſatiari. De aſinis autē (dicit pli. libro. xxviij. c. vltimo) vngule aſini fumigate. partū adiuuāt in tantū / vt etiam aborſus euocetur / nec aliter debet addi quia viuum partū necat / ſi diu ⁊ frequenter apponatur. eiuſdem animalis fimus recens / ſanguinis fluuium currere ſedat eius iecur valet contra caducos morbos paruulorum. Plinius libro. xxviij. c. x. lac aſine eſt ſicut ſanguis ⁊ valet contra morſum ſcorpionis. ſi quis autem lac aſine miſerit in aurē percuſſum a ſcorpione / tranſire ꝓtinus malū dicunt. a facie etiam ſuffumigationis pulmonis aſini / fugiunt omnia venenata. Dicūt etiam in eo. c. ix. lac aſininum valet cōtra gipſū contra ceruſam vel argentum viuum. Item libro decimo. oſſa aſini contrita ⁊ decocta valent contra venenum ſi eorum decoctio bibat.

Item vrina maris aſini cū nardo capillos multiplicat ⁊ conſeruat. De aſinis autē dicit plinius libro viij. capitulo. xliij. Aſinus ē animal magni frigoris impatiens. ⁊ ideo i frigidis regionibus vt in ponto non generatur. Item dicit ariſto. cum aſinus ſit multe frigiditatis ⁊ ſiccitatis / multe tamen eſt luxurie / ſ; non mouetur ad coitū anteꝙ̄ ſit triginta menſium. non generat anteꝙ̄ ſint tres anni cōpleti / aut duo ⁊ dimidius. Unde dicit ibidē pli. partus aſini a trigeſimo menſe eſt ocioſiſſimꝰ ſed a trimatu legitimus. Idem dicit ariſto. libro. v. Et ſubdit plinius. raro geminos parit ⁊ quando femina eſt partura / lucem fugit ⁊ tenebras querit / ne ab homīe videatur. partum ſuum amore diligit in tantum ꝙ etiā per ignes ad fetum vadit. aquas trāſire / ⁊ pedes in eis figere multum horret. ⁊ quādo cogitur aquam vel riuum euadare in ipſo mingit. nec tranſeunt aſini voluntarie per pontes / vbi ꝑ planicies pontis poſſunt videre aquā defluentem. debile enim habent cerebrum / ⁊ patiuntur de facili vertiginem. propter quod timet ꝑ rimas pōtis cadere in aquā / quā ꝯſpiciūt ſub pōte trāſeūtē nec bibūt d' facili niſi ad ſuetos fōtes / qui ſūt i pecuarijs ad quos pūt

ire ſicco pede. ⁊ quod mirum eſt dictum quā/
ni s mulus ſitiant/ ſi mutentur aque eius vix
potant niſi ſint illis ſimiles quas frequentāt
Item plinius libro. xxviij. capitulo vi. ſi aſi
na comederit ordeum intinctū ſanguie men
ſtruali/ tot annis nō concipiet quot grana co
medit ſic intincta. ⁊ ex aſina ⁊ equa mulus gi
gnitur. ſed ad tales partus eligunt eque/ que
nec quadrennis ſint minores nec decenni/
bus maiores nec cōmiſcentur paſſim ad inui
cem. Horum animalium duo ſunt genera/ ſci
licet equuſ cum aſina/ ⁊ aſinus cum ipā equa
imo vnum genus altero ſe cobercet/ niſi in in
fantia lacte hauſto mutuo nutriantur. ⁊ pro/
pter hoc paſtores mulos vel burdones ex di
ſparibus animalibus gigni cupientes dicun
tur vti illa arte. Nam iuuenes equarum pul/
los in tenebris ſubijciunt vberibus aſinarū/
⁊ nutriūt eos lacte aſinino. ⁊ tales pulli equo
rum adulti iam effecti/ ad aſinarum commixti
onem tempore coitus cōmouentur. ſimiliter
pullos aſinarum in tenebris ſubijciunt mā/
mis equarum. ⁊ aſelli tali lacte iumentino nu
triti/ equas inuadunt quādo adoleſcunt. ⁊ ta
li aſini ⁊ equi commixtione generatur animal
quoddam quod antiqui vocabant hymulū
nos autem dicimus eum burdum. genitū ve
ro ex aſino ⁊ equa dicunt mulum. Ariſto. au/
tem libro. xvi. dicit. Si aſinus coeat cū equa
impregnata/ eque corrumpitur conceptus/ p
pter frigus ſpermatis ſui. ſperma enim aſino
rum eſt frigidiſſimū naturaliter. ⁊ materia ſi/
militer. Materia enim eque eſt calida. ⁊ ideo
quando miſcetur calidum cum frigido fit tem
peramentum/ tunc ex eis poteſt fieri ꝯceptus
⁊ ſaluari fetus quando ſcilicet equi aſinorū
feminis ꝯmiſcentur. ſimiliter quando eque a
ſinis maribus ſupponuntur. ſed filius aſelli
⁊ eque/ ſcilicet mulus non cōuenit generatiōi
Nam vtriuſq parentis frigiditas ſcz natura
lis/ ⁊ ꝯplexionalis in ipſo dominatur/ ⁊ ideo
ex mulis aliud nō generatur aial. vt dicit idē.
Item ibidē dicit idē ſi aſina cōcapit ab equo
ſubſequens aſini coitus cū eadē facit eā abor
tire. cuius ratio eſt (vt dicit auice.) q2 frigidi/
tas feminis aſinini ſuperuenientis/ corrūpit ⁊
deſtruit temperantiam feminis equini prece/
dentis. ⁊ ſemen aſine frigidum eſt ex comple/
xione. ⁊ ex ſexu. Semen vero equi calidam tē
perantiam facit. vnde quando ſuperuenit ſu/
bito ſemen aſini naturaliter ſiue ꝯplexionali/
ter frigidū cum frigiditate ſexuali/ intenſa fri
giditate corrūpitur precedens tēperantia. ex
calido equi ſemine ⁊ frigido aſine introducta

⁊ iſta eſt ratio quare omnis mula ē ſterilis (vt
dicit auice.) q2 intemperata eſt mula. i aſino
enim eſt exceſſus frigiditatis ꝯplexionis. ⁊ in
matre ſcilicet in equa remiſſus eſt calor ratiōe
ſexus/ ⁊ ideo quāuis calor feminis matris. ſ.
eque temperet ſemē frigidum aſini/ vt animal
generet. in genito tamen remanet generantiū
predominans frigiditas/ que naturaliter di/
ſponit ad ſterilitatem. Eſt autem quedā ſpe/
cies aſini que dicitur indicus aſinus habens
in capite in medio frontis cornu vnum ⁊ non
habet niſi vnam vngulam in quolibet pede.
omne enim animal habens duo cornua ha/
bet in pedibus vngulam ſciſſam. ⁊ ideo aſi/
nus indicus non habet niſi vnū cornu. quia
vngulam non findit (vt dicit ariſ. libro. ij.) nō
tamen omne animal findens vngulam habet
cornua/ ſed potius ecōuerſo. ſi habet cornua
findit vngulas vt patet in tauro ceruo oue ⁊
huiuſmodi. (vt ibidem dicit ariſto.) Item di
cit ariſto. libro vij. aſinꝰ ⁊ mulus ſicut ⁊ equꝰ
comedunt fructus ⁊ paſcuntur herbis ⁊ ipin/
guantur ab aqua. ⁊ diligunt plus aquā tur/
bidam ꝙ claram. vacca autē econuerſo plus
diligit claram ꝙ turbidam. Item ariſto. lib.
eo. aſini in maiori parte infirmantur vna in/
firmitate/ ⁊ dicitur milide/ ⁊ eſt hec infirmi/
tas prius i capite/ ⁊ currit a naribus flauma
multum calidum. ⁊ ſi deſcenderit ad pulmo/
nem aſinus morietur. ⁊ hoc animal ſentit fri/
gus plus omni animali/ ⁊ propter hoc nō in
uenitur in terra ſeptentrionis. Sunt autē vt
dicit idē ſpondilia dorſi aſini fortiora/ ⁊ ner
uis fortioribus compaginata a parte poſteri
ori circa clunes. i. renes/ ꝙ a parte anteriori.
⁊ ideo in ipius dorſo potius circa renes ꝙ cir
ca humeros grauiora onera imponūtur. poſt
equinoctium vernale mouetur ad libidinem/
⁊ poſt ruit horribiliter ⁊ terribili ſonitu femi/
nam excitat ad amorem. Uentum autem odo
rem femine eius naribus deferentem/ attra/
hit. ⁊ eius attractu ad libidinis deſideriū in/
ardeſcit. (vt dic. t pli.) alias ſiquidem habz a
ſinus cōditiones miſeras omnibus fere no
tas. Nam ſupra vires laboribus exponit fu/
ſte ceditur/ ſtimulo pungitur chamoos ꝯſtrin
gitur eius. hincinde circunducitur. ⁊ eiuſdem
chami refrenaculo ab illis paſcuis/ p que trā
ſit ſepiꝰ cohercet. pꝰ labores caſſos in fine mo
ritur/ nec p pcedētis laboris ſeruitio/ pꝰ mor
tē ſaltē ei cutis dimittit/ ſed auferr. ⁊ cadauer
ſine ſepultura aeri expōit niſi iquantū i canū
⁊ lupoꝝ ventribus deuorationis grā aliquo/
tiens ſepelitur.

Nguis vocatur oē ſerpētinū genus
qđ torquri ⁊ plicari pōt ex hoc an
guis ē dictus/ eo ꝙ ē āgulosus/ ⁊
nūꝙ̄ icedit rect⁹. (vt dicit Iſi. li. xij.) ⁊ dī an
guis ſerpens/ eo ꝙ occultis acceſſibus ſerpit
Non. n. apertis paſſib⁹ ſ; minutiſſimis ſqua/
max niſibus ſiue ꝯtractibus repit. ⁊ ꝯputat
inter reptilia/ eo ꝙ pectore ⁊ ventre repat. (vt
dicit Iſi. lib. xij.) dī ēt coluber eo ꝙ colat vm
bras/ vel q2 in lubricos ꝯct⁹ ⁊ flexuoſos labit
nā āguis labit dū tenet. Sūt aūt anguiū ſiue
ſerpentiū multa genera. ⁊ quot ſunt genera/
tot ſunt venena. tot pnicies/ quot ſpecies. tot
dolores/ quot colores. vt dicit Iſido. li. xij. ⁊
ſicut differunt angues in quantitate. ita in ve
neni malignitate. Sunt. n. quidā angues ma
ximi. (vt dicit pli. li. viij. c. xvi. ſcribit iquit ma
geſtenes in india ſerpentes in tanta magnitu
dine adoleſcere/ vt integros deuorent ceruos
atq; thauros. Unde ⁊ in punico bello iuxta
flumē belgiſtā/ a regio impatore ē interfectus
cū baliſtis ⁊ tormentis vnus anguis centū ⁊
viginti pedes hñs lōgitudinis cuius pellis ⁊
maxille fuerunt ſuſpenſe ad quoddā templū
rome ⁊ durauerūt vſq; ad bellū minatiū ſub
claudio ceſare. In italia fuit quidā ſerpēs in/
terfect⁹/ i cui⁹ aluo quidā puer iteger ē rept⁹ ⁊ ta
les ſerpētes maxie ledūt/ nūc morſu/ nūc fla/
tu/ nunc caude ictu/ nunc tortura nūc puncu
ra/ nūc aſpectu. Sūt ⁊ alij ſerpētes ita exigui
quidē corpore. ſed maxime ſunt nocendi pote
ſtate. diſpas. n. ſerpens ē (vt dicit Iſido.) tā
te exiguitatis vt cū calcatur vix videtur. cuius
venenū extinguit/ anteꝙ̄ ſentiat/ nec induat
triſtitiam morituro. vnde poeta. Signifex iu
uenē tirreni ſanguinis albū. Torta caput re/
tro dipſas calcata momordit vix dolor aut ſē
ſus dēns fuit ⁊c. ita dicit Iſi. ſimiliter tylus
minutus eſt ſerpentulus. ⁊ tū (vt dicit Ari. li.
vij.) contra eius morſū vix inuenit remediū
⁊ differūt ⁊ in figura/ ⁊ in diſpoſitōe. Nam a
lij hñt duo capita vt anphibena. đ quo Iſi.
li. xij. dicit. anphibena ē dicta eo ꝙ duo habe
at capita vnū in pncipio ⁊ aliud in cauda cur
rens ex vtroq; capite tractu corporis circulato
hec ſola ſerpentū frigori ſe cōmittit/ prima oī
pcedens. Idē ēt dicit pli. li. viij. c. xxiij. h; in
quit anphibena duplex caput/ tanꝙ̄ pax eſſ;
vno ore venenū fundi. Sunt aliqui ſerpētes
hñtes plura capita q2 ſūt duplicata vel tripli
cata vel quadruplicata. ſicut idē dicit Iſido.
idra eſt ſerpens multorū capitū/ qualis appa
ruit in puicia arcadie in palude. ⁊ dī ꝙ vno

ceſo tria capita excreſcebant/ ſed hoc fabulo/
ſum eſt. Nam conſtat idrā locum euomentē
aquas vaſtantes / vicinam ciuitatem in qua
vno meatu clauſo multi erumpebant/ qđ her
cules vidēs loca ipſa exuſſit ⁊ ſic clauſit me
atus aque/ ⁊ pro tanto dicitur hercules idrā
ſerpentem quinq; capitum occidiſſe. (vt dicit
Iſido. libro xij.) Itē differunt ſerpentes in
coloris varietate. nam quidam ſunt nigri/ ⁊ q̄
dā ſunt ruffi/ vt tyrus/ ⁊ illi ſūt peſſimi/ ⁊ qui
dā ſunt maculoſi/ ſicut ſcitalis ſerpens. (qui
vt dicit Iſi.) tāta prefulget tergi varietate/ vt
notarum gratia in ſui admirationem inducat
intuentes/ ⁊ quia reptādo eſt pigrior ⁊ quos
aſſequi non valet miraculo ſui ſtupētes capit
⁊ quanto magis eſt diſcolor/ tanto eſt deteri/
or/ quia eius venenum acutiſſimū ⁊ calidiſſi/
mū eſſe dicitur. Nam ille idē anguis tanti eſt
feruoris vt etiam hyemis tempore exuuie ei⁹
de corpore depoſite/ ſint feruentes. Unde lu
ca. Et ſcitalis ſperſis etiā nunc ſola pruinis
exutas poſituras ſuas. / vt dicit Iſido.) ⁊c. ſi
militer ophites eſt ſerpens maculis depictus
qui tot habet nocendi modos quot habet co
lores varios ⁊ diſtinctos. (vnde luca.) ꝙ̄ pu
rus maculis cebanus ophites concolor exu/
ſtis ⁊c. Item differunt in loci ⁊ ſitus diuerſi/
tate. nam quidam latitant in cauernis terre ⁊
lingunt puluerem/ ⁊ ſuggunt terre humoroſi/
tatem. (vt dicit pli.) alij ſunt aquatiles/ quia
in aquis ⁊ aquarum ripis cōmorantur vt ciu
dris ſerpens aquatilis. a quo percuſſi obtur/
geſcunt ⁊ in ydropoſim cadunt quam multi
bouam vocant quia fimo bouis remedetur.
(vt dicit Iſido. libro xij.) ſimiliter eſt rinatrix
ſerpens dictus veneno aquas inficiēs omnē
enim fontem in quo fuerit veneno inficit. (vt
dicit ful. rinatrix aqua ⁊c. ⁊ Iſidorus lib. xij.
Alij morantur i ſiluis ⁊ ſpecubus vmbroſis/
quorum venationes ſunt vt volucres ⁊ beſti/
ole minores quarum ſuggunt humiditatem.
(vt dicit ariſto. libro. xiiij. ⁊ tales ſerpentes in
ſidiantur dormientibus. ⁊ ſi aliquorum ho/
minum vel aliorum animalium orificia inue/
nerint aperta illa ſubintrant diligentes calo/
rem quem inueniunt ibi pariter ⁊ humorem.
ſed contra tales angues pugnat ſaura beſtia/
ſcilicet modica ideſt lacertula. Nam ſentiens
ſaura ſerpentis preſentiam ſaltat ſuper faciē
dormientis ſcalpens pedibus vt eum excitet
⁊ premuniat contra anguem vt dicit auice. ⁊
ē ſaura. (vt dicit Iſi. lib. xij.) lacert⁹ q̄ qñ ſe/
neſcit eius oculi excecātur. ⁊ tūc itrat foramē

parietẽ aperiens oculos contra orientẽ ⁊ or-
to ſole incendit ⁊ illuminatur. Dicunt autem
quidam anguium ſpecies habitare in igne. vt
patet in ſalamandra. que nominatur ab Iſi.
⁊ ph. inter venenoſa. Salamandra enim vt
dicit Iſi. li. xij. eſt nominata. eo ꝙ valens ſit
⁊ potens contra incendia/ cuius inter veneno
ſa omnia vis maxima eſt. Cetera. n. venenoſa
ſingulos feriunt hec plurimos ſimul interimit.
nam ſi arbori inſiderit omnia poma inficit/ ⁊
eos qui ederint perimit ⁊ occidit. ſi etiam in
puteo cadat potantes inficit vis veneni. Iſta
quidem contra incendia repugnans ſola inẽ
animalia extinguit ignes. viuit etiam medijs
flammis ſine conſumptione pariter ⁊ dolore
nec aduſtionem ab igne recipit/ ſed ipſm incen
dium mitigat vel extinguit (vt dicit ibidẽ Iſi
do.) Item ꝑ omnia dicit Plinius. li. x. c. xl-
vij. Salamandra inquit eſt ſimilis lacerte in
figura. nunquã apparet niſi quando multum
pluit/ in ſerenitate deficit. huic eſt tantus frigi
ditatis rigor vt ignem extinguat ſicut glacies
lacteam de ore ſaniem euomit. ex cuius cõta-
ctu corpus hominis pilos ꝑdit. ⁊ quod inde
contactum eſt in colorem vergit turpiſſimum.
Item differunt in inceſſus qualitate. nã qui-
dam ſerpunt flexuoſe ſemper ſiue tortuoſe. ⁊
quidam ſemper recte. (ſicut dicit Iſid. li. xij.)
Centris inquit eſt ſerpens inflexuoſus qui ſꝑ
efficit rectum iter. (ſicut dicit luca.) Eſt ſemꝑ
recto lapſurus limite centris. Similiter aliqs
incedit curuus ſuper pectus/ ⁊ aliquis incedit
a pectore ſurſum rectus. ſicut quidam ſerpens
aquatilis ⁊ terrenus nomine chelidros qui ꝑ
locum per quem labit̃ expirat virus/ ⁊ fuma-
re facit. ſicut dicit lucanus. tractus a fumante
chelidri hic ſemper ambulat directus/ ⁊ erect⁹
capite. nam ſi ſe torſerit dum currerit/ ſtatĩ cre
pat. vt dicit Iſi. li. xij. Et differunt in velocita
te ⁊ in tardiate. nam quidaꝫ ſunt valde tarde
motus vt ſatalis. de quo ſupra dictum ẽ. Et
quidam ſunt ita velocis inceſſus ⁊ leui mot⁹
ꝙ volare videntur/ vt ſerpens qui dicitur ia-
culus volat vt iaculum. exilit. n. in arboribus
⁊ dum aliquod aĩal obuium fuerit iactat
ſe ſuper eum penn...tꝗ eum. vnde ⁊ iaculi ſũt
dicti. vt dicit Iſido. Similiter in arabia ſũt
ſerpentes cum alijs qui a multis ſyrene vocã
tur qui plus currunt q̃ equi. ⁊ ideo volare di
cuntur/ quorum tantum eſt virus vt morſũ an
te mors ſequatur q̃ dolor. vt dicit idem. Itẽ
differunt in maligna ſagacitate vt patet in ce-
raſte ſerpente cornuto qui ſe abſcondit ſub ha
rena ⁊ oſtendit cornua ſua/ vt ex eorum oſten-
tatione alliciat velut ad eſcam beſtias ſiue a-
ues. cornua enim habet ad modum arietis/ ſ-
oue nuda ſuper arenam ⁊ directa dimitit. ad
que dum volucris vel animal acceſſerit nõ ipſm
arietem/ ſed virulentum anguem per experien-
tiam cõprobabit. Similiter bouas anguis.
vt dicit Iſido. immenſo mole in italia perſe-
quitur greges armentorum. vt bubalos ⁊ cal
lide vberibus irriguis lacte/ ſe innectit ⁊ ſug-
gens interimit/ atꝗ inde a boue depp latio-
ne nomen accepit bouas. vt dicit Iſi. Mul-
ta ſunt alia nomina ſerpentum ⁊ genera / vt
aſpides vipere ⁊ dracones/ de quibus poſtea
dicetur. Sed vt dicit Iſido. li. xij. tantus eſt
numerus morſuum/ quantus eſt nominum.
Generaliter omnes angues pro maiori parte
frigide ſunt nature nec de facili percuciunt ni-
ſi cum caleſcunt. nam quãdo ſunt frigidi/ nul
lum tangunt. ⁊ ideo eorum venena plus no-
cent de die q̃ de nocte. torpent enim nocti al-
gore ⁊ quia frigidi ſunt nocturno rore. in hye
me in nodos ſe conuoluunt/ ⁊ torpent/ in eſta
te ſe diſſoluunt/ ⁊ in malicia multum vigent.
vnde eſt ꝙ quicumꝗ veneno ſerpentis percu-
titur/ primo obſtupeſcit ⁊ poſtea vbi in eo ca-
lefactum virus exarſit ſtatim interficit ⁊ extin-
guit. Et ideo dictum eſt venenum/ quia ꝑ
venas vadit cuius peſtis diffuſa per corpus
animam exigit de corpore ⁊ expellit. nec põt
ledere niſi quando ſanguinem tangit. (vnde
lu.) noxia ſerpentum ẽ a mixto ſanguine pe-
ſtis (vt dicit Iſi.) ⁊ ſubdit omne venenum fri
gidum eſt. ⁊ ideo anima eſt que eſt ignea fugit
venenum frigidum. Inter dona autem natu
re que hominibus ⁊ brutis ſunt communia vi
uacitate quadam ſenſus anguis precellit. nã
legitur in gene. ſerpens erat callidior omibus
animantibus terre. (dicit autem plinius.) vt
idem recitat Iſido.) ꝙ caput ſi cum duobus
digitis euaſerit nihilominus viuit. vnde ⁊ to
tum corpus obijcit ferienti ꝑ capite defenſan
do. Item idem Iſido. anguib⁹ vniuerſis he
bes eſt viſus ⁊ raro ex diuerſo continentur. (
nec mirum) cum oculos non in fronte habeãt
ſed in temporibus adeo vt citius audiant q̃
aſpiciant. Item ibidem. nullum animal cum
tanta ſceleritate linguam agitat ſicut anguis
Ita enim cito mouet eam/ vt triplicem vi-
deatur habere linguam cum tamen non ha-
beat niſi vnam. Item idem. ſerpentum hu-
mida ſunt corpa adeo vt vbicũꝗ ierint / viaꝫ
quodã viſcoſo ⁊ lioſo hũore inficiãt ⁊ deſignẽt
nam veſtigia ſerpentum talia ſunt/ vt cuꝫ pe
dibus carere videantur/ coſtis tamen et ſqua

manum repant niſibus quas a ſummo guttu
ris vſq; ad ymum aluū diſpoſitas parili mo
do habent. nam ſquamis quaſi vnguibus re/
pant/coſtis quaſi cruribus innituntur. vnde v
bicunq; leditur in corpe ab aluo vſq; ad ca/
put/debilior redditur ad ſuū curſum/ ⁊ mo
tus circuitum pagendū. quia vbicūq; ille ict⁹
inciderit ſpinam ſoluit. per coſtas vero quaſi
per pedes/motus corpis agebātur. (vt dicit
idem Iſi. ibidem.) Item ibidem diu ſerpen/
tes viuunt etiam ſine cibo. (vt. d. ariſto.) et tā
te efficiuntur longitudinis dieꝝ vt depoſita
veteri tunica ſenectam deponere et in iuuentu
tem redire ꝓhibeantur. vnde et ſerpentum tu
nice nuncupantur exuuie/eo ꝙ quando ſene/
ſcunt eas exuunt /quibus exuti/in priſtinam
redeunt iuuentutem. et ideo/ eoꝝ pellicule ſic
exute/dicuntur exuuie et induuie/ eo ꝙ exuūt
et loco ipſaꝝ alie iterū induuntur (vt dicit Iſi
li. xij.) Modus autē reuocationis ipſi⁹ ang/
uis ſatis videtur mirabilis. (naꝫ vt dicit phi
ſiologus. (anguis ſe ſentiens morbo vel ſe/
nio aggrauatum pluribus diebus abſtinet a
cibo/et ieiunat/ vt ſic pellis eius a carne faci
lius relaxetur. Deinde guſtata herba quadam
amara. vi erbe ꝓuocatur ad vomitum et ſic e/
uomit humorem virulentū qui fuit cauſa ſue
infirmitatis/et defectus. tandem ut cutem ri/
gidaꝫ temperet ⁊ mollificet in aqua ſe balneat
et ſic anguſtam rimaꝫ petre alicuius ſeu cauer
nam querens/per rime anguſtiam intrat. ⁊ cū
quadam violentia tranſiens/ab exuuia peni
tus ſe decorticat/ac denudat/ et tandem ſoli
expoſitus ſe deſiccat ⁊ in carnis ſupficie nouā
cutem recuperat. ſumptis viribus videt dari⁹
incedit ⁊ repit fortius /ac comedit auidius/ ꝙ̄
ante depoſitionem exuuie faciebat. iſtaꝫ reuo
cationis formam exprimit plinius et etiam a/
uicen. qui dicit cū ariſto. ꝙ totus ſerpens de
deponit ſenectutem id eſt ſenectam pellē. pri/
mo vſq; ad oculos deinde vſq; ad collum/ ⁊
ſic paulatim ſe expoliat totaliter infra vnum
dieꝫ. (vt dicit li. xuij.) Iteꝫ Iſi. li. xij. c. iiij. pi
crag. inquit aſſerebat de medulla homis mor
tui/que eſt in ſpina dorſi/anguē ꝓcreari/ qđ
⁊ Oui. tangit dicens. ſunt qui cum clauſo pu
trefacta ſpina ſepulchro, mutari credant hūa/
nas angue medullas ⁊c. quod ſi creditur me/
rito euenit. vt ſicut per ſerpentem mors homi
ni accidit/ita ⁊ per hominis mortem moritu/
rus ſerpens ꝓcreetur. vt dicit Iſidorus. Iteꝫ
dicit Plinius libro. x. c. xlvi. Anguem inquit
ex medulla ſpine hominis gigni accipimus.
multa enim occulta ⁊ ceca origine ꝓueniunt
etiam in quadrupeduꝫ generatione ⁊c.
Item dicit Iſidorus ibidem. fertur autem ꝙ
ſerpens timeat hominem denudatum/nec eū
audet contingere quamuis inſiliat in veſtitū.
Item ſecundum Plinium. Ieiuni homi/
nis ſputum ſerpentibus eſt venenum. ꝙ ſi in
de guſtauerit moriuntur. Sunt ⁊ alie pro/
prietates anguis/mirabiles ⁊ inſignes / que
ab alijs auctoribus aſſignantur ſpecialiter a
dyſ. ari. ⁊ Auicen. ⁊ aliquas ex eis hic interſe/
rere vtile iudicaui. Dicit itaq; dyaſ. ꝙ hyema
li tempore latitant ſerpentes in tenebris ⁊ ca
uernis. vbi ex diuturna obſcuritate loci eoruꝫ
viſus hebitatur. Vernali igitur tempore quā
do incipiunt exire de cauernis ſentiunt caligi
nem /ſed ꝓ remedio querunt herbam feniculi
vel radicem cuius paſtu confractam excuciunt
cecitatem. nec fraudatur a remedio teſtitudo vi
ſceribus paſta anguis vel tortuca. cum enim
aduertet venenum ſerpere/ querit origanū cu/
ius guſtu/ contra virus anguis inuenit medi
cinam. (Idem dicit plinius.) Auicē. vero de
ſerpente ait ſic. li. ij. ſerpens vero quando ē vo
rax parum bibit/ odit odorem rute. ⁊ ideo fu/
git muſtelam /quando ſentit eam ruta fore pa
ſtam. ⁊ quando olfacit rutam non poteſt fuge
re. comedit auteꝫ ſerpens libenter carnē ⁊ ſug
git eius humiditatem ſicut aranea ſuggit mu
ſcas. ⁊ tranſglutit oua auium/ ⁊ pullos viuoſ
⁊ quando tranſglutit ea/reducit ad poſterio/
ra ſua. ⁊ expellit ipa ⁊ nō pmittit vt in ventre
moriantur. Item dicit Ariſto. li. ij. interiora
⁊ inteſtina ſerpentum/ ſunt ſimilia inteſtinis
animalium ouātium quadrupedum nō tamē
habent teſticulos ſed habent vias/ ſicut ſunt
vie piſcium ⁊ matrices habent longas / ⁊ di/
uiſas. ⁊ ſunt eius interiora longa ſecundū lon
gitudinem corporis ſui ⁊ lingue ſerpentū/ ſūt
nigre lōge/ſubtiles ⁊ in duo ſciſſe ⁊ ante acu/
te ⁊ ꝓpter hoc multum exeunt / ⁊ ſunt faciles
ad mouendū. ⁊ venter ſerpentis longus ⁊ ſtri
ctus ⁊ ſimilis inteſtino amplo ⁊ illud inteſti/
num aſſimulatur inteſtino canis. ⁊ habꝫ poſt
ventrem/ paruū inteſtinum pueniens vſq; ad
exitum ſuperfluitatis. ⁊ habet cor paruum ꝓ/
pe collum /ſimile reni in aſpectu ⁊ poſt cor eſt
pulmo in quo ſūt ptes neruoſe/ſubtiles ⁊ vo
lute/ dependentes a corde. ⁊ poſt pulmonem
eſt epar longum/ ⁊ extenſum/ ⁊ ſuper illud fel
ſicut in piſcibus /in maioribus. Sed in mino
ribus fel ſup inteſtina/ ⁊ ſplen in ſerpentibus
paruus eſt ⁊ rotundus. dentes aūt ſerpentuꝫ
ſūt acuti recurui aliq̄ntulū ⁊ piuncti. diuerſi ⁊
ſecundū ſuperficiem ⁊ hn̄t ſerpētes coſtas. ⁊c

ſecundum numerum dierũ menſis et dicitur ꝙ accidre ſẽpentibus / idem quod accidit pullis hirundinum. vt ſi aliquis pforauerit eis oculos ꝛ eruerit eos/ vt viſus etiam reuertetur ꝛ caude ſerpentum ſicut ꝛ lacertorum creſcũt. poſtꝙ ſunt amputate. Jtẽ omẽs ſerpentes ouãt prio interius. ꝛ deinde non ſimul/ Sed paulatim eijciunt oua / ex quibus generantur animalia exterius excepto tyro ſcʒ vipera. Tyrus. n. eſt ſerpens vt dicit Ariſto. li. iij. ꝛ generat animalia interius ſed primo ouat interius ꝛ ex illis ouis animalia interius generantur. ꝛ ideo dicit ibidem ꝙ matrix alioꝝ ſerpentiũ eſt longa ſecundum extenſionẽ corporis ꝛ incipit matrix eoꝝ a parte inferiori. ꝛ pcedit ſuperius ex vtraqꝫ parte ſpine. ꝛ diuidit in duas partes quaſi parietem habens inter illas. ꝛ ideo ſunt oua ſecundum acies in matrice. ꝛ non ouat ſerpens omnia ſimul ſed ſucceſſiue. Jtem ariſto. li. v. ſerpẽtes tempore coitus ita ad inuicem ſe applicant ꝛ inuoluunt. vt parʒ aſpicienti ꝙ ſint vnum corpus habẽs duo capita. Jtem Ariſto. li. vij. ſerpens ꝛ maxime tyrus quando tranſglutit auem vel aliqd primo ſe erigit ꝛ poſtea ſe reſtringit/ quouſqꝫ perueniat interius quod tranſglutit. ꝛ hoc eſt/ qꝛ eius ſtomachus puus eſt/ ꝛ ſubtilis. ꝛ poſſũt ſerpentes diu viuere ſine cibo . quod patet ex ſerpentibus quos cuſtodiunt venditores. Jtem ariſto. li. viij. gallis . i. muſtela pugnat contra ſerpentes ꝛ munit ſe paſtu rute/ ꝛ maxime pugnat contra comedentes mures quia ipa venatur mures ꝛ manducat eas. Jtem li. vij. dicit ꝙ ſerpentes multum diligũt vinũ. ꝛ ideo venatur cum eo ſimiliter diligũt lac valde ꝛ ſecunꝰ odorem eius. ꝛ ideo ſi alicui? ventrem ſerpens ſubintrauit/ extrahi poteſt lactis odore. vt dicit idem. ꝛ etiam dyaſ. Jtem Ariſto. li. xiij. ſerpentes habent ppriũ ꝙ pñt mouere caput ad poſterius corpore quieſcente. cauſa huius eſt ꝙ armille ſpondilium ſerpentum cauſanꝰ ex cartilagine. Et ppter hoc ſunt bone flexionis ꝛ fuit hoc neceſſarium aſpiciendũ retro vt poſſit vertere caput ad aſpiciendum corpus ſuum longum atqꝫ ſtrictum. aliter enim non poſſent regere corpus ſuũ. niſi iuuarentur eleuatione capitis ad toti corpori pcauendum. Jtem idem in eodem ſerpẽtes natant in aqua per corporis inflexionem. ſicut repunt in terra. Non enim dedit natura ſerpentibus pedes ad gradiendum / nec pennulas ad natanduʒ. cuius cauſa eſt nimia corporis longitudo. quoniam ſi habuiſſent multos pedes/ eſſent mali motus quoniam eſſent ſuper pinnulas. Similiter ſi plures alas valde ppinquas eſſent grauis motus. ꝛ ſi ab inuicem eſſent remote/ ad ſuſtentandum reſiduũ corpus longum ꝛ flexibile non ſufficerent/ ꝛ ideo quod faciũt piſces habentes pinnulas ipſarum contractione/ ꝛ aues alarum extenſione/ hoc faciunt ſerpentes ſola corporis flexione. Sunt ꝛ quedam piſces ſimiles ſerpentibus in longitudine qui eadem de cauſa pinnulas paucas vel nullas. ꝛ natant corporis ſola inflexione ſicut murene/ ꝛ piſces faſtaros/ qui a nobis dicuntur congui qui maxime ſũt anguille/ ꝛ huiuſmodi. ꝛ ideo quia tales piſces ſimiles ſunt ſerpentibus in creatione vel in extenſione/ habent tantũmodo duas alas vel pinnulas ante/ ꝛ vtunꝰ corporis flexibilitate loco pinnularum ꝛ alarum ꝛ ppter hꝰ repũt in terra ꝛ viuunt longo tempore/ etiã ſine aqꝫ ſicut viuunt ſerpentes ſine cibo. Jtem idẽ in eodem. ſerpentes autem habent vias ꝛ inteſtina/ a quibus aliquando exit ſuperfluitas ſicut habent alia animalia genenerantia. ſed non habent viam exitus vrine quia veſica carent. Jtem idem in eodem ſerpentes inuoluunꝰ ad inuicẽ/ quando conueniunt ad coitum ꝛ amorem. quia non habent virgam neqꝫ teſticulos. carent virga/ quia non habent crura ꝛ carent teſticulis/ quia ppter longitudinẽ corporis. ꝛ ſi haberent eos infrigidareꝰ ſperma/ ppter tardationem ſui exitus. ꝛ ſic eſſet min? conueniens generationi. Jtem ideʒ. xviij. nõ accidit generationi ſerpentũ errore ꝛ mõſtruoſitas niſi raro/ ꝛ hoc accidit ppter figurã matricis que longa eſt/ recta atqꝫ ſtricta. vnde ꝛ oua ſerpentum ſunt diſpoſita ſm aciẽ / ppter longitudinẽ in matrice. Has ꝛ multas alias pprietates anguiũ ꝛ naturas recitat ariſtoꝰ. quas pſequi p ordinẽ eſſet longũ. ſꝫ hec dicta nũc in generali ſufficiant. De vſualibus eius pprietatibus ꝛ omnibus fere notis infra dicetur in littera. S.

Spis eſt anguis morſu ꝛ veneno pniciosiſſimus/ ab aſpgendo aſpis dictus/ eo ꝙ morſibus venena mittat. mortifera atqꝫ ſpgat. yos. n. grece venenũ dicunt. vt dicit Jſido. li. xij. c. iiij. (ꝛ ſequiꝰ) aſpidis diuerſe ſũt ſpẽs/ ꝛ hñt diſpes effectus. ad nocendũ. ſ. dipſas qui ſitula dꝛ latie. quia quẽ momorderit/ ſiti interimit ꝛ occidit. ypnalis ẽ gen? aſpidis q̃ ſono necat. hũc cleopatra ſibi appoſuit/ ꝛ ita morte q̃ſi ſono reſoluta eſt.

Item emorrois eſt aſpis ſic dictus eo ꝙ illius ſuggit ſanguinem. quem percutit. ⁊ qui ab eo morſus eſt/ diſſolutis venis fluxu ſanguinis vitam finit. grece. n. emach ſanguis dicitur. Item priſter eſt aſpis horribilis/ ſemper ore patente ⁊ virus euaporante incedens (De quo luca.) Oraqꝫ diffundens auidus fumantia priſter. quicunqꝫ ab eo percuſſus fuerit diſcenditur/ ⁊ enormi infectione corporis enecatur. (ſicut dicit idem ibidem.) Item ſepis eſt mortiferus aſpis ⁊ tabificus. qui cum hominem momorderit/ ſtatim eum deſtruit ⁊ conſumit/ ita vt in ore ſerpentis totaliter liquefiat. nec ſolum corpus/ ſed etiam oſſa veneno diſſipat ⁊ eneruat. (cuius poeta ſic meminit) Oſſaqꝫ diſſoluens cum corpore tabificꝰ ſeps vt dicit idem. Sunt ⁊ alia genera aſpidis multa quorꝫ tanta eſt virulentia/ ꝙ etiam mediante lancea veneno ſitate ſua perimunt ſe tangētem. vt dicit Auicen. in libro de venis. Quere ſupra li. v. c. de venis. De aſpide in genere (dicit Iſidorus li. xij.) Fertur inquit ꝙ aſpis cum ceperit pati incantatorem/ qui eam quibuſdam carminibus ꝓprijs euocat. vt eam de cauerna producat. illa cum exire noluerit/ vnam aurem in terra p̄mit. alteram ſuo cauda obturat ⁊ opit. ⁊ ſic illas voces magicas non audiens/ ad incantantē non exit/ ⁊ eius imperio non obedit/ (hucuſqꝫ Iſi.) De aſpide vero dicit pli. li. viij. c. xxiiij. percuſſa membra ab aſpide intumeſcunt/ ⁊ vix ſine partium amputatione/ que ſunt contacte aliquo remedio cōualeſcunt. Unus autem huic peſtifero angui eſt ſenſus vel affectus. Nam compares ſuos coniugali affectu diligunt nec ſine comparis conſortio bene viuunt. Unde altera interfecta credibilis vltionis cura/ alter perſequitur interfectorem/ ⁊ illum ſolum in quantolibet populi agmine agnoſcens infeſtat. ⁊ nititur interrumpere omnes difficultates/ permeat ſpacia nec niſi veloci fuga/ aut amnibus ⁊ fluuijs cohercetur/ quin vltio de morte comparis aſſumatur. Sed contra eius maliciam/ dedit natura remedium ⁊ medelam heberem/ dedit ei natura viſum. nam oculos habet in timporibus/ ⁊ non in fronte ⁊ ideo non poteſt videre aduerſarium directe/ ſed oblique ꝓpter quod non poteſt bene ꝓſequi hoſtem viſu. ſed potius auditu proſequitur vel olfactu. nam in his duobus ſenſibus magis viget. vt dicit idē

Item dicit Marcianus ꝙ aſpis non nocet indigenis afris ⁊ marricas. nam ⁊ illi pueros ſuos quos de ſe natos habent ſuſpectos aſpidi obijciunt. ⁊ ſi de eorum ſemine fuerint nihil ipſis penitus nocet aſpis. ſed ſtatim moriuntur ab aſpide ſi fuerint adulterini. ⁊ hꝰ expreſſe dicit pli. li. viij. c. vltimo. (Dicit. n. ſic) quedam animalia indigenis ſunt innoxia q̄ interficiunt alienos. ſicut ſerpentes parcunt mirifice illis qui d̄ terra oriūtur. ſicut angues circa eufraten/ terre incolas non ledunt nec īfeſtant dormientes. alios autem cuiuſcūqꝫ gētis homines cruciant/ eos auides occidentes dicit etiam ibidem pli. ꝙ ariſto. tradit. in quodam monte a ſcorpionibus hoſpites non ledi. ſed indigenas interimi ⁊ occidi.

Ranea vt dicit Iſido. libro. xij. vermis eſt/ ab aeris nutrimento nominata/ que exiguo tempore longa fila deducit/ ⁊ tele ſemper intenta nunq̄ deſinit a labore/ ꝑpetuumqꝫ ſuſtinet in ſuo opere diſpendium. quia ſepe ad modicum flatū venti aut ꝑ pluuie ſtillicidiū rūpitur tela ſua ⁊ tunc totaliter ꝑdit laborem ſuum (dicit etiā auicen. ꝙ aranea eſt modicum animal reptile multipes. vj. vel. viij. habens pedes quos ſꝑ habet pares ⁊ nunq̄ impares. ⁊ hoc fuit neceſſe/ vt ſemper eſſet eius inceſſus equus/ ſicut ⁊ ipſum onus/ ⁊ hoc eſt generale in habentibus duos vel plures pedes. habet autē aliquos pedes longiores/ ⁊ quoſdam breuiores/ ꝓpter diuerſas quas facit operationes/ nā cū quibuſdam fila ſubtiliat/ ⁊ in longum ꝓtrahit. cum quibuſdam vero pariter fila nectit. cū quibuſdam per fila repit. ⁊ quando vult in tele ſuꝑficie immobiliter ſe ſuſpendit. maxime autem inter animalia anuloſi corporis viget ī aranea ſenſus tactus. vnde reſidēs in tele ſue medio/ ſubito ſentit muſcam telā in parte remotiſſima contingentē quam ſubito inuadit/ Et aggreditur tanq̄ hoſtem. de qua ſi triumphare potuerit/ eā ne euadat inter tele ſua fila multipliciter circūuoluit. ⁊ primo capiti inſidens/ eius humiditatem ſuggit. ⁊ de tali muſcarum venatione viuit. nam eius guſtabile eſt talis humor ſicut guſtabile apis eſt mel. (ſicut dicit idem ⁊ ariſto.) Itm in genere aranearum eſt diuerſitas ſexus (vt dicit ariſto. li. v). ⁊ eſt femina maioris corporis q̄ maſculus. ⁊ pedes habet longiores/ ⁊ flexibiliores ⁊ abiliores. ad motum ⁊ etiam ad texturam. ⁊ ſicut dicit idem libro quinto tempore coitus ⁊ amoris femina attrahit marem/ per fila tele. ⁊ poſt maſculꝰ feminā/ ⁊ nō ceſſabit attractio donec cōiungant/ ⁊ maſculꝰ ponit ſuper ventrem feie. ⁊ iſte modus eſt eis neceſſarius/ ꝓpter ventris rotunditatem. ⁊ iſta coniunctio maxime eſt in fine veris ⁊ in ꝑncipio eſtatis. ⁊ aliq̄n in fine

autũni ⁊ in principio hyemis ⁊ tunc maxime
ſunt nociue ⁊ earũ puncture amplius venenoſe
Item ariſto.li.viij.genera aranearũ ſunt mul
ta. Nam quedam ſunt parua ⁊ diuerſi colorꝭ
⁊ ſunt acuta/⁊ velocis motus.Alia ſunt ma/
iora/⁊ colore nigra ⁊ earum crura anteriora
ſunt longiora/⁊ ſunt tardioris motus niſi qñ
coitu ſtimulantur.⁊ nigre ſolent texere iuxͣ ter/
ram inter foramina ⁊ manent in textura ſua:
quouſqꝫ alia inciderit beſtiola ſicut muſca quã
depbendunt.⁊ ſi habent famem ſuggũt eius
humiditatem.⁊ tunc deferũt ad locum ſuum
vbi deponunt ⁊ reſeruant eũ/ donec iterũ eſu/
riam patiant.⁊ quando totã hauſit humidi/
tatem deicit reſiduum ⁊ reuertit ad venandũ
⁊ non venatur quouſqꝫ reparet quod ruptum
eſt de textura.⁊ ſi quis ruperit texturam inci/
pit ei ipſam reparare circa occaſum ſolis. vel cir/
ca eius ortum.⁊ maxime tunc laborat/ qꝛ tũc
plures beſtiole incidunt in texturam.⁊ femĩa
parit ⁊ venatur/⁊ maſculus iuuat eam.abſcõ
dit autem ſe in textura vel ſub tela ne a beſtio
lis videatur.⁊ maxime quando eſt magna/
quia ꝓpter eius magnitudinem non de faci/
li operit.facit etiam femina oua/ primo ex q̃/
bus modice aranee poſt formant/⁊ ſtati quã
do pariuntur/ponit eas in textura/⁊ ſtatiꝫ ſe
mouent ⁊ diſponunt ad texendum.ac ſi ĩ vte
ro materno ſint inſtructe ad venandum.vnde
ſtatim aptant retia conuenientia ꝓde ſue.
Et eſt ſpecies quedam aranearum/que vena
tur lacertum paruum ꝗ incipit texere ſup ipm
quouſqꝫ liget eius orificium ligatione forti.⁊
tunc ſaltat ſup eum ⁊ pungit quouſqꝫ moria/
tur. Item in eodem etiam dicit idem .ꝙ ſepe
inueniuntur quedam aranee in aluearibus
apum/⁊ ille corrumpunt mel ⁊ ſuggũt liquo/
rem.⁊ ſic circa fauos faciunt texturas/⁊ corrũ
punt eos.idem dicit Auicen. Et pli.de gene/
ratione aranearum.li.xj.c.xxv. ſic dicit. Ara/
nearum natura ꝑcipua admiratione eſt digna
cuius plura ſunt genera/inter que eſt quedam
que dr̃ ſpalangio/cuius corpus eſt exiguum.
varium acuminatum/velox ad ſaltum noxiũ
habens morſum.Alia eſt ſpecies maiorꝭ cor/
poris ⁊ nigri coloris ⁊ cruris longioris cauer
nas ſibi texens in angulis iuxta terram. Ter
tia eſt ſpecies que erudita compoſitione con/
ſpicuas texunt telas . Admirandum eſt tamẽ
qualiter tanto operi ſufficiat materia lanige/
ra/que de aranee vtero/ad tante tele texturaꝫ
paulatĩ (vt creditur)extrahit.⁊ tñ eius vterus
vix tali materia vacuus inuenit .nec videt eẽ
verũ qḋ dixit democritus / ꝙ tanta eſſet ven/
tris aranee corruptela/vt ex eius egeſtione tã
ta fertilitas lanifera generetur.vñ ⁊ democri/
tum reprobat(ariſto.li.viij)ꝙ dicit eũ in hoc
veritatem non dixiſſe cuius videtur eſſe ratio
quia aranee ⁊ alia huiuſmodi anuloſa modi
ci ſunt nutrimenti /⁊ parui cibi ꝓpter defectũ
ſanguinis ⁊ caloris.vnde cum aranea nõ tan
tum cibi capiat/quin incõparabiliter ad ꝑpa/
rationem tele ſue continue plus emittat/ma/
ior eſſet ſuperflui emiſſio/ q̃ cibi ſumptio. Et
maior egeſtio ſuperflua q̃ digeſtio neceſſaria
ad conſeruationem debitam animalis.vt di/
cit ariſto.vel al. Item pli.idem dicit.modera
to vngue rotundum tele educit filum. ⁊ miro
artificõ deducat ſtamina ab ymo ad ſupmum
⁊ iterum deducit tranſuerſaliter de puncto ad
punctum lineari diſtantia filum ſuum ⁊ om/
nes lineares tractus /quaſi in punctuali me/
dio/in equali diſtantia a centro copulat ⁊ cõ/
nectit.deducto autem ſtamine(vt ibidem di/
cit pli.)texere incipit a medio circuito orbe/
adnectens ſubtegmina ⁊ maculas adnectens
ſemꝑ.⁊ quaſi reticulariter per parua interual/
la/que inter vallicularia foramina miro artifi
cio ſunt nunc quadrata/nunc oblonga/nunc
rotunda.tanto ſunt ſtrictiora/ q̃ta ſunt vicini
ora medio.⁊ tanto latiora/ q̃to ꝓpinquiora
ſunt extremo.quo autem medio filum filo.tã
indiſſolubiliter iungat/⁊ nodum nodo appli
cet ⁊ connectat/viſus non iudicat/⁊ rationis
iudicium vix affirmat. Mira autem leuitate
per fila ſua que humanis viſibus vix ſunt ꝑ/
uia ſe eleuat/⁊ quaſi volat.hincinde ſe tranſ/
ferens locum mutat. Item dicit idem ꝙ quã/
diu extrema tele fila durant ſi caſu aliquo rũ/
patur/ipſa tela ſemper a medio incipit reſarci/
re quod ruptum eſt quaſi nihil iudicans ĩ cor/
pore tele eſſe integrum/q̃diu medium nõ eſt
firmum. Itẽ dicit idem . ꝙ in eis ſũt auguria
nam ſcḋm ꝙ tempora ſunt futura/ altius vel
ſubmiſſius ſolent componere fila ſua. Item
ibidem dr̃ ꝙ multitudo aranearum ſignum ẽ
inundationis pluuiarum. Idem libro.xiiij.
c.iij.de leſione vitium dicit ꝙ aranee quedaꝫ
circa germina vinearum ⁊ etiam circa floſcu/
los arborum faciunt texturas/ex quarum cir/
cumuolutione pereunt arbores ⁊ vinee quan
do ſunt in germine vel in flore /morſus ſpalã
gionis eſt mortiferus ⁊ venenoſus/niſi ei ci/
tius ſuccurratur.ſed eius venenum extinguit.
vis plantaginis ſi debito modo apponatur.
⁊ ideo vermes alij/vt lacerte ⁊ botrates pun/
cturã aranee formidantes ſucco plantagĩs ſe
ungũt(vt di.pli.d yaſ.⁊ auiẽ.i.cõ veiſ ⁊ mac.)

Aranearum autẽ tela (vt dicit ariſto.) ⁊ etiaȝ
pli. ex eaꝝ viſceribus quodã miro nature ar/
tificio generatur/ ſubtiliſſima cõpoſitione cõ
texitur/ more retbis cõponitur ⁊ paratur. filis
ſubtiliſſimis cõnectit. ⁊ hoc ne a muſcis ⁊ ali
is beſtiolis/ quibus tenditur ꝓpter groſſitiẽ
videatur. cũ labore quidẽ cõponitur/ ſ; miro
modo faciliter diſſipatur. ignẽ non ſuſtinent
ventũ timent cuius impetu tela rũpitur/ ⁊ ſu
bito ipa denudatur. ⁊ quãuis venenoſa ſit a
ranea/ de cuius egreditur viſceribus/ tela ve/
nenoſa non eſt. ſed potius ꝙ multis vſibus
medicine vtilis deputatur (naȝ vt dicit diaſ)
tela araneaꝝ alba ⁊ mũda/ puluerulentis ſor
dibus non admixta/ vires habet conſtringen
tes cõglutinãtes ⁊ refrigerãtes. ideo ſangui/
nẽ reſtringit a vulnere defluentẽ. ſuperpoſita
vulneri/ ꝓhibet fieri ſanieȝ ⁊ ſanat plagaȝ re
centẽ ⁊ ꝓhibet inflaturã ſanitatẽ vulneris re
tardantẽ. Eſt aũt genus aranee quã ſpalanã
vocant vt dicit pli. libro. xxix. c. iiij. ⁊ eſt hec a
ranea ſimilis formice/ ſed longe maior corpo
re rufum habẽs caput/ reliquũ corporis nigri
eſt coloris reſperſum albis guttulis acerbior
eſt eius ictus ꝙ vipere. viuit aũt maxime iu/
xta furnos ⁊ molas. cuius contra ictum eſt re
mediũ aliã eiuſdẽ generis oſtendere ſic pcuſ/
ſo ⁊ ad hoc conſeruantur cũ mortue inueniũ/
tur. quaꝝ cortices contriti ⁊ potati medentur
morſui muſtele. Eſt ⁊ aliud genus lanugino
ſum cũ groſſo capite ⁊ dolor puncture eius ſi
cut ſcorpionis. ⁊ ex eius morſu genua labefa
ctantur ⁊ accidit caligo ⁊ vomitus. Eſt ⁊ ali/
ud genus aranee noĩe mirmicaleon ſiue mir/
micecon qđ alio nomine dicitur formicaleon
formice ſimilis capite albo habens nigrum
corpus diſtictũ maculis albis cuius morſus
viperaꝝ dolore torquet. ⁊ dicitur formicaleõ
q; formicas venatur vt leo. ⁊ eaꝝ ſuggit hu/
miditatẽ. ſed a paſſeribus deuoratur. ⁊ ab a/
lijs auibus vt formica. Remediũ autẽ contra
morſus omniũ araneaꝝ ẽ cerebrũ gallinaciũ
cũ exiguo piperis bibitũ cũ vino dulci. Item
coagulũ agni potatũ cuȝ vino ſanat morſus
araneaꝝ. Item ideȝ facit cinis vngule aneti
ne cũ melle. Itẽ muſce contrite ⁊ poſite ſuper
morſum extrahunt venenũ ⁊ mitigant dolo/
rem. Sunt ⁊ alia remedia que enumerat pli.
ſed hec ſufficiant. Dicit enim li. e. c. vi. aranea
longa ⁊ candida tenues habens pedes cõtri
ta ĩ veteri oleo dicit ſoluere albuginẽ oculoꝝ.

Apis eſt animal multipes. ⁊ bre/
ue inter omnia animantia anulo
a ſi ⁊ inſecti corporis in multis op
tinet principatum. vt dicit pli. li. xi. c. vj. paruſ
tatem autẽ ſui corporis recõpẽſat ingenij ma
gnitudo quãuis aũt poſſit inter volatilia cõ/
putari. tñ q; pedibus vtitur in quibus ẽ vis
progreſſiua merito poteſt inter greſſibilia nu
merari. Preter vero ꝓprietates ſuperius li.
xii. poſitas ſub lr̃a. a. alie ſunt hic ponende.
quas recitat pli. libro. xi. c. vj. ſic dicens. In/
ter omnia ẽ admiranda apum ſollertia. qua
mella contrahunt. ſuccũq; dulciſſimũ ſubti/
liſſimũ ⁊ ſaluberrimũ in fauos cõponũt ⁊ ce/
ram ad vſus humane vite perutilẽ operando
conficiũt. hyeme latent ⁊ recũdũtur quia vi/
res non habent. vt nimbus pruiniſq; reſiſtãt
ac flatibus aquilonis. In vere vero cum ſen
tiunt fabas florentes ad opera exeunt ⁊ labo
res. nulliq; licet vacare ocio per hos dies. p̃/
mo fauos cõſtituũt ceramq; fingũt. domoſq;
ac cellulas faciunt. deinde ſobolem ⁊ poſtea
mella conficiunt ⁊ cõponunt. tecti autẽ alue/
aris ſui lacrimis ⁊ ſuccis arboꝝ gũmoſã viȝ
habentiũ per totũ liniunt. ⁊ contra aliaꝝ be/
ſtiaꝝ auiditates ſe muniunt ꝓut poſſunt. fa/
ces ſi fuerint nimis late conſtringũt. ⁊ eas ſuc
cis predictis liniunt. primo autem ꝓ funda/
mento ſui operis cruſtulam quandam ponũt
amari ſaporis quã multi cõmoſiȝ vocant. de
inde faciunt aliã dulciorem que cere eſt inici
um quã multi dulices vocant. tertio ponunt
materiaȝ groſſiorem que fauoꝝ eſt ſtabilimẽ/
tum ⁊ illam materiã ꝓpolim multi vocant. ⁊
iſta triplici tela a frigore ⁊ alijs iniurijs muni
unt fauos ſuos. non inſident fructibus ſed a
floribus non marcidis ſed recentibus recolli
gunt materiã ex qua mel ⁊ ceram cõponunt.
quãdo autem flores vicini ſunt cõſumpti mit
tunt ſpeculatores ad vlteriora pabula acqui/
renda. ⁊ ſi apprehenderit eas nox in expediti
one excubant ſuppine vt alas ſuas ꝓtegant
a pluuia ⁊ a rore vt facto mane expeditius vo
lant ad opus ſuuȝ habentes alas ſuas ſiccas
⁊ expeditas ad volatũ ordinant excubias ſu/
as more caſtroꝝ. de nocte quieſcunt vſq; ma/
ne donec vna omnes excitet gemio aut tripli
ci bombo vt buccino aliquo tunc vniuerſe p/
uolãt ſi dies fuerit mitis futurus. prediuinãt
enim ymbres ⁊ ventos ⁊ tunc ſe continent in
fra tecta quando preſciunt celi tempeſtatem fu/
turam cum agmine ꝓcedunt ad opera. ⁊ nũc
alie flores aggregant pedibus. alie aquã ore
guttaſq; lanugine totius corporis ſimul por
tant. adoleſcentiores vero ad opera exeunt ⁊
conueniunt ⁊ afferunt ſupradicta. Seniores
vero intus operantur que flores cõportant.

primo onerant pedes anteriores/ ⁊ poſt ali-
os/ donec roſtro pleno remeent totaliter one-
rate. Excipiunt autem onuſtas trine vel qua-
terne eas que exone ant ſcd̄m quod intus ſūt
ordinate. earū enim officia ſunt diuerſa. Alie
enim domus conſtruunt. alie polliunt. alie ci
bum parant/ ex eo qd̓ allatū eſt. non enim ſe-
paratim veſcuntur/ ne inequalitas cibi tēpo-
ris ⁊ operis fiat. inter eas fauos linealiter ⁊
ordinate ꝯponunt/ ⁊ in ſuperiori parte ſuſpē
dunt. ceras cadentes fulciunt. primas lineas
parum replent de melle/ nouiſſimas autē ma
xime ſolent adimplere. apes autem gerule/ q̄
neceſſaria conuehunt/ timēt venti flatus. ⁊ iō
volant circa terram. ⁊ quando ſunt onuſte re
deunt/ ne flatu aliquo īpediantur. ⁊ quando
qꝫ lapillis ſe onerant vt lapillorum grauitate
ſint contra venti impetū magis fixe. Mira i-
ter eas eſt obſeruantia diſcipline. nam inerti-
am ceſſantium ab opere notant/ ⁊ eas mox ca
ſtigant/ imo morte puniunt operari non curā
tes. Mira inter eas eſt mundicia. nulleqꝫ in
ter ſua opera ſpurcitie permittunt. egeſtiones
apum que operantur intus ne lōgius recedāt
alie congerunt in locum vnum/ ⁊ eijciunt de-
alueari. quando aduesperaſcit/ intrant in do-
mos ſuas. ⁊ ſtrepunt/ donec illa eadem q̄ eas
excitauit circūuolet. ⁊ eadē quo excitauit bō-
bo/ eas inuitet ad quietem ⁊ tunc omnes re-
pente conticeſcunt. Item in eodē. c. xiij.) Itē
per apes ſumma equitas exercitur. feriūt eniꝫ
oēs eaꝝ pacem diſſoluentes/ ⁊ eaꝝ mella di-
rūpere cupiētes. regem ſiquidem habēt apes
qui non aculeo armatus eſt/ ſed potius maie
ſtate (⁊ vt dicit idem. c. xviij.) vel ſi habet acu
leum/ vſum feriendi natura ibi negat. noluit
enim natura ipſum ſeuum eſſe/ nec concito pe
tere vltionem. ⁊ ideo ei telum detraxit. ⁊ iner
mē dereliquit. vnde cōſtat apū īperatorē acu-
leo non vti. Miranda aūt ē circa regē plebis
obedientia. nā cū ꝓcedit/ totū examen cōglo
batur. ⁊ ab ipſo agmine velut acie militū cin
gitur ⁊ vallatur. ⁊ pre multitudine obſequen
tium/ tunc temporis vix videtur. cū populus
apum in labore eſt/ ipſe intus ē/ ⁊ circuit ſitis
excitāti/ ſolus a labore ē imunis circa quē ⁊
aſſunt apes quedā habentes aculeū/ tāqꝫ li
ctores/ q̄ auctoritate aſſidua/ regis ſūt cuſto-
des. ⁊ raro ꝓcedit foras/ niſi qn̄ examē totum
dꝫ exire. cuius exitus itelligit ante diebus a-
liquot exercitu murmurāte/ ⁊ quaſi ad exitum
ſe preparante. vn̄ ſi quis tūc regi apū precide
ret alā totū examem tunc tpis nō exiret. ⁊ qn̄
ꝓcedunt ſingule regis obſequio ſe offerunt
⁊ ei proxime eſſe volunt. regem feſſū humeris
ſubleuant ⁊ fatigatum portant. ſi qua laſſata
defecerit vel ab acie errauerit. odore ꝓſequit
vbicūqꝫ rex precedit. et vbicunqꝫ rex precedit
ibi cetere caſtra figūt. rege viſo totus aīat ex-
ercitus/ ipſoqꝫ amiſſo totū agmen dilabit ad
aliū. qr ſine rege eſſe nō poſſunt. ad aluearia
ſubintrant quedā falſe apes/ que fuci nuncu-
pātur/ habētes magnū ventrē furtimqꝫ deuo
rant mella. ⁊ has apes interficiūt qn̄ eas de-
prehendūt. quādo ver eſt humidū/ fetus apū
multiplicat ⁊ mella depauperant. ⁊ ecōuer-
ſo quādo ver eſt ſiccū/ deficiūt in ꝓle ⁊ ī mel-
le multiplicātur. Si aūt defecerit ī aluearibꝰ
cibus/ īpetū faciunt in ꝓximas/ ꝓpoſito ra-
piendi ⁊ ꝯtra eas alie aciē dirigunt/ ſi rectorē
habēt. ⁊ ſi que fuerint apes fauētes inuadēti
bus parcūt eis inuaſores nec eas īpetūt/ ſed
poſt eas ſibi aſſociant ⁊ defendūt. Etiā mul-
tis alijs de cauſis acies contrarias cōſtruunt
duo īperatores cū multa rixa/ que dimicatio
in iactu pulueris/ aut fimo totaliter diſſipat.
Itē idē. c. xix. apes quedā ſunt ruſtice ac ſilue
ſtres horrido aſpectu ⁊ ceteris iracūdiores. ſꝫ
labore ⁊ opere ſunt preſtātiores. alie ſunt vr-
bane quaꝝ quedā ſunt breues ⁊ varie ac rotū
de. alie ſunt longe ſicut veſpe/ ⁊ ille ſunt alijs
deteriores/ ⁊ ſunt piloſe. ⁊ quedā ex his ſunt
albe que in meſſe mella faciūt. ſilueſtres vero
in arboꝝ cōcauitatibꝰ mellificāt aliquādo in
aliquo terre ſpecu. quibus natura dedit acule
um ventri conſertum ad vnū ictū. quedā autē
ex vindicandi ardore ita ꝓfunde figunt teluꝫ
ꝙ ſequit ſubito inteſtinū ⁊ tales cito moriunt
alie quidem aculeū perdunt. ⁊ viuentes vlte-
rius mellificare nō poſſunt. ſed caſtratis viri-
bus nocere pariter ⁊ prodeſſe deſiſtunt. odo-
res fedos ⁊ ceteros fumos maxime odiunt.
⁊ fugiunt. in rebus autem odoriferis iocūdā-
tur. cācroꝝ odore ſi quis eos iuxta decoquat
examinātur. qn̄ rex eaꝝ morit triſticia torpent
funerātiūqꝫ more cōcomitantur exequias/ ⁊
meret plebs magno dolore rege peſte cōſum
pto. nam abos tunc conuehunt ⁊ nō ꝓcedūt
triſti ſꝫ murmure glomerātur circa corpꝰ eius
luctū nō minuūt/ imo niſi ſubtrahat mortuꝰ
fame ⁊ dolore moriunt. hylaritate igit apū ⁊
nitore ſanitas eſtimatur. Dicit etiam ibidem
apes multas incurrere infirmitates. nam vt
dicit. c. xx. egrotāt qn̄ nō ꝓficiūt fetū ſuū. īimi
cat etiā eis reſultās ſonus echo/ nimis. n. fa-
cit eas timidas/ inopinato ſonitu terrēs eas.
inimicat etiā eis corrupta nebula/ corrūpēs
flores quos decaſcūt. aduerſant ⁊ eis aranee

quando ſe ſociant eis ⁊ in alueanbus faciūt intexturas. peſtifera eſt etiā eis muſca quedā ſimilis papilioni/ qui inſilit in cādelas. nam papilio depaſcit ceras/ ⁊ reliquit ſtercora/ ex quibus generātur cerredones/ qui ceras pre/cipue appetunt. nocet etiā eis auiditas paſt⁹ qn̄ nimia florū ſatietate replentur/ ⁊ maxime hoc accidit in vere. oleo quidē examinātur ſi/cut ⁊ omnia anuloſa ⁊ infecta/ precipue ſi ca/pite vncto in ſole ponātur ſed aſperſe aceto re uiuiſcunt. aliquando etiā cōtrahunt ſibi mor tis ⁊ morbi cauſas quādo ſentiūt ſibi ſubtra. bi mella nimis auide deuorātes (huculq; pli. Inſignes etiā ꝓprietates ⁊ notabiles recitat (auice. libro. viij. c. iij.) apes inquit cibantur ex melle ⁊ comedūt inde paꝝ. ſed quādo infir mātur/ tunc comedūt mel ⁊ nō exeunt d̄ domi bus ſuis. ⁊ quādo inueniunt domos mūdas ſiue aluearia faciunt in eis domos ſextiles ce reas. ⁊ quādo orificia aluearis ſūt nimis am pla diminuunt amplitudinē cū quadā viſco/ſitate nigra/ que in odore eſt acuta. etiā edifi/cāt primo domū regis/ ⁊ illa domus ſimilis eſt foramini ⁊ poſt alias domos ſecundū di uerſitatē maioꝝ vel minoꝝ. maſculi aūt tātū/ modo operātur domos ſuas/ ⁊ poſt non eſt opatio/ niſi ad comedēdū mel/ ⁊ mellificādū ⁊ apes primo morantur in fauis ſuis ⁊ quan do eſt tēpus excūdi/ aſcendunt in altū ſecūdū foramina piramidis. ⁊ poſtea redeūt ⁊ come dunt mel. ⁊ rex nunq̄ exit/ niſi cum exercitu/ ⁊ maſculi non habent acum niſi forte pauci. ta men appetunt pungere/ ſed non poſſunt. Et reges apuz ſunt duoꝝ modoꝝ. vnus rubeus ⁊ alter niger fere ſicut carbo. ⁊ eſt in duplo ma ior q̄ꝫ apis que mellificat. ⁊ ſunt apes maſcu/le magis pigre q̄ꝫ femine. ⁊ meliores ſūt apes minores ⁊ rotundiores habentes varios co/lores. ⁊ apes q̄ paſcuntur in montibus pra/tis ⁊ ortis ſunt minores ⁊ meliores ⁊ faciunt mel conſimile in partibus ⁊ leue. apes autez que nō ſunt bone non faciunt mel equale nec conſimile ſed apis que ſemꝑ adheret forami ni mellis efficit mel melius. aliter. n. corrūpit de facili/ ⁊ generantur in eo aranee que corrū punt mel. Duplici autez de cauſa vtunt apes mellificātes aculeo. ſ. ad defenſionē/ ⁊ ad hu miditatis ſuꝑflue cōſumptionē/ vis. n. ignea eſt in acu. ⁊ iō cooꝑatur valde ad ꝯſumptiōez ſuꝑflui humidi ⁊ mellis immutationē. Item ſubintrant ſepe aluearia q̄dā muſce male que faciunt alias muſcas ꝑuas/ q̄s multi vocant guſanes ꝑforāt alas aliaꝝ/ ſꝫ vere apes ꝑſe/quunt illas muſcas ⁊ pungunt eas. nec ꝑmit

tunt eas cadere ſuꝑ domos ſuas. ⁊ apes mel lificātes interficiunt maſculos nocētes eis/ ⁊ reges malos quādo eas nō bene regunt/ ſed tm̄modo de melle nimis comedunt/ ⁊ p̄cipue hoc faciunt quando mel erit paucuz. ⁊ apes ꝑue pugnant cum longioribus quādo n̄ ope rantur nec laborāt ⁊ nituntur eas eijcere de al uearibus/ ⁊ ꝑ talem eiectionē melioratur mel ⁊ augetur. Eſt autē vnuz genus apum qd̄ dr̄ labion. ⁊ interficit apes mellificātes. ⁊ deſtru it eaꝝ domos. ⁊ hoc eſt/ qr ſunt vigiles ⁊ bōe cuſtodie. ⁊ qn̄ intrant aluearia/ in melle ſubi to ſe infigunt cā deuorādi in tātum q nō pn̄t euadere. ⁊ tūc ſtatim a veris apibus huiuſmo di interficiuntur. Et anteq̄ꝫ rex exeat rōnaliter ꝑ duos dies ante ſciunt alie q rex ſit factu⁹ vt obedire illi parate ſint. ⁊ quādo reges creā tur quilibet hꝫ cateruam vnaz. ⁊ illa caterua non vult habere alium regē niſi quē primitus acceperunt/ ⁊ ſi alius rex voluerit illius comi tatus ipſum interficiunt. ⁊ poſtq̄ꝫ exierint pul li ⁊ fuerint pauci/ expectabunt ſocietatem al/terius examinis. ⁊ ſic ſimul ſecurius ꝓficiſcū/tur. vel poſtq̄ꝫ ceperit volare pulli ⁊ fuerint eq̄ les magnis/ feſtinant opus ſuuz. ⁊ ſeniorib⁹ plurimi cooperātur. Nulla aūt creatura ardē tior ē ad vindictā q̄ꝫ ſit apis quādo ad iracun diā ꝓuocatur. ⁊ iō ſepe grādes ꝓſternit exer/citus multitudo apū/ qn̄ ꝯtra diripiētes mel/la reſiſtere ꝯpellunt. Fimū ⁊ fumū ſuꝑ omnia abhorrēt apes. ⁊ ideo laborant feces eijcere ⁊ ſquibala ſua quādo volūt/ qr eaꝝ feces ferēt valde. ⁊ iō ab eis domos ſuas valde purgāt virgines apes ⁊ iuuenes/ melius opantur ⁊ faciunt melius mel q̄ꝫ ſeniores ⁊ nō tātū pau/tiunt nec tantum ledit eaꝝ ꝑcuſſio ſicut ſenuz potant autē apes ⁊ bibunt/ ſꝫ aquā tantū cla/rā/ ſiue ꝓpe ſiue a remotis hauriatur/ nec po tant vbi ꝑus proiecerint fecē ſuam. ⁊ maxime in autūno et in vere/ et mel veris melius eſt ꝓ pter florum nouitatem et ampliorem puritatem. Et apibus placet armonia. ſ. ſonitus cā tus percuſſio palmarum. et ideo cum cantu et peluim aut cimbalorum ſonitu ad alueare re uocantur. et quando dimittitur apibus mul/tum de melle pigreſcunt/ et minus operantur et ideo oportet vt in alueàribus eis mediocri ter dimittatur (huculq; auicenna. vij. libro.) Multa alia ponit in quibus concordat cū ariſto. libro. viij. plinius in. xi. quere ſupra li/bro. xij. in littera. a. vbi inuenies multa que ab ariſto. et a ſeneca et alijs auctoribus ſunt accepta. ſed hec ſufficiant.

b Bos grece boetes nuncupat̃/ quẽ latini torōnẽ vocant/ eo ꝙ terram terit. cuius latitudo pellis a men
to ⁊ gutture vſqȝ ad crura pellearia ducitur/ a pelle ipſa ſic dicta. quaſi pellearia que gene/
roſitatis in boue eſt ſignū (vt dicit Iſido. li. xij. (boū aūt vt dicit idẽ. circa ſocios eximia pietas eſt. nā alter alteꝝ inquirit. cū quo ꝑ col
lū aratra ducere cōſueuit. ⁊ frequenti mugitu piū teſtatur effectum/ quando ipſuȝ citius in
ueniri nō contingit. De bobus vero dicit pli. li. viij. c. xlv. bobus indicis cameloꝝ traditur
eſſe altitudo/ quoꝝ cornua ſunt in latitudine quatuor pedū (⁊ ſequitur ibidẽ) ſoli boues ĩ
ter aialia retro ambulantes paſcūtur. aque ca lide ablutiōe/ dicūtur pingueſcere. quādo cor
nibus capitis cōiunguntᷣ/ plus laboris poſ/ ſunt ſuſtinere/ ꝙ̄ quādo ceruice inuicẽ copulā
tur. In ſyria ſunt boues/ qui nō hn̄t palleana ſub gutture ſed gibbos in dorſo. boues quo
qȝ laſſata habentes cornua dicūtur eẽ in oꝑe excellentes. boues nigri coloris parua habẽ/
tes cornua/ minus reputātur vtiles ad operā dū. Maiora cornua ⁊ ſpiſſiora habẽt boues
ꝙ̄ tauri. ⁊ poſt caſtrationẽ bos ĩ corpe ⁊ in cor nibus augmentū recipit/ pariter etiā ꝓficit in
robore ⁊ virtute. nō tamen tante ẽ animoſita tis nec audacie/ ſicut ante. magis autẽ efficitᷣ
domitus maturus ⁊ quietus/ patiẽs laboris ⁊ motus tardioris/ ⁊ inceſſus grauioris. Itẽ
pli. ibidẽ. Natura boū ĩ trimatu optima/ poſt trimatū aūt nimis ẽ ſera ſed ante prematura.
optima vero cū boue iuuẽtus inuenitur. ſoci/ um. n. laboris agricultureb habemus hoc ani
mal. Tāta etiā fuit cura apud priores boues non ledere/ vt qui ꝓcaci aio motus bouẽ occi
deret ſine cauſa/ puniretur grauiter tāꝙ̄ colo/ nū ſuū iteremiſſet (vt dicit idẽ) Eſt. n. aial mi
te ⁊ mundum nō ſolū vſibus hoiuȝ neceſſari um/ veꝝ etiā ad imolādum in aris deoꝝ ẽ cō
gruum ⁊ aptū. nā ex bobus optime fiunt vi/ ctime. ⁊ lautiſſima fit ex eis placatio deorum.
bos aperit terrā vomere ⁊ incidit ⁊ colit arua ⁊ eā gignẽdis fructibus aptā reddit. bos car/
nibus ſuis reficit ⁊ nutrit. pellis eius multis vſibus cōuenit. eius etiā fimo terra ĩpingue/
ſcit. eius cornua calefacta remolliuntᷣ ⁊ rectifi cantᷣ/ ex quibus diuerſa vaſcula ⁊ varia vten
ſilia ꝑparātur. Ex cornibus. n. bouinis fiūt arcus baliſte quibus tela ꝯtra hoſtes iactantᷣ
fiunt ⁊ toraces/ ⁊ arma quibus ĩfirmiora bo minis contra hoſtium iacula defenſantur. fi/
unt ⁊ lucerne quibus fugantᷣ tenebre. fiunt ⁊ pectines quibus capita a ſordibus emundā
tur. bouinis etiā cornibus vtuntᷣ venatores. nā eis terrẽt feras ⁊ incitant canes venaticos
vt fugiẽtia aialia inſequātur. cornibus etiam vtuntur ſcriptores/ ⁊ pictores. in quibus va/
rij colores optime conſeruantur. vtuntur etiā cornuū vſu bellatores quibus buccinādo ſo
cij animantᷣ/ tā pugnantes ꝙ̄ fugiẽtes ad aciẽ reuocātur. cornibus etiā vtūtur cuſtodes tau
roꝝ ⁊ caſtroꝝ ſiue ſpiculatores/ qui ipſoꝝ ſo/ nitu advigilandū mutuo ſe hortantur. ad mᷣl
ta alia cornua bouina ſunt neceſſaria. vn̄ ni/ hil ẽ in boue quod diuerſis vſibus nō ſit vti/
le. ⁊ etiā eius fimus (vt dicit pli. li. xxviij. c. xi) fimus inquit bouis cū aceto/ iuuat contra do
lorẽ articuloꝝ. ydropicis etiam remediuȝ ſin gulare ẽ/ ſi inde ad ſolem pungantur. Inter/
cutaneum. n. ꝯſumit humorẽ ⁊ ſedat ac repri/ mit inflaturā ydropicā ⁊ tumorẽ (dicit ꝑterea
pli. li. xxx. c. iij.) Eſt inquit animal paruulū ſi mile ſcarabeo/ nomine bureſtis. hic inter her/
bas fallit bouẽ. ⁊ iō ſic eſt dictuȝ. q2 premit eū nā inter herbas quas bos diligit/ illud aial
ſe abſcondit. quod animal bos deuorat/ duȝ herbas incaute carpit. boreſtio autem deuo/
ratus/ iecur bouis ſic inflāmat/ vt ipſum cum cruciatu maximo tandem rumpat. vnde ꝑter
onus iugi quo bouis ceruix primitur/ ⁊ pre/ ter dolorem ſtimuli quo bos pungitur/ bure/
ſtis dum eius ventrem ſubintrat inter cibos/ cum interitu cruciatur veneno.

b Bubulcus dicitur boū cuſtos qui ipſorum eſt cuſtodie ex officio de putat⁹. hic boues paſcit ⁊ nutrit.
⁊ ad paſcua eos ducit ⁊ reducit ⁊ dum ſunt in paſcuis per pedes eos colligat ⁊ cōuertit. eo/
rum ceruices iugo premit/ ⁊ aratro eos iūgit cum ſtimulo pigritantes cōpellit ad labores.
⁊ vt vniformiter aratrum trahant/ ſtimulādo eos cogit ſibilo/ ⁊ cantilena eos demulcet. ⁊
vt libentius iugum ferant vocis melodia alli cit ipſos ⁊ inducit. naturaliter enim boues ſi
cut ⁊ cerui diligūt melodiaȝ (vt dicit auicẽ.) cum virga eos dirigit. ⁊ ut rectum faciant ſul/
cum ipſos inſtruit. nec ſolum cogit ad arādū verum etiam ad triturandum compellit/ ⁊ ad
confringendas fruges in area circunducit. fi/ nito labore a iugo eos ſoluit. ⁊ ad preſepe vt
reficiantur eos ducit.

b Bubalus eſt a boue diminutiue dictus. eo ꝙ ſimilis ſit ipſis bo/ bus. Eſt autem animal ita in/
domitum ꝙ pre feritate iugum non recipit in ceruice. bubalos affrica procreat. in germa/
nia autẽ ſunt boues aggreſtes/ hn̄tes cornua

in tantum ꝓtenſa/ vt in regis menſa ꝓpter in
ſignem eoꝝ capacitatẽ/ ⁊ eis pocula fiant (vt
dicit Iſi. Eſt autem animal magne fortitudi
nis vnde domari nõ poteſt/ niſi circulo ferreo
naribus eius infixo quo circumducat. nigri au
tem vel vului ẽ coloris/ paucos ⁊ raros hñs
pilos/ corneã habet frontẽ/ cornibus validiſ
ſimis circũſpectam cuius caro nõ ſolũ eſt vti
lis ad eſcam/ verũ etiã ad medicinã (nam vt
dicit pli. li. xxviij. c. x.) caro bubali cocta vel aſ
ſa/ hominis morſum ſanat. cuius medulla cũ
dextro crure aſſumpta aufert pilos palbebra
rũ. ⁊ medetur vicijs oculoꝝ. ſanguis eius cũ
aceto ſumptus/ reijcientẽ ſanguinem mire ſa
nat. cuius vngule vel ſolie bubaline cum mir
ra confirmant dentes motos. lac bubalinum
valet contra viſceꝝ torſiones. nam ſua pigue
dine delinit ea. vnde cõtra diſſenteriam mul
tũ ꝓdeſt. valet cõtra ictus ſerpentum ⁊ ſcorpi
onũ. ⁊ cõtra venenũ ſalamandre ⁊ cicute. vul
nera recentia ſanat. fimus bubali calefactus
ſanat dura apoſtemata. ⁊ coꝝ duricias ſpgit
fel eius valet cõtra caliginem oculoꝝ. Sunt
⁊ quidam boues agreſtes mire magnitudi
nis/ ⁊ tamen ſumme ſunt agilitatis. In tãtuꝫ
enim ſunt agiles/ vt fimũ quẽ ꝓijciunt citius
eleuent ſup cornu/ ꝙ poſſit decidere ſup terrã
hi boues odiunt ⁊ pſequunt oẽ rubeũ ſiue ru
fum. ⁊ ideo venatores rubeis ſe iduũt vt eos
ꝓuocent ad eos inſequẽduꝫ. venator iam vi
dens beſtiã appropinquantẽ/ retro magnaꝫ
arborem ⁊ fortem ſe abſcondit/ bos vero cor
nibus ita fortiter ĩpingit in arborẽ/ ꝙ ꝓprijs
cornibus ab arbore detinetur. ⁊ ſic detentus
venatoꝝ iaculis cõfoditur ⁊ ꝓſternitur ⁊ ne
catur. Eſt ⁊ aliud animal ſimile boui agreſti/
ſed non eſt tante magnitudinis. maxima ta
men habet cornua multũ acuta ⁊ alta/ cum ꝗ
bus deijcit arbores ⁊ arbuſta ſed ⁊ cõcauam
quercum robore ſuo deponit vſq; ad terram.
qui grã paſtus tãdẽ caput ſubmittit inter fru
tices ⁊ ſubtilia ⁊ ꝓlixa virgulta ſiue vimina/
quaꝝ copulatione ⁊ adherẽtia cornua beſtie
circũligantur. vnde diu luctans ꝯtra illos ꝓli
xas virgultoꝝ obuolutiões/ magis ac magis
ſe intricat atq; ligat. cũq; diu luctans ab illis
ligaminibus ſe nõ expedit imo ſe inuoluit/ p̃
indignatiõe alte mugit. cuius vocẽ horridaꝫ
audiens venator ſcit beſtiã illaqueatã fore ⁊
detentã. vñ ipſã ſecure venabulis impetit/ ⁊
occidit beſtiã acerrimã in virgultis/ quã in ne
moribꝰ magnis/ inuadere nullatenus auſus
fuit. ⁊ hãc beſtiã vocat phiſologus aptolonẽ
cuius dictis ſi fides adhibẽda ẽ nuꝝ vĩ/ qua
litteram fera beſtia de virgultis ⁊ nemoribus
modicis cornua nõ eximit que eiſdeꝫ cornibꝰ
ingentes arbores deijcit ⁊ ꝓſternit. Eſt prete
rea quedã ſpẽs bouis ſilueſtris quã ariſto. in
li. viij. circa finẽ vocat horricum. ⁊ dicit ꝙ ma
gnus ẽ ſcd̃m quãtitatẽ tauri/ ⁊ eſt ſimilis tau
ro/ ⁊ hꝫ crines deſcendentes ad duas partes
ſpatulaꝝ/ ſicut in equo eſt videre. ⁊ eius pili
ſunt magis molles pilis equi ⁊ breuiores. ⁊
crines eius continui vſq; ad oculos. ⁊ ẽ color
eius vergens ad rubeum colorem vel citrinũ.
⁊ vox eius aſſimilatur voci tauri. ⁊ hꝫ cornua
aliquãtulum incuruatas/ ⁊ in vnoquoq; cor
nuum ſuoꝝ capere põt medietatem menſure/
que dĩ boꝫ. ⁊ non habet dentes ſuperiores ſi
cut taurus nec crura eoꝝ ſunt multorum pilo
rum. ⁊ aſſimilãtur lane ⁊ findit vngulas. ha
bens in pedibus duos ſotulares. ⁊ cauda
eius ẽ breuis reſpectu corpis. ⁊ ipſe cauat ter
rã ⁊ erigitur in cauando ſicut taurus. ⁊ hꝫ du
rã cutẽ multos ictus ꝓatiẽtẽ. ⁊ carnẽ hꝫ valde
dulcem. ⁊ ꝓpter hoc venat ⁊ pcutĩ. ⁊ qñ ve
nator fugit ac quieſcit. ⁊ cum debilitatur pu
gnans ꝓijcit ſtercus p quatuor paſſus. ⁊ hoc
facit qñ timet. canes autẽ venatici odorãt ſu
per ſtercus. ⁊ dum circa talẽ odorẽ occupãtur
beſtia fugiendo elongatur. Itẽ dicit ariſto. d̃
vacca agreſti libro. x. ⁊ qñ appropinquat par
tus adunabuntur ex eis multi. et prius cõgre
gabunt ſtercus circa ipſũ/ et ponunt ſicut mu
rum et hoc eſt animal mĩti ſtercoris vt dicit
ariſto. ibidem et etiam auicen.

b — Baſiliſcus grece latine dicitur regu
lus eo ꝙ ſit (vt dicit Iſidorꝰ) rex
ſerpentum. ipſum enim videntes
fugiunt/ et timent etiam ſerpentes ipi. olfactu
enim ſuo ipſos necat flatu/ et etiam aſpectu
interemit omne viuum. ad eius ſiquidẽ aſpe
ctum nulla auis illeſa tranſit. et quãuis ꝓcul
fuerit eius ore cõbuſta deuoratur. a muſtelis
tamen vincitur/ quas homines ad cauernas
deferũt/ in quibꝰ reguli delireſcunt. nihil eniꝫ
ſine remedio ille parens omnium dereliquit
vnde viſa muſtela baſilicus fugit/ quem ipſa
perſequitur et occidit. Eſt autem in longitu
dine ſemipedalis albis maculis lineatus/ re
guli enim ſicut ſcorpiones arentia queq; ſe
ctantes. et poſtꝗ̃ ad aquas perueniunt/ idro
phobos et linphaticos faciunt. intoxicant. n.
ipſas aquas/ et mortiferas reddunt eas. vo
catur quoq; regulus a multis ſibilus. nam ſi
bilo occidit anteꝗ̃ mordeat ſiue pugnat. huc
uſq; Iſid. lib. xij. c. iiij. pli. autem libro viij. c.
xxi.) dicit ſic. apd̃ inquit heſperios ethiopes

fons eſt qui a multis eſtimaꝛ caput nili. iuxta
quem eſt quedam fera que cacoblepbas ap/
pellatur/ corpoꝛe quidez modica omnibuſq3
membꝛis iners. pꝛegraue caput gerens/ et ſe/
per baber deiectum ſuper terram/ alias inter/
fectio eſſet bumani generis. quia omnes qui
eius viderent oculos expirarent. Eadem ba/
ſiliſci ſerpentis vis eſt/ quez coꝛones pꝛouin
cia gignit. coꝛpus babens in longitudine et
magnitudine. xij. digitoꝝ candida in capite/
macula velut dyademate inſigniꝛ ſibilo oms
fugat ſerpentes. nec flexu multiplici reliquuz
coꝛp⁹ ipellit. ſed celſus ⁊ erectus i medio gra
ditur ⁊ incedit. deſiccat frutices/ ⁊ berbas ex/
urit. non ſolū tactu/ veꝝ etiaz ſibilo ⁊ afflatu
circūadiacētia oīa deſtruit ⁊ coꝛrūpit. tāte. n.
ē venenoſitatis ⁊ pniciei q tangētes ſe cū ba
ſta longiſſima ſine moꝛa interficit ⁊ cōſumit.
būc muſtela domat ⁊ cōuincit. qꝛ deo nature
nibil placuit eſſe ſine pari. moꝛs itaq3 baſili/
ſci. moꝛſus ē muſtele. ⁊ tādē moꝛs muſtele dī
eſſe fetoꝛ baſilici. ⁊ boc quidē veꝝ ē niſi muſte
la/ paſtu ⁊ fricatōe rute/ berbe ꝯtra talē moꝛ
tiferū pꝛimitus muniaꝛ (vt dicit ariſ. ⁊ etiam
auice) pꝛimo igiꝛ muſtela rutā berbā/ quāuis
amarā comedit ⁊ ſic virtute ſucci berbe ama/
re/ nature boſtē intrepida aggrediꝛ ⁊ deuincit
⁊ quāuis baſiliſcus irremediabiliter ſit vene/
noſus quādiu viuit. in cinerez tū ꝯbuſtus ve
neni malitiā perdit. cuius cinis opatiōib⁹ al
chimie vtilis creditur ⁊ maxime in tranſmuta
tionibus metalloꝛum.

b Bufo.

Otrax que rubeta dicitur/ genus
eſt rane venenoſe babitans in ter
ra/ pariter ⁊ in būoꝛe (vt dicit pli
ni. li. xviij. c. xxxij) ſenecutem autem ideſt ve/
tuſtam ⁊ ſenem pellem/ dicunt eas deponere
aſſiduo paſtu quarūdam berbarum venenuz
tamen ſibi ſemper reſeruantes/ pugnat cōtra
araneam. ⁊ ſpalangionem. ⁊ beneficio plāta
ginis eaꝝ venenū ſuperat ⁊ puncturā. cui⁹ ve
nenū creditur eſſe frigidiſſimū. ⁊ iō omne mē
bꝛū qđ tangit reddit inſenſibile/ ⁊ ſtupidū ac
ſi eſſet congelatū. aīal ſiquidē eſt virulentū. ⁊
iō ad irā ſe animat ad omnem tactū. vñ quan
to plus tangitur/ tāto turgeſcit āplius ⁊ infla
tur. quot maculis ſub ventre reſpergiꝛ/ tot no
cimentis venenū eius obnoxiū foꝛe pbibeꝛ.
oculos b3 quaſi igneos ⁊ lucentes. ⁊ eſt tāto
pniciosioꝛ/ quāto ⁊ eius aſpectus ardentioꝛ i
uenitur. ⁊ quāuiſ claros babeat oculos/ odit
tū ſolis aſpectuz/ ⁊ querit latebꝛas ⁊ fugit ad
cauernas qñ ſol oꝛiꝛ/ ⁊ ipſius radijs terre ſup
ficies refoueꝛ. ⁊ berbas dulces diligit/ ⁊ eaꝝ
radices comedit. ſed comedendo eas inficit ⁊
coꝛrūpit. ⁊ iō in oꝛtis ruta que bufonibus ⁊
ceteris venenoſis eſt inimica. plātari ꝯſueuit
cuius virtute arceꝛ. ne accedant ad illas ber
bas ⁊ radices que ibi creſcūt/ ⁊ ibi terre cōmē
dātur. loca fetida muſcida ⁊ fimoſa bufo dili
git. loca aūt odoꝛifera multū odit. vñ dicunt
q vineis incipiētib⁹ floꝛere fugiūt. qꝛ odoꝛē
ipſaꝝ nō poſſunt ſuſtinere. de bufone aūt (di
cit pli. li. xxx. c. iiij.) ſūt rane mltū venenoſe/ q̄
dicūtur rubete/ que viuūt in vepꝛibus ⁊ rube
tis. qꝛ ſicut ſunt candidioꝛes ſic ⁊ ceteris ſunt
pniciosioꝛes. ⁊ ſunt alteri coloꝛis ſubnigri/ al
teri ſubꝛuffi vel pallidi ⁊ ſubcitrini. Iſtas au
tē rubetas dicūt babere duplex iecur. vnū eſt
ſūme venenoſū/ ⁊ aliud eſt remediū. ⁊ daꝛ p
antidoto cōtra toxicū ſeu venenū. oz aūt ipſa
ſic experiri. pijciꝛ aūt iecur in nido foꝛmicarū
partem venenoſā foꝛmice fugiūt. aliā partem
appetūt. ⁊ illam oz retinere ⁊ vſui reſeruare.
Mira de bis certa tradūt auctoꝛes (vt dicit
pli.) dicūt. n. in eius latere dextro eſſe os oc/
cultū qđ piectū in aquā feruentem facit eā ſu
bito ifrigerari/ nec vas feruere poſtea/ niſi os
pmitus eximaꝛ ⁊ illo oſſiculo vtuntꝛ magi ad
amoꝛez ⁊ odiū cōcitādū. dicūt etiā inde quar
tanas poſſe ſanari. quātūcūq3 aūt vermis il/
le ſit venenoſus/ p incinerationem tū ⁊ cōbu
ſtionem amittit vim veneni/ ⁊ recipit maxiaz
virtutem medicine. valet. n. miro mō ad car/
nis ⁊ cutis aliquo caſu pdite recuperationem ⁊
neruoꝛum conſolidationem/ ⁊ vulneꝝ deſic/
cationem ⁊ curā ſi debito mō illo cinere quis
vtatur/ quere infra de rana in littera. r.

b

Ombex eſt vermis q̇dā naſcens
in frōdibus cipreſſi/ fraxini/ moꝛi
et terebintbi. vt. d. pli. libꝛo. xi. c.
xxiij. Iſi. aūt dicit ſic. bōbex bōbicis eſt fron
deus vermis/ ex cuius textura bōbicinū cōfi
citur. Appellaꝛ aūt boc noīe/ eo q euacuetur
dū fila egerat/ et in eo remaneat ſolus aer. vt
dicit idem. mirā aūt recipit bic vermis imuta
tionem. nā pꝛimo naſcitur ſicut vermis ſimiꝛ
eruce/ que rodit folia olerū/ et pāpinos vine/
arū. bic vermis frigoꝛis impatiēs bōbices te
las araneaꝝ mō texit. et pmo pparat ſibi coꝛ
ticem ſiue domū in qua babitet. et cōtra boꝛ
roꝛem byemis ſe defenſet. Texturā aūt ſuaz
facit peduz ſuoꝝ miniſterio/ quibus ſubtiliat
filū ſuuz et pectinat. et ſic id in telam oꝛdinat
et componit.

c

Ameli vt dicit Iſi. li. xij. a greco
noie ſūt ſoꝛtiti/ eo q quando one
rantur inclinantes et accubentes

coram onerantibus humiliantur. greci enim
come humile et breui dicunt. vel dicitur a ca
mur quod grece curuum ſonat. quia in tem /
pore quando recipiunt ſuper ſe pondera/ ſup
anteriores puplices incuruantur. Cameli ita
ꝙ aialia ſunt onerifera et manſueta/ ad por/
tanda onera et pondera deputata/ et inueni/
untur in multis regionibus/ ſed potiſſime in
arabia. et differunt cameli arabia a camelis
aliarum regionum. naȝ arabici duos habent
in dorſo gibbos. ſed reliquaꝝ regionum ca /
meli in dorſo habent vnum tantum (vt dicit
Iſido. in eodem) Plinius vero libro octa /
uo cap. xix. dicit ſic. Camelus inquit inter ar
menta paſcit oriens quoꝝ duo ſunt genera /
bactriane. ſ. et arabice. Arabici cameli bina ha
bent tubera in dorſo. batrici tantum habent
vnum in dorſo/ in quo portant ⁊ alium in pe
ctore cui incubāt. cameli ſuperiori ordine dē
tium vt boues carent ⁊ ruminant/ ſicut bos ⁊
ouis. vt dicit Iſido. li. xij. vngulam tamē nō
diuidunt vt poſtea dicetur. Veloces ſūt mul
tum (vt dicit pli.) ⁊ ideo valent in prelijs cō/
mittendis ⁊ etiam in mercibus deferendis.
vltra aſſuetum camelus non procedit ſpaciū
nec plus conſueto onere ſuſcipit ad portan /
dum. odium habent naturaliter cōtra equos
⁊ ſitim etiam per quadriduum tolerāt. ⁊ quā
do bibūt turbant aquam. aliter potu nō gau
dent. viuunt quadragenis annis/ quidā etiā
⁊ centenis. ⁊ aliquando etiam rabiem incur/
runt. caſtrantur cameli qui bello preparantur
fortiores enim ſunt coitu penitus denegato
(huc vſqꝫ plinius) De camelo vero dicit aui /
cen. ſic. Camelus inquit mouet primo pedeȝ
dextrum ſicut ⁊ leo. ⁊ ſolus habet ſuper dor /
ſum additamentum. ⁊ habet pedes ſciſſos/ ⁊
in ſciſſura habet pellem ad modum pedis an
ſeris. ⁊ ille ſciſſure ſunt carnoſe ſicut ſciſſure
pedum vrſi. ⁊ ideo faciunt eis homines ſotu
lares ⁊ abluunt eis pedes ne pedum tenen /
tudo ſubtus ledat. ⁊ aliquando in corde eiꝰ
inuenitur os ſicut in corde cerui. ⁊ habet qua
tuor conos in duabus mām̄illis ſicut vacca.
⁊ camela ſe iclinat ⁊ vadit ſuper genua/ quā
do appetit cum maſculo copulari. ⁊ deſideri
um eius eſt feruens tempore amoris. ⁊ tunc
paruȝ comedit ⁊ ſemper appetit coire iuxta lo
cum illum vbi primo coiuit. ⁊ vt dicit ariſto.
lib. v. appropriatur camelis ꝙ ſint ſolitarij i
montibus amoris tēpore ⁊ nullus poteſt ap
propinquare eis niſi paſtor. ⁊ virga camelo/
rum eſt neruoſa ⁊ valde dura. ⁊ ideo fiunt ex
ea corde arcuum. Itē ibidem in codē. cameli

habent tempus determinatum ad cōitum ⁊
amorem. femina trahit in vtero per duodeciȝ
menſes/ ⁊ non coeunt ante triennium ⁊ poſt
partum quieſcit per annum. Item dicit idem
libro viij. ꝙ ſunt quedā genera cameloruȝ q̄
caſtrant/ vt ſint ad fuge comodū aptiores. ⁊
dicit ꝙ tales cameli ſūt velociores eq̊s/ ⁊ hoc
accidit ꝓpter amplitudinē paſſus/ ſed de hoc
quere infra de dromedario. Item nota cōtra
inceſtuoſos de camelo. quia camelus (vt di /
cit ariſto. li. viij.) non coit cum matre ſua. coo
periebatur enim mater cuiuſdaȝ cameli pallio
in quadam ciuitate ⁊ ſaltauit ſuper eam fili /
us eius/ qui ſentiens eam matrem ſuam de /
ſcendit anteꝙ̄ coitus compleretur ⁊ momor /
dit ingeniatorem ⁊ occidit ipſum. Exempluȝ
eſt ariſto. ⁊ ponit ſimile de equo cuiuſdam re/
gis. De camelo inſuper dicit plinius li. xi. ca/
pitulo. xxxvij. ꝙ cameli calueſcunt inter qua /
drupedia ſicut homo ⁊ ſicut ſtrutio. ⁊ quedā
alia inter volatilia. dicit etiam idem ꝙ inter a
nimalia non cornigera/ camelus in ſuperiori
maxilla non habet dentes ſuperiores. ⁊ ideo
concordat cum animalibus ruminantibus i
dentibus/ ⁊ in diſpoſitione ventris/ ſed non
in cornibus. Idem dicit ariſto. li. xiiij. vbi di/
cit animal cuius cibus ē materia ſpinoſa/ ha/
bet multos ventres vt camelus. ⁊ animal ha
bens cornua/ non eſt habens dentes in vtra
qꝫ mandibula. ⁊ ꝓpter hoc non eſt camelus
habens dentes in vtraqꝫ mandibula/ ſed in
vna tantum quāuis careat cornibus. Neceſ/
ſario igitur fuit venter cameli/ altis diſpoſi/
tionis. ⁊ aſſimilatur ventribus animalium
carentium dentibus in mandibula ſuperiori
⁊ fuit creatio dentiuȝ eius/ ſicut animalis ha
bentis cornua. ⁊ quia cibus cameli eſt ſpino
ſus/ neceſſario fuit lingua eius carnoſa ꝓpter
duriciem palati. natura igitur vtitur palato /
ſicut parte terreſtri dentium. ⁊ ꝓpter hoc ru /
minat camelus ſicut habentia cornua/ q: vē/
tres eius ventribus habentium cornua aſſi /
milatur. Recipit itaqꝫ cibum in primo ventre
penitus indigeſtum. in ſecundo autem inci /
pit digeri. in tertio melius. in quarto digeſtio
penitus completur. ⁊ iſta ventrium diuerſi /
tas fuit neceſſaria ꝓpter groſſitiem nutrimen
ti ſiue cibi quia parum dentibus molit cibuȝ
Item ariſto. libro. xiiij. a. camelus non habȝ
fel diſtinctuȝ ſuper epar/ ſicut nec elephas. q:
epatis naturam habet valde ſanam ⁊ ſangui
nem naturaliter dulcem. ⁊ in talibus anima /
libus non inuenitur fel aut ſi inuenitur/ in ve
nis gracilibus valde uenitur. ⁊ ideo dixerūt

antiqui ſicut anaxagoras. ꝙ cameli ꝓpter p̄ꝛ
uationē fellis ſunt vite longioris/ quia diuti
us viuunt aīalia paruꝫ habentia fellis/ ꝙ̄ il
la que habent multū. ⁊ ideo poſuit anaxago
ras ꝙ fel eſſet cauſa infirmitatū omnium acu
tarum/ quando. ſ. multiplicīter ad pulmoneꝫ
⁊ ad alias partes corporis ſe diffūdit. ſed di
cit ariſto. hoc eē falſum. quia multa animalia
ſunt quibus non inuenitur fel. acutas ⁊ morti
feras aliquando ſuſtinent paſſiones. vt pa
tet in camelis/ quibus accidit aliquando po
dagra et rabies. vnde conſtringuntur pedes
ſui/ et interficit eos iſta infirmitas/ et tamē ca
rent felle. vt dicit ideꝫ (huculꝗ ariſto) De ca
melo etiā dicit conſtan. in dietis vniuerſali
bus. camelus eſt animal calidiſſimū ex natu
ra. et ideo naturaliter eſt macilentū. caloꝛ. n.
totam trahit ſanguinis vnctuoſitateꝫ. ⁊ ideo
remāet ſine mlta craſſitie. ⁊ camelinū lac ſub
tilius eſt lacte alioꝛum animalium ⁊ minꝰ vn
ctuoſum. ⁊ minus nutritiuum. magis autem
eſt calefactiuum. diureticum ideſt appetitiuū.
lac enim nihil aliud eſt ꝙ̄ ſanguis ſecūdo co
ctus. ⁊ ideo lactis ſapoꝛ cameli ſalſus eſt ⁊ a
cutus. vnde humoꝛum groſſoꝛum eſt inciſſi
uum ⁊ attenuatiuum/ cui vaccinum lac ē con
trarium. Eſt enim groſſum vnctuoſum ⁊ mul
tum nutritiuum. alias autem proprietates q̄
re infra de dromedario.

c Ameleopardus vel cameleopar
dalis eſt animal ethiopum. vt di
cit Iſi. libro. xij. ⁊ pli. libro viij. c
xix. caput habens cameli ⁊ collum equi ⁊ cru
ra ⁊ pedes bubali ⁊ maculas pardi. Eſt eniꝫ
beſtia maculis albis rutileꝫ coloꝛem diſtiguē
tibus ſuperaſperſa. ⁊ ideo a capite cameli ⁊
maculis pardi cameliopardalis ē vocata (vt
d. pli.) Eſt autem beſtia magis aſpectu ꝙ̄ fe
ritate conſpicua in tantum manſueta/ ꝙ etiā
ouis fere nomen accepit. vt dicit idem. hoc a
nimal fuit mundum ſcd̄ꝫ moſaicam legē quo
ad eſum ſed non quo ad ſacrificium. nam vn
gulam findebat vt bubalus/ ⁊ ruminabat vt
camelus. ⁊ ideo eam comedere erat fas. vt pꝫ
deu. xiiij.

c Ameleon huius cameleōtis. ē be
ſtiola parua diuerſa varietate co
loꝛum conſperſa. cuius coꝛpuſcu
lum ad varios coloꝛes quos videt/ facilima
conuerſione variatur. non inuenitur aliquod
aliud animal cuius coꝛpuſculum ita recipiat
coloꝛum oppoſitoꝛum imutationem. vt ibi
dem dicit Iſido. Scd̄m autem auice. came
leon ideꝫ eſt ꝙ ſtellio. quia lucet vt ſtella. ⁊ eti
am imutat coloꝛes/ quia eſt animal timiduꝫ
⁊ pauci ſanguinis. ⁊ ideo coloꝛes mutat. ⁊ eſt
quadrupes habens faciem lacerte ⁊ vngues
acutos ⁊ recuruos/ ⁊ coꝛpus aſperum ⁊ durā
cutem/ ⁊ ad modum cocodrilli. Ariſto. autem
dicit ſic libro. ij. cameleon inquit eſt animal ī
coꝛpoꝛe ſimile lacerto/ cuius latera ſunt oblō
ga peruenientia ad inferius ſui ventris/ ſicut
latera piſcis. ⁊ medium ſpondilium doꝛſi eiꝰ
prominet ſicut ſpōdiliuꝫ piſcis. ⁊ facies eius
ſicut animal eſt ex poꝛco ⁊ ſimia. ⁊ habet cau
dam valde longam. ⁊ eius extremū eſt graci
le/ ⁊ habet pedes reflexos/ ſicut lacertuli ⁊ q̄
libet pedum diuiditur in duo. ⁊ comparatio
vnius ad alterum eſt vt pollicis hominis ad
reſiduum manus. ⁊ quelibet iſtarum partiuꝫ
diuiditur ī digitos ⁊ vngulas ſimiles vngui
bus auium/ totum coꝛpus eius aſperum ſi
cut coꝛpus bardani. oculi eius profundantur
⁊ ſunt magni ⁊ rotundi/ ⁊ continentur in co
rio ſimili coꝛio totius coꝛpoꝛis eius/ ⁊ nō co
operiuntur ab ipſo. ⁊ girat oculos ſuos fre
quēter circūquaꝗ ⁊ alteratur coloꝛ eius/ quā
do inflatur coꝛium eius. ⁊ habet coloꝛem de
clinantem ad nigredinem ⁊ ſunt in eo macu
le nigre. ⁊ hec variatio eſt ī toto coꝛpoꝛe eius
⁊ maxime in oculis ⁊ in cauda. ⁊ eius motus
eſt grauis valde. ⁊ in moꝛte eius eſt turpis co
loꝛis. ⁊ id quod eſt in coꝛpoꝛe ſuo eſt modice
carnis. parum enim habet niſi in capite ⁊ ra
dice caude vbi parum habet ſanguinis/ ſimi
liter in coꝛde ⁊ in venis exeuntibus ab eo ⁊ ī
circuitu oculoꝛum/ quāuis ſit paruꝫ ⁊ eius ce
rebrū eſt prope oculos. ⁊ ſi quis diuiſerit coꝛ
pus in duo/ permanebit in operatiōibus ſu
is per ſuum ſpiritum ⁊ remanet modicus mo
tus circa coꝛpus ⁊ non habet ſplenem ⁊ ma
net in cauernis ſicut lacerta (huculꝗ ariſto.)
Pli. vero. li. xxviij. c. viij. ſic dicit. cameleon
ē animal ſimile cocodrillo ſola curuatura doꝛ
ſi/ ⁊ caude amplitudine diſtant. nullum ani
mal eo pauidius eſtimatur/ ⁊ ideo mutat̄ eiꝰ
coloꝛ. vis enim eius maxima eſt contra acci
pitruꝫ genus. detrahit. n. accipitres ad ſe vo
lantes ⁊ prebet ceteris animalibus volunta
rie lacerandos. caput eius ⁊ guttur ſi cū quer
cinis lignis accendatur/ ymbꝛes facere ⁊ to
nitrua democritus aſſerit. ſed hoc decidet pli.
qualecūꝗ ſit animal/ inter mūda cōputatur.
vnde ſuper leui. xi. dicit et eſicius in teſat. pre
infirmitate manſuetū ſe fingit cū ſit crudelis.
Dicitur aūt cameleō viuere ſolo aere/ ſicut tal
pa ex terra et allec ex aq̄ et ſalamādra ex igne.
Unde verſus. Quatuoꝛ ex puris vitā ducūt

elementis. Cameleon talpa maris allec et ſa
lamandra. Terra alat talpam flāme paſcūt
ſalamandrā. Unda fit allec cibus aer came
leonti.

Aprea eſt ſilueſtris capra a carpē
c do dicta. vnde Iſi. li. xij. capros
et capreas a carpendis virgultis
quidā dicunt. Alij vero ſic eas dictas putant
ꝙ carpunt aſpera. nōnulli vero dicunt eas ſic
vocari a ſtrepitu cruriū. vnde vocātur capree
ſilueſtres capre quas greci ꝓ eo ꝙ acutiſſime
videant dorcos appellauerūt. morantur enī
in excelſis montibus. et tamen ď longinquo
vident venientes venatores. eedem dicuntur
et ybices eo ꝙ ad inſtar auiū ardua loca pe
tant/ ita vt de ſublimitate vix obtuitibus hu
manis pateant (vt dicit Iſi. lib. xij. a.) ⁊ ſub
dit. hec itaqꝫ animalia in petris abruptis cō
morantur. ⁊ ſi aliquando hominū approxima
tionē ⁊ pſecutionē preſēſerint ferarū/ de altiſ
ſimis ſaxorū cacuminibus ſeſe ꝑcipitantes in
ſuis ſe cornibus ſuſcipiunt illeſas. Dicuntur
etiam ⁊ dame ſiue damule vt dicit papi. que
re infra in lrā. d. de damula. Eſt itaqꝫ caprea
velociſſima in curſu. leuiſſima in ſaltu. acutiſ
ſima in aſpectu. dulciſſima quo ad guſtū. te
nerrima ⁊ ſaniſſima quo ad eſum. ſagaciſſi
ma quo ad paſtum. nam vſu guſtu ⁊ olfactu
diſcernit inter herbas ⁊ arborū ramuſculos
quorū extremitates teneras comedit ⁊ depa
ſcit. dicit etiā pli. leopardus capree ſilueſtris
bibit lac ⁊ vim langoris euitat.

Apriolus vt dicit auice. ē animal
c in india ſimile hinulo ſiue ceruo
rū filio/ qui apud nos. ⁊ non mu
tat dentes/ ⁊ quando eius dētes ſunt magni
ſignāt vite diuturnitatē i eis. ⁊ habet pulcros
oculos ⁊ acutos. Et dicit ariſto. lib. viij. Ca
prioli ſilueſtres habent ſapientiā. quādo vul
nerātur querunt pulegium ceruinum. ⁊ come
dūt ipſū vt extrahāt ſagittas de corpe/ ſi que
in ipſis ſunt infixe. ex velocitate motus/ ⁊ aſſi
duitate diſcurſus/ caro caprioli a ſuperfluo hu
mido exoneratur/ ⁊ eius caro tenerior ⁊ dige
ſtibilior efficitur. ⁊ saporis ac odoris eiꝰ gra
uitas amputatur (vt dicit conſtan.) paſtꝰ grā
de locis altis ad altiora tendit. inter herbas
ſalubres ⁊ nociuas odore diiudicat ⁊ diſcernit
ruminat cibos ⁊ vngulā findit. nō vngue/ nō
cornu/ nō dente/ ſed ſola velocitate fuge a ca
nū ⁊ venatorū inſultibus ſe defendit. vñ quā
do in cāpeſtribus ꝓſequit/ ad montana fugi
ens alta petit. In montibus indie ſunt qui
dā caprioli qui ab herbis aromaticis ⁊ odo
riferis paſcuntur/ in quorum vnguibus ſunt
quedā cōcauitates in quibus humores ꝗdā
ad apoſtemata colligūtur. que primo ad ma
turitatē ⁊ motū ⁊ confricationē rūpuntur. ⁊ a
corpore cū piloſis folliculis abſtrahūt. ⁊ ſub
ſtantia que infra pelliculā cōtinetur. ſūme eſt
odorifera/ ⁊ inter aromatica maxime precio
ſa. In medicinis plurimum vtilis ⁊ virtuoſa
(vt dicit dyaſ. ⁊ pla.) ⁊ illud muſtum vulga
riter nominamus.

Apra ſicut ⁊ caprea a carpendis
c virgultorū ⁊ herbarū ſūmitatibus
ē nūcupata. q̄r ſemꝑ ſurſū tendit/
vt ſūmitates capiat ⁊ carpat ⁊ comedat folio
rū vt dicit Iſi. De capris aūt dicit pli. li. viij.
c. i. capre inquit pariūt fetus plures. ſed raro
quatuor. ferūt in vtero. v. mēſibus ſicut oues
capre etiā pinguedine ſterileſcunt. ante termi
nū minus vtiliter generant. ⁊ in ſenectute vl
tra quadrēniū ↄcipiunt in nouēbri/ vt i mar
cio pariāt vel in aprili turgētibus virgultis.
non oībus ſunt cornua/ ſed quibuſdā ſunt. i
his ſunt indicia annorū ꝑ incrementū nodorū
auribus eas ſpirare/ ⁊ nō naribus (archela
us auctor ait) ⁊ raro ſunt ſine febre. ⁊ iō tam
capris ꝙ ouibus ardētior ⁊ calidior ē cōcubi
tus. vt tradit idē. nec minus dicimus eas vi
dere de nocte ꝙ de die. dependet oībus ď mē
to villus/ quē armētū vocāt. hoc villo ſi quis
vnā ex grege trahat cete. e ſtupentes ſpectant
id etiā dicit euenire/ cū quādā herbā aliqua
ex his momorderit. morſus earū eſt arbori oli
ue maxime exicialis. nā oliuā lābendo ſterilē
faciunt ⁊ hac de cā minime quidē imolabant
capre. declināte ſole ad occaſū vt dicit ſimul
nō edūt/ ſed potius auerſe ab inuicē iacēt. in
alijs aūt horis auerſe ſe cōuertunt/ ⁊ auerſis
vultibus ad inuicē in graminibus depaſcūt
(bucuſqꝫ pli.) De capris aūt dicit ariſto. li. iij.
in multis regionibus hūt lac ſine impꝛ̄gnatio
ne. nec expectat ipregnatio/ ſed accipit vrtica
⁊ cū ea mamilla cōfricatur/ ⁊ exigit prio ſan
guis/ deīde erit ſimile ſanie/ ⁊ poſt erit lac bo
nū ñ peius ꝙ ipregnatarū. Itē li. vi. capre vi
uunt p. x. vel. xi. annos. ⁊ frequētāt coitū vſqꝫ
ad ſenectutē. ⁊ aliqñ pariunt gemellos/ ſi ha
buerint cibū cōuenietē/ ⁊ maxime ſi cap bene
nutritus erit. ⁊ ſi ipregnata fuerit cōtra impe
tū venti ſeptētrionalis/ pariet mares. ⁊ ſi con
tra meridionalē feminas. ⁊ dicitur vertere fa
cies cōtra partē ſeptētrionalē qñ debēt coire.
Itē ibidē li. vij. cepre ſicut oues comedūt her
bas. ſed oues carpūt herbā vſqꝫ ad radices/
⁊ manēt ſtabiles in paſcuis. capre vero cito

mouent̃ a locis/ ⁊ accipiũt tm̃modo herbarũ
extremitates. ⁊ melius impregnãtur poſt po
tũ aque ſalſe. ⁊ qñ mouent̃ capre poſt meridi
em potabunt plus aque ⁊ quãdo comedunt
ſal ante partũ habebũt multũ fluxũ a mãmil
lis. Jtẽ libro. viij. in capris ſicut ⁊ in ouib⁹
eſt priuatio intellectus intãtum ꝙ vix ſciunt
egredi ad paſcua vel regredi / niſi ab aliquo
deducantur. ⁊ ſi quis acceperit quandam ca-
pram ⁊ ſu bito erexerit/ exigũtur ⁊ alie ⁊ reſpi
cient eam ſolido aſpectu. vſus autẽ caprarũ
ſicut ⁊ ouium hominibus eſt neceſſarius. nã
lacte ⁊ carnibus paſcit famelicos. pelle ⁊ pi-
lis veſtit nudũ. fimo ⁊ locio ideſt vrina ipin-
guat humũ. nihil vtiqꝫ eſt in corpore capre /
quod non ſit vtile vel ad victum/ vel ad veſti
tũ/ vel ad vſum neceſſariũ medicine. nã vt di
cit pli. li. xxviij. c. x. cornu caprino incinerato.
⁊ pilis accẽſis ſerpentes effugantur. eorũ re
medio/ multa venenoꝝ ſuperãtur genera. cor
roduntur carnes ſuperflue ⁊ recentes ac viue
generantur. reſtringuntur humoꝝ immodera
ti fluxus. ⁊ vulnera putrida ⁊ corroſiua ⁊ icã
triſata vel fiſtulata eoꝝ beneficio remediant̃
pelle caprina recente obducũtur vulnera ⁊ ſa
nantur. ſanguine caprino cũ medula decocto
toxica venena excluduntur. ⁊ morſus reptiliũ
⁊ ictus ſcorpionũ curãtur. pulmone calido ca
pre ſuper morſum venenoſũ poſito / venenũ
extrahit doloriſqꝫ ãguſtia mitigatur. eius fel
le calido oculoꝝ depellitur macula ⁊ corrodi
tur. viſus acuitur ⁊ oculus clarificatur. Jecur
caprinũ aſſũ cõtra elephantiã adiuuat ſi in ci
bũ ſepius aſſumat̃. eius etiã fimus cõtra mul
tas infirmitates opitulatur. nã vt dicit idem
fimo caprino podagrici alleuiãtur/ ſi etiaꝫ ſe
pũ hircoꝝ cũ ſucco edere miſceat̃. vrina etiaꝫ
capraꝝ calefacta tepida aurib⁹ inſtillata/ do
lentes aures ſanãtur. has ⁊ multas alias po
nit medicinales ꝓprietates. vnde dicit plini
us ibidem milia remedia. Ex hoc autem de-
monſtratur quod quidam vt ait. miror cum fe
bre non dicat̃ carere. ad hoc dicit ariſto. ꝙ eſt
quoddã aĩal qđ ſuggit lac capraꝝ/ ⁊ qñ ſug-
git mãmillas lac anihilat̃ ⁊ corrũpit̃/ qđ ẽ in
eis. ⁊ excecatur inde capra. De capra quere in
fra de hirco.

Anis a greco nomẽ ſumpſit. vt di
c cit Jſi. grece. n. cenos dicitur qui
dã enim eũ a canore latratus di-
cũt ſic vocatũ. nihil autẽ vt dicit idẽ ſagacius
eſt cane. plus enim ſenſus ceteris animãtib⁹
hꝫ. nã ſua noĩa canes recognoſcũt. dños ſu-
os diligũt. dñoꝝ tecta defendunt. ꝓ dñis ſu-
is/ morti ſe ſubijciũt. volũtarie cũ dño ad pre
dã currũt. corpus dñi ſui etiã mortuũ nõ de-
linquũt. odore ⁊ ſanguine prede veſtigia de
prehẽdũt. humanũ conſortiũ diligũt. ſine ho
minibus etiã eſſe nõ pñt. vt dicit idẽ Jſido.
vbi ſubditur) ſolent aliquotiẽs canes lupis
admiſceri/ et quibus naſcũt̃ canes ſeui / qui
linciſci a quibuſdã nominãtur. ſolent. n. indi
caniculas nocte in ſiluis dimittere alligatas/
que a tigribus inſiliũtur/ et quibus naſcitur
canes acerrimi tã fortes/ vt ꝓſternant fortes
beſtias/ vt leones. huculqꝫ Jſi. li. xij. c. ij. De
cane dicit pli. li. xij. c. xli. de animãtibus que
nobiſcũ degũt fideliſſimi ſũt canes hoĩ / atqꝫ
equi. pugnaſſe enim canes ꝓ dñis ſuis / ꝯtra
latrones concepimus / ⁊ cõſpeximus. ꝯfectoſ
qꝫ plagis audiuimus eos volucres acturas
a dñoꝝ ſuoꝝ corporibus abegiſſe. laniatu at
qꝫ latratu homicidã domini ſui ſcelus confi-
teri coegiſſe. legimus etiã caramentũ regẽ du
centos canes ab exilio reduxiſſe/ ⁊ contra re-
ſiſtentes mira audacia preliaſſe. Canis etiaꝫ
iaſonis cicilie noluit capere cibum domino i
terfecto. ⁊ ſic dolore pariter conſumptus eſt.
Legimus etiam colonum ſenatorem placen
tie ab armatis oppreſſum canem defendiſſe.
nec prius vulneratum ꝙ̃ cane interẽpto. Sic
canis titij ſabini ipſũ in carcere/ nec in morte
te dereliq̇t. ſꝫ meſt⁹ edens vlulat⁹ cũ mortuo
mãſit. cui cũ q̇dã cibũ abſtuliſſꝫ ad os d̾fũcti
cibũ tulit ⁊ cadauere ĩ tybri ꝓiecto / vt corp⁹
ſuſtentaret ſalliens intra fluuiũ innatauit. ac
currẽte multitudine ad ſpectaculũ fidei aĩalis
itinera quãuis lõga ad memoriã reducunt. ⁊
amiſſis dñis ad ipſoꝝ domicilia ſoli per lõ-
ga terraꝝ ſpacia redire conſueuerũt. canis mi
tigatur ſeuitia/ hoĩe humili cõſedente. Jn ve
natu eis precipua ſagacitas ineſt. nã vento ⁊
odore etiã ꝑ aquas feras fugiẽtes perſequũt̃
⁊ eorum deprehendens veſtigia/ latratu ⁊ ro
ſtro ferarum latibula abdita prodit. Ex tigri
bus ⁊ canibus tam fortes generantur canes/
vt leones vincant. ⁊ elephantes ſicut exper-
tus eſt alexander magnus/ in cane qui ſibi a
rege alanie eſt tranſmiſſus. qui primo in eius
preſentia leonem confregit. deinde adducto
eleplante / canis viſa belua horrentibus per
totum corpus villis ingenti latratu primum
inſonuit. deinde artificiali dimicatione ele-
phantem tãdiu afflixit ꝙ in terram cadere co
actus fuit. poſt annuam etatem canis gignit/
octagenis diebus in vtero gerit. cecos catu-
los parit. qui quanto longiori nutriũtur la-
cte/ tanto tardius viſũ accipiunt. nunꝗ̃ tamẽ

Digitized by Google

accipiunt viſum poſt.xxi.dieꝫ.nec ante.vij.q̄
dam, dicunt ꝙ quando vnus ſolus naſcitur
ix.die videt.quando gemini .x.die. ⁊ quādo
trini.xi.die. ⁊ ita quanto plures pariūtur/ tā-
to tardius eorum oculi ad videndum aperiū
tur.quot enim vni catulo numero adiciun-
tur/ totidem ad lucem diebus vt videant re-
tardantur/ optimus eſt fetus qui nouiſſimus
cernere incipit.vel queꝫ primo defert mater
in cubilich (bucuſqꝫ pli.lib. viij. c.xl.vbi mľ
ta alia dicuntur. De canibus etiam dicit ari-
ſto.libro.ij.canes non eijciūt dentes niſi for-
ſan duos.⁊ quanto ſunt iuniores/ tanto ba-
bent dentes albiores ⁊ acutiores . ⁊ per boc
cognoſcuntur canes antiqui a iuuenibus.qꝛ
ſenum dentes ſunt nigri ⁊ obtuſi/ iuuenum
vero econuerſo. Item ibidem libro.v.canes
maſculi mouentur ad generationem.⁊ coituꝫ
citius ꝗ femine ⁊ citius generant leporarij ꝗ
alij vt dicit idem libro vi.cuius femina quā-
do impregnatur per vi.partem anni ideſt per
quadraginta dies ſunt eius filij ceci per duo-
decim dies ⁊ non accedit ad eam maſculus ni
ſi vi.mēſe poſt partum.⁊ quedam impregnā
tur in lxxij.diebus/ quod eſt fere quinta pars
anni. ⁊ filij iſtarum remanent ceci .xiiij .die-
bus . ⁊ quedam per tres menſes ⁊ eſt quar-
ta pars anni.⁊ filij iſtarum erunt ceci per xvij
dies.vnde patet ꝙ quanto fetus citius ī vte
ro perficiunť/ tanto citius gaudent viſu/ quā
do ſunt editi buic mundo.⁊ maſculi mouen-
tur ad coitum citius quia quando incipiunt
leuare crus ad mingendum/ quod fit poſt ſex
vel poſt ſeptem menſes vigoriſcunt. Et acci-
dit canibus leporarijs quoddam proprium/
ꝙ plus poſſunt generare quādo ſunt in labo
re/ ꝗ quando ſunt in quiete.⁊ poſſunt viuere
maſculi.x.ānis.⁊ minus viuūt leporarij ma-
ſculi ꝗ femine/ propter laborem maſculoruꝫ
⁊ ſic non eſt in alijs.quia magis viuunt ma-
res ꝗ femie vt dicit ibidem.alij autem canes
vt cuſtodes domorum ⁊ ciuium diutius vi-
uunt.quia quatuordecim annis ⁊ aliquando
viginti vt dicit bomerus. Item libro octauo
canes quando infirmantur comedunt radi-
ces berbe cuiuſdam/ vt vomant ⁊ ſic ſibi me
dentur. Item dicit plinius libro.xxviij. vo-
mitiones inquit ideſt medicinas ⁊ purgatio-
tiones vomitas primo oſtendit canis/ qui re
pletus cibo nocto gramen comedit/ ⁊ per vo
mitum liberatus fuit.

De Canicula.

c Anicula dicitur eſſe mater canum.
cuius matrix eſt oblonga/ per lon
gitudinem ventris collocata/ ba-
bens per longitudinem vbera plura contra
ſe inuicem ordinata/ que impregnationis tē-
pore intumeſcunť.que parit plures filios / ſꝫ
ſemper cecos.quos tamen tenerrime diligit.
⁊ morſu ac latratu eos defendit. ⁊ ſi de lati-
bulo filij exierint/ eos inter dentes ſine omnī
leſione referre conſueuit.⁊ primo melioreꝫ ⁊
formoſiorem reportat.quia eum tenerius di
ligit.⁊ ideo ei mānillam citius porrigit ⁊ ex-
tendit/ ante tempus coitus ⁊ cōceptus. vt di
cit ariſto. libro.v. per dies ſeptem quandam
menſtruoſam inmunditiam eijcit.⁊ tunc in-
firmatur ⁊ apoſtematur ei matrix / ⁊ tunc non
appetit coitum ſed fugit / ſed poſt purgatio-
nem melius concipit/ ſalubriuſqꝫ parit . poſt
partum etiam multum bumorem fleumaticū
⁊ groſſum eijcit.⁊ ideo corpus canicule tunc
marceſſit.vt dicit idem. Item inuenitur lac in
caniculis ante partum per plures dies/ ⁊ ci-
tius in leporarijs ꝗ in alijs. ⁊ primo eſt lac
ſpiſſum/ ⁊ poſt ſubtiliatur/ ⁊ poſt partum eſt
conueniens/ ⁊ viuunt minus canicule ꝗ ca-
nes communiter. ſed canes venatici maſculi
propter laborem nimium ⁊ diſcurſum minuſ
viuunt.⁊ quando ab vrine grauamine ſe exo
nerare deſiderat/ crus non erigit/ ſicut maſcu
lus.ſed reſidens inferiuꝫ ſe inclinat.canicu-
la igitur mare eſt minor corpore/ etiam graci-
lior viribus debilior circa fetus educationeꝫ
ſollicitior animo manſuetiorin ſi quando nu
trit fetus. Eſt autem ad inſtruendum maſcu-
lo abilior/ ⁊ etiam corpore propter membro-
rum flexibilitatem agilior / ſed propter debili
tatem neruorum in curſu minus durat. Ca-
num igitur ⁊ canicularum nobilitas attendi-
tur in facie/ ⁊ roſtri protēſa longitudine ⁊ am
plitudine pectoris ⁊ illoruꝫ ſiue inguinis ſtri
ctitudine naꝫ canis nobilis circa renes/ ⁊ ilia
⁊ etiam ventrem reſtringitur.ſed circa anteri-
ora pectoris dilatatur. aures etiam longio-
res babet ⁊ flexibiliores. Tibias autem bꝫ ex
iliores ⁊ graciliores/ ⁊ etiam altiores . ⁊ boc
fuit neceſſarium vt eſſent ad motum ⁊ ad cur-
ſum agiliores caudam etiam babent ceteris
canibꝰ prolixiorē et recuruiorem . minꝰ ēt bn̄t d
carne ꝗ canes rurales.⁊ babent etiam pilos
breuiores ⁊ rariores ⁊ etiam planiores.nam
ſi eſſent multum piloſi ⁊ villoſi in curſu ni-
mis incaleſcerent/ ſi nimis carnoſi mole car-
nis oppreſſi minus currerent.⁊ ſi caudas ba
berent longas inter crura dependentes co-

rum curſum nõ modicum impedirent. per hu
ius etiam caude dependentiam non animo/
ſi ſed potius timidi apparerẽt. Sunt adhuc
canes nobiles circa beſtias ⁊ feras ſilueſtres
inſequendas ⁊ capiendas feroces ⁊ ſeui. cir/
ca vero homines ⁊ beſtias ſunt valde manſu
eti. ⁊ ſi aliquando cõtra homines extraneos
inſiliunt. ſtatim a ſuo impetu ſe compeſcunt.
Canes etiam nobiles cum ceruum vel lepo/
rem ceperint. non ſtatim deuorant quod capi
unt/ ſed potius predã ſuam domino ſuo de
relinquunt. viliori parte pro ſua portione vt
puta oſſibus ⁊ ſanguine cõtenti ſunt/ ⁊ ſi ni/
hil portionis penitus habuerit/ propter hoc
predam aliã inſequi ⁊ inuadere nõ dimittũt.
ſ Unt ⁊ alie canum proprietates
minus laudabiles. nã canes bo
liſmum continuum ideſt appeti/
tum immoderatũ patiuntur. ⁊ tamen aliquã
do per famem cruciantur. quia inſani ⁊ rabi
fiunt. nam canibus accidunt infirmitates ſi/
cut quanicies ſquinantia ⁊ rabies (vt dicit a
riſto. libro vij. f.) ⁊ omnia animalia quando
ſunt morſa a cane rabioſo/ in furiam rapiun
tur. preter hominem qui aliquando euadit
beneficio medicine. Dicit aũt conſtan. in via
ti. libro vltimo. canis naturaliter eſt frigidus
⁊ ſiccus/ cui nigra colera dominatur. que ha
bundans ⁊ putrefacta vel corrupta ipſum ra
bidum facit. ⁊ hoc contingit maxime in autũ/
no ⁊ in vere/ quem alij canes fugiũt tanꝙ pe
ſtem. ⁊ ſemper eſt profugus ⁊ ſoliuagus ⁊ va
dit nutando ⁊ cancellando ſicut ebrius ⁊ cur
rit ore aperto ac lingua dependente ſaliua ni
mia ⁊ ſpumoſa de eius orificio profluente.
oculos habet reuerſos ac rubicundos ⁊ au/
res retractas. ⁊ caudam reuoluit inter coxas/
⁊ quãuis oculos habet apertos tamen offen
dit ad omne obiectum pedẽ ſuũ. contra quã
libet rem pugnat ⁊ contra vmbram ſuam la/
trat quem timentes canes fugiunt ⁊ latrãt cõ
tra ipſum. carnem autem intinctam in ſan/
guine morſure eius/ nullus canis attingit. ⁊
qui ab eo mordentur/ ſomniant terribilia ⁊ i
ſomno ex putrefactione ſũt timoroſi. ⁊ iraſcũ
tur ſine cauſa. ſtupidi fiunt vndiꝙ circũſpici
entes/ ⁊ inſpici a nullo patientes. ⁊ ſi inualu
erit paſſio/ incipiunt abhorrere omnem potũ
⁊ timere aquã ⁊ latrant vt canes. ⁊ ita timẽt
aquã/ ꝙ cadunt pre timore. ⁊ hi moriuntur
niſi medicando eis citius occurratur. Curas
autem ⁊ remedia quere ſupra lib. de morbis
c. de venẽis. Dicit aũt pli. li. xxix. ꝙ ſub ligua
canis iacet aliqñ vermicul⁹/ q̃ grece dr̃ lita q̃
facit canes rabidos/ quo extracto ceſſat morb⁹
Jtẽ dicit idẽ tãta ẽ violẽtia morſus canis. vt
eius vrina calcata noceat homini ⁊ maxime ſi
habet vlcus ſiue vulnus. Jtem ibidem. qui
vrinam ſuam eiecerit ſuper vrinam canis ra/
bioſi/ dicitur ſtatim ſentire dolorem iliũ ⁊ lũ/
borum. Canis eſt iracundus ⁊ malicioſus/ ⁊
ideo vt ſe vindicet lapidem de quo proijcitur
ſepe mordet. ⁊ tanto furore morſu lapidẽ ar
ripit ꝙ dentes ꝓprios ipſe frangit ⁊ non la/
pidem. ſed propriũ dentem valde ledit. Jtẽ
fraudulentus eſt ⁊ doloſus. vnde ⁊ ſepe trã/
ſeuntibus blandiendo cum cauda quaſi arri/
det/ quos retro quando homo minime con/
ſiderat dure mordet. Jtem odit baculos ⁊ la
pides ac virgas timet. inter notos audax eſt
⁊ animoſus. ⁊ omnes mordere nititur. omẽs
terret. ſed tranſiens inter extraneos nihil au/
det. Jtem auidus ẽ ⁊ guloſus. ⁊ ideo ſepe ca
dauera ita auide comedit ꝙ vomitu ea reijcit
ſed poſt cum eſurierit quod turpiter euomue
rat/ turpius recomedit ac reſumit. Jtem cãis
inuidioſus ẽ. ⁊ ideo dicit auice. ꝙ occulte her
bas colligit/ quibus vomitu ſe purgat. inui/
dens ⁊ dolens ſi herbe efficaciam quis reco/
gnoſcat. ⁊ dolet etiã peruerſus canis ſi quis
alius canis ignotus/ hoſpitium ſubintroeat
timens ne propter eius preſentiam ſibi depe
reat. ⁊ ideo pugnat contra eum. Jtẽ cupidus
eſt ⁊ parcus. ⁊ ad reponendum ſuperflua ſtu
dioſus. ⁊ ideo oſſa carnoſa ⁊ oſſa medullata
que deuorare non poteſt canibus non cõmu
nicat. ſed cum diligentia reponit in abſcondi
to ⁊ occultat. qui cum eſurit ſolus vorat. Jtẽ
immundus eſt ⁊ libidinoſus. vnde dicit ariſ.
li. vi. canes tam femine q̃ mares coitu vtun
tur q̃diu viuunt. Jta enim imundicie libidi
nis ſe exponunt/ ꝙ inter matrem ⁊ ſororem
quo ad coitum non diſcernunt. ⁊ ideo ſm le/
gem moſaicã equali imũditie ſubiacet obla/
tio de precio canis vel canicule. ⁊ de precio
meretricule proſtitute. nam tales miſere perſo
ne omnium libidini indifferenter deſeruiunt
canino more. Jtem antiquus canis piger ſo
let eſſe ⁊ deſidioſus. vnde dicit ariſto. lib. vij.
ꝙ canibus in ſenio accidit podagra. ⁊ pauci
ex eis euadunt/ quin podagrici efficiantur. ⁊
ideo tota die dormitant ſuper fimarium iter
muſcas/ ⁊ inter vermes. maxime autem tunc
a muſcis infeſtantur circa oculos lipientes/ ⁊
circa aures in quibus eſt potiſſime vlceroſus
⁊ quãuis aliqñ mordẽdo perforẽt eis aures
pre pigricia nõ reſumit vires/ vt ſe excutiẽdo
eas abijciat ⁊ expellat. ſed vix aliquotiẽs qñ

contra faciem eius volitant/poſt eas captan
do cum oꝛe trepidando dentibus eas fugat.
tandem canis vlceroſus fune collo eius al/
ligato/violenter de fimario trahitur ⁊ in flu/
uio ſubmergitur. ⁊ ſic terminat̃ eius miſera vi
ta ac finitur. nec eius pellis detrahit̃/ nec ei⁹
caro comeditur. nec ſepulture cõmittit̃ ſ ʒ mu/
ſcis ⁊ vermibus finaliter derelinquitur.

c Catuli ſunt canis filij diminutiue
ſic dicti ſicut ⁊ catelli. nã abuſiue
ſic vocãtur filij aliaꝝ beſtiaꝝ (vt
dicit ariſto. li. xij.) hi catuli naſcũtur generali
ter ceci ⁊ quo ad vidẽdi actũ ĩpfecti. nã catuli
canũ naſcũtur cũ dẽtib⁹ ſerratis/quãuis val
de paruis. oẽ aũt aĩal habẽs dentes p modũ
ſerre diuiſos/eſt guloſũ ⁊ bellicoſũ vt canis/
leo/panthera/⁊ huiuſmõi. ⁊ oĩa talia aĩalia
generant fetos impfectos. vt pʒ ſupꝛa. e. li. d̃
aĩalibus in generali. ⁊ in oĩbus facientibus
filios incõpletos cã eſt guloſitas. qꝛ ſi expe/
ctaret natura vſqʒ ad cõplementũ fetus mr̃eʒ
ſuggendo interficerẽt. ⁊ ideo opoꝛtet vt feſti/
na ſit in talibus natura. quere ſupꝛa li. e. (nã
ſicut dicit ſolinus.) Catuli aũt canũ quondã
apud veteres erãt in ſũmo honoꝛe habiti. vt
dicit pli. li. xxix. c. catulos inq̃t lactãtes adeo
puros eſtiauerũt ad cibũ antiqui/vt eos pla
cãdis numinibus offerrẽt loco hoſtiaꝝ quoꝝ
ſanguine nihil cõtra toxica putabat̃ vtilius.
⁊ adhuc in pñti iubent auctoꝛes/contra moꝛ
ſus venenoſos vulneribus ſalubꝛiter adhibe
ri. nã catuli aperti ⁊ ictibus ſerpẽtis appoſiti
calidi venenũ extrahunt. doloꝛẽ mitigant; ad
hibitis remedijs mẽbꝛũ ſanitati tuti reddunt.
vt dicit idẽ. Et hi catuli quãto naſcũtur cit⁹/
tanto vſũ vidẽdi recipiũt tardius. (vt ſupꝛa
dixit ariſto.) ſimiliter quãto vberioꝛi lacte nu
triũtur/tãto tardius in vidẽdo pficiũtur. ma/
trẽ adhuc ceci diligũt/voce ⁊ odoꝛe eam reco
gnoſcũt. mãmas eius requirũt. ⁊ ſi mr̃ lac ali
quo caſu oppꝛeſſerit/acutioꝛi dente papillã
cõpꝛimũt/⁊ lac vberius effundere dentiũ acu
mine matrẽ cogũt. qñ eſuriũt querelãdo ⁊ cla
mitãdo vbera materna querũt. ⁊ dicunt̃ ſug/
gere mãmas in oꝛdine put iacuerãt in matri
ce. ⁊ ille catulus qui foꝛtioꝛ ẽ ac melioꝛ pꝛius
ad lac admittitur/ ⁊ a matre diligit̃ tenen⁹ ⁊
fouetur. A catulis venaticis cibus ex iduſtria
dʒ ſubtrahi/ne eos ꝯtingat ex paſtu ſupfluo
ĩpinguari. ex nimia. n. craſſicie ⁊ ĩpinguatiõe
ad pꝛedã ſegnioꝛes/⁊ ad curſũ fierent tardio
res. Quãuis aũt aĩalia ſint melãcolica ex cõ
plexioni qualitate/ex diſpoſitiõe tñ mẽbꝛoꝛũ
ſunt agiles. Sunt. n. leti plurimũ ac ludẽtes
⁊ hoc accidit ex etate. quãdo vero ſunt ſepara
biles a lacte/ſunt tũc habiles ad inſtruendũ. ⁊
hoc tã ad venandũ qȝ etiaʒ ad ludendũ. ⁊ ad
gregẽ cuſtodiendum a lupis ⁊ tuendum. qui
vero ad cuſtodiã domus ſunt deputandi/ de
bent de die i loco obſcuro ĩcludi. ⁊ ſic de no/
cte erunt cõtra fures magis ſeui/nã taliuʒ ca
nũ ẽ officiũ de die quieſcere ⁊ doꝛmire. de no
cte vero vigilare ⁊ cõtra fures curiam circuire
vituperabilis. n. eſt canis qui de die vigilat/
latrat ⁊ circuit. de nocte vero doꝛmitat/ ⁊ lati
tat ⁊ obmuteſcit. Malus etiã ẽ canis ſiue ſit
ſenex ſiue iuuenis/qui de die cuſtodit oues a
lupis dũ ſunt in paſcuis de nocte eas ſtrãgu
lat dũ ſunt in caulis.

c Caſtoꝛ eſt beſtia mirabilis/ que cũ
quadrupedibus viuit/ ⁊ gradit̃ ĩ
terris. ſub aquis autẽ natat ⁊ cõ/
moꝛatur cũ natãtibus/ſicut piſcis. ⁊ ẽ caſtoꝛ
a caſtrãdo ſic vocat⁹ (vt dicit Iſi. li. xij.) Naʒ
eoꝝ teſticuli medicine ſunt apti/ppter quos
cũ pꝛeſenſerint venatoꝛẽ/ipſi ſe caſtrãt/⁊ moꝛ
ſibus ſua virilia ãputant/⁊ detrũcant. vt di/
cit idẽ. (de quibus cicero ait) Redimũt ſe ea
parte coꝛpis/ppter quã maxime expetuntur
(⁊ iuuẽalis) qui ſe eunuchũ facit cupiẽs eua
dere dãno teſticuli. Dicũtur aũt caſtoꝛes fibꝛi
qui ⁊ põtici canes dicuntur. huiuſqʒ Iſi. De
caſtoribus aũt loquitur pli. li. xi. c. iij. Ponto
inquit vnũ dicũt genus aĩalium eſſe qd̃ nunc
terrenã nunc aquaticã ducit vitã. in extremis
aquaꝝ ⁊ fluminuʒ ripis/domos ⁊ cauernas
ſibi edificat/miro artificio pꝛeparãs. Nã hec
aĩalia pariter in grege viuũt/ſuam ſpẽm dili/
gunt. pariter etiã congregati fibꝛi/ dentib⁹ li
gna pꝛeſcindũt. ⁊ pꝛeciſa d̃ ſilua ad latibula
ſua miro mõ deferunt/⁊ deducunt. nã vnum
p vehiculo pedibus eleuatis/ſupinũ in terrã
ſternũt. iter cuius coxas ⁊ crura abſciſa ligna
oꝛdinant/⁊ cõponũt. ⁊ eũ trahentes ad ſuas
manſiũculas a lignis ipſum exonerant/ ⁊ mlt̃
ta ſubtilitate ex ꝯperto modo habitacula foꝛ
tia ſibi parãt. Sunt aũt eaꝝ domũcule bica/
merate vel tricamerate/que quaſi p tria tabu
lata ſeu ſolaria ſunt diſtincte/aqua creſcẽte lo
ca ſuperioꝛa inhabitant. decreſcente au teʒ in
ĩferioꝛi parte habitaculi ſeſe locant. ⁊ p quod
dam foꝛamen in ſolario quolibet ex induſtria
pꝛeparato caudam ſuam que piſce eſt nature
ſubmittit aque. ſine cuius pꝛeſentia non po/
teſt cauda eius ſine corruptione aliqua pma/
nere. Animal autem mirabile ⁊ monſtruoſuʒ
cuius cauda tantum piſcis/⁊ totum reſiduuʒ
ſui coꝛpis naturã habet quadrupedis aĩalis.

Digitized by Google

Eſt aũt ĩ magnitudine ad modũ parui canis
habens pedes quaſi caninos parte poſterio
ri/cum quibus principaliter ambulat. a par/
te vero anteriori duos habꝫ quaſi anſerinos
cũ quibus principaliter in aquas natat. pel
lẽ habet valde precioſã ꝓ qua venaĩ. dentes
aũt hꝫ acutos ⁊ ſerratos ad modũ cãis necẽ
velocis motus. q꞉ habet tibias valde breues
habent aũt caſtores duos teſticulos ĩ magni
tudine ꝓportionem cum paruo corpore non
habentes. ⁊ hos caſtorea nominamus. Et dẽ
his dicit pli. li. xxxij. c. iij. ſic. caſtores inquit ſi
bi amputãt teſticulos quos caſtorea dicim⁹/
ne capiãtur a venatoribus. Negat ſextius di
ligentiſſimus perſcrutator medicine/ĩmo di/
citeos ſic eſſe obſtrictos/⁊ ſpine dorſi ſic ad/
herentes/vt adimi nõ poſſũt ſine vita anima
lis. Jtẽ idẽ dicit pla. ⁊ etiã dyaſ. ꝙ non ẽ tã
te diſcretiõis ꝙ ſciret ſe liberare taliter/ ⁊ hoc
quotidie pꝫ in caſtoribus/ qui in diuerſis lo
cis inueniuntur. vnde dicit Jſi. ⁊ pli. de eoꝝ
caſtratione nõ de vſualibus fibris/ſed de ali
quibus alijs aĩalibus que caſtoribus aſſimi
lantur/in teſticulis ẽ forſan intelligẽdũ. Ua/
let aũt caſtoreũ veꝝ ⁊ non ſophiſticaũ cõtra ma
ximas corporis paſſiones. (vt dicit pli. ibidẽ)
maxime ſi fuerit caſtoris/nec nimis iuuenis/
nec nimis ſenis. ⁊ ſic ſunt eligẽda caſtorea du
plicata/ex vno nexu dependentia/⁊ vno ner
uo copulata. quia taỿa nõ poſſunt de facili a
dulterari. multi. n. accipiunt veſicam anima/
lis ⁊ replent eã ſanguine caſtoris. addito mo
dico vero caſtoreo ꝓpter odorẽ. ⁊ modicũ pi
peris ꝓpter ſaporem acutiorem. ⁊ colligunt
collum veſice/vt videatur eſſe neruus ſed ab
vno collo duas veſicas dependere eſt impoſ
ſibile. ⁊ ideo illud caſtoreũꝫ eſt melius quod
duplicatũ tantũ depẽdet ab vno neruo. Eſt
enim eligendũ qđ mediocriter in ſapore ẽ acu
tum. q꞉ ſi nimis eſt acutum ⁊ quaſi terrenũꝫ/
ſophiſticatũ eſt maxime ſi non habet neruos
intricatos. vt dicit dyaſ. Unde laudabile eſt
qđ mediocriter eſt acutum ⁊ glutinoſum non
habens ſaporem horribilem neqꝫ ſalſum. q꞉
cum ſale aromatico frequenter ſophiſticatur.
vt dicit pli. ibidẽ. quanto aũt recentius eſt/tãto
melius eſt et efficacius in medicina. Et eſt ſi/
gnum ꝙ nõ eſt adulteratum quãdo duo teſti
culi habent quaſdam pelliculas vel follicu/
las ſibi eſſentialiter adherentes. plenos pin/
guedine vnctuoſa. per ſeptem annos poteſt ĩ
multa efficacia conſeruari. ⁊ debet poni ĩ me
dicina ſine pellicula exteriori ⁊ modo debito
ponderari. virtutem enim habet diſſoluendi
conſumendi attenuẽdi. loco neruoſa maxime
confortandi. vnde valet contra multa mala.
nam epilenticis conuenit ⁊ ſubuenit ꝯtra ca
pitis frigidi paſſiones. paraliſim lingue ſol/
uit ⁊ loquelam reddit ſubito ablatã ſi tantũꝫ
ſub lingua reſoluatur. contra vniuerſalẽ cor/
poris paraliſim valet ſi decoctum in vino cũ
ruta ⁊ ſaluia/in potu ſepius aſſumatur. exci/
tat cerebrum/cõmouet ⁊ confortat. ſternuta/
tionem prouocat. propter quod inde etiam li
targicus excitatur. ſomnum ꝓuocat/ ⁊ conci li
at ſi cum oleo roſaceo caput caſtoreo perun/
gatur. contra venena fortiſſima. vt ſcorpiõis
aranee/⁊ cereſte ſerpentis/ ⁊ ꝑiſtere opitula
tur (vt dicit pli. li. viij. c. iij.) eius etiam vrina
valet ad quelibet predicta. vt dicit idẽ. ⁊ pro
uocat menſtrua adiuuat conceptionem. ⁊ mł
ta alia. ⁊ eius pinguedo maxime eſt efficax in
vnguentis.

c Eruus ⁊ cereſton grece ideſt cor/
nu dicitur latine. vt dicit Jſido.
li. xij. vbi ſubdit dicens/cerui in/
quit ſerpentum ſunt inimici/ qui cum ſe gra/
uatos infirmitate preſenſerint ſpiritu manũꝫ
eos extrahunt de cauernis ⁊ ſeparata perni/
cie veneni/eoꝝ pabulo reparantur. Diptanum
herbam ipſe primitus ꝓdiderũt. Nam eo pa
ſti excutiunt ſagittas/quando a venatoribus
vulnerantur. Mirantur autem fiſtularũ ſibi
lum/⁊ in armonia delectantur. Erectis auri/
bus acute audiunt ſubmiſſo nihil. flumina ĩ/
menſa ⁊ maria tranſeunt. ⁊ fortiores in natã
do tunc precedunt/quorum clunibus debili
ores in natando capita ſupponunt. ⁊ ſibi in
uicem ſuccedentes leboris leuius pondus fe
runt. (huculꝙ Jſido) Eadem verba dicit pli
ni. li. viij. c. xxxij. vbi addit hec verba. ceruus
inquit eſt animal placidiſſimũ/qui vrgẽte vi
canum/ad hominem vltra fugit. ⁊ quãdo cer
ua eſt paritura minuſ cauet ſemitas tritas ab
hominibus ꝙ̃ ſemitas feris cognitas ⁊ ſecre
tas. poſt ortum arcturi ſideris concipiunt. ⁊
octenis menſibus partus ferunt. iterdũ etiaꝫ
geminos in pariendo edunt. a tempore con/
ceptus femine a maribus ſe ſeparant ⁊ diſce
dunt. ſed mares retenta rabie libidiniſ ſeuiũt
glebas ⁊ feroces vngulis fodiunt. ⁊ eorũ ro
ſtra tunc ingreſcunt/donec ab ibribus aliqui
bus abſoluanĩ. femine autem ante partũ pur
ganĩ ⁊ vtunĩ quibuſdã herbis quibus fetus
in vtero melius retietur. ⁊ in partu facilius li
beraĩ. poſt pertũ duabus herbis. ſcꝫ canio ⁊
ſiſolis paſte redeũt ad fetũ. ⁊ illaꝝ herbarum
ſucco imbute/filijs lactis exhibẽt nutrimẽtũꝫ

partus editos ad curſum exercent. ⁊ ſeparare
eos ad fugā docent. ad ꝓrupta eos ducūt/ ⁊
ſaltādi modū eis idicāt ⁊ oñdūt. ⁊ tūc mares
ſoluti deſiderio libidinis/ pabula auide pe-
tunt. ſed vbi nimis pingues ſe ſenſerint/ late-
bras querūt/ q2 incōmodum corpus ponde-
ris primeſcūt. ⁊ quando fugiūt curſū nō con
tinuant/ ſed ſtatim reſpiciūt. ⁊ quādo ad eos
ꝓpe ventū fuerit/ curſu preſidia fuge querūt.
auribus erectis vocē canū audiunt/ ⁊ fugiūt
quibus ſubmiſſis/ periculū nō preſentiūt. tā
te ſunt ſimplicitatis vt omnē mirētur ⁊ ſtupe-
ant nouitatē. vñ equo vel bubalo ad eos ac-
cedente/ ita in ipſum reſpiciunt/ ꝙ hoīeʒ pri⁹
iuxta ſe venientē/ ⁊ ſagittis impetere volen-
tē nō attendunt. quando tranſnatant maria/
gregatiʒ ⁊ recto ordine incedūt ⁊ ope viceuer
ſa ſe iuuant. nō viſu ſed odore terras petunt.
⁊ cū ceruus animal ſit cornutū/ hoc inter aīa
lia habet ꝓpriū ꝙ annis ſingulis ī vere mu-
tat cornu ſuū. ⁊ tunc quādo inermis ē/ de die
ſibi querit latibula. ⁊ latet quouſqȝ creſcētib⁹
cornibus iterato noua ſibi adueniat armatu-
ra. quādo aūt deijcit cornu dextrū ob inuidiā
abſcōdit illud/ dolens ne quis inde accipiat
medicinā. Deprehenditur ceruoꝝ etas/ ꝑ cor-
nuū ramos. q2 ānis ſingulis ſibi additis ad
viuendū ſemꝑ additur vnū vſqȝ ad ſeptē an
nos. ⁊ ab eo tp̄e annis ſingulis ſimilia alijs
renaſcūtur/ nec etas poteſt diſcerni in eis/ ſed
ſolūmodo ſenecta dentibus declarat̄. aut .n.
paucos aut nullos habere ī cornibus imis ra
mos. imo ante frontem preminent minorib⁹
Si fuerint caſtrati anteq̄ habeant cornua nō
naſcuntur vlterius. ⁊ ſi poſt nunq̄ amittūtur
q̄diu carent cornibus nocte ꝓcedunt ad pa-
bula/ non de die. caloris ſolis ea exponūt/ vt
indurentur. ad arborem ea poſtea leuiter fri-
cant. eorum fortitudinem experientes ac pru-
ritum quem ibi ſuſtinēt/ corticis duritie amo
uentes. ⁊ cum ea ſenſerint/ roborata ꝓdeunt
ad pabula in aperto. quandoqȝ ex attritu ar-
borum ab hedera arbori inherente/ innodan
tur eoꝝ cornua/ ⁊ ſic facilius capiuntur. ſerpē
tibus contrariantur intantuʒ ꝙ odore cornu
exuſti eos fugiunt. cuius coagulū omniū an-
guiū ſanat morſus. diutiſſime viuit plus q̄ cē
tū annis. qđ cōpertuʒ eſt per ceruos captos ꝑ
centū annos poſt mortē alexandri/ ab eorum
torquibus aureis opertos ⁊ ſignatos. febriū
morbos non ſentit hoc animal/ quoniā ſibi
medetur contra morbū (huiuſqȝ pli. li. viij. c.
xxxiij.) Scđm aūt ariſ. ⁊ auicē. Ceruus ē ani
mal nō habens fel niſi in inteſtinis ⁊ ideo hʒ
inteſtina amara ⁊ fetida. ⁊ iō non comedunt
ea canes/ niſi ſint famelica ſupra modū. Iteʒ
aliqui putant ceruos habere fel in aurib⁹ (vt
dicit ariſto.) ſed hoc eſt falſum vt dicit auice.
ſed habent quandam humiditatem ſimilē hu
miditati ſplenis. Item idem ſanguis cerui ſi
cut ⁊ leporis nunq̄ coagulatur ſed ſemper ma
net liquidus contra naturam aliarum beſtia-
rum ⁊ nullum animal mutat cornua niſi cer-
uus cuius cornua ſunt ſolida/ ⁊ ideo ponde
roſa. vnde ipſa abijcit ꝓpter pōdus. ⁊ habet
conos quatuor. magnos dentes in vna par-
te coni ⁊ quatuor in alia quibus molit cibos
⁊ duos dentes alios magnos quaſi culmos
⁊ mas hʒ maiores q̄ femina. ⁊ declinat ad ī
ferius (vt dicit auice. Item ariſto. li. viij. opi
natur inquit de ceruo/ ꝙ inter omnia quadru
pedia ſilueſtria ſit diſcretiſſim⁹/ ꝙ parit iuxta
viam/ vbi animalia ꝓpter homines non ac-
cedunt/ ⁊ fugit lumen ſolis cum filijs. ⁊ que-
rit loca denſa/ ſicut cauernas lapidum que ñ
habent niſi vnum introitum. quoniaʒ ibi po
teſt pugnare cum alijs animalibus. nā vt di-
cit ibidem. cerui etiam pugnant adinuicē pu-
gna forti/ ⁊ victus obedit obedientia forti. ⁊
timet maxime vocem vulpis ⁊ canis. ⁊ ceru⁹
quando ipinguatur latet/ ne inueniatur a ve
natoribus. ⁊ ꝓpter pinguedinem interficia-
tur. ⁊ ſubdit ibidem. Uenatio autem ceruoꝝ
ſic fit. vnus venatorū ſibilat ⁊ canit. ⁊ cer-
uus delectatur in cantu/ ⁊ ſequitur ipſum cā-
tum/ ⁊ interim alius eum cum venabulo occi
dit. ⁊ quando agitatur ceruus fugit ad fluui-
um vel ſtagnum ſi poteſt tranſnatare aquam
reſumptis viribus ex aque frigide euadit ve
natores. quando autem capitur mugit ⁊ la-
crimat̄. Item quando canes ipſum inſiquū-
tur ⁊ inueniet biuium non directis currit veſti
gijs. ſed nunc iſtac/ nunc illac/ tranuerſaliter
mutat ſaltus. ⁊ tunc conatur tranſilire ꝑ mul
tos paſſus. vt ſic per contrarios ⁊ ambiguos
ſaltus/ eius veſtigia a canibus odore ipſum
inſequentibus/ difficilius ſentiantur. Iteʒ vt
dicit. cerue difficulter pariunt fetus ſuos/ qđ
cognoſcitur per incuruationeʒ corporis ⁊ ru
gitum. ⁊ ideo comedit tragenceam/ vt facilius
a partu liberetur. ⁊ cum pariunt ſubito come
dunt ſecundinam anteq̄ in terra cadat. ⁊ opi
natur de iſta ſecundina ꝙ ſit venenum (vt di
cit idem.) Alias cerui proprietates proſequi
tur ariſto. libro viij. quas ſupra plini. recita-
uit. Dicit aūt pli. li. xxviij. cerue cū ſēſerit gra-
uitatē lapidē deuorāt/ cuius bñficio adiuuā
tur. ⁊ ideʒ lapis in ipſa mortua/ qñqȝ in eius

excreamẽtis repetitur. ⁊ hic lapis miro modo
mulieres dicit iuuare/ quando ſũt pregnãtes
idem faciunt oſſicula que in eius corde inue/
niuntur. ⁊ eſt illud os quod inuenitur in cor
de ceruorꝫ ſupra modum vtile contra multas
corporis paſſiões. ⁊ in omnibus nobilibus
confectionibus admiſcetur vt ait dyaſ. pli. ⁊
etiam conſtan.

c Eraſtes eſt ſerpens cornutus vt
dicit Iſi. li. vij. habet enim q̄daꝫ
cornua ex vtraqꝫ parte capitis ad
modum cornuũ arietis circũflexa. totum autẽ
corpus ſuum occultat ſub arena/ ſolis corni/
bus ſine cooperculo derelictũ/ que videntes
auicule credunt de cornibus ꝙ ſint vermes. ⁊
dum aues ea capere ⁊ inde refici nituntur/ a
doloſo ſerpente ex improuiſo ſubito rapiũtur
obſidet enim vias ⁊ ſemitas occultas. ⁊ tam
homines q̄ꝫ equos quos incaute per ſemitas
ambulare cõſpicit/ occulto morſu interficit ⁊
occidit. Glo. autem ſuper penť. c. geñ. videť
dicere ꝙ ceraſtes ſpecies ſit reguli qui tante ẽ
perniciei/ ꝙ ſi eius venenuꝫ ſolũmodo vngu
lam equi tangeret. ⁊ equũ ⁊ equitẽ ſubito pe/
rimeret ⁊ necaret. ⁊ ideo vbi nos habemus fi
at dant ſicut coluber in via/ ceraſtes in ſemita
dicit alia littera. fiat ſicut coluber in via ⁊ ſi/
cut regulus in locato ⁊c. alij autem dicunt ꝙ
genus eſt aſpidis/ ſumme virulẽti ⁊ maligni
tatis. quere ſupra in littera. a. de aſpide quia
ibi fit mentio de careſte.

c Ornu vt dicit ariſto. libro. iij. eſt
de natura oſſis. oſſe mollius/ car
tilagie durius/ ſicut ⁊ vngule ani
malium. ⁊ omnia talia poſſunt mollificari ad
ignem. ⁊ dicit ibidem ꝙ colores cornuũ ſicut
⁊ ſolearum erunt ſcd̃m colorem pilorum cor/
poris animalis. vnde ſi coriũ eſt nigrũ/ cum
pilis cornua erunt nigra. ⁊ ſic de alijs. Dan/
tur autem animalibus cornua ad ſui defenſi
onem loco armorꝫ. ⁊ ideo ponũtur in extremi
tate capitis/ vt ſemper ſint parata ad reſiſten/
dum iniurie ĩpugnãtis. ⁊ omnia cornua ſunt
vacua ⁊ cõcaua ⁊ rotũda/ preter q̄ꝫ cornua cer
ui/ que dura ſunt ⁊ ſolida. ⁊ multe ſunt rami/
ficationis. ⁊ nullius animalis cornua mutan
tur/ niſi ſolius cerui/ qui omni ãno ſemel ꝓij
cit ſua ⁊ vnum abſcõdit ꝙ vix poteſt inueni/
ri. Unde dicitur in ꝓuer. vade vbi ceruus ꝓij
cit cornu ſuũ. vt dicitur libro viij. Item dicť
libro. iiij. fortior eſt continuatio cornuũ cũ cu
te q̄ꝫ cuꝫ oſſe. ⁊ ideo dicit ariſto. ꝙ quedã ani
malia mouent cornua ſicut auriculas. in regi
one que dr̄ anfrage. vt dicit auicen. ⁊ hoc di/
cit ariſ. de ſua terra que dicebatur ſic. eadẽ aũt
eſt materia cornuũ/ ⁊ vnguiũ/ ⁊ ſolearꝫ. qr fu/
mus vaporoſus a cordis calore reſolutus. vt
dicit conſtan. ⁊ ideo animalia magni fumi/ a
natura forti/ a calore cordis reſoluti/ vi calorꝫ
ad extrema corpis trãſfuſi/ magna habẽt cor
nua ⁊ fortia. ⁊ maxime ſi iſta fumoſa materia
vel ꝓpter nimiam ſui ſubtilitatẽ tranſeat ĩ pi
los. vel ſi nimiũ fuerit terreſtris/ ⁊ groſſa/ ĩ dẽ
tes tranſeat ⁊ in culmos. Et ideo optime di/
cit ariſto. li. iij. c. de dentibus. ꝙ animalia ha
bentia in vtraqꝫ mãdibula dentes ⁊ culmos
non habent cornua. vt patet in elephãtibus
⁊ in apris. omnia etiam quadrupedia dẽtes
habentia in inferiori mandibula tantũ/ ⁊ vn
gulas ſciſſas habent cornua ⁊ ruminãt. ⁊ ha
bent duos ventres/ imo plures. vt ſupra di/
ctum eſt. vnde pluralitas cornuũ ſe habet cõ/
ſequenter ad ſciſſuram ſolearum. ⁊ ideo aſi/
nus indicus habet cornu vnum tantum/ ⁊ ſo
leam integram ſicut equus. ſed non ruminat
vt dicit ariſto. ⁊ auicen. tanta eſt autem affini
tas ĩter vngulas ⁊ cornua ꝙ iubet ariſto. vac
cam patientem dolorem in vngulis pedum/
vt cum oleo ⁊ alijs medicinis inter cornua in
ungatur. De vtilitate cornuum ⁊ vnguiuꝫ di
ctum eſt ſupra littera. b. de boue.

c Rocodrillus a croceo colore ẽ di/
ctus. vt dicit Iſido. animal qua
drupes vt dicit Iſido. libro. xij.
in capitulo d̾ piſcibus. in terra ⁊ in aquis va
lens. longitudine fere. xx. cubitorum dentiuꝫ
⁊ vnguium immanitate armatum. tanta eſt ei
duricia cutis/ vt quãuis fortiuꝫ lapidũ ictus
in tergo recipiat/ nihil omnino curat. nocte in
aquis/ die in terra fouet que ouis anſeris ſũt
maiora. maſculus ⁊ femia vices ſeruãt. Sũt
quidam piſces ſerratam criſtam habentes/ q̄
tenera ventris eius deſiccantes interimunt
⁊ dicitur ꝙ ſolus inter animalia ſuperiorem
mandibulam mouet. hec omnia dicit Iſido
rus. Dicit autem plinius libro. viij. c. xxvi. ſic
cocodrillus eſt animal nilum inhabitans lin
gue vſu inter animalia terreſtria caret ſola ſu/
perioris mandibula exiſtente mobili/ morſũ
imprimit venenoſum. dentes habet horribi/
les ad modum pectinis ſiue ſerre. ⁊ culmos
ad modũ apri. nullũ aũt aial ex tã parua ori
gine creſcit in tã magnũ aial ſicut cocodrill⁹.
aial ẽ valde guloſũ ⁊ multũ comedit vñ qñ ẽ
ſatur iacet iuxta litus ructans pre repletione

Digitized by Google

ſuperuēit autem auis modica que dicitur apud
eos cuſchillus. apud italos autē dicitur aui
um rex/ ⁊ volat ante os eius/ quem aliquoti/
ens a ſe repellēs tādē fauces aperit aui/ ⁊ eā
īntrare pmittit/ ⁊ hec auicula primo eū leniter vn
guibus ſcalpit. ⁊ ei facit quēdā pruritū/ in cu
ius dulcedine delectatur ⁊ ſtatim obdormit.
auicula aūt cū eū ſentit dormire ſtatim illabit
in eius ventrē. ⁊ quaſi telū eū ſtatim perforat
et corrodit eum in ventre valde molli. et ideo
a piſcibus ſpinas ⁊ criſtas pinnulas in dor/
ſo hñtib⁹ de facili ſuperatur.) Et ſubdit pli.)
hec belua inſequit fugiētes/ ⁊ eis ē terribilis
ſed fugax ē cōtra ſerpētes. hebetes aūt hʒ ocu
los q̄diu ē in aqua. ſed extra aquā nimis acu
te videt. in hyeme p quatuor menſes maxime
ſe abſcondit. ſed in vere exit. ⁊ q̄diu viuit ſēp
creſcit. vt dr̄ (hucuſq3 pli. li. viij. c. xxvi.) Dicit
autē phiſolog⁹. cocodrillus ſi quē īuenit ho/
minē iuxta litus interficit eū ſi poteſt. ⁊ primo
plorat ſup eū/ ⁊ poſtea deuorat ipſū. Et dicit
q̄ de eius fimo fit vnguētū vñ facies mulierꝝ
ſophiſticātur/ vt ſenes ⁊ rugoſe iuuēcule per
tēpus videātur. herbas bonas libēter comedit
inter quas enidros ſerpens paruulus/ qui ei
inimicatur/ caute ſe īuoluit. ⁊ dū cocodrillus
herbas carpit/ ſerpētē tranſglutit qui intrans
vētrē eius/ oīa interiora carpit. ⁊ ſic interimit
eū ⁊ occidit. ⁊ ſic illeſus exit. Itē Iſi. li. xij. di
cit q̄ idē vermis inſidiatur cocodrillo qñ dor
mit. ⁊ tunc inuoluit ſe in luto ⁊ intrat p dētes
eius. Dicit adhuc ſolinus q̄ inſidiat quibuſ/
dā paruis auibuſ que generant inter herbas
nili que euolāt ꝑpter colorē ſolis ⁊ intrāt vē/
trē cocodrilli/ ⁊ comedūt vermes ventris eius
⁊ ſic purificat belua a vermibus. Habet autē
coriū ita durū/ q̄ vix gladio pforatur. habitat
in aqua tā de die q̄ de nocte/ q2 aqua calidi/
or ē de nocte q̄ de die. retinet. n. radios ſolis
⁊ ibi agitatur. ⁊ ſic fit calida ipſa aqua. ⁊ non
habet linguā ꝑminētē ad vociferādū. ſed hʒ
paruā linguā in pte inferiori/ ſicut habent pi
ſces ad guſtum. vt dicit idem ſolinus ⁊ etiam
ariſto. ⁊ auicē.

c Oluber dicitur quaſi colens vm
bras. vel q2 labitur ī lubricos tra
ctus flexibus ſumoſus. naʒ lubri
cū dr̄ quicquid labitur/ dū tenetur. vt dicit pa
pi. coluber ceruā fugit. leonē īterficit. vt dicit
Iſi. ⁊ rutam odit. pellē deponit. nemorꝝ ⁊ ar/
borꝝ cōcauitates diligit. lac diligentiſſime bi
bit. dentibus ⁊ cauda ledit ⁊ venena infūdit
iuxta ſepes ſoli ſe exponit. canes ſugit. mu/
ſcas comedit. ⁊ puluerē lingit. quere d̄ angue
ſupra. dicit aūt pli. li. xxx. c. iiii. pinguedo co/
lubri aquatici valet cōtra morſum cocodrilli.
⁊ ſi q̄s ſecū habuerit fel colubri a cocodrillo
non ledetur/ contra ipſum belua nil audente.

d Amula ſiue dama ſicut ait papi.
caprea eſt agreſtis. vt dicit Iſid.
li. xij. damula eſt vocata/ eo q̄ de
manu effugiat. timidū. n. eſt aial ⁊ imbelle ac
imbecille. vnde neſcit ſe defendere niſi fugiē/
do. habet. n. ꝓ armis abilitatē mēbrorꝝ ⁊ ad
fugā leuitatē. Unde dicit marcianus. Dente
tuetur aper defēdūt cornua ceruū. Imbelles
dame quid niſi preda manēt. Mōtuoſa loca
⁊ nemoroſa diligit gramina medicinalia ⁊ a
romatica comedit ramuſculorꝝ tirſos ⁊ extre/
mitates carpit. qñ eſt vulnerata draguncea
comedit/ ⁊ ſic de corpore telum trahit. vt dicit
libro v. ſanguis eius eſt medicinalis ſcdʒ pli
ni. libro. xxviij. neruos enim cōtractos remol
lit/ ⁊ articulorum dolorem ſoluit. ven enū di
ſcutit ⁊ expellit. Damulaʒ odiunt ſerpentes ⁊
fugiunt/ ⁊ eius anhelitum ſuſtinere non poſ/
ſunt. vt dicit idem. acutiſſimi eſt viſus ⁊ velo/
cis curſus. quere ſupra c. d̄ caprea agreſti.

d Romedarius eſt dromedorū vel
dromedarum cuſtos. dromedus
aūt eſt quoddā genus cameli (vt
dicit Iſi. lib. xij.) dromedus inquit eſt genus
camelorꝝ minoris ſtature q̄ camelus. ſed lon/
ge velocioris curſus/ vnde ⁊ nomē accepit. nā
dromos grece curſus velox dr̄. centum ⁊ duo
meliaria ⁊ amplius pergeret vno die. ⁊ ideʒ
animal ruminat ſicut bos ⁊ camelus. Unde
dromedarij ꝓprie ſunt magiſtri dromedorū.
(vt dicit papi.) tamen glo. ſuper yſa. lx. dro/
medarius autem vel dromos vtruq3 dicit eē
animal/ camelo minus/ ſʒ velocius. Madi/
an enim ⁊ effat regiones ſunt trans arabiam
camelis ⁊ dromedarijs habundantes ⁊c. ca/
ſtrantur in iuuentute/ vt ſint ad curſum aptio
res (vt dicit auicen.) ⁊ ne morū cupiditate fe/
minarum a ſuo curſu retardentur. Tante etiā
ſunt velocitatis ꝑpter paſſus amplitudineʒ
maximū enim habet ⁊ latiſſimū paſſuʒ (vt di
cit ariſto. ⁊ auice. pli. libro. iiij.) ⁊ etiam pro/
pter intenſam caliditatem. animal enim ē ca/
lidiſſimū ex complexione naturali. vnde calo
ris fortitudo cōſumit in eis ventoſitatē omnē
⁊ nō permittit eos mole carnea nimium one
rari. Item veloces propter membrorum ha/
bilitates. nam gracilia ⁊ longa habent crura
⁊ mltū neruoſa. ⁊ iō ſūt abiles ad motū ⁊ for
tes ad ↄtinuādū curſū ſuū. Itē leues ſūt ꝑp
vict⁹ paucitatē. non. n. ſūt aīalia magni cibi

Digitized by Google

ímo paucíſſimis cibis ſunt cõtenti. fenū eniꝫ ꝛ cortices comedūt. ꝛ dactiloꝝ oſſa valde di/ ligūt/quibꝰ poſt longiſſimos terre circuitus/ in veſpere cõtēti ſunt. vt dicit pli. eoꝝ ſāguis valde eſt calidus ꝛ acutus ꝛ ſubtilis. ꝛ iō eo/ rū lac valde ſubtile ꝛ liquidum ē/ plus ꝙ alio rū aīalium. vt dicit cõſtan. ꝛ minus nutritiuū ꝛ magis calefactiuū/ ꝛ groſſoꝝ humoꝝ inciſ ſiuū. quere ſupra de camelo. eodem. n. fere ꝓ prietates ſunt iſtius ꝛ illius.

d Iſpas diſpades femini eſt gene/ ris. ꝛ eſt idē ſerpēs qui latine dr̄ ſi tula ſic dicta/ eo ꝙ quē momorde rit ſiti perit (vt. d. Iſi. li. xij.) adeo aūt ſunt di ſpades paruule/ vt cū calcātur vix videantur quaꝝ venenū ante extinguit ꝙ ſentiat. ita ꝙ vix ſentit triſtitiā moriturus. Eſt aūt ſpēs aſ/ pidis. vt pꝫ ſupra de aſpide. quere ibi.

d Raco marinus ē cūctoꝝ ſerpētū vt dicit Iſi. li. xij. hūc greci tragā ta vocant. vt qui ſepe a ſpelūcis abſtractus fertur in aerē excitaturqꝫ ꝓpter eū aer. ſimiliter ꝛ mare cõtra eius venenū itume ſcit. Eſt aūt criſtatus paruo ore/ ꝛ arctis fiſtu/ lis ſpm̄ trahit/ ꝛ linguā erigit. dentes hꝫ acu/ tos ꝛ ſerratos. vim aūt hꝫ nō in dentibus/ ſꝫ in cauda/ ꝛ verbere plus ꝙ ictu nocet. nō hꝫ aūt tantū de veneno quātū ꝛ alij ſerpentes/ qꝛ ad mortē alicui inferēdā/ nō ſunt ſibi neceſ ſaria venena. qꝛ ſi qua ligauerit occidit. a quo nec elephas tutus eſt corpis ſui magnitudine nā circa ſemitas delitefcens/ ꝑ quas eliphan tes gradiunt̄. crura coꝝ cauda ſua alligat/ ꝛ ī nodat. ꝛ ſuffocatos perimit atqꝫ necat. gignit̄ autē in india ꝛ in ethiopia. In ipſis icendio iugis eſtus (vt dicit Iſi. li. xij.) De draconibꝰ aūt dicit pli. li. viij. c. xiij. Draco inquit. xx. cu bitoꝝ magnitudine naſcitur apud ethiopes ſolent aūt quatuor vel quinqꝫ caudis mutuo ſe ꝯplecti/ ꝛ erectis capitibus velificare ꝑ ma re ꝛ flumina ad pabula meliora. Idē. c. xij. in ter elephantes ꝛ dracones ꝑpetua ē dimica/ tio. nā draco cauda cõſtringit elephantē ꝛ ele phas pede ꝛ ꝓmuſcida ꝓſternit draconē. dra co aūt nexu caude innodat pedes elephantis ꝛ cadere eū facit/ ſed nō īpune/ qꝛ dū īterficit elephantē/ interficitur cāu eius. Itē. c. xiij. ele phas vidēs draconē ſup arborē/ nititur eam frāgere/ vt ꝑcutiat draconē. draco aūt inſilit ī elephantē/ ꝛ tēptat eū mordere inter nares/ ꝛ īpetit oculos elephātis. ꝛ quādoqꝫ excecat eū ꝛ quādoqꝫ inſilit ſup eū a tergo. ꝛ mordet eum ꝛ ſuggit ſanguinē eius. Tandē poſt longum cõflictū elephas ex ſubtractiōe ſanguinis/ de bilitatur intātū ꝙ cadit ſup draconē/ ꝛ mori/ ens ſuū interficit occiſorēꝫ. Cauſa aūt qre ita appetit eius ſanguinē ē frigiditas ſanguinis elephantis. quo draco appetit īfrigidari (vt d. Iſi. Sup illum autē locū leui. xiiij. attraxe rūt vētū ſicut dracones. dicit hierony. Draco ē aīal valde ſitibūdū/ intātū ꝙ vix pōt ī aqua ſatiari. ꝛ iō aperit os vēto. vt ſic extinguat ar dorē ſitis. vnde cū videt naues in mari/ ꝛ ma ximus ē ventus ꝯ velū/ volat ad velū/ vt ibi hauriat ventū frigidū ꝛ quādoqꝫ propter ma gnitudinē corpis/ ꝛ ꝓpter eius fortem impe/ tum ſubuertit nauē. ꝛ naute quādo vidēt ap/ propinquare draconē/ ꝙ percipiunt ex tumo re aque/ ꝯtra ipſum ſtatim deponunt veluꝫ ꝛ ſic euadunt. Item dicit idem ꝙ ethiopes vtū tur ſanguine draconis contra feruoreꝫ eſtus ꝛ veſcuntur eius carnibus ꝯtra diuerſos mor bos. ſciunt enim ſeparare venenum ab eius carne. nam ſolum habet venenum in lingua ꝛ in felle. ꝛ ideo amputant eius liguam/ ꝛ fel que receptacula ſunt veneni. ꝛ ſic abſtracto ve neno vtuntur corpore reliquo tam in medicīa ꝙ in cibo. Et hoc videtur tangere dauid. vbi dicit. Dediſti eis eſ. ꝛ po. ꝛc. Dicit etiam pli. ꝙ vi veneni ſemꝑ erigitur eius lingua ꝛ quādo qꝫ ex calore veneni inflāmat aerē/ ita ꝙ vide/ tur ſpirare ex ſe ignem aliquando euꝫ emittit dum ſibilat flatum contagioſum/ ꝛ inde cor/ rumpitur aer/ ꝛ inficitur. ꝛ morbus peſtilens iñ ſepiꝰ generat̄. in mari qūqꝫ habitat/ quādo qꝫ in fluminibꝰ natat ī ſpelūcas ꝛ in antris la titat. raro dormit/ imo fere ſꝑ vigilat/ aues ꝛ beſtiaſ duorat acutiſſimū hꝫ viſū. Vñ in altiſ ſimis montibus manens a remotis videt pre dam ſuam. morſu ꝛ ictu pugnat. de oculis ꝛ naribus animal in pugna maxime captiuat. vt dicit plinius libro. viij. ꝙ ita ledit in ocu/ lis ꝛ in ore elephantes ꝙ quandoqꝫ ceci inue niuntur nec poſſunt comedere ꝛ ita moriūtur Item de dracone dicit ariſto. libro vij. ꝙ illo rum draconum morſus eſt malus ꝛ periculo ſus qui comedunt animalia venenoſa/ ſicut draco qui comedit ſcorpiones. quia contra il lorum morſum vix inuenitur medicina. Item plinius libro. xxviij. Draconum adipē omnia fugiunt venenoſa. adeps etiam eius cum mel le curat caliginem oculorum. Item ariſ. lib. vij. piſces quando mordentur a dracone mo riuntur.

e Qui ſunt dicti/ eo ꝙ quādo qu a drigis iunguntur pares equan/ tur qꝛ in forma ꝛ in curſu ſiles co pulāntur. Eſt aūt dicꝰ caballꝰ a pede cauo/ eo

ꝙ gradiẽs ĩpreſſa vngula terrã cauet. qđ reli-
qua aĩalia nõ hñt (vt dicit Iſi.) li. xij. a mul-
tis etiã ſonipes noĩatur / eo ꝙ pedibus ſonet
viuacitas equoꝝ multa ẽ. vt dicit idẽ. exultãt
n. in cãpis adorant bellũ. ſono tube excitãtur
ad preliũ. voce accenſi ꝓuocantur ad curſum
Dolent cũ victi fuerint. gaudent cũ vicerint. q̃
dã in bello hoſtes ſuos ſentiũt ⁊ cognoſcunt
adeo vt aduerſarios ſuos morſu petãt. aliqui
etiã ꝓpriũ dñm cognoſcũt obliti mãſuetudi-
nis ſi mutet. aliũ ꝑter dñm ꝓpriũ in dorſo a-
liquẽ nõ ꝑmittũt. multi ẽt morientibus dñis
ſuis lacrimas fundũt. Equũ. n. ſicut ⁊ hoĩem
lacrimari / ⁊ effectũ doloris ſentire dicũt. vñ ⁊
natura in certamib⁹ equoꝝ ⁊ hoĩuʒ ẽ ꝑmixta
Solẽt etiam ex equoꝝ meſticia vel alacritate.
euentũ futuꝝ dimicaturi colligere. Etas lõge
ua ineſt equis ꝑſicis ⁊ ſiculis in annis. ſ. vltra
quinquaginta. breuior aũt ineſt equis galli-
cis / indis / ⁊ hiſpanis. Subdit aũt Iſi. ad-
huc in generoſis inquit eqnis (vt aiunt vete-
res (quatuor ſpectãtur. ſcilicʒ forma / pulchri-
tudo / meritũ / atqʒ color. Forma vt ſit validũ
corpus ⁊ ſolidũ. ⁊ robori cõueniẽs altitudo /
latus lõgũ ⁊ ſubſtrictũ / maximi ⁊ rotundi clu
nes / pectus late patẽs / ⁊ totũ corpus muſcu-
loꝝ denſitate nodoſũ / pes ſiccus ⁊ vngula cõ-
caua ſolidat⁹. Pulchritudo attẽdit̃. vt ſit exi-
guũ caput / ⁊ ſit cũ pelle ꝓpe oſſibus adherẽ-
te / aures breues / acuti oculi ⁊ magni nares
patule / erecta ceruix / coma denſa / ⁊ caude vn-
gulaꝝ ſoliditate / fixa rotunditas. Attẽdit̃ me-
ritũ vt ſit aĩo audax / pedibus alacer trementi
bus mẽbris / qđ fortitudinis ẽ indiciũ / qui ex
ſũma quiete facile cõcitetur. vel excitata feſti-
nãtiõe nõ difficile teneat̃. Color etiã ſpectat̃ q̃a
color in pilis nũc ẽ roſeus / nũc niger / nũc al-
bus / nũc canus / nũc varius / nũc gutatus. hic
varius color equos multũ decorat vel defor-
mat. vires etiã equoꝝ ⁊ aĩoʒ manifeſtat. ſʒ đ
ſingulis ꝓſequi nimis foret longũ (huc vſqʒ
Iſi. li. xij) De equis aũt dicit pli. li. vij. c. xliij
equi inquit ſitia ꝓ dñis ſuis pugnãt. coituʒ
maternũ fugiunt. nã in eis quedã cognatiõis
agnitio ẽ. vnde narrat ariſto. li. viij. Rex iquit
ſeptẽtrionis habuit equã pulchrã / ⁊ peperit
equũ pulchrũ / ⁊ voluit ex illo equo ⁊ matre ex-
trahere pullũ aliquẽ. ⁊ igeniabat̃ vt equus ſal
taret ſupra matrẽ cooperiẽdo vultũ eius / ⁊ cũ
diſcooperiebat̃ facies mr̃is / ⁊ nouit ipſã / equ⁹
fugit ⁊ eijcit ſe ab alto ꝓ dolore / ⁊ ẽ mortuus
In grege equus cũ ſorore libentius gradit̃ q̃
cũ mr̃e. ad vocẽ ſimphonie ⁊ tube clãgore de-
lectatur / ⁊ ſaltat in hoſtẽ. preſagiunt pugnã / ⁊
amiſſos deflent dños / ⁊ lacrimas interdũ fũ
dũt. dicũt aũt illos equos ad bella vtiliores /
qui in bibẽdo ꝓfũdius infigunt nares ſuas.
q2 tales equi vt dicũt in curſu vrine grauatõe
nõ ĩpediuntur. Itẽ dicit pli. in li. xxviij. c. ix.
Fel inquit equi cõputatur iter venena. ⁊ ideo
ſacrato flãmini equũ tangere nõ licebat. cui⁹
ſanguis crudus / ⁊ recens / malus ⁊ pernicio-
ſus eſt / ⁊ taurinus. ſpuma equi data cũ lacte
aſinino vermes interficit in vẽtre venenoſos
Itẽ de equis dicit ariſto. ⁊ auicen. equus ꝓij
cit dentes ſuos. ⁊ quãto eſt ſenior / tanto ha-
bet dentes albiores. Item ariſto. li. v. equus
maſculus viuit. xlv. annis. ⁊ generat a tertio
anno vſqʒ ad. xx. annos. femina aũt diutius
viuit / ⁊ generat vſqʒ ad. xl. annos. ⁊ quando
incipiunt equi generare erit vox eoꝝ maior ⁊
femine ſili̾ter. ⁊ multũ diligũt coitũ plus q̃ a-
lia animalia vt dicit li. v. ſ. Itẽ li. vij. dicit idẽ
Equis paſcentibus accidit aliqñ podagra. ⁊
eijciũt ſotulares / ⁊ generãtur ei noui. ⁊ ſignũ
huius ẽ tremor oui teſticularis dextri. ⁊ equis
qui paſcũtur in domibus accidit dolor illoꝝ
⁊ ſignũ huius ẽ / ꝙ mẽbra poſteriora adunãt̃
ꝑ ↄtractionẽ ⁊ equus abſtinet a cõmeſtione /
⁊ ſi ei minuatur curabitur. ⁊ equis accidit cõ-
tractio neruoꝝ. ⁊ ſignũ huius ẽ / ꝙ oĩs vene
extendũtur / ⁊ ſuꝑ caput ⁊ collũ ⁊ grauat eos
ambulare. Accidit etiã equis aggregatio ve-
neni. ⁊ accidit eis alia infirmitas ĩ ore que dr̃
forem. ⁊ huiuſmodi infirmitas cadit ei ſupra
palatũ / ⁊ fit ei anhelitus calidus. ⁊ hec infir-
mitas caret remedio / niſi curetur per ſe. ⁊ acci-
dit equis rabies. cuius ſignuʒ eſt ꝙ declinãt
aures eius ad partes colli. ⁊ hec infirmitas ñ
habet medicinã ⁊ accidit ei infirmitas veſice.
⁊ huius ſignũ eſt ꝙ nõ poteſt mingere equus
⁊ trahit ſuas coxas ⁊ etiam ſotulares. ⁊ mor-
ſus animalis quod dicitur mugelum / valde
nocet equis ⁊ mulis / quoniã facit in eis am-
pullas / ſiue puſtulas. ⁊ multotiens moriun-
tur ex veneno. Equus cognoſcit hinnitum il-
lius / qui contra ipſuʒ vult preliari. ⁊ delectã-
tur ſtare in pratis ⁊ natare in aqua / ⁊ potant
aquaʒ turbidã. ⁊ ſi fuerit aqua clara turbant
eam pede (huc vſqʒ ariſto. lib. vi.

e Qua per deriuationem ab equo
dicta. nam equoruʒ femina equa
eſt vocata. de q. d. ariſ. li. vij. equa
pregnata ſi olfecerit candelam extinctam ab-
hortet. Item idem eque paſcuntur ſimul /
⁊ ſi moritur aliqua ⁊ dimiſit pullum nutriet
eum alia. quoniam genus equarum dilig̾

ſpēm ſuam. Item dicit plinius lib. viij. c. xliij
aqua ſtans parit ⁊ ſuā ꝓlē p̄ceteris aīali-
bus diligit. ⁊ amiſſa parēte alienū pullū nu-
trit ⁊ diligit tanꝙ̄ ſuū. Itē vt dicit idē. ꝙ i frō
te pulli equini naſcitur quidam folliculus ni-
ger ad quātitatē carte quē mr̄ lābit lingua et
abſcindit et nunꝙ̄ pullū admitteret ad vbera
niſi id p̄ɼo p̄ſcindat. et vocat illud pli. bene
ficiū amoris/ q̄ꝛ mulieres incantatrices vtun
tur illo in p̄ſagijs ſuis quādo volūt aliquem
ſtimulare ad amorē ſuum. Idem dicit ariſto.
li. vij. f. Itē aqua (vt dicit idē) gloriatur in iu
bis ſuis et dolet quādo eis p̄ſciddūtur ⁊ retō
ſa iuba extinguit libido earū ac ſi in eis eſſet
vis amoris. Itē dicit ariſ. li. viij. ꝙ ibis pu
gnat cū equis quādo equi eijciūt eū a paſcu-
is. q̄ꝛ cōmedit berbas ⁊c. ſic ibis debilis vi-
ſus imitat voce equi. ⁊ quādo volat ſup ip̄ſū
ſtupefacit ip̄m/ ⁊ cogit ipſum fugere/ ⁊ quan
doq̄ꝫ interficit ipſum.

P Oledrus vocatur eque filius / ſi
ue pullus equinus. quādiu mr̄is
vberibus ē ſubiectus. in cuꝰ fron
te vt dicit ariſto. li. vij. inuenitur iconemor. i.
amoris beneficiū/ quādo naſcitur quod lam
būt matres equoꝝ lingua/ ⁊ comedūt illud /.
mulieres incātatrices ꝓuerbiāt ex hoc. vt di-
cit idē. Itē li. xiiij. poſterior pars pulli equini
eſt maior p̄te anteriori. ⁊ cū iuueneſcit creſcit
ps ſuperior. ⁊ ꝓpter hoc erit eleuatio anterio
ris partis corpis multoꝝ equoꝝ maior ꝙ̄ po
ſterioris. ⁊ iō qn̄ eſt pullus pōt pede poſterio
ri tangere caput quū q̄ꝺ facere nō poteſt/ quā
do peruenit ad etatē. ꝙdiu aūt pullus eſt/ ma
trē miro affectu diligit/ ⁊ ſequitur eā quocūq̄ꝫ
vadit. ⁊ ſi matrē caſu aliquo p̄diderit binitu
eā querit. Pullus equinus ſtramētis nō ſter
nitur. ſtrigilo nō tergit. falleris ñ ornatur. cal-
caribus nō p̄cutitur. ſelle nō ſubijcitur. freno
nō domat. matrē libere ſequitur. gramine de
paſcitur. clauiculis in pedibus nō cauatur li-
bere diſcurrere permittitur. ſed in fine labori
exponitur. ⁊ loris ⁊ capiſtris coartatur. a ma
tre ſubtrahitur. vbera ſuggere non p̄mittitur.
ſuaues curſus facere multipliciter īformatur.
vt dicit Iſi. lib. xlii. aurigis exponitur. qua-
drigis ⁊ curribꝰ ſubijcitur. equeſtri militie de
putatur. varijs fortune ſortibus paup̄ eq̄ fili
us ꝓpagatur. ⁊ ideo dicit Iſi. in codē lib. ꝙ
equi fuerūt quondā diuerſis ritibus deoꝝ cō
ſecrati. nā equos quadrigales ſoli ꝺputabāt
ꝓpter quatuor ſolis in anno mutatiōes/ ſcilꝫ
veris/ eſtatis/ autūni/ byemis/ ꝟtute ſolis al
terātōis. equos aūt bigales/ dedicabant lu-
ne/ q̄ꝛ bino tp̄e. ſ. nocte ⁊ die videtur. ⁊ ideo
cultores lune duos equos ſemp̄ iungunt al-
bū. ſ. ⁊ nigrū. equos vero trigales infernis dis
aſcribebant. quia demōes per tres etates bo-
mines a dn̄e trahūt. ſ. p̄ infantiā/ p̄ adoleſcēti
am/ ⁊ ſenectā. bi diuerſoꝝ coloꝝ equos pari-
ter cōiungebant. vltra aūt ſeptē equos ſimul
copulare de facili nō audebant. referētes hoc
ad curſum vij ſiderū quoꝝ motu mundū regi
generaliter ſuppōebant. vel ad nūeꝝ vij. die
rū/ quoꝝ circulo vite p̄ñtis terminū pagi ꝯcer
nebant. Ideo etiā calore equoꝝ diſcernebāt
mirabiliter (vt dicit Iſi. ibidē) nā equos ro-
ſei coloris dedicabāt igni ſiue ſoli. albos ae-
ri. praſſinos ⁊ fuſcos terre venetos aque ſiue
mari. Itē equitabant equos roſeos in eſtate
quia tunc omnia caleſcunt. albos autē in bye
me/ quia tunc glaciei frigore omnia caneſcūt.
praſſinos in vere/ quia tunc omnia vireſcūt.
fuſcos vel nigros in autūno/ quia tūc omnia
deſiccantur/ ⁊ quaſi a prima pulchritudie de
ficiunt. Item dicit ibidem equos roſeos mar
ti/ deo belli conſecrauerunt. vel quia romano
rum vexilla decorabantur croco. vel q̄ꝛ mars
gaudet ſanguine. albos autem equos conſe-
crauerunt zapbiris partibus ⁊ ſerenis. puriſ-
ſimos flori ⁊ terre. venetos aeri atq̄ꝫ aque q̄ꝛ
cerulei ſunt coloris. glaucos ⁊ varios depu-
tauerunt/ ⁊ purpureos iridi quez archi dicūt
quia iris babet plures colores. Hec omnia
ſuperſtitio bominum procuratione demonū
circa elemēta mundi aliqui antiquitus obſer-
uabant. vt dicit ibidem. Iſi. ⁊ iō mundꝰ iſte
contēnendus eſt. quia plurimi ſpecie ſathane
repleuerant (hec Iſi. libro viij.) Circa autem
pullū equinū hoc vltimo aīaduertas/ q̄ꝛ paſ.
ſum ſuauē vel durū quē aſueſcit in iuuentute
vix poteſt dimittere etiam in ſenectute.

E Lephas antis/ ⁊ elephātus qua
ſi dicātur ꝓ eodē aīali. dicitur au
tē ſic ab elphio grece/ q̄ꝺ dī mōs
latine. ⁊ hoc eſt vtiq̄ꝫ ꝓpter corporis maxi-
mā quantitatem. ſed apud iudeos barro. vo
catur. vnde ⁊ vox eius barritus vocatur. cuꝰ
dentes ebur/ ⁊ roſtrū ꝓmuſcida nuncupatur
nam illo ori cibum admouet (vt dicit Iſido.
libro. xij.) ⁊ ſubdit hoc genus animantis i re
bus bellicis aptum eſt. In bis enim animali
bus medi ⁊ perſe ligneis turribus collocatis
tanꝙ̄ de muro iaculis dimicant intellectu ⁊
⁊ memoria/ p̄e ceteris animalibus vigēt. gre
gatim incedunt. motu quo valent ſeſalutant
murē fugiūt. aduerſi coeunt. i aq̄s vel i ſiluis
pariūt. ⁊ vbi fetꝰ pariūt/ ibi fetus dimittunt.

ꝓpter dracones q̄ eis inimicātur. ⁊ ab ipſis
īplicati necātur. biennio fetus portāt. nec am
plius ꝙ ſemel gignunt/ nec plures ꝙ tm̄ vnū
gignunt. viuunt aūt. ccc. annis (vt dicit Iſid.
li. xij.) Scḋz pli. li. viij. c. i. elephas inquit in
ter oīa aīalia maxie ē virtutis/ ita ꝙ vix ī hoi/
bus tanta ꝓbitas inuenitur. nā vt dicunt/ in
noua luna cōueniunt gregatim. [illegible] in flumine
ſe abluunt/ ⁊ balneāt/ ⁊ nouo ſydere conueni
unt/ poſt ſibi inclinant. ⁊ ſic redeūt ad locū ſu
um. iuuenes ſuos eundo reuertendo ante ſe
ire faciūt/ quos diligēti cura cuſtodiūt ⁊ iſtru
unt ad ſimile faciēdū. Itē quādo egrotāt q̄ſ/
dā herbas ſalubres eis ꝯgregāt. ⁊ anteꝙ eis
vtant̄ ſuppino capite eas ad celū leuant. ⁊ q̄/
dā religiōe a numinibꝰ ſibi adiutoriū poſtu/
lant. Itē boni ſunt intellectus ⁊ aīalia ita do
cilia/ ꝙ regē cognoſcere ⁊ quaſi adorare iſtru/
unt̄. ⁊ nitūtur quaſi reuerētie grā ſua genua ī
curuare. Itē dr̄ li. v. ſi elephantes hoīez errā
tē ſibi obuiū viderint in ſolitudine. primo ne
ipm̄ terreāt aliquātulū de via ſe ſubtrahūt/ ⁊
tūc gradū figunt/ ⁊ palatim ipſū precedētes
viā eis oſ̄dūt. ⁊ ſi draco ei occurrerit/ ꝓ hoīe
defendēdo cū eo pugnant. ⁊ viriliter ſe oppo
nūt. ⁊ hoc potiſſime dicūtur facere quādo ha
bent iuuenes. timēt. n. ꝙ draco querat fetꝰ ſu
os. ⁊ iō ſe expedire de dracone primo deſide/
rāt. vt ſic ſecurius poſſint nutrire filios ſuos/
⁊ eos cautius cuſtodire. Itē li. viij. c. vi. ſem
per gregatim incedūt. ducit agmē maximus.
nā regit ⁊ opatur etate primus. aquā vel am
nē tranſituri/ iuuenes premittūt ne maioꝝ in
greſſu ipediātur alpheus/ ⁊ ſic nō poſſent con
ueniēter ptranſire. vt dicit idē. Itē mirādus ē
in eis pudor q̄ñ vnus ab alio vincit̄ victꝰ vo
cem fugit victoris. in abdito coeūt. maſculus
quādo eſt quinquēnis/ ⁊ femina quādo ē de/
cēnis/ ⁊ hoc niſi duobus ānis. vt dicūt. ⁊ hoc
ſingulis annis duobus quiꝫ diebꝰ tm̄. ſexto
die raro ſuperaddito (vt dicit idē) tpe coitus
ſunt periculoſi valde/ ⁊ maxie agreſtes. nam
tūc domos indoꝝ ⁊ ſtabula ꝓſternūt. ⁊ ideo
domitas feminas tūc abſcondūt. ⁊ quando
domiti ſunt/ optimi ſunt in militia. nā ferunt
turres ligneas. acies ꝓſternūt. currūt cōtra ar
matos. ſ; quod mirū ē qui armatas acies nō
timent vocē minime ſuis fugiunt/ ⁊ formidāt
Itē. c. xl. fronte ⁊ roſtro altas ꝓſternunt pal/
mas. ⁊ ſic comedunt fructus eaꝝ. Itē iter ele
phantes ⁊ dracones eſt perpetua dimicatio.
vnde vnus inuidet alteri/ ꝓpter magnitudi/
nem virium/ ⁊ corporis quantitatem. draco
enim ſitit ſanguinem elephantis/ quia frigi/
diſſimꝰ ē/ vt ſuā refrigeret eſtuātē caliditatē. vt
pꝫ ſupra. c. vbi agit̄ de dracone vide ibi. Se
cundum ariſto. li. i. ⁊ auicen. naſus elephan/
tis eſt longus ⁊ fortis ⁊ holizatus quaſi alce
us. ⁊ vtitur illo loco manus/ ⁊ ꝑ ipſum accipit
cibum ⁊ potum/ ⁊ reddit ori ſuo. quod nullū
facit aliud animal. Habet autez elephas mā
millas pectore/ ⁊ habet in ore culmos fortes
⁊ eius lingua ē valde modica reſpectu ſui cor
poris. ⁊ apparet intus. ⁊ raro videtur extra/ ni
ſi quando lambit labia poſt cibū ⁊ potū ſuū
⁊ non inuenitur in ea niſi vnum inteſtinum
inuolutū materialiter ⁊ coniunctū/ ⁊ eſt ſibi ꝓ
ſtomacho. vñ poſt id non eſt niſi aliud viuuz
ꝑ qḋ eijcit ſupfluitatem. ⁊ habet epar magnū
quadruplum ad epar bouis. ſed ſplenem ha/
bet paruulū reſpectu ſui corporis. ⁊ hoc eſt vt
dicit auicen. quia melancolia tranſit ei in nu/
trimentum. Item ariſto lib. ij. quādo generā
tur apparēt dentes generati in eo. cum roſtro
ſuo eradicat orbores. ⁊ cū natat ſpirat cuz eo
⁊ eijcit aquam. ⁊ ille calceus creatur cum car/
tilagine. Elephas aūt quādo ſedet flectit pe/
des duos. ſed non poteſt flectere pedes qua
tuor ꝓpter pondus corporis/ ſed flectitur ſu/
per latus dextrum vel ſiniſtrum/ ⁊ dormit ſtā
te corpore. ⁊ pedes poſteriores flectit ſicut ho
mo. Item li. v. maſculus coit poſt quinquen
nium. ſed femina poſt decennium vſqꝫ ad. xl.
⁊ poſtꝙ parit femina quieſcit per triennium.
⁊ poſtꝙ fuerit impregnata omnino a maſcu/
lo non tangitur. ⁊ trahit in vtero per bienniū
⁊ quando parit/ parit ſimile vitulo duoꝝ aut
trium menſium. Item libro. vij. elephanti ac
cidit infirmitas ex ventoſitate. ⁊ propter hoc
non poteſt eijcere vrinam aut ſtercus. ⁊ ſi co/
mederit terram morietur. niſi ad hoc ſit aſſue
tus. quandoꝫ tamen deglutit lapides. acci/
dit etiam eis dolor iuncturarum. ⁊ iuuat con/
tra hoc potus aque calide ⁊ herbe ſubmerſe
in melle. quoniam iſte due res prouocant flu
xum ventris. ⁊ quando vexatur dolore/ ꝙ nō
poteſt dormire inunguntur ſpatule cum oleo
⁊ aqua calida/ ⁊ ſic curatur. Idem facit ca/
ro porcina aſſata ſuper dolentes ſpatulas col
ligata. ⁊ ſi habuerit ferrū in corpore/ datur
ei bibere oleum/ ⁊ extrahitur ferrum cum po/
tu olei. ⁊ ſi non poteſt bibere oleum/ ponūtur
medicine in oleo ⁊ decoquuntur ⁊ datur eis
ad comedendum. Item ibidē libro viij. ma/
ſculus eſt maioris corporis animoſitatis ꝙ
ſit femina ⁊ obedit ꝙdiu ſedet ſuper eum ve/
nator. ⁊ cum deſcendit ligantur pedes anteri
ores eius donec domeſticetur. Et ſequitur in

eodem li.x. domeſticalioꝛ eſt ꝛ obediētioꝛ oī
bus aīalibus aggreſtibus habens ſenſū me-
lioꝛem. ꝛ ſentit frigus in hyeme ꝛ frigidū ven
tū. ꝛ eſt animal valde fluminale/ ꝛ manet iu-
xta flumios/ ꝛ mergit ſe in aqua vſq; ad men
tum ꝛ natat/ ſed non pōt diu durare in natan
do ꝑpter corpoꝛis ponderoſitatem/ ſunt aūt
elephantes naturaliter benigni/ qꝛ carent fel
le. vt dicit ariſto. li. xiiij. accidētaliter tamē ef
ficiūtur ſeui/ quādo nimis ꝓuocātur/ vl' quā
do inebriati vino ad preliādū acuuntur. Itē
ariſto. li. xviij. g. nullū aīal viuit ita diu ſicut
elephas/ ꝛ hoc ꝑpter ſuā cōplexionē/ que aſ-
ſimilatur aeri continenti. ꝛ ita opoꝛtet ꝙ ipꝛe
gnetur per biēniū ꝑpter magnitudinē conce
pti fetus/ qui citius nō poteſt perfici nec com
pleri. De elephantibus aūt dicit ſolinus. ſi-
derū inquit ſeruant diſciplinā elephantes. ꝛ
luna creſcente petunt amnes. ꝛ ſperſi liquoꝛe
ſeſe ſalutant motibus quibus poſſunt. dein
de in ſaltus reuertuntur. candoꝛe dentiū intel
ligitur iuuentus/ quoꝝ alter ſemper in mini-
ſterio eſt/ ꝛ alteri parcitur/ ne aſſiduo repercuſ
ſu hebetetur. ſed quando a venatoꝛibus pꝛe
muntur ſimul percutiunt ambos. ꝛ eos con-
fringunt/ vt damnato eboꝛe/ ꝛ deturpata vl-
terius nō perſequant̄. hāc. n. periculi ſibi ſen
tiūt eſſe cauſam. raro coeūt/ ꝛ tūc in aquis ni
uis ſe abluunt. nec ante ablutionē ad gregeꝫ
reuertunt̄. ꝓ feminis nūꝗ̄ pugnant. nulla. n.
nouerunt adulteria. ꝛ quando caſu aliquo di
micant/ non mediocrem habent curam ſaucio
rum. nam feſſos ꝛ vulneratos in medio ſui re
cipiunt/ ꝛ ipſos pluſq; ſe pꝛotegunt ꝛ defen-
dunt. quando capiuntur hauſtu oꝛdei manſu
eſcunt. Fit enim fouea ſubterranea in via ele
phantis in quam incidit/ ignoꝛans ad quaꝫ
veniens vnus venatoꝛum/ percutit ꝛ pungit
ipſum. alter autem venatoꝛum pꝛimum ſup-
ueniens percutit venatoꝛem/ ꝛ amouet eum
ne percutiat elephanteꝫ ꝛ dat ei comedere oꝛ
deum. qđ cū ter vel quater fecerit/ diligit ſe li-
berantem/ ꝛ ei dein⁀ps obediens manſue-
ſcit. ſi caſu aliquo vomuerit vermem qui ca-
meleon dicitur ſumpto oleaſtro medetur. vē-
trem habet mollem/ ꝛ doꝛſum durum. ꝛ ideo
pugnans cum vnicoꝛne/ opponit ei doꝛſum
cauens pꝛout poteſt ne per mollē ventris par
tem fodiatur. pilos habet paucos ꝛ ſetas nl'
las. aures habet amplas ꝛ longas inferius
depēdentes/ quas erigit ꝛ extendit. ꝛ īde gra
uiſſime percutit quando iraſcitur contra deco
rem quē odit. nec mirū. ſitit enim ſanguinē ſu-
um ꝛ eum bibit quando poteſt/ quamobꝛem
ipſum nunꝗ̄ inuadit dꝛaco/ niſi quando po-
tu elephas eſt repletus. vt perpenſius irriga
tus/ maioꝛem ſumat ꝛ oppꝛeſſi ſanguine ſa-
tietatem (hucuſq; ſolinus) qui multa alia po
nit que ſupꝛa dicit plinius. In libꝛo auteꝫ
phiſologi de elephante memini me ſic legiſſe
elephas inquit eſt animal quod magnitudi-
ne inter omnia animalia quadrupedia pꝛeex
cellit. intellectu ꝛ memoꝛia multum vigens.
nam elephantes inter alia eoꝛum facta nunꝗ̄
doꝛmiendo totaliter ſe inclinant. quando feſ
ſi ſūt arboꝛi ꝛ maxime palme/ quietis gratia
accubant. ꝛ ſic qualitercūq; ſe ſuſtentent quo
rum quieti homines inſidiantes occulte arbo
reꝫ concauant/ cui ſe appodiat elephas/ ꝛ ne
ſciens fraudem pondere coꝛpoꝛis arboꝛē frā
git/ ꝛ frangēdo cadit ſubito ꝛ ſuccumbit. qui
caſum ſuum videns irreparabilem miro mo-
do barrit/ ideſt clamat ꝛ rugit. ad eius barri-
tum multitudo iuuenū ſubito accedit elephā
tum. qui palatim ſenioꝛem pꝛo viribus ele-
uant/ ꝛ vt eum releuent miro affectu ſe totis
viribus inclinant. coitum abhoꝛrent niſi pꝛo
ſola pꝛole (vnde dicitur ibidem) ꝙ quando
elephantes indicos ſtimulat vis amoꝛis. fe-
mina pꝛecedit verſus oꝛientem/ quam ſequi
tur maſculus quouſq; in abſcondito deueni
ant qualitercūq; potent mandragoꝛam que-
rit. cuius fructuꝫ pꝛimo femina guſtat. deīde
maſculus eundem fructum comedens eā im
pꝛegnat ꝛ fecūdat. vt dicitur. ſed diu pꝛopter
magnitudinem fetus femina in vtero fetū ge
rit. ſed tempoꝛe partus in aquis ꝛ in inſulis
fetum pꝛocreat pꝛopter dꝛaconis metum ne
ipſum tenellum fetuꝫ ſoꝛbeat aut deducat. et
dum mater filium parturiendo laboꝛat/ ma-
ſculus pꝛo viribus ipſam pꝛotegit. et defen-
dit. Item dicitur ibidem per oſſa elephantis
combuſta fugant ſerpētes/ et omnia veneno-
ſa. Item aliud dicitur ibideꝫ valde admiran
dum. dicit enim ꝙ apud ethiopes in aliqui-
bus regionibus ſic venantur. accedunt ad de
ſerta vbi due virgines omnino nude habitāt
et crinibus reſolute quarum vna fert alueolū
alia gladium. incipiunt autem alte cantare.
quarum cantum audiens beſtia venit ad eas
et lingit earum mām̄as. de dulcedine autem
cantus mox obdoꝛmit elephas. et tunc vna ꝑ
foꝛat gladio guttur vel latus. alter vero colli-
git ſanguinem eius quo tingitur pānus/ qui
purpura appellatur.

e

Dus ab edendo eſt dictus. par-
uus enim eſt et pinguis et iocun
di ſapoꝛis (vt dicit Iſido. libꝛo

xij.) eius naturaliſ ſiccitas et humiditate eta‑ tis temperatur. vt dicit yſa. i dieta. vnde me‑ lior eſt et digeſtioni cōpetentior maxime ſi eſt maſculus. vnde eius caro bene nutrit / et ſan‑ guinem bonum gignit. calorem habet vehe‑ mentiorem propter etatis beneficiu͡z. et ideo carnes eduline exeūti egritudinem propter ſu‑ am temperiem ſunt cōmode. et ideo conueni‑ unt maxime humāe nature / maxime his qui delicioſe viuūt et quiete. pilum habet lōgio‑ rem et hyſpidiorem ꝙ habet agnus. ſed car‑ nem habet meliorem ⁊ digeſtioni obedienti‑ orem propter eius temperiem in humiditate ⁊ calore. vt dicit conſtā. habet autem hedus viſum valde acutum ⁊ ſimplicem aſpectu͡z ⁊ obliquum / ⁊ halatu cognoſcit / ⁊ querit parē‑ tem. vt dicit pli. li. viij. c. l. eius iecur ſi come‑ datur dicitur ſanare veſpertinam aciem ocu‑ lorum his quos vicia polos vocant. Ite͡z di‑ cit li. xxviij. c. x. dicit. hedorum pelles ſanant morſos venenos / ſi calide deſuper alligentur pili hedorum exuſti ſuo odore fugant ſerpen‑ tes. vtuntur pelle eius recente ad plagas. ſan‑ guis eius valet contra venena. eius etiā coa‑ gulum valet contra virus bibitum / ⁊ contra ſanguinem tauri bibitum ſiue ſumptum (huc uſq͡ꝫ pli.) Eſt autem animal imbelle ⁊ inno‑ cuū ruminās ⁊ mūdū. ſacrificijs antiquis de‑ putatū / peculans ⁊ ſaltans ⁊ laſciuū. intrin‑ ſecus pingue ⁊ carnoſum. extrinſecus hyſpi‑ dum ⁊ macillentū. tirſos carpens ⁊ corrodēs extremitates ramuſculoꝝ diligit / precipue fo‑ lia edere ⁊ conſimilium virgultorum.

e Ruca ē vermis multipes / creſcēs in folijs oleꝝ ⁊ papinoꝝ. frōdes fructus ⁊ flores corrodens ⁊ de‑ paſcens. eſt aūt eruca ab erodēdo dicta. quia rodat folia arboꝝ ⁊ herbaꝝ (vt dicit Iſi. lib. xij.) plantis inquit inimicatur nequa͡z beſtia ⁊ malefica inuoluta pāpino cui ſe implicat n̄ aduolat vt locuſta / huc illucq͡ꝫ diſcurrēs ſe im‑ paſta dimittat. ſed remanet ſup frōdes / ⁊ tar‑ do lapſu pigriſq͡ꝫ morſibus vniuerſa ꝯſumit hucuſq͡ꝫ Iſi. li. iij. Secūdū pli. li. viij. eruca ē aīal villoſū / ⁊ quaſi laniginoſū. nā in arborē extremitatibus tortuoſis frōdibus viroreq͡ꝫ conſūpto / texit de ſuis viſceribus quaſda͡z te‑ las more araneaꝝ / in quibus ſe inuoluit ⁊ ꝑ totā hyemē cuſtodit peſtiferū ſemen ſuū. Ej‑ cit enim quedā oua ex quibus in vere erūpen‑ tibus gūmis naſcitur multa ꝓles / ex cuius i‑ gluuie ledūtur ⁊ pereūt a ſuis fructibus arbo‑ res atq͡ꝫ herbe. Eſt aūt eruca vermis mollis / ⁊ ſanioſus diuerſis coloribus diſtictis. ꝺ no‑ cte vt ſtella lucens / de die deformis ⁊ multi‑ color apparens. non caret peſte aliqua viru‑ lenta. nā quando per mēbrū hoīs calefactu͡z ſerpit cutē exunt. ⁊ poſt ſe puſtulas dereliquit Eſt aūt ad modū bōbicis / ſericū faciens. for‑ mā ſuā mutat ⁊ ſe in formā volatilis de repti‑ li transfigurat. nā alas tenues ⁊ latas recipit quibus hincinde volitando libere per aerē ſe extollit. quot autē colores prius in corꝑe ha‑ buerat / totidē in occultis alis coloꝝ differen‑ tias repreſentat. ⁊ tale volatile papilio nuncu‑ patur. vt dicit Iſi. libro. xij. papiliones dicū‑ tur auicule que maxie habūdant in fructibus maluis / que ex ſuo fetore faciunt vermes naſ‑ ci. vt dicit ibidē. nā ex erucis papiliones effi‑ ciūtur / ⁊ de papilionu͡z ſtercoribus ſup folia derelictis / eruce iteꝝ generātur. minus aūt le‑ dunt corrodendo qū volāt / ꝙ qū repūt. ⁊ di‑ cit papi. papiliones ſunt minuta volatilia q̄ de nocte cōueniunt accenſo igne in candelis quaꝝ lumen cū extinguere nituntur igni exu‑ runtur. ⁊ ſic cū alienū lumen volunt intercime‑ re ipſi in ꝓprio corde puniuntur.

f Aunni qui ⁊ ſatiri dicuntur. ſunt q̄‑ dam beſtie monſtruoſe effigiē qui‑ dem hominis habētes. ſ͡z ad ple‑ num nō ſunt humane particeps rationis. vn‑ de nec arte nec natura ſunt dociles ad loquē‑ dum / ferum ⁊ beluinu͡ꝫ habent animū / ⁊ be‑ ſtialem appetitum. vnde huiuſmodi ſimilia ſunt in venerem valde prona intantu͡z vt mu‑ lieres coitu interficiunt / ſi quas errantes i ne‑ moribꝰ ꝯpḣēdāt. iō dicūt ſatiri q: nō pñt libi‑ dine ſatiari vt dicit Iſi. quāuis aūt talia ratio‑ ne humana non vtantur / in multis autē acti‑ bus ⁊ etiam in voce homines imitātur (vt di‑ cit Iſidorus libro. xi. c. de portentis) ſatiri i‑ quit parui ſunt / humaniores aduncas haben‑ tes nares. ⁊ cornua in frontibus. ⁊ in pedibꝰ ſunt ſimiles capris. talem vidit ſanctus anto‑ nius in ſolitudine / qui interrogatus quis eſ‑ ſet. fertur antonio reſpondiſſe. mortalis ego ſum vnus ex acolis herēmi / quos vario delu‑ ſa errore gentilitas faunos ⁊ ſatiros ac incu‑ bos colit. Satiri autem qui ⁊ fauni fatui fa‑ tui dicti ſunt a quibuſdam / ⁊ creduntur eſſe homines ſilueſtres vt in eodem. c. dicit Iſid. ⁊ hi monſtruoſe variantur. Nam quidam ſūt cenocephali ex eo ꝙ canina capita habeant quos tempore latratus magis beſtias ꝙ ho‑ mines confitentur. Alij dicuntur ciclopes ſic dicti / quoniam vnum oculum tantum habe‑ re / ⁊ hunc in medio fronte perhibeantur. alij omnino capite carent / ⁊ ceruice / quorū oculi

ſunt in humeris. habent alij faciē planā ſine naribus/ labiū inferius ita ꝓminens habentes/ vt in ſolis ardoribus totam ex eo contegant faciē dormientes. alij ita contecta habēt ora ⁊ ſuper pectus vno tantū foramine avenarū calamis potū hauriunt. ⁊ hi ſine linguis dicuntur eſſe/ loco ſermonis vtunt nutu. Itē ſunt alij in ſitia/ ita magnas hñtes aures ꝙ ex diffuſa eorū magnitudine ipſis contegant totū corpus. ⁊ hi panchios dicuntur. pan. n. grece omne dicitur. onchi auris nominatur. Sunt ⁊ alij in ethiopia/ ꝓni ambulantes/ vt pecora nequaꝗ̄ ſurſū ſe erigere valentes. ⁊ hi arabitici noiantur. Sūt ⁊ alij in ethiopia habentes tātū vnū pedē ita magnū/ ꝙ reſupini in terrā iacentes/ adūbrantur pedis magnitudine contra eſtum. ⁊ tñ tante ſunt celeritatis ꝙ canibus in curſu cōpentur ⁊ iō a grecis ſinodopes appellantur. Item ſunt alij q̄ habent plantas verſas poſt crura ⁊ denos digitos in plantis ⁊ tales in deſertis libie euagātur. Itē in ſicia ſunt aīalia formā humanam hñtia/ ⁊ pedes equinos ⁊ huiuſmodi mōſtra a multis latine nuncupātur. vt dicit paſcaſius ſuper trenos. multa alia ponit yſi. talia li. xi. ⁊ oia accipit a pli. li. vi. ⁊ vij. ⁊ etiā a ſolio.

f Emine a partibus femorū ſunt dicte. vbi ſpēs ſexus diſtiguitur ab ipſo viro. vnde dicit a for quod ē ignis/ q2 iñ hȝ femina igneā naturā/ q2 vehemēter ꝯcupiſcit. in oīm genere aīaliū plus cōcupiſcit femina ꝙ̄ maſculus/ ⁊ arditius mouetur ad amorē (vt dicit Iſi. lib. xi.) Femine aūt ꝓprietates generales ponit ariſto. li. viij dicens. femine ſunt debiliores maribus preter vrſū ⁊ leopardū nam eorū femine ſunt audaciores ⁊ fortiores. Et ſūt femine leniores ad inſtruendū. ⁊ ſūt magis ſollicite circa fetū ſūt etiā maioris pietatis ⁊c. quere ſupra reſiduū li. vi. c. i. de puella. ibi enim multa inuenies de hac materia. Eſt enim femina generaliter maioris nature ꝙ̄ maſculus/ vnde de facili pugnat contra maſculū. Et ponit ariſto. li. viij. exemplū de foca. nam foca ſemp manet i eodē loco ⁊ pugnat maſculus cū femina quouſꝙ vnus interficiat aliū. Et eſt femina mioris cōſtantie ⁊ fidelitatis eius maſculo ꝙ̄ ecōuerſo. Et ponit ariſto. exemplū de ſepia. naȝ qñ femina patitur iuuat eā maſculus. ſed femina fugit marē qñ percutit/ ⁊ perſequit illū. Itē dicit ariſto. li. xv. femina in generatiōe fetus eſt ſicut materia/ ſȝ maſculus ſicut forma erit enim ſemen ab āobus/ ex quorū cōmixtione fit creatura. ⁊ propter hoc dico ꝙ maſculus ⁊ femina ſūt principia generatiōis/ ⁊ maſculus vt forma/ femia vt materia. ⁊ ideo datū eſt maſculo vt generet in altera. femina generat ex alio ⁊ ſeipſa. Itē femina generaliter eſt nature infirmioris ⁊ flexibilioris ꝙ̄ maſculus. ⁊ hoc accidit ꝓpter remiſſionem caloris ⁊ intentionem frigidi humoris/ qui plus habundat in femina/ ꝙ̄ in mare. ⁊ ideo accidit mulieribus ⁊ etiā quibuſdā quadrupedibus ſuperfluitas menſtrualis. vt dicit idem. ſed nllius animalis femia intātū ſubiacet illi morbo ſicut mulier. De his autem ⁊ alijs conditionibus feminarū bonis ⁊ malis. quere ſupra libro. vi.

f Etans eſt pariens vel generans in quolibet genere animaliū vnde idem eſt fetans fetantis/ ⁊ pecus pecudis. vnde illud. de poſt fetantes accepit illos. hȝ aūt omnis fetans mēbrū ꝓprium in quo concipit ⁊ nutrit fetū ſuū. ⁊ ad fetādū. ideſt ad generandū ⁊ parturiendū diſponit ⁊ cooperatur reuolutio orbiū/ ⁊ influētia ſyderū ſeu ſtellarū (vt dicit ariſ. li. xviij. i fine) naturaliter inquit erit terminus ⁊ numerꝰ generatiōis ⁊ cōplementi ſcd̄m reuolutiōes ſtellarū. de hoc quere ſupra li. vj. c. iij. de muliere pariente fetus.

f Etus tus tui. dicitur partus fructus. ſ. vteri hominis vel cuiuſlibet animalis. ſed ꝓpie adhuc in vtero ſubſiſtēs in quo fouetur. vnde dicit Iſido. li. xi. fetus vocatur/ q2 adhuc in vtero fouetur. eius ſecundine dicuntur folliculi qui ſimul cū infante naſcuntur/ cōtinētꝙ ipm fetū ⁊ ſunt ſic dicti eo ꝙ fetū educūt. moriť. n. mater qñ caſu aliquo cū fetu de eius vtero ñ educūtur. a fetu aūt dicūť femie fetoſe/ que ad cōcipiendū ⁊ generandū fetū ſunt ſuete. ⁊ que fetu ſolent eē plene vt dicit Iſi. Diſtinguiť autē fetꝰ eiuſdē vteri/ a fetu potiſſime per ſexus diuerſitatē/ q2 vel eſt maſculus vel feminꝰ/ niſi in his in quibus deuiat natura. vt i hermofroditis in quibus vterꝙ ſexus inuenitur ſed ſemp imꝑfectus vt dicit Iſi. li. xi. de fetu aūt q̄re ſupra li. vi. vbi agiť de hoīs generatione

f Icarius in vna ſignificatione dr̄ ille qui colligit vel vendit ficus. alio mō dicūť ficarij hoies ſiluani de ficubus viuētes. ⁊ ſic ſumitur ficarius i Iere. vbi dr̄. habitabūt dracones cū fatuis ficarijs. ibi glo. ideſt cū hoībus ſiluanis. alio mō dicunť fatui ficarij fauni ⁊ ſatiri/ qui inter agreſtes ficus ⁊ alias arbores morātur. q̄les ſūt piloſi onocētauri/ ⁊ alia aīalia mōſtruoſa

de quibus dicitur yſa.xiiij.de quibus etiam
dicit Iſi.li.xi.in.c.de portētis.vide ſupra eo
dem d̄ fannis.ꝛ dicūtur ſic fatui ficarij hoīes
beluini.in quibuſdam cōmunem formam ꝛ
figuram cum hominibus habentes . in alijs
vero formam beſtialem degenerātes vt eſt vi
dere in ſimijs ꝛ in lamijs/ꝛ in ſirenis/ꝛ hu/
iuſmodi ſunt ficarii.q2 ſicut hoīes de fructib9
victum habent.fatui tamen ſunt/q2 rationis
vſu carent ꝛ ideo nō approbat littera aliquo
rū librorū/qui ſic habent cum fatuis ſicariis .
nam ſicarii ſunt quidam latrones doloſi qui
cum ſica.idest cum breui gladio interficiunt ī
prouiſos.ſicut aioth / qui cum ſica pendente
in dextro latere/regem eglon pinguiſſimū in/
terfecit.vt dī iudith.iij. ſed tales in babilone
deſtructa nunc nullatenus imorantur cū non
ſit habitaculū hoīm loquēdo ꝓprie.ſ3 porꝰ
monſtruorū/vt dicit hie.ſuper yſa.poſſ3 tamē
dici ꝙ ficarij ſunt fanni.nam fica grece ficꝰ dī
latine.ꝛ hoc primā reddit expoſitionē.ſm la/
tinos igitur melius dicuntur huiuſmodi ho/
mines monſtruoſi ficarij ꝙ̄ ſicarij vt ſupra p3
de fannis ꝛ ſatiris.

F Ormica dī quaſi ferēs micas .i.
grana farris.vñ oui.meth. Gran
de opus exiguo formicaſ ore gerē
tes.vel dī formica quaſi ferēs farris grana q̄
cōgregat.granorū preſcidit extrema ne germi
net/quorū ſollertia multa eſt ꝓuidet.n.ſibi in
futurū.nā in eſtate cōgregat ſibi/in hyeme vñ
viuat (vt dicit Iſi.li.xij.) cōgregat aūt triticū
ꝛ nō curat ordeū.qñ pluuia ſup triticū coacer
uatū deſcendit/formica totū deiicit/ꝛ ſoli ex/
ponit ut iterū deſiccetur. In ethiopia dicun
tur eſſe formice ad formā canis/que arenas
aureas pedibus eruunt/quas cuſtodiunt. ne
quis auferat capienteſq3 ad necē perſequunt
vt dicit Iſi.li.xij.c.iij.) De minimis animali/
bus. De formicis etiā dicit ſoli.formice iquit
nigre ſunt valde pue/ꝛ tñ plus ꝙ̄ magna aia
lia ſunt ſollicitiſſime diſcipline.nā ꝓuident ſi
bi ſapienter in poſterū vñ viuant.gregatim vi
uunt.ꝛ cumulos cōponūt in quibus habitāt
grana ſollicite ꝛ ſolleriter recolligunt.ſolertiuſ
decorticant/que in ſecretoribus domūcularū/
ne ab auibus rapiātur/ vel etiā a vento diſp
gunt.reponunt cautiſſime/ꝛ occultas vias fa
ciunt rectas/in domos in quibus habitāt. ꝛ
ſapientiores ſemp ſtant in vijs illis/ ne ſtulti
deuient vel errent.cum in domibus ſuis con
āguſtātur ad capturā.perfundūt homines a/
qua venenoſa.ꝛ ideo vulgariter dicitur ꝙ mi
gunt.ꝛ illa aqua vrit manū tāgentis.ꝛ in ea/
pruritum gignit.nā illā aquā habēt loco ar/
mature (huiuſq3 ſoli.pli.li.xi.c.xxxi.) dicit ſic
de formicis ſubinuicē cōicāt/ꝛ cibos querūt
quibus vtiliores ſunt apes que cibos vtiles
faciunt ſed he recondūt/maiora ferunt onera
ꝙ̄ earū ſint corpora.paruitatē corporis recu/
perant magnitudine ꝟtutis pōdera ſua gerūt
morſu et q̄ ꝑ magnitudine ore ferre nō pñt a
uerſe pedibus poſterioribus obuoluere mo/
liuntur.de re ſua punica eis eſt cura rō ꝛ me/
moria.nā ſemina abraſa recondunt/ ne ſurſū
germinent in fruges ꝛ grana diſperſa recolli/
gunt cū diligentia/ne perdantur ꝛ grana ma
iora diuidunt in introitu.vt ſic ea facilius in
ſua repoſitoria introducant.in plenilunio no
ctis operantur.ceſſant autē in interlunio a la/
bore.ꝛ quia d̄ diuerſis locis cibos conuehūt
habent certum tempus ad mutuam recogni/
tionem datum ſibi/ꝛ fit concurſus ꝛ fit cū ob
uijs quaſi quedam collocutio ꝛ diligens per
cunctatio.redeunt per ſemitas certas ꝛ tritas
ꝛ expeditas quas etiam per ſilices legerunt.
Sunt autem formice paruule ſtricte circa ven
trem ꝛ quaſi cincte que tandē creſcentes effici
untur pennate.ꝛ ſic in finem ad modū muſca
rum infra volatilia minuta tranſformantur.
Item ibidem.c.xxxij. Sunt quedam formice
indice maxime ꝛ cornute/que mixta cupidita
te gemmas ꝛ aurum cuſtodiunt. ſed hoc indi
furantur in eſtiuo tempore/quando formice ī
tumulis propter feruorem nimium abſcūdū/
tur.ſed formice odore ſentiunt ꝛ ſollicite per/
uolant.ꝛ aurum deferre cupientes/crebro la/
cerant/quāuis velocibus camelis formicas
fugiant.tantaq3 ineſt eis perniciosa feritas /
ex amore auri. Ariſto.ait de formicis li.viij. ī
formicis ſicut ꝛ in apibus eſt ſenſus olfactus
odit enim omne fetidum. vnde ſi quis ſubfu
migauerit domos formicarum cum ſulphure
vel origano agreſti/vel cum cornu ceruino cō
buſto fugiunt ꝛ dimittunt domos ſuas.quā/
uis autem formice in grege viuant/ꝛ ſibi mu
tuo obtemporent . tamen regem non habent
ꝛ dicit ariſto.li.i.ꝛ ſalomon.idem dicit,puer.
vi. Formica ducem non habet nec precepto/
rem ꝛc.vbi dicit glo.ſi tantillum animal pri/
cipe carens/rationis expers natura duce ſibi
in poſterum ꝓuidet.multo magis tu ad ima/
ginem dei conditus.ad videndam eius glo/
riam vocatus cum tanto magiſterio adiutus
ipſum deum creatorem habens ducem. i pre
ſēti debes fructus colligere/quibus poſſis vi
uere in futuro.quere glo . Sollertiam autem
formicarum,quam ſupra cōmendant aucto/

Digitized by Google

res approbat ariſto.li.viii.vbi dicit.operatõ formicarum eſt manifeſta volenti ipſã intueri quoniam formice ſemper ambulant via vna ⁊ deponunt cibum ſuum ⁊ laborant in nocte apud complementum lune ⁊c. aliquas tamẽ habent minus laudabiles ꝓprietates/ qꝛ arboꝝ ledunt radices/ iuxta quas nidificãt.manus tangentium coinquinãt.ad ſummitates arboꝝ ſcandunt.flores ⁊ germina eaꝝ corrodendo violãt. imo fructus ſi permittantur cõcauant ⁊ manducant.hominibus nocent/ at tamen vrſos iuuant.nam dicit pli. li.viii. ꝙ vrſi quando egrotant querũt formicas quas deuorant. ⁊ ſic comeſte eos ſanant. ⁊ aliquibus tamen caſibus medicinalia ſunt oua formicarum. quere in ſecundo libro de ouis.

f

Ormicaleon a formica ⁊ leõe recipit denomiationẽ(vt dicit Iſi. li.xij.formica eſt ⁊ leo. Eſt eniꝫ animal paruũ formicis infeſtũ. nã furtiue eaꝝ domũculas ꝓmptuariaqꝫ ſubintrans granũ comedit formicarum. ⁊ ſic per ſubtractionem victus cauſa eſt quare ſimplices formice in fine neceſſario moriuntur. ab alijs autem aialibꝰ deuoratur vt formica.nec poteſt ſe ꝓprijs viribus contueri. ⁊ eſt ſpecies aranee. quere ſupra ꝺ aranea in littera.a.

f

Ucus ci.ẽ apis maior mior ſcarabõe. dictus autem eſt fucus/ eo ꝙ labores comedit alienos quaſi fagus a fagin quod eſt comedere. depaſcit enim qꝺ nõ laborauit. qꝛ nec mellificat/ ſed alioꝝ mel manducat. De quo virgilius Ignauũ fucis pecus a preſepibus arcet. Et dicit Iſi.li.xij.de his fucis dicit pli.li.xi.c.xij.largior inquit mellis ꝓuẽtus adducitur in aluearibus ⁊ contubernio fucoꝝ. ſunt autem fuci ſine aculeo/ velut iperfecte apes. ⁊ ſunt ſeruiciales feraꝝ apũ. ⁊ iõ imperãt eis vere apes. ꝓrio qꝛ expellunt ad opa.tardantes autẽ ſine dementia pungunt/ ⁊ puniunt neqꝫ in ope tãtũ ſed ẽt in fetu adiuuant apes. Certe eo quo maior eoꝝ fuerit multitudo/ eo maior fiet examinũ ꝓuentus.cũ mella vero ceperint matura eſſe/ abigunt eos a melle ⁊ ſingule aggreſſe eos inuadant atqꝫ fugant/ ſcꝫ fucos.nec videntur niſi in vere.impatoribus apũ fuci conſtruũt regias manſiones. ãplas/ magnificas ſeparatas coopculo eminentes. ⁊ fiunt ſex anguleo ẽs celle ſinguloꝝ. ⁊ quãuis fuci ſuſtineant tot labores/ comedere tñ de melle vix permittuntur/ niſi quantum capiunt ⁊ furant. vt dicit pli.

g

Ripbes eſt aial pẽnatũ/ ⁊ q̃drupes i yperboreiſ partibꝰ ſiue mõtibus naſcẽs/ oĩ parte corpis ſũt leones/ alis tãtũ ⁊ capite aquilis aſſimilãtur equis vehementer ſunt infeſti. ⁊ viuos hoies deſerpũt(vt dicit Iſi.li.xij.) adeo aũt ifeſtãt equũ(vt ait hug.)ꝙ equitẽ armatũ cũ eo rapiat in ſublime. vt dicit gl.ſupꝛe deu.xiiij. cuſtodiunt aũt griphes montes in quibus ſũt gẽme precioſe/ vt ſmaragdi ⁊ iaſpides.necꝑmittũt eas auferri exinde.vnde dicit Iſi. li.xiiij.c.iij.partes quedã in ſicia auro ⁊ gẽmis effluunt.ſed griphoꝝ imanitate acceſſus hominuꝫ ẽ rarus/ ibi ſmaragdi optimi ⁊ criſtalli ⁊c.tam magnos hñt vngues ⁊ tã ãplos ꝙ inde fiunt ciphi qui menſis regum apponunt.

g

Lires ſunt quedaꝫ beſtiole quaſi maiores mures ſic dicti.qꝛ ſomnus efficit eos pigues. nã gliſcere idẽ eſt qꝺ creſcere(vt.d. Iſi.li.xiij.)tota eni hyeme dormiũt/ ⁊ imobiles quaſi mortui requieſcunt.eſtiuo tpe reuiuiſcunt de glire aũt d.plinı.li.viij.c.xlviij.ꝙ glires in ſiluis libẽter habitant ⁊ ſocios ſibi notos amant.contra alienos aũt dimicant ⁊ pugnant.inſigni vero pietate genitores ſuos i ſenecute nutriũt. ⁊ eis alimenta iuuenes adminiſtrant.

g

Rillus ſicut ⁊ cirogrillus eſt animal paruuũ debile ⁊ infirmũ/ rapax ⁊ mortiferum ſpinoſum minus hericio vt dicit glo.ſuper le.xi.a ſono autem vocis nomen ſumpſit/ vt dicit Iſi.li.xij. hoc retro ambulat/ ⁊ terraꝫ terebat/ noctibus ſtride/ venatur cũ formica/ circũligata capillo in cauernã eius comecta afflato prius puluere ne ſe abſcondat/ ⁊ ita formice amplexibus trabitur.

h

Innulus cerui eſt filius ab hinuendo vt dicit Iſi.eſt dictus.quia nutu matris abſconditur.vt dicit Iſi.li.xij.animal quidẽ eſt debile ⁊ imbelle ſicut mula/ ⁊ eſt acutiſſimi viſus/ ⁊ velocis curſus.mater autem eius ipm in ſpecubus ⁊ antris ⁊ locis vmbroſis apſcondit. ⁊ illuꝫ vltra ſpineta ⁊ rubeta ſaltare inſtruit. vt dicit pli.libro viij.c.de ceruis.vide ſupra littera.c.carnes habent teneras ⁊ digeſtibiles ꝓpter motus frequentiam ad diſcurſum. vt dicit cõſtã. ⁊ yſa.in dieta. ⁊ ſi fuerit caſtratus anteq̃ creſcant eius cornua/ caro eius melior eſt ⁊ tẽperatior in ſiccitate ⁊ calore vt dicit idem. ⁊ ſi fuerit caſtratus anteq̃ cornua habuerit/ nunq̃ ei vlterius creſcent. ⁊ ſi poſt nunq̃ ea abijciet nec mutabit. vt dicit ariſto.lib.viij. ⁊ plinius

Hinnuli ſerpentibus contrariantur miro mo
do .qui enim fuerit inunctus eius ſepo vel ſā
guine a ſerpente illo die non tangetur vt di/
cit .xxviij. libro .c.ix. ⁊ eius coagulum eſt ſum
mū remediū in venenis vt dicit idem.

b Hircus eſt animal petulcum ⁊ laſci
uum/ ſemper feruens ad coitum.
vt dicit Iſidorus libro xij. cuius
oculi ob libidinem in tranſuerſum aſpiciunt
nam hirci dicuntur oculorum anguli/ vt dicit
idem. eius natura eſt calidiſſima/ adeo vt ada
mantem lapidem quem nec ignis nec ferrum
domare valet/ eius cruor calidiſſimus remol/
lit vt dicit idem. hic caper ē dictus eo ꝙ cape
re nititur arborum ſummitates vt dicit idem
Incipit autem hircus ad generandum mo/
uere poſt vnum annū vt dicit ariſto .libro v.
⁊ filius qui primo generatur ē groſſior ⁊ pin
guior poſt generato. Item idem libro vij. qui
dam hirci habent notabilem magnitudinem
in auriculis ſicut quidam arietes in caudis ſu
is. nam quidam habent in latitudine plus ꝙ
latitudinis palme/ ⁊ habent prolixam barbam
⁊ caudam extenuatam in longitudine vſq ad
terram/ ⁊ habent cornua multa/ ⁊ fortia/ atq
groſſa. ⁊ ſūt hyſpidi ⁊ duri odoris ⁊ fetidi. pi
guedinis multe precipue interius circa renes
⁊ tunc de facili moriuntur/ niſi in pinguedine
attenuentur. ⁊ quando ſunt pinguedinis ma
ioris tanto minoris ſunt feminis/ ⁊ paucioris
generationis. vt dicit idem li. viij. tunc nō coe
unt niſi raro. ⁊ propter hoc interficiunt eos pa/
ſtores ſapientes ante coitum/ vt eos macrifi/
cant ſiue ſeruant ad vitam ⁊ ſi apparent ma/
cri exterius quandoq/ interius tamen ſūt val
de pingues. ⁊ accidit eis ſepe monſtruoſitas
vt dicit ariſto. li. xviij. vnde aliqū viſus eſt hir
cus habēs cornua in cruribus qđ valde erat
monſtruoſū. carnes aūt hircine inter oīs car
nes pecorinas ſunt deteriores/ duriores ⁊ in
digeſtibiliores. vt dicit yſa. in dieta. ⁊ maxie
quādo hircus eſt decrepitus. cutis aūt decre/
piti eſt melior ⁊ fortior/ ſed odor eſt grauior/
⁊ caro peior. cū aūt caſtratus fuerit caro eius ent
humidior ⁊ tenerior/ ⁊ minus dura ad digerē
dū ⁊ minus mala ad edendū. Dicit aūt pli. li.
xxviij. democritū dixiſſe hircū ſiue caprū nun
ꝙ ſine febre eſſe. ſāguis aūt hircinū hedera nu
triti miro mō diſſoluit calculū in renibus ⁊ ve
ſica. vt dicit Iſi. cornu eius exuſtū fugat ſerpē
tes ⁊ ſanat fiſtulas/ ⁊ cācros ⁊ alios morbos
vlceroſos. polipū etiā corrodit/ ⁊ emūdat. ie/
cur hircinū valet contra morſum rabidi canis. fel
eius viſum clarificat. pānū ⁊ telā corrodit. hir
cina vrina mixta cū felle eius leproſis confert
⁊ lentigines tollit.

b Hyena crudelis eſt beſtia/ ſimilis
lupo ī voracitate/ ⁊ in gula ī mor
tuos ſeuit/ ⁊ eorum cadauera de ter
ra extrahit/ ⁊ corrodit. ⁊ ideo hiena ab hien/
do eſt dicta qr pre auiditate rictibus patulis
inhiat ad predā ſuā. natura eius eſt vt imutet
ſexum. nunc enim maſculus nunc femina iue/
nitur. ⁊ ideo īmundū animal eſt (vt dicit Iſi.
circuit domos per noctem/ ⁊ humanā prout
poteſt fingit vocē/ vt ita ſuſpicetur eē hō. De
hiena aūt dicit pli. li. viij. c.xxxi. hienis vtrā
q eſt eē naturā. qui ⁊ alterius anni marē alte
rius feminā eſſe dicunt. parit aūt ſine mare vt
credit vulgus. ſed ariſto. negat. viperis habz
collū ⁊ dorſū elephantis. flecti nō pōt niſi to
tū corpus circūcingatur. traduxit fabuloſe pa
ſtores ſermonē humanū fingere/ alicuius no
men adducere/ quē euocatū foris laceret/ nomi
nationē hominis ſolet fingere/ ad ſollicitādū
canes quos inuadat. multos ⁊ inumerabiles
habet colorum ī oculis varietates ⁊ oculos val
de mobiles. eiuſq vmbra facit canes obmu
teſcere quos contingit. ⁊ omne animal quod
ter luſtrauit/ in eius veſtigio figit gradum. hec
beſtia coit cum leena ethiopica/ ⁊ generat ani
mal quoddam crudeliſſimū/ vires hominum
⁊ pecorum imitantem plures dentium acies vel
ordines in vtraq parte oris habentem. Hie
nas plures affrica gignit ſicut ⁊ onagros ⁊ fi
bros ⁊ multa alia monſtruoſa (vt dicit plini⁹
Idem ibidem. hec beſtia gignit lapidem qui
hiena dicitur quem qui portauerit ſub lingua
facit futura predicere ⁊ diuinare vt dicit ſoli/
nus. Itē dicit plinius libro xxviij. hiena odit
panteram. ⁊ ſi pelles vtriuſq beſtie ſuſpēdan
tur/ dicuntur decidere pilos pantere. cuius fugit
hiena venantem declinat ad dexteram/ vt pre
greſſi hominis veſtigia occupet. ꝙ ſi non ſuc/
ceſſerit dicunt mentem alienari. vel ex equo ho
minem decidere. aut ſi in hienā torſerit de fa
cili capitur beſtia vt magi tradunt. Item vt di
cit idem. fel eius valde eſt medicinale/ valet
maxime contra caliginem oculorum. ⁊ multis
etiam maleficijs corde ⁊ iecore hiene vtuntur
magi. vt dicitur ibidem. ariſto. vero dicit lib.
vij. ꝙ quantitas hiene eſt ſicut quantitas lu/
pi. ⁊ in eius collo ſunt pili/ ſicut in collo equi
⁊ hābet pilos ſuper omnia ſpōdilia. ⁊ deuol
uit homines ⁊ predatur eos. ⁊ capit canes ⁊
deuorat ita libenter ſicut homines. ⁊ cauat ſe
pulturas vt comedat carnes mortuorum.

b Hiricus eſt animal ſpinoſum ſpi-
nis hyſpidis ⁊ aſpens coopertū
coriū enim habet vndiq̄ aculeis
circūſeptū/ ita φ ſe claudit quibus vndiq̄ ſe
ꝓtegit ⁊ defendit. nā ſtatim vt aliquod pſen
ſerit poſt ſe ſurgit/ atq̄ in globis cōuerſus/ in
ſua ſe arma cōtra inſidias recolligit. huiuſmo
di quidē ꝓuidentia eſt. aſcendit enim in vitē
ſiue in aliā pomiferā arborē. ⁊ vuas eradicat
excuciat. pomaq̄ deijcit/ ⁊ cū poma in terraȝ
deciderit/ inuoluit ſe ſuper fructus/ vt ſpinis
infigant. ⁊ ſic portat eſcā filijs ſuis (vt d. Iſi
do. li. xij.) vnde ab hyſpiditate ⁊ rigore ſpina
rum hiricius vel hirinacius ē vocatus. hȝ enīȝ
vt dicit ariſto. li. i. ſpinas loco piloꝝ ⁊ coope-
riunt ſicut pili/ ⁊ ſunt ſibi arma q̄ pungit ⁊ le
dit ſe capientē vel tangentē. Itē dicit ariſto. li
bro. iij. hiricij alij ſunt ſiluani. ⁊ alij terreni. ⁊ a
lij ſunt aquatici/ ⁊ faciunt oua multa que nō
comedūtur. ⁊ ſunt hericij paꝝ habētes de car
ne. ⁊ hoc eſt eis ꝓpriū. Iteȝ habet hiricius ca
put ⁊ os inferius/ ⁊ tamen exitus ſuperfluita
tis eſt ſuperius/ q̄m paſcuntur a parte inferio
ri. ⁊ ꝓpter hoc habet orificiū in illa parte. ſu-
perfluitas eſt nūc in dorſo ſuperius. ⁊ habet
hiricius quinq̄ dentes putatos ⁊ inter illos
habet partes carnoſas loco ligue. ⁊ habet vē
trem diuiſum in quiq̄ plenas ſuperfluitates
vnde etiā eſt genus hericij/ albe teſte/ ⁊ ſpina
rū albaꝝ. ⁊ eſt multoꝝ oneꝝ. Itē hiricius ē de
bilis auditus/ magis φ̄ alia aīalia dure teſte
ambulantia ſuper quatuor pedes. Itē lib. v
hiricij agreſtes coeunt ſtantes dorſo applica
to cū dorſo. q̄ i illa parte vbi eijciūt ſupflua
ſe extinguūt. Itē idem li. viij. ⁊ multotiēs ap
paret ſenſus in hericijs contra ventos ſeptē-
trionales/ ⁊ meridionales. quoniā faciunt fo
ramen in terra/ ad quod fugiūt quādo pſen
tiunt tales ventos imnere. vnde quidaȝ fuit
in conſtātinopoli qui habuit hiriciū p quē p
cognouit ⁊ predixit ventos futuros. ⁊ nō itel
lexit aliquis vnde talem noticiam habuiſſet.
Itē dicit idem li. xiij. φ tot habet vētres quot
dentes. ⁊ in illis ventrib⁹ generantur oua qui
q̄ ⁊ quidā hiricij ſunt alijs meliores/ ⁊ oua
quorūdā maiora. ⁊ quedaȝ ſunt minora/ q̄m
quedā meli⁹ decoquūtur/ ⁊ digerūtur φ̄ alia.
Itē li. xix. hiricij habent modicū corp⁹/ ⁊ mul
tas ſpinas maiores corpe. ⁊ cā magnitudis
ſpinaꝝ ⁊ paruitatis corpis ē/ q̄m nutrimentū
corpis trāſit in eas/ ꝓpter caloris paucitateȝ
⁊ q̄ cibus nō bene digeritur vnde generat in
corporibus eoꝝ multa ſupfluitas. ⁊ illa ſup-
fluitas tranſit in nutrimentum ſpinaꝝ (hucuſ
q̄ ariſto.

b Erinacius idē ē quod cirogrillus
animal paruū ⁊ ſpinoſū habitās
in cauernis ſimile hiricio. ſed dici
tur eſſe maius. de quo pli. li. viij. c. xxxviij. hi-
rinacij inquit more hiricij ſevolutant ſup po
ma/ que ſpinis infixa deferunt in arboꝝ cōca
uitates. ⁊ preter illa que geſtat in dorſo/ vnū
ſemper geſtat in ore. quando venatur in mo-
dum pile ſe voluit/ ne q̄d poſſit propter acu-
leos cōprehendi. quando autem poſſe euade
re ſe deſperat herinacius/ ex ſe vrinam mittit
rabiſicam ⁊ venenoſaȝ. ⁊ illa vrina primo no
cet ſibi/ ſi eius dorſum vel ſpina inde aliqua-
liter aſpergatur. nam tali flaxu dorſum ſuum
leditur/ ⁊ euelluntur ſpinule dorſi ſui. ⁊ ideo
ignorat φ inde facilius capiatur. vnde alios
ledere ꝓponebat. ⁊ ideo ars eſt φ tunc vena
tur talis beſtiola. quādoq̄ eſt vrina talis be-
ſtie/ penitus inanimata vult dicere φ non pro
deſt ſibi ſed magis nocet/ quia tūc fracto dor
ſo ⁊ laxatis ſpinis ipſi minime valet fuga. ⁊
ideo quia odore ſuo naturaliter percipit tātaȝ
in vrina ſua lateſcere vim veneni ſemper vri-
ne ſue parcit/ ne eius virulentia a ſe mouea-
tur aut diffundatur quouſq̄ captiuitatis ne-
ceſſitas vltimo hunc cōpellat hec beſtia quā-
uis paruula tanta ſe conſtringit fortitudie q̄ū
timet φ vix ſaluo cortice poterit aperiri. In a
qua igitur calida ponitur cuius aſperſione q̄i
ſubito aperitur. ⁊ tunc ligatis pedibus poſte
rioribus ſuſpenditur. ⁊ ſic ſuſpenſa fame tan
dem interficitur. nec aliter bono modo occidi
tur vt eius pellicula aculeata poteſt. Et quā
uis illius animalis corpuſculū/ humanis vſi
bus non multum ſit neceſſarium. tamen eius
pellicula ſic ſpinata ita mortalibus eſt neceſ-
ſaria/ φ ſi nō eſſent aculei fruſtra vellerū mol
licies in pecudibus mortalibus eſſet data cu
te eni hircina veſtes poliuntur. Hec autē di-
citur habere ꝓprium hirinacius/ φ poſtφ̄ po
mis ⁊ racemis eſt oneratus. ſi ceciderit pomū
de ſpinis ſuis caſu aliquo/ pre indignatione
omnia de dorſo excutit. ⁊ vt iterum ſe oneret
reuerti ad arborem conſueuit.

i Iuenca vel iuuencus eſt iuuenis
vacca que ad excolendam terraȝ
iugo ſubijci eſt apta (vt dicit Iſi.
vel ideo ſic dicitur/ quia antiquitus ioui iuuē
cus imolabatur ⁊ non taurus vt dicit idē. Ani
mal eſt petulum ⁊ laſciuum ꝓpter iuuentuteȝ
⁊ ideo fortiori iugo premitur vt dometur. ſti-
mulo etiā pungitur vt rectius ſequi boū ve-
ſtigia coarcetur. iuuenca tauroꝝ copule ſolet

eſſe apta. qꝛ in tali etate eis coniungitur vt p̄-
gnetur ⁊ ipinguātur ī paſcuis vt ꝓ varijs bo-
minum vſibus ducta ad macellum a carniſi-
ce imoletur/ ſeu mactetur. carnes babet ſiccio-
res ⁊ ſolidiores ꝙ vituli lactantes propter re-
motiorem a lacte. ſed teneriores / calidiores /
⁊ bumidiores/ ꝙ babent boues decrepiti/ ſi-
ue vacce. qꝛ lactanti etati adhuc ſūt magis vi-
cine. vt dicitur in dieta.

l Eo grece rex dicitur latine eo ꝙ rex
ſit ⁊ princeps omnium beſtiarūꝫ
(vt dicit Iſi. libro xij. Leonuꝫ autē
quidam ſunt breues/ ⁊ iuba criſpa ⁊ hi ſunt ī-
belles. quidāꝫ vero ſunt longi ⁊ coma ſimpli-
ci. ⁊ hi ſunt acres. animos eoꝛūꝫ frons ⁊ cau-
da iudicat. virtus eorum eſt in pectore. firmi-
tas eorum in capite. ſepti a venatoribus ter-
ram contuentur/ vt minus circūſpectis vena-
toribus terreantur. rotarum timent ſtrepitus/
ſed ignes magis. cum dormiennt vigilant eo-
rūm oculi. ⁊ cum ambulant cooperiunt veſti-
gia ſua/ ne eos venator poſſit inuenire. cū ge-
nuerint catulum tribus diebus/ ⁊ tribus no-
ctibus dormire creduntur tunc demum pater
ſuo fremitu vel rugitu velut tremefactus/ cu-
bilis locis ſuſcitare dicitur catulum dormien-
tem. circa hominem natura leonum eſt/ vt ni-
ſi leſi iraſci nequeant. patet etiam eorum mi-
ſericordia aſſiduis exemplis. nā ꝓſtratis par-
cunt/ captiuos obuios repatriare permittunt
hominem niſi in magna fame nec comedunt
nec interimunt (hucuſqꝫ Iſi. li. xij.) de leone
autem dicit pli. li. viij. c. xvij. leo in ſumma ge-
neroſitate eſt/ quādo iubis colla ⁊ humeri ve-
ſtiuntur/ quos pardi gignunt. ſemper carent
hoc inſigni coitum autem pardi cū leena odo-
re cognoſcit leo. ⁊ totus in adultere ſurgit pe-
nā. ſed ſi in flumine abluitur tegitur culpa/ ⁊
non percipitur in pariendo. vnguibus filio-
rum laniatur vterus parentis. ⁊ ideo non ſe-
pe parit. Ariſto. autem vt dicit pli. dixit leenā
primo quinqꝫ catulos parere. deinde quatu-
or. ⁊ ſic fit per annos ſingulos ſemper minuſ
vno. ⁊ ſic annuatim ſterileſcit. paritqꝫ infor-
mes catulos ⁊ paruos magnitudine muſtela-
rum in principio. Dicit etiā catulos ſex mēſiū
vix poſſe naſci/ ⁊ duoꝝ mēſiū vix moueri. vri-
nā eijcit leo leuato crure/ more canis. ⁊ vrina
eiecta valde fetet qñ ſemel ſatiat̄. duob⁹ vel tri-
bus diebus cibo caret. ⁊ ſi in ſatietate fugiat
cibos ad fauces reijcit/ ⁊ cū vnguibus eos ex-
trahit vt ſic ſit leuior ad fugiendū. diutiſſime
viuit/ qđ cognoſcitur ꝑ dentiū ꝯſumptionē. ⁊
tūc id ſenecta hominē ipetit. qꝛ ad perſequen-
das beſtias vel beluas virtus iā deficit. ⁊ tūc
obſidet ciuitates/ vt hoīes rapiat. ſed qñ ca-
piunt̄ ſuſpēdūtur/ vt metu ſimilis pene ceteri
terreātur in viros ſeuit. cōtra feminas tātū fre-
mit. infātes raro inuadit niſi in magna fame
animi leonū iudex ē cauda ſicut equoꝝ aures
nā qñ irati ſunt aī ꝑio terrā cauda verberāt.
deinde creſcēte iracūdia tergū percutit ⁊ flagel-
lat. ex omni vulnere illato a leone/ ſiue impꝛeſ-
ſo vngue. ſiue dente/ ꝓfluit acer ſanguis. vt
dicit Iſi. Itē in periculis maxie apparet ge-
neroſus. vnde qñ perſequitur a canibus ⁊ ve-
natoribus nō latitat/ nec ſe occultat/ ſed ſedet
in cāpis ibi/ vbi videri poteſt. ⁊ ad defēſionē
ſe parat. vnde vbi virgultū ſiluaſqꝫ penetra-
uerit/ acerrimo fertur curſu/ velut reputās tur-
pitudinē abſcōſionem. nō eni ſe abſcōdit/ eo
ꝙ timeat/ ſed ſolū ne timeat̄. aliquotiēs ſe oc-
cultat/ dū ſaltu aliquē inſequit̄. inſilit quo nō
vtit̄ quando fugit/ qñ vulneratur. mira obſer-
uatione nouit primo ſe tangētē ⁊ in quātali-
bet multitudine pri-nū ipetit percuſſorē. ⁊ cū
quis telū miſerit ⁊ eū non tetigerit correctum
rotaꝫ ſternit. ſed nequaꝙ ipſum vulnerat ne-
qꝫ ledit qñ moritur humū mordet lacrimaſqꝫ
fundit. quādo egrotat ſanguine medet̄ ſimie.
criſtam galli ⁊ cantum valde timet. aial ē gra-
tum cognoſcēs ⁊ diligens ſibi benefacienteꝫ
vt patet in exemplis que ibi ponit pli. (huc-
uſqꝫ pli. li. viij. c. xvij.) De leone autem dicit a-
riſto. libro. ij. ſimiliter auicen. leo habet collū
quaſi eſſet immobile/ multum rigidum. ⁊ inte-
riora habet ad modū canis. ⁊ ſemper mouet
primo dextrum pedem/ ⁊ poſt ſiniſtrum ſicut
⁊ camelus. ⁊ parum habet de medulla in oſ-
ſibus. ⁊ eius oſſa ita ſunt dura/ vt ex eorū col-
liſione exit ignis. Item li. xvi. leo habet mul-
tas fiſſuras in pedibus. ⁊ ideo generat filios
cecos/ ſicut canis vel lupus. naꝫ ferratos ha-
bet dentes. ⁊ ideo filios generet imperfectos
ſicut dicit idem ⁊ etiam ſolinus. qui dicit leo-
nem timere/ quando videt vel audit catulum
verberari. cuius filij naſcuntur ceci/ ſicut ⁊ oī-
um animalium habentiū dentes diuiſos.
ꝓpter ingluuiem naſcuntur filij imperfecti. in
altiſſimis montibus ſe occultat. ⁊ inde cōtem-
platur predam ſuam quam cuꝫ viderit alte ru-
git. ad cuius voceꝫ terrentur animalia/ ⁊ ſubi-
to figunt. gradum circa que cum cauda in or-
bem/ lineam ducit illius linee circulum tran-
ſire quodlibet animal pertimeſcit. ⁊ ſtant aīalia
ſtupida quaſi edictum expectantia regis ſui.
tranſiens per loca aſperiora/ vngues intra pe-
dem contrahit ⁊ recondit. nam illis vtitur pro

mucrone ⁊ ideo infra carnoſitatē ipſos abſcō
dit/ ⁊ eis parcit ne ledātur ⁊ obetētur predam
ſuā quā arripit/ſolus ꝯmedere erubeſcit. ⁊ iō
ſepe ipſū a remotis ſequētib⁹ alijs beſtijs de
ipſa liberalitatis grā derelinquit. vt dicit idē
Tante eſt aūt caliditatis ꝙ febres ſemꝑ quar
tanas patitur. ⁊ hunc morbū naturaliter ſuſti
net vt eius feritas edometur. eius aūt caro cū
excedat in calore ad eſū ē nociua. vt dicit dya.
⁊ pli. li. xxviij. valet tamē in medicia multipli
citer/ cuius adeps venenis ē cōtrarius quo q̇/
cūqꝫ perunctus fuerit alioꝝ aīaliū vel reptili
um morſus illo tēpore nō timebit. eius etiam
adeps mixtus cū oleo roſaceo/ cutē faciei cu/
ſtodit a vicijs. candoremqꝫ ſeruat/ ⁊ ſanat adu/
ſta oculoꝝ. ſedat tumores fel eius aqua addi
ta/ oculoꝝ acuit claritatē. valet etiā cōtra cōui
ciales morbus ⁊ caducos. cor ei⁹ i cibo ſūptū
ſoluit quartanā febrē (ducuſqꝫ pli. li. xxviij. c.
viij.) Venaꝛ aūt leo ſic. duplex fit fouea/ vna
continue iuxta aliā. in ſecūdaria fouea ponit
vna cauea ſiue ciſta/ que de facili claudit quā
do tangitur. ponit aūt agnus vel ouis in fo/
uea prima in quā ſalit leo quādo eſurit ꝓ oui
cula rapienda cupidius. vidēs aūt ſe nō poſ/
ſe de fouea erūpere/ erubeſcens ſe deceptū/ fo
uēā volens intrare ſecūdariā vt ibi lateat. in/
cidit in ciſtulā ſiue caueā ibidē ꝑparatā/ que
poſt eius introitum ſubito ſe claudit. ⁊ ipſuꝫ
vlterius nō permittit exire. ſed in cauea extra
foueā extrahit/ ⁊ in illa tenet captus/ ⁊ cathe/
natus donec edometur. ⁊ hoc tāgit hiero. ſuꝑ
eze. xix. c. ſuper locum iſtum miſerunt eum in
caueam ⁊c.

l Eena leonis dicitur femina/ que
beſtia eſt multum libidinoſa. ſeꝑ
eni geſtit i coitū. ⁊ ideo leone cru
delior ē ⁊ maxime quando habet fetū. naꝫ ꝓ
filijs morti ſe exponit. ⁊ ꝓ ipſoꝝ defenſiōe ve
natoꝝ iacula nō timeſcit. plures parit filios i
primo partu ꝙ̄ i ſequētibus. nā ꝓpter acumē
vnguiū filioꝝ ledit matrix/ ⁊ ſic annuatī ſteri
leſcit/ vt dicit ariſto. Ex pli. qui dicit ſic. vt ait
Iſi. li. xij. aīalia cū acutis vnguibus frequen
ter parere non poſſunt. vitiantur eni matrices
intrinſecus/ mouentibus ſe catulis. ⁊ iō ñ po
teſt leena expectare cū partu vſqꝫ ad filioꝝ ꝑ/
fectā cōpletionē. ſed potius dimittit partū do
lore cogente/ ⁊ effundit anteqꝫ filij cōpleantur
pre feruore libidinis ꝑdis ſe cōmiſcet ſꝫ poſt
coitū leonē timet. nā turpē cōmixturā ſētit leo
per odorē/ niſi prius poſt adulteriū in flumie
abluatur (vt dicit pli.) ⁊ qñ ipſā deprehendit
eā ſtatim punit. ⁊ ideo ipſa ſtatiꝫ fugit. ⁊ niſi
fuerit prius abluata non reuertetur ad mari/
tum. Eſt autēꝫ parua beſtia/ vel beſtiola quā
miro modo timent leo ⁊ leena que vocaꝛ leo/
zophonos ſm̄ Iſido. nam quoddaꝫ portat
venenum quod leonem interficit ⁊ leenā. vn/
de capta beſtiola exuritur. eiuſqꝫ cinere aſper/
ſe carnes ⁊ poſite per compendia ſemitarum
leones necant ſi aliquantulū guſtauerint (vt
dicit Iſido. libro. ij.) Secundum autem aui
ce. libro vij. c. i. dicitur. leo eſt animal cibi aui
dum ⁊ guloſum. ⁊ ideo ſine maſticatione de/
uorat cibum ſuum. ⁊ ꝓpter hoc euomit ꝯme/
ſtum/ ⁊ iterato comedit reiecta ⁊ comedit mul
tum/ ita ꝙ ex cibo fit pōderoſus. ⁊ poſt ſtat ie
iunus per duos dies ⁊ duas noctes. ⁊ nō eij/
cit ſtercus a ſe/ niſi ſemel in duobus diebus
aut tribus ⁊ eſt id ſiccum ſine humido ⁊ ē val
de fetens/ ſimiliter ⁊ vrina ſua. ⁊ quando ſcī/
ditur venter eius/ erit malus odor ⁊ anheli/
tum habet fetidum ⁊ infectiuum ac morſum
mortiferum ⁊ venenoſum. maxime quando ē
rabioſus. fit autēꝫ rabioſus ſicut canis (vt di
cit ariſto. ⁊ auicen.) ⁊ eſt crudele quando ira/
ſcitur ⁊ furibundum/ pre indignatione verbe
rans ſemetipſum. fremit pre ira/ ⁊ frendit den
tibus maxime quando eſurit. ⁊ animalibus
tranſeuntibus vt ea rapiat inſidians/ in ſpe/
cubus ⁊ antris abditis ſe abſcondit/ ac ſuper
tranſeuntes beſtias ex improuiſo inſilit ⁊ eas
dēte ⁊ vngue crudeliter dilaniat ⁊ occidit. car
nem oſſa ⁊ pellem ꝯminuit ⁊ confringit/ ac cō
fracta fruſtatim deuorat ⁊ ſtrangulat. ⁊ ſi vide
rit quēpiam venire contra ſe vt predam eru/
at quam rapuit. predam amplexatur ⁊ frēdet
⁊ terram cauda percutit. ⁊ ſe appropinquaue
rit in ipſum inſilit/ quo deuicto iterum ad pre
dam redit. ſanguinem animalis occiſi ab eo
primo bibit ⁊ lambit. ⁊ deinde reſiduum di/
ſcerpens membratim diuidit deuorat ⁊ de/
glutit.

l Eopardus eſt beſtia ſeuiſſima ꝺ
leone ⁊ parde adulterio genera/
ta (vt dicit Iſi. libro. xij.) nam vt
dicit plini. leone cum parda/ aut pardo cum
leena cōcubente ex tali coitu degeneres par/
di procreantur. ſicut ex equo ⁊ aſina/ vel ex eq̄
⁊ aſino gignit mulus ſiue burdo. vt dicit Iſi
dorus. Eſt autem animal valde preceps ⁊ ſi/
tit ſanguinem/ ⁊ eſt femina maior ⁊ crudeli/
or ꝙ̄ ſit maſculus (vt dicit ariſto.) colorēꝫ ha
bet varium ſicut pardus ſaliendo non curren
do inſequitur predā. ⁊ ſi i tertio ſaltu predaꝫ

non capit vel in quarto pre indignatione ſi/
ſtit ⁊ quaſi victus retro redit. Jn corpe ⁊ cau/
da ⁊ pedibus leoni aſſimilatur/ſed in capite
formam pardi imitatur. leene autem corpore
eſt minor/⁊ leoni maſculo mirabiliter eſt exo
ſus. vnde timens leonem facit foueam ſubter
raneam duplex orificium babentem. vnum p
qđ intrat ⁊ aliud per quod exit. Eſt autem fo
uea illa in vtroqꝫ orificio valde ampla. ⁊ i me
dio magis ſtricta veniens itaqꝫ leopardus in
foueam ſe mergit/ quem perſequens leo foue
am cuꝫ impetu ſibintrat/ vbi triūphare putat
de leopardo. ſed ꝓpter magnitudinem cor/
poris per medium fouee vbi ſtrictior eſt libe
re tranſire nequit. quem ſciens leopardus ita
in ſtrictura impeditum /illam foueam egredi
tur/ ⁊ iterum in parte oppoſita foueaꝫ intrās
leonem a tergo morſibus ⁊ vnguibus aggre
ditur/ ⁊ ſic ſepe arte non viribus de leone vi/
ctoriam optinet leopardus. ⁊ ſic degener be/
ſtia de fortiori ſepe per aſtutiam in antro vi/
ctoriam optinet/ quam per potentiam in pu/
blico euadere non auderet. ſicut narrat bome
rus libro de pugnis ⁊ aſtutijs beſtiarum. Ari
ſto. autem li. viij. dicit de beſtia que dicit fer/
tuleo. quam auicen. dicit eſſe leopardum ani
mal inquit quod dicitur fertuleo/ quādo cuiqꝫ
comedit aliquod venenoſum tunc querit ſter/
cus hominis ⁊ comedit ipſum. ⁊ ideo vena/
tores illum fimū in vaſe aliquo ſuſpendūt ſu
per arborem. ⁊ cum venit leopardus ad arbo
rem ſaltat vt accipiat ſtercus/ ⁊ interim interfi
ciunt eum venatores. Jdem facit pantera ⁊
pardus (vt dicitur ibidem) De leopardo etiā
pli. dicit. leopardus quando egrotat ſangui
nem capre agreſtis bibit. ⁊ ſic inde languorē
euadit.

L. Epus dicitur quaſi leuis pes q2
velociter currit. vn̄ ⁊ grece lagos
pro velocitate curſus dicitur. Jtē
dicit Jſi. li. xi. animal autē eſt velox timiduꝫ
⁊ imbelle (vt dicit idē) nullū babens armorū
genus niſi membroꝝ leuitatem. debilis eſt vi
ſus ſicut ⁊ cetera animalia que non claudunt
palpebras in dormitando. melioris autem ē
auditꝰ q̄ viſus potiſſime quando aures eius
ſunt erecte/ cuius aures ſunt lōge valde ⁊ fle/
xibiles. quod fuit neceſſariū ꝓpter oculorum
aperturam. nam auribus oculos defendit ap
tos. q2 nullo cooperculo ſunt muniti ab infe/
ſtatione ciniſum ⁊ muſcarum. nā cōtra oē no
ciuū dedit natura remedium creature (vt dicit
auice.) ⁊ ideo data eſt ei membroꝝ leuitas ⁊
curſus agilitas contra canes/ ⁊ alias beſtias
ipſum inſequentes. data eſt etiam aurium ꝓ/
ceritas cōtra muſcas ⁊ ciniſes iportune eius
oculos debiles infeſtantes/ vt dicit idem. da
ta eſt ſub pedibus multa piloꝝ villoſitas/ vt
pili pedis carnoſitateꝫ currendo a leſione de
fendant ⁊ ſui leuitatem pedes in curſu nulla/
tenus ipedirent. Et ideo dicit ariſto. li. iij. q
pedes leporis ſunt ſubtus piloſi quod in ali
is animalibus non inuenitur crura eius po/
ſteriora ſunt anterioribus longiora. quod fuit
neceſſarium ad facile corpus eius eleuanduꝫ
in curſu quando fugeret contra monteꝫ. vnde
difficilius capitur contra monteꝫ q̄ cōtra val
lem. ⁊ boc accidit ꝓpter anterioꝝ crurū bre/
uitatem. nā ꝓpter depreſſionē anterioris par
tis corporis contra vallem de facili cadit/ nec
poteſt equaliter cōtinuare curſum ſuū ⁊ ideo
vt in fugiēdo videt caſum cum deſcendit obli
que montis latera circuit. ⁊ ꝓut poteſt cōtra
montis altitudinem crura anteriora erigit/ ⁊
ſepius canibus inſequētibus ſic illudēs eua/
dit. De leporibus autem (dicit pli. li. viij. c. lv
Lepoꝝ inquit plura ſunt genera. naꝫ in alpi
bus ſunt quidam ⁊ ſiluis maioris quidē quā
titatis ⁊ groſſioris pili ⁊ velocioris curſus q̄
ipſi qui cuniculi dicuntur. nam cuniculi lepo
res ſūt parui ⁊ imbecilles/ qui vnguibus ter/
ram cōcauant. ⁊ foueas ſubterraneas / quas
inhabitant ſibi formant. ⁊ ſunt fecunditatis
nimie. ⁊ ſunt tot in quibuſdam ſiluis hyſpa/
nie q aliquando eorum pre multitudine de/
uaſtant meſſem/ ⁊ ꝓuincie inducunt famem.
quoꝝ fetus in balearīs inſulis ita ſunt acce
pti ⁊ etiaꝫ ipſi fetus ſine matribus vix purga
tis viſceribus/ in eſum ab incolis patrie aſſu/
muntur (⁊ ſequitur ibidem) archelanus au/
ctor eſt. quot ſunt cauerne ad excrementa lepo
ri totidem annorum ſunt etatis. totidem enim
ſunt illius partis corporis foramina. quot an/
norum cunicula babuiſſe perbibentur. ⁊ ideo
dicuntur gignere ſine mare ⁊ babere vtrumqꝫ
ſexum. ⁊ ideo multi putauerunt leporem gi/
gni ⁊ gignere ſine mare. vt dicit idem. Sunt
autem lepores animalia ita fecūda q vno fe
tu naſcente ſtatiꝫ nouo fetu altero vterus gra
uidatur. vnde vile eſt animal quo ad eſum ⁊
etiam ad veſtitum ⁊ quo ad multiplicem me/
dicinam. nam eius coagulum valet cōtra ve
nenum. reſtringit ventris fluxum. ſanguis eiꝰ
mitigat dolorem oculoꝝ (vt dicit pli.) ⁊ dy
aſ. nec inuenitur coagulum in aliquo anima
li babente in vtraqꝫ mandibula dentes niſi i
lepore. vt dicit ariſto. ⁊ quanto eius coagulū

eſt vetuſtius tanto melius. vt dicit pli.

De lince.

l Jnx a linchis eſt dictus. quia in luporum genere ⁊ numero numeratur. eſt autem beſtia ſimilis lupo/ dorſum habens maculis diſtinctum ſicut pardus. vrina eius cõuertitur in gemmã precioſam/ que ligurius appellatur. ⁊ hoc repreſentat linx ſiue lincis. ⁊ hoc inuidens ac dolens ꝙ tranſire debeat in humanum vſuʒ. vrinam egeſtam abſcondit ſub humo. ſed ibi citius in lapidem ſolidatur. vt dicit plinius libro viij. c. xxxix. ⁊ Jſi. xij.

De limace.

l Jmax eſt vermis limi ſic dictus/ eo ꝙ in limo naſcatur vel ex limo ⁊ ideo ſemper ſordidus ⁊ immũdus habetur vt dicit Jſidorus libro. xij. ⁊ eſt vermis valde tardi motus in dorſo ſemꝑ gerens concham duram infra quam ſe includit ⁊ eſt vermis cornutus. habens duo additamẽta ante os cum quibus viam querit ⁊ quãdo aliquid aduerſuʒ ſenſerit/ ſtatiʒ cornua retrahit infra teſtam ⁊ velut infra domum ſeſe reſumit. in corrupto aere ⁊ imbre maxime naſcuntur. tales vermes ſerpunt/ quãuis lento paſſu ad arborum ſummitates earum gramina depaſcentes. vbicũꝗ autem ſerpit poſt ſe immundicie veſtigium derelinquit.

l Upus. vt dicit Jſido. quaſi leopos eſt dictus/ eo ꝙ ei quaſi leoni virtus ſit in pedibus. vnde quod pede preſſerit non viuit. rapax autem eſt beſtia ⁊ cruoris appetens qui rabie rapacitatis quecũꝗ inuenerit trucidat. de quo dicunt ruſtici vocem hominem perdere ſi eum lupus ꝑor viderit. ⁊ ideo ſubito tacenti dicitur lupus eſt in fabula. certe ſi ſe preuiſuʒ ſenſerit/ deponit audaciam feritatis lupi. toto anno nõ amplius ꝙ̃. xij. dies coeunt. famem diu portant. ⁊ poſt longa ieiunia multũ deuorant. lupos etiam ethiopia nutrit ceruice iubatos ⁊ ita varios vt nullum colorem eis deeſſe dicunt huc uſꝗ Jſido.) Pli. autem lib. viij. c. xxij. Jdẽ dicit ꝙ lupi affricani ſunt inertes ⁊ parui. qui vero gignuntur in frigidis regionibus corpore ſunt minores ⁊ magis aſperi ⁊ feroces. Ariſto. li. ij. dicit ꝙ in india eſt quidam lupus habens tres ordines dentium ſuperius ⁊ inferius. ⁊ habet pedes leonis ⁊ faciem hominis/ ⁊ caudam ſcorpionis/ ⁊ vox eius ſicut vox hominis terribilis eſt ſicut tuba. ⁊ eſt velox ſicut ceruus. ⁊ eſt valde ſeuus comedens homines Jtem ariſto. libro. vi. lupi tempore coitus ſũt ſeui. ⁊ quando habẽt catulos ſunt magis mali/ ſicut ⁊ femine canum. Jtem libro. vij. lupi ſerratos habent dentes ⁊ comedunt carnes. ⁊ non comedunt herbas niſi quando ĩfirmãtur. quia tunc comedunt aliquam ꝓpter medicinam. nam quando lupus ſentit ſe repletum querit quandam herbaʒ ⁊ comedit eã vt euomat quod comedit. Jdem libro viij. quando fugiunt ferunt filios ſuos ſecum. ⁊ cum exeũt de cauernis ſuis comedunt origanum ⁊ maſticant vt acuant dentes ſuos. Jtem idem de eodem. lupus quando comedit eſt valde malus/ ⁊ quando non habet fameʒ quieſcit multum. ⁊ eſt valde audax ⁊ valde diligit ludere ⁊ ſi poteſt rapere puerum ludit cum eo ⁊ poſt occidit euʒ ⁊ comedit. Et ſicut dicit homerus lupus eſt valde vigil ⁊ multum timet igneʒ. ⁊ dicitur ꝙ ſi lapidetur conſiderabit primuʒ iacientem lapidem/ ⁊ ſi ille lapis nocuerit ei/ ſi poterit ipſum interficiet. ſi vero non noceat ei ſi deprehenderit ipſum non multum ledet eũ ſed parum quaſi iraſcendo/ deinde euʒ dimittit. Et lupi quanto ſunt ſeniores/ tanto ſũt deteriores ⁊ nocent hominibus/ quia non poſſunt venari beſtias propter etatem. ⁊ quia eorum culmi iam ſunt debilitati ⁊ viuunt longo tempore/ ⁊ eorum ſenectus deprehenditur in dentibus/ quia confringuntur in ſenectute. Jtem ibidem. ſunt autem lupi duplicis modi. quidam enim ſunt quaſi rotundi pili. ⁊ quidam quaſi longi. ⁊ illi ſunt aſperiores ⁊ audaciores animi. ⁊ luporum interiora ſunt valde debilia. ⁊ de facili recipiunt corruptionem quando vulnerantur. reſiduum vero corporis eorum patitur nullas percuſſiones/ ⁊ habent magnam fortitudinem in collo ⁊ ĩ capite. ⁊ vulnera que accidunt ex morſu eorum ſunt valde mala. quoniam exit ex eis virus ⁊ curantur iſta vulnera ſicut morſus canis rabioſi. vt dicit idem ariſto. Jtem idem libro. xiij. os lupi eſt maxime aperture ⁊ maximuʒ vigorem habet in orificio ſuo/ ⁊ eſt animal valde vorax. Jtem de lupo dicit auicen. libro. vij. ſunt quidam lupi qui naturaliter habent appetitum comedendi piſces ⁊ comedunt vilia que de ſuis retibus eijciunt piſcatores. ⁊ quãdo ñ ĩueniũt quid comedãt de piſcatoꝝ reliquis vadunt ad retia ⁊ dilaniant ea. De lupis aũt dicit phiſolog⁹. vis lupoꝝ ĩ pectore ⁊ ĩ vnguib⁹ viget ac ĩ ore. ĩ poſteriorib⁹ vo minime

collum reflectere non valet in vllo menſe niſi
in maio quando fiunt tonitrua. cuius aſtutia
eſt vt non capiat predaꝫ iuxta loca vbi nutrit
fetus ſuos/ ꝛ tunc tempis venatur a remotis
quando autem noctu prede gratia pergit ad
ouile ne canes eius ſentiant odoreꝫ vadit cō
tra vētū. ꝛ ſi aliquo cāu pes eius calcādo ſup
aliquid ſtrepitū fecerit/ ipſū pedē caſtigat du
ro morſu oculi eiꝰ lucēt de nocte ſicut lucerne.
Et vt dicit ſolinus. multum amoris excitati/
uum in cauda portat/ qđ dentibus euellit qñ
timet capi. lapides multū timet. vnde ſi quis
duos lapides pariter colliſerit lupus audaci
am perdit. fugit ſi ſtrepitus lapiduꝫ puenerit
ad aures ſuas. Filios generat cecos quos te
nerrime diligit atqꝫ nutrit. terrā comedit quā
do multū eſurit ꝛ aliquā predā nō iuenit. Ut
capras volētes folia carpere in rubetis facili
us rapiat/ ſub herbis ꝛ folijs latitans ſe ab/
ſcondit plus aſtutia ꝙ potentia oues decipit
ſed quādo preualet ſi permittitur/ totā gregē
ſtrangulat ꝛ occidit. partē prede quā deuora
re nō pōt/ in terra ſepelit ꝛ abſcondit. ꝛ quan
do eſurit/ partē ſepultā extrahit ꝛ effodit. ꝛ la
nā ouis quā occidit inficit. nā morſus eius ex
lana tali veſtem factam pediculoſam reddit.
(vt dicit Iſi.) Item idē dicit ariſto. tota ſpe/
cie natura lupoꝝ nature ouiū aduerſatur. vn/
de legi in libro ꝙ cordula facta de iteſtinis lu
pi adiuncta cordis cithare/ factis đ inteſtinis
ouis eas deſtruit ꝛ corrūpit ſicut pluma aqui
le adiuncta plumis colūbe eas excoriat ꝛ cor
rodit ſi diu pariter in loco aliquo dimittātur.
vt dicit idem. vide ſupra de aquila.

Ulus a molēdo ē dictus/ eo ꝙ iu
m go piſtoꝝ ſubactus/ ducat i giro
molas (vt dicit Iſido. li. xij.) Aſ
ſerūt aūt iudei ꝙ ānaa nepos eſau greges eq̄
rū ab aſinis primo fecerit aſcendi vt inde con
tra naturā muloꝝ ꝓgenies naſceretur (vt di/
cit idē) ꝛ ideo mulus ſequens matris naturaꝫ
aſino eſt maior pulchrior ꝛ velocior. ſed equo
ē pigrior/ deformior atqꝫ minor. vñ naſcit̃ ex
equa ꝛ aſino mulus/ ex equo vero ꝛ aſina bur
do ꝓcreatur. Et ē mulus aīal ſterile ꝛ tamē exi
miū ad labores vt dicit pli. li. viij. c. xliiij. Nu
ꝙ aūt hec animalia. ſ. aſinꝰ ꝛ equa mutuo ap
petunt coniugia/ niſi etiā in infantia lacte mu
tuo nutriāt̃. ꝛ iō paſtores pulos equoꝝ ſubij
ciūt aſinabus/ ꝛ aſinoꝝ pulos ſubijciūt equa
bus qñ volūt tales creaturas ex diſparibus ꝓ
creari. vt dicit idē. Itē idē. mule ibidē calcitra
tus potu vini inhibetur. Ex onagris aūt ꝛ eq̄
bus naſcūtur veloces mule pedes hñtes du/
ros ꝛ aptos ad curſū. ſunt aūt rugoſi corpore
ꝛ indomito aīo ſed generoſo. qui aūt ſunt ge
niti ex onagro ꝛ aſina oēs precexcellūt. De mu
lo aūt. d. ariſto. li. vij. quāto mulus plus po/
tat de aqua/ tanto plus ꝓficit ei cibus. Item
li. xiiij. mulus nō habet fel manifeſte ſup epar
Itē idē dicit li. xvi. mulus qui naſcitur ex aſi/
no ꝛ equa nō ꝯuenit generationi/ qm̄ natura
vtriuſqꝫ. ſ. aſini ꝛ eque ē frigida. vnde frigidi
tas generantis dominat̃ in generato. ꝛ iō mu
lus eſt ſterilis nec eiuſ ſpermate aliquid gene
neratur/ ꝓpter exceſſum frigiditatis i ipſo do
minantis. Item ibidē. accidit ꝙ corpora mu
laꝝ ſunt magna/ qm̄ ſuperfluitas menſtruoſa
tranſit in creationem/ ꝛ abū corporis. San/
guis autem quo natura non indiget/ exit cuꝫ
ſuperfluitate veſice ideſt cum vrina. ꝛ propter
hoc non olfaciunt muli vrinas mularuꝫ ſicut
alie beſtie habentes ſoleas. reſiduum vero ſu
perfluitatis tranſit in incrementum corporis
ꝛ in eius magnitudineꝫ. non impregnatur er
go mula niſi forte valde raro. mulus aūt quo
niam ratione ſexus calidior eſt in aliquibꝰ tē/
poribus ꝛ regionibus forſan generat. ſed ge
neratum erit extraneum ꝛ occaſionatum. ſicut
quod generatur ex equo ꝛ aſino ꝛ eſt dignuꝫ
omne tale eſſe ſterile/ quoniam generatur cō/
tra naturam. hucuſqꝫ ariſto. libro. xvi. f. ſcđm
yſa. autem in dieta. carnes muli ſunt peiores
ꝙ carnes aſini ad nutriendum ꝛ digerenduꝫ
cuius fimus tritus ꝛ combuſtus reſtringit ſan
guinem. vt dicit dyaſ. ſi cum aceto fuerit tem/
peratus vt dicit dyaſ. valet etiam idem fimꝰ
contra ictus ſcorpionum.

Us ſcđm Iſido. eſt puſillū ani/
m mal ab humo dictū/ eo ꝙ ab hu/
more terre naſcatur. nam humus
terra dicitur/ vnde ꝛ humus. huiuſmodi i ple
nilunio iecur creſcit/ ſicut quedam marina tūc
augentur. que rurſus decreſcente luna dimi/
nuuntur. dicuntur autem mures ſorices eo ꝙ
in modum ſerre rodant/ ꝛ preſcindant (hucuſ
qꝫ Iſidorus libro. xij.) mus autem ſcđm ari/
ſto. libro vij. non potat/ ꝛ ſi potauerit morie/
tur. animal quidem eſt guloſuꝫ ꝛ ideo cū mo
dica eſca decipitur/ quando odore eius guſtꝰ
ꝓuocatur. eius vrina fetida eſt ꝛ contagioſa/
ꝛ morſus venenoſus. cauda etiam eius dicit̃
venenoſa. De muribus etiam dicit plinius li
bro viij. c. xxviij. Sunt quidam mures poten
tes qui congregant pabuluꝫ in foueis ſuis ꝛ
ēt i hyeme abſcōdūt ꝛ latitāt i cauerniſ. quoꝝ
palatum in guſtu ſagaciſſimū eſt. ſimiliter na
res habēt ſagaciſſimos in olfactu. in autūno

maſculus ⁊ femina ſpicas congregant/ ⁊ mu
tuo ſe onerant ſuper ventrē. pꝰ cauſā maſcu
lus feminā ſic onuſtā ad ſpeluncā trahit. qua
exonerata/ ⁊ faſciculo in cauerna collocato ite
rū redeūt ad laborē/ ⁊ ꝯgregato faſciculo ma
ſculus ſup dorſū ſe pōit/ quē femina viciuerſa
onerat ⁊ caudā eius ore cōprehendēs maſcu
lū trahit ad cauernā. ⁊ ſic onera deferunt vi
cibus alteratis. Itē vt dicit idē. muꝝ diuerſe
ſunt ſpecies. nā quidā muriū viuūt ī domibꝰ
quidā in cāpeſtribus. quidā in aquaꝝ ⁊ fluui
oꝝ extremitatibus cōmorātur. quidā annū in
dormiendo dimidiāt. q: per dimidiū annum
dormiunt. ⁊ per dimidiū vigilant vt glires /
qui ſunt ſcd̄m pli. quidā mures. Et quāuis
mures ſint beſtie valde nocibiles in pluribꝰ
tamen vtiles ſunt in medicina. nā vt dicit pli.
li. xxx. muriū cinis cū melle vel oleo / auribꝰ ī
ſtillatus eaꝝ ſedet dolorē. ⁊ ſi quod aīal au
res ſubintrauerit/ precipuū remediū ē fel mu
riū cū aceto tepido temperatū auribus īſtilla
re. fimus eius ſcd̄m dyaſ. cū aceto tritus mun
dat allopicias/ ⁊ cuſtodit caput a caſu capil
loꝝ. tritus etiā ⁊ cū vino in potu ſūptus ven
trē miro mō ſoluit. pellis eius recēs calcaneo
ſubducto/ eius vulnera ad ſanitatē perducit.

m Uſtela quaſi mus longus ē dicta
(vt dicit Iſi. li. xij.) nā telon gre
ce longū dr̄ latine. hec ingenio ē
ſubdoſa. in domibus enim nutrit catulos/ ⁊
eos fert de loco ad locū. ſedē mutat ne eius ni
dus ab aliquo deprehēdatur pſequitur ſerpē
tes ⁊ fugat. mures odit ⁊ eos manducat. Et
ſūt duo genera muſtelaꝝ. aliud enī ē ſilueſtre
diſtans ab alijs magnitudine/ quā greci loci
das vocāt. alteꝝ in domibus errans. Falſa
aūt ē illoꝝ opinio qui dicūt eā ore cōcipere ⁊
aure partū effundere (ſicuꝯ dicit Iſi. li. xij.
Paſſeribus ⁊ alijs paruis auibus inſidiatꝰ/
⁊ eoꝝ oua tranſglutit. filios ſuos caſu aliquo
ī latibulo leſos vel mortuos quadā herba ſa
nat. imo vt dr̄ ſuſcitat. vt dicit pli. rutā come
dit/ ⁊ eius ſucco ſe perlinit. ⁊ tunc baſilicū in
uadit intrepida ⁊ occidit. vt dicit pli. li. viij. c.
xxij. f. vbi dr̄ muſtelaꝝ virus baſiliſcis exitio ē
nihil enī deo nature placuit eſſe ſine pari. ca
uernā baſiliſci facile cognoſcit. quā ſubintrās
ipſum interemit. Eſt aūt aīal multū dormiēs
⁊ per ſōnū ipinguatꝰ/ ſicut glires. vt dicit idē.
Itē idē li. xxix. c. i. muſtelaꝝ inquit duo ſūt ge
nera. ſ. domeſtica ⁊ ſilueſtris. ⁊ vtriuſꝗ fel va
let cōtra aſpides. nā eaꝝ pudēda multū ferēt/
⁊ ſerpētibꝰ fetidū ꝯtrariatꝰ. ⁊ eaꝝ etiā carnes
dicimus valere cōtra venenū. muſtela cōbu
ſta ⁊ ī cinerē redacta adhibetur ſalubriter me
dicine que ē cōueniens contra litargicā paſſi
onē. vnde ſi ex veneno aſpidis aliquis incur
rit litargicā/ cinis muſtele inundātis aque di
ſtēperatus vim ſōniferā diſſoluit. vt dicit idē
Dicitur etiā eiuſdē puluis valere cōtra fiſtulā
nihil enim illa reꝝ omniū mr̄. ſ. natura ſine in
gentibus cauſis genuit. vt dicit ibidē. Dicit ēt
ariſto. li. viij. ꝙ muſtela pugnat cōtra ſerpētes
q: vterꝗ mures comedit/ ⁊ ē aīal velocis mo
tus ⁊ flexibilis corporis ac valde mobilis ⁊
inſtabilis/ odore ſagax. dorſū habēs rubeū
⁊ ventrē albū. mutat aūt colorē. nā ī aliquibꝰ
regionibus aliquo tpe anni/ tota pellis eius
ē cādida preter caudā morſus eiꝰ malicioſus
⁊ virulentis/ ⁊ eius vrina ē fetida ad moduꝫ
vrine muris.

m Igale ē modicū aīal ad modum
muſtele guloſū rapax ⁊ doloſum
nā cū dolo rapit/ qd̄ poſtea venti
cōmittit. vt dicit glo. ſuper leui. xi. māſuetū ſe
fingit/ cū ei aliquis appropinquat ex timore
ſed ſtatī mordet ⁊ venenū infundit. vt dr̄ ibi
dē. De migale dicit ariſto. ꝙ equos ⁊ mulos
īfeſtat/ ⁊ eque pregnāti marie īſidiatꝰ. pugnat
cōtra ſerpētes. ⁊ nūc ſe armat ruta. vt dicit idē.

m Urilegus idē ē ꝙ muſio ſiue ca
tus ſic dictus/ eo ꝙ muribus ſit ī
feſtus. hunc vulgus catū a captu
ra vocat/ vel ideo ſic dicitur/ quia catat. ideſt
videt. nam ita peracute videt vt fulgore lumi
nis/ noctis tenebras ſuperet vnde a greco ve
nit catus ideſt ingenioſus. vt dicit Iſi. libro
xij. Eſt autem animal nō determinati pili ⁊
coloris. nunc enim eſt album/ nunc nigrum/
nunc flauum/ nunc varium/ nūc etiam macu
loſum in pedibus ⁊ in facie ⁊ in curibus leo
pardo ſimilimū. orificium habens magnum
dentes habet ſerratos ⁊ acutos. ⁊ lingam lō
gam ⁊ flexibilem tenuem ⁊ ſubtilem cuꝫ qua
bibendo lambit/ ſicut ⁊ alia animalia que ha
bent labium inferius ſuperiori labio inequa
le. talia enim animalia ꝑpter labiorū inequa
litatem potum non hauriunt ſed lambunt (vt
dicit ariſto. ⁊ etiam pli.) Eſt autem animal in
iuuentute valde laſciuum ⁊ agile ⁊ iocunduꝫ
impetum faciens ad omne quod coraꝫ ſe mo
uetur. ludit cum calamo ante ſe ꝑtracto. In ſe
nectute autem eſt animal ponderoſum ⁊ mul
tum ſomnolentum. cautiſſime inſidiatur mu
ribus/ ⁊ eos plus odore ꝙ̄ viſu preſentiens/
inuadit in abſcondito ac venatur. capto mu
re cū eo ludit/ ſed finito ludo ab ipſo deuora
tur. tēpore coitus q̄ſi ſilueſtris efficitꝰ ⁊ euagatꝰ

inter catos. amoris etiaꝫ tempore grauis pugna cum vxoribus cominatur/ ⁊ vnus ab alio morſibus ⁊ vnguibus grauiſſime laceraẜ. ⁊ tunc vox horrenda emittitur/ quãdo ad pugnam mutuam vnus ab alio prouocatur. beſtia fit ſeuiſſima quando ſilueſtris efficitur/ ⁊ in nemoribus cõmoratur. miores feras vt cuniculos ⁊ lepores tunc venatur. quãdo cadit ab alto pedibus excipitur ⁊ vix per caſum aliquẽ leditur quando deorſũ ꝑcipitatur. fimus quẽ egerit valde fetet ⁊ ideo ſub terra abſconditur/ ⁊ pedib⁹ eius occultaẜ. quãdo pulchrã hꝫ pellẽ quaſi de ĩpa gloriãs vagus efficitur ſed quãdo pellis ei exurit/ tunc intra tecta cõmoraẜ. ſepe enim ꝓ pellis pulchritudine capitur a pellifice a quo decoriaẜ.

n Nocticula ẽ modica beſtiola multipes ⁊ alata/ ⁊ ideo quãdoqꝫ inter volatilia cõputatur. ĩ tenebris lucet vt candela/ ⁊ maxime circa poſteriora. in luce autem plena deformis eſt ⁊ obſcura. manus interficit tangentis/ ⁊ quãuis luceat ĩ tenebris tamen lucifuga ẽ. odit enim luceꝫ ⁊ ſolũmodo de nocte ãbulat. ⁊ onige cõtrariatur que eſt lucipeta. vt dicit Iſi. li. xij. c. de minutis volatilibus.

o Onager vt dicit Iſido. aſinus ferus interpretatur. hos effrica habet magnos ⁊ indomitos/ ĩ deſertis vagantes. ſinguli autẽ feminaꝝ gregibuſ preſunt. naſcentibus maſculis zalant maſculi ⁊ teſticulos eoꝝ morſu detrũcant/ quod cauentes matres in locis ſecretis eos abſcõdũt ⁊ vt dicit pli. li. viij. ex onagris ⁊ aſinis domeſticis velociſſimi aſini generantur. aĩal aũt eſt libeꝝ ⁊ indomitũ ⁊ laſciuũ/ frequẽtare mõtes ⁊ nemora conſuetũ ⁊ cuꝫ ſit aĩal ex ſe ĩbecille ⁊ innociuũ. ſolius fuge beneficio leonẽ ſupat in heremo atqꝫ lupũ. Eſt aĩal valde ꝑaciẽs ſitim diu expectans quouſqꝫ potuꝫ inueniat ſibi aptũ. De quo dicit phiſologus ꝙ. xxv. die marcij duodecies de die ⁊ totideꝫ de nocte rugit. per cuius rugitũ equinoctiũ apud aphroſ diſcernitur. ⁊ dicit ꝙ totiens ſemꝑ rugit ꝺ die quot dies habet horas/ ſimiliter ⁊ de nocte. vñ ⁊ ſiluarij in montibus affrice qui onagris habũdãt ſcd̃m numeꝝ rugitus eoꝝ/ numeruꝫ horaꝝ dieꝝ ⁊ noctiũ cõputant ⁊ diuerſificant Sagax ⁊ inuidus ẽ in olfactu. vnde quando amore feruet/ ⁊ neſcit vbi eius femina euagatur rupẽ aſcendit/ ⁊ patulis naribus ventũ attrahit. per cuius flatũ vbi ſit eius femina diiudicat ⁊ diſcernit. In mõtibus altis ⁊ paſcuoſis/ herbas virentes quas multũ diligit/ cũ diligentia querere conſueuit. quas cum inuenerit pre gaudio ſtatim rudit. ⁊ niſi preſenſerit beſtiã vel hoieꝫ ipſum venari cupientẽ. ꝙ diu inuenit gramina virentia a paſcuis nõ recedit. hominũ frequentiã valde odit/ atqꝫ fugit. ſolitudines ⁊ deſerta multum diligit.

o Onocentaurus ſcd̃m gl. ſuꝑ yſa. ix. eſt animal monſtruoſuꝫ ex tauro ⁊ aſina ꝓcreatum. onos enĩꝫ grece dicitur aſinus latine. vnde eſt aĩal laſciuuꝫ ad modũ aſini ⁊ ceruicoſum ad modũ tauri. Alio modo ſentit phiſologus. qui dicit onocentaurũ eſſe cõpoſitum ex humana effigie ⁊ aſina. nam ab vmbilico ⁊ ſurſum figuram habet hominis ⁊ ab eodẽ inferius formã optinet animalis. Huic rõni videtur concordare pli. libro vij. c. iij. Ludibria inquit mirabilia nobis fecit ingenioſa natura. ad detegendũ aũt eius potentiã ſatis ad ĩprodigioſas poſuiſſe gentes ⁊ poſuit m. e. c. exẽplũ de multis monſtris ⁊ ꝓdigioſis beſtijs quas india gignit. ſicut de fannis/ ⁊ ſatiris/ ⁊ de onocentauris/ ⁊ de ypocentauris/ ⁊ huiuſmodi. quas dicit eẽ beſtias humanã effigiem mentientes. Et alij dicũt centauros fuiſſe equites theſſalon qui ꝓ eo ꝙ in equis diſcurrebant/ quidã vnũ corpus equoꝝ ⁊ hominũ iudicabãt. vñ ⁊ centauros fuiſſe fictos aſſerũt. vt dicit idem libro. xi. vbi agit de portẽtis. Dicitur enim centaurus grece homo latine vnde centaurus dicitur hõmo ⁊ a centauro per additionem dicitur onocentaurus. ſic dictus eſt/ eo ꝙ in media hominis ſpecie ⁊ in media aſini eẽ dicaẜ. ſicut ypocentaurus dicitur monſtrum in quo hominũ equorumqꝫ natura eſſe coniuncta putatur. vt dicit Iſido. ibidem.

o Orix vt dicit glo. ſuper li. i. yſa. eſt animal immundum nec ſacrificiis aptum. Septuaginta autẽ interpretes tranſtulerunt quaſi beta ſemicocta. ceteri iterpretes omnes ſicut orix illaqueatus tranſtulerũt/ qui hebraice dicitur tho. ⁊ inter animalia imunda in lege reputatur. Eſt autẽ beſtia ſicut mus aquatic⁹/ vel ſicut glires qui ſunt quidam mures ſic dicti/ eo ꝙ ſomnus efficit eos pingues. hyeme vero tota dormiunt ⁊ immobiles quaſi mortui fiunt in eſtate reuiuiſcunt. Unde orix eſt animal quod huiuſmodi muribus aſſimilatur. ⁊ hoc videtur tangere littera yſa. ⁊ concordat cum pli. qui dicit ſic oricem vocat egiptus feram que in ortu caniculе viij. kal. Iunij quando incipit eſtas/ ſtat contra ſtellam ⁊ contuetur eam ac ſi vellet adorare eam. ⁊ hoc facit cum ſternuerit. ideſt

Digitized by Google

cum poſt longam dormitionem euigilauerit. Declinatur hic orix huius oricis ſcđm hoc ſicut dicitur ſorix ſoricis ⁊ onix onicis ⁊ huiuſ modi. Scđm iuuenalem vero orix eſt quedaꝫ auis pinguiſſima/ ita ꝙ ſua pinguedine ebetat cultellum. vt dicit idem libro.iij.vbi dicit. Jeculus orix obetiſſima ferro ⁊c. ſupra queꝫ locū dicunt expoſitores ꝙ eſt auis ſimilis galline affricane. vel ipſa gallina ſcđm britoneꝫ dicitur orix origis.ſcđm regulaꝫ greciſmi. Nomen in.x.donas in cis vel in gis. vt fex fecis lex legis gētiuū. Quatuor exceptis nix/nox ſenexq; ſupellex. vnde dicitur ꝙ orix eſt idem aial quod in lege munduꝫ reputatur quo ad eſum. deutro.xiiij.vbi dicitur comedetis origem ⁊ cameleopardulū.imundum tamē reputabatur quo ad ſacrificiū. Plinius aūt libro viij.c.iij.de animalibus ſõniferis dicit. capere in quāplurimas ſimilitudines transfigurātur.nam inter eas ſunt ilices mirande prauitatis que ſuper cornua vaſta ⁊ magna quibꝰ eorum capita onerantur ſaliendo de rupibus ſe excipiunt. Sunt ⁊ origes quorum villi contra naturam aliorum animaliū vertuntur verſus caput. Sunt ⁊ dame ⁊ pingreſti/ ⁊ multa alia animalia his ſimilia que alpes tranſmittunt ⁊ ſunis tranſmarini. vnde ſcđm hoc orix origis eſt ſpecies capre ſilueſtris/ ⁊ ſcđm iſtā ſignificationem vt puto non ſumitur in yſa. vbi loquitur de animalibus qui ſomno dampnabili ſopiuntur. q2 non bene conueniret methaphore/ cum omnis caprea ſcđm ariſto. ſit animal valde vigil naturaliter. paꝝ enim dormit/ ⁊ de facili excitatur cum ſit animal valde timidum. Et ſic ꝓ alio animali ſuppōit orix in deu. ⁊ pro alia ſimilitudine in yſa. ſicut dicunt multi.

o

Uis eſt molle pecus laniferū corpore inerme/ animo placiduꝫ ab oblatione dictum/ eo ꝙ apud veteres in inicio non tauri ſed oues offerebant in ſacrificio (vt d. Jſi. libro xij.) ex his quidā bidentes vocantur/ eo ꝙ inter octo dētes duos altiores habent/ quas gentiles i ſacrificio maxime offerebant. vt ibideꝫ dicit Jſido. vel dicuntur bidentes quaſi biennes ideſt duoꝝ annoꝝ/ quia talis erant etatis quando ad ſacrificiū eligebantur. Sed potius vocantur a duobus dentibus qui preeminent ⁊ cuꝫ quibus naſci dicuntur. Hic bidens huius bidentis dicitur. vt dicit beda. De ouibus auteꝫ dicit ariſto. li.v. ꝙ pariant vſq; ad octo annos. Et li.vij. ſi impregnentur oues verſus ventū ſeptentrionalem faciunt mares. ⁊ ſi aduerſus meridionalem tunc femine naſcentur. ⁊ quales vene fuerint ſub lingua ouis talis coloris erit fetus. quere ſupra đ agnis ⁊ ariete. ⁊ quādo oues ſenes mouētur ad coitum in aliquo tempore determinato/ dicunt paſtores ꝙ ē ſignum bonitatis in eis. ⁊ ſi iuuenes ſic mouētur dicunt ꝙ eſt ſignum future peſtis in ouibus in anno illo. Jtem ariſto. libro vij. oues impregnantur bibendo aquam. ⁊ ꝓpter hoc dant eis paſtores comedere ſal vt plus bibētes impregnentur/ ⁊ magis ſane conſeruētur. Dant etiam eis i autūno cucurbitas paratas cum ſale ad multiplicationē lactis/ ⁊ tunc fluit plus lactis de māmillis. ⁊ oues impinguātur lenticula cum ſale. ⁊ ſi oues per triduuꝫ abſtineant a cibo/ ⁊ poſt accipiant cibuꝫ multum impinguabuntur. ⁊ in eſtate valet eis aqua ſeptētrionalis frigida ⁊ in autūno aqua meridionalis tepida. ⁊ iuuat eis paſtus in fine diei ⁊ motus. per nimia eniꝫ itinera ⁊ per fortes labores macreſcunt. ⁊ paſtores cognoſcūt que poſſunt pati hyemem/ ⁊ ſuper quas inuenitur glacies/ ⁊ ſuper quas non. ⁊ que ex eis eſt debilis a ſe non excutit glaciem nec repellit. ⁊ carnes ouium ſicut ⁊ alioꝝ quadrupedum que in loco multum aquoſo nutriuntur ſunt male. ⁊ que habent caudam longam minus patiuntur hyemem ꝙ̄ que amplam. ⁊ que habent pilos paucos ⁊ criſpos grauiorē hyemem patiuntur. ⁊ lana ouiuꝫ quas comedit lupus inficitur. pannus vero inde factus recipit pediculos. Jtem idem libro viij. i ouibus plus habundat priuatō intellectus ꝙ̄ in alijs animalibus quadrupedibꝰ/ ⁊ nocet eis tonitrꝰ. ⁊ ſi remanſerit vna ſola/ ⁊ fuerit imp̄gnata abbortiet pre timore forſan. Jteꝫ dicit plinius libro viij.c.xlvij. tonitrua inquit ſolitarijs ouibus inferunt abortiuū. remedium ē vt in vnuꝫ pariter congregentur. quere ſupra eo. ſub lr̄o.a. de ariete ⁊ đ agno.

p

Antera vt dicit Jſidorus lib xij. ſic eſt dictus/ ſiue quia omnium animaliū eſt amicus excepto dracone quem valde odit. ſiue quia ſocietate ſui generis gaudet/ ⁊ ad eandem ſimilitudinem quicquid accipit reddit. pantera enim grece/ totum dicitur latine. Eſt autem beſtia minutis orbiculis ſuperpicta/ ita vt ex macularum nigrarum ⁊ albarum eſt flauaruꝫ varietate tota eius pellis occulata exterius videat̄. vt dicit idem. Hec beſtia vt dicit Jſido. ſemel tātū modo parturit/ cuius cauſe ratio aperta ē. nā cum in vtero matris conualuerint catuli/ ⁊ ad naſcēdum iam receperint vires odiūt matres

laceranteſq; vnguibus matris aluum tanq̄ ſuo partui reſiſtentem. vnde ⁊ mater partum dimittit/dolore vteri compellente (⁊ ideo dicit pli.) animalia cum acutis vnguibus frequenter parere nō poſſe nā mouentibus ſe catulis viciate intrinſecus ſūt matrices (hucuſq; Iſido.lib.xij.) De pantera etiā dicit phiſologus pantera inquit odit draconē/ ⁊ draco ipſū fugit. cū autē comederit ⁊ ſaturata fuerit ſe recondit in ſpelunca/ ⁊ dormit ꝯtinue fere per tres dies. poſt triduū vero a ſomno ſurgēs emittit vocē. ⁊ ab ore eiꝰ exit odor aromaticus ſupra modū ſuauis. ꝑpter cuius ſuauitatē ipſū oīa animātia ſequūtur. Solus aūt draco audiens vocē eius timore perterritus fugit in cauernam/ neq; ferens odorē/ in ſemetipſo deficit ⁊ torpeſcit. odorē.n. eius reputat ꝑ veneno. De panteris aūt dicit pli.li.viij.c.xviij pantera ſicut ⁊ tigris maxima colorꝝ ⁊ macularū varietate decoratur. alia animalia ꝓprio colore gaudent. Sunt tamen leones nigri in ſiria/ qui panteris in candidis maculis ſūt ſimiles. In colore autē vario pantere ⁊ tigris/ oīa animalia quadrupedia ſolliciantur videre eos ſed toruitate capitis terrētur. quāobrez caput occultant/ ⁊ pulchritudine relique partis beſtias ad ſe inuitant/ ⁊ ſic inuitas arripiunt ⁊ manducant. Et quāuis ſit beſtia valde ſeua tamē illis qui ſibi in aliquo ſubueniunt nullatenus eſt ingrata. vt ibi exēplificat idem pli. de quodā q̄ liberauit catulos pantere collapſos/ in quandā foueā quē pantera eduxit extra ſolitudinē/ leta ⁊ blandiens. vt ſibi gratias referre facile appareret.

p Ardus vt dicit Iſi. eſt beſtia velociſſima colore vario orbiculata vt pantera/ preceps ad ſanguinē ⁊ ſaltu ruit in mortē/ ⁊ habet talem diſpoſitionem ſicut pantera. nec hꝫ ab eo aliaꝫ driam niſi ꝙ pātera habet maculas albiores (ita dicit pli.li.viij.) De pardo aūt dicit ariſto. libro viij. ꝙ quādo pardus infirmatur comedit humanū fimuꝫ grā medicine. ⁊ ideo venatores ſuſpendunt ſtercus ſuper arborē/ ad quā duꝫ aſcendit a venatoribus interficitur. Eſt aial libidinoſum ⁊ coit cū leena/ ex cuius adulterio generatur leopardus. quere ſupra de leena. pardus captis catulis nimis eſt ſeuus. vt dicit glo. ſuper oſee.xiij.

p Iloſi ſicut innuit gloſa. ſuper yſa. xiij. monſtra ſunt ad ſimilitudinē hoīuꝫ ⁊ dicuntur ſilueſtres homines qui ⁊ ſatiri dicuntur. Iſido. autem li.viij c.vi. dicit. piloſi ſunt qui grece pauide/ latine incubi appellātur. ſiue minuti ab incūdo dicti paſſim cuꝫ animalibus. vnde incubi dicūtur ab incubendo ideſt coeundo. Sepe enim improbi exiſtunt mulieribus ⁊ eaꝝ peragunt concubitum/ quos demones gallidus ſios appellant. quia ſepius hanc immundiciaꝫ peragunt. quē autem incubonem vocant/ hunc romani famū vel ficarium vocāt. Item dicit papias. piloſi a grecis pauites/ a latinis incubi vocantur. quoꝝ forma ab humana effigie incipit/ ſed beſtiali extremitate terminatur. Idē dicit glo. ſuper yſa. xxxiiij. ſed idem dicit alia glo. ꝙ piloſus dicitur ſimia. Eſt auteꝫ beſtia monſtruoſa piloſa multum ⁊ villoſa/ figuraꝫ humanā in multis repreſentat. quere infra de ſimia.

p Igargus eſt animal mundū quo ad eſuꝫ. vt patet deu.xiiij. ⁊ ē animal cornutum ⁊ barbatum ſicut hircus. minus ceruo/ maius hirco. vnde ſimile eſt hircoceruo/ ſed longe minus. quere īfra de tragelapho. rumiat ſicut hircus. findit vngulā ſicut ceruus. ⁊ eſt animal agreſte magne velocitatis nemora habitat ⁊ deſerta. Hug. autem dicit ꝙ pigargus eſt auis parua ⁊ depreſſa. vnde dicitur a pigo ꝙ eſt depreſſio. ſꝫ in deu. ſupponit ꝓ animali quadrupede/ qđ eſt ſimile hircoceruo. vt ibi innuit glo. nec aſpiratur ibi prima ſillaba. vnde cum.h. non debet ſcribi/ quidam ſcribunt philargum ſꝫ male. vt pꝫ in libris correctis.

p Ignei ſunt homines parui ſtatura cubitali/ quos greci a cubito pigneos vocant. hi montana indie tenent/ quibus vicinus eſt occeanus (vt dicit papi.) Sed dicit augꝰ. ſic. pignei tantum ſemicubitales ſunt/ qui tertio anno perfecte ſūt etatis. vij. ſeneſcunt. Dicuntur autem pugnare contra grues a quibus armati ferro aliquotiens deuincuntur. De pigneis autē dicit plinius libro. vij.c.ij. pignei ceruos/ vt ſunt dodrantes non excedentes ſalubri celo ſemper vernante. habitant in terra temperata montibus compoſitis ex parte aquilionis quo grues infeſtare fama eſt. qui incidentes arietuꝫ ⁊ capraruꝫ dorſis armati ſagittis verno tempore congregato agmine ad mare deſcendunt. ⁊ oua ⁊ pullos gruum pro viribus deſtruunt ⁊ conſumunt. ⁊ hanc impeditionem faciūt tribus mēſibus quod ſi nō facerent/ futuris auium gregibus reſiſtere non valerent. De pēnis autem earum ⁊ ouorum putaminibus ſibi caſas faciunt. vt dicit idem. ⁊ ſubdit ariſto. inquit in cauernis viuere pigneos tradit.

Porcus vt dicit Iſi.li.xij. ſpurc⁹
dr̄. Ingurgitat.n. ſe ſceno ⁊ luto
īmergit limo ſe illinit. ⁊ in locis fe
tidis requieſcit. vnde ⁊ oratius. ⁊ amica luto
ſus. hinc ſpurcus vilis ⁊ ſpurius nuncupatur
cuius pilos ſetas dicimus / cū quibus ſuto/
res conſuunt ſotulares (vt dicit idē). Sūt au
tē porci quidā domeſtici. alij ſilueſtres. maſcu
li aūt inter domitos dicūtur verres/ eo ꝙ grā
des habeāt vires. femine aūt dicunt̄ ſues q̄ſi
paſcua ſubigentes. i. ſubacta terra cibaria ex
quirentes. Inter ſilueſtres maſculi dicūt̄ apri
i. feri. vt dicit Iſi. De porcis aūt dicit plini. li.
vij. c. li. porci naſcūtur dentati. vt tradit vigi/
dius mares nō vltra trimatū generāt. porcus
amiſſo oculo cito extinguit̄/ vſq; ad. xv. ānos
vel. xx. viuere pōt. multis firmitatibus ſubia
cent porci / ⁊ quādo īfirmātur obliquū tenēt
caput volutati in luto. pl⁹ iacent in latere dex
tro ꝙ̄ i leuo. pingueſcūt. xl. diebus. ſ; magis
ſi in principio ſaginationis. mediā per tridu/
um patiūtur. mutuo ſe diligunt. mutuā voce;
noſcunt. vnde vno clamāte omēs occurrūt/ ⁊
ipſū ꝑ viribus iuuare ſatagūt ⁊ ꝯtendūt. Do
meſtici ꝓpria hoſpitia domoſq; petere diſcūt
⁊ ad eas etiā ſine duce redire de veſpere ꝯſue
uerūt (vt dicit idē) eūdo ⁊ iacendo grūniūt/ ⁊
du; dormiant maxime ſi fuerint bn̄ pingues
Sūt aūt porci fortioris ſomni in maio/ ꝙ̄ in
alio tpe anni. ⁊ hoc accidit eis ex fumis p ca/
lorē vernale reſolutis ab humoribus in hye/
me in ipſoꝝ corporibus cōgregatis/ ⁊ iō tūc
ſuauius dormiūt ⁊ diutius ꝓpter reſolutos
mulcebres fumos ipſorum cerebrū tunc tpis
ſuauiter opilantes. in eſtate vero / ⁊ ſi multa
ſit humoꝝ reſolutio/ fortis tn̄ fit eorūdē cōſū
ptio ⁊ deſiccatio/ ꝓpter exceſſū eſtiualis calo
ris. ⁊ non fit tanta humoꝝ generatio qui ſūt
cā ſomni. ꝓpter qđ nō tantū dormiunt in eſta
te quātū in vere. vt dicit auicē. In autūno au
tē ⁊ in hyeme ſunt humores cōpacti ex frigidi
tate aeris eoꝝ forinſecus cōſtringente/ ⁊ ideo
pauci fumi tūc tpis reſoluūtur/ ꝓpter exceſſu;
frigoris humores in corpore cōpingentes (vt
dicit idē) Ariſto. aūt dicit de porco lib. ij. por
cus nō eijcit dentes oīno/ ⁊ ē maſculus pluri/
um dentiū ꝙ̄ ſit femina. Itē ariſto. li. iij. por/
cus ſaltat poſt octauū menſē. ⁊ femia parit p⁹
annū. ⁊ qđ generatur ex ſpermate maris ante
vnū annū/ eſt debile valde ⁊c. Itē idē. porc⁹
h; conſuetudinē/ ꝙ ſi coierit prius cū aliqua
tūc ſui filij ſunt pauciores ex ſecūda/ ⁊ mino/
ris corpis. ⁊ qñ porca virgo prius fuerit ipre
gnata pariet filios minoris corporis. porca ſi
fuerit multū pinguis/ erit eius lac paucū poſt
eius partū. ⁊ meliores ſunt filij qui naſcuntur
in hyeme/ ⁊ peiores qui in eſtate. ⁊ meliores
ſunt filij qui generant̄ in iuuētute/ ꝙ̄ qui in ſe
nectute. porcus aūt cū ipinguat̄/ pōt coire oī
tpe nocte ⁊ die/ ⁊ magis in mane. Itē li. vi. cū
parit porca/ prio filio primā dat māmillam.
verris multū appetit coitū/ nec dimittit mater
ſaltare ſuper eā quouſq; declinent auricule/ ⁊
multū eſt ordeū bonus cibus porcis quādo
debēt generare maxie decoctū. Itē li. vi. por/
cis accidit triplex infirmitas. vna que dr̄ bran
cos/ ⁊ ē apoſtema in auricula ⁊ in mādibula/
⁊ ſepius in pedibus. ⁊ caro que ē in illo loco
corrūpitur/ ⁊ tranſit paulatī corruptio ad car
nē vicinā/ donec veniat ad pulmone;. ⁊ tunc
ſuffocat ſpm̄ ⁊ expirat. augmentat̄ hec īfirmi/
tas ſubito/ ⁊ paſtores porcoꝝ quādo prio co
gnoſcūt infirmitatē preſcindūt mēbrū ī quo ē
infirmitas. nō. n. curari poſſunt ſine inciſura
Alia aūt accidit eis infirmitas que dr̄ dolor
⁊ pōderoſitas capitis/ ⁊ ex ipſo morit̄ ps ma
xia porcoꝝ. Alia infirmitas ē fluxus vētris ⁊
vix h; remediū/ qm̄ interficit in tribus dieb⁹.
⁊ quando porci ſunt groſſi/ tunc eos comede
re mora allicit. ⁊ iuuat eos balneū quando a/
qua eius fuerit multū calida ⁊ minuuntur ve
ne ſub lingua eius. Itē cibus diuerſus ipin/
guat porcos/ ⁊ quidā cibi inflant/ ⁊ quidam
generāt carnē/ ⁊ quidā pinguedinē. ⁊ tā por/
ci ꝙ̄ porce delectātur comedēdo glādes/ quia
eaꝝ tēperāt carnes. tamē ſi porce comederent
multū de eis abhortient ſicut oues. multa a/
lia refert de eis ariſto. quere de apro. ⁊ infra
de ſue.

Pediculus cutis eſt vermis a pedi
bus ſic vocatus (vt dicit Iſi. lib.
xij.) plus eni; pedū motu ꝙ̄ mor
ſu ledit cutem. ⁊ humidis ⁊ corruptis vapo/
ribus intercutaneis per poros reſudātib⁹ ge/
nerantur (vt dicit conſtā. in viati) ſepe inquit
pediculi ⁊ lendes naſcūtur in capite vel in cu
te ex purgatōibus quas natura eijciens facit
cōſumere inter cutem ⁊ carnem. Super quem
locum dicit expoſitor. quidam pediculi ex hu
more ſanguineo generantur. ⁊ ſunt rubei ⁊
groſſi. quidam ex flegmatico/ ⁊ ſunt molles ⁊
albi/ quidam ex colerico ⁊ ſunt citrini longi
veloces ⁊ acuti. quidam ex melancolico ⁊ ſūt
illi cinerei coloris ideſt ſubnigri ⁊ macilenti
⁊ motus tardi. vbi autem eſt nimia pedicu/
lorum multitudo in corpore multum in ple/
ctorico ⁊ corrupto ſignū ſolet eē corruptōis ge
neralis/ vt morphee ſiue lepre. vt dicit idem

Contra pediculorum autem moleſtiam va/
let capitis frequens ablutio. pectinatio ⁊ me
dicinalis mundificatio (nam vt dicit cōſtan.
argentum viuū cum cinere ſalicis eos necat/
⁊ hoc precipue ſi ex calido humore generant.
Idem facit litargirium idest plumbum vſtuȝ
cum oleo ⁊ aceto. ſi vero generentur ex humo
re frigido valet ſcaphiſagia/ auripigmentum
cum oleo ⁊ aceto. ſimiliter aqua marina ⁊ ſal
maria cum aceto. ſcd̄m autē differentias na
turas animaliū ſunt in eis differentie pedicu
lorum. vt patet in porco cuius pediculuſ dicitur
vſia ſic dictus/ quia vrit. nam vbi mordet a
deo locus ardet/ vt ibi veſice fiāt. vt dicit idē
Iſi. libro. xij. quilibet autem pediculus tan/
to acrius mordet ⁊ ledit/ quanto plus macre
ſcit.

p Ulex vermis eſt modicus moleſt⁹
hominibus maxime ⁊ infeſtus a
puluere dictus eo ꝙ a puluere po
tiſſime nutriatur. vt dicit Iſido. li. xij. Eſt au
tem vermiculus mire leuitatis non curſu ſed
veloci ſaltu/ pericula euadens ⁊ effugiens. tē
pore frigido pigreſcit/ vel deficit eſtiuo tem/
pore inſoleſcit. quāuis autem non ſit de ani
mantibus que procedunt per manifeſtam ſe/
xus cōmixtionem. multiplicat tamen ſuā ſpe
ciem per ouationem. qr oua quedam in ſe gi
gnit/ ex quorum cōmixtione vel emiſſione vni/
cus pulex multos ꝓducit. vnde pulex albus
quidē naſcitur/ ſed quaſi ſubito in nigredinē
cōmutatur. ſanguinem appetit ⁊ carnem cui i
ſidet terebrat ⁊ perfodit. liquidiorē parteȝ in
tercutanei humoris ſuggit. ⁊ in parte corpo/
ris cui inſidet ſuggendo ſanguinē rubicūduȝ
veſtigiuȝ derelinquit. dormire volentes acri
morſu īpetit. nec etiaȝ regibus ſi eorum carnes
paruus pulex tetigerit/ quī eos moleſtet/ par
cere cōſueuit. eius ſiquidē abſinthiū eſt vene
nū. Similiter ⁊ folia perſicorum vt dicit cōſtan.
colloquintida valet cōtra pulices ſi trita ⁊ mi
xta cū aqua p loca vbi habūdāt pulices aſp/
gantur. Similiter ⁊ folia abſinthij/ qr vt di/
cit eorum odore ⁊ ſapore moriūtur. ꝓpter ſaltuſ
velocitatē/ de facili nō capiuntur. in calore cō
tra tēpus pluuioſum acrius mordet pulex

r Inoceron grece latine cornu ī na
re interpretatur. Idē eſt monoce
ron idest vnicornus/ beſtia. ſcȝ ſe
uiſſima ſic appellata/ eo ꝙ vnū cornu in me/
dia fronte hȝ. quatuor pedum ita acutū ⁊ va
lidū/ vt quicquid ipetierit/ aut ventilet/ aut p
foret (vt dicit Iſi. li. xij.) nam cū elephāte ſe
pe certamen hȝ/ quē vulneratū in ventre pro
ſternit. tāte aūt eſt fortitudinis vt nulla venā
tiū virtute capiatur. Sed ſicut aſſerunt qui d̄
naturis rerum ſcripſerūt virgo puella ꝓponitur
que venienti ſinū apperit. in quo ille omni fe
rocitate depoſita caput ponit. ſicqȝ ſoporat⁹
velut inermis capitur/ ⁊ interimit̄ iaculis ve/
natoris (huc uſqȝ Iſi. li. xij.) Gre. ſuper Iob
addit in moralibus ad iā dicta. rinoceron in
quit fera eſt nature omnino idomite/ ⁊ ſi quo
mō capta fuerit teneri nullatenus poſſit. ipa
tienſqȝ vt dicitur illico moritur. De rinoceron
te dicit pli. li. viij. c. xxi. rinoceros in nare ha/
bens cornu idest in media frōte ſupra nares
hoſtis eſt elephantis. vnde ſuum cornu limat
ad ſaxa ⁊ acuit. ⁊ ſic preparat pugne/ ⁊ in di/
micatione aluū impetit elephantis quem ſcit
partem corporis eſſe molliorem / longitudo
ineſt ei vt equo ſed crura multa breuiora. co/
lor etiam buxeus ſicut innuit idem libro. viij
c. xxij. huiuſmodi fere multe ſunt ſpecies. ſcilȝ
rinoceron/ monoceron/ egliceron. Eſt autem
monoceron vt dicit idem. fera aſperrima ſimi
lis equo in corpore/ ⁊ ceruo in capite/ pedib⁹
elephanti/ cauda apro/ mugitū emittit grauē
vnum cornu nigrum eminens/ in media fron
te habet. duorum cubitorum hanc feram vi/
uam negant capi. Egliceron ſpecies dicitur
eſſe vnicornix. ⁊ dicitur latine capricornus/ ab
egla quod eſt capra ⁊ ceros quod eſt cornu.
animal eſt puſillum ſimile hedo/ acerrimum
nimis. in media fronte vnum gerens cornu.
Item dicit plinius ibidem ꝙ in india ſunt
vnicornes boues habētes cādidas maculas
⁊ ſolidas vngulas ſicut equi. Sūt ⁊ aſini q̄/
dam indici vnicornes. vt dicit ariſto. auicen.
⁊ pli. qui ſunt ſic dicti/ eo ꝙ vnū in fronte ha
bent cornu inter aures. reſiduū autē corporis
ipſorum ſimile eſt corpori onagrorum ſilueſtriū
aſinorum. ſed talis monoceros eſt minoris
audacie ⁊ feritatis ꝙ̄ ſint alij vnicornes. ⁊ di
citur monoceros a monos quod ē vnus ⁊ ce
ros quod ē cornu quaſi in capite geſtiens cor
nu vnum. ⁊ declinatur hic rinoceron huius ri
nocerontis/ rinoceronti ⁊c. ſimiliter declina/
tur monoceron monocerontis monoceronti.
Inuenitur autem rinoceros ⁊ monoceros ⁊
tunc dicitur rinocerontis in genitiuo. ⁊ ſic de
alijs.

r Ana a garrulitate vociſ ſic vocata
eo ꝙ rane ſtrepitū ⁊ ſonos vociſ i
portunis clamorib⁹ reddūt ī palu
ſtrib⁹ vbi generāt̄ vt. d. Iſi. li. xij. c. iij. piſcab⁹.

Ex ranis aũt quedã ſũt aquatice quedã pa/
luſtres/quedã rubete. de quibus ſupra dictũ
eſt in littera.b. de buffone. Alie calamite/que
ſic ſunt vocate. qm̃ inter arundines habitant
⁊ frutices. vnde ⁊ in calamis conuerſantur ⁊
ſunt valde parue ⁊ virides ⁊ mute ſine voce.
Alie ſunt egredule rane paruule in ſicco vel ĩ
aquis morantes vnde ſic ſunt nũcupate. Eſt
autem quedam ſpecies rane que miſſa in os
canis facit eum obmuteſcere/ſed hoc multi ne
gant (vt dicit Iſi.li.xij.) Ariſto. autem dicit ꝺ
rana li.iiij. ꝙ habet linguam ꝓpriã/quoniaꝫ
anterius lingue ſue applicatur ori ſuo ⁊ qua
ſi ligatur/ſicut extremitas lingue piſcis lꝫ po/
ſterius ⁊ interius ac cõcauũ linguã habet ab
ſolutam. ⁊ ꝓpter hoc habet rana linguã ꝓpri
am ⁊ eſt coax. ⁊ nõ facit hoc niſi in aqua tãtũ
⁊ ꝓprie maſculus tp̃e coitus quãdo clamat
feminã. quia quodlibet animal habens vo/
ceꝫ vociferat ⁊ clamat tp̃e coitus. rana autem
multiplicat vocem quando ponit mandibu/
lam inferiorem equaliter in aqua / ⁊ extendit
ſuperiorem ⁊ per extenſionis conatum duaꝝ
mandibularum. lucent eorum oculi ſicut can
dele/ ⁊ hoc de nocte/ maxime quia coeunt de
nocte plus ꝙ̃ de die. ⁊ omnes piſces nutriũt
pullos ſuos preter ranam (vt dicit idem lib.
vij.) quando autem primo in aqua forman/
tur rane videntur totaliter eſſe caput cum qua
daꝫ extremitate dependente ad modum cau/
de. deinde dilatantur totaliter in vẽtrẽ. ſubla
ta cauda creſcunt ei pedes/ ⁊ ipſa rana in ani
mal quadrupes transformatur. mouent oẽs
rane preter buffonem vel rubetam potius ſa
liendo ꝙ̃ gradiendo. nam vetus rubeta raro
ſalit. rana igitur aquoſa eſt ſeu paludoſa/ cla
moſa/limoſa/venteroſa/ timoroſa/ ſub vẽtre
maculoſa/venenoſa. ⁊ ideo abhominabilis
hominibus/ ⁊ maxime odioſa/ in terra viuit
pariter ⁊ in aqua.

ſ Alamãdra vt dicit pli. libro .x.c.
lxvij. eſt ſimilis lacerte in figura.
nunꝙ̃ apparet niſi in magnis im
bribus. deficit auteꝫ in ſereno/ ⁊ tantus ei eſt
rigor vt ignem tactu extingat ſicut glacies ſa/
niem lacteam ore euomit/ que ſi hominis teti
gerit corpus toti defluunt pili. ⁊ qꝺ tactuꝫ eſt
corrũpitur ⁊ in colorem turpẽ cõmutatur. Sa
lamandra itaqꝫ eſt genus lacertuli ſiue ſtellio
nis animal peſtiferum ⁊ ſumme venenoſum.
nam (vt dicit pli.li.xix.c.iiij.) fructus arborũ
inficit. aquas corrũpit/ ex quibus ſi quis co/
mederit vel biberit mox necatur. ſed ſi ſaliua
eius pedem tetigerit/ totũ hoieꝫ inficit ⁊ cor/
rũpit. ⁊ quãuis tanta ſit in ſalamãdrã vis ve
neni a quibuſdam tamen animalibus man/
ditur loco cibi. inter medios ignes viuit ſola
aĩalium (vt dicit idem imo incendium igneũ
extinguit. ⁊ eſt genus ſalamandre cuius pel/
lis eſt villoſa ⁊ piloſa/ſicut pellis vituli ma/
rini/ex qua fiunt aliquando cinguli ad vſus
regũ qui poſt longã vetuſtatem in ignẽ ꝓiecti
nõ exuruntur/ſed poſt diuturnã inflãmatõeꝫ
illeſi ⁊ purgati quaſi renouati ab ignibus ex
trahũtur. ⁊ ab illa pelle fiunt ligmina in lam
padibus ⁊ lucernis/que nullo incẽdio corrũ/
puntur quere ſupra in littera.a. de anguiũ di
uerſitate ⁊ inuenies ibi de hoc verme.

ſ Anguiſſuga eſt vermis aquatilis
ſic dicta/ eo ꝙ ſanguinẽ diligit ac
ꝙ ſuggit. potantibus inſidiatur
cũ illabitur faucibus vel vbi vſpiam adheſe
rit ſanguinem haurit. ⁊ cum nimio cruore ma
duerit/euomit quod hauſit/ vt de nouo recen
tiorem ſuggat (vt dicit Iſido. libro. xij.) ver/
mis eſt colore ſubnigri quibuſdã virgulis ru
beis diſtinctus/corpore mollis /oblongus ⁊
flexuoſus/os habet triangulũ / ⁊ in ore fiſtu
lam cum qua ſanguineꝫ ſuggit. venenoſis in
ſidet. ⁊ ideo quando debet apponi membro
cauſa medicine/ primo debet inuolui in vrti/
cis ⁊ in ſale/ vt ſic compellatur euomere ſi qꝺ
forſan hauſerit venenoſum in aqua tepida. ⁊
tempore calido citius membro ſe applicat ad
ſuggendum.

ſ Tellio nomen ſumpſit a colore.
Eſt eniꝫ beſtiola tergo depicta lu
cẽtibus guttis in modũ ſtellaꝝ ꝺ
quo dicit oui. Aptumqꝫ colori nomen habet
varijs ſtellatis corpe guttis (vt dicit Iſi. li.
xij.) vbi ſubiungit. ſtellio aũt adeo ſcorpioni
bus ẽ cõtrarius vt viſo eo pauorẽ his afferat
⁊ torporem (pli. libro viij.) dicit ꝙ ſtellio ma
xime de rore viuit/ ⁊ quãuis ſit aĩal pulchruꝫ
⁊ depictũ multũ tamen eſt venenoſũ q̃ꝛ (vt di
cit pli. li. xxix. c.ij.) ex ſtellione peſſimũ fit me/
dicamentũ. nã cum fuerit mortuus in vino fa
ciem eoꝝ qui bibunt lẽtigine abducit ob hoc
eũ in vino vnguento necant qui forme inui/
dent meretricum/ cuius remedium eſt oui vi/
telſum mel ⁊ vitrum. fel ſtellionis tritum in a
qua muſtelas dicitur congregare. ⁊ eſt ſtellio
genus lacerte reptile ⁊ quadrupes habẽs pe
des latos ⁊ digitos ſcaſſos ad modum ma/
nus/ qᵬ⁹ repit ad domoꝝ ⁊ murorũ rimas in
q̇bus facit cauernas ſuas. ⁊ mutat ſpoliũ ſu/
um in ſenectute ſicut ſerpens. vt dicit idẽ. ⁊ la
titat i hyeme i cauernis ⁊ habet tñ viſus eius

Jn vere autẽ exiens de caverna ſentiens de
fectum viſus mutat locum / ⁊ querit ſibi locũ
⁊ cavernã ad orientem. ⁊ continue aperit ocu
los contra ſolis ortum/ donec in oculo deſic
cetur humor ⁊ cõſumatur nebula que oculis
caliginẽ inducebat. Sup. puerb. aũt li. c. xxx.
innuit glo. ꝙ ſtellio eſt animal velociſſimũ ⁊
tamen non pẽnatum. ſed tantũ velocitate pe/
dum repit ⁊ ſcandit ad ſublimitatem domo/
rorum ac murorum.

ſErpens eſt dictus/ eo ꝙ occultis
ſerpit acceſſibus. non gradit̃ pu/
blice ⁊ aperte/ ſed ſquamaꝝ niſi/
bus repit occulte (vt dicit Jſido. lib. xij.) de
cuius natura nõ ꝓſequor. qꝛ ibi ſupra in lit/
tera. a. vbi agitur de angue omnia ſunt ꝓliri
us explanata. tamẽ quaſdam notas ꝓprie/
tates ⁊ vulgatas hic breuiter inſerere non pi
gebit. Dicebat ioan. de ſancto egidio de ſer/
pente ſic. formidat nudũ. dicit enim ꝙ inſilit
in veſtitũ. ſputũ fit ſibi venenoſum qꝛ ſaliua
ieiuni hoĩs venenũ eſt ſerpenti. pugnat ꝓ ca
pite in quo dr̃ eſſe ſedes cordis carnẽ frigidã
habere dr̃. qꝛ frigide eſt nature. pectore vẽtre
incedit. hoc dicitur qꝛ rectis nõ graditur anu
lis ſꝫ ſingulis ſerpit. ſe renouat. loca mucida
lingit. ideſt loca putrida. obumbrat/ ideſt lo/
ca vmbroſa amat. reſpicit oblique/ qꝛ laterali
ter nõ directe. tranſfigit aculeo ⁊ dente. flectit̃
in ſe/ qꝛ tortuoſus eſt ⁊ non rectus. abſcondit
leprã/ qꝛ comeditur ne talis infirmitas reue/
letur. non ceſſat vertere linguã/ qꝛ ſerpens ſp
mouet linguã ex vi veneni. eſurit ⁊ patit̃. diu
enim ſuſtinet famẽ. claudit ſuã aurẽ ne audi/
at incantantẽ. vinoq; venatur. ſibilat anteq̃
mordeat. interimit omne quod mordet. auis
hoſtis/ qꝛ flatu iteremit eas. iacta reſumit/ qꝛ
venenum quod eijcit iterato reſumit.

ſJmia grece a ſuppreſſis naribus
eſt vocata. vnde ⁊ ſimias dicim⁹
eo ꝙ ſuppreſſis naribus ſint ⁊ fa
cie feda rugis turpiter follicãtibus. alij dicũt
ſimias a ſimilitudine rationis noĩatas/ qꝛ in
multis actus hoĩs imitantur. ſed hoc eſt fal/
ſum vt dicit Jſido. li. xij. (⁊ ſubdit) ſimie ſũt
elementoꝝ ſagaces noua luna exultãt media
⁊ caua triſtantur. quãdo hꝫ duos fetus/ fetũ
quẽ plus amat in brachio ſuo portat quẽ ve/
ro nimis diligit humeris geſtat/ quãdo ſibi ĩ
ſtat neceſſitas fugiẽdi. Cum vero arctatur ab
inſequente fetuꝫ brachijs portatum proijcere
cõpellitur/ ⁊ alio qui humeris inſidet preſſa/
tardior ad fugã redditur. ⁊ ideo a venatore fa
cilius ⁊ citius preuenitur. Simiaꝝ aũt quin
q; ſunt genera. vt dicit idem. ex quibus circo
petici caudas habẽt. ſimia. n. ẽ cũ cauda/ quã
quidam cimã vocant. Sunt ⁊ alie que ceno
phale ſunt dicte/ qꝛ facie canibus ſunt ſimi/
les ſed corpus habent ſimiaꝝ. Sunt etiã ſpi
ge villoſe/ comis ⁊ mãmis ꝓminentibus fa/
ciles ad feritatis obliuionem. Sũt ⁊ ſatiri fa
cie ad modum grata ⁊ geſticulantibus moti/
bus inquieti. Sunt ⁊ callitrices que toto pe
ne aſpectu a ceteris diſtant. naꝫ in facie ſũt ꝓ
ducta barba ⁊ lata cauda vt dicit Jſi. Jtẽ di
cit pli. li. viij. c. liiij. vbi dicit ſimiaꝝ genera fi
gure hoĩs ſunt ꝓxima. caudis inter ſe diſtin/
guũtur. mira ſolertia viſa ſingula facere nitũ
tur. vnde calciare ſe ſolent calceis a venatori
bus ex induſtria derelictis/ ⁊ ſic facile capiun
tur. nam dũ ſe volunt calceorum ligamentis
conſtringere/ ⁊ calciamenta prout viderant a
venatoribus facere ſuis pedib⁹ coaptare an
teq̃ poſſit ſe a calceoꝝ vinculis expedire a ve
natoribus ſepiſſime capiuntur. Jtem pli. ibi
dẽ ſimiaꝝ erga fetũ eſt maxima affectio. nam
manſuete ⁊ manſuefacte intra domos catu/
los quos pariũt/ oĩbus demõſtrãt/ tractantq;
gaudent ⁊ gratulantes ⁊ ſibi applaudentes
cognoſcunt (hucuſq; dicit pli.) dicit tñ idem
libro eodem. c. xxij. ſunt in idia ſimie toto cor
pore candentes quas indi orſei capiunt ⁊ ve
nantur. De ſimia aũt dicit auicẽ. li. ij. cõmuni
cat ſimia in forma cum homine/ ⁊ in piloſita
te cum lupo. ⁊ ſunt alique ſimie prauoꝝ mo/
tuum atq; morum/ ⁊ earum dentes ſunt ſicut
dentes canum/ ⁊ morſus malicioſus/ ⁊ maxi
me illaꝝ que habent caudas. Alie aũt ſũt vil
loſe anterius preter facieꝫ/ ⁊ taliũ dentes ſũt
ſicut dẽtes hoĩs/ ⁊ alia hñt ſicut hõ/ ⁊ oculos
ſubruſos/ ⁊ aſperos/ ⁊ acutoſ. ⁊ mãmas ĩ pe
ctore/ ⁊ manus ⁊ pedes ⁊ digitos ſicut hõ. ⁊
põt ãbulare ſuper duos pedes/ qꝛ hꝫ calcane
um. ⁊ ei imitatur ſicut hõ. ⁊ hec habẽt pauca
aĩalia/ preter hoĩem/ ⁊ maxie quadrupedia.
vt dicit ariſto. Jn vulua autem aſſimilat̃ mu
lieri. ⁊ virga maſculoꝝ eſt ſicut canis/ ⁊ interi
ora eius ſunt ſicut hominis (hucuſq; auicen)
hec eadem dicit ariſto. libro. ij. vbi dicit. ſunt
aĩalia cõmunicantia in natura hominis qua
drupedia. vt ſimia ⁊c. vnde recitat omnia ſu/
pradicta. Eſt itaq; ſimia beſtia monſtruoſa/
tamen hominis nature repreſentatiua/ diſci/
pline ſuſceptiua. vnde ad ſaltanduꝫ ⁊ varijs
modis ludendum informatur. beſtia ſiquidẽ
eſt indomita ⁊ malicioſa ex natura. ſed verbe
ribus ⁊ cathenis per violentiaꝫ edomat̃. trũ
co opprimit̃ ſiue blocco/ nec libere diſcurrere

pmittit/ vt eī⁹ iſolētia repmat. abis oīb⁹ veſcitur ⁊ in mūdis delectatur/ ꝓpter qḋ i boīuꝫ capitibus vermes quent/ quos inuentos in os ꝓijcere ñ dedignatur. Simearꝫ carnes deſiderat leo/ qꝛ eius eſu dꝛ cōualeſcere quando grauiter infirmatur. vt dicit Jſi. ⁊ pli. que re ſupra de leone.

ſ Jrena ſirene vel ſirē ſirenis dicit mōſtrū marinum qḋ dulcedie ſui cātus trahit nautas ad periculuꝫ vnde dꝛ a ſiren quod ē tractus. vt. d. hug. Gl. aūt ſup yſa. xiij. g. dicit ſerene ſūt ſerpētes criſtati ⁊ alati. alij aūt dicūt ꝙ ſunt piſces marini in ſpecie muliebri. Papi. autē dicit ſirene ſunt dracones magni volātes ⁊ criſtati. vt qdā putāt. yſido. aūt li. xx. vbi agit de portentis dicit ſic. ſirenes tria dicūtur fuiſſe. ex parte virgines/ ⁊ ex parte volucres vngulas ⁊ alas habētes. quarꝫ vna voce altera tibia/ tertia lira canebat. q̄ illectos nauigātes ſub ſpē cantus ad naufragiū pertrahūt. ſcḋm veritatē autē meretrices fuerunt que trāſeūtes/ ad egeſtatē ducebant. ficte ſūt pducere ad naufragiū nauigātes. Dicit aūt Jſi. li. xij. in arabia ſūt ſerpētes cū alis que ſirene vocātur que plus currūt ꝙ equi. ⁊ dicūtur volare quorꝫ virus tātū ē vt añ mors ꝙ dolor ſētiat. De ſirena aūt dicit phiſologus. ſirena ē monſtrū marinum ab vnbilico ſurſū habēs formā virginis inferi⁹ figurā piſcis. hec balua in tēpeſtate gaudet. i ſireno aūt dolet. hec dulcedie cātus facit dormire nauigātes/ quoſcūqꝫ viderit cōſopitos ad nauē accedit/ ⁊ quē poterit rape ſecū ducit ⁊ pferēs ipm ad locū ſiccū. prio ipm ſecū coire cogit/ quod ſi noluerit vel nō poterit ipꝫ pimit ⁊ deuorat eius carnes trāſglutit. de tali h⁹ mōſtris legit i hyſtoria magni alexandri.

ſ Corpio vt dicit Jſi. li. xij. ē vnus terrenus hñs i cauda aculeū amarū ſic grece dictus/ eo ꝙ cauda figat. ⁊ arnato vulnere venena diffūdit. cuius ꝓpriū ē/ vt palmā manus ñ feriat neqꝫ ledat vt dicit idē. ⁊ dꝛ ſcorpius a ſcorte quod ē dulce ⁊ poio pois quod ē fingere. qꝛ i āteriori pte blādicias fingit. i poſteriori pūgit. ⁊ a ſcorpione aut verme pꝛ ſimilitudinē dꝛ/ iubul aculeatus vel flagellū virge nodoſū. Jtē ſcorpius dꝛ ſignū in celo. qꝛ ſole exiſtēte in illo ſigno prios frigoris aculeos tūc ſentimus. vñ oratius. Matutina parꝫ tūc cautos frigora ledūt. Jtē ſcorpius ē ſagitta venenata arcu vel tormētis excuſſa que dū ad hoiem venerit dū infigitur virus diffūdit. vnde ⁊ nomē accepit De oibus his dicit oratius. Scorpius eſt ſignū vermiſqꝫ ſagitta flagellū. De ſcorpionibus aūt dicit pli. li. xi. c. xxvi. ſcorpiones pariunt vermiculos ouorꝫ ſpecie ⁊ perimūt ipos tuna peſte veneni ſicut ſerpētes. p triduūꝫ valde ledit ſcorpionis venenū. ⁊ poſt lenta morte perimit niſi citius ſibi occurrat. letali ictu ꝑcutiūt virgines/ qñ eas feriūt. ſimiliter ⁊ feminas ſꝫ nō tā cito. viros aūt maxime ledūt matutino/ quādo exeūt de cauernis priuſqꝫ ferierint aliquē ictu ieiunū infundūt venenū. ſemper cauda parata ē ꝑcutere/ nulloqꝫ momēto ceſſat a leſiōe ſi ei datur occaſio ledēdi. ⁊ obliquo ictu ⁊ inflixo feriūt ⁊ venenū candidum eos infūdere dicūt. Apodeus auctor nouē deſcripſit ſcorpionū nociuorꝫ genera p colores. geminos habēt quidā aculeos ⁊ iter hos ſūt mares ſeuiores ⁊ maxime tpe coitus. ⁊ hi ſūt ceteris graciliores ⁊ longiores/ omniū autēꝫ venenū in meridie magis ē nociuū/ quādo ſolis ardoribus cāduerint/ vel calefacti fuerit. ſimiliter quādo ſitiūt habēt quedā itermodia in cauda. quāto plura/ tanto peiora eorꝫ ſunt venena. ⁊ aliquādo ſunt illa intermodia ſena aliquādo ſeptena. Tradit autē apolodorus quoſdā in affrica habere pēnas ⁊ illi ſunt valde nociui. ⁊ hos quidā venefici/ qui queſtus gratia colligūt diuerſarꝫ terrarꝫ venena/ illos alatos ſcorpiones deferre in italiā ſunt conati/ ſed infra regionē italie viuere nullaten⁹ poterāt. videnṫ tñ aliquādo in italia ſꝫ ſūt innocui. Jn ſiria ꝑcutiūt porcos nigros qui cit⁹ moriūtur ſi in aqua poſt ictū ſe imerſerint hoī a ſcorpiōibus ꝑcuſſo/ cinis eorꝫ potatus i vino ē remediū. ſubmerſi etiā in oleo ſuccurrunt periculo quod pungēdo aīali induxerūt. nullū aīal ledit ſcorpio carēs ſāguie. ⁊ ſūt quidā ſcorpiōes qui pariunt vndenos fetus quos mr̄ quādoqꝫ deuorare dꝛ. ſed vnus qui magiſ ē ſolers ſcādit ſup dunes mr̄is vbi tutus reſidet a cauda ⁊ a morſu. hic genitorē interficit/ ⁊ fretēme cedis vltor exiſtit. ⁊ hoc ꝓuide fecit natura/ ne peſtifera ꝓgenies nimiuꝫ ꝓpaget (huiuſqꝫ pli. lib. xij.) Dicit aūt ariſto. li. vij. ꝙ ſcorpiones qui comedūt venenoſa ſunt peioris veneni. ⁊ dracones quidā comedūt ſcorpiones/ ⁊ illi ſunt peſſimi. cōtra pūcturā autem ſcorpionū multa ſunt remedia vt pꝫ ſupra li. v. de morbis ⁊ venenis.

ſ Us vt dicit Jſi. a ſubigēdo ē dicta eo ꝙ terrā roſtro ſubigit ꝓpter cibū. terrā eni ſulcat ⁊ ſubuertit vt dētibus pueniat ad radices. Pli. aūt li. viij. c. li. dicit ſuillū pecus circa vernū equinoctiuꝫ cōcipit bis in anno/ ⁊ parit. quatuor mēſib⁹

in vtero trabit. viginti filios qñq; ꝓducit. ſed
educare nequit/ ⁊ aliquando oīs deuorat ꝑ
ter primū. illū magis diligit qui primo de vte
ro exit. quia ei magis ē naturalis/ ⁊ ei ſemper
primo primā māmillam porrigit (vt dicit pli
nius ſolinus ⁊ ariſto. libro. vi.) Eſt autē ani/
mal immundum ⁊ guloſum aui de, deuorās qđ
libet fetidum ⁊ immūdum. balneum putat lu
tum. ⁊ reuoluendo ſe in loto ⁊ quieſcendo im
pinguatur. vt dicit ariſto. li. vij. ⁊ impinguatˀ
precipue in quiete. ⁊ ſeptena pars cibi ſui trā
ſit in pilos ⁊ in ſanguinem ⁊ in conſimilia. ⁊
cum parit creſcit ⁊ corpus marceſcit/ quia nu/
trimentum tranſit in lac vnde eius filij nutriū
tur. ⁊ quando habet iuuenes magne eſt fero/
citatis/ ⁊ pugnat ꝓ eis contra lupū. Alias eiꝰ
ꝓprietates quere ſupra in littera. p. de porco
⁊ in littera. a. de apro.

t Aurus eſt bos maſculus nō caſtra
tus vt dicit Iſi. ⁊ eſt greci nomē
ſicut bos. Indicis autem taurus
(vt dicit Iſi. li. xij.) eſt color fuluus ⁊ velox ꝑ
nicitas. pilis in cōtrariū verſis. caput circūfle
ctit flexibilitate qua vult tergi duricia. oē telū
reſpuūt inuniti feritate qui ſub arbore ficꝰ al/
ligati omnē amittūt feritatē/ ⁊ ſubito manſue
ſcūt (vt dicit Iſi. li. xvij.) quere ſupra de ficu
in littera. f. Eſt animal ſuperbū ⁊ ceruicoſum
cuius maxima fortitudo eſt in collo ⁊ in corni
bus ac ceruice. vnde pli. li. xviij. c. xlv. genero
ſitas tauri pȝ in aſpectu ⁊ in torua fronte/ ⁊ ī
auribus ſetoſis ac in cornibus. ⁊ in ꝓcictu di
micatione precofferentibus cuius tota cōmi/
natio in prioribus pedibus ſtat. quibus in al/
tum ſpergit arenam ⁊ ex tali ſperſione ſingula
riter inter animalia inardeſcit (vt dicit idem)
Ariſto. vero li. ij. Taurus habet epar rotūdū
ſimile epati bois. ⁊ paſcitur ſolus ante tēpus
coitus ⁊ amoris. ⁊ tūc vaccis ſe aſſociat. vt di
cit idem li. vij. ⁊ tūc contra alios fortiſſime pu
gnat. Itē in eodē. tauri īpinguantˀ ab herbis
⁊ granis generantibus ventoſitatem ab extre
mitatibus piſaꝝ ⁊ fabaꝝ ⁊ huiuſmodi. ⁊ ſi qˀſ
ſciderit paꝝ coriū ⁊ cū fiſtula ſufflādo parū
cutē a carne eleuauerit/ ⁊ pꝰ ei dederit ad mā/
ducādū īpinguabitur. ⁊ īpinguatˀ cū dulcibꝰ
cibis/ ſicut cū ficubus ⁊ vuis paſſis. Item li.
viij. tauri faciūt contrariū equis/ quia niſi aq̄
fuerit frigida ⁊ pura non curant potare eam.
Itē idē li. vij. ꝓpter vxores pugnant tauri ⁊
qui vincit ſalit ſuper feminā. ⁊ cum debilita/
tus fuerit per multitudineȝ coitus venit vicꝰ
contra eum ⁊ pugnat. ⁊ qui tūc vincit ſalit ſu
per feminaȝ quaſi gaudens de triūpho, ⁊ tau
ri vtuntur coitu poſt annum ⁊ forte poſt octo
menſes/ ſicut ⁊ vacce. quere infra đ vacca. tau
ri autem quādiu non ſunt caſtrati feroces ſūt
⁊ ſuperbi. ſed ablatis teſticulis effemīati red/
duntur/ ⁊ pigri imbelles penitus ⁊ manſueti
creſcunt tamen corpore ⁊ impingueſcūt. ⁊ ara
trorum iugo manſueſcunt. quere infra de vi/
tulo caſtrato. Item in libro. xix. in fine dicitur
ꝙ tauri habent fortiores neruos ⁊ ligamen/
ta ideſt lacertos ꝗ boues quia ī caſtratis oīa
corporis membra emollescunt. ⁊ in corde tau
ri inuenitur ſepe os ſicut in corde cerui. Sunt
autem quidam tauri agreſtes. vt dicit pli. lib.
viij. c. xxj. Sunt inquit tauri atrociſſimi ſilue
ſtres ceteris maiores ⁊ velociores/ colore ful/
ui ⁊ oculis ceruleis. pilo in contrarium verſo
ricium ad aures extendētes. cornua mobilia
habent que ad alterutrum in pugna mouent
tergum habent durum ad modum ſilicis/ ita
ꝙ vulnerari non poſſunt. feras omnes venā
tur. nec aliter poſſunt capi/ ꝗ in foueis. capti
ſemper feritate intereunt/ ⁊ pre indignatione
moriuntur

t Ragelaphus eſt dictus hircocer
uus. a dragos quod eſt hircus/ ⁊
elephos quod eſt ceruus. Et dicit
Iſido. libro xij. tragelaphi a grecis ſunt noīa
ti. quidam ſunt eadem ſpecie. vt cerui. villo/
ſos habent armos vt hirci ⁊ mentum premiſ
ſis hirſutum barbis. De his autem dicit aui/
cen. libro. ij. quedam agreſtia animalia habēt
cornua tortuoſa vt hircocervus q̄ tragelaphꝰ
dicitur. ⁊ pedes eius habēt ſoleas. ⁊ corpus
eius creſcit ad quantitatem cerui. ⁊ ſunt for/
tes valde ⁊ facies eorum declinant. ⁊ cornua
eorum ſunt ſicut hinnuli.

t Alpa eſt quedam beſtiola ad ſimi
litudinem muris. de qua d. Iſi/
do. li. xij. ꝙ ſit damnata cecitate ꝑ
petua in tenebris. Eſt enim abſq; oculis. ro/
ſtrum habet ad modum porci cum quo terraȝ
fodit ⁊ humum egerit ⁊ radices ſub terra co/
medit ⁊ corrodit. ſolē odit ⁊ fugit. nec diu po/
teſt viuere ſuper terram. nigram habet pellem
villoſam ⁊ mollem. crura breuiſſima ⁊ pedes
latos ⁊ per digitos diſtinctos ad modum ma
nus Ariſto. autem dicit de talpa ſic nullo ne ani
mal generans ſimile habet oculos preter tal
pam que non habet oculos apparentes/ ſed
ſi quis inciderit corium ſubtiliter inueniet in/
terius veſtigia latentium oculorum. ⁊ puta/
uerunt aliqui ꝙ illud coriuȝ rumpitur pre an
guſtia quando incipit mori. ⁊ tunc incipit a/
perire oculos in moriendo/ que eos clauſos

Digitized by Google

habuit in viuendo. Dicit ad hoc pli. libro .x.
c. xlix. liquidius audiũt talpe obrute terra dẽ/
ſo atq; ſurdo nature elemento. ⁊ ſi hominem
audierit loquentem fugit a remotis.

t

Axus eſt melus animal ſcilicet ad
quantitatez vulpis cuius pellis
valde eſt hyſpida ⁊ villoſa. ⁊ di/
citur melota. vt dicit glo. ſuper illud verbum
circuierunt in melotis ⁊c. hebre. xj. De hac be
ſtia. ſ. de taxo ſiue de melota. dicit pli. lib. viij
c. xxxix. eſt ⁊ melis quedã ſolertia. quãdo eni
eos canes inſequũtur/ anhelitũ ⁊ flatũ retinẽt
retinẽdo cutẽ extẽdũt/ ⁊ ſic morſus canũ ⁊ ict⁹
hominũ arcent. futurã preuidẽt tẽpeſtatẽ. ⁊ iõ
ſibi faciunt cauernas ſubterraneas diuerſos
exitus cõtinentes. vnde quãdo flat ventus a/
quilonaris obturant caudaꝝ villoſitate introi
tum aquilonarẽ ⁊ apertuz tunc dimittunt au
ſtralem ⁊ econuerſo. In eiſdez autẽ latibulis
ſibi ꝓuident in paſtu contra hyemẽ/ ⁊ ſi qñq;
eis defecerit cibus/ eis ꝓ cibarijs erit ſomnuſ
(vt dicit idem) Sunt enĩ de generibus ania
lium que in hyeme ſe abſcõdunt ⁊ ꝓ magna
parte de ſomno viuunt. vt ſupra de mure di/
ctum eſt. quere ſupra de mure. Eſt quedã ſpe
cies taxi (vt dicit phiſologus) qui abſcondit
cibos contra hyemẽ/ ⁊ vna cum femina colli/
git ⁊ reponit. ⁊ veniẽte algore hyemis timẽs
maſculus ne cibi collecti nimis cito deficiant
feminã ab eſu reprimit/ ⁊ ipſam ad ſaturitatẽ
comedere non permittit/ que pacez ſimulans
⁊ quaſi taxo maſculo cedens / cauernam latẽ
ter exit. ⁊ per partem oppoſitam latibulum in
trans ignorante maſculo fauces aperit/ ⁊ diu
aggregatos cibos deuorat ⁊ conſumit. Hec
beſtia vt dicit idem. vulpem odit ⁊ cum eo di
micare conſueuit. ſed videns vulpes q̊ pro/
pter duriciem ⁊ eius villoſam pellẽ ledere nõ
poterit ſe victum ſimulans fugam petit. ⁊ dũ
taxus predam querit vulpes eius latibulum
ſubintrans vrina ⁊ alijs immundicijs taxi cu
biculum inficere conſueuit. cuius fetorem ab/
horrens melus defedatum domicilium dere/
linquit. ⁊ aliam manſiunculam neceſſario ſi/
bi querit.

t

Igris eſt beſtia ad fugam velociſ
ſima ad modum ſagitte. ſic enim
perſi ſagittas vocant. vt dicit Iſi
dorus libro xij. eſt enim beſtia varijs diſtin/
cta maculis virtute ⁊ velocitate mirabilis ex
cuius nomine fluuius tigris appellatur/ eo
q̊ rapidiſſimus ſit omnium fluuiorum. tigri/
des enĩ magna hircania gigni (huc uſq; Iſi
do.) Dicitur autem hic tigris huius tigridis ꝓ
beſtia. ſz ꝓ fluuio/ vo hic tigris h⁹ tigris. qre ſu
pra de fluminibus. De tigride autẽ dicit pli.
tigrides hircani vndiq; ferunt/ que ſunt ani/
malia tremende velocitatis/ ⁊ maxime cogno
ſcitur dum capitur. totus enim fetus qui ſem/
per viſcoſus eſt ab inſidiante venatore rapi/
tur. ⁊ i equo velociſſimo ſubito deducitur/ ac
vbi fera ſpoliatis catulis vacuum cubile repe
rit/ fertur preceps odore ferentis catulos iue
ſtigans. venator autem audiens fremitum in
ſequẽtis abijcit vnum catulum/ quem illa tol
lit/ ⁊ ad ſuum latibulum morſu ducit/ quo re/
poſito in cubili/ concito curſu iterum redit. in
terim raptor cum reſiduis nauem ſcandit/ ⁊ il
la irritata ⁊ fruſtrata fentare ꝓ nullo vltra ſe/
uit (vt dicit plinius libro viij. c. xix.) maſculuſ
autem de fetu penitus non curat. v dicit idem
qui autem omnes catulos deferre cupit ſpe/
cula magna in itinere derelinquit. que mater
inſequens in via inuenit in eis ſe intuens de
ſua imagine filios eſſe credit. circa autem ſuã
vmbram detenta/ ⁊ circa filiorum extractionẽ
de vitro occupata dat raptori ſpaciuz fugien
di/ ⁊ ſic per vmbram decipitur/ ne raptorem
pro catulorum liberatione vlterius proſequa
tur.

t

Inea vt dicit Iſidorus eſt veſti/
mentorum vermis dicta/ eo q̊ te/
neat ⁊ eo vſq; veſtibus inſideat
quouſq; corrodit. ⁊ ex veſtiuz corruptione gi
gnitur/ quãdo. ſ. veſtis aliquãdiu in aere groſ
ſo comprimitur. nec vento perfunditur. ⁊ i pu
ro aere libere nullatenus explicatur. Inſenſi/
biliter autem panni ſuperficiem conſumit. ⁊
cum ſit ſenſibile animal infra panni ſubſtan/
tiam ſe occultat. q̊ vix vnq̃ videri oculis ſe ꝑ/
mittit. amara ⁊ odorifera tinee fugiunt. ad ve
ſtes reſperſas talibus de facili non accedunt.
⁊ ideo folia lauri/ cipreſſi/ ⁊ cedri/ ⁊ huiuſmo
di poſita in ciſtulis veſtes ibi repoſitas ⁊ li/
bros corrumpi a tineis non permittunt. vt di
cit conſtan. Eſt autem quedam ſcabies capi/
tis que ꝓpter ſuam tenacitatem ⁊ adherentiã
tinea eſt dicta. De qua quere ſupra lib. v. vbi
agitur de capitis infirmitate.

t

Eredones vocant greci lignoruz
vermes/ eo q̊ terendo edant. vt
dicit Iſi. li. xij. ex humore autem
corrupto in arboribus derelicto/ ſub cortici/
bus arboꝝ ⁊ in medullis generantur. maxi/
me autem in arboribus generantur/ quando
iportuno tpe arbores reſecantur/ vel plãtãt

vt dicit idez. ⁊ hoc eſt in plenilunio potiſſime
quando humiditas que lunari virtute cū cor
poribus tunc habundat non digeritur, ꝓpter
eius ſuperfluitatem non regitur a natura. ⁊ iō
neceſſe eſt vt talis ſuperfluitas corrūpatur/ ac
in vermes ⁊ in putredinem cōuertatur. que
re ſupra ð effectu lune li. vi. teredo itaqꝫ ligni
vermiculus eſt in ſubſtātia molliſſimus. ⁊ ta/
mē corrodit ⁊ cōminuit duriſſima ligna/ ⁊ ſub
tiliorem puluerem q̄ poſſet lima vna facere.
quere infra de vermiculo.

t Eſtudo eſt animal ſic dictū. eo ꝙ
tegmine teſte ſit opertū. in camere
modum. vt dicit Iſi. li. xij. ⁊ ſunt
quatuor genera. ſ. terreſtres. marine. lutane
ſ. i paludib⁹ viuētes ⁊ fluuialeſ ⁊ tēdūt aliq̄ ꝙ
etiam eſt incredibile tardius ire nauigium te/
ſtudinis pedem dextrū deferens. vt dicit Iſi.
li. xij. De teſtudine autem quere ſupra in litte/
ra. l. de lima.

t Ortuca inter teſtudines compu/
tatur/ eo ꝙ inter teſtas duriſſimas
clauditur/ inter quas ſe recolligit
quando ab aliquo moleſtatur. Eſt autē eius
duplex ſpecies. ſ. fluuialis ⁊ terreſtris. fluuia/
lis aūt tortuca mortifera eſt ⁊ venenoſa. terre/
ſtris vero que habitat in domib⁹ vel in ſiluis
mūda eſt ⁊ cōmeſtibilis. Eſt tamē horribilis
ī aſpectu ⁊ deformis. ponit autem oua vt gal
lina/ ſed pollidiora ⁊ minora. Eſt autem aīal
quadrupes habēs pedes paruos ſicut rana
⁊ caput paruum ſicut ſerpens/ ⁊ teſtas duras
diuerſis macul' deformatas carnes vero eius
que habitat in nemoribus ſunt medicinales
⁊ ſunt virtutis reſumptiue. vnde valēt ethicis
ptiſicis ⁊ conſumptis. De tortuca autem ma/
rina dicit ariſto. li. viij. tortuca inquit marina
comedit omnia ⁊ eius orificium eſt fortius oī
ori cuiuſlibet aīalis. q̄m ſi acceperit lapidē in
ſuo ore frangit eum. ⁊ exit ad ripaꝫ ⁊ paſcitur
herbis/ ⁊ cum reuertitur intra aquam aſcēdit
⁊ natat/ ita ꝙ deſiccatur dorſi ſuperficies a ſo
le/ q̄m illi non leue ē ꝙ in aqua ꝓfundeť. Itē
libro. xij. animal habens ſquamam plumaꝫ
aut corticem non habet veſicam ꝓpter pauci
tatem potus quia ſuperfluitas potus tranſit
in plumas/ ⁊ alia/ ꝓpter tortucaꝫ q̄m pulmo
tortuce maxime eſt carnoſus. ſanguineus ſi/
milis pulmōi vacce ⁊ pulmo tortuce ſilueſtriſ
eſt maior q̄ debet eſſe. q̄m corpus eius conti/
netur in teſta ſpiſſa. ⁊ ꝓpter hoc non diſſolui
tur/ niſi in carne tantum. ⁊ propter hoc fuit in
tortuca veſica/ vt reciperet ſuperfluitateꝫ ſicut
vas ⁊ valde parua eſt. veſica enim eſt in omni
bus animalibus habentibus pulmonem ſā/
guinem ⁊ ideo ſola tortuca inter animalia ha
bentia duros cortices habet veſicam ⁊ renes

v Acca tauri eſt femina dicta quaſi
boacca (vt dicit Iſido. li. xij.) Eſt
aūt aīal laſciuū ⁊ luxurioſū. qr vt
d. ari. li. vi. vacce poſt annū mouentur ad coi/
tū ⁊ forte poſt octo menſes ⁊ tēpus īpregnati
onis vacce eſt per nouem menſes. ⁊ part⁹ erit
in decimo. ⁊ vacce coitus aſſimulātur maribuſ
⁊ efficiūtur ſilueſtres ita ꝙ nō poſſunt eas do
mare paſtores. ⁊ deſideriū vaccaꝝ manifeſta
tur per tumorem vnguiū/ ⁊ ſuos mugitus cō/
tinuos q̄m vacce mugiūt cōtra coitū ⁊ ſaliunt
ſuper tauros ⁊ ſequitur ipſos ⁊ cum eis ſtant
Item in eodē dicit in fine. dicunt hoīes ꝙ tē
pus impregnatiōis eaꝝ eſt. x. menſiū. ⁊ ſi an/
te hoc tēpus pariatur fetus non viuet. nec ſue
vngule cōplebuntur. ⁊ in maiori parte pariet
vnū ⁊ forte duos. ⁊ femine viuūt in maiori ꝑ
te. xv. annis. ⁊ mares ſimiliter. ſed q̄ñ caſtrant
efficiuntur fortiores ⁊ viuunt. xx. annis. ⁊ p⁹
partū habet lac bonū. ante autē nihil habet ⁊
ſi habuerit nihil aut paꝝ valet. ⁊ cū primo co
agulatur lac vacce efficitur ſicut lapis. hoc au
tem ei accidit cuꝫ miſcetur aque. vacca vnius
anni raro ſe miſcet tauro niſi poſt annū. ⁊ q̄ñ
vacce multotiens impregnantur ⁊ faciūt plu
res filios ſignum eſt (ſcd̄m ꝙ putant homies
ꝙ in hyeme multa pluuia erit. Item in grege
viuunt/ ⁊ ſi a grege receſſerint ſepe pereūt. q̄m
a beſtijs comeduntur. Item omnium anima
lium ſunt voces fortiores ⁊ groſſiores in ma
ſculis exceptis vaccis que vocem habent ma
ſculis groſſiorem. Item vt dicit idē. vacca cor
nua habet fortia ⁊ groſſiora ⁊ magis nodoſa
q̄ maſculus. non tamen ita magna. ſed ſi cale
fiant poſſunt flecti in omnem partem. ⁊ quā/
do infirmantur in pedibus eſt eis medicina
ſi inter cornua oleo ⁊ pice ⁊ alijs medicamini
bus inungantur. Item dicit idem ꝙ vacce di
ligunt bibere aquam claram. turbidā vix aut
nunq̄ bibunt. ⁊ eis accidit podagra/ ⁊ ex hac
infirmitate moriunť. ⁊ ſignuꝫ eſt quando ſub
mittunt aures ſuas ⁊ non comedunt (vt dicit
idem) vacca impinguata iugum abijcit cui ē
conſueta minus paſta optime eſt ſubiecta. in
fimo ꝓprio iacens īpingueſcit. ⁊ quāto plus
a labore ei parcitur/ tanto torpet amplius ⁊
pigreſcit. pūcta teſto ideſt muſca bouina/ cau
daꝫ erigit ⁊ miro modo inſaniens per cāpos
circuit ⁊ diſcurrit.

V Acca aliquãdo ẽ agreſtis. de qua dicit auice. ⁊ etiã ariſto. Eſt iquit vacca in terra partoꝝ habens cri/nes in collo ſicut equi. ⁊ eſt corpus eiꝰ ad quãtitatẽ ceruí. vnde a multis equiceruus vocaẜ. ⁊ talis vacca caret cornibus ⁊ abitat in mõtanis ⁊ eſt ſilueſtris ⁊ hꝫ pulchros oculos ⁊ ſũt acuti viſus / ⁊ quãdoq; habent cornua vacce huiuſmodi. ſed ſunt parua ad modũ hinnulí ⁊ ſũt curuata verſus tergũ / ſicut cornua capri ⁊ in corde eius inuenit̃ os ſicut in corde cerui ⁊ cameli. ⁊ illud os quãdo icaleſcit / ⁊ ſãguis titillãdo mouet cordis neruos. ⁊ eſt cã excitãſ aíal ad modũ leticie ⁊ exultatiõis. vnde ex tali titillatõe quaſi ſubito ſe erigit caput mouet ſalit velocius ⁊ diſcurrit. Item dicit ariſto. li. viij. aíalia inquit que nõ poſſũt habere iuuamẽta a cornibus habent iuuamẽta alia a natura. ſicut dedit velocitatẽ ceruis ⁊ agreſtibuſ vaccis que cornua habent incuruata. ⁊ ñ poſſunt ꝓpter magnitudinẽ defendere totũ corpus. ⁊ ꝓpter hoc dedit natura agreſti vacce aliud iuuamentũ. ſ. eiectionẽ ſtercoris quo exurit canes qui ex vicino ſibi nimium appropinquant. alij etiã canes qui ſtercora taliũ vaccarũ inueniũt circa ipoꝝ odorẽ ſe occupãt / quouſq; imbelles beſtie fugiãt periculũ ⁊ euadũt De hoc quere ſupra in littera. b. de boue ⁊ de bubalo qui eſt bos agreſtis.

V Itulus a virore etatis eſt dictꝰ vt dicit Iſi. li. xij. nã ſtati quãdo naſcitur a virtute ꝓpria ad querenda matris vbera erigitur ⁊ lauaẜ. mr̃is vberibꝰ ſtatim reficitur ⁊ lactatur. mr̃na lingua ab oĩ imũdicia ꝯtracta ex vtero abſtergit̃ ⁊ purgatur naſcitur ei ſicut ⁊ equo ĩ frõte puſtula quedaꝫ nigra quã magi fore amoris aſſerũt incẽtiuũ hãc puſtulã mr̃ ſtati ãputat ⁊ detrũcat. nec eũ admittit ad vbera niſi predictũ virus auferat ⁊ preſcindat. Idẽ d. ariſto. de equa ⁊ de eius pullo. ſimiliter auice. quere ſupra in lr̃a. e. de equa. Vitulus mr̃ẽ diligit ⁊ eius mugitũ ſe/quitur ⁊ cognoſcit. vbera que ſuggit fronte excutit / ⁊ ſic vberiorẽ lactis effuſionẽ a mr̃e q̃rit lacte ſatiatus ſalit hilaris ⁊ diſcurrit. ſaliendo aũt a mr̃is veſtigijs nõ diſcedit. Simile dicit ariſto. li. viij. ꝙ vituli caſtrãtur poſt vnũ ãnũ ⁊ ſi nõ caſtrentur illo tpe erũt parui. ⁊ ẽ caſtratio vituloꝝ ſcḋm hũc modũ. ꝓſternũtur vituli ĩ terra. ⁊ ſciditur coriũ ⁊ exprimũtur / alias expellũtur teſticuli. ⁊ erigũtur eoꝝ radices ad ſuperius / ⁊ eoꝝ nerui. ⁊ ligatur ſciſſura quouſq; exeat ſanguis extra. ⁊ ſi accidit apoſtẽa cremabũt teſticulũ abſciſũ / ⁊ ponũt cinerẽ ſupꝫ apoſtema / ⁊ ſic locꝰ ſana. Eſt aũt in mari q̃dã beſtia habens ſimilitudinẽ vituli / ꝓpter qḋ vitulus marinus nũcupatur. hec parit ĩ terra more pecudũ. canũ more coit / nũꝙ parit plus ꝙ duos. educit mãmis fetũ nõ ãte ſextũ diez alias nõ ãte. xi. diez. ducit fetus ad mare / ſꝫ deinceps aſſuefacit eos ad natãdũ. difficulter interficiũtur capite illeſo. mugiũt ſicut vituli, ꝓpter qḋ vituli nũcupãtur. voce ⁊ vultu populũ ſalutãt cũ maxia diſciplina. nullũ aíal grauiori ſomno p̃mitur. pennis q̇bus ĩ mari vtũt̃ humi vice pedũ ſerpunt. pelles habent hirſutas ⁊ crinitas ſicut vituli / q̃ detracte ſenſũ equoꝝ retinent. ſempq; maris eſtu recedente inhorreſcũt. dextre eius pinnule vĩ ſoniferã dicũt ineſſe / ſomnoſq; ꝓuocat ſi ſuppõatur capiti (hucuſq; pli. li. viij. c. xij.

V Rſus ẽ vocatus / eo ꝙ ſuo format fetꝰ quaſi orſus. vt dicit Iſi. lib. xij. nã aiũt eos informes generare ptus / ⁊ quãdã carnem naſci quã mr̃ lãbendo membra componit vnde eſt illud. Sic format lingua fetũ queꝫ ꝓtulit vrſa ⁊c. ſꝫ hoc immaturitas partus facit. deniq;. xxx. die generat vnde euenit ꝙ p̃cipitata fecũditaſ iformis ꝓcreet. Vrſorũ caput ẽ inualidũ. vis maxia ĩ brachijs ⁊ ĩ lũbiſ. vñ interdũ erecti inſiſtũt. vt dicit Iſi. li. xij. in. c. de beſtijs. vel dr̃ vrſus ab vrgendo / qꝛ fortiter vrget ac ſtrigit quẽ apprehendit. De vrſia dicit pli. li. viij. c. xxxvij. vrſorũ inquit coitus in inicio hyemis. nec vulgari quadrupedũ more coeũt / ſꝫ ãbobus cubãtibus ⁊ ꝯplexis recedũt deide abinuicẽ ⁊ intrãt ſpecus ſeparati in quo pariũt. xxx. die ⁊ nõ plures ꝙ. v. ſũt fetus cãdidi / ⁊ iformis caro paꝝ maior ꝙ ſunt mures ſine oculis ⁊ ſine pilo. vngues tamẽ ꝓminent. hũc lãbendo paulatim figurãt / nec vident hoĩes quicꝙ rarꝰ ꝙ vrſos coeuntes vel parientes. iõ mares q̃dragenis diebus latent. femine quaternis menſibus latibula ſua edificãt cũ ramis ⁊ frõdibus. ⁊ ſũt penetrabilia imbribus / qꝛ molli frõde ꝯtecta p̃mo. hi diebus bis ſeptenis tã graui ſomno opp̃munẜ vt nec vulneribꝰ valeãt excitari. tũc pingueſcũt miro mõ et ſunt eius adipes apti ꝯtra ꝓfluxũ capilloꝝ. poſt hos dies reſident ac poꝝ p̃daꝝ ſuctu viuũt. fetus frigentes opprimendo ad pectus fouent / et cubãt ſupꝫ eoſ ſicut volucres. Mirꝝ autẽ eſt dictu qḋ credit theophraſtus. ſ. vrſoꝝ carnes tũc tpis coactaſ creſcere ſi ſeruenẜ. nec inuenitur aliquod tũc cibi in alueo veſtigiũ / niſi modicũ de humore. circa cor aũt hꝫ tũc ſanguinis ꝑuas guttas / et nihil oĩno in reliquo corpe inueniri põt. it

vere ꝓcedūt/ ⁊ tūc maſculi ſūt pingues. cuius
rei cā ē occulta/ p̄cipue cū tūc tp̄is nec cibo
nec ſōno ſunt ſaginati ꝑterq̄ dieb⁹ bis ſepte/
nis. Exeūtes aūt ſpecū quādaꝫ herbā querūt
quā comedūt/ vt laxent ventrē quē tūc hñt cō/
ſtrictū. oculi eoꝝ tūc hebetati. ⁊ iō tunc maxie
expetūt fauos apū/ vt os vulneratū pūctuꝛis
apū ſanguinolādo releuet grauedinē ⁊ dolo
rē. caput hꝫ debile qđ ē fortiſſimū in leōe. ⁊ iō
ſi vrgēte vi q̄nq̄ ḋ rupe ſe p̄cipitēt. collapſi ſu
p arenā de facili moriūtur. cerebrū vt dicunt
hñt venenoſū. ⁊ iō eoꝝ capita q̄ñ occidūtur ī
ſpectaculis ꝯburūtur/ ne guſtātes aliqui ḋ ce
rebro in vrſinā rabiē ꝯuertātur. pugnāt ꝯ͠ tau
ros/ ⁊ auerſi rapiūt ore ipſos pedibuſq̄ oīb⁹
cornib⁹ eoꝝ ſuſpēſi pōdere deijciūt. ⁊ tūc mo/
riēdo eos dilaniāt ⁊ occidūt. nec alicui aīaliū
ieſt tāta ſolertia ad maleficia/ ſicut vrſis (hec
uſq̄ pli. li. viij. c. xxxvij) De vrſo aūt dicit ariſ.
li. vi. vrſus īquit comedit oīa indifferēter. co/
medit. n. fructus q̄ñ aſcēdit arbores. ⁊ frāgit
aluearia ⁊ comedit mel ⁊ īfeſtāt apes oculos
eius/ ⁊ pūgūt liguā eius/ ⁊ quādoq̄ fugiunt
ip̄m. ⁊ comedit cācros ⁊ formicas pp̄ medici/
nā. ⁊ comedit carnes pp̄ eius magnā fortitu/
dinē. ⁊ pugnat cū ceruis ⁊ porcis agreſtib⁹ ⁊
cū canib⁹ ⁊ cū tauris/ ⁊ ꝓſternit eos. ⁊ vadit
erectus ꝯ͠ eos ⁊ tenet manibus cornua eoꝝ ⁊
ſepe vincit eos. Eſt aūt aīal ipaciēs/ iracūdū
volēs ſe vindicare de oībus q̄ tāgūt eū. ⁊ iō ſi
aliquē paruēte ſe iuaſerit ſi ali⁹ eū tetigerit/ di
mittit p̄mū ⁊ ſtatī inuadit ſcđꝫ/ ⁊ ſi tertius ſtatī
eū leſerit dimittit p̄mū ⁊ ſcđꝫ/ ⁊ mox tertiū i/
ſurgit. ⁊ q̄ñ capit̄ pelluis ardētis aſpectu exce/
cat̄. catenis colligat̄. ludere cōpellit̄. ⁊ p̄ vbe/
ra domeſticat̄. aīal ēt ē inſtabile ⁊ multū iquie
tū. vñ tota die circuit ſtipitē ad quē vinculis al
ligat̄. pedes ſuos ſuggit ⁊ lābit/ ⁊ in eoꝝ ſuc/
co delectatur. Miro mō ſcit ſcādere ſup arbo
res vſq̄ ad altiſſimas ipaꝝ arboꝝ ſūmitates
Solēt aūt mellificare apes in arboribus ꝯca
uis/ q̄ꝝ fauos dep̄hēdēs vrſus p odorē aſcen
dit vſq̄ ad locū mellis ⁊ faciens vnguibus ī
arbore apturā/ extrahit mel ⁊ comedit. ⁊ ex cō
ſuetudine frequēter q̄ñ eſurit ad locū redit. qđ
attēdēs venator circa arbores pedem ſudes ⁊
palos acutiſſimos vndiq̄ circūfigit. an̄ aptu/
rā vero malleū valde pōderoſū cū reſte ſuſpē/
dit. veniēs itaq̄ vrſus eſuriēs/ ⁊ mel extrahere
cupiēs p malleū ipedit̄/ ſꝫ pede malleū a ſe ꝓ
ijcit. ſꝫ rediēs malleus ip̄ꝫ ad aures tāgit/ ſup
quo idignatus fortius a ſe malleū eijcit q̄ ipe
tuoſius rediēs acrius ip̄ꝫ ferit ⁊ tā diu ꝯ͠ inicū
ſiue malleū ꝯtēdit ſic quouſq̄ ex frequēti ictu
caput quod hꝫ debile deficit. ⁊ cadēs inferi⁹
ſup palos ꝓpria ſtulticia ſe occidit. Iſtū mo
dū venādi vrſos narrat theophraſtus. ⁊ iſtuꝫ
eūdeꝫ modū a venatoribus vrſoꝝ in germa/
nias partibus intellexi.

v Rſa aūt beſtia ē ſeuiſſima/ ⁊ ma/
xime q̄ñ catuli ſui rapiunt̄ naꝫ illi
cura ē de ſalute filioꝝ. iō eos diligētius lābit
lactat/ ⁊ nutrit. ⁊ circa eis nocentes ſepe ꝑ vi/
ribus ſe oppōit. impgnata a maſculo ſe diui
dit. ⁊ vſq̄ ad filioꝝ informationē vlterius nō
accedit (vt idē dicit) in tp̄e luxurie ſe abſcōdit
⁊ videri amoris tp̄e erubeſcit. Maſculi autē
eis tūc tp̄is p̄cūt ⁊ voluptatis grā eis īfra p̄⁹
tp̄a ñ accedūt (vt dicit ariſ. ⁊ pli. ⁊ auicē) Itē
pli. li. x. c. lxxiij. vrſi inq̄t nō lābūt potū vt be/
ſtie habētes ſerratos dētes nec ſorbeūt vt hñ/
tes ꝯtinuos ſicut oues ⁊ homines. ſed aquā
morſu vorant.

v Ulpes ē dicta q̄ſi volupes. ē eniꝫ
volubilis pedibus ⁊ nūq̄ rectis
itineribus ſꝫ tortuoſis āfractibus incedit. frau
dulēter aīal inſidijs decipiēs. Nā dū non ha
buerit eſcā mortuū ſe fingit. ſicq̄ aues deſcen
dētes quaſi ad cadauer rapit ⁊ deuorat ⁊ trāſ
glutit (vt dicit Iſi.) vulpes ſēp claudicat. nā
crura eiuſ dextra breuiora ſūt q̄ ſiniſtra. pellē
hꝫ multū villoſā/ calidā ⁊ piloſā. caudaꝫ ma
gnā quā dū canis rapere putat dētes ⁊ os pi
lis replet ⁊ obturat. Cōtra taxū ꝑ māſiōibus
pugnat/ ⁊ ipſius foueā vrina ⁊ ſtercore pollu
it ⁊ defedat ⁊ ſic de ipſo nō violētia ſed dolo
⁊ fraudulētia triūphat. foueaſ ⁊ loca ſubterra
nea ībitat ⁊ frequētat. aīalia domeſtica plus
q̄ ſiluestria rapit ⁊ deuorat. Et vt dicit ariſ. li.
viij. ceruus ē amicus vulpis/ ⁊ ꝓpter hoc pu
gnat ꝯtra melū. i. ꝯtra taxū ⁊ ip̄m iuuat. natu
rale ē odiū inter vulpeculā ⁊ melū ſiue taxum
quē ſepe ſupat vulpes dolo potius q̄ virtute
Eſt aūt aīal vorax ⁊ guloſū. ⁊ iō generat fili/
os cecos ſicut leo ⁊ lupus. ⁊ d. ariſ. li. vi. naꝫ
vt dicit ſoli. i oībus faciētibus filios incōple
tos cā ē guloſitas/ q2 ſi expectaret natura vſq̄
ad ꝯplemētū ſuggēdo iterficerēt mr̄eꝫ. ⁊ ideo
natura facit fetuſ naſci āte ꝯpletionē ne nimiſ
expectādo planā formationē auiditate nimia
nutrimēti iterimerēt mr̄es ſuas. vt. d. idē aīal
ſiquidē ē fetidū ⁊ corruptū/ ⁊ loca reddit ſteri
lia ⁊ corrupta vbi morari cōtinue ꝯſueuit. vē
trē ⁊ guttur albū ⁊ delicatū/ et caudā et tergū
hꝫ rufū. anhelitū hꝫ fetidū/ ⁊ morſū aliquātu
lū venenoſū (vt. d. pli.) quādo eū iſequūt̄ ca
nes iter crura recolligit caudā. ⁊ quādo videt
ſe non poſſe euadere in cauda villoſa vrinam

recolligit/ quã ſup canes ipm inſequẽs pijcit
ꝛ diffũdit. eius fetorẽ abhorrens canũ multi
tudo aliquãtulũ ei cedũt. domeſticũ ꝛ domi/
tũ in neceſſitate ſe fingit. ſꝫ nocte vel oportu/
nitate alia ſilvas petit. ꝛ quãvis multũ ſit in
ſe verſutus ꝛ malicioſus/ in multis tñ ẽ vtilis
ſm exercitiũ medicie. vt. d. idẽ li. xxviij. c. viij.
adeps. n. eius ꝛ medulle multũ dicunt valere
cõtra nervoꝝ cõtractionẽ ſãguinis ẽt diureti/
cus dr ee. vñ multũ valere credit ad lapidẽ in
veſica ꝛ renũ fractionẽ. alias põit ibi pli. d vir
tute vulpiũ magnoꝝ opiniões/ de qbus ñ cu
ro facere mẽtionẽ. dicit tñ ꝙ ſi quis liguã vul
pis habuerit i anulo vel i armilla talis ñ pati
er (vt dr ſm magos) caliginẽ oculorum.

v Ermis ẽ aial qđ de carnib9 ſepe ꝛ
herbis naſcit. ſepe aũt de olerib9
pcreat. aliqñ ex ſola hũoꝝ corru/
ptõe. aliqñ ex ſexuũ ꝯmixtiõe. vt pꝫ i tortucis
ꝛ ſcorpiõibus/ ꝛ lacertis (vt dicit Iſi. li. xij) dr
aũt vmis qĩ vtẽs/ vel qĩ vrẽs q2 i mixtas ptes
ſe vrit/ vel q2 vrit. i. ad ptes oppoſitas ſe tra
hit. nõ. n. ſicut ſerpẽtes ſquamaꝝ niſibus ver
mis repit/ ſed i diverſas ptes corpuſculũ ſuũ
trahit. vt d. Iſi. In vere tamẽ de latebris ver
mes exeũt. ꝛ iõ forſã vermes a verno exitu no
mẽ ſumũt. vt. d. idẽ. Sũt aũt vmiũ mlte dñe
ſicut dicit idẽ. nã quidã ſũt aquatici. ꝛ quidã
terreſtres/ ꝛ illoꝝ quidam ſũt in herbis ꝛ oleri
bus vt eruce ꝛ ꝯſimiles. quidã i arborib9 vt te
redones. ꝛ quidã i veſtib9. vt tinee. ꝛ quidã i
carnibus vt madões/ qui ex corrupta hũidi/
tate i carnibus putridis generãtur. qdã i aia/
libus vt lũbrici/ ꝛ aſtrides i viſceribus. ſirões
i naribus. pediculi ꝛ lẽdes i capitibus q oẽs
ex hũorib9 corruptis i aialiũ corpibus iteri9
vel exterius generãt. Sũt ꝛ alij vermes terre
lõgi ꝛ rotõdi/ molles ꝛ lubrici/ ac lũbrici terre
quos i terra venãt talpe/ ꝛ quib9 piſces i aqs
capiũtur. quãdo hami talib9 vermib9 ineſcãt
ꝛ. d. cõſtã.) ꝙ tales vmes valẽt ꝯtra ſpaſmũ
ꝛ ꝯtractionẽ nervoꝝ. valẽt ẽt ꝯ morſũ ſerpẽtiſ
ꝛ ictũ ſcorpiõis. ꝛ iter vmes quidã ſũt qui oi/
no carẽt pedib9/ vt colubri ꝛ ſerpentes. ꝛ qui
dã ſũt qui multos habẽt pedes vt ſextupedeſ
ꝛ quidã ſũt valde pniciosi ꝛ nature hoĩs inimi
ci/ vt ſerpẽtes ꝛ ceteri venenoſi. ꝛ ſũt quidã a
nuloſi corpis q nõ habẽt nervos nec oſſa nec
ſpinas/ nec cartilagies/ nec ſãguinẽ. ꝛ oẽs ta/
les ſi i oleo tingũtur moriũtur. i aceto vo revi
viſcũt. vt. d. ariſ. ꝛ pli. ꝛ ſũt qdã vermes q ge/
nerãt ꝛ generãt ꝛ qdã q generãt ꝛ nõ generãt
vt ſalamãdre. ꝛ i talib9 nõ ẽ ſex9. his ꝛ mult a
lijs modis vermes tam maiores ꝙ minores
variantur.

v Ermiculus ẽ vmis modic9 a ver
me diminutive dictus/ quales ſo
lẽt i lignis ꝛ fructib9 ivenri. ſicut
david. ij. re. xxiij. tenerrimo ligni vmiculo cõ/
paratur/ q teredo vel trebala dr. q cũ ſit natu
ra mollis lignũ duriſſimũ pforat/ imo nihil ẽ
durius eo dũ tãgit. nihil molli9 dũ tãgitur. vt
d. glo. ibi. vmis igitur pcipue terreſtris naſcit
ex hũo ꝛ folijs/ ex fructib9 ꝛ lignis. finita hye
me pcedit de viſcerib9 terre tpe verno. ſalſa ca
vet ꝛ fugit. ꝛ aromaticus ꝛ amaris ꝯdita nõ
tãgit veſtes. ſ. lineas nõ rodit ſicut tinea. lane
am veſtẽ deſtruit ꝛ cõſumit. ꝛ marie illas ve/
ſtes laneas ꝯſumit vmis quaꝝ carnes tetigit
dens lupin9. nã lana ovis devorate a lupis ti
neas generat ꝛ pediculos. vt. d. ariſto. li. viij
ꝛ pli. li. x. vilis ꝛ mollis ẽ vmiculus ꝛ rotũd9
ſubtilia ꝛ gracilia ſũt ei9 extrẽa ꝛ media groſ/
ſiora. occulte mordet arborẽ ꝛ cõſumit/ plus
ore ꝙ pedib9 ſe trahit. vilis ẽ flexibilis ꝛ exã/
guis. in oibus vermib9 ẽ ſenſus tact9 ꝛ guſt9
(vt. d. pli. li. xi. c. lxxi.) vnde pcepto ſonitu vl
ſtrepitu lateſcũt. iter ſapores diſcernũt. amara
eni ꝛ ſalſa refugiũt vermes ꝛ dulcia appetũt
ac ſuggũt. vnde dẽtibus alij pdantur. alij vn
guibus ꝛ roſtro ad neceſſitatẽ rapiũt alij acu
mine excavãt. alij ſuggũt/ lambũt/ ſorbẽt/ vo
mũt. mãdũt nec mior ẽ varietas i pedũ miſte
rio vt rapiãt/ diſtrahãt/ pmãt/ põderãt. terraꝫ
fodere non ceſſant. vt. d. pli. ibidem. ſ. li. xi. c.
lxxi.

v Ipera eſt genus ſerpẽtis veneno
ſi. d qua dicit (Iſi. li. xij.) vipera
eſt dicta/ eo ꝙ vi pariat. nã cũ vẽ/
ter eius ad partũ igemuerit catuli nõ expectã/
tes maturã nature ſolutionẽ corroſis ei9 late/
ribus cũ matris interitu ꝛ corrũpũtur. Dr aũt
ꝙ maſculus ſuo ore inferto in os vipere ſemẽ
expuat. illa autem ex voluptate libidinis i ra
biem verſa caput maris preſcindit. itaqꝫ fit vt
parens vterqꝫ pereat maſculus dum coit fe/
mina dum parit/ Ex vipera fiunt paſtilli. qui
trociſci tyriaci nominantur/ ex quibus fit tyri
aca. ideſt remedium contra venenum. De vi/
peris dicit (Plinius lib. viij. c. xl.) vipera ſo
la inter ſerpentes in terre cavernis ſe abſcon/
dit. alij autem omnes in cavis ſaxoruꝫ aut ar
borum ſe occultant. fameꝫ ſuſtinet diutiſſime
in forti hyeme inter terre viſcera ſe recolligit.
ꝛ prius evomito veneno vſqꝫ ad veris tempo
ra ibi dormit. cum autem calore ſolis porri ter
re aperiuntur/ vipera expgefacta egreditur de
cavernis/ ꝛ quia viſus eius ex longa mora cõ

trahit in tenebris caliginem. feniculi radicez vel herbaz querit. ⁊ eius ſucco oculos linit hebetatos/ ⁊ ſic herbe guſtu oculos acuit/. vt viſũ recipet quẽ amiſit. Eſt aũt tyrus ſpẽs vipe maxime venenoſitatis. de quo dicit ariſ. li. vij tyrus ẽ ſicut ⁊ techea. i. cocodrillus latet ĩ hyeme. ſed poſt expoliat coriũ/ qđ ẽ intra oculos ſuos ita ꝙ ille qui nõ cognoſcit hoc accidens putat ꝙ ille ſit cecus. Deide aufert coriũ capitis totaliter vno die ⁊ ſua expoliatio eſt ſicut exitus eſt embrionis/ ⁊ ſic renouetur qñ deponit ſenectutẽ. Itẽ in eodem inuenitur in fenice tyrus quidã quẽ ſerpẽtes magni fugiũt/ quãuis ſit paruus. ⁊ ſunt pili ſupra totũ corpꝰ ſuũ. ⁊ quãdo mordet aliquid putreſcunt oĩa q̃ ſunt in circuitu morſus ſtatĩ ⁊ inueniẽ vnus paruus tyrus in iudea. ⁊ morſus eius eſt ita fortis ꝙ nõ inuenitur cõtra ipꝫ medicina. De vipera. n. dicit ambro. in exame. oĩuꝫ ſerpentiũ nequiſſimũ eſt genus vipe/ que cũ cupiditatẽ aſſũpſerit coeũdi murenule req̃rit copulã ꝓgrediturq; ad litus aque vbi credit murenulã latitare. ſibilo aũt euocat vipera murenulã ⁊ ꝓuocat ad ãplexũ. que vocata ſtatĩ adeſt vipera aũt vidẽs eã ad copulã preparatã totũ venenũ ſuũ euomit ⁊ ad ãplexũ murenule ſe ꝑparat. cõpleto vero cõcubitu vipera venenũ quod euomerat iterũ haurit ⁊ reſumit. ⁊ ſic cũ veneno reſũpto reuertit̃ ad cauernã vipa ĩſup vt dicit pli. li. xxix. c. i. lapidẽ [illegible] deglutit quod percipiẽtes ſyri viperã caute aperiũt/ ⁊ lapidẽ aſſumũt/ ⁊ eo vtunẽ cõtra venenũ. Itẽ ibidẽ quẽ draco vel aſpis/ vulnerat caput vipere appoſitũ vulneri ſanat. ⁊ ecõuerſo/ quẽ vipera pungit caro aſpidis attrahendo venenum vipere ſanare conſueuit.

Finit liber. xviij.

Incipit liber. xix.
De coloribus ⁊ eorum proprietatibus.

Eſcriptis proprietatibus rerũ ſpiritualium ⁊ corporalium tam ſimplicium ꝙ ꝯmixtarũ ꝓut ad manus noſtras peruenire potuerunt. nunc poſtremo de quibuſdaz accidentibus corporalium rerũ ſub ſtantiam cõcomitantibus/ cooperante nobis diuina grã eſt hic attendendum. primo de colore. ſecũdo de odore. tertio de ſapore. vltimo de liquore. Calor eſt dictus vt dicit Iſi. li. xviij. eo ꝙ colore ignis vel claritate ſolis eſt perfectus. vel color a colando eſt dictus/ eo ꝙ colantur colores ad hoc vt ſũme ſubtilitatis ſint ⁊ intime puritatis. Colores aũt aut naſcũtur aut fiũt. De his quere infra in fine de coloribus. Eſt autem color ſcđm ariſto. in libro de ſenſu ⁊ ſẽſato. extremitas perſpicui in corpore determinato. eſt enim color ſicut in ſubiecto in rei corporalis viſibilis ſuperficie terminata. Cernimus tres colorum differentias quas color recipit ex natura mixtionis elementorum ⁊ dominio in corpore compoſito. vnde dicit ꝙ color mixto perſpicuo ⁊ dyaphono per actualẽ vnionem lucis radiantis/ ſuper ipſum terminabile ⁊ perſpicui corporis ſuperficiem viſui repreſentatur. ⁊ ꝓpter hoc dicit ariſtote. i ij. de anima. ꝙ color eſt motiuus vel immutatiuus viſus ſcđm actum lucidi nam lux ẽ actꝰ ⁊ perfectio lucidi ſeu perſpicui. naturam eniꝫ coloris in corpore mixto ex alicuius elementi dominio eſſentialiter exiſtentis ꝓducit lux ad actum immutationis viſus. quãuis enim color naturaliter ⁊ eſſentialiter ſit in mixto/ non tamen habet potentiam manifeſtandi ſe niſi per lucem ſuper ipſius ſuperficiem actualiter radiantem. vnde color ad ſui manifeſtationẽ ſemper indiget luce ſed non econuerſo. qꝛ lux ad ſui manifeſtationem non indiget colore/ ſicut color indiget luce actualiter exiſtente vt luce mediante coloris qualitas viſus organo ĩprimatur. ⁊ ideo poſuerunt aliqui ꝙ ratio viſibilis radicaliter ⁊ formaliter ẽ in luce. quia ipſa ſublata rei colorate qualitas viſui nõ apparet. habet autem color actualem eſſentiam in tenebris. vt dicit cõmen. in. ij. li. de anima. de immutatione viſus ⁊ coloris. Non. n. cãt

lux colorem cum ĩ ſua actualitate ex dominio elementi ſit in mixto. ſed lux extrinſeca diffuſa ſuper colorem ⁊ ſuper medium/ diſponit ipſm medium dando ei formam per quaȝ poſſit recipere ſpeciem coloris. ⁊ ideo per lucem fit diſpoſitiue immutatio in medio per quod defertur coloris differentia ad organum viſus/ vbi fit iudiciuȝ de colore. ⁊ ideo in tenebris remanẽt colores in ſue eſſentie actualitate/ ſicut expreſſe dicit cõmen. ꝑpter quod auctor perſpectiue li. i. c. vltimo. dicit ꝙ lux non exigitur ad viſionem coloꝝ/ niſi altera duarum cauſaruȝ aut quia ſine luce non extendũtur forme colorum in aere/ aut quia ſi tunc extenduntur non operantur in viſum niſi per luceȝ. vnde ad exiſtentiam coloris lux non exigitur ſed tantũ ad eius manifeſtationem. ⁊ quãuis non manifeſtetur in tenebris color/ ꝑpter hoc non erit ſuperfluus vel occiſus. cum ſemper perficiat ſuam naturam ⁊ ſubiectum. ⁊ ꝙ non videtur in tenebris non eſt ex defectu coloris/ ſed potius ex defectu a parte recipientis/ eo ꝙ non haberet diſpoſitionem quam oportet ipſum habere. Si igitur alicubi dicunt auctores colorem non eſſe in actu ſine luce intelligendum eſt de actu manifeſtandi quo ad viſuȝ/ non de actu exiſtendi. Ornat itaq; lux extrinſeca colores/ ⁊ decorat ⁊ ipſos prius exiſtentes in eſſe ſpecifico viſui manifeſtat/ non tamen primit⁹ eos cauſat. ⁊ hoc intelligo de luce infuſa extrinſecus ſuper res. nam virtus lucis celeſtis ad interiora rerum inuiſibiliter penetrans cooperãtibus quatuor elementorum qualitatibus colores ꝑcreat atq; cauſat. ⁊ ſic generatos ⁊ exiſtentes in eſſe ſpecifico ſuperueniens lux viſibilis clarificat, nobilitat ⁊ oculis manifeſtat.

Est autem perſpicuuȝ bene terminatum materia coloris ⁊ hoc eſt ſolum vel maxime humiduȝ quoniam ſiccum ⁊ terreum inquantum non eſt ꝑſpicuum. Siccum vero igneum non deſcẽdit de ſpera ſua/ neq; hic inferius inuenitur/ quoniam ſola forma ignis generatur de potentia alicuius elementi ex quo mixtum debet cõſtitui. vt patet in libro de generatiõe. Illud igĩt perſpicuum habet tres differentias materiales. quia aut eſt materia ſubtilis/ aut eſt groſſa/ aut mediocris. Si mediocris tunc eſt humidum aque multum humidans ſuper ſiccũ terreum ⁊ ſuper humidum aereũ deficiens ab humiditate aerea. vel erit aereum multum alteratum per ſiccum terreum/ ita tamen ꝙ excedat groſſiciem. Si autem eſt ſubtile ſic eſt humidum alteratum ad naturam aeris/ ſiue humidum alteratum aereum. Si autem eſt groſſum tunc eſt alteratum ad groſſiciem ⁊ ſiccitatem terre./ ita ꝙ excedit mediocritatem.

Materia igitur colorꝭ perſpicui aut erit ſicca per dominium vel humida per dominium/ vel mediocriter ſicca ⁊ humida. Si vero dominetur ſiccitas in materia/ ſi eſt tunc actio calidi per dominium generabitur albedo/ quia calidum rarefacit ⁊ diſgregat partes materie/ ⁊ ſubtiliat ac generat claritatem ⁊ perſpicuum. ⁊ ſecũdũ hoc dicit ariſto. libro de animalibus. xix. ꝙ generatur albedo ex paucitate humoris in materia ſicca per dominium calidi agentis ⁊ ſubtiliantis. ſicut patet in calce ⁊ oſſibus combuſtis ⁊ alijs conſimilibus. Si vero agat in materia ſicca dominans frigiditas/ tunc generatur nigredo quoniam conſtringit partes materie ſicce ⁊ congregat ac opilat ſubſtantiam rei ⁊ condenſat ac obſcurat. obſcuritas autem eſt priuatio non ſolum lucis/ verum etiaȝ coloris/ quemadmodum claritas eſt differentia coloris ſicut lucis quoniam eſt conditio viſibilis ſimpliciter ⁊ tunc magis terminatur ſic cum ꝙ exigebatur ad generationeȝ albedinis ⁊ ſic iducitur color niger. Si vero ſit humida materia tunc a calido dominante generatᷣ nigredo/ quia calidum adurit partes humidas ⁊ conſumit humidum quod exalat in fumum nigrum/ vt patet in lignis viridibus ⁊ humidis/ de quorũ extremis exit humor niger quãdo exuriũtur. vnde dicit ariſto. in libro methe. vſtibilia ſunt que habent in poris humorem debilem qui non poteſt reſiſtere calori ignis/ nec tamen ſtatim ſuffocat ſed potius alit ignẽ vnde patet ꝙ humiduȝ eſt potiſſimũ in quod agit ignis/ ⁊ id humidum cauſa ẽ nigredinis per caloris actionem. quia calor agens exalare facit ſubtile terreum ⁊ humidum aquoſum ⁊ euaporare aerem ⁊ remanet quod eſt terreũ atq; groſſum. propter quod oportet neceſſario vt nigredo generetur (dicit enim ariſtote. libro methe. iiij.) ꝙ natura terreſtres ſubtilis/ ⁊ claritas aque/ ⁊ natura aeris faciũt albedinem in argento viuo. ⁊ ideo oppoſita iſtoruȝ inducunt nigredinem in ſicco derelicto ex actione calidi i humido. ⁊ ſic dicit ariſto. li. xix. ꝙ nigredo generatᷣ in oculo ꝑpter multitudineȝ

humidi. nam calor naturalis agens in humidum terminando/ ⁊ digerendo/ ⁊ exſiccando in fine nigredinem derelinquit.

ſ I vero ſit i materia humida ⁊ in illud vincat dominãs frigiditas tũc albedo generatur. vt apparet in niue ⁊ pruina/ ⁊ in canicie/ ⁊ in humoribuſ fleumaticis. Quãuis enim frigus aggreget humidum/ non tamen ſicut ſiccum. humiduz etenim cum ſit perſpicuum/ magis eſt aptum natuz ad nobile eſſe coloris. Preterea humidum compreſſum paratur ad ſperſionem/ ⁊ p̱tium ſeparationem. Sic autem non eſt de ſicco. ꝓpter quod magis paratur quãuis p̱ cõpreſſionem ad receptionem claritatis ⁊ apertionem ꝙ̃ ſit ſiccum. ⁊ ideo poteſt melius frigidum generare album in humido ꝙ̃ in ſicco. ⁊ ſic eſt intelligendum quod dicit ariſto. lib. xix. ꝙ albedo generaẽ ex aere vaporoſo. i. eſt declinante ad humiditatem aqueam/ ⁊ hoc propter frigidi actionem. quod vero dicit cõmẽ. ꝙ albedo generatur ex igne claro admixto cũ elemento valde dyaphano/ intelligendum ẽ de claritate que per tranſumptionem albedo ſepius ab ariſto. nuncupatur. ſcd̃m ꝙ albedo dicitur generari in nubibus ex refulgentia radiorum in eis ſi tenues fuerint atqꝫ rare. ⁊ ſic etiam flamma aliquando apparet alba quando materia aeris eſt ſubtilis in q̃a radiat vapor ignis. ⁊ talis albedo non eſt ꝓpria ſꝫ potius tranſumptiua. poſſemus tamen extendere verbum cõmentatoris ꝙ dicit hoc de igne ratione perſpicui quod eſt materia ꝓpria albedinis/ nõ rõne ſue actiõis. vnde hoc quod dicit debet intelligi de igne qui debet eẽ materia coloris ⁊ non de efficiente extra. ⁊ ſecundũ hoc intelligitur materialiter ñ effectiue neqꝫ formaliter.

ſ Unt autem inter albedinem ⁊ nigredinem multi gradus intermedij ſcd̃m intenſionẽ dominij tam qualitatum actiuarum ꝙ̃ paſſiuarum/ ſcd̃z eẽ debili⁹ ⁊ fortius multipliciter ⁊ ſcd̃m multos gradus. quia quãto plus dominatur ſiccitas/ tanto in maiori difficultate ſubtiliatur/ ⁊ rarificatur/ ⁊ elucidatur. ⁊ ſic difficilius fit perſpicuũ ⁊ per conſequens albedo eo ꝙ ſiccum eſt denſum ac ſolidum inquãtũ huiuſmodi ⁊ obſcurum. quãto vero dominium ſicci fuerit minus ⁊ calidi maius fuerit dominiũ/ tanto melius ⁊ citius poterit albedo inde generari. ſimiliter quando ſiccitas fuerit maior ⁊ frigiditas intenſior/ tanto magis generabitur nigredo et partium compactione ⁊ extenſione obſcuritatis ⁊ priuatione claritatis ⁊ ſuperfluitate terminationis perſpicui. ſimiliter ẽ de humido/ quanto enim maius fuerit dominium humidi ꝓportionabilis cõbuſtioni dũmodo ſit dominium calidi/ tanto maior erit fumus ex calido ⁊ denigratio. quãto ṽo dominiũ humidi fit maiuſ dũmodo ſit dominium frigidi ꝓportionaliter creſcens erit ſimiliter intenſio albedinis. Si vero fuerit dominium humidi magnum ⁊ parum de dominio calidi remittetur nigredo. Similiter ſi ſit dominium humidi magnum vel dñiuz calidi p̱uũ vel frigidi p̱uũ remitteẽ albedo. Si vero fuerit dñiuz humidi aliquãtulum dominiuz calidi magis nigredo magna poterit generari. quandoqꝫ tamen calidum generat albedinem in humido. vt patet in albumine oui cocti/ ⁊ quandoqꝫ agens in lignis viridibus ⁊ humidis reliquit cineres albos poſt finalem terminuz ſue actõnis/ ſed tamen non eſt vera illa albedo/ quoniam ſemper apparet in ea veſtigium perſpicui male terminati ad modum ſuperficiei criſtalli clari. ⁊ hoc apparet ſi ſcindatur/ licet nõ ꝓtendatur hec perſpicuitas per medium corporis peruietate ſimpliciter actuali ⁊ cõpleta vnde patet ꝙ non eſt vera albedo vnde illa albedo derelinquitur ibi ꝓpter debilitatem caloris agentis/ ita ꝙ vincit frigiditas intrinſeca ⁊ inata. Eſt etiaz albumen oui coctũ albũ. qr non tangitur ab igne ꝓpter teſtam. ꝙ ſi imediate tangeret vtiqꝫ in ipſo nigredinem generaret. agens inſuper calor in humidum primo generat nigredinem ⁊ fumũ. ⁊ vincens humiditatem inducit ſiccitatem in materia in quaz agit. ⁊ ſic in illa inducta ſiccitate facit nouam tranſmutationem ⁊ generat nouum colorem ſubtiliatiõe ſicci. ⁊ licet calidum aggreget homogenea propter quod condenſat ⁊ obſcurat tamen ſiccum habet aliquid ſibi annexum de humido ratione cuius poteſt diſgregare. ⁊ licet in principio congreget ratione dominij tamen poſt aggregationem ipſum aggregatuz ſubtiliat/ quia eius operatio ſpecialis eſt ſubtiliare materiam in quam agit dũmodo ſit ſicca. quod dico propter hoc ꝙ aliquando agit in humidum ⁊ exaltat illud. frigidum vero nõ ordinatur ad rarefaciẽdũ/ ſed ſtat in ipſo actu condenſandi tanꝙ̃ in actu principali quia aggregat tam homogenea ꝙ̃ ethrogenea.

ſ I vero ſit actõ calidi ⁊ frigidi mediocriter cõcurrens in materia ſicca/ tunc generabitur color mediuſ

neceſſario quia calidum ſubtiliabit in genera
tionem albedinis. frigidū vero econtrario ag
gregabit eam in generationē nigredinis. Cū
ergo in quolibet puncto ſimul agant equali/
ter/ oportet ꝙ inducat in quolibet puncto ſi/
mul albedinem ⁊ nigredinem. quare oportet
ꝙ fiat color cōpoſitus ex eis. ⁊ iſte color plus
debet habere de nigredine. quia ſiccum minꝰ
ſe habet ad album q̄ ad nigrum ꝓpter priua
tionem perſpicui ⁊ obſcuritatem innatam. ⁊
plus ſe habet ad aggregationem ⁊ innate ag
gregationis conſeruationem q̄ ad ſubtiliati/
onem/ ⁊ rarificationē. Si vero concurrant me
diocriter in materia humida per dominium/ ſi
militer generabitur color medius/ qui habe/
bit plus de albo q̄ de nigro. quoniam humi
dum per dominium ratiōe perſpicui puri ma
gis ſe habet ad album q̄ ad nigrum. ⁊ reſpe
ctu agentis frigidi facilius ſe habet q̄ reſpe/
ctu calidi. quoniam calidum agit in humidū
exalando ⁊ conſumendo. frigidum vero ſolū
modo conſeruando illud in ſui natura per viā
conſolidationis ⁊ compactionis. Si vero ſit
materia mediocris tunc erit ſemper color me/
dius. Si ergo ſit in tali materia actio calidi ꝑ
dominium tunc quia poteſt facilius humidū
tranſmutari in nigredinem/ q̄ ſiccum in albe/
dinem generabitur color plus habens de ni/
gredine ſicut patet quando humidum ⁊ ſiccū
diuidūtur ab inuicem/ citius generat calor co
lorem nigrū in humidis ⁊ in viridibus lignis
q̄ in lapidibus combuſtis in quibus calx ge/
neratur ⁊ conſimilia. Si vero fiat actio frigi/
di per dominium/ in materia mediocri opor/
tet colorem eſſe medium compoſitum magis
ex albedīe. qm̄ hūidū magis ſe hʒ ad albedi/
nē q̄ ſiccū ad nigredinē/ ſiue ad aliquē colorē
eo ꝙ ī humido ē materia perſpicui que eſt pro
pria materia coloris. In ſicco autem non inq̄
tum huiuſmodi. Reſpectu vero agentis ſaltē
vno modo eſt humidum magis obediens ſi/
bi quod bene poſſibile eſt propter priuatōeʒ
ſoliditatis ⁊ duriciei cuiuſdam naturalis que
eſt in ſicco. licet enim ſiccum de ſe ſit natum cō
gregari/ tamen non ita bne eſt cōgregabile ſi
cut humidum/ vt patet in lapide cuius lʒ ſub
ſtantia ſit compacta/ non tamen facile recipit
maiorem compreſſionem a cauſa agente. Vi
demus enim in multis ꝙ frigiduʒ de facili ꝓ
ducit albedinem. vt patet in niue. quod nō tā
tum apparet exemplariter quando agit in ma
teria ſicca. ſi vero ꝯcurrant mediocriter fiet me
dium neceſſario quod erit eque diſtans ab ex
tremis. ſi enim quando eſt dominium ſolū ex
parte agentis vel ſolum a parte materie acci/
dit color compoſitus ex altero magis ⁊ ex alte
ro minus. ſed quando equantur tam agentia
q̄ patientia erit color ſe habens equaliter/ vt
patet ex predictis. ⁊ ita erunt due extremitates
⁊ quinq; medij. nec videtur ꝙ pluribus mōis
poſſint medij eſſe diſtincti ſcd̄m ſpeciem ſicut
declaratum eſt per iſtam diffinitionem diuiſā
ꝓpoſitam per membra nec ſuperflua nec di/
minuta. Ariſto. etiam teſtatur ꝙ tantum ſint
quinq; medij colores/ quorūʒ numerus ⁊ ſuf
ficientia poteſt accipi predicto modo. ⁊ etiam
ex combinatione albi ⁊ nigri ad eorum gene/
rationem/ eo ꝙ ſi nigrum ⁊ album concurrāt
equaliter ad compoſitionē coloris medij tūc
erit color eque diſtans inter extremos vt rube
do. Inter album vero ⁊ rubeum non poſſunt
eſſe niſi duo. vnus magis appropiquabit al
bo ⁊ alius magis nigro rubeo. Inter rubeum
vero ⁊ nigrum erunt ſimiliter duo. vnus ma/
gis conueniens cum rubeo albo. ⁊ alius ma/
gis cum nigro. ⁊ ita plures non poſſunt eſſe ī
termedij. quoniam inter album ⁊ rubeuʒ nō
poteſt eſſe aliquod eque diſtans ſimpliciter/
quia eque diſtātia ſimpliciter habet reſpectū
ad extremos. ſed talis ſi poneretꝛ haberet tres
quartas albedis ⁊ vnaʒ nigredinis. qm̄ me
dietas rubedīs eſt ex vna q̄rta albedis ⁊ vna
q̄rta nigredis. eodē mō non erit eque diſtans
ſimpliciter inter nigrum ⁊ rubeū. quare opor/
tet ꝙ haberet tres quartas nigredinis ⁊ vnaʒ
albedinis. ⁊ ſic eſſet tantum equediſtantia ſe
cundum quid ⁊ ſcd̄m apparentiam ⁊ nō ſim/
pliciter ſecundum veritatem

Os autem colores quinq; inter/
b medios nominat ariſto. primum
vocans glaucum. ſecundum puni
ceum. ideſt citrinum. tertium rubeum. quartū
purpureum. quintum viridem. ita ꝙ inter al/
bum ⁊ rubeum erit glaucus a parte albi pu/
niceus a parte rubei. Inter nigrum autem ⁊
rubeum purpureus a parte rubei. ⁊ viridis a
parte nigri. hec nomina alio modo vocātur
ī greco. vt lzianus/ purpureꝰ/ lzarapos/ glan
cus. ſed de nominibus grecis non eſt vis/ ſed
nomina latinorum attenduntur. ⁊ ratio di/
ctorum patere poteſt. quoniam glaucus ma/
gis habet de albedine q̄ de nigredine ⁊ rube
dine. ⁊ talis color ponitur in folijs cādētibus
ī hyeme vel autumno. Purpureus vero ⁊ pu
niceus circundant rubedineʒ. qꝛ vterq; habet

plus de rubedine q̄ albedīe vel nigredine. ſʒ puniceus ē magis remotus a nigredie φ purpureus. vt vult ariſto. in. ij. de ſomno ꝛ vigilia. vbi loquitur de corruptione iſtorum in nigredinem vbi ponit puniceum per purpureū modum declinare in nigredineʒ. ꝛ ideo oportet vt purpureum ſit inter rubedinem ꝛ nigredinem. ꝛ puniceus inter albedinem ꝛ nigredinem. Ex quibus omnibus ſequitur φ viridis debet poni cum nigredine. Ex quo patʒ ratio ꝛ ordinationis ipſorum quinqʒ colorꝫ intermediorꝫ ſcd̄m ariſto.

ſ Unt autem qui ponunt lucem eē de ſubſtantia coloris. ꝛ illi dicūt φ color eſt lux incorporata perſpicua. habet aūt perſpicuum differentias iſtas. aut enim perſpicuum eſt purum ſeparatum a terreſtreitate. aut eſt impurum cum terreſtreitatis admixtione. Lux autem conſideratur quadripharie. quia aut eſt lux clara vel obſcura vł ē pauca vel ē mlta. nec dico lucē magnā p ſubiectum magnū diffuſā ſʒ ſicut d̄ luce ꝟtuali dr̄ φ i pūcto colligit̄ lux multa. vt quando opponitur ſpeculū cōcauūʒ ſoli. ꝛ lux cadens ſuper totam ſpeculi ſuperficiem in centruʒ ſpere ſpeculi reflectitur cuius lucis collectio ſpeculū inflāmat ꝛ citiſſime ꝯbuſtibile generat. vnde cū fungus vel ſtupa vel aliud inflāmabile opponitur ſubito accenditur ꝛ ignitur. Si igitur fuerit lux clara ꝛ multa in puro perſpicuo albedo generatur. nam albedo eſt color qui ex luce multa ꝛ clara in puro perſpicuo generatur (vt dicit albuma.) Si vero fuerit lux pauca ꝛ obſcura in perſpicuo obſcuro nigredo neceſſario generatur. ꝛ iſte ſermo explanat ſermoneʒ ariſto. ꝛ auerrois. qui ponit nigredinē priuationē claritatis ꝛ albedinē habitū ſiue formaʒ. ꝛ ſcd̄m hunc ſermonem patet φ ſunt ſeptē colores. ab albedine verſus nigredinē paulatī accedētes. ſimiliter ſeptē erunt ꝓximi nigredini a nigredine verſus albedineʒ ꝓcedentes/ donec fiat occurſus alicuius ſeptē colorꝫ quibus ab albedine ad nigredinē deſcēdit̄. ꝛ hoc patet. cū. n. albedinis eſſentiā tria conſtituūt. ſcʒ lucis claritas/ ꝛ eiꝰ multitudo ac perſpicui puritas duobus amotis pōt eē remiſſio. Erit igitur p hūc modū triū colorꝫ generatio/ ꝛ quolibet triū ſolo remanente duorꝫ reliquorꝫ erit remiſſio. ꝛ ſic ab albedine erūt ſeptē colorꝫ imediate ꝓductiones vel ꝓgreſſiones. Similiter a nigredine verſus albedinem ſeptem ſunt colores. ꝛ ſic erunt ſcd̄m iſtā conſiderationē xvi colores duo principales. ſ. albedo ꝛ nigredo ꝛ. xiiij. collaterales. ſeptē hinc per intenſionē ab albo ad nigrū deſcēdētes. ꝛ ſeptē illic a nigredine per remiſſionem ad albedinem aſcendentes in medio in idem cōcurrētes. In quolibet autem colorꝫ mediorum ſūt gradus quaſi infiniti ſcd̄m intenſioneʒ ꝛ remiſſionem maiorem vel minorem prout extrema ſe protendunt. Recollige igitur breuiter ex predictis φ color eſt proprietas ſiue qualitas derelicta in ſupficie corporis perſpicui ex natura cōmixti oīs elementarium qualitatum concurrentiū in mixto que mediante luce viſui actualiter p̄ſentatur. nam ſine luce media /color organuʒ viſus actualiter nō immutat. color tamen per ſe eſt viſibilis (vt dicit ariſto. ij. de anima. Nō eſt autem ex defectu ſui/ ſed potius ex defectu ꝛ impotentia organi φ color ſine actuali lucis preſentia non videtur. ꝛ ideo pictagorici vocauerūt colorem epiphaniam ſcilicet ſupra apparitionem/ eo φ ſit extremitas corporis perſpicui terminati vel in eiꝰ extremitate ꝛ ibi magis proprie eſt. eadē tamen natura coloris eſt intus ꝛ extra/ vt patet in albumine oui/ ꝛ i fractuns vitri colorati. vt dicitur in libro de ſenſu ꝛ ſenſato. c. vij. Sunt tamen multa que ſūt vnius coloris in extremo extrinſeco ꝛ in inicali termino. ꝛ alterius intrinſecus in medicullio. vt patet in pipere nigro ꝛ in pomogranato. Multa enim colorant rei ſuperficiem que non penetrant ad interiora. vt patet in picturis. pannus etiaʒ rubeus tingit aque extremitatem quando ei ſuppōitur. vnde patet φ color perſpicui extremitas eſt. vt dicitur in libro de ſenſu ꝛ ſenſato. capi. vij. Item ſicut in corpore perſpicuo non terminato/ vt in aere preſentia luminis facit actu luciduʒ/ abſentia vero tenebroſum/ ſic in corpore terminato. preſētia lucis facit coloratum ſcilicet album/ ꝛ eiꝰ abſentia nigrum ꝛ tenebroſum/ ita tamen φ non omnino abſit lumen. vt dicitur in libro d̄ ſenſu ꝛ ſenſato. ca. viij. vnde verus color eſt in corpore terminato perſpicuo. in corpore vero non terminato non eſt verus color ſed quaſi color. vt dicitur in libro eo. Item fit generatio colorum mediorꝫ ſcd̄m ſuas differentias ſcd̄m diuerſitatem proportionum. vt ſi fuerit in ſexquialtera proportione vel in quarta proportione vel ſcd̄m alteras. Si autem ſecūdū proportionem ꝛ ſecūdū inherentiam ꝛ dyaphanum fit iterum proportionalis nihil aſſumunt vt pʒ in ꝯſonātijs vt ibidē. capi. viij. b. Item fit generatio ſcd̄m proportionē colorū

conſonante quando ſunt delectabiles . quia
quanto erunt magis ꝓportionabiles tanto
ſunt delectabiliores . vt dicitur ibidem. Item
ſcd̄m aliorum opinionem generatio colorum
mediorum fit per ſuppoſitionem colorum ex/
tremorum adinuicem vt manifeſtioris ſup mi
nus manifeſtum . vt patet in picturis . ſicut
ſol videtur per ſe albus ſed per interpoſitionē
nubis videtur eſſe alterius coloris vt dicit̄ ibi
dem.c.viij. Item apparitiones colorum non
fiunt per diſcurſiones radiorum ab oculo ſed
potius fiūt per cōtinuam multiplicationē co
loris in medio vel ſubitā eius dilatationē ad
oculū cū ſenſus fiat per contractum. vt ibidē
dicitur.c.x.alias.c.iiij.g. Item colores aque
diſtantes poſiti a longe diſtantibus appare/
re poſſunt medij colores cum tamen non ſint
quia nulla pars rei ſub extremo colore videri
poteſt vt patet in pāno diuerſi coloris. vt ibi
dem dicitur.c.viij.d. Item medij colores ge/
nerantur ſcd̄m ſimilitudinem generatiōis mi
xtorum cum miſcibilibus. quia mixtionem mi
ſcibilium per tranſmutationem in formam per
mixti ſequitur mixtio colorum. vt ſicut i extre/
mis corporibus generatur medium/ ſic ex ex/
tremis coloribus medius color generatur. vt
ibidem dicitur.c.viij. Item omnis color ge/
neratur per albedinem ⁊ nigredinem que vi/
detur potius eſſe priuatio albi ꝙ color. vt ob
ſcuritas eſt priuatio lucis . vt dicitur libro. x.
metba.c.iij.b. Item vnitatem coloris in ſpe/
cie non oportet ꝙ ſequitur vnitas nature. vt
dicit al. in differentia.g. Item effectus colo/
ris eſt immutare viſum ſcd̄m actum lucidi. nā
per lucidum color educitur de potentia ad a/
ctum vt actualiter immutet organum viſus vt
apprebendat ſpeciem colorati ⁊ iudicet de re
viſa. Item color medius bene ꝓportionatus
delectat viſum ⁊ confortat/ extremus vero co
lor debilitat viſum ⁊ contriſtat vt dicit ariſto.
nam intenſa albedo diſgregat ſpiritum viſi/
bilem ⁊ diſſoluit oculum ⁊ lacrimare facit ſed
nigredo nimis intenſa aggregando ſpiritum
⁊ cōdenſando/ viſum repercutit ⁊ obtundit vt
patet in diu incluſis i locis tenebroſis qui ſu/
bito inducti ad lucem parum aut nihil vident
Item color rei colorate naturam ⁊ ꝯplexionē
indicat. nam albedo ⁊ colores albi i corpori
bus congelatis non ſunt niſi in ſubſtantia fri
gida. ⁊ nigri econtrario. quia frigus albificat
ſubſtantiam bumidam ⁊ denigrat ſiccam. Ca
lor vero denigrat bumidam ⁊ albificat ſiccam
vt dicit ariſtote . ⁊ auicenna) ⁊ ideo albedo q̄
filia eſt frigiditatis indicat dominium fleuma
tis ⁊ frigidi ⁊ bumidi bumoris. Nigredo ſi/
gnum eſt melancolie diſpoſitionis ⁊ ſicci bu/
moris in corpore dominantis. Quādoq; eſt
tamen ſignum aduſtiōis nimie adurentis bu
mores ⁊ in melancoliam innaturalem immu
tantis. ſicut poſt dicetur. Item rerum intrinſe
cas qualitates/ color extrinſecus manifeſtat.
nam vt dicit auicenna. color eſt qualitas que
perficitur a luce. Eſt enim color lux exiſtens in
potentia in corpore tenebroſo migrans i actū
per lucidum ſuperueniens ab exteriori . ⁊ boc
patet ſic. Quodlibet enim corpus permixtum
babet aliquid de igne in potentia ⁊ per ignem
babet de lucido cum ipſe ignis ſit lucidus a
natura. ſed illud lucidum velatur a partibus
tenebroſis. vnde ſolum eſt in potētia/ ſicut ca
liditas ſulpburis vel piperis. vnde ſicut eo/
rum caliditas potentionalis non migrat in a
ctum niſi per conſimilem qualitatem actualē
extrinſecus interiori comparatam/ ſic lux po/
tentionalis in permixto tenebroſo nō migrat
in actum niſi per aduentum luminis exterio/
ris. Calor itaq; apparens extrinſecus intenſi
onem vel remiſſionem declarat ignis latitan/
tis potentia in permixto . ⁊ ſcd̄m boc de eius
actione ⁊ virtute iudicatur. Item coloris pro
portionabilis varietas intuentis aſpectū ad
ſui admirationem ⁊ intuitum naturaliter exci/
tat (vt dicit plinius libro viij. ⁊ auicēna.) vn
de dicit ꝙ quelibet beſtia quantumcūq; ſeua
varietatem coloris ⁊ pulcbritudinem admi/
ratur in pantera. Item cuiuſlibet bominis fa
ciem color maxime pulcbrificat vel deformat
nam color ordinatus ⁊ ſuauis complexio eſt
forma pulcbritudinis/ quando membrorum
diſpoſitioni debite correſpondet (vt dicit aui
cenna) vnde dicit auguſtinus / pulcbritudo ē
elegans corporis babitudo cum coloris ſua/
uitate. ⁊ econtrario/ color confuſus ⁊ incom/
poſitus euidēs eſt in corpore turpitudo. Itē
color paſſiones/ ⁊ accidentia anime preconi/
ſat. ſubitus enim pallor ⁊ diſcoloratio index
eſt timoris. nam reuocato colore ad interiora
corporis ſuperficies depauperatur a ſangui/
ne ⁊ ſic per conſequens diſcoloratur. ſic ſubi/
tus rubor in facie eſt ſignum verecundie/ ſiue
iracundie ⁊ furoris. ⁊ boc accidit propter ca/
lorem petentem exteriora ⁊ cutis ſuperficiem
rubificantem ⁊ defendere ab illata verecun/
dia vel iniuria cupientem. Item color materi
am ſuam ſeu ſubiectum terminat perficit ⁊
informat. quia ſi color in ſubiecto non eſſet

qualis foret rei ſubſtantia viſui nō appareret
Item color materie ſuperficiem ornat/ ⁊ eius
deformitatē palliat ⁊ occultat. vnde color cō
poſitus inter extremos medi⁹ in ſuperficie cor
poris ordinate ſuperpoſitus deformitatis ac
cidentaliter vel naturaliter in materia dereli/
cte eſt operculum vt dicit auicenna. Item co/
lor luci ſe cōformat ⁊ velut filia matri ſe eius
acui configurat. vnde cum intenſa luce color
acuitur ⁊ accenditur/ ⁊ cum remiſſa remittitur
⁊ hebetatur.

f It autem in corporibus colorū
mutatio multiplici d' cauſa vt pa
tet in fructibus ⁊ graminibus ⁊ i
alijs naſcentibus. nam primo naſcuntur fru/
ctus virides. vt pꝫ in vuis ⁊ in moris deinde
rubeſcunt/ tādē palleſcūt vel nigreſcūt. ⁊ illi⁹
coloris varietas accidit ex varietate coloris na
turalis vel ſolaris/ vario modo fruct⁹ ſubſtā/
tiam decoquentis ⁊ digerantis. primo enim
caloris actio eſt debilis ⁊ lenta inſufficiēs diſ
ſoluere ⁊ rarificare partes terreſtres. ⁊ ideo in
eaꝝ ſuperficie apparet color viridis indige/
ſtus ſcilicet ac terreſtris ſed paulatim vigora/
tur color naturalis per adminiculum caloris
ſolaris. ⁊ ideo fortius digerit ⁊ ꝓpter eius in
tenſionem colorem rubeum in fructus ſuper/
ficie derelinquit. ⁊ tandem completo fructu ⁊
maturo ⁊ humore pontico ac terreſtri perfecte
digeſto ex aduſtione color niger ī ſuperficie ge
neratur. nam calor predominans ſuper terre/
ſtritatē ipſam diſſoluit ⁊ decoquit ⁊ digerit/ ⁊
quantū eſt neceſſe in ſubſtātiā fructus accipit
⁊ conuertit. quod vero reliquū eſt vel cōſumit
vel a ſe repellēs ad extremas ptes ducit ⁊ trāſ
mittit. ⁊ talis reiecta fumoſitas cū ſit terreſtris
ſuperficiem inficit ⁊ nigredinis vel glaucitatꝭ
veſtigiū in fructus ſuperficie generat ⁊ relinqt
(ſicut dī ſuper libro vegetabiliū in cōmento)
. nā tales colores ex ſe actionē ⁊ naturā frigidi
tatis pretendētes/ ſepius etiā in rebus calidiſ
ſimis generantur ex eadē cauſa. ſ. ex calore in/
terius dominante fumoſitates terreſtres vel a
queas ad extrinſeca repellēte. vt dicit alfre. ſu/
per libro ariſ. de vegetabilibus ⁊ plantis. In
rebus etiam ſenſibilibus fit coloris mutatio/
nunc in cute/ nunc in oculis/ nunc in pilis nūc
ī vngue. nā color cutis fit duobus modis/ vt
dicitur in iohānicio. aut fit ab īterioribus aut
ab exterioribus aliquando fit ab humoribus
aliquando ab anime paſſionibus. ab interio
ribus itaq; mutatur color in cute. aliquando
per humores calidos/ aliquādo per frigidos

nam contingit humores calidos tam compo
ſitos ꝙ ſimplices frigefieri. ⁊ etiam frigidos
vel infrigidatos calefieri. ⁊ ſcd̄m hoc ſolet i cu
te color variari. nam quando frigidi humores
calefiunt/ albus color mutatur in citrinitatē
vel in ruborē. quando vero calidus frigeſcit
color rubeus mu tatur in albedinem vel pal/
lorem. ⁊ ſic de alijs intelligendum eſt. Item
ab interioribus anime paſſiōibus mutatur co
lor. nā rubicūd⁹ fit pallid⁹ ex anguſtia qꝛ ī tio
re vel tiore cor ſtringitur/ ⁊ calor ab exteriori/
bus ad interiora reuocatur. ⁊ ideo exteriora pa
leſcunt. Similiter pallidus fit rubeus ex ira/
quia in ira cor dilatatur ⁊ extenditur ad vindi/
cte appetitum. vnde ⁊ calor ſubito ⁊ impetuo
ſe ab interioribus ad exteriora cōmouetur vn
de ⁊ calefit ſanguis intercutaneus ⁊ exinde ru
bor ſubito generatur. ab interioribus etiā fit
color niger in mauris ⁊ albidus in alamanis
nam mauritanea que eſt regio in ethiopia ca/
lidiſſima/ in qua propter colorem continuum
ſanguis aduritur intercutaneus/ ⁊ denigratur
ſic aduſtus a cuius denigrati ſanguinis diffu
ſione inter cutem ⁊ carnem omnia membra ge/
neraliter denigrantur. vnde primus ethiopiā
inhabitans denigratus ſic eſt/ ſed poſtea coo
perante colore ſolis et cōtaminatōe primi illi
us habitatoris vicium in poſteris propaga/
uit. ꝙ ex nigro patre et conſimili matre nigri
generaliter naſcerētur. ſed hoc ſolum habꝫ lo
cum vbi ſolis aduſtio continue afficit generā
tes. et ideo in regionibus temperatis et ad fri
giditatem declinantibus/ ethiopes generant
in colore filios tēperatos vt dicit macro. et eti
am ariſto. et auicen. Econtrario vero ſcoti et
alamani frigidas regiones inhabitant. et iō
frigiditate poros exterius cōſtringente calor
ad interiora reuocatur. et ideo exterioris partꝭ
corporum ſupficies dealbatur. hec narrat oia
cōmentator ſup. 10. ideꝫ tangit ariſto. Itē mu
tatur color cutis et maxime hominis multis
alijs de cauſis. quandoq; propter complexio
nis malignitatem vt patet in melancolicis ꝓ
pter nimiam ⁊ ſuperexcedentem caliditatē/ vt
eſt videre in colericis qui citrini ſunt coloris
propter ſolis calorem ⁊ aeꝛis ſiccitatem. vt pa
tet in itinerantibus ⁊ ī nautis propter humo
rum corruptorum intercutaneorum expanſibi
litatem/ vt contingit in morphea ⁊ in lepra. ꝓ
pter opilationem epatis vel fellis diſtempera
tā qualitatē vt accidit ī ictericia q̄ ē caloris na
turalis ī ſordidū ⁊ viciosū colorē trāſmutatio
vt. d. cōſtā. Itē ꝑ cutis ↄtaminatiōeꝫ vt pꝫ
poſt variolas ⁊ cicatrices varias vel vſturas

Conſideratur etiam color in pilis ⁊ in capillis. nam ſecundum qualitatem fumorū a corpore reſolutorum variatur color capillorum. nam ex fleumate fiunt albi. ex ſanguine ruffi. ex naturali melancolia glauci et colera aduſta fiunt nigri. ex defectu etiam coloris naturalis fiunt cani. vt patet etiam in ſenibus. ⁊ quando canus color incipit in radicibus capillorū accidit ex fleumate habundante. quando vero ab extremis incipit/ ſignum eſt ꝙ accidit ex defectu coloris naturalis. quere ſupra in tractatu de capillis.

a Attenditur poſtea color in oculis nam vt dicit Johan. colores oculoꝝ ſūt quatuor. ſ. niger/ ſubalbꝰ varius ⁊ glaucus. Diuerſitas autem colorum iſtoruꝫ accidit ex ſpiritibus viſibilis claritate vel obſcuritate/ vel ex criſtallini humoris paucitate/ vel ꝓfunditate/ vel ex albuginei humoris ſuperfluitate vel turbatōe/ vel ex vuee tunice humoris indigentia vel ſupfluitate. naꝫ ſi humor criſtallinus fuerit paucus in quātitate vel lateat intrinſecus ⁊ albugineus humor deficiat vel pturbetur habundat humor tunice vuee/ iſtis omnibus concurrentibus vel aliquibus iſtoꝝ niger color in oculo generatur. Subalbidus vero ex cauſis fit ꝯtrarijs. glaucus vero ⁊ varius accidit ex mixtione reꝝ que faciūt albedineꝫ ⁊ nigredinem. In glaucitate aliquātulū nigredo in varietate albedo aliquātulū plus habūdat. ſꝫ de his quere ſupra ī tractatu oculoꝝ. Color etiā in vnguibus denotatur. nā eoꝝ color eſſe dꝫ ſubalbidus ſpecularis ⁊ perſpicuus/ quandoqꝫ aūt mutatur iſte color in liuiditateꝫ vel aliū mixtū coloreꝫ ⁊ tunc diuerſas pretendit paſſiones. vt patet ſupra in tractatu de vnguibus.

n Nunc de coloribus in pticulari dicendum eſt. ⁊ primo de albedine que videtur mediorū coloꝝ eſſe pͥcipuū fundamentū. Eſt aūt albedo color ex luce clara ⁊ multa in puro pſpicuo generata (vt dicit algazel) vnde quanto materia perſpicui eſt purior ⁊ lux clarior tanto albedo erit intenſior ⁊ nigro impermixtior. Eſt igitur cā materialis albedinis perſpicuū puꝝ ab omni terreſtri feculentia impermixtū. nunc ſiccum nūc humidū. cauſa vero effectiua eſt/ vel calidū vel frigidum. nā materia ſi fuerit ſicca ꝑ dominium ⁊ color agens in ipſam fuerit ꝑ dominiū generabitur tunc albedo ꝓpter rarefactionem ⁊ ſubtiliationem partiū materie ac clarificationem vi caloris. vt patet ī cōbuſto oſſe/ ⁊ in calce. Si vero fuerit materia ſubſtātialiter humida ⁊ in illa dominās frigiditas generatū erit albū vt patet in niue ⁊ pruina. generatur aūt albedo ex aere vaporoſo declinante ad humiditatem aqueam (vt dicit ariſto. li. xix. de animalibus) ⁊ hoc per frigidi actōeꝫ. naꝫ frigus albificat humidā materiā ⁊ denigrat ſiccam. calor vero humidaꝫ denigrat ⁊ ſiccā dealbat. Item albedo generatur ex rarefactione/ aeris vt pꝫ ī ſpuma. ⁊ iō aque calide generāt pilos albos quia albedo eſt ex aere vaporali retento in membris. ⁊ ideo quia albedo eſt ex aere calido ⁊ vaporabili/ ideo animalia ſūt alba ſub ventre. vt dicit ariſto. libro animaliuꝫ. xix. diffuſiuam autem habet virtutem reſpectu viſus ⁊ ſpiritus ſenſibilis diſgregatiuaꝫ. ⁊ ideo ſi fuerit nimis intenſa/ corrumpit viſum ⁊ facit oculos lacrimari/ ſed eſt omnium colorum incrementum. In nullo enim melius fundantur colores medij ꝙ̄ in albo. ⁊ quanto album eſt intenſius quod ſubſternitur/ tanto adheret fortius color qui ſuperinducitur ⁊ linitur ſiue rubedo fuerit ſiue nigredo. Ad albedinem vero pertinent candor/ albor/ pallor/ liuor/ ſiue flauor. flauum enim ⁊ liuidum idem ſunt ſecundum vnam ſignificationem. vt dicit ariſ. in capitulo de ſapore. ⁊ dicit ꝙ liuidum ē flauum quia ſequitur naturam albi. Multas alias ſpecies aſſignant medici circa album. vt eſt color equeus/ lacteus. karapos ideſt albidus vel ſubpallidus. ⁊ variantur ſm diuerſas materias tenues vel groſſas in quibus radicantur. vt patet in lib. yſa. theophili conſtan. egyptij de vrinis. Candor eſt albedo intenſa multum habens in ſe lucis in forma ⁊ puri perſpicuitatis in materia. nam fulgor lucidi pure pſpicui ſupficiē īformās ⁊ pficiēs ⁊ inuētis aſpectū ſine orgāi leſiōe īmutās. ⁊ cū quadā ſuauitate ad ſui intuitum excitans oculum alliciens candor nuncupatur. Illud enīꝫ dicitur candor quod primo poteſt ſine corruptione ſenſus ab albedine per actum lucidi ab oculo comprehendi. nam albedo que conſiſtit in extremo a ſenſu non videtur. ſubterfugit enim ſenſus iudicium quia nulla res ſub extremo colore videri poteſt. Sunt enim colores extremi inuiſibiles ſecundum ſe propter ſui pitatem vt dicitur in libro de ſenſu ⁊ ſenſato. c. viij. quod ergo primo ſubiacet ſenſui de albedine dꝛ candor.

c Olor flauus qui ⁊ glauc⁹ dı̄r ge/
neratur ex albedine minus inteſa
accedēte aliquātulū ad rubedinē
⁊ generatur ſcd̄m auicē. in materia tēperata nō
ſimpliciter ſed reſpectu viridis coloris. nā vt
dicit idē viridis color in plātis mutat̄ in glau
cū in autūno. qn̄. n. in folijs ē multa materia
hūida magis ꝙ glauci materia ⁊ groſſa / pau
latim per actionē calidi conſumit̄. nec tn̄ oīno
deſtruitur vel deſtituit̄ a calore eleuāte mate/
riā licȝ frigus dominetur. frigus vero dominās
in materia mediocri generat mediū colorē ne
ceſſario. ⁊ q2 pōt melius tranſmutare humidi
tatē ꝙ ſiccitatē. iō generat colorē mediuȝ hn̄s
de albo magis / cuiuſmodi ē glaucus. vt dicit
cōmenta. ſupra li. ariſto. de plantis in fine. iō
inquit quedā arbores virides in eſtate pale/
ſcūt in hyeme vt buxus. hȝ enim buxus viſco
ſum humorē. In radice aūt multā hȝ liquidā
humiditatē / ⁊ iō nō cadūt folia. ſed aduenien
te calore ꝓuocatur humor ad exteriora qui ra
tione caliditate fit viridis. ſed veniente frigidi
tate repercutitur humor ⁊ habūdat ſiccitas ⁊
fit color glauc⁹. vnde reſpectu coloris viridis
in quo ē plus de materia dicit glaucum habe
re materiam temperatam.

c Olor pallidus ex eiſdē cauſis ge
neratur frigiditas tn̄ minus ē itē
ſa ⁊ plus accidit albedo ad nigre
dinē ⁊ generatur in materia groſſiore. Eſt igi
tur pallor color medius ab albedine incipiēſ
⁊ degenerās in nigredinē. generat̄ ēt accidēta
liter ex timore / ſollicitudine nimia ⁊ labore ⁊
ex cauſis alijs quibus color ad īteriora redu
citur ⁊ corpis ſuperficiesȝ ꝓpter ſanguinis de
pauperationē paleſcit ⁊ diſcoloratur. vt ē vi/
dere in nimis dormientibus ⁊ ſōniculoſis / ⁊
in hoībus amoroſis / qui pre amoris magni
tudie eſtuātes dilatati cordis ſpiritus euapo
rant / ꝓpter quoꝝ nutrimentū ⁊ reſtaurationē
natura colorē ab exterioribus ad interiora re
uocat ⁊ ſic ſupficiē cutis per ſubtractionē cali
di ſanguinis diſcolorat (iuxta illud) Palle/
at oīs amās hic ē color aptus amāti. eadē de
cā macerati de fame vel īmoderato exercitio ⁊
labore ꝑꝑ ꝯſūptōȝ calidi ſāguīs expalleſcūt.

r Ubeus color ē color medi⁹ ab ex
tremis nigredinis ⁊ albedinis eq̄
diſtās qui ī ſupficie corpis perſpi
cui reſaltat ꝑ īcorpatiōnē clari luminis ignei
atq3 puri / ad cuius generationē cōcurrūt ma/
terie ꝑſpicuitas / ignei luminis claritas / ⁊ al/
bedinis atq3 nigredinis cōcors mediocritas.
tn̄ ꝓpter igneā igneā ptes mixti ꝑſpicuas dila
tātem ⁊ rarificātē ac ſubtiliantē / maiorē hȝ in
trāſfluentia ꝯformitatē cū albo ꝙ nigro. ⁊ iō
intenſe rubeū ad modū lucidi diſgregat viſuȝ
nec aggregat ſicut nigꝝ / ꝓpter qd̄ pānoꝝ vē/
ditores pānos rubeos ſuſpēdūt ante lucē / vt
vidētes alios pānos coloratos ꝓpter rubedi
nē ſpm̄ viſibilē diſgregātē minus valeāt colo
rū diſcernere veritatē. pretēdit aūt generaliter
rubedo dominiū calidi in pmixto quāuis ali
qn̄ inueniat̄ ſupficialiter ī naturaliter frigido
vt ē videre in roſa q̄ naturaliter ſiue ſubāliter
frigida ē ⁊ ſicca. ſed q2 ſubtiliſſime ē ſubē / ina
tus color quē habet ex ꝯpoſitōe fugiēs domi
niū frigidi / petit exteriora que iuēiēs ſubtilia
⁊ abilia ad imutādū / tranſmutat ea ſupficiali
ter ī colorem rubeū q̄ actiōi ignis potiſſime ſi
milatur.

c Olor croceus / puniceus / ⁊ citri/
nus / differunt paꝝ niſi ſcd̄m re/
miſſionē albedinis ⁊ nigredinis ī
tēſiōis aliquātulā admixtionē / ⁊ ſcd̄ȝ aliquā
tulā intēſionē caloris ⁊ frigiditatis remiſſio/
nē. ſcd̄m aūt ꝙ calor talis in materia ſubtilio
ri ac magis perſpicua radicat̄ magis rutilat ⁊
apparet. ſecūdū vero ꝙ materia ē magis terre
ſtris ac groſſa minus claret. talis aūt color ⁊ ī
tenſionez ſignat caloris tēpati ⁊ nō excedētis
quātū ē de ſignificatiōe coloris. ſcd̄m varias
tamen ſubſtantie diſpoſitiones varias pretē
dit ſanitatis vel morbi ſignificatiōes ⁊ diuer
ſas corporis habitudines ⁊ complexiones.
(vt patet in libro yſa. de vrinis) naȝ citrinus
color adiūctus cum ſubſtantia tenui in vrina
iuuenis colerice cōplexionis pretendit ipſum
ſanum in flegmatico aut melancolico ſignare
poteſt varias infirmitates (vt dicit egidi⁹ ver/
ſus finem in tractatu d̄ vrinis. c. xiij. vbi dicit
Eſt multis tenuis citrina referta figuris. Fleg
maticum iuuenum vel quem niger afficit hu/
mor. Condemnat trīcheo duplici ⁊c. Itē vn⁹
⁊ idem color diuerſa ⁊ ad diuerſa ſignat / ſecū
dum diuerſitatem ſubſtantie cui copulatur.

c Olor croceus plus tingit liquo/
res ⁊ humores ꝙ citrin⁹. ⁊ ſignat
caloris intentionem ⁊ diſtempe/
rantiam ſanguinis in epate / ꝑ colere admixti
onem. vt patet in ictericis / quorum vrina eſt
crocea in ſpuma ⁊ oculi ſunt crocei / ⁊ cutis fe
da ⁊ citrina. aues autem calidiſſime comple xi
onis ⁊ colerice. vt aues prede / extrema habēt
colorata / vt pedes atq3 roſtra. quod acci/
dit ex ſuperhabundantia colerici fumi ⁊ cali
di quem reijcit natura ad extrema / propter

quod coloꝛantur ſic. Quere de hoc ſupꝛa ī li.
de moꝛbis.c.de ictericia.

Coloꝛ mineus idēq̄ꝺ coccinus ac
ꝟmiculus/ rubedini ꝓpiquus ⁊
affinis rutilans ⁊ reſplendens q̄ſi
ignis. Multū enī habet in ſe ignee lucidita/
tis/ ⁊ etiā ex parte materie perſpicuitatis.pꝛo
pter qꝺ coloꝛ eſt viridis reluceus multū ⁊ acu
tus.materia enī minij eſt terra que diſcerpitur
in littoꝛe maris rubꝛi/ que tante eſt infectiōis
⁊ ruboꝛis ꝙ ex eius diluuione/ totū mare tin
gitur ⁊ in coloꝛē minij cōmutatur.vnde ab il
la infectione mare ſuperioꝛis egypti rubꝛum
appellatur.⁊ in illis terrevenis rubꝛe gemme
inueniūtur.hoc.ſ.miniū de terra pꝛiō optime
depuratur ⁊ deſiccatur tādē inter lapides ſub
tiliſſime emollitur. ⁊ cū claro oui diſtēperat
⁊ hic coloꝛ pictoꝛibus ſcriptoꝛibus lucrū nō
modicū adminiſtrat.nā inde libꝛos oꝛnāt.ca
pitales litteras inde foꝛmant.fines ac pꝛinci/
pia ſententiaꝝ ac verſuū diſtinguūt minio at
ꝗ ſignant.acuitur quādoꝗ ſucco herbe cuiuſ
dā que coccus appellatur. ⁊ ille coloꝛ rutilat
quaſi ignis.⁊ ideo ab illo ſucco cocū appella
tur.⁊ tali coloꝛe plus vtuntur tinctoꝛes veſtiū
q̄ ſcriptoꝛes.Solebant ⁊ antiqui acuere mi/
niū cū ſanguine cuiuſdā vermis.ſicut acuitur
purpura cū ſanguine conchile.⁊ ex tali acumi
ne pꝛimitus ab antiquis vermiculis vocabaꝛ
vt dicit Iſi.vbi tractat de coloꝛibus. Eſt aūt
coloꝛ vehementiſſime adherentie poſtq̄ fuerit
materie icoꝛpoꝛatꝰ. ita ꝙ īde vix poterit poſt
deleri.quē ſi quis pergameno abꝛadere conrē
derit vel abluere viſus fuerit/ vix tantū ſoluet
aut abꝛadet/ qui aliqꝺ veſtigiū poſt inueniet

c olor puniceus eſt coloꝛ circūdans
coloꝛē rubeū.ſicut purpureꝰ plus
habens de rubedine q̄ albedine
⁊ nigredine.plus tamē declinat ad albedinē
q̄ ad nigredinē.purpureus autē ecōuerſo qui
affinis ē rubeo/ ſed magis declinat ad nigre/
dinē q̄ ad albedinē (vt dicit ariſto.in.ij.ꝺ ſō/
no ⁊ vigilia) ꝙ puniceū per purpureū tranſit
in nigrū.vnde poſt rubedinē vicinitatē habet
ad nigredinē. Inueniūtur aūt in mari quedā
conchile ad modū parue/ que in extremitati/
bus pꝛeciſe quaſdā emittūt guttas ſanguine/
as/ que recollecte purpureas tingunt/ ⁊ colo/
res rubeos acuunt ⁊ intendunt.vnde talis ſā
guis in quātitate recolligitur/ ⁊ vaſis ac cana
libus tinctoꝝ officio apta/ ⁊ cū alijs coloꝛibꝰ
reponitur.quibus tingit ſericū ex quo tingi/
tur pānus purpureus/ vnde regis gloꝛia oſtē
dat.vt.ꝺ.grēgo.ſuper cāti.c.vij.

Coloꝛ viridis generatur actione
calidi ī materia medioc̄ri vergēte
tū ad dñiū humidi.vt pꝫ in folijs fructibus
⁊ herbis . ⁊ iō generabitur coloꝛ multū habeꝰ
de nigredine non tamē ptingens totaliter ad
nigredinē. ⁊ admixtiōe enī remiſſi albi ⁊ glau
ci ⁊ intenſi nigri ⁊ in ſupꝼicie humidi/ viridi/
tas generatur quādo coloꝛ agens in materia
non poteſt adurere humidū nec ad plenū de
coquere/ vt totaliter in nigrum cōuertatur.vn
de viriditas in herbis ⁊ in fructibus/ ſignum
eſt crudi humoꝛis ⁊ indigeſti vt dicit auicen.
⁊ hoc patet quia coloꝛ viridis in plantis ⁊ in
fructibus mutatur ī glaucum autumno.quia
in folijs ⁊ in herbis eſt multa materia humi/
da ⁊ groſſa que per actionem calidi paulatī
conſumitur/ non tamen omnino deſtituitur a
caloꝛe in materia eleuante/ licet frigus domi/
netur. ⁊ ideo quedam arboꝛes vireſcunt in ve
re ⁊ in eſtate.in hyeme vero vel in autūno pal
leſcunt.quia adueniente caliditate vernali ꝓ
uocatur humoꝛ ad exterioꝛa qui tactus coloꝛe
ſit viridis.ſed adueniente frigoꝛe repercutitur
humoꝛ/ ⁊ habundat ſiccitas/ ⁊ fit coloꝛ glau/
cus vt dicit cōmen.ſuper libi.ariſto.de plan/
tis in fine. Eſt itaꝗ coloꝛ viridis medius īter
rubꝛum ⁊ nigrum generatus.⁊ hoc patet per
tranſitum coloꝛe rubee in melancoliam inna/
turalem.colera enim cū ſit rubea tranſit ī me
lancoliam que eſt nigra mediante colera īna/
turali.ſ.que eſt eruginoſa ⁊ paſſiua/ que viri
dis īuenitur. ⁊ ideo coloꝛ viridis maxie dele
ctat viſum/ pꝛopter concurſū partium ignea
rum ⁊ terreſtrium.nam luciditas ignea que in
viridi eſt temperata viſū delectat.obſcuritas
etiam terrea ſiue nigredo cum non ſit in extre
mo/ mediocriter ſpiritum viſibilem aggregat
⁊ confoꝛtat. ⁊ ideo nullus coloꝛ eſt ita delecta
bilis viſui ſicut viroꝛ vt patet in ſmaragdo q̄
oculos ſculpentium gemmas ⁊ metalla/ ma/
xime reparat ⁊ confoꝛtat (vt dicit Iſido.c.de
lapidibus pꝛecioſis) Sunt autem viridia fo
lia plante ⁊ gramina ⁊ cetera terree naſcentia
ex dominio partium terreſtrium in quibus ra
dicantur tanq̄ in materia/ ⁊ ex virtute ignea
tanq̄ ex cauſa effectiua que diſſoluit terrea/ ⁊
ſubtiliat ⁊ rare facit. ⁊ ſic attrahendo earū fu/
mos ad extrema tingit herbe ſuperficiem tali
coloꝛe non nigro nec rubeo ſed vigoꝛe.nā ni/
gredo tēpat rubedīs diſgregatiuā claritatē ⁊
claritas icoꝛpoꝛata nigredini ipſā reducat ad
mediocritatē. Ex dñio igit̄ ptiū terreſtriaꝝ ⁊
igneaꝝ viridis coloꝛis generaꝛ. ⁊ q̄uis folia

fructus ⁊ gramina vireſcant/ flores tamen virides raro vel nunq̄ inueniunt/ qđ accidit ꝓpter ſubtilitatē materie florum in qua ſi predominantes partes fuerint aquee ⁊ aeree erit color albus. ſi vero aquee cū igneis preualuerint erit color glaucus vel pallidus aut citrinus. Si aūt pre habūdauerit ignee partes cū aereis erit color roſeus. ⁊ ſi fuerint ꝓualentes partes aquee cū terreſtribus erit color plauꝰ vel violaceus. Si aūt eque preualuerint partes ignee cū terreſtribus poſſet quidē fieri color viridis vel niger. ſed talē cōmixtionē ſubtilitas materie floris vel rarefactō nō admittit iō flores nō vireſcūt generaliter nec nigreſcūt. Eſt igr̄ color viridis inter rubedinē medius ⁊ nigredinē viſū delectans / ⁊ ad ſui aſpectum oculoꝝ attractiuus. acie viſus cōfortatiuus ⁊ reparatiuꝰ. vnde cerui ⁊ alia animalia agreſtia loca virentia diligunt ⁊ frequentāt/ nō tātū ꝓpter paſtū/ veꝝ etiā ꝓpter viſum. ⁊ ideo venatores viridibus veſtimētis ſemꝑ ſe induunt. qꝛ ꝓpter aſpectū viroris quē beſtie naturaliter diligunt/ minus venatoꝝ inſidias expaueſcunt vt dicit galie.

Color liuidus ex partibus aqueis ⁊ terreſtribus predominātibus generatur. nā talis color in rebus habentibus humorē groſſū ⁊ frigidū generatᷣ vt patet in violis ⁊ in plūbo. plūbū tamē naturaliter eſt albū. quāuis ſuꝑficialiter ſit liuidū. vnde ex eo fit ceruſa (vt dicit cōmentator ſuꝑ. iiij. methe) vnde color liuidus ſignū ē frigiditatis dn̄antis. qꝛ liuidus color ī vrina ſignū ē extinctionis caloris naturalis/ ⁊ mortificationis aīalis (ſicut dicit egidius) liuiditas mēbroꝝ aut mēbri monſtrat humorē mortificatū. Signat enī multas alias paſſiones (ſicut ibi ſequitur.) Paruus enutrīcheus medius/ morbuſq; caducꝰ. Archites ſinochus vene ruptura catarus. Coſte pulmonis vicium/ dolor articularis. Conſūptiua paſſis eſt extincta coloris. Sint tibi liuoris cauſe ⁊c.

Color igitur liuidus ē malus ī animatis corporibꝰ. nā vel ſignat dominiū frigoris calorē naturalē extinguētis/ ⁊ naturā mortificare inchoantis vel ſuꝑhabūdantiā melancolicis ſanguinis colorē oīno ⁊ cutis ſuꝑficiē viciātis/ vel cordis anguſtiā calorē ſanguinis ad interiora reuocātis. vt pꝫ ī inuidis/ vel dolorē cāus ſiue ꝑcuſſionis ſanguinē intercutaneū corrūpētis vt pꝫ in fuſtigatis ī quibus humor intercutaneus ꝑ maliciā corruptus cuti infert corruptionē ⁊ infectionē (vt. d. expoſitor ſupra. c. i. li. ꝑſa. ibi vulnus liuore ⁊c. vel ſignat ſpm̄ ⁊ vigoris naturalis calorꝭ defectionē ⁊ depaupationē. vt pꝫ in ydropicis ethicis ⁊ cōſumptis (vt dicit egidius) Signat etiā dolorē articularē. nā dolor artheticus ꝓpter neruoꝝ ſenſibilitatē in quibus radicātur magis ē doloroſus/ ꝓpter quod cōfluūt ſpiritus ⁊ humores ad locū doloris ꝓpter qđ alij humores remanent minus calidi ⁊ minus ꝑ cōſequēs colorati. Oēs aūt cauſas liuiditatis enarrare nō expedit in preſenti opoſculo. Sed tāgere ſolū ⁊ ad memoriā reducere expedit/ que a maioribus noſtris copioſiſſime ſūt tractata. Raro aūt memini liuorē ſignare aliqđ bonū/ niſi prius viride vel nigrū operatiōe nature mutetur in liuidū. ⁊ in liuiditate in rubeū ſiue citrinū. nā tūc ſignū eſt φ natura cōtra morbuꝫ victoriā optīet ⁊ triūphū (vnde egidius) Liuidus ꝑus ſi poſt rubeus videatur. Conſurgit cerebri natura vigor reparatur.

Color indicus ſiue venetus eſt color blauius liuiditatē excedēs in pulchritudine ⁊ virore plus hn̄s aq̄itatis ⁊ aereitatis admixtū cū ptibꝰ terreſtribus ⁊ vnitū φ liuidꝰ. ⁊ talis color color ē celeſtis ꝓpter dominiū aeritatis in ſuperficiē perſpicui materie ſ. pure ⁊ trāſparātis. vt pꝫ ī ſaphiris orientalibus ⁊ iacinctis. talis etiā color repentur in azurio. ſed de hoc quere ſupra in tractatu de gemmis ⁊ lapide lazuli.

Nigredo eſt priuatio albi in ꝑſpicuo/ ſicut amari eſt priuatio dulcedinis in humido. vnde videtur φ albedo eſt prima origo colorum/ ſicut dulcedo eſt principium ſaporum (vt dicit ariſto. in libro de ſenſu ⁊ ſenſato.) Idem dicit ariſ. libro. xix. color niger non eſt niſi priuatio claritatis. generatur autem nigredo ex luce pauca ⁊ obſcura in perſpicuo obſcuro ⁊ impuro īcorporata. ⁊ ideo nigredo eſt ſpiritus viſibilis aggregatiua/ ⁊ eiuſdem repercuſſiua/ propter quod ledit viſum ⁊ hebetat/ quando nimis eſt intenſa vt patet in diu incarceratis/ q̄ exeuntes de carcere parum vident. Fundatur autem nigredo quandoq; in ſubſtantia humida ⁊ calida. quia caliditas dominans denigrat ſubſtantiam humidam vt eſt videre in lignis humidis ⁊ exuſtis quandoq; in ſubſtā na ſicca ⁊ frigida/ quia frigiditas dominans ſubſtantiam denigrat ſiccam/ ⁊ humidam facit albam (vt dicit auice.) vnde nigredo quādoq; cātur a frigiditate/ ⁊ ē ſignū mortificatōnis. qn̄q; a caliditate/ ⁊ tūc ē ſignū aduſtiōis ⁊ iō nigra vrina diuerſa p̄t ſignare ⁊ aduerſa

ſicut dicit egidius. qñq̃ȝ.n. ſignat ſolutionem quartane/ ⁊ ſic pretendit ſanitatem. aliquādo ſignat aduſtionē ⁊ mortem/ vt in acuta febre (vnde egidius dicit) Nigrior vrine facies icō moda febris. Quartane ſoluit mortē preten dit ⁊ vri. In febre fert mortem/ nigra fetida paucula pinguis ⁊c. Sūt autem quidam colores picture operibus cōgruētes/ quorū quidā in venis terre naſcūtur. vt ſinopis/ rubrica/ miniū/ auripigmētū/ ⁊ huiuſmodi. quidam artē cōponuntur.

s Inopis ē color rubeus in ponto primitus adimētus iuxta ſinopi ciuitatē a qua nomē ſic accepit (vt dicit Iſi. li. xviij.) huiuſmodi ſpēs tres ſunt/ prima rubra/ ⁊ minus rubēs/ ⁊ inter has media. vt. d. idē. rubrica dr̄ q2 rubra, ꝓp̄ia colori ſāguīeo vt. d. ideȝ gignitur ī plurib⁹ locis/ ſȝ optīa ē a pōto. vnde ⁊ pōtica appellatur.

s Iricū pigmentū eſt vnde fit color pheniceus quo librorū capita ſcribūtur. ⁊ colligitur in litoribus rubri maris in phenico. ⁊ hic color inter ficticos reputatur/ eo ꝙ fit aliquādo ex ſinopide ⁊ ſādice ſimul mixtus vt dicit Iſi.

m Inium eſt color rubeus cui⁹ materiā greci apud epheſim primo īuenerunt. In hiſpania huiuſmodi pigmētū pre ceteris regiōibus plus habūdat vt dicit Iſi.

c Inobriū qd̄ greci cinabariȝ dicūt a dracōe ⁊ a barro elephāte ē vocatū. Auice.n. dicit draconū eē ſāguinē deū īplicant elephantes. ruunt.n. beſtie ⁊ dracones obruūnt/ quorū fuſus cruor terrā inficit/ fitq̄ȝ pigmentū quicquid ſolū tinxerit. Eſt autem puluis coloris rubri. vt dicit Iſi.

p Raſim creta ē viridis vnde fit color viridis ſicut porrū. creſcit aūt optīa in libia cyrenēſi (vt. d. Iſi.

c Riſocana eſt vena praſſiui coloris ſic dicta/ eo ꝙ cū ea aurū dicitur inueniri. hec ī armenia creſcit/ ſed ꝓbabilior eſt ꝙ creſcit in macedonia. foditur in metallis eris/ cuius inuento argentū indicat ⁊ ꝓdit. nā vere eius cum his habent nature ſocietatem. vt dicit Iſido.

s Andaracha naſcitur in topazion inſula maris rubri/ ⁊ eſt coloris ci nobrij ſed odoris ſulphurei. Inuenitur autem in metallis aureis ⁊ argenteis ⁊ eſt tanto melior quāto ruffior ⁊ quāto plus ſulphur olet/ quāuis ⁊ ceruſa ſi in fornace torreatur in ſandaracham cōuertatur. cuius color ē flammeus. ꝙ ſi torreatur equaliter cū rubrica ⁊ ſic cōmixta ſandicē reddit. vt. d. Iſid.

a Rſenicum auripigmentum dr̄ ob colorem auri colligitur in ponto. ex aurata materia quod in aureuȝ coloreȝ tranſit purius eſt/ ⁊ quod graciles habet venas pallidius ē/ ⁊ peius iudicatur. De hoc quere ſupra in tractatu de venis terre d̄ auripigmento.

o Cra naſcitur in topazion inſula vnde ⁊ ſandaracha. fit tamen qñ ꝙ ex ocra adoſta rubrica mollis ouis luto circūlinitis que quanto magis ī camino arſerit melior fit. vt dicit Iſi.

i Ndicum in cannis indicis limo inſitis inuenitur/ ſpuma adherete limo. Eſt auteȝ coloris pulchri ⁊ aerei mixturam purpure ⁊ cerulei mirabileȝ reddens. Eſt autem alterum genus in purpurarijs officijs ſpuma innatans/ quam confectores detrahunt ⁊ deſiccant (vt dicit Iſido.

a Tramentum dictum eſt eo ꝙ ſit atrum cuius ſpecies neceſſaria eſt quotidiano vſui picture/ ⁊ interficitios computatur. Fit enim ex fuligine multis modis ſuper ardētes tedas. huic pictores cum aqua miſcent glutem vt illuſtrius reſplēdeat. quidam enim carbones ſarmentoruȝ veterum tritos cum glutino addunt. alij feceȝ vini nigri exurunt multis etiam fit alijs modis. vt dicit Iſi. cum attramento autem temperatur incauſtum ⁊ acuitur. habet autem multas virtutes. vt patet in platōe. quere ſupra de venis terre. li. xv.

m Elinus color ē cādidus. cui⁹ materia iuenitur ī melos inſula/ que eſt vna de cicladibus. ⁊ ideo melinus eſt dictus. vt dicit Iſido. ꝓpter nimiaȝ eius pinguedinem pictores eo non vtuntur. vt dicit idem.

s Tibium eſt color fectitius vel factus ex ceruſa ⁊ quibuſdam alijs mixtis cuȝ quo mulieres facies ſuas ſophiſticant ⁊ colorant.

c Eruſa ex vapore fortis aceti tabulas plumbeas ſuper ſarmenta alba locatas perfundentis generatur querē ſupra de plumbo. eodem modo fit es viride ſiue calcantum/ quod populus viride grecum vocat ſalicet ex vapore fortis aceti eneas laminas perfundentis. nam ex aceto corrumpitur eris ſuperficies ⁊ conuertitur in eruginem/ ⁊ inde color viridis ꝓcreat. valet ad carnem mortuam corrodendam.

Digitized by Google

p

Urpurea a puritate lucis eſt dicta
q̄ in his regionibus gignitur ei⁹
materia. quas ſolis curſus illumi
nat ꝓprius ⁊ illuſtrat. hic color lacrimis ſan-
guineis effluentibus a quibuſdaʒ codeis fer
ro circūciſis acuitur ⁊ melioratur (vt dicit Iſi
do. li. xix. in. c. de tincturis.) Sunt ⁊ alij colo
res multi tā ſimplices q̄ cōpoſiti quibus vtū
tur tinctores ⁊ pictores / ſed iam dicti ſunt no
biliores. ⁊ iō nūc de eis ſufficiat. De his oīb⁹
dicit pli. li. xxv. c. xiiij. vſq; ad. xxxiij. ⁊ Iſi. li.
xviij. ⁊. xix. Dicuntur autem tinctores panno
rū ⁊ lanarum ob nitoris gratiam coloratores
vt dicit Iſi. li. xix. Pictores vero ſunt imagi
num rerū ⁊ ſimilitudinum picture artificio ex-
preſſores. Eſt aūt pictura dicta quaſi fictura
Eſt enim imago fictio non veritas. Sed effi
gies dr̄ / q̄ a quodā colore ficto ē linita / nihil
habens fidei ⁊ veritatis vnde ⁊ ſunt quedam
picture que corpa veritatis ſtudio coloris ex-
cedunt. ⁊ fidē dū augere cōtendūt / ad menda
cia ꝑducunt / ſicut qui chimeram tricapitem
pingunt. Picturā aūt egyptij primitus adin
uenerūt / vmbra hoīs lineis circūducta / dein
de ſimplicibus coloribus ⁊ poſt diuerſis / ſic
q̄ paulatim ars ipſa ſe diſtinxit / ⁊ inuenit lu-
men ⁊ differentias colorū ac vmbras. Unde
⁊ nunc pictores prius quaſdam lineas ⁊ vm-
bras future imaginis ducunt. Deinde colori
bus cōplent / inuente artis ordinem adhuc ſe
quētes vt dicit Iſi. li. xix. in. c. de picturis.

De Odoribus.

p

Oſt colo
res de odoribus ē di-
cendum. odor itaq; ē
fumoſus vapor a ſub
ſtantia rei reſolutus /
qui mediante aere ad
cerebrum attractus ē
ſenſus olfactus immutatiuus. nam odor im-
mutat olfactum / quemadmodum color viſuʒ
vel ſonus auditum / vel quemadmodum ſa-
por guſtum. proprium enim ſenſuum eſt a ſu
is ſenſatis ⁊ obiectis ꝓprijs immutari ⁊ de-
lectari in eis ac ꝑfici ſi fuerint medij / contriſta
ri vero ⁊ deſtrui ſi extremi (vt dicitur in libro d̄
ſenſu ⁊ ſēſato) Eſt itaq; odor rei ꝓprietas ſē-
ſu fumo medio perceptibilis. Ad hoc autem
q̄ odor perficiatur ⁊ informetur in organo / ſē
ſus quattuor ad minus requiruntur / ſcilicet ca
liditas reſoluens / materie ſubtilitas actioni
caloris reſoluentis obediens / aerea puritas
deferens / nerui vel cerebri conformitas vapo
rem reſolutū ſenſu nature percipiendo admit
tens vel abhorrens. Calor igitur reſolue⁹ fu
mos vaporabiles cauſa odoris eſt efficiens.
vapor reſolutus eſt materia obediens. quali
tas vero fumi reſoluti aeri deferēti ſe incorpo-
rat. ⁊ in ſuam ſimilitudinem ipſum alterat ⁊ ī
format. informat⁹ vero aer qualitate fumi ner
uo odorabili ſubito ſe applicat / ⁊ ſibi īcorpa
tī fumoſi vaporis ſimilitudinem repreſentat.
cuius complexiōi ſi ſimilis fuerit miro modo
cerebrum recreat ⁊ delectat. ſi vero econtrario
inficit ⁊ contriſtat. ⁊ ideo aromatica que pro-
portionem complexionalem habent ⁊ armo-
niacam cum natura ipſam reparāt atq; iuuāt
fetida vero ex cauſa cōtraria aggrauant ⁊ mo
leſtant. Calor itaq; reſoluens odorem efficit /
⁊ econtrario frigus conſtringens odorem im
pedit ⁊ preſcindit. quia mouendo ad centrum
ſubtiles ſubſtantie vapores per aera ſe diffū-
dere non permittit. ꝓpter quod nec ſterquili-
nia fetent in tempore hyemali ſed potius eſti
uali. Similiter ſubſtantie varietas ſeu ſubti-
litas obediens de facili calori reſoluenti odo
reʒ cauſat. ecōtra vero groſſities materie odo
ris diffuſioni obuiat ⁊ repugnat. vt patet ī la
pide cuius naturalis compactio ⁊ frigiditas
ſunt in cauſa. quia neq; redolet neq; fetet. vt
dicit auicen. Tertio aeris conſiſtentia cōfert
ſenſibiliter ad odorem. nam ſi rarus fuerit ⁊
ſubtilis / de facili ſiquidem odoris materiam

ſcꝫ fumū vaporabilē recipit. ſed ꝓpter eiꝰ cnē
tationē ⁊ rarefactibilitatē ꝑmanere in ſe eius
redolentiā longo tp̄e nō permittit. econtrario
vero ſi denſus fuerit aer ⁊ ꝯpreſſus. vapores
ſiquidē ⁊ bonos ⁊ malos tardius recipit/ ſed
poſt eoꝝ iꝑreſſionē ipſos euaporare ita de fa
cili nō ꝑmittit. vt dicit idē. Quarto organi q̄/
litas ſeu diſpoſitio ad odoris iudiciū potiſſi/
me operat̄. Si vero fuerit neruus ſenſibilis i
quo ꝑcipitur olfactus vel male cōplexionatꝰ/
vel leſus caſu aliquo ſeu corruptis humoribꝰ
opilatur vel oīno ꝑuertit̄ vel oīno ſubtrahitur
iudiciū odoratus. Primū pꝫ in melancolicis
⁊ alijs male cōplexionatis qui loca fetida di
ligūt. odorifera vero ⁊ aromatica fugiūt. Se
cundū aūt pꝫ in mutilatis qui neruos ſenſibi
les ⁊ odorabiles habēt leſos. ⁊ iō odores nō
ſentiunt. Tertiū aūt manifeſtū ē in poliposis
⁊ leproſis qui naribus a vicioſis humoribus
opilatis inter odorifera ⁊ fetida vix diſcernūt
Fumus igitur a rei ſubſtātia reſolutus mate/
ria eſt odoris. vnde ſcd̄m varietatē fumi odo
rū differētia variatur. Diſtinguit aūt yſa. i die
tres ſpēs fumi. Eſt. n. fumus quietus ⁊ quaſi
nullius motus in aere vt fumus a lapide reſo
lutus qui eius cōplexionē nō declarat poſiti/
ue/ ſed ꝑ ꝓuationē odoris ⁊ abſentiā ipm̄ ha
bere ſubſtantiā groſſam ⁊ frigidā manifeſtat.
Eſt ⁊ alius fumus habens velocē motū in ae
re. ⁊ hoc accidit ex calore reſoluēte ſubſtantiā
que ſi fuerit valde pura ⁊ defecata/ erit odor
valde aromaticus ⁊ ſuauis. vt patet in mirta
⁊ in muſto ⁊ in ambra. Si vero fuerit ſubſtā/
tia impura multis fecibus īmixta erit odor
malus ⁊ nature horribilis. Et hic odor diui/
ditur dupliciter. in grauē. ſ. in fetentē. grauis
odor eſt ex calore adhuc naturaliter ſe habēte
in aliquo ⁊ iam corrumpi incipiente. vt patet
in piſcibus diu reſeruatis ſine ſale. Eſt tertio
fumus mediocris a calore mediocriter reſo/
lutus. ⁊ ille vel eſt a pura ſubſtantia vel im/
pura. Si ex pura erit mediocriter aromaticꝰ/
vt patet in pomis violis ⁊ roſis. Si aūt fue/
rit ex ſubſtantia impura/ partiꝫ erit fetidus. vt
pꝫ ī aloe ⁊ abſinthio ⁊ ſulphure ⁊c. cāt̄ itaqꝫ
aromaticitas a calore partes ſubtiliores ⁊ pu
riores reſoluēte ⁊ aere ipaꝝ fumos ad cerebꝝ
deferēte/ ſicut fetor vel grauitas ex calore par
tes groſſiores ⁊ corruptiores a rei ſubſtantia
diſſoluente effectiue generat̄. vnde ꝓ iſto effe/
ctu ex actiōe caloris cōſequente oē aromaticū
calidū ab auctoribus ſolet dici. Multa enim
ſunt ſubſtantialiter frigida. vt ē videre in ace/
to/ camphora/ ⁊ in roſa, que tamen ſentiūtur
aromatica. ⁊ hoc fit ꝓpter ſubſtātie eoꝝ puri/
tatē. cuius partes ſubtiliores reſoluūtur ⁊ dif
fūdūtur in aere per calorē. Sunt aūt due odo
rū extremitates aromaticꝰ. ſ. ⁊ fetidꝰ. iter quos
⁊ ſi iueniatur odor recte medius ⁊ equediſtās
ab extremis ſd̄m rōnē ſcd̄m intellectū/ nequa/
q̄ꝫ tamen actualiter ꝑcipit̄ ſcd̄m ſenſū (vn̄ di/
cit yſa. in dieta) odoratus nō percipit medio
cres odores/ ſicut nec piſces percipiunt medi/
os colores. carent. n. piſces palpebris ꝓpter
quod ſpiritus viſibilis cōtinue diſꝑgitur. vn̄
n̄ ſufficit ad medij coloris ꝑceptionē. De odo
ratu quoqꝫ eadē ē ratio. vt dicit idē. nares eni
patule ſunt ⁊ continue diſꝑgitur ſp̄us odora/
bilis/ ꝓpter quod debilior efficit̄ odoratus. ⁊
iō medios odores minus capit. nec ē grauis
odor recte medius inter aromaticū ⁊ fetentem
q2 grauis ſub fetido cōtinetur ⁊ nō differt ab
eo niſi ꝙ magis remiſſus ē ⁊ fetidus āplior ē
⁊ magis intenſus. ſub eadē igit̄ ſpecie ꝯtinen
tur/ ſicut albedo intenſa ⁊ remiſſa. ⁊ iō ſi duo
odores extremi. ſ. fetidus ⁊ aromaticus ī eq̄li
portione pariter miſceantur/ nō fiet vnus me
dius odor ⁊ equediſtans in mixto ſcd̄m ſenſū
vnde aromaticū ꝑmo ꝑcipit ſenſus olfactꝰ q̄ꝫ
fetidū/ q2 in aromatico delectatur ⁊ fetidū re/
fugit ⁊ abhominatur. Ex quo pꝫ ꝙ nō efficit̄
odor vnus mediꝰ de extremis/ ꝑceptibilis ſe
cūdū ſenſuꝫ (vt dicit yſa.) Quod aūt bonus
odor citius penetret ad ſpm̄ aiatū q̄ꝫ malus.
pꝫ q2 ſubſtantia boni odoris virtutē caloris
naturalis in ſe cōtinet qui groſſiciē eius mun
dificat ⁊ ſubtiliat/ vt leuitate ſui diſſoluta fla
tu aeris valeat citiꝰ ad cerebrū ꝑtranſire. Ma
lus vero odor nō ſic. q2 ī eiꝰ ſubiecto actio na
ture iā deficit. vnde ſuꝑfluitas eius groſſa in
eo remanet coagulata. ⁊ iō difficilius pōt cuꝫ
fumo diſſolui. nec ita cito penetrat ad ſpiritū
odorabilē qui in ꝓfundo cerebri vētriculo la
titat. vnde ſpiritualis ⁊ ſubtilis fumus citius
ꝑforat q̄ꝫ groſſus ⁊ terreſtris.

c. Irca effectū aūt odoꝝ diuerſe fue
runt poſitiones dicebāt. n. ātiqui
reꝝ naturas ⁊ ſubſtantias ita co/
gnoſci odore ſimpliciter queadmodū ſapore.
Dixerunt eni res acetoſas odore ꝯprehēdi/ ſi
militer ⁊ acutas. ⁊ fallebātur. id. n. odoratui
attribuebāt quod erat tactus. nullus. n. ē ſen
ſus cui tactus nō ſit annexus. ⁊ iō morſuras ⁊
pūcturas nō ꝑcipit odoratus ſꝫ potius tactus
qui organo odorādi ē admixtus vel annexus
ſicut oculus clauſus ſentit morſurā collirij nō
viſu ſed tactu. Alij vero aſſerebāt nullā rerum
notitiā poſſe haberi ꝑ odores. videntes enī

Digitized by Google

quaſdam res frigidas eſſe odoriferas vt ro-
ſas/quaſdam vero calidas nullius eſſe odo-
ris vt piper/putauerunt res non poſſe digno
ſci aliqualiter per odores. ſed hi fallebantur.
bonus namq; odor fit ſimpliciter vel ex calo-
re totali vel partiali. Nam rerum alie ſunt ſim
plicis ſubſtantie/alie compoſite. Si res ſim
plicis eſt ſubſtantie ⁊ eſt odorifera / odor ille
fit ex odore totali/quia tota rei ſubſtantia ē ca
lida. vt patet in muſto. Si vero compoſite eſt
ſubſtantie ⁊ eſt odorifera odor ille fit ex calo-
re partiali ideſt ex calore quarūdam partium.
nam quedam ſunt ibi partes calide. ſcʒ ignee
que diffuſe per ſuperficiem ruborem īduunt
⁊ odorem. vnde ſi roſe ponantur in aqua cali
da ignee partes reſoluūtur ⁊ rubeus color pe
rit cum odore. Sed alij ſunt quorum ſentētia ap
probatur qui dicunt rerum ſubſtantias ꝯgno
ſci per odores minus tamē ꝙ per ſapores. nā
ad linguam dirigūtur ſex lacerti/quibus mul
tum transfunditur de ſpiritu animali quo per
fecte res guſtata poteſt comprehendi. ſed ad ī
ſtrumentum odoratus non venit niſi vnus la
certus tantum per quem parum de ſpiritu de
ſcendit/qui non ita perfecte naturaʒ poteſt cō
prehendere. Preterea a re odoranda non re-
ſoluit/niſi q̄dā ſubtilis fumoſitas que admi
xta aeri cū ipſo ad organuʒ odorat⁹ attrahit.
vnde ⁊ ſpiritus per fumoſitatem illam rerum
naturas non diſcernit ita bene. ſed ad inſtru-
mentum guſtus/tota res guſtanda intus ⁊ ex
tra guſtui ſubſtantialiter applicatur. ⁊ ideo ꝺ
re verius iudicatur per ſaporem ꝙ per odorē
Recollige itaq; ex predictis ꝙ odor eſt rei ꝓ-
prietas ſiue qualitas perceptibilis odoratu.
(vt dicit yſa.) nam a re odorabili reſoluitur q̄
dam fumus per calorem qui tanq̄ quedā ſpi
ritualitas admixtus aeri ipſum inficit ⁊ immu-
tat/ ⁊ ſpiritus animalis ibi exiſtēs inter nares
in quibuſdam carniculis ad modum vberuʒ
mamillarum ibi dependentibus ab eodeʒ fu
mo immutatur/qui immutatus recurrit ad ce
rebrum ⁊ repreſentat talem anime immutatio
nem. Eſt itaq; odor ſui obiecti manifeſtatiu⁹
aeris per incorporatiōem ſui manifeſtatiuus
ſpirit⁹ animalis immutatiuus/ſuſpirius per
aera diffuſiuus/ad interiora cerebri per flatū
aeris vel attractum penetratiuus / ſuo calore
humoris conſumptiuus/ ⁊ fluxus nocui reſtri
ctiuus/ſua puritate ſpirituū reparatiuus/ vir
tute ſua debilitatis cordis cōfortatiuus/ae-
ris in ſuam ſimilitudinem conuerſiuus. feto-
ris repercuſſiuus/ ⁊ putredinis palliatiuus.
delectationis in ſenſu animalium ſicut ⁊ ho-
minum cauſatiuus. nam piſces diligunt aro-
matica ⁊ fugiunt fetida. Similiter ⁊ apes (vt
dicit ariſto.) ſic ⁊ formice ſulphuris odore ef-
fugantur ſola venenoſa aromatica deteſtant
vnde ſerpētes odorem rute abhorrent. bota
ces vinee florentis redolentiam non ſuſtinēt.

f Etor eſt ex re corrupta vapor re-
ſolutus aerem inficiens cōtriſtās
ſpiritum animaleʒ ⁊ corrumpens
nam ſicut odor aromaticus odoratum reficit
⁊ delectat/ſic fetidus ſpiritum odorabilem in
ficit ⁊ contriſtat. nam vt dicit Yſa. fumus a re
male complexionis reſolutus animato vel a-
nimali ſpiritui eſt inconueniens. nam in ſub
iecto fetidi odoris multa ſunt humores corru-
pti eo ꝙ naturales exierint qualitates. ⁊ ideo
complexioni humani corporis repugnant va
de odoris horribilitas ꝓtendit ſue ſubſtantie
corruptionem/que contingit aut ꝓpter inna
turalem calorem/aut ꝓpter corruptam humi
ditatem/nam quando calor innaturalis hu-
morem facit ebullitioneʒ cauſa eſt putridinis
⁊ fetoris. horum nutrimenta corruptam ⁊ peſ
ſimam putredinem in ſtomacho generant/ ex
qua reſoluitur peſſima fumoſitas que caput
grauat. quando vero ſola corruptio humidi-
tatis eſt in cā tunc odor non fetēs ſed grauis
generatur. ⁊ omnia calida talia ꝓpter odoris
grauitatem mali ſunt nutrimenti/ minoris ta
men ſunt nocumenti ꝙ que fetide ſunt putre-
dinis (vt dicit galie.) ⁊ hoc eſt videre in piſci-
bus recentibus/qui dum retinent naturalem
calorem odorem grauem habent. ablato au-
tem naturali calore efficiuntur iam fetentes.
quando vero piſces decoquūtur per ſuperflue
conſumptionem ⁊ corrupte humiditatis ꝑ ca
lorem grauitas odoris tollitur/ ⁊ ſic eorū ſub
ſtantia per decoctionem nō ſoluʒ in odore me
lior efficitur/verum etiam in ſapore. Fetor igi
tur eſt corruptionis nature preſtatiuus. defe-
ctus caloris naturalis oſtenſiuus. aeris infe-
ctiuus animalis ſpiritus corruptiuus/ vomi
tus ⁊ nauſee ꝓuocatiuus. doloris capitis ge
neratiuus. totius ꝯplexionis diſtemperatiuus
horroris ⁊ triſtitie ſenſibus animalium induci
tiuus. ⁊ ideo fugiunt piſces ſportulas fetidas
⁊ antiquas. recentes vero ſubintrant atq; no
uas (vt dicit ariſto. ſimiliter apes abhorrent
fetidum omne. vt dicit idem. ideo vulpes cu-
ius fimus eſt valde fetidus/ foueam taxi ſub-
intrat ⁊ eam defedans per fetorem de fouea
taxum fugit (vt dicit pli.) ⁊ ſic ipſum ſuperat ꝑ
fetorē quē vincere non poterat per virtutem.

Eſt etiam fetor ſpirituū ꝛ neruorum infectiuꝰ ꝛ a naturali conſiſtentia in innaturalem alteratiuus. vt patet in leproſis/quorum anhelitus fetidus ſanos inficit ꝛ corrūpit. Eſt etiã fetor fetus animalium in vtero extinctiuus (vnde dicit ariſto.) ꝙ equa ſi ſentit fetorem candele extincte faciet abbortiuum. poteſt autem fetor ſic intendi ꝙ erit mortiſ ſubite cauſatiuus nam quedam ſpẽs eſt ſerpẽtis cuius fetor ſubito interficit rem odorantem ſicut baſiliſcus viſu interficit ſe videntem (vt dicit auicen) tamen accidentaliter aliquando fetor iuuat. nã quedam ſunt fetida medicamina vt aloe/caballinum/ꝛ ſulphur/ꝛ aſſa fetida ꝛ huiuſmodi. que in multis cauſis cōueniunt medicine. nam odoris ſui grauitate humores putridos ſiue putredini ꝛ fetori diſpoſitos/ratione ſimilitudinis attrahunt ꝛ attractos expellunt. naȝ natura abhorrens fetorem per medicine fetide preſentiam irritatur contra ipſaȝ. ꝛ ideo recolligit ſe totam/vt contra ſuaȝ dimicet inimicam. fetor itaq. ideſt fetida medicina occaſionaliter eſt expulſio fetidorum/ꝛ dum vnuȝ fetidū aſſumitur/aliud fetidū pariter cū ipſo remouetur. Similiter fetor lane vſte vel filtri cōbuſti ſeu cornu caprini exuſti naribus ſalubriter apponūtur. vt ſapor litargicus excitet (vt dicit conſtan.) nã ſpũs abhorrentes fetorem fugiunt ad interiora cerebri vbi eſt cã morbi/ ex quoꝝ concurſu iuuatur natura contra morbum. ꝛ ideo facilius digerit ꝛ diſſoluit materiã apoſtematis/que cã fuit flegmatice ſōnolentie ꝛ ſoporis (vt dicit idẽ (eodeȝ modo i cã matricis qñ nimis eleuatur ꝯprimendo ſpũalia ꝛ fetida naribus ꝛ aromatica partibus inferioribus vtiliter adhibẽtur. nã natura fugiens fetorẽ recurrit ad matricẽ/ꝛ ſentiẽdo odorẽ inferius illuc tendit. ꝛ ſic matricẽ ad locū debitū ſecū ducit. quãuis etiã odor odori nō cōtrariet. aliquis tñ fetor alicui fetori ꝯtrariatur ꝛ iō fetor ſterquilinij ex fetore alij effugat. vbi etiã oẽs ferẽt fetor vnius minime ſentit/quiꝰ fetor ab alio abſorbet. De rebus autẽ odoriferis q̃re ſupra in tractatu. xvij. de herbis ꝛ ſpeciebus ꝛ plantis.

De ſaporibus.

f Sapor aũt ẽ ſenſitiuū guſtꝰ. ſicut. n. color ẽ obiectū viſus ſic ſapor ẽ rei ꝓprietas iudicio aie ſe offerẽs p viã guſtꝰ ſapor itaq; eſt rei ꝓprietas ſolo guſtu ꝑceptibilis. hec aũt dico i pri. ꝙ alio mō iudicãt de ſaporibꝰ ꝛ ſaporꝫ principijs philoſophi/ꝛ alio mō medici. ſed de illa murmuratiōe queſtionū nihil ad ꝓpoſitū/qr illas ſolas ſaporꝫ driãs ꝛ operatiões ꝛ cauſas quas hic inquirimus ꝓut ſacre ſcripture cōueniunt ad eliciẽdū ex ſaporꝫ ꝓprietatibus aliquos miſticos intellectus. vnde ad preſens de alijs non curamus.

e Sit igitur ſapor ꝓpriū obiectū guſtus/de cuius pñſentia ſenſus in organo guſtabili delectat vel triſtatur. ꝛ ſunt ſcdm yſa. i dieta. ſaporꝫ octo differẽtie. ſ. dulcis/vnctuoſus/ſalſus/amarus/acutus/acetoſus/pōticus/ſtipticus. additur etiã his inſipidus ſic ſunt nouẽ. ſȝ abuſiue dr̄ ſapor qr ſapore caret. pertinent aũt quinq; ad caliditatẽ ꝛ calidã cōplexionẽ. ſ. dulcis/vnctuoſus/ſalſus/amarus/acutus/relique frigide ſunt cōplexionis. ſ. pōticus/ſtipticus/acetoſus/ꝛ inſipidis. Duo aũt ſūt que faciūt ſaporẽ. ſ. cōplexio ꝛ ſubã. ꝛ ſubã ẽ triplex. ſ. groſſa/ſubtilis/ꝛ mediocris. Cōplexio itaq; calida ꝛ humida in ſecūdo gradu cū groſſa ſubã facit ſaporẽ dulcẽ. calida vero ꝛ humida in fine ſecūdi gradus cū ſubtili ſubã facit vnctuoſuȝ ꝛ dr̄ vnctuoſū ſubtile quantū ad tranſitū qr ꝺ facile tranſit in fumū. hȝ aũt actualẽ groſſicieȝ rōne cuius ẽ ꝯpilatiuū. ſed potentionaleȝ hȝ ſubtilitatẽ in ſubã rōne cuius ẽ velociter tranſituū. Complexio autem calida ꝛ ſicca in fine ſecundi gradis cum mediocri ſubſtantia facit ſalſum. Calidum ꝛ ſiccum in tertio gradu cuȝ groſſa ſubſtãntia facit amarum. ſed complexio calida ꝛ ſicca in quarto gradu cum ſubtili ſubſtantia facit acutum. ꝛ ita ſuper caliditatẽ fundantur quinq; ſapores. Frigida autem ꝛ ſicca complexio in tertio gradu cū groſſa ſubſtantia facit ponticum/qualis eſt in fructibus imaturis. frigida quoq; ꝛ ſicca in ſecūdo gradu cū mediocri ſubã facit saporem ſtipticum/qualis eſt in roſis ꝛ in coctanis maturis frigida autem ꝛ ſicca in ſecundo gradu cum ſubtili ſubſtantia facit ſaporẽ acetoſū frigida vero complexio ꝛ humida in primo gradu cum mediocri ſubſtentia facit ſaporem inſipidū/qualis eſt in albugine oui. patet igitur ꝙ tres ſapores ſunt teſtimonia ſubtilis ſubſtantie ſcilicet acutus/vnctuoſus/ꝛ acetoſus. ꝛ ſunt tres ſapores teſtimonia groſſe ſubſtantie. ſ. ponticus/amarus/ꝛ dulcis. Similiter ſunt tres ſapores teſtimonia ſubſtantie mediocres ſtipticus/ſalſus/ꝛ inſipidus.

d Illas itaq; ſapor generatur ex tẽꝑata caliditate ꝛ groſſa ſubſtãtia

vnde et dulcedo lingue appoſita moderate apent/ moderate caleſacit/ moderate humectat vnde groſſicies ſubſtātie moderate ſubintrās poros apertos ibi diu manet. ⁊ ideo anima in tali temperantia gaudet. vnde plus delectatur natura in dulcedine ꝙ in alijs ſaporibus. preterea nulla res ita ē tēperata ⁊ affinis humane complexioni equali ſicut dulcedo. ⁊ ideo humana complexio/ que eſt vicina temperātie equali in dulcedie ſibi ſimuli delectaꝫ.

D dulcem autem ſaporem faciendum quatuor conueniunt elementa/ non tamen equali ꝓportione. Ignis enim ⁊ aer ſupabundant. vnde ex igne calor ⁊ ex aere humor innaſcitur/ que duo ſcilꝫ calor ⁊ humor neceſſaria ſunt ad cuiuſlibet rei generationem. calor autē tempatus agens in humorē ipſum calefacit diſſoluit ⁊ depurat. ab humore terreſtri ⁊ ſubſtantia mollificaꝫ. vnde partes ignee ⁊ aeree augmentantur/ ⁊ humiditas inſpiſſatur ⁊ ſic groſſa ſubſtantia in qua fundaꝫ dulcis ſapor generatur. vnde dulcis ſapor quando caret oī macula acuminis omnibus ſaporibus ſuauior erit (vt dicit yſa) q: eius natura ſāguini eſt vicina. ⁊ ideo lenificat ⁊ mundificat/ nocumētum guſtus humectat tempate ſine labore nature. Eſt autem dulcedo aliquando pura quatuor qualitatum mediocriter cōtētiua. vt pꝫ in zuchara. aliquando eſt viſcoſitati ⁊ groſſiciei admixta. vt patet in dactilis. aliquando acumini coniuncta. vt in melle. prima dulcedo maxime conueniens eſt nature/ ſed aliquādo accidentaliter nocet nature/ quando ſcilicꝫ natura plus recipit ꝙ digerere poſſit. ⁊ tūc ſolet eſſe cauſa alicuius opilationis. q: dulciū ſuperfluitas in poris venarum inuiſcat. Dulcia itaq: mollificant membra. lauant/ colant/ ⁊ mundificant. parum naturaliter nutriunt/ accidentaliter autem multum. Mollificāt quidem q: humiditas materiam mollem reddit caliditas tempate diſſoluit. vnde materia que prius erat ſpiſſa modo mollificata diſſoluta abſtrahitur ⁊ mūdificatur. Nutriunt autē parꝫ naturaliter/ q: dulcia ſunt groſſa in ſubſtātia ⁊ ſua groſſicie poros penetrare nō poſſunt/ ⁊ ora venarū opilant ⁊ cito ſaciant. accidētaliꝫ tamē multū nutriunt. q: dulcia humane nature ſiue complexioni ſunt ſimilia ⁊ amica. et iō in magna quantitate aſſumūtur. ⁊ quia groſſa ſūt in ſubſtātia/ calor agens in ea multum ſanguinem generat. ⁊ ille ſanguis multū nutrit. dulcedo vero ꝙ viſcoſitati ē ad mixta multum quidem nutrit/ ſꝫ multa tamen nocumenta accidentaliter generat ⁊ inducit (vt dicit yſa) q: talis dulcedo opilationem generat ⁊ preterea putredini de facili appropinquat. inflationem ⁊ rugitum generat. febrem interpolatam facile cōmouet ⁊ ſuſcitat/ ⁊ colencā inflationeꝫ cōcitat vel augmētat. Eſt igiꝫ dulcedo pura ⁊ ꝑ alicuius rei admixtionem non infecta inter ſaporum differētias ſenſꝰ maxie delectatiua ⁊ nature amica/ ⁊ ideo ei potiſſie aſſimilatiua. de preditorum in corpore facilius reparatiua virtutum ⁊ ſpirituū debiliū maxime ꝯfortatiua/ omnium mēbrorū precipue nutritiua. Dicit enim yſa. ꝓprius nutrimēti ſapor dulcedo eſt ſi ſua ſubſtantia aliquā habuerit viſcoſitatem. ſtabilis enim eſt in mēbris/ vnde nō de facile eſt vel poteſt eſſe in mēbris diſſolutionis receptiua. nec nutriunt aliqua que dulcedini non ſūt mixta. vnde ⁊ ſapores dulcedini cōtrarij ꝓpter ꝯtrarietatē quam habent in humanam ꝯplexioneꝫ/ parui aut nullius ſunt penitus nutrimenti ex cōmixtione tamen ſaporum inter ſe ꝯtrariorum vnus bonꝰ ſapor medius generatur/ in quo latitat dulcedo cuius rōne ille ſapor medius nature ꝯueniens eſt ⁊ corpis nutritiuus. vt patet in ſalſamentis ⁊ etiam in pigmentis in quibꝰ contraria recipiunt. vnde patꝫ ꝙ dulcedo omniū ſaporum delectabiliū eſt origo ſicut albedo omniū colorū eſt principiū (vt dicit in libro de ſenſu ⁊ ſenſato vbi dicitur) nigredo eſt priuatio albi in perſpicuo. ſicut amaritudo eſt priuatio dulcedinis in humido. Dulcedo adhuc eſt ſpiritualium membroꝝ amica. q: ipſoruꝫ eſt lenitiua ⁊ omnis aſperitatis mitigatiua/ clarificatiua vocis/ ⁊ arteriarum ab omni ſuperfluo purgatiua. canalium palmonis ⁊ meatuum pectoris aperitiua. ⁊ omnium immundiciaꝝ mulegule ⁊ gutturis abſterſiua. catarri ⁊ humoris ſuperflui circa ſpūalia diſſolutiua ⁊ omnium organorum vitalis ſpiritus ad debitam conſiſtentiā reductiua. omnis tumoris ſquinantici repreſſiua. ⁊ ſuffocātis humidi in membris ſpūalibus conſumptiua. Sunt autem quedam dulcia que occaſionaliter multorum maloꝝ ſunt corpo i illatiua. Sunt enim vncuoſitatis ⁊ inflatiōis generatiua. Nō. n. maior ē ex calore dulciſ reſolutō ꝙ ſit hūidi reſoluti icorpatio vel ſaltē ꝯſūptō. neceſſe ē ibi fieri multi vaporis fumoſi generatio ⁊ ſic loci ex vapore defectio/ ⁊ per cōſequēs inflatio do log gurgulatio. Itē ex eadē cā dulcia ſūt appetitus debilitatiua. q: ſubſtantie ſue groſſicie cito ſūt vacui ſtomachi repletiua ⁊ meatuū.

opilatiua. Itē colere rubee augmentatiua. nā
cum ſint calida. calidi humoris ſunt excitati/
ua. et ideo obſunt illis qui ex cauſa calida et
intenſa patiuntur. Item putredinis et corrup
tionis ſunt inductiua. quando enim ſuperha
bundans calor ſuperhabundantem humidi/
tatem diſſoluit et conſumere totum vel dige/
rere non ſufficit. corruptam materiam derelin
quit. Item ſplenis renum et epatis ſunt opi/
latiua. et hoc accidit quia in ſua groſſicie ſub
ſtantiali ſubtiles poros illarum regionū ob/
turant. vel quia partes ille ratione dulcis plꝰ
deſiderant q̄ꝫ digerant vel conſumant. et ideo
ex ſuperfluo humore attracto et non digeſto
nec alias euacuato ille partes merito opilan
tur. Item dulcia ratione predicta ſunt calculi
generatiua tam in renibus q̄ꝫ in veſica. nam
quando ille partes ratione dulcedinis ſibi at
trahunt humores conſimiles que ſubtiliora
ſunt. vel cum vrina educuntur. vel vi caloris
conſumuntur. vnde quando plus attrahitur
q̄ꝫ nature conueniat oportet ꝙ vel vi nature qđ
eſt ſuperfluū expellatur/ vel quod groſſius eſt
ibi remaneat/ ⁊ eliquato humore calore deſic
cante induratur ⁊ ꝓcedente tempore paulati
putrificatur/ ⁊ in duriciem lapidis cōmutatur.
(vt expreſſe dicit yſa.) Idem etiam de cauſis
matricis decurrit. Ex p̄dictis patet ꝙ aliqua
dulcia nature ſunt vtilia. alia vero ſunt ⁊ vi/
dentur eſſe dulcia/ ⁊ tamē ſunt mortifera ⁊ no
ciua.

ſ Apor vnctuoſus generatur ex ca/
lido ⁊ humido in ſubtili ſubſtan
tia. ⁊ ideo vnctuoſitas appoſita
lingue magis aperit ⁊ diſſoluit ⁊ ſubtilis ſub
ſtantia magis ſubintrat. ⁊ quia caliditas eiuſ
parum remouetur a temperamento/ aīa ipſi/
us dulcedinem poteſt ſuſcipere ⁊ in ea maxi/
me cōgaudere. Ad vnctuoſum autem ſaporeꝫ
perficiendum plus de igne q̄ꝫ de alijs elemen
tis cōuenit ⁊ poſt de aere. Maior igitur actio
caloris in humidum agens magis diſſoluit
⁊ depurat. vnde aquoſe partes ⁊ terreſtreſ mi
norantur/ ⁊ ignee cum aereis augmentantur
⁊ inde ſapor gignitur vnctuoſus. Sunt autē
vnctuoſa cibaria appetitus debilitatiua/ ⁊ fa
ſtidij inductiua. quia accepta in ſtomacho re/
ſoluuntur in fumoſitatem cum aeree ſint ſub/
ſtantie que petit ſuperiora ⁊ replendo os ſto/
machi inducit faſtidium ⁊ diminuit appetitū
Item vnctuoſa ſunt ſupernatatiua leuitate
enim ſua eleuantur ad ſuperiora cū valde ſint
fumoſa. Item digeſtionis ſunt ipeditiua. q̄a
vnctuoſitate ſua/ villos ſtomachi replent ⁊ le

niunt. vnde cibi aſſumpti cū non poſſint de/
coqui crudi ⁊ indigeſti emittuntur. vnctuoſita
te eni ſua inuiſcāt cibos ⁊ lubrificāt. ⁊ iō emit
tuntur anteq̄ꝫ digerātur. Item paꝝ ſunt nutriti
ua qꝛ hora venaꝝ cito replēt ⁊ paꝝ de eis aſ/
ſumitur/ qđ aſſumitur ꝓpter ſue ſubſtātie ſub
tilitatē cito cōſumitur. Itē caloris ſunt inflāma
tiua. Ignis. n. nō nutritur niſi aere mediante
vnctuoſa vero cito in aereā ſubām tranſeunt.
vnde illa vnctuoſa que habent maiorē aquo
ſitatē minus pertinēt ad naturā aeris ⁊ minꝰ
bene nutriunt ignē. vt pʒ in axungia/ alias
ſinxungia porcina que minus nutrit igneꝫ q̄ꝫ
ouina/ quia minus habet aereitatis in ſua cō
poſitione ⁊ plus aquoſitatis q̄ꝫ ouina. Item
febrilis caloris ſunt nutritiua. ⁊ ideo carnes ꝓ
hibentur in febre acuta. quia timetur vnctuo/
ſitas intermixta qua calor febrilis irritatur vel
nutritur. Item ſplenis ⁊ epatis ſunt opilati/
ua ꝓpter ſui groſſiciē actualē. nā ꝓpter ſuaꝫ
dulcedinē cito attrahuntur ⁊ ſua groſſitie pori
de facili opilantur. Iteꝫ doloris capitis ſunt
excitatiua. nā ex fumoꝝ multitudine repletur
caput ⁊ miringi cerebri diſtenduntur. Itē mē
broꝝ ſpiritualiū ſunt lenitiua. vt patet in bu/
tyro. tamen quedā vnctuoſa nocent pectori ꝓ
pter annexā ſiccitatē. vt oleū nucū. qꝛ talia nō
habent purā vnctuoſitatē. Itē doloꝝ exterio
rū ſunt mitigatiua ⁊ duriciei remollitiua. apo
ſtematū maturatiua. humiditate. n. ſua ſaniē
generāt/ qꝛ per ea plus diſſoluitur q̄ꝫ cōſumitur
ex calore. n. debili ⁊ humiditate multa fit ſani
es ⁊ corruptio.

ſ Alſus ſapor fit ex caliditate ⁊ ſic/
citate in ſubſtantia mediocri vn/
de caliditas cū ſiccitate cum ſit re
mota a temperantia multos aperit poros/ qꝛ
ſiccitas iuncta calori magis laxat. Iuncta ve
ro frigiditati magis conſtringit/ ⁊ ideo eiꝰ ſub
ſtātia magis ſubintrat poros. ⁊ quia magna
fit diſgregatio partiū ⁊ multa ſubſtātie ſubin
tratio aīa in ipſius p̄ntia nō gaudet imo po/
tius ipſū horret. Ad ſalſū autē ſaporē quatu
or cōueniūt elementa/ quadā tn̄ ꝓportōe non
equali. Dn̄atur. n. igniſ ⁊ terra mediocriter tn̄
ex moderato igne fit moderatꝰ calor ⁊ ex mo/
derata terra fit moderata ſiccitas. ex modera/
to aūt calore moderata fit ebullitio ⁊ excoctio
humiditatis. vnde aquoſe ⁊ aeree partes diſ/
ſoluūtur in igneas mediocriter ⁊ ex moderata
ſiccitate moderata ſubā deſiccatur. ⁊ ita rema
net ſubā mediocris. vñ ſalſus ſapor hʒ fieri
ex moderato dominio caliditatis ⁊ ſiccitatis
i ſubā mediocri. Sūt aūt ſalſa mūdificatiua

quia ſumpta interius calore ſuo ⁊ ſiccitate humiditatẽ diſſoluũt. Salſedine.n. ⁊ vitroſitate ſua ſtomachũ ⁊ inteſtina mordificant/ que mordificata mouentur vt diſſoluta humiditas emittatur/ ⁊ ſic fit mundificatio. Itẽ dure carnis ſunt mollificatiua. nã ſua caliditate ⁊ ſiccitate ſuperfluã humiditatẽ compactã reſoluũt ⁊ relaxant/ ⁊ ſic mollificãt. Itẽ ſubſtãtie molles ſunt induratiua. nã ſua caliditate ⁊ ſiccitate ſuperfluã humiditatẽ conſumunt. ⁊ ſic partes plus aereas cõpingũt. Itẽ ſubſtantie rei ſunt depuratiua. nã ſalſa inquãtum huiuſmodi quantũ diſſoluũt tantũ conſumũt. ⁊ iõ putredo aliquo caſu generata/ calore ⁊ ſiccitatis ſalſedinis cõſumitur. ⁊ annihilatur. habet in ſuper ſalſedo multũ terreſtreitatis. vt dicitur i dicta. rõne cuius carnes indurat ⁊ minus reddit aptas corruptioni. vt dicit ibidẽ. Itẽ ſcabiei ⁊ exteriores ſuperfluitatis corpis ⁊ cutis ſunt ablatiua ⁊ hoc ↄſumẽdo humores ſuperfluos tã ſuperficiales ꝙ intercutaneos ⁊ cutẽ a ſuperfluis abſtergẽdo. Itẽ tumoris ydropici ſunt repreſſiua ⁊ hoc ex rõne ſupradicta. quia deſiccant ⁊ conſumũt omnia in talibꝰ locis aggregata. Itẽ morſus canis rabidi ⁊ aliorũ venenoſorũ ſunt curatiua. ⁊ totius venenoſitatis extractiua. vnde ꝓdeſt cito lauare talia vulnera in aqua ſalſa q: maliciam extrahit ⁊ venenũ. ut dicit idem. Itẽ caro multũ ſalſa ad tẽperamẽtũ optime reuocatur ſi aqua ſalſa ponatur. nec ſalſedo a talibus melius extrahitur ꝙ ꝙ earum maſſa prius aliquo tempore in ſalſa aqua temperetur. et hoc puto accidere ratione ſimilitudinis cum aqua ſalſa que ratione caloris accidentalis in ipſa dominantis attrahit ſibi ſimile qđ inuenit in ſubſtantia carnis ſalſe. Item ſal in igne induratur/ in aqua vero diſſoluitur et annihilatur. nec mirum ſi congelatio et induratõ facta eſt per ſiccitatem vt ſalis diſſolutio fiat per humiditatem. ſicut patet in ſepo in quo fit induratio et congelatio per frigiditatem. mirũ non eſt ſi fiat reſolutio per caliditatẽ. De his quere ſupra in libro. .xv. de venis terre in capi. de ſale.

[S]apor amarus fit ex caliditate in tercio gradu et ſiccitate in ſecũdo gradu in groſſa ſubſtãtia. Unde caliditas cum ſiccitate multum ſubintrans multum diſiungit. vnde inſtrumẽtum leditur et fit ſapor amarus abbominabilis guſtui et contrarius/ ad cuius compoſitionem quatuor elementa conueniunt proportione quadã ſed magis ibi ignis et terra dominantur licet plus eſt ibi de igne ꝙ de terra. vnde de maioris dominio caloris magna fit ebulitõ. vnde aquee et aeree partes magis diſſoluuntur in igneas. et terreſtres condẽſantur. ſed quia mediocre eſt dominium ſiccitatis non attenuat. et ita ſubſtantia remanet groſſa i qua ex actõne caloris et ſiccitatis fundatur amaritudo. omnia autem amara contriſtant guſtum magis ꝙ aliqua alia que habent ſimplicem ſaporem. quia maiorem faciunt continuitatis ſolutionem in lingua licet autem amare habeant minorem caliditatem ꝙ acuta maiorẽ tamen faciunt ſolutionem continuitatis propter ſue ſubſtantie groſſiciem que ſe interpõit et comprimendo maiorem efficit leſionem. Item amara ſunt colere purgatiua. vel quia colere ſunt ſimilia in complexione. vel quia colera cum ſit poroſa ꝑmittit amara ſuos poros ſubintrare et diuidendo partes a partibꝰ eam faciunt fluxibilem et coleram liquefactã ſic educunt. Item amara ſunt appetitus excitatiua quia coleram educunt que tanꝙ reſtlé uis ſolet colligi circa orificium ſtomachi et appetitum debilitare. Ad hoc etiam facit amarorum groſſitudo quia comprimit cibaria in fundum ſtomachi/ ſicut dulcia eleuant cibum ſuperius. Item amara ſplenis et epatis ſunt exopilatiua. nam calore ſuo poros aperiunt et humores diſſoluunt et groſſicie ſua cõprimendo humores reſolutos educunt. Item amara ſunt contraria vermibus et lumbricorũ interfectiua. nec mirũ quia vermes illi de fleumate corrupto accidunt. de fleumateꝗ viuũt et ideo colerica et amara eis aduerſantur. q: colera fleumati contrariatur. Item ſpiritualibus membris nociua/ et tam per aſperitatem ſubſtantie ꝙ per intenſam ſiccitatem eorumdem ſunt exaſperatiua. Item amara ſunt exterioribus conſeruatiua. Si enim diſtemperẽt cum aliquo liquido habent illa tria que ſunt neceſſaria ad conſeruationem. tantum enim conſumunt quantum diſſoluunt. et ſubintrãt in profundũ acumine et calore ſuo. groſſam etiam habent ſubſtantiam ex qua remedeant et faciunt eam minus paſſibilem. Item frigide arterie et paraliſis ſunt curatiua diſſoluendo materiam et conſumendo. Item frigide ſcabiei ſunt deſiccatiua. Item meatuum renum et veſice ſunt aperitiua/ et calculi diſſolutiua/ matricis confortatiua et menſtrualis ſupfluitatis ꝓuocatiua et eductiua/ ⁊ ad multa alia ſunt magis neceſſaria ꝙ dulcia quamuis guſtui ſint nociua.

Digitized by Google

ſ Apoꝛ acutus fit ex caliditate ⁊ ſiccitate exiſtēte in quarto gradu cū ſubā ſubtili. vnde fit poꝛoꝝ nimia apertio ⁊ partium ſegregatio. ⁊ quia ſuaſtātia eius eſt ſubtilis multum penetrat ⁊ ſubintrat. Unde oꝛganum guſtus ſuo acumine incendit. ad cuius perfectionē quatuoꝛ elemēta concurrunt/ſed non equaliter. quia plus concurrit de igne ⁊ de terra q̄ de alijs. ⁊ adeo propter dominiū ignis acuta ſunt valde calida ⁊ a terra valde ſicca. Ex maximo autē dominio caloꝛis maxima fit ebullitio ⁊ reſolutio aerearū partiū ⁊ aqueaꝝ in igneas. vnde ⁊ ignee p̄tes acuūtur/⁊ ex nimia ſiccitate ſubā deſiccatur/attenuatur/⁊ ſubtiliatur. ⁊ ita fit acut⁹ ſapoꝛ ex magno dominio calidi ⁊ ſicci i ſubā tenui ⁊ ſubtili. Sūt aūt acuta coꝛroſiua q2 valde ſunt calida ⁊ ſicca/ ⁊ fit diſſolutio magna ⁊ ſubſtantia ſubtilis ⁊ acuta ſubintrans/ partes a p̄tibus diſgregat ⁊ ita fit coꝛroſio. Jtez acuta ſūt inſciſſiua ⁊ diſſolutiua/ quia ⁊ qualitate ⁊ ſubā diſſoluūt ⁊ ſeperant partez a p̄te ⁊ ꝓfunde intrant. ⁊ ideo diſſoluunt ⁊ inſcidūt. Jtē virtutis appetitiue ſunt cōfoꝛtatiua quia mēbꝛoꝝ conſumunt ſupfluitatē. vñ poꝛis inanitis fit ratione vacui appetitus. moꝛdificāt etiā neruos ſenſibiles ⁊ pungūt acumine ſuo ⁊ ſic pungendo excitant appetitū. Jtē parum ſunt nutritiua. q2 ex nimia caliditate ⁊ ſiccitate potius fit aduſtio q̄ digeſtio. ⁊ iō dant modicū nutrimentū. Preterea ſubtilis ſunt ſubſtantie. ⁊ ideo de facili ꝯſumūtur/⁊ a mēbꝛis cito dilabūtur. Jnſuper nature ſūt cōtraria ex ſua cōplexiōe. ⁊ iō q2 abhoīabilia ſunt nō appetit ea natura/ſꝫ potius abhoꝛret ⁊ repellit.

ſ Apoꝛ acetoſus fit ex frigiditate ⁊ ſiccitate exiſtente in ſcd̄o gradu cū ſubā ſubtili. vnde acetoſuꝫ lingue appoſitū qualitatibus conſtringit ſubām penetrat. ⁊ ita ex duabus ꝯtrarijs actionibus fit ſapoꝛ acetoſus. ad cuius cōpletionē quatuoꝛ elementa cōueniūt quadam ꝓpoꝛtiōe ſed nō equali. Eſt aūt ibi dominiū aque ⁊ terre medīocre ⁊ ex mediocri dominio aque eſt ibi frigiditas mediocris. ⁊ ex mediocri dominio terre mediocris ſiccitas generat᷑. ex frigiditate autē repꝛimit᷑ caloꝛ qui repꝛeſſus modicā facit ebullitionē. vnde igneas partes ⁊ aereas reſoluit ꝺ facili ⁊ cōſumit tanq̄ ſubtilioꝛes. terreſtres aūt ⁊ aquoſas diſſoluit/ ſed p̄ſe ſui paruitate eas cōſumere nō pōt. vnde p̄tes ille ſubtiliātur ſꝫ nō cōſumūtur. ⁊ ita frigiditas ⁊ ſiccitas dominātur cū ſubtili ſubā ⁊ ſapoꝛ gignit᷑ acetoſus. Acetoſa ꝓuocant appetitū. q2 ex frigiditate ⁊ ſiccitate motū habēt ad centrū. vnde ꝯpꝛimūt cibaria ad fundū/ ⁊ ſic os ſtomachi euacuant/qui ſentiens ſuā inanitionē cibum appetit. nā deſiderij ꝯpoſita ē opatō ex appetitia virtute naturali ⁊ aīali ſenſibili. Jtē ſoluūt vētrē plenū ⁊ ꝯſtipāt inanitū. nā ſubtilitaſ ſubſtantie acetoſe inueniēs multā humiditatē in ſtomacho incidit eā ⁊ ſubtiliat/⁊ ſic eā reddit abilē ad fluxū ⁊ euacuationē ſed quando ſtomachus eſt vacuus paruā inueniūt humiditatē quā acetoſa deſiccāt ſiccitate ⁊ cōſtringūt frigiditate. Jtē opilatiōes ſplenis ⁊ epatis aperiunt quia nō qualitate ſed ſubſtantie ſubtilitate humoꝛes in poꝛis aperiūt quia incidunt ⁊ diſſoluūt. Jtē acetoſa ſpūalibus obſunt frigiditate coartante/⁊ ſiccitate exaſperāte. Jtē poſita in exterioꝛibus calidos humoꝛes repercutiunt vnde ⁊ tibie inflate ex retētione menſtruoꝝ vel emoꝛoidaꝝ in calido acetoloꝛe facile detumeſcūt. De his quere ſupꝛa in tractatu de aceto. li. xvij. vbi tractatur de vitibus ⁊ de vino.

p Onticus ſapoꝛ fit ex frigiditate ⁊ ſiccitate exiſtēte in tertio gradu cū groſſa ſubā. vnde ⁊ pōticū appoſitū lingue cōſtringit ⁊ ſubā ſubintrās poꝛos partes condenſat ⁊ ita occurrit ſapoꝛ qui ponticus appellatur. Ad ponticū ſapoꝛē perficiendū quatuoꝛ elemēta cōueniūt. cū maioꝛi tamē ineq̄litate. q2 cū domiatur aqua ⁊ terra ignis ⁊ aer ſubſtant. Ex foꝛti aūt dominio aque foꝛtis fit frigiditas ⁊ ex terra multa ſiccitas ideo non poteſt ibi fieri pfecta tranſmutatio cū ibi ſit defectus caloꝛis ⁊ humoꝛis. vnde cum frigiditas ⁊ ſiccitas ibi habeant dominiū neceſſe eſt vt ſubā remaneat groſſa ex dominio frigiditatis ⁊ ſiccitatis. Habet aūt ponticus ſapoꝛ hoc ꝓpꝛium (vt dicit yſa. q2 ponticitas cōiuncta cū ſapoꝛe delectante magis delectat ⁊ contriſtante magis ꝯtriſtat. cuius rō hec ē/pōticitas adiuncta rei dulci ⁊ vnctuoſe ſi ingrediatur poꝛos facit illā dulcedinē ibi diutius cōmoꝛari. ⁊ ita firmius impꝛimit᷑ tūc delectatio ⁊ diu durat. ſimile eſt de humoꝛe contriſtante hinc eſt q̄ caro que oſſibus eſt vicina iocūdioꝛē habꝫ ſapoꝛē. oſſa. n. ſunt melancolica. ſcilꝫ frigida ⁊ ſicca. caro vero in ſui natura dulcis ē ⁊ ſanguinea/ ⁊ ita eſt ibi ponticitatis ⁊ dulcedinis mixtio ꝓpter qꝺ ⁊ maioꝛ delectatio. iō etiā caro ceruina ē iocūda/ ſimiliter ⁊ bouina q2 coniungitur ponticitas ex cōplexione melācolica animalis ⁊ dulcedo ex p̄te carnis. E cōuerſo ē de abſinthio ⁊ fumo terre qm̄ cum eis aſſociatur amaritudo ⁊ ideo magis cōtriſtāt

guſtum vt aloe vel aliquod ſimile. Item pontica appetitum excitant ⁊ poſt prandium laxant. cuius ratio eſt cõpreſſio abarioꝝ ad inferioꝛa adinſtar toꝛcularis. ante prandium vero conſtipant quia conſtringũt neruos ⁊ opilant meatus / ⁊ ſubſtantie groſſicie ⁊ frigiditatis / ⁊ ſiccitatis qualitate. vnde ⁊ ſumpta abaria retinentur ⁊ exire non permittuntur. Item groſſicie ſua epar ⁊ ſplenem opilant / calculũ generant / colericam ⁊ ylicam paſſionem excitant. obturãdo ſua groſſicie inteſtina ⁊ fumũ ac fimum exire non permittunt. ſpũalia etiã membꝛa ledunt ⁊ grauant / quia ea exaſperãt ⁊ deſiccant. exterius autem appoſita vomitũ ſedant ⁊ tumoꝛes calidos reprimunt. ſanguinis fluxum intercipiunt atqꝫ ſiſtunt. neruos ꝑcutiunt. dentes exacerbant.

ſ Apoꝛ ſtipticus ex frigiditate ⁊ ſiccitate in mediocri ſubã generatur ad cuius perfectiõnẽ quatuoꝛ cõueniunt elementa quadam ꝓpoꝛtiõe inequali. nam aqua ⁊ terra ibi pꝛedominant / ſed nõ quantum in pontico. Ex aqua autem accidit frigiditas ⁊ ex terra ſiccitas generatur. ex frigiditate depꝛimit calоꝛ qui repercuſſus paruam facit ebullitionem. vnde ⁊ ſubã parum reſoluitur ſed non conſumitur / ſed ex ſiccitate aliquãtulum condẽſatur. ⁊ quia ſiccitas non poteſt omnino deſiccare nec omnino cõſumere remanet ſubſtantia mediocris. Et ita patet ꝙ ſapoꝛ ſtipticus cauſatur ex frigiditate ⁊ ſiccitate in ſubſtãtia mediocri. ⁊ in hoc differt a pontico / qui ex eiuſdem cauſis quãuis minus remiſſis in ſubſtantia groſſa radicat. ideo ſtipticus ſapoꝛ ſub pontico continetur (ſecundũ yſa.) qui tantum ſeptem dicit eſſe ſapoꝝ differentias / ſub pontico ſtipticum cõpꝛehẽdit. vnde ſcḋm ipſum ponticitas eſt intenſa ſtipticitas / ⁊ ſtipticitas remiſſa ponticitas. vnde nõ differunt ſimpliciter ſcḋm ſpeciem ſed ſolũ ſecundum maioꝛem intenſionem vel minoꝛem ⁊ adeo vterqꝫ conuenit cum alio in effectu / ſed ſcḋm maius ⁊ minus.

ſ Apoꝛ nonus dĩ inſipidus / ſiue ſine ſapoꝛe. ⁊ hoc poteſt dici dupliciter. ſ. priuatiue ⁊ poſitiue. priuatiue dĩ inſipidus / cuius ſapoꝛ ſenſu non põt compꝛehẽdi. vt ſapoꝛ aque / qui guſtu nõ percipitur ꝓpter ei⁹ maximã ſimilitudinẽ ad organũ guſtus. qꝛ aqua eſt ſimplex reſpectu lingue que quatuoꝛ recipit in ſua cõpoſitione. Poſitiue dĩ ſapoꝛ inſipidus qui vltra primũ gradum ad aliquẽ interioꝛẽ ſapoꝛẽ non eſt ſenſu determinatus / vt eſt albumen oui. cuius ſubſtantia eſt mediocris. ⁊ caliditas vel frigiditas pꝛimi gradus diſtantiam ſenſibiliter non excedit. talia inſipida ſunt cucurbite / citrulli / melones / ⁊ huiuſmodi. quoꝝ vſus plus cõuenit medicine ꝙ diete. parꝝ enim nutriũt / qꝛ ſaporem non habent delectabilem ⁊ ſubãꝫ habẽt fluxibilem. humiditate ſua ⁊ frigiditate ſitim mitigant / coleram ⁊ caloꝛem extinguunt. fleuma augmẽtant. ⁊ quotidianas febꝛes generant. ⁊ oẽs alias fleumaticas frigidas. ſ. ⁊ humidas nutriunt vel ꝓuocant paſſiones. Sapoꝛ itaqꝫ inſipidus cauſat ex frigiditate ⁊ humiditate in ſubã mediocri / ad cuius cõpletionẽ ſicut in alijs quatuoꝛ cõueniunt elementa / ſed nõ equali ꝓpoꝛtione qua aqua ⁊ aer principaliter terra ſecundario pꝛedominat. pꝛopter foꝛtioꝛẽ igitur frigiditatẽ ⁊ mediocrẽ ſiccitatẽ partes ignee et aeree reſoluũtur in aqueas et in terreſtres. ſed qꝛ reſiſtit dominiũ hũiditatis nõ põt cõpingi ex ſiccitate terrea. Relinquit igitur ſubã mediocris cum dominio frigiditatis et humiditatis que ſũt pꝛincipia iſtius ſapoꝛis qui abuſiue ſapoꝛ inſipidus noiatur. Hec igitur ḋ ſapoꝛibus ſimplicibus quo ad coꝝ differentias et naturas dicta iam ſufficiant. que omnia de dictis yſa. conſtan. ga. et alioꝝ auctoꝝ medicine bꝛeuiter ſunt accepta. Sũt aũt quidã cõpoſiti ſapoꝛes ſicut ⁊ mixti ſũt pariter coloꝛes et odoꝛes. et hi ſapoꝛes ſecundum diuerſas compoſitiones diuerſimode operantur. quia alio modo ſapiunt in ſolidis / alio modo in liquidis. aliter in ſenſibilibus / et aliter in animatis. de quibus in naturis et ꝓpꝛietatibus reruꝫ et coꝛpoꝛum animatoꝛum et inanimatoꝛum in libꝛis pꝛecedentibus eſt oſtenſuꝫ. De liquoꝛibus tamen in quibus fundati ſunt ſapoꝛes aliqua arbitroꝛ hic ſuplenda / que in libꝛis ſuperioꝛibus caſualiter ſunt omiſſa.

De liquoꝛibus.

l Iquoꝛ eſt liquidus humoꝛ in plantis et animaliuꝫ coꝛpoꝛibus per digeſtionẽ generatus / eliquatus violentia vel natura de ſubſtantia coꝛpoꝛis mixti / vel expꝛſſus Quilibet autem humoꝛ nõ vocatur liquoꝛ ſꝫ ſolus ille qui artificialiter vel naturaliter liquatur de plantis et rebus animatis. vt lac et vrina de animalibus. vinũ et oleũ de arboꝛibus mel de floꝛibus. ſicera de fructibus. ceruiſia de granis. oxizacara de pomis ſilueſtribus et

grauatis. Et inter hos liquores / quidā ſunt compoſiti/ et quidam ſimplices. nā cōpoſiti dicuntur qui conficiuntur ex diuerſis qui pariter cōmiſcētur. Simplices vero ſunt qui ita permanent ſine cōmixtione aliqua ꝓut a ſuis ſubſtantijs primitus ꝓducūtur. Nullus tū liquor eſt ſimpliciter abſolute preter ſolā aquā que ſimpliciter dicitur ꝓut in elementari ꝑmanet puritate. alij aūt liquores oēs/ ſicut ⁊ hūores ex quatuor elementis conſtituūtur. Simplices etiā dicūtur qui cū alijs non ꝯmiſcentur Simplices etiā dicūtur in quibus ſimplices elementoꝝ qualitates ex prima ꝯpoſitiōe dominantur/ ⁊ que a terreſtri feculentia naturaliter vel accidentaliter plus colantur. Secūdū autē varias cōmixtiones liquoꝝ ⁊ qualitatū elementariū predominantiū complexiones ⁊ varios ſortiūtur odores pariter ⁊ ſapores. nā illi liquores in quibus predominatur calidū cū humido ſunt dulciores. in quibus autē calidū cū ſicco ſunt acutiores. in quibus vero ꝑexiſtit frigidū cū ſicco ſunt acetoſiores ⁊ ſtiptiores. ſed in quibus frigidū cū humido ſunt guſtui inſipidiores. vt patet in ptiſana/ ⁊ huiuſmodi. Quidā aūt liquores de quibuſdā arboribus inciſis corticibus per attractionē caloris ſolaris ſponte egrediuntur. vt balſamus ⁊ terebintina ⁊ lacrimus qui calore pri⁹ mūdatur/ ⁊ in mirre ſubām īduratur. Quidā vero de fructibus arboꝝ per expreſſionē colligūtur. vt vinū/ oleū/ ſicera/ ⁊ huiuſmodi. qdā per aduſtionē ignis liquidiores parteſ quorūdā lignoꝝ in extremitatib⁹ educentes magno artificio acquirūtur. vt colophonia/ pix liquida/ oleū iuniperi/ ⁊ ſimilia. Quidā aūt ex herbaꝝ ſuccis exprimunť. vt opiū/ aloe/ ⁊ hmōi. qui poſtea calore ignis vel ſolis deſiccanť. ⁊ quidā ex rore celi extrema floꝝ ꝑfundēte/ ⁊ ſic circa eoꝝ ſupficiem inuiſcātes apū miniſterio cōponūtur. vt mel. quidā ex venis terre hauriuntur. vt aqua ſalinatiua/ vitroſa/ allumінoſa/ ⁊ hmōi. ꝺ quibus arte vel natura fit ſal vitrū alumen/ ⁊ hmōi. De his oībus liquoꝝ differētijs ꝓprietatibus ⁊ cauſis ſufficienter dictū ē ſupra in li. xvij. de herbis ⁊ arboribus ⁊ eaꝝ ſuccis. ⁊ li. xv. ꝺ venis terre. ⁊ li. xviij. ꝺ paſſionibus aeris. vbi tangiť de natura manne ⁊ mellis que dicūtur de aere generari. De melle tū aliqua ſūt hic dicēda/ ⁊ de lacte/ ⁊ ſero/ butyro/ que de aīaliū vberibus emunguntur/ de quibus ſuperius eſt omiſſum.

m El vt dicit Iſi. li. xx. dī a melliſſe greco. i. apibus latie. Sic eni greci apes vocāt. nā apū ſolertia m i rando nature artificio parūt mella/ que ꝑmi⁹ de rore aeris ſūt creata/ ⁊ in arūdinū folijs ad inuenta. Unde ⁊ virgilius. Protinus aerei mellis celeſtia dona. vnde adhuc i india ⁊ in arabia inueniūtur i ſimilitudinē ſalis i ramis ⁊ folijs depēdētia. ut dicit idē. Eſt aūt oē mel naturaliť dulce ſardū tū ē amaꝝ abſinthij cū cuius copia illius regiōis apecule nutriuntur Dicunt aūt medici qui de reꝝ tractāt naturis/ precipue galie. ꝙ mel pueris ⁊ iuuenib⁹ ⁊ ꝑfectis viris in quibus habūdat calor/ cibus ē inutilis ⁊ nociuus. Senibus aūt qui ꝑua vita laborāt ⁊ frigore dicit cū vino veteri ⁊ alijs calidis cōuenire (hucuſq; Iſi. lib. xx. c. i.) Eſt itaq; mel liquor dulciſſimus a materia puriſſima arte medicinali generatus/ cui tamen ex calore apis mellis ſubſtantiam cōponentis/ ⁊ ex admixtiōe alicuius calidi ſe cū mellis ſubſtantia admiſcentis acumen cum dulcedine ē admixtum. vnde ⁊ mellis dulcedo ceteris eſt magis calida/ ſed minus hūida. vt dicit yſa. mel ergo cum ſit habens multum caloris ⁊ aereitatis ⁊ minus terreſtreitatis ⁊ aqueitatis ꝓpter ſiccitatem tam terre ꝙ ignis multum ē habens ſiccitatis ⁊ acuminis ⁊ minus frigiditatis ⁊ humoris. ⁊ ideo iudicatur mel calidū ⁊ ſiccum in fine ſecundi gradus. tamen qr ſubā eius eſt vicina temperamento ⁊ mediocritati multum eſt mundificatiuum/ lauatiuū ⁊ ſubtiliatiuū ⁊ ſicco calore groſſoꝝ humoꝝ i corpe inciſiuū. ⁊ humoꝝ putridoꝝ expulſiuū. qr. n. mel ē calidū/ acumini eſt ꝓpinquū. ⁊ ideo inteſtinoꝝ eſt pungitiuū/ ⁊ ad feces expellēdas cōmotiuū. Itē talis dulcedo ſicut mellis multū eſt habens acuminis ⁊ caloris/ non tantū opilaus meatū ſplenis ⁊ epatis / ſicut illa in quibus pura dulcedo inuenitur. vt. d. yſa. c. ꝺ quatuor differentijs dulcedinis ⁊ saporis. Eſt itaq; mel ratione equalitatis ⁊ temperamenti multum nature conueniens ⁊ amicum. ſui ad membra multum aſſimilatiuum. perditorum reſtauratiuum. debilium membrorum cōfortatiuū. ſua groſſicie nociuorum fluxuum interceptiuum/ ⁊ latitudinis poroꝝ reſtrictiuū nature bene temperate cuſtoditiuū. ⁊ humorum paratorum ad fluxum nimium cohibitiuū. Nihilominus tamen eſt mel nociuoꝝ hūorum laxatiuū. nam contrarias habet qualitates in effectu. ⁊ hoc ſecundum diuerſas materie diſpoſitiones in quas agit. nam nimis laxat/ reprimit/ ⁊ conſtipat / nimis durat / diuidit ⁊ relaxat (vt. d. yſaac) Eſt aūt mel cōſeruatiuum. mundificatiuum amaritudinis temperatiuū. ⁊ iō poniť in medicinis ad ꝯſeruādū

⁊ ad mundificandum ⁊ ad amaritudinez ſpe
cierum temperandum. vt dicitur in anudo. ni
colai. tamen mel crudum non multum be/
ne diſpumatum valde eſt ventoſum/ ⁊ inflati
uum/ rugitus in ventre generatiuum. in ma/
los humores faciliter conuerſiuum. ſplenis ⁊
epatis viſcoſitate ſua opilatiuuz. colere inflā
matiuū. ⁊ febris diurne inductiuum. ypocun
driorū extenſiuū. yliacis ⁊ colericis nociuum
Mel igitur vt dicit conſtā. ⁊ yſa. in dieta. di/
uerſas habet actiones/ q: quibuſdaz ſalubre
eſt/ ⁊ ſanitatis cuſtodiciuum. quibuſdam ve
ro ſtipticum eſt ⁊ morboꝝ generatiuum/ ⁊ eſt
veneni occultatiuū/ qđ quāto magis eſt rufū
tāto magis ē calidū ⁊ acutū/ ⁊ humoꝝ magis
incīſiuū/ penetratiuū/ ⁊ colatiuū. quāto vero
magis eſt albū minus eſt calidum ⁊ acutum.
⁊ tanto melius/ quāto dulcius purius ⁊ odo
rabilius inuenitur.

Fauus a fauendo eſt dictus. nā fa
uus dicitur mel mixtū cū cera. In
fra enim cellulas de cera miro ar/
tificio cōpoſitas apes mel colligunt ⁊ eius li
quoris ſubſtantiam intus fouent ⁊ ſic dicitur
fauus quaſi fouus ſiue fouens/ eo ꝙ mel fo/
ueat ⁊ contineat intra ſe. vel fauus a fauore ē
dictus. nā valde fauorabilis guſtui eſt ⁊ dele
ctabilis ad edendū. vnde ſcđm Iſi. li. xx. fau⁹
a fagin grece dicitur quia magis comeditur ꝙ
bibitur. fagere enim grece ideſt comedere lati
ne. quidam tamen vocant fauū mel a cera eli/
quatū ⁊ optime depuratū/ ī quo ſummā dul
cedinē guſtus experitur. fauus mellis petit ⁊
requirit maxime animal quod ab amore mel/
lis melota dicitur vnde a melle melus vel me
lota eſt dictus (vt dicit. b.) ſimiliter vrſus ſup
omnia mel diligit. fauos enim extrahere intē
dens nō ſine ſui diſcrimine arbores altas ſcā
dit. Aliquotiens autē inter fauos (vt dicit ari
ſto. libro viij. f.) in ꝓfundo aluearis generan
tur quidam vermes parui/ ſicut ſunt aranee
⁊ quando creſcunt faciunt texturā circa fauos
⁊ dominātur ſuper totū aluear. ⁊ ideo putre/
ſcit mel ⁊c. Itē ibidē bonū ē mel qđ extrahitur
de noua cera. nā mel qđ diu manet in cera an
tiqua fit rubeū. ⁊ corruptio illius mellis eſt ſi
cut corruptio vini in vitibus/ ꝓpter hoc de/
bet extrahi ⁊ eſt mel bonū quando ſimile ē au
ro. vt dicit idem. Itē dicit idē ꝙ apes ſedent
ſuper aluearia ⁊ ſuggunt qđ eſt ſupfluū in fa/
uis. ⁊ dicitur qđ ſi non facerent hoc corrumpe
retur illud quod ē in fauis/ ⁊ generaretur ara/
nea/ ⁊ ſedent ſuper fauos ⁊ ſollicite cuſtodiūt
ne illa aranea inualeſcat/ ⁊ ſi inuenerit eaz fit
eius cibus. aliter autem omnes morerentur.

m — Ulſum eſt potio vel poculum ex
aqua vel vino ⁊ melle commixtū
quod greci mellicratum vocant. ſi
cut et ydromel quod ex melle ⁊ ſucco maciano
rum eſt mixtum. ſicut ⁊ rodomel dicitur eo ꝙ
ſucco roſe mel miſcetur.

m — Edo vel medus/ quaſi merus di
citur. ⁊ eſt potus ex mello ⁊ aqua
optime confectuſ ⁊ decoctus qui
ſi crudus fuerit ⁊ mel minus bene deſpuma/
tum inflationē generat in ventre ⁊ rugitus ac
duriſſimas torſiones. ⁊ quia de facili reſolui
tur in fumos caput petit/ ⁊ diuerſas eſſingere
paſſiones. bene vero decoctus ⁊ defecatus gu
ſtum delectat/ vocem clarificat. arterias guttu
ris ⁊ canales pulmonis mundificat. cor lenifi
cat. corpus nutrit ⁊ impinguat. epaticis tamē
⁊ ſpleneticis ⁊ calculoſis minus ꝯpetit. quia
meatus ſtringit ⁊ opilat. quandoꝙ enim mir
to ⁊ alijs herbis aromaticis conditur vt ſani/
or reddatur ⁊ odoratior/ ⁊ diutumius cuſto/
diatur.

c — Laretum ex vino ⁊ melle ⁊ ſpecie
bus aromaticis eſt confectum. nā
ſpecies aromatice ī ſubtiliſſimum
puluerem cōteruntur/ ⁊ in ſacculo lineo ⁊ mū
do cum melle ⁊ zuchara reponuntur. vino au
tem optimo ſpecies perfunduntur ⁊ reperfun
duntur/ quēadmodum fit lexiuia. ⁊ tā diu re/
nouatur perfuſio donec virtus ſpecierum vi/
no incorporetur/ ⁊ optime clarificetur. vnde a
vino contrahit fortitudinem ⁊ acumen. a ſpe/
ciebus autem retinet aromaticitatem ⁊ odorē
ſed a melle dulcedinem mutuat ⁊ ſaporem

p — Igmentūz vt dicit. b. quaſi pilis
mentum quod ſcilicet in pila ē cō
tuſum. naz in pila ſpecies aroma
tice aguntur/ ex quibus arte pigmentaria que
dam delicata pocula electa conficiūtur. vnde
⁊ pigmentarij dicuntur qui ſpecies vendunt/
conterunt/ ⁊ conficiunt/ ⁊ componunt.

o — Ximel dicitur acidū mel eo ꝙ ex
aceto ⁊ melle eius materia confi/
ciatur. nam primo acetum cū her/
bis neceſſarijs/ ⁊ radicibus diureticis diu de
coquitur/ ⁊ colato aceto mel purum ⁊ optime
defecatum additur ⁊ ad lentuz ignem vſꝙ ad

ſpiſſitudinem iterum decoquitur ⁊ bullitur ac
depuratur cum albumine oui cum aceto diſtẽ
paratur ⁊ in oximelle paruꝫ decocto/ nã omẽs
immundicias mellis ⁊ herbarum ad ſe attra/
hit albumen oui. ⁊ ſupernatando vſq ad ori
mellis ſuperficiem ſecum ducit quas immun
dicias cum penna pigmentarius ſeu medicuſ
caute remouet ⁊ deponit/ ⁊ fit oximel ⁊ in pi/
xide mũda reponitur. datur autem cum aqua
calida ad materie compacte digeſtioneꝫ/ mol
lificationem/ diuiſionem/ mundificationem/
pororum apertionem/ ⁊ opilationum diſſolu
tionem/ poſſet enim medicina de facili indu/
cere periculum. ſi non prepareretur ad facilem
eductionem ⁊ cum oximelle non precederet di
geſtionem cum ſimili arte ⁊ ad ꝯſimiles vſus
de aqua ⁊ zuchara cum diuerſis ſpeciebus fit
ſyropus/ nunc violaceus ⁊ laxatiuus/ nũc ro
ſeus conſtipatiuus/ nunc ſimpliciter/ nunc cõ
poſitus.

c Era eſt fex mellis intra cuius ſub
ſtantiam liquor melleus ab api/
bus eſt collectus. corrumpitur au
tem ipſum mel (vt dicit ariſto. libro viij.) quã
do nimis diu cum cere fecibus admiſcetur. et
ideo qui vult mel in ſua puritate reſeruare de
bet ipſum tempeſtiue a cere ſubſtantia ſepa/
rare. Habet autem hoc cera proprium q inter
omnium liquorum feces ſuperenatat/ ⁊ cũ ca
leſcit ad fundum non deſcendit ſed potius q̃/
rens ſuperficiem ſurſum tendit/ ⁊ hoc faciunt
partes ignee ⁊ aeree que in eius ſubſtãtia do
minantur. vnde cera in aqua calida reſoluta
deorſum aquam premit ⁊ per eius ſuperfici/
em ſe diffundit. nam multum habet aeree le/
uitatis ratione cuius ſic aſcendit. cera autem
quanto eſt recentior/ tanto eſt odoratior/ du/
ctilior/ ⁊ purior. ⁊ ad diuerſarum impreſſionũ
⁊ figurarum ſuſceptionem aptior/ ⁊ tam for/
me ſuſcepte q̃ ſcripture impreſſio i eam eſt du
rabilior. ⁊ talis cera virginea appellatur. Eſt
inſup cera multis vſibus neceſſaria atq apta
valet eni in medicinis/ in confectionibus va
rijs ⁊ vnguentis. nam virtutem habet calefa/
ctiuam/ reſolutiuam/ aperitiuam/ maturatiuã
attractiuam/ eu[c]oratiuam/ ⁊ conſumptiuaꝫ
valet etiam ad luminis nutrimentum. ⁊ ideo
cera ſeruit in deorum templis ⁊ aris/ in domi
norum menſis. vnde a cera vel a ceris dicun/
tur cerimonie. quia in templorum cerimonijs
cerei offerebantur ⁊ adhuc offeruntur. vt dicit
h. vnde qui ſeruiunt de candelis cereis; in ec/
cleſia dicuntur ceroferarij. ſicut qui ſeruiunt in
regum ⁊ pontificuꝫ aulis primicerij nominã
tur. vt dicit idem. Sigillis etiam cereis litte/
re muniuntur/ ⁊ ſignantur ac ſi ſecreta occul/
tantur. priuilegia confirmant. tabule cera ſim
plici vel colorata replentur ⁊ ornantur/ in qui
bus variarum litterarum caracteres ſtili offi/
cio vel inſcribuntur/ vel etiam complanantur.
panni quoq linei ad vſus varios incerantur
libros enim inuolutos tutos reddit ne aqua
vel pluuia perfundantur. nam cera quam/
dam habet vnctuoſitatem qua humida fugat
⁊ per pannorum poros ſtillicidium penetrare
interius non permittit. in calore liqueſcit ce/
ra ⁊ deficit/ frigore vero indureſcit. humidis
⁊ humefactis cedit/ ſiccis vero ⁊ aſperis inhe
reſcit. ⁊ ideo humectantur ſigilla ne adhereat
cera illorum litteris ⁊ figuris.

c Ereus per deriuationem a cera/
a qua formatur eſt nominatus vt
dicit Iſidorus libro. xx. de quo q̃
dam ait ſic. Hic cera nocturnos preſtabo ce/
reus ignes. Subducta luce altera tibi lucum
vt dicit idem. nam ad hoc eſt vſus cereorum/
vt ex eorum lumie ea que ſunt in tenebris ap
pareant ⁊ luceſcant. In cereo autem tria attẽ/
duntur ſcilicet materia/ vſus/ diſpoſitio/ ſiue
forma. materia vero triplex eſt. nam pro ma/
teria habet lichnum ſiue ligmen. vt dicit
Iſidorus ipſam ceram atq ignem. ligmen
qui ⁊ lichnus dicitur filum eſt ſtupeum ⁊ to/
tius cerei ſubſtramentum. cera que circũuolui
tur eſt luminis nutrimentum. ignis qui ſuper
ponitur ſiue ſuperaccenditur vtriuſq eſt finis
complementum. nam agens in ligmen medi
ante cera conuertit vtrũq in ſuam ſimilitudi/
nem. vnde ⁊ in diſpari natura mirabilem in/
ter ſe habent aptiſſimam vnioneꝫ. forma ⁊ di
ſpoſitio eius piramidalis a lato incipiens ⁊
circũferentialiter agens. vſus eius eſt vt illu/
minationis gratia candelabro affigatur vel
clientulorum vel ceroferariorum manibus an
te dominos deferatur.

Ac eſt liquor dulcis ⁊ candidus i
mãmillis per actioneꝫ caloris ex
ſanguine generatus. vel (vt dicit
ariſto. libro. xviij.) lac eſt ſãguis decoctus di/
geſtus non corruptus. quando enim fetus ꝓ
pter magnitudinẽ nõ põt nutriri p vmbilicũ/
ꝓpat ei lac a natura ex ſãguĩe mẽſtruo ĩpulſo

ad mãmillas vbi digerit̃ ⁊ decoquit̃/ ⁊ ex al/
bedine glandulaꝝ mãmillaꝝ in cãdoris ſpe
ciem transformatur (vt dicit conſtan. li. xix) ea
dẽ enim eſt natura menſtrui ſanguinis atq̃ la
ctis. ⁊ ideo natura creat lac propter abuꝫ nati
a quo cibatur extra. non tamẽ debꝫ eſſe lac an
te tempus partus nec poſt multũ niſi accidat
contra naturã. in illo enim tẽpore cõpletur la
ctis digeſtio in aĩalibus que habent tempus
vnicũ ſtatutũ ad parendũ. ſed in mulieribus
diuerſatur/ ⁊ ꝑpter hoc debꝫ eſſe bonũ lac ne
ceſſario poſt ſex menſes. ⁊ ẽ lac dulce quãdo ẽ
bene digeſtũ. ⁊ hoc fuit neceſſariũ ꝑpter abũ
aĩalis qui eſt dulcis. cibus enĩ omniũ aĩaliuꝫ
nõ ẽ niſi dulce ⁊ valde digeſtũ (vt dicit idem
ibidẽ li. xviij). f. Itẽ dicit ariſto. li. vi. f. aĩalia
ouantia nõ habent lac neq̃ mãmillas ⁊ in oĩ
lacte eſt aquoſitas tenuis ⁊ pars groſſa que ca
ſeus dĩ. ⁊ quãto lac eſt ſpiſſius/ tanto caſeus
⁊ lac animãliũ carẽtiũ dẽtibus ſuperꝰ magis
coagulatur. lac vero aĩalis habẽtis dentes in
vtraq̃ mandibula nõ. neq̃ eius ſepum/ ⁊ lac
huiuſmodi aĩalis ẽ dulce ⁊ tenue vt lac came/
li ⁊ eque ⁊ poſt aſine. Itẽ idẽ ibidẽ. in quibuſ
dã regiõibus nõ expectatur captũ impregna/
tio ſed accipit̃ vrina ⁊ cũ ea cõfricatur mãmil/
la/ ⁊ exibit primo ſanguis. deinde quaſi ſanies
⁊ poſt lac bonũ/ nõ peius lacte ĩpregnataruꝫ
⁊ nullũ lac eſt in mãmillis mariũ/ generaliter
quãuis aliquãdo accidere videat̃ aliter. que/
dã aũt herbe habent humorẽ lacteũ vt titinal
lus/ ⁊ quedã arbores vt ficus/ cuius lacte vt
ibi dicit ariſto. lac aĩaliũ coagulatũ ẽ. ⁊ lac ca
nũ ſpiſſius ẽ omniũ aĩalium preter leporeꝫ ⁊
porcoꝝ. Eſt aũt maxime ſpiſſũ ĩ partu. ſed pꝰ
ſubtiliatur vt dicit ariſto. lib. vi. in fine. vacca
ante partũ nõ habet lac ſed poſt habet bonuꝫ
⁊ cũ primo coagulatur fit quaſi lapis/ ⁊ hoc ac/
cidit quãdo cũ aqua cõmiſcetur. vt dicit idem
ibidẽ. Itẽ idẽ li. x. quãdo puer nutrit̃ lacte cali
do dentes eius citius oriũtur. poſt partũ autẽ
⁊ mũdificationẽ lac mulieris multiplicatur ⁊
quedã mulieres habent ſolũ lac in corio mã/
millaꝝ. ⁊ quedã in alijs partibus ipſaꝝ. ⁊ qñ
lac nõ bene digeritur coagulatur ⁊ mãmille in
dureſcunt qm̃ tota mãmilla eſt valde mollis ⁊
ſi ſuperuenit aliquis pilus accidit magna in
firmitas/ ⁊ dicitur piloſa/ ⁊ nõ ceſſabit dolor
quouſq̃ exeat pilus cũ lacte/ aut quouſq̃ pu
trefiat ⁊ exeat. ⁊ dũ lac exit nõ inuenitur gene
raliter menſtruũ. Quedã vero lactantes men
ſtruãt cũ fuerit eaꝝ lac humiduſ ſanguis ⁊ qñ
pueri lactãtur ſanguie groſſo ⁊ multo/ accidit
eis ſpaſmus/ ⁊ ſi fuerit lactans ſterilis/ tunc
nocet multitudo lactis. ⁊ mulier nigrã nutribi
lius ⁊ melius habet lac q̃ alba. vt dicit idem.
Cõſimiles ꝓprietates lactis ⁊ multas alias
recitat (yſa. in dieta) vbi ſic dicitur. lac inquit
generaliter diuiditur ſimpliciter. aut. n. ẽ dul
ce exiens nouiter a mãmillis/ aut ẽ acidũ ſiue
acre iã diu mulſum/ aut ẽ inter vtrũq̃ medio/
cre. dulce aũt ẽ magis ſapidũ. q̃r vicinum ſan
guini ⁊ amicũ in ipſũ de facili conuerſiuuꝫ. ⁊
ideo laudabile eſt ipſius nutrimentũ. Eſt au
tẽ cõpoſitũ ex tribus ſubſtantijs in virtute ⁊ a
ctiõe varijs ⁊ diuerſis. vna ſubtiliatiua ⁊ mũ
dificatiua altera vero groſſa ⁊ opilatiua. ter/
tia eſt mollificatiua. nã ſubã aquoſa ⁊ ſeroſa
acuta eſt ⁊ ſubtiliatiua. groſſa eſt caſeoſa que
frigida eſt ⁊ groſſa ⁊ ideo opilatiua. butyroſa
vero eſt vnctuoſa ⁊ mollificatiua vnde lac cuꝫ
ſit ſua ſubſtantia aquoſa ⁊ acuta eſt groſſorũ
humoꝝ inciſiuũ/ ⁊ ſubtiliatiuũ. viſceꝝ lauati
uũ. inteſtinoꝝ mordicatiuũ. ventris ſolutiuũ.
⁊ fecis de facili expulſiuũ. corruptoꝝ humorũ
interius in corpore ⁊ exterius abſterſiuũ. ve/
narum penetratiuum/ opilationis ſplenis ⁊
epatis apertiuũ. ⁊ maxime ſi fuerit ex anima
libus calide cõplexionis. vt ex camelis. ⁊ tale
lac eſt ydropicoꝝ iuuatiuũ (vt dicit ideꝫ ⁊ ſeq̃
tur) lac itaq̃ laudabile eſt ⁊ in ſuis tribus ſub
ſtãtijs temperatiuũ. ſua aquoſitate eſt mẽbro
rũ mũdificatiuũ. ſua butyroſitate eſt venenis
repugnantium ⁊ membrorum humectatiuuꝫ
ſua caſeitate cibariorum ab orificio ſtomachi
ad fundũ depreſſiuum. Eſt ⁊ alia lactis laus
quia ſi temperate ⁊ oportuno tempore mun/
dato prius corpore accipiatur/ corporis ẽ lau
dabiliter nutritiuum ⁊ ſubſtãtie ſanguinis aſ
ſimilatiuũ. Si autẽ a corpore non mundato
vel tempore non cõgruo accipiatur in malos
humores quos inuenit eſt conuerſiuuꝫ ⁊ ipo
rum augmentatiuum in fumos calidos reſol
uitur/ ⁊ ſic erit doloris capitis cauſatiuum ⁊ ſi
febris materiam inuenerit/ erit caloris febri/
lis inflammatiuum. vel ſi calorem naturalem
inuenerit debilem de facili aceſcit/ ⁊ fit in ſto/
macho aceroſum. nam quando eſt humor ni/
mius ⁊ paruus calor acetoſitas vel putredo
fleumatis generatur. ⁊ ideo Lac non eſt frequẽ
ter ſumendum niſi corpore exiſtente tempera
to ⁊ ſtomacho inanito. nam ſi corpus a putri
dis humoribus ⁊ colericis fuerit vacuũ ⁊ de
puratum ſi lac bene digeſtum fuerit/ multum
⁊ bonum prebebit corpori nutrimentum. lau
dabilem generabit ſanguinem. carnem aug/
mentabit. humectabit corpus ⁊ exterius ĩ ſup
ficie faciet tenerum atq̃ pulchrum. vt. d. ideꝫ

Digitized by Google

Item dicit idē rurſus. lac inquit bibentes ie/iunos eſſe conuenit/ ⁊ calidū eſſe quando vbe ribus eſt vicinū. nec ē aliquid comededū quo uſq; lactis ſubſtantia digeratur. oportet etiā vt labor ⁊ motus nimius caueatur/ quouſq; deſcendens ad decoctionis locum digeratur q2 ex inordinato motu ⁊ calore nimio ſubito generato eius vnctuoſitas in fumū nociuū re ſoluetur ⁊ groſſiori parte remanēte indigeſta multiplex corruptio generaretur vt dicit idez Electum autē lac vt dicit ibidē. debet habere quatuor qualitates/ colorē/ odorē/ liquorem ⁊ ſaporem. Colorē albiſſimum clarꝫ a citrini/tate ⁊ rubore ⁊ liuiditate marie alienū. Odo rē gratum ab horrore ⁊ a grauiditate remotū. Liquorem inter ſubtilem ⁊ groſſum medium cuius mediocritatis ſignum ē ſi gutta ſup vn guem poſita remanet continua ⁊ nō liqueſcit cuius guttule forma inferius eſt lata ⁊ ſuperi us eſt acuta. Saporē habet acceptabilē qn̄ nec amaritudine nec ſalſedine nec acedie ē ad mixtum. Inter omnes autem iſtas differenti as lactis/ femineum magis creditur eſſe tēpe/ratum. q2 omne lac naturam ⁊ complexionem animalis cuius ē naturaliter imitatur. ⁊ ideo quia humana complexio maxime eſt tempera ta/ ideo muliebre lac maxime tēperatum. pro pter quod maxime eſt nutritiuū humectatiuū ⁊ aſperitatis angulorꝫ oculi potiſſime mitiga tiuum. ⁊ quicquid de bonitate lactis ſupra di ctum eſt totum concurrit in hoc lacte.

l

Ac camelinuʒ ex animalis calida complexione ceteris magis eſt ca lidū/ ⁊ plus ſubtile ⁊ minime vn ctuoſum/ ⁊ minime nutritiuum. diureticum ⁊ opilationū aperitiuū. ⁊ iō ydropicorꝫ ex opi/latione eſt potiſſime iuuatiuū. nā camelus na ture eſt calidiſſime ꝑpter qd̄ calor dominans ſāguinis attrahit vnctuoſitatē. ⁊ ideo ſāguis remanet ſine vnctuoſitate. Cum igitur lac ni/hil aliud ſit q̄ ſanguis ſecundo decoctus/ ſa/por ſanguinis cameli ſalſus eſt ⁊ acutus. ⁊ iō humorꝫ eſt inciſiuus ſubtiliatiuus ⁊ groſſiciei atenuatiuus. Quere ſupra de camelo i tractu de animalibus.

l

Ac vaccinum lacti camelino ē op poſituʒ. nā vacca nō habet tm̄ ca loris vt ſanguinis attrahat vnctu oſitatem. ⁊ ideo eius lac fit valde vnctuoſuʒ ⁊ maxime nutritiuum. plus. n. nutrit lac vacci nū q̄ pecorinū/ lʒ pecorinū ſit magis calidū q̄ vaccinū. cuius rō ē. vt. d. idē. q2 cū vaccinū lac nō tātum habeat caloris quātum pecori/nū parua vnctuoſitas ſibi ſufficit ⁊ illa tota re manet in lacte ⁊ exuperat caſeitatē. ⁊ ideo ma gis nutrit/ q2 ſubā vnctuoſitatis nutribilior ē q̄ caſeata. q2 calidior ⁊ humidior ⁊ calori ſan guinis vicinior ⁊ facilior in ſanguinis mutati onē. ⁊ illa vt dicunt antiqui melius ⁊ citi⁹ nu triunt que citius ⁊ facilius in ſanguinē cōmu tanſ (vt dr̄ ibidē) lac tamē pingue melius nu trit q̄ ipſa pinguedo que calidior eſt/ q2 ſubā lactis habet aquoſitatē liquidā ſubtiliantem ⁊ interiora corporis penetrantez. ſed ſola pin guedo aereitate ſua ſuperenatat/ ⁊ ꝑpter hu/miditatis ſue ſubſtantialis groſſiciez cito coa gulat ⁊ indurat. ⁊ ideo lac vaccinū ſua aquo/ſitate ad īteriora penetrat. ſua vnctuoſitate ca lorē naturalem roborat. caſeitatis ſue pauci/tate naturā multū nō aggrauat/ ſed poti⁹ ad/iuuat ⁊ ſuſtētat. vt dicit idē. Alio igitur modo lacte eſt vtendū ad nutriendūʒ. q2 tunc tribus eius ſubſtantijs pariter eſt vtenduʒ. Alio mō ad mundificandum ⁊ calorem mitigandū q2 tunc ſeroſitatis liquamen eſt a butyroſitate ſe queſtrandum. Alio mō ad calefaciedum ⁊ hu mectandum. Lactis etiam vſus conſideratur ſecundum ſubtilitatem ⁊ groſſiciem ⁊ medio/critatem. vt dicit idē. Subtilitas autem attē/ditur in ſubſtantia ⁊ in actione. In ſubſtāna vt illud eſt melius quod cōplexioni humane eſt vicinus vt lac femininum/ quod tanto eſt vtilius quāto māmille eſt vicinius efficacius eſt enim contra venena/ contra renum ⁊ veſi/ce mala/ contra pulmonis vulnera ſi multuʒ aerem non tangat ⁊ eius virtutem aeris qua/litaſ non immutat. Subtilitas vero in actiōe eius butyroſitatis cum caſeata ſeparatur ⁊ a/quoſitas tunc cum acumine augetur. vt patet in camelino quod minime nutrit. calore tamē ſuo ⁊ ſubtili liquore ydropicis ſubuenit ⁊ ſuc currit. lac vero groſſiſſimū eſt vaccinū ⁊ minus ceteris liquidum ⁊ aquoſum minus acutuʒ ⁊ minus butyroſum. vnde bene nutrit/ ſtoma/cho cōuenit/ membra confortat. calorem epa tis ⁊ ſtomachi refrigerat corpus impinguat ⁊ augmentat. vulnera inteſtinorꝫ ⁊ mamarūʒ ſa nat. Eſt autem tanto melius ⁊ ſalubrius ſi la pidibus fluuialib⁹ accenſis ⁊ intus extinctis tota aquoſitas ꝑ parte maxia cōſumatur.

l

Ac caprinum inter predictas dif/ferentias tenet medium/ quia i ſu is tribus ſubſtantijs poſt femi ninū ee dr̄ potiſſime tēperatū ⁊ iō ꝯ pulmōis vulnera ⁊ renū ac veſice vicia cū zuchara mul tū cōfert. eius verū a caſeo ⁊ butyro ſeparatū

maxime eſt colatiuū mūdificatiuū et colere repreſſiuū. lac aūt caprinū per ſe multū bibitū in ſtomacho de facili coagulatur. et ideo ne noceat cū modico mellis et ſalis gēme tēperetur ⁊ nunꝙ coagulabitur. ⁊ ſi inceperit coagulari in ſtomacho diſſoluetur. ⁊ q: capre paſcuntur ſiccis ⁊ ramoꝝ extremitatibuſ eaꝝ lac ē minuſ aquoſū ⁊ magis ſtipticū ⁊ ſtomacho congruū. Nā lac ex paſcuis diuerſificatur. nā que paſcūtur teneris ⁊ recētibus herbis lac faciūt aquoſū ⁊ ſubtile/ ⁊ ſtomacho eſt nociuū. que vero herbis laxatiuis lac faciūt mortificatiuū ⁊ neruoꝝ pūgitiuū. ⁊ ē nociuū ⁊ laxatiuum.

l Ac pecorinū magis eſt calidū ⁊ ſiccū ꝙ vaccinū/ minus habens butyroſitatis ⁊ plus caſeitatis. ⁊ ideo minus nutrit nec corpori ita conuenit vt vaccinū. Monſtratur aūt hoc ex grauitate ſui odoris. nā vt dicit galie. lac pecorinū in odore eſt grauius/ ꝙ vaccinū. ⁊ ideo magis ē flematicū. magis aūt nutrit ꝙ caprinū. ſ; minꝰ vaccinū. vnde minus ē tēperatū ꝙ caprinum

l Ac aſininū eſt temperatū ⁊ nutritiuū reſūtiuū. uentris tñ reſolutiuū ⁊ neruoꝝ remollitiuū. ⁊ membrorū ſiccitate ⁊ calore induratorū humectatiuū pectoris iuuatiuū ⁊ tuſſis ⁊ anhelitus difficilis mitigatiuū. vulnerū renū ⁊ veſice curatiuū

l Ac caballinū vicinitatē habet ad camelinū i ſubtilitate ⁊ acumine ⁊ calore i apoſtematibus matricū eſt iuuatiuū aperitiuū ⁊ menſtrualis fluxus ꝓuocatiuū/ ſi cauſa menſtruoꝝ calida ſit ⁊ ſicca quam ꝓprietatem habet illud lac ab omni lacte alio ſeparatum. vt dicit yſa.

l Ac porcinū ſcđ; yſa. eſt ſubtile ⁊ aquoſum/ quia ex ſua frigiditate incoctū remanet ⁊ indigeſtū. ⁊ ideo ſi ſcđm medicinā accipiatur paruū aut nullū confert iuuamentū. ſed ſi ſcđ; abū cū ſucco ordei ſit coctū bonū generat ⁊ humidum nutrimentum. vt dicit idem.

l Ac animalium partui vicinorum eſt ſubtile ⁊ aquoſū/ q: aquei humores adunantur in animalibus tpe partꝰ q: os matricis clauditur/ ⁊ lac aquoſis humoribus cōmiſcetur. ⁊ iō eo tpe ē nociuū. vomitus ⁊ faſtidij ꝓuocatiuū/ aſperitatiſ remollitiuū. ⁊ villoꝝ ſtomachi lubrificatiuū ventris laxatiuū. duꝝ ad digerēdū ⁊ ſtipticū ⁊ in ſtomacho coagulatiuū. ⁊ peſſimaꝝ īfirmitatū generatiuū. ⁊ ex fumo aſcendente cerebri percuſſiuū/ ⁊ doloris capitis cauſatiuū fetoris dentiū ⁊ anhelitus inductiuū. vnde ſi lac fuerit corruptū vel plus debito aſſūptū/ vel alio modo vel tpe ꝙ expedit ſit acceptū/ multaꝝ infirmitatū ē generatiuū. maloꝝ humorū ⁊ lubricoꝝ eſt nutritiuū. bonoꝝ humoꝝ ē corruptiuum. arenaꝝ in veſica ⁊ i renibus ē adunatiuum ⁊ putrefactiuum. caloris naturalis debilitatiuum. ⁊ innaturalis caloris ac febriſ inflāmatiuū. gingiuarum ⁊ dentiū infectiuū puſtularū peſſimarū ⁊ ſcabiei i paruuliſ cauſatiuum. rugitus ⁊ ventoſitis excitatiuum. opilationnm renis ⁊ epatis affectiuum. ſtomachi grauatiuū. ⁊ lubricitate ſua cibariorum ante digeſtionem expulſiuū/ ⁊ ſiclienterie inductiuum. has ⁊ multas alias inducit lactis corruptio paſſiones. Sed hec de lacte bono ⁊ malo nunc dicta ſufficiant.

s Erum eſt pars lactis aquoſa a lacte alia parte per coagulū ſequeſtrata. nam coagulū; partes butyroſas ⁊ caſeoſas ſimul iungit ⁊ ab eis qđ liquidum eſt ⁊ aquoſum diuidit ⁊ diſcernit/ cuius effectus ſuperius recitantur. habet enim virtutem putredinis lauatiuam. nā inteſtina lauat ⁊ vulnera inteſtinorum de ſanie mundificat. pectus purificat. ſitim ſedat. acumen colere rubee mitigat. ſcabiem ⁊ impetiginem mundat ſplen ⁊ epar deopilat. quere ſupra i primo ſecundum yſa.

b Utyrum a buēdo ideſt perfundendo eſt dictū; vt dicit. b. Sua.n. vnctuoſitate ⁊ humiditate habet imbuere ⁊ perfundere corpora que tangit. nā butyrum eſt flos lactis multum habens caliditatis ⁊ humiditatis cū dominio aereitatis ratione cuius habet multū vnctuoſitatis. Eſt n. butyroſa ſubā naturaliter calida ⁊ humida viſcoſa ⁊ vnctuoſa humane cōplexioni vicina (vt dicit yſa.) vnde ſepe comeſtum ſtomachi eſt humectatiuum. ventris ſolutiuū/ maxime ſi recens fuerit ⁊ ideo antiqui vt dicit idem. aſſimilauerunt butyrū; oleo mixto pinguedini dicentes ꝙ ſi quis acceperit valet ſcreatui pectori ⁊ pulmoni ſi ibi fuerit apoſtema quia ꝓprie ē maturatiuum/ ⁊ humoꝝ diſſolutiuum/ ⁊ ſuperfluorum pectoris mūdificatiuū/ maxime ſi cū melle vel zuchara comedatur. ſed tūc minus eſt maturatiuum ⁊ ſcreationis amplꝰ iuuatiuum. vt dicit idem. ſubdens ibidē; butyrum repugnat venenis. membra humectat aſperitatem oculorū; eius lotura mollificat ⁊ emūdat apoſtēa diſſoluit ⁊ maturat. vulnera

pulmõis gutturis ⁊ pectoris mire ſanat renũ
⁊ inteſtinoꝝ morſuras mitigat. neruos indi/
gnatos ⁊ cõtractos ſeu ſpaſmatos mollificat
atq; laxat. vt dicit idẽ (dicit autem auicen.) ꝙ
contra venena interius ſumpta ſingulare pre/
ſidiũ eſt/ ſi intoxicatus butyrũ in lacte calido
reſolutum bibat ⁊ magna quantitate. nam vn
ctuoſitate ſua opilat meatus ne ad cor aſcen/
dat ſubito vis veneni. preterea venenoſitatez
totã ad ſe attrahit ⁊ ipſam inuiſcat. per vomi
tũ euacuat de corpe ⁊ educit (vt dicit idez. ffit
aũt ſic. flos lactis ſiue ſuperenatãs ⁊ pingue
do recolligitur in vaſe mundo/ ⁊ cũ quodã la
to ligno rotundo ⁊ pforato diutiſſime percuti
tur per violentiã ⁊ mouetur/ ex quo motu ca/
lor naturalis in ſubſtantia lactis excitatur/ ⁊
cõfortatur totã vnctuoſitatẽ inſimul recolligit
que ſua leuitate ſuperficiem petit. ſeroſa vero
aquoſitas cũ partibus caſiatis inferius deſcẽ
dit ⁊ butyroſe ſubſtãtie tanꝗ nobiliori cedẽs
fundũ petit ⁊ illa butyroſa ſubſtãtia que ena/
tat in ſuperficie recolligitur/ ⁊ ad vſus varios
neceſſarios in vaſe mũdiſſimo reſeruatur. qđ
quãto recentius/ tãto eſt ſaporoſius ⁊ guſtui
delectabilius inueniť. Eſt aũt ĩ principio mol
le ⁊ liquidũ/ ſed paulatim naturali calore con
tra humidas partes inualeſcẽte ⁊ eas cõſumẽ
te mediocriter indureſcit. vnde bene ⁊ munde
reficit ⁊ nutrit/ ⁊ pulmẽta loco ſaginminis vel
olei bene condit. Salitur aũt aliquantulũ vt
melius conſeruetur. ⁊ vt eius potentialis hu/
miditas ſiccitate ſalis temperetur. inſup vt eiꝰ
ſaporoſitas augmenteť. nã guſtui in ſapore ẽ
magis gratũ quãdo mediocriter ẽ ſalitũ. quã/
do aũt nimis antiquatur eius ſapor cũ odore
diminuiť ⁊ ĩ grauẽ odorẽ ⁊ ſaporẽ guſtui hor
ribilẽ tranſmutatur. ⁊ tũc nõ valet ad cibaria
cõdiẽda. valet tñ ad varia medicamina ⁊ vn/
guẽta. qr ſepe accidit id qđ nõ ꝯuenit gule cõ
gruit tamẽ nihilominus medicine alicui.

c Aſeus vt dicit Iſi. libro. xx. a ca/
rendo ẽ dictus/ eo ꝙ tã diu in va
ſe premitur quouſq; ſero careat ⁊
a lactis aquoſa ſubã ſeparetur. vnde dicť ca/
ſeus quaſi carens eo ꝙ quando eſt ſiccus hu/
more caret ſeu liquore (vt dicit idem) Secun
dum. h. vero careus a cadendo eſt dictus / eo
ꝙ de facili cadit ⁊ recedit. cadit ⁊ labitur inter
digitos facientis. Eſt autem caſeus fex lactis
nam vt dicit yſa. (caſeata ſubſtantia lactis fri
gida eſt ⁊ groſſa ⁊ ad digerendum dura. tar/
de enim deſcendit de ſtomacho ⁊ magis atti
net ſtipticitati ꝙ ſolutiõni. ⁊ eſt grauis ſtoma
cho ⁊ epati renibus ⁊ ſpleni maxime ſi loca il
la fuerint opilationibus preparata/ ⁊ calcu/
los in renibus generat. ⁊ ideo ꝓpter iſta ma/
la accidentia dicit conſtan. ꝙ omnis caſeꝰ vni
uerſaliter eſt malus/ tamen caſeus qui lacti eſt
vicinus minus eſt nociuus. Unde diſtinguit
yſa. inter recẽtem veterem ⁊ mediocrem. recẽs
caſeus quia adhuc recens eſt malos humores
non generat/ quia adhuc retinet partem dul/
cedinis ⁊ aquoſitatis ipius lactis. ⁊ ideo ad
digerendum eſt facilior/ ⁊ ad nutriendum lau
dabilior ⁊ ventris ſolubilior/ ⁊ maxime ſi nõ
fuerit ſalitus quia ſalſedo ibi ſaporem cauſat
⁊ aufert dulcedinem. naz nimis ſalſus nimis
eſt deſiccatiuus ⁊ ſtomacho eſt nociuus. carẽs
autem omni ſale magis eſt nutritiuus ⁊ cor/
poris humectatiuus ⁊ magis carnis augmen
tatiuus ſtomacho tamen eſt nociuus/ ⁊ de fa
cili in fumoſitates reſolutiuus ſi ſtomachꝰ fue
rit calidus. Si vero fuerit frigidus in acetoſi
tatem eſt de facili conuerſiuus. Mediocriter
igitur ſalſus melius digeritur ⁊ minus ſtoma
cho eſt nociuus. ſine ſale enim de facili eſt ace
toſus. minus vero ſalſus ſtomachi fit morſi/
uus/ ⁊ ſanguinis incenſiuus.

v Etus autem caſus ẽ acutus ⁊ val
de ſiccus ad nutriendum groſſus
⁊ ad exeundũ de ſtomacho nimis
durus qr ſi lactiſ aquoſitaſ ẽ ablata acumẽ tñ
⁊ ſiccitas coaguli ei dominãtur. vnde etiã ſub
tilitatem exit. ⁊ ideo ſuperfluitas corporis nõ
ita inde ſubtiliatur ſicut alijs ſubtiliantibus/
vnde duobus modis nocet corpori/ quia eiꝰ
corruptio ⁊ groſſicies nutrimenti ſuperfluita/
tem ingroſſat ⁊ corrumpit. ſtomacho nocet qr
per acumen coaguli repugnat omnibus aliũ
de iuuantibus ⁊ in nutrimentum peius ipſa
iuuantia tranſducantur. vnde ſi in corpore in
uenerit groſſos humores in renibus ⁊ in veſi
ca lapides parit. groſſos enim humores cali/
dos ⁊ incenſos coadunat ⁊ cõpingit. Eſt igiť
vitandus ita vetus. nulluz enim confert iuua
men neq; nutrimentum nec obedit digeſtioni
nec bonum generat ſanguinem nec ventrẽ hu
mectat nec vrinam ꝓuocat/ ſed iuuentiaz hu
miditatem conſtringit ⁊ deſiccat. omnis itaq;
caſeus vetus durus ſiccus ⁊ ſpongioſus pre
ſiccitate ⁊ poroſus/ ad rumpendum facilis ni
hil habens vnctuoſitatis corpori eſt nociuus
minuſ aũt ẽ malus vnctꝰ caſeꝰ vel aſſus ꝙ ocu
latus ⁊ poroſus. nã ꝯiũctio ſubẽ ſignum eſt

humoris ⁊ vnctuoſitatis qui autem poroſus eſt/ minus eſt malus quando eſt recens ꝙ nimis vetus. quia vt dicit yſa. caſeus recens humectat ventrem. vetus ſtringit maxime dixatus/ vel ſi ab aqua abſtractus aſſetur ⁊ maxime ſi ante prandiū aſſumatur. Meatū enim ſtomachi ſua groſſicie obturat ⁊ cibum deſcēdere ad inteſtina nō permittit. poſt prandium autē ſumpt⁹ cibaria cōprimit/ vt torcular ⁊ ad locū exitus deſcendere compellit. Caſeus inter veterē ⁊ nouū medius multum eſt nutritiuus ꝑpter eius ſaporoſitatem ⁊ groſſiciem/ ⁊ qꝛ calore naturali velociter induratur. quāto autem calor naturalis ei dominatur magis/ tāto plus ⁊ fortius indureſcit/ ⁊ magis mēbris inhoreſcit (hucuſqꝫ yſa. in dieta) ſcdm autem yſa. ⁊ ariſto. li. iij. f. quanto erit in lacte multū caſei pl⁹ erit cibi. Eſt autē caſeus ſcdꝫ yſa. veneno cōtrarius. nam groſſicie ſua ⁊ butyroſitate opilat meatus venaꝝ ⁊ nō permittit ad cor aſcendere vim veneni. Caſeus enim recēs appoſitus calidus extrahit venenum a morſibus venenatis ⁊ huius ſignum eſt/ quia appoſitus ſuper morſus rabidi canis aut ſerpētis totus candor caſei conuertitur in liuorem valet etiam contra antracem ⁊ alia apoſtemata venenoſa vel extra ſuperpoſitus vel comeſtus. in multis etiam alijs cōuenit medicine vt. d. idem.

c Oagulum eſt lac in quorūdā animalium ſtomachis inſpiſſatū. cuius virtute lac alioꝝ animaliū coagulatur in qua parte butyroſa cum caſeata aggregata pars ſeroſa ⁊ aquea a partib⁹ alijs ſequeſtratur. dicit ariſto. li. iij. f. quanto inquit lac eſt ſpiſſius/ tanto caſeaceus ⁊ coagulacius. ſed lac animalis carentis dentibus in ſuperiori mandibula coagulatur. lac vero habentis in vtraqꝫ non ſic nec eius ſepum. Item ibidem dicit lac coagulatur ex coagulo ⁊ lacte ficuū quando lac ficuum aggregatur in lana/ deinde abluitur illa lana cum modico lacte ⁊ citius admiſcetur illud lac in reſiduo ⁊ ſic totum coagulatur. Item ibidem coagulū non inuenitur niſi in ventre ſuggentium adhuc ruminantium. in illis qui non habēt dentes in vtraqꝫ mandibula non inuenitur niſi in lepore. quantocūqꝫ autem plus vetuſtatur coagulum erit melius ⁊ valet contra fluxum ventris maxime leporis parui ⁊ ceru. vt. d. idem ariſto. Idē lib. xvi. dicit accidit lacti ꝙ coagulatur per coagulum quando coagulum eſt lac i quo eſt calor ſpiritualis. ⁊ ideo adiuuat ⁊ ſuſtentat lac ſicut maris ſperma ſuſtentat menſtrualem ſanguinem femine in matrice. quoniam natura lactis ⁊ ſanguinis menſtrui eadem ſunt. vt dicit idem ibidē. De coagulo dicit yſaac. ſ. de caſeo. coagulum inquit coagulatur virtute ſui acuminis ⁊ caloris atqꝫ ſiccitatis ſibi dominantis quibus ſua humiditas finitur. ⁊ quāuis coagulum ſit in omni caſeo minus ſentitur in recente ꝑpter multitudinē ſue humiditatis. Coagulū itaqꝫ in ſtomacho lactantis animalis ⁊ ruminantis inuenit cū quo ſal admiſcetur/ ⁊ ſic ſuper ignē in fumo deſiccatur ⁊ induratur/ cuius modica particula cum fuerit in pauco lacte tepido reſoluta ⁊ cum reſiduo lacte admixta totum coagulabit quod eſt coagulabile ⁊ condenſat. vnde patet ꝙ conſimilis virtus latet in ſubſtantia coaguli qualis ineſt ſubſtantie ſeminis maſculi. vt dicit ariſ. auicē. yſa. ⁊ alij. ⁊ hec dicta de liquoribus nunc ſufficiant.

ſ Unt autem quedam virtutes tā humoribus ꝙ liquoribus ⁊ reb⁹ alijs inherentes. de qbus hic breuiter aliqua inſeremus. nam ſm diuerſas cōplexiones ⁊ virtutes diuerſis rebus dominātes diuerſimode repeniūtur opationes. vt eſt virt⁹ opatiua/ maturatiua/ mūdificatiua ⁊c. Aperitiua itaqꝫ virtus opaꝛ per calidū ⁊ ſiccū cū ſubtili ſubā. vt pꝫ in cepis ſucco porri/ ⁊ in alumie ⁊ hmōi/ ex quoꝝ ꝯfectōe operiunꝛ ora venaꝝ/ ⁊ emoroides ꝓuocātur/ vt. d. cōſtan. Rarefactiua virtus opabiꝛ per calidū ⁊ hūidū. nā calor rei ſubām penetrat ⁊ diſſoluēdo hūiditatē ſibi obediētē aperit ⁊ dilatat. vt pꝫ in malua ⁊ ſambuci mediana cortice ⁊ hmōi que bullita in oleo cutē rarefaciūt ⁊ extendūt vt dicit idē. Opilatiua virtus opaꝛ p frigidū ⁊ humidū cū obtuſa ſubā. vt pꝫ in dragāto/ albugine oui/ ⁊ pallio. nā hec viſcoſitate ⁊ obtuſitate ſubſtātie poros replēt ⁊ frigiditate cōſtringūt. Inſpiſſatiua virtus opaꝛ p frigidū ⁊ humidū. vt pꝫ in mādragora/ q̄ ipoſita ſup cutē ipaꝫ inſpiſſat. vt. d. idē. nā frigiditate cōſtringit ptes humiditatis liqdiores. Uñ hūiditas petēs cētrū reddit ſubāꝫ ꝯpactiorē/ ⁊ p ꝯſequēs ſpiſſiorē. aliqñ aūt opaꝛ p calidū ⁊ humidum. nam calor conſumit partes liquidiores/ quib⁹ conſūptis ptes terreſtres reddūtur ſpiſſiores. Induratiua virtus operaꝛ per frigiditatē ⁊ ſiccitatē qꝛ vtraqꝫ qualitas mouēdo ad cētrū totā ſubām reddit duriorē qñqꝫ autem operatur per frigidum ⁊ humidum frigiditate partes liquidas cōſtringente. vt pꝫ i gelu ⁊ in glacie. quandoqꝫ etiam per calidū

⁊ ſiccũ partes terreſtres cõpingendo ⁊ per cõ
ſequens indurando vt patet in latere ⁊ i luto
Aſperitiua virtus opatur p calidũ ⁊ ſiccũ cu3
groſſa ſubſtantia. nã calor quod eſt ſubtilius
eleuat ⁊ mouet ad circũferentiã/ ⁊ illud acuit
in conũ. quod vero groſſius ⁊ ſicc⁹ tendit ad
centrũ ⁊ ſic fit tota ſubſtãtia inequalis / que i
equalitas ẽ cauſa aſperitatis. ꝓpter hoc opa/
tur aſperitatẽ in humido frigiditas coartãdo
⁊ cõſtringendo partes rei circũferentiales ad
mediũ nõ pmittẽdo partes liquidiores ſe dif
fundere ad extremũ. ꝓpter qd̃ partes ſuperio
res in quibus domiatur frigiditas acute ⁊ aſ
pere exterius ſenſui oſtendũtur. q2 ſm diuerſi
tatẽ materie impreſſionẽ a frigido ⁊ calido re
cipientis varie ſunt ⁊ diuerſe rez cõditiões ⁊
ꝓprietates ⁊ rez cõmixtiones naturaliter vel
accidentaliter derelicte. vt pz. ⁊ vt dicit auicẽ.
⁊ conſtã. ⁊ eſt expreſſũ ſupra in tractatu de q̃
litatibus elementariũ ꝓprietatũ. Itẽ virtus
eſt mollificatiua que opatur p calidũ ⁊ humi
dum/ vel per calorem humidas partes dila
tãte3 ⁊ rarefacientẽ/ ⁊ partes a ptibus diſgrã
tem. vt facit dialtea que humida eſt ⁊ parum
calida mediocriter tamẽ calore ſui aperit/ ⁊ ex
ſupabũdãtia humiditatis ſue humores flu
ribiles reddit/ et ſic per conſequens mollifi/
cat et remollit. vel hoc fit eo q̄ calore domi/
nante ſup partes aqueas et terreſtres/ eas re/
ſoluente in partes aereas et celeſtes. vt pa3
in vaporibus terreſtribus et aqueis attractis
ad interſtitia aeris que reſoluuntur in molliſ
ſimas pluuias et guttulas / nunc roris nunc
grandinis ſiue niuis (vt dicit cõmen. ſup li.
iiij. methe(ſecundum ſenſum etiam eſt mani
feſtum vt caloris dura remolleſcere / et ſuper/
ueniente actione calidi partes partibus inui
cem vix herere. vt pa3 in cera. et in alijs lique
factibilibus ſuper quarum partes aqueas et
aereas virtus ignea dominatur vt dicit con/
ſtan. Uirtus autem maturatiua ſicut et dige/
ſtiua p calidam virtutem ⁊ humidam opat
ſicut et retentiua p frigidam et ſicca3/ et expul
ſiua p frigidam ⁊ humidam. ⁊ apertiua p ca/
lidam ⁊ ſiccam principaliter opatur Attracti/
ua virtus p calidum ⁊ ſiccum opatur. vt pa3
in diptano ſerapino ⁊ ſtercore columbino/ ⁊
conſimilibus. Laxatiua habet opari p eaſdẽ
virtutes ſ3 vehementius. vnde que vehemen
ter attrahũt laxatiua ſũt vt ſcamonea ⁊c. opa
tur etiam p frigidum comprimendo. ⁊ p hu/
midum lenificando ⁊ lubrificando. vt patet
in prunellis thamarindis ⁊c. Putrefactiua
quandoq3 p calidum ⁊ humidum opatur.

quandoq3 vero preter hec. ⁊ maturatiua per
calidum ⁊ ſiccum ſicut ⁊ attractiua vt pa3 in
cantharidibus ⁊ flammula ⁊ huiuſmodi ve/
hementer calidis que puſtulas generant et
carnem vlcerant valde cito. De alijs autẽ vir/
tutibus ⁊ conſimilibus dictũ eſt ſupra. li. iij.
de ꝓprietatibus elementariũ qualitatũ in li
bro. vij. in tractatu de remedijs morborum.

Uitredo eſt ſubſtantialis humidi
tatis corruptio pueniens ex indi
gentia caloris naturalis ſupha/
hundante calore alieno. calor enim innatu/
ralis agens in humidum quod nõ regit a na
turali cauſa eſt inductiua putrefactõis (vt di
citur ſuper li. methe)omne autem terreum fri
gidum difficilius putrefit q̄ calidum. vt dicit
ariſto. ſimilitr coagulatum ratione frigidi tar
dius putrefit. vt eſt videre in glacie et in cri/
ſtallo. omne enim feruidum tardius putrefit
q̄ minus calidum. vt dicit ariſto. nam inten/
ſio caloris inducentis feruorem fortior eſt ca
lore aeris ſiue aliunde venientis . ⁊ ideo non
permittit ſe vniri nec aliquam circa rem feruẽ
tem permittit fieri immutationem. omne enĩ
motum tardius putrefit q̄ non motum. vt di/
cit ariſto. nam motus inducit calorem conſer
uantem ⁊ calorem excitat naturalem. Inſup
omne fluens tardius putrefit/ q̄ non fluens.
vt dicit idem. nam calor accedentalis ex aere
continente infirmior eſt ⁊ debilior q̄ calor na
turaliter generatus ex motu ſiue ex fluxu. et
ideo de facili ſe vniri non permittit. omne au
tem corpus multum ideſt multe magnitudi/
nis tardius ⁊ minus putrefit q̄ corpus pau/
cum. vt dicit idem. nam ſi corpus eſt calidum
plus h3 caloris naturalis reſiſtens cauſis pu
trefactionis. Similiter ſi eſt frigidum ſua na/
turalis frigiditas melius reſiſtit calori accedẽ
tali inducẽti putrefactionem in magno corpe
q̄ in paruo corpore. ⁊ hoc pz in mari (vt di/
cit ariſ)nam mare diuiſũ cito putrefit/ vniuer
ſum autem nunq̄. Similiter eſt videre in a/
quis alijs magnis quarum partes diuiſe a
totali flumine cito putreſcũt. ⁊ ideo in ptibus
ſic diuiſis vermes generãt p putrefactões. C
rõ eſt. q2 calor naturalis diſgregãs i eis facit
ſubtile diuidi a groſſo/ ⁊ terreũ ab aq̃o ⁊ aereo
ex ſubſtãtia autẽ ſubtili aq̃a ⁊ aerea a groſſio
re pte p calorẽ ſeq̃ſtrata idẽ calor diſgregãs fa
cit generari vermeſ ⁊ alia aialia ⁊ hoc ẽ qd̃ di
cit ariſtote. quia calor naturalis diſgregãs cõ
ſtare facit diſgregata ⁊ cõuertit in naturã aia/
lis/ ⁊ hoc per putrefactionem vi caloris extra

nei introducta.vt.d.cōmen. Putrida igit̄ ſūt
guſtui horribilia ⁊ abhoīabilia ſtomacho ⁊
nauſeam ꝓuocantia. Sunt ⁊ grauis odoris
⁊ mali ſaporis ⁊ deformis caloris/ manus i
ficientia contingentis.contraria ſunt humane
cōplexioni ⁊ ſubitam inducentia ſanis corru-
ptionem/ſerpentibus tamen ⁊ vermibus pre
bentia cibū ⁊ refectionē. que aūt ſunt diſpoſi
ta ad putrefactionem p aſſociationē ad putri
dū celerius recipiunt corruptionē/⁊ ſic mēbra
putrida corrūpūt ſana/⁊ cū nō ſint ſpūi puia
priuant ſpūalia mēbra. Que igit̄ ſunt magis
vicina magis influūt/vnde nō pōt ſanari mē
brū quod incipit eē putridū/ niſi a putredine
penitus ſeparetur vnde que putrida ſunt nō ſūt
vtilia niſi ſolū ad hoc vt preſcidatur/eijciātur
aut cōburantur. Sunt ⁊ alie virtutes quibus
mediantibus operatur natura/ vt virtus nutri-
tiua ſeu paſſiua in vegetabilib⁹ ē ⁊ i aialibus
ſꝫ⁹ generatiua tā i bipedib⁹ ꝙ i q̄drupedib⁹.
virtus vero ouatiua taꝫ in reptilibus quibuſ
dam ꝙ in volatilibus.ſed de generatiua ⁊ nu
tritiua ⁊ alijs ſibi miniſtrantibus ſufficienter
ſuperius dictum eſt li.iiij.de generatiōe hoīs
in li.xviij.ꝺ generatiōe aialiū in generali/⁊ iō
de eis ē ſuperſedendū. Uirtus aūt ꝓcreandi
oua ē in aialibus anuloſi corpis/ vt in ſerpē-
tibus araneis ſcorpiōibus ⁊ ſimilibus.⁊ i na
tātibus/vt pꝫ in cācris /ſepijs /⁊ alijs infini-
tis.⁊ volatilibus/vt i oībus bipedalibus.q2
vt dicit ariſto.li.v.a.bipedia inquit nō gene-
rant animalia preter hominem.

De ouis.

PRimo igitur in predict̄ ani
mantibus ſemen decīſū i q̄
dā corpuſcula pua/mollia
hūida/⁊ ſubalbida coagu
latur ⁊ trāſformatur/ ex qui
bus per operationeꝫ diuerſa
animātia ꝓcreātur.⁊ talia corpuſcla oua ſūt
dicta/eo ꝙ ſūt vuida ideſt eo ꝙ intrinſecus hu
more ſint plena (vt dicit Iſi.li.xij.g) nā ē hu
midū ꝙ exterius humorē hꝫ vuidū qꝺ interi⁹
q̄dā tñ (vt.d.idē)putāt ouū grecā habere ori
ginē.illi.n. dicūt oa lr̄a.u.ablata. Oua autē
quedā inani vēto cōcipiūtur ſꝫ nō ſunt gignā
tia niſi que fuiert maſculino cōcubitu cōcepta
⁊ ſeminali ſpū penetrata vt.d.idē. Quoꝝ aūt
tantā vim dicūt eē vt lignū eis pfuſū nō arde
at/nec veſtis quidē aduratur.vt.d.idē.admixta
quidē calce glutinare feruntur vitri fragmēta vt
d.idē. Oua igitur prio gignūtur.deide calo
re mñi corpis formātur ⁊ aiantur (vt.d.Iſi
do)Scd̄m aūt ariſto.li.iij.⁊.v.ouāt volucreſ
⁊ piſces ⁊ ſerpentes ſed multum differunt in
bonitate ⁊ malicia.in quantitate ⁊ qualita-
te in ſubſtantia ⁊ in forma oua tam volucruꝫ
ꝙ piſcium ⁊ ſerpentuꝫ.ouant aūt generaliter
aues in fine veris ⁊ in principio eſtatis.vt.d
ariſ.li.v.p̄terꝙ auis marina que dī alciō.qm̄
illa auis ponit oua in p̄ncipio hyemis ⁊ ci-
bat.xiiij.dieb⁹ āteꝙ pulli cōpleāt vij dieb⁹ an
p̄ncipiū hyemis.vij.p⁹ ſicut.d.ſimōides i li.
ſuo vt.d. Iſi.de hac aue li.xij. i littore ſtagni
occeani alcion i hyeme nidū facit ſeptē dieb⁹
⁊ ouat ⁊ excubat ſup oua/ qua excubāte ſeptē
diebus quieſcit mare ſilentibus ventis ⁊ con-
tinua ſeptē dieꝝ trāquillitate miteſcit pelag⁹
natura reꝝ ei⁹ fetibus educēdis/ exhibēte ob
ſequiū (idē.d.pli.⁊ baſi.in exame.⁊ ambro.)
alie tñ aues ouant bis i āno vel plures vt hy
rūdines/ſed pria oua corrūpuntur ꝓpter hye
mē.oua vero poſteriora cōplentur. Aues ve-
ro domeſtice vt ibideꝫ dicit ariſto.ouant tota
eſtate ſicut galline ⁊ colūbe/⁊ p̄cipue quando
bene paſcuntur.⁊ locus eaꝝ eſt calidus. Idē
ariſto.li.vi.a.quedā aues ouant toto anno p̄
terꝙ duobus menſibus tropicoꝝ .ſ. in iulio
⁊ decembri vt galline.quaꝝ q̄dam ouant bis
qualibet die/⁊ q̄ multū ouant cito moriuntur
columba autem quandoꝙ decies ouat in an
no/ſed pauca ponit oua.⁊ alique que multuꝫ
ouant multotiens vt columbe / aut multa vt
gallina. ⁊ aues curuoꝝ vnguiuꝫ ſunt pauco
rum ouorum.⁊ quedam ouāt in nidis. ⁊ que
dam in arboribus cōcauis.⁊ quedaꝫ in fora
minibus terre ⁊ cauernis.⁊ quedam in aruis
⁊ in rupibus.et quedaꝫ in arenis vt ſtrutio q̄
non fouet oua ſua nec cubat ſuper ea/ſed ca-
lole ſolis cōplentur et animantur in arenis.et
quedam oua fouētur in nidis factis in arbo-
rum ramis.et quedam in petris altiſſimis/ et
quedam in arundinetis/ſicut oua auiū aqua
tilium. Dicit etiam ariſto.libro vi.oua auium
ſunt dura exterius.et quedam ſunt duoruꝫ co
lorum/quia citrina interius et alba exterius.
oua auium fluuialium diuerſificātur ab ouis
aliarum auium que in ſicco nutriuntur/ quia
citrinum eſt in iſtis magis ꝙ duplum ad citri
num.oua auium que nutriūtur prope ripas
variantur etiam in colore. nam columbarum
ſunt alba ſicut gallinarum et auium paluſtri-
um ſunt glauca.et quedam ſunt ſicut picta vt
oua paſſerum. Item diuerſificantur oua in fi
gura.quoniā quedā ſunt acuta et quedā lata
prius vero exit latum/poſtea acutū.oua vero

longa capitis acuti ꝓducunt mares. habētia
vero loco acuminis rotūdū ꝓducūt feminas
In calidis aūt regionibus ponuntur in fimo
ad ſolē/ ⁊ cōplentur vt in egipto. ⁊ in quibuſ
dā locis in plumis calefactis/ ſicut in quadā
ciuitate quidā potator poſuit oua ſub puluí
nari/ ⁊ dixit ꝙ continuaret potū quouſqꝫ ex il
lis ouis pulli extraherētur. Aliquādo etiā po
nūtur oua in vaſis calidis ⁊ extrahuntur ab
illis pulli. vt dicit idē ibidē. recepto tn̄ ſemie
maris in matrice ſimul cū ſemine femine/ ita
tn̄ ꝙ ſemina cōmiſceantur. in principio appa
ret albū/ deinde fit rubeū in modū ſanguiniſ
⁊ poſt totaliter fit citrinū. deinde paulatī ope
rante natura remanet citrinū in medio ⁊ albū
in extremo/ ⁊ cū cōplebitur exibit ⁊ tunc muta
tur a mollicie in duricié/ q: in exitu coagulat
⁊ perfectiſſime induratꝰ. vnde oua ꝙdiu ſunt
in ventre ſunt citrina quadā pellicula albida
inuoluta. ſed quādo ſunt formata ⁊ comple/
ta indurātur. ⁊ illa duricies teſta nuncupatur
⁊ eſt idē teſta in coaguli oui quod ē embrio vel
folliculus in corpe pueri iā cōcepti. ſed ꝓpter
fortitudiné vel intenſioné caloris in corpore
auis dominātis plus īduratur. ⁊ hoc fuit ne
ceſſe ꝓpter interioris liquiditatis ꝯſeruatōez
Ouant aūt multe aues oua venti ſicut faciūt
galline ⁊ anſeres. vt dicit ariſto. ibidem li. ij.
⁊ hoc accidit ex ſuperfluitate humoris ſemia/
lis in corpore femine ſupbabūdantis. ⁊ ſunt
oua vēti parua ⁊ inſipida ⁊ humidiora alys
⁊ ſine dura teſta/ ⁊ poſita ſub gallina non al/
terātur/ ſꝫ remāet albū albū/ ⁊ citrinū. citrinū
talia oua īueniūtur ī gallinis ⁊ āſerib' pauōi
bus ⁊ colūbis. formatur pullus ī ouo ⁊ com/
pletur citius in eſtate ꝙ in hyeme. q: oua gal
line fundūtur in xviij. diebus in eſtate/ ⁊ hye
me in. xxv. ⁊ qñ tonitrua veniunt in hora cuba
tionis oua corrūpūtur. ſimiliter frequēter nu
da manu tāgūtur. galline etiaꝫ veteres ouāt
in principio veris. ⁊ oua galline iuuenis ſunt
minoris corporis/ ⁊ vniuerſaliter ſi gallie nō
cubauerint ſuper oua ſua infirmabūtur ⁊ cor
rūpuntur. ſ. oua/ ⁊ ouū gallinę cōpletur poſt
coitū in xi. die. Et quedā aues in coitu nō ſer
uant ſexū ſed ſaltat femina ſup feminā/ ⁊ ma/
ſculus ſup marē. vt perdices ⁊ colūbe/ ⁊ talis
coitus fecit odoré fetidū ⁊ oua nō pullificati/
ua/ ſed ſunt ſterilia quēadmodū oua venti. vt
dicit ariſto. In ouis aūt galline poſt tres dieſ
cubatiōis apparent ſigna pulli ⁊ tunc aſcēdit
citrinū verſus acutū ad illū locū a quo īcipit
ſaſſura/ ⁊ apparet quaſi gutta ſanguinis ī al
bumine oui/ ⁊ eſt principiū ſeu materia ipſi/
us cordis. vt dcī̄ ſupra in tractatu de auibus:
de generatione pulli quere ibi. Itē oua ī qui
bus ſunt duo vitella faciunt gemellos pullos
⁊ parua ⁊ ſubtili tela diuiduntur ab inuicem
hec vitella vt dicit ibidē ariſto. ⁊ aues que co
medunt carnes non ouant niſi ſemel in anno
ꝑter hyrūdines que biſ ouant. aquila. n. ouat
tria oua ⁊ eijcit tertiū a nido/ ⁊ cubat ſup oua
xxx. dies. huiuſqꝫ ariſ. li. vi. Itē idē li. xvij. aui
um genera ouāt oua cōpleta dure teſte/ niſi ac
cidat occaſio per īfirmitatē. Item aues multe
generatōis faciūt ſepe oua venti/ qđ nō ꝯtin/
git auibus boni volatus neqꝫ curuiorum vn/
guium. quoniam aues multorum ouorū ſunt
multe ſuperfluitatis. Superfluitas autē aui/
um vncoꝝ vnguium tranſit in plumas ⁊ ī vn
gues ⁊ in alas ⁊ ideo earum corpus paruum
eſt durum ⁊ acutum ⁊ macilentum. ⁊ propter
hoc non ſunt tales aues multorum ouoꝝ ne/
qꝫ multi coitus. aues enim corpulente ꝓpter
corpulentiā ⁊ calorē ventris ouant multotiēs
Similiter aues parui corporis ſunt multi coi
tus ⁊ multorum ouoruꝫ. ſicut patet in quibuſ
dam gallinis que quanto ſunt magis parue/
tanto erunt plurium ouorum. quia cibus tali
um tranſit in creationem ouorum. Item oua
venti non erūt in auibus boni volatus/ quia
ſuperfluitas earuꝫ eſt pauca ⁊ ideo ouāt pau
ca. oua venti ſunt plura auis conuenientibuſ
generationi pullorum ⁊ ſunt minoris quanti
tatis/ quoniā nō ſunt completa propter mul/
titudinem ſuam. ⁊ ſunt minoris delectatiōis
quando comeduntur/ quoniaꝫ in omni re de
lectabilius ē quod eſt digeſtū ⁊ dulcius ꝙ in
digeſtuꝫ ⁊ quedā aues quando olfaciunt ma
res ⁊ audiunt voces ſuas implētur ouis quia
ſunt multi cibi ⁊ multe ſuperfluitatis ⁊ calo/
ris ⁊ ideo non ſunt fortiores appetitus ⁊ cito
ſpermatizant ⁊ ouant cito quia ſuperfluitas
illa tranſit in ouorum naturaꝫ vi caloris. Itē
generatio auium ex ouis erit quando femina
ſederit ſuper oua ⁊ calefecerit ea. ⁊ quia pull'
in ouo non poteſt compleri ſine nutrimento.
ideo natura poſuit cibum ſuuꝫ interius ī ouo
⁊ indigent oua ꝓpter debilitatem ſuam cale/
factione. ⁊ ideo oua cito complentur in dieb'
calidis/ quoniam tempus calidum iuuat di/
geſtionem creationis. Eſt autēꝫ albumen ma
teria ⁊ ſuſtentatio pulli. vitelluꝫ autem cibus
pulli ⁊ nutrimentuꝫ eius/ ⁊ propter hoc albū
⁊ citrinū diſiūcta ſūt quadā tela pp nature di
uerſitatē. ⁊ natura albuminis ē qᷓ contraria natu
re vitelli vel citrini/ ⁊ pp h̄ ꝯgelatꝰ citrinū tpe
frigoris/ ⁊ poſtꝙ fuerit calefactū fit humidū.

album aūt nō cōgelatur ex frigore/ ſed fit ma
gis hūidū/ ⁊ qū aſſatū fuerit erit durū. ⁊ apđ
generationē pulli inſpiſſat/ qm̄ ſuſtētatio pul
li ē ex eo ꝙ ꝑ vmbiculū accipit pullus albū ex
citrino ⁊ citrinū in tpe illo eſt multum/ qm̄ erit
humidū ꝓpter calorē. ⁊ qꝛ albus dꝫ eē hūidus
⁊ de facili cōuertibilis in albatū (huciſꝙ ari/
ſto. li. vi.) De ouis aūt dicit yſa. in dieta. oua
aūt īquit que generātur ex aīalibus ſanis ⁊ tē
peratis ſunt nutrimenti laudabilioris. que ve
ro ex craſſis ſunt maioris nutrimenti ⁊ ſapidi
oris. Similiter de coeūtibus cū maſculis/ cū
calorē maiorē habent coeūtia ꝙ non coeūtia.
ſimiliter generata de iunioribꝫ/ qꝛ ī eis habet
plus caloris. Nature aūt ouoꝝ generaliter ſūt
tēperate ⁊ mediocres ⁊ hūane cōplexioni plu
rimū vicinātes/ albumines tū ſūt frigidiores
ad vitelloꝝ cōparationē qđ teſtatur eaꝝ aquea
ſaporoſitas. ⁊ iō in odore ſunt vitellis graui/
ores ⁊ etiā ſunt indigeſtibiliores/ marie de ve
teribus volatilibus aut de maſculis nō coeū
tibꝫ vitella ſunt tēpata calori vicina/ ⁊ iō ad
digerendū ſunt meliora ⁊ faciliora confortan
tia mēbra/ ⁊ ab eis tardius diſſoluēda. Vari
atur aūt ouoꝝ nutrimentū ſecūdū diuerſitatē
aīaliū ex quibꝫ generātur/ qꝛ generata de ſub
tili aīali ⁊ tēperato/ vt ex pdice vel gallina ad
nutriēdū ſunt laudabilia/ ⁊ ſūt facile digeſti/
bilia ⁊ a mēbris facilius diſſoluunt. vnde ad
regimē ſanitatis meliora ſunt ꝙ ad mēbra cō/
fortanda. Que aūt generātur de groſſis aīa
libus ad digerendū dura ſunt ⁊ nutrimenti il
laudabilis/ ſicut oua ſtrutiōis/ anſeris/ ⁊ pa/
uonis/ que ſunt mali nutrimenti ⁊ dura ad di
gerendū ⁊ grauis odoris/ marie de veteribus
vel de carētibus maſculis. ⁊ quādo digerunt
a mēbris tardius diſſoluūtur. ⁊ iō plus valēt
ad mēbra cōfortāda ꝙ ad regimē ſanitatis.
Generata aūt de auibꝫ iunioribus ſūt leuio/
ra/ de veteribus grauiora/ de mediocribus tē
peratiora/ qꝛ caloris ſūt pfectioris ⁊ minoris
hūiditatis. ⁊ iō valēt ad regēdā ſanitatē ⁊ ad
mēbra cōfortāda. Oua aūt quāto ſūt recētio
ra/ tāto ſūt meliora. ⁊ quāto magis vetera tā
to ſunt minus bona. Variātur ēt ꝑ artificium
q̄druplicīter. aut. n. ſunt aſſata aut elixa ī cine
re cocta aut frixa. Aſſata ſunt elixis groſſiora/
⁊ ad digerēdū duriora. qꝛ focus eoꝝ hūidita/
tē ſubtilē cōſumit ⁊ deſiccat. aſſata ſub cinerī/
bus calidis peiores ſunt ꝙ que ſuꝑ carbōes
ſunt diſcooꝑta/ qꝛ cū calor ignis in cineribus
ea circūtegat/ fumoſitatē eoꝝ ſupfluā euapo/
rare nō ꝑmittit. ſuꝑ carbones vero poſita/ fu
moſitatē reſudādo emittūt ⁊ mūda fiūt. Elixa
aūt ī aqua meliora ſūt ꝙ aſſata que aque hu
miditas calori ignis in deſiccāda ſua humidi
tate ſubſtantiali repugnat. ⁊ ideo minus ſūt
deſiccatiua/ ⁊ caloris naturalis refrigeratiua.
Elixata aūt cū corticibus ſūt peiora qꝛ groſ/
ſiciei ⁊ fumoſitati repugnant cortices exterius
⁊ non permittūt ſupflua exalare. ⁊ iō generāt
ventoſitatē inflatiuā ⁊ grauitatē ſtomachi ⁊
totius vētris. In aqua vero fracta calor aque
tēperate penetrat ⁊ groſſiciē ſuā ſubtiliat ⁊ au
fert eis grauitatē odoris. vnde ceteris ſūt lau
dabiliora/ ſed tamē ſola vitella/ plus ſunt īde
ſiccatiua ⁊ minus ſolidatiua. idurata vero de
ſiccatiua ſunt ⁊ ſtomacho dure exeūtia/ venas
ꝙ tarde penetratiua. ipſa tū digeſta multū cō
fortant. ſed ſi remaneāt indigeſta ſtomachū
grauāt/ ⁊ inteſtina. mollia tamē ⁊ paꝝ coagu
lata/ minus ſūt deſiccatiua/ ⁊ magis digeſti/
ua. cito venas penetrātia pectus humectātia
paꝝ tamē ſunt mēbra cōfortatiua. inter dura
aūt ⁊ mollia in ſuis actōibꝫ ⁊ paſſionibꝫ ſūt
mediocria. Frixa aūt oua ceteris ſunt peiora
qꝛ in ſtomacho morātia in fumoſitatē ⁊ corru
ptionē ſunt magis mutabilia. quicquid ibi ci
boꝝ inuenerint corrūpentia/ grauitatē in ſto/
macho generantia. faſtidia peiora facientia ꝙ
alia oua/ marie ſi ſint frixa in vitellis. Cocta ī
aqua cū teſta interaſſata ⁊ in aqua fracta ſunt
mediocria (huciſꝙ yſa.) Oua etiā non ſolū
ſunt vtilia ad cibū imo ſunt neceſſaria ī multi
plici medicina. Sunt enī humectatiua. pecto
ris ⁊ gutturis lenitiua. membroꝝ cōfortatiua
reſūptiua atꝙ etiā perditor reſtauratiua. vir/
tutis generatiue iuuatiua. cōbuſtionis ⁊ arſu
re ſanatiua. nā ex vitellis ouoꝝ aſſatis fit ole
um optimū combuſturis. Sunt ouoꝝ vitella
antracis ⁊ venenoſi apoſtematis curatiua. nā
vitellū crudū oui cum ſale mixtū ſanat antra
cem vt dicit conſtā. Ouoꝝ autem albuminia
ſunt caloris mitigatiua. tumoris repreſſiua/
fluide humiditatis reſtrictiua. calide arterice ⁊
podegre iuuatiua. quando autem ſunt putri
da ⁊ corrupta ſunt marime nociua/ humorū
corruptiua ⁊ ſuo fetore nauſee ⁊ vomitus pro
uocatiua/ ⁊ de facili ſunt mortis illatiua.

O

Va aſpidum ſunt parua/ rotūda
liuida/ vel crocea/ limoſa/ viſco/
ſa/ interius fetida/ ac ſumme vene
noſa/ quibuſdam neruulis pariter cōgloba/
ta/ quorum venenum ſumme eſt mortiferum/
contra quod remedium non inuenitur (vt di/
cit pli.) contingit autem vt idem dicit. ouum
aſpidis aliqū ab alio venenoſo vt a rubeta

inueniri/ ⁊ ab eo foueri ⁊ ex tali fomento ver/mem procreari. qui viſu ⁊ flatu perimit more baſilici ſiue reguli omne viuū/ maliciā vermis taliter ꝓcreati. primo ſentit vermis qui eū fo/uit. nā in primo eius ortu quando ſe fouentē aſpicit patrē ſe generātē interemit ⁊ occidit vt dicit idē. ⁊ hanc ꝓprietatē videtur tāgere yſa. di. c. vbi dicit ꝙ qui comederit oua aſpidum morietur/ ⁊ quod confectū eſt ex ouis ⁊ nutri/tū erūpit in regulū. vt. d. glo. ex ouis aſpidis generatur regulus/ ⁊ ex iudeis venenoſis na/ſcetur antichriſtus.

Oua aranee ſūt multa ⁊ modica liuida paruis maculis aſperſa ⁊ diuiſa ⁊ ab inuicē ſeparata veneno/ſa mollia ⁊ viſcoſa/ que ſi caſu aliquo fuerint perdita aranea ꝓnus querit ea/ ⁊ ſuis addi tamentis interioribus ⁊ roſtro reportat ipſa. ex vnico aūt ouo multe ⁊ innumerabiles ara/nee generantur ita paruule ꝙ vix videntur. ⁊ tamē ſtatim qn̄ ouū exeunt tales texere incipi/unt ita ſubtiliter ꝙ nature ingenioſitas pari/ter ⁊ virtus poſſint merito i tā puo opuſculo admirari. Quere ſupra de aranea. li. xviij.

Oua aquile ſicut ⁊ accipitris ſunt pauca/ quia niſi raro ternariū numerum non excedunt ⁊ ſepe aquila eijcit tertium de nido. quia difficiliter cubat ſuper oua. vt dicit ariſto. li. xv. In nido autē ſuo collocat quādam gemmā cum ouis ſuis quam putant magis valere contra tonitruum ⁊ ideo dicunt aquilam ponere lapidem cum ouis ne a tonitruo corrumpantur vt dicit pli.

Anſerina oua magna ſunt ⁊ dura ad digerendum ⁊ difficilius cubā tur ⁊ tardius ꝯplentur ꝙ̄ oua gallinarum.

Anatina oua ouis gallinacijs ſunt maiora ſed nō ſunt ita ſapida nec ita bene nutribilia ſicut oua gallinarum.

Oua autē alaude ſunt modica colore varia cubātur ſub gleba ⁊ ibi deuo. antur ſepius a reptilibus ⁊ muſtelis.

Oua bubonis ſunt parua ⁊ maculoſa fragilis teſte inſipida/ multū habentia de albumine ⁊ minꝰ de vitello. venātur autem de die monedule ⁊ co/medunt ipſa ⁊ de nocte comedit oua monedule. ⁊ ideo continue pugnant inuicē ꝓ ouis ſu/is. vt dicit ariſto. li. viij.

Oua corui vt dicit ariſto. li. vi. ſūt multa ⁊ cubantur ſolum a femina ⁊ maſculus interi defert ei cibū ⁊ eijcit aliqua ꝓpter multitudinē. ouat aūt coruus ⁊ pullificat in medijs eſtus feruoribus cōtra naturam aliarū auiū. Unde petronius Coruus maturis frugibus oua defert ⁊c.

Oua cigni ſunt multa ⁊ magna oblonga dore teſte non multū grati ſaporis ⁊ grauis odoris. ſūt ⁊ dure digeſtionis magis ꝙ̄ oua anſeris.

Oua cocodrilli ſūt maiora ouiſ anſeris ⁊ fouentur in terra viciſſim/ nunc a maſculo nunc a femina vt dicit pli. li. viij. Sunt aūt oua illa venenoſa ⁊ interius quaſi ſanioſa/ olfactui ⁊ guſtui horribilia ⁊ ad comedendū mortifera.

Oua columbe ſunt minora ꝙ̄ galline alba rotunda aliquantulum oblonga/ ſapida/ calida/ ⁊ bene nutribilia. Sunt autē oua columbe duo ⁊ ex vno generatur maſculus/ ⁊ ex alio femina/ ⁊ maſculus cubat ſuper ea de nocte ⁊ femia de die (vt dicit ariſto. li. vi.) multotiens ouant in anno quia decies ⁊ maxime in calidis regiōibus. vt in egypto. quere ſupra li. xij.

Oua colubri ſunt multa ſicut ⁊ aliorū ſerpentū valde rotunda ſubalbida vel humida mollia ſanioſa coniuncta ⁊ mortifera ⁊ venenoſa.

Oua draconis ſunt maxima maiora lōgitudine ꝙ̄ cocodrilli vel ſtrutionis. vt dicit pli. Eſt autē anial ouās interius ſed nō exterius ſed intus cōplētur ⁊ formant fetꝰ vñ draconū oua ſūt paucora ꝙ̄ aliorū reptiliū. ſ; ſūt maiora ſāguinolēta ⁊ ſanioſa/ virulēta/ mortifera ⁊ venenoſa.

Oua herodij ſūt pua varia oblōga ſicut oua accipitris ſiue niſi ⁊ ſunt pauca. qr oīs auis curui vnguis eſt fortis volatus ⁊ pauce humiditatis ⁊ ſuperfluitatꝫ. ⁊ iō paucorū ouorū. vt. d. ariſto. li. xvij.

Oua formicarū ſunt valde puula albida ⁊ rotūda/ que ex corpꝰ paulatim recipiūt in locis calidis muſcidis incremēta quouſqꝫ plenarie cōpleant. q̄ ſi aliquo caſu mota fuerit de ſuo nido vel diſp/ſa a formicis recolligunt ⁊ ad ſuos nidos re/ferunt. odorifera ſūt ⁊ medicinalia. vt. d. pli. vnde ⁊ niſi ſibi medent comeſtis ouis formicarum vt dicit pli.

Oua grauiſ mediocriter ſūt magna pallida dura ⁊ iſpida grauiſ odoris ⁊ igrati ſapori dure digeſtiōis

Oua griffis ouis aq̄le ſunt maiora duriora ſapore ⁊ odore grauiora

qualitate ſũt calidiora ⁊ ſicciora ⁊ etiã nume ro pauciora q: vltra duo nũq̃ parit q: valde eſt difficilius cubationis vt dicit ariſto.

Oua gallinaꝝ ſunt ceteris tẽperati ora nutrimento hominis cõueniẽ tiora vt ſupra dictũ ẽ. oua tñ vẽti ſunt inſipida ⁊ illaudabilia nutrimento. de h̄ quere ſupra eo. li. xij.

Oua hyrũdinũ ſunt plura. nã vt di cit ariſto. aues aũt parui corporiſ multe ſunt ouationis vt. d. ariſto. nulla aũt auis carnẽ comedẽs ouat bis ĩ ãno pter hyrũdinẽ que ouat bis ⁊ aliqñ bis pulli ficat. oua aũt prima aliquãdo corrũpunt̃ pro pter hyemẽ. poſteriora vero cõplẽtur. vt dicit ariſto. li. vi.

Oua cancroꝝ primo generãtur in ter corticẽ ⁊ ventrẽ. inter caudã ⁊ dorſũ intrinſecus deinde emittun tur exterius ⁊ ſub cauda recolligũtur ⁊ ibi tur geſcunt ⁊ rotundãtur/ ⁊ creſcũt donec cõpleã tur. pereunt aũt quãdo ſemine maſculi nõ per funduntur vt dicit ariſto.

Oua locuſtaꝝ intus generantur ⁊ ſunt plura ⁊ minutiſſima que effu ſa ſuper frondes ⁊ gramina in ae re corrupto calido ⁊ humido in infinitum ali quando multiplicantur.

Oua lacertarum ſunt ſimilia ouis ſerpentium ſed ſunt minora viſco ſiora ⁊ ſunt venenoſa. ſ minuſ q̃ ſerpentum vt dicit pli.

Oua milui ſunt pauca parua cro cea ⁊ maculis reſperſa/ ouis cete ris auium ſilueſtrium magis terre ſtria atq; ſicca ſapore ĩſipidiſſima ĩ odore gra uiora.

Oua merguli ſunt parua multũ ca lida/ varia tamen ⁊ alba paꝝ dif ferentia ab ouis anatũ ſtagnorũ ⁊ fluuiorum.

Oua niſi ſunt paruula varia calida ⁊ ſicca/ ⁊ quãdoq; parit niſus oua vẽti quando nimis impinguatur

Oua cornicis ſunt ſimilia ouis corui ⁊ dĩ q̃ valent epilenticis ⁊ caducis. vt dicit pli.

Oua onacrocali ſũt ſilia ouis anſe ris ſed minora ſunt ⁊ inſipidiora ⁊ in odore grauiora ⁊ ĩ colore mi nus alba ⁊ ad digerẽdũ duriora.

Oua pauonis ſũt groſſa ⁊ dure te ſte ⁊. xxx. diebus cubat ſuper ea ſua ⁊ tũc ſcĩdũtur ⁊ ponit. xij. oua vel parum minus ⁊ abſcondit oua ſua femĩa ꝓpter maſculum qui ſi inuenerit ea frangit vt dicit ariſto.

Oua perdicis ſunt ſimilia ouis co lumbe in tẽperamento ⁊ in cõple xione ⁊ in magnitudine ⁊ furatur altera alteri oua ſua. ſed hec fraus fructum nõ habet/ quia cum vocem pulli audierint ꝓprie genitris/ matrem que eos fouerat derelinquũt ⁊ ad eã q̃ eos genuit reuertũtur. vt. d. Iſido.

Oua paſſeris ſũt valde parua ⁊ mi nuta ⁊ bis ĩ ãno ouat ⁊ pullificat p̄cipue quãdo pria oua corrũpũt̃ vel caſu aliquo amittũtur. Sũt aũt calidiſſi ma renũ inflatiua ⁊ libidinis excitatiua. ſicut ⁊ eoꝝ cerebella. vt dicit conſtan.

Oua quiſcule ſunt parua ⁊ rotũda ⁊ minora q̃ perdicis ⁊ maiora q̃ alaude. ⁊ ẽ quiſcula auis modica a ſono vocis ſic dicta carnoſa pennoſa mino ris volatus q̃ alauda ⁊ nidificat ſub gleba ſi cut alauda. ⁊ eius ouis inſidiatur muſtela. ⁊ ideo ponit oua in diuerſis locis ⁊ ſuper q̃dã cubat maſculus ⁊ ſup quedã femina. ſed poſt eductionem pullorum de eis parum ſollicitã tur parentes eorum.

Oua riuatrix ideſt cuiuſdam ſerpẽ tis venenoſi aquas inficiẽtis ſũt ſicut oua colubri ſed minora ⁊ in maculis reſperſiora/ ⁊ ſunt oua virulentiora ⁊ perniciora. riuatrix autem fouens oua iuxta aquam vel fontes veneno eas inficit ⁊ corrũ pit. De quo lucanus. Riuatrix violator aque ⁊c. quere. xij. li. Iſido.

Oua ſtrutionis ſunt maxima rotũ da valde alba dure teſte inſipidi ſaporis ⁊ grauis odoris. quãdo autẽ venit hora vt oua pariat ad ſtellas plia des oculos leuat. nõ. n. oua ponit niſi in ortu illius cõſtellatiõis. vnde viſa ſtella circa mẽſẽ iulij arenã fodit vbi ponit oua ſua ſabulo te gẽs ea. ⁊ cũ ea reliquerit ſtati obliuiſcitur vbi ea poſuit nec ad ea redit vltra. ſed calor ſolis in arena illa excoquit ⁊ ex eis pulliculos pro creat ⁊ ꝓducit. Si tñ fracta teſta pullus edu ctus fuerit mr̃ ipm recognoſcit/ ⁊ quẽ ĩ ouo cõ tẽpſerat egreſſũ r̃colligit atq; nutrit. Oua au tẽ ſtrutiõis in eccleſijs ſuſpẽdũtur ad ornatũ propter eorum magnitudinem ⁊ raritatem.

Oua turturis ſilia ſũt ouis colum baꝝ ad aliquãtulũ mĩora. ⁊ ouat in vere duo oua ⁊ nõ plus ouat ni ſi oua pria corrũpãtur vt. d. ariſ. li. xvij. ouat ⁊ cubat ſup dura ligna vt colũba ⁊ põt cuba

re ⁊ ouare vſq₃ ad.xv.annos. vt dicit ariſto.

Ua vpupe ſūt ſicut oua perdicis ſ₃ minora ⁊ duriora ⁊ aſpectu deformiora ⁊ guſtui inſipidiora ⁊ odoratui grauiora. inter ſtercora ⁊ immunda fouentur ⁊ cubantur/ ⁊ hec oua magis ⁊ maleficiis (vt dicunt) ſunt vtilia ad ſua maleficia exercenda. vt dicit plinius libro.xxx.

Ua vulturis ſunt magna ſicut aq̄le ⁊ pauca q̄ difficiliter cubat ſup oua ſua. Sunt autē ſubnigra maculis reſperſa dure teſte mali odoris ⁊ ingrati ſaporis. ⁊ aliquando eijcit aliqua de ouis ſuis ſicut aquila. q₂ non de facili poteſt nutrire pullos ſuos vt dicit ariſto. Hec de ouis ⁊ de mō ouationis ⁊ eorum qualitatibus ⁊ differentijs dicta iam ſufficiant.

De numero.

Oſt predictas ꝓprietates rebus inſertas vltimo viſum eſt mihi vtile inſerere quedā pauca ⁊ leuia de ꝓprietatibus ⁊ differentijs numerorum/ menſurarū/ ponderum ⁊ ſonorum. nam vt dicit Iſi. li.iij. ratio numerorū non eſt contēnenda. In multis etiam locis ſacre ſcripture elucet quantū miniſterium optinet ratio numerorū. Non enim fruſtra dictū ē. oīa feciſti in numero pōdere ⁊ menſura. ſicut dicit ſap. xi. nam ſenarius qui ex ſuis ptibus eſt perfectus mundi perfectionē deſignat ⁊ ſic de alijs numeris eſt intelligēdū. nihil. n. ſcire poſſumus ſine numeri diſciplina. q₂ p eā horas temporū diſcernimus quando de menſiū circulo diſputamus/ dū ſpaciū anni redeūtis agnoſcimus. Per numerū ſiquidē inſtruiſ ne in cōputis cōfundamur. tolle inquit numerū in reb⁹ ⁊ oīa pereunt/ adime cōputū ⁊ totū ignorantia cōplectiſ. nec differunt hoīes a ceteris aīalibus/ qui rationē calculi ⁊ cōputationis adhuc ignorāt. vt dicit Iſi. ibidē. Item etiā de principio arithmetice/ q₂ nūq̄ ſcietur quid ſit triangulus ſine ternario nec quadrangulus ſine quaternario ⁊ ſic de alijs. vnde notū eſt ꝙ ſine cognitione numeri nulla ſcientia mathematica poſſidetur (vt ibidē dicit). Numerus aūt vt dicit idē eſt multitudo ex vnitatibus aggregata. nā vnitas radix eſt ⁊ ſemen numeri ſiue mater/ ples vero numerus. quia vnitas ingenita eſt non habenſ numerū a quo exeat/ ſ₃ omniū numerorū eſt origo a qua oīs numerus effluit ⁊ emanat. nam vnū eſt radix multitudinis ⁊ multiplicationis ⁊ ē ſimplici⁹ ⁊ ſublimius ⁊ virtuoſius omniū ſub eo cōtētorū (vt dicit ariſto. ⁊ auicē. li. i. c. ij.) Nam cū vnū ſit radix ⁊ origo multitudinis oīa ſub ſe continet ⁊ oīa ſunt in eo vt in ſuſcipiēte. vt dicit idē. c. xxiiij. nā vnitatis ꝓprietas eſt multitudinē efficere ⁊ illā retinere ⁊ ei eſſe dare ac in oībus eius partib⁹ exiſtere ⁊ continere ſimpliciter vt dicitur li. iiij. c. ij. Itē cū omniū rerū vnitas ſit origo quāto pl⁹ reſ ap ꝓpiquat vnitati tāto pl⁹ aꝓpiq̄t veritati vt dicit idē. c. ij. nā vnitas ſe h₃ ad modū forme. dualitaſ aūt per modum materie. ⁊ ideo quanto plus res accedit ad vnitatem/ tanto plus recedit a duplicitate ⁊ appropinquat ad ſimplicitatē. ⁊ quāto plus accedit ad vnitatem/ tanto plus accedit ad entitatem. quia eſſe non eſt prius vnitate. vt dicitur libro. ij. c. ix. nec diuerſificatur vnitas niſi ꝓpter materiam cum ſit ſuſtentatrix omnium ⁊ retentrix. vt dicitur libro. v. c. xxi. Tanta enim eſt laus vnitatis apud ſapientes ꝙ a multis anima dicebatur eſſe vnitas in numeris ꝓcedens ab vnitate. ⁊ dixerūt ꝙ vnitas eſt principium cuiuſlibet continui ⁊ diſcreti. vt dicit auicen. libro. iij. ca. i. Eſt vnitas itaq₃ cōmendabilis/ quia a nullo numerabili oritur ſed a ſeipſa pricipiatur/ a qua omniſ numerus oritur ad quam omnis numeroſitas tanq̄ ad radicē ꝓpriam ⁊ originem reuocatur. vt dicit idē. Item rōne ſimplicitatis q₂ vnū ē quod nō diuiditur. vt dicit idē. c. iij. veriſſime inquit vnū ē quod nec actu diuiditur nec intellectu. ⁊ talis vnitas eſt principiū numeri. vt dicit idē ibidē. Item dicit idē vnitas ē in qua nō ē multitudo quod vtiq₃ intelligitur de vnitate prima ⁊ ſimplici ad quā oīa quātūcū ꝙ diſparia reducūtur. nam vnū multipliciter dicitur vt poſt patebit. Itē ratione perfectibilitatis. nam particularia perfecta in ſe ſunt qn̄ ad vnitatem ſunt redacta. na₃ totalitas ⁊ perfectio debetur vni. vt dicit ariſto. v. phiſicorū. c. iiij. quia perfectum ſufficit ad eſſe vnum. vt dicitur de celo ⁊ mundo in. c. ij. Item ratione ſingularis dignitatis. vnū enim per ſe eſt aliquod exiſtens ſolitarium. vt dicitur in lib. methe. c. xvi. Et ideo alga. dicit ſuper. iij. metha. c. xv. quod ē cā vnitatis eſt vnū eſſentialiter ⁊ primo magis dignū. Eſt aūt vnum ſiue vnitas multiplex vt dicit alga. eſt vnū ſimplex ⁊ eſt vnum ſcđm quid. Unum ſimplex dr̄ vnū in quo non cadit multitudo nec actu nec potētia. Eſt ⁊ vnum ſimplex i quo nō ē multitudo actu quāuis ſit potētia vt lectus ⁊ mēbrū in quo nō ē multitudo actu. Unū aūt ſecūdū q̄d

dicitur multipliciter ſcꝫ vnuꝫ genere vt homo
7 bos. vnũ ſpẽ vt ſortes 7 plato. vnũ acciden
te vt nix 7 ceruſa. vnuꝫ ꝓportione 7 auriga. 7
vnũ in ſubiecto vt dulce 7 alqũ in aliqua ſub
ſtantia vna. Ariſto. aũt in principio phiſico/
rũ. c. v. dicit ꝙ eſt vnũ accidẽte. vt duo acciden
tia in vno ſubiecto. 7 eſt vnũ per ſe multiplici
ter 7 vnum continuatione quoꝝ terminus eſt
vnus. 7 vnũ ſpecie/ vel forma/ vt ſortes 7 pla
to in hoĩe. vnũ genere vt homo 7 bos in aĩali
7 vnũ in diffinitione vt illa quoꝝ vna eſt diffi
nitio. 7 vnũ indiuiſibilitate 7 punctus. 7 vnũ
numero vt ſingulare. 7 vnũ ſimplicitate vt eſ/
ſentia. 7 vnũ totalitate ſiue ꝑfectione vt circu
lus. 7 vnũ materia 7 oĩa corꝑalia. Ber. autẽ
diſtinguit nouẽ modos vnitatis ad Euge. v.
eſt. n. vnitas naturalis 7 gratuita 7 ẽ ſuꝑ vtrũ
ꝙ conſtituta. Unitas aũt naturalis ẽ in q̃dru
plici dr̃ia. quedam eſt per aggregationẽ rerũ
differentiũ 7 diſtinctaꝝ vnitas collectiua. vt
multi lapides faciunt vnũ aceruũ. 7 quedã eſt
per colligationẽ partiũ formaliter differentiũ
ſiue partiũ etherogeneaꝝ 7 ſic eſt vnitas ↄ̃ſti/
tutiua vt multa mẽbra vnũ corpus. 7 quedaꝫ
per coniunctionẽ differentiũ ſexu in generatio
ne ꝓlis 7 ſic eſt vnitas ↄ̃iugatiua quãdo ſcꝫ
vir 7 mulier ſunt duo in carne vna. 7 quedam
eſt ꝑ vnionẽ naturaꝝ differentiũ conu…tiuꝫ
in vnitateꝫ perſonalẽ/ 7 hec eſt vnitas natiua
qua anima 7 caro ſunt homo vnus. Unitas
aũt gratuita ſimiliter habet quatuor differen
tias quaꝝ prima eſt poteſtatiua/ qua hõ vir/
tuoſus ſtabilitur in ſe 7 inuenitur anime indi
uiſus. Secunda eſt conſentanea q2 per carita
tem multoꝝ in domino eſt anima vna 7 cor/
pus vnũ. Tertia eſt votiua quãdo anima ha
bet cũ deo per omnia ↄ̃formitatẽ 7 vocis ei9
adherens vnus ſpũs ẽ cũ eo. Quarta digna/
tiua qua limus nr̃ dei verbo ẽ aſſumptus ad
perſone diuine vnitatẽ. Unitas ſupernatura
lẽ 7 gratuitã ↄ̃ſubſtãtialis eſt vnitas trinita/
tis/ quãquidẽ vnitatẽ oportet eẽ ſolã 7 ſingu/
larẽ vt in ea ſit ſtatus 7 quies omniũ vnitatũ.
Ex predictis patet ꝙ totalitas 7 perfectio de
bet vnitati. vt vult ariſto. v. phiſicoꝝ. Quod
enim totũ ideſt perfectũ nõ eſt non dr̃ vnũ vni
uerſaliter vt dicit ariſto. ibidẽ. Sũt aũt vnum
numero quoꝝ materia eſt vna. ſed forma ſunt
vnũ quoꝝ vltima perfectio eſt vna 7 totalis.
vnũ genere quoꝝ eſt vna forma predicatiuna
vnitas aũt que ẽ ꝑicipiũ numeroꝝ nõ ẽ vna
materia ſed numero vt dicit ariſto. ibideꝫ 7 eſt
res ſimpliciſſima que prĩo ſubſiſtit/ 7 per illaꝫ
oẽs alie. in oĩbus. n. generibus ẽ vnũ princi/
piũ quod ẽ in illis particulare. vt in coloribus
ẽ albedo 7 in melodijs pneumaticus tonus
ſiue ſonus 7c. vt. d. ariſto. x. li/ meth. c. iij. 7 iõ
vnitas numeralis in qua orit̃ 7 ad quã reſol/
uitur oĩs numerus diuine vnitatis eſt expreſ/
ſiua ſimilitudo 7 figura. nã vt dr̃. iiij. methe. c
iij. primũ in genere ſubſtãtie 7 indiuiſibile eſt
motor p̃mus eternus ſcꝫ deus abſolutus ab
oĩ materia/ qui nõ ſolũ ẽ principiũ primũ tãq̃
motor ſ tanq̃ forma 7 finis 7 actus vltimus
ei nõ admiſcet̃ potẽtia oĩno 7c. vnde ab ipſo
deo vno ꝓcedit in ſubſtantia oĩs creatura ef/
fectiue 7 exemplariter/ ſicut ab vnitate ꝓcedit
oĩs numerus originaliter 7 ad ipſuꝫ velut ad
finẽ oĩa referũtur/ ſicut ad vnitatẽ primã oĩs
nũerꝰ reſoluũtur/ vt idẽ ſit finis oĩuꝫ q̇ ẽ princi
piũ deus qui ẽ benedictus in ſecula ſeculorũ.

a D vnitatẽ aũt addita vnitas dua
litas ꝓcreatur que poſt vnitatem
oĩuꝫ numeroꝝ numeꝝ 7 ꝑicipiũ
ſecũdariũ tenet locũ ſm Iſi. 7 hic nũerus qui
binarius dr̃ ab aliquibus infamis iudicatur
q2 ab vnitate ꝑ binariũ ſeparamur. vnde no/
ta dr̃ eẽ diuiſionis. Sꝫ vt dicit aug9. in li. vi.
muſice ſi vituꝑabilis ẽ q2 ab vnitate prĩo rece
dit/ laudabilis ẽ q2 ab vnitate exiẽs ternario
approximat 7 accedit/ q̇ nũer9 nobiliſſim9 eſt.

t Ternarius ẽ numerus ex vnitatis
additiõe ad binariũ generatus 7
ẽ ternarius inter numeros ſacratiſ
ſimus/ q2 in ipſo totius trinitatis veſtigiũ iue
nit̃/ q2 ſicut prĩa vnitas p̃mi p̃ncipij repñtat
vnitatẽ ſic ternarius ꝑſonaꝝ in deo exprimit
trinitatẽ filij ſcꝫ a pr̃e generationẽ 7 ſpũs ſãcti
a pr̃e ꝑ filiũ ꝓceſſionalitatẽ. In ternario ſiq̇/
dẽ adhibuit anſ. magnificare deũ ſublimeꝫ 7
glorioſũ. vt dr̃ in li. de ce. 7 mũ. c. ij. nã beatã
trinitatẽ clamat 7 p̃dicat q̃ibꝫ creatura q̇ fcã
eſt a deo trino 7 vno in numero põdere 7 mẽ/
ſura/ vt dicitur libro ſap̃. xi.

e Ex additiõe vnitatis ad ternariuꝫ
quaternarius ſurgit/ qui a figura
quadrata nomẽ ſũpſit. vt. d. Iſi.
forma aũt quadrãgula maxime ſtabilis ẽ atq̧
firma. 7 iõ maxime ſtabilitatẽ ſignat vniuerſa
lis eccleſie 7 firmitatẽ fidelis aĩe tã i virtutib9
ꝙ in ſcientia 7 doctrina que cõp̃hẽdit cũ oĩb9
ſãctis q̇ ſit longitudo latitudo ſublimitatis 7
ꝓfunditas.

e Ex additione aũt vnitatis ad qua
ternariũ ſurgit ſcd̃s numer9 impar
ſcꝫ quinari9 q̇ iter ipares i binario
diſtãs a ternario ẽ ſecundus/ 7 illos ideo ſepe
deſignat qui ad trinitatis fidei doctrinã ſciaꝫ

Digitized by Google

ſupaddunt.et tñ quãuis inſtructi ſint ꝑ fidē ⁊ ꝑ legē nihilominus tamen quinqȝ fatuis virginibus et quinqȝ iuga boum emētibus comparantur.qꝛ in quinqȝ carnalium ſenſuum voluptatibus adhuc detinentur.

e

X additione quo ꝯ vnitatiſ ad q̃narium creſcit ſenarius qui prim⁹ numerus eſt perfectus qui ex ſuis partibus aliquotiens ſimul aggregatis reddit eandem ſummam.qđ in monadib⁹ numeris non inuenitur niſi in ſenario.nec in decadibus niſi in.xxviij.et iō dicit boetius li.i.c.xviij.ꝙ ſenarius numerus eſt emulatoꝛ virtutis qꝛ nec ſuperflue ꝓgreditur nec diminute remittitur ſed inter equales partes tenet mediū non habens ſuperfluū neqȝ diminutum.naȝ ſenarius continet in ſe partem ſui mediam.ſ.ternarium et terciam.ſ.binarium et ſextam.ſ.vnitatem.Sex autem vnitates faciunt ſenarium et duo ternaria ſenariuȝ.et tres binarii eūdem reddunt numerū.et iō iſte numerus ꝑfectionē gratie et virtutū ſignificat in ſcriptura.

ſ

Eptenariuſ quidem eſt qui ex additione vnitatis ad ſenarium et inter impares eſt tercius.ſuper excreſcentiam gratie deſignat ſeptiformis que ſemper creſcit et ꝓficit in tenēbus fidem beatiſſime trinitatis.

o

Ctonarius autem qui creſcit per additionem vnitatis ad ſeptenarium et componitur ex duabus ꝑtibus equalibus.ſ.ex duob⁹ quaternarijs vel ex duobus imparibus inequalibus .ſ.ex quinario et ternario ſignat ſuper additioneȝ beatitudinis et glorie in patria que ſuccedit illis qui habuerint ſeptiformam gratiam hic in vita vbi paritati meritorum reſpondebit paritas premiorū et imparitati tormētoꝝ et afflictionum/imparitas gaudiorum ⁊ particularium conſolationum.nam gaudium martirum alijs paribus excedet gaudium confeſſorū et virginum cōiugatorum.vt ſtella differt a ſtella in claritate.i.corin.xv.et ideo propter ineq̃lia merita et gaudia diuerſe et diſpares dicūtur i domo patris luminū mãſiones Jo.xv.

n

Ouenarius autem qui creſcit ꝑ additionem vnitatis ad octonarium ⁊ componitur ex triplici ternario et immediatius ſe habet cum denario ſolum in vnitate differens ab eo.ſtatum et gloriam repreſentat triplicis hierarchie angeloꝝ quarum quelibet conuenientiam habet ⁊ cōformitatem cum beata trinitate et immediat⁹ ſe habent ad deum ceteris creaturis.

d

Enarius aūt qui ꝑ excreſcētiā vnitatis excedit nonenariū ⁊ ē limes ⁊ terminus oīuȝ ſimpliciū numeroꝝ.primū aūt omniū ꝯpoſitoꝝ repñtat merito ipſū chriſtū deū qui ē alpha ⁊ o finis.ſ.principiū.nō ſolū creaturaꝝ principiū ſimpliciuȝ veꝝ felicitas ⁊ beatificatio ē hominū ⁊ angeloꝝ.denarius itaqȝ numerus ē prim⁹ ⁊ limes nūeralis/qꝛ ſine eius additiōe vel replicatiōe vlterius nūer⁹ nō aſcēdit q̃ decies i ſe duct⁹ nūerū reddit ꝑfectū.ſ.cētenariū qui ꝺ leua tranſit in dextrū.vt dicit Beda.Ex iā dictis pȝ ꝙ numeroꝝ alius ē digitus/ali⁹ articulus/ali⁹ cōpoſitus.Digitus cōtinet numeros ſimplices ab vno vſqȝ ad decē.Articulus cōtinet deceȝ ⁊ reliquos denarios.Cōpoſitus ãplectiſ digitū ⁊ articulū vt xi.xij.xiij.⁊ ſic de alijs vſqȝ ad xx.qui ē ſecūdus articulus ſicut.xxx.tertius.⁊ xl.quartus ⁊ ſic de alijs vſqȝ ad cētū.⁊ decies cētū reddūt millenariū in quo dignitas denarij apparet ſine cuius replicatiōe ad millenarium nō venit. Recipit aūt numerus quãtitatē ⁊ acceſſus ex vnitatibus ꝓfuſus multiplicē diuiſionē.Numeroꝝ alius par alius ipar.Nūerus par ē qui i duabus ꝑtib⁹ equis diuidi pt vt duo quatuoꝛ ſex ⁊ octo.Impar numer⁹ eſt qui in equis ꝑtib⁹ diuidi non pōt vno medio vel deficiente vel ſupabūdãte vt tria quiqȝ ſeptē.⁊ reliqui vt.d.Iſi. Par aūt nūerus ſic diuiditur.qꝛ alius ē pariter par.ali⁹ pariter imparat.alius eſt impariter par.alius ipariter i par.Pariter par numerus ē qui ꝺm parē nūerū pariter diuidiſ quouſqȝ ad indiuiſibileȝ ꝑueniat vnitatē.verbi grã.lxiiij.habent medietatē.xxxij.hic.xvi.⁊ iſte octo.octo aūt quatuoꝛ ⁊ hic binariū.ſ.duos.binarius aūt vnitatem habet que indiuiſibilis ⁊ ſingularis ē. Pariter ipar ē numerus qui i equas partes recipit diuiſionem ſed partes eius remanēt indiuiſibiles vt ſex.decē.xiiij.xviij.xx.mox eniȝ vt tales numeros diuiſeris incurres numeꝝ quem diuidere nō potens in equas partes. Impariter par numer⁹ ē cui⁹ partes equaliter diuidi poſſunt ꝺ vſqȝ ad vnitatē nō ꝑtingūt vt.xxiiij hi medietate diuiſi.xij.faciūt.rurſus in aliam medietatē ſex.deinde i aliā medietatē tria.ſed vlterius ceſſat oīno/ꝺ inueniſ terminus indiuiſibilis in equis partib⁹ ante vnitatē.ſ.tria. Impariter ipar ē qui ab ipari nūero ipariter numeraſ vt.xxv.⁊ xlix.qui diuiſi ⁊ ipares nūeri ab iparib⁹ ⁊ parib⁹ diuiduntſ vt ſepties ſeptē faciūt xlix.⁊ quinquies quinqȝ faciūt.xxv. Itē pariū numeroꝝ alij dicūtſ ſupflui.alij diminuti.Supflui ſunt quoꝝ ꝑtes ſimul ducte

plenitudinē ſuā excedūt vtputa duodenarius
habet enim partes quinq̄. duodecimam q̄d
eſt vnum. ſextam duo. quartam quod eſt tria.
terciam quod eſt quatuor. dimidiam quod ē
ſex. vnum enim duo tria ⁊ quatuor ⁊ ſex ſimul
ducta. xvi. faciunt ⁊ longe duodenarium exce
dunt ſicut ⁊ alij ſimiles plurimi. Diminuti ſūt
numeri qui partibus ſuis computati minorē
ſūmā efficiunt. vtputa denarius cuius partes
ſunt tres. decima quod eſt vnum. quinq̄ q̄d ē
duo. dimidia quod eſt quinq̄. vnum enim ⁊
duo ⁊ quinq̄ ſimul ducta octonarium faciunt
a denario longe minorem. Similis his ē octa
narius ⁊ alij plurimi qui in partes redacti in
tra conſiſtunt. Perfectus numerus qui ſuis
partibus adimpletur vt ſenarius hȝ tres parteſ
ſ. ſextam terciam ⁊ dimidiam. ſextam que facit
vnum. terciam duo. ⁊ dimidiam ſcȝ tres. ⁊ he
partes in ſūmam ducte ſcȝ vnuȝ duo ⁊ tria ſe
narium perficiunt ⁊ conſumunt. Sunt autem
perfecti numeri intra denarium ſex. intra cēte
narium xxviij. intra millenarium. cxxviij. intra
decem milia quadringenti nonaginta ⁊ ſex. ⁊
hi numeri perfecti ſemper in ſex vel in octo ter
minantur. ⁊ hoc alternatim vt dicit boecius p
fectos autem numeros raro inuenies ⁊ de fa/
cili numerabiles/ quia vt dicit idē. pauci ſūt
⁊ nimis conſtanti ordine procreati. Superflui
autem ⁊ diminuti ſunt multi ⁊ inordinate di/
ſpoſiti ⁊ a nullo certo fine generati. Impareſ
autem numeri ſic diuiduntur. alij ſunt ſimpli
ces. alij cōpoſiti. alij mediocres. Simplices
ſunt qui nullam aliam partem habent niſi ſo
lam vnitatem/ vt ternarius ſolā terciā. ⁊ q̄na/
rius ſolam quintā. ⁊ ſeptenarius ſolam ſepti/
mā. his .n. vna pars ſola ē. Et compoſiti ſunt
qui nō ſola vnitate metiūtur ſed etiaȝ alieno
numero procreantur. vt nouē ⁊ xv. ⁊ xxi. ⁊ xxv.
dicimus enim ter trini ⁊ ſepties trini/ ⁊ ter q̄ni
⁊ quiquies quini. Mediocres numeri q̄ quo
dāmodo ſimplices ⁊ incōpoſiti eſſe videntur
alio vero modo cōpoſiti. vt verbi gr̄a nouem
⁊ xv. nouenarius enim duȝ non comparatus
fuerit primus eſt ⁊ incōpoſitus quia non ha/
bet numerū cōmunē niſi ſolū monadicū ad xv
vero cōparatus ſecundus ē ⁊ incōpoſitus/ q̄r
in illis cōis eſt numerus preter monadicū ſcȝ
ternarius numerus qui nouenarium cōſumat
vt ter trini ⁊ ter quini.

Alio mō diuiduntur numeri/ quia
oīs numerus aut cōſideratur per
ſe aut ad aliquid. per ſe ē nūerus
qui ſine relatiōe aliqua dr̄ vt tria quatuor q̄n
q̄ ſex ⁊ ſimiles. Ad aliquid ē numerus q̄ re/
latione ad alios cōparatur/ vt verbi gr̄a. quatu
or ad duo. dum enim quaternarius ad bina/
rium comparatus fuerit dupliciter dr̄ ⁊ multi
pliciter. ſimiliter ſex ad tria ⁊ octo ad quatuor
⁊ decē ad quinq̄. iterū tria ad vnū ſex ad duo
⁊ nouē ad tria. Equales aūt numeri dicuntur
qui ſm̄ quātitatē ſūt equales/ vt duo ad duo
tria ad tria decē ad decē cētū ad cētū. Inequa
les qui ad inuicē inequalitatē demonſtrant vt
tria ad duo ⁊ quatuor ad tria/ ⁊ vniuerſaliter
quando maior minori ⁊ mīor maiori compa
ratur dr̄ inequalis. maior numerus eſt qui ha
bet in ſe illum minorē numerū ad quē compa
ratur ⁊ parum plus/ vt quinarius habet in ſe
ternarium numerum ⁊ eius alias partes du/
as ⁊ ſic de alijs. Minor numerus eſt qui con
tinetur a maiore ad quem comparatur cuȝ ali
qua parte ſua. vt ternarius ad quinarium cō/
tinetur ab eo cū duab⁹ partibus ſuis. Mul/
tiplex numerus eſt qui habet in ſe minorē nu
merum bis aut ter aut quater aut multiplici/
ter/ vt enim duo ad vnū dum cōparati fuerint
dupliciter eſt tria ad vnum tripliciter/ quatu/
or ad vnuȝ quadrupliciter/ ⁊ ſic de alijs. Ecō
tra ſubmultiplex numerus eſt qui intra multi
plicem numerum multipliciter continetur/ vt
vnum a duobus bis continetur a tribus ter a
quatuor quater a quinq̄ quinquies ⁊ ſic d̄ ali
is. Superparticularis numerus eſt dum forti
or continet in ſe inferiorem numeruȝ circa quē
comparatur ſimiliter ad vnam partem eius/
vt verbi gratia ternarius ad binariuȝ compa
ratus continet in ſe duo. ⁊ alium vnum que ē
media pars duorum. ſimiliter quatuor ad tria
cōparati continent in ſe tria ⁊ alium vnū. que
eſt tercia pars trium ſic quinq̄ ad quatuor cō
tinet quaternarium/ ⁊ alium vnuȝ qui ē quar
ta pars quaternarij/ ⁊ ſic de alijs. Superpar/
tiens numerus eſt qui inferiorem numerū to/
tum continet ⁊ ſuper hoc alteras eius partes
duas aut tres aut quatuor aut quinq̄ aut ali
as. verbi gratia. quinq̄ comparati ad tria ha
bet quinarius partes ternarij ⁊ vltra hoc du/
as partes eius ſcȝ duo. ſeptem ad quatuor cō
parati habēt in ſe quatuor ⁊ alias partes ei⁹
ſ. tria ſimiliter nouem ad quinq̄ cōparati ha
bent in ſe quinq̄ ⁊ alias eius partes ſcilicet q̄
tuor. Subſuperpartiens eſt qui continetur ī
numero ſuperpartienti cum aliquibus parti/
bus ſuis duabus aut tribus aut plurib⁹ dua
bus ſuis verbi gratia. tria continentur a quin
q̄ cum alijs duabus partibus ſuis. ⁊ quinq̄
a nouem cum alijs partibus ſuiſ ⁊ ſic de alijs
Subſuperparticularis numeruſ eſt numeruſ

Digitized by Google

qui cõtinetur in inferiori numero cũ aliqua p/
te ſua/ vt media aut tertia aut quīta. verbi grã
duo ad tria tria ad quatuor quatuor ad quin
 ꝗ ⁊ ſic de alijs. Multiplex ſubparticularis ē
numerus qui cõparatus ad inferiorē numerũ
continet in ſe totũ inferiorē numerꝫ multiplici
ter cũ aliqua pte eius. vbi gratia. quinariꝰ cõ/
paratus ad binariũ in ſe continet bis binos
i. quatuor ⁊ vnā partē eius. ⁊ nouē cõpari ad
quatuor ꝯtinent i ſe duos quaternarios ⁊ vni
tatem q̃ nouenarij ē ps vna. Multiplex ſup/
particularis numerus eſt que ꝯparatus ad infe
riorē numerꝫ continet eũ multipliciter cũ alijs
ptibus eius/ vt octonariꝰ cõparatus ad terna
riũ continet i ſe bis eũ cũ alijs ptibus eiꝰ. ſili
ter. xiiij. ad. xiij. compari continent in ſe bis ſe
nos ſcꝫ xij. cũ alijs ptibꝰ eius. ſic xvi. ad ſeptē
ſic xxij. ad nouē continēt in ſe bis nouē ⁊ cum
alijs quatuor ptibus ſuis. Submultipliciter
ſuppartiens numerꝰ eſt qui ad fortiorē ſibi cõ
paratꝰ continet ab eo multipliciter cũ aliqui/
bus ptibꝰ ſuis. vt tria comparata ad octo con
tinent bis cũ duabꝰ ptibꝰ ſuis. ſimiliter qua/
tuor ad xi. comparata continentur bis cuꝫ tri
bus partibus ſuis vt. d. Iſi.

Ertio mõ diuiduntur numeri ſm
Iſi. aut ſũt diſcreti aut continētes
Diſcretꝰ numerꝰ eſt q diſcretis mo
nadibus continet vt vbi grã. tria quatuor qn
ꝗ ſex ⁊c. Cõtinens vo nũerus ē qui cõiũctus
monadibꝰ ꝯtinetur vt ternariꝰ numerꝰ in ma/
gnitudine itelligatur. Et diuiditur hic nume/
rus in linealem ⁊ ſupficialē ⁊ in ſolidum. Eſt
aũt linealis qui incipiens a monade lineali/
ter ſcribitur vſqꝫ ad infinitũ. vñ alpha deſcri
bitur ꝑ deſignatiõe lineaꝝ. q hec lr̃a vnitatē
ſignat apud grecos. Superficialis numerus
ē ita ꝙ nõ ſolũ in lõgitudine ſꝫ etiã in latitudie
continetur/ vt trigonꝰ tetragonus ſeu q̃drago
nus pētagonus vel circularis ⁊ ceteri qui ſep
in plano pede. i. i ſupficie cõtinētur. ⁊ iõ figu
re ſunt hic ponēde ꝓ exẽplo. nã trigonꝰ nũerꝰ
totaliter ordiatur   quadratꝰ vero numerꝰ ē
ita   ⁊ tetragonus ita   pentagonꝰ ſi   ue
quinquangu   lus ē ita   Circularis nũe
rus ē ita   Spe   ricus vero numerus eſt
⁊   circularis. quãdo circulato nũero ⁊ multi
plicato ſurgit ⁊ in ſe conuertitur. vbi grã. qui/
quies quini quīquies hic circulus dũ in ſeipꝫ
multiplicatus fuerit in ſeipꝫ circulariter redit
⁊ ſperã facit q quīquies xxv. faciunt generali
ter. cxxv. Solidus vero numerus ē qui longi
tudine altitudie ⁊ latitudine continetur. Na
turã numeralē ⁊ numeroꝝ multiplicē diuiſio

nē ſimplicibus ꝓpoſui ſimpliciter intuendaꝫ
ꝓut pꝫ in vbis beati Iſi. cuius vba per oĩa
ſum ſecutus. Ex quibus pꝫ manifeſta ꝙ ſub
numeroꝝ diuerſitate diuerſimode latēt miſte
ſteria diuarſaꝝ intelligentiaꝝ in canõe ſcriptu
re diuinitus inſpirate. ⁊ ideo vt dicit boetius
libro. i. c. i. ſcientia numeroꝝ maxima eſt ⁊ inter
mathematicas ſcientias a ſapientibus atten
denda/ quia de omnibus nature exiſtentibus
de quibus habꝫ diſſerere philoſophia preua
let pre omnibus ariſmetica diſciplina. quia
ſine numero nec littera littere cõiungitur/ nec
ſillaba ſillabe recto ordie copulatur. Sic nec
ſubiectum a predicabili diſcernitur/ nec a con
cluſiõe in ſillogiſticis inter prima media ⁊ vl/
tima nõ diſtinguitur vbi primi ſecundi ⁊ vlti
mi ſiue tercij ratio non habetur. ⁊ ideo vt di/
cit boetius. omnes ſcientias precellit ſcientia
numeralis/ quia ſine ternario non ſubſiſtit tri
angulus/ nec ſine quaternario tetragonus ſi/
ue quadrangulus/ ⁊ ſic de ceteris. Sic etiam
in muſicis eſt videre/ quia muſica eſt modu/
latio que numerorum nominibus aduocatur
vt dicit idem Boetius/ vt patet in dyateſſerõ
⁊ in dyapente ⁊ i dyapaſon/ ⁊ alijs conſonã
tijs muſicis que ſine numero p̃cedente nõ do
minantur. ſicut nec aſtroꝝ curſus nec ortus ſy
deꝝ vel occaſus/ nec tẽpoꝝ nobis pateret va
rietas vel ſucceſſus ſi ſine nũerali adiutorio
regeremur. Oĩa etiã creata rõne nũerali ſunt
formata vt dicit idē. ⁊ etiã rõnis nũeralis ſunt
exemplaritas in aĩo cõditoris. vnde ſub certi
tudie numeri creati ſũt ⁊ diſtincti tres trini or/
dines angeloꝝ. ſub ſeptenario ⁊ ternario di/
ſtinguũtur virtutes ⁊ potētie oĩuꝫ rõnabiliuꝫ
⁊ ſpũaliũ aĩoꝝ. virtute ⁊ ſcia numerabili col/
ligant elemēta. ⁊ (vt ita dicã) nũeroꝝ ꝯiũctiõe
ſtigũtur vniuerſa tã ſpũalia ꝙ corꝑalia tã cele
ſtia ꝙ terrena. nec habēt nũeri ꝯpoſitionē īter
ſe/ ⁊ ꝓportionē ex alijs ꝙ ex ſeipis. vt. d. boe/
cius. Nã in ſubã nũeroꝝ inueniũtur par ⁊ im
par ex quibꝰ cõſtat oĩs nũerus/ q̃ diuina q̃dã
potētia cũ diſparia ſint ⁊ cõtraria tñ ex vna ge
nitura. ſ. monade oriũtur/ ⁊ i vnã ꝯpoſitionē
⁊ in ꝓportionis ſimilitudinē ſine medio con
iũgũtur. vt pꝫ ꝙ oĩs numerꝰ ſub ipari vel ſub
pari cõprehendit. Eſt aũt par numerꝰ q̃ põt
in duo equalia diuidi vnitate nõ interueniente
Impar vero ē q̃ nõ põt diuidi i duo equalia
vnitate intercidente. Vel ſcdm pictagoricam
diſciplinã. par numerꝰ eſt qui põt ſub eadē di
menſiõe diuidi i minima ⁊ i maxia. minima
q̃deꝫ quãtitate. i. diuiſione. maxio aũt ſpacio
⁊ magnitudine vt ſi diuidas centũ i q̃nq̃gita

⁊ quinquaginta. maximū ſpaciū eſt in q̄nquagīta. minima vero quantitas eſt diuiſio. Non enī diuiſū eſt niſi ſemel ⁊ nulla poteſt fieri minor diuiſio q̄ī duas ptes. nā quāto aliquis par numerus in plures ptes diuidit/ tāto magnitudo plus minuit/ vt pꝫ in arbore ſecta in plures ptes. Sꝫ numerus diuiſiōis ſiue quātitas multitudinis plus augetur. cuius ratio eſt vt dicit idē. q: magnitudo pōt minui ⁊ diuidi in infinitū/ ſed nūerus creſcit ⁊ pgredit i infinitū. ⁊ ideo pars numeri diuiſio ē ſꝫ magnitudinē maxima. ſed ſm quantitatē diſcretā minima. Impar vero numerus ē cuius numeralis diuiſio eſt in duas partes vel particulas inequales. Par aūt nūer⁹ quādoq̄ꝫ diuiditur in duas ptes equales ⁊ quādoq̄ꝫ iequales. quando vero diuiditur in partes equales/ ſi vna pars diuiſionis ē par ⁊ reliqua erit par. vt quādo octo diuidūtur i quatuor ⁊ q̄tuor. ⁊ xij. in ſex ⁊ ſex. ⁊ ſic de alijs. Si vero vna ps diuiſionis equalis fuerit ipar ⁊ reliqua neceſſario erit ipar. vt quādo ſex diuidūtur i tria ⁊ tria. ⁊ decē in quiq̄ꝫ ⁊ quiq̄ꝫ. ⁊ xiiij. in ſeptē ⁊ ſeptē. vnde in equali diuiſione nec paritas īparitati nec paritati īparitas admiſcetur. preterq̄ſolū in binario qui princeps ē paritatis ⁊ nō recipit inequalē diuiſionē/ q: ꝯſtat ex duplici vnitate ⁊ ex prima duoꝝ paritate. quando vero par numer⁹ diuiditur in ptes inequales ſi vna pars diuiſionis ē par ⁊ reliqua erit par/ vt ſi diuidatur denarius in octo ⁊ in duo vel in ſex ⁊ i quatuor. ſimiliter qn̄ ſex diuidit i quatuor ⁊ duo ⁊ octo i duo ⁊ ſex. ⁊ ſic de alijs ⁊ ſi vna ps diuiſiōis fuerit ipar alia ps neceſſario erit ipar. vt ſi diuidatur denari⁹ i ſeptē ⁊ tria ⁊ octo in quinq̄ꝫ ⁊ tria. ⁊ ſic de alijs. neq̄ꝫ vnq̄ fieri pōt vt ſi vna ps diuiſiōis par fuerit/ alia ps impar valeat inueniri. aut cū vna ſit ipar alia par poſſit intelligi. Impar autem numerus ſemp diuiditur p partes inequales ⁊ ſemp vna ps diuiſionis paritati/ altera iparitati deputat/ vt ſeptē ſi diuidas in quatuor ⁊ tria. altera portio par altera ipar iuenitur. ⁊ hoc generaliter in oībus iparibus inuenitur. Eſt aūt vnitas genitrix oīs pluralitatis. nam ſi ipari addideris vnitatē neceſſario parē nūerū generabis/ ⁊ ſi ꝺ paritate vnitatē dēpſeris mox iparē numeꝝ pcreabis. Omnium etiam numeroꝝ circa ſe poſitoꝝ ⁊ naturali diſpoſitione ſibi inuicem coniunctoꝝ medietas ē vnitas. verbi gratia. ſi dicatur vnū duo tria. vnitas addita facit binarium inter vnū ⁊ tria eē medium. Itē ſi dicatur duo tria quatuor vnitas addita binario facit ternarium eſſe mediū inter binarium ⁊ quaternarium. ſimiliter ſi dicatur tria quatuor quinq̄ꝫ vnitas addita ternario facit quaternarium inter tria ⁊ quinq̄ꝫ eſſe medium. ⁊ ſic de alijs aſcendendo pcedendū eſt. De paribus autē ⁊ ſpeciebus numeri pariter ⁊ imparis impariter ſupradictū eſt Iſtoꝝ autem numeroꝝ ſingulas creatiōes ꝓportiones cōuenientias ⁊ differentias proſequi eſſet longum. ⁊ ideo de numeroꝝ ꝓprietatibus hec ſufficiant. Hoc ſolum autem ſciam⁹ q̄ medium inuenire in numeris eſt difficile vt dicit Iſido. quia numeros eſſe infinitos certiſſimū eſt/ quia quantumcūq̄ꝫ aliquem ꝑtranſeris ⁊ finem faciendum putaueris per additionem vnitatis totum numerum parem vel imparem ꝓlongabis. Rationem autem ⁊ ꝓprietatem medij numeralis ſic aduertere poteris primo coniunge extrema ⁊ diuide ⁊ inuenies medium. verbi gratia. pone ꝓ extremis ſex ⁊ xij. ſimul iunge ⁊ habebis xviij. partire equaliter decem ⁊ octo ⁊ erunt nouem. Et eſt analogicum in ariſmetrica/ vt medius numer⁹ quot monadibus ſuperat primum totidem ſuperet ab extremo. Superat enī nouē ſex in tribus monadibus ⁊ totidē a xij. nouenarius ſuperatur/ vt dicit Iſido. li. ij. vnde ſuperius poſita ſunt exempla.

De menſuris.

m Enſure autem ⁊ pōdera ſepiſſime locū obtinent i ſcriptura quorum rationes ⁊ ꝓprietates ortū habent a geometria diſciplina. nam vt dicit Iſi. li. ij. geometria eſt menſurandi ſcientia que continet i ſe lineamēta ⁊ ſpacia ſiue interualla figuras ⁊ magnitudines/ ⁊ in figuris numeros ⁊ dimēſiones vt patet in circulis triangulis/ quadrangulis pentagonis/ ⁊ alijs infinitis ꝺ quibus omnibus non eſt preſentis negocij multa diffinire Sed pauca tāgere ꝓpter ſimplices/ de q̄bus facit Iſi. mentionem dicens ſic. geometrie q̄drip̄tita eſt dimenſio in planum/ in magnitudinem numerabilem/ in magnitudinem rationalem ⁊ in ſolidas figuras. Plane figure ſunt que longitudine ⁊ latitudine continentur que ſunt iuxta platonem numero quinq̄ꝫ. Numerabilis magnitudo que diuidi poteſt ſcdꝫ numeros qui i ariſmetrica edocētur. Magnitudines rationales ſunt quarum menſurā ſcire poſſumus per iudicium rationis/ ſicut irrationabiles quarum menſure quantitas cogni-

ta non' habetur. Figure autē ſolide ſunt
que longitudine latitudine ⁊ altitudine conti
nentur/ vt eſt cubus. Sunt autem plane
figure plures ſpēs/ vt dicit idem. quia prima
plano pede eſt circulus qui vocatur circundu
cta/ in cuius medio punctus eſt quo cūcta cō
tingunt. ⁊ punctū illius geometrici centrū vo
cant plano pede ita Quadrilatera figu
ra eſt in plano qua drata que ſub qua-
tuor rectis lineis iacet ita Dyatratecon-
gramon figura eſt plana ita Or-
togamiū id eſt recti āgulum figura plana
eſt. i. triangulus ⁊ habet angulum rectū ita
Pyſopleur⁹ ē figura plana ⁊ recta ſub-
ter in ſolidum conſtituta ita Spe-
ra eſt figura in rotūdduʒ formata que i
cunctis partibus in ſolidum ē eq̄lis ita
Cub⁹ ē figura ꝓp̄a ſolida q̄ ilōgitudīe
latitudīe altitudīe ɔtinet̄ i ſolidū ita
Chilindrus eſt figura quadrata habēs
ſuperius ſemicirculū ita Conus eſt figu
ra que ab amplo in āgu ſtuʒ fit ita
Piramis eſt figura que in modū ignis
ab amplo in acutum conſurgit ita Inci
piteʒ hec diſciplina a primo pūcto cuius
pars eſt nulla. inter oīa menſurari pñt eſt mi-
nimū dimēſiue ⁊ tñ maximū prātiue/ q2 oium
linearꝫ eſt principiū a quo oēs icipiūt ⁊ ꝓgrdi
ūtur. ⁊ i quo oīa finiūt̄. Scd̄o vnt̄. linea q̄ ē re
cta lōgitudo ſine latitudi que ex equo iacet in
ſuis punctis/ quia puncto incipit ⁊ in puncto
finitur. Superficies vero eſt longitudo cū lati
tudine. Spiſſitudo autem tñaʒ habet dimē
ſionē/ ſcʒ latū longū ⁊ ꝓfundū ſiue altum. Ex
iſtis tribus dimēſionibus cōſiſtit oē corp⁹ ſcʒ
ex longo/ lato/ ⁊ ꝓfundo. ⁊ ex his tribus ɔtin
git omnē corpulentā ſubām habere pondus
numerꝫ/ ⁊ menſurā. poteris tñ ſcd̄m artē nūe-
randi mediū geometricū inuenire. nā eius ex-
trema multiplicata tantū faciūt quantū ⁊ me-
dia duplicata. vbi gr̄a ſex ⁊ xij. faciūt xviij. me
dia huius ſunt octo. nouē. mō ſex multiplica-
ta duodecies faciūt ſeptuaginta duo. ſilr̄. xij.
ſexies faciūt ſeptuaginta duo. ſilr̄ octo multi-
plicata nonies faciunt lxxij. ſimiliter nouē mul
tiplicata octies faciūt tantūdē. ſex igitur ⁊ xij.
multiplicata faciunt ſiptuageſies diſpōdius.
media vero ſcʒ octo ⁊ nouē multiplicata tātū
faciūt vt dicit Iſi. li. xij. Circulus itaqꝫ ē linea
a pūcto vſqꝫ ad punctū circa centrū equis ſpa-
cijs circūducta. hec aūt ē figura ſimpliciſſima
capaciſſima ab oī anguloſitate remotiſſima/
exterius cōuexa/ iteri⁹ cōuexa/ motui aptiſſima
⁊ reuolutioni cōgrua. cuius circūferētia a ſuo
pūctuali centro eſt remotiſſima/ inter oēs figu
ras ē ꝑfectiſſima/ omēs figuras ⁊ figurabilia
ambigens/ oīa poteſtatiua intra ſe cōtinens
⁊ a nullo extraneo p̄terq̄ a ſe eſt ɔtenta/ vt pa
tet in circulo celi qui ābit oīa ⁊ nō ābitur/ con
tinet oīa ⁊ nō ab alio extrinſecus ɔtinetur. vn
de dicit Iſi. ſicut intra x eſt oīs nūerus/ ita in-
tra circulū oīuʒ figurarꝫ claudit̄ ābit⁹ ita
⁊ breuiter dicā circuli ꝑfectionē ⁊ rōneʒ
circularē quadā naturali emulatiōe oīa mira-
biliter imitātur. nā circularē formā celū ſibi vē
dicat ⁊ motū/ ſic planetarꝫ orbes in ſe circula
riter reflectūtur. ſic ſiderꝫ curſus annorꝫ ⁊ men
ſiū ⁊ diuerſorꝫ tēporꝫ anfractus in ſe icipere ⁊
in ſe redire continue concernūtur. ſic elementa
inuicē agūt ⁊ patiūtur. ⁊ que ꝑ corruptionem
dſinere vidēt ꝑ generatōeʒ iterꝫ reuertūt̄ ſic ɔti
nui mariū fluxus ⁊ reflux⁹ fluūt ⁊ refluūt/ ⁊ cū
deſierit iterꝫ moriūt̄. ſic herbe ⁊ arbuſta fruct⁹
⁊ ſemina inde reciproca a ſe exeūt ⁊ in ſe ɔuer-
tūtur. Sic celeſtes ſpūs a deo exeūt per creati
onē ⁊ in deū mouētur ꝑ affectionē a deo emit
tūtur ꝑ actionē ⁊ ad deū reuertūtur ꝑ gratiarꝫ
actionē. Sic ⁊ aīa rōnalis ab ariſto. compara
tur circulo rōne ſue perfectiōis ⁊ capacitatis.
Omniū eni figurarꝫ yſpimetrarꝫ. i. eq̄les am-
bitus habentiū maximus ē circulus. ⁊ iō tot⁹
mūdus ſpericā hʒ formā qui ad hoc creatus ē
vt eū capiat aīa ꝑ intellectū. Uniuerſitatis cō
ditor ē deus qui in circulo deſignatur. naʒ vt
dicit trimegiſtus. monas monadē genuit/ ⁊ i
ſe ſuū reflectit ardorē. i. amorē. naʒ pr̄ generat
ab eterno filiū ⁊ ꝑ filiū ſpectat ſpm̄ ſācū qui
eſt ardor. i. amor vtriuſqꝫ nexus. naʒ de⁹ pr̄ ab
eterno ſe intelligit ꝑfecte/ ⁊ intelligēdo ꝑfecte
ſe diligit/ que dilectio vltra ſe ad aliud non ex
tendit/ ſed potius ad intelligētē ⁊ itellectuʒ. i.
p̄reʒ ⁊ filiū a quib⁹ ꝓcedit ipa dilectio ad mo
dū circuli ſe reflectit. vnde idē eſt de⁹ in eſſētia
pr̄ intelligens ⁊ itelligendo filiū gignens ⁊ fi
li⁹ a pr̄e genitus ⁊ itellect⁹/ ⁊ amor a pr̄e ꝑ fili
um ꝓcedens/ ⁊ i vtrūqꝫ ſe reflectens. ſ. ſpūs ſā
ctus. Ex quo patere poteſt ꝙ ꝑfectio eſt i diui
duis ꝑſonis q2 earꝫ pluralitas trinitat̄ numerꝫ
nō excedit. Ideo etiā ſcd̄s phūs iterogat⁹ qd
eſſet de⁹ ſic rn̄dit. Deus īquit eſt intellectualis
ſpera/ circulus cuius centrum vbiqꝫ eſt/ circū-
ferentia aūt nuſq̄. Ex quo pʒ ꝙ rō circuli relu
cet in qualibet creatura.

Triangulus ē figura habens tres
angulos equales duobus rectis.
Quid aūt ſit angulus rectus alias determina
tur. ɔparatur aūt aīa vegetabilis que habʒ tres

potentias in ſe ſcȝ generatiuam/nutritiuam/ ꝛ augmentatiuam/ triangulo qui primus eſt omnium figurarum geometricarum/quia vege-tabilis eſt prior omniũ animarũ habens i ſe ternariũ potẽtiarũ. Eſt aũt triãgulus inter figu-ras ãgulares p̄m⁹ qꝛ ſolidã hȝ lõgitudinem ꝛ latitudinem. ꝛ ideo omnis figura habens plures angulos vt tetragonus.i. quadrangu-lus pentagonus ꝛc. tot in ſe ꝯcludit triangu-los quot linee ab angulo in angulũ ꝓtrahun-tur vt pȝ in quadrãgulo qui duos ꝯtinet triã-gulos ſi ab vno angulo ad aliũ ãgulũ oppo-ſitũ linea deducat̃ vt hic ꝛ ſi ab alio an-gulo linea ad oppoſitũ ꝓtrahatur qua-tuor triãgulos cõtinebit vt hic ꝛ ſic in oĩ-bus figuris alijs tot eidẽ diui dunt triã-guli quot ipſã figurã angulos habere cõtigit vt quadrangulus quatuor eductis lineis triã-gulos quatuor cõtinebit. ꝛ pentagonus quin-qꝫ. ꝛ exagonus ſex. ꝛ aptagonus ſeptem. ꝛ ſic de alijs vt dicit boetius libro ariſmeticorũ c.vi. at vero triangula figura ſic ꝑ angulos di-uiſa i alias figuras nõ reſoluitur niſi i ſeipãȝ ĩ tres eni ãgulos diuiditur vt patet hic adeo enim eſt hec figura latitudinis pri-ceps vt cetere ſupficies in hãc reſoluãtur ipſa vero q̄m nullis eſt pricipijs obnoxia neqꝫ ab alia latitudine ſumpta iiciũ in ſeipſam ſolua-tur/vt dicit idem ibidem. Nulla vero poteſt ex-cogitari figura angularis que nõ habeat ortũ ꝛ principiũ a triangulo. nã triãgulus omniũ aliarum formarum ꝛ figurarum eſt pricipiũ ꝛ elemen-tũ. Et hoc pȝ in numeris. nã quaternarius na-ſcitur ex ternario qui triangulus eſt ſiue trigo-nus ꝛ ex vno qui p̄t ãte trigonus eſt generatur nã hãc dignitatem hȝ vnitas que m̄r eſt oĩuȝ numerorum vt in ſe vim obtineat nõ actu ſȝ ptã-te oĩum numerorum qui ab ipſa generantur/ vt dicit idem boetius li.ij.c.xviij. ſic ꝛ pentago-nus ex quaternario ſupra ſe poſito ꝛ vnitate que vicem ſuplet trianguli generatur. ꝛ ſic de omnibus alijs numeribus figura põt oſtendi qꝛ ſemp ex figura triangula quilibet numerus generatur/ſicut ibi in terminis boetius deter-minat manifeſte ponẽs exẽplũ in tetragonis pentagonis exagonis ꝛ in alijs multis.

Habet ꝛ aliud ſingularis ꝓprietatis figura triangularis quia omnis alia figura ſibi po-teſt eſſe baſis ꝛ ex baſe ſuppoſita poteſt ſurge-re figura triangularis quia omnis alia figu-ra piramidalis que habens in ſe formã trian-gularem tot in ſe continet triangulos quot cõ-tinet angulos in ſeipſa baſis. vbi gratia ſi pc-natur quadrangulus ꝓ baſe poteſt ſuper ſur-gere figura piramidalis/tot in ſe cõtinens tri-angulos quot in ſe tetragonus ideſt quadrã-gulus dignoſcitur angulos in ſe continere/ vt patet in hac figura Similiter i baſis ſu-erit pentagona pi ramis ſurgens trian-gularis quinqꝫ triangulos repreſentare pote-rit ſupra baſim vt patet in figura piramidali poſita ſup baſim pentagonalem vt hic Sic etiam ſupra baſim exagonam põt ſurgere piramidalis figura ſex continens triã-gulos manifeſte. ꝛ ſic de alijs. Ipſa etiam fi-gura trianguli potent piramidis eſſe baſis vt dicit idem. ꝛ in ipſo triangulo piramidali tri-plex triangulus ſecundum tres angulos pote-rit inueniri/vt patet hic Mira ita vide-tur diuina diſpoſitio in omnibus ſȝ po-tiſſime in numeris ꝛ figuris. De alijs autẽ fi-guris tam numerabilibus q̄ꝫ geometrias mo-do videtur ſuperſedendũ ꝓpter difficultateȝ ꝛ infinitam figurarum diuerſitatem quãuis ſingularum conſiderationum maximam con-ferat vtilitatem theologice diſcipline vt patet ĩ quadrangulo qui eſt inter figuras ꝛ numeros ſolidiſſimus equis lateribus diſtinctuſ ꝛ euã-gelicam repreſentans doctrinam/que per de-cem partes orbis immobilem optinet verita-tem atqꝫ firmaȝ. vt dicit Beda ſuper gen. An-gulus autem multarum figurarũ eſt commu-ne ſubiectum quia omnes predicte figure ſub diuerſitate angulorum terminant̃. Eſt autem an-gulus duarum linearum alternus contactus Secundum modum autem contigendi ſe va-riatur angulus/quia nunc rectus nunc obli-quus vel reflexus nunc acutus nũc obſtuſus. Maxima autem virtus conſiſtit in angulo re-cto quia in ipſo tota virtus que conſiſtit in li-neis a baſi confluentibus ad angulum fortifi-catur propter linearum concurſuȝ pariter ꝛ cõ-tactum vt patet in oculo qui omnia compre-hendit ſub angulo. naȝ radij qui linealiter ve-niunt a re viſa faciunt vnam piramidem cui⁹ conus eſt in pupilla ꝛ baſis in re viſa ꝛ hi ra-dij inangulãtur in centro pupille ꝛ per angu-lum illum piramidalem formatur viſus/vt di-cit auctor perſpectiue. quere ſupra li.iij. de ma-teria viſus. ꝛ in li.v. d̄ materia oculorum. Par-tes itaqꝫ oppoſite inter ſe oppoſite ꝛ ab inui-cem ſuperate in angulis cõueniũt ꝛ pariter ĩ vnum finiuntur. Pauca itaqꝫ de natura figu-rarum ꝛ angulorum exempli gratia ſunt hic di-cta/ vt ſciamus quia illorum rõ nõ eſt neceſſaria ad diuerſa miſteria diuine pagine cognoſcen-da que ſub numerorum ꝛ figurarum methaphoris multiformiter ſunt velata. nam ſicut circulus

ſignat animam rationalem/ ⁊ triangulus aīaꝫ vegetabilem/ ſic quadrangulus animam ſenſibilem/ nam ſicut quadrangulus linea ducta ab angulo vſqꝫ ad āgulum oppoſitum duos continet triangulos/ ſic anima ſenſibilis duplicem in ſe habet triangulum potentiaꝝ ſeu virtutum. nā anima ſenſibilis p̄ter tres potentias vegetabiles habet virtutē apprehenſiuā cōcupiſcabilē ⁊ iraſcibilē/ q2 anima ſenſibilis eſt vegetabilis ⁊ non ecōuerſo. ⁊ ſic de alijs figuris diuerſe rationes miſtice/ ⁊ ſpūales eliciuntur ⁊ ſpūalia corpalibus adaptātur. Sub iſtis autem figuris cōprehendūtur menſuraꝝ ⁊ pondeꝝ rationes. Eſt autem menſura vt dicit Iſi. li. xvi. c. penul. res aliqua modo ſuo vł tpe circūſcripta ⁊ hec eſt aut corporis/ aut temporis/ aut ſpacij localis. corporis menſura ē vt hominū ſeu lignoꝝ aliarumqꝫ reꝝ corporaliū breuitas vel longitudo. oē enim corp⁹ dimenſionem habet ꝓpriam ⁊ menſura eſt vocata qua fruges ⁊ liquores/ ceteraqꝫ ſicca ⁊ humida metiuntur vt modius/ vrna/ amphora/ ⁊ ſextarius. Menſurarum autem minima ps eſt codeariuꝫ/ quod eſt dimidia pars dragme ponderant ſiliquas nouem que triplicata cōculam facit. nam concula dragma vna ⁊ dimidia adimpletur. ciatus autem pondus continet decem dragmarum/ quibus ſi quinqꝫ addideris dicitur oxifalus. acetabulus quarta pars eſt emine xij. dragmas continens. Cotula eſt emina continens ciatos ſex que ideo cotula dicitur/ quia cote greco ſermone vt ticon dicitur. ⁊ ſi emina ſextarij in duo equalia incidetur concula nominatur. emina autem pōderat libram vnam que geminata ſextarium facit. Eſt autem ſextarius menſura duarū librarum quibus aſſumptis bilibris nominatur, aſſumptus autem greco ſermone ſit cenit. quiquies autem cōplicatus qui narē ſiue gomor facit. adice vel adiace ſextum cōgiū reddit. nā congius ſex metitur ſextarijs a quo ſextari⁹ nomen ſūpſit. congiū a congiendo ideſt per augmentū creſcendo vocatur. vnde ⁊ pecunia gratia beneficij data cōgiariū eſt vocata. vnuſqſqꝫ enim imperat[illegible] fauoreꝫ populi captās addicebat ad menſuram vt in donis largior videretur. Congiariū ē ſpecialiter mēſura liquidoꝝ cuius rem ⁊ nomen ſimul a romanis impoſitum inuenimus. Metreta auteꝫ liquidorum menſura eſt a metro greco ſic vocata/ ⁊ eſt cōmune nomen ad omnes menſuras liquida continentes. Modius eſt dictus eo ꝙ ex ſuo modo ſit perfectus. eſt enim menſura librarūꝫ xliiij. ideſt ſextariorum xxij. ⁊ ideo operum

perfectorum dei typus eſt ⁊ figura. viginti duo opera fecit deus infra opera ſex dierum. nam prima die fecit deus ſeptem ſcilicet materiam ⁊ formam/ angelos/ luceꝫ ſiue igneꝫ celos ſuperiores/ aquam/ terram/ ⁊ aerem. Secūda firmamentum ſolum. Tertia quatuor maria ſemina ſationes ⁊ plantaria. Quarta die fecit tria/ ſoleꝫ/ lunā/ ⁊ ſtellas. Quinta die tria piſces/ reptilia/ ⁊ volucres. Sexta die fecit q̄tuor. beſtias/ iumenta/ reptilia terre ⁊ hoiem. Et facta ſunt xxij rerum genera in diebus ſex. ⁊ xxij. generationes ab adam vſqꝫ ad iacob/ ex cuius ſemine naſcitur omnis gens iſrael. Et xxij. ſunt libri veteris teſtamenti. ⁊ xxij. litterarum elementa. quibus tota traditur legis diſciplina. His igitur exemplis modius menſuram xxij. ſextariorum continet ſcd̄m moyſi traditionem ⁊ eſt modius a modo dictus quaſi menſura moderata/ vt dicit Iſidorus. Satum genus eſt menſure iuxta morem prouintie paleſtine vnum ⁊ dimidium modium continens vel capiens/ cuius nomen ex ebraico ē ſumptum. Satum enim apud eos ſumptio ſiue leuatio nominatur eo ꝙ qui metitur eādeꝫ menſuram ſumat atqꝫ leuet. Satum aliquando ponitur pro modo xij. ſextariorum/ vt dicit idem. Bacus eſt menſura capiēs ſextaria quinquaginta ⁊ eſt bacus in liquidis/ ſicut in ſiccis chorus ⁊ ephi. Amphora ab anſis eſt vocata quibus hincinde leuatur. ⁊ recipit frumēti vł vini modios ytalicos tres. Cadus ē amphora continens tres vrnas. vrna autem eſt menſura/ quam quidam vocant quartarium ⁊ ē ꝓprie dicta vrna que ꝓ condendis defunctoꝝ cineribus adhiberi ſolet. De quo poeta. Celo tegitur qui non habet vrnaꝫ. Artata mēſura ē apud egyptios lxxij. ſextarioꝝ cōpoſita ſic dicta ex numero ꝓpter lxxij. linguas gentiū que orbem impleuerunt. Gomor eſt menſura xl. modiorum/ vt dicit Iſi. vel dicitur mēſura quatuor modioꝝ/ vt dicit glo. ſuper exo. c. xvi Chorus eſt menſura triginta modioꝝ ⁊ eſt ſic dictus a coaceruatione. coaceruati enīꝫ modij triginta inſtar collis videntur ⁊ onus cameli efficiunt(Hucuſqꝫ Iſi. li. xvi. Sunt ⁊ multa alia menſuraꝝ genera quoꝝ nomina non ſine grandi miſterio ſacre ſcripture ſūt inſerta ſerie. nā quodlibet vaſculū reꝝ menſurabiliū cōtentiuum ſub menſure noīe cōtinetur/ vt pꝫ in diuerſis exemplariter. Acceptabiluꝫ enī dicitur vaſculū in quo vinū deo offerēdū in ſacrificio ꝓbari debuit an eſſet puꝝ vel corruptū. Vas autem vbi ꝓbatur ⁊ acceptabatur acceptabilium dicebatur. Vaſculū autem in quo acetoſū

⁊ corruptum ponebatur acetabulum vocabatur/ vt dicit Iſi. li. x. Ampulla ē modica liquoris menſura quaſi ampla dulla. Similis enī eſt in rotunditate bullis que ex ſpumis aquarum fiunt ⁊ ex venti ſubtractione excedunt ſubtilitate non modica ⁊ inflāmātur. Alabaſtrū eſt vas vnguentariū a ſuo genere ſic vocatuꝫ quia ex ſua ꝓprietate omnia vnguenta intus poſita conſeruat diutiſſime incorrupta/ vt patet ſupra in tractatu de lapidibus. Archa vas eſt repoſitorium ⁊ menſura tantū in quo repoſita a viſu arceantur ne paſſim ab omnibus videantur. inde etiam dicitur archanum ideſt ſecretum qđ a cognitione multitudinis ex induſtria eſt arcatum. Amphora ē determinata mēſura ab anſis ſiue auribus nominata/ vt patet ſupra. Bacus eſt menſura rebus liquidis menſurandis ſcđm legis continentia deputata. Bachia eſt menſura bachi ideſt vini vſibꝰ generaliter deputata. Calix determinata eſt potus portio ⁊ menſura a cala quod eſt lignum dicta quia talia vaſa prius de viminibus ligneis cōponebantur ſicut ⁊ calathi. Cacabinū eſt vas fictile cibis ⁊ potibus deputatum/ ⁊ dicitur melius neutraliter ꝙ maſculine ſicut ⁊ ſalinum ideſt ſalis vaſculum/ ſicut ibideꝫ dicit Iſido. Cacabus eſt vas coquinarium diuerſis vſibus ⁊ decoquendis carnibus deputatum. idem ⁊ vas cocula nominatur. Cadus idem eſt qđ dolium paruum continens modios tres/ vt dicitur ſupra. Calathus autem eſt vaſculum vimineum vuis ⁊ ficubus deferendis appropriatum. Cribrum eſt vaſculum rotundum multis foraminibus oculatū ſic dictū curriferū eo ꝙ in eo currat triticū ſeu frumētuꝫ. Nam in cribro cōcutitur triticū vt a lapillis et paleis ſeparetur. naꝫ grana que ſunt pura trāſeūt ꝑ foramina paleis in cribro remanētibus ac lapillis. Ciſta archa eſt modica. vnde diminutiue ciſtula vel ciſtella a coſtis cāne vel viminis quibus texitur eſt nominata. Cophinus eſt vaſculum ex virgultis contextū ad deferendum ſtercora deputatum. ſicut dicitur in pſal. manus eius in cophino ſeruierūt. Celata ſunt vaſa aurea vel argentea ſignis euidentioribus intus vel extra expreſſa. a celo dicta quod eſt genus ferramēti quod vulgo ciliſionē vocant vt dicit Iſi. Cimbria ſunt poculorū genera in extremitatibus oblonga. ⁊ in medio lata ad moduꝫ cimbe nauis. Coclear eſt iſtrumentum modicū menſure oris ꝓportionatum quo varia ciborū genera ⁊ maxime liquida ori manus officio deferūtur. hinc eſt illud dictū antiquorū Sum coclear habilis ſꝫ minus vtilis ouis. Nunc ꝙ ſcire poteris cur coclear e dicor. Iſid. Diſcus idem eſt quod ſcutella lata ⁊ rotunda a do ⁊ eſca ſic vocata. Dicitur autem diſcus quaſi dans eſcas ideſt apponēs a quo ⁊ diſcūbētibꝰ dicti ſūt. Doliū ē vas ꝯcauū a dolendo ſic vocatū eo ꝙ pluribus fit aſſeribus artificioſe pariter colligatis. Emicadium eſt vas olearium continens dimidiū cadum. Enophorum eſt vaſculum continens vinum. eno enim vinum de quo dicitur. Uertitur enophori fundus ſententia nobis (vt dicit Iſido. Enuſtus eſt ſpecies poculi ſiue vaſculuꝫ quod ebibitur vno ſpiritu ideſt hauſtu vt dicit Iſi. Fiola eſt dicta a vitro. nam filin grece vitrum dicunt/ ⁊ eſt vaſculuꝫ interius latum habens collum ſtrictum in quo vinū diſcernitur potiſſime per calorem. Philaterium eſt paruum vas vitreum vel criſtallinuꝫ ī quo ſanctorum reliquie conſeruantur. Philateriū autem aliud eſt ſcꝫ membrana vel breuitellus in quo iudei ſcribebant legem vt religioſi viderentur. iuxta illud. Dilatant eniꝫ philateria ſua ⁊c. Fiſcus ſaccus eſt publicus quē habēt exactores ⁊ in eo emittunt publicum debituꝫ quod redditur regibus. iuxta illud quod non accipit chriſtus capit fiſcus. Fiſcella eſt vaſculum modicum ad modum alueoli ex viminibus contextum ⁊ bitumine vel pice circūlinitum. ſicut fuit vas in quo reponebatur moyſes quando flumini exponebatur. Gauata ē ſcutella maxima concaua ⁊ profunda ſic dicta quaſi cauata. g. pro. c. littera poſita vt. d. Iſido. Gazophilacium eſt vas repoſitorium/ archa ſcꝫ vbi colliguntur ea que ad indigentiū curam in templo offeruntur. ⁊ eſt archa illa ſic dicta quia gazarum eſt diuitiarum cuſtodia. nam philare grece cuſtodire dicitur latine/ vt dicit Iſido. vnde gazophilacium fuit archa vel domus reſeruans communes oblationes omnium/ ſicut muſac regum ⁊ corban ſacerdotum/ vt dicit gl. ſuper. iiij. li. regum. xvi. Ydria vocatur vaſculum aque vſibus deputatum. ydor eniꝫ in greco dicitur aqua in latino. Caniſtrum eſt vaſculum ex viminibus ſiue cānis arundinis contextum fructibus deferēdis deputatum. Canulum eſt cōſimile vaſculum ex virgis albis ⁊ flexis artificialiter preparatum. Lāpas ē vas vitreū tēue/ ſubtile/ fragile/ planū/ ꝑſpicuū/ diafanū ſuperiꝰ patulū rotūdū inferius autem ſtrictum ⁊ oblongum/ igni nutriendo deputatum. Et dicitur a lambo lambis/ eo ꝙ ad nutriendum flāmā oleuꝫ lambe

re videatur. vnde omne vaſculum in ſummita
te lucens lampas dici poteſt vt dicit bali. que
re ſupra in li. xv. de metallis. ⁊. c. de vitro. La
terna dicitur eo ꝙ ſit in ea interius lux incluſa
fit enim ex vitro vel ex cornu lucido ſiue quo/
cunq; perſpicuo recluſo intus lumine vt venti
flatus adire non poſſit ⁊ ad lumen vndiq; pre
bendū facile vbiq; circūferatur (vt dicit Iſi.
lucerna a lychno eſt dicta. vnde breuis eſt ſil/
laba lu. prima. vnde perſius. Depoſite piguē
nebulam mouere lucerne. Si enim lucerna a
luce diceretur falſus eſſet verſus/ vt dicit Iſi/
do. lychnus autē qui ⁊ lichinus eſt dictus cā
dela eſt lucerne vt dicit idem. Lagena eſt va/
ſculum viniferum a lagenis grece ſic vocatū
vt dicit Iſido. lagenam autem vulgariter vo
camus barillum ſiue coſtrellū cuius diminu
tiuum dicitur laguncula quam nos dicimus
bariſellum. ſecundum autem naturam lagene
vel bariſelli mutatur ſapor vel virtus ipſius vi
ni. vnde ſi lagena fuerit corrupta. optime au/
tem lagene fiunt de tamariſco a quo vinū cō
trabit ſaporem ⁊ virtutem opilatiōes ſplenis
diſſoluendi/ vt dicit conſtan. Lauatoriū ſiue
labrum dicitur vas plumbeum vel eneū aqua
rum ad ablutionem manuum fiſtulis ⁊ cōdu
ctibus receptiuum. ⁊ dicitur labrum non ſolū
quia ad lauandum eſt factum/ verum etiā a
labio labrum dicitur/ quia eius orificium re/
panſum ſolet fieri ad modum labij ⁊ refluxū
lauatoria etiam talia laquearia dicuntur i. iij.
li. regū. c. vi. in quibus ſacrificia templi a ſa/
cerdotibus lauabantur. Lenticula ē vas ole/
arium ex ere vel argento factum a liniendo di
ctum. oleo enim ſacro in talibus vaſculis re/
ſeruato reges ⁊ ſacerdotes liniebantur/ vt di/
cit Iſidorus. Lebes eſt vas eneum ad vſum
coquendi carnes preparatum. vnde ex frequē
ti vſtione nigredinem contrabit ⁊ immundici
am ⁊ indiget frequenti confricatione ⁊ exterſi
one. ex vino autem metalli lebetes ⁊ ſicut cal
daria inficiunt cibaria diu in eis repoſita/ niſi
ab eis citius extrabantur. Loculus eſt vas re
poſitorium in quo pecunia quaſi in priuato
loco reſeruatur. eſt idem qđ burſula vel mar
ſupium/ vt dicit Iſidorus. Marſupium eſt
vaſculum repoſitorium ſcilicet ſacculus num
morum ⁊ eſt a marſupa in greco in latinū de
riuatum. Mulgarium eſt vas in quo pecorū
lac mulgetur/ vt dicit Iſidorus. Mola ē ſcu/
tella maxima profunda a rotunditate ſic pmi
tus nominata. nam omnia rotunda dicuntur
mola apud grecos. Nola modica campanel/
la dicitur a nola ciuitate campanie ſic dicta/
vbi primitus eſt inuenta. ⁊ eſt modicum va/
ſculum ſonorum dictum tintinnābulum ſicut
id quod ſepius collis canum ⁊ pedibus aui/
um eſt ſuſpenſū/ vt dicit. b. Olla eſt dicta eo
ꝙ ebulliat in ea aqua igni ſubiecta/ vt vapor
altius emittatur. vnde ⁊ bulla dicitur eo ꝙ q̄
in aqua venti ſpiritu eleuantur ⁊ ſuper aque
ſuperficiem diſcedente vento per moram ali/
am ſuſtentantur. Paraphis eſt quadrangu/
lum vas ⁊ quadratum dictum quaſi paribus
abſidis. Patena eſt que fit diſperſis parenti/
bus ⁊ latis oris vt dicit Iſidorus. Patera
genus eſt fiole ſic dicta eo ꝙ ea potare ſolem?
vel q2 ſit patens diſperſis labijs/ vt dicit Iſi
dorus. Poculum a potando eſt nominatum
eſt enim omne vas in quo eſt bibendi conſue
tudo. Patella autem dicitur quaſi patula ol/
la os enim baber magis patens ꝙ olla. nam
orificium ſecundum latitudinem fundi babz
latum. ⁊ eſt vaſculum eneum vel ferreum mul
tis vſibus neceſſarium. Peluis eſt dicta/ eo
ꝙ pellis manus vel pedis in pelui ablui con
ſueuit. Pixis pixidis eſt vaſculum a buxo fa/
ctum. pixis eſt vocatum. nam quod nos buxū
greci pixim vocant. fit autem pixis nunc dē me
tallis/ nunc de ebore/ nunc de lignis. ⁊ eſt va/
ſculum varijs vſibus deputatum. ⁊ maxime
litteris deferendis. conſeruandiſq; electuarijs
odoribus/ liquoribus/ puluerībus/ ⁊ vnguē
tis. Quiſquilarium eſt vaſculum vel quod/
cunq; receptaculum vbi quiſquilie idest fru/
mentorum purgamenta reſeruantur/ vt dicit
P. Sartago a ſtrepitu ſoni eſt vocata/ quia
in eo ardet oleum. eſt enim genus patelle in
quo cum pinguedine butyro vel oleo fit fri/
xura. Siphon vas eſt appellatum eo ſufflan
do aquas fundat. nam talibus vaſis vtun/
tur orientales. currunt enim cum ſiphonibus
plenis aqua quando ſentiunt domum arde/
re ⁊ extinguunt incendia. cum eiſdem etiā mū
dant aras aquis experſis ad ſuperiora/ vt di
cit Iſidorus. Rapatorium eſt vaſculum in
quo rapule ſiue rape terra effoſſe recipiuntur/
cuſtodiuntur vel etiam decoquuntur/ vt di/
cit idem. Ciphus eſt vaſculum ligneum vel ar
genteum ſiue vitreum in quo bibimus vel de
quo manus lauamus/ vt dicit Iſidorus.
Situla a ſiti eſt dicta/ eo ꝙ apta ſit ſitien/
tibus ad bibendum/ vel quia aquas ſitit
dum eas nunc recipit/ nunc effundit. dum
enim vna ſitula effunditur alia adimpletur.
Sicharſia eſt burſa vel ſacculus itinerantiū i

quo ſolet deferre panem ⁊ reponere ea que ad
viaticum neceſſaria ſunt in via. Sporta eſt di
cta in quo portantur panes ⁊ alia que domui
ſunt neceſſaria. vel ſic dicitur quia ex ſporto fi
eri cōſueuit. Scortia ē vas oleariū ſic dictū eo
ꝙ ex corio ſit factū vt. d. Iſi. Sartella a ſarto ꝑ
diminutionē eſt dicta. naʒ ſarto paruulo ⁊ ro
tundo ſimilis eſt vt dicit Iſi. Scriniū ē parua
ciſtula corio ⁊ clauibus circūtecta in qua pecu
nia ⁊ alia familiaria reſeruātur. Salinū ē ſtal
tica ideſt vas aptuʒ ſali quaſi ſalatha. vt dicit
Iſi. Triſilis eſt quodlibet vas qđ ex trib⁹ pe
dibus ſuſtētatur/ vt dicit Iſi. nam qꝛ quatuor
pedibus ſiſtitur abuſiue triſilis nūcupat̄. Tu
ribulū eſt vaſculū eneū vel argenteū ſiue au-
reū duplicatuʒ inferius clauſū/ ſuperius vero
multipliciter perforatū cremādis thuri ⁊ thuri
ficādi officio deputatū/ ꝑ cuius foramina ſu-
perius fumus thuris ignis incēdio reſolutus
in aere euaporat. partes aūt eius due trib⁹ ca
thenulis pariter continētur. Ventilabrū ē va
ſculū ſiue inſtrm̄ quo palee a tritico in vēto ab
inuicē ſeparāt̄. ⁊ habet ventilabrū iſtud pro
priū ꝙ illud quod ē leuius ⁊ vilius prius eij-
cit/ ⁊ quod ē grauius intrinſecus occultat̄. Vter
eſt vas vinariū ex corijs aialiū ꝑ artificiū ꝑpa
ratū. ⁊ ideo vter ab vtero eſt vocatuʒ/ vt dicit
Iſi. Vrna eſt amphora de quo ſupra eodem.
Vrceolus ab vrna diminutiue eſt dictus/ ⁊ ē
vaſculū nūc vinis nūc aquis effundendis cōi
ter aſſignatū. ꝓprie tamē ſolet vocari vaſculū
in quo ponit̄ aqua ad linphandū vinū in mē
ſis ⁊ conuiuijs dominoꝝ/ a quo ⁊ orīū dr̄ ſcđm
fabulas/ qꝛ deoꝝ manibus infudit aquas in
nuptijs philologie/ vt dicit̄ in macro. ⁊ i mac.
Sūt ⁊ multa alia vaſoꝝ genera que ſcđm di-
uerſas mēſurādi capacitates i diuinis ſcriptu
ris ꝓpter allegoricas ſignificatiōes ſepi⁹ ſūt
īſerta ſed prepoſita exēpli grā tātūmō ſunt ex
preſſa. Sūt inſup ⁊ alie mēſure ſpacij localis
de quibus in Iſi. narrat̄ in hunc modum.

Menſura inquit eſt quicquid pōde
re/ capacitate/ longitudine/ altitu
dine/ latitudine/ animoqꝫ finitur.
vnde ⁊ maiores noſtri totum orbem menſura
uerunt ⁊ partes in ꝓuincias ⁊ ꝓuincias in re
giones quas in loca que loca in territoria ⁊ il
la in agros ⁊ illos in centorias quas ⁊ i iuge
ra ⁊ illa in climata ⁊ illa in actus ⁊ perticas in
paſſus/ gradus/ cubitus/ pedes palmos/ vn
cias ⁊ digitos diuiſerunt. ita ꝙ eorum ſoler-
tia a maximo vſqꝫ ad minimū nihil immenſu

ratum penitus relinquerunt. Vocatur autem
digitus pars nimia agreſtium menſurarum
Vncia eſt habens tres digitos in mēſura. pal
mus quatuor habet digitos. Pes xvi. ſalicꝫ
digitos. paſſus pedes quinqꝫ. pertica pedes
x. Dicitur autem pertica quaſi portica a por-
tādo/ qꝛ omnes precedentes menſure i corpo
re eius ſunt ſicut palmus/ pes/ paſſus/ ⁊c.
Sola vero pertica portatur. eſt decem pedum
adinſtar calami ezechielis templū miſtice mē
ſurantis. de quo habetur eze. xl. c. d. Actus vo
catur mēſura latitudine pedum quatuor. ⁊ lō
gitudine centum viginti. Clima eſt ſpacium q̄
drilaterum habens in omni latere pedes lx.
Actus quadratus vndiqꝫ finitur pedibus cen
tum viginti. Ita actus duplicatus iugerū fa-
cit et ab eo quod eſt iunctum nomen accepit.
Iugerum autem actuʒ conſtat lōgitudine pe
dum. ccxl. ⁊ latitudine. cxx. Sunt ⁊ multa alia
menſurarum genera/ de quibus nil ad preſēs
vt dicit idem. Sed hoc attendēdum eſt ꝙ ſta
dialis ager habet paſſus. c. ⁊ xxv. ideſt pedes
ſexcentos xxv. cuius menſura octies computa
ta milliarium facit qui conſtat ex pedibus x.
milibus/ vt dicit Iſido. ibideʒ. Centuria au
tem ager eſt. cc. iugerum que ſic vocabatur a. c
iugeribus ab antiquis ſed poſtea duplicata
nomen retinuit ſemper primum/ vt dicit Iſid.
libro xv. capi. penul. de menſuris. Menſure
autem viarum diuerſimode nominantur a di
uerſis. nam latini vocant milliaria ⁊ greci ſta-
dia/ gallici leucas/ egyptij ſignes/ perſe pera-
ſangas. nec mirum quia ſingula ſpacia ꝓpri-
is continent̄ terminis ⁊ menſuris/ vt dicit idē
nam milliariuʒ mille paſſibus terminatur/ qꝛ
mille paſſus continet ⁊ pedum quinqꝫ millia.
Leuca finitur paſſibus mille quingentis ſta-
dium octaua pars milliarij eſt conſtans ex paſ
ſibus cxxv. hunc primuʒ herculem ſtatuiſſe di
cunt/ eo ꝙ ipſe tantum ſpacium ſub vno ſpiri
tu dicitur cucurriſſe. ⁊ ideo quia poſt tanti iti-
neris ſpacium ſtetit ipſum narrant. cxxv. pedū
ſpacium ſtadium appellaſſe/ vt dicit Iſidor⁹
ibidem. Via eſt ſpacium quo poteſt ire vehi-
culum ⁊ ſic eſt dicta ab incurſu ⁊ occurſu vehi
culorum. nam duos actus capit propter eun-
tium ⁊ venientium vehiculorum occurſum.
Omnis autem via aut eſt publica aut priua
ta. publica eſt que in ſolo publico eſt que iter
actus populo patet. hec auteʒ ad mare aut ad
opida ducit que etiam via ſtrata eſt dicta qua
ſi vulgi pedibus trita. vnde Lucre. Strateqꝫ
iā vulgi pedib⁹ detrita viaꝝ. Ipſa debet eſſe
mūda/ ſolida/ lapidib⁹ ſtrata/ recta/ pacifica/

omnibus ꝯmunis/libera ſine obſtaculo ⁊ of
fenſa vt dicit idē lucretius. Priuata via eſt q̄
vicino municipio eſt data. hec ſolet eſſe ꝯpen
dioſa gramioſa qꝛ pedib⁹ itinerātium minus
trita et vtraq̄ pte vie arboꝛib⁹ conſita. Agger
eſt media ſtrate eminētia coaggregatiſ lapidi
buſ/ab aggere.i.a coaceruatione quā hyſtoꝛi
ci viā militarē dicunt. de qua dī. Qualis ſe/
pe vie depꝛēſus i aggere ſerpēs. Iter ris. ē via
q̄ ab hoīe quocūq̄ iri pōt. Differunt tamē iter
⁊ itiner. Iter.n.eſt loc⁹ trāſitu facilis. ⁊ iō ap/
pellatur iter. Itiner aūt eſt iter longe vie ⁊ ipē
laboꝛ ambulādi vt quo velis puenias. Seme
mita autem eſt mediuꝫ itineris a ſemitu dicta
Semita vero hoīꝫ. callis ꝟo pecudū vł feraꝝ.
callis.n.eſt iter pecudū iter mōteſ anguſtū ⁊ a
collo pecudū tritū ⁊ pduratū. ⁊ iō a callo ē vo
catū. Tramites ſunt in agris tranſuerſa itine
ra ſic dicta/eo ꝙ ad rectā viā trāſmittant. Di
uerſū ſiue diuerſoꝝ eſt fluxus viaruꝫ via.ſ.ten
dens in diuerſa. diuerticulū aūt eſt digreſſio a
latere vie publice vel pꝛiuate. Biuiuꝫ eſt dua
rū viaꝝ pꝛīcipiū quaꝝ vna tendit ad dexterā
alia ad ſiniſtrā. ⁊ eſt loc⁹ vt ſepi⁹ periculoſus
⁊ ſuſpectus/nā i biuijs inſidiātur fures ⁊ ra/
ptoꝛes. In biuijs etiā expectant vel circūueni
unt meretrices. Eſt etiā locus ambiguus. q̄a
que via ſit tenēda ſepi⁹ dubitatur. ⁊ iō ponū
tur in biuijs imagines/⁊ cruces vt ſciāt quaꝫ
partē vie tenere debeāt tranſeuntes. Cōpeta
eſt locus in quo vie copetunt multe ⁊ cōueni/
unt ſicut triuie ⁊ quadruuie/⁊ ē locus piculo/
ſus ⁊ dubius ſicut biuiū. Ambitus ē iter vici
noꝝ loca ⁊ edificia loc⁹ duoꝝ pedū ⁊ dimidij
ad circueūdi facilitatē derelictus ⁊ ab ambien
do.i.circueūdo ſiue ab ambulādo ſic ē dictuſ
Oꝛbita eſt veſtigiū rote ſic dicta ab oꝛbicula
ri figura rote que ꝯpꝛimēdo ꝯuocat ⁊ pfūdat
Actus dī loc⁹ quo pec⁹ agi ſolet ⁊ eſt tūc diuo
ſum ⁊ fluxoſū. Veſtigiū ē pedis ſignū plāta i
terra vel in puluere ipꝛeſſū. ſic vocatū/qꝛ p ve
ſtigiū vie ptereūtiū inſtigātur ⁊ ipꝛimūtur. re
linquūt aūt pedū aīaliū i ſuis veſtigijs quod
dā odoꝛis idiciū quo a canib⁹ venaticis ⁊ ab
alijs feris ſepi⁹ depꝛehēdūtur. qđ ſciēs leo de
let ſua veſtigia cauda ſua ne ab iſequētib⁹ co
gnoſcat. Hec đ mēſuraꝝ ꝓpꝛietatib⁹ ⁊ diffe/
rētijs dicta ſufficiāt. ⁊ que ſuperi⁹ dicta ſūt ſū
pta ſūt de Iſi.li.xv.c.vltimo.

De pondere.

p Onderū etiā vt dicit Iſid.
ſicut ⁊ menſuraꝝ expedit ſci
re modū. Cūctis eni coꝛpis
rebus nature potētia pōd⁹
dedit/ſuū quoq̄ regit omia
pōdus. ⁊ iō pōdus a ponē
do eſt dictus. oīa.n. ponit pōdus ⁊ collocat ī
ſuo loco/qꝛ nihil aliud eſt pondus niſi īmpe
tus rei tendētis ad locū ſuū. Duplex aūt ē pō
deris pꝛīcipiū effectiuū ſcꝫ leuitas ⁊ grauitas
vnde leuitas in ſimplici materia ⁊ ſubtili mo
uet ſurſum/nec quieſcit donec veniat ad locū
ſuum. ⁊ ideo ignis ſub pondere mouet̃ ſurſuꝫ
nec quieſcit donec veniat ad ſperam ſuā. Ecō
trario grauitas in materia domināns coꝛpulē/
ta ⁊ terreſtri mouet deoꝛſū nec quieſcit donec
centrū inueniat ad qđ tēdit. ⁊ ideo oīa grauia
ſuo pondere centrū petūt. vnde omnis mate/
ria rara ⁊ ſubtilis duplicem habet cauſam le/
uitatis. nam talis materie partes cū ſint ſub/
tiles mouentur a centro ad circūferentiaꝫ nec
quieſcunt quouſq̄ tangunt eam. talis etiam
materia pꝛopter partium rarefactionem plu/
rimum eſt poꝛoſa ⁊ eius partes ſibintrat vir/
tus ignea que partes terreſtrioꝛes diſſoluit ⁊
conſumit. ⁊ ſic totū coꝛpus leuigat ⁊ ſurſū di/
cit. vñ calo᷑ maxia eſt cā ⁊ potiſſima leuitatis
ſicut frigiditas cui⁹ motus ē a circūferētia vſ/
q̄ ad cētrū cā ē cōpactionis pmū ⁊ coadunati
onis ⁊ p ꝯñs grauitatis. vnde oē coꝛp⁹ quan
to ē ſolidi⁹ ⁊ ꝯpactius/tāto graui⁹/⁊ quanto
rarius/tāto leui⁹ inuenit̃. ⁊ cū pōdus reſpici/
at tā leue q̄ graue rōne īdinatōis vtriuſq̄ ad
locū ſuū ſibi a natura naturaliter deputatum
nomē tamē pōderis ſibi vulganter vēdicat rō
grauitatis. nā que deſcēdūt ꝓpter ſuaꝫ graui
tatē dicunt̃ pōderoſa. q̄ ꝟo aſcēdunt ſurſuꝫ le
uia dicunt̃ ⁊ p oppoſituꝫ ꝯ pōderoſa vſualit̃
diuidunt̃. ⁊ iō.d. Iſi.li.xv. q̄ pōd⁹ dcm̄ ē pē/
ſuꝫ/eo q̄ i ſtatera pēdeat iam libramē. Scđꝫ
aūt iſtū modū ſumēdi vſualiter ſoꝛtitur noīe
pōderis aliquādo res i qua fit pōderatio. ali
quādo res pōderata. aliqñ maſſa circa quam
res pōdere iudicāda pōderat̃. Inſtrm itaq̄ ī
quo pōderatio fieri cōſueuit/diuerſimode nū
cupatur. Dī.n. trutina q̄ ꝫ Iſi. ē gemia pōde
rū lanx eq̄li ex aīe pēdēs facta pp maioꝛa pō/
derāda/vt ſūt cetenaria ⁊ talēta. ſicut momen
tāea p pua modicaq̄ pecūia appēdēda. Sta
tera a ſtādo ē dicta eo q̄ duab⁹ lāab⁹ i vno ī
medio ſtilo librata eq̄liter ſtet. Lances aūt di
cūt̃ apbi enei duo tenuiſſimi i quoꝝ vno pōi
tur pōd⁹ pōderās. in alio res pōderāda. Eſt
itaq̄ iuſtū pōd⁹ qñ āb e lāceſ cū ſuiſ podenb⁹

equaliter ſibi inuicem correſpondent. Stilus
aũt ſine lingua ſequens lancẽ magis põderã
tẽ momentũ ſtatere noĩatur. vocat̃ filũ mediũ
quo minine ſtatera regitur ⁊ lances adequant̃
examen/ vt dicit idem. Unicuiqꝫ aũt ponderi
certus eſt modus noĩbus ꝓprijs deſignatus
vt dicit Jſi. Calculus enĩ dicitur minima ꝑs
ponderis ⁊ eſt quarta pars oboli conſtans ex
pondere duoꝝ granoꝝ lentis ⁊ vocabatur cal
culus ꝓpter paruitatẽ q2 calculus ẽ ita modi/
cus vt ſine moleſtia conculcet̃. Siliqua xx. ꝑs
ẽ ſolidi cuius nomẽ a fructu arboris ſumpſit.
Obolus ſiliquis trib9 appẽditur. fiebat eniꝫ
olim ex ere ad modũ ſagitte/ vñ ⁊ nomẽ acce/
pit. ſagitta. n. obolus a grecis dĩ vt dicit idẽ.
Scrupulus ſex ſiliquaꝝ põdere ꝯſtat ⁊ apud
grecos dragma vocat̃ ⁊ ẽ dictus ſic diminuti/
ue a lapillo breui qui ſcrupulꝰ vocat̃. Dragma
ẽ octaua ꝑs vncie ⁊ denarij pondus argẽti tri
bus cõſtat ſcrupulis. i. xviij. ſiliquis. Denari9
aũt ẽ dictus quaſi ꝓ x. nũmis reputatur vt. d.
Jſi. Solidus ẽ vocat9 q2 nihil ei deeſſe vĩ. nã
veteres integrũ ſolidũ dicebant atqꝫ totũ. Nũ
miſma idẽ ẽ quod denarius noĩe ⁊ effigie pri
cipis inſignitus. nã ab initio nũmiſma num9
argẽteus erat vt dicit Jſi. Sextula idem ẽ qđ
ſolidus ſic dictus/ eo ꝙ bis ſex vncijs cõplea
tur. hãc vulgus aureũ ſolidũ vocat/ cuius ter
ciã ptẽ tremiſſẽ vocant/ eo ꝙ ſolidũ fiat tremiſ
ſis. Sextula bis aſſũpta duellã facit. ter poſi
ta ſtaterẽ reddit vt dicit ibidem Jſi. Stater ẽ
medietas vncie appẽdens aureos tres. vnde
⁊ vocatus ẽ ſtater quaſi tribus ſolidis ſtet. hic
⁊ ſemiuncia q2 ſemis h ʒ de vncia. hic ẽ ſemiſ
ſis q2 põderis ſemiſſis ẽ quaſi ſemis aſſis. vt
dicit idẽ. Eſt aũt aſſis minimũ in põderibus
ſicut vnitas ĩ nũeris vt dicit gl. ibi. nõne duo
paſſeres eſſe veneũt. Quadrãs quartã partẽ
vncie põderat ⁊ dodrãs dĩ in greco. ſidus ĩ la
tino. ſicta dĩ in ebreo habens apud eos vncie
põdus. apud grecos vero queadmodũ apud
latinos ſidus quarta ꝑs vncie ẽ ⁊ ſtateris me/
dietas/ dragmas appẽdẽs duos. vñ ſidus in
lr̃is diuinis vncia ẽ/ ſ3 apud gẽtiles quarta pſ
vncie eſt dicta/ eo ꝙ vniuerſitatẽ nũeroꝝ pon
deꝝ ſua vnitate vincat ſiue vniat ⁊ cõplectat̃.
conſtat aũt ex dragmis octo. i. ſcrupulis. xxiiij.
quod ꝓ legitio põdere habet̃/ q2 numer9 ſcru/
puloꝝ eius horas diei ⁊ noctis metitur/ vel
q2 librã efficit xij. cõputata. libra xij. vncijs ꝑ/
ficitur. ⁊ ideo genus ꝑfecti põderis reputatur
q2 tot vncijs ꝯſtat/ quot menſib9 ann9. Eſt au
tẽ libra dicta quaſi libera/ q2 cũcta intra ſe põ
dera predicta cõtinet ⁊ cõcludit vt dicit Jſi.
Bilibris duas cõtinet libras. eſt enĩ bilibris
duplicata prima. c. dragmiſ appẽditur ⁊ ẽ no
men grecũ. Talentũ ſũmũ põdus eẽ dĩ apud
grecos. nã nihil calculo minus ſiue eẽ/ quod
enim facit vnitas in numeris hoc facit aſſis ſi
ue calculus ĩ põderib9. talẽto vero nihil ẽ ma/
ius ſed hoc põdus variatur iter gẽtes. nam a/
pud romanos talẽtũ ẽ. lxxij. libraꝝ. ſicut plau
tus oſtendit qui dicit duo talenta eſſe. cxliiij. li
bras. Eſt autem talentuꝫ triplex minimũ/ me
diũ/ ⁊ ſũmũ. minimũ eſt. l. libraꝝ. mediũ. lxxij.
libraꝝ ꝯſtat. ⁊ illud talentũ fuit talẽtũ ſciarij
Centenarium ſummũ nomen habet eo ꝙ cen
tum libraꝝ pondus ꝓpter perfectionẽ nume/
ri centenarij inſtituerunt romani (hucuſqꝫ Jſi
do. li. xv. in. c. de ponderibus ⁊ menſuris.

Jcut autez ſubſeruit theolo
gice diſcipline ars numerã/
di ⁊ menſurandi. ſic eidẽ fa/
mulatur ſcientia modulãdi
nam muſica que modulati/
oniſ in ſono ⁊ in cantu ẽ per
nia ſacre ſcripture miſterijs valde ẽ neceſſaria
nã ipſe mundus quadã armoniaca ꝓportiõe
fertur eſſe cõpoſitus vt dicit Jſi. li. iij. ⁊ celum
ipſum ſub cõſonãtie modulatione dĩ circũagi
⁊ reuolui. nã muſica mouet effectus ꝓuocat ĩ
diuerſos habituſ ſenſus. Jn prelijs quoqꝫ tu
be cõtentus pugnãtes accẽdit. ac quãto vehe
mentior fuerit clangor/ tãto fit animus ad cer
tamen fortior. ſiquidẽ ⁊ remiges cãtus horta
tur ad tolerandos quoſlibet labores. animuꝫ
enim mulcet ⁊ ſinguloꝝ opeꝝ fatigatiões vo
cis modulatio cõſolatur. excitatoſqꝫ aĩos
ſedat muſica (ſicut legitur de dauid) qui a ſpi
ritu imundo ſaulem arte modulationis libera
uit. Jpſas quoqꝫ beſtias necnon ⁊ ſerpentes
volucres atqꝫ delphies muſica ꝓuocat ad au
ditum. Sic vene ſic nerui corporis ⁊ coꝝ pul
ſus/ ſic omnes corporis artus virtute armoni
aca pariter ſociantur/ vt dicit Jſido. Muſice
autem tres ſunt partes ſcilicet armõiaca/ rith
mica/ metrica. Armoniaca vero eſt que diſcer/
nit in ſonis acumen ⁊ grauẽ ſcđm arſim ⁊ the
ſim ſcꝫ eleuationem ⁊ depreſſionem ⁊ ꝓporti
onalem ſoni ⁊ vocis mutationem. Et ẽ armo
nia dulcis cantuꝫ conſonantia proueniens
ex proportione debita in diuerſis vocibus/
flatibus/ pulſibus ſiue ſonis. nã vt dicit Jſi/
dorus. aut voce editur ſonus/ ſicut per fauces
aut flatu ſicut ꝑ fiſtulã atqꝫ tubã. aut pulſu vt
ꝑ cibalũ vel citharã ⁊ hmõi q̄ ꝑcuſſa ſũt cano
ra. Et dicitur armonia ab ad ⁊ monos. i. vnũ

Digitized by Google

qꝛ ad vnaꝫ concordiam tendunt in cantibus
omnes voces vt.d.b.nã in oĩ melodia exigũ
tur plures voces ſiue ſoni.⁊ bi concordes/qꝛ
vbi eſt vox vna tãtũ aures non placat/ſicut ẽ
vox cuculi ſiue cantus.vbi autẽ pluriũ puta
diuerſitas nõ delectat/qꝛ talis diuerſitas cõ-
tra diſcordiã nõ cantũ ſed vlulatũ ꝓcreat.ſed
vbi ẽ vocũ plurimaꝝ ⁊ diuerſaꝝ cõcors vnio
ibi armoniaca ꝓportio eſt ⁊ modulatio/ſiue
dulcis ſimphonia.vnde Iſi.ſimphonia inq̃t
eſt modulationis tẽperamentũ cõcordans ſo
nis in grauibus ⁊ acutis.⁊ per hãc armoniaꝫ
voces acutiores ⁊ grauiores cõueniunt ⁊ con
cordant/ita vt ſi quis ab eo diſſonuerit ſenſuꝫ
auditus offendat. ⁊ talis cõcordia vocum dꝛ
euſonia que ẽ vocis ſuauitas que a ſuauitate
⁊ melle dꝛ melodia cui cõtraria eſt dyaphõia
i.vox diſſonans ſiue diſcrepans ⁊ deformis.
Ad melodiã aũt armoniacã faciendam requi
rũtur dyaſtema/dyeſes/tonus/ypludius/po
dorius/arſis/teſis ⁊ ſuauis vox ſiue ſonus tẽ
peratus. dyaſtema itaq̃ dicitur vocis ſpaciũ
ex duob⁹ vel pluribus ſonis aptatuꝫ. dyeſis
dicitur ſpaciũ ⁊ deductio modulandi atq̃ ver
gendi d' vno in altero ſono. Tonus eſt acuta
enũciatio vocis. Eſt enim armonie differẽtia
⁊ quantitas que in vocis accẽtu vel tenore cõ
ſiſtit/cuius genera in xv.partes muſici diuiſe
runt/ex quibus dicitur yperludius nouiſſim⁹
ſcꝫ acutiſſimus.podorius autẽ oĩuꝫ eſt grauiſ
ſimus/vt dicit Iſi. Arſis eſt vocis eleuatio ⁊
fit cantus initium. Teſis eſt poſitio ⁊ hec eſt
finis vt dicit Iſi.vnde cantus eſt vocis infle-
xio. Nã ſonus directus eſt vt dicit idẽ.⁊ ſonuſ
precedit cantũ.oĩs enim vox eſt ſonus ſed nõ
econuerſo.nam ſonus eſt obiectũ auditus qꝛ
quicquid auditu percipitur ſonus dicit̃ vt fra
gor arboꝝ.colliſio lapidũ.ſtrepitus fluctuũꝫ
⁊ ventoꝝ.garritus auiũ.mugitus animaliuꝫ.
voces ⁊ clangores hoĩuꝫ/⁊ percuſſiones or-
ganoꝝ. Vox aũt ꝓprie dꝛ ſonus ab ore anima
lis ꝓlatus ex aere aũt percuſſo ⁊ ad ſuperficiẽ
duri corporis alliſo generatur ſonuſ cui⁹ alliſi
onis paſſio citius ⁊ facilius viſu ꝑcipitur q̃
eius ſonitus audiatur.⁊ ideo citius videtur p
cedens coruſcatio q̃ tonitruo auris hoĩs pſũ
datur. Vox aũt eſt aer tenuiſſimus plectro lin
gue formatus.⁊ ẽ quedã vox ſignificatiua na
turaliter vt garritus auiũ ⁊ gemitus infirmoꝝ.
⁊ alia ẽ ſignificatiua ad placitũ vt vox hoĩſ ar
ticulata ⁊ ad aliqd' verbũ ꝓferendũ rõnis ĩpe
rio lingue organo informata.vox.n.verbi ve
hiculũ ẽ nec põt cõceptũ verbũ in mente exte-
rius exprimi niſi vocis adminiculo mediante

ꝓferatur.vñ intellectus prĩo verbũ in mẽte gi
gnit qd' per vocẽ poſtea ore ꝓmit.vnde v̄buꝫ
ex mente genitũ ⁊ conceptũ per vocẽ quaſi per
organũ ſe exterius oſtendit. Vox autẽ diſpoſi
ta ad cantũ ⁊ ad melodiã hꝫ has ꝓprietates
vt.d. Iſi. Suaues inquit voces ſunt ſubtiles
⁊ ſpiſſe ⁊ clare ⁊ acute ⁊ perſpicue. Subtiles
ſunt in quibus ſpũs non eſt fortis/qualis eſt
in infantibus ⁊ in mulieribus/⁊ in aliĳs non
habentibus neruos groſſos fortes ⁊ ſpiſſos.
nam ſubtiles corde emittũt voces ſiue tonos
tenues ⁊ ſubtiles. Pigues vero voces ⁊ ſpiſ
ſe ſunt qñ ſpiritus multus egreditur vt ſũt vo
ces viroꝝ. Clare quando bene ſunt tinnule ⁊
ſonore ⁊ omni raucedine ĩpermixte. Acute ſũt
voces quando ſunt valde alte. Perſpicue vo
ces ſunt que longius protrahuntur ita vt con
tinuo impleant omnem locum/ſicut clangor
tubarum. Dura vox eſt rauca ⁊ quando violẽ
ter emittit ſonum ſuum ſicut tonitruum eſt ⁊ ſi
cut ſonus incudis quãdo percutitur ferrũ du-
rum. Aſpera vox eſt rauca ⁊ que diſpergitur ꝑ
minutos ⁊ diſſimiles pulſus. Ceca vox ẽ que
cum mox emiſſa fuerit conticeſcit/atq̃ ſuffoca
ta nequaq̃ longius producitur/vt patet in fi
ctilibus. Viniuolenta vox eſt mollis ⁊ vox
flexibilis atq̃ leuis ⁊ hec eſt dicta viniuolẽ-
ta a vinno voce ſt a tinnno molliter reflexa. ꝑ
fecta autem vox eſt alta ſuauis fortis ⁊ clara.
alta vt in ſublimi ſufficiat.clara vt aures ĩple
at.fortis ne trepida deficiat.ſuauis ſue dulcis
vt auditum non deterreat/ſed potius vt au-
res demulceat/⁊ audientium animos blandi
endo ad ſe alliciat ⁊ conuertat. ſi ex his aliq̃d
defuerit vox perfecta nequaq̃ erit/vt dicit Iſi
do. Eſt preterea armonia organica que ex fla
tu conſtat quando ſcilicet aliqua inſtrumen-
ta artificialiter preparata flatu debito perſuf
flantur/ex cuius flatus quantitate ⁊ orgãi va
ria qualitate diuerſi ſoni artificialiter ꝓcrean-
tur vt patet in organis tubis fiſtulis ⁊ conſi-
milibus que omnia varios ſonos promunt.
Organum eſt generale nomen vaſoruꝫ omni
um muſicorum.ſpecialiter tamen appropria
tum eſt inſtrumento ex multis compoſitio fi-
ſtulis/cui folles adhibentur.⁊ hoc ſolo muſi-
co inſtrumento vtitur eccleſia in proſis in ſe-
quentĳs ⁊ hymnis ꝓpter abuſum hiſtrionuꝫ
eiectis aliĳs fere inſtrumentis.

t Uba a tirrenis primitus eſt inuẽ
ta.de quib⁹ Virgi. Tirrenuſq̃ tu
be mugire ꝑ ethera clãgor vtebãt

Digitized by Google

autem antiqui tubis in prelijs ad hoſtium ter
rificationem/ad cõmilitonum animationem
ad equorum bellicorum in pugnam ꝓuoca/
tionem/ad bellorum muniendaꝫ ↄgreſſionẽ
ad ſignificandã in certaminis cũ victoria vene
rationẽ ad fugiendũ ſiue fugitiuoꝝ reuocatio
nẽ. Itẽ vtebãtur tubis in feſtis ꝛ in cõuiuijs/
ꝓpter populi cõuocationẽ/ ꝓpter exercitatio/
nẽ ad dei laudẽ/ ꝛ ꝓpt letitie ꝛ gaudij ꝓconi
ſatõeꝫ. ꝛ ĩuitatõeꝫ ꝓceptũ. n. fuit iudeiſ vt i bel
lis tubis ſacris clangerent ꝛ etiã in initio no/
ue lune buccinarent/ ꝛ vt annũ iubileũ qui an
nus erat remiſſionis tubaꝝ ſonitu ꝓnũciarẽt
ꝛ gaudiũ ad quieteꝫ oĩbus ꝓmulgarent. Eſt
aũt ꝓprie tuba vt dicit Iſi. li. xviij. inſtrumẽ
tũ bellicis certaminibus adhibitũ ad denũci
anda ſigna belloꝝ vt vbi exaudiri preco non
poterat pre tumultu/ ſonitus tube clangentis
attingeret. Et dĩ tuba quaſi tona. i. caua. inte
rius. n. eſt cõcaua ꝛ valde plena ꝓpter ampli
orẽ flatus receptionẽ. exterius aũt eſt rotunda
circa tubantis orificiũ valde ſtricta/ ſed i par/
te anteriori multũ ãpla manu clãgẽtis ad os
ponitur/ regitur/ erigitur/ deprimitur/ ꝛ tenet
cuius ſonus varius ẽ vt. d. Iſi. Nã interdum
canit vt bella cõmittãtur. interdũ vt eos q̇ fu
giũt iſequant. itrdũ vt exercit⁹ itra ſe recipiãt

b Bucina dĩ quaſi vocina/ qua ſcꝫ
tuba cornea vel lignea ſiue enea/
qua ſignũ dabatur ãtiquitus con
tra hoſtes. nã vt dicit Iſi. li. xviij. pagãi agre
ſtes ad omnẽ vſũ pariter ſono bucane ↄuoca
bãtur. vñ ꝓprie bucana agreſtibus ſignũ fu/
it. de quo perſius. Buccia cogebat priſcos ad
arma quirites. hmõi clãgor buccinũ dĩ. vt. d.
idẽ. bucinis aũt corneis vtebãtur hebrei pre
cipue in kalendis ĩ memoriã liberatõis yſaac
ꝓ eo cornuto ariete ĩ ſacrificio imolato vt. d.
gl. ſuper geñ.

t Tybia dĩ ẽẽ dicta/ eo ꝙ de ceruinis
tybijs ꝛ hinuloꝝ credit pem⁹ fuiſ
ſe facta. hinc tybicẽ dixerunt tybiaꝝ cãtus. vel
ſcd̃m. h. tybia dĩ a tybim quod ẽ circus vl' ca
lamus/ qꝛ a calamis quibuſdã tale inſtrm̃ an
tiquitus fiebat. ꝛ hinc dicitur hic tybicẽ. hui⁹
nis. ille qui tybia canit. ꝛ fuit quõdã inſtrm̃ lu
gubre quo vtebãtur hoĩes in funeribus mor
tuoꝝ vt. d. gl. ſup mathe. ix. cũ audiſſet tybici/
nes ꝛc. i. carmẽ lugubre canẽtes.

c Calamus a calãdo ẽ dictus. i. a fũ
dẽdo voces/ ꝛ ẽ generale nomẽ fi
ſtulaꝝ. nã fiſtula eſt dicta/ eo ꝙ vocẽ emittat.
nã fos grece vox latine. ſtolia vero emiſſa. vñ
fiſtula quaſi emittens ſonũ ſiue vocẽ/ hac ſtrũ

tur venatores qꝛ eius ſonũ cerui libẽter audi/
unt. ſed dũ vnius venatoris fiſtulatione ceru⁹
ed auditũ allicitur/ mox ab alio ꝯ quo nõ pre
cauet ſagittatur. vox autẽ fiſtule decipit volu/
cres dũ canẽdo eaꝝ ſimulat ꝛ fingit voces. vn
de dĩ fiſtula dul. ca. vo. ꝛc. fiſtula inſup dele/
ctat oues. ꝛ iõ fiſtulis vtuntur paſtores dũ vigi
lant ſup gregẽ ſuũ vnde ꝛ quidã noĩe pan. di
cebatur eſſe deus paſtoralis qui prius diſpa/
res calamos ad cantuꝫ adaptauit/ ꝛ ſtudioſe
arte cõpoſuit. de quo Virgil. dicit. Pan pri/
mos calamos cero coniungere plures. Inſti/
tuit/ pan curat oues omniũqꝫ magiſtros ꝛc.
ꝛ iõ qꝛ inſtrumẽtũ fiſtulaꝝ ab eo inuentũ pan
dorũ ẽ vocatũ. vt dicit Iſi. ad hoc fiſtulis ſe
excitant vigiles vt eaꝝ melodie ſuauitate ad
dormiendum citius ꝛ ſuauius ꝓuocent in le/
ctulis quieſcentes.

f Sambuca eſt genus ligni fragilis
cuius rami ſunt concaui ꝛ vacui
atqꝫ plani. vnde tybie cõponũtur
ꝛ quedã ſpẽs ſimphonie. vt dicit Iſi.

f Simphonia eſt inſtrumentum mu
ſicum qđ fit ex ligno concauo pel
le contecta in vtraqꝫ parte ſua quã
muſici hincinde uirgulis feriunt. fitqꝫ in ea ex
concordia grauis ꝛ acuti ſuauiſſimus cantus
vt dicit Iſi. ſimphonia tamen dicitur collatio
ꝛ concordia quoꝝcũqꝫ ſignoꝝ/ ſicut chorus
dicitur concors vnitas diuerſarum vocuꝫ. vt
dicit glo. ſuper luc. xv.

a Armonica richmica eſt canora me
lodia ex pulſu ꝛ percuſſiõe neruo/
rum ꝛ tinnitu metallorum gene/
rata. ꝛ huic armonie diuerſa ſub ſeruiunt iſtru
menta vt timpanum/ cimbalum/ lira/ cithara
pſalterium atqꝫ ſiſtrum.

t Timpanum eſt pellis ſiue corium
ligno ex vna parte extentum. Eſt
enim pars media ſimphonie in ſi
militudinem cribri. ꝛ virgula percutitur/ quẽ
admodum percutitur ſimphonia vt dicit Iſi
cui ſi iuncta fuerit fiſtula dulciorem reddit me
lodiam.

c Cithara ab apollie ẽ reperta/ ſcd̃m
grecorum opinionem. Eſt autem
cithara ſimilis pectori humo/ eo
ꝙ ſicut vox ex pectore/ ita cantus ex cithara ꝓ
cedit. ꝛ ideo ſic eſt appellata. nam pectus tori
ca cithararum appellatur. paulatim autẽ plu
res eius ſpecies extiterunt/ vt pſalteria/ lire ꝛ
huiuſmodi. ꝛ alique habent formam quadra
tam. alique trigonalem. cordarum etiam nu/
merus multiplicatus eſt ꝛ cõmutatum genus

veteres aūt vocauerūt cithară fidiculă vel fidicē q2 bene ꝯcinūt iter ſe corde eius. qm̄ bene cōuenit inter quos fides ē. habebit eni cithara ſeptē cordas. vnde Virgi. Septē ſūt ſoni ſeptē diſcrimina vocū. diſcrimina aūt ſunt dicta ideo q2 vna corda vicine corde ſimilē ſonū reddit. ideo aūt ſunt ſeptē corde. vel q2 totam vocē iplēt vel q2 ſeptē motib⁹ ſonat celū. Corda aūt ē dicta a corde q2 ſicut pulſus cordis ē in pectore/ ita pulſus cordarū ē i cithara. has primo mercurius excogitauit iō q2 prior i neruos ſonuȝ ſtrinxit vt. d. Iſi. Corde aūt quanto magis ſunt ſicce ꝛ etiā magis tenſe/ tanto amplius ſunt ſonore. plectrū aūt dr̄ inſtrumētū quo tēperantur corde ꝛ tenduntur.

p Salteriū a pſallendo ideſt a cātādo eſt noīatū eo ꝙ ad eius voceȝ chorus cōſonādo reſpōdeat. Eſt aūt ſilitudo cithare barbarice i modū delte littere. ſed pſalterij et cithare hec eſt differentia. q2 in pſalterio lignum habet concauum. vnd̄ ſonus redditur ſuperius et deorſum feriuntur corde et deſuper ſonant. Cithara vero concauitatem ligni inferius hȝ. Pſalterium hebrei habent decacordem ideſt decem cordarum ſecundum numerum decem preceptorum. fiūt autem optime eius cordule d̄ auricalco et etiā de argento.

l Ira a varietate vocum eſt dicta eo ꝙ diuerſos ſonos efficiat. vt. d. Iſido. Liram primo a mercurio fuiſſe inuentam dicunt hoc modo. Cum regrediens nilus in ſuos meatus varia in campiſ animalia reliquiſſet relicta eſt etiam ꝛ teſtudo que cum putrefacta eſſet et nerui eius remanſiſſent extenti infra conchaȝ percuſſa a mercurio ſonū dedit. ꝛ ad eius ſpēm lirā fecit/ ꝛ tradidit orpheo qui huius rei maxime fuerat ſtudioſus. vnde dicebātur eadē arte nō ſoluȝ feras ſed etiā ſaxa ꝛ ſaluas cantus modulatiōe applicuiſſe. hanc. ſ. lirā ꝑpter ſtudij amorem ꝛ carminis laudē inter ſidera locatā eſſe muſici fabulantur/ vt dicit Iſi.

c Imbala ſunt quedam inſtrumenta muſica q̄ ꝑcuſſa inuicē ſe tāgūt ꝛ ſonū faciūt ꝛ tinnitum.

ſ Iſtrū ē inſtrumentū muſicū ſic ab inuentrice vocatū. Naȝ yſis regia egyptiorꝝ ſiſtrū iueniſſe ꝓbat. vñ Iuuenalis. Iſis ꝛ irato feriat mea lumina ſiſtro. iō mulieres hoc vtunt̄ inſtrō/ q2 eius iuētrix fuit mulier. vnde ꝛ apud amazones ſiſtro ad bellū feminarꝝ exercitus aduocantur.

t Intinabulū a tinniendo ē dictuȝ ꝛ eſt parua nola vel cāpanella. q̄re ſupra de vaſis i littera. v. habet aūt cāpana hoc ꝓpriū q2 dū reſonando aliqs ꝓficit ex frequenti ictu ſe cōſumit. Hec ꝛ multa alia deſeruiunt muſice diſcipline. cuius ſciā tractat de vocibus ꝛ ſonis. Conſiderat auteȝ nihilominus rerꝝ naturaliū diſpoſitiōes ꝛ numerorꝝ ꝓportiones/ ſicut exemplificat boeti⁹. de numero duodenario cōparato ad ſex/ ꝛ ad alios numeros inter medioſ dicēs ſic. Inueinimus inquit hic oēs muſicas conſonātes. Nā octo ad ſeptē. ꝛ nouē ad xij. cōparati ſeſquitertiam ꝓportionē reddunt/ ꝛ ſimul faciunt dyateſſeron conſonantiā. ſex vero ad nouē ꝛ octo ad xij. cōparati reddunt ſeſqui alteram ꝓportionē ꝛ dyapente efficiunt ſimphoniam xij. vero ad ſeptem conſiderati duplicem quidē reddunt ꝓportionē ꝛ dyapaſon ſimphoniam cātant. octo igitur ad nouem ipſe contra ſe medij conſiderati epodonum iniungunt qui in muſica modulatione tonus vocatur/ qui omniū muſicorum ſonorum menſura eſt communis. Omnium enim ſonoruȝ eſt paruiſſimus. vnde notandum eſt ꝙ inter dyateſſeron ꝛ dyapēte conſonantiarum tonus differentia/ tonus differentia eſt ſicut inter ſeſquitertiam ꝛ ſeſquialteram ꝓportionem ſola eſt epogdolis differentia (huiuſq3 boetius in. ij. ariſmetice. c. vltimo. g. Dicit etiā idē in ꝓlogo primi libri ſic. Muſica inquit quantum vel ꝙ prior ſit nūerorꝝ vis ex hoc ꝓbari pōt. ꝙ p̄ora ſūt illa naturaliter que p ſe ꝯſtāt. nā illa q̄ ad aliq̄d referūt̄ ꝙ ꝛ ipa muſica modulatio nūerorꝝ noib⁹ aduocat̄ vt pȝ. dyateſſerō. n. ꝛ dyapēte ꝛ dyapaſon ab antecedētis nūeri noib⁹ nūcupāt̄. Iporū quoq3 ſonorꝝ aduerſū ſe ꝓportio ſolū ꝛ nō in alijs nūeris iuenit̄. nā q̄ ſon⁹ in dyapaſon ſimphonia. i. duplicis nūeri ꝓportiōe colligit̄ ꝙ dyateſſeron ē modulatō epitrica collatōe. i. ſeſq̄tercia colligit̄ vel ꝯpōit̄ quā dyapēte ſimphoniā vocāt/ hemiola mediāte ꝯiūgit̄ q̄ i nu meris epogdus. i. ſupra octo dr̄/ ꝛ ē ton⁹ i muſica/ vt. d. idē. Seſq̄tertia ꝓportio i ariſmetica dr̄ dyateſſerō i muſica ꝛ q̄ hemiolia. i. ſeſq̄altera ꝓportio i ariſmetica dyapēte dr̄ i muſica. Eſt aūt dyapēte ꝛ dyapaſon ꝯſonātia q̄ maior vox hȝ miorē notulā duplo ꝛ eius medietatem.

ſ Eſquitera⁹ nūerus ē nūerus nūero ꝯpatus habēs tertiā ptē mior̄. Si xo habuerit q̄rtā ſeſq̄quart⁹ ꝛ ſi q̄nq3 ſeſq̄quit⁹ ꝛ ſic vlteri⁹. vñ ſeſq̄tera⁹ ē q̄ miori ꝯpatus hȝ eū ſemel ꝛ ei⁹ tertiā partē. verbi gratia

ſi quatuor compares tribus habebit i ſe qua
ternarius totum ternariū ⁊ ternarij tertiā pte
ſ. vnū. ⁊ ſi octo ad ſex/ octenari⁹ habebit totū
ſenariū ⁊ tertiā partē eius. ſ. binariū. ⁊ ſi duo
decī nouenario/ duodenarius continebit to/
tū nouenariū ⁊ eius tertiā partē. ſ. ternarium
Sic ſimiliter. xx. ɔparaueris ad. xv. ⁊. xx. ad xv.
⁊. xxiiij. ad. xviij. ⁊ ita de alijs ſic ſemper inue
nies quid ſit numerus ſexquitertius.

Numerus vero ſexquialter ē qñ nu
merus maior cōparatus minori
continet totalē numerū minorē ⁊
eius medietatē. verbi grā. ternarius cōparatus
binario habet in ſe duo ⁊ eorū medietatē ſcʒ
vnitatē. ſic ſex cōtinet in ſe quatuor ⁊ eorū me
dietatē. ſ. duo. ſic nouē ſenariū in ſe claudūt ⁊
eorū mediā partē ſcilicet tria. ſic. xij. ad octo. ⁊
xv. ad. x. ⁊ ſic de alijs.

Ecſiquidē verba in ſe ſūt pfūda
plurimū ⁊ obſcura/ niſi his qui i
ariſmetrica inſtructi ſunt ⁊ etiā in
muſica diſciplina. nā ariſmetricis geometri/
cis ⁊ muſicis ſunt voce plurima clariora que
minus exercitatis in hmōi penitus ſūt obſcu
ra. ⁊ iō qui predicatorū verborū ⁊ pportionū tā
numerorū ꝙ vocū ⁊ ſonorū habere notitiā deſi
derat ariſmetricorū ⁊ geometrorū ⁊ muſicorum
induſtriam conſulere non contemnat. tāta. n.
vt dicit Iſi. li. ij. eſt virtus in terminis figuris
⁊ muſicis ſimphonijs ꝙ ipſe homo ſine eis nō
cōſtet. quia muſica pfecta oīa ɔprehēdit. Re/
collige itaqʒ ex predictis ꝙ ars muſica ſiue ar
monia contraria ⁊ diſpata conciliat grauia a/
cutis ⁊ acuta grauibus modificat ⁊ adaptat.
affectiones contrarias ⁊ aduerſas recōciliat.
malicioſos animi motus reprimit ⁊ refrenat.
ſenſus debilitatos reparat ⁊ confortat. vnita
tē exēplaris diuini nō opib⁹ cōtrarijs ⁊ diuer
ſis matie preconiſat. terrenis celeſtia/ ⁊ cele/
ſtib⁹ terrēa poſſe vniri i ɔcordia manifeſtat. le
tos aīos magiſ letificat ⁊ triſtes magis triſtifi
cat qr vt. d. aug. ex q̄dā occulta aīe ⁊ armonie
ɔſimili pprietate melodia aīe affectōibus ſe
cōfortat. ⁊ inde eſt ꝙ dicūt auctores ꝙ inſtru/
menta muſicalia letū reddūt letiorē ⁊ triſtē tri/
ſtiorem efficiunt. Reſiduas armonie pprieta
tes quere ſupra eodē vbi iſta ⁊ alia verba Iſi
do. recitantur.

Ista aūt que breuiter de rerū na/
turaliū accidētibus interſeruimus
ɔcepta de coloribus/ liquoribus
ponderibus/ menſuris/ ſonis/ ⁊ vocibus/ iā
dicta ſufficiant. qr vt eſtimo rudibus ⁊ paruu
lis in chriſto mihi ſimilibus illa que de pprie
tatibus rerū naturaliū in. xix. particulas ſūt di
geſta ſufficere debent ad aliquā inueniēdi ſiti
ludianā rōnē/ qr de eā diuīa ſcriptura rerū na
turaliū ⁊ earū pprietatū tā exq̄ſitis ſimbolis
vtit ⁊ figuris. Proteſtator autē in fine huius
opuſculi quemadmodum in principio ꝙ oi/
bus que ſcdʒ diuerſas materias in hoc tracta
tulo continētur parū vel nihil de meo appo/
ſui. ſed ſimpliciter ſanctorum verba ⁊ philoſo
phorum dicta pariter ⁊ cōmenta veritate pre/
uia ſum ſecutus/ vt ſimplices ⁊ paruuli qui p
pter librorū infinitatem ſingularum rerum p/
prietates. de quibus tractat ſcriptura inueſti/
gare non poſſunt in promptu inuenire valeāt
ſaltem ſuperficialiter quod intendunt. Sim/
plicia ſiquidem ſunt ⁊ rudia que excepi/ vtilia
mihi tamen rudi ⁊ meis cōſimilibus eadē iu
dicaui. ⁊ ideo ſuadeo ſimplicibus vt hec ſim/
plicia non contemnant/ ſed cum hoc plenius
intellexerint ad ſubtiliora intelligenda ⁊ inue
ſtiganda ad maiorum ⁊ doctorum induſtriā
recurrere non differant nec omittant quorum
prudentie ⁊ arbitrio hec relinquo/ vt minus
ſufficienter dicta vel excepta corrigāt/ ⁊ ſi qua
ſuperaddere dignum iudicauerint ſecundum
gratiam eis datā deſuper ſuperaddant/ vt il
lud quod per me pauperem rudem ⁊ ſimplicē
aliqualiter fuit inchoatum perducatur ipſorū
ſolertia ad perfectum. Ad ipſius honorem ⁊
gloriā qui eſt alpha ⁊ o principiū ⁊ finis oīū
bonorū qui eſt deus ſublimis ⁊ glorioſus vi
uens ⁊ regnans in ſecula ſeculorum Amen.

Auctores de quorū ſcriptis ſunt hec extra/
cta ſunt iſti.

Auguſtinus. Adamāti⁹. Ambroſi⁹. Haymo
Alquinus. Anſelmus. Baſilius. Beda. Ber
nardus. Cyprianus. Ceſarius. Euſebi⁹. Cri/
ſoſtomus. Damaſus. Damaſcen⁹. Dionyſius
Ʃlpin⁹. Fulgēti⁹. Gre. Gilbertus. Hierony
mus. Iſidorus. Innocēti⁹. Leo papa. Mi/
chael ſcotus. Nazazenus. Origenes. Oroſi
us. Petrus Seneca. Pamphilus. Patrici⁹
Rabanus. Robertus lincol. Richardus d̄ ſā
cto victore. Simon corū. Stephan⁹ ſtrabus.
Inter philoſophos autē hi ſunt maiores.
Ariſtoteles ⁊ Auicenna. Pictagoras. San⁹
plonn⁹. Raſis. Auerrois. Algazel. Apollini⁹
Alphredus anglicus. Hayil medicus. Aſde/
pedes magn⁹. Almiredus. Boetius. Cicero.
Cato. Cipio affricanus. Conſtantinus medi
cus. Domeſtenes. Dyaſcorides. Democritus.
Dôat⁹ grāmatic⁹. Eradi⁹. Epitin⁹. Euclides

Egidius medicus. Phiſologus. Galienus medicus. Iorat caldeus. yperius. Iuuẽalis Iohãnicius. Califtus grecus ſiue athenienſis. Leucipus. Macrobius. Mercuri⁹. Miſelat aſtrologus. Ninus delphicus. Ouidius. Oribaſius medicus. Papias. Plato. Platearius medicus. Plautus. Perſius. Permenides. Plinius iunior. Priſcianus Ruffus medicus. Saluſtius. Salernitanus practicus. Secundus philoſophus. Solin⁹ Simonides. Trimegiſtus. Theophraſtus. Titus boetius. Tullius. Theophilus ꝺ vrinis. Tholomeus. Varro. Virgilius. Huguitio. Piſan⁹. Guillermus. Cõches. ypocras. yſaac. Zeno. Zoroaſtes magus Iſtorum ⁊ multorum aliorum in iſtis libellis verba ĩ diuerſis locis ſummatim ⁊ breuiter recitãtur. vt patere poteſt diligentius intuenti.

Explicit tractatus de ꝓprietatibus rerum editus a fratre bartholomeo anglico ordinis fratrum minorum. Impreſſus per Petrum vngar. Sub anno domini. Milleſimoquadringenteſimooctuageſimoſecundo. die vero nouembris. xxi.

Finis

Laus deo.

Initium sapientiae timor Domini.

Digitized by Google